R. 7010

M. Annei Lucani Cordubensis pharsalia diligentissime per G. Versellanum recognita.

Cum commentariis.

Ioannis Sulpitii Verulani eruditiõis bonæ plenis.
Philippi Beroaldi Bononien. nuper repertis.
Iodoci Badii Ascensii perq̃ familiaribus.

Cumq̃ adfigationem adnotatis

Ab Anto. Sabellico.
Iacobo Bononieñ.
Philippo Beroaldo.
Baptista pio.

Et quibusdam aliis.

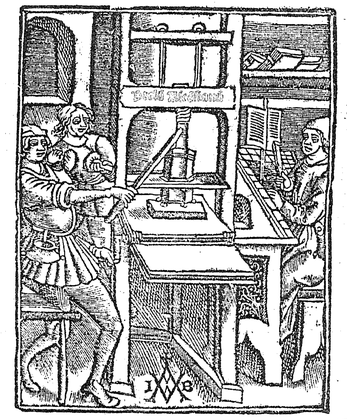

Venundatur a ipso Ascensio & Ioanne paruo.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

Del Colegio de la compª de Jesus de Granada
R. 7010

M. Annei Lucani Cordubensis pharsalia diligentissime per G. Versellanum recognita.

Cum commentariis.
Ioannis Sulpitii Verulani eruditiõis bonæ plenis.
Philippi Beroaldi Bononien. nuper repertis.
Iodoci Badii Ascensii perq familiaribus.
Cumq ad castigationem adnotatis
Ab Anto. Sabellico.
Iacobo Bononien.
Philippo Beroaldo.
Baptista pio.
Et quibusdam aliis.

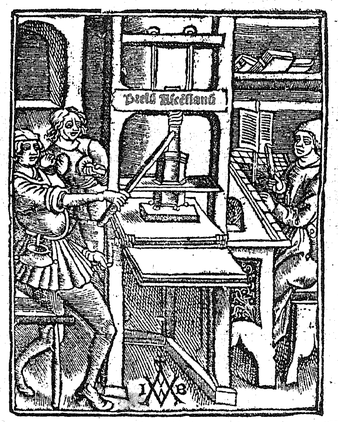

Venundatur a bipso Ascensio & Ioanne paruo.

BIBLIOTECA

Longe obſeruãdo ob pietatẽ Chriſtianã: theologię ſapientiã: morũq; decẽtiam patrí: dño Lodouico Pinello Meldeñ. epo digniſſimo. Io. Badius. S.

GVrauit Oliuerius ab Lugduno familiare nomen ſortitus: vir (vt noſti pater prudentiſſime) ad vnguẽ factus: & multa eruditione clarus: tueq; dignitatis obſeruantiſſimus. Cõmentarios Philippi Beroaldi Bononieñ. í. M. Annei Lucani Pharſaliã intra pomœria noſtra (parrhiſiana dico) cũ hic lras bonas profiteret editos: & tua accurata diligentia ab interitu redeptos & cõſeruatos: cum cæteris a nobis imprimendos: iuſtũq; ac equũ cẽſuit: vt cuius pio ſolertiq; ſtudio conſeruati ſint: eius nomini ac felicitati nũcupati in lucẽ pdeant: non minus deberi ratus iis per quos libri boni extent ac per quos parti ſint. Quocirca cũ id lubentiſſime faciam lines hæc iuuenilis ſtudii monumenta ſub noís tui auſpicio fauſtiſſimo ſtudioſæ iuuentutis preſertim regalis Nauarrorũ collegii nocturna diurnaq; verſari manu. Tantum exoratum voluí. Vale Præſul ſapientiſſime. Ex chalcographia noſtra ad kalendas Iunias. M.D.XIIII.

Iodocus Badius ASCENSIVS Auguſtino Serapto Preſbytero venerando: vitoq; literatiſſimo: & muſis cultioribus ornatiſſimo. S. D.

CEquæ Auguſtine ſuauiſſime, hominẽ variis negotiis diſtractum premunt ſubinde vel ſermonis inopia? Ecce qui literas aliorum infantiæ interdũ vendito: cogor nunc, cũ aliud non occurrat, te virum lepidiſſimũ & mortaliũ vrbaniſſimum, ruſticano illíus comiciaſſari alloquio. Q3q; hæc inter nos nuper notitia admodũ eſt: tamen vel virtus tua me, vel vicinitas (quod ego in propinqua parte amicitiæ puto) facit vt te audacter cõpellẽ: precerq; familiariter: vti hos nouitios in M. Annei Lucani Pharſaliã, nõ dico cõmentarios plenos, ſed puerileis ſe re cõſtructus ac ordines, ſub illuſtriſſimi Salutiarum principis liberorum qui tibi cõſultiſſime crediti ſunt, feliciſſimis auſpiciis in publicũ prodire ſinas. Q2 ſi lubentius proprio ac illorum numine occurris: non eſt qđ iſtinc diffitear: quũ vel nominis tui auſpicatiſſima dexteritas mihi ſummi fuerit inſtar præſidii. Quid enim vel Auguſtino auguſtius: vel Serapto magis ſeraphicum ac vltra mundanũ in terris ſuſpiciã? Suſcipe igit multis, ſed in aliud (quãdo nunc ſerum eſt) tempus cruciandas obeliſcorum lituris tenellas in Pharſaliam explanatiũculas: eaſq; tua Harpe & ſpeculari clypeo ab inuidorũ ſaxificis aſpectibus vindica. Quibus ſicubi dormitaſſe videbor: bonis tamen vel in tanta breuitate Demoſthenicis vſus lampadibus cenſebor. Quod non arroganter, ſed fiducialiter dictum exiſtimes: ne penitus cenſorino illo Catonis ſale defricãdus iudicer: quo Aulũ illũ nugatorem, qui culpã deprecari q̃ ea vacare maluit, apud. A. Gellium perfricuit. Nam ſi quętant quis me coegerit tam informeis vtros, dico tam ſuccinctas cõmentatiões edere? Reſpõdeas is qui in ſimplicium eruditionẽ iampridem nos impellit amor. At ſi quis phibuerit prolixiores commiſciſci? Dicas q; & rei vtilitas: ne aut doctis inuentorum meſſem ſubmetam: aut feſtinabũdos ad altiorem lectionem, prolixitate deterream: præſertim cum in hiſtoriarum narratiõe, & vocabulorum declaratione tam diligens tãq; doctus premittatur Sulpitius: & immenſa quę me fere obruũt negotia, ita vt in nullũ accuratius exerceant mortales Pythagoricũ illud, ſiue preceptũ ſiue adagiũ voces. Oneratis ſuperimponendũ onus: deponẽtibus non committendũ. Vtcũ q̃ eſt boni conſules Auguſtine optime: & veſtro vtiuſq; nomini nuncupatas lucubratiunculas defenſabis. Vale. Ex chalcographia noſtra ad decimum kalendas Ianuarias Anni ſalutis noſtræ Milleſimo quingenteſimo ſexto.

Tabula Alphabetica.

(R)Rerum & nominum in hoc opere annotatorũ Index ſerie literaria.

(A)Batos. folio. cclíiij.
Abrotanũ. folio. ccxl.
Abydos clj.
Abyla. folio. xxvíj. & .ccxxvj.
Accerſo. x. & .ciij.
Achates ccxlviij.
Achemenij. folio. xxxv. & .cxcvj.
Achillas ccv.
Aconita xcvíj.
Acontię xxv.
Actius Varus. lj.
Actus ccxv.
Aeas cl.
Aedon xxxij.
Aedonis Ibidẽ.
Aegeum vij. & .lviij.
Aegyptus cxvíj.
Aegyptiorum díj. ccxiij.
Aegis. folio. clxix. & .clxx.
Aegoceros ccxxix.
Aemulari vij.
Aemus. fo. xxxíj. lxviij. & .clxx.
Aeolus cxxxiij.
Aeratium lxiiij.
Aethiopia lxx.
Aethites clix.
Aethna. folio. iij. & .xxvj
Agaue folio. cl. & .clxxxvij.
Agere. cxliij. & .ccxv.
Agmen cxxxvj.
Ago cxliij.
Alani cxcvj.
Albis xxxvj.
Alcides cvj.
Alea. folio. cxxxix. & .cxl.
Alexãdri veſania, & mors folio. ccxlvj.
Alga cxxx.
Alia. folio. clxxvj. & .clxxvij.
Alnus lxxvj.
Aloeus clj.
Aloidę Ibidem.
Alpes folio. x.
Altaria lxxv.
Altitudo planetarum. folio. xxxj.
Alueus xc.
Amanus lxix.
Amaſis ccxviij.
Ambitio x.
Ambitus Ibidem.
Ambracia cxxxiiij.
Ammodites. ccxxxiiij.
Ammon. lxxj. & .cvíj.
Amomum ccl.
Amphiſa lxvíj.
Amphiſibena. ccxxxiiij.
Amphryſos cj.
Ampluſtre lxxx.
Anauros cl.
Ancon xlviíj.
Ancylia. folio. xxix. & .ccxxvíj.
Anfractus xxix.
Anio xxviij.
Annales. lxxíj.
Annibal foł. xiij.
Annona lxíj.
Annus Cæſaris ccl.
Antenor clxx.
Antheiregna cvj.
Antheus xxxix.
Antololes cviij.
Antrum Cyrrhæum. folio. cxvj.
Anubis ccxiij.
Anxur lxíj.
Apennínus xlviíj.
Apex xxix.
Apidanos cl.
Apis cciij.
Apo xxix.
Aponus clxx.
Appius cxv.
Apſus cxxix.
Apulia. lvj.
Aquarum venenatores. folio. xcvíj.
Aquila folio. j.
Arabes. folio. lv. & .lxix. & .lxx.
Arar xxj.
Araxes. foł. ij. & .clxx.
Arcas lxvíj.
Arceſſo ciij.
Arcti lxix.
Arctophylax cxcv.
Arcturus lxx.
Arcus folio. xc.
Ardea cxxxj.
Arę lxxv.
Areniuagus ccxl.
Argo lix.
Argos cl.
Aricia cxlj.
Aries. xix. & .lxxviij.
Arimaſpus. folio. lxx. & .clxxxvj.
Arius lxxj.
Ariſbe lxviij.
Armenia lv.
Arſacidę. vij. & .cxcvj.
Arſinoe cclix.
Arteriæ xxx.
Arthemiſia ccix.
Aruerni xxíj.
Aruſpicinæ obſeruatio. folio. xxx.
Aſina cxcv.
Aſopos cl.
Aſpis. cx. & .ccxxxj.
Aſtręa lxxxix.
Aſtures lxxxvíj.
Aſylum vij
Atax. xx.
Athamantis lxviíj.
Athamas Ibidem.
Athenienſes cxviíj.
Athlantides cxiíj.
Athlas. xxvj. & .xxviíj.
Athos. xlviíj. & .lviíj.
Atreus clxxviíj.
Atrium ccxlviíj.
Auaritia clxxxi.
Auerni xxii.
Auernus. lviíj. & .clviíj.
Aufidus xlix.
Augures. folio. xxviíj. & .xxix.
Aulis foł. cxxi.
Aura viíj.
Auraríj Ibidem.
Aurí inuentio xcvi.
Aurum æratum lxv.
Auſonia. folio. j.
Auſpex xlvíj.

(B)Abylon. fo. i. Babylonis ambitus. fo. cxli. Bactra. cxcviíj & .cci.
Bactros lxx.
Bagrada cv.
Baleares. folio. xíj. & .lxxxiíij.
Balliſta lxxvíj.
Baltheus xlvíj.
Bardi. folio. xxíj. & .xxiíj.
Baſiliſcus. foł. ccxxxiíij.
Bathani xxi.
Bebius xxxvíj.
Belgæ foł. xxi.
Bellona xxvíj.
Berenicis ccxxviíj.
Beſſi cxxviíj.
Betis lv.
Biblus lxix.
Bidentis lecta xxix.
Bidental. Ibidem
Biſtonia cxi.
Biſtonii xxxix.
Bituriges xxi.
Bizantion ccli.
Bœbæ folio. cl.
Bœbicii Ibidem.
Bœbricia Ibidẽ.
Bolides xxv.
Bolis foł. clxix.
Bootes. folio. lx.
Boreas foł. xix.
Boſphori. folio. cxxviíj. & .cxcv.
Boſphorus lxxi.
Brachæ. folio. xxi. & .xxíj.
Briareus cvi.
Britannia liíij.
Bromius cxv.
Bruma. íj. & .lxxxviíj.
Brunduſium lvi.
Bruti duo cxx.
Brutus. foł. xlij. & .clxíij.
Bubo clx.
Bucera ccxix.

(C)Aedes Tapſenſis. folio. iij. Cæruleũ. xlj. Cæſaris cędes. folio. xxxíj.
Cæſaris facta. folio. lxxj.
Caici xxíj.
Caicus lxviíj.
Caius Acilius. lxxxi. & .lxxxíj.
Caius Cornelius. folio. clxxi.
Calchedon ccxli.
Calchis cxix.
Calidon cl. & .cli.
Caliſto foł. xlij.
Calpe. fo. xxvi. & .xxvíj. & .lxxxix.
Calybs fo. xciíij.
Cambyſes cclíij.
Camillus. folio. x. & .liíj. & .clxíj.
Candauia cxlix.
Caniculæ ortus. cclíj.
Cannæ xxxiíij.
Cano folio. i.
Canopus ccv.
Cantaber cxlvi.
Cappadoces lxix.
Cappadocia lv.
Capríficus clxxxix.
Capua xlviíj.
Capulus clxxxvíj.
Cara cxlíj.
Carbaſus lxix.
Carbo. folio. liíj. & .liíij.
Carcer xv.
Carcheſia cxxvíj.
Carcinos ccxxix.
Carmania lvi.
Carminum preſtantia. folio. cxíj.
Carię viíj.
Caryſtos cxxi.
Caſius. folio. ccíj. & .cclvíj.
Caſpia clauſtra. folio. cxcvi.
Caſſius Scæua. folio. cxliíj.
Caſſius clxxviíj.
Caſus xxxiíj.
Catadupa cclíiij.
Cataractę. Ibidem.
Cataractes Ibidem.
Catilina clxíij.
Cato. folio. xvi. & .lxvi. & .clxíij.
Caudium xxxix.
Caudinę furculæ. Ibidem

Tabula

Catones. xvj.
Catonis mors. ccxxxi.
Catulus. xxxix.
Catus. xvj.
Caurus cxlix.
Cauſa. cxvi.
Cautes. lxxviij.
Celendræ. cxcvij
Celene. lxviij.
Celerũ duces. xxviij.
Celtæ. lxxxvij.
Celtiberi Ibidem.
Cenchris. ccxxxiiij.
Cẽtaurea. ccxxxix.
Centauri. clj.
Cephiſus. lxvij.
Ceraſtę. clix.
&.ccxxxiiij.
Ceraunia. lvi.
&.cxxviij.
Ceratiæ. xxv.
Cerberus. clx.
Ceriti. xxiiij. &.clxx.
Certum lxxxiiij.
Ceruchi. cclviij.
Ceruis caret Aphrica. folio. ccxl.
Ceruus. clix.
Ceſpes. xxv.
Cethegus clxiij.
Cetræ. clxxi.
Chaones. lxvij.
Chaos. v.
Charybdis. folio. xxvj. xxvij.&.cij.
Chelę. folio.xxix: &.xxxj.
Chelydri. ccxxxiiij.
Cherſydros. Ibidem.
Chiron clj.
Ciceronis laus. clxvj.
Cilicia. folio.lvj.
Cimber. xxxvj.&.xlij.
Cinga. folio. xxj. &.lxxxvij.
Cingulum nuptæ. xlvij.
Cinna. xxxvij.
Cinnamomum. ccl.
Cinnamum. Ibidem.
Ciuica corona. xix.
Clades. iij.
Claſſicum. folio. xiij. &.clxxix.
Claſſis. xvj.
Clauſa maria. fo.cxxvij.
Clauſtrum. clxj.
Cleone. cvj.
Cleopatra. ccix.
Clitumnus xxiiij.
Clupea lxix.
Coccum ccxlix.
Codrus ccix.
Cœli cardines. lxxxix.
Cognati folio.j.
Cohors miliaria ccij.
Colchi lv
Colchis. lxvij.
Colles folio.cx.
Coloniæ c.
Colophon cxcvij.
Columna clxix.
Colũnę Herculis. lxxij.
Comata Gallia xxij.
Comes.fo.ciij. &.cxcvj.
Cometes xxv.
Conclamatũ eſt. xxxiij. &.xxxiiij.
Cone lxviij.
Conuitia clxxxv.
Cora clxxvj.
Corcyra lvj.
Corſinum lj.
Cornix cxxxj.
Cornua cerui ccxl.
Coronarum ſpecies. ccl.
Corphinium cix.
Corpus.folio. ccxxxvj. &.ccxlvj.
Cortina cxix.
Coruinus clxxxij.
Coruus clxxj.
Corus. folio. lxxxix. &.cxxxiij.
Corybantes xxvij.
Corycium lxix.
Corycium. cxcj.
Corycus Ibidem.
Cos cxcvij.
Coſtus ccxxxix.
Cotis cxv.
Couinus. xxj.
Craſſi xxxviij.
Craſſus. folio.j. &.lxv.
Craſtinus clxxviij.
Creta. folio.lxvj.lxvij. &.ccxvj.
Crœſo reſponſa lxx.
Crœſus Ibidem
Cruſtumium xlix.
Criſtallus ccxlix.
Cunei clxv.
Cupreſſus. folio.lxxvj. &.lxxvij.
Curetes c.
Curia xxiiij.
Curiones. x.&.xxviij.
Curius. clxij.
Curules. lxiiij.
Cyaneæ lix.
Cybele xxix.
Cyclopes clxix.
Cydones. clxxj.
Cyllenius xxxj.
Cylindros ccxxxiiij.
Cymbri xiij.
Cynips ccxxxvj.
Cyniras ccix.
Cynoſura lxviij.
Cynthia xij.
Cyprus lxvj.
Cyrene ccxxij.
Cyrenaica oppida. Ibidẽ.
Cyrrha. folio.iiij. &.v. &.lxvij.
Cyrus lxxj.
Cythera ccxvj.
Cyurgius lxxxj.
Aca. clxxvij.
Daci lxiiij.
Dacus.xxxvj.
Dahę xlv.
Dani clxxvij.
Danubius xxxv.
Damaſcus lxviij.
Dare cclvj.
Decij clxij.
Decimus fluctus. xliiij.
Deiotarus cxv.
Delmatia. folio. xlvij. &.xlviij.
Delphica. cxv.
Delphici templi combuſtio. folio. cxviij.
Delphin cxxxj.
Demogorgon clxj.
De ortu, & occaſu ſignorum. folio. ccxxix.
Deos vtriuſq; ſexus eſſe. folio. xxxvj.
Depoſitum Ibidem.
Deuotus. xlv.
Deus vbiq; ccxxx.
Diana Taurica xxij.
Diana Scythica lxiiij.
Dibapha ccxlviij.
Dicteus ccxvj.
Dictum Cæſaris viij.
Dies religioſi clxxvj.
Dij qui inuocantur in nuptijs. folio. xlvj. &.xlvij.
Diomedes xxxix.
Dirce. lxvij.
Dipſas. folio.cxcvij. &.ccxxxj.
Dis clv.
Diuortium xlviij.
Dodona lxvij.
Dodoneus Iuppiter. cliij.
Dolopes foľ.cl.
Domitius clxxj.
Donarium. fo.ccxxviij.
Dorion. foľ. cxlix. &.cl.
Draco peruigil heſperidũ folio. ccxxiiij.
Dracones ccxxxv.
Druides xxiij.
Druidæ Ibidem.
Druſus clxiij.
Dryidæ xxij.
Dryopes lxvij.
Duces Pompeiani. clxxj
Duces Cæſariani. Ibidem
Ducis p̃ſtantia. ccxxv.
Duco. clv.
Dynaſtę clxxv.
Dyrrhachiũ. cxxxix.
Bulũ. ccxxxix
Ebur. ccxlix.
Echeneis. clix. &.clx.
Echinades cl.
Echinus clix.
Echion cl.
Eclypſis lunę xxvj.
Edendi ratio xlvij.
Ege lxix.
Elyce xlij.
Eligere xxiiij.
Elis xv.
Elixa ccxxxj.
Elyſij campi. folio. lx. &.lxj.
Emathia. folio.j.
Emeriti xvij.
Enchelię lxvij.
Eniochi. lv. &.lxx.
Enipeus foľ.cl.
Enna clxj.
Eolidæ cl.
Eos ccxxix.
Epheſus cxcvij.
Ephyre cxlj.
Ephyrei cxl.
Epidamnos lvj.
Epirus lvij.
Equilunæ foľ.v.
Equus primus clj.
Ergaſtulum xxxvij.
Ergaſtulus Ibidem.
Eridanus xlix.
Erinnyis. xciij.
Eryx. folio. xlviij. &.lviij.
Eſſe ſocer ccxliij.
Eubœa foľ.lix.
Eudoxus ccl.
Eufrates lvij.
Euganeus clxx.
Execrationes lxv.
Exercituum diuiſiones. folio. clxxi.
Exercitus Achillæ. folio. cclvj.
Exta xxx.
Extemplo. xv.
Aces xxv.
Famoſus. cvij
Faſces x.
Faſti. foľ. lvij. &.lviij.
Faſti cxiij.
Fatum. folio. xxxiij. &.xxxiiij.
Fauces xcij.
Feſcennini verſus. folio. xlvij.
Fibræ xxviij.
Flamen. xxviij. &.xxix.
Flaminica xlvij.
Flammeum Ibidem.
Flauus xxxv.
Fletus. lxxxv.
Fœciales xxviij.
Fœnus folio.x.
Fortis clxviij.
Fortuna Pręneſtina. folio. xl.

Alphabetica.

Fucus. ccxlix.
Fulmen. ix.
Funda. xij.
Futurum. xj.
Abij. xxviij. & clxxvj.
Gabina toga. ibidem.
Gades. cviij.&.clxx.
Gages. ccvij.
Gagytes. clix.
Galathæ. clxxx.
Galbanum. ccxxxix.
Galli. xxvij.
Galliarum diuiſio. xxj.& folio. lxxxvij.
Galli ſacerdotes. xxviij.
Galloſtoma. lxviij.
Ganges. lij.
Ganous. lviij.
Garamantes. fo.xcvij.& fo. ccxxiiij.
Garamas. ccxxvj.
Garganus. cxxv.
Gaza. lxvj.&.lxviij.
Gebenna. xxj.
Genæ. xxxv.
Genoſus. cxxix
Getulus. cviij.
Glacies. lxxxviij.
Glandes. clxxx.
Glarea. xcvj.
Gleba. lxij.
Gigantes. lxxij.
Gorgades ccxxxij.
Gorgones. ibidem.
Gortina. lxvij.&.cxlv.
Gracci. xiiij.&.clxij.
Gradiuus. xxij.
Grues. cxxxvj.
Alietus. folio ccxxxix.
Halis. lxx.
Hammon. fo. ccxxviij.
Harpe. ccxxxii.
Hecate. clx.
Helle. lxxxix.&.ccxli.
Helleſpont⁹. lviij.lxxxix. & folio. ccxli.
Hęmorrhois. ccxxxiiij.
Herceum. ccxli.&.ccxlij.
Hermus. lxviij.
Hero. ccxlj.
Heſione. ibidem.
Heſperides. ccxxiiij.
Heſus. xxij.
Hexeres. lxxx.
Hiena. clix.
Hiolcos. lxvij.
Hippomanes. cliij.
Hircania. lxx.
Homerus Smyrneus. folio. ccxlij.
Horus. ij.
Hoſtis. xxxij.
Hybla. ccxxij.
Hydaſpes. folio.lxix.& folio. cxcvj.
Hydrus. cxxv.
Hymbres. xl.
Aculus. folio ccxxxiiij.
Iaculus arabic⁹ folio. clix.
Iader. c.
Iani templum. iiij.
Iapix. cxlix.
Iaſpis. ccxlviij.
Iber. cxlvj.
Iberus. liiij. &.lxxxvij.
Icarium. cxcvij.
Icaros. ccx.
Ichneumon. cx.
Idtum fœdus. cclv.
Idalis. lxviij.
Idume. ibidem.
Ilerda. lxxxvii.
Ilex. lxxvi.
Ilia. lxxxiiij.
Ilij mœnia & ambit⁹. cxli.
Ilium. lxviij.
Illyris. lvj.
Imperator. cxxvj.
Inachus. cl.
Incruſtare. ccxlviij.
Incumbo. ccx.
Indago. cxl.
Indigenæ. xlix.
Indigetes. xxvii.
Indigetes. ibidem.
Indoles. cxiij.
Indus. lxix.
Infans. xxxviij.
Ingreſſus Mariį in vrbem folio. xxxvij.
Initugis hoſtia. xxix.
Innoxius. ccxxxix.
Inſcriptio ſepulchri. L. Syllæ. fo. xlij.
Inſignia deorũ. xci.
Inſtar. xi.
Inſtauro. xi.&.lxxxii.
Inuentores remi. lxxxv.
Inuideo igne. clxxxvij.
Io. cl.
Ionium. vii.
Ionium mare. lx.
Ionos. cli.
Ioſci. xxi.
Iouis poteſtas. cclj.
Iouis ſepulchrũ. ccxiiij.
Ira. lxxxii.
Iris. xc.
Irriguus. xcvi.
Iſara. xx.
Iſis. ccxii.
Iſter. folio.xxxv.& folio. xlix.
Iſthmos. vii.
Iſtri. ciiij.
Iſtri oſtia. lxviij.
Ithuræi. folio.clxxi.& folio. clxxij.
Iuba. xcviii.
Iugulus. folio.xliiij.& folio. clxxvii.
Iugurthæ mors. folio. ccxxxi.
Iulia. vij.
Iuno lacinia. xlix.
Iuppiter tonans. xi.
Iuppiter latialis. ibidem.
Iuſtitium. xxxiiii.
Ixion. cli.
Acerti. foľ.lij.
Lacinium. fo. lio. xlix.
Lachrymæ inanes pro defunctis. folio. cxxxv.
Lagus. xxxii.
Lãpades. xxv.&.cclviij.
Lampas. xxvi.
Lancea. xii.
Lapis texilis. cxxi.
Lapithæ. cli.
Lares. xxiiii.
Lariſſa. cl.
Latinę. xxvi. &.xxvii.
Latium. i.
Laurentum. clxxvj
Leander. ccxli.
Lego. cxxx.
Leleges. cl.
Lemannus. xx.
Lentulus Spinther. lj.
Leonis ira cliiii.
Leones crucifixi. ccxl.
Leptis. fo.ccxxviii. & folio ccxl.
Leſbos. cxxxvi.
Lethe. lxi.
Leucadia. folio.cxxxiiii. & folio. ccxlvii.
Leucas. foľ.cxxix. & foľ. cxxxiii.
Leucates. cxxxiiii.
Leucus. xxi.
Leues. clxxix.
Leuus. ccxxxvij
Lex. x.
Libri Sybillini. cxx.
Licebit. clxxxix.
Licentia. cxxxv
Ligo. xcvi.
Liger. xxi.
Ligur. ibidem.
Ligures. xxii.
Libœus cv.
Lingones. xx.
Lingua. lvii.
Liſſus. cxxxvi.
Litare. xxx.
Literarum inuentores. folio. lxix.
Lithomia. cxxi.
Lituus. xiii.
Lixa. ccxxxi.
Loca bello⁹ ciuilium. fo. clxxxix.
Locipathi xxxiiij.
Lorica. clxix.
Luca. xxviii.&.xxix.
Lucería. li.
Lucifer. vii.
L. Domitius. ibidẽ.
Luna. xxviii.&.xlix.
Lunę poteſtas. clii.
Lupata. cxi.
Luſtro. li.
Luſtrũ. xv.xxviii. xxix.
Lutheus. xlvii.
Lyburnæ lxxix.
Lyburnia. ciiii.
Lycurgus. xxviii.
Lydia. lxxi.
Lympha. xxiiii.
Lymphatus. foľ.clxx. & folio. clxxi.
Lyncurium. clix.
Lynx. ibidem.
Aca. cviii.
Macedõia. lvii.
Machina. v.
Macra. xlix.
Mactare. cclvi.
Mæander. lxvii.&.cliii.
Magalia. xxxvii.
Magi. lxix.
Magia. cliii.
Malea doris. ccxvi.
Maliacus ſinus. cl.
Mallos. lxix.
Magnetes. cl.
Manes. lxi.
Manicæ. lxxx.
Manipuli. xv.
Mapalia. xxxvii.&.ccxl.
Marcellus. xvi.
Marc⁹ Herennius. xxvi.
M. Antonius. xxxviii.
Mareotis. folio.ccxviii. ccxlviij. & folio.ccxlix.
Marica. xlix.
Marius prætor. xl.
Marius. xxxvi.
Marmaridæ. lxxi.cxlviii. & folio. ccxxxix.
Marmori inſcripta. xi.
Marſi. xlix.
Marſya. lxviii.
Martia. xlv.
Martis poteſtas. ccli.
Maſſagetes. lxxi.
Maſſilia. lxxiiii.
Maſſilienſes. lxxi.
Maſſilienſium origo. folio. lxxiii.
Maſſylia. cviii.
Matinus. ccxix.
Matrona. xxxii
Matuta. lxxix.
Mauors. clxxxi.
Mauri. cviii. &.ccxxvi.
Mauſoleum. ccix.
Mazax. cviii.
Media. xxxv.

Tabula.

Medi clxxviij.
Megæra xxvij.
Melibœa cxlix.
Memphis.lxix.& xcj.
Menala lxvij.
Menſæ priores ix.
Menſtruum clix.
Mercurij poteſtas cclj.
Mergus cxxxj.
Meroe. xcvij.&.cclij.
Meſammon. ccxxvj.
Meſſagetæ. xxxv.
Meta. cxcvj.
Metalla. xcvj.
Metallum. cxl.
Metari. xix.
Metaurus. xlix.
Metellus. lxiiij.
Metelli. liij.
Metę Alexandri. lxxj.
Metę Herculis. ibidem.
Metus in ſapiente. xliij.
Meuania. xxiij.
Michax. cviij.
Minyię. clj.
Miſtura. xlvij.
Mœſia. lxvij.
Mœtis. lvij.&.cxxvij.
Moneta. xix.
Monetis. xx.
Moncechus. xx.
Monychus. clj.
Monſtra. xxvij.
Montes. xc.
Mors. ccj.
Morum corruptio. ix.
Moſa. xx.
Mucro. clxix.
Mulierbre cadauer. ccvij.
Munda. iij.
Mundi innumeri. clix.
Munia. cix.
Murex. lxviij.
Muſculus. ccxxxvj.
Mutina. iij.
Mycenæ. xxj.
Myricæ. ccxxxix.
Myrrha. xcix.
Myſia. lxvij.

Abatea. folio. lxxxix.
Namaſō. cviij.
Nardus. ccl.
Nar. xxiiij.
Naſamon. ccxxvj.
Natrix. ccxxxiiij
Naufragium. xxiiij.
Naufragus. ibidem
Nebula. lxxxix.
Nemea. xxxj.
Nemeſis. cxxj.
Nereus. lix.
Nero. iij.
Neruij. xxij.
Neſis. cxlij.
Neſſus ibidem.
Nigidius Figulus. xxx.
Nili origo. ccl.&.cclij.
Nilus. ij.&.xlix.
Ninos. lxix.
Niphates. ibidem.
Niues. lxxxviij.
Noctua. clx.
Notia. cxcix.
Notus. xxvj.
Nox. ccxxxiij.
Nubes. lxxxix.
Nuces ſpargere. xlvij.
Numerus copiarū. clxxj.
Numer⁹ ceſorū. clxxxiij.
Numici caſtella. cxliij.
Numidę. xiij.&.cviij.
Nummi inuentor. clj.
Nuptiarum ritus. xlvj.
Nymbi. lxxxix.
Nympheum. cxxxvj.
Nyſa. iiij.&.v.

Obſitus. cxxxiij
Oceanus.xviij
Odoratus. folio clxxxvij.
Odoror. ibidem.
Odorus. ibidem
Oedipus. cj.
Oeneus. cl.
Oenomaus. xxxix.
Oenone. ccxxxvij.
Oetha. clj.
Oethe. ccxij.
Ogyges. xxxij.
Ogygius. ibidem.
Olympiaca. xv.
Olympus. xliij.
Omen. vij.
Omentum. xxxj.
Onyx. ccxlviij.
Ophites. ccxxxiiij.
Opitergium. cij.
Opus tectorium. ccxlviij
Orbita. cxxvij.& folio ccxxxiij.
Oreſtes. clxxxvij.
Orion. ccxxxvij.
Orizon. ccxxviij.
Orontes. lxviij.&.cxlj.
Oſcines. xxviij.
Oſſa. xix.
Oſtentum. xj.
Oſyris. ccxiij. & folio.ccxviij.
Otris. cxlix.
Otus. clx.

Achinus.folio. clxxxix.
Pactol⁹. lxviij.
Pæan. xxxij. &.xxxiij.
Pagaſa. lix.
Paleſtina. cxxviij.
Paleſtine deæ. ibidem.
Paleſtra. clij.
Palinurus. ccxvj.
Palladium. ccxlij.
Pallana. clxix.
Pallantias. ccxxiiij.
Pallene. clxx.
Pamphylia. cxcvij.
Panacea. ccxxxix.
Panes. lxxv.
Pangens. xxxij.
Pannonia. cxlvj.
Pannonij. lxiiij.
Par & impar. xlvj.
Parcę. vij.lxj.&.clx.
Pardus. cxliiij.
Parens. xxxv.
Paretoniū. lxxj.&.lxvij. &.ccxlv.
Parnaſſus cxv.
Parrhaſis. xlij.
Parthia. vij.
Patera. cxcv.
Pecudū prodigia. xxvij.
Pedor. xxxvj.
Pegaſus. ccxxxij.
Peletronium. clj.
Pelion. cxlix.
Pella. lxix.&.cxcviij.
Pellena. clxix.
Pellex. lxj.
Pelorum. l.
Penates xj.&.xij.
Peneus. lxvij.
Pentheus. xxviij.
Percello. xxiiij.
Percutio. ibidem.
Peroro. ccxlviij
Perſes. lxvj.
Perſis. lxx.&.cxcvj.
Pes. cxcv.
Peuce. lxviij.
Peucedamum. ccxl.
Phaeton. xlix.
Phalarica. cxlv.
Phareas. cxxxiij.
Pharnax. lvij.&.cclviij.
Pharos. ccxlij.
Pharſalia. iij.
Pharſalos. cxlix.
Pharus. lvij.&.cclviij.
Phemonoe. cxviij.
Philippus lxviij.
Philippi. xxxij.clxxxij.
Philoctetes. cxlix.
Phlegethon. clix.&.clx.
Phlegra. cvj.
Phœbades. cxviij.
Phœnices. lxix.
Phœnix. clix.
Pholoe. lxviij.
Pholus. cli.
Phoreus. ccxxxij.
Photinus. cciij.
Phrahartes. cxcvij.
Phryxus. lxxxix.
Phycus. ccxvj.
Phylace cxlix.
Phyle. ccliiij.
Pila. i.
Pindus. xxxij.&.cxlix.
Piſa. xxxix.&.lxvij.
Piſæ. xlviij.
Plæbiſcitum. x.
Planetę. clxxvij.
Planetarū curſus. fol.vj. & fo. xxxj.
Planctus. lxxxv.
Plauſtrum cæleſte. cxcv.
Pleiades. lx.
Pogoniç. xxv.
Polymita. ccxlix.
Pomœrium. xxviij.
Pompeij triumphi. viij.
Pompeij ætas. ccvj.
Pompeij cędes. ibidem.
Pompeij mors. xxxij.
Pompeiopolis. lv.
Pontina palus. lxiij.
Poples.xxx.&.ccxxxvj.
Porphyris. ccxvj.
Porta Collina. xxxix.
Porthmeus. clx.
Portitor. lxj.
Portus. cvj.
Præcordia. xxx.
Præpes. ccxxxiij.
Præpetes. xxviij
Præſter. ccxxxiiij.
Præſtigia. ix.
Præſtigiator. ibidem.
Præſtringo. ibidem.
Prætexo. cclix.
Prætor. lxxx.
Primſpilus. xviij.
Principes. clxxix.
Procella cxxxiij.
Prodigia. xxv.
Prodigus. xc.
Promontoria. xc.
Propontis. ccxli.
Profecta. clx.
Protheſilaus. cxlix.
Pruina. lxxxviij.
Pſylli. ccxxxix.
Pteleos. cxlix.
Ptolemæus. cxv.
Pub. Actius Varrus. fol. cviij.
Pumex. xcvj.
Pynoteres. clix.
Pyramides ccix.
Pyrene.&
Pyrenei montes. xc.& xxxij.
Pyrhetes. xxv.
Pyropœcili. ccix.
Pyrrhus. iij.&.xxxij.
Pytane. lxviij.
Pythiæ. cli.&.cxviij.
Python. cxvj.&.cli.

Verna corona. folio.xviij.
Quintus Metellus. lxvj.
Quirinus. xij.
Quirites. xlvij.

Alphabetica.

Abidus canis. fo.clix.
Rapolis. cxv.
Rates. lviij.
Rectæ vndæ. cxxvij.
Remi cędis cauſæ. vj.
Remus. xxj.
Renones. Ibidem.
Repages. xv.
Repagula. ibidem.
Res. clxvij.
Rhamnis. cxxj.
Rhenus. xxxv.
Rhethæum. ccxlj.
Rhodanus. xxj.
Rhodos. cxliij.
Rhombus. cliij.
Rhytion. ccxlj.
Ripæi. lvij.
Riphęi montes. ibidem.
Ros. lxxxviij.
Roſtra. clxxiiij.
Rubrum mare. cxcvij.
Rutuba. xlix.
Rutupinum. cxlj.

Abelli. xlix.
Sacerdotū ordines. xvij.
Sacra Aegyptia. cciij.
Sacriportus. xxxvij.
Sadales. cxv.
Sagare. clxxxviij.
Saguntos. lxxij.
Saguntum. ibidem.
Salamis. lxvij.
Salapia. cxxv.
Salij. xxix.&.ccxxvij.
Saliuæ humanę vis.ccxl.
Salone. c.
Salpinga. ccxxxvij.
Sanctę leges. clxxv.
Sanies. lxxxij.
Samnites. xxxvij.
Santonis. xx.
Sapis xlix.
Sarcophagus. clvj.
Sarda. ccxlviij.
Sardonyx. ibidem
Sariſſæ. cxcviij.
Sarmatę. xxi.&.lxx.
Sarnus. xlix.
Saſon. lvj.&.cxxxiij.
Saturni poteſtas. cclj.
Satyrus. xx.
Scipio.lj. cxlviij.&.clxiij.
Scorpius. xxxj.
Scrupus. cxxxv
Scylla. xxvi
Scythia. ij.xix.&.lxx.
Secta. xlvij.
Sector. x.
Seculū. xciij.&.cxxxiij.
Securus. ccxlj.
Seges. clv.&.clxxxix
Senecæ error. ccxvij.
Senex impudicus. cliij.
Senna. xlix.
Senones. xiij.
Seps. ccxxxvi.
Septa. clxxiiij.
Septemuiri. xxix.
Septimius. cciij.
Sepulcra deorum moniſtructa. ccxiij.
Sepulcrum Alexandri. folio. ccxviij.
Sequana. xxi.
Sequeſter pacis. cclviij.
Seres. ij.
Serenum. lxxxviij.
Serpentipes. ccxxxiij.
Sertorius. liij.
Seruilia bella. iij.
Seſoſtris. ccliij.
Sexti mors. clxiij.
Sidon. lxviij.&.lxix.
Sicoris. lxxxvij.
Sigeum. ccxlj.
Signa & domus planetarum. xxxj.
Signa tempeſtatis.cxxxj
Signum pugnę. clxv.
Silices. xcvij.
Siler. xlix.
Sipus. cxxv.
Strius. ccli.
Siſtra. ccxiij.
Siti. ccxij.
Situs. lxxv.
Smaragdi. ccxlviij.
Solis poteſtas. ccli.
Solſtitia. ccxxix.
Solum. cxliiij.
Somnium. clxv.
Sophene. lv.
Spartachus. liiij.
Sperchius. cl.&.cli.
Spondæus. ccxxxiiij.
Statio. iiij.&.cvj.
Stechades. lxxviij.
Stillare. clxxxix.
Strimon. lxviij.
Stryx. clx.
Styx. lx.
Sueui. xxxv.
Superſtites lxxxv.
Suppatus. xlvij.
Suræ. ccxxxvj.
Suſa. xxxv.&.cci.
Suſpiria. ccxxvj.
Sybillę quū & libri.cxviij.
Syene. lv.&.ccxiij.
Sylla. li.cxlviij.
Syllæ mors. xxviij.
Syllani. lxxv.
Syria. lxviij.
Syrtes. xviij.&.ccxxij.

Abes. cxlij.
Tæda. vij.
Tages. xxx.
Tanais. lxx.
Tapſos. ccxj.
Taracina. lxiij.
Taranis xxij.
Taras. cxxv.
Tarbelli. xxj.
Tarbellus. xx.
Tarpeia. xj.
Tarſos. lxix.
Tartarus. clxij.
Taulantij. cxl.
Tauromínium. ci.
Taurus. xxx. lvj.lxx.
Taxiles. clxxj.
Taxus. lxxv.&.clviij.
Taygetus. cxiiij.
Tecna. cx.
Telmeſum. cxcvij.
Tempe. cxci.&.cxlix.
Tempus autumni. cclij.
Tenarus. clviij.
Tendo. clxxxix.
Tentoria. lxxxvij.
Terra. vj.
Terræ hyatus. xxvj.
Teſproti. lxviij.
Teſqua. cxl.
Teſſalię deſcriptio. cxlix
Teſtudo. lxxvij. &.ccxlviij.
Tetrarchæ. clxxj.
Teutates. xxij.
Teutonus. cxlvj.
Thamarix. ccxxxix.
Thamyras. cl.
Theatrum. viij.
Theatrū Põpeianū.clxiiij
Thebæ. cl.
Thebani rogi. xxvj.
Their. xxij.
Themis. cxvj.
Thermos. l.
Thorax. clxix.
Thracia. xix.
Thus. clxvj.
Thyeſtes. xxvj. &.clxxviij.
Tibia longiſſima. cvj.
Timauus. clxx.
Tiſiphone. xxviij.
Titan ij.
Titareſos. cl.
Tityi. xxix.cvj.
Tonitrua. ix.
Tonſæ. xxviij.
Tori lvj.&.cvij.
Torpedo. xxxvj. &.clxxviij.
Torpor. clxxviij.
Torq⁹. cxlvij.&.clxxxij
Trebia. xxxiiij.
Tria militū gña. xvj.
Trieterica. cxv.
Triūphādi tempus. xvj.
Trophęum. ij.
Tumulus xc.
Tutus. ccxlij.
Tybris. xlix.
Tygranes. lvij.
Tygris. lxx.
Typhon. lxxxij.
Typhones. xxv.

Angones.xxj.
Vanus. cxcix.
Varj. cj.
Varus. xx.
Vates. clxxxj.
Vaties. xxij.
Vectones. lxxxvij.
Vector. xcj.
Veti. cxiiij.&.clxxvj.
Velites. clxxix.
Venenū ſtygis. ccxlvj.
Veneris poteſtas. cclj.
Venetus. xcj.
Veng. xxx.
Venia. lij.&.cxciiij.
Ventus. cxxxvj.
Venus Cyprigena. ccij.
Veſta. xj.&.ccxlij.
Veſtales.xxviij. &.xxix.
Veſtalis ignis. xxvj.
Veſtini. xlix.
Via. xxix.
Via Appia. lxiij.
Vigilię mutatio. cxxx.
Via publica. xlj.
Virtus. ccxlj.
Virus. xxx.
Virus lunare. clix.
Vis. lxj.
Viſcera. xxx.
Viſio. lxj.
Viſum. ibidem.
Vitalia. lxxxij.&.cxlv.
Vitis. cxliij.
Vitta. xxix.
Vix. lxiiij.
Vlna. xxxvj.lxxxiiij. & folio.cxxx.
Vmbria. xlix.
Vngere poſtes. xlvij.
Vngues. clxxxix.
Vngula. Ibidem.
Vogeſus. xx.
Vortex. lxxxij.
Vrinator. lxxxiiij.
Vſura. x.
Vulcaniæ. clxix.
Vulturnus. xlix.

Xerxes. lviij.
Xerxes & eius exercit⁹. lxxij.
Xilinę veſtes. folio. cclj.
Xiphiæ. xxv.

Zephyr⁹. xx.
Zeucma.cxcx vij.
Zodiaci ſigna. fo.lxx.

FINIS.

M. Annei Lucani vita.

M. Annei Lucani vita ex Cōmentario antiquissimo.

MArcus Anneus Lucanus patrem habuit. M. Anneū Melam ex prouincia Bethica Hispanię interioris Cordubēsem equitem Romanū, illustrem inter suos: notum Romę: & propter Senecam fratrē clarū per omnes virtutes virum: & propter studium vitæ quietioris: qđ sequens magis a turba recedebat: minus latebat. Matrem habuit & regionis eiusdem & vrbis Aciliam nomine Acilij Lucani filiā oratoris opere apud proconsules frequentis: & apud clarissimos viros non nullius ingenij: adeo non improbandus vt in scriptis aliquibus hodie quoq; duret ei⁹ memoria: cuius cognomē huic inditū apparet. Natus est tertio nonas nouembris. C. Cæsare Augusto Germanico. ij. L. Cęsiano primo cōs. sed in patria sua non valuit educari: fatorū (credo) decretis: vt id ingeniū qđ orbē fama sui impleturū cresceret, in dn̄a mundi aleretur vrbe. Octauū em̄ mensem agens Romā translatus est: ac ne dispar euentus in eo narraretur eius qui in Hesiodo refertur, cum opinio tunc non dissimilis maneret, cunas infantis quibus ferebatur apes circūuolarunt osq; insidere complures: aut dulcem iam tum spiritum eius inhaurientes: aut fœcundum & qualem nunc existimamus futurum significantes. Pręceptoribus tunc eminentissimis est eruditus: eosq; intra breue temporis spatium ingenio adęquauit. Vna vero studentes superauit profectibus. Declamauit & grece & latine cū magna admiratione audientiæ: ob qđ puerili mutato in senatorium cultum & in notitiam Cæsaris Neronis facile peruenit: & honore vix dum ætate debito dignus iudicatus est. Gessit autem quæsturam: in qua cum collegis more tunc vsitato munus gladiatorium edidit. secūdo populi fauore sacerdotiū etiā accepit auguratus. Equidē hactenus tēpora habuit secunda. quę autem sequuntur mutata inuidia & odio Neronis ipsi exitium, domesticis luctum miserabilem attulerunt. Inter amicos enim Cæsaris, ꝙ tam conspicuus fieret profectus in poetica, frequenter offendebatur. Quippe & certamine pentaterico acto in Pompeij theatro lauriis recitante Nerone fuerat coronatus: & ex tempore Orphea scriptum in experimentum ingenij ediderat: & tres libros quales videmus. Quare inimicū sibi fecit imperatorē. quo ambitiose imitante non hominum tātum, sed & artium sibi principatum vendicante, interdictū est ei poetica: interdictum est etiam causarum actionibus. Hoc factū Cęsaris iuuenili æstimans animi calore: sperans q; vltionem a coniuratis in cædē Neronis socius assumptus est sed parum fauste. Deceptus est enim a Pisone & consularibus, alijsq; pretura perfunctis illustribus viris. Dū vindictam expetit in mortē irruit: nam sua sponte coactus vita excedere, venas sibi pręcidit: perijtq; pridie Calendas Maias Attico Vestino & Nerua Syllano cōsu. xxvij. ætatis annū agens non sine iactura vtilitatis, cū patriæ quæ tantam immaturæ amisit indolem: tum studiorum quoq;. Reliqui em̄. vij. belli ciuilis libri locū calūniantibus tanq̄ mendosi non darent: qui tametsi sub vero crimine non egent patrocinio: in eisdem dici quod in Ouidij libris prescribitur, potest. Emēdaturus si licuisset erat. Extant eius & alij cōplures: vt illa cōsaturnalia Catascomō: Syluarum. x. Tragœdia Medea imperfecta: salticæ fabulæ. xiiij. & hyppamata prosa oratione in Octauium sagittam: & pro eo: de incendio vrbis: epistolarum ex Campania: non fastidiendi quidem omnes: tales tamen vt belli ciuilis videatur accessio.

Ex dimidiato codice particula ad poetæ huius vitā pertinens sumpta.

PRima ingenij experimenta Neronis laudibus dedit quinquēnali certamie: deinde ciuile bellū quod cum Pompeio & Cæsare gestum est, recitauit: vt præfatione quadam ætatē & initia sua cum Vergilio comparans ausus sit dicere: & quantum mihi restat ad Culicem? Hic initio adolescentiæ cum infestum matrimonium patrem suum agere longissime cognouisset, reuocatus Athenis a Nerone cohortiq; amicorum aditus: atq; etiam quæstura honoratus: non tamen permansit in gratia: siquidē ægre ferens recitantes, subito ac nulla nisi refrigerandi sui causa indicta, senatu cum recessisset: neq; verbis aduersus principem: neq; factis extantibus post hęc temperauit: adeo vt quondā latrinis publicis clamore cum strepitu vētris emisso hemistichium Neronis magna confessorum facta pronuntiauerit. Sub terris tenuisse putes. sed & famoso carmine cum ipsum: tum potentissimos amicorum: grauissime proscidit: ad extremum pene signifer Pisonianę coniurationis extitit: multus in gloria tyrannicidarum palam prędicanda, ac plenus minarum vsq; eo intemperās: vt Cæsaris caput proximo cuiq; iactaret. verum detecta coniuratione nequaq̄ animi cōstantiam præstitit. facile enim confessus & ad humillimas deuolutus preces: matrem quoq; innoxiam inter socios nominauit: sperās impietatem sibi apud principem profuturam. imperato autem mortis arbitrio libero: Codicillos ad patrem corrigendos quibusdam versibus exarauit: epulatusq; largiter brachia ad secandas venas præbuit medico.

M. Annei Lucani Vita Ex clarissimis auhoribus.

MArcus Anneus Seneca e Corduba Bethicæ Hispaniæ interioris prouincię ciuitate Romam venit statimq; eques factus est: cuius declamatiōes etsi celebratę negligentia tēporum ad nepotes nō peruenere. Suscepit in patria ex Elbia vxore liberos treis. L. Anneum Senecam: Iulium Anneū Gallionem: & Anneum Melam: quem vt minorem domi reliquit. Seneca &, Gallio Romæ profecere

M. Annei Lucani Vita.

sub Marullo grāmatico, & Cestio Smyrneo, atq; Asinio Polliōe. Mela cū adoleuisset iubēte patre rem domesticā gubernauit: donatus, vt cæteri fratres: amicitia Cæsarum equestri ordine. C. Aciliam duxit vxorem Acilij Lucani oratoris filiā: operę apud prouincię proconsules frequētis: & apud clarissimos viros nōnullius ingenij. Ex ea Melas. iiij. nonas Nouēbris. C. Cæsare Augusto Germanico iterum, &. L. Cęsiano primo cōsulibus. M. Anneum Lucanum imposito soceri nomine genuit. Deinde curæ familiaris fastidio, vitæq; quieti ori apud fratres vacaturus. cum octimestri infante Romam venit: sperans per ꝓcurationes acquirendæ pecuniæ breuius sibi iter fore, quo consulibus æquaretur. Cunas infantis, quibus ferebatur, vt de Hesiodo legitur, apes circūuolarūt: osq; insederunt, dulcē, & facundum, qualem nunc videmus, futurum significantes. Studuit Lucanus Romę sub Rhēmio Palęmone, & Cornuto. Ex cōdiscipulis Saleiū Bassum, & A. Persiū præcipue dilexit: Neroni, cuius ætas patruo Senecæ cōmissa erat, diu gratus. Quæstor ante ætatē, gladiatorium munus edidit. Sequēti anno populi fauore in auguratus sacerdotium ascitus est (vt Papi. Sta. refert.) Romani colitur chori sacerdos. Vxorem duxit Pollam Argentariā, Polli Argentarij filiam. De qua Calliope Papinij canit.

Nec solum dabo carminum nitorem:
Sed tædis genialibus dicabo:
Doctam atq; ingenio tuo decoram:
Qualem blanda Venus, daretq; Iuno:
Forma, simplicitate, comitate,
Censu, sanguine, gratia, decore.

Quippe & certamie pētaterico acto in Pompeij theatro cū per Clinium Ruffum Nero Nioben se pronuntiaturum polliceretur, Lucanus Orphea ex tēpore recitauit: coronaq; donatus est. Quare imperatoris inuidiam sibi cōcitauit. Interdictum est igitur poetæ foro, theatro, & poetica. De quo Papinius.

Ingratus Nero dulcibus theatris.
Et noster tibi præferetur Orpheus.

Sperans itaq; vltionem, Pisonianæ in Neronem coniurationi, sed parū fauste hæsit: qđ ipse fatetur cum ait.

Consilio, iussuq; deum transibis in vrbem
Magne tuam: summusq; feret tua busta sacerdos.

Corpus enim Pompeij nisi extincta Cæsarum familia Romā transferri nō poterat. Verū detecta coniuratiōe nequaq̄ animi cōstantiā præstitit: facile em̄ cōfessus, & ad humillimas deuolut⁹ ꝑces, matrē quoq; innoxiam inter socios ream nomiauit sperās impietatē sibi apud impiū principē profuturā. Acceptoq; mortis arbitrio codicillos ad patrem versibus quibusdam exarauit: largiterq; epulatus brachia ad secandas venas præbuit. Cūq; frigescere pedes, manusq;, & spiritum cedere intellexisset: versus pronuntiauit quos ꝑ huiusmodi imaginem de milite fecerat.

Sanguis erant lachrymæ: quæcunq; foramina nouit
Humor, ab his largus manat cruor: ora redundant:
Et patulę nares: sudor rubet: omnia plenis
Membra fluunt venis: totum est pro vulnere corpus:

Pridie Kalēdas Maias decessit, Attico Vestino, & Nerua Silio cōsulibus: quo consul designatus cum Plautio Laterano erat. xxvij. ætatis annum agens. Sepultus in hortis suis: vbi tale potuit inscribi epigramma.

Bethis habet natale solum: est Annea propago:
De genitore Mela dat mater Acilia terris.
Vix luna octonos cœlo confecerat orbes:
Cum me Roma sui respersit Tybridis vnda:
Seruatumq; foro traxit: Phœboq; dicauit.
Hinc syluæ: geminæq; faces: reus inde Sagitta:
Orpheus ingrati stimulus liuorq; tyranni.
Dum ciuile nefas aperit Pharsalia, nostrę.
Inuidit famæ Nero: pro musęq; canentis:
Interrupit opus gladio: venisq; resectis
Assertore sacros maculauit sanguine vultus.

Saturnalia scripsit. Syluarū libros. x. Medeā, Orpheū: incendiū vrbis: incendium Troianum. Oratione sua Octauiū Sagittam, q Pontiam confoderat, dānauit. Pharsaliā nō finiuit: cuius tres primos libros cū vxore correxit: reliq septē nostro tēpore diligētissime emēdati, impressiq; sunt. Est enim vari⁹, copiosus, sublimis, cōcitatus: & (vt Quintilianus ait) oratoribus non minus: q̄ poetis imitandus. & ipse in præfatione quadam ętatem & initia sua cum Vergilio comparans, ausus est dicere: & quantum mihi restat ad Culicem?

Apud Cornelium Tacitum legitur.

Consulibus Silio Nerua & Attico Vestino coniurationem in Neronem cœptam: & inprimis Lucanum Anneum coniurasse: ꝙ famam carminum eius premebat Nero: prohibueratq; ostentare vanus assimulatione. tum detecta coniuratione Lucanus Aciliam matrem suam inter conscios nominauit: promissa impunitate. Sed Nero post mortem multorum Lucani cædē imperauit. Is profluente sanguine vbi frigescere pedes, manusq; & paulatim ab extremis discedere spiritum feruidus adhuc & compos mētis intelligit: recordatus a se carmen compositum, quo vulneratum militem per eiusmodi mortis imaginem obijsse tradiderat: versus ipsos retulit: atq; illi suprema vox fuit.

Laus Deo honor & gloria.

In Pharsaliã Lucani Præfatio.

Ad amplissimum ac optimũ patrẽ & Dominum. D. Antoniotũ Gentilẽ Palauicinũ Sanctæ Romanæ ecclesiæ Tituli Sanctę Anastasię presbyterum Cardinalem dignissimum Io. Sulpitii Verulani in Interpretationem Lucani Præfatio.

ETsi multo ante Pater amplissime, q̃ tuæ te virtutes ad cardineam purpuram euexissent, mearum aliquid lucubrationum tibi vt de me optime merito dicare statueram: Tamen vt felix ille dies illuxit: quo patribus non solum approbãtibus, sed exoptantibus a summo Põtifice in eum ordinem es ascitus: cogitare mecum intentissime cœpi: quodnam munus eo tempore tibi tam fortunato dedissem ego possem afferre. Volebam enim omnino cum munere, veluti Parthorum regem salutaturus accedere. Sed cum neq; gemmas, nec aurum, nec aulea, nec purpuram, nec mulas, aut desultores, nec fabre facta vasa, quibus omnibus te abundare sciebam, me habere conspicerem: sciremq; potius ingenij te vocabus monumentis, quæ nominis claritatem ad posteros prorogant, q̃ mutis diutijs delectari: ad diuersos meorum laborum fasciculos mentẽ cõuerti. Curiq; hinc epigrãmatũ, hinc poematum aliorum volumina, hic soluti pedis epistolę & orationes, hinc in poetas cõplures, & in Ciceronem cõmentarij plurimi se mihi offerrẽt nihil eorum visum est vel præstantius, vel opportunius his quos tunc in Lucanum elaborabã. Sed cum imp fectos non deceret afferre: veni vt scis tuæ illos dignationi pollicens, rerum oim vacuus: sed multum gaudio fide obseruantiaq; onustus. Quo me vultu, qua humanitate, quibus verbis, & tunc & alias semp exceperis at q; dimiseris: quid opus est dicam? Post illud equidẽ non conquieui donec librũ ad calcẽ perducerem. Perduxi eumq; syncera fide perfectum (vt cernis) nunc affero: vt quicquid lucubrationis in facundissimi poetæ sensibus enodandis, aperienda historia, fabulis explicandis, orationum artificio demonstrando, omnigena doctrina qua totus refertus est ostendenda, & totius operis singulorumq; librorum argumentis scribẽdis impẽdi: id totum in lucem, ad tui decus nominis, meæq; gratitudinis testimonium, prodeat. Nec solum Hieronymo & Philippo fratris tui filijs tradas: sed etiã ad omnium illius poetę studiosorum commoditatem, & in primis Hispanorum quorum habes innumeras clientelas, in vulgus impressum emittas. Erit enim non parũ popular: si tanq̃ per tuas manus Cordubensis poetæ fidam Hispaniæ interpretationem acceperit. Valebitq; nõ modo ad gratiã: sed ad omnium ex vetusta & illustri Gentilium Palauicinorũ familia claritatẽ. Quod quidẽ cum ijs de causis, tũ maxime vt prosis q̃ plurimis, perlibẽter te facturum existimo. Eo enim ingenio ijsq; moribus te præditum nouit: vt cum sis innocẽtia clarus, quę solerti iuncta prudentiæ & modestiæ singulari semper se diuo Innocentio charissimum reddidit: multum operæ, curæ, vigilãtiæ, consiltorum & facultatum, ad cuiusq; nationis homines iuuandos impendas. A quibus etsi meritas laudes consequeris. Nemo est enim q religione, pietate, fide, gratia, benignitate, & humanitate præstantissimum te esse non prædicet: clementia, continentia, & humanitate, quibuslibet egregijs æquet: animi celsitudine atq; constantia tam egregium: vt laudatissimos antecellas. Tamen cum hoc sit futurum tam in Hispanos q̃ literatos omnes: muneris vi multo quidem pulchrius erit & fructuosius. Omnis enim beneficentia quo in plures effunditur eo præclarior esse solet & gratior. Sed illustrãt maiori quodam lumine de se benemeritos literati: efficiturq; in horum ore cuiusq; gloria nescio quo modo amplior. Ad quam nimirum consequendam q̃uis omnes alicuius ingenij se solẽt erigere: tamen quo sunt præstantioris eo magis illius studiosi ac auidi esse decebant. Illos autem gloriam flagrantissime & vere expetere cernimus, qui res a quibus hæc emanat efficiunt. Emanat autẽ a benefactis: quibus licet ipsa virtute & conscientia nostra contenti acquiescere valeamus: tamen dulcis est celebritas nominis. Quod vt dilacerari & contaminari pati non possumus: sic vt perstet & vigeat est admitendum. Generosa enim virtus etsi seipsam sui præmium putat, nec humana munera respicit: quia sperat diuina. Tamen si illa etiam velut per otium cõsequatur, nitidior certe erit: & sua rem solertia feciſſe dignam videtur. Sed de his Hactenus. Nunc ad vatem quem enarrauimus me cõuertam: qualisq; sit, & in quo a Vergilio poeta summo differat explicabo. Lucanus non minus oratoribus q̃ poetis Fabij iudicio imitandus, cum puram historię fidẽ sequatur, etiam historici sustinere personam videtur: singulorum enim pariter officio fungit. Q uippe ardens concitatus, sententijs clarissimus, modesta figmenta & concinnas habet euagationes. Elicq; in concionibus artificiosus, abundans, virilis, & cultus. In cæteris vero grauis, copiosus, amplus, tersus, mira eruditiõe & rerum varietate perfusus. Tantaq; carminis maiestate, consilia, rationes, gestaq; explicat: vt hæc ipsa non legere sed cernere videaris. Bella vero & conflictus non narrari sed geri: vibes trepidare: acies concurrere: & militum ardorem, terroremq; putes aspicere. Cunq; sit in descriptionibus frequens & locuples: in rerum perscrutanda natura, experimendisq; affectibus perspicax: in moribus iudicandis argutus: atq; in omni ostentanda doctrina versatilis: quẽ Cosmographum, quem astrologum, aut Mathematicum, aut philosophum dum eum legimus desyderamus? Q uis enim de rebus in quas incidit, aut affectat: subtili⁹ & accurati⁹ differit? Magnus profecto est Maro, magnus Lucanus: adeoq; prope par: vt vter sit maior possis ambigere. Summis enim vterq; est laudibus eloquentię cumulatus. Dites & magnificus Maro: hic sumptuosus & splendidus. Ille maturus sublimis abundans: hic vehemens canorus effusus. Ille venerabilius pontificio more quadã cũ religione videtur incedere: hic cum terrore concitatius imperatorio. Ille cura & diligentia cultus: hic natura & studio perpolitus. Ille suauitate & dulcedine animos capit: hic ardore & spiritu complet. Vergilius nitidus, beatus, compositus. Lucanus varius floridus aptus. Ille fortioribus telis pugnare videtur: hic pluribus. Ille plus roboris habere: hic plus terroris & acrimoniæ. Illum grandi tuba vti & horrisona dixeris: hunc fere pari sed clariori. Tanta deniq; est huic cum illo affinitas & in diuersitate præstantia: vt cum ad illam Maronis diuinitatem accesserit nemo: tamen nisi ille priorem locum apud nos occupasset hic possideret. Vale iam reuerentia dignissime domine: & mancipiolum tuum solito patrocinio & amore prosequi ne grauere.

Desultores equi.

Poetę Vita.

Lucani vita a Io. Sulpitio congesta fideliter.

MArcũ Anneũ Lucanũ Caia Acilia Acilij Lucani oratoris filia, ex Anneo Mela Senecæ Stoici fratre equite Romano peperit Cordubę tertio nonas nouembres. C. Cæsare Germanico iterum, & L. Cęsiano Cons. Octo mensium infans Romã a patre aduectus est. Ibiq; Palemone grãmatico, Virginio Flauio rhetore, & Cornuto poeta ac Philosopho preceptoribus vsus est, vna cũ Saleio Basso & A. Perſio, quos precipuo amore dilexit. Cũq; Neroni quẽ adolescentẽ patruus institueret esse nõ iniucundus ante annos quęstor est factus: & mun⁹ gladiatoriũ edidit. Inde cunctis suffragijs in Augurat⁹ sacerdotiũ ascitus est. Vxorẽ habuit Pollã Argentariã Pollij Argẽtarij filiã: nobilẽ, ditẽ, & eruditã. In Neronis odium cupiditate ostentandi ingenij incidit. Nã cũ ille per Clitiũ Ruffũ Nioben in theatro Põpeij pronunciaturũ se in dixisset: Lucanus Orpheum extempore decantauit: coronãq; a iudicib⁹ reportauit. Post illud famã carminũ eius premente Nerone qui eum publice recitare & ostentare carmina prohibuerat, Pisonianę cõiurationi adhęsit. Accusatusq; & tortus matrẽ indicauit impunitate promissa vt Tacitus ait. Mox mori iussus calida aqua immersus venas medico præbuit. Profluente sanguine vbi frigere pedes manusq; & paulatim ab extremis cedere spiritũ sentit, feruido adhuc & compote mentis pectore hos versus ex libro tertio enuntiauit. Scinditur auulsus nec sicut vulnere sanguis Emicuit lentus: ruptis cadit vndiq; venis. Difcurſusq; animę diuersa in membra meantis Interceptus aquis. nullius vita perempti Est tanta dimissa via. Hæc illi summa vox fuit. Decessit aũt pridie Calendas maij, Nerua Syllano & Attico Vestino Cons. cũ consul designatus cũ Plaucio Laterano esset. Vitę vero anno septimo & vigesimo. Sepultus est in hortis suis quos pulcherrimos habuit. Hæc de eo in scriptio vetus & marmorea in diui Pauli tẽplo Romæ cõspicit. M. Anneo Lucano Cordubensi poetę beneficio Neronis Cęsaris fama seruata. Scripsit pene puer, vt Papinius docet, Certamẽ Hectoris & Achillis: cũ cadueris Hectorei redẽptiõe. fabulam Orphei inferos adeuntis. Incẽdiũ vrbis. Lauream & laudes vxoris. Declamauit etiam & causas orauit. Postremo loco Pharsaliam ardenti animo est aggressus: sed non perfecit. Primos tres libros adiuuante vxore correxit: septẽ reliquos si vixisset emẽdaturus. In ijs ordinẽ sequit quo res gestæ sunt: mens eius est se cõmendare immortalitati & ciuilia bella dissuadere. Pharsaliam autem inscripsit a Pharsalo Thessaliæ oppido in cuius campis Pompeius a Cæsare est superatus.

Opera poetæ.

Mẽs poetæ.

Operis dimos tres libros adiuuante vxore correxit: septẽ reliquos si vixisset emẽdaturus. In ijs ordinẽ sequit quo res uisio.

Titulus operis.

Lucani Epitaphium.

Corduba me genuit. rapuit Nero. prælia dixi
Quę gessere pares hinc socer inde gener.
Continuo nunq̃ direxi carmina ductu
Quæ tractim serpant: plus mihi cõma placet.
Fulminis in morem: quæ sunt miranda citentur:
Hæc vero sapiet dictio quę feriet.

Historiæ Argumentum ab eodem Sulpitio.

CVm prouinciæ Cõsulares, Hispanię Põpeio: Crasso. Syria & Parthicum bellum: Cęsari Gallia Germania q; datæ essent: Crassusq; periisset: & Cæsari in alterum lustrũ prorogata esset potestas. decretusq; decem tribubus consulatus: & Pompeius Iulia vxore iam defuncta suspectas haberet Cæsaris opes: Marcellus Cons. de Cæsaris successione agere cœpit. Hic vero pacata iam intra nouem annos vniuersa prouincia nõ abnuebat modo in proximis comitijs sui absentis ratio haberetur: sed aduersantibus Pompeianis decretũ est vt dimisso exercitu veniret & peteret more maiorũ. Ille nisi & Põpeius ab armis cederet & nisi decretis staretur se nõ dimissurũ respõdens, pro hoste habetur. Iratusq; ijs prouinciã cum exercitu Romã versus egreditur: tantumq; terroris vbi incutit: vt Põpeius cum senatu Capuam, & inde Brundusiũ fugerit. Ibi obsessus a Cæsare vix euadit in Græciã. Cæsar Romã reuersus ærarium direptum suis militibus diuidit. Post Massiliã oppugnans Petreium & Afraniũ Põpeianarum duces partiũ in Hispania superauit. Inde Romã, post in Emathiam venit. Ibi deuictus Pompeius in Aegyptum fugit ad Ptolemeũ: cui⁹ iussu spectante Cornelia coniuge & altero filio est interemptus. Alter eñ in Libyam cum Catone & reliquijs exercituũ ad Iubam regem confugerat. Mox Cæsar Aegyptum adiens biennium ibi consumpsit: & Pharnacẽ superauit. Inde in Libyam nauigans Scipionem vincit: & Iubam ad mortem compellit: Cato ipse sibi mortem conscisit. Pompeij filij Mundam se conferunt: ibiq; a Cęsare expugnantur: Cneusq; etiam interficitur. Sextus se in Siciliam recipit. Post hæc Cæsar Romam reuertitur triumphatq; quisquies. Hic finis belli ciuilis fuit: quod secutum est aliud sub Augusto.

M. Annei Lucani.

Iodoci Badii Ascensii Argumentorum Sulpitianorum explanatio.

PRimus bella mouens. Quia Sulpitius ipse totum historiæ contextū iam paucis absoluit: pauciori-bus eius carmina explanabo. Ordo itaq; est. Primus liber Lucani mouens bella. i. recitans causam cur bella a Cæsare & Põpeio mouerētur, expellit senatum ab vrbe. s. audito celeri aduentu Cæsaris Secundus. s. liber oppugnat. i. canit quomodo Cęsar oppugnat, Magnū. s. Pompeium existentem Brūdusij: atq; quō Cæsar fugat Magnū. Ter tius. s. liber exornat duces. i. describit quō æra riū diripuit Cæsar & quas copias contraxerat Põpei⁹: & vexat. i. docet quō Cęsar oppugnat Phocida. i. Massiliā Phocēsiū vrbē in Gallia. Quart⁹. s. liber certat. i. docet quō certauit Cæ sar cōtra Põpeiãos Afranium & Petreiū ad Sy corim vbi eos in fugā vertit: & ad lõgas Salo nas vbi eos fame & siti ad deditionem coegit. Quint⁹ mittit victorē. s. Cæsarē i hostes. s. na uali plio pugnātes ab Hesperijs. i. Hispanijs Pater. s. Põpeius Magn⁹ clauditur in sexto. s. libro vallo lōgissimo circūducto a Cæsare ex ercitui ei⁹ apud Epidānū: & stirps. i. filius eius Cneus Põpei⁹ cōsulit vmbras. i. aiam reuoca tā in corp⁹ defūcti excātatiõe veneficę Thes salicę: cōsulit aūt de exitu belli. Septimus. s. li ber expugnat. i. docet quō Cęsar expugnauit & vicit ptes. s. aduersas hoc est Põpeianas vt reges & senatores: & repellit. i. fugere cōpellit, Magnū. s. Põpeiū. Octauus deflet cędem Ma gni factā in Aegypto, cū funere ei⁹. s. tā mise rabili. Cato ducit victos. i. reliquias exercitus victi in Thessalia, p arenas Libycas describē do genera serpentū & remedia, nono. i. in no no libro. Decim⁹ liber exponit. i. declarat cœ nā. s. luxuriosam Cleopatręq; & fraudes Photi ni molietis Cæsarē occidere. vnde bello cū eo gesto opus claudit non quidem perfectū: sed quantū a Nerone fieri permissum est.

ERimus habet &c. Octo versibus ex plicat totā farraginē seu materiā pri mi Pharsalię libri dicēs. Prim⁹ sup. liber Lucani Pharsalię habet. i. con-tinet & explicat causas belli. s. ciuilis ac plus q̄ ciuilis inter Cæsarē socerū & Põpeiū generū eius gesti: & habet, vt. i. qualiter Cęsar. s. Iulius, actus. i. agitatus & impulsus ab ira p̄cipiti. i. nimiū feruenti, transilit. i. præcipitāter trāsit vndas rubiconis. s. amnis: quē q̄cūq; armat⁹ trāsibat hostis ab senatu iudicabatur: & ipse minax. i. mina-bundus inuadit. i. vi ingreditur, Ariminū. s. oppidū vicinū: & inde. i. deinde excipit tribunos. s. plebis Ro. s. Antoniū & Cassiū vna cū Curione, deiectos vrbe. s. Roma, attonita. Et Cæsar aiat & reuocat ad bellū suas co-hortes appositorie auxiliū fidū. Tū. i. deinde terror vrbis. s. Romę describitur: & trepidans. i. festina, fuga Põ-peij. s. Magni, & senat⁹ pauidi, p pauētis: nisi hoc respexit q̄ vbi plus est cōsilij min⁹ est audacię & temeritatis: quocirca cū senat⁹ Ro. sp fuerit prudētissim⁹, videt natura timid⁹: sed nō procedit: q̄a prudētia verā fortitudi-nē nō pellit sed generat. Post hęc, iam dicta, prodigia & responsa vatū canunt. s. a Lucano in primo libro.

Philippi Beroaldi Bononien. Parrhisiis bonas literas profitentis in Pharsaliam Lucani Cōmentarii ad primarium Senatus Parrhisiensis principalis Præsidem.

ACturus in Lucani poetę Pharsaliā Cōmētarios, cōtextū rerū sūmatim & argumentū opis strictim referre cōstituisse: ne illotis (vt aiūt) manib⁹ interptationē videar inchoare. Iulius itaq; Cæsar cū Bibu lo cōsul fact⁹ societatē cū Crasso & Põpeio iniit: ne quid ageret in repu. qđ displicuisset vlli e tribus: suāq; filiā Iuliam Põpeio desponsauit. Mox ex omni prouinciarū copia Gallias potissimum elegit quas nouē annis pdomuit. Interim cū Iulia vxor Põpeij decessisset, simultatis suspitiões iter Cęsarē & Põpeiū oriri cœperūt. & M. Marcellus retulit ad senatū vt Cęsari adhuc Gallias obtinenti succederet ante tēpus: & ne absentis ratio in petitiõe cōsulat⁹ haberet: qđ iā Cęsar p plebiscitū ipetrauerat. Cōmot⁹ itaq; hac re Cęsar defen sores sibi tribunos & i primis Curionē ingēti mercede parauit: quos cū vrbe eiectos itellexisset oīaq; ad suā di-gnitatē opprimēdā agi videret, trāsiuit in Italiā: & primo ipetu cœpit Ariminū & Picenū: Vmbriā atq; Hetruri am regiões Italię occupauit: pulsoq; ex Italia Põpeio Romā iter cōuertit. Mox pfect⁹ in Hispaniā Afranium, Petreiū, ac Varonē Põpeij legatos deuicit: Massiliā subegit. Hinc vrbe repetita Põpeiū in Macedoniam trans-gressus apud Dyrrhachiū obsedit: ad extremū Pharsalico plio fudit: & fugiētē in Aegyptū psecut⁹ vt occisū dep̄hēdit cū Ptolemęo rege sibi quoq; insidiāte bellū gessit: quo victor Cęsar regnū Aegypti Cleopatrę pmi-sit. Deinde oīb⁹ reliquijs Põpeianarū ptiū subactis iperiū occupauit, dictatorēq; ppetuū se fecit. Titulus opis est Pharsalia. in Pharsalicis Thessalię cāpis victus est Pompeius. Auctores sunt Sueto. Plutarchus & Appia nus, & ipse Cæsar in Commentarijs Bellorum Ciuilium.

Pharsalię. Liber. I. Fo. I.

IOANNIS SVLPITII VERVLANI IN LVCANI PHARSALIAM INTERPRETATIO.

SVLPI.

BELLA PER EMATHIOS. Proponens breui periphrasi quid sit scripturus poeta suo quodā instituto anteq̄ inuocet bella ciuilia detestat atq; deplorat, & Neroni assentatur. Inde vbi odiorum causas inter Cæsarem Pompeiumq; aperuit historiā narrare incipiet. Indicare aūt videtur hoc pri-mo versu etiā ciuile bellū quod cōfecit Augustus se scribere cōstituisse: nam bella nō bellum dixit, & vtrūq; in Emathia gestum est: & infra post q̄ Pharsaliæ meminit qua vtrunq; designauit exequīr reliqua lo-ca his bellis ciuilibus nobilitata: & in fine pri mi libri, vt tanq̄ spatia, quę sit peruagaturus ostendat, vatē lic dicentē inducit. Impiaq; in medio peraguntur bella senatu. Consurgūt partes iterum totumq; per orbem rursus eo.

Cano.

Canimus: metrice eloquimur, ad græcorum imitationem qui ἀείδειν pro γράφειν ponebant: vt indicat Strabo. Bella plusq̄ ciuilia. i. intestina, & cōmunia. Omne em̄ bellum aut est externum, aut sociale, aut intestinum, aut cō mune. Sed hoc vt inquit Florus nō rectē ciui le, nec sociale, nec externum dicetur: sed po tius cōmune ex omnibus, & plus q̄ bellū. Per campos Emathios: a loco quæ est tanq̄ area sui decursus hęc bella ab alijs segregat: velut ipse per Emathiam præcipue sit vagaturus: ac si diceret nos canimus Emathia p̄lia. Ema thia aūt authore Plinio, Macedonia est, quæ & Pyrrhia, & Hemonia, & Thessalia dicta ē: nec habet in principio aspirationem, nec di-phthongū: q̄a nō ab αἷμα τος. i. a sanguine: sed a rege Imathione dicit: Greciq; eā per η & e scribūt. Iusq; datum sceleri. i. bonū, & equū violatū, & iustitiā subiectā iniuriæ: nā vt pau lo post ait Mēsuraq; iuris Vis erat. Fuerūt. n. humana diuinaq; iura a Cęsare oppressa pro miscue. Populūq; potētem: Romanos rerū dominos. In sua viscera, in seipsos, hoc est ci ues intimos, ppinquos, fratres, parētes, & fili os. Dextra victrici: innumeras em̄ gētes do-muerat. Cognatasq; acies. multitudines ar-matorū cōsanguineas. Cognati. n. dicūtur q̄ cōmune nascēdi initiū habēt: quasi vna, & cō muniter nati: vt Modestin⁹, & Labeo tradūt. Rupto fœdere regni: rupta concordia domi nādi quā Pompei⁹, Cæsar, & Crassus inierāt vt vnus Hispanias, alter Gallias, tertī⁹ Asiā obtineret. nec legas regnum: vt q̄dam huius loci ordinādi ignari. Et nefas in cōmune. Ca-nimus etiā ingt scelus in vniuersos, & cōtra bonū cōe, quo oia diuina, & humana pturba-ta sunt. Certatū. pugnatū. Cōcussi. pterriti, & cōmoti ad bellū. Nā oriēs Pompeio, occidēs maiori ex pte Cæsari fauit, & in oīb⁹ mū-di ptibus hoc bellū exarsit. Primū in Europa in Italia, i Hispania, & Dyrrachio. Inde in A sia, & Aegypto. Postremo in Libya, & iterū in Europa. Obuia: cōtraeuntia, & similia. Nā litui vexilla & arma diuersa nō erant. Infestis aduersis, & i pniciē veniētib⁹. Signa: tubas, tympana, lituos. Fab. li. ix. Necidē signorū cōcēt⁹ est. Signoꝝ tria eē genera docet Vege tius, Vocalia: vt voce hūana, pnūtiata: vt pal ma. Semiuocalia: vt q̄ cornib⁹, aut tuba dan tur. Muta: vt Aquilæ, Dracones. Pares aquilas: Aquilæ. Aglā argēteā fuisse m cū iscriptiõe. S. P. Q. R. ptes vtrēq; gerebāt. Sed vt tradit Appianus Cęsar victricē Venerē. Põpei⁹ inuictū Hercu-lē inuocabat. Pila minātia, tela cōtraeuentia Pila. & p̄hæcoia exercit⁹ accipit. Sūt aūt pila Ro-

Cognati.

Bellorum diuisio.

Emathia.

Signa.

Aquilæ.

Pila.

manorū missilia triū pedū vtrinq; prefixa fer
ro trigono vnciarū nouē: vt Halicarnasseus,
& Vegetius tradunt. Gesa Gallorum hastæ.
Sarissæ Macedonum sunt.

Addita e Beroaldo.

¶ Emathios cāpos id est Pharsalicos. Nam
Emathia dicta ē Thessalia, & Macedonia ab
Emathio rege: vt scribūt Solinus & Seruiꝰ.
Plusq̄ ciuilia. quoniā inter affines gerebant
Erat em̄ Cęsar socer Pōpeij. Iusq; datū sce-
leri: quia vt scribit Cicero, Silent em̄ leges in
ter arma. & Seneca ait. Ius est in armis. In
sua viscera. Romani qui prius contra exter-
nos dimicare solebāt & vincere: nunc inter se
manus conserunt, & socer in generum strin-
git gladium. Cognatasq; acies. propter af
finitatem, vt dixi Cæsaris, & Pompeij: & qa

leri. i. scelesto, & temerario ausui Cæsaris diuina, atq; humana
iura opprimētis: & canimus populū. s. Romanū, potētē: qa re
rū dominū, & cuiꝰ imperiū iā mole laborabat sua: cōuersum. s.
ab inuasiōe hostiū: dextra victrici. s. hostiū, in sua viscera. i. cō-
ciues, & necessarios (qui ita vnius ciuitatis sunt viscera ac mē-
bra: vt intestina vnius sunt ventris) q; pro. i. in acies cognatas
.i. inter se cōsanguineas: & canimꝰ nefas. i. nefandū scelꝰ in cōe
.i. in remp. & cōtra bonū cōe, certatū totis viribus orbis cōcussi
.i. simul cōmoti, & agitati viribꝰ. s. suis, & hoc fœdere regni. i.
dn̄ationis inter Pōpeiū, Cæsarē, & Crassum ꝑ fœdus initæ, ru
pto. id ē violato, & vi dissoluto: & canimus signa. s. militaria, &
bellica, obuia. i. cōtra eūtia, & similia cōcurrentia signis. s. sīlibꝰ
infestis. i. vim inferre paratis: signa inquā aqlas pares. i. vtrin-
q; æq̄les, & sīles quia argēteas: & pila. i. tela Romana q̄ in vna
parte erāt, minantia pilis. i. telis Romanis aduersę partis.

in exercitu Cæsaris erant milites: quorum filij, & cognati Pompeium sequebantur. Acies dicitur exercitus in
structus ad pugnam. Vergilius hic acies certare solebant. Rupto fœdere regni. Fœdꝰ regni appellat illam
Cæsaris, Pompeij, & Crassi societatem, quæ vt Appianus ait, dicta est tricipitium a nonnullis. ruptum est au
tem istud fœdus morte Crassi, & Iulię. Concussi orbis. quia omnes fere nationes partim Pompeium, par-
tim Cæsarem secutę sunt. Pares aquilas. Apud Romanos signa erant & vexilla Aquilę, Lupi, Minotauri,
Apri, & Equi: vt author est Plinius in. x. Solę aquilę in aciē portabantur. Reliqua in castris relinquebantur.
Pares ergo aquilas dicit: quia Romani contra Romanos: Aquilas contra aquilas: Signa contra signa fere-
Pila. bant. Pila minantia pilis. Pila sunt tela missilia: quibus vtebantur Romani: ferro subtili trigono præfi-
Latium. xa vnciarum nouē: vt tradit Vegetius. Latium cruorem. id est Romanum. Latium enim regio Italię in quo
est Roma. a tyberi Circeios vsq; antiquitus seruatum est: postea nomen Latij processit vsq; ad Lirim fluuiū
Campanię: vt author est Plinius. Dictum est Latium: quia ibi latuit Saturnꝰ. Ouidius. Dicta fuit Latium ter
ra latente deo.

Quis furor o ciues quę tanta licentia ferri
Gentibus inuisis Latium prębere cruorem?
Cumq; supba foret Babylō spoliāda tropheis
Ausoniis: vmbraq; erraret Crassus inulta:
Bella geri placuit nullos habitura triumphos?
Heu quantū terrę potuit pelagiq; parari
Hoc: quē ciuiles hauserunt sanguine dextræ:
Vnde venit Titan: & nox vbi sydera condit:
Quaq; dies medius flagrantibus ęstuat horis:
Et qua bruma rigens ac nescia vere remitti
Astringit scythicum glaciali frigore pontum?
Sub iuga iam Seres: iā barbarus isset Araxes
Et gens si qua iacet nascenti conscia Nilo.

SVLPIT. ¶ Quis furor. Romanos ab imprudētia, &
sæuitia arguēs vtit licētia, cuius acrimoniā ꝑ
deplorationē mitigat. Est aūt sensus: quę ista
vestra dementia: qs ferri abusus. quæue cru-
delitas offerre vos vestrosq; barbaris occidē
dos, & malle vobiscū cū dedecore, & sęuitia,
q̄ cū vlciscēdo hoste iuste, & cum honore pu
gnare. Furor. impetus animi sine ratione. Li
centia ferri: abusus, & certandi ꝑmissio. Præ-
bere cruorē Latium: exponere vos, & Italos
occidēdos. Gētibꝰ inuisis: barbaris quos odi
stis. Ideo hoc ait: qa barbari in vtroq; exerci-
tu stabāt contra Romanos. Cumq;. quę fieri
Babylon. oportebat demōstrat. Babylon. vrbs Chal
dęa a Semiramide cōdita: a qua Chaldęa oīs
& Mesopotamia Babylonia ē appellata. Mu
rus eius, & lateribus, & bitumine constat: latꝰ
pedes qnquagenos: altus ducenos. lx. milia
passuū amplectit: vt Pliniꝰ ait. Superba: vel
nobilis, vel lata victoria. Tropheis ausonijs:
spolijs Italicis, quę Parthi Crasso cū cęde ex-
ercitus eripuerant. Sed hæc demū Tyberius
authore Augusto recepit: vt Suetonius do-
Trophæa. cet. Sunt autem Trophæa hostium spolia in
Ausonia. arborū trūcis, aut saxis affixa in victoriæ si-
Crassus. gnū. Ausonia aūt dicta est ab Ausone Vlys
sis Calipsusq; filio. Crassus. M. Crassus par-
thico bello relicto post terga Euphrate in cā
porū vastitatē ad Carras adductꝰ a Silice, &
Sorena ducibꝰ cū vndecim legionū strage ca
ptus est, & ne qd viuꝰ pateret repugnās est in
terēptꝰ. Caput vero eiꝰ ludibrio hosti fuit: au
rū em̄ liqdū in rictū oris infusum est tanq̄ ad
auaritiam eius explendam. Erraret: quia inse
pultus & implacatus. Insepulti em̄ vt ait Ma
ro centū errāt annos: volitātq; hæc littora cir
cū. Vmbra, manibꝰ eius. Nullos triumphos.
De bellis nāq; ciuilibus authore Valerio non
Triūphus. triūphat. Triūphus aūt erat summus honor

¶ Quis furor o ciues. Progredit in detestationē bellorū ciuili-
um, nō ꝑ Satyricā inuectionē: sed ꝑ piā, atq; Heroicā admoni-
tionē: admonet em̄ simul Romanos virtutis suę, quā si in ho-
stes, vt in seipos exercuissent, totū subiugare potuissent orbē.
In quā sententiā est etiā illud Horatianū in car. Audiet ciues a-
cuisse ferrū: Quo graues ꝑsę meliꝰ ꝑirēt. Audiet pugnas vitio
parētū Rara iuuētus. Ordo est. O ciues. s. Romani. q. d. o cōci
ues mei, qs furor sup. est vobꝭ: & q̄ tāta. i. tā magna licētia. i. af
fectatio, & ꝑmissio (Accipit. n. licētia fere in malā ꝑtē.) ferri. i.
armorū, est vobis: ꝑbere. i. vt ꝑbeatis amore belli: gētibꝰ inui-
sis. i. barbaris merito odio vobis habēdis, cruorē latiū. i. Itali-
cū, & ꝑcipue Romanū. Cūq;. i. & cū, Babylon, vrbs illa Chal-
dęorū nobilissima, foret. i. eēt merito, spoliāda. i. exuēda, & pri-
uāda, tropheis ausonijs. i. spolijs, & exuuijs Italicis Crasso cū
signis ereptis: & in signū victoriæ ad arborē suspēsis: & sup. cū
Crassus imperator Romanorū q infeliciter cōtra Parthos pu-

gnauerat, erraret. i. vagaret secūdū ęgyptiorū supstitionē q cre
debāt insepultorū aīas corporibꝰ obnoxias nō posse recipi in
Elysios priusq̄ centū errauerint annos: quod spaciū fere vitæ
humanæ est: vt tantū extra corpus erraret quātū in corpore eē
potuisset. Vñ ęnei. vj. Cētū errāt ānos &c. Erraret ergo vmbra
inulta. i. hn̄s vmbrā inultā. i. ꝑ qua nullā suscepitis vltionē. Bñ
aūt vmbra dicit: q̄ scd̄m Seruiū ita corpi inhęret: vt simulacrū
aię: quocirca cū ideo erret q; corpi obnoxiꝰ: bñ ꝑ vmbrā errare
dicit. placuit. s. vobis bella geri. i. vt bella gerant ciuilia, nullos
.i. nō vllos, nō habitura vllos triūphos: qa nec lętos, nec claros
Vbi em̄ victoria ab hoste legitimo referebat citra cladē Roma
norū insignē: lętus erat, & clarꝰ triūphꝰ: vbi cū clade tātū clarus.
Nūc aūt qa ciuile bellū nō meret triūphū: nullus expectādꝰ est
triūphꝰ: sed ne gaudiū qdē. Heu, cōmiserātis est vox: quātum
terrę, & quātū pelagi (prudēter diuidit orbē in ꝑtes q̄s incolunt
mortales) potuit pari. i. cōpari, & acqri impio Ro. hoc sangnie
quē dextrę ciuiles hauserūt. i. exhauserūt, & fuderūt. Potuit di
co parari illic vñ venit titā, aut sic. Seres Scytharū gētes, issent
sup. hoc sanguine sub iuga. i. in subiectionē impij Romani: &
cū ignominia victi fuissent: sicut q sub iuga mittebant: q̄ erāt
hastæ, aut pila victorū in formā, furcarū dispositę: vt duę rectæ
tertiā in trāsuerso positā tenerēt: sub quā inclinato capite abire
ꝑmittebant relictis armis, & inclinata ceruice hostes interclusi,
ac deuicti. & Araxes. i. accola Araxis, q ꝑ Armeniā fluit. isset
sub iuga: & gēs si qua iacet. i. sita est, aut residet cōscia Nilo na-
scēti. i. q̄ viderat ortū nili, q incertꝰ habebat. Nā authore Hero
doto Cābises Persarū rex subacta ęgypto conatꝰ ē Nili ortū in
uenire, sed nō potuit. Solinus autē dicit Iubā regē tradidisse, &
punicos libros affirmare nilū originē habere a mōte inferioris
Mauritaniæ, q oceano ꝑpinq̄bat. Perottꝰ in Cornucopiæ de
origine, & icremēto Nili late disquirit. Siq̄ igit gēs iacet cōscia
nilo nascēti: illa isset sub iuga ab ea ꝑte, vñ. i. a qua titā. i. sol, ve
nit. s. ad nos. i. orit: & vbi nox condit sydera. i. ab occidēte: qua
q;. i. & qua ꝑte dies medius. i. meridianus, ęstuat. i. feruet, horis
.i. solibꝰ ab horꝰ, aut horis certis, vtpote circa meridiē flagrāti-
bus. i. ardētibus, hoc est a plaga meridionali: & sub ea ꝑte, qua
Bruma. i. hyemalis tēpestas q̄ breuissima nobis, rigēs. s. perpe-
tuo gelu in septētrione: nescia remitti. i. relaxari ab intēsiōe fri-
goris vere. i. tēperie verna: q̄ glaciē apud nos penitus resoluit:
astrīgit. i. in glaciē condēsat: pōtū Scythicū. i. mare in sinu Eu
xino scythiā versus: frigore glaciali. i. in glaciē cōdēsante: hoc
est a quattuor mūdi ꝑtibus isset barbarꝰ sub iuga Romana eo
sanguine, qui in ciuili bello effusus est, hoc est prius, q̄ tātū san
guinis Romani effusus fuisset. Citius em̄ & facilius barbaros,
q̄ se mutuo vicissent.

qui victoribꝰ ducibꝰ publica cū hylaritate da-
bat. Coronati. n. & q̄drigis inuecti magna cū
pōpa Capitoliū cōscēdebāt: & illic tauros im
molabāt. Heu quātū. cū deploratione āplifi
cat. Parari: acqri, & impiū ꝑpagari. Hoc san.
tot hoīz cęde, quot in bellis ciuilibꝰ ceciderūt.
Hauserūt, emiserūt, & sparserūt. Ciuiles dex.
ciues ipsi. Vñ venit ti. totū mundū potuisse
subiugari cōtēdit quē sub cardinibꝰ q̄tuor cō
plectit. Vñ venit titā. i. oriēs. Titā teste Lactā Titan.
tio sonat vltionē: fuit is cœli & Vestæ filiꝰ cuiꝰ
nepos Sol eodē noīe appellat. Et nox: vbi sy
dera cō. i. occidēs: vbi sydera occidūt ex cœli
reuolutiōe, hoc ē cosmice, & etiā chronice: nā
noctu videt sydera q̄ illic occidūt. Quaq; di.
.i. plaga meridiana extrēa ad torrida zonā in
qua sunt maximi æstꝰ. Horis fla. vel ardētibꝰ
solibꝰ. Horus. n. authore Macrobio Sol ab Horus.
ęgyptijs appellat. vel ꝑ horas intelligit q̄ filię
& ministræ phœbi esse fingunt, dies q cōstāt
ex horis. Aestuat: feruet. Nā extrēa Libyę in
colētes ꝑpter ęstū diurnū quē pati nō possunt
in antris se cōtinēt, & noctu ꝑgrediunt. Et q̄.
septētrionē ostēdit: vsusq; est verbo Bruma Bruma.
nō tā vt frigꝰ, q̄ vt breuitatē dierū q̄ illic est cō
tinua indicaret. In̄. n. dicta est Bruma: signifi
catq; tēpus ipsum in quo dies sunt breuiores
Rigēs as. glaciata. Nescia vere remitti: q̄ ver
no tpe nō resoluit, & mitescit vt i alijs locis: a
deo em̄ illic viget frigus: vt flumina, & maria
gelu concrescāt. Pōtū Scythi. nō oceanū se- Pontus.
ptētrionalē q nō cōgelat: sed sinū Euxinū di
cit: qd̄ solū mare gelu durat ob multa q̄ susci
pit flumīa: vt Macrobiꝰ docet. Oceanꝰ vero
ille crassescit, nō cōgelat. Scythia aūt regio ē Scythia.
in septētriōe cuiꝰ ps in Europa est, ps in Asia
diuidit. n. Tanai q est terminꝰ vtriusq;: putāt
q; dictū a Scytha Herculis filio: vt docet He
rodotꝰ. Sub iuga iā Seres. subiugatæ fuisset
remotissimę ignotęq; nationes. Seres in scy- Seres.
thia Asiatica populi inter Tabim, & Taurū
mōtē ad oriētē meridianū lanis syluarū incly
ti: cęterū ferarū sīles. Araxes Armenię fluuiꝰ Araxes.
q ex Hemocorū mōtibꝰ oriēs, nūc lenis nunc
vehemēs in mare Caspiū exit. Et gēs: & si qs Nilus.
ad Nili ortū q ignorat habitat. Nilus fluuius
oīm maximꝰ Aphricā ab Aethiopia sepat, ægyptū inundat, septēq; ostia habet: eiꝰ fontes ignorant: vt lib. x.
Nō licuit ꝑplis ꝑuū te nile videre. vbi tñ eē existiment, vide apud Victruuiū, & Pli. Cōscia: q̄ sciat, & noscat or
tū eius, & ab eo noscat. Est em̄ reciprocę significatiōis cōsciꝰ: vt inscius: q̄ q̄ in passiua significatiōe rariꝰ vtant
authores. sic & ignarus vt etiā Gel. tradit. Ver. Haud ignara mali. Idē. Ignarū Laurēs habet ora minātia.

BERO. ¶ Superba babylon. Babylon summā claritatē obtinuit in toto orbe: propter quā Assyria, & Mesopotamia
Babylonia est apellata: vt scribit Pliniꝰ. Dicta est a babyl. qd̄ cōfusio iterꝑtat: vt Augustinꝰ, & Iosephꝰ tradūt.
Cōdita est, vel potiꝰ instaurata a Semiramide sexaginta milia passus āplexa, muris ducenos pedes altis, quin
quagenos latis. Babylōis magnificētiā, & āplitudinē extollūt Herodotꝰ, Diodorꝰ, & Curtiꝰ. Supbā appellat,
hoc ē nobilē. Supbꝰ. n. dicit interdū nobilis. Verg. Ceciditq; supbū Iliō. Tropheis Ausonijs. Trophęū dicit
Trophæū. rerū gestarū monumētū: in quo spolia cęsorū hostiū suspendunt. Vñ Romę erāt trophęa Caij Marij: vt ait Trā
qllꝰ: & Pōpeiꝰ Trophęa posuit in Pyreneis mōtibꝰ: vt tradit Pliniꝰ. Ausonijs. i. Romanis. Ausones. n. ꝑpli
fuerūt cultores Latij ab Ausone Vlyssis filio dicti: vt inqt Festus. Vmbraq; erraret Crassus inulta. Crassus
sumpta expeditione cōtra Parthos dū eorū inhiat auro apud Carras in colloqū Surinę ꝑfecti Parthorū venit
ibiq; interēptꝰ amissis priꝰ vndecim legionibus vna cum filio. Crassi caput cū dextra abscissum regi Hyrodi
oblatū est. Vmbra dicit errare cū corpa iacēt insepulta. Ver. Cētū errāt ānos volitātq; hæc littora circū. sensus
est. Cū Romani debuissent vlcisci mortē Crassi, & spoliare Parthos signis, q̄ priꝰ eripuerāt Crasso: maluerūt
gerere bella ciuilia: ex qbꝰ nō licet triūphare: nō. n. phas ē ciuē triūphare de ciue: vt author est Valeriꝰ. Vñ venit
Titan. Titan. i. ab ortu ad occasum. Titā. n. dr̄ sol ab Hypione patre vno ex titanibus, q a matre Titea id nomē sum
ꝑsere: vt refert Diodorꝰ. Dies mediꝰ. i. meridies: q̄ regio ꝑpter solis vicinitatē ęstuat, hoc est ardet intensius.
Bruma rigēs. i. ab ea ꝑte q̄ vergit ad Septētrionē q̄ infesto rigore, & ęterno ꝑmit gelu: vtpote a sole remotis
sima. Bruma vero dr̄ dies totiꝰ āni breuissimꝰ, & efficit fere octauo Kal'. Ianuarij: vt Pliniꝰ tradit. Hic Bruma

accipit̃ ꝓ hyeme. Nescia vere remitti. hibernū tēpꝰ remitti, hoc est resolui, & mitigari solet aduētāte vere: sed in Scythia frigora sunt ꝑpetua, & adeo vehemētia: vt ipsum mare cōglaciet: vt author est Herodotꝰ. Sub iuga iā Seres. Seres ꝑmi sūt hoim in Asia q noscāt̃ ęstiuū oriētē versus nobiles lanificio syluaꝝ, & vestibus Sericeis vt Solinꝰ, & Plinꝰ mēorāt. Sub iuga. Morē priscoꝝ expꝑssit: vt em̄ Liuius ait iugū fit duabꝰ hastis humi defixis tertia supposita, & sub iugū victi hostes sępe mittebāt̃. Araxes fluuiꝰ est oriēs i mōte Aga ꝑ Armeniā fluens, & fert̃ in Caspiū mare: authore Plinio. de hoc Verg. Et pōtē indignatꝰ Araxes. Lucanꝰ flumē posuit ꝓ accolis. Nascēti Nilo. Nilus fluuiꝰ est ægypti incertis fōtibꝰ ortꝰ: vt inqt Pliniꝰ: originē, vt Iuba rex exqsiuit habet in mōte Mauritaniæ in lacu quē Nilidē vocāt. Verū scriptores oēs, & i primis Herodotꝰ, Ouidiꝰ, Lucanꝰ dixerūt caput Nili occultū latere. Dictꝰ est Nilꝰ a Nileo rege. author Diodorꝰ. Sensus est illi etiā populi fuissent deuicti, si q sunt q habitēt ꝓpe fontē Nili.

Seres. Iugum. Nilus.

Tū (si tātus amor belli tibi Roma nefandi)
Totum sub latias leges cum miseris orbem
In te verte manus: nondum tibi defuit hostis.
At nunc semirutis pendent ꝙ mœnia tectis
Vrbibus Italiæ: lapsisq; ingentia muris
Saxa iacent: nulloq; domus custode tenētur:
Rarus & antiquis habitator in vrbibus errat:
Horridaq; in dumis multosq; inarata ꝑ annos
Hesꝑia est: desuntq; manus poscētibus aruis:
Nō tu Pyrrhe ferox: nec tātis cladibus auctor
Pœnus erit: nulli penitus discindere ferro
Contigit: alta sedent ciuilis vulnera dextræ.

SVLPI.

Miseris sub la. le. subiūxeris. In te ver. contra te pugna: gere ciuile bellū. At nūc. icrepat ꝙ eo maxime tpe secū dissederit: quo Italia erat semidiruta: afflicta cladibꝰ, & semideserta: tū ꝓpter bella punica, tū ꝓpter supiora bella ciuilia, Syllę, & Marij: adeo vt pene sit iteriturū nomē Romanū. Mœnia: ędificia. Pendēt: nutāt, & ruinā mināt̃. Semirutis. q̄ dimidia pte ceciderūt. Lapsis muris: versis publicis parietibꝰ, q muniunt oppida. Nullo custode te. a nullo dn̄o habitāt̃. Errat: vagat̃. Antiqs, nobilibꝰ. Horrida: aspera, inculta. In du. in spinis. Hic fit dumetū. Desuntq; ma. pos. ar. Sic & Vergil. Squalēt abductis arua colonis. Manus: agricolę. Poscētibꝰ: reqrentibus optātibꝰ: tū qa sit horrida: tū qa ē frugū pœnuria. hoc loco assumēdū est illud: Alta sedēt ciuilis vulnera dextrę. nā hos duos versus ad augendā rei atrocitatē duriuscule interiecit. Nō tu pyr. Pyrrhꝰ rex Epirotarū a Tarētinis quos Romani vlciscebant̃, accitus multam cladē Italis intulit. Venit em̄ cū totius Epiri Thessalię, & Macedoniæ viribus: incognitisq; in id tēpus elephātis mari, terra, viris, eqs, armisq; munitꝰ: sed demū a Curio Fabritioq; est eiectus. Ferox: fortis. Pœnus. Carthaginensis populus ter rebellauit: vel Annibalem dicit qui quater in acie Romanos afflixit primum inter Ticinum, & Padū vbi fere perijt Scipio. Inde apd̄ trebiā Sempronio cōs. Tertio apud Trasimenum lacum Flaminio imperatore. Quarto apud Cānas Apulię vicū vbi ferme quadraginta milia Romanorū occubuere. Erit: inuenie t̃ ratiōe deducta. Huiusmodi expositione vtimur in his futuris in qbus ꝑteritū latet: sed Priscianus erit/ꝓ dicetur, vel cognoscet̃ exponit. Pōponius iurecōsultus erit ꝓ ꝑterito poni in huiusmodi sermōe docet: Cū codicilli cōfirmati testamēto fuerint, qd̄ codicillis scriptum erit. Tātis cla. tā magnis cędibus. Clades dicta ꝙ ea audita qsq; clamet: estq; tā vniꝰ, q̄ pluriū. Nulli: nec ijs, nec alicui hosti. Penitꝰ discindere: in totū dissipare, & quasi delere Romanū imperium vt vos ipsi ciuili bello fecistis. Ciuilis vulne. dext. calamitas bello ciuili accepta ꝓfunda ē & letifera. Translatio est. Vulnus autem tūc dicitur alte sedere quum profundum est & ad vitalia peruenit.

Clades.

BERO.

Belli nephādi. scelerati, hoc est ciuilis. At nūc semirutis. Sēsus est. nō externi hostes q̄lis Pyrrhꝰ, & Annibal, sūt i causa: ꝙ tota Italia est desolata: vrbes dirutę: agri inculti: sed hęc oia euenerūt ꝓpter bella ciuilia. Ordo est. O Pyrrhe nō tu fuisti author tātis cladibus: ꝙ mœnia. i. muri pēdent semirutis. i. quassatis tectis: & reliqua. Nulloq; domus custode tenent̃. cū in bellis ciuilibus infinita hominū

Tū si tātus amor belli &c. hoc dicere videt̃. Postq̄ o Roma ne subegeris totū orbē si adhuc ardor belli in te ē: i te verte manus: nūc aūt cū adhuc triūphāt hostes in eos potiꝰ vertēdę sunt. Ordo itaq; est, O Roma. i. o romane, cōtinēs ꝓ cōtēto, si. i. si q̄dē (duabꝰ dictionibꝰ) tātus amor belli nefandi. i. detestandi. Vn̄ Flaccꝰ: bellaq; matribus detestāda. Et ille Maronianꝰ. Nulla salus bello: pacē te poscimꝰ oēs. Vn̄ videt̃ epithetū de medio sūptū: nā si nefandi belli dixerit ꝓpter ciuile: nō q̄ drauerit qd̄ dicet̃, quo. s. bello miseris totū orbē sub leges latias. i. latinas: nō em̄ illud nefandū: sed licitū visum est Romanis: nec audiēdus erit qspiā theologaster argutulꝰ, dicēs nefandū eē bellū quo aliena regna lacessunt̃: addēsq; si historias legerit apd̄ Sallustiū ob id male audisse Romanos ꝙ aliena regna īuaderēt: nā poeta cohortat̃: vt sub iuga mittant̃ natiōes. Quocirca legēdū puto nō quo miseris: sed quū: vt sit ordo. Tū. i. tūc o Roma: quū. i. postq̄, vel vbi miseris totū orbē sub leges latias. i. sub imperiū latinū, ac Romanū, si. i. si q̄dē tātus amor belli nefandi. i. in quo nulla salꝰ, est sup. tibi: vt nō possis q̄n bellū geras, aut licitū, aut illicitū, vel si. i. qn̄, aut qn̄q̄ dē tātus amor belli nefandi ē tibi: verte manꝰ in te. i. in cōciues, & cognatos tuos: tūc dico, & nō priꝰ: sed hostis nōdū defuit tibi ne in eū manus vertas. At. i. sed o Pyrrhe rex Epirotaꝝ ferox, sed tn̄ generoso aīmo hostis (laudatus. n. est ab Ennio, & a Cice. in. j. offi.) nō tu sup. eris author, nec Pœnꝰ. i. punicꝰ, aut Carthaginēsis dux. s. Annibal, aut ppr̃s: sed vt Pyrrho cōpet̃, potiꝰ dux intelliget̃: erit auctor. i. efficax, & authētica causa ꝙ mœnia pēdēt nūc tectis semirutis. i. semilapsis, aut dirutis: sup. in vrbibꝰ Italię: aut in dtō ipis vrbibꝰ Italię. Et ꝙ ingētia saxa iacēt muris lapsis. i. postq̄, aut qa muri lapsi sunt, & ꝙ domꝰ tenent̃ nullo custode: qa paterfamilias cū tota familia extinctus est. vn̄ filr̃ de aruis dicit Maro Sq̄lēt abductis arua colonis. & ꝙ rarꝰ habitator errat. i. vagat̃ post vastitatē: in ātiqs, & ita nobilibꝰ vrbibꝰ. vn̄ & Maro. Vrbs antiq̄ ruit mltos dn̄ata ꝑ ānos: & ꝙ hesꝑia. s. magna (de q̄ Maro. Est locꝰ hesꝑiā Graij cognoīe dicūt &c.) ē horrida. i. aspa & hirsuta, in dumis: qa arua neglecta dumos, & vep̄s, ac filices ꝓduxerīt: q; ꝓ &, aut qa, iarata. i. nō arata ꝑ mltos ānos, & manꝰ. s. colonoꝝ desūt aruis poscētibꝰ. i. exigētibꝰ cultores: tu iquā

Pyrrhe nō eris author: nec Pœnus erit author tantis cladibꝰ. i. calamitatibus & desolationibus. Disputāt aūt (vt recitat Sulpitius) grāmatici, de verbo erit an ponat̃ pro fuit: nō em̄ videt̃ de futuro sed de pręterito loqui. Verū ergo recte positum accipio: nā poeta ꝑ quādā phātasiā ac fictionē poeticam videt̃ loqui anteq̄ bellū ciuile cōmissum sit: dehortat̃ em̄ ab eo: & dicit Romano non licere vt in se vertat manus donec hostis nō defuerit: sed cōtra euenturū dicit quia nunc ita desolata est Italia: nō erit. i. nō dicet̃ aut nō cēsebit̃ ab ijs qui recte iudicabunt Pyrrhus aut Annibal aut quiuis alius peregrinus author, sed ipe Romanus, quia penitꝰ nulli. s. externorū contigit. i. cōcessum est licet molitus fuerit, discindere. i. vastare & exterminare Italiā, ferro. i. armis, sed vulnera. i. damna & ruinæ, ciuilis dextræ. i. per dextrā ciuilē illata sedent. i. firmiter inhęrent, alta. i. ꝓfunda quasi ad medullam vsq;. vt sit metaphora, ab animali alte vulnerato.

milia perierint: merito domus relictę sunt sine custode. Hesperia est. talia dicta est Hesperia a stella hespero cui subiecta est vt interpretatur Macrobius: vel ab Hespero rege vt ait Seruiꝰ a quo etiā Hispania credit̃ dicta esse hesperia. Italia vero a bubus nomen habere est existimata. Gręcia em̄ antiqua, vt scribunt Varro, Tymeus, & Gellius tauros vocabat Italos: a quorū multitudine & pulchritudine Italiā dixerūt. Alij existimāt vt Vergiliꝰ & Aristoteles nominari Italiā ab Italo rege. Horrida dumis. hoc est inculta & plena spinis. dumi em̄ spinę dicunt̃. Vergi. Resonant & achantida dumi. Non tu Pyrrhe ferox. Pyrrhus Epirotarū rex Tarētinis contra Romanos belligerantibus auxilium laturus in

Pyrrhus.

Italiam traiecit: cū totius Epiri viribus Thessalię & Macedonię vt scribit Florus: apud Heracleam Romanorum copias duce Leuino fudit, fugauitq;: cū maxime essent consternati: magnitudine & nouitate elephantorum quos primus in Italiam duxit Pyrrhus qui postea a Curio apud Asciulū & in Lucana superatꝰ Italia decedere coactus contulit se in Gręciā, & ab Argiuis fuit interemptus. Pœnꝰ erit. i. Annibal qui per sedecim annos Italiam lacerauit: atq; vexauit: omniq; genere cladis affecit in secūdo punico bello. Pœnꝰ dicit̃ quoniam Carthaginenses ex Phœnicia venerūt quasi phœnꝰ. tandē Annibal a Scipiōe Aphricano fuit deuictꝰ vt tradit Liuius. Sedent manent & infixa sunt.

Qꝫ si non aliam venturo fata Neroni
Inuenere viā: magnoq; æterna parantur
Regna deis: cœlumq; suo seruire tonanti
Non nisi sęuorum potuit post bella gigātum:
Iā nihil o superi querimur: scelera ipa nefasq;
Hac mercede placēt: diros Pharsalia campos
Impleat: & Pœni saturētur sanguine manes:
Vltima funesta concurrant prælia Munda.
His Cęsar perusina fames Mutinæq; labores
Accedant fatis: & quas premit aspera classes
Leucas: & ardenti seruilia bella sub Aetna.

Qꝫ si non aliā &c. Laudes Neronis auspicat̃, cui post mortē serā in cælo locū assignat: vt Maro in Geor. Augusto. Nec obstat ꝙ iniquus erat princeps: nā & Martialis Domitianum laudat. Vtitur aūt eo temperamento vt sine Ironia locutus videri possit: cū tamē Ironicos loquat̃: verū sperauit id Neronē latere, ꝑsertim ꝙ tam aperte inniteret̃ vestigijs Vergilianis. Nec semp damnosa est principum iniqua laudatio: nam dum pręicantur quales non sunt: vt tales fiant tacite admonētur: ideoq; Xenophon in Pædia Cyri, & alij in alijs dū principū vitam cōmendāt: quales esse debeant pręscribunt. Itaq; ꝑ Neronē intelligit iustissimū principē: cui ampla paret̃ in cælo sedes. Sensus aūt est: si non potuit Neroni contingere tanta immortalitatis gratia vt cælum latissime occuparet post fata: nisi per tantā Romanorū stragē: sicut Ioui nō est regia cælestis decreta nisi post gigantū cędem: minus querendū est de Romanorum clade ob tantam principi futurā felicitatē. Queras forte vnde id qd̄ supponit faciat verosimile poeta? Præsupponit em̄ falsum dubie, Neroni non potuisse contingere tantā beatitudinē nisi per Romanorum cędē. Respōdebo primū gentiliū fuisse supstitionē tantā vt putarent salutē multitudini sępe nō posse contingere nisi per necem vnius aut paucorū: ideoq; fictū est grecos nō potuisse saluos ad Troiā venire nisi Iphigenia imolata fuisset: iuxta illud ęnei. ij. Sanguine placastis vētos & virgine cęsa: Cū primū iliacas Danai venistis ad oras. Sāguie q̄-

SVLPI.

Qꝫ si. Aperta ad principem assentatiōe in qua est suspitio aliqua ironiæ: approbat cladē belli ciuilis ex qua magnū præmiū & solatiū est exortū: videlicet Neronis felix imperiū: cui ad id additus non patuissent nisi prius tanta cęde resp. oppressa & a Cæsaribꝰ occupata. Argumētaturq; a Iouis exēplo. Qꝫ sed. Fata, siue Parcę q̄ humana oia ordināt: siue ordines seriesq; causarū. Neroni. Claudiꝰ Nero Cęsar Domitij viri scelestissimi filiꝰ: vitioꝝ oīm ꝑferti crudelitatis fuit officina. Aeterna, nunq̄ defutura. Parant̃ magnoq;, acqrunt̃ magno ꝑtio. Suo tonā. Ioui q soꝰ suo arbitrio tonat. Sęuorū gigātū: ipiorū terrigenarū q cęlites supis regnis cōgestis mōtibus detrudere tētauerūt. Nihil queri. iā ꝓbamus. Scelera nefasq;. illa ad hoies retulit: hoc ad deos. Hac mer. hoc ꝑmio & cōpensatione ꝙ imperator Nero. Pharsalia, ora Macedonię a Pharsalo oppido dicta: in cuius campis non modo inter Cæsarem & Pompeium certatum est: sed etiam inter Augustū & Brutum & Cassiū. hinc Vergi. Ergo inter sese paribus cōcurrere telis Romanas acies iterum videre Philippi. Impleat, cadaueribus Romanorū & ꝓ impleuerit pręterito ponit̃ vt verba seqntia. Diros, noxios & ira deorū factos. Pœni ma. Aphrorū aię: q̄ semp Romanorū sāguinē sitiuerūt. Alluditq; ad ꝑliū gestū i Aphrica inter Curionē & Varū & Iubā: & rursus cōtra Pharsalias reliquias q̄ se ibi receperant Catone Scipione & Cn. Pō. filio qui ad Iubam cōfugerat ducibꝰ. fuit aūt ꝑliatū ad Tapsum nō minori q̄ in Pharsalia cęde. Ceciditq; illic Scipio: sed multo ante ceciderat Curio. Iuba vero rex luxu regio epulatꝰ, Petreio fugę comiti se ꝑbuit occidendū. Inde semet Petreius occidit. Vltima fu. illic em̄ debellatū est & hic ciuili bello finis impositꝰ. Concurrant, simul certent. Funesta Mū. apud Mundam Hispaniæ oppidū multis funeribus & cladibus insignitū & mortiferū. Nā cū se illuc Pompeij filij recepissent, tāta hostiū strages est facta vt Cęsar obsidens victos ex congestis cadaueribus aggerem circum vrbem fecerit: quæ pi-

Nero. Pharsalia. Cædes Tapsensis. Munda.

lis iaculisq; confixa continebantur. His Cæ. Ad Cęsarē quē ē inuocaturus se vertit. Perusina fa. Mu.q; la. M. Antonius cōs. secūdus Cæsaris heres Octauiū sibi p̄latū inuidēs, eūq; p̄bris lacessens armis palā opprimere statuit, paratoq; exercitu Deciū Brutū suis motib⁹ resistentē obsedit Mutinę. Octaui⁹ Veteranis cęs. reuocatis cōsulē fugat: castrisq; exuit, vna cū Hircio & Pansa cōs. q illic ceciderunt. Inde vero cū agros veteranis diuisisset L. Anto. Antonij frater, tū cōsulat⁹ quē gerebat, tū fratris q in orientē accesserat cōfidentia res nouas moliēs coactus est pusiā fugere, vbi ab Augusto obsessus pœnuria cibariorū, turpiq; & nō nihil expta fame ad deditionē compulsus est. & q̄q̄ sine sanguine res acta sit, tñ innumeri iedia cōsumpti sūt.

Perusina Fames.

Perūsia i Hetruria oppidū cōditū ab Acheis. Mutina vero in Gallia cisalpina est.

Perusia. Mutina.

Accedāt, addanť. Et quas pre. as. clas. & naues q̄ submersę sunt apud Leucadē in pugna nauali actiaca, in qua Augustus Anto. Cleopatrāq; superauit. p metonymiā classes milites q perierunt accipimus. Leucas oppidū est in Leucadia Peninsula quondā Neritū appellatū, sicut & illa Neritus vt Ply. docet. Significatq; authore Strabone albā petrā, ibiq; est saltus amatoribus salutaris. Ip̄a aūt peninsula vix Ambracia ē: vbi & Leucates p̄mōtoriū. Aspera, saxosa. Leucas. oppidū ip̄m pro mari posuit Leucadio. Premit. grauat. & sic locut⁹ est ac si adhuc p̄manē. Seruilia bel. Nō indicat bellū illud qđ Eunus syrus phanatico furore simulato dū Syrię deæ comas iactat ad libertatē & arma seruos quasi numinū impio cōcitauit, idq; vt diuinit⁹ fieri p̄baret ī ore abdita nuce quā sulphure & igne stipauerat leniter inspirās flāmā inter verba fundebat. Hoc miraculo. lx. amplius miliū hoīm coegit exercitū: oppida vastauit: Romanorū prætorū castra diripuit. Sed hi a Perpēna imp̄atore victi, & apud Aetnā obsessi, partim fame partim crucib⁹ cōsumpti sunt, multi & ī ergastula missi.

Seruilia bella.

Sed illud bellū nauale ciuile demonstrat: quo Sext⁹ Pō. Siciliā & Sardiniā obtinēs cū seruos etiā armasset in freto siculo ab Augusti classe ē supatus. Ip̄e aūt cū in Asiam p̄fugisset, catenas tandē illic sensit & per custores. Ardēti Aetna. hic mons in Sicilia fumū flāmasq; e summo cacumine euomit.

Aetna.

BERO.

¶ Q̄ꝫ si nō aliā. Sēsus ē si Nero aliter regnare nō poterat nisi per bella ciuilia, placēt mihi inquit Lucanus hę clades. Nero eñ accepit imperium per successionē gentis Cæsarū & vltimus ex ea gēte Romæ imperauit vt scribit Suetoni⁹. Fata. Fatū dicit ordo & series implexa causarū immutabilis vt ait Seneca & Chrisippus diffinit. Magno. s. p̄tio. Post bella gigantū. Gigantes bella cōtra Iouem moliētes imposuerūt Ossam, Peliō, & Olympū montes aliū sup alio: vt Iouē cælo depellerent: sed Iuppiter eos fulmine disiecit vt Vergilius & Ouidius cecinerūt. Sensus est Iuppiter regnū cęli habere nō potuit nisi post bella & labores quos subiuit contra gigantes. Similiter Roma Neronē imp̄atorē nō habuisset nisi fuissēt bella ciuilia p quę impiū obtinuit Cesar & per successionē Nero sextus Cęsarū. Hac mercede placēt. Ironice hoc dicit vel adulatorie. Pharsalia. Pharsal⁹ ciuitas Thessalię, vt inqt Strabo: & Pharsalici cāpi: ī quib⁹ bellorū ciuiliū detonuerūt p̄cellę vt scribit Solin⁹. Pœni saturenť sanguine manes. Sēsus ē bella ciuilia sūt ferēda p̄pter quę Neronē habem⁹ principē. In Aphrica Scipio socer Pōpeij post aciē Pharsalicā

rēdi redit⁹. Et Aeneā cū suis nō venturū fuisse saluū in Italiā nisi Palinurus submersus fuisset: vñ est illud æneí. v. Vnum pro multis dabiť caput. eā ob rē Decij pater & fili⁹ & postea nepos vt reliqui salui essent sese deuouerūt. Vero simile ergo est vt p tantā populi stragē sit principi parta gloria. Deinde Romanis persuasum fuisse nō nisi principes suos pro deis cōsecrandos esse & diuos appellandos. sed nisi Cęsar p ciuilis belli victoriā dominiū inuasisset: nunq̄ Neroni principat⁹ cōtigisset. Demū quia parcēdū est multitudini post populi stragē placatiores & benigniores videbanť dij futuri in p̄cipē: immo illi cessuri cū tanto populo melior cōspiciatur. Ordo aūt est. Q̄ꝫ. i. sed si fata. i. deorū p̄destinatiōes quib⁹ Neronē p principatū ad diuinitatē cōscēsurū p̄destinauerāt, nō inuenere (semp autē inueniūt viā. vñ Maro. Fata viā inueniēt aderitq; vocat⁹ Apollo. sed sicut finē p̄uidet deus ita media ad finē: vñ sicut deo cert⁹ ē finis ita & certa media) Neroni vēturo. i. post orituro, aliā viā. s. perueniendi in cōsortiū deorū, nisi p tātā stragē: & si æterna. i. nūq̄ defutura regna, parāť. i. acquirunť deis magno. s. p̄tio & sæua mercede: qa nemo recept⁹ est in numerū deorū nisi multo labore & summa difficultate: vt patet de Hercule cui per virtutē patuit in cælū adit⁹: & eisdē gradib⁹ sc̄d̄m Ciceronē ascēdit in cœlū Romulus. dictū ē aūt paranť magno, sicut ęnei. ij. hoc Ithacus velit & magno mercenť Atridę. Et est hic ntūs magnū, nō magnus: nā nō vult dicere magno Pompeio, sed deis magno impendio parari cælū. Sane a ntō deus fit dtūs p̄is deis, a dius dijs. Et si cælū nō potuit seruire suo. i. p̄prio & sic merito tonanti. s. Ioui: cuius p̄priū ē tonare. Est aūt simile illi, Oportuit Christū pati & ita introire in regnū suū. vt sit vtrobiq; argumētū a minori. Nā minus vero simile ē quēpiā debere pati vt ī suum regnū introeat q̄ in alienū: quocirca si oportuit illū pati, ergo & alios. Si itaq; cælū nō potuit seruire. i. obtēperare suo tonanti, nisi post bella sęuorū gigantū: o supi nos iā nihil querimur. i. conquerimur de malis preteritis: qa ip̄a scelera & nefas placent. s. nobis, hac mercede. i. hac recōpēsatione: ꝙ p ea Nero princeps cęlo potieť. Sicut Venus modeste passa ē excidiū troię vt Roma surgeret. Iuxta illud ęnei. j. Hoc equidē occasū Troiæ tristisq; ruinas Solabar: fatis contraria fata rependens. Est aūt hoc loco difficile Ironiā dissimulare: nā si ex aīo loqui voluisset, nō scelera & nephas, sed q̄ ob ea secuta sunt mala & detrimēta placere dixisset. Pharsalia impleat. i. p̄mittimus vt impleat (aut vt Sulpitius sentit impleat p̄ impleuerit) diros. i. execrabiles campos suos, Philippos. s. sanguie. s. Romano & manes Pœni. i. Pœnorū hoc ē Carthagineñ. ac cæterorum Aphrorū a Romanis occisorū & vindictā apđ inferos petētium sp̄ūs, saturenť sanguine. s. Romano. cōcurrāt. i. p̄mittim⁹ vt vltima prelia. s. ciuilia. i. vltimo loco p̄liata: cōcurrāt aut cōcurrerit, Mūda. i. apđ illđ Hispaniæ oppidū, funesta. i. multis funerib⁹ & cladib⁹ insignitū & mortiferū. O Cęsar. s. o tu Nero nos permittimus, vt fames Perusina. i. quā pusini passi sunt in obsidione facta p Augustū, & labores Mutinæ. i. Mutinensiū dū. M. Antonius Deciū Brutū illic obsedit, accedant. i. addanť aut accesserint cæteris cladibus: & vt classes. i. bellicę naues, quas Leucas. i. mare vicinū Actiaco p̄mōtorio, aspa. i. saxosa p̄mit. i. pressura est, vt omnia futura imaginemur, q̄q̄ iā pressit & premit qa illic obrutę & submersæ sunt. in bello actiaco gesto ab Octauio Augusto & M. Agrippa cōtra. M. Antoniū & Cleopatrā Aegypti reginā: & bella seruilia gesta auxilio seruorū a Sexto Pompeio contra Cęsarianos, gesta sup. aut cōmissa, sub Aetna mōte Siciliæ, ardente. i. naturali incendio flagrante, sup. accedāt fatis. i. fatalibus calamitatibus Romanorum.

bellū reparauit. Victusq; a Cæsare sibi mortē cōsciuit. Cato quoq; Vticę se cōfodit. Vmbrę itaq; defūctorum Carthaginēsiū lætabanť sanguie Romanorū & in primis Scipiōis: qm̄ ip̄i a duob⁹ Scipiōib⁹ fuerāt p̄fligati & fundit⁹ euersi. Manes eñ dicunť vmbrę mortuorū. Funesta Mūda. Mūda ciuitas ē Hispaniæ p̄pe quā a Iulio Cęsare liberi. Cn. Pōpeij duo debellati sunt vt Strabo, Florus & Cęsar referūt. Cnæ⁹ p̄lio p̄fug⁹ apđ Laurone fuit interēptus. Vltimū illud fuit p̄liū a Cęsare gestū in bello ciuili. His Cęsar. s. mors Cęsaris accedat q in curia Pōpeij fuit interfect⁹ trib⁹ & viginti vulnerib⁹ a sexaginta & ampli⁹ cōiuratorib⁹: quorū principes fuerūt Brut⁹ & Cassius. Authores Trāqll⁹ & Appian⁹. Perusina fames. Cęsar August⁹ post obitū Iulij Cęsaris Luciū Antoniū Marci Antonij triūuiri fratrē res nouas cū Fuluia moliētē aggressus intra Perusiā cōpulit & ad deditionē fame coegit. Authores Flor⁹ & Trāquill⁹. Mutineq; labores. Cū Marc⁹ Antoni⁹ Decimū Brutū Mutinę, q̄ ciuitas est Cisalpinæ Gallię obsideret, Cęsar August⁹ adhuc adolescēs cōtra Antoniū p̄fect⁹ est & Hircio ac Pansa Cōsulib⁹ fauētib⁹ Brutū obsidione liberauit & Antoniū castris spoliauit vt Appian⁹ & Florus & Suetonius memorāt. Asp̄a Leucas. In Epiro ē Leucadiū litt⁹, p̄mōtoriū Leucates, ac Leucadia penīsula: oppidū in ea Leucas quōdā Neritū dictū vt scribit Plinius vbi August⁹. M. Antoniū vna cum Cleopatra nauali pugna p̄fligauit. Authores Strabo & Trāquill⁹: vñ ait Vergili⁹ feruere Leucatē. Idē refert Flor⁹. Seruilia bella. Sext⁹ Pōpei⁹ Pōpeij magni fili⁹ cū Siciliā Sardiniāq; occupasset & Piraticā exerceret ab Augusto ī Siculo freto opp̄ssus ē: q ī Asiā deīde fugiēs Mileti fuit interēpt⁹ vt tradit Strabo. Hoc bellū iō Seruile appellat qm̄ Sext⁹ ergastula armauit & seruorū instruxit exercitū. Potes intelligere qđ magis placet de seruili bello qđ in Sicilia cōcitatū est duce Euno. Syr⁹ eñ quidā noīe Eun⁹ fanatico furore simulato ad libertatem & arma seruos cōcitauit: exercitūq; sexaginta miliū cōparauit regijs decorat⁹ īsignib⁹: Castella vicos & oppida vastauit: & cū Pretorū Romanoꝝ castra cepisset: tandē a Perpēna apđ Ennā ciuitatē Sicilię vict⁹ p̄fligat usq; est & fame cōsumpt⁹ vt inquit Florus. Sub ardēti Aetna. Aetna mōs est Sicilię nocturnis mirus incendijs vt ait Plyni⁹. flāmas eñ diciť eructare ex craterib⁹ vt Solin⁹ & Strabo tradūt. Ennia vero ciuitas ē vbi Cereri ędes sacra coliť: vbi Eun⁹ cū fugitiuis opp̄ssus fuit, vt tradit Strabo.

Multū Roma tamen debes ciuilibus armis
Q̄ꝫ tibi res acta est. Te quū statione peracta
Astra petes Serus: prælati regia cæli
Excipiet gaudente polo: seu sceptra tenere:
Seu te flāmigeros phœbi cōscēdere currus
Telluremq; nihil mutato sole timētem
Igne vago lustrare iuuat: tibi numine ab oī
Cedetur: iuriq; tuo natura relinquet
Quis deus esse velis: vbi regnū ponere mūdi.
Sed neq; in Arctoo sedem tibi legeris orbe:
Nec polus aduersi calid⁹ qua vergitur austri:
Vnde tuam videas obliquo sydere Romam.
Aetheris immēsi partē si presseris vnā
Sentiet axis onus: librati pondera cæli
Orbe tene medio: pars ætheris illa sereni
Tota vacet: nulleq; obstent a Cęsare nubes.
Tūc genus humanū positis sibi cōsulat armis
Inq; vicem gens oīs amet: pax missa per orbē
Ferrea belligeri compescat limina Iani.
Sed mihi iam numē: nec si te pectore vates
Accipiā: Cyrrhea velim secreta mouentem
Sollicitare deum: Bacchūq; auertere Nysa.
Tu satis ad vires Romana in carmia dandas.

¶ Multū Roma tamen debet ci. ar. Docet ex malo hoc est ex ciuilibus bellis hoc boni Romanis partum: ꝙ imperiū deuo-

¶ Debet: obligata ē. Q̄ꝫ t. r. a. est, ꝙ tu imperiū obtines. Te cū. Neronē post mortē nō mō in deoꝝ numerꝰ recipiendum vaticinať sed etiā sūmū deū & sydus futuꝝ. Eūq; vt in medio cæli cōsistere velit suadet: & ad pacē colēdā gen⁹ humanū hortať. Peracta. s. finito vitę cursu & statu. Est eñ Statio ip̄e stādi act⁹ ad tēpus: & locus ip̄e vbi stant ad tp̄s siue naues siue milites. Serus, tard⁹: & lōgā vitā ei ominať. Petes a. ibis in cœlū. Regia c. Periphrasis & Metonymia, magno cęlites gaudio te suscipiēt. Prælati, qđ tu p̄tulisti terris: & illic maluisti q̄ in terris regnare. Polo, cælitib⁹ Tenere. s. summū imperiū & Iouis officio fūgi. Sceptrū virga est regni insigne. Currus. i. currus solares quos in sc̄d̄o Meta. describit Oui. Lustrare. i. vt circuire solet. Nihil ti. vt timuit Phaethōtis incendiū quum currus solares impetrasset a patre. Mutato. s. auriga: ē solarij Metonymia. Cedetur t. ab o. nullus eñ deus tibi obstabit, oēs tibi obtēperabūt. Iuri t. arbitrio tuo, q̄q̄ Pris. in. xviij. legit iurisq; tui qđ placet: vt sit natura iuris tui. i. q̄ tibi parebit relinq̄t tibi quis de⁹ esse velis hoc ē quā p̄tātē velis habere. nā certū est te Ioui & Phœbo nil detracturū. Vbi r. p. m. in qua cæli pte vel mūdū regere. Sedē. Soliū. In ar. o. in parte septētrionali in qua est vtraq; arctos, hoc ē Vrsa maior & minor. Nec qua, nec iuxta eā partē. Polus. i. vertex antarcticus meridian⁹ q polo arctico est oppositus. Eos polos dicimus vt ait Apuleius a quib⁹ velut a cardinibus directio quædā p̄fecta axis est ductus diuisor & discriminator mūdi, orbē terræ ī medietate cōstituēs: siue vt apertius teneas poli sunt extrema cacumia. Axis. i. lineę rectę per sphærā mediā transeūtis. Austri aduersi. plagę meridianæ oppositę. ponitq; ventum pro regione. Vnde, a quibus locis. Sydere o. obliqua stella tua & nō recto intuitu aspiciēte. nā si ad occidentē cōuersum os habueris vt sydera pene oīa, Romā obliq̄ respicies: sic etiā si ad Arcticū aut Antarcticū. Vnā, siue oriētalē siue occidentalē. Sentiet a. o. impedieť cæli cursus: & inclinabiť hac vel illac. ip̄m eñ pue

SVLPI.

Statio.

Polus.

rū est & versatile. Librati p.c.o.t.m.cōsiste in medio cæli: nā nec cernes Romā obliquo sydere: nec eris axibus oneri. Librati, suspensi ęquali pōdere. Pars æ.i.s.ꝓspectus illi⁹ regionis in qua consistes ꝑpetuo pateat nec nubes admittat: vt a terris semp cōspiciare. A etheris.cæli. Vacet, libera sit nec inter illā & terras aliqd interponat. Obstēt a Cæ. opponantur nobis ne te sydusq; tuū ꝓspiciam⁹. Multi sed ꝑfecto incassum volunt totū hoc intelligi allegorice tanq̄ corporis ei⁹ deformitatē ostēdat. fuit em̄ authore Tranquillo oculis cesiis & hebetioribus, ceruice obesa & ventre ꝓiecto, & iō poetā dixisse sydere obliquo, & sētiet axis onus. Tū, tunc: Nerone in deū conuerso poeta humano generi pacē & cōcordiā auspicat. Cōsulat sibi. ꝓuideat suę vtilitati. Inq; vi. tmesis est. Missa, emissa e tēplo Iani. Ouidius. Quū libuit pacem placidis emittere tectis. Libera per tutas ambulat illa vias. Compescat li. ferrea. claudat portā æneam & vectibus ferreis munitā. Iani bel. Iano pacis belliq; arbitro Numa Pōpilius tēplum erexit qđ belli tpe aperiebat, ea ratiōe, Vt pateāt populo redit⁹ ad bella ꝑfecto vt inquit Oui. Pace claudebat: ne qua posset discedere. fuerat āt vsq; ad Lucani tpa clausū ter. Sub Numa Pōpilio. Post scđm bellū punicū: & sub Augusto post Actiaca bella. Sed mi. iā nu. Sed mihi etiā viuēs pro deo es: nec opus est Bacchū aūt Apollinē inuocē si tu mihi faueris. Accipiā. Priscian⁹ legit accipio. Sollicitare de. suocādo vexare Phœbū. Secreta cyr. mo. reddētē oracula apud antrū Cyrrheū. Cyrrha oppidū est iuxta Parnasum in phocide a quo incipit ad Delphos ascēsio. Ibi ē antrū Cyrrheū Phœbi oraculo celeberrimū de quo lege Iustinū li. xxiiij. Auertere, r̄mouere vt me adeat Nysa. Nysa vt author est Strabo, vic⁹ est Heliconis in Phocide. & vrbs in felici Arabia: & alia in India, Baccho sacræ. Qui dicūt Nysam verticem alterū esse Parnasi in quo Bacchus colat & Cytherō etiā appellat, & Cyrrhā alterū verticē ip̄m Helicona accipiūt ridiculi sunt. nā hi duo mōtes diuisi sūt: & a Parnaso bicipiti lōge distant. Poeta ergo vrbē Arabicam vel indicam intellexit. Nam q̄uis Helicon Phœbo & Cytheron Baccho sit sacer, Nysam quę vicus est in Helycone non designauit. Tu. s. sufficis ad inspirādam mihi facultatem canendi Romanam historiam nec opus est mihi alio numine.

Iani tēplū.

Cyrrha.

Nysa.

BEROALDVS.

¶Tibi res acta .i. in tuam vtilitatē o Roma Te c. st. o Nero. Statione peracta .i. post custoditum in terris imperium ascendes ad superos. Statio em̄ dicit a stando .i. excubādo & vigilando. Serus. cum diu fueris apđ nos ita Horatius Serus in cęlū redeas. Gaudente Polo. Poli duo sunt: septētrionalis & Austrinus: dicti Axes ꝙ in illis vertit mūdus. Seu sceptra tenere. Sēsus ē o Nero cū petis sydera tibi cedent oēs dij siue voles fungi officio Iouis: qui gestat sceptrum: quod est insigne regnantis & virga regia vt testatur Hieronym⁹: siue voles gubernare currū Sol' quē olī Phaetō male rexit. Tellurem hoc est orbem

lutū est ad Neronē, quē nō habuisset principē, nisi p ciuilia bella amissa fuisset libertas: quasi vero bn̄ actū sit cū Po. Romano ꝙ amissa libertate talē nactus sit principē: & meli⁹ sit sub pricipe inter deos habendo futurū imperiū q̄ sub cōsulibus fuisset In quo dicto aut Ironia est acerba, aut adulatio nimis euidens Sane Beroaldus cui cōgruit impressio Aldina legit debes: vt sit ordo. O Roma q̄q̄ mala multa vidisti: tu tñ debes multū ciuilibus armis: ꝙ .i. eo ꝙ res est acta tibi .i. ad vtilitatē tuā: quia p ea obtinuisti Neronē imparorē. deinde p alterā apostrophen conuersus ad Neronē dicit: O Nero regia cæli excipiet te &c. ꝙ si legatur debet, p vnam Apostrophen. Ordo aūtē. O Cæsar Nero, tñ .i. tametsi multę clades cōsecutę sunt ciuilia arma: tñ Roma debet multū armis ciuilib⁹ .i. in bello ciuili exercitis ꝙ .i. qa vel eo ꝙ res est acta tibi .i. ad tuā vtilitatē: qa p arma ciuilia imperiū obtines: & ita in deoꝝ numerū assumēd⁹ es. Nam quū .i. qn̄, tu pacta statiōe .i. gubernatiōe impij ī hac vita: ī qua velut ī statiōe versat hō: petes ser⁹ .i. post lōgā vitā. nō em̄ cito id optat futuꝝ: ne ei⁹ vita aut p̄ntia videat molesta . sicut Flacc⁹ ad Augustū ī pri. car. Ser⁹ ī cęlū r̄deas diuq; Lętꝰ īersis pplo Quirini &c. petes inqt astra .i. cęlū: regia cęli p̄lati .i. qđ p̄tuleris terris, excipiet .i. āplexabit te, polo gaudēte .i. cęlitib⁹ gaudētib⁹: aut gaudēte & nō cōtristato polo sicut cōtristat⁹ ē dū ꝓpter receptionē Vrsarū Oceano sibi interdictū nouit. tūc sup. cedet .i. loc⁹ dabit & assurget tibi ab oī numīe .i. deo aut potētia diuīa illic regnāte: seu .i. siue iuuet te tenere sceptra .i. regalia insignia in manu tua: & ita fūgi officio Iouis: seu iuuet te conscēdere flāmiferos curr⁹ Phœbi .i. sol': & ita suscipe impiū solis: q; p & iuuet te lustrare .i. circuire igne vago .i. flāmis circūuagari solitis tellurē .i. orbē terrę: nihil timētē mutato sole .i. licet sol sit mutatus, hoc ē licet tu sis iā fact⁹ sol, aut saltē auriga sol', nihil timuerit terra vt ī Phaethōtis gubernatiōe: qa scit te aurigādi peritū & ita callide irridet studiū Neronis q aurigādi studiosissim⁹ fuit vt ī Iuue. latissime patet. Et natura relinqt tuo iuri .i. iusto arbitrio tuo: aut natura tui iuris .i. q̄ tibi parebit & tui iuris erit: relinqt tibi .i. arbitrio tuo, quis de⁹ .i. quis deorū velis esse. & sup. vbi .i. ī qua pte cœli, velis ponere .i. cōstituere, regnū mūdi .i. soliū moderamīs toti⁹ mūdi. Monet aūt vt eligat sedē ī meridionali plaga relictis alijs dicēs. Sed neq; legeris .i. elegeris optem sup. aut si mihi credere velis: sedē .i. soliū, regale, ī orbe Arctoo .i. vrsino: hoc ē in septētriōe. nec sup. legeris sedē in ea pte qua vergit Pol⁹ .s. Antarctic⁹ calid⁹ sup. nobis ꝓpter torridā zonā intermediā, austri aduersi .i. qui flat aduersus septētrionē, hoc ē nō elegeris etiā in Polo Antarctico sedem: vn̄ .i. a quo videas Romā tuā sydere obliquo .i. aspectu ex trāsuerso & nō directo Nā sup. si p̄sseris .s. pōdere numīs tui vnā partē .s. Arcticā aut Antarcticā. ętheris .i. cæli, imēsi .i. maximi: axis sentiet onus & ita impediet curs⁹ cæli. quocirca tene .i. occupa pondera cæli librati .i. suspēsi ęquali pōdere tāq̄ in libra ęquali: aut librati .i. seīp̄m sustinētis, ī medio orbe .s. cęli: illa ps ętheris .i. cęli sereni .i. clari & lucidi, vacet .i. vacua & libera sit tota: & nullæ nubes obstēt sup. nobis, a Cęsare .i. quo min⁹ videam⁹ te Cęsarē. Nisi forte argutius dicat Aug. Cęsarē q authore Marone libram occupaturus erat, Neroni cessurū. Nā dicit Maro Gęor. j. Ip̄e tibi iā brachia cōtrahit ardēs Scorpi⁹: & cęli iusta pl⁹ parte relinquit. Brachia em̄ Scorpij librā cōstituūt authore Seruio. & ita sit sensus: licet August⁹ prior illā partē occuparit, tñ qa tibi cessur⁹ ē nullę nubes obstēt a Cęsare .s. veniētes quo min⁹ nobis appeas Vult p̄terea id Neronē facturū dū erit ī cęl', qđ Iuli⁹ Cæsar fecit Nā regnāte Aug. pax erat ī terris. Veꝝ callida vtit laudatione ita vt sēsus eē possit tātisp dū Nero victur⁹ sit nō futurā eē pacē sed vbi de⁹ recept⁹ sit. Huic tñ cōtrariū est ꝙ dicit etiā p̄sentē habere numē sed alio numīe op⁹ ē ad cōciliādā pacē, alio ad vires Romana ī carmina dādas. Sed repetam⁹ ordinē. Gen⁹ humanū cōsulat .i. volum⁹ vt consulat .i. ꝓspiciat sibi .i. saluti suę tū .i. vbi ī cęlū receptus fueris & nō pri⁹: ne nō cōtigat tibi pricipat⁹: armis positis .i. depositis: & sup. Inq; vicē .i. & oīs gens amet iuicē .i. mutuo se. Vicissim tñ & iuicē amare ē p vices & nō

sit amare si ꝓprie accipiāt: pax missa .s. a te cęlit⁹, p orbē .s. vniuersū cōpescat .i. firmiter claudat: limina ferrea Iani .i. tēpli ipsi⁹ Iani belligeri .i. indicātis bellū dū aptū ē: & pacē dū clausū. vn̄ illud Claudēt belli portę. Et illđ Ennianū qđ prio ser. recitat Hora. Postq̄ discordia tetra Belli ferratos postes portasq; refregit Sed o Nero Cęsar licet ī futuro dūtaxat pacē terris cōferas: tu sup. es mihi .s. ī hac pte numē .i. diuīa ptās qa nutu solo qđ vis facere potes, nec .i. & n̄ si ego vates accipiā (Priscian⁹ legit accipio, vt sit qa accipio: sed placet legat accipiā vt sit) accipe possim, te .i. numē tuū, pectore .s. meo: qa ē de⁹ in nobis: agitante calescim⁹ illo: vt de vatib⁹ dicit Naso: nō veli sollicitare .s. p inuocationē meā deū .s. Apollinē, mouētē secreta Cyrrhea .i. reddētē oracula apud antrū Cyrrheū: & nō velim auertere .i. abducere aut auocare ī vota mea Bacchū Nysa .i. ab illa vrbe Arabię aut Indię baccho cōsecrata: quasi vero de⁹ nō vbiq; sit nec possit Romę cōferre opē nisi reliqrit pri⁹ nysā. Tu .s. vn⁹ satis .s. es ad dādas vires in carmia Romana .i. Romana lingua canenda. q. d. dent gręcoꝝ dij gręcis auxilia: tu mihi sat viriū dederis ad carmina Romana.

terre. proprie tellus est dea vt refert Varro. Mutato sole id est Nerone vice phœbi hoc est solis fungente. Lustrare in hoc loco circuire significat vt apud Vergilium Lustrat Auentini montem: alias inumbrare: alias purgare. Vnde Lustrum dictum. Vbi .i. in qua parte mundi qui ideo dicitur mundus quia ornatus est stellis vt interpretatur Plynius. Mundus enim significat ornatū. Vnde apud iurisconsultos de mundo legato. In Arcto o orbe id est septemtrione. Duæ enim sunt Arcti id est vrsę in polo septemtrionali de quibus Vergilius. Arctos oceani metuentes ęquore tingi. dicuntur em̄ fuisse pellices Iunonis, vt ait Seruius: quas Iuppiter in numerum retulit syderū: alij aiunt Iouis fuisse nutrices. Polus aduersi austri .i. polus austrinus quē calidum appellat propter meridionales partes quæ nobis calescunt cum tamen pol⁹ ipse non sit minus frigidus q̄ polus septētrionalis. Obliquo sydere. qm̄ quicūq; esset illic collocatus ex obliquo Romam spectare necesse esset. Aetheris id est cœli. & dicitur æther a verbo græco qđ significat voluo. quoniam mundus assidue voluitur vt Apuleius interpretatur. Axis. dicitur Axis lignum proprie circa quod in curru voluitur rota vt ait Festus. Axis quoq; dicitur linea quæ transit per centrum terræ & applicat extremitates polorum vt hic. Sentiet onus. quasi innuat tantam fore maiestatem Neronis: vt cœlum sit vacillaturum nisi Nero se in medio collocauerit. Vacet, id est vacua sit & sine nubibus vt Neronem spectare possimus. Ferrea belligeri compescat limina Iani. Numa Pompilius templum Iani fecit Romæ prope argyletum vt scribit Liuius. cuius portæ belli tempore aperiuntur: tempore vero pacis clauduntur. Vnde Vergilius. Claudentur belli portę. Ter nec amplius vsq; ad Augustum Cæsarem clausum fuit templum Iani Primo a Numa. Secundo post primum punicum perfectum. Tertio ab ipso Augusto pace terra mariq; parta: vt Liuius & Tranquillus memorant. Verum nunc Lucanus dicendo fore vt templum Iani claudatur deo facto Nerone tangit historiā Nero enim teste Tranquillo clausit templum Iani. Sed mihi iam numen. Mos poetarum est vt numina musarum & Apollinis atq; Bacchi in quorum tutela sunt inuocent. vt Vergilius Musa mihi causas memora. Verum Lucanus ait se non inuocaturum aliud numen q̄ Neronis etiam viuentis. hic dicit iā numen .i. etiam dum viuis. Cirrhea velim secreta mouētem. In Phocide regione est mons Parnasus: sub quo Delphi clarissimi oraculo Apollinis: ibi sunt Cirrhęi campi & oppidum Cirrha vt inquit Plynius. hinc Apollo Cirrhęus dicitur. Sensus est. Ego si numen Neronis habuero nolim sollicitare deum hoc est Apollinem mouentem secreta Cirrhęa id est mittentem oracula per specus & antra fatidica de qua re latius in quinto narrabitur. Bacchum Nysa. Nysa vicus est Heliconis vt testatur Strabo vbi colitur Bacch⁹ Romana in carmina, id est latina & res Romanas enarrantia.

Lustro.

Cyrrha.

Nysa.

SVLPI.

Fert anim⁹ causas tantarū expromere rerū
Immēsumq; apitur opus: quid in arma furētē
Impulerit populū: quid pacē excusserit orbi:
Inuida fatorum series summisq; negatum
Stare diu. nimioq; graues sub pondere lapsus
Nec se Roma ferens. sic quum cōpage soluta
Sæcula tot mundi suprema coegerit hora
Antiquum repetens iterum chaos oīa mistis
Sydera syderibus concurrent: ignea pontū
Astra petent: tellus extendere littora nolet:
Excutietq; fretum: fratri contraria Phœbe
Ibit: & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata diem poscet sibi: totaq; discors

¶FERT ANIMVS. Vt facilius intelligatur quam est scripturus Historiam: explicat causam belli ciuilis: redditq; auditorem attētū & docilem. Vultq; pręcipuas causas fuisse fatū fortunāq; reꝝ instabilē & nimiā potētiā Romanorū. Addit ijs regnandi discordē cōcordiam quā iniuerunt Crassus Pōpeius & Cæsar: cū regnū nō capiat duos. Postea subiungit mortē Crassi & Iuliæ. Ipsorū ducū superbiā & æmulationē. postremo publicā vrbis corruptionē & vitia. Causas huius belli Cęsar in cōmētarijs. Flor⁹ in historia, & Trāquillus in Cęsare diffuse aperiunt. Fert cupit. Expromere, aperire: & velut e condito emittere. Causas. Causa est id ꝓpter quod aliquid fit. Immensum o. ingens cāpus & moles. Furentem, vehemēter cōmotum. Excusserit repulerit. Excuti ꝓprie dicitur qui sedens ex equo concussus eijcitur. Series fa. ordo & connexio causarum. Inuida, inimica: nam nihil quod est sub luna vult esse æternum. Quippe omnia orta occidere & aucta senescere necesse est vt inquit Sal. Sūmisq; ne. sta. d. oīe qđ ad summū incremētū ꝑuenerit aut imminui aut dissolui natura cōstituit. Nimioq; g. p. l. & casus grauiores ex magno & alto statu Claudianus inquit. Tolluntur in altum

vt lapſu grauiore cadant. Nam quod nimis eminet diuturnũ eſſe nõ põt. & quo maiꝰ ẽ põdus eo maior ruina. Vere igiṫ Hora. Sępiꝰ vẽtis agitaṫ igẽs pinꝰ & celſę grauiore caſu deciderũt turres: feriũtq́ ſummos fulgura mõtes. Sic cũ c.ſ. Siĩtudo a mũdi machĩa p diſcordiã in ſe aliqñ reditura. Soluta c. rupta elemẽtoꝶ cõiũctiõe & amicitia. Hora. ſu. vltimum mũdi tp̃s. Coegerit tot ſcła. coadunauerit & cõcluſerit hoc ẽ finierit oẽ æuũ. Antiquũ r. i. c. i. in priſtinã cõfuſionẽ reuertẽs: nã oẽ cõpoſitũ ſoluiṫ in ſuas ptes. & ſiue ex quatuor elemẽtis cõſtet vt placet Empedocli: ſiue ex Athomis vt Epicuro: diſſoluẽdꝰ eſt mũdꝰ: q̃q̃ multi volũt fore ęternũ: ſed certũ ẽ oĩa cõcordia firma eſſe: lite vero & diſcordia diſſipari: q̃ duo elemẽtis adiecit Empedo. vt formę propria. Amicitia eſt cum cõtrarię qualitates elemẽtoꝶ & diuerſę diſcedũt. Lis aũt cũ illę redeunt.

Chaos.

Chaos. chaos ẽ cõfuſa quõdã elemẽtoꝶ vnitas hiãs pateſq́ in pfundũ dictũ a χαινω qđ ẽ hio. Cõcurrẽt, cõcertabũt. Ignea p. a. p. vis aſtroꝶ ignea in ęquor ſiccãdi ĩpm cã deſcẽdet. Tellꝰ e. l. n. tellꝰ repugnabit ne mare littora dilatet: & ſe magis extẽdat. Excutiet, reijciet. Frĩ c. ph. Luna ſolẽ oppugnabit nec ipſum reſpiciet: ſed ibit auerſa. Indignata agi b. Irata ꝙ bigis inuehaṫ quadrigas ſolis ſibi depoſcet. Vtiṫ autẽ luna bigis hoc ẽ duobus

Equi lunę.

eq̃s ſiue equo & mulo quoꝶ alter albꝰ alter niger ẽ. Poſcet d. volet diei lucẽ. Per orbẽ o. per zodiacũ q ẽ obliquꝰ circulꝰ nã ab imo vniꝰ zonę tẽpatę ad ſũmũ alteriꝰ trãſuerſus extẽdiṫ.

Machina

Machina, cõpoſitio & ſtrues. eſt aũt Machina vt i. x. Victruuiꝰ ſcribit cõtinẽs ex materia cõiũctio. Turbabit f. diſſoluet cõcordiã. Diuulſi, diſcordãtis & ĩ diuerſa diſtracti. In ſe m. r. trãſlatio ab ædificijs q̃ ingẽtia & altiſſima ſua mole ſe opprimũt. Poſuere h. m. c. cõſtitueṙt hãc mẽſurã & finẽ vt quũ ad ſũmũ puenerit incremẽtũ imminuanṫ & ruãt. Lętis: felicibꝰ Nec g. v. nec fortuna inq̃t pmiſit facultatem atterẽdi Romanũ ipĩũ gẽtibꝰ exteris: ſed vt ſemet euerteret voluit. Cõmodat i. ſ. cõcedit pprium odiũ in res pſpas. Odit eñ nimis læta & ſũma imis & ima ſũmis mutare gaudet, vt ait Seueri. In p. Romanũ. Tu. p apoſtrophẽ huiꝰ belli ciuilis originẽ fuiſſe inq̃t reip. occupationẽ a Põpeio Craſſo & Cęſare factã. Feralia. i. mortifera regnãdi cõcordia. Regni reipu. & impij Romani qđ hi vt regnũ occupauerãt. Nunq̃ mi. in turbã: nũq̃ traditi pluribꝰ Nã Roma antehac aut ſua libertate vſa erat aut ſub ſingulis regibus fuerat.

BERO.

¶ Tantaꝶ reꝶ hoc eſt belloꝶ ciuiliũ. Excuſſerit, remouerit, eiecerit. Fatorũ ſeries. Secundũ opinionẽ Stoicoꝶ loquiṫ qui aſſerebãt inexorabili vt inquit Seneca lege fata mortales cõſtringere. Nec ſe Roma ferẽs. ſemp intelligiṫ populũ impulit in arma. Sententia eſt Horatij. Suis & ipſa Roma viribus ruit. Sic cũ cõpage ſoluta. Senſus eſt ita inter ſe Romani concurrunt & Roma in ſe ruit: quemadmodum elementa ſoluta mundi machina inter ſe concurrent & inuicem diſſidentia tumultuabuntur. Compage. i. connexione & iunctura mundi. Antiquum repetens

Machina diuulſi turbabit fœdera mundi.
In ſe magna ruunt: lætis hunc numina rebus
Creſcendi poſuere modũ. nec gentibus vllis
Cõmodat in populũ terrę pelagiq́ potentem
Inuidiam fortuna ſuam. Tu cauſa malorum
Facta tribꝰ dominis cõmunis Roma: nec vnq̃
In turbam miſſi feralia fœdera regni.

¶ FERT ANIMVS. Poſtq̃ p̃libauit materiã & ſimulatã fecit inuocationẽ, explicat cãm ciuiſ belli gñaliter tñ prio recitãs q̃nã dñandi cupiditas Cęſarẽ & Põpeiũ inuaſerit. Ordo aũt ẽ. Animꝰ fert. i. cupit. Iuxta illud. Fert patiṫ dicit fert cupit atq́ gerit. expromere. i. apire & pnuntiare cauſas tãtaꝶ reꝶ. i. tãtarũ imutationũ, & imẽſũ opus. i. ingẽs cãpus & moles reꝶ apiṫ. ſ. p me, aut mihi vt cauſas pmã, quid. i. q̃ res aut q̃ cauſa, ipulerit ĩ arma populũ. ſ. Romanũ cũ adhęrẽtibus, furẽtẽ. ſ. erinny & bellico furore, quid. i. q̃ res, excuſſerit. i. eiecerit quaſi dorſo inſidentẽ, orbi. i. mũdo pacẽ. i. cõcordiã priꝰ habitã. Incipiens autẽ cãm narrare dicit. Series. i. ordinata cõſequẽtia fatoꝶ. i. reꝶ fataliũ, inuida. ſ. eſt, q́ p q̃a, negatũ eſt a fatoꝶ ſerie: ſũmis. ſ. principibus, ſtare. ſ. cũ culmine felicitatis diu, quia oĩs potẽtatꝰ breuis vita, q́ p &, lapſus. i. ruinę ſub nimio põdere. i. iniquo onere, graues. ſ. ſunt, & ita qui onerati cadũt reſurgere nequnt. Nec Roma. ſ. eſt, ferẽs ſe. i. ſeipſam. quia mole laborabat ſua. Vñ ſicut Romanũ imperiũ p diſcordiã cecidit & pter magnitudinẽ diutius ſtare nequiuit: ſic oli totũ vniuerſũ p cõcordiã coagulatũ (iuxta illud meta. j. Hãc deꝰ & melior litẽ natura diremit) per diſcordiã corruet. vñ dicit. Sic. ſ. vt Romanũ cecidit imperiũ, quũ. i. poſtq̃ ſuprema hora. i. pihodus duratiõis mũdi, coegerit. i. in vnũ cõpulerit ac cõpoſuerit hoc eſt finiuerit. vt æneĩ. j. Ante diẽ clauſo cõponet veſp olympo. tot ſęcula mundi. i. duratiõis eiꝰ, & hoc cõpage. i. cõpactione p amicitiã facta, ſoluta. i. p litẽ diſiũcta, coegerit ĩ quã hora ſupma repetẽs iteꝶ (alteꝶ vacat aut re aut iteꝶ aut potiꝰ vtrũq́. Nã vt cõcedamꝰ qđ & Valla cõcedit cõpoſitũ ex re p ſimplici frequẽter poni: tñ iteꝶ notat iterationẽ. vñ ſi dicamus mundũ tñ ſemel reſoluẽdũ eſſe nec vnq̃ fuiſſe reſolutũ in antiquum chaos vtrũq́ vacabit. ſin dicamꝰ ſępe factã in chaos reuerſionẽ & inde rurſus p cõcordiã factã reꝶ originẽ: repetẽs p petẽs poneṫ) antiquũ. i. priſtinũ chaos. i. cõfuſam elementoꝶ vnitatẽ, hiantẽ & in pfundũ patentẽ: quã cum creationẽ nõ acciperẽt: coacti ſunt ponere antiqui philoſophi (Scribetur autem a χαινω chaos nõ cahos) oĩa ſydera cõcurrẽt ſyderibꝰ miſtis. ſ. inter ſe. i. etiã cœleſtia cõfundenṫ & in originem ſuã redibunt. Miſtis a miſceo etiã Priſciano authore quidã ſcribendum cenſent, plures tñ mixtis ſcribunt: ego in tali re vbi nõ periculoſꝰ eſt error: qđ ſcriptũ inuenio ſeruo. aſtra ignea, de natura ignis petent pontũ. i. mare, & ita ſi cõtraria miſcebuntur: multo magis & ſymbolica elemẽta: tellꝰ nolet extẽdere littora. i. ẽẽ arida & a mari ſepata: & excutiet. i. effundet & ĩ terrã emittet, fretũ. i. mare, phœbe. i. luna, ibit cõtraria fratri. i. ſoli, & ĩpa indignata agitare bigas (q̃a bigis inuehiṫ vt ſol quadrigis) p orbẽ obliquũ. ſ. zodiacũ circulũ. Eſt aũt zodiacꝰ obliquꝰ. vñ periphraſticos de eo locutꝰ Maro dicit geor. j. Obliquꝰ qua ſe ſignoꝶ verterit ordo. hoc ẽ nolẽs amplius tenere conſuetũ curſũ ſuũ: poſcet ſibi diẽ. i. diurno tpe appere cũ ſole, cũ facta ſit in remediũ tenebraꝶ nocturnaꝶ: licet interdiu quoq́ appeat iterdũ. & tota machina. i. fabrica mũdi diſcors. i. diſſentiẽs p litẽ, turbabit fœdera. i. cõcordiã aut cõſẽſionẽ, mũdi diuulſi. ſ. p litẽ. i. q̃ tũc diuelletur. rationẽ affert, quia magna id eſt res ſine exẽplo grãdes: ruunt in ſe, cum non habeant in quod ruant aliud. Numina id eſt diuinę poteſtates ſeu dij ipſi, poſuere. i. conſtituerunt, hunc modum id eſt finem & ſtatũ creſcendi id eſt augendi &

multiplicãdi, rebꝰ lętis. i. bñ habitis dũ creſcũt. i. dei cõſtituerũt vt tandẽ res nõ ampliꝰ creſcerẽt p cõcordiã & ita impia maxĩa pirẽt: nec fortũa, cõmodat. i. imptit & cõcedit vllis gẽtibꝰ. i. natiõibꝰ hoim, ſuã iuidiã. i. dñatiõnẽ p fauorẽ: quã victoꝶ populoꝶ iuidia cõſequiṫ. vbi eñ ſũma dñatio, ſũma ẽ inuidia: quia ſumma petit liuor. pulchre aũt ambitionẽ reprimit: cẽſẽs ſummũ imperium nõ eſſe niſi ſubditoꝶ inuidiã in populũ potentẽ pelagi & terræ. i. nõ facit vt vna natio diu dñeṫ terræ mariq́. Tu o Roma facta cõis tribꝰ dñis, Põpeio Cæſari & Craſſo, cã. ſ. fuiſti aut es, maloꝶ q̃ inſecuta ſunt, nec. i. & nõ fœdera. ſ. illoꝶ triũ dñoꝶ, feralia. i. exitialia & letifera: q̃a ãtiq morte ferã dixeṙt: regni. ſ. Romãi, nõ miſſi vnq̃. ſ. priꝰ in turbã. i. multitudinẽ dñoꝶ. ſ. fuerunt aut ſunt (aut fuiſtis ſi in ſcđa pſona legetur) cauſa maloꝶ. nũq̃ aut priꝰ fuit regnũ Ro. miſſum in plures dños: nã reges ſinguli erãt & cõſules nõ erant dñi. poſſemꝰ dicere cũ Romulo etiã Tatiũ regnaſſe: quia poſtq̃ Sabini in vrbẽ recepti erãt & Titus Tatius in regni cõſortiũ acceptꝰ eſt a Romulo: inde (inquit Liuiꝰ li. j. nõ mõ cõe, ſed cõcors etiam regnũ duobꝰ regibꝰ fuit. dicas forte duos nõ facere turbã: at ĩ Achilleide dr̃. Nos duo turba ſumꝰ & in prĩo metamor. Nos duo turba ſumꝰ poſſedit cętera põtus. Vñ malim dicere regnũ Tatij nõ fuiſſe verũ regnũ ſed cõſortiũ admittente Romulo: nec diuturnũ fuit: quia paulo poſt Lauinij occiſus ẽ: eãq́ rem (vt idẽ Liuiꝰ ait) minꝰ ęgre q̃ dignũ erat tuliſſe Romulũ ferunt ſeu ob infidã ſocietatẽ regni: ſeu q̃a haud iĩuria cęſũ credebat.

iterũ chaos. Chaos diciṫ illa prima reꝶ cõfuſio & rudis indigeſtaq́ moles vt inquit Oui. q̃ fuit ante originẽ mundi: q̃ cum diſſolueṫ in idẽ Chaos reformabiṫ. Ignea aſtra: Stellę vt inquit Cicero in ſecundo de natura deoꝶ, natura ſunt flãmee & aquaꝶ vaporibꝰ nutriunṫ Pontus diciṫ mare: & Põtus fuit vnus ex primis dijs vt inquit Euſebius. Excutietq́ fretum. i. mare. Fretum autem proprie dicitur anguſtum mare a feruore aquarum vt inquit Seruiꝰ dictũ. fratri cõtraria phœbe. Ibit. i. luna ibit cõtraria ſoli cuiꝰ radijs nunc currit obnoxia (vt inquit Vergilius) a ſole eñ luna accipit ſplendorẽ. Phœbe diciṫ luna quẽadmõdum Phœbus dicitur ſol a ſpecie. ſ. & nitore vt interpretatur Macrobiꝰ. filij fuerunt Latonę & Iouis. Bigas agitare. ſenſus eſt luna volet exercere officiũ ſolis & dux eſſe diei quẽadmodũ nunc eſt noctis. Luna dicitur vehi bigis. i. curru ducto a duobus equis quẽadmodum quadriges dicimus currus qui quatuor equis ducuntur. Per obliquũ orbẽ. i. zodiacũ & ſigniferum p cuiꝰ latitudinẽ luna vagatur: vt inquit Plyni. Fœdera. quia quadã pace & quibuſdam quaſi fœderibꝰ colligata inter ſe ſunt elementa In ſe magna ruũt. Alia cauſa belloꝶ ciuilium: quoniã magna ruunt in ſe met & ſuiſmet viribus euertunṫ. Quę mẽſura lętis. i. ſecundis rebꝰ data eſt a dijs vt ſcilicet nõ externis viribus ſed pprijs corruant. Inuidiam fortuna ſuã. Senſus eſt fortuna noluit ꝙ vllę gentes externę gloriari poſſent populum Romanũ a ſe fuiſſe euerſum: & ſic non cõmodat. i. non tradit inuidiã vllis gentibus quibus mortales inuiderent ꝙ tantum facinus effeciſſent. Tu cauſa malorũ Facta tribus dñis cõmunis Roma. Cauſam oĩm malorum dicit manaſſe ex illa ſocietate quã tres dñi id eſt Cæſar Craſſus & Pompeius inierunt ne quid ageretur in rep. quod diſplicuiſſet vlli e tribus. feralia fœdera id eſt exitialia & peſtifera. Regni nunq̃ miſſi in turbã: quia regnum nõ capit ſocios. vnde ait Ouidius. Nõ bene cũ ſocijs regna Venuſq́ manent.

O male concordes nimiaq́ cupidine cæci
Quid miſcere iuuat vires: orbẽmq́ tenere
In medio? dum terra fretum: terramq́ leuabit
Aer: & longi voluent titana labores:
Noxq́ diem cœlo totidẽ pet ſigna ſequetur:
Nulla fides regni ſocijs: omniſq́ poteſtas
Impatiens conſortis erit. Nec gentibus vllis
Credite: nec longe fatorum exempla petãtur.
Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.
Nec pretium tanti tellus pontuſq́ furoris
Tunc erat: exiguũ dominos cõmiſit Aſylum.
Temporis anguſti manſit concordia diſcors:
Paxq́ fuit nõ ſponte ducum: nam ſola futuri
Craſſus erat belli medius mora: q̃liter vndas
Qui ſecat & gẽinũ graciſ mare ſepat Iſthmos
Nec patitur conferre fretum: ſi terra recedat
Ionium Aegeo franget mare: ſic vbi ſæua

SVLPI.

¶ O male concordes. Cũ exclamatione arguit eos cupiditatis: qua iniuere cõcordiã infidam: & ex qua ſumma eſſet diſcordia oritura. Cæci c. improuidi & excordes auiditate habendi. Quid iu. quid pdeſt: cũ veſtra ſocietas durare non poſſit: quia eſt naturæ contraria. Miſcere v. cõiungere & firmare potentias veſtras: & hęc ideo dicit quia vt meminit Florus, Cum res Romana toto orbe polleret & in theatris Põpeij triumphi decãtarenṫ: & Pompeij potentia apud otioſos moueret inuidiam: Catoq́ Põpeiũ detractaret actiſq́ eius obſtreperet: ille ad pręſidia dignitati parãda ſe vertit. Itaq́ cum Craſſus genere diuitijs & dignitate floreret, velletq́ opes altiores & C. Cæſar eloquentia & conſulatu pſtaret: Pompeius tamen ſuper vtrunq́ emineret & Cæſar dignitatem cõparare, Craſſus augere, Põpeius retinere cuperet: de inuadẽda rep. facile cõuenere. Cæſar quo firmius ſibi Pompeium annecteret Iuliam filiam Scipioni deſpõſatã ei cõiugem dedit. Tenere in medio: communiter poſſidere. Dum ter. fre. quoad erit mundus ſocij regni erunt infidi: hoc eñ per periphraſim & interpretationẽ dicit.

Terra.

Terra autẽ eſt elemẽtoꝶ grauiſſima & æquo vndiq́ ſpatio diſtat a cœlo: eſtq́ ima & ab aere ſuſtẽtata, cũ aqua ſuſtinet aquã. Ply. ait. Aera vitalẽ ac p cũcta reꝶ meabilẽ: totoq́ conſertũ: cuiꝰ vi ſuſpenſam cũ quarto aquaꝶ elemẽto librari medio ſpatio tellurem. Leu. bit: ſuſtinebit. Et lon. vol. & ſol vertet ſe magno labore. Voluitur eñ contra motum mundi &

Plãetaꝶ curſus.

laborat nitens cõtra venientis ſphęrę volubi
litatẽ.hinc Oui. Addeq͂ aſſidua rapitur ver
tigine cœlũ: Syderaq; alta trahit celeriq; vo=
lumine torquet. Nitor in aduerſum nec me q
cætera vincit Impetus: & rapido cõtrari⁹ eue
hor orbi. Luna quoq; ſic nitit: & authore Ply
nio reliqui quinq; planetę qui erratici appellã
tur. nã cũ mundo ferunt & contra mundũ q̃ñ
retrogradi ſunt. Lõgi: quia annui ſũt & inde=
ficientes. Noxq; diẽ. metonymia: hoc eſt lu=
na noctis p̃ſes ſeq̃tur ſolem per. xij. zodiaci
ſigna q̃ diſcurrit intra mẽſem multo minori
q̃ ſol ambitu. Nulla fi. re. ſententia exẽplo cõ
firmata: nullus ſocius erit fidus in regno. Re
gnũ eñ nõ capit duos vt Tragicus ait. & ſta
tim inquit. Socijſq; comes diſcordia regnis.
Poteſtas: potentia. Erit ipa. cõ. non tolerabit
ſociũ: ſed illi inſidiabitur. Nec gẽ. vl. cre. nec
alijs nationibus fidẽ adhibeatis: ſed ſumite a
vobis ip̃is exẽpla: quid eñ eſt op⁹ aut Ethe=
oclẽ & Polynicẽ Thebãos: aut Atreũ & Thi
eſtẽ Mycenęos cõmẽorare: nõne Romul⁹ Re
mũ occidit? Primi mu. cũ in ludibriũ fratris
Remus nouos muros trãſiliiſſet ab irato Ro
Remi cædis cauſę.
mulo ſiue eius celere ad murũ cuſtodiẽdum
p̃fecto eſt interfectus. Alij malũt Romulum
vt ſolus regnaret ſub hoc p̃textu ea vſũ im=
pietate. Eſt & alia fama q͂ cũ de vrbis cõditæ
impio noieq; imponẽdo captarent auguria:
& Remus prior ex auẽtino ſex vultures, Ro
mulus. xij. ex Palatino vidiſſet: & hic nume=
ro: ille tpe p̃ſtaret: & vterq; a ſua multitudine
rex ſalutaret: orto certamine ibi in turba ict⁹
Remus cecidit. Primi mu. noua vrbs. Frater
no. emphaſim habet: ac ſi diceret vos tñ non
eſtis fratres. Nec prę. tan. a minori ad maius
argumentatio. Si eñ illi ꝓ exiguo regno inſi
di fuerũt: quid vos facietis ꝓ toto Romano
iperio cõſequẽdo? Tãti fu. tãti ſceleris. quãtũ
eſt ſociũ fallere & ei inſidiari. Exiguũ Aſyl.
ſynedoche: exigua vrbs in qua erat Aſylum
hoc eſt tẽplũ ſanctiſſimũ qđ cõſtituerãt inter
palatiũ & capitoliũ inter duos lucos qđ voca
tũ eſt intermõtiũ duoꝝ quercetorũ ad qđ oĩs
turba ſine diſcrimie liber an ſeru⁹ eſſet tute cõ
fugiebat: nec inde auelli vi poterãt, quocũq;
ſcelere maculati. Dictũ eſt autẽ ab α qđ eſt ſi=
ne & συρω traho q͂ neminem licebat inde tra
here. Aſylũ a nepotibus Herculis primũ cõ=
ditũ Athenis fuiſſe Sta. in. xij. docet. de quo
hæc. Auditi quicũq; rogant nocteſq; dieſq;
Ire datũ & ſolis numẽ placare q̃relis. & paulo
poſt. Sic ſacraſſe loco cõe animãtibus ęgris
Cõfugiũ: vñ ꝓcul ſtarẽt irę q; minę q; Regna
q; & a iuſtis fortuna recederet aris. Cõmiſit d.
ad pugnã oppoſuit & incitauit Romulum &
Remũ. Tpis an. breui q dẽ tpe Põpeius & Cę
ſar mãſere cõcordes ſed inuiti. Cõcordia di.
cũ eñ cõcordes erãt in obtinẽda rep. ſuſpecti
inuicẽ erant & ſimultates gerebãt. Mãſit: hæ=
ſit/ ſubſtituit. Nõ ſp. d. non ipſis volentibus.
Erat mo. remorabat & impediebat bellum.
Medius. interpoſitus. quippe alteri molienti
nouas res obſtitiſſet: vt lingua terrę inter duo
maria obſtat cõtrarijs fluctibus qua ſublata
ſtatim colluctabunt. Iſthmos. Iſthmi terræ
inter duo maria dicuntur/ ex quib⁹ duo ſunt

Arma ducũ dirimẽs miſerãdo funere Craſſ⁹
Aſſyrias latio maculauit ſanguine Carras:
Parthica Romanos ſoluerũt damna furores.
Plus illa vobis acie q̃ creditis actum eſt
Arſacidæ: bellum victis ciuile dediſtis.

¶ O male concordes. In deteſtationẽ oĩm ciuiliũ bellorũ inue
hit in Cęſarẽ, Põpeiũ & Craſſũ, q quo diuturnior eẽt dñatio vi
res ſuas cõmiſcuerũt & cõiũxerũt vt mũdũ in medio poſitũ tã q̃
p̃dã cõem ſub ipio tenerẽt: qđ fruſtra eos docet conatos: quia
nec regna parẽ nec ferre Venus põt. Ideoq; non inimicitia ſed
amicitia Cæſaris & Põpeij (authore Plutarcho) bellũ pepit: nã
ſi nũ q̃ amici fuiſſent nũ q̃ tanta odia cõtraxiſſent. nec añ odia
tñ ſibi licere ſperauiſſent. Docet aũt nullã fidẽ regni ſocijs eẽ
exẽplo Romuli q fratrẽ occidi iuſſit vt æmulũ regni: de qua
re iã Sulpitiũ audiuim⁹: & q Tatij mortẽ patiẽtius q̃ par erat
ne ſociũ regni haberet tulit. Ordo autẽ. O. ſ. Cæſar/ Põpei/ &
Craſſe: cõcordes male: qa in p̃niciẽ libertatis Romanę: aut qa
nõ ſatis firmiter & cõſtãter, & cęci nimia cupidine, qa ob cupi=
ditatẽ regnãdi fœdera ꝑcuſſiſtis vobis oĩb⁹ p̃nitioſa: nã Craſ
ſus in Armenia, Põpeius in Aegypto, & Cęſar Romæ in ſe=
natu ꝑpter odia occidẽdus erat: quid iuuat ſup. vos. i. quid ꝓ
deſt vobis aut quid delectat vos, miſcere. i. cõiũgere & cõica=
re vires. i. potẽtias & facultates vr̃as: & tenere i medio. i. in cõi
impio, & in poteſtate vr̃a, ſicut vrbs in medio regni alicui⁹ po
ſita certiore tenet iperio q̃ q in cõfinio, orbẽ. ſ. terraꝝ, quẽ cõdi
uiſerãt vt cõem p̃dã: qd inqt iuuat? q. d. nihil: qa dũ. i. donec
ſeu q̃diu, terra. i. elemẽtũ illud, leuabit. i. ſuſtinebit, & ſupra ſe
tenebit, fretũ. i. mare, hoc eſt aquã, & dũ aer leuabit. i. ſuſtine=
bit in medio ſui, terrã. i. globũ terrę q̃ ęqua diſtãtia a cœlo i me
dio aeris ſuſpẽſus eſt: nec ꝓprie tñ ſuſtinet ab aere & aqua: ſed
ꝓs ſupior ab inferiore. Cũ eñ q̃libet pars eo q͂ grauis ẽ natura
ſua petat cẽtrũ: idq; a cœlo lõgiſſime diſtet: neceſſe ẽ cũ vtriq;
ad vnũ tendãt ꝑtes terrę altera alterã ſuſtineat: nõ eñ vltra cẽ=
trũ põt deſcẽdere cũ nõ vltra ſit deſcẽſus: & ſi vltra ipellat iam
aſcẽdat: qa cœlũ verſus eat: ſed cœlũ vndiq; ſurſũ ẽ: & terra
deorſum tẽdit. Et dũ labores lõgi, quia annuę & indeficientes
reuolutiões: q̃ tñ violẽtę aut laborioſę nõ ſunt ſcđm eos q cen
ſent mundũ ꝑpetuo futuꝝ: ſed ſcđm authorẽ q docet mũdũ
in ſua elemẽta redigẽdũ fatiſcẽte ei⁹ cõpage: dũ inquã lõgi la
bores voluẽt. ſ. ab oriente in occidentẽ motu rapt⁹: titana. i. ſo
lẽ, q; ꝓ & dũ nox ſeq̃t ſup. i cœlo diẽ: ꝑ totidẽ ſigna: ꝑ quot di=
es arguũt: nulla fides. i. fidelitas: erit ſocijs regni, & oĩs ꝑtãs. ſ.
magna vt regalis, erit ipatiẽs cõſortis. i. nolet pati cõſortem. i.
eiuſdẽ ſortis ꝑticipẽ. i. ſociũ regni. nec o ma. cõcor. credite. i. fi
dẽ habete de hoc dicto, vllis gẽtib⁹: nec exẽpla fatoꝝ. i. qb⁹ fa
ta oſtẽderũt nõ eſſe fidẽ ſocijs regni, aut cędiũ ob regnoꝝ con
ſortia factaꝝ, petant lõge. i. a lõginquis natiõib⁹: qa primi mu
ri. ſ. Romę maduerũt. i. madefacti ſũt: ſanguĩe fraterno. ſ. ipſi
us Remi iuſſu fratris interẽpti. Nec tellus & põtus. i. imperiũ
in terra & mari: erat tũc p̃tiũ. i. merces aut ſtipẽdiũ tanti furoris
quãti erat fratrẽ ꝑpter iperiũ occidere. Aſylũ. i. tẽplũ imunita
te p̃ditũ a quo neminẽ abſtrahere licebat: vñ ad ip̃m oẽs fures
& ſicarij cõfugerãt. q. d. non bonoꝝ ſed maloꝝ collegiũ, & id
exiguũ. i. valde puũ: cũ iã primũ a paupib⁹ cõſtitutũ eẽt: Aſy=
lũ inquã. i. dñiũ & poſſeſſio Aſyli & eoꝝ qui illuc cõfugerant:
cõmiſit. i. ad pugnã cõferre manũ cõpulit dños. ſ. fratres dñan
di cupidos: & ita ſi fratres cõmiſit in p̃lia tã modica res: nõ erat
ꝑpetua cõcordia ſpãda illis triũuiris. Vñ addit Cõcordia. ſ. Cę
ſaris & Põpeij ꝑpter Craſſũ q eos retinuit in cõcordia: diſcors
. ſ. inter ſe qa alter alterũ odio habuit: ſed ꝑpter Craſſũ diſſimu
lauit: & pax. ſ. inter eos anguſti. i. modici tpis. i. duratiõis man
ſit. i. hęſit inter eos: nõ ſpõte. i. ꝓpria volũtate ducũ. ſ. Cæſaris
& Põpeij: nã Craſſus medius. i. interceſſor retinens vtrũq; etiã

inuitũ, cõcordia nõ aĩmorũ ſed operũ, erat ſola mora. i. dilatio
hoc eſt ſol⁹ faciebat dilationẽ, belli futuri. ſ. poſt mortẽ ſuã: &
qđ ꝓxime futurũ fuiſſet ſi ip̃e nõ interceſſiſſet. Sicut ꝑ ſilitudi
nẽ duo maria ſtatim cõcurrerẽt & inter ſe fluctuum ſuoꝝ impe
tum facerent niſi Iſthmos. i. ſtrictura & quaſi lingua terræ in=
termedia vtrũq; coerceret. vñ Oui. in epi. Aequora bina ſuis
oppugnãt fluctib⁹ Iſthmõ Et tenuis tellus audit vtrũq; mare.
Dicit ergo. Qualiter Iſthmos (declinat Iſthmos iſthmi) graci
lis. i. tenuis, & exilis in latitudĩe, q ſecat. i. interſecat, vndas. i.
fluctus marinos, & ſepat mare geminũ. i. duo maria, ſicut iſth=
mos in quo Corinthus ſita. vñ bimaris dr̃: mare Ioniũ & Ae=
gæũ: nec qa ſepat, patit fretũ. i. feruẽs mare, cõferre. ſ. fluctus
aut vndas, ſicut duces man⁹ cõferũt: ſi terra. ſ. media q̃ iſthmõ
facit, recedat. i. abſumat ab altero aut vtroq; mari, mare fran
get. i. collidet. Ioniũ ſup. fretũ aut fluctũ, ægeo. i. maris ægæi
fluctu aut freto. Sic. i. taliter, vbi. i. poſt q̃ Craſſus impator ille
Romanus dirimẽs. i. ſepans, arma. i. cõgreſſum hoſtilẽ & exer
citũ, ducũ. ſ. Cæſaris & Põpeij, mactauit. i. cõtaminauit, fœda
uit, reſp̃ſit, funere miſerãdo. i. nece ſua miſeranda: qa ducũ te=
meritate i cãpos iiquos abduct⁹ erat: Carras Aſſyrias. i. cãpos
vicios Carris q̃ ſũt i Aſſyria: ſanguĩe latio. i. Romão, qa. xi. le
gionũ, dãna Parthica. i. q̃ Roman⁹ popul⁹ a Parthis accepit,
ſoluerũt. i. liberos dimiſerũt & in op⁹ exire fecerũt, furores Ro
manos. i. Romanorũ, Cęſaris & Põpeij: q. ꝑ Craſſum pri⁹ fue=
rãt retẽti & irretiti. O Arſacidę. i. o principes Perſarũ, plus eſt a
ctũ vobis. i. ad vtilitatẽ veſtrã: illa acie qua Craſſũ occidiſtis:
q̃ creditis: qa dediſtis victis. ſ. Romãis, nõ tñ illic exiſtẽtibus:
ſed dũ legiões Romãę vincunt: etiã Romani q domi ſunt vi=
cti dicunt: bellũ ciuile: ꝑ qđ dũ ſe mutuis oppugnabũt armis,
nõ moleſti erũt Parthis: & ita nihil cõmodius hoſti: q̃ q͂ inimi
ci eius ciuile bellum tractent.

celebres. Achaicus vbi olim Corinthus: q di
uidit Criſſium Ionij ſinum a Saronico ægei
& Thracius in quo Cardia. Gracilis, tenuis,
& vix ſex milium paſſuũ. Secat ge. ma. diui
dit Ionium & Aegęũ. Conferre, cõcertare. Si
terra re. ſi tollat Iſthmos. Ioniũ. Ioniũ dictũ
ſiue ab Ionia vrbe regione in Aſia: ſiue vt ait — Ionium.
Solinus: ab Ionia regiũcula in extrema Ita= — Aegæum.
lia. Aegęo. Aegęũ authore Pli. dictum eſt a
ſcopulo inter Tenedũ & Chiũ inſulas ſurgẽ=
te in effigiẽ caprę quã gręci Aega vocãt. Frã
get ſup. ſe. Sic vbi ſę. alterã p̃tẽ cõparationis
accõmodat. Vbi, poſt q̃. Dirimẽs, ſeparans.
Miſerando: quia feris & alitibus expoſitus ia
cuit inſepult⁹. Aſſyrias Car. Carrę vrbs i Aſ
ſyria quę & Parthia appellata: nã cũ Parthia — Carræ.
olim in oriẽtali Scythia eẽt: Parthi q exules — Parthia.
interpretantur in Aſſyriam venientes id no=
mẽ quã inhabitauerũt prouincię indiderunt.
Latio ſan. qa. xi. legiones ad interneccionem
vſq; ſũt cæſę. Parthica da. mors Craſſi. Sol.
ſu. or. excitauerant in Aſiam & bellum ciui=
le. & metaphorice dixit tan q̃ ſi Craſſo viuẽ=
te ligati eẽnt. Illa a. cõflictu. Q̃z cre. nõ ſolum
enim Craſſo cũ legionib⁹ occiſo qetẽ vobis
paraſtis: ſed cauſam belli ciuilis hoſti dedi=
ſtis. Arſacidę. Arſaces Perſaꝝ rex fuit a quo
reliqui omnes Arſacidę dicti: vt Cęſares Ro — Arſacidę.
mani, Murani latini, Ptolemæi Aegyptij, &
Beli Phœnicum reges.

¶ O male concordes. ſ. Cæſar Põpeius & Craſſus. Orbemq; tenere in medio. i. quid iuuat vos habere regnũ — BERO.
totius orbis commune: quoniam dum rerum natura ſuo ordine & legib⁹ incedet nun q̃ erit fides inter ſocios
regni. Dum terra fretum, Terra in medio mundi libratur ſola immobilis, circa eam volubili vniuerſitate. ei=
dem maria innituntur vt Plinius memorat Aeris in terra ſuſpenſa eſt. Et longi voluẽt titana labores. Imita
tio Vergiliana. Hic canit errantem lunam ſoliſq; labores. Sol enim dicitur laborare quoniã ſemper contra mũ
dum nititur nun q̃ retrogradus. vnde ait ipſe apud Ouidi. Nitor in aduerſum nec me qui cætera vincit Impe=
tus. vel ideo dixit ſolis labores quia interuentu lune occultatur & defectum patitur. Noxq; diem cælo. Pars
ęqua mundi ſemper, ſuper, ſubterq; terras omnibus fit momentis vt refert Plinius. Vnde in quacunq; nocte
tam breui q̃ longa ſex ſigna dicuntur oriri. Fraterno primi maduerunt ſanguine muri. Romulus conditor
vrbis Romę Remũ fratrem interemit: quoniã cũ edixiſſet: ne quis noua mœnia trãſiliret Rem⁹ irridens trãſi
liuit: raſtroq; a celere centurione fertur occiſus: alij ab ipſo Romulo tradunt interemptum. hiſtoriam referunt
Plutarchus Liuius & Strabo: qui aſſerit orta inter ędificanda mœnia ſeditiõe Remum fuiſſe occiſum. Exi=
guum dominos commiſit aſylum. Aſylũ vt inquit Seruius templum eſt miſericordię. eſt enim locus quo qui
confugerit per vim extrahi non poteſt. Romulus vt nouam orbem accolis augeret Aſylum inter duos lu=
cos aperuit vt tradit Liuius: & ſtatim mira vis homim ſine diſcrimine ſeruus an liber eſſet Romam confluxe
runt. Commiſit dominos, id eſt Romulum & Remũ inter ſe dimicare fecit. Martialis. Cum Iuuenale meo q
me committere tentas. Concordia diſcors quin concordia quæ erat inter Cæſarem & Pompeium erat plena
ſimultatis: verum Craſſus erat quidam obex & obſtaculum belli: quo ſublato alter in alterũ manus fricare cœ
pit & bella moliri. Qualiter vndas ſeperat iſthmos. Auguſtiæ vñ procedit Peloponneſſus Iſthmos appella= — Iſthmos.
tur: qui breuis terra quinq; milium paſſuum interuallo mare Ionium Aegæumq; ne inter ſe concurrant ſub=
mouet: & Pelopõneſſum Helladi, hoc eſt gręciæ cõnectit. Iſthmi anguſtias nauigabili alueo perfodere tẽtauit
Demetri⁹ rex, dictator Cæſar, Caius princeps & Domitius Nero: infauſto vt inquit Plinius incepto. Senſus
eſt quemadmodum iſthmos non patitur Ionium mare Aegęo frangi & perturbari: qua recedente confunde
rentur: ita Craſſus dum vixit arma Cæſaris & Pompeij diremit: quo a Parthis interempto inter ſe concurre=
runt. Ionium mare dicitur ab Ione puella quam Hercules interemit vt Solinus ait. Siue a rege Iono ibi ſub
merſo vt inquit Appianus. coniungitur mari Adriaco. Aegęo mari nomen dedit ſcopulus verius q̃ inſula a
ſpecie caprę vt auctor eſt Plinius quæ a græcis ęcga appellatur. Aſſyrias Carras. Carrę oppidum eſt Arabię
ſiue Syrię clade Craſſi nobiles vt ait Plinius. Parthica damna, id eſt mors Craſſi & excidium quod Parthi in
tulerunt. Arſacidę: id eſt parthi. Omnes enim parthorum reges Arſaces & Arſacidę dicunt ab Arſace rege — Arſacidæ.
vt ſcribit Iuſtinus.

Diuiditur ferro regnum: populiq; potentis
Quæ mare: quę terras: q̃ totũ poſſidet orbẽ
Non cepit fortũa duos: nam pignora iũcti

¶ Regnum, imperium Romanum qđ trib⁹ — SVLPI.
occupatoribus pro regno erat. Populiq; po.
hoc eſt felicitas & magnitudo Ro. imperij
quę tanta erat, duobus fatis nõ fuit: quare in
quit Flo. Sic de p̃ricipatu laborãt tã q̃ duos
tãti impij fortuna non caperet. eſt & ali⁹ ſen=

ſus fortuna populi Romāi, q̄ oia poſſideb at duos ſub impio continere nō potuit: nā vinculū quo cōtineri valebāt ſublatū e medio eſt

Iulia. Nā Iulia Cæſa, filia Pōpeijq; vxor, ſoceri cōcordiā matrimonij fœdere tenebat. Hæc vt Valerius tradit cū comitijs ædilitijs Pompeij veſtē cruore reſpſam e cāpo domū relatā vidiſſet, Pompeij vitę metucns præ dolore exanimis concidit: & partū coacta eijcere expirauit. fuerat aūt in comitijs Domitij Aenobarbi ſeruus vt ait Appia. Plu. in partu eā periſſe dicit & filium matri ſuperuixiſſe: ſed breui exceſſiſſe e vita. Intercepta fœua ma. par.

Parcæ. damnoſa morte erepta. Parcę tres deę ſunt quæ vitæ & mortis, boni, & mali poteſtatem habere dicuntur: earum nomina Clotho, Lacheſis, Atropos: ſiue vt Gelli⁹ ex Varrone tradit Parca Nōa & Decima. Abſtulit ad ma. ad inferos tulit. Pignora iun. ſan. hoc eſt affinitatē & fœtū quē cōcepat ex Pōpeio. ait em in q̄nto. Poſt pignora tāta ſanguis ſi fauſti ſoboſe mortēq; nepotis. Tædas ferales: affinitatē mortiferā: metonymia. Eſt autē Tęda arbor picea ex q̄ faces nubētib⁹ p̄ferebanť. Di-

Tæda. ro omi. peſſimo augurio & luctu quaſi p̄nuntio belli ciuil' & mortī Pōpeij. Q. ſ. ſed ſi diu tius vixiſſes: & eſt apoſtrophe. Luce, vita. Virū fu. iratū in Cæſarē patrē & cōtra. Arma taſq; man⁹. etiā pugnātes ferro abiecto recōciliare. vt oli fecerūt Sabinę: quas cū Romu⁹ ob ſpreta a vicinis cōnubia in ludis Neptuni eq̄ſtris quos appellauit cōſualia rapuiſſet: Sabiniq; aduerſus Romāos acerrie dimicrēt: i medias acies Matrōę crinib⁹ paſſis flētes porrectiſq; ifantib⁹, hīc pres, hīc gños placa uerūt. Diſcuſſa fi. ſublata cōcordia. Aemula laudis ſilis ſtudioſa. Stimulos, incitamēta.

BERO. ¶ Pignora iuncti ſanguis. Iulia filia Cęſaris cōiūx Pōpeij grauida facta fœminā peperit atq; ex dolore pariēdi mortē obijt. Nata etiā nō m⁹tos poſt dies matrē ſecuta ē vt Plutar. ait: & ſic morte Iulię ſublata ſūt affinitatis pignora. Ferales tædas. i. exitiale cōnubium Tæda em arbor eſt q̄ picē gignit vt Plini⁹ refert: lumini, ac flammis ſacrorū grata. In nuptijs enim quinq; faces p̄ferebanť apud veteres teſte Plutarc. Diro omine. i. ſęuo augu-

Omen. rio. Omen dicit quaſi oſmē, ex ore manans Morē tāgit Romanū nāq; nuptijs auſpices i terueniebant vt ſcribit Valerius. Ad manes vltra inferos. Parcarū ſęua manu. Parcętres ſunt ſorores Clotho, Lacheſis, & Atropos, q̄ lanificio mortaliū vitā regere dicunt. p cō ttariū appellat Parcę q; nulli parcāt vt teſtať Seruius. a Priſcis nūcupabāť teſte Gellio nona decima & Parca, a tpe. ſ. ptus legittimo. Si tibi. ſ. Iuliæ. Virū, Pōpeium. Parentem Cæſarē. Medię iunxere Sabinę. Romulus cum petijſſet a finitimis coniugia & contemneręť ſimulauit ludos ad quę ſpectacula venientes Sabinas ſigno dato rapi iuſſit, quę res fuit cauſa bellorū. Sabini em iniuriā illatā vindicaturi arcē Romanā dolo cœpunt: ita admiſſis intra mœnia hoſtib⁹ atrox pugna cōmiſſa in foro eſt: & victoria adhuc vtriq; dubia Sabinę mulieres in medias acies proruperunt: & hinc viros inde patres orantes effecerūt vt Romani Sabiniq; fœdere ſimul iūgerētur atq; oēs Romam incolerent. Auctores ſunt Liui⁹ & Plutar. Generos ergo. i. Romanos, ſoceris. i. Sabinis iunxerūt. Aemula virtus. Interdū æmulari ſignifi-

Aemulari cat ſequi & imitari in bonam partem. Horati⁹. Pindarum quiſquis ſtudet æmulari. Alias cum inuidia contędere.

SVLPI. ¶ Tu no. Diſtributio cum Apoſtrophe. Metuebat Pompeius ne claritas triumpho

Sanguinis & diro ferales omine tædas
Abſtulit ad manes parcarum Iulia ſæua
Intercepta manu: q; ſi tibi fata dediſſent
Maiores in luce moras: tu ſola furentem
Inde virum poteras atq; hinc retinere parētē
Armataſq; manus excuſſo iungere ferro.
Vt generos ſoceris medię iunxere Sabinę.
Morte tua diſcuſſa fides: bellūq; mouere
Permiſſum ducib⁹. ſtimulos dedit æmula virt⁹

¶ Diuidiť ferro. Proſequiť icœptam cauſam belli q̄ eſt cędes Craſſi: affertq; alterā q̄ eſt mors Iulię filię Cęſaris & vxoris Pōpeij. Ordo eſt. Regnū. i. impium Romanū, qđ illis trib⁹ occupatorib⁹, pregno erat: diuidiť poſt mortē Craſſi, ferro. i. vi bellica, & fortuna populi potētis. ſ. Romani in quo (vt Plutar. in lib. quē de fortuna ac virtute Romanorū fecit aſſerit) plus fortuna q̄ virt⁹ enituit. vñ lōge pri⁹ fortunę q̄ virtuti ędē erexerāt q̄. ſ. fortūa: poſſidet marc: q̄ poſſidet terras, & q̄ poſſidet totū orbē. i. mūdū fere, nō cepit. i. cape nō potuit, hoc eſt continere duos. ſ. Cęſarē & Pōpeiū, quos; vtercq; totū voluit imperiū. ita q; vna fortūa illa licet ampliſſima nō ſat fuit duob⁹. ſicut de Alexādro magno dicit Iu. Vn⁹ pelleo iuueni nō ſufficit orbis. Et ſi q̄s dicat cū Iulius eēt ſocer Pōpeij vtriuſq; fere vnā fuiſſe domū: p̄ſertim cū Cæſari nō eēt ples maſcula, addit. Nā Iulia. ſ. filia Cæſaris & vxor Pōpeij, intercepta. i. e vita ſurrepta, ſęua. i. crudeli manu parcarū. i. dearū fatali. i. neceſſitate moriēdi: q̄ dū hora venit nulli pcit: abſtulit. ſ. ſecū. i. aſportauit, ad manes. i. ad feros, pignora ſanguis iūcti. i. plē vtriuſq; ſanguie cōtingentē & in qua ſanguis vtriuſq; erat. Nā ex ſatu Pōpeij ab Iulia Iulij filia cōcepta: p quā amor & fides iter cōiuges & affines, vt p pignora iter negociatores, ſeruari poterāt. vñ recte pignora dicuntur. & abſtulit tædas. i. faces cōiugales, ferales. i. mortiferas: aut q; mortē Iulię p̄tenderāt i nuptijs aut q; p̄i & marito ablatę mortiferæ erāt: abſtulit dico, omine. i. augurio, aut futuræ rei idicio, diro. i. peſſimo & execrabili quaſi dei ira inducto. facit aūt deiīn apoſtrophē. i. cōuerſionē ad abſentē, dicēs. q; . i. ſed ſi o Iulia fata dediſſēt tibi maiores moras i luce. i. vita: tu ſola poteras retiere. ſ. ne in bellū mutuū abiret, iñ. i. ab vna pte, vīg. i. maritū. ſ. Pōpeiū: furētē. ſ. erinny & bellico furore: atq; hinc. i. ex altera pte, parentē. i. patrē tiū. ſ. Cęſarē, ēt furentē, & poteras iūgere man⁹ eoꝝ armatas. i. etiāſi armatę fuiſſent, ferro excuſſo. i. telo aut gladio eiecto: aut a te excuſſo e manib⁹ eorū, vt. i. quēadmodū Sabinę ſup. mulieres nuptæ p raptū Romāis: iūxere. ſ. p placationē: gños. ſ. maritos ſuos: ſoceris. ſ. p̄ib⁹ ſuis. Fides. i. fidelitas & cōcordia fidelis, aut fides. i. ſancta p̄miſſio accepta & data, eſt diſcuſſa. i. vi diſſoluta tua morte: & p̄miſſū eſt duc⁹. ſ. Cęſari p̄ tuo, & Pōpeio marito tuo, mouere. i. cōcitare bellū: qđ durāte affinitate nephas fuiſſet. virtus æmula. i. laudis ſilis in vtroq; ſtudioſa dedit ducibus ſtimulos, hoc eſt incitamenta, hoc eſt mors tua fecit vt poſſint: virtus eorum vt velint.

Tu noua ne veterēs obſcurēt acta triūphos

Et victis cedat pyratica laurea Gallis:
Magne times. te iam ſeries vſuſq; laborum
Erigit: impatienſq; loci fortuna ſecundi.
Nec quenq̄ iā ferre poteſt Cęſar ve priorem
Pompeiusve parem. quis iuſtius induit arma
Scire nefas: magno ſe iudice quiſq; tuetur.
Victrix cauſa deis placuit: ſed victa Catoni.
Nec coiere pares: alter vergētib⁹ annis
In ſenium longeq; togę tranquillior vſu
Dedidicit iam pace ducē: fameq; petitor
Multa dare in vulgus: totus populari b⁹ auris
Impelli: plauſuq; ſui gaudere Theatri:
Nec reparare nouas vires: multumq; priori
Credere fortunæ. ſtat magni nominis vmbra:
Qualis frugifero quærcus ſublimis in agro
Exuuias veteres populi ſacrataq; geſtans
Dona ducum: nec iam validis radicib⁹ hęrēs:
Pondere fixa ſuo: nudoſq; per aera ramos
Effundens: trunco nō frondib⁹ efficit vmbrā.
Et q̄uis primo nutet caſura ſub euro:
Tot circum ſyluę firmo ſe robore tollāt:
Sola tamen colitur: ſed non in Cæſare tantū
Nomē erat nec fama ducis: ſed neſcia virtus
Stare loco: ſoluſq; pudor non vincere bello.
Acer & indomit⁹ quo ſpes quoq; ira vocaſſet
Ferre manū: & nunq̄ temerando p̄cere ferro.
Succeſſus vrgere ſuos: inſtare fauori
Numinis: impellēs quicq̄d ſibi ſumma petēti
Obſtaret: gaudenſq; viam feciſſe ruina.

¶ Tu noua. Per diſtributionē qua vtriq; cauſā belli deſignat: & p apoſtrophē qua ab incœpto ad illos cōuertiť: p̄cedit dicēs hoc ordie. O magne. ſ. Pōpei, q̄ ob ptā gloriā magn⁹ agnomināris: tu times ne noua acta: ſic Aid⁹: aut vt alij facta. ſ. Cęſaris pauloañ in Gallia geſta, obſcurēt. i. offuſcēt & min⁹ illuſtres faciāt: veteres triūphos. ſ. tuos: q̄ res p̄ſs maior videť, aut quia maiora ſperam⁹ de ſurgēte virtute: & times ne laurea pyratica. i. pta de pyratis p te dōmitis (Nā vt Oibon⁹ recitat pyratę mare ſuperū & iferū. i. vtriq; alluēs Italiā occupaueraťt vt intercepta eſſet mercatorib⁹ nauigatio. Hi prio a Seruilio Iſautico victi fuerūt: deiīn a Pōpeio q̄ dragelimo die fūdit⁹ deleti: q̄ (vt recitat ſtrabo) ſupra mille & trecēta nauigia cōcremauit) cędat Gallis victis a Cęſare. i. ne min⁹ clara habeať q̄ victoria Cęſa. de gallis domitis. Ero Cęſar ſup. ſeries. i. ordinatus ſucceſſus, ſicut

rum Cæſaris qui Galliam, Germaniam, Britanniāq; pacauerat, obſcurarent ſua præclara i Hiſpāia & Aphrica geſta & triūphos. Pōticū, Armēnicū, Iudaicū, Cilicūq;. Laurea py. triūphus de pyratis, hoc eſt maritimis p̄donibus Cilicibus quos Pompeius intra diem quadrageſimum cum vitam petiſſent in deditionem accepit: incruenta victoria. Ma-

Magnus gne. Magnus eſt Pōpeius appellatus, & ſalutatus a Sylla cum reuerteretur ab Aphrica iuſſiq; ſunt omnes vt eodem nomine appellarent. Ferunt tamen prius ipſum ab vniuerſo exercitu iditū nomē poſtea a Sylla p̄batū. Plutar. eſt author. Te, o Cæ. Series, cōtinu⁹ ordo. Impatiēſq; lo. for. ſe. Cæſar enim in oī re ſe eſſe primum volebat: itaq; ſæpe ex eo auditum ferunt authore Tranquillo difficilius ſe principem ciuitatis a primo ordine in ſecundum q̄ ex ſecundo in nouiſſimum detrudi: & cum in Hiſpaniam ſe conferret: præteriens oppidulum quod nō erat vacuum factione ruſticorum: Malle inquit inter hos primus eſſe q̄. inter Romanos ſecundus. Quis

Dictū Cęſ. iu. ambigūū profecto eſt vter iuſtiorem pugnandi cauſam habuerit. Cæ. em̄ deos adiutores habuit, q̄ ſuā cauſam ipſa victoria p̄bauere. Pōpeio vero Cato vir integerrimus fauit. & magna cum laude deis Cato cōferť. Victrix, Cęſariana. Victa, Pōpeiana. Catōi. Vticenſi qui ſecut⁹ eſt eius partes: & deniq; mortē ſibi cōſciuit. Nec co. pa. qua differentia ducēs cōcurrerint aperit, & Pōpeiū quærcui annoſæ ſacrataq; cōparat: Cæſarē ſulmini: mira qdē ſi. p̄ſpexeris ſubtilitate & artificio. Coiere, certauere. Alter: Pōpeius. Vrgentib⁹: inclinatis. Vſu togæ, conſuetudine pacis & otij Dedidicit du. oblit⁹ eſt artē & ſolertiā impatoris. Fameq; pe. i. popularis & ſtudioſus gloriæ comparandæ conciliandiq; populi. Multa da. invul. i. edebat ſpectacula & mūera ad populum oblectandum. Auris po. fauorib⁹ populi. Impelli, impellebatur & inferuebat.

Aura. Aura quandoq; fauor eſt. vnde Auraríj dicti q̄ fauoribus ſplendidos, i. claros faciūt. The-

Auraríj. atri ſui: loci ſemicircularis ad ſpectacula accōmodati: in quo etiam ſuæ laudes & victoriæ decantabantur. Māſurum Theatrum ex quadrato marmore primus Pō. magno ſumptu ædificauit conſulens parſimonię cum antea ſubitariis gradibus ſcæna immenſo ſumptu

Theatrū. ſingulis annis erigeretur vt Tacitus ait. Credere pri. for. committebat ſe & inhęrebat feliciati qua diu fuerat vſus. Vmbra no. veſtigium famæ & effigies non ipſa ſolida gloria. Quærcus ſup. arbor trunca & ornata ſpoliis hoſtiū qualē Ver. Statiuſq; deſcribunt. Exuuias ve. ſpolia antiqua. Geſtās, ſuſtinēs. Dōna. q̄ illic p monimēto in deorū honorē ſuſpēdebanť. Nec hęrens ra. nō habēs firmamēta. Nudos: ſine frondibus. Sub primo eu. quē cōparat aduerſitati Pompeij. Nutet, tremat & ruinā minetur. Sola colit. ob vetuſtatē & religionē venerāť: & p ſyluas accipim⁹ alios ciues egregios. Tñ no. Tāta rerū geſtarū gloria qua Pompeius ſuperiorib⁹ omnibus excellebat æquato non modo Alexandri magni rerū fulgore: ſed etiā Herculis ppe ac Libę

ri patris. Cesar vero tũc erat illo inferior: post ea vero tãtus tamq illo maior euasit: vt si qs res eius voluerit percensere totum orbem terrarum enumeret, quod infinitũ esse conueniet. Nec fa.du.q esset tam circumspectus fortisq imperator. Sed ne.vi.sed inerat Cæsari virtus irreqeta, & vt in iuuene feruens & concitata. So.q pu. nullo pudore Cesar ipudẽs tangebatur nisi dolose aut pacifice victor euaderet: cũ mallet vi esse superior. Acer: fortis & vehemens indomitus inuincibilis. Ferre ma. inuadebat iniecta manu quicquid ira aut cupiditas suasisset. Nunq par. Nunq abstinebat temerariam vim inferre. Temerando: temere cruentando. Successus vr. su. pro speros euent⁹ quos sibi fortuna subministrabat, impellebat: nec contentus alios appetebat. Instare fa. nu. prosequabatur fauentem fortunam. Impellens, vexans, & frangens, Petenti sum. maxima & altissima appetenti vt magnanimus solet. Fecisse viam ru. i. vicisse cum aduersantium calamitate.

BEROALDVS.

¶Magne times. s. Põpei qui Aphrica subacta Magni spoliũ reportauit. vt Plutarch⁹, & Plinius memorant. Noua facta. s. Cesaris quẽ nuper ediderat in Gallia. Obscurẽt veteres triumphos tuos. s. o Pompei. Nam Pompeius ter triũphauit. Primũ triũphũ egit Aphricanum, Aphrica tota subacta & in ditionem redacta: & statim i Hispaniã trãsgressus Sertorium domuit iterũq triumphauit: deinde oram maritimã prædonibus & piratis qui e Cicilia primum eruperunt purgauit, & imperium maris populo Romano restituit: tertiumq triumphum ex Asia duobus maximis regib⁹ Mithridate ac Tygrane subactis reportauit. Auctores Plinius, & Plutarchus. Piratica laurea dicitur quã meruit Põpeius ex deletis piratis. Corona enim triumphalis fit ex lauro. Te. s. Cesarẽ. Impatiẽsq loci fortuna secundi. Cæsar olim in transitu Alpium viso Barbarorum oppidulo a paucis admodum habitato dixisse fertur. Equidem hic primus esse mallem q Rome secundus. Victrix causa diis placuit. Dij videntur approbasse causam Cæsaris quoniam ei victoriam tribuerunt: verum Cato vir sanctissim⁹ causam victi Pompeij iudicauit honestiorem quoniam eum secutus est. Alter. s. Pompeius qui perijt quinquagesimum nonum ætatis annum agens. Vsu togæ. i. pacis. Toga enim vestis est communis omniũ Romanorum vt aiunt Diomedes, & Seruius inde gentem togatam dixit Maro. Dedidicit ducem. i. oblitus est officium ducis dum in pace cõsenescit. Dare pro dabat infinitiu⁹ pro indicatiuo. Vergilius. Mihi sacra parari & est vt inquit Seruius figura historica. Sui Theatri. Pompeius constructo Theatro varia edidit spectacula & ludos vt inquit Cicero post hominum memoriam magnificẽtissimos: præterea leonũ sexcentorum pugnã dedit in Circo & elephantes quoq exhibuit teste Plinio: ex quo auram popularem, hoc est fauorem demerebatur: & ingrediens Theatrum plausu quo bonos viros prosequi solet Maro, hos successus alit: & vsus laborum. i. experientia, & fortuna tua impatiens secundi loci. i. non contenta te esse in secũdo loco: sed volens te semper in primo esse, & ita nõ ferens te post Pompeiũ haberi: cũ te illi parem cẽseri facile patiatur: erigit. i, extollit, te. i. animos tuos. deinde omissa apostrophe redit ad vulgatam narrandi formam dicens. Nec iã sup. vmbra. i. simulacrũ & vestigiũ magni nominis, stat. i. placet ipsi, aut stat. i. statu suo manet & non augetur, quia pristia fama contentus erat: aut quia non mouetur alteri⁹ auræ impetu: qđ per similitudinem sequentem confirmatur. Qualis quærc⁹ arbor illa glandifera, sublimis. i. alta, gestãs. i. sustinens in agro frugifero, veteres exuuias populi. s. spoliati: & dõa ducum. s. qui vicerant: sacrata. s. deis & pro trophæis erecta: nec hęrens. i. non inhærens terræ, iam. s. amplius, validis. i. firmis & potentibus radicibus, fixa suo pondere. i. propter suum pondus nõ propter radices perstans: effundens per aera ramos nudos. i. nudatos frondibus, quas cum radices demortuę sint non amplius profert, efficit vmbram trunco. s. suo. i. robore: non frõdibus: quippe quas non habet: & q̃uis nutet. i. vacillet & verticem moueat, casura. i. talis quæ cadat, sub primo euro. i. vento violento qualis eurus ab oriente flans, & q̃uis tot sylvæ. i. arbores sylvestres, tollant. i. extollãt se firmo robore, quia ad huc viribus & ætate valent, circum. i. per circuitum: non tamẽ in eodem agro frugifero: tamen ipsa sola colitur. i. veneratur a populo propter vetustatem. vt ęne. ij. Iuxtaq veterrima lauru⁹ Religione patrum multos seruata per annos. Sic supplę stat vmbra nominis Pompeij: antiquitate non virtute præstãtior habita q̃ Cesaris. Vnde addit. Sed non tantũ nomen, hoc est non tanta rerum gestarum gloria, erat in Cæsare: nec fama ducis. s. Cæsaris aut ducis. i. artis ducendi erat tanta in eo: sed virtus nescia stare loco. i. volens semp augeri & crescere, & pudor solus, hoc est qui tantum erat, non vincere, hoc est si non

Põpeij triũphi.

vinceret bello, supple erat in Cæsare. Et ipe Cæsar acer. i. strenuus & indomitus, ferre. i. ferebat aut tulisset, manum sup. eo quo spes. s. victorię aut glorię: quoq. i. & quo (sunt enim duæ partes) ira vocasset eum: & nunq. i. non vnq, nõ parcere. i. nõ parcebat vnq ferro temerando. i. temere cruentando. i. etiam per temeritatem iratus irruebat: & vrgere. i. vrgebat, hoc ẽ impellebat, suos successus, s. prosperos: & instare. i. istabat ac imminebat: fauori numinis. i. dei. i. præsenti vtebatur occasione impellens. i. vexans & diffidens, quicquid obstaret sibi petenti summa. i. fastigia, rerum & glorię: & gaudens fecisse viam. i. transitum, ruina. i. strage & casu sui hostis, potius q̃ fuga.

let annosis arboribus, quę solo trunco & ligno vmbram faciunt: quam alię effundunt frondium densitate. Nescia virtus Stare loco. imitatio Vergiliana Stare loco nescit. Et nunq parcere pro parcebat vt supra. Successus. i. felicitatẽ. Dicit quispiã vrgere suos successus qñ fortunã & psperitatem ceptã nõ patit languescere.

Qualiter expressum vẽtis per nubila fulmẽ
Aetheris impulsi sonitu mundiq fragore
Emicuit rupitq diem: populosq pauentes
Terruit: obliqua pstringẽs lumina flamma:
In sua templa furit: nullaq exire vetante
Materia: magnãq cadẽs magnãq reuertens
Dat stragem late: sparsosq recollígit ígnes.
Hæ ducibus causę suberãt: sed publica belli
Semina q̃ populos semper mersere potentes.
Nãq vt opes nimias mundo fortuna subacto
Intulit: & rebus mores cessere secundis:
Prædaq & hostiles luxum suasere rapinæ:
Non auro tectisve modus: mensasq priores
Aspernata fames: cultus gestare decoros
Vix nuribus rapuere mares: fœcunda virorũ
Paupertas fugitur: totoq accersitur orbe
Quo gens quæq perit: tũ longos iũgere fines
Agrorum: & quondam duro sulcata Camilli
Vomere: & antiquos Curiorũ passa ligones
Longa sub ignotis extendere rura colonis.

¶Qualiter expressũ &c. Cõparat vim & ardorẽ Cesaris fulmini, sicut Statius Alexãdri magni cũ dicit Fulminat in Persas Macedo. Ordo ẽ. Gaudẽs sup. fecisse viã taliter, qualiter fulmẽ expressũ vẽtis. i. vẽtorũ cõflictu emissũ p nubila. i. nubes, emicuit. i. subito apparuit, sonitu. i. cũ sonitu ętheris ipulsi. i. cęli cõmoti & agitati aeris: & rupit. i. rũpẽdo nubẽ, & erũpẽdo, pduxit diẽ. i. igneã lucẽ. cũ pri⁹ esset caligo: & terruit pplos pauẽtes: qa nõ sternit nisi exanimatos scdm Pli. pstringẽs. i. obtenebrãs & hallucinari faciẽs: sũt tñ q perstrigẽs legũt, flãma obliqua. i. fulgure ex obliquo veniẽte: lumina. i. aciẽ oculorũ: furit in tẽpla sua. i. aerea, aut in regionẽ cęli, aut in tẽpla sui Iouis sub cui⁹ potestate pcipue dicit. vñ Maro de Pallade. Ipa Iouis rapidũ ia culata e nubi⁹ ignẽ. licet ergo Palladi & Vulcano cõceduntur fulmina, tñ ab Ioue. & nulla materia. i. nullo obstaculo, vetãte exire: dat magnã stragẽ cadẽs. s. ab alto aere: & dat magnã stragẽ. i. pstrationẽ & calamitatẽ, reuertẽs in suã regionẽ, late. i. amplexans. Ignes. i. flammas. Sed publica belli semina. i. causa publici belli. Semina. Origines. Populos po. vt Lacedemonios Atheniẽses & ipos Romanos: apud quos vt inquit Sallu. Postq diutię honori eẽ cœpere & eas gloria imperiũ potẽtia sequebanẽ hebescere virtus cœpit: pauptas pbro haberi: inno cẽtia pmaluolẽtia duci cœpit. igit vbi ex diuitijs luuentutẽ luxuria atq auaritia cũ supbia inuasere rapę cõsumere sua pupędere: aliena cupere, pudorẽ pudicitiã diuina atq human⁹ p mis cua nihil pẽsi neq moderati habere. Sub acto, subiugato. alibi mollitũ & attenuatũ significat vt aruũ subactũ. Intulit, inuexit i vrbẽ. Nimias o. q nõ ad vsũ vitę necessariũ sed ad delitias essent. Mores boni. Cessere se. corrupti sunt a copia rerũ & vitijs q̃ secundæ res afferũt. Prędã. tã de bonis ciuiũ & sociorum spoliatorũ q̃ illicita ẽ q̃ de bonis hostiũ q̃ ho-

SVLPI. Fulmen. Tonitrua. Pstringo Prestrigia. Prestrigia tor. Morũ corruptio.

nesta. Luxū. nimiā & impudētē, pfusionem. Nō auro te. q; mo. Nulla in anulis vasis ædificijs & villis habuere modestiā cū apud Priscos illos vt inquit Ouī. Leuis argēti lamina esset crimē. Hi vero parietes pingebant, laqria inaurabāt & villas & domos in vrbiū modū ædificabāt: vt Ply. Sallu. q; testantur. Mēsas pri. veterū frugalitatē apud quos frequētius pultis vsus q̄ panis erat, vt Vale. tradit. Et gulæ cōdimēta ciboſq; ganeatos non norant: postea vero vt inquit Sallu. Vescēdi cā terra mariq; omnia exquirere. Mares ra. cul. vix de. ge. nu. Viri vsurpauere ornamenta & habit⁹ vix cōuenientes geri a puellis & sponsis. Ouidius. Fœminea vestri potiūtur lege mariti. Et vix ad cult⁹ nupta quod addat habet. Fœcūda vi. q̄ producit multos egregios viros vt Fabricios Curios Quintios & Attilios. Accersitur expetīt aduocāt. Qua gēs quæq; pe. i. opes quæ ingenijs ob sunt: nā ea mollia delicataq; reddūt. Auri vero & argenti vsus Lycurgus Lacedęmoniorum rex velut omniū scelerū materiā sustulit. Tum iūngebāt pręterea agros agris distantib⁹ aut emptis aut occupatis qui medij essent. Extēdere sub igno. co. dilatabant vsq; ad distantes & ignotos agricolas eos agellos in quibus Camillus arauerat & Curi⁹ foderat: qui fuerant illis contenti censentes perniciosum esse: cui septem iugera non satis essent. Furius Camillus & Mar. Curius etsi cōsulares triumphalesq; viri, cum a rep. vacarent rem rusticam industrie exercebant. Nec legas Curionum: versus enim non staret. & sententia exigit Curiorum..

BERO. ¶Qualiter expressum vētis. Comparat Cęsaris vim & impetum fulmini quod cum fragore & sonitu terret mortales. Expressum per nubila. Aiūt physici fulgura ex nubiū collisione gnāri in morē filicū duriorū quos cum colliseris medius ignis extrictus vt Hieronym⁹ inqt elabit: atq; ita cum fulgure pariter tonitrua mugire tonitru. s. sonitum iudicāte illi⁹ cōcursus. Aetheris in hoc loco aeris. Emicuit. cū celeritate exiluit. Rupitq; diē. hoc ad oclos spectātiū refert quib⁹ dies rūpi videt fulmine. Populosq; pauētes terruit. Imitatio Vergiliana. Mortalia corda per gētes humilis strauit pauor. Lumia, oclos. In sua tēpla. i. aeris spacia. Magnāq; reuertēs. Hetrusci rūpere a terra arbitrantē fulmia q̄ infera appellāt: & Saturni ea a sede, pficisci vt author ē Ply. de hoc gñe fulminis nūc loquit Lucan⁹, qđ est terra reuertēs dat magnā stragē. He causę. quas supra. s. enumerauit: verū ille quoq; fuerunt cā bellorū luxuria. s. & auaritia q̄ fūt semina belli publica. i. quib⁹ ciuitas Ro. laborat: q̄ pestes, vt inqt Liuius oia magna impia euerterūt. Mūdo subacto. Luxurię peregrię origo ab exercitu Asiatico inuecta ē in vrbē vt tradit Liui⁹. Cn. eū Manlius Asia deuicta & subacta Gallogręcia Stragilā ptiosam, psaltrias, cōuiualia Histrionū oblectamēta, omniaq; luxurię instrumēta Romā adduxit. Mores cessere. s. boni mores euersi fūt nimia rerū felicitate. Mores ei boni dicūt & mali: vt apud Plautū. Luxū. i. pdigalitatē. Nō auro tectisue mod⁹. i. nulla mēsura, nulla moderatio adhibita est ędificijs & vasis aureis. nāq; Messala orator, pdidit Antoniū triūuirū aureis vsum esse vasis ioibus obscęnis delyderijs. meritoq; dixit Sallustius: sibi videri Romanis ludibrio fuisse diuitias. Mēsasq; priores. Hoc dicit i luxū Romanoꝝ, q̄ mēsas ex arbore Citro, q̄ plurima nascit in Mauritania, habere volebāt. Extāt inqt Plyni⁹ hodie M. Ciceronis mēsę emptę maximo pcio. In libro Annotationū dicit idē sic. Idē ait i prio. mēsasq; priores aspnata fames. quē locū grāmaticaliter exponētes mēsas pro cibarijs interptant. nos vero dicimus a poeta luxū Romanorū acerbe castigari: q̄ fastiditis frugalitatis Prisęq; morib⁹ mēsas ptiosas vsq; ab extrema Mauritania petebāt: q̄ citreą scriptorib⁹ cognominant: quarū existimationē auro equiparat vel poti⁹ anteponit epigrāmatic⁹ poeta: q̄ de mēsa citrea loquēs ait. Accipe felices atlātica munera sylvas. Aurea qui dederit dona minora dabit. Hæ sunt illę mēsę quas fœminę viris contra margaritas referebāt: & olim Cethegus mēsam citreā libris quatuordecim pmutauit lati fundi taxatione siquis pdia tāti mercari maluit. vñ a Plynio hasce mensas insania festiuo epitheto dicta est: quin. xiij. mta de mēsis citreis luculētissime præscribit. De his intellexit Strabo, sic scribēs lib. vlt. Gęographię. Mauritania arbores & multas & magnas habet: & oia fert: & mensas ex vno integroq; ligno ac varias Romanis suppeditat Pedes mēsarū citrearū eburnos facere eadē luxuria demōstrauit: vñ ait Ply. in. xij. Iure luxurię eo dē ebore numinū ora spectabāt: & mēsarū pedes. & idē sępe Martialis ostēdit & a Iuuenale elegāter dictū est de mensis citreis eburnicos pedes habētib⁹. Latos nisi sustinet orbes Grande ebur. De mensis Citreis intellexit idē Lucan⁹ in nono cū ait. Extremo mēsas epulasq; petiuim⁹ orbe. & idē alibi Citreas mēsas appellat piphrasticos or

Mēsę priores.

bes sectos atlantide sylua. Erāt & mēsæ antiquit⁹ inter laudatas e brusco nigrescentes. Argēteaq; quoq; mensarum vsus apud Romanos bonis fortunæ luxuriantes frequens fuit. Quales aūt essent mensæ illę priores: quas fames delicatorū (vt inqt Lucan⁹) aspnabat, docet Iuuenalis his versib⁹. Illa domi natas nostraq; ex arbore mēsas Tpa viderūt: hos lignū stabat vsus. Annosam si forte nucē deiecerit eurus. Magnitudo amplissima fuit vnius mēsę Citreę cōmisse ex orbib⁹ dimidiatis duob⁹ a rege Ptolemæo. Haq; pedes erant ex ebore: vñ ait Martialis. In libycos Indis susp̄ēdis dētib⁹ orbes. Vix nutrib⁹ rapuere mares. i. viri adeo facti sunt molles & effœminati: vt gestare cœperint vestes adeo delicatas vt nec q̄dē mulierib⁹ cōueniāt. Nō em̄ vt inqt Plynius puduit viros vsurpare vestes coas, ppter onera gestiua: illę em̄ leuissimę sunt. In tantū lorica gerēda discessere mores vt oneri sint etiā vestes. Totoq; accersit orbe. i. luxuria aur⁹ & opes vndiq; cōquirunt. Inter accerso & arcesso interest: nā accersere vt Diomedes ait est euocare: arcessere vero aliquē accusare significat. Tunc scilicet mu alescēte luxuria. Iūgere, q; iūgebāt. Et quōdā duro sulcata Camilli. Ordo ē. & extēdere, p extēdebāt lōga rura sub ignotis colonis: quōdā sulcata. i. arata duro vomere Camilli: & passa antiquos ligones Curionū. Sēsus ē Romani qub⁹ ludibrio sūt diuitię immēsa possidēt latifundia: q̄ tradūt seruis colenda, cum illi prisci triūphales viri & cōsulares susimet manib⁹ agellos suos colerēt. Qualis fuit Camillus quales Curiones elegātissime em̄ dixit Ply. Iporū tūc manib⁹ impatorū colebant agri vt fas ē credere gaudente terra vomere laureato & triūphali aratore. Fuit aūt Camill⁹ ex gēte Furia vir clarissim⁹: q̄ Veios cepit, qui vrb ē Romam e Gallorū manib⁹ exemit, qui alter Romul⁹ ē noiatus. authores sunt Liui⁹ & Plutarchus Curionū quoq; familia Romę fuit illustris in qua tres cōtinua serie oratores extiterunt vt scribit Plynius.

Accerso. Arcesso. Camillus. Curiones.

¶Nō erat is po. Alia a bellandi cōsuetudine Ro. Sua. ppria, nānulli parebat & oīb⁹ imperabat. Inde. quia bellis & armis assuet⁹. Et qđ su. ege. vi. ne. & oēscelus p cupiditatē audacter cōmittebat: & vile cēsebāt. Ege. cōcupiscētia q̄ aios facit egenos. Magnūq; de. honorē ingētē: & pro quo ferro dimicandū esse existimabāt: posse plus reliquis ciuib⁹: & suo arbitrio rēp. gerere: leges ferre: Senatū & Po. irritare & flectere. Mēsuraq; iu. vis erat, q̄ pl⁹ virū habebat iure potior erat. Vi em̄ & fauore, nō iure & legib⁹ oia agebant. Hinc: ex cupiditate luxu & vi. Leges & pl. c. syllepsis est geneꝝ. Coactę dicunt leges & cū nō exercētur: vt infra. At postq̄ bello leges siluere coactę: & cū violenter pmulgant: vt egit Cęsar: cui Pōpeius & Crassus cū armatorū presidio astitere. Est aūt plebiscitū vt ait Capito. Lex quā plębs non pp⁹s accipit. Sūt & plębiscita plębis decreta a tribunis facta. Lex vero ē sūma rō insita in natura: q̄ iubet q̄ faciēda sint: p hibetq; cōtraria. Turbātes iu. cū cō. a consuli b⁹ discordātes. Fasces r. cōsulat⁹ empti. Sūt em̄ fasces fecures viminib⁹ inuolutę consulū insignia. Sector fa. s. hoc est emptor & vēditor suffragiorū. Sectores em̄ & qui secant dicūtur & qui empta sua psequunt. Author est Fest. Luca. sectorē ideo populū appellat q̄ a fauorem & suffragia emebat & empta persequēs vendebat. Pedianus dicit Sectorē esse æstimatorem redemptoremq; bonorum dānati atq; proscripti qui spem lucri sui secut⁹ bona illa semel auctionabāt proq; ijs pecunias pēsitabat singula venditurus. Ambit⁹: est sentatio & corruptio ad honorem consequēdum. Ambitus est in actu: Ambitio vero in animo honoris cōcupiscentia. Ambitus etiā locus duorū pedū & semis inter vicina ædificia ad circūeundū relictus. Letalis: mortifer. Annua cer. contentiones comitiorū q̄ mense Ianuario Martioq; fiebant. Campo. hoc ē Martio vbi septa erant & suffragia vendebātur. Vsura v. creditæ pecuniæ fructus ex vsu Fœn⁹ proprie naturalis terræ fructus est. indead vsurā trāslatū. sed hoc differūt q̄ vsura est primū illā lucrū ex pecunia credita: vt fœnus si statuto die nō reddatur duplū aut quadruplū soluas: estq; vsura vsuræ. Auidū, cupidū & auarū. In tpe quia in certum tps debe

Fasces. Sector. Plębiscitū. Lex. Vsura. Fœnus.

Nō erat is populus quē pax trāquilla iuuaret:
Quē sua libertas immotis pasceret armis.
Inde iræ faciles: & quod suasisset egestas
Vile nefas: magnūq; decus ferroq; petendum
Plus patria potuisse sua: mensuraq; iuris
Vis erat. hinc leges & plębiscita coactæ:
Et cum consulibus turbantes iura tribuni.
Hinc rapti fasces pretio: sectorq; fauoris
Ipse sui populus: letalisq; ambitus vrbi
Annua venali referens certamina campo.
Hincvsura vorax: auidūq; in tempore fœnus:
Et cōcussa fides: & multis vtile bellum.

SVLPI.

¶Non erat is populus. Prosequit reliquas belli causas: vtpote quia belli q̄ virtutis studiosior erat. Ordo est. Popul⁹. s. Romanus, non erat. s. ea tempestate, is. i. talis, quē pax tranquilla. i. expers commotionis: iuuaret. i. delectaret: quia a prima origine quā a Marte traxit ad bella, pcliuis erat. necq; is quē sua. i. propria libertas, quia nulli vnq̄ seruierāt Romani: pasceret. i. nutriret armis imotis. i. nō exercitis. hoc est nō erat talis vt voluisset viuere in tranquillitate & summa libertate & copia rerū si armis sibi interdictū nouisset, quia dulciora erant armis parta, q̄ ponte oblata: tā bellicosus ab natura erat. Iræ faciles. i. parabiles & in promptu nec longe petendæ: erant sup. Romanis: inde. i. ex ea re: & illud vile nefas quod egestas suasisset. i. qđ aliquis, ppter egestatē attentasset: & dec⁹ magnū & petendū ferro. i. vi, potuisse. i. si potuisset plus patria sua. i. iō cito irasce banť si alius ppl's fuisset bellicosior se: & si qui aut ppter egestatem q̄ attentat vile nefas, aut gloriam, plus potuissent q̄ ipi: & mēsura iuris. i. quaten⁹ ius poterat exerceri, erat vis: hinc. i. ex hac vi seu violētia, leges & plębiscita erāt sup. coactę: & tribuni turbātes iura. s. scripta cū cōsulib⁹, etiā turbātib⁹, erāt sup. hinc i. ex hac violētia: q̄ oia sibi licere putabāt. vel dicam⁹ ide & hic ad ordinē tpis pertinere: vt sit primo loco ex bellicositate Romani se cæteris nationibus tā in necessarijs q̄ in querelis honestis ptulerūt. deinde iura antiqua suppresserūt: tū magistratus ipos venales habuerūt. ac demū cū in dies amor habēdi crescēret, ad vsurā se cōtulerūt: sed quia qui æs alienū cōflauerāt soluendo nō erāt: multi credita abiurabāt & fidē violabāt: qđ qa nō oēs poterāt vt qui sub tesib⁹ & chirographis obligati erāt:

tur. Cõcussa. quassata, fracta. Vtile m'ltis, ĩnt ti eñ bellis ciuilibꝰ ditabant. vt Põpeio Crassoq; euenit bello Syllano.

BERO.

¶ Et qđ suasisset egestas vile nefas. Ad euitãdã pauperiẽ nullũ scelꝰ recusasset. ita Horatiꝰ. Paupies iubet quoduis facere & pati. Plꝰ patria potuisse sua. vim. s. legibꝰ inferre & exercere violentiã loco iuris. Plebiscita coacta Scitũ plebis dicit decretũ qđ facit plebs plebeio magistratu rogãte vtputa Tribuno vt scribũt iuriscõsulti. Coacta. i. in ordinẽ redacta & violata. Turbantes iura tribuni. Potestas tribunitia nõ minus est ad impediẽdum q̃ ad agendũ: & tribuni cũ sint magistratꝰ Plebei semp cõsulibꝰ se opponebãt. Hinc rapti fasces ptio. i. magistratus non virtute sed largitione dabant. Fasces eñ virgarum alligatos securibus Lictores pferebãt añ cõsules & Pretores: ide posuit fasces pro dignitate. Ita Proptius. Cynthia nõ curat fasces nec curat honores. Sector. Sectores dicũt q spem lucri sui secuti bona cõdẽnatorũ auctionabãt. Iiq; his pecunias soluebãt vt author est Asconiꝰ Pedianus. hinc a Cicerone dicit Antoniꝰ Sector Pompeij: & Tacitꝰ ait, vbiq; hasta vbiq; sector: hi deinde sectores res emptas maiori pretio vẽdere solebãt. Vñ sectorẽ quoq; dici

multis erat vtile bellũ vtpote ijs qui nihil habebãt: & qui sperabãt si vrbs in direptionẽ daret plꝰ acquirere q̃ verebant amittere. Ordo itaq; est. Hinc. i. post leges & magistratꝰ oppressos fasces. i. honores magistratuũ añ quos ferebant fasces virgarũ ligatarũ cũ securi: vt significetur habere potestatẽ in sanguinẽ & vitã cõmerentiũ: rapti sup. sunt ptio. i. p pretium. i. ab illis occupati sunt qui plus obtulerãt: & ppl's erat sector. i. licitator & auctionarius sui fauoris. i. suffragij qđ plus offerẽti contulit: & ambitus. i. vitiũ qđ in spirituali dicit simonia: quo precibus minis aut pecunijs seu alijs donis ambiẽtes venant magistratus, letalis. i. pestifer vrbi. s. Romę: referens cãpo. i. e cãpo. s. comitiorũ, venali. i. vbi vendebant suffragia & pũcta: certamina annua. i. q̃ per singulos annos fiebant. nã cõsulatꝰ in annũ durabant. aut q̃ totũ annũ durabãt: nã ppter inuidiã platorũ reiecti totũ annũ odio psequebant eos. Hic. i. ex hac re q͛ qui plura dabat plus poterat: & ita oẽs p fas & nefas diuitias accumulabãt: aut hinc. i. post hãc corruptionẽ suffragiorum, vsura vorax. i. insatiabiliter attrahẽs pecuniã: & fœnus. i. lucrũ, sine labore aut impẽdio natũ: sicut fœnũ in pratis nascit: auidũ. i. cupidũ augmenti, in tpe. i. si suo tpe nõ restituat sors, aut credita pecunia. quia tũc geminata exigebatur vsura. & fides. i. fidelitas qua fiebat qđ cõuentũ ac dictũ ac pactum erat inter mortales: & q̃ scđm Ciceronẽ fundamentũ est iustitię: cõcussa. i. violẽter afflicta sup. in reliquis erat: & bellũ vtile multis. s. nihil habentibus: aut qui soluendo nõ erãt: aut qui p seditiones ditiores fieri & potiores honores adire poterãt. vt Crasso & Põpeio contigerat in bello Syllano.

mus venditorẽ. Sectio vero est ipa actio vt apud Festũ & Cęsarẽ in cõmentarijs: hic accipit Sector p venditore suffragiorũ in creãdis magistratibꝰ. Feralisq; ambitꝰ vrbi. vt scribit Sallustius. qui vera virtute destitutꝰ est Ambire solet. i. circuire & blãditijs atq; corruptiõe niti vt assequat magistratũ. Inde lex Iulia lata est de ãbitu. Feralis. i. pestifer & exitialis. Corruptũ eñ mercede ppl'm Ro. ad comitia descendẽtẽ cerneres: vt Plutarchꝰ ait nõ suffragijs, sed arcu gladio fundaq; pro largitore decertãtẽ & tribunalia sępenumero sanguine fœdantẽ. Annua referẽs certamina. Singulis annis cũ noui crearent magistratus: noua ambitio insurgebat. Venali cãpo. s. Martio: quo in cãpo suffragia inibant: quẽ venalẽ appellat: qm pecunia largitione cãdidati corrũpebant suffragatores. Auidũq; in tpe. Fœnꝰ. fœnus dicit vsura a fetu qa nũmus nũmũ parit: vt Aristoteles & Gelliꝰ tradũt: & dicit auidũ in tpe qm Fœneratores pecunias ad præscriptũ tempus mutuantur.

SVLPI.

IAm ge. Narrationẽ poeta aggredit nõ a remoto initio sumptã sed a loco necessario ĩchoatam. Alpes mõtes qui togatã Galliã diuidũt a comata. dictos ab Alpho qđ Sabina lingua est cãdidũ Festo authore: nã albẽt niuibꝰ. Superauerat cur. accelerate transierat. Ceperat apheresis. p cõceperat. Cõstituerat eñ virtutis pmia q̃ negabant armoꝝ virtute cõsequi psertim cũ ad nullã æquã cõditionẽ admitteret nec pacisci posset vt quoad cõsul fieret reliquis legiõibꝰ dimissis Trãsalpinaq; Gallia saltẽ vna legio cũ Illyrico sibi cõcederet: videretq; iõ dimitti iuberi exercitꝰ vt aduersus se debiliorẽ aduersarius esset futurus instructior. Eo pcipue argumẽto q͛ duæ legiones ad bellũ parthicũ destinatæ quaꝝ vnã a Põpeio ipe accepat: sibi substractæ erãt & in Italia retẽtæ. Ad hoc tribunorũ qui sibi fauebant intercessionẽ esse sublatã: & ipsos vrbe cessisse accepat. Sũt tñ qui tradãt bellũ ciuile multo ipm antea cõcepisse: ex quo Quæstor in Hispania visa ad Gades magni Alexãdri imagine ingemuerat: q͛ ipe ea iã ætate q̃ Alexãder orbẽ terraꝝ subegisset memorabile nihil egisset: & cũ nocte pxima visus esset p quietẽ matri stuprũ itulisse: cõiectores arbitriũ terrarũ orbis sibi portẽdi respõderãt: qñ mater sibi subiecta nil aliud esset q̃ parẽs oĩm terra Põpeius dicebat eũ despatione adductũ q͛ q̃ cõstituerat cõsummare non posset: nec priua

Alpes.

Causę belli

Iã gelidas Cęsar cursu supauerat alpes
Ingentesq; aĩo motus bellũq; futurum
Ceperat. Vt vẽtũ est parui rubicõis ad vndas
Ingẽs visa duci patrię trepidantis imago
Clara per obscurã vultu mœstissima noctem
Turrigero canos effundens vertice crines:
Cæsarie lacera: nudisq; astare lacertis:
Et gemitu pmixta loqui: quo tẽditis vltra?
Quo fertis mea signa viri? si iure venitis:
Si ciues: hucusq; licet. tũc perculit horror
Mẽbra ducis: riguere comę: gressũq; coercẽs
Lãguor in extrema tenuit vestigia ripa.

IAm gelidas. Postq̃ author pposuit: inuocauit vtcũq; : & causas belli describẽdi explicuit: psequit ppositũ: incipiẽs narrare nõ altius q̃ oportuit: qa nõ bella prẽmittit q̃ Cęsar in Gallia & Britannia maiore feliciter gesserat: sed statim auspicat ab eius traiectu trans Rubiconẽ postq̃ puenerat ad eũ dicens. Cæsar rediẽs cũ exercitu victorioso ex Gallia: supauerat. i. trãscẽderat: iã. i. pauloante: sicut interdũ dicit paulopost: cursu. i. festinãte pperatione: vt qui successus suos vrgere solebat: Alpes gelidas. i. mõtes Italiam a Gallijs & Alemãnia dirimẽtes & penni niue ac frigore horrẽtes: & cepat

id est cõceperat iam aĩo: ingẽtes motus. i. tumultus bellicos: & bellum futurum. i. quod pposuerat facere contra Pompeium vt. i. postq̃ ventum est. s. ab eo & exercitu: ad vndas. i. aquas iundãtes, Rubiconis. s. fluuij. parui. s. esse soliti: qui dictꝰ ẽ Rubicõ a rubro colore: imago ingẽs. i. sane magna, qa simulacra sũt maiora veris corporibus: & q̃ terrorẽ incutere volũt se maiora veris fingere conant: cum Roma alioqui sit maxima: patrię. s. vrbis, hoc est Romę quã patriã habuit Cæsar, trepidantis, ex tanta cõmotiõe futuri belli, visa sup. est, duci. s. Cæsari, clara quia per noctem obscurã aliter videri nequisset: existens mœstissima vultu: & sup. effundẽs crines. i. capillos, canos, qa vrbs iam tũ antiqua erat, vertice turrigero. i. coronato turribꝰ: quia Roma turrita est: aut pinnis murorũ nondũ ab hoste decussis ornata: aut quia Cybelẽ q̃ turrita est imitat: cũ sit & ipsa deorũ mater: visa inquã ẽ cæsarie. i. coma passa, lacera. i. discerpta in signũ mœstitię: hoc est habẽs cæsariẽ laceram (ne putemus Cæsariẽ tantũ viris, aut Comã tantũ mulieribꝰ cõgruere) & lacertis. i. supioribꝰ partibꝰ brachiorũ nudis. i. nudatis: cum eas partes Romæ mulieres ornare soleant: & visa inquã est loqui permixta sup. verba gemitu. i. singultu: ita q͛ non plena ptulerit: aut ipa permixta. i. cõfusa gemitu. Bona est autẽ phãtasia qua fingit patriã sic visam, quia vero simile est talia moliẽti patriã subijsse. quippe q̃ scđm deũ nobis charissima esse debeat. Quo tẽditis. verba sunt p Prosopopeiã: q̃ vitiosa nõ est cum dicat visa est loqui. O viri, qui viriliter egistis in exteros: quo tenditis. s. vi vltra. s. mãdatum Senatus: quo fertis signa mea. i. imperij Romani? Si venitis iure. i. non illaturi iniuriã: & si venitis ciues. i. vt ciues & non vt hostes, licet supple venisse hucusq; : & nõ vltra per vim traijcere. Tũc vbi sic visa est loqui horror, ex cõsciẽtiæ remorsu natus, perculit. i. cõcussit mẽbra ducis. i. Cęsaris: & comæ. i. capilli eius riguere. i. rigidi facti sũt & steterũt: & languor. i. ægritudo animi in mẽbra diffusa, coercens. i. retinens & impediens gressum. i. pgressum eius: tenuit vestigia. i. pedes eius in extrema ripa. s. Rubiconis.

BEROALDVS.

¶ Iam gelidas Cæsar. Hic incipit legitima narratio qua ostendit Cæsarẽ cũ oĩa videret cõtra dignitatẽ suã agi ex Gallia trãsisse i Italiã. Alpes. A Sabacijs Alpes primordium habẽt. Alpia antiquitus vocabat vt Strabo refert: queãdmodum & Alpionia. preterea Alpes ipas albiũ nominãt. Dictæ sunt Alpes ab Alpho quod candidũ significat vt interptatur Festus Põpeius. Parui rubicõis ad vndas. Rubicon fluuius est inter Ariminũ & Rauennã in Adriaticũ descendẽs mare vt ait Strabo terminus Galliæ Cisalpinæ & Italiæ. Antea quidem Esim flumen terminũ faciebãt. Ingẽs visa duci. Suetonius refert quẽdam humana forma augustiorem Cæsari ad Rubiconẽ commoranti apparuisse: & ab vno ex tubicinibꝰ erepta tuba classicũ exorsum trãsisse ad alterã ripam. quo ostento motus Cęsar eatur inquit quo deorũ monita & inimicorũ iniquitas vocat. Iacta est alea. & sic trãsmisit Rubiconẽ qui puinciã suã ab Italia disterminabat. nũc Lucanus more poetico dicit Cęsari patrię Romę imaginẽ visam esse. Turrigero vertice. more Cybeles: q̃ cũ sit terra merito dicit turrita qm in ea sunt turres. Cæsarie lacera. i. comis & capillis laceratis. Quo tenditis vltra. verba patrię Cęsarẽ admonentis ne Rubiconẽ velit armatꝰ trãsire Hucusq; . s. ad Rubiconẽ. qui est terminus Italiæ. Perculit horror. i. vehemẽs frigus & nimius metꝰ Cęsarẽ cõmouit. Riguere comæ. imitatio Vergiliana. Mihi frigidꝰ horror Mẽbra quatit steteruntq; comę.

Mox ait. O magnæ qui mœnia pspicis vrbis
Tarpeia de rupe tonans: Phrygiiq; penates
Gentis Iuleæ: & rapti secreta Quirini:
Et residens celsa latialis Iuppiter Alba:

tis opibus populi expectationẽ explere: turbare oĩa ac permiscere voluisse. Alij timuisse dicũt: ne eorũ q̃ primo cõsulatu aduersus auspicia legesq; & intercessionem gessisset rationẽ reddere cogeret. quidã putant captum imperij consuetudine pensitatisq; suis inimicorũq; viribus vsũ occasione rapiendę dñationis quã ętate prima cõcupisset. Ingentes mo. maximas curas. Futurũ. nũc a fio est nõ a sum. Vt ven. hoc tpe Cæsar e Transalpina Gallia reuersus Rauẽnę agebat: bello vindicaturus si quid de tribunis plebis intercedentibꝰ pro se, grauius a Senatu cõstitutũ esset. Itaq; clam pmissis cohortibꝰ cũ spectaculo interfuisset post solis occasum, iter ingressus nocte extinctis luminibus errãs ad Rubiconẽ cohortes est cõsecutus cõsistensq; paulũ & reputans q̃tum moliret: conuersus ad pximos: & nunc inquit regredi possumus: q͛ si ponticulũ transierimus oĩa armis agenda erũt. Cũctanti ostentũ tale factũ est. quidam eximia magnitudie & forma in proximo sedens repente apparuit arundine canens: ad quem audiendũ cũ præter pastores plurimi etiã e stationibus milites concurrissent: interq; eos & æneatores: rapto ab vno tuba psiluit ad flumẽ & ingenti spiritu classicum exorsus pertendit ad alterã ripã. tũ Cæsar. Eat inquit quo deorũ ostenta & inimicorũ iniquitas vocant. Iacta est alea inquit. atq; ita traiecit exercitũ. Rubiconis. fluuij inter Ariminũ & Rauennã: qui Italiã antiquã a Gallia separat & in Adria confluit. Ingẽs visa. aut est poetica fictio: aut hoc Cæsari p quietẽ occurrit: dũ anceps esset ad Rubiconem: vbi marmor his verbis ex Senatꝰ decreto inscriptũ aduerterat. Imperator siue miles siue tyro armatꝰ quisquis sistito: vexillũ armaq; deponito: nec citra hũc amnẽ arma signa ve traducito. Quisqs cõtra feceris hostis dijudicabere Po. Ro. ac si arma cõtra patriã, penatesue deos abstuleris. Trepidãtis timtis. Canos crines, q vrbis indicãt vetustatẽ. Turrigero, coronato turribus quia Roma turrita est. Lacera cæsarie, laceris comis ob bellum iminens & luctũ. Nudis lacertis: more deflentiũ funera q̃ brachia pectus & faciẽ plãgũt. Permixta verba. Signa mea, aquilas & tubas. Iure, iuste & vt iniuriã inferre nolitis. Si ciues. Nam qui fert in patriã arma ciuis non dicit nisi forte idẽ hostis esse & ciuis põt: vt in Paradoxis Cicero inquit. Perculit, cõmouit. Horror. tremor ex metu. Riguere comę. erecti sunt capilli. Vergi. Obstupui steteruntq; comę. Lãguor, debilitas ex metu orta repressit euntẽ.

Futurum.

Ostentum.

Marmori inscripta.

¶ O magnę. Iouem & reliquos deos Quiritiũ & ipam Romã vt cœptis faueãt inuocat seq; excusat nõ impia arma sumpsisse in patria sed innocẽtes & sibi iniurios vlciscentes O tonans, o Iuppiter maxime qui in Capitolio coleris. Ratio tpis non patitur vt de Ioue tonante Capitolino intelligas: eum enim dedicauit Augustus cum in expeditione Cantabrica eius lectum fulmen præstrinxisset Tarpeia, Capitolina. Capitolinus eñ mons dictus est Tarpeius a Tarpeia virgine quæ

SVLPI.

Iuppiter tonans.

Tarpeia.

Penates.

portę custos armillis Sabinis capta hostē immisit: a quo & illic est armis obruta. Penates. Dij sunt qui patrij Genethlij Etesij Michij Ereij geneij & penetrales dicuntur. Erant vt Dionysi⁹ ait duo iuuenes habitu militari pila tenentes: per eos alij intelligunt Apollinē & Neptunum. Alij Iouem Iunonē Vestam & mineruam. Phrygij. quos Aeneas e Phrygia in latiũ tulit & Lauinij consecrauit: & bis Albā translati eodem spōte reuersi sunt. Gētis Iulęę. ab Iulo Ascāij filio ortę ex qua ipe Cæsar erat. Secreta Quirini rapti: mysteria Romuli i cœlũ sublati. Romulus vrbe iam muris & legibus constituta. cũ apud Capreę paludē cōcionē haberet & lustraret exercitũ e conspectu ablatus est. Sunt qui a Senatu cæsum & in frusta clā substractũ existimēt: sed subita tempestate solisq; defectione oborta eũ in cœlũ raptum & consecratum diuulgauerũt, ne populus in patres sæuiret, Hui⁹ rei Iulius ꝓculus fidem fecit: iurans cũ noctu in vrbē ex Alba rediret visum a se Romulũ in colle Quirinali forma augustiore: mandare ꝙ vrbi vt se sub Quirini nomine colerēt: seditionibus abstinerent: virtutemq; colerent: quippe forent omniũ imperio gentiũ potituri. Iuppiter latialis. Latialē Iouem in monte Albano dedicauit Ascanius: ad cui⁹ sacra q̄ latinę dicebant totũ latiũ cōueniebat: & rex sacrificulus Romanus. Huic olim humano sanguine teste Lactātio sacrificabant. Celsa tũ ꝓpter ædificia, tũ quia in alto colle erat. Vestalesq; fo. vestam hoc est inextinctam flammam Aeneas e Troia in Latium aduectā Lauinij dedicauit. Ascani⁹ inde Albam trāstulit. Postea Numa Pompilius Romæ cōstituit. Instar sum. nu. q̄ es mihi pro summo deo Instar nomē indeclinabile est: a quo fit īstauro ad pristinā similitudinē reparo. nā restauro barbarũ est. Furialibus. impijs & p furorē sumptis. Victor tuus terra, ꝓpter Gallias & Germaniæ partem pacatā dixit. Mari, ꝓpter Britanniā quā primus Romanorũ cũ victoria inuasit. Tu⁹. s. miles, ac si diceret defēsor tu⁹: tuoq; parēs impio. Nũc quoq; etiā nũc quũ videor arma cōtra te ferre si liceat ex imperatore miles euadam. Ille ille. epanalepsis: hoc est cũ maiore significato repetitio facta vt Diomedes ait. Nocens impius & rebellis Qui me ti. fe. hostem. qui causam mihi dabit in te pugnandi. Soluit mo. bel. ꝓperauit ad bellum & dissoluit causas retinentes bellum Propere si. raptim intulit aquilas vexilla & lituos. Tumidũ ā. Rubiconem hymbribus & solutis niuibus auctum. Sicut. Comparat Cęsarē leoni q sine respectu salutis suę irruit in venatorē. Squalētib⁹, horridis & desertis. Aestiferę, patiētis ęst⁹ feruoresq; sol. Hoste. venatore. Cominus, ꝓpe. Subsedit, firmat se. Verbere se. ca. ꝑcussiōe & ictu magnę caudę, vel quia ipe sæuus. Plinius libro octauo ait. Leonum animi idex est cauda: sicut & equorum aures: nanq; & has notas generosissimo cuiq; natura tribuit. immota ergo placido: clemens blandienti: quod rarũ est, crebrior enim iracundia eius. in principio terra libratur: incremēto terga ceu quodam inci-

Iuppiter latialis.

Vestra.

Instar.
Instauro.

Vestalesq; foci: summi quoq; numinis instar
Roma faue cœptis: non te furialibus armis
Persequor: en adsum victor terraq; mariq;
Cæsar vbiq; tu⁹ (liceat mō) nũc quoq; miles.
Ille erit ille nocens qui me tibi fecerit hostem.
Inde moras soluit belli: tumidũq; per amnem
Signa tulit propere: sicut squalentibus aruis
Aestiferę Libyes viso leo cominus hoste
Subsedit dubius: totam dum colligit iram.
Mox vbi se sæuæ stimulauit verbere caudæ:
Erexitq; iubas: vasto & graue murmur hiatu
Infremuit: tum torta leuis si lancea Mauri
Hæreat: aut latum subeant venabula pectus:
Per ferrum tanti securus vulneris exit.

¶Mox ait. Per eandem fictionem poeticam qua induxit patriam loquentem, affert responsum Cæsaris: vnde dicit. Cęsar supple ait. i. respondit mox. i. paulo post vbi mentem ex perturbatione illa receperat. O tonans. s. Iuppiter, qui prospicis, mœnia magnæ vrbis. s. Romæ: de rupe. i. arce i rupe sita, Tarpeia. i. Capitolina a Tarpeia dicta: & vos penates Phrygij. i. Troiani: quos attulit Aeneas pater Iuli: vnde dictus est Iuli⁹: iuxta illud æneī. j. Iulius a magno demissum nomen Iulo. Vnde addit per appositionem secreta. s. numina, gētis Iulęę. i. deductę ab Iulo: & Quirini. i. Romuli, rapti. s. in cęlum e cōcione quā ad pr̄es habuit. a qb⁹ discerptũ nōnulli putauerũt: alijs eũ in cęlũ raptũ asserētib⁹: vt docet Liui⁹ li. j. Decadis primæ. & o Iuppiter latial' i Alba cōsecrate & a toto latio ī latinis coli solite residens sup. i Alba. s. vrbe, celsa. i. in colle sublimi & lōgo sita & o foci vestales. i. o Vesta quę sub perpetui ignis figura coleris in focis: & o Roma quoq;. i. etiam tu non solum dei tui, existens sup. mihi instar. i. ad ęquiparantiam, summi numinis. i. summę potestatis diuinæ, faue cœptis sup. meis: potuit dixisse faucte: sed per Hypozeugma ad vicinissimũ respexit: forte ꝙ Roma quodammodo cętera complectebatur: & ꝙ ei⁹ imago visa erat. ego non persequor vt hostis, te armis furialib⁹. i. per furorem in te arreptis. En. q. d. si nescis: ego Cęsar tuus miles. i. ꝓtector vbiq;. quoq;. i. etiam nũc quum videar aduenire hostis: modo. i. dummodo vel si modo liceat per alium vtpote per Pompeium: adsum. i. auxilio venio existens victor. s. parte, terra vt i Gallia & parte Germanię: & mari, vt i Britannia q̄ nunc Anglia dicitur: quam primus subegit. Ille, ille inquit erit nocens sup. in te: qui fecerit me hostem tibi. i. p quē cogar (nā inuitus faciam) mouere arma in ciues tuos. Inde moras soluit. Prosequitur narrationem suam. Ordo est. Inde. i. deinde Cæsar vbi sic locutus erat, soluit moras belli. i. amouit ea quæ morabantur bellum: & tulit ꝓpere id est festinanter: signa scilicet bellica, vt vexilla: p amnem. s. Rubiconē, tumidum. i. vndantem & auctum imbribus & niuib⁹ solutis. Sicut. i. sic sup. post cunctationē ꝓpere traiecit exercitum: vt leo viso hoste. i. postq̄ vidit hostem videlicet venatorem: cominus id est de ꝓpe, ita vt conferre manum possit: sup. in aruis Libyes ęstiferę: propter siccitatem & incumbentem assidue solem: squalentibus, propter reliquias prędarum a leonibus interemptarũ aut siti confectarum, subsedit. i. firmauit se & fixit gressum: aut le-

ge subsidit. i. firmat se: existens dubius an inuadat hostem: dũ i. donec & tantisp dũ, colligit. i. excitat totā irā: quia nō nisi iratus inuadit nec irascit nisi in obstantē: mox. i. stati vbi. i. postq̄ stimulauit. i. ꝓuocauit ad irā, verbere. i. flagello aut ictu caudę sęuę. i. faciētis sęuire: quia cum rugitu terribili se & terrā concutit cauda sua dum iram prouocat: & erexit iubas. i. villos & cyrrhos colli: & infremuit. i. cũ fremitu emisit, graue murmur i. vehementem & terrificum rugitum: vasto. i. amplo hiatu. i. rictu oris: tũ. i. tũc, alij legunt dũ, vbi irat⁹ est, si lācea. i. hasta: ē est aũt vt volunt Hispanicũ vocabulum: Mauri. s. venatoris: quia in Mauritania frequētes sunt leones, leuis. i. agilis ad inuadendum & retrocedēdum: torta. i. vibrata & vi immissa. fortius aũt immittunt hastilia si torqueant. hęreat. i. firmiter infixa sit: aut venabula. i. cuspides lato ferro, subeāt. i. ingrediant pectus. s. leonis: latum. i. amplum: tamen sup. ipe securus tanti vulneris. i. nihil curans tantũ vulnus: exit. s. in hostem, p ferrum. i. contra venabula obstantia irruit in venatorem.

tamento flagellātur. Iubam, setas & cyrrhos colli. Infremuit, cum fremitu emisit. Vasto hiatu magna oris apertione. Mauri. in Mauritania Aphricæ regione leones nascuntur. Torta, immissa. Hęreat, vulneret & sit fixa. Subeāt, ingrediāt. Secur⁹ tan. vul. negligēs vuln⁹. Exit p fer. p ipsā hastā ruit i venatorē. ¶Tarpeia de rupe tonans. Iuppiter Tonās colebat in Capitolio quæ Tarpeia arx dicitur a Tarpeia virgie: q̄ olim arcem prodidit Sabinis. author Plutarchus. Phrygijq; penates. Penates eē dixerũt deos per quos penitus spiramus, per quos habemus corpus per quos rationē animi possidemus vt scribit Macrobius. Nonnulli penates esse crediderũt Iouem Iunonē & Mineruam. Nigidius vero dixit deos penates esse Apollinē & Neptunũ: qui muros Troianis fecisse dicunt: quos Aeneas in Italiam aduexerit. vnde est apud Vergilium Sacra suosq; tibi commendat Troia Penates. ob hoc a Lucano dicũtur phrygij. i. Troiani. Hos penates ꝑsertim gens Iulia q̄ a Iulo Ascanio Aeneæ filio ꝓpagata est coluit. Et rapti secreta Quirini. Romulus i curia vt scribit Valerius: siue in templo Vulcani vt Plutarchus refert: laceratus esse fertur a Senatu: & sepult⁹ in occulto loco post rostra, vt tangit Porphirio. Vnde inquit Horatius. Quę q; carent ventis & solibus ossa Quirini Nefas videri. Vulgus vero credidit eum fuisse in cælum raptum: ita Iulio Proculo comprobante se eum ad superos euntem vidisse. Romulus autem dictus est Quirinus siue a Curib⁹ populis Sabinorum siue ab hasta: qua vtebatur in pugna: q̄ lingua Sabina nuncupatur Quiris. Ouidius. Siue ꝙ hasta quiris priscis est dicta Sabinis. Rapti ergo vel lacerati vel in cælum ablati. Latialis Iuppiter Alba. q̄ ciuitas ē in Albano mōte sita: i qua colebat Iuppiter quē Latialē appellāt a Latio qm̄ p salute latinoꝝ populoꝝ ita sacra pagebātur a cōsulib⁹: qui latinas ferias indicebāt: vt scribit Liui⁹: & Ioui Latiali solēne sacrũ faciebāt. Vestalesq; Foci. Numa Pompilius Romæ templum deæ Vestę fecit: quā eruditi flammā esse interpretātur. Vnde Ouidi⁹. Nec tu aliud Vestā q̄ puram intellige flāmam. Vestę sacerdotes erāt virgines quę ignē ęternũ in eius ara ne vnq̄ extingueretur diligenter obseruabant. Et si qua passa esset extingui flagris cędebat: vt apd̄ Valerium & Plutarchũ Instar. i. ad similitudinem. Tumidũq; p amnem. i. per Rubiconem inundantē. Aestiferæ libyes viso leo cominus. Sensus est quēadmodum leo viso hoste, cōminus. i. prope primo subsidet, deinde cōcitatus in eũ fert ita Cęsar prio substitit: deide dicto illo verbo Iacta ē alea trāsiuit. Aestiferę Libyes. Africā gręci Libyā appellauere a lipi hyein vt scri. Ply. aut a noie vxoris Epaphi Libya, vt existiat Herodot⁹. Aestiferę dicit ꝓpter feruētes calores. In Africa maxia ē leonũ copia. Verbere caudę. Leonũ ai index ē cauda vt Plynius ait q̄ incremēto iracũdię leones se flagellāt. Torta. i. immissa. Lancea vocabulũ ē Hispanicũ: vt ait Gelli⁹. Mauri, venatoris. Mauri eñ sũt populi Aphricę: vt Ply. & Strabo tradũt. hos pleriq; Maurisios appellāt.

BERO.

Penates.

Quirinus.

Lancea.

Fonte cadit modico: paruisq; impellit vndis
Puniceus Rubicon quũ feruida canduit ęstas:
Perq; imas serpit valles: & Gallica certus
Limes ab Ausoniis disterminat arua Colonis.
Tũ vires ꝑbebat hyems: atq; auxerat vndas
Tertia iam grauido pluuialis Cynthia cornu
Et madidis euri resolutę flatibus alpes.
Primus in obliquũ sonipes opponitur amnē
Excepturus aquas: molli tũc cætera rumpit
Turba vado faciles iā fracti fluminis vndas.

¶Fonte ca. Supiori exēplo adducto, describit naturā flumis dicēs. Rubicō punice⁹. i. phœnicei hoc ē rubei & purpurei coloris: vñ nomē sumpsit: cadit. i. deorsũ labit: modico fōte. i. riuo e fōte manāte: & ipellit puis vndis: cũ. i. qñ æstas feruida cāduit. i. efferbuit. i. tpe ęstatis: & serpit. i. debiliter fert, p imas valles nō trāscēdēs ripas: & existēs cert⁹ limes. i. discrimē in trāsuerso duoꝝ finiũ positũ, disterminat. i. discernit & separat, arua Gallica. i. galliæ Italis Cisalpinæ, ab colonis Ausonijs. i. Italicis: sed sup. hyems. i. hybernũ & pluuiosũ tp̄s ꝑbebat tũ. i. tunc cũ Cęsar traijceret exercitũ, vires. s. aquaꝝ atq; Cynthia. i. luna tertia. i. terti⁹ lunę dies: aut spatiũ triũ mēsiũ: iam pluuialis. i. cōti-

SVLPI.

¶Punice⁹. Flauus rubicũdus. Punicus autē Aphricanũ significat. Cadit mo. fō. defluit e puo lacu. Cāduit. exarsit. Vñ candēs ferrũ dicim⁹ qd̄ ignitũ ē. Serpit, labit. Cert⁹ li. verus termin⁹: nā togatā Galliā ab Italia ātiq̄ separat. Distermiat, diuidit. Ausonijs co. habitatoribus Italis: nā vltima Italię vrbs Ariminũ erat. Pria Gallię Rauenna. Postea Cisalpina ipa Gallia Italię est annexa. Hyems præ. vi. erat auct⁹ hymbrib⁹ hyemalib⁹: ꝓpinquabat eñ Ianuarij finis. Cynthia ter. plu. terti⁹ lunę dies quo sũt maiores hymbres. Luna vt Vergi. & Ply. tradũt tertio & quarto die futurę tēpestatis dat signũ. Nā si splēdēs exorta puro nitore fulserit, serenitatē. Si rubicũda, vētos Si nigra, pluuias portēdere credit. Cynthia dicta a Cyntho mōte Deli vbi cũ Apollīe colitur. Grauido: obtuso & obscuro. Alpes, niues alpiũ. metonymia. Resolutæ ma. fla. eu. dissolutę pluuia quā Eurus induxerat q sua tepiditate niues vere dissoluit. Prim⁹ so. valdissim⁹ qsq; equus: aut q primũ ingressi sũt. vl' lege p Hypallagē. Sonipes obliqu⁹ opponit i primũ amnē. Erāt eñ equi obliq̄ i alueo flumis vt ipetũ aq̄ exciperēt: facilioreq; trāsitũ reliquis darēt. Exceptur⁹, aquaꝝ violētię obstatur⁹. Mollia va. p locũ non ꝑfundũ nec violētũ. Rumpit, rũpendo pręterit. Facilest sine vehemētia. Fracti, debilis.

Cynthia.

¶Punice⁹ Rubicon. habēs vndas & arenas puniceas hoc ē ruffas: vñ nomē accepisse vi

BERO.

def.Cāduit.ęſtas dicit̃ candere qm̃ oīa tūc torrida albeſcūt. Cert⁹ limes.i.termin⁹.diſterminat em̃ Galliā Ciſalpinā a Colonis Auſoniȷs,hoc ē Italicis. Tertia Cynthia. Luna dicitur Cynthia a cyntho mōte in Inſula Delo vbi nata dicit̃. Luna tertia dicit̃ eſſe pluuioſa & tūc incipit ſummari ī cornua q̃ grauida dicit hoc eſt plena pluuię. Et madidis euri. Eurus vēt⁹ eſt oriētalis cui⁹ flatu niues in alpib⁹ hoc ē apēnino reſolutę auxerūt aquas rubiconis. Primus ī obliquū ſonipes.eq a Cęſare p trāſuerſū flumē ſūt collocati ad ipetū vndaꝝ excipiēdū,quo refracto facili⁹ pedites trāſire potuerūt.

nue pluuiā excitās,cornu grauido.i. pluuiā indicāte: auxerat vndas:& alpes.i.niues alpium,reſolutę.i. liq̃factæ, madidis.i. humidis flatib⁹ euri.i. vēti ab oriēte flātis,ſup.auxerant vndas rubiconis. Sonipes.i.equus animoſ⁹ q cum ſtare loco neſciat pedib⁹ ſonat, opponit̃ prim⁹ in amnē obliquum.i.ex obliquo trāſeūdū.ipetu em̃ aquaꝝ deferunt̃ tranātes.aut dic vt Sulpitius hypallagen eē:vt ſit equus obliquus.i.ī trāſuerſo poſitus opponit̃ ī primū,hoc ē valētiſſimū amnē,excepturus.i.qui,exciperet & īuaderet aquas:& tūc cętera turba equoꝝ rūpit.i.prūpit & penetrat,molli.i.nō aſpero nec violento vado,vndas faciles.i.tranabiles aut trāſmeabiles: fluminis iā fracti.i.debilitati ex traiectu primi equi.

Molli vado. Vadū dicit̃ vbi aqua breuib⁹ pedib⁹ vadari poteſt,vt inquit Acron.

Cæſar vt aduerſam ſuperato gurgite ripam
Attigit:heſperiæ vetitis & conſtitit aruis.
Hic(ait)hic pacē temerataq̧ iura relinquo:
Te fortuna ſequor: ꝓcul hinc iā fœdera ſunto.
Credidimus fatis:vtendum eſt iudice bello.
Sic fatus:tenebris noctis rapit agmia ductor
Impiger:& torto balearis verbere fundæ
Ocyor:& miſſa Parthi poſt terga ſagitta:
Vicinumq̧ minax inuadit Ariminū: & ignes
Solis lucifero fugiebant aſtra relicto.

¶Cęſar vt ad. Docet quō Cæſar traiecto Rubicone & derelicta Rauēna cōcionat⁹ ad ſuos,inuadit Ariminū: & qd illic egit,dicēs. Cæſar.ſ. Iuli⁹, vt.i.poſtq̃ attigit ripā aduerſā.i.trans Rubiconē: & hoc gurgite.i.impetu aquaꝝ ſuꝑato:& conſtitit aruis Heſperiæ.i. Italię:derelicta Gallia: vetitis.ſ. ex Senatuſcōſulto:& qa illic erat ꝓuinciæ ei⁹ termin⁹:ait.ſ.ad ſuos aut ſecū:ego relinquo hic.i.nolo deinceps ſeruare pacē.i.concordiā initā,cū Pōpeio: & reliquo hic iura temerata.i. violata ab eodē & a Senatu:q ęquā cōditionē refugit.o fortuna ego ſequor te fœdera.ſ.pacta & inita ac ꝑcuſſa cū Pōpeio,ſunto.i.volo ſint iā,hoc eſt deinceps: ꝓcul hinc.i.a me.hoc eſt cū ille violauerit iura nō teneor legib⁹ vllis.nos credim⁹.i.cōmiſim⁹ aleā belli,fatis.i.deorū ꝓuidētiæ:vtendū eſt bello iudice.i. diſcreturo vter iuſtiorē cauſam habeat:q̃n ille prior iura violauerit:& Senatus iudiciū iniquū ſit. Ipe ductor.ſ. Cęſar,impiger.i.ſtrenuus,fat⁹ ſic.i.poſtq̃ ſic fatus erat,rapit: quia oīa ꝓꝑāti ſtudio agebat ſciēs morā ſemp nocuiſſe paratis: agmina .i. aciē ordinatā vt progrediat̃:& ipe ocyor .i. velocior & celerior verbere torto.i. ictu & lapide p torturā & circūgyrationē emiſſo:fūdę balearis.i.qua plurimū vti ſolebāt in Balearib⁹ Inſulis Hiſpanię:nō tñ illic inuēta creditur: & ocyor ſagitta miſſa poſt terga Parthi.i.hoīs ex Parthia, qa Parthi fugiēdo arcū tendūt. & ipe minax.i.minabūd⁹ & hoſtili more,īuadit Ariminū oppidū & coloniā in Vmbria ſicut & Rauēna vt dicit Strabo li.v. vbi Ariminū nō Ariminiū leget̃:quocirca addet̃ hic & ignes. Sulpi.tñ videt̃ legiſſe Ariminiū. Vñ ī argumēto primi libri ſcriptū offēdi Ariminiū inde:vbi aliȷ habēt Ariminū & ide: ſicut hic Ariminiū ignes: vbi legūt aliȷ Ariminū & ignes.nec vacat &:qa ordo ē. Et aſtra.ſ.minora fugiebant.ſ.iā vbi Cæſar Ariminū inuaſerat:ignes.i.ſplendores & ignitos radios ſolis:& hoc Lucifero relicto:qa ei⁹ tant⁹ eſt ſplēdor vt cū ſole videatur ad tempus.

SVLPI. ¶Cęſar vt aduerſā &c. Cæſar poſtq̃ Rauenna diſceſſit,cōcionat⁹ apd̃ tertiādecimam legionē quā ſolā ſecū habebat oēs inimicoꝝ ī ſe iniurias cōmemorauit: illi clamore ſublato cū reſpōderēt paratos ſe eſſe ad imꝑatoris ſui tribunorūq̧ iniurias defendēdas, Ariminū cū ea legione ꝓfect⁹ ē:ibiq̧ Tribunos plebis q ad eū cōfugerāt cōuenit.reliquas legiones ex hybernis euocat & ſubſequi iubet. Gurgite,flumine. Vetitis:tū Senat⁹ decreto tū quia illic erat ſuę ꝓuinciæ termin⁹. Temerata,violata a Pōpeio & a Senatu q nullā æquā conditionē,nec dare nec recipere voluit. Procul ſūto fœdera,pactiōes inter me Pōpeium & Senatū. Credidim⁹ fatis,cōmiſim⁹ fœdera ipa deoꝝ voluntati vt de bello ſint pro ęqua cā iudicaturi. Bello iudice:nō āpli⁹ Senatu q male iudicat de cā mea. Legit̃ & vindice ſed min⁹ ꝓbat̃. Verbere,ictu & lapide rotūdo emiſſo.
Funda. Fūdę ba. Fūda iſtrumētū ē ex funib⁹ aut loris ex quo lapides glādeſq̧ emittūtur:ē & retis gen⁹ & lapilli ī anulo receptaculū quoddā.
Baleares. Baleares duæ iſulę ſūt ī mari Hiſpano cōtra littora Tarraconēſia apd̃ q̃s vſus fūdæ inuēt⁹ ē: & adeo celebrat⁹: vt mr̃es pueros filios alias aues eſſe nō ſinerēt:niſi quas funda adepti fuiſſēt. Flor⁹ tñ ait:cibū puer a mr̃e nō accepit niſi qd ipa monſtrāte percuſſerit. Miſſa poſt terga. Parthi inter fugiēdū ī ſeq̄ntē hoſtē poſt terga ſagittas emittunt. Ariminū, Colonia ī Vmbria cū amnib⁹ Arimio & Aprufa. Fugiebāt,obſcurabant̃ ſole aduentāte: indicatq̧ auroræ tp̄s ī quo Lucifer ſolis fulgore poſtrem⁹ extinguit̃. Lucifero: Phoſphoro.eſt aūt Veneris ſtella q̃ oriētem ſolem pręcedit:eadē ipo occidēte Heſperus, veſperus, veſperugoq̧ dicitur.
BERO. ¶Vetitis aruis. Q m̃ Senatuſcōſulto ꝓhibebat̃ tranſire Rubiconē alioq hoſtis priē iudicabat̃. Hic.ſ.ī Rubicone. Credidim⁹ fatis.cōmiſi me fortunę:quā exiſtiabat nūq̃ ſe derelicturā vt Plutarch⁹ ait. Sic fat⁹.i.locut⁹. Ocyor.i.velocior. Verber̃ fūdę balearis. Baleares duæ ſūt Inſulę Hiſpaniæ fūda bellicoſę. Gręci gymneſias appellāt:vt refert Ply. Fūdarū vſū priē Baleares reperiſſe dicūt̃:& ita perite exercuiſſe vt mr̃es ꝑuos filios nullū cibū cōtigere ſinerēt: niſi quē ex fūda deſtinato lapide ꝑcuſſiſſēt.authores Vegeti⁹ & Diodor⁹ & Strabo. Ocyor,velocior. Sagitta ꝑthi miſſa poſt terga. Parthi in primis diſcūt arcu ſagittas emittere ab eqs. Itaq̧ in hac ſagittādi arte adeo pollēt vt fugiētes nō min⁹ q̃ ſtātes inferāt hoſtib⁹ calamitates. Sagittas em̃ a tergo ī fuga mittere cōſueuerūt: vt Pluthareh⁹ ait. Vicinū Ariminū. Ciuitas eſt Italię Vmbrorū Colonia cū fluuio
Lucifer. Arimino: vt Plyni. ait. Et ignes ſol' lucifero. oriēte ſole ſtellæ fugari dicunt̃ q̃m nō videt̃ ꝑpter ſol' fulgorē. Lucifer ſol⁹ dicit̃ videri: iā aliȷs occltatis:& vt inqt Ouidi⁹, Cęli ſtatione nouiſſim⁹ exit. Alio noīe dicit̃ veſp q̃n ab

occaſu refulget. Syd⁹ eſt Veneris cui⁹ naturā prim⁹ Pythagoras dephēdit vt author eſt Plynius.

Iamq̧ dies primos belli viſura tumultus
Exoritur: ſeu ſponte deū ſeu turbid⁹ hauſter
Impulerat: mœſtam tenuerunt nubila lucem.
Conſtitit vt capto iuſſus deponere miles
Signa foro: ſtridor lituum clangorq̧ tubarū
Non pia concinuit cum rauco claſſica cornu.
Rupta quies populi:ſtratiſq̧ excita iuuentus
Diripuit ſacris affixa penatibus arma.
Quæ pax lōga dabat:nuda iam crate fluentes
Inuadunt clypeos:curuataq̧ cuſpide pila.
Et ſcabros nigrę morſu rubiginis enſes.
Vt notę fulſere aquilę:Romanaq̧ ſigna:
Et celſus medio cōſpectus in agmine Cæſar:
Diriguere metu:gelidus pauor occupat art⁹:
Et tacito mutos voluunt in pectore queſtus.
O male vicinis hęc mœnia condita Gallis.
O triſti damnata loco:pax alta per omnes
Et tranquilla q̧es populos: nos pręda furentū
Primaq̧ caſtra ſumus:meli⁹ fortuna dediſſes
Orbe ſub ęoo ſedem:gelidaq̧ ſub arcto:
Erranteſq̧ domos Latiȷ q̃ clauſtra tueri.
Nos primi Senonū motus:Cimbrūq̧ furētē
Vidimus & Martē Libyes:curſumq̧ furoris
Teutonici.quoties Romam fortuna laceſſit:
Hac iter eſt bellis:gemitu ſic quiſq̧ latenti
Non auſus timuiſſe palam:vox nulla dolori
Credita:ſed quātū volucres cū brūa coercet
Rura ſilēt mediuſq̧ iacet ſine murmure pōt⁹:
Tāta q̧es. Noctis gelidas lux ſoluerat vmbras

¶Iamq̧ dies. Ordo eſt. Et iam dies exoritur viſura aut ſenſura primos tumultus, ſcilicet belli tumultuariȷ,ſed ſup. nubila tenuerunt lucem.i.claritatē ſolis;mœſtā.i. indicem mœſtitię: aut q̃ mœſtitiā præ ſe tulit,ſeu.i.ſiue ſponte.i. volūtate libera, deū.i.deoꝝ: ſeu hauſter vēt⁹ ille turbid⁹.i.turbific⁹ & pluuioſ⁹ vnde ab hauriendo q aquas haurit dictus eſt.& græce νοτος notos)impulerat.ſ.nubila. Vt.i.poſtq̃ miles(pars pro toto).i. tam eques q̃ pedes præmiſſus, iuſſus deponere, id eſt figere & non amplius ferrę:ſigna.ſ.militaria, quæ vexilla vocantur: conſtitit ſup. in foro capto.i. occupato & inuaſo, ſtridor lituum pro lituorum.i.tubarum incuruarum & clare ſonantium, & clangor tubarum.ſ.rectarum & grauius ſonantium, cū cornu rauco.i.rauce ſonāte & .i.ſit̃ cornu raucū cōcinuit nō pia. i. hoſtilia & impia, claſſica.i. ſigna ꝑliȷ ineūdi, aut oppidi capti,

¶Tumultus,concitationes & inſultus. Seu ſponte de.ſeu ꝓdigioſe,& deoꝝ ꝑmiſſu. Hauſter tur.not⁹ nebuloſus. Nubila &c. mœſt.luc. nubilus dies fuit & mœſtitiē præ ſe tulit. Miles:ſynecdoche:pręmiſerat enim Cæſar.ccc. equites & militum quinq̧ milia. Lituum. Lituus eſt tuba ærea flexa: quæ & cornu dicitur & baculus augurum in ſummo recuru⁹. Tubarū. Tubæ rectæ ſunt. Claſſica non pia:horrendos & bellicoſos concentus. Cornu:buccinam recuruā intelligit diuerſam a lituo. Excita id eſt commota a lectis. Diripuit:raptim rapuit. Affixa:ſuſpenſa. Penatibus.ſ.temploꝝ tholis & poſtibus in quibus pacis tēpore ſuſpenduntur. Inuadūt: accipiunt. Clypeos flu. vetuſtate ſe diſſoluentes & carioſos exeſiq̧ coriȷ. Clypeus vt in.xxxv. Plynius docet dict⁹ nō eſt a cluēdo, id eſt a pugnādo: vt ꝑuerſa grammaticorum ſubtilitas voluit: ſed a clypho quod eſt ſculpo: illic enim affigebantur imagines. Crate. contextura viminea aut lignea. Vergi. Flectuntq̧ ſalignas Vmbonum crates. Nuda:abſq̧ corio. Curuata cuſ.curuato ferro ex vetuſtate. Scabros mor. ru. aſperos ſitu rubiginoſo qui ferrum exedit. Notæ cognitæ. Romanaq̧ ſi.ſiue interpretatio eſt ſiue intelligit tubas & lituos a q̄bus dependēt ſigna illa minora militū vt lupi apri minotauri & equi picti quibus centuriones vtebantur. Diriguere, inhorruere. Gelidus pa. nunq̃ em̃ timor ſine frigiditate exoritur. Et taci.mu.hypallage vt ſit queſtus tacitos in muto pectore id eſt ſine voce. vel queſt⁹ mutos,hoc eſt ſubmiſſos. O male. Locus commiſerationis mouentis affectum a loco: & q ſoli ſint in miſeria,& q alias fuerint etiam in maiore verſati. Male c.infauſte ædificata contra Galliam. Vicinis Gal.cum Galli vicini ſint. Damnata:a fatis deputata. Triſti. infelici. Alta, profunda, ſumma. Furentum: concitantium bella. Primaq̧ caſt.ſu.hic em̃ exercitus Italiam inuadentes primum ſe collocant. Sub or.æoo, in extremo oriente vbi habitāt qui ſolem execrantur quia eius feruore vexantur. Arcto: ſeptētrione vbi tā vehemens frigus: vt illic pellibus Gethæ licet totū corpus ꝑter os oculoſq̧ induti vix degere poſſint. Errantes do. Scythas intelligit qui in curribus habitant, neq̧ oppida munita habent neq̧ certa tuguria certoſ ve agros poſſident. Horatius. Campeſtres melius Scythæ quorum plauſtra rite vagus trahunt domos. Viuunt. Potes & de Numidis in Aphrica intelligere qui olim vagi & palātes quo nox coegerat ſedes habebāt vt Salluſtius ait. Tueri cla. ſeruare fines & terminos Italię Galliæq̧. Nos pri.iniqui fati deploratio eſt cum ſimilis infelicitatis expreſſione. Senonum mo. Galli Senones ex vltimo oceano frugum viniq̧ fama commoti in Italiam veniētes inter Alpes Padumq̧ cōſederunt. Inde per Italiam vagantes Cluſiū obſedere. Romam venientibus Fabius cum exercitu occurrit ad Alliam flumen: ſed ipſi illata ingenti clade Romam ceperunt. Cimbrūq̧ fu. Cimbri, Teutoni, & Tugurini, cū eorū terram inundaſſet oceanus & pulſi Gallia Hiſpaniaq̧ fuiſſent,terras quas colerent a

SVLPI. Lituus. Scythæ. Numidæ Senones Cimbri.

Romanis p legatos petierunt. Repulsi arma intulere. Et cum Sillanum Mallių & Scipionem fugassent castrisq; exuissent a Mario deniq; deleti sunt. Martem Liby. secundum bellum punicū quo Annibal ex hispania in Italiam traiecit exercitum: q̄q̄ reuera non rapta per Ariminum via se contulit. Lacessit bel. vexat armis. Quisq;, Ariminensis. Latenti, submisso & secreto. Credita, commissa: nullus enim audebat aperta voce deplorare dolorem: & est hypallage: nam nullius dolor est creditus hoc est commissus voci. Sed quā tum. Silentium Ariminēsium ruris & maris tranquilli silentio comparat. Quum bru. coquum propter hyemale frigus aues non canunt. Medius pon. Mare a terris longe remotum in quo vt maiores fluct⁹ sic & maior quies esse solet.

Annibal. vide Ascen.

BEROALDVS.

¶ Turbidus auster. Auster vent⁹ est meridionalis maxime humectus alio nomine dict⁹ nothus ab. humore. Strídor lituum. Lituus est virga breuis incurua sine nodo qua Augures vtebantur. vt Macrobi⁹ Gellius & Cicero scribunt. Siliter lituus tuba est incurua & in hac significatiōe accipit a Lucano. a sonitu dicit lituꝰ. Clāgor. i. sonit⁹. Classica. Classicū dicit tuba flexibilis vt scribit Seruiꝰ. & vt Arbiter ait. Classica sunt cornua q̄ cōuocādi causa erāt facta & a calando Classica sunt dicta, vnde Vergi. Classica iāq; sonāt. Classicū quo q̄ dicit son⁹ ipsi⁹ tube: vt apud Liuiū. Nuda iā crate fluētes Inuadūt clypeos. Clypeus dictus est q̄ in scutis continebantur imagines vt inquit Plynius. vel a cluēdo id est pugnādo vt grammatici voluerunt. Nuda iam crate, quoniam Clypei ligneī corio tegebantur. Notę aquilę. Romanę. s. & Cęsarianę. Artus differētia est inter art⁹ & mēbra nā artus ꝓprie dicūtur nodi mēbroꝝ, ab artādo. i. stringēdo noiati: vt Prisciaꝰ interpretatur: interdū ponūtur p mēbris: inde articuli dicunt. Quest⁹. i. q̄relas. Vicinis Gallis. Ariminū em̄ situ est ꝓpe Rubiconē in cōfinio Italiæ & Galliæ cisalpinę. Orbe sub æoo. i. in partib⁹ oriētalib⁹. Gelidaq; sub arcto. i. in septētrione. Errātesq; domos. s. more Scytharū q plaustris & curribus vtunt, p domibus. vt scribit Iustinus. Vñ ait Horat. de Scythis. Quoꝝ plaustra vagas rite trahūt domos. Nos primi Senonū mot⁹. Senones populi Gallię qui vrbē Romā incēderūt p̄ter capitoliū: vt Liuiꝰ refert. quicūq; ergo vult inuadere Italiā dicūt Arimineses primū nos aggrediunt. Cymbrūq; furētē. Cymbri lingua Gallica dicunt latrones vt ait Festꝰ. Cymbri Germanię populi latrocinādo in certis errabūdi sedib⁹ ad paludēvsq; meotim militiā agitarūt. vt Strabo testat. & cū terras eoꝝ inūdasset ocean⁹ nouas sedes toto orbe q̄rebāt. vt ait Florꝰ. exclusiq; Hispāia & Gallia Italiā iuaserūt. & cū Sillanū Cœpionē atq; Manliū fugatos castris exuissēt: actū erat de Romano imperio'eo q̄ penitus excidisset'ni si Mariꝰ illi sæculo contigisset q̄ Cymbros cū Teutonis fundit⁹ deleuit. primo apud aquas Sextias. Deinde in campo Venetię quē Rauiū vocant, patētissimo: vbi sexaginta hoīm quies populi. i. ouiū, rupta sup. est & iuuētus excita. i. violēter excussa (qđ Seruius in Vergiliū mali ominis esse docet) stratis. i. lectis suis: eripuit arma affixa, penatib⁹ sacris. i. tholis & postibus quib⁹ cū amplius exercere nō putarēt: cōsecrauerāt ea: quæ. s. arma longa pax dabat. i. quæ adhuc reliqua erant post longam pacem: & inuadūt Clypeos, fluentes. i. male compactos iam crate. i. textura viminum nuda: quia corium vetusta te exesum erat. & inuadunt. i. arripiunt: pila curuata cuspide. i. habentia cuspidem curuatam & reflexā, aut vetustate, aut qa inutilia ad bellum derelicta erant a pueris & petulantibus retusa: & enses scabros id est asperos & imūdos morsu. i. esu: rubiginis nigrę. i. nociuę & ferrigineę. Vt notę &c. Recitat qđ capto Arimino ciues fecerint ac taciti q̄sti sint: & deinde quomodo aduentus tribunorū plebis ex vrbe cōfirmauerit Cęsaris animū dicēs. Vt, hoc est post q̄ aquilę notæ: quia Romani imperij signa: vñ addit, qđ p id est signa Romana: & Cæsar cōspectus est celsus. i. sublimis & ꝓspicuus in medio agmine. s. militum suoꝝ. i quoꝝ medio erat, eo q̄ eoꝝ dux, Ariminēses sup. diriguere hoc est inhorruere & fere exanimati sunt, metu. i. prætimore: pauor gelidus, hoc est afficiens eoꝝ mēbra frigore: occupat. i. corripit & inuadit, artꝰ, hoc ē mēbra eoꝝ: & voluūt in pectore tacito. i. tacēte & secreto, questꝰ, hoc est q̄relas, mutos, hoc est nō exaudibiles, nec vocales dicētes videlicet secum in aio. O hęc. s. nostra mœnia videlicet Ariminēsia, cōdita male, hoc est in pniciē nostrā, vicinis Gallis. i. ꝓpter vicinos Gallos: aut dicamus oīa per hypallagen, questus mutos in pectore tacito, p q̄stus tacitos in pectore muto: & mœnia male condita vicinis Gallis p eo qđ est vicina Gallis: sed si vicina Gallis: ergo & Galli vicini sunt. O sup. mœnia dānata. i. a fatis de putata: & ꝓpter dāna futura addita tristi, hoc est nociuo loco. Pax sup. est alta. i. ꝓfunda & bñ firmata ac fundata: & trāq̄lla p oēs populos. s. reliquos: & nos sumus prima pręda: hoc est primi in prędā missi⁹ dati, & prima castra. s. in quæ alios p̄datur se recipiāt. O fortuna tu dedisses sup. nobis, melius. i. vtilius, sedē. i. māsionē firmā & habitationē sub orbe eoo. i. in extremo oriente, q̄ pro & aut vel, sub arcto. i. vrsa gelida. i. in extremo septētrione i plaga frigida, & domos errātes. i. ifabiles in Scythia aut Numidia: melius dico q̄ tueri. i. ꝓtegere, claustra. i. munimēta clausa, latij. i. quibus latiū cōtra Gallias munit. Nos primi. s. Italoꝝ vidimus mot⁹. i. tumultus, Senonū. i. Galloꝝ illoꝝ qui vrbē excepto capitolio diripuerūt, & primi vidimus Cymbrū populū illū inferioris Germanię furentem Martio furore correptū: & vidim⁹ primo Martē libyes. i. Asdrubalē quasi alterū martē nō in Thracia sed in Aphrica genitū. (de quo sic Iacob⁹ Bononien. in adnotatiōib⁹. Per Martē libyes, haud quaq̄ Annibalem intelligendū putamus. nam vt inquit Strabo. Cū duę essent vię Arimino q̄ melior illa nō transmisit Annibal. Vnde Asdrubalem potius intelligam. Vide cętera in annotationibus eiusdem.) Et cursum furoris Teutonici: id est quoties Teutones in Italiam impetum faciunt, nos primi occurrim⁹: denicq; quoties (. Vbi nūc legūt quotiēs: Analogia vult quoties sicut nouies decies &c. nō nouiens deciens &c.) fortuna lacessit. i. vexat armis aut irritat Romā. i. Romanos: iter est bellis hac. i. per hanc vrbē nostrā: sic quisq; sup. secū ait gemitu latenti. i. occulto non ausus timuisse. i. timorem indicasse palam: vox nulla ē credita dolori. i. cōmissa fidei doloris: verebantur enim si quā illi vocem credidissent Cæsarianis proditi tanq̄ illius cœptis inuidentes: sed tāta quies sup. erat illis & tantum silentiū: quātū. i. quāto silentio silēt rura: & pontus medius iam sine murmure, sup. tunc, cū. i. quādo bruma. i. breuissima tempestas dierum coerçet. i. continet ne auolent volucres, aut generaliter omnes: vtpote dū nix est alta & profunde gelat: aut potius specialiter dum continet volucres videlicet Halcyones qui in Bruma nidificant in mari: tantaq; tunc illic est tranquillitas: tantūq; silentiū: vt dū alicubi altum sit silentium illic Halcyones esse dicantur vt in foro apud Plautum. Noctis gelidas &c. cū seqntibus exponetur.

Cymbri.

Lituus.

Classicū.

Ecce faces belli: dubiæq; in pręlia menti
Vrgętes addunt stimulos: cunctasq; pudoris
Rumpunt fata moras: iustos fortuna laborat
Esse ducis motus: & causas inuenit armis.
Expulit ancipiti discordes vrbe tribunos:
Victo iure minax iactatis curia Graccis.
Hos iam mota ducis vicinaq; signa petentes
Audax vęnali comitatur Curio lingua:
Vox quondam populi: libertatemq; tueri
Ausus: & armatos plebi miscere potentes.
Vtq; ducem varias voluentem pectore curas
Conspexit: Dum voce tuę potuere iuuari
Cęsar (ait) partes: q̄uis nolente senatu
Traximus imp̄iū: tunc quū mihi rostra tenere
Ius erat: & dubios in te transferre Quirites.
At post q̄ bello leges siluere coactæ:
Pellimur e patriis laribus: patimurq; volentes
Exilium: tua nos faciat victoria ciues.
Dum trepidant nullo firmatæ robore partes
Tolle moras: semper nocuit differre paratis.

¶ Noctis gelidas &c.. Ordo est. Lux. s. posterioris diei soluerat. i. dissipauerat, vmbras gelidas noctis p gelidę noctis, sup. iā, & ecce faces. i. incitamēta belli, videlicet tribuni ex improuiso aduentātes, q̄. i. &, addunt menti, scilicet Cæsaris, dubiæ ꝓpręlia. id est an progrederetur in manifestum bellum: stimulos vrgentes, id est impellentes vehementer: & fata rumpunt cūctas moras pudoris, id est quas pudor obstans bello in patriam fecerat, & fortuna laborat. id est axie satagit declarare, motus ducis. s. Cæsaris, esse iustos ad bellum inferendum, & inuenit media breui (Est enim præsentis temporis) id est reperit & adipiscitur causas armis, scilicet exercendis. quia Curia, scilicet senatorū Romanorum minax, scilicet in tribunos, iure. s. antiquo, quo non licebat sacram tribunitiam potestatem lędere & multo minus exigere, victo, id est oppresso, & Graccis. i. tribunis illis ob seditionē occisis q̄uis essent nobilissimi & potentissimi, iactatis, id est iactanter obiectis & adductis in terrorem tribunorum, expulit vtbi ancipiti, id est dubiæ vtrorum partes, senatorū an tribunorum tueretur: tribunos discordes, id est descientes a patribus, videlicet Marcum Antonium: & Quintum Cassium. Curio, scilicet causidicus, audax & lingua vænali, id est qui linguam vendidit ære cum esset causidicus: aut potius cum prius fuisset aduersarius Cæsaris erat tunc ob pecuniam effectus eius defensor, comitatur tribunos petentes, id est adeuntes, signa ducis, scilicet Cæsaris iam mota, scilicet Romam versus, & vicina, id est non longe distātia a Roma. Curio inquam vox. i. qui fuerat quondā vox. i. aduocatus & patron⁹ populi cōtra Cęsarē & Pōpeiū, & ausus miscere. i. immiscere plebi. i. redigere i ordinē & quasi plebeios efficere potētes armatos. s. Cęsarem & Pompeium. vnde Iaco. Bononięn. In Lucani Pharsalia illud primū occurrit. Audax vę-

milia ex hostib⁹ ceciderūt. Multa de Cymbris apud Plutarchū in Mario. Martē Libyes, id est Annibalem: qui fecūdū punicum bellum per annos sedecim gessit in Italia. Cursumq; furoris teutonici. Teutoni cum Secymbris iunxissent a Mario apud aquas Sextias profligati sunt. A geographis & maxime a Plynio inter populos germaniæ numerātur. Nō ausus timuisse palam. ne scilicet iracundiam Cæsaris prouocarent.

¶ Noctis gelidas &c. Ordo est. Lux. s. posterioris diei soluerat. i. dissipauerat, vmbras gelidas noctis p gelidę noctis, sup. iā, & ecce faces. i. incitamēta belli, videlicet tribuni ex improuiso aduentātes, q̄. i. &, addunt menti, scilicet Cæsaris, dubiæ ꝓpręlia. id est an progrederetur in manifestum bellum: stimulos vrgentes, id est impellentes vehementer: & fata rumpunt cūctas moras pudoris, id est quas pudor obstans bello in patriam fecerat, & fortuna laborat. id est axie satagit declarare, motus ducis. s. Cæsaris, esse iustos ad bellum inferendum, & inuenit media breui (Est enim præsentis temporis) id est reperit & adipiscitur causas armis, scilicet exercendis. quia Curia, scilicet senatorū Romanorum minax, scilicet in tribunos, iure. s. antiquo, quo non licebat sacram tribunitiam potestatem lędere & multo minus exigere, victo, id est oppresso, & Graccis. i. tribunis illis ob seditionē occisis q̄uis essent nobilissimi & potentissimi, iactatis, id est iactanter obiectis & adductis in terrorem tribunorum, expulit vtbi ancipiti, id est dubiæ vtrorum partes, senatorū an tribunorum tueretur: tribunos discordes, id est descientes a patribus, videlicet Marcum Antonium: & Quintum Cassium. Curio, scilicet causidicus, audax & lingua vænali, id est qui linguam vendidit ære cum esset causidicus: aut potius cum prius fuisset aduersarius Cæsaris erat tunc ob pecuniam effectus eius defensor, comitatur tribunos petentes, id est adeuntes, signa ducis, scilicet Cæsaris iam mota, scilicet Romam versus, & vicina, id est non longe distātia a Roma. Curio inquam vox. i. qui fuerat quondā vox. i. aduocatus & patron⁹ populi cōtra Cęsarē & Pōpeiū, & ausus miscere. i. immiscere plebi. i. redigere i ordinē & quasi plebeios efficere potētes armatos. s. Cęsarem & Pompeium. vnde Iaco. Bononięn. In Lucani Pharsalia illud primū occurrit. Audax vę-

SVLPI.

Gracci.

decreuit ipsum omnino prosternere. Voce: eloquio meo. Traximus im. produximus po testatem tuam. Nam cum quinquenniũ Gallias Cæsar obtinuisset & L. Domitius minare tur in consulatu se ei exercitus adempturum, fauente Curione effecit: vt Pompeius & Cras sus aduersus illum peterent consulatum & si bi in quinquenniũ imperium prorogaretur. Tenere ro. e suggesto in foro populum allo qui. Transferre, traducere, & inclinare, ad tibi fauendũ. Quirites du. incertos cui fauerent. Coacte bel. vi inimicorum oppresse. Iam ẽm exercit⁹ quidam Pompeij senatu assidebat: & ensis fuerat Pompeio a Clau. Marcello tra ditus, vt in Cæsarem iret: & tota Italia delect⁹ habebantur. Siluere: non auditæ obseruatæ q̃ sunt. E lari. e domibus & patria. Volentes: nõ inuiti exulamus. Faciat ci. in ciuitatem re stituat. Partes fir. nul. ro. aduersarij debiles. Tollemo. accelera. Semper no. dif. pa. Sen tentia est, illis qui parati sunt nocet mora.

BERO. ¶Ecce faces belli. M. Antonius & Q. Cas sius tribuni plebis cum partes Cesaris Rome defenderent Lentulus consul eos senatu ex pulit, & vt inquit Cæsar in Commentarijs bel lorum ciuilium de amplissimis viris tribunis plebis grauissime acerbissimeq; decernitur. Il li profugiunt statim ex vrbe. & ministroq; ve ste assumpta vehiculoq; conducto vt Plutar chus ait. M. Antonius cum Q. Cassio ad Cæ sarem se contulit: qua re motus Cesar in Itali am properauit: & sic ad pretextum bellorum ciuilium habuit iniuriam tribunis illatam. vn demerito Lucanus eos appellat faces belli. Iustos fortuna laborat Esse ducis motus. Sẽ sus est cum nullam honestam & iustam habe ret causam suscipiendi belli: fortuna quæ ei fauebat, fecit vt eius motus viderentur iusti. Quoniam Cæsari iamdiu bellum ciuile me ditanti tribunia senatu electi occasionem cõ modam tribuerunt: vt Plutarchus tradit. An cipiti vrbe, id est dubia, partim enim Cæsarẽ, partim Pompeium sequebantur. Victo iure .s. tribunitio. Intercessio enim tribunitia no uo exemplo fuit sublata & oppressa a senatu: vt scribit Cæsar. Curia, id est senatus. dicitur enim curia: quia ibi de reipubli. cura tractatur

Gracci. vt interpretatur Varro. Iactatis Graccis. Ty berius Graccus genere, forma, eloquentia fa cile princeps primam Romæ certaminum fa cẽ excitauit vt scribit Florus. Leges ẽm agra rias maxime populares ferre aggressus est: q̃ bus fauore populi occupato cum rempubli cam oppressam teneret: prorogariq; sibi in tri bunatu vellet imperium: palamq; dictaret op nali comitatur Curio lingua. Vox quondam populi: liberta temq; tueri Ausus, & armatos plebi miscere potentes. Horũ carminum explanationem quia interpretes aut nõ aduertunt aut potius negligunt, ita ex historia accipe. Ex Commẽtarijs Cæsaris deducta verba hæc sunt. Curio tribunus plebis cum Cæsaris causam dignitatemq; defendendam suscepisset: fæ pe erat senatui pollicitus: si quem timor armorum Cæsaris læ deret: & quoniam Pompeij dominatio atq; arma, nõ minimũ in foro terrorem fecerãt: discederet vterq; ab armis, exercitusq; dimitteret: foreo facto liberam & futuris ciuitatem. Neq; hoc tantum pollicitus. Sed etiam per se discessionẽ facere cœ pit: q̃ ne fieret: omnes amici Põpeij iusserunt. In quam sen tentiam Appiani verba quoq; subiecimus. Et Curio turbati⁹ rem protulit. Et nec successores Cæsari mittendos decreuit: si Pompeio minime mittantur. Cum enim inter se suspecti fo rent: nunq̃ vrbem pacem habituram, quæ stabilis, esset: nisi am bo priuate degerent. Propter quæ dictum a Poeta putamus: & armatos plebi miscere potentes, hoc est Cæsarem Pompeiũq; Imperatores præstantissimos exarmare: & intra condi tionem priuatorum redigere: & quasi plebeios constituere au sus est Curio. Vtq;, id est postq̃ (venusta breuitas vbiq;: nam per hoc quod dixit hos iam mota ducis &c. significat, Cæsa rem mouisse signa in Romam: & hic cum dicit Vtq; ducem: presupponit Curionem ad Cæsarem venisse, & cum eo multa locutum) conspexit ducem, scilicet Cæsarem voluentem pe ctore varias curas: ait, hoc est dixit ad eum (sciens illud comi cum: dum mens in dubio est facili, momento huc, vel illuc im pellitur.) o Cæsar dum id est donec vel q̃diu, tuæ partes id est res per te gestæ aut causæ tuæ, potuere iuuari id est defendi aut probari, voce subaudi mea: sed plus longe, est q̃ si dixisset mea: nam tãtum valet ac si dicat cuiuscũq; voce, sicut Hector Vergilianus. Si pergama dextra Defendi possent: etiam hac defensa fuissent. nos traximus, id est protraximus & prolon gauimus tibi imperium, q̃us senatu nolente, id est recusante. Traximus inquã tunc, quum hoc est quando ius id est po testas erat mihi tenere rostra, hoc est pro rostris e suggesto po pulum affari, & trãsferre, id est traducere & inclinare, in te, hoc est in sententiam tuam. quirites, id est ciues Romanos, dubi os, hoc est incertos cui fauerent. At, id est sed, postq̃ leges co actæ bello, hoc est vi, siluere, id est oppresse sunt & non exercẽ tur, nos pellimur e laribus patrijs, id est ab ædibus maiorũ no strorum, & patimur volentes, propter te scilicet, exilium, hoc est expulsionem ab vrbe. tua victoria faciat, id est facere po test aut debet, aut precamur vt faciat nos ciues, id est reduces in patriam cum libertate pristina: tolle moras, dum hoc est q̃ diu partes, scilicet ciuium in diuersas sentẽtias tractorum, nul lo, id est nondum aliquo robore, hoc est stabilimento propo siti firmatæ, id est stabilitæ, trepidant, hoc est vacillant dubiæ in vtram partem abeant: tolle inquit moras: quia differre no cuit semper paratis. quod ille dicit Fronte capillata posthac oc casio calua. Vnde Dares Phrygius scribit de Hectore si pri mam occasionem incendendarum nauium græcarum perse cutus fuisset actum fuisse de græcis, sed eam nunq̃ deinceps redisse.

cum mihi ad populum licebat ex rostris concionari & adhortationibus meis traducere in tẽ hoc est in partes Quirites hoc est Romanos qui a Curibus Sabinis quos Romulus intra vrbem recepit Quirites nuncupan tur: vt Liuius refert. Leges siluere coacte vt supra silent leges inter arma & illud ius est in armis. Pellimur e pa trijs laribus: Lares dij sunt familiares dicti a matre Larunda. Vnde ait Ausonius. Larunda progenitus Lar. de his inquit Ouidi⁹. Fitq; grauis geminosq; parit qui compita seruãt: Et vigilant nostra semper in vrbe La res. & apud Plautum. Ego sum Lar familiaris. Faciet victoria ciues: quia nunc electi sumus: nec ciuitatem re tinemus: quam per tuam victoriam recuperabimus. Partes, scilicet Pompeianę & aduersariorum. Trepidãt hic timent, alias festinant significat.

Par labor atq; met⁹: pretio maiore petunt:
Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris
Pars quota terrarum: facili si prelia pauca
Gesseris euentu: tibi Roma subegerit orbẽ.
Nunc neq; te longi remeãtem pompa triũphi
Excipit: haud sacras poscunt capitolia laurus.
Liuor edax tibi cũcta negat: gẽteq; subactas
Vix impune feres: socerum depellere regno
Decretum est genero: partiri nõ potes orbẽ:
Solus habere potes. Sic postq̃ fatus: & ipsi
In bellum prono: tantum tamen addidit iræ:
Accenditq; ducem: quãtum clamore iuuatur
Eleus sonipes: quis iam carcere clauso
Immineat foribus pronusq; repagula laxet.
Cõuocat armatos extẽplo ad signa mãiplos.
Vtq; satis trepidum turba coeunte tumultũ
Composuit vultu: dextraq; silentia iussit.

¶Par labor atq; me. Hoc est nõ maiori labo reatq; piculo cõtra Romã pugnabis q̃ dudũ cõtra Gallias, sed maiori certe cũ pmio. Gemi nis lu. Nouem annos Gallijs præfuerat Cæ sar: tamen duo lustra poeta fuisse dicit. Est au aũt lustrum quinq; annorum spatium. Quo ta, minima. Euẽtu, successu. Tibi Roma sub egerit or. Roma victa orbis te dominum fa ciet. Pompa, comitatus & multitudo officio sa. Remeantem, a domitis hostib⁹. Haud sa. ornabaat enim Capitolium cõrollis & laureis quum quis erat triumphaturus. Sacras, vel quia Phœbo sunt cõsecratæ: vel quia ad Io uis maximi templum erant. Liuor edax. In uidia seipsam absumens. Horatius. Inuidia ficuli non inuenere tyranni Maius tormentũ. Vix se. impu. vix impunitus prẽteribis q; ho stes subegeris. Genero. Pompeio. Partiri nõ potes or. cum aduersarijs nihil potes habere commune: quoniam Pompeius parem non patitur: sed certe poteris solus regnare. Et ip. præsertim ipsi qui inclinatus erat ad bellum. Sonipes ele. equus Pisæus. Elis oppidum est in Acarnania in campis Eleis quos etiam Eli dẽ Ptolemeus appellat: vbi est & Pisa amnis Alpheus. fuit illic Ioui Olympio ludi Olym piaci quinquennales varijs certaminibus: sed equorum cursu percelebres. Iuuatur cla. Ply nius ait. Certantes equos adhortationem & gloriam intelligere. Carcere clau. carceribus & funibus ipsis obstantibus. Immineat fori bus. sit obsices egressurus. Laxet repa. lentet & ipellat funes. Repagula inquit Festus sunt quæ patefaciendi gratia ita figuntur vt econ trario peragantur. hæc & repages dicuntur. Conuocat. Cæsar vt supra ex eius commen tarijs diximus postq̃ Rauenna discessit de su is iniurijs est apud milites concionatus. Inde Ariminum post tribunorum aduẽtum quos vt scribit Appianus in seruorum vestibus o stenderat milites irritasset, q; viri clarissimi sic essent electi iudicatiq; hostes rursus concio nem conuocasse credibile est. Extemplo su. verbum est ab Augurum templo deductum Maniplos, manus & ordines militũ, sic olim appellato signo a manipulo fœni quod seq̃ bãtur. Ouidius. Pertica suspensos portabat longa maniplos. Vnde manipularis nomina miles habet. Composuit vultu. sedauit graui aspectu. Tumultum, murmur & fremitum. Turba coeunte, cum conueniret multitudo.

SVLPI.

Lustrum

Elis.

Olympi aca.

Repagła Repages

Extẽplo. Manipuli

BERO.

¶Pretio maiore. Quoniam victor in bello Pompeiano pretium laborum assequeris to tum terrarum orbem. Geminis lustris id est decem annis. attamen Galliam nouem annis subegit vt scribit Tranquillus. Verum impe rium eius fuit decennale. Lustrũ autẽ dicitur spatiũ quinquẽnij. Pars quota, id est minima

respectu totius orbis terræ. Pompa longi triumphi. Triūphantes vrbem ingrediebantur solenni pompa: omnia quæ in bello ceperant & simulachra oppidorū captorū p̄mittentes ibātq; in capitolium. quapropter longum appellat ab ordine triumphum. Nam olim Paulus Aemylius deuicto Perse & Titus Flaminius superato Philippo triduum continuo triūpharūt vt Plutarch⁹ & Liui⁹ memorant. Haud sacras poscūt capitolia lauros. Laurus vt inquit Plynius triūphis dicata est: addit & literis & militū lāceis pilisq;, fasces quoq; imperatorū decorat. In gremio p̄terea Iouis optimi maximi ponit qui colit in capitolio. Capitoliū autē ideo dictū quia dū fundamēta iacerētur humanū caput reptū est: quod caput capitolio nomē indidit vt testatur Varro. Liuor edax. i. inuidia edax: quia vt rubigo ferrū ita inuidia cōsumit inuidos vt dicere solebat Antisthenes. ita Ouidius. Quid mihi li-

tibi culpæ: decretum est genero scilicet tuo Pompeio: depellere regno id est dominio, socerum. s. te: nō potes partiri cum genero tuo orbē: potes habere solus orbē, q̄a vincere etiā generū tuū. Postq̄ Curio fat⁹ ē sic, addidit &. i. etiā ipi. s. Cęsari p̄no. i. p̄cliui & inclinato ad bellū: tm̄. i. q̄uis p̄cliui: tantū. i. tā multum aut tā magnū pōd⁹ irę, & accēdit ducē. s. Cęsarē sup. tm̄, quātū sonipes. i. equ⁹ aīosus, eleus. i. cursurus aut currēs ī curruli certamine ad elidē amnē iuxta Pisam, iuuat clamore. s. magistrorū cohortātiū eū, q̄uis ipse imineat. i. anhelet ad cursum ita vt imineat carcere. i. repagulo iā. i. adhuc clauso. i. vt priusq̄ aperiant carceres petat exire: & ipse p̄n⁹. i. p̄pēsus ad pugnā, laxet lentet & impellat, repagula. i. funes retinētes & arcentes priusq̄ signū dat. vn̄ carceres quasi coarceres dicunt taliū equorꝝ repagula. Cęsar. s. sic accēsus cōuocat extēplo. i. euestigio, illico confestim, maniplos. i. maniplares milites ad signa. s. sua, vtiq;. i. postq̄ cōposuit vultu. i. sedauit graui aspectu: tumultum trepidū. i. murmur trepidantiū. turba coeūte. i. dū turba coiret sub signa factū, & postq̄ iussit. i. indixit silētia, dextra. i. vt dicit Persius, maiestate manus, ait quæ sequuntur.

Elis.

uor edax ignauos obijcis ānos. Socerū. s. te o Cęsar q fuisti socer Pōpeij. Genero, Pōpeio. Sol⁹ habere potes iuxta sn̄iam Alexandri magni q apud Curtiū inqt. Quēadmodū mūdus duob⁹ solib⁹ minime gubernari. desyderat. Ita orbis terræ duobus regibus regi non potest. Eleus sonipes. Elis regio in Achaia. Et Eliorum ager est vt scribit Plynius vbi templum Iouis olympij ludorum celebritate clarissimum. Olympia Eliorum iuri subdita fuit. & Agon Olympicus. i. certamen in ludis olympicis. Equi præstantissimi et celeritate nobilitati Curruli certamine cōtendebant. Vergilius. Eliadum palmas Epiros equarꝝ. & Tibullus. Qui prior Eleo est carcere missus equus. Sensus est tantum oratio Curionis Cæsarem inflammauit ad bellum q̄tum equus

Carcer.

Eleus id est Eliacis ludis accenditur amore spectantium: quāuis nondum repagula id est obstacula sint sublata clauso carcere. Carcer est vndecūq; p̄hibemur exire, dic⁹ vt ait Serui⁹ quasi arcer ab arcēdo vel a coercēdo. Sil'iter carcer dicit locus vnde erūpunt quadrigę ad cursum. Vergi. Ruuntq; effusi carcere currus. Proprie hi in plurali carceres appellant. Vergili⁹. Vt cum carcerib⁹ sese effudere quadrigę sed plerūq; cōfundunt. hic accipit pro loco cursus quē Neuius oppidū appellat. Extemplo id est statim. Maniplus vt scribit Vegetius, cōtubernium militum vocatur ab eo q̄ cōiunctis manibus pariter dimicabant. In legione Romana erant triginta manipli & singuli continebant circiter ducentos milites. Vnde dicti teste Varrone quasi manus plures. vel dicitur maniplus a maniplo id est fasciculo fœni quem in pertica alligatum antiquitus pro signis habebant. Vnde ait Ouidius. Pertica suspensos portabit longa maniplos. Vnde maniplaris nomina miles habet. Dextraq; silentia iussit. Sententia Persij. Fert animus calidę fecisse silentia turbę Maiestate manus.

SVLPI.

Bellorum o socij qui mil. Qui volunt hāc orationem in iudiciali genere & constitutione esse ridiculi profecto sunt totaq; errant via: est enim in genere deliberatiuo: eoq; tendit hæc actio vt milites ad imperatoris & suas iniurias fortiter vindicandas, & Pompeij tyrannidem extinguendam, & ad denegata prēmia rapienda incendat. Videtur autem in consultatiōe poni an sint inferenda in aduersarios arma: liberandaq; patria an non: & affirmatiuam partem suadet. habetq; demonstratiuum genus immistum, q̄ hic Pompeius a superbis factis vituperatur. In primis igitur quatuor versibus qui pro exordio sunt capta. Cæsar beniuolentiam q̄ socios magnanimos & victores appellat, & attentos reddit auditores quum dicit hoc meruit. Martis militiæ & præliorum metonymia. Decimo iam vinci. an. iam decennio continuo victores estis. Hoc me. Ac si dicat, audite senat⁹ ingratitudinem. In ar. ar. id est in Gallia, Germania, & Britannia: quæ sunt ad septemtrionem expositæ. Mortes, charissimorū. Hyemes ac. sub al. frigora hyemalia quæ tolerastis in hibernis ad Alpes. Actæ, ductæ. Non se. Narratio est quam vt lucidiorem faciat breui vtitur collatione. Nō se. nō aliter. Concutitur tu. terretur perturbatione & metu maiore. Q̄ si Pœn⁹. q̄ si iterū ex Hispania in Italiam reuer-

Bellorum o socii qui mille pericula Martis
Mecū (ait) experti decimo iam vicitis anno:
Hoc cruor Arctois meruit diffusus in aruis
Vulneraq; & mortes hyēesq; sub alpib⁹ actę.
Non secus ingenti bellorum Roma tumultu
Concutitur: q̄ si Pœnus transcenderet alpes
Annibal: implentur valido tyrone cohortes.
In classes cadit omne nemus: terraq; mariq;
Iussus Cęsar agi. quid? si mihi signa iacerent
Marte sub aduerso: ruerent in terga feroces
Gallorum populi? nunc cum fortuna secundis
Mecū rebus agit: superiq; ad summa vocātes
Tentamur: veniat dux longa pace solutus
Milite cum subito partesq; in bella togatę:
Macellusq; loquax: & nomia vana Catonum.
Scilicet extremi Pompeium emptiq; clientes

Continuo per tot sociabunt tempora regno?
Ille reget currus nondum patiētibus annis?
Ille semel raptos nunq̄ dimittet honores?

Bellorꝝ o socij. Hæc cōcio Cæsaris ad milites suos q̄ in gn̄e deliberatiuo versat artificiosissima est. Apte siq dē p̄sonis accōmodat poeta orationē vt Curioni paulo ante & nūc Cæsari. Ordo est. O socij. q. d. q mecū pares estis: sicut ad captādā beniuolētiā Alexāder suos nō milites sed cōmilitones cōpellare solebat: nō tn̄ socij impij sed bellorꝝ. q expti sup. existētes mecū quia nō ite sed eam⁹ dicere solebat: primusq; hostē lacessere: mille pericula martis. i. militię & p̄liorꝝ, vincitis mecū iā decimo anno. i. in decimū vsq; annum. An sup. cruor sup. nr̄ aut vester, diffusus. i. p diuersa loca & p̄lia fusus, aruis arctois. i. septētrionalib⁹: vt in Gallia, Britānia, & Germania, q̄ ad septētrionē vergūt: meruit hoc. i. hęc p̄mia. i. hāc cōtumeliā senat⁹? Si cut Maro. Hoc erat alma parēs q̄ me p tela p ignes Eripis &c. & vulnera. s. vr̄a, & mortes nō vr̄ę sed nostrorꝝ sociorꝝ, & hyemes actę sub Alpib⁹. i. ī locis frigidissimis meruerūt sup. hoc? Roma. i. ciuitas Romana, cōcutit. i. sil' agitat & cōmouet ob aduētū nostrū, ingēti tumultu: nō secus. i. nō aliter q̄ si Annibal Pœnus. i. Carthagineñ. trāscēderet Alpes: quia cohortes Romanę implent valido tirone. i. robusto sed nouo milite: q̄si veterani in nos nō sufficerēt: hoc est supplemēta legionū ducē darꝝ a Pōpeio scribunt in nos: oē nem⁹. i. oīs arbor apta nauib⁹ cōficiendis, cadit. s. dū vellit, in classem. i. vsum classis ędificādę. Cęsar (nō dicit ego sed Cęsar. q. d. dux vr̄ & tā bn̄ merit⁹ de rep.) iussus sup. ē agi. i. exigi & pelli terra & mari. i. p terrā & mare. Quid sup. faceret senat⁹, si signa iacerēt. i. p̄strata eēnt, mihi. i. in p̄nicię meā & exercit⁹ mei, sub marte aduerso. i. p infelicē pugnā: quia male pugnauerim: & ppl'i Gallorū ruerēt. i. p̄cipites currerēt, feroces, quia victoria elati, aut quia sēp sūt feroces vt gloriosū sit illos vicisse (ferociores tn̄ qn̄ victores: qa vt dicit Comic⁹ in Ecyra, Profecto hoc puto sic ē oīb⁹ nobis: vt res dāt sese ita magni itaq; humiles sum⁹. & Flacc⁹ in arte. Telephus & Peleus cū paup & exul vterq; Proijcit ampullas & sesquipedalia verba? q. d. minime) in terga sup. nr̄a fugientiū? q. d. infestissimi nobis nimirum essent: q̄a nos tentamur. i. vexamur & lacessimur a senatu, nunc cū. i. q̄uis fortuna agat mecū reb⁹ secūdis. i. p̄speris & vota seq̄ntib⁹: & cū superi vocātes sup. me ad sūma. i. ad sūmos honores, agitāt sup. mecū reb⁹ secūdis. Veniat &c. Callide adducit ī spē victorię cū assiduo bello assueti sint, & Pōpeiani tirones ac nouitij: & ne nomē ducis obstet, dicit & illū longa pace ac quiete solutū ac fractū eē. Veniat igit ī nos, dux. s. Pōpei⁹ solut⁹. i. labefactat⁹ atq; mollis effect⁹ lōga pace. i. desuetudine armorꝝ p pacē, cū milite subito. i. tirone subito delecto nec ad bellū instituto: & ptes. i. factiones illę, togatę. i. in pace versari solitę, & Marcellus loquax. i. verbosus ac vētosus, sed vt fieri solet min⁹ bellicosus, quia q multa minant parꝝ efficiūt, & noīa vana. i. terrorē frustra incutiētia ī exptis, aut veri⁹ falsa & mēdacia nec rei cōueniētia, Catonis. s. minoris qui postea Vticensis agnominabat: qui noīs plus q̄ meriti habuit: quia sūma eius fuit ī senatu authoritas: vt patuit ī sentētia ei⁹ cōtra Catil'nā apud Sallustiū. Beroald⁹ legit Catonū. Scilicet. i. scire licet, si dijs placet. & ē ironia, cui aptissima est p̄ticula. s. clientes extremi. i. extremę cōditionis, hoc est pessimę aut remotissimarꝝ nationum sectatores quos Pōpeius suæ dignitatis causa defendit, & empti. s. ære & largitione, nō merito inductos, sociabūt. i. cōtinuabūt aut cōiūgēt Pōpeiū continuo regno. i. perpetuę dominationi: per tot tp̄a, quia ab adolescentia in extremam eius ætatē: & ille. s. odiosus & indignus dn̄s, reget curr⁹. i. triūphabit curru aurato: aut tractabit regni gubernacula: annis nōdū patiētib⁹. s. tale regimē. i. in adolescētia triūphabit & sicut Phaethō currū solis temere rexit ita ipij habenas tenebit añ ānos legitimos: & ille nunq̄

teretur cum infesto exercitu. Cohortes. multitudines equitum. & hoc dicit tum quia Domitius ei designat⁹ successor cū quatuor milibus armatorꝝ fuerat vrbe egressus: tū etiam quia senat⁹ iusserat Pōpeiū cētū &. xxx. militū ex Thessalis congregare: & ex finitimis natiōib⁹ fortissimos quosq; deligere: vt ait Appianus. Tirone va. nouis militib⁹ & robustiorib⁹. In clas. ca. ō. ne. Multæ naues fiunt ad me p̄sequēdū. Agi. vexari. Quid. eclypsis verbi agerem. Si. a maiore argumētū sumptū ex cōiectura. Si signa iacerent Marte sub aduer. si victus & fugatus fuissem prelio infelici. Feroces, fortes. Ruerēt in ter. persequerētur me. Nūc cū for. Nūc cū simus victores, & dij videant nobis maxima polliceri, vexamur. Veniat lō. Tacitę obiectionis cū irrisione cōfutatio. ac si dixisset quispiā. Magno & forti cū exercitu te Pōpeius inuadet. Dux so. Pōpeius debilitatus longo otio. Cum su. mi. cū euocato vel tumultuario. Sunt enim authore Seruio tria militum genera Euocati qui ad subitum bellum pro milite sunt. Tumultuarij qui in vno militāt bello. & Iurati qui vigintiquinq; ānos militaturos se iurant. Idq; latenter videt obijcere qđ Pompeius alias dixerat. Exercitus sibi non defuturos & cum tellurem pede concuteret: inde se educturum.

Tria militū gn̄a.

Partes toga. viri a militia alieni paciq; assueti. Marcellusq; lo. C. Marcellum intelligit qui consul cum Lentulo erat. Claudius enim qui cum Paulo Aemylio fuerat consul q̄q̄ de successore ei mittendo egisset: minus tamen videbatur infensus.

Marcell⁹.

Et no. va. Ca. hoc est Cato vani nominis insipiens & imperitus qui gerit contrarium effectibus nomen. Catonem enim auctore Plutarcho veteres appellabāt: cui plurimarum rerum vsus & experientia inerat: & Catum sapientem & prudentem dicebant. vt Dionysi⁹ ait.

Cato. Catus.

Scilicet. Pompeiū in inuidiam odiumq; adducit eius clientelas felicitatem & potentiā aperiendo: & ipsius tyrannidem manifestam improbando. Extremi clientes. Remotissimarum nationum sectatores. quos suæ dignitatis causa tuetur. Empti, quos largitione sibi fecit obnoxios. Per tot tpa: a sua adolescentia in hunc vsq; diem. Regno. non enim ciuem sed regem agere videbatur. Ille re. cur. Ille triumphabit ante legitimos annos.

Triūphādi tēpus.

Nam ante trigesimū annū consulatum triumphū ve gerere non licebat. Pompeius vero post Perpennam e Sicilia fugatum damnatumq; Carbonem & interemptum & post Syllæ hostes supplicijs illic affectos, in Aphrica contra Cn. Domitium qui a Mario fuerat missus illic imperator est appellatus: & cæso Domitio & comprehenso Hyarba Numidiam intra diem quadragesimum subiugauit: annū quartum & vigesimum agens. Reuocatus a Sylla Magnusq; salutatus triumphum peitit: illo dissuadente cum propter ætatem tum q̄ rem non gesserat auspicijs proprijs: q̄ nōdum fuisset in senatum admissus: cum eum non sine Syllæ simultate obtinuisset: quo videretur admirabilior curru a quatuor elephātis tracto: triumphum ducere statuit angustiori tamen porta sic intrare prohibitus, equis

cõspectus est vt tradit Plutarchus. Honores ra. magistratus quos nõ legitime est assecut9: & quibus nunq̃ vacauit. Cõstat aũt ipsum cũ dimittet honores. i. magist9 semel raptos. i. vi inuasos & illegitime sũptos. q. d. indignũ erit ista pati. aut certe non patiar.

apud agrum Picenũ diuerteretur in agris suis quos illic amplissimos habuit cõmouisse omnem Picenum vt Sylle faueret: cui post Cinnã occisum cũ Carbone contentio erat. Itaq; tertium & vigesimum natus annũ

BERO. prętor a nemine designatus in Auximo oppido seipm p prętore in subsellio in medio foro cõstituit.

¶ Bellorum o socij. Ex historia dicitur: nã Iulius Cæsar p cõcione alloquẽs milites nunq̃ milites sed cõmilitones appellabat: vt Suetonius tradit. hæc. s. vt eijciamur a patria. Arctois aruis. i. Gallicis. Ois em̃ Gallia vt scribit Cæsar vergit in arctos id est septentrionem. Pœnus Annibal vt supra. i. Carthaginensis. Transcendit Alpes. Ambigitur inter scriptores quanã parte Annibal transierit Alpes. Cœlius p Cremonis iugũ dicit trãsisse. vulgo creditur p Penninũ verticẽ atq; inde nomẽ iugo Alpiũ inditũ vt scribit Liuius. Valido tirone. Tirones sunt noui milites qui vtiliores ex agris q̃ ex vrbibus sumuntur vt inquit Vegetius. Cohortes. In legione sunt decẽ cohortes vt ait Cincius & Vegeti9, & fere singulę cohortes cõtinebãt quingẽtos. lv. pedites.

Classis. Verũ prima cohors erat miliaria ex mille pedit9: quæ reliquas p̃cellebat. In classem. i. in naues fabricandas oia nemora absumunt. Classis dicit9 multitudo nauiũ Classes dicuntur ordines. In quinq; classes distributus erat Roman9 populus vt inquit Liuius a Calo. i. voco nominatę q; omnis in eas populus vocaretur: vt Macrobi9 interp̃tat. Marte sub aduersos. i. bello essem vict9. Mars em̃ dicit deus belli: ab eo q; maribus p̃sit bella gerentibus vt ait Varro. Interga. s. nostra fugiendo. Tentamur. i. lacessimur & puocamur. Veniat dux lõga pace solutus. ostendit Põpeiũ esse contẽnendũ & minime formidandũ qui lõga pace sit factus imbellis & enervatus. Milite cũ subito. hoc ideo dicit quia Põpeius Veteranos nullos habebat sed solũmodo tirones & subitarios milites. Parteśq; in bella togatę. irridet aduersarios q; magis togę q̃ militię erãt idonei. Marcellusq; loquax. Marcellus in suo cõsulatu semp impugnauit Cęsaris dignitatẽ: & vt scribit Hircius omnẽ sibi dignitatẽ ex Cæsaris inuidia quęrebat. Retulit em̃ ad senatũ ne absentis Cæsaris ratio in petitiõe cõsulat9 haberetur & vt eis succederetur ante tẽpus vt auctor est Trãquillus: multaq; alia in Cæsaris cõtumeliã & dixit & fecit: vn

Catones. de merito nunc dicit loquax. Et noia vana Catonũ. Catones dicebantur apud Priscos qui multarũ rerũ vsũ & cognitionẽ habebãt: vt Plutarchus refert. Duo Catones ex gente Porcia Romę inter cæteros fuere clarissimi: Cato. s. ille Censorius & Triũphalis quẽ Ply. bonarũ artium magistrum appellat: & Cato qui dict9 est Vticensis de quo hic intelligitur: cuius oĩbus numeris pfecta virtus effecit vt si quis sanctũ & egregiũ ciuẽ signifi

care velit subnomine Catonis diffiniat: vt Valerius est author. Continuo regno: potentiam Pompeij vtpote nimiam adducit in inuidiam appellando regnum. Nam Pompeius tertium & vigesimum annum agens cõparatis priuato imperio tribus legionibus ad Syllam contra Marianos bella gerentem se contulit: a quo salutatus est imperator vt Plutarchus meminit: quę res p̃ter oĩm spem euenit vt. s. Pompeio iuueni, necdum in senatum recepto, tantum Sylla imptiret. Mox in Siciliam missus a Sylla expulsis & pfligatis aduersarijs insulam recuperauit. deinde iussus in Aphricam trajscere deuicto Domitio, puinciam totam subegit. Magnicq; spoliũ reportauit: & eques Romanus, id quod antea nemo, curru triumphali vrbem inuectus est etiam repugnante Sylla. post paulo trãsgressus in Hispaniã domito Sertorio itez triũphales curr9 eques Roman9 induxit vt Ply. & Plutarchus memorãt. hinc ait. Ille reget currus nondũ patientibus annis.

SVLPI. ¶ Quid iã iura. Libro. ix. ad Atticũ Cice. tradit legẽ cõsules cõscripsisse q̃ Põpe. p quinq̃nnũ oĩs ptãs rei frumẽtariæ toto terrarũ orbe daret. Supp̃ssa: reseruata vt nihil inde euehe ret: vel coli vetita. Seruire ad sa. ius. subiecta esse Põpeio vt famẽ faciat cum velit. Ideoq; Clodi9 in Põpeiũ cauillãs dicebat non ꝓpter famẽ scriptã esse legẽ. sed vt lex scriberet facta eẽ famẽ. Quis ca. qđ ẽ laudi tribuẽdũ Magno vituperat. Nã Põpe. cũ cõsul solus a Seruio Sulpi. inter rege creat9 statî duas leges promulgasset: vnã de ãbitu & alterã de vi: in qua noiatim Clodij cędẽ in via Appia factã exp̃sserat esset q; re9 Milo: & dũ a iudicib9 cognoscereť imẽsum clamorẽ tollerẽt: Clodiani: armatis militib9 cõsul fos; cõpleuit: ne qs ppũ tumult9 cõcitaret. Hac re territi Clodiani: silentio verba testiũ p biduũ audirí sũt passi: & astãte p̃sidio accusat9 defensusq; est. Asconius author est. Castra, milites. Foro, iudicib9. Gladij, milites ipsi. Triste: vulnera & mortem. Cinxere iudiciũ. trepidos iudices circumdedere. Corona insolita: multitudine armatorũ qui illuc irenõ cõsueuerant. Signa milites qui sub signis erant. Clauserunt reum: circũdederunt cædis accusatum Milite auso ablatiuus est absolut9. Perrũpere. penetrare. Medias leges: forum in quo leges sine armis vigere debẽt. Nunc quoq; Mala ante actę vitæ consuetudine quid nunc p̃paret colligit.

Quid iã iura querar totum suppssa p orbẽ
Ad iussam seruire famẽ? quis castra timenti
Nescit mista foro? gladij cum triste minantes
Indicium insolita trepidũ cinxere corona?
Atq; auso medias perrumpere milite leges
Põpeiana reum clauserunt signa Milonem?
Nũc quoq; ne lassum teneat priuata senect9:
Bella nephanda parat: suetus ciuilibus armis
Et docilis Syllam scelerũ vicisse magistrum.
Vtq; feræ tigres nunq̃ posuisse furorem
Quas nemore hircano matrę dũ lustra sequũtur
Altus cæsorum pauit cruor armentorum:
Sic & Syllanũ solito tibi lambere ferrum
Durat Magne sitis: nullus semel ore receptus
Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.

¶ Quid iam iura q̃rar. Ordo est. quid. i. ad quid, q̃rar iura suppressa. i. clã opp̃ssa, ꝓpter Põpeiũ per totũ orbẽ, seruire. i. in seruire, Põpeio ad famẽ iussam. i. ei9 iussu & authoritate inductã. qa rei frumẽtarię p̃tãs oĩs penes sp̃m quinq̃nnio decreta erat.

Quis nescit castra. i. milites Pompeianos, mixta. i. cõmixtos foro timenti. i. iudicibus timentibus. i. quis nescit Pompeium a: matis militibus complesse forum post cædẽ Clodianam: vt recitat Sulpitius: cum. i. quando gladij. s. militum, hoc est milites ipsi minantes gladijs, triste. i. rem tristẽ, vt vulnera, aut cędẽ, cinxere. i. circũdederũt iudiciũ trepidũ. i. iudices trepidãtes p̃ timore, corona. i. multitudine armatorũ, insolita. s. ad iudices adhiberi: atq; p. i. milite auso, prumpere. i. infringere, leges medias. i. palam, vt in medio habitas, aut prumpere. i. penetrare, leges medias. i. forum in quo leges sine armis vigere debẽt/ Signa Põpeiana. i. p Pompeiũ erecta, clauserunt. i. sepserunt, & circũdederũt Milonẽ reũ. i. accusatum homicidij eo q; Clodium interfecisset. vñ Iuuenal. Si fur displiceat Verri, aut homicida Miloni. Potest etiam ordo esse, atq; signa Põpeiana clauserunt Milonẽ reũ milite auso prumpere medias leges &c. Nũc quoq; i. etiã nũc ne senect9 priuata. i. extra magistratum, teneat Pompeium sup. lassum. i. lętũ, aut fatigatũ tã diuturno imperio, ipse parat. i. p̃parat, & intendit, bella nefanda: vt contra socerum de se & de patria optime meritum: suet9 id est eo q; assuetus est armis ciuilibus. i. in conciues motis, & docilis est. i. facile doctus (quia ab natura ad hoc procliuus) vicisse. i. superasse magnitudine scelerũ, Syllã. s. Lucium magistrum. i. principem, aut inuentorẽ scelerũ. s. patriæ opprimẽdæ, aut belli ciuilis excitandi. alij scleris legũt. Vtq;. i. quẽadmodum, tygres ferę. i. ferocientes ab natura, nunq̃ posuere. i. deposuerunt, furorem. i. rabiẽ, quas. s. tygres, alt9. i. alte, & ab imis venis petit9 cruor armẽtorũ cęsarũ. i. occisorum, pauit. i. semel nutriuit (est autẽ spondaicus versus materiæ aptus) dum sequuntur. i. lustrant, aut vestigant lustra matrum in nemore. i. solitudine hircana (quia in Hircania plurimæ sunt. vnde Maro. Hircanæq; admorũt hubera tygres) sic o magne. i. q te per iactantiam magnum nõ virtute, sed scelere p̃dicas, sitis. i. auiditas sanguinũ proscriptorum durat. i. permanet tibi solito lambere more ferarum, ferrum Syllanum. i. qđ Sylla sanguine imbuerat. null9 sanguis receptus semel ore. i. semel gustat9, patitur fauces pollutas. i. imbutas mansuescere. i. mansuetas fieri, & deponere sitim sanguinis: quod & sententiose, & vere dictum est. Nam vt lupi, & reliquæ feræ post q̃ semel sanguinem humanum gustauerint ab eo diuelli nequeunt: sic homines si semel sanguinem humanum effuderint, aut effudendum curarint semper ad idẽ facinus procliues sunt.

Suetus. nam post Ventidios fratres Carbonis fauore Auxino pulsos cum tribus legionibus hostes insequendo, & a Carbone homines auertendo ad Syllam contendit: & fugato Scipione ad eum peruenit ab eoq; mutuo imperator consalutatus, q̃ q̃ nondũ in se natum admissus Celtiberiæ prætectus est, & cum Metello illam administrauit. Docilis, q facile doctus est. Magistrũ scleris, q docuit bellum ciuile. Priuata: sine magistratu. Tenet at lassum: lentum in otio, & sine imperio. vel legatur lapsum. i. iacentem. Vtq; ferę. apta sed inuidiosa cõparatio est. Tygres. Tygris velocitatis tremendæ animal, & semper in irã pronum. Ferę rabidę, in furorẽ & iracundiã. Hyrcano. Scythiaę hircania regio i Asia est. Lustra, cubilia. Altus cæsorũ: spondęum in quinto loco habet hic versus p dactylo. Lãbere: translatio in eum qui ex bello ciuili sanguine Romanorum alit sit solitus. Sitis: cupiditas. Nullus semel. Sententia a feris tracta, quæ vbi dulcedine sanguinis in rabiem versæ sunt nunq̃ mansuescunt.

¶ Quid iã iura querar. Cũ vrbs Romana annonę difficultate p̃meretur Pompeius rei frumentariæ dux delignatus est: diuersaq; in loca legatos mittens, ipse in Sardiniam, Siciliam, atq; Aphricam nauigauit: magnãq; vim frumenti cõparauit, quo vrbem repleuit. author Plutarchus. Nunc Cæsar ostendit famã immissam fuisse ab ipso Põpeio: vt ipse huic negotio præficeretur. Clodius em̃ dicere solebat legem frumentariam non fuisse promulgatam ob annonę difficultatem: sed annonę caritatem emanasse: vt lex ꝓmulgaretur. & apud Ciceronem. Quis populum fame premit? Pompeius. Quis castra timenti nescit mixta foro. Cum Annius Milo, Clodiũ Ciceronis inimicum interfecisset tota respu. cõsternata est Pompeiusq; solus cõsul creatus est: qui iudicibus in foro, vt libertus iudicarẽt præsidium armatorum militum circũdedit,

BERO.

& Milonem reum de cędę Clodij factũ multi defendere sunt conati: sed in primis Cicero cuius extat oratio luculentissima pro Milone: attamẽ Milo damnatus: vt Asconius, & Cæsar referunt. Nunc Cæsar hãc Pompeij impotentiam accusat: q; in foro armatos milites collocasset, id qđ antea nemo fecerat. Pompeiana reũ. Cicero in oratione pro Milone ait. Hæc noui iudicij noua forma terret oculos. Lassum, id est longo imperio fatigatum. Priuata, sine imperio. Bella nefanda, contra socerum, & ciuilia. Suetus ciuilibus armis, qm̃ in bello ciuili Mariano Syllanas partes secutus est Pompeius adhuc adolescens: quapropter Syllam videt habuisse magistrum scelerum. Nam Sertorius vt Plutarchus refert Pompeium appellabat Syllæ discipulum & Plinius Pompeiũ nominat Syllanũ. Vtq; ferę tygres. Tygres Hircania Asię regio, & India ferunt animal velocitatis tremendę: vt Solinus, & Plinius scribunt. totus eius fœt9 qui numerosus est ab insidiante rapi solet: qui fugam deinde capessit equo, q̃ maxime velocissimo: quem tygris reperto cubili vacuo, insectatur odore vestigans. Raptor appropinquãte fremitu abijcit vnum ex catulis. Tollit illa morsu, & eo in cubile reporta to remeat: iterumq; conseq̃itur raptorem, qui non ante tutus est, q̃ nauem ingrediatur. Tygris varietate macularum spectabilis est. Tygrim mansuefactam primus ostendit Cæsar Augustus. Sensus est. Quemadmodum catuli Tygrium cum semel gustauerunt sanguinem boum, & armentorum: nunq̃ sciunt mãsuescere: ita Pompeius assuetus sanguini ciuili sub Sylla, sitit cruorem humanum. Lustra hoc loco cubilia, & nemora. Cęsorum, Armentorum. Armenta sunt greges maiorum animalium: vt puta boum, & equorum. Greges vero minorum: vt Auium, & Capellarũ: sed hoc plærũq; cõfundit auctoritas: vt refert Seruius. Pauit, nutriuit. Magne. s. Pompei. Nullus semel ore receptus. Sanguis semel gustatus fauces gustantium efferat, nec amplius sinit mansuescere. Pollutas, contaminatas sanguine. Fauces, pro ore, & maxillis posuit.

Quę tamẽ inuenit tã longa potentia finem?
Quis scelerũ mod9 est? ex hoc iã te improbe re
Ille tuus saltẽ doceat discedere Sylla. Cgno

SVLPI. ¶ Quem tamen: improbatio a mora in scelere: nã imponit finem sapiens, & rebus honestis: vt Satyricus ait. Tuus Sylla: quẽ imitaris: sub quo militasti: qui tibi affinitate deuinctus. Nam cum Sylla pacata sibi Italia dictaturam inijsset, & suos omnes diuitijs

satiaret, Pompeiũ sibi affinitate deuinxit iuſ
ſum Antiſtiã Antiſtij ſui patroni in cauſam
ambitus repudiare,& Aemyliã priuignã ſuã
eMetella,& Scauro genitam ducere. Docet
diſcedere. ſup. exemplo: qui dictaturã depo
ſuit. Regno: Tyrãnide. Poſt Cilicas. ab indi
gnitate rei cõqueſtio acris q; bñmerit⁹ de pa
tria hoſtis eius acerrimus iniuſtiſſime habea
tur, & Pompeio cõmittatur expugnandus:
vt Cilices,& Mithridates. Cilicas vagos. py
ratas ex Cilicia, qui etiam per noſtrum mare
ad Oſtiam vſq; diſcurrebant. Pontica: in põ
ti regem geſta. Regis laſſi: Mithridatis defa
tigati tũ ſenio tum belli diuturnitate: quia p
quadraginta ãnos,& amplius geſtũ eſt. Vix
cõſummata vcn.bat. vix finita pontico ve
neno. Eſt enim Pontus veneni ferax. & hoc
ideo dixit: quia cũ de Mithridate Sylla triũ
phaſſet: & inde Lucullus: poſtea eum attriuiſ
ſet Põpeius, atq; ad eũ opprimẽdũ ad Petrã
caſtra mouiſſet, accepit nuntium Mithridatẽ
per Pharnacis filij ſeditionẽ, mortẽ ſibi cõſci
uiſſe, ac male tentatum veneno ſpiritum fer
ro expuliſſe. Plutarchus & Florus aiunt. Vl
tima prouincia, vltimus hoſtis debellandus,
tanq; prouincia. Q; non victrices. Factũ qd
improbant aduerſarij iuſtiſſimum ſibi, & ne
ceſſarium fuiſſe oſtẽdit: quia & ſibi, & ſuis mi
litibus merces denegabatur: quorum magis
cauſa q̃ ſua ſe moueri oſtẽdit. Q;, qa. Aqui
las victrices: ſigna ſub quibus Gallias vici
mus. Non paruerim, non obediuerim. Mer
ces: præmia: vt cõſulatus, honores, triũph⁹.
His. conciliatio eſt. Præmia: ſtipendium: miſ
ſio: colonia, & agri. Non me du. ſine me alio
quocunq; Triumphet: ex triumpho em̃ ſua
præmia miles conſequebatur. Cõferet ex. cõ
miſerationis locus ad militũ animos incẽdẽ
dos: nam ſi præmia iuuentutis amiſerint ne
ceſſe erat ſenibus mendicare. Exanguis: de
bilis,& frigida. Q uo ſe confe. ad quem con
fugiet. Emeritis. Emeriti dicuntur q obierũt
legitimũ militię munus. Q uę rura: q̃ agri. da
banť em̃ ſingulis ſeptena plura ve iugera. Ve
teranus, vetus miles,& belli perit⁹. Q uę mœ
nia, colonia: An melius. a cõtrario exemplo
auget indignationẽ: nã pyratis data eſt colo
nia,& ciuibus denegať. Magne: o Põpei. Py
ratæ: quos poſtq̃ Pompeius in deditionẽ ac
cepit a locis maritimis remouit,& mediterra
neę regionis fecit⁹ colonos. Melius, honeſtius
q̃ ciues benemeriti de rep. Tollite. orationis
concluſio eſt, qua quid agẽdũ ſit cõmotis mi
litib⁹ impat. Tollite tollite. epanalepſis. Iam
pridẽ victricia, iam diu p decẽniũ vincere cõ
ſueta. Q uas fecimus, quas exercẽdo cõpaui
mus. Arma tenẽti. ſententia eſt cuius hic ſen
ſus. Q ui inermi abnegat iuſta, dat etiam iniu
ſta vim inferẽti. Oia, etiã q̃ iuſte negarat. Nec
numina deſunt. Diis fauẽtibus rẽ bene gere
mus. nã militũ aio⁹ graui oſone, & accumula
tiõe ſtimulis plena cõfirmat. Regnũ: tyrãnis.
Detrahimus do.ci. volumus pellere tyrãnos
ex vrbe ad ſeruiẽdum prompta. & inuidioſe
dominos cum vnum intelligit dixit.

¶ Doceat diſcedere Sylla. Sylla profligatis
marianis ptibus dictaturã ppetuã inuaſit, q̃

Emeriti.

BERO.

Poſt Cilicas ne vagos: & laſſi Pontica regis
Prędia barbarico vix conſummata veneno:
Vltima Pompeio dabitur prouincia: Cęſar?
Q; non victrices aquilas deponere iuſſus
Paruerim? Mihi ſi merces erepta laborũ eſt:
His ſaltem longi (non me duce) præmia belli
Reddãtur: miles ſub quolibet iſte triumphet.
Cõferet exanguis quo ſe poſt bella ſenectus?
Quæ ſedes erit emeritis? quę rura dabuntur:
Quæ noſter veteranus aret? q̃ mœnia feſſis?
An melius fient pyratę Magne coloni?
Tollite iam pridem victricia tollite ſigna.
Viribus vtendũ eſt quas fecim⁹: arma tenẽti
Omnia dat q iuſta negat: nec numina deſunt.
Nã neq; præda meis: nec regnũ quęrit⁹ armis:
Detrahimus dominos vrbi ſeruire paratæ.

¶ Quem tamen &c. Improbatio eſt inquit Sulpitius a mora
in ſcelere: qđ & ipſe dico: non tamen ad hoc citẽ illud Iuuena
lis ſaty. vj. Imponit finem ſapiens &c. Q uippe cuius mens nõ
eſt q; ſapiens etiam rebus honeſtis finem imponit: ſed q; mu
lier ſapiens. i. philoſophiæ ſtudioſa, imponit rebus honeſtis fi
nem. i. ſummam boni. Merito autẽ accuſat diuturnitatem in
ſcelere: quia vt bona vita quo diuturnior eo melior eſt: ita ma
la peior. Ordo eſt. Tamẽ. i. vt demus te quãdoq; gloria captũ
regnum affectaſſe: quem finem inueniet tam longa potẽtia. i.
quando impones dominationi tuæ finem? Q uis modus. i. fi
nis, aut quæ moderatio eſt ſcelerum. i. in ſceleribus? O impro
be. i. improbãde Põpei, ſi nõ alius ſaltẽ ille. ſ. p immanitatẽ ſce
leris nobilitatus, Sylla tuus. i. quẽtãto opere imitaris, doceat te
diſcedere iã ex hoc regno. i. hac tyrãnide. ſ. exẽplo ſuo: qa tan
dẽ dictaturã depoſuit. Ne. i. nũquid o ſocij, Cæſar. i. expugna
tio Cæſaris, plus eſt q̃ ſi dicat ego, dabiť. i. cõmittetur a ſenatu
Pompeio: vltima puincia. i. vltimum negocium difficile, poſt
Cilicas vagos. i. poſt pyratas Cilicas ab ipſo Põpeio deuictos
& poſt prælia põtica. i. cõtra Mithridatem regem Ponti, vix. ſ.
cũ difficultate cõſummata. i. finita, veneno barbarico. i. a bar
baro rege nein triumphum ageręť ſumpto: nihil tamen profi
ciente: vnde vix dicit. dabitur inquã Cæſar: q;. i. quia ego iuſ
ſus a ſenatu hortante Pompeio, deponere aquilas victrices. i:
quibus vicerim, hoc eſt: abire imperio: non paruerim. i. audiẽs
non fuerim? q. d. id indigniſſime fieret: fit tamen. Pulchre autẽ
de ſe loquitur in tertia perſona, & tñ ſtatim ad primã redit: vt
ænei. v. Q uæ munera Niſo digna dabis: primam merui q̃ lau
de coronam? O Pompei ſi merces. i. p̃mium laborum erepta
ẽ mihi. i. ſi tuo, & ſenat⁹ iudicio nulla mihi debeť merces: p̃mia
longi belli reddantur ſaltem his. ſ. militibus meis non me du
ce id eſt ſine me duce. & excluſo a præmio. qđ tamẽ nefas eſſet
cauſam per amaram irriſionẽ affert cur ſine duce: quia iſte mi
les, quem mihi obijcis, triũphet ſub quolibet duce: & ita nõ du
ci aſcribenda eſt victoria: ſed militi. Nec duci, ſed militi deben
tur præmia. aut potius ſic: ſi tantum eſt odium mei: vt propter
me negetur triumphus: triumphet miles iſte ſub quolibet. id ẽ
quouis alio duce. Q uo, id eſt ad quod præſidium inopiæ ſuæ
ſenectus, ſcilicet militum ipſorum, exanguis, id eſt frigida,

& effœta, imminuto ſanguine: vt ænei. ij. Vos quibus integer
ævi Sanguis &c. cõferet. i. traducet, & recipiet ſe poſt bella. i. tã
exhauſta, q̃ ſedes. i. firma habitatio, erit emeritis. i. a mũere mi
litiæ exẽptis, ſi ſup. a patria excludunť: q̃ rura, q̃ noſter. ſ. miles
veteranus. i. qui in armis ſeruierit, aret. i. arare poſſit cum rude
donandus amplius militare neq̃at: dabuntur ſup. illi: quæ mœ
nia dabuntur feſſis? q. d. nulla. O magne. ſ. Pompei, qui te (vt
prius dixi) magnum vocari gaudes: an pyratę. ſ. Cilices per te
in coloniam mediterraneã adducti, fient melius. i. commodi⁹,
& iuſtius, coloni. i. locorum in fide retinẽdorum cultores, & ha
bitatores ſup. q̃ milites veterani tanta vulnera pro repu. paſſi?
qđ quia iniq̃ſſimum eſt, & ob quod militũ animi maxime po
terant excandeſcere, opportune ſubinfert. O ſocij bellorum,
tollite. i. erigite, & pandite, tollite inquã ſigna victricia. i. ſub q̃
bus vincimus: iãpridẽ. i. iam plurimo tẽpore. vtẽdum eſt ſup.
nobis, viribus quas fecimus. ſ. longo vſu: is qui negat tenenti
arma. i. bene ad vim inferendã inſtructo, iuſta. i. illi iure debita
dat ſup. illi omnia: quia q̃ iuſto bello acquiruntur: licet men
ſuram rerum repetendarum excedant iuſta putanť. Nec numina
. i. deorum auxilia, & aſpirationes deſunt ſup. nobis: nam neq;
præda, neq; regnum. i. dominatio tyrãnica, q̃ritur armis meis
hocapte dicit ne in patriã impij videantur, qui ſe ſuaq; arma ſe
quanť, nos detrahimus dominos. i. tyrãnos: ſemp. n. nomẽ do
mini Romanis inuiſum fuit, & tyrãnum notat: vnde heri dicũ
tur. & patres familias in re priuata, & principes ſiue pater patra
tus in rep. Inuidioſe aũt dicit dominos cũ de vno Pompeio lo
quatur: ſicut in Eunucho Terẽ. Phędria. Nõ poſſim ppeti me
retricũ cõtumelias. aut hoc dicit: dominos ppetuos p illum in
ducendos, q reuera p Cęſarem ipſum inducti ſunt, vrbi. ſ. Ro
mæ, paratæ ſeruire, & ita amittere priſtinam libertatem.

Dixerat. at dubiũ nõ claro murmure vulgus
Secum incerta fremit: pietas patriiq; penates
Q;q̃ cędę feras mentes animoſq; tumentes
Frangunt: ſed diro ferri reuocantur amore
Ductoriſq; metu. Summi tum munera pili
Lęlius emeritiq; gerens inſignia doni
Seruati ciuis referentem premia quęrcum:
Sílicet (exclamat) Romani maxime rector
Nominis: & ius eſt veras expromere voces:
Q; tam lenta tuas tenuit patientia vires
Conquerimur: deerat ne tibi fidutia noſtri?
Dũ mouet hęc calid⁹ ſpirãtia corpa ſanguis:
Et dum pila valent fortes torquere lacerti:

potestas erat maxima, nec niſi per ſex mẽſes
cõcedi ſolita, ſolo nomine dictãs a regia pote
ſtate: vnde a dictatore non erat licita prouo
catio: vt ſcribit Iuriſconſultus. Verum dein
de Sylla nullo cogente ſua ſponte dictatura
ſe abdicauit: vt ſcribit Appian⁹. vnde dicere
ſolebat Cæſar Syllam neſciſſe literas, qui di
ctaturam depoſuerit. priuatus enim deinde
procedebat in publicum vniuſcuiuſq; iniu
rię, atq; contumelię obnoxius. Diſce ergo in
quit Cæſar o Pompeia: Sylla deponere im
perium. Poſt Cilicas ne vagos. Supradictũ
eſt Cilices Pyratas oñe mare latrocinijs infe
ſtates a Pompeio fuiſſe profligatos. Et laſ
ſi pontica regis prędia. Mithridates rex Pon
ticæ regionis per quadraginta ãnos bella ge
ſſit contra Romanos: tandem felicitate Syl
læ, virtute Luculli, magnitudine Põpeij ſu
perat⁹ eſt: vt Florus ait. Pompeius enim ro
gatione Maniliana imperator contra Mithri
datem declaratus nocturno prælio ponticũ
debellauit exercitum. Rex ipſe Mithridates
confugit in Colchos vbi a filio Pharnace op
pugnatus ſibi mortem conſciſcere deſtina
uit, venenum itaq; rapidum hauſit: qđ cum
nihil proficeret: erat enim ſolitus quotidie ve
nenum bibere præſumptis remedijs: vt ipſa
conſuetudine fieret innoxium: ſerui auxiliũ
implorauit: cuius manu confoſſus interiit. Auctores ſunt Plinius, Gellius, Plutar
chus, & Liuius. Merito ergo ait Lucanus prę
lia vix conſummata veneno. Genus antidoti a Mithridate inuentum hodie quoq; auctoris nomen retinet.
Laſſi. i. defatigati multis bellis, quę prius aduerſus Syllam geſſerat, & Lucullum. Prouincia Cęſar. quia quẽ
admodum Romani imperatores prouincias ſortiuntur, quas debellent: ita ego tanq̃ prouincia dicit Cæſar
Pompeio tradat profligandus, atq; debellandus. His ſaltem, ſcilicet militibus meis dentur præmia bellorũ
ſine me duce. Exanguis ſenectus, id eſt milites mei veterani. Emeritis. Emeriti dicunť milites, qui a militia
poſt multa bella liberantur, & immunes efficiũtur: quibus merita ſtipẽdia decerni ſolebant. Pyratę Magne
coloni. hoc in Pompeij dicitur inuidiam, qui Pyratis deuictis, vrbes habitandas, & agros colendos aſſigna
uit. Soliorum enim vrbem, vt Plutarchus ait, pyratis tradidit, & in Achaia Dunẽ coloniam dedit. Præterea
pyratarum remigibus, vt Probus meminit, quorum victor euaſerat, Tarentinorum agros diuiſit. Dolet igi
tur Cæſar q; agri, & vrbes prędonibus tribuanť. Suis vero militibus de ipſa repub. bene meritis denegentur.

Arma tenenti. ſ. mihi: & eſt generalis ſententia. Detrahimus dominos. quaſi velit munere Pompeium, & re
liquos earundem partium, tanq̃ tyrannos vrbem Romam inuaſiſſe.

¶ At dubium. Poſt Cæſaris perorationem
quid milites egerint explicat. Vulg⁹ du. mul
titudo incerta, an inferret in patriam arma.
Non claro. ſubmiſſa voce. Fremit: loq̃t. Pie
tas. q̃q̃ pietate reprimerentur: tamen acrius
impellebantur: tum pugnandi deſyderio: tũ
Cæſaris maieſtate: quæ ipſis metum incutie
bat. Penates: domus. Metonymia. Q;q̃ fe
cæ, inhumanas, & cædibus aſſuetas. Frang
unt, debilitant. Tumentes, ſuperbos. Diro
magno, vel crudeli. Summi tunc. tunc con
ſurgens Lælius primipilus legionis nomine
in hæc verba reſpondit. Gerens munera pri
mipili. Gerens officium primi centurionis.
Primipilus enim & Centurio primus auctore Liuio idem ſunt. Q uindecim. n. ordinum
qui locabantur ſub ſignis, & erant ſinguli in tres ptes diuiſi vnaq̃q; ps Primũpilũ appel
labať, & eius partis dux Primipilus. Inſignis
doni eme. ornamẽtũ doni qđ ſua virtute erat
emeritus, videlicet quęrnã coronã, q̃ dabať il
li qui ciuem ſeruaſſet in prælio hoſtemq; occi
diſſet. fiebat etiam ex Ilice. De generibus co
ronarũ lege Gellium lib. v. Sílicet. nõ modo

SVLPI.

Primipilus

Q uerna co
rona q̃ & Ci
uica.

militesdicto obtemperaturos promittit:sed ipsum imperatorem iflāmat. Si licet. p̄fatio est cū attētione:vtīq; licentia. Romani ma. beniuolētiā captat. Expromere ve. vo.libere cloq vera. Q; tālenta.narratio est. Tenuit tu.via bello,& vltione rep̄ssit. Deerat. tacitā obiectionē reprehendēdo diluit. Deerat, q̄si dicat deesse non debebat. Dū mouet: dū viuim⁹. Spirātia,viuētia. Sanguis.q est animę sedes,& in quo vita consistit. Et dum pila valent.& dum valemus viribus, certareq; possum⁹. Degenerē patiere to.tolerabis togatos inertes,& qui maiorū fortitudinem non imitantur. Regnum,tyrannidē. Vsq; adeo miserū est.tam miserabile videtur. Est enim miserius hęc pati q̄ exercere bellū ciuile. Duc age. Longa per amplificationem conclusio. Per syrtis. Syrtes duæ maior,& minor sūt in ma-

Syrtes. ri qđ Aphricam Aegyptum versus alluit:dictæ a syrin quod est trahere:nam naues ad se trahunt:sunt autē maria nunc arenosa, nunc p̄fundissima, & importuosissima ob vadorum frequentiam breuia,magis magisq; etiā ob alternos motus pelagi affluentis,ac refluentis infesta:vt ait Mela. Inhospita: nō suscipientia hospitem:nam aut mergunt naues, aut arenis circundant. Per calidas arenas,per deserta Libyæ in quibus est aquæ pœnuria, & serpentes abundant. Hæc manus: aut suā dextrā ostēdit,aut militū multitudinem. & a tuto argumentat̄:ne Italiā inuasuri qcq̄ a tergo videant̄ posse metuere. Victū orbē, victā Galliā extremā mūdi partem: ex qua Cæsar prim⁹ Romanorū cū infesto exercitu in Britāniā insulā,quę alius quidā orbis dicit̄, nauigauit:superatæq; obsides,& pecuniā imperauit. Cōpescuit: repressit, & superauit. Vndas

Oceanus. tumidas:fluct⁹ maximos,& q̄ in nostro mari sint maiores. Oceani. Ocean⁹ mare est qđ circuit terrā:dictus a fluēdi velocitate: nā ὠκύσ græce citus dicit̄. Fregit rhe. remigauit p rhenū fluuiū q Galliā a Germania diuidit: quā vt facilius Cæsar inuaderet super eum mirādum pontem construxit. Vertice Arctoo:in septentrione. Vergili⁹. Hic vertex nobis semper sublimis. vel legas vortice.i. aquæ volubilitate quæ seipsam absorbet. Iussa seq.sensus est:necesse est mihi parere tibi:quia volo, & velle cogor:cogi autē eum melius intelligimus ab amore q̄ q; sit hostis iudicatus:qppe Cæsar habuit milites amantissimos sui,& ad omnia facinora peragenda paratos:vt hunc ipsum Sæuam,& Acilium.

BERO. ¶ Q; q̄ cæde feras mentes.i.animi,q̄uis Cæsarianorum militum cæde,& sanguine essent efferati:tñ pietate parentum,& amore patriæ frangebantur. Ductorisq; metu.i. Cæsaris timore ad feritatē reuocant̄. Sūmi cū munera pili. Cēturio primipili a q lę p̄erat, & q̄tuor Centurias, hoc est quadringentos milites in prima acie gubernabat. hic tanq̄ caput toti⁹ legionis merita consequebatur & commoda vt refert Vegetius:hinc apud Cæsarem legitur q; ipse Sęuam Centurionem ab octauis ordinibus ad primipilum se traducere pronuntiauit. Dicit ergo Lælium gerentem insignia primipili locutum esse coram Cæsare.

Degenerē patiere togam:regnūq; senatus?
Vsqueadeo miserum est ciuili vincere bello?
Duc age p Scythię pop̄los:p inhospita syrtis
Littora:p calidas Libyæ sitientis arenas.
Hęc manus vt victū post terga relinq̄ret orbē
Oceani tumidas remo compescuit vndas.
Fregit & Arctoo spumātem vortice Rhenū.
Iussa sequi tam velle mihi q̄ posse necesse est.

¶ Dixerat.at dubiū &c. Cōmemorat qualis consensus sit oratione Cęsaris cōsecutus:& iuxta decorū,qa verosimile est vnūquēq; ex natura pium esse in patriā/docet milites hęsitasse: an bellum in patriā obirent: verum quia consuetudo est altera natura,& iam longo armorum vsu ferociores effecti erāt, amore belli & timore ducis non renuerunt:at Lælij primipili cohortatione ad bellū accēsi sunt: vt ex ordine patebit,qui talis est. Dixerat videlicet Cæsar.i.finem dicēdi iam fecerat.at.i. sed, vulgus.s.militum,dubium.i.incertū vtri inseruiret:patriæ an duci,fremit.i.cum fremitu loquit̄,secum,hoc est inter se,& nō claro.i.non euidenti murmure.i.susurro:quia dux non plane accepit quid sentirēt de bello ineundo,incerta.i.dubiam, nec satis cōstitutam sententiam: quia pietas.s.in patriam,& penates patrij.i.dom⁹ & familia, aut dij domestici quos in p̄ria.s. Roma habebant,frangunt.i.debilitant,& repellunt a tanta duritie in patriā, mentes.s.militum,q̄q̄.i.tametsi feras,hoc est efferatas,cæde.i.multorum occisione per eos facta, & animos tumētes.i.inflatos,cæde,hoc est ob cædem & victorias:sed reuocātur.s.a pietate ad arma,diro.i.magno,& crudeli,quasi a dijs iratis in eos q se armis assuescūt inducto,amore, ferri.i.armorum,& metu ducis.s. Cæsaris. Tūc scilicet cum sic dubitarent: Lælius gerens insignia primipili.i.qui erat primipilus, hoc est centurio,& gerens insignia doni emeriti.i.qđ manifeste meruerat,appositorie,aut videlicet,quærcum.i.quærnam coronam referentem.i.rep̄sentantem in eo qui eam gerebat, præmia.i. mercedem,& pręmiationem,ciuis seruati.i.ab hoste pri⁹ interfecto erepti,exclamat.i.elata voce clamat:o maxime rector.i. summe imperator,nominis Romani.i.omnium gerentiū nomen Romanum(frequēter autem & venuste ponit̄ nomen p nominatis:vt Iudęi Christiano nomini infensi sunt.i.Christianis oībus)si licet s.p te,& ius est.s.e re,expromere.i. e pectoris recōditorio edere veras voces.i. fari veꝝ,nos conq̄rimur.s.de te, q; tua patiētia tā lēta.i.tarda,& pigra,tenuit.i.arcuit tuas vires,ne.s.in bellū p̄dirēt: ne.i.nūq d,fidutia nostri.i.de nobis deerat tibi?q.d.nō debebat esse. Et patiere.i. tolerabis ne togā degenerē.i. patres in toga a priscoꝝ virtute degenerātes ,q; p et regnū.i.dñationē senat⁹,dū.i.donec,aut q̄diu, sanguis calid⁹ .i.spirit⁹ vitalis,mouet hæc.i.nr̄a corpa,spirātia.i.respirātia,& dū.i.donec,fortes lacerti.s.nr̄i,valēt torq̄re.i.impellere torquēdo in hostē,pila.i.tela Romana?q.d.id pati nō debes. & ne discatipiū esse ciuilia tractare arma,addit. Est ne sup. vsqueadeo .i.in tantum miserū.i.miserabile,vincere,nō dicit pugnare:q̄si certa sit victoria:bello ciuili.i.cōtra ciues moto? q.d. Tametsi miserum est patriam opprimere,& ciues vincere:tñ miseri⁹ est inertium,& ignauorum regnum & dominationem pati: vt vero Cicero in epistolis attestatur:belli ciuilis semp perniciosus est exitus:vñ ciuibus,aut cędes,aut seruitus timenda est. Age si tibi deest fidutia nostri,aut si vsqueadeo miserū est ciuili vincere bello:vt nolis ignauos dominos exigere:duc sup. nos, p populos(non dicit per vrbes:quippe quas nō habēt) Scythiæ illius regionis bellicosissimæ,& p Syrtis appositorie littora in hospita.i.nulli p̄bentia hospitiū:nisi dicamus p littora Syrtis

quæ in Aphrica ē,& p harenas calidas Libyæ sitiētis.i.ppetuo ardore flagrātis:hoc est duc p frigidā, aut p torridā zonā nos: quia hæc manus.i.hic exercit⁹ armat⁹,& manu valēs: vt relinqueret orbem.s.terrarum quē ocean⁹ ambit, victū.s. a se dum Gallias vicerat,post terga.s.sua, compescuit.i.subegit sibi,remo vndas tumidas oceani.i.nauigando in Britanniā (q alter mundus est. Iuxta illud Maronis in Bucolicis. Et penitus toto diuisos orbe Britānos.)etiam vndas domuit tumidas.i. licet inflatas,& indignatas,& fregit:dū traijceret Rhenū.i.fluuium inter Germaniā,& Galliā,spumantem vortice.i.reuolutione,& gyro aquarū,arctoo.i.vergēti ad arctos .i. vrsas septentrioales:quasi dicat si maiora sub te fecit miles deerat ne tibi fidutia nostri? Tam necesse est mihi:quia sub imperio tuo sum, & tuis meritis deuinctus: quod propter ciuicam coronam,& alia pręmia dicit:tam.i.tantum posse sequi iussa tua:quia militē habeo mihi audientem:q̄ velle:quia qđ possum, tibi debeo velle. Sabellicus aūt legit. Tam velle mihi q̄ posse necesse est: addens Multa quidē volūt homines q̄ obire non possunt: sed multo plura sunt:quæ quia homines possint velle debent:præsertim si honesta sint.

Referentē p̄mia quercū. Qui ciuis ciuē in p̄lio seruasset corona ciuica donabat̄: ea prio fuit iligna,hoc est ex Ilice, vt Plinius, & Gellius tradūt:postea ex Aesculo facta est Ioui sacra: nouissime ex quercu arbore glādifera Quicūq; apud Romanos coronā ciuicā meruisset: huic ea accepta licebat vti ppetuo ludis. Induenti semp assurgere etiā a senatu in more est:sedendi ius in proximo senatui: vacatio p̄terea munerū omniū ipsi datur patriq;,& auo paterno: vt author est Plini⁹. ordo est Lęlius gerens quercum, hoc est coronam quernam referētem p̄mia,seruati ciuis, appositiue insignia doni emeriti:quia ille habet vacationem munerum omnium,qui corona ciuica insignis est. Expromere.dicere,& in apertum referre. Vergilius. Mœstas expromere voces. Degenerē patiere togam.i.hos togatos imbelles,& formidolosos. Duci age per Scythiæ populos. Scythia duplex est:altera in Asia,altera in Europa: vt Ptolemęus

Ciuica corona.

Scythia. & Plinius scribunt. dicunt̄ Scythę a Scytha filio Herculis. author Herodotus. Per inhospita Syrtis. Syrtes duę sunt:maior,& minor in Aphrica vadoso,& reciproco mari: vt scribit Plinius:pares natura, impares magnitudine teste Sallustio. Inhospita,barbara,aspa.ita exposuit Seruius apud Vergilium in eo loco,& Numidę infręni cingūt,& inhospita Syrtis. Libyæ sitientis. Epitheton Aphricæ cōueniēs:in qua cælo terraq; pœnuria est aquaꝝ: vt Sallusti⁹ ait. Oceani tumidas. hoc ideo a Lælio dicit̄: quoniam primus Iulius Cæsar Britāniā antea incognitā,bis adeundo patefecit: vt ip̄e in cōmētarijs tradit,& Strabo meminit. Vergilius de his. & penitus toto diuisos orbe Britānos. Britannia.n. vt Solinus ait,alter orbis existimabat̄ ante Iulij Cæsaris p̄fectionem. Fregit & Arctoo spumātē vertice Rhenū. Rhenus fluuius est Germanię Crethicarum alpium p̄cipite vertice ortus ,& modico flexu in occidētē versus Septētrionali oceano miscetur: vt scribit Cornelius Tacitus in Cęsaribus. Constructo supra Rhenū pōte, Germaniā petijt. authores Tranquill⁹, & ipse in cōmentarijs. Arctoo vertice,id est septētrione. Vergilius. Hic vertex nobis semper sublimis.

Nec ciuis meus est:in quē tua classica Cęsar
Audiero:per signa decem felicia castris:
Perq; tuos iuro quocūq; ex hoste triumphos:
Pectore si fratris gladium iuguloq; parentis
Condere me iubeas:pleneq; in viscera partu
Coniugis:inuita peragā tamen omnia dextra.
Si spoliare deos:ignemq; immittere templis:
Numina miscebit castrēsis flamma Monetæ.
Signa super Tusci si ponere Tybridis vndas:
Hesperios audax veniam metator in agros.
Tu quoscunq; voles in planū effundere muros
His aries actus disperget saxa lacertis.
Illa licet penitus tolli quam iusseris vrbem
Roma sit. His cūctę simul assēsere cohortes:
Elatasq; alte quęcunq; ad bella vocaret
Promisere manus.it tantus ad æthera clamor
Quantus piniferæ Boreas cū Thracius Ossę
Rupibus incubuit curuato robore pressę
Fit sonus:aut rursus redeuntis in ęthera syluę.

SVLPI. ¶ Nec ciuis. Nec existimo ciuem, sed hostē. Classica,tubas,metonymia. Per signa decē, per decem Aquilas, quas tuæ.totidem legiones feliciter sequūtur. Cæsar.n. principio habuit quinq; legiōes:inde tres addidit. Postea Pompeij diligētia tris alias:in quibus primā cōfectam ex delectu prouinciæ,tanq̄ ex suo numero Cęsari dedit,eamq; demū repetijt,& abduxit. Castris ,.exercitibus tuis. nec dicas decem castris. Pectore si fra. oīa immania facinora facturum se pollicet̄. Iugulo.in imo gutture. Cōdere:immittere,& vulnerare. Plenę partu:grauidę: vt in vxorem pariter fœtū q; sæuiam. Inuita.ego inuit⁹, hypallage. Peragam: vt pareā tibi. Si spoliare deos, si deorum templa,& simulacra diripere sacraq; omnia violare,atq; incendere. Flāma castrensis. ignis militū,& castrorum tuorum. Miscebit: turbabit, cōfundet. Numina Monetæ. Iuno

Moneta. nis Monetæ templum. metonymia est, Moneta a monēdo dicta: quoniā vt in primo de diuinatione Cicero inquit cum terræ mot⁹ factus esset: vt sue plena p̄curatio fieret vocem ab ęde Iunonis ex arce extitisse:quocirca Iunonē illā appellatā monetam. Castra sup.i.si patriā obsidere,& sup tyberino ponte castrametari. Tusci.orit̄.n.in tuscia. Metator.

Metari. Metari.parare est, mēsurare,& eligere. Verg. si pinguis agros metabere cāpi. Metator ergo ē q eligit,& determinat loca. hinc fit castrametator,& castrametari. Hesperios: Romanos. In planū effun. solo ęq̄re. Aries: trabs q̄ habet i

Aries. summo ferrū instar capitis arietini:quo muri cōcussi diruunt̄. Saxa, sup. murorum. Illa videlicet vrbs. His. verbis Lælij. Cohortes

militū ordines q̄ erāt in quaq; regione decem numero, p gradu dissimili: ita vt prima maxima, & decima minima eēt. Man. ela. dextras sublatas, qb⁹ fortitudinē, & fidē pollicebanť Ad æthera. hypbole. Quātus so. simlitudo a soni tu syluarū. Syluæ pressę, impulsarū arborū. Curuato ro. plicatis ramis. Aut rursus rede. in æthe. aut quādo cessante vēto in suū statum reuertitur. Boreas thra. vētus flans a Thracia quæ est regio ad septentrionē a quo finē habet histrū, ab oriente pontū: a meridie geum: dicta est a θρᾴκη: quod est ferum, seu temerarium. Incubuit, superuenit, & inualit. Ossæ. Ossa magnus Thessaliæ mōs pinibus plenus. Cæsar vt ac. percepta militū optima voluntate Cæsar, vt supra ex eius cōmentarijs dixim⁹ reliquas legiones ex hibernis euocauit, & subsequi iussit Romam versus arrepto itinere in oportunis locis, & ciuitatib⁹ q̄s sibi cōciliabat collocabat. Acceptum, susceptum, & gratum. Tam prono, tam cupido. Ferre, impellere & vrgere. Lāguore, desidia. Moretur for. in mora teneat prosperitatem. Euocat: extra ad se vocat. Vndiq; ex oīi pte vbi erant.

Boreas. Thracia.

Ossa.

BERO.

¶ Decem, castris impropriе locutus est pannis, q̄bus feliciter militauit. Numina miscebit castrensis flāma monetę. i. paratus sum si iusseris o Cęsar cōburere tęplum Iunōis monetæ. Romæ. n. colebať Iuno moneta sicnū cupata q̄ olim monuisse dicitur Romanos: vt sue plena sacrificarent: vt Cicero narrat in libris de Diuinatione. Tusci tybridis. Tybris antea tybris, appellat⁹, & prius Albula ex monte Apēnīo profluit Hetruriam ab vmbria, ac Sabinis dirimēs: vt inqt Plinius: vrbem Romā ingreditur latium includēs. Metator. s. castrorum: inde castrametari dicitur. Hesperios Romanos. Aries. Aries machina est muralis ab Epeo inuentus ad Troiā: quē equū antiquitus nūcupauerūt: vt author est Plinius. Intra testudinē nāq; trabs accipitur cuius caput teste Vegetio prefigitur, atq; vestitur ferro: & appellatur Aries vel: habet durissimam frontē: q̄ subruit muros: vel q̄ more Arietū retrocedit: vt cum impetu vehemētius feriat. Quacūq; ad bella: si etiā ciuilia, & nefanda. Boreas cū thracius. Boreas vēt⁹ est septentrionalis a boatu dictus: vt scribit Gellius: dicitur nunc Thracius a thracia gelida regione, & in septētrionē vergente. Ossæ nubiferę. Ossa mōs est Thessalię author Plinius. Rupibus incubuit. p vim inuasit. ita Vergili⁹. Incubuere mari. Curuato robore. ordo est: quātus fit sonus curuato robore syluæ pressę: aut rursus redeuntis in ęthera cum Boreas thracius incubuit rupibus nubiferæ Ossę. Deseruere. descriptio est militū: quos Cæsar in varijs Galliæ locis collocatos euocat ad bellum ciuile.

Aries.

Cęsar vt acceptum tam prono milite bellum
Fataq; ferre videt: ne quo languore moretur
Fortunam: sparsas per Gallica rura cohortes
Euocat: & Romam motis petit vndiq; signis.

¶ Nec ciuis meus est. Prosequitur orationem suā Lælius calli de significās, id qđ Sinon dicit ænei. ij. Teneor patriæ, nec legibus vllis. Quippe q se plus imperatori suo, q̄ vrbi debere fatet: eūq; sibi ciuē, aut conciuē negat, q Cæsari hostis sit. Deide pol licetur se oīa etiam nefanda ob Cæsaris imperium facturū: vt cum ordine latius patebit. Is autē talis est. Nec o Cęsar, is sup. in. i. cōtra quem, sed melius in, quia impetum notat: ego audiero tua classica. i. indicia ineundi prælij sonare: est meus ciuis. i. cōciuis, aut meus dicit: quia primipilus erat. Ego iuro per decem signa. i. vt dicunt vexilla, felicia. i. feliciter prodire solita, castris. s. tuis (Apte autem vt bellator per signa iurat) & p tuos triumphos o Cæsar: ex quocūq; hoste. s. a te oppugnato: quia eundem semper expugnasti: si iubeas me condere. i. vt ego cōdam. i. abscondam, gladium, subaudi meum, pectore fratris, & iugulo. i. ea parte gutturis qua intercisa, vita perditur, parentis sup. mei. i. patris, aut matris, aut in viscera. i. corpus, aut intestina, coniugis id est vxoris meæ, plenæ partu. i. fœtu vicino partui, aut pleno partu. i. dum matur⁹ fit partus: peragam omnia. s. iussa tua, dextra tamen. i. tametsi inuita, hoc est quis inuita dextra, quia reluctante conscientia inuita perageret facinus, tamen peragam. Si sup. iubeas, spoliare deos, & immittere templis. s. deorum, ignem: flamma castrēsis, id est e castris meis sumpta, miscebit, hoc est confundet, numina. i. diuina, si mulacra, Monetę scilicet Iunonis a monēdo dictæ, & optime de nobis meritę: vñ emphaticos dicit: q si Monetę ergo & aliorum numinum minus de nobis meritorum, aut obseruandorum nobis: si tu iubeas ponere signa super vndas tybridis tusci. i. Tusciam ab Roma ditimentis, hoc est dumtaxat ad Tybrim: ego metator, scilicet castrorum audax: quia contra gentem martiam, veniam in agros hesperios. i. hesperiæ magnæ, hoc est Italię. quasi dicat: nō ad Tybrim modo veniam: sed co traiecto in agros latinos prumpam: quaturus oppida solo: & facturus agros, vbi nunc vbrs est. Et quoscunq; muros tu voles sup. me effundere. i. vt effundam, in planū. i. planiciē, aries. i. machina bellica arietino capiti similis in parte qua muro insultat, actus. i. impulsus, his. i. meis aut nostris, lacertis. i. lacertosis brachijs, disperget. i. dissipabit saxa: e quib⁹ muri cōstructi sunt. licet. i. q̄uis illa vrbs, quā vrbē tu iusseris tolli. i. deleri, penit⁹. i. fundit⁹, sit Roma: tñ repete aries actus his lacertis disperget saxa et⁹. Cūctæ cohortes. i. militū ordines, assensere. i. assensum p̄buere, simul. i. vnanimiter, his. s. verbis Lęlij. (Addā hoc loco qđ Omnibo. dicit. Legio diuidit in tribunos, p̄fectos, cēturiōes, decuriōes. Legat⁹ dicit, q p̄erat legioni: Tribunus mille militib⁹. Prefectus cohorti q̄ cōstat ex q̄ngētis q̄nq̄ginta militib⁹. Centuriones cētū militib⁹, & decuriones turmis egtū sup. p̄sūt.) & promisere manus elatas alte. s. assensum, & auxiliū se p̄bituros: ad q̄cūq; bella vocaret: aut manus cohortiū elatæ alte p χειροτονίαν chirotoniā. i. manuū elationē assēsum denotāt, p̄misere sup. auxiliū ad q̄cūq; bella vocareti Tā t⁹ clamor ex assensu, it. i. emittit ad ęthera: quāt⁹ son⁹ fit, cū Boreas thraci⁹. i. in thracia regnās, & illinc ad nos flās, incubuit. i. violētū ipetū fecit, rupibus. i. p̄ruptis iugis, Ossæ scilicet mōtis in Thessalia, piniferæ. i. ferētis mītas pin⁹ ī vertice, aut quā tus sonus fit robore. i. valido corpore, sylue. i. multarum arborum, pressæ, scilicet vi ventorum, & detrusæ: vnde dicit curuato. s. deorsum: aut redeuntis rursus in æthra. i. sursum. hoc est tantus sonus fiebat per assensum militū quātus fieri solet in syluis, dum vi ventorum, aut deprimuntur, aut proprio robore rursus eriguntur. Cęsar &c. Ordo est. Cęsar. s. Iulius, vt. i. postq̄, videt, bellum acceptum. i. susceptū, & gratum: milite sup. existente, tā prono. i. tā p̄cliui, & inclinato ad ipsum bellū: & videt fata ferre. i. ipellere, sicut vēti dū naues ipellūt, eas ferre dicunt: vt æne. iiij. fieret vento mora nequa ferē ti. aut ferre. i. tolerare: nā dij quæ bona non sunt tolerant ad maiora mala euitanda, ne moretur. i. distineat in mora:

& impediat quo. i. aliquo, languore. i. verecūdia animi, aut pigritia corpis, fortunā. i. p̄sperā occasionē cōmittendi belli: q̄ (vt dixi) frōte capillata est, sed occipite caluo: euocat. s. ex hibernis ad se, cohortes. s. reliq̄s, sparsas per rura Gallica: quæ latius descripturus est poeta: significans se locorum haud inscium: & petit. i. hostiliter, Romam signis motis. i. elatis, vndiq;. i. ex omni parte vbi erant.

Deseruere cauo tentoria fixa Lemanno.
Castraq; Vogesi curuam super ardua rupem
Pugnaces pictis cohibentia Lingones armis.
Hi vada liquerunt Isarę: qui gurgite ductus
Per tam multa suo famæ maioris in amnem
Lapsus in æquoreas nomē nō pertulit vndas.
Soluuntur flaui longa statione Rutheni.
Mitis Atax latias gaudet non ferre carinas.
Finis & Hesperię promoto milite Varus.
Quaq; sub Herculeo sacratus nomine portus
Vrget rupe caua pelagus: nō Corus in illum
Ius habet: aut zephyr⁹: sol⁹ sua littora turbat
Circius: & tuta prohibet statione Moncœchi.
Quaq; iacet litt⁹ dubiū: quod terra fretumq;
Vendicat alternis vicibus: quū fundit' ingens
Oceanus: vel quum refugis se fluctib⁹ aufert.
Ventus ab extremo pelagus sic axe volutet
Destituatq; ferens: an sydere mota secundo
Tethyos vnda vagę lunaribus ęstuet horis:
Flāmiger an titan vt alentes hauriat vndas:
Erigat oceanum fluctusq; ad sydera tollat:
Quæríte quos agitat mūdi labor: at mihi sęp
Tu quæcūq; moues tā crebros causa meatus
Vt superi voluere: late. Tunc rura Nemetis
Quí tenet & rípas Satyrí: qua littore curuo
Mollíter admissum claudit Tarbellic⁹ equor:
Signa mouet: gaudetq; amoto Sātō⁹ hoste.

¶ Deseruere cauo. Prolixe & magis ad ingenij, aut. sciētię oītationē, q̄ ad argumēti necessitatē, plegt varia loca in q̄b⁹ cohortes Cęsariāę hibernabāt: dū euocarēt a Cęsare ad bellū ciuile dicēs. Cohortes sup. aut legiōes Cęsaris ab eo euocatę, deseruere tētoria. s. sua, fixa Lemāno cauo. i. ad Lemānū lacū cauū: qa capacē mītas: aq̄æ, & ripas altas hītē: p quē Rhodan⁹ fluēs mītū capit incremēti: sed tūc nō fert secū Ararim. Nā Leman⁹ ē apđ Gebēnā: vt nūc dicūt: cōfluēs aūt Rhodani & Araris sub mœnib⁹ Lugduneñ. Et a Lemāno dicti sunt Alemāni accolęi⁹: q̄ si ad Lemānū degentes. & deseruere castra: q̄ exītia ardua. i. in altū erecta, sup curuā ripam Vogesi montis habētis ppe se ripam Mosę, seu vt alij scribunt Mopsæ fluuij in finibus Lingonum: cohibebāt Lingones populos, aut Lingones populi in prouincia Lugduneñ. inter Celtas, vicini Heduis, & Sequa-

SVLPI.

Lemānus.

Vogesus.

Lingones.

Isara.

Rutheni.

Atax.

Varus.

Moncœch⁹.

Corus.

Zephyrus

Circius.

Plinius sentiat lege. ait hic em̄. Sed ęstus maris accedere,& reciprocare maxie mirꝝ ē: pluribus quidem modis accidit: verꝝ causa in sole lunaqꝫ: bis inter duos exortus lunę affluūt bisqꝫ remeāt vicenis quaternisqꝫ semꝑ horis,& primū attollētes se cum ea & modo intumescētes: mox a meridiano cæli fastigio vrgēte ī occasum residētes. Rursusqꝫ ab occasu subter ad cęli ima,& meridiano cōtraria accedēte inūdātes: hinc donec iterū exoriant̄ se sorbētes, nec vnq̄ eodē tpe quo pridie refluit,& reliqua. Vēt⁹ se impellēs mare. Volutet ab axe ex. voluēdo vaget̄ ab vltima regione,& suo termino. Destituat. dereliquat. & eo cessante fit refluxus. Vnda va. te. vagū mare: ꝑiphrasis. Tethys oceani vxor est. Secundo sydere luna q̄ post solē secūda ē, vel secūdo. i. fauēti & ꝓspero. Est. n. luna humidę frigidæqꝫ naturę: cui⁹ incrementū,& īminutionē humor imitatur: vnde hi æst⁹ plena luna maxime feruēt Horis lunaribus: ꝑ certas horas obseruationesqꝫ lunę: vt docet Macro. de septenario numero loquēs. Erigat, attollat. Hauriat, attrahat,& bibat. Vndas alētes. Docēt Physici sydera. i. ignes cęlestes maris vndis nutriri. Hic Verg. Cōuexa polus dū sydera pascet. Cicero in libris de natura deorꝝ inqt. Sūt aūt stellę natura flāmeę: quocirca terrę maris aquarꝫ vaporib⁹ alunt̄, his q a sole ex aqs excitātur. Quib⁹ altæ renouatęqꝫ stellę, atqꝫ oēs æthere fūdūt eadē,& rursus trahūt in idē. Quos agitat mū. la. hoc est o philosophi q naturā mūdi studio,& labore inuestigatis. Labor: mot⁹ At mihi: apostrophe. Meatus: fluxus & refluxus. Lates mihi: incognita es.

Monetis.

Monetis. Monetis Germanię popul⁹ Ariouisto duce militauit in Cæsarem. Legitur & Nemetis: est em̄ Nemes vrbs Germanię rheno vicina.

Satyrus. Tarbellus.

Satyri: Aquitanię fluminis. Tarbellic⁹. Tarbelli populi littorales quatuor in aquitania sunt Signani, Cocosates, Sexsignani, Venani. Claudit cur. lit. concludit sinu. Molliter ad. molliter receptum. Signa mo. discedit.

Santonis.

Santonis, in aqtania populus. A moto ho. Cæsaris milite, qui olim fuerat hostis.

BERO.

¶ Cauo Lemāno. Lemān⁹ lacus est ꝑ quem trāsit Rhodanus: vt inquit Plini⁹. Iuxta Lemānū habitantes Alemāni dicunt̄ si Seruio credim⁹.

Mosa.

Castraqꝫ q̄ Vogesi. Mosa fluuius ꝓfluit, vt inqt Cęsar, ex mōte Vogeso qui est in finibus Lingonū: qui in bello pictis armis vtunt̄. Hi vada liquerūt Isaræ. Alij venientes reliq̄runt æstiua quę habebāt ad vada Isarę. Rhodanus multo Galliarꝫ fertilissim⁹ ex alpib⁹ se rapiens segnē defert Ararim,& Isaram nō minus se ipso torrētē: vt scribit Plinius: & teste Strabone Isara,& Rhodan⁹ ad Cēmenū mōtē cōfluūt. Isara ergo lapsus ī amnē maioris famę, hoc est fluuium Rhodanū nomē suum perdit,& fluēs cū Rhodano in mare non amplius dicitur Isara. sed Rhodanus Flaui Rutheni. Rutheni ppl̄i Galliæ Narbonensis prouincię cōtermini: vt Plinius ait. Mitis Atax. flumē Atax e Pireneo orit̄ Rubrensem permeans lacum in Narbonensi ꝓuincia. Gaudet non ferre. quia recedunt milites Romani. Finis & hespię. Amnis Var⁹ nis, pugnaces. i. bellicosi, cohibebāt. i. arcebāt ne vltra ꝓgrederent̄: armis pictis. i. picturatis,& insignibus decoratis. Est autē dubiū an castra cohibuerit lingonas, an Ligones castra. Esset quidē ad laudē militum si ipsi cohiberent Lingones: & ita dicit Sulpitius Lingones populos: verꝝ ego putem, aut Lingonas scribendū esse: aut sensum eē ꝙ Lingones ipsi cohibuerint castra Romanorꝫ. Actūs. n. tertiæ in as corripit̄: in es,& in is producit̄: sed nōiatiui,& vocatiui eorꝝ q̄ as in actō habere possunt/ habēt es cōmune. Est & alia lectio. Nā Sabellicus rupem legit: cū nulla inqt fluminis fiat mentio,& mons est rupibus ꝑditus legemus rupē/ etiā si Mosa ex Vogeso mōte labitur. Legit prę terea cohibentia: vt sit ordo. Milites Cęsariani/ deseruere tētoria fixa lemāno cauo. i. ad Lemānū lacū profundum,& liq̄rūt castra ardua sup rupem Vogesi. s. mōtis, cohibētia Lingones pugnaces armis pictis. quę lectio si vera est docet Vogesi duas priores syllabas longas eē: qd̄ potius credam, cum in viro & in similibus fluuiorum nominibus e ante s fere producatur. Sulpitius tamē & Beroaldus legunt castraqꝫ q̄ Vogesi &c. Hi. i. alij liquerunt vada Isaræ fluuij q ad Gratianopolim ꝑterfluens tādem in Rhodanum labitur: qui solus nomen seruat: nam Araris seu arar: qui vulgo Sagona dicitur: & reliqui fluuij in ipsum labentes, nomen eius, amisso suo assumunt. q. s. Isara, ductus suo. i. ꝓprio gurgite: ꝑ tam multa. s. arua & prata, lapsus. s. tandē, in amnē maioris famæ, videlicet in Rhodanū: nō ꝑtulit nomē suum in vndas æquoreas. i. in mare vsqꝫ. Rutheni populi Gallię Narboneñ. ꝓuincię cōtermini, flaui. s. coloris ꝑsertim in capillis, soluunt̄ longa statione. s. in castris Cęsarianis habita. Atax fluuius ex Cēmeno mōte ortus: vt ex Strabone recitat Sulpitius: & in Tyrrhenū influens: mitis quia nō sane magnas habet aquas, aut lenifluens agmine. Omnibo. autē arar videt̄ legere: quia dicit ꝙ ꝑ fines Heluetiorꝫ labit̄: sed tanta fluit lenitate: vt oculi in quā partē fluat iudicare nō possint: quod Arari certe cōuenit: sed de eo postea loquet̄: dic ergo Atax mitis. i. lenis, gaudet nō ferre. s. amplius, carinas latias. i. res latinorū ferētes. Et Varus scilicet fluui⁹ ex Cēmeno fluēs,& Italiā a Narboneñ. Gallia diuidēs. Vnde ꝑ appositionē dicit̄, finis hespiæ. i. Italiæ gaudet sup. non ferre carinas latias: & hoc milite ꝓmoto. i. procul moto. Quaqꝫ hoc est & qua parte. Sunt. n. duę voces quaqꝫ. Et pōt esse duplex ordo: alter vt sit a superiore repetendū verbum sic: & sup. gaudēt fluuij non ferre carinas latias ea parte qua &c. Alter q Sulpitio,& etiā mihi magis placet: vt per longum hypbaton verbum petat̄ ab inferiore illinc tūc rura mo. q tenet &c. vt sit: & q tenet ea qua. s. pte, port⁹ &c. signa mouet. Dicam⁹ ergo interposita: & postea verbū mouet signa sic. quaqꝫ. i. & is q tenet ea pte qua portus sacratus sub nomine Herculeo. i. Herculis Monœchi. i. q sol⁹ habitat dict⁹, vrget. i. appellit fluctu pelag⁹: rupe caua. i. cauata frequēti impetu: Corus sup. vētus: q & caurus dicitur,& agerstis: flās ab vltimo occidēte septētrionē versus, non habet ius. i. potestatem, in illum. s. portum rupibus ab eo defensum: aut Zephyrus vēt⁹ a medio occidēte flans qui & fauonius dicitur, non habet ius in illū nam solus circius vētus septētrionalis iuxta corum, turbat littora sua. i. sibi permissa,& prohibet. s. alios vētos: a tuta statione, Monœchi. s. portus Herculei: & is q tenet ea parte qua iacet littus. s. oceani Gallici: dubium. i. incertum, an terra, an mare dicatur: cum frequēter obruatur aquis: qd̄. s. littus vēdicat. i. sibi ꝓprium asserit dū siccū est,& fretū. i. mare feruēs vēdicat sibi vicibus alternis. s. cum oceanus ingēs. i. mare magnum orbē ambiēs funditur. i. diffunditur sup littora. tūc. n. fretum sibi vēdicat illud littus: vel cum oceanus aufert se a littore illo, fluctibus refugis. i. per fugæ modum in sua receptacula refluentibus: quia tunc ipsum sibi terra vendicat. Sed sup. vos o philosophi, physici præsertim, quos labor mundi id est scrutatio secretorum naturæ, quæ in mundo fiunt, agitat. i. versat: quærite. i. disquirite, scilicet causam fluxus,& refluxus maris: an videlicet ventus volutet, id est frequenter voluat sic: scilicet certis horis, pelagus ab axe extremo. i. vltima regione sua vnde

flat,& destituat. i. derelinquat, ferens. i. referens ipsum pelag⁹, an vnda. i. fluctus tethyos. i. maris magni per metonymiam, vagæ. i. vagari solitę motu secundo. i. prospero ad hoc sydere horis lunaribus. i. a luna ad hoc apte tēperatis: an titā. i. sol, flāmiger. i. afferens flammas radijs suis: vt hauriat e mari vndas alētes. s. sydera cælestia secundum physicos, erigat. i. attollat,& ita crescere faciat, oceanū: & tollat fluctus ad sydera. i. altissime. quęrite inquā vos philosophi: at tu o causa quæcūqꝫ moues tā crebros meatus: vti. i. quēadmodum superi. s. dei, voluere, lates. i. ignota es mihi. Ald⁹ autē legit late: vt sit permittētis. q. d. permitto vt lateas. i. ignota sis mihi: aut late mihi. i. q̄tum per me disquiri debeas. Frequentius dicimus latet me vt æneid. j. Nec latuere doli fratrē Iunonis & iræ &c. tunc inquā cū sic Cæsar euocaret suos: is q tenet rura q̄ port⁹ &c. vrget & qui tenet rura Nemetis sic meli⁹ q̄ mōetis. i. illius populi Germanię & qui tenet ripas satyri fluuij in aquitania ꝑte galliæ: qua. s. parte, tarbellicus. s. populus littoralis in aqtania, claudit molliter. i. leniter circundat littore curuo æquor admissum. s. in orā suā mouet signa. i. proficiscit̄ ad Cæsarē motis signis: & Sāton⁹. s. popul⁹ aqtanię. Ald⁹ & Beroaldus Sāton⁹ legunt vt sit a genitiuo Santonos nominatiuus santonus: nam santōes in singulari santon dici videtur: gaudet hoste. i. milite Romano q prius venerat hostis: amoto. s. a finibus suis.

ex alpium monte Cēmeno perfusus antiqu⁹ fuit Italiæ terminus vt meminit Pōponius Mela. inter Niceam & Antipolim medi⁹ est vt ait Strabo. Sub Hercl̄eo sacrat⁹ nomie port⁹. in ora ligustica portus est Herculis monœchi vt Plini⁹ tradit. Est autem monœch⁹ portus statio quædā non magnarū neqꝫ multarū capax nauiū vt refert Strabo. Tēplū habet Herculis: quoniā is in eo sol⁹ habitat monœchū nuncupāt: vel ideo dicitur monœch⁹ vt ait Seruius ꝙ in eius templo nunq̄ aliquis deorum simul colitur sicut in tēplo Iouis Minerua & Iuno. de hoc Vergili⁹ Aggeribus socer alpis atqꝫ arce monœchi descendēs. Nō chorus in illum ius habet. Chorus ventus est ab occasu solstitiali flās vt scribit Plini⁹. Zephyrus vero alio nomine dict⁹ Fauoni⁹ flat ab occasu æquinoctiali. hi venti nullū habēt ius in monœchum: qm̄ eis non est opposit⁹ Sol⁹ sua littora turbat Circius. In Narbonēsi prouincia clarissimus est ventorum Circi⁹ quē Cato certium appellat: nec vlli violentia inferior vt Plinius ait. hic ergo Circius sua violētia stationem Monœchi facit male fidam nauibus. Quaqꝫ iacet litt⁹ dubium. De Melābōrię campo vt ego opinor intelligit qui iuxta rhuscinonē incertum lacus an campus refertus salinis vt ait Strabo: & habet pisces effossibiles. nam si quis duos aut tres effodiat pedes,& in cœnosam aquam fuscinam piscatorū instrumentū miserit piscem eximię magnitudinis infixum extrahet. Item in eadem ora maritima campus est lapideus dictus quoniam lapidibus qui manus impleant est plenissimus: in medio salsę scatent aquæ. regio ventis exposita. potes intelligere de Caucis, qui iuxta oceanum maiores minoresqꝫ appellantur: vbi effusus in immensum agitur ęternum operiens rerum naturæ controuersiam dubiumqꝫ terra sit an pars maris vt memorat Plinius. Superior sententia magis quadrat. Cū funditur ingens oceanus. Aest⁹ maris inter duos exortus lunę bis affluunt bisqꝫ remeant vicenis quaternisqꝫ semper horis. auctor Plinius. Ventus ab extremo Quęrite. hic est ordo. Quęrite vos quos agitat mundi labor, id est qui rerum naturam vestigatis, an ventus sic volutet ipsum pelag⁹ &c. Ab extremo axe, id est a septemtriōe. Sensus est quęrāt physici qua causa oceanus ita accedit, ita reciprocet: an propter vētos a septētrione flantes: qui ipsum pelagus faciūt intumescere: an hoc eueniat propter lunam solemqꝫ. quā causam Plinius veram esse tradidit. Tethyos vnda, id est oceanus cuius vxor a poetis dicitur tethys. Sydere nota secundo, hoc est vi lunari. luna enim dicitur secundum sydus & fœmineū cum sol primum sydus dicatur & masculum. Aestuet. i. ęstus faciat & incrementa. Lunaribus horis quia vt supra diximus æstus maris attollūt se cum exortu lunę. Flammiger an titā. i. sol. haud dubium est vt dicit Plinius sydera humore pasci. quapropter nonnunq̄ maculosa cernuntur. Sol ergo cuius ardore siccatur liquor, torrens cuncta & sorbens vt aquarum alimento saturetur oceanum erigit & facit intumescere. At mihi semper. Sēsus est cum dij arcana rerum mortalibus noluerint esse cognita: mihi semper sit occulta causa quæ efficit vt oceanus fluxus patiatur & refluxus. Tunc rura menetis. s. fluuij vel Nemetis. Sunt enim Nemetes populi Belgicę Gallię vt tradit Plini⁹

Tarbelli.

Tarbellicus. Tarbelli sunt populi Gallię Aquitanicę vt tradit Plinius. Sinum maris habent in Narbonensi littore vt refert Strabo. apud hos effodiendi aurum summum studium est. in agro Tarbellico fluuius dicitur esse Marsias qui fuit vnus ex satyris dijs syluestrib⁹. Santonus. Sātones populi Aquitanię liberi quorū vrbs est Mediolanum auctor Strabo.

Et Biturix longisqꝫ leues Axones in armis:
Optimus excusso Leucus Remusqꝫ lacerto.
Optima gens flexis in girum Sequana frenis.
Et docilis rector monstrati Belga Couini:
Aruerniqꝫ ausi latios se fingere fratres
Sanguine ab Iliaco populi: nimiumqꝫ rebellis
Neruius: & cæsi pollutus sanguine Cottę.
Et qui te laxis imitantur Sarmata brachis
Vāgiōes: Bathauiqꝫ truces: quos ære recuruo
Stridentes acuere tubæ: qua Cinga pererrat

SVLPI. Bituriges. Cubi. Iosci. Axones.

¶ Biturix. Bituriges populi liberi in Aquitania qui dicuntur etiam Cubi authore Plinio & Iosci vt ait Strabo. Axōes, Accolę Axonis fluuij in finibus Remorum vt est apd̄ Cęsarem. legitur & Suessiones armis: nam hi inter Germāos & sueuos ꝓximi Menapijs sūt vsqꝫ ad Sequanę amnis exitū: vt Strabo tradit. Plini⁹ Suessiōes in belgica ponit. Leues in lon. ar. agiles in hastis longioribus.

Leucus.

Leuc⁹ Leuci Belgicę populi liberi super Mediomatricos & prope Treuiros & Lingōes sunt.

Remus.

Remus. Ex treuiris & Neruijs Senōes & Remi sua in occasum domicilia habent vt ait Strabo. At Cæsar inquit eos ex Belgis Galliæ ꝓximos esse. Excusso lacerto: ad iaculandum Gens sequana. Post Heluetios sequāi & Mediomatrici Renum incolūt.

Sequana.

Sequana. q fluuius a Belgicis Celtas separans Parrhisios diuidit. Flexis frænis in girum ad doman-

Belga.

dos & vertēdos in circulū equos. Belgas. Belgica ea pars Galliæ est quæ a Scalda ad Sequanam iacet: Belgæq; ipsi per gentes quindecim diuisi sunt.

Couinus.

Docilis rector mōstrati Couini. qui facile didicit regere currum cameratum quem sua lingua Couinum galli appellant. Monstrati. a Britānis, & Germanis qui plurimum illis vtuntur & valent. resumaturq; illud gaudent amoto hoste.

Aruerni.

Aruerni in Aquitania liberi populi sunt vt Plinius tradit. hi ex Troianis ortos se prædicabant a quib⁹ & Romani duxere originem. Latios, Romanos. Iliaco, Troiano. Fingere, quia non verum erat. Neruius, in Belgica fera gens Germanica natio cōtigua Triusgris. Strabo & Cæsar. Nimium rebellis. sæpe enim cōtra Cæsarem rebellauit: & cum is abesset i Britānia. L. Cottam & Titurių Sabinū legatos Cæsaris Neruij interfecerunt & postea in Q. Ciceronem se contulerunt vt scribit Cæsar commētario

Vangiões.

v. Pollutus: maculatus. Vangiões. prope Incubos populi accolæ Rheni Germaniæ gentes. Laxis brachis. Vtūtur enim caligis clau

Sarmatæ.

Brachæ.

sis vt Sarmatę Scytharū gentes, q̃ a Mœotide incipiunt Boreamq; versus quīdecim dierum itinere se extendunt. Sunt brachę vestes breues & strictæ quibus pudenda velātur ab vmbilico ad genua. si vero ad talos vsq; pro

Rhenões.

Bathaui.

cedant laxæ sunt. quandoq; pro Rhenonib⁹ accipiuntur quæ totum corpus operiunt. Bathaui: Germāiæ populi in insula Rheni. Truces: terribiles. Tubę re. ęre. litui inflexi. Acuere, incitauere in bella. Qua. & qui sunt ea qua Cinga ex pyreneis montibus in Iberum fluit

Cinga.

Rhodan⁹.

intelligit autem eos qui contermini sunt Hispaniæ. Pererrat: errando discurrit. Rhodanus, gallię fluuius a Rhodano oppido quod pręterfluit denominatus, ex alpibus oritur & citato descendens cursu per Lemannum lacum fertur integer tendens in occidentem: & gallias diuidens flectitur in meridiē: & Arari Isara Druentiaq; susceptis effluit in Tyrrhe

Arar.

nū. Ararim. Arar ex alpib⁹ labit̃ Sequanos Heduos & Lyncasios discernens vt ait Strabo.

Gebenna.

Gebennas. Gebenna mons inter Aruernos & Heluetios medius in quo est eiusdem nominis Gebēna ciuitas.

Treuir.

Treuir: in Belgica populi liberi prope Leucos & Lingões sunt Conuerti, in Italiam.

Ligur.

Tōse ligur. Liguria a ligisco Phaethōtis filio dicta inter Galliam, & Hetruriam & Macrā & Varum flumē ab imis alpium iugis extēditur. ei⁹ caput est Genua.

Liger:

Galliarum diuisio.

Sed ego censeo legendum liger qui fluuius e Cenienis montib⁹ ortus inter Pictões & Vamuitas excurrēs Aquitanos a Celtis diuidit & in Britannicum oceanum exit. Ponitúrq; Liger pro Accolis. Prælate to. co. præpositę in crinium laude togatæ Gallię. Gallia em̃ omnis comata vno nomine appellata in tria populorum genera diuiditur amnibus maxie distincta. Scalde ad Sequanā Belgica est ab eo ad Garūnā Celtica: eadēq; Lugduneñ. Iñ ad Pirenei montis excursum Aquitania Aremorica ante dicta. Ad hæc tribus distinguunt nominib⁹ Gallias. Togatam Liguriam: Comatam Burgundiam & Franciā: Brachatam Teutonicam vocant.

Gurgite. qua Rhodanus raptū velocib⁹ vndis
In mare fert Ararim. qua mōtib⁹ ardua sūmis
Gens habitat cana pendentes rupe Gebēnas
Tu quoq; lętatus cōuerti prælia Treuir.
Et nunc tonse Ligur: quōdam per colla decora
Crinibus effusis toti prælate comatæ,

¶Et Biturix. Prosequitur Catalogum de popłis Gallię apud quos hibernabāt cū ad Cęsarē vocarentur Romani. Ordo est. Et Biturix populus ille in Aquitania vulgo Bourgis dicitur. declinatur autem huius Biturigis. gaudet sup. hoste amoto. Et Axones populi (caue legas Saxones q̃uis Aldus ita legit Beroaldus autem Suessones. Preterea Aldus vbi est Rhem⁹ seu Remus scribendū Rhenus impssit: & Aluerni vbi Beroald⁹ & alij fere Aruerni, & vulg⁹ Auerni legūt) in finib⁹ Remorum accolę Axonis fluuij, leues. i. agiles in armis longis. i. q̃uis lōga gerāt arma, sup. gaudēt &c. Leucus populus ille prope treuiros, & Lingones, & Remus populus Remeñ. optimus. i. peritissimus aut aptissimus, lacerto excusso. i. nudato aut extenso ad iaculādum, gaudet amoto hoste: & gēs Sequana. i. accola sequanę optima. i. peritissima frenis flexis in girum. i. obuertendi equi: & ita obequitandi scientissima, & Belga. i. Belgicus populus in quindecim gētes diuisus a scaldead sequanā vsq;, rector, id est moderator docilis. i. aptus quia cito docetur, Couini id est currus camerati & cooperti monstrati a Germanis & Britannis qui illo in transuehendis populis vtuntur: & Aruerni populi Galliæ in Aquitāia ab Iliaco sanguīe. i. qui se a Troianis oriundos asserunt, & ita ausi fingere. i. asserere, se fratres latios. i. latinorum a Troianis oriundorum: sicut & Frāci oēs, & Britanni eandem originem agnoscunt. repete semper gaudet aut gaudent &c. & Neruius. i. populus Belgic⁹ quem Tornateñ. seu Tornaceñ. esse volunt: nimiū rebellis, quia fera gēs est: & pollutus sanguine Cottę. s. Lucij Cottę & Titurij sabini legatorum Cæsaris quos interfecerunt. Et Vangiones accolę Rheni prope Incubos Tulēses, Metēses, Spirenses, Magūtinos &c. populi Helsatiæ olim Heluetię: qui o Sarmata, imitātur te, brachis. i. femoralibus laxis. i. fluentibus & clausis caligis more Sarmatarum: & Bathaui populi Germanię nūc Hollandrini truces. i. terribiles & immiti aspectu: quos tubæ stridētes ęre recuruo. i. cum lituis, acuere. s. in prçlia, sup. gaudent hoste amoto. Et sup. gaudent ea parte: qua Cinga fluuius in cōfinio Hispaniarum ex Pyreneis mōtibus in Iberum influens pererrat gurgite. i. fluctu suo: & qua Rhodanus fert velocibus vndis. s. suis, Ararim: qui (vt dixi) vulgo Sagōa dicitur: a sanguine vt aiunt martyrum in eum apud Lugdunenses fuso: & leni fluit agmine inter Sequanos, & Heduos Oclycasios, in mare. s. Tyrrhenum seu Lygusticum, per Lugdunum Viēnā ac Volcas seu Auignionem decurrens: & qua parte gēs ardua quantum ad situm, habitat sup. in mōtibus summis, Gebennas pēdentes in caua rupe. s. montis eiusdem nominis in finibus Allobrogū. vñ pons Rhodanum iungit ad Heluetios, & eos quos Bressanos dicūt, sup. gaudent &c. & o Treuir populus in Belgica Gallia. qui tamen teutonice loquitur sicut plurimi alij qui Gallię addicuntur eo q̄ a Germania per Rhenū discernuntur: tu quoq;. i. etiam tu lætatus sup. es: prælia conuertia te in Romanos: & o liger. i. accola Ligeris fluuij ingentis in Gallia, Aquitanos a Celtis dirimentis & in Britannicum oceanum exeuntis, tonse nunc. i. qui non ampli⁹ comatus es: sed prælate. i. præpositæ & plus laudate quondam. i. olim: toti comatæ, scilicet galliæ, crinibus, id est capillis effusis. i. diffluentibus tibi per colla decora, sup. lętatus es prælia conuerti. Cana autem rupe propter niues dixit. Sunt tamen qui malint de li

gure Galliæ transalpinæ gallis incola intelligi: qui eam regionem incolit. cui⁹ Genua capnt est: & prius comatus erat vt cæteri galli, sed nunc. i. tempore quo Lucanss hæc scripsit, tonsus, more Italorū: & id magis placet, quia nō est vero simile medios Galliæ populos a Gallis deciuisse in cultu corporis.

BERO.

Bituriges.

¶Et Biturix. Bituriges duplices sunt in Aqtania: alteri prope Santones liberi cognominati Iosci: alteri cognominati Cubi. Auctores Plinius, & Strabo. Suessiones popłi Belgicę sunt fratres & consanguinei Remorum vt refert Cęsar in commētarijs. Leucus Re

Leuci.

musq;. Leuci liberi: Remi fœderati sunt ex Belgis auctor Plinius. optimi sunt iaculatores. Excusso lacerto. i. vibrato in emittendis telis. Sequana gens. Sequani in Belgica sunt optimi equites. Belga. Gallia est omnis vt scribit Cæsar diuisa in partes tris. vnam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiā Celtę. Monstrati Couini Couinus genus est currus, quo præsertim Britāni vtuntur in pugna vt tradit Pomponius Mela: & est proprie currus gallicus.

Aruerni.

Aruerni. Aruerni liberi in Aquitania, qui cum se oriundos a Troianis esse dicerēt: audebāt se appellare fratres Romanorum, qui & a Troianis originem habent. Vnde Vergili. de Iulio Cæsare Iulius a magno demissum nomen Iulo. Hedui vere dicti sunt fratres Romani populi. Vnde Cicero. ait fratres nostri Hedui. Duę fuerunt factiones in Gallia alterius principatum tenuerūt Hedui, alteri⁹ Aruerni vt scribit Cęsar Neruius. Neruij sunt populi Belgicæ attingentes fines Ambianorum homines feri magnæq; virtutis. de

Neruij.

his multa Cæsar in Commētarijs. Nimiūq; rebelles. Ideo dicuntur nimium rebelles Neruij quoniam increpitabāt reliquos Belgas qui se popło Romāo dedidissent: neq; se legatos ad Cæsarē missuros neq; vllam pacis conditionem accepturos affirmabāt. Cum Neruijs periculosissimum difficillimumq; Cęsar bellum gessit. Cęsi pollutus sanguine Cottæ. L. Cotta & Titurius Sabinus legati Cæsaris cum vna legione fraudibus Ambiorigis circumuenti atq; interfecti sunt in Eburonibus populis Gallię Lugdunensis, quę alio nomine dicit̃ Cel

Cotta.

tica vt auctor est Plinius. Lōga est historia de morte Cottę apud Cæsarem in quinto commētario. Vangiões Vāgiones populi sunt in Belgis: qui brachis, hoc est vestibus laxissimis imitant̃ Sarmatas. Suntq; Sarmatæ

Sarmatæ.

Brachę.

populi Scythici alio nomine dicti Sauromatæ vt testatur Plinius. Qui vt inquit Ouidius. vestibus effusissimis vtūtur. & Rhenones, hoc est vestes ex pellibus gestant. Bracchæ dicuntur vestes amplissimę. Vergilius. Medis laxior indicisq; Brachis. Similiter vt inquit Hieronymus Brachas appellamus femoralia quę sunt tegumenta ad verenda tegenda. A brachis Narbonensis prouincia dicta est brachata vt tangit Plinius. Batauiq; truces Bataui Insulā nobilissimam quam facit Rhenus incolūt virtute pręcipui vt inqt Tacitus. Aere recuruo. i. q animant̃ sonitu tubarum ad ineundam pugnam. Qua Cinga pererrat. Cinga duplex est fluui⁹ vnus in Gallia & alter in Hispania. Qua Rhodanus. Rhodanus dict⁹ est a Rhoda ciuitate Rhodiorum ibi condita vt refert Plinius. Arar fluuius est ex alpibus labens. Sequanos Heduosq; discernit vt auctor est Strabo. Rhodano cōmiscetur incredibili lenitate ita vt oculis in vtram patrem fluat iudicari non possit: vt scribit Cæsar. Pendētes rupe Gebēnas. Gebēna mons est quo pro Gallię cōfinio & termino vna cum Iura vsus est Agrippa. Cana rupe propter niues quę fere semper in Gebēna conspiciuntur. Treuir. Treuiri populi sunt liberi in Belgis qui vt scribit Tacitus ambitiosi sunt circa affectationem Germanicæ originis. Conuerti. s. a Gallis in Romanos. Et nunc tonse Ligur. Ab amne Varo incipit Liguria: quę fluuio Macra separatur ab Hetruria vt Plinius & Mela scribunt. Olim Ligures nutriebant comā & capillos. hinc nonnulli Liguru m populi

Ligures.

Comata Gallia.

nuncupantur a Plinio Capillati. dicit ergo Lucanus q̄ quōdam Ligur capillatus totam comatam Galliam pulchritudine comarū antecellebat. quæ Gallia a comis Comata est denominata. verba Plinij hæc sunt. Galia omnis Comata vno nomine appellata.

Et quibus immitis placatur sanguine diro
Teutates: horrēsq; feris altarib⁹ Hesus.
Et Taranis Scythicæ non mitior ara Dianæ.
Vos quoq; qui fortes aīmas belloq; perēptas
Laudibus in longum vates demittitis æuum:
Plurima securi fudistis carmina Bardi.
Et vos Barbaricos ritus moremq; sinistrum
Sacrorū Dryidæ positis repetistis ab armis.
Solis nosse deos: & cœli numina vobis
Aut solis nescire datū ē: nemora alta remotis
Incolitis lucis: vobis auctoribus vmbrę
Nō tacitas Erebi sedes Ditisq; profundi
Pallida regna petunt: regit idem spiritus art⁹
Orbe alio: longę canitis si cognita vitę
Mors media ē: certe ppłi quos despicit arctos

SVLPI.

Teutates.

¶Immitis. Quia nō nisi humano sanguine placatur. Teutates, qui mortis deus interpretatur Mercurium hoc nomine Galli appellāt quem ægyptij vt in tertio de natura deorum Cicero docet Their vocant.

Their.

Hesus.

Hesus hor. asper & sæuus quia humanis victimis vt docet. j. libro Lactātius placabatur. Eum aliqui Martem esse existimāt. Cicero vero Aristeum Apollinis filium oleæ inuētorem.

Taranis.

Taranis ara qui Iuppiter interpretatur.

Diana taurica.

Non mi. ęque crudelis quia humanis hostijs gaudet. vt Diana quę in Taurica colit̃ regiōe vbi Perses œthæ frater id sacrificij genus primus instituit. siue vt malunt alij Thoas cum illuc a cęde Lemniaca peruenisset. Vosq;. Strabo libro. iiij. inquit. Apud omnes tres passim nationes eximio in honore sunt: Bardi, Vaties, Dryidæ.

Bardi.

Vaties.

Dryidæ.

Vide Ascē sium.

Bardi quidem laudationibus rebusq; poeticis student. Vaties autē sacrificiorum naturaliumq; causarum curæ dediti. Dryudæ pręter causarum naturalium studia moralem disciplinam exercent. Iustissimi autem omniū opinione cum sint, priuata & publica iudicia eorum fidei mandātur. Addit præterea q̄ diuersis cruciatibus homines afficiendo immolabant. Bardi va. Bardi poetæ, q lingua Gallica cantores significant. Securi: aut quia laudationibus tantummodo vacant, aut q a me

tum Romanorum multũ depoſuerunt. Qui for. quia geſta virorum fortium noſcẽda po ſteris traditis. Dryidę: ſic dicti q̃ ſub quẽcu bus viuant & vaticinẽtur. Δ quo enim quærc⁹ eſt. De eis apud Plinium in fine. xvj. & in Cę ſaris commẽtario ſexto leges multa. Barba ricos: inhumanos, efferos. Siniſtrũ mo. puer ſam conſuetudinem. Nam hominem diuina tioni deſtinatum in rei go feriebant: quoſdã ſagittis afficiebant: quoſdam in ſacris ædib⁹ patibulo affigebant. Repetiſtis. poſt diſceſ ſum militum Romanorum in quos arma te nebatis. Solis noſ. de. ex moribus & opinio ne ipſorũ poeta cẽſet: aut ſolos Dryidas ma gos veram dei cognitionem habere, aut ſo los ignorare. Incolitis al. ne. habitatis altas ar bores quas in lucis ſacris amœnitatis cauſa habetis. Vobis au. Vobis aſſerentibus inquit animæ non eũt ad inferos ſed ad alium orbẽ vbi vita ſempiterna fruuntur. Tacitas: quia ſilentium loca. Verg. Loca nocte ſilentia late Herebi: inferni, per quem accipimus ſedẽ eo rum qui bene vixerunt. Ditis, Plutonis. Palli da: ab effectu quę pallorem inducũt: & Tarta rum damnatorum locum intelligit. Idẽ ſpiri tus: eadẽ anima ſuſtinet nouũ corpus. Orbe alio: ſiue apd. Antípodes ſiue in inſulis fortũa tis. Canitis ſi cog. ſi vera & cõperta loquami ni. Mors eſt. Melon. vi. media morte peruenī tur ad illam vitã æternam. Populi quos deſ. ar. Dryidæ ſeptentrionales. Errore: opinio ne. Quos il. ideo certe felices quia mortẽ ma ximum terribilium vt Ariſtoteles inquit nõ timent: ipſaq̃ gaudent. vt qui ad immorta litatem peruenturi. Hi quoq̃ vt Valeri⁹ ſcribit pecuniam in alio orbe reſtituendã credere nõ dubitãt. Leti, mortis. Inde, ex mortis ſecuri tate. Ruendi in fer. pugnãdi oppetẽdiq̃ mor tem. Capaces, patientes & quę non terrentur Et ignauum eſt. turpe eſſe exiſtimant mor tẽ effugere. Et vos op. ar. vos qui repellebatis. Caicos. Caici Germãię popli comati ac colę Rheni ſunt. dicuntur & Cauci. Feroces: a Caicis ferocib⁹ habitatas. Apertum orbẽ. Germaniã: ad quã inuadendã primus Cæſar aliis aditum patefecit.

Caici.

BERO. Teutates.

¶ Teutates. Galli deum maxime Mercuriũ colunt, quem Teutatem appellãt. Hui⁹ ſunt plurima ſimulacra: hunc omnium inuentorẽ artium ferunt vt Cæſar tradit: huic pro victi mis homines immolant: adminiſtriſq̃ ad ea ſacrificia Dryidibus vtunt. Alij immani ma gnitudine ſimulacra habent: quorum conte xta vimmibus membra viuis hominib⁹ com plent. Quibus ſuccẽſis circumuenti homies flamma exanimantur. Quoſdam ſagittis cõ figunt & intra ſacras ędes patibulo ſuffigunt vt refert Strabo. Vnde immitis dicitur a Lu cano Mercurius: qui ſanguie gaudet humano. Heſus. Galli poſt Mercurium colũt Mar tem quem Heſum nuncupant: & Iouem quẽ Tarattẽ vocant vt meminit Lactãti⁹: quos ſi militer victimis humanis placant. Quapro pter dicit aram Iouis apud Gallos non eſſe mitiorem & ſanctiorem ara Dianæ Scythicę In Taurica enim regione Scythię, Hecate fi lia Perſes immanitate & veneficijs pollẽs pa

Heſus.

Felices errore ſuo: quos ille timorum
Maximus haud vrget leti metus: inde ruendi
In ferrum mens prona viris: animæq̃ capaces
Mortis: & ignauum eſt rediturę pcere vitę.
Et vos crinigeros bellis arcere Caicos
Oppoſiti: petitis Romam: Rhenique feroces
Deſeritis ripas: & apertum gentibus orbem.

¶ Et quibus &c. Cõtinuo proſequit cœptam narrationẽ hoc ordine. Et ſup. lętati ſunt prędia conuerti illi quibus Teutates .i. mortis deus videlicet Mercurius apud Gallos (Iuxta quod dicitur æne. iiij. Tum virga m capit: hac animas ille euocat or co Pallẽtes: alias ſub triſtia tartara mittit. Dat ſomnos adimit q̃: & lumina morte reſignat) immitis quia ſimpliciter implaca bilis: quia ſi nulli mors impia parcit: debemur morti nos nũq̃ placat tamen ad tempus, ſanguine diro. i. deorum ira effuſo. i. humano. itaq̃ multitudini ad temp⁹ parcere credebatur ob cæ dem vnius: in quam ſententiam dicitur ænei. v. Vnũ pro mul tis dabitur caput. & quibus placatur Heſus. i. deus ille Gallo gę aut Mars, aut Ariſteus, horrens. i. horrendus aut aſper & ſęu⁹ altaribus feris. i. efferis & immanibus vtin quib⁹ humanus of fertur ſanguis: & ara Taramis aut vt Ald⁹ legit Taranis. i. Io uis non mitior ſup. ara Dianę Scythicę. i. tauricę regionis vbi Diana Fiſcelis humano ſanguie placabatur: vt recitat Serui⁹ ad illud ænei. ij. Sanguine placaſtis ventos & virgine cæſa &c. quod ſacrificium inſtituit aut Perſes aut Thoas vt Sulpitius modo recitauit. Bis vt inquit Omnibonus cõſtruitur ara: ſed quod in textu ponitur nominatiui caſus eſt: conſtruitur enim cum placatur: quod ſubauditur conſtruitur cum mitior in ab latiuo. Q ui vero ſint non dicit author nec cõmentarij: de Gal lis autem loqui certum eſt: & forte de Maſſilieñ. qui vt Serui⁹ recitat puerum teneriter educatum in ſupplicijs ſeu ſupplica tionibus deorũ circunductum mactabant: imprecãtes in eũ ſi quid mali ciuitati immineret. vnde & ſacrũ execrabile dixit Maro. Vos quoq̃ o Bardi. i. cantores, qui exiſtentes vates. i. diuini, demittitis laudibus veſtris in longum ęuũ, animas for tes & peremptas bello, fudiſtis iam ſecuri plurima carmia. Si Vaties legatur, ordo ſit. Vos quoq̃ o Vaties populi Galliæ, Bardi. i. cantores ſecundum linguam Gallorum olim: qui de mittitis. ſ. ad manes, in longum ęuum. i. longi ęui memoriam laudibus. i. per laudes veſtras & cantationes, animas fortes & peremptas bello. i. quorum officium eſt aimas in bello pro pa tria occiſorum debitis laudibus proſequi & æternę memoriæ commẽdare: ſecuri. ſ. effecti per Romanorum abitionem: fu diſtis. i. abunde ſed nequicq̃ ceciniſtis de Gallis occiſis, pluri ma carmina. Et vos o Dryidę, ſacerdotes arcani Gallorũ (ſic dicti q̃ ſub quercubus viuitis & vaticinanimi. nã Drys dryos quercus dicitur: druinos autẽ quærmus. vnde a quibuſdã Dru idæ vocantur: a Tortellio autẽ Dryidæ: a Sipontino & com mentarijs huius Dryudæ. Sed putẽ per errorẽ imprimentiũ id cõtigiſſe: nam græce Δρυΐδαι ſcribitur. Vnde Diogenes La ertiꝰ apud Stephanũ Δρυΐδαι ἔθνος γαλατικὸν φιλόσοφον. Q̃ vero etiam Druida ſcribatur eſt q̃ pro y ſæpe u reperitur. Neq̃ a ſola quærcu dicti videntur. Nam Nicãdri commẽtator in Theriacis aſſerit antiquiꝰ omnem arborem Δρυν dici. De ijs autem plurima dicit Io. Baptiſta Pius in annotationib⁹ po ſteriorib⁹ cap. lxij. quod poſt Bcroaldum addam.) repetiſtis ab armis poſitis. i. depoſitis & ſedatis. i. vt primum bella erãt ſedata, & hoſtis extuerat, repetiſtis ritus Barbaricos. i. ſolitas cerimonias & ſuperſtitiones Barbariæ plenas, & morem. i. in ſtitutum, ſacrorum, ſiniſtrum. i. peruerſum: vt Sulpitius cau-

ſam affert. Datum eſt. i. conceſſum a diis, vobis ſolis noſſe de os quia dicunt ſe habere colloquia arcana in ſyluis cum ipſis diis, & numina cœli. i. etiam deos cęlestes aut datum eſt vobis ſolis neſcire deos quia p ſuperſtitionem ſingularem ab aliorum religione diſſentitis: & ita aut ſoli ſcitis deos ſi non erratis, aut ſoli neſcitis. aut ſenſus eſt datũ eſt vobis ſolis, aut noſſe. i. ap probare & recipere deos aut neſcire deos. i. improbare & inficiãs ire deos eſſe. quia penes vos eſt decernere qui diį recipiendi ſint, qui non: quia vos incolitis alta. i. denſa & profunda nemo ra ſup. in lucis. i. ſyluis inceduis & alicui luci ſacris: remotis. ſ. a conſortio hominum. i. deſertis. Vmbræ. i. animę defuncto⁹ non petunt vobis authoribus. i. ſecundum authoritatem ve ſtram. i. vt vos authores eſtis & prædicatis, ſedes erebi. i. inferi ni, & regna pallida. i. pallorem inducentia, Ditis. i. Plutonis, p fundi. i. inferni, hoc eſt ſecundum authoritatem veſtram animę corporibus exutæ non deſcẽdunt ad inferos: ſed idem ſpi ritus qui rexerat membra in veſtra regiõe: regit artus. ſ. huma nos, in alio orbe. i. mundo aut parte eius: ſicut adhuc vulgus dicit defunctos in paradiſum aut alterum mundum migrare ſed fideliori modo q̃ illi: qui cum populo perſuaſiſſent eſſe al terum mundum in quem migrarent: non dubitauerunt pluri mi hic mutuo dare quod illic recipercnt, videlicet apud Anti podas aut in inſulis fortunatis. Si vos canitis. i. prædicatis co gnita. ſ. ex reuelatiõe deorum, mors eſt media. i. mediatrix lõ gæ vitæ, quia per eam peruenitur ad æternam vitam, certe po puli quos arctos. i. vrſa deſpicit. i. deorſum videndo inſpicit. i. poſiti ſub ſeptemtrione: ſicut primo ænei. dicitur. Deſpiciẽs mare veliuolum. i. deorſum videns: quia cum diį deorſum vi dent deſpiciunt, at cum homines deſpiciunt hominem, eum contemnere intelliguntur. Per hos autem Commẽtarij intelli gunt Gallos ſeptemtriõales aut Dryidas ipſos: ego vero Ge tas intelligo: quia mortem contemnunt laudato vulnere Getę vt dicit Maro. Dicas forte id Gallos quoq̃ præcipue a Dry idis perſuaſos feciſſe, non inficias eam. Roges igitur cur po tius getas intelligam: an q̃ illi magis ſub ſeptẽtrione ſunt? Iu uat fateor hoc: ſed eſt mihi potior ratio: quia ſi cognita & ſpe cta eſt ea res Dryidis non ipſi ducũtur errore: ſed getę qui neſci entes aliam vitam aut alium mundum, nihilominus mortem contemnũt: & ita per errorem ſuum felices ſunt quia cito in re gionem felicium peruenient: cum Dryidæ ſint felices per ſciẽ tiam. Dicerem tamẽ narrationem redire ad Gallos vt tibi inde ruendi &c. rurſus loquatur de Gallis. Ordo igitur eſt. Populi quos arctos. i. vrſa aut polus arctic⁹, deſpicit, felices ſup. ſunt errore ſuo quia per mortem cito aſſequuntur felicitatem cum tamen id neſciant: & ita contemnendo temerarie mortẽ errant & tamen feliciter, vtpote quos metus ille maximus timorum .i. metuum, videlicet metus leti. i. mortis, haud vrget. i. non af ficit. Inde quia Dryidæ prędicant alteram vitam, mens. i. vo luntas, ruendi in ferrum. i. arma oppoſita eſt, viris, id eſt virili illi populo, prona. i. procliuis: & animę ſunt capaces mortis: & parcere vitę rediturę eſt. i. exiſtimatur ignauũ. i. adignauiam p tinere. Et vos o milites Romani: oppoſiti. ſ. a Cęſare arcere. i. ad arcendum bellis. i. a bellis inferendis, Caicos populos illos Germanię, crinitos. i. capillatos multũ aut piloſos, petitis Ro mam, & deſeritis ripas Rheni feroces. i. a Caicis ferocibus ha bitatas, & deſeritis orbem. i. oram aut regionẽ, hoc eſt Germa niam, apertum. i. tunc primum a Cæſare peruium factum: gẽ tibus. ſ. volentibus ipſum inuadere.

Bardi.

Druides.

¶ Quãtas & q̃ deformoſiſſimas in Flauio Vopiſco maculas inuenerim (quę poſſum dicere) ex hac menda, quam ſubtexam, exemplum capere poteris Dicebat: inquit Vopiſcus: Aurelianus Gallicanas conſuluiſſe Dryadas ſciſcitantem vtrum apud eius poſte ros imperium permaneret. ſi promiſcuę lectioni ſubſcribis interpretatio facillima eſt: ipſum Aurelianum cõ ſilium cepiſſe a nymphis Gallicãis, quæ dicuntur Dryades ἀπὸ τῶμ δρυῶν, hoc eſt quærcubus: quippe cum quærceta ſint nymphis illis conſecrata. Sunt autem quęrceta loca quercubus conſita: vt caſtaneta caſtaneis, coryleta coryliſ, citreta citreis pomis, laureta lauro, fraxineta fraxino, & ſic deliqs. Amadryades vero nym phæ vocitantur, quæ cum quærcubus gignuntur, & moriuntur. Lectio tamen elegãtior eſt hæc ſi ſcribis Gal licanos Druidas. Sunt enim Druidæ Gallorum magi, hoc eſt ſapientes: de quibus multa Plinius, & Sueto-

Ioãnes Baptiſta Pi⁹.

Druidæ. nius:plenius tamen Cęsar belli Gallici Commẽtario; sexto. quæ scribit ille sunt hæc. Druidæ rebus diuinis intersunt:sacrificia publica ac priuata procurant:religiones interpretantur. Ad hos magnus adolescentum numerus disciplinę causa concurrit:magnoq; hi sunt apud eos honore. Nam fere de omnibus controuersijs publicis priuatisq; constituũt:& si quod est admissum facinus:si cędes facta:si de hæreditate,de finibus cõtrouersia est:iidem discernunt,præmia pœnasq; cõstituunt. Si quis aut priuatus aut publicus eorum decreto non stetit,sacrificijs interdicunt. hęc pœna apud eos est grauissima. Quibus ita est interdictum:ij numero impiorũ, ac sceleratorum habentur:ijs omnes decedunt:aditum sermonemq; diffugiunt:ne quid ex cõtagione incommodi accipiant:neq; his petentibus ius redditur:neq; honos vllus communicatur. His autem omnibus Druidibus præest vnus,qui summam inter eos habet auctoritatem. hoc mortuo,aut si quis ex reliquis excellit dignitate succedit:aut si sunt plures pares,suffragio Druidum:nonnunq; etiam de principatu armis cõtendũt. Hi certo anni tempore in finibus Carnutum:quæ regio totius Gallię media habetur:considunt in loco consecrato. huc omnes vndiq; qui controuersias habent,conueniunt:eorumq; iudicijs,decretisq; parent. Disciplina in Britãnia reperta:atq; inde in Galliam translata esse existimatur:& nunc qui diligentius eam rem cognoscere volunt:plærunq; illo discendi causa proficiscunt. Druides a bello abesse consuerũt,neq; tributa vna cum reliquis pendunt:militię vacationem,omniumq; rerum habent immunitatem. tantis excitati præmijs,& sua spõte multi in disciplinam conueniunt,& a propinquis parentibusq; mittuntur. magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur. Itaq; nonnulli annos vigiti in disciplina permanent:neq; fas esse existimant ea literis mandare cum in reliquis fere rebus publicis,priuatisq; rationibus græcis literis vtantur. In primis hoc volunt persuadere non interire animas:sed ab alijs post mortem transire ad alios:atq; hoc maxime ad virtutem excitari putant metu mortis neglecto. Multa præterea de syderibus,atq; eorum motibus,de mundi ac terrę magnitudine,de rerum natura,de deorum immortalium vi ac potestate disputant,& iuuentuti tradunt. Hæc curiose satis Cæsar. Addit Plinius Druides dicta roboribus. Δρύς enim græce quærcus dicitur. Propterea Dryides quidam vocare malunt:res leuis & parui momẽti: y enim in v verti potest:addito a latinis ielemento. in dictionibus græcis peregrinitatem abhorrentes quandoq; aliquid addimus. Nihil habẽt Druides,ita suos appellant magos Galli,visco & arbore in qua gignatur,si modo sit robur,sacratius:omnia sanantem appellantes suo vocabulo. Erant apud Gallos duo genera sacerdotum vaticinãtium Bardi.s.& Druides,de quib⁹ sic heroice canit arduus Lucanus.

Plurima securi fudistis carmina Bardi &c.

Mirũ est Druidas Cęsarem ab armis excludere:Lucanum vero bellis iserere. *Scribit Strabo* passim apd oẽs Gallos eximio in honore haberi Bardos,Vaties,& Druidas. Bardi laudationibus quidem ac reb⁹ poeticis iudent. Vaties autem sacrificiorum naturalium q causarum curæ dediti. Druidæ præter causarum studia moralem disciplinam exercent:iustissimi autem omnium opinione:cum priuata & publica iudicia eorũ fide mãdentur:vt rem ante bellicam iudicarent:capitis quoq; iudicia eorum sententię permittebantur. Lego tamẽ ve

SVLPIT. tulam Dryadem præsciuisse Dioclitiano imperium cum a prum interfecisset.

¶ Cæsar vt immen. Cęsar legionibus euocatis frustra tentata concordia per. L. Cęsarem & Roscium prætorem quibus dederat mandata. Pompeius. M. Anto. cum cohortibus quinq; Aretium misit:ipse ad Ariminũ cum duabus legionibus substitit:delectum habere instituit:Pisaurum Sanum Anconã singulis cohortibus occupat:vt ait Cęsar. Appianus vero inquit Cæsar ab Arimino vbi non diu moratus ad vlteriora contendit arcibus præsidium imponens & quęcunq; in transitu obstiterant,vel vi,vel humanitate sibi vendicans. Immensęvi. col. ro. vt magna potentia ex coadunatis legionibus. Maiora. q̃ esset Arimini occupatio. Spargit. Spargit cohortes. metonymia. Cõplet,presidijs firmat. Vana quoq;. Terror vrbis describit de quo fere sic Appianus. Fugæ igitur & concursiones omnibus in locis summa trepidatione fieri cęptę: quum Cęsarem cum vniuersis copijs adesse crederent. Quæ omnia intelligẽtes cõsules Pompeium vrbe egredi & per Italiã delectus agere veluti rep. extremo in periculo posita iusserunt. Vana,inanis. Accessit:addita est. Irrupit,aggressa est. Intulit,immisit in animos velut conspicuam. Velox nũ. fama ipsa,quo nullum malum velocius vt ait Maro. Properantis,festini. Nam Cæsar erat præceps in omnia. Innumeras lin. vel hominum vel ipsi⁹ famæ:cui quot sunt corpore plumę tot linguæ totidemq; ora sonant. Præconia. denuntiationes. Est qui. Aliquis Cæsaris acies Meuaniæ campos,aliquis Ortinos vasta-

Cæsar vt immensæ collecto robore vires
Audendi maiora fidem fecere:per omnẽ
Spargitur Italiam:vicinaq; mœnia complet.
Vana quoq; adveros accessit fama timores:
Irrupitq; animos populi:clademq; futuram
Intulit:& velox properantis nuntia belli
Innumeras soluit falsa in præconia linguas.
Est qui tauriferis vbi se Meuania campis
Explicat:audaces ruere in certamina turmas
Afferat:& qua Nar Tyberino illabitur amni:
Barbaricas sęui discurrere Cęsaris alas.
Ipsum omnes aquilas collataq; signa ferẽtem
Agmine non vno densisq; incedere castris:
Nec qualẽ meminere vident:maiorq; ferusq;
Mentibus occurrit:victoq; immanior hoste.
Hunc inter Rhenũ populos Alpesq; iacẽtes
Finibus arctois patriaq; a sede reuulsos
Pone sequi:iussamq; feris a gentibus vrbem

Romano spectante rapi. sic quisq; pauendo
Dat vires famę:nulloq; auctore malorum
Quę finxere timent:nec solum vulgus inani
Perculsum terrore pauet:sed curia:& ipsi
Sedibus exiliere patres:inuisaq; belli
Consulibus fugiens mandat decreta senatus.

¶ Cæsar vt immensæ. Bono ordine post collectum exercitũ copiosum commemorat quidnam Cęsar egerit & quem terrorem Romę immiserit:vtq; senatus fugerit dicens. Vt. i. postq̃ vires immensæ. i. copiæ maximę,robore. s. exercitus prius dispersi,collecto. i. coadunato,fecere fidẽ. i,fiduciã:audendi maiora. s. q̃ Ariminũ inuadendi,Cæsar. i. exercitus Cæsarianus,spargitur. i. dimittitur per omnem Italiam & complet. i. præsidio firmat,mœnia vicina. i. quę prima inuasit oppida. Et cum id faceret maiora tamen facere dicebatur. vnde fama vana. i. falsa & mẽtita,accessit ad timores vanos. i. ob veram causam habitos,& irrupit. i. vi obsedit:animos populi. s. tam Romani q̃ aliorum:& intulit. i. immisit in animos & conspicuam fecit, cladem. i. cædem & direptionem,futuram. i. patrandã a Cęsare:& ipsa fama,nuntia velox quia vt dicit Maro. Fama malũ quo non aliud velocius vllum:Mobilitate viget:vires q; acquirit eundo. Parua metu primo &c. belli properantis:quia Cęsar omnia properanter faciebat: soluit linguas innumeras. s. aut suas aut populorum:in præconia. s. de Cęsare,& exercitu eius falsa quia prędicantia de eo longe maiora q̃ essent. Est sup. alii quis qui afferat. s. Romã. i. annuntiet,turmas. i. classes equitũ audaces quod ad terrorem facit,& ideo audaces q; Gallis adiutas,ruere. i. præcipites ire in prælia illic sup. vbi Meuania regio illa Vmbriæ explicat. i. dilatat se:cãpis tauriferis: quia ibi Clitumnus lacus: in cuius ripis nutriũtur tauri candidi. Vnde Maro in gæor. Hinc albi Clitũne greges &c. Et sup. est qui afferat:alas Barbaricas. i. turmas Gallicas Cæsaris sæui. i. sæuiẽtis in patriã,discurrere sup. ea parte:qua Nar fluui⁹ ille sabino rum,de quo Maro. Purpurea Nar albus aqua &c. illabitur amni Tyberino. i. in Tyberim a Tyberino denominatum. Et est qui afferat:ipsum. s. Cæsarem caput totius mali. vnde empiricos(vt solet)ponitur ipsum,ferentem. s. per suos,oẽs aq las. i. decem legiones,quib⁹ tot aquilę prę ferebantur,& signa sup. omnia collata. i. coadunata,incedere. i. progredi põpose non vno. i. multiplici agmine. i. acie instructa,& progredięte,quia ab agendo. i. eo q; agitur agmen dicitur,& castris densis. i. cõstipatis militibus qui castra defendant: nec vident. i. non rep̃ sentant oculis mentis sug: Cæsarem sup. talẽ qualẽ meminere. i. memoria tenebant eum esse. erat enim pius & clemens: vsq; ad pœnitudinem vt docet Plinius. sed sup. occurrit mentibus. i. phantasijs,& imaginationibus eorum:maior. s. q̃ erat,& ferus,cum pium cum nouerint:& immanior. s. effectus,hoste. s. Gallo,& Britanno,ac Germano,victo,id est insolentior,& ferocior effectus propter tantam victoriam. aut ferocior hoste victo,id est q̃ hostes Barbari quos vicerat. Et sup. occurrit populos iacentes inter Rhenum & alpes. i. omnes Gallos transalpinos vt dicit Sulpitius:sed precipue Heluetios: quos Svviseros seu Svvitẽses vocãt:& Heduos ac reliquos Burgũdos:ac Allobrogas. i. Delphiates dicit:quę natio tota bellicosa est:reuulsos. i. vi abstractos finibus arctois. i. septemtrionali plaga ad quam vergunt,& in qua nati sunt: vnde addit,& a sede,id est firma habitatiõe,patria. & ita difficulter ab ea diuellũtur:quod Elissam non latuit ænei. iiij. de tyrijs loquentẽ. Et quos Sydonia vix vrbe reuelli Rursus agã pelago &c. sequ hunc. s. Cęsarem tam terribilem(ita Sabellicus legit non tũc: & melius q̃ alij)pone. i. iuxta sed a tergo. habet autem accentũ

re dicebat. Turmas,equitum classes. Meuania oppidum in Vmbria ad viam Flaminiã: pręter quod labitur fluui⁹ Theneas. Ibi & Clitumnus est candidorum armentorum & gregum ferax. Explicat. i. dilatat. Quą nar. Nar Sabinorum fluuius e Fiscello mõte defluẽs, aquis sulphureis miscetur: & iuxta Narniam oppidum pręterit:& ad Ortas in Tyberim influit. Alas Barbaricas. Turmas Cęsaris Gallicas. Omnes aquilas. Decem legiones: metonymia est. Collata in vnũ,coadunata. Agmine non vno:pluribus acicbus & exercitib⁹ Densis castris,hoc est præ copiarum multitudine densa castra faciẽs. Nec vident qualem. nec considerant,nec videntur aspicere tãmitem & placabilem. Occurrit, representatur. Immãior hoste victo:crudelior ipis quos superauit Germanis,qui immanes sunt. Vel immanior,improbior ob victos hostes. Populos iacentes. omnes Gallos transalpinos. Reuulsos,euocatos. Pone,post. vt pone sub itcõiunx. Vrbẽ:Romam. Romano, Romanis militibus:ne ipsi direptione patriæ se contaminarent. Dat vires,auget. Nam vt inquit Maro: Parua metu primo. Nullo authore. cũ nullus minarum nuntius esset. Finxere,ipsimet. Perculsum,perterritum. Percellere ad animum. Percutere vero ad corpus pertinet. Curia, Senatores reip. curã gerẽtes. Indicat enim id verbum personas & locum. Ipsi patres:interpretatio. Ex his multi Pompeium Capuam secuti sunt. Mãdat, committit. Decreta inuisa. constitutiões odio plenas:vt Cęsarẽ persequerentur,& prouiderent ne quid mali respu. pateretur:quod in tumultib⁹ semp solebant consulibus dicere. Consulib⁹:Lẽtulo & Marcello.

¶ Per omnem spargitur Italiam. Cęsar post captum Ariminum occupauit vt supradictũ est Vmbriã Picenũ atq; Hetruriã. Vana fama hoc ad historiam refertur nam falsi vndiq; rumores & metus inuasere Romanos pinde ac Cæsar cuncta occuparet ac depopularetur Quapropter Pompeius vrbe velut fugiens discessit senatumq; ac consules sequi se iussit Auctor Plutarchus. Et velox nũtia. Ita Vergilius. Fama malum quo non aliud velocius vllum Mobilitate viget. Meuania. Meuania ciuitas est in Vmbria:prope quam labitur Clitumnus fluuius, cuius aqua pota dandidos boues facit vt refert Plinius, & Seruius apud Vergilium in eo loco. Hinc albi Clitumne greges,& maxima taur⁹ Victima. hinc Lucanus campos Meuanię appellat tauriferos.

Et qua nar. Nar est amnis monte fiscello labẽs. Tyberim ingreditur vt Plini⁹ ait: aquas sulphureas trahens. a Nare Narina ciuitas nominata est. Barbaricas alas. Exercitus diuiditur in equites,& pedites. Equitum alę dicũtur ab eo q; ad similitudinem alarum ab vtra q; parte pręgant acies: vt Vegetius,& Gellius narrãt. Peditum vero dicunt cohortes. Barbaricas. i. Gallicas. Ipsum. s. Cęsarem. Vidẽt. s. animo,concipiunt eum venire ferociorem seuioremq; q̃ antea fuerat. Victo hoste. s. Gallis. Tunc inter Rhenum. ordo est. Vident populos iacentes inter Rhenum alpesq; hoc est

Meuania.

Clitũnus.

Nar.

Percello.
Percutio.
Curia.

BERO.

Gallos. Pone sequi.i.post ipsum Cæsarem venire. Iussam.s.a Cęsare. Vrbem,Romã Dat vires famæ.i.famam extollit in maius Curia.i.senatores.

in fine vt a verbo differat.& occurrit vrbem.s.Romã, iussam sup.esse a Cæsare,rapi a gentibus feris.i.immanibus & iam lato inimicis,& hoc Romano spectante: vel eo qui in vrbe erat: & cuius res erat,quo maior sit indignatio: vel eo qui in exercitu Cæsaris erat:ne contra decorum putetur quispiam in patriam sic sęuire. Sic.i.in hunc modum,quisq;.i.quilibet,pauendo.i.nimium timendo,dat famę vires.i. incremẽta.i.ea dicit futura quæ maxime timet,& sup.omnes timẽt ea sup.mala,q̃ finxere.i.per imaginationem & cõiecturam opinati sunt futura,nullo authore.i.certo assertore.i.q̃is nullus esset certus author,malorum.i. incommodorum quæ timebant.Quia sicut imaginata bona pariunt vera gaudia,ita mala tristitiã. Nec solum vulgus.i.vilis popellus,perculsum.i.stupefactum & perterritum:inani terrore,quia plus timebat q̃ timendũ erat:& si senatus potenter cum Pompeio obstitisset cœptis Cæsaris nunq̃ forte voti compos euasisset:pauet.i.extimescit,sed &.i. verum etiam Curia.i.collegium senatorum,& pro.i.ipsi patres.s.conscripti.i.senatores exiliere sedibus.i.mansionibus,ac domibus suis,quas præ timore quasi saltantes dereliquerunt:quia pedib⁹ timor addidit alas:& senatus.i.collegium senatorum,fugiens.s.ex vrbe:mandat cõsulibus.s.illius anni Lentulo,& Marcello:decreta belli.s.gerendi:inuisa.s.consulibus: qui ea non libenter obiuerant propter timorem Cæsaris,aut inuisa.i.inuidenda & odiosa,propter accrbitatem in Cæsarem.

SVLPIT. ¶Quętu. pe.& quę. Ad q̃loca confugiant & vnde discedãt. Incerti: Synthesis. Quo tu impe.fu.quo metus & fugiendi stimulus abstulit. Vrget preci.impellit festinum. Seriegh her.lon.continue & ordinate multitudines egrediuntur. Credas:credere possis inquit aut domos comburi aut terræ motu vexari. Faces ne.incẽdium. Corripuisse,occupasse. Nutantes tremẽtes & inclinantes. Pẽdere,minari casum. Ruina quatiente:ruinoso impetu agitãte. Lymphata,furiosa. Lymphati dicũt mente commoti qui ex aqua vitium traxere.

Lympha.

cuius est huc atq̃ illuc discurrere. Lympha enim est a q̃, quod fit a nympha mutata littera Lymphati ergo nympharum furore percussi dicuntur,sicut Ceriti cereris.Vnica:sola fugiendi spes reliqua esset. Afflictis:aduersis.

Ceriti.

Fligere enim percutere est. Inconsulta,incõsyderata:sine cõsilio.Qualis:velut naue hastrinis fluctibus pereclitante sed nondum dissoluta:naute se in mare præcipitant:sic populus ruebat in fugam. Turbidus,nubil⁹ & vehemens. Reppulit æquor syr.ta in septentrionem flat:vt Syrtes Meridianæ siccentur. Põdera mali veliferi. Grauis malus vela gerens,cum sonitu fract⁹ est. Desilit, deorsum salit.Magister:quem Pompeio & Senatui cõparat:nauita vero populo.Nondum sparsa compage:naui adhuc integra,& non dissoluta contextura. Facit naufragium.Iacit se in mare,& enatat,velut naui fracta.Est em̃ naufragium fractio nauis :& naufrag⁹ qui naue fregit,& cum periculo nat. Null⁹ iamu. Quãta trepidatio mẽtes inuaserit ex obliuiõe charitatis ostendit.Languidus æuo,decrepitus. Nullum,filium.Eualuit reuo.potuit reducere,& retinere. Aut patrij:aut expectauit dũ sacrificaretur & pro salute ipsorum vota conciperentur.Hoc etiam ideo dixit.Quoniam vt habet Plutarch⁹,Cõsules nec peractis de more sacrificijs se fuga surripuerũt. Patrij lares sive dij domestici domorum & cuiuscunq; loci custodes Laris nymphę & Mercurij filij.Conciperent:conceptis verbis enuntiarent, parẽtes & coniuges.Dubiæ,quæ in periculo erat. Hęsit li.q̃ ipsum crederet abire vt est mos discedentium.Oui.Ter limen tetigi ter sum reuocatus & ipse.Indulgẽs animo pes mihi tardus erat. Sæpe vale dicto rursus sum multa locutus.Visu extre.aspectu vltimo : q̃a nũq̃ reuersurus.Ruit,pperat.Irreuocabile: reuocatoribus nõ auscultans.O faci.Amplificando rem poeta sententiose exclamat.Dare, addandũ. Difficiles tuæ.dura ad seruandũ:facilius ẽ em̃ parare q̃ parata seruare.Ignauę manes.inertes cœtus.Facilẽ prę.quã facile pdari posset.Frequentẽ,plenã & multos cõtinentẽ.Capacẽge.hu. q̃ cunctos hoies caperet si in vnũ coadunarẽtur. Cũ pressus, fugã improbãs & deplorãs a cõtrario argumẽtatur.Romani in quit in agris hostilib⁹ vallo aggere & fossa se muniũt ac cõtinent.Vos vero vrbẽ munitam sub primũ rumorẽ relinquitis.Pressus, vexatus.Claudit.obsideturin agro hostili: vt exercit⁹ Sp. Posthumij ad furculas caudinas vbi a Sanitibus obsessus castra muniuit vt noctu securus esset.Vallo,munimentoex vallis hoc est palis facto. Aggere su. cõgeries subitaria ad munitionem castror⁹. Securos. sine metu. Tentoria ,multum tecta.Munimine cespi.ramumẽto terrę euulsæ. Cespes pprie ẽ terra cũ viridi herba euulsa vel excisa.Noie,rumore.Nox vna tu. non cre.mu. vnius noctis spatio tuis muris non confiderunt. Cespes.

BEROALDVS.

¶Agmina prorumpunt.i. cateruatim egrediuntur moti rumore Cæsaris. Agmen dicit ineptus.Vergil⁹. Illi agmine sæuo Laocoõta petunt. Agmen dicitur multitudo & exercit⁹ instructus,vt scribit Seru⁹. Credabant tecta ita fugiebant precipitanter vt viderentur,domus incendio cõflagrare aut motarit ruina cõquassãte.Lymphata.i.furẽs. Lymphatici eñ & Lympholenti dicunt furẽtes:& qui quibusdam imaginibus terrẽtur. Auctores Varro & Festus.Qualis cum turbidus auster.Comparatio talis est:ita Romani inconsulte ruebant quẽadmodũ magister visa tempestate & fracto nauis malo desilit in vndas: cũ tamen nauis adhuc sit integra.Ordo est. qualis magister desilit in fluctus cũ turbidus auster,vent⁹ scilicet meridionalis reppulit æquor a Syrtibus. Sparsa compage.i.nondum solutis connexionibus ipsius nauis. In bellũ fugit. quia tutiores fuissent intra mœnia.Nullũ.s.filium patres seno confecti filios ab icepto reuocare nõ valuerit nec vxores maritos fletu & lachrymis.Aut patrij lares.nulli voluerũt tantisper morari vt vota conciperẽt. Extremo visu vrbis quoniam multi perierunt in bello & sic nũq̃ amplius Romam videre potuerunt. O faciles dare summa deos.Exclamatio est in deos qui faciliter summa concedunt difficulter tuentur : quemadmodum vrbis Romæ imperium ad summũ fastigium peruenire passi sunt:deinde corruere permiserunt. Vrbẽ.Ordo est.Ignauę manus liquere vrbem, scilicet Romam in quam totus terrarum orbis confluebat. Cũ pressi⁹ ab hoste.Ignauiam culpat Romanorum: qui ita facile liquerint vrbem Romam.Cum milites Romani etiam ab hostibus obsessi & circumuenti in extremis regionibus vallum iacere solebant & tuti sine hostium metu quiescere.Exiguo vallo.Vallum dicimus septum cõfectum ex vallis.sunt autem valli pali & Particæ.Et subitus,id est subito factus.Agger.Agger ex terra ligniscq; eleuatis cõficitur cõtra murũ vrbis, quã quis

Naufragiũ

Naufrag⁹.

Lares.

Tũc q̃ tuta petant : & q̃ metuẽda relinquãt
Incerti:quo quęq; fugę tulit impetus: vrgent
Præcipitem populum:seriegh hærentia longa
Agmina,prumpũt:credas aut tecta nefandas
Corripuisse faces:aut iam quatiẽte ruina
Nutantes pendere domos:sic turba per vrbẽ
Precipiti lymphata gradu: velut vnica rebus
Spes foret afflictis:patrios excedere muros:
Incõsulta ruit,Qualis cũ turbid⁹ hauster
Reppulit a Libycis immẽsum syrtib⁹ equor:
Fractaq; veliferi sonuerũt pondera mali:
Desilit in fluctus deserta puppe magister:
Nauitaq;:& nõdum sparsa compage carinæ
Naufragium sibi quisq; facit:sic vrbe relicta
In bellum fugitur:nullum iam languidus æuo
Eualuit reuocare parens:coniunxq; maritum
Fletibus aut patrii(dubię dũ vota salutis
Conciperent)tenuere lares : nec limine q̃q̃
Hæsit:& extremo tunc forsitan vrbis amatę
Plenus abit visu.ruit irreuocabile vulgus.
O faciles dare summa deos:eadẽq; tueri
Difficiles:vrbem populis victisq; frequentem
Gentibus:& generis(coeat si turba)capacẽ
Humani : facilem venturo Cæsare prædam
Ignauę liquere manus.Quũ pressus ab hoste
Claudit̃ externis miles Romanus in oris:
Effugit exiguo nocturna pericula vallo:
Et subit⁹ rapti munimine cespitis agger

Prębet securos intra tentoria somnos
Tu (tantũ audito bellorum nomine) Roma
Desereris:nox vna tuis non credita muris.

¶Tunc quæ tuta petant &c. Graphice prosequitur fugã senatus: ostẽdẽs quid metus & subita mentis cõtemnatio possit: quia qui solis castris muniti toto mundo resistere ausi fuerãt: nunc aduentante Cęsare nc muris quidem se credere audebãt: facientes incõsulte vt in tempestate deprehensi qui ob incerta quæ timent naufragia certissima faciunt :& se precipitantes in mare longe maiora obeunt pericula q̃ si in naui manerent. Ordo ait est. Tunc post q̃ senat⁹ fugiẽs dederat decreta cõsulib⁹: ipsi oẽs incerti.i.dubij & nescij, existẽtia tuta petant.i.adeant, & q̃ existẽtia metuenda relinquãt.i.ignari & q̃ petãt & q̃ nõ petant ob metũ, vrgẽt.i.impellunt currẽdo p alios:populiu preci pitẽ.i.pperãtẽ ad fugã:vrgẽt dico eo quo ipet⁹ tulit quẽq; (Melit⁹ autẽ meo iudicio legitur vrgent:quia p suppositio habẽt patres incerti vrgent: & prorũpunt &c. q vrget:nisi sit quisq; vrget:sed cur sequat prũpunt? Sit ergo q̃si q̃ parentheſim dictũ quo quẽq; tulit impet⁹) & ipsi sic vrgẽtes populũ, prũpunt.i. porro rũpũt & cũ velocius & impetuosius aufugiant vi interrũpunt agmina.s. populi,hærẽtia.i.conglobata longa serie.i. continuata dispositione. Sulpitius inteligit vt agmina construaẽ a parte anteriori: vt sit agmina hærentia longa serie prorũpunt.i.vi erũpunt & exeunt portas, ego malo dicere tali cõmotione populũ frequentẽ fuisse ante curiam: sed patres per medios arripuisse fugã. Credas.i.credere possis aut faces nefandas.i.dolo ab hoste illatas,corripuisse tecta.i. ædes ipsorũ aut deorum, aut domos.s. priuatas, pendere nutantes.i. iam iamq; casuras & casum minantes, & hoc ruina quatiẽte,id est concutiente.s.animos eorum aut domos. Sic.i.eo modo,turba.s. patrum & populi permixta & turbata multitudo, lymphata.i. furore percita tanq̃ viso in lymphis numine nõ videdo, rupit inconsulta.i.sine consilio,per vrbem.s.Romã,gradu precipiti, id est veloci & inconsyderato cursu, velut.i. perinde ac si vnica spes foret rebus afflictis,id est aduersis & clade affectis.vt ænei.j. Ausus & afflictis rebus sperare salutem, excedere muros patrios,id est patriæ suæ,aut sic velut excedere muros patrios,foret vnica spes rebus afflictis. Alludit ad Athenien. quibus ex oraculo aduentante Xerxe in muris ligneis,id est in nauibus per fugam arripiendis spes salutis constituta erat.ruit dico talis qualis magister.s.nauis, id est gubernator quem patronum vulg⁹ appellat,& nauita, id est omnis remex nauigationi intentus,desilit.i. pceps salit in fluctus.s. marinos,puppi.scilicet sua deserta:cum hauster vẽtus ille turbidus.i.turbinẽ cõcitãs & impetuosus,reppulit, id est vi amouit æquor immensum a Syrtibus, Libycis, id est totum mare impulit in septemtrionem relictis Syrtibus: & cum pondera id est immensa robora mali veliferi,id est arboris ferentis velum in naui,sonuerunt,id est crepitum dederunt: & ita quisq; facit sibi naufragium,id est facit ea q̃ debere faceret post naufragiũ:& hoc cõpage,hoc est cõpactiõe,caringe.i. alui ipsius nauis,nondũ sparsa,hoc est dissoluta.i. dũ adhuc integra est nauis licet mali sint rupti. Sic fugiẽt.s.ab oib⁹ & a Põpeio qui magistro cõparãdus est: & a pplo qui nautis, dicit nauita p regulã:& nauta per sycopẽ.fugitur dicit in bellũ.q.d. in manifestũ periculum:quia dum bellum vitant, bellum incurrunt non in curturi tale si Cæsarẽ excluisset. Parens,id est pater languidus æuo,id est senio confectus.nullum , id est non vllum, nõ eualuit.i.toto conatu non potuit,euocare vllum,scilicet filiũ, q; pro et coniunx.id est vxor non eualuit reuocare fletibus vllum maritum:aut lares patrij.id est dij Penates,& paternę mãsiones quæ charissimę sunt:non tenuere sup.vllos,dum id est donec conciperent,id est ad mentem reducerẽt vota,id est desyderia,salutis dubiæ.i.non poterant tantisp a fuga reuocari

oppugnat: vt docet Vegetius. Munimine.i. sepimẽto & munitiõe. Cespitis rapti. Cespes vt inquit Festꝰ, dicitur terra cũ herba euulsa, ex cespite agger construi solet. Nox vna tuis nõ credita muris: adeo timuerunt inquit Romani: vt nec vna quidem nocte auderent intra vrbem pernoctare.

per patrios lares, dũ de salute quæ tũc dubia erat, cõcepissent vota: quia sine voto salutis p̃cipites fugerunt nõ habẽtes spatium cogitandi de salute. nec quisq̃ hæsit. i. cunctatus est limine. s. domus suæ: quod egredientes in rem dubiã retinere solet: vt Sulpitius recitat. & sup. vnusquisq; abit forsitã tunc plenꝰ visu extremo. i. saturatus contemplatione vltima & aspectu nouissimo vrbis amatæ. i. eo animo abit & vrbẽ licet amatam aspicit: quo nõ amplius esset eã visurus. Qui eñ quãlibet rem amatã deserũt eã cupide aspiciũt: vt morituri lumẽ cœli. Vulgus ruit irreuocabile. s. a senioꝫ cõfectis & a mulieribus quibꝰ fugere nõ dabatur. Ea'aũt fuga & consternatio mentis videtur poetę fatalis & deorũ ira accidisse: vñ exclamat. O deos faciles. i. paratos & exorabiles, dare. i. ad danda, s̃uma. s. imperia & fastigia rerũ, & difficiles. i. nõ exorabiles nec paratos, tueri. i. ꝓtegere & cõseruare, eadẽ. s. s̃uma q̃ dederint. Manus ignauę. i. ignauo rũ hoim liquere p̃dã. i. ꝓ p̃da & in direptionẽ, vrbẽ. s. Romã, frequentẽ populis. s. suis, & gentibꝰ victis ase, & capacẽ gñis hũani. i. q̃ oẽs hoies cõcipere posset: si turba coeat. i. si in vnũ coirẽt oẽs, liquerunt dico p̃dã facilem. i. faciliter habilem Cesare venturo. i. cũ Cæsar venturus erat. Q̃d tamẽ mirabile erat, qa' cũ miles Romanus, pressus. i. vexatus & retrocedere coactus ab hoste, in oris externis vbi minus cõfidere deberet q̃ in patria, ipse effugit. i. euitat pericula nocturna. i. ne noctu opprimatur ab hoste fortiore, exiguo v ullo cõfisus: & agger subitus. i. subito factus, præbet munimine. i. ꝓpter munimen cespitis. i. terrę euulsæ cũ radicibus, rapti. i. celeriter cõpacti: sõnos securos. i. nõ sollicitos: intra tentoria. Et sup. tu o Roma, despereris. s. ab oibꝰ tuis: noie bellorũ audito tm̃. i. nõdũ viso hoste. Vna. i. vnica nox nõ est credita. i. cõmissa tuis muris. i. fugiẽtes nõ audebant credere salutẽ suã muris tuis spatio vniꝰ noctis.

SVLPI. ¶ Danda tñ. Ab accusatione Pompeij victoris gentium illos expurgat. Tũ ne qua. Præterea ne metus minueretur oĩa erant prodigiis plena de quibꝰ sic Appianus. Mõstra ꝓterea ac signa cœlestia mentẽ plerũq; territabãt. Nã sanguinẽ pluisse. Deũ fudasse simulacra. Plurima e cœlo tacta fuisse tẽpla. Mulã etiã pepisse mẽorãt multaq; horrẽda alia appuisse q̃ reipu. interitũ mutationẽ ve portẽderẽt. Supplicationes igitur vt in cõmuni consternatione decretę sunt. Populus ad Marij Syllęq; recordationem vehementer excitus exclamare cœpit Cæsarem ac Pompeium magistratum deponere oportere: quasi in hoc solo finem bellũ esset habiturum. Addita, superiori consternationi. Fides pe. fa. certitudo peioris calamitatis q̃ metuerent. Minaces, terrifici.

Dãda tamẽ venia est tantoꝫ dãda pauorũ.
Pompeio fugiente timent: tum nequa futuri
Spes salté trepidas mentes leuet: addita fati
Peioris manifesta fides: superiq; mínaces
Prodígiís terras ímplerunt: ętherа: pontum.
Ignota obscuræ víderunt sydera noctes:
Ardẽtemq; polum flammís: cœloq; volantes
Obliquas per ínane faces: crinemq; tímendi
Syderís: & terrís mutantẽ regna cometen.
Fulgura fallací micuerunt crebra sereno.
Et varías ígnís denso dedít aere formas.
Nunc iaculũ lõgo nunc sparso lumíne lampas
Emícuit cœlo: tacitum sine nubibus vllís
Fulmen: & Arctoís rapiẽs de partibus ígnem
Percussít latíale caput: stellęq; mínores
Per vacuum solitæ noctís decurrere tempus
In medíum venere díem: cornuq; coacto
Iam Phœbe toto fratrẽ cum redderet orbe:
Terrarum subita percussa expalluít vmbra.

Prodigia Prodigijs, signis quę prędicũt. Cic. Quia eñ ostendunt, monstrant, prędicunt, ostenta portenta, mõstra, prodigia dicũtur. Obscurę no. homines per noctem obscuram. Ignota, non alias visa & obseruata. Plynius tradit stellas repente in cœlo humore fortuito & ígnea vi nasci. sunt tamen qui eas esse perpetuas credant, suoq; ãbitu ire: sed non nisi relictas a Sole cerni. Intelligit autẽ Poeta Pogonias quæ iubam demissam in speciem barbæ habent: & Acontias, quę iaculi modo vibrantur ocyssimo significatu: & Xiphias pallidissimas: & doliorum figura fumidæq; lucis Pyrhetes: & Ceratias in speciẽ cornu: & Typhones ignea specie spirę modo intorta. Ardentem po. Cũ ventus ad altiora perlatus partem ignis ętherei secum rapit: hoc fieri Aristoteles docet. Id etiam esse obseruatum Posthumio Albo & Sp. Fusio seu Furio consuli. libro ab vrbe cõdita tertio Liuius ait. Obliquas fa. transuersas: quæ vt inquit Plynius emicant non nisi cum decidunt visæ. Earum sunt genera duo, Lampades quę sunt planę Faces, & Bolides. Faces vestigia longa faciunt priore ardente parte. Bolis vero perpetua ardens longiorem trahit limitem. Cœlo per ina. in aere per summam eius partem quam inanem vocant philosophi. Crinemq; sy. sydus crinitum. Comętas Græci vocant horrentes crine sanguineo

Pogonię Acontię. Xiphiæ. Pyrhetes Ceratiæ. Typhones. Lãpades Faces. Bolides. Cometes

per patrios lares, dũ de salute quæ tũc dubia erat, cõcepissent vota: quia sine voto salutis p̃cipites fugerunt nõ habẽtes spatium cogitandi de salute. nec quisq̃ hæsit. i. cunctatus est limine. s. domus suæ: quod egredientes in rem dubiã retinere solet: vt Sulpitius recitat. & sup. vnusquisq; abit forsitã tunc plenꝰ visu extremo. i. saturatus contemplatione vltima & aspectu nouissimo vrbis amatæ. i. eo animo abit & vrbẽ licet amatam aspicit: quo nõ amplius esset eã visurus. Qui eñ quãlibet rem amatã deserũt eã cupide aspiciũt: vt morituri lumẽ cœli. Vulgus ruit irreuocabile. s. a senioꝫ cõfectis & a mulieribus quibꝰ fugere nõ dabatur. Ea'aũt fuga & consternatio mentis videtur poetę fatalis & deorũ ira accidisse: vñ exclamat. O deos faciles. i. paratos & exorabiles, dare. i. ad danda, s̃uma. s. imperia & fastigia rerũ, & difficiles. i. nõ exorabiles nec paratos, tueri. i. ꝓtegere & cõseruare, eadẽ. s. s̃uma q̃ dederint. Manus ignauę. i. ignauo rũ hoim liquere p̃dã. i. ꝓ p̃da & in direptionẽ, vrbẽ. s. Romã, frequentẽ populis. s. suis, & gentibꝰ victis ase, & capacẽ gñis hũani. i. q̃ oẽs hoies cõcipere posset: si turba coeat. i. si in vnũ coirẽt oẽs, liquerunt dico p̃dã facilem. i. faciliter habilem Cesare venturo. i. cũ Cæsar venturus erat. Q̃d tamẽ mirabile erat, qa' cũ miles Romanus, pressus. i. vexatus & retrocedere coactus ab hoste, in oris externis vbi minus cõfidere deberet q̃ in patria, ipse effugit. i. euitat pericula nocturna. i. ne noctu opprimatur ab hoste fortiore, exiguo v ullo cõfisus: & agger subitus. i. subito factus, præbet munimine. i. ꝓpter munimen cespitis. i. terrę euulsæ cũ radicibus, rapti. i. celeriter cõpacti: sõnos securos. i. nõ sollicitos: intra tentoria. Et sup. tu o Roma, despereris. s. ab oibꝰ tuis: noie bellorũ audito tm̃. i. nõdũ viso hoste. Vna. i. vnica nox nõ est credita. i. cõmissa tuis muris. i. fugiẽtes nõ audebant credere salutẽ suã muris tuis spatio vniꝰ noctis.

¶ Danda tamen venia. Ignoscendum erat inquit senatui & populo fugienti cũ etiam Pompeius fugeret. Verũ inquit ne post fugam melius sperarent addita sunt prodigia deorũ excidium reipu. portendentia. Ordo est. Tamen id est tãetsi turpem fugam faciebant: tamen venia tantorum pauorum. i. de tanto & tã multipliici pauore est dãda. danda inquit est: quia timent Pompeio fugiente. i. cũ etiam Pompeius fugeret. Tum .i. iní up, nequa spes futuri. i. de futuro bono, leuet. i. erigat sal tẽ si nõ penitꝰ liberet, mẽtes trepidas. i. trepidãtiũ, fides manifesta. i. credulitas & psuasio, peioris fati. i. mali fatalis & adhuc futuri, addita est. i. accessit cõsternatiõi priori: & sup. i. dij cœlestes: minaces quasi infensi: implerunt terras, ęthera, põtũ. i.

omnia elemẽta: quia æther duo cõplectit aerẽ & ignẽ: prodigiis. i. ostẽtis & signis, noctis obscure. i. caliginosę: vidcrũt sydera ignota. i. ignotas formas impressionũ aereariũ: & videre polum. i. axem cœli, aut a parte totũ cœlũ, ardentẽ flãmis. i. ignitis exhalationibus, & faces volantes cœlo. i. cœlitus, per inane. i. aerem, obliquas. i. in obliquũ more fulminis, crinem. i. comam syderis timẽdi. s. cometę. & pro. i. cometẽ mutantẽ terris. i. in terris regna. i. imperia. Crebra fulgura micuerunt sereno fallaci. i. decipiente cũ indicet fulgura nõ futura, & ignis. i. impressio de natura ignis, dedit varias formas sup. in aere denso id est condensato per exhalationes elatas sursum, & iaculũ. i. aconitia seu hasta volans, emicuit nunc. i. interdum, & lampas s. ardens, emicuit nũc. i. interdũ cœlo. i. per cœlũ aut in cœlo qui dicitur aer, lumine sparso longo, id est in longũ: fulmen tacitũ. i. sine tonitru q̃si tacẽs & ex iprouiso ortũ, sine vllis nubibꝰ, & rapiens ignẽ de partibꝰ arctois. i. septẽtrionalibꝰ cũ ex austro rape soleat, pcussit caput latiale. i. Romã in latio sitam quæ caput mundi est & erat: & stellę minores. i. q̃ non erant planetæ nec tam magnę per naturã vt interdiu cõspici possent, solitę decurrere p tps noctis vacuũ. i. nõ occupatũ luce aut intempestũ officio, venere. i. venerũt in mediũ diẽ, & Phœbe. i. Luna cũ redderet. i. repsentaret fratrem. i. Solem orbe toto. i. cõpleto & integro, hoc est cũ esset plena & rotunda instar solis apparens, & hoc cornu coacto. i. coniuncto & connexo: ita vt ex cornibus integer circulus sit effectus. i. esset plenilunio, pcussa subita vmbra terrarũ. i. q̃ per interpositionẽ terrę fiebat, expalluit. i. eclypsim passa colorem amisit.

Lampas. Notus. Eclypsis Lunæ. BERO.

das vt Plynius ait. Timendi, quia terrificum magna ex parte sydus atq; nõ leuiter piatum vt ciuilimetu Octauio cõsule: iterũq; Põpeij & Cesaris bello. Aristoteles in Metheoris vult inflãmatũ aerẽ circa aliquem ex quinq; Planetis a quibus nascuntur fulgura, & cõtractũ cometę p̃bere speciẽ: sed Saturni & Martis esse peiores. eos autẽ neq; Luna neq; sol gignit. Mutãtẽ re. id eñ portẽdit. Fulgura. Fortuito rũ fulgurũ gñatio est. Illa vero fatidica ex alto statisq; de causis & ex suis venere syderibꝰ vt Plynius ait. & sic e stellis illis tanq̃ scintilla e carbone, pgrediuntur. Micuerũt, splenduerunt. Fallaci, quia nõ nisi cœlo nubilo natura liter apparere solent: nunc vero pdigiose. M. Herẽniũ Decurionẽ in Catilinianis, pdigijs sereno die fulmine ictũ Plynius scribit. Denso acre, spisso & cõtracto Priscianus in libro carminũ legit. Tento. i. extento. Nũc iacu. explicat ipsaq; varietatẽ: & p iaculũ Acõtias accipit. Lãpas. Lãpades ardẽtes imitãtur faces, q̃q̃ Plynius ait scintillã e stella cadere & augeri terræ ppiquãtẽ: ac post q̃ in Lunæ magnitudinem facta sit illuxisse ceu nubilo die: deide cum in cœlũ se reciperet lampadẽ factã semel proditũ. Tacitũ, sine tonitru. Sine nu. nubes eñ tonitrua edere constat. De ar. par. cũ prorie ex australi nascãtur & Notus ipe dicatur Fulminis fabricator. Itaq; Plynius ait ꝑplurimũ referre vnde venerint fulmina & quo concesserint. Caput laRomã vel eadem Iouis latialis apud Albã. Stella mi. ad differentiã quinq; Planetarũ errãtiũ q̃ stellę appellãtur minores dixit. Decurrere, oriri & verti. Vacuũ, nõ occupatũ a Solis luce vt diei. Venere, apparuere. Cornuq; coacto. Tẽpus & cãm Lunaris eclypsis paucis cõplectit. Nã nõ fit nisi plena Luna & p terræ interpositionẽ ob quã Luna Solẽ nequit aspicere: vt obiectu ipsius Lunæ inter Solem & terrã fit Solaris defectus. hinc Plynius. Manifestũ est inquit Solem interuentu Lunę occultari: Lunamq; terræ obiectu: ac p vices reddi cosdẽ radios, Luna interposita suo auferente terræ terraq; Lunæ, Coacto, cõiuncto, qđ coierat. Redderet fra. repsentaret Solem integra rotunditate. Expalluit, nõ luxit: Eclypsim passa est. Vmbra, obscura interpositione. Ipse ca. Sol quoq; ait meridie ita defecit vt omnis terra tenebris obduceretur.

¶ Danda venia omnibus. Parcẽdũ est si timebant: qm̃ Pompeius quem ducem sequebantur ipse aufugerat ex vrbe. Futuri spes. Spes est de futuro bono vt inquit Augustinus in enchiridio. Addita fati peioris. i. dij prodigijs & monstris confirmarunt excidia futura: quæ formidabantur. Prodigijs. Prodigium a prędicendo dictum quoniam futura prẽmonstrat: vt interpretatur Cicero in libris de diuinatione. Ignota, non prius visa sydera apparuerunt. Ardentẽq; polum. Flammis cœlum ipsum ardere sæpius visum dicit Plynius & minime mirum. maiore. s. vi ignis nubibus correptis. Obliquas per inane faces. Emicant faces vt refert Plynius, non nisi cũ decidũt visę. Duo genera earꝫ: lampades vocant plane faces. Alterum bolidas: quale Mutinensib malis visum est. Emicant & trabes. Per inane, per aerem. Crinemq; timendi syderis. In cælo stellæ repente nascuntur. Cometas genus earũ Græci vocant: Latini Crinitas: horrentes crine sanguineo & comarũ mõin vertice hispidas vt auctor est Plynius. Breuissimum quo cernerentur, spatium septẽ dierum annotatum est: longissimum octoginta Aristoteles tradit & simul plures cerni. Terrificum est cometes magna ex parte sydus: atq; teste Plynio non leuiter piatum, vt ciuili motu Octauiano consule: alterumq; Pompeij & Cæsaris bello. Loquitur ergo Lucanus ex historia. Vergilius. Diri toties arsere Cometę. Mutãtem regna. quoniam minatur regibus: vt scribit Tranquillus. Fulgura fallaci. Imitatio Vergiliana. Non alias cœlo cecidерunt plura sereno fulgura. Nunc iaculum. Stellę sunt dictæ Acontiæ quæ iaculi modo vibrãtur. vt Plynius refert, ocyssimo significatu. Lampas. Lampades ardẽtes imitantur faces. Fulmen tacitum. In hoc est prodigium q̃ emicuit fulmen tacitum: hoc est sine tonitru & sine nubibus: ex quarum collisione gigni solet. Arctois de partibus. Ostendit fulmen a septemtrione procurrens Romam percussisse: quod significabat Cęsarem tanq̃ fulmen a Gallia venientem percussurum caput latiale hoc est Romam. Stellæq; minores in medium venere diem. Stellæ affixæ cœlo interdiu non cernũtur, Solis fulgore: cum æque die ac noctu lucent. Auctor Plynius. Verum dicit Lucanus visas esse in medio die stellas quod erat contra præscriptum. Plynius tamen refert stellas cerni cum Sole totis diebus: plerumq; & circa Solis orbem ceu specie coronæ. Vacuum tempus Nocturnum tempus, dicitur vacuum: quoniam rebus gerendis non est deputatum. Inde dicitur pars quædam noctis intempesta: quæ non habet idoneum tempus rebus gerendis: vt inquit Macrobius. Cornuq; coacto iam Phœbe. Manifestum est dicit Plynius, Solem Lunæ interuentu occultari: Lunamq; terræ obiectu q̃ interpositu suo radios Solis aufert Lunę. Sẽsus ẽq; Luna iã orbe pleno & cornibꝰ copulatis cũ redderet fratrẽ. i. splẽdorẽ Solis repræsentaret fulgẽs & cõspicua, repẽte passa est Eclypsim, atq; defecit subita terræ vmbra q̃ est nox: nihil eñ aliud dicit esse nox: q̃ vmbra terræ vt scribit Plynꝰ. Ipe caput Titã. Sil'iter ipse sol defecit: cũ impossibile sit eodẽ tpe solis & lunę cerni defectꝰ: cũ sol nisi interlunio: luna nisi in plenilunio occultari possint. Tẽporibus tamen Plynij accidit vt iin duodecim diebus vtrũq; sydus haberetur.

SVLPI. ¶Caput: qđ est tradiis coronatũ vt fabulæ canunt. Ardentes, flammigeros. Atra cali. obscuris tenebris. Diem, diei lucem. Qualẽ no. obscuritatẽ & tenebras. Duxere, contraxere.

Micenæ. Thyestes. Micenæ Thy. Micenæ oppidum est in Argolide apud quas Thyestes Pelopis Hippodamiæq; filius Meropẽ Atrei fratris vxorẽ stuprauit: suscepitq; ab ea filios. Inde electum regno cum ficta gratia reuocasset Atreus: tris ei liberos epulandos appositi, quo scelere sol iam altior indignatus in suos ortus reuersus est: & terra tenebris inuoluta. Per ortus, p̃ oriẽtem. Ora fe. æthneus ignis qui tẽdebat in cœlũ Italiã versus maiori cũ copia se in Italiam inclinauit. Mulciber, vulcan⁹. Laxauit ora. aperuit, lentauit craterẽ. Aethnę, Aethna mõs in Sicilia ardẽs a quo ad Lyparẽ ẽ antrũ officina Vulcani: qui Ioui cũ cyclopibus fulmina fabricat. Q; q̃ & Tiphoeũ siue Enceladũ gigãtem æthnæ suppositũ flãmã illã p̃ os dicunt emittere. In la. Hesp̃e. e regione vicina Italię.

Aethna.

Charybdis. Atra charyb. siculũ. fretũ cruẽtũ appuit. Charybdis loc⁹ est qui aquas attrahit & forbet inuertendo & rursus emittit. Fuit aut̃ anus rapacissima: quã cũ illuc Hercules p̃cipitasset, loco nomẽ dedit. Torsit, conuoluit. Sæui ca. de

Scylla. Scylla dicit q̃ puella pube tenus Circes veneficio in canes conuersa fingitur: cum sit locus cauernis plenus qui percussus a fluctibus latratus videt̃ emittere. Flebile, flebiliter. Vesta ira. Ignis Vestę perpetu⁹ qui a virginibus in

Vestalis ignis. Capitolio seruabatur extinctus est. Raptus, remot⁹. Ab ara, q̃ pro foco est. Et ostendens. flãma sacrificij qđ fiebat Ioui Albano in duas partes est prodigiose diuisa. Latinas, sacra

Latinę. latialis Iouis a Latinis populis qui ad Albã cõueniebant. Confectas, finitas: nã Pacto nocturno sacrificio Latinę finitę erant. Vñ alibi Vidit flammiferas cõfectas nocte Latinas. In par. quod indicat populi diuisionẽ. Gemino ca. duos; discordiã ducũ portẽdit. Thebanos ro. Etheoclis & Polinicis: qui filij œdipi post-

Thebani rogi. q̃ mutuis se vulneribus confecerunt in eodẽ rogo, ille ab Antigone sorore, hic ab Argia vxore positi geminã flãmã summumq; æternitatis testimoniũ odij emiserunt. Statius in. xij. Exundãt diuiso vertice flammæ. Alternosq; apices abrupta luce coruscant. Subsedit car.

Terræ hiatus. concussa a firmamento suo est facta depressior relicta fossa. & loquitur de hiatu, mox vero de motu terrę. Sic Liuius. Terra Velitris triũ iugerum cauerna ingenti defederat. Veterem q; quantus fuerit terræmotus hoc vno indicat argumento q; Alpes sunt agitatę. Discussę fere, eiecere. Veterem, multorum annorũ. Nutantibus iu. trementibus summitatibus. Te-

Calpe. thys, oceanus ipse. Calpen. Calpe mons est cum eiusdem nominis ciuitate ab Hercule cõdita in vltima Hispania Europam terminans vna ex metis Herculis. Nam altera quæ terminat Aphricam appellatur Abyla. vt author ẽ Strabo. hæ autem cum continuo iugo tenerentur. Hercules separauit & inter eas admisit Oceanum vt etiam meminit Mela. Hesperiam, Hispaniam. Athlanta. Athlas mõs

Athlas. altissimus ab occidẽte per Aphricam producitur in meridiem. Accipimus, audim⁹. Indi-

Ipse caput medio Titan quũ ferret Olympo
Condidit ardentes atra caligine currus.
Inuoluitq; orbem tenebris: genteſq; coegit
Desperare diem: qualem fugiente per ortus
Sole Thyesteæ noctem duxere Micenæ.
Ora ferox Siculę laxauit Mulciber Aethnę:
Nec tulit in cœlũ flammas: sed vertice prono
Ignis i hesperiũ cecidit latus: atra Charybdis
Sanguineum fundo torsit mare: flebile sæui
Latrauere canes: vestali raptus ab ara
Ignis: & ostendens cõfectas flamma Latinas
Scinditur in ptes geminoq; cacumine surgit
Thebanos imitata rogos: tum cardine tellus
Subsedit: veteremq; iugis nutantib⁹ Alpes
Discussere niuem: Tethys maioribus vndis
Hesperiã Calpe summoq; impleuit Athlãte.
Indigetes fleuisse deos: vrbisq; laborem
Testatos sudore lares: delapsaq; templis
Dona suis: diraq; diem fœdasse volucres
Accipimus: syluisq; feras sub nocte relictis
Audaces media posuisse cubilia Roma.
Tũ pecudũ faciles hũana ad murmura linguę
Mostrosiq; hoim partus: numeroq; modoq;
Membrorum: matrẽq; suus cõterruit infans.

¶Ipse caput. Prosequit̃ grauiora, p̃digia quę sol portẽdebat: sicut scđm Maronẽ post cędẽ Cęsaris. dicit em̃ geor. j. Solubi signa dabit: solem quis dicere falsum Audeat? ille etiã cæcos instare tumultus Sæpe monet: fraudemq; & operta tumescere bella. Ille etiã extincto miseratus Cæsare Romã. Quũ caput obscura nitidũ ferrugie texit. Impiaq; ęternã timuerũt sęcula nocte. Ordo itaq; est. Ipse Titã. i. Sol vnus ex titanibus (Ipse añt emphasim habet. q. d. q nõ fallit: & q verissima indicat) cũ ferret caput medio Olympo. i. ipso meridie, cõdidit. i. abscõdit currus ardentes. i. ardere solitos, caligine atra. i. obscuris tenebris. q; pro. i. inuoluit diem. i. lucem diurnã tenebris: & coegit gentes desperare diẽ: quia timuerunt æternam noctẽ: qualem id est q̃ longam, noctẽ, id est obscuritatẽ, Micenæ Thyestęæ. id est in quibus facta est cœna Thyestæ: in qua illi ab Atreo epulandi sunt appositi filij, duxere, id est duxerunt. & hoc sole fugiente per ortus, id est redeunte ad orientem & nolente talem cœnam videre. Mulciber, id est Vulcanus faber Iouis Mulciber ex officio dictus, ferox, id est truculentus, laxauit .i. aperuit & lentauit ora, id est (vt dicunt) orificia, & craterem Aethnę Siculę, id est mõtis illi⁹ i Sicilia ardere soliti, nec tulit scilicet tunc flammas in cœlum, id est in altum: sed ignis cecidit vertice prono, id est non sursum sed deorsum tendente, in latus Hesperium, id est in Italiã: Charybdis periculum seu mõ-

strũ illud vorax i mari siculo, atra. i. funesta & nociua, torsit. i. cõuoluit, fundo .i. in imo & ad fũdũ, mare sanguineũ. i. purpureũ aut sanguinei coloris: canes sęui qui sunt in ventre Scylę alteri⁹ mõstri, latrauere e. i. latratu p̃didere, flebile. i. rẽflendã & tristẽ, aut flebiliter. vel dicamus q; generaliter canes per hululatũ triste omen portendebant. Est aũt imitatio illius loci Vergiliani geor. j. Obscœnique canes i portunęq; volucres Signa dabãt: quoties Cyclopũ efferuere in agros Vidimus vndantẽ ruptis fornacibus æthnã &c. Ignis. s., perpetuus, rapt⁹ sup. est .i. remotus, ab ara vestali q̃ illi p̃ foco est, quoties autẽ illũ extinguit cõtigit malũ magnũ portẽdit. Et flãma sacrificij quod fiebat Ioui in Albano mõte, ostendens latinas. s. solennitates Ioui institutas, cõfectas. i. finitas, scinditur in partes & surgit cacumine. i. summitate, gemino. i. biptito, imitata reges Thebanos. i. significantes discordiã Thebanorũ fratrũ Etheoclis & Polinicis, qui vno rogo impositi (vt Sulpitius recitat) geminas flãmas fecerũt: indicãtes etiã post fata ipsoꝝ odium: sicut geminata in Albano flãma Cęsaris & Pompeij discordiam portendit. Tũ. i. insuper tellus. i. terra subsedit. i. se ad centrum contraxit quasi fugiens a facie tantoꝝ prodigiorũ, & Alpes .i. altissimi illi mõtes Italiam a Gallia & Germania separãtes, discussere veterẽ niuem. i. q̃ diu in vertice iacuerat, & hoc iugis .i. summitatib⁹ nutantib⁹. i. agitatis ex terrę motu. Tethys. i. oceanus aut magnũ mare, impleuit Calpẽ. i. colũna illã ac metã Herculis, Hesperiã. i. Hispanã, & Athlãta mõtẽ Mauritanię vndis maioribꝰ. s. q̃ solebat. Iacobus aũt Bononiẽn. sic legit. Hesperiã Calpe sũmoq; impleuit. vt sit ordo & sententia. Tethys ipleuit Hesperiã. i. Hispaniã, vndis maioribꝰ. s. solito: aut sane magnis, calpe. i. e calpe colũna Herculis p resolutionẽni uiũ cadẽtib⁹, & Athlãte. i. ex Athlãte, sũmo. i. altissimo monte. Verba Bononiẽn. ponã post Beroaldũ. Nos accipim⁹. i. intelligim⁹ ab his q talia nobis dicũt, deos indigetes. i. simulacra deorũ iudigetũ. i. in dijs agentiũ cũ ex hoib⁹ facti sint dij, vt Aeneas, & Romulus fleuisse: qđ Maro min⁹ fabulose ait: vtpote in geor. vbi non est fabulę locus. Et mœstum illachrymat templis ebur. & lares, id est deos familiares, testatos sup. esse, sudore, scilicet suo vi emisso, laborem vrbis, id est i quo vrbs futura erat: & apte sudor laborem significauit: & dona, id est arma oblata, & cętera munera delapsa sup. esse. i. spõte ce cidisse, tẽplis suis. i. in q̃bus erãt dicata: quia si i alienis possẽt intelligi a dijs reiecta: & accipimus volucres diras. i. mali Augurij & execrabiles ac iportunas vt dicit Maro: fœdasse. i. cõtaminasse diẽ. i. serenitatẽ diei, aut vmbra alaꝝ aut obscœnitate: & accipimus feras, vt lupos & vrsos syluestria aialia, audaces. s. tunc factas cũ natura cuncta hoiem timeãt, posuisse cubilia supple sua in media Roma: & hoc relictis syluis sub nocte, id est tempore noctis.

Indigetes. Indigetes dij minores ex hoib⁹ facti, sic dicti quasi in dijs degẽtes vel q; rei nullius indigeãt. Testatos labo. indicauisse calamitates futuras. Hęc oĩa & si accidere potuerũt, tñ existimam⁹ poetã ex veterib⁹ historicis collegisse: vt ex Liuij lectione licet aduertere. Delapsa do. spõte decidisse ornamenta & coronas deoꝝ. Diras, horrẽdas & mali augurij: vt striges bubones noctuas. Fœdasse, maculasse: quia solite apparere. Feras, syluestria aialia. Audaces, contẽpto hoim metu. Posuisse cubitũ venisse admuenisseq; lustra. Sub nocte, p̃ noctẽ. Pecudũ. Aialia q̃ sub imperio hominũ ex pabulo terrae pascuntur: vt in, secundo bello punico bos in agro Romano & in

Pecudũ prodigia. Monstra. Priuernati, & bello Macedonico. Cn. Domitio cõsu. dixit. Roma caue tibi. Monstrosiq; ho. par. fœtus fœminarũ cõtra naturã: vt puero serpens. Numero & modo mẽbroꝝ: vt plura pauciora & diuersa a naturalib⁹ mẽbra haberẽt. Puerum elephãtino capite Sinuessę natũ Liuius scribit & Arimini. pueros ingenuos sine oculis ac naso, & i Piceno nõ manu pedes habentẽ natũ: & Arretij vnimanũ. Constat & bicipites natos & Androginos & gemina membra habentia.

¶Medio olympo. i. cœlo. Olymp⁹ em̃ mõs BERO. Thessaliæ: cuius cacumen incolę cœlũ appellant: vt meminit Solinus. & Iuppiter teste Lactãtio dñi habitasse Olympũ. Q ualẽ fugiente per ortus Sole Thyeste. Atreus & Thyestes germani fuerunt. Atreus cognito vxoris cũ Thyeste adulterio ei vocato in cõuiuiũ filios appositi epulãdos qđ facin⁹ execrabile Sol dicitur effugisse ne pollueret. vñ ait Martialis Fugerit an mẽsas Phœbus cœnãq; Thyestę. historia lõga apud Senecã in tragœdia Thiestę. Micęne. Micenę fuerũt in Achaia clarissimę rege Agamẽnone. Vergi. Agamẽnonias q; Micenas. Multa apud Strabonẽ de Micenis in octauo. Ferox Mulciber. Vulcan⁹ qui est de⁹ ignis dicit̃ Mulciber q; ignis oĩa mulceat ac domet vt interp̃tat̃ Macrobi⁹. Laxauit patefecit. Ora Siculę Aethnæ. Aethna vt est dictum supra mons est nocturnis mirus incendijs. ora habet, quos Plynius Strabo & Solinus Crateras appellant ex quibus nunc igniti emittuntur riui nunc flammæ fumosæ fuliginis. Vergilius. Vidimus vndãtem ruptis fornacibus æthnam. Atra Charybdis. In eo freto quod diuidit Siciliam ab Italia est Scopulus Scylla: item Charybdis mare vorticosum, ambo clara sęuitia. Auctores Plynius Strabo & Iustinus: & Seneca ad Lucillium. De his Vergilius. Dextrũ Scylla latus lęuũ i placata Charybdis obsidet. Flebile sæui latraue re canes. hoc ad Scyllã est referẽdum, quæ canes circa inguina habere dicitur. Scyllã & ceruleis canibus resonantia saxa. Et Ouidius Scylla premit rabidos inguinibus sęuq; canes. Sonitus enim ibi & fragores audiuntur vndarũ latratũ canum imitantium. Vestali raptus ab ara. Mos fuit apud Romanos vt quotãnis noui consules ferias Latinas indicerẽt. Iouiq; latiali solenne sacrũ in monte Albano facerent vt supra diximus: ad quod sacrum peragendũ ignẽ sumebãt ex ara Vestę in qua æternus ignis seruabatur a virginibus inextinguibilis nunc ait Lucanus ignẽ quo cõfecerãt Latinas, sciſſũ esse in duas partes qđ denũtiabat fore vt Romanus populus in alias partes simiiter diuideretur. Latinas. Latinę sunt ferię conceptiuę dictę a Latinis populis: quib⁹ ex Albano mõte ex sacris carnẽ petere fuit ius cum Romanis. vt docet. M. Varro. Thebanos imitata rogos Etheocles & Polinices fratres de regno Thebano inter se decertantes mutuis se vulneribus confoderunt. inter quos tantę simultates fuerunt: vt cum eorum cadauera priscorum more comburerentur dicatur flãma esse diuisa tanq; ambo comburi non possent in eodem rogo. Longa est Thebani belli enarratio apud Statiũ in Thebaide. Tũc cardine tellus subsedit. Terra sita est in cẽtro mũdi: mediãq; esse toti⁹ mũdi, haud dubijs cõstat argumentis. Mundus vt ait Plyni⁹ in cẽtrũ vergit & cardini suo hoc est terrę vndiq; incũbit. At nũc inquit Lucanus terram subsediſſe: in aliam partẽ: & quod fieri non potest inclinatam esse. Hesperiã Calpem. Calpe

Latinæ.

Thebanorũ fratrũ rogi.

Charybdis.

Calpe Abyla. & Abyla colũnę Herculis vocantur faucibus inermi maris: vt inquit Plynius. Vtrinq; impositi mõtes coercent claustra Abyla Aphricæ, Calpe Europæ. Est em̃ sita Calpe in extrema Hispania. Hesperiã ergo hic appellat nõ ab Italia sed ab Hispania quæ & ipsa quoq; vt supra mõstratũ est dicitur Hesperia. Summũq; impleuit Athlanta. **Athlas.** Athlas mons Aphricæ e medijs arenis se attollens in cœlum. de quo mula apud Plyniũ in quito & reliquos geographos. De Athlante Silius Italicus in primo. & Vergilius. Athlantis duri cœlum qui vertice fulcit. **Indigetes.** Indigetes fleuisse deos. i. simulacra deoꝝ Indigetũ. Indigetes autẽ vt Seruius tradit proprie sunt dij ex hominibꝰ facti: qđ de Aenea traditum est a Liuio & Ouidio. dicti quasi in dijs agentes. Abusiue aũt oẽs dij dici possunt Indigetes. Testatos sudore. In historijs sępissime legitur Simulacra deoꝝ emisisse sudorem quod Vergilius dixit de Palladio. Salsusq; ꝑ artus sudor ijt. & alibi. æraq; sudant. Diras volucres. Plynius in decimo facit caput de inauspicatis auibus inter quas enumerat Bubonem, Cornicem, coruos & incendiariã. Sed maxime Bubo in luce visus est dirum ostentum. Vergilius. Importunæq; volucres signa dabant. Pecudum faciles linguæ. Imitatio Vergiliana. pecudesq; locutę infandũ. Est enim in prodigijs priscoꝝ bouem locutum vt ait Plynius. & vt Valerius & Liuius narrant. Cn. domitio consule bouem dixisse nuntiatũ est. Caue tibi Roma. Monstrosiq; hominum partus. Apud Liuiũ Plyniũq; sæpissime legitur, ꝙ pueri cum elephantino capite nascebanť: & vtriusq; sexꝰ: quos appellãt Hermaphroditos: multaq; silia ludibria naturę. Suꝰ conterruit infans. Ancilla olim serpentem & Alcippe elephantũ peperisse dicuntur.

IACO. Bononi. ¶ Tethys maioribꝰ vndis Hesperiã Calpẽ sũmũq; impleuit Athlãta. Sic ferme ab oĩbꝰ legiť. Priscianꝰ aũt locũ hũc allegãs. Ita legendũ autumat. Tethys maioribꝰ vndis Hesperiã Calpe sũmoq; impleuit Athlante. Quippe quæ lectio apprime probatur: vtpote: cui concione & eleganter sensus ipse congruit: consonat: mirificeq; quadrat. Nam quum supra dictum fuerit a poeta. Tum cardine tellus Subsedit: veteremq; iugis nutantibus Alpes discussere niuem: mox subiecit Tethys impleuit Hesperiam maioribus vndis: Calpe & summo Athlante hoc est niuibus horum montium e verticibus excussis. ablatiuus enim est. Tumefacto. Namq; & æstuante mediterraneo mari, liquefactis niuibus maria Hesperiæ hoc est Italiæ vehementer desæuiunt tumescuntq;. Ad hoc cum Hesperiam legis absq; alio epitheto: Italia accipiatur: vt ait Seruius. Cum vero vltimam apponis. tunc Hispania significatur. sic Horatius. Qui nunc Hesperia sospes ab vltima: Italia namq; & Hesperia denominatæ fuere a fratribus Italo, & Hespero vt affirmant Cato & Fabius pictor, Huc accedat ꝙ Poeta potissimum prodigia portentaq; enumerat: quæ in Italia euenere. Cæterum, si Hesperiam Calpen & summum Athlanta legeres: in sensu necesse erit vt intelligatur aut factũ esse Cataclysmum, cuius nulli historici meminerunt: aut sit insana hyperpole excessusq; nimium fatuus.

Diraq; per populũ Cumanæ carmina vatis
Vulgantur. Tũc quos sectis Bellona lacertis
Sęua mouet cecinere deos: crinemq; rotãtes
Sanguineum populis hulularũt tristia Galli.
Compositis plenę gemuerunt ossibus vrnę.
Tũc fragor armorũ: magnæq; per auia voces
Auditę nemorũ: & veniẽtes cominus vmbræ
Quiq; colunt iũctos extremis mœnibꝰ agros
Diffugiunt: ingens vrbẽ cingebat Erinnys
Excutiens pronam flagranti vertice pinum
Stridẽtesq; comas: Thebanam qualis Agauẽ
Impulit: aut sæui contorsit tela Lycurgi
Eumenis: aut qualem iussu Iunonis iniquæ
Horruit Alcides viso iam dite Megæram.
Insonuere tubæ. & quanto clamore cohortes
Miscentur: tãtum nox atra silentibus vmbris
Edidit: & medio visi consurgere campo
Tristia Syllani cecinere oracula manes:
Tollentemq; caput gelidas Anienis ad vndas
Agricolę fracto Marium fugere sepulchro.

SVLPI. Oraculũ triste. ¶ Diraq;, horribilia. Ex quibꝰ vnũ tribꝰ. R. R. R. & totidẽ. F. F. F. notatũ fuisse dicũt: & sic interpretatũ. Ferrũ flamma fames Romula regna ruãt. Tũ quos se. ad hęc Bellonę Cybelesq; sacerdotes sunt tristia vaticinati. **Bellona.** Bellona, quæ & Duellona diciť, soror est Martis virtutisq; dea cui vt inquit Lactãtius sacerdotes nõ alieno sed suo cruore sacrificant. sectis nãq; humeris & vtraq; manu distinctos gladios exerentes currunt, efferuntur, insaniunt. Mouet, cõcitat i furorẽ. Sectis lac. vulneratis brachijs: vt inde sangninẽ deę libarẽt. Cecinere de. vaticinati sũt deoꝝ irã & volũtatẽ. **Galli.** Galli, sacerdotes Cybeles castrati: dicti a Gallo Phrygię fluuio ex quo q bibit furit. Rotãtes cri. rotãdo iactãtes. Oui. Cędũt iactatis Iulia mẽbra comis. Idẽ. Lõgaq; in imundo puluere iacta coma ẽ. Rotãtes ergo cri. verrẽtes agitantesq; caput crinitũ. Nã inter saltãdũ capita iactãt qđ Coryptein dr̄: & hic Corybãtes appellanť: vt ait Strabo. **Corybantes.** & q numine correpti & furijs agitati id faciũt Corybãtiare dicuntur. Sanguineũ, cruẽtatũ ex furore. Hulularũt, cũ hululatu vaticinati sũt aduersa. grãdi em̃ voce tympana & aera mouentes cantabãt. Vrnę ple. ex sepulchris inqt auditi gemitꝰ. posuitq; vrnas cinerũ vasa ꝓ vmbris ipsis. Cõpositis bñ placatis. nã implacati manes gemere & errare dicuntur. Tũ fra. simile prodigiũ secũdo bello punico accidit: & in Cæsaris morte. hic Vergilius. Armorum crepitus toto Germania cœlo audijt. Itaq; bene Plyniꝰ inquit. Armorũ crepitꝰ & tubæ sonitus auditos e cœlo Cimbricis bellis accipimus: crebroq; & prius & postea. tertio vero consulatu Marij a Mamertinis & Tudertibus spectata arma cœlestia ab ortu in occasum inter se concurrentia.

¶ Diraq; per populũ &c. Accesserunt inquit etiã vatũ diuina

tiones ac carmina mali ꝓnuntia. Ordo est. Et dira. i. mali ominis & significationis ꝑniciosę carmina, vatis. i. Sibyllę Cumanę, vulgantur. i. ꝓmulganť & notificantur per populum: tamẽ. i. insuper: aut tunc (sic em̃ Aldus legit) sacerdotes sup. Martis & Bellonæ sororis eius, quos sectis lacertis. i. habentes lacertos sectos ꝓprijs gladijs vt suo cruore Marti faciant, Bellona sęua mouet id ẽ agitat furore percitos, cecinere deos. s. diros & iratos, & Galli. s. sacerdotes Cybeles rotãtes. i. in gyrum trahẽtes: crinẽ. i. capillũ suũ: sanguineũ. i. cruentatũ ex furore ob quẽ sese vulnerant dum caput rotant, hulularunt id est per hululatũ cecinerunt, populis tristia. i. res tristes futuras. Vrnę plenæ ossibus compositis, id est sepultis, gemuerunt. i. gemitum dederunt. Tum. i. insuper aut tunc, fragor armorũ, & magnæ voces (vt Gęor. j. Vox quoq; per lucos vulgo exaudita, silentes) Ingẽs, auditę. s. sunt, per auia. s. loca, hoc est a via abducentia, nemoꝝ quę sunt in nemoribus, & vmbræ. i. animæ defunctoꝝ, venientes cominus. i. de prope & ita accedentes vt audiri possint sup. auditę sunt. Et ij qui colũt agros iũctos extremis mœnibus, scilicet vrbis. i. qui ad Pomœria vrbis arabant, diffugiunt. s. prętimore: & ingens erinnys. i. furia cingebat id est obsidebat vrbem. i. vrbanorũ mentes, excutiens vertice flagranti id est ex capite ardenti in obuios deijciens, pinum. i. facem pineam, pronam. i. deorsum tendentem, & comas stridentes. s. ardore: qualis, scilicet Erinnys, impulit, id est agitauit & in furorẽ vertit: Agauen matrem Penthei quem ꝑ vitulo aut apro Baccho mactauit: Thebanam Thebarum reginam: aut qualis Eumenis. i. furia, cõtorsit. i. cõuertit in ipsũ Lycurgum tela Lycurgi sæui. i. quibus Lycurgus vti volebat in vitẽ: illis em̃ sibi crura succidit: aut qualem Megeram. i. furiam magnę cõtẽtionis, horruit. i. extimuit Alcides. i. Hercules, iussu Iunonis iniquę quæ ob parentes in prolem innocentem sæuit, viso iam dite. i. postq̃ viderat Plutonẽ, volens auferre Cerberũ, vt Sulpitius recitat: cuius commẽtarij faciunt vt nostri breues sint, frustra enim ab illo bene dicta repeterem: aut superbe & inique reijcerem, adductis meis. & quãto clamore miscentur cohortes. s. dum manus conferre parant, tm̃ sup. clamorẽ edidit nox atra, vmbris silentibus, vel in vmbris nocturnis vt in conticinio quo oĩa conticere solent: aut ꝑlatũ ab vmbris silentibus, id est manibus silere solitis tũc tamen non silentibus. & manes Syllani. i. spiritus a corporibus Syllæ separati per mortem, visi consurgere medio cãpo, cecinere oracula. i. vaticinia tristia, & agricolæ fugere Mariũ. i. simulacrum ipsius Marij, tollentem. i. erigentem caput & surgentem ad gelidas vndas Anienis. s. fluminis & hoc sepulchro sup. eius fracto. i. rupto & fisso vt inde prodiret.

Magnæ vo. Cice. de diuinatione ait. sæpe etiã i ꝑlijs fauni auditi, & i rebꝰ turbidis veridicę voces ex occulto missę esse dicunť. **Voces auditæ.** Per auia ve. per syluas sine via. Veniẽtes co. apparẽtes cominus in loco ꝓpinquo. Quiq; co. qui iuxta murũ vrbis & pomœriũ habitant territi mõstris deserunt domos. Erinnys, furia. Excutiens pi. pro agitans facem ex pinu intentã in obuios. Flagrãti ver. ardẽtẽ. Comas stri. colubros. & cerastas sibilãtes quos gerit ꝓ comis. **Agaue.** Cingebat, circuibat. Thebanã Aga. Agaue Cadmi & Hermiones filia & vxor Echionis subito furore correpta **Pẽtheus.** Pẽtheũ filiũ Bacchi cõtẽptorẽ quem aprum esse putabat, dilaniauit. Qualis Eu. qualis furia sic a cõtrario appellata: nam Eumenis bona interꝑtatur. Impulit, in furorẽ vertit. Contorsit, cõuertit in ipm̃. **Lycurgꝰ.** Lycurgi. Lycurgus Thrax Driantis filius Bacchi numen exosus dum vites vult amputare insania percitꝰ sua sibi crura concidit. **Megæra.** Megærã, quæ vna ex tribus furijs magna cõtentio interpretatur. **Tisiphõe** Tisiphone vero irarum vox **Alecto.** Alecto, inquieta. Iussu ini. iu. impulsu molestæ deæ q̃ Euristheũ regẽ Athenarũ vrgebat vt Herculem ad varia monstra domãda mitteret. Cũ itaq; ad iferos in Cerberũ accessisset Plutonis aspectũ non reformidauit: sed cum Megęrã angues erigentẽ vidisset vehementer vt est apud Senecã timuit. Viso iam di. post visum Plutonem. Tubę, furiarũ vel vmbrarum. Nox edi. noctu emissus est. Silentibus vm. per silentia tenebrosa. Et medio visu. Syllæ etiã & Marij vmbrę qui bellis ciuilibus gauisi sũt ad sua sepulchra apparuere. Medio cãpo. Sylla e Puteolis vbi pediculari morbo decesserat Romam relatus in foro est vstus & in Martio campo sepultꝰ. Tristia ora, vaticinia tristia afferentia. Fracto. cũ iã olim fractũ eẽt a Sylla. Cice. sic ait. **Syllæ mors.** Caij Marij sitas reliquias apud Anienẽ dissipari iussit Sylla victor acerbiore odio incitatus, q̃ si tã sapiens fuisset q̃ fuit vehemẽs. quod haud scio an timens suo corpori posse accidere: primꝰ e patricijs Cornelijs igne voluit cremari. Tollẽtẽ ca. resurgentẽ & apparẽtẽ. Ad vndas Ani. iuxta Anienẽ fluuium qui per Tybur se præcipitans exit in **Anio.** Tybrim. Olim autem Anio vetus & Anio nouus influebat in vrbem vt docet Frontinus.

¶ Cumanę carmina vatis. i. Sibyllina. Nãq; vt ait. M. Varro lib. j. de re rustica ad Sibyllinos libros qbus decẽ viri ꝑerãt publice cõfugere solebãt Romani cũ desyderabať quid faciendũ esset ex aliquo portẽto. **BERO.** Decem autẽ fuere Sibyllę vt docet Lactãtiꝰ. sed Cumanę carmina a Romanis custoditę sunt. de qua Vergiliꝰ in sexto. & Gelliꝰ refert in primo: & Plyniꝰ in. xiij. Sibyllam ad Tarquiniũ supbũ libros tris attulisse ex qbꝰ duo cremati ab ipsa: tertius a Tarquinio redẽptꝰ & seruatꝰ. Arsit deinde cũ Capitolio Syllanis tpibꝰ. Sectis Bellona lacertis. Bellona est dea belli cui sacrificãtes sacerdotes secãt lacertos & furore diuino correpti diuinãt. vñ ait Iuuenalis. Sed vt fanaticꝰ œstro Percussus Bellona tuo diuinat. Galli Sacerdotes Cybeles dñr Galli a fluuio Galli cuiꝰ aquã potãtes vertunť in furorẽ vt cecinit Ouidiꝰ in fastis. q caput rotãtes diuinãt. **Galli sacerdotes.** A Liuio appellãť Galli fanatici. A Straboẽ Corybãtes ab hac dictiõe coryptei qđ significat caput iactare. Iñ Corybãtiare deduciť. Sãguineũ, sanguie fedatũ. Tũc fragor armoꝝ. Imitatio Vergiliana. Armoꝝ sonitũ toto Germãia cœlo. Audijt. Et Plyniꝰ refert se accepisse armoꝝ crepitũ & tubę sonitũ auditũ e cœlo Cymbricis bellis. Auia Loca aspera & iaccessibilia dicũť Auia. Erinys. i. furia. Pinũ. i. facem pineã. Thebanã q̃lis Agauẽ. Agaue vt narrat Ouidiꝰ filiũ habuit noĩe Pẽtheũ: quẽ cũ sacra Bacchi cõtẽneret: ipsa Bacchico furore correpta lacerauit a diuuãtibꝰ sororibꝰ clamãs. Ille mihi feriẽdus aper. Existimabat em̃ filiũ eẽ Aprũ. Qualis ergo furia vexauit Agauẽ vt filiũ laniaret, talis cingebat mœnia Romana. Eumenis. Furię dicũť Eumenides a furẽdo: vł ꝑ cõtrariũ vt dicit Seruiꝰ. ꝙ nõ bñ sed male furiãt. Sęui Lycurgi. Lycurgus rex Thracię fuit q vt fabulę ferũt & repetit Seruius dum cõtẽnens liberũ patrẽ eiꝰ ãputaret vites, crura sibi incidit bipẽne vt tãgit Ouidiꝰ. Aut qualẽ iussu Iunonis. Hercules cũ ab inferis Cerberum eduxisset: factus est deinde furens cum Iuno quæ illum odio nouercali persequebatur immisisset furiam Megæram ad illius mentem puertendã. Fabula est apud Senecã in Hercule furente. Historia tangitur a Diodoro in quinto. Alcides, id est Hercules, siue ab auo Alcęo dictus Alcides

SVLPI.

Luna. Luca.

Fibræ.

Oscines. Prepcetes.

Sacerdotū ordies. Curiones Flamies. Celerum duces. Augures Vestales. Fœciales

Lustrum

Pomœrium.

Gabina toga.

Gabij.

Hęc ppter placuit Tuscos de more vetusto
Accíri vates: quorum qui maximus æuo
Aruns incoluit desertæ mœnia Lunæ
Fulminis edoctus motus: venasq; calentes
Fibrarum: & motus errantis in aere pennę:
Mostra iubet primū q̄ nullo semine discors
Protulerat natura rapi: sterilíq; nefandos
Ex vtero fœtus infaustis vrere flammis.
Mox iubet & totam pauidis a ciuibus vrbem
Ambíri: & festo purgantes mœnia lustro
Longa per extremos pomœría cingere fines.
Pōtifices: sacri quibus est permissa potestas:
Turba minor ritu sequitur succincta Gabino.
Vestalemq; chorum ducis vittata sacerdos:
Troianam soli cui fas vidisse Mineruam.
Tūc qui fata deum secretaq; carmina seruāt:
Et lotam paruo reuocāt Almone Cybellen.
Et doctus volucres augur seruare siniſtras:
Septemuírq; epulis festus Titíiq; sodales.
Et Salius lęto portans ancylia collo:
Et tollens apicē generoso vertice flamen.

¶Hęc ppter. Ad hæc ꝓdigia ꝓcuranda placādosq; deos acciti sunt Hetrusci aruspices inter quos Aruns qui mostra cōburi & vrbē lustrari iussit. Incoluit: ih habitauit. prothesis est nā ciuē non incolā indicat. Lucæ desertę: mōtes Lucę incūbētes. Vrbs est Luca vbi pleriq; vicatim habitant, Strabo ait: Sunt qui Lunę legāt qđ oppidū quoq; Hetruriæ est cū portu nobili, quē sicut & ciuitatē Selenes. i. lunę dicūt. Fulminis edo. mo. Pyromātic⁹: fulminū em cām & naturā & qđ portenderent callebat Venas ca. fi. tenebat etiā Aruspicinam: & erat ver⁹ ariolus. Fibrarū. Fibrę sūt iecoris ptes: & velut diuisę appēdices ab eo q; veteres Fibrū extremū dicebāt: vt ait Varro. Diuiditur aūt iecur in quatuor fibras: pulmo in duas vt Celſ⁹ tradit. Cordis quoq; & herbaꝝ radices fibras dicimus. Monit⁹ pē. vo. i. doct⁹ augur & duob⁹ verbis duplicē ex auib⁹ diuinatiopē exp̄ssit: nā aut monēt garritu & voce & Oscines dicunt: aut volatu & p̄petes appellantur. Rapi, raptim capi & interimi. Nā etiā Aristoteles mostrosa educare vetuit. Discors. Natura discordante em a seipsa: & velut diminuta aut nimia mōstra nascunt. Nullo semine, nullo coitu, aut nullo a simili monstro principio. Ex vtero steri. hoc propter mulam quæ peperat dixit. Infaustis: infelicibus. Ambiri: lustrari. Pontifices. Pontificibus inquit præcedentibus in lustratione vrbis reliqui sequebātur. Numa em Sacerdotū ordinem diuisit in Curiones qui ꝑ curijs hostias immolabant. In Flamines qui pilleum assidue gestabant. In Celerum duces qui reges custodiebant. In Augures qui futura colligebant. In Vestales virgines, quæ deos precarentur. In Fœciales qui belli & pacis auctores essent. & in pontificem maximum cui omnia sacra exscripta tradidit & tā priuata q̄ publica ex scitis eius subiecit ex Dionysio supiora: sed postremū ex Liuio. Lustro fe. sancta circuitione & purgatione. Est enim Lustrum quinquennale tēpus: nam quinto quoq; anno ciuitas lustrabatur peracto cēsu & tributis exactis. Auctor est Varro. Cingere, circūdare. Pomœria. Liuius auctor est Pomerium significare spatium tā extra q̄ intra murum: quod neq; arari fas erat dicíq; nō magis q̄ post murum esset q̄ ꝑ murus post id. Turba mi. minoris auctoritatis sacerdotes. R itu Gabi. hoc est toga, sic in siniſtrum humerum reiecta, vt vna eius lacinia a tergo reuocata hominem cingat. Quo cultu vtebatur & consul bella indicturus. Origi nem habuit a Gabijs qui dum sacrificarent audito hostium aduentu sic accinctis togis in hostem profecti sunt victoresq; redierunt. q̄ q̄ & cinctus genus est vestis. Gabij oppidū est ad dextram viæ p̄nestinę vbi & Latomię sunt

errantis. i. libere volantis. Aldus itaq; errantis legit: cū Beroaldus & alij volitantis in aere. & ita quoq; auspicij peritus erat & verus Ariolus. Et is sup. iubet, primum. i. primo loco ad piāda omnia monstra quæ natura discors. i. a cōmuni cursu suo discrepans, protulerat. i. produxerat, nullo semine. i. sine simili: rapi. i. celeriter & violenter colligi: & iubet vrere flāmis infaustis. i. infelicibus, fœtus nefandos ex vtero sterili: vt ex vtero mulę quæ tunc pepererat. Mox. i. deinde iubet, totam vrbem ambiri. i. circūiri & lustrari a ciuibus pauidis. i. pauentibus: aut pauidis: quia senibus & mulieribus: cum reliqui aufugerint. & iubet eos purgantes mœnia. s. vrbis, lustro festo. i. lustratione & circuitu & vt dicunt processione celebri: cingere. i. circūdare pomœria longa. i. loca intra & extra muros lōge iacētia: in quibus ædificare non licebat: vt intra muros possent ciues stare ꝑ ipis defendendis: & extra muros non haberent hostes accedētes contra tela munimen aut vallum. per extremos fines. i. vltimum ambitum. Vnde hodie quoq; cereis vrbem aut templa circundant nonnulli volētes a peste protegi aut leuari. Minor turba. i. inferi⁹ collegium aut collectio sacerdotum: succincta ritu Gabino. i. quem ex Gabijs acceperāt vt Sulpitius docet: sequitur pontifices. s. magnos: quib⁹ permissa est potestas sacri, i. sacrificij: & sacerdos. s. magna, vittata. i. vittis redimita: ducit chorum vestalem. i. reliquas vestales virgines Vestę consecratas: quas nostri moniales vocant: sacerdos dico: cui soli. i. vni erat fas vidisse Mineruam Troianam. i. palladium seu simulacrum mineruæ (quæ & pallas dicitur) a Troia aduectum. i. deinde sup. sequuntur ij qui seruant fata deum. i. deorum in libris Sybyllinis contenta: & pro. i. qui seruāt carmina secreta. s. Sibyllę Cumanę, hoc est quindecimuiri. & sup. illi videlicet Galli sacerdotes: qui reuocāt. i. iterum ad se vocant aut inuocant: Cybeilen deam q̄ magna deum mater dicitur: lotam Almone. s. fluuio, paruo. i. exiguo. Et augur doctus seruare. i. obseruare volucres siniſtras. i. prosperas, sup. sequit. & septēuir. i. collegiū septem epulonum: festus. i. solennis & prefectus epulis. i. dapibus deorum. alij legunt festis: vt sit epulis festis. i. festiuis: & Titij sacerdotes Apollinis a Titijs auib⁹ dicti: sodales. s. inter se. Et Salius. i. saliorum hoc est sacerdotum Martis a saltādo dum ancylia ferrent dictorū, collegium: portans collo lęto. i. ipe lętus & prę gaudio exultans, ancylia. i. breuia & circuncisa scuta: propter vnum de cælo lapsum in quo regnū portendebatur: & flamen. s. sacerdos habens in cavite pileum ex filo, tollens. i. erigens apicem. i. summitatē capitis sui: verti ce generoso. quia non nisi generosis contingebat talis honor. Sunt qui legunt Attollens sed minus probem.

¶Tuscos de more vetusto Acciri vates. sacrorum faciendorum ritus. Auguria ab Hetruscis in Romanam vrbem translata fuerunt: vt author est Strabo. Preterea Aruspicina apud Hetruscos inuenta est authore Tagete vt pluribus verbis docet Cicero in libris de diuinatione. Quotiescunq; prodigia Romā nuntiabant Aruspices ex Hetruria acciri hoc est vocari solebant. Mœnia Lucæ. Luca ciuitas est Hetrurię Colonia Romanorū: vt ait Plynius. Fulminis edoctus: motus fulminis nō tam aduētus spectatur q̄ reditus: siue ab ictu refiliat ignis, siue ab opere confecto: præterea an dextra cęli parte veniat: an siniſtra. Lęua ꝓspera existimātur Authores Plynius & Cicero in diuinatione. Venasq; calentes fibraꝝ. Fibrę sunt eminentiæ Iecoris vt inquit Seruius. Aruspices venas fibrarum & extorum inspicere solebant: & ex earū motu futura prędicere. Vergil⁹ Nec fibris requies datur vlla renatis. Plynius in vndecimo. Victimarum iocinora replicata intrinsec⁹ ab ima

distantes Roma & Prænestę ex equo stadijs centum. Strabo docet. Sacerdos vittata: maxima vestalium velata. Erāt aūt Vestales viginti: & caueē Pappia lege. de eis Plutarchū in vita Numæ & Gellium lege. Mineruā. Palladium quod cum iaceret in loco secreto Helenus apud Arist bam captus indicauit. Eius exemplar in aperto ad fallēdos insidiatores fuisse positum Dionysius tradit. Diomedē & Vlyssem id Troiano bello p cuniculos surripuisse vulgatum est: Diomedemq; ap d se seruasse: & prętereunti ad Calabriam Aeneę obtulisse: Nutemq; id accepisse: & ideo Mineruæ sacra non penes Iuliā sed penes Nauteam familiā esse. Tu qui fa. de. hoc ē quindecimuiri quibus facultas Sibyllinos libros inspiciēdi & interpretādi. Principio duo fuere postea. x. inde. xv. Domū ad. lx. aucto numero, quindecimuirum tamē nomē retinuerunt. Et ota par. hoc est Galli sacerdotes Cybeles. alluſitq; ad veterem ritum, qui quotānis repetebatur. Nam cū Cybele e Phrygia adueheretur & nauis in vado Tybridis inhæ fisset nec vllis virib⁹ possit euelli & Claudia casta faci le sola traxisset: ꝓfectaq; dea esset vsq; ad Almonis in Tyberim exitū: sacerdos eam aqui eius fluminis lauit. Hinc Ouí. Est locus in Tybrim quo lubricus influit Almo. Et magno nomē perdit in amne minor. Illic purpurea canus cum veste sacerdos Iu nonis dñam sacraq; lauit aquis. Augur, augurum collegiū. Augures principio tres fuere patricij: inde quattuor: postea adiecti sunt quinq; plebei. Erāt igit nouē. In captādis auguriis a quattuor partib⁹ auspicatas aues obseruabāt: Anticam: posticam: dextram & siniſtram. Siniſtras prosperas. Siniſtra em au guria ideo ꝓspera dicuntur quia a dijs missa putant quib⁹q; dextra sunt, nobis oppositis siniſtra. Alias rationes apud Plutarchū vide. Septemuir, septemuiri epulones erant q̄ in dicendorum faciēdorumq; epulorum Iouiu & dijs reliquis facultatem habebant. Cice. in oratione. Pontifices veteres, ꝑpter sacroꝝ multitudinē tris viros epulones esse voluerunt: cum essent ipi a Numa vt etiam illud lu

Vestales. Palladium

Septēuiri.

dorum epulare sacrificiū facerēt instituti. Titijq; sodales. Titij sacerdotes Apollinis, a Titijs auib⁹ quas in augurijs certis obseruare solebant sunt appellati vt ait Varro. Salius. Numa Pompilius. xij. Salios Martī cōstituit. Tull⁹ Hostilius numerū duplicauit. hi gestantes scuta & ad tibias tripudiantes deorum laudes cantabāt hos Palatinos Agonales & Collinos fuisse appellatos Dionysius scribit. Ancilia, scuta cuneata specie, hābētia latera arctiora: q̄ calendis Martijs per vrbem ferebantur: cælestiaq; arma vocabant. Principio vnū fuit quod Numæ tpe e cælo cecidit. In quo cum esset fatū Romani imperij: ne forte subtrahi posset. xj. similia sūt fabricata: dictiq; Ancile q̄ sit circuncisum. Ouidius. Atq; Ancile vocat q̄ ab omni est parte recisum. Cūq; notes oculis angulus omnis abest. Flamen. Flamen dictus q̄ assiduo filo veleē quasi filamen vt inquit Festus. Gestabat aūt apicem hoc est insigne laneum in pilleo quod dictum est ab eo q̄ comprehendere vinculo antiqui apere dicebant. Flaminum singuli cognomina habent ab eo deo cui sacra faciunt vt Dialis Martialis Vulcanalis Quirinalis. Numa tamen constituit Dialem vnum: Martiales duos: Quirinalem vnum. Læto, ipe lętus.

Septēuiri. Titij. Salius. Ancilia. Flamen. Apex. Apo.

BERO.

Luca.

Lustrum.

fibra reperta sunt. Volitantis in aere pennæ. Aues aut oscines sunt, aut ꝑpetes. Oscines ore prędicunt futura Præpetes volatu. Ideo sic dictæ quia superiora petunt volãtes vt scribit Seruius. Vnde ait Maro. Et voluctũ linguas & prępetis omina pennæ. Dicit Lucanus Arũtem intellexisse volatum præpetum. Mõstra. Quæ fũt contra naturam monstra dicuntur vt scribit Iurisc̃ consultus de verborum significatione: a mõstrando dicta vt interpręatur Cicero. Vrbem ambiri. Tãgit sacrificium quod dicitur Amburbale vel Amburbium: quod vrbem circuit & ambit victima vt docet Seruius. Purgantes mœnia lustro. Seruius Tullius sextus Romanorum rex primus condidit lustrum: facto sacrificio ex sue, oue, tauro, quæ Solitaurilia dicebãt. Singulis ex actis quinquennijs Censores vrbem lustrabant. i. circuibant & purgabant. Id lustrum ab re appellatum vt tradunt Liuius & Pedianus. Adde illud Seruij: q̃ post quinquennium vnaquęq; ciuitas lustrabatur. Varro dicit dictum esse Lustrum a luendo. i. soluendo: quia tũc per censores vectigalia soluebantur. Pomœria. Pomœrium dicitur locus intra agrum effatum Po. Ro. totius vrbis circuitu post muros regionibus certis determinatus. qui facit finem vrbani auspicij: vt Gellius & Petroni⁹ Arbiter memorant. dictum Pomœrium nõ q̃ magis sit post murum q̃ murus post id vt Liuius docet in primo. Pomarium vero dicitur locus constitus pomis in quo multi decipiuntur. Turba minor. s. minorũ sacerdotũ. Collegium enim pontificum erat in magno honore. Ritu Sabino. Sabinus Cinctus & ritus est toga sic in tergũ reiecta: vt vna eius lacinia a tergo reuocata hominẽ cingat. hoc aũt vestimẽti genere vtebatur consul bella indicturꝰ. ideo quia cũ Gabii q̃ ciuitas est latii sacris operaretur: bellũ subito venit. Tunc ciues accicti togis ad bella ꝓfecti sunt: & adepti victoriã. Vnde hic ortus est mos: vt scriptũ reliquit Seruiꝰ. de hoc Vergilius. Ipse quirinali trabea cinctuq; Sabino. Vestalẽ chorum. Inter virgines vestales q̃ ꝓfecturã obtinebat dicebãt virgo maxima: vt apud Valeriũ: cui soli phals erat videre Palladiũ quod ex troia aduectũ in tẽplo Vestæ seruabat. & hoc carmẽ allegabat Seruius enarrans illud

Vitta.

Vergilianum, Fatale aggressi sacrato auellere templo Palladiũ. Vittata. i. insulis ornata. sunt enim vittę velamenta & infulæ quibus victimę coronanꝰ: quibus simulacra deorum & ipsi sacerdotes ornantꝰ. Vergilius. Virgineas ausi diuæ contingere vittas. & alibi. Et circum tẽpora vittę. Reuocant Almone Cybellẽ. Simulacrum Cybeles quotãnis in Almone fluuio ꝓpe Romam lauabãt a Gallis fanaticis: vt scribit Ouidius in fastis. & tãgit Martialis. Volucres sinistras. vel mali ominis: vel prosperas. Quoniã vt inquit Cicero, Omnia felicia Romani appellarũt lęua, & sinistra, etiã si dextra sint. Septẽuirq; epulis festus. Põtifices a Numa instituti vt ludorum epulare sacrificiũ facerent ꝓpter multitudinẽ sacrificiorum tres viros epulones esse voluerunt: vt scribit Cicero in tertio de oratore. Gellius & alii dixerũt fuisse septem viros epulones: quorũ sequitur sententiã Lucanus. Septẽuir ergo festus epulis. i. septẽuiri epulones. Titiiq; sodales. Sodalitiũ erat sacerdotum qui Titii nomina banꝰ ab auibus Titiis: quas in augurijs sequebantur. vt interpretatur. M. Varro. Et Salius læto portans Ancilia collo. Regnante Numa scutum breue & rotũdum cœlo lapsum est: & cum Aruspices respondissent illic fore orbis imperiũ vbi illud fuisset, Numa Mamurium fabrũ adhibuit: a quo multa similia facta sunt ne aliquando ab hostibus posset auferri. & hæc in templo Martis locata dicuntur. Ancilia quasi vndiq; circuncisa. vel a cubito cui religantur. Sacerdotes vero quotãnis in honorẽ Martis ibant saltantes Ancilia collo annexa gestantes: q̃ dicunt & Salij vel a saltãdo q̃ circa aras saliant & tripudient: vel a Salio Mãineo. hec omnia referuntur a Plutarcho, Seruio, & Ouidio in fastis. Vergilius. Hinc ex ultãtes Saliges. Et tollẽs apicẽ flamẽ

Apex.

Apex ꝓprie dicitur in summo flaminis pileo virga lanata vt inquit Seruiꝰ. Illa vero virga erat oleagina vt docet Festus. Flamines autem dicũtur sacerdotes a filo quasi filamines. nã cum nudis eos capitibus incedere nefas esset & pæstus pileũ gestare non possent, filo capita religare cœperunt. Vnde dicti flamines: vt Seruius & Isidorus interpretati sunt. Vel dicunt flamines quasi pileamines a pileo vt sentit Plutarchus. Pileum autẽ festis diebus flamines omnino gestare debebant filo deposito. Hic de flamie Diali intelligitur qui Iouis erat sacerdos a Numa constitutus: cuius multę erant cerimoniæ vt refert Gellius.

SVLPITIVS.

Anfractus Via.

¶ Anfractibus. reuolutionibus & flexibus Anfractus enim est flexus ipse aut viæ aut aquę. Via vt est apud Iurisc̃ consultos in rectũ octo pedes habere debet: si Anfractum. xvj. Varro ab ambitu & frangẽdo dictum existimat. Ignes ful. telumi quo fuit ignis vel res dudum ignitas & fulminatas. Condit, obruit. Datq; lo. no. appellat bidental. Locus enim fulmine percussus post peractum illic ex Bidentibus sacrum Bidẽtal vocatur. Ma

Bidental.

rem ele. cer. Bidentem & taurũ non pressum iugo. quę hostia iniugis dicebatur vt Macrobius docet. eligebãtur etiam Bidentes nelabi

Iniugis hostia.

berent caudam aculeatam: nec linguam nigram nec aurem fissam. Bacchũ, vinũ quo primum hostia perfundebatur. vt Frontiq; inuergit vina sacerdos. Inducere mo. spargere sacra re. quæ ex farre orno tosto sale & aqua conficiebatur. Obliquo cul. transuerso & a cauda ad caput antẽ q̃ iugularetur victima ducto. Impatiens. refugiens & obluctãs quod est mali ominis. Sacri non gra. sacrificij non placantis deos & quo litare non poterat. Succincti, fulti, expediti. Torua, te

Bídes lecta

Dumq; illi effusam longis anfractibus vrbẽ
Circueũt: Aruns dispersos fulminis ignes
Collígit: & terræ mœsto cũ murmure condit
Datq; locis nomen: sacris tũc admouet aris
Electa ceruice marem: iã fundere Bacchum
Cœperat: obliquoq; molas inducere cultro.
Impatiensq; diu non grati victima sacri
Cornua succincti ꝓmerẽt cum torua ministri:
Deposito victum prębebat poplite collum.
Nec cruor emicuit solitus: sed vulnere largo
Diffusum rutilo dirum pro sanguine virus.
Palluit attonitus sacris feralibus Aruns:
Atq; iram superũ raptis quęsiuit in extis.

Terruit ipe color vatem: nam pallida tetris
Viscera tincta notis gelidoq; infecta cruore
Plurimus aspersо variabat sanguine liuor.
Cernit tabe iecur madidum: venasq; minaces
Hostili de parte videt: pulmonis anheli
Fibra latet paruusq; secat vitalia limes.
Cor iacet: & saniem per hiantes viscera rimas
Emittunt: produntq; suas omenta latebras.
Quodq; nefas nullis impune apparuit extis:
Ecce videt capiti fibrarũ increscere molem
Alterius capitis: pars ægra & marcida pẽdet:
Pars micat: & celeri venas mouet ipроba pulsu
His vbi cõcepit magnorũ fata malorũ
Exclamat: vix fas superi quęcũq; mouetis
Prodere me populis: neq; eẽ tibi summe litaui
Iuppiter hoc sacrum: cęsiq; in viscera tauri
Inferni venere dei: non fanda timemus:
Sed venient maiora metu: dii visa secundent:
Et fibris sit nulla fides: sed cõditor artis
Finxerit ista Tages. Flexa sic omina Tuscus
Inuoluẽs: multaq; tegens ambage: canebat.

Taurus.

Poples.

Exta.

Aruspicinę obseruatio.

Venæ.

Arterię.

Pręcordia.

Orientũ.

¶ Dumq; ille effu. Interea inquit dũ supplicationẽ dijs faciũt & vrbem iustrant sacerdotes & vestales: Aruns fulmina condidit: bidẽtal instituit: & post sacrificia exta cõsuluit. Quę omnia ex officio fecit, vt q̃ fulminis edoctus motus & cętera quæ prędmissa sunt. Ordo est. Et dum illi. s. ꝑdicti circueũt vrbẽ effusam. i. extẽtã longis anfractibus. i. circumuolutionibꝰ & gyris Arũs. s. fulmis cõdẽdi peritꝰ, colligit ignes fulmis. i. reliquas rerũ fulmie ꝓcussaq;: & incẽsarũ: & condit terrę. i. terra: cũ murmure mœsto. i. arcanis verbis mœstitiã indicãtibꝰ: & dat locis nomẽ. i. vocat Bidẽtalia. & admouet tũc aris sacris marẽ. i. hostiã masculini sexꝰ: vt taurũ aut ouẽ: ceruice electa si sit ouis, & ita ea si sit taurꝰ: & cœpat iã fũdere Bacchũ. i. vinũ, media iter cornua vt ænei. iiij. & inducere. i. spargere sup hostiã: molas. i. farnũ tostũ cũ sale & aqua cultro obliquo. i. in trãsuerso posito vt in ipm quasi volẽs iret hostia. vñ. v. ænei. Supponunt cultros. & victima. i. taurus immolãdus, impatiẽs diu. i. reluctãs qa sacri. i. sacrificij nõ grati. i. ingrati & quo litare Arũs neqbat. vñ nõ sponte cadebat: cũ ministri succincti. i. expediti ad tale munus: ꝑmerẽt cornua torua. i. tauri truculẽti & nolẽtis mactari: ꝑbebat collũ victũ. i. lõga pressura defatigatũ: poplite deposito. s. a loco in quẽ firmiter pedẽ fixerat, tãtis ꝑ dũ stare potuerat nec. i. & nõ, & tũc sup. cruor solitꝰ. s. ex alijs emicare, nõ emicuit. i. nõ apparuit exeũdo cũ saltu & agitatione vt mouenꝰ q̃ micant: sed virus nigrũ. i. tetra & virulenta sanies (sic Aldꝰ legit: iuxta qđ sequit. Terruit ipe color vatẽ.) Credã tñ dirũ legẽdũ nã qđ dixit terruit ipe color vatẽ: declarat poeta: subdẽs nã pallida &c. variabat sanguine liuor. qđ nõ addidisset: si nigrũ dixisset. diffusum vulnere largo. i. plargũ & latũ vulnus: alioquin eñ cũ esset cõcretũ & cõdensatũ nõ exisset: emicuit sup. p sanguine rutilo. i. loco sanguinis rutili & purpurei coloris: q mi-

Pulsu ce. ictu veloci quo audacia & celeritas Cęsaris significat̃. Cōcepit, aīo cōprehendit. Fata, cōstitutiōes & series. Prodere, manifestare. Neq; li. ti. hoc sa. neq; hoc irrito sacro
Litare.
placaui. Nā Litare est ipo sacrificio deos placare: nō eñ oīs q sacrificat litat. Dicimusq; lito deis sacrū & lito sacro. Cice. in diuinatiōe. Quū plurib⁹ deis immolat̃ q tādē euenit vt litet̃ alijs, alijs nō litet̃. Sueto. Plurimis victimis cęsis cū litare nō posset. In pręcordia: in exta mactati tauri. Inferni dei: nā deformia dira & minātia apparuere: velut si ipis litassē Nō fāda: qa nimia aīorū consternatio fieret. Maiora, detestabiliora. Visa se. q̄ vidim⁹ i bonū vertant. Et fib. sit nul. fi. & ars aruspicina: ipaq; ex extis diuinatio falsa sit. Tages cōdi
Tages.
tor ar. Cū in agro Tarquiniēsi vt in diuiatione Cice. inqt terra alti⁹ araret̃, repente extitit senili prudētia puer: cuius aspectu bubulcus attonitus clamorē edidit: breuiq; tota Hetruria eo cōuenit: & verba de disciplina Aruspicinę disserentis pueri excepit lr̃isq; mādauit hęc scripta cōseruāt, hinc fontē habent disciplię. Fixerit ista: mētit⁹ fuerit & nos deluserit. Inuoluēs, cōfūdēs & occultās. Omina, signa futurorū. Ambage fle. & mul. lōga & iplicita verborū circuitiōe. Canebat, vaticinabatur.

BEROALDVS.

¶ Datq; locis nomē. Loc⁹ in quo fulmē cōdebat̃ dicit̃ bidētal vt Porphirio docet apud Horatiū: qui scribit in arte poetica Si triste bidental mouerit incest⁹. Solebāt eñ vates mactatis bidentib⁹ ipm fulmē iuētū sepelire. Admouet. i. appropiquat. Electa ceruice marē, id est eximiū taurū et itacta ceruice vt apđ Vergiliū in georgicis. Non eñ oēs victimę litant vt ait Plynius. Fūdere Bacchū id est vinū inter cornua ex ritu sacrorū. Molas iducere. Mola est far tostum sale aspsum: dicta q; eo molito victimę aspergebant̃: vt inqt Fest⁹. Foci quoq; & cultri teste Seruio aspgebātur mola. Succincti. i. expediti. Poplite. Poples est sub genibus. Liui⁹. poplites succiderāt. Vnde in curuatura genuum curuant̃ poplites. Dirū vir⁹. psanguine manauit vir⁹. i. sanies & cruor. Vir⁹ dicit̃ venenū & foed⁹ odor
Virus.
Martialis. Mixtū diapasmate vir⁹. Raptis extis. Exta dñr viscera principalia vt iecur pulmo lien & cor. quod nō semp in parte extorum habitum est vt scribit Plynius. Viscera tincta notis. Viscera nō solū intestina dicim⁹ dicit Serui⁹, sed quicquid sub corio est. Vñ visceratio dicta pprie. Viscera dicūt̃ pprie pricipalia scilicet cor: pulmo: iecur: lien. Vñ
Viscera.
ait Plynius q; puidēs natura viscera pricipalia pprijs mēbranis ac velut vaginis iclusit. Liuor. i. pallor. Tabe sanie. Hostili de parte. quia in sacris exta diuiserat & ptē Pōpeio ptē Cęsari ascripserat: q̄ ppollebat. Pulmonis anheli fibra. Pulmo est spirādi officina attrahens ac reddens aīam: iccirco spongiosus: ac fistulis inanibus cauus vt auctor est Plini⁹. Fibra, extrema eminentia latet: qđ est pdigiosū. Saniē, putrefactū cruorē. Hiantes. i. patentes. Omenta. Inuolucra & mēbranę intestinorū dicunt̃ omēta. Catullus. Omētū in flāma pingue liquefaciens. Capiti fibrarū increscere molē. In iecore est, quod caput extorū vocāt vt scribit Plynius: & fissum iecoris vt docet Cicero. Duas eñ habet fibras: quarū altera assignata Cęsari: alterā pmebat ascriptā Pōpeio. Pars marcida q̄ itelligit̃ Pōpeij. Pars micat. s. Cęsaris. Vix fas o superi. verba exclamātis Arūtis sibi nō licere mani
Litare.
festare infortunia q̄ dij p exta denūtiabāt Romanis. Litaui. Aliud est litare aliud sacrificare. Nā litare significat sacrificio facto placasse numē vt docet Macrobi⁹. Vñ ait Martialis. Non quacūq; manu victima cęsa litat.
Tages.
Conditor artis finxerit ista Tages. Tages in agro Tarquiniensi exaratus cōsuētib⁹ vndiq; incolis primus demonstrauit Aruspicinā vt Cicero scribit in secūdo de diuinatione. De hoc Ouidi⁹. Indigenę dixere Tagem qui prim⁹ Hetruscā Edocuit gentē casus aperire futuros. Artis. s. Aruspicinę.

care solet dū emittit̃. Arūs attonit⁹. i. stupefact⁹, quasi tonitru pculsus: sacris feralib⁹. i. letalib⁹ & pestiferis: palluit. s. p formidine & stupore: & quęsiuit irā. i. cām aut approbatione irę superū: aut mala p irā superū. i. deorū portēta in extis. i. eminētioribus & magis extātib⁹ intestinis, raptis. s. celeriter, cū iā tabida vereret̃. Ipe color. s. extorū, terruit vatē. i. pręsciū futuri p Aruspicinā. s. Aruntē: nā liuor. i. plūbeus color & macula qualis ex cōpressu corporū sine vulnere fit: plurim⁹. i. frequētissim⁹, variabat. i. versicoloria faciebat, sanguine aspso. i. p aspsum sanguinem, viscera pallida & tincta tetris. i. liuentib⁹, notis. i. maculis: & infecta curore gelido. i. iam fere cōcreto aut cōgelato. Ipe sup. vates cernit iecur madidū. i. madefactū tabe. i. sanie & corrupto cruore: & positū erat pro Pōpeio: & videt venas. s. extorū minātes. s. vrbi excidiū: Pōpeio necē: de parte hostili quā pro Cęsare cōsulēda obtinebāt. fibra. i. extremitas pulmonis anheli. i. palpitātis & laborātis, latet. i. nō apparet: & paruus limes. s. pcordiorum ambit⁹ circa cor, secat. i. diuidit, vitalia. s. mēbra: & cor iacet. i. non mouet̃: & viscera emittūt saniē. i. tabē per rimas. i. fissuras hiātes. i. aptas: & omēta. s. rupta, pdūt suas latebras. i. denudāt q̄ cingere solēt & occultare intestina: qđ q;. i. & qđ nephas. i. nephandū pdigiū, nullis extis apparuit impune. i. nūq̄ prius visum erat sine pœna & magno malo: ecce q. d. pter opinionē: vidit molē. i. magnā quātitatē, fibrarū capitis alterius. i. aduersi. s. Cęsaris: increscere capiti. s. Pōpeij pro quo litabat. Pars. s. familiaris & amica, pēdet. i. lāguida & non mota appet: quia ęgra & marcida. i. putrefacta: ps sup. aduersa s. Cęsaris, micat. i. salit & quasi tripudiat: & ps Cęsaris, iproba i. improbāda, quia improbe insultās, mouet venas pulsu celeri: significās plurimū vitę. vñ artificiose colligit poeta quę ad Aruspicinā faciūt significās se ei⁹ peritissimū. Arūs sup. vbi i. postq̄, cōcepit. i. intellexit, his pdigijs extorū, fata. i. oracula & pscientiā magnorū malorū: exclamat o supi, vix fas. i. licitū est me pdere. i. manifestare populis: quęcūq; mouetis. i. excitatis & apparere facitis in extis. Eñ. i. qa o Iuppiter sūme. i. supreme deorū, neq;. i. nō litaui tibi hoc sacrū. i. nō placaui te hoc sacro: q; p &, hoc est insup dei inferni. i. inferi, venere. i. venerūt in viscera (sic Ald⁹: sūt q pectora legūt) tauri cęsi: nos timem⁹ nō fanda. i. maiora q̄ q̄ audeam⁹ fari: sed maiora. i. detestabiliora, metu. i. q̄ timem⁹ veniēt. i. fiēt licet nō ausim fari & vix possim cōcipere. dij secūdēt. i. pspera faciāt visa. i. q̄ vidim⁹. i. conuertāt in salutē q̄ perniciē portēdūt: & nulla fides sit sup. adhibēda, fibris. s. extorū. sed Tages qui appuit aranti seni i puerili facie & sortes attulit atq; Aruspicinā edocuit, conditor. i. istitutor artis. s. diuinādi ex Aruspicina & sortib⁹: finxerit. i. opto mēdaciter excogitauerit ista nō ex deorū mandato. Tuscus. s. Arūs inuoluēs & tegēs omina. i. pdigia & ostēta ac signa futurorū ambage flexa. i. implicita: & multa. i. multiplici circuitiōe verborū: nō ausus aperire sententiā suam: canebat id est vaticinabatur, sic. i. in hunc modum prędictum.

SVLPI. Nigidius figulus.
¶ At figulus. Nigidij figuli Pythagorei sūmi astrologi Vaticiniū poeta dicturus eū cōmēdat. Huius Eusebius meminit. Deos, deo

At Figulus cui cura deos secretaq; cœli
Nosse fuit: quē nō stellarū Aegyptia Mēphis

Aequaret visu: numerisq; mouētibus astra.
Aut hic errat (ait) nulla sine lege per æuum
Mundus: & incerto discurrunt sydera motu:
Aut si fata mouēt: vrbi generiq; paratur
Humano matura lues: terrę ne dehiscēt?
Subsidentq; vrbes? an tollet feruidus aer
Temperiem? segetes tellus infida negabit?
Omnis an infusis miscebitur vnda venenis?
Quod cladis genus o superi? q̄ peste paratis
Sęuitiā? extremi multorum tempus in vnum
Conuenere dies: summo si frigida cælo
Stella nocēs nigros Saturni accēderet ignes
Deucalioneos fudisset Aquarius imbres:
Totaq; diffuso latuisset in æquore tellus.

¶ At Figulus &c. Post Arūtis ex fibris extorū tristia psagia accesserūt Nigidij Figuli tristiora ex astris iudicia: vnde quo maius pondus dicendis sit commendat prio loco ipm Figulū a peritia astrologiæ dicens. At. i. sed Figulus. s. cognomie nō officio: cui. s. Figulo, cura. i. sollicitudo & studiū fuit nosse deos. i. deorum voluntatem ac iudicium: q; pro & aut pro. i. secreta. s. iudicia cæli. i. astrorum quæ in cælo sunt: quem Memphis regio illa Aegyptia. i. in Aegypto vbi plurimi sunt chaldęi astrorum periti: nō æquaret, nō æquipararet: visu. i. inspectione & iudicio stellarum: & numeris mouētibus astra. i. scđm quos mouentur astra: quia stellas noctu apparentes cognouit visu in qua parte cæli essent: reliquas autē calculo & supputatione astronomica: ait. i. dixit: aut hic mundus errat. i. vagatur p ęuū i. perpetuo: cū nulla lege. i. nō astrictus vlli legi: cū oīa forte & a casu fiāt. Ia. Bononieñ. Priscianū secut⁹ legit nulla sine; quē & Sulpiti⁹ seqt̃: ergo poti⁹ legā nulla sub lege &c. Verba ei⁹ post Beroal. ponet̃. & sydera discurrūt motu icerto. i. vago & nō instituto a deo: aut si fata mouēt. s. mūdū & stellas ad sydera: sub certa lege: ita vt talis cōstellatio talem significet rerum inferiorum exitum: lues, hoc est generalis corruptio & destructio matura. i. tēpestiua & festina: paratur. s. a dijs & cælo. Ne. i. an terræ dehiscēt. i. aperient̃ vt oīa absorbeant̃ in abyssum: & an vrbes subsident, hoc est ad centrum terræ descendēt sicut feces ad fundum vasis subsidūt: an aer feruidus. s. per naturā, quia in calore cōmunicat cū igne: sed iā feruentior effectus per constellationē syderū q̄ sunt de natura ignis: tollet temperiē. s. elementorum: quia si aer susceperit calorē ignis facile absorberet aquā & terrena oīa: aut saltem tanta esset siccitas terræ vt in ea nihil cresceret. Vñ ait: & supple tellus infida. s. cultori q̄ nūc fere plus q̄ acceperit refert, negabit. s. hominib⁹ segetes. i. frumētū: an oīs vnda hoc est aqua cuius vsu carere non possumus: miscebit̃ venenis fusis. s. desup a corrupto aere: & ita per dirā luem perirent omnes animātes. O superi scio q; paratis cladē sed quod genus cladis paratis: & qua peste. id qua specie pestis paratis, sęuitiam. i. sęuam irā vestrā in gen⁹ humanū exercere? dies. i. periodi vitæ, multorū. s. hoīm: qui diuersis tēporibus mori solent: cōuenere. i. cōuenerūt in vnū tp̄s. hoc est vno tpe multi morient̃. Si frigida stella Saturni nocens. s. viuentibus, accēderet i summo cælo: nigros. i. nociuos ignes hoc est radios suos, Aquarius fudisset. s. pridem: imbres deucalionęos. i. diluuiū quale fuit sub Deucalione: & tota tellus hoc ē terra latuisset in æquore diffuso super faciem terræ.

rū mentē, q̄ ex astris pcipit̃. Secreta cæ. motus & vires syderū. Quē nō stel. q erat Aegyptijs inuētorib⁹ doctior & diligētior in astris seruādis. Memphis oppidū in Aegypto i ea parte Nili q̄ dicit̃ Delta āb Ogdoo rege condita. Visu, inspectione & obseruatione. Numeris, canoris spacijs temporū quib⁹ se astra per grad⁹ mouēt: quadā cū harmonia vt Cicero docet. Aut hic errat. ppositis duob⁹ cōtrarijs, quorū alterū alicui inesse videt̃, si subtrahas alterū necesse est id qđ superest esse verū: vt hoc loco. Aut mūdus inquit p se errat & vertit̃: aut puidētia dei gubernat̃: p se & temere verti stultū est dicere: igit̃ a deo gubernat̃ qui p astra futura mala humano generi idicat. Mūd⁹, cælū. Errat: mouet̃ & vertit̃. Sine lege, sine ordine & magistro. Per æuum p eius æternitatem. Incerto, temerario & Fortuito. Fata, deorū cōstitutiones. Matura lu. subita pestis & pnicies ex quattuor elemētis Dehiscēt: aperirēt se. Subsidēt: pessum ibūt submergent̃ & obruentur. Feruid⁹, æstuās. Tollat tē. fiet intēperatus. Infida: q̄ fructum nō reddet ex semine credito & indicat famē futuram. Negabat se. nō pducet fruges. Oīs an in fu. an aqua corrūpet̃ & magnā pestilentiā pariet. Oui. ait. Cōstat & in fontes vitium manasse lacusq;. Qua pœ. quo gn̄e mortis sęuire i hoīes vultis. Multorū tp̄s i vnū: multi sunt eodē tpe perituri. Multorū, hoīm. Cōuenere: in vnū venere. Sūmo si fri. cœ. Planetæ qñ in suis domib⁹, hoc est sub pprijs signis ferunt̃: multo plus potentię habēt q̄ cū in diuersis. Sūt aūt signa. xij. sūt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libraq;, Scorpius, Arcitenēs, Caper, Amphora, Pisces. Ex his Solis domus & ppria sedes ē leo Lunæ Cancer. Reliquorū planetarū cuilibet duo signo assignant̃. Mercurio Virgo & Gemini. Veneri Libra & Taurus. Marti Scorpius & Aries. Ioui Sagittari⁹ & pisces. Saturno Capricornus & Aquarius. Si Saturn⁹ igitur inqt q est frigid⁹ sub Aquario ferret̃ & esset: diluuiū fieret. Si sol in Leone, incendiū. Quia Mars in Scorpio est: bella cædesq; fient. Nā salubres stellę vt Iuppiter q Saturnū temperare posset occidit: vt Venus q̄ rabiem Martis, debilis est. Mercurius vero itercept⁹ in arcu epicycli inferioris inter duas statiōes retrogradus ē. Sol⁹ ergo Mars in sua est sublimitate. Frigida: quia a sole in quo tot⁹ ē calor est remotissima. Accēderet ig. ni. fulgeret liuido plūbeoq; splēdore: quē cū ipe sua natura cādid⁹ sit: tñ mutat vt alij planetæ a propinquis circulis: sed a postrema orbita a terra trahūt obscuritatem vt Ply. tradit. Sūmo cæ. Planetarū altitudines tres sunt vt Ply. docet. Vna qua cæli nō circuli mēsura cōsiderat̃ de qua mō dixim⁹: cū i suis domicilijs planetę esse dicunt̃. Altera est cū a cētro suo i alijs signis sunt eleuati. Tertia qñ a cētro terrę absides. i. circulos, altissimas habēt. Aquarius signū in qđ finxerūt Ganimedē fuisse cōuersum & ex vrna aquā emittere. Manilius. Ille quoq; inflexa fontē q pijcit vrna. Deucaliōeos: quales fuere Deucalionis Promethei filij tpe quo tota rerra aquis est mersa.

Signa & domus planetarum.

Altitudies planetarū.

BERO. ¶At Figulus.P.Nigidiū intelligit:cui rota figularis Figuli cognomē imposuit: vt tradit Augustin⁹: q olim Romanorū fuit iuxta Varronē doctissim⁹teste Gellio:Pythagore⁹& Mathematicorū nobilissim⁹astrorūq; peritissim⁹, de quo mīta apud Augustinū & Trāqllū. AegyptiaMēphis.Mēphis ē ciuitas Aegypti ab Ogdoo rege cōdita vt refert Diodorus. Aegyptij vero asserūt iras astrorū cursus geometriam artesq; plurimas ab se fuisse reptas. Ab Aegyptijs cm̄ vt idē Diodorus ostendit,ordo astrorū & motus atq; descriptio diligētissime traduntur. Ait ergo Nigidiū Figulū in astrorū peritia nō fuisse inferiorē Memphiticis. Aut hic errat ait. Sensus est aut mūd⁹ errat nullo rectore:aut si mouet fatis & astris cognosco inquit imminere humano generi luē hoc est exitiū. Terrę ne dehiscēt. scit futurū esse excidiū:sed qđ dubitat. Dehiscent,aperient. Segetes hic intelligit fruges alibi dicunt ipi agri. Vergilius. Quid faciat lętas segetes. Frigida Saturni stella. Saturni sydus gelidæ acrigenis esse naturę certū est. Vergilius. Frigida Saturni sese quo stella recepte. vbi exposuit Seruius frigida.i.nocēs. Saturni domicilia sunt Capricornus & Aquarius.in Aquario itaq; Saturnus collocatus diluuiū denūtiat maxime in summo cælo. Deucalionęos hymbres .i.tale diluuiū quale fuit temporibus Deucalionis quo extinctū est omne hominū genus. Soli Deucalion & Pyrrha supstites iactsis tergo lapidibus humanum genus recuperarunt vt cecinit Ouidius. Verū historici asserunt factū tantūmodo esse illud diluuium in Thessalia & eos esse seruatos qui ad Deucalionem confugerint.

SVLP. Nemea. ¶Leonē ne. Nemea sylua in Arcadia ē in q̄ Hercules Leonē maximū q Molorchi hospitis sui filiū iteremerat,sustocauit: q postea inter signa relat⁹ ē. Fluerēt incē. Diluuia & icēdia ex cōtrariorū elemētorū abūdāria fieri necesse esse philosophi docēt. De incēdijs etiā Plato in Timeo scribit. Fit em̄ longo interuallo tpis mundi circūactionis exorbitatio:quā inflāmationis vastitas consequatur necesse est. Hi ignes:hæc incendia,siue hę sydera accessiones. Tu q.o Mars qui es i Scorpio:in qđ signū versus fuit is Scorpius terra genitus qui peremit Orionē. Flagrāte,ardente. Chelasq; Chelę Scorpij brachia sunt q̄ libræ signū faciunt. & ex hoc quidē vehementia & diuturnitas belli colligit:quia etiā vicinū Veneris signū incēdit. Qz̄q̄ voluere Chaldæi librā & Scorpiū vnicū esse signū. Quid trīs. qđ tā magnū malum. Mitis,benignus. Premitur in occasu alto:occidit & in signo oppositō domicilio suo. Salubre. Ven⁹ & Iuppiter terris sunt salutares: Martisq; & Saturni maliuolentiā temperāt. Hebet,debile est. Cyllenius celer motu. Mercurius q tre centis & octo & triginta diebus Zodiacum lustrat. Luna vero diebus vigintiseptē & horis octo. Venus trecentis & octo & quadraginta dieb⁹. Iuppiter annis duodeci. Mars duobus. Saturnus annis triginta. Sol diebus trecentis & quinq; & sexaginta & horis sex. Cyllenius dict⁹ a Cyllene mōte Arcadiæ in quo eū peperit Maia. Hæret,retrogradus est. Habet cælū,est in suo domicilio & plurimū pōt Cur signa.p signa,nunc planetas itelligit q diuerso modo per cælū vaganē:nā signa ipa Zodiaci fixa sunt:& semp eodē tenore vertunt. Meatus,cursus:& aberrant. Mūdo ,per cælum. Obscura:& ppter eclypses hoc dixit & qa a malis futuris & a terra cōtraxere nigredinē. Latus orionis. Orion sydus est quod i suo ortu & occasu tēpestates acerrimas cōcitat,bellaq; & cædes sæpe portendit. Effingitur in formam iuuenis ense accincti. Is præcibus Hyrei deum hospitis Iouis Mercurij Neptuniq; vrina genit⁹ fertur: & cum venator euasisset egregius :iactaretq; se quodcunq; monstrum vel irata terra ,produceret cōfecturum: Scorpium illa immisit:cuius ictu hic peremptus in sydus conuersus est: vt canit Ouid. Diuersas de eo opiniones lege apd Higinum. Nimium fulget latus. quasi dicat sæua bella suo splendore & toruitate prædi-

Scorpius.

Chelæ.

Planetarū cursus.

Cyllenius.

Si sæuum radiis Nemeæum Phœbe leonē
Nūc premeres:toto fluerent incendia mūdo:
Succensusq; tuis flagrasset currib⁹ æther.
Hi cessant ignes:tu qui flagrāte mināce
Scorpiō incendis cauda:chelasq; peruris:
Quid tantum Gradiue paras? nā mitis in alto
Iuppiter occasu premitur:Veneriq; salubre
Sydus hebet:motuq; celer Cylleni⁹ hęret.
Et cœlum Mars sol⁹ habet: cum signa meatus
Deseruere suos:mūdoq; obscura ferunt.
Ensiferi nimiū fulget latus Orionis.
Imminet armorū rabies:ferriq; potestas
Confundet ius omne manu:sceleriq; nefando
Nomen erit virtus:multosq; exibit in annos
Hic furor:& superos quid ,pdest poscere finē
Cum dño paxista venit: duc Roma malorū
Continuam seriem:clademq; in tpa multa
Extrahe:ciuili tantum iam libera bello.
Terruerant satis hęc pauidā psagia plebem.
Sed maiora premūt:nam qualis vertice Pindi
Aedonis Ogygio decurrit plena lyeo:
Talis & attonitam rapitur matrona per vrbē
Vocibus his ,pdēs vrgentē pectora Phœbū.

¶Si sæuum radijs ne.phœ.leonem &c. Si inquit apta esset cōstellatio ad incendia & conflagrationem faciendam,ea est nūc mundi cōmotio vt facile arsurum credam. Ordo est. O Phœbe.i.sol,si premeres nunc radijs sup. tuis, Leonē Nemeæū.i. arcadicū in Nemea sylua ab Hercule occisum & postea in cælum translatum.i.si esses nunc in Leone : quem dicit sæuum: quia pristinam seruat naturam:incendia.i.cōflagrationes fluerent.i.diffunderentur:toto mundo.i. per totum mundum : & æther.i.superior aer:succensus tuis curribus flagrasset.i.arsisset:verum hi ignes cessant.i.non agunt nunc in mundū sicu-

ti bellicus ardor:o tu gradiue.s.mars, q incendis scorpion,signū illud cæleste:minacē cauda flagrante.i.ardēte:quo significatur tristis exitus belli:& puris chelas .i. brachia ei⁹ q̄ libram signū constituūt:quid tantū.i.tā magnū.s.bellum aut malum paras.i.prętrēdis aut moliris. vt geni.v. Quid ve pater Neptune paras:Nā Iuppiter mitis.i.benignus& fauorabilis humano generi q malignitati tuæ obsistere solet:p̄mit̄ in alto.i.profundo occasu.i. in descēsu est:& sydus Veneris salubre .s. esse solitū:hebet.i.obtusum est & efficacia nō habet:& Cylleni⁹.i. Mercurius in Cyllene mōte genitus,celer motu:vn alat⁹ dicit hæret.i.retrogradus est & ita nō procedit vt q hæret.i. dubitat cogitabundus curis, vestigia figit. Et solus Mars habet cęlū.i. dnatur in cælo solius Martis sydus nō impeditū a benigniore sydere. Cur signa.s.Martē impedire solita,deseruere suos meatus.i.cursus solitos:aut signa Zodiaci extra meatus suos errare dicit. Aldus legit cū.i.qñ signa &c.& ferunt mundo.i.per mundū aut cœlū:in quo mūdus.i.ornatus rerū est: obscura.i. per eclypses offuscata:& latus orionis ensiferi, & ita bellaturis fauentis, fulget nimiū,quia in malum Po. Ro. Rabies armorū imminet.s.Romanis: & potestas ferri.i. vis bellica:confundet omne ius manu.i.de facto:& virtus erit nomen.i.impone tur pro noie sceleri nephando.i. Tyrānidi:quia Tyrānus & incubator patrię dicet parens patrię:& hic furor exibit.i.extēdetur & durabit in multos annos:quia deinceps Roma nō fuit libera niii qua libertate donauit cā Christ⁹:& quid ,pdest poscere supos.i.a supis finē.s.bellorū:q.d.nihil:nō q̄ nō possent cōferre finem:sed q̄ ob sit collat⁹:nā ista.i.istius belli pax , venit cū dño.i. Tyrāno:quia victor futurus erit dns & oppressor rei pub. O Roma duc cōtinuā seriē malorū.i.noli cessare a bello ciuili: & extrahe.i.extende & ,duc:cladē.i.stragē & cędē gladio futurā:in tpa multa: vt.s.diu libera maneas:existēs iam libera trīs.i.dūtaxat,ciuili bello.i.tātisp dū ciuile bellū durabit: quia victo Pōpeio dominaturus est Cęsar.q vero dīm habet liber nō est. Hactenus locutus est Figulus astrog; peritus. Sequitur poeta cōtinuās narrationē cœptā ac dicēs. Hæc præsagia.i.pgnostica & vt idē dicā,pphetiæ ex rebus trīs visis concepte: vn præsagia dicunt q̄ sagacitate quadā cognoscebant ex extis ab Arunte & ex syderibus a Figulo:terruerant satis pauidam plebē.i.Romanos ipos licet alia præsagia aut prognosticationes aliæ nō accessissent:sed maiora.s. pręsagia,premūt sup.eā quia q̄ ex syderibus cōcipiunt aut ex extis incerta sunt ,ppter imperitiā hominū:& syderū ignorationē : & q̄ difficillimū sit facere experimentū de causis cælestibus cū rarissime aut nūq̄ sit eadē facies cęli ex omni parte:ideo maiora dicit præsagia q̄ ex vaticinio habent̄,maxime ex eius ore qui vel quæ manifesta a deo obsideri conspicit:nā tunc non de suo sed de spirit⁹ iussu loquit. vn dicit. Nam qualis Aedonis.i.menas seu mulier Bacchico furore correpta nata in Aedone monte Thracię: decurrit sup.in vertice Pindi montis Thessaliæ plena Lyeo.i. Baccho Ogygio.i. Thebano ab Ogyge rege denominato:talis rapit̄ matrona.s.Romana p vrbē attonitā,hoc ē ipa attonita:aut vrbē pro ciuitate dixit. prodēs.i. manifestās Phœbum vrgentē.i.compellentē & obsidentē pectora.s.sua:prodens in quam his vocibus.

Aedonis.
Aedon.
Lyeus.
Ogyges.
Pindus.
Matrona.

¶Nemeæū Leonē. Solis domicilio ē Leo in quo signo maiores habet vires. Leo autem signū Zodiaci dicit. Nemeęus a Nemea sylua q̄ in Achaia sita est inter Cleonas & Phlimitē in qua Argiui sacra Nemeęa celebrabāt vt Strabo tradit. Hic Leo ingēs ab Hercule suffocatus ē vt docet Diodorus:& in cælum translatus vt inquit Higinus . de hoc Ouidi⁹ Cum sol Herculei terga leonis adit. Scorpio incendis cauda. Scorpius .lx. occupat partes in signifero. Nā chelæ ei⁹.i.Brachia librā faciūt:& sic spacia duoz signorum possidet: vt inquit Ouidius. Martis est domicilū: ob hoc dicitur vt interpretat̄ Seruius a Vergilio Ardēs Scorpius. Stella em̄ Martis ignita est vt Plyni⁹& Apuleius ostendūt. hinc a Lucano dicitur Mars incēdere scorpij caudā qua emittit aculeum:& perurere Chelas.i.brachia:quod significat ardorem bellicum. Mars em̄ deus est belli. Gradiue.i.Mars:qui ideo dicitur Gardiuus quia gradatim intrat in pugnam .vel a dictione Thracum quę significat bellicosum,vel a gramine vt docet Festus Pōpeius. Mitis.i.benificus. Stellę em̄ Iouis & Veneris q̄ sunt salutares hebēt.i.languēt & nullas habent vires. Cyllenius.i.Mercurius. dicitur Cyllenius quia in cyllene mōte Arcadię dicitur natus esse vt ait Seruius. Mercurius inter planetas ocyssimus est. Vnde ait Vergilius. & Lybyæ citus astitit oris. Mars solus,qui est noxius & malefícus. Ensiferi latus Orionis. Sydus est & ortu & occasu tēpestates inducens. Vnde a Vergilio dicitur nimbosus Orion. Ensifer appellatur quoniam sunt quædā stellæ quę ensem formant. Vnde apud Plynium,oritur ensis Orionis. De Orione multa apd Ouidium, Higinum & Seruium. Ait Lucanus nimis in cęlo fulgere ensem Orionis: quæ res futura bella portendit. In multos annos. quia post mortem Iulij Cæsaris inter Augustum , Antonium , Sextum Pompeium, Brutum,& Cassium, aliosq; coniuratos gesta sunt bella ciuilia . Cum domitor. quia victor finito bello dominum se prestat: vt Cęsar & Augustus post aduersarios ,pfligatos imperium occupauerunt. Ciuili libera bello. Melior ē cōditio Romæ in ciuili bello:quia libertate fruitur: q̄ in pace in qua seruitute premitur a victore. Pręsagia.i.pro

BERO.

Gradiuus.

digia a pfagiendo dicta. est eñ Pfagire pfentire vt ingt Cicero. hinc fagaces dicim⁹ acute sentientes. Qua lis vertice Pindi Edonis. i. Baccha. Edonia eñ regio est Thraciæ: a qua fœminę sacra Bacchi celebrantes fu rore plenæ nominant Edonides. Ouidius. Matres Edonides omnes. & Proptius. Edonis fessa choreis. Qua les ergo sunt hæ fœminę furentes vaticinantesq; q̃ decurrunt e vertice Pindi: qui est mons Thessaliæ, vt ait Plynius: talis matrona discurrens p vrbẽ vaticinari cœpit: futura bella. Ogygio lyeo. i. Bacchico furore. Bac chus enim dicitur Lyeus: cuius patria fuerunt Bœotiæ Thebæ vt tradit Plynius. quod vetustissimum oppi dum Ogyges rex ędificauit vt scribit Varro. Phœbæum furorem. i. Apollineum.

Ogygius Lyeus.

SVLPITIVS.

Quo feror o Pęan: qua me sup ętherа raptã
Constituis terras: video Pangęa niuosis
Cana iugis: latosq; Aemi sub rupe Philippos.
Quis furor hic o Phœbe doce: quo tela mouemus
Romanę miscent acies: bellũq; sine hoste est.
Quo diuersa feror: primos me ducis in ortus
Qua mare Lagęi mutatur gurgite Nili.
Hunc ego fluminea deformis truncus arena
Qui iacet agnosco: dubiã sup æquore syrtim
Arentemq; feror Libyen: quo tristis erinnys
Transtulit Emathias acies: nũc desuper Alpis
Nubiferæ colles: atq; aeriam Pyrenen
Arripimur: patrię sedes remeamus in vrbis:
Impiaq; in medio peragũtur bella senatu.
Consurgunt partes iterũ: totumq; per orbem
Rursus eo: noua da mihi cernere littora põti:
Tellurẽq; nouam: vidi iam Phœbe Philippos.
Hęc ait & lapso iacuit defecta furore.

Pæan.

Pangeus.

Aemus. Philippi.

Hostis.

Pompei mors.

Lagus.

¶Quo feror &c. Verba sunt Matronę Phœbęo spũ percitę ac p furorẽ dicẽtis. O pęan. i. o Phœbe, quo. i. in quã regionẽ, fe ror. i. rapior: videbar eñ mihi rapi ad oĩa loca in quib⁹ clades fu tura erat: qua terra constituis. i. fistis me raptã sup æthera. i. in quã terrã facies me cõsideret. Ergo vide Pãgæa. i. pãgeũ mõtẽ Thracię: cana. i. albũ, iugis. i. verticib⁹, niuosis, sub qb⁹ Cęsar fere ad deditionẽ coact⁹ ẽ. & video Philippos. s. cãpos & oppi dũ Thessalię vbi a Cęsare & Põpeio pugnatũ ẽ: postea tñ q̃ hęc viderat: sed futura itelligunt. latos. i. late iacẽtes: sub rupe emi s. mõtis vicini. O Phœbe doce sup. me qa furor hic sup. ẽ. quo s. furore, poti⁹q̃ quo. i. ad quẽ finẽ, Romanę acies miscẽt, pmi scebũt: sed qa in ipũ futura tanq̃ psentia vidit, miscẽt dicit: te la & manus. i. pliа ineũt: qa intturæ erant bis: semel pugnante Cęsare & semel sub Augusto, quo inquã furore miscẽt man⁹: & bellũ ẽ fine hoste. s. legitimo: qa ciues cũ cõciuib⁹ pugnant. Ald⁹ & Sabellicus minasq; legũt: itaq; legendũ cõtendit Sabel licus nisi man⁹ ad externa auxilia q̃ Pharsaliæ pugnę interfue rãt referas. Quo feror. i. rapior diuersa. s. a dictis locis i alia: tu ducis me i primos ort⁹. i. oriẽtẽ: qua. s. pte mare mutaf. i. auge tur & variaf gurgite. i. influxu, Nili lagæi. i. ægyptiaci a Lago gregario Alexandri milite & Ptolemæi pẽ denominati: sicut Cęsar Dionęus a Dione Veneris mẽe dictus est. Ego agnosco hũc. s. Põpeiũ, q̃ iacet trũc⁹. i. detruncat⁹: qa amputato capite, deformis. i. deformat⁹, & dehonestat⁹: arena fluminea. i. flumie irrigari solita: ego feror æquore. i. p æquor: sup syrtim dubiã. i. incertã an mare an terra cẽseat: aut dubiã pter dubiã victoriã qa iuicti aim Catõis illic Cęsar supare nequit: & sup Libyẽ ptẽ Aphricæ, arentem. i. ppetua siccitate laborãtẽ. quo. i. ad q̃ loca

Pyrene. Pyrenęus. mons.

Cęsaris cædes.

Aphricę, erinnys. i. furor bellicus, tristis. i. pernicios⁹ transtu lit acies Emathias. i. Thessalici belli reliquias. Nos arripimur .i. ego arripior, nũc desuper. i. longe sup colles, alpis nubiferæ .i. ferentis in vertice nubẽ, atq; sup Pyrenẽ montem Hispaniã a Gallis dirimentẽ, aeriam. i. altã: hoc est cogor videre expeditiões Cęsaris in Hispania. Aldus hoc loco scribit Pirenen. Stephanus tamẽ in ordine alphabetico. πυρήνη ὄρος ἐυρώπης, καὶ πυρηναία πόλις λοκρίδος. Pyrene ingt mõs Europes, & Pyrenęa ciuitas Locridis. Nos remeamus. i. redim⁹, nũc in sedes .i. mansionem vrbis patrię. i. Romæ q̃ mihi patria est, & impia bella peraguntur in medio senatu: qa ibi Cæsar ab iis qbus pe percerat interfectus est. Partes. i. factiones pcussorum Cęsaris contra Augustum, consurgunt iterum, & ego eo rursus per to tum orbem: quia vbiq; gerenẽ iterum ciuilia bella. da mihi cernere o Phœbe noua littora ponti. i. naualia plia in alio ponto: vt actiaca contra Antoniũ, & Cleopatram, & nouam tellurem .i. plia in noua terra. o Phœbe ego iam vidi Philippos: q. d. re ducis me ad Philippos: vt videã prælia sub Augusto: sed mihi fatẽ est, q̃ viderim sub Iulio. hęc ait. s. rapta furore, & defecta .i. deserta ab eo, iacuit. s. prostrata in terram, furore lasso. i. fini to: quia ipsa lassa, immo defatigata non erat amplius tanti fu roris patiẽs: aut lapso potius legamus: vt sit iacuit defecta fu rore lapso. i. elapso, & euaporato.

Pæan.

BERO.

Pæan. i. Apollo. Dicitur enim Pęana feriendo: quia Pythonem con fecit sagittis: siue a medẽdo quia deus est me dicinę. Vnde a virginibus vestalibus dicebatur Apollo medice, Apollo Pæan. Multa de hac dictione apud Macrobium. Præterea Pę an dicitur laus Apollinis, & abusiue omniũ deorum. Ouidius. Dicite Io Pæan. Vergil⁹. Lętumq; choro pæana canentes. Pangea. Pangeus mõs est Thraciæ. Aemus similiter mons in Thracia: vt scribit Plinius. Sub cuius rupe siti erant Philippi: qd oppidum vt inquit Appian⁹ Phi lippus rex qa ibi castra metat⁹ fuerat. Philippos appellauit. Ideo aũt dicit matrona se videre hæc loca quoniã ibi inter Cæsarem, & Pompeium dimicatum est. Bellum sine hoste. quia omnes sunt Romani inter se con currentes acie Pharsalica. Lagæi Nili. Lagidæ dicunt reges Aegyptia Lago patre Ptolemæi: qui post mor tem Alexandri magni regnauit in ægypto: vt docet Strabo. Ideo autem dicit se duci in ægyptum: quoniam iuxta Pelusium ostium Nili fuit Pompeius interemptus a satellitibus Ptolemęi pueri. de qua re infra dicetur.

Truncus, corpus Pompeij sine capite. Caput enim illi fuit auulsum: reliquum vero corpus nudum in littus positum: vt scribit Plutarchus. Super æquora Syrtim. hoc refertur ad bellum quod in Aphrica Cæsar gessit contra regem Iubam, Scipionem, & Catonem, reliquias Põpeianæ cladis refouentes. Erinnys, furor bel licus. Aeriam pyrenen. Pyrenei mõtes sunt Galliam ab Hispania diuidentes: sic nuncupati ab igne: qui a pa storibus iniectus olim mõtanas omnes syluas, ac regiones combussit: vt scribit Diodorus. vel a virgine Py rene: vt cecinit Silius Italicus. Idco autem dicit se arripi supra Pyrenen: quoniam in Hispania apud Mũdã fi lios Pompeij debellauit Cæsar. In medio senatu. hoc de Cæsare dictũ est, qui in senatu tribus, & viginti vul neribus confossus est: vt Suetonius, & Plutarchus tradunt, & Appianus in primis. Cõsurgunt partes. quia mortuo Iulio Cæsare, Cæsar Augustus instituit vlcisci eius mortem: & sic iterum prope Philippos dimica tum est, vbi Brutus, & Cassius interfectores Iulij Cæsaris cecidere: Antonius, & Augustus victores euaserũt. Vnde ait matrona se iam vidisse Philippos: quos iterum videbatur cernere.

ASCENSIVS.

In secundum Lucani Librum Eiusdẽ Sulpitii Verulani Argumentum.

Est vbi conquestus nosci ventura secundus
Iustitio indicto: narrat fera tempora Syllæ.
Post hęc Brutus adit cõstanti mente Catonẽ.
Cui rursum nubit funesto Martia cultu.
It Capuã Magnus: late occupat omnia Cęsar.
Teq; capit Domiti: sequit tũ concio Magni.
Brundusio it natus: cuius tentare remota
Auxilia: obsessusq; tamen vix effugit ipse.

¶Est vbi conquestus. His octo versibus cõ plectitur Sulpitius argumen secundi libri, dicens: q̃ secundus liber. i. author in secun do libro, vbi. i. post q̃ conquestus est, hoc est querelas depositus apud Iouem, vẽtura id est quæ futura sunt nosci, id est prænosci: ratus melius esse si ignorarentur, quæ vitari neque unt: narrat id est recitat, fera. i. crudelia tem pora Syllæ, id est quibus Sylla dictator fæ uierat: narrat dico, iustitio. i. suspensione iu ris dicũdi in foro iudiciali, idicto. s. a senatu, aut eo cui⁹ intererat. hoc est post q̃ narrauerat Iustitij indictionẽ, narrat tpa Syllę. Post hęc .i. post narrationẽ tẽporũ Syllæ: Brutus adit .i. conuenit Catonem, scilicet minorem, qui postea Vticensis dicetur, mente constante. i. habentem mentem constantem, & infrangi bilem. Cui. s. Catoni, Martia. s. Marci Philip pi filia, nubit rursum: quia semel illi nupserat & tris liberos pepererat: sed postea repudiata Hortẽsio nupsit: post cuius mortem ad priores nuptias redijt cul tu funesto: quia post mortem Hortensij mariti sui, qui orator clarissimus secundum Ciceronem erat. Magn⁹ .s. Põpeius, it. i. discedit ab vrbe Capuam. i. ad eam vrbẽ, q̃ Cãpaniæ Italicæ caput est. Cæsar occupat. s. defer ta a Põpeio, & inuasa vi, aut donis. late omnia, scilicet oppida: & o Domiti capit te, id est narrat quomodo Do mitium cepit Cæsar: tum, id est deinde sequitur, scilicet in narratione: concio, hoc est oratio: Magni, scilicet Pompeij habita ad suos: cuius scilicet Pompeij, natus, id est filius maior natu, scilicet Cnæus Pompeius

it,hoc eſt proficiſcitur patre iubente,Brundiſio,id eſt ab eo oppido Italię,tentare auxilia remota,hoc eſt exterarum gentium:& tamen ipſe ſcilicet Pompeius obſeſſus a Cæſarianis vix effugit tamen,hoc eſt tandem, aut tamen ſi filius auxilia tentaret.

SVLPI. Amq; iræ. Conſternatis populis,p digiorū varietate aruſpicum vatū q; reſponſis,& furētis fœminę vaticinio vtitur pocta ad Iouem apostrophe:orans,vt velit mortales latere futuros euentus:vt poſſint etiam in malis ſperare aliquid:ſiue mūdus diuina prouidentia regatur:ſiue temere caſibus q; agitetur. Loquiturq; ſecundum Ciceronis ſententiam qui inquit, p ſcientiam malorū cui prouideri nō poteſt inutilem eſſe. Preterea quid prodeſt futura cognoſcere:nam ſi futura ſunt, vitari non poſſunt:ſi poſſunt, futura non erant:& bona nō prąuiſa plus gaudij:mala vero p̄uiſa plus doloris ſolent afferre. Iræ deum:qui hominibus ob peccata irati bella,peſtem, famem,& alia mala minari,& inferre putantur. Paruere ob prodigia,& vaticinia ipſa. Leges & fœdera: rationem,& cōſuetudinem. Tumultu mōſtrifero,turbatione p̄ter naturam. Mōſtra.n. non niſi ex naturæ diſcordia oriuntur. Indixit nefas,denuntiauit bellum ciuile,& cædes futuras. Hanc curam:ſollicitudinem noſcendi futura.de qua Statius in Thebaidos tertio pluribus agit. Per di.omi.per Auguria,exti ſpicia,aſtra,& vaticinia. Siue parens rerū Locus ex abdito ſumpt⁹ philoſophiæ. Siue de⁹ inquit a principio fata ordinauit,& ſeip ſum fatis legeq; regit:ſiue nihil fixum conſtituit: ſed omnia caſu quodam accidunt: fac vt lateant nos futura. Regna informia. Chaos ipſum quod erat materia abſq; forma. Stoici duo eſſe dicunt in rerū natura:Cauſam & materiam. Cauſam accipiunt id quod facit. Materiā id ex quo quid fit. Ariſtoteles quatuor dicit:Materiam,opificem,formam, quę vni cuiq; operi imponitur tanq̄ ſtatua. Ea dat eē rei,& confirmat rem in eſſe,& diſcernit rem a re. Quarto loco propoſitum ponit .i. finem ad quod aliquid fit. Flamma cedente.igne in ſublimiorē locum abeūte. Finxit cauſas.fit mauit ſeriem cauſarum implexā,hoc eſt fata ipſa. Se,ipſum deum. Qua cuncta coercet. Loquitur ſecūdum Stoicorum ſentētiā: qui volunt mundum diuina prouidentia regi,& fata a mundi principio ſtare:qđ & Chryſippus ſenſit,& Manilius his verſibus explicat. Soluite mortales animos curaſq; leuate: Totq; ſuperuacuis curā deflere querelis. Fata regunt orbem:certa ſtant omnia lege. Lōgaq; p certos ſignātur tempora curſus. Mūdum ſe.mundi motum ſæcula afferentē. Ex eo.n.cōſtāt cōficiunturq; tēpora. Iuſſa, ordinata,& certa negotia mortalibus afferentia. Im.li.fa.firmo termino.& eo& ſequit opinionē q dicūt fata tolli non poſſe,ſed p̄duci,aut cōtrahi. Verg.in. vij. Attrahere atq; moras tātis licet addere reb⁹. & i.x. Tolle fuga Turnū atq; inſtātibus eripe fatis. Siue ni.po.eſt:ſententia eſt epicureo& deos quietos eē, nec eorū p̄uidētia mundum regi: ſed caſu,& fortuna accidere omnia. Poſitū:cōſtitutum,firmum.

Fata.

Caſus: Caſum:cuentum præter propoſitum. Eſt caſus inopinatus ex fluentibus cauſis in his,

M.Annęi Lucani Pharſaliæ. Liber.II.

Amq; irę patuere deum manifeſtaq; belli
Signa dedit mūdus:legeſq; & fœdera rerum
Preſcia monſtrifero vertit natura tumultu:
Indixitq; nefas.Cur hanc tibi rector olympi
Sollicitis viſum eſt mortalibus addere curam
Noſcant venturas vt dira per omina clades?
Siue parens rerū cū primū informia regna
Materiamq; rudem flamma cedente recepit:
Finxit in ęternum cauſas: qua cuncta coercet
Se quoq; lege tenens:& ſæcula iuſſa ferętem
Fatorum immoto diuiſit limite mundum:
Siue nihil poſitū eſt: ſed fors incerta vagatur
Fertq; refertq; vices:& habēt mortalia caſum
Sit ſubitum quodcunq; paras: ſit cæca futuri
Mens hominum fati:liceat ſperare timenti.
Ergo vbi concipiūt quantis ſit cladibus vrbi
Conſtatura fides ſuperum:ferale per vrbem
Iuſtitium latuit:plebeio tectus amictu
Ois honos:nullos comitata ē purpura faſces.
Tunc q̄ſtus tenuere ſuos:magnuſq; per oīes
Errabat ſine voce dolor.Sic funere primo
Attonitę tacuere domus: quū corpora nōdū
Cōclamata iacent:nec mater crine ſoluto
Exigit ad ſęuos famularū brachia planctus:
Sed cum mēbra p̄mit fugiente rigentia vita:
Vultuſq; exanimes:ocloſq; in morte minaces:
Nec dū eſt ille dolor:ſed iā met⁹ icubat amēs:
Miraturq; malum:cultus matrona priores
Depoſuit:mœſtęq; tenent delubra cateruę.

Amq; iræ. Sic inquit ex vtriuſq; aruſpicis,& diuinitate p̄diti vatis ex tot portentis,& monſtris iudicio, & ex matronæ furore pcitę vaticinio,oino cōſtabat deos minari reipu.magnū malū: ſed curo Iuppiter

ſit tanta mala euitari nequibant non ea occultaſti donec fierent vt interea ſpe ſaltem meliore mentes mortalium tanta preſſura leuarentur. Ordo eſt. Iamq; .i.& iam iræ deum.i. deorum, patuere.i.manifeſtæ fuerunt,& mundus.i.elementorum,ac cę lorum ornatus,dedit manifeſta ſigna belli: & natura preſcia.i. p̄ſaga,quia per effectus ſignificabat ſe futura ſcire, vertit.i. p̄uertit tumultu monſtrifero.i. turbatione p̄ter naturam facta leges,& fœdera rerum.i.conſuetum curſum ſuum: per quem ex certis cauſis,certę res producebantur:cum tunc nullo ſemine monſtra naſcerētur,& indixit.i.ſignis indicauit, nefas.i. triſte malum,propter nefas futurum. O rector olympi Iuppiter ſcilicet cur viſum eſt.i.placitum eſt,& apparuit æquum cū hominibus videatur iniquum,addere mortalibus .i. hominibus ſollicitis,ſcilicet ex aduentu Cæſaris,niſi omina illa neſciſſent curam:vt noſcant per dira omina,clades venturas. q.d. nō videtur conſtare ratio:quia quæ euitari non poſſunt melius latere videntur,tantiſper enim dum latent non cruciant. vnde dicit. Siue potens rerum,ſcilicet omnium deus, qui a theologis natura naturans dicitur:cum,id eſt vbi primum recepit,regna informia.i. chaos,& res informes adhuc,& materiam rudem .i.adhuc informē.flamma recedente.i.igne orbem lunarem pertente,finxit cauſas in ęternum.i.quę perpetuo durarent,& cōſimiles producerent effectus, tenens ſe quoq;.i. etiam ſe ea lege,qua coercet.i.conſtringit,& limitat cuncta: quia cuncta facta ſunt ſuo pondere, numero,& menſura,& fiunt ſuo tempore ex ſuis,cauſis: & diuidit limite.i.termino,immoto.i. inuariabili,fatorum.i.conſtitutionis diuinæ,mundum ferentem.i.aferentem ex influentia ſyderum,ſæcula iuſſa.ſ. a deo: vt talia ſint ſęcula,qualia ſydera ab origine ad hoc deſtinata,hoc eſt ſiue omnia fiunt ex prędordinatione diuina,quæ ſub certo ordine cūcta ex cauſis ſuis procedere vult,ſiue nihil eſt poſitum.i. conſtitutum,& prędordinatum a deo,ſed fors incerta.i. non dependens a certis cauſis,vt dicebant Epicurei,vagatur.i.libere errat,& fert.i.affert,& refert.i.iterum aufert, vices rerū,& mortalia habent caſum.i.quæ ſub cœlo ſunt omnia caſui ſubiecta ſunt,& nihil fatale,ita vt ſit ineuitabile.hoc eſt ſiue omnia a fato p̄uiſa neceſſario fiunt:ſiue q; dij non curant mortalia,oīnia a caſu accidunt:quodcūq; tu paras.i.prætendis homini inferre,ſit ſubitum.i.improuiſum homini,& mens hominum ſit cęca.i.neſcia fati futuri,& liceat ſperare timēti.i. ei qui nunc timet eo q; futura mala p̄noſcit. ¶ Ergo &c. Proſequitur quid iuſtitio indicto,deinceps actum ſit dicens. Ergo vbi.ſ. Romani cōcipiunt.i. animaduertunt quantis cladibus ſit fides ſuperum pro ſuperorum conſtatura, vrbi.ſ. Romæ, hoc eſt quantū mali immineat vrbi,eo q; dij qui talia portenderant non ſunt falaces,& mendaces:magno autem conſtare dicitur fides alicui⁹ ſi dum mala prędicit non poteſt mendax inueniri. Iuſtitium.i. ſtatio,& ceſſatio iuris dicendi,ferale.i.exitiale.i. vt ſolebat fieri in ſummo tumultu,aut peſte grauiſſima,fuit ſup.per vrbem .ſ. Romam:omnis honos.i.omnis cultus magiſtratuum, qui honori eſſe ſolebat,latuit tectus.i.abſconſus amictu plebeio. Nullos.i.non vllos,purpura non eſt comitata vllos faſces.i. qui ex officio lictores cum faſce ſecum habebant, purpuram oēm dimittebant,& ipſi tenuere.i. cōtinuerunt in pectore ſuo: tūc ſuos q̄ſtus.i.ſuas q̄relas:q; p̄ et aut p̄ quia, magnus dolor errabat.i.libere diuagabat, ſine voce.i.omnes qđē vehementer doluere,ſed prę ſtupore non auſi ſunt emittere vocem q̄ruloſam:ſic.i.in eū modū: domus attonitæ.i. familiæ multum ſtupefactæ,tacuere.ſ.olim primo funere.i. cū aliquis charorū vt filius primū diē obiiſſet,videlicet quum.i.quando,corpora iacebant nōdum conclamata.i. inſepulta, & quibus ſupremū vale nondum erat valido clamore dictum: nec mater ſoluto crine.i.non habens adhuc crinem ſolutum,& paſſum,non exigit.i.nō requirit(vnde negatio particulæ nec agit in ſoluto,& in exigit,& ita bis ponitur)brachia famularum ad ſæuos.i.immanes planctus,id eſt percuſſiones pectoris faciendas. Sed quum mater premit membra,ſcilicet filij, vita fugiēte,ſcilicet

Iuſtitium.

Cōclamatū

BERO:

Fatum.

traria oppoſuit: vt Auguſtinus tradit in Enchiridio allegans verſum hunc Lucani. Cõſtatura fides. Deorum fides conſtat magnõ ptio, quoniam id euenit qđ per oſtenta monſtrarunt. Ferale per vrbem iuſtitium. Iuſtitium dicitur luctus publicus: vt docet Fulgẽtius Placiades. Vnde ait Frõto: iuſtitium plebi indicitur: & hoc fiebat in reb⁹ dubijs, & periculoſis: vt teſtatur apud Liuium: vt. ſ. iura tacerent. Omnis honos. i. magiſtratus ſumpſit veſtes plebeias. Nullos comitata ẽ purpura faſces. Prætexta eſt veſtis magiſtratuum dicta ab eo q⁹ purpura p̃texitur: vt inter p̃tatur Macrobius. Magiſtratus ergo qui ſolent geſtare p̃textã, & habere faſces lictorios tunc propter imminẽtia mala ſolitis carebãt ornamẽtis. Nullos faſces. Cõſules duodeci habebãt miniſtros q⁹ lictores nũcupati ſecures faſcibus virgarum alligatas p̃ferebant. Proconſules vero ſex tantũ modo habebant: vt dicit Iuriſconſultus de officio proconſulis. Purpura autem eſt piſcis ex genere conchiliorum. habent purpurę in mediis faucibus florem illum tingendis expetitum veſtibus liquoris. hic eſt minimi in candida vena: vt pluribus verbis oſtẽdit Plinius in nono. Queſtus. i. querelas intra p̃cordia compreſſerunt. Sic funere primo. Sẽſus eſt ita dolebãt omnes ſine voce: quẽadmodũ mater dolorem comprimit, in deplorata filij valitudine: qui iamiam moritur⁹ agit animam, nec dum tamen expirauit. Fun⁹: vt dicit Donatus, eſt pompa exequiarum dictum ab eo q⁹ funes incenſos mortuis præferebant: vt etiam interpretatur Seruius. Corpora nondum conclamata. Mos erat Priſcorum: vt mortui calida aqua lauarenẽ, & per interualla conclamarentur: quia ſolet plærũq⁹ vitalis ſpiritꝰ excluſus putari, & homines fallere: vt teſtatur Seruius. Vnde ſeruabantur cadauera ſeptem diebus, & poſt vltimam conclamationem comburebantur. Vnde apud Terentium. Conclamatum eſt. & Apuleius ait. Domi tuę ſam defletus, & conclamatus es. Exigit famularum brachia. Poſt conclamationem ancillæ iubebãtur lamentari, & brachia plangere more præficarum, quæ monſtrabant aliꝰ quemadmodum lamentari deberent.

Conclamatum eſt.

Planctus. Plangere proprie eſt percutere. Vnde ait Catullus. Plangebant corpore terram. Membra rigẽtia fugiente anima ex corpore membra rigentia, hoc eſt frigentia efficiuntur. Nec dum ille dolor. i. mater p̃mẽs membra filij morientis nondum vehementi dolore concutitur, qui poſt mortem vexare ſolet: verum timet, & angitur. Matrona cultus priores. Matronę Romanæ depoſuerunt ornamenta, & cultus p̃cioſiores.

SVLPI.

¶ Deos: deorum ſtatuas, & templa. Affixere pecto. ſo. in templis ſe proſtrauere. Fudere: ſparſere. Feriunt au. obtundunt Deorum aures clamoribus, quæ ſolent nobis ad vota patere. Diuiſere de. diuiſim in diuerſa tẽpla ſe contulere: ita vt nullum templum precatricibus vacuum eſſet. Factura inui. concitatura odium erga deos ſi non exaudirent, vel excitatura deos ad odium in ſupplices, & ad inuidendum inter ſe de veneratione. Liuentes plã. nigros percuſſione. Sciſſa ge. Synecdoche. O miſe. In concitandis, & ſedandis affectibus ſupra q̃ dici poteſt noſter eſt poeta mirificus. Nullum locum prætermittit: elicitq⁹ pathos ab ætatibus, a fortuna, a loco, a tempore, a cauſa: a qua & indignatio eſt. A modo, numero, forma, quantitate, Materia circa rem, a Paraboia, ab imagine, A minore, ad maius, A maiore ad minus, A Similitudine, Dubitatione, A teſtatiõe, Nimietate, Exclamatione, Taciturnitate, Repetitione, Obiurgatione, modiſq⁹ cæteris. Nunc: dũ licet. Contundite, percutite. Pendet: in dubio eſt. Gaudẽdũ: quia bella ceſſarint, & tyrãni metu Laceſſit: ſtimulat, & vexat. Nec nõ. Viri quo q⁹ in caſtra, vel Cęſaris, vł Põpeij cũtes conſ̃rebanẽ. Miſerę ſor. miſerandę cõditionis. Cãnarum. Cannæ Apuliæ vicus eſt apud quem vltra quadraginta milia Romanorum ab exercitu Annibalis cæſa ſunt. Trebiæ. Trebia fluuius eſt apud Placentiam in Gallia Ciſalpina ab Appẽnino in Padũ fluẽs. L. Sẽpronij conſulis clade nobilitatus. Nõ pa. pe. non quærimus ab armis ceſſare, ſed gentes oẽs in nos concitate: dũmodo bella ciuilia deponanẽ. Excite, commouete. Achemenijs Su-

Loci pathi

Cannæ.

Trebia.

Hę lachrymis ſparſere deos: hę pectora duro
Afflixere ſolo: laceras in limine ſacro
Attonitę fudere comas: votiſq⁹ vocari
Aſſuetas crebris feriunt vlulatibus aures.
Nec cunctę ſummi templo iacuere tonantis:
Diuiſere deos: & nullis defuit aris
Inuidiã factura parens. Quarũ vna madentes
Sciſſa genas planctu liuentes atra lacertos
Nũc (ait) o miſerę cõtũdite pectora matres:
Nũc laniate comas: ne ve hũc differte dolorẽ
Et ſummis ſeruate malis: nunc flere poteſtas
Dum pendet fortuna ducũ: dum vicerit alter
Gaudẽdũ ẽ. His ſe ſtimulis dolor ipe laceſſit.
Nec non bella viri: diuerſaq⁹ caſtra petentes
Effundunt iuſtas in numina ſęua querelas.
O miſerę ſortis: q⁹ non in Punica nati
Tępora Cannarũ fuimus Trebięq⁹ iuuentus.
Non pacẽ petimus ſuperi: date gẽtibus iras:
Nunc vrbes excite feras: coniuret in arma
Mũdus: Achemenijs decurrãt Medica Suſis

Agmia: Maſſagetas Scythicq⁹ nõ alliget Iſter.
Fundat ab extremo flauos Aquilone Sueuos
Albis: & idomitũ Rheni caput: oñib⁹ hoſtes
Reddite nos populis: ciuile auertite bellum.

Suſia.

Suſa.

Achemenij.

Media.

Meſſagetæ

Iſter.

Danubius.

Sueui.

Albis.

Rhenus.

¶ Hę lachrymis &c. Docet qđ in tẽplo egerint, & dixerint matrone: deinde quid in bellum p̃deuntes viri: nimium graphice pathos ex omni parte mouens: vt diſerte recitauit Sulpitius. Ordo eſt. Hæ. i. aliquot ex matronis vbi in templo Iouis fuerant, ſparſere. i. imbuerunt, deos. i. ſimulacra deorum, lachrymis. ſ. ſuis. Hæ. i. aliæ affixere pectora. ſ. ſua, ſolo duro. i. pſtrauerunt ſe in pauimentum: & ſup. aliæ, aut eędẽ attonitę. i. ſtupefactæ, & hebetatę, ac perplexæ ex tot p̃digijs, fudere. i. ſparſerunt comas laceras. i. diuulſas, in limine ſacro. i. cum iam eẽnt intra limen ſacrum. i. ipſius templi, & feriunt. i, pulſant, & folli citãt hululatibus crebris aures. ſ. deorum in templo poſitorũ: aſſuetas vocari. i. inuocari in rebus lætis, aut in quibus ſpes aliqua erat votis. i. ad vota facienda, aut ex votis. i. pro deſyderijs. Nec cũctæ. i. nõ ſimul omnes matrone iacuere. ſ. proſtratę: ſup. in templo, ſummi tonãtis. i. Iouis: quia diuiſere. ſ. inter ſe, deos. ſ. apud quos querelas deponerent, & parens. i. mater alicuⁱ⁹ prolis, nullis. i. non vllis, non defuit vllis aris. i. fuit aliqua in qualibet ara, factura inuidiam. i. moleſtiam deo per improbam q̃relam, aut expoſtulationem: quarum. ſ. parentum, vna præ cæteris meritis & authoritate præſtans, ſciſſa genas madẽtes. i. habens genas madentes lachrymis, & ſciſſas vnguibus. Iuxta illud æne. iiij. Vnguibus ora ſoror fœdãs, & pectora palmis. atra lacertos liuentes. i. habens lacertos atros eo q⁹ liuentes planctu. i. ex percuſſione, & contuſione, ait. o miſerę. i. miſerandæ matres, contundite pectora veſtra nũc, & laniate. i. diſecate nunc comas veſtras: neue. i. vel non, differte hunc laborẽ. Alij legunt dolorẽ. ſ. cõtundẽdi pectora, & laniãdi comas. & ſup. ne ſeruate laborẽ, vł dolorẽ ſummis malis. i. donec ſumma erunt mala: quia tunc nõ licebit plangere (vt docebit). Nũc ſup. eſt poteſtas flere p̃ flendi: dũ. i. donec, aut q̃diu, fortuna. i. incertus exitus belli, & incerta victoria ducũ. ſ. Cæſaris, & Põpeij, pendet. i. ſuſpenſa, & incerta eſt: dum aut cum, alter. ſ. aut Cæſar, aut Pompeius vicerit, gaudendum eſt. i. oportet etiã ſi maxime doleatis p̃ferre gaudium ne ſitis victori ſuſpectæ. qđ Cice. in epiſtolis confirmat poſt rem. dolor (inquit poeta) ipſe q. d. vltro, & vltra, q̃ neceſſe erat, laceſſit. i. prouocat, & excitat ſe ad incrementũ ſui, his. i. huiuſmodi ſtimulis. i. inſtigationibus. Necnõ. i. nihilominus viri petentes. i. adeũtes, licet nõ poſcerent, bella: & pro. i. caſtra diuerſa: quia alij Cęſaris, alij Pompeij: effundunt querelas iuſtas: quia iniquum videbatur p̃pter factionem duorum ciuitatem laborare: in. i. aduerſus numina ſęua. i. inclemẽtia, non tamen dicit iniuſta. O ſup. nos, & ſunt verba virorum, ſortis. i. conditionis miſeræ. i. miſerandę, q⁹. i. eo q⁹ non fuimus nati in tempora punica. i. in cladem quæ facta eſt tempore punici. i. Carthaginẽſi. belli preſertim ſub Annibale geſti. vñ dicit, iuuentus. i. vt fuiſſemus iuuentus Cannarum. i. q̃ apud Cãnas vicum Apulię fuſa eſt, & Trebię. i. q̃ apd Trebiã fluuiũ iuxta Placentiã. Fuerunt aũt tunc multę clades Prima apud Ticinum fluuium. Secunda ad Trebiam. Tertia ad Lacum Traſimenum. Quarta ad Cannas. vbi Paulus Aemylius occiſus, & Terẽtius Varro fugatus eſt. Eſt autem ſummæ deſperationis pro vitando genere mortis aliud expetere: vt ne. ſ. O terq⁹ quaterq⁹ beati. Quis ante ora patrũ troiæ ſub mœnibus altis Contingit oppetere. O ſuperi non petimus pacem: aut vt per bella externa ceſſarẽt inteſtina, quod ſæpe vſu venit, aut vt in bello hoſtili honeſtius, q̃ in ciuili perirent bellũ optant: cum contra dictum ſit. Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes. Date gentibus, ſcilicet a nobis deuictis, iras

Suſia quaſi pars eſt Perſiæ inter eã, & Babyloniam poſita: habetq⁹ Suſa vrbem clariſſimã quã Titonus Mennonis pater teſte Strabone condidit. Achemenios aũt Perſas dicimus, ſeu ab Achemene Baccheonis filio rege Perſarum, ſiue ab Achemenide tribu ex qua Perſarum reges traxere originem: vt Herodotus inquit. Medica. Media in Aſia regio contermina Aſſyriæ, & Perſiæ, & mari Hircano, a Medo Medeę filio cognomiata. Totumq⁹ hoc poeta dicit p̃pter belliũ Parthicũ quod gerebatur. Meſſagetas, nobiles populi in Scythia Aſiatica: ſolem colunt, & quũ per deſerta vagantur equorum quibus inuehuntur ſanguinem potãt. Iſter fluuius qui & Danubius dicitur in iugis Germaniæ oriẽs ſex aginta fluminibus auct⁹ p ſeptem ora effluit in Euxinum. Sueui, Germaniæ populi. Nõ alliget, non retineat. Albis, Germaniæ fluuius qui Sueuos a Ceruetijs diuidẽs mergitur in oceanũ. Rheni. Rhenus ex alpibus oritur Eluetios, ſequanoſq⁹ alluẽs, Coloniam trãſfluens Batauorum inſulam efficit, & mergit in oceanum.

Genæ.

¶ Duro ſolo. i. terra. Solũ dicitur marc. Vergilius. cõtrahiturq⁹ ſolum. dicitur & cælum. Ouidius. Aſtra tenent cœleſte ſolum. Aures aſſuetas. i. feriũt aures deorum, quę aſſuetę ſunt votis mortalium inuocari. Diuiſere deos. quoniam non omnes poterãt manere in capitolio diuiſerunt deos, hoc eſt alię p̃fectæ ad templum Iunonis: aliæ ad templum Apollinis: & ſimiliter reliquorum deorum.

BERO:

Parens:

Inuidiam factura parẽs. i. matres ſuis lamẽtationibus inuidiam dijs faciebant. Parentis autem appellatione non ſolum pater, & auus & proauus, & omnes ſuperioris gradus continentur: ſed mater, & auia, & proauia: vt tradit Iuriſconſultus de verborum ſignificatione. Sciſſa genas. Genę proprie ſunt oculorum operimenta, & quidam quaſi folliculi, q⁹ bus oculi conteguntur. Vnde ait Plinius: q⁹ piſces, & inſecta non habent genas, nec intẽgunt oculos, & q⁹ ſunt palpebręin genis homini vtrinq⁹. verũ infra oculos malę hominitantum quas priſci venas vocabant: vt idem Plinius eſt author. Atra lacertos: figura poetica. i. habens atros, & nigros lacertos. Planctu. id eſt percuſſione. Nunc, dũ ſumus in libertate. Gaudẽdum eſt. ſiue Põpeius vicerit, ſiue Cæſar, erit monſtranda lætitia, ne victoris exaſperemus iracundiam.

Diuerſaq⁹ caſtra. Alia Põpeiana, alia Cæſariana. Tępora Cãnarũ. Cannæ vicus Apuliæ, nobiles ſunt clade Romana: vt ait Plinius. Nam teſte Liuio, Annibal apud Cannas vno prælio interemit quadraginta milia peditum Romanorum, & duo milia ſeptingentos equites. Hac pugna Cannẽſi cecidit vir clariſſimus. L. Aemylius Paulus qui erat conſul vna cum Terentio Varrone. Trebięq⁹ iuuentus. Trebia fluuius eſt prope Placentiam labẽs. vnde a Plinio dicitur Placentin⁹. Apud Trebiã Romani ab Annibale p̃ fligati fuerũt: conſule Sempronio Lõgo ductore: vt ſcribit Liuius plurib⁹ verbis. Achemenijs Suſis. Suſa a Dario Hiſtaſpis filio

cõdita fuerunt in Sufania regione Medoꝝ. Susa fuit vetꝰ regia Persarum: vt tradit Plinius. Achemenias appellat ab Achemenide tribu Persarũ, ex qua reges oriundi sunt ipsius Persidis: vt author est Herodotus. optant ergo vt ex totius orbis partibus cõiurẽt hostes contra Romanos: modo tollantur bella ciuilia. Scythicus Ister. Ister fluuius est, alio nomine dictus Danubius: oritur in Germaniæ iugis montis Arnobæ, acp innumeras lapsus gentes Illyricum alluit: in põtum Scythicum vastis sex fluminibꝰ euoluit: vt Strabo, & Plinius tradiderũt. Massagetæ sunt populi Scythiæ. Flauos Sueuos. Sueuorũ est lõge maxima gens, & bellicosissima Germanorum omnium. hi centum pagos habere dicuntur. de qbus multa Cæsar in Cõmentario quarto. Flauos, a colore. Flauus color ex albo viridi ruffoq; concretus: vt docet Gellius

Flauus.

Albis. Albis fluuius est Germaniæ in oceanũ labens: vt scribit Strabo. Sueuoꝝ vero gẽs, a Rheno vsq; ad Albim puenit fluuiũ.

Albis.

SVLPI. ¶ Dacꝰ. Daci & Getæ in Scythia vicini sunt sed Getas appellat eos qui ad pontũ in Oriẽtem vergunt. Dacos autẽ qui oppositi sunt Germaniã versus ad Istri fontes: quos olim Dauos vocatos cẽ putat Strabo: & ideo apd Athenienses Dauorum, & Getarum nomina seruilia abũdare. Occurrat Iberis alter. Cęsar inquit in Hispanos se cõferat. Pompeius vero conuertat se ad parthicum bellum. Ad æoas pharetras. allusit ad morem parthoꝝ orientalium populorũ, qui pugnando, & fugiendo sagittas emittũt. Nulla vacet tibi Roma manus: nullus abstineat ab armis in te in ferẽdis. Plurimus æther: magna copia ignis cœlestis. Collapsus in ignem: descendens in speciem ignis nostri, qui ab illo diuersus est. Per fulmina. legitur & flumina. Sęue parens, magne Iuppiter. Vtrasq; partes, Cæsaris, & Pompeij. Dum nondum meruere: anteq̃ manus ciuili sanguine maculent: nam vbi conseruerint prelia digni sint fulminari. Tanto nec. Acris ab iniustitia crudelitate q; reprehensio q; per tot cædes quęrant patriam occupare, quæ ꝓ eadẽ a Tyrannide liberanda facienda vix essent. Prouentu, fertilitate, copia. Vter: an Cæsar, an Pompeius. Vix tanti. argumẽtatur a contraria causa. Tanti: satis honestũ, & dignum. Vt neuter: nec Cæsar, nec Põpeiꝰ. Pietas peritura: viri nequicq̃ pij, & qui mox pietatis obliti in ciues, & propinquos pugnabunt. Egerit: effundit. At miseros. patres vero inquit afflictabantur, & oderãt q; tam diu vixissent essentq; ad tãta mala reseruati. Angit, vexat. Fata viuacia, fortem longæuam. Grauis: molestæ. Atq; aliqs. Hac lõga senis oratione, hęc bella ciuilia Marianis Syllanisq; cõferuntur: in qbus q̃q̃ crudelia oia facta sunt, tamen nũc multo crudeliora instare homines arbitrantur. Primũ itaq; Marij sors, & crudelitas: inde Syllæ cõmemoratur: & Marius Põpeio, Sylla vero Cęsari tacite cõferri videt. Teutonicos. De iis, & Cimbris a Mario superatis satis diximus libro. j. Libycos, Aphricanos. Nã primo cõsulatu suo cũ Iugurtha rege Numidarũ bellũ gessit. Secũdo .i. acrimoniã animorum, & audaciam: ab eo quod præcedit, id quod sequitur: vt videlicet audeant rebellare: quia ira secundũ Peripateticos ad fortitudinẽ facit: excite. i. prouocate in iram contra nos, vrbes feras. i. feroces ciuitates, nunc, in tã tristi bello: mundus. s. vniuersus victus fere a Romanis, cõiuret in arma. i. ad bella vnanimiter, & cõsertis manibus in nos ineunda. Iuxta illud. Et cõiurato descẽdit Dacus ab Istro. Aldus legit in armis: vt mũdus ens in armis coniuret. Agmina medica. i. Medoꝝ exercitꝰ, decurrãt Susis. i. a Susis achemenijs. i. persicis ab Achemene denominatis. Aldus videtur scripsisse fusis vt medica agmina decurrant, achemenijs sup. agminibus fusis. i. postq̃ fusa fuerint: sed quia non petit illa fusa, sed rebellãtia, legam Susis. Ister fluuius Scythicꝰ ad Scythiam fluens, q & Danubius dictus est. non alliget. i. non retineat in Scythia ꝓpter difficultatem traijciendi, aut ꝓpter periculum qđ vbi traiecerint incurrant, Massagetas populos illos in Scythia Asiatica nobiles. (sunt qui Messageten legant.) Albis Germanię fluuius, fundat. i. abunde in nos exponat, aut trãsmittat ab extremo Aglone. i. septentrione, Sueuos Germaniæ populos nũc quoq; sic dictos (diuidit autẽ sue in duas syllabas) flauos. s. in capillis quos tingunt: & caput Rheni indomitũ. i. indomabile sup. fundat in nos populos. O superi reddite nos omnibꝰ populis hostes, & sup. auertite. s. a nobis, bellum ciuile.

Hinc Dacꝰ pmat: inde Getes: occurrat Iberis
Alter: ad ęoas hic vertat signa pharetras.
Nulla vacet tibi Roma manꝰ. vt ꝓdere nomẽ
Si placet Hesperiũ superi: collapsus in ignes
Plurimus ad terram ꝓ fulmina decidat æther
Sęue parens: vtrasq; simul partesq; ducesq;
Dum nõdum meruere: ferì. Tanto ne nouoꝝ
Prouentu scelerũ quęrũt: vter imperet vrbi?
Vix tanti fuerat ciuilia bella mouere
Vt neuter. Tales pietas peritura querelas
Egerit, at miseros angit sua cura parentes:
Oderuntq; grauis viuacia fata senectę:
Seruatosq; iterum bellis ciuilibus annos.
Atq; aliquis magno querens exempla timori
Non alios inquit motus tunc fata parabant
Quũ post Teutonicos victor Libycosq; triũ-
Exul limosa Mariꝰ caput abdidit vlua: (phos
Stagna auidi texere soli laxęq; paludes
Depositum fortuna tuum: mox vincula ferri
Exedere senem: longusq; in carcere pedor.

¶ Hinc Dacus pmat. Prosequunt viri tristia vota sua: vt ciuile bellũ euitẽt dicẽtes. Dacꝰ ppls ille bellicosus Germaniã versus in Scythia, pmat hinc. i. ex vna pte, & Getes (dri & Geta) pmat inde. i. ex alia pte: nã oriẽtẽ versus ad põtũ inhabitat Scythiã: alter. s. ducũ, vt Cęsar, occurrat. i. resistat celeri expeditiõe, Iberis. i. Hispanis nobis vt olim bellũ inferentibꝰ. Hic. i. alter, sed q nũ, & apd nos est, videlicet Põpeiꝰ, vertat. i. dirigat signa s. militaria: vt vexilla, & pila: ad pharetras ęoas. i. cõtra pthicas

sagittas. o Roma nulla manus, scilicet bellica, vacet tibi. i. quę tibi non inferat bellũ: vel o superi si placet ꝓdere. i. fundit? delere, & extinguere, nomẽ hesperiũ. i. oẽm populũ Latinũ ether. i. ignis cœlestis decidat in ignes, aut in ignẽ. s. materialem quem hic habemꝰ. nec mirũ si ab æthere ignẽ petat cũ in diluuio cataractæ cæli aquas demiserint. decidat inquã in ignes collapsus plurimus ad terrã, per fulmina, aut flumina. i. more fulminum aut fluminum: non particulatim, sed globatim. O sæue. i. magne, & metuende parens. s. rerum Iuppiter feri. i. percute fulmine tuo vtrasq; partes. s. ciuilis belli, & duces. s. vtrosq;, dũ. i. donec, vel q̃ diu nõdũ meruere: quia melius esset ante peccatum, q̃ post ipsum pati. quærunt nc. i. disquirunt ne duces sup. tãto prouentu. i. tanta fœtura, & ꝓductione nouorum. i. magnorũ, & insolitorũ scelerum: vt sunt ciues in necem impellere: vt patriam occupẽt: vter sup. eorum, imperet. i. dominet vrbi? q. d. id non decere: quia mouere bella ciuilia: vt neuter sup. imperet vrbi. i. ad impediendam tyrannidẽ, & dominationem iniquã: vix fuerat tanti. s. momenti, aut cõmodi, aut vt dicimus valoris: hoc est tam iniquum est mouere bella ciuilia: vt etiam pro libertate tuenda vix debeant moueri: quocirca grauissime peccant qui ea ob libertatem opprimendam mouẽt. pietas peritura. i. non diu mansura in animis virorum: quia alteri parti adhęrentes post ea nullum patriæ respectum habuerũt, egerit. i. edit ab egero non ab ago: tales querelas: at sua. i. specialis, & ppria cura angit parentes miseros. i. miserãdos, & oderunt. i. odio ꝓsequuntur fata viuacia. i. incõmoda fatalia, quę veniunt ex viuacitate senectę grauis. i. molestę: & oderũt annos seruatos iterũ. s. post bella Syllæ, & Marij, bellis ciuilibus. s. nouis. i. ad bella ciuilia. Atq; aliquis. i. quispiam senum querẽs exempla magno timori. i. ad excitandum magnũ timorẽ: inquit fata nõ parabant tũc alios motus. i. tumultus, & cõmotiones rerum. s. q̃ nunc parant: tunc dicit, quum. i. quando Marius exul. i, pscriptus a patria, victor. i. voti compos, & superbus victoria: post triumphos teutonicos. i. habitos de teutonibus, & Cimbris, & Libycos habitos de Numidis, vt de Iugurtha: abdidit. i. occultauit, caput. s. suum, vlua. i, herba vili, & palustri, limosa. i. lutosa, & immũda: sic enim a pastore abditus, & postea ꝓditus erat & sup. o fortuna q̃ quos vis ad tempus cõseruas, vt grauius cadant: quum stagna soli auidi. i. cupidi, & auari, & paludes laxæ .i. dissolutæ, & quæ aperiri poterant, & facile sese occultare volẽti: vt sus in volutabro scrobẽ facit: vt se abdat: texere. i. texerũt ad tempus, tuum depositum. i. illis a te sic commissum: vt inueniri quidẽ, sed non lędi posset: & vincula ferri. i. ferreę cõpedes & manicæ, exedere. i. absumpsere mox. i. paulo post senẽ. s. Marium diu in carcere conseruatum, aut seniorem ob tristitiam apparentẽ, & reuera senẽ, quia sexagenariũ: & longus pedor. i. pediculorum fœtor exedit senem in carcere, scilicet Minturnensi: vt Omnibonus recitat.

eum captum ante currum triumphãs duxit. Continuauit autem sex Consulatus: in quorum quarto Teutones fudit. In quinto Cimbros. & seditionibus rẽpu. pturbatã sedauit. In sexto vltus est Syllæ iniurias. In septimo periit. Exul. cum Sulpitiana rogatione Sylę quinciam Marius vellet eripere, & legatus ad Syllam missus vt traderet exercitum eẽt occisus: Sylla statim dilato bello Mithridati co legiones in vrbem infudit: fugatoq; Mario omnia ex sua sententia gessit. Mariꝰ vero cũ desperasset se posse resistere Syllæ copijs clam vrbe profugit: & apud Minturnenses ꝓ cussorum metu nudus in paludibꝰ latuit. Inuẽtusq; & in carcerẽ coniectus, immissum ꝓcussorem Gallũ vultus auctoritate deterruit: acceptaq; nauicula traiecit in Aphricam: vbi diu exulauit: mox Cinnana dominatione reuocatus ruptis ergastulis coegit exercitum: cæsisq; inimicis iniuriam vltus septimo consulatu, vt quidã ferunt, voluntaria morte decessit. Vlua limosa: herba in limo palustri nascenti. Auidi: bibuli. Laxę, lentę. q̃ non fluũt vel lapsę quæ fluxerũt. Depositum tuum: illic enim ipsum seruasti. Est autẽ depositũ res quæ ad tempus custodienda seruandaq; tradit ea conditione vt restituatur. Exedere, attriuere. Senem, Marium sexagenarium. Pedor: fœtor, & putredo. a pedibus vermiculis quorum diminutiuum pediculi.

Marius.

Vlua.

Depositũ.

Pedor.

BEROALDVS.

¶ Hinc Dacus. Daci populi sunt Scytharũ, quos aliqui ascribũt Thracię. alio nomine dicuntur Getę, vt inquit Plinius. Alij vero vt Strabo Getas dist erminãt a Dacis, qui tamẽ sunt confines. Iberis. Iberus fluuius est Hispaniæ ortus in Cantabris, ꝓpter quẽ vniuersam Hispaniam Greci appellauere Iberiam: vt scribit Plinius. Alter, vel Cæsar, vel Pompeius. Ad æoas pharetras. i. sagittas parthicas. Pharetra enim repositoriũ est sagittarum.

Dacus:

Nomen Hesperiũ. i. Italicum, & Romanorum. Sæue parẽs Iuppiter feri. i. ꝓcute. Dũ nõdũ meruere. i. anteq̃ cõmittãt ista scelerata bella. Vt neuter. sensus est. Dimicare inter se Cæsar, & Põpeius parant: vt alter eorum imperet, quæ bella nefaria non essent pro libertate committenda. Grauis senectæ. Senecta vt Seneca, & Terentius dicunt: morbꝰ est verum senes tunc odio habebant suam ætatem tam longam, qua essent visuri tot calamitates. Iterum. q̃n multi tunc erant qui interfuerant bellis ciuilibus, quę inter Syllam gesta sunt, & Marium. Exul limosa Mariꝰ. Initiũ & causa belli inter Syllam, & Marium fuit inexplebilis honorum Marij cupiditas: vt scribit Florꝰ. Qui decretum Syllæ bellum Mithridaticum ad se transferre conatus est, per Sulpitij tribuni plebis temeritatem: vt tradit Plutarchus. Sylla itaq; ab vrbe aufugiens tria milia equitum, & quinq; peditum ex Campania perduxit in vrbem impatiens iniurię, & cupidus vltionis: arcẽq; Capitolij deiectis aduersarijs, quasi captiuam victor insedit. Marius superatus fugam corripuit, & cum audisset se vndiq; ad mortem inquiri in profundũ nemus se proripuit, ibiq; pernoctauit: mox cũ a nautis ꝓpe Lirim Campaniæ fluuium fuisset derelictus: postq̃ profundam syluam, & fossas cœnosas euasit ad tugurium senis cuiusdam lacunas purgãtis peruenit a quo in paludibus Minturnensibus occultatus in loco concauo delituit, calamis aliisq; virgultis tectus: vbi ab hostibus inuentus nudus, & cœno oppletus ad Minturnenses raptus est: & in custodiam Fanię traditus. cum se natus Minturnensium decreuisset: vt confestim inermis necaretur: miserunt quendam Cimbrum ad hominem decollandum, qui sumpto gladio ingressus cubiculum, in quo Marius seruabatur, dicitur vidisse flammam ex oculis Marij coruscantem, & hanc vocem audisse. Tu Marium necare audes: quibus rebus perturbatus abiecto gladio foras erupit exclamãs se Mariũ necare nõ posse. Minturnẽses mutato cõsilio Mariũ seruarũt eũq; nauí impositũ emiserũt. Marius traiecit in Aphricã: inde militibꝰ cõpatis redit ad ptes, quas Cinna ꝓfugꝰ cõcitauerat. Itaq; ad nomẽtãti viri late cõcurrit. Seruos libertate donauit: Cineq; se cõsũxit: cũ quo vrbẽ petẽs victoriam sanguine, & crudelitate fœdauit principibus necatis. Historiã referũt Appianus, Plutarchus,

Liuius,& Augustinus. Aliquis ergo dicebat tam nepharia fore bella inter Cæsarem,& Pompeiũ,q̃ inter Mariũ Syllãq; fuere. Libycosq; triumphos.s. Iugurthæ,qui Atherbale,Hiẽpsaleq; fratribus trucidatis bellũ cõtra se Romani populi concitauit:cum quo diu varia fortuna pugnauit: tandẽ Mario p Syllam a Boccho traditus,& in triumphum ductus est. Iugurthini belli scriptor est Sallustius,qđ paucis verbis Plutarchus,& Florus perstrinxerunt. Teutonicos.Q̃m vt supra dictum est de teutonis Cimbrisq; deletis Marius triumphauit. Limosa vlua:herba palustri,qua tectus latuit. Vincula ferri.quia apud Faniã seruatus est in compedibus.Quæ,membra Marij tũc senis. Exedere:hoc est rosere. Pædor.foetor.in hãc sententiã ait Florus. Carcer, catenæ,fuga,exilium horrificauerunt dignitatem.

Consul & euersa felix moriturus in vrbe
Pœnas ante dabat scelerũ:mors ipsa refugit
Sępe virum:frustraq; hosti concessa potestas
Sanguinis inuisi:primo qui cędis in ictu
Diriguit:ferrumq; manu torpente remisit.
Viderat immẽsam tenebroso in carcere lucẽ:
Terribilesq; deos scelerum Mariumq; futurũ:
Audieratq; pauens fas hæc cõtingere non est
Colla tibi:debet multos hic legibus æui
Ante suam mortẽ:vanum depone furorem.
Si libet vlcisci deletæ funera gentis
Hunc Cimbri seruate senem:non ille fauore
Numinis ingenti superum protectus ab ira
Vir ferus & Romam cupienti perdere fato
Sufficiens.Idem pelago delatus iniquo
Hostilem in terram vacuisq; mapalibus actus
Nuda triumphati iacuit per regna Iugurthę:
Et Pœnos pressit cineres:solatia fati
Carthago Mariusq; tulit:pariterq; iacentes
Ignouere deis.Libycas sibi colligit iras
Vt primum fortuna redit:seruilia soluit
Agmina:conflato sęuas ergastula ferro
Exeruere manus.nulli gestanda dabantur
Signa ducis:nisi qui scele℞ iam fecerat vsum:
Attuleratq; in castra nefas.Pro fata:quis ille:
Quis fuit ille dies Marius quo mœnia victor
Corripuit? quãtoq; gradu mors sęua cucurrit?
Nobilitas cum plebe perit:lateq; vagatur
Ensis:& a nullo reuocatum est pectore ferrũ.

SVLPI.

¶ Cõsul,videlicet septimum. Moriturus felix:quia vltro & spõte decessit:atq; vt ait Valerius si eum inter miseros posueris miserrimus:si inter felices felicissim⁹ reperiet. Euersa:deleta cædib⁹ quas fecit in reditu. Pœnas ante dadat:ante pœnas patiebatur q̃ scelera cõmisisset. Mors ipsa refugit. Refugere visa est:qa nec ab inimicis, nec ab incõmodo paludis,& carceris confici potuit. Frustraq; hosti. Cimber quidam publicus Minturnensiũ carnifex Galata nomine ad Marium percutiẽdum immissus:cum primum carcerem est ingressus,Marij oculis igneo splendore micantibus trepidare cœpit.mox Marius cum e lecto surrexisset,inclamassetq;. C.Mariũ occidere audes? ille insanienti silis egressus est, clamans. Ego. C.Marium occidere nequeo. Hac de causa superstitione quadã ducti Minturnenses eum carcere liberauerũt. Cunq; aduerteret Marius asellum pabulum obiectum negligere,& ad aquam percurrere:augurium capiens,orauit amicos,vt ad mare adducetur:vbi piscatoriam nauiculam nactus nauigauit in Aphricam.ex Appiano,& Valerio Maximo. Diriguit:cum stupore contractus est. Torpente:rigente. Torpedo piscis est cuius tactu membra hebetantur,& rigent. inde fit Torpor pigritia:& Torpeo verbũ pigreo. Terribiles deos,furias. Vsusq; est genere masculino secundum Orphei,& aliorum sentẽtiam qui dicunt vtrunq; dijs sexum inesse. sic Verg. de Venere intelligens. Descendo,ac ducente deo. Et alibi de Iunone,aut Alecto loquens ait. Nec dextræ erranti deus abfuit. & Tibullus. Qui Veneris magni violaui numina verbo. & Caluus. Pollẽtemq; deum venerem. Marium:emphasim habet, id est crudelem,& sceleratũ. Audierat: audire visus fuerat. nam existimabant Galatam occursu cuiusdam dæmonis territum. Legib⁹ æui: morti quæ lex æui est. Furorem, cupiditatem interimendi Marium. Funera gentis: vestrorũ exercituum cædem. Seruate hunc:nã nõ minus sæuiet in Romanos, q̃ in vos olim. Nõ ille. Marium inquit non conseruauit deorum benignitas,sed ira ipsorũ in Romanos quos quia decreuerant perdere,hũc efferũ elegerũt q esset eorũ volũtati satisfactur⁹. Protectus. nã quũ p deuia iter ad mare arripuit sub foliis latitãs psequẽtes euasit. Fer⁹,sup. fuit. Iniquo pelago:nõ trãqllo. Nã insurgẽte tẽpestate pfracto gubernaculo vela vẽtis quo sors eum duceret pmisit. Hostilẽ in terrã. phibit⁹ enĩ Libyæ ingressu veluti hostis a Sextio ptore in mari hyemem pferre coact⁹ est paulo supra Libyen inter Numidarũ montes nõ lõge a locis qbus ãnis supioribus in Iugurthã Numidasq; ipse pugnauerat. Actus Mapalib⁹ vacuis:agitat⁹ p domos pastorũ desertas.

Cimber.

Torpedo.

Deos vtriusq; sexus esse.

¶ Cõsul &c. Perpetuo tenore proseqt senex ille introduct⁹ narrationẽ suã dicẽs. Et ipe Marius moriturus consul,& felix (qa non est in carcere mortu⁹) in vrbe euersa.s. ppter se, dabat pœnas scelerum ante scilicet, q̃ ea commiserat:quia nondum patriam per tyrannidem inuaserat. Ipsa mors refugit sæpe virũ scilicet Marium,& potestas sanguinis inuisi, id est odio habibiti, est concessa sæpe frustra hosti: vt militi Syllano gallico,

seu Cimbro in carcerem ad percutiendum ipsum misso:qui.s. hostis qui erat vt in hunc locum dicit Sulpitius secutus authorem, Cimber publicus Minturnẽsium carnifex, Galata nomine:diriguit.i. stupore contractus est,& consternatus: vt neq; animi neq; corporis compos:in primo ictu,non dato sed dãdo & remisit ferrum,id est securim,aut bipennem seu gladiũ,manu torpente.i.rigente & viribus destituta, hoc est quia manus torpebat illi nec poterat ictum perficere. viderat in carcere tenebroso lucem immensam ex oculis Marij scintillãtem,& terribiles deos scelerum,id est furias scelerum vltrices: dicit autẽ masculino genere,quia numina vtrunq; sexum sibi vendicãt vt Sulpitius ex Seruio docet:& Marium futurũ.i.talem vt futurus erat.i. terribilem & ferocem qualis victor Romã ingressurus erat. Non autem erat verosimile tũc terribilem fuisse cũ captus esset. Iuxta illud Flacci, Telephus & Peleus cũ pauper & exul vterq; Proijcit ampullas & sesquipedalia verba, q.d. minime:verum dij talem Marium tunc ex hibuerunt volentes eũ tunc conseruatum:& audierat.i. audire visus erat, pauens.i. palpitans prę stupore,& terribili visu:o Galata aut carnifex, non est fas.i. licitum & a dijs permissum tibi:cõtingere hęc colla videlicet Marij:hic.s. Marius quẽ pcutere vis, debet legibus æui.i. morti, qa constitutum est oĩbus semel mori:multos.s. mortales, ante suã mortẽ.i. priusq̃ ipse moriat:depone furorẽ vanum.i. iram stulte conceptam in Marium eo q vis vlcisci gentem tuam:quã melius vlturus es si eum pmittes viuere. vñ addit:o Cimbri (loquit autem pluraliter quia res tangit omnes) si libet.i. libido est vobis vlcisci funera.i. mortes, gẽtis sup. vestrę:deletæ.s. penẽ p Marium:seruate hunc senem.s. marium. Sunt qui legãt multas & exponant p pœnas: vt sit debet multas.i. pœnas anteq̃ moriatur:alij & melius multas dicunt mortes ante suam mortem. vnde Ald⁹ legit ante suam mortes: vt sit debet multas mortes ante suam sup. mortẽ. quia tamen dicit legibus æui:malim legere multos. Ille.s. Marius existẽs vir fer⁹.i. crudelis aut ferox,& sufficiens fato cupienti perdere Romam, id est quo dij vsuri sunt ad fatalẽ euersionem reip. non est protectus ab ingenti ira superũ.i. deorum, fauore numinis .i. non est conseruatus in bonum suum:sed in malum publicũ vt per eum ceu per flagellum dij Romã feriant. Idem.s. Mari⁹ vt inquit senex (non enĩ sunt amplius verba audita in carcere) delatus in terram hostilem.i. Aphricã quã sibi prę sertim inimicam effecerat, quia de Numidis triũpharat:aut potius vt Sulpiti⁹ dicit:qui vt hostis a Sexto prętore phibitus erat, pelago iniquo.i. per pelagus iniquum, eo q nocenti pepcit:cũ tñ sępe innocentes submergat,& actus.i. agitatus mapalibus vacuis .i. per tuguria pastorum vacua pastoribus, quia eos occiderat iacuit.i. abiectus fuit, aut quietus nullo illi faciente negotium, per nuda.i. vastata,& desolata regna Iugurthę triũphati.i. de quo ipse Marius triumphauerat. Et pressit pedibus.s. suis, cineres Pœnos.i. punicos, vtpote Carthaginis deletæ, in cuius spelunca habitauit. Carthago.s. a Romanis euersa tulit.i. accepit solatia fati.i. de fato sibi contrario, eo q vidit summũ Romanorum imperatorem, qui toties consul triumpharat: in cinere suo incubantem:& Marius tulit solatia fati.i. aduersitatis suę:eo q vidit eam vrbem quæ toties Romano imperio exitium minata erat, in cinerem versam, pedibus suis conculcar: & tam Carthago q̃ Marius, iacentes.i. deiecti in summam ruinam, ignouere.i. offensam remisere, pariter.i. pari modo deis.i. volũtati aut fatis deorum. Marius sup. colligit sibi iras libycas.i. libycorum aut leonum aut populorum, quia vtriq; efferi & immanes sunt: vt primum fortũa.s. prospera, redit p redijt: aut narratiue potest in præsenti dici:redijt autẽ per Cinnæ aduẽtũ vt Sulpiti⁹ recitat:soluit agmĩa seruilia.i. seruorũ laxans ergastula:qa ergastula.i. oparia & officinæ seruorũ, hoc est ipsi serui, vt sit cõtinẽs pro contẽto, exeruere.s. e catenis aut manicis:manus.s. suas:sęuas.s. futuras in dominos:ferro conflato .s. in vsum armorum. Signa ducis nulli dabãtur a Mario, gestanda.i. ferenda.i. nullus deligebatur a Mario signifer:nisi q

Magalia.

Mapalia & Magalia pastorũ casę lingua Punica appellantur:in hocq; solo differũt q mapalia primam corripit:magalia producit. Iacuit:quia inhonoratus spretus & infrequens. Nuda:hominibus vacua propter cædes illic ab ipso factas:& agros late vastatos. Triumphati, de quo triumphauerat. Iugurthæ:filij Manastabalis cuius bellum Sallustius scribit. Et Pœnos pressit cineres. fertur Marius deletę Carthaginis speluncam habitasse: vt Plutarchus & Seneca meminere:& ideo ait eum ruinas Carthaginis calcasse. Tulit solatia fati:accepit solamen suæ aduersitatis. Nã Carthago cernens Marium ex tanta felicitate in tatã miseriam cecidisse solabatur:& Marius potentissimæ vrbis ruinas aspiciens ęquiore animo aduersam fortunam ferebat:minusq; deos incusabat & ipsis irascebatur. Libycas, Barbaras & efferas quales habent aphri. Redit fortuna:prospera:quippe Cornelius Cinna consul cum de Mario & ijs quos Senatus hostes iudicauerat Cn. Octauio Collega aduersante referret ad populũ tincta est sanguine concio,& Cinna patria profugus ad partes fugit:Mariumq; cũ suis ab Aphrica reuocauit. Qui etiam seruis ad libertatem vocatis & solutis ergastulis confecit exercitũ. Ergastula sunt loca clausa & officinæ vbi serui vel damnati operari cogũtur. Ergastuli vero personæ ipsę:dicunturq; ab ἐργάζομαι quod est operor. Conflato ferro: dissolutis catenis & versis ĩ arma. Exeruere, liberauere. Nulli gestanda dabantur. Nemo inquit Marij signifer esse poterat aut alicuius apud eum potestatis nisi scelere aliquo ĩsigni se maculasset. Pro fata:exclamatio p rei immanitate. Quo mœnia victor, quum Romam ingressus est. Nam vt Flor⁹ habet, Ostiam primũ diripuit & vt Appianus Lauinium Aritiam & Antiũ cepit. Mox in vrbem triplici agmĩe intrauit. Sed Florus Quadruplici inquit, diuisere copias Cinna, Marius, Carbo, Sertorius. Hic postq̃ omnis manus Octauij depulsa ianiculo est statim ad principum cędem signo dato aliquanto sæuius q̃ aut in punica aut in Cimbrica vrbe sęuitur. C. Octauij consulis caput pro rostris exponitur. Antonij consularis in Marij ipsius mensis cæsi a Fimbria: in penatibus domorum suarum: trucidantur Cassij pater & filius in mutuo alter alterius aspectu. Quanto gradu, quanta celeritate crudelitatisq; magnitudine. Nobilitas, nobiles.

Cinna.

Ergastulũ.
Ergastul⁹:

Ingressus Marij in vrbem.

¶ Cõsul moriturus. Post tot ærumnas cum vrbem victor occupasset, septimum consulatum est adept⁹ in quo honore perijt vt Plutarchus ait. Pœnas scelerũ. nũc Marius in carcere Minturnẽsium dat pœnas eorum scelerum quæ mox facturus est. Hosti.i. Cimbro qui missus ad illum necandum fuit inualidus. Cimbri autem inuisum habent Marium vt puta eorum subuersorem. Audieratq; pauens. quia vt pauloante dictum est audiuit vocem dicentem tu Marium necare audes? Si libet vlcisci. Sẽsus est. o Cimbri q a Mario ingenti clade fuistis profligati si vultis vlcisci iniurias vestræ gentis a Mario deletæ: seruate hominem: quoniam ipsemet vindictam ve

BERO.

stram prosequetur interficiendo Romanos.
Superum protect⁹ ab ira. Dij inquit Mariũ seruarunt non propter beniuolẽtiam sed magis ira: qua sunt infesti Romanis quos Marius affliget. Hostilem interram. i. Aphricam in qua prius bella gesserat contra Iugurthã. Mapalibus. Mapalia quę alio nomine magalia Casę sunt pastoritię & domicilia Numidarum. auctores sunt Seruius & Sallustius. Et Pœnos p̃sitit cineres. i. calcauit vestigia Carthaginis: quam Scipio Aemylianus funditus deleuit. Carthago Mariusq;. Sensus est Carthago solatium cœpit sui excidij cum videret Marium Romanum calamitate oppressum: & cõtra Marius suam fortunam solatus est intuendo Carthaginem euersam quæ olim emula per cẽtum viginti annos Romani imperii fuerat vt scribit Plinius. Ergastula exeruere manus. Ergastula dicuntur loca in agris in quibus serui vincti continẽtur ad opera facienda. & vt inquit Iuuenalis. Ergastulum est carcer rusticus. vnde ait Columella. Ergastuli mãcipia recogno scat. Hinc ergastularius deriuatur, qui præest ergastulis. Augustus ergastula repurgauit vt Tranquillus scribit. Multi vt sępissime apud historicos soluebãt ergastula seruis ad pileum vocatis: quod fecit Marius. vnde ait Florus. Seruitia pro nephas & ergastula armantur. Exeruere, id est nudarunt. Ferro cõflato Compedes & manicas ferri quibus fuerant vincti conflarunt auctore Mario. Nobilitas cum plebe perit. De hoc bello ita scribit Augustinus in tertio. In ipsa quoq; vrbe cadaueribus vici, plateę, fora, theatra, templa cõpleta sunt. & paulopost. passim quaquauersum cędibus factis.

SVLPIT. ¶Lubrica saxa. Pauimẽta & strata marmorea: in quibus propter sanguinem nullus consistere poterat. Vergentibus: ad mortem se inclinantibus. Precipitasse, abrupisse. Primo limine: ipso ortu & principio. Fata: fortẽ vitę. Crimine. Ab innocentia, & ętate commissetio. Posse mori, quia partium aduersarum. Trahit ipse furoris: auiditate occidẽdi tracti milites Mariani non quærebant nocentes & inimicos: sed quemcũq; obuium trucidabãt Visum lẽti. videbatur esse segnis inertisq; militis. In numerum, per ordinẽ vt occurrebant vel in numerum, hoc est vt ingens numerus conficeretur. Cruentus, crudelis. Ab ignota ceruice. Ignotis etiam capita amputabant vt haberent quod ostenderent Mario: & quo se fortiter egisse testarentur. Spes vna salutis. Constituerat & index erat Marius vt quos ipse non salutaret, quibusq; salutantib⁹ non responderet, milites interimerent: dederat & aliud signum: vt quibus ipse manum osculandam præberet, parcerent. Hinc Quintus Anchar⁹ ipso Mario vidente confossus est qa fatalem illam manum non porrexerat salutãti. Hic Ancharius in Capitolio sacra factus: Marium adijt: vt facilius ab eo veniam impetraret. Ille tamẽ q̃q̃ inchoato sacrificio appellantem ab astantibus iussit interfici. Appianus & Florus authores sunt. Pollutæ, maculatæ crudelitate. Mille licet. Eos arguit qui tã turpi osculo vitam breui duraturam redimebant: nam statim vt Sylla rediret, esset ipsos interempturus. Noua signa mortis. Marium dantem signa cædis quæ diximus. Vix decorum, honestum. Melius est enim honeste mori q̃ turpiter viuere. Breue dedecus: ignominiosam breuemq; vitam. Cui vacet flere: qs sit vacuus ad deflendum cędes innumeras q̃ factæ sunt. Vix. Ordo est. O Bebi vix vacat mihi deflere hæc: manus innumeras coronæ intercarpẽtis membra discerpisse te sparsum per viscera. Bebi. Bebius, & Numitor in via deprehensi trucidati sunt: & per medium forum uncis carnificum tracti. Fuit & alius quidem Bebius: quem sine ferro inter man⁹ Syllani milites discerpserunt vt meminit Florus

Stat cruor in templis: multaq; rubẽtia cędę
Lubrica saxa madent. nulli sua profuit ætas.
Nõ senis extremum piguit vergẽtibus annis
Præcipitasse diem: nec primo in limine vitæ
Infantis miseri nascentia rumpere fata.
Crimine quo parui cædem potuere mereri?
Sed satis est iã posse mori: trahit ipse furoris
Impetus: & visum est lenti quæsisse nocentẽ.
In numerũ pars magna perit: rapuitq; cruẽt⁹
Victor ab ignota vultus ceruice recisos:
Dum vacua pudet ire manu. Spes vna salutis
Oscula pollutę fixisse trementia dextræ.
Mille licet gladii mortis noua signa sequãtur
Degener o popul⁹: vix secula lõga decorũ est
Sic meruisse viris: nedum breue dedecus ęui:
Et vitam dũ Sylla redit. Cui funera vulgi
Flere vacet? vix te sparsum per viscera Bebi
Innumeras intercarpentis membra coronę
Discerpisse manus: aut tẽ præsage malorum
Antoni cuius laceris pendentia canis
Ora ferens miles festæ rorantia mensæ
Imposuit: truncos lacerauit Fimbria Crassos.

¶Stat cruor in templis. Prosequitur narrationem de crudelitate Mariana dicens. Cum ita nulli parceret Marius, ne quẽ locum haberet immunem, cruor stat. i. hæret & condensatur ac plenus est in templis: & saxa pauimentorum lubrica. s. effecta

Bebius.

M. Antonius.

Crassi.

BERO.

Infans.

madent. i. madefiunt, rubentia multa cæde. i. effusione multi sanguinis. Præterea nulli profuit sua ætas: quia neq; senibus neq; impuberibus pepercit: non piguit. i. nõ misertum est, nec mora tenuit, ipsum præcipitasse. i. acceleravit vltimum diẽ senis, & hocannis vergentibus. i. tendentibus ad finẽ vitæ: nec piguit etiam rumpere fata nascentia. i. principia vitæ infantis miseri existẽtis in prio limine. i. introitu vitæ. O Mari dic sup. quo crimine potuere parui. i. adhuc infantes, mereri cędẽ? q. d. nullo: & ita iniuste cęsos. Sed satis est. s. militibus Marianis visum, iam posse mori. i. q; quis sit mortalis & aduersę partis ad hoc vt occidatur licet iniuste. Ipse impetus furens trahit. i. impellit eos in cædem ita vt non animaduertant iuste ne an iniuste quis cadat: & quæsisse nocentem. i. noluisse interficere nisi prius quæsiuerit an nocens fuerit: vel audium cædis quæsisse nocẽtem vt eum occidat, visum est sup. esse lenti. i. pigri & tardi militis. Magna pars perit in numerum. i. ad augendum numerum vt multi perisse dicantur licet fuerint immeriti: aut in numerum. i. secundum ordinem quo se obuiam exhibuerat: & victor cruentus. i. cruoris sitiens & sanguinarius, rapuit vultus. i. capita, recisos. i. amputata ceruice ignota. i. homis ignoti: vel q; tantum vultum inspexit pallidus ne an confidens eẽt vel q; nullum habuerat respectum quis esset dummodo obuium haberet: rapuit dico dum pudet ire manu vacua. quia percussores ferebant secum capita comprẽsa per capillos vt se in cæde acres ostentarent. Vna. i. vnica spes salutis, sup. erat. i. q; quam salui fiebant ignoti occurrentes: fixisse oscula tremẽtia dextrę pollutę. i. deosculatum fuisse ore trementi dextram hominis sanguinarij. Licet mille gladij sequãtur noua signa mortis. i. signa mortis nouo mõ inferẽdę. s. illi q Mariũ nõ deoscularet, o degener sup. tñ est populus qui hoc facit. i. qui manum talem deosculatur: vix decorum. i. satis honestum est viris meminisse sic. i. per talem osculationem lõga secula. i. vitę: nedum. q. d. ne dicam satis decorum esse, meminisse sic breue dedecus. i. parum duraturum, qui. i. vitæ, & pro. i. vitandum donec Sylla redit. s. in vrbem fugato Mario: quia quibus Marius peperecit cædem iferet Sylla. Cui vacet. i. satis otij sit, flere. i. ad flendũ, funera vulgi? q. d. nulli: quia nullus multitudinem satis fleat: quia o Bebi vix vacat sup. mihi flere innumeras manus coronæ. i. circumfusę multitudinis intercarpẽtis. i. discerpentis mẽbra, discerpsisse te sparsum p viscera: aut o Marce Antoni præsage. i. præscie malorum cui vacet flere te cuius ora pendentia canis. s. capillis, laceris. i. dissectis, miles ferens, ipo fuit sup. ea rorantia. s. sanguine, mensæ festæ. i. festiuæ: & cui flere vacet q; Fimbria lacetauit Crassos. s. patrem & filium, truncos. i. trũcatos?

tis vertebratisq; orbiculatim ossibus flexibilis ad circumspectum vt scribit Plinius. Antiqui numero tãtum plurali ceruices dicebant. primus fuit Hortẽsius a quo ceruix diceretur. auctor Varro. Vt ergo vnusquisq; aliquod caput interfecti hominis Mario ostentaret: id rapiebat recisum ab homine etiam ignoto nec Syllanas partes secuto. Spes vna salutis oscula pollutę. Tãgit historiam. Marius em̃ suis satellitib⁹ signũ dederat vt oẽs obuios necarent: quos aut ipse non salutaret aut quibus salutantibus non responderet vt Plutarchus ait. & vt ait Augustinus in ipsius Marij oculis cõtinuo feriebantur: quibus salutantibus dextram porrigere noluisset vnde Ancharius vir senatorius ipso vidente Mario confossus est: quia fatalem illam. s. manum non porrexerat salutanti vt inquit Florus. dextram ergo Marij pollutam vocat. Degener o populus. Populi Romani accusat ignauiam & metum qui non debuisset ob breuem impetratam vitam ita se submittere Mario: a quo etiam meruisse hoc pacto manum osculando longa secula erat turpe. Est autem vocatiui casus o populus qa apud Priscos vocatiuus similis erat nominatiuo vt Donatus & Seruius tradunt. Dedecus. quia vita poscu lationem impetrata ignominiosa est: & breuis. Dum Sylla redit. qui omnes quos icolumes reliquerat Mari⁹ trucidauit. Sparsum per viscera Bebi. Bebius & Numitorius vnco carnificum per medium forũ tracti, sparsis vt inquit Augustin⁹ visceribus interierunt. hoc nunc expressit Lucanus de Bebio. Coronę carpẽtis. i. hominum stantium in corona & membra Bebij lacerantium vt Mario placerent. Præsage malorũ Antoni. Marius cum intellexisset. M. Antonium virum consularẽ oratoremq; clarissimum qui apud Ciceronem differt in libris de oratore, latere apd amicũ: ad eũ necãdũ misit Annũ cũ militib⁹: qui caput Antonij abscissum cœnãti Mario portauit. Marius gestiens id aliquãdiu suis manibus inter epulas tenuit. Auctores Valeri⁹, & Plutarch⁹. Antonius ergo q præsenserat futura mala fuit interemptus. Rorãtia. s. sanguiẽ. Truncos lacerauit Fimbria Crassos. Crassus pater Crassi qui a Parthis fuit interempt⁹, filiusq; in mutuo alter alterius aspectu trucidati sunt a Fimbria. Auctores sunt Augustinus, Florus, & Liuius. Truncos, sine capite. Capita em̃ occisorum referebant ad Marium.

SVLPIT. ¶Robora ma. Sanguie Tribunorum rostra tincta sunt:nam interempti tribuni fuere& e saxo precipitati vt Licinius. Tabo,sanie. Te quoqꝫ. Mutius Scęuola pontifex maximus non Marij senis tempore sed post eius mortẽ filij iussu apud aras Vestæ ad quas confugerat est interemptus. Dextræ violatæ: manus multum cruentatæ. Te neglectũ,te spretum cũ ob pontificatũ venerari te debuissent Penetrale deę. adytum Vestę. Semper calẽtes inextinctus enim illic ignis seruabat. Pepcit abstinuit maculare cruore. Septimus hæc se. Marius post occupatam vrbẽ cum Cinna cõsul factus primo sui consulatus mẽse duode lxx. annis natus discessit. Cui suffectus Valerius Flaccus cum in Asia perisset Carbonem habuit successorem. Cinna postea a suis occiso Carbo solus cõsul restitit. Hũc secuti sunt C.Norbanus,&. L. Scipio,q̃q̃ & ipse Carbo consulatum gerebat. Interim vero Sylla ĩtra Triẽnium Mithridaticis rebꝰ compositis ad quadraginta milium hominum secum agẽs exercitum & mille sexcentasqꝫ naues in Italiam rediens Brundusij primum appulit:circa Canusiam sub amne Vulturno hostes ei occurrerũt: ibi Norba . fugatus ,& Scipio post datos obsides ab exercitu desertus & captus est. Carbo Romę hostes iudicauit qui ad Syllam confugerant:& Metellum in primis : inde Papyri. Carbo iterum,& Marius Marij filius consules creati sunt:pugnatumqꝫ ad Sacriportum ,vbi Marius a Sylla victus Pręneste fugit:& cum clausas vrbis portas adinueniret per funem demissum quo se cinxit ĩ murum susceptus est. Carbo a Metello est superatus: Sylla Marium Pręneste fossa & muro cõclusit. Marius desperatis rebꝰ suos hostes occidere statuit:per Brutum prætorẽ vt ait Appianus:siue vt alij per Damascium:qui inuocatos senatores præsertim in Scæuolam sæuit. Sylla interea Romã exercitum diuersis itineribus misit:& vt portas vrbis occuparet imperauit. mox ipse ante portam in campo Martio exercitũ statuit:Marius obsessus q̃q̃ frustra tẽtasset erũpere a Lucretio Ofella Syllanarum partium viro cum per cuniculum tẽtaret euadere circũseptus mortem in ipso cuniculo sibi cõsciuit. Septimꝰ annus , septimꝰ cõsulatus: ad quem omnium primus ipse peruenit:de qua re post fugã illam ex vrbe ostentum dicitur habuisse septem aquilarũ pullos vt ait Appianus. Oĩa passo :nam ex humillimo potentissimus euasit : & ex infelicissimo felicissimus. Mensoqꝫ homini quid fata pararent. qui mensurauerat expertusqꝫ fuerat aduersa & prospera quę fortuna solet afferre. Iã quot cadauera:repetatur illud cui flere vacet. Sacriportum. tmesis est. Sacriportus locatꝰ

Sacriportꝰ est prope Præneste vbi Marius Iunior Marij filius consul vicesimo ætatis anno factus cõtra Syllam pugnans fugatus est anteq̃ Sylla vrbem occuparet. Sic enim ex Plutarcho alijsqꝫ colligitur. sic indicat & Appianus. Este tiam Sacriportus locus intra vrbẽ iuxta pallatium eius vt meminit Varro . Collina por. Thelesinus Samnitum dux cum Mariũ obsidione liberare nõ posset:ad decimum a por

Sæua tribunitio maduerunt robora tabo:
Te quoqꝫ neglectum violatæ Scæuola dextrę
Ante ipsum penetrale deæ semperqꝫ calentes
Mactauere focos: paruum sed fessa senectus
Sanguinis effudit iugulo flammisqꝫ pepercit.
Septimꝰ hęc sequitur repetitis fascibꝰ annus.
Ille fuit vitæ Mario modus: omnia passo
Quæ peior fortuna pote st: atqꝫ omnibus vso
Quę melior: mensoqꝫ homini q̃d fata pararẽt.
Iam quot apud Sacri cecidere cadauera portũ
Aut Collina tulit stratas quot porta cateruas:
Tum quum pene caput mũdi rerũqꝫ potestas
Mutauit translata locũ : Romanaqꝫ Samnis
Vltra caudinas sperauit vulnera furcas.
Sylla quoqꝫ immensis accessit cladibꝰ vltor.
Ille quod exiguum restabat sanguinis vrbi
Hausit. dũqꝫ nimis iã putrida mẽbra recidit:
Excedit medicina modũ : nimiumqꝫ secuta est
Qua morbi duxere manus: periere nocentes.

¶Sæua tribunitio. Prosequitur crudelia Marij facinora dicẽs Sęua.i.immania, robora.i.fortia ædificia vt rostra Romanorum,maduerũt.i.madefacta & tincta sunt,tabo.i.corrupto sãguine tribunitio.i.ipsorum tribunorum vt Licinij & aliorum Et o Scęuola pontifex maxime dextræ violatæ.i. scelere suo contaminatæ:sed ingeniosissime alludit ad nomen primi Scęuolæ tempore Porsenæ regis , qui ꝙ exusta dextra, scæua.i. sinistra vola.i.manu vsus est: Scęuola dictus est(nonqꝫ in vo lam sæuus:nam sic sæuola scriberetur). q.d. Is vnde nomẽ trahis:dextra violata remp. seruauit:at dextræ violatæ.s.militũ, mactauere quoqꝫ.i.etiam te neglectum.i.contemptum:neglecto familię tuę in remp. merito:ante ipsum penetrale deę.s. Vestæ & ante focos semper calentes.i. ante perpetui ignis aras. Sed senectus.s.tua, fessa.i.defatigata & cõfecta,effudit iugulo.s.inciso,paruum.i.paruam partẽ,pro quo nunc dicimꝰ parum:sanguinis.s.tui:& sup.sanguis tuus veritꝰ ne sacrũ ignẽ contaminaret,pepercit flammis.i.abstinuit a flammis vestalibus contaminandis. Septimus annus.i.septimus consulatus qui singulis annis innouabatur:sed Marius septimum consul erat: sequitur hæc.s.quæ dicta sunt:fascibus. s. consularibus qui.xij.erant:repetitis.s.a Mario. Ille.s.septimus annꝰ aut septimus cõsulatus,fuit modus.i.finis vitę,Mario passo.i.post q̃ passus erat omnia,quę fortuna peior.i.aduersa potest:quia nihil aduersitatis non passus erat:atqꝫ vso omnibus:quæ fortuna melior potest:quia in vtraqꝫ fortuna summus fuit:inter maxime felices,& inter maxime infelices pro diuersis temporibus reponendus.& menso.s.Mario qui in se mensus erat q̃d fata pararent homini:quia in vtraqꝫ fortuna summum gradũ attigit:ita vt in se ostẽderit quid fata in hominem possent:quasi vero neqꝫ magis neqꝫ minꝰ feliciter facere possent. Iam.i. deinceps sup. vacet flere,quot cadauera cecidere apd̃ Sacripor-

tum:poeta autem tmesim.i.vnius dictionis incisionem fecit. dicẽdo Sacri ce.ca.portũ.nam sacriportus dicitur vnica dictione locus non longe a Præneste : aut quot cateruas stratas.s. a Sylla, tulit porta Collina quæ & salaria dicitur,tum.i. tunc, quum.i.quando caput mundi & potestas rerum.s. Roma,mutauit pene locum trãslata.s.a Roma in Pręnestinam vrbem:& Samnis.s.populus præcipue pręnestinꝰ,sperauit vulnera Romana.i.vulnerare remp. Romanam,vltra caudinas furcas.i. grauius q̃ vulnerata fuerat cum exercitus apud Caudinas furcas.i. montium angustias sub iugum missus fuit. Nam tũc tãtum agebatur periculũ eorum qui sub iugum mittebant: nũc vero cum Prænestini a Mario missi Collatinũ portam obsidebant periculum totius reip. agebatur. si enim victores euasissent totum imperium præneste trãstulissent : & ita de imperio Romano actum fuisset: sicut priꝰ Romani Albanorum regũ ad se transtulerant regna. Sylla quoqꝫ &c. post narrationem malorum quæ sub Mario contigerunt prosequitur mala quæ sub Sylla consecuta sunt: is enim pulcherrima & iustissima de Mario victoria turpissime vsus est:nam in tyrannidem conuertit. Dicit ergo senex ille cuius hęc tota est narratio. Q uoqꝫ.i. & etiam Sylla accessit vltor his cladibus. s.a Mario, & Marianis factis. Ille.s. Sylla,hausit.i.exhausit & postea effudit:hoc exiguum sanguinis.i.ciuium adhuc viuentium,quod restabat.i. reliquum & derelictum erat a Mario vrbi. s. Romę:& dum medicina.i. Syllana in Marianos strenuitas:quæ vnicum remedium illiꝰ ferocitati afferebat,recidit.i.intersecat:nimis.s.auide, & vltra modum,membra iam putrida.i.homines auiditate cędis nimis corruptos.qui de corpore ciuitatis ne reliqua membra corrumpant:recidi debent. Est ergo metaphora sumpta a chirurgis:qui membra putrida recidunt. tũc sup. medicina excedit modum,quia insolenter est Sylla vsus victoria in Marianos:quę vt author est Cicero,& prius dixi,pulcherrima erat: si recte vsus fuisset:sed quum modum vindictæ excederet:cũ in tyrãnidem conuertit:& manus(perstat im metapbora,quasi diceret ipsius Syllæ agentis chirurgum:& est apta metaphora:quia tam bellator q̃ chirurgus manu agit : vnde & manum pro exercitu sæpe ponimus)manꝰ itaqꝫ Syllæ secuta est nimium,hoc est nimis alte recidit vitium: supple ea parte,qua morbi duxere sup. eam,hoc est vbi hulcus.i. vitiosum ciuem offendit:& ita periere nocentes.s.nimium:quia vt euaderent etiam insontes facti sunt nocentes.

Porta Collina. ta Collina stadium castra posuit:ibiqꝫ a Sylla cum suorum strage superatꝰ perijt. Est autem porta Collina quę ducit ad quirinalẽ:eãdem ferunt salariam appellatam. Caput mũdi:imperium Romanũ: quod Marius ad Sãnites transferre promiserat: fauebant enim p̃tibus suis. Samnis . Samnites inter Picenũ

Samnites. campaniã & Apuliam populi sunt. Vltra furcas. supra eam calamitatem quam ad Caudinas furcras accepere. Sunt autẽ furculę Cau-

Furculæ Caudinæ. dinæ Liuio authore saltus duo alti syluosiqꝫ montibus circa se perpetuis inter se iũcti. Iacet inter eos satis patens clausus in medio cãpꝰ hærbidus aquosusqꝫ: per quem mediũ iter est : sed anteq̃ venias ad eum intrandæ primæ angustiæ & aut eadem qua te insinuaueris via retro repetẽdũ:aut si ire porro pergas per alium saltum arctiorem impeditioremqꝫ euadendum. Hunc in locum. T. Veturius & Sp. Posthumius cõs.exercitu deducto cum nulla spes euadendi esset Samnites obsidentes fœdere cum eis facto & sexcẽtis equitibꝰ Romanis datis obsidibus: ita exercitum abduxerunt vt omnes sub iugum mitterentur

Caudium. Caudinę a Caudio vicino oppido dictę. Cladibus, quas Mariꝰ fecerat. Exiguum san. reliquias supstitis populi. Hausit, attraxit,& q̃si bibit:quod dixit ad eius improbandã crudelitatem. Dumqꝫ ni. trãslatio a chirurgis q̃ cum putrida loca secant interdum syncęram carnem abscindũt. Putrida mem. per quę nocentes & inimicos intelligunt. Medicina. vltioni hęc comparatur. Nimium se. est: altius secuit q̃ oporteret.

BERO. ¶Sæua tribunitio. Octauium consulem vt ego opinor intelligit q̃ a suggesto abstractꝰ vulneribusqꝫ a militibꝰ Marianis confossus occiditur vt Appianus & Plutarchus memorant & eius caput pro rostris expositum est. Robora ergo rostra intellige ex roboreis lignis compacta. Rostra autem dicũtur pulpita in foro vbi concionari solebant. Tribunitio tabo.i. sanguine Octauij consulis quẽ tribunitium appellat quoniam tribunos imitabatur concionando ad populum more tribunitio. Potes intelligere simpliciter interemptum fuisse tribunum cuius nomen nõ extat. Scęuola. Mortuo Mario maiore Marius iunior filius eius cum Carbone consul cuncta cędibꝰ & sanguine repleuerunt: obsessaqꝫ curia Senatores tanq̃ de carcere producebãtur ad gladium. Mutius Scęuola põtifex vestales amplexus aras occisus est:ignemqꝫ illum qui perpetua cura virginum semper ardebat: suo pene sanguine extinxit vt tradit Augustinus. Nunc Lucanus Scæuolam dicit neglectum violatę dextrę, alludẽs ad illum Mutium Scæuolam,qui cum a Porsena rege Hetruscorum vrbs Roma obsideretur in castra profectꝰ dum regem cupit obtrũcare satellitem interemit: quo errore frustratus dexteram manum quæ errauerat iniecit focis ardentibus,qua adusta deinde semp vsus est sinistra,a qua Scęuola cognominatus est Scęam em̃ sinistrã appellant vt Liuius & Plutarchus,& Varro tradũt: in qua re fere oẽs decipiunt. Septimus annus. Duodeseptuaginta annos natus erat quando mortẽ obijt,& septimum cõsulatum gerebat. septimo em̃ & decimo die septimi consulatus perijt. Auctor Plutarchus. Mensoqꝫ homini. s. Mario qui vtramqꝫ fortunã exptꝰ fuerat & quadam mensura collegerat. Apud Sacriportũ. Sylla reuersus a bello Mithridatico victor totam vrbẽ atqꝫ omnes Italię partes ciuilis sanguinis fluminibꝰ inundauit: vt inq̃t Valeriꝰ. Apud Sacriportũ oppidulum & portam Collinam debellatę sunt omnes Marianarum partiũ copię in quibus duobus locis.lxx.amplius hominum milia Sylla concidit vt ait Florus. Tunc cum pene caput mundi. Lamponius atqꝫ Thelesinus duces Samnitum sub specie partium Marianarum vrbem Romam inuaserunt:& paulum abfuit quin eam præsidio nudatam occuparẽt. Prope portam Collinam circiter decem stadia castra posuerunt: ibiqꝫ cũ alios permultos,tum in primis Appium Claudium virum nobilissimum interemerunt: vbi Sylla extremum vitæ periculum adijt: cum sinistro cornu in acie cui præerat,a Samnitibus cõfracto intra vallum sese recepit tandem ope Crassi victor victoriam crudelitate maxima fœdauit. ait ergo Lucanus apd̃ Collinam portã pene esse mutatum caput mundi,& translatum ad ipsos Samnites qui ea pugna sperarunt se maiori clade affecturos Romanos: q̃ olim a maioribus suis fuissent affecti apud furculas Caudinas. Sunt autem Caudinæ furculæ saltus pręceps & abruptus & inuiꝰ in Apulia. intra eum saltum olim Samnites duce Põtio Veturium Posthumiumqꝫ Romanos consules cũ exercitu clauserunt adeo vt nõ daretur effugium, Põtius consilio pa

tris Herēnij ſpreto, omnes ſub iugum miſit armis exutos in ſingulis tunicis. hiſtoria refertur a Liuio Floro & Plinio. Samnis. i. Samnites. eſt enim Samnis regio Italię, quæ gens rupto ſexies fœdere per annos quinqua ginta contra Romanos bella geſſit vt ait Florus. Exceſſit medicina modum. Tranſlatio ſumpta a medico qui dum carnes putridas recidere vult ſępenumero ſyncæras quoq; ſecat: ita Sylla dum vult interficere aduerſarios nulli pepercit.

SVLPIT. ¶ Sed quum iam ſo. ſed cum nulli alij viuerent. Tunc da. li. odijs: tūc licuit vnicuiq; quē vellet occidere nulla lege ſeruata: nec Sylla penes ſe arbitrium necādorum reſeruauerat ſicut Marius. Itaq; diu ſęuitum eſt: donec clamauit Furfidius viuere aliquos debere vt eſſent quibus imperarēt: & tunc propoſita eſt tabula qua duo milia nobiliorum mori iubebātur. author eſt Florus. Fecit ne, aſſumpſit licētiam ſcelerum. Infandum do. varia mortis crudelitatiſq; genera memorat. Dominię nim vltro occidendos famulis ſe præbebant & multi ſiue per odium ſiue per pietatem dominos obtruncabāt & filij patres. Certatum eſt: a filijs inter ſe. Ceruix cæ. caput amputatum. Cederet, in ſortem veniret. In præ. fra. in ſalutem quam fratris caput gerēs aſſequebatur. Fuga, ex fuga. i. fugientibus. Latebrę luſtra & ſyluæ. Percuſſus, repercuſſus. Hic, a liquis. Eliſa: ſtrangulata. Iaculatus, demittēs ſeſe. Deſiluit: deorſū ſalijt & ſę precipitauit. Rapuere mortes: præoccupauerunt mortem ne inimici eius inferendæ poteſtatem haberent. Robora bu. ligna rogi quē ipſe parauit & an teq̄ ſe vulneraret incendit. Colla ducum pilo. Valerius inquit abſciſa miſerorum capita nō modo vultum, at ſpiritum retinētia in cōſpectum ſuū afferri voluit: vt illa oculis quia ore nephas erat manderet. Ducum. Marij Thelesini & Lāponij. Congeſta, coadunata. Quicquid iacet: etiam cædes quæ ignorabant. Nō Thracia. Diomedes Thraciæ rex hoſpites

Diomedes

mactare ſolitus eſt, & ſuis equis apponere: capitaq; eorum affigere poſtibus. Tantum ſcelerū, tot capita. Biſtonij, Thracis a Biſtōia palude in Thracia, quę cum ipſa regione a rege Biſtone nomē accepit. Anthei. Antheus Libycus terræ filius hoſpitum ceſorum capita poſtibus affigebat. Nec græcia. Oenomaum indicat qui rex Piſarum & Elidis Hippodamiæq; pater cum generi manu ſe periturum ex oraculo acceptiſſet: procis filiæ equorū cū ea currentium certamen conſtituit ea lege: vt victores illa potirentur: victi trucidarentur: quorum quidem capita, nā innumeri illuc cō fluebant, ante ianuā affigebat. Piſea aula, regia Oenomai. Piſa enim oppidum in Achaia ad Alpheum fluuium. Quum iā tabe fluunt: poſtq̄ corrupta erant parētes furtum ſub trahebant vt ſepelirēt. Confuſa, marcida vt diſcerni non poſſent. Notas lineamenta & ſigna. Dextra pa. periphraſis. Vetitis. vetuerat enim Sylla ſicut & Marius comburi cadauera vt feris & alitib⁹ pda eſſent. Luſtraſſe, circumſpexiſſe. Pacis. ironia. pacem itelligit cędium finem quæ parta iā victoria facte ſunt. Cum qua ceruice: cum quo trunco vt ipſum pariter cum ſuo capite ſepeliret. Manes Catuli. Catulus Luctatius Cimbrico bello Marij collega ne in Marianorum manus incideret ignis hauſtu ſe interemit vt inquit Florus. Appianus vero tradit ipſum vocatum in iu

Piſa.

Catulus.

Sed quum iam ſoli poſſent ſupeſſe nocētes
Tūc data libertas odiis: reſolutaq; legum
Frēnis ira ruit: non vni cuncta dabantur:
Sed fecit ſibi quiſq; nephas: ſe mel oia victor
Iuſſerat. Infandum domini per viſcera ferrum
Exegit famulus: nati maduere paterno
Sanguine: certatū eſt cui ceruix cæſa parētis
Cederet: in fratrum ceciderunt pmia fratres.
Buſta repleta fuga: permixtaq; viua ſepultis
Corpora: nec populū latebrę capere ferarum.
Hic laqueo fauces eliſaq; guttura fregit:
Hic ſe precipiti iaculatus pondere dura
Diſſiluit percuſſus humo: morteſq; cruēto
Victori rapuere ſuas. hic robora buſti
Extruit ipſe ſui: nec dum omni ſanguine fuſo
Deſilit i flāmas: & (cū licet) occupat ignes.
Colla ducum pilo trepidam geſtata p vrbem:
Et medio congeſta foro: cognoſcitur illic
Quicquid vbiq; iacet ſcelerum. nō Thracia tm̄
Vidit Biſtonii ſtabulis pendere tyranni:
Poſtibus Anthei Libye: nec Græcia mœrens
Tot laceros artus Piſea fleuit in aula.
Cum iam tabe fluunt confuſaq; tēpore multo
Amiſere notas miſerorum dextra parentum
Colligit: & pauido ſubducit cognita furto.
Mecq; ipſum memini cæſi deformia fratris
Ora rogo cupidum vetitiſq; imponere flāmis
Omnia Syllanę luſtraſſe cadauera pacis:
Perq; omnes trūcos cum qua ceruice receſſum
Cōueniat quæſiſſe caput, qd ſanguine manes
Placatos Catuli referam: cum victima triſtis
Inferias Marius forſan nolentib⁹ vmbris
Pendit inexpleto nō fanda piacula buſto.

¶ Sed cum iam ſoli. &c. Conqueritur idem quod Iuuenalis ſatyra prima vbi dicit. Aude aliquid breuibus gyaris & carcere

dignū. Si vis eſſe aliquid &c. vnde dicit. Sed cum. i. quādo iā ſoli nocētes. i. ſontes, poſſunt ſupereſſe. i. manere viuētes, libertas. i. infrenis abuſio, eſt data tūc: odijs. ſ. in omnes bonos exercendis: & ira reſoluta frenis legum. i. nullo moderamie refrę nata, ruit. i. pręceps debacchata eſt: cuncta. ſ. nephāda ſcelera non dabantur. i. committebantur vni. ſ. ſoli: ſed quiſq; fecit nephas ſibi. i. ad vtilitatem ſuam, hoc eſt aſſumpſit licētiam ſcelerum. Victor, videlicet Sylla voti compos, iuſſerat. i. imperauerat aut permiſerat ſemel. i. ſimul & quod dicūt vna vice: oia. ſ. ſcelera aut nephanda quæ vellent. Famulus. i. mercennari⁹ aut ſeruus, exegit. i. tranſfixit vel eduxit per viſcera domini. ſ. ſui. ferrum, id eſt mucronem, infandum. i. deteſtabile. aut ſit interiectio ſicut ænei. i. Nauibus infandum, amiſſis. i. quæ res eſt infanda. nati. i. filij, maduere. i. madefacti ſunt ſanguie paterno: quia patres interfecerāt. Certatum eſt a filijs inter ſe: cui. ſ. eorum ceruix parentis. i. patris, ceſa. i. amputata, cederet. i. in ſortē veniret. i. certatim occiderunt filij parētes ſuos: vt per eorum necem ſibi compararent ſalutem. fratres ceciderunt. ſ. in mortem. i. occiſi ſunt, in præmia. i. ſalutem fratrum: quia occiſor ſibi ſalutem per caput fratris obtiebat. Buſta. i. ſepulcra, & monumenta ſunt repleta, fuga. i. fugientibus: & corpora viua ſunt permixta ſepultis: nec latebræ ferarum capere. i. capere non potuerunt, populum. ſ. fugientē. hic. i. vn⁹ e populo, fregit ſibi fauces & guttura eliſa. i. conſtricta, & ſtrangulata laq̄o. i. ſuſpēdit ſe: hic. i. alius iaculatus. i. deijciens ſe pondere. ſ. corpis ſui p̄cipiti. i. in caput cadēti, deſiluit. i. deorſum ſaluit: pcuſſus. ſ. poſt caſum. i. pcutiēdus, humo. i. terra dura: & ita ſup. rapuere. i. furripuerunt victori cruēto. i. ſanguiario: ſuas mortes quas ipſi ſibi conſciuerāt. hic. i. alius extruit ipſe. i. quod dicūt in propria perſōa, nō per miniſtros, robora. i. ligna forte quærna, buſti ſui in quibus comburi, volebat & deſiluit. i. deorſum ſaluit i flammas. ſ. a ſe extructas, ſanguie necdū. i. adhuc fuſo omni. i. toto. i. ſe quidem prius vulnerauerat ſed priuſq̄ vires deficerent ſe in rogum deiecit. Sabellic⁹ legit diſſiluit vt ſit nō deorſum ſaljit: ſed in diuerſa quaſi diſſolutus. vide annotationes ei⁹ in ſecūdū Pharſalię. & occupat ignes dū. i. donec licet. i. facultas eſt ſe in eos mittēdi. Colla ducū. ſ. Marij Theleſini & Lāpronij, geſta. ſ. in conſpectū Sylle, pilo. ſ. affixa: p vrbē trepidā. ſ. Romā, cōgeſta. i. aceruata ſup. ſunt medio foro: qđ ciues dū poſſunt occupare ſolēt. Cognoſcit. ſ. a videntib⁹ & ſcrutātibus, illic, videlicet in medio foro, qcqd ſceler⁹ iacet vbiq; .i. q̄cūq; in occulto ſtrata erāt cū in forū ēent allata cognoſcebāt. Poteſt etiā ordo eē: qcqd vbiq; iacet cognoſcit illic. Thracia q̄ barbara & immanis regio eſt. vñ Flacc⁹ in odis. Natis in vſum letitię ſyphis pugnare Thracū eſt &c. nō vidit tm̄. ſ. cadauerū humanorum aut tantā ſtragem occiſorū pēdere in ſtabulis. ſ. equorum, tyrāni videlicet Diomedis, biſtonij. i. Thracij, ſup. quantū cōſpiciebaſ in foro Romano: & libye nō vidit tantū ſup. cadauerum pēdere in poſtib⁹ Anthei. i. ad quos Antheus hoſpites a ſe interemptos ſuſpēdit donec eū Hercules viciſſet & occidiſſet. vicit aut ē leuatū a terra: quia cum eſſet filius terrę vt primū terram cōtingebat vires recipiebat. Nec græcia mœrēs. i. egerrime vidēs Oenomai ſęuitiā, nō eā tā efferi ſunt græci vt Thraces & Libyci, fleuit tot art⁹ laceros. i. diſcerptos iuſſu Oenomai i aula Piſea. i. apd Piſam oppidū Achaię: vbi Oenomaus regnauit. Dextra miſerorum parentū. i. patrū, colligit. ſ. corpora in foro iacētia, cū iā fluūt. i. fluxerūt tabe. i. corrupto ſanguine, & cū ipſa cōfuſa. i. pmixta multo tēpore & ita marcida effecta, amiſere notas. i. indicia & ſigna, quibus agnoſci poſſent: & ſubducit. i. ſubtrahit e medio aceruo, cognito. i. vbi cognouit filij ſui corpus eſſe, furto timido. i. timens committere pium furtum. Et memini inquit ille ſenex cuius hęc tā plixa eſt oratio: meipſum cupidum imponere rogo, q̄ pro. i. flammis vetitis. ſ. a Sylla, ora deformia. i. deturpata, fratris. ſ. mei ceſia Syllanis. i. cum eſſem cupidus comburendi cadaueris eius, luſtraſſe. i. circumſpexiſſe omnia cadauera pacis Syllanæ. i. per quæ Sylla ceſſauit a cędę: vt ſupereſſent quibus im

dicio in cubiculo recenter illinito & humido carbonib⁹ accēſis ſpōte ſuffocatū fuiſſe. In ei⁹ vltionē Catulus frater petijt Syllā vt Mari⁹ ptor maioris Marij frater ſibi cōcederet: cui⁹ rei etiā Valeri⁹ meminit. & Florus his verbis Mariū ipſi⁹ ducis fratrē apd Catuli ſepulchrū oculis crudib⁹ manibuſq; defoſſis ſeruatū aliquādiu vt p ſingula membra morerēt poſitis ſingulorū hominū pene pœnis. Victima: hoſtia ſacrificata Catulo. Pēdit inferias, p ſoluit ſacra q̄ mortuis fiūt. Nolētib⁹ vmbris. inuitis manib⁹ Catuli. Nō fanda piacula, crudelia ſacra & purgamina. Inex. bu. Inſatiato ſepulchro, vel inexpleto nō ſatiato: p qđ vlciſcentis Catuli rabiem taxat.

Mari⁹ ptor

BEROA LDVS.

¶ Tunc data libertas odijs. hoc ex hiſtoria. Sylla enim ad iugulādū verſo & cadauerib⁹ iam vrbe repleta, multi quibus nullę cū Sylla res erāt, priuatis inimicitijs interēpti ſunt, ita ſuis pmittente & gratificante Sylla vt ſcribit Plutarch⁹. Sibi. i. ad priuatam voluptatem, & cauſam ſpectans. Exegit famul⁹. quatuor milia & ducētos vt inquit Vale. tūc pſcriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas Sylla retulit. Seu dominum ſeruus ſeu patrem filius interemiſſet ei duo talenta pro mercede conſtituit vt narrat Plutarch⁹. Certatum cui ceruix. Flij qui patrem interemerāt inter ſe dimicabant cum vnuſquiſq; patris caput Sylle vellet offerre. Buſta. i. ſepulchra et tumbę vt dicit Cicero in libris de legibus. Latebrę ferarum, id eſt ſpelūcę & ſyluæ ad quas proſcripti fugiebant. Hic, id eſt aliquis. Robora buſti, id eſt alius ſibi rogum ex lignis roboreis conſtruxit, quo ardente ſemet interemit, & iniecit flammis. Colla ducū. Tabula Syllanæ proſcriptionis vt ſcribit Auguſtinus & Appianus duo milia hominum ex vtroq; ordine, ſenatorio, ſcilicet & equeſtri occidendorum continebat. Capita deinde occiſorum in foro congerebantur. Non Thracia tantum. Diomedes rex Thracum equorum habuit p̄ ſepia ob eorum feritatem ęra: ferreis catenis equi vinciebantur: hoſpitum ſanguine & carnib⁹ nutriebanſ. hos equos cupiēs Hercules abducere primo Diomedē cepit deditq; ſuo exemplo equis comedendū. vt auctor eſt Diodorus. Non tot ergo capita ſuſpendebātur ſtabulis Diomedis, quot in foro cōſpiciebātur. Stabulis. In Thracia oppidum fuit Tyrida Diomedis equorum ſtabulis dirum. Auctores Plinius & Solin⁹. Biſtonij tyranni. i. Diomedis. eſt enim in Thracia ſtagnum Biſtonum & gens vt ſcribit Plinius. Poſtibus Anthei Libye. Antheus ex genere gigātum corporis robore & paleſtra præclarus omnes qui ſecum luctantes ſuperabantur necare ſolebat: ipſe deinde ab Hercule fuit interempt⁹ vt ſcribit Diodorus in quarto. Lucanus paleſtram refert Herculis & Anthei: qui ideo dict⁹ eſt filius terræ quoniam certaminib⁹ terreſtribus plurimum valebat vt credidit Solinus Regnauit in Aphrica in regione Tingitana. Ordo eſt. Libye. i. Aphrica, ſupple. ſ. non vidit tantum capitum & ſcelerum pendere poſtibus Anthei. i. valuis & foribus. Piſea fle-

uit in aula: in Pisa ciuitate Pelopōnesi. Oenomaus rex cū ab oraculo accepisset tūc se moriturum cum filia nomine Hippodamia nupsisset: multis eam petentibꝰ currule certamē indixit vt ipse victus filiam victori traderet & vt illi victi necarentur. hoc pacto cū plures equorum velocitate peremisset tandem a Pelope superatus est: qui corrupto Myrtilo auriga Oenomai illum præuertit in cursu. Oenomaus sibi mortem consciuit, historia refertur a Diodoro & Seruio. Oenomaꝰ capita & mēbra necatorum ad alios terrendos affigere solebat i aula regia. Tabo, sanie. Amisere notas. i. tunc patres colligebant capita filiorum cū illa iā nō amplius cognoscebantur. Meq; ipsum memini. Ita ait Senex quē induxit cō-

peraret. q; pro & quęsisse. i. inuestigasse per omnes truncos, cū qua ceruice cōueniat caput recisum. i. dum truncū fratris inueneram, vt caput inuenirem respexi ad ceruicem incisam & illi capita apposui donec inueniebam quod cum illa cōueniebat & semel iunctum fuerat. Quid. i. ad quid referam, manes Catuli. s. luctatij a se timore Marij occisi, placatos sup. eē sanguine. s. effuso ad inferias illius: cum Mariꝰ. s. prætor maioris Marij frater, existens tristis victima, pēdit. i. persoluit busto. s. Catuli, inexpleto. i. insatiabili, piacula non fanda. i. infanda & indigna quæ dicantur, appositorie inferias. i. ad inferias persoluendas inferis forsan vmbris quæ apud inferos erant: nolentibus. s. tales victimas: & ita auidius vltionis erat sepulcrum q̃ manes ipsi: hoc est Sylla occidens Marium prætorem in vltionem Catuli, crudelius egit q̃ vel Catulus ipse expostulasset si affuisset.

parantē vetera mala nouis bellis. Lustrasse, circuisse, & inspexisse. Pacis Syllanę. Ironice dictū. tūc enim Sylla cohibuit ferrum: cū Furfidius dixisset: viuere aliquos debere, vt essent quibus imperarent: vt Augustinus, & Florus meminerunt. Quæsisse. s. memini. Quid sanguine manes placatos Catuli referam. Catulus Luctatius qui Marii collega fuerat inconsulatu & de Cimbris cum eo triumphauerat, cum a Mario veniam impetrare non posset: inclusus domi: ignis haustu accensisq; carbonibus se suffocauit vt inquit Plutarchus. deinde Sylla vlcisci volens Catuli mortem. M. Marium Marij inimici fratrem sine ferro ritu ferarum, vt verbis Flori vtar, apud Catuli sepulcrum trucidauit oculis manibꝰ cruribusq; defossis. de quo sensit Augustinus sic scribens. Alius oculis effossis & particulatim membris amputatis in tantis cruciatibus diu viuere vel potius diu mori coactus est. Sanguine. s. Marij, placati sunt manes. i. vmbrę Catuli: quæ fortasse non despiciebant tale piaculum. Inferias. i. sacrificia quæ inferis & mortuis exhibentur.

Cum laceros artus ęquataq; vulnera mēbris
Vidimus: & toto q̄uis in corpore cæso:
Nil animæ letale datum: moreq; nephandę
Dirum sæuitiæ pereūtis parcere morti.
Auulsę cecidere manus: exectaq; lingua
Palpitat: & muto vacuū ferit aera motu.
Hic aures: alius spiramina naris adūcæ
Amputat: ille cauis euoluit sedibꝰ orbes:
Vltimaq; effodit spectatis lumina membris:
Vix erit vlla fides: tam sæui criminis vnū
Tot pœnas cepisse caput. sic mole ruinę
Fracta sub ingenti miscētur pondere mēbra.
Nec magis informes veniunt ad littora trūci
Qui medio periere freto. Quid pdere fructū
Iuuit? & vt vilem Marii cōfundere vultum?
Vt scelus hoc Syllę cædesq; ostenta placeret?
Agnoscēdus erat. vidit Fortuna colonos
Prenestina suos cūctos simul ense recisos
Vnius populum pereūtem tempore mortis.
Tunc flos Hesperiæ latii iam sola iuuentus
Concidit: & miseræ maculauit ouilia Romæ.

SVLPIT. ¶ Aequata mēbris. Nā non prius vita priuauit q̄ oculos infelicis eruerit, & singulas partes corporis confregerit: vt inquit Valerius. Cæso: amputato. Nil animæ letale datum: nihil mortiferū illatū est vitæ: sic em̄ ipsum scindebant vt vita conseruaretur. Morē: crudelitatē accusat ꝙ eius vitam seruabant quē studebant interficere. Parce morti: seruare vitā. Palpitat, mouetur. Muto: nō vocali: nam nō emittebat vocē. Spiramina naris adun. id est vncū nasum. Euoluit orbes: versando eduxit oculos: nam pressi voluuntur & exeūt. Vltimaq;: vltimo loco ei oculos eruerunt: vt visis membris amputatis maiori cū dolore decederet. Vnū caput, Marij corpus. Criminis. crudelitatis. Sic mole: non aliter dissipantur eorum membra: qui ruinis obruūt̄: nec sunt magis laceri qui mersi in mare ad littus deferuntur. Informes quia agitati fluctibus & exesi a piscibus. Mole ruinę: ędificiorum ruentium pondere. Trūci: cadauera trūcata. Quid perdere fructum. improbat Catuli consilium ꝙ Syllam non ea voluptate affecerunt quam ipsi putauerant: quippe vultum eius fœdatū nequit agnoscere. Vt vilem, vt vulgarem. Cōfundere, deformare. Fortuna prenestina. Habebat Preneste Fortūę templum illustre. vnde certa edebantur oracula vt ait Strabo. Simul recisos: quinq; milia enim prænestinorū spe salutis per. P. Cethegum data extra mœnia municipij euocata cum abiectis armis humi corpora prostrauissent interficienda protinusq; p agros spargēda Sylla curauit. Quippe Lucretius Ofella præneste recepta, senatores omnes qui cum Mario bellū gessissent partim interfecit, partim in vincula coniecit quos Sylla adueniēs inermes in campum exire iussit: & paucis sibi vtilibꝰ electis reliquos in tres partes distinxit in Romanos Samnites & Prenestios. Romanis q̄q̄ morte digna perpetrassent per præconem salutem denun-

Fortuna Prænestina

¶ Cum laceros. Prosequtur cruciatꝰ quos Marius ꝑtor frater Marij cōsulis passus est a Syllanis & ꝑcipue a Catulo Catuli q sibi mortē cōsciuerat fratre, dicēs: vt depēdeat ordo a supiore

sic. Pēdit dico Marius Pretor nō fanda piacula. i. cōmissi sceleris purgamina, tūc sup. quū. i. q̄n nos vidimꝰ artus ipsius Marij laceros. i. discerptos: & vidimus vulnera æquata mēbris. i. tot esse illi illata quot habebat mēbra: & vidimꝰ nil letale. i. nullum vulnus mortiferū datū sup. esse aīæ. i. vitæ, in toto corpore cæso, q̄uis. i. q̄tumuis. & vidimus dirū morē sęuitię nefandę parcere morti. i. abstinere a morte & seruare vitā pereuntis. s. lēte. Manꝰ. s. Marij Prætoris auulsæ. s. a corpe, cecidere: & lingua execta. i. extra os recisa palpitat. i. mouet̄ loq adhuc volens: & ferit aera, motu muto. i. sine voce, quā intra palatū facere solebat. Hic. i. vnus carnificum, amputat aures Marij Pretoris. alius amputat spiramina naris aduncæ. i. incuruæ hoc ē nasum ipm: ille euoluit. i. eruit & extraxit (videt̄ em̄ præteriti tēporis, quia effodit preteriti tpis est: nam in presenti secūda corriperet̄. sunt aūt q effudit legunt, sed iā preteriti est tpis. ꝙ si effundit scriptum esset: dicerem euoluit in præsenti positū) sedibus cauis. i. e receptaculis suis q̄ caua sunt: orbes. i. pupillas oculorū, & effodit. i. eruit fodiendo, lumina. i. oculorū aciem: vltima. i. vltimo loco: vt ipe vidēs sua membra sic truncata grauius afficeret̄. Vix erit vlla fides. i. crudelitas hoc est vix quis q̄ credet, vnū caput. i. vnū hominem, aut vniꝰ Marij corpus, cepisse. i. accepisse & passum esse tot pœnas tam sæui criminis. i. crudelitatis: aut tam sęuo crimini debitas. Membra sup. alicuius hoīs, fracta. i. contrita, sub mole. i. impetu ruinæ, miscētur sic sub ingenti pondere. Nec trūci. i. detrūcata corpora a piscibus & a scopulis aut a putrefactione, q. s. trunci periere medio freto. i. mari, & ita multū agitati priusq̄ ad littus appellant̄, nō veniunt ad littora, magis informes q̄. s. corpus Marij Prætoris erat. O Catule, quid iuuit te, & tuos perdere fructū. s. pretentum ex tali cruciatu? quia hoc solū petebas vt Syllę spectaculū facias: sed hoc minime fecisti: sic enim deformasti Marium vt Sylla eū nequiret agnoscere & ita nō potuit oblectari. & qd iuuit cōfundere. i. detrūcare & incognoscibilē atq; ignobilem reddere, vultū Marij. s. Pretoris: vt vilē. i. cōtemptibilē & ignobilem: quia ipe Marius erat agnoscendus Syllæ vt hoc scelus s. tuū ostentū, & hęc cędes ostēta Syllę, placeret Syllę: & ita frustrata est sæuitia tua. Hæc autē vt patuit dicit se senex vidisse. vñ addit. Fortuna Prenestia. i. q̄ a Prenestinis colit̄, vidit suos colonos. i. habitatores recisos. i. interemptos ab oppido prius reuulsos, simul cūctos ense. i. mucrone, & vidit populū. s. suū vniuersum pereuntē tpe mortis vnius. i. quāto tpe vnꝰ tātum interfici solet: nā minori tpe q̄ Marius prius interfectus erat. Flos Hesperię. i. totius Italiæ, & iuuentus latij iam sola. s. derelicta, concidit tum. i. tūc deinceps: & maculauit. i. cōtaminauit sanguine suo ouilia. i. septa in campo Martio, Romæ miserę id est miserandæ.

tiata reliquos cōfodi impauit. Mulieribꝰ eorūq; liberis libere abire pmisit: ac ciuitatē diripuit hostiliter. ex Maxio & Appiano. Colonos, habitatores. Tpe mortis vnius. intra tm̄ spacium q̄tū vnꝰ hō posset interfici. Flos Hesperię. iuuētus ex bellis supioribꝰ reliqua. Ouilia. Campū Martiū in quo Tarquinij Superbi septa fuere. Dicit hoc autē poeta, ppter quatuor legiōes cōtrarię partis fidē Syllę secutas: quas in publica villa q̄ erat in campo Martio neq̄cq̄ fallacis dextrę iplorantes misericordiā obtrūcari iussit: & corpora ferro lacerata in Tyberim abijci: vt meminit Valeriꝰ at Plutarchus ait. Sylla accepto nūtio Crassū strauisse hostē sub aurorā pfectꝰ est Antennā pmisitq; tribꝰ milibꝰ salutē. quibꝰ pollicitationibus cū credidissent facto in reliquos impetu multi mutuis vulneribus ceciderunt: hos tm̄ & alios q superāt ad sex milia in circo congregat: senatū in ædē Bellonę vocās. eodem tpe & ipe orōnē in senatu exorsus est: & qbꝰ negotiū datū erat, sex milia truncabant: cūq; fremitu cōmoueret̄ senatꝰ: ipe nihilominꝰ cōstāti vultu orationē cōtinuans senatū dictis suis animaduertere iussit: nec q̄ foris gererentur vt supuacua perscrutaret̄. suo nāq; iussu puniri quosdā flagitiosos. Meminit & huiꝰ rei in libro de Clementia Seneca.

Ouilia.

BEROALDVS.

¶ Aeq̄taq; vulnera mēbris. Quia nullū fuit in corpe Marij mēbrū sine vulnere. q̄ tm̄ vulnera nō erāt letalia vt diu cruciaret̄. Letale. i. mortiferū. mors em̄ letū dicit̄. Parcere morti Morti parcebāt quia noluerūt vt cōfesti expiraret: sed vt aliquādiu cruciatꝰ p singl'a mēbra moreret̄. Muto motu. Lingua Marij resecta aera feriebat: sed sine voce: q̄ fit vel exilis auræ pulsu vel verberati aeris ictu: vt Diomedes & Priscianꝰ & Gellius scribūt. Orbes i. oculos. Vltima lumina, vt. s. inspectans tormēta & cruciatꝰ quibꝰ afficiebatur magis doleret. Sic mole ruinę. Queādmodū corpora hoīm oppressa ingenti pōdere turbant̄ & cōfundunt̄ adeo vt nulla hoīs effigies appareat: ita Marius totꝰ laceratꝰ humanā penitus amisit formam. Ad littora trunci. Cadauera naufragoꝝ sunt valde deformia & ab humana imagine discrepātia. Quid pdere fructū. Imprudentiā carpit eorū q Mariū ita fœdauerāt: cū debuissēt eiꝰ caput illęsum custodire: vt illud deinde Sylla recognoscens maiorē cepisset voluptatē. Fuit autē. L. Catilina q Syllæ in foro sedenti caput huiꝰ Marij attulit vt scribit Plutarchus. Fortuna colonos pnestina suos. In Romę cōspectu oppidū est pneste vbi templū ē Fortunę illustre: vñ certa edunt̄ oracula vt ait Strabo. quōdā Polistephanō. i. multarū coronaꝝ dicebat̄. Sylla itaq; pneste veniēs duodecim milia pnestinorū vnū in locū cōglobata trucidari iussit vt scribit Plutarchus. Valerius vero ait quinq; tantūmodo fuisse milia. Fortuna ergo q̄ colit̄ pneste vidit suos pnestinos trucidari. Populū. s. xij. milia pnestinoꝝ. Tūc flos Hesperię. Sylla volens delere nomē Sānitū a qbꝰ passus erat ingētia picula, q̄tuor milia deditioꝝ: vel vt alij aiūt tria: vel vt alij sex, i certꝰ em̄ ē numerus, i villa publica trucidari iussit. authores sūt huiusce rei Plutarhꝰ, Strabo, Florꝰ, Seneca, & Valeriꝰ q dixit quatuor fuisse legiones iussu Syllæ obtrūcatas i villa publica: q̄ ē in cāpo Martio. Vñ merito a Lucano dicit̄ flos Italię. Maculauit ouilia. De hac re loquēs Strabo ait i cāpo Martio ad ouilia coactos imissis militibꝰ triduo iugulauit. qđ ergo ab alijs dictum est in villa publica, a Lucano & Strabone dicit̄ esse factū in ouili. Villa ergo publica idē qđ ouile intelligit̄. & magis hoc puto verū esse q̄ id quod retulit Seruiꝰ dicēs Lucanū posuisse ouilia pro septis: q̄ sunt i cāpo Martio. De hoc ouili siue sit idē qđ villa publica siue diuersum meminit Liuiꝰ his verbis. Citatis Veturię senioribꝰ datū secreto in ouili cū his colloq̄ndi tēpus. Villa publica erat cōis vniuersi populi: i quā e cāpo Martio ciues, & reliq oēs succedere solebāt. vt scribit Varro i re rustica.

Villa publica.

Tot simul infesto iuuenes occumbere leto
Sępe fames pelagiq; furor subitęq; ruinę

SVLPITIVS.

¶ Tot simul. Tā multi inquit aut famie aut fluctibꝰ, aut ruina, aut pestilētia, aut ꝑlio perire sed nūq̄ tyranni iussu. Occūbere: vt occū-

berent.Infesto leto:violenta morte.Subitæ
ruinæ:ex terręmotu aut pondere nimio:vt
Theatrum Terracinẽse cuius meminit Sue
toni⁹,Lues:pestilẽtia ex terra,aqua,cælo ve
orta.Clades bel.conflictus pugnantiũ.Dẽsi
vix agmi.vul.adeo spissi frequẽtesq; erãt vt
occisores ferrũ exercere vix possent:& vul=
nere letali accepto vix cadere poterãt.Labãt
nutant,hac & illac.Dubia,vacillanti & semi=
uiua.Illos,semiuiuos.Premit strages:ĩpel=
lit & enecat aliorum casus.Peraguntq; cada=
uera,hoc est mortui suo pondere viuos neca
bant.Trunci,eorum quibus capita erant ab
scissa.Elidunt,comprimunt,suffocãt.Intre
pidus.amplificatio crudelitatis.Recepit,ius
su Syllæ.In fluuium,in aquam ipsam.In cor
pora:quibus fluuius repletus erat.Præcipi=
tes,prono alueo discurrentes.Hæsere,in ca=
dauera.Strage cru.aggere cadauerum.Pri=
or amnis:qui erat ante cadauera:nam poste
rior substitit cadauerũ cumulo.Iam san.al.
cruor cæsorum hominum e campo Martio
tãta vi fluxit in Tyberim vt aquam adiuue=
rit ad molem cadauerum impellendam.Hæ
rentes,non fluentes.Nec iã al.sic inquit Ty=
beris inundauit vt corpora in suum alueum
paulo ante proiecta in campũ retulerit Mar=
tium.Alueus,concauitas inter ripas qua flu
uius labitur.Ripæ,quæ latiores sunt.Oblu
ctatus:contra corporum molem,& eam par
tem quæ est a Tuscia.Sanguine torrenti:
cruore cum abundantia vehementiaq; cur=
renti.Cæruleum,viride cum nigrore.His ne Cęruleum.
sa.Valerius ait.En quib⁹ actis felicitatis no=
men asserendum putauit.estq; probrosa in=
sultatio.nam cõseruator patriæ & felix & ve
nustus appellatus in medio campo Martio
sibi sepulchrũ erexit.Tradit Appia.erectã
fuisse Syllæ equestrem imaginem ante ro=
stra inscriptam Cornelio Syllæ imperatori
fortunato.& Plutarchus ait:q̵ cum Metella
vxor eius gemellos esset enixa:fœmellam
Faustam:marem Faustum appellauit.Hęc
rur.pergit senex bella conquerens.Agitat
gra.me.metuimus maiora.Coitur,conueni
tur & fit coadunatio.Damno,cæde.Exuli=
bus Ma.Marij exules inquit contenti fuerũt
in vrbem reuerti.Sylla nil aliud bello ciuili
assequi voluit nisi vt perderet inimicos.Cæ
sar vero & Põpeius his terminis non acquie
scent:sed tentabunt sibi Romanum imperi=
um subiugare.Prestitit,tribuit.Partes in=
uis.aduersarios quos oderat.Hos Cęsarẽ &
Pompeium.Alio,ad alium finẽ.Olim,nũc
& in pręterito.Neuter,nec Cæsar nec Pom= BERO.
peius.

¶Tot simul infesto.Sensus est sæpenume=
ro tot milia hoĩm & plura perierũt vel fame,
vel naufragio,siue ruina,siue motu terrę,vl'
pestilentia:nunq̃ aũt ob vnã pœnã,quam si
mul oẽs meruerint.Pelagiq; furor.i.naufra=
giũ.Aut terrę lues.i.terrę mot⁹:qualis Tybe
rij tẽporib⁹.xij.vrbes euertit in Asia.Cæliq;
lues.i.pestilentia.Vix victores mouere ma=
nus.tãt⁹ erat occidẽdo᷈ numer⁹ vt vix inter
fectores possẽt vibrare & mouere enses.Per
agũtq; cadauera ptẽ.Cadauera vix poterãt

Aut cæli terræq; lues:aut bellica clades.
Nunq̃ pœna fuit.densi vix agmina vulgi
Inter & exangues immissa morte cateruas
Victores mouere manus:vix cęde peracta
Procumbunt:dubiaq; labant ceruice:sed illo
Magna p̄mit strages:paguntq; cadauera ptẽ
Cædis:viua graues elidunt corpora trunci.
Intrepidus tanti sedit securus ab alto
Spectator sceleris:miseri tot milia vulgi
Non piguit iussisse mori.congesta recepit
Omnia Tyrrhen⁹ Syllana cadauera gurges
In fluuium primi cecidere:in corpora summi:
Pręcipites hæsere rates:& strage cruenta
Interrupt⁹ aquis fluxit prior amnis in ęquor:
Ad molẽ stetit vnda sequẽs:nã sanguinis alti
Vis sibi fecit iter:campũq; effusa per omnem
Pręcipitiq; ruens Tyberina ad flumina riuo
Hærentes adiuuit aquas:nec iã alueus amnẽ
Nec retinent ripę:redditq; cadauera campo.
Tandem Tyrrhenas vix eluctatus in vndas
Sanguine cæruleũ torrenti diuidit æquor.
His ne salus rerũ:felix his Sylla vocari:
His meruit tumulum medio sibi tollere cãpo?
Hæc rursus patienda manẽt:hoc ordine belli
Ibitur:hic stabit ciuilibus exitus armis.
Q̃q̃ agitãt grauiora metus:multoq; coitur
Humani generis maiore in prelia damno.
Exulibus Mariis bellorum maxima merces
Roma recepta fuit:nec plus victoria Syllæ
Prestitit:inuisas penitus q̃ tollere partes.
Hos alio fortuna vocas:olimq; potentes.
Concurrunt:neuter ciuilia bella moueret:
Cõtentus quo Sylla fuit. Sic mœsta senect⁹
Pręteritiq; memor flebat metuensq; futuri.

¶Tot simul infesto &c.Docet nunq̃ tot ciues Romanos pe
rijsse iussu Tyranni quot iussu Syllæ:licet tot aut plures perie
rint lue aut clade communi.Ordo est.Tot iuuenes occum=
bere simul leto infesto,id est violenta morte perire:fuit sæpe
fames,id est propter famem:& furor pelagi,id est irruptio aut

propter irruptionem maris facientis diluuium:& ruinæ subi=
tæ vt ex terræ motu,aut ex pondere nimio factæ:vt dũ Thea
trum Terra cinense cecidit conterens fere qui in eo erant:& lu=
es.i.corruptio vel infectio publica,cæli.i.aeris:hoc est p pestẽ
publicã:aut clades bellica.i.per cladẽ bellicã:nunq̃ fuit pœna
.i.p pœnã infligendã alicuius iussu,hoc est ad vltionẽ,tot ceci
derũt iuuenes.Victores.i.voti cõpotes Syllani,vix mouere.i.
cũ difficultate & impedimẽto mouerũt,manus.s.suas:quib⁹ p
cutiebant,inter agmina vulgi.s.victi,dẽsi.i.multiplicati,& cõ
stipati,& inter cateruas exangues.i.effuso sanguine,morte im
missa.s.violẽter.Et sup.iuuenes vix pcumbũt.i.in terram ca=
dunt:peracta cæde.i.suscepto letali vulnere:quia tam densi
erãt vt se mutuo sustinerent:& labant.i.nutant & vacillãt,cer=
uice dubia.s.an caderet,an se adhuc sustineret:aut dubia,quia
q̃ videbãt nõ cadẽtes dubitabãt an adhuc viuerẽt:sed magna
strages.i.moles stratorũ premit illos.i.semineces:q; pro & ca=
dauera.s.cadẽtia corpora,peragũt partẽ cædis eorũ qui prius
ceciderant.trũci.i.corpora detrũcata abscissis capitib⁹,graues
quia corpus exangue graue est aut molestũ,elidũt.i.cõterunt
corpa viua.i.adhuc viuentia.Sylla intrepidus.i.nullo modo
cõmot⁹,sedit existẽs securus spectator tanti sceleris,ab alto.s.
loco.i.spectãs e specula:& nihil timẽs.nõ piguit.i.nõ misertũ
est Syllã:vidisse (Aldus legit iussisse qđ sequar) tot milia mi=
seri vulgi mori.Gurges Tyrrhenus.i.tyberis in mare Tyrrhe
nũ influẽs recepit iussu Syllę,oĩa cadauera syllana.i.iussu Syl
læ occisa,congesta.i.coaceruata vt.s.in Tyberim deijcerentur
quod vix fieri potuit,quia primi.s.occisi,hoc ẽ qui primi deij
ciebant̃,cecidere in fluuiũ.i.in aquã fluentẽ:sed sup.summi.i.
extremi cecidere in corpora.s.priora,quibus alueus erat op=
pletus.Rates.i.naues hęsere.i.hęserũt ad alterã partẽ littoris p
cipites.i.casuris similes,quia impedit⁹ erat cursus aquarũ:& ita
subtracta aqua casum minabant̃ ad medium aluei:vbi maior
erat pfunditas.& amnis.s.Tybris prior.i.vicinior mari,inter=
ruptus aquis.i.habens aquas interruptas propter cadauera in
iecta,fluxit strage cruenta.i.sanguinolentis aquis in æquor.i.
mare Tyrrhenum.Vnda sequẽs.i.q̃ ante se cadauera iuenit ste=
tit ad molẽ.i.ad obijcem cadauerũ:nã vis.i.violentia & abũdã
tia alti sanguis augentis vim aquæ fecit iter.i.eundi facultatẽ,
aut transfluxũ:& ipa effusa p oẽm.i.totũ cãpũ Martiũ & fluẽs
in vel ad flumina Tyberina,riuo pcipiti.i.veloci & impetuo=
so,adiuuit aquas hærentes.i.impeditas cadauerib⁹.nec alueus
.i.cõcauitas inter ripas,aut vt dicũt fossa aquarũ,retinent iam
amnẽ.i.nõ mansit inter ripas,nec ripę retinent amnẽ.s.Tyberi
sic sanguine auctũ:q; pro &,reddit.i.reijcit cadauera campo.i.
in cãpũ Martiũ:tã eñ violẽter redũdauit:& ipe amnis obluctã
tus:sic legit Sulpitius:mallem tñ dicere eluctat⁹ quia dicit vix
hoc est vbi luctando cũ cadaueribus vix eruperat,tandem in
vndas Tyrrhenas.i.maris Tyrrheni:quod & Tuscũ & inferũ
dicit̃:Tyrrhenũ a Tyrrheno Lydij fratre:diuidit.i.discernit:ę=
quor cęruleũ.i.cærulei coloris:qui est viridis cũ nigro,sangui=
ne torrente.i.in morem torrẽtis immisso.vnde in exprobatio=
nem Sylle qui se felicẽ & salutẽ rerũ nũcupauit exclamat poe=
ta.Meruit ne Sylla vocari his.i.per hæc facinora tam crudelia
salus rerũ.i.imperij Romani & felix.i.fortunat⁹:& meruit ne
tollere.i.erigere sibi tumulum.i.sepulchrũ altũ & honorificũ
in medio campo.s.Martio:vbi tantam stragem commiserat?
quasi dicat minime:& tamen illi statua equestris erecta erat in
scripta Cornelio Syllæ imperatori fortunato:& filium Faustũ
ac filiam Faustam appellauerat:& a Senatu in campo Martio
honorifice sepultus postq̃ crematus erat.Hæc inquit senex il=
le,& ita fit regressio ad propositum,manent.i.futura sunt:pa=
tienda,id est toleranda rursus post hoc bellum ciuile.ibitur.i.
pcedet̃ hoc ordine belli.hic.i.huiusmodi exitus,stabit,i.para=
tus erit aut horrebit armis ciuilibus.q̃q̃ metus agitant,id est
versant in pectore meo timenda grauiora.i.maiora mala:&
coitur:id est conuenitur & conflictus fit in multo maiora ptæ=
lia:damno.i.cum damno aut ad damnum sanguinis humani

prę multitudine pcũbere:& tandẽ cadẽtia vi=
uos opprimebãt:& sic pagebãt partẽ cędis.
Intrepid⁹ spectator.s.Sylla.cui pauci viri sũt
tot samnites iussi interfici:vt refert Seneca.
Tyrrhenus gurges.i.Tyberis:q lacerata fer
ro corpora cruẽtatis aquis coactus est vehe=
re vt author est Valerius.Tyrrhen⁹ dicit̃ gur
ges quia pterlabit̃ Hetruriã:q̃ nũcupata Tyr
rhenia a rege Tyrrheno vt Strabo & Serui⁹
tradiderũt:qui veniẽs ex Lydia Hetruriã ob
tinuit.Vnde a Vergilio dicit̃ Lydius tybris.i.
tyrrhenus.Gurges dicit̃ profunditas & alue
us fluminis.Vergilius dixit de mari,In gur=
gite vasto.In corpora summi.Cũ primi alue
um tyberis implessent,postremi ciciderunt
non in aquas sed supra cadauera:adeo vt ra
tes cogerent̃ hęrere:nec possent trãsire occlu
so cadauerib⁹ Tyberi.Rates pprie sũt ligna
coniũcta vt inquit Serui⁹.Prior amnis.i.pri
or pars fluminis fluxit in mare Tyrrhenum:
vnda vero sequẽs retardata est multitudine
cadauerũ.Ad molẽ.s.cæso᷈,struẽ.Cãpũq;
effusa per omnẽ.Tanta fuit vis & impet⁹ san
guinis vt totũ campũ Martiũ ppinquũ tybe
ri inundaret:& aquas hærẽtes sua vi & copia
iuuaret.Alueus amnẽ.Amnis dicit̃ fluuius
ab am quod est circũ & eo is.Alueus vero di
citur ipsius fluminis pfunditas & quasi domi
ciliũ quo cõtineat̃.Ripę.Ripa est fluminis:
littus maris.Vñ ait Ouidi⁹.Pro ripis littora
pulsant.Cãpo.s.Martio.Tyrrhenas vix elu
ctatus in vndas.i.cũ magno conatu tãdem
Tyberis descẽdit in mare Hetruscum:quas
vndas tyrrhenas nũcupat a Tyrrheno.Elu=
ctari est viribus conari.Cæruleũ æquor,epi=
theton est maris:cuius color est cęruleus:qui
viridi nigroq; concretus est.a Vergilio dicit̃
imber cæruleus.Felix his Sylla vocari.Syl
la ad Grecos scribens se venustum appella=
bat:& ita in trophęis inscribebat̃.L.Sylla ve
nustus.Idem felicis sibi nomen adoptauit:
vt Appian⁹,Plutarchus,& Plynius memo
rant.Verba Plynij hæc sunt ex libro septio.
Vnus hominũ ad hoc ęui felicis sibi cogno=
mẽ asseruauit.L.Sylla:ciuili nẽpe sãguie ac
patrie oppugnatiõe adoptatus & quibusdã
felicitatis inductus argumentis:q̵ pscribere
tot milia ciuium ac trucidare potuisset.Sal⁹
rerum.triumphãtẽ Syllam ciues coronati se
quentes cõseruatorẽ nominarũt.author Plu
tarchus.ad hoc alludit Lucanus.Tumulum
medio campo.monumentum in cãpo Mar
tio L.Syllæ sitũ est cũ inscriptiõe tali.Nemo
me amicus beneficentia,nemo inimicus in= Inscriptio sepulcri.L. Syllæ.
ferẽda iniuria supauit.Hæc rursus.ita ait Se=
nex introductus fore vt iterũ Romani talia
excidia perpetiant̃ qualia sub Mario & Syl=
la passi fuerant.Multumq; coit̃.qm̃ vndiq;
hoĩes congregantur partim Põpeium,parti
Cæsarẽ sequẽtes:iõ maiora dãna imminent.
Exulib⁹ Marijs.patri.s.& filio q ambo exu
larũt.Hos alio.s.Cęsarẽ & Pompeiũ q tẽdũt
ad maiora q̃ Sylla,q̃ Marius.Sylla eñ nihil
aliud cõcupiuit q̃ posse delere partes cõtrari
as.Marius vero,q̃ posse vrbẽ amissam recu
perare.Verũ Cęsar & Põpeius spectãt ad im
perium.

(Aldus legit maiore: vt sit coit in plia multo maiore dãno generis humani. Id ẽ legit multũq; coitur: quod nõ sequar. nã si ad maiore referr̃ rectius dicar̃ multo: si nõ coit: vt sit multũ humani sanguinis coitur. i. cõiungitur: nõ recipiatur cũ dicar̃ coit). Roma recepta. i. vt iterũ reciperent Romã, fuit maxima merces bellorũ. s. gerendorum, Mariis exulibus. i. pscriptis hoc est propter id solum bella gesserunt. nec victoria Syllæ præstitit id est exhibuit plus Syllæ q̃ tollere: id est delere penitus, partes inuisas scilicet Marianas. Sed o fortuna tu vocas hos. s. Cæsarẽ & Pompeiũ: alio. i. ad aliũ exitũ: quia dimicant vter imperet vrbi: & ipi potẽtes olim: id est iam a multo tpe concurrũt alio. i. ad aliũ finẽ neuter. s. eorũ nec Cęsar nec Põpei⁹ moueret bella sup. ad id obtinendũ, quo Sylla fuit cõtẽtus. Sic, inquit poeta, senectus. i. senex vn⁹ noſe omnium: aut sit mĩtitudo senum sicut iuuẽtus multitudo iuuenum: mœsta. i. mœrens & memor p̃teriti. s. mali & metuẽs futuri, flebat id est cũ fletu memorabat.

SVLPITIVS.

¶ At non ma. Solus Brutus in publica Romanorum consternatione non territus Catonẽ inquit adijt vt cum ipso deliberaret an quiete viueret, an Pompeiũ sequeretur. Fuit aũt hic Brut⁹ Iunij Bruti ex Seruilia Catõis sorore filius: Porciamq; huius Catonis filiam duxit vxorem: vir quidem doctrina & virtute præclarus. cuius laudes & Plutarch⁹ & Cicero præsertim in libro de perfecto oratore commemorat. Pauidi mo. timidæ consternationis & fugæ. Erat pars: repetatur illud non. Sed nocte so. Chronographia est: indicatq; auroræ tempus quo vrsæ plaustrũ in oriẽtem cõuertitur. Elice. Vrsa maior quę & arctos dicit̃: appellataq; ẽ Elice ab eo q̃ in gyrũ vertit̃: nam ἕλιξ circũuolutio est. Sunt qui ab Elice oppido in Thessalia: sunt qui ab eo qđ est in pelopõneso dici putẽt. Nam Calystonẽ Lycaonis Arcadis filiã Dianæ nympham a Ioue stupratam & a Iunone in vrsã cõuersam, cũ Arcas fili⁹ sagittis cõficere vellet: cũ illa in syd⁹ conuersus est: & is cynosura illa Elice dicit̃. Parrhasis: Arcadica a Parrhasio oppido. Axes obliquos, rotas transuersas. Iuue. Frigida circumagũt pigri sarraca bootę. Septem em̃ stellę sic positę fũt vt formã plaustri cõficiant. Atria non ampla: paruam domũ. Atrium vnde dicatur Fest⁹ docet. Cognati cõsanguinei. Voluentẽ fata: cogitantẽ fortẽ reipublicę. Cura insomni: vigili cogitatiõe. Cunctisq; timentẽ. Cato em̃ tũ natura tum stoica doctrina & vsu sic erat institut⁹: vt ciuiũ patrięq; salutẽ sue p̃ferret: nihilq; sibi sed alijs metueret. Omnib⁹ expul. Oratio hęc in deliberatiuo genere est: q̃ q̃ vt inquit Cice. Gen⁹ hoc causarũ ex suasiõe dissuasioneq; constet: & suasori vtrũq; dicendũ sit honestũ & vtile esse & fieri posse. Dissuasori si alterũ infirmauerit satis sit. Dissuasionẽ vtitur Brutus tanq̃ si videat Catonẽ in bella iã inclinatũ. Exordit̃ aũt a benuolentia commẽdando eius in virtute constantiã. Sola fides virtutis: in quo reperitur virt⁹ perfecta: quã reliqui hoies pellũt & fugãt. Quam turbine nullo. a qua nulla rei⁹ perturbatione dissedes. quippe vt inquit Horati⁹. Iustũ ac tenacẽ ppositi virũ. Non ardor ciuiũ praua iubentium: nõ vultus instanti Tyrannis Mẽte quatit solida neq; auster Dux inquieti turbid⁹ adrię. Si fract⁹ illabat orbis. Impauidũ ferient ruinę. Dirige labãtẽ: cõsule vacillãti & incerto.

Brutus.

Elice.

Calisto.

Parrhasis.

At non magnanimi perculsit pectora Bruti
Terror: & in tanta pauidi formidine motus
Pars populi lugentis erat: sed nocte sopora
Parrhasis obliquos Elice cum verteret axes
Atria cognati pulsat non ampla Catonis.
Inuenit insomni voluentem publica cura
Fata virum: casusq; vrbis: cunctisq; timentem
Securumq; sui: fariq; his vocibus orsus.
Omnibus expulsæ terris olimq; fugatæ
Virtutis iam sola fides: quam turbine nullo
Excutiet fortuna tibi: tu mente labantem
Dirige me: dubium certo tu robore firma.
Namq; alii Magnũ vel Cęsaris arma sequanẽ
Dux Bruto Cato solus erit. pacem ne tueris
Inconcussa tenens dubio vestigia mundo?
An placuit ducibus scelerũ populiq; furentis
Cladibus immistum ciuile absoluere bellum?
Quenq; suæ rapiunt sceleratæ in prelia causę.
Hos polluta domus: legesq; in pace timendæ:
Hos ferro fugienda fames: mundiq; ruinæ
Permiscẽda fides, nullum furor egit in arma.
Castra petunt magna victi mercede: tibi vni
Per se bella placẽt? quid tot durasse per annos
Profuit immunem corruptis moribus æui?
Hoc solum longę pretium virtutis habebis:
Accipient alios: facient te bella nocentem.

¶ At nõ magnanimi &c. Post lõgã senis lamentationẽ, docet qd ceteri egerit dicẽs. At. i. sed terror. s. aduẽtatis Cęsaris, non pculsit. i. nõ stupefecit: pectora Bruti magnanimi: qa i tãta re fortis & impterriti: & Brut⁹ nõ erat ps populi lugẽtis in tãta formidine, mot⁹ pauidi. i. tumult⁹ facientis pauere. Sed pulsat vt aperiantur, nõ ampla. i. modica atria Catonis. s. miorũs, cognati. s. sui: sub nocte sopora. i. tpe noctis quo aialia sõno indulgere solẽt: videlicet cũ Elice. i. Vrsa maior, Parrhasis. i. Arcadica vt i quã Calisto trãs formata fuerat, verteret axes obliquos. i. rotas trãsuersas: qa iã mediũ noctis trãsactũ erat. Brut⁹ sup. inuenit Catonẽ voluẽtẽ. i. cogitãtẽ publica fata virũ. i. virorũ, & casus. i. pericula vrbis: cura insõni. i. puigili cogitatõe: & timẽtẽ cũctis. i. p cũctis: & secur⁹ sui. i. de se, quia mori nõ formidabat qđ Vticę postea patuit, & Brut⁹ orsus ẽ. i. incœpit fari. i. alloqui

Catonẽ his vocibus, id est verbis. O Cato sola fides virtutis, id est cui soli confidit virtus: aut qui solus facis fidem: virtutis expulsæ & fugatę olim. i. a multo tpe, omnib⁹ terris. quam s. virtutẽ, nullo. i. nõ vllo, fortuna nõ excutiet. i. violẽter expellet tibi. i. ex te: vllo turbine. i. vlla perturbatione: dirige tu me labantem. i. vacillantẽ mente, cũ nesciã vtrũ debeã in bellũ p̃ficisci, nec vtrius partes tueri: ideo tu firma me dubium, certo robore. i. firmamento consilij. Nam alij sequanẽ. i. esto sequantur, Magnum. s. Pompeium, vel arma Cęsaris: cum ei⁹ arma sequanẽ non ipm Cæsarem: solus Cato erit Bruto dux. honestius dicitur id in tertia persona q̃ in secũda ac prima. tueris ne i. defendis & suades pacẽ sup. tenẽdã: tenens vestigia. s. tua, in concussa. i. fixa & nõ titubantia. i. persistens in hęresi tua, mundo existente dubio. i. incerto? q. d. potes ne incõcussus pśistere cum totus percutiatur mũdus. an placuit te immistum aut immixtum ducibus scelerũ. s. Pompeio & Cæsari, & cladibus populi furẽtis absoluere bellũ ciuile? q. d. certũ est si bellum sequi voles q; absolueẽ: aut quia perficiẽ aut quia cito finiẽ: nam tecum victoriã afferes parti ad quã accedes. Quẽq;. i. vtrunq; si tantũ de ducib⁹: aut vnũquẽq; si de omnibus loquit: causæ suæ. i. ppriæ & priuatæ rapiunt in plia scelerata. i. scelere contaminata: quia sine peccato non contingerent intra ciues: dom⁹ polluta. s. per stupra & alia vitia: & leges timẽdæ i pace. i. si pax esset q; a per eas supplicia peterentur, egerũt sup. in arma, hos i. aliquos, & fames fugienda id est vitanda ferro. i. per arma, & fides, hoc est fidelis obseruatio coniurationis & promissionis: permiscenda. i. quæ non potest seruari nisi misceat ruina mundi. i. ne simul mundus ruat: egit sup. hos in arma, & furor id est erinnys nullum egit in arma: & ita ipi petunt castra: alij Cæsaris, alij Magni: victi. i. coacti & inducti magna mercede: id est spe magnæ mercedis. Placent bella tibi vni. i. soli per se: hoc ẽ fine respectu præmij? q. d. id inhonestum esse cum alijs nõ placerent nisi mercede. vnde addit. quid profuit te durasse per tot annos immunem. i. alienum a corruptis moribus æui. i. vitæ? quasi diceret parum: quia tu habebis hoc solum pretium virtutis tuæ: scilicet q; bella accipient alios nocentes scilicet prius q̃ bella gerant: & facient te nocentem cum iam sis innocens.

BEROALDVS.

¶ At nõ magnanimi Bruti. Cum tota vrbs trepidaret, solus Brutus fuit intrepidus. hic est ille Brutus: qui deinde Iulium Cæsarem cum alijs conspiratis interemit, in curia. genitus est Seruilia sorore Catonis: cuius filiam Portiam nomine habuit vxorem. de quo multa apud Plutarchũ. Trax it aũt originẽ ab illo Bruto: qui regum Tarquiniorum fuit exactor. Parrhasis elice. Elice vna est e duob⁹ vrsis q̃ a græcis arctos dicunt in septẽtrionibus collocatæ: quã Elicẽ græci nauigantes sequunt. Vñ ait Ouidius. Elicen graia carina notet. Vt Poetę tradũt Elice fuit nutrix Iouis. hinc dicit Germanic⁹ in Arateo. Hic Iouis altrices elice cynosuraq; fulgẽt. Parrhasis dicitur ad oppido Arcadiæ. ita Ouidius loquẽs de Calystone quæ in Vrsam cõuersa est ait Parrhasis erubuit. Cũ verteret axes Septentriones nobis semp sunt, vt inquit Vergilius, sublimes. dicit̃ plaustrũ vt supra monstratum est quod vertitur maxime ante solis ortũ. Vnde ait Iuuenalis. Frigida circũagunt pigri sarraca bootes. Atria non ampla. Atriũ cuius diminutiuum est atriolum ab atro fumo dicitur vt interpretatur Seruius quoniã in atrio culina erat & in atrio epulabantur antiqui: vel dicitur atrium a populis Adriatibus vt ait Varro inuẽtoribus huius ędificij. Cognati Catonis. Auũculi & soceri. de Catone Vticensi intelligit de quo paulopost multa. Publica fata virum. Animo voluebat Cato fata virorum publica: quib⁹ omnes erant obnoxij. Cunctisq; timentẽ ne scilicet aliquid mali paterentur. quando enim dicimus timeo te intelligimus tanq̃ hostem: ne mihi inferas iniuriã: cũ vero dicimus, timeo tibi: intelligimus tanq̃ amico: ne tu patiaris iniuriam. Fari orsus: id est loqui cœpit Brutus. Orsus enim modo significat cœpit: alias finiuit: vt inquit Seruius. Virtutis iam sola fides Laus est Catonis, in quo solo sit fides virtutis expulsæ omnib⁹ terris. Ita Valerius de Catone ait. Omnib⁹ numeris perfecta virt⁹. Turbine nullo: id est procella & tempestate atq; aduersitate. Turbo em̃ proprie vocatur repentinus flatus depresse nubis specu erumpens, cum fragore proxima queq; prosternens vt scribit Plyni⁹. Mente labentem. i. vacillantem dubium & incertum. ita Tranquillus. Nisi ordinem labantem confirmasset Catonis oratio. Magnum scilicet Pompeium. Inconcussa. immobilia & firma. Dubio mundo: nutante propter bella cum partim Cæsarem partim Pompeium sequantur. Immistũ, scilicet te o Cato. Ciuile absoluere bellũ. Sensus est, an placuit tibi immiscere bello ciuili: quod si te immiscueris a nullo damnabitur. Ita bellũ per se exitiale tu absolues. Quẽq; suæ rapiunt. Sẽsus est omnes qui vadunt ad bella ciuilia causas habẽt propter quas bella desyderant: omnes enim sceleribus imbuti, probant & affectant ciuilia bella. Hos ferro fugiẽda fames. propter egestatem currũt ad bellum: vt ferro famem effugiant. Hos, scilicet alios rapit. Fides permiscẽda: quia multi fidẽ quam dederũt prestare nequẽtes cupiunt vt omnia confundantur. Tibi vni bella per se placent: tu o Cato nulla tali causa impelleris ad hoc bellum, sed per se tibi placet. & est cum interrogatione pronuntiãdum. Immunem, exortem sine participatione vitiorum. Accipient alios, scilicet nocentes:

scelerati & nocentes ibunt in bella: tu vero o Cato efficieris nocens in bellis.

SVLPI. ¶Nec tamẽ o ſuperi. Implorat deos ne quẽ q̃ Cato ſit occiſurus: aut ſi quẽ, duces ipſius belli. Feralibus, mortiferis. Has manus. Emphaſis: quaſi dicat q̃ ſanctę imaculateq; ſunt Pila, tela. Ferant in cæca nube telorũ: hocẽ cũ aliis confundantur & in vanũ pereat virtus tua ne te macules cæde ſine magna reip. vtilitate. In cæca nube: in ignota multitudine. Ois fortuna, qualiſcũq; euent⁹. Ingerit, immittit ſe ſuadetq; tibi clam & dependet a te: nã iuſta eius partis cauſa videbitur quam ſequeris: & illa victoriam aſſequet. Placet tĩ magis vt legat ingerat: vt ſit ſenſus ois belli euẽtus ſubmittat ſe tibi & tu bellũ cõficias Quis nollet. certe quiſq; inimico⁹ tũ laudis ſuę cauſa tum dedecoris tui: in quẽ etiam ab alio ceſus culpã trãſferret. Melius. Imunitatẽ bellorũ & quietem ab ipſius virtutis natura ſuadet: nã cũ diuina & altiſſima ſit: in pace ſine perturbatione verſari debet. Eſtq; ſupiorũ argumentorũ cõplexio quã ſimilitudine firmat. Ages otia: eris quietus. Incõcuſſa, fixa & ſine turbatione. qm̃ vt ait Lucreti⁹. Oñis eñ diuũ per ſe natura neceſſe eſt Immortali æuo ſumma cũ pace fruat. Fulminibus, ppior: imus aer fulminib⁹ infeſtat: latenterq; innuit: vilibus & inſipientib⁹ animis idẽ accidere. Propior, vicinior. Succẽdit fulmib⁹: fulminat. Sed huic loco illud Horatianũ videt eſſe cõtrarium. Feriuntq; ſummos fulgura montes. Ima tellus: ipa terra q̃ ima eſt. Tractus flammarũ: diſcurſus coruſcos: ignium

Olympus. Nubes excedit Olympus. In cælũ nubes nõ veniũt nec ab eis perturbant. potes & de olympo monte Theſſaliæ intelligere: qui quidem tãta eſt altitudine vt eius cacumen venti non afflent nec hymbres attingant. Cõſtatq; etiam (Solino authore) characteres in cinere ſacrorũ ignĩũ quos illic quotannis facere ſolẽt integros reperiri. Lege deum. Celſa oia quiete eſſe: minima vero & humilia turbari cõſtituit deus. Q̃z lætę. acer ad permouendũ Catonem ſtimul⁹. Si iueris inquit in caſtra, gratiſſimum Cæſari feceris: qui non ægre feret q; Pompeium ſequaris ſed gaudebit q; bellum: pbes in eo q; milites. Diuerſa, contraria Pars magna ſenatus. a turpitudine fugiẽda argumentat: nã cũ conſules obediant Pompeio quia belli dux eſt: & Põpei⁹ cõſulib⁹ qa priuatus: hoc eſt abſq; magiſtratu eſt: ſolus Cæſar relinquetur liber: reliqui ſeruient. Cõſul ſupple vterq; videlicet Lẽtulus & Marcellus. Sollicitant: vexant me vt militẽ ſub Põpeio. Proceres, primarij ciues. Q uib⁹ ad. Cato. quib⁹ ſi Catonem adiunxeris ſolus Cęſar erit liber. Q̃z ſi. ſed ſi ſumus pro patria libertateq; pugnaturi: certe nec Cęſaris nec Pompeij nũc ſum inimic⁹: ſed pfecto bello i victorẽ inſurgã vt patriã Tyrãnide liberẽ: qđ ppoſitũ eſt execut⁹ Cęſarẽ occidẽdo. Sacras: piẽtiſſima & gratiſſima verba. Arcano pectore deprõpſit ſecreta animi ſui. Summum Brute. Cum ſuaſoriæ partes ſint honeſtum & tutũ: aliq; tertio loco poſſibilitatem: alij neceſſitatem ponant: & Brutus diſſuaſerit ab honeſto: Cato honeſtum illud fieri non poſſe

Nec tamen o ſuperi liceat feralibus armis
Has etiam mouiſſe manus: nec pila lacertis
Miſſa tuis cæca telorum in nube ferantur.
Nec tanta incaſſum virtus eat: ingeret oñis
Se belli fortuna tibi. quis nollet ab iſto
Enſe mori: q̃uis alieno vulnere labens:
Et ſcelus eſſe tuũ? melius trãquilla ſine armis
Otia ſolus ages: ſicut cæleſtia ſemper
Inconcuſſa ſuo voluuntur ſydera lapſu.
Fulminibus propior terrę ſuccẽditur aer:
Imaq; telluris ventos tractuſq; coruſcos
Flãmarum accipiũt: nubes excedit olympus.
Lege deum minimas rerũ diſcordia turbat:
Pacem ſumma tenẽt. Q̃z lętæ Cęſaris aures
Accipient: tantum veniſſe in prędia cíuem?
Nam prędata ſuis nunq̃ diuerſa dolebit
Caſtra ducis Magni: nimiũ placet ipe: Catoni
Si bellum ciuile placet. Pars magna ſenatus:
Et duce priuato geſturus prędia conſul
Sollicitant: proceresq; alii quib⁹ adde Catonẽ
Sub iuga Pompeii: toto iam liber in orbe
Solus Cæſar erit. Q̃z ſi pro legibus arma
Ferre iuuat patriis: libertatemq; tueri:
Nunc neq; Pompeii Brutũ nec Cęſaris hoſtẽ
Poſt bellum victoris habes. Sic fatur. at illi
Arcano ſacras reddit Cato pectore voces.
Summum Brute nefas ciuilia bella fatemur.
Sed quo fata trahunt virtus ſecura ſequetur.
Crimen erit ſuperis & me feciſſe nocentem.

¶Ne aut nec tamen o ſuperi &c. Optat Brutus Catonis manus quas ſanctiſſimas cenſet non contaminari tam triſti cæde dicens. Tamen id eſt tametſi bella facient non accipient te o Cato nocentem: tamen ſuperi ne liceat id eſt probibete vt nõ liceat: alij legunt nec liceat ſupple mouiſſe etiam has. ſ. tã ſanctas manus: armis feralibus. i. letalibus & mortiferis: nec pila miſſa id eſt immiſſa in hoſtilem aciem tuis lacertis, id eſt brachijs robuſtis, ferantur in cæca nube. i. in confuſa congerie telorum ſcilicet aliorum: nec tanta virtus eat incaſſum. i. in vanum. omnis fortuna belli ingeret ſe tibi. i. ſequetur partes tuas aut eo quo te contuleris. q. d. omnis fortuna belli dependet a te: aut omnis fortuna belli ingeret. i. imputabit tibi ſe, id eſt exitum ſuum qui a te dependet. quis ſcilicet aduerſæ partis, nollet mori ab iſto. ſ. tuo enſe? quaſi dicat nullus, quia quilibet

glorioſum ducat teli s tuis interfici. Iuxta illud Maronianum: Tu ne etiã telis moriere Dianæ. Et illud. Hoc tĩ infelix miſerã ſolabere mortẽ: Aeneę magni dextra cadis. putabant eñ gloriosum a glorioſo interfici. Inſuper ad inuidiã innocẽtię Catonis faciendã peſſimus quiſq; ab eo occidi vellet, & q̃uis labẽs alieno vulnere. i. ab alio illato, quis nollet eſſe. i. cẽſeri tuũ ſcel? q. d. nullus, & ita vnuſquiſq; vellet. Tu ages melius. i. conueniẽtius, ſolus, bellãtib⁹ reliquis, otia trãquilla ſine armis. ſicut ſydera cæleſtia volũt ſemp icõcuſſa. i. fixa & firma, ſuo lapſu id eſt q̃uis labantur: aer propior. i. vicinior terræ & nõ cælo ſuccendit. i. inflãmat fulminibus: & ima. i. infimæ partes, telluris i. terræ, accipiunt. i. patiunt, vẽtos, & coruſcos tractus flãmarum. i. coruſcationes & fulgura: olympus. i. cælum & etiam vt dicunt olympus mons Theſſaliæ, excedit nubes, quia nubes non eleuant vltra mediã regionẽ aeris. Diſcordia turbat. i. confundit & vexat minimas rerum. i. minimas res: ſumma. i. ſummæ res, tenẽt pacẽ lege deũ, pro deorũ. i. ex ordine & puidẽtia diuina nõ niſi paruę res turbant. nã cælum & cætera æterna intrãſmutabilia ſunt ſcdm phõs. Q̃z. i. q̃tũ lętæ. i. gaudentes, aut læte. i. lætãter accipient aures Cæſaris tũ ciuẽ veniſſe in prędia q. d. lætiſſime, nã nõnũ q̃ dolebit. i. egre feret, caſtra magni ducis. ſ. Põpeij, diuerſa. i. cõtraria ſuis caſtris, eſſe plata a te ſuis caſtris: ſed ſup. ipe placet ſup. ſibi ſi bellũ ciuile placet Catoni. i. ex eo videbit honeſtũ bellũ mouiſſe q; tu i eo licet aduerſe partis eris. nã in ciuili bello cui non placet licet otioſo eſſe. Magna pars ſenatus, & cõſul ſup. vterq; Lentulus & Marcellus, geſturus pila duce priuato. i. ſub Põpeio, ſollicitant ſup. me vt mili tẽ ſub Põpeio, & alij, pceres ſollicitãt me, quib⁹ adde Catonem i. teipm, ſub iuga Põpeij. i. ſequẽtẽ Põpeiũ: iã ſolus Cæſar erit liber in toto orbe: quia Põpeius eſt ſub cõſulib⁹ eo q; priuatus eſt: & cõſules & oẽs alij militantes ſub Põpeio ſunt ſub eo: ideo q; ſolus Cęſar liber. q; ſi iuuet. ſ. me, ferre arma pro legib⁹ patriis, & tueri libertatem. i. ſi non aliud ppoſitum eſt q̃ vt patria libera ſit: tu habes me ſup. nũc neq; hoſtẽ Pompeij nec Cęſaris poſt bellũ habes me hoſtẽ victoris ſi ſup. patrium occupabit. Brutus ſup. fatur ſic. At Cato reddit illi ſacras voces ſup. epe ctore arcano. O Brute nos fatemur bella ciuilia ſup. eſſe ſummum nefas: ſed virt⁹ ſecura, eo q; reſiſtere nequeat, ſequaſ eo quo fata trahunt. Crimen erit ſuperis. i. imputabit eis, feciſſe, &. i. etiã me nocentem, quia inuitus bella geram.

Sydera quis mundũq; velit ſpectare cadẽtẽ
Expers ipe metus? quis quũ ruat ardu⁹ æther
Terra labet mixto coeuntis pondere mundi
Compreſſas tenuiſſe man⁹? gẽtes ne furorẽ
Heſperium ignotę Romanaq; ſigna ſequent?
Diductiq; fretis alio ſub ſydere reges?
Otia ſolus agam? procul hũc arcete furorem
O ſuperi: motura Dacas vt clade Getaſq;

Metus in ſapiente.

rũ mũdi reſpectu. Sũma. i. ipe mũdus, cælũ, ſydera. Prędata. i. antepolita. Cęſar eñ nõ dolebit q; tu o Cato eaſtra Põpeij pponas ſuis: vel q; gaudebit bellũ ciuile a te nõ improbari. Duce priuato. ſ. Põpeio: quem q̃uis eſſet ſine magiſtratu, ſenatus tñ & cõſules ducẽ ſequebant. Proceresq; alij. Proceres dicunt principes ciuitatis quia eminent in ea ſicut in ędificijs capita trabiũ q̃. pceres nominant: vt Seruius & Varro referũt. Sub iuga Põpeij i. vt Põpeio pareat. Poſt bellum victoris habes. Optima cõcluſio: qua oſtendit Brut⁹ ſe poſt bella ciuilia exacta fore hoſtẽ victoris ſiue futurus ſit Põpeius: ſiue Cęſar: quia cũ victoria victores faciat inſolẽtes, quicunq; erit victor ille volet inuadere imperiũ & extinguere libertatẽ: pro qua aſſerenda ait Brut⁹ ego hoſtis efficiar victoris. quod deinde factum eſt. Cæſarem enim interemit vt vrbem vindicaret in libertatem. Arcano pectore. i. ſecreto corde: quod cęteris animalibus in medio pectore: homini tantũ infra lęuã papillã turbinato mucrone vt Plynij verbis vtar in priora eminẽs. In corde mẽs habitat: & prima domiciliã intra ſe animo & ſanguini prębet. vt ſcribit Plynius in. xj.

SVLPITIVS.

¶Sydera quis mũdũq; Exemplum ab impoſſibili. Expers metus: ſecurus, & q̃uis Cato ſapientiſſimus ſtoicus ſit tamen metuere ſe fatetur: eſt enim magnanimi proprium timere: quod quantum & quãdo timẽdũ. Terror aũt ipe ſi ſupra facultatem hominis eſt: quiſquis eo nõ commouetur inter furioſos reiçitur. Labet, nutet. Coeuntis, confundentis ſe. Tenuiſſe ma. cõ. non extendere man⁹ i venientem ruinam & ſe tueri. Gentes ne. Argumẽtat a minori ad maius, pro pietate. Furorem Heſperiũ: bellum ciuile Romanum Diductiq; fre. ſeparati. Furorem: ex inſania impietatem. Motura: ad commiſerationem & auxilia ferenda. Securo: non id

eurãte. Dicitur em̃ securus qui seorsum a cura est. Ceu morte. similitudo qua ifert se Romano funeri nolle deesse. Orbatum parentẽ natorũ, priuatum. Producere funus: comitari lõgam pompam exequiarũ. Inseruisse manus ignib⁹: rogum incẽdere & ignem fouere Constructo aggere: composito rogo. Busti loci in quo cadauer comburĩt a bene & vro quasi bene, hoc est multum vsti. Atras tenuisse faces. Vergilius. & subiectam more parẽtum Auersi tenuere facem. Ignibus atris: nigri coloris. Relinquam, te. Exanimem, diutam & deletam. Nomen, quod mihi dulcissimũ est. Sic eat, sic, pcedat res. Immites, duri & inexorabiles: & hoc ex pietate in patriã dixit. Ferant piacula: accipiant peccatorum expiationem. Plena, etiã vt ego non desim. Nullo fraudemus sanguine bellum: nullum ei subtrahamus: & nullius mortis damno afficiamus. O vtinam, exclamatio. Erebi. i. infernι obscuri. Erebos grẽce ἐρεβος sine aspiratione scribit: a nomine ἐρεβεννος quod est obscurus. Hoc caput, meipm. Damnatum in cunctas pœnas: vt omnium pœnas mea morte persoluerem. Deuotum Decium. De cius pater bello latino cum Manlio Torquato, consul dijs manibus pro publica salute p Valerium pontificem se deuouit in medio p lio & facto in hostes impetu victoriam suis reliquit. Decius vero filius quarto consulatu suo per M. Licinium põtificem se quoq; pari successu deuouit. Deuotũ, addictũ, deputatum stygijs dijs. Geminę acies, Põpeij & Cęsaris. Figant, vulnerant. Barbara turba Germani & Galli qui cum Cæsare militant. Peruius, penetrabilis. Excipiã, recipiã. Hic me⁹. Luatur, purget. Quicquid meruerunt pendere: pœnas quas pati meruerũt. Mores vitia. Ad iuga cur faciles populi. cur qui seruire volunt pugnãt & interimunt. Me, libertatis propugnatorẽ occidite. Me me, congeminatio. Tuentẽ iu. ina. defendentẽ vanum ius hoc tpe. Hic iugulus: mors mea. Est em̃ iugulus locus letalis in imo collo. Quin, cur non. De huius particulæ significatione Donatũ lege. Nec non bene compertũ est: nõ bene etiam pro explorato habem⁹: q; si victor erit Pompeius volet imperiũ occupare. Sibi, ad suam vtilitatem. Acres stimulos. vehemẽtia incitamenta ad militãdum. Calorem, feruorem, cupiditatem.

Decius.

Iugulus.

BEROALDVS.

¶ Sydera quis mundumq; velit. Sensus est quemadmodum quispiã nec vellet nec posset carere metu, si mundi machina corrueret ita ego inquit Cato toto terrarum orbe i bella ruente non possem me abiungere: sed aliorum immiscebor sceleri. Mixto coeuntis põdere mundi: id est natura rerũ elemẽtisq; cõfusis in priscũ chaos. Furorem Hesperium. i. Italicũ & Romanũ tumultũ. Diductiq; fretis. reges inquit externi & mari disiuncti sequentur fata Romana: qualis Deiotarus: qualis Iuba: qui Pompeij partibus adhęserũt. Alio sub sydere: id est sub alia parte cęli. nam attollente se contra medios visus terarũ globo efficitur vt nobis septemtrionalis plagę sydera nunq; occidant: cõtra meridianę nunq; oriãtur. Septẽtriones em̃ vt scribit Plynius non cernit regio Troglodytice & cõfinis Aegypti⁹: nec Italia stellã canopũ: nec quã vocant Berenices crinem. Dacos Getasq;. populi sunt Thracię Scythicę de quibus supra dictũ est. Ceu morte parentẽ natorũ. Sensus est quẽadmodũ pater dolore stimulante funera natorum, psequitur vsq; ad tumulũ et eum iuuat inserere manus rogis in quib⁹ sunt arsura cadauera filiorũ: ita ego inquit Cato, non ante reuellar & abstrahar a bello q; vbis Romę morientẽ libertatẽ vltimo cõplexu psequar. Constructoq; aggere busti. i. facta pyra & lignorũ congerie rogoq; cõposito. Atras faces. i. ferales quib⁹ rogi succẽdunt. Et inanẽ persequar vmbrã libertatis. Dicitur inanis vmbra qñ est nomẽ sine re, oppressa. s. a potentioribus rep. vel in anẽ vmbrã dixit alludens ad mortẽ. quẽ admodũ em̃ mortuorũ vmbræ inanes & sine corpe esse dicũtur: ita & libertatis extinctę vmbra superit. O vtinã cœlicq; deis erebicq;. Sensus est vtinã inquit possem me deuouere pro pœnis quas cuncti passuri sunt: quẽadmodũ olim Decius se deuouit. Deis erebi. i. inferis vt supra dictũ est. Deuotũ hostiles Deciũ pssere cateruæ. P. Decius & Mãlius Torquatus cõsules latino bello graui & periculoso nõ pcula Vesuuij montis radicibus positis castris viderunt ambo in somnis quãdã effigiẽ vtriq; dicentem ex altera acie imperatorẽ ex altera exercitũ moriturũ & qui copias hostiũ, supq; eas seipsum deuouisset: eũ victoriã habiturũ. orta luce cũ istud somniũ inter se cõmunicassent cõsules, cõuenerunt vt ille morti se deuoueret: cuius in acie cornu laborare cœpisset: & in fugã verteretur. fata Decium deposcerunt qui velato capite dijs manib⁹ se deuouit cũ põtifex religiosum carmẽ præfatus esset: & in cõfertissima se hostiũ tela iaculatus ab hostib⁹ oppressus morte sua victoriã Romanis peperit. Idẽ in bello Gallico Hetrusco q; fecit Decius filius patrẽ imitat⁹. historia refertur a Liuio Valerio & Cicerone. Deuotũ appellat morti cõsecratũ. Deuoti dicũtur illi qui spiritũ vitam bona p salute amici, cuius sunt amicitię dediti, impendere non recusent: hos Sontiates Galli Soldurios appellant: vt scribit Cæsar in cõmẽtarijs. Hostiles caterue. s. latinorũ. Geminę Acies, Cęsariana & Põpeiana. Rheni turba. Galli & Germani sequentes Cæsarẽ. Petat. i. feriat. petere em̃ aliqñ significat ferire. Horatius. Dente lupus Cornu taurus petit. Peruius, penetrabilis. Hic sanguis. s. meus. Ad iuga cur faciles. quare inquit Cato debent perire illi qui sunt faciles ad ferẽdum imperiũ & iugum: cũ solum me debeant inuadere ferro: qui dominiũ pati non possum: qui iura quãuis nunc inania & sine viribus defendo. Iuguli. Iuguli sunt homini tantũ vt dicit Plynius & sunt duo dexter & sinister, qui loc⁹ letalis est sub collo. Inde dicitur Iugulare. Nõ est opus bello. qm̃ me defuncto nullus amplius erit assertor libertatis & q; pea cõtra oppsso res audeat dimicare. Si fortuna fauebit. vt. s. Põpeius sit victor. Non bene compertum est

Securo me Roma cadat: ceu morte parẽtem
Natorũ orbatũ longũ producere funus
Ad tumulos iubet ipe dolor: iuuat ignib⁹ atris
Inseruisse manus: cõstructoq; aggere busti
Ipsum atras tenuisse faces: nõ ante reuellar
Exanimem q̃ te cõplectar Roma: tuumq;
Nomẽ libertas & inanem ꝑsequar vmbram.
Sic eat: immites Romana piacula diui
Plena ferant: nullo fraudemus sanguine bellũ.
O vtinam cæliq; deis erebicq; liberet
Hoc caput i cũctas dãnatũ exponere pœnas.
Deuotũ hostiles Deciũ pressere caterue:
Me geminę figãt acies: me barbara telis
Rheni turba petat: cũctis ego peruius hastis
Excipiam medius totius vulnera belli.
Hic redimat sanguis populos: hac cęde luat
Quicquid Romani meruerũt pẽdere mores.
Ad iuga cur faciles populi: cur sęua volentes
Regna pati pereunt: me solũ inuadite ferro:
Me frustra leges & inania iura tuentem.
Hic dabit hic pacem iugulus: finemq; laborũ
Gentibus Hesperiis: post me regnare volenti
Nõ opus est bello. Quin publica signa ducẽq;
Pompeium sequimur: nec si fortuna fauebit
Hunc quoq; totius sibi ius promittere mundi
Non bene cõpertũ est: ideo me milite vincat
Nec sibi se vicisse putet. Sic fatur: & acres
Irarum mouit stimulos: iuuenisq; calorem
Excitat in nimios belli ciuilis amores.

¶ Sydera qs. Argumentat Cato se sub tãto tumultu nõ posse quietũ fore. Ordo ẽ. Quis valet: aut vt alij legunt: qs velit spectare. i. inspicere sydera sup. cadẽtia & mundũ. i. cælũ cadẽtem: ipe. s. existens expers metus: quis valet tenuisse man⁹ cõpressas. i. complicatas: quum æther arduus ruat: & cum terra labet. i. cadat aut nutet, pondere. i. mole, mũdi. s. vniuersi, coeuntis. i. in chaos redeuntis, misto. i. confuso: q. d. nemo: vnde addit. ne pro an, gentes ignotæ. i. externæ, & reges. s. gentium diducti. i. diuisi ab vrbe fretis. i. mari, existentes sub alio sydere. i. climate: alij legunt deducti fretis. i. per freta: sequentur. i. permittam ne vt sequentur furorem Hesperium. i. bellum ciuile in Italia ortum & signa Romana: & ego solus agam otia: q. d. non patiar. o superi arcete procul hinc. i. a me, furorẽ. i. insaniã mẽtis vt talia patiar: vt Roma motura id est concitatura

clade. i. per cladẽ, Dacas & Getas populos sub septemtrione positos. Iacobus Bononiẽn. legit Dahas: vt post Beroaldũ notaui. me existente securo, ceu. i. veluti ipse dolor iubet parẽtem. i. patrẽ, orbatũ. i. orbum effectũ, morte. i. per mortẽ natorũ. i. filiorũ, producere longum funus. i. pompã funebrẽ lõgo ordine cũ stẽmatis ductã, ad tumulos. s. natorũ: & iuuat parentem ipsum. i. qđ dicũt in ꝓpria persona, inseruisse. i. occupasse manus. s. suas, ignibus atris. i. funebri rogo, & iuuat ipsum tenuisse. s. inter sepeliendum faces atras. i. funebres, aggere. i. tumulo qui fit ex terra aggesta, busti. i. sepulcri i quo cineres vsti repositi erant, constructo. i. iam cõgesto. Si itaq; hoc in priuato dolore facit parens, ego o Roma. q. d. parens mea, nõ reuellar. i. vi distrahar a te, ante, id est prius q̃ cõplectar te exanimẽ, id est q̃ videbo te & rẽpu. extinctã: & q̃ o libertas sup. Romana, ego prosequar. i. porro seu ampliter sequar, tuum nomẽ & vmbram inanem. i. nũc nullius efficaciæ: quia de libertate Romana tantum nomẽ restabat. Sic eat. i. procedat res: diui. i. dei imites. i. inclementes & nõ placabiles nisi iusta pœna, ferant. i. accipiant, piacula. i. purgamina, Romana. i. pro vitijs Romanis debita, plena. i. non imminuta: nec quouis exẽpto: nullo. i. nõ vllo, nõ fraudem⁹. i. ꝓ fraudẽ priuem⁹ bellũ vllo sanguie. q. d. ne meo qdẽ q̃q̃ summ⁹ sim pacis amator. o vtinã liberet. i. placeret (Alij legũt liceret.) deis cœli. i. supis, & erebi. i. iferis, exponere in cunctas pœnas. i. obijcere cunctis malis a cũctis Romanis ꝓ pœna cõmissoꝝ obeundis: hoc. i. meum caput. i. vtinã possim pro oibus mori & sic placare deos. Caterue. i. acies hostiles, pressere. i. prostraueŕt, Decium. s. patrẽ & filium & postea nepotẽ, deuotũ. i. addictũ morti ob salutẽ exercitus, & ita tñ ab altera parte illi malũ parabatur. verũ geminę acies tã Cæsaris q̃ Põpeij: figant. i. transfigant me, & turba barbara. i. barbarorũ germanoꝝ Rheni. i. a Rheno Cæsarem secutorũ, petat. i. inuadat me telis. s. suis: ego peruius. i. pertransibilis & transfodiendus cunctis hastis, excipiã existens medius vulnera totius belli. & ita non vult vt se mutuo occidant. hic. i. meus sanguis, redimat populos. Q uicquid. s. pœnę, mores Romani. i. vitia Romanorũ, meruerũt: luatur. i. abluatur & persoluatur, hac. i. mea cæde. Cur populi faciles ad iuga. i. ad subiugãdum. i. qui nullius imperiũ recusant: & cur volentes pati sæua regna pereunt. s. mutuis vulneribus: quia adhærentes Cæsari parati erant illius dominationẽ pati: & adhærentes Pompeio, Pompeij. inuadite o Cæsariani & Põpeiani, ferro. i. armis, me solum. i. vnum, me inquã tuentem. i. protegentẽ frustra, quia nimis debilis sum, leges. s. antiquas, & iura ignia. i. inefficacia & quę deinceps nõ obseruabuntur. hic, hic inquã. i. meus iugulus. s. incisus, dabit pacẽ & finem laborũ gentibus. i. nationib⁹ & progenieb⁹, Hesperijs. i. Italicis. Non est opus bello volenti regnare post me. i. post necem meã: quia si nece mea contẽt⁹ fuerit poterit eã sine bello peragere: spõte em̃ & vltro me offeram. Quin. i. cur nõ o Brute: sequimur signa publica. i. sena tus populiq; Romani, & Põpeium ducem? Nec cõpertum est bene. i. nondũ exploratum est nobis & omnino certũ si fortuna fauebit. s. Pompeio vt victor euadat: hunc quoq;. i. etiam hunc non solum Cæsarem promittere sibi ius. i. imperiũ, totius mundi: hoc est monarchiam quã Cæsar postea occupauit: & quã tunc verosimile erat occupare cõstituisse: & ideo Põpeius vincat me milite. i. militante sub eo, nec putet se vicisse sibi. i. ad suã vtilitatẽ vt ipse imperet: sed ad reip. libertatẽ tuendã. Cato sup. fatur sic. i. vt ꝓmissum est ad ipm Brutũ loquit: & mouit. i. excitauit acres stimulos irarũ. i. inflãmauit animũ Bruti acriter ad bella gerẽda sub Põpeio cõtra Cæsarẽ: & excitat calorẽ. i. incẽdiũ irarũ, iuuenis. s. Bruti: qui ꝓpterea q; iuuenis erat facilius accendebatur: nã senes vt sanguinẽ frigidiorem ita vim irascibilẽ sedatiorẽ habẽt: excitat dico in nimios amores belli ciuilis: quia iam procliuis erat, cũ Catonẽ adiret: sed eius oratione vehementius accensus est. sicut Maro dicit æneidos quarto. His dictis incensum animum inflammauit amore.

Deuotus

ordo ẽſt nec non.i. valde cõpertũ eſt:hunc.ſ.Põpeũ ſibi ꝓmittere ius.i.imperium totius mundi. Sententia eſt Ciceronis dicentis Põpeiũ ſi victor fuiſſet:non ſecus facturũ fuiſſe q̃ Cæſarẽ: qm̃ vterq; regnare volebat. Ne ſibi ſe viciſſe putet. Ideo inquit Põpeiũ ſequi deſtinaui ne ſi vicerit, putet ſe viciſſe ſibi.i. priuato cõmodo ſed libertati. Cato hanc de Cęſare & Põpeio ſolebat ferre ſententiam:ait ſe ſi Cæſar vicerit moriturũ. Si Põpeius, exulaturum vt Seneca ſcribit in epiſtolis ad Luciliũ. Iuueniſq; calorem.ſ.Marci Bruti generi.

IACO. Bononi. Dahæ. ¶In ſecundo volumine eiuſdẽ Pharſaliæ legitur.Motura Dacas vt clade Getaſq; ſecuro me Roma cadat. Vbi legitur Dacas quia ſyllaba reluctatur,emẽdamus Dahas. Dahęaũt populi ſuper ſcythas Scytharũq; deſerta a Pomponio collocantur. Necnon a Strabone & Plynio memorantur. De quibus ita Cornelius Tacit⁹. Proſperiſq; prælijs medias nationes ſubegit:ad fluuium Gynden, qui Dahas. Arioſq; diſterminat. hęc Iacobus. Quintianus aũt contendit Dacas legendũ:itaq; nihil mutaui.

SVLPI. ¶Interea. Sole oriente Martiam domũ Catonis veniſſe impetraſſeq; ab eo vt iterũ recipereꝰ tur in coniugẽ poeta iam narrat. Interea,dũ Brutus & Cato deliberant. Fores,oſtia. Martia. Hæc Martij Philippi filia Catoni nupſerat:ſed poſt treſliberos ab ea ſuſceptos, conceſſa eſt Quinto Hortẽſio oratori qui in cauſis orandis ſecundũ poſt Ciceronẽ locũ obtinuit.de ea ſic in faſtis dicit Ouid. Clari monumenta Philippi Aſpicis:vñ trahit Martia caſta genus. Martia ſacrificio deductũ nomẽ ab Anco: In qua par facies nobilitate fuit. Sẽtã caſta, integra. Mœrens, dolẽs. Buſto relicto: quæ a ſepulchro paulo ante diſceſſerat. Irrupit,ingreſſa eſt. Melioris mariti. nupſerat em̃ primũ Catoni qui melior q̃ Hortenſius erat. Vbi cõnubij pretium merceſq; ſoluta eſt: vbi eſt matrimonij officio ſatiſfactũ & ples ſuſcepta:quę eſt matrimonij præmium:nam ad eã ſuſcipiendam inuẽtum fuit. Tertia ſoboles. Tres em̃ filios Catoni pepererat: & cũ conceſſa fuit Hortenſio grauida erat. Fœcunda,parata ad procreandũ. Alios penates.Hortenſij domũ. Impletura, filijs. Geminas do. Hortẽſij & Catonis familias. Permiſtura,cognatiõe iunctura.Nam Catonis & Hortenſij filij germani erãt.Condidit cineres .ſepeliuit Hortenſium. Concita, cõmota. Vultu.qui lacer erat. Effuſas ſolutas. Ingeſta cre. Ingeſtos ſparſoſq; cineres habens in doloris & luctus argumentum.Non alter placitura viro:ſi em̃ culta ad Catonẽ veniſſet eũ offendiſſet.Viro,Catoni q fuit futuruſq; eſt maritus. Dũ ſanguis inerat. Cõſtat hęc oratiũcula ex exordio petitione confirmatione & confutatione. Sãguis inerat:erã iuuenis.& per Ecfaſim dactylũ cõficit.nã tribrachũ Heroicus verſus non recipit: vt nec iambum. Dũ vis materna, dũ mater eẽ poteram. Peregi iuſ.ca. obtemperaui tibi qui me Hortẽſio tradidiſti:& eſt captatio beniuolentię a perſona ſua. Fœta, pręgnans: nã cũ cõceſſa Hortẽſio eſt, grauida erat authore Plutarcho .Laſſis viſceribus,defeſſo & iam ſterili vtero:ſum em̃ an⁹. Exhauſta partuq; reuertor:euacuata filijs: quæ amplius nõ concipiã & pariã. Da fœdera priſci illibata tori:concede cõiugium pudicũ & abſq; venere: eſtq; honeſta petitio. Tori,cõiugij. Inane nomen connubij,ſine vllo effectu & vſu titulũ. Tumulo liceat ſcripſ. Catonis Martia,meo. Nec dubiũ nec dubitare hoĩes poſſit an mea culpa tu me expuleris & repudiaueris:an ſponte tua Hortenſio me conceſſeris. In quo longo queratur: apud poſteros. Primas tædas: primũ maritũ metonymia. Nõ me. nõ venio inquit vt fruar delitijs tuis ſed vt ſolicitudinis & laborũ ſim particeps. Lętorũ ,rerũ feliciũ. Da mihi caſtra

Oratiõis qualitas.

Interea Phœbo gelidas pellente tenebras
Pulſatę ſonuere fores:quas ſancta relicto
Hortenſi mœrens irrupit Martia buſto.
Quondam virgo toris melioris iuncta mariti
Mox vbi cõnubii pretium merceſq; ſoluta eſt
Tertia iam ſoboles:alios fœcunda penates
Impletura datur: gemias ex ſanguine matris
Permiſtura domus:ſed poſtq̃ condidit vrna
Supremos cineres: miſerando concita vultu:
Effuſas laniata comas:concuſſaq; pectus
Verberib⁹ crebris: cineresq; igeſta ſepulchri
Nõ aliter placitura viro:ſic mœſta profatur.
Dum ſanguis inerat:dũvis materna:peregi
Iuſſa Cato:& geminos excepi fœta maritos:
Viſceribus laſſis:partuq; exhauſta reuertor
Iam nulli tradenda viro.da fœdera priſci
Illibata tori:da tantum nomen inane
Connubii,liceat tumulo ſcripſiſſe Catonis
Martia:nec dubium longo queratur in æuo
Mutarim primas expulſa an tradita tædas.
Non me lętorum ſociam rebuſq; ſecundis
Accipis: in curas venio partemq; laborum.
Da mihi caſtra ſeq:cur tuta i pace relinquar?
Et ſit ciuili propior Cornelia bello:
Hæ flexere virum voces:& tempora q̃q̃
Sint aliena toris:iam fato in bella vocante:
Fœdera ſola tamen:vanaq; carentia pompa
Iura placent:ſacriſq; deos admittere teſtes.
Feſta coronato non pendent limine ſerta:
Infulaq; in geminos diſcurrit candida poſtes.

¶Interea Phœbo. Interea inquit dũ ſic Brutus cũ Catone locutus eſt ſol aut dies & cum ſole Martia quõdã Catonis vxor, nunc poſt mortẽ Hortenſij priſtinũ torũ repetens vt ex ordine apperiet qui talis eſt. Interea dũ ita inter ſe agerẽt Cato & Brutus, Phœbo. i. ſole,pellente tenebras.ſ.nocturnas.i. cũ iam luceſcebat, fores.ſ.ædiũ Catonis. pulſatę.ſ.a Martia aut eius comitibus ſonuere.i.ſonũ fecerunt: quas fores Martia.ſ.Philippi filia & nuper Catonis vxor ſed Hortenſio oratori conceſſa, ſancta.i.incorrupta,nõ q; virgo eſſet intacta ab Hortẽſio: ſed q; a nullo prętereq̃ a maritis:quorũ cõmerciũ non aufert vxori ſanctitatem:mœrens.i.dolens buſto. i. ſepulchro cinerũ bene vſtoꝝ, Hortẽſi pro Hortenſij, relicto.ſ.ab ea: quia a ſepulchro ſecundi mariti reuerſa eſt ad priorem:irrupit.i.pepulit aut impulit:Martia inquit,quondam exiſtens virgo.i. integra toris .i.thalamo melioris mariti.ſ.Catonis.Mox.i. paulopoſt, vbi tertia ſoboles .i.tertia proles exiſtens pretiũ & merces cõnubij .i. ꝓpter quã matrimoniũ potiſſimũ inter ethnicos contrahit: eſt ſoluta.i.perſoluta marito:quia tris illi in ſinum effuderat liberos, ipſa Martia fœcunda datur.ſ.Hortenſio, impletura alios penates.i.aliã familiã.ſ.domũ Hortẽſij, ꝓmiſtura geminas domos.ſ. Catonis & Hortenſij ex ſanguine matris.i.ſtirpe materna:ſed poſtq̃ condidit vrna.i.buſto i vrna.i. vaſculo vſtos cineres continente,ſupremos cineres.ſ.Hortenſij ſupremo officio & iuſtis compoſitos, ipſa concita.i. cõmota, vultu miſerando.i.qui facile miſericordiam mereatur, & laniata.i.habẽs laniatas,comas effuſas.i.ſolutas more ſuprema lugẽtium: & concuſſa.i.habens cõcuſſum pectus,crebris verberibus: & ingeſta.i.habens ingeſtos in capillos aut faciem ſuam, cineres ſepulchri.ſ. Hortenſiani. dicit autẽ ingeſta cineres: vt Maro. Nodoq; ſinus collecta fluentis:quia habitus licet pars non ſit vt pars figurate conſtruitur.non placitura, id eſt talis quæ nõ fuiſſet placitura,aliter.i.niſi mœrens & deturpata veniſſet, viro.ſ.priori vtpote Catoni,mœſta ſic.i.in talẽ modũ ꝓfat. aut mœſta ꝓfat ſic vt ſequit. O Cato ego peregi iuſſa.ſ.tua,q me alteri marito tranſmiſiſti habendã,dum.i. q̃diu,ſanguis.ſ.copioſus ad prolis ſuſceptionẽ,inerat ſup.mihi (eſt autẽ tribrachus in ſecundo loco)& dum vis materna,id eſt qua mater fierem inerat mihi.ego fœta.i. grauida aut prągnans,excepi geminos maritos,id eſt ſemen duorũ virorum: aut pertuli venerem duorũ:ego autem reuertor iam viſceribus laſſis.i.effœtis & defeſſo vtero:exhauſta partu. i. pariendo frequenter: nulli tradẽda viro, id eſt nõ eo aio vt tradar viro ad opus venereũ. da.i.concede mihi fœdera illibata,id eſt coniugium caſtum & pudicum,prioris tori.i.in quo olim proli operam dedim⁹. da tantum nomen inane connubij,id eſt famã ſinere: liceat ſup. mihi ſcripſiſſe tumulo.ſ.meo,Martia Catonis,ſubaudi vxor: hic ſepulta eſt aut quid ſimile: nec queratur, id eſt diſputetur dubium.i.vt incertum:in æuo longo.i.longe poſt nos venturo:an ego mutarim pro mutauerim primas tædas.id ẽ priores nuptias,expulſa.ſ.a te propter culpam:an tradita.ſ. Hortẽſio ꝙ me illi conceſſeris.q.d. abole me recipiendo hanc infamiã ne ob culpam credar repudiata:tu nõ accipis me ſociam,id eſt participem(Aldus legit comitẽ:quod licet forte aptius dicaſ: quia tamen nõ eſt veroſimile ab auctore poſitũ nõ poſui) lętorũ id eſt lętarum rerũ,& in rebus ſecundis.i. tempore pacis. da.i. concede mihi ſequi caſtra.ſ.tua:cur ego relinquor in pace tuta id eſt in vrbe cum tu caſtra petiturus ſis:& cur Cornelia Scipionis qui in Aphrica periit filia & Põpeij vxor,ſit propior bello ciuili ſup.q̃ ego. Hę.i.huiuſmodi voces, flexere virũ.ſ. Catonem:& q̃q̃ tempora ſint (vel diceret ſunt) aliena toris.i.nuptijs contrahendis:iam fato vocante Catonẽ in bella:tñ fœdera.ſ.cõiugalia,ſola.i.ſine põpa,& iura carentia põpa vana placent.ſ.Catoni:& placuit admittere ſacris.ſ. matrimonialibus: deos teſtes.i.inuocare eos vt teſtes date fidei. Serta feſta.i. feſtiua,non pendent limine coronato,quia non erat coronatum neq; etiam pendebant: & infula candida non ſup. diſcurrit in geminos poſtes vt ſolebant in feſtiuis & lætis nuptijs.

ſequi. Periculoſq; etiam comitem ad Cornelię imitationem ſe offert.Cornelia, hæceius Scipionis filia fuit qui bello ciuili in Aphrica periit.Eam Pompeius poſt Iuliæ mortem coniugem duxerat.Flexere virũ voces:exoraueꝛe. Aliena toris, non apta nuptijs:quia vterq; erat in luctu,& quia dies nõ erat feſtus in quo viduę ſolebant nubere. Fato,neceſſitate. Sola fœ.ſola coniugij fides. Iura ca. põ. nuptiæ abſq; apparatu. Sacriſq; de.ad te.deos in ſancto connubio inuocare. Solebant autem hos quinq; Iouem adultum: Iunonem adultam: Venerẽ, Suadelam,& Dianam. Grecivero hymenea ad quorum ferẽ imitationem latini etiam Thalaſſiũ ſiue Thalaſſionem in nuptijs repetebãt:non q̃ dẽ q̃ is deus eſſet ſed ominis cauſa.fuit enim vir præclarus optimus & facetus cui in Sabinarum raptu cũ egregia ſpecie virgo a clientibus amiciſq; adduceretur: ne alij illam eriperent, Thalaſſio ſe ducere clamabant: frequenter nomine repetito. & quia res ſucceſſit in rei memoriã & omen, Thalaſſij nomen in nuptijs celebratur. ſiue q̃ Thalaſſionem quaſillum.i.calathum appellabant quẽ nupta cum lanificio ſecum ferebat. Feſta.conon eo more quo alia ſolent fuere hæc coniugia celebrata: nihil enim ornati: nihil tumulti :nihil tibiarum : nihil frequentiæ adhibitum eſt, nulli propinqui : ne filij quidem interfuerunt:ſed ſolo Bruto medio fœdera inierunt. Serta,corone & frondes & rami portas non oranãt. Infulaq; in ge. ſtolam intelligit quæ a ſumma porta in formam infulæ,a qua faſciæ depẽdent, in poſtes extendebatur. Eſt autem Infula mitręſpecies. vel indicat eũ morem cuius meminit Plutarchus. Spõſam em̃ introducentes pellem ſubſternebant,ipſa vero ſecum colũ ferebat & fuſum: viriq; lanuã lana coronabat ac cingebat. Per infulã inſtrumenta illa lanea ex infula ſiue mitella dependentia potes accipere.& repete illud non.

Dij q̃ inuocabãt in nuptijs Thalaſſi⁹

¶Phœbo pellente tenebras,id eſt ſole oriente qui ſuo fulgore tenebras nocturnas expellit. Ita Vergilius. Humentemq; aurora polo dimouerat vmbram. Hortenſi mœrẽs irrupit Martia buſto. Cato poſt diuortium Attiliæ Martiam Philippi filiam duxit vxorem vt Plutarchus ait.Q.deinde Hortenſius Catonis familiariſſimus cupiens beniuolentiã vinculo neceſſitudinis colligare petijt a Catone: vt ſibi filiam Portiam vxorem traderet:quæ illo tẽpore erat nupta Bibulo:eiq; duos filios pepererat: hoc cum Cato diceret eſſe iniquũ Bibulo filiã eripere & illi tradere: non erubuit. Hortenſius a Catone poſtulare vt ſibi Martiam vxorem daret adhuc puellam, & ad procreandos liberos idoneam:cum ipſe Cato ꝓlem numeroſam ſuſcepiſſet. Cum igitur voluntatem Hortenſij intuerentur Cato non denegauit:& ſic Philippo Martię patre hanc permutationem comprobante ſponſalia inter Martiam & Hortenſium celebrata ſunt ipſo Catone preſente. poſt aliquos mox ãnos Cato Martiam recepit viduam defuncto Hortẽſio relictam:cui cum curam rei familiaris cõmiſiſſet Pompeium ſecutus eſt. Auctor Plutarchus. Hanc omnem rem nũc narrat Lucanus. Melioris mariti,ſcilicet Catonis. Tertia iam ſoboles,id eſt

BERO.

postq̃ pepererat Catoni tris filios: quod est pretium connubij: tradita est Hortensio, vt eius similiter domum impleret liberis. Geminas. quoniam filij Catonis & Hortensij sunt fratres ex eadem matre geniti. Supremos cineres, id est reliquias Hortensij. Contusaq; pectus, id est habens pectus contusum, hoc est percussum. figura poetica vt supra. ita apud Vergilium. Nuda genu. Vis materna. s. ad procreandam prolem. Fœta. i. fœcūda vel prægnans: nam grauida data est Hortensio. Fœta eñ dicitur plena: vt apud Vergilium. fœta armis. Item dicit fœta q̃ peperit. Idē. Fecerat & viridi fœtam mauortis in antro procubuisse lupam. Exhausta, euacuata & cōsūpta. Illibata, sine coitu. Liceat tumulo scripsisse Catonis Martia. ita distinguendū est liceat scripsisse in sepulchro tale epitaphiū Martia Catonis. s. vxor, subaudi, hic sita est. Mutarim primas expulsa. sensus est si mēnō recipis nunc dicar abs te fuisse expulsa quando me tradidisti Hortensio. Primas tædas. i. primum cōnubium. Faces eñ quinq; vt supra dixim⁹ ex auctoritate Plutarchi præferebant in nuptijs. Da mihi castra sequi. Apd maiores nostros ingenti turpitudini dabatur si mulier castra sequeretur vt inquit Seruius apud Vergilium dicentem. Sequiturq; nephas Aegyptia coniunx. Vnde nunc Martia petit seduci in castra exemplo Pompeij qui Corneliam secum duxerat, quā tamen deinde reliquit in Lesbo. Tempora q̃q̃ sunt aliena toris, id est matrimonio. Torus eñ lectus genialis intelligitur. Aliena, propter imminentia bella. Festa coronato. Nullę adhibitę sunt voluptates: nulli ornatus: nullæ coronę in postibus Catonis pepēderunt more maiorū. vnde ait Iuuenalis. Nectę corona Postibus & dēsos per limina nectę corymbos. Serta. Cum e floribus fierent serta a ferendo Seruio appellabantur: vt scribit Plynius. Insula candida discurrit. Repete illud non, vt intelligas non discurrit. Iugulæ autem sunt vittę & ornamenta linea quibus sacerdotes in sacris vtebantur: & fores sponsorum ornabantur.

SVLPI. Nuptiarū ritus.

¶ Legitimæ fa. sup. non stant. Nouæ nuptæ ignem & aquam vetabantur attingere. Patrimiq; & matrimi pueri tres ipsas comitabant. vnus præferebat faces, ex spina alba, quia nō tu nubebant: duo nubentem tenebant. Præferebantur autem singulis. v. faces: siue ob quinq; deos quos inuocabant: siue q; nō plures quinq; vno partu edunt: siue q; impar numerus vilius est nuptijs cōuenientior. Par eñ interuallum suscipit & eius paritas aduersatur ac repugnat: impar vero scindi non potest: sed si diuidatur semper cōmune aliquid relinquit. quinarius igitur proprius nuptialis quia impar numerus mas esse dicitur: par fœmina. hæc Plutar. Docet autem diuus Aurelius ex Varrone, q; cum mas & fœmina coiungebātur adhibebatur deus Iugatinus: cū nupta domum ducebatur Domiducus: vt in domo esset Domitius: vt maneret cū viro adebatur dea Manturna. In cubiculum inferebantur simulachra deorum vt ope illorum sine vlla difficultate virginitas auferretur. hi erant, Virginensis dea: vt virgini zona solueretur. Subigus deus vt viro subiiceretur: dea Prema vt subacta ne se cōmoueret & comprimeretur: & dea Pertunda quæ concuteret & penetraret. Itē Venus & Priapus. Iubebatur autem noua nupta super ingentem fascinum id est membrum priapi sedere: qui erat in loco altiori quem indicat poeta inquiens. Torus a. stratum pendulum & erectum in quod ascendebatur gradibus ebore ornatis. Vestis stragulum. Discriminat, diuidit & variat lymbis & lineis aureis. Matrona. quæ nuptam suscipiens coronaret, prohiberetq; limen calcare. Turrita, turriculis insurgens & ornata. Vetuit, nuptam: legitur etiam vitat: nam exemplo quo dam sponsam vitare docebat Plutarchus: pedē vltra exporrecto. qđ quidē ea ratione Plutarch⁹ fieri tradit: quia qui primas mulieres rapuerunt, sic eas domibus intulerunt non ingressæ sunt. an quia eo inuitę ingredi videri volunt vbi pudicitiam sunt amissurę: an id argumento est ipsas: non sponte sed coactas domo egressas fuisse. Seruius ex Varrone dicit: ideo nuptas limen nō tangere ne a sacrilegio inchoarent si depositurę virginitatem calcēt rem Vestę, id est numini castissimo

Par & impar.

Dij nuptiales.

Legitímęq; faces: gradíbusq; accliuis eburnis
Stat torus: & pícto vestis discrímínat auro.
Turritaq; premens frōtem matrona corona
Translata vetuit contíngere límína planta.
Non tímídum nuptæ leuiter tectura pudorē
Lutea demíssos velarunt flammea vultus.
Balthe⁹ haud fluxos gēmis astrínxit amict⁹:
Colla monile decēs: humerísq; hęrētia primis
Suppara nudatos cíngunt angusta lacertos.
Sic vt erat mœsti seruans lugubría cultus:
Quoq; modo natos hoc est amplexa maritū.
Obsita funerea celatur purpura lana.
Non solíti lusere sales: nec more Sabíno
Excepit tristis conuítia festa marítus.
Pignora nulla domus: nullí coíere propínquí:
Iunguntur: acíti contentiq; auspice Bruto.
Ille nec horrificam sancto dímouit ab ore
Cæsariem: duroq; admísit gaudía vultu.
Vt primum tolli feralia viderat arma
Intonsos rígidā in frontem descendere canos
Passus erat: mœstāq; genis increscere barbā.
Vni quippe vacat studíis odíisq; carenti
Humanum lugere genus: nec fœdera prísci
Sunt tentata tori: iusto quoq; robur amori
Restitit. hi mores: hęc duri immota Catonis
Secta fuit: seruare modum: finemq; tenere:

Naturamq; sequí: patrięq; impendere vítam:
Nec sibi sed totí genitum se credere mundo.

¶ Legitimęq; Graphice describit ea defuisse quæ in lętis nuptijs adesse solebāt & nō minus diligenter commemorat quæ omissa sunt q̃ cōmemorasset si affuissent. Ordo autem dependet a superiore. Et faces legitimæ, id est quæ legitime nubentibus præferri solebant, sup. non stant, aut dicamus stant, id est otiosæ sunt & non exercentur: sed melius propter sequentia repetetur non, vt sit non stant, id est non sunt paratæ: & torus accliuis. i. sursum tendens, gradibus eburnis, id est ex ebore factis in quē noua nupta in lætis nuptijs ascendere solebat: nō stat in illis nuptijs, & vestis. i. stragulum non discriminat. i. nō interdiuidit & distinguit, sup. torum auro picto, scilicet acu opera Phrygionū. i. tale coopmentum non ponebatur tunc super torum: & matrona gubernare solita sponsam, p̃mens frōtem, scilicet sponsæ, corona turrita, id est turriculis ornata, sicut in Francia liliolis ornatur: nō vetuit contingere limina, scilicet mariti planta translata aut tralata. i. dū trāsferrēt in domū mariti: quia mali putabatur ominis: & flāmea sup. indumēta, luthea. i. luthei coloris, tectura. i. abscōsura leniter. i. ita tenuiter vt tamē cōspici posset: pudorē timidū nuptę. i. ruborē quē nupta timida ex verecundia contraxit, nō velarunt tunc, vultus demissos, id est in terram missos præ pudore. Et baltheus id est cingulum nuptiale, haud. i. non astrinxit gemmis. i. fibulis gemmatis, amictus fluxos, id est diffluentes: monile decēs id est aptū ornamētum colli, non cingit colla: & suppara, id est superiora indumenta linea angusta. i. astringētia membra, hęrentia, id est inhærentia in aliis nuptijs primis humeris. i. primis humerorum partibus quæ se primæ offerunt inspicientibus, non cingunt lacertos, nudatos: quia neq; nudati erant neq; cincti supparis. Sed ipsa existens sic vt erat seruans lugubria. i. ad luctum pertinentia, cultus mœsti quia funebris, quo q;. i. & quo (sunt enim duę dictiones vnde prima producitur: nec est tamen a quisq; sed a quo & q; complexa non composita vox) & modo quo est amplexa natos. s. filios, quos apud Catonē inuenerat, complexa est maritum. s. Catonem. purpura. i. vestis purpurea, obsita, id est circundata, lana funerea, id est lugubri & ad funus pertinenti, celatur, id est occultatur: & non conspicitur. sales, id est facetī sermones & ridicula dicteria, soliti, scilicet adhiberi nuptijs, non lusere, id est non fecerūt preludia aut iocos: nec, id est & non, & maritus tristis, aut quia tristis tunc erat Cato, aut quia inuitus semper cogebatur audire conuitia, non excepit, id est non audiuit, more Sabino, id ē Fescennino, conuitia festa. i. festiua scōmata. Nulla pignora domus, id est nulli filij Catonis & fortassis Hortensij, coiere. i. conuenerunt ad significandum iam vnā esse familiam, & nulli propinqui coiere, quia Cato & Martia iunguntur taciti. i. tacentes, aut latentes, contenti Bruto Auspice. i. præside nuptiarum præsertim pro viro: cum pronuba sit pro sponsa. ille. s. Cato, nec dimouit ab ore sancto. i. inuiolato & rigidæ virtutis Cæsariem rigidam. i. rigorē indicantem, videlicet ob longam barbam (aut capillos promissos in faciem: sed malim de barba intelligi quæ Cesaries dicitur q; cędi posset) & admisit gaudia, id est oscula aut festiuitatem nuptialem, vultu duro. i. rigido: quia ipse passus erat canos. s. capillos, intonsos descendere in frontē rigidam, & barbā mœstam. i. indicē mœroris, increscere genis. i. maxillis suis: quippe, quia certe, vacat. i. otiū & opportunitas ipsi ē vni. i. soli, carēti studijs, id est fauore partis vnius, & odijs alterius. i. qui nō fuerat simultatibus & factionibus implicitus, lugere genus humanum, id est miserā sortem generis humani quod propter duoꝝ ambitionē tot cladibus erat afficiendum. Nec fœdera prisci, id est pristini tori sūt tentata: id est licet consuetudinē longā habuerat cū Martia: & ita pronior ad eā esse poterat: tamen non habuit rem cum ea: & robur. i. rigida constantia, restitit quoq;. i. etiam amori iusto. i.

Vngere postes.

Nuces spargere.

Cingulū nuptæ.

Flāmeū. Flamica.

Lutheus.

Baltheus

Suppar⁹.

Auspex. Paranymph⁹.

Secta.

consecratam. Solebat præterea noua nupta lupino adipe postes mariti vngere: ne quid malī medicamenti inferretur: vt Ply. ait. Solebat & mariti coma hasta discriminari: solebat & nuces spargere tanq; puerilibus rebus renuntiās. Cingulū quoq; noue nuptę ex lana ouis herculaneo nodo ligatum vxori dissoluebat: ominis gratia, q; Herculanus. lxx. liberos reliquisset: vt auctor est Festus. Iungebantur autem in tenebris verecundiæ præsertim causa seruandę. Auctore Plutarcho. Non timidum. non velauit se flammeo. Flammeo enim amicitur nubens ominis boni causa, q; eo assidue vtebatur Flaminica, id ē Flaminis vxor: cui non licebat facere diuortium. Erat autē Flammeum velum coloris flammæ. Luthea. Lutheus color est ruffus dilutior: vt inquit Gellius. Pudorem timidum, ruborem quem trahit ex verecūdia mista timiditate. Demissos, inclinatos & verecundos. Baltheus, zona bullis & gēmis ornata, qua pretiosam vestem incingunt. Monile, colli ornamentum. Suppara. Supparus vt ait Festus est vestimentū pu ellare lineum quod subucula, id ē camisia dicitur. A Franius dixit: Puella nō sum supparos sinduta sum. Nonius tradit Supparum esse lintheum femorale vsq; ad talos pendens: di ctū q; subtus appareat. Poeta tamen per suppara indicat maniculas q̃a sūmo humero ad imū brachiū angustę producuntur. Hęrentia humeris, quę inherent & apparent in humero rum summitate. Angusta, stricta. Cingūt, circundant. Nudatos, seminudos, quia angusta Lugubria mœsti cultus, luctum & squalorem erat enim sordidata & pullata. Quoq; modo, eadem pietate & integritate. Purpura, vestis purpurea. Obsita, circundata. Terēti⁹. Annis pannisq; obsitus. Sales soliti, ridicula dicteria quæ dici in nuptijs solent. More Sabino, more Fescennino. Fescennini eñ versus canebātur in nuptijs ex vrbe Fescennina allati quæ a Sabinis trahebat originem: siue ita dicti quia fascinationem putabantur arcere. Catullus in epithalamio. Ite concinite in modū nec diu taceat Fescennina locutio. Cōuitia festa, maledicta festiua. Excepit, audiuit. Nulla pignora, nulli filij Catonis & Martię. Coiere, conuenerunt. Auspice. Auspex est quipręest nuptijs celebrandis. idē dicit & Paranymphus. fœmina vero pronuba appellatur. Qñq; vero Auspex est militię dux. Ille nec horrificā. eodē horrore & squalore, quo erat Cato nuptias fecit. Horrificā, horridā & venerabilē. Cesariē, quā nutrierat. Duroq; admisit gaudia. nō tulit præ se lætitiā. Vt primū tēpus. indicat ex quo fuit in luctu Cato. Tolli arma feralia, geri bellum ciuile sumptis armis. Rigidam, seueram. Increscere, valde crescere. Vni quippe. Ratio qua hunc habitum sibi assumpsit. Vacat, vacuū est, & decēs. Studijs odijsq; carenti: qui neq; gratia, cupiditate, aut ambitione, neq; odio mouebatur sed ipso honesto. Nec fœdera prisci. nec cum vxore rem habuit: tantaq; fuit abstimentia: vt etiā ab honesta sibi venere tēperauerit. Robur, cōstantia & cōtinentia. Hi mores. De vita & moribus Catonis Catilinā Sallustij lege. Secta, institutū &

habitus animi: dicta a seco quod est sequor & teneo. grece heresis dicitur. Immota, constās Modū, modestiam. Tenere, intelligere & prospicere. Naturamq; sequi. qua duce vt inquit Cice. errare non possumus. Patriegq; impendere vitam. i. mori pro patria: pro qua vt Cice. ait, vir bonus nō dubitet mortem occumbere modo sit ei profuturꝰ. Nec genitū sibi: nec natum ad suam vtilitatem.

BEROALDVS.

¶Gradibus accliuis eburnis stat torus. repetenō. Torus autē genialis gradibꝰ eburnis ascendi solebat: & sic stabat accliuis. Eburnis, ex ebore. pretiofū autem ebur est ex dentibus Elephantorū: sed propter penuriam ceperūt ossa quoq; secari in laminas: vt auctor est Plynius. Et picto vestis discriminat auro. semp subaudi illud nō. Vestes autem attalicas intelligit. Aurum em̄ vestibus intexere in Asia inuenit Attalus rex. vnde nomē Attalicis inditum est. auctor Plynius. Turrita corona. Noua nupta corona turrita in honorē Cybeles ornata ibat ad maritum: quod in nuptijs Martię omissum est. Translataq; vetat contingere limina. Ianuę Vestę quę dea castitatis est dicta sunt. Vnde nubentes puellę limen non tangunt. Ne numini dicatum locum calcantes piaculum cōmittant pudicitiam depositurę: vt scribit Seruius allegans hunc versum Lucani. Plutarchus vero ait, ideo sponsas maritalis domicilij limen nō tangere sed sublatas ilico a præsentibus intromitti: vt vim illam quam Sabinis fœminis olim intulit Romulus testificarentur. Verum hæc religio a Martia obseruata non est. Luthea Flāmea. Flammea sunt velamenta purpurea: quibus nouæ nuptæ ornabantur ad velandum pudorem. Martialis. Flammea texuntur spōsę. & Iuuenalis. Lōgos habitus & Flāmea sumit. Prętera Flāmeum erat vestimenti genus: vt apud Festū. Luthea. i. rubicunda. Color em̄ Lutheus, rubicundus: vt scribit Seruius. Baltheus. Cingulū quo noua nupta cingitur dicit Ciniugilū vt ait Festus. Zonā sponsę spōsus in toro soluebat. vnde ait Catullus. Quod zonā soluit diu ligatā. Monile. Segmētū intelligit qđ est ornamētū gutturis: vt ait Seruiꝰ. Hūerisq; hærentia primis Suppara. Suppara sunt vestimēta linea puellaria vt ait Festus. Vñ Afraniꝰ. Nunquid puella sum supparo si induta sū. Prętera suppara dicunt minuscula vela q̄ in alto oēs habēt naues. vt tradit Seneca. hic accipit p velo potiꝰ q̄ p camisia quo humeros tegebāt nouę nuptę. Quoq; mō natos. quē admodū osculo casto & amplexu pudico excipiebat filios ita amplexa est Catonem. Funerea lana. i. vestea qua vtimur in funere. Soliti. i. in nuptijs. Sales: ioci, vrbanitates, dicteria. Catullusꝰ. Nulla in tā lōgo corpe mica salis. Nec more Sabino. Fescēnini sunt versus procaces qui in nuptijs cantabantur: carmina in sponsum iocularia continentes. dicti a Fescenninis populis Sabinorum. vñ ait Catullus. Procax & Fescennina locutio. Contentiq; auspice Bruto. hoc sumptū ex more Romano. Apud em̄ Romanos Auspices in nuptijs interponebantur: veteris cōsuetudinis vestigia vsurpantes. Auctores Cicero & Valerius. Vñ ait Tranquillus. dote inter Auspices consignata. Dicūtur autē Auspices ab aue spicienda. solebāt em̄ auiū spectare volatū. Ille nec horrificā. Cato ex quo die secutus Pompeium exijt vrbe neq; capillos neq; barbā deposuisse ferē. vt Plutarchus ait. quod nunc docet Lucanꝰ. Canos albentes capillos. Nec fœdera. i. coitꝰ. Seruare modū. vt ait Hieronymꝰ, Optimus est in oī re modus & laudabilis vbiq; mensura. Naturamq; sequi. Hoc a Cicerone sępissime dictū naturā esse sequendā tanq̄ optimā viuendi ducem. Nec sibi sed toti. Placet Stoicis homines hominum causa esse generatos. & vt præclare scriptū est a Platone, Non nobis solum nati sumus: ortus quoq; nostri partem patria vendicat, partem amici.

SVLPITIVS.

Edendi ratio.

¶Huic epulę. Laus a temperātia. Nam vt ad Herennīū Cicero ait. Esse decet vt viuas, nō viuere vt edas. Esq; vetus Socratis dictum vt Seneca ait. Ede citra crapulā: & bibe citra ebrietatē. Vicisse famem, pellere famem, non oblectare se. Magnicq; penates. domum habebat paruam non ad luxum & delitias: sed ad vsus vitę necessarios & vt esset ab hymbribꝰ tutus. Hirtam, asperā & pilosam. More Quiritis Romani. more illorum Sabinorum: qui

Quirites

facti fuere ciues Romani. Quirites em̄ a Curibus Sabinorum oppido dicti sunt: qui Romuli tempore in vrbem habitatum se contulerunt. Veneriq; hinc solum coibat vt filios procrearet. Pater vrbi. fouebat enim & pientissime tuebatur eam. Maritiꝰ, fidus custos & socius. Rigidi honesti, seuerę virtutis. Quip pe vtait Sallustius, Huic seueritas dignitatē addiderat. & paulo post. At Catoni studium modestiæ & decoris, sed maxime seueritatis erat. In commune, erga remp. & omnis homines. Subrepsit, subintrauit. nunq̄ enim in sua vita & in actibus suis voluptates admisit. Nata sibi. nam inficere eum non potuit.

BERO.

¶Magnicq; penates. Vt inquit Valerius Cato debito & legitimo. hi. i. huiusmodi fuerunt mores & hæc fuit secta, id est institutū vitæ, immota. i. immobilis, Catonis duri. i. rigidi & infrangibilis: vt cuius constantię scđm Ciceronē in officijs cōgruit potius sibi. mortē consciscere q̄ dominū ferre. fuit dico secta, seruare modum. i. temperātiam atq; modestiam, & tenere, scilicet animo. i. pręmeditari finem, & sequi naturam vt qua duce errare nō possumus modo deprauata non sit: & impendere patrię. s. cōseruandę, vitam: & credere se genitum esse non sibi, supple soli, sed toti mundo, id est ad vtilitatem omnium.

Huic epulæ vicisse famem: magnicq; penates
Submouisse hyemem tecto: pretiosaq; vestis
Hirtā membra super Romani more quiritis
Induxisse togā: veneriscq; huic maximus vsus
Progenies: vrbi pater est: vrbicq; maritus:
Iustitiæ cultor: rigidi seruator honesti:
In commune bonus. nulloscq; Catonis in actus
Subrepsit: partēq; tulit sibi nata voluptas.

¶Huic epulæ. Prosequitur mores Catonis. Epulæ, sup. sunt huic, scilicet Catoni, vicisse famem. i. ideo edebat vt famem pelleret: & magni penates. id est lares, seu ędes sunt huic submouisse, id est vt posset submouere hyemem, id est sæuitiam cœli, tecto, id per tectum suum: & pretiosa vestis est huic induxisse super membra sua togam hirtam, id est pilosam, more quiritis, id est prisci ciuis Romani ex Sabinis orti. & maximus vsus veneris est huic progenies, id est ideo operam dabat Veneri vt progeniem excitaret. est pater, id est fautor &

nutritius vrbi, scilicet Romæ: & maritus, id est coniunx, hoc est socius vrbi: cultor iustitiæ: seruator, id est conseruator honesti rigidi, id est seueræ virtutis in se. Bonus, id est comis & vtilis in commune, id est in rempublicam. & voluptas nata, id est innasci solita mortalibus, in nullos, id est non vllos, nō surrepsit aut subrepsit, id est non clam irrepsit in vllos actus Catonis. & non tulit sibi partem ex actibus Catonis.

Interea trepido discedens agmine Magnus
Mœnia Dardanii tenuit Campana coloni.
Hæc placuit belli sedes: hinc summa mouētis
Hostis in occursum sparsas extendere partes
Vmbrosis mediam qua collibus Apenninus
Erigit Italiam: nullo qua vertice tellus
Altius intumuit: propiusq; accessit olympo.
Mōs iter geminas medius se porrigit vndas
Inferni superiq; maris: collesq; coercent.
Hinc Tyrrhena vado frāgētes æquora Pisę:
Illinc Delmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
Fontibus hic vastis immēsos concipit amnes:
Fluminaq; in gemini spargit diuortia ponti.

¶Interea &c. Redit ad narrationem belli dicens. Magnus, scilicet Pompeius discedens, scilicet Roma, interea dum Cato Martiam recepit, agmine trepido, id est festino & anxio, tenuit mœnia Campana, scilicet in Italia, coloni Dardanij, id est Capuæ vrbis a Capy Dardanio seu Troiano dictæ. Hæc sedes belli, id est vbi bellum confirmaret, placuit, scilicet Pompeio: & placuit extendere hinc, id est ab hac vrbe aut sede, partes, id est cohortes ac copias sparsas. id est diuisas & ex diuerso venientes, in occursum hostis, videlicet Cæsaris, mouentis, id est molientis, summa, id est prælia, aut summa, id est difficillima quæq;, sup. ea parte qua Apenninus (Sic idonei scribunt. sunt tamen qui a pœno apœninus scribi velint) mons ille dirimens Italiam fere mediam, erigit, id est extollit Italiam mediam, id est in medio sui, collibus vmbrosis, id est iugis syluosis, qua scilicet parte: tellus, scilicet Italica, nullo vertice intumuit altius q̄, scilicet Apennini montis, & nullo vertice accessit propius, olympo q̄ illo. Mons. progreditur ad describendum Apenninum dicens: mons, scilicet Apenninus existens medius porrigit, id est extendit se inter geminas vndas maris inferni quod & tyrrhenum dicitur: & superi quod & Adriacum: & colles coercēt sup. eum. hinc. i. ex vna pte, sup. sunt Pisæ frāgētes equora Tyrrhena vado. Illic. i. ab altera vi delicet supera parte seu maris Adriatici, Ancon vrbs illa in piceno sup. est obnoxia. i. obiecta fluctibus Delmaticis, a Delmatia venientes. scribitur autē a Stephano Δελματία. hic. s. mōs cōcipit. i. gignit immēsos amnes fluctibus vastis. i. valde amplis: q̄ pro et, spargit. i. diuidit flumina in diuortia. i. diuerticula gemini ponti. i. maris superi & inferi.

SVLPI.

¶Interea. Perterritus Pompeius falso nuntio, breui Cæsarem esse Romam venturum fugam ex vrbe arripuit Capuam: vbi cum se natu se confirmauit atq; collegit: constituens legiones quas antea acceperat a Cęsare in Apulia hybernantes contra Cæsarem mittere: qui Aretium Pisaurum Fauum & Anconā singulis cohortibus iam occupauerat. Trepido agmine, timido impetu & motu vel multitudine. Mœnia Campana. Capuam quā Capys Troianus fertur ędificasse. vt indicat Suetonius & Vergilius in. x. & Capys hinc nomē Campanæ ducitur vrbi. Alij Capuam dictā volunt a camporum latitudine. alij a Capi, id est falconis augurio. Extendere partes: mittere & diuidere cohortes & copias. In occursū hostis, contra Cęsarem mouentē bella. Apœninus, mons qui per mediam & vniuersam Italiam in longum extenditur. Qua erigit Liguriam/ Galliam/ Hetruriam/ Vmbram/ Picenos/ Brutios/ & Marsos intelligit. Nullo vertice: nullo monte & altitudine. Intumuit propius Olympo: erexit se vicinius cœlo, Mons inter. Apœnini mira descriptio: cuius dextrā partem esse dicit ad Tyrrhenum mare meridiemq; conuersam: sinistram vero ad Hadriaticum. Inferni Tyrrheni, quod est ab inferiori Italiæ parte. Nam orbis terræ in meridiem pēdet. Superi. Hadriatici. Hinc, a dextra. Frangentes æquo. apud quos frangitur mare Tyrrhenum in locis vadosis & non profundis. Pisę dictę, a Pisa oppido in Achaia vnde sūt oriundæ. Nestoris enim milites ab Ilio renauigantes illuc delati eas condidere. Coercent col. stringunt ipsam Italiam, quæ vt ait Mela tota angusta est & alicubi q̄ vnde cœpit angustior. Plynius eam frondi quercus comparat. Ancon, oppidum in Piceno ad Hadriacum mare Cunero promontorio oppositum dictumq; ab Ancon quod, est cubitus: est em̄ in ipso littoris flexu. Obnoxia, repercussa: & quæ fugere fluctus non potest. Delmatios. a Delmatia venientes, quæ Macedoniæ regio est contra Hadriacum mare spectans. Hic, mons. Concipit amnes: gignit fluuios. In diuortia: in diuerticula & in diuersa maria: quæ quasi diuortio, id est discordia & diuisiōe quadam sunt separata. Gemini pōti, Hadriaci & Tyrrheni.

Capua. Apœninus. Pisę. Ancon. Delmatia. Diuortiū

BERO.

¶Mœnia Dardanij tenuit Campana coloni. Pōpeius ab vrbe discedēs cōtulit se vna cum cōsulibꝰ Capuā: vt Cicero & Cęsar ostendūt. Est aūt Capua Cāpaniæ caput: vt ait Liuius. quondā inter tres maximas Romā Carthaginēq; numerata: vt inquit Florus. dicit Capua: vela cāpo, vt ait Plynius. vel quia est Cāpanię caput & Metropolis vt auctor est Strabo. vel a Capy Troiano qui Capuæ fuit conditor: vt tangit Tranquillus. propter quod Lucanus nunc appellat mœnia coloni Dardanij. i. Troiani a Dardano filio Iouis & Electrę: a quo Troiani Dardanidę nuncupāt. Hinc fūma mouētis. ordo est. Placuit hinc extendere partes sparsas in occursum hostis. s. Cæsaris mouētis summa. i. cōcitātis oīa & molientis imperiū. Apenninus. Apenninus mōs Italiæ amplissimus perpetuis iugis ab Alpibus tendens ad Siculū fretū p totā discurrit Italiam: vt scribit Plynius. ex Apennino flumina multa partim in Adriacū partim in Tyrrhenū ma

re delabunt. de quibus multa nũc Lucan⁹ loquit: data narrandi occasione. Erigit Italiam. expressit altitudinẽ
Apennini quem dicit propius hoc est vicinius accedere Olympo. i. cœlo. Mõs. s. Apennin⁹. Inferni superiq̃
maris. Mare superũ dicit mare Adriaticũ. Inferũ vero Tuscũ. inter hęc duo maria pcurrit Apẽninus. Pisę. Pi-
sa siue Pisę, vtroq̃ enĩ nũero dicit, ciuitas est Hetruriæ orta a Pelope, Pisisq̃ Pelopõnessi vt scribit Plyni⁹. Vñ
ait Vergili⁹. Alpheę ab origine Pisę Gens Hetrusca solo. Frãgentes ęquora Tyrrhena: quia sitę sunt in littore
inter Auserem & Arnũ amnes. Illinc, ex latere maris Adriaci. Ancõ. Ancon a Siculis cõdita ẽ apposita pmõ
torio Cumero in ipso flectentis se orę cubito: vt testat Plyni⁹. Dicit obnoxia fluctibus Delmaticis: quia verbe
ratur vndis veniẽtibus a pte Delmatiæ cui e regione collocata est. Delmatia enĩ pars est Illyrici: quæ ad mare
Adriaticum spectat. Hic, scilicet Apenninus.

M. ANTONIVS SABELLICVS.

¶Hæc Beroaldus. ad quę verba Sabellici, quia breuia sunt, simul addã. Iussa (inquit) mihi tam posse sequi
q̃ velle necesse est: multa quidẽ volũt hoĩes quæ obire nõ possunt. Sed multo plura sunt, q̃ quia hoĩes possint
[Ex prio Pharsa.] velle debẽt: pſertim si honesta sint: quare vide ne cõuerso ordine emẽdatior sit lectio: vt sit tã velle mihi q̃ pos-
se necesse est. Nec multo post scribitur. Castraq̃ Vogesi curuã sup ardua ripã. Referuntq̃ oẽs ripã ad Mopsã
fluuiũ: qui ex Vogeso monte labit: quũ nulla interim fluminis fiat mentio. Dic rogo non multo melius sit cur
[Rupẽ.] uam rupẽ legere? vt mons decliuus & rupib⁹ pdit⁹ intelligat. Iã qd loco nõ multũ diuerso legunt. Cohibebant
[Cohibẽtia.] Lingones armis: si attentius spectes id verbũ sine recto casu est, quare vide ne Cohibẽtia sit verior lectio: vt ad
signa referatur. Nunc inter Rhenũ. neq̃ nunc legerim neq̃ tunc: quod quidã faciunt. Sed Hunc: vt ad Cæsa
[Hunc.] rem referas. Nec si quis Nemęum Phœbe leonẽ legat, satis emendate id faciat. Nemee, vnde vox est primam
[Nemeęũ.] corripit. Martialis. Nemee frõdosa leonẽ. nisi forte pẽthimemeri factũ defendat: tu vide an Nemeęum multo
[Minasq̃] recti⁹ legi possit. Quẽ tela manusq̃. Sed minas fortassis melius sit: nisi ad externa auxilia id referas q̃ Pharsa-
[Ex scdo.] licę pugnę interfuerunt. Desiluit percussus humo. Sit haud dubie ordo & sensus durus nec multũ distans a
nugatione si sic scripsisset poeta quasi desiliens fuerit in cœlũ abiturus: & non ad ima. Preterea cũ desilit nõdũ
[Dissiluit.] percussus humo est. Sed cur nõ potius dissiluit reponat argutulus hic, pro desiluit: vt vnus aliquis percussus
& afflictus solo exanimatus sit dissilientibus visceribus. Verg. æraq̃ dissiliunt. Perpende vim verbi & statue
vtrũ velis. Quid illud? Illic Dalmaticis, nõne & videbis libeat ne Delmaticis poti⁹ legere q̃ Dalmaticis? Appi
[Delmatia] anus a Delminio Delmatiã noĩatam existimat. Cuius opinioni astipulatur vetus epigrãma in ipsa terra nup
refossum. vbi prima syllaba nois cũ e litera notatur. Nec illud multũ quadraret poetæ: si poeta sic scripsisset vt
[Erix.] legitur vulgo: eodẽ libro. Vt maris Aegęi medias si celsus in vndas Depellatur Erix. Erix Siciliæ mons est.
secundũ Aetnam omniũ qui in ea insula sunt maximus: vt Polybius scribit. At Sicilia procul ab Aegæo est
[Athos.] Ionij maris & Cretici vastitate interiecta. Vide proinde ne Anneus Lucanus Athos & nõ Erix scripserit, qui
[Deferret.] ad Aegęum pertinet. Est is in ora Macedoniæ: qua Aegęo alluitur. Quid q̃ ne hoc quidem placebit: In medi
[Ex tertio] um differret Athon: quin vt tua est solertia reponas fortassis deferret. nec inepte arbitror. Quo te Fabriti⁹
[Regi.] regni non vendidit auro. Ego nõ regni. Sed regi, Pyrrho videlicet proditũ a Lucano suspicor: q̃q̃ haud mul
tum a vero distet id qd hodie legitur. tu vtrũ malis videas. Talis quidem aut nõ multum diuersa videri possit
particulę inflexio ĩ eo qd supra est. Nullasq̃ feres sine sanguine sacro Sparsas raptor opes: vt sit ordo nullas fe
[Nisi.] res opes sine sacro sanguine: qd si recipias non erit quo sparsas referri possit: multo proinde verior sit lectio si
vbi sine est nisi reponatur: quadret enĩ haud dubie multo melius ordo si dicas non feres opes nisi sacro sangui
ne. i. tribunitio sparsas. Vides credo qualia hęc sint: tu qd sequi velis tecũ statue. admonere est hoc: nõ legẽ fer
re. Potes etiam ni graue est & illud pensitare: quando ita receptum est vt quoniam dictio carminis vnius inolu
[Mistura.] it eodem libro. Legitur enim. Ora tot immensæ comites missura ruinæ: an mistura æquior sit lectio: enĩ vero
qui venerant non erant missura sed mistura comites immensæ ruinæ. Potest & illud venire in dubium scripse-
rit ne poeta loco non multum diuerso: Conserta cadauera puppes: an conferta potius: & si vtrunq̃ stare potest
[Conferta] laudabis fortasse magis cõferta. Multo audaci⁹ possis in hoc qd sequit tuũ imponere iudiciũ: vt vbi cõtiguo
[Desedit.] pene loco legere est Descẽdit in vndas: desedit malis esse. Sed tã hoc q̃ qd sequitur videbis: probes ne magis
[Ex q̃rto.] abductũ quoties: an quod recepta nunc habet lectio adductũ? Et mox in quarto Abducto fine libentius au
[Abducto] dies quis nescit q̃ adducto. Parua quies miseris. cognosce quæ sequantur totũq̃ locum altius rimare: place
[Ex qnto] bit haud dubie magis: parta q̃ parua. & infra magis fortasse pbes vẽtis pereuntib⁹. i. remittẽtibus q̃ patiẽtib⁹.
[Parta.] Pompeiana canat nostri modo militis vmbra. Vide ne noti sit magis probabile. nam cur nostri si ad Ericto
[Pereuntibus.] referatur? Iã & in septimo vbi illud est per varias fortuna notas: nisi casus & tẽpestates intelligantur: verior
lectio videri possit natura. attende quæ sequuntur: & boni consule. Velis præterea libro eodem non mixta ple
[Ex lib. vi] be vt vulgo legitur tenere: an cõmixta potius. videbis postea: si quod cæteri teneas: sentire videaris tantum no
[Ex li. vii.] biles concidisse: quod fieri non potuit. Et totum mutare diem. dic rogo putas ne ab vllo fando auditum aut
[Ex li. viij] lectum aliquando: muto vestem pro eo quod est moueo aut excutio: muto vrbem pro cõcito & commoueo?
neges credo. qd si sic est cur non motare plus placeat: quod a moueo est? nisi forte malis accipere mutationem
pro exilio: vt dicat Pompeius se in aliam mundi plagam iturum vbi exul esse velit: quod omnino diuersum
sit ab eo de quo agitur. Par quæstio incidit ex eo quod eodem libro scribitur. At magni quum terga sonent: q̃
apte dicantur pectora sonare ferro, vides credo. Cur proinde non libeat suspicari librariorum incuria esse fa-
[Fouent.] ctum sonent: pro eo quod poeta fouent scripserit: vt sit dum magni pectora fouent ferrum & non ferro, per-
mansisse in eo decus oris. Nec illud multo magis placeat: vt ingenue dicam: quod ab Icario littore Cypri le-
[Idalio.] gitur: quum Icarium mare nihil ad Cyprum pertineat: suspicabar a poeta Idalio fuisse scriptum: non Icario:
[Promissa] sed tu de his maturius statues. Tale est propemodum illud. Auroræ præmissa dies: sed aurora diei præmitti-
tur: non dies auroræ. quare verior lectio videri possit promissa non pmissa: vt ab aurora intelligatur dies pro
mitti illius splendore. Legas præterea si totum locum spectes eodem loco inuersa tellure sedent non inuisa. &
si plane apparet: quid sibi velint huius lectionis assertores. Sed hi parum diligenter pendunt totum locum.
[Ex lib. ix] sic enim ille loquitur: si nondum ossa sedent subruta fluctu inuersa tellure. i. euersa. Qua niger astriferis
connectitur axibus aer. Vix sanæ mentis aliquis credat poetam astrorum scientiæ peritissimum astrorum

axes quum de planetis haud dubie loquatur dicere maluisse, q̃ apsides, quę sint extremę partes, & velut circũ
ferentiæ orbium: quibus planetæ vehuntur. vide igitur ne astriferis apsibus scripserit poeta p apsidibus: vt [Apsibus.]
strilibus, pro strigilibus. De Apsidibus planetarum, vide Plinium. Quid q̃ proximo loco libentius legerim
internos, q̃ ęternos: sed vtrũq̃ tibi integrũ reliquo. Inqt ille alius, post te fata seqr: vide ne parũ vere sic legat
sitq̃ popularior lectio, quia verior, post tua fata sequar: vt te dicat qsquis fuit ille quẽ poeta facit loquentem
nullum sequar ducem post tuam mortem: o Pompei te solum secutus in bella. Et hoc demum perspice, an at
tulit pro abstulit recte reponi possit vbi illud est. Qua pelago nomen nephelias abstulit helle. Audio qd abstu [Attulit.]
lit sibi velit: sed verius videtur attulit: vt sit Helle suo appulsu morte obita nomen attulit pelago. sed hęc vt sę
pe testatus sum parenęsis est.

In lęuum cecidere latus: veloxq̃ Metaurus
Crustumiumq̃ rapax: & iũctus Sapis Isauro.
Senaq̃: & Adriacas q verberat Aufid⁹ vndas:
Quoq̃ magis nullũ tellus se soluit in amnem
Eridanus fractas deuoluit in ęquora syluas:
Hesperiãq̃ exhaurit aqs. hũc fabula primum
Populea fluuium ripas vmbrasse corona.
Cũq̃ diem pronum transuerso limite ducens
Succẽdit Phaeton flagrantibus æthera loris:
Gurgitibus raptis penitus tellure perusta
Hũc habuisse pares Phœbęis ignibus vndas.
Non minor hic Nilo: si nõ per plana iacentis
Aegypti Libycas Nilus stagnaret arenas.
Nec minor hic Istro: nisi q̃ dũ pmeat orbem
Ister casuros in quęlibet ęquora fontes
Accipit: & Scythicas exit non solus in vndas.
Dexteriora petens montis decliuia Tybrim
Vnda facit: Rutubamq̃ cauũ: delabitur inde
Vulturnusq̃ celer: nocturnęq̃ editor auræ
Sarnus: & vmbrosę Lyris per regna Maricæ
Vestinis impulsus aquis: radensq̃ Salerni
Culta Siler: nullasq̃ vado qui Macra moratus
Alnos vicinę percurrit in ęquora Lunę.
Longior educto qua surgit in aera dorso
Gallica rura videt: deuexasq̃ aspicit Alpes.
Tũc Vmbris Marsisq̃ ferax: domitusq̃ sabello
Vomere: piniferis amplexus rupibus omnes
Indigenas Latii populos: non deserit ante
Hesperiam: q̃ cum Scyllęis clauditur vndis:
Extenditq̃ suas in templa Lacinia rupes
Longior Italia: donec confinia pontus
Solueret incũbẽs: terrasq̃ repelleret æquor.

¶Metaurus. Vmbrię fluuius. Crustumium, [SVLPI.]
haud longe ab Arimino. Rapax, velox. Sa [Metaurus.]
pis, Cisalpinę Galliæ fluuius Senogalliã vr- [Crustumiũ]
bem subterlabens, iuxta quem & Isaurus est [Sapis.]
Senna, Gallię flumen. Aufidus, Apulię am [Senna.]
nis ex Hirpinis oriens montibus, Canusium [Aufidus.]
pterfluit. Verberat, quia violentus exit. Quo
q̃ magis. Padus etiam quo nullus est maior
in terris cecidit in læuum latus. Eridanus, flu [Eridanus.]
uius qui & Pad⁹, ab Eridano rege, siue Phae
tonte, qui dicebatur Eridanus dictus est. De
uoluit syl. eius violentiam indicat: nam cum
aggeres riparum egreditur, Cum stabulis ar
menta trahit: vt ait Maro. Exhaurit Hesperi
am. Quicquid enim aquarum est in Italia se-
cum videtur arripere. nã multa in eum influ-
unt flumina. Fabula. fama sup. est, videlicet
hũc fluuium primũ in ripis suis habuisse po-
pulos arbores. Allusitq̃ ad Phaetontiadas
Phaetontis sorores, quę cum lugerent fratrẽ [Phaeton.]
a Ioue pcipitatũ in arbores versę fuerũt. Pha
eton enim Phœbi ex Climene filius impetra
to a patre curru solari, cum eum regere igno-
raret, & mundũ fluminib⁹ desiccatis solo Pa-
do relicto cõbureret, a Ioue fulminat⁹ ẽ. Diẽ
pronũ, solẽ pcipitẽ. Trãsuerso limite, non re
cta via euntem. Flagrantibus loris, habenis
& curru ardentibus. Succendit, cõbussit. Ra-
ptis, desiccatis. Pares vndas ignibus, quia tã
to æstui resistere potuerũt. Nilo, Aegypti flu [Nilus.]
uio. Stagnaret: inũdaret, & in formã stagni
redderet. Libycas, quas secum ex Libya tra
hit. Extenditur enim Nilus per Aegypti pla
niciẽ in maris similitudinem: non tamẽ q̃ ha
beat plus aquarũ, q̃ ipse Padus. Iacẽtis, accu
sandi casus est. Istro. Ister qui & Danubi⁹ di- [Ister.]
citur ex iugis Arnobę Germaniæ mõtis ori-
tur, sexaginta fluminibus augetur, & mergi-
tur in Euxinum sex ostijs, siue septem: vt alij
tradunt. Permeat, circuit. Fontes, flumina.
Quælibet, circa q̃ vagatur. In vndas Scythi
cas: in mare ponticum. Dexteriora petens.
Aquæ q̃ ab Apẽnini dextra cadũt, hæc con-
ficiunt flumina. Tybrim, qui Tusciã ab Vm [Tybris.]
bris, Sabinis, & Latinis disterminãs ĩ Tyrrhe
nũ exit. Rutubã, ex Apẽnino in Tybrim flu [Rutuba]
entẽ. non desunt, q dicunt pmontorio Mo-
nœco in finibus Ligurũ esse propinquum.
Cauũ, ppter riparũ altitudinẽ. Vulturn⁹, q in [Vultunus.]
Samnio oriẽs p Cãpaniã saxa rapiẽs labit, &
Capuã alluit. Sarn⁹, Cãpanię fluui⁹ ad oppi- [Sarnus.]
dũ Samnũ, q q̃cqd in eo cadit cũ mora du-
rat in saxũ, & ppe Stabiã mare Tyrrhenũ in-
gredit. Nocturnęq̃ editor aurę, obscuri aeris
emissor. Est enĩ ea natura: vt & ipsæ paludes
q̃s in planicie facit supra Põpeianũ nebulas
gignãt. Lyris, nõ lõge a Sora nascẽs, & fibre
nũ accipiẽs & terũ, fregellas pterit, Miturnas
q̃ diuidit, & effluit ĩ Tyrrhenũ. Impulsis aqs

Vestini.

vestinis: in quem influũt flumina Vestinorũ. Sunt autem Vestini Marsis Campanis Samnitibusq; contermini, & ad Sinuessam vsq; Falernum exporriguntur: vt docet Liuius libro decimo. Alteri in saltu Vestino Phalernum contingente agrum. Sunt & alij Picētibus, & Marsis cōiuncti.

Marica.

Maricę. Marica nympha Latini mater in Minturnensium littore tēplũ celeberrimũ habuit: a qua & oppidũ nomen accepit. Horatius. Et innantem Maricę littoribus tenuisse Lyrim. Vmbrosę, syluosę

Siler.

Siler, Lucaniæ fluuius Salernum pręterit. dicitur & Silarus. Silius lib. viij. Nunc Silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tradunt Duriciē lapidum mersis inolescere ramis. Culta,

Macra.

arua. Macra. hic per Ligurum montes iuxta Lunam effluit in Tyrrhenum: & est innauigabilis: quia vadosus, & præceps. Moratus Al

Luna.

nos nullas, nullam retinens nauim. Luna vero est Hetruriæ oppidum nobilissimum, portu celeberrimo, & metallis abũdans. Lōgior ea, qua magis longus erigitur. Dorso, longa summitate. Gallica rura videt, despicit Galliam transalpinam. Alpes deuexas, montes inclinatos, & pendulos. Vmbris.

Vmbria.

Vmbria dicta ꝙ hymbribus superfuerit: cōtermina est Hetrurię, & Piceno: hancq; Rauennam vsq; protendi consentiunt omnes.

Marsi.

Marsi, populi montani Sabinos, Vmbros, Hernicos attingentes. Ferax, abundans. Domitus, aratus.

Sabelli.

Sabellos. Sabelli populi sunt, qui & Samnites dicũtur authore Strabone, & Plinio. Rupibus piniferis, monte ferente pinus. Indige

Indigenæ.

nas, natiuos ab eo. Indigenę eñ sunt, qui eo in loco geniti sunt, & non venerunt aliunde. igitur p indigenas habitatores antiquos accipimus. Non deserit, non prius terminatur, q̃ puenerit in siculũ mare ad Rhegium vbi Italia in duo cornua scissa ē: respicitq; altero siculum pelag⁹, altero Ionicum. Templa La

Iuno Lacinia.

cinia. Iuno Lacinia in Calabria colebatur in tēplo ditissimo atq; sanctissimo, quod ei constituit Hercules Lacinio latrone illic occiso.

Lacinium.

Lacinium etiam promontorium est, ibidem prope Petiliam, & Crotonam. Pontus, mare Ionium, & siculũ. Solueret cō. dissolueret vicinitatem. Tellus, Italia cōiuncta Siciliæ. Elisa, exclusa, siue submersa. nam vt in tertio inquit. Quo mare tellurē subitis aut obruit vndis, Aut scidit. Et Strabo ait in terræ motu auulsam fuisse. Gemino profundo, Tyrrheno, & Adriatico. Extremi col. vltima pars Apennini. Cessere, in sortem venere: quoniam annexi sunt Peloro Siciliæ pmontorio, qui denominatus est a Peloro nauis Annibalis gubernatore illic sepulto. Verg. lib. iij. de hoc loco sic ait. Venit medio vi pontus, & vndis Hesperium siculo latus abscidit, aruaq;, & vrbes Littore diductas angusto iterluit ęstu.

BEROALDVS.

In læuum cecidere latus. i. in mare Adriacũ quod ex latere est sinistro Apennini. Metaur⁹ fluui⁹ est in ora Vmbrię. author Plini⁹.

Crustumium fluuius est in ora octauę regionis Italię. Iunctus Sapis. Sapis fluuius est prope Rubiconem, qui iungiť Isauro fluuio Senaq;, fluui⁹ est ppe Senegalliam. Aufi-

At postq̃ gemino tellus elisa profundo est:
Extremi colles siculo cessere Peloro.

In læuum cecidere. Docet flumina ex Apēnino sparsa esse in diuortia. Nam Metaurus fluuius vmbrię, velox. i. rapidus, & Crustumium etiam flumē, rapax. i. rapidum, & Sapis, fluuius Italię (pro quo quidam Isapis perperam legunt: vt post Beroaldum videbitur.) iunctus Isauro. s. fluuio in Cisalpina Italis Gallia, nobis autem transalpina, & Sena Galliæ vrbs, aut Italiæ fluuius, & Aufidus Apuliæ fluuius, qui verberat. i. violenter influit, vndas Adriacas. i. maris superi, cecidere in læuum latus. i. sinistram costā Apennini. Quoq;. i. & quo, & Eridanus qui alio nomine dicitur Padus, quo nullum. i. nō vllum tellus. i. terra, non soluit. i. diffundit, aquas suas in vllum amnē scilicet alium magis, q̃ in ipsum Padum, deuoluit. i. deorsum voluit in æquora. i. maria: vt mare supeꝝ: syluas fractas, id est vi auulsas. vnde Maro in Geor. Fluuiorum rex Eridanus, cāposq; per oĩes Cum stabulis armenta tulit. & exhaurit. i. euacuat, Hesperiam. i. Italiam, aquis. Fabula. i. fama, aut vulgatus rumor est, hunc fluuium, scilicet Eridanum, vmbrasse. i. vmbra texisse, ripas. s. suas corona populea. i. populis in morē coronæ positis. Vnde Ouidius. Populiferq; Padus &c. primum: quia apud eum primum natę finguntur populi. Et fabula est cum. i. quando Phaeton filius Solis & Climenes, ducens. i. dirigens, diem. i. solē, pronũ. i. inclinatum, in terras, limite transuerso. i. ex transuerso relicto Zodiaco ingredientē, succēdit. i. combussit æthera. i. aerem superiorē, loris. s. equorum Solis, flagrantibus. i. ardētibus: & hoc gurgitibus. i. aqs, quæ erant super terram, raptis. i. desiccatis, aut potius conuersis in naturam ignis, per transmutationem: & tellure. i. terra perusta penitus. i. omnino: fabula inquã est hunc. s. fluuiũ Italiæ Eridanum nomine, habuisse vndas pares. i. pari virtute pditas, ignibus Phœbęis. i. solaribus. hic. s. Eridanus: non minor sup. est Nilo fluuio Aegypti, si Nilus non stagnaret. i. in morē stagnorum inundaret, & coadunaret arenas libycas. i. cōtractas ex Libya, iacentis. i. dispersas, per planam. i. planiciē Aegypti. Nec hic. s. fluui⁹ Eridan⁹, aut Padus, est minor Istro. i. Danubio, nisi ꝙ Ister dum permeat orbem. i. magnam ptē orbis, accipit fontes. i. riuos, & fluuios casuros in quælibet æquora, circa quæ vagatur: & nisi ꝙ Ister exit in vndas Scythicas. i. maris Scythici qđ & ponticũ est, non solus. i. auctus multis alijs fluminibus: & hæc in læuum latus cadunt. Sed vnda petens decliuia. i. diuortia prona dexteriora. i. magis in dexterum latus tendentia, montis scilicet Apennini, facit Tybrim, scilicet notum fluuium, & Rutubam alium fluuium, cauum. i. profundi aluei dum plenus non est. inde. i. ex eodem mōte delabitur, & Vulturnus fluuius e Samnio ad Capuam affluēs, celer. i. rapidus: & Sarnus editor. i. emissor, auræ nocturnæ, id est obscuri, & nebulosi aeris, & Lyris fluuius nō longe a Sora, impulsus aquis Vestinis. i. e regionibus Vestinorum populorum Italicorum collectis, percurrit per regna Maricæ, scilicet oppidia Marica dea denominati, vmbrosæ, quia syluosæ: & Siler fluuius, radens. i. allidens, culta scilicet arua, Salerni. s. soli, aut oppidi: & Macra, scilicet fluuius, qui nullas alnos moratus. i. nullam sustinens nauim, aut scapham, vado. s. suo, quia pedibus sępe pertransibilis est, percurrit in æquora Lunæ. s. oppidi, & portus in confinio Hetruriæ, & Liguriæ. Apenninus dico existēs longior ea parte, qua surgit in aera. i. erigitur, dorso educto. i. extenso, videt rura Gallica, id ē extenditur vsq; ad Galliam Italicam, & aspicit Alpes deuexas, id est inclinatos montes humiliores illic, q̃ ipse sit. Tunc. i. deinde, ipse ferax Vmbris, & Marsis. i. ad vtilitatem illorum: aut ideo ferax: quia domitus Vmbris, & Marsis, & domitus vomere sabello, id est Sabellorum aratro, amplexus rupibus piniferis. i. ferentibus pinus, oēs populos indigenas Latij. i. in Latio ortos, & inde

oriundos: non deserit Hesperiam, id est Italiam, ante. i. prius q̃ clauditur, id est finitur cum vndis, scylleis, id est siculi maris in quo Scylla est: & extēdit rupes suas, in. i. vsq; ad templa Lacinia, quæ sunt in Calabria Iunoni dedicata, existens longior Italia: quia in Siciliā vsq; ptēsus: donec pontus. i. mare incumbens. i. discindens, solueret. i. segregaret confinia. s. Italiæ, & Sicilię, tunc continentis. vnde Vergi. æneí. iij. Venit medio vi pontus, & vndis Hesperium siculo lat⁹ abscidit. & ęquor repelleret. i. absorberet, & disrũperet terras. at. i. sed, postq̃ tell⁹. i. terra. s. Italica, elisa est. i. absorpta, aut abrosa gemino profundo. s. mari supero, & infero: extremi colles Apēnini, cessere Peloro. s. promōtorio, siculo. i. qđ est in Sicilia. & sic costam longo subduximus Apennino: vt a Persio citatur.

dus fluuius est Apulię: de quo Horatius. Lōge sonantem natus ad Aufidum. Labitur prope Cannas nobiles Romana clade: vt refert Liuius. Adriacas vndas. Mare Adriacũ diciť ab Adria colonia Hetruscorũ: vt Liuius & Strabo tradunt. Eridan⁹. Padus, q̃ alio nomine Eridan⁹ nominať, e Vesulo mōte pfluēs nulli amniũ claritate inferior est: vt scribit Plini⁹. triginta flumina in mare Adriaticũ defert. a Vergilio dicitur fluuiorum rex Eridan⁹. Vnde ait Lucan⁹ ꝙ tellus se magis soluit. i. aperit, in nullum fluuium. Hesperiā q; exhaurit aqs. ideo dicitur exhaurire. i. euacuare Italiam: quoniam triginta flumina defert in mare. Hunc fabula. Phaetontiades solis filiæ, cum flerent fratrem Phaetontem a Ioue fulmine extinctum, & in Padum collapsum, conuersæ dicuntur in arbores, quæ populi dicuntur. fabula nota apud Ouidium in secundo Metamorphoseos. Succendit Phaeton. quia cum currum paternum male regeret mundus flagrabat incendio. Flagrantibus loris, id est habenis equorum ardentibus. posuit partem pro toto. Hunc habuisse pares. Sensus est: cum tellus, & omnia flumina combusta fuissent incendio Phaetontis: solus Pad⁹ habuit aquas pares ignibus phœbæis: quia non exaruerunt: quemadmodum aquæ aliorum fluuiorum. tamen Ouidius dixit: & Padum, & omnes fuisse exiccatos. Nilus stagnaret. Nilus quotannis certis diebus auctũ magno per totam spaciatur Aegyptum, quā fœcundissimam reddit. iustum incremētum est cubitorum sexdecim. causas dicemus in decimo, ex auctoritate magnorum virorum. Ister. Ister alio noie dictus Danubius alluit Illyricum, & sexaginta amnibus receptis in pontum Scythicum vastis sex fluminibus euoluitur: vt supra diximus ex authoritate Plinij, & Taciti. Non solus. quia accipit sexaginta flumina, quæ secũ defert. Dexteriora petens, id est ex latere quod vergit ad mare Hetruscum. Vnda facit Tybrim. Tybris enim de quo supra, e media longitudine Apennini profluit. Rutubamq; cauum. Rutuba fluuius est Liguriæ prope oppidum Albium: vt scribit Plinius. Vulturnusq; celer. Vulturnum oppidum est cum amne Vulturno. Sarnus, fluuius est Campaniæ, alluens agrum Nucerinum: vt ait Plinius. Lyris per regna Maricæ. Lyris fluuius est diuidens Minturnas, Glanicus appellatus. excurrit autem vt refert Strabo in Lucũ sacratum deę Maricæ: cuius meminit Augustinus. vnde ait Horatius. Et innantem Maricæ littoribus tenuisse Lyrim. Marica dea est ipsorum Minturnensium: vt Porphirio, & Seruius testantur. Vestinis impulsus aquis. Vestini populi sunt, per quorum agrum labitur Lyris. author Strabo. Radensq; Salerni culta Siler. Siler qui alio nomine dicitur Silarus, fluuius est a quo regio Italiæ tertia, & Lucanus Brutiusq; ager incipit: vt scribit Plini⁹. Salernum vero oppidum est in agro Picentino. & per agrũ Salernum labitur Siler: vt scribit Strabo. Nullasq; vado qui Macra moratus. Macra fluuius est finis Liguriæ, & Hetruriæ: vt Plinius, & Strabo meminerunt. labitur inter Lunam, & Pisas in mare Tyrrhenum. Luna autem ciuitas est Hetruriæ prima, portu nobilis. Longior, scilicet Apenninus. Gallica rura videt, scilicet Galliam Cisalpinam. Deuexas alpes. quia Apennini altitudo ipsas alpes superare videť: adeo ꝙ alpes sint ei deuexę, id est deorsum inclinatæ. Tunc Vmbris Marsisq; ferax. Vmbrorum gens antiquissima Italiæ existimať: vt quos Vmbrios a Gręcis putent dictos, ꝙ hymbribus superfuerint. authores Plinius, & Solinus. Marsi vero populi sunt dicti a Marso Circes filio: vt scribit Gellius. Sabello vomere. Sabelli populi sunt Italiæ dicti a Sabinis conditoribus diminutiuo vocabulo: vt refert Strabo. Vergilius. Pubemq; Sabellam. Indigenas Latij populos. Latium habitatum est a pluribus populis colonis sæpe mutatis. tenuere alij alijs tēporibus: Aborigines: Pelasgi: Arcades: Rutuli: vt tradit Plinius. Indigenæ dicuntur inde geniti, qui non venerunt extrinsecus. Scylleis vndis. Scylla vt supra dictum, est saxum in freto Siculo. Apenninus autem tendit ad fretum siculum. In templa Lacinia. Italia duo cornua emittit: Leucopetram dextra, Lacinium sinistra. In promontorio fuit tēplum Iunoni dicatum: vnde Iuno Lacinia diciť a Valerio. Donec confinia pōtus. olim Sicilia fuit pars Italiæ: sed impetus maris eā auulsit: vt inquit Iustinus, & cecinit Claudianus. Gemino profundo, id est supero, & infero mari. Extremi colles, scilicet Apennini. Siculo cessere Peloro. Pelorum Sicilię est promontorium vergens in Italiam: vt ait

Pelorum.

Plinius. sic nominatus a Peloro gubernatore nauis Annibalis: vt refert Mela. ait nunc Lucanus Pelorum eē extremam partem montis Apennini, qui auulsus sit cum Sicilia.

Gyrardus Vercellan⁹.

Sapis Isauro. Controuersum fuerit: sit legendum Sapis hoc in textu an Isapis: cum Strabonis codices euarient: græci inquā nō latini. Hermolaus Barbarus vir eruditissimus, & idem maximus Plinianæ lectionis assertor: dum quintum caput tertij naturalis historiæ libri castigat, hæc Strabonis verba sic legit. φαουέρτια δὲ καὶ σῆνα πρὸσ τῷ σάπι ποταμῷ καὶ ρουβῖκωνι ἢ δὴ συνάπτουσι τῷ ἀριμίνῳ. Ideoq; in decimo quinto capite eiusdem libri Sapis vt prius scriptum erat, reliquit: genuinũ fortasse rat⁹ authoris textum. At cum Paulus Aemylius famigerabilis Regum Franc. historię scriptor, sui Strabonis ad id videndi copiā nobis humanissime fecisset: in eo non πρὸσ τῷ σάπι nec καὶ σῆνα legim⁹: sed πρὸσ τῷ ἴσαπι & καὶ καισῆνα: vt sit Isapis flu. & Cęsene vrbs: de qua Pli. Iunior in epist. meminit. Notauerũt & nōnulli apud Lucanũ Isapis legendũ: nullo fortasse authore freti, præter Strabonem latinum: sed quibus nihil temere credidissem: propter ea ꝙ sine iudicio plurima, studio corrigendi, corrumpũt. Sit ne vero sic legendum, decernant alij. hoc notauerim: non quicq̃ castigandi gratia: sed magis monendi.

Cęsar in arma furēs nullas nisi sanguine fuso
Gaudet habere vias: nō ꝙ terat hoste vacātes

SVLPIT.

Cęsar in arma fu. Qua vi, & impetu Cęsar irrueret narrãs poeta, metũ ciuitatũ explicat & vt Pompeiana præsidia sunt ex diuersis locis eiecta. Furens: furenti similis, & sæui-

ens. Vias, aditum. Q̄ non. ordo est non gau
det q̄. Terat, vastet. Vacantes hoste, in qui
bus præsidia Pompeiana nō erant. Vacuos,
sine hoste. Non perdat ipsum iter, non vastet
agros quacunq; itinerat. Conserta, connexa
vt vno nondum finito inciperet aliud. Patē
tes, amice apertas. Nec tam patiente co. ar.
pre. nec tam q̄ transeat per agros oppido
tum permissu: mallet enim illos vastare. Po
puletur, destruat. Pudet. ardebat enim omnia
violenter potius agere. Ciuem, amicum Ro
manum. Tunc vr. Vrbes inquit breui defe
cturæ ad Cæsarem sese muniebant. vt in hos
tem. Ancipites, incertæ cui faueant, & insta
biles. Cessuræ, defecturæ, desituræ. Primo
terrore: prio metu. Denso aggere, spissis mu
nimentis se præparant, & muniunt. Abru
pto, eminenti, erecto. Saxorumq; orbes: ro
tunda saxa, quæ tormentis emitterent. Su
per, desuper, & loco eminentiori. Petant emi
nus: feriant a longe. Tela: sagittas, hastas, sa
xa, & quicquid longius iaci potest. Aptant,
componūt. Pronior, inclinatior. Popul⁹, po
puli: synecdoche. Pugnatq; minaci cum ter
rore fides. nam fidus quidem erat: sed metue
bat Cæsarem: rixabantur ergo metus, & fi
des. Vt cum mare. Hauster Pōpeio, mare po
pulo, Eurus Cæsari comparatur: cursusq;
maris fidei populorū. Possidet, perflat. Hor
risonis, cum horrore sonantibus. Rursus,
cōtra. Tellus, Strōgile in qua regnauit Aeo
lus, & in qua est ventorum antrum. Laxata,
aperta. Pulsu tridētis, iactu sceptri: quo Aeo
lus ventos emittit. Vergi. Conuersa cuspide
montem impulit in latus. Vtitur autem Aeo
lus tridente sicut Neptunus. Fluctib⁹, in ma
re. Nouo, Euro. Tenuere, secuta sunt. Nubi
feroq; polus. q̄uis Eurus pulso noto aerem
possideat: tamen mare secundum notum se
mouet, & tenorem pristinum seruat. Polus,
aer nūc. Vendicat, acquirit, & retinet. Terror,
metus Cæsaris. Dubiam, nutantem, & anci
pitem. Gēs Hetrusca. Cęsar ab Arimino. M.
Antonium cum quinq; cohortibus vt misit
Arretium, Libo Scribonius qui prærat He
truriæ in fugam se dedit. Nudata, spoliata mi
litibus, & præsidio. Ius sui, potestatem de se.
Thermus. Pulso Thermo. Cæsar sic habet in commen
tarijs. Interea certior factus Tigniū Thermū
prætorem cohortibus quinq; tenere, oppidū
munire, omniumq; Tigniorum eē optimam
erga se voluntatem: Curionem cum trib⁹ co
hortib⁹ q̄s Pisauri, & Arimini habebat mit
tit: cuius aduētu cognito diffisus municipij
voluntate Thermus cohortes ex vrbe ꝓduc
it, & ꝓfugit: milites in itinere ab eo discedūt,
ac domum reuertūtur: Curio omniū summa
voluntate Tigniū recipit.

BERO. ¶ Q̄ fregisse iuuat. Cæsar magis gaudebat
q̄ sibi vrbium portæ clauderētur tanq̄ hosti
q̄ ꝓ paterēt, tanq̄ amico. Varioq; fauore an
cipites. i. dubię, an ad Pompeium inclinarēt
an ad Cęsarem. Saxorumq; orbes. Vegē
tius in libro quārto præcipit: vt saxa rotun
da de fluuijs colligant: qa ꝓ soliditate grauio
ra sunt, & aptiora mittētib⁹. Emin⁹, a longe.
Tela: quēadmodū hastilia missilia & sagittę.

Hesperię fines: vacuosq; irrumpat in agros:
Atq; ipsum non perdat iter: conseruataq; bellis
Bella gerat. non tam portas intrare patentes
Q̄ fregisse iuuat: nec tam patiente colono
Arua premi: q̄ si ferro populetur & igni.
Concessa pudet ire via: ciuemq; videri.
Tunc vrbes Latii dubię: varioq; fauore
Ancipites: q̄q̄ primo terrore ruentis
Cessurę belli: denso tamen aggere firmant
Mœnia: & abrupto circūdant vndiq; vallo:
Saxorumq; orbes & quę super eminus hostē
Tela petant altis murorum turribus aptant.
Pronior in Magnū populus: pugnatq; minaci
Cū terrore fides: vt cū mare possidet hauster
Flatib⁹ horrisonis: hūc equora tota sequunt⁹.
Si rursus tellus pulsu laxata tridentis
Aeolii tumidis immittat fluctibus Eurum:
Q̄uis icta nouo ventum tenuere priorem
Aequora: nubiferoq; polus concesserit Euro:
Vēdicat vnda notū. facilis sed vertere mētes
Terror erat: dubiāq; fidem fortuna ferebat.
Gens Hetrusca fuga trepidi nudata Libonis:
Iusq; suí pulso iam prodidit Vmbria Thermo.

¶ Cæsar in arma furens. Post digressionem qua Apēninum,
& flumina inde manātia descripsit, prosequitur expeditiones
Cæsaris dicens. Cæsar furens in arma. i. furiose affectās bella,
& stragem, nullas. i. non vllas, non gaudet habere vllas vias. i.
transitus vllos, nisi sanguine fuso. i. nisi per vim. Non gaudet
q̄ terat. i. conculcet, fines. i. limites, Hesperię. i. Italiæ, vacātes
. i. vacuos hoste. s. ipsius Cæsaris, & q̄ irrumpat. i. eo animo in
tret quo si sint obstantes, in agros vacuos: & non gaudet q̄ nō
perdat. i. vastet, & destruat ipsum iter. i. quicquid in itinere ha
beat obuiam: & non gaudet q̄ non gerat bella conserta. i. accu
mulata bellis: quia voluisset habere bella super bella: quia non
tam. i. tantum, iuuat. i. delectat ipsum, intrare portas patentes
. i. vltro apertas, q̄. i. q̄tum iuuet fregisse portas: nec tam iuuat
arua premi. i. opprimi a se, & suis, colono patiente. i. tolerante
. i. dum coloni omnia tolerarent, nec cōtradicerēt, q̄. i. q̄tū sup.
iuuet si ipe populet. i. destruat, & spoliet arua ferro. i. gladio, &
igni. Pudet sup. ipsum ire. i. ꝓgredi via cōcessa. i. vltro oblata,
& videri ciuē. i. nō haberi ꝓ hoste: sed recipi quo mō amic⁹ reci
peret. Tūc, postq̄ sic ęquo, & hostili aio grassat Cęsar, vrbes La
tij. i. Italię, dubię. i. incertę q̄dnā facerēt, & ācipites. i. dubię, va
rio fauore: qa aliæ alijs fauebāt: bñ aūt dicit ācipites, q̄si vtrīq;
capita. i. āsas ad fauēdū hñtes: q̄q̄ cessure prio terrore belli ruē
tis. i. ꝑcipitāter initi (hūc versū Ald⁹ addēdū docuit): tñ. i. q̄uis
cessurę, tñ firmāt mœnia. s. sua, dēso aggere. i. munimēto i mo
rē aggeris extructo, aut in sititudinē abruptę rupis cōposito: &

aptant orbes saxorum. i. saxa orbicularia, & rotunda, & aptāt
ea tela, quæ petant. i. adeant, emin⁹. i. a longe, quasi emissa ma
nibus, super. i. desuper, hostem. s. volentem vrbē capere: aptāt
dico. i. applicāt, & imponūt, altis turribus murog. Populus. s.
ciuitatū, pronior. i. inclinatior, & benignior sup. erat, in. i. erga
Magnū. s. Pōpeiū, & fides. i. fidelitas, & fida ꝓmissio data reip.
Romanæ ab ipsis municipijs, pugnat. i. contendit, cum terro
re minaci. s. a Cęsare orto, hoc est dubitabant an fidem seruent
reip. Romanę sequēdo Pompeium: qui publica signa tenebát
an cedant timori Cęsaris: vt animosioris, aut potioris arma se
quendo. Sic dico pugnat: vt. i. quēadmodū, quum. i. quando
hauster. i. ventus ille humidus (vnde & notus dicitur) possidet
mare, flatibus horrisonis. i. cum horrore sonantibus: tunc sup.
tota equora sequuntur hunc. s. haustrum ita sæuientem. Si tel
lus rursus. i. ecōtrario, laxa. i. aperta, pulsu. i. ab ictu, tridētis. i.
sceptri Aeolij quo vētos regit: vt Neptun⁹ tridēte suo equora
immittat fluctib⁹. s. maris, tumidis. i. inflatis pri⁹ per hausīrū,
Eurū. i. alium ventum violentum: q̄uis equora. i. maria, icta. i.
concussa, nouo. i. recenti vento. s. Euro, tenuere pro tenuerint,
vētum priorem, scilicet Haustrum, seu notum, qui in humido
plus potest: & q̄uis polus. i. aer, vt sicut cęlum pro aere, ita & po
lus pro eodem ponatur, cōcesserint, scilicet dominium, aut lo
cum, Euro nubifero: tamen sup. vnda vendicat. i. sibi proprī
um seruat notum. i. hausīrum vētum humidum. hoc est sic po
pulus natura propēnsus ad Pompeium tenuit partes Pompeij:
licet timore Cæsaris altissima occupantis, illi altiora concesse
rint: vt maria hausīrum per naturam sibi conueniētem retinēt
licet Eurus superueniens aerem occupet. sed terror, scilicet de
Cæsare, erat facilis, id est paratus, vertere, hoc est ad vertendas
mentes, scilicet hominum: & fortuna ferebat fidem dubiā, hoc
est nutantem: quia gēs Hetrusca nudata supple est, hoc est spo
liata, præsidio, fuga id est per fugam, Libonis scilicet Scribo
nij trepidi: & Vmbria perdidit ius sui, id est de se, hoc est liberta
tem: iam Thermo præfecto suo pulso, scilicet per timorem.

Pronior in Magnum. Populorum fides, &
amor magis erat propensa erga Pōpeiū: sed
metu Cæsaris reprimebantur: quemadmo
dum mare vexatum ab hausīro vento meri
diano illi cedit, & q̄uis Eurus ex altero latere
incumbat tamen æquora priorem ventum
sequuntur. Pulsu tridentis Aeolij. Aeolus
rex dicitur vētorum: quoniam ventorum ra
tionem prim⁹ inuenit: vt inquit Plinius. Præ
terea ex fumo Strongilę, quę est vna ex Aeo
lijs, quinam venti essent flaturi in triduū præ
dicebat: vnde existimatum est vētos Aeolo
parere: vt Solinus, & Strabo tradunt. Aeo
lus ergo quādo emittere vult ventos, cuspi
de sui sceptri, hoc est tridentis laxat, & aperit
clausīra, & carcerem quibus vētos frēnat: vt
cecinit Vergilius. Eurum, ventum orienta
lem. Q̄uis icta. ista dictio q̄uis iūgitur par
ticipio icta. ita apud Vergilium. Vt q̄uis' auī
do. Notum. i. Hausīrum. dicitur enim not⁹
ab humore: vt refert Gellius. Gēs Hetrusca.
Hetruria regio est Italiæ: alio nomine dicta
Tyrrhenia a Tyrrhēo Lydio: vt ait Strabo.
Aliter Tuscia a sacrificoritu: vt docet Plinius. Hetruriam autē fugato Scribonio Libo
ne Picenum quoq; & Vmbriam primo impe
tu Cęsar occupauit. Trepidi Libonis. Hic est
ille Scribonius Libo Pompeian⁹ per quem
Cæsar cum Pompeio de pace tentauit: vt
ipse scribit in primo Commētario bellorum
ciuilium. Pulso Thermo. Thermus prætor
Tignium oppidum Vmbriæ cum cohortib⁹
quinq; tenebat. Cæsar Curionem misit: cu
ius aduentu cognito Thermus ex vrbe pro
fugit. Curio omnium summa voluntate Ti
gniū recipit. Cæsaris audito conuersus nomine Sylla. Faustus Sylla. L. Syllæ dictatoris filius Mauritani
am prouinciam obtinuit. Verum cum a Philippo tribuno plebis impediretur: & Cæsar aduentare diceretur: a
Pompeio conuersus est ad Cæsarem. vnde a Lucano dicitur Sylla filius non gerere bella ciuilia felicitate pa
terna, qui Marianas partes funditus profligauit.

Nec gerit auspiciis ciuilia bella paternis
Cæsaris audito conuersus nomine Sylla.
Varus vt admotæ pulsarunt Auximon alæ:
Per diuersa ruens neglecto mœnia tergo:
Qua syluæ: qua saxa fugit: depellitur arce
Lentulus Asculea: victor cedentibus instat:
Diuertitq; acies: soluſq; ex agmine tanto
Dux fugit: & nullas ducentia signa cohortes.
Tu quoq; cōmissę nudatam deseris arcem
Scipio Lucetiæ: q̄q̄ fortissima pubes
His sedeat castris: iam pridem Cæsaris armis
Parthorum seducta metu: qua Gallica damna
Suppleuit Magnus: dūq; ipse ad bella vocaret:
Donauit socero Romani sanguinis vsum.
At te Corfini validis circundata muris

¶ Sylla. Faustus Sylla, Syllæ felicis filius, audita Cæsaris fama statim fugam arripuit. Auspiciis paternis: qui fugare, & vincere so
litus est. Varus. Actius Varus, Auximon oppidum cohortibus introductis tenebat, delectoq; toto piceno circummissis senatori
bus habebat. Aduentu Cęsaris cognito, de
curiones Auximi ad Actium Varum con
ueniunt: docent sui iudicij rem non esse: neq;
se, neq; reliquos municipes pati posse. C. Cæ
sarem imperatorem bene de rep. meritum tā
tis rebus gestis oppido mœnibusq; prohibe
ri: proinde habeat rationē posteritatis, & peri
culi sui. Q uorum oratiōe permotus. M. Var
rus præsidium quod introduxerat ex oppi
do educit, & profugit. hunc ex primo ordine
pauci Cęsaris consecuti milites cōsistere coe
gerunt, cōmissoq; prælio deseritur a suis Var
rus: nonnulla pars militum discedit: reliq ad
Cæsarem perueniunt. Alæ admotæ, cohor
tes propinquæ. Pulsarunt Auximon, pedi
b⁹ calcarūt agrū Auximi oppidi. Neglecto
tergo, nō habito respectu sequētiū. Lentul⁹.
Lentulus Spinther decē cohortibus tenebat
Asculū oppidū in piceno: q Cæsaris aduētu
cognito ꝓfugit, cohortesq; fecū adducere co
act⁹ a magna militū parte deseritur. Dicim⁹
aūt Asculū, & Esculū. Victor, Cęsar. Instat ce

SVLPI. Sylla Faustus.
Actius Varrus.
Lentulus Spinther.

dentibus: persequitur fugientes. Diuertitq; acies, abducit illius cohortes. Dux: Lētulus. Et signa, hoc est signiferi. Tu quoq;. Scipio quoq; Pompeij socer prefect⁹ Lucetię oppido in Venetia, ppe Adriam fugam arripuit, q̄ q̄ haberet secum milites, & cohortes ei⁹ primę legionis, quā Cęsar Pompeio restituerat: vt in bellum Parthicū mitteretur. Pompeius enim rogatu Cæsaris qui maiorē Galliæ motum expectabat, duas ei legiōes misit: primā q; confectā ex delectu, puinciæ, tanḡ ex suo nūero dedit. inde ex senatusconsulto cōstitutū est: vt ad bellū parthicū: legio vna a Cnæ. Pōpeio, altera a Cæsare mitteretur. Ita hęam bę a Cęsare sunt abductę. Cēseo aūt Lucetiæ legēdū: tū qa añ captū Corphinū nihil i Apulia metuere potuisset: & postq̄ Cæsar Domitiū cepit cōstet Pōpeiū iuisse Lucerię, & inde Canusiū, & Brūdusiū petiuisse: vt Cęsar in cō mētarijs tradit. Cōmissæ, traditę tibi, & cui tu p̄eras. Nudatā, spoliatā p̄sidio. Pubes, iuuentus. Seducta, subtracta. Armis, potētię exercitib⁹. Metu Parthoꝝ, ob bellū Parthicum. Dāna Galli. qm̄ Tituri⁹ Sabin⁹, &. L. Cotta cū magna militum pte fuerāt a Gallis occisi. Suppleuit, reparauit, & in supplemētū dedit Dū, quousq;. Vsum Romani sāguinis, vsū illius patrię legionis, q̄in p̄lio vulnerareť. Socero, Cæsari. At te cor. L. Domiti⁹ Aenobarbi filius successor imperij Cęsaris a senatu destinat⁹ cū Corfini p̄esset cū. xx. cohortib⁹: tredecimq; alias ad eū Iubilius adduxisset, quū primū Cęsarē venire vidit, cohortes q̄nq;ad pōtē fluminis excidēdū p̄misit: qb⁹ repulsis a Cęsarianis, & cum alijs intra oppidum coactis Cæsar castra ad muros posuit: dūq; munitiones ad obsidionē expugnationēq; expediret, & Domitius a Pōpeio ad quē scripserat certior factus, nerē in summū discrimē adduceret: & si posset cū oibus copijs inde facesseret: fugā clādestinā appararet: a suis est cōprehensus, & Cæsari cū oppido tradit⁹. Eū vero cū oib⁹ pecunijs rebusq; suis quocūq; libuisset Cæsar abire concessit. Corfini. Corfinum oppidū pelignoꝝ septē miliū passuū Sidmone distat. Classica, tubas, & cōcētū earū. Tyro oppositus. hi erāt milites illi quos Pōpei⁹ locauerat in foro ne quis tumultus populi cōcitareť dū ageret causa Milonis: nō q dem q; essent cōtra Milonē positi, sed in cōspectum ipsius. inq t. n. Cicero. Q̄z q̄ p̄sidijs salutarib⁹ & necessarijs septi sumus: tñ ne nō timere sine aliquo timore possumus: q̄si opposita Miloni putarē, cederē tēpori iudices. Polluto, reo & cæde maculato. Nubē, puluerē quā cohortes excitabāt. Ardētes, splēdētes. Fluminis. i. Aterni q ab Adria p Marsos labitur: transitq; iuxta Corfinū ad tertiū fere miliariū. Et tu mōtanis. apostrophe ad fluuium: vt insurgat, pontēq; aquarū impetu auferat. Exi totus, egredere cū oīni aq̄rū copia. Alnos, trabes ex Alno arbore ex qb⁹ pōs cōstabat. Dissecta cōpage, dissolutis iūcturis. Hęreat hoc limite: firmeť, & remoreť hoc termino. Teratotia, amittat tp̄s. Cohibete, o cohortes retinete. Ducē p̄cipitē, Cęsarē festinātē. Stās, detētus. Deuoluit agmen: emittit quinq; cohortes.

Scipio.

Lucetia.

L. Domitius.

Corfinum.

Tecta tenēt pugnax Domiti: tua classica fuat
Oppositus quondam polluto tyro Miloni.
Vt p̄culimmensam campo cōsurgere nubem
Ardentesq; acies percussis sole corusco
Conspexit telis: Socii decurrite (dixit)
Fluminis ad ripas: vndeq; immergite pōtem.
Et tu montanis totus nunc fontibus exi:
Atq; oēs trahe gurges aq̄s: vt spumeus alnos
Discussa compage feras: hoc limite bellum
Hęreat: hac hostis lentus terat otia ripa.
Pręcipitem cohibete ducem: victoria nobis
Hic primū stans Cęsar erit. nec plura locutus
Deuoluit rapidū nequicq̄ mœnibus agmen.

¶Nec gerit &c. Prosequit reliquoꝝ fugā, & primo Fausti Sylę: q felicis Syllæ filⁱ erat: dict⁹ ob p̄ris felicitatē, quis reuera infelicissim⁹ eēt, Faust⁹. vñ dicit. Nec Sylla. s. Faust⁹ Syllę filⁱ⁹, cōuersus. s. ad fugā, noīe Cæsaris audito, gerit bella ciuilia, auspicijs paternis. i. felicitate paterna: qa pater solit⁹ erat fugare hostes, quos ille fugit. Varus. s. Actius, vt. i. postq̄ alę admotæ. i. cohortes Cęsaris appropinquātes, pulsarūt Auximō oppidū in quo erat. Declinat aūt Auximon Auximi, aut Auximū: sicut Iliū, & Ilion, Ilij. ruens. i. p̄cipitāter au fugiēs p deserta mœnia, tergo neglecto. i. tantū p̄spiciens an eſe: fugit ea pte, qua sup. erāt, syluæ, & qua saxa sup. erāt. Lētulus. s. Spinther, depellitur arce. i. ab arce Esculea, aut Asculea. i. ab Elculo oppido qđ & Asculū dicit. Cæsar victor instat cedentibus. i. p̄sequitur, & p̄mit fugientes, & diuertit acies. s. Lentuli: & dux. s. Lentulus, fuit solus: qa derelictus ab oīnibus: ex tanto agmine. i. postq̄ tātū habuerat agmen, & signa. i. signiferi fugiūt ducētia. i. ducētes nullas cohortes: qa oēs defecerāt a Lētulo. Tu quoq; o Scipio deseris arcē. i. munitionē summā, Lucetiæ. s. vrbis in Venetia (alij Luceriæ legūt a q̄bus dissentit Sulpitij.) cōmissæ tibi a Pōpeio socero tuo, nudatā. i. derelictā a p̄sidio: q̄ q̄ (diceret Valla q̄uis) pubes. i. multitudo pubescētiū, fortissima sedeat. i. p̄sidio sit his castris, subducta. i. subtracta iā prīdē. i. iā a plusculo tempore, armis Cæsaris. i. a potentia Cæsaris, metu. i. propter metū Parthorū. cū. n. Parthicū bellū timerēt priusq̄ ciuile bellū motū fuerat, a Cæsare huiusmodi iuuenes subtraxerāt. P. C. qa magnus. s. Pōpei⁹ suppleuit. i. suffecit, dāna. s. exercitus, Gallica. i. a Gallis illata. i. quā pubē miserat Pōpei⁹ Cæsari tū amico ad supplēdas legiones bello iminutas: & Pōpeius donauit socero. i. Cæsari, vsum. i. vtilitatē sanguinis Romani. i. cōcessit socero: vt vteret militibus illis, vsq; ad sanguinis effusionem in hostes ipsos, dū. i. donec, ipse vocaret eos ad bella. & ita tacite dānat ducū supbiam, q taliter vilificiunt sanguinem suorum. At o Domiti. s. Luci q Aenobarbi filⁱ⁹ erat, pugnax. i. bellicose, tecta Corfini. s. oppidi, circundata validis muris tenent. i. cōseruant te, sed tyro. i. nouus miles, & exercitus oppositus, quōdā. i. olim, Miloni polluto. i. reo homicidij, occiderat. n. Clodiū seruat classica tua. i. militaria indicia, tubā & cōcētū ei⁹. vt. i. postq̄ Domitius cōspexit, immēsam nubem scilicet ex puluere excitato per aduentantem Cæsaris exercitū consurgere. i. sustolli, campo. s. puluerulento, & cōspexit acies Cęsaris, ardētes. i. radiātes, telis eoꝝ p̄cussis. i. eo q̄ tela p̄cutiebātur, sole corusco: dixit o socij, decurrite. i. deorsum currite: ad ripas fluminis. s. Aterni, & immergite vndę. i. aquæ, pōtem

hoc est deiscite eum, & tu o gurges. s. Aterne, exi. i. inunda nūc totus, fontibus. i. riuis montanis, atq; trahe tecum oēs aquas vt tu spumeus, hoc est spumosus feras, scilicet tecum omnes aquas, & alnos, id est stipites pontis, compage, scilicet pontis soluta: bellum hęreat, id est suspensum maneat hoc limite: & hostis. s. Cęsar lentus per vim qui natura celer est, terat otia, id est otiosa tempora hac ripa: cohibete, hoc est arcete ducem pręcipitem. Cæsar stans, id est remoratus, hic erit nobis primū, hoc est primo loco victoria. nec locutus plura deuoluit neq; q̄, hoc est frustra demittit ad flumen, agmen rapidum, mœnibus, id est e muris.

tes. Nequicq̄, frustra: nihil eīn p̄fecerūt: quoniam Cæsar vt primū animaduertit: suos eq tes in Domitianos emisit, repulsisq; illis oppidum obsedit.

¶Auspicijs paternis. i. ductu, & felicitate paterna. Apud antiquos eīn publice priuatimq; nihil gerebať, nisi auspicio prius sumpto: vt Cicero in diuinatiōe, & Valerius ostēdit. BERO.

Varus. Actius Varus Auximon oppidum in piceno cū cohortibus tenebat aduētu Cæsaris cognito, & voluntate oppidanorū p̄specta ex vrbe, p̄fugit: cōmissoq; cū Cæsarianis

p̄lio deseriť a suis Var⁹: nōnulli milites discedūt: reliq; ad Cæsarē pueniūt. author est Cęsar in cōmētarijs. Alę. i. turmæ eq tū: vt supra. Admotæ: appropiquatę. Depellitť arce Lētulus Asculea. Lētulus Spinter Asculū oppidum in piceno tenebat decem cohortibus: q Cæsaris aduētu cognito, p̄fugit ex oppido cohortesq; secū adducere conatus a magna pte militū deseriť: vt scribit Cęsar. Solus dux. s. Lētul⁹, sine exercitu. Ex agmine tanto. s. decē cohortibus. Ducētia signa. i. signa fugiūt cū Lētulo, quę nullas ducebāt cohortes. Scipio Nucerię. Scipio socer Pōpeij Nucerią, quę ciuitas est, vt ait Plinius, in sexta regione Italię tenebat sibi a Pompeio cōmissam: verum & ipse, p̄fugit ex oppido. Iam pridem Cæsaris armis Parthorū seducta metu. fit senatusconsultum: vt ad bellum Parthicum legio vna a Pompeio: altera a Cęsare mittatur: tūc Cn. Pompeius legionem quā Cæsari cōmendauerat in bello Gallico repetijt: Cæsar tamē cū de aduersariorum voluntate se exspoliari, nemini dubium esset, Pompeio legionem remisit: vt scribit Hircius: & suo nomine alteram legionem misit. Nunc Scipio legione illa tenebat Nursiam, quā Pompeio remiserat Cęsar, iniecta belli Parthici religione. Qua Gallica dāna suppleuit Magnus. Pompeius illa legione suppleuit detrimenta, quę acceperat Cęsar in bello Gallico maxime Cotta, & Sabino legatis per fraudem circūuētis. Socero. s. Cæsari qui tūc eius erat socer ante obitum Iuliæ. Pugnax Domiti. Domitius Aenobarbus Corfiniū cohortibus circiter viginti tenebat, qui cognito Cæsaris aduentu cohortes quinq; p̄misit ad pontem fluminis interrumpendum: qui erat ab oppido mille passuum circiter tria: ibi p̄lio cōmisso Domitiani pulsi in oppidum se recipiunt: Cæsar iuxta murum Corfinij castra posuit. Domitius desperatis rebus consilium fugę capere cōstituit: qua re cognita milites Domitium circūsistunt, & custodiunt: qui paulo post cum alijs cōpluribus Cæsari dedit⁹ est. historia narratur a Cęsare, & Plutarcho. quā Lucanus hoc loco refert. Domiti, est vocatiuus casus. Tua classica seruat. Classica sunt cornua: vt supra demonstratum est: & ipse sonitus tubarum. Polluto tyro Miloni. i. illi milites erant sub imperio Domitij quos olim Pompeius disposuit in foro: quum Milo reus factus est decędę. P. Clodij. de qua re abunde dictum est in primo. Immensam nubem. s. puleris: dixit. s. Domitius. Alnos discussa compage feras. i. vt pontem interrumpas dissoluta connexione. Alnus autem arbor est, quæ contra erūpentium amnium impetum ripas quodā quasi muro & sæpe munit: vt scribit Plinius. Lentus terat otia, quoniam si pons fuisset interruptus, fuisset coactus Cæsar consistere, nec vltra progredi potuisset. Pręcipitē ducē scilicet Cęsarem vtentem pręcipitantia, & celeritate incredibili. Nequicq̄. i. frustra. Rapidum, velox.

Nā prior e campis vt cōspicit amne soluto:
Rumpi Cęsar iter: calida prolatus ab ira:
Non satis est muris latebras quęsisse pauori:
Obstruitis campos: fluuiisq; arcere paratis
Ignaui: non si tumido me gurgite Ganges
Sūmoueat: stabit iam flumine Cęsar in vllo
Post Rubiconis aquas. eqtū p̄perate cateruę:
Ite simul pedites ruiturum ascendite pontem.
Hęc vbi dicta: leuis totas accepit habenas
In campū sonipes: crebroq; simillima nymbo
Trans ripam valida torserunt tela lacerti.
Ingreditur pulsa fluuium statione vacantem
Cęsar: & ad tutas hostis compellitur arces.
Et iam moturas ingentia pondera turres
Erigit: & mediis subrepsit vinea muris.
Ecce nefas belli: reseratis agmina portis

¶Prior. vt erat in agmine. Soluto amne: si pons deiceretur: nam ligatus dicitur fluuius qui pontē supra se habet. Non satis est. insultatio in timidos hostes. Quæsisse latebras, absconditę vos intra muros, & nō auderein cāpo aperto cōcurrere. Obstruitis, clauditis impeditis ruina pontis. Ganges, Indię fluuius qui decē & nouē alios suscipit. Eū Cyr⁹ in quadringētos, & sexaginta alueos diuidens pene in riuum attenuauit. Is Alexādrū ne Indos magis p̄sequereť, p̄hibuit: audiuerant. n. Macedones duo & triginta stadia latū esse, p fundū vero cētū. Submoueat: p̄hibeat. Stabit: firmabit se. Ruiturū, quē diruere parant. Accepit totas habenas, celeriter cucurrit. Leuis sonipes, equus celer. i. eq tatus ipse. Nymbo, grādini: & multitudinē militum indicat. Vacantem, vacuum. Statione pulsa, reiectis Domitianis. Ad tuas arces: intra Corfinium. Moturas pondera: vnde saxa e tormentis mitterentur. Erigit, Cæsar. Vinea, machina quædā lata pedibus octo, alta septē, lōga xv. duplici tabulato cratibusq; cōtexitur, & latera vimine muniuntur, ne intra eā stantes milites lędantur. Eā lib. iiij. scribit Vegetius. & noster poeta tertio. Tunc adoperta procedit vinea terra. Sub cuius pluteis, & tecta frōte latētes, Moliri nūc ima parant. Subrepsit paulatim peruenit. Nefas ingens: qa ducem

Ganges.

Vinea.

prodiderunt cohortes ipſ,. Agmina. Domitij milites. Referatis portis: facta deditione. Ducē. Domitiū. Ciuis, Cæſaris. Alta nobilitas. Laudat eum poeta: vt Neroni principi q ab hoc duxit genꝰ aſſentetur. Alta, antiqua/ egregia. Minaci: minarum pleno, & interrito. Poposcit ferrum. non deprecatus eſt mortē, ſed petijt. Recta ceruice: nulla capitis inclinatione, & ſupplicis ſigno. Pœnāq; peti: mortē a Domitio optari, & metui vita donari. Licet nolis, inuitus. Munere, beneficio. Cerne diē. fruere luce, & vita. Bona ſpes: q eis etiā ſim ignoturus. Partibus victis, aduerſarijs meis vincendis: vt Submerſaſq; obrue puppes. Exemplumq; mei: ſignum meæ benignitatis atq; clementiæ: cuius exemplum in te conſpiciant. Retenta ar. reſume, & iterum in me pugna. Et nihil hac venia: nolo mihi q̄q̄ de beas pro hoc bñficio ſi me viceris. Venia. remiſſione pœnę ſine bñficio. Terēt. Da veniā pater. Heu quāto. cōmiſeratio a rei indignitate. Vel cæ. per. etiam occiſo Domitio. Parcere Ro. pu. abſtinere, & nō efficere Romanos tanto dedecore. Turpe eñ erat q̄ veniam ab hoſte inuiti cogerent accipere. Cui ſit extre. pœnarū: cui ſit maxima, & grauiſſima pœna Ignoſci: q̄ ignoſcatur, & non ſumatur de eo ſuppliciū: q̄ fuerit Pompe. & ſenatū ſecutus Premit iras: diſſimulat irā Domitius: dimiſſus velut contēptus. Romam ne petes? q.d. cogeris in otio viuere? Receſſus pa. loca ſemota a bellis. Degener: vilis, & abiecte, ſi id egeris. Iāduduū paulo poſt. Vita. n. nīa incerta eſt, & omnino breuis. vel iāduduū moriture. i. qui paulo ante mori debueras. Paras non ire ſtimulis ſe cōcitat. Lucis rumpe mo. noliam plius vita fungi beneficio Cæſaris. Contulit aūt ſe Domitiꝰ ad Pompeium: a quo Maſſiliā poſtea miſſus cū obſeſſam cōfirmaſſet ſtatim diſceſſit. Inde in acie Pharſalica periit.

Venia:

BEROALDVS.

¶ Muris. ſ. Corſinij. Differētia eſt inter parietes, & muros. Parietes eñ ſunt priuatarum domuū. Muri vero ſunt mœnia publica. Nō ſi tumido me gurgite Ganges. Ganges fluuius eſt Indiæ maximus, e ſcythicis montibus profluens. influunt in eum. xix. amnes. vt ſcribit Plinius. Poſt Rubiconis aquas. i. poſtq̄ ſemel trāſiuit terminos prouinciæ meę nullius fluminis impetus amplius me remorabitur. Sonipes. i. equus. Vergiliꝰ. Stat ſonipes & frena ferox ſpumātia mandit. Crebroq; ſimillima nymbo. i. pluuiæ: quādo eñ tela crebra mittunt, videnť eē ſimillima nymbo dēſo, & pluuiæ. Validi lacerti. in lacertis cōſiſtunt vires. hinc caro dicitur lacertoſa, & Hercules lacertoſus a Vergilio nominať. Incipiunt lacerti a vertebra cubiti, & porriguntur vſq; ad vertebrā manꝰ. Vnde ait Ouidiꝰ. Brachiaq;, & nudos media plꝰ parte lacertos.

Lacerti.

Pulſa ſtatione. i. pulſis Domitianis militibꝰ qui erāt in ſtatione, id eſt cuſtodia pōtis collocati. Turres moturas. Cęſar caſtra magnis operibus munire: oppidum vallo caſtelliſq; circunueuire inſtituit. Vnde Turres erexit. quas ambulatorias appellat Vegetius: quoniam mouentur, & ad muros hoſtium ducū-

Captiuum traxere ducem: ciuiſq; ſuperbi
Conſtitit ante pedes: vultu tamē alta minaci
Nobilitas recta ferrum ceruice poposcit.
Scit Cęſar pœnāq; peti veniamq; timeri:
Viue licet nolis & noſtro munere (dixit)
Cerne diem: victis iam ſpes bona ptibus eſto:
Exemplumq; mei: vel ſi libet arma retenta:
Et nihil hac venia ſi viceris ipſe paciſcor.
Fatur: & aſtrictis laxari vincula palmis
Imperat. heu quanto melius vel cęde peracta
Parcere Romano potuit fortuna pudori.
Pœnarum extremum cui ſit q̄ caſtra ſecutus
Sit patriæ Magnūq; ducem: totūq; ſenatum:
Ignoſci. premit ille graues interritus iras:
Et ſecum. Romam ne petes: paciſq; receſſus
Degener: in medios belli non ire furores
Iamdudū moriture paras? rue certꝰ: & oēs
Lucis rūpe moras: & Cæſaris effuge munus.

¶ Nā prior &c. Oſtēdit quare neg cū debuerit agmē dicēs. Nā Cæſar prior. ſ. vt erat in agmine: vt. i. poſtq̄, cōſpicit e campis iter rumpi. i. interrumpi, & impediri a Domitianis cohortibus amne ſoluto. ſ. a ponte quo prius erat cōiūctus & ligatꝰ: hoc eſt ſi amnis ſolueret interrupto pōte: ipſe platus. i. multū motꝰ ab ira calida. i. ꝓpter irā feruētē: ait ſup. O ignaui. i. inutiles ad bellū nō eſt ſup. vobis ſatis q̄ſiſſe pauori veſtro latebras. ſ. in oppidis, & caſtris: quia nō audetis cōgredi: qa vos inſup obſtruiſtis cāpos. i. impeditis trāſitū ſubtrahēdis pōtibus: & paratis arcere, ſup. me a vobis, fluuijs ſcilicet itermedijs: quaſi dicat frustra id conamini: quia ſi Ganges Indiæ fluuius decem & nouē alios fluuios ſuſcipiens, me ſubmoueat. i. ſubtrahat a vobis gurgite ſuo tumido. i. inundanti: putatis ne ſup. q. Cęſar (pulchre de ſe in tertia loquitur perſona) ſtabit. i. immorabitur in vllo flumine. ſ. ꝓtranſeundo: poſt aquas Rubiconis. i. poſtq̄ trāſiuit Rubiconē maxime vndantē? vt in primo libro viſum eſt q.d. id fruſtra ſperetis. inde cōuerſus ad ſuos dicit. O caterue equitum ꝓperate, & vos peditum ite ſimul, & aſcendite pontem tuiturum. i. qui ruet niſi ꝓperabitis. Vbi. i. poſtq̄, hęc dicta ſup. ſunt a Cæſare, ſonipes. ſ. cuiuſlibet equitis. i. equus currere ſolitus ſonantibus pedibus, leuis. i. velox, accepit. ſ. ab equitibꝰ, totas habenas. i. liberum excurſum in cāpū: & lacerti eorū validi, torſerūt trās ripam in hoſtes tela ſimillima nymbo crebro. i. grandini frequēti. Et ita Cæſar ingreditur fluuium vacantē. i. non occupatum, ſtatione pulſa. i. pulſis qui pro eius tranſitu impediendo ſteterant: & hoſtis compellitur. i. cogitur ſe recipere, ad arces tutas. i. in quibus tutus eſſet. Et Cęſar iam erigit turres ante oppida, moturas. i. vnde moturi erant, ingentia pōdera, ſcilicet ſaxorum: ad diruēda mœnia vrbium: & vinea. i. protectura contra iactum ab ijs qui intus ſtāt, facta in morem vitium contextarum deſuper, ſurrepſit. i. paulatim appropinquauit muris mediſs. Ecce. q.d. præter opinionem, nefas. i. deteſtabile facinus, belli. i. quod in bello factum eſt (aut dic ducē belli) agmina. i. milites Domitij. portis reſeratis. i. aptis hoſti,

traxere ducē. ſ. Domitium, captiuum: & cōſtitit ante pedes ciuis ſuꝑbi. ſ. Cæſaris ex victoria ſuꝑbientis: tamen nobilitas alta. i. ſumma ipſius Domitij qui de genere Neronis erat: popoſcit vultu minaci. i. conſtanti ac ſi minaretur, ferrum. i. ſecurim aut gladiū ceruice. ſ. ſua, recta. i. erecta: malens occidi q̄ capi. Cęſar ſcit pœnam peti a Domitio & veniam timeri. i. non ſperari: & ideo dicit Domiti viue licet nolis, & cerne diē. i. lucem cęli, quem non audes aſpicere, noſtro munere. i. beneficio & clementia. eſto. i. volo vt tu ſis bona ſpes. i. occaſio bene ſperandi, partibus victis. i. vbi victę erunt: & ſis exemplum. i. monumentum, mei. i. pietatis meę: vt per te pietatem meam cognoſcant: vel ſi libet retēta. i. reſume, & recipe arma, & ego nihil paciſcor. i. ex pacto a teſtipulor aut expeto, hac venia. i. propter hanc veniam ſi viceris ſuꝑ. me. i. ſi mauis abire pugnatur? iterum & ſi forte me viceris nolo vt ꝓhac venia mihi parcas. fatur. ſ. Cæſar, & imperat vincula. i. manicas, laxari. i. remitti aut ſolui, palmis aſtrictis. i. quibus palmę fuerunt aſtrictę. Heu, cō miſerantis poetæ vox, quanto melius. i. pulchrius, & honeſtiꝰ poterat fortuna parcere pudori Romano, vel. i. etiam cædę pacta. q.d. plurimo: cui. ſ. Domitio, ſit. i. reputatur extremum. i. peſſimum & maximum genus pœnarum, ignoſci. i. q̄ ſibi ignotum ſentit q̄ ſit ſecutus caſtra patrię & magnum. ſ. Pompeium ducem: & totum ſenatū. q.d. illi grauiſſime doluit: q̄ ꝓ re honeſta & iuſta vt pro ſcelere videbatur veniam aſſecutus. Ille. i. Domitius, premit. ſ. in pectore graues iras. i. ſummam indignationem, & ſecum ſuꝑ. ait. O degener. i. a maioribus tuis degenerature ſi id feceris: petes ne Romam & receſſus pacis. i. ſemota a bellis loca: quia qui Romę manſerant videbantur pacis amatores & neutrius partes fouere: & tu moriture iāduduū. i. qui iamdudum debes mori, aut iamdudum propediē dixit: paras nō ire in medios furores belli? q.d. ideo bellum fugies vt non moriaris cum ſcis alioqui propediem moriturus? rue certus. ſ. mortis, & rumpe omnes moras lucis. i. vitę: & effuge munus Cæſaris. i. fac ne ſis obnoxius Cæſari per vitam tibi conceſſam.

Neſcius interea captī ducis arma parabat
Magnus: vt immiſto firmaret robore partes.
Iamq; ſecuturo iuſſurus claſſica phœbo:
Tentandaſq; ratus moturi militis iras:
Alloquitur tacitas veneranda voce cohortes.
O ſcelerum vltores melioraq; ſigna ſecuti:
O vere Romana manus: quibus arma ſenatꝰ
Non priuata dedit: votis depoſcite pugnam.
Ardēt Heſperii ſæuis populatibus agri:
Gallica per gelidas rabies effunditur alpes:
Iam tetigit ſanguis pollutos Cæſaris enſes.
Dii melius: belli tulimus q̄ damna priores:
Cœperit inde nefas: iamiam me ꝑſide Roma
Supplicium pœnāq; petat: neq; eñ iſta vocari
Prælia iuſta decet patriæ ſed vindicis iram.
Nec magis hoc bellū eſt: q̄ quū Catilina ꝑauit
Arſuras in tecta faces: ſociuſq; furoris
Lentulus: exertiq; manus veſana Cethegi.

cuntur rotis mechanica arte ſubditis. Subrepſit vinea. Vineę machinę ſunt bellorū quę e lignis colligantur: latę pedibus octo: altę pedibus ſeptem: longę pedibꝰ ſexdecim: vt ſcribit Vegetius. huius tectū munitiōe duplici tabulatoq; contexitur cratibuſq; latera quoq; vimineaſepiuntur ne ſaxorum telorumq; impetu penetrentur. Vineę cum plures factę fuerint iunguntur in ordinē: ſub quibus milites tuti ad ſubruēda murorū penetrāt fundamēta. Vinearū crebra mētio apud Cęſarem & Liuiū. Referatis. i. patefactis. Captiuū duxere ducē. hoc ex hiſtoria. nā milites cognito Domitij de fuga conſilio, eum productū i publicū circūſiſtunt, & cuſtodiūt: legatoſq; ex ſuo numero ad Cęſarem mittūt ſeſe paratos eſſe portas aperire: quæq; imperauerit facere: & Domitium viuum in eius poteſtatem tradere Tunc Cæſar vt ipſe ſcribit ad ſe ꝓduci iuſſit omnes ſenatores, qui erāt Corſinij, ſenatorū q; liberos: tribunos militum equitęſq; Romanos: & ſic cum aliis plurimis perductꝰ eſt Domitius: qui impetrata a Cęſare venia iterum ſe contulit ad Pompeium vt tradit Plutarchus

Ciuiſq; ſuꝑbi. ſ. Cæſaris. Victis iam ſpes bona partibus eſto. volo inquit Cæſar vt ad uerſarij ſperēt a me clementiā cū viderint te in columem a me dimiſſum fuiſſe. Arma retenta. hoc fecit Domitius. Arma enim retinuit & rurſus contra Cæſarem auſus eſt dimicare. Aſtrictis palmis quoniam milites manibꝰ reuinctis adduxerant eum ad Cæſarem. Pœnarum extremum. Sēſus eſt maxima eſt pœna parcere ciui q̄ bene fecerit & reip. ptes ſit ſecutus: parcēdum enim his eſt: qui peccarūt. Vnde ille vehementer dolet qui impetrat veniam tanq̄ reus ſcelerum: cum benefacta eius pro malefactis reputantur. Interritus. i. intrepidus, ſine timore. Et ſecum. ſ. loquitur. Lucis rumpe moras. tu impetraſti vitam a Cæſare. verum tu rue in pugnam & rūpe moras lucis, hoc eſt vitæ: & fic effugies munus Cæſaris.

SVLPIT.

¶ Neſcius interea. Cum Pompeius ex Cāpania in Apuliam ſe cōtuliſſet, & ſuas vellet copias Domitianis coniungere: eas ad concionem vocauit: qua illi nihilo magis excitati vehementer ſe timere Cæſarem oſtenderūt. Ducis capti, Domitij. Arma parabat: cogebat exercitum. Vt immiſ. fir. ro. par. vt ſe Domitio coniungendo fortior fieret. Iuſſurus claſſica: concentum tubarum in expeditionem & iter. Ratus, putans. Tentandas iras, irritandos animos. Moturi, iter arrepturi. O ſcelerū hæc oratio in genere deliberatiuo genꝰ demōſtratiuum habet admiſtum. Suadet enim Pōpeius ab honeſto & facili fortiter eſſe pugnandum in Cęſarem parricidam: quem pluribus vituperat: inde ſeipſum laudat. primum igit captat beniuolētiam a rebus aduerſariorum quas dicendo ſcelerum deprimit. tum ab auditoribus q; ſapienter & fortiter fecerint cum arma in vltionē patriæ ſumpſerint: & ſint parati pugnare. Meliora: a rebus ſuis quas commendat auditorem conciliat. Vere Romana. i. fortis, ſeruitutis impatiēs, libertatiſq; & patriæ ſtudioſa: hæc enim ſunt propria Roma-

O rabies miseranda ducis: cum fata Camillis
Te Cęsar magnisq; velint miscere Metellis:
Ad Cinnas Mariosq; venis: sternere profecto
Vt Catulo iacuit Lepidus: nostraq; secures
Passus Sicanio tegitur qui Carbo sepulcro,
Quiq; feros mouit Sertorius exul Iberos.
Q; q; si qua fides iis te quoq; iungere Cæsar
Inuideo: nostraq; manus q; Roma furęti
Opposuit: Parthorum vtinam post plia sospes
Et Scythicis Crassus victor remeasset ab oris:
Vt simili causa caderes: q; Sparthacus hostis.

norum. Manus, multitudo. Non priuata: vt sunt Cęsaris. Votis deposcite pugnas: alacri sitis in hostes animo. & hucusq; exordium est. Ardent Hesperij. Narratio qua explicat factorum atrocitatem. Populatibus, populationibus & prædis. Gallica rabies. inuidiose dicit Cæsarem acerrimos in patriam hostes immittere. Effunditur, spargitur, immittitur. Iã tetigit. Iam imbutum est sanguie bellum: vt ait Maro. Iam cœptæ fieri cædes. Pollutos, crudeles, maculatos. Dij melius: causam quæ erat honesta factam honestissimam docet: q; ille prior lacesserit. itaq; ab vltione quę honesti pars est argumentatur. Nam de male meritis de patria ceit sumendum supplicium. Dij melius sup. egerunt. q. d. gratia est eis habenda. Inde, a Cæsare. Me præside, me duce. Petat suppli. vlci scatur sceleratos. Neq; enim. Antipophora: non potest bellum vocari, qđ est sine hoste. Vindicis, vlciscentis se de latronib⁹. Nec magis. similitudo siue exemplum quo crimẽ auget. Catilia. L. Catilina ex Corneliorum familia cum Lętulo, Cethego, Statilio & Gabinio de patria, & Cicerone consule opprimendo coniurauit. Exerti, habentis humerum & brachiũ dextrũ nudatum & inermẽ: sic enim solebat hęc familia in acięre. Silius de Cethego alio loquens li. viij. sic ait. Ipse humero exertus gentili more parentũ Difficili gaudebat equo. O rabies. acris cum exclamatione accusatio q; ductus cupiditate Cæsar contra pietatis officium faciat: nam p̃ seruanda augendaq; patria non pro euertenda laborare deberet. Camillis, Camilli similibus. Furius enim Camillus vrbea Gallis capta dum capitolium obsideretur, absens dictator creatus Gallos ad internecionem occidit: Romanosq; propter incensam patriam Veios migrare constituentes retinuit. Miscere, equiparare. Metellis. In Metellis tres fuere præclari: Macedonicus, Numidicus, & Pius, qui Numidici fili⁹ cum prętor esset Popeiũ Marsorum ducem bello sociali oppressit. Cõsul Herculeios fratres superauit & Sertorium ex Hispania expulit. Ad Cinnas, Cinnę simules. Cornelius Cinna consul Marium exulem ex Aphrica reuocauit, & vna cum eo gessit ciuile bellum. Sternere. locus a facili cũ exemplis. Catulo, ipso auctore. Lepidus enim cõsul rerum nouarum cupidus acta Syllæ rescindere, proscriptosq; reuocare conatus, cõcitata vrbe in Hetruria profectus est, & mox exercitum vrbi admouit. At Luctatius Catulus collega eius & Gn. Pom. Syllani qui Ianiculum & Miluium pontem insederãt, primo statim impetu eũ repulerunt. Ille vero in Hetruriã, post in Sardiniã abijt: ibiq; morbo, & penuria perijt. Carbo. Sylla deuicta Italia dictator factus Pompeium sibi affinitate deuinctum in Perpennam & Carbonem qui Siciliam occupauerant misit: is Perpenna fugato Sicilia recepit, Carbonẽq; damnauit & securi percuti iussit. Sertorius. hic a Sylla proscriptus omnem Hispaniam & Mithridatem contra Romanos sollicitauit: eoq; duce Lusitania, & Celtiberia bella agitabat. Metell⁹ & Gn. Pompeius aduersus eum missi ancipiti bello multis cum cladibus diu pugnando nõ prius bellum conficere potuerunt, q̃ Sertori⁹ suorum scelere & insidijs est extinctus. Inde victo deditoq; Perpenna Hispaniam in Romanam fidem receperunt. Iberos, Hispanos ab Ibero fluuio dictos. Si qua fides: si qđ mihi credẽdum. & vtitur argumento a facili & a maiori ad minus per contemptum. Inuideo, odio habeo & doleo. Iungere, comparare, & annumerare. Manus, arma: ipsi enim fuerat demandatũ bellum. Furẽti, furioso & impio in patriam. Parthorũ. Inuidiose ipsum Sparthaco comparat: & dignum Crasso vltore dicit. Scythicis, Parthicis. Parthi enim e Scythia venientes Assyriam occupauere, eamq; Parthiam appellarũt. Sparthacus. Hic de scipendiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, postea gladiator euasit: effracto q; ergastulo Lętuli Capuę cum. xxx. eiusdem fortunę viris seruos ad vexilla vocauit: factoq; exercitu Cerueśium mõtem in Cãpania occupauit: vbi cum a Clodio Glabro obsideretur eius castra diripuit & Campaniam populat⁹ raptis ptorum fascibus appellatus est imperator. Inde Lentuli exercitum in Apennino dissipauit: apd Mutinam Cassij castra deleuit. Tandem cum de vrbe inuadenda deliberaret, a Licinio Crasso pulsus fugatusq; cum Brutium angulum occupasset: nec in Siciliam præ nauium penuria traijcere potuisset: cum suis omnib⁹ fortissime dimicans quasi imperator occisus est. Simili causa, latrocinio.

Catilina.

Exerti.

Cethegi.

Camillus.

Metelli.

Cinna.

Lepidus.

Carbo.

Sertorius.

¶ Nescius interea &c. Docet quid interea parauit Pompeius & quam orationem ad suos habuerit dicens. Magnus. s. Pompeius, nescius ducis capti. i. nescius Domitium esse captum & a suis Cæsari traditum, parabat. i. disponebat aut cõgregabat interea arma. i. armatos: vt firmaret partes. s. Domitianas, robore. i. firmo exercitu immisto vel immixto cũ exercitu Domitij: & ipse iussurus iamq; i. statim phœbo. i. sole, hoc est die, secuturo. i. postridie ei⁹ diei, classica. i. signum migrãdi ad Domitium: & ratus tras militis moturi. s. manus ad prælia tentandas sup. esse alloquitur cohortes tacitas. i. tacentes, voce venerãda. i. honorifica aut venerabunda. O sup. socij aut milites vltores scelerũ & secuti meliora. i. iustiora signa. i. vexilla militaria: & o manus. i. multitudo valentium manu, vere Romana, quia a Romanis moribus nõ degeneratis: quibus senatus dedit arma non priuata qualia Cæsar suis dedit: sed publica: deposcite. i. valde poscite, votis. i. desyderijs, pugnam. quia agri Hesperij. i. Italici, ardent. i. feruide vexantur, populatibus. i. depopulationibus & deprędationibus sęuis. Rabies Gallica. i. rabiosa manus Gallorum antiquorum Romani nomis hostium, effundit. i. abunde immittitur in nos: per Alpes gelidas, quia niuosas. Sanguis. s. Romanus tetigit iam enses Cęsaris pollutos. i. contaminatos scelere, hoc est iniuria a Cęsare incœpta est. dij melius sup. egerũt nobiscum, q̃. i. quia nos tu limus priores damna belli. i. q̃ clade affecti iustam habem⁹ vlciscendi causam. ne phas cœperit. i. incœperit, inde. i. a Cæsare: non a nobis. & est cœperit concessiui modi. Iamiam (ad effectũ pertinet. q. d. maxime iam) Roma petat sup. de te supplicium & pœnas me præside. quod ante noluissem. pœnas dico, Enim pro quia, neq;. i. non decet ista vocari prelia iusta, sed iram. i. vltionem ex ira ortam, patriæ vindicis. i. vindicantis & vlciscẽtis iniuriam sibi illatam. Nec hoc est magis bellum. s. iustũ dicendum, q̃ sup. fuit dicendum cum Catilina parauit faces arsuras in tecta. s. vrbis. Sic Aldus legit. Sunt tamen qui ausuras legunt: aut arsuras vi tecta &c. & Lętulus socius furoris. i. coniurationis insaniæ, & manus vesana Cethegi exerti. i. habentis partem humeri exertam & vestibus nudatam. O rabies ducis. s. Cæsaris, miseranda: q; talis vir cupiditate regnãdi ad tantam rabiem peruenerit. O Cæsar cum fata velint te miscere. i. ãnumerare, Camillis & magnis Metellis. i. optimis qui busq; & clarissimis imperatoribus: quia te strenuum & fortunatum fecerunt: tu venis. i. declinas, ad Cinnas & Marios. i. tyrannos. Hoc est tyrannorum simili tuo vitio efficeris: vt post Beroaldum declarauit Bononiẽs. profecto. i. reuera tu sterneris. i. tu prosterneris in terram: vt Lepid⁹ iacuit sup. prostratus Catulo. s. authore. Et vt Carbo. sup. iacuit qui passus nostras secures. i. nostro iussu illicussas, tegitur sepulcro Sicano (aut

vt passim legitur Sicanio. sicut ęnei. iij. Sicanio prętenta sinu &c. Malim tamen vtrobiq; legere Sicano: quia non videt me dia posse corripi) Sicano itaq; vel Sicanio. i. Siciliensi. Quiq;. i. & qui, & Sertorius exul iacuit qui mouit. s. aduersum imperium Romanum, Iberos. i. Hispanos, feros. i. feroces. Q; q; o Cæsar si qua fides sup. est mihi. i. si mihi quicq; fidei habes, & credis, ego inuideo. i. moleste & dolenter video, aut cogor, iungere te quoq;. i. etiam te: quem tanti semper feci: ijs. s. perditis hominibus: & q; Roma opposuit tibi furenti manus. i. copias & vires nostras. i. inuitus te inter perditos computo, & contra te bella gero. vtinam Crassus remeasset sospes & victor ab oris Scythicis. i. Parthicis: post prælia Parthorum vt caderes non sub me, sed sub Crasso simili causa, qua Sparthacus hostis sup. cecidit. de quo late iam dixit Sulpitius, & Io. Baptista Pius: in posterioribus annotationibus capite. lij.

Iberi.

Sparthac⁹.

¶ Captí ducis. s. Domitij. Magnus, Pompeius. Mixto robore. i. vt copias suas copijs Domitij coniungeret. Iussurus classica. i. die sequenti paraturus profectionem, & daturus militibus signum classici. prius alloquí eos constituit. Ratus. i. iudicans & existimans. O scelerum vltores. quoniam parati estis vlcisci scelera Iulij Cæsaris qui arma mouet contra patriam. Meliora signa. s. mea & reipublicę. Sæuis populatibus. i. incursionibus vexationibusq; quas Cæsar exercet in agris Hesperijs. i. Italicis. Cœperit inde nefas. Dij bene fecerunt q; Cæsar primus cœpit exercere scelera & edere clades contra patriam, quia nunc non videbimur repetere ab eo supplicium quod meritus est. Prælia iusta decet. Nullum bellum esse iustũ scribit Cicero nisi qđ aut rebus repetitis geratur aut denuntiatum ante sit & indictum. bella ergo q; geruntur a ciuibus in patriam latrocinia magis dicẽda sunt. Qualis fuit coniuratio Catilinę: qui gente Sergia natus dominandi cupiditate ductus coniurauit cum multis ad occupandum imperium. Verum omnis eius conatus, seditio, & acerba conspiratio per Ciceronem discussa & patefacta: quemadmodum Sallustius, Appianus, Plutarch⁹, & Cicero tradiderunt. Lentul⁹ qui tunc Romę erat prætor & Cethegus alijq; patricij complures, quos Catilina sui furoris ministros habebat & satellites, in carcere tãq; parricidę strãgulati sunt. Arsuras in tecta faces. Catilina ab vrbe discedens Lentulo atq; Cethego alijsq; coniuratis mandauit vt Ciceroni insidias struerẽt: duodecim vrbis opportuna loca incẽderent. Exerti Cethegi. i. nudati. Tangit morem gẽtilẽ Cethegorum, qui humero exerto. i. nudato prodibant in publicum. quod expressit Silius Italicus hoc versu. Ille humero exertus gẽtili more parentum Difficili gaudebat equo. Horatius Cethegos cinctutos appellat a genere vestis. Ducis. s. Cęsaris

Camillis. Camillus vt supra diximus fuit seruator patrię: & secundus Romæ conditor nuncupatus est vt refert Liuius. Magnis Metellis. Metellorum gẽs Romæ fuit clarissima: quã illustrarũt q̃plurimi: sed in primis L. Metell⁹ põtifex q; prim⁹ elephãtos prio Punico bello duxit in triũpho: vt refert Plin. & ei⁹ nepos q; Macedonic⁹ a deuicta Macedõia cognominat⁹ ẽ: vnicũ humanę felicitatis exẽplũ: q; a quatuor filijs illat⁹ est rogo, vno põtore, trib⁹ cõsularib⁹, duob⁹ triũphalib⁹, vno cẽsorio. Metell⁹ quoq; Numidic⁹, & Metell⁹ Pius alijq; cõplures in rep. p̃stantissimi fuerũt: de quib⁹ apud Valerium, Plinium, & Plutarchum, atq; Ciceronem fit crebra mẽtio Cicero in primis iactat Metellum Numidicum. Ad Cinnas Mariosq; venis. Cum Cæsar potuisset numerari inter Camillos & Metellos: maluit esse similis coniuratorum, videlicet Cinnę, & Marij quorum partes fouit Cæsar, & Cinnę dictatoris filiam Corneliam duxit vxorem: vt Plutarchus, & Tranquillus scribunt. Cinna cũ Octauio collega in consulatu dimicans profugit ex vrbe, quam mox adiuncto Mario inuasit. vt supra demõstrauimus. Vt Catulo iacuit Lepidus. i. quemadmodum Lepidus fuit a Catulo stratus & profligatus. Lepido, & Catulo consulibus ciuile bellum emersit. Lepidus enim acta Syllę rescindere tentans iudicat⁹ est hostis patriæ vt inquit Eusebius. Et cum arma exercitumq; vrbi admouisset: a Catulo, & Põpeio ducibus Syllanis repulsus in Sardiniam profugit: vt refert Florus. ibiq; morbo & mœrore interijt vt ait Plutarch⁹. Carbo sepulcro. Carbo ter functus consulatu profligatis a Sylla Marianis partibus in quibus ipse erat, in Sicilia, profugit. Pompeius extemplo a Sylla in Sicilia missus Carbonem viuum cepit: eumq; pro tribunali damnatum interfici iussit vt inquit Plutarchus. & teste Valerio caput ei abscissum est aluum purganti. Sertori⁹ exul Sertorius Marianarum ptium dux clarissim⁹ exul & profugus malis suis maria terrasq; pmiscuit: vt ait Florus. Hispanos & maxime Lusitanos concitauit: ducesq; a Romanis & Sylla ad eum opprimendum missos profligauit. Cottam enim natali prelio superauit. Phidiam prętorem profligauit. Toraniũ a Metello missum cum toto deleuit exercitu. Ipsum quoq; Metellum virum ętatis sue prestantissimum in tantã cõpulit necessitatem vt Cn. Pompeius ex vrbe cõfestim mitteretur, qui Sertorij ferociam reprimeret: vt docet Plutarch⁹. Tãdem Sertorius in conuiuio per domesticos fuit interemptus. Vnde Pompeius Sertorium domuisse dict⁹ est non profligasse. & ita ait Plinius. Q uemadmodum ergo dicit Pompeius a me prostrati sunt Carbo & Sertorius: ita tu quoq; o Cęsar sternere, id est profligaberis viribus meis. Feros Iberos. i. Hispanos ab Ibero fluuio dictos. Et Scythicis Crassus. vtinam inquit Crassus deuictis Parthis redisset victor: vt te quoq; tanq̃ alterum Sparthacum opprimeret. Scythicis oris. i. Parthicis. Parthi enim a Scythis oriundi dicunt: & lingua

Carbo.

Scythica exules nuncupãtur. vt scribit Iustinus. Simili causa, tanq̃ Cæsar sit gladiator vt Sparthac⁹. Sparthac⁹ hostis. Familia gladiatorum ex ludo Lẽtuli quem habebat Capuę profugit. horum gladiatorum qui erant numero triginta vt scribit vel duo & octoginta vt refert Plutarchus ductor primus erat Sparthacus ex Thracia oriundus. Cõcursu igitur ad Sparthacum facto decem amplius milium cõfecit exercitum. & primo castra Clodij imperatoris Romani ceperunt. Vatinium secundum aduersus Sparthacũ imperatorẽ missum vicerunt, fugaruntq̃. Affluentibus in diem copijs per mediam vadentes Italiam incendijs, & populationib⁹ cuncta vastarunt. Sparthacus itaq̃ Gellium & Lentulũ consules profligauit castraq̃ cũ impedimentis omnibus cepit. Tandem a Marco Crasso pulsus, fugatusq̃ in extrema Italiæ refugit vbi tãdem dimicare coactus viriliter iniuit certamen: omnibusq̃ qui secũ aderant, partim cesis, partim in fugam versis ipse solus Spartacus relictus fortissime pugnãs quasi imperator occisus est. vt Florus & Plutarchus narrant. Addit Appian⁹ Sparthaci cadauer nusq̃ fuisse inuentum.

IACOB. BONO.

¶Illud etiam, O rabies miseranda ducis &c. putamus sic exponendum: hicq̃ sit sensus: si Cæsar æquo animo exilium tolerasses: fata te Camillo Metelloq̃ ducibus clarissimis, necnon patriæ ciuibus amantissimis conferre parabant, quorum vterq̃ exilium patienter tulisse memoratur. At tu impius in patriam desæuiens Cinnæ Marioq̃ sanguinarijs latronibus maluisti comparari. quo fit: vt honestissimo tantæ laudis pręconio, quod iã tibi prẽsto erat: teipsum fraudaueris.

SVLPI.

¶Te quo. A viribus & a constantia se commendat. Feruidus sanguis. In sanguine calẽti sũt vires: si frixerit debiles reddimur & pusillanimes & tardi. Verg. Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis. Qui pacem potuere pati, qui scilicet in pace viuere. Solutum, dissolutum viribus. Defectum, debilitatum: & in quo defecerunt vires. Ne nos. commendando se a rei militaris peritia, & clam Cæsarẽ carpit. Senior, qui peritior est & grauior. Miles. q.d. iuuenis & imperit⁹ rei militaris, & præceps ad omnia. Quo potuit. loc⁹ est a modestia. Quo, ad quas cũq̃ dignitates. Nisi regna, nisi patriæ occupationem, & tyrannidẽ. Non priuata. non vult ciuis esse sed tyrãnus qui vult me superare. Hinc consul. ab auctoritate & tuto & facili cum irrisione argumentatur. Vterq̃. Lẽtulus, & Marcellus. Hinc. a partibus nostris. Statura, nõ fugitura. Ducum, senatorum, & procerum. Non trahis omnia tam cæco cur. nõ es adeo temeraria & cæca. Nam vt Cicero in Lælio ait. Nõ enim solum ipsa fortuna cæca est: sed eos etiam plerunq̃ efficit cęcos quos complexa est. Teq̃ nihil pudet: vt certe pudet, nam nunq̃ hoc efficies. Multis ne. gesta eius a mora extenuat & contemnit præ suis. Multis. inuidiose dixit: duo enim fuere. Rebellis. quam pacare nõ potuit: & quin rebellaret efficere. Aetas, decenniũ. Dant animos: addũt audaciã Cæsari. Rheni gelidis. Insimulatio est cũ Ironia. Cęsar post oppugnatos Germanos & non amplius decem et octo dies trãs Rhenum consumptos satis & ad laudem, & vtilitatem fecisse arbitratus se in Galliam recepit & pontem quem fecerat rescidit: & ideo Pompeius eum fugisse dicit: & æstuaria maris Gallici appellasse oceanum. Stagna, æstuaria. Incerti profũdi: dubij maris. Britãnis. Britannia insula est in oceano adeo a terra remota: vt alius quidã oribis existimetur. Ad eam Cæsar audita ipsi⁹ fama ex Gallia traiecit exercitum: & post eã iterum atq̃ iterum victã illico imperatis obsidibus in Galliam se recepit. Quæsitis. quia non plane norant nautæ: vbi iaceret Britannia: vel ideo quia cum iterum in Britanniam ad solis occasum Cæsar naues soluisset: leui Aphrico prouectus media circiter nocte vẽto intermisso cursum nõ tenuit: & longius delatus æstu orta luce sub sinistra Britanniam relictam conspexit. tum rursus æstus cõmu-

Britannia.

Te quoq; si superi titulis accedere nostris
Iusserunt: valet in torquẽdo dextera pilo:
Feruidus hæc iterum circa pręcordia sanguis
Incaluit: discès non esse ad bella fugaces
Qui pacem potuerè pati. Licet ille solutũ
Defectumq; vocet: nevos mea terreat ętas.
Dux sit in his castris senior: dum miles in illis.
Quo potuit ciuem populus perducere liber
Ascendi: supraq; nihil nisi regna reliqui.
Non priuata cupit Romana quisquis in vrbe
Pompeium transire parat. hinc consul vterq;
Hinc acies statura ducũ est. Cæsar ne senato⁹
Victor erit: nõ tam cæco trahis omnia cursu
Teq; nihil fortuna pudet. multis ne rebellis
Gallia iam lustris: ætasq; impensa labori
Dant animos: Rheni gelidis q; fugit abvndis
Oceanumq; vocans incerti stagna profundi
Territa quæsitis ostendit terga Britannis:
An vanæ tumuere minę: q; fama furoris
Expulit armatam patriis e sedibus vrbem:
Heu demens nõ te fugiũt: me cũcta sequunt:
Qui cum signa tuli toto fulgentia ponto.
Ante bis exactum q̃ Cynthia conderet orbẽ
Omne fretum metuens pelagi pyrata reliqit:
Angustaq; domum terrarũ in sede poposcit.
Idem per Scythici profugum diuortia ponti
Indomitum regem: Romanaq; fata morantẽ
Ad mortem: Sylla felicior: ire coegi.

¶Te quoq; &c. Prosequitur apostrophen qua Cæsarem minaciter alloquens suorũ animos excitare molitur dicẽs. Si superi iusserunt. i. si fata voluerunt, & constituerunt, te quoq;. i. etiã te ꝑ tot alios, accedere. i. addi nostris titulis. i. laudib⁹ & victorijs, dextera sup. nia valet. s. adhuc, i torquẽdo pilo. i. vt torqueam in te pilũ. Sanguis feruidus & ita animos ac vires excitans, incaluit iterũ, sicut tẽpore prẽterito, circa hęc. i. mea, prę cordia. i. mẽbranas in quibus sunt affectiones. Tu discès eos qui potuere pati pacẽ. i. qui pacis sunt amatores: nõ esse fugaces ad bella. s. gerenda: si cogantur. Licet ille. s. Cęsar (& iã redit locutio ad milites) vocet sup. me, solutũ. i. habentẽ mẽbra soluta & enerua, & defectũ. i. ætate confectũ & lapsantẽ: tũ sup. o milites ne vos terreat mea ætas. s. grandior: senior sit dux in his. i. nostris castris: vt prudẽter exercitum regat & instituat: factus longo vsu expertior: dum. i. dummõ miles. s. senior. q.d. multo fractus iam membra labore, sit in illis sup. castris: quia dux senex præstat consilio: miles senior labascit viribus. & talem optat Cæsar vt vero simile est habuisse, vtpote qui decennium in Gallia militauerat. & ita non intelligam vt sup. iuuenis: sed repetam senior. Ego ascendi sup. eo. i. ad quascunq; dignitates, quo. i. ad quas, populus liber potuit perducere ciuẽ. i. suum: & reliqui supra, sup. me, nihil nisi regna. i. non potuissem altius ascendere nisi rex factus fuissem: & ita popul⁹ libertatem amisisset. quisquis. i. quicunq; cupit transire. i. transcendere Pompeiũ. i. me, in vrbe Romana: non petit priuata. i. priuatos honores: sed publica, quia regnũ. Vterq; consul est sup. statura hinc. i. a parte nostra, hoc est nobiscum est pugnaturus: & acies ducum. s. legitimorũ est statura hinc. i. a parte nostra. nisi velimus dicere ducum. s. priuatorum vt Cæsaris & ei⁹ complicum, statura est hinc. i. ex altera parte. ne. i. vtrũ Cæsar sup. erit victor, an sup. senatus: q.d. vero simile est q; senatus: quia o fortuna tu non trahis omnia tam cæco cursu: vt Cęsar senatum vincat: & te non pudet tam nihil. i. nullius rei, vt sup. id committas. ne. i. nũ Gallia rebellis. i. quæ mãsit rebellis & indomita, iam multis lustris. id inuidiose: quia tantum duobus. & ætas. s. militũ: vnde prius optauit vt senior sit in castris Cæsaris miles: impensa labori, quia decennium absumpserat: dãt animos, sup. ipsis: q.d. id stulte fieri: & q; fugit. i. pręceps abijt ab vndis gelidis Rheni. i. a Germania Transrhenana rediens in Galliam: & q; ipse vocans stagna incerti profundi. i. æstuaria Gallici maris, oceanum. i. magnum mare, hoc est iactãs se superasse magnum mare eo q; in Britanniam traiecerat, ostendit terga territa. s. sua & suorũ, Britãnis quæsitis. i. a se petitis & lacessitis, & cito derelictis: quasi cum illis nõ ausus fuerit cõgredi. an minæ vanæ tumuere. i. inflatę sunt in animo Cęsaris q; fama furoris. s. Cæsaris aduentantis, expulit vrbem. i. ciuitatem armatam. q.d. non inermem: nam si inermis au fugisset signum esset timoris: nunc cum armata sit potius censetur cõtra hostem exisse: e sedibus patrijs. i. patrię suæ. Heu demens Cæsar, cuncta non fugiunt te. i. præ timore tui: sed sequuntur me. s. ducem in te proficiscẽtem: qui. s. ego dux cum tuli signa fulgentia toto ponto. i. mari, anteq̃ Cynthia. i. luna cõderet. i. abscõderet in coitu cum sole, bis orbem. s. suum, exactum. i. transcursum. i. anteq̃ duo essent transacti menses sic dominatus sum in mari q; pyrata. i. latro marinus, metuens. s. me, reliquit omne fretum. i. omnem feruorem, pelagi. i. maris, & poposcit. i. quæsiuit sibi domum. i. habitationem in angusta sede terrarum. aut q; terra respectu maris angusta est: aut q; etiã in terra iam tenuit angustum locum. Ego idem existens felicior Sylla, qui tamen sibi felicis cognomentum indidit, coegi regem Põti. s. Mithridatem, indomitum. i. qui cum toties bella gesta erant, profugum per diuortia. i. semitas trãsuersas põti. i. maris Scythici, & morantem. i. tenẽtem in mora, fata Romana. i. felicitatem fatalem Romanorum. Nã vt primo enei. docet Iuppiter, fatale erat Romanos fore rerum domios &c.

tationem secutus remis contendit. Anyane cauillatio est. an ideo superbis q; ciues profugerunt ferras inquit nam me secuti sunt. Furoris, belli. Vrbẽ, metonymia. Armatã. emphasin habet ad terrorem. Heu demens. dissolutio falsæ opinionis. Qui cum signa tuli. a præclarorum gestorum celeritate se cõmendat: suasq; laudes & gesta perstringit. Fulgẽtia, gloriosa. Toto ponto. Alludit ad Cilicas qui cum maria vndiq; infuissent: prouidentia diligẽtiaq; Pompeij intra quadragesimũ diem certamine vix parato in deditionem cũ plausu venerũt. hos deinde Pompeius locis maritimis remouit fecitq; mediterraneæ colonos. Ante bis. anteq̃ luna bis verteretur & cursum perficeret. Pelagi, tranquilli maris. Pirata, prędo marinus, Cilix. In angusta sede. præsertim ad vrbem Soliorum quæ est in Cilicia: & Põpeiopolis est appellata vt Plutarchus, & Plinius tradũt. Profugum per diuortia: fugientem per semitas transuersas & diuerticula. Verg. in. ix. Obijciunt equites se se ad diuortia nota. Regem, Mithridatẽ de quo triũphauit Sylla & postea Lucullus. Indevero a Pompeio attritus cum in seditionẽ venisset cum Pharnace filio, mortem sibi cõsciuit. Fata: felicitatem & victorias. Felicior. ideo se feliciorem appellat quia bellum confecit. BEROALDVS.

Pompeiopolis.
Diuortia.

¶Titulis nostris. i. laudibus & trophæis. Licet ille solutum defectumq; vocet. hoc refert ad Cæsarem qui in sua oratione quę est in primo dixit de Põpeio Venit dux longa pace solut⁹. Dux senior. quia in duce seniore maior est rerum peritia. Dum miles in illis, id est dum mlites seniores sint in castris Cæsaris quorum vires in pugna exiguntur. Populus perducere liber. Ascẽdi. omnes inquit magistratus in vrbe Roma adeptus sum: qui dari possunt libertate. Regnũ reliqui: quod affectat Cæsar. Pompeiũ trãsire. quia qui vult me honoribus superare ille non cupit priuata sed regnum: quod solum ego non attigi: quia non vsurpatur in ciuitate libera. Hinc. s. ex parte nostra. Non tenihil fortũa pudet. non adeo inquit fortuna est cęca & sine pudore vt sit permissura senatum & partes reipu. a Cæsare prostigari. Multis lustris. inuidiose dixit & in contemptũ Cæsaris, pro duob⁹. Rheni gelidis q; fugit ab vndis. Cęsar transiuit quidem in Germaniam sed cito rediit deuicti tantũmodo dies illic commorat⁹. Vnde ait Pompeius Cæsarem veritum ferociam Germanorum refugisse. Ostendit terga Britannis. Cęsar bis in Britanniam traiecit sicut ipse refert in Commentarijs: primo occiduum oceanum patefaciẽs vt ait Plutarchus: & Britãnis obsides imperauit. Nũc Põpeius minuens res gestas Cæsaris ait illũ terga dedisse Britannis cum non prius redierit in continentẽ q̃ victis illis obsides imperatos adduci iussisset ad continentẽ vt ipse testatur Vrbem armatam. i. ciues armatos. Cum signa tuli toto fulgentia põto. Commemorat sua præclara facinora Pompeius & ea extollit. In primo commentario dictum est quem

admodum Pompeius piratas Cilices omnia maria infestantes summa felicitate simul & celeritate mira de-

bellauit.diebus enim quadraginta vt Plutarchus ſcribit mare Tyrrhenum, Libycum, Sardoum, Cyrneum atq; Siculum luſtrauit:totūq; piraticum bellum omnibus eorum latrocinijs diſſipatis trium circiter mēſium ſpacio confecit. Nunc Pompeius dicit omnes piratas ex mari a ſe eſſe ſublatos intra bimeſtre tempus anteq̄ Cynthia.i.luna bis conderet orbem.i.plenilunium faceret. Singulis enim menſibus. xxviij. diebus ſpacio luna peragit ambitum Zodiaci vt Macrobius,& Gellius tradunt.in coitu ſolis biduo remoratur vt auctor eſt Plinius. Plenilunium ergo & interlunium ſingulis menſibus exiſtit. Domum popoſcit. nonnullos ex piratis Pompeius collocauit in vrbe Soliorū.multis Dimen colendā dedit. Alij deſerta quędam oppidula Cilicię in coluerunt: vt tradit Plutarchus. Idem.ſ.ego Pompeius. Per Scythici profugum diuortia ponti. Mithridates rex Pōti, de quo in primo Commētario ſatis multa, felicitate Syllæ, virtute Luculli, magnitudine Pōpeij ſubactus prælio nocturno fugam egit per Colchidem & a filio Pharnace obſeſſus ſemet interemit gladio cum venena non proficerent. gloriatur ergo Pompeius q; Mithridatem in fugam compulerit & ad mortem voluntariam ire coegerit: felicior ipſo Sylla: qui etſi ſubegit Mithridatem tamen non compulit ad mortem. Scythici Ponti. Pontus Euxinus eſt vaſtum mare in Scythia. Arcus Scythici forma ītūgitur Męotice paludi in confinio Europę & Aſię. vt narrat Plinius. Gentium ponticarum vt ait Florus rex fuit Mithridates. Fata morantem.i.felicitatem Romanorum retardantem.

SVLPIT. ¶ Vacat mihi. Vacua ē gloria mea. Sub quo cunq; ſole, ſub quacunq; regione quam ſol aſpicit. Trophæis, victorijs. Arctos, ſeptentrio. Phaſidos. Phaſis Colchorum fluui⁹ vltra oſtia Tanais in pontum effluit. Medius axis, Meridies. Calida. eſt enim ſub cācro iuxta torridam zonam. Syene. Macrobi⁹ hūc locum aperiens inquit. Ciuitas Syene quę p uincia Thebaidos poſt ſuperiorum montiū deſerta principium eſt, ſub ipſo æſtiuo tropico conſtituta eſt: & eo die quo ſol certam partem ingreditur cancri hora dici ſexta, quoniam ſol tunc ſuper ipſum inuenitur verticem ciuitatis, nulla illic poteſt i terris de quolibet corpore vmbra factari. Sed nec ſtilus Hemiſphęrij monſtrantis horas quam gnomona vocant, tunc de ſe poteſt vmbram creare. & hoc eſt qđ Lucanus dicere voluit: nec tamen plene vt habetur abſoluit. dicēdo enim Atq; vmbras nūq̄ flectēte Syene, rem quidem attigit, ſed turbauit verum. non enim nunq̄ flectit: ſed vno tempore. Sic ille: qui iniuſte Lucanum arguit: qui inquit nuſq̄, hoc eſt nec añ nec poſt, nec ad dextram, nec ad ſiniſtrā, non nunq̄ vt ille legit. Betim, fluuium qui ex Tarraconenſi demiſſus mediam Hiſpaniam per fluit. mox mari propinquus lacum efficit magnum: ex quo duobus alueis lōge priore maioribus exiens labitur in oceanum. Ferit, cū impetu ingreditur. Tethim fugacē, oceanū velocem & qui fluit & refluit. Poſt omnia. eſt enim vltimus omnium. Arabs, populi in Aſia inter Iudæam & Aegyptū. Eniochi, gēs fera iuxta Pontum a Lacedęmonijs oriūdi. Colchi. iactabundi more nūc Colchos, mox Cilices repetit. Colchos regio in Aſia iuxta Pontum apud quam erat vellus aureum: qđ Iaſon cū Argonautis eripuit. Cappadoces. Cappadocia regio eſt in Aſia minori Armenię contermina ſed diuiſa euphrate. Iudæa, regio Paleſtinę eſt. Plini⁹. Supra Idumeā inquit & Samariam Iudæa longe lateq; fundi tur. Incerti dei, ignoti & nomen non habētis & de quo videtur poſſe dubitari. Sic & Iuue. Nil præter nubes & cæli numen adorant. Q; q̄ re vera optime de eo vetuſtiſſimi ſēſere Iudæi. Sophenę: oppidum in Armenia iuxta Maſium montem a parte ſeptētrionali. Molles. vel ob cœli clementiam, vel quia Aſiatici omnes molles laſciuiq; ſunt. Armenios. Armenia duplex in Aſia eſt inter Taurum & Caucaſum: altera maior: altera vero minor &

Pars mundi mihi nulla vacat: ſed tota tenet
Terra meis quocunq; iacet ſub ſole tropheis.
Hinc me victorem gelidas ad Phaſidos vndas
Arctos habet: calida medi⁹ mihi cognit⁹ axis
Aegypto: atq; vmbras nuſq̄ flectente Syene.
Occaſus mea iura timet: Tethimq; fugacem
Qui ferit Heſperius poſt oía flumina Betis.
Me domitus cognouit Arabs: me marte fero
Eniochi: notiq; ereptos vellere Colchi. Cces
Cappadoces mea ſigna timēt: & dedita ſacris
Incerti Iudæa dei: molleſq; Sophenæ.
Armenios Cilicaſq; feros Tauroſq; ſubegi,
Quod ſocero bellū præter ciuile reliqui:
Verba ducis nullo partes clamore ſequunt
Nec matura petunt promiſſę claſſica pugnę.
Senſit & ipſe metū Magnus: placuitq; referri
Signa: nec in tantę diſcrimina mittere pugnę
Iam victum fama non viſi Cæſaris agmen.
Pulſus vt armentis primo certamine taurus
Syluarum ſecreta petit: vacuoſq; per agros
Exul in aduerſis explorat cornua truncis:
Nec redit in paſt⁹: niſi quum ceruice recepta
Excuſſi placuere tori: mox reddita victor
Quoſlibet in ſaltus comitātib⁹ agmina tauris
Inuito paſtore trahit: ſic viribus impar
Tradidit Heſperiā: pfuguſq; p Appula rura
Brunduſii tutas cōſcendit Magnus in arces.

¶ Pars mundi &c. Proſequitur victorias ſuas Pompeius: vt ex illis futuræ victoriæ ſpem concipiant milites ſui. vnde di-

Phaſis.
Syenc.
Bętis.
Arabes.
Eniochi.
Colchi.
Cappadocia.
Iudęa.
Sophenæ.
Armenia.

cit. Nulla pars mundi vacat, id eſt vacua eſt & derelicta eſt, mihi, id eſt a me, hoc eſt in qua non ſunt triumphi mei: ſed tota terra ſub quocunq; ſole, id eſt ſub quacunq; parte cœli aut climate iacet, tenetur, id eſt deuincitur meis trophæis, id eſt inſignib⁹ victoriæ. Arctos.i. vrſa ſeptētrionalis, hoc eſt ſeptētrio ipſe, habet me victorē hic.i. ex vna pte, vtpote ſeptētrionali: ad gelidas vndas Phaſidos fluuij Colchorū. axis medius.i. Meridies aut plaga Meridiōalis, eſt mihi cognit⁹ ſup. in Aegypto calida, atq; ſup. in Syene regiōe flectēte nuſq̄.i. ex nulla pte, (nō tñ nūq̄ leges) vmbras: q ppe q; s nullū corp⁹ facit dū ſol eſt in certo pūcto cācri & hora diei ſexta. Occaſus.i. occidens timet mea iura.i. leges a me impoſitas, & Betis fluuius Heſperius.i. Hiſpanicus, qui ferit.i. impetu ſuo dū influit, pcutit, Tethym.i. oceanū, fugacē.i. velocē & refluū: poſt oía flumina: qa fluuiorū vltim⁹ eſt. Arabs q eſt in Aſia inter Iudæā & Aegyptū domitus. ſ. a me: & Eniochi populi iuxta pōtū & a Lacedęmōijs orti, & illorū more bellicoſi. vñ addit, feroces marte.i. in bello, cognouerūt ſup. me, & Colchi populi in Aſia iuxta pontū, noti.i. cogniti: vellere. ſ. aureo: erepto ab Iaſone: cognouerūt me: & Cappadoces timēt mea ſigna, & Iudæa dedita ſacris dei incerti.i. incogniti & nomē incognitū hñtis: qđ Tetragrāmaton ſciebāt: ſed qđ eēt ignorabāt: & Sophenæ.i. populi earum molles.i. effœminati, ſup. timēt mea ſigna: ego ſubegi Armenios, Cilicas feros, q a pyratę ſunt, & Tauros.i. tauri mōtis incolas & accolas etiā feros. Q đ bellū reliq. ſ. trāſigēdū: ſocero. ſ. nup mēo Cæſari: p ter ciuile q. d. nullū. hacten⁹ Pōpei⁹ vñ poeta. Partes. ſ. vocatę.i. legiōes Pōpeianę, nullo.i. nō vllo nō ſequūt.i. pſequūtur & cōprobāt, verba ducis. ſ. Pōpeij, vllo clamore.i. aſſenſu. Nec petūt claſſica.i. ſigna ineūdi plij, matura.i. cita & pperata: pugnæ pmiſſę. ſ. a duce q victoriā ſpōdebat. Et.i. etiā ipſe magnus.i. Pōpeius, ſenſit.i. pcepit, metū. ſ. ſuorū vel ſuū: qa & ipſe timuit: & ita placuit ſigna referri & nō pgredi in Cęſarē: nec placuit mittere agmē.i. exercitū ſuū iāvicū. ſ. aīo, fama Cęſaris, nō.i. nōdū viſi: ſed tm̄ auditi, in diſcrimia.i. picla tātę pugnę. Pulſus vt &c. vt.i. quēadmodū, taur⁹ pulſus armētis.i. e magno grege. ſ. fortiore aut pitorie tauro: & hoc primo certamine, petit ſecreta ſyluarū: & ipſe exul.i. expulſus armento, explorat.i. tētat & experiē: cornua. ſ. ſua: i trūcis aduerſis.i. occurrētib⁹: p agros vacuos. ſ. armēto: vbi non videt: nec redit in paſtus cū armēto, niſi cū ceruice.i. fortitudie ceruicis recepta.i. repata, tori.i. pulpę piloſę excuſſę.i. extātes aut terſæ excuſſo puluere, placuere ipſi tauro: mox. i. paulo poſt: ipſe victor. ſ. ſecūdo certamine, trahit.i. ire cōpellit agmina reddita. ſ. ſibi a tauro priusvictore & nūc victo, i quoſlibet. i. quoſcūq; vultſalt⁹: & hoc tauris. ſ. reliquis comitātib⁹: etiam paſtore inuito. ſic Magn⁹. ſ. Pōpeius impar viri⁹. ſ. Cęſaris, tradidit.i. dereliqt ipſi Heſperiā.i. Italiā, & ipſe pfugus.i. a patria profugiēs, p rura Appula.i. Apulię, conſedit.i. immigrauit & ſe recepit in tutas arces Brūduſij. ſ. oppidi Italiæ.

Cilicia.
Taurus.
Tori.
Apulia.
Brunduſiū
BERO.

inferior dī. Cilices. Cilicia regio iuxta Taurū, & Syriæ, pxima: dicta a Cilne Agenoris filio. Cilices duplices eē Strabo docet li. xij. Tauros, popl'os Tauri mōtis q ab dico mari ſurgit: deinde inter Aegyptū & Pāphylicū pelagus obiect⁹ ſeptētrioni dextro latere, læuo Mediterraneę plagę occurrit: den'q; ſe rypheis iugis annectit: ſed p gētiū varietate diuerſa noīa accipit. apd Indos Hiamos: apud Parthos Prępiphates dī: ñ Taur⁹. At vbi in excellentiſſimā ſublimitatē cōſurgit Caucaſus. Q đ bellū reliq. ac ſi dicat nullū vñ poſſit gloriā reportare: nā hoc qđ gerit eſt latrocinium ſūmi dedecoris. Verba ducis. facto dicendi fine: cū nō clamarēt p Cæſaris formidine milites: Pompeius a cōſtituto itiere ſigna reuocauit & ſe Brūduſiū cōtulit. Claſſica matura: feſtinū concentū tubaę quo iter denūtiarē: ſupra eñ dixit: iāq; ſecuturo iuſſu⁹ claſſica phœbo. Senſit & ipſe. aduertit ſe quoq; timere. Diſcrimia, picula. Signa, aquilas. Agmen: exercitū ſuū. Pulſus, vīc⁹, & eiect⁹ a fortiori ex armentis. Explorat, tētat, & expitur. Aduerſis, occurrētib⁹. In paſtus, in paſcua. Recepta ceruice: reſūptis viribus ceruicis. Tori. pulpę muſculi & dēſitas q đā carnis in collo & crurib⁹, & etiā in brachijs hoīm, in q b⁹ dicūtur ineē vires. Ver. Luxuriatq; toris ąioſum pect⁹. Salt⁹, paſcua. Agmia reddita: armēta q recepit: nā vīctor ſequūt. Appła, Apulia regio Italię Hadriaco mari pxima inter Daniā & Calabriā. Brūduſij. Brūduſiū Meſapiorū lingua vt Strabo docet ſonat cerui caput Eſtaūt Calabrię oppidū. Vrbs eſt. Brūduſiū Cretēſes, q e Gnoſo cū Theſeo diſceſſerūt habitauiſſe memoriæ pditū eſt: poſtea alios e Sicilia cum Iapyge digreſſos: nā vtroq; mō fama eſt: cū vna pmanere nollēt i Bœotia diſceſſiſſe. Idem eſt author.

¶ Tota tenet terra. Ideo dicit totū orbē terrarum ſuis trophęis & monumētis eſſe refertū: qñ tres triūphos de trib⁹ orbis ptibus reportauit: primū ex Aphrica ſubacta deuicto Domitio: ſecūdū ex Europa domito Sertorio. Tertium ex Aſia pfligato Mithridate: omnibuſq; Aſiaticis fere regionibus in poteſtatē redactis. vt Plutarch⁹, & Plini⁹ meminerūt: & nunc recēſet ipſe Pōpeius. Gelidas ad Phaſidos vndas. Phaſis fluuius eſt Colchorū pōti clariſſimus. oriē in Moſchis vt dicit Plini⁹ habet oppidū celeberrimū nomine Phaſim. Pompeius aūt Magnus in ſuo tertio triūpho ex Aſia, Pōto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Syria, Cilicia, Scythis, Iudæis, Albanis, Iberia, Inſula Creta, Baſternis, & ſuper hæc de regibus Mithridate ac Tygrane triumphauit vt docet Plinius in ſeptimo. hæc nūc a Pōpeio in ſuam laudē memorant. Medius axis. i. polus & partes Meridianę ad quas vergit Aegyptus. Vmbras nuſq̄ flectente Syene. Syene oppidum eſt ſupra Alexandriam Aegypti quinq; milib⁹ ſtadiorum in qua Solſtitij die medio nulla vmbram iacere tradunt: puteūq; eius experimenti gratia factum totum illuminari. ex quo apparet ſolem illi loco ſupra verticem eſſe vt Plinius & Strabo tradunt & Macrobius: qui hunc Lucani verſū adduxit in teſtimonium. Syene ergo nuſq̄.i. in nullas partes mittit vmbras die ſolſtitij. Macrobi⁹ enim legit nunq̄ & dicit Lucanū turbaſſe veritatē. non enim nunq̄ ſtetit ſed ſolſtitij die nulla illic poteſt in terris de quolibet corpore vmbra iactari. Heſperius Betis.i. Hiſpanus. eſt enim Betis fluuius Hiſpaniæ a quo Betica prouincia cognominatur vt tait Plinius. & vt refert Strabo, Priſci Betim Tarteſſū nominarunt. Betis poſt omnia flumina ingreditur Tethym.i. oceanū occiduum duobus oſtijs. Domitus Arabs. Arabia gentiū nullis poſt ferenda inter duo maria rubrum perſicūq; procurrit. Multa de Arabia apud Plinium, Strabonem, & Ptolemæum: qui triplicem fecit Arabiam: ſed illa cognominata eudemon.i. felix, eſt ditiſſima. Arabes murati degunt.

Feroces Eniochi. Eniochorū gēs fera eſt in Colcho orta ab aurigis Caſtoris & Pollucis vt ſcribit Plini⁹. Vnde Eniochi vt par eſt, ex ijs ſunt nominati, teſte Strabone. Colchi. Colchica regio eſt pōti clariſſima propter vellus aureum: quod tamen Iaſon cum Argonautis abduxit fauente Medæa vt cecinit Ouidius. Cappado-

ces. Cappadocia regio eſt prætēta Armenię, & Phrygię dicta ab amne Cappadoce vt ſcribit Plinius. Iudęa
Iudæa regio eſt Arabiæ & Aegypto proxima in qua Hieroſolyma fuere clariſſima vrbium oriētis vt auctor
eſt Plinius. dicitur dedita ſacris incerti dei quia nullum apud eos eſt ſimulacrum numinis ſed mente deum co
lunt. Moſes enim vt Scribit Strabo Aegyptios, Græcoſq; damnabat, qui deos hominum pecorumq; ima-
ginibus adorarēt: cum nulla effigie verus deus poſſit effingi. multa de hac re apud Tacitum, & Euſebium. In
certus ergo dicitur a Lucano deus Iudæorū quoniam nullo exprimitur ſimulacro. Molleſq; Sophœnę. So
phœne regio Syrię molliſſima cuius meminit Tacitus. Armenios. Duplex eſt Armenia maior & minor vt o
ſtendit Plinius dicta a ſocio Iaſonis Armenio vt refert Strabo. Cilicas. Cilicia proxima eſt Syriæ. hāc olim
Lentulus, & Cicero gubernarunt. Taurus, ſcilicet populos incolentes montem Taurum, qui ab ęois veniēs
littoribus mediam diſtrahit Aſiam. Imaus, Paropaniſus, Coatres, Nyphates, Taurus dictus, numeroſis prę
terea nominibus inſignis vt auctor eſt Plinius. Senſit metum. ſ. ſuorum militum. Pulſus vt armentis.
queadmodum Taurus ab alio Tauro ſuperatus quærit latebras non rediturus ad certamen niſi viribus recu
peratis ita Pompeius fugit impetum Cæſaris & ſe contulit Brunduſium nō pugnaturus niſi exercitu magno
comparato. Explorat cornua, an ſint dura & valida Ceruice recepta, id eſt robore priſtino ceruicis recupera
to. Excuſſi tori. Tori dicuntur carnes ſolidę & muſculoſæ. Vnde ait Columella parandos eſſe boues ceruice
longa & toroſa. Per Appula rura. i. per Apuli m regionē Italię.

SVLPI.

¶ Dictęis, Cretenſibus. Dicte enim in Creta
mōs eſt qui & dictęus dicitur vt Strabo tradit
Cecropiæ: Athenienſes. Theſeus em̄ in Cre
tam ad Minotaurū forte delectus vel ſponte
ſe contulit. nota eſt fabula apud Plutarchū,
& Diodorum. Eam in principio æneí. Verg.
ꝓſtrixit. Mētitis victum Theſea. iuſſerat Ae
geus diſcedenti filio vt ſi vinceret Minotau-
rum, vela q̄ nigra erāt mutaret in alba: ſin mi
nus, in nigra referrentur. Sed illis oblitis mu
tare: cum Aegeus nigra vela redeuntium cō
ſpexiſſet ſe præcipitauit in mare: quod poſt-
ea Aegeum eſt appellatū. Mētitis: falſum de
Theſeo indicantibus. Hāc linguam: terram
tenuem exporrectam in linguæ formā. Co-
gentis in arcum: conſtringentis ſe in flexum
in cuiꝰ vno extremo Calabria: in medio Ta-
rentus: in altero magna gręcia & Brutij ſunt
Nec nos lateat portum quē poeta deſcribit,
Vergilius in primo ęne. videtur effinxiſſe his
verſibus. Eſt in ſeceſſu longo locꝰ inſula por
tum Efficit &c. Qz q̄ & Hiſpaniæ Carthagi
nis portus huic ſimilis eſt. Claudit, comple-
ctitur. Cornibus rupibus exporrectis in for
mam cornuum ceruinorum quibꝰ ſimillimę
ſunt: & vrbs ipſa caput imitatur. Nec tamen.
flexus hic montium portum non faciebat ni
ſi eſſet oppoſita inſula. Coros: ventos ab oc
caſu ſolſtitiali flantes. Refunderet, remitte-
ret fluctus quibus feritur. Lapſas, diſcurren
tes. Flatus, ventos. Contentæ fune carinæ:
quæ non indigerent anchoris & tutæ eſſent
Late patet, aperta eſt in omnem partem na-
Corcyra.
uigatio. Corcyra, q̄ inſula eſt i Ionio Phœa-
cū patria Alcynoi regnū, olim Scherea dicta
Illyris.
Illyris, Europæ regio q̄ terminat̄ Italia, Ger
mania, Macedonia, Thracia, Epiro, & mari
Epidānos.
Adriatico. Epidānos: oppidū in Epiro qđ
propter inauſpicatū nomē vt Pli. inquit Ro
mani Dyrrhachiū appellauere. Quum totas
Hadria vires: quādo in Hadriaco tempeſtas
Ceraunia.
exoritur. Huc, in portū Brunduſij. Cerau-
nia. montes Epiri a crebris fulminibus dicti:
κεραυνος enim fulmen interpretatur. Abie-
Saſon.
re in nubes: pleni ſunt nubibus & non viden
tur. Saſon: inſula contra Calabriam quæ vt
Strabo ait, ipſius interualli quod inter Epi-
rum & Brunduſium interiacet media ſita eſt:
propterea q rectū nauigando tenere curſum
nequeūt: a Saſona ad Hydrūtē læuorſum iter
faciunt. Rebꝰ relictis, Italiæ. Nec licet. nō em̄

Vrbs eſt Dictæis olim poſſeſſa colonis
Quos ꝓfugos Creta vexere ꝑ æquora pup(pes
Cecropiæ victū mētitis Theſea velis.
Hanc latus anguſtum iam ſe cogentis in arcū
Heſperiæ tenuē producit in æquora linguā:
Hadriacas flexis claudit quę cornibus vndas
Nec tñ hoc arctis immiſſum faucibus ęquor.
Portus erat ſi non violentos inſula coros
Exciperet ſaxis: lapſaſq; refunderet vndas.
Hinc illinc montes ſcopuloſæ rupis aperto
Oppoſuit natura mari: flatuſq; remouit:
Vt tremulo ſtarent contentæ fune carinæ.
Hinc late patet omne fretū: ſeu vela ferantur
In portus Corcyra tuos: ſeu lęua petatur
Illyris: Ionias vergens ve Epidānus in vndas.
Hæc fuga nautarū: quum totas Hadria vires
Mouit: & in nubes abiere Ceraunia quumq;
Spumoſo Calaber perfūditur ęquore Saſon.
Ergo vbi nulla fides rebus poſt terga relictis:
Nec licet ad duros Martē conuertere Iberos:
Quū me diæ iaceant immēſis tractibus alpes:
Tū ſobole ex tanta natum cui firmior ætas
Affatur. Mundi iubeo tentare receſſus.
Euphratem Nilumq; moue: quo nominis vſq;
Noſtri fama venit: quas eſt vulgata ꝑ vrbes
Poſt me Roma ducē: ſparſos per rura colonos
Redde mari Cilicas: Pharios hic cōcute reges
Tygraneq; meū: nec Pharnacis arma relinq̃s
Admoneo: neu tu populos vtraq; vagantes

Armenia: pontiq; feras per littora gentes.
Rhipheaſq; manꝰ: & quas tenet ęquore denſo
Pigra palꝰ Scythici patiēs Mœotica plauſtri.

¶ Vrbs eſt Dictæis. Quia pręcipua res quę reſtat in hoc libro
recitanda Brunduſij agebatur: ideo latius deſcribit ipſum di-
cens. Vrbs eſt, ſcilicet Brunduſium, poſſeſſa olim colonis di-
ctęis. i. Cretenſibus: quos colonos, profugos, id eſt procul fu
gientes a Creta, puppes Cecropiæ, id eſt Athenień. vexere ꝑ
æquora, velis mentitis Theſea victum a Minotauro, id eſt ni
gris aut ſimilibus illis quibus Aegeus putauit a Minotauro
victū & occiſum. Latus Heſperiæ, id eſt Italiæ, cogentis, id eſt
conſtringentis iam ſe in arcum, id eſt flexum anguſtum, pro-
ducit, id eſt portendit in æquora, hanc, ſcilicet vrbem dictam
exiſtentem linguam tenuem, id eſt terram oblongā linguæ ſi
milē: de qua Iacobus Bononień. vt poſt Beroaldum videbi-
mus. quæ claudit, id eſt complectitur vndas Adriacas, id eſt
maris Adriatici, cornibus, id eſt rupibus exporrectis, flexis,
id eſt curuatis: nec tamen hoc æquor immiſſum faucibus ar-
ctis, ſcilicet concluſis inter duo latera, erat, id eſt fuiſſet portus
ſi inſula, ſcilicet oppoſita, non exciperet ſaxis, ſcilicet ſuis co-
ros, ſcilicet ventos qui & cauri dicuntur, violētos: hoc eſt pro-
pter ventorum violētiam non fuiſſet ibi portus: niſi inſula ſa-
xoſa illos frāgeret, & refunderet, id eſt remitteret vndas lapſas
.ſ. per ipſa ſaxa. Natura oppoſuit hinc & illinc, id eſt ab vtra-
q; parte, mari aperto, id eſt quod fuiſſet apertum, montes ru-
pis ſcopuloſæ, id eſt habentes rupem ſcopulis plenam, & re-
mouit flatus. ſcilicet ventorum: vt carinæ, id eſt naues, ſtarēt,
id eſt ſtare poſſent, contentę fune tremulo, id eſt fragili. Om̄e
fretum patet hinc. i. ex hoc portu Brunduſino, late: ſeu o Cor-
cyra inſula in Ionio, vela ferantur in tuos portus, ſeu Illyris,
id eſt Illyrica regio Europæ, lęua, id eſt ſiniſtra iacens, petatur:
ve pro vel Epidānus quod & Dyrrhachium dicitur, vergens
in vndas Ionias ſup. petatur. Aldus, Calepinꝰ, & plures legūt
Epidaurus: quod oppidum, quia in Peloponneſo a Plynio &
Strabone ponitur, non videtur loco congruere. Fuga nauta
rum ſup. eſt hinc, id eſt ab his vndis. ſunt qui legant huc, id
eſt in hunc portum tutum: quum Adria, id eſt mare Adrianū
mouit totas vires, ſcilicet tempeſtuoſarum vndarum, & quū
Ceraunia, id eſt mōtes Epiri fulminoſi abiere in nubes, id eſt
cooperta ſunt nubibus, aut ſeminaria fulminis emiſerunt cō-
mixta nubibꝰ. Quūq;, id eſt & quum Saſon Calaber, id eſt in-
ſula contra Calabriam, perfunditur ęquore ſpumoſo. hactenꝰ
de Brunduſio. Ergo vbi nulla fides, id eſt fidutia eſt rebus. ſ.
Italiæ relictis poſt terga: nec licet conuertere Martem, id eſt bel
lum, ad Iberos, id eſt Hiſpanos duros: hoc eſt cum non liceat
aufugere ad Hiſpanos: cum Alpes iaceant medię ſup. cū tra-
ctibus immēſis: tū. i. tūc Pōpeiꝰ affatur natū. i. filiū. ſ. Cn. Pō-
peiū cui. ſ. fuit firmior ętas ex tāta ſobole. i. q̄ reliq̄ ſoboli. Ego
iubeo. i. ꝑcipio tibi tētare receſſus. i. angulos mūdi. moue. ſ. in
ꝑlia, Eufratē. i. Armeniā, & Nilum. i. Aegyptū: quo. i. ad quæ
loca vſq; venit fama mei nōis: p quas vrbes eſt Roma vulga
ta. i. diuulgata pꝰ me ducē. moue colonos ſparſos ꝑ rura: red-
de mari cilicas, id eſt piratas. concute. i. cōcita hinc reges Pha-
rios & Tygranē regē Armeniæ, meū. ſ. amicū: & admoneo ne
relinquas arma Pharnacis filij Mithridatis, neu hoc eſt neue
tu relinquas populos vagātes vtraq; Armenia, & gētes feras
ꝑ littora Pōti: & manꝰ, hoc eſt copias rhipheas: & quas Mœo-
tica palus patiēs. i. toleratiua plauſtri Scythici, hoc ē ſub Boo
te iacēs, pigra, ab effectu, tenet æquore denſo.

habebat claſſem paratā: & Cæſar facile pote-
rat Hiſpaniā occupare. Cōuertere Martē, Me
tonymia. Iberos, Hiſpanos q lōgo ſpatio di-
ſtabāt Alpibꝰ iteriectis. Tū ſobole ex tāta. ex
nobilibꝰ ꝓſtātibꝰ filijs. Cn. Pōpeiū maiorē na
tu ē allocutꝰ vt vndiq; cōuocaret auxilia. Re-
ceſſus, remota loca. Euphratē, accolas eiꝰ. Eu
phrates i Armenia iuxta fōtē Tygridis orit̄,
Babylonēq; in duas diuidēs ptes Meſopota-
Eufrates.
miā irrigat more Nili, & ide Euphrates nūcu-
pat̄: qm̄ Euphrata fertilitas accolarū lingua
dr̄. Effluit aūt in mare rubrū. Cilicas, piratas.
Quas eſt vulgata per vrbes. Oēs populos ad
quos ꝑuenit nomen Romanū poſtq̄ ego fui
Pharus.
impator. Pharios, Aegyptios. Pharꝰ inſula ē
in Nilo cōiuncta Alexādrię ponte: in qua tur
ris altiſſima vnde nocturnū ignē nautæ ꝓſpi
cere ſoliti & pericula vitāt, & in portus ſe diri-
Tygrães.
gūt. Tygranē, regē maioris Armenię: de quo
ſic Valerius. vbi de humanitate atq; clemētia.
Regē Armenię Tygranē q & ꝑ ſe magna cū
ppl'o Ro. bella geſſerat & iſeſtiſſimū vrbi nr̄æ
Mithridatē Ponto pulſum viribꝰ ſuis prote-
xerat, in cōſpectu ſuo diutius iacere ſupplicē
paſſus nō eſt: ſed benignis verbis recreatum,
diadema qđ abiecerat capiti reponere iuſſit:
certiſq; rebꝰ imperatis in priſtinū fortunę ha-
bitū reſtituit: ęque pulchrū eſſe iudicans & re-
Pharnax.
ges vincere & facere. Meū, de quo ſum bene-
meritus. Pharnacis. Pharnax Mithridatis fi-
lius cū a patre bello Mithridatico defeciſſet
mortis illi cauſam ꝓbuit. Vtraq;, maiori & mi
nori. Pōti, maris Euxini qđ a Mœotide palu
de incipit: terminaturq; Helleſpōto. ſupra ip-
ſum aūt multę, & diuerſę habitāt natiōes. Rhi
Rhiphei montes.
pheas manꝰ, multitudines incolarū Rhiphe-
orū mōtiū. Sūt aūt Rhiphei in Scythia a per
petuo ventorū flatu denoīati: nam ῥιπίζω idē
eſt quod flo. hæc regio aſſiduis obſeſſa niui-
Ripei.
bus vices temporū non nouit: ſed eſt in nubē
æternę caliginis merſa, vt. Solinus ait. Ripei
in Arcadia ſunt quibus ad differentiā ſubtra
Mœotis.
hitur aſpiratio. Palus Mœotica. Mœotis pa-
lus in Scythia nō ꝓfunda: nam non eſt altior
pedibus. habet in habitu ſeptingēta
milia paſſuum. Eam Tanais Rhipheis mon
tibus fluens ingredit̄: & exit in pontū. adeoq;
duratur gelu vt vehicula ſup eā accolę ducāt.
BERO.
¶ Vrbs eſt. Dictęis Brūduſiū ciuitas eſt Cala
brię portu nobile: vt ait Plyniꝰ. Brūduſiū Cre
tenſes habitaſſe mēorię eſt ꝓditū: qui e Gno-
ſo cum Theſeo diſceſſerūt, vt refert Strabo.
Brūduſiū lingua Meſſapiorꝝ cerui caput no-
minat̄. Forma eiꝰ cū portu cornibꝰ cerui ſimil
lima eſt. Colonis ergo dictęis. i. Cretēſibus a
Dictęo mōte inſulę Cretę. Puppes cecropię.
tangit quod refert Strabo. Cretēſes cū The-
ſeo nauigantes Brūduſiū coluerūt. Cecropiæ
puppes. i. naues Theſei Athenięſis. Atheniē
ſes aūt dicunt̄ Cecropidę a Cecrope rege: qui
oppidū a ſe appellauit Cecropiā: q̄ nūc eſt arx
Athenis vt tradit Ply. Victum mentitis The
ſea velis. Aegeus pater Theſei cum filius ad
Minotaurum ꝓficiſceretur gubernatori nauis eius imperauit: vt ſi Theſeus icolumis reuerteretur velum pur
pureū ſiue albū extolleret. ſin aūt a Minotauro interēptꝰ foret calamitatē velo nigro ſignificaret. Theſeus iter-
fecto Minotauro cū victor in patriā rediret, gubernator oblitus mandatorꝝ Aegei nigro velo vſus eſt: qua re
ſalutis Theſei ſpe deſtitutꝰ Aegeus ſe ꝑcipitē dedit in mare, vt Plutarchus & Diodorus ſcribunt: & Catullus

cecinit carminibus. Vela ergo mentita sunt Thesea fuisse victum a Minotauro. Hanc latus angustum. Ordo est. latus angustum. i. strictum Hesperiæ, id est Italiæ cogentis se in arctum, producit hāc tenuem linguā, vbi scilicet est Brundusiū in æquora. Adriacas. i. q̄ lingua claudit vndas Adriacas hoc est facit portum. Violētos insula coros. imitatio Vergiliana. Insula portū efficit obiectu laterū. sunt vēti occidentales vt supra dictū est Lassas; debilitatas. Hic, scilicet ex Brūdusio. In port⁹ Corcyra tuos. Corcyra insula est alio nomine dicta Pheacia a Corcyra puella nuncupata: vt scribit Diodorus. Læua Illyris, id est Illyricum quod aditur e Brundusio Epidānos. Epidānus ciuitas est in Epiro: alio nomine dicitur Dyrrhachium: vt scribit Plynius. Huc, id est in hunc portum fugiunt nautæ quando Adria, id est mare Adriacum concitatur. Ceraunia. Ceraunia dicuntur montes Epiri. alio nomine appellantur Acroceraunia vt scribit plynius. Vergilius. Alta Ceraunia telo concutit. Abiere in nubes. quando oritur tempestas dicuntur Ceraunia abire in nubes: quia non apparent nec vidētur. Calaber Sason. Sason insula est media inter Epirum & Brundusium sita: vt refert Strabo. Piratica statione nota: vt ait Plynius. Calaber dicitur quoniā est prope Calabriam quæ alio nomine dicitur Messapia & Iapygia. Aequore, scilicet Ionio. Duros Iberos. i. Hispanos. Ibi enim Pompeius habebat duces & exercitum. Affatur, id est alloquitur Pompeius filium maiorem natu quem misit in extremas orbis partes ad auxilium implorandum. Eufratem Nilumq; moue, id est populos accolas Eufratis & Nili cōmoue: vt mihi opem ferāt Eufrates fluuius est Babylonię. Vnde ab Ouidio dicitur Babylonius. Nilus est Aegypti: de quibus supra. Post me Roma ducem. Pompeius Asiam vltimam prouinciarum accepit: eandemq; mediam patriæ reddidit: quę summa summarum in illo gloria fuit. vt scribit Plynius. Redde mari Cilicas. Cilices prædones deuicti a Pompeio traducti sunt ad agros colendos. nunc petit vt Cilices reddantur mari dum sibi auxilium afferant. Tygranemq; meum. Tygranes rex Armeniæ profligato a Pompeio Mithridate, qui eius erat affinis, Pompeio se dedidit: a quo in pristinum regnum restitutus est. vt scribit Plutarchus. Tygranes vero fili⁹, qui a patre defecerat ductus est in triumphum. Nec Pharnacis arma relinquas. Pharnaces fili⁹ Mithridatis patrē sibi mortem consciscere coegit. de cuius morte ipsemet Pharnaces literas scripsit ad Pompeium: vt testatur Plutarchus. Hunc deinde Cęsar profligauit vna acie vt ait Suetonius. Ripheasq; manus. Riphei mōtes sunt Scythiæ remotissimi ex quibus oritur Tanais, vt ait Plynius: ab impetu ventorum nominati: vt interpretatur Serui⁹. Pigra palus, Mœotica pal⁹. Mœotis est in Scythia: ab incolis nominatur Temerinda, id est mater maris: vt docet Plynius. Hanc influit Tanais. Dicitur patiens plaustri Scythici: qm̄ ob vehementia frigora congelascit: glacie adeo crassa vt Scythę ducant plaustra quę illis sunt pro domibus vt supra. Plaustra autem sunt currus: aliter dicta plostra: cuius diminutiuum est plostellum.

Tygrāes.

IACOBVS BONONIENSIS.

¶In eodem versus est. Hanc latus angustum &c. Linguā hic accipio pro altitudine non pręcipiti: sed molliter decliui. Vox enim hæc præter manifestam significationem Pompeio auctore promontorium signat non excellens: sed in planum deuexum. Ouidius. Tribus hæc excurrit in æquora linguis.

Lingua.

SVLPITIVS.

¶Triumphi. Populi de quibus triumphauimus, militent nobiscum. Per ortus, per orientem. Et vos qui latios. Consules adhortatur: vt in Epirum se conferant ad Græcos & Macedones sollicitandos. In Epirum. Epirus in Europa regio olim dicta Molossia. Sunt tamen qui Chaoniam & Molossiam Epiri partem esse dicant. Signatis Fastos, id est quorum nomina in fastis notantur. Tempora em̄ & anni a consulum nominibus signabantur. Fasti sunt libri qui totius anni continent descriptionem. Boreas, ventus septemtrionalis sonorus. Macedum. Macedonia a Macedone Osyridis filio dicta est: vt docet Diodorus. Eam ab oriente Thracius limes præcingit. Meridiana Thessali & Epirotæ tenent. ab Occidente Dardani sunt & Illyrici. a Septemtrione, Peonia & Paphlagonia. Dat tēpus paci, non est certandi commoditas. Gerunt iussa, obtemperant. At nunq̄. Cæsar his quæ hactenus egerat non contentus, e Corphinio se Brundusium cōtulit: Pompeium q; illic frustra obsessū capere statuit. Ne quid fatis mutare liceret. ne quid aduersi accideret: & hostes firmiora sibi auxilia compararent. Assequitur, valde sequitur. Premit vestigia, vrget Pompeiū. Maxima merces. nā qui Roma potitur videtur totius mūdi imperiū obtinere. Oppressę, occupatę. Præceps, subitus expeditus & diligens. Quum quid supesset agēdū. Finem enim rerum prospiciebat & exoptabat. Instat atrox, cum atrocitate perseue

Epirus. *Fasti.* *Macedonia.*

Sed qd plura moror: totos mea nate ꝑ ort⁹
Bella feres: totoq; vrbes agitabis in orbe
Perdomitas omnes redeant in castra triūphi.
Et vos qui latios signatis nomine fastos:
Primus in Epirum Boreas agat: inde per arua
Graiorum Macedūq; nouas acquirite vires:
Dū paci dat tēpus hyems. Sic fatur. & om̄es
Iussa gerunt: soluūtq; cauas a littore puppes.
At nunq̄ patiens pacis longęq; quietis
Armorum: ne quid fatis mutare liceret:
Assequitur: generiq; premit vestigia Cæsar.
Sufficerent aliis: primo tot mœnia cursu
Rapta: tot oppssæ depulsis hostibus arces:
Ipsa caput mundi bellorum maxima merces
Roma capi facilis: sed Cęsar in omnia pceps
Nil actū credens quū quid superesset agēdū
Instat atrox: & adhuc quis possederit omnē

Italiam extremo sedeat q; littore Magnus:
Cōmunē tamē esse dolet. nec rursus aperto
Vult hostes errare freto: sed molibus vndas
Obstruit: & latum deiectis rupibus æquor.
Cedit in immēsum cassus labor: omnia pōt⁹
Haurit saxa vorax: montesq; immiscet arenis.
Vt maris Aegæi medias si celsus in vndas
Depellatur Athos: nullæ tamē æquore rupes
Emineant: vel si conuulso vertice Gaurus
Decidat in fundū penitus stagnantis Auerni.
Ergo vbi nulla vado tenuit sua pōdera moles:
Tum placuit cæsis innectere vincula syluis:
Roboraq; immensis late religare catenis.

¶Sed quid plura moror. Concludit Cnęus Pōpeius pater ad Cnęū Pōpeiū filiū exhortationē suā dicēs. Sed o nate. i. fili qd moror sup. te p plura: aut qd moror sup. i. differo cōmēorādo plura: Tu feres. i. indices aut annūtiabis bella mea hoc ē ꝑ me cōtra Cęsarē gerēda, p totos ortus. i. oēm plagā oriētis: & agitabis. i. impelles ad bella vrbes perdomitas. s. a me, in toto orbe: vt sup. oēs triūphi. i. oēs populi de quib⁹ triūphaui, redeant in castra. s. mea vt quondā venerūt dū sese dediderant. Et vos o cōsules (alloquitur em̄ eos) qui signatis noie. s. vestro, fastos. i. annales & libros fastoꝝ, latios. i. Romanos. i. quoꝝ noia scripta sunt in annalib⁹ cū capitib⁹ reꝝ sub vobis aut a vobis gestarū, boreas. i. vētus septētrionalis, agat vos primus. i. primo quoq; tpe, aut vt primū flare cœpit: est em̄ secundus nauigantib⁹ Brūdusio, in Epirū. s. insulā: & inde. i. deinde postq̄ eritis i Epiro, acquirite nouas vires. i. copias, p arua Graioꝝ & Macedū. p Macedonū: dū. i. tantisp, dū hyems dat tēpus paci. i. inducias etiā inuitis partib⁹, quia non est tēpus bellādi in hyeme. Pōpeius fatur sic, vt p̄missum est: & oēs gerunt. i. obeūt & administrāt, iussa. s. ei⁹, & soluūt puppes cauas. s. pri⁹, a littore. At Cęsar nūq̄ patiēs pacis lōgę & qetis armoꝝ lōgę, assequit. s. Pōpeiū, ne liceret fatis mutare. i. immutare, qd. i. aliquid. Q d dicit aut quia fata pigris obsistunt, & q̄ si diligētes fuissent cōcessissent, desidibus detrahūt. Nā q̄ finē cōstituunt etiā media ad eū cōstituūt. aut quia fata iā victoriā visa sunt obtulisse: ne eā p desidiā aut vecordiā amittat. assequitur. i. ꝑpe aut valde sequit Pōpeiū: & p̄mit vestigia generi quōdā sui videlicet Pōpeij. Tot mœnia, quot iā cōnumerata sunt, rapta prio cursu. i. primo impetu aut assultu, & tot arces opp̄ssę, hostib⁹ depulsis, sufficerēt alijs. s. quibuscūq; bellatorib⁹. Ip̄a Roma caput mūdi & maxima merces. i. summū p̄miū belloꝝ. i. ꝑpter qd gesserunt bella, facilis sup. est capi. i. vt capiat: sed Cæsar p̄ceps. i. nimis festinās, in oia, credēs nil actū sup. esse a se, quū. i. qn aut q̄ diu, quid. i. aliquid supesset. i. restaret agendū, instat. i. insequit Pōpeiū atrox. i. atrociter: & q̄uis possederit oēm Italiā, tñ q. i. quia Magn⁹. s. Pōpei⁹, sedeat. i. locū habeat adhuc, i extremo littore. s. Italię, ipse dolet Italiam esse adhuc. s. pro illa parte, cōmunē. s. vtrisq;: nec vult rursus. i. econtrario, hoc est q̄q̄ non vult q sint in Italia, tamē non vult hostes errare. i. vagari aut aufugere freto. i. mari aperto. i. libero, sed obstruit. i. obstruere conatur: molib⁹. i. ingentibus obijcibus & machinis, vndas. i. ostia & exit⁹ fluminū in mare, & obstruit æquor. s. iuxta Brūdusiū, latum. i. amplum, rupibus. i. promontoriis, deiectis, id est excisis. labor cedit. i. vergit cassus. i. frustrat⁹ in imēsū: pro rat. Cōmunem, communiter possessam. Rursus: nam pauloante consules libere & secure Dyrrhachiū nauigauerāt. Aperto, libero hostibus. Sed molib⁹ vndas obstruit. Brundusium Cæsar veniens cum accepisset consules magna cum exercit⁹ parte se Dyrrhachiū cōtulisse: Pompeiumq; Brundusij cum decem cohortibus remansisse, veritus ne Italiam dimittendā Pompeius non existimaret: exitus administratiōesq; Brundusini port⁹ ipedire instituit. quorū opeꝝ vt scribit Cęsar hęc erat ratio. Qua fauces erant angustissimæ portus molem atq; aggerem ab vtraq; parte littoris faciebat: q his locis erat mare vadosum Longius progressus cum agger altiori aqua contineri non posset rates duplices quoquo versus pedib⁹ triginta e regione molis collocabat. has quaternis anchoris ex quatuor angulis distinebat ne fluctibus mouerentur. Iis perfectis collocatisq; alia deinceps pari nauigatione rates iungebat: has terra atq; aggere contegebat, ne aditus atq; incursus ad defendendū impediretur a fronte atq; ab vtroq; latere, ac pluteis protegebat: i quaq; earum turres binorum tabulatoꝝ excitabat quo cōmodius ab impetu nauium incendijsq; defenderet. Molibus ingentibus, saxis & aggere. Obstruit, claudere conat. Deiectis, excisis ex insula & rupibus portus. Cedit in immē. cassus la. hypallage labor immēsus cedit in cassum. Vorax, irreplebilis. Arenis, arenosę pfunditati. Vt ma. Aegęi. non aliter inquit q̄ si Eryx mōs in Aegęū p̄cipitet: aut Gaur⁹ in auernū: & nō appeāt. Aegęi. Aegęū mare vel ab Aegeo patre Thesei q se p̄m p̄cipitauit: vl' a scopulo capræ simi denoiatū: ἀίξ em̄ capra est. Eryx mōs in Sicilia in quo tēplū est Veneris erycinę, & sepulchū Erycis filij quē Hercules cū eo certās cestib⁹ interemit. Gaur⁹, mōs in cāpania Massico & Surrēto ꝑpinquus. Auerni, q lac⁹ est in sinu Baiano, dict⁹ q̄si ἄορνος. i. sine auibus. Penitus sta. pfundissimi. Ergo vbi. cū saxoꝝ aggerib⁹ nihil pficeret Cæsar, ratib⁹ exit⁹ occupare cōstituit. Tenuit sua pō. firmauit se. Vado, non pfundo nimis sed p̄cipiti. Innectere vincula, rates ex arboribus & trabibus facere.

Aegęū. *Eryx.* *Gaurus.* *Auernus*

¶Perdōitas. Oēs illas vrbes q̄s ego ātea domui agitabis ad ferendū auxiliū. Oēs triūphi. i. oēs gētes de qb⁹ triūphaui. Et vos. s. cōsules quos admonet vt i Gręciā pficiscant ad vires parādas. Signatis Fastos. Fasti sūt libri i qb⁹ toti⁹ āni dies & festa reponunt: vt scribit Fest⁹. In fastis noia nouoꝝ cōsulū sēp pscribebant. Latio noie. i. Romano: & qa cōsules indicebāt ferias latinas. In Epirū. Epiros regio Grecię, ab Acroceraunijs icipit mōtib⁹ vt scribit Ply. ex Italia i Epirū breuissim⁹ est trāsit⁹. Macedū. i. Macedōię. Dū paci dat tp̄s hyēs. hiberno tpe cū mare minime sit nauigabile pax est. Oēs. s. cōsules & fili⁹. Generi premit vestigia. i. Cęsar generi. s. Pōpeij vestigijs insistit illūq; psequt. Tot mœnia. s. quot iā ceperat Cęsar. Cōe tñ esse dolet. totā Italiā possidebat Cęsar excepto Brūdusio quo i loco Pōpei⁹ cōtinebatur. vñ Cęsar dolebat q cōis eēt Italia sibi cū Pōpeio: quapropter eū instituit

BERO. *Fasti.*

excludere. Molib⁹ vndas obstruit. Cæsar verit⁹ ne Italiã Põpeius dimittẽdã nõ existimaret: exit⁹ Brũdusini port⁹ ipedire istituit. quorũ operũ hęc erat ratio: vt Cęsaris verbis vtar: qua fauces erãt angustissimę port⁹, molẽ atq; aggerẽ ab vtraq; pte littoris iaciebat q; his locis erat mare vadosum. lõgius ꝓgressus cum agger altiori aqua cõtineri nõ posset rates duplices quoquo versus pedib⁹ triginta e regione molis collocabat. has quaternis anchoris ex quatuor angulis distinebat. In his turres excitabat: quo cõmodi⁹ ab impetu Põpeiana rũ nauiũ defẽderet. hęc a Lucano nũc referũt. Cassus labor. i. itrit⁹ & vanus. Depellat Eryx. Eryx mõs est Sicilię ab Eryce filio Veneris nũcupat⁹. vñ Venus dicit Erycina vt Strabo est auctor. Nullę rupes. tãta est maris Aegęi profunditas: vt si in id decidat mõs Eryx non sit extra vndas cõspicu⁹ futurus. Gaurus. Gaurus mõs ẽ Cãpanię. vñ ait Ply. cõsurgũt Gaurani mõtes. hic Iuuenalis ostrea appellat Gaurana. Stagnãtis Auerni. In Cãpania est lacus Lucrin⁹ intra quẽ Auern⁹ lac⁹ cõtinet: vt dicit Stra. de hoc Vergili⁹. Vñ locũ Graij dixerũt nomẽ auerni. Nulla moles. i. postq̃ ois ager aqua altiore absorbebat tũc rates Cęsar collocauit. hoc est quod ait, Innectere vincula syluis. i. colligare rates q̃ fiunt ex lignis connexis. Roboraq; i. trabes roboreas. est em̃ robur arbor glandifera: vt scribit Plynius.

eo quod est labor immẽsus cedit in cãssum. i. inyanũ. Pontus vorax. i. maris vorago haurit. i. deuorat, oĩa saxa. s. obiecta: & immiscet mõtes. i. rupes ꝑcisas, arenis. s. suis. i. detjcit ad fundũ, vt si Eryx, mons ille Sicilię, celsus. i. sublimis, depellat. i. quauis vi deiciatur, in medias vndas maris Aegęi: tñ nulle rupes. s. ipsius Erycis, emineãt. i. extra aquã appareãt, æquore. i. e mari: hoc est tñ tot⁹ ille mõs sic absorbeat⁹ vt nulla eius summitas appareat. Sic Sulpitius & alij fere legũt. Sabellicus aũt quia Eryx mõs Siciliæ lõge ab Aegæo distat, Athos legit qui mõs est Macedonię qua parte Aegæo alluitur. vel si Gaurus mõs in Cãpania Italica, decidat vertice conuulso. i. defecto, in fundum auerni. s. lacus vicini, penitus stagnãtis. i. in abyssum cõuersi, etiã sup. nullę rupes eius emineant vndis. Ergo vbi. i. postq̃ nulla moles. i. machina aut structura q̃is magna, tenuit sua. i. ꝓpria põdera quia dissipabant̃ statim ꝑ aquas, vado. i. in ipso mari vadoso, tũ. i. deinde placuit Cæsari innectere vincula. i. contignationes & clausuras ligneas syluis. i. arboribus cęsis, & placuit religare. i. iterũ atq; iterũ ligare, robora. i. firmos truncos, aut integras quęrcus, late. i. ampliter, catenis immensis. i. sane magnis.

SVLPI. ¶ Tales fama canit. Sic & Xerxẽ inqt fecisse ferũt quũ ex Asia in Europã cõtra grẽcos traduxit exercitũ. Xerxem. Xerxes Darij regis Persarũ ex Athossa filia Cyri genit⁹ patri suc cessit i regno bellũq; Grẽcię iferẽs i mari Hel lespõtiaco ab Abydo vrbe Asię vsq; i Sestõ vrbẽ Europę põtẽ cõnexit & pedib⁹ traiecit exercitũ. Incessit, ãbulauit. Hellespõti rapidi. id mare strictũ & velox Hellespõtus appellat: q̃ a Tenedo in Propõtidẽ vsq; vergit, sic dict⁹ ab Helle sorore Phrixi illic submersa. fertur aũt esse stadioꝝ septẽ. Nõ Eurũ Zephyrũq; nõ metuẽs vẽtoꝝ tẽpestatẽ. Quũ vela rates q; in mediũ differret Athon. cum mõtẽ Athon magna ex pte nauigabilẽ feciss̃et. Athos seu Athon mons est inter Macedoniã & Thraciã altitudinis admirãdę a classibus Xerxis nauigatus. nã mille & quingentis passibus abscissus ẽ, & põs sub Serimone fluuio relict⁹ adeo subcauus vt flumẽ cursum sup pontẽ cõficeret, & sub ponte mare inundaret. Ora ꝓfundi, ostia & exitus port⁹ Brundusij. Arctant̃ casu nemoꝝ, stringunt̃ trabibus. Surgit, augetur. Tellure noua, erant enim trabes terra cõstratæ. Compressa, occupata & colligata. Vt referet pelagus, vt aperiat mare & obijces soluat: nã cõtra munitiones Cæsaris: hęc Pompeius naues magnas onerarias quas in portu Brundusino deprehẽderat, adornabat: ibi turres cũ ternis tabulatis erigebat, easq; tormentis & oi genere telorũ completas ad opera Cæsaris appellebat vt rates perrũperet atq; opera disturbaret. sic quotidie vtrinq; eminus fundis sagittis reliquisq; telis pugnabant: atq; hæc ita Cæsar administrabat, vt conditiones pacis dimittendas non existimaret. Spergat bellum, dissipet bellicas machinas. Plenæ noto, plenis vento velis. Tensis rudentibus, extensis funibus vt maiori cum impetu irent. Rates, naues onerarię. q̃ q̃ proprie sunt trabes simul cõnexę. Actę, impulsæ. Per claustra maris, per mare clausum. i. portum ipsum. Dis-

Xerxes.

Helleſpõtus.

Athos.

Rates.

Tales fama canit tumidũ sup̃ ęquora Xerxẽ
Construxisse vias: multũ quũ pontibus ausus
Europamq; Asię Sestonq; admouit Abydo:
Incessitq; fretũ rapidi super Hellesponti:
Non Eurũ Zephyrũq; timẽs: cũ vela rates q;
In medium deferret Athon. Sic ora profundi
Arctantur casu nemorũ: tunc aggere multo
Surgit op⁹: lõgęq; tremũt sup̃ ęquora turres
Pompeius tellure noua compressa profundi
Ora videns curis animũ mordacibus angit:
Vt referet pelagus: spargatq; ꝑ ęquora bellũ.
Sæpe noto plenę: tensisq; rudentibus actæ
Ipsa maris per claustra rates fastigia molis
Discussere salo: spatiumq; dedere carinis.
Tortaq; per tenebras validis ballista lacertis
Multifidas iaculata faces. vt tempora tãdem
Furtiuæ placuere fugę: ne littora clamor
Nautic⁹ exagitet: neu buccina diuidat horas:
Neu tuba ꝑmõitos ꝓducat ad ęquora nautas
Præcepit sociis. Iam cœperat vltima virgo
Phœbum laturas ortu præcedere chelas:
Cũ taciti soluere rates: non anchora voces
Mouit: dum spissis auellitur vncus arenis:

Dum iuga curuantur mali: dũq; ardua pinus
Erigitur: pauidi classis siluere magistri:
Strictaq; pendentes deducũt Carbasa nautę.
Nec quatiũt validos ne sibilet aura rudentes.
Dux etiam votis hoc te fortuna precatur:
Quã retinere vetas liceat sibi perdere saltẽ
Italiam: vix fata sinunt: nã murmure vasto
Impulsum rostris sonuit mare: fluctuat vnda
Totq; carinarum permistis æquora sulcis.

¶ Tales fama canit. Cõparat molẽ Cęsaris põti Xerxis Persarũ regis dicẽs. Fama canit. i. carminib⁹ poetarũ cõmẽorat: Xerxẽ regẽ Persarũ, tumidũ. i. supbũ & inflatũ, cõstruxisse tales vias. i. talẽ trãsitũ, sup̃ equora. s. iter Sestõ & Abydõ cõstructo põte. quũ. i. qñ ipe ausus multũ, qa ab natura negatũ, admouit. i. cõsũxit, põtib⁹. i. ꝑ põtẽ, & Europã Asię: & Sestõ vrbẽ Europę Abydo vrbi Asię: & incessit. i. inãbulauit & pedib⁹ traiecit exercitũ, sup̃ fretũ. i. feruorẽ & estũ, Hellespõti. s. maris, rapidi. i. multũ velocis nõ timẽs Eurũ & Zephyrũ. i. vẽtos tempestuosos, cũ differret, aut poti⁹ vt Aldus & Sabellicus legũt deferret quasi deorsũ ferret, cũ fũdo equat⁹ fuerit, vela & rates. i. naues veliferas vel velatas, in mediũ Athõ. s. mõtẽ iter Macedoniã & Thraciã. Sic. i. cõsimõ, ora. i. ostia, pfũdi. s. maris Brũdusini, arctant̃. i. cõstringunt̃ casu nemoꝝ. i. trabib⁹ q̃i nemore ceciderãt: tũc. s. p⁹ ipositas trabes, op⁹. i. moles illa ab Iulio facta, surgit. i. erigit, multo aggere: & turres lõge tremũt sup̃ equora vbi extructę erãt. Põpei⁹ videns ora. i. ostia & exit⁹, pfũdi. i. maris, cõpressa. i. cõstructa & itercluſa sup. in tellure noua. i. insolita: nõ vbi Xerxes id fecerat: sed in Italia: angit animũ. s. suũ curis mordacib⁹: vt referet. i. aperiat pelag⁹. i. mare, & spargat. i. diffundat, bellũ. i. facultatẽ bellãdi aut naues bellicas ꝑ æquora: aut machinas Cęsaris. Rates plenę. i. naues onerarię hoc loco, actę sępe noto. i. hausto, & rudẽtib⁹. i. funib⁹, hoc est velis tẽsis, discussere. i. dispserũt salo. i. p salũ. i. mare, & aq̃s salsas, fastigia. i. sũmitates molis. i. fabricę extructę a Cęsare: p ipa clastra. i. angustias maris: & ballista. i. machina bellica a iaculãdo dicta, torta. i. impulsa ꝑ tenebras. s. nocturnas, lacertis validis iaculata sup. est faces multifidas. i. i multas ptes fissas vt ignẽ firmius tenerẽt, eas aũt imiserãt vt molẽ incẽderent. Tandẽ vt. i. postq̃ tpa fugę furtiuę. i. clandestinę, placuere. s. Põpeio, ipe cepit socijs. s. suis: ne clamor nautic⁹ (quẽ Seruius ex Homero celeuma vocat) exagitet littora: neu. i. neue, buccina. i. litus diuidat. i. designet trãslactas more excubitoꝝ, horas. s. noctis, neu. i. neue turba ꝓducat ad ęquora nautas ꝑmonitos. i. ne ad vocẽ tubę ingrediant̃ mare vt solebãt. Virgo. i. signũ illud cęleste, vltima. i. vltima sui ꝑte, cœpat. i. incœpat, iã ꝑcedere chelas. i. brachia Scorpij, laturas. i. allatura, ortu. s. suo, Phœbũ. i. solẽ: hoc est erat diluculũ i equinoctio Autũnali: cũ nautę taciti. i. tacẽtes & silẽtes soluere. i. soluerũt, rates. i. naues. Anchora nõ mouit voces. i. nõ ẽ cũ clamore & cãtu nautico euulsa, dũ uncus. i. dẽs eⁱ⁹ incuruus, auellit̃ harenis spissis. i. densis: & dũ iuga mali. s. arboris nauis: hoc est dũ antẽne q̃ sunt minora vela: vt iuga sunt sub vertice mõtiũ, curuant̃: & dũ pin⁹ arduꝫ q̃ malũ faciebat, erigit̃, magistri classis qa pauidi siluere ꝑ timore: & nautæ pendentes. s. ascendendo & descendẽdo ad funem hærẽtes, deducũt. i. extendũt carbasa. i. vela: strictà. i. angusta: nec quatiũt. i. & nõ concutiunt: rudentes. i. funes veloꝝ: validos. i. fortes: ne aura sibilet, id est strídat & fugam prodat. Dux etiam scilicet Pompeius o fortuna precatur te hoc votis: vt sup. liceat sibi ꝓdere. i. amittere & dereliq̃re saltẽ Italiã quã tu vetas cussere so. remouerũt a suo firmamento. Est em̃ solũ quicquid aliquid sustinet: vt terra aq̃ cœlum. hic illud. Astra tenẽt cœleste solum. Fastigia mo. summitates aggeris & turrium. Carinis põ. exituris. Ballista, tormenti genus quo hastę maiores emittunt̃: dictũ a βαλλω quod est iacio. qñq; pinstrumento quassante muros saxo accipitur. Oui. Cę grauę ballistę moenia pulset onus. & in hãc significationẽ Victru. accipit. Torta la. non emissa sed intẽta & curuata. Iaculata. s. fustes ardẽtes & scissas. Vt tẽ. tã. interea nouẽ nauibus & cõsulh⁹ Dyrrhachio remissis Põ. discessũ parauit obstrictis tamẽ prius portis & vicis: plateisq; ciuitatis: factisq; fossis in vijs in quib⁹ stipites acutos ꝑfixerat & eas cratibus & terra equauerat quo facilius Cæ. impetũ remorarẽt. idem cũ silentio iussit milites naues cõscẽdere. Furtiuæ, clandestinę. Exagitet: repcutiat & audiatur. Neu b. di. ho. ne vigilũ pmutatiões signo buccinę fierẽt vt moris est: nam e ternis in ternas horas alij euocãtur. Buccina, lituus. Neu tu. neu signũ ꝓfectiõis tuba daretur. Iã ce. vl. vir. duplicis descriptio tẽporis: nam & tẽpus ante aurorã designat & æquinoctiũ autũnale. quod est circiter octauũ calẽdas octobres. tũc em̃ sol est in Libra quã Virgo ꝑcedit. Vltima vir. vltia pars Virginis. Chelas, brachia Scorpij quę libra efficiũt. Laturas Phœbũ, in quibus erat sol oriturus. Nõ mouit voces. solent em̃ nautæ in anchorarum euulsione clamare. Dũ iuga mali curuant̃: dum antennę. i. transuersa. in malo ligna inclinantur ad vela aptãda. Pinus, malus ex pinu. Pauidi, ne Cæ. audirẽt. Pendentes, ascendentes & descendẽtes per funes. Deducunt carbasa strícta, explicãt inuoluta vela. Ne aura sibilet, ne sonitus fiat. Dux, Pompeius. Hoc, hãc rem. Vix fa. sinũt vix licet fugere. quippe accipientes fontium Cæsariani, & a Brũdusianis per tecta admoniti statim in oppidũ irruere: & ne in fossas in ciderẽt moniti longo itinere circumducti ad portũ peruenium duasq; naues cum militib⁹ quæ ad Cæsaris moles adhęserãt scaphis linthribusq; deprehendunt: deprehensasq; excipiunt. Rostris, frontibus nauium. Sulcis, fossis quas naues faciunt.

BERO. ¶ Tales fama canit. Comparat Cęsaris rates nauibus Xerxis q̃b⁹ olim ille pontẽ cõstruxit sup̃ Hellespõtũ. Xerxes em̃ rex Persarũ iuasur⁹, Græciã bello & traiectur⁹ in Europã cõstruxit enauib⁹ põtes & ita duxit exercitũ. auctores Ply. & Herodot⁹. Sup̃ equora. i. Hellespõtũ cui⁹ maris angustię septẽ stadioꝝ interuallo Europã diuidunt ab Asia. Tumidũ. i. supbũ & inflatũ. Sestõq; admouit Abydo. Hellespõtus inter se cõtrarias habet vrbes i Europa Sestõ, i Asia Abydõ. vt ait Ply. Xerxes ergo admouit. i. põte cõsũxit Asiã Europę & Sestõ Abydo. Incessitq; fretũ sup. i. sup fretũ. i. angustias Hellespõti incessit pedib⁹ Xerxes. In mediũ deferret Athõ. Athõ mons est Macedoniæ: quem Xerxes vt ait Plynius cõtinẽti abscidit in lõgitudine passuũ mille quĩgẽtoꝝ vnde ait Iuuenalis. Creditur olim velificatus Athos. Sic ora profundi. i. fauces Brũdusini portus. Arctantur cõnectuntur nemorũ casu

id est cęsis arboribus & radicibus colligatis. Longę turres. In ratibus Cæsar turres binorũ tabulatorum excitabat. Angit. i. cruciat. Vtre feret, aperiat. Sępe notho plenę. Põpeius cõtra Cæsaris munitiones adornauit naues onerarias: ibi turres cum ternis tabulatis erigens tormentis & omni genere telorũ vt rates Cæsaris perrumperet enitebatur. Sic quotidie vtrinq; pugnabatur: vt scribit Cæsar. Tensisq; rudentibus actæ, id est naues plenę, vento & actę, id est impulsę tensis rudentibus, hoc est funibus quibus vela tenduntur. Fastigia molis discussere, id est fregerunt turres Cęsarianę molis. Salo, id est mari. Vergilius. Spumãte salo. Torta Ballista, machina est ad tela mittenda quæ funibus et neruis tenditur: & quanto prolixa habuerit brachiola, tanto spicula longius mittit. & vt inquit Vegetius, Penetrat quo dcũq; percusserit. hoc tormento faces hastilia & sagittę emittũtur. Furtiue, occulte ne Cæsariani sentiãt. Neu buccina diuidat horas. Buccina est tuba greo circulo flexa: vt ait Vegetius: qua vigiliæ nocturnę diuidũtur. Vltima virgo. sensus est, Sol erat in vltima parte virginis: transiturus in libram: quod tempus est paulo ante æquinoctium Autũnale. Virgo enim signũ est Zodiaci quæ dicitur Erigone. Chelas laturas Phœbum. Chelę sunt brachia Scorpionis quæ in signifero faciunt libram vt dictũ est in primo cõmentario. Laturas Phœbum: quia Sol ex Virgine transit in Librã. Auellitur vncus. Nauigaturi soluunt anchoram: quæ dente tenaci, vt ait Vergilius, fundat naues. Ardua pinus. id est arbor nauis. Stricta carbasa, id est vela. Carbasa enim sunt lina ex quibus vela nauium conficiuntur: vt refert Seruius. Rudentes, funes velorum. Dux, scilicet Pompeius. Vix fata sinunt: quia paulum abfuit: quin Pompeius interciperetur. Rostris. s. nauibus rostratis. Carinarum, nauiũ. Aequora. s. soluerunt.

SVLPI. ¶Quas oẽs soluerat. Brũdusini eñ Põ. militũ iniurijs, & ipsius Põpeij cõtumelijs promoti Cę. reb⁹ fauẽtes i oppidũ ei⁹ milites admisere. Fato, fortuna. nã vt cœpit eẽ superior Cę. a Põ. defecere. Cornua, flexũ. Ora, ostia, exit⁹ Pelag⁹, aptũ mare p qđ fugiebat Põ. Exigua est, minima videt cũ magna sit: nã sẽp fugare & vincere alios solit⁹ fuerat. Angustus limes strictus egrediendi terminus. Euboica vnda, Euripo. Est aũt Euripus mare exiguum inter Bœotiã seu Phocidẽ Bœotiæ partem, & Euboeã insulã: quod septies in die influit & refluit. Seneca in Hercule œtheo. Euripus vndas flectit instabilis vagas. septęq; cursus fert & toti dẽ refert. Dũ lapsũ titã mergat oceano iubar. Euboea vero insula ẽ Atticę adiacẽs: exiguo freto a Bœotia separata. Chalcis, oppidum in Euboea olim Oethalia dictũ. Man⁹, vncos ferreos. Cę. in cõmẽtarijs vbi de Massiliæ oppugnatiõe. Atq; iniecta manu ferrea retẽta vtraq; naue. Classi. cõtra naues vt eas caperẽt. Tractoq; ad littora bello. pducta ad terrã vtraq; naui. Nereus, mare. Fuit is Ocni & Tethyos fili⁹. Sũmis, vltimis. Vt Pagasęa ratis. siceuasit inq t: vt Argo cũ pterijt iter Cyaneas, q̃ in puppe læsa reliqua parte salua fuit. Pagasęa Thessalica. Pagasa eñ oppidũ est Thessaliæ: in quo regnabat Pelias Esonis frater & Iasonis patruus. Ouid. Iãq; fretũ Minyę Pagasęa puppe secabant. Phasidos vndas. i. Colchon ad Phasidẽ fluuiũ p aureo vellere. Tellus, terra irata nouis nautis cautes immisit vt nauim transiturã colliderent. Cyaneas. Cyaneę duæ sunt insulæ vicinæ & paruæ in Ponto contra Thraciũ Bosphorũ: quæ quia olim cõcurrere creditę, dictę sunt Symplegades. i. cõcurrẽtes Cautes, insulas ipsas saxosas. Argo, nauis Iasonis, sic ab artifice appellata: habetq; genitiuum Argus. Minor puppe, diminuta vltima parte. Subducta mõtibus, liberata a concussu mõtiũ. Vana Symplegas. Cyanea instabilis. vel nihil nocẽs cõcurrendo. Repercussit pontiũ, collisit mare nõ nauim. Inanẽ, refluentem. Statura, permãsura: non eñ se mouit amplius. Iam phœbũ. iam orientis color mutatus solem aduentare indicabat. Nam idẽ clarior retinere, id est quia tute manere nõ poterat in Italia vt tute aufugeret. Fata vix sinunt, id est permittunt cum difficultate ipsum deserere Italiam: nã mare impulsum rostris, scilicet nauium gratarũ, insonuit vasto murmure: & vnda fluctuat: & equora sup. sonuerunt, sulcis. i. fossis & aperturis tot carinarum, id est nauium, permixtis, id est simul factis.

Ergo hostes portis: quas oẽs soluerat vrbis
Cum fato conuersa fides: murisq; recepti
Pręcipiti cursu flexi per cornua portus
Ora petũt: pelagusq; dolẽt cõtingere classes.
Heu pudor exigua ẽ fugiẽs victoria Magn⁹.
Angustus puppes mittebat in æquora limes
Arctior Euboica q̃ Chalcida verberat vnda.
Hic hęsere rates geminę: classisq; paratas
Excepere manus: tractoq; in littora bello:
Hic primum rubuit ciuili sanguine Nereus.
Cętera classis abit summis spoliata carinis:
Vt Pagasęa ratis peteret quũ Phasidos vndas
Cyaneas tellus emisit in æquora cautes:
Rapta puppe mior subducta ẽ mõtib⁹ Argo:
Vanaq; percussit põtũ Symplegas inanem:
Et statura redit. Iam Phœbũ vrgere monebat
Nõ idem æoi color ætheris: albaq; nondum
Lux rubet: & flammas ppiorib⁹ eripit astris:
Et iam Pleias hebet: fessi iam plaustra Bootæ
In faciem puri redeunt languentia cœli:
Maioresq; latent stellæ: calidumq; refugit
Lucifer ipse diẽ. pelagus iã Magne tenebas
Nõ ea fata ferens: quę quũ sup equora toto
Prędonem sequere re mari: lassata triumphis

Euripus.

Euboea. Chalcis.

Nereus.

Pagasa.

Cyaneæ.

Argo.

Destituit fortuna tuis: cum coniuge pulsus
Et natis: totosq; trahens in bella penates.
Vadis adhuc ingẽs populis comitãtib⁹ exul
Quæritur indignę sedes longinqua ruinæ.
Non quia te superi patrio priuare sepulchro
Maluerint: Pharię busto damnantur arenę:
Parcitur Hesperię: pcul hoc vt i orbe remoto
Abscondat fortuna nephas: Romanaq; tellus
Immaculata sui seruetur sanguine Magni.

¶Ergo hostes. Cõmemorat vt, Brundusini post fugam Põpeij receperũt Cæsarem dicens. Ergo hostes, scilicet Pompei hoc est Cæsar & Cæsariani prius hostes recepti sunt portis vrbis, scilicet Brundulij: quas omnes, scilicet portas soluerat, id est aperuerat Cæsari, fides conuersa, scilicet ad eum cum fato, id est cum necessitate: quia enim fugiente Pompeio ditfiderãt posse defendere vrbem: defecerunt ad Cęsarem. & recepti sũt muris. s. beniuole a ducentibus ne in fossas a Põpeio pręstructas inciderent. Et petunt pręcipiti cursu: ne, scilicet saluus abiret Pompeius, per cornua, id est circuitum, portus flexi, id est incurui, ora. id est ostia maris: & dolẽt classes, scilicet Pompeianas, contingere pelagus, id est intrasse mare. Heu pudor, Magnus, scilicet Pompeius, fugiens, scilicet nunc qui, fugare solebat, est. i. reputatur exigua victoria. Angustus limes, id est strictus egrediendi terminus, mittebat puppes, scilicet Pompeij in æquora: limes dicit arctior. i. constrictior: vnda. Euboica. i. Euripo: quę vnda verberat. i. alluit Chalcida vrbẽ Euboeę Geminæ. i. duæ pares, rates. i. naues ex Pompeianis, hæsere hic, id est in hoc limite angusto: & excepere manus. i. vncos ferreos, paratas classi, id est contra naues vt eas caperent. Greci harpagonas vocant tales vncos rapaces: & bello tracto in littora, id est tracta ad terram vtraq; naui, nereus, id est aqua marina, rubuit primum, hic scilicet in littore, ciuili sanguine: quia omnes occisi sunt & sanguis in mare defluxit. Cætera, id est reliqua classis, scilicet Pompeij, abijt, spoliata summis, id est vltimis carinis, id est nauibus duab⁹: vt, id est quemadmodum quum, id est quando ratis Pagasęa, scilicet argo ad Pagasam facta, peteret vndas Phasidos, fluuij in Colcho, tellus, id est terra irata nouis nautis emisit in æquora cautes Cyaneas, id ẽ insulas ipsas saxosas putans opprimere Argo nauẽ: quippe .i. quia certe, Argo. s. nauis, subducta. i. subtracta est montib⁹ .s. labãtibus in æquora, existens minor. i. imminuta, puppe rapta. s. casu montiũ, & Symplegas. i. insula Cyanea cõcurrẽs & instabilis, vana. i. frustra cõcurrẽs, percussit põtũ inanẽ. i. non habentẽ, nauẽ: & indignata q̃ operã luserit, redit statura. i. permãsura in locũ suũ: nec amplius se motura. Iam Phœbũ &c. describit tempus matutinũ & miseram fugam Põpeij. Iam in quit non idẽ color ætheris æoi. i. orientalis, monebat Phœbũ. i. est solẽ, vrgere. s. fugientes qui per tenebras defensi erant, aut equos suos: & lux. s. ætheris alba, id est adhuc albicãs, nõdum rubet, & eripit flãmas. i. splendorem astris propioribus quia offuscat eas aduentãtis solis lumine: & Pleias. i. signum Pleiadũ, hebet. i. debiliter splẽdet, & plaustra Bootæ qui arcto phylax, id est vrsę custos ẽ, fessi, scilicet nocturno cursu, redeunt languentia, id est paulatim pallentia & splendorem amittẽtia: in faciem. i. speciẽ cœli puri. i. non stellati aut sereni: & stellę maiores, id est planetæ latent: & ipse Lucifer refugit diem calidum, id est vbi tantum ortus est sol vt dies caleat. & ita ortus diei gradatim describit. O Magne. s. Pompei, tu tenebas iam pelagus nõ ferẽs. s. tecũ ea fata. i. eam felicitatẽ, q̃ sup. ferebas & diuersus a nocturno. Nondũ rubet. primũ eñ albescit cum rubet aurora. Eripit flãmas, obscurat splendorẽ. Propioribꝰ. quo eñ vicinora sunt soli eo citius desinũt apparere. Plias, synecdoche. i. Pleiades: quę fuere septem Athlãtis filię. Sterope, Alcyõe, Celẽo, Maia Electra, Taygete, Merope: vt in q̃rto fastorũ scribit Ouid. Hebet, est debili nitore. Plaustra Bootę, curr⁹ Arctophylacis. i. custodis vrsę. Cice. Arctophylax vulgo qui dicitur eẽ Bootes. Fessi, quia aratoris more cũ labore iã gytũ peregit. mane eñ in orientem cõuersus est. libro supiore dixit Parrhasis obliquos Elyce cũ verteret axes. Lãguẽtia. minus cõspicua. Redeũt, redire icipiũt. Puri, clari, sereni. Maiores, vt planetas & signos; lucidiores. Lucifer, stella Veneris q̃ vltima euanescit. Pelag⁹. qrela est quę habet varios affect⁹. a fortuna, a q̃litate rei, a psonis, a loco. Nõ ferens ea fata, non ea cũ felicitate nauigans. Prędonem, Cilicas. Lassata, defatigata & fastidiens. Destituit, deseruit illa fata, vel te. Cõiuge, Cornelia. Natis Gneo, & Sexto. Penates, familiam. Ingens, magnæ auctoritatis ob comites. Populis comitantib⁹, exercitu & oratoribus populorũ. Quęritur. reddit rationẽ cur fata Põpeiũ exulare voluerint: nõ quidẽ odio: sed ne Italia tanti viri sanguine inficeret. Ruinę indignę, morti indecenti. Sedes longinqua, remot⁹ locus. Patrio, Italo. Phariç, Aegyptiacę, a Pharo insula. Parciẽ Hesperiæ: seruatur inunis Italia. Nephas, cędẽ tuã. Sui, quẽ tantope amauit & coluit, a quo est victorijs ędificijs spectaculis & triumphis ornata.

Pleiades.

Bootes.

BERO.

¶Cũ fato cõuersa fides. Sẽtẽtia Iustini. quo se fortuna inclinat eo fauor hoim seqtur. Fides ergo Brũdusinoꝝ cõuersa est cũ fato. i. felicitatẽ secuti sunt. Cęsaris hostes. i. Cęsariani recepti sunt ĩtra mœnia. Angust⁹ limes. p fauces port⁹ Brũdusini: q̃ angusto limite & breui spatio patebãt: egrediẽ sunt Põpeianę naues exceptis duab⁹ q̃ ad moles Cęsaris adhęserãt: q̃ a Cęsarianis deph̃ẽsę sunt: vt scribit Cęsar. Arctior. i. angustior. Vnda Euboica. Euboea insula est auulsa Bœotię modico interfluente Euripo hoc est freto, ita vt põte iũgat: vt scribit Plyni⁹. Strictiores erãt fauces portus vnda Euboica q̃ verberat chalcida. Est eñ Chalcis oppidũ ipsi⁹ Euboeę. Isti⁹ aũt freti est⁹ septies in die ac nocte reciprocanꝰ: vt Plyni⁹ & Strabo memorãt. Excepere manus. illę duę Põpeianę naues exceperũt man⁹. i. milites Cęsaris q̃ erãt parati ad intuadẽdã totã Põpeij classem, vel man⁹ i telligę harpagones q̃ sũt man⁹ ferreę ad corripiẽdas naues hostiles patę. Rubuit nereus, mare. s. Nereus ei de⁹ ẽ mari. Vergili⁹. Nereus ciet equora fundo. Vt Pagasęa ratis. sensus est quẽadmodũ nauis Argonauta rũ trãsuit inter Symplegades i columis exceptа posteriore pte q̃ fuit intercepta, ita classis Põpeij euasit captis duab⁹ extremis nauibus Pagasęa ratis. i. Argo q̃ vecti sũt Argonautę cũ Iasone i Colchos ad vellus aureũ rapiẽdũ: Pagasę oppidũ ẽ Thessalię quo ex loco Pelias Iasonẽ ac nauẽ Argo foras emisit. vt auctor ẽ Stra. Pagasę aũt dĩ ab eo q̃ nauis Argo ibi cõpacta fuerit: siue a pagis. i. fõtib⁹ q̃ũ

hinc enses sũt Argonautę. Nauis argo dicitur Pagasęa. Ouidius. Iāq; fretũ minyę pagasęa puppe secabāt. Phasidos. fluuij Colchoꝝ: de quo supra. Cyaneas cautes. Cyaneę duæ sunt insulę in ponto Euxino siue scopuli alio noīe dictę Symplegades traditęq; fabulis iter se cō currisse: vt scribit Plyni⁹. Vñ ait Ouidi⁹. Trāseat instabiles strēnua Cyaneas. ꝑ Cyaneas iui nauis Argonautarum. Tellus ergo emisit in ęquora: qa vidētur cōcurrere & instabiles. Argo. Nauis argo dicta est vel ab Argo Architecto, vel a celeritate quā antiqui Argon appellabāt vt iterꝑtat Diodor⁹. Subducta. i. subtracta est Cyaneis. Vana Symplegas. Symplegades. i. Cyaneę inter se cōcurrētes ꝑcusserũt mare elapsa Argo. Nō idē color ętheris. Oriēte sole color cœli mutat quoniā sydera occultant. Propioribus. i. viciniorib⁹ stellis sol suo fulgore eripit splendorē. Et iā pleias hebet. i. oriente sole splendor pleiadũ hebetatur. Sunt aũt Pleiades septē stellę in cauda Tauri: alio noīe dicunt Vergilię. vt Plyni⁹ Gellius & Serui⁹ tradũt. Flexi iam plaustra Bootę. Septētriones dicunt plaustrũ: cuius custos est Bootes. vñ dicit Arctophilax. vt ait Cicero. Flectit & circũagit Bootes cũ plaustro. Iuuenalis. Frigida circũagunt pigri sarraca Bootę. In faciē cœli: fulgore solis omnia sydera redeũt in colorē cœli, ita vt nulla appareāt. Lucifer. Syd⁹ Veneris ꝓueniēs matutinũ solis ortũ Luciferi nomē accipit. vt Plynius & Cicero tradunt. Magne, Pōpei. Ea fata. i. eā felicitatē qua vsus es in sectādis ꝑdonib⁹ maris. Lassata. i. defatigata fortuna Pōpeij reliquit felicitatē. Totos penates. i. totā familiā: vxorē. s. Corneliā & filios. de penatib⁹ supradictũ est in primo. Adhuc ingēs. alludit ad nomē magni. Ingēs significat plus q̄ magnũ vt apud Terētiũ. Thais agere magnas gratias mihi? Ingētes respōdit Gnato. Pharię arenę. Phares insula est Aegypti iũcta ponte Alexandrię Colonia Cęsaris dictatoris. vt ait Plyni⁹. Pharię arenę dānatę sunt busto Pompeij. quoniā Pōpeius sepultus fuit inter arenas in Aegypto vt infra dicetur. In orbe remoto, id est in Aegypto.

quũ sequerere. i. ꝑseq̄reris ꝑdonē. i. pyratas vt cilicas toto mari sup ęquora. i. cāpos marinos. Fortuna lassata. i. fatigata tuis triũphis, destituit te.. Tu vadis pulsus cũ coniuge. s. Cornelia & natis: trahēs in bella totos penates. i. totā familiā & deos familiares: existens adhuc exul ingens: quia populis comitantibus. Sedes longinqua. i. longe ab vrbe posita, q̄ritur. s. a te, ruinę indignę. i. casui tuo quo nō es dign⁹: nō quia supi maluerint te priuare sepulchro patrio. i. in patria tua. q. d. nō propter odiũ in te: sed ꝓpter fauorē in patriā: ne ipsa tuo funere incestetur: vnde arenę Pharię. i. in littore ęgyptiaco, dānantur. i. in dānũ & probrũ addicũt, busto. i. sepulchro tuo. parcitur. s. a dijs, Hesperiæ. i. Italiæ: vt fortuna abscōdat hoc nephas. i. necē tanti ciuis, ꝓcul ī orbe. i. climate, remoto. & vt tellus Romana seruetur immaculata sanguine sui Magni sup. ciuis & imperatoris incomparabilis.

¶ Io. Sulpitij Verulani in Tertium Lucani Librum interpretatio.

DRopulit. Poeta in fictiōib⁹ rarus: cōcinn⁹ tñ & modestus Pōpe. nauigantē, vbi Italiā pręd istātia amplius videre nō potuit: ꝑ quietē vidisse Iuliā querulā fingit: q̄ admonēs cā affinitatis futurā populorũ cędē: & ipm in bello ciuili Cornelię cōiugis fato periturũ denũtiat. Vt hauster incũbēs. postq̄ meridianus vētus superueniens. Cedētibus, impulsu procedentibus. Propulit, procul pepulit. Profundũ, mare.

Ionium mare. Ionios fluctus. Ioniũ mare a Sicilia incipit & in Ioniũ vsq; ꝓtēditur. partes habet Hadriacũ Achaicũ & Epyroticũ. Flexit, remouit & declinauit. Patrios, Italos. Nunq̄ reditura ad visus. poetæ pręsagio est. Cacumē. mōtiũ summitates q̄ nubibus solent obduci. Vanescere, nō ampli⁹ videri: & tanq̄ vanos fieri. Languida, debilia & fessa vigilijs & curis superioribus. Horroris, terroris. Per terras hiantes. Videbatur enim sese aperire terra & inde egredi. Iulia. appositio est. Furialis, irata & in furiæ similitudinem. Accenso: videbatur enim ardere, aut affixis facibus collucere.

Elysij. Elysijs. Elysij loca sunt animorum beatorum: & nil aliud interpretatur q̄ horti. sunt autem in insulis fortunatis siue vt alij volunt in ima terra. Ad stygias tenebras, ad tartara vbi cruciantur scelesti.

Styx. Styx, palus inferni est & eiusdem in Arcadia nominis quæ epota illico necat.

Eumenides. Eumenides, furias: q̄ sic a cōtrario appellant q; beniuolę nō sint. Lāpadas, faces qb⁹ vos ī bello ciuili vexarēt. Innumeras puppes ꝑ has indicat innumeros morituros: quoniā

In Tertium Lucani Librum Sulpitii Argumentum.

TErtius exponit fugiētis sōnia Magni
Atq; vt triacrias ē Curio miss⁹ ī vrbes
Brundusio reditum describit Cæsaris inde.
Prædanti fiscum cui vult obstare Metellus.
Hinc populos magnũ qui sunt in bella secuti
Vtq; iter accelerans Hispanas Cæsar in oras
Massiliam fidam vexat terraq; mariq;.
Mox abiens Bruto victori bella relinquit.

¶ Explanatio Argumenti Sulpitiani per Ascensium.

¶ Tertius inquit liber exponit sōnia Magni. i. Pōpeij fugiētis. i. q̄ habuit iter fugiēdũ ab Italia, atq; vt. i. q̄liter Curio ē miss⁹ a Cęsare ī vrbes trinacrias. i. siculas. inde scribit reditũ Cęsaris Brũdusio. Cui. s. Cęsari ꝑdāti. i. spoliāti, fiscũ. i. ęrariũ publicũ Metell⁹ vult obstare. nō tñ obstitit plene. Hinc scribit ꝑplos q̄ sunt secuti Magnũ. s. Pōpeiũ in bella. Et vt. i. q̄liter Cęsar accelerās iter in oras. i. regiōes Hispanas, vexat terra & mari Massiliā fidam. s. reip. Romanę. & vt. i. quō Cęsar mox abiēs Massilia reliquit Bruto victori. i. voti cōpoti bella scilicet iterāda, qa domitus non erat.

M. Annei Lucani Pharsaliæ.
Liber Tertius.

DRopulit vt classem velis cedētibus hauster
Incumbens: mediumq; rates tenuere profundum:

Omnis in Ionios spectabat nauita fluctus:
Solus ab Hesperia non flexit lumina terra
Magnus: dum patrios portus: dũ littora nunq̄
Ad visus reditura suos: tectumq; cacumen
Nubibus: & dubios cernit vanescere mōtes.
Inde soporifero cesserunt languida somno
Mēbra ducis: diri tum plena horroris imago
Visa caput mœstum per hiantes Iulia terras
Tollere: & accenso furialis stare sepulchro.
Sedibus elysiis campoq; expulsa piorum
Ad stygias (inq̄t) tenebras: manesq; nocētes
Post bellum ciuile trahor: vidi ipsa tenentes
Eumenides q̄terēt vestris cũ lāpadas armis.
Pręparat innumeras puppes Acherōtis adusti
Portitor: in multas lassantur tartara pœnas.
Vix operi cunctæ dextra properante sorores
Sufficiunt: lassant rumpētes stamina parcas.

DRopulit vt classem. In principio huius tertij describit quomodo Pompeius a Brundusio ꝓfectus, subinde Italiam respexit vt quam nō amplius erat visurus: quam rem cũ non constaret Pompeio ex quodā pręsagio naturæ potuisse colligi colligit poeta: deinde per pulchram fictionem inducit Iuliam filiam Cęsaris per insomnia Pompeio marito quondam suo visam & minaciter calamitates futuras & earum causam exponentē. Quā fictionem dico pulchram: q; vero simile sit Pompeium inter fugiendum tam ignominiose cogitasse si superstes fuisset Iulia, talia minime euenisse: q̄ vero interdiu cogitamus fere noctu somniam⁹. Dicit ergo sic. Vt. i. postq̄ hauster. i. ventus ille aut quiuis alius, incumbens velis cedentibus. i. per impulsum ꝓcedētibus & a facie ventorum cedentib⁹, propulit. i. porro pepulit, Classem. s. Pompeij fugiētis, & rates. i. naues Pompeij tenuere medium profundum. i. mare: omnis nauita. i. quicunq; nauigationi intentus aut in naue erat, spectabat in fluctus Ionios quos ante se habebat, sed solus Magnus. s. Pompeius non flexit lumina i. oculos suos, ab Hesperia terra. i. ab Italia: dũ. i. donec, cernit portus patrios: id est Italicos & patrię suæ, qua nihil charius in terris: & dum cernit littora. s. Italica, nunq̄ reditura (quod præsagio colligere poterat non tamē sciebat, est ergo ex persona poetę hoc additum) ad visus suos. i. quæ nũq̄ deinde visurus erat: & dum cernit cacumen. i. summitatem montium Italiæ: tectum. i. coopertum, nubibus: longe enim apparēt oīa fumosa & nubilosa: & dum cernit montes dubios. i. quos non potuit certe dignōscere, an mōtes, an nubes essent, & an eos adhuc videret, an videre putaret. ide. i. deīde post tam vigilē respectũ in Italiam, membra languida. i. debilitata (vt fit) ducis. s. Pompeij cesserunt. s. victa, somno. s. deo, soporifero. i. afferēti soporem. tum. i. tunc vbi sopori cesserunt membra, Iulia, filia Cæsaris & vxor quondam Pompeij, existens imago plena diri. i. execrabilis horroris, visa sup. est tollere caput suum mœstũ, id est indicans mœstitiam, per terras hiantes. i. emergens e terra: & visa est stare furialis. i. more furiarum, sepulchro accenso

vna cymba ad eorum animas vno tempore exportandas nō satis est. Portitor: Charon qui vehit animas. **Portitor.** Portitor is dicitur qui exigit vecturam in flumine & vectigal in portu: & qui portat. vt Languet hyperboreę glacialis portitor Vrsæ. & abusiue etiā qui portatur vt Seruio placet. Laxant, dilatant vt sint capacia. vel lassant fatigant: oēs eñ manes ad puniendas animas sese præparant: & per hoc accipim⁹ omnes qui bella ciuilia gerēt in tartara cruciādos. In multas pœnas, in multorum supplicia. Acheron, fluuius in inferno qui sine gaudio interpretatur. hũc aliqui igneũ: aliqui ex igneo phlegethōte oriri volunt: est & ad Elidem terti⁹ qui Penęũ ingreditur. **Parcæ.** Sorores, tres parcæ Clotho Lachesis Atropos quæ fila amputando hominib⁹ vitam eripiũt. q̄q̄ vt ille inquit, Clotho colum baiulat. Lachesis trahit. Atropos occat. Lassant, defatigant.

BEROALDVS.

DRopulit vt classem. Pōpeius nauigans a Brundusio nunq̄ flexit oculos ab Italia quoad eam potuit spectare, deinde in somnum resolutus vidit in somnis imaginem Iulię prioris coniugis filię Cęsaris. Dum littora nunq̄ ad visus. quia nunq̄ ampli⁹ redibit in Italiam. Cernit vanescere montes. dum recedit montes Italiæ vanescere videbant, qa paulatim ei⁹ oculis subtrahebantur. Membra ducis. s. Pōpeij cuius membra languore in somnum resoluebantur. Per hiātes Iulia terras. i. ab inferis videbatur Iulia attollere caput per hiātes. i. patentes terras. Sedib⁹ Elysijs. Elysiũ est vbi piorum animę habitāt post corporis animæq; discretionem: **Elysij Cāpi** vt dicit Seruius. & scd̄m poetas Elysij campi in medio sunt inferorũ suis felicitatib⁹ pleni. Vergilius. Sed amœna piorũ Concilia Elysiumq; colo. Secundũ philosophos Elysiũ est Insulæ Fortunatæ q̄ vt dicit Plynius sunt numero sex in mari Athlātico copia pomorũ & auium oīs generis abũdātes. de quibus inquit Horatius. Petam⁹ arua diuites & insulas. Reddit vbi cererem tellus inarata quotānis, & imputata floret vsq; vinea. Plutarchus dixit duas esse tātũmodo Insulas fortunatas vbi aer sit temperatus purus & syncærus. Solũ vero absq; humano labore fructũ producit, dulcem copiosissimũq;. Secundũ theologos aũt Elysij cāpi sunt circa lunarem circulũ vbi aer purior. Lucan⁹ loquitur nũc scd̄m poetas. Ad stygias tenebras. Styx pal⁹ est inferorum: Dij cuius iurare timēt: & fallere numē: vt ait Vergili⁹. Sēsus est. Ego prius eram inquit Iulia in campis Elysijs: sed postq̄ bella ciuilia orta sũt inter te o Pompei & Cæsarē patrem meũ, rapior ad stygias tenebras vbi torquent animæ noxiorum, quia ego videor fuisse causa istorum malorum. qm̄ vt dicere solebat Cato ex hac Cæsaris & Pompeij affinitate & amicitia ortę sunt dissentiones ciuiles. Manesq; nocētes. i. vmbras sceleratorum. Manes aũt apd̄ Priscos tanq̄ dei colebātur: vt Plynius & Cicero tradunt. Eumenidas. i. furias. Vergilius Ferreiq; Eumenidũ Thalami. Acherontis

adusti portitor. Acheron fluuiꝰ est inferni vt Vergiliꝰ & Plato memorant. Acherontis portitor ē Charon, de quo Vergiliꝰ. Portitor has horrēdꝰ aquas & flumina seruat terribili squalore Charō. hic cymba parua subuectat vmbras defunctorum. Ait nunc Iulia Charontem pręparare multas naues ad trāsuehēdas vmbras, qm̄ in bello ciuili innumerabiles perierunt. Tartara. Tartarus vt scribunt Plato & Varro fluuius est inferorū, vbi puniunt̃ nocētes. Laxant̃, aperiunt̃. Cunctæ sorores tot inquit moriunt̃: ꝙ ipę parcę nō possunt frangere tot stamia. Sorores ei Clotho Lachesis & Atropos rumpendo stamina vitā mortalium finiunt, Llassant, defatigant. Parcas. per contrarium parcę dicuntur ꝙ nulli parcant: vt ait Seruius.

i. inflammato. Est aūt parasceue futurę orationis. Nā cū inflāmato animo omnia dictura sitꝰ bene visa est ꝑdire e sepulchro accenso. Et sup. inquit ad Pompeium. Ego expulsa. i. violenter eiecta ꝑpter mala forsan q̃ ob eiꝰ mortem futura erant, sedibus Elysijs. i. hortis quietis beatorū: & cāpo piorū: trahor post bellū ciuile, qđ ꝑ meā mortē ortum est: ad tenebras Stygias. i. tristitiæ infernalis, & ad Manes. i. inferos nocētes. i. infestos ijs qui apud eos sunt. Ipa. i. ego, vidi manes tenētes Eumenides i. furias infernales. q̃ dictæ sunt scđm Augustinū Dathū non per antiphrasim, sed ex vero noīe. Nam dicunt̃ bene . i. multū furentes. cū . i. quādo Eumenides quaterent. i. incuterent, vestris armis. i. furori belli ciuilis, lāpadas. i. incēdia & incremēta irarum. Portitor. s. Charon qui portitor & porthmeus dicitur eo ꝙ trāsuehit scđm poetas aīas hinc ad īferos & illinc ad nos & exigit ab eis scđm Iuuenalem pretium trāsuectionis. vnde de misero dicit, Nec habet quē porrigat ore trientē. Portitor ergo Acherontis, fluuij infernalis adusti, quia prope Phlegethōta est, præparat innumeras puppes ad transuehendas animas eorum qui in bello occidēdi erant: tartara lassant̃. i. fatigantur in multas poenas: quia omnes inferi intēti sunt futuris prędis: vix cunctę sorores. i. parcæ abrumpentes fila vitalia morituris in bello, vix sufficiunt operi, dextra properante. i. accelerante. stamina lassant parcas rumpentes ea.

SVLPITIVS.

❡ Coniuge me. Corneliā in odium eius adducit diuersum vtriusq; fatum commemorans. Toris, cum vxore. Nā duxisti Corneliam quæ est suis maritis perniciosa. fuerat autem. P. Crassi filij vxor, qui cum patre & toto exercitu bello Parthico cecidit apud Carras.

Pellex.

Pellex. Pellex vt Flaccꝰ ait ea est q̃ cū eo cui vxor est corpꝰ miscet: dicit̃q; pellex vxoris non viri. Massuriꝰ eam dicit quę pro vxore est cum non sit, & sic hoc loco accipitur: respectu em̄ amoris & pietatis suę ī Magnum Iulia Corneliā pellicem dicit ꝙ mariti amorē ab ipa ad se auertit. Busto tepido, me mortua recenter, & adhuc tepido loco ī quo sum combusta: improbatq; Pom. festinātiam ad nuptias nouas non seruato luctus legitimo tempore mensium decē. Hęreat, licet tecū assidue sit tamen non poteris mei noctu te vexantis cura dormire. Et nullum vestro. & nō sit vobis spacium incūbendi quieto amori. cum Cæ. die, ego noctu te vexem. Obliuia ripę Letheæ. Animæ iā purgatę Letheū fluuium potare dicunt̃ vt pręterita obliuiscantur.

Lethe.

Vergi. Letheos latices & lōga obliuia potant. Est aūt Lethe in inferno flu. est & eiusdē nois ī Aphrica apđ extrema Syrtiū. Per meas vmbras. q̃tū ē in vmbris & aīa mea, semp eris Cę. affinitate deuictꝰ. Abscidis. i. necessitudinem nostram frustra conaris bello extinguere, quia omnino breui te possidebo. Faciet meum. his verbis ei mortem denunciat. Per amplexus. nam visa erat mutuo maritū amplecti. Dei. quicquid enim portenta & Iulia prædixere, deorū permissu est actum.

Manes.

Manes, vel anima Iuliæ, vel melius poenas: vt Quisq; suos patimur Manes. & supra dixit ī multas laxantur tartara poenas. Certa cū mēte malorum, cum certo proposito agēdi belli ciuilis.

Visum.

Visus, pro visi posuit. Visum em̄ dicitur quū inter vigiliam & adulteram quietem dum adhuc vigilare nos credimꝰ aspicere videmur formas irruētes: vt Epialthē hoc est incubum.

Visus. Visio.

Visus est vis oculorū: visio vero quum id quis videt qđ eodem modo quo apparuerat euenit. Aut nihil est sensus. Dy-

Coniuge me lętos duxisti Magne triūphos:
Fortuna est mutua toris: semperq; potentes
Detrahere in cladem fato damnata maritos.
En nupsit tepido pellex Cornelia busto.
Hęreat illa tuis per bella per ęquora signis:
Dum non securos liceat mihi rūpere somnos:
Et nullum vestro vacuum sit tempus amori.
Sed teneat Cęsarq; dies: & Iulia noctes.
Me non lethęę coniunx obliuia ripæ
Immemorem fecere tui: regesq; silentum
Permisere sequi: veniam te bella gerente
In medias acies: nūq̃ tibi Magne per vmbras
Perq; meos manes generum non esse licebit.
Abscindis frustra ferro tua pignora: bellum
Te faciet ciuile meum. Sic fata refugit
Vmbra per amplexus trepidi dilapsa mariti.
Ille: dei q̃uis cladem manesq; minentur:
Maior in arma ruit certa tum mēte malorum.
Et quid (ait) vani terremur imagine visus?
Aut nihil est sensus animis a morte relictum:
Aut mors ipa nihil. Titan iam ꝑnus in vndas
Ibat: & igniferi tantū demerserat orbis:
Quantū deesse solet lunæ: seu plena futura ē:
Seu iam plena fuit. tunc obtulit hospita tellꝰ:
Puppibus accessus facilis: legere rudentes

Et posito remis petierunt littora malo.
Cęsar vt emissas venti rapuere carinas:
Absconditq; fretum classes: & littora solus
Dux stetit Hesperio: non illum gloria pulsi
Lætificat Magni: queritur ꝙ tuta per ęquor
Terga ferāt hostes: nec enim iam sufficit vlla
Præcipiti fortuna viro: nec vincere tanti:
Vt bellum differret erat. tum pectore curas
Expulit armorum: paciq; intentus agebat.
Quoq; modo vanos populi conciret amores
Gnarus & irarum causas & summa fauoris
Annona momenta trahi: namq; asserit vrbes
Sola fames: emiturq; metꝰ cū segne potentes
Vulgus alunt. nescit plebes ieiuna timere.

❡ Coniuge me. Prosequit̃ Iulia minas suas per insomnia visa ac dicēs. O magne. s. Pōpei, tu duxisti me coniuge. i. donec tibi erā coiūx: triūphos lętos. i. festiuos: aut tu lætus. Fortuna ē mutata sup. tibi, toris. i. cū coniuge infausta quā in torū accepisti: & Cornelia vxor tua noua, dānata fato. i. fataliter addicta, detrahere semp in cladē. i. pniciē, maritos potētes: vt Crassum apud Parthos. en. q. d. quod nunq̃ verita erā: nupsit pellex sup. mihi, busto. s. meo adhuc tepido. i. priusq̃ cineres mei frixerant. Illa. s. pellex execrabilis, hęreat tuis signis per bella s. terrarū: & per ęquora: dū. i. dūmodo liceat mihi, rumpere. i. infestare somnos sup. tuos, non securos. q. d. dū p somnum tibi apparēs molesta fuero: & dum nullū tp̄s sit vacuū. i. cōcessum vro amori. i. quo amori indulgeatis: sed & Cæsar teneat. s. occupatos vobis dies: & Iulia teneat, honestius q̃ si dicat, ego teneam, noctes. s. sollicitatas. O coniunx. s. Magne, obliuia ripę letheæ. i. q̃uis in ripam vlteriorē traducta p Letheū fluuiū debuerā oīm oblita haberi: tn̄ non fecere. i. fecerūt me immemorem tui: & reges silētiū. i. dij inferorū rectores, pmisere sequi. s. te. i. vt te sequar. Ego veniam te gerente bella. i. dum bella geres, in acies medias: o Magne nunq̃ licebat. i. dabit̃ tibi nō esse generū. s. Cæsaris patris mei: p. i. propter vmbras meas: & p. i. propter manes meos, quia semp adero: & ita nō erit solutum matrimonium. Tu frustra abscindis. i. interrumpis ferro. i. vi armorum tua pignora. i. ius affinitatis contractæ cū pr̄e meo: quia bellū ciuile faciet te meū. i. reddet te mihi: nā occideris & ita apud inferos meus eris. sicut Dido dicitur in sexto Sicheo iterū cōiuncta. Vmbra. s. Iulię, fata sic, refugit dilapsa. i. elabēs per amplexus. i. p brachia parantis amplecti eā, mariti trepidi s. præ anxietate visi. Ille. s. Maritus reuersus ad se, q̃uis dei. s. inferi, quorū permissu Iulia venerat, minentur cladem. i. exitium: tamē ruit in arma. i. bella, maior. i. animosior: & hoc mēte existēte tū certa malorū. i. desperās de salute. qa vt dicit Maro Vna salus victis nullam sperare salutē. Et ait. s. secum: quid. i. ad quid aut in quo, terremur imagīe. i. apparētia, visus pro visi, vani. i. mendacis aut inanis. Aut em̄ nihil sensus est relictū animis morte. i. post mortē: ita ꝙ animi quoq; intereant: & ita si nihil sentiunt post mortem, nihil est timendum post mortē: aut si mors non delet sensus: mors ipa nihil est: & ita nō formidāda. Titan. i. sol, ibat iam pronus in vndas. i. tendebat ad occasum: & demerserat. i. sub terrā dimiserat: tantū. i. tantā partē orbis. i. globi igniferi, quātū solet deesse lunæ, seu quādo sup.

lema est quo cōficit mortē nō esse metuendā Aut inquit animæ post mortē non sentiunt & cū corpore pereūt: vt vult Epicurus. Aut sentiunt & viuunt: vt asserūt Dryidæ. Si vero sentiunt: nil mali est in morte: si non sentiunt, mors ipa vitæ nil officit. Titan iā pronꝰ. cœperat sol occidere cum Pompeiꝰ Dyrrhachiū appulit. Orbis, rotūdi sui corporis. Hospita tellus: Dyrrhachiū suscipiens in hospitiū. Legere rudentes: collegere funes & arborē iclinauere: & collectis velis remigādo portū ingressi sūt. Cęsar vt. Cæsar etsi ad spem cōficiēdi negotij Pō. seq ꝑbabat, priusq̃ vllis transmarinis auxilijs se cōfirmaret: tamē morā metuebat ꝙ naues essent a Picenis & Gallia expectandę. itaq; ne victus Pō. exercitus & duæ Hispaniæ confirmarentur: & ne Gallia & Italia absent e se tentarent̃ Pom. insequēdi ratiōe omissa, in Hispaniā ꝑficisci cōstituit. Emissas, portu egressas. Fretū abscōdit classes: ob distantiā, vel ob maris altitudinē naues non videbant̃. Est em̄ curuū mare: terra ipa rotunda altius. Queritur, dolet non persequi Pompeiū. Vlla fortuna, vlla felicitas, cui nō acquiescebat. Pręcipiti, impatienti moræ. Nec vincere tanti. nec tāti existimabat victoriā vt vellet bellū protrahere. malebat em̄ cū periculo statim cōficere. Paciq; intentus. depositis curis bellicis, aīm ciuilibus & pacis officijs applicauit: ꝑsertim quō posset populorū sibi gratiam cōciliare. Agebat: mēte voluebat. Conciret, alliceret. Vanos, instabiles. Gnarꝰ. scius populos ex rei frumētarię copia conciliari: ex pœnuria a fide deficere. Momenta, motus & impetus. Trahi. cōtrahi & conciliari. Annona. Annonā nō modo appellamus fructus oēs quos terra ꝑducit ad vsum vitę necessarios: sed annuū quarūcunq; rerū q̃ in nostro vsu sunt, prouentū. Asserit: liberas facit & in se confirmat. Emit̃ metus. metuūt ne forte desit eis id quo indigent: & qđ dare principes cœperunt qui cerere dando illos metuere docent. Nescit plebes. quum enim esurit, a fide deficit & insurgit in principes.

Annona.

BEROALDVS.

❡ Toris. i. matrimonio Corneliæ. Damnata. i. quæ Cornelia maritos facit infelices. nā Publius Crassus eius prior maritꝰ fuit a Parthis trucidatus: nūc Pompeius est infelix, & supabitur. Tepido busto. i. vix sepulto priore marito. Pellex. Pellices dicunt̃ concubinę & proprie q̃ rem cū eo habent cui vxor est vt scribit Iurisconsultus de Verborū significatione. Nō securos. i. sollicitos somnos tuos interrumpā. Cęsarq; dies. i. pater meus te distineat interdiu: ego vero noctu nō sinā te esse quietum. Obliuia lethęę ripę. Letheus fluuius est inferorū: cuius aquā animę potare dicunt̃ vt obliuionē patiant̃: vt incipiāt in corpora velle reuerti, vt Vergiliꝰ cecinit in sexto Dicit Iulia se q̃uis gustauerit letheas vndas, tamen non esse oblitā mariti Pompeij. Regesq; silentum. i. Pluto & Proserpina, reges silentum hoc est inferorū. Ita Vergilius. Vmbræq; silentes. Nunq̃ non. i. semper licebit te esse generum Cęsaris per manes meos: quia

vmbra mea singulis noctibus tecũ erit,&ve niet in pugnam. Bellũ te faciet ciuile meum i.tu morieris in hoc bello ciuili & sic efficieris meus:qm̃ vmbra tua veniet ad inferos. Vani visus.i.somnio. Somnijs em̃ vt dicit Hieronymus afferunt philosophi non esse credẽdũ. Aut nihil est. Sensus est aut inquit mors extinguit animã vna cũ corpore,& sic nihil post mortem est sensus.quod autẽ non sentit,vt ait Epicurus,nihil ad nos.aut mors est diuisio animæ & corporis: & sic mors est nihil quia post mortẽ vita fruimur meliore.duplici argumento ostendit mortem esse contẽnendã. Titan.i.sol,de quo supra. Pronus in vndas.i.tendens ad occasum. Sol em̃ a poetis dicitur oriri ex oceano,& occidere ĩ oceanũ.Hospita tellus.i.Epirus, q̃ regio hospitiũ prębuit aduentanti Pompeio. Quantũ deesse solet lunę. Sensus est tm̃ sol sui orbis igniferi merserat in vndas,quantũ.s. rotũditatis

est futura plena & nondũ est,seu qñ iã fuit plena & non amplius est:tũc.s.in occasu solis,tellus hospita.s.ipius Dyrrhachij obtulit puppibus Pompeij accessus faciles: & Põpeius ac Pompeiani,legere.i.collegerũt rudentes.i.funes velorum & antennarũ:& malo.i.velo posito.i.deposito,petierunt littora remis i.fręti remigio. Cæsar vt.i.postq̃ venti rapuere carinas emissas.i.vidit Põpeiũ ventis & remis aufugere :& fretũ in medio altius abscondit classes Pompeij:& ipe dux stetit solus fugiẽte hoste,in littore Hesperio.i.Italico:queritur q̧ hostes ferantur per æquor terga tuta.i.q̧ tuti aufugiant.neq̧ em̃ vlla fortuna sufficit iam viro p̃cipiti.s.Cæsari. Nec vincere erat.i. existimabatur ab eo tanti:vt deferret.i.vellet differre bellũ. Tunc expulit pectore curas armorũ:& intentus paci agebat.i.viuebat.Et ipe gnarus.i.scius,quo modo conciret.i.conciliaret, vanos.i. instabiles amores.i. fauores populi: & gnarus causas irarum & summa momenta.i.motus,fauoris.s.popularis,trahi suple ab Annona.i.victu annuo.Nam sola fames,asserit.i. liberas facit vrbes.i.ciuitates:& vulgus emitur.i.seruire cogit̃ cũ potentes alunt vulgus segne.quia plebs ieiuna,hoc est famelica,nescit timere.

& orbis solet deesse lunę siue crescat siue minuat̃.postq̃ em̃ fuit luna plena paulatim diminuit̃:& efficit̃ dimidiata:vbi deinde fuit nulla,incipit ęquis portionibus augeri.Legere rudentes.i.funes quib⁹ vela nauiũ expãduntur appropinquãtes littori collegerũt.Posito malo.i.deposito & remotis velis,vsi sunt officio remorum. Littora.Littus vt Cicero & iurisconsulti diffiniunt est quatenus hybernus fluctus marinus maximus extendit̃. Absconditq̧ fretum classes.i.postq̃ non amplius apparebãt Põpeianæ naues.Mare em̃ altius est & sublimius terra vt physici tradũt.vñ ait Vergilius.Conscendi nauib⁹ ęquor.Querit̃, dolet.Vlla fortuna.i.felicitas Pręcipiti viro.i.Cæsari.Nec vincere tanti.Sẽsus est,Cæsar adeo erat pręceps in oĩa vt vincere noluisset nisi q̃ primũ foret victor:nec tanti.s.pretij existimasset victoriã vt vellet bellũ differre & protrahere.Tũc,postq̃ Põpeius reliquerat Italiam.Vanos populi cõciret amores.i.fauorem popularem demereret̃.populi autẽ amores vani sunt,instabiles,& mobiles.Nihil in populo certũ est vt scribit Cicero.Cõciret.i. attraheret & conuocaret Gnarus & irarũ causas & summa fauoris Annona momenta trahi. Sensus est,sciebat Cæsar amorem populi Annona.i.fertilitate & largitione frumenti & commeatuum comparari:& similiter irã & odiũ populare Annonę penuria cõcitari.Vnde instituit vrbẽ Romã implere cõmeatib⁹. Annona aũt dicit̃ commeatus & fruges Similiter apud Varronẽ & Trãquillũ legit̃ annona macelli pro carnib⁹ & piscibus.Asserit vrbes sola fames. Vulgus esuriens & famelicũ asserit̃.i. vindicatur in libertatẽ.Emiturq̧ metus:potentes timent̃ & colunt̃ a plebeis si Annonã suppeditẽt & fruges.Vnde Gracci ferentes legẽ agrariã inierũt beniuolentiã popularem. Plebes. Antiqui declinabant hęc plebes plebei in quarta declinatione.Vñ apud Liuiũ sępenumero plebes inuenit̃ in nominatiuo.nũc dicitur plebs plebis in tertia declinatione vt tradit Priscianus.

SVLPITIVS.

¶Curio Sicanias.Cęsar Curionem Propretorem cum tribus legionibus in Siciliã(quæ est fertilissima)frumentandi gratia misit.At Cato q illic naues reficiebat,& nouas imperabat,& delectus habebat,cognito Curionis aduentu,proiectũ se a Põpeio & proditũ cõquerens,q̧ omnibus rebus imparatissimus nõ necessariũ bellũ suscepisset,ex p̃uincia p̃fugit.Qua mare.eã partẽ q̃ est cõtra Rhegiũ indicat.locus hic circa finẽ secundi apert⁹ est Obruit,terręmotu. Scidit,impetu vndarum Medias terras,Italiæ & Siciliæ partẽ.Vis,impetus. Laborant, laborare videntur, quasi metuentes.Montes,Apenninus & Pelorus. Bellaq̧. Sardinia Insula est ĩ mari tyrrheno a Sardo Herculis filio dicta q e Libya veniens Insulã occupauit.Est autẽ fertilis sed pene pestilens abundatq̧ præsertim frumento vt Sicilia:q̃,vt Cicero & Strabo aiunt appellata est horreũ Ro.In Sardiniã igit̃ Valerium legatum cũ vna legione misit Cæsar.sub cuius aduentu Caralitani Cottam qui eam obtinebat,statim eiecerunt:& iõ dicit bella sparsa.Nec plus,nec vnde plus frumenti in Italiam & Romam aduehitur.Messibus longinquis:frugibus externis.Horrea, tecta in quibus fruges cõdunt̃.Vbere vix glebę. Aphrica vix superat has Insulas fertilitate quũ nõ

Curio Sicanias transcendere iussus in vrbes
Qua mare tellurem subitis aut obruit vndis
Aut scidit:& medias fecit sibi littora terras.
Vis illic ingens pelagi:semperq̧ laborãt
Aequora:ne rupti repetant confinia montes:
Bellaq̧ Sardoas etiam spargunt̃ in oras.
Vtraq̧ frugiferis est Insula nobilis aruis:
Nec plus Hesperiam longinquis messib⁹ vllę
Nec Romana magis complerũt horrea terrę
Vbere vix glebę superat cessantibus haustris
Quum medium nubes Borea cogẽte sub axẽ
Effusis magnum Libye tulit hymbrib⁹ annũ.
Hęc vbi sunt prouisa duci:tũc agmina victor
Non armata trahens:sed pacis habẽtia vultũ
Tecta petit patrię.Pro si remeasset in vrbem:
Gallorum tantum populis arctoq̧ subacta:

Quam seriem rerum longa pręmittere põpa:
Quas potuit belli facies:vt vincula Rheno
Oceanoq̧ daret:celsos vt Gallia currus
Nobilis:& flauis sequeretur mista Britannis
Perdidit o qualem vincendo plura triumphũ.
Non illum lætis vadentem cœtibus vrbes:
Sed tacitæ videre metu:nec constitit vsq̃
Obuia turba duci.gaudet tamen esse timori
Tam magno populis:& se nõ mallet amari.

¶Curio Sicanias &c.Prosequit̃ p̃fectionẽ Curionis Causidici(q ad Cęsarẽ defecerat)in Siciliã dicẽs.Curio iussus sup.est a Cæsare, trãscẽdere.i.trãsfretare in vrbes Sicanias.i. Siculas (legerẽ sicanas qa videt̃ media p̃ducẽda)qua.s. pte, mare aut obruit.i.inuoluit vndis subitis tellurem,aut scidit.i. diuisit terras medias.i.trãseundo p mediũ terram:& fecit sibi littora.s.ex terris vtrinq̧ relictis. Vis.i.vigor & potestas pelagi est illic ingẽs.i.valde magna:& æquora laborãt.i.sunt in periculo,semper ne mõtes rapti repetant cõfinia.i.cadãt in mare:& obstruãt iterũ viã illã mediã.Et bella.i.bellatores spargunt̃ etiã in oras sardoas.i. Sardiniæ Insulę in mari Tyrrheno. Vtraq̧ Insula & Sicilia & Sardinia est nobilis aruis frugiferis.i.copia frumẽti. Vñ Ceres Siciliæ regina dicit̃ frumenti inuẽtrix, qd̃ illic etiam spõte nascit̃.Nec vllæ terræ cõplerũt plus,q̃ illę duę Insulę,Hesperiã.i.Italiã messibus lõginquis.i.lõge quæsitis & externis. nec magis cõplerunt horrea Romana q̃ dictæ Insulæ. Libye i.Aphrica,vix supat.i.vincit has insulas, vbere.i.fœcunditate & vbertate ac copia glebæ.i.terrę optimę:quũ.i. qñ haustris cessantib⁹ q Aphricę p̃pter calorẽ infesti sunt:& Borea cogẽte nubes sub mediũ Axẽ.i.in Libyẽ plagã meridionalẽ tulit magnũ annũ.i.magnũ p̃uẽtum anni, hymbrib⁹ effusis. s. in terrã Libycã,pinguẽ quidẽ sed siticulosam.hoc est vix tunc Libya fertilior est qñ plurimas affert fruges,hoc ẽ dũ Hauster cessat: & Boreas pluuiã illi affert: q̃ Sicilia & Sardinia. Vbi i. postq̃ hęc sunt p̃uisa duci.i.a duce Cæsare,tunc ipe victor.i.voti cõpos,trahẽs agmina nõ armata sed habẽtia.i.prę se ferẽtia, vultũ.i.speciẽ ac voluntatẽ pacis,petit tecta patrię:hoc est ingredit̃ vrbem.Pro,execrantis & exprobãtis vox,si Cæsar remeasset in vrbẽ.s.Romã cũ triũpho,populis Gallorũ tm̃.i.dũtaxat sup.subactis:& arcto.i.septẽtrionali plaga subacta:quam i.qualẽ seriẽ rerũ potuit p̃mittere,cũ tot vicisset & tãta captiua haberet:& quas facies.i.spẽs,belli potuit p̃mittere,lõga põpa. i.p lõgã põpã: vt daret Rheno.i.accolis rheni:hoc est Germanis:& Oceano.i. Accolis Oceani Britannis vincula.i.catenas quib⁹ victi significent̃.& vt Gallia nobilis.s. virtute bellica: & mista.immista,Britannis.i.anglicis,flauis.i.flaui coloris: sequeret̃ currus celsos hoc ẽ triumphales.O qualẽ triũphũ perdidit Cęsar:vincẽdo plura.s.q̃ pro iusto triũpho par erat:qa ẽtiã ciues:de quib⁹ triũphare nõ poterat.Et ita cẽset Cæsarẽ bello ciuili nõ auxisse sed imminuisse gloriã suã. Nã tali triũpho quẽ per ciuile bellũ amisit nihil illi pręclarius potuisset contingere. Vrbes.i.ciuitates(Sępe aũt cõtinẽs pro cõtento p metonymiã ponit,nã vrbs significat oppidum,hoc est ædes & muros:ciuitas aũt ciuiũ multitudinẽ)nõ videre.i.nõ viderũt illũ.s. Cęsarẽ vadentẽ sup.cũ cœtib⁹.s.populorũ,lętis:vt fit in triũpho:sed ipe tacitę.i.tacẽtes viderũt ipm sup.cũ metu.Põt em̃ addi particula cũ,qa nõ significat̃ instrumentũ sed cõcomitantia quædam,nõ em̃ viderũt metu sed oculis vt instrumẽto, sed cũ metu.i.cõcomitãte metu, quia simul metuerũt.nec turba obuia s.venerationis gratia,cõstitit.i. mãsit stans,expectans aduẽtũ

flantib⁹ haustris irrigatur ab Aquilone.Haustri em̃ qui in Aphrica serenitatẽ faciũt in septẽtrionem pluuias afferunt. Aquilones cõtra:illuc em̃ nubes impellunt & coadunant. Sub meũ axem:meridiem versus.& ordo ẽ libye vix superat. Vbere glebę:abũdãtia ter Gleba.
rę.Gleba est terra cũ viridi hęrba auulsa.Anum magnum:magnã messem. Vergilius. Magnaq̧ cum magno veniet tritura calore. Hęc vbi sunt prouisa duci.his Cęsar milites in proxima municipia deduxit.Ipe ad vrbẽ cũ non magna manu p̃ficiscĩt.Pro.Cæsaris impietatem & impudentiã arguit:q̧ suo furore ductus pręclarum triumphum amiserit Remeasset: redijsset. Arcto subacta : victa Germania & reliquis septẽtrionalibus.Quã seriẽ,quẽ ordinẽ & apparatum.Quas facies: quas pręliorum imagines potuisset in sui triumphi pompa ostentare:vt fieri solet.Daret dedisset.Vincula rheno:quia põtem in eo cõstruxerat.Oceano,qm̃ primus Romanorũ in Britanniã nauigauerat:eãq̧ tributariã fecerat.Celsas. vt solebant triumphantes imagines rerũ gestarũ ante currũ ducere:postea captiuorũ ordo subsequebat̃. Flauis, p̃pter crines dixit.Vincẽdo plura:dũ voluit etiam Pompeiũ & Italiã supare.Non illũ lætis.ciuitates ad quas præteribat non ei gratulabãtur sed metuebant.Cœtibus,societatibus.Non mallet amari, q̃ q̃ ad opes parandas & tuendas,nihil est accõmodatius q̃ amari: & nihil alienius q̃ metui.

PHIL.BEROALDVS.

¶Curio sicanias transcedere Cæsar misit in Siciliã Curionẽ Proprætorẽ Romanũ cum tribus legionib⁹. Ad hũc Curionẽ Ciceronis extant epistolę:de cuius morte dicet̃ in quarto. Sicania dicit̃ Sicilia a Sicanis populis: q vt dicit Solin⁹ venerunt ex Hispania. Qua mare tellurẽ. olim vt supra etiam diximus Sicilia fuit annexa Italiæ,verũ impetu vndarum est auulsa:vt Plynius & Iustinus tradunt:vel vt hic ait Lucanus est obruta. Laborãt ęquora. poetice dicitur:qm̃ ĩ freto siculo est Sylla & Charybdis videt̃ mare laborare ne iterum Sicilia iungatur Italiæ:& montes.s. Pelorus & Apẽninus connectant̃.Bellaq̧ Sardoas.Cęsar vt ipe scribit in cõmentarijs misit in Sardiniã cũ legiõe vna Valeriũ legatũ.Oras Sardoas.i. Sardiniã.est autẽ Sardinia Insula p̃pe Corsicã in cõspectu Italię:quã timeus Sãdalioti appellat ab effigie soleæ. A Sardinia dicit̃ mare Sardoũ vt ait Ply. Vtraq̧ frugiferis ẽ isula nobil' aruis. Sicilia & Sardinia frumẽti fertilissimę fuerũt adeo vt pp̃l'i Romãi penuriã sępissime subleuauerit.Vñ apd̃ Liuium legit̃ q̧ frumẽti decimę a Siculis Sardis bis in anno exactę sunt aliquando:& Cicero frumẽtaria p̃sidia appellat.& teste Strabone Sicilia horreũ Romanorũ dicebat̃. Vñ merito nũc ait Lucan⁹ nullas terras pl⁹ cõpleuisse Italiã & granaria Romana frumento q̃ fecerũt Sicilia & Sardinia.Vbere vix glebę. Sensus est vix Africa fertilitate supat Siciliam & Sardiniã qñ Boreas ventus septẽtrionalis cogit nubes sub meridiẽ:vt pluuia fecundet

Africã.In Africa ei Libyphœnices vocant qui Bizantiũ incolũt.ita appellat regio fertilitatis eximię cũ centesimo frugũ incremento agricolis fœn⁹ reddẽte terra:vt Plyni⁹ & Solinus referunt. Vbere glebæ.i.fertilitate agri. Ita Vergilius.Potẽs armis atq vbere glebæ Libye.i. Aphrica.ntũs est casus. Tulit magnũ annũ.i.magnã fœcũditatẽ.Victor.s.Cęsar vbi puidit re frumentariã.Petit tecta patrię.s.Romę.Pro exclamãtis est.Arcto subacta.i.Gallis Germanisq vergẽtib⁹ ad Arcton.i.septentriones.Longa pmittere põpa.Solebãt triũphantes añ se mittere ea oia q ceperãt in bello:& simulachra oppidorũ deuictorũ similiter ducebãt lõgo ordine. qualis fuit triumphus Pauli Aemylij & Titi Quintij q triduũ triũpharũt.nũc ait Lucan⁹ Cæsarẽ potuisse pmittere ordinẽ rerũ plurimarũ si deuictis Gallis remeasset in vrbẽ cũ triũpho.Põpa em̃ est ordo spectaculorũ,funerũ,triũphorũ.Vt vincula Rheno.In triũphis imagines fluminũ ducebant.Vñ ab Augusto vt ait Proptius duct⁹ est nilus. potuit ergo Cæsar ducere Rheni & Oceani imagines vinculis astrictas:quia Rhenũ facto ponte prim⁹ trãsiuerat & Oceanũ Britãnicũ nauigauerat.Celsos currus.s.triũphales.Gallia,vel imago Galliæ subactę,vel ipi Galli.Flauis Britannis:vel coloris flaui vel quia vt Cęsar & Plynius tradũt oẽs Britanni glasto se inficiũt q est herba similis plãtagini.Vincẽdo plura.i. gerendo ciuile bellũ & pfligando Ciues Romanos,pdidit triumphũ memorabilẽ.Lętis cœtib⁹.i.cateruis & freqntia.Et se nõ mallet amari.Magis volebat timeri Cęsar q amari iuxta vocẽ illã Tyrãnicã:q multos leto dedit:vt dicit Seneca.Oderint dũ metuãt.cui⁹ meminerũt Cicero & Trãquill⁹. eius.Iõ aũt nõ constitit obuia:quia neq obuiã iuerat:neq cõstiterat.Vñ sępe apud hunc poetã negatio agit in duo sequentia.obuia inquã duci.s.Cęsari:tñ dux, videlicet Cæsar videns nullũ exeuntẽ sibi obuiã cũ sciret id fieri ppter metum,gaudet esse populis tã magno timori,vt nõ ausint obuiã exire:& non aut & nec mallet se amari q sic timeri.vñ magis Tyrannum q principẽ agebat,qd late Cicero prędicat,& poeta non dissimulanter.

SVLPI.

Anxur. Taracina. — ¶Anxuris arces.Agrũ Taracinensem.Anxur Volscorũ oppidũ qd Trachina ab asperitate:Taracinaq postea dictum est.Anxur aũt appellatũ quia illic puer Iuppiter colebatur:q qm̃ nunq barbã deposuisset,anxur.i.sine nouacula dicebat.Pręcipites arces,altas

Pontina palus. — Põtinas paludes.hę nõ lõge a Setia sũt.Martialis.Pedula pontinos qua spectat Setia cãpos.Eũ locũ vigintiquatuor vrbium fuisse Mutianũ ter cõsulem tradidisse Plynius ait.

Via Appia. — Via Appia,q vt Strabo ait strata ẽ e Roma vsq Brũdusiũ.Huda.sparsa humore:est em̃ palustris.Sublime nemus.Dianæ seu Virbij nem⁹ in mõtib⁹ latijs est cis Velitras,& Albã.Regna Dianę scythicę.Horestes post Thoã

Diana scythica. — tẽ Tauricę regẽ occisũ Dianę scythicę simulachrũ raptũ prope Ariciã vna cum Iphigenia collocauit,mutato tñ ritu sacrorũ.Lucus Atheniensiũ Templũ ædificiũ Tauricę nominat:pro quo obtinendo singulis annis sacerdotes inter se dimicabant.Qui em̃ victimę mactator primus extiterat sacerdos instituebat,fugitiuus quidã vir gladium tenẽs & insultus semp circũspectans ad vitandũ strenue paratus.Templum aũt sylua circundat:cui lacus adiacet montano circundatũ supercilio.Is aũt q obtinebat rex appellabat.Authores sunt Strabo & Tranquillus in Claudio,q inquit regi Nemorẽsi.& i tertio Fastorũ Ouidius.Regna tenent fortes pedib⁹ manibusq fugaces.Et perit exẽplo post modo quisq suo.Quaq iter est latijs ad summã fasci.Albã.Solebãt cõsules i latinis ferijs.i.in festo Iouis latialis in mõtem Albanũ sacrificatũ sese conferre.Fascibus,consulibus.Sũmam,in alto colle sitã.Toto tpe,p decenniũ & vltra.Arctoi,Gallici.Te ne.a cõmiseratione in patriam capta beniuolentia aduersariũ in cõtemptũ adducit.Sedes deũ.Sic & Ouidius.Roma deum sedes.Et alibi.Dign⁹ Roma locus quo de⁹ omnis eat.Non vllo Marte coacti deseruere viri.nulla cõpulsi pugna.Pro qua pugnabitur?certe pro nulla:& arguit Pompeium vt patriæ desertorem pro qua vir bonus non dubitet mortẽ oppetere.Dij melius sup.puidere.habẽda ẽ eis grã q Parthi oriẽtales te nõ vexãt.Sarmata.Sarmatæ

Iãq & præcipites supauerat Anxuris arces
Et qua Pontinas via diuidit huda paludes:
Qua sublĩe nem⁹:scythicę qua regna Dianę:
Quaq iter est latiis ad summã fascib⁹ Albam.
Excelsa de rupe procul iam conspicit vrbem
Arctoi toto non visam tempore belli.
Miratusq suę sic fatur mœnia Romę.
Te ne deum sedes non vllo Marte coacti
Deseruere viri?pro qua pugnabitur vrbe?
Dii melius:q nõ latias æous in oras
Nũc furor incubuit:nec iũct⁹ Sarmata velox
Pannonio:Dacisq Getes admistus habenti
Tam pauidũ tibi Roma ducẽ fortuna pepcit:
Q bellum ciuile fuit.Sic fatur:& vrbem
Attonitã terrore subit:nãq ignibus atris
Creditur vt captę rapturus mœnia Romę
Sparsurusq deos.fuit hęc mensura timoris:
Velle putant quęcũq potest:non omnia festa
Non fictas læto voces simulare tumultu:
Vix odisse vacat.Phœbea palatia complet
Turba patrũ:nullo cogendi iure senatus
E latebris educta suis:non consule sacrę
Fulserunt sedes:non proxima lege potestas
Prętor adest:vacuęq loco cessere curules.
Omnia Cęsar erat:priuatę curia vocis
Testis adest:sedere patres censere parati:

Si regnum:si templa sibi:iugulumq senatus
Exiliumq petat.meliusq plura iubere
Erubuit:q Roma pati.Tamen exit in iram

¶Iãq & pcipites &c.Prosequit pperationẽ Cęsaris in vrbem Ordo est.Et Cęsar supauerat.i.trãscẽderat iã præcipites arces Anxuris oppidi Volscorũ,pcipites p ipe pceps.,hoc est quas præceps supauerat,sicut celeres auras Maro vocat quas celer Mercurius trãsuolaret.& supauerat eã partẽ qua via huda.i.aquosa diuidit Paludes pontinas iuxta Setiã vrbẽ:& qua sublime nem⁹.s.virbij:& q regna Dianę scythicę.i.tauricę sup.sũt.& qua iter est fascib⁹ latijs.i.consulib⁹ Romanis ad latinas celebrãdas eũtib⁹:ad Albã.s.vrbẽ,summã.i.i colle celso sitã (vbi pprio vrbis dat ppositio)& iã vbi trãscẽderat supradicta,a.pspicit:aut qa sequit pcul,legat cũ Aldo conspicit pcul vrbẽ.s.Romã de rupe excelsa in qua stabat,vrbẽ dico nõ visam a Cęsare toto tpe belli arctoi.i.gesti in septẽtrione cõtra Gallos,Britãnos,& Germanos:& mirat⁹ mœnia Romæ suæ.s.patrię aut quã inuasurus erat,fatur sic.Hoc mõ melius legit:q mirat fatus:quia prius mirabat q fabat.miratus ergo fatur:nõ fat⁹ mirat.Ne.i.nõne o sedes deũ.i.deorũ,viri non coacti vllo marte deseruere te?pro qua pugnabit vrbe?q.d.p nulla si talis patria deserit.Dij melius sup.egerũt cũ vrbe:q furor æous.i.oriẽtalis exercit⁹ in auxiliũ Põpeij veniẽs,nõ incubuit.i.impetũ fecit in oras latias,nec sarmata velox.s.popul⁹ in Scythia,iunctus (aut iũcto)Pãnonio.i.Hũgaro:& Getes q & Geta dicit,admixtus dacis:nõ sup.incubuerũt in oras latias.o Roma,fortuna pepcit tibi habenti tã pauidũ ducẽ:videlicet Põpeiũ:q.i.quia bellũ ciuile fuit:& nõ externũ.Cęsar fat sic.& subit.i.ingredit vrbẽ,hoc est ciuitatẽ Romanã,attonitã terrore.s.eius aduẽt⁹.Nã credit rapturus mœnia Romæ,vt.i.veluti captæ.s.a se:& sparsurus deos.i.tẽpla & simulacra deorũ.Hęc fuit mensura timoris:q putãt sup.Cęsarẽ velle quęcũq aut quodcunq põt.i.eaten⁹ timuerũt quaten⁹ sciebãt Cæsarẽ posse.Nõ vacat.i.nõ ẽ spatiũ aũt opportũitas sic Attonitis,simulare omina.s.aduẽtus Cæ.festa.i.festiua & læta:& simulare tumultu lęto voces fictas.i.applaudẽtes ingredienti:vix vacat odisse.i.ostendere signa odij.Turba.i.multitudo turbata,patrũ.i.senatorũ,complet palatia Phœbea.i.postea Phœbo consecrata,educta suis latebris.i.vbi latebãt,nullo iure.i.nulla authoritate iusta,cogẽdi.i.cõgregãdi senatus.Sedes sacrę.i.sacrorũ magistratuũ,nõ fulserũt.i.nõ ornatę fuerũt,cõsule.s.in eis sedẽte,qa neuter aderat:& Prętor appositorie proxima potestas lege.i.p legem,nõ adest:& Curules sũp.sellę,vacuę ædilib⁹.i.ædiles ipi cessere loco.Cęsar erat oia.i.ois potestas,Curia testis non author vocis priuatę.i.Cęsaris priuati adest.Patres sedere ad audiẽdũ Cæsarẽ,parati cẽsere.i.approbare si Cęsar petat sibi regnũ:si templa si iugulũ.i.necẽ senatus:& si exiliũ senatus.Melius sup.actum est q Cæsar erubuit plura iubere q Roma pati.

q & Sauromatæ dicuntur in Scythia sunt. Pãnonio.Pãnonij Europę ppli sũt iter Noricos Danubiũ & Dalmaticos.Daci,ppli ad Thraciã.Ducẽ,Põpeiũ intelligit.Pepcit:nolit tibi nocere,q maluit hoc esse ciuile bellũ q externũ.Subit,igredit.Raptur⁹ mœnia direpturus domos.Deos,tẽpla & simulachra.Fuit hęc mẽsura.tñ timebãt Romani,quãtũ videbãt Cęsarẽ posse:& qa oia in eos poterat:oia sibi ab eo metuebãt.Omina festa,festiuas felicitatis pcatiões,salutatiões & gratulatiões.Nõ simulare.nõ mõ id ex aĩo non faciebãt,sed ne fingere qdẽ poterãt.Vix vacat odisse.adeo trepidi erãt vt vix mẽtẽ colligerẽt ad habẽdũ odio Cęsarẽ:p metu em̃ obliuiscebant.Potes etiã interptari vix statim vt Noni⁹ docet,vt sit sensus:ne simulate quidẽ gratulabant:sed stati oderãt.Phœbea palatia:tẽplũ in capitolio in quo Senat⁹ habebat,qd postea August⁹ Phœbo cõsecrauit.Turba patrũ,cõuẽt⁹ senatorũ.Coacto em̃ senatu Cęsar cũ cõmemorasset inimicorũ iniurias & suã patiẽtiã senatusq insolentiã in tribunos postulauit vt rẽp.susciperent:& vna secũ administrarẽt.Sin timore defugerẽt,ill' se oneri nõ futurũ & p se rẽp.administraturũ.Legatos ad Põpeiũ mittẽdos de compositiõe.Nã vt operib⁹ sic iustitia & ęquitate velle ipm superare dicebat.Sed q mitterent nõ reperiebãtur.Põpeius em̃ discedens ab vrbe in senatu dixerat eodẽ se habiturũ loco q Romę remãsissent & q in castris Cæsaris fuissent.Nullo iure:Cęsar em̃ q priuat⁹ erat,nullũ ius conuocãdi senatũ habebat:erat em̃ id cõsulũ & ptorũ.Educta la.euocata domib⁹ i quib⁹ latebãt Nõ ful.nõ ornatę erãt.Prętor pxima pote.q scdm locũ post cõsules obtiet:quorũ etiã collega dicit:vt tradit Gelli⁹.& Fest⁹ ait Pręttorẽ tũc Romę creari cœptũ cũ cõsules belli causa euocarent.Curules,sellæ eorũ qui gesserãt maiores magistrat⁹:q qm̃ honoris grã in curiã curru vehi solebãt in quo sella esset supra quã sederent,ipi quoq Curules appellabant author est Gellius.Cessere loco,remotę sunt Oia Cæsar erat.solus Cęsar aderat loco oĩm magistratuũ.Curia testis.Senatores cõuenerant nõ vt aliquid constituerent sed vt essent testes eorũ q Cæsar iuberet.Priuatę:Cæsaris qui sine magistratu erat.Cẽsere,decernere & cõstituere.Si regnũ,si velit rex effici.Tẽpla vt pro deo coleret,siue tẽplorũ direptionem Iugulum,cedem senatorum.Exilium,pscrtionẽ.Melius,sup.fuit.Erubuit.Verecundia ductus Cęsar nihil superbũ aut crudele impare est ausus:sed magna spe & pollicitationibus turbatũ populũ leniuit.Q Roma pati:sup.erubuisset.

Sarmata. Pannonij. Daci. Vix. Cerules.

PHI.BEROALDVS.

¶Anxuris arces.Anxur ciuitas est Cãpaniæ proxima Circeis vt ait Strabo:alio nomine dicitur Tarracina vt Plynius & Liuius referunt. Anxur autem lingua Volscorũ dicitur quoniam ibi colebatur Iuppiter imberbis qui Anxyros nuncupatur quasi sine nouacula quia barbam nunq rasisset vt interpretatur Seruius.Arces præcipites appellat Lucanus:quoniã vt inquit Horatius impositum est saxis Anxur.Pontinas paludes Post Circeios palus est Pontina:quẽ locum.xxiiij.vrbium fuisse Mutianus prodidit:deinde est flumẽ Vfens iuxta quod Tarracina vt ait Plynius:penes autem Tarracinam Romã iter facienti fossa ad Appiam viam occurrit quam & palustres & fluuiatiles implẽt aquæ vt ait Strabo.Via huda.intelligitur Appia quæ transit p Paludem Pontinam.describit iter quo Cæsar redijt in vrbem a Brundusio.Qua sublime nemus Arthemisium intelligit Lucum Dianę sacratum prope Ariciam vt scribit Strabo.Scythicæ qua regna Dianę.Diana Aricina dicitur Scythica & Taurica:quoniam e Scythia Orestes eius simulacrum asportatum Aricię consecrauit.In hoc Dianę nemore & templo mos quidam Barbaricus obseruatur.Sacerdos instituit quidam seruus fugitiuus gladium tenens,insidias circunspectans & ad tutandum se semper paratus vt ait Strabo.Hic

ſacerdos dicitur rex Nemorenſis: vt apud Tranquillum. quoniam videtur obtinere quoddam regnum. Vnde ait Lucanus nunc regna Dianę. de hac re elegantiſſime inquit Ouidius his verſibus. Regna tenent fortes manibus pedibuſq; fugaces. Et perit exemplo poſtmodo quiſq; ſuo. Latijs faſcibus. Vt ſupradictum eſt Conſules ibant in Albanum quotannis ad peragendas Latinas ferias. Summam Albam, in albano monte poſitam vt ſcribit Liuius. Arctoi belli. i. Gallici. Cæſar autem non viderat Romam per totum temp⁹ belli Gallici. Deum ſedes: id eſt Roma domicilium deorum. Non vllo marte: id eſt nullo prælio. Aeous furor. id eſt dij melius fecerunt ꝙ non Parthi & hoſtes externi inuaſerunt vrbem ſed ego ciuis dicit Cæſar. Aeous furor intelligitur Parthorum, qui ſunt orientales. Sarmata velox. Sarmatæ populi ſunt Scythiæ alio nomimine dicti Sauromatæ vt ait Plynius. Pannonio. Pannonia regio eſt iuncta Illyrico. Tam pauidum ducem ſcilicet Pompeium. Vt captę, id eſt tanq̃ captę more hoſtili. Sparſuruſq; deos: id eſt timebatur Cęſar tanq̃ eſſet direpturus tēpla & ſimulachra deorum more hoſtili. Velle putant quodcunq; poteſt: id eſt exiſtimabāt Cęſarem velle exercere ea omnia quæ tunc poterat vt ſcilicet quemadmodum potuiſſet omnia ferro flammaq; depopulari: ita facere velit. Non omina feſta. i. non vacat ſimulare lætitiam & omina id eſt auguria feſta. Vix odiſſe. Quia quo minus aliquem eſſe regem odio habeamus nemo poteſt vetare. Phœbæa palatia cōplet. i. ſenatus habitus eſt in palatio vbi Auguſtus ædem erexit Apollini. i. Phœbo vt author eſt Tranquillus. Ab Horatio dicitur Apollo Palatinus. Non proxima lege poteſtas. i. nec conſules nec prętores ſederunt in ſellis curulibus. Prętor autem eſt proxima poteſtas poſt conſules: & iiſdem creatur auſpicijs: vt refert Gellius. Vacuæ, ſine magiſtratibus. Curules. Sellæ curules dicuntur quoniā in curribus vt ait Gellius erāt collocatæ, vel quia pedes curules habebant vt ſentit Plutarchus. Curules conſulum erant eburneæ vt apud Ouidium in faſtis. Curia, ſenatores: locum poſuit continentem pro contentis. Priuatę vocis, ſine authoritate. Si templa ſibi iugulumq; ſenatus. Patres erant parati cenſere: id eſt conſtituere, etiam ſi Cęſar petiiſſet vt ſibi tanq̃ deo tēpla erigerentur quemadmodum deinde victor ſibi conſecrari voluit: vt ſcribit Trāquillus. vel ſi peteret vt totus ſenatus iugularetur: aut in exilium mitteretur.

SVLPITIVS.

Metellus.

❡Tamen exit. L. Metellus Tribunus plæ. ab inimicis Cæſaris incitatus vt quæcunq; agere inſtitueret, impediret: ſeſe ærariū frangenti oppoſuit. Sed eo deterrito Cæſar clauſtra perfregit: & theſauros a nemine ad illam diem tactos militibus rapere conceſſit. hos enim olim execratione propoſita publice cōditos fuiſſe memorant vt niſi Celtico inſurgente bello a nullo promerentur. Verum Cæſar Celtas a ſe deuictos aſſerens vrbē ab execratione liberam reddidiſſe ait. Appianus eſt author. Experta per vnum: tentans per Metellum. An iura, an authoritas tribunitia poſſet reprimere violētiam Cæſaris. Exit in irā: palam irata eſt. Pugnax. Syllanis temporibus cum Celtiberiæ præeſſet Metellus: collegamq; Pompeium ſuſcepiſſet: euaſit excitatior & pugnacior vt Plutarchus tradit. Saturnia templa: ærarium. Hoc templum a Tullo Hoſtilio cum tertio triumphaſſet fundatum in capitolio fuiſſe Macrobius tradit. Id ideo Romani voluerunt eſſe Aerarium, ꝙ tempore quo incoluit Saturnus Italiam nullum furtū commiſſum eſt: ſiue quia is de⁹ agriculturam docuit: ex cuius perceptis fructib⁹ cumulatur pecunia: aut quia ſub illo nihil erat cuiuſq̃ priuatum. Macrobius & Plutarchus authores. Reuelli: vi impelli. Mole, apparatu: vel propter æreas portas. Rapit greſſus: accelerat. Agmia Cęſaris rump. cateruas militum. Aedis, ęrarij. Vſqueadeo ſolus fer. impudētiæ homines arguit ꝙ pro libertate minus pugnēt q̃ pro pecunia. Vſqueadeo: vel i tantū: vel certe. vt apud Iuuenalem. Vſqueadeo nihil eſt ꝙ noſtra infantia cœlum. Hauſit Auentini. Pereunt diſcrimine nullo amiſſæ leges: non defenduntur leges alicuius periculo ſed pro diuitijs certatur. Teſtatur dāna. deteſtatur, Aphæreſis ē. Clara voce: quæ ab omnibus audiretur. Tribunus, Metellus. Non niſi per noſtrum vo. Conuitioſa & terrore plena oratio. Per noſtrum latus: niſi me prius confoſſo & interempto. Feres, aufe-

Aearium.

Viribus an poſſent obſiſtere iura per vnum
Libertas experta virum: pugnaxq; Metellus
Vt videt ingenti Saturnia templa reuelli
Mole: rapit greſſus: & Cęſaris agmina rūpēs
Ante fores nondum reſeratę conſtitit ædis.
Vſqueadeo ſolus ferrum mortemq; timere
Auri neſcit amor: pereunt diſcrimine nullo
Amiſſæ leges: ſed pars viliſſima rerum
Certamen mouiſtis opes: prohibenſq; rapina
Victorem clara teſtatur voce Tribunus.
Non niſi per noſtrū vobis percuſſa patebunt
Tēpla latus: nullaſq; feres niſi ſanguine ſacro
Sparſas raptor opes: certe violata poteſtas
Inuenit iſta deos: Craſſumq; in bella ſecutæ
Sæua Tribunitiæ vouerunt funera dirę.
Detege iā ferrū: neq; em̄ tibi turba verēda eſt
Spectatrix ſcelerum: deſerta ſtamus in vrbe.
Non feret e noſtro ſceleratus pręmia miles.
Sunt quos proſternas populi: q̃ mœnia dones
Pacis ad exhauſtę ſpolium non cogit egeſtas.
Bellum Cæſar habes. His magnā victor in irā
Vocib⁹ accenſus: vanā ſpem mortis honeſtæ
Concipis: haud (inquit) iugulo ſe polluet iſto
Noſtra Metelle manus: dignū te Cæſaris ira

Nullus honor faciet: te vindice tuta relicta eſt
Libertas: non vſq; adeo permiſcuit imis
Longus ſumma dies: vt non: ſi voce Metelli
Seruentur leges: malint a Cęſare tolli.
Dixerat: & nondū foribus cedente tribuno
Acrior ira ſubit: ſęuos circunſpicit enſes:
Oblitus ſimulare togam. tū Cotta Metellum
Compulit audaci nimium deſiſtere cœpto.

❡Tamē exit in irā. Recitat quō Lucius Metell⁹ Tribunuſ plebis ſeſe Cęſari infringēti ęrariū oppoſuerit dicēs. Tn̄. i. tamet ſi patres ſederūt parati cēſere qcq̃d petat Cęſar: tn̄ libertas expta. i. tētans, & faciēs piculū p vnū virū. ſ. Metellū, an iura poſſent. i. valerēt, obſiſtere virib⁹. ſ. Cæſaris, exit in irā. i. irata eſt, & irā ſuā nō celat. Et Metellus. ſ. tribunuſ ple. pugnax. i. animatus ad pugnam, vt videt tēpla Saturni in q̄bus erat ærariū, & vt dicūt fiſcus, ac theſaurus public⁹, reuelli. i. apiri, ingēti mole. i. violētia Cæſaris, rapit greſſus. i. celeriter gradit̄, & rumpens agmina Cæſaris: vt pueniret ad ipſum Cęſarē: cōſtitit ante fores. i. valuas, & veſtibulū ædis. i. tēpli Saturnini, nondū aptæ. Vſq; adeo. i. in tātū, ſolus amor auri neſcit timere ferrū, & mortē. leges amiſſę pereūt nullo diſcrimine. i. ſine difficultate, & piculo: q̄a nemo p eis ſeruādis reſtitit: ſed o opes appoſitorie ps. i. q̄ eſtis pars viliſſima rerū, quia aurū, & argētū ſunt e luto idurato, vos mouiſtis. ſ. Cæſari, certamē (& pulchre dicit ꝙ opes mouerint certamē: non Metellus) & tribunus phibēs. i. arcens tribunitio edicto, victorē. ſ. Cęſarē, ſup. a rapina. ſ. ærarij, teſtatur clara voce. i. pteſtat̄ dicēs, tēpla pcuſſa nō patebūt vobis o milites Cęſariani, niſi p noſtrū latus. i. niſi me prius pcuſſeritis & occideritis: quia dum viuā vobis reſiſtam: & o raptor. ſ. Cæſar qui raptor eſſe vis, tu nullas opes feres. i. auferes: niſi ſparſas (ſic Sabellicus, & Aldus legunt) ſanguine ſacro: quia tribunitio: aut quia in loco ſacro, & p re ſacra. Certe iſta. ſ. tribunitia poteſtas violata, inuenit deos. ſ. vltores, & eſt inuenit p̄ſentis tēporis ſignificās gn̄aliter om̄e tēpus, & dirę. i. execratiōes tribunitiæ. i. ab Atteio tribuno in Craſſum platę, ſecutę. i. pſecutę Craſſum in bellū. ſ. Parthicū, vouerūt. i. deputauerūt, & votis illi addixerūt, ſęua p̄lia: vt in quib⁹ erat moritur⁹: aut vt alij legūt funera: vt ſit dirę tribunitię vouerūt funera ſęua. Sane vt Beroald⁹ alibi adnotauit: dirę: de quib⁹ Verg. Dicunt̄ geminæ peſtes cognomine dirę. Hę vna cū furijs vno eodēq; ptu ex intēpeſta nocte pgenitę. Diras grāmatici autumāt dici ꝙ nō niſi ān iratū Iouē vident̄. Prętereа Diras dici volucrūt imp̄catiōes quaſdā horrēdas q̄b⁹ deos, qui ſint, inauditos, & formidādos inuocabāt. Quib⁹ q̄cūq; deuotus dānatuſq; fuiſſet, eū maxio infortunio affici neceſſe erat. Quāobrē nō temere in queq̄, nec leui de cā dirarū vti obnūtiatiōe cōſueuerant. Atteius Tribunuſ plebis Craſſum ad expeditionē pthicā ppantē hiſce dirarū imp̄cationib⁹ deuotauit. authores Lucan⁹, Appian⁹, Plutarchus. hęc illi. O Cęſar detege. i. eripe e vagina iā ferrū. i. gladiū, aut mucronē. Neq;. n. turba ſpectatrix ſceleꝝ eſt tibi verēda. i. nō debes omittere cędē meā pp multitudinē ſpectātiū: q̄a nos ſtamus in vrbe deſerta. ſ. a ciuib⁹ honeſtis, & in qua nō eſt libertas: ſed tyrānis: miles ſceleratus. i. ſcelere ſe inquinaturus, non feret p̄mia, q̄ illi pollicit⁹ es, e noſtro. i. e Romano fiſco. Sūt. i. extant adhuc populi, quos pſternas, & ſunt mœnia q̄ dones. i. donare poſſis tuis ſi ceperis: q̄a o Cęſar, egeſtas. i. indigētia pecunię nō cogit ſpoliū. i. nō ipellit te ad ſpoliū pacis exhauſtę. i. noſtri q ꝙ ſumus amatores pacis, ſum⁹ exhauſti. i. nō ad hoc more tyranni adhuc compulſus es: vt cum deſint tibi externi, aut hoſtes, ſpolies tuos: quia o Cęſar tu habes bellum. i. adhuc ſunt qui reſiſtant. vnde ei tacite minatur. Cæſar victor (inquit

res. Sanguine noſtro. legitur & ſacro: q̄m tribunitia poteſtas eſt ſacroſancta. Certe violata ptās inuenit iſta deos. Tribuni q̄n violant̄ habēt deos vltores. Idq; Craſſi exēplo cōfirmat quē in bellū Parthicū egredietē Atteius tribun⁹ plc. primū voce cohibuit ꝙ in hoīes nihil mali meritos, & Po. Ro. cōfœderatos irrueret. Inde torrē ignitū ianuæ ap̄poſuit, obuiātiq; Craſſo delibatis ante ſacris diras execratiōes imiſit: ſęua q̄dā numina, & imania inuocās. Has q̄dē execrationes Romani cōdi ſolitas, & antiquas, pfitent̄ talē quoq; habere poteſtatē: vt nemini fas ſit q in eas inciderit effugere. Peſſime pterea opari his vtētē ſi nō a cōueniētib⁹ iis, aut a mſtis excitent̄. Appian⁹ eſt author. Dirę tribunitię, execratiōes tribunoꝝ. meminit hui⁹ rei Plutarch⁹, & Cicero in diuinatiōe his verbis. M. Craſſo q̄d accide rit videm⁹ dirarū obnūtiatione neglecta. Vouerūt, deputauerūt. nā excūtē ducē diis hoſtib⁹ Metellus deuouerat: vt ait Flor⁹. Detege ferrū. apte in me enſes ſtringe, neci vulgi cōſpectu te pudeat. Deſerta, ciuib⁹ honeſtis q te improbēt. E nr̄o, de cōmuni. Pręmia, q̄ ipi pollicit⁹es. Sunt quos pſternas. potes aliūde ſumere q̄d militib⁹ eroges. Pacis ad exhauſtę ſpoliū. i. ad diripiēdū nos q ſum⁹ in pace, & paupes, cū liceat tibi diripere hoſtes: vel nō es ita paup inq̄t: vt cogaris ita nūc p̄dari ęrariū: vt olim in pace feciſti. Trāqll⁹ em̄ ſcripſit Cęſarē in primo cōſulatu tria milia pōdo auri furatū fuiſſe Capitolio, & tantūdē inaurati æris repoſuiſſe. Exhauſtæ, direptę, ſpoliatę. Vnā ſpē. fruſtra ſperas cū glīa mori p defēſo ęrario: ſ; certe morte tua nō maculabor: & q̄ q̄ tribun⁹es nō exiſtimabo te dignū ferro, & ſæuitia mea. Te vindice, Ironia. Tu vis eē inq̄t aſſertor, & vltor libertatis nōdū in tātā reꝝ cōfuſionē puenim⁹: vt ſi leges poſſint a te ſeruari nolint poti⁹ a me deleri. Lōg⁹ dies, vetuſtas Immiſcuit pfudit, & pturbauit. Subit, iuaſit. Circūſpi. enſ. īuit armatis: vt vi repelleret. Simu. to. pacificū ſe oñdere, & ē Metonymia Cotta, collega Metelli. Ni. au. q̄a fruſtra maniſeſto piculo ſeſe exponebat. Deſi. ceſſare.

Craſſus.

Execrationes.

❡Viribus an poſſent. Libertas experta eſt p Metellū an iura, & leges poſſent obſiſtere viribus Cęſaris: nāq; Cæſari pecunias ex ærario ſumere volenti ſe oppoſuit Metellus tribun⁹ plebis. cui leges afferēti, non idem eſt inquit Cæſar armoꝝ ac legū tempus: vt refert Plutarchus. Et cum Metellus in pposito pſeueraret: ei mortem Cęſar cōminatus eſt: tūc plane deterritus deſtitit ab incœpto. hanc hiſtoriam nūc refert Lucanus. Saturnia templa. i. ærarium quod apud Romanos fuit in ęde Saturni: vt Feſt⁹ & Macrobius tradūt. ratio eſt quia ſub Saturno nihil erat cuiuſq; priuatū: & ideo apd̄ Saturnū locabat̄ populi pecunia cōmunis: ſub quo fuiſſent cūctis vniuerſa cōmunia. Prim⁹ fuit Publicola qui Saturni ędem ęrarium eſſe conſtituit: vt ſcribit Plutarchus. Vſqueadeo ſolus. ob aurū Metell⁹ obiecit ſe morti: quod non feciſſet ob libertatē. Certamē mouiſtis opes. iuxta illd̄ Vergilianū. Quid nō mortalia pectora cogis Auri ſacra fames. Victorem, Cæſarē. Tribun⁹

BERO.

.f.Metellus. Templa Saturni, hoc est æra-
rium. Sanguine sacro.i. tribunitio. Sũt.n.
tribuni sacrosancti: vt Liuius & Cicero scri-
bũt. Potestas ista.f.tribunitia. Deos.f.vl-
tores. Crassumq; in bella secutę Tribunitię
dirę. Cũ Crassus in expeditionem cõtra Par-
thos ꝓfectur⁹ vrbē egredi vellet: Atteius tri-
bunus plebis ꝓfectionē impedire conat⁹ est:
qꝫ.f.Crassus contra Parthos bellũ pararet, q
amicitia Romanis iũcti forēt. Itaq; Atteius
voce primo retinere Crassum nisus est: mox
viatorē ad eũ cõprehēdendũ misit. Id cũ alij
tribuni ꝓhibuissent: Atteius cratē accensam
constituit in ea via p quã trãsiturus erat Cras
sus: ibiq; horrendas execratiões obnũtians
deos quosdã inauditos ante, & formidãdos
noie cõpellauit. has imp̄cationes Romani di

poeta) accensus his vocibus in magnam iram: inquit o Metel
le, tu concipis.f. in animo tuo, vanam .i. inanē spem honestæ
mortis.i. vt a me occisus videaris pro rep. moitu⁹. Nr̄a man⁹
haud.i. nõ polluet se isto.i. tuo tam vili iugulo.i. gutture. Nul-
lus honor.i. magistratus, faciet te dignum ira Cęsaris.i. mea q
sum Cæsar. Libertas est relicta tuta te vindice.i. vindicante. &
est Ironia. Quia longus dies.i. longum tempus non permiscu
it.i. non cõfudit, vsque adeo.i. tantum, summa imis.i. infimis:
vt si leges seruentur.i. seruari debeant, voce Metelli, non ma-
lint tolli.i. deleri a Cæsare homine nobili, q̃ conseruari a tã pu-
dendo. Dixerat, videlicet Cæsar: & tribuno nondum cedente
foribus, id est cum nõdum vellet abire, ira acrior subit, scilicet
animũ Cęsaris, & circunspicit.i. circũspiciendo inquirit sæuos
enses, oblitus simulare togam.i. congressum pacificum qui fit
in toga. Tum Cotta hoc videns, compellit Metellum desiste-
re cœpto audaci nimium.

ras appellant: vt auctor est Plutarchus: q habent hanc vim: vt q illis fuerit obnoxius dare grauissimas pœ-
nas cogatur. quēadmodũ Crassus paulopost a Parthis fuit interemptus. Diræ ergo tribunitiæ.i. illa carmina
execratoria: quibus Crassum deuouit Atteius tribunus. Detege iã ferrũ.i. denuda ensem. Spectatrix sce-
lerum. qa oēs spectant hęc scelera: & nemo vlciscit. E nostro.f. ærario, & censu Romano. Miles.f. tuus Cę-
sarianus. Vanã spē mortis honestę.q.d. Cæsar speras mori manibus Cæsaris, q̃ mors tibi esset gloriosa: sed
tua spes est vana. Polluet.manus mea contaminaret, si te necaret indignũ, qui perces manib⁹ Cæsaris. Nul
lus honor.i. magistratus: q̄uis sis tribunus tñ ob hoc nõ eris dignus ira mea. Te vindice.i. assertore, & defen
sore. Lõgus dies.i. tēpus, & ꝓprie dicit fœminino genere. Tibullus. Lõga dies homini docuit parere leones.
Imis.i. infimis. Maluit a Cęsare tolli. Leges malũt euerti a Cęsare q̃ seruari a Metello. Forib⁹.f. ęrarij. Sæ
uos enses.i. respexit ad milites armatos. minat⁹.n. mortē Metello Cęsar dixit nescis adolescētule qꝫ lõge mi-
hi difficilius est dicere q̃ facere: vt refert Plutarchus. Simulare togã. & pacem, & officiũ togati ciuis oblitus.

SVLPITIVS.

¶ Libertas. sensus ē. Libertas ppl'i seruiētis
amittit illi⁹ libertate cui seruit. Nã cũ primũ
qs se pat libera re, opprimit a dño cui licēt oia
nã nil aliđ est libertas, nisi potestas viuēdi vt
velis. Quē regna coercent, q seruit tyranno.
Vmbrã, imaginē, & silitudinē. Si qcqd iube
are velis, si iussis parueris. Tot reb⁹. a cõsue-
tudie, & a maiori tacite sic argumētat. Si tpi-
bus Syllanis, & Marianis tã multa indigna p
tulim⁹, & mõ Gallię, & Parthia inuitis oibus
fuere in qnquēniũ distributę, & leges oppssę
sunt, possum⁹ & hãc direptionē pati. Venia ē.
hac vna ratiõe posteri nobis ignoscēt: qa ne-
gare nil possum⁹, & cogimur necessitati pa-
rere. Auertat mala femina, auferat thesau-
ros causas bellorũ. Aurũ eñ, & argētũ malo
rũ oim pricipia sunt: vt sensit Licurg⁹. vel iõ
femina appellat qm̃ existimat⁹ est Cęsar p̄dę
gratia mouisse bellũ ciuile: cũ q̃ suis pollicit⁹
fuerat psoluere aliunde nõ posset. Dãna mo-
uēt ppl'os, populi iqt q liberi sunt iure dolēt
qñ ęrariũ eoꝝ diripit: nos aũt dolere nõ decet
qa illoꝝ pauptas q seruiũt nõ sibi ē molesta,
& piculosa: sꝫ dño. Egestas, Egeni, Metony
mia. Abducto, repl'so. Rupes Tarpe. sonat
.i. resonat mõs Capitolin⁹ ob fores ęreas igē
tes ita structas: vt cũ magno sonitu apirent,
Eruit, exportat. Cõdit⁹, seruat⁹. Multi ab an
nis, a scđo bello punico. Cēsus, aurũ, & argē-
tũ, & oñis facultas reipub. Pli. lib. xxxiij. in
Aurũ Aerarij. quit. Auri in ærario populi Romani fuere.
Sex. Iulio. L. Aurelio cõsulib⁹ septem annis
añ bellũ punicũ tertiũ. dccxxvj. Argenti no
nagita duo milia: & extra numerũ. ccclxxv.
milia. Itē Sex. Iulio. L. Martio cõsulib⁹, hoc
est belli socialis initio, octingenta. xlv. Au-
ri pondo. Cæsar primo introitu vrbis in ciui
li bello suo ex ærario protulit laterũ aureoꝝ

Libertas inquit populi quē regna coercent
Libertate perit: cuius seruaueris vmbram
Si quicquid iubeare velis: tot rebus iniquis
Paruimus victi: venia est hęc sola pudoris
Degenerisq; metus: nil iam potuisse negari.
Ocyus auertat diri mala semina belli.
Dãna mouēt populos si quos sua iura tuētur:
Nõ sibi: sed dño grauis est q̃ seruit egestas.
Protinus abducto patuerũt tēpla Metello.
Tũc rupes Tarpeia sonat: magnoq; reclusas
Testatur stridore fores: tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani census populi: quem Punica bella:
Quē dederat Perses: quē victi pręda Philippi:
Qđ tibi Roma fuga Pyrrhus trepidãte reliqt
Quo te Fabritius regi non vendidit auro.
Quicquid parcorum mores seruastis auorũ:
Quod dites Asię populi misere tributum:
Victoriq; dedit Minoia Creta Metello:
Qđ Cato longinqua vexit sup ęquora Cypro.
Tunc orientis opes captorũq; vltima regum:
Quę Põpeianis prælata est Gaza triumphis:

Egeritur: tristi spoliantur templa rapina.
Pauperiorq; fuit tunc primum Cęsare Roma.
Interea totum Magni fortuna per orbem
Secum casuras in prælia mouerat vrbes.

¶ Libertas iqt. Recitat verba Cottę ad Metellũ, & q̃ Cęsar Ro
mæ egerit: psecutur⁹ qđ Põpeius interea molitus sit. Vnde or-
do est. Cotta sup. inqt ad Metellũ, libertas populi quem regna
coercent.i. habētis regē, aut Tyrannũ, perit libertate.i. p liber-
tatem regis, aut tyranni: qa nõ põt fieri vt duo sint liberi rex, &
populus, nisi vbi populo est eadē, q̃ & regi, ac libera voluntas:
qđ in regno dei cõtingit: at hic nõ voto viuit vno: ideoq; si qđ
regi placet, populo displicet: aut rex conseqt votũ, & facit po
pulum seruum, aut popul⁹ regi obsistit, & ita ver⁹ rex nõ est. vñ
dicit populi quē regna coercent, cui⁹.f. libertatis, tu seruaueris
vmbrã.i. silitudinē quãdã nõ tñ rē ipsam, si velis qcqd iubeare
.i. si nihil aliud volueris, q̃ ille q tibi iubere põt. Veꝝ sic si nõ iu-
st⁹ fuerit, q tibi iusserit, aut simulate, aut stulte idē volueris: qđ
in regno dei nõ fit, vbi nihil impat, qđ nõ debeat velle deo sub
ditus etiã si nõ impet. Quia igit q squis facit qđ vult liber est: si
vis inqt habere quãpiã speciē libertatis, hoc velis qđ Cęsar ius
serit: alioqui nõ feceris qđ volueris. Hæc sola est venia .i. ratio
ignoscēdi, pudoris, & metus degeneris.i. quē habet pudor no-
ster, & metus degener: qa degeneres aios timor arguit: nil po-
tuisse negari.f.a nobis iam Cęsari: vt sup. auertat ocyus.i. cele
rius, femina.i. feminaria, diri.i. execrabilis belli .i. vt consecu-
tus oia q̃ velit bello finē iponat. Dãna.i. detrimēta rerũ, mouēt
.f. ad irã populos si quos sua.i. ꝓpria iura tuent.i. siq sunt ꝓprij
iuris irasci possunt, vbi sua auferri vidēt: sed egestas q̃ seruit.i.
serui, nõ est grauis sibi: qa seru⁹ mlta lucraret, nihil tñ haberet:
sed ē grauis.i. molesta, dño cui⁹ sũt qcũq; seruoꝝ eē possint ex
tra peculiũ. Et p ea verba abduct⁹ erat Metell⁹. vñ addit. Tēpla
.f. Saturni, patuerũt.f. Cæsari, ꝓtin⁹.i. ilico, Metello abducto
.i. postq̃ Metellus erat p Cottã abductus. Tũc.i. deinde, rupes
Tarpeia.i. arx Capitolina in rupe sita, sonat.i. sonitũ facit Cæ
sare oia aperiente, & testat.i. significat magno stridore.i. p ma
gnũ stridorē, fores.i. valuas tēpli, eē reclusas.i. reseratas. Tunc
census Romani populi cõditus.i. repositus, & abscõdit⁹ eruit
imo tēplo intact⁹.i. q fuerat intact⁹, ab ãnis multis.i. post mul-
tos ãnos: quē.f. cēsum, punica bella dederãt primũ cũ Cartha-
go ē tributaria facta: deiñ cũ deleta: & quē Perses rex Macedo
nũ in triũphũ duct⁹ dederat, & quē dederat p̄da Philippi victi
.i. q̃ rapta erat de Philippo patre Persę victo a. P. Sulpitio, & a
T. Quintio Flaminio: & illud aurũ eruit tũc qđ o Roma Pyr
rhus rex Epirotarũ reliqt tibi.f. tarēti, fuga Trepidãte.i. dũ tre
pidus illinc aufugeret: & illud aurũ quo auro, Fabriti⁹ nõ vēdi-
dit te regi.f. Pyrrho, & qcqd auri vos o mores auoꝝ.i. maioꝝ
nostroꝝ, parcoꝝ.i. frugaliũ, seruastis Romę (qa igēs vectigal
ē psimonia) repete eruit ab imo tēplo. Et illud tributum qđ di-
tes.i. diuites Asiæ misere, & illđ qđ Creta Minoia.i. clarificata
p Minoa filiũ Iouis, & regē suũ iustissimũ, dedit Metello.f. Ma
cedonico, victori.f. Cretę. Et illđ aurũ qđ Cato vexit sup ęquo
ra dum ferret Romã: sup. a Cypro lõginqua.f. a Roma: & tũc
opes orientis.i. ex oriente aduectæ, & vltima Gaza.i. vltimus
thesaurus regũ captoꝝ, q̃ Gaza est p̄lata.i. pluris habita trium
phis Põpeianis: qa auaritia cæci plus laudauerunt Põpeiũ qꝫ
aurũ referret, q̃ qꝫ tã p̄claras victorias. Gaza dico ois illa egeri
tur.i. effertur a Cæsarianis. Et Roma spoliata thesauro suo fu
it tunc primum pauperior Cæsare.i. minus auri relictum erat
in tota Roma, q̃ Cæsar ex ærario abstulerat. Interea dum Cæ
sar hæc Romæ ageret, fortuna magni.i. ipse magnus defor-
tunat⁹, & ad auxilia suppliciter petenda coactus, mouerat ad
prælia per totum orbem, vrbes .i. ciuitates casuras secum.i. q̃
cum eo casuræ erant, licet id ignoraret.

xxvj. milia, & in numero pondo trecēta. nec
fuit alijs temporibus resp. locupletior. Quē
punica bella. qui illatus fuerat in ærarium ex
tributis Carthaginensium, & Aphrorum, &
ex præda deletæ Carthaginis. Perses, Philip Perses.
pi fili⁹ apđ Samothracas a. L. Aemylio Pau
li filio capt⁹ est, & in triumpho ductus. De ei⁹
præda, hęc Plinius. Intulit & Aemylius Pau
lus Perseo rege Macedonico deuicto, prædã
põdo trium milium, a quo tempore populus
Romanus tributum pendere desijt. Philippi Philippus.
victi. hunc patrem Persę primum. P. Sulpi-
tius cõsul: inde. T. Quintius Flaminius At- Pyrrhus.
talo, & Rhodijs auxiliantib⁹ superauit. Pyr-
rh⁹. hic cum in Tarentinorum venisset auxi-
lium, magnaq; iustitia cum Romanis dimi-
cuisset, victus a Curio, & Fabritio Tarētum
profugit: inde in Siciliam: vnde cum Locro
rum Proserpinam expilasset, in Græciam re
dijt: dũq; Argos oppugnaret, ictu tegulę p-
ijt. reliquit autem in fuga multũ diuitiarũ prę
sertim Tarenti. Quo te Fabritius. Is cum ad
Pyrrhum legatus iuisset, regia dona, & polli-
citationes quibus de proditione tentabatur
neglexit. Illud ergo aurum quod Fabriti⁹ nõ
accepit, Pyrrhus fugiens reliquit. Quicquid
auri, ex parsimonia, & frugalitate veterũ con
gestũ est. Quod dites Asiæ. hoc propter An
tiochum Syriæ regem ditissimum dixit: qui
a Scipione Asiatico fratre Aphricani est vi-
ctus: & propter Attali hæreditatem, & popu
los quos tributarios Pompeius etiam fecit.
De bello Asiatico lege. L. Florum. Creta, in Creta.
sula in Aegęo dicta a Crete Curetum rege in
qua Minos regnauit. Metello. Q. Metellum Q. Metell⁹.
Macedonicum accipim⁹ qui Philippũ supa-
uit, & Achæos bis p̄lio fudit, & a victa Creta
Creticus dictus est. Cypro. Cyprus insula in Cyprus.
Carpathio mari, quam ditissimam cum Pto
lemęus Cypri⁹ possideret, viuusq; a po. Ro.
fisco esset addictus: aduentante Porcio Ca-
tone se venenauit. Cato opes eius lyburnis Cato.
per Tyberinum hostium inuexit: quæ res la-
tius ærarium populi Romani, q̃ vllus trium
phus impleuit: vt ait Florus. Vexit super æ-
quora. nam vt ait Plutarchus veritus longi-
tudinem nauigationis vasa multa prępara-
uit, singula duorum talentorum, & quinqua-
ginta Drachmarum capacia: lõgum funem
singulis alligauit, & in funis capite suber bo-
nę magnitudinis erat: vt p ipsum si naufragi Gaza.
um fieret vbi esset argētũ cerneret. Gaza, ser
mo Persic⁹ ē diuitiasq; significat. Vltra, ex re
motissimis regibus. Prelata est triũphis, q̃ p̄-
cessit curr⁹ Põpeij, q̃lis fuit Tygranis, Mithri
datis Aristoboli, & reliquoꝝ. Tristi, tristãti ci
ues. Pauperior, min⁹ diues: abusio cõpatiui
Interea. Populos qui ad fauēdum Põpeio tã
ab ei⁹ filio, q̃ a cõsulibus sunt excitati poeta
cõmemorat, eo seruato ordine: vt primũ Eu-
ropeios, iñ Asiaticos, postea Aphros cõnu-
meret. Fortuna magni, Põpei⁹ a fortuna ve
xatus. Vrbes casuras, populos perituros.
¶ Libertas inqt populi. Sēsus est. qñ qspi- BERO.
am tyrannica impotentia inuasit ciuitatem li
beram: illa libertatis vmbra nomenq; quod
adhuc durat statim perit: si vera libertate

vti voluerit. quēadmodum Metellus volens vti libertate vera iram Cæsaris prouocauit,qui se tyrannum patefecit. Degenerisq; metus,scilicet ignaui,&indecori. Ocyus.i.statim & celeriter. Auertat,scilicet Cęsar rapiat,&auferat pecunias,quæ sunt semina belli. Ouidius. Effodiuntur opes irritamenta malorum. Damna mouent. Populi liberi qui suis legibus vtuntur, dolent quando afficiuntur damno: nunc cum Cæsar sit dominus,si ęrarium erit exhaustum,hæc egestas illi erit molesta,& non nobis. Templa,scilicet Saturni,hoc est ærarium. Rupes Tarpeia. Capitolium dicitur arx,& rupes Tarpeia a virgine Tarpeia quæ Sabinis Romuli temporibus prodidit arcem,quā ipsi interemerunt: vt Plutarchus,& Liuius docēt. ibi erat templum Saturni: quod resonare cœpit dum effringuntur fores a fabris: quos nusq; apparentibus clauibus acciuerat Cæsar: vt ait Plutarchus. Census,opes. Quem punica bella. Cæsar primo introitu vrbis in ciuili bello suo ex ærario protulit laterum aureorum. xxvj. milia,& in numero pondo. ccc. vt author est Plinius. nec fuit alijs tēporibus respub. locupletior. Vnde nunc merito dicit Lucanus Cæsarem eruisse ex ærario omnia tributa,quæ superioribus ęculis ex varijs regionibus accepta fuerant,& in ærarium condita. Punica bella. Fuerunt tria quę Romani contra Carthaginenses gesserunt: primum durauit circiter. xxiiij. annos,quo victi Carthaginēses apud Egates insulas a Luctatio Catulo duo milia talenta argentea pependerunt: vt ait Polybius. Secundo victi a Scipione Aphricano mulctati sunt: vt decem milia talentum argenti,descripta pensionibus ęquis in annos. l. soluerent: vt author est Liuius. Tertium punicum bellum confecit Scipio Aemylianus funditus deleta Carthagine: vt refert Florus. Quem dederat Perses. Philippus rex Macedonum cum opē Annibali contra Romanos tulisset,Romanos vt sibi inferrent bellum concitauit: tandē a Tito Flaminio apud Cynocephalas in Thessalia victus est. Flaminius de Philippo triumphum meruit: triduū triumphauit: eo triūpho transtulit aurum,argentumq; factum,& infectum,atq; signatum. infecti argenti fuit,vt verbis Liuij vtar,decem & octo milia pondo,& ducenta septuaginta facti. Signati argenti octoginta quatuor milia fuere. auri pōdo tria milia septingenta. xiiij. & Philippei nummi aurei viginti quatuor milia quingenti. Philippi deinde filius Perses secundum Macedonicum bellum conflauit,qui & ipse superatus captusq; fuit a Paulo Aemylio: vt Plutarchus,& Florus tradunt. Triduum similiter Paulus triumphauit: qui transtulit numismata argentea vasis trecentis quinquaginta: vas erat quodlibet trium talentorum: quatuor viri singula vasa portabant: aurea vero numismata vasis octoginta tribus plurimaq; ornamēta,& vasa. & vt ait Plinius. intulit & Aemylius Paulus Perseo rege Macedonico deuicto prędam pondo trium milium. a quo tempore populus Romanus tributum pendere desijt. nunc de vtroq; loquitur Lucanus. Fuga Pyrrhus trepidante. Pyrrhus Epirotarum rex de quo dictum est in primo apud Asculum fuit superatus a Curio: & iterum ab eodem in Lucania iusta victoria profligatus in Græciam fugit: vt Plutarchus,& Florus tradunt. Curius de Pyrrho triumphauit: vt ait Apuleius. Fabritius regi. Fabritius missus legatus ad Pyrrhū pro redimendis captiuis est: vt scribit Plutarchus: quem Pyrrhus auro corrumpere tentauit: sed frustra: nullam enim accipere voluit pecuniā. vnde ait Martialis. Aurum Fabritius te tribuente volet. Asiæ populi misere tributum. Scipio deuicto Antiocho rege Asiatico cognomen Asiatici reportauit,& triumphum: quo aureas coronas. cc. xxiiij. tulit. Argenti pondo. cxxxvij. milia. nūmos aureos Philippeos. cxl. milia: vt refert Liuius. & Antiochus. xv. milibus talentum Euboicorum mulctatus est ꝓimpensis in bellum factis. Mālius quoq; Volso deuictis Gallogræcis populis Asiæ,intulit in triumphum instrumenta luxuriæ peregrinę. Argenti pondo. ccxx. milia centum tria: Philippeorum aureorum nūmorum. xvj. milia: vt scribit Liuius. Minoia Creta Metello. Creta insula est in medio pōto: vt ait Verg. Dicit Minoia a Minoe rege q; i Creta regnauit: vt Diodorus,& Strabo tradūt. Cretā Metellus igni ferroq; populat⁹,cognomē Cretici reportauit: vt ait Flor⁹. Q. d, subaudi semper erunt. Cato lōginq; Cypro. Cyprum insulam Veneri sacram Ptolemęus regebat: cuius diuitiæ cū essent ingētes populus Romanus P. Clodio regis viui,& socij confiscationem mandauit: vt dicit Florus. Missus est Cato Viticēsis in Cyprum qui tantas opes inuexit in ærarium romanum: vt nullo triumpho maiores diuitię illatę fuerint: cum enim argentum per forum portaretur mirati sunt Romani tantam magnitudinē: vt ait Plutarch⁹. Prælata est gaza .i. opes. Gaza dictiōe Persica significat Thesauros: vt ait Seruius,& Mela. Triūphis Pōpeianis: qñ. s. de Mithridate,& Tygrane,alijsq; regib⁹ triūphauit. ¶ Addanť his recētiores Beroaldi Annotatiōes q̄ tales sunt.

EX ANNOTA.

¶ In illo quoq; Lucani poetę versu. Tresq; petunt veram credi Salamina carinæ. Existimo subesse sensum occultiorem eruditioremq;,q̄ a grammaticis enarretur,qui talis est. Olim inter Athenienses,& Megarenses de proprietate Salaminis insulę,visq; ad interitum armis dimicatum est: tādem post multas vltro citroq; illatas clades,& acceptas Lacedęmonij iudices disceptatores electi fuerunt,qui rem controuersiosam,hoc est Salaminā adiudicarent Athenięnsibus. quo quidem in iudicio Megarios ab Athenięnsibus victos fuisse Homeri versu traditum est,qui significat Aiacē Salaminium naues suas Athenięnsibus iunxisse. Quē versum Solon ex industria,tanq̄ subdititicium inseruisse fertur Homerico Poemati: vt ipsius poetæ testimonio comprobaret insulam Salaminā Athenięnsium a primordio fuisse. Versus Homeri hi sunt. Bis senis Salamine Aiax cum nauibus ibat Cecropidum quo castra loco posuere Phalanges. Hæc a Plutarcho, Strabone, & Diogene Laertio, traduntur. Meminit huius quoq; exempli Quintilianus in. v. docens auctoritatem poetarū non esse repudiandam. Igitur Lucanus volens historiam hāc magis signare,q̄ scribere dixit. Tres naues Salaminiorum remansisse in Pyreo portu Athenięnsium,quæ docent Salamina credendam esse veram, & non ambiguam,hoc est esse,& antiquitus fuisse sub ditione imperioq; Athenięnsium, nō autem Megariorū. Qui nō cutē poetę,sed sanguinē quoq; ipsum ac medullā (sicuti dici solet) introspicere voluerit: is ꝓfecto cognoscet hāc nostrā interꝓtationē poeticę ad amussim cōuenire sentētiæ.

IACOB⁹ BONO.

¶ Tresq; petāt verā credi Salamina Carinæ. Hunc locū erudite me Hercule,& eleganter annotationib⁹ suis enarrat Beroaldus noster vir alioqui eruditissimus. Attamē, q̄ a vt ait Seneca, Inuenta inuenturis nō obstant: videan etiam hoc pensitari possit: Poetam e contrario ad illud Horatianum alluisse: Ambiguam tellure noua Salamina futuram: pariterq; ad Themistoclis victoriam omnium pene sub sole clarissimā. Quippe quę perfecisse videtur: vt Salamis iam non ambigua, sed nimis vera apparuerit Xerxis naufragio. In quam nostram sententiam mox & infra dicturus est poeta: vt Salaminiacum meminit mare.

Proxima vicino vires dat Græcia bello:
Phocaicas Amphisa man⁹: scopł'osaq; Cyrrha:
Parnasusq; iugo misit desertus vtroq;.
Bœoti coiere duces quos impiger ambit
Fatidica Cephisos aqua: Cadmeaq; Dirce:
Pisęæq; manus: populisq; per æquora mittens
Sicaniis Alpheus aquas: tunc Męnala liquit
Arcas: & Herculeā miles Trachinius Oetam.
Thesproti Dryopesq; ruunt quercusq; silētes
Chaonio veteres liquerunt vertice Sellę.
Exhausit totas q̄is delectus Athenas.
Exigue Phœbea tenent naualia puppes.
Tresq; petunt veram credi Salamina carinæ.
Iam dilecta Ioui centenis venit in arma
Creta vet⁹ ppłis: Gnosiasq; agitare pharetras
Docta: nec Aeois peior Gortina sagittis.
Tūcq Dardaniā tenet Oriton: & vagus altis
Disperſus syluis Athamas: & nomine prisco
Enchelię versi testantes funera Cadmi.
Colchis & Adriacas spumās Absyrtos in vn⁹
Et Penei qui rura colūt: quorūq; labore (das
Thessalus Aemoniā vomer ꝓscindit Hiolcō
Inde lacessitum primo mare quū rudis Argo
Miscuit ignotas temerato littore gentes.

¶ Proxima vicina Dyrrhachio vbi Pōpeius erat. Amphisa, oppidum est in Phocide: vt Plinius docet. Phocis vero regiuncula iuxta Parnasum. Ouidius in primo Met. Separat Aonios Atteis Phocis ab artuis Terra ferax. Man⁹, multitudines. Cyrrha, oppidū in Phocide ad ipsum pelagus situm sub rupē Cyrphim: ideoq; ait scopulosa. i. saxosa. Vtroq; iugo. habet enim duo cacumina Parnasus. Ouidius. Mons ibi verticibus petit ardua astra duobus. Bœoti, Thebani. Bœotia dicta a boue, quā indomitā Cadm⁹ aduenięns immolauit. Est autem vicina Atticæ: quidam & sub Attica comprehēdunt. Cephisos, amnis in Phocide perfluēs Delphos ortus in Lilea vrbe quōdam. Fatidica: q̄a Delphis est Apollinis oraculum. Dirce, fons ad Thebas in quem Dirce Lyci vxor conuersa est. Cadmea, Thebana. Thebas enim condidit Cadmus. Pisęq; manus. Pisa in Achaia oppidum ad quod est amnis Alpheus: qui Elidis fluuius in Siciliam exit. Vergilius. Alphæum fama est huc Elidis amnem Occultas egisse vias subter mare qui nūc Ore Arethusa tuo siculis confunditur vndis. Arcas. Arcadiæ populi, qui & in Attica est, & præsertim mediterraneam tenet. Mænala, montes Arcadiæ. Trachinus. Trachin Bœotię ciuitas Tetheæ nomine similis Phocēsi, exigua sane: eius ciues Trachinij vocantur. Strabo ait. Oetam Herculeam. montem inter Thessaliam, & Macedoniā: rogo sepulcroq; Herculis clarū. Thesproti, in Epiro populi sunt. Dryopes, etiam in Epiro: vt Plinius docet. Sunt & qui dicant iuxta Parnasum esse. Sellæ, Metonymia, oppidum in Epiro. Quercus silentes, Dodoneas quercus intelligit in quas duæ columbæ descendere solitæ dabāt responsa petētibus. ibi Dodonei Iouis templum illustre oraculo. Silentes, ideo dicit quia columbarum altera Delphos, altera vero in Aphricam ad Ammonem se contulit, & hic amplius responsa non dabant. Vertice Chaonio monte, Epiri. Chaones Epirotę dicti sunt a Chaone fratre Heleni. Verg. Chaoniāq; oēm Troiano a Chaone dixit. Delect⁹ electio militū, & iterū repete. q̄is delect⁹. Exhausit, vacuauit, vł qa q̄plurimi bella se cōtulerūt, vel qa tūc populosa non erat. Athenas, oppidū in Attica. Tenēt naualia, remanserunt in Pyreo portu vbi Athenięnsium naualia sunt Phœbo dicata a Minerua, q̄ Martiario pagū ēt dedicauit, & arces sibi retinuit. Petūt credi, volūt existimari: sunt cm̄ instar vrbiū magnę. Verā Salamina, verū oppidū. Salamis q̄& Salamin dicitur insula est, & oppidū in Euboico mari cōtra Athenas: in qua Thelamō aiacis Teucriq; pater regnauit. Alia in Cypro cōdita a Teucro q amisso fratre noluit ad patrē reuerti. Hor. Nil desperādū teucro duce, & auspice Teucro. Certus. n. prnisit Apollo ambiguā tellure noua Salamina futurā. Creta, insula in Aegeo dicta a Creta nympha Hesperidis filia. hęc Aeria, Cureteis, & Macaron a cœli tēperie dicta est. De ea Vergilius centum vrbes habitant magnas vberrima regna. Dilecta Ioui, illic. n. nat⁹ est Iuppiter: il

SVLPI. Amphisa. Cyrrha. Bœotia. Cephisus. Dirce. Pisa. Arcas. Mænala. Trachin. Oeta. Thesproti. Dryopes. Sellæ. Dodona. Chaones. Salamis. Creta.

Gnosus. Gortina.

Oritos.

Athamas. Athamantis.

Encheliæ.

Colchis.

Absyrtos.

Peneus.

Hiolcos.

lic regnauit: illicei⁹ sepulchrũ ostendebatur Gnosis, oppidũ in Creta qđ & Gnosum dicitur. Agitare pharetras, sagittare. Gortina oppidum in Creta. Aeois, parthicis: norunt enim melius, q̃ Parthi sagittas emittere. Oriton. Oritos opidum in Epiro, vel inter Macedoniam, & Epirum ferens terebinthum cõditumq; a Colchis. Dardaniam, possessam a Dardanis: idq; ppter Helenũ dicit, vsq; eã Dardanij Illyrici tenuere. Athamas, oppidũ est in Thessalia: vt Plinius ait. Sed Athamãtis est fluuius q̃ ligna suo tactu incendit. Quidius in.xv. Admotis Athamantis aquis accendere lignum Narrat: minimos quum luna recessit in orbes. Encheliæ, oppidum in Illyrico apud quod Cadmus cum cõiuge versi sunt in serpentes. Prisco nomine, Encheli eñ serpẽtes dicũtur. Colchis, siue regionem iuxta põtum intellige, siue oppidum in Illyrico, qđ Ochinium dicitur: olim Colchinum dicebatur a Colchis conditum. Plinius author est. Absyrtos, fluuius Colchidis dictus ab Absyrto Medeę fratre illic disserpto, vel is a fluuio Absyrtus est appellatus. Cice. eñ de natura deorum sic ait. Quid de fratre Absyrto Medeę q apud Pacuuium Aegyaleus scribit? exit autem in mare Adriacũ. Penei, Peneus Thessaliæ fluuius qui Orconẽ accipit, sed non recipit. nam olei modo supernatãtẽ vehit, & abijcit: oritur autẽ iuxta Gomphos. Aem⁹ mõs in Thracia, siue inter Thraciã, & Thessaliam. Hiolcon, oppidũ in Thessalia qđ Thracenses Aemonij cõdiderũt. Inde, ab Hiolco: nam vt Strabo ait, Hinc Pelias Iasonem, ac Argo nauem foras emisit, & inde egressi sunt primi nautæ. Lacessitum, vexatum remis. Rudis: impolita, vel ignara nauigandi. Miscuit gentes: iunxit commercia distantium, & ignotarum gentium, quæ mari sunt separatæ. Temerato, occupato, & violato.

tes, delectus. i. electio militũ (q̃uis delectus). i. licet non fuerat tumultus: sed per delectũ expeditio: tamen exhausit. i. euacuauit militib⁹, totas Athenas: puppes exiguę tenẽt naualia Phœbea. i. apollinea, hoc est paucę naues manserunt in Pyreo portu Phœbo sacro. Et tres caring. i. naues, petunt sup. se credi. i. existimari, verã Salamina. i. instar Salaminos insulæ, aut vrbis, cũ illi æquales viderentur. Videdę sunt adnotationes post Beroaldi Commentarios. Creta vet⁹. i. nobilis insula in ægæo dilecta Ioui, quia patria eius, venit iam in arma centenis populis: quia centũ vrbes habitãt magnas, vbertima regna: & Gnosis. i. vrbs Cretę, docta agitare pharetras. i. sagittas apud se natas. Alij legunt Gnosas, pro Gnosias: vt sit Creta vetus, & docta &c. Gnosum græce Cnosondicit: & Gortina alia vrbs Cretę non peior. i. imperitior sagittis Aeois. i. orientalibus, hoc est parthicis, id est gens tam docta sagittãdi, q̃ Parthi, sup. venit. Tuncis scilicet populus qui tenet Oricon vrbẽ Epiri, Dardaniã, a Dardanio Heleno olim possessam: sup. venit. & Athamas vrbs, aut populus Thessaliæ vagus, & dispersus altis syluis, sup. venit, & Encheliæ vrbs ab Enchelis. i. serpentibus dicta in Illyrico, testantes prisco. i. antiquo noie, funera Cadmi sup. & coniugis versi, scilicet in serpẽtes, aut dracones, sup. venerunt: & Colchis, id est regio illa in ponto, aut vrbs eius sup. venit, & Absyrtos fluuius Colchidis spumans. i. spumando currẽs in vndas Adriacas. i. maris Adriaci. i. accola eius sup. venit. Et ij qui colunt rura Penei fluuij Thessaliæ, & ij quorum labore. i. opera, vomer Thessalus. i. aratrum Thessalicum, proscindit, id est primum sulcat, & arat, Hiolcum Aemoniam. i. agrum Hiolci oppidi in Thessalia sup. venit. mare est lacessitũ, id est iniuria affectum primo. i. primo loco, aut tempore, inde. i. ab illo oppido: quum. i. quando, Argo nauis prima oblonga, rudis. i. impolite facta, & ignara nauigandi, miscuit gentes ignotas, idẽ traiecit Argonautas in insulas vbi ignoti erant, & hoc littore, scilicet maris violato, id est transgresso contra præscriptum naturæ.

BEROALDVS.

¶ Phocaicas Amphisa man⁹. Catalog⁹ est, & enumeratio eor⁹ q̃ in auxiliũ Põpeij venerũt. Amphisa ciuitas est Phocidis, q̃ regio inter Atticã, Boeotiãq; sita est: vt ait Ply. & Ouidi. Scopulosaq; Cyra. In Phocide cãpi sunt Cyrei: oppidũ Cyra: vt refert Plinius. Scopulosa dicit: qa sub Cyrphi rupe iacet: vt ait Strabo. Parnasus mõs est in Phocide duob⁹ verticib⁹ insignis: vt ait Ouidi. Boeotij. Boeotia regio est ꝓxima Atticę, & Eboeę clarissima Thebis: vt ait Plinius. Fatidica Cephisus aq̃. Cephisus fluui⁹ est Elilea vrbe Phocensi ort⁹ in terrã Boeotiam progreditur: vt ait Strabo. eius aqua dicitur fatidica: quoniam prę fluit Delphos vbi clarismũ fuit oracului Apollinis: vt ait Plinius. Cadmeaq; Dirce. Dirce fons est in Boeotia. author Plini⁹. Cadmea dicitur a Cadmo qui incoluit Boeotiam, q arcẽ Cadmeã Thebis fecit: vt scribit Strabo. Pisęq. Pisa ciuitas est Eldis præfluente amne Alpheo qui per meatus subterraneos dicitur venire in Siciliam, & permisceri Arethusę. vnde ait Vergilius. Sic tibi cũ fluctus subter labere Sicanos. Menala, montes Arcadiæ: vt ait Plinius. Miles Trachinus. Trachin ciuitas est Thessalię a Lacedæmonijs condita: vt ait Strabo prope Oetam montẽ, quã herculeam appellat: quoniam Hercules ibi se combussit. In Oeta sunt Thermę calidæ Herculi cõsecratę. vt docet Strabo. Thesproti Dryopes. vtriq; populi sunt Epiri: vt ait Plinius. Quercusq; silẽtes. In Epiro oraculum fuit Iouis illustre in quo quercus fuit vocalis: vt ait Probus. vñ ait Vergil⁹. Atq; habitę gratis oracula quęrc⁹. quem locum exponens Seruius dixit: in Dodoneo nemore arbores dantes responsa fuisse dicuntur. Selle, populi Epiri, vt ait Plinius. præterea Sellos appellat Strabo Barbaros habitantes iuxta tẽplum Iouis. Chaonio vertice. i. Tomaro monte, cui subiectum est oraculum. vt ait Strabo. Chaonium dicit propter Chaones primos in Epiro: vt ait Plinius. Troiano a Chaone dictos: vt inquit Maro. Exhausit totas Athenas. in Attica regione sunt Athenæ omnium bonarum artium inuentrices. vt author est Cicero. nec testę Plinio, Indigę vlli⁹ pconij ãplius. Naualia phœbea. Athenis fuit armamẽtariũ mille nauiũ capax: vt ait Plinius. Phœbea dicuntur qm̃ Phœbo sunt cõsecrata, qui olim suasit Atheniẽsibus: vt se muris ligneis, hoc est nauibus tutarẽtur. Verã Salamina. Salamis insula est in confinio Attici, & Megarici soli: vt ait Strabo. ex qua venientes tres naues petunt credi Salamina veram: qa est alia Salamis in Cypro, & qa in bello Troiano dicuntur tres naues ex Salamine venisse. Iam dilecta Ioui. Creta insula est in medio ponto: vt ait Vergilius. Dilecta Ioui dicitur: quoniam illic dicitur esse nutrit⁹: vt ait Seruius. Centenis populis. Creta dicta est Hecatonpolis: vt dicit Strabo: a cẽtum ciuitatibus: quarum plurimarum Plinius, & Ptolemæus nomina recensent. Gnosas pharetras. Gnosos oppidum est Cretæ. aliter dicitur Ceratus: vt ait Strabo. Cretenses optimi fuerunt sagittarij, qui vsus bellatores suos præcipitauit: vt inquit Plinius. Gortina ciuitas est Cretæ olim muro circundata potentatu florens: vt ait Strabo: quæ non est peior. Sagittis æois. i. q̃ non cedit orientis populis peritia sagittarum. Calamis enim orientis populi bella conficiunt. author Plinius. Dardaniam Oricon. Oricon ciuitas est in Macedonia prouincia, siue in Epiro a Colchis conditum: vt ait Plinius. Dardania dicitur quoniam Dardanij populi Mœsyę ea loca accolũt. Athamas. Athamanes populi sunt Aetoliæ: vt tradit Plinius. Strabo vero Athamanes gentes Epiroticas nuncupat. Enchelię populi sunt Illyrici: vt ait Plinius. Apud Encheli⁹ Cadmus, & vxor Hermione in serpentes mutati esse dicuntur a poetis: quod etiam tãgit Strabo. nomine ergo suo quod significat anguẽ testantur Encheliæ funera Cadmi. Colchis. Colchinum intelligit oppidum Illyrici a Colchis conditum: vt ait Plinius. Absyrtos. In eodem illyrico insula est Absyrtũ teste Plinio: immo insulæ sunt plures absyrtides circa quas Medea fratrem Absyrtum necasse traditur: vt ait Strabo. Penei. Peneus fluuius est Thessaliæ claritate ante cunctos: vt inquit Plinius. Aemoniam Hiolcon. Hiolcos ciuitas est Thessaliæ patria Iasonis iam pridem dirueta dicit Strabo. Aemoniã. i. Thessalam. ex hoc loco, & Pagasis Pelias Iasonẽ, ac nauẽ Argo foras emisit.

SVLPITIVS.

Primaq; cũ ventis pelagíq; furentibus vndis
Composuit mortale genus: fatisq; per illam
Accessit mors vna ratẽ. tũc línquitur Aemus
Thracius: & populũ Pholoe mẽtita biformẽ.
Deseritur Strímon tepído committere Nilo
Bistonías consuetus aues: & barbara Cone
Sarmaticas vbí ꝑdit aquas: sparsamq; ꝓfundo
Multífidi Peucen vnum caput alluit Istrí.
Mysiaq; & gelído tellus perfusa Caíco
Idalís: & nímium glebís exílis Arísbe.
Quíq; colũt Pytanen: & q̃ tua munera Pallas
Lugent damnatæ Phœbo victore Celenę.
Qua celer & rectis descendẽs Marsya rípis
Errantẽ Męandron adít: mistusq; refertur.
Passaq; ab auriferis tellus exire metallis
Pactolon: qua culta secat non vilíor Hermus.
Iliacę quoq; signa manus perituraq; castra
Omínibus petiere suís: nec fabula Troię
Continuít: Phrygíaq; ferens se Cęsar Iulí.
Accedunt Syríę populí: desertus Orontes
Et felíx (sic fama) Nínos: ventosa Damascus:
Gazaq; & arbusto palmarũ díues Idume.
Et Tyros instabílis: ptíosaq; murice Sídon.
Has ad bella rates non flexo límite ponti
Certíor haud vllís duxit Cynosura carínis.

¶ Compositum, cõciliauit, & cõcors fecit. Nãausi sunt homines media nati fluctib⁹, & vẽtis se credere. Vna mors, vnum genus mortis. Accessit, addita est. Fatis, multis aliis ge-
neribus mortis. Per illam, illa media. Aem⁹, mons in Thracia. Pholoe, Arcadiæ mons, & oppidum Lapitharum Cẽtaurorumq; patria. Mentita. nam cum Cẽtauri visi fuissent super equos crediti sunt biformes, hoc est semihomines & semieq., appellatiq; sunt Hippocentauri. Strimon, fluuius in Thracia ex æmo descendens Macedoniam a Thracia separat. Committere, credere, & commendare Nam grues in hieme ex Strimone descendunt, & Nilum qui non est adeo frigidus petunt: inæstu vero cõtra faciunt. Aues Bistonias, grues a Bistonio lacu in Thracia. Cone barbara. Cone insula est ad ostium Istri circũfusa mari. Ister eñ sex habet ostia tertiũ eius Gallostoma nominatur: iuxta insulam Sarmaticam: vt Plinius docet. Perdit, disperdit & confundit cum mari. Sarmaticas. i. Istri quam insulam præterijt. Peucen, primũ ostium Istri Peuce appellat: vbi est & insula Peuce ampla satis. Multifidi, sex enim vastis fluminibus in pontum euoluitur. Mœsiaq;, hactenus Europeos, nunc Asiaticos numerat. Mysia prouincia est adiacens helleſponto cõterminamq; habet Aeoliam in qua est ciuitas Mœsia. Caico. Caicus Mysiæ fluuius est veniens a Teutrania vltra Pergamũ. Est autẽ Teutrania pars Aeolidis, & Troadis. Tellus Idalis. oppidum est in Troade: qđ Plini⁹ Idalem vocat. Arisbe, oppidum in Rhethe is littoribus. Exilis glebis, sterilis, & infœcũda. Pytanen, oppidum in Troade. Celenæ, oppidum in Phrygia. de quo Statius. Quis nõ certamina Phœbi Nosset, & illustres satyro pendente Celenas. Damnatæ. quia Marsya illic decoriat⁹ est. Lugẽt tua munera Pallas, deflent tibias a te esse inuentas. Pallas. n. inuenta tibia cum buccis tumidis ex aqua se conspexisset abiecit, quas cum Marsya satyrus Celeneus reperisset, tractareq; didicisset Phœbum prouocare ad musicum certamen est ausus: a quo cum victus esset, Cæsa recesserunt a cute mẽbra sua: vt in. vj. Fastoꝝ canit Ouid. inde vero in sui nois fluuiũ versus est: q Męãdrũ ingredit: & cũ eo mist⁹ circuit. Fuit aũt vt meminit Apulei⁹, Hiagnis Phrygij tibicinis filius vultu ferino trux hispidus multibarbus spinis & hilis obsitus iactabundus, atq; ridiculus. Ereptis ripis. nõ. n. habet ripas Marsya, sed impetu suo nulla aluei fert cõcauitate. Męãdrũ, flu. Ionię, q orit in mõte

Gnosus. Gortina.
Oritos.
Athamas. Athamantis.
Encheliæ.
Colchis.
Absyrtos.
Peneus.
Hiolcos.
Aemus. Pholoe.
Hippocentauri. Strimon.
Bistoniæ Grues. Cone.
Istri ostia. Gallostoma.
Peuce.
Mœsia.
Mysia.
Caicus.
Idalis.
Arisbe.
Pytane. Celenæ.
Marsya.
Męander.

Aulocrene. Estq; ita sinuosis flexibus: vt sæ
pe credatur reuerti. Apameniam peruagat
mox Eumenetica: ac deinde Hircatellicos
campos. postremo Cariæ: & ad decimū a Mi
leto stadiū lenis in mare illabitur. Mist⁹, Mar
syæ. Referī, retrofertur. Tellus, Lydia. Pa
ctolon. Pactolus Lydiæ fluuius, arenis au
reis Smyrnā irrigat, oritur in Tmolo mon
te: vbi sunt Auri metalla, hoc est venæ. Her
mus, Lydiæ quoq; fluuius arenas aureas tra
hens. Secat culta, fluit per cultos agros. Iliacæ manus. Ilium oppidū in Troade est quod
missit Pō. auxilia: nec abstinuit q; Cę. eē fere
batur ex sanguine Iuleo troiano. Signa, Pō.
Omnibus suis, malis augurijs: qa vinci so
liti sunt. Fabula, tumor: q; Cæsar esset ex stir
pe ænee. Cōtinuit, abstinere fecit. Syriæ. Sy
ria in Asia regio Euphrate Arabico, sinu no
stro, & ægyptio mari Armeniaq;, & Cappa
docia terminatur. Orontes, Syriæ flu. ex Li
bano monte oriens, diuidit Antiochiam. Ni
nos, ciuitas in Syria, a Nino rege Assyriorū
condita. Felix, diues, & beata, vt fertur. Da
mascus, oppidum in decapoli Syria irriguū
amne Chrisorrhoa. Gaza, oppidū in Syria
Idumea conditum a Cambyse. Idume oppi
dum in Idumea Syriæ pte: apd qd est maxia
palmarū copia. Tyros, in Phœnicia est, quō
dā insula pregalto mari septingētis passib⁹ diui
sa: inde Alexādri oppugnātis opibus cōti
nens facta: vt Plinius Straboq; tradūt. Eam
A genor prisci Beli filius cōdidit. Instabilis,
vel qa terræmotu vexata, vt Strabo docet,
vel intestabilē appellat, ppter crebras seditio
nes, & principū mutationes. Illic em̄ seruī oc
cisis dñis regnauerūt. Sidō, oppidū in Phœ
nicia, artifex vitri, purpura nobilis, The
barūq; Bœotiarū parens. Murice, Purpura.
Murex. n. piscis est cuius sanguine tingit. Has ad bella rates. hę recto cursu venere Dyrrhachiū duce. Cynosu
ra stella. Ordo ē. Cynosura haud certior vllis carinis, duxit has rates ad bella. Certior haud vllis: qa nullę aliæ
rates ipsam obseruāt. Nō flexo limite, recta nauigatiōe. Cynosura vna fuit ex Nymphis, q̄ Iouē nutriuit, & in
stellā versa, ppter sistitudinē quā cū Arcto habet minor arctos est appellata, dictaq; q̄si canis vra. i. cauda. De
ea Māilius ingt. Angusto Cynosura breuis torquet̄ in orbe: Tā spacio, q̄luce minor: sed iudice vincit Maiorē
Tyrio. & Germanicus. Phœnices Cynosura regit. & Cic. Hac fidunt duce nocturna Phœnices in alto.

¶ Primaq; Arg. a poetis dicit̄ fuisse prima nauis. quod minime verum est cum antea fuerit vsus ratiū, & par
uarum nauicularum: vt ait Diodorus. Longa vero naue Iasonem primum nauigasse, refert Plinius. Mors
vna. s. naufragij. Cuius mōs Thraciæ excellissimus: vt refert Plinius a rege Emo noiatus: vt inquit Probus.
Pholoe mons est Arcadiæ, a Pholo Centauro dictus ibi sepulto: vt author est Diodorus. Populū bifor
mē. i. Cētauros q existimati sunt biformes: quoniā primi eq tare cœperūt: vt docet Probus. Strymon fluui⁹
est Thraciæ a quo Vergilius Grues dixit Strymonias, quę hyberno tempore ex Thracia trāseūt in Aegyptū
ad aquas Nili tepidiores. Bistonias aues. i. grues a gente Bistonū, & stagno in Thracia: vt ait Plini⁹. Barba
ra Cone. Insula est Sarmatarū vbi Peuce vnum ex sex ostijs Istri alluit. Peuce est insula, & ostiū Istri: vt me
minit Plinius. Istri multifidi: quoniam Ister siue Danubius de quo supra diximus euoluitur in pontum va
stis sex fluminibus. Mœsia ꝓuincia est iūcta Pānonię: vt ait Plinius. Verum in bonis codicibus legitur My
sia: est autem Mysia ꝓuincia Hellespontī: vt refert Macrobius: alio nomine dicta Aeolis: vt inquit Plini⁹. Cai
cus autem fluuius est ex Mysia veniens perfundēs tellurē Idalim ab Ida monte Troadis dictam. Arisbe ci
uitas est Troadis: vt ait Strabo: de qua nuncintelligit Lucanus. est & Arisba in insula Lesbo. Pytanen. Py
tane ciuitas est Mysię: vt, inquit Plinius: patria Archesilai philosophi: vt refert Pomponius Mela. Damna
tæ Celenę. Celenę vrbs caput quōdam Phrygiæ fuit: vt scribit Liuius. Migratum est inde haud ꝑcul veteri
bus Celenis: nouęq; vrbi Apameę nomē est inditū ab Apamea sorore Seleuci regis. Et Marsyas amnis, haud
ꝑcul a Męandri fontibus oriens in Mæandrum cadit. fama tenet Celenis Marsyam cum Apolline tibiarum
cantu certasse, & victum excoriatum esse, vnde dicuntur lugere munera palladis. i. tibias a Pallade inuētas vi
cto Marsya. Errantem Męandron. Męander fluuius per Phrygiam currit Lydiam Cariāq; disterminās cre
bris ita sinuosis flexibus: vt sæpe credatur reuerti ad fontē. authores Plinius, & Strabo. Pactolon. Pactolus
fluuius est Lydię, ex Tmolo monte profluens: vt inquit Plinius. Dicitur habere arenas aureas: vnde & Chry
sorrhoa nuncupatur: vnde nunc ait Lucanus eum exire ab auriferis Metallis, id est venis. Non vilior Her
mus. Hermus fluuius est Lydiæ auraceas trahens arenas: vnde dicitur non vilior esse Pactolo. Iliacæ ma-

Pactolus.
Hermus.
Ilium.
Syria.
Orontes.
Ninos.
Damascus
Gaza.
Idume.
Tyros.
Sidon.
Murex.
Cynosura.
BERO.
Mysia.
Caicus.
Męander.

strimon ipse alget, aues bistonias. i. thracias grues. Et Cone in
sula barbara. i. barbarorum patria, sup. deserit illic, vbi perdit
. i. amittit aquas Sarmaticas. i. eo nomine dicēdas: quia maris
in qđ influūt accipiūt nomen, & vbi alluit Peucen sparsam p
fundo. i. mari: Peucen dico existentem vnum caput. i. ostium
Istri multifidi. i. in multa, quia sex ostia diuisi, & Mœsia vrbs
in Mysia deseritur. Aldus tñ legit Mysiaq;, & apud Stephanū
μυσία scribit: & tellus. s. Mysię, perfusa Caico flu. gelido. i. fri
gido. & Idalis oppidū in Troade, & Arisbe oppidū in Rheteis
littorib⁹, nimiū exilis. i. tenuis, & ꝑca, glebis. i. terra opima, quā
nō habet sup. deserit. Et illi q; colūt Pitanē oppidū i Troade, &
Celenæ, q̄ o Pallas lugent tua munera. i. tibias a te inuentas, &
abiectas, dānatę. s. a Marsya rege suo, Phœbo victore, ea par
te qua Marsya flu. a Marsya rege dictus: descēdens celer. i. præ
ceps: & ripis rectis contra naturam fluuiorum: vnde celer: Mę
dron flu. errantem. i. fluxuosum, & sinuosum, & mille ꝓrentem
exitus, & refertur. s. a Mæandro, mixtus. s. cum eo, & tellus. s.
Lydia, passa. i. patiens Pactolon fluuiū exire ab metallis auri
feris. i. ab arenis aureis: qua parte Hermus etiam Lydiæ flu. fe
cat. i. interfluit, culta. s. arua, non vilior. s. q̄ Pactolus. hi dico
omnes, & quoq;. i. etiam manus Iliacę. i. Phrygię copię, petie
re suis ominib⁹. i. auspiciis malis quibus semel perierāt, signa
& castra peritura. s. Pōpeij: nec fabula. i. rumor, & fama Troiæ
quæ vt est apud Maronem deducit Iulium ab Iulo, vnde dicit
Iulius a magno demissum nomen Iulo, & Cæsar ferens. i. asse
rens se sup. esse Iuli Phrygij. i. de sanguine eius, continuit sup.
eas. populi Syriæ accedunt. i. adduntur superioribus, & Oron
tes flu. Syrię desert⁹ sup. est, & Ninos vrbs Assyriorum a Ni
no cōdita, felix. i. diues, & beata, sic fama sup. est, & Damasc⁹
vrbs Syrię ventosa, aut iactabūda, aut ventis exposita, & Ga
za etiam vrbs in Syria: supple deserta est: & Idume diues arbu
sto, hoc est consitis arboribus palmarum, & Tyros in phœni
cia instabilis: quia prius insula nunc continens, aut instabilem
populum gignens: & Sidon vrbs Phœniciæ pretiosa. i. quæ
est in ꝓtio, murice. i. ꝑpter purpuram: sup. deserte sunt: qa Cy
nosura stella haud certior, vllis carinis, q̄ illos, duxit has. i. ho
rum rates ad bella. i. ad Pompeium, limite ponti non flexo.

nus, id est etiam Troiani petierūt castra Pompeij suis ominibus, id est augurijs, & prodigijs: monstrarunt em̄
Pompeiū ꝓfligatū ira & perditurū quēadmodū ipsa gręcis fuerūt euersi. Ilitū ciuitas est Troadis a rege Ilo nū
cupatū vt ait Diodot⁹. Nec fabula troię. i. nō destiterūt seq; Pōpeiū & relinquere Cęsarē, q̄is gēs Iulia aucto
rē sui nois & originis iactet Iuliū Ascaniū filiū Aeneę vt ait Liui⁹. Vñ Ver. Iuli⁹ a magno demissum nomē Iulo
Phrygij. i. Troiani. Syrię ppīi. Syria añ dicta Assyria, regio est Asiatica quōdā terra, maxia vt inqt Plini
us. Orontes fluuius est Syrię natus inter Libanum & Antilibanum, Auctor Plinius. Felix Ninos. Ninos
ciuitas est quæ a Hieronymo, & Eusebio dicitur Niniue cōdita a Nino rege, vt inquit Diodorus. Damascus
ciuitas est Syrię. vndepruna Damascena in Damasco mōte nata dicuntur, vt ait Plinius. Gaza, oppidum
Syrię a thesauris Cambysę regis fortita nomen vt docet Pōponius Mela. Idume. Idumea regio est Syrię fer
tilis palmis. Vnde dixit Vergilius. Primus Idumeas referam tibi Mantua palmas. Idume ciuitas est Phœni
cis vt ait Seruius. Et Tyros. Tyros est in Phœnicia quondā insula pregalto mari septingentis passibus diui
sa, nunc vt ait Plinius Alexandri oppugnantis operibus continens est. Multa de Tyro apud Curtium. nūc a
Lucano dicitur instabilis quia modo fuit insula modo cōtinens. Sidon. Sidon in ora est Phœnicię Bœotia
rum Thebarum parens, conchylio & purpura nobilis. Vnde dicitur pretiosa murice. est enim Murex e genere
Conchyliorum: cuius sanguine tingūtur vestes vt ait Plinius. & apud Martialem. Sanguine de nostro tinctas
ingrate lacernas Induis. Cynosura. Duę sunt arctos. i. vrsę in septemtriōe quarum altera dicitur Elice, altera
Cynosura, quam in nauigando Phœnices & Sidonij sequuntur. Vnde ait Germanicus. Phœnicas Cynosu
ra regit. & Ouidius. Cynosura petatur Sidonijs. Cynosura ergo duxit naues Phœnicum ad bella quę nullis a
lijs nauibus est tam certa.

Sidon.
Arcti.

Phœnices primi: famę si creditur: ausi
Mansuram rudibus vocem signare figuris.
Nōdum flumineas Mēphis cōtexere bīblos
Nouerat: & saxis tantum volucresq; feræq;
Sculptaq; seruabāt magicas animalia līguas.
Deseritur Tauriq; nemus: Persæaq; Tarsos:
Coryciumq; patens exesis rupibus antrum:
Mallos: & extremæ resonant naualibus Egę.
Itq; Cilix iusta iam non pyrata carina.
Mouit & ęoos bellorum fama recessus.
Qua colitur Gāges qui toto solus in orbe
Ostia nascenti contra ria soluere Phœbo
Audet: & aduersum fluct⁹ impellit in Eurum.
Hic vbi Pelleus post Tethyos ęquora ductor
Constitit: & magno vinci se passus ab orbe est.
Quaq; ferens rapidū diuiso gurgite fontem
Vastis Indus aquis mixtū nō sentit Hydaspē.
Quiq; bibūt tenera dulces ab arūdine succos:
Et qui tingentes croceo medicamine crīnem
Fluxa coloratis astringūt carbasa gemmis.
Quiq; suas struxere pyras: viuiq; calentes
Conscendere rogos. Pro quāta est gloria gēti
Iniecisse manum fatis: vitaq; repletos
Quod supereſt donasse deis. Venere feroces
Cappadoces: duri popul⁹ nūc cultor Amani:
Armeniusq; tenens voluentem saxa Niphatē.
Aethera tangentes syluas liquere Coatrę.

¶ Phœnices. Phœnicia ps Syrię, Iudęę con
termina: fertilis quidem ad centuplum fœ
nus. Famæ si creditur. Vt est apud Tacitum
Aegyptij primi per figuras animalium sen
sum mentis effingebant, ab his Phœnices &
maxime Cadmus Greciæ intulerūt. Literaq;
inuentores fuere. Rhadamanthus Assyriaq;
Anubis, & Memnon, Aegyptiarum Hercu
les Aegyptius Phrygiarum. Græcarū vero
Phœnices, quarū auxit numerū Palamedes
& inde Symonides. Latinatū, alij Berosum
& Tricodemū, alij Carmentem Arcadicam
dicunt. Signasse figuris: comprehendisse fi
guris. Mansuram, duraturam. Mēphis, vrbs
in Aegypto. Biblos, iūcos, & papyrum. He
rodotus libro. v. ait Phœnices prisca consue
tudine Biblos appellare pelles q; aliquando
penuria Biblorum, id est scyrporum, pelli
bus caprinis ouinisq; vtebantur. Flumineos
Niloticos. in lacunis enim Nili stagnātis na
scuntur iunci ex quorum tenuissimis fissuris
chartę conte xūtur: & vela, & vestes, & strągu
la: vt Pli. in. xiij. docet. Olim non erat vsus
chartarū sed palmarum foliȷs primo scripti
tarunt: inde quarūdam arborum libris: post
ea publica monumenta plumbeis volumini
bus: mox & priuata lintheis confici cœpta
aut cæris, pugillarium enim vsum fuisse ante
Troiana tempora scribit Homerus. Tātum
quantum literas non norant. Sculpta anima
lia, animalium figuræ quæ pro literis erant.
Magicas linguas, sermonem sapientum, &
sacerdotū qui Magi dicuntur. Tauri nemus
Taurus mons Cilicius dictus, ab æois veni
ens littoribus Chelidonio ꝓmontorio disser
miatur: Assamq; in duas diuidit partes. Tar
sos, oppidum in Cilicia a Perseo Danaes fi
lio conditum Plinio teste. hanc Cidnus flu.
mediam secat. Coryciū. Corycos oppidum
& portus, & specus eiusdem nominis in Cili
cia sunt. is specus celebris fama. dicitur etiā
antrū Corycium. Mallos. oppidum ad por
tas Cilicas. Egę, oppidum liberum in Cilicia
Naualibus: strepitu & tumultu, qui fit ad na
ualia. Non pyrata: non prædo marinus: vt o
lim, sed iustus pugnator. Gāges. Indię fluui⁹
de quo supra. Soluere ostia: hoc est exire
in oceanum orientalem & contra eurum. Hic

SVLPIT. Phœnices.
Literarum inuētores.
Memphis. Biblus.
Magi.
Corytium.
Corycium.
Mallos.

vbi. Gangem dicit ad quẽ vsq; peruenit Alexander, vel Hippanim indicat qui post Indũ postremus est. Nam vt inquit Strabo li. xv. ea mente Alexander orientales patres omisit primo q; prohiberetur Hippanim trãsire: indeq; campestris regio cẽt exusta. Pellæus dux, dux Alexander. Pella oppidum in Maccdõia exiguum, in quo natus est Alexãder Iuue. Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis.

Pella:

Post equora te. post mare oceanum ad quod constiterat prius. Indus, amnis in Cybaria tarum iugis ort⁹ recipit. lx. perennes flu. tor rentes vero amplius centum. Ab incolis Sagus appellatur. Pli. author est. qui lib. vj. fecũ sentire nõ videtur. Ait enim eiugis Caucasi effusũ in solis ortũ vndeuiginti amnes recipere. Diuiso gurgite. efficit enim plures insulas & se diuidit. Hydaspẽ. Hydaspes e patria in Indiam fluẽs quatuor susceptis fluminib⁹ Indum ingreditur. Non sentit. nõ enim videtur augeri. Q uiq; bi. Indię populos monstrat Pli. enim in. xij. ait. Saccaron & Arabia fert: sed laudabilius India. Est autem mel ex arundinum succo collectum quo plurimum vtuntur. Et qui tingẽtes. Regio hęc Cathea appellatur: i qua colitur pulchritudo: & puerorum mẽtum tingunt, & vestes, & capillum. Stra. in xv. docet. cinguntq; vestes limeas zonis gem matis. Carbasa: vestes ex lino. Carbasus lini genus quod pro vestibus & velis sæpe ponitur. Fluxa, lõga. Q uiq; suas. hi sunt apd Gãgarides, regio Partalis vocatur. quum ad senectam peruenere seipsos in rogos iniiciunt vt faciant superis tanq; sacrum. Vide Strabonem vbi de Bragmanis, Gymnetis, & Gymnosophistis. Iniectisse ma. fa. inferre sibi mortem. Cappadoces. Armenię maiori cõterminí & euphrate diuisi, Amani, Amanus mons est quia Syris Ciliciam separat. Niphatẽ, Armenię flu. præcipitem. Tenens, accolens. Coatræ, ciuitas ad Persidẽ: vbi aera vincere sum mũ Arboris haud vllæ iactu potuere sagittæ vt ait Maro. Arabes populi in Asia inter Iudeam & Aegyptum. Mirati vm. Vmbræ em̃ nobis ad occidentem conuersis dextræ, sunt illis sinistræ: vt inquit Soli. Sunt autem inter equinoctialem & Tropicum cãcri: duasq; habent gestates, & totidẽ hyemes: solstitia quatuor: & vmbras dextras, sinistras, perpẽdiculares, orientales, & occidentales: sed quando citra Tropicum venerũt semper habuerũt septemtrionales.

Carbasus.

Cappadoces.
Amani.
Niphates.
Coatræ.

Arabes.

Ignotũ vobis Arabes venistis in orbem:
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

¶ Phœnices. Per transitum, quo iucũdior sit poesis, commemorat Phœnices fuisse literarum inuentores: quod de Grecis interpretatur Sulpitius. At notum est Hebraicas longe prius inuentas. Ordo est. Phœnices populi Syriæ, ausi primi (si creditur famæ) signare figuris rudibus. i. literis nondum plene protractis, vocem mansuram. i. signa mansura vocis, quęvolat irreuocabilis si non scribatur, sup. accedunt. Addit autem quo ante literas consultum sit memoriæ dicens. Memphis. i. pars illa Aegypti aut Aegyptus, vt sit a parte totum, nondũ nouerat contexere, in vnũ volumen, biblos. i. iuncos & papyros flumineas. i. fluuiatiles, hoc est in flumie videlicet Nilo nascẽtes, & tantum. i. duntaxat, volucres: vt grues, cygni &c. & ferę: vt dracones quæ Aegyptijs annum signabant, dum caudam mordebant. vnde apud Homerum & Vergilí. per dracones significãtur anni: & animalia sup. alia, sculpta. i. effigiata saxis, seruabant. i. conseruabant ne perirent, linguas. i. sententias, Magicas. i. sapientum, qui Magi apud Persas dicuntur: vt q; ad saluatorẽ cunabl'a venerũt. inuit itaq; literas Hieroglyphicas vt graphice ondit Baptista Pi⁹ Annotationũ prioꝝ titulo, Q uid oculꝰ iustitię & de Hieroglyphicis nõnulla &c. vbi ad finem addit. Has ignorabiles literas describit ardens, & arduus Poeta Lucan⁹ his versib⁹. Nondũ flumineas &c. Quas feras, volucres & armenta filiceo sculptu figurasse scribit cum ita cecinit. Pictaq; &c. Et nem⁹ Tauri mõtis i Cilicia, deseritur ab icolis, & accolis & Tarsos vrbs in Cilicia, Perśea. i. a Perseo cõdita, & antrũ Corycium in Cilicia celebre: apud quod crocus nascitur, patens. i. apertum rupibus exesis. i. consumptis vetustate: deseritur quia in bellum abeũt. Mallos oppidum ad portus Cilicios, & Egæ oppidum in Cilicia extremę. i. in vltia regione ad mare positæ, resonant naualibus. i. in naualib⁹, qa nauibus instructis proficiscunt. Et Cilix iam non. f. amplius pyrata, it. i. proficiscitur in auxilium Pompeij. carina iusta. i. non prædatura sed remp. defensura: & fama bellorum, mouit &. i. etiam, recessus. i. longinquissimas partes, æoos. i. in oriẽte qua. f. parte, Ganges. f. fluuius orientis, colitur. f. in ripis suis qui. f. Ganges solus. f. fluuiorum in toto orbe, audet soluere. i. mittere in maria contra eurũ, ostia. f. sua, contraria Phœbo. i. soli, nascenti. i. orienti: quia in oriẽtem versus ingreditur oceanum. sed tamen Padus videtur id ausus licet longe ab oriente positus: sed non tam directe vt Ganges. & f. Gãges impellit fluctus suos in eurum. f. ventum oriẽtalem, aduersum. i. ex aduerso flãtem. hic dico fluuius, vbi. i. apud quem, ductor Pellęus. i. Alexander magnus Pellæ ortus, constitit. i. mansit stãs cum exercitu non ausus transire, post æquora Tethyos. i. oceani, ad quę prius steterat: & fassus est se vinci ab orbe magno: quia non est ausus totum penetrare. Q uaq;. i. & sup. fama belli mouit ea parte qua Indus flu. oriẽtis, ferens fontem. i. riuum ex fonte, rapidum. i. præcipitem, gurgite diuiso. f. in plures insulas, non sentit. i. non indicat se sentire, quia non efficitur maior, Hydaspem. f. fluuium indiæ, mistum. i. admistum vastis, quia quatuor fluminum aquis. Et illi sup. Indiæ populi q bibunt dulces succos, videlicet saccari, ab arũdine tenera, in qua nascitur, & qui tingentes crinem. i. capillos, medicamine croceo. i. tinctura crocei coloris, astringunt. i. cingunt gemmis coloratis. i. zonis gemmatis gemmis versicoloribus, carbasa. i. linea indumenta, fluxa. i. lõga ad talos defluxura si non astringantur: & sup. Gangarides, qui struxere suas pyras. f. in quib⁹ se comburant, & qui viui. i. adhuc viuentes, cõscendere. i. ascenderunt rogos caleates. i. ardentes ignes. Pro, exclamatio poetę, quanta gloria est genti. f. illi, iniecisse manum fatis. i. properasse manu mortem propriam, & repletos vita. i. qui potuisset diu viuere: donasse deis quod. f. vitæ supereſt. Cappadoces feroces venere. f. in bellum, & populus nunc cultor Amani. f.

BERO.

¶ Phœnices primi. Ipsa gẽs Phœnicum est in gloria magna literarum inuẽtionis & syderum naualiumq; ac bellicarum artium: vt scribunt Plinius, & Curtius. Vnde dicit Plini⁹ se arbitrari literas semper Assyrias fuisse. quod hic tangit Lucanus. Nondũ flumineas Mẽphis. i. nondum Aegyptij inuenerant chartarum vsum ex papyro talẽ enim chartam Alexandri Magni victoria repertam auctor est Marcus Varro. Biblos. i. iũcos & papyrum qui frutex est Nili vt inquit Plinius. Memphis ciuitas est Aegypti. Saxisq; volucresq; fereq; Aegyptij ante vsum literarum figuris animalium exprimebant sensamentis vt ait Tacitus. & tales literæ sacrę nuncupantur

montis duri. i. saxosi, & Armenius populus tenens. i. incolẽs Niphatem fluuium voluentem. f. raptu, saxa, supple venere. Coatræ. i. ciues eius (in Aldina impressione Coastrę legas: sed Sulpitius, Beroaldusq; Coatræ habẽt) liquere syluas tangẽtes æthera. i. altissimas: & vos Arabes venistis in orbem ignotũ vobis, mirati, hoc est mirantes vmbras nemorum non ire sinistras sicut apud vos eunt.

vt refert Diodorus. verbi causa Crocodilus apud eos significat malum. Accipiter velocitatem. Serpens annum. Sculpta ergo animalia seruabãt Magicas linguas. i. sacras & arcanas, a Magis sacerdotib⁹ inuẽtas. Tauriq; nem⁹. Syrię, pxima est Cilicia i qua pars est mõtis Tauri qui ab æois veniens littoribus mediamq; distrahens Asiam in Cilicia portas facit, quæ Cilicię vocantur. author Plinius. Tarsos oppidum Cilicię. Persea dicitur quoniam Perseus fuit cõditor. Corycium. Iuxta mare in Cilicia est Corycos eodem nomine oppidum & portus & specus vt scribit Plinius. nunc loquitur de antro. de quo multa apud Pomponium Melam. Mallos oppidum Cilicię. Et Egęopidum liberum vt inquit Plinius. Resonet naualibus: quia cum sint in littore: ibi sunt naualia, hoc est nauium receptacula. Cilix. i. omnes Cilices venerunt in auxilium Pompeij non amplius exercẽtes pyraticam sed nauibus iustis quia opem ferebant iustiori causę. Q ua colitur Ganges. Ganges fluuius est Indię latitudine octo milium passuum vbi minimus est. vbi modicus stadiorum centum, auctor Plinius. descendit in oceanum eoũ contra ortum eurí venti. Pellęus ductor. i. Alexander qui Pellæus dicitur a Pella ciuitate Macedonię eius patria vt ait Mela. Alexãder quum in Indiam profectus est nõ potuit superare Gãgem namq; ad Hidaspem fluuium fuit terminus Alexandri itinerum, qui in eius ripis aras dicauit vt Plinius tradit. Indus aquis. Ind⁹ Sã d⁹ ab icolis appellat⁹. flu. xix. recipit sed clarissimũ Hydaspẽ vt ait Pli. verũ tãta est Indi magnitudo vt Hydaspẽ vix sentiat. Q uiq; bibũt. in India sunt arũdines ex qbus mel colligitur candidũ dẽtib⁹ fragile Saccarõ dr vt scribit Pli. Illi ergo qbibũt saccarõ ex arũdinib⁹ venerũt in auxiliũ Pompeij. Tingẽtis crinẽ. Indi in cultu corporis sunt nimij vt inquit Strabo. comam enim & barbam nutriunt. veste candida & Sindonibus candidis & carbasis quæ sunt vestes lineę vtuntur: pulchritudinem excolentes: omnia faciunt quæ ad decorandam faciẽptinent. Fluxa carbasa. i. laxas vestes carbasinas ex lini genere. Q uiq; suas struxere pyras, philosophi Indorum decretum habent vt sese efferant q̃is Megasthenes neget. Vnde Calanus qui Alexãdrum secut⁹ est cum primum eum morbus inuasit seipsum extulit. facta enim pyra. i. congerie lignorum & aurea lectica sup imposita illum in ea cubuisse & stramentis opertum combustum fuisse refert Strabo. Fatis. i. morti. Cappadoces. de his dictum est in secundo. Amani montis cuius pars est in Cilicia. Voluẽtem saxa nisatem. Taurus mons de quo supra dictum est numerosis nominibus est insignis nam appellat Paropanisus Imaus Caucasus & in Armenia Niphates ex quo fluit fluuius Niphates cui⁹ meminit Iuuenalis, Q uosdam facit isse Niphatem in populos. de hoc intelligit Lucanus. Coatrę populi sunt incolentes montem Coatrã quod est vnũ ex nominibus Tauri vt ait Plinius. Ignotum vobis Arabes. Arabes a monte Amano incipiẽtes inter duo maria rubrum persicumq; procurrunt vt ait Plinius. Vmbrę quæ nobis sunt dextrę illis sunt sinistræ vt scribit Solinus. vñ nunc ait Lucanus Arabes venientes in partes orbis sibi incognitas miratos esse q; vmbrę nemorum non ibant sinistrę quemadmodum in sua regione. hoc autem prouenit ex cursu solis.

Taurus.

Arabes.

Tũ furor extrẽos mouit Roman⁹ Oresta:
Carmanosq; duces: quorũ deflexus in haustrũ
Aether: non totam mergí tamẽ aspicit Arctõ.
Lucet & exigua veloxibi nocte Bootes:
Aethiopumq; solũ quod non p̃meretur abvlla
Signiferi regione Polí: nisi poplite lapso
Vltima curuatí procederet vngula Tauri.
Quaq; caput rapido tollít cũ Tygride magn⁹
Euphrates: quos non díuersis fontibus edít
Persis & incertum est tellus si mísceat amnes
Qã potíus sit nomẽ aq̃s: sed sparsus in agros
Fertilís Euphrates Pharię vice fungíturvndę.
At tygrím subito tellus absorbet hiatu:
Occultosq; tegít cursus: rursusq; renatũ
Fonte nouo flumen pelagí nõ abnegatvndís.
Inter Cæsareas acies díuersaq; signa
Pugnaces dubium Parthí tenuere furorẽ.

¶ Orestas. Populos in India: puto legẽdum oretas qui in India sunt & non Indorum lingua sed sua loquũtur. Carmanos, Carmania vltra Persiam regio. Deflexus: est em̃ vltra dimidiam partẽ torridę Zonę vbi terra est multo decliuior nostra, Meridiem versus. Non totam mergi tamẽ aspicit. Plini. inquit a flumine hitali septentriones primum nauigãtib⁹ apparuisse Arcturum, nec omnib⁹ cerni nocẽbus nec totis vnq̃. Velox. quia illis occidit nobis non. Bootes, cui⁹ lucidissima stella Arcturus est. Exigua nocte: parua parte noctis Aethiopumq; solum. Aethiopię partẽ sup. mouit. Quod non premeretur. est enim Aethiopia iuxta mediam torridam zonam: extenditurq; ab oriente verno ad occidẽtem hibernum vt Solinus ait. Astrologi aliter hunc locum intelligunt: dicuntq; signa Zodiaci in duas partes diuidi: in cardinalia & regiones. Cardinalia dicuntur signa in quibus incidũt solstitia & æquinoctia vt Capricornus, & Cãcer. Libra, & Aries. Regiões vero appellant intermedia & sic Aethiopia cum sub æquinoctiali non premitur ab aliqua regione sed tantum a duob⁹ signis Ariete, & Libra. Taurus ergo contingit ipsam pede exporrecto æquinoctialem versus: sicilli, quos quidem superiori ratione refutaremus: & multorum auctoritate: sed quid opus cum a pede Tauri septemtrionalis signi tangi non possit? Itaq; vt melius cum ijs sentiamus, censemus & Solinum, & Plinium & reliquos emẽdandos: & p

SVLPIT.
Orestæ.
Carmania.

Arcturus.

Aethiopia

Zodiaci signa.

Contenti fecisse duos: tinxere sagittas
Errates Scythię poplĩ: quos gurgite Bactros
Includit gelido: vastisq; Hircania syluis.
Hinc Lacedæmonii moto gens aspera freno
Eniochi sæuisq; affinis Sarmata Moschis:
Colchorum qua rura secat ditissima Phasis:
Qua Crœso fatalis Halis: quavertice lapsus
Rhipheo Tanais diuersi nomina mundi
Imposuit ripis: Asiæq; & terminus idem
Europę: & mediæ dirimens confinia terræ:
Nunc hunc nũc illũ: qua flectit: ampliat orbẽ.

oriente hiberno apponendum oriente verno Poli signiferi. Zodiaci qui circulus diuersos polos a polis mũdi habet. Lapso poplite: ex terno crure: eo enim gestu in signum conuersus est Taurus quo Europę blanditus est vt facilius conscederet. Vltima vngula, vltima pars vngulę. Quaq; caput, hoc est Tygridis Euphratisq; accolæ. Tygris oritur in regiõe Armenię maioris fonte cõspicuo in planitie loco nomen Hellego sine est: ipsius q̃ tardior fluit Diglito. vnde concitatur, a celeritate Tygris incipit vocari. ita appellant Medi sagittas. Euphratem, qui oritur in præfectura Armenię maioris Caranitide i mõte Aga scu capote. Non diuersis: nõ distantibus. Persis orientalis regio iuxta Cedrosiam. Quod potius sit nomen, quo nomine appellentur & an Tygridis an Euphratis pereat nomen. Spargus in agros: nam Mesopotamiã irrigat more Nili: & ideo dixit vice vndę Phariæ. Fertilis, interpretatio nominis qualis apud Vergi. exul Parthus. Euphrata enim fertilitas dicit. Absorbet: nam occurrente Tauro monte in specu mergitur: subtergq; lapsus ab altero latere eius erumpit: deinde erursus mergitur in cuniculos. Nõ abnegat ipsa tellus. in mare em̃ Persicum exit. Diuersa, Pompeiana. Dubiũ neutri enim fauebant. Contenti se. du. læti q̃ Crasso interẽpto, res Ro. redisset ad duos duces quos ipsi cõmisissent. Scythiæ po. i. Bactriani. Scythia Tanai diuiditur: parsq; ei9 in Asia, pars in Europa est. Errantes: quoniam in curribus vagantibus habitãt. Tinxere: veneno infecere. Oui. in primo de ponto. Qui mortis sęuo geminent vt vulnere causas: Oia vipereo spicula felle linunt. Bactros, fluuius in finibus Scythię Asiaticę: a quo Bactra Bactrorũ regio & vrbs, & Bactri, & Bactriani populi nominãtur. Hircania, in Asia Scytharũ regio. Eniochi Lacedæmonij. Eniochi in Asia iuxta pontum gens fera: quę vt Pli. docet ab Amphito & Telchio Castoris & Pollucis aurigis originem traxit. Sarmata, gens in ima parte Mœotidis Boreã versus. Moschis populis ad hircanum mare. Colchorum: iterum dixit. Colchis regio est iuxta Põtũ. Phasis, Colchorum fluui9. Ditissima, propter aureũ vellus. Halis, Cappadociæ flu. inter Chalybes decurrens iuxta Licastam ciuitatem, insignis victoria Manlii Vulsonis & clade Gallogręcorum. Crœso, regi Lydorum. Fatalis pernicios9 fato: quoniam eo transgressore gnum amisit: nam vt est apud Iustinum, quũ Babylonibus, quos Cyrus oppugnabat ferret auxilium, vict9 est & in regnũ refugit. Cyrus quoq; post victoriam compositis in Babylonia rebus bellum in Lydiam trãstulit: & ibi Cræsi exercitum fudit: Crœsusq; ipse captus concessis vrbibus proximam maiestati regiæ vitam degebat. Fatalis. Cõsulẽti Apollini Crœso ita responsum est. Crœsus perdet Halim transgressus plurima regna. Siue vt de diuinatione Cicero ait. Crœsus Halim penetrans magnam peruertet opum vim. oraculoq; non intellecto contra Cyrum se contulit. Tanais, a Tanao Scytharum rege dict9 ex Ripheis montibus fluens ex Arcto in ori

Euphrates Tygris.
Persis.
Scythia.
Bactros.
Hircania. Eniochi.
Sarmatę. Moschi.
Phasis.
Halis.
Crœsus.
Crœso responsa.
Tanais.

.i. le multum æquinoctialem versus extenderet ad Aethiopes. Et sup. moti sunt, ea parte: qua Euphrates fluui9 Armenię magnus, tollit caput sup. suum, cum Tygride etiã fluuio Armeniæ rapido. vnde & nomen accepit a Tygri. i. sagitta. quos. s. duos fluuios Euphratẽ & Tygrim Persis. i. Perlia regio, edit. i. emittit, fontibus non diuersis. i. indistantibus: & incertum est si tellus misceat amnes. i. si se mutuo reciperent, quod nomen .i. vtrius fluuiorum, an Euphratis, an Tygridis, sit potỉ9. i. fertur aquis. q. d. ita pares sunt: sed Euphrates fertilis immo affert: litate dictus, sparsus in agros. i. inundans, fungitur vice i. officio, vndę Phariæ. i. Aegyptiacę, hoc est Nili more per inundationem fœcundat agros. Attellus. s. Tauri mõtis absorbet Tygrim hiatu. i. specu subito, & tegit cursus suos occultos .i. tegendo facit eos occultos: & ipsa tellus non abnegat. i. concedit & immittit vndis pelagi. s. Persici, flumẽ renatum rursus .i. iterum ortum, nouo fonte. s. & Tauro in quem se immiserat Parthi pugnaces. i. bellicosi, tenuere, hoc est tenuerunt fauorẽ dubium. i. incertum, quia neutri parti fauebant: inter acies Cęsarias, & signa aduersa. i. Pompeiana illis inimica: cõtenti, hoc est læti: fecisse duos. s. duces inter se inimicos, iterempto Crasso: qui si tertius mansisset bellum impediuisset: & ita læti erãt q̃ ex tribus duos fecerant. populi Scythiæ errantes. i. vagabũdi in curribus habitantes, tinxere. i. infecerunt veneno, sagittas: quos. s. populos Scythiæ: Bactros fluuius in finibus Scythiæ includit, hoc est ambit gurgite gelido. i. frigido: & Hircaniam regio in Asia includit valtis syluis: hinc. i. ab his Scythis, sup. venerunt aut moti sunt. Eniochi Lacedæmonij, quia ab aurigis Castoris & Pollucis orti, gens aspera freno moto. i. excito equo, & Sarmata affinis. i. conterminus, Moschis populis iuxta Hircanum mare, seuis. i. ferocibus, qua parte Phasis flu. secat ditissima rura Colchorum, & qua Halis flu. fatalis. i. letalis

ex fato male intellecto: quia perdet quod dictũ erat pro amittet, accepit pro destruet. Crœso regi Lydorum: & q̃ Tanais lapsus vertice Ripheo. i. Riphei mõtis ipo fuit ripis diuersi mũdi. i. diuersarum partium, nomina: & idem termin9 Asiæ & Europę, & dirimens confinia terræ medię, ampliat. i. extendit nũc hunc orbem. i. partem Asiæ quando in Europam fluit, & nũc illum. i. partem Europæ: qua. s. parte flectitur, hoc est cũ in Asiam fluit. Alij legunt: nunc huc: nuncilluc &c.

¶ Tum furor &c. Commemorat deinceps alios in prælia concitatos dicens. Furor Romanus. i. bellum incœptum, mouit. i. excitauit, tum. i. tunc Orestas, populos in India, extremos. i. vltimos in oriente: & duces Carmanos, e Carmania regione vltra Persiam: quorum. s. populorum & ducum, æther. i. pol9 deflexus in haustrum. i. in Meridiem vergens vltra dimidiã partem torridæ zonæ, tamen non aspicit totam Arction. i. vrsam, mergi. i. abscondi. Et Bootes q̃ & Arctophylax. i. custos vrsæ dicitur, lucet ibi velox. i. cito occidens, cum nobis nõ occidat, exigua nocte. i. minima parte noctis. Et solũ Aethiopũ .i. pars Aethiopiæ mota est: quod. s. solum, nõ premeretur ab vlla regione signiferi poli. i. ab vllo signo Zodiaci, præsertim quæ regio dicitur, nisi vltima vngula. i. vltima ps pedis, Tauri curuati: vt erat dum in eum versus Iuppiter Europam in dorsum exciperet: poplite lapso. i. genu incuruato, procederet .i. se multum æquinoctialem versus extẽderet ad Aethiopes. Et sup. moti sunt, ea parte: qua Euphrates fluui9 Armenię magnus, tollit caput sup. suum, cum Tygride etiã fluuio Armeniæ rapido. vnde & nomen accepit a Tygri. i. sagitta. quos. s. duos fluuios Euphratẽ & Tygrim Persis. i. Perlia regio, edit. i. emittit, fontibus non diuersis. i. indistantibus: & incertum est si tellus misceat amnes. i. si se mutuo reciperent, quod nomen .i. vtrius fluuiorum, an Euphratis, an Tygridis, sit potỉ9. i. fertur aquis. q. d. ita pares sunt: sed Euphrates fertilis immo affert: litate dictus, sparsus in agros. i. inundans, fungitur vice i. officio, vndę Phariæ. i. Aegyptiacę, hoc est Nili more per inundationem fœcundat agros. Attellus. s. Tauri mõtis absorbet Tygrim hiatu. i. specu subito, & tegit cursus suos occultos .i. tegendo facit eos occultos: & ipsa tellus non abnegat. i. concedit & immittit vndis pelagi. s. Persici, flumẽ renatum rursus .i. iterum ortum, nouo fonte. s. & Tauro in quem se immiserat Parthi pugnaces. i. bellicosi, tenuere, hoc est tenuerunt fauorẽ dubium. i. incertum, quia neutri parti fauebant: inter acies Cęsarias, & signa aduersa. i. Pompeiana illis inimica: cõtenti, hoc est læti: fecisse duos. s. duces inter se inimicos, iterempto Crasso: qui si tertius mansisset bellum impediuisset: & ita læti erãt q̃ ex tribus duos fecerant. populi Scythiæ errantes. i. vagabũdi in curribus habitantes, tinxere. i. infecerunt veneno, sagittas: quos. s. populos Scythiæ: Bactros fluuius in finibus Scythiæ includit, hoc est ambit gurgite gelido. i. frigido: & Hircaniam regio in Asia includit valtis syluis: hinc. i. ab his Scythis, sup. venerunt aut moti sunt. Eniochi Lacedæmonij, quia ab aurigis Castoris & Pollucis orti, gens aspera freno moto. i. excito equo, & Sarmata affinis. i. conterminus, Moschis populis iuxta Hircanum mare, seuis. i. ferocibus, qua parte Phasis flu. secat ditissima rura Colchorum, & qua Halis flu. fatalis. i. letalis entem Sarmatas Scythasq; irrigat. idẽi meridiem versus suscipitur a Mœotide: post Euxinum pontum ingreditur iuxta Theodosiam vrbem. Ampliat, dilatat. nam quum flectitur Asiam versus, Europa fit latior: quum vero Europam versus, Asia amplior fit.

¶ Orestas extremos. Orestę populi sunt in Epiro & ora Orestias: ab Orestę dicta vt refert Strabo. nũc Lucanus intelligit Orestas populos Carmaniæ remotissimos. Est enim Carmania regio sita supra Parthiam prope mare Erythreũ. auctor Pli. Cum autem Carmania vergat ad haustrũ. i. Meridiem aspicit partem septẽtrionis occidere qui vertex nobis est semper sublimis vt ait Maro. Velox Bootes. custos Vrsæ qui alio nomine vt ait Cicero dicitur Arctophylax. velox est respectu Carmaniæ cui nõ lucet per totam noctẽ quemadmodũ nobis, quibus est piger. Ethiopumq;. Ethiopia dicta est ab Ethiope Vulcani filio vt scribit Plini. Bipartiti sunt Ethiopes teste Homero ad oriẽtem occasumq; vergentes. Sensus est. Solum. i. tellus Ethiopum non esset supposita alicui regioni. i. signo Zodiaci: nisi Taurus signũ cęleste protẽso pede Ethiopiam spectaret. de hac re multa dicit scriptor sphęre allegans hos versus Lucani. Regione. Regiones dicuntur signa Zodiaci præter quatuor cardinalia. Poplite lapso. i. genu extento, poplites enim sunt sub genu & curuantur. Rapido cum Tygride magn9 Euphrates. Euphrates fluuius Babylonię oritur in præfectura Armenię maioris: increscit Nili modo statis diebus: ac Mesopotamiam fertilem reddit vt scribit Cicero. in eadem Armeniæ regione oritur Tygris. Tygride rapido .i. veloci. Tygris em̃ a celeritate vocat: ita appellãt Medi sagittam. auctores Plinius, Curtius, & Varro. Persis .i. regio Persica. ambo em̃ oriuntur in præfectura Armeniæ quæ Persarũ ditionis erat. Quod potius sit nomen a quis. i. si Tygris & Euphrates misceantur erit incertum quo nomine aquas commixtas appellare debeamus, an Tygridis, an Euphratis: quia alter alteri non cedit magnitudine. Euphrates Phariæ vice. Euphrates inundat Mesopotamiam & eam fœcundat more vndę Phariæ. i. Niliacę quæ fertilissimam reddit Aegypti Phariæ. i. Niliacę a Pharo insula Aegypti, & Colõia Cæsaris vt supra diximus. Et Tygrim. Tygris in specu mergitur lapsusq; subter Taurum montem latere altero eius erumpit rursusq; in cuniculos mergitur tandem infertur mari Persico vt auctor est Plinius. Pelagi. i. maris Persici. Parthi cõtenti fecisse duos. sensus est. Parthi de quibus supra abunde dictum est, nec Cæsari nec Pompeio opem prestiterunt cõtenti fecisse eos duos. s. Crasso interfecto quiterti9 erat i eorũ societate. Regna Parthorũ vt inqt Pli. omnia sunt duodeuiginti. Tinxere sagittas. Scythę sagittarum vngunt aciem viperina sanie & humano sanguine. irremediabile id scel9 vt Plinij verbis vtar, mortem illico affert leui tactu. dicuntur Nomades Scythæ quoniam errant & plaustris domos deferunt vt scribit Iustinus. Gurgite Bactros. Bactriana regio Asiatica regnum olim fuit mille vrbiũ vt auctor est Iustinus. a Bactro flumine nuncupata existimatur. Hircania regio est ad mare Caspium in qua vitis metretam vini fert: ficus modios. lx. Auctor Strabo. Lacedęmonij Eniochi. In Colchica regiõe sunt Eniochi ab aurigis Castoris, & Pollucis conditi qui fuerunt Lacedæmonij. de his supra dictum est in secundo Sarmata. Sarmatę Tanaim amnem incolunt Medorum vt ferunt soboles. Moschis. Moschi populi sunt Scythici in quibus oritur Phasis fluuius Colchorum vt ait Plinius. Colchorũ qua Phasis vt supra dictum est, fluui9 est Colchorum clarissimus. Rura Colchorum appellat ditissima propter vellus aureum, quod inde asportauit Iason. vel quia vt ait Strabo in Colchis sunt torrentes aurũ deferentes. Qua Crœso fatalis Halys Crœsus rex Lydiæ ditissimus consuluit oraculum Apollinis an bellum gerere deberet contra Cyrum. oraculũ hoc editum est. Crœsus Halym penetrans magnam peruertet opum vim. Itaq; oraculo in sententiam suam interpretato bellum intulit Cyro a quo captus fuit & sic euertit magnum imperium. s. suum & non hostium, put ipse interpretabatur. Ideo nunc a Lucano Halys fluuius, qui per Cappadociã decurrit, dicitur fatalis Crœso. huius oraculi meminerunt Eusebius, & Cice. in diuinatione. historiam narrat Herodotus in primo. Qua vertice lapsus Ripheo Tanais. Tanais est fluuius Scythiæ quem ipsi Scythę Silin vocant vt ait Plinius. ex Ripheis mõtibus defluẽs nouissimus est terminus, & finis inter Europam Asiamq; vt omnes Græographi testantur. & nunc hoc tangit Lucanus. Diuersi nomina mundi. ex vna ripa dicitur Asia ex altera Europa & sic ripę Tanais habent nomina mundi separati: quoniam altera est Asiatica, altera Europea.

BERO.

Quaq; fretũ torrẽs Mœotidas egerit vndas
Pontus: & Herculeis aufertur gloria metis:
Oceanũq; negat solas exmittere Gades.
Hinc & Sithonię gentes: auroq; ligatas
Substringẽs Arimaspecomas: hic fortis Ari9:
Longaq; Sarmatici soluens ieiunia belli.
Massagetes quo fugit equo: volucresq; Gelõi.
Non quũ Mæoniis deducens agmina regnis
Cyrus: & effusis numerato milite telis
Descendit Perses: fraternique vltor amoris

¶ Quaq; fretum. Bosphorum Cymmericũ dicit & Euxinũ ex quo Mœotidis paludis vnda emittitur in Propontidem. Egerit, emittit Torrẽs fretum: velox mare & præceps: quod fluit, nunq̃ refluit. Pontus, Euxinum mare. Herculeis aufertur gloria metis. imminuitur laus de Mediterranei maris immissione: qui etiam ab Euxino videtur oriri: nam semper in propõtidẽ fluit. Legimus tñ in extremis ripis Tanais apud Robosteros terminum esse itineris Alexandri Macedonis arisab eodem impositis signatum. Metis, terminis & columnis Herculis. quarũ altera in extremo Bethicæ, altera in Aphrica: hæc Calpe, illa Abyle nominatur. sunt autem duo mõtes quos olim iunctos Hercules dicitur diremisse & in terras oceanum misisse. Gades autem insulę sunt & oppidum ad ostium nostri maris

SVLPIT. Bosphor9.
Metæ Alexandri.
Metæ Herculis.
Gades.

quod Gaddir,& Tartessus etiam appellatur.
Hinc& sidonię. venere & quia sidonijs traxe=
Arimasp⁹. re originem. Arimaspe. populi in Scythia A
siatica vltra Mœotidē qui vt li.iiij. docet He=
rodotus, vnum oculū in fronte habent:& cū
grypibus Smaragdos & aurum custodienti=
bus bella gerunt: dicti ab Arimo & spu, quæ
lingua Scythica significant vnum oculum.
Arius. Arius, Scythię populus. Massagetes, in Scy
Massagetes thia populi: qui pugnantes in Sarmatas & p
deserta vagātes ex imis pedum equorum de
tractum sanguinē bibunt. Claudianus in Ru
finum. Et qui cornipedes in pocula vulnerat
Geloni. audax Massagetes. Geloni, in Scythia popu
li a Gelone Herculis filio dicti. Vergi. in secū
do Gęor. Pictos appellat. in tertio ait. Bissal=
tæ quo more solent acerq; Gelonus. Quum
fugit in Rhodopem atq; in deserta Getarum
Et lac cōcretum cum sanguine potat equino
Non quū. nec Cyrum, nec Xerxē nec Agamē
nona tot sub se habuisse milites inquit: quot
in Pom. auxilium conueniebāt. Quum, quā
Cyrus. do. Cyrus, Persarum rex qui cōtra Crœsum
Lydiæ regem se contulit. Deducens agmina
regnis Mæonijs: deducens exercitum in Ly=
Lydia. diam. Lydia enim quæ a Lydo Tyrrheni fra
tre est dicta ante Męonia vocabať. Perses. i.
Xerxes. Xerxes Persię rex qui græciæ bellum inferēs
Xerxis ex= quinquies mille milia & ducēta octoginta mi
ercitus. lia hominum septingentosq; & sexaginta (vt
scribit Herodot⁹) habuit. Nauium quoq; de=
cies centū milia numero: vt ait Iustinus. Te
lis effusis. Iussit enim singulos singulas sagit
tas emittere & sic milites numerauit. Fraterni
q; vltor amo. hoc est Agamennō in Troiam
proficiscēs qui Helenam Menelai fratris vxo
rem a Paride raptam vlciscebatur. Quū, qñ.
Tantis. tot. Pindarus inquit bisseptem vene=
re minus q̄ mille ducētę. Ordo est. Tot reges
non habuere vnum ducem quum Cyrus &c.
Coiere, conuenere in vnū. Cultu, habitu. Ora
linguæ. Missura comites ruinæ: immissura so
cios cędi. Exciuit, cōmouit. Exequias, Pom
Ammon. pam. Funere: morte. Non corniger Ammō.
omnis Aphrica etiam misit auxilia. Ammō
Iuppiter in forma Arietis in Libya colitur cō
stitutus a Baccho qui Ariete duce fontem si=
tiens adinuenit. Ammon autem arena inter=
pretatur. de eo libro nono dicendum vberi=
Marmaridę us. Marmaridas. Marmaridæ a Pheredomi
ferme regione, ad Syrtim vsq; maiorem por
Mauri. recti sunt. Quicquid. i. quantumcunq;. Mau
ris, qui sunt in vltima Aphrica occidentē ver
Paretoniū. sus. Paretonias. Paretonium oppidum cum
portu quadraginta fere stadiorū ad Syrtim
maiorem est. Aeoa, ad orientem versa. Presti
tit, concessit. Ne non semel acciperet omnia.
certe vt semel vna victoria omnia occuparet
cōuenit in Pharsaliam totus mūdus. Ille vbi.
Cæsaris fa= Infectis his quę in vrbe agere destinauerat Cę
cta. sar in vlteriorem Galliā profectus cognouit
Iubilium præfectum & Domitium ad occu=
pandam Massiliam a Pompeio missos naui=
bus actuarijs septem. Præmissos etiam lega=
tos Massilienses domum nobiles adolescen=
tes quos ab vrbe discedēs Pompeius erat ad
hortatus ne noua Cęsaris officia veterem suo

Aequora quum tantis percussit classib⁹: vnū
Tot reges habuere ducē: coiere nec vnq̄
Tam varię cultu gētes: tam dissona vulgi
Ora: tot immensę comites mistura ruinę
Exciuit populos: & dignas funere Magni
Exequias fortuna dedit. Nō corniger Ammō
Mittere Marmaricas cessauit i arma cateruas.
Quicqd ab occiduis Libye patet arida Mauris
Vsq; Paretonias ęoa ad littora Syrtes.
Acciperet felix ne non semel omnia Cæsar:
Vincendum pariter Pharsalia prestitit orbē.
Ille vbi deseruit trepidantis mœnia Romę:
Agmine nubiferam rapto supeuolat alpem.
Cumq; alii famæ populi terrore pauerent:
Phocais in dubiis ausa est seruare iuuentus
Non graia leuitate fidem: signataq; iura:
Et causas non fata sequi: tamen ante furorem
Indomitum: duramq; viri deflectere mentem
Pacifico sermone parant: hosteq; propinquū
Orant: Cecropiæ prelata fronde Mineruę.

¶ Quaq; fretum torrens &c. Diligenti descriptione prosequitur reliqua loca vnde profecti sunt Pompeio auxiliares: dicēs Et sup. moti sunt (dependet enim a superiori illo hinc Lacedęmonij) ea parte qua pontus existens fretum torrens. i. mare velox, fluens & non refluens, egerit. i. emittit, vndas Mœotidas aut Mœotidos. s. paludis: & sup. qua gloria auferť metis. i. terminis, & colūnis Herculeis, qa tā gloriosum aut gloriosi⁹ fuit illic statuere metas quod fecit Alexander magnus: q̄ in Bethica & Aphrica vbi Hercules colūnas posuit. & gloria Alexādri negat solas Gades insulas admittere. i. accipere oceanū: quia & Mœotis illic eum accipit. Secundū Omnibonū videtur Hypallage: vt sit solum oceanū admittere Gades: qa & Mœotis Gades & columnas admittit. Verū Beroald⁹ vt post eius cōmētarios videbimus adnotauit subtiliorē sensum, videlicet ideo Euxinum auferre metis Herculeis gloriā, ꝙ non ex solis Herculeis columnis emittať oceanus sed etiam e ponto Euxino interiora maria. vnde legit exmittere non admittere. Hinc. s. a Scythia sup. venere aut moti sunt &. i. etiam gentes Sidoniæ. i. a Sidonijs ortę. aut vt Bononieñ. legit Scythoniæ. i. Thraciæ. vide eum, post Beroaldum. & o Arimaspe flumen auriferum in Scythia, substringens. i. nectens, comas ligatas. i. capillos irretitos, auro. i. reticulo aureo eo ꝙ aureas arenas afferas: sed more suo accipit fluuiū pro accolis, hoc est accola Arimaspi qui vt fluuij simulacrum ita caput tuū reticulo aureo ornas etiam sup. motus es hinc. i. e Scythia: & Arius, scilicet popul⁹ Scythię, fortis. s. in bello, mot⁹ sup. est hinc. i. e Scythia, & Massagetes populus etiam Scythię soluens longa ieiunia. i. sedās sitim belli Sarmatici. i. contractum persequendo Sarmatas, e quo. i. sanguie equino extracto e pede equi quo fugit. i. sese abstulit e manu hostili: & Gelōi etiā Scythię ppl̄i, volucres. i. celę

res in cursu, sup. moti sunt. vnde multitudinē & varietatē populorū extollens addit. Quū. i. qñ Cyrus. s. rex Persarū deducēs agmina, cāpis Mæonijs. i. p cāpos aut in cāpos Mæonios, hoc esti Lydiā cōtra Crœsum: & cū Perses. i. Persarū rex Xerxes descendit. s. in græciam, milite numerato telis effusis. i. emissis: qa aliter numerari nō poterat: imo dicūt dena milia in angulū tot capitū capacē inclusa & sic numeratū exercitum. & quū vltor fraterni amoris. i. Agamēnon vltor raptæ Helenæ vxoris Menelai fratris sui, pcussit ęquora tātis qa mille classib⁹: hoc est dū Cyrus in Lydiā contra Crœsum: & dū Xerxes in græciā cōtra Atheniēses: & dū Agamēnon in Phrygiā contra Priamū & Parin cū copiosissimo exercitu pficiscebanť: tot reges nō habuerūt vnū ducē, sicut nūc Pōpeiū: nec gētes tā varię cultu. i. habitu, & tā dissona ora vulgi. i. tot & tā varijs linguis loquētes nō coiere vnq̄. s. prius. Fortūa missura. i. cōmissura, hoc est cōiunctura: & ideo Sabellic⁹ legit mistura vt vidim⁹ in hac impressiōe fo. xlviij. comites. i. pticipes immēsę ruinę. i. stragis q̄ fiet in Philippis, exciuit. i. excitauit ad bellū, ppl̄os. s. tā varios, & fecit exeqas. i. pōpā funebrē dignas funere Magni. s. Pōpeij, qa nō solus moritur⁹ est licet in eo cōflictu nō morieť. Ammō. i. Iuppiter arenari⁹, hoc est rex cultor Ammonis, qui est corniger qa in specie Arietis coliť: nō cessauit mittere in arma cateruas Marmaricas: sūt q legāt Marmaridas patronymicū fœ. p possessiuo. i. marmaridarū ppl̄orū Aphricæ manus. Quicqd. i. quātūcūq; Libye arida. i. sicca patet ab Mauris occiduis. i. in occidētē versis vsq; ad syrtes Paretōias. i. iuxta Paretoniū oppidum protēsas: appositorie, littora æoa. i. ad orientē versa, hoc est etiā oēs Aphros misit: ne nō. i. vt Cæsar felix accipet semel oia: qa Pharsalia. i. Philippi cāp⁹ in Pharsalia, p̄stitit orbē. s. vniuersum vincēdū a Cæsare pariter. i. simul & vno cōflictu. Ille. s. Cæsar vbi. i. postq̄ deseruit mœnia Romę trepidātis p̄ timore, supeuolat. i. celeriter trāscēdit, alpē nubiferā. i. summos mōtes Italiā a Gallia dirimētes, & hoc agmie rapto. i. assumpto: & cū alij populi pauerēt terrore famę. s. Cęsaris, iuuēt⁹ Phocais. i. Phocaica, hoc est Massiliēsis a Phocēsib⁹ orta, ausa est seruare. s. Pōpeio & reip. fidē: in dubijs. s. reb⁹, non leuitate. i. incōstantia graia. i. gręcanica: & ausa est seq iura signata. s. sigillis suis: & causas. s. ęquas, nō fata. i. fortūas. Tñ, q̄uis decreuerint oīno resistere Cæsari, tñ parāt. i. intēdūt deflectere sermōe pacifico furorē indomitū & durā mentē viri. i. Cęsaris: ante. s. q̄ se hostes gerāt, & orāt hostē propinquū. i. vrbi imminētē: & hoc frōde mineruę. i. Palladis Cecropię. i. Athenieñ. hoc est oliuę pacificę inuētę a Minerua, p̄lata. dicūt aūt sequētia.

rū beneficiorū in eos memoriam expelleret.
Quib⁹ mandatis acceptis Massiliēses portas
Cæsari clauserūt: Albicisq; ad se aduocatis,
frumēto aduecto officinisq; armorū in vrbe i
stitutis muros classem & portas reficiebāt. ex
Cæsaris cōmētarijs. Agmine rapto, exercitu
celeri. Nubiferā, altā sustinentēq; nubes. Su=
peuolat, raptim trāscēdit. Alij: populi Gallię
& Hispaniæ ciuitates. Famę, Cęsaris. Phoca
is iuuēt⁹. i. Massiliēses q a gręcis Phocēsibus Massilieñ.
sunt oriundi. Illi enim a Persis afflicti ad ostia
Rhodani cōmigrātes Massiliā petroso in lo=
co cui portus subiacet cōstituerūt. In dubijs,
reb⁹. Non graia leuitate. leues enim suapte na
tura sunt gręci & incōstātes. Iura signata: fœ
dera scripta q̄ cū populo Romano habebāt.
Causas, rōnes iusti & ęq. Nō fata: nō fortunā
successūq; Cęsarī. Añ, videlicet q̄ itegrę fidei
specimē darēt & piculū facerēt. Indomitū fu
rorē: iflexibilē irā & ipetū. Durā, ptinacē. Pre
lata frōde Mineruę. Mos legatorū erat oleā si
gnū pacis gestare & prætendere. Vergilius in
vij. Centū oratores augusta ad mœnia regis
Ire iubet ramis velatos palladis oēs. Propin
quū. aduētantē eñ Cæsarē procul ab vrbe ad
ierunt. Mineruæ Cecropidę: palladis Atheni
ensis quæ oleā adinuenit.
¶ Mœotidas egerit vndas. Pontus Euxin⁹ BERO.
alio nomie dictus Axenos iungitur Mœoti=
cę paludi per Bosphorū Cymerium quę sunt
maris angustiæ. Vñ a Lucano diciť fretū tor=
rens. Bosphorus enim a trāsitu boū dicitur:
vt ait Solin⁹. Herculeis auferť gloria metis
Abyla mōs Aphricę, Calpe Europę, sūt me
tę & termini laborū Herculis vt ait Plini. quā
ob causam indigenę colūnas Herculis vocāt Columnæ
credūtq; perfossis his duobus mōtibus admi Herculis.
sisse maria quæ antea erant exclusa & sic ma=
re Athlanticū diffundi in interiora maria vt
Mela & Strabo tradunt. Verū ait Lucanus ꝙ
Pontus Euxinus aufert gloriam metis Her=
culeis quoniā fuit multorū opinio teste Plin.
q maria omnia interiora pōto Euxino nasci

non Gaditano freto existimauere. haud improbabili argumēto quoniam ęstus semper e ponto profluens nūq̄ reciprocetur ad eundem. & sic pontus negat solā Gades admittere oceanū quoniam & ipse crediť admittere. Gades autem insula est in mari Athlātico longa vt Polybius scripsit duodecī milia passuū. abest a cōtinēte minus pedes septingentos vt auctor est Plinius. a Gadibus fretū quo maria interiora penetrāt vocatur Gaditanum. Hinc. i. a parte septētrionali & Scythico ponto. Sidonię gentes sunt ponticę vt ait Mela. Substringens Arimaspe comas. Ad Tanaim sunt Arimaspi populi vnoculi. Vnde nomen acceperūt. Arima eñ vnū significat & spu oculum vt Herodorus interpretatur. hi assidue bellum gerūt cum gryphibus circa metalla auri eruentibus aurum illis & Arimaspis rapientibus qui comas auro circumligant. Arius. Ariorum gēs est prope Indos vt scribit Plinius. nunc Lucanus loquitur de Ario popl̄o Scythico. Massagetes quo fugit equo. Massagetę populi sunt Scythię vt scribit Herodot⁹: q bella gerētes cōtra Sarmatas & hostes alios potāt lac equinū: sanguinem admixto lacte vt Vergilius tangit in Gæorgicis. Et Claudian⁹. & qui cornipedes in p̄lia vulnerat audax Massagetes. Volucresq; Geloni. Scythiæ sunt popl̄i a Gelono Hercl̄is filio dicti vt ait Solinus. Volucres sunt in cursu & fuga. Vergilius. Acerq; Gelonus cū fugit in Rhodopem. Cyrus. Sensus est. Cyrus Xerxes & Agamēno non tantas copias pararunt ad bella gerenda quantę nunc iuerunt in auxiliū Pompeij. Cyrus autem primus fuit Persarum rex imperio a Medis in Persas translato vt scribunt Iustin⁹, & Herodotus. Descendit Xerxes, siue Perses. Xerxes rex Persarum quinquagies centena milia militum diciť habuisse quando inuasit Græciam vt ait Herodotus: adeo vt flumina exiccarentur & deficerent eius potante equitatu. exercitum numerare non poterat sed metiebatur per myriades quæ continent decem milia: præterea numerabat copias a sagittis quas singuli iacularentur. Fraterniq; vltor amoris. i. Agamemno qui volens vlcisci iniuriam illatam fratri Menelao, mille nauium classem comparauit & bellum Troianum confecit propter Helenam vxorem Menelai raptam a Paride Priami filio. Tam dissona vulgi ora. In hanc sententiam verba sunt Plinij. Tot gentium sermones tot linguę tanta loquendi varietas vt externus alieno pene nō sit hominis vice. Non corniger Ammon. nunc numerat eos qui ex Aphrica Pōpeio auxilia portarūt. Cyrenaica regio Aphricæ illustratur Iouis Ammonis oraculo vt dicit Plinius. dicitur autem Ammon quasi are=

narius vt ait Feſtus. vel quia Iuppiter lingua illorum dicitur Amun vt inquit Herodotꝰ. pingitur cum cornibus & capite arietino quoniam vt refert Diodorus ex hiſtoria Amon rex galea in bellis vſus eſt: cuius inſigne fuerit caput Arietis: vel quia Iuppiter in formam Arietis filio Baccho ſiue Herculi apparuit vt ſcribit Herodotus. Marmaricas cateruas. Marmaridæ ſunt populi Libyæ Mœotidos vt ſcribit Plinius. Occiduis Mauris. Mauri populi ſunt Aphricę in occaſum verſi. vnde nomen eſt prouinciæ Mauritaniæ inditum vt ſcribit Plinius. Hos plæriq; Mauriſios dixerunt. Paretonias Syrtes. Paretonium oppidum eſt Aphricæ auctor Plinius. vnde Lucanus appellat Syrtes Paretōias. Mēſura a Catabemo ad Paretonium. lxxvj. milia paſſuum continet in Libya Mareotide. de Syrtibus multa dicta ſunt in primo. Orbem vincendum. quia in Pharſalia cum Cęſar vicit Pompeium viciſſe dicitur totum orbem. omnes enim gentes Pompeium ſecutę in acie Pharſalica profligatę fuerunt. Ille vbi deſeruit. Cęſar rebus Romæ ordinatis proficiſci deſtinauit in Hiſpaniam quæ a legatis Pompeij nomine tenebatur. in itinere Maſſilienſes ei portas clauſerunt: ex quo irritatꝰ Cæſar vrbi Maſſiliæ bellum indixit quod nunc deſcribitur a Lucano: quod ipſe Cęſar refert in Commētarijs

Paretoniū.

Phocais iuuentus, id eſt Maſſilienſes. Maſſilia enim ciuitas eſt Galliæ Narbonenſis a græcis Phocenſibus condita vt tangit Plini. & Strabo multa ſcribens de Maſſilia Phocenſium ędificium nominat. Non graia leuitate. Cū Græcis ingenita ſit leuitas tamen Maſſilienſes a græcis conditi ſeruarunt fidem Pompeio. Cicero in epiſtolis ad Quintum fratrem græcos dicit eſſe fallaces & leues. Et cauſas non fata ſequi. Cauſam Pompeij quæ erat honeſta: q̄ fata, id eſt felicitatem Cæſaris ſequi maluerunt. Mentem viri, ſcilicet Cæſaris. Cecropiæ prælata fronde Mineruæ. Legati qui mittuntur ad pacem ramos geſtant Oliuæ quæ arbor eſt Mineruæ conſecrata. Vergilius. Ramis velatos Palladis omnes. & alibi. Oleęq; Minerua inuentrix. Minerua autem Cecropia, id eſt attica a Cecrope rege. cuius Iuſtinus & Auguſtinus meminerunt.

❡His addantur ea quæ idem Philippus Beroaldus recentius ad hunc locum collegit dicens.

EX ANNOTA.

❡Apud Lucanum in tertio Pharſaliæ, verſus eſt: quem nos primi ſicut multa alia enodauimus: quod tamen ſine arrogantia dictum ſit. Lucani verſum ſubiecimus: vt facilius noſtra interpretatio, qualis ſit percipiatur. Pontus & Herculeis aufertur glória metis. Qui hactenus Lucanum profeſſi ſunt ſic expoſuerunt: vt dicerent ita ab Alexandro magno poſitas fuiſſe in ponto Euxino aras pro metis terminiſq; expeditionum: ſicuti ab Hercule in mari Gaditano columnæ poſitæ fuiſſe feruntur: nec quiſq̄ eſt, qui non exiſtimet hoc a Lucano ſignificari: & hanc ſentētiam optime quadrare. Sed profecto longe aliud eſt, q̄ quod opinantur. voluit enim Lucanus illorum ſcriptorum opinionem ſignificare qui maria omnia interiora naſci exiſtimauerunt non a freto Gaditano: ſicut plęriq; omnes affirmant: ſed a ponto Euxino. Cuius opinionis haud improbabile argumentum eſt quoniam æſtus ſemper e ponto profluens nunq̄ reciprocatur ad eundem. Sicuti Solinus & Plinius tradiderunt. Senſus itaq; Lucani hic erit: pōtum Euxinum auferre illam gloriam metis Herculeis: quæ ſcilicet eſt vulgatiſſima: Herculem Abylam, quæ in Aphrica eſt: & Calpen quæ in Hiſpania: iunctos olim colles diremiſſe: atq; ita maria mediterranea admiſſa fuiſſe. Ideo autem pontus Euxinus auferre dicitur hanc gloriam Herculi: quia maria omnia interiora illo capite naſcuntur non a Gaditano freto: & ita hæc gloria admiſſi intra terras oceani, erit ponto Euxino non Herculi aſcribenda: quod expreſſius ſignificare volens Lucanus ſubiunxit: oceanumq; negat ſolas exmittere Gades. Hanc vnicam eſſe veramq; poetæ ſententiā diligens & ſubtilis lector agnoſcet: Si modo non ſit aure neq; hiſpida neq; agreſti. Hęc ille. vbi legit non admittere ſed exmittere. ❡Iacobus autē Bononieñ. contēdit legendū hinc & Scythoniæ &c. dicens. ❡Nec non illud paſſim ſic legere eſt ex tertio volumine eiuſdem. Hinc & Sidoniæ gentes: auroq; ligatas abſtringens Arimaſpe comas. Nos vero Scythoniæ corrigimus. nihil etiam tam remotum: immo tam contrarium, q̄ Arimaſpi: qui ad ſepetmtrionem ſunt: & Sidonij, qui ad Meridiem. Scython autem Thracia antiquitus dicta. Et Scythoniæ gentes in Thracia a Plinio, & Solino reponuntur.

IACO. BONO.

SVLPIT.

❡Semper in externis. Habet hęc oratio latentem diſſuaſionem belli ciuilis & fidelis decreti Maſſilienſium honeſtam expoſitionem Ea eſt ſe fidos populo Romano ſocios nolle bellis ciuilibus immiſcere: licereq; Cæſari depoſitis armis Maſſiliam ingredi: quam ſi ſta tuerit oppugnare certum ipſis eſſe quæq; aſperrima pro ſeruanda fide & libertate perpeti velle. Totaq; ad placandum Cæſarem tendit oratio. Exordium ſumitur a beniuolentia per antiquę ſocietatis & fidei verecundam commemorationem & promptitudinē ad preſtandum officium. Omnis ætas, oīs antiquitas quæ Romanis continetur hiſtorijs. Annales ſunt hiſtoriæ per annos notatę vt docet Gellius libro quinto. Fata communia, communem ſucceſſum & aduerſitatem. In externis: contra exteros alienoſq; geſta. Triumphos, victoriam ex qua triumphaturus. Ignoto orbe, ignotis gentibus. Dextras deuotas, iuuentutem deputatam. Funeſtas, mortiferas, luctuoſas. Diſcordes, vos. Damus lachrymas: miſeret nos & deflemus. Secretum: ſeceſſum quo confugiant ciues qui

Maſſilieñ. oratio.

Annales.

Semper in externis populo communia veſtro
Maſſiliam bellis teſtatur fata tuliſſe
Comprenſa eſt latijs quæcūq; Annalibꝰ ętas:
Et nunc ignoto ſi quos petis orbe triumphos:
Accipe deuotas externa in prælia dextras.
At ſi funeſtas acies: ſi dira paratis
Pręlia diſcordes: lachrymas ciuilibus armis
Secretumq; damus: tractentur vulnera nulla
Sacra manu. ſi cælicolis furor arma dediſſet:
Aut ſi terrigenæ tentarent aſtra gigātes
Non tamen auderet pietas humana vel armis
Vel votis prodeſſe Ioui: ſortiſq; deorum
Ignarum mortale genus per fulmina tantum

Sciret adhuc cælo ſolum regnare tonantem.
Adde ꝙ innumeræ concurrunt vndiq; gētes.
Nec ſic horret iners ſcelerum cōtagia mūdus
Vt gladiis egeant ciuilia bella coactis.
Sit mens iſta quidem cūctis: vt veſtra recuſēt
Fata: nec hęc alius committat prælia miles:
Cui non conſpecto languebit dextra parēte?
Telaq; diuerſi prohibebūt ſpargere fratres?
Finis adeſt rerum ſi non committitis illis
Arma quibus fas eſt. nobis hęc ſumma p̄cādi:
Terribiles aquilas infeſtaq; ſigna relinquas
Vrbe procul: noſtriſq; velis te credere muris:
Excludiq; ſinas admiſſo Cęſare bellum.

❡Semper in externis. Vt forti erant pectore & conſtanti fide in Romanos ipi Maſſilienſes ita grauē & a bello ciuili dehortantem habent ad Cæſarem orationem, ſignificantes ſe morti obeundæ q̄ fidei deſerēdę paratiores. Ordo autem eſt. Quęcūq; ætas id eſt antiquitas aut quæcunq; Chronographia, comprenſa id eſt contenta, eſt annalibus latijs & præcipue Romanis faſtis, teſtatur Maſſiliam id eſt nos Maſſiliēſes tuliſſe in externis id eſt non domēſticis bellis, fata communia veſtro populo id eſt euenta belli cōmuniter toleraſſe. Et id eſt etiā nunc o Cæſar ſi petis quos. i. aliquos triumphos, orbe ignoto id eſt multum externo & longīquo, accipe dextras, ſupple noſtras, deuotas. i. morti ob tuam ſalutē deſtinatas, in pręlia externa. At ſi tu & Pompeius diſcordes, paratis acies funeſtas. i. exitioſas Po. Ro. quia inteſtina bella geſtātes: & ſi paratis dira id eſt execrabilia & quaſi deorum ira inducta pręlia: nos damus ciuilibus armis. i. implicitis bello ciuili vtriuſq; partis, lachrymas id eſt dolorem quia cōdolemus & miſereſcimus: & damus ſecretum ſup. locum refugij aut latibuli. vulnera ſacra. i. execrabilia & contra fœdera facienda, tractenī ſupple a nobis, nulla manu, ſupple noſtrum. i. nolumus nos ciuili immiſcere bello. neq; propterea eſt tibi iuſta in nos ſuccenſēdi ratio. Nam ſi furor. ſ. bellicus, dediſſet Cælicolis arma ſup. inter ſe, aut gigantes Terrigenę. i. e terra matre geniti, cuius propter molem corporis & ignobilitatem filij eſſe dicuntur, tentarent. i. oppugnarent, aſtrum. i. cælum, ſicut olim fecerunt: tamen pietas humana id eſt homines pij in deum, non auderet prodeſſe. i. ſuppetias ferre Ioui: vel armis vel votis. ſ. manifeſtis: & mortale genus ignarum ſortis id eſt ſtatus & fortunæ deorū, hoc eſt vtra pars vicerit, ſciret tantum id eſt tantummodo, per fulmina. i. ex fulminibus intelligeret: tonantem ſcilicet Iouem, regnare id eſt dominari adhuc cælo id eſt in cælo, ſolum. i. ſine conſorte. Adde ad hanc timoris noſtri excuſationem ꝙ innumeræ gentes concurrunt vndiq;: & ita ſine nobis ſat militum eſt pro ciuili bello gerendo. Nec mundus id eſt populus huius ſæculi, iners id eſt ſtolidus & ſine arte ac induſtria, horret id eſt obhorret, ſic id eſt in tantum, contagia ſcelerum id eſt contaminari ex ſcelere alieno: vt bella ciuilia egeant gladijs coactis id eſt eorum qui niſi coacti ſint nolint militare: vt nos: cum plures ſe ſponte offerant. Verum (inquiunt) ſit quidem id eſt demus vt ſit iſta mens id eſt voluntas cunctis, vt videlicet recuſent veſtra fata id eſt nolint vos interimere, aut ſubire cōditionē belli veſtri: nec alius. i. externꝰ miles, committat hęc ſcilicet ciuilia pręlia id eſt vt vos ſoli geratis bellum ciuile iter vos cōvolunt eſſe ab illis immunes. Tractentur: accingātur & inferantur. Nulla manu: non aliqua noſtrū. Sacra vulnera, execrabilia: hoc eſt non geramus in Romanos ſceleſta bella. Si cælicolis. Argumētantur a ſimili ꝙ tātis bellis externi ſe immiſcere non debeant. Nam ſi dij diſcordes inter ſe pugnent: aut ſi in eos gigantes inſurgant tamen homines licet pij pręſtupore & ignoratione victorię nō auderent fauere Ioui. Furor, ira, diſcordia. Cælicolis. per hos ſenatum, per gigantes Cęſarem intelligit. Terrigenas: fuerūt eñ terræ Titaniſq; filij. Tentarent aſtra, oppugnarēt cælum. Pietas humana, homines pij. Votis apertis deſyderijs. Sortis, ſtatus & fortunæ. Sciret per fulmina: ex fulminibus intelligeret. Solum tonātem, Iouem: per quem videtur Pompeium indicare qui erat i ſenatu primus & belli dux. Adde. Earum gentiū temeritatem accuſat quæ bellis ciuilibus ſe ſponte immiſcēt. Iners, vilis & inofficioſus. Horret contagia ſcelerum: timet corruptionē belli ciuilis. Coactis gladijs: compulſis militibꝰ Sit mens iſta quidem. in ſui propoſiti commendationem optant omnes in eadem eſſe ſententia. Mens iſta, propoſitum ſimile. Recuſent veſtra fata. nolint vos interimere. Alius, externi: ſed vos ipi inter vos pugnetis: nam ſtatim pręneceſſitudine quę inter vos eſt ceſſabitis. Cui. certe vnicuiq;. Diuerſi, oppoſiti Fratres, nominandi eſt: ſed rurſus ſupple in accuſandi. Finis adeſt rerum. ceſſabāt bella ciuilia. Illis, externis. Fas eſt, licet in vos ſequire. Hæc ſumma. hęc breuis collectio eorꝝ q̄ p̄caturi ſumꝰ vt relicto exercitu ſermis igrediare. Infeſta, hoſtiliter veniētia. Credere: cōmittere te & fidere. Excludi, repelli, & extra manere. Admiſſo Cęſare, ſuſcepto a nobis.

Gigantes.

❡Semper in externis teſtatur. ordo hic eſt. Quæcunq; ętas comprenſa latijs annalibus teſtatur Maſſiliam tuliſſe in externis bellis fata communia veſtro populo, id eſt in bellis externis & non ciuilibus nos ſemper Romanis opem prębuimus: quod in annalibus Romanis ſcriptum eſt. Latijs annalibus. Annales ſunt libri in quibus res geſtæ ſingulorum annorum deſcribebantur a pontifice Maximo: hiq; annales Maximi nomiabātur: vt ſcribit Cicero. Latijs, id eſt Romanis. Externa in pręlia, contra hoſtes peregrinos non contra ciues. Funeſtas acies, ſcilicet ciuiles, & iter affines. Vulnera ſacra, id eſt execrabilia. Sacer enim aliquādo ſignificat execrabile. Vergilius. Auri ſacra fames. Si cælicolis furor arma dediſſet. Sēſus eſt. Si dij inter ſe bella mouerent, aut ſi gigantes ad cælum occupandum iter molirētur: hominum mentes eſſent dubię: & neutras partes ſequerentur. Per fulmina tantum. Iuppiter fulmina iaculatur. Ex quibus cognoſcerent tunc mortales Iouem in cælo regnare. Concurrūt partim ad te o Cæſar, parti ad Pōpeiū. Scelerū cōtagia. nō adeo mortales horrēt cōtamiari ſceleribus vt bella ciuilia indigeāt gladijs. Aliꝰ miles. i. nullꝰ miles externus velit gerere iſta bella ciuilia: tūc ipſi ſoli Romani vtriq; dimicātes ceſſabūt: cum filius videbit patrē

BERO.

frater fratrẽ, in alienis castris militãtes. Finis adest rerũ. finiunt bella ciuilia si non traditis arma. Illis, scilicet militibus externis quibus fas est hoc est licitum dimicare. externis em militibus gerenda sunt bella, non ciuibus cõtra ciues. Credere, id est committere.

SVLPITIVS.

¶ Sit locus. Perstat in eo vt Cæsar dissuade at se hostẽ nõ esse. Exceptus, liber & exẽptus a bello. Fatũ, felicitas. Cõsulat vrbi, puidedat Romæ. Fœdera si placeãt, si eritis fœd⁹ & pacẽ inter vos inituri. Sit, supsit hic locus. Veniatis, venire possitis. Vel cũ tanta. ab honestiori & vtiliori argumentatio. Discrimina pericula. Martis Iberi: ne vet⁹ Põpeij exercitus q in Hispania est Gallitã occupet. Deflectis, declinas ad nos cũ illuc acceleres. Rapidũ, acceleratũ. Nõ pondera. attenuant rẽ suã vt digni negligi videanť: nõ em sunt hi in quibus siue foueãt siue repugnẽt, belli põd⁹ cõsistat presertim cũ in armis sint infelices. Momenta, impulsiones & efficacię. Manus exul multitudo. pfuga ab ãtiqua in Græcia patria Horatius. Nulla sit hac potior snia Phoceorũ. Velut pfugit execrata ciuitas. Agros atq; lares patrios habitãdaq; fana Apris reliquit & rapacib⁹ lupis. Exustis, a Xerxe & ab ipis in nouas sedes migrare constituẽtibus. Exiguis mœnibus: paruo oppido. Estq; ordo & post translatas acies Phocidos exustæ: nos quos sola fides illustrat sum⁹ tuti in mœnib⁹ &c. Sola fides: semper ei fide clari fuere. Liui⁹ in secũdo bello punico. Nec hospitale quicq; pacatũ ve satis prius auditũ q̃ Massiliã venerũt. Claudere muros. a difficili argumẽtatio ad Cæsarem terrendũ. Haustus raptos, potũ subtractũ. Auersis fontibus, amotis fluminib⁹ & ipo Rhodano. Larga ceres, copia panis. Tunc horrida cerni. parati sumus videri macilenti. Cõtingi, infici & morderia nobis cruentatis dentibus vel opprimi tabe vlceribus & scabiei morsu vt famelicis solet accidere. Saguntũ. Valerius libro. vj. hæc ait. Saguntini victricibus Annibalis armis intra mœnia sua compulsi cũ vim punicã vlteri⁹ nequirẽt arcere collatis in forũ quæ vnicuiq; erãt charissima: atq; vndiq; circundatis accẽsisq; ignis nutrimentis ne a societate desisterent publico & cõi rogo seips⁹ supiecerunt. Est aũt Saguntũ oppidũ in Hispania a Zacynthijs conditũ: diciturq; & hæc Saguntos vel Saguntus. Sillius. Conclamant vtrinq; acies ceu tota saguntos ignemicet. Trahentes, fugentes. Sicca, nihil lactis habentia ob inediam. Fata, mortem. Miscebunt vulnera, seipsos interiment. Coacti, compulsi a te. Hoc. q̃ mutuo se occidant q̃ contra Romanos pugnẽt. Graia. Massilien. oriunda a Græcia. Ducis, Cæsaris. Prodita, manifestata: nã vultum colorẽq; mutauit: & truces oculi euasere. Vana mouet. Cæsar conuersus ad milites Massiliam se deleturũ denuntiat: hilariq; eos animo esse iubet: & confidentiam Massilienſium arguit: simulatoq; dolos improbat. Ideo enim inermẽ fusci, pere volebãt: vt ipsum caperent: quare de his sumpturum se pœnas minatur. Fiditia, confidentia & imciues, cui non languebit id est torpebit & segnis erit dextra scilicet ad ferendum, parente id est patre aut auo conspecto scilicet in acie aduersa: quasi dicat nullus est tam durus vt patrem feriat, & tamen in ciuili bello contra patrem armantur nati: & cui fratres diuersi id est stantes in aduerso agmine, non prohibebũt spargere telа: quasi dicat nulli: & ita omni. Finis rerum id est belli ciuilis, adest si non committis illis arma, quibus fas est supple suscipere arma: hoc est externis: quia conciues propter consanguinitatem & affinitatem non diu gerent inter se bella. Hæc summa id est vltima voluntas precandi est nobis id est q̃tum ad nos attinet, hoc tãtum precamur, vt relinquas procul vrbe scilicet nostra, aquilas terribiles id est bellicas: & signa infesta id est vim inferentia: & velis credere id est fiditiali ter committere sine apparatu bellico, muris nostris te, videlicet vt amicũ sine exercitu: & vt sinas id est permittas bellũ excludi muris nostris: Cæsare videlicet te, admisso per pacificũ ingressum.

Massilien. origo.

Saguntũ.

Saguntos.

Sit locus exceptus sceleri Magnoq; tibiq;
Tutus: vt inuicte si fatum consulat vrbi:
Fœdera si placeant: sit quo veniatis inermes.
Vel cum tanta vocẽt discrimina martis Iberi
Quid rapidum deflectis iter? nõ põdera rerũ:
Non momenta sumus: nunq̃ felicibus armis
Vsa manus patrię primis e sedibus exul:
Et post translatas exustæ Phocidos arces
Mœnibus exiguis alieno in littore tuti:
Illustrat quos sola fides. si claudere muros
Obsidione paras: & vi perfringere portas:
Excepisse faces tectis & tela parati:
Vndarum raptos auersis fontibus haustus
Quærere: & effossam sitiẽtes lambere terrã.
Et desit si larga ceres: tunc horrida cerni
Fœdaq; contingi maculato corpora morsu.
Nec pauet hic populus pro libertate subire
Obsessum Pœno gessit qđ Marte Saguntũ.
Pectoribus rapti matrũ fruſtraq; trahentes
Vbera sicca fame medios mittentur in ignes:
Vxor & a charo poscet sibi fata marito:
Vulnera miscebunt fratres: bellumq; coacti
Hoc potius ciuile gerent. Sic Graia iuuentus
Finierat. cum turbato iam prodita vultu
Ira ducis: tandem testata est voce dolorem.
Vana mouet Graios nostri fiditia cursus:
Quis Hesperium mundi pperemus ad axẽ
Massiliam delere vacat: gaudete cohortes:

Obuia prębentur fatorum munere bella.
Ventus vt amittit vires: nisi robore densæ
Occurrant sylue spatio diffusus inani:
Vtq; p erit magnus nullis obstantibus ignis:
Sic hostes mihi deesse nocet: dãnũq; putam⁹
Armorum: nisi qui vinci potuere rebellent.

ASCENSIVS.

¶ Sit locus exceptus. Prudẽter & pie orant Massilieñ. habeti immunes in bello ciuili, simul vt innocentiam suam & fidem erga Romanos conseruent: & vt tam Cæsari q̃ Pompeio si alter infeliciter pugnauerit hospitio tuto patere possent. vnde dicunt. Sit scilicet per te. i. permitte vt videlicet vrbs nostra sit locus exceptus id est demptus, sceleri id est scelesto bello, existẽs tutus & Magno & tibi. audacter pręponunt Magnum: vt qui reip. magis rauent. vt si fatum. i. felicitas aut prouidẽtia diuina, consulat. i. prospiciat & opem ferat, vrbi scilicet Romæ inuictæ scilicet prius: & si fœdera placeant scilicet vobis inter vos ferienda id est si forte concordes tãdem fueritis, aut si fœdera nostra cum Roma inita, placent. i. approbenť vobis: post ea q̃ Roma erit deorum prouidẽtia defensa, sit. i. restet supple locus, quo vos veniatis inermes. i. depositis armis. Vel cũ tanta discrimina id est pericula, martis. i. belli, Iberi. i. Hispani, in fauorem Pompeij moti, vocent sup. te ad resistẽdum, quid deflectis. f. ad nos, iter rapidum. i. rapide faciendum aut quod rapide facere incœperas? Nos non sum⁹ pondera rerum: & nos nõ sumus momenta. i. ppter quos res immutentur si forte fuerimus capti. Nos inquiunt existentes aut qui sum⁹, manus. i. multitudo hominum nunq̃ vsa armis feicibus. i. feliciter in bello tractatis: & exul. f. manus, e primis sedibus patrię. i. a prima patria nostra quæ erat in Phocide partim violento partim voluntario exilio expulsi: & nos tuti. i. defensi exiguis. i. modicis mœnibus in littore alieno. i. alienę regionis videlicet puincię Gallicanæ quæ ppter Massilieñ. adhuc Prouincia vocatur post arces Phocidos exustæ. i. post vrbem nostram exustã partim a Xerxe partim a nobis translatas. f. in Galliam, nõre sed nomine: quia pro arcibus illis construxerunt nouas in Gallia: & gentẽ omnem cultioribus institutis decorauerunt vt Iustinus late recitat. Quos sola fides. i. fidelitas in fœdere cõseruãdo & in hospitalitate illustrat. i. illustres facit. Si tu petas claudere muros. f. nostros obsidione. i. circũdare nos vallo: & si paras perfringere portas nostras vi, nos sumus parati excepisse pro excipere aut exceptum ire tectis nostris, faces id est incẽdia, & tela, quibus diruantur. id est pro fide seruanda extrema pati: & sumus parati quærere hausţus vndarum id est aquarũ raptos scilicet a te id est aquas ablatas, & hoc fontibus auersis scilicet a nobis vt flumina & fontes alio dirigant riuos aquarum suarum q̃ ad nos: & sumus parati lambere sitientes id est præsiti, terram effossam ad nouas aquas inueniẽdas. Et si larga ceres id est copia frumenti aut panis desit nobis, tunc sumus parati, corpora supple nostra cerni id est vt cernãtur, torrida id est cruda & rigida & existentia fœda cõtingi morsu maculato, id est prius proprios artus motdic⁹ violare q̃ fidem semel datam. Nec hic id est noster populus, pauet id est formidat subire id est pati pro libertate, id quod Sagũtum id est populus Saguntinus in Hispania, gessit id est tulit, marte Pœno id est sub punico bello ab Annibale obsessus: quia ad extrema coacti se & sua combusserũt. Infantes supple nostri, rapti per nos, sup. a pectorib⁹ matrũ: & trahentes. i. fugentes frustra hubera ficca fame. i. ppter inediã matrũ aut nutricũ aliarũ: mittentur. f. a nobis in medios ignes: & vxor poscet. i. requiret sibi fata id est necem, a marito charo id est licet charo. Fratres miproba spes. Cursus, accelerati itineris. Graios, Massilienses. Ad axem hesperium, ad Hispaniam regionem occidentalem. Vacat, vacuum tempus est. Gaudete, quia cum gloria ipsam diripietis. Munere fatorum, deorũ benignitate: & est tacitæ laudis expressio: ostẽdit enim eos pugnandi cupidos esse. Vętus. similitudo qua te vẽto & igni, pacem spacio inani, hostes arboribus & materię comparat Robore. speciem pro genere posuit. Inani, libero arborib⁹. Nullis, nulla manu. Nocet, desides euadimus. Armorum, exercit⁹ & potẽtiæ nostræ. Qui potuere vinci quos vincere possumus.

PHI. BEROALDVS.

¶ Sit loc⁹, scilicet Massilia. Exceptus sceleri: qui non immiscuerit se bellis ciuilibus. Vt scribit Cæsar dixerunt Massilienſium legati: neutrum neq; Cæsarem, neq; Pompeium contra alterum iuuare velle: aut vrbe aut portub⁹ recipere. Magno, scilicet Pompeio. Fœdera si placeant: si volueritis componere fœdus sit Massilia in quam vrbem sine suspitione venire possitis: cum omnia alia loca sint vobis suspecta. Discrimina Martis Iberi. id est cum destinaueris ire ad bellum gerẽdum i Hispania q̃re o Cęsar deflectis ad nos? Nũq̃ felicibus armis vsa manus. Phocenses eiecti patrijs sedib⁹ a Cyro rege persarum cõdiderũt Massiliã alij dicũt Xerxe inuadẽte. Græciã eos reliquisse natale solum quod hic sentire videtur Lucanus dicens post translatas arces exustæ Phocidos quã scilicet Xerxes exussit. Apd Solinum, Gellium, Iustinum, & Straboně multa sunt de conditorib⁹ Massiliæ. Alieno in littore, scilicet Galliæ Narbonensis. Sola fides. Massilienses vt ait Strabo Romani populi amicitia floruerũt: quã syncerissime custodierunt. merito ergo fides illustrat eos. Sic claudere muros. Sępius est o Cęsar si paras nos obsidere & p vi expugnare, sum⁹ parati tolerare omnes labores & infortunia. Et tela parati, subaudi sumus. Vndarũ haust⁹ quærere, supple parati sum⁹. Et desit si larga ceres. i. copia frumenti & commeatum. Ceres enim dea est frugum: quæ primum frumenta inuenit & molere & cõficere in Attica Italia & Sicilia. vt author est Plyni⁹. Tũc horrida cerni attingere. subaudi sumus parati attingere morsu. i. comesse ea q̃ sunt horrida & fœda ad cernendum atq; tãgendũ: quẽ admodum mures, coria, & stere⁹. Obsessum Pœno gessit quod marte Saguntum. Sagũtum siue Saguntus, vtroq; enim genere dicitur, ciuitas est Hispanię q̃ vltra Iberũ fuit sita lõge opulẽtissima vt scribit Liuius a Zacynthijs cõdita, fidei erga Romanos monumẽtum. nam ab Annibale obsessi Sagũtini fame, machinis, ferro oppressi semet & sua cõburere, q̃ Annibali dedere maluerũt. vt scribunt Liuius & Florus. Primores enim aurũ atq; argentum omne ex publico priuatoq; in forum collatum i ignẽ ad id raptim factũ conijcientes, eodem semetipsos precipitauerũt. Bellumq; coacti. hoc potius ciuile gerẽt qm. f. fratres interiment fratres, filij parẽtes, mariti vxores: & sic nostrũ erit bellum ciuile

dū fugimus bellū ciuile veſtrū o Cæſar. Sic Graia iuuent⁹.i.legati Maſſilieſium,q̄ a Grę cis(vt ſupra dictū)oriūdi ſūt. Noſtri fiduti curſus. quia ego dicor ꝓperare in Hiſpaniā. In axē Heſperiū,in Hiſpaniā,q̄(vt ſupra mō ſtrauimus)dicit Heſperia. Vnde ait Horati⁹. Qui nunc Heſperia ſoſpes ab vltima. Vacat i.mihi otiū ē. Vētus vt amittit vires. Sēſus ē. ita ego vires meas ꝓdo ſine hoſte,quēadmo dū vētus vires ſuas & impetū amittit q̄n ſtat per loca inania & ſine obſtaculo:& ignis extī guit ſine fomite nulla re obſtante.

SVLPITIVS.

¶Sed ſi ſolus. Ironia. Degener, vilis & humilis. Dimiſſis,depoſitis. Tecta patēt,aperiuntur portæ,admittēt me. Excludere, expellere. Incluſiſſe,in carcere cōtinere:deeſtq̄ ſed etiā. Cōtagia,corruptionē,nolūt em̄ bello ciuili ſe maculare. Fugant.expellunt. Dabitis pœnas. nūcad legatos ſe vertit. Meo æuo. meis tēporib⁹. Q̄ duce me bellū. q̄ meis partibus inhęrere quod qui non facient tuti non erūt. Sic poſtq̄. Q̄ uibus iniurijs permot⁹ Cęſar legiōes tres Maſſiliam adducit:turres vineaſq̄ ad oppugnationem vrbis agere:naues longas Arelatæ numero duodecim facere inſtituit. Q̄uibus effectis armatiſq̄ die⁹. xxx.a qua die materia cęſa ē adductiſq̄ Maſſiliam,his Decimum Brutū prefecit.C. Trebonium legatum ad oppugnationem Maſſiliam reliquit. Ad vrbem haud trepidā:ad Maſſiliam nil metuentem quia ſe ad bellum parauerat. Vallata corona, circundata ordine armatorum cuſtodum. Mœnia clauſa:vt bene clauſis portis. Haud procul. Locus caſtrorum deſcribitur:& vt vallis inter caſtra & vrbem repleta eſt aggere& obſeſſa Maſſilia explicatur. Maſſilia vt in ſecundo bellorum ciuilium ſcribit Cæſar ex tribus fere partib⁹ oppidi mari abluitur:reliqua quarta eſt quæ aditū habet a terra. Huius quoq̄ ſpatij pars ea quæ ad arcem pertinet loci natura & valle altiſſima munita longam & difficilem habet oppugnationem. Trebonius igitur viminibus & materia comportata aggerem in altitudinem pedū octoginta extruxit. Tumulus,collis. Explicat campum,habet paruam in ſummo planitiem. Diffuſo ve.dilatato campo. Patiens cingi: quę poſſet circundari. Munimie,vallo. Proxima, vicina huic rupi. Conſurgit:erigitur & munita eſt. Sedent iacent:& vallis latitudinem montiſq̄ diſtantiam indicat. Statura,quę ſtaret & erigeretur vel conſtatura. Committere,cōiungere. Diuerſos, vrbis & caſtrorum. Aggere,congerie terræ & faſcib⁹ viminū. Prius. placuit. Vt clauderet vrbē: vt occluderet omnem aditū per terram hinc& illinc:nam aggerem & foſſam duxit a caſtris ad maria. Pabula:paſcua Brachia, aggeres. Ceſpitibus, glebis terræ cum herba. Cruda,dura. Tollētia pinnas erigentia turriculas & propugnacula in ſimilitudinem pinnarum muri. Iā ſatis. non paruam laudem inquit aſſecuti ſunt Maſſilienſes q̄ ſoli auſi ſunt reſiſtere Cæſari. Memorandum, memorari dignum. Curſum belli impetum Cæſaris. Cūctis raptis:cæteris vrſcebunt vulnera.i.ſe mutuo occident potius q̄ ſe tibi dedāt:& ipſi coacti vltima neceſſitate, gerent potius hōc bellum ciuile quod per pietatem gerent q̄ quod per impietatem vis nos gerere. Iuuentus Graia.i.Maſſilieñ.e græcis orta & ad Cæſarem miſſa, fuerat ſup. orationem ſic,cum ira ducis ſcilicet Cæſaris,iam prodita id eſt manifeſtata, vultu turbato, teſtata id eſt profeſſa eſt tandem dolorem. Nam Cæſar conuerſus ad ſuos dixit. Vana.i. fallax & ſtulta fidutia .i. confidētia noſtri curſus i.properationis noſtræ contra Hiſpanos, mouet.i. afficit ſpe, Graios.ſ.Maſſilieñ. Q̄uis nos ꝓperemus (quaſi dicat quod tamen non facimus)ad axem Heſperium.i.ad Hiſpaniam:tamen vacat.i.otium nobis eſt, delere ſcilicet prius Maſſiliam. O cohortes gaudete:bella prębētur vobis obuia.i.ſe vltro offerentia:munere.i.dono fatorum. Nam vt.i.quemadmodum ventus amittit vires,diffuſus inani ſpatio.ſ.vaſti aeris niſi ſylue denſæ occurrant.i.obſtent,robore.ſ.ſuo aut robore ſpecie illa arborum:vt ſit ſpecies pro genere. Sunt qui legant robora & ita ſyluæ ſit genitiui caſus &c.& vt magn⁹ ignis perit:nullis ſcilicet rebus,vt ſaxis aut ferro aut terra,obſtantibus, ne in aerem diffundatur,ſic nocet mihi hoſtes deeſſe.i.q̄ hoſtes deſunt:& nos putamus damnum.i.detrimētum armorum id eſt exercitus & potētiæ,niſi illi rebellent qui potuere vinci.i.quos viciſſemus ſi ſe non dedidiſſent.

Sed ſi ſolus eam dimiſſis degener armis
Tunc mihi tecta patent:iā non excludere tīm:
Incluſiſſe volunt:at enim contagia belli
Dira fugant:dabitis pœnas pro pace petita:
Et nihil eſſe meo diſcetis tutius æuo:
Q̄ duce me bellum. Sic poſtq̄ fat⁹ ad vrbem
Haud trepidā cōuertit iter.tūc mœnia clauſa
Conſpicit:& denſa iuuenum vallata corona.
Haud ꝓcul a muris tumulus ſurgentis in altū
Telluris paruum diffuſo vertice campum
Explicat.hęc patiens longo munimine cingi
Viſa duci rupes:tutiſq̄ aptiſſima caſtris.
Proxima pars vrbis celſam conſurgit in arcē
Par tumulo:mediiſq̄ ſedent cōuallibus arua.
Tunc res immenſo placuit ſtatura labore
Aggere diuerſos vaſto committere colles.
Sed prius vt totam qua terra cingitur vrbem
Clauderet:a ſummis ꝓduxit ad ęquora caſtris
Longum Cæſar opus:fonteſq̄ & pabula cāpi
Amplexus foſſa denſas tollentia pinnas
Ceſpitibus crudaq̄ extruxit brachia terra.
Iā ſatis hoc Graiæ memorandū cōtigit vrbi
Aeternum decus:q̄ non impulſa:nec ipſo
Strata metu tenuit flagrātis in omnia belli

Maſſilia.

Præcipitem curſum:raptis a Cæſare cunctis
Vincitur vna mora. Q̄uātū eſt q̄ fata tenent:
Q̄ ꝓ virum toti properans imponere mūdo
Hos perdit fortuna dies? Tunc omnia late
Procūbunt nemora:& ſpoliant robore ſyluę.
Vt cum terra leuis mediā virgultaq̄ molem
Suſpendant:ſtructa laterū compage ligatam
Arctet humū preſſus ne cedat turrib⁹ agger.

ASCENSIVS.

¶Sed ſi ſolus &c. Proſequitur orationem ſuam Cæſar dicēs Sed ſi ego eam ſolus ſcilicet in oppidum Maſſilieñ. vt ipſi bene vellent,exiſtens degener id eſt abiecto & imprudēti ac ignauo animo committens me fidei Græcorum,abiectis armis: quod ne militem quidem decet:tum tecta patent pro pateant, mihi.iā.i.in hoc dicto,non tantū volūt excludere ſup.me:ſed ſup.etiam, volūt incluſiſſe id eſt q̄ incluſerint me& captū teneant. Atid eſt ſed certe ſi dijs placet(eſt enim Ironia) ipſi fugant id eſt deuitant dira contagia belli id eſt nolint per bellum ciuile contaminari, ſed bene vellent me incluſiſſe & aduerſario meo tradidiſſe.deinde conuerſus ad legatos dicit. vos dabitis pœnas pro pace petita id eſt quia pacem petitis, cū ego bellum quæram: & diſcetis experientia ipſa, nihil eſſe tutius meo æuo id eſt durante vita mea, q̄ bellum me duce.i. eos tutos eſſe qui mecum bella gerunt & nō qui neutram partem recipientes pacem poſcunt. Poſtq̄ Cęſar fatus eſt ſic, ipe cōuertit iter ad vrbem ſcilicet Maſſiliam, haud trepidā quia animoſam:& tūc poſtq̄ appropinquauerat conſpicit mœnia clauſa ſcilicet ſibi & vallata.i.circumſepta,denſa corona iuuenum ſcilicet ſtantium pro defenſione. Tumulus.i.collis,telluris.i.terræ,ſurgentis in altū,haud.i.non procula muris;explicat:i.dilatat,campum paruum.i.planitiem modicam, vertice.ſ.ſuo diffuſo.i.dilatato.hæc rupes.ſ.tumuli, viſa eſt id eſt apparuit Duci.ſ. Cæſari,patiens.i.apta,cingi id eſt vt cingatur, longo munimine.i.vallo, &aptiſſima caſtris tutis.i.vt i ea ſint caſtra tuta. Proxima pars vrbis.ſ.Maſſilieñ. conſcendit in arcem celſam.i.ſita eſt in edito loco,exiſtens par.i.æque alta,tumulo .ſ. dictæ rupis:& ita poterant ex ea directe in vrbem mitti tela: & arua ſedent.i.iacent in mediſs conuallibus. Sed iacere dicunt terræ ex omni parte plane,ſtare vndiq̄ erecte: & ſedere in medio ſitu poſite. Tunc poſtq̄ ſic proſpecta eſt rupes illa,res ſtatura.i.manſura aut conſtatura,immenſo labore,placuit.ſ. Cæſari: vtpote committere.i.coniungere colles diuerſos.i. illum & in quo vrbs partim ſita erat:aggere vaſto.i.valde ãplo:ſed Cæſar vt clauderet prius totam vrbem terra qua cingitur.i.vt circūuallaret eam,perduxit a ſummis.i.extremis caſtris ſuis, ſup. vſq̄ ad æquora,opus.i. vallum,lōgum:& ipe amplexus foſſa,fontes vnde aquam haberent:& pabula campi.i.paſcua pro pabulo pecoris excludendo, extruxit ceſpitib⁹,q̄ pro.i. terra cruda.i.cum herbis euulſa,brachia.i.extrema cornua valli,tollentia.i.erigentia,denſas.i.crebras pinnas. Iam.i.etiam ſi nō plura,hoc ſatis memorandum & æternum decus contigit vrbi Graiæ videlicet Maſſilieñ. q̄ non impulſa ſcilicet ad deditionem, nec ſtrata ipſo metu, ſine oppugnatione: q̄a poſtea ſe dedidit:tenuit curſum precipitem.i.propoſitum tendēs, in oia.ſ.mala, belli flagrantis.i.ardentis.& cunctis ſcilicet vrbibus Italiæ, & Galliæ raptis a Cęſare.i.poſtq̄ omnes rapuerat: vna id eſt ſola vincitur non metu vt alię, ſed mora id eſt longa & pertinaci obſidione. Quantum eſt:quaſi dicat maximum: q̄ fata tenentur:ſcilicet in mora:& q̄ fortuna ꝓperās id eſt feſtinans,imponere id eſt quod dicunt intrudere vt Tyrannū & bibus ſtatim occupatis. Vna,ſola. Mora,longa oppugnatione. Q̄uātum,magnum profecto. Tenentur,retinentur ſucceſſus Cęſaris. Properans imponere mundo: feſtinans preficere Cæſarem. Perdit, incaſſum contexit. Nemora, cōſitæ arbores amœnitatis cau ſa. Robore,arboribus vt earum trabibus & materia hinc & illinc aggeris latera firmarēt: media autem replebat ex faſcibus virgultorum & terra. Virgulta. vimina, rami arborū, & frutices. Molem, congeriem rerū. Suſpendant,ſuſpenſæ attollāt. Agger, tota ipa machina. Preſſus, oneratus. Arctet humum, cō primat terram:ſed trabes pondus ſuſtineāt. Ligatam, incluſam. Compage, coniunctione. Ne cedat, ne diſſoluatur ob turres. Nemora.

PHIL.BEROALDVS.

¶Sed ſi ſolus eam. Reſpondet ad illud q̄d dixerant Maſſilienſes. Excludiq̄ ſinas admiſſo Cæſare bellum. Incluſiſſe volunt, ſcilicet ſi ingredior ſine exercitu. Tuti⁹, id eſt ſecurius. Ad vrbem,ſcilicet Maſſiliam. Vallata id eſt circundata & munita preſidio militū ſtantium in corona. Haud procul a muris tumulus. Maſſilia vt ſcribit Cæſar fere ex trib⁹ oppidi partibus mari alluitur: reliqua quarta eſt quę aditum habet a terra. Huius quoq̄ ſpatij pars ea quæ ad arcem ſpectat difficile habet oppugnationem. Cæſar proficiſcens in Hiſpaniam Caium Trebonium legatū ad oppugnationem Maſſiliæ reliquit qui aggerem vineas turreſq̄ ad oppidum agere inſtituit. Paruum diffuſo vertice campum explicat. Tumulus habebat in cacumie paruā planitiem. Hęc rupes,id eſt collis. Munimine.i. vallo ſepire. Par tumulo. Arx Maſſiliæ erat in colle collocata:q̄ non erat inferior illo quē vallo cinxerat Cæſar. Mediiſq̄ ſedent cōualibus. Cōuallis dicitur loc⁹ inter montes ſit⁹ Statura id eſt conſtatura. Aggere committere,id eſt coniungere aggere qui ex materia & luto conficit:vt inquit Vegetius. Diuerſos colles,ſcilicet illum in quo ipſe caſtrametat⁹ fuerat,& illū in quo arx Maſſiliæ ſita erat. Qua terra cingitur. quia vt dixim⁹ Maſſilia ex tribus partibus mari alluit:reliqua quarta pars eſt quæ aditum habet a terra. Brachia tollentia denſas pinnas. Pinnæ ſunt murorū & caſtrorum eminētiæ atq̄ propugnacula:vt inquit Varro.& Trebonius legatus Cęſaris extruxit aggerem in altitudinem pedum octoginta vt author eſt ipe Cęſar. Ceſpitibus. Ceſpes eſt terra cum hærba euulſa vt ait Feſtus Graiæ vrbi.i.Maſſiliæ, quam Phocēſes Grę ci condiderunt. Flagrantis .i. ardentis belli. Differentia eſt inter flagrare per l. & fragrare per r. Illud em̄ ſignificat ardere. fragrare eſt ſpirare odorem. Vnde ait Martialis. Hoc fragrant pueri baſia mane mei. Raptiſq̄ a Cæſare cunctis.i.cum omnes aliæ ciuitates primo impetu ſe Cæſari dedidiſſent ſola Maſſilia victa eſt longa mora & obſidione. Hos perdidit fortuna dies. Fortuna q̄ ꝓperabat imponere:virū.ſ. Cęſarem:dñm totius mundi:perdidit aliquos dies retardata a Maſſilienſibus. Tunc oia late,procūbūt nemora. Verba ſunt Cæſaris in hanc ſniam. Ad opa pficien

da Caius Trebonius magnam iumētorum atq; hominum multitudinem ex omni puin cia vocat: vimia materiamq; comportari iubet: quibus comparatis reb⁹ aggerem in altitudinem pedum octoginta extruit. Robore syluæ. Robur arbor est glandifera vt scribit Plynius. Vt cum terra leuis. descriptio est ipsius aggeris: q ex lignis & terra consolidat̃. Ligatam arcte humum: id est stringat & contineat ne agger dilabat̃. Pressus ne cedat turribus agger. In aggere turres & machinamēta conficiebantur ad tela mittēda contra murum & oppidanos.

dominum, toti mundo, virum scilicet Cæsarem, perdidit hos dies quibus in expugnationem Massilię immoratus est prius Cæsar, deinde exercit⁹ eius. Tunc scilicet facta obsidione, omnia nemora id est arbores vicinæ, procumbunt id est decidūt late: & syluæ spoliantur. i. viduantur robore aut truncis arborum aut viribus suis aut specie illa arborum de genere quærcuum. Vt. i. ideo spoliātur arboribus syluæ: vt cum terra leuis hoc est quæ facile dissipetur, & virgulta. i. vimina leuia, suspēdant mediam molem hoc est suspensum in aere habeāt vallū. ipse arctet id est vinciat humum ligatum, compage laterū structa: scilicet ex robore: & hoc ne agger pressus turribus quas super ip̄m reptiles facturus erat, cedat scilicet ponderi.

Lucus erat longo nunq̃ violatus ab ęuo
Obscurum cingens connexis aera ramis:
Et gelidas alte submotis solibus vmbras.
Hunc non ruricolę Panes: nemorūq; potētes
Syluani: nymphęq; tenent: sed barbara ritu
Sacra deum: structę diris altaribus aræ:
Omnis & humanis lustrata cruoribus arbos.
Si qua fidem meruit superos mirata vetustas:
Illis & volucres metunt insistere ramis:
Et lustris recubare ferę. nec ventus in illas
Incubuit syluas: excussaq; nubibus atris
Fulgura. non vllis frondem præbentib⁹ auris
Arborib⁹ suus horror inest. tū plurima nigris
Fontib⁹ vnda cadit: simulacraq; mœsta deorū
Arte carent: cæsisq; extant informia truncis.
Ip̄e situs putriq; facit iam robore pallor
Attonitos: non vulgatis sacrata figuris
Numina sic metuunt: tantū terroribus addit
Quos timeant nō nosse deos. iā fama ferebat
Sępe cauas motu terræ mugire cauernas:
Et procumbentes iterum consurgere taxos:
Et non ardentis fulgere incendia sylue.
Roboraq; amplexos circūfluxisse dracones.
Non illum cultu populi propiore frequentāt:
Sed cessere deis. medio cū Phœb⁹ in axe est:
Aut cælum nox atra tenet: pauet ip̄e sacerdos
Accessus: dominumq; timet deprendere luci.
Hāc iubet immisso syluam ꝓcūbere ferro:
Nam vicina operi belloq; intacta priore
Inter nudatos stabat densissima montes.

SVLPITIVS.

Panes. Syluani. Aræ. Altaria. Situs. Taxus. Toxicum.

A Dalecamp. in Athe. p. 458

¶ Lucus erat longo &c. Sacri venerandiq; Luci quem Cæsar excidit descriptio. Violatus, cęsus. Cingens, complectens. Obscurum, tenebrosum. Solibus, radijs solaribus illuc penetrantibus. Panes, dij rustici, Fauni siue Saturni filij. Syluani, dij syluarum. Nymphę, Dryades & Hamadryades. Barbara, effera & inhumana. Ritu, consuetudine, quia homines illic mactabātur. Aræ cū altaribus. Aræ tam superum deorum q̃ inferum sunt. Altaria superum tantum. Diris efferis. Lustrata, expiata. Lustris, cubilibus & antris suis. Incubuit, flauit. Excussa nubibus. quæ ex nubium collisione nascuntur ex Epicuri Anaxagoræq; sententia. Non vllis. virent inquit illic arbores: q̃q̃ sunt, non tanq̃ sub dio sed sub tecto: nec auras alentes aspiciant. Horror suus, propria viriditas. Non vllis auris: nulla aeris luce. Tum plurima. plurimi illic riui sed nigri sunt. Cadit, emanat e fontibus. Mœsta, squalida, mœroremq; inducentia. Carent arte: nullo sunt artificio fabricata. Extant informia: eminent indolata & turpia. Truncis, in stipitibus arborum. Situs, squalor & lanugo qui proprie ex humore aut nulla tractatione & cultu oboritur. Putri, corrupto. Facit attonitos, terret aspicientes. Non vulgatis figuris. non enim ea forma deos illos effigiant: quo reliqui alios. Non nosse: ex ipsa figura. Iam fama ferebat. miracula quæ in ipso Luco solebant accidere, memorat. Cauernas, antra. Mugire, resonare: translatio a bub⁹ qui proprie mugire dicuntur. Procumbentes, siue vetustate siue prodigiose. Taxos, arbores quarum succus est venenosus: hinc toxica quasi taxica dicta esse Plynius docet. Et nō ardentis. videbatur comburi cum illic nullū esset incendium. Roboraq;. videbantur ab ingentibus draconibus arbores esse complexæ. Propiore cultu. non enim Lucum ingrediebant̃: nec propius accedebant metu deorum. Cessere, dedere locum abstinendo tam die q̃ noctu. In medio axe, in media cæli regione hoc est in die: intelligitq; mediū quicquid cęli est inter orientem & occidentem. Pauet ip̄e sacerdos accessus: timet adire. Ip̄e Emphasis, quasi dicat qui deis amicus est. Deprendere, inuenire numen ipsum. Iubet, Cæsar. Procumbere, excindi. Ferro immisso, securib⁹ infixis. Operi, ad op⁹. Bello priori. bello Gallico q̄d annis superiorib⁹ gesserat

Sed fortes tremuere manus: motiq; verenda
Maiestate loci: si robora sacra ferirent:
In sua credebant redituras membra secures.

¶ Lucus erat. Tangit priscam Gallorum in venerandis lucis superstitionem: & Cæsaris in eis contēnendis audaciam dicēs Lucus. i. sylua incædua (dicta ꝙ in ea lux aliqua & religio inesse putabatur: vnde vt diligēter adnotauit Augustinus Dath⁹ nunq̃ sine numinis aut sanctitatis adiectione ab idoneis profertur.) erat scilicet iuxta Massiliam, nunq̃. i. non vnq̃, nō violatus vnq̃ ab æuo. i. tempore vitæ hominum longo. i. diuturno, cingens aera obscurum, quia vmbrosum, ramis cōnexis i. densis cacuminibus complicatisq; ramalibus: & cingēs vmbras gelidas. i. frigidas, quia solibus submotis. i. arctis, alte. i. profunde. Panes. i. dij rustici, Fauni aut Saturni filij: ruricolæ id est ruri versari soliti, & Syluani. i. dij syluarun: vñ addit, potentes nemorum. i. prędidentes nemoribus: & nymphę. s. arborum vt Dryades & Hamadryades, non tenent. i. nō possident, hunc scilicet Lucum, sed barbara. i. effera & barbarorum more instituta, sacra deum. i. deorum ignotorum & immaniū: quibus humano sanguine sacrificabatur: ritu id est pro more gentis, supple tenent hunc Lucum. aræ scilicet inferorum, structę id est constructæ, altaribus. s. superorum diris. i. immanibus & immitibus & quos putauerunt diros. hoc est tam inferorum q̃ superorum aræ immanitatem admittebant. nā & omnis arbos. i. arbor illius Luci, lustrata id expurificata & expiata est, cruoribus humanis. pluraliter dicit præter morem vt multitudinem notet. Siqua id est aliqua vetustas mirata superos. i. q̃ religione aut superstitione diu obseruauit deos, meruit fidem id est vt sibi credatur. i. si credibile est quod veteri persuasione afferunt: &. i. simul volucres metuunt insistere illis ramis: & ferę metuunt recubare illis lustris. i. cubilibus obscuris: nec ventus incubuit. i. ingruit, in illas syluas scilicet tā sacras: & fulgura excussa atris nubibus non incubuere in illas syluas, & suus i. proprius horror. i. religiosus timor, inest arboribus non præbentibus vllis auris. i. etiam lenibus ventis, frondem. s. suam agitandam. Tum. i. insuper. plurima vnda cadit fontibus nigris, quia vmbrosis & caliginosis: & simulacra. i. effigies deorū mœsta. i. nullam lętitiam prę se ferentia, carent arte: id est artificio: eo ꝙ sine arte facta sunt: q; pro quia, extant. i. eminent informia. i. rudia & sine forma, truncis cæsis. i. amputatis & non politis nec sculptis. Ip̄e sit⁹ id est mucor & lanugo tenuis quæ nascitur in solo immūdo & deserto, & pallor scilicet loci ex lanugine & mucore albicante facit rubore putri. i. putrefacto vetustate & situ: attonitos. i. horrore concussos quicunq; aspexerint. & supple ip̄i Galli metuunt sic numina sacrata. i. cōsecrata figuris non vulgatis, id est insolitis. Tantum. i. tantam vim addit terroribus non nosse deos quos metuant. aut sic. nō nosse deos quos metuant addit tantum scilicet pondus terrorib⁹ id est eo plus terrentur a dijs suis quo eos minus noscunt: quia ignota creduntur maiora veris. Fama ferebat, id est nūtiabat & dicebat, iam scilicet a multo tempore, cauernas hoc est speluncas cauas, mugire sæpe supple cum motu terræ: & fama ferebat taxos, arbores illas nociuas, procumbentes id est in terram inclinatas aut vetustate aut nutu deorum, consurgere iterum: & incendia syluæ non ardentis, id est non combustæ, fulgere, sicut de rubo Moysi veritas habet: vnde propter talem lucem potuit & Lucus antiquitus dici: & ferebat dracones amplexos robora id est truncos arborum aut quærnas arbores, circūfulsisse. i. per circulū splēduisse: aut vt Aldus legit circūfluxisse. i. circūfusos: sed nihil mutē. Populi nō frequētāt illū scilicet Lucum, cultu propiore. i. vicino accessu: sed cessere. hoc est locū dedere deis. s. illū habitātib⁹. Q uū. i. quādo Phœbus. i. sol est in medio axę id est qñ meridies ē: aut qñ nox atra

Cæsar in alias vrbes. Nudatos, priuatos arboribus: reliquis eñ syluis excisis sola superat. Fortes manus, magnanimi milites. Moti, territi. Verenda, obseruāda. Robora, ligna In membra sua: quod Lycurgo threicio vitem incidere conanti accidit: crusq; suū pro vite incidit.

BERO.

¶ Lucus erat longo nunq̃ violatus ab æuo more poetico describit Lucum sacrum quē Cesar succidit ad aggerem conficiendū. Lucus autē est nemus: & dicitur ab eo ꝙ non luceat per contrarium vt dicit Seruius: vel vt quidam volunt a lucendo ꝙ in lucis sint lumina causa religionis. Dicunt̃ heroum animæ lucos tenere. Vnde ait Vergili⁹. Lucis habitamus opacis. Obscurum aera. ab effectu Arbores enim & frondes densæ aera reddūt obscurum: & submouent calorē solis. Hunc non ruricolæ Panes. Panes dij sunt agrestes de Pane ita scribit Seruius. Pan deus est rusticus in naturæ similitudinem format⁹. Vnde & Pan dictus est, id est omne. de eodē Macrobius. Pan ip̄e quem vocant Inuum, non syluarum dominum sed vniuersæ substantiæ materialis dominatorē denotat. Pan pingitur cum cornibus, & prolixa barba, & caprinis pedibus. Nemorumq; potentes Syluani. Syluanus de⁹ est syluarum. de quo sic scribit Probus. Crathis pastor in Italia cum pasceret capellas & vnam earum soleret subagitare, & obdormisset in ripa fluminis: Caper qui soleret eam capellam salire, impetu in eum facto eum proiecit in flumē. Cum autem ex capella puer esset natus cuius pars inferior erat capra: eum educator timens ne suis feritas ei⁹ noceret, portauit in syluas & ibi destituit: quem quia in sylua primum agrestes conspexerant vt deum venerati Syluanū appellauerunt. Nymphæq; tenent. Dryadas intelligit & Hamadryadas, q̃ nymphæ cum arboribus crescere & interire dicuntur: vt Seruius & Probus ostendunt. Diris altaribus. quia ibi humanæ victimæ mactantur Lustrata cruoribus arbor: id est purgata sanguine humano. Et lustris recubare feræ. Lustra dicuntur syluę & cubilia ferarum vt hic, & apd̄ Vergili. Lustra ferarū. Lustra quoq; dicuntur popinæ & scortorum domicilia. Vnde ait Cicero. Vino lustrisq; confectus. & Horatius. Et mala lustra. Auris id est leuioribus ventis. Arboribus suus horror inest. Horror significat religionem & metum. nam vt scribit Seruius, Religio & met⁹ sunt reciproca & alterum pro altero ponitur. Hic horror accipitur pro religione. Cæsis truncis. Simulacra deorum qui in eo Luco colebantur erant lignea ex pręcepto Platonis qui iubet simulacra deum confici debere ex materia animata. & teste Plutarcho & Eusebio primum dei simulacrum fuit ligneum Apollini cōsecratum. Situs id est Squalor. Putri robore. i. ligno carioso. Vulgatis figuris. i. nō sic metuuntur dij cogniti q̃ isti quorū numina; & nomina erant prophanis incognita. Iterum cōsurgere taxos. Taxus arbor tristis & dira nullo succo baccifera vt ait Plynius. Vasa ex ea confecta fuisse mortifera compertum est

&ī Arcadia ſi quis ſub taxo dormiat cibū ve capiat moritur. A taxo venena appellantur toxica. Illum. ſ. Lucum. Cultu propiore. propter metum nō audent ex vicino colere Lucum & eius deos: quos ipſe ſacerdos formidat. In medio axe. i. in medio cęlo. Acceſſus numerus eſt pluratiuus accuſatiui caſus. i. in troitum. Dominum Luci. i. deum in cui⁹ tutela eſt Luc⁹. Iubet, ſcilicet Cæſar. Bellocą in tacta priori: qđ ſcilicet Cęſar geſſerat in Gallia. Tremuere, propter religionem numinis. Secures dicuntur quaſi ſemiquires. i. a dimidiata haſta quę a priſcis Sabinis ē dicta Quiris vt inquit Ouidius.

SVLPI. Vibrare.

¶ Implicitas cohortes, dubitātes & impeditos milites. Vibrare, cum motu tractare & cōcutiendo immittere. Bipennē raptā, ſecurim ab vno militū extortā. Aeriā, altam. Merſo, immiſſo. Violata, corrupta, vim paſſa. Iam ne. in Gallicæ ſuperſtitionis cōtemptū, & in militum cohortatione Cæſar hæc dixit: quo ira numinū ſi qua eſſet in ſuū caput conuerteret. Feciſſetcą nephas, violaſſet ſacra. Secura, ſine reſpectu deorum, vel bis repetat non Non ſublato. adhuc em̄ metuebant: ſed magis Cæſarē q̄ deos. Expēſa, pōderata & conſideratа vtra magis nocere poſſet. Procumbūt orni, excidunt arbores ipę ingētes. Ilex, arbor glandifera, de qua Vergi. Ilicis & nigrę ſpecies. poſſeſſiuū eius eſt ilignus. Sylua dodones: quærcus Iouī Dodoneo dicata: alluſitcą ad fatidicas quęrcus Epiri. Alnus aptior flu. ex qua fiūt naues. Statius i ſexto. Alnus amica fretis. Cupreſſus arbor feralis diti ſacra q̄ in funeſtis nobiliū domib⁹ plātabatur: eiuſcą ramis rogorum latera intexebantur: vt in ſexto Vergi. indicat. Cęſa nū̄ę fere pullulat, diciturcą cupreſſus cypreſſus & cypariſſus. Non plebeios lu. nobiliū mortem. Poſuere comas, exciſę ſunt. Propulſa, ipulſa. Suſtinuit ſe, erat ſuſpenſa in aere ppter arborū ramorūcą dēſitatē, licet eſſet exciſa. Populi, ciuitates. Exultat, gaudet. ſperabāt em̄ deos fore vltores: & Cęſarem meritis ſuppliciſ affecturos. Quis em̄, nemo em̄ exiſtimabat Cæſarē id impune facturū. Seruat multos. ſnia eſt cū adiecta q̄rela. Vtcą ſatis. poſtq̄ ſatis materiæ eſt excīſum Treboni⁹ raptis iuuēcis ipam ad aggeres cōportari curauit. Satis, ſup. eſt eis. Ferūt, nem⁹. Fleuere annū. lachrymauerūt fruct⁹ annuos ſe amiſiſſe: quia ereptis bub⁹ arare & ſerere nō potuere. Plauſtra, ruſtici currus. Aratro, ab aratro. Ceſſantis, fructū nō ferentis. Dux tñ. Cæſar oppugnationē fore lōgam, ꝓſpiciēs, prefecto Brutо claſſi & Trebonio terreſtri oppugnationi Hiſpaniā verſus iter arripuit. Heſuri, diu daturi. Acies Hiſpanas: veterē Pōpeij exercitum. Geri, vt gereretur a Bruto & Trebonio Erigitur, ſtruitur. Axibus ſtellatis, lignis in ſtellarū ſimilitudinē cōmiſſis, & cōnexis: qđ fieri ſolet vt ipa machina q̄ erigit firmior ſit. Axē autē nō modo regionē & lignū aut ferrū circa quē vertit rota: ſed quodcūcą genus ligni aut tabulaę. Axē (Feſto authore) dicim⁹ Geminæcą. ſupra aggerem conſtitutæ ſunt duæ turres reptiles: quæ in aggere affixæ tenet cælum. i. quando medium eſt noctis: ipe ſacerdos q̄ et iā adytum adire poſſet: pauet acceſſus, id eſt ingreſſus Luci: & timet deprēdere. i. in loco ipo offendere, dominum. i. deū principalem luci. Hanc iubet immiſſo &c. Deſcriptionem Luci affert ad inſtitutum ſuum dicens. Cæſar iubet hāc. i. huiuſmodi & tam religioſam ſyluam, ſcilicet incæduam, id eſt Lucum procumbere, id eſt cadere in terram: & hoc ferro immiſſo id eſt per immiſſionem ſecuris. Nam ipa ſtabat vicina operi ſcilicet futuro: hoc eſt propter vicinitatem apta vt ex ea opus fiat: & ſtabat intacta bello priore. ſ. geſto a Cęſare & a quolibet alio in Gallos, exiſtens denſiſſima inter montes nudatos, ſcilicet arboribus & ita prēter eam fuiſſet materię pœnuria. Sed manus fortes. ſ. contra homines, tremuere. ſ. quādo iubebantur Lucū decidere: & ipi Romani moti verenda maieſtate loci credebāt ſi ferirent robora ſacra, hoc eſt arbores illas tanta religione obſeruatas, ſecures redituras in ſua. ſ. ferientium, membra.

Implicitas magno Cęſar torpore cohortes
Vt vidit: primus raptam vibrare bipennem
Auſus: & aeriā ferro proſcindere quęrcum:
Effatur merſo violata in robora ferro.
Iam ne quis veſtrū dubitet ſubuertere ſyluā:
Credite me feciſſe nephas. tūc paruit omnis
Imperiis non ſublato ſecura pauore
Turba: ſed expenſa ſuperorū & Cęſaris ira.
Procumbunt orni: nodoſa impellitur ilex:
Syluaq; Dodones: & fluctibus aptior Alnus.
Et non plebeios luctus teſtata cupreſſus.
Tunc primū poſuere comas: & frōte carētes
Admiſere diem: propulſaq; robore denſo
Suſtinuit ſe ſylua cadens. gemuere videntes
Gallorum populi: muris ſed clauſa iuuentus
Exultat. quis enim lęſos impune putaret
Eſſe deos: ſeruat multos fortuna nocentes:
Et tantum miſeris iraſci numina poſſunt.
Vtq; ſatis cęſi nemoris: quęſita per agros
Plauſtra ferunt: curuoq; ſoli ceſſantis aratro
Agricolæ raptis annum fleuere iuuencis:
Dux tamē impatiēs hęſuri ad mœnia martis
Verſus ad Hiſpanas acies: extremaq; mundi:
Iuſſit bella geri. ſtellatis axibus agger
Erigitur: geminaſq; equantes mœnia turres
Accipit. hæ nullo fixerunt robore terram.
Sed per iter longum cauſa repſere latenti.
Cum tantum nutaret onus: telluris inanes

Cōcuſſiſſe ſinus quærentē erūpere ventum
Credidit: & muros mirata eſt ſtare iuuentus.
Illinc tela cadunt excelſas vrbis in arces.

¶ Implicitas. Cæſar videns ſuos metu religionis ab euellēdo luco frigere correpta bipenni quęrcū incuſſit, & exemplo reliquos prouocauit. vñ ordo eſt. Vt. i. poſtq̄ Cæſar, vidit cohortes. i. milites in cohortes diſtributos, implicitas magno torpore. i. tardos & impeditos ob timorē, ipſe primus auſus vibrare. i. cū motu tractare & incutere, bipennē raptā. ſ. a ſe, & auſus proſcindere. i. porro ſcindere & diuellere, ferro, id eſt bipenni ferrea, quęrcū aeriā. i. altam & in aerē erectā, quia diu inceduus fuerat lucus, effat. i. manifeſte loquitur ad ſuos, ferro merſo in robora violata. i. poſtq̄ immerſerat bipēnē in trūcū ipi⁹ q̄rcus dicit aūt ſic. Ne quis veſtrū dubiter iā. i. deinceps, ſubuertere ſyluam (nō dicit lucū) credite me feciſſe nephas. i. ſi quid eſt ne phandi, imputetur a diis mihi nō vobis. Tunc omnis turba. ſ. militū paruit imperijs. ſ. Cæſaris, nō ſecura, pauore ſublato. i. dempto per Cæſarem (quia neq; ſecura erat, neq; pauor ſublatus: & ita particula ne agit in vtrūcą) ſed ira ſuperoꝝ quę eſt lēta, & Cæſaris quę erat repentina, expenſa. i. commēſurata. vñ maluerunt incurrere lentā irā deoꝝ q̄ prītem Cæſaris. Orni arbores in collibus naſci ſolitę, pcūbūt. i. late decidūt. Ilex nodoſa. i. dura & nodis plena: impellitur. i. ante factē militum deciſa cadit: & ſylua Dodones. i. quęrcus quales in Dodone ſeu Dodona ſylua Epiri naſcūtur: & alnus aptior fluctib⁹: quia lignū eius in aquis multū durat, & cupreſſus non teſtata luctus plebeios. i. vulgares: quia nō fuerat incīſa ad funus plebeioꝝ teſtificandū, cū non eſſet incīſa: vñ de oibus addit, poſuere. i. depoſuerunt tūc primū comas. i. frōdes ſuas: & carētes. i. cum careret, fronde. i. vmbra frondū, admiſere. ſ. ad ſolum, ipſum dem. i. lumen ſolis: & ſylua propulſa. i. porro ac ampliter impulſa, ſuſtinuit ſe cadens. i. dū cadebat: robore denſo. i. prę denſitate arborivix cadere poterat: aut quia cū ſacra eſſet caſum dū potuit immorata eſt: nam iuita cecidit. Populi Gallorum (nō tamen veteri æmulatione in Gallicum nomen, dū virtutē laudat Græcos appellat, & dū ſuppſtitionē inſectatur Gallos vocat: ſed de diuerſis loquitur. Nā de ciuitatibus aut populis vicinis, extra tamen muros habitātibus. nūc loquitur. vñ dicamus) populi Gallorꝝ. ſ. vicinorꝝ, videntes. ſ. caſum ſacrarum arborū & luci ſui: gemuere, ob læſam ſanctitatē: ſed iuuentus clauſa muris aut quæ in muros cōfugerat ex Gallis: aut etiam græca Gallorū ſuperſtitione imbuta, exultat. ſ. ob temeritatē Cæſaris. Quis em̄ putaret deos eſſe læſos impune? q. d. null⁹, & ita exultabāt ſperātes deos vltores fore. Verum dicit poeta, Fortuna ſeruat. i. cōſeruat multos nocētes: & numina poſſunt iraſci tantū miſeris & non potentibus: qualis erat Cæſar. q. d. ſi miſer peccaret in deos ſtatim puniretur, at potentes euadūt. Quod videtur dicere propter inſcrutabilia dei iudicia: quę tñ vt Auguſtin⁹ docet, licet occulta, nunq̄ tamē ſunt iniuſta: ſed vt dicit Valerius Maximus. Lente ad vindictā ſui diuina procedit ira: tarditatēcą ſupplicij grauitate cōpēſat. Vtcą. i. & poſtq̄ ſatis ſup. eſt nemoris cæſi. i. arborꝝ cæſarū, plauſtra. i. vehicula, quæſita. i. acquiſita & inuenta per agros: vehūt ſup. materiā cęſam: & agricolę ſoli. i. arui ceſſantis aratro. i. ab aratro curuo. i. qđ non ampliꝰ colebatur, fleuere annū. i. prouentū anni aut ſpem anni, iuuencis raptis. i. bobus aratorijs ablatis. tunc em̄ non poterant arare, nec ſerere: & ita nec metere. Tñ dux. ſ. Cæſar impatiens Martis. i. belli, hæſuri. i. immoraturi, ad mœnia. ſ. Maſſilienſi. diruenda, iuſſit. ſ. Bruto & Trebonio, bella geri: verſus ad acies Hiſpanas. ſ. veterē Pōpeij exercitū: & extrema. i. extremas partes mūdi. ſ. occidentē verſus. Agger. i. terra aggeſta & erecta, erigitur. i. in altū extruitur axibus ſtellatis. i. lignis in ſtellarū modū cōmiſſis: & agger accipit geminas. i. duas pares turres, æquantes. i. æquiparantes mœnia. i. altitudinem rāt: ſed per ipſum agebantur. Rob ore, ligno. Cauſa latenti, trocleis, & rotis. Per longum iter, per aggerem ipſum. Repſere, diſcurrere. Nutaret, nūtādo procederet. Nutare tremere eſt & caſum minari. Iuuentus, Maſſilienſis. Inanes ſinus, cōcauitatē terrę. Quęrētem erūpere: terræ motū qui fit ex incluſo vento conanti erumpere: q̄ q̄ Anaxagoras dixit terræmotum eſſe ſuccuſſione aeris in terra. Illinc, ex turribus. Cadunt in arces, quę erāt inferiores.

BERO.

¶ Raptā vibrare bipennē auſus. Bipēnis telum eſt & ſecuris habens vtrinq; acutū: vt docet Quintilianus. Aethereā quęrcum. i. ſublimem, quæ videbatur cacumine cœlū petere. Effatur, loquitur ad milites. Expenſa ſuperorū & Cæſaris ira. Sciebāt milites irā deoꝝ violatoꝝ eſſe maximā: ſed maiorē irā Cæſaris iu dicarūt: cuius monitis paruerunt. Expēſa, diligēter pēſiculata: vtrū ira Cęſaris an deorum pponderaret. Orni. Ornus arbor eſt q̄ amat montes: vt ſcribit Plynius. Nodoſa impellit̄ Ilex. Ilex arbor eſt glandifera: cuius glans teſte Plynio breuis eſt & gracilis quā Homerus aculō appellat. Syluaq; Dodones. i. quęrcus quæ arbor Iouis ſubiecta tutelæ in Dodoneo oraculo, de quo ſupradictū eſt, reſpōſa dediſſe fertur: vt Probus & Seruius oſtendūt. Dodone aūt ciuitas eſt Epiri: vt teſtatur Seruꝰ clara oraculo Iouis Dodonei. Et fluctib⁹ apti or alnus. Alni arbores in aquoſis locis proueniūt. auctor Plynius. Et nō plebeios luct⁹ teſtata cupreſſus. Cupreſſus arbor eſt aduena: vt meminit Plynius: odore violēta: diti. i. Plutōi ſacra & ideo funebri ſigno ad domos poſita. Fuit em̄ Romani moris tamū ante domū funeſtā in qua eſſet cadauer collocari ne quiſpiā pontifex per ignorantiam ingreſſus pollueretur: vt refert Seruius. Vnde a Vergilio dicit. A tracą cupreſſo. & Horati⁹ appellat inuiſas cupreſſus. & Apollo apud Ouidiū ait. Lugebere nobis, lugebiſcą alios aderiſcą dolentibus inquit. Cupiſſus ergo teſtatur luctus nō plebeios. ſed patriciorū nobiliumcą. Cupſſus.

Admiſere diē. arbores dicuntur admittere. i. recipere ſplendorē quando frondibus denudantur. Clauſa iuuentus. ſ. Maſſilienſiū: qui vrbe incluſi i muris cuſtodias agebāt. Leſos impune. Quis nō crederet deos quorū lucos ſucciderat Cęſar vindicaturos iniuriā illatā? Repſere. Repere eſt earum rerum quę ſenſim incedunt & clam. Nutaret, vacillaret. Quęſita per agros plauſtra ferunt. Plauſtra ſunt carri: alio nomine ploſtra dicuntur a palam nuncupata: vt interptatur Varro. Agricolę raptis annū fleuere iuuēcis. Cum iuuenci & boues agricolis eriperētur ad ligna cōportanda: illi fleuerunt annū. i. redditus annuos fraudari ceſſante ſolo: hoc eſt terra inarata. Dux tamē impatiēs. Cæſar effectis turribus vineiſcą ad oppugnationē Maſſiliæ in Hiſpaniā profectus eſt: cū Brutum nauibus p̄feciſſet & Caium Trebonium ad oppugnationem Maſſiliæ reliquiſſet: vt ipſe refert in Commētarijs. Extremacą mundi. i. Hiſpaniam, quæ regio ab occidente eſt extrema cōtingens oceanū. Iuſſit bella geri. ſ. per Decimū Brutū, & Caiū Trebonijū.

Stellatis axibus agger erigitur. hoc ſumpſit Lucanus ab ipo Cæſare qui de Machinis his loquẽs ita ſcribit. Aſſeres pedũ duodecim cuſpidib⁹ ꝓfixi in terram defigebãtur: atq; hac agger inter man⁹ proferebat. Geminas quãtes mœnia turres. Turres vt inquit Vegetius dicunt machinamẽta ex trabibus tabellatiſq; cõpacta tantę interdum altitudinis vt muros & turres hoſtiles ſuperẽt. his plures rotę mœchanica arte ſubduntur: quarũ lapſu volubili magnitudo tam ampla moueatur: & ita vrbi admouenť. Has turres ambulatorias appellant: de quibus nunc loquitur. Telluris inanes cõcuſſiſſe ſinus. Senſus eſt Maſſilienſes videntes turres & machinas Cæſaris moueri credebant eſſe motum terrę & q; ventus quærens erũpere terram cõcuteret: tamẽ mirabantur illis turribus nutantibus muros vrbis ſuę ſtare. Illinc, ex illis turribus ambulatorijs.

SVLPI. ¶ Sed maior Graio. ſed vehementiora erant Maſſilienſium tela. Cæſar in ſecundo belli ciuilis ait. Tanti erãt antiquitus in oppido oim rerum ad bellum apparatus: tantaq; multitudo tormentor& vt eor& vim nullæ textæ vimi nib⁹ vineę ſuſtinere poſſent. Aſſeres vero pedum duodecim cuſpidibus ꝓfixi atq; in maximis balliſtis per quatuor ordines cratium in terra defigebantur. Rapta, raptim emiſſa. Tenſo turbine, extenſo impetu & volubilitate qua intenditur. Nãq; vt Victruuius ait, fiũt in capitibus foramina per quor& ſpatia contẽduntur capillo maxime muliebri, vel neruo funes, magnitudine põderis lapidiſq; quem debet ea balliſta mittere. Balliſtę, inſtrumenti ex ferro aut taxo, aut oſſe: quę ſi minor eſt nõ balliſta ſed ſcorpio appellatur: q̃q̃ proprie balliſta dicitur ex qua emittuntur ſaxa: vt eti am Cicero in Tuſculanis docet. quãdoq; ſignificat machinã qua magni lapides emittũtur. Vnũ latus, vnã corporis partẽ. Pandens viam, perrũpens. Fugit relicta morte, egredi tur relicto mortifero vulnere. Poſt vulnera, poſt vulneratum traiectũq; hominẽ telum egreſſum vlterius euolat. At ſaxum. ſaxa vero quę ex tormẽtis & machinis maiori vi mittebantur, totum hominẽ cõterebãt. Ictu verberis, percuſſione & iactu trabis ex qua velut e funda ſaxa emittuntur. Excutitur, excutiẽdo emittitur. Ruens, ipm ſaxum. Rupes, ſaxum. Quã vetuſtas, quæ & vetuſtate & vento diſſoluta. Exanimat, perimit. Diſſipat, diſpergit & cõtundit. Artus, membra: q̃q̃ ſunt eorum partes iuncturæq; ipſæ. Vt tamen. propinquantes inquit muro Romanos ſaxa & tela tormentis emiſſa, quia altius longiuſq; tẽ debant, non poterant lędere. Cæſar tamen ſic ait. Itaq; pedalibus lignis coniunctis inter ſe porticus integebãtur: atq; hac agger inter manus proferebatur. Antecedebat teſtudo pedum ſexaginta æquandi loci cauſa facta. Itẽ ex fortiſſimis lignis euoluta omnibus rebus quibus ignis iacti⁹ & lapides defendi poſſint: ſed magnitudo operũ muri altitudo atq; turrium altitudo, tormẽtorũ oim adminiſtrationem tardabat. Virt⁹ tecta, fortes milites tecti. Subit, propinquauit. Denſa teſtudine, dẽſis ſcutis. Teſtudo enim dicitur quũ milites iuncti incedũt clypeis capiti ſuperimpoſitis & cõnexis. Eã poeta ſequẽtibus verbis deſcribit. ſic & Vergilius. Accelerãt acta pariter teſtudine Volſci. Priores, p̃cedentes. Armis, clypeis

Balliſta.

Teſtudo.

Sed maior Graio Romana ſi corpora ferro
Vis inerat: neq; enim ſolis excuſſa lacertis
Lancea: ſed tenſo balliſtæ turbine rapta
Haud vnum contenta latus tranſire quieſcit:
Sed pãdens perq; arma viã perq; oſſa: relicta
Morte fugit: ſupereſt telo poſt vulnera curſus.
At ſaxum quoties ingenti verberis ictu
Excutitur: qualis rupes: quã vertice montis
Abſcidit impulſu ventorum adiuta vetuſtas:
Frangit cuncta ruens: nec tantũ corpora ꝑſſa
Exanimat: totos cum ſanguine diſſipat artus.
Vt tamen hoſtiles denſa teſtudine muros
Tecta ſubit virtus: armiſq; innexa priores
Arma ferunt: galeãq; extenſus ꝓtegit vmbo:
Quæ prius ex longo nocuerunt tela receſſu
Iã poſt terga cadũt: nec Graiis flectere iactũ
Aut facilis labor eſt longinqua ad tela parati
Tormenti mutare modum: ſed pondere ſolo
Contenti nudis euoluunt ſaxa lacertis.
Dum fuit armorum ſeries: vt grandine tecta
Innocua percuſſa ſonant: ſic omnia tela
Reſpuit: at poſtq̃ virtus incenſa virorum
Perpetuam rupit defeſſo milite cratem:
Singula contínuis ceſſerunt ictibus arma.
Tunc adoperta leui procedit vinea terra:
Sub cuius pluteis & tecta fronte latentes
Molíri nunc íma parant: & vertere ferro
Mœnia: nunc aries ſuſpenſo fortior ictu
Incuſſus denſi compagem ſoluere muri

Tentat impoſitis vnum ſubducere ſaxis.

¶ Sed maior. Deſcribit virtutem & animoſitatem Maſſilienſium in reſiſtendo & pugnando dicens. Sed maior vis. i. virt⁹ & impetus, inerat ferro Graio. i. telo a Graijs emiſſo, in corpora Romana: neq; enim lancea. i. haſtile, eſt excuſſa. i. eiaculatũ ſolis lacertis. i. brachijs ſtantiũ in muro: ſed ipſa rapta. i. extorta, turbine. i. impetu cum tortura, tenſo, id eſt extenſo dum eíj cit telum, balliſtæ machinę a iaculando dictæ: haud, id eſt nõ quieſcit cõtenta tranſire, id eſt tranſiſſe vnum, id eſt vnius hominis latus: ſed pandens, id eſt vi aperiens, viam, id eſt tranſitum per arma & per oſſa, fugit, id eſt celeriter trãſit vltra, & hoc morte relicta, ſcilicet in traiecto, quia curſus ſupereſt. i. reliqu⁹ eſt, telo videlicet lanceę aut iaculo, poſt vulnera, id eſt poſtq̃ vnum vulnerauerat. At quoties ſaxum excutitur, ingẽti ictu verberis, id eſt trabis a qua euerberabatur ſaxum: ipſum non tantũ exanimat. i. occidit & anima priuat, corpora preſſa. ſ. ruina ipſius ſaxi ſup. ſed etiã diſſipat totos artus cũ ſanguie, ſcilicet excuſſo: ens tale: qualis rupes. i. ſaxoſa pars mõtis quã vetuſtas adiuta impulſu ventor& abſcidit. i. abrupit & deiecit, vertice montis, frangit cuncta ruens. i. ſuper quæ ruit. Tamen. i. licet ſic. ſaxa & tela emiſſa, pſternerent longe ſtantes: tamẽ vt. i. poſtq̃ virtus. i. manus fortis tacta. i. defenſa denſa teſtitudine. i. textura clypeor& ac ſcutorũ in morẽ teſtudinis circũuolutorum, ſubit. i. ſubintrat, muros hoſtiles videlicet Maſſilienſ. & vt priores, id eſt antecedentes ferunt arma innexa armis, id eſt clypeos innexos clypeis ſequentium, & vmbo. i. curuatura clypei, extẽſus elatis manibus, protegit galeam. i. caput galeatum defendit ab ictu lapidũ: tunc ſup. tela (Aldus legit miſſa) q̃ nocuerũt prius ex longo receſſu. i. ſpatio, cadunt iã poſt terga. Non eñ vim habent niſi in directũ mittanť: nã ſi inaltũ ſolo pondere lędãt: at ſupra muros nõ poterãt niſi in longe ſtãtes ex directo emitti. Nec labor ẽ facilis Graijs, videlicet Maſſilienſ. flectere. i. retrahere iactum vt viciniora petat, aut mutare modũ. i. menſurã, tormẽti parati ad tela longinqua. i. longe iacienda, ſed ipſi cõtenti deinde ſolo pondere. i. obruere ſola mole ſaxorũ, euoluunt ac deuoluũt ſaxa lacertis nudis. i. ſine tormentis. Dũ. i. donec, ſeries. i. contextura armor&. i. teſtudinis fuit. ſ. illęſa: vt. i. quẽadmodũ tecta ſonant percuſſa, grandine innocua. i. nihil nocente, ſic ipſa ſeries. i. teſtudo reſpuit. i. repulit & reiecit: at poſtq̃ virtus viror&. ſ. Maſſilienſ. incẽſa, id eſt flãmata, rupit cratem perpetuã. i. teſtudinem cõtinuã, milite. ſ. Romano, defeſſo. i. defatigato nec potẽte amplius manũ ſupra caput tenere, & ita arma ſingula. i. ſinguli clypei, ceſſerunt id eſt victa ſunt, cõtinuis ictibus: tunc vinea. i. crates adopta. i. tecta leui. i. tenui, terra, ꝓcedit. i. adducitur in murũ, ſub cui⁹. ſ. vineę, pluteis. i. tabulatis & ſolis atq; aſſeribus cõtra tela oppoſitis, & fronte. i. parte anteriori tecta. i. munita, latentes. i. q̃ latebant, parant, id eſt intendunt, moliri. i. demoliri⁹ & vertere ferro, id eſt vecte ferreo, ima mœnia, id eſt fundamenta muror& rum: & nunc. i. interdũ, aries, id eſt inſtrumẽtum quo muri feriuntur fortior ictu ſuſpenſo, id eſt deſuper incũbente, incuſſus. ſ. muro, tẽtat ſoluere, id eſt diſpergere cõpagẽ. i. cõpactionem muri deciſi, & ſubducere. i. ſubtrahere ſaxis impoſitis. ſ. muro. ſ. a quibus murus cõpactus eſt, vnũ. ſ. ſaxum: quia vno ſubducto reliqua facile ſequuntur.

Vmbo.

Aries.

BERO.

¶ Graio ferro. i. Maſſiliẽſi. Vis, impetus & vires. Lancea telũ eſt oblongũ & vocabulũ Hiſpanicũ vt refert Gelli⁹ ex auctoritate Varronis. Sed tenſo balliſtę turbine rapta. non ſolũ lanceas manibus iaculabantur: verũ etiã tormentis emittebant in Cęſarianos. Balliſta eñ funibus neruiſq; tenditur: & eſt tormenti genus: ſpicula maxio cũ impetu mittit: & vt inquit Vegetius ſi iuxtã mœchanicã artẽ tẽpere tur: & ab exercitatis hominibus dirigatur: penetrat quodcũq; percuſſerit. Tenſo turbine. id eſt neruo qui quaſi turbo emittit ſpicula. Haud vnũ contenta latus tranſire. Lãcea quę eſt excuſſa turbine balliſtę non ſolum tranſit vnũ hominis latus ſed per pluriũ corpora penetrat armis diffractis. At ſaxum quoties ingẽti verbis ictu. Onager eſt tormentũ bellicũ dirigens lapides, & pro neruorũ craſſitudine & magnitudine ſaxorum pondera iaculatur: quantoq; maior fuerit, tanto ampliora ſaxa fulminis modo contorquet: vt ſcribit Vegetius. De hoc tormẽti gñe nũc loquit Lucan⁹. Qualis rupes. Quẽadmodũ rupes & ſaxum abſciſſũ vi vẽtor& a vertice mõtis cũcta diſſipat: ita lapis onagri ictu excuſſus enecat corpora & diſſipat mẽbra. Exanimat, id ẽ interficit. Cũ ſanguine diſſipat artus. ita Iuuenalis. Quis membra quis oſſa inuenit. Dẽſa teſtudine. Teſtudo eſt machina muralis ex materia tabulatiſq; contexta: quæ ne exuratur incendio coriis ciliciiſq; contegitur: vt auctor eſt Vegetius. a ſimilitudine vere teſtudinis vocabulum ſumpſit: quia ſicut illa modo reducit, modo profert caput: ita machinamentum interdum reducit trabem: interdum exerit: vt fortius cędat. Prętera teſtudo dicitur fieri a militibus quando conſertis clypeis connexi, & colligati ſubeunt hoſtiles muros: quæ proprie dicitur phalanx. vnde ait Iuuenalis. Iunctęq; vmbone phalanges. & apud Cæſarem. Facta teſtudine & phalange. & in hac ſignificatione accipitur a Lucano. Tecta ſubit virtus, id eſt milites Cæſariani facta phalange muros ſubierunt. Galeãq; extenſus ꝓtegit vmbo. Vmbo dr eminẽtior pars clypei. Vergilius. Clypei nequicq̃ vmbone pependit. Iam poſt terga cadunt. Cũ Cęſariani tecti teſtudine clypeorum ſubiiſſent muros: tela quæ ex mœnibus mittebant

a Massilienſibus per tormenta cadebant poſt terga Cæſarianorum impetu longius prouecta. Graiis, Maſſiliē ſibus. Longinqua ad tela parati tormentū nutare modum. Non facile poterant Maſſilienſes mutare menſurā tormenti quod erat paratum ad emittenda longius tela. Armorum ſeries, id eſt phalanx. Grandine. Grandinem conglaciato imbre gigni tradit Plynius. Virorum, ſcilicet Maſſilienſium. Perpetuam cratem, id eſt illam clypeorum connexionem & teſtudinem. Adoperta vinea. Vinea machina eſt ad oppugnandum idonea e lignis leuioribus colligata: lata pedibus octo: alta ſeptem: longa ſedecim. Vineę tectum tabulatis cratibuſq; contexitur. Latera quoq; vimine ſepiuntur. Iſtę cum plures factę fuerint iunguntur in ordinem: ſub quibus obſidentes tuti ad ſubruenda murorum penetrant fundamenta: vt tradit Vegetius. Pluteis. i. tabulis. Prętera Plutei ſunt machinę e viminibus contextę: quibus terną rotulæ ſubiſciuntur quos obſidentes applicant muris: vt ait Vegetius. Nunc aries ſuſpenſo fortior ictu. Aries vt ſupra dictum eſt ex vna trabe conficitur: cuius caput ferro veſtitur: & appellatur aries vel quod habet duriſſimam frontem: quæ ſubruit muros: vel q; more arietum retrocedit: vt cum impetu vehementius feriat: vt auctor eſt Vegetius. Huius machinę inuentor fuit Epeus: vt ſcribit Plynius: & a priſcis dicebatur equus: quo euerſa eſt Troia.

Aries.

Equus Troianꝰ.

SVLPITIVS.

Sed ſup & flāmis & magnę fragmine molis
Et ſudibus crebris & aduſti roboris ictu
Percuſſæ cedunt crates: fruſtraq; labore
Exhauſto feſſus repetit tentoria miles.
Summa fuit Graiis ſtarent vt mœnia voti.
Vltro acies inferre parant: armiſq; coruſcas
Nocturni texere faces. audaxq; iuuentus
Erupit. non haſta viris non letifer arcus:
Telum flamma fuit. rapienſq; incēdia ventus
Per Romana tulit celeri munimina curſu.
Nec q̄uis viridi luctetur robore: lentas
Ignis agit vires: tęda ſed raptus ab omni
Conſequitur nigri ſpatioſa volumina fumi.
Nec ſolum ſyluas: ſed ſaxa ingentia ſoluit.
Et crudę putri fluxerunt puluere cautes.
Procubuit maiorq; iacens apparuit agger.
Spes victis telluris abit: placuitq; profundo
Fortunam tentare mari: non robore picto
Ornatas decuit fulgens tutela carinas:
Sed rudis & qualis ꝓcumbit montibus arbor
Conſeritur ſtabilis naualibus area bellis.
Et iam turrigeram Bruti comitata carinam
Veneratí fluctꝰ Rhodani cū gurgite claſſis
Stœchados arua tenēs: necnō & graia iuuētꝰ
Omne ſuum fatis voluit committere robur:
Grandęuoſq; ſenes miſtis armauit ephœbis.
Accepit non ſola viros quæ ſtabat in vndis
Claſſis: & emeritas repetūt naualibus alnos.
Vt matutinos ſpargēs ſup ęquora Phœbus

Cautes.

Hiſtorię confuſio.

Stœchades.

¶ Sed ſuper. Maſſilienſes vero omni telorū genere reppulere Romanos. Fragmine molis, fruſto montis hoc eſt ſaxo. Sudibus, contis & perticis. Aduſti: quod durius eſt. Cedūt crates, frangitur vinea. Exhauſto, conſumpto. Tentoria, caſtra. Summa voti, maximū votum: & votorum cumulus. Vt ſtarent, vt non diuerentur. Vltro acies. crebro tamē per Albicos eruptiones fiebāt: ignęq; aggeri & turribus inferebantur: quæ facile noſtri repellebant milites: magnisq; vltro illatis detrimētis eos qui eruptiones fecerant, in oppidum reijciebāt. Inferre acies, immittere milites cōtra Romanos. Texere faces armis, oppoſuerunt ſcuta igni ne videretur ab hoſte. Letifer, mortifer. Telū flamma fuit, pro telis faces gerebāt. Incēdia, quæ immittebant. Per munimina, per aggerem. Nec agit lentas vires, vehemēs magnuſq; eſt. Luctetur, difficulter corripiat & vrat. Tęda, a facibus Maſſilienſ. Conſequitur, erigitur in fumum: primo enim fumus deinde ignis apparet. Spatioſa volumina, magnas replicationes & inuolucra. Soluit ſyluas, cōburit ligna aggeris. Cautes crudę, dura ſaxa: q̄ q̄ propriē ſit ſcopuli pars. Fluxerunt puluere: in tenuem ſunt puluerem diſſolutę. Procubuit, cecidit. Spes victis. aduertendū hic confundi a poeta hiſtoriam: nā primum deſcribit omnem terreſtrem pugnam: deinde naualem: & ſępe certatum eſt terrā: bis mari. primum quidē terra leuiter: poſtea mari fuit ſuperior Brutus. Inde incenſus eſt agger, poſtea rurſus mari pugnatum. Inde agger refectus ex lateribus artificio ſummo, & coacti ſunt ad deditionem Maſſilienſes. Victis, Romanis qui, poſſe terra amplius expugnare iam deſperauerant. Non robore picto. Romani rudes indolatas carinas habebant: & omni pictura vacuas. Fulgens tutela, imago numinis. Solebant enim in nauibus deū aliquē qui eas ſeruaret appingere. Pingebant & dracones piſtrices & equos. Tutela, ſignū aliquod numinis quod tueretur nauim. Decuit, ornauit. Conſeritur, connectitur. Area, appoſitio, ſcilicet ſolum & ſpatium. erat enī claſſis ipſa firmior q̄ agilior. Et iam. Iā Brutus inquit per Rhodanum ad Maſſiliam cū claſſe peruenerat. Turrigeram, quia p̄toria & magna. Claſſes, naues fabricatę. A relatæ. Cū gurgite Rhodani, cum aqua & ſecundo flumine. Stœchados. Tres inſulæ ſtœchades vt inquit Strabo incumbunt Maſſilienſibus dignæ ſatis amplitudine: ſed duę exiguę: eas ex

Fregit aquis radios: & liber nubibus æther
Et poſito borea pacemq; tenentibus hauſtris
Seruatum bello iacuit mare: mouit ab omni
Quiſq; ſuam ſtatiōe ratem: paribuſq; lacertis
Cęſaris hic puppes: hic Graio remige claſſis
Tollitur: impulſę tonſis tremuere carinę.

¶ Sed ſupple &c. Cōmemorat q̄ viriliter repugnauerint Maſſilieñ. idq; tam in Cæſarianorum q̄m in Maſſilieñ. laudem. Nā ideo non dabitur Cæſarianis vitio q; eos non cito ceperint, q; & armis & animis præditiſſimi erant. Ordo eſt. Sed crates, id eſt contexturę in protectionem oppugnantium, percuſſæ ſuper, id eſt ſuperne aut deſuper: &, id eſt ſimul flammis, id eſt tędis flammiferis deiectis, & fragmine magnæ molis, id eſt partis murorum aut alterius ædificij, & ſudibus, id eſt ſtipitibꝰ & perticis crebris, id eſt frequētibus: & ictu, id eſt impulſu, roboris aduſti: vt fortius eſſet: percuſſę inquā omnibus his, cedunt id eſt diſſoluuntur: & miles. ſ. Cæſarianus repetit tentoria, id ē caſtra ſua: feſſus labore exhauſto fruſtra: quia nō capta vrbe. Summa voti, id eſt deſyderij fuit Graiis, ſcilicet Maſſilieñ. vt mœnia, ſcilicet ſua, ſtarent & non deijcerentur vltro, id eſt prę ter defenſionem oppidi. parant inferre acies. ſ. ſuas, id eſt immittere milites in Romanos, & ipſi nocturni, id eſt nocturno tempore irrumpentes, texere, id eſt abſconderunt armis, id eſt ſub clypeis aut galeis: faces coruſcas quas extulerunt ad incendenda Romanorum caſtra, & iuuētus audax facibus munita erupit, id eſt impetuoſe portis ex iuit in hoſtem. haſta nō fuit viris telum, & arcus letifer. i. necem afferens p ſagittas nō fuit viris telum, id eſt neq; haſtas neq; arcus habuerunt pro armis inuaſiuis, ſed ſup. flāma fuit viris telum, & ventus rapiēs incendia, tulit ſup. ea celeri curſu, id eſt volatu, per munimina id eſt caſtra & propugnacula Romana: nec q̄uis ignis luctetur, id eſt certet ſup. cum robore viridi, quia paulo ante e luco cæſo: tamen ſup. non ideo agit vires lentas, id eſt tardas & pigras, ſed ipſe raptus ab omni tęda, id eſt a facibus Maſſilieñ. conſequitur ſpatioſa volumina, id eſt longum tractum, fumi nigri: q̄a ex viridi ligno fit denſior & nigrior fumꝰ. Nec ignis ſoluit ſolū. i. ſolūmodo ſyluas, id eſt arbores e ſyluis in aggerem congeſtas: ſed etiam ſup. ſoluit, id eſt diſſipat & in cinerē reſoluit ingentia, id eſt valde magna ſaxa: & cautes, id eſt ſpera ſaxa, crudę. i. non cocta prius, fluxerunt, id eſt reſoluta ſūt: puluere putri. Agger ſcilicet extructus a Romanis, procubuit, id eſt proſtratus eſt, & iacens apparuit maior, id eſt latior q̄ ſtans. Spes telluris. ſ. potiendę abit victis, ſcilicet Romanis. i. Romani diffidunt poſſe Maſſilieñ. ſuperare in terra (verū vt Sulpitius recitat ordo hiſtoriæ confunditur a poeta) & placuit ſcilicet Cæſarianis, tentare, id eſt experiri fortunā ſup. in mari profundo. i. nauali p̄lio. Tutela fulgens, id eſt ſignum alicuius deę protectoris, aut propugnaculū in naui, nō decuit. i. nō decorauit carinas ornatas robore picto. i. trabibus pictis, ſed arbor conſeritur. i. cōtignatur aut cōpingitur & cōnectitur exiſtēs rudis: & ſup. talis qualis ꝓcūbit. i. decidit ictu, ſup. in mōtibus: & exiſtens area ſtabilis. i. ſolū firmū, bellis naualibꝰ. i. in nauibus gerēdis. Et iam claſſis, id eſt multitudo nauium, venerat comitata, id eſt comitans, carinam Bruti. i. nauē a parte totū: turrigerā. i. turriculis ornatā cū Brutꝰ eſſet p̄tor, in fluctꝰ cū gurgite. i. agmine Rhodani. ſ. fluuij in mare illud influētis, tenēs. i. attingēs arua. i. littora Stœchados. i. illiꝰ inſulæ: q̄ vna eſt ex tribus quas illic Rhodanus facit. Necnō. i. & etiā, iuuētꝰ Graia. i. Maſſilieñ. voluit committere fatis. i. fortunę belli aut volūtati deorū, omne robur ſuū. i. totas vires ſuas: & armauit ſenes grādęuos. i. ānoſos: & hoc ephœbis. i. puberibꝰ miſtis. i. admiſtis. Claſſis. ſ. Maſſilieñ. q̄ ſtabat. i. parata erat in vndis ercent Maſſilienſes operoſtico. Stœchados: vnā indicat. Nec nō. Maſſiliēſes Domitij cōſilio vt ſcribit Cæſar, naues lōgas decem & ſeptē parauerāt: ex quibꝰ vndecim tectæ erant: multaq; nauigia minora, vt ipſa multitudine noſtra claſſis terreretur: magnū p̄terea numerū ſagittariorū: claſſeq; ita inſtructa in Romanā peſſerūt. Cūq; vtringq; fortiſſime & acerrime pugnaret, magna cū ędepars Gręcarum nauiū deꝑſa eſt: nōnullę cū hoibꝰ captę, reliq; in portū cōpulſę ſunt. Q uo accepto incōmodo veteribꝰ nauibꝰ refectis: adiectiſq; piſcatorijs & cōtectis nō minori fiducia q̄ an dimicuere: ſed iteꝝ victi ſūt. Robur, potētiā. Ephœbis, puberibus qui primā adoleſcentiā ingrediuntur. Q uę ſtabat in vndis, qua ante fuerāt vſi. Emeritas. etiā veteres reparauerūt. Emeritas, q̄ ſuū officiū iā pegerāt. Trāſlatio a veteribꝰ militibꝰ & gladiatoribꝰ ſumpta. Vt matutinos. Tēpꝰ & maris trāquillitatē qua naualē pugnā iniere deſcribit, adeo quidē apte vt potius geri q̄ dici res videatur. Fregit aquis. Radii ſolares in aqua nitēti reflectunt & frāgi videntur. Matutinos, primū apparētes. Mater Matuta aurora eſt. Liber nubibus, ſerenus fuit. Poſito, quieto. Vergiliꝰ. Q uīvētī poſuere. Tenētibꝰ pacē: non flantibus. Seruatū bello, cōpoſitū & trāquillū factū in huiꝰ p̄lij vſum. Q uiſq;, tā Romanꝰ q̄ Maſſilienſis. Statiōe, portu. Q̄ q̄ ſtatio locus ois eſt vbi ad tēpus ſtatur. Brutus vt ſcribit Cæſar obtinebat ſtatiōes in inſula. In eū ergo inſtructa claſſe venerūt Maſſilienſes. Romani manꝰ ferreas atq; harpagones parauerāt: magno numero pilorū tragularū reliquorūq; telorū ſe inſtruxerāt: ita cognito hoſtium aduentu ſuas naues e portu educūt: cū Maſſiliēſibꝰ cōfligūt. Paribus lacertis, remigibꝰ qui naues lacertorū viribꝰ mouēt. Tollīt, auferē. Impulſę tōſis, actę remis: qui Tonſę dicuntur a decutiendis fluctibus vt tonſores a tondendis & decutiēdis capillis: vt Maurus ait.

Matuta.

Tonſæ.

BERO.

¶ Super. i. ex muris. Et ſudibus crebris. Sudes haſtę ſunt in extremo aduſtę vt vehemētiores inferāt ictꝰ. Vergiliꝰ. Sudibuſue præuſtis. Percuſſę cedunt crates: quibꝰ. ſ. vinea cōtexit. Feſſus miles. ſ. Cęſarianꝰ. Exhauſto. i. cōſūpto. Sūma voti. i. ſūmū voto & fuit Maſſiliēſibꝰ priꝰ vt mœnia vrbis ſuę ſtarēt. Vltro ſpōte. Faces coruſcas. i. ardētes. Audax iuuētꝰ. ſ. Albicos & p quos vt ſcribit Cæſar crebro eruptiōes fiebāt ex oppido ignesq; aggeri & turribus inferebātur. Letifer arcus. quia p ſagittas immittit letū, hoc eſt mortē. Viridi robore, arboribꝰ paulo ante cæſis. Luctet. dicit ignis luctari cū lignis qñ illa ſunt viridia & plꝰ fumi q̄ flāmę emittūt. Tęda ſed raptus ab oi. Teda vt ſupra dixim arbor eſt idonea facibus cōficiendis ac grata luminibus vt inquit Plynius. Saxa ingentia. A gger ex terra atq; materia erat confectus. Crudę cautes, id eſt ſaxa ipſius aggeris. Maiorq; iacens apparuit agger. A gger quando fuit euerſus videbatur maior q̄ fuerat integer propter diſſipationem. Fulgēs tutela. Naues apud Priſcos pingebantur & nomen accipiebant a re picta in cuius erant tutela. Ouidius. Eſt mihi ſitq; pre

cor flauæ tutela Mineruæ. Puppis & a picta caſſide nomen habet. & apud Vergiliũ nauis nominatur piſtris a depicta tutela: vt interpretatur Seruius. nũc Lucanus ait naues nõ habuiſſe depictã tutelã: ſed exarboribꝰ rudibꝰ fuiſſe fabricatas. Quiſq; tã Ceſarianoꝝ q̃ Maſſilienſiũ. Impulſę tonſis. Tonſæ dicunt remi a decutiendis fluctibus nominati: ſicut tonſores a decutiendis & tondendis capillis: vt interpretatur Seruius. Vergilius. In lento luctãtur marmore tõſę. Caringe. naues. Cornua Romanæ claſſis. Romani dimicaturi aciem ſiue naues ſolebant ſinuare in duo cornua dextrũ ſcilicet & ſiniſtrũ. Triremes. i. naues habẽt triplicẽ ordinem remorum: cuius inuentor fuit Amocles Corinthius: vt auctores ſunt Plynius & Thucydides. Turrigerã Bruti comitata carinam. Claſſi Ceſaris pręerat Decimus Brutus, cuius naues ad inſulam quæ eſt contra Maſſiliam ſtationẽ obtinebant: vt ſcribit Cæſar. hæc ergo claſſis ſecuta nauẽ Bruti gerentem turrim venit in mare cum gurgite Rhodani per quem deſcendit claſſis in ipſum mare. Stœchados arua tenens. Stœchades tres ſunt inſulę in oſtio Rhodani: vt ait Plynius: a vicinis Maſſilienſibus dictę propter ordinem quo ſitę ſunt. earum nomina ſunt Prote, Meſe, Hype. ad Stœchades Claſſis Bruti ſtationẽ obtinebat. Miſtis ephœbis. i. iuuenibus. ephœbia vt dicit Donatus finis eſt pueritiæ: & initium adoleſcentiæ. Terentius. Poſtq̃ is exceſſit ephœbis. Emeritas repetũt naualibus alnos: Maſſilienſes veteres ex naualibus per ductas naues reſ̃ecerant: piſcatoriaſq; adiecerant: vt ſcribit Cæſar quod nunc tangit Lucanus dicens. Alnos, id eſt naues ex alnis arboribus: Emeritas, hoc eſt veteres & quæ more veteranorum vacationem militię merui erant eſſe ex naualibus productas atq; armatas. Fregit aquis radios. Sol dicitur oriri ex Oceano ideo radios matutinos frangit in vndis. Poſito borea, id eſt quieto. Ponere enim dicuntur venti quando quieſcunt. Vergilius Vt venti poſuere.

SVLPI. ¶ Crebra verbera, ſpiſſi remorũ ictus. Cõuellunt, mouent vi educunt ex vndis. Cornua Romanæ. Romanæ claſſis ordinẽ quę Maſſilienſi eodem eunti ordine oppoſita erat deſcribit. Cornua: dextrum ſiniſtrumq; latꝰ ordinis i lunę formã flexi. Triremes, naues tres remoꝝ ordines in ſingulis tranſtris habẽtes. Quaſq;, quadriremes. Quater ſurgẽs, nã cũ quatuor ſint quater ad remigandũ ſe erigũt. Extructi, ordinati. Et q̃. & q̃ habent maiorem ordinẽ: vt quiqueremes. Mergũt plures pinꝰ immittũt plures remos. Multiplices, multas & diuerſas inter ſe vt biremes & vniremes & ẽ appoſitio. Ordo ẽ. Validęq; triremes &c. Cinxere cornua rates &c. Hoc robur. hæ robuſtæ naues inter ſe cornibus erant oppoſitę: in medio aũt minores naues & lyburnæ continebãtur. Aperto, libero, illis q̃ cornibus erãt. Lunata, curua & flexa. Lyburnę, naues celeres a populis Lyburnis ſic appellatę. Gemino ordine, ſunt eã biremes. Creuiſſe, attollere ſeſe Pretoria. qa Brutꝰ p̃fectus claſſis p̃torq; erat. Verberibus ſenis agitur: ſeno ordine remorũ impellitur. Molem, graue põdus ſeipſam. Et ſummis. remorũ extremitate longe in mare ꝓtenditur. Vt tantum. poſtq̃ adeo fuere vicinę vt vno remorũ impetu ſe poſſent attingere, clamor ſublatꝰ eſt & colliſere ſe naues. Qz, vt ſiue quãtũ. Tõſis, palmulis. Vaſto, magno Premitur, nõ auditur. Verunt cęrula, trahunt maria cęrulei coloris, hoc eſt nauigãt. In tranſtra cadũt. aptiſſima deſcriptio. Remiges eñ in puppim verſi dũ in proram nauim impellunt terga in tranſtra reflectũt & in pectora remos eductos percutientia redeũt. Roſtra, frõtes prorarũ gratę. Crepuerũt, ſonuerũt. Redire in puppim, mutuo repulſę puppim verſus recedebant. Tela, lãcee. Vacuũ, liberũ remis & nauibus. Extẽdunt, tã Romanę q̃ Maſſilienſi.

Lyburnę

Roſtra.

Crebraq; ſublimes cõuellũt verbera puppes.
Cornua Romanæ claſſis: validęq; triremes:
Quaſq; quater ſurgẽs extructi remigis ordo
Cõmouet: & plures quę mergũt ęquore pinꝰ
Multiplices cinxere rates, hoc robur aperto
Oppoſitum pelago: lunata claſſe recedunt
Ordine cõtentę gemino creuiſſe lyburnę.
Celſior at cunctis Bruti pretoria puppis
Verberibus ſenis agitur: molemq; profundo
Inuehit: & ſummis lõge petit ęquora remis.
Vt tantum mediꝰ fuerat maris: vtraq; claſſis
Qz ſemel excuſſis poſſit tranſcurrere tonſis:
Innumerę vaſto miſcentur in ęthere voces:
Remorũq; ſonus premitur clamore: nec vllæ
Audiri potuere tubę. tunc cęrula verrunt
Atq; in trãſtra cadũt: & remis pectora pulſãt.
Vt primũ roſtris crepuerũt obuia roſtra
In puppim rediere rates: emiſſaq; tela
Aera texerunt: vacuumq; cadentia pontum.
Et iam diductis extenduut cornua proris
Diuerſęq; rates laxata claſſe receptæ.

Vt quoties eſtꝰ Euris Zephyriſq; repugnat
Huc abeũt fluctus: illuc mare: ſic vbi puppes
Sulcato varios duxerunt gurgite tractus:
Quod tulit illa ratis: remis hęc rettulit ęquor.
Sed Graiis habiles pugnãq; laceſſere pinus
Et tentare fugam: nec longo frangere gyro
Curſum: nec tarde flectenti cedere clauo.
At Romana ratis ſtabilem prębere carinam
Certior: & terræ ſimilem bellantibus vſum.

Diductis, in diuerſa ductis: & ita ordie dilatato vt mutuo naues hoſtiles ſuſciperẽt medias, quę breui gyro ad ſuos poſtea reuertebantur. Laxata claſſe: diſſoluto, laxatoriq; ordine. Vt quoties. ſimilitudo qua curſus nauiũ fluctibꝰ quos cõtrarij vẽti agitãt cõparat. Aeſtꝰ, feruor maris. Zephyris, ventis occidẽtalibꝰ. Fluctus, ſummæ vndę. Vbi, poſtq̃. Duxerũt varios tractus, iuerunt diuerſo tramite & ſulco. Hęc, quę venit. Illa, q̃ diſceſſit. Sed graiis habiles. qua nauiũ differentia pugnarẽt etiam Cæſar his verbis oſtendit. Maſſilienſ. & celeritate nauiũ & ſcientia gubernatorũ cõſiſi nõs eludebant impetuſq; eoꝝ excipiebant, & quo ad licebat latiore ſpatio producta lõgius acie circũuenire noſtras aut pluribus nauibus adoriri ſingulas aut remos trãſcurrẽtes detergere ſi poſſent contendebant. Noſtri tum etiam grauitate & tarditate nauiũ impediebãtur: facte eñ ſubito ex humida materia non eundẽ vſum celeritatis habebãt. Itaq; dũ locus cõſis pugnãdi daretur ęquo animo ſingulas binis nauibꝰ obijciebãt: atq; iniecta manu ferrea & retenta vtraq; naue diuerſi pugnabant atq; in hoſtiũ naues deſcendebãt. Habiles laceſſere, erant aptæ ad prouocandũ & appetendũ. Gyro, reuolutione. Cedere clauo, obtemperare temonis vt Clauumq; ad littora torquet. Eſtq; proprie fuſtis temonis. Tarde flectenti. quo enim maior eſt nauis eo tardius flectitur: & maiori gyro indiget. Tentare, ad tentandũ. Ratis, claſſis. Certior: firmior erat. Carinã ſtabilem, firmũ ſolum pugnaturis. Terræ. videbantur enim tanq̃ in terra pugnare.

¶ Quater ſurgens extructi remigis ordo. BERO. Quadriremem deſignat quæ eſt nauis habẽs quatuor ordines remorũ. Quadriremem inuenerunt Carthaginenſes. vt teſtatur Ariſtoteles. In quadrireme autem ſunt ordines remigum, id eſt nautarum quater ſurgentes. Mergunt æquora pinus, id eſt naues: quę dicũtur mergere æquora quando ſupra currunt. Lunata claſſe, id eſt acie nauium in formam cornuum lunarium ſinuata. Lyburnę. Lyburnę alio nomine dictę lyburnicæ ſunt naues bellicę a Lyburnis Dalmatiæ ſiue Illyrici populis nominatę. vt ſcribunt Vegetius & Appianꝰ. Lyburnæ in Actiaco prælio cæteris nauibus aptiores celeriores q; fuiſſe dicunt: quarũ opera præcipuę victus fuit Antonius. Horatius. Ibis Lyburnis inter alta nauium amice propugnacula. Sínguląe lyburnæ, vt ait Vegetiꝰ, ſingulos nauicularios habebant quæ exercẽdis remigibus militibuſq; quotidianam curã atq; induſtriam exhibebant. Contentę creuiſſe gemino ordine, id eſt biremes habentes duos ordines remigum. Biremem Erythrei inuenerunt. auctor Plynius. Bruti pretoria puppis. Quicũq; pręeſt exercitui & claſſi ille dicitur pretor: vt inquit Varro. Vnde nauis prætoria in qua vectatur Pretor, id eſt pręfectus. Pretor. Verberibus ſenis agitur. i. eſt hexeris. Hexeres aũt quo verbo vtitur Liuiꝰ, ſunt naues habẽtes ſex ordines remigũ: quas teſte Plynio primus inuenit Zenagoras Syracuſius. Medij maris. ſcilicet inter claſſem Bruti & Maſſilienſiũ. Excuſſis tonſis, id eſt cõmotis remis. Hexeres.

Tonsæ eñ vt supra dictum est dicũtur remi.
Remorumq; sonus ꝑmitur clamore.i. maior
erat pugnantiũ clamor q̄ sonit⁹ remorũ. Cęru
la verrũt. Verrere significat trahere: vt inquit
Seruius.i. mouent & trahunt vndas cęruleas.
Cęruleus eñ color est maris. Transtra, sedilia
sunt nautarum. alio nomine dicũtur fori. Ca
dunt. expressit remigum consuetudinem &
gestum.

SVLPITIVS.

¶ Artibus & certas pelagi? contendis arte na
uigandi & nauium agilitate qua superamur.
Iam. oppone transuersas naues rostris Massi
lieñ. Medias carinas, latera nauiũ. Obliquas
alnos, transuersas naues. Tentauit, percussit
& oppugnare voluit. Robora, fortem nauim.
Ictu victa suo: percussione sua læsa. Cohęsit,
firma stetit cũ ea. Capta. harpagonib⁹ & ma-
nibus ferreis. Manicæ: vnci ferrei: sed proprie
[Manicę.] sunt manuum vincula, sicut Pedicæ pedum.
[Pedicę.] Vergilius. Et gruib⁹ pedicas & retia figere cer
uis. Teretes, longę & rotundę. Seq; tenent re-
mis. his mutuo & pectinatim cõnexis se cõti-
nent vel cõtrario remorũ impulsu. Stetit, nõ
mouit se, fecerũt eñ statariam pugnã. Tecto
æquore. iam eñ coniunctis nauibus mare in-
ter ipas nõ videbatur. Iã nõ excussis. iã comi-
nus pugnabant, & non iaculis sed ensibus res
agebatur. Torquentur tela lacertis, emittunt.
Vulnera ferro nec cadunt longinqua. tela vul-
nerantia nec veniunt e longinquo emissa: est
q; metonymia. Iaculato, immisso. Agit pluri
ma, maiorem partem occidit. Bello, hoc ipso.
Aduersos, hostiles & sæuos in hostem. Suis,
proprijs. Spumat, spumam facit. Obducti,
[Obducere.] tecti. Vergilius. Limosoq; palus obducat pa-
scua iunco. Cõcreto, durato: sanguis eñ tam
in frigida q̄ in calida durescit. Et quas. naues
inquit quæ a Romanis captæ harpagonibus
trahebantur coniungi non poterant cada-
ueribus interpositis impeditę. Conserta, den-
sa & interposita. Vincula ferri immissi, vnci
iacti. Subiere profundum, mersi sunt. Hause
runt, biberunt & suffocati sunt. Hi. alij inquit
ex vulneribus difficulter perituri subito cum
nauibus mersi sunt. Luctantem cũ morte, re-
sistẽtem morti. Irrita tela. Aliud mortis gen⁹:
qui enim integri in mare cadebant telis teme-
re iacentibus & non iactis in eos cõficiebãtur.
Irrita, in vanũ emissa: & q̄ nullũ in nauib⁹ vul
nerarent. Suas. ad quas faciẽdas imissa erãt.
Frustrato põdere, decepto ferro, vulnere non
illato. Exceptũ, infixum alicui, in quẽ incidit.
Vulnus, corpus quod vulneraret. Phocaicis.
Quomodo vna Romanorum nauis duabus
Massiliensiũ resisteret, narrat. Vallata, circun-
data. Robore diducto, fortibus militib⁹ diui
sis in naui trãsuersa. Aequo Marte, pari & for
ti pugna. Tagus, Romanus miles. Retẽtat,
retinere conat. Amplustre, ornamentũ nauis
[Amplustre.] Festo authore, dictũ ꝙ amplius sit q̄ quo na-
uis indigeat. sunt tñ q velint græcũ esse & sub
trahant m, primãq; eius quidã corripiunt. Ci-
cero. Nauibus absumptis fluitantia quærere
aplustra. Transfigitur terga, synecdoche. Fer
rum concurrit, obuia sibi fiunt tela medio pe
ctore. Quo vulnere, antico an postico. Lar-

ita natura sua fluẽs abit sup. illuc. i. i cõtrariã ptẽ: sic vbi. i. post
q̄ puppes. i. naues a pte totũ, duxerũt varios tract⁹ gurgite. i.
fluctu maris, sulcato. i. diuiso vt terra vomere sulcat: qd ęquor
.i. quã aquam ęquoris illa ratis tulit. i. abstulit, remis. s. iniectis,
hoc sup. hęc. i. alia rat?, rettulit (Sũt q legãt reppulit). i. retraxit
remis. Sed pinus. i. naues e pinu, habiles. i. tractabiles, & aptę,
lacessere. i. ꝓuocare pugnã (Sũt q capessere legãt: sed nõ video
cur mutẽ). i. ꝑliũ, & tẽtare fugã. i. dũ volebant, retrocedere: nec
frãgere. i. obuertere cursum lõgo gyro. i. reuolutiõe vt faciunt
oblõgę: nec tarde imo cito cedere, clauo. i. temoni, flectẽti. i. re-
trahenti: erãt sup. Graijs. i. Massilieñ. At classis Romana erat
certior. i. firmior & aptior ꝑbere carinã stabilẽ cõtra impetũ ro-
strorũ: & ꝑbere vsum silẽm bellãtib⁹ terrę. i. in terra, quia cõser-
ta manu de illis pugnare poterant cum firmę & fortes essent.

Tunc in signifera residenti puppe magistro
Brutus ait. Pateris ne acies errare profundo:
Artibus & certas pelagi? iam consere bellum:
Phocaicis medias rostris oppone carinas.
Paruit: obliquas & prębuit hostibus alnos.
Tũc quęcũq; ratis tentauit robora Bruti
Ictu victa suo percussa & capta cohęsit.
Ast alias manicęq; ligant teretesq; catenę:
Seq; tenent remis: tecto stetit ęquore bellũ.
Iam non excussis torquentur tela lacertis:
Nec longinqua cadũt iaculato vulnera ferro:
Miscenturq; manus: nauali plurima bello
Ensis agit. stat quisq; suę de robore puppis
Pronus in aduersos ictus: multiq; perempti
In ratibus cecidere suis: cruor altus in vndis
Spumat: & obducti cõcreto sanguine fluct⁹.
Et quas immissi traxerunt vincula ferri:
Has ꝓhibẽt iungi cõferta cadauera puppes.
Semianimes alii vastum subiere profundum.
Hauseruntq; suo permistum sanguine põtũ.
Hi luctantẽ animã lenta cũ morte trahentes
Fractarum subita ratium periere ruina.
Irrita tela suas peragunt in gurgite cædes:
Et quodcũq; cadit frustrato pondere ferrum:
Exceptum mediis inuenit vulnus in vndis.
Phocaicis Romana ratis vallata carinis
Robore diducto dextrum lęuumq; tuetur
Aequo Marte latus: cuius dũ pugnat ab alta
Puppe Tag⁹: Graiũq; audax aplustre retẽtat:

Terga simul: pariter missis & pectora telis
Transigitur: medio cõcurrit pectore ferrum.
Et stetit incertus flueret quo vulnere sanguis:
Donec vtrasq; simul largus cruor expulit ha-
Diuisitq; aĩam: sparsitq; in vulnera letũ. (stas:

¶ Tunc in signifera. In Bruti laudẽ, cui victoriã in fine huius
tertij ascriptur⁹ est, censet eius aiositate, & cohortatu Romanã
classem vicisse. Ideo aũt Brutũ nõ inuite laudat ꝙ is a Cæsare
defectur⁹ est. Dicit ergo. Tũc qñ varia fortuna, & incerto mar-
te certaret: Brut⁹ dux belli relictus, ait magistro. i. gubernatori
pricipali, residẽti q̄ si segni & ignauo, in puppe signifera. i. ꝓto-
ria, & principali in qua vexilla erãt. ait, interrogans. Pateris ne
acies. i. naues vt in acie terrestri instructas, errarc. i. ad libitũ va
gari, ꝑfundo. i. ꝑ mare: & certas. i. cõtendis cũ Massilieñ. artib⁹
.i. peritia pelagi. i. nauigandi accedẽdo, & retrocedẽdo: vt op⁹
erat? q. d. id imprudenter facis: quia illi ad hoc aptiores habent
naues: quocirca consere iam bellum. i. confertis nauibus coge
eos ad gerendũ nobiscũ bellum. Oppone carinas medias. i. la-
tera non rostra nauis nostrę, rostris Phocaicis. i. Massilieñ. hoc
est permitte eas in latus impingere: qa tũc nõ poterũt subterfu
gere: nec verendum est vt nauem nostram interrumpant: quia
fortissima est. Paruit. s. magister nauis. i. obediuit voci Bruti,
& ꝑbuit hostibus. i. nauibus hostilibus, alnos. i. naues ex alno,
obliquas. i. transuersas. Tunc quęcũq; ratis. i. nauis Massilieñ.
tentauit robora. i. fortissima ligna in lateribus nauis Bruti, vi-
cta ictu. i. impetu suo, aci contra scopulũ impulsa esset, cohæ-
sit, non potẽs retrocedere, percussa a Brutianis, & rapta ferrea
manu. Ast manicę. i. vnci ferrei, & catenę teretes. i. rotundæ, &
longæ, ligãt alias. s. dissolutas sed non captas, & tenent. i. sustẽ
tant ne haustis aqs immergantur, remis. i. per remos. bellum
.i. præliũ stetit. i. horruit, æquore tecto. i. coopto nauibus. tela
non torquentur iam. s. conserta manu, lacertis excussis: qa nõ
excutiebantur: vt solent dum eiaculantur: nec vulnera. i. hasti-
lia inferentia vulnera: cadũt longinqua, hoc est e lõginquo, fer
ro iaculato: qa non iaculabat: & ita negatio in vtrunq; sequen
tiũ agit: vt fere apd̄ hunc poetã. ꝙ p quia, manus miscent. i. cõ
ferunt, & cominus pręliant: ensis agit, id est explet, plurima sci
licet officia, in illo bello nauali: q sq; stat de robore suæ puppis
pronus in aduersos ictus, hoc est vitabundus eos: & multi per
empti cecidere in suis ratibus in q bus steterant. Cruor spumat
altus. i. densus in vndis, & fluctus sunt obducti, id est cooper-
ti, sanguine concreto, hoc est condensato: & cadauera confer-
ta, id est collecta ab vtraq; parte per naues approximãtes (Sa-
bellicus tamen vt vidimus fo. xlviij. legendum contendit cõ-
ferta. i. condensata & confertim obuia) prohibent, hoc est im-
pediunt has puppes quas vincula ferri immissi, id est man⁹ fer-
reæ traxerunt, iũgi scilicet inter se. Alij. i. aliq bellantiũ, semi-
animes, & semineces, subiere ꝑfundũ vastũ. i. immiserũt se in
mare: & hauserunt. i. imbiberũt pontũ. i. partem ponti, permi-
stũ sanguine suo quem paulo ante effuderãt. Hi. i. alij trahẽtes
aĩam luctantẽ. i. certãtẽ cũ morte lenta. i. pigra & tarda: qa citi⁹
voluisset euolare: ꝑiere subita ruina ratiũ. i. nauium fractarum
& in ipsos cadẽtiũ. Tela irrita. i. q̄ neminẽ in naue stantẽ vulne-
rauerãt, ꝑagunt suas cędes. i. suam stragẽ, in gurgite: quia occi
dunt illic natantes. Et quodcũq; ferrũ. i. telum ferratũ cadit. s.
in aquas, põdere frustrato: qa nihil cõtigerat: exceptũ ab illisq
natabant, inuenit vulnus. i. quem vulneraret, in medijs vndis.
Ratis Romana videlicet pretoria aut alia, vallata hoc est cir-
cunsepta in modum valli, carinis hoc est nauibus Phocaicis,
id est Massiliensium, tuetur hoc est defendit dextrum, & sini-
strũ latus: hoc est vtrunq; cornu, robore. s. exercit⁹ diducto. i.
diuiso in latera, hoc est optimis militib⁹ ad cornua dispositis:

gus cruor expulit hastam, magna vis cruo-
ris. Vtrasq;, ambas. Vtitur autem hyperbolẽ
manifestissima. Animã: vitam, quę est in san
guine. In vulnera: nam vtraq; causam mor-
tis dederunt.

PHILIP. BEROALDVS.

¶ Obliquas alnos. i. ex obliquo, & lateribus
obiecit nauẽ Bruti rostris hostilibus. Tunc
quæcunq; ratis. Hoc ex historia nam: vt scri-
bit Cæsar naues triremes duę in nauem Bru-
ti duabus ex partibus sese incitarunt. Repręę
uisa Brutus antecessit: illę inter se conflixerũt
vt altera perfracto rostro tota collabefieret:
tunc naues ex classe Bruti in eas impetum fa
ciunt celeriterq; ambas deprimũt. Cohęsit
.i. annexa est adhęrendo. Crepuerunt. i. so-
nuerunt: nam rostra nauium erant ęrata. In
puppim rediere rates. Puppis est nauis pars
posterior, quæ ex collisione nauium verteba
tur in anteriorem partem. Diductis proris.
Prora est nauis pars anterior. Diductis. i. se
paratis. Diuersę rates. i. hostiles naues reci-
piebantur. Classe laxata. i. soluta. Vt quo-
ties æstus. Sensus est: quemadmodum duo-
bus ventis inter se contrarijs pariter flantib⁹
æstus maris hinc & illinc auferuntur: sic con-
currentibus classibus hinc & inde fluctus ma
ris qui mouebatur remis Bruti, repellebat re-
mis Massiliensium. Sulcato gurgite. naues
in mari sulcos facere vidẽtur. Graijs. i. Mas
siliensibus. Habiles pinus. i. agiles & celeres
naues. Lacessere. i. ad lacessendum. Fran
gere. i. ad frangendum. Flectẽti clauo. Gu
bernator nauis clauum manu regit: vt ait Ci
cero. Certior ꝑbere. firmior ad ꝑbẽdũ nauẽ
stabilem, & immobilẽ. Et terrę similẽ vsum.
videtur pugna esse terrestris quæ fit in naui-
bus maximis, & immobilibus: quales erant
Bruti naues. Puppe signifera. Nauis præfe
cti habẽt signum in puppe collocatum ad in
eũdum certamen. Pateris ne acies. i. classem
Massiliensium instructam celeritate sua, & ar
tibus nos eludere permittis? Et certas arti-
bus pelagi. i. scientia nauali. Phocaicis ro-
stris. oppone inquit Brutus rostris nauium
Massiliensium mediam nauem meam: vt cã
incurrant. Paruit. i. obediuit. Ast alias ma-
nicęq; ligant. Manicę dicuntur vincula ma-
nuũ. Vergili⁹. Manicas atq; arcta leuari vin-
cla iubet. hic accipiuntur manicæ pro mani-
bus ferreis, atq; harpagonib⁹: quæ instrumẽ
ta ad hostiũ naues capiendas facta sunt. De
his Cæsar in Commentarijs. Hi manus ferre
as atq; harpagones parauerũt. Teretesq; ca
tenæ. Teres est rotundum, & oblongum: vt
columna & arbor & funes vt scribit Seruius.
Catenę ergo dicuntur teretes quoniam ex a-
nulis teretibus conficiũtur. Stetit. quia na-
ues ligatę manicis consistere cogebant. Tor
quentur. i. vibrantur & emittunt. Ensis agit
plurima. quoniam adeo erant inter se conne-
xi: vt maior esset vsus ensis, q̄ telorum missi
lium. Cruor altus in vndas spumat. Tanta
vis sanguinis ex vulneratis, atq; interfectis
hinc & inde profluebat in pelagus: vt spu-
mas efficeret. Obducti fluctus, id est tecti.
Sanguine concreto, id est tabo coagulato.

Has ꝓhibent iungi conſerta cadauera pup
pes. Tãta erat multitudo cadauerum coacer-
uatorum inter naues diuerſas: vt iungi pro-
hiberentur q̃is manibus ferreis detinerent-
tur. Hi luctantem animam, id eſt alij trahe-
bant animam luctantem. i. certãtem cũ mor
te: quoniam cum anime igneus ſit vigor: vt
ait Vergilius: genus mortis grauiſſimum eſt
perire in vndis: qa anima extinguitur in ele-
mento cõtrario: mortem ergo appellat lẽtam
quia non cito moriebãtur. Irrita tela ſuas ꝑ
agunt in gurgite cedes. i. tela quæ mitteban-
tur in caſſum decidentia in vndas aliquem interficiebant ex his qui in mare ceciderant. Inuenit, vulnus. i. ali
quem quem vulneraret: ex quo oſtenditur innumerabiles fuiſſe naufragos. Vallata. i. circundata. Robo-
re diducto. id eſt diuiſo in duas partes exercitu & claſſe. Aequo marte. i. equali pugna nondum aliquo victo
re. Cui⁹, ſcilicet Romanæ ratis. Graiumq; audax apluſtre retentat. Apluſtre vt ſcribit Feſtus eſt ornamẽ
tum nauis nauigationi minime neceſſariũ: vnde dici videtur quaſi amplustre q; amplius ſit q̃ neceſſe ſit naui
gationi. Cicero ait. Nauibus abſumptis fluitantia quærere apluſtra. & Iuuenalis. Victeq; triremis apluſtre. Hic
videtur accipi non ſolum ꝓ ornamento: ſed pro clauo, vel arbore nauis. Graium. i. Maſſiliẽſe. Terga ſimul
pariter miſſis. i. duobus telis, & in pectore, & in tergo eodem tempore tranſfigitur. Concurrit ferrum, ſcilicet
vtriuſq; teli. Quo vulnere, an anteriori, an poſteriori. Diuiſitq; animam: quoniam dimidium animæ exijt
ex vulnere pectoris reliquum ex vulnere tergi. & ſecundum opinionem eorum loquitur, qui dicebant animã
eſſe ſanguinem maxime circunfuſum cordi: vt ait Cicero: & Vergilius. Purpureamq; vomit ille animam cum
ſanguine mixtam. Letum, id eſt mortem.

SVLPI. ¶ Dirigit huc. Maſſilienſis Telonis mortem deſcribit quẽ a nauigandi aſtrorumq; peritia laudat. Telonis, magiſtri nauis. Nullam ma
num audiuere, nulli manui melius obtempe-
rauerunt. Turbante, videlicet ſe, aut ipſas ca
rinas. Notior, exploratior an ſerena, an turbi
da ſit futura: id enim ſiue ex ſolis, ſiue ex lu
ne aſpectu callebat. Carbaſa ventis, vela. Cõ
ponere, aptare vndecunq; flaturus eſſet ven
tus. Hic, Telon. Compagem alni latiæ, na-
uim Romanam. Roſtro, Graiq; nauis. Auer
titq; ratem morientis dextra magiſtri. cum
primum vulnerat⁹ fuit nauis auerſa eſt. Gya
reus, Maſſilienſis. Sociam, Maſſiliẽſem. Ex
cipit ferrum, vulneratur. Suſpenſa. nam cũ
ex naui ſua ſaltaret in alteram, telũ quo tranſ
foſſus eſt in naui inhæſit, & ipſe a telo pende-
bat. Stant gemini fratres. A forte gemello-
rũ diuerſis modis mouet affectus, & alterius
fortitudinem prædicat. Stant: parati ſunt &
pugnant. Gemini fratres: gemelli/vterini.
Gloria matris fœcundæ quos eadem. Cedit
laudi mulieribus geminos parere. Viſcera,
vterus. Variis fatis genuerunt, cum eadem
eſſe deberent. Diſcreuit mors ſæua viros: ſe-
parauit. Agnorunt miſeri, qui alterum non
videbant. Sublato errore: quippe erãt adeo
ſimiles vt ipſos minus diſcernerent, & alte-
rum pro altero vocarent, & ſalutarent. Ille,
frater ſuperſtes. Tenet dolorem ſemper, ſer-
uat, & continuat luctum. Aeternis, indefiniẽ-
tibus: & eſt a pietate commendatio. Offert, re
fert, repſentat. Lugẽtibus, parentibus ſuis.
Quorũ alter. Confundit hiſtoriã poeta Maſ
ſilienſibus aſſentatus: nam reuera miles is q
C. Acylius ſe adeo fortiter geſſit, Romanus, & Cæſaris
decimę legionis prefectus fuit: Caiuſq; Acy
lius eſt appellatus. Meminit eius Tranquil-
lus in Ceſare: meminit Plutarchus: meminit
& Valerius Maximus. Similis hiſtoria de Cy
negiro græco tradita eſt. Pectine obliquo:
nam remi qui obliqui in naui ſunt miſſi pe-
ctinati erant. Iniectare manum: inijcere de-

Dirigit huc puppi miſeri quoq; dextra Telõis:
Qua nullam melius pelago turbante carinę
Audiuere manum: nec lux eſt notior vlli
Craſtina: ſeu Phœbũ videat ſeu cornua lunæ:
Semper venturis cõponere carbaſa ventis.
Hic latię roſtro compagem ruperat alni:
Pila ſed in medium venere trementia pectus:
Auertitq; ratem morientis dextra magiſtri.
Dũ cupit in ſociã Gyareus irrũpere puppim
Excipit immiſſum ſuſpenſa per ilia ferrum:
Affixuſq; rati telo retinente pependit.
Stant fratres gemini fœcũdę gloria matris:
Quos eadem variis genuerunt viſcera fatis.
Diſcreuit mors ſęua viros: vnumq; relictum
Agnorunt miſeri ſublato errore parentes.
Aeternis cauſam lachrymis tenet ille dolorẽ
Semp: & amiſſum fratrem lugentibus offert.
Quorum alter miſtis obliquo pectine remis
Auſus Romanę graia de puppe carinæ
Iniectare manum: ſed eã grauis inſuper ictus
Amputat: illa tamen nixu quo prenderat exit:
Diriguitq; tenens ſtrictis immortua neruis.
Creuit in aduerſis virtus: plus nobilis iræ
Truncus habet: fortiq; inſtaurat prelia lęua:

Rapturuſq; ſuam procũbit in æquora dextrã.
Hęc quoq; cũ toto manus eſt abſciſſa lacerto.
Iam clypeo teliſq; carens non conditus ima
Puppe: ſed expoſit⁹ fraternaq; pectore nudo
Arma tegens crebra cõfixus cuſpide perſtat.

¶ Dirigit huc puppim. Telonis cuiuſdã, & nauigãdi & aſtro⁹ peritiſſimi necẽ graphice ꝓſcribit ei⁹ laudi eo diuti⁹ inſiſtẽs quo varietati copioſi⁹ cõſuleret. vñ dicit. Quoq; .i. etiã, dextra Telonis Maſſilieñ. miſeri. i. miſerãdi, qa moriturꝰ paulo poſt, diri
git puppi quã rexit: huc vbi Tag⁹ pierat i q̃. ſ. dextra, carinæ. i. naues; aut remiges, nullã. i. nõ vllã, nõ audiuere meli⁹. i. ſati⁹, vl
lã manũ. i. nõ obtẽperauerũt cõueniẽtius vllius manui, q̃ Telo
nis, pelago turbante ſup. ſe aut naues, aut turbã ciente. i. quan
do turbat mare: nec lux. i. q̃litas lucis, aut tẽpeſtas craſtina. i. poſtridiana, notior eſt vlli. ſ. q̃ erat Teloni: ſeu ipſe Telon, vi
deat ſup. ꝑ diẽ Phœbũ. i. ſolẽ, ſeu cornua lunę ꝑ noctẽ: & bene cornua: qa illa adnotãt tẽpeſtatũ iq̃ſitores: ſemp ſup. nouerat. aut lux nõ eſt notior vlli cõponere. i. ad cõponẽdũ. i. aptandũ, carbaſa. i. vela, ſemp vẽtis vẽturis. i. flaturis poſtridie. hic. ſ. te
lon ruperat roſtro. ſ. nauis ſuę, cõpagẽ. i. iunctũrã, alni. i. nauis, latiæ. i. Italicæ: ſed pila. i. tela Romana, tremẽtia. ſ. ex cõcuſſio
ne, venere in mediũ pect⁹. ſ. Telonis: & dextra magiſtri moriẽ
tis. i. cũ ſenſit ſe mori adhuc habẽs curã ſalutis alio⁹ obuertit nauem. ¶ Et dũ Gyareus etiã Maſſilieñ. cupit irrũpere: vt ſuc
cedat gubernator: in nauẽ ſociã. i. Telonis ſoci, excipit immẽ
ſum ferrũ pilia ſuſpenſa. i. crecta ad intrandũ nauẽ: & affixus rati. ſ. ſuę, qua in nauem Telonis exilire pabat, pepẽdit ſup. ad eã, telo retinente. ¶ Stant fratres gemini. Narrat fatum alteri
us geminorum tranſferens, vt Sulpitius dicit, rem a latinis ad Maſſilieñ. Credã aũt eſſe legẽdũ fratres gemini: quia ſi gemini cõtinuo fratres. at ſi fratres nõ cõtinuo gemini erant. Sicut au
thore Seruio Salluſtius recte dixit: mulieris ancillæ q; min⁹ be
ne dixiſſet: ſi cõtra ancillæ mulieris. Fratres igit gemini/gloria matris fœcũdę, q̃ tales vno partu ediderat, ſtant. i. parati ſunt ad prelũ, quos eadẽ viſcera. ſ. matris, genuerũt diuerſis fatis. i. ad diuerſa fata: qa altero occiſo alter victur⁹ erat. Ex hoc autẽ argumẽtat diuus Auguſtinus cõtra Genethliacos. Mors ſęua diſcreuit. i. differentes fecit, & diuiſit viros. ſ. geminos. i. pares inter ſe dũ viuerẽt: & miſeri parẽtes agnorũt. i. agnouerũt vnũ relictũ. i. eũ q erat relict⁹ cũ alter mortu⁹ eſſet, cognouerũt vter eſſet: errore quo alterũ ꝓ altero prius ſępe acceperãt/ſublato. Il
le videlicet ſuperſtes tenet. ſ. in ſe ſemp dolorẽ. ſ. fratris occiſi/ appoſitorie/cauſam ęternis. i. ppetuis lachrymis, & offert lugẽ
tibus. ſ. parẽtib⁹. i. pñtat fratrẽ amiſſum. i. effigiẽ ei⁹, quorũ. ſ. geminorũ, alter auſus iniectare manum. ſ. ſuam non ferream de puppe graia. i. phocaica in q̃ ſteterat, carinæ. i. naui Roma
næ, & hoc remis miſtis. i. imixtis, pectine obliquo. i. remis pe
ctinatis ꝙ obliquũ. alij legunt pectore obliquo: vt ſignificetur geſtus remigantiũ. ſed grauis ictus. i. gladius cũ graui ictu ve
niens inſuper, amputat eã. ſ. manũ: tñ licet erat amputata: illa exit. ſ. ad nauẽ vſq;, & diriguit. i. rigida facta eſt nixu quo pren
derat nauem tenens eã immortua, hoc eſt perinde atq; nõ mor
tua: neruis ſtrictis. i. firmiter applicitis. Virtus. ſ. illius cui⁹ ma
nus erat amputata, creuit in aduerſis, id eſt in aduerſitate: trun
cus, hoc eſt corpus mancum, habet plus iræ nobilis, hoc eſt di
gnæ quæ noſcatur: & inſtaurat, hoc eſt reficit prelia lęua ſcilicet manu, forti: quia quod amittitur in vno recuperatur in alio: aut ipſe fortis: & procumbit, id eſt ſe demittit in æquora raptu
rus ſuam manum adhærentem naui Romanę. hęc quoq;, hoc eſt etiam ſiniſtra eſt abſciſſa cum toto lacerto, id eſt brachio ad humeros vſq;. Ipſe iam carens clypeo, hoc eſt armis defenſi-
uis, & telo. i. armis inuaſiuis: ꝓpter man⁹ ãputatas: nõ ſup. eſt
xtram. Ictus, Romani militis. Heſit, firma
uit ſein naui. Nitu, eodem conatu, & geſtu. Diriguit, rigida facta eſt & inhorruit naui nõ dimiſſa. Creuit in aduerſis virtus. Magnanimi proprium eſt rebus aduerſis non perterre ri: ſed in illis inſurgere. Plus iræ. Iram Peri-
patetici cotem eſſe fortitudinis dicunt, nec vllam vim illam habere, niſi ira excandeat: vt quarto libro Tuſcula. quæſtionum Ci
cero ait. Inſtaurat: renouat. nec dicimus reſtauro: quia ſtauro non dicitur, & inſtar non reſtar latinum eſt. Lęua. auget veritatem poe
ta. Conſtat enim non ita ſe geſſiſſe Acilium. Suetonius ſic habet. Acili⁹ nauali ad Maſſilia
m prælio iniecta in puppim hoſtium de
xtra & abſciſſa, memorabile illud apud græ
cos Cynegiri exemplum imitatus tranſili
uit in nauim vmbone obuios agens. Pro
cumbit, inclinat ſe. Lacerto, brachio. Clyp
peo, quem læua gerebat. Telis, miſſilibus.
quæ dextra. Non conditus, non latens. Ex
poſitus, ictibus Romanorum periculiſq;
obiectus. Fraterna arma. erat enim ante clyp
peum fratris inermi pectore. Cuſpide, telis.
Perſtat, perſeuerat in pugna.

Ira.

Inſtauro.

Acilius.

Cynegir⁹.

PHILIP. BEROALDVS.

¶ Audiuere manum. i. obtemperauerunt & morẽ geſſerũt. ita Cicero. Nũq; labere ſi te au
dies. Nec lux eſt notior vlli craſtina. dicit Te
lonẽ fuiſſe peritũ nauis gubernatorẽ: vtpote qui ſupra omnes ex aſpectu ſolis, & lunę ſci
ret prędicere craſtinam lucẽ an. ſ. futura eſſet ſerena an nubilosa. Sententia eſt Vergiliana. Si vero ſolẽ ad rapidum lunaſq; ſequentes Ordine reſpicies: nũq; te craſtina fallet hora.

Alni latię. i. nauis Romanę & Bruti. Com
pagem. i. roſtro ſuę nauis perfregerat, Com
pagẽ. i. connexionẽ nauis hoſtilis. Pila, tela Romana quaſi pila dicta a perimẽdo. ſ. vt in quit M. Varro. Magiſtri. ſ. Telonis. Suſpẽ
ſa per ilia. Inter veſicam & aluum, quæ vmbi bilico annexa eſt. Arterię ſunt ad pubẽ tẽdẽ
tes, quæ ilia appellãtur: vt ſcribit Plinius. Iu
uenalis. Vis frater ab ipſis ilibus. & Vergilius. Rumpantur vt ilia Codro. Ile vero eſt inteſti
num infima parte alui: a grecis appellatur co
lon: vbi teſte Plinio dolorum magna cauſa eſt. Pependit. quoniam telum Gyareo per ilia tranſuerberato perforauit etiam ratẽ cui ille affixus eſt. Gemini fratres. Gemini dicũ
tur eodem partu nati: duo: & ſiſes: vt ait Ser
uius. Fœcundę. i. fertilis ab effectu, quę du
os vno partu ediderat. Variis fatis. Contra opinionẽ eorum Matemathicorum: qui aſſe
runt geminos habentes eundum Horoſco
pum eadem fata habituros. de qua re multa diuus Auguſtinus diſſeruit in quinto de ciui
tate dei. Diſcreuit. quia adeo erant inter ſe ſimiles: vt parentes fallerẽt: vno mortuo ſub
latus eſt error. Aeternis cauſam lachrymis qui fuerat ſuperſtes parentibus erat cauſa æ
ternarum lachrymarum: quia eo viſo recor
dabantur alterius defuncti ob ſimilitudi
nem. Obliquo pectore. expreſſit habitum remigis qui pectus obliquat in mouendis re
mis. Iniectare manum. Acilius miles

Cæsarianus abscissa dextra quā Massiliensium naui iniecerat, sinistra puppē apprendit nec ante dimicare destitit, q̄ captam ꝓfundo mergeret. authores sunt Valerius, & Trāqll⁹ verū Lucanus mutata historia hāc laudē tribuit militi Massiliēsi. Illa. ſ. dextra. Hęsit. i. adhæsit naui. Virtus. ſ. illius militis. In aduersis. Alij abscissa dextra effecti essent pauidiores: hic factus est audacior. Trūcus. ſ. sine dextra. Lęua, sinistra. Instaurat, renouat. Instaurare enim est instar nouare, & redintegrare: vt scribit Macrobius. Hæc quoq; ſ. sinistra. Cū toto lacerto. Lacert⁹ ꝓprie incipit a versura cubiti, & tendit vsq; ad vertebrā manus. Iam clypeo telisq; carēs. quoniam abscissa vtraq; manu clypeus telumq; ceciderat. Ima puppe. i. pte inferiore. Pectore nudo siue clypeo. Leto casura suorū. i. excipit tela omnia, quę nisi ipse obstaret suos Massilienses leto. i. morti darent.

SVLPITIVS.

¶ Morte iam emerita. nam euadere non poterat, & mortis munus plenum iam erat. Tenet, excipit. Casura leto: Casura in mortem. Tum vulnere. iamiam moritur⁹ collectis totis viribus in hostilem nauim insiluit. Vulnere, ꝓ quod sanguis egrediebatur. Lassos, debiles. Sanguine, viribus. Contendit, dirigit, extēdit, immittit. Membris defectis robore: corpore viribus exhausto. Insiluit, confecit se. Nocturus, vt inclinaret atq; obrueret. Cumulata strage virum, plena cadaueribus. Ictus, a Romanis illatos. Hausit pelag⁹: admisit aquam. Foros, tabulata & spatia. Descendit in vndas, submersa est. Vortice contorto, voraci aquæ confusione. Est & vortex ventorum qui Typhon dicitur: vt est apud Plinium. Diducta, diuisa & separata. Mare, aqua. Ferrea dum. Cum Romani manu ferrea Lycidam ꝓ naui corripuissent, socijs eū per crura retinentibus diuisus est: postremaq; parte statim mortua superior in qua vitalia continebantur diutius vixit. Manus, instrumentum cum pluribus vncis. Inserit, immittit. Puppi, Massilienſi. Rapidos, veloces & rapaces. Auulsus, abrept⁹ & a suis, & a ferrea manu. Scindit. Hos versus Lucanus ipse pcussis venis profluēte sanguine vbi frigere pedes manusq;, & paulatim ab extremis cedere spiritum sensit, feruido adhuc, & compote mentis pectore dicitur cecinisse. Emicuit, prosiluit. Lentus, tardus, & velut ab vno vulnere. Discursus, qui fiebat ex diuersa cruoris effusione. Animæ, sanguinis in quo vita est. In membra, inferiora. Interceptus, cōfusus, mistus. Tanta, tam larga. erat enim totum corpus vulneratum. Vltima pars. putatur fuisse ab extremis lateribus ad talos. Tradidit in letum, dedit extinguendos. Vacuos vitalibus, in quibus vitalia membra nō erāt. Ea sunt/epar, pulmo, cor, pręcordia, cerebrū Tumidus. est enim spirandi officina. idcirco spongiosus, ac fistulis inanibus cauus. Viscera, exta ipsa vitalia. Fata, mors. Hæserunt diu laborauerunt. Luctata, conata. Vix tulerunt, difficulter abstulerunt, tradiderecq; morti. Dum nimium. Militum imprudentiā qui nauim inuerterunt, enarrat. Incumbit. tota enim in vnū latus se vertit. Versa, inuersa. Congesto, in vnum latus collecto. Texit pe-

Vortex.

Typhon.

conditus, id est abscōsus supple in ima puppe vt se seruet: sed expositus est sup. telis Romanoꝝ, & tegens arma fraterna. i. fratrem armatū, pectore scilicet suo, nudo, perstat, hoc est manet stans, confixus crebra cuspide.

Telaq; multorum leto casura suorum
Emerita iam morte tenet: tum vulnere multo
Effugientem animā lassos collegit in artus.
Membraq; contendit toto quicūq; manebat
Sanguine: & hostilē defectis robore mēbris
Insiluit solo nociturus pondere puppim.
Strage virū cumulata ratis: multoq; cruore
Plena: ꝓ obliquū crebros latus accipit ictus.
At postq̄ ruptis pelagus compagibus hausit
Ad summos repleta foros: desedit in vndas
Vicinū inuoluens contorto vortice pontum.
Aequora discedunt mersa diducta carina:
Inq; locum puppis cedit mare. multaq; ponto
Præbuit illa dies varii miracula fati.
Ferrea dū puppi rapidos man⁹ inserit vncos
Affixit Lycidam. mersus foret ille profundo:
Sed prohibēt socii: suspēsaq; crura retentant.
Scinditur auulsus: nec sicut vulnere sanguis
Emicuit lentus: ruptis cadit vndiq; venis:
Discursusq; animę diuersa in mēbra meantis
Interceptus aquis: nullius vita perempti
Est tanta dimissa via. pars vltima trunci
Tradidit in letum vacuos vitalibus artus.
At tumid⁹ q̄ pulmo iacet: qua viscera feruēt
Hęserunt ibi fata diu: luctataq; multum
Hac cum parte: viri vix omnia mēbra tulerūt.
Dū nimium pugnax vnius turba carinæ
Incūbit prono lateri: vacuamq; relinquit
Qua caret hoste ratē: cōgesto pōdere puppis
Versa: caua texit pelagus nautasq; carina:
Brachia nec licuit vasto iactare profundo.
Sed clauso periere mari. Tunc vnica diri
Conspecta est leti facies: cum forte natantem

Vitalia.

Diuersę rostris iuuenem fixere carinę.
Discessit medium tam vastos pect⁹ ad ictus:
Nec prohibere valent obtritis ossibus artus:
Quo minus ęra sonent. elisso ventre per ora
Iectat saniem permistus viscere sanguis.

¶ Tela &c. Prosequitur nauale prælium fortissime vtrinq; gestum: sed in quo superabuntur Massilieñ. persequens narrationem de virtute alteri⁹ geminorum fratrum, mutata forsan vt dictum est historia. Nā Actio Romano alij id laudi dant. Ordo autem est. Et frater ille sic truncatis manibus stans ꝓ defensione fratris tenet. i. in corpus suum accipit, morte iam merita. i. quia mortem meruerat, & euadere nō poterat, tela. ſ. Romanorum, casura leto. i. ad letum, & mortem multorum suorum sup. sociorum: tum. i. tunc cum sic esset telis oneratus, collegit in artus lassos. i. fatigatos, animam fugientem. i. parantem decedere, & contendit. i. firmat & stabilit mēbra, toto sanguine q̄ cunq; manebat. i. reliquus erat in corpore. Aldinus textus habet q̄cunq; sed errat ū puto. & insiluit membris defectis. i. derelictis & destitutis, robore. i. viribus suis, in puppim hostilē, nociturus solo pondere: quia manibus carebat, & tamē sperabat pondere inuertere nauem. ratis. i. nauis illa in quam insiluit, cumulata. i. oppleta, strage virum. i. cadaueribus, & plena multo cruore, accipit crebros ictus per latus obliquum. Sulpitius dicit a Romanis illatos ictus: secundum quem loquitur de naue equa prosiluit: quod non ꝓcedit: quia sic frater quoq; submersus fuisset: vnde dicam. At postq̄ ipsa nauis hausit pelagus. i. aquas maris compagib⁹ ruptis, scilicet impetu illius fratris, repleta sup. vsq; ad summos foros. i. tabulata, & spatia a ferendo dicta: tūc sup. descēdit (aut vt Sabellicus legendum censet vt vidimus fo. xlviij. desedit: a de & sido: quod vt Valleñ. docet ꝓterito non caret. i. deorsum sedit & locum cepit) in vndas inuoluens pontum vicinū vortice. i. gyro aquarum contorto. i. circūuoluto: vt fit dū res ponderosa imergit. Aequora. i. aq̄ discedunt, didūcta. i. separata, carina mersa. i. ꝓ immersionem nauis, & mare. i. aqua, cecidit in locum. i. hiatū puppis. Et ille aut illa dies ꝓbuit ponto. i. mari, mīta miracula. i. res miras, varij fati. i. necis diuersę. Quia dū ferrea man⁹ mītis hamis, & vncis munita iserit. i. iserere pat puppi Massilieñ. vncos rapidos affixit Lycidā Massilieñ. ille. ſ. Lycida foret mersus, ꝓfundo: sed socij prohibent, & retentant crura suspensa: quia ꝓceps ceciderat, & ita dū hūeros traherēt ferre a manu Romani, & Massilieñ. crura tenerēt, ipse auulsus scindit̄ p mediū: nec sanguis emicuit. i. exiluit lētus, sicut sup. e vulnere solet: sed sup. cadit vndiq; venis ruptis, & discursus aię. i. spiritus vitalis, aut sanguinis meantis in diuersa mēbra intercept⁹ sup. est a quis. Vita nullius. ſ. alterius perēpti est dimissa tanta via. i. ꝓ tot exit⁹. vltima pars trunci tradidit in letum. i. mortē, artus vacuos vitalibus. i. in quib⁹ vitalia mēbra nō erāt: at fata. i. mortis arma, hæ serūt. i. imorata sunt diu ibi. i. ea ꝑte, q̄ pulmo tumid⁹. i. spōgiosus iacet: & qua viscera feruēt: & fata luctata multū cū hac parte, vix. i. difficulter tulerunt omnia membra viri. Recitat & aliud mirum: quia dum turba vnius carinæ Massilieñ. nimiū pugnax incūbit lateri prono. i. inclinato, & relinquit ratē vacuam ea parte qua caret hoste. i. altero latere, puppis. i. nauis versa. i. obuersa, pondere. ſ. corporum, congesto. ſ. in vnum latus, texit. i. cooperuit, pelagus, & nautas. i. q̄ in ea fuerant, carina caua. i. vētre capaci: nec licuit. ſ. nautis, iactare. i. motare nādo brachia, ꝓfundo. ſ. mari, vasto. i. licet āplo: ſ. ꝑ piere mari clauso. ſ. p carinā obuolutā. Tūc. ſ. i tali submersiōe, cōspecta ē vnica. i. singularis facies. i. species, & apparētia, leti. i. necis, diri. i. execrādæ: cū carinę diuersæ. i. ex diuerso cōgredientes fixere rostris. ſ. suis, iuuenem. ſ. quēdā Massilieñ. natātem forte. ſ. in medio lagus: quoniam nauis supra mare in faciem cadens milites mersit. Iactare brachia, nare. Tūc vnica. docilitas est. Vnius enim qa a rostris cōcurrentibus est interceptus, fatum singulare commemoratur. Facies leti, apparentia & qualitas mortis. Fixere, penetrauere. Discessit, diuisum est tā vasto impetu. Quo minus ęra so. vt ipsa rostra ærata se nō colliderent, licet essent illo corpore impedita. Elisso, compresso & cōtuso. Saniem. Sanies vt Celsus ait, est tenuior sanguine, varia, crassa, glutinosa. & colorata. Permistus, contusus cum carne.

Sanies.

PHILIP. BEROALDVS.

¶ Emerita iam morte. Quemadmodum dicuntur milites emeritę militiæ, post impetratam missionem: ita mors huius erat emerita, quę hominem erat statim finitura etiam sine aliis vulneribus. Lassos. i. debilitatos. Collegit in artus, id est membris oēs vires collegit. Cōtēdit. i. erexit, & cōcitauit more tormentorum. Defectis robore. i. priuatis viribus. Insiluit puppim. i. saltu cōiecit se in nauem hostilem: vt illā solo pondere sui corporis opprimeret. Strage virum. i. coacceruatione cadauerum. Ratis. ſ. Romana. Crebros. i. frequētes. Hausit pelag⁹. i. bibit & recepit vndas. Vergi. Ille ſpiger hausit ſpumātem pateram. Alias haurire dicit̄ aperire. Vergilius. Latus hausit apertum. Ad summos foros. i. transtra, & sedilia nautarum, atq; tabulata. Vergili⁹. Deturbat laxatq; foros. Preterea fori masculino genere dicuntur loca ad spectacula videda parata: vt scribit Liuius.

Contorto vertice. i. turbine & aquarū reuolutione. Vergili⁹. Rapidus vorat æquore vertex. Diducta. i. diuisa. Inq; locum puppis. i. vbi fuerat nauis ea mersa successit mare.

Varij fati. i. mortis. Ferrea dum puppi rapidos manus inserit vncos. Harpagones intelligit quæ sunt manus ferreę: & quibusdam vncis alligant naues hostiles: vt scribit Curtius. Rapidos. i. celeres. Suspensaq; crura retentant. Cū Lycida vnco manus ferreę traherētur, socij crura eleuata ne abriperetur retinere volentes fecerunt vt scinderetur in duas partes. Emicuit. i. exiluit. Discursusq; animæ. vt supra diximus anima dicitur esse sanguis qui maxime est cordi circūfusus: vt sentiebat Zeno. Tanta via. quia oīa viscera & membra patebant. Pars vltima trunci. i. crura quæ retinuerant socij. In letum, id ē morti. Vacuos vitalibus art⁹. Crura femora & partes posteriores sunt vacuę vitalibus: quæ vitalia consistunt in viscеribus: vt corde, pulmōe, & similibus. Tumidus pulmo. Pulmo est spirādi officina: attrahit, a reddit animam: spongiosus ac fistulis inanibus cauus: vt scribit Plinius. Viscera. vt supra dictum est viscera principalia intelligūtur cor, pulmo, iecur. Luctata, conata. Hæserunt diu cum viscеribus certauit priusq; eoꝝ vita talitatem posset extinguere. Vacuamq; reliquit qua caret hoste ratem. Nauis erat obiecta hostibus ex altero tantum latere: quod dum omnes qui sunt in naui defendere volunt eam depresserunt, & inclusi perierunt.

Congesto pōdere,id est cumulatis militib9
Brachia nec licuit: quia cum essent inclusi sub naue inuersa non poterant natare. Diri leti,crudelis mortis. Diuersæ carinę.i.hostiles quę inter se concurrebant. Discessit medium pectus. duę naues concurrentes,altera a pectore,altera a tergo militem percusserūt: ita vt fractis membris rostra ęrata resonarēt.
Aera.i.rostra nauium ęrata. Eliso ventre. Venter subest stomacho: vt scribit Plinius: q ruminantibus est geminus: sanguine carentibus minus cęteris simplex: quibus venter est obesus ij sunt minus solertes: auibus venter est carnosus callosusq;. a vētre Vētriosus deriuatur: vt apud Plautum. Permixtus viscere sanguis.manabat sanguis cum frustis, & particulis viscerum. Saniem.i.tabem,sanguinem corruptum.

SVLPI. ¶Inhibent. prohibent nautæ, & retrahunt. Vulneribus transmisit aquas. latitudinē vulneris indicat cum p ipsum aqua discurreret. Pars maxima. quorundam Massiliensium ad suorum naues natantium mors sæua describitur. Naufraga,cui9 nauis fuerat fracta, & ipsa exposita erat mergendi periculo. Obluctata,repugnās. Iactis lacertis,nando. Cōcurrit: simul natat. Altius prensarent robora vlnis,comprehēderēt summam nauim brachijs. Vetitis,ab his qui in naui erant. Peritura.erat enim tantus numerus: vt si susceptus fuisset nauis proculdubio mergeretur. Nutaret,inclinaret se & periclitaretur. Impia: quia socios lædebat. Super,desuper. Brachia linquentes. illi amputatis brachijs, & in naui relictis submersi sunt cum nare non possent.
A manibus: qbus inhęrebant. Graues. amissis enim brachiis corpus nando liberare non poterant. Iamq; omnis. deficientibus inquit telis remos temones & transtra in hostem iactabant. Omnis furor: cuiusq; ira. Inuenit arma. sic Virgilius. Rimāti telum ira facit. Nudato: inermi. Amplustre tortum. ornamentum vel temonē immissum/vt abutatur verbi proprietate. Rotant: rotando immittunt. Sedes: transtra. In pugnam: vt pugnarent. Sidentia pessum: manētia sub pedibus deorsum & infra. sic in quito. Obruit illa dies qua celsa cacumina pessum Tellus victa dedit. hinc fit pessundo hoc est sub pedibus do. Inopes teli: quibus tela deerant. Letale: quod letiferum vulnus intulerat. Oppressere: obduxere ne sanguis egrederetur. Sāguis: qui vires fouet. Exeat: egrediaṫ: post emissam hastam qua fuerat vulneratus. Lues: vis mortis & velut pestis. Q̃ diuersa pelago. q̃ ignis qui est aquæ contrarius. Tædis: facibus sulphure piceq; sparsis & plenis. Viuax: ardens & vrens. Faciles præbere: quæ facile incendebantur & alebant ignem. Rapuere incendia: correpta sunt igne. Nunc pice nunc cæra. siue ꝙ ipsas spargerent: siue ꝙ nauium iūcturæ stuppa pice & cæra resartæ sunt. Nec superant flammas, nec restingunt incendia. Sparsis ratibus, dissipatis nauibus. Vendicat fragmēta ferus. corripit, & sibi attribuit frusta. Hic recipit. Diuersa diuersoꝝ studia mēorat. Hic,aliqs. Inter mille modos leti: inter innu-

vtriusq; quod fortuitum erat nonq; natabat: pectus.s.eius iuuenis, discessit.i. diuisum est medium ad tam vastos ictus, scilicet concurrētium rostrorum, nec artus obtritis ossibus.i. habentes ossa obtrita, valent prohibere: quo minus.i. vt non ęra scilicet rostrorum sonent: hoc est q̃uis corpus trāsfixerant: tñ impetu suo non fracto se contingentia rostra sonabant, & ventre illius natantis eliso, id est confracto, hoc est postq̃ vēter illi fus erat: sanguis permistus, aut permixtus viscere, hoc est carne, aut intestinis eiectat per ora saniem, id est corruptum cruorem.

Postq̃ ihibēt remis puppes: ac rostra recedūt:
Deiectum in pelag9 perfosso pectore corpus
Vulnerib9 trāsmisit aquas: ps maxima turbę
Naufraga iactatis morti obluctata lacertis
Puppis ad auxilium socię concurrit: at illi
Robora cum vetitis prensarent altius vlnis:
Nutaretq; ratis populo peritura recepto:
Impia turba super medios ferit ense lacertos.
Brachia linquentes Graia pendentia puppe
A manibus cecidere suis: nō amplius vndæ
Sustinuere graues in summo gurgite trūcos.
Iamq; omnis fusis nudato milite telis
Inuenit arma furor: remū contorsit in hostem
Alter: at hi tortum validis aplustre lacertis
Auulsasq; rotant expulso remige sedes.
In pugnam fregere rates: sidentia pessum
Corpora cæsa tenēt: spoliātq; cadauera ferro.
Multi inopes teli iaculum letale reuulsum
Vulneribus traxere suis: & viscera lęua
Oppressere manu: validos dum prębeat ictus
Sanguis: & hostilē cum torserit: exeat: hastā.
Nulla tñ plures hoc edidit ęquore clades
Q̃ pelago diuersa lues: nā pinguibus ignis
Affixus tędis: & tecto sulphure viuax
Spargitur. at faciles p̄bere alimenta carinæ
Nunc pice nūc liquida rapuere incēdia cæra.
Nec flāmas superāt vndę: sparsisq; p ęquor
Iā ratibus fragmēta ferus sibi vendicat ignis.
Hic recipit fluct9 extiguat vt ęquore flāmas.
Hi: ne mergantur: tabulis ardētibus hærent.
Mille modos inter leti mors vna timori est
Qua cœpere mori, nec cessat naufraga virt9.

Tela legunt deiecta mari: ratibusq; ministrāt:
Incertasq; manus ictu languente per vndas
Exercent: nunc rara datur si copia ferri
Vtuntur pelago: sæuus complectitur hostem
Hostis: & implicitis gaudet subsidere mēbris.

¶Postq̃ inhibent remis. Postq̃ inquit nautæ inhibēt, id est retrahunt puppes remis ne retrocedant, ac rostra.i. proręrostratæ recedunt, scilicet ab aduersis nauibus, hoc est postq̃ fecerūt ἀνακωχήν.i. inducias, ac retractionem nauis ne feriat (nā ἀνακωχέω est retraho nauem ne feriat) corpus, scilicet iuuenis de quo iam dictum est, proiectum in pelagus, pectore transfosso .i. habens pectus transfossum, transmisit aquas vulneribus.i. tam latum vulnus habuit: vt per medium eius transmitterentur aquę. Maxima pars turbę, Massilieñ. naufraga.i. fracta naue natans, obluctata, id est obluctans, & resistēs morti, lacertis iactatis.s. per mare.i. natando, concurrit.i. adnauit celeriter ad auxilium puppis sociæ.i. sociorum: at.i. sed, cum illi.s. naufragi, prensarent altius robora, scilicet nauis socialis, vlnis.i. manibus: vt sit pars pro parte: aut cubitis, eo ꝙ manus aut lassæ, aut amputatæ, aut vulneratę erant: vetitis.i. prohibitis a socijs ascendere, & ratis.s. socia, nutaret.i. minaretur submersionem vtpote peritura.i. talis quæ peritura erat, populo suscepto.i. si turbam illam humidam suscepisset: turba.s. sociorum, impia scilicet in socios, vt se seruet, ferit ense lacertos medios.i. vsq; ad cubitum, & ita ipsi percussi, linquentes brachia pendentia sup. de puppe graia.i. phocaica, cecidere a suis manibus: quia manus in naui, aut ad nauem manserant: vndę non sustinuere amplius in gurgite summo.i. super aquas, truncos graues.i. corpora quorum manus quibus se sustinere potuissent erant amputatæ aquis onusta submergebantur. Et iam omnis.i. cuiuslibet furor.i. ira pręceps, telis fusis.s. in mare, & milite nudato.i. inermi, inuenit.i. reperit arma. vñ Maro. Furor arma ministrat. Alter.i. vnus illorum cōtorsit in hostem, remū: at hi.i. alij, rotant.i. in gyrum impellunt, aplustre.i. ornamentum nauis sine quo nauigari potest, aut temonem ipsum, tortum lacertis, & rotant validas sedes.s. remigū.i. transtra seu sedilia eorum, remige expulso.i. excusso prius ab hoste, aut ijs quib9 inutilis sedere videbatur: & fregere rates.i. naues ipsas: in pugnā .i. vt haberent quo pugnent. Et tenent.s. vncis, corpora cæsa .i. occisa sidentia pessum.i. descēdentia iam ad fundum, & spoliant cadauera ferro.i. telo ferreo quo occisa erāt, & ita nō vt aurum, sed vt tela haberent retraxerunt corpora: & multi inopes teli.i. carētes iaculo, traxere iaculum letale.i. quod letū.i. mors subsequebatur reuulsum suis vulneribus.i. e proprio corpore vulnerato, & oppressere.i. ad tempus obstruxere vulnera, aut vt Aldus legit viscera, scilicet sua, manu læua.i. sinistra: qa dextra iaciebant telum reuulsum, dum.i. donec, sanguis retētus in corpe, p̄beat in hostē validos ictus: & sup. vt exeat sanguis cū.i. postq̃ torserit hastā hostilē.i. in hostē directā. Tñ.i. tāetsi multi ferro pierūt, nulla lues.i. vis mortifera, edidit hoc æquore.i. in hoc nauali p̄lio plures clades.i. neces, q̃ lues diuersa.i. cōtraria, pelago.i. aqs, hoc est q̃ lues ignea. Nā ignis affix9 tædis pinguib9.i. resinosis, & picatis, & viuax.i. difficilis extinctu sulphure tecto.i. ppter sulphur in eis occultū, spargiṫ.s. p naues: at carinę faciles.i. aptę p̄bere alimēta.s. icēdijs, rapuere incēdia nūc pice q̃ erāt picatę, & nūc cęra liqda: qua erāt stipatę, nec vndę supant.i. extinguere pñt, flāmas: & ratibus sparsis iā.s. propter incēdia, p ęquora.i. postq̃ erāt diruptæ, & p aquas sparsæ naues, ignis ferus.i. indomit9 & vorax, vendicat.i. appropriat sibi fragmenta.i. comburit ea. Hic recipit fluctus in nauem: vt extinguat flammas æquore, id est aquis marinis. Hi hærent tabulis ardentibus ne mergantur. Vna mors.i. vna species mortis est timori inter mille modos leti.i. necis, qua cœpere mori.i.

mera mortis genera illam vitabant qua lædi moriq; cœperant. Virtus naufraga nec cessat. Illi qui fractis nauibus nabant se exercebant in legendis subministrandisq; telis pugnantibus, & in feriendo vt poterant hoste. Ratib9, militibus, Metonymia. Incertas, non ferietes designatum locum. Ea enim dicitur certa manus, & certum telum: quod locum designatū ferit. Incertas ergo, quia nantes validū ictum incutere nō valebāt. Lāguēte, debili. Si datur rara copia: si telum, aut ensem non habēt. Vtuntur pelago, mergūt hostem in mari. Subsidere, submergere se. Implicitis, connexis. — Certum.

BEROALDVS.

¶Postq̃ inhibēt.i. continent ne vlterius pcedant. Vulneribus transmisit aquas: aquæ p vulnera patentia discurrebāt. Naufraga.i. patiēs naufragium. Aliter diciṫ mare naufragum in quo naues naufragium patiuntur.
Morti obluctata. natādo, & mouendo lacertos morti obluctabātur. Robora, ligna nauis. Vetitis vlnis. Vlna est spatium inquantum vtraq; extenditur manus: vt scribit Seruius. Suetonius vero vnum dixit esse cubitū. Soli homini sunt vlnæ: vt author est Plinius. Vergilius. Tris pateat cæli spatium nō amplius vlnas. Vlnis ergo.i. manibus, & lacertis. Nutaretq; ratis.i. vacillaret propter multitudinem apprehendentium. Super.i. ex naui. Impia. ab effectu: quę suis non parcebat. Medios lacertos.s. eorū qui naui manum iniecerant: vt a socijs seruarentur. Brachia linquentes. Massilienses qui erant in vndis amputatis manibus a socijs cadebant relinquentes brachia pendentia a naui. Graia .i. Massiliensi. Non amplius vndæ sustinuere. Cum carerent brachijs, nec possent amplius natare cito mergebantur. Graues truncos, id est corpora carētia brachijs. Summo .i. in superiore parte vndarum. Nudato milite. cum milites oñia tela in aduersarios cōiecissent: adeo, vt nullū amplius supesset: torquere cœperunt, & iaculari remos. Inuenit arma furor. Iuxta illud Vergilianum. Iamq; faces, & saxa volant: furor arma ministrat. — Vlna.
Fusis telis. Telum est omne genus armorū missile: & aliquando accipitur pro gladio: vt auctor est Seruius. Aplustre. quid sit aplustre paulo ante dictū est. Rotant.i. torquent & iaculantur. Sedes, id est sedilia nautarum quæ dicuntur transtra: alio nomine fori. Remige.i. nauita qui ducit remos. In pugnam fregere rates.i. vt possent dimicare, & haberent copiam telorum fregerunt naues quārum fragmenta iaculabantur in hostes. Sidentia pessum corpora.i. in imam nauis partem iacentia. Pessum enim dicitur profundū inde pessundare deriuatur. Spoliantq; cadauera ferro. arma detrahebant mortuis, qbus vterentur in pugna. Letale.i. mortiferum.
Et viscera læua oppressere manu. Multi extrahentes tela ex proprijs vulneribus sinistrā manum opponebant plagę, ne viscera egrederenṫ: vt vires haberēt ad iaculādū in aduersarios telū. Q̃ pelago diuersa lues.i. ignis & incēdiū, q̃ est lues, & pestis cōtraria vndis.

vult enim ostendere plures perisse ex incendio, q̃ ex naufragio. Pinguibus tedis. Tæda arbor est, quę vt ait Plinius, Resinam fert abundãtissimam, liquidissimamq; ob hoc a Lucano tædę dicuntur pingues: quia scilicet sudant Resinã, & Picẽ, quæ sunt flammę nutrimenta. Sulphure viua x. Nobilissimum Sulphur nascitur in Melo insula: vt ait Plinius. & est quoddã Sulphuris genus viuũ, qđ Græci vocant Apyron. Sulphur est peculiare fomentũ ignis. Liquida cera. Naues vnguntur pice & cæra, vt sint firmiores contra fluctus vndarum: & illa Pix cũ Cera derasa nauibus maritimis vocatur Zopissa: vt scribit Plinius. Nec flãmas superant vndæ. quoniam. s. vis flammę ab vndis extinguí non poterat. Hic recipit fluctus. i. aliqs ne flagraret incendio se precipitabat in vndas. Hi ne, id est alij ne perirent naufragio ardentes nauium tabulas corripiebant. Mille modos leti: id est inter varia genera leti, id est mortis, illa mors timebatur, qua quisq; iam cœperat mori: vt puta vnus mergebatur qui vt hoc mortis genus euitaret, flammis adhærebat. Naufraga virtus, id est viri fortes naufragium patientes. Ratibusq; ministrant, id est colligunt tela sparsa. Per vndas. & illa porrigunt socijs, qui ex nauibus dimicant. Incertasq; manus: quia cum in vndis nullum haberent sustentaculum manibus vacillantibus emittebant iacula. Vtũtur pelago. id est vndis tanq̃ telis vtuntur ad hostes necandos, quos complexos, & in profundum mare pertractos cogunt expirare. Subsidere, id est ire pessum, & ia cere in profundo.

non prius timebãt mortem, q̃ iam mori cœperant. Nec virtus naufraga. i. naufragantium cessat. s. prelio, licet esset excussa nauibus: quia legunt tela deiecta mari, & ministrant ea ratibus. i. socijs, & exercent manus incertas. i. titubantes, ictu languẽte. i. debili: quia per vndas cum enim se sustinere debebant, nõ poterant fortiter ferire hostem: & si rara copia ferri datur nunc scilicet post tot tela perdita, ipsi vtũtur pelago, scilicet ad mortem hostis: nam hostis sæuus, vtpote salutis suæ immemor, complectitur hostem, & gaudet subsidere. i. submergi, membris, scilicet hostis, implicitis. i. cõplexis & secũ tractis, & sup. gaudent mori, id est mergi mergentes, scilicet hostem.

¶Mergẽ. mori: dũ mergunt̃ mergere alios.

Mergentesq; mori. Pugna fuit vnus in illa
Eximius Phoceus: animam seruare sub vndis:
Scrutariq; fretum: siquid mersisset arenis:
Et nimis affixos vnci conuellere morsus:
Adductũ quoties non senserat anchora funẽ.
Hic vbi cõprensum penitus deduxerat hostẽ
Victor & icolumis sũmas remeabat in vndas.
Sed se p vacuos credit dum surgere fluctus:
Puppibus occurrit tandẽq; sub æquore mãsit.
His super hostiles iecerunt brachia remos
Et ratium tenuere fugã. non perdere letum
Maxima cura fuit. Multus sua vulnera puppi
Affixit moriens: & rostris abstulit ictus.
Stantem sublimi Tyrrhenum culmine proræ
Lygdamus excussa Balearis tortor habenæ
Glãde petẽs solido fregit caua tẽpora plũbo.
Sedibus expulsi postq̃ cruor omnia rupit
Vincula: prorũpunt oculi: stat lumine rapto
Attonitus: mortisq; illas putat esse tenebras.
At postq̃ membris sensit constare vigorem:
Vos ait o socii sicut tormenta soletis
Me quoq; mittẽdis rectum componite telis.
Egere quod supereſt aiẽ Tyrrhene: p omnes
Bellorum casus ingentem militis vsum
Hoc habet ex magna defunctũ pte cadauer.

SVLPI. Vrinator. Pugna fuit. Egregij, & callidi Vrinatoris mortem poeta describit. Is aũt dicitur Vrinator, qui nat sub aqua: qđ qui faciunt vrinare dicuntur ab Vrna vase. Eximius, præstans.

Anima. Animam, anhelitum. Plautus. Olet anima vxorí tuæ. Scrutari, inquirere. Cõuellere, ad reuellendã anchoram, si fune refigi nõ posset Adductum, tractum. Hic vbi. raptũ in ima hostem vbi suffocauerat emergebat. Penit⁹, valde subtus. Per vacuos fluctus, per mare a nauibus nõ occupatum. Puppibus occurrit, incidit sub naues. Iecerunt brachia, comprenderunt, retinuerunt. Nõ perdere letum, non mori frustra, & inulte, & non læso aduersario. Multus. morientes inqt suspẽderũt se a puppi: vt rostrorũ ictus ne nauis læderetur exciperẽt. Stãtẽ. Lygdami Massilieñ. & Tyrrheni Ro. pugna narratur. Tortor ha. agitator fundæ ex qua torta, & rotata emittuntur saxa.

Baleares. Baleares insulæ sunt in mari Hispano quarum incolæ egregiæ funda vtũtur, dictæ siue a βαλλω quod est iacio, siue a Baleo Herculis comite. Glande, pila plũbea. Tempora, latera capitis. Vincula, neruos q̃bus continentur. Prorumpunt, egrediuntur vi enim inclusi sanguinis pressi exclusi sunt oculi. Lumine, vi vidẽdi. Cõstare vigorem, se valere viribus. Cõponite, collocate, & statuite ad iacienda tela. Tormenta, ballistas, & catapultas. Egere. sese adhortat̃. Hoc cadauer, corpus meum. Habet vsum: facit officium magni militis. Manu cæca, ipse cæcus. Non irrita: nam hostem vulnerabant. Arg⁹. Massilieñ. Excipit hæc: vulnerat⁹ est his Argus Massilieñ. Qua venter nõ medius: inter vmbilicũ, & latus dextrum, siue sinistrũ: sunt enim Ilia arterię inter vesicam, & aluum ad pubem tendentes: vt ait Plinius. A diuuitq; Cecidit enim, & ferrum alti⁹ est ingressum. Stabat, tota hæc oratio diuersis modis mouet affectus. Carinæ, eiusdem. Non ille, fuerat enim fortissimus Massilienssium. Victũ æuo robur cecidit, fortitudo annis debilitata prostrata est. Exẽplum nõ miles: Nã quis nõ pugnaret ipso aspectu, alios excitabat. Funere morte filij. Sæpe cadens: dum ad filium properaret. Spirantes, palpitantes & adhuc viuẽtes. Non lachrymę. ex vehementissimo dolore lachrymę interdum potius comprimuntur q̃ effundantur. Tundit, percutit. Riguit, induruit. Distentis, extentis & passis.

Ilia.

Viuentis feriere loco. Sic fatus in hostem
Cæca tela manu: sed non tamen irrita mittit.
Excipit hęc iuuenis generosi sãguinis Argus:
Qua iam non medius descendit in iliaventer:
Adiuuitq; suo procumbens pondere ferrum.
Stabat iam victæ diuersa parte carinæ
Infelix Argi genitor: non illæ iuuentæ
Tẽpore Phocaicis vlli cessurus in armis.
Victum æuo robur cecidit: fessusq; senecta
Exemplum non miles erat: qui funere viso:
Sępe cadens longe senior per transtra carinę
Peruenit ad puppim: spirãtesq; inuenit art⁹.
Non lachrymę cecidere genis: nõ pectora tũ
Distẽtis toto riguit sed corpore palmis. Cdit

BEROALDVS.

¶Mergentes. s. aduersarij. Phoceus. i. Massiliensis. Eximius, egregius & peritus. Animam. i. spiritum. Scrutari, inquirere. Conuellere. s. eximius & doctus. Morsus vnci. i. dẽtes anchorę nimium tenaces. Adductum quoties nõ senserat anchora funem. Anchora dicitur non sentire funem quando in profundas arenas est adeo mersa vt euelli nõ possit attractis funibus: & tunc necesse est aliquẽ natandi peritũ descendere in vndas ad anchoram manibus conuellẽdam. Deduxerat. i. deorsum duxerat. Penitus. i. valde. Per vacuos fluct⁹, sine alio obstaculo. Puppibus occurrit. i. caput illisit nauí dum remeat a fundo maris & sic coactus est manere sub vndis. Hi super hostiles iecerunt brachia remos. i. alij remos hostium manib⁹ corripiebant vt fugam & cursum nauium impedirẽt. Remũ inuenerũt Copę: latitudinem eius Plateæ populi vt auctor est Pli. Non perdere letum maxima cura fuit. Ille dicit̃ pdere letũ. i. mortẽ q̃ morituri in glori⁹ & nulli hostium occidit. Omnibus itaq; erat sollicitudo ne pderent letum & morerentur inulti. Sua vulnera puppi affixit. Multi morientes obijciebant se rostris nauium vt illis affixi ictum auferrẽt ne alias naues possent perforare. Stantem Tyrrhenum. i. militem Hetruscum. Hetruria enim dicitur Tyrrhenia a Tyrrhẽo rege q̃ ex Lydia veniẽs regnauit in Hetruria. auctores Strabo & Seruius. Balearis tortor habenę. Baleares insulę sunt in Hispania a Græcis dictę Gymnesię funda bellicosę vt scribit Pli. & vt supra dixi mus ita perite vsum fundarum exercuisse dicuntur Balearium insularum habitatores: vt matres paruos filios nullum cibum cõtingere sinerẽt nisi quẽ ex funda misso lapide pcussissent vt Vegeti⁹ & Diodorus narrant. Glãde petens. Glandes plumbeę mitti solebant ex funda. vt apud Ouidium. Petẽs. i. feriẽs Petere enim aliquando significat ferire. Horatius. Dente lupus, cornu Taurus petit. Caua tempora. Tempora partes sunt capitis ornata auribus. vnde dixit Vergilius. Populataq; tpa raptis auríb⁹. Lumine rapto, ereptis oculis. Attonitus. i. stupefactus vt exponit Seruius. Mortisq; illas putat esse tenebras. i. erepta luce & perditis oculis existimauit esse tenebras, quæ oboriuntur moriẽtibus: quib⁹ vt inquit Plini. oculos operire rursusq; in rogo patefacere Romanorum magno ritu sacrum est. Sicut tormenta soletis. i. quemadmodum tormenta ex quibus emittuntur tela diriguntur contra hostes vt ictus sint certi: ita me quoq; iaculãdis telis componite rectũ contra aduersarios vt etiam orbus illos occidã. Egere. i. emitte. Tyrrhene. semet hortatur ad pugnam. Ex magna parte. i. vsu oculorum. Viuentis feriere loco. i. hostes in te cõ

Inuentores remi.

ijcient tela tanq̃ in viuentem. Cæca tela manu. Manum appellat cęcam qua Tyrrhen⁹ cæcus tela mittebat in hostes. Non tamen irrita. i. vana quia habuerunt effectum. Descendit in ilia venter. Describit locũ quo Argus vulneratus est a Tyrrheno. nam vt supra dictum est inter vesicam & aluum arterię sunt ad pubem tendentes quæ ilia appellantur vt scribit Pli. Inde dicitur iliosus, qui dolore ilium cõflictat. Adiuuitq; suo procumbens pectore ferrum. cadens Argus fecit vt ferrum magis intra viscera penetraret dum supra telum cecidit. Iuuentę tempore. Iuuenta dicitur ętas: iuuentus multitudo vt apud Oui. Romana iuuentus. Iuuentas vero erat dea quæ Romę templum habebat cuius Liuius, Plinius, & Augustinus meminerunt. Phocaicis. i. Massiliensibus. Euo. i. ætate & senio. Exemplum quod. s. alij milites deberent imitari. Qui funere viso. i. cadauere filij. Fun⁹ autem proprie dicit Pompa exequiarum vt ait Donatus: nũcupatum a funalibus quæ adhibebãtur cum cadauera more priscorum nisi per noctem non sepelirẽtur. Seruius existimat fun⁹ esse cadauer incẽsum. Per transtra carinę. Transtra vt supra dictum est sedilia sunt nautarum in nauibus. Spirantesq; inuenit art⁹. i. membra filij adhuc viuentis. Tundit. i. percutit. Non lachrymæ cecidere genis. Senibus corpus siccũ est vnde illa ætas senilis vt inquit Macrobius ad fletum fit difficilior. Genę autem tegumẽta oculorum: vt docet Plinius in vndecimo.

SVLPIT. ¶Nox subit. Supeuenit obscuritas. prę dolore enim exanimatus est. Argum, filiũ. Labens caput: instabile, inclinatum. Leuat, attollit. Vox fauces. loqui nõ potuit. Solutas fauces: apertum os. Inuitat, gestu hortatur. Claudenda ad lumina. Maiorum mos fuit: vt propinquiores morientibus oculos clauderẽt vt parentes liberis liberiq; parentibus. Ouidius. Dij precor hoc iubeant vt euntibus ordine fatis Ille meos oculos comprimat ille tuos. Caruit torpore: fuit sine stupore: & in mentem viresq; redijt. Cruentus, crudelis in se. Non perdam tempora: non differam mortem. A sæuis deis. præ animi perturbatione deos incusat qui ei q filio superesset videbantur iniusti. Iugulum, letalem sub gutture locum. Nõdũ. par esse videtur vt qui prior in vitam egredit exeat prior: tu cum sis me iunior ante me non **Superstes.** morieris. Esse sup. superuiuere mihi. Superstites hi dicuntur qui in vita remanent. Polluerat capulum: maculauerat ensis manubrium quo se percusserat. Tendit sub æquora, in mare se mergit. Festinantem animam morti nõ credidit vni. metuens ne ipse nõ anteq̃ filius e vita decederet: se prius sauciatum in aquam præcipitauit. Credidit, commisit. Inclinant iã fata. iam Massiliensium res aduerso marte p̃cipitabantur Romano victore. Anceps, dubius: sed erat certa victoria. Vexere victores suos. i. vexere Romanos qui eas cæsis hostibus occupauerant. Naualia, Massiliensium. Quis in vrbe. per commiserationem concludit poeta luctum superatæ ciuitatis admirãs. **Fletus.** Fletus: qui lachrymis fit. **Planctus.** Plãctus: percussio pectoris faciei & brachiorum. Coniunx, com

ligant oculi. At. i. sed postq̃ sensit vigorẽ. i. vires, constare mẽbris. s. reliquis: ait O vos socij componite. i. disponite, quoq;. i. etiam me, rectum. i. apte dispositum ex directo, mittendis telis. i. ad mittẽda tela: sicut soletis sup. componere tela, recta ad ferienda contra se posita. O Tyrrhene (cohortatur seipsum) egere. i. emitte illud animæ. i. vitæ quod superest. i. reliquum est tibi, per omnes casus bellorum. Hoc cadauer. i. hoc corp⁹ meũ iamiam casurum, defunctum. s. officio vitæ, ex magna parte: quia orbum lumine & cito moriturum, habet ingentem vsum. i. ingens officium militis: quia tu feriere loco viuentis. Et ita quia morte tua seruabis cõciuem mereberis ciuicam coronã. Ipse Tyrrhenus sic fatus, mittit manu cæca. i. ipse cæcus manu ab alio directa, tela. s. sua: sed tamen licet a cæco missa, non irrita: quia hostem percussit. Nã Argus iuuenis generosi sanguinis cuius pater etiam Argus dicebatur, excipit. i. in se capit hæc. s. tela Tyrrheni: ea sup. parte, qua venter iam non medi⁹: sed ad latus tendens, descendit. i. vergit ad ilia: & ipse procumbens adiuuit. i. altius infixit, suo põdere ferrum. i. telũ ferratũ. Genitor. i. pater Argi, infelix, stabat in diuersa parte. s. in prora carinę in cuius puppi steterat Argus: victę iam. s. per mortẽ Argi. Nam cedit quia spoliata magistro est. Ille. s. genitor Argi, nõ sup. fuerat cessurus. i. talis qui cessisset, vlli in armis Phocaicis. i. ex Massilien. armatis: tẽpore iuuentę sup. suę: sed sup. robur. i. fortitudo eius, cecidit. i. lapsa erat & imminuta, victũ. i. debilitatum: ęuo. s. longo. i. senio. & ipse fessus. i. effœt⁹ senecta, erat. s. in naui aut prælio, exemplum. i. exemplar virtutis imitandę non miles. s. fortiter præliaturus: qui viso funere filij. i. postq̃ vidit filium extinctum: cadens sæpe cum esset senior per transtra. i. margines carinę. i. nauis: peruenit ad puppim vnde cecederat filius: ergo steterat prius in prora: inuenit art⁹. s. filij, spirantes. i. extrema trahentes. Lachrymę non cecidere genis. s. patris, & non tundit. i. non percutit pectora, sup. sua, sed riguit. i. diriguit corpore. s. filij, tento. i. postq̃ ipsum tenuit & tetigit: palmis. i. manibus suis, distẽtis. i. passis. Aldus legit toto corpore: tu vtrum mauis legito.

Nox subit atq; oculos vastę obduxere tenẽbrę
Et miserũ cernẽs agnoscere desinit Argũ.
Ille caput labens & iam languẽtia colla
Viso patre leuat: vox fauces nulla solutas
Prosequitur: tacito tantum petit oscula vultu:
Inuitatq; patris claudenda ad lumina dextrã.
Vt torpore senex caruit: viresq; cruentus
Cœpit habere dolor: nõ perdã tempora dixit
A sæuis permissa deis: iugulumq; senilem
Confodiam: veniam misero concede parenti
Arge: q amplex⁹ extrema q oscula fugi.
Nõdum destituit calidus tua vulnera sanguis
Semiaimisq; iaces: & adhuc potes eẽ sup̃stes.
Sic fatus: q̃uis capulum per viscera missi
Polluerat gladii: tamẽ alta sub æquora tendit
Præceps: & letum gaudens præcedere nati
Festinantem animam morti non credidit vni.

Inclinant iã fata ducũ: nec iã ampli⁹ anceps
Belli casus erat: Graię pars maxima classis
Mergitur: ast alię mutato remige puppes
Victores vexere suos: naualia paucæ
Præcipiti tenuere fuga. Quis in vrbe parentũ
Fletus erat: q̃tus matrum per littora plãctus?
Coniunx sæpe sui confusis vultibus vnda
Credidit ora viri Romanũ amplexa cadauer:
Accensisq; rogis miseri de corpore trũco
Certauere patres. At Brutus in ęquore victor
Primus Cęsareis pelagi decus addidit armis.

¶Nox subit. Prosequitur mortem Argi in conspectu patris mouẽs ex more suo Pathos multis modis. Vñ ordo est. Nox. i. caligo, subit. i. subsequitur postq̃ diriguerat, atq; tenebrę vastæ. i. valde amplę, obduxere. i. cooperuerunt, oculos. s. patris Argi, aut ipsius Argi: nam si patris, quærã quõ dicat quod sequitur. Et miserum cernẽs &c. quocirca aut per interualla diriguisse præ nimio dolore & oculos caligantes habuisse: & postea ad se redisse & luminis vsum recepisse dicetur: aut de filio intelligetur, qd minus placet ꝑpter coniunctionẽ &: quæ ad vnũ suppositum copulat. dicamus ergo dum obduruit caligãtes habuisse oculos: & postea ad se redijsse: & tunc ipse cernens miserum. i. miserandum Argum filium suum, desinit agnoscere Argum. i. q esset Argus, quia ita erat deformatus. Vnde ille. s. Argus filius, leuat caput labens. i. declinatum: & colla iã languẽtia. s. ob vicinam mortem: leuat dico, viso patre: quem verosimile est vidisse dum pater eum compellaret. Nulla vox. i. loquela nulla prosequitur & ad effectum producit fauces solutas. i. apertas ad loquendum: quia loqui nõ valuit: sed sup. petit tantũ. i. duntaxat oscula. s. patris, vultu tacito. i. nihil dicente sed tantũ innuente. Et inuitat dextrã patris ad claudenda lumina. i. oculos suos: quia proximus sanguine solebat moriẽtis aut demortui oculos claudere: eos enim expirantes terribiles ac apertos deserunt. Vt. i. postq̃ senex. s. pater Argi, caruit. i. liberatus est, torpore. i. stupore mentis: & dolor cruentus aut ex cruore filij viso ort⁹: aut patrem ad cruoris sui effusionem impulsurus, cœpit. i. incœpit habere vires: quia prius torpore constrinxerat eas dolor & postea ira extenderat easdem. dixit ergo non perdam tempora. i. non diu inutiliter & contra naturæ ordinem viuam: tempora ĩquit permissa a deis sæuis. i. crudelibus, qui permiserant me extendere si velim tempora vitæ vltra tempora filij: q; pro quia, ego confodiam. s. gladio, iugulum. s. meum. i. partem gutturis cui⁹ incisionem mors statim insequitur, senilem. i. meum qui sum senex. O Arge fili concede veniam. i. ignosce misero parẽti. i. mihi patri tuo, q ego fugi. i. recusaui amplexus. s. tuos & extrema. i. vltima oscula tua quia si forte osculatus fuisset iterum diriguisset: nec potuisset perficere necem: ideo abstinuit. Sanguis calidus nondũ destituit. i. non dereliquit adhuc, tua vuluera, & tu iaces semiaimis. i. semiuiuus & semimortuus: & ita cum nondũ sis penit⁹ mortuus possum ante te mori: quia tu potes adhuc esse superstes. i. superuiuere mihi. Pater Argi fatus sic ad filium, q̃uis gladij missi ab ipsomet per viscera. s. sua, polluerant. i. cruentauerant, capulum. i. manubrium quo gladij capiuntur (& ita significatur patri conuenire quod sic dixit Maro: capulo tenus abdidit ensem) tamen ipse sic fat⁹ & trãsfixus tendit præceps. i. præcipitanter, sub æquora alta. i. profunda. (Alij habent polluerat: vt sit ipse sic fat⁹ q̃uis polluerat capulum gladij missi per viscera. s. sua, tñ &c. vbi alij legunt sic Præcipiti saltu letum præcedere nati. sed non video cur mutem) & gaudens præcedere letum. i. mortem, nati. i. filij sui, non credidit. i. non cõ

miseratio ab errore. Cadauer, quod fluct⁹ in littus expulerat. Accẽsis. Pathos a pietate & certamine. Trunco: absq; capite quod fuisset certus index. Brutus. Brutus inquit primus fuit qui victorijs Cęsaris terrestrib⁹ maritimã gloriam addidit.

¶Nox subit. i. ei obortę sunt tenebrę p̃ dolore. **BERO.** Ille. s. Argus fili⁹. Tacito vultu, sine voce. Oscula. hic basia significat alias osculum dicitur paruum os. Ouidius. Videt oscula q̃ non Est vidisse satis. Claudenda ad lumina dextram, Vt paulo ante dicebamus, moriẽtibus oculos operire rursusq; in rogo patefacere Quiritiũ magno ritu sacrum est: ita more condito vt neq; ab homine supremũ eos spectari fas est & cælo non ostendi nefas: vt auctor est Plinius. inde apud Ouidium. Ille meos oculos contegat ille tuos. Torpore. i. illo rigore & horrore qui eius corpus inuaserat. Nõ perdam tempora dixit. Lex naturę est vt patris mors obitum filij antecedat. nũc ait genitor Argi se non perditurum illud temporis momentum quo sibi concessum est filium eẽ superstitem: cuius ne videat obitum semet interemit. Arge, fili. Quis capulum per viscera missi, id est q̃uis gladio se transuerberasset tamen vt præcederet mortem filij in vndas se pręcipitem misit. Capulum gladij polluerat. i. totum gladium vsq; ad capulum immiserat intra viscera. Ita Vergilius. Et lateri capulo tenus abdidit ensem. Morti non credidit vni. quia. s. duplici genere mortis obire voluit, videlicet gladio & naufragio. Credidit. i. commisit. Terentius. Ouem lupo credidisti. Inclinant iam fata ducum. Massiliẽses omnibus defessi malis, bis ꝓlio nauali superati, crebris eruptiõibus fusi, graui etiã pestilẽtia cõflictati Cęsari sese dediderunt. Armatorumẽtaq; ex oppido vt est ĩpatũ ꝓferũt: naues ex portu naualibusq; educũt pecuniã ex publico tradũt: vt refert Cęsar in Cõmẽtarijs. Nec iã amplius anceps belli casus erat. Casus belli semper fere solet esse anceps. i. dubi⁹ sed nũc victoria aperte cœperat esse Romanoꝝ. Graię classis. i. Massiliẽsis. Classis proprie est multitudo nauium: & classes dicũtur ordines vnde Romanus Populus in quinq; classes erat distributus vt inquit Liuius. & apud Columellam, Classes seruorum legimus quæ erãt denum hominum decurię. & apud Quintilianum, Classes in scholis pro ordinib⁹ discipulorum. Mutato remige. i. acceptis Romanis Naualia, nauium receptacula. Planctus, est proprie percussio lacertorum. Confusis vultibus. cum non cognoscerent faciem mariti fluctibus cõfusam & immutatam, Romana cadauera loco maritorum amplexabantur. Certauere patres. quia vnusquisq; cadauer filij esse credebat cum non agnosceretur. Pelagi decus, id est gloriam pugnæ naualis quę dicitur Naumachia.

miſit vni morti.i. vni generi mortis, animam feſtinantem.i. nimis affectantem mori. hoc eſt non erat contentus gladio trâſfixiſſe viſcera ſua: ſed veritus ne forte, præter ordinem naturæ filio ſuperuiueret: ſe præcipitem in aquas dedit: & ita duplicem cauſam leti habuit: & vulnus letale: & aquam qua extinctus eſt. ¶ Inclinant iã fata ducum. Concluſurus hunc librum per naualis prælij perſcriptionem, docet quomodo diſſolutum eſt, dicens q̃ poſt tantam ſtragem Maſſilienſium ipſi victi & fugati ſunt. Vnde ait. Fata ducum. ſ. vtriuſq; partis, inclinant. i. tendunt ad finem belli: nã caſus belli nõ erat iam amplius anceps. i. dubius & incertus: ga maxima pars claſſis Graiæ. i. Maſſilienſium ex Graijs oriundorum, mergitur. i. obruitur aquis: aſt aliæ. ſ. non ſubmerſæ, vexere ſuos victores. i. Romanos a quibus victæ erant: remige iam mutato: quia vbi prius Maſſilieñ. erat: nunc eſt Romanus. Paucæ. ſ. ex nauibus Maſſilienſium tenuere naualia. i. portum in quo naues tutæ ſtãt tenent dico fuga præcipiti. i. per præcipitem fugam: alioqui fuiſſent a Romanis occupatæ. ideo ergo paucæ aufugerunt in naualia vſq; quia plurimę erant ſubmerſę: & multæ captę. Quis. i. quiſputas, aut qualis fletus. i. emiſſio lachrymarum tacito dolore, parentum præcipue patrum, qui fletu non planctu proſequebantur filios occiſos, erat in vrbe. ſ. Maſſilienſium: quantus planctus. i. percuſſio pectorum cum eiulatu, matrum erat per littora? q. d. maximus. Et decore (vt dixi) dat virtis fletum & mulierib⁹ planctum. Item dicit viros conſtantiores in vrbe manſiſſe: matres per littora diffuſas. Coniunx. i. vxor, vultibus cõfuſis. i. corruptis & deformatis, vnda. i. per vndam præſertim marinam. i. quia aqua confuderat lineamenta facierũ: amplexa cadauer Romanum, credidit ſæpe ora viri ſui ſup. eſſe. Et patres miſeri accenſis rogis pro crematione filiorum ſuorum, certauere de corpore trunco, id eſt propter corpus truncatum forte amiſſo capite: quia ſic plures aſſeruerũt ſui filij truncum eſſe & voluerunt rogis ſuis imponere. Hactenus de Maſſilieñ. At Brutus dux in eo prælio & qui prætoria erat naue præditus, victor. ſ. Maſſilienſium in æquore, addidit primus armis Cæſareis quæ ſæpe in terris vicerant, decus. i. laudem & honorem pelagi, id eſt naualis prælij.

FINIS TERTII.

Explanatio Aſcenſiana in Argumenta Sulpitiana.

Aſtra ducis. Quartus inquit liber, confert. i. coniungit, caſtra ducis. ſ. Cæſaris qui a Maſſilia i Hiſpaniam ſe contulerat: Caſtris. ſ. Fabij præmiſſi in Hiſpaniã etiam a Maſſilia ad Ilerdã vrbem veterem in citeriori Hiſpania. xx. milibus paſſuum ab Ibero flu. diſtantem, in tumulo. i. quodam colliculo, qui pene. i. fere totus eſt obrut⁹. i. inuolutus imbri, id eſt aqua pluuiali. Cæſar enatat cum exercitu: duris lacertis: hinc. i. ex hoc tumulo ſic aquis ſepto, & diducit. i. diuidit in varios alueolos ad hoc foſſos ne nimis increſcant, vndas. i. aquas ſicoris. ſ. fluuij traijciendi. Et ſequitur fugã Petreij. i. Petreium fugientem ab Ilerda. Vicinia. i. vrbes vicinæ, incipit pacem: at Petreius repellit pacẽ: ſubita cæde facta in Cæſarianos. Nam Petreius, & Afranius Pompeianas partes in Hiſpaniam miſſi tuebãtur. Qui Petreius, eſuriens. i. fame ad deditionem compulſus, precatur veniam & vitam. i. ſalutem. Antoni⁹ pugnat poſt hæc bella geſta in Hiſpania, in vnda Adriaca. i. maris Adriaci: & Vulteius qui erat a Pompeio, cadit ipõte interemptus: & o Curio (qui ad Cæſarem confugerat vt in primo libro dictum eſt) Libye. i. Aphrica mãctatte. i. mactaris in Aphrica cum temere exercitum duceres.

Io. Sulpitij Verulani in Quartum Lucani Librum Interpretatio.

Tprocul. Interea dum Maſſilia oppugnaretur Cęſar ad Ilerdam ſe cõtulerat Fabio, quem a Maſſilia cũ tribus legionibus premiſerat in Hiſpaniam duabus ſubſequentibus vt celeriter Pyreneos ſaltus occuparet: qui ab Aphranio Pom. legato eo tempore tenebãtur. Deiecto itaq; ex ſaltu præſidio Fabius magnis itineribus ad exercitum contendit Afranij, qui citeriorem Hiſpaniam cum tribus legionib⁹ obtinebat. Nam Varro eius collega vlteriorem cum duabus legionibus tutabatur. Aphranius Petreio quoq; collega a ſe accito cum duabus legionibus communi cõſilio ſtatuerat ob loci opportunitatem bellũ gerere ad Ilerdam. Sæuus, magnus, crudelis. In extremis oris: in Hiſpania quæ eſt vltima mundi pars Martem: bellum: Metonymia. Non multa cę

Io. Sulpitii argumentum in Quartum volumen.

Aſtra ducis caſtris ad celſam quartus Ilerdam
Confert in tumulo: q̃ pene eſt obrutus imbri.
Enatat hinc Cęſar: Sicoris diducit & vndas:
Petreiiq; fugam ſequitur: vicinia pacem
Incipit: at ſubita Petreius cęde repellit.
Qui mox eſuriens veniam vitamq; precatur.
Pugnat in Adriaca poſt hæc Antonius vnda.
Vulteiuſq; cadit, Libye te Curio mactat.

Marci Annei Lucani Pharſaliæ Liber Quartus.

Tprocul extremis terrarũ Cęſar in oris
Martem ſæuus agit nõ multa cæde nocentem:
Maxima ſed fati ducibus momenta daturum.
Iure pari rector caſtris Afranius illis
Ac Petreius erat: concordia duxit in æquas
Imperium commune vices: tutelaq; valli
Peruigil alterno paret cuſtodia ſigno.

His pręter latias acies erat impiger Aſtur
Vectoneſq; leues: profugiq; a gente vetuſta
Gallorum celtæ miſcẽtes nomen Iberis.
Colle tumet modico leniq; excreuit in altum
Pingue ſolũ tumulo ſup hũc fundata vetuſta
Surgit Ilerda manu: placidis prælabiturvndis
Heſperios inter Sicoris non vltimus amnes:
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu
Hybernas paſſurus aquas: at proxima rupes
Signa tenet magni: nec Cæſar colle minore
Caſtra leuat: medius dirimit tẽtoria gurges.

Io. B. A. ASCENSIVS.

Tprocul ex. ter. Cæſar in oris. Poſt perſcriptionẽ belli naualis feliciter a Bruto apud Maſſiliam geſti redit ad geſta Cæſaris: qui (vt dictũ eſt) relicto Bruto cum bona parte exercitus ante Maſſiliam profectus eſt contra Pompeij auxiliares Petreium & Afranium in Hiſpaniam: in qua nunc narrat quid Cęſar egerit apud Ilerdã Ordo eſt. At. i. ſed cum Brutus quæ dicta ſunt apud Maſſiliã gereret, Cæſar agit procul. ſ. a Bruto quia in extremis oris terrarum, id eſt in Hiſpania, quæ in occidente vltima eſt. agit dico exiſtens ſęuus. i. magnus & crudelis, martem, id eſt bellum per Metonymiam: non nocentem. ſ. Pompeio, multa cæde. i. multorum nece, quia paucos occiderat: ſed daturum ducibus ſcilicet Pompeio & Cæſari, maxima momenta. i. impulſiões & adiumenta ac diſcrimina, fati. i. futuri exit⁹ belli: quia ex eo cœpit Cæſar vincere & Pompeius vinci. ſed vt fieri ſolet, geminat victoria vires. Afranius legatus Pompeij, erat illis caſtris, quæ Pompeius in Hiſpania habuit, rector. i. gubernator aut ductor, iure. i. poteſtate pari: ac Petreius etiam eiuſdem legatus: quia concordia eorum, duxit imperium commune. ſ. inter eos duos, in vices, id eſt viciſſitudines æquas: quia viciſſim æqua poteſtate imperabant: & tutela valli. ſ. pro caſtris poſiti & peruigil cuſtodia valli, paret. i. obedit, alterno ſigno, id ẽ modo Afranij, modo Petreij: quia alternis noctibus præerant vigilijs. Aſtur. i. miles aut popul⁹ Hiſpanię citerioris ab Aſtura vrbe dictus, impiger. ſ. ſtrenuus, erat his. ſ. duobus rectoribus Afranio & Petreio, præter. i. vltra, acies latias. i. Italicas copias: & Vectones etiam populi citerioris Hiſpaniæ, leues. i. agiles & ad curſum apti, & Celtæ profugi. i. quorũ maiores profugerant a vetuſta gente Gallorum, miſcentes nomen ſuum Iberis: quia ex celta & Ibero fit celtiber: hoc eſt & celtiberi erãt his &c. Pingue ſolum quoddam iuxta Ilerdam, tumet. i. erigitur, modico colle, id eſt mõticulo, & excreuit, id eſt ſurrexit in altum, id eſt ſurſum, leni. i. decliui tumulo. Ilerda oppidum vetus, fundata ſuper hunc. ſ. collem & tumulum, manu vetuſta. i. a veteribus, ſurgit, id eſt in alto ſita eſt: quam ſup. (Nam more Vergiliano relatiuum ſubaudit in deſcriptione loci: vt Vrbs antiqua fuit: Tyrij tenuere coloni. Et eſt in receſſu longo loc⁹ &c.) Sicoris flu. non vltim⁹, id eſt non minim⁹ inter amnes Heſperios, id eſt Hiſpanos, prælabitur vndis placidis. i. mitibus quem ſcilicet amnem, pons ſaxeus amplectitur, id eſt coniũgit, ingenti arcu, id eſt circunferentia, paſſurus. i. talis qui poſſet pati aquas hybernas. i. hyemales. At rupes proxima. i. collis vicinus, tenet ſigna magni. ſ. Pom. quæ legati habebant, nec. i. & nõ, & Cęſar leuat caſtra, ſcilicet ſua: non minore colle ſed gurges. i. fluctus Sicoris dirimit tentoria.

Aſtures. Vectones. Celtiberi. Celtæ. Galliarum diuiſio. Ilerda. Sicoris. Tentoria.

PHILIP. BERO.

Tprocul extremis terrarum Cæſar in oris. Cęſar Decimo Bruto & C. Trebonio ad oppugnationem Maſſilię relictis in Hiſpaniam profectus eſt quæ a Petreio Afranio & Varrone legatis Pompeij tenebatur: quib⁹ deuictis Hiſpaniam in ditionem ſuam redegit. hoc bellũ nunc deſcribitur a Lucano quod copioſiſſime narrat ipſe Cæſar in Commentarijs. In extremis oris terrarum. i. Hiſpania quæ regio ab occaſu abluit

oceano. Martē sæu⁹ agit.i.bellū.Mars em̄ de⁹ est belli dict⁹ a marib⁹:quorū est bella gerere vt ait Varrō. Sguus vel crudelis vl' magn⁹.Ver.Seu⁹ vbi Acacidę telo iacet hector.i.magn⁹. Mometa fati,qa bellū Hispaniēsevi ctori datum erat maximā fortunam. Iure pari rector castris Afranius illis. Afranius Hispaniam citeriorem Petreius vlteriorem obtinebat:officia inter se partiuntur:vt Petreius ex Lusitania cum omnibus copijs ad Afranium proficiscatur:Varro omnē vlteriorem Hispaniam tueatur. Itaq; coactis copijs cōstituunt communi consilio bellum ad Ilerdam gerere:vt scribit Cęsar. hoc nunc narrat Lucanus. Tutellaq; valli.i.milites quia gebant vigilias & excubabant pro vallo.i.castris. Alterno paret custodia signo.i.alternis dieb⁹ imperabāt: vel alternis vigilijs. verbi causa.primi vigiles erant Afranij: secundi Petreij. His præter latias acies.i.præter legiones Romanas,quarum tres erant Afranij,Petreij duę,cohortes ex prouincialibus habebāt circiter octo ginta:equitum circiter quinq; milia. Impiger Astur. Astures populi sunt Hispaniæ citerioris vt scribit Plinius: Asturica eorum vrbs magnifica. Vectones populi sunt in Hispania citeriore.auctores Plinius,Ptolomęus,& Strabo. Profugtiq; a gente vetusta Gallorum Celtæ miscentes nomē Iberis.in Hispania Citeriore populi sunt Celtiberi vt scribit Plinius. Iberi Hispanię populi & Celtę Gallæ pro agris quōdam bello certantes pacem demum fecerunt cōmunicataq; inuicē patria nomen quoq; ex Celtis et Iberis fecerunt Celtiberos mixto vocabulo se nuncupantes vt auctor est Diodorus.& hoc nunc tangit a Lucano. Colle tumet modico. In Hispania citeriore sunt Ilerdenses vt meminit Plinius gentis Surdaonum.Ilerda sita est in colle modico.i.nō nimium edito. Leni.i.clementer surgente. Hesperios inter Sicoris nō vltimus amnes. Iuxta Ilerdenses est Sicoris fluuius vt ait Plinius qui non est vltimus inter fluuios Hesperios,hoc est Hispaniēses. Hybernas passurus aquas. qui pons erat validissimus structissimusq; ad tolerandas tempestates hybernas. At proxima rupes signa tenet Magni. In colle proximo Ilerdę castra Petreius atq; Afranius habebāt vt scribit Cęsar. Signa Magni.i. Pompeiana. Medius gurges,Sicoris.s.in quo pontes effecerat Fabius legatus Cęsaris.

SVLPIT. ¶Hinc,a flumine.Explicat,dilatat. Effusa, sparsa.Modum,mensuram.Coercet, terminat,stringit.Cinga,fluctus velox circum cāpos actus:dict⁹ a cingēdo. Vetitus: nam nō peruenit ad mare nomine suo cum ab Ibero suscipiatur. Iberus,fluu⁹ qui oritur in Cātabris & in mare effluit Balearicum. Præstat terris:egregius est in Hispania. Prima dies.prima inquit die qua castra collata sunt tantum modo parauerūt acies & sese ostentarūt. Sceleris,belli ciuilis. Furentum,impiorum. Donauere,abstinuere. Prono tunc Cæsar olympo:sole occidēte:& physice loquitur. Solem̄ non suo cursu occidit:sed a mūdo rapitur in occidentem. Perstant:in armis perseuerant. Obduxit castra,protexit & muniuit:i armis enim ea nocte quieuit. Maniplis:manib⁹ militum. Prope cōfertis,cōiunctis & vicinis. Luce noua. Erat iter oppidum Ilerdam & Afranij castra planities circiter passuum quadringentorum. Atq; in hæc fere medio spatio tumulus erat paulo editior:quem si occupasset Cæsar ponte & commeatu interclusurum aduersarios confidebat. Itaq; eductis tribus legionibus,vnius antesignanos præcurrere atq; occupare eum tumulū iubet: sed Afranij cohortes breuiori itinere prę occupauere. Pugnatum est igitur vario marte:& ita prelium diremptum vt se vtriq; superiores discessisse existimarent. Castris:deesta. Terror,metus, ne paterentur incommoda. Pudor,q; esse viderentur debiliores. Hostē,Afranianos. Rapto agmine:acceleratis cohortibus. His,Cæsarianis. Virtus & ferrum,pugnandi audacia Ipse locus,qui vicin⁹ erat castris & iam occupatus. Miles,Cæsaris. Oneratus,armis pilis clypeo. Nititur,conatur ascendere. Acies supina:milites supino pectore ascendentes & a sequentium clypeis sustentati. Casura in tergum,quæ facile cecidisset. Vacabat vibrare: emittere poterat. Dum labat:dum pedib⁹ nequit consistere. Fixo firmat vestigia pilo: firmat pedes telo in terram fixo. Stirpes, truncos,virgulta, frutices. Relicto hoste:non habito hostis respectu. Cædunt viam:amputāt virgulta vepres & ramos. Lapsura ruina:quę facile repelli sterniq; poterant. Equites, equitatum. Succedere bello:certare. Producere latus munitum:extendere ordinem a læua parte quæ scutis & hastis munita. Læuo gyro,sinistro circuitu. Pedes,Cæsaris milites. Receptus,liberat⁹,& susceptus:vt fruges receptas. Nullo vrgente:hoste non psequēte equitum metu. Victor, Afranius. Irrit⁹,vanus qa nullo damno hostes affecit. Pependit,stetit pendens in monte. Subducto marte: subtractis peditibus qui pugnabant.

Explicat hinc tellus campos effusa patentes
Vix oculo prendēte modum:cāposq; coercet
Cinga rapax:vetitus fluctus & littora cursu
Oceani pepulisse suo:nā gurgite misto
Qui prestat terris aufert tibi nomen Iberus
Prima dies belli cessauit marte cruento:
Spectandasq; ducum vires numerosaq; signa
Exposuit:piguit sceleris:pudor arma furentū
Continuit: patriæq; & ruptis legibus vnum
Donauere diem: prono tum Cæsar olympo
In noctem subita circundedit agmina fossa
Dum primę perstant acies: hostemq; fefellit:
Et prope confertis obduxit castra maniplis.
Luce noua collem subito conscendere cursu
Qui medius tutam castris dirimebat Ilerdam
Imperat: huc hostē pariter terrorq; pudorq;
Impulit & rapto tumulū prior agmine cepit.
His virtus ferrumq; locum promittit: at illis
Ipse locus:miles rupes oneratus in altas
Nititur:aduersoq; acies in monte supina
Hæret:& in tergum casura vmbone sequētis
Erigitur.nulli telum vibrare vacabat:
Dum labat & fixo firmat vestigia pilo.
Dū scopulos stirpesq; tenēt:atq; hoste relicto
Cædunt ense viam:vidit lapsura ruina

Agmia dux:equitemq; iubet succedere bello:
Munitūq; latus lęuo producere gyro.
Sic pedes ex facili nulloq; vrgente receptus:
Irritus & victor subducto marte pepēdit.

¶Explicat. Prosequitur Cæsaris in pugnam festinationem: qui quo pugnandi potestas fieret in conspectu hostium castra posuit:veruntamen primo quo conuenerant die, pugnatum non est:vt ex ordine patebit,qui talis est. Tellus effusa.i.in latū,ptensa,explicat.i.dilatat:hinc videlicet a flumīe,cāpos patētes.i.aptos & expositos visui,vix oculo prēdēte modum.i. mensurā eorū.i.tā latos vt vix oculis eorū mēsura comprehē di posset. Et Cinga fluui⁹ a cingēdo dict⁹,rapax.i.rapidus,coercet.i.limitat ne vlterius extendanē:cāpos.s.dictos:Cinga i quā rapax fluui⁹,& vetit⁹ pepulisse cursu suo.i.sub.pprio noie facto,fluctus & littora oceani.i.qui fluuius amittit nomen prius q̄ perueniat ad mare.Nā o Cinga(Est aūt apostrophe satis dura:nā cū in tertia psona dixerit cursu suo & vetit⁹: subinfert tibi quod ad secundā psonā spectat.)Iberus flu.q pstat.i.melior & vtilior est terris.s.inter quas fluit,gurgite misto tibi,aufert tibi nomen:qa postq̄ incidit in Iberum non amplius Cinga sed Iber⁹ appellatur. Prima dies belli.i.qua collatis castris pugnandi potestas esse poterat:cessauit sup.a marte cruento: & exposuit vires ducū vtriusq; partis spectādas.s.ab altera pte:& signa ducū numerosa.i.multi numeri. Piguit.i.pertęsum est & pœnituit,sceleris.i.sceleſti belli, videlicet ciuilis. pudor continuit arma.s.ducū furentū,& donauere.i.concessere vnū diem.i.dilationem aut inducias vnius diei,q̄.i.& patriæ quæ ex vtriusq; strage calamitatem passura erat:& legibus ruptis: quia contra legem mouerant ciuilia arma. Et Cæsar tunc scilicet consumpto die,& olympo tunc prono.i.inclinato sole in noctem.i.ad occasum,circundedit agmina fossa subita,id est subite facta anteq̄ hostes perceperint, dum primæ acies perstant,id est in armis persistunt,(Aldus legit prestāt: quod hic est ante alios stāt)quasi progressuri:& ita fefellit hostem,& obduxit.i.circuntexit castra maniplis.i.manibus militum, prope.i.quasi,confertis.i.coniunctis:& imperat conscendere luce noua.i.sub ortū solis,collē:qui existens medi⁹ dirimebat Ilerdā,arcē illā,tutam.i.munitā sup.a castris.s.Pōpeianis.i. q̄ collis erat inter Ilerdam & castra Pompeiana: quæ p defensione Ilerdę locata quadringentis ab ea passibus distabant.imperat dico conscendere cursu subito:vt prævenirent hostē. Terror quia capto colle sciebant se ab vrbe & commeatu exclusos:& pudor:quia turpe erat hosti tam vicina vrbi concedere:impulit pariter.i. pari modo,hostem,scilicet Cæsaris,hoc est Pompeianum exercitum,huc.i.ad hūc collem:& ipse hostis agmine rapto.i.raptim instructo,cepit prior q̄ miles Cæsarianus, tumulum.i.prędictum collem. Virt⁹.i. fortitudo animi,& ferrum,i.armorum vis,promittit his,videlicet Cæsarianis locū, id est tumulum illum posse obtinere:at ipse locus.i. vicinitas loci per quam eum priores occupauerant:promittit illis,scilicet Pompeianis:locum.s.eundem. Miles.s. Cæsarianus, oneratus.s.armis,pilis,clypeo,nititur.i.contendit:in altas rupes. s.conscendere:& acies Cæsarianorum,supina.i. sursum tendens:hæret sustentata a sequentibus,in monte aduerso:& casura,id est cum minaretur casum,aut cum alioqui cecidisset in tergum,id est retrorsum,erigit vmbōe,id est curuatura clypei sequentis.s.militis. Et nulli.i.nonvlli,nonvacabat.i.non erat liberum nec licuit propter difficultatem ascendendi,vlli,id est alicui,vibrare.i.vibrando emittere telum,dum. i.quandoq; dem aut q̄diu,labat.id est pedibus nequit cōsistere,& dū figit vestigia.i.pedes firmat,pilo fixo ī terrā:& dū milites tenēt scopulos.i.angulos saxoꝝ,& stirpes.i.trūcos & radices arboꝝ,atq; dum cædunt.i.cædendo obstantia faciunt, ense.i. gladio, FERO.

¶Vix oculo prendente modum. Tanta erat planities vt visus oculorum non posset eius mensurā colligere. Cētum enim & octoginta stadia non excedit acies contra videntis. Sed visus cū ad hoc spatiū venerit accessu defici ens in rotunditatē recurrēdo curuatur:vt docet Macrobi⁹ in sōnio Scipionis. Cinga rapax. Cinga est fluuius Hispaniæ & inter Sicorim & Cingam duo flumina fuerūt castra Cęsaris. Cinga vetatur suo cursu pellere oceanum quoniam miscetur Ibero. Qui prestat terris aufert tibi nomē Iberus. Iberus amnis est Hispaniæ ortus in Cantabris nauium capax :quem propter vniuersam Hispaniā Gręci appellauere Iberiam vt testatur Plinius. Iberus ergo qui nomen prestat terris aufert nomen Cingę:quia Cinga igredīēs Iberum nomē amittit. Piguit sceleris. Prima die cessarūt a pugna quoniam eos pigere cœperat sceleratī belli ciuilis. Patriæq; & ruptis legibus vnum donauere diem. verecundia patriæ & legibus quas ruperant moti per vnum diem cessarunt a pugna. Subita circūdedit agmina fossa. Cęsar castra facere consti tuens a frō te quæ spectabat ad hostes pedum quindecim fossam fieri iussit:prima & secunda acies in armis permanebat:post hos opus in occulto acies tertia faciebat. Sub vesperum Cæsar vt ipse refert intra hanc fossam legiones deducit. Subita,id est subito & repente facta Confertis maniplis. Maniplus vt supradictum est erat trigesima legionis pars vt tradit Gellius. vel secundum Vegetium contubernium maniplus vocabatur ab eo q̄ coniunctis manibus pariter dimicabant. Luce noua collem. Erat inter Ilerdam oppidum & proximum collem vbi castra Petreius atq; Afranius habebant planities circiter passuum trecentorum atq; in hoc fere medio spatio tumulus erat paulo editior: quem si occupasset Cæsar & communisset:ab oppido & commeatu omni quem in oppidum contulerant se intercluſurum aduersarios confidebat. hoc sperans legiones tres e castris educit acie q̄ instructa vnius legionis antesignanos prę currere atq; eum tumulum occupare iubet. Qua re cognita cohortes Afranij breuiore itinere ad eundem occupandum locum mittuntur:contenditur prelio & Cæsariani repelluntur ab Afranianis q̄ prius in tumulum venerant.nunc hanc rem narrat Lucanus. Imperat. s. Cæsar. Hostem.s. Afranianum militem. His,s. Cæsarianis: At illis ipse loc⁹.idē Afranianis locus quē occupauerant dabat fidutiā. Miles.s. Cęsarian⁹. Ornatus.s. armis. Acies supina. Supinus dī qui est expo

situs cęlo,cui cōtrarius est ꝓnus.Milites ergo Cæsaris nitētes in aduersum tumulū videbāt supini. Alias supinꝰ significat mollē. Iuuena. Atq; aliqd referēs de Mœcenate supio. Vmbōe sequētis erigit̃ q̃ seq̃bat̃ a tergo sustiebat vmbone.i.clypeo præcedentē cōmilitonem. Dum labat.i.vacillat. Dū scopulos stirpesq; tenēt.ne caderent manibus adhærebāt saxis & stirpibus.i.truncis arborū & virgultis. Cedunt ense viam faciūt sibi iter cædendo gladijs ea quæ ipsis ascendentibus obstabant. Dux,Cęsar. Lęuo gyro.i.circuitu & ambitu a sinistra pte. Sic pedes. Ex facili equitatꝰ Cęsaris vt ipse scribit ab vtroq; latere in summū iugum connititur atq; inter duas acies pereq̃tās cōmodiorem atq; tutiorem pedibus receptum dedit. Subductoq; marte.i.subtracta pugna. Pependit.vario certamine pugnatū est.ex Cęsarianis enim circiter septuaginta ceciderunt.ex Afranianis interficiūtur milites amplius ducēti. ita se vtrinq; supiores discessisse existimarunt vt scribit Cæsar. Victor ergo pependit.

viam qua irent hoste relicto:quia non poterant simul & viam & hostem cędere:dux,scilicet Cæsar vidit agmina lapsura:ruina,hoc est per ruinam quam in se mutuo facturi erant:& iubet equites.i.classes equitū succedere bello,hoc est suppetias ferre peditibus sic laborantibus. Et iubet producere,id est extendere & porro ducere:latus munitū.s.sinistrū quod scutis & hastis munitū erat,gyro hoc est circuitu,lęuo.i.a lęua parte:hoc est iubet vt equites armis muniti per longum gyrum a sinistra incœptum interrumpant ne qui desuper pugnabāt ascendentes nimis vrgerent:& sic pedes,hoc est miles pedester(nam pedes sæpe pro toto exercitu peditum & eques pro toto equitatu ponitur)receptus,id est seruatus est & e periculo ereptus:ex facili,hoc est sine periculo ipsum seruantium: & nullo, scilicet hostium, vrgente, videlicet desuper:quia coacti equitibus resistere non poterant equitem ascendentem depellere. Et victor, scilicet miles Cæsarianus,hoc est quantum ad occupationem collis voti compos:pependit irritus,hoc est frustratus spe sua sperabat enim vbi collem inuaserit pugnādi facultatem se habiturum:sed pependit marte subducto,id est bellandi potestate sublata:nam priusq̃ in altum ascenderat: iam miles Pompeianus aufugerat & se in castra sua receperat:& sic secundum diuersa erat victor & irritus:victor enim q; collem inuito hoste obtinuerat:& irritus q; pugnandi facultatem non habebat

Aliter sentiunt Commentarij superiores:sequere vtros libet.

SVLPITIVS.

❡Hactenꝰ.Hæc armis gesta sunt inquit: sed quæ sequuntur aeris tempestate. Nam accidit repētinum incommodum biduo quo hęc gesta sunt. Tanta enim tempestas coorta est vt nunq̃ illis in locis maiores aquas fuisse constaret. Tum autem ex omnibus montibꝰ nix profluxit, ac summas ripas fluminis superauit:pontesq; ambos quos.C. Fabius fecerat vno die interrupit : quæ res magnas difficultates exercitui Cæsa. attulit. Siquidem castra cum inter Sicorim Cingamq; esset non frumentum supportari:non pabulatum ire : nō commeatus qui vndiq; veniebāt suscipere licebat. Discrimina,pericula,differentiæ. Incertus,instabilis. Fata, euentus. Pigro bruma gelu.hyemale tempus describit.Inquitq; : siccam hyemem secutū est ver pluuiosum.

Bruma. Bruma,hyems a breuitate dierum dicta. Hærens, torpens,pigra. Siccis, pluuijs. Tenebat in nube:nō emittebat e nubibus. Constricto æthere:aere in glaciem, & niuem condensato.

Glacies. Est autem glacies Apuleio authore humor sereno frigore concretus.

Niues. Niues quæ ex iactatione densarum nubium oriuntur:nam priusq̃ in aquam defluant fractæ ac discissæ spumas agitationibus suis faciunt:& mox gelatus humor rigore frigoris inhorrescit .Vrebant montana :torrebant montes. Frigus enim vrere dicitur sicut & calor. Vergilius. Penetrabile frigus adurit.

Pruina. Pruinæ.Pruina est roris mollities:q̃ frigoribꝰ matutinis incanuit.

Ros. Ros vero nocturnus humor quem serenitas tenuiter spargit. Non duraturæ: primo sole soluendæ. Iacentes campos,planitiem. Omis tellus:Hispania. Cęlo mergenti sydera:occidenti.

Serenum. Sereno. Serenum nil aliud est q̃ aer purgatus caligine & perspicue syncærus. Sed postq̃.postq̃ sol Arietem est ingressus,quod fit circiter tertiumdecimum calendas apriles.

Aries. Vernus portitor. Aries vector:sub quo cū sol est vernum est tempus. Helles dilapsę:quæ in mari Hellespōtiaco occidit.

Hellespōtus. Nam cum Ino nouerca Hellen & Phryxū priuignos suos per dolum mactare procurauisset, & hi Iunonis ope Arietem nacti trāsfretare vellent.

Helle. Helle in medijs fluctibus territa a fratris tergo cecidit nomenq; mari dedit.

Phryxꝰ. Phryxus vero ad Colchorum regem delatus Arietem Ioui mactauit:q postea in cœleste signum conuersus est. Respiciens sydera, respiciens seipsum. eo enim gestu effigiatur vt sua tergora respiciat. Dies iterum vicere,hoc est maiores fuere noctibus Iterū. æquatis temporibꝰ dies & noctes bis in anno ęquantur: vere sole sub Ariete existente,& autūno sub libra. Vergi. Libra dies somniq; pares vbi fecerit horas. Ad pondera iustæ librę:ad mensurā iustæ staterę. Estq; apta trāslatio vt ad æquinoctium & libræ signum alludat.

Astrea. i quod Astrea Astrei gigātis filia versa est. Eam efficiunt Scorpij brachia: estq; inter ipsum & virginem. Vergi. Qua locus erygonen inter chelasq; sequentes. Sole relicto : Luna semp solem relinquit in eodem signo: vnde ipa noua discessit.

Cynthia. Cynthia:luna a Cyntho monte Deli. Dubitāda. Erat em̄ adeo obtusa & fusca vt discerni nō posset quo primū cornu apparuisset. Plynius inquit cornu eius septētrionale,atq; rigidū illū presagit ventū. Inferius austrū. Et Vergi. Luna reuertētes cū primū colligit ignes Si nigrū obscura cōprēderit aera cornu Maximus agricolis pelagoq; parabitur imber. At si virgineū suffuderit ore ruborē, Vētus erit: vēto semp rubet aurea Phœbe. Flāmas,flāmeū pallorē.

Nubes quid. Nubes. Nubes ē exhalatio vaporata crassior nebula,plena humore. Torsit,torquendo impulit. Axe regione. Nabatheis, orientalibus.

Nabathea. Nabathea regio ab Arabia incipiens tendensq; vsq; ad mare rubrū.

Nebula. Oui. Eurus ad Eurorā Nabatheaq; regna recessit. Tellus Gangetica,India per quā labitur Ganges. Exhalat, emittit. Nebulas. Nebula est exhalatio vaporata humore viduata,aere crassior,nube subtilior,cui serenitas abolitionem infert. Primus, matutinus & oriens. Concrescere,cōdensari:tunc em̄ vapores terra emittit. Fuscator, obscurator: nā i cōtrarias partes semp nubes impellit. Quicquid defenderat. omnes nubes quę a radijs & æstu solis Indos protexerant. Incendere diē: incendij causam prębuerunt:maioremq; ęstū in oriente. Graues, plenę aqua. Nec potuere. impellebātur enim ab Euro. Incūbere,manere citra Hispaniā. Nymbos,hymbres. Hymbribus,dēsioribus pluuijs. Aer humidus, nubes & pluuiæ. In solam Calpē,in occidentem

Calpe vbi Calpe mons & vrbs. Zephyri fines, extremus occidens vnde Zephyrus flat. Summus car.extrema regio.

Cardines cœli. Sūt quidem cœli cardines quatuor:oriens/occidens/meridies/ septemtrio. Tethym,oceanum quem ex vulgi opinione cœlo cōiunctū esse poeta dicit. Trāscurrere, vlterius ire. Congestumq; aeris atri. Ordo est spatium quod separat terrā ab ęthere vix recipit congestum atri aeris, id est congregationem nubium quam atrum aerem appellauit.

Hactenus armorū discrimina:cætera bello
Fata dedit variis incertus motibus aer.
Pigro bruma gelu:siccisq; aquilonibus hęrēs:
Aethere constricto pluuias in nube tenebat.
Vrebant montana niues: camposq; iacentes
Non duraturę conspecto sole pruinæ:
Atq; omnis propior mergenti sydera cælo
Aruerat tellus hyberno dura sereno.
Sed postq̃ vernus calidum titana recepit
Sydera respiciens delapsæ portitor Helles:
Atq; iterum ęquatis ad iustæ pondera libræ
Temporibus vicere dies:tūc sole relicto
Cynthia quo primū cornu dubitanda refulsit
Exclusit Boream: flammasq; accepit ab euro.
Ille suos nubes quascunq; inuenit in axe
Torsit in occiduū Nabatheis flatibus orbem:
Et quas sentit Arabs:& quas Gangetica tellꝰ
Exhalat nebulas:quicqd concrescete primus
Sol patitur:quicquid cęli fuscator eoi
Impulerat Corus: quicqd defenderat Indos,
Incendere diem nubes oriente remotæ:
Nec medio potuere graues incūbere mūdo
Sed nībos rapuere fuga:vacat ībribꝰ arctos:
Et notus in solam Calpen fluit humidus aer.

Hic vbi iam zephyri fines & summus olympi
Cardo tenet tethym:vetitę trāscurrere dēsos
Inuoluere globos:congestumq; aeris atri
Vix recipit spatiū quod separat æthere terrā.

❡Hactenus ar. Diserte tendit ad reliqua narranda. Nam variam docēdo materiam lectoris atq; auditoris animum recreat. Ordo est. Discrimina,id est pericula aut differentiæ armorum .i. virtutis bellicæ,sup. dedere bellis fata, id est euenta rerum quasi fatalia.aer incertus , id est instabilis modo nymbosus , modo sudus.dedit bello varijs motibus , id est mutatiōibus: cætera,id est quæ sequuntur fata. Nam bruma hærens gelu pigro scilicet ab effectu:quia pigros efficit, & aquilonibus vētis siccis etiam ab effectu, quia Aquilone(qui contrarius est noto seu haustro)flante serenitas est:tenebat pluuias in nube,id ē suspensas,ęthere constricto,id est aere condensato in nubem. Niues vrebant scilicet frigore:nam vt dicit Maro,& Boreæ penetrabile frigus adurit:montana.i.altiora loca:& pruinę nō duraturę conspecto sole vrebant campos iacentes,id est loca plana:atq; omnis tellus.i.terra propior.i.vicinior,cœlo mergenti sydera,id est occidenti vbi sydera occidunt & merguntur, hoc est tota Hispania,aruerat,id est æstu desiccata erat,dura,id est indurata , sereno hyberno, id serenitate hyemali. Sed postq̃ portitor,id est traductor & nauta(vide quæ dicunt Bononienses post Beroaldum.)Helles scilicet sororis Phryxi,delapsæ, scilicet in pontum qui ab ea Hellespontus dicitur, hoc est Aries in cœlum translatus, vernus,id est qui verno tempore orit̃, aut in quem sol sub vere intrat:recipit titana,id est solem,calidum,id est calefactiuum aeris, respiciēs sydera, id est seipsum in terga respiciens,sic enim pingitur vt respexit dum casum Helles percepit.atq; temporibus.s.noctis & diei ęquatis,id est ęqualibus factis in æquinoctio verno, ad pondera iustæ librę, id est æquæ staterę,id est postq̃ dies & noctes fuerant penitus æquales,dies vicere,id est icœperāt superare noctes: tunc cynthia, id est luna relicto sole cui coniuncta fuerat sub nouilunium,exclusit boream,id est ventum aquilonarem dubitāda quo cornu primum refulsit ,id est vt primum noua visa est: & accepit ab euro ,id est vento orientali, flammas.i. flammeum pallorē,ille.s.eurus torsit.i.torquendo impulit ante se, nubes quascunq; inuenit in suo axe.i.climate aut regione sua, in orbem occiduum.i.cardinē occidētalē:flatibus Nabatheis.i. orientalibus:a Nabatheis populis ortis:& exhalat, id est emittit, nebulas quæ est materies pluuiarū dum ascendit:quas Arabs sensit:& quas tellus Gangetica.i. Indica iuxta Gangē flu. sensit & exhalat:quicquid sol primus.i.matutinus & recens ortus patitur concrescere id est condensari:& quicquid Corus ventus qui & Caurus dicitur ,fuscator.i.obscurator cœli Eoi, id ē orientalis patitur cōcrescere, & quicquid.s. nubiū defenderat Indos a calore solis. Nubes remotæ oriente.i. ab oriente, incēdere diem.i.fecerunt intensissimum cauma:nec nubes graues potuere incūbere.i.manere in medio mundo: sed rapuere fuga.i.inter fugiendum, secum nymbos.i. nubes pluuiosas & ventosas.arctos,id est septemtrio, vacat , id est caret hymbribus,id est densioribus pluuijs:& notus,id est hauster appositio,aer humidus,fluit in solam calpen,id est colūnam illā Herculis in vltimis Hispanijs nubes vetitę transcurrere:id est trāscursum fecere hic vbi sunt fines zephyri, & summus cardo.i. axis olympi,tenet ,id est tenere videtur Tethym. i. oceanum inuoluere.i.inuoluerunt globos densos:& spatiū quod separat terram ab æthere,id est quod est inter vtrunq;, vix recipit congestum.i.cumulum aeris atri .i. nubium.

BEROALDVS.

❡Varijs incertus motibus aer. Accidit enim repentinum incōmodum biduo quo hæc gesta sunt. tāta em̄ tem

pestas coorta est vt nunq̃ illis locis maiores aquas fuisse constaret: tum ex omnibus montibus nix profluit, ac summas ripas Sicoris superauit, pontesq; ambos quos C. Fabius fecerat vno die interrupit. quæres magnas difficultates exercitui Cęsaris attulit vt ipse memorat. nunc Lucanus more poetico tempestatem hanc describit dicens aerem vernum qui est instabilis & incertus dedisse varia fata huic bello. Pigro bruma gelu. Hibernum tempus aquas cōglatiatas constringit: quæ deinde veris tempore soluuntur. vnde ait Horatius. Soluitur acris hyems. Siccisq; aquilonibus. Aquilo ventus est septemtrionalis: vt Plyni⁹ & Gellius tradūt: omnium ventoꝝ saluberrimus: qui sudificus dicitur ab eo q; serenū & siccū faciat. Aethere cōstricto. i. aere ꝓpter vehementiā frigoris cōtracto. Vrebāt mōtana niues. s. vigente bruma. Frigus autem ita dicitur adurere: vt calor vnde ait Vergili⁹. Penetrabile frigus adurit. Pruinæ. Pruina gignitur ex rore gelido: vt scribit Plynius. Nō duraturę: quia calore solis subito resoluūtur. Oīs tellus propior. i. vicinior. Hispaniam intelligit: quę est proxima cœlo mergenti sydera: quoniam stellę dicuntur occidere in oceano occidētali. Aruerat, facta erat arida & sicca Dilapsę portitor Helles. Phryxus nouercę insidias fugiens vna cū sorore Helle abijt a Græcia: ambo ariete vehebantur: & cū ex Europa transfretare vellent in Asiam, Helle delapsa ex ariete nomen dedit Hellespōto. Aries deinde inter signa zodiaci recept⁹ ē. auctores sunt Diodorus & Higinus. Sole ergo ingrediēte arietē fit ęquinoctiū Vernū & dies incipiūt crescere. Portitor Helles. i. aries. Dilapsę, quæ cecidit in mare. Vernus. quia tunc est vernum tempus. Iterū ęquatis. quia est alterū ęquinoctiū autūnale: sole obtinente octauā partē libræ: vt ait Plynius. Vicere dies. quia ab ęquinoctio verno dies augentur noctibus decrescētib⁹. Sole relicto. i. post interluniū. Cynthia. i. luna. Dubitāda: qñ. s. nondū emersit. Flammasq; accepit ab Euro. Luna si rubicunda fuerit denuntiat ventos. vt Plynius & Vergilius tradunt. Si in ortū cornua crassiora fuerint: horridā tēpestatē. Eurus ventus est ab oriente flans: vt ait Gellius. In suo axe, id est oriente. Occiduum orbē. i. in Hispaniā. Nabatheis flatibus. i. orientalibus. Nabathei populi sunt Arabiæ. vt scribit Plynius. Eur⁹ autem vt inquit Ouidius ad Nabathea regna recessit. Gāgetica. i. Indica: a Gāge fluuio: cuius supra facta est mentio. Exhalat nebulas. Caliginē exhalare a terra certū est modo humidā alias propter vapores fumidam: nubesq; gigni liquore egresso in sublime: vt ait Plynius. Quicquid cœli fuscator Eoi Impulerat Corus. i. Eurus omnes illas nubes rapuit
Corus. in Hispaniam: quas Corus ventus occidentalis miserat in orientem: qui ob hoc dicitur fuscator cœli Eoi. i. orientalis: quia illuc immittit nubes vtpote in regionem sibi aduersam. Quicquid defenderat Indos. Indi nimio solis ardore torrentur: si quando vero sunt nubes ab illis defenduntur ne solari ęstu incendantur. nubibus nunc recedentibus dies factus est flagrātior. Vacat hymbribus arctos & notus, id est partes meridionales & septemtrionales vacuæ sunt nubibus & pluuijs. In solam Calpē, id est Hispaniam. Nam Calpe mons est Hispaniæ quæ dicta est vna ex columnis Herculeis. vt Plynius et Mela meminerūt. Hic vbi iam Zephyri fines. Sēsus est nubes impulsæ ab Euro in Hispaniam cum peruenissent ad fines zephyri, qui est ventus occidentalis & vbi extrem⁹ cardo mundi continet oceanum: vetitę sunt vlterius transcurrere & sic inuoluerunt densos & atros globos. Tenet Thetym. i. oceanum: cuius coniunx dicitur esse Thetys. Vetitę. s. nubes ꝓhibitę. Aeris atri, id est nubium que aerem atrum, id est obscurū reddunt. Hęc Beroaldus. Iacobus autem & Pius Bononień. de vocabulo portitor non conueniunt. dicit enim Iacobus sic.

IACOBVS BONONIEN.

¶Obseruatione quoq; dignū putauimus Carmen hoc ex tertio. Sydera respiciens delapsæ portitor Helles, pro his: qui pernegant portitorem dici posse pro eo. & qui portat: & qui portatur: vt ait Seruius. Portitor autē & hic, & apud Martialem non nisi pro eo qui portat, accipi potest: in qua significatione illud quoq; Vergi. intelligi posse putamus. Portitor ille Charon. Nō tamē imus inficias Portitorē illū etiā signare: qui portū obsidēs oīa sciscitatur: vt ex his quę inferuntur: quęq; efferuntur: vectigal recipiat: qđ portoriū dicit. Plautus in Asinaria. Ego istum portitorem priuabo portorio. Terentius quoq; epistolam scribit ad portitores delatam: qđ verbum Donatus Marcellusq; elegāter exponūt. Hec Iacobus. Pius aūt sic.

BAPTISTA PIVS.

¶Columellam Lucanumq; nō intelligunt qui portitorem a portando sumunt. Nā historiæ alludunt. fuit eñ aries nauta (vt quidam putant) qui cū a vectoribus in portu moratus naulum. i. portoriū exigeret: inde vocat⁹ est portitor a portu non a portando. & si detur illos tantū spectare fabulā: nōne poetę fabulanẗ: a portu ad portum tetendisse arietem vnde portitor? Sic. capi. xlviij. at cap. clxiij. sic idem differit.

¶Mox vbi nubigenæ Phryxi nec portitor Helles. Nubigenæ interꝑtare non geniti ex nube sed ex Nephele: quæ latine sonat nubem. Ex significatu dictionis græcę vox latina composita. Hinc Ouidius Helles nepheleidos dixit. Athamas filius Aeoli frater Crethei genuit Phryxum & Hellen ex Nephele vxore. Si quis de hac re plura desyderat: Pij annotamenta diligenter excutiat. Nec Portitor Helles. hoc est Aries qui Phryxum gestauit: sed Hellen pauidulam in mare deiecit: qđ a casu puellæ vocatur Hellespontiacum. hinc nec portitor Helles dicitur hic Aries quoniam Hellen non transuexit. Ordo. Mox vbi Portitor Phryxi: nec, id est non aūt Helles: quia Helle cecidit in mare. Portitor a portu deriuatur. tacite alludit historię. Ferunt enim ex hoc portu transfretatos fuisse Hellen & Phryxum naui picturam Arietis habēte. Solent enim poetę ambiguo verbo fabulæ alludere & historię: quemadmodum Vergilius remigio alarum dixit. Quidam putant Arietem hoc est κριὸν fuisse vectorē ex portu ad portū. & hoc mercede factitasse. hinc datā poetis ansam fabulandi, q; vecturę q̃ ꝓ̄est officio portitor appellatur. His cōcinit Plautinū illud. Ego hūc portitorē priuabo portorio. Et Maro. Portitor ille charon. qđ Marcellus docte in nostrā sententiā trāsfert. Propertius de eodē Charōte in hāc sententiam. Vota mouent superos: vbi portitor ęra recepit: Obserat vmbrosos lurida porta rogos. A portu igitur non a portando portitor appellatur. Et qui aliter sentiunt parum latine sentiunt. Nec Lucani carmen ingerant: a quo in eodē significatu capitur a portu scilicet nō a portando. Nam alludunt historiæ poetæ: nec vspiam vtuntur hac dictione nisi in hoc significatu: quæ si latina esset: perinde iungeretur cum cæteris dictionibus q̃ cum Helle: quod nusq̃ reperies. Adde vehere & transfretare non proprie dici portare. Carmina

Apollonij libro primo argonauticon: quādo inducit arietē similē loquēti, videtur tacite hanc historiā signare videlicet q; aries fuit πορθμεὺσ hoc est trāsfretator. Carmina Apollonij si quis scire desyderat annexui. ἰυ καὶ φρυξοσ ἐμυ μιμυηιοσ. ὥσ ῥά ἐτεόν περ εἰσ αἰώνκριοῦ. ολαρ ἐξεμεπορτι ἐοικώσ. Nolim afferri mihi Hieronymū & Augustinū: quos religionis orthodoxę maximos antistites, nō latinitatis semper authores, suspicio & veneror. Illis enim maior aliquando cura fuit pinguiter loqui & religiose q̃ nitide & irreligiose. Quin & Hieronymus nedum Augustinus identidem sciens prudensq; barbarissat. Possemus tamen apud hos portitorem literarū ꝓ vectore interpretari. qm̄ illę per mare naui mittebantur vt ex eorūdē verbis apparet: qui ritus literis nomē authore Ammonio dedit epistolarū: qm̄ epistolę naui missiculabanẗ: ꝓsertī cū attici essent littorales populi.

Iāq; polo pressę largos dēsanẗ in hymbres:
Spissateq; fluunt: nec seruāt fulmina flāmas:
Quis crebra micēt: moriūẗ fulgura nymbis.
Hinc imperfecto complectitur aera gyro
Arquus vix vlla variatus luce colorem:
Oceanumq; bibit: raptosq; ad nubila fluctus
Pertulit: & cœlo diffusum reddidit æquor.
Iamq; Pyreneę quas nunq̃ soluere titan
Eualuit fluxere niues: fractoq; madescunt
Saxa gelu: tum quæ solitis e fontibus exit
Non habet vnda vias: tam largas alueus oīs
A ripis accepit aquas. iam naufraga campo
Cęsaris arma natant: ipulsaq; gurgite multo
Castra labant: alto restagnant flumina vallo.
Non pecorū raptus faciles: non pabula mersi
Vlla ferunt sulci: tectarum errore viarum
Fallitur occultis sparsus populator in agris.
Iamq; comes semper magnorū prima maloꝝ
Sæua fames aderat: nulloq; obsessus ab hoste
Miles eget: toto censu non prodigus emit
Exiguam cererem. Pro lucri pallida tabes.
Non deest prolato ieiunus vęnditor auro.
Iam tumuli collesq; latent: iam flumina cūcta
Condidit vna palus: vastaq; voragine mersit.
Absorpsit penitus rupes: ac tecta ferarum
Detulit: atq; ipsas hausit: subitisq; frementes
Vorticibus contorsit equos: & reppulit ęstus
Fortior oceani: nec phœbum surgere sentit
Nox subiecta polo: rerum discrimina miscet
Deformis cœli facies: iunctæq; tenebrę.
Sic mundi pars ima iacet: quam zona niualis
Perpetuęq; ꝓmunt hyemes: non sydera cœlo

SVLPITIVS.

¶Pressæ polo, cōpressę & strictæ. Densanẗ, a
densis. Hymbres dēsiores sunt. Pluuia lenta Hymbres.
& iugis est. Nymbi vero repentini vehemētes
& breues. Fluunt, resoluuntur. Nec seruāt, Pluuia.
nec retinent. Extinguuntur eñ in ipsis nubibus. Nymbi.
Crebra micent, spissa appareant. Arqu⁹, Arquus.
iris q̃ fit a nube humida & caua a sole aduerso Iris.
vel a luna repercussa. Arquus inquit Plyni⁹
cū duplices sunt pluuiā nuntiāt: a pluuijs serenitatem non perinde certam. Imperfecto gyro, circulo rupto: nam propter nubiū dēsitatē nec poterat perfici, nec varios colores contrahere. Vix vlla luce variatus. squalebat eñ. Bibit, attrahit aquā maris & in cœlum euectam effūdit in terras & mare. Pyreneę. Pyrenei mō Pyrenei
tes inter Galliam & Hispaniam sunt. Titan, montes.
sol æstuans. Fluxere, dissolutæ sunt. Madescunt, vda fiunt. Vnda, fluuiorū. Vias, certum alueum: nam omnia hymbribus redundabāt Tā largas. tāta aquarū copia a ripis effluebat
in fluuios. Alueus, locus cōcauus per quē riui Alueus.
& flumina profluūt. Naufraga, periculo mergendi exposita. Labant, procūbunt, ruunt. Restagnant, effunduntur & superant vallum Raptus pecorū, pręda animalium vnde viuerent. Pabula, herbas, alimenta equorum. Populator, prędator miles. Occultis, tectis aqua Iamq; comes. In magnis calamitatib⁹ primū se fames offert: & eam vt plurimū sequitur pestilentia. Iam ad quadraginta in singulos modios annona peruenerat: & militum vires inopia frumēti diminuerat, vt Cæsar ait. Eget, esurit. Censu, patrimonio aut peculio. Non
prodigus. Prodigus is proprie dicitur qui rē Prodig⁹.
suam temere dissipat: sic appellatus q; seipsū perdit. Milites ergo qui magno panem emebant vt se seruarent non erant prodigi. Cererem, panem. Pallida tabes, auara corruptio, macies & anxietas. Auaritiæ affectus etsi pluribus indicatur modis, pręsertim tamen pallore. Non deest. inuenitur famelicus qui pretio
panem vęndat. Tumuli, tumores terræ non Tumul⁹.
alti. Montes vero sunt eminentiæ terrarum Montes.
nonæque surgētes. Colles vt plurimum mō Colles.
tium summitates in longum exporrectas di Promon
cimus. Promontoria quę sese in mare promo toria.
uent & extendunt. Iam flumina. Loca illa oīa vnius paludis faciem obtinebant. Voragine, attractione & vortice. Absorpsit, submersit deuorauit. Cōtorsit, circumuoluit. Fremētes, clamātes. Vorticib⁹, volubilitatib⁹ aq̃ꝝ. Fortior, q̃ipet⁹ & fluct⁹ vehementiores habebat. Nec Phœbū. i. sol ꝓpter tenebras nō apparebat q̃q̃ tēpus nocturnū nō esset. Subiecta, suppposita. Reꝝ discrimia miscet. Diurnū cū nocturno tēpus cōfundit. Sic. sīlibus tenebris & hymbribus squalet. Vna. Septētrionalem intelligit nobis notā q̃q̃ & altera est in meridie.

Nam quicq; zonę tenẽt cœlum: quarũ media torrida eſt. Duæ extremæ glaciales. Intermediæ vero temperatę. Hyemes perpetuę. hymbres, & niues indeficientes: de quibus ſcribit Herodotus in Melpemone. Sterili frigore. quemadmodũ calor eſt cauſa generandi, ſic frigus ſterilitatis. Medios ignes, torridam zonam per quam vagatur ſol & quæ continet ſigna zodiaci. Nam huius zonæ frigiditas illius æſtum temperat.

BEROALDVS.

¶ Iamq; polo preſſæ. i. nubes cũ impleſſent totum aera qui ſitus eſt inter cœlum & terram tandem preſſę ab ipſo æthere effuderunt pluuias. Nec ſeruant fulmina flammas. tãta erat vis hymbrium & pluuiæ: vt flammæ fulminum micantium extinguerentur. Complecti tur aera gyro Arcus. Arcus cœleſtis efficitur ex radio ſolis immiſſo cauę nubi: qui repulſa acie in ſolem refringitur: colorumq; varietas mixtura nubiũ aeris igniũq; fit vt ſcribit Plynius. non niſi aduerſo ſole hunt nec vnq; niſi dimidia circuli forma. fiunt autem hyeme frequenter. Oceanumq; bibit. Arcus bibit vndas. Vnde apud Plautum loc⁹ eſt de anu multibiba. Bibit arcus hodie pluet. Et cœlo diffuſum reddidit æquor. i. arcus aquas quas bibe rat ex oceano reddidit illas mari per pluuiam & nymbũ. Pyreneę fluxere niues, id eſt ſoluteę ſunt niues quæ fuerant in Pyreneis montibus, qui Hiſpanias ſeparant a Gallijs. Fracto gelu, id eſt reſoluta & fracta glacie. Tam largas alueus omnis. Omnia flumina tantã acceperunt aquarum abundantiam vt ripas ſuperarent. Naufraga, quæ videbantur pati naufragium. Gurgite multo. i. impetu vndarum Labant, vacillant & nutant. Merſi, ſcilicet vndis. Sparſus populator. Vt dicit Cæſar, milites qui pabulatum longius progreſſi erant, intercluſi Sicori & Cinga reuerti nõ poterant. Et paulo infra ait. Qui erant pabulandi aut frumẽtandi cauſa progreſſi hos Luſitani conſectabãtur periti earum regionum. Iamq; comes ſemper. Fames quę eſt prima comes magnorũ malorũ cœpit premere exercitum Cæſaris. Nãq; ciuitates quæ ad Cæſaris amicitiã acceſſerãt frumentũ ſupportare nõ poterant neq; maximi cõmeat⁹ qui ex Italia Galliaq; veniebant in caſtra peruenire poterant: neq; frumenta in hybernis erant. Miles eget, ſcilicet Cæſarianus. Toto cenſu. i. patrimonio Exiguam Cererem, id eſt exiguum frumenti emere non poterant. Pro lucri pallida tabes. exclamatio eſt in auri cupidos qui vt aurum haberent frumentũ vendebant ipſi deinde fame morientes. Olim vænditum fuiſſe murẽ ducentis nũmis Caſilinũ obſidente Anniba le, eũq; qui vendiderat fame interiiſſe, emptorem vixiſſe tradit Plyni⁹. Latẽt. ſ. ſub vndis. Vna palus. i. illa aquarũ tẽpeſtas quæ paludi ſimilis erat. Acarcta ferarum depulit. Vis aq; diſiecit luſtra ſyluas & cubilia ferarũ cũ ipſis feris. Cõtorſit. i. ſpetu rapuit equos. Et reppulit, æſtus fortior oceani. Aeſt⁹. i. incrementa maris accedunt & reciprocãt: biſq; inter duos ex ortus lunæ affluũt: biſq; remeãt: vicenis quaterniſq; ſp horis: auctor Ply. Impet⁹ itaq; illi⁹

Vlla videt: ſterili non quicq̃ frigore gignit:
Sed glacie medios ſignorum tẽperat ignes.

¶ Iamq; polo preſſę. Graphice & ſcite deſcribit vim hymbrium ingruiſſe aere condenſato in nubes. Ordo eſt. Iamq;. i. & iam partes aeris ſup. preſſę. i. cõſtrictę & in minorem locũ redactæ, denſantur in largos hymbres. i. in nubes hymbriferas: & ſpiſſatę. i. iam ſpiſſiores effectę, fluunt. i. decidunt abunde non guttatim: nec fulmina ſeruãt flammas. i. coruſcationes ac fulgura: quia q̃uis fulgura micent. i. appareant tremula; tamen moriuntur. i. extinguuntr nymbis, id eſt aquoſis & vẽtoſis nubibus. Et hinc. i. poſt largos hymbres, arquus. ſ. cœleſtis Iris, vix cõplectitur. i. non totum cõplectitur aera: quia gyro. i. forme imperfecto, id eſt incompleto: & vix variatus colorem. i. vix habens colorem variatum: & tñ dum ſolviget mille trahit varios aduerſo ſole colores: vlla luce cum ſol vix apparuerit: & bibit. i. attrahit, oceanũ, id eſt aquas marinas, & pertulit. i. extulit vſq; ad nubila. i. regionẽ nubiũ, fluctus raptos. i. bibitos & attractos, & reddidit æquor diffuſum cœlo. i. aere. Et iam niues pyreneæ, id eſt Pyreneorum montium ditimentium Hiſpaniam a Gallia, quas titã. i. ſol, hoc eſt calor ſolis, nun q̃ eua luit ſoluere. i. liquefacere: fluxere. i. liquefactę ſunt ab hymbribus: & ſaxa. i. rupes illę ſaxoſæ, madeſcunt pro madefiunt, gelu: quod illic fere perenne eſt: fracto vi hymbriũ. Tunc vnda, id eſt fluctus fluuiorum, quæ exit e fontibus ſolitis: & non niuium liquefactione neq; per ſubitos hymbres creuit, nõ habet vias. i. certũ alueum nec certũ curſum: tam. i. intantum largas. i. diſtantes a ripis, aquas accepit omnis alueus, id eſt foſſa fluuiorum. Iam arma Cæſaris labant. i. procumbunt aut fluctuant, naufraga. i. in periculo mergendi, campis. i. per cãpos nunc aquis cooptos: aut campo. i. per cãpũ: & flumina reſtagnãt. i. arcẽtur alto vallo ne intrent caſtra Cęſaris. Rapt⁹. i. auerſiones pecoꝝ. ſ. vnde viuerẽt, nõ ſup. erãt faciles Cæſaris quia nõ poterant per aquas exire: & ſulci merſi non ferunt vlla pabula ſup. equis & iumẽtis: & populator. i. p̃dator miles ſparſus in agris occultis. i. ignotis, aut p̃e occultus, fallitur ere rore viarũ tectarũ. i. cooptarũ aquis: & ita incidit ſępe in foueas. Et iã fames ſemper prima comes magnoꝝ malorũ. i. quæ magna mala prima ſequi ſolet: aderat iam ſæua. i. immaniter ſæuiens: & miles a nullo hoſte obſeſſus. i. q̃us non eſſet obſeſſus ab hoſte: tamen quia circũſeptus aquis, eget. ſ. cõmeatu: & ipſe non p̃digus, emit toto cenſu. i. tota pecunia quã habebat, cererem exiguam, id eſt modicumpanis. quia pluris eſtvita q̃ cenſus. Pro pallida tabes. i. infecta cupiditas lucri: non deeſt. i. adeſt vẽditor. ſ. panis ieiunus. i. famelicus & qui nihil guſtaret, auro prolato. i. oſtenſo ab emptore: hoc eſt tanta auaritiæ infectio, vt ſint qui vitã periculo exponant pro auro tam breui poſſidendo. Et iam tumuli & colles latent, id eſt abſconſi ſunt aquis vt in diluuio: & iam vna palus, id eſt facies paludis ſtagnantis, condidit. i. abſcondit cuncta flumina: quia non internoſcebantur riui aquarum: quia palus merſit, ſcilicet flumina vaſta voragine, id eſt diluuio aquarũ: & abſorpſit penitus rupes: ac detulit, ſcilicet ad mare, tecta, id eſt domicilia ferarum, hoc eſt frondes & integumẽta ſub quibus latuerant, atq; hauſit, id eſt abſorpſit, ipſas. ſ. feras, & contorſit. i. circũuoluit vorticib⁹, id eſt gyris & circumuolutionibus aquarũ, ſubitis, id eſt ſubito ortis: & ipſa palus aut fluxus eius fortior, id eſt impetuoſior reppulit æſtus oceani: nec nox ſubiecta polo, id eſt caligo diffuſa per cœlum, ſentit ſurgere Phœbum, id eſt ſolem, hoc eſt propter caliginem nubium non percipiebatur ortus ſolis. aut dicamus cum Sulpitio ſic. Nec, id eſt & non, & nox, id eſt vmbra terræ, non ſubiecta polo, quia non erat ſuper faciem terræ noſtræ: quia non erat nox: & tamen nõ ſentit (vt bis ponatur non) Phœbũ. i. ſolẽ, ſurgere. i. aſcendere nam deformis facies. i. effigies cœliſine ornatu ſtellaꝝ, miſcet. i. confundit, diſcrimina. i. differentias rerum: & tenebręiũctæ

miſcent ſup. eas: vna (aut potiuſima pars mundi. ſ. tam antarctica q̃ arctica: quia nix tenet alta duas) quã zona niualis. i. frigida & perpetuis niuibus horrẽs: & ppetuę hyemes. i. tẽpeſtates, p̃munt, iacet ſic. i. ſimili modo: quia non videt vlla ſydera cœlo: & non gignit quicq̃, frigore ſterili. i. propter frigus ſterile: ſed tẽperat medios ignes ſignoꝝ. i. torridę zonæ quę ſub zodiaco ſignorum circulo eſt, feruorem, glacie. i. frigore tãto vt glaciem creet. aut medios ignes ſignorum. i. etiam in meridie dum alibi feruent: tẽperat illic glacie.

perpetua caligine & gelu æterno rigoreq; infeſto p̃muntur: & illę ſunt zonæ niuales. prꝫterea vltra Rhipheos mõtes in noſtra plaga pars mundi eſt dãnata a natura rerum & denſa merſa caligine aſſiduo niuis caſu p̃innarum ſimilitudine Pterophoros appellata regio: vt Herodotus & Plynius narrant.

Sic o ſumme pater mundi: ſic ſorte ſecunda
Aequoreí rector facias Neptune tridentis.
Et tu perpetuis impendas aera nymbis:
Tu remeare vetes quoſcũq; emiſeris æſtus.
Nõ habeãt amnes decliuẽ ad littora curſum:
Sed pelagí referãtur aquis: concuſſaq; tellus
Laxet iter fluuiis: hos cãpos rhenus inundet:
Hos Rhodan⁹: vaſtos obliquẽt flumía fõtes.
Rhipheas huc ſolue niues: huc ſtagna lacuſq;
Et pigras: vbicunq; iacent: effunde paludes:
Et miſeras bellis ciuilibus eripe terras.
Sed paruo fortuna viri contenta pauore
Plena redit: ſolitoq; magis fauere ſecundi
Et veniam meruere dei. iam rarior aer
Et par Phœbus aquis dẽſas in vellera nubes
Sparſerat: & noctes ventura luce rubebant:
Seruatoq; loco rerum diſceſſit ab aſtris
Humor: & ima petit quicqd pẽdebat aquaꝝ.
Tollere ſylua comas: ſtagnis emergere colles
Incipiunt: viſoq; die dureſcere valles.
Vtq; habuit ripas Sicoris campoſq; reliquit:
Primũ cana ſalix madefacto vimine paruam
Texitur in puppim: cęſoq; induta iuuenco
Vectoris patiẽs tumidũ ſupemicat amnem.
Sic Venetus ſtagnãte Pado: fuſoq; Britãnus
Nauigat oceano: ſic quũ tenet omnia Nilus
Conſeritur bibula mẽphitis cymba papyro.
His ratibus traiecta manus feſtinat vtrinq;
Succiſum curuare nemus: fluuiiq; ferocis

procellę repellebat eſt⁹ maris. Nec Phœbum ſurgere ſentit nox. Q̃n nox eſt ſub cœlo tũc oritur dies. Verũ tanta erat nubiũ craſſitudo: vt ſolem ſurgere & diẽ eſſe nõ ſentirẽt cũ illic eſſent ppetuę tenebrę. Sic mundi pars ima iacet. Cõparat obſcuritatẽ huius tẽpeſtatis tenebris illius partis mundi quæ æterno premitur gelu: & perpetuis niuibus nubibuſq; oppleta eſt. Quinq; eñ ſunt terrę partes quas vocant zonas: vt ſcribit Plynius: quarũ duę extremę

SVLPI.

¶ Sico. Apoſtrophe ad Iouem & Neptunũ vt orbem diluuio mergant. Secũda parte. Prima eñ ſors in mundi diuiſione fuit Iouis: ſecunda Neptuni: tertia Plutonis: quarta Iunonis. Tridentis ęquorei. i. qui fuſcinã ſuſtines. Neptunus eñ tricuſpide tridenti vtitur. Iuppiter ſceptro. Pluto Cerbero. Mercurius caduceo. Mars haſta. Saturnus falce. Amor facibus. Et tu. o Iuppiter concede perpetuas pluuias. Tu. o Neptune prohibe ne fluctus reuertantin mare ſed terrã mergãt. Oẽs eñ vndę q̃ in terrã veniũt in ęquor poſtea redeũt. Nõ habeant: diuerſis modis diluuiũ imp̃cat. Nõ habeant. curſum, non effluant in mare. Referantur, repellantur. Cõcuſſa, cõmota. Laxet iter, aperiat venas fontiũ vt ſcaturiãt latius. Rhenus & Rhodanus, Galliæ & Germanię fluuij. Obliquent, obliquos habeant, & per totã longitudinem alueis tranſuerſis emittant. Rhipheas, Hyperboreas & Scythicas. Huc, ad Illerdam. Eripe, libera ſubmergendo Cęſarẽ cum exercitu. Sed paruo. Cũ magnis difficultatibus & periculis Cæſar agitaretur: & vbiq; fama increbuiſſet debellatum iam eſſe: fortuna Cæſarẽ metuens, nec vlterius audens in eum magno poſt hęc ipſum fauore eſt proſecuta. Plena, fauens. Meruere veniam. viſi eñ ſunt p̃ſenti bñficio p̃teritã culpã diluiſſe. & eſt ironia q̃ metuerint offendere Cæſarẽ fauerintq; impio. Iã rarior, iã ſerenare incipit. Par Phœbus aquis, vehemens & cõtinuus ſol vt fuerãt hymbres. In vellera, in velleris ſimilitudinem: non eñ erant denſę nigrę & hymbribus plenę, ſed rarę & cãdidę. Rubebãt. apparebat eñ aurora & nox a die diſcernebatur. Seruatoq; loco rerũ: ſeruato ordine elementorũ vt vnũquodq; ſuã in ſedẽ rediret. Humor, aqua. Pendebat, ſuſpẽſũ erat in nubib⁹. Petit ima, defluit. Emergere, apparere. Q̃q̃ emergere ꝑprie eſt ab imo ad ſummũ exiſtere & enatare. Die, ſole ipſo. Vtq; habuit ripas Sicoris. id eſt poſtq̃ in alueũ redit. Cũ dies plures aquæ p̃manerẽt: & res Cęſaris in anguſtijs eſſet nec pontes perfici poſſent: imperat militibus Cæſar vt naues faciant, cui⁹ generis eũ ſuperioribus annis vſus Britãnię docuerat. Carinę primũ ſtramię & leui materia fiebãt: reliquũ corpus nauiũ viminib⁹ cõtextũ coriis intẽgebatur. has pfectas carris iunctis deuehit noctu milia paſſuũ a caſtris vigintiduo. Milites his nauibuſq; flumen tranſportat, cõtinentemq; ripę collẽ improuiſo occupat: pontem biduo perficit. Salix cana, vimina ſalicis purgata. Texitur, cõponit. Cęſo iuuenco, corio bouis:

Vector. ſynecdoche. Vectoris, qui veheretur. Vector
Venetus. qui vehit & vehitur vt portitor dicitur. Venetus. Veneti vt Solinus ait ab Enetis Paphlagonię populis traxere originem. Stagnante, effundente ſe in ſtagni ſimilitudinem. Fuſo, ſparſo & inundante. Tenet oīa, occupat & irrigat oēs Aegypti campos. Memphitis Aegy
Mēphis. ptiaca. Mēphis em̄ vrbs eſt in Aegypto condita ab Ogdoo. vt tradit Diodorus. Conſeritur: cōſtruitur. Papyro bibula, hęrba paluſtri & arenoſa: tranſtulitq; in hęrbā id qđ erat arenæ. Traiecta manus, tranſportatus exercitus Feſtinat. Traiecto Cæſar exercitu firmiſſimū pontem ſtruere cœpit. Vtrinq;, ab vtraq; ripa Curuare, in arcum ſtruere ligna exciſa. Incrementa, augmenta. Robora, trabes. Primis, fluuio vicinis.

BERO. ¶ Sic forte ſecūda. Iuppiter Neptun⁹ & Pluto fratres imperium mundi inter ſe forte diuiſerunt: vt Homerus & Plato tradunt. Prima forte cœlum Ioui obtigit: ſecunda Neptuno regnū aquarū: tertia Plutoni imperium terrę. Tridentis. Tridens eſt ſceptrū: alio noīe dicit̄ Fuſcina. tridēte vtitur Neptun⁹. Et tu. ſ. Iuppiter. Tu. ſ. Neptune. Remeare, reciprocare. Sed pelagi referantur aquis. i. impetus ęſtus marini repellat aquas fluuiorū vt oīa iundēt. Cōcuſſaq; tellus. vel terrę motu vel violentia Neptuni. Laxat, patefaciat. Hos cāpos. ſ. Hiſpanię in quibus caſtra habet Cæſar. Vaſtos obliquent flumina fontes. i. oīa flumina torq̄ant curſum ſuū in Hiſpaniā ad hos campos mergendos. Rhipheas huc ſolue niues. Rhiphei mōtes ſunt in extremis ſeptētrionis partibus vltra quos, vt ait Plyni⁹, ꝑpetua caligine & ęternis niuibus cūcta premuntur. Dicūtur Rhiphei a perpetuo ventoꝝ flatu vt interpretat̄ Seruius. Huc, in hos cāpos Hiſpaniæ. Sed paruo fortūa viri. Fortuna cōtēta paruū pauorē Cęſari iniecisse rediit ad eū fauore pleniſſimo & dij magis fauentes Cæſari q̄ antea meruerunt impetrare veniā a Cęſare: quē fluctibus & vndis pene oppreſſerant. Rarior aer Aer dr̄ eſſe rarior & purgatior recedētibus nubibus q̄ illū reddunt craſſiorē. Et par Phœb⁹ aquis. i. radij ſolis & calor erāt pares aquis, qa iam habere incipiebant vires diſcuſſa tēpeſtate. Et ſparſerāt nubes in vellera. hoc fit quādo nubes incipiunt rareſcere & videntur ſpargi in lanā. Vergili⁹. Tenuia nec lanę per cœlum vellera ferri. Seruatoq; loco rerum. Quę grauia ſunt & ponderoſa petunt ima naturaliter humor ergo & aquę quæ prius in aere pendebant ſeruato loco & natura rerum deſcēderūt ad terrā vtpote corpora grauiora. Ima. i. partes inferiores. Tollere ſylua comas. Syluæ q̄ prius latuerant ſub vndis illis decreſcentibus cœperūt attollere comas, hoc eſt frōdes. Dureſcere valles. vis aquaꝝ valles & agros emollierat: nūc radijs ſolaribus & calore incipiunt dureſcere. Primum cana ſalix. Cæſar vt ipſe refert in cōmentarijs ad Sicorim tranſuehendum militibus imperat vt naues faciant more Britannico. Carinę primum ſtramine & leui materia fiebant reliquum corpus nauium viminibus contextum corijs tegebatur. hoc nūc expſſit Lucan⁹ dicēs, Salicē canā. i. albe-

Incrementa timēs: non primis robora ripis
Impoſuit: medios pontem diſtendit in agros.

¶ Sic o ſumme &c. In belli ciuilis deteſtationē: & in odiū Cæſaris qui eius caput erat per apoſtrophen ꝑcatur Iouē aeris dominū & Neptunum maris (vt Ethnici ſentiebāt) moderatorē vt aquas non ſinant imminui, immo curēt augēdas ne ſit Cæſari poteſtas cōſerendarū cū hoſte manuum: verūtamen aliter multo eueniſſe dolenter ꝑſequitur. Eſt aūt ordo. Sic (quæ particula eſt precantibus aptiſſima: vt apud Horatiū. Sic te diua potens cypri &c. Et apud Maronem. Sic tibi cum fluctus ſubterlabere Sicanos Doris amara ſuam nō intermiſceat vndā) Sic igitur, O ſumme pater mūdi. i. ſupreme Iuppiter: ſic o Neptune rector tridentis. i. fuſcinę tris dētes habētis ad triplicem eius poteſtatem ſignificādā: ſicut pręter ſceptrum datur Ioui fulmen triſulcum: & Plutoni Cerberus. tridētis inquā, æquorei. i. marini, ſorte ſecunda. i. per ſortē ſecundā: nā prima ſorte Iuppiter cœlū obtinuit: & per ſortē diuiſa eſſe regna innuit & Maronianus Neptun⁹ dicēs. Nō illi imperiū pelagi ſęuūq; tridentē: ſed mihi ſorte datum. & tu o ſumme pater, impendas. i. impertias nymbis perpetuis, id eſt perpetuādis, hoc eſt vt ſint perpetui, aera. i. conuertas potius totū aerē in nubes aquoſas q̄ ſinas aquas imminui: & tu o Neptune, vetes. i. ꝓhibeas æſt⁹. i. ingentes fluctus maris, quoſcūq; emiſeris. ſ. e mari: quia oīa flumina naſcuntur e mari: & reuertuntur in mare: & mare nō redundat: vetes inquā remeare. i. reuerti in mare. Naſcuntur aūt e mari per exhalationē & attractionē ſolis: & ꝑ ſubterraneos fōtes: ſed e montibus habent ortū ſecundū: nā aquę & niues mōtium prius e mari miſſæ ſunt. Amnes nō habeant curſum decliuem. i. deorſum tendentē, ad. i. iuxta aut ſecundum littora: ſed referantur. i. repellārur retrorſum aquis. i. ab aquis pelagi: & tellus cōcuſſa. i. cōmota tridente, vt in diluuio fuit ſecūdum Ouidiū, laxet. i. aperiat, fluuijs iter vt maneāt in terris. Rhen⁹ flu. inter Germaniā & Galliā inundet. i. vndis obruat, hos cāpos ſcilicet vicinos. Rhodanus flu. in Gallia Lugdunenſi, inundet hos, id eſt vicinos campos, & flumina obliquēt. i. in obliquum trahant & non ſcđm ripas fontes vaſtos. i. late diffuſos. Solue huc. i. ſolutas conuerte huc. i. ad hunc de quo loquor locū videlicet ad Sicoris vndas, niues Rhipheas. i. in Rhipheis mōtibus ſparſas: effunde huc ſtagna & lacus, & paludes pigras. i. ſtagnantes, vbicūq;. i. in quacunq; parte mundi iacent: & eripe bellis ciuilibus miſeras terras. q. d. non precor hoc in odiū terrarū: ſed vt maiore malo leuentur. Sed. q. d. multo aliter euenit: nā fortuna cōtenta paruo pauore viri. ſ. Cęſaris, qui timuerat exercitū inedia periturū aut vix ſaluū euaſurū, redit plena. i. cū integro fauore: & dei ſecundi. i. fauorabiles & auxiliares, fauere. i. fauerūt ſup. Cęſari, magis. i. validius ſolito. i. q̄ ſolebant, & meruere veniā. ſ. de pauore incuſſo. Iam. i. paulo poſt, aer ſup. fit rarior q̄ prius: hoc eſt ſine nubib⁹: & Phœbus. i. apparitio ſolis, par. i. æqualis, aquis: hoc eſt vt maximę fuerant aquæ: ita maxima apparitio ſolis: & ſparſerat in vellera. ſ. tenues nubeculas, aut in lanuginē telis araneaꝝ ſimilē quæ in magna ſerenitate volitat, nubes denſas. ſ. prius, & noctes rubebant luce vētura, quod & ſerenitatis indiciū eſt: & humor. i. aqua diſceſſit ab aſtris. i. a fūmo aere: & hoc loco rerū ſeruato. i. vt ſeruetur naturalis locus elementorum: qui aquę ſub aere eſt: & quicquid aquarū pendebat in aere, petit ima. i. defluit, aut deducitur ad mare non in terras. Sylua incipit tollere, id eſt extollere, comas, id eſt frondes ſuas: & colles incipiunt emergere. i. eminere ſtagnis. i. vbi prius fuerant ſtagna: & valles incipiūt dureſcere, id eſt fieri durę, die. i. ſole viſo. ſ. per irradiationem. Et vt, id eſt poſtq̄, Sicoris fluuius qui vtrūq; exercitum dirimebat, habuit ripas intra quas ſe continuit: & reliquit campos: ſalix cana, id eſt altrinſecus albicans aut decorticata, texitur primum in puppim paruam. i. in nauiculam, vimine madefacto. ſ. ab inundatione: & induta. i. cooperta, iuuenco cęſo

. i. corio bouis cæſi, patiēs vectoris. i. qui in ea veheretur, enatat ſuper amnē. ſ. Sicorim tumidū. ſ. adhuc (Alij legūt ſuper emicat. ſ. natando). Venet⁹ ſup. populus, nauigat ſic. i. in tali ſcapha, pado ſtagnāte. i. per cāpos diffuſo: & Britān⁹ nauigat ſic oceano fuſo per inſulā ſuā, & cymba. i. nauicula, mēphitis. i. Mēphitica, cōſeritur ſic papyro bibula. i. ex canna nilotica tantæ magnitudinis vt ex ſingulis internodijs fiant ſcaphæ: quum. i. quando, nilus tenet omnia. ſ. arua vicina. Manus. i. multitudo armatorum, traiecta his. i. huiuſmodi ratibus. i. ſcaphis corio tectis, feſtinat curuare. ſ. in vſum pōtis, nemus ſuccīſum. i. arbores ſuccīſas, vtrinq;. i. ab vtraq; parte Sicoris: & timens incrementa fluuij. ſ. Sycoris ferocis. i. indomiti quando excreſcit, non impoſuit robora. i. ſtipites robuſtos ad ſuſtinenda ligna tranſuerſa, primis. i. priſtinis ripis, ſed diſtēdit pōtem in. i. vſq; ad medios agros.

ſcēte textā fuiſſe in nauē. Salicis plura ſūt genera. quędā ſunt ꝑtenues viminibus texendis ſpectabili ſubtilitate: vt inquit Plynius. Candida ſalix vtilis ē agricolarū vſib⁹. eſt & nigra & purpurea. Cęſoq; inducta iuuenco. i. intecta corio taurino. Emicat. i. ſalit. Amnē. ſ. Sicorī. Sic Venetus ſtagnāte Pado. Tales inquit naues parant Veneti: quando Padus inundat. eas em̄ integunt corijs. Venetia regio eſt decima Italię. vt ſcribit Plynius. Fuſoq; Britānus. Nauigat oceano. Dicit Plyni⁹ in oceano Britānico naues fieri vtiles corio circūſutas. Cōſeritur bibula mēphitis cymba papyro. In Nilo fiunt cymbæ, hoc eſt nauiculę ex papyro & ſcirpo & arūdine. auctor Plynius. Cymba ergo mēphitis. i. nauis Aegyptiaca a Mēphi ciuitate Aegypti. Bibula, humorē bibēte. Papyro. Papyrū naſcit̄ in paluſtrib⁹ Aegypti & aquis Nili brachiali craſſitudiue: ex ipſo nauigia texūt & e libro vela tegeteſq; ac veſtē & funes vt meminit Plyni⁹. Succiſū curuare nemus. i. arbores Cæſar ſinuare in arcus ad faciēdū pontē in Sicori. vt em̄ ſcribit Cæſar pōtē inſtitutū ab vtraq; parte biduo perfecit. In medi os agros. i. longe a ripa inchoauit pontē ne facile interrumpi poſſet.

Ac ne quid Sicoris repetitis audeat vndis
Spargitur in ſulcos: & ſciſſo gurgite riuis
Dat pœnas maioris aquę. Poſtq̄ omnia fatis
Cæſaris ire videt: celſam Petreius Ilerdam
Deſerit: & noti diffiſus viribus orbis:
Indomitos q̄rit populos: & ſemper in arma
Martis amore feros: & tendit in vltima mūdi.
Nudatos Cæſar colles deſertaq; caſtra
Cōſpiciēs: capere arma iubet: nec q̄rere pōtē
Nec vada: ſed duris fluuiū ſuperare lacertis.
Paretur: rapuitq; ruens in pręlia miles
Qđ fugiens timuiſſet iter: mox vda receptis
Mēbra fouēt armis: gelidoſq; a gurgite curſu
Reſtituunt artus: donec decreſceret vmbra
In mediū ſurgente die. iamq; agmina ſumma
Carpit eques: dubiiq; fugę pugnęq; tenentur.
Attollunt campo geminę iuga ſaxea rupes
Valle caua media: tellus hinc ardua celſos
Continuat colles: tutę quos inter opaco
Anfractu latuere vię: quibus hoſte potito
Faucibus emitti terrarum in deuia Martem
Inq; feras gentes Cæſar videt. Ite ſine vllo
Ordine ait: raptumq; fuga cōuertite bellum.
Et faciem pugnę vultuſq; inferte minaces:
Nec liceat pauidis ignaua occūbere morte:
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.

¶ Ne quid audeat, ne nocere in aliquo poſſit. SVLPI.
Spargitur in ſulcos. cœpit em̄ Cęſar foſſas latas facere cauſa attenuādi fluminis & reddēdi vadoſum: Cyr⁹ amiſſo nobili equo in Gāge fluuio, eū fertur pene in riuū attenuaſſe, cū in cccclx. alueos diuiſiſſet. Riuis, in riuos. Dat pœnas: punitur q, pauloāte adeo excreuerit. Poſtq̄ oīa. Peractis pene foſſis magnū ī timorē Afrani⁹ Petreiuſq; ꝑueniūt ne oīno frumēto pabuloq; intercluderent̄ q, multum Cęſar equitatu valebat: itaq; cōſtituūt ipſi locis excedere & in Celtiberiā bellū trāſferre. Sed Cęſar eos acriter ꝑſecut⁹ caſtra caſtris oppoſuit. Orbis noti, regiōis in qua erat. Indomitos, a Cęſare. Tēdit, iter dirigit. In vltima mūdi: in vlteriorē Hiſpaniā. Nudatos: abſq; tētorijs & militib⁹ qui tertia vigilia abſceſſerāt. Vada, loca non ꝓfunda. Supare, in alterā ripā enatare. Paretur, a cūctis. Rapuitq; ru. ei ſe ꝑiculo per ſequēdi hoſtis cauſa expoſuit qđ fugiēs metuiſſet. Mox vda. Ex fluminis traiectione vdi receptis armis corpora recreauerūt: & frigus ex flumine cōceptū curſu in meridiē vſq; continuato diſcuſſerūt. Die ſurgēte, ſole attollēte ſe in mediū cœli. Iamq; agmīa ſūma. Traducto incolumi exercitu Cęſar copias īſtruit triplicēq; aciē ducere incipit: ac tātū fuit ī militib⁹ ſtudiū vt miliū ſex ad iter addito ad vadū circuitu magna fluminis mora īterpoſita eos qui de tertia vigilia exiſſent ante horā diei nonā cōſequerent̄. Carpit agmina ſūma laceſſit in pugnā extremū Afranij exercitum. Dubijq;. incertiq; erant an pugnarent an fugerent. Attollunt. locus quo iam ꝑuentū erat deſcribitur. Geminę rupes, duo mōtes. Media, īter rupes. Tellus hinc ardua. Suberāt caſtris mōtes: vt inquit Cæſar: atq; a milibus paſſuum quinq; itinera difficilia atq; anguſta excipiebant: hos montes intra ſe recipiebant vt equitatum Cæſaris effugerent: pręſidijſq; in anguſtijs collocatis exercitū itinere ꝓhiberent: ipſi ſine periculo ac timore Iberū copias traducerent. Poſuit itaq; caſtra in colle proximo Cæſar & poſtridie per loca aſpera hoſti a dextra occurrit: quod videns Afranius ad Iberū cōtendit. res erat in celeritate poſita: confecit prior iter Cæſar & contra hoſtem aciē inſtruxit

Afranius in colle quodã cõstitit: cũq; mississet quatuor cetratoꝝ cohortes ad alium occupãdũ, cæsæ sunt illę a Cæsaris equitatu perterritusq; exercitus: tantaq; victoriæ spes orta Cęsari, vt sine pugna & vulnere videretur confecturus. Hinc, ab eo loco vltra. Aufractu, flexu & reuolutiõe. Quib⁹ faucib⁹, angustis itinerib⁹. Sũt eñ fauces exitus & itinera intermõtes angusta & peruia. Hoste, Afranianis. Potito, si in potestatem habeant. In deuia terarum: in remotas terras. Ite sine vllo. Cohortatio Cæsaris ad suos. Raptũ bellum, ereptũ exercitum. Faciem, apparentiam & imaginẽ Pauidis, fugientib⁹. Ignaua morte, vt fugiẽdo pereant acceptis in tergo vulneribus. Excipiant pectore: occurendo eis a fronte. Preuenit hostem, Afranianos.

Fauces.

BEROALDVS.

¶ Spargitur in sulcos. tangit historiã. Nã Cęsar fossas pedũ trigynta in latitudinem cõplures facere instituit: quibus parte aliqua Sicoris auerteret, vadũq; in eo flumine efficeret. Dat pœnas, id est Sicoris deriuatus in multos alueos punitur q⁹ aquam nimio impetu prius emiserat. Celsam Petreius Ilerdã. Afranius & Petreius timentes ne a Cæsare frumento pabuloq; intercluderentur constituunt excedere & in Celtiberiam bellum transferre. In domitos querit populos. s. Celtiberos bellicosissimos: vt scribit Strabo. Nudatos, ab exercitu. s. Petreij & Afranij. Nec quę rete pontem quia celeriter erat transeũdum. Nec vada sed duris fluuium superare lacertis. Cæsar Sicoris traduxit exercitum, qua traductus erat equitatus: pauci ex his militibus in flumine abrepti ab equitatu excipiuntur ac subleuantur: interit tamen nemo vt auctor est ipse Cæsar. Quod fugiens timuisset iter. Milites Cæsariani fecerunt iter, quod timuissent fugiendo hostem. Gelidosq; a gurgite cursu restituunt artus. Cęsar in campis exercitũ refecit: ne defessum prælio obijciat: & sic restituũt. i. reficiunt mẽbra & vires. Donec decresceret vmbra. i. vsq; ad meridiẽ quo tpe vmbrę sunt breuiores. Iaq; agmina sũma carpit equis. i. equitatus Cęsaris nouissimũ agmẽ hostiũ fugientiũ p̃lio p̃mit: qđ testat Cęsar. Attollit cãpo gemini iuga saxea rupes. Suberant montes, atq; a milibus passuũ quinq; itinera difficilia & angusta excipiebant & qui prior has angustias occupasset ab hoc hostẽ prohiberi nihil esse negotij exploratũ est. hoc nũc notat Lucanus. Opaco anfractu. i. obscuro & vmbroso angustia⁊ circuitu & cõfragoso loco. Quibus faucib⁹. i. angustijs. Terra⁊ deuia, in loca inaccessa & aspera. Inq; feras. i. celtiberos gẽtes. Ignaua occũbere morte. i. fugiẽdo: eorũ eñ qui fugiũt mors ignaua est: vt potę q a tergo feriuntur. Recto pectore. Preuertite inquit Cęsar, o milites hostes nostros vt illi a fuga intercluſi cõsistere cogan ur: aduersisq; pectoribus dimicare. Ad montes tendentem preuenit hostem. Erat in celeritate omne positum certamen vtri prius angustias montesq; occuparent. Confecit prior iter Cæsar atq; ex magnis rupibus nactus planitiem in hac vt ipse refert contra hostem instruxit aciem. Dixit: & ad mõtẽ tendentẽ prœuenit hostem.

¶ At ne quid Sicoris. Et diligẽtiã, vbi tẽp⁹ dabat & festinationem Cęsaris vbi ea opus erat vbiq; describẽs, docet vt Cæsar cursum sicoris veritus ne rursus excresceret in cõplures riuos & alueolos diduxit: sed paulo post percepta fuga hostis, ipse iussit exercitũ tranare sicorim, & postea armatum hostẽ insequi. Vnde Ordo est. At Sicoris fluuius qui paulo ante tñ excreuerat, ne audeat quid. i. aliquid sup. in pernicię Cęsarianorum, spargitur. i. diducitur, in sulcos. i. fossas, & gurgite scisso riuis. i. in riuos dat pœnas. i. luit culpam, maioris aquæ. i. q⁹ tantũ excreuerat. Alludere videtur ad Xerxis factum qui barbaro ritu mare flagellis cecidit. Postq̃ Petreius ductor exercitus Pompei: ni, videt oia ire. i. procedere, fatis. i. ad voluntatem deoꝝ: qui Cæsari fauebant: vnde addit, Cęsaris: ipse deserit Ilerdam vrbem illam celsam, id est in alto sitam: & diffusus viribus orbis. i. climatis, noti. s. Cæsari: quærit populos indomitos. s. a Cæsare. i. ad quos Cæsar nondũ peruenerat: & petit populos feros in arma, amore Martis. i. belli: & tendit in vltima mundi. i. in vltimas Hispaniæ partes vbi fines terræ sunt. Cęsar cõspiciens. s. postridie orta luce, colles nudatos. i. vacuatos esse tentorijs & militibus Pompeianis, & conspiciens castra. i. aggeres & loca castrorũ esse deserta a Petreio & exercitu ei⁹, iubet sup. militi suo capere arma, nec q̃rere põtẽ. s. pauloante extructũ: nec q̃rere vada. i. loca nõ pfunda per q̃ vadere liceat: sed supare. i. .i. tranare flu. s. Sicorim: lacertis duris. i. robustis & contra vim aquarum valentibus. Paretur. s. iussis Cęsaris, ab vniuerso exercitu: & miles ruens. i. præcipitanter currens in prælia, rapuit iter. s. per medium gurgitis, quod iter timuisset. i. timere debuisset: aut reuera timuisset, fugiens: quia, audentior & precipitantior erat in persequendo, q̃ fuisset in fugiẽdo. Mox, id est paulo post vbi tranauerant, ipsi foucint membra vda, id est madefacta, non mollibus indumentis aut igni: sed armis receptis e traiectu flu. & restituunt, scilicet pristinis viribus, & calori naturali, artus gelidos, id est frigentes, a gurgite, id est propter frigiditatem aquæ: restituunt dico cursu, id est currendo a prima luce, donec vmbra decresceret, id est inciperet minui, die surgente in medium, scilicet sui, id est donec esset meridies. Et iam eques, scilicet Cæsarianus, carpit. i. lacessit & prouocat ad pugnam, carpendo, id est singulos vexando, summa, id est extrema agmina exercitus Petreiani: & sup. illi qui erant in extremo agmine, tenentur dubij fugæ & pugnæ, id est incerti an fugerent an pugnarent. Deinde describens loca ad quæ peruenerũt. Geminę. i. duę pares rupes, attollunt. i. erigunt, cãpo. i. supra cãpum iuga saxea. i. partes suas sub vertice saxosas: & hoc valle caua existente media: quia in medio rupium est conuallis. Tellus, id est terra, ardua, cõtinuat hinc, id est ab hac valle, colles celsos: inter quos colles, viæ tutæ, scilicet ab effectu. i. per quas euntes tuti erant latuere. i. latuerunt: anfractu. i. flexu & circuitu, opaco. i. vmbroso: quib⁹ faucibus. i. angustis inter colles vijs, hoste potito, id est si hostis esset potit⁹, Cæsar videt, id est considerat, Martem. i. belli potestatẽ emitti in deuia terrarum, id est in terras a via remotas aut inaccessibiles, & in gentes feras. i. efferas. i. Cæsar cognouit si illum anfractum ingredi potuissent hostes: eos non posse preuerti donec ad efferas gentes peruenissent: quocirca ait ad suos: ite sine vllo ordine: & conuertite, scilicet in potestatem vestrã, bellum raptum. i. præreptum vobis: fuga scilicet Afranij & Petreij: inferte faciem pugnæ non velitationis, & vultus minaces vt cogatur hostis stare: nec liceat pauidis, id est præ timore fugientibus, occumbere, id est oppetere terram, morte ignaua, id est qua pereant, ignaui vulnerati in tergo dum fugiunt, hoc est preuertite eos & cogite eos aduersam ostentare faciem. Ipsi fugientes excipiant a vobis ferrum, id est telum vestrum, pectore recto, id est aduerso. Dixit, scilicet Cæsar: & preuenit scilicet militum acceleratiõe, hostem tendentem ad montes: & ita prœuenit eum priusq̃ fauces illas ingredi posset.

Illic exiguo paulum distantia vallo
Castra locant. Postq̃ spatio languentia nullo
Mutua conspicuos habuerunt lumina vultus:
Et fratres natosq; suos videre patresq;:
Deprensum est ciuile nefas: tenuere parũper
Ora metu: tantũ nutu motoq; salutant
Ense suos: mox vt stimulis maioribus ardens
Rupit amor leges: audet transcẽdere vallum
Miles: in amplexus effusas tendere palmas.
Hospitis ille ciet nomẽ: vocat ille propinquũ
Admonet hunc studiis cõsors puerilib⁹ ætas.
Nec Romanus erat qui nõ agnouerat hostẽ.
Arma rigãt lachrymis: singultib⁹ oscula rũpũt.
Et q̃is nullo maculatus sanguine miles:
Quæ potuit fecisse timet: qd pectora pulsas?
Quis vesane gemis? flet⁹ quid fundis inanes?
Nec te sponte tua sceleri parere fateris?
Vsque adeo ne times quẽ tu facis ipe timẽdũ?
Classica dant bellum: sæuos tu neglige cãtus.
Signa ferunt: cessa. iamiam ciuilis erinnys
Concidet: & Cæsar generũ priuatus amabit.
Nunc ades ęterno cõplectens omnia nexu
O rerum mistiq; salus concordia mundi:
Et sacer orbis amor: magnũ nũc ęcula nostra
Venturi discrimen habent: periere latebrę
Tot scelerum: populo venia est erepta nocẽti.
Agnouere suos: pro numine fata siniſtro
Exigua requie tantas augentia clades
Pax erat: & miles castris permistus vtrisq;
Errabat: duro concordes cespite mensas
Instituunt: & permisto libamina baccho
Gramineiq; luxere foci: iunctoq; cubili
Extrahit insomnes bellorum fabula noctes.

¶ Illic exiguo. Recitat quo pacto ex mutuo conspectu subsecuta sit salutatio saltem per signa: & ex salutatione fiducia cõgrediendi: & ex cõgressu cõcordia & pax: quã Petreius paulo post in damnũ suum disturbabit. Ordo est. Ambo exercitus cũ Petreiani, pdire vetarent, locãt illic. i. in proximo loco iuxta montẽ, castra. s. sua, exiguo vallo. s. munita distantia paulũ. i. modicũ. Postq̃ mutua lumina. i. cõspectus & acies oculorũ,

¶ Illic, in illo loco, pximo. Postq̃ spatio. Dũ Petreius & Afranⁱ⁹ vallum a castris ad aquã ducũt: & longius progrediunt milites: collo quorum facultatẽ habentes, pcedũt & notos municipesq; in castris quisq; conquirit & vocat: primumq; agunt gratias oẽs omnib⁹ q⁹ sibi perterritis pridie pepercissent: eorum se beneficio viuere: deinde Imperatoris fidem quærũt recte ne se illi cõmissuri: & q⁹ non initio fecerint cõqueruñ. his prouocati sermonibus fidẽ ab Imperatore de Petreij & Afranij vita petunt: neu in se scelus cõcepisse: neu suos perdidisse videanť. Quibus confirmati rebus se statim signa trãsllaturos cõfirmãt Legatosq; ad Cæsarem mittũt. Alij suos in castra adducũt: alij a suis adducunť: adeo vt vna castra iam facta viderentur. Postq̃ spatio. vbi ex vicinitate se agnouerunt. Deprẽsum, intellectũ & agnitum. Tenuere ora, taciti aspiciebãt. Nutu, inclinatiõe capitis & manus exporrectione. Ardens maio. sti. vehementior. Rupit leges, fregit belli cõsuetudinem: hostes enim in castris hostium non vertantur. Ille, aliquis. Hunc, amicum a pueritia cognitum. Admõet, memorem reddit. Nec Romanus. omnes eñ Romani se agnoscebãt. Arma rigãt, præ lętitia tristitiaq; lachrymabantur & singultiebant. Timet quæ potuit fecisse: horret cædẽ amici, fratris, filij, patris quã facere potuisset. Quid pectora. Milites dolentes arguit: q⁹ ipi darẽt sibi belli causam cum finẽ bello possent imponere si Cęsari non parerent. Pulsas, percutis vt est dolentiũ mos. Sceleri, bello ciuili. Esse timẽdũ: potentem. Classica dant bellũ. Distributio ẽ cũ contrario. Tubæ inquit dato signo ad pugnã te incitant: tu loco non te amoueas. Ferunt, signiferi. Signa, aquilas & reliquia militaria. Cessa, noli comitari. Erinys, furor & seditio. Erinnys furia dicitur habetq⁊ in plurali erinnes. sunt tñ qui subtrahãt n cũ y. Priuat⁹ sine imperio & destitutus a militib⁹. Nũc ades: inuocatio numinis vt inter hos nexa concordia amoueat tãtam reip. calamitatẽ. Agitq; physice: qm̃ mentẽ siue verbũ siue amorem siue spiritũ inuocat quo oia cõtinenť vt libro sexto Vergilius docẽt. Principio cælũ ac terras &c. Et in secũdo de natura deorũ Cicero ait. Vno spũ oia contineri: hic eñ elemẽta & res ois connectit. O salus rerum, o de⁹. Mũdi misti: coniunctorũ elemẽtorũ. Nexu, vinculo ac pace. Sunt eñ elemẽta certo fœdere & naturæ concordia iuncta. Terra eñ ꝓpter frigiditatem aquę coniũgit. Aqua aeri propter humiditatem. Aer igni, ꝓpter caliditatẽ in reliquis aũt naturæ qualitatib⁹ cõtraria sũt Sacer amor, iuiolabilis charitas sine quã nec mundus nec minimę e⁹ partes stare possunt Amicitia eñ vt Cic. i libello de Amicitia docet oia cõtinenť. Nũc ades, adsis & faueas. Di scrimẽ vẽturi: piculũ instantiũ malorũ. Perire latebræ: iam se impietatis excusare nõ possunt quia viderũt se contra necessarios arma ferre. p latebras ergo mutuã personaꝝ ignorationem intelligit. Est erepta. scilicet eñ se cõtra charissimos militare: quod cũ prius ignorarent poterant vt non impij videri venia di

SVLPI.

Erinnys.

gni. Pro fata. deos incusat q̄ tantā stragē ex concordię initio emanare permiserint. Sinistro numine, iniusto & aduerso impio & potestate. Instituunt mensas, ordinant toros super quibus discumbant. Libamina. pitissati unculas & gustatiunculas. Permisto, nam ex castris in altera castra vectū miscebant. Gramine, herboso. Luxere, splenduere igne qui lucebat in focis. Fabula, confabulatio gestorū in bello. Extrahit, protrahit & expellit: nā studio confabulandi noctem perutilabāt.

PHI. BEROALDVS.

¶Illic exiguo paulum distātia vallo. Cæsar vt ipse refert q̄ proxime potest hostiū castris castra communit: & cum Petreius & Afranius longius a castris progressi forent, eos discessu liberam nacti milites facultatē colloquio tum vulgo procedūt: & quē quisq; in castris Cęsarianis notum habebat cōquirit atq; vocat Imperatoris fidem: quęrunt recte ne se illi sint cōmissuri: & q̄ arma cum hominibus necessariis & consanguineis contulerant, cōquerunt. hanc rem nūc narrat Lucanus. Spatio lāguētia nullo. Res quæ ab oculis nostris est paulo remotior non clare discerni potest: & sic oculi nostri efficiunt lāguētes. Sed nūc cum castra inter se essent pxima: lumina militum non erant languentia. Verum visu cōspicuo vtebantur. Deprensum est ciuile nefas. Cum fratres patres & filij se inuicē tuerētur in diuersis castris, tunc cognouerunt bella ciuilia esse nefanda & scelerata. Rupit amor leges. Leges sunt militares & Castrēses quibus milites tenētur aduersarios tanq̄ hostes & infensos odisse & insectari. tamē amor affinitatis rupit has leges, qm̄ cœperūt in alie na castra transire: & quē quisq; notum habebat conquirere. Vallum. s. castrorum. Ille ciet i. aliquis vocat hospitem nomine, pprio. Cieti enī significat vocat & mouet. Vergilius. Bella cient. Cit quoq; apud Plynium frequentissime legitur quod significat commouet & cōcitat. Studijs consors puerilibus ętas. Alius admonebatur ei⁹ cum quo studia puerilia & primam ætatem egerat. Q uæ potuit fecisse timet. i. milites timebant illa quæ potuissent facere. verbi gratia. Potuissent filij obtruncare patrem, & frater fratrem tanq̄ hostē: & hoc timebant q̄ potuisset accidere. Quid vesane gemis. s. o miles. Vsq; adeo ne times quē tu facis ipse timendum. i. o miles vsq; adeo times Cęsarem q̄ est timendus & formidādus propter te? Copia enī militū facit Imperatores formidabiles. Classica dent bellum. Classicum est tuba qua signū pugnę dat, & ipse sonus: vt ait Seruius. Vergilius. Classica iamq; sonant. Q uādo ergo inquit dabit signū prælij contemne illos tubarū cantus & noli, pdire in aciem. Ciuilis erinnys cōcidet. i. ita ex necessitate finietur ciuile bellum: quę est quædā erinnys. i. furia. Priuatus, sine exercitu. Generum, Pompeium. Nunc ades ęterno. Inuocat deā cōcordiam: vt velit adesse inter istos milites perpetua. Cōcordię templū Romæ in foro constructū fuit authore Camillo: & posterioribus temporibus Opimius consul templum concordię fecit. Author Plutarchus. Complectēs omnia nexu. i. vinculo. Elementa enim inter se sociata sunt quadam lege concordiæ: vt stata os cursus & certas naturę vices habeant. Seculum. Seculū proprie est spatiū centum annorum: a senibus dictum: vt inquit M. Varro. Nostra inquit Lucanus ætas habet magnum discrimen rerū futurarū quia nō est futura concordia, sed discordia: vel allusit ad cōiurationem Pisonianam cui ipe adhesit q̄ in Neronem parabatur: in qua Lucanus deprehēsus secuit venas: vt scribit Tacit⁹. Periere latebrę tot scelerū. Prius q̄ inter se Iuliani & Afraniani milites colloquerent, sce

nullo. i. nō vllo, non languentia. i. non debilitata, vllo spatio, habuerunt vultus conspicuos. i. euidentes & agnoscibiles: & videre in alternis castris fratres suos & natos & patres, tūc supple nefas. i. malum & pernicies, ciuile. i. ciuilis belli, est deprensum. i. perceptū & cognitū: & milites se agnoscētes tenuere parumper. i. per parum spis, ora. s. sua. i. nihil locuti sunt, metu. s. ducū: & salutant suos. s. necessarios, tm̄. i. dūtaxat nutu & ense moto. i. agitato: & mox. i. paulo post, vt. i. postq̄ amor ardēs maioribus stimulis. i. vehemētius vrgens, rupit leges. s. castrorum q̄ vetant hostes se consalutare & inter se loqui: miles. s. exercitus Cæsariani, audet transcendere vallum: & sup. audet tēdere. i. extendere, palmas. i. brachia, effusas. i. dilatatas in amplexus. s. faciendos. Ille. i. vnus eorū cōplectēdo, ciet. i. vocat nomē hospitis. Ille. i. alius vocat propinquum. s. consanguinitate: ætas consors studijs puerilibus. i. paritas studiorū puerili um admonet. i. excitat ad amicitiā veterem, hunc. i. alium. Nec erat Romanus. i. quis q̄ in exercitu vtroq; nisi Gallus aut Hispanus aut alibi q̄ Romæ natus, qui non agnouerat hostē, qa conciues erant. Et iō ipi rigant arma sua lachrymis: & rūpunt i. quatiunt aut interrūpunt, osculā, singultibus. s. obortis inter osculandū. Et quis miles nullo. i. non vllo, non maculatus vllo sanguine. i. quis nullū occiderit: tm̄ timet. i. horrore psequit quę potuit fecisse. i. q̄ patrē aut fratrē aut aliū necessariū si manus cōseruisset interficere potuisset. Vnde exclamans poeta eo q̄ timet ea q̄ tamē postea non vitauerant dicit. O vesane. i. parum sane miles, quid. i. ad quid pulsas pectora. s. tua? quid times? quid. i. ad quid fundis fletus inanes? nec fateris, te parere scelerī. i. scelesto bello, aut duci tua sponte? hoc est cur dicis te coactū ab eo quē ipe cogere potes? vñ addit. Times ne vsq; adeo. i. tantū, quē tu ipe facis timendū? quia sine milite nil potest Cęsar. Et si dicat miles, vbi classica sonēt bellicum, congrediendū est: negat id poeta dicens. si sup. classica. i. bellici sonit⁹ dant. i. indicant aut dent. i. indicent, bellum. i. conflictum: tu neglige. i. cōtēne & dissimula cātus suos. i. hostiles. Et si signiferi, ferant signa & ita, pgredianē, cessa. i. non sequere eos: & erinnys. i. furor, ciuilis. s. belli, cōcidet pectore Cæsaris iamiam. i. statim post: & gener priuat⁹. i. sine imperio, amabit. i. amicitia sibi conciliabit generū. s. nuper suum Pompeiū. O salus & cōcordia rerum & mundi misti, & o sacer amor orbis. i. quo mundus constat, hoc est o spiritus aut anima mundi, complectens oia nexu. i. vinculo æterno, ades. i. auxilio sis nunc. s. cum miles facili momento ab armis discedat. Secula nīa habent nūc magnum discrimen. i. magnum periculum venturi. s. mali. latebræ. i. occultationes & dissimulatiōes tot scelerum periere. i. perierunt quia cognita est necessitudo militū. venia est erepta populo nocenti. i. sonti futuro, qa ipsi agnouere suos. s. necessarios & notos atq; veteres amicos. Pro fata sinistro. i. aduerso, numine. i. potestate aut nutu. i. voluntate in Romanos: vtpote augentia tantas clades exigua. i. parum duratura, requie i. intermissione belli. Nam pax erat & miles errabat permistus vtrisq; castris: & instituunt. i. instruunt mensas cōcordes, sup. in cespite duro: & instituūt libamina, .i. gustatiūculas, Baccho pmisto. i. vino mutuo sumpto. Foci graminei, luxere. i. splenduerūt: & fabula bellorum. i. de bellis actis, extrahit noctes in somnes. i. sine somno transactas: cubili iuncto. i. licet essent apud cubile tamen tam auide audierunt bellorū recitationē: vt somnij obliuiscerentur.

lera bellorum latebant, quæ nunc facta sunt aperta & patefacta per hanc initā consuetudinē. Agnouere suos Prius frater ignorabat fratrem esse in castris hostilibus: & pater filium: affinis affinem: nunc se agnouerunt. Tantas augentia clades. Excla mat contra fata q̄ malo hoc est siniſtro numine ob exiguū gaudium auxerunt clades: cum iam scirent omnes affines & amicos atq; consanguineos in castris versare vtrius partis. Duro cespite, id est terra herbosa. Libamina ea scilicet quæ libantur id est sacrificanē dijs. Permixto Baccho id est vino. Terentius. Sine Cerere & Baccho friget Venus. Graminei foci. Focus est locus in quo fouetur ignis. Tibullus. Dum me⁹ assiduo luceat igne focus. Gramen autem inter hærbas est vulgatissimum teste Plynio: qđ geniculatis serpit internodijs. Insomnes noctes id est vigiles. Bellorum fabula. i. dum inter se fabulantur de rebus gestis in bello.

SVLPITIVS.

¶Q uo primum steterint. Vbi primum steterint. Iactāt, vel inaniter loquunt, vel cum iactantia referunt. Negant, dissentiunt inter loquēdum. Fata petebant, dij volebāt. Fides, in suos duces. Creuit amore, sponte fecerūt. Nefas, cædes. Nam postq̄. His reb⁹ nuntiatis Afranio ab ope sic se recepit in castra vt q̄ cumq; accidissent æquo animo ferret. Petreius vero cū familia armata & prętoria cohorte cetratorum barbarisq; equitibus improuiso ad vallum aduolat: colloquia militum in terrumpit: hostes repellit: quos deprehendit interficit. Reliqui se coadunāt & diuersis ensibus siniſtras sagis inuoluunt & se in castra recipiunt. Quibus rebus confectis Petreius manipulos circuit militesq; appellat: neu se neu Pompeium absentem Imperatorem suum aduersario ad supplicium tradant obsecrat. fit celeriter concursus in prętorium: postulant vt iurēt omnes se exercitum ducesq; non deserturos neq; pdituros neq; sibi separatim a reliquis cōsilium capturos. iuratum est: edicunt penes quem quisq; sit miles Cæsaris vt producant, ductosq; palā in prætorio interficiant. Sed pleriq; quos caperent celant noctuq; per vallum emittunt. Cæsar milites aduersariorum qui in castra per tempus collocutionis venerant summa diligentia cōquirit & remitti iubet: retentis qui sponte sua apud eum remanserunt. Venum, in venditionem. Dextras famulas, familiam & satellites suos. Scelerata, qa ciuilia & hospitialia. Turba stipatus, frequētatus cohorte. Voces, verba irritantia ad certamen. Immemor o patrię Actis ad pacem dissuadendam oratio irritādumq; suos & in fidem retinēdum. primum q̄ ipos ab ingratitudie & perfidia arguit. Immemor, ingrate. Signoꝛ, q̄ sequeris. Nō potes prestare, nō potes hoc agere vt victo Cæsare redeas patriæ senatusq; liberator & confirmator pristini status. Dum ferrum. Argumentatur a fortuna pro libertate seruanda q̄ vitę est anteferenda. melius est enī libere mori q̄ in seruitute viuere. Incerta fata, euent⁹ & victoria dubia. Ibitis ad dñm, euadetis serui Signa damnata, Cęsariana q̄ patriæ hostis ē Exorandus erit, impetrandum a Cæsare. Vt habeat fam. nul. dif. vt sitis ei⁹ serui & absq; discrimine null⁹ sit liber. Vita, salus ducū. Nūq̄ nostra salus. Nūq̄ erit inquit vt ego ex pditione salutem consequi velim: nam malo mori. pacti enī fuerant milites de ducū salute in ipa castrorū, pditiōe. Nō hoc ciuilia, non pro sola vita sed pro libertate pugnamus. Ideo enim gerenda sunt bella vt tute viuere in pace possimus. Tradimur, ducimur in seruitutē. Chalybē. Nō op⁹ esset necessaria bello parare atq; pugnare: si libertatem pro pa-

Quo primū steterint cāpo: qua lācea dextra
Exierit: dum quę gesserūt fortia iactant:
Et dum multa negant: quod solū fata petebāt
Est miseris renouata fides: atq; omne futurū
Creuit amore nefas: nam postq̄ fœdera pacis
Cognita Petreio: seq; & sua tradita venum
Castra videt: famulas scelerata ad plia dextras
Excitat: atq; hostes turba stipatus inermes
Precipitat castris: iunctosq; amplexibus enses
Separat: & multo disturbat sanguine pacem.
Addidit ira ferox moturas prelia voces.
Immemor o patriæ: signorū oblite tuorum:
Non potes hoc causæ miles prestare senatus
Assertor victo redeas vt Cęsare: certe
Vt vincare potes: dum ferrum incertaq; fata
Quisq; fluat multo nō deerit vulnere sanguis.
Ibitis ad dominum: damnataq; signa feretis.
Vtq; habeat famulos nullo discrimine Cæsar
Exorādus erit: ducibus quoq; vita petēda est.
Nunq̄ nostra salus pretiū merceſq; nefandæ
Proditionis erit: non hoc ciuilia bella
Vt viuamus agunt: trahimur sub noxe pacis.
Non chalybē gētes penitus fugiēte metallo
Eruerent: nulli vallarent oppida muri.
Non sonipes in bella ferox: non iret in æquor
Turrigeras classis pelago sparsura carinas:
Si bene libertas vnq̄ pro pace daretur:
Hostes nempe meos sceleri iurata nefando
Sacramenta tenent: at vobis vilior hoc est
Vestra fides: q̄ pro causa pugnantibus æqua
Et veniam sperare licet. Pro dira pudoris
Fœdera: nunc toto fatorum ignarus in orbe

Chalybs. ce vellem⁹ amittere. Eruerẽt, effoderent. Chalybẽ. Chalybs fluui⁹ in Hiſpania a quo Chalybes dicunt eius accolæ qui ferrũ effodiunt quod & Chalybs appellat. Verg. Vulnificuſq; Chalybs. Sũt alij Chalybes iuxta Paphlagoniam in ponto. Fugiente. videtur eñ fugere quia latet in venis terræ. Vallarẽt. munirent & velut vallo circundarent. Sonipes, equus. Nõ iret in æquor, nõ fabricarentur naues ad pugnã. Si bene libertas: ſi ſerui eſſe p pace quam dãt vellemus. Hoſtes. argumẽtatur a fide ſeruanda cum collatione ab iniuſto ad iuſtum. Illi eñ inquit ſeruant iuſtum dum in re iniqua: vos ipm etiam cum ſpe venię in re æqua negligitis. Sceleri, bello ciuili. Hoc, tanto. Aequa cauſa, quia ſenatum & libertatem tutamini. Pro dira. epilogus p cõmiſerationem & amplificationẽ. Auget eñ generalem offenſionẽ & inſperatam peccati immanitatẽ & iniquũ factum deplorat. Dira pudoris. Hypallage eſt diri & magni pudoris. Quum forſan. cũ forſan iſti pepigerint de ſalute tua tecq; pdiderint. Scelerũ, cædium.

BERO. ¶Et dum multa negant. Si fuerat conſanguineus vel amicus interempt⁹ in pugna negabant ſe illius cędis fuiſſe authores. Et miſeris renouata fides. Petrei⁹ cognita hac militum ſuorum ad Cęſarem tranſlatione cũ armata familia barbariſcq; equitib⁹ paucis impuiſo ad vallum aduolat. Colloquia militũ interrũpit. Cęſarianos repellit a caſtris: quos deprendit interficit: flẽs milites appellat: neu ſeneu Põpeium aduerſario tradãt: obſecrat poſtulat: vt iurent oẽs ſe exercitum, ducesq; nõ deſerturos neq; pdituros. princeps in hęc verba iurat ipe omnesq; milites idem iurant præterea edicit penes quẽ qſq; ſit miles Cæſaris vt producant, productoſq; interficiant ſed plerisq; quos ceperant celant noctuq; per vallum emittunt. hæc traduntur a Cæſare: q̃ nunc Lucanus exequitur. Sua tradita venũ caſtra videt. i. vendita eſſe Cęſari a militibus qui ſe ſigna ad Cæſarem tranſlaturos confirmauerãt. Famulas dextras, hoc eſt quod dixit Cæſar Petreij familiã. Addidit ira ferox Petreius flens vt inquit Cęſar manipulos circuiuit, militeſq; appellauit. Cauſę ſenat⁹, cauſa erat ſenatus quã Pompeius & Pompeiani ſuſceperant contra Cęſarẽ. Aſſertor. i. vindicator & liberator. Martial⁹. Aſſertoreſq; Camillos. Ibitis ad dominũ. indignaꝫ Petreius q; ſui milites ſua ſpõte nõ coacti, adhuc habentes arma, fuerint ad dominum. ſ. Cæſarẽ Exorandus. i. placandus. Tribuni eñ & Cẽturiones ad Cæſarem venerunt, ſe ei cõmendantes. Ducibus quoq; vita petenda eſt. hoc ideo dicit quia fidem a Cæſare de Petreij & Afranij vita petierant: Afranij etiam filij⁹ de ſua & parẽtis ſui ſalute per Sulpitium legatum egerat. Nunq̃ noſtra ſalus pretium mercesq; nephandę pditionis erit. Milites ab Imperatore Cæſare fidẽ vt ſupradixi de Petreij & Afranij vita petierant ne in ſe ſcelus cõcepiſſe, neu ſuos prodidiſſe viderent. Quibus confirmati rebus ſe ſtatui ſigna confirmarũt Legatoſq; de pace ad Cæſarem miſerunt vt teſtatur Cęſar in commentarijs. Nũc ergo ait

Magne paras acies: mũdiq; extrema tenẽtes
Sollicitas reges: cum forſan fœdere noſtro
Iam tibi ſit promiſſa ſalus. Sic fatur: & omnes
Concuſſit mẽtes: ſcelerumq; reduxit amorẽ.

¶Quo primũ ſteterint. Recitat amicas cõfabulationes inter ſe iunctorum exercituum de anteactis (vt fit) malis. Vnde ordo eſt, dũ milites iactant. i. iactanter narrãt, quo campo ipi ſteterint. ſ. contra aduerſarios, primũ. i. primo tpe: & qua. i. quali dextra exierit. i. emiſſa ſit in hoſtem lancea. i. haſta aut haſtile: & dum iactant fortia. ſ. facinora, quæ geſſerunt. ſ. in bello gerẽdo: & dum negant. i. non approbant, multa ſcilicet ab aduerſa rijs prius dicta, quia fide maiora dicebant, fides ſcilicet i ſuos duces eſt renouata miſeris. i. infelicibus, ꝓpter caſum futurum hoc eſt dum alij ſe & duces ſuos extollunt: & alij negãt vera eſſe: ex illa contentione & æmulatione. vtraq; pars ſuũ ducẽ prętulit: quod ſolũ. i. quã rem ſolam, fata q̃ Cęſari honeſtam belli cauſam quęrebant, petebant: quia per eam fidẽ paruerunt Petreio milites eius ad interficiendos Cæſarianos: atq; omne nephas futurũ. ſ. q; congreſſos per amicitiã & acceptos ad menſas interficient, creuit. i. ortum & incrementum ſumpſit amore. ſ. in duces, aut mutuo amore: nam vehementem amorẽ dũ diſſolutus eſt vehemens inſequi ſolet odium: aut creuit amore, quia propter veterem amicitiam ſe mutuæ fidei crediderãt quam nõ violaſſent Petreiani niſi ſe illis Cæſariani per amorẽ cõiunxiſſent. Nam poſtq̃ ſœdera pacis ſunt cognita Petreio & videt ſe & ſua caſtra tradita venum. i. vẽditioni expoſita, excitat dextras famulas. i. famulorum & clientum: ad prelia ſcelerata. ſ. mouenda in ſuſceptos per amicitiã: atq; ipe ſtipat⁹ turba. ſ. famulorum pręcipitat. i. pcipites agit, caſtris. i. per caſtra ſua, hoſtes. ſ. Cæſarianos inermes. quia vt amici venerãt: & ſe parat enſe Cæſarianos & ſuos, vinctos amplexibus. i. ſe mutuo amplectendo: & diſturbat pacem. ſ. initam inter milites, multo ſanguine. i. effuſione multi ſanguinis. Ira ferox ipſius Petreij, addidit voces. i. orationẽ, moturas. ſ. aios militum. voces aũt erãt tales. O miles immemor patriæ, quã a ſeruitute defendere debeas: & oblite tuorum ſignorum q̃ ſenatu populoq; Romano data erant: non potes. i. ſi nõ potes prẽſtare cauſę ſcilicet iuſtiori, hoc vt redeas aſſertor. i. vindex libertatis ſenatus ac patrię: Cęſare victo. ſ. a te: certe tu potes preſtare vt vincare. ſ. ab hoſte: quia dum vultis vos dedere vincemini: & honeſtius eſſet mori q̃ ſic vinci. Ibitis. i. nunquid committetis vt eatis ad dominũ. ſ. Cæſarẽ qui dñs veſter futur⁹ eſt: & feretis. i. portabitis: ſigna damnata. ſ. a ſenatu, dum. i. quãdo adhuc ferũ ſup. eſt vobis & fata ſup. ſunt incerta. i. dubia cui parti victoriam annuent: & dum ſanguis qui fluat multo vulnere nõ deerit vobis. i. dum vires habebitis. & Cæſar erit exorãdus. i. vſq; ad impetrationẽ a vobis orãd⁹: vt habeat famulos. ſ. nos omnes, nullo diſcrimine. i. ſine diſcretione & differentia: & vita petenda eſt a Cęſare quoq;. i. etiam ducib⁹. ſ. Petreio & Afranio. Noſtra ſalus. i. vita ducum, nunq̃ erit pretium & merces prodi tionis nefandæ. i. vt prodamus patriam & Pompeium. nulla bella non agunt. i. non prętendũt hoc vt viuamus ſed ſup. vt ſeruiamus: nos trahimur in ſeruitutẽ ſub nomine. i. ptextu pacis. Si libertas daretur vnq̃ bene pace, gentes nõ eruerent Chalybem. i. ferrum, quia nullus eſt eius ad arma vſus, metallo fugiente penitus, quia natura ferrũ ne noceat in viſceribus terræ abſtrutit: & nulli muri vallarent. i. munirent oppida, quia in pace cuilibet ſeruire liceret. Sonipes, equus ferox, non iret in bella: & claſſis ſparſura pelago carinas turrigeras, non iret in æquor. Nẽpe ſacramenta iurata. i. iuramenta facta ſceleri nefando. ſ. ad opprimendã patriam, tenent. i. obligant meos hoſtes At veſtra fides eſt. i. videtur vobis vilior hoc. i. propter hoc q; licet. i. licitum eſt vobis pugnantibus pro æqua cauſa, ſperare

veniam ſi vincamini, cum hoſtes nullam ſperent. Pro fœdera dira. i. diri pudoris. O magne. ſ. Pompei, tu ignarus fatorũ paras nunc in toto orbe acies: & ſollicitas reges tenentes extrema mũdi, cum forſan ſalus ſit promiſſa tibi: noſtro fœdere. i. pactione facta cum Cęſare. Petreius fatur ſic: & concuſſit omnes mentes & reduxit amorem ſcelerum id eſt cædium.

Petreius ſe nolle ſalutem quã pro mercede ditionis pacti ſint cum Cæſare. Non Chalybẽ gentes penitus fugiente metallo. Sẽſus ẽ ſi pro pace daretur ſemper bona libertas nullæ gentes eruerent ferrum ad arma fabricanda, nulli oppida cingerent muris, nõ equi nõ naues parарẽtur ad bella. Chalybem. i. ferrũ.

Chalybes enim populi ſunt Ponti alio nomine dicti Alybes: apud quos fuerunt Ferri fodinę. Vergil⁹. Dant Chalybes nudi ferrum. Vnde Chalybs ponit pro ferro vt Seruius tradit: & Vergilius innuit: vulnificuſq; Chalybs: & alibi Sricturæ Chalybũ. de his populis lõga eſt apud Strabonem diſputatio. Fugiente metallo. i. vẽna: nam vt ſcribit Plynius, Vbicunq; vna inuenta vena eſt non procul inuenitur alia: vnde metalla Græci videntur dixiſſe. Inde metalla auri, argenti, & ęris apud Plyniũ. Vallarent. i. cingerent & circundarẽt. Muri ſunt publici, parietes priuati. Turrigeras carinas. In nauib⁹ tabulata & turres ad pugnã collocantur vt ſupra. Sacramenta tenent. Milites iurare ſolent ſe militiam non deſerturos & omnia facturos quæ præceperit Imperator. Vnde militię ſacramenta dicuntur vt docet Vegetius. & Iuuenalis ſacramenta milites nominat. Et veniã ſperare licet. tanq̃. ſ. pugnetis pro cauſa iniqua: venia eñ ſperatur a noxijs. Magne. ſ. Pompeij. Iam tibi ſit ꝓmiſſa ſalus. quia quemadmodum inquit Petreius fidem a Cæſare petierunt de mea & Afrani ſalute, idẽ forte aſſe impetrarunt de ſalute Pompeij.

SVLPITIVS.

Sic vbi deſuetę ſyluis in carcere clauſo
Mãſueuere feræ: & vultus poſuere minaces:
Atq; hominem didicere pati: ſi torrida paruus
Venit in ora cruor: redeunt rabieſq; furorq;:
Admonitæq; tumẽt guſtato ſanguine fauces:
Feruet: & a trepido vix abſtinet ira magiſtro.
Itur in omne nefas: & quę fortuna deorum
Inuidia cæca bellorum in nocte tuliſſet:
Fecit monſtra fides: inter menſaſq; toroſq;
Quæ modo cõplexu fouerunt pectora cędũt.
Et q̃is primo ferrum ſtrinxere gementes:
Vt dextræ iuſti gladius diſſuaſor adhæſit:
Dum feriunt odere ſuos: animoſq; labantes
Confirmant ictu. Feruẽt iam caſtra tumultu:
Et ſcelerum turba rapiuntur colla parentum.
Ac velut occultũ pereat ſcelus: omnia mõſtra
In faciem poſuere ducum: iuuat eſſe nocẽtes.
Tu Cæſar q̃is ſpoliatus milite multo
Agnoſcis ſuperos. neq; eñ tibi maior in aruis
Emathiis fortuna fuit: nec Phocidos vndis
Maſſiliæ: Pharioque tãtum eſt æquore geſtũ.
Hoc ſiquidem ſolo ciuilis crimine belli
Dux cauſę melioris eris: polluta nefanda
Agmina cæde duces iunctis cõmittere caſtris
Non audent: altęq; ad mœnia rurſus Ilerdæ
Intendere fugam: campos eques obuius oẽs
Abſtulit: & ſiccis incluſit collibus hoſtem.

Petreius ſe nolle ſalutem quã pro mercede ditionis pacti ſint cum Cæſare. Non Chalybẽ gentes penitus fugiente metallo. Sẽſus ẽ ſi pro pace daretur ſemper bona libertas nullæ gentes eruerent ferrum ad arma fabricanda, nulli oppida cingerent muris, nõ equi nõ naues parарẽtur ad bella. Chalybem. i. ferrũ.

¶Sic vbi. Ferę militibus, carcer caſtris, rabies iræ cõfertur. Deſuetæ, q̃diu ceſſauere. Vultus minaces: toruitatem & iracundiæ ſigna. Pati hominem, nõ iraſci. Torrida, ſicca & fa melica. Admonitæ, in memoriam reuocatæ Tument, ſuperbiunt. Feruet, excandeſcit. Magiſtro, gubernatore. Itur, a militibus. Fecit mõſtra fides: pax ipa vel certitudo rei geſtę fecit impias cędes quas fortuna in bello occuluiſſet. In cæca nocte: in confuſione & ignorantia præliorum. nemo enim ſciuiſſet authorem impiæ cędis. Deorum inuidia: cũ odio in deos: ſi quidẽ omne ſcelus dijs fuiſſet aſcriptum. Gemẽtes, inuiti. Diſſuaſor iuſti. qui enim ferrum ſtringit iuſtitiam oblui ſcitur. Dum feriũt odere: inter feriendũ oderant quos paulo ante amauerunt. Labentes: cadẽtes, languidos, & miſerantes. Feruẽt caſtra: exercitatur exercitus. Turba, multitudine. Rapiuntur, amputantur a filijs. Ac velut occultum pereat: ac ſi ignoretur fruſtra & ſine laude & gratia eſſe videatur. Monſtra, cædium portenta: per quæ intelligit eorum capita qui fuerant cæſi. Nocentes, parricidas & impios. Tu Cæſar. Commendatur Cæſar a benignitate & clemẽtia q; in aduerſarios hoſpites non ſeuierit: quo quidem effectum eſt vt videretur poſthac iuſte pugnare. Spoliatus, priuatus ijs qui cæſi fuerant. Agnoſcis ſuperos: cognoſcis deos tibi propitios: neq; fuere tibi adeo dexteri in Emathia vbi Pompeium viciſti: neq; ad Maſſiliam vbi Græcos neq; in Aegypto vbi Alexandrinos ſuperaſti: quippeiã habes cauſam iuſti belli. In aruis Emathijs, in Pharſalia. In vndis, in mari In æquore Pharij, in flumie Nili quũ pugnaſti contra Alexandrinos. Vergilius. Virideſq; ſecat placido æquore ſyluas. Hoc ſolo crimine: hac Petreianorum perfidia & ſcelere Polluta nefanda. Cum premerẽtur Afrania ni pabulatione: aquarentur ęgre: frumentiq; copiam pauci haberent: & ad Cæſarem multi tranſfugerẽt: ex caſtris Ilerdam verſus duces proficiſcuntur. Cæſar equitatu præmiſſo qui nouiſſimum agmen continue carperet cum legionib⁹ ſubſequitur: pugnaꝫ acriter & hoſtes in monte excelſo longe ab aqua caſtra munire cogunt: eos Cæſar vallo & foſſa circũdat: & cum neq; aquari, neq; pabula

ri possent: nec pugnare liceret: quoniam Cæsar sine sanguine rem confici posse videbat: quarto iam die rerum inopia coacti faciunt deditionem. Duces, Pompeiani. Committere, in pugnam exponere contra hostes vicinos. Polluta agmina, maculatum exercitū. Intendere, direxere. Ilerdæ, vbi paulum frumēti reliquerant & meliorem exitum rerum sperabant. Eques, equitatus Cæsaris. Abstulit campos: prohibuit eos ab omni planitie. Auet, cupit. Prærupta, alta. Inopes vndæ, egenos aquę. Pati, patiebatur. Contingere, admoueri. Curuare brachia, duci vallum a castris ad fontes. Vt leti videre viam: vt viderūt se in mortem ex rerum penuria trahi. Præcipitē, subitam. Mactauit equos: illi & inopia pabuli adducti, & vt essēt expeditiores omnia sarcinaria iumenta interfici iubent. Damnare fugam, manere. Casurus, moriturus, quia ruebat sine respectu salutis. Decurrere, e castris in campos currere. Tendere, dirigere se.

BERO. ¶ Sic vbi dissuetę syluis. Sęlus est ita militi b⁹ Petreij redijt amor belli ciuil' & cędis quę admodū feris redit rabies & furor gustato se mel sanguine: quę a syluis abductę factæ sūt mansuetę, deposita feritate. Atq; hominem didicere pati. Ferę discunt pati hominē quādo ab homine nutritę mansuescunt paulati. Admonitę fauces tumēt. Gustato sanguine fauces ferę admonētur pristinę feritatis & victus quo in syluis vtebantur: & sic tument sęuiunt & asperantur. Feruet, cōcitatur. Magistro, nutritore. Ita Martialis. Leęrat ingrat⁹ placidi leo membra magistri. Cæca bellorum in nocte. Scelera bellorū quæ prius fuissent occulta: nunc per hanc consuetudinem & fidem inter se pactam facta sunt monstra omni religione violata. Fides. s. quā inter se con firmauerant rupta & violata. Iusti gladius dissuasor. Silent leges inter arma: vt ait Cicero. Gladij enim quos strinxerant dissuadebant iustum: stimulabant ad iniquitatem.

Animosq; labantes. i. trepidantes & vacillātes in necandis hospitibus. Rapiuntur colla parentum. Filij capita patrum rapta ostentabant Petreio & Afranio tanq̄ facin⁹ præclarū confecissent. In faciem posuere ducum. i. ante conspectum Petreij & Afranij. Agnoscis superos. Cæsar aduersariorum seuitiam in suos editam non sustinuit imitari: vt author est Trāquillus: & vt ipe Cæsar refert milites aduersariorum qui in sua castra per tempus colloquij venerant summa diligētia cōquiri & ad Petreium remitti iussit: & nonnullos tribunorū Centurionumq; qui apud eū summa voluntate remānerant magno in honore habuit. Hęc Cęsaris clementia nūc laudatur a Lucano dicente Cæsarem ex hac humanitate plus laudis & glorię assecutum esse q̄ postea meruerit in campis Pharsalicis, profligato Pōpeio: & ex deuicta Massilia, & Aegypto in potestatem redacta. In armis Emathis id est in acie Pharsalica. Nec Phocidos vndis Massiliæ. id est in sylio Nauali quo Massilienses subegit. Massiliam autem Phocidem appellat quoniam a Phocensib⁹ qui sunt in

Sic vbi dissuetę. Per similitudinem sumptam a feris, docet animos militum Afranianorū a concordia ad furorem bellicum esse excitatos exhortatione & improbatione modica dicis: sicut ferę modico sanguine gustato exutam feritatem reinduunt. Ordo itaq; est. Sic. i. eodem mō, ferę. i. feroces bęluę: vt leones & tygres, vbi. i. postq̄ desuetæ syluis. i. ductæ in desuetudinem & obliuionē syluarum, mansuetuere id est māsuefactæ sunt, in carcere clauso. i. in clatris clausis: & posuere. i. de posuerunt vultus minaces, atq; didicere pati hominem. i. imperium aut tractationem hominis: si paruus. i. modicus cruor venit in ora. s. ferarum, torrida. i. æstuantia siti: & rabies & furor redeunt. s. ipsis feris: & fauces admonitæ. i. memores factę scilicet dulcedinis sanguinis tument. i. rabie & ira inflantur, sanguine gustato. i. propter sanguinem gustatū: & ira feruet sup. eis: & vix abstinet a magistro trepido. i. anxie abscedenti. neq; semper abstinet, quia comperti sunt leones qui magistros & gubernatores suos discerpserunt. Sunt qui legāt vix abstinet ora: sed cum de feris pluratiue locutus sit: dicēdum fuerit feruent & abstinent contra legem carminis. Itur. s. a militibus, in omne nefas: ita vt pater in filium, frater in fratrem, hospes in hospitem &c. ierit: & quæ monstra. i. tristia facinora fortuna tulisset in cęca nocte bellorum. i. in ignoratione: & occuluisset ita vt ignotum fuisset q; quis consanguineum aut affinem interemit: nam nō sciuisset se talem in hostili exercitu habere: inuidia. i. cum inuidia deorum in quos si ignorassent causam criminis reiecissent: dies. i. manifestatio facta per congressum, fecit. s. palam, ea monstra. i. prodigiosam cædem, nam cædunt i. occidunt inter mensas & toros. i. in ipo conuiuio discōbētia, pectora. s. Cęsarianorū: q̄ fouerūt. i. fouerāt modo. i. paulo ante: complexu. s. amicitiæ causa facto: & quis strinxere. i nuda uerunt ferrū. i. gladium, gementes. i. inuiti primo, quia cōtra fidem & honestum facerent, tamē sup. vt gladius dissuasor iusti. i. rei licitę & honestę, quia armatus per confidentiam multa perpetrat quę non sunt iusta, adhęsit dextrę. i. fuit in dextra districtus: ipi odere. i. odio prosequūtur, suos. i. amicos prius, sed factos inimicos, dum feriūt. s. eos: & confirmant. i. cohortant animos labantes. i. vacillantes & a cæde horrētes, ictu. i. dum percutiunt. castra feruent iā tumultu. i. totus exercitus excitat & colla parentum rapiunt. i. interciduntur turba. i. multitudine confusa, scelerum. i. cędium. ac velut scelus occultum pere at. i. parum sit fecisse tale nefas in occulto, posuere oia mōstra i. cędium portenta, hic patris, ille fratris caput ostentans, in. i. ante faciē ducum. s. Afranij & Petreij. iuuat. i. delectat eos esse nocētes. Tu Cæsar q̄is spoliat⁹ in tali cæde fraudulēta: multo milite: tamē agnoscis superos. i. fauorē deorum q ederūt tibi iusti belli causam: neq; em̄ fortuna fuit tibi maior. i. fauoribilior & dexterior i aruis Emathijs. i. Thessalicis vbi postea exercitum Pompeij vicisti: nec in vndis. i. mari, Massiliæ Phocidos. i. phocaicæ: nec tantum est gestum pro cōfirmatione tuæ causę, in equore Phario. i. Aegyptiaco, hoc est in Nilo quādo

feliciter contra Alexandrinos pugnasti. Siquidem id est quoniam tu eris dux causæ melioris, id est iustioris: hoc solo crimine id est propter hoc solum crimē belli ciuilis id est in toto bello ciuili. duces sciicet Pompeiani Afranius & Petreius, nō audent committere castris iūctis scilicet Cæsarianis, agmina scilicet sua, polluta cæde nefanda. i. cōtra fas & iustum facta: & intendere rursus fugam ad mœnia Ilerdæ altæ, id est in rupe celsa sitæ: sed eques. i. exercitus equitum Cæsarianorum obuius scilicet inter fugiendum, abstulit omnes campos. i. impediuit eorum iter per omnem viam: & inclusit hostem collibus siccis vbi pœnuria erat aquarum. Cæsar igitur auet. i. cupit, cingere id est circundare fossa prærupta, quia in solo petroso, hostes inopes id est indigos vndæ id est aquæ: & auet non pati castra eorum contingere ripas: aut brachia. i. latera eorum, curuari id est extendi circū fontes largos. Vt id est postq̄ Pompeiani videre viam leti, hoc est necis, timor eorum est conuersus in irā præcipitem: & miles mactauit equos, auxilium hoc est q̄ sunt auxilium, nō vtile, clausis id est circumuallatis: & coactus tandem damnare fugā. i. manere, spe posita. i. deposita, fertur casurus. i. impetum facturus in hostem. alij legunt in hostes sed parui refert. Sed Cæsar vt vidit eos decurrere passu effuso: & deuotos tendere ad certam mortem, ait quę sequuntur.

ter Atticam & Bœotiam fuit ędificata vt supra dictum est in tertio Cōmentario. Phario nec tātum est æquore gestum. i. in mari ægyptio. Pharos em̄ insula est q̄ obiecta Alexādriæ portum efficit: vt scribit Cæsar. & vt supradictum est ex authoritate Plynij Colonia fuit dictatoris Cæsaris. Cæsar autē initio belli Alexandrini ad Pharum nauib⁹ milites exposuit. Solo crimine. i. scelere qđ Afraniani milites in Cæsarianos admiserūt. Polluta. i. maculata. Agmina, exercitus Afranij & Petreij. Nefanda cęde. i. impia & scelerata vtpote in consanguineos hospites q̄ cōmissa. Duces, Petreiꝰ & Afraniꝰ. Altecq; ad mœnia rursus Ilerdę intendere fugā. Afraniani cū prementur pabulatione: aquarentur egre: frumenti pœnuria laborarēt: ad Ilerdam reuerti constituerunt: & hoc probato consilio ex castris proficiscuntur. Cæsar præmisso equitatu cum legionibus subsecutus, tādem necessario cōsistere, & castra ponere coegit iniquo loco: & natura, & pcul ab aqua vt ipse refert in commentarijs: & nunc Lucanꝰ canit. Eqs

obuius, id est equitatus Cæsaris. Siccis collibus, procul ab aqua. Cæsar auet. i. cupit. vallo enim & fossa circūuenire Afranianos conabatur. Brachia, scilicet castrorū. Vt leti id est mortis. Mactauit equos. vt ait Cæsar omnia sarcinaria iumēta Afraniani interfecerūt: quod auxilium est inutile inclusis. Casurus, id est moriturus. In hostem fertur. Afraniani impediendę munitionis causa quæ fiebat a Cæsare legiōes educūt: aciemq; sub castris ad pugnam instruunt. Cæsar vero constituerat non dimicare: quia necessariam subire deditionem q̄ prælio certare malebat: vt ipe scribit. Deuotos. i. addictos, qui se morti certę deuouerant.

Tela tene iam miles ait: ferrumq; ruenti
Subtrahe: non vllo cōstet mihi sanguine bellū.
Vincit haud gratis iugulo qui ꝓuocat hostē.
En sibi vilis adest contempta luce iuuentus:
Iam damno peritura meo: non sentiet ictus:
Incumbet gladiis: gaudebit sanguine fuso.
Deserat hic feruor mētes: cadat ipeꝰ amens.
Perdant velle mori. Sic deflagrare minaces
In cassum & vetito passus languescere bello:
Substituit merso dum nox sua lumia Phœbo.
Inde vbi nulla data est miscendi copia martis:
Paulatim cadit ira ferox: menteq; tepescunt.
Saucia maiores animos vt pectora gestant:
Dum dolor est ictusq; recēs: & mobile neruis
Conamen calidus prębet cruor: ossaq; nōdū
Adduxere cutem: si cōscius ensis adacti
Stat victor: tenuitq; manus: tum frigidꝰ artꝰ
Alligat atq; animū subducto robore torpor:
Postq̄ ficca rigens astrinxit vulnera sanguis.
Iamq; inopes vndæ primum tellure refossa
Occultos latices abstrusaq; flumina quærunt

¶ Tene, noli facere. Subtrahe: noli opponere in eos qui irruunt. Constet nō vllo sanguine. vincamus sine sanguine tā hostiū q̄ meorum. Vincitur haud gratis. Qui cum moriēdi proposito ruit non vincitur omnino inultus: lędit em̄ & ipe. Haud gratis, sed cū dāno vincentis. Sibi vilis, seipam spernens. habet em̄ odio vitā & desperauit. Damno, militum amissione. Nec sentiet ictus. non erit ei molestū vulnerari atq; occidi. Sanguine, suo. Feruor, cupido moriendi. Mentes, hostium. Cadat impetus, refrigescat desperatio. Perdant velle mori: excidat eis ex animo desyderiū mortis. Deflagrare, irasci & indignari. In cassum. quia nihil nocebant & nihil proficiebāt Substituit merso dum nox sua lumia Phœbo. q; stellæ postfolis occasum apparuerūt. Copia miscendi martis: facultas pugnandi. Tepescunt. frigentia em̄ mori non cupiebāt Saucia maiores. Hostes Cæsaris vulnerato alicui comparat qui post vulnus acceptū dū calet est audaciæ maxiæ: sed si victor pugnare abstineat, impetus ille sanguine effuso reprimitur & corpus friget paulatimq; moriē. Pectora saucia, hoies vulnerati. Animos, audaciam. Conamen, vires non pficiētes. Cruor, sanguis ipe. Adduxere cutē. Tūc ossa eutem adducūt, hoc est attrahunt: quum cruor effunditur: quę anteq̄ id fiat plena est sanguine. Cōscius, qui scit ipm moriturū. Ensis adacti: mortiferi vulneris qđ ense intulit. Stat: non pugnat. Torpor, mortis pigrities. Alligat, stringit & debilitat. Subducto robore: eneruatis viribus & subtractis. Rigens, cōgelascens & indurans. Sicca, exhausta sanguine. Inopes vndæ, aquarum indigi. Latices, aquas: latent enim in venis terræ. Latex etiā vinum dicitur quia latet i vite. Abstrusa, oc-

SVLPI.

Latex.

Nec ſolum raſtris duriſq; ligonibus arua:
Sed gladiis fodere ſuis: puteuſq; cauati
Montis ad irriguí premitur faſtigia campi.
Non ſe tam penitus tam longe luce relicta
Merſerit Aſſyrii ſcrutator pallidus auri.
Non tñ aut tectis ſonuerunt curſib9 amnes
Aut micuere nouí percuſſo pumice fontes:
Antra nec exíguo ſtillant ſudantia rore:
Aut impulſa leuí turbatur glarea vena.
Tunc exhauſta ſuper multo ſudore iuuentus
Extrahitur duris ſilicum laſſata metallis.

Raſtrum. Ligo. — culta, remota. Raſtris, ruſticis inſtrumentis dictis a radendo. Ligonibus. quæ a legendo dicunt. Premitur, effoditur. Ad faſtigia: ad pfundam altitudinẽ. Verg. & q̃ ſint ſcrobib9 faſtigia queris. Irrigui, qui irrigantur. quãdo q; irriguus qui irrigat dicitur. Vergili. in. iiij. Georg. Irriguumq; bibunt violaria fontem

Faſtigia. Irriguus.

Auri inuentio. — Scrutator pallid9, queſitor pallẽs ſiue ex terræ exhalatione ſiue ex odore ſulphureo, vel pallidus auarus. Tam penitus, tam intime & ſub terram. Aſſyrij, quod foditur in Aſſyria Plynius aurum inueniri pluribus modis docet: in fluminum ramẽtis vt in Tago, Pado Hębro, Pactolo, Gange: & in India qđ a formicis & Gryphibus, vt etiã in Scythia, eruit alio modo puteorum ſcrobibus effoditur vt in ruina montium. Non ſonuerunt: nõ inueniũtur flumina. Pumice, topho aut cœmento. Pumex proprie lapis non durus & decoctus & aſper quem ætna mons euomit. Antra ſudantia. Diuerſas fõtium origines acute deſcribit: aut eñ naſcuntur ex pumicib9: aut ex antris ſtillantibus: aut ex creta fabulo ve & terra dura & ſaxis ſcaturiunt. De aq̃ autem inuentionibus. Victuruius libro octauo mirifice ſcribit. Stillãt, ſtillas effundunt. Glarea, ſicca & ſterilis terra & dura. Vergili. Nam ieiuna quidem cliuoſi glarea ruris. Tibullus Namq; opibus cõgeſta tuis hic glarea dura. Leuí vena. paruo aquarum rituulo. Victruuius inquit. Glarea vero mediocres & nõ incertæ venæ reperiunt: hæ quoq; egregia ſuauitate ſũt. Exhauſta, debilitata & deſiccata. Super ſudore, i labore: id quod ſequitur pro eo quod procedit. Extrahitur laſſata, educitur e puteis defatigata. Duris metallis ſilicum: duris venis lapidum. Metalla eñ dicimus quarumcunq; rerum quarum vna inuenta vena non procul inuenitur alia. vnde vt in. xxxiij. Plynius inquit. Metalla Græci videnť dixiſſe. μεταλλάω enim ſcrutor & inquiro ſignificat.

Pumex. Origo fontium. Glarea. Metalla.

PHI. BEROALDVS.

¶ Tela tene. Cõprime inqt Cæſar o miles tela. Vincitur haud gratis iugulo qui prouocat hoſtem. id eſt qui paratus eſt mori & deuot9 neci nõ vincitur ſine ſanguine: quia eorũ deſperatio vertitur in virtutem. Haud gratis. i. nõ ſine ſanguine. Iam damno peritura meo. Afraniani ruũt in pugnam vt moriant meo damno id eſt iactura meorum militum. Deſerat hic feruor mentes. Volo inquit vt hic ardor quo nunc concitantur in mortem deferueſcat. Sic deflagrare, id eſt ardorẽ extingui. In caſſum id eſt fruſtra, non facta ſcilicet pugnandi poteſtate. Suſtituit dum nox quoad aduentauit nox quæ dicitur ſuſtituere & ſubmittere ſoli tendenti ad occaſum, Sua lumina hoc eſt lunam & ſydera. Miſcendi copia martis. id eſt poſtq̃ negata eſt copia pugnæ. Mẽteſq; tepeſcũt, id ẽ ille ardor animorũ minuit & deſeruet. Saucia maiores animos. Sẽ ſus eſt quemadmodum homines recẽti vulnere affecti magno animo & nihil timente ruunt ad vltionem: frigentibus deinde membris efficiuntur torpentes: & illos ſpiritus ve hementes deponunt: ita Afraniani mentes illas ardentes, & cõcitatos animos paulatim poſuerunt. Mobile neruis conamẽ. cũ ictus eſt recens nerui habent conamẽ mobile, qui deinde rigentes membra contracta reddunt.

Oſſaq; nõdum adduxere cutẽ. Oſſa adduxerunt cutẽ quando vulnus coit in cicatricem, & reſtringitur. Animum ſubducto robore torpor. Segnities & lãguor ſubtractis viribus alligat animum vulnerati. Sicca. non amplius manante ſanguine. Occultos latices. Latex dicitur omnis humor. Vnde Lucretius dicit. Abſinthij laticem. Et Ouidius. Latices palladios ꝓ oleo. Seruius tamen dixit. Laticem proprie eſſe aquã ab eo q̃ intra terræ venas lateat. Vinum quoq; dicit latex. Vergilius. Laticemq; lycum. Inopes vndæ. i. laborantes pœnuria aquarum. Duriſq; ligonibus. Ligones ferramẽta ſunt ruſticana. & ita Palladius inter inſtrumẽta agreſtium numerat Ligones. Puteuſq; cauati montis. i. puteum foderũt in montem cuius profunditas tendebat vſq; ad ſuperficiem ſubiecti campi.

Faſtigia. Faſtigium interdum accipitur ꝓ profunditate: vt apud Vergilium. Forſitan & ſcrobibus quæ ſint faſtigia queras: Aſſyrij ſcrutator pallidus auri. In Aſſyria foditur aurum, & auri pigmentum auri colore: vt ſcribit Plinius. Senſus eſt. Illi qui aurum quærunt non tam profundis puteis cuniculiſq; merguntur: q̃ Afraniani fodientes puteũ ad aquas inueniendas. Vt refert Plinius, Cuniculis per magna ſpatia actis cauantur montes ad lucernarum lumina: multiſq; menſibus nõ cernitur dies: vt auri vena reperiantur. Pallidus, ab effectu. Diu enim manendo ſub terra contrahit pallorem. Vnde ait Papinius. Effoſſo cõcolor auro. Tectis curſibus, ſubterraneis. Percuſſo pumice. Pumices ſunt lapides ero ſi amne, candidi minimiq; ponderis, ſpongioſi, atq; aridi in vſu leuigandorum librorum: vt author eſt Plinius. Vnde ait Catullus. Libellum arido modo pumice expolitum. Stillant, fluunt, & guttas emittunt. Aut impulſa leui turbatur glarea vena. Glarea eſt genus terræ quæ in fluminibus & locis ſubterraneis eſt frequẽs. Vnde ſolum glareoſum dixit Plinius oleis eſſe aptiſſimum in Venafrano. Exhauſta, id eſt fatigata, & viribus exinanita. Super. i. in ſuperiores partes ad lucem. Duris ſilicum laſſata metallis. i. debilitata & defatigata inquirendo inter ſilices venas aquæ. Metalla enim dicũtur venæ: vt ſupra docuimus: ex authoritate Plinij. Silices ſunt ſaxa ex quibus ignis excutitur. Vnde ait Vergilius. Silicis ſcintillam excudit Achates. & primus teſte Plinio, inuenit ignem e ſilice Pyrodes.

Silices.

PHI. BEROALDVS.

¶ Quoq; minus. In auras educti calore vexati plus ſitiebant. Vapores, aeris æſtum. Feciſtis. ex labore enim magis ſitiebãt: & e ſubterraneis locis egreſſi minus æſtum poterant tolerare. Nec languida feſſi. non comedebãt ne magis ſitirent. Peroſi menſas, habentes odio cibum. Auxilium. eſurie enim ipſa minus ſitire videbantur. Mollius aruum: terra humida. Prodidit, indicauit: vt prodere voce ſua quenq̃. Pingues, humidas. Colluuies, ſordes, putridus humor, lotium. Limo, cœno. Immota. Nam vt Ouidius ait. Et capiãt vitium ni moueantur aquæ. Cadit in hauſt9 obſcœnos inclinat ſe in potum turpem. Certatim, contentioſe inter ſe. Moriẽſq;. cum ſe morti vicinum videret id bibebat quod pro ſeruanda vita repudiaſſet. Siccant. fugebãt enim lac pecorum. Diſtentas, lacte plenas. Vergi. Siccythiſo paſtæ diſtendant hubera vaccę. Sordidus, ſanioſus. Sorbetur, attrahitur ab huberib9 vacuis. Terunt, cõtũdũt; vt ſuccũ exprimãt. Diſtringunt, excutiunt, & exprimunt ipſum colligendo. Ac ſi quos ſup. bibũt. Exprimebãt. n. ramos contuſos medullaſq; arborũ. O fortunati. felices eos appellat poeta q ex venenatis fontib9 aliqñ periere, quoniam durius eſt perire liquoris

SVLPI.

Quoq; minꝰ ſiccos poſſent tolerare vapores:
Queſitæ feciſtis aquę: nec languída feſſi
Corpora ſuſtentant epulís: menſaſq; peroſi
Auxilium fecere famem. ſi mollíus aruum
Prodidit humorẽ: píngues manꝰ vtraq; glebas
Exprímit ora ſuper. nígro ſi turbída límo
Colluuíes ímmota iacet: cadit omnís in hauſtus
Certatím obſccenos miles: morienſq; recepit
Quas nollet víctурus aquas: rítuq; ferarum
Díſtentas ſiccant pecudes: & lacte negato
Sordidꝰ exhauſto ſorbeť ab hubere ſanguís.
Tũc hęrbas frondeſq; terũt: & rore madẽtes
Díſtinguũt ramos: et ſi quos palmíte crudo
Arboris aut tenera ſuccos preſſere medulla.

Prodere. Diſtẽdere. Aquarũ venatores.

pœnuria. Itaq; si Cæsar fontes veneno infecisset miles sciens bibere non recusassetO fortunati fugiens quos barbarus hostis
Fontibus immisto strauit per rura veneno.
Hos licet in fluuios saniem tabemq; ferarum
Pallida dicteis Cesar nascentia saxis
Infundas aconita palam: Romana iuuentus
Non decepta bibet. torrebitur viscera flamma:
Oraq; ficca rigent squamosis aspera linguis.
Iam marcent venę: nulloq; humore rigatus
Aeris alternos angustat pulmo meatus:
Rescissoq; nocent suspiria dura palato.
Pandunt ora siti nocturnūq; aera captant.
Expectāt imbres: quos modo cūcta natabant
Impulsu: & siccis vultus in nubibus hęrent.
Quoq; magis miseros vndæ ieiunia soluant:
Non super arentem Meroē Cancriq; sub axe
Qua nudi Garamātes arant sedere: sed inter
Stagnātē Sicorim & rapidū deprensus Iberū
Spectat vicinos sitiens exercitus amnes.

Aconita. Suspiria. Meroe. Garamantes.

¶Quoq; min⁹. Prosequit rē ĩceptā hoc ordine. Quoq; .i. & quo (Sunt em̄ duę dictiones) hoc est & vt possent minus tolerare vapores .i. aeris estus, siccos ab effectu: vos o aquę q̄site. s. ab illis cū multo labore, fecistis sup. hoc .i. effecistis vt scrutando vos magis sitirēt: nec ipsi fessi. s. ab inquisitione aquarū, sustētāt epulis corpora lāguida. s. labore & siti: & ipsi posi .i. odio hn̄tes, mēsas .i. cibos, fecere .i. effecere famē auxiliū. s. ad tolerandā sitim: nā p inediā minus sitiebant, & ob famē minus serotiebāt vim sitis. Si aruū molli⁹ .i. aliquātulū lutosum, prodidit .i. indicauit, humorē. s. in se existentē: vtraq; manus. s. militis Afraniani, exprimit .i. vt humorē emittat māifeste ponit, glebas .i. globos terrę, pingues, ppter lubricitatem, sup ora: vt humor decidat in ea. Si colluuies .i. sordiū collectio, aut lotiū hoc est græco vocabulo vrina, turbida .i. turbata & lutosa, iacet immota .i. stagnās sup. in limo nigro .i. obscœno, ois miles cadit certatim .i. cū certamine, in haustus obscœnos .i. immūdos, & fœtidos: & miles moriēs .i. iā iāq; moritur⁹, recepit .i. bibita q̄s .s. imundissimas, quas nollet .s. recipere, victur⁹ .i. si speraret se victurum: aut vbi mors non esset certa: & ipsi siccāt .i. exugūt, ritu ferarū .i. more pecuino, pecudes distētas .i. habentes hubera distēta: & negato lacte .i. cum pecudes non haberent plus lactis, sanguis sordid⁹ eorū, sorbet a milite, ab habere exhausto .i. exucto. tunc .s. cū nō esset alius humor, ipsi terūt ad ex primē dū succū, herbas & frōdes arborū, & distringūt .i. digitis per lōgum deductis, decutiunt ramos madētes rore: qa in vere erat: hoc est rorēin os deducūt, cōprimēdo digitis ramos arborum Ac sup. forbentur ab eis succi: aut bibūt succos: si pssere .i. vi expresserūt, quos .i. aliquos succos: sup. e palmite crudo .i. ad huc viridi, aut e tenera .i. adhuc molli medulla arboris. id ē sin palmite, aut virgulto vírídi apparebat succus aliquis, eum ex primebāt. O fortūati sup. sint dicēdi si ad hoc ifelicitatē respexeris: illi quos hostis barbar⁹ .i. prauis & efferis morib⁹: vt Mithrydates, aut Iugurtha (aut Iuba: vt Beroal. adnotauit in annotationib⁹ in Lucanū: vt eas ipressim⁹ fo. lxvj. ptepria: eadē fere dicēs q̄ i cōmētarijs ei⁹ sunt: vt eūdē agnoscam⁹ authorē)

fugiens. s. a facie inimici quē vi supare nequibat: strauit .i. prostrauit, & interfecit veneno immisto, aut mixto fontibus prura. s. p quę trāsituri erāt sic necādi. Fortunati aūt sunt: qa min⁹ cruciat q veneno bibito perit q̄ qui siti. Vnde o Cæsar, licet in fundas palā in hos fluuios, quos Afranius miles vidit q̄dem, sed adire vetabatur, sanię .i. corruptū sanguinē, & tabē .i. putre dinē infectā, ferarū .i. q̄ reperitur in feris: vt in serpētibus, tubetis, & bufonibus: & licet infundas aconita .i. herbas venenatas inter cotes nascētes in Creta & ponto: vnde addit nascētia .i. q̄ vulgo nascunt in saxis .i. cotib⁹, Dictæis .i. cretēsibus: tñ sup. iuuentus Romana, q̄ erat in castris Afranij, nō decepta .i. sciens & prudēs, bibet sup. ea: vt grauius tormētū euitet: nā viscera eius torrentur .i. ardēt flāma .i. ardore sitis, & ora eius sicca rígent .i. fiunt rigida, existētia aspera linguis squamosis .i. asperis & hamosis. Venę .i. arterię aut p q̄s sanguis in mēbra venit, marcent .i. tabe corrūpunt, iam .s. post tātā sitim: & nullo .i. nō vllo, pulmo nō rigatus .i. refrigeratus & respersus, vllo humore aeris .s. inspirati qui humidus est: angustat .i. cōstringit alternos meatus .i. respirandi, hoc est inspirandi & expirandi organa: & suspiria dura .i. expirationes, aut emissiones aeris inspirati violentæ, nocent palato recisso .i. vlcerato & secto siti. Milites sup. circundati, pandunt .i. aperiūt, ora siti .i. ob sitim, & captant .i. attrahūt, aera nocturnum, qui vescus, frigidus, ac humidus est. Ipsi expectant. s. cū multo desyderio hymbres: quorum impulsu .i. ingruentia, & vehementi casu cuncta natabant .i. natauerant: modo .i. paulo ante: videlicet dum Cæsar fuerat aquis septus: & vultus hærent. s. suspicientes ex desyderio, in nubibus siccis .i. nihil aquę demittētibus. Quoq;. i. & quo .i. vt ieiunia .i. abstinentia & carentia, vndæ .i. aquę, absoluāt .i. diffūpant ardore, & siti, miseros. s. milites, ipsi nō sedere .i. castrametati erant: super Meroen insulā magnā Nili, arentem .i. pœnuria aquarum laborantem, & sub axe cancri .i. in regione sub cā cro iacenti: qua. s. parte, Garamantes populi in Libya, arāt nudi propter æstum: sed exercitus deprensus .i. circū septus, inter Sicorim stagnantem .i. lente tunc fluentem, & inter Iberum fluuium rapidum .i. velocissime currentem, & cursus Sicoris impedientem, spectat sitiens amnes vicinos: & ita multo magis sitiebat.

Iuba.

Iam domiti cessere duces: pacisq; petendę
Auctor damnatis supplex Afranius armis
Semianimes in castra trahēs hostilia turmas
Victoris stetit ante pedes: seruata precanti
Maiestas non fracta malis: interq; priorem
Fortunam casusq; nouos gerit omnia victi
Sed ducis: & veniam securo pectore poscit.
Si me degeneri strauissent fata sub hoste
Non deerat fortis rapiendo dextera leto:
At nunc sola mihi est orandę causa salutis
Dignum donanda Cesar te credere vita.

SVLPI.

cula sanguinis: Arterię vero spūs semitę: vt Galli⁹ & Plini⁹ oñdūt. Angustat pulmo meat⁹. Pulmo receptaculū est pot⁹: vt ait Macrobi⁹: & gaudet humore: cui⁹ pœnuria angustat & stringit spūs, q̄ reciprocat a pulmone. Expectāt imbres ore patēti. Suspiciūt cęlū ex pectātes pluuias: q̄rū paulo ante fuerat magna pluuies. Sic cis, sine vndis. Vndę ieiunia .i. aquarū abstinētia. Nō sup arentē Meroen. Ad maiorē cruciatū ingt Lucanus non erant in locis arentibus: sed inter Sicorim & Iberum, quęrebant aquas in aquis vt inquit Ouidius de Tantalo. Meroe autem insula est in Nilo clarissima: vt Plinius & Diodorus tradunt. Cancriq; sub axe .i. in Aethiopia & Syene: quæ tropico Cancri subiecta est. Nudi Garamantes. populi sunt Aphricæ iuxta zonā torridam vt ait Seruius. Vergilius. Super & Garamantas & Indos proferet imperium.

¶Iā domiti. Oím rerum indigi duces cū colloquiū in loco a militib⁹ semoto petissent: negasset q; Cęsar: & cōcessisset vt palā loquerent accepisset q; obsidē Afranij filiū: ventū est in locū a Cęsare delectū: & vtroq; exercitu audiente locut⁹ est Afranius. Domiti: coacti necessitate & victi. Cessere, desistere aduersari fortunæ. Dānatis armis: abiectis & improbatis.

Afranius. Petreius em̄ min⁹ audebat: qa pacē superiorē deturbauerat. Semianimes, semimortuos siti. Hostilia, Cæsariana. Seruata p̄canti maiestas. q̄q̄ supplex esset seruabat tñ maiestatē authoritatēq; suam dū p̄careť, & ducis psonā sustinebat. Nō fracta, nō deiecta aduersitate. Priorē, pspā. Nouos, aduersos. Sed ducis. Ducē. n. sui officij nō oblitus agebat. Si me. Oño est suasoria ab vtili & honesto. Captās. n. Afranius a psona sua auditoris q; beniuolentiā, aperit cur confidat vitā a Cæsare impetrare. Inde confutat quæ obijci

possent coniectura eorũ q̃ ante acta sunt:& a iure, q̃a qđ oportuit fecit:& sic vtitur statu cõiecturali & absoluta iudiciali. Inde dedens exercitũ cum rei amplificatiõe petit a militia cessationẽ: tũ q̃a victi: tũ q̃a infelices sint. De generi, vili:& a Cæsare quẽ nobilẽ ĩtelligit beniuolẽtiã captat. Fortis dextera. A persona sua cõciliatio: ꝙ maluisset fortiter mori q̃ indigno, & turpi facere deditionem. Rapiẽdo, subito inferẽdo. Salutis, vitę. Dignũ donanda: ꝙ credã te dignũ a quo tãtũ accipiã bñficiũ. Nõ ptis. cõfutatio est. Põpeianas inquit factiones nõ sectamur, nec ea mẽte vt tecum dimicarem⁹, ꝑfecti exercitui sum⁹: sed cũ duces essemus motũ est bellũ ciuile. Causę priori: legationi nostrę, & in Põpeiũ officio qđ debeam⁹. Dũ potuit, quoad licuit & oportuit Nil fata moramur: cedim⁹ dijs & necessitati, nec impedimus successus tuos. Gẽtes hesperias: exercitũ, & Hispanias. Aperim⁹: q̃a hac victoria patebit tibi iter in oriẽtem. Patimur te securũ orbis relicti. sinimus te nihil vereri de occidente orbis occidẽtis. Nõ cruor. hoc in nos esse debes clementior ꝙ est tibi sine labore & sanguine parta victoria. Peregit, perfecit. Lassę manus, debilitatę ex sese cędẽdo. Ignosce: noli imputare ꝙ victi sumus. Otia quietem & cessationẽ ab armis. Inermes, exauthoratos & dimissos a militia. Campis. ꝑ cõmiserationem cum dissuasione vt non seruet ipsos in vsum suum. Prostrata, mortua. Damnata, infelicia & victa. Partemq; triumphi. nec decet nos captiuos tecum triumphare. Fata sua: suum officium, fataleq; militiæ cursum. Victos: nos. Vincere: militare cum tuis.

BERO.

¶ Pacisq; petẽdę auctor. Afrani⁹ & Petreius tãdẽ oĩb⁹ reb⁹ obsessi aq̃, ligni, & frumẽti, inopia colloquũ petũt: datur obsidis loco Cæsari filius Afranij: venitur in eũ locũ quẽ Cæsar delegit: & audiente vtroq; exercitu loquiť Afranius orãs atq; obsecrans vt Cæsar eoꝝ misereať. author est Cæsar. nũc hoc refert Lucanus. Semianimes, propter sitim. Turmas. Turma est proprie eq̃tũ: & cõtinet duos & triginta: vt inquit Vegetius. Gerit omnia victi sed ducis. Afrani⁹ q̃uis supplex accessisset ad Cæsarem, tamen seruauit maiestatẽ ducis nec sordide & humiliter procubuit. Si me degeneri. verba sunt Afranij dicentis nõ defuisse animũ ad cõsciscendã sibi mortem si ab hoste degeneri fuisset supatus. Rapiẽdo leto. i. morti. Dignum donanda Cæsar. Sẽsus est: hæc est mihi causa sola petẽdæ salutis q̃a credo te o Cęsar dignũ a quo ego q̃q̃ dux petã salutẽ. nã orare salutẽ ab hoĩe degenere, & ignauo, animi ẽ pusilli & effœminati. Nõ partis. s. Põpeianæ. Nos deniq; bellum inuenit ciuile duces. Anteq̃ bella ciuilia cœpissent, Pompei⁹ miserat Petreiũ & Afranium legatos ad Hispaniam gubernandã: q̃ ꝓuincia ei obuenerat ex octauo cõsulatu quẽ gesserat cum Crasso. Vnde bellum ciuile eos inuenit, nõ autem fecit duces. Hesperias, id est Hispanas. Aperimus eoas. Quia subiugatis occidẽtalib⁹ poteris tut⁹ trãsire ad orientales. Nec cruor. Fuit eñ bellum Hispaniense

Nõ partis studiis agimur: nec sumpsim⁹ arma
Consiliis inimica tuis: nos deniq; bellum
Inuenit ciuile duces: causæq; priori
Dum potuit seruata fides: nil fata moramur:
Tradimus hesperias: gentes aperimus eoas:
Securumq; orbis patimur post terga relicti.
Nec cruor effusus campis tibi bella peregit:
Nec ferrũ lassæq; manus. hoc hostibus vnum
Q̃ vincas ignosce tuis: nec magna petuntur:
Otia des fessis: vitam patiaris inermes
Degere quam tribuis: campis ꝓstrata iacere
Agmina nostra putes: nec eñ felicibus armis
Misceri damnata decet: partemq; triumphi
Captos ferre tui. turba hęc sua fata peregit:
Hoc petim⁹: victos ne tecum vincere cogas.

¶ Iã domiti cessere duces. Docet quõ facta sit deditio hoc concesso vt liceat militib⁹ viuere, nec gerere bellũ cõtra Cęsarẽ: vnde dicit. Duces. s. Afranius & Petreius, domiti iã militũ siti & pœnuria aquarũ, cessere. s. necessitudini & se victos fassi sunt. Et Afranius auctor pacis petẽdę stetit supplex armis dãnatis. i. reiectis, & trahens quia vix ire poterãt, turmas. s. suas, semianimes. i. semimortuos siti, in castra hostilia. i. Cæsariana. stetit, inquã ante pedes victoris. s. Cæsaris. maiestas. s. ducalis. i. grauitas in vultu & verbo, seruata est precãti. s. Afranio, non fracta. i. nõ labefacta malis. i. tot aduersis: & gerit inter fortunã priorem quæ fausta, & ꝓspera fuerat: & inter casus nouos. i. aduersos, & ĩsolitos: oĩa. s. q̃ faciebat, victi q̃dẽ sed ducis: hoc est licet se victũ fatebatur non tñ abiecerat personam ducis: & poscit veniã a Cæsare pectore securo. i. cõfidẽti, & fidutiæ pleno. Verba aũt eius sunt. Si fata. i. violẽtę deoꝝ voluntates, strauissent. i. subiectũ fecissent me sub hoste degeneri: (noue in i finit ablatiuum a nominatiuo in er solam) dextera fortis nõ deerat mihi. i. habebam dexteram fortem, leto rapiendo. i. celeriter ꝑ vim capiẽdo. At. i. sed, sola causa. i. ratio, salutis orandę. i. implorandę: est mihi nunc. i. hoc solum mouit me ad salutẽ orandam o Cęsar, credere. i. vt crederem, aut vt significẽ me credere dignum sup. esse, donanda venia. i. qui veniam dones mihi q. d. non abs quiuis homine velim veniam orasse. Nos nõ agimur. i. non impellimur ad bellũ, studijs partis. i. simultatis, aut (vt dicunt) partialitatis gratia: nec sumpsimus arma inimica. i. repugnãtia, tuis consilijs. i. ꝓpterea vt resistam⁹ cœptis tuis. Deniq;. i. vt vno verbo rẽ ꝓbẽ & me purgẽ, bellũ ciuile inuenit nos duces. i. duces eramus anteq̃ bellum ciuile esset, & ita non sumus facti duces odio tui. Et fides seruata sup. est: dũ. i. q̃diu potuit. s. seruari: causę priori. i. legationi nostrę a Pompeio susceptæ. Nil moramur. i. non tenemus in mora, hoc est nolimus impedire, fata quæ te ad imperium promouent. Nos (quia fata ita volunt) tradimus tibi hesperias, & aperimus. i. viam facimus ad gentes eoas. i. orientales: & nos patimur. i. toleramus sup. te, securũ. i. cõcedimus vt sis securus. i. nullam curã, nec anxietatẽ habẽs, orbis relicti post terga: quia ꝓfecturo in orientẽ tradim⁹ in manus tuas occidẽtẽ. Cruor. s. tuorũ, effusus cãpis nõ pegit. i. cõfecit: tibi bellum. s. cõtra nos gestũ, nec ferrum. i. arma: nec manus lassæ sup. pegerunt tibi bellum. Ignosce hoc

vnũ. i. solũ, tuis hostib⁹. i. nobis: ꝙ vincas. i. ne imputes nobis ꝙ victi sum⁹. q. d. aliã nõ habes in nos sęuiẽdi rationem nisi ꝙ (q̃a victi) tui sum⁹ iuris. Nec magna petunť. s. a tuis hostib⁹, ꝓ cõditione deditiõis. Da, aut des (q̃a seq̃ť patiaris). s. nobis fessis. s. lõga militia, otia. i. cessatione a bello: & patiaris nos degere. i. ad finẽ vitæ agere, inermes. i. sine bello & armis, vitã quam tribuis. i. cõcedis nobis: & putes. i. imagineris, nr̃a agmina esse ꝓstrata cãpis: hoc est existima nos occisos: & ita ac si fuerimus occisi, sine nos iermes ꝑmanere: nec. n. decet arma dãnata. s. a fatis, hoc est victa & infelicia, misceri armis felicib⁹. s. tuis: nec decet captos. i. nos captiuos ferre. s. tecũ ptẽ tui triũphi. i. tãetsi sub te victuri erimus: tñ quia inhonestũ erit captiuos fore adiutores triumphi tui: honestius nos sines degere inermes. Id autem ideo suadet ne contra Pompeium cogatur armari. Nos petimus hoc, ne cogas victos vincere tecum: vt maior sit gloria si per inuictos viceris.

sine sanguine cõfectũ. Otia des fessis. i. cõcedas nobis viuere i otio: nec amplius imisceamur bellis ciuilib⁹. Degere. i. viuere. Misceri dãnata decet. i. nõ cõuenit o Cęsar ꝙ arma nr̃a infausta, & dãnata misceanť tuis felicib⁹: hoc est ꝙ nos victi cũ victorib⁹ militemus: & nos capti deinde feram⁹ ptẽ tui triũphi. Hoc petimus. Lucan⁹ more poetico mutat historiã: nã fuit Cæsar qui petijt ab Afranio & Petreio vt Hispania excederẽt exercitũq; dimitterẽt: se si id sit factũ nociturũ nemini. Vincere. s. Pompeium, cui⁹ fuimus duces & legati.

Dixerat. At Cæsar facilis vultuq; serenus
Flectitur: atq; vsum belli pœnamq; remittit.
Vt primum iustę placuerunt fœdera pacis
Incustoditos decurrit miles ad amnes:
Incumbit ripis: permissaq; flumina turbat.
Cõtinuus multis subitarum tractus aquarum
Aera non passus vacuis discurrere venis
Arctauit: clausitq; animã: nec feruida pesti
Cedit adhuc: sed morb⁹ egẽs iã gurgite plẽis
Viscerib⁹ sibi poscit aq̃s: mox robora neruis
Et vires rediere viris. O prodiga rerum
Luxuries: nunq̃ paruo contenta paratu:
Et quęsitorum terra pelagoq; ciborum
Ambitiosa fames: & lautę gloria mensæ
Discite q̃ paruo liceat producere vitam:
Et quantum natura petat: non erigit ęgros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus:
Non auro myrrhaq; bibunt: sed gurgite puro
Vita redit: satis est populis fluuiusq; ceresq;.
Heu miseri q̃ bella gerũt. tũc arma relinquẽs
Victori miles spoliato pectora tutus
Innocuusq; suas curarum liber in vrbes
Spargitur. o quantum donata pace potitos
Excussis nunq̃ ferrum vibrasse lacertis
Pœnituit: tolerasse sitim: frustraq; rogasse
Prospera bella deos: nempe vsis marte secũdo
Tot dubię restant acies: tot in orbe labores.
Vt nunq̃ fortuna labet successibus anceps.
Vincendum toties: terras fundẽdus in oĩes

¶ At Cęsar. His auditis Cęsar cũ respõdisset has ptes miserationis nulli hoĩm minus conuenisse: ĩprobassetq; ducũ crudelitatẽ, & totã causam, cõstituit vt si de ꝓuĩcijs exirẽt, exercitusq; dimitterent se nemini nociturũ: hãcq; eẽ extremã pacis cõditionẽ. Dũq; res huc deduciť: vt hi q̃ habeãt domiciliũ ac possessiones, in Hispaniã statim: reliqui ad Varum flumẽ dimittãť: ne cui de his noceať: poeta paucis verbis hęc obruẽs militũ decursum ad flumina cũ luxuriæ ĩprobatiõe exeq̃ť: & varios Petreianorũ affect⁹ explicat. Facilis: exorabilis. Serenus: lętus. Flectiť, moueť & exoratur. Remittit vsum belli pœnãq;. cõcessit cessationẽ a militia & impunitatem. Iustæ, benignę. Incustoditos, a Cæsarianis. Incũbit: inclinat se vt bibat. Turbat: turbida reddit. Permissa: cõcessa. Cõtinu⁹. multi ex cõtinuo potu q̃ si sunt suffocati: & tñ adhuc sitiebãt. Tractus, haustus pot⁹. Aera nõ passus: q̃ nõ sinit spirare & respirare. Venis, arterijs & fistlis spirat⁹. Arctauit, strinxit, collisit. Animã, spiritũ. Multis, militib⁹. Pestis feruida, vehemẽs sitis. Cedit, cessat. Morbus egẽs: sitis indiga & insatiabilis. Nam quo plus sunt potę plus sitiuntur aquę. Robora & vires: robustæ vires, & neruosis viris. Endiadis est vel separa. O prodiga. In luxuriosos inuehitur, in quos & Plinius ꝑsertim lib. nono, & decimo: & Iuuenalis, & Horatius, & Persius. Luxuries: immodestia. Prodiga, q̃ effundit & ꝑdit res. Paratu, apparatu. Fames ambitiosa. definitio gulæ. Quæsitorũ: in agris syluis & aquis. Et lautę gloria mẽsę. delicati & sũptuosi q̃ gloriam in dapũ splẽdore locatis. Discitis: ab hoc exẽplo. Paruo: pua re. Producere vitã: viuere. Quãtũ natura. paucis. n. minimisq; rebus natura cõtẽta est. Erigit. attollit, sanat. Nobilis Bacch⁹. Vinũ cui⁹ patriã titulũq; senat⁹ deleuit, vt Iuuenalis ait. Ignoto consule. signabanť eñ in dolijs & testis a cõsulibus tẽpora. Diffusus: expressus & conditus. Auro: vasis aureis. Myrrha: poculis myrrhinis. Myrrha humor est qui sub terra in oriẽte densatur calore: varietate colorum grata: & nitida poti⁹ q̃ splendida: vt Plinius lib. xxxvij. ait. Puro gur. simplici aqua. Satis est fluuij q; ceresq;. Sufficit vinum & panis. Ho. inquit. Ieiunus raro stomachus vulgaria temnit. Idem. Cũ sale panis Latrantem stomachum bene leniet. Cicero in Tusculanis libro quinto ait. Darius in fuga cum aquam turbidam & cadauerib⁹ ingnatã bibisset negauit vnq̃ se bibis-

SVLPI

Myrtha.

seiucūdius. Ptolemęo peragranti ęgyptū co
mitib⁹ nō cōscutis cū cibarius i cœna panis
datus esset nihil vsum illo iucūdius. Heu mi
seri. parcœmia ē. Victori: Cęsari. Tut⁹, illæsus
Cæsaris iussu. Innocuus: non nocēs, vel cui
nō nocetur. Curarū: bellicarū. Vrbes: patrias
O quantū. A franianos inquit militię, & labo
ris pœnituit & q⁹ non pri⁹ se dedidissent: seq;
felices vacatione existimabant, cum viderēt
tantum laboris superesse victoribus. Vibras
se, immisisse. Frustra: quia non exauditi sunt
Vsis marte secundo, Cæsarianis. Dubiæ, in
certæ an sint superandę. Vt nunq̄: q̄uis fortu
na incerta nunq̄ fauere desistat. Labet succes
sibus: cadat a prosperitate. Terras, in Mace
donia Aegypto Aphrica & Hispania. Fata:
euentus. Felix. In solatium Petreianorum, &
Cæsarianorum inuidiam, poeta felicem cen
set qui in tanta ruina scit, vbi sit moriturus.
Nutante. Inclinante se. Fessos: Petreianos.
Certos: non interruptos, & suo arbitrio ini
tos. Sordida, nigra, fumosa. Sua terra: pa
tria propria, natale solum. Colonos non de
ductos, habitatores non alio transmissos: vt
accidet veteranis Cæsaris q in nouas coloni
as deducentur.

BERO. ¶ Incustoditos amnes, Iberū. s. & Sicorim:
in quorū ripis crebras prius custodias dispo
suerat Cæsar. Permissa. s. a Cæsare. Conti
nuus tract⁹ aquarū. i. haustus sine respiratio
ne. Arctauit clausitq; animā. i. spiritus meatū, qui p arteriā quę dicit⁹ trachea. i. aspera re
ciprocatur: vt Plinius, Macrobius, & Gelli⁹,
atq; Cor. Celsus referūt. Nec feruida pestis
cedit adhuc. i. nondum sedatur ille ardor si
tis vehementissimus. Gurgite. i. vndis. O
prodiga rerum luxuries. Inuehitur in lauto
rum gulam & luxuriam: qui terra mariq;
inquirunt condimenta. Ambitiosa fames.
Dicitur fames ambitiosa: quę suauiora & ga
neata quærit edulia: & ita a Seneca in epis
tolis ad Lucilium nuncupatur. Istorum enim
qui cœnare non possunt nisi & pisces pretio
siores, & aues altiles habuerint dicitur fames
ambitiosa. Lautæ mensæ, id est sumptuo
sæ & epularum magnificentia instructę. Di
scite q̄ paruo. Natura hominis vt inqt Boe
tius paucis & minimis reb⁹ cōtēta est. Et quā
tū natura petat. vt ait Seneca, Pot⁹ sitim do
met, cibus famē. Aegros. i. Afranianos si
tientes. Nobilis Bacch⁹, vinū generosum vt
Falernū, Setinū, Calœnū. Ignoto diffusus
cōsule. Anni a cōsulib⁹ q̄ sunt magistrat⁹ an
nui numerabant. Vinū q̄ñ vetustate cōmēda
bat apud Priscos dicebat fuisse cōditū cōsu
le ignoto, vel nullo, vel capillato exīte. Mar
tialis. Cōdita quo q̄ris cōsule, nullus erat. Iu
uenalis. Ipse capillato diffusum cōsule potat
& vt inqt Plaut⁹. Q ui vtūtur vino vetere sa
pientes puto. q̄uis Cicero & Plinius dicāt Fa
lernū in nimia vetustate eē insuaue & insalu
bre corpi. Nō auro myrrhaq; bibūt. i. vasis
aureis & myrrhinis. Est. n. Myrrha gēma ex
q̄ vasa myrrhina magni p̄tij a Plinio celebrā
tur. hūorē putāt sub terra calore dēsari color⁹
purpurei cādidiq;, aliqua & in odore cōmen
datio est: vt asserit Plinius. Prim⁹ Pompeius

Est cruor: & Cęsar per tot sua fata sequendus.
Felix qui potuit mundi nutante ruina
Quo iaceat iam scire loco: non prelia fessos
Vlla vocāt: certos nō rūpunt classica somnos.
Iam coniunx natiq; rudes & sordida tecta
Et non deductos recipit sua terra colonos.

¶ Dixerat. At Cęsar &c. Indicat clementiam Cæsaris qua vs
q; ad pœnitentiam p̄ditus erat: qui siti victis facile ignouit: si
mulq; docet q̄ auide biberint vbi puenerāt ad flumina milites
q prius a Cęsare obsessi fuerant: & ex illo infert q̄ paucis natura
cōtenta sit: p hoc detestās graphice, & sancte mortaliū luxu
riam & gulam q oñe nemus, & omnia maria inquirunt ad ven
tris ingluiem opplendam: cum tamen natura tam paucis: vt
pote aqua & pane contenta sit. In odia etiam belli ciuilis, & Cæ
saris eorum authoris recitat eorundem incōmoda: & cōtra pa
cis & cessationis a bello bona: quæ milites victi consecuti erāt:
dicens. Dixerat. s. A franius: at Cæsar facilis. i. exorabilis & se
renus vultu, flectitur: & remittit. s. victis, vsum. i. ius vsu indu
ctū, belli, quo licebat captos interficere, aut in seruitutē redigere
aut potius vsum belli. i. longiorem militiam ad quam obliga
bantur: & pœnā quam rependere meruerant. Vt primū fœde
ra iustę pacis. i. conditiones honestę pacis, placuerūt. s. ducib⁹,
miles. s. q fuerat obsessus, decurrit. s. ab altiore loco ad amnes
incustoditos. s. a Cæsarianis, a quibus prius custoditi fuerant
incūbit. s. se prosternendo, & inclinando, ripis, & turbat. s. ma
nu aut ore, flumina percussa. s. tunc: quæ auiditas nocuit bibē
tibus. vnde addit. Continuus, id est longus & sine respiratione
tractus. i. attract⁹ & haustus, aquarū subitarū. i. subito attracta
rū nō passus aera. i. aurā vitalē, discurrere venis vacuis. i. arte
riis spiritalibus, arctauit. i. strinxit, & clausit multis. s. militibus
animam. i. anhelitum & vt dicunt flatū ac spiritū: nec pestis fer
uida. i. vehemēs sitis, cedit. i. cessat adhuc: sed morbus egēs. i.
sitis insatiabilis & egena, poscit sibi aquas viscerib⁹ ex ūtib⁹ ple
nis gurgite. i. aqua fluenti. Mox. i. paulo post vbi liquor p ve
nas diffusus est, robora rediere neruis, & vires rediere viris. i. a
nimis virorū cōfirmato corpore. O luxuries, pdiga rerū. i. quę
tot res cogis frustra pdigere, & expēdere: vtpote nunq̄ conten
ta paratu. i. apparatu mensarū paruo: & o fames ambitiosa. i.
ambitione quadā appetēs cibos & quęsitorū. i. acquisitoq;, terra
& pelago. i. mari: & o gloria mensæ lautæ. i. splēdidę, & oppipa
rę, discite, q̄. i. q̄tū, paruo. i. parua re aut paruo alimento, liceat
pducere. i. extendere & plongare vitam, & quantū. i. q̄ modicū
natura petat. i. exigat. Nō bacchus nobilis. i. non nobile vinū
diffusus. i. diffusum e torculari, cōsule ignoto. i. antiquo vt me
moria eius perierit. Q uia adseruatum legitur tempore belli so
cialis vinum in ducentos annos, & in speciem mellis versum.
non itaq; vetustissimum vinum & ita optimum, erigit ægros
scilicet siti hoc est obsessos illos: & non bibunt auro. i. poculo
aureo, aut myrrha. i. poculis myrrhinis: sed vita redit eis, gur
gite puro, id ē sine vino, aut aromatica specie: hoc est simplice
aqua. Fluuius. i. aqua, & ceres. i. panis, est satis. s. ad vitam pro
ducendā populis. vnde opsonia quidam ad luxuriam deputa
uerunt. Heu miseri sup. sunt: q bella gerunt. tunc. s. hausto flu
mine, miles relinquēs victori, videlicēt Cæsari animā, existēs
tutus a nece, pectore spoliato. s. armis, q armat⁹ in periculo fu
erat, spargitur innocuus. i. sine nocumento, & liber, sine onere
militari, in vrbes suas vnde pfect⁹ erat. O quātū pœnituit sup.
A franianos, potitos pace donata. i. qui p donationem Cæsa
ris cessationem ab armis obtinuerāt: pœnituit ait nūq̄ vibras
se ferrum. i. nunq̄ prius strictis gladijs dedisse signum deditio
nis lacertis excussis, id est spoliatis armis, & pœnituit tolerasse
sitim, & rogasse deos bella prospera, frustra, id est in vanum:

quia neq; obtinuerant, neq; obtinuisse voluissent: cum beatio
res sint victi q̄ victores: nēpe. i. nam certe, tot acies dubię. i. in
certę de victoria, restant. i. supersunt, vsis. s. Cæsarianis, marte
secundo. i. bello, pspero: & tot labores restant in orbe. i. in mun
do: & vt sup. detur q̄ fortuna anceps. i. dubia per naturam nū
q̄ labet. i. q̄ semper stet & non cadat, successibus. s. pspęris, ta
mē sup. toties erit vincendum: quod non sine labore, & anxie
tate fit: & cruor. s. vincendorum, & subinde vincētium, est fun
dendus in omnes terras: quia vbiq; inimicos habebat Cæsar:
& Cæsar sequendus est in omnes terras, per tot fata sua. i. euen
ta prospera, quæ ad alia semper inuitant. felix sup. est qui po
tuit scire. i. p̄ noscere, ruina mundi nutante. i. mundo fere ten
dente ad interitum, (non enim tantum bellum vero simile erat
sine maxima strage componi posse) quo loco iaceat. s. mortu⁹
aut sepultus. i. quo loco moriturus sit. quod victis in patria fu
turum certe sperabatur: victoribus vbinam gētium incertum
erat. Prelia vlla non vocant fessos. s. A franianos, & classica. i.
cantus bellici, nō rumpunt somnos certos: qui ideo certi sunt
q̄ non rumpendi. iam. s. dimissa militia, coniunx & nati. i. libe
ri rudes quia rustici & tecta fordida propter absentiam patris
familias, & terra sua recipit. i. hęc omnia recipiunt, colonos nō
deductos. i. habitatores nō aliunde missos: sed in ppria reuer
tentes: cum Cæsariani in aliena dimittendi sint.

Hoc quoq; securis oneris fortuna remisit:
Sollicitus menti q̄ abest pauor. Ille salutis
Est auctor: dux ille fuit: sic prælia soli
Felices nullo spectant ciuilia voto.
Non eadem belli totum fortuna per orbem
Cōstitit: in partes aliquid sed Cæsaris ausa est
Qua maris Adriaci lōgas ferit vnda Salonas:
Et tepidū in molles zephyros excurrit Iader.
Illic bellaci confisus gente Curetum
Quos alit Adriaco tellus circunflua ponto
Claudītur extrema residens Antonius ora.
Cautus ab incursu belli: si sola recedat
Expugnat quę tuta fames: non pabula tellus
Pascendis submittit equis: non proferit vllam
Flaua ceres segetē: spoliabat gramine campū
Miles: & attonso miseris iam dentibus aruo
Castrorum siccas de cespite vulserat hærbas.
Vt primum aduersæ socios in littore terræ
Et Basilum videre ducē: noua furta per equor

in vrbem Romam pocula myrrhina inuexit
& sex Capitolino Ioui dicauit. Fluuiusq; ce
resq; i. aqua & panis. Vnde ait Seneca: habe
as aquam, habeas polentam. Tunc arma re
linqns victori miles. Cæsar cū A franio cōue
nit: vt exercitus dimitteretur, & illi qui habe
ant domicilium, aut possessiones in Hispa
nia statim: reliqui ad Varum fluuiū dimittā
tur: ne cui de his noceatur: neu q̄s inuitus sa
cramentum dicere cogatur a Cæsare cauetur
& ita eo biduo pars circiter tertia exercitus A
franiani ē dimissa reliqua pars ad Varum flu
men: vt Cæsar refert. Frustraq; rogasse, p
spera bella deos. Q uādo contra Cæsarem di
micabant deos rogabant victoriam: nūc im
petrata missiōe pœnituit rogasse vnq̄, pspe
ra bella: cum vita inermis sit iocundior: quia
si vicissent tunc Cæsarē, tamen mille alijs pu
gnis dimicassent, & labores vincēdo tolera
sent immensos. Labet succession anceps
id est vacillet in felicitate. Per tot sua fata. i.
suas felicitates. Q uo iaceat iam scire loco.
Q ui militant nesciunt quo loco habituri sint
sepulchrum: cum sæpe aues, & ferę eorū sint
monumenta. Certos nō rumpunt classica somnos. Iuxta illud Tibulli. Martia cui somnos classica pulsa fu
gent. Sunt enim classica ipsę tubę bellicę & sonitus. Similiter dicitur classicum: vt supra diximus. Natiq; tu
des. i. infantes & rerum adhuc expertes. Et nō deductos colonos. Populus Romanus deducere solebat co
lonias: hoc est mittere Romanos milites, & ciues habitatum alicnas vrbes suæ ditioni subditas: & triumuiri
creati deducebant. quem admodum exempli causa Mutina & Parma coloniæ Romanorum sunt de
ductæ: bina milia hominum in agrum octona iugera Parmæ: quia Mutinę acceperunt. deduxerunt triumui
ri. M. Aemylius Lepidus. L. Ebutius Carus. L. Quintius Crispinus: vt auctor est Liuius: apud quem crebra
fit mentio coloniarum deductarum. Sua terra. i. patria & natale solum.

Coloniæ.

SVLPI. ¶ Remisit hoc oneris. imminuit hanc pœnā
Q. abest pauor. q. nec Pompeium, nec Cæ
sarem timent. legitur & fauor, hoc est studiū:
vel in Pompeium, vel in Cæsarem. Ille Cæ
sar. Ille Pompeius. Nullo voto. non em pl⁹
victoriam Pompeio q̄ Cæsari precabantur.
Non eadem. Florus poetæ fere verbis hoc
idem explicat inquiēs. Aliquid tamē aduer
sus absentem ducem ausa fortuna est circa Il
lyricum, & Aphricam: quasi de industria pro
spera eius aduersis radiarentur: quippe cum
fauces Adriatici maris iussi occupare Dolo
bella & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyri
co littore castra posuissent: iam maria late te
nēte Pompeio legatus eius Octauius Libo
ingentibus copijs classicarum circunuenit
vtranq;. deditionem fames extorsit Anto
nio. missæ quoq; a Basilo in auxilium eius, ra
tes quales inopia nauium fecerat noua Pom
peianorum arte Cilicum actis sub mare fu
ribus captæ quasi per indaginem: duas ta
men æstus explicuit. Vna quę Opitergi nos
ferebat in vadis hæsit. Non constitit eadem.
non perstitit similis & prospera: sed aduer
sa. In partes: contra classes & exercit⁹. in ma
ri enim Adriaco obsessus est Antonius a Pō
peianis. Ferit, percutit, alluit. Salonas, vr
bem & emporium in Dalmatico littore: vt
tradit Strabo. Longas, exporrectas. Iader,
Dalmatię fluuius in Adriacū mare excurrēs
ad oppidū, qđ Iadera appellat. Tepidū, non
frigidum. Molles: mites. Illic Antonius, le
gatus Cęsaris. Bellaci. pugnaci. Curetū, Brū
dusinorum. in secundo dixit. Vrbs est Dictę
is olim possessa colonis. Curetes vt Stra

Salonæ.

Iader.

Curetes

bo li.x.docet gētes fuere in Creta dictæ a cura.i.a tonsura quasi detonsi, vela curo monte. vel quia sicuti coræ.i.puellę, muliebres lōgas stolas induūt. Tellus, Corcyra insula: vt indicat Florus. Circūflua, q̄ circundat mari. Clauditur, obsidet. Extrema, vltima quā Cæsar tenebat. Cautus ab incursu: quia in loco munito forti manu stipat⁹ cōtra vim erat. Recedat, absit: ea enim opprimebat. Expugnat tuta, vicit munitissima. Submittit, subministrat. Ceres, triticū satū. Flaua, epithetō. Protulit, emisit. legitur & p̄serit.i.eserit. Segetem, hęrbam frumenti quę vix exorta attondebatur. potes & p Hypallagē legere: Miles Antonianus qui hęrbis vescebatur. Miseris, miserabilibus. Attonso aruo. depastis hærbis viridibus siccas glebaꝝ aggeris absūpserat. Vt primū. Poeta aliter q̄ Florus hāc narrat historiā: ait is em̄: ꝙ Antonius obsessus q̄ primum vidit Basilum ducē & socios auxiliares, statim fabricatis nauibus conat⁹ est euadere. Sed cum eius duę triremes præterissent: ratis tertia catenis Pompeianorū inhæsit, quæ quidem memorabile posteris dedit exēplū. Quippe vix mille iuuenū man⁹ circunfusi vndiq; exercitus per diem totum tela sustinuit: & cum exitum virtus non haberet: tamen ne in deditionē veniret hortāte tribuno Vulteio mutuis ictibus in se concurrit. Socios, Cæsarianos. Basilum, præfectū classis. Terræ aduersæ, Illyricæ vbi Dolobella erat. Exquisita, excogitata. Furta fugæ, apparatus occulti discessus. Extendūt, ordināt Leuāt, erigunt, struūt. Sed firma. Florus nō ait Antonianos ædificasse: sed a Basilo missas Antonio rates quales inopia nauium fecerat. Contexunt robora, componunt rates hoc est trabes sibi cōnexas. Ductu, structura & ordine. Molib⁹, ponderibus magnis. Nāq; ratem. Ratis hoc pacto est structa. positæ sunt in geminū ordinem sexaginta scaphæ, quas trabibus deuinxerunt, & cratibus contexerunt: tamen intra ipsum ordinē nō extra ordinatis & collocatis. Cuppę. Cuppæ p̄prie sunt vasa magna in poculorum, aut Parapsidum formam: vt est trapeti concauus locus. vtitur eo verbo Cato in primo de re rustica, Varro dixit Cuppas vinarias, & cuppas aceti. Catenis, trabibus connexis & implicitis, quæ cuppas ligabant. Excipit, recipit & sustinet. Alnos, trabes ex Alno. Nec gerit remigium, nec habet remorum ordinem cui noceri possit. In fronte, in facie lateris. Ferit hoc æquor, remigat intra illđ mare quod est intra scaphas. Miracula, mira spectacula. Taciti, secreti. Nec verberet vndas aptas. nec remis agi videatur. Tūc freta. structa rate mare obseruauerunt vt cum vndarū reflexu eam deducerēt. Aestus, fluctus. Decliuibus, refluis. Nudētur arenæ. in refluxu vndarum littoris arena detegitur.

Cuppæ.

BERO.

¶ Ille salutis est auctor. s. Cęsar. Dux ille fuit. s. Pōpei⁹. nō erāt ergo solliciti siue viceret Cęsar siue Pōpeius q̄a vtrūq; amabāt: vtriq; fauebant: Cæsari tanq̄ auctori salutis: Pompeio vero tanq̄ veteri eoꝝ impatori. Non eadē belli totū. Vt scribit Flor⁹, aliq̄d aduer-

Exquisita fugæ: neq; enim de more carinas
Extēdunt: puppesq; leuant: sed firma gerēdis
Molibus insolito contexunt robora ductu.
Namq; ratem vacuæ sustentāt vndiq; cuppę:
Quarum porrectis series constricta catenis
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos:
Nec gerit expositum telis in fronte patenti
Remigiū: sed qđ trabibus circūdedit æquor
Hoc ferit: & taciti præbet miracula cursus:
Qz nec vela ferat: nec aptas verberet vndas.
Tūc freta seruentur dum se decliuibus vndis
Aestus agat: refluoq; mari nudentur arenę.

¶ Hoc quoq; &c. Prosequitur felicitatem eorum qui victi erāt quoniā ab armis deiceps cessaturi erāt, dicēs. Fortuna remisit quoq;.i.etiā hoc est pręter alia onera, securis.s. victis, nullā curā belli habētibus, hoc oneris.i.molestiæ, ꝙ pauor sollicitus.i. efficiens sollicitos abest menti.s. securorū (vbi patet ꝙ absum etiā datiuo iungit). Ille.s. Cæsar victor, est author.i. collator salutis, ille.s. Pōpeius fuit dux salutis.i. ad salutē, quā tñ p eū nō obtinuerāt: aut ille fuit dux priusq̄ vincerent: & ita illi nō poterāt mala imprecari: & sic ipsi soli spectāt existētes felices, p̄lia ciuilia nullo voto.i. p neutra pte vota faciētes: non p Pōpeiana: quia salutē a Cæsare acceperāt: nec p Cæsariana: q̄a Pompei⁹ eorum dux fuit. ¶ Nō eadē &c. Progredit ad alia recitāda p̄lia naualia in mari Adriatico dicēs. Nō eadē, imo diuersa fortuna .i. euētus belli, constitit p totū orbē: q̄a Cęsariani nō vbiq; vincebāt: sed fortuna ausa est aliq̄d in.i. aduersus ptes Cæsaris: ea sup. pte aut regiōe, q̄ vnda maris Adriaci.i. adriatici, ferit.i. alluit, Salonas vrbē Dalmatię, lōgas.s. situ: & q̄ Iader flumē dalmatiæ, tepidū.i. nō frigidū, excurrit in Zephyros vētos occidētales, molles.i. lenes aut mites. Antoni⁹ legat⁹ Cęsaris, cōfisus gēte bellaci.i. pugnaci, Curetū.i. Brūdusinorum e curetib⁹ Creteñ. oriūdoꝝ vt Sulpiti⁹ vult: aut Creteñ. vt Oibon⁹ sētit: quos Curetes.i. tell⁹.s. Corcyra scd̄m Sulpi. aut Creta secūdū Oibonū, sꝫ Sulpitio subscribā: circūflua pōto Adriaco.i. hñs pōtū Adriacū circūfluū, claudit illic.i. Illyrico littore secundū Oibo. videt tñ referre locū p̄scriptū in Dalmatico: residēs sup. in extrema ora.i. regiōe, caut⁹.i. callide munit⁹, ab icursu belli si fames q̄ sola expugnat.i. vicit & capit tuta.s. loca alioq̄ inexpugnabilia, recedat.i. nō psequat eum. Tell⁹.i. terra illa nō submittit.i. nō subministrat, eq̄s pascēdis pabula.i. nutrimenta: & ceres flaua.i. triticū satū, nō ptulit vllā segetē.i. nō creuit illic in hęrbas. Ald⁹ vt tp̄s ꝯsil'e sit legit p̄ferit.i. p̄fert, p̄ducit, aut porro ferit: illic hęrbas. & ita miles Antonian⁹, spoliabat cāpū gramine vt eo vescat. & aruo iā attonso.i. pecuino more abroso dētibus miseris.i. miseroꝝ: ipe miles vulserat (Contra Seruiū q̄ dicit tātū velli a vello fieri).i. eruerat, hęrbas siccas .i. desiccatas de cespite.i. terra cum hęrbis euulsa, castrorum .i. q in munitione castrorum erat. Vt primum milites illi & Antonius videre socios.i. Cæsarianos, & Basilum ducem eorum in littore terrę aduersę, id est ex aduerso iacentis, scilicet Illyricę: noua.i. insolita furta fugę: sup. sunt, exquisita ab eis, scilicet per ęquor neq; enim, id est nam non extendunt id est extruunt carinas.i. naues capaces, de more.s. nauigātium: & nō leuant.i. in altum ædificant puppes: sed contexunt robora.i. componunt rates, molib⁹.i. ponderibus gerēdis ductu insolito: namq; cuppæ.i. vasa capacia, vt vacuę aere incluso pōdus sustineant, sustentant vndiq; ratem: quarum cupparum series constructa.i. col-

ligata catenis porrectis.i. lōgis, excipit alnos.i. trabes ex alno obliquas.i. transuersas ordinibus geminis.i. duobus. Nec series illa gerit remigium.i. remiges, expositū.i. obiectos telis, in fronte.i. facie latens patenti.i. aperta: sed remigium ferit hoc ęquor.i. eam partem æquoris quod.i. quam circundedit trabibus.i. quod introrsum latet: & prębet miracula cursus taciti.i. occulti: ꝙ.i. quia nec ferat vela: nec verberet vndas apertas.i. quæ videbantur. Freta.i. maria seruantur.i. obseruantur, tunc dum æstus.i. refluxus maris, agat.s. ad nauigationem, vndis decliuibus.i. delabentibus: & dum arenę nudentur mari existēte refluo.

Cęsarem ausa fortuna est. Caius enim Antonius legatus Cęsaris in Illyrico circūuētus ab Octauio Libone Pompeij legato cum fame premeret in aduersariorum venit potestatē. quod etiam tangit Tranquillus: & nūc refert a Lucano. Longas ferit vnda Salonas. Salonę colōia Romanorū est in Illyrico: vt Pli. & Strabo referunt. a qua ciuitate deuicta Pollio filium nūcupauit Salominō vt scribit Seruius: cui Vergilius Genethliacon canit. Et tepidum Iader. Iader fluuius est Dalmatiæ siue Illyrici cōtra quē sita est insula nomine Issa. auctor Pli. Bellaci confisus gente Curetū. In ora Illyrici contra Lyburnos sunt aliquot insulæ Cretee vt scribit Pli. de quibus nunc intelligit Luca. Nam Flor⁹ littus Curecticum appellauit quo castra posuit Antonius. Curetes autē populi sunt Cretę & ministri Cybeles: de quib⁹ longa est apud Strabonē disputatio. Tellus circūflua. expressit naturam insularū quę sunt mari circundatę. Anto nius, legatus Cęsaris. Clauditur.s. ab Octauio Libone. Expugnat quæ tuta fames. Deditionem fames extorsit Antonio: quæ loca etiā munitissima & inexpugnabilia expugnare solet. Sūmittit.i. producit hęrbas. Flaua Ceres, dea frumenti & inuētrix vt supra dictum ex auctoritate Pli. Segetē.i. fruges alias. Segetes dicunt agri a serendo. & est proprie seges auctore Varrone quod aratum sed nōdum satū est. Miles.s. Antonian⁹. Attōso aruo. p̄pter famē hęrbas pecudū more comedebant. De cespite castrorum. Cespes terra est hęrbosa: ex cespite castra muniuntur. Terrę aduersę.i. Italię q̄ e regione spectat Illyricū. Et Basilū videre ducem. Basilus Cæsarianus misit in auxiliū Antonij rates: quę vt ait Florus noua Pōpeianorū arte Cilicū actis sub mare funibus captę sunt. nunc Lucanus dicit Antonianos viso Basilo inisse cōsiliū fugę structis ratibus noua forma. Contexunt robora.i. conficiunt rates q̄ ex lignis coniunctis constant. Vacuæ cuppæ.i. vasa lignea. Sūt em̄ cuppę maiores & minores. Vnde ait Cato in re rustica. Cuppas minusculas decē. Obliquas alnos.i. arbores ex quibus naues construunt. Verg. Leuis innatat alnus missa pado. Remigium.i. ip̄os remiges. Sed quod trabibus circūdedit ęquor hoc ferit.i. remiges remis feriebāt vndas quę erant inclusę trabibus ratium nouo more cōnexis. Taciti cursus. quia nulli videbantur nautę sed in occulto ducebāt remos & sine clamore nautico: qđ dr̄ Celeuma vt refert Ser. & Marti. Rūpe nauticū celeuma. Dū se decliuibus vndis Aest⁹ agat.i. elegerūt tēpus fugæ: quo æstus maris refluunt vndis decrescentibus & reciprocantur.

Seges.

Iamq; relabenti crescebāt littora ponto:
Missa ratis prono defertur lapsa profundo:
Et geminæ comites: cūctas sup ardua turris
Eminet: & tremulis tabulata mināntia pinnis.
Noluit Illyricæ custos Octauius vndæ
Confestim tentare ratem: celeresq; carinas
Continuit: cursu crescat dum pręda secundo.
Et temere ingressos repetēdū iuitat ad ęquor
Pace maris. sic dū pauidos formidine ceruos
Claudat odoratæ metuentes aera pēnæ:
Aut dum dispositis attollat retia varis
Venator: tenet ora leuis clamosa molossi:
Spartanos Cretasq; ligat: nec crediturvlli
Sylua cani: nisi qui presso vestigia rostro
Colligit: & præda nescit latrare reperta:
Contentus tremulo monstrasse cubilia loro.
Nec mora: complētur moles: auideq; petitis
Insula deseritur ratibus: quo tempore primas
Impedit ad noctē iam lux extrema tenebras.
At Pompeianus fraudes innectere pōto

SVLPITIVS.

¶ Iamq; relabenti crescebant littora ponto &c. expolitio: & refluente mari, littus fit lati⁹. Missa, immissa. Lapsa, labens. tempus p tēpore. Profundo, prono per mare refluū. Geminę comites. Duę triremes: quas habuerat Antonius iuuentutis gratia exercendę. Turris ardua: ratis turrita & tabulatis munita reliquas superabat. Pinnis, metulis & apicibus. Noluit. Tota hæc historia varia est: q̄ppe poeta ante Cæsaris ex Hispania reditum hoc p̄lium gestum fuisse scribit. Cæsar vero postq̄ Brundusium redijt, & inde in Aegyptum nauigauit. Liuius in epitome Antonium captū scribit. Floro cum poeta conuenit. qui ait Libonem Octauium cum quinquaginta nauibus Brundusium venisse: insulam occupasse Antoniū obsedisse: inde abscessisse. Custos Octauius. Pompeij prefectus qui Salonas puenit: & concitatis Dalmatis a Cęsare ipsos auertit Salonasq; oppugnauit. Illyricę, maris qđ Illyricos alluit. Confestim tentare: subito oppugnare & cape. Celeres, expeditas. Crescat præda, dum reliquæ egrediantur: ne captis primis stationē tenerent. Temere: incaute. Inuitat, non inuadendo. Ad repetēdum ęquor: ad nauigandum cum reliquis nauibus quas plures putabat. Sic dum. Octauius venatori: naues ceruis: catenę retibus sagittis & canibus comparantur. Claudat, includat. Aera: odorem aereum. Est enim odor corp⁹ aereum. Pennę odoratæ: synecdoche sagittę venenatæ quæ a veneno odorem accepit. vł pennas intelligimus quas in retium funibus ad terrorem ferarum venatores apponunt: p quibus rubri pāni frustulis vtūtur. Attollat, erigat. Varis, perticis, furcis q̄ retia sustinēt.

Vari. Vari quoq; Nonio auctore dicuntur qui plãtas obtortas expansasq; habẽt. Clamosa: latrantia. Molossi, canis epirotici. Epirus enim Molossia dicitur. Spartanos, Lacedæmonios canes. Creditur, committitur vagari ve finitur. Colligit vestigia: obseruat signa pedum. Presso rostro: nõ emissa voce e rictu. Cubilia, locum vbi fera cubat. Loro tremulo: cauda trementi: trãslatio est. Complentur moles: implẽtur militibus rates. Insula, Corcyra ĩ qua erat Antoni⁹. Quo tempore. Sub solis occasum, & in crepusculo quum nox adhuc a solis qui occidit splendore impeditur. Cilix, Cilices qui erant in classe Octauij. Antiquã: quã iam olim in piratica exercuerant. Vacare, vacuam esse superficiem maris vt catenę non apparerent. Vincula, catenas & funes hamatos. Medio ponto: sub aqua maris Laxas, lentas. Fluitare, fluxe moueri cum aqua. Scopulis, diuersis scilicet vt ab vno in alium extenderetur. Quæ sequitur. i. secunda Tradita, retenta. Sed tertia. i. ratis ex cuppis in qua erãt Opitergini rapta est ad præruptã quandam & concauam rupem quam poeta describit. Adducto, tracto. Impendent, imminẽt. Moles ruitura: rupes exporrecta: quæ iamiam casura videtur. Stat: nõ cadit. Mira præfatio est interposita. Syluis, quæ sunt supra rupem. Pontus, fluctus. Cæcis: obscuris & ignotis. Tectum, latens. Restituit raptus: emittit quod rapuit. Cauernę, antra. Euomuere fretum: emisere aquam quã attraxere. Contorti vorticis vndæ. Vndę vorticosæ & vehementes superant Charybdim quæ attrahit & vomit aquas. Taurominitanam. *Tauromi nium.* Taurominium mons asperrimus in Sicilia super quo & oppidum Taurominium est non procul a Massana quod Zanclei condiderunt.

BERO. ¶ Crescebãt littora. Littora maris dicunẽ crescere quãdo æstus refluũt & decrescũt: & contra dicuntur minui crescentibus æstibus. Et gemię comites. i. tres rates emissę sunt supra quas erant cõstructę turres ad hostes repellẽdos. Tremulis pinnis. Pinnę sunt fastigia, & propugnacula turrium & murorum quæ ꝓpter altitudinem turrium tremebant & nutabant. Minantia, quæ minabanẽ aduersarijs vel eminentia. Verg. Pendent opera interrupta minęq; murorum ingẽtes. vel minantia. s. ruinam. Crescat dum pręda. i. dũ plures rates securitate cõfisę credãt se pelago. Sic dũ pauidos formidine ceruos claudat. Ita ĩquit Octauius continuit suas naues vt cresceret p̃da queãdmodum venator dũ vult indagine claudere ceruos cõtinet canes acriores & maiores emisso tantummodo cane odorisequo Odoratę metuentes aera pẽnę. Venatores solent agitare ceruos expositis pẽnis rubicũdis quarum odore & colore terreantur. Verg. Puniceæve agitant pauidos formidine pennæ. Dispositis varis. i. perticis inflexis. Varus em̃ dicitur obtort⁹. vñ q habẽt crura obtorta vari nominantur. Hora. Hunc varum distortis cruribus. Perticę autem ancupatorię amites nominantur. Horat. A mite leni rara tẽdit retia. Molossi. a regionibus laudanẽ canes: vt Lacones Epirotici & Salẽtini. auctor Varro.

Antiqua parat arte Cilix: passusq; vacare
Summa freti medio suspendit vincula ponto:
Et laxas fluitare sinit: religatq; catenas
Rupis ab Illyricæ scopulis: nec prima nec illa
Quæ sequitur tardata ratis: sed tertia moles
Hæsit: & ad cautes abducto fune secuta est.
Impendent caua saxa mari: ruituraq; semper
Stat mirum moles & syluis ęquor inumbrat.
Huc fractas aquilone rates submersaq; põt⁹
Corpora sępe tulit: cęcisq; abscõdit in antris:
Restituit raptus tectũ mare: cũq; cauernæ
Euomuere fretũ: contorti vorticis vndæ
Taurominitanũ vincũt feruore Charybdim.

¶ Iamq; relabenti &c. Prosequitur narrationem cœptã dicẽs Iamq;. i. & iam littora crescebant. i. latiora fiebant (est enim littus ad aquas) ponto. i. mari, relabenti. i. refluẽti. Ratis. s. dicta missa. i. immissa, deferẽ. i. deorsum ferẽ, lapsa. i. labẽs, profundo. s. mari, prono. i. procliui & refluo, & comites. i. triremes a latere comitantes, geminę. i. duæ & pares, sup. deferuntur: turris ardua. i. nauis turrita & sublimis, eminet super cunctas. s. alias, & tabulata. i. contignationes aut solaria, minantia. s. hosti, pinnis tremulis. i. metulis & apicibus sup. eminent. Octauius. s. Libo, custos vndæ Illyricę. i. a Pompeio Illyrico mari p̃fectus, noluit tẽtare. i. oppugnare, confestim. i. statim quasi cũ festinatione ratem. s. hostilem: & continuit. s. ab oppugnatione: carinas. s. suas, celeres. i. expeditas: dum. i. donec, pręda. s. nauium hostilium, crescat. i. maior fiat pluribus in insidias illapsis, secundo. i. prospero cursu: & dum. i. donec inuitat. s. hostis, ingressos temere. i. inconsyderate, ad ęquor repetendum. i. iterum intrãdum pace. i. tranquillitate maris: aut quia mare non infestauerat telis. quod similitudine probat dicens. Sic. i. tali modo venator tenet. s. ligata aut cõstricta ora clamosa molossi. i. epirotici canis leuis. i. celeris in cursu, & ligat. i. in vinculis tenet aut frenat: Spartãos. s. canes, & Cretas. i. creticos, dũ. i. donec ipse venator claudat. i. includat retibus, ceruos pauidos formidine. s. naturali, & metuentes aera. i. odorẽ aut impulsum cum aere afferendum, pennæ odoratę. i. sagittæ venenatæ: aut dum. i. donec ipse attollat. i. erigat retia. i. sua, varis perticis incuruis seu furcis retia sustinẽtibus, dispositis. i. p ordinem positis. Nec sylua creditur. s. a venatore. i. non committitur vlli cani: nisi sup. ei qui colligit vestigia, rostro. i. rictu aut ore, presso. i. clauso & non latrante: & qui nescit latrare, præda reperta. i. etiam si repperit prædam, vtpote contentus mõstrare cubilia. i. vbi feræ cubant loro tremulo. i. aut cauda tremula aut parte lori ad collum missi, quod dum gestit monstrare prędã: tremulum facit. Nec mora sup. fit: moles. i. naues magnę, complẽtur. s. militibus Cęsarianis: & insula. s. Corcyra in qua erat Antonius, deseritur. s. ab eo & militibus eius: & hoc ratib⁹ petitis auide. i. feruẽter: eo sup. tempore, quo tempore lux extrema. i. vltima pars diei, impedit. i. adhuc differt tenebras primas ad noctem. s. inducendam. i. quando crepusculum est: & lux certat cum tenebris. At Cilix. s. pirata, Põpeianus. i. a Põpeio prius deuictus & ab eo clementer tractat⁹: vnde & partes eius sequebatur, parat antiqua. i. solita, arte. i. astutia, quia pirata fuerat, innectere ponto. i. mari, fraudes. i. dolum: vt catenas, & passus summa. i. summas partes aut superficiẽ freti. i.

maris, vacare. i. vacuas & apertas & nauigabiles esse, suspẽdit vincula. i. catenas ferreas, põto medio. i. in medijs aquis quas erigebat vbi volebat: & sinit catenas fluitare laxas. i. non tẽsas & religat. i. alligat (alibi dissoluit) catenas ab scopulis. s. diuersis, rupis Illyricę. i. quæ est in Illyrico mari, nec prima ratis est tardata. i. retenta & irretita: nec illa quæ sequitur. s. primã, hoc est secũda est tardata, sed moles. i. magna nauis tertia cui Vulteius præerat, hæsit. s. catenis irretita, & secuta est. i. attracta p catenas, ad cautes. i. scopłos illos, fune adducto. i. tracto (Sabellicus vt vidimus fo. xlviij. legit abducto: vt sit tertia moles secuta est ad cautes, fune. i. retinaculo abducto). Saxa caua. i. cauata impetu aquarum, impendẽt. i. imminent mari: & moles. i. ingens rupes, ruitura. i. sitis cadẽti stat (mirũ) semp qa nõ cadit, & inumbrat. i. offuscat ęquor syluis. s. in se nascentibus. Pontus. i. fluctus maris tulit. i. impulit, sæpe huc. i. ad has cautes, rates fractas a qlõe. i. vi vẽtorũ: & corpora submersa: & abscondit in antris. i. cauernis, cæcis. i. obscuris: & mare tectum. i. latens aut habens cauernas illas tectas aquis: restituit. s. sæpe raptus. i. quę rapuit: & cum cauernę euomuere fretum. i. aquas ingurgitatas, vndę vorticis contorti. i. gyri aquarum vincunt, i. superant feruore. i. æstu aquarum Charybdim. i. voraginẽ illam, Si Taurominitanã. i. iuxta Taurominiũ in mari siculo. Vñ ait Ver. Veloces Spartę catłos acresq; molossos. Molossi autem dicũtur canes a populis Epiri. Spartãos. i. Lacões. Sparta em̃ ciuitas est Lacõię a Sparto rege dicta vt inqt Eusebius. Cretas. i. canes cretẽses. Vestigia rostro colligit. De cane odorisequo intelligit. apđ Pli. in hãc sententiã hęc verba sunt. Scrutatur vestigia atq; persequitur comitantẽ ad feram inquisitorem loro retrahens: quã significans demonstratio est cauda primum deinde rostro. Monstrasse cubilia. Ait Pli. vẽtos & odorem captant prodentes rostro cubilia Complenẽ moles. i. rates Antonianę. Insula. s. Cretea siue Curetica. Iam lux extrema. i. in crepusculo vespertino qñ dubia est lux. Antiqua parat arte Cilix. Octauius legatus Pompeij habebat Cilicũ copias qui arte sua antiqua et fraude qua callebãt in vndis funes sub aquis miserunt quibus vna ratis adhęsit qua vehebantur Opitergini milites vt Flor⁹ tradit. Nec illa quę sequitur. i. nec prima nec secunda ratis est retẽta illis funibus quos suspenderant Cilices in medijs vndis. Ad cautes. i. scopulos rupis Illyricæ vbi catenas religauerãt ad funes trahendos. Impendẽt caua saxa mari. ita Vergilius. Scopulis pendẽtibus antrum. & geminiq; minantur in cælũ scopuli. Et syluis ęquor inumbrat. imitatio Vergiliana. Tum syluis scęna coruscis Desuper horrentiq; altũ nem⁹ imminet vmbra. Corpora, tam hominum q̃ nauium. Restituit raptus tectum mare. Sæpe rapiebat pontus in antra prædã & corpora quę ex refluxu mox restituebat. Contorti vorticis. i. vibratę reuolutionis in globum. Verg. Rapidus vorat æquore vortex. Taurominitanã Charybdim. Charybdis mare est vorticosum in freto siculo, clara sęuitia vt scribit Pli. Dicit Taurominitana a Taurominio ciuitate Sicilię: quæ antea Naxos dicebatur. *Charybdis*

Hic Opiterginis moles onerata colonis
Constitit: hanc omni puppes statione solutæ
Circumeunt: alii rupes ac littora complent.
Vulteius tacitas sensit sub gurgite fraudes:
Dux erat ille ratis: frustra qui vincula ferro
Rumpere conatus: poscit spe ꝓlia nulla:
Incertus qua terga daret: qua pectora bello.
Hoc tamen in casu quãtum deprensa valebat
Effecit virtus: inter tot milia captę
Circumfusa rati & plenam vix inde cohortẽ
Pugna fuit: nõ longa quidem: nã cõdidit atra
Nox lucẽ dubiã: pacemq; habuere tenebræ.
Tunc sic attonitam: venturaq; fata pauentem
Rexit magnanima Vulteius voce cohortem.
Libera non vltra parua q̃ nocte iuuentus
Consulite extremis angusto in tẽpore rebus.
Vita breuis nulli superest: qui tempus in illa
Quærendæ sibi mortis habet: nec gloria leti
Inferior iuuenes admoto occurrere fato.
Omnibus incerto venturæ tempore vitę

SVLPIT. Opitergiũ. ¶ Hic. Iuxta hanc rupem. Colonis, ciuibus Opiterginis. Opitergium oppidum est in Venetia. Omni statiõe, omni loco & custodia in qua stabant. Circumeunt, circuminuadunt. Puppes, Octauij. Tacitas fraudes: nauim in sidiose captã. Vincula, catenas & vncos. Ferro, securibus. Poscit prælia: accingit se ad pugnam. Nulla spe. Quia si vinceret soluere nauem non poterat. Ignorabatq; quo se verteret: & non videbat in quos esset pugnaturus quia erat iam nox. Hoc tamen in casu. In hac aduersitate inquit fortitudo oppressa quãtũ potuit se defendit. Tot milia, hostium. Inde, ex naui Vulteij. Vix plenam cohortem. Mille vt diximus erant: sed rem poeta imminuit: q̃ q̃ prima legionis cohors est miliaria: habetq; pedites mille centum & quinq;: equites centum. xxij. reliquæ vero (nam in singulis legionibus decem erant) minores dimidio constituebantur. *Cohors miliaria.* Nam condidit. nam prelium nox diremit. Dubiam lucem: crepusculũ. Pacemq;: cessationem ab armis. Rexit, moderauit, & confirmauit perterritos. Sic: huiusmodi oratione. Libera. Cõcio suasoria vt pro libertate & fide in Cæsarem mori honeste malint q̃ in parata seruitute turpiter viuere. Estq; honestior suasio q̃ illa Hegesię philosophi Cirenaici q de humanę vitæ miseria differẽs multos ad mortem voluntariam inducebat. Ideoq; a Ptolomęo de ea re concionari prohibit⁹ est Consulite, synthesis est. Angusto, breui. Vita breuis. Nullus parum viuit qui spatium se occidendi habet. occurritq; his qui vitæ cupiditate ducuntur: cum videant mortẽ sibi ab hoste instare. Quærendæ. inferẽdæ sibi. Nec gloria leti inferior: nec est minus gloriosum in morte. Admoto occurrere fato: ire contra

vicinam mortem quæ incerta est omnibus. Tempore incerto: quum sit tempus incertũ. Par animi laus: æqua magnanimitatis gloria. Annos quos speraueris. vitam incertam: vt egit Cato Calanus & Indorum philosophi. Momentum: breue spatiũ. Accersas dum fata: dummodo tibi mortem cõscisças. Cogit sup. a me. Velle mori. voluntas enim vnicuiq; libera est. Fuga nulla patet. Argumentũ a necessitate: certe inquit fugere non possum⁹ & instat hostis vitæ nostræ. igitur si gen⁹ mortis delegerimus erimus absq; metu: non em̃ nisi mortem timem⁹. Ciues, Romani. Iugulis, vitæ. Letum: genus mortis: an vestra an hostili manu perire malitis. Et abest metus, & metuere desinimus. Cupias quodcunq; necesse est. non resistamus quod necessitas exigit. Sequiturq; præclarã illam sententiã. Omne quod est necesse seruit sapiẽti: quia quicquid est necesse sapiens vult. Non tamẽ in cęca. Consolatiõis locus a laude præsenti & certa: quia conspicui & insignes non in confusa strage pereunt. Cadendum in cęca nube: moriendum in latebris & ignorantia præliorum in quibus non liquido apparet qui fortiter agunt. Inuoluunt, confundunt. Permistis tenebris, confusione & ignorantia. Conferta, confusa & immista ita vt neq; ipsa discernantur neq; auctores cædis ipsorum noti sint. In medium, in commune. Cõmuniter enim occidi extimantur. Obruta virtus: fortitudo cõfusa. Perit, non cognoscit̃ non apparet. Nos in conspicua. deorũ beneficio nos sumus assecuti testes virtutis nostræ. Conspicua, quæ conspicitur. Aequora, in quib⁹ sunt hostes. Terræ, diuersa littora in quibus sunt socij, & hostes. Insula: Corcyra ex q̃ discessimus. Gemine partes, Cæsaris & Pompeij. Diuerso littore: Dalmatico & Illyrico.

BERO.

¶Opiterginis colonis. Opitergium ciuitas & Opitergini montes sunt in decima regiõe Italiæ vt ait Pli. Moles ergo. i. ratis quæ vehebat Opiterginos adhæsit funibus. Vulteius tacitas sensit sub gurgite fraudes. Vulteij⁹ tribunus erat vt inquit Florus dux Opitergiorũ quorum rapta fuerat ratis: hic ergo cognouit dolos Pompeianorũ. Vincula ferri. i. catenas quib⁹ sua ratis distinebatur. Incertus qua terga daret. cum hostes haberet a frõte, a tergo, a lateribus, nesciebat quib⁹ pectus quibus terga obiiceret. Inter tot milia. f. Põpeianorum. Et plenam vix inde cohortem. f. Cæsarianorum Opiterginorum: qui vt ait Florus vix erant mille iuuenes. Cohors est decima pars legionis & habet milites quingẽtos quinquaginta quinq; vt scribit Vegetius. Illa vero cohors quę est prima in legione continet plus q̃ mille pedites & miliaria nuncupatur. Pacemq; habuere tenebræ. i. nocte cessatum est a pugna. Attonitã stupefactã & exanimatam. Venturaq; fata. i. mortem. Libera non vltra parua q̃ nocte iuuentus. Oratio est Vulteij cohortãtis Opiterginos vt saio forti constantiq; sint: qui ostendit eos non vltra habituros libertatẽ q̃ illa nocte parua: hoc est ęstiua. Angusto tempore. i. difficili & periculoso. Ita Horatius. Reb⁹ angustis animo

Par animi laus est: & quos speraueris annos
Perdere: & extremæ mometũ abrũpere lucis
Accersas dum fata manu: non cogitur vllus
Velle mori: fuga nulla patet: stant vndiq; nẽis
Intenti ciues iugulis: decernite letum:
Et met⁹ois abest: cupias quodcũq; necesse ẽ:
Non tamẽ in cæca bellorũ nube cadendũ est.
At quũ permistis acies sua tela tenebris
Inuoluunt: conferta iacent quũ corpora cãpo:
In mediũ mors ois abit: perit obruta virtus.
Nos in conspicua sociis hostiq; carina
Constituere dei: præbebunt æquora testes:
Prębebunt terræ: summis dabit insula saxis:
Spectabunt geminæ diuerso littore partes.

¶Hic Opiterginis. Declarat qua fraude Cilicum nauis Opitergino rum cui Vulteius a Cæsare dux cõstitutus erat catenis inclusa est: & qua oratione Vulteius suos vsq; ad necẽ sibi infe rendam animauit dicẽs. Moles. i. nauis magna, onerata colonis Opiterginis. i. ex Opitergio oppido Venetiæ, cõstitit. i. mã sit stans, hic. i. ad dictam rupẽ. Puppes. f. Octauij, solutæ. f. retinaculis, hoc est liberę emissę, omni statione. i. loco ad cui⁹ defensionẽ prius steterant, circumeunt. i. sepiunt, hanc. f. nauem Opiterginorum. Alij. f. ex illis, complent. i. occupantes præcludunt, rupes & littora. Vulteius sensit fraudes. i. catenas per fraudem missas, tacitas. i. occultas & tectas, sub gurgite. i. fluctu marino. Ne vero dubites quis Vulteius fuerit, addit. Ille. f. Vulteius, erat dux ratis. i. nauis illius intercluse: qui conatus frustra, id est sine effectu, rumpere vincula, id est catenas ferreas ferro, id est secuti ferrea, poscit prælia, id est copiam prælia di: nulla spe, scilicet euadendi: cum etiam victor captus foret: incert⁹. i. dubius qua. f. parte maris, daret terga bello. i. pugnare a tergo se defendendo: & qua parte daret pectora bello quia vndiq; videbat hostes: aut sic: qua parte daret terga. i. aut fugere tentet cum non posset: aut qua parte daret pectora bello cum non esset pugnandi potestas nisi quã hostes facerent. Tamẽ. i. q̃ q̃ nullã spẽ haberet: tamẽ Vulteius effecit in hoc casu. i. in hac fraude Cilicũ, sup. tantũ, quantũ virtus deprensa .i. in alieno occlusa & circũsepta, valebat. f. efficere. Pugna fuit quidem non longa. i. non diuturna: inter tot milia. f. hostiũ & Cilicum & sub Octauio militãtium: circumfusa rati. f. Opiterginorum ac Vulteij, captæ. i. obsessę ita vt euadere non valeret: & sup. inter cohortem. f. Vulteianam vix plenam. i. completam, inde. i. a parte Vulteij. Nam nox condidit. i. absondit & occultauit, vmbra. f. terræ: alij legunt atra: vt sit nox atra cõdidit, dubiam. i. incertã lucem diei: hoc est erant iam crepuscula. & tenebræ habuere pacem. i. intermissionem a prælio. Tũc. i. in tenebris & pace illa, Vulteius rexit. i. erexit & stabiliuit: cohortem. f. nauis sug: attonitam & pauẽtem fata. i. mortem inuitabilem, voce magnanima. i. magnanimitatem Vulteij indicante, & pauentes ad eam inuitante, sic. i. in hunc modum. O iuuentus libera. f. futura, aut victura in libertate, parua nocte. i. tempore breuis noctis: & sup. non vltra. i. non diutius: quia aut mori aut capi necesse erat: consulite (mixta latinitas: quia dum dicit libera respicit ad vocem: & dum addit consulite respicit ad rem: nam collectiue ponitur iuuentus pro multitudi-

ne iuuenum. Est itaq; syntheſis). i. prosicite rebus extremis. i. vltimis vitæ vestræ, in tempore angusto. i. breui: quia vnius noctis. Nulli. i. non vlli, vita non supereſt. i. non restat, breuis vlli qui habet tempus mortis querendę. i. inferẽdæ sibi. f. ipsi in illa. f. vita. q. d. satis vitæ supest: quibus datur spatium sibi mortem inferendi: quia diu vixisse putatur: qui pulchrã mortẽ obijt. nec o iuuenes minor gloria leti. i. necis est occurrere. i. in occurrendo aut ijs qui occurrunt, fato admoto. i. neci instanti & ineuitabili, & hoc tempore vitæ venturæ. i. cum sit incertũ: omnibus. f. viuentibus, par. i. ęqualis laus animi est, &. i. tã perdere annos. f. vitæ quos speraueris. i. sperare potueris, &. i. q̃ abrumpere momentum extremę lucis. i. vitę: non minor, dũ. i. dũmodo, accersas. i. aduoces aut ascisças fata. i. mortẽ, manu. f. tua: hoc est non minoris est laudis fortiter obire mortem vbi non est spes vitæ longioris q̃ vbi est: quia virtus non tempore sed animo metiẽda est. probat qđ asseruit: quia Vllus sup ple mortalium non cogitur velle mori. i. licet cogatur quis mori: tamen non cogitur velle mori: & ita qui cogitur mori pro re sancta fi simul vult mori facit de necessitate virtutẽ. Videt̃ hoc dicere. Vllus vestrum sup. non cogitur a me, mori. i. vt sibi consciscat mortem quia alioqui moriẽdum est. Nam nulla fuga patet. ciues. f. Romani concives nostri sunt vndiq; i. ex omni parte, intenti nostris iugulis. i. vt petãt iugulos nostros & nos occidant: decernite. i. deliberato animo obite, letum. i. genus mortis a vobis obeundum: & omnis metus abest. i. nihil restat metuendum. Cupias. i. quilibet cupere debet quodcũq; necesse est. i. quod euitari nequit: & ita vir sapiens id vult quod necesse videt: vt mori dum fata vocant. tñ non est cadendum .i. non necesse est vt cadamus, in cæca nube bellorum. i. in confusa strage & ignoratione vt fit in confuso bello: aut nõ est cadendum nobis sicut cadendũ est, quũ. i. quando, acies. i. exercitus instructos, sua. i. ꝓpria tela, inuoluũt. i. obnubilant tenebris permistis. i. confusis vt non discernatur inter victores & victos (Constituitur autẽ accusatiuus acies a parte anteriori cũ a posteriori regatur vt relatiuũ sua habeat antecedens) & cum corpora iacent cõserta. i. confusa & interempta cãpo in quo p̃lium factum est: omnis mors abit in medium. i. nulli ascribit̃. cũ ignoret̃ cædis author: virtus. f. vincentis, obruta tenebris ignorationis, perit. f. q̃tum ad laudẽ humanam: sed dei nolẽtes gloriam nostrã perire, constituere nos in carina conspicua. i. euidenti & manifesta sociis & hostiꝫquora prębebunt testes f. nostræ virtutis: & terræ prębebũt testes. f. socios & hostes ex terra nos conspectantes: insula. f. Corcyra dabit saxis testes: qa geminæ partes. f. Cæsarianę & Põpeianæ spectabunt sup. nos aut virtutem nostram, sup. ex diuerso littore, videlicet Dalmatico & Illyrico.

Nescio qđ nris magnũ & memorabile fatis
Exemplũ fortuna paras: quæcũq; per æuum
Exhibuit monumenta fides: seruataq; ferro
Militiæ pietas: transibit nostra iuuentus.
Namq; suis pro te gladiis incumbere Cęsar
Esse parum scimus: sed non maiora supersunt
Obsessis: tanti quæ pignora demus amoris.
Abscidit nostræ multum sors inuida laudi:
Qz non cum senibus capti natiſq; tenemur.
Indomitos sciat esse viros: timeatq; furentes
Et morti faciles animos: & gaudeat hostis
Non plures hæsisse rates: tentare parabunt

fus atq; fortis appare. Vita breuis nulli sup est. Sensus est. Nullus dicitur habere vitã breuem qui potest sibi consciscere mortẽ anteq̃ opprimatur ab aduersario. Nec gloria leti. i. mortis. Admoto occurrere fato. nunc vobis mors est admota & vicina tamen non erit minima laus obuiam ire vicino fato. Omnibus incerto venturę tempore vitę. Sensus est non minorem gloriam merent̃ hi qui occurrunt vicinæ morti q̃ illi qui se interimunt q̃uis nulla hostili vi ingruẽte: quorum mors est incerta. Extremę momentum abrũpere lucis. i. præoccupare imminẽtem mortem & abrumpere extremam vitam. Arcessas dũ fata manu. i. dummodo tibi manu tua consciscas mortem. Arcessere enim fata est mortẽ aduocare. Accersere & arcessere differũt nam accersere per r. ante f. euocare significat. Arcessere vero aliquẽ accusare: & ab arceo nascit̃ vt scribit Diomedes. Non cogitur vllus vel le mori. potest homo cogi ad mortem subeũdam: voluntas autem minime: quæ in aliena nõ est potestate. Fuga nulla patet. Ex necessitate ostendit mortem esse accersendam, cũ nullum pateat effugium. Intenti ciues. f. Põpeiani. Decernite. i. constituite, deliberate. Letum, hoc est mortem. Cupias quodcũq; necesse videt: vt moriaris est necesse: cupias ergo mori: nec mortem expauescas. Ita Terentius. Si non potest fieri quod vis: id velis quod possis. In cæca bellorum nube. Qui in iusta acie pugnant eorũ facta non eminent vt pote i turba edita: & mors est obscura. quod secus dicit Vulteius euenturum suis cõmilitonib⁹ q̃. f. eorum facta & mors non erunt in obscuro. In medium mors omnis abit. i. mors eorum est sine peculiari & priuata laude, sed cõmunis: qui perierunt in acie, & ceciderunt inter innumerabilia cadauera. Gemine partes. f. Cęsariana & Pompeiana. Diuerso littore. Pompeiani ex littore Illyrici: Cęsariani ex littore Italię.

Accerso.
Arcesso.

¶Nescio quod. Gratulatur fortunę. locus a laude consequenti: pollicetur enim hoc exẽplum superaturum esse omnes veterũ historias. Fatis, morti. Transibit monumẽta: superabit exempla. Exhibuit per æuum: dedit præterito tẽpore. Fides & pietas: vt erga imperatorem, aut remp. Seruata ferro: vulneribꝰ & mortibus acceptis aut illatis. Nãq; suis. apostrophe ad Cęsarem. Incumbere, iuuẽtutem nostram. Suis, proprijs. Sed non maiore. sed nos obsessi maius testimonium prestare non possumus. Pignora, testimonia. Tanti: quantum in te gerimus. Abscidit nostræ. conqueritur q; totus simul populus mori. Saguntinorum exemplo non possit. Abscidit, diminuit. Sciat, hostis. Indomitos, insuperabiles ei. Furentes, iratos. Non plures: quia eos superassemus. Tentare fœderibus, pacisci. Turpi vita. turpe enim eẽt & victos esse & in seruitute viuere. Vnica, singularis & egregia. Habeat, assequatur. Promittant ve salutem: & ignoscatur. Calido. calescit enim ictu & sãguine. Desperasse: omnem salutis & vitę spẽ

SVLPIT.

amisisse. Virtute merẽdum. Fortitudinis exẽplo acquirere debemus: vt Cęsar mortem nostram indoleat: & stragem appellet. Dent fata recessum. q̃uis incolumis possem euadere nolim tamen vlterius viuere. Recessum, liberum discessum. Emittant, liberent. Instantia mortem instantem. Proieci animam: spreui viuere posthac. Stimulis, ardore. Furor est diuinus impulsus & concitatio: vnde & vaticinantes furere dicuntur. Verg. li. ix. hos moriẽdi stimulos appellat ardorẽ dicens. Dij ne hũc ardorem mẽtibus addũt Euriale: an sua cuiq; deus fit dira cupido. Quos iã tangat vicinia leti. qui sunt vicini mortis. Victurosq; dei. dij nolunt vt victuri intelligant mortis felicitatem quo magis in vita permaneant. Durent, perseuerent. Felix esse mori. Siquidem vt Cicero in Tusc. ait vel dij ipsi vel cum dijs futuri sum⁹. est enim magnum bonum mors & ęrumnarum requies: q̃ cuncta mortaliũ mala dissoluit. Eam aliquãdo dij immortales ꝓ prẹmio dedere hominibus: vt Cleobi & Bitoni: Triphonio & Agamedi: qui exædificato Delphis tẽplo Apollini, petita ab eo mercede quę esset homini optima & ille daturum se ostendisset, triduo post repti sunt mortui. Sustulit, erexit. Cum cęli. cũ oẽs lucẽ futurã metuerent anteq̃ eos Vulteius oratiõe cõfirmasset. Flexo temone vrsę, apparẽte aurora: quo tempore vrsæ maioris plaustrum in orientẽ conuertitur. supra dixit. Parrhasis obliquos Elyce cum verteret axes.

Mori felix.

BERO.

❡Nostris fatis. i. mortibus. Quæcunq; per æuum exhibuit monumenta fides. i. virtus, & pietas nostra superabit omnia monumenta. i. historias & exempla eorum qui pietatem & fidem seruarunt in militia erga suos impatores. Nostra iuuentus. i. Opitergini milites qui erant circiter mille iuuenes, vt ait Florus. Namq; suis pro te gladijs incumbere Cęsar. Apostrophus sermo est ad Cęsarẽ Vulteij dicentis ꝙ mori pro Cęsare est parũ: sed nihil sibi est maius qđ in illum cõferre possit ad amorem & obseruantiam monstrandã. Qꝫ nõ cũ senibus capti natisq; tenemur. i. si haberem⁹ patres filiosq; nobiscũ: hic eos prius epularemur & essem⁹ q̃ faceremus deditionẽ. Indomitos sciat esse viros. s. nos. Hostis, Põpeianus. Non plures hæsisse rates. Gaudeant inquit aduersarij ꝙ vna tãtum ratis capta est quia si plures adhęsissent funibus, possent ipsi Pompeiani profligari. Turpi vita. Turpẽ vitam appellat quã donat hostis: & eius beneficio viuere sordidum est. Promittant veniã. Vellem inquit ꝙ aduersarij nobis veniam ꝓmitterent: vt mors nostra esset gloriosior: vtpote q̃ videret̃ voluntaria nõ coacta. Desperasse putent. quoniam multi sibi consciscũt mortẽ desperãtes salutẽ. Hoc damnũ cladẽq; vocet. Si mors nostra fuerit virilis & generosa existimabit Cæsar fecisse se magnam iacturã clade nostra, q̃uis simus pauci. Dent fata recessum. id est etiã si possem euadere e manibus hostilibus: tamen ego nollem. cum vitam tanq̃ supuacuã piecerim: nec ꝓ ea sim sollicitus. Instantia. s. fata & pericula. Comites. Comes dicitur iferior qui aliquẽ ma-

Comes.

Fœderibus: turpiq; volent corrumpere vita.
O vtinam quo plus habeat mors vnica famæ
Promittant veniam: iubeant sperare salutem.
Ne nos quum calido fodiemus viscera ferro
Desperasse putẽt. magna virtute merẽdũ est:
Cæsar vt amissis: inter tot milia: paucis:
Hoc dãnũ cladẽq; vocet: dent fata recessum
Emittantq; licet: vitare instantia nolim.
Proieci vitam comites: totusq; futurę
Mortis agor stimulis: furor est: agnoscere solis
Permissum est: quos iam tangit vicinia fati:
Victurosq; dei celant vt viuere durent
Felix esse mori. Sic cunctas sustulit ardor
Nobilium mentes iuuenum: cũ sydera cæli
Ante ducis voces oculis humentibus omnes
Aspicerent: flexoq; vrsę temone pauerent.

❡Nescio quod &c. Prosequitur orationem Vulteij suos sic exhortantis. O fortuna tu paras. i. prẹparas & portendis, nostris fatis. i. futuræ morti nostræ, nescio quod exemplũ magnum & memorabile. i. facinus egregium quod pro exemplo posteri in memoria habere debeant. Nam nostra iuuentus. i. hæc iuuenum congregatio trãsibit. i. superabit, quęcũq; monumẽta. i. testimonia & cohortamẽta, fides. i. fidelitas, & pietas. s. in patriam aut ducẽ, militiæ. i. militum, seruata ferro. i. vi armorum aut illatis vulnerib⁹, exhibuit. Nam pro quia, O Cæsar nos scimus milites sup. aut quoslibet tuos, incumbere gladijs suis. i. se demittere in gladios proprios, pro te. i. pro fide tibi seruanda, esse parum. i. rem modicã: sed pignora. i. testimonia tantia moris. s. in te, quæ demus. i. dare possimus, maiora, non super sunt obsessis. s. nobis. i. cum simus obsessi non possumus magis attestari amorẽ in te nostrum, q̃ ꝙ pro te mori parati sum⁹ Non enim est maior dilectio q̃ vt quis ponat animam suã ꝓ amicis suis. verumtamen si viuere permittatur & vita plus prosit amicis q̃ mors, plus fecerit qui pro amicis diutius viuere, q̃ qui mori disponat: sed talis facultas nõ erat obsessis. Nã sors inuida, abscidit. i. vi abstulit nobis, multum nostrę laudis. aut si legatur cum Aldo laudi: ordo est. Sors inuida abscidit nr̃æ laudi multum. Est autem abscidit compositum ab abs & cędo nam abscindo facit abscidi media breui: vt æneí. iij. Hesperiũ siculo latus abscidit &c. ꝙ. i. quia, nos nõ tenemur capti cum senibus & natis sicut Saguntini olim. q. d. idem faceremus qđ illi si eadem esset facultas. Sciat hostis. i. facite vt hostis sciat: nos sup. esse viros indomitos. i. indomabiles, & timeat aĩmos furentes. i. erinny percitos, & faciles morti. i. paratos ad mortẽ & gaudeat non plures rates. i. hanc solam nauim, hæsisse. s. catenis ferreis, quia si plures hæsissent de victoria desperassent. Hostes sup. parabunt tentare sup. nos: fœderibus sup. feriendis per deditionẽ nostram: & volent corrũpere. s. nos, vita turpi. i. infami, quia sub seruitute. O vtinam ipsi promittãt sup. nobis, veniam. i. remissionem culpę & salutem: non tamẽ quo diutius viuamus, sed quo. i. ideo vt, mors vnica. i. singularis, habeat plus famæ. i. clari nominis. & vtinam ipsi iubeant nos sperare salutem: ne putent nos desperasse: tũc sup. quum. i. qñ

nos fodiemus. i. more fodientium penetrabimus & perforabimus, viscera sup. nostra: ferro calido, quia in viscera calida, aut quia feruenter immisso. Merendum est, id est merito obtinendum, magna virtute, scilicet nostra, vt Cæsar paucis. s. militibus, amissis inter tot milia, scilicet militum suorum, vocet hoc. i. nostri amissionem, damnum & cladem. i. hoc per virtutem mereri possumus vt propter mortẽ nostram Cæsar se magna clade affectũ queratur, quod propter ignauorum stragem non faceret. Licet fata dent recessum. i. liberum discessum, & licet emittant. i. liberent nos: tamẽ sup. ego nolim vitare: instãtia. s. fata. i. præsentẽ mortẽ. O comites, ego proieci animam. i. contempsi vitam: & agor. i. impellor, totus stimulis. i. pũctu ris, mortis futuræ. furor est. s. bellic⁹ & sacer. Permissum est solis hominibus illis quos vicinia fati. i. mortis tangit. i. quos dij vicinę morti addixerunt: agnoscere mori esse felix. i. pertinere ad felicitatem quã sine morte adipiscitur nemo. vnde & Paulus noster hic vixit desyderium habens dissolui & esse cũ Christo. Et si forte dicãt. Si felix est mori: cur oẽs mortales mortem non accelerant: affert causam dicens. ꝙ pro quia dei celãt victuros. i. faciũt ne qui victuri sunt diutius agnoscãt felix eẽ mori, vt durent. i. perseuerent viuere: vt videlicet mundus cõseruetur. Sic. i. ꝑ talẽ orationẽ Vulteij, ardor. i. vehemens cupido gloriosæ mortis, sustulit. i. erexit mentes nobiliũ iuuenũ. Nã cũ oẽs aspicerẽt añ voces ducis. i. priusq̃ dux tales voces ediderat, sydera cæli, oculis humentibus. i. lachrymantibus eo ꝙ ea non amplius visuri erant: & pauerent temone vrsæ flexo. i. cum viderent temonem vrsæ flexum & ita lucem qua morituri erant instare. ijdem &c. vide sequentia.

ioris dignitatis sequit̃ & deducit. Furor est. s. diuinus. nam vt scribit Cicero in diuinatione, Moriẽtes diuinare creduntur: & rerum futuratum præsagio duci. hoc nunc tangit Lucanus: inducens Vulteium dicentem se furore diuino stimulari: qui eos tantummodo tãgit qui sunt cito morituri. Victurosq; dei celant. id est dij nolunt hominib⁹ mõstrare mortem esse bonum & rem felicissimã ne omnes cupiant mori. Mors enim vt disputat Cicero eripit mortales a malis & miserijs quas hominem in vita pati necesse est: iuxta illud Nęuianum. Pati necesse est mortalem multa mala.

Oculis humentibus, id est lachrymantibus propter futuræ mortis metum. Flexoq; vrsæ temone pauerent. Anteq̃ Opitergini audissent verba Vulteij pauebant videntes exacta nocte aduentare diem & sic imminere mortem. Plaustrum enim vrsæ flectitur aurora surgente: vt supra dictum est. Flexo ergo temone. i. septemtrionibus qui efficiũt formam plaustri: i quo Triones, id est boues duo demonstrantur cũ plaustro vt scribit Gelli⁹. Vrsa aũt est duplex. s. Cynosura & Elyce: de quibus supra.

Iidem cum fortes animos prẹcepta subissẽt
Optauere diẽ: nec segnis vergere ponto
Tunc erat astra polus: nã sol Ledęa tenebat
Sydera: vicino cum lux altissima cancro est.
Nox cũ Thessalicas vrgebat parua sagittas.
Detegit orta dies stantes in rupibus Istros:
Pugnacesq; mari graia cum classe Lyburnos.
Tentauere prius suspenso vincere bello
Fœderibus: fieret captis si dulcior ipsa
Mortis vita mora: stabat deuota iuuẽtus
Damnata iam luce ferox: securaq; pugnę
Promisso sibi fine manu: nulliq; tumultus
Excussere viris mentes ad summa paratas:
Innumerasq; simul pauci terraq; mariq;
Sustinuere manus. tanta est fidutia mortis.
Vtq; satis bello visum est fluxisse cruoris:
Versus ab hoste furor: primus dux ipse carinę
Vulteius iugulo poscẽs iam fata retecto:
Ecquis (ait) iuuenũ est: cui⁹ sit dextra cruore
Digna meo: certaq; fide per vulnera nostra
Testetur se velle mori: nec plura locuto

❡Cum præcepta subissent. Cum persuasi essent Vulteij sententijs. Nec segnis. & tunc inq̃t nox erat breuis & nocturna sydera statim occidebant. erat enim sol in fine geminorum & nox incipiebat ab ortu sagittarij. Ledæa signa: geminos in quos fuere conuersi Castor & Pollux Ledeę filij. Fabulam apud Higinũ & quintum fastorum Ouidij lege. Lux est altissima cancro vicino. Quum sol ex geminis cancrum est ingressurus qui est signorum altissimus, dies sunt maximi. Nox. nox inquit impellebat sagittarium in quẽ Chiron cẽtaurus Achillis magister cõuersus est qui & Arcitenens dicitur. Vrgebat: in occidentem: ita vt apparẽte sole sagittarius occidisset & sub primam noctem oriretur: nox autem quę est vmbra terræ semper eam circũit fugiendo a contraria parte ĩ qua sol est. estq; descriptio occasus chronici respectu oppositionis. Detegit Istros: ostẽdit hostes Opiterginorũ. Istri populi vltra Venetiã dicti a fluuio Istro qui Danubi⁹ est. Rupes. Supra dixit. alij rupes ac litora complẽt. Lyburnos. Lyburnia regio, cuius finis & initium Dalmatia. Graia cum classe, Corcyrea: nam vt Strabo docet Chersicrates Archiæ qui Syracusas condidit soci⁹ ad deducẽdos Corcyram accolas ex Heraclidarum genere procreatos expulsis lyburnis ĩsulam habitatorum frequẽtia refersit. Suspẽso vincere bello: inducijs & pactionibus vt facerent deditionem. Mora mortis: tarditate inferẽdi sibi mortem. dicitq; ex sua coniectura poeta. Si fieret dulcior: quia inuisa eis erat. Deuota, deputata & addicta. Luce damnata, cum moriendi proposito, & vitæ infensa. Promisso sibi fine manu: cum semet cõstituisset occidere. Tumultus, metus prælijorum. Excussere mentes paratas ad summa remouere proposita prompta ad mortẽ. Manus, hostium cœtus. Terra. multi enim e sco

SVLPIT.

Istri.

Lyburnia.

pulis & erupe ipsos oppugnabant. Fidutia mortis. quā mors dabat. Vtq; satis. post certamen hostile in se ipsos tela verterūt. Bello, prælio. Furor, ira & impetus pugnandi. Fata mortem. Retecto, aperto: nam in armis antea tegebantur. Cuias sit dextra: qui me occidere audeat. Certa fide. nam si me percusserit dabit argumentum se quoq; mori velle. Non vnus. sed multi. Iamdudum, tūc tūc. Viscera, corpus. Grato, quia reddit pietatis officium. Debebat: quia ab eo ictus ex fide erat repercussurus. Concurrunt. contra se ruunt. Totum nefas: omne scelus: quia cognatos fratres & filios & parentes cædebant. Vnis partibus: in militibus Cæsarianis: qui erant eiusdem partis. Sic semine. Nō aliter inquit mutuis se vulneribus confecere qui nati sunt ex draconis dētibus: quos seuit Cadmus ad Thebas vt in tertio meta. scribit Ouidius. Nec aliter terrigenæ ex orti ex dētibus peruigilis Draconis ab Iasone satis auxiliante Medea. Dircæa cohors: acies terrigenarum Thebanorum. Emicuit, apparuit, exorta est. Semine, dentibus. Dirū omen: malum augurium Etheocli & Polynici fratribus: qui ad illorum exemplum mutuis se ictibus confecerūt. Phasidos, fluuij: hoc est regionis in Scythica. Dente insomni. ex dentibus draconis peruigilis. Missa, immissa & concitata veneficijs Medeæ: quæ in eos id furoris immisit: ne impetum in Iasonem facerent. Tantos sulcos: quos Iason bobꝰ igniuomis fecerat: vt in septimo metamor. scribit Ouidius.

ERO. Optauere diem. Quia stimulati & incensi oratiōe Vulteij cupiebant mori. Nec segnis vergere ponto. i. noctes erant breues: & tunc cælū dicitur vergere velociter stellas ad occasum. Nā sol Ledęa tenebat sydera. i. sol erat in signo Geminorum quod tempus æstiuū est. Leda ex Ioue Castorem & Pollucē dicit peperisse: alterum mortalem, immortalē alterum. hi in sydus cęleste trāslati sunt vt scribūt Higinus Ouidius & Seruius. Vicino cū lux altissima cancro est. Sol ex geminis trāsit in Cancrū in quo solstitium efficitur ęstiuum: & tunc lux est altissima. Sol enim deīde incipit agere retrogressum: vt scribit Macrobius. Nox cum Thessalicas vrgebat parua sagittas.

Sagittarius Sagittarius signum est Zodiaci: & vt ab Higino & Ouidio traditur Chiron centaurꝰ in hoc sydus translatus est. Quādo sol est in Geminis nox dicitur esse in sagittario signo e regione spectante Geminos. nox ergo parua, id est æstiua vrgebat sagittas Thessalicas id est sagittarium: qui fuit Chiron cētaurus cultor Thessaliæ. Istros, populos Illyrici, ab Istro fluuio quem accolunt nuncupatos. Lyburnos. Lyburnia Illyrici pars est vt scribit Plinius: a quibus naues Lyburnicæ nūcupantur vt Vegetius & Appianus tradunt, in re nauali peritissimi. Deuota, id est morti addicta & obnoxia. Damnata luce. i. vita. Promisso sibi fine manu. i. cum promisissent se mutuis ictibꝰ necare. Nulliq; tumūtꝰ. Tumultꝰ dicit quasi timor multꝰ vt scribit Serui. Ad sūma. i. ad oīa pericula & mortem obeundā.

Viscera non vnus iamdudum transigit ensis.
Collaudat cunctos: sed eū cui vulnera prima
Debebat grato moriens interficit ictu.
Concurrunt alii: totumq; in partibꝰ vnis
Bellorum fecere nephas. Sic semine Cadmi
Emicuit Dircęa cohors: ceciditq; suorum
Vulneribus: dirum Thebanis fratribus omē
Phasidos & campis insomni dente creati
Terrigenæ missa magicis e cantibus ira
Cognato tantos implerunt sanguine sulcos.

Iidem inquā iuuenes cū. i. postq̄, præcepta. i. exhortamēta ducis, subissent animos eorum fortes: fortiores tn̄ effectos: optauere diem. i. aduentum diei. Nec polus. i. axis aut vertex cęli, erat tunc segnis. i. tardus aut piger vergere. i. ad vergenda. i. auertenda astra ponto. i. mari quæ tātisper dum nox erat pōto apparebant: sed quia breuis tunc nox erat polus ea statim abscondebat. Alij legunt mergere quod apertus est: vidētur enim astra dum occidunt & non apparēt mergi ponto. Nā sol tenebat sydera Ledęa. i. Geminos in quos Castor & Pollux filij Ledę conuersi fingunt, quū. i. quo tpe lux. s. diurna est altissima. i. maxima sole existēte altissimo: & hoc cācro vicio existēte: quia in cancro est solstitium æstiuale. Nox parua. i. breuis, vrgebat tū. i. tūc sagittas Thessalicas. i. Chirona sagittarium Thessalicum: i. dum sol ingrediebatur Gemios occidebat Sagittarius. Nā supra terram erant Gemini, Cancer, Leo, Virgo Libra, & Scorpius, & sex reliqua signa subter. Vn̄ sagittarius q proxime Scorpiū sequit occidebat. Dies orta (Manifestum est q de die condistincta nocti loquitur & tn̄ in fœminino genere. vn̄ pro tpe semper fœminini est: pro tempore diurno dubij generis) detegit. i. denudat & conspectui exponit: Istros. s. hostes Opiterginorum: stantes in rupibus: & Lyburnos, affines Dalmatiæ etiam hostes, pugnaces. i. assidue pugnare solitos mari: vnde Lyburnæ naues exquisitissimæ tunc erant: cū classe Graia. i. gręcanica, videlicet Corcyrea. Hostes sup. dicti tentauere. s. Opiterginos & Vulteium. i. exquisiuerunt ab eis: prius. s. q̄ eos oppugnarent: vincere sup. eos bello suspenso. i. ad tempus per formam induciarum intermisso, fœderibus. i. pactionibꝰ concordiæ aut deditiōis: si. s. forte, vita ficret dulcior captis, quia vitam iam contempserant & mortem expetiuerant, ipsa mora. i. dilatione mortis: quia per moram feruor tepesit. Iuuentus. s. Opitergina, stabat ferox deuota. i. spōtaneę morti addicta, & hoc luce. i. vitali aura, iam dānata. i. aspernata, & stabat secura pugnæ. i. de exitu prælij: nō verita q aut occidi aut capi possit: fine. s. prælij & vitæ, promisso sibi manu. s. propria: quia decreuerat seipsam prius interficere q̄ in hostium potestatem veniret. & nulli tumultus. i. bellicę commotiones, excussere viris. i. virilibus animis, mentes. i. animos memores, paratas ad summa. i. maxia pericl'a, videlicet ad mortem: & ipsi pauci sustinuere innumeras manus. i. copias, simul terra & mari. quia alij e littore iacula immittebāt: alij e mari eos inuadebant. Tanta. i. tam magna est fidutia, id est fortis fides mortis. s. obeundæ. Et vt. i. postq̄, satis cruoris. i. quātum sat erat bello, visum est fluxisse, scilicet post effusionē: furor. s. bellicus versus est ab hoste. i. non amplius in hostem sæuierunt: sed in seipsos. Nam Vulteius ipse dux carinæ, poscens iam primꝰ fata, id est necem, iugulo retecto, id est denudato armis ait: ecquis iuuenum est: cuius dextra sit digna meo cruore. i.

qui me interficiat (quia magnū putabant & magnū interficere & a magno interfici) & sup. qui testet. i. approbet, certa. i. idubitabili fide se velle mori. p vulnera nr̄a. i. eo q nos vulnerauerit nā paria illi faciā, aut p vulnera a nobis illi inferenda. Nec. i. & nō. & ensis nō vnus immo plurimꝰ trāsigit. i. trāsfodit Vulteio locuto nō plura iādudū. i. paulo ante viscera. i. corpꝰ. Ipe Vulteius collaudat cūctos. s. sui interfectores, sed ipe moriēs interficit ictu grato. i. memori accepti bn̄ficij, aut accepto & cōmodo, interficiendo eū cui debebat. i. a quo accepat prima vulnera. Alij cōcurrūt. s. ad mutuā cędē: & fecere totū nephas bellorū. i. qđ in bello fieri solet, videlicet interficere & interfici, i vnis partibꝰ, quia inter se nō erāt hostes: sed vnius partis, videlicet Cęsarianę: & tn̄ se mutuo interfecerūt more eoꝝ qui nati e dētibus serpētinis a Cadmo satis p̄dicant. Vn̄ subdit. Cohors Dircęa. i. thebana, emicuit. i. subito apparuit sic. i. p mutuā cędem nata sup. semine Cadmi. i. a Cadmo satis serpētinis dentibꝰ: & cohors illa cecidit vulneribꝰ suoꝝ. i. secū natorū, existens dirū i. execrabile omen. i. futurę rei pdigiū, fratribꝰ Thebanis. s. Etheocli & Polynici q mutuis vulneribꝰ perierūt & rogo impositi adhuc odia ostēderūt. Et terrigenę creati sup. in cāpis Phasidos. i. colchicis iuxta Phasim, dēte insomni. i. dracōis peruigilis cōplerunt sulcos tantos. i. tā magnos, sanguine cognato i. simul, hoc est vno satu & partu orto: & hoc ira. i. furore & erinny missa. i. immissa e cantibus magicis. i. incantatione Medeæ vt Sulpitius satis tangit.

Innumeras manꝰ. i. multitudinē hostiū innumerabilē. Versus ab hoste furor. i. postq̄ i hostes furore & viribꝰ vsi sūt: cœperūt semet cōficere mutuis vulneribꝰ. Iā fata. i. mortē. Retecto. i. nudato iugulo, qui locus est sub gutture letalis. Dextra cruore digna meo. i. q velit me iterficere, vt a me pariter cōfodiat. Nō vnꝰ ensis. i. innumerabiles gladij. Sed eū cui vulnera prima. i. interemit Vulteius illum a quo primo vulneratus fuerat. Totūq; in partibus vnis bellorū fecere nefas. i. oīa q̄ in bello fieri solēt & excidia, & cædes & variæ mortes factæ sunt in vnis partibꝰ. i. Opiterginorū: cū clades cōmitti soleāt inter duas partes hostiles. Sic semine Cadmi emicuit Dircæa cohors. Ita Opitergini se suis manibꝰ cōfoderūt, quēadmodū olim hoīes pcreati ex dentibus anguis authore Cadmo se vicissim iteremerūt. Cadmꝰ eñ filius Agenoris quærens sororē Europā venit i Bœotiā: ibiq; interfecti serpētis dētes seminauit: ex quibꝰ armati psiluerūt qui iter se certātes pariter occubuerunt quinq; supstitibꝰ: quoꝝ fuit vnꝰ Echion vt elegātissime canit Ouidiꝰ. Dircęa cohors id est Thebana a Dirce fonte Bœotiæ: vt au- BERO.

thor ē Ply. Dirū Thebanis frībꝰ omē. Thebis Bœotię duo fuerunt fr̄es, Etheocles & Polynices odio mutuo flagrātes adeo, vt pregno dimicātes mutuis ictibꝰ se iteremerūt: vt narrat Statiꝰ i Thebaide: & refert Diodorꝰ in quinto. Q n̄ ergo illa cohors Cadmi a quo cōditę fuerūt Bœotię Thebę, se cōfodit, dedit omē & augurium dirū Etheocli & Polynici vt tali genere leti morerent. Phasidos & cāpis insōni dēte creati Terrigenæ. Iason cū Argonautis pfectꝰ in Colchō ad vellꝰ aureū tollēdū, ope & auxilio Medeę iterfecit tauros ignē spirātes, & draconē velleris aurei custodē vigilē: mox dētes draconis sparsit humi: q emicuerūt forma humana armati, & inter se manꝰ cōferentes mutuis vulneribꝰ confossi occubuerūt. Fabula nota apud Ouidiū. Historia apud Diodorū. Phasidos ergo cāpis. i. regiōe Colchica, i qua fluuiꝰ ē clarissimus Phasis, vt ait Ply. cuiꝰ supra habita est mētio. Insōni dēte. i. draconis vigilis. Iō aūt thesauroꝝ custodiā dracōibꝰ assignāt: quia acie acutissima & puigili eē ferunt: vt refert Macrobius. Terrigenę, q a ex terra pdierūt armati. Missa magicis e cātibꝰ ira. Iō se iteremerūt q a Medea eis imisit irā & furorē carminibꝰ magicis vt est apđ Oui. Cognato, q a oēs erant fratres.

Ipsaq; inexpertis quod primū fecerat hærbis
Expauit Medea nephas. sic mutua pacti
Fata cadunt iuuenes: nimiūq; in morte virorū
Mors virtutis habet. pariter sternūtq; cadūtq;
Vulnere letali. nec quenq̄ dextra fefellit
Cū feriat moriente manu. nec vulnus adactis
Debet gladiis: percussum est pectore ferrum
Et iugulis pressere manū. cum sorte cruenta
Fratribus incurrunt fratres: natusq; parenti:
Haud trepidāte tamē toto cū pōdere dextra
Exegere enses: pietas ferientibus vna
Nec repetisse fuit. iam latis viscera laxa
Semianimes traxere foris: multumq; cruoris
Infudere mari. despectam cernere lucem:
Victoresq; suos vultu spectare superbo
Et mortem sentire iuuat. iam strage cruenta
Cōspicitur cumulata ratis. bustisq; remittunt

SVLPITIVS.

Medea. Oethę Hypsæq; filia. Inexpertis: de quibus ante nō fecerat periculū. Expauit. ne in Iasonem irruerēt. Iuuenes. Opitergini. Pacti fata mutua: q se vicissim occidere cōstituerant. Virtutis, fortitudis. quia semimortui alios occidebāt. Pariter, vno eodēq; tpe. Nec quēq̄. quisq; inquit quēq̄, saucius aliū iteremit. Nec vulnus. nec expectabāt vt ferirent sed spōte in gladios irruebāt. Adactis: immissis, intentis. Et iugulis pressere manus iā p ferrū euntes iugulo vulnerātis manū tāgebāt. Incurrūt, interimūt incurrēdo. Haud trepidāte. Audacter feriebant ea sola pietate vtētes vt vno dūtaxat ictu clarissimū quēq; prosternerēt. Pōdere, viribus. Vna, sola & pcipua. Non repetisse: nō iterasse ictus. Viscera laxa: intestina egressa. Foris latis, p spatiosa tabulata ratis. Lucē despectam: aurā vitalem quam spreuerūt & oderunt. Victores, Octauianos, q̄ q̄ nō armis vicerant sed obsessis mortis causam præbuerant. Iam strage. pacta cæde hostis rate potitꝰ cadauera cōburēda sepeliēdaq; tradidit. Cōspicit, ab hoste. Ducibus, Octauio & reliquis. Esse tanti, tantæ authoritatis apud milites suos: adeoq; amari ab eis vt pro fide ei seruanda se milites interimerēt. Maiore ore, maiori laude est celebrata. Non tamen. non intelligēt inquit hoc exemplo populi qui tyranno seruiunt: vt aut seipsos aut tyrannum morituri conficio.

ant. Totq; hoc dicere ad cõcitandũ iuuẽtutem in Neronem vidẽt. Ignauæ: pusillanimes & imbelles. Virorum, magnanimorum Opiterginorũ. Non ardua, non difficillima. Seruitiũ, seruitutẽ. Manu, morte manu facta Regna, reges. metonymia. Ob ferrũ, ob armatos & mortem quã ferro inferunt. Vritur, vexat. Ignorat. nescit arma inuẽta fuisse ad arcendam seruitutẽ, tuẽdãq; libertatẽ. Mors vtinã, vtinã pusillanimes mori non possent: & senio consumerentur: sed sola virtute & egregio facinore mortem conseq̃remur. Subducere vitę, subtrahere e vita. Te, emphasim habet: videlicet ex qua felicitatem consequimur. Non segnior. In Aphrica quoq; aduersis fatis pugnauere Cęsariãi. Curio em̃ pmiſſo e Sicilia Martio cũ nauibus & cũ exercitu eum secutus flumen Bagradã peruenit: ibiq; C. Ganium legatum cũ legationib⁹ reliquit: ipſe cũ equitatu, pcessit ad exploranda Castra Corneliana. Cũq; pugnaret cõtra Varũ q; Aphricã Senat⁹ noie obtinebat obrut⁹ a Iubæ copijs est occisus. Nõ segnior, sup. Mars. Illo, quod gestum est in Adriaco. Libycis aruis, in Aphrica. Lilybœo, siculo. Lilybœus promontoriũ in Sicilia occidẽtẽ versus a Lilybœa vrbe dictus. Nec forti, leni, non vehemẽti. Inter semirutas. Locum i quo Curio p uenit describit. appellat aũt Aquilaria: abest q; a Clupeis passuum. xxij. milia. habet non incommodam æstate stationem & duob⁹ eminentibus pmontorijs continet. Clupeam vrbem littoralem in promontorio Mercurij Notæ, fama cognitę. Cano, spumoso: ppter fluminis ingressum. Bagrada, fluuius nõ lõge ab Vtica & castris Cornelianis, iuxta quẽ M. Attilij milites serpentẽ. c. &. xx. pedum lõgitudine occiderunt. Agit se, fluit otiose.

Lilybœus.

Clupea.

Bagrada.

PHI. BEROALDVS.

¶ Hærbis. Refert Plynius hærbarum vim nihil nõ confici posse. Expauit Medea nefas. Medea quæ suis carminibus & hærbis fecerat vt ex dentibus draconis nascerentur armati homines, illis visis vehementer timuit. Sic mutua pacti fata. i. mutuã mortẽ. Nec quenq̃ dextra fefellit, id est nullius dextra errauit in homine necando q̃uis moritura. Per cussum est pectore ferrum. Tantus erat Opiterginorum ardor, vt se pectore immitterent in gladios adeo q; non ferrum percuteret pectus sed a pectore ferrum percuti videretur. Pressere manum, scilicet feriẽtis, vt gladius magis intra iugulum penetraret. Haud trepidante tamẽ id est q̃uis filius percuteret patrem, tamẽ id faciebat dextra firma & non formidante. Nõ repetisse fuit. i. illa existimabatur vera pietas filij erga patrem: si eũ vnico tantum ictu interfecisset. Latis foris. Fori sunt sedilia remigum in nauibus. alio noie nuncupantur transtra: vt supra mõstrauim⁹. Despectam cernere lucem. i. vitam & lucem quam neglexerant. Iam strage cruẽta cõspicitur cumulata ratis. i. nauis Opiterginis interẽptis erat referta. Bustisq; remittunt. i. eos sepelĩt. Bustũ ppriẽ ipa tũba & sepulchrũ vt scribit Cicero. Ducibus mitãtib⁹, scilicet Põpeianis qua⁹ erat Octaui⁹ Libo. Vlli esse

Corpora victores: ducibus mirantibus vlli
Esse ducem tanti. Nullam maiore locuta est
Ore ratem totum discurrens fama per orbẽ.
Non tamen ignauę post hæc exempla virorũ
Percipient gentes: q̃ sit non ardua virtus
Seruitium fugisse manu: sed regna timentur
Ob ferrum: & q̃uis libertas vritur armis:
Ignoratq; datos ne quisq̃ seruiat enses.
Mors vtinã pauidos vitæ subducere nolles:
Sed virtus te sola daret. Non segnior illo
Marte fuit qui tunc Libycis exarsit in aruis.
Nanq; rates audax Lilybœo littore soluit
Curio: nec forti velis aquilone recepto
Inter semirutas magnę Carthaginis arces
Et Clupeam tenuit stationis littora notę.
Primaq; castra locat cano ꝓcul æquore: qua se
Bagrada lentus agit siccæ sulcator arenæ.

¶ Ipaq; inexptis &c. Prosequit exẽplũ secũdum videlicet de ijs q̃ nati e serpentinis dẽtib⁹ ab Iasone satis, se mutuo occiderunt tã atrociter vt ipſa Medea author facti expauescęret. vñ dicit. Et ipa Medea. q. d. q̃ caput & author erat facti, & ita emphasim habet, pnomen ipa, expauit nephas. i. horrẽdum facinus qđ ipa fecerat primũ. i. vt dicunt prima vice: & ita hęrbis i expertis. i. vñ nullũ fecerat periculũ neq; experimentum: & ita timebat visis tã horrendis viris Iasonis vitæ: ne forte min⁹ virium haberẽt in eos hęrbæ. Sic iuuenes pacti. i. pacto polliciti, fata mutua. i. necẽ mutuo inferẽdã, cadũt. i. oppetunt: & mors habet i morte viros; nimiũ virtutis, q̃a pl⁹ q̃ credi posset. quia ipi sternũt. i. cadere cogũt quẽ feriũt: & cadũt pcussi ab eodem quem sternebãt, pariter. i. simul, vulnere letali. i. mortifero. i. simul inferebãt & accipiebãt mortiferũ vulnus: nec dextra fefellit quẽq̃. s. in occidẽdo socio: cũ. i. licet, feriat manu moriẽte. i. licet pri⁹ letale vuln⁹ accepat tñ nõ cecidit donec socio parẽ vicẽ repo fuerat. Nec vuln⁹ debeẽ gladijs adactis. i. cędes non est ascribẽda gladijs, quia ferrũ est pcussũ pectore occidẽdi: hoc ẽ fortius & impetuosi⁹ incurrit occidẽdus in ferrũ q̃ occisor adigebat ferrũ: & ita q̃libet pot⁹ a seipo q̃ a socio aut gladio ei⁹ occidebat: & pressere manũ petẽtiũ iugulos, iugulis suis: & cũ. i. q̃q̃ fratres incurrũt fratrib⁹. i. fres se mutuo occidũt, cruẽta forte: & natus incurrit parẽti: tñ ipi exegere. i. ad necẽ vsq; egerũt enses cũ toto põdere. i. plenis viribꝰ & itegro ictu, dextra haud i. nõ, trepidãte, ob factoris horrorẽ. vna. i. sola pietas fuit feriẽtib⁹ nõ repetisse. i. nõ iterasse ictus. i. vno ictu necẽ etiã patris p petrasse. Et ita tã. i. tandẽ ipi semianimes. i. semineces & semimortui traxere foris latis. i. per foros latos, hoc est p tabulata quibus feruntur in naui sedẽtes, viscera laxa. i. intestina soluta & emissa. vnde nõ oim iuguli sed aliquorũ ventres petiti erãt. & infudere mari multũ cruoris. s. sui: & iuuat. i. delectat eos cernere lucẽ despectam. s. priusq̃ letaliter vulnerati essent, & victores suos, vultu superbo aut suo aut victorum sed potius suo, quia victores contempserant cum sua non eorum manu cecidẽrint: & iuuat sentire mortem. Iam id est deinde ratis conspicitur ab hoste: cumulata. i. oppleta, strage cruenta: & victores remittunt corpora bustis. i. sepulturis post vsionẽ: & hoc du-

cibus vt Octauio & reliquis, mirãtib⁹ ducẽ. s. Cęsarẽ hoc loco sed generaliter dictũ videt vt sit, quẽlibet ducem esse. i. estimari, tanti. i. tãto ptio: vlli. s. populo aut militi: vt malit pro eo mori, q̃ sub alio viuere. Fama discurrẽs p totũ orbẽ, nullã. i. nõ vllã, nõ elt locuta vllã ratẽ maiore ore. i. laudatiõe. i. de nulla rate tñ admirationis & laudis dispersum est q̃tum de illa. tñ gentes ignauę, quales vult eas esse q̃ Neronẽ ferebant, nõ percipiẽt. i. nõ intelligẽt post hęc exẽpla. i. licet habeãt tãta exempla virorũ, q̃. i. q̃tũ nõ ardua. i. non difficilis sed facilis virt⁹ sit: fugisse seruitiũ. i. seruitutem tyranni, manu. s. in se aut in tyrannũ illata: sed regna. i. reges timentur. s. ab ignauis, ob ferrum. i. propter armatos: & libertas vritur. i. vexatur: & ignorat enses datos. s. a dijs aut ab inuentoribus, ne quis q̃ seruiat. i. vt se a seruitute etiã nece vindicet. Vtinam, o mors, tu nolles subducere. i. subtrahere vitę, pauidos. i. vtinã pauidi semp viuant: sed sola virtus daret te. i. per solam virtutẽ aut solis fortibus cõtingas. quia sic per te soli fortes beati fierent. ¶ Nõ segnior &c. Prosequitur aduersitatẽ Curionis in Aphrica dicẽs. Mars qui exarsit tunc in aruis Libycis. i. i Aphrica, non fuit segnior. i. nõ minus acer illo Marte qui in Adriaco mari fuit. Mars inquam. i. prælium. Nãq; Curio audax, soluit rates. i. naues suas sup. de littore Lilybœo. i. siculo, nec. i. & nõ, & aquilõe nõ forti. i. vẽto tẽperato, recepto velis. i. in vela, tenuit littora stationis notæ. i. nobilis & fama cognitę, inter arces Carthaginis magnę, ad differẽtiã minoris in Hispania, semirutas. i. semideiectas ab Romanis: & iter Clupeã vrbẽ littoralẽ in pmontorio Mercurij: & locat prima castra. i. q̃ illic prima locauit, pcul æquore. i. longe a mari cano. i. albicanti spumis fractis: qua sup. parte Bagrada fluuius Vticensis, lẽtus. i. tarde fluẽs, agit se exitẽs sulcator i. direptor & sector arenę siccę. s. qua parte nõ irrigatur.

Lilybœus.

Clupea.

Bagrada.

Statio.

Portus.

Inde petit tumulos: exesasq; vndiq; rupes:
Antei quę regna vocat non vana vetustas.
Nominis antiqui cupientem noscere causas
Cognita ꝑ multos docuit rudis incola patres.
Nondũ post genitos tellus effœta gigantes
Terribilem Libycis partum cõcepit in antris.
Nec tam iusta fuit terrarum gloria Typhon:
Aut Tityus Briareusq; ferox: cæloq; pepercit
Q̃z non Phlegreis Anteum sustulit aruis.
Hoc quoq; tã vastas cumulauit munere vires
Terra sui fœtus: q; quum tetigere parentem
Iam defecta vigent renouato robore mẽbra.
Hęc illi spelunca domus: latuisse sub alta
Rupe ferunt: epulas raptos habuisse leones.
Ad somnos non terga feræ prębere cubile
Assuerunt: non sylua torum: vireq; resumit
In nuda tellure iacens. periere coloni

SVLPITIVS.

¶ Inde. illinc in castra Corneliana se contulit Antei quę. Regna Antei in Mauritania esse non lõge ab hortis Hesperidum Plyni⁹ scribit. sic & reliqui. Lucanus non idem sentire videt. Tumulos. siue colles, siue sepulchrũ Antei intelligit: in quo authore Strabõe in uẽta est a Sertorio tibia sexaginta cubitis lõga. Exesas, præruptas & arrosas. Cupiẽtem: me siue aliquem. Causas nominis, cur appellentur regna Antei. Incola rudis, rusticus habitator. Cognita. ea quæ cognouit & audiuit a patribus, auis & proauis. Nondum effœta, nondum penitus vacuata partu. Concepit, ex seipsa. Partum terribilem, fœtũ tremendum. Non tam iusta fuit. Nõ tam potuit gloriari terra Typhone, Tityo, & Briareo q̃ Anteo, quoniam fortior fuit & maior. Iusta, vera. legitur & Vasta. Typhon. qui & Typhoeus dicit Titanis & terræ filius arma cõtra superos tulit. Sed tãdem fulminato Trinacria superimposita est. lege in quinto meta. Vergilius tamen inquit. Inarime Iouis imperijs iposita Typhoeo. Tity⁹, Iouis & Hellares filius quem Iuppiter abdidit cum iram Iunonis metueret: & hinc dictus est terre omniparentis alũnus. is cum Dianę vim conaret inferre sagittis Apollinis cõfixus est. Tibull⁹. Porrectusq; nouẽ Tityus p iugera tet-

Antei regna.

Tibia longissima.

Typhon.

Tityus.

re Assiduas atro sanguine pascit aues. **Briareus.** Briareus Titanis & terræ filius fuit & cẽtũgeminus. Pepcit cælo: fuit causa seruãdi cæli. Sustulit, ꝑduxit. Phlegreis, Thessalicis: vbi gigãtes cõtra deos cõgestis mõtibꝰ isurrexerũt. **Phlegra.** Phlegra Macedonię oppidũ in Thermico sinu vt inqt Ply. Est & i Cãpania locus iuxta Puteolos in quo gigãtes alij fulminati sunt. Hoc quoq;. terra etiã hoc dono auxit vires filij. Munere, bñficio. Defecta, debilitata. Parentẽ, terrã. Vigẽt, vires resumit: tacta em̃ terra fortior euadebat. Hæc, in qua natꝰ est. Illi, Anteo. Epulas raptos. vixisse ex Leonũ carne q̃ vires auget quaq; Achilles nutritus est. Ad sõnos. non dormiebat supra pelles & coria ferarũ nec supra frõdes & tabulas. Nuda, absq; strato & hęrbis. Periere. occidebat pastores, Agricolas, Hospites, Nautas. Virtꝰ, fortitudo ipiꝰ. Auxilio cadẽdi. quo ei freqntius cadebat eo fortior resurgebat. Terræ opes, auxiliũ terræ. Staret, nõ se prosterneret. Mali cruẽti, mõstri crudelis. Exciuit, ex Gręcia cõcitauit. **Alcides.** Alcidẽ, Herculẽ sic dictum siue ab Alceo auo qđ improbat Seruius, siue ab alcis qđ ẽ fortitudo. Leuantẽ mõstris immanibꝰ, liberantẽ noxijs animalibus. Ille. certamen describit Herculis & Antei. Proiecit terga, exuit & abiecit pellem. Cleonei. Arcadici & Nemæi. **Cleone.** Cleone Arcadię oppidũ est in Nemęa regiũcula. Perfudit mẽbra: Hercules inquit more gręco se oleo vnxit. Statius. Post q̃ oleo gauisa cutis petit æquor vterq; Procursu medium: atq; hausta vestit̃ arena. Tũc medios artus alterno puluere siccãt. Liquore, oleo. Palæstrę olympiacę, luctę q̃ fit apud olympij templũ Iouis i Elide. **Palęstra.** Palæstra dicta siue a Paleo qđ est luctor siue a Pale dea. Statius. Ante alios placet vncta Pales. Ille, Anteus. Matrẽ, terram. Conseruere manus, corripuere se. Nexu, implicatiõe. Colla diu. Tẽtarũt mutuo colla appĥẽdere sed nõ poterãt quia firmiter cõtrahebãt. hinc Statiꝰ ait. Collaq; demersere humeris. Tenetur, ab vtroq;. Mirantur, vel ipi inter se vel spectatores. Exhausit, defatigauit Anteũ. Quod prodidit, quam rem manifestauit.

BERO. ¶ Exesas, senio cõsumptas & cariosas. Antei q̃ regna vocãt. Tingi oppidũ est Mauritanię in Aphrica ab Anteo cõditum vt scribit Ply. Anteũ aũt in his locis regnasse accolarũ constans opinio est: qui ostentãt vt ait Pomponius Mela parmã q̃ propter magnitudinẽ nulli nũc vsuro est habilis. Cupientem. s. Curionẽ. Cognita per multos patres. Apud veteres historiæ hoc genus fuit: vt maiores natu añ acta posteris indicarẽt: vt ostẽdit Seruius allegãs hũc versũ Lucani. Nõdũ post genitos tellꝰ. Terra, vt poetę fabulant̃, pepit gigãtes: & deide Anteũ: q cũ esset pitissimꝰ i palæstra, iõ dictꝰ est filius terrę vt scribit Solinꝰ. hunc Hercules ad pugnã ꝓuocatꝰ occidit, vt refert Diodorus. nũc Lucanꝰ hãc Herculis & Antei palęstrã celebrat carminibꝰ. Effœta. i. euacuata. Terribilẽ partum. s. Anteum. Scribit em̃ Plutarchus corpꝰ Antei fuisse septuaginta cubitorũ. Typhõ haud Titios Briareusq; ferox, nomina sunt gigantũ q bella ges

Aruorũ Libyes: pereunt quos appulit æquor:
Auxilioq; diu virtus non vsa cadendi
Terrę spernit opes: inuictus robore cunctis
Quis staret erat. tandem vulgata cruenti
Fama mali terras monstris æquorq; leuantẽ
Magnanimũ Alciden Libycas exciuit in oras.
Ille Cleonei proiecit terga Leonis:
Anteus Libyci: perfudit membra liquore
Hospes olympiacę seruato more palęstræ:
Ille parũ fidens pedibus contingere matrem
Auxilium membris calidas infudit arenas.
Conseruere manus: & multo brachia nexu:
Colla diu grauibus frustra tentata lacertis:
Immotumq; caput fixa cum fronte tenetur.
Miranturq; habuisse parem: nec viribus vti
Alcides primo voluit certamine totis:
Exhaustiq; virum: quod creber anhelitus illi
Prodidit: & gelidus fesso de corpore sudor.

¶ Inde petit. Prosequit̃ ꝑfectionẽ Curiõis a Bagrada ad terrã Antei eiꝰ necẽ p trãsitũ describẽs. Ordo ẽ. Curio petit inde. i. a Bagrada flumine, tumulos. i. monticulos, & rupes exesas. i. p̃ruptas & abrosas vndiq;. i. ex oi pte, q̃. i. quas res aut q̃ loca, vetustas nõ vana. i. nõ mẽdax, nec nimium credula, vocat regna Antei. i. filij terrę (alij tñ ea alibi vtpote in Mauritania ponũt). Incola rudis. i. illiteratꝰ docuit me aut quẽlibet cupiẽtẽ noscere cãs antiqui nois, cognita. i. ea q̃ cognouit p multos p̃res i. ex relatiõe multorũ patrũ, qa p̃res dicũt talia filijs & filij post ea facti p̃res suis filijs, quo nõ multa q̃ scripta nõ sũt memorię mãdata sũt. vñ sic nois antiquitatẽ docebat incola. Tellꝰ. i. terra parẽs rerũ, nõdũ effœta. i. exhausta fœtu & sterilis effecta, pꝰ gigãtes genitos, cõcepit in antris Libycis, terribilẽ partum. s. Antea. Nec. i. & nõ, & Typhõ q & Typhoeꝰ, aut Tytiꝰ q gręco more tytios dicit̃, & hic a quibusdã legit̃: vt dicit̃ in. vj. ęnei. p tota nouẽ cui iugera corpꝰ porrigit̃. & Briareus cẽtũgeminꝰ gigas ferox, nõ fuit tã iusta gloria terrarũ. i. de cuiꝰ magnitudine terrę tã iuste gloriari potuerũt: & tellꝰ pepcit cęlo, q. i. qa nõ sustulit. i. nõ ꝑgenuit & edidit Anteũ in aruis phlegreis. i. Thessalicis, vbi gigãtes imponẽtes Pelio Ossã dijs bellũ itulerũt. qa si illic natꝰ fuisset, fretꝰ illis mõtibꝰ & auxilio fratrũ, cælos expugnasset. terra cumulauit. i. auxit tã vastas vires sui fœtꝰ. i. Antei filij sui quoq;. i. etiã, hoc munere. i. dono aut bñficio: q; quũ mẽbra eiꝰ iã defecta. i. debilitata aut defessa, tetigere parẽtẽ. i. matrẽ videlicet terrã, ipa vigẽt, robore. i. fortitudie, renouato. i. resũpta. Hæc spelũca (quã rusticꝰ id dicẽs mõstrauit) fuit sup. illi domus: ferunt. s. maiores illius terræ: Anteum latuisse sub alia rupe: & habuisse leones raptos epulas. i. pro epulis, quod vulgares dicũt in epulas & cibũ. Feræ nõ assuerũt. i. nõ fuerũt solitæ: p̃bere. s. Anteo terga sup. sua. i. tergora scđm Seruium cubile. i. p cubili, ad sõnos sup. explẽdos: & sylua nõ assueuit p̃bere torum. s. ex frondibus contortis: q; p & aut qa ipe iacẽs in nuda tellure. i. terra, resumit vires: & ita maluit in ea cubare Coloni aruorũ Libyes periere. s. ab Anteo interẽpti: & ij coloni quos ęquor attulit pereũt. s. dũ allati sunt: & virtꝰ Antei nõ

vsa diu auxilio cadendi. i. qđ recepit a mr̃e cadẽdo sup eã, spernit opes terræ: & q̃uis ipe staret. i. erectus erat, tñ erat inuictꝰ. i. iuincibilis cũctis. s. hoibꝰ: robore. i. viribꝰ suis. Fama mali cruẽti. i. sanguinolenti. i. tãtæ stragis insontium, vulgata tãdem. i. post plurima mala, exciuit. i. reuocauit Alcidẽ. i. Herculem nepotem putatitiũ Alcęi, magnanimũ quia Iouis satu editũ, leuantẽ. i. liberantẽ, terras & æquor. i. maria, mõstris. s. varijs: exciuit dicit, in oras Libycas vbi Anteus regnabat. ille. s. Hercules vbi aduenit vt cũ Anteo luctaret̃, ꝓiecit. i. exuit & ꝓcul iecit terga. i. tergora, Leonis Cleonęi. i. superati iuxta Cleonẽ oppidũ in Nemæa regiuncula Arcadię. Anteus sup. proiecit terga Leonis Libyci. hospes. i. externus, videlicet Hercules, ꝑfudit membra liquore. s. oleę, hoc est oleo: more palęstrę. i. luctæ, olympiacæ. i. iuxta olympũ haberi quinto quoq; anno solitæ. Ille id est alter videlicet Anteus parum fidens contingere matrem scilicet terram, pedibus scilicet suis infundit membris auxilium videlicet arenas calidas: & eo facto, conseruere. i. imiscuerunt manus & brachia multo nexu. i. implicatione. colla tentata sup. sunt diu frustra, qa nõ poterãt ea apphẽdere lacertis grauibꝰ. i. robustis & ponderosis: & caput tenetur. s. ab vtroq;, immotũ, cũ frõte fixa. i. tẽta fixe aut attenta ꝓpter oculos ad ictus & brachia aduersarij: & miranẽ. s. ambo aut q certamẽ spectabant, habuisse. s. vtrũq; parem, qa primo neuter alterũ supare valuit: nec Alcides voluit vt in primo certamine. i. cõgressu aut lucta, totis viribꝰ. s. suis: & exhausit. i. defatigauit lõga lucta, virũ. s. Anteũ, qđ. s. ipm exhaustũ esse, anhelitꝰ creber emissus ab Anteo, & sudor gelidus de corpore fesso, ꝓdidit. i. indicauit illi. s. Alcidæ seu Herculi.

serunt cõtra Iouẽ. quorũ Horatius & Ouidiꝰ meminerũt. Aruis Phlegreis. Phlegra oppidũ est Macedonię vt ait Plynius. In campis Phlegreis gestũ est bellũ gigãteum cõtra deos: vt testatur Solinus. Preterea campi Phlegrei sunt in Campania vt scribit Plynius: in qbꝰ Hercules cõtra gigãtes dimicauit: vt narrat Diodorus. Sui fœtus. s. Antei. Iam defecta vigent. Antei vires augebantur quotiescunq; parentẽ. s. terrã tangebat. Hæc spelunca. demonstrantis est incolæ ipi Curioni antrum in quo habitabat Anteus. Nõ terga feræ. i. non dormiebat in pellibꝰ ferarũ nec in toro e frondibus facto. Pereũt quos appulit ęquor. Appellere proprie ẽ ad littus accedere. Terrę spernit opes. i. noluit vti auxilio mrĩs cũ nullus inuenireẽ ei par. Quis staret id est Quis nõ prosterneret humi corpus & staret pedibus. Cruenti fama mali. s. Antei sanguinolẽti cęde multorum. Magnanimũ Alcidẽ i. Herculẽ ab Alceo monte dictum vt ait Probꝰ. vel ab auo siue a fortitudine. Leuãtem. i. purgãtẽ. oia em̃ monstra Hercules interimebat. Exciuit. i. attraxit. Ille. s. Hercules. Leonis Cleonei. Cleone oppidulũ est in argolica regione. Inter Cleonẽ & Phliũtem sylua ẽ Nemea vt asserit Strabo vbi Leo Nemeꝰ ab Hercule fuit strãgulatꝰ vt inqt Diodorꝰ cuiꝰ pellẽ deinde gestauit Hercules quã nũc deposuit certaturus cũ Anteo. Anteus libyci. s. leõis ꝓiecit terga. Perfudit mẽbra liquore hospes. i. Hercules oleo per unxit corpus. vt em̃ refert Plyniꝰ Gręci in Gymnasijs & palęstra vsum olei publicarunt. Vñ ait Vergiliꝰ. Exercẽt patrias oleo labẽte palęstras. Nudati socij. Olympiacę seruato more palęstrę. Hercules Olympiaca certamina primus instituit in honorẽ Iouis olympij q in agro Pisano colit̃ iuxta fluuiũ Alpheũ. & ludi Olympici oim aliorũ maximi illustrissimiq; iudicant̃: vt refert Strabo. in quibꝰ Hercules primꝰ decertasse & palmam reportasse fert̃. Olympię victores coronabant̃ Oleastro vt ait Plynius. Calidas infudit arenas. Mos erat palæstritarũ mẽbra perfundere arenaquę e Nilo tenuissima aduehebat̃: vt author ẽ Plyniꝰ. Arenis ergo ꝑfudit mẽbra Anteꝰ vt valentioribus viribus vteret̃ cõtra Herculẽ. hoc idẽ dixit Ouidius. Inq; vicem fuluę tactu flauescit arenę. Colla diu grauibꝰ. alter alterius collũ conabat̃ inflectere. Miranturq; habuisse parẽ: mirat̃ Hercules q; parẽ viribꝰ inuenerit Anteũ: & idẽ Anteus mirat̃ de Hercule. Exhaustiq; virũ. i. paulatim euacuauit Anteũ viribus reddiditq; defatigatum.

Tũc ceruix lassata quati: tũc pectore pectꝰ
Vrgeri: tunc obliqua percussa labare
Crura manu: iam terga viri cedentia victor
Alligat: & medium compressis ilibus arctat.
Inguinaq; insertis pedibus distendit: & oẽm
Explicuit per membra virum: rapit arida tellꝰ
Sudorem: calido complentur sanguine venę.
Intumuere tori: totosq; induruit artus:
Herculeosq; nouo laxauit corpore nodos.
Constitit Alcides stupefactus robore tanto:
Nec sic Inachiis q̃uis rudis esset in vndis
Defectam timuit reparatis anguibꝰ hydram.
Conflixere pares: telluris viribus ille:
Ille suis: nunq̃ sæuæ sperare nouercæ
Plus licuit: videt exhaustos sudoribus artus:

SVLPITIVS.

¶ Ceruix lassata quati. Collum debilitatum agitabatur. Vrgeri, vrgebatur: quia se constrĩgebãt. Manu obliqua. Solent luctatores ita cruribus manum inserere vt aduersarium loco moueant & stringant. Labare, labant. Victor. Hercules. Alligat terga, complectitur & astringit. Compressis. Suis enim ilibꝰ quæ sunt iuxta femur illius ilia comprimebat: vt pectus pectore. Distentit inguina, extẽdit femur aperiendo coxas. Insertis, immissis inter crura. Explicuit, dissoluit, dilatauit in terram. Arida, arenosa. Rapit, attrahit & inhæret ei. Sudorem, Antei. Complentur, replentur nouo sanguine nouisq; viribus. Tori, **Tori.** musculi & carnis tumores in cruribus & brachijs in quibꝰ fortitudo inest. Intumuere, repleti sũt. Induruit, durus euasit per totos artus. Laxauit, lentauit, dissoluit. Nodos, cõpressum. Nouo corpore, nouis viribus corporis. Constitit, firmus stetit. Nec sic inachiis. Nec adeo timuit quum in hydram serpentem quę latine dicitur excetra apud Lernam argiuorum paludem certauit: cui cũ amputaret vnum caput duo, vt Diodorus scribit, renascebantur. habebat enim centum. Defectam: truncam. Anguibus, capitibus. Ru

cis,nouus & inexpert⁹:quia post angues in cunis elisos hydram primũ conficere iussus est ab Euristheo iã adolescẽs. Inachijs,argiuis,ab Inacho Flauio & rege. Ille, Anteus. Ille,Hercules. Nouercę. Iunoni q̃ mortẽ eius optabat. Exhaustos, vacuos & debilitatos. Ferret olympum,laturus esset cælum. Nam cum Atlas gigas defessus esset altero cælum humero sustinere:mutareq; vellet altęr:Her culem oneri succedere iterum iussit. Mẽbris, Antei. Sponte cadit, vt plus virium a terra accipiat. Maior, fortior. Quisquis inest. vis omnis terrena mittitur in fessum Anteum. Spiritus, vis. Egeritur, mittitur. Laborat, ad suggerendas. Parentis, terræ. Stãdum est tibi, stes oportet. Non credere solo, non committeris terræ: non cades vlterius. Hærebis sustineberis supra pectus meum. Huc, supra pectus moriere. Sustulit, subleuauit. Nitẽtem, in terras conantem cadere. Nati, Antei. Stricta gelu, correpta frigore mortifero congelato iam sanguine. Hinc æui, hæc est inquit ratio qua hic appellatur regia Antei certamenq; cum Hercule. Famosa custos. plena fama & custodiẽs antiquas historias: laudatrixq; rerum suarum. Famosus enim & in bonam & in malam partem accipitur. Sed maiora. quare hic idem locus castra Corneliana appellet ratio redditur. Istis collibus. est enim iugũ directum eminens in mare vtraq; ex parte præruptum atq; asperum sed tamen paulo leniore fastigio ad eam partem quæ ad Vticam vergit: a qua abest directo itinere paulo amplius passus mille vt Cęsar ait. Maiora. est enim celebrius hoc nomẽ Qui reuocauit hostẽ Pœnum. Cum Annibal iam quattuordecim annos intra Italiam sæuiret: Scipio Aphrican⁹ magnis cum copijs ad Carthaginem oppugnandam se contulit: qua quidem re a suis Annibal reuocat⁹ coactus est ex Italia discedere. Pœnum hostem, Annibalem Aphricanum. Arcib⁹: vrbibus. Potito, Scipioni qui iam tenebat Libyã. En. verba sunt incolæ qui fabulam docuit. Victoria Romana. Romani primũ victores fuere in his campis.

Famosus.

BERO.

¶ Tũc ceruix lassata quati. Ceruix est posterior pars colli e vertebratis orbiculatim ossib⁹ flexilis vt ait Plynius. Ceruix; ergo q̃ prius fuerat immobilis, quati. i. quatiebat ab Hercule. Labare. i. lababant & vacillabãt. Victor s. Hercules. Alligat. s. lacertis. Arctat, stringit. Inguinaq;. tam in viro q̃ in fœmia dicũ tur inguia. Martialis. Mixtisq; mouemur in guinib⁹. Explicuit. i. dilatauit. Intumuere tori. Tori dicunt carnes pulposę, & viribus valẽtissimis munitę. Inde scribit Columella boues esse parandos lõga ceruice & torosa. Laxauit, id est dissoluit lacertos Herculis a quo quibusdam quasi nodis fuerat alligat⁹. Nec sic Inachijs. Secũdum Herculis certamen in iunctũ fuit ab Euristheo vt hydrã Lerneam interimeret: ex cuius corpore cẽtũ q̃ dibãt capita serpentũ: quorũ vno amputato duo renascebantur vt scribit Diodorus: siue tria vt ait Seruius. Vnde a latinis dicitur Excetra. Hanc Hercules ferro & face contudit, vt in-

Ceruicemq; viri siccam: quę ferret olympum,
Vtq; iterum fessis iniecit brachia membris:
Non expectatis Anteus viribus hostis
Sponte cadit: maiorq; accepto robore surgit.
Quisquis inest terris in fessos spiritus artus
Egeritur: telluscq; viro luctante laborat.
Vt tandem auxilium tactę prodesse parentis
Alcides sensit: standum est tibi dixit: & vltra
Non credere solo: sternicq; vetabere terra.
Hęrebis pressis intra mea pectora membris:
Huc Antee cades. sic fatus sustulit alte
Nitentem in terras iuuenẽ. morientis in art⁹
Non potuit nati tellus submittere vires.
Alcides medium tenuit: iam pectora pigro
Stricta gelu: terrisq; diu non credidit hostem.
Hinc æui veteris custos famosa vetustas
Miratrixq; sui signauit nomine terras.
Sed maiora dedit cognomina collibus istis:
Pœnum qui latiis reuocauit ab arcib⁹ hostem
Scipio: nam sedes Libyca tellure potito
Hęc fuit. en veteris cernis vestigia valli.
Romana hos primũ tenuit victoria campos.

¶ Tunc vbi sic exhaustus est Anteus, ceruix eius lassata quati sup. cœpit aut quatiebatur: & tũc pectus Antei, vrgeri. i. vrgebatur, pectore Herculis: tunc crura Antei, percussa manu Herculis, obliqua. i. ex obliquo immissa, labare id est lababãt: & iam victor scilicet Hercules alligat, astringit terga viri scilicet Antei, cedentia. s. viribus Herculis: & arctat. i. constringit ipm medium. i. medio corporis: & hoc illibus. i. laterib⁹ alui cõpressis: & distendit. i. dilatat, inguina. i. intestina, pedibus insertis. s. in dorsum aut ilia: & explicuit. i. dilatauit virum omnem id est totum: per membra scilicet eius. tellus arida. i. arenosa rapit sudorem ab Anteo demissum: & venæ eius complent sanguine calido: tori id est musculi & pulposæ partes corporis, intumuere. i. inflatę sunt: & induruit, scilicet Anteus id est habuit induratos & fortiores effectos propter contactum terræ, tos artus scilicet suos: & laxauit id est dissoluit & explicuit nouo corpore id est nouis viribus, nodos Herculeos. i. complexum firmum Herculis. Alcides constitit stupefactus tanto robore, nec ipse timuit sic id est tam valde hydram defectam id est truncam, anguibus reparatis, id est renascentibus capitibus pro singulis binis: i vndis inachijs, id est argiuis in Lerna palude: quis esset rudis. i. nouus adhuc & inexpert⁹ certator. viribus itaq; reparatis Anteus & Hercules cõfixere, id est certauerunt pares. i. æquales. ille. s. Anteus viribus telluris. i. terræ ille. i. alter. s. Hercules suis supplevirib⁹. nũ q̃. s. prius aut postea licuit nouercæ fœuæ in priuignum. s. Iunoni in Herculẽ sperare plus de nece Herculis q̃ tunc: quia videt artus viri scilicet Herculis exhaustos. i. euacuatos sudoribus: & videt cer-

uicem viri siccam, qua. s. ceruice, ferret. i. ferre posset aut deberet, sicut postea tulit, olympũ. i. cælũ succurrens Atlanti: vtq; i. post q̃ iniecit iterũ brachia membris Antei fessis iterum, Anteus cadit. s. in terram sponte, viribus hostis non expectatis: & surgit maior, quia inflato corpore, robore accepto. nã quisquis. i. quicunq; spũs inest terris, egerit. i. emittit a terra, in art⁹ fessos Antei: & tellus exhausta virib⁹ laborat ad suggerendas vires, viro. s. Anteo luctante. Vt. i. post q̃ Alcides sensit tandem auxilium parentis Antei. i. terrę tactæ prodesse. s. Anteo ait: o Antee, standum est tibi. i. debebis stare, & non credere. i. nõ cõmitteris (penul. longa nam futuri est tẽporis) vltra. i. amplius, solo. i. terræ: & vetabere sterni terra: & hærebis intra mea pectora: mẽbris. s. tuis pressis. o Antee cades huc. i. in pectus meum nõ in terrã. Hercules fatus sic: sustulit. i. sursum tulit alte, iuuenem. s. Anteum, nitentem. i. viribus tendentẽ in terras (ad vitam ndã literã nõ dixit in terram) & tellus non potuit submittere. i. sursum immittere vires in artus nati moriẽtis: quia Alcides tenuit mediũ: & nõ credidit diu terris pectora iam stricta. i. cõprensa, gelu pigro. i. frigore mortifero: & hostem. s. suum, hinc vetustas famosa. custos veteris æui. i. memorię mandans gesta prisci sæculi: & miratrix. i. laudatrix, sui. i. rerũ suarum (Sũt qui legant laudatrix, sicut Flacc⁹ dicit de Sene. Laudator tpis acti te puero) signauit terras nomine quia vocãt regiam Antei & certamen Herculis. Sed Scipio. s. Aphricanus qui reuocauit ab arcibus latijs. i. ab vrbe, hostem Pœnũ. i. Annibalem, dedit istis collibus. i. rupib⁹, maiora cognomina. qa castra Corneliana ab eo dicebantur. Nam hæc fuit sedes Scipioni potito tellure Libyca. en tu cernis vestigia veteris valli. victoria Romana tenuit primum hos campos.

quit Ausonius. non ergo timuit hydrã Hercules reparatis anguib⁹ quẽadmodum nũcti muit Anteum receptis maioribus viribus a terra. Inachijs vndis. i. Argiuis. Inachus em̃ rex fuit Argiuorũ vt scribit Eusebi⁹. In Argiuorũ autem palude Lerna dicit fuisse hydra: quã cõstat fuisse locum euomẽtẽ aquas & ab Hercule exiccatũ. Sęuæ nouercæ. s. Iunoni q̃ Herculẽ odio psequebat. Qua ferret Olympũ. Hercules dicit cælũ gestasse: qm̃ vt ait Diodorus sphęram ad Græcos transtulit repertã ab Atlante. Sponte cadit. vt. s. valentior & fortior redeat in pugnam. Accepto robore. i. virib⁹ acceptis a matre. Quisquis spiritus. i. omnes vires terræ emittuntur in mẽbra Antei. Laborat. s. ministrãdo vires filio. Tactæ parentis. i. terræ. Standum est. i. non amplus cades: vt tangẽdo terrã resurgas vehementior. Non credere solo. i. nõ committeris terræ. Huc Antee cades. i. iter membra & lacertos meos. Nitentem in terras. i. elaborãtem vt terrã tangeret. Nati. s. filij Antei. Submittere, suppeditare. Terrisq; diu non credidit hostem. i. longo tpis spatio Anteũ tenuit procul a tellure: quoad inter suos amplex⁹ animã exhalaret. Vnde ait Iuuenalis. Herculis Anteum procul a tellure tenentis. Hinc. i. ab hac palæstra Antei ingt ille incola. Signauit nomine terras. quia Antei dicũtur regna & antra. Sed maiora dedit cognomina collibus istis. Haud procul a Carthagine locus est nuncupatus vt ait Plynius, & scribit Pomponius Mela. Castra Cornelia: qm̃. s. Cornelij Scipio penes quem secundi Punici confecti belli laus ẽ, eo in loco castra posuisse dicitur. quod nũc Lucanus ostendit. Maiora ergo sunt cognomina impposita a Cor. Scipione q̃ ab Anteo. Pœnum qui Latijs. i. Cor. Scipio: qui reuocauit Pœnum hoc est Annibalẽ ab vrbe Roma ad defendendam patriam Carthaginem: quã ipe Scipio transgressus in Aphricã graui bello premebat: vt scribit Liuius. Vñ coacti sunt Carthaginẽses Annibalẽ ex Italia reuocare. Potito. s. Scipiõi. En veteris cernis vestigia valli. demõstratis est incolæ Curiõi signa valli hocẽ castrorũ: q̃ illuc metat⁹ fuerat Scipio. Romam victoria. quã. s. cõsecut⁹ ẽ Scipio deuictis hostib⁹. primo em̃ Syphacẽ & Asdrubalem, mox Annibalem debellauit. author Liuius.

Curio lætatus: tanq̃ fortuna locorum
Bella gerat: seruetq; ducum sibi fata priorũ:
Felici non fausta loco tentoria ponens
Indulsit castris: & collibus abstulit omen:
Sollicitatq; feros non æquis viribus hostes.
Omnis Romanis q̃ cesserat Aphrica signis
Tunc Vari sub iure fuit: qui robore q̃q̃
Confisus latio: regis tamen vndiq; vires
Exciuit Libycæ gentis: extremaq; mundi
Signa suum comitata Iubam. non fusior vlli
Terra fuit dño: qua sunt longissima regna
Cardine ab occiduo vicinus Gadibus Atlas
Terminat: a medio confinis syrtibus Ammõ
At qua lata iacens vasti plaga feruida regni
Distinet Oceanum: zoneq; exusta calentis:
Sufficiũt spatio. Populi tot castra sequuntur.

SVLPITIVS.

¶ Curio lætatus. Auspicio felicitateq; loci Curio ductus illic castra constituit. Fortuna locorum, fors loci. Ducum, Scipionum maioris & minoris. Tranquill⁹ in Cæsare ait. Ad eludendas autẽ vaticinationes quibus felix & inuictum in ea prouincia fataliter Scipionum nomen ferebat, despectissimũ quẽdam ex Cornelioru genere cuiad opprobrium vitæ Salutioni cognomen erat in castris secum habuit. Tentoria, linteas militum casas. Non fausta, infelicia. Faustus enim dicit iscui feretur. Felix vero tam qui dat q̃ qui accipit felicitatem. Statius libro quarto. Inachij proles infausta Lycurgi. Indulsit, operã dedit: castrametatus est. Abstulit omen, felicitatis victoriæq; deleuit auspicium quia victus fuit. Non q̃quis. nam copias Vari despiciens Curio duas legiones ex quattuor quas a Cæsare acceperat & cẽtum quinquagita equites transportauerat. Omnis Romanis q̃. ois pars Aphricæ q̃ victa parebat R. o. imperio. Vari. P. Accij Vari q̃ olim illic Pretor fuerat: sed Auximo pfugiẽs Aphricã sua spõte vacuã occupauerat duasq; legiões coegerat: vt Cæsar in primo bello ciuili tradit. Robore, mi'itib⁹. Regis Libycę gẽtis. regis Mauritanię. Extrema, extremo occidẽte meridieq;

P. Accius Varus.

Atlas. aduecta. Suum, qui ipsis præerat. Fusior,
Gades. amplior. Atlas, mõs a Mauritania ĩ Aethio-
piam vsq; porrectus. Gadibus: insulę in ma
ri Atlantico. Qua sunt lõgissima: qua exten
duntur in longũ. Ab occiduo cardine & me
Ammon. dio. a regione occidentis & meridie. Ammõ
templũ Iouis arenosi qui apud Garamantes
in formam arietis colit. de aqua eius hæc in-
quit Ouidius. Medio tua corniger Ammon
Vnda die gelida ẽ ortuq; obituq; calescit. Cõ
finis syrtibus: vicinus locis vadosis in fine
Aphricæ Aegyptũ versus. At qua. sed lati
tudo inquit regni hinc & illinc tãgit Oceanũ
Plaga feruida, regio calida. Regni, Iubæ. Ia
cet lata: extẽdit in latitudinẽ. Distinet: hinc &
inde tenet & exporrigitur sub torrida zona.
Exusta, loca ĩpa Iubę. Sallust. Deĩde loca ex
usta solis ardorib9. Sufficiũt spatio: extẽdũ-
tur in spatiũ & implent eam. Zonæ calentis:
torridę: sub qua sunt Iubæ regna. Tot castra
quasi dicat numerosa. Autololes, populi va
Autololes. lidissimi Tinganię puinciæ: gens getula: per
quã iter ad montẽ Atlantẽ vt Ply. tradit. Nu
Numidę. midæ, q & Nomades, appellati a mutandis
papilionibus vt Plynius ait. Getulus, gens
Getulus. Aethiopiã versus habet terras ab oriẽte mõ
tosas vbi elephãtes nascunt. Inculto, nõ stra
Maurus. to. Maurus. Mauri in occidẽtali Aphrica ad
Atlanticũ Oceanũ sunt. Cõcolor, qa niger.
Namason. Nasamon, gẽs in desertis libyę iuxta Anchi
seos & littora syrtiũ: de quib9 poeta libro no-
no ait. Hoc tã segne solũ raras tãtũ exerit her
bas. Quas Nasamon gens dura legit, q pxi
Marmaridę ma põto nud9 rura tenet. Marmaridę, Aegy
pto contermini a Pharedoni ferme regione
ad syrtim vsq; maiorem porrecti sunt. Gara
mãte. Garamas popul9 in desertis libyę vtri
q; Augilis & Psyllis vicinis. Medorum, q in
Medi. Asia sunt conterminiq; Assyriæ. Missile, ia-
Michax. culum. Michax, siue Mazax, siue Maca post
Mazax. Nasamones est iaculandi peritus. Massylia,
Maca. Mediterranea regio est Beronices ciuitatis li
Massylia. byę. Nudo dorso, equis sine stratis. Ora leui.
equos infrenos baculo regit. Flectit, percuti
endo. Et Apher. & Aphri illi extremi vena-
tores qui errant mutãtq; casas vt Nomades
Errare Mapalibus: vagari per domos pasto-
rum. Simul, postq̃. Non est fidutia, non fi-
dunt ferro posse cõficere. Operire, tegere inij
ciendo. Laxis, apertis. Nec solum. Iuba nõ
solum senatui & Pompeio fauere, sed etiam
Curioni obesse studebat: nam vt Cæsar ait,
huic & paternum hospitium cum Pompeio
& simultas cum Curione intercebebat ꝙ Tri
bunus plebis legem promulgauerat qua le-
ge regnum Iubæ publicauerat. Dabat bella
iræ: pugnabat ex ira priuata de causa susce-
pta. Hunc quoq;. causam iræ exponit. Pol-
luit, maculauit: nam pietatis oblitus accepto
pretio Cæsaris partibus fauit eumq; irrita-
uit. Tribunitia, quam ipse Tribunus tulerat
Tyranno, Iubę. Dum facit te regnum, dum
te Cæsari subigit, a quo fuit ingenti largitio
ne corruptus. Ille, Iuba. Esse fructum. quan
tũ in eo se constiterat: sperabatq; vlcisci. Sce
ptri, regni quod obtinebat.

PHIL. BEROALDVS.

Autolales Numidęq; vagi: semperq; paratus
Inculto Getulus equo: tum concolor Indo
Maur9: ĩops Nasamõ: misti Garamãte pusto
Marmaridę volucres: ęquaturusq; sagittas
Medorum tremulũ quũ torsit missile Mazax:
Et gens quę nudo residens Massylia dorso:
Ora leui flectit frenorum nescia virga.
Et solitus vacuis errare mapalibus Apher
Venator: ferriq; simul fidutia non est
Vestibus iratos laxis operire leones.
Nec solum studiis ciuilibus arma parabat
Priuatę sed bella dabat Iuba concitus irę.
Hũc quoq; quo supos humanaq; polluit anno
Lege tribunitia solio depellere auorum
Curio tentarat: Libyamq; auferre tyranno:
Dũ regnũ te Roma facit: memor ille doloris
Hoc bellum sceptri fructũ putat esse retenti.

¶ Curio lætat9. Digressione absoluta redit ad facta Curionis nõ sine taxatione vanitatis & stultitiæ eiusdem, dicens. Curio lætatus ob felicitatem loci, tanq̃ fortuna locorum gerat bella, cum ipsi duces locum felicem faciant: & tanq̃ fortuna locorũ seruet sibi fata: id est felicem exitum, priorum ducum: ponẽs tentoria nõ fausta. i. infelicia, sup. in loco felici, indulsit castris i. auide castrametatus illic est: & abstulit omen. s. felicitatis, col libus. s. quos felices putabat, nã in eis vincendus est, quia sol- licitat viribus non ęquis. i. minoribus quas ĩpe habuit, hostes feros. s. libycos, & cæteros Aphricanos. Omnis Aphrica quę cesserat signis Romanis. i. q̃ erat sub ditiõe Romanorum fu- it tũc sub iure. i. imperio Vari. s. Accij: qui. s. Varus q̃q̃ confi- sus robore latio. i. Romano, tamẽ exciuit. i. euocauit in auxili liũ vndiq; vires regis gentis Libycæ. i. Maturitanę hoc ẽ Iubę & exciuit extrema signa mundi. i. ab extremo occidẽte, comi- tata. i. sequẽtia Iubã suũ. s. regẽ. Terra fusior. i. amplior & extẽ sior nõ fuit vlli dño q̃ Iubæ: nã Atlas mõs Mauritaniæ vicin9 Gadib9 insulis in mari Atlantico, terminat. i. finit ab occiduo cardine. i. ab vltimo occidente, regna. s. Iubę: ea parte qua sũt longissima: & Ammon. i. templũ Iouis arenosi in Libya, cõfi nis syrtibus terminat eã a medio. i. a meridie. At. i. sed quã. s. pte plaga feruida. i. torrida vasti regni iacẽs lata. i. i latũ extẽsa: distinet. i. disiungit Oceanũ, & exusta. s. loca, zonæ calentis. i. torridę, sufficiunt spatio. i. implent spatiũ regnoꝝ Iubę: qđ ab Oceano in torridã Zonã latitudinẽ habet. Tot populi sequũ tur castra Iubæ. videlicet Autolales, populi Tiganię. Sic aũt Hermolaus Barbarus legit ex Ptolemęo. Apud Plyniũ autẽ corrupte legit Rutulorũ p Autolalũ. & Numidæ vagi, qa pa- piliones frequẽter mutãt: & Getul9 paratus semp. s. ad præliũ: equo inculto. i. non strato. Tũc Maurus cõcolor indo. i. niger vt Ind9: & Nasamõ inops q ex naufragio viuit: & marmaridę Aegypto cõtermini, volucres. i. veloces, misti. i. cõfusi. socia ti cũ Garamãte pplo pusto. s. solib9: & Mazax seu Michax, ę- quaturus. i. q æquare possit, sagittas Medoꝝ, cum. i. qñ, torsit missile: s. iaculũ, tremulũ. i. cũ tremore volãs. Et gẽs Massylia q̃ residẽs nudo dorso eq. i. sine strato & sella, flectit virga leui. i. flexibili, ora. s. equorũ, nescia frenoꝝ. i. q̃ freno regi non solent Sunt qui perperã legant cũ impssione Aldina Massilia. Et ve- nator apher. i. Aphricus, solitus errare mapalib9. i. casis & tu- gurijs, vacuis. s. pastoribus: & qui simul. i. statim postq̃, fidu- tia ferri non est. i. non cõfidit se posse capere leonem ferro. i. ar mis, solitus sup. est, operire. i. inuoluere leones iratos vestibus laxis: & ita eos capere. Nec. i. & non, & Iuba cõcitus. i. prouoca tus ad irã a Curione: nõ solum parabat arma in Cæsarem: stu- dijs ciuilibus: quia senatui populoq; Romano & reip. quam Cæsar opprimere volebat, fauebat: sed dabat bella irę priua- tæ. i. simultati quã cum Curione gerebat: quia Curio tentarat depellere solio auorum. i. maiorũ suorum regno, quoq;. i. etiã hunc. s. Iubam, eo anno quo polluit supos, & humana sup. iu ra. i. quo Cæsari ob pecuniam non ob æquitatem addict9 est: voluit inquã depellere lege tribunitia. i. quã ipse tribunus tule rat de publicãdo regno Iubę: & tẽtarat auferre tyrãno. s. Iubę: Libyam: dum o Roma facit te regnum. i. suadet vt tyrã9 ex pellatur Numidia dum Romæ regẽ infert. Ille videlicet Iuba memor doloris. i. offensæ vnde doluit, putat hoc bellũ contra Curionem esse fructũ sceptri retenti, id est hoc pręcipue bonũ habere ex regno retento ꝙ de Curione vlciscatur.

¶ Tãq̃ fortuna locorũ bella gerat. i. felicitas illius loci q̃ fauit Scipioni, sibi quoq; sit futu- ra propitia in bello gerendo. Fata priorum. i. felicitatẽ Scipionis & Lęlij cũ Scipione mili- tantis: a quo castra Lelia similiter dicta sunt: vt inquit Mela. Nõ fausta tentoria. i. infortu- nata & infelicia castra posuit in loco felici. Et collib9 abstulit omen. Prius erat quoddã omẽ & auguriũ victorię i castris Cornelijs: sed Cu rio suo excidio amouit illud omẽ. i. auguriũ. est autẽ proprie omen quod ore manat dictũ quasi osmen vt ait Marcus Varro. Nõ ęquis. id est imparib9. Tũc vari sub iure fuit. P. Acci us Varus Aphricam prouinciam obtinebat: cui Iuba rex Mauritaniæ suppeditabat auxi- lium vt scribit Cæsar. Robore latio. i. Roma nis militibus. Exciuit. i. aduocauit. Extrema q; mundi. Iuba rex erat Mauritanię quę regio extrema est versus occasũ: a qua ĩcipit Aphri ca vt Plynius tradit. Non fusior vlli. i. nulli re gi fuit latius imperiũ. Cardĩe ab occiduo. La titudinẽ & longitudinem ostendit regni Iubę quod a mõte Atlante patebat vsq; ad tẽplum Iouis Ammonis Atlas mons est Aphricę fabulosissim9: vt dicit Plyni9. hũc in cœlum attolli prodiderũt Ver- gilius Silius & Ouidius. Asper est & squalens qua vergit ad littora oceani occidẽtalis qui ab eo cognominatur Atlanticus. Vicinus est Gadibus. fretum eñ diuidit Mauritaniam ab Hispania quod Gaditanum dicitur. A medio. i. meridianis partibus. Confinis Syrtibus Ammon. In Cyrenaica prouĩcia & regione Aphricę templũ est illustrissimũ Iouis Ammonis: de quo supra satis multa dicta sunt: & similiter de syrtibus. Plaga feruida. i. torrida zona: qua parte eñ spectat ad Aethiopiam attingit torridam. Zonęq; exusta calentis sufficiunt spa- tio. Terrę quinq; sunt partes quas zonas vocãt: vt refert Plynius: quarum media, qua solis orbita est, exusta flammis & cremata cõminus vapore torretur. & hoc expressit prętantissimus poeta. Quinq; tenẽt cœlũ zonę quarũ vna corusco. Semper sole rubens & torrida semper ab igni. Supra autẽ Mauritaniam sunt Aethiopes adusti solis ardore: cui sunt viciniores. Autololes populi sunt Mauritaniæ p quã iter est ad Atlantẽ montem auctor Plynius. Numidęq; va. Numidia finitima est regio Mauritaniæ. Numidę nomades dicunt q̃si errabũ di a pmutãdis papilionib9: domos eñ suas plaustris circũferũt. vt narrat Plyni9. hoꝝ meminit Sallusti9 in Iu gurtha. Inculto Getulus æquo. Tingitaniam prouinciã tenuerũt gentes Getulę: vt ait Plynius. Getuli Mauri & Massesyli. paruis equis vtuntur celerib9 tñ & obtemperantibus adeo vt sola virgula gubernentur. dominũ sua sponte sequunt: vt canes. auctor Strabo: qui ait Mauros equis vti nudis & iunceis frenis. Inculto ergo si- ne strato. Tum concolor Indo Maurus. Mauri quos aliqui Maurisios dixerunt Mauritaniæ nomen indiderũt auctor Plynius. nigri sunt quemadmodum & Indi: qm̃ solis vapore vicini pariter torrentur: adustisq; similes gignuntur. vel ideo nigri sunt: qm̃ eorum genitura est nigra: quod sensit Herodotus loquẽs de Indis. Inops Nasamon. In ora Syrtis sunt Nasamones: quos antea Mesãmones Græci appellauerũt: qm̃ medij inter Are- nas siti sunt. vt ait Plynius. Apud hos fuit custodia Iouis Ammonis. vt refert Curtius. Mixti Garamãte pu- sto Marmaridę. Vltra Getuliã ẽ Garamãtũ regio: vt refert Strabo q̃ ab Aethiopia abest spatio decẽ dieꝝ. Mar maridę vero tenent Libyã Mareoticã. vt ait Plyni9. Mazax, pplus Aphricę qui in torquẽdis missilibus nõ est inferior Medis hoc est Parthis qui vt supra dictũ est bella cõficiũt sagittis. Et gẽs q̃ nudo residẽs Massylia dor so. Post Mauritaniã est Massesylorũ regio vt ait Strabo: q paruis equis vtẽtes eos sola virgula gubernãt. qui etiã nõ tracti dñm sequuntur: qđ itidem retulit Silius. De his Vergili9. Massyliq; ruũt equites. Frenorũ nescia quia frenis nõ vtuntur: verũ collaria ex ligno habent aut pilo cõfecta ex quib9 habena dependet vt docet Stra bo. Et solitus vacuis errare Mapalibus Afer. Mapalia sunt domus Afrorum vt inquit Sallustius: quæ Mapa lia plaustris circũferunt errantes: vt ait Plynius. Vestibus iratos laxis operire leones. Omnis leonis vis con- stat in oculis. Vnde Getuli contra impetum ingruentis leonis obijciunt sagum, ita torpescente tanta illa ferita te vt leui iniectu operto capite reuinciatur non repugnãs: vt Plynius narrat: qui hoc principatu Claudij inuẽ- tum putat. Pastor ergo & venator solet operire. i. tegere leones hoc est caput & oculos obiecta veste. Priuatę sed bella dabat Iuba concitus ære. Iubę paternum hospitiũ erat cum Põpeio & simultas cum Curione interce debat ꝙ tribunus plebis legem promulgauerat: qua lege regnum Iubę publicauerat: vt narrat Cæsar: & nunc ostendit Lucanus dicens. Iubã priuata causa & ira cõmotũ equites peditesq; auxilij causa Varo misisse con- tra Curionem. Solio depellere auorũ. i. regno auito. Solium est eñ sella regia. Vergilius. Solioq; alte subnixa resedit. alias solium significat vas quo prẽsertim vtebantur in balneis: vt apud Plynium & Celsum & Catonẽ sępissime. Dum regnũ te Roma facit. i. dum vẽndit Romã Cæsari: & eũ tanq̃ regem decernit. de quo dictum est in primo. Ille. s. Iuba. Sceptri retenti, id est imperij. Sceptrum eñ est insigne dñantis: vt ait Hieronym9.

SVLPITIVS.

Hac igitur regis trepidat iam Curio fama:
Et ꝙ Cæsareis nunq̃ deuota iuuentus
Illa nimis castris: nec rheni miles in vndis

¶ Hac fama, irę & exercituũ. Et ꝙ. Timebat etiam quia milites infidos habebat & inexper tos tyrones. de quibus in secundo dixit. Op- positus quondã polluto tyro Miloni. hi eñ sub Domitio fuerant: & traditi a Cæsare Cu-

Exploratus erat: Corphini captus in arce:
Insidusq; nouis ducibus: dubiusq; priori:
Fas vtrumq; putat: sed postq̄ languida segni
Cernit cuncta metu. nocturnaq; munia valli
Desolata fuga: trepida sic mente profatur.
Audēdo magn⁹ tegit timor: arma capessam
Ipse prior. campū miles descendat in æquum
Dū meus est: variā semper dant otia mētem.
Eripe consilium pugna: quum dira voluntas
Ense subit presso: et galeę texere pudorem.
Quis cōferre duces mēinit? qs pēdere causas?
Qua stetit inde fauet. veluti fatalis arenę
Muneribus: non ira vetus concurere cogit.
Productos odere pares. Sic fatus apertis
Instruxit campis acies: quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit:
Nam pepulit Varum campo: nudataq; fœda
Terga fuga: donec vetuerunt castra cecidit.
Tristia sed postq̄ superati prelia Vari
Sunt audita Iubę: lętus ꝙ gloria belli
Sit rebus seruata suis: rapit agmina furtim:
Obscuratq; suam per iussa silentia famam:
Hoc solum metuēs incautus ab hoste timeri.
Mittitur exigua qui prelia prima lacessat
Eliciatq; manu Numidis a rege secundus
Vt sibi commissi simulator Sabura belli.
Ipse caua regni vires in valle retentat.

Exploratus. tioni. Deuota, addicta. Explorat⁹, expertus & probat⁹. Cicero in Verrē. Tu mihi relinquis exploratū atq; prouisum. In vndis rheni, in Gallico & Germanico bello. Corphinium. Corphini, oppidi Pelignorum. Ducibus, Cæsari & Curioni. Priori, Pōpeio & Domitio. Vtrūq; ꝙ sit isid⁹ & dubius, lege historiā apud Cęsarē. Sed postq̄. Curionis cōsiliū post fugam suorū narrat. Munia. Munia, custodias & officia: metonymia. Salustius. Munia ordinis extrema sequi. Desolata, deserta: nam centuriones Marsi duo ex castris Curionis cū manipularibus suis duobus & viginti ad Acciū Varū profugerāt. Profat, secū. Audendo, inuadendo hostē: & est sententia. Dū meus, priusq̄ me deserat. Variam dāt otia mentē. quies cōsilium mutat. Terētius. dū animus in dubio est paulo momento huc vel illuc impellitur. Eripe cōsiliū, interrumpe pugna ipsorū de fuga cōsultationem. Quum dira voluntas. quū pugnandi furor quēpiam inuasit & galeatus ensem strinxit, non pudet eū nec meminit dedere se infestę parti: sed pugnat in eam. Subit, in mentē venit. Et galeæ texere pudorem. & quū nō pudet, quia nō videntur nec agnoscuntur. Pudere em̄ poterat tyrones illos pugnare in eos trāsfugas qui eadem essent vsi fortuna, & eadē in obsidione perpessi. Cōferre, cōparare ambos & pluris facere alterū. Pēdere, ponderare iudicare q̄ iustior sit. Inde, illis partib⁹ pro quibus stat. Veluti. Sic gladiatores in aduersariū pugnant: nō ex iniuria iraq; veteri: sed quia cōtra stat & oppositus ē. Muneribus, ludis gladiatorijs. Arenæ fatalis, mortiferi certaminis qđ fit in Arena. Productos, cōmissos ad pugnandū. Odere pares, habent odio aduersarios & oppositos. Quē blāda. Cui fortuna ip̄m deceptura principio fauit. Nā primū cū Numidis ꝓspere pugnauit imperatorq; est appellatus. inde Varū pepulit. postea cū aduertisset aquas veneno infectas. nā bibētibus veluti nebula visus obtenebrabatur cū vomitu & spasmo: vt meminit Appianus: Vticā obsedit. Blanda malis futuris, alliciens in futurā cędem. Recepit, excepit. Nudata, patiētia: nā quādo statur aduerso vultu latent. Terga, militū Vari. Cecidit, pcussit vsq; in castra. Fœda. turpe est em̄ fugere. Tristia sed postq̄, audita Vari repulsa sperās Iuba se Curionē supaturū ad Saburā cum ingēti exercitu venit: pręmisitq; Saburā cū paucis copijs: quas magna ex parte pauci equites ex nostris noctu interfecerūt. Sequēti vero die Curio cū oībus copijs quarta vigilia egressus cohortib⁹ quinq; relictis in castris rem gestā cognouit: ad hostē peruenit: ignar⁹ iubā cū magnis copijs elephantisq; q̄dragita sex milia passuū distare: misisseq; ad Saburā Hispanorū Gallorūq; equitum duo milia: pręlium inijt: instansq; cedentibus cum exercitu sexdecim milium itinere defesso circūuentus oppressusq; est. Rebus, potētię. Rapit agmina furtim, raptim & clāculū copias ducit. Iussa. vetuerat em̄ vulgari aduentū suū. Timeri, ne timeretur. Ab hoste, a Curione improuido. Mittitur. ordo est. Sabura secundus Numidus a rege mittitur qui lacessat & eliciat prima p̄lia exigua manu. Vt simulator belli sibi

¶Hac igit̄ regis &c. Cōmemorat trepidationē Curionis audito regis aduentu & cognito ei⁹ aīo: docetq; pro rerū angustia satis prudenter sed minus feliciter manus conseruisse. Ordo est. Igitur quia taliter animatus noscebatur Iuba aduentans, Curio trepidat. i. sollicitus mouetur, iam hac fama regis. i. de aduentu & ira regis Iubę: & trepidat ꝙ. i. eo ꝙ, illa iuuentus. i. multitudo tyronum cui p̄erat, nunq̄ sup. fuerat nimis. i. valde aut satis, deuota. i. addicta votis ita vt mortem obiret: q̄ ea desereret: castris Cæsareis. i. ꝙ nunq̄ Cæsarem multum amarat: nec erat miles exploratus. i. probatus & expertus in vndis rheni. i. in traiectu rheni & bello contra Germanos gesto, vt veterani fuerant, existens captus in arce Corphini oppidi Pelignorum: q; pro & insidus nouis ducibus Cæsari & Curioni: & dubi⁹. i. incert⁹, priori. s. Pōpeio & Domitio. i. an ad priorē iterū deficeret: & miles putat: vtrunq; esse fas. i. licere: videlicet ꝙ sit insidus & dubius: aut vtrūq;. s. Cæsari tenere fidē ꝓpter deditionē & nouū sacramentū, & Pōpeio propter fidē datam semel ablatā dūtaxat vi. Sed postq̄ Curio cernit cūcta. s. animos &

facta militū, languida. i. tepescentia & infirma, metu segni. i. faciente eos segnes, & cernit munia valli. i. officia, hoc est custodias & vigilias, nocturna. i. quę nocte fieri solēt: desolata sup. esse, fuga. i. per fugam: ipse profatur sic mēte trepida. i. secum animo anxio. Magnus timor tegitur. i. dissimulatur, audendo. i. simulando audaciā: & ideo ne timere videar, ipse. i. ego capessam, id est sumam prior. i. priusq̄ hostis, arma: vt sup. miles descendat in campū æquū. s. vtriq; parti, dum. i. donec, meus est, & me non dereliquit. Otia. i. moræ & cessationes dāt semper mentē variam. i. faciunt, vt dum mens in dubio est facili momento huc vel illuc impellatur. Eripe. i. proripe, pugna id est lacessendo hostem, consilium. i. consultationem militū de defectione aut fuga facienda (Alij legunt pugnæ) quum. i. postq̄ dira voluntas. s. cędis inferendæ, subit. s. animos prelia turorum, ense presso. s. manu. i. vt per iram fit firmiter tento: & galeæ texere pudorem. i. texendo frontē pudorē inuadendi eos quibus debeas auferunt: quis meminit. i. tunc memor est, conferre. i. comparare duces. i. merita ducū in se: & vtri plus debeat? q. d. nullus: & quis meminit pendere. i. expendere & discernere causas? q. d. etiā nullus: quia vnusquisq; fauet inde. i. ab ea parte qua stetit: veluti. i. queādmodū in muneribus. i. digladiationibus arenę fatalis. i. exhibitis populo in arena, ita vt liceat digladiantiū alteri alterū occidere. vnde fatalis. i. letalis dicitur. Sunt aūt munera: quia magistrat⁹ ea populo quasi dono largiuntur. ira vetus. i. antiquū odiū aut diu seruata ira, nō cogit productos. i. cōmissos ad pugnandū, concurrere. i. conserere manū & se mutuo vulnerare: hoc est nō ideo inter se letaliter pugnāt ꝙ odio antiquo pciti sūt, sed ꝙ odere pares. i. eos qui ex aduerso stantes se pares profitentur. Curio fatus sic. s. secum, instruxit acies cāpis apertis: quem. s. Curionē fortuna belli recepit blanda. i. aspirans primo prelio, deceptura. s. eum futuris malis belli: quia postea a Iuba vincetur. Nā Curio pepulit Varum ducē Pōpeianorum campo, & cecidit (media longa). i. iterfecit, terga Pōpeianorū, nudata turpi fuga: tātisper: donec castra vetuerunt sup. amplius cædē. i. donec se in castra receperant. Sed postq̄ tristia p̄lia Vari superati sunt audita Iubę. i. a Iuba rege Mauritanię: ip̄e Iuba lęt⁹ ꝙ gloria belli sit seruata suis rebus, rapit agmina. s. sua, furtim. i. clam Curione: & obscurat famā suā. i. de aduentu suo: per silentia iussa. i. militibus indicta: metuens hoc solum, videlicet timeri incautus. i. eo ꝙ non cauerit ne hostis noscet se ad bellū accinctū: ab hoste. s. Curione. i. volens ipsum oscitabundū & improuidū opprimere: dū victoria securior erat. In metro aūt si legatur icauto non abijcitur o in dictione incauto, sed corripitur. sunt tñ qui legant incautus: vt sit non satis callidus. Sabura secundus a rege Numidis. i. qui apud Numidas erat secūdus a rege, mittitur a rege vt simulator belli cōmissi sibi: tanq̄ Iuba ipse venturus non esset: qui. i. ideo vt, lacessat. i. prouocet prima prelia id est concionē primā: & qui eliciat. s. Curionem cum suis manu exigua. i. modica acie. ipse. s. Iuba rex & princeps belli retētat vires. i. pręcipuas copias regni, in valle caua & ita occulta.

cōmissi. Lacessat, prouocet. Eliciat, educat. Cōmissi, mandati vt gerat. ferebatur em̄ Iubam reuocatum esse bello finitimo & Saburę rem cōmissam. Sed rex sex miliū passuum interuallo a Sabura aberat. Ipse, rex. Retentat vires: retinet exercitum.

¶Et ꝙ Cæsareis nunq̄ deuota iuuētus. Ideo formidabat Curio qm̄ milites quos habebat prius fuerāt cum. L. Domitio Corphinij: quo in potestatem redacto Cæsar hunc exercitū dederat Curioni quē nunc suspectū habebat tanq̄ in priorem imperatorem propensiorem Nec rheni miles in vndis exploratus erat. Nō erant isti milites veterani: quorū fidem Cęsar erat expertus in bellis Gallicis. Insidusq; nouis ducibus. s. Cæsari & Curioni. Dubiusq; priori. s. Pompeio vel Domitio sub quo militauerat. Vnde a Varo sollicitabantur: vt scribit Cæsar. Nocturnaq; mœnia valli desolata fuga. Nocturno tēpe Cēturiones Marsi duo ex castris Curionis cum manipularibus suis ad Accium Varū profugiunt: vt scribit Cæsar. hoc nūc tangit Lucanus. Trepida sic mēte profatur, id est secum locut⁹ est Curio. vel vt scribit Cæsar consilio conuocato de summa rerum deliberare incipit. Cāpum miles descendat in æquū. Erant sententię: quæ conandum omnib⁹ modis castraq; Vari oppugnāda censerent ꝙ huiusmodi consilijs otiū maxime contrarium esse arbitrarentur: vt scribit Cæsar. & nunc loquitur Curio secundum eorum sententiam. Galeę texere pudorem. Pudor inquit sollicitat milites, vt ad Pompeium reuertantur: verum cū habuerint galeas nullo pudore suffundētur. qui Galea tegitur. qđ est capitis tegumentum. Qui conferre duces meminit, id est comparare inter se Cæsarē & Pompeium & examinare cuius causa sit honestior. Veluti fatalis arenę munerib⁹. Quemadmodum qui pugnant in arena munus gladiatorium exercentes, non ira ducuntur contra aduersarios vtpote quos nunq̄ habuerit infestos: sed odio habēt: quoniā sibi vidēt obiectos. ita milites mei inquit Curio non irati sunt contra Pompeianos: sed quando ducentur in aciem sument animos contra eos. Oēs enim sibi melius esse malūt q̄ alteri: vt ait Terentius. Muneribus, id est ludis gladiatorijs. Absolute munus dicim⁹ gladiatorium. Suetonius. Munere depugnarunt. Martialis. Nā post tua munera Cęsar. Cicero. Nempe studiū non defuit declarandorum munerum tuo nomine. i. Ludorum. Arenæ fatalis, id est mortiferę: quia ibi certantes se mutuis ictibus confodiunt. Nam pepulit Varum campo. Curio congressus in aciecum Varo eius totam aciem in fugam vertit: & interfectis circiter sexcentis paulum abfuit quin castris Vari potiretur: vt scribit Cæsar. Rapit agmina furtim. Iuba cum circiter. xxv. milia militum Vticam duceret in auxilium Vari nuntiatum mox est Curioni Iubam reuocatum finitimo bello restitisse in regno. Saburam cum mediocribus copijs pręfectum eius Vticę appropinquare. hāc rem ita vulgari iusserat Iuba vt Curionem incautum opprimeret. Numidis a rege secundus. Sabura præfectus & secundum a rege apud Numidas locum obtinens pręmittitur ad flumen Bagradam a rege Iuba cum paruis copijs: vt Curionem illiciat ad pugnam simuletq; sibi commissum esse bellum & regem recessisse: qui cum omnibus copijs insequebatur: vt refert Cæsar. Aspidas & Pharias cauda solertior hostis ludit. Aspides quarum serpentum copia est in Aegypto habent interneciuum bellum cum Ichneumone quod animal notum est hac gloria maxime, in eadem natum Aegypto: vt narrat Plynius. Ichneumon limo loricatus in dimicationem pergit: in ea caudā attollens ictus aspidis irritos auersus excipit donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces. Queādmodum ergo Ichneumon cauda deludit aspidas quoad interimat, ita Iuba pręmisso Sabura Curionem prouocare volebat: vt eum deinde inuaderet more Ichneumonis.

BERO.

SVLPI. ¶ Aſpidas. Sic luſus inquit Curio vt aſpis ab Ichneumone. Aſpidēq; Curioni, Saburā caudæ Ichneumonis, Iubaq; capiti cōparat.

Aſpis. Ichneumon. Aſpis vt ait Plynius lib. viij. habet interneci num bellū cū Ichneumone qđ notū animal hac gloria maxime in eadem natū Aegypto: mergit ſe limo ſæpius ſiccatq; ſole. mox vbi pluribus eodē mō ſe corijs loricauit in dimica tionē pergit: in ea cauda ſe attollēs ict⁹ irritos auerſus excipit, donec obliquo capite ſpecu latus inuadat in fauces. Meminit eiuſdē Stra bo in. xvij. Aſpidas, ſerpētes frigidas. Phari as, Aegyptiacas. Hoſtis, Ichneum. ō Solerti or, aſtutior. Vmbra, caudę celer. Obliquuſq; caput, Ichneumon qui eſt obliquo capite. Tu to, innoxio ſibi: non eñ penetrat dentib⁹. Ci tra ſaniem letiferam: citra virus mortiferum. Guttura ſerpentis effuſæ in auras, exilientis in vmbram caudę. Tunc, vbi cōprendit. Pe ſtis irrita: venenū nō nocens. Exprimitur, col liditur & emittitur. Fluunt diſſoluuntur & per eunt. Pereunte, effluente. Fraudibus, inſidijs Iubę. Occultis viribus hoſtis. Hoſtis, Saburę poſt quē latebat Iuba. legitur & occulti hoſtis hoc eſt Iubæ. Erūpere, exire raptim. Ignotis inexploratis. Ipſe. Curio auditis quæ equites egiſſent: quarta vigilia cū oīb⁹ copijs exierat: rogatus a Gn. Domitio prefecto equitū. Infe cta, mandata & miſta. Leti fortuna, ppinqui. fors vicinę mortis iam fatis Curionē adduxe rat. Trahebat, ducebat ad mortē. Auctorē ſu um. Curio eī q tutat⁹ fuerat & icitarat Cęſarē: dederat cām belli ciuilis. Ardua ſaxa, mōtes. Cautes, ſaxa dura. A brupto limite, pręterito termino & nō ſeruata via. Ceſſere: pedem re tulere. Sabura eñ Iubæ iuſſu pceperat ſuis vt ſimilitudine timoris paulatim cederēt. Dum colle, quoad ex locis ſuperiorib⁹ copias in cā pū deducit. Patulis, in diuerſum & late paten tibus. Ille, Curio. Artis, fraudis. vt arte tracta uit virum. græce τεχνη dicitur. Victor, hacte nus eñ vicerat. Deiecit. p̄cipitauit. Doli, inſi dię hoſtiles. Fugaces, celeres. Agmen, Curio nis exercitū. Completis, occupatis. Quippe. ideo neq; fugere neq; pugnare ſunt auſi quia habebant equos ex itinere defatigatos. Soni pes, equus. Nō motus, non excitatus. Quatit repetatur nō & in ſequentibus. Non quatit ſa xa pulſu, non pulſat ſolum ictu pedū cupitq; ire. Terens, atterens & mandens vt ſolet deſeſ ſus equus. Vexantia. lege per Hypallagen ve xantes. Spargit, nō excutit collumq; caputq; erigit: & nō conatur ire vt ſolet recens & fortis equus qui audito ſigno ſtare loco neſcit. Iu bas, crines. Surrigit, arrigit. Incerto, inordina to motu. Non ſtare, proſternere ſe. Iacet, lan guet. Arentia: ſitientia. Squallent, deformia ſunt. Proiecta, emiſſa. Gemunt, ſonitum red dunt. Vrget, vexat. Erāt enim ſuſpitioſi. Pul ſus grauis, ſpiratio & reſpiratio moleſta quia ilia pulſantur cum retractione. Trahit, contra hit. Ilia defecta, vltima latera debilitata & at tenuata.

Ars. Tecna. BERO. ¶ Aſpidas Pharias. i. Aegyptias a Pharo cu ius ſupra habita eſt mētio. Hoſtis, Ichneumō Et iratas incerta, vocat vmbra. Aſpis oculos habet hebetes eoſq; in tēporibus vt ait Ply:

Aſpidas vt Pharias cauda ſolertior hoſtis
Ludit & iratas incerta prouocat vmbra:
Obliquuſq; caput vanas ſerpentis in auras
Effuſę tuto comprendit guttura morſu
Letiferam citra ſaniem: tunc irrita peſtis
Exprimitur: fauceſq; fluunt pereunte veneno.
Fraudibus euentū dederat fortuna feroxq;
Non exploratis occulti viribus hoſtis
Curio nocturnum caſtris erumpere cogit:
Ignotiſq; equitem late diſcurrere campis.
Ipſe ſub aurorę primos excedere motus
Signa iubet caſtris multum fruſtraq; rogatus
Vt Libycas metuat fraudes: infectaq; ſemper
Punica bella dolis: leti fortuna propinqui
Tradiderat fatis iuuenem: bellumq; trahebat
Auctorem ciuile ſuum. ſuper ardua ducit
Saxa: ſuper cautes abrupto limite ſigna.
Quum ꝓcul e ſummis cōſpecti collib⁹ hoſtes
Fraude ſua ceſſere parum dum colle relicto
Effuſam patulis aciem committeret aruis.
Ille fugam credens: ſimulate neſcius artis:
Vt victor medios aciem proiecit in agros.
Tunc primū patuere doli: Numidęq; fugaces
Vndiq; completis clauſerunt mōtibus agmē.
Obſtupuit dux ipſe ſimul perituraq; turba.
Non timidi petiere fugam: non prelia fortes:
Quippe vbi nō ſonipes mot⁹ clāgore tubarū
Saxa quatit pulſu: rigidos vexantia frenos
Ora terēs: ſpargitq; iubas & ſurrigit aures.
Incertoq; pedum pugnat non ſtare tumultu.
Feſſa iacet ceruix: fumant ſudoribus artus:
Oraq; proiecta ſqualent arentia lingua:
Pectora rauca gemūt: q̄ creber anhelit⁹ vrget
Et defecta grauis longe trahit ilia pulſus.

¶ Aſpidas vt Pharias. Similitudine ſumpta a ſerpentib⁹ do cet Curionem circūuentum dolo Iubæ. Nā ſicut Ichneumon luto loricatus & incruſtatus aſpidem laceſſit cauda, donec fau ces illius nudas capite obliquo inuadit, ita Iuba velitatiōe qua dam Saburę Curionē elicit donec egreſſum toto capite. i. ple:

na aciē circūueniat. Ordo eſt. Vt. i. quēadmodū, hoſtis ſolertior. i. callidior, videlicet Ichneumō: qui ſolertior ē aſpide, ludit. i. illudit & laceſſit cauda. ſ. ſua, aſpidas pharias. i. ægyptiacas: & ꝓuocat. i. porro euocat ad pugnā, iratas. ſ. aſpidas, vmbra. ſ. caudę ſuæ, incerta: quia cauda mobilis eſt & inſectatur vmbrā caudæ: & ipſe hoſtis ſolertior. ſ. Ichneumon, obliquus caput. i. habens caput ex obliquo & tranſuerſo (ſic Beroaldus & plu res: Aldus aūt legit Obliquatiſq; capit) comprendit morſu. i. ictu oris tuto, quia citra ſaniem letiferā. i. nō peruenięs morſu viſq; ad virus mortiferū, in guttura ſerpentis. ſ. aſpidis, effuſæ. i. penitus emiſſæ & exilientis in auras vanas, quia vmbrā cau dæ ſectatur auide: nō cauens morſum capitis: tunc. i. perroſo gutture aſpidis, peſtis. i. virus aut venenū aſpidis, exprimitur. i. vi emittit, irrita. i. nihil nocēs Ichneumoni: quia iā rictū retra xit: & fauces aſpidis fluunt. ſ. ſanie & veneno, veneno pereun te, quātū ad votū emittentis. Fortuna. i. caſus, dederat, fraudi bus. i. inſidijs dolosis Iubæ, euentum. i. exitum optatū, & Cu rio ferox. i. ferociēs ob partā victoriā, cogit equitē erumpere, id eſt vi exire, nocturnū. i. tēpore noctis, caſtris. ſ. ſuis, & hocvi ribus hoſtis occulti. ſ. Iubæ, non exploratis. i. nō indagatis: & iubet equitē nocturnū diſcurrere, ſunt qui legant decurrere: ſed quia ſequitur late & ignotis nihil mutem. late campis ignotis. i. inexploratis. Ipſe. i. Curio dux belli, iubet ſigna. ſ. ſua. i. vexilla, excedere. i. egredi caſtris: ſub primos motus aurorę. i. anteq̄ orta aurora motus fierent, exiſtens rogatus a Cnę. Domitio prefecto equitū, multū & fruſtra: quia noluit acquieſce re: vt metuat fraudes. i. inſidias, Libycas: quia Aphri ſemper ſunt verſipelles: & vt metuat bella punica. i. Pœnorum ac cæte rorū: Aphrorū infecta. i. mixta & imbuta ſemper dolis. i. frau dib⁹. fortuna, ppinqui leti. i. inſtātis mortis, fata eñ viā dū vo lunt inueniūt, tradiderat iuuenē. ſ. Curionē q ideo ſano cōſilio nō acquirit q; iuuenis eēt, fatis. i. morti fatali: & bellū ciuile tra hebat. ſ. in mortē, ſuū authorē. ſ. Curionē, q Cęſarē deſēdēdo & cohortādo ad bellū ciuile dederat ſemiariū ei⁹: vñ quodāmō author fuit. & Curio ducit ſigna ſup ſaxa ardua: & ſup cautes. i. rupes, limite. i. tramite, abrupto. i. inuio aut per viam inacceſ ſibilem & aſperam, cū. i. quādo. hoſtes videlicet milites Iubę: cōſpecti, procul e ſummis collibus, ceſſere. i. pedē retulere, parū vt Curio incautior ſectaretur, fraude ſua. i. aſtutia ſolita aut ex cōpoſito inſtructa arte, dum, id eſt donec relicto colle cōmitte ret. ſ. Curio aciem. ſ. ſuam, effuſam, id eſt effuſe inſectantē: ar uis patulis. i. p cāpos patentes. Ille. ſ. Curio, credens fugā ſup. veram eſſe: vtpote neſcius artis ſimulatæ. i. fraudis tectæ p ſi mulatā fugā, vt. i. poſtq̄ ipſe victor. ſ. vt ſibi videbatur: quia fugientes fugabat, deiecit. i. p̄cipitauit (Alij legūt proiecit. i. lō ge abiecit) aciem. ſ. ſuā, in medios agros, tūc doli. ſ. a Iuba inſtructi, patuere primū, & Numidę fugaces. i. celeres, aut ad fugā habiles & qui iā fugā ſimularāt, clauſerūt. i. circūuenerūt & ſepſerunt agmē. ſ. Curionis, montibus cōpletis. ſ. militibus: vndiq;. i. ex omni parte: ita vt ſe in montem recipere nequiret. Ipſe dux. ſ. Curio, & turba peritura, obſtupuit ſimul. Timidi. i. licet eēnt quidā eorū timidi, tñ nō petiere fugā, quia nō pate bat profugiū: & fortes nō petiere p̄lia, quippe. i. vtpote vbi. i. poſtq̄ ſonipes. i. equ⁹ belliger, nō mot⁹. i. nō excitat⁹ clangore tubarū: aut motus. i. licet ꝓuocatus tamē nō quatit ſaxa pulſu. ſ. pedum, quia defatigatus erat, terens. i. atterēs ora. ſ. ſua, vexantia. i. moleſtantia frenos rigidos. hoc eſt (Eſt enim hypallage) terens frenos rigidos vexātes ora ſua, quia ſe trahi ſinebat: nec obediebat frenis: & non ſpargit Iubas. i. non excutit crines colli, & nō ſurrigit aures. ſ. vt facit dum animoſus & recens eſt: ſed habet eas demiſſas, & pugnat. i. contendit non ſtare, id eſt pro ſternere ſe & recubare, incerto motu. i. agitatione pedum. aut repetamus non vt ſit non pugnat nō ſtare, id eſt contentus eſt ſtare: qui dum fatigatus non eſt, ſtare loco neſcit. Ceruix equi feſſa iacet. i. languet, artus fumant ſudorib⁹, & ora arentia. i. ſitientia, ſqualent. i. ſordida ſunt, lingua proiecta. i. emiſſa. pectora gemunt. i. ſonitū redduntrauca. i. rauce: quæ. ſ. pectora anhelitus creber vrget. i. vexat, & pulſus grauis. i. reſpiratio moleſta, trahit longe. i. longo tractu, ilia defecta. i. debilitata & fere abſumpta.

Siccaq; ſanguineis dureſcit ſpuma lupatis.
Iamq; gradū neq; verberib⁹ ſtimuliſq; coacti

¶ Lupatis, frænis aſperrimis. Lupata dicta a lupinis dentib⁹ in quorū ſimilitudinem ſunt. Vergilius. Duris parere lupatis. Neq; addūt gradū, nō greſſum accelerāt & ocyus eūt. Niſi

SVLPI. Lupata.

coacti ꝓpter ſtimulos ferreos qui calcaneis an
nectuntur. Vulnerib⁹, ꝓ vulnera. Coguñ, in
hoſtẽ ire. Vlli, equiti. Rupiſſe moras, cõcitaſſe
Neq; ipet⁹, cõcitatio breuis: neq; curſus, lõgi
or. Proferẽ, ꝓpinquat hoſti: & exponiẽ vicini
oribus ictibus. Donat ſpatiũ, diminuit diſtã
tiam telis exponendo ſe ad vulnus excipien
dũ. At vag⁹. Sed Numidę celeres tãto equos
ipetu immiſerũt vt terra tremeret & puluis in
menſus fuerit excitatus. Soluta, diſſoluta in
puluerẽ. & eſt ablatiu⁹ abſolut⁹, ſequiturq; or
do tantus puluis texit aera nube ſua & traxit
tenebras quantus torqueẽ turbine Biſtonio.
Biſtonia. Torq̃tur, excitaẽ & voluiẽ. Turbine Biſtonio
impetu Aquilonis qui flat a Thracia q̃ Biſto
nia appellaẽ. Nube, inuolucro & dẽſitate. Tra
xitq; tenebras, induxit. Vt vero. poſtq̃ ad pe
dites interẽptis equitib⁹ vẽtũ eſt nõ fuit opus
certare victoria incerta, ſed tñ mõ in cędibus
faciẽdis ſe exercere. Dubij Martis, incertę vi
ctorię. Nullo diſſoluaẽ, in vllo: & nõ iungatur
verbo. Tẽpora pugnę mors tenuit: tẽpus qđ
in pugnando cõterendũ fuiſſet in occidendo
cõſumptũ eſt. Procurrere, cũ ipetu ire. Miſce
re man⁹, certare. Septa, circundata Numidis.
Obliquis haſtis, ictib⁹ trãſuerſis. Obruiẽ, op
primiẽ. Rectis, recto ictu & pũctim. Nymbo,
multitudine. trãſlatio. Ferri, telo; ferrato;.
Ergo acies. Circũuẽti vndiq; Romãi in rotũ
ditatẽ ſeſe collegerunt: ſed adeo denſi erãt vt
ſe nequirẽt cõuertere: & paulati magis ac ma
gis cõſtringẽdo & colligẽdo ſtãtes moriebãt.
Correpſit, imiſit ſe q̃ ſi repẽdo. Glob⁹, multi
tudo collecta. Dẽſaẽ, reſtringiẽ quantũ primi
p̃ metu pedẽ referebãt. Gyros, circulũ orbis.
Preſſis, compſſis & ſtrictis. Pectore, armato.
Nõ tã lęta. nõ eã voluptatẽ Numidę acceperũt
ex Romano; cędę quã fortuna videbaẽ of
ferre: quia riuos ſanguinis nõ videbant: nec
truncа nec cadentia corpora. Spectacula, cæ
dis aſpectũ. Lapſus mẽbro;, mẽbra caden
tia & mutilata. Cõpſſum turba ſtetit omne ca
dauer. omnia mortuorum corpora multitudi
nis denſitate cõpreſſa tecta erant.

BERO. ¶ Dureſcit ſpuma lupatis. i. frẽnis aſprimis.
Dicunt aũt Lupata a lupinis dẽtib⁹. vt ait Ser
uius: qui ſunt inequales: & eo; morſus vehe
mẽter obeſt. Alio noie dicũt lupi. Ouid⁹. Et
duros accipit ore lupos. Iãq; gradum. i. adeo
erãt laſſi: vt neq; verberib⁹ neq; calcaribus incitari poterãt: nec vulnera etiã ꝓderãt. Siquis
ſ. ex militib⁹ Curionis. Nec profuit vlli corni
pedis rupiſſe moras. q̃ vis aliqui vulneribus
equos cõcitaſſent in hoſtes: tñ nihil ob hoc ꝓ
fecerãt: quia faciliter cõfodiebant miſſilibus
hoſtilib⁹. Et ſpatiũ iaculis donat. Equus do
nat ſpatiũ iaculis qñ laſſus & imobilis dat ho
ſtib⁹ facultatẽ emittẽdi iacula. At vag⁹. A fer
equos. Eg tatus Saburę recẽs ab vtroq; cornu
circũire aciẽ Curionis cœpit. vt ait Cęſar. Ter
raq; ſoluta, in puluerẽ equo; impulſu. Quã
tus Biſtonio. quãta eſt vis pulueris cõcitati flã
te Borea: tãta nũc texit & obũbrauit aerẽ. Biſto
nio turbine. In Thracia eſt ſtagnũ Biſtonũ &
gens vt inquit Plyni⁹. In Thracia regnat aq
lo qui turbinẽ facit e puluere. In pedites. ſ. Cu
riõis. Sed tempora pugnę mors tenuit. Acies

Nec q̃uis crebris iuſſi calcaribus addunt.
Vulneribus coguntur equi: nec profuit vlli
Cornipedis rupiſſe moras: nec eñ ipetus illis
Incurſuſq; fuit: tantum profertur ad hoſtes:
Et ſpatium iaculis oblato vulnere donat.
At vag⁹ Apher equos vt primũ emiſit i agmẽ
Tunc campi tremuere ſono: terraq; ſoluta
Quãtus Biſtonio torquetur turbine puluis
Aera nube ſua texit: traxitq; tenebras.
Vt vero in pedites fatum miſerabile belli
Incubuit: nullo dubii diſcrimine Martis
Ancipites ſteterãt caſus: ſed tempora pugnę
Mors tenuit, neq; eñ licuit ꝓcurrere contra
Et miſcere manus: ſic vndiq; ſepta iuuentus
Cõminus obliquis & rectis eminus haſtis
Obruitur: nõ vulneribus nec ſanguine ſolum
Telorum nymbo peritura ac pondere ferri.
Ergo acies tantę paruũ ſpiſſantur in orbem.
At ſi quis metuens mediũ correpſit in agmẽ
Vix impune ſuos inter conuertitur enſes.
Denſaturq; globus: quãtũ pede prima relato
Conſtrinxit gyros acies, non arma mouendi
Iam locus eſt preſſis: ſtipataq; mẽbra terũtur.
Frangitur armatum colliſo pectore pectus.
Nõ tam lęta tulit victor ſpectacula Maurus
Q̃ fortuna dabat. fluuios non ille cruoris
Mẽbrorũq; videt lapſum: & ferientia terram
Corpa. cõpreſſum turba ſtetit omne cadauer.

¶ Siccaq; &c. Proſequiẽ reliqua laſſitudinis equinę ſigna ſub
ditur⁹ infelicẽ Curiõis militũq; ſtragẽ & cũ cœptorũ Curionis
deteſtatione librũ hũc cõcluſurus. In qua re reip. cõſulit. Nam
deteſtãdo ſtulte & inique in rẽpu. cœpta & molimina, ei⁹ inco
lumitati & ſaluti cõſulit. Verũtamen ne odio priuato in Curio
nem inuectus putetur: ei⁹ laudes nõ eſt ꝓtermiſſur⁹: quippe q
eũ tantiſper dũ tẽporũ diſpoſitio paſſa eſt, optimã in rep. ope
rãnauaſſe ꝓdicet. Statim autẽ a principio graphice naturam
equo; exprimit: nec equitũ violentiam reticet. Nã dũ ad ex
tremã laſſitudinẽ defatigati ſunt: virgis & calcaribus nõ obe
diunt equi. verũ cogũtur vulnerib⁹. ſ. fuſtium aut gladiorum:
q̃ equites faciũt dũ poti⁹ ſuę q̃ cuio; ſaluti cõſuluntur. Neq; tñ
equo; ſolũ laſſitudinẽ, ſed & militũ cõpreſſionẽ diſerte cõme
morat, cũ multis aliis, mouẽs ſolito more vndiq; pathos mul
tũq; afficiẽs legentẽ. ſed ne ꝓter ſolitũ hoc loco rẽ, plixe perſe
quar, Ordo eſt. Et ſpuma ſicca. i. arida p̃ſiti & ſudore effuſo,

dureſcit. i. fit dura, lupatis ſanguineis. i. ad frena aſpſo ſãguie
oris equo; perfuſa. Etiam, cũ hoſti deberent occurrere, equi
neq; ac dunt gradum. i. nõ progrediuntur: coacti verberibus
. i. flagellis & ſtimulis. i. punctoris virgarũ, q̃uis. i. q̃tũuis: aut
licet tuſſi. ſ. a ſeſſorib⁹ ſuis, calcaribus crebris. i. crebro icuſſis:
ſed coguñ vulnerib⁹. i. per vulnera cõpelluntur ire in hoſtem
Nec profuit vlli. ſ. equiti, rupiſſe moras cornipedis. i. acceleraſ
ſe vi & vulnere equũ cornipedẽ. i. corneos pedes habẽtẽ: hoc
eſt, licet forte quis equũ ꝓdirecoegerit nõ tñ profuit ei: eñ pro
quia neq; impetus. i. cõcitatio breuis: & incurſus. ſ. longior: fu
it illis. ſ. circũſeptis: trãſũ. i. dũtaxat, eques, ꝓfertur. i. prouehit:
ad hoſtẽ. i. fit ꝓpinquior hoſti, & donat iaculis ſpatium. i. dimi
nuit diſtantiã telis, vulnere. ſ. ſibi faciendo, oblato. i. vltro ac
cepto: aut donat iaculis & telis quãtũ ſat eſt ad ferendũ: nã q̃e
proximo emittuntur minus lędunt q̃ quę medio iactu. At. i. e
cõtrario, Apher. ſ. miles Iubę, vagus. i. obequitans incerto or
dine, vt primũ emiſit equos in agmen. ſ. Romanũ: tunc cãpi
tremuere ſono. ſ. pedum equo;: qui recentes fortiter terrã car
pebant: & terra exiſtẽte ſoluta. ſ. pedibus equorũ, puluis ſup.
tantus, quãtus torquetur turbine Biſtonio. i. Thracio, hoc eſt
Aquilone e Thracia flãte, texit. i. inuoluit & cooperuit aera nu
be. i. caligine ſua: & traxit. i. cõtraxit & effecit tenebras. ſ. ſuper
terram. Vero pro ſed, vt. i. poſtq̃, fatũ belli. i. cędes, miſerabile
. i. digna miſeratione, non eñ authores belli erãt pedites, incu
buit. i. ingruit, in pedites: caſus ancipites. i. dubio authore cæ
des, nullo. i. non vllo, non ſteterant. i. immorate erant: vllo diſ
crimine. i. periculo, martis dubij. i. victoriæ incertæ. i. non im
morabantur pedituм mortes timore periculi: ſed mors tenuit
. i. occupauit, tempora pugnæ, id eſt tantiſper durabat pugna
dũ ceſſi morerẽtur. Eñ ꝓ quia (ne quis penitus ignauos & dege
neres arguat Romanos addit) neq; i. nõ licuit. ſ. Romano mi
liti, procurrere contra hoſtem & miſcere manus. ſic. i. tali mo
do, iuuentus ſcilicet Romana, ſepta vndiq;, id eſt ex omni par
te circundata, obruitur cõminus, id eſt a prope ſtantibus, haſtis obliquis, id eſt incuruis, & eminus, id eſt a lõge
ſtantibus, & e manu mittentibus tela, haſtis rectis, quę melius iaciuntur in longum: obruitur inquam, peritura
id eſt talis quæ pereat non ſolum vulneribus ſcilicet acceptis: nec ſanguine ſcilicet fuſo, & ſup. nymbo, id eſt
nube & multitudine nymbo ſimili, telorum: at, id eſt ſed, pondere, id eſt mole, ferri, id eſt telorum ferratorum.
Ergo quia extendere ſe vetabantur & vndiq; cędebantur, acies tantæ, id eſt tam magnæ ſpiſſantur, id eſt con
denſantur in paruum orbem, id eſt globum rotundum: ac ſiquis metuens ſcilicet hoſtem, correpſit, id eſt im
miſit ſe per crura rependo, in medium agmen. ſ. ſuorum, vix cõuertitur impune id eſt illęſus, inter enſes ſuos
id eſt ſuorum qui tam denſi erant vt illis ledi retur: & globus ſcilicet militum Romanorum, denſatur ſup. tan
tum, quantum prima acies conſtrinxit id eſt arctiores fecit, gyros, id eſt circulos orbis ſui, pede relato, id eſt re
troacto. Etiam vbi prima acies retroceſſit: locus mouendi arma, non eſt preſſis, ſcilicet Romanis: & membra
ſtipata, id eſt compreſſa vt ſtupa imprimitur rimis nauium, teruntur, id eſt atteruntur, & pectus armatum frã
gitur ſup. a pectore proximo ſcilicet colliſo. id eſt contrito & fracto. Maurus, ſcilicet Iuba, victor, id eſt voti cõ
pos, non tulit, id eſt non accepit, ſpectacula ſcilicet belli feliciter pro ſe geſti, tam, id eſt tantum lætæ: q̃, id eſt q̃
tum læta fortuna dabat ea: quia non omnia videbat: ille enim non videt fluuios cruoris ſcilicet Romani, & nõ
videt lapſum membrorum: & non videt corpora ferientia terram: quia omne cadauer ſtetit, id eſt horruit aut
fuit compreſſum turba. id eſt multitudine ita vt caſus ſpectari nequirent: & ita minus voluptatis contigit ho
ſti: eo q; occulte caderent Romani.

Curionis equitatu Saburę circũdata neq; pu
gnare neq; fugere poterat: itaq; mors tenuit
tempora pugnę. Cõminus, id eſt prope. Emi
nus, id eſt a lõge. Telorum nymbo peritura,
non ſolum vulneribus confodiebantur mili
tes Curionis: ſed numero telorum qui ſimilis
nymbo, hoc eſt pluuię videbatur, opprime
bantur ab aduerſarijs. Spiſſantur, id eſt den
ſantur & coarctãtur. In medium agmen, ſci
licet ſuorum. Vix impune. Adeo erãt denſati
vt vix poſſet quiſpiam ſe cõuertere: quin ſuo
rum gladijs necaretur. Impune ergo ſine pœ
na. Dẽſaturq; globus, id eſt milites in globũ
ſtringuntur. Non arma mouendi iam locus
eſt preſſis. Curionis milites adeo erãt conglo
bati denſatiq; vt eis facultas non daretur vi
brandi tela: cum nusq̃ mouere ſe poſſent. Sti
pataq; membra teruntur, id eſt denſata & cõ
preſſa inter ſe conteruntur atq; colliduntur.
Stipare enim ſignificat dẽſare, a ſtipibus nũ Stipare.
mis deriuatum verbum: qui ſtipabantur: vt
ait Varro. ſiue ipſi nummi ſtipes dicãtur a ſtĩ
pando. Quã fortuna dabat. Fortuna magnũ
prębebat Mauris & Numidis ſpectaculum de
morte militum Curionis: ſed ipſi videre non
poterant cum milites Curionis integri & ſtã
tes morerentur: cum propter denſationẽ nul
li iam mortuo cadere liceret. Cõpreſſum tur
ba ſtetit omne cadauer. hoc eſt quod a Cæſa
re dictum eſt partim integri procũbunt. Ste
tit. ſ. rectum. Martialis. Quod nõ ſtat magno
ſtare Lupercę tibi.

Excitet inuiſas dirę Carthaginis vmbras
Inferiis fortuna nouis: ferat iſta cruentus
Annibal: & Pœni tam dira piacula manes:
Romanam ſuperi Libyca tellure ruinam
Pompeio prodeſſe nefas votiſq; ſenatus.
Aphrica nos potius vincat ſibi. Curio fuſas
Vt vidit campis acies: & cernere tantas
Permiſit clades compreſſus ſanguine puluis:

SVLPITIVS.

¶ Excitet inuiſas. Præ dolore hoſti lætitiam
elicit: & ad inſultandum inuitat. Excitet, elici
at, velut ad ſacrum. Inuiſas vmbras, inimi
cas Carthaginenſium animas. Inferijs, ſacris
& harum victimarum piaculis. Ferat piacu
la, accipiat purgationes & ſacra. Romanã ſu
peri. In deos exclamat q; tantam cędem paſ
ſi ſunt fieri nulla reipublicæ vtilitate. melius
enim Aphri Romam ſubiugauiſſent, q̃ q; li
bertate amiſſa perpetuo ſub Cæſaribus ſerui
amus. Compreſſus, ſedat⁹ cruoris copia: nã
antea per puluerem cædes videri non pote
rat. Producere animam, vlterius viuere. Af
flictis, aduerſis, miſeris. Cecidit, non q; ſe per
cuſſerit: ſed cum oraretur a Gn: Domitio vt
ſuæ ſaluti parceret, & in caſtra confugeret Cu

rio, nunq̃ amisso exercitu quem a Cæsare fidei commissum acceperat se in eius conspectum reuersurum confirmat: atq; ita prælians interficitur. Coacta, cõpulsa a necessitate: vel coacte collecta. Quid nunc. Epicœdion siue nęnia qua per variam commiserationem accusatur Curio & laudatur. Rostra turbata, forum & pulpita vnde populum tribunus alloquebaris & collegis te opponebas. Plebeius signifer: Tribunus cum insignijs tribunitijs. Arte, astutia. Dabas, concitando. Prodita, tradita Cæsari. Ante iaces, ante mortuus es q̃ in Pharsalia confligatur. Confert, committit in prælium. Has vrbi. deterret potentes a seditionibus quoniam solent esse primi qui pereant. Luitis arma iugulo, datis pœnas mortis ex bellis ciuilibꝰ. Felix Roma. Beata eẽt Roma cũ ciuibꝰ suis si dij tantam curam haberẽt libertatis seruandæ: quantam vlciscendi illos qui in libertatem insurgũt. Vindicta, vltio nocentiũ patrię. Libycas en. En e diuersis causis affectus miserationemq; elicit. Corpus, Curionis. Pascit aues. insepultus enim fuit & volucrum præda. At tibi. Nos vero te o iuuenis laude prosequimur immortalitatiq; commendamus: nam silentio pręterire virtutes tuas nihil prodesset. Præconia digna. Hypallage. si vis merita præconia dignæ vitæ. Pręconia, laudationes. A quibus, præconijs. Repellit omne senium, tollit situm & obliuionem ac gloriam immortalem & non senescentem affert: *Carminũ pręstãtia.* quoniam vt ait Ouidiꝰ, Carmina morte carent. & Horatius. Virtus & fauor & lingua potentium Vatum diuitibus consecrat insulis. Dignum laude virum musa vetat mori. Cœlo musa beat. Nõ proderit. nocet enim ciuitati egregiorum laudes ciuium ignorari. Indole, indicio probitatis & incremento. Deberent. Illis debent leges qui iusti sunt & optimi interpretes legum vt de Seruio Sulpitio Ci. scribit. Recta, iustitiam.

BEROALDVS.

Inferijs fortuna nouis. Inferię sunt sacra q̃ manibus & inferis feruntur. Sensus est. Fortuna ferat iferias vmbrę Carthaginis de morte Romanorum: quoniam vmbrę .i. manes Carthaginensium lętari videntur sacrificio facto ex sanguine Romanorum vtpote infestissimorum. Et Pœni tam dira piacula manes .i. vmbrę oium Carthaginensium & Annibalis ferant talia piacula, id est sacrificia & expurgationes. Manes autem dicuntur animæ defunctorum apud inferos a manando dicti: vt ait Seruius. vel a manum quod bonum significat, per contrarium. Deos manes colebant: vt Plynius & Cicero tradiderunt. Romanam superi. Habeãt inquit Lucanus, manes Pœni talia piacula: quia nefas est Põpeium gaudere sanguine suorum Romanorum. Aphrica nos potius vincat sibi, id est Aphri vincant nos Romanos sibi ad vtilitatem suam & non in gratiam Pompeij & senatus qui Romanorum strage non gaudent. Compressus sanguine puluis. puluis qui ab equitibus fuerat excitatus maximus, sanguine occisorum compressus fecit vt Curio stragem suorũ oculis lustrare posset. Ceciditq; in strage suorum. Curio amisso exercitu quem a Cæsare fidei commissum acceperat cum se in eius conspectum reuersurum nunq̃ asseret, fuga salutem petere noluit, atq; ita prælians interficitur: vt scribit Cæsar. Quid nunc rostra tibi. Nunc Lucanus Apostrophã facit ad ipsum Curionẽ dicẽs ei nihil ꝓfuisse rostra e qbꝰ ꝯciões turbulẽtas agere solebat: qñ ptes Cęsaris tutãdas suscepit. Rostra aũt sũt in foro vbi cõcionabãt̃: dicta a rostris nauiũ Antẽnatiũ: qbꝰ erãt ornata: vt ait Varro. Liuius tẽplũ dicit fuisse suggestũ illum. Plebeius signifer .i. tribunꝰ plebis q̃ est magistratꝰ ꝓ plebe cõstitutꝰ. Quid ꝓdita iura senatus. Curio priꝰ solebat agere causam Põpeij, & Senatus & Cæsarẽ impugnare: sed mox mutata volũtate trãstulit se ad Cæsarẽ ingẽti mercede corruptꝰ: vt Appianꝰ, & Trãqllꝰ tradũt. Et gener atq; socer. Põpeiꝰ, & Cęsar. Iussi .s. a te, o Curio qui tuis cõcionibꝰ ciuile bellũ fouisti.

Ante iaces. añ mortuꝰ es q̃ Cęsar, & Põpeiꝰ in Pharsalia pugnauerint: & sic nõ potuisti videre exitũ ciuilis belli. Felix Roma qdem. sensus est. si dij ita libertatẽ curarẽt: quemadmodũ vlciscunt̃ seditiosos, & euersores libertatis Roma foret felicissima. Libycas en nobile corpus pascit aues. Cadauer Curiõis iacuit insepultũ: vñ aues vident̃ fuisse illius tumulꝰ, & monumẽtũ. Qñ nõ ꝓderit ista silere .i. qñ licebit impune carmina mea publicare, q̃ nũc nõ licet ob metũ Nerõis tyrãni sub quo aliqd scribere liberiꝰ periculosum erat: vt ait Piniꝰ in epl̃is. Pręconia, laudẽ. Tãta indole .i. virtute. Indoles ꝓprie est signũ, & specimẽ futurę virtutis: q̃uis Liuius de Annibale dicat. Cũ hac indole vitioꝝ. *Indoles.* Recta sequẽti. Si Curio voluisset seq ptes reip. & honestũ.

Non tulit afflictis animam producere rebus
Aut sperare fugam: ceciditq; i strage suorum
Impiger ad letum & fortis virtute coacta.
Quid nunc rostra tibi prosunt turbata: forũq;
Vnde tribunitia plebeius signifer arte
Arma dabas populis? quid ꝓdita iura senatꝰ:
Et gener atq; socer bello cõcurrere iussi?
Ante iaces q̃ dira duces Pharsalia confert:
Spectandũq; tibi bellum ciuile negatum est.
Has vrbi miserę vestro de sanguine pœnas
Ferre datis: luitis iugulo sic arma potentes.
Felix Roma quidem: ciuesq; habitura beatos:
Si libertatis superis tam cura placeret:
Q̃z vindicta placet. Libycas en nobile corpꝰ
Pascit aues: nullo contectus Curio busto.
At tibi nos (quando non proderit ista silere
A quibus om̃e ęui senium sua fama repellit)
Digna damus iuuenis meritę pręconia vitæ.
Haud alium tanta ciuem tulit indole Roma:
Aut cui plus leges deberent recta sequenti.

Excitet. Non inuitat meo iudicio ad insultationẽ, sed permittit vt insultet dum modo nefas censeatur Romanam ruinam prodesse Pompeio nomine Pompeij & senatus i Libya seu Aphrica: vnde mauelit Aphros sibi q̃ Pompeio vicisse: ne Pompeius victoriam acceptam ferat genti tam inimicę nomini Romano. Vnde ordo est. Fortuna excitet .i. permitto vt excitet & euocet: vmbras inuisas, id est manes inuisos & odiosos, diræ id est execrabiles Carthaginis, inferijs nouis, id est ad nouas inferias spectandas aut accipiendas. Nam inferię dicũtur quæ inferuntur defunctis ad vltionem ipsorum. vt si author necis alicuius occidatur ad placãdam animam occisi: tũc defuncto inferiæ fierent. nunc igitur cum Romanus sanguis effundatur in Aphrica ad votum aut fauorem Romani ducis & senatus: fiunt manibus Carthagineñ. nouæ, id est magnæ & insolitę inferię: ad quas ꝑmittit vt fortuna eos excitet. & permittit: vt Annibal cruentus, id est auidus dum viueret cruoris Romani: & qui se tanto cruore contaminauerat, ferat, id est auferat & accipiat. & manes Pœni, id est punici, hoc est spiritꝰ occisorum a Romanis ferant. ista tam dira piacula, id est purgationes & sacrificia pro nece Carthaginis: tamen sup. o superi, nephas sup. est, ruinam Romanam id est casum Romanorum vt Curionis & reliquorum prodesse Pompeio, id est fieri in fauorẽ Põpeij: & votis senatus: tellure Libyca, id est Aphricana. q.d. licet Carthagineñ. & cæteri Aphri nomini Romano antiquo odio infensi, exultent de strage Romanorum, tamen nephas est Pompeio & senatui Romano eam optare in tali loco vbi victores merito maiori sint odio habẽdi q̃ victi. quocirca addit. Aphrica vincat nos scilicet Romanos, sibi .i. ad suam voluptatem: aut ad suum odium exaturandum: potius .s. q̃ Põpeio, & ad vota senatꝰ. Deinde ꝓsequit̃ cœptã narratione de ꝓlio illo dicens. Vt .i. postq̃ Curio vidit acies .s. suas fusas .i. ꝓstratas, cãpis: & puluis cõpressus .i. cõcretꝰ, & cõstrictꝰ sanguine occisoꝝ: ita vt nõ leuaret̃ in aera: ꝑmisit .s. Curionẽ, & reliquos supstites, cernere tãtas clades, nõ tulit .i. nõ est ꝑpessus, & noluit ꝓducere animã .i. vitã, hoc est diutius viuere, rebus afflictis .i. ꝓfligatis, & occisis suis, aut sperare .i. tẽtare vt faciunt sperãtes euadere, fugã: q; ꝑ & cecidit in strage .i. confuso aceruo suorũ: nõ a se, sed ab hoste occisus: cecidit inquã exñs impiger .i. strenuus, ad letũ .i. necẽ obeũdã, & fortis virtute coacta: quia honeste fugere nõ poterat. O Curio quid prosunt tibi nũc, rostra .s. Romana, vñ edicta populo dabãtur: turbata .s. per te: dum Cæsari fauens rectum populi iudicium turbasti: & quid forum .s. iudiciale, aut cõcio populi, turbatum, aut turbata per te prodest sup. tibi: vnde .i. a quibus rostris & foro: tu signifer plebeius .i. tribunus insignitꝰ tribunitijs signis, q̃ ad defensionem plebis assumebãtur: dabas populis arma .i. armas populum pro Cæsare, arte .i. astutia, tribunitia .i. qua tu tribunus plurimum pollebas? quid sup. prosunt nunc tibi iura senatus prodita .i. tradita Cæsari: & gener .s. Pompeius, & socer .s. Cęsar, iussi .s. a te .i. quos volebas concurrere .i. mutuis gladijs se ferire: sup. quid prosunt nunc tibi? q.d. nihil: quia tu iaces .s. ꝓstratus, anteq̃ Pharsalia confert .i. concurrere facit duces .s. Pompeium, & Cæsarem: & negatum est tibi per necem, bellũ ciuile spectandum .i. ne bellum ciuile quod concitasti, spectes. O potentes .s. Romani vos datis .i. conceditis vrbi miseræ .i. miserandæ: vtpote quæ etiam de vestra morte dolet: ferre has pœnas .i. recipere hanc multam, & punitionem de vestro sanguine: & vos luitis sic .i. hoc modo, iugulo .s. vestro petito, & inciso, arma .i. bella temere iter vos suscepta. Quidem .i. certe Roma sup. foret felix: & habitura ciues beatos: si cura libertatis .s. recuperandæ, tam .i. tantum placeret superis, q̃ .i. q̃tũ vindicta .s. libertatis ablatæ: placet .s. sup̃is, hoc est si tãtopere studerẽt reducere libertatẽ quãtopere studuerũt punire inuasores libertatis. En .q.d. videte rem mirandam: Curio contectus nullo busto .i. carens sepulcro, existens corpus nobile: quia nobilis hominis: pascit aues Libycas: quia auibus derelictum erat cadauer eius insepultum. At tibi nos &c. Ne ꝑ inuidiam, aut odium videatur in Curionem inuectus: eius laudem in causis dicendis, donec lites vigerent, subdit dicens. At, id est econuerso o iuuenis, scilicet Curio, nos damus tibi digna ꝑconia, vitæ meritæ, id est quæ in vita meruisti: quando, id est quandoquidem, non proderit silere .i. silentio trãsire: ista, scilicet facta tua: a quibus sua .i. merita, & propria fama, repellit omne senium, id est abolitionem, & obliuionem, quæ per senium euenire solent: hoc est frustra etiam si velim facta tua tacuero, quæ seipsa semper prædicabunt. Sulpitius intelligit quibus præconijs, ego modestius putem vt sit ista a quibus istis tuis factis &c. quia Roma, haud id est non, tulit id est protulit alium ciuem tanta indole .i. indicio probitatis: aut cui sequenti recta .i. tantisper dum incorruptꝰ esses, leges .s. Romanæ plus deberent, scilicet q̃ tibi.

Perdita tunc vrbi nocuerunt sęcula: postq̃
Ambitus & luxus & opũ metuenda facultas
Transuerso mentem dubiã torrẽte tulerunt.
Momentumq; fuit mutatus Curio rerum:
Gallorum captus spolijs & Cęsaris auro.
Ius licet in nostros iugulos sibi fecerit ense
Sylla potẽs: Mariusq; ferox: & Cinna cruẽtꝰ:
Cęsareæq; domus series: cui tanta potestas
Cõcessa est: emere oẽs. hic vendidit vrbem.

Perdita nũc vrbi no. sę. Cõtẽdit cõe fuisse sęculi: nõ priuatũ nec vniꝰ Curiõis vitiũ: q; Cæsari adhæserit: infert tñ plꝰ eũ potuisse, q̃ cæteros in patriã ipsos: nã cæteri emerũt: hic vendidit eã. Ordo est. Sęcula ꝑdita .i. ꝑditi mores hoim tũc viuẽtiũ, no-

SVLPITIVS.

Perdita sę. Corruptorũ tẽpoꝝ culpa, vitiosus euasit. Perdita. de qbꝰ nulla spes. Vrbi. q̃ aucta fuisset, & potuisset multũ de Curione sꝑare. Ambitꝰ luxꝰ, ambitio & luxuria. Opũ facultas: auaritia cũ supbia inuasere q̃ sunt ciuibꝰ metuẽdæ. Tulerũt, abstulerũt. Torrente trãsuerso: impetu obliquo & cõtrario iustitię. translatio est. Curio mutatus. Corruptus a Cæsare magna mercede, & a recto desistens. Fuit momentũ: impulsio, motꝰ, & causa bellorũ. Spolijs Galloꝝ, ꝓda Cæsaris. Et auro. Suetonius ait. Aemyliũ Paulũ. C.q; Curionẽ violẽtissimũ tribunoꝝ ingẽti mercede Cęsar defensores pauit. Ius licet. Curionẽ oibꝰ tyrãnis vrbis potẽtiorẽ fuisse eo argumento demõstrat: qa vẽdidit vrbẽ. Fecerit ius in nostros iugulos. vi libertatẽ occupauerit: ita vt arbitrio suo iugulare nos posset: minus tñ q̃ Curio potuit. Series domꝰ Cæ. cõtinuꝰ ordo Cæ. vt Augustꝰ, Tyberiꝰ, Caiꝰ, Claudiꝰ, Nero. Tãta. summa ẽ. n. cũ iperiũ relinquat hæ-

reditariū. Emere: largitionib⁹, & cladib⁹ acceptī. Hīc vēdidit. Curionē vēdidisse vrbē Cę. scribūt septē &. xx. milia aureoꝝ. ad qđ allusit Verg. quū dixit. Vēdidit hic auro patriam dominūq; potentem imposuit.

BERO. ¶ Perdita tūc vrbi nocuerūt specta. Cū speculū illā eēt corruptissimū: & luxuria, & pdigalitas & Auri sacra fames vigeret: facile Curionis mēs vt pote iuuenis mutata est. Trāsuerso torrēte. Iuxta illud Sallustianū, Romanorū mores torrētis mō pcipitati fūt. Est aūt Torrēs fluui⁹ q estate siccat. Vñ & nomen accepit vt iter ptat Ser. qñ pluit pcipitāter ruit. Vergilius. Rapidus mōtano flumine torrēs. Mutat⁹ Curio. q a causa senat⁹, & Pōpeij trāstulit se ad Cęsarem. Gallo⁹ capt⁹ spolijs. Verba Plutarchi sunt hęc. Cęsar hubertimas Gallorū diuitias p oēs passim magistrat⁹ hauriēdas dimittēs, Curionē tribunū plebis grādi fœnore obstrictū liberauit. & vt ait Trāqll⁹ ingēti mercede defensorē parauit. Ius licet in iugulos nīos. Sēsus est. Sylla, Mari⁹, Cina, oēs deiñ Cęsares q̄is dominati sint: null⁹ tñ eorū tātā habuit potestatē quātā Curio qui vrbē Romā vēndidit Cæsari: cū oēs alij semp emerint. Ius ensis. i. vitę & necis habuerint in nos ptātē. Cęsareęq; dom⁹ feries. i. Iuli⁹ Cęsar, August⁹, Tiberi⁹, Caligula, Claudi⁹, & nouissim⁹ Nero: i quo gēs Cęsa⁹ defecit: vt narrat Sueto. Emere oēs. s. Romā tanq̄ alienā. Hic. s. Curio. Vendidit vrbē, tanq̄ suam.

ASCEN. Vint⁹ &c. Ordo est. Quint⁹ Liber narrat, o Magne. s. Pōpei: Senatū cōstituisse te in Epiro ducē. s. tot⁹ exercit⁹. Tū. i. deiñ in scda pte gnti lib. Appi⁹ amic⁹ Ciceroīs diuinatiōi dedit⁹, cōsulit. i. cōsiliū poscit: antra Delphica i Parnasso: de futuro euētu belli: & Cęsar rediēs iā sup. ab Iberis domitis. s. a se, Afranio, & Petreio deuictis, cōponit. i. sedat, sęuos tumlt⁹. s. militū i se cōcitatoꝝ, intra sua castra. Et iñ pfect⁹ Romā: abit ab vrbe Brūdusiū: exñs, & dictator: sed ad modicū tps: & cōsul: qa cōsulē se creari coegerat. Pharsal. reci. classē. s. Cęsaris. verū Cęsare volēte clā suis piculum maris tētare, cymba. i. nauicula ducis. s. Cæsaris, temeraria. i. temerarij audētis, nō audēda, pist pene. i. ferme tota. Marc⁹. s. Antoni⁹, nauigat iñ. i. deiñ ad Cæsaris exercitum: & o Cornelia vxor Pōpeij, vir. i. maritus tuus, mittit te in Lesbū. s. insulam: ne illi bellaturo impedimento sis.

Io. Sulpi. Argumētum in Quintum librum.

Vint⁹ i Epiro narrat te Magne senatū
Constituisse ducem: tum Delphica
consulit antra

Appius: & domitis rediens iam Cęsar Iberis
Composuit sęuos intra sua castra tumultus:
Et dictator abit nec non & consul ab vrbe
Brundusiū: classem recipit Pharsalia: cymba
Pene ducis periit temeraria. nauigat inde
Marcus. & in Lesbū te vir Cornelia mittit.

SVLPI. Sic alter. du. Acceptis mutuis i bello calamitatib⁹ duces. Nā Pō. Italia pulsus fuerat, & exercitū cū Hispania Massiliaq; amiserat, & Cæsar in Adriaco classē, & exercitū cū Curiōe in Aphrica. Reseruati sunt pares: vt mox cōflgerēt i Epiro. vbi cū istaret Ianuari⁹ mēsis Lētul⁹ Cōsul apd Senatores vndiq; cōuocatos orauit. Alter. vulne. mutua dāna. Inter. Macedū, in pugnā Thessalicā. Metonymia ē. locū. n. p negotio ponit. Iā bruma: iā hyēs venerat. Hęmo, mōte Thessalię. Atlātis cadēs: Atlātides occidētes. iā ingt pterierat Nouēber, & erat finis Decēbris. Atlātides em q̄ & Vergiliæ appellātur tertio Idus Nouembris apud Plinium, quinto apd Columellam occidunt. & Brumale solstitium est octauo fere Calēdas Ianuarij. Dies, Calendæ Ianuarij in quibus creanē noui magistratus: quorum nomina affiguntur in Fastis. i. in libris quib⁹ anni descriptio cōtinet, & in ipsis annalibus. Quiq; colit prim⁹. Primo Ianuarij āniq; die celebrat festum Iani dei principioꝝ. Ducētē

Atlātides.

Fasti.

cuerūt tūc cū Curio corrūpebat, vbi. s. Romæ: posti ambit⁹. i. corruptio p largitionē, & lux⁹. i. luxuries, & abūdās sumpt⁹ in victu, & amictu, ob quos hīdos multi vēnales erāt, & facultas opū. i. nimiæ diuitię, metuēda. s. dū stulto, aut ipio cōtingit tulerāt torrēte trāsuerso. i. impetu obliquo, & cōtrario iustitiæ: mentē dubiā. s. Curionis: & Curio mutat⁹. s. ab amore reip. in amorē rei priuatę, & in ptes Cæsaris, fuit momētū. i. ingēs mutatio rex: Curio inquā, capt⁹ spolijs Gallorꝝ. s. q̄ Gallis Cęsar abstulerat, & auro Cæsaris. i. qđ Cæsar illi largit⁹ erat. Licet Sylla potēs. s. factiōe & impio, fecerat sibi ius. i. ptātē in iugulos nīos. i. vitā nīam, ensē. i. vi armoꝝ: & licet Mari⁹ ferox, & Cina cruēt⁹, q tres impiū vi inuaserunt: sed apte distinguit Epitheta: vt Sylla potēs dicat: Mari⁹ ferox: Cina cruēt⁹. Sylla tñ & ferox, & cruēt⁹ erat. & series. i. pgenies p seriē sibi succedēs, dom⁹ Cęsareæ. i. oim⁹ patroꝝ quoꝝ prim⁹ ppetu⁹ erat Cęsar: cui. s. seriei aut domui, est tāta ptās concessa: vt sibi mutuo in imperiū tyrānice occupatum succedāt: repete, fecerit sibi ius in nostros iugulos ensē: tamē omnes. s. illi emere. i. emerūt largitionib⁹ suis vrbē. hic. s. Curio vēndidit vrbem, videlicet Cæsari. ergo videtur plus potuisse: non q; vēndidit, sed q; & tradidit.

M. Annei Lucani Pharsalię. Lib. V.

Sic alterna duces bellorum vul
nera passos
In Macedum terras miscēs ad
uersa secundis
Seruauit fortuna pares. Iam
sparserat Hęmo
Bruma niues: gelidoq; cadēs Atlātis olympo.
Instabatq; dies qui dat noua nomina fastis:
Quiq; colit primus ducentē tempora Ianum.
Dū tamen emeriti remanet pars vltima iuris
Consul vterq; vagos belli per munia patres
Elicit Epirum, peregrina ac sordida sedes

Romanos cepit proceres: secretaq; rerum
Hospes in extremis audiuit curia tectis.
Nā quis castra vocet tot strictas iure secures?
Tot fasces? docuit populos venerabilis ordo
Nō magni partes: sed magnū in partibus eē.

Sic alterna duces. In huius quinti libri principio recitat quomodo Cæsar, & Pōpeius se in Epirum receperunt: nec pcul alter, ab altero fuit: neuter tamen alterū sustulit, q; fortuna vtrūq; ad campos Pharsalię seruauit: quo dicto ad titulū operis alludit. Ordo autem talis est. Fortuna. i. euentus belli, aut occulta, & incerta mortalibus rerum causa, miscens aduersa secundis. i. pseris, seruauit duces bellorum, Cęsarem & Pompeium, passos. s. in suis, vulnera alterna. i. detrimenta alternatim sumpta: vt Cæsar in Illyrico mari, & in campis Libyæ: & Pōpeius Massiliæ, & in Hispania: seruauit inquā pares. i. equali victoria potitos, in. i. vsq; ad terras Macedum p Macedonū. Bruma. i. hyemalis tēpestas, q̄ sub bruma est, sparserat iam niues Hęmo. i. p Hęmū montem Thraciæ: dicitur aūt reciproce: spargo hęmū niue, & niuē Hæmo: & Atlantis. i. sydus Atlantidū, cadens. i. occidēs olympo gelido sparserat niues &c. & dies qui dat fastis. i. libris Fastorū & annalibus, nomina noua. i. nouorum consulū, qq̄. i. & q primus colit Ianū ducentē tempora. i. q facit principiū anni, hoc est Calendę Ianuarij, instabat. i. imminebat: tñ. i. nihilominus, licet finis cōsulatus instaret: vterq; cōsul. s. Lētulus, & Marcell⁹ dū. i. q̄diu, vltima pars iuris emeriti. i. transacti magistrat⁹ quo ius vocādi senatus cōsules habebant: remanet. i. durat: elicit. i. euocat sup. in Epirū (media per i: nā Stephano ἤπειρος scribitur) prēs. s. conscriptos. i. senatū Ro. vagos. i. dispersos, p munia. i. officia, & exercitia belli. sedes. i. curia, peregrina, & sordida respectu Romanæ curiæ: cepit. i. cōplexa est. proceres Romanos. i. primores vrbis: & curia hospes. i. externa, audiuit in extremis. i. vltimis tectis, secreta rerum. i. ad imperium spectātia & sī dicas cur nō in castra vocauit, aut sī in castra cur ea tecta nominat: respōdet. Nā q̄s vocet tot secures strictas iure, & tot fasces, scilicet magistratuum, castra, id est nomine castrorū q. d. nemo. tamen cum federetur venerabilis ordo. s. Senatorū docuit populos, partes illas nō esse Magni. i. sub potestate Pompeij: sed Magnū. s. Pompeium, esse in ptibus. i. vnū ex illis nō principem illorum. Sunt qui legant patres, & patribus. die noui cōsules inibāt magistratū: quoꝝ noia in Fastis scribebant. q libri sunt cōtinētes tot⁹ anni dies, & festa vt ait Fest⁹. Vñ dicunt Falti Ouidij. Quiq; colit prim⁹. i. Calēdę Ianuarię, quo die fiūt sacrificia deo Iano a quo nomē accepit Ianuari⁹: vt Macrobi⁹, Plutarch⁹, & Ouidi⁹ referūt: q Ian⁹ ducit tēpora: qm ab ei⁹ mēse incipit ann⁹: vel qa dicit eē mūd⁹. Ianūq; ab eūdo dictū q; mūd⁹ semp eat iter ptant. Vagos prēs. i. senatores dispsos. Hospes curia. i. pegrina. Curia aūt dicit loc⁹ senatoꝝ, quā Romę cōstruxit Hostili⁹ rex: vt ait Liui⁹: & ab eo Hostilia nūcupata est. Curiā nūc intelligit locū in Epiro in quo cōuenerūt senatores, & cōsules. Tot strictas iure secures tot fasces. i. tot magistrat⁹. Nā cōsules duo deci habebāt lictores gestātes secures virgarū fascibus alligatas: vt scribit Plutarch⁹, & Liui⁹. Venerabilis ordo. s. Senatorius. Nō Magni ptes. i. senatū nō seq; Pōpeiū, tanq̄ ducē: sed Pompeium tanq̄ Senatorem esse in partibus senatus, & reipublicę.

BERO.

Vt primum mœstum tenuere silentia cœtum
Lentulus excelsa sublimis sede profatur.
Indole si dignum Latia: si sanguine prisco
Robur inest animis: non qua tellure coacti:
Qz̄ procul tectis captæ sedeamus ab vrbis
Cernite: sed vestrę faciem cognoscite turbæ:
Cunctaq; iussuri primū hoc decernite patres:
Qz regnis populisq; liquet nos esse senatum.

Sic alterna duces bello. funera passos. In principio huj⁹ libri q est gn⁹ ait Lucan⁹ fortunā seruasse Cæsarē, & Pōpeiū virib⁹ pares in aciē Pharsalicā cū hucusq; enūerauit iacturas q̄s Pōpeiani Cęsarianiq; alternati passi sunt. Nā quēadmodū Cęsar cepit Hispanias deuictis Pōpeij legatis, & Massiliā recepit i deditionē ita Pōpeiani Caiū Antoniū in Illyrico, & Curionē in Aphrica oppressērūt: vt enarratū est. ita ergo passi sunt duces. s. Cęsar, & Pōpei⁹ alterna vulnera bellorū. In Macedū terras. i. seruauit ad aciē Pharsalicā. Emathia dicit Macedonia: vt supra dictū est. Iā sparserat Hęmo Bruma niues. Iā instabant Calēdę Ianuarię, quo die noui cōsules īre solēt magistratū: cū cōsules veteres q erāt cū Pōpeio decreuerunt dāda eē Pōpeio ipij potestatē, & eū ducē eligēdū. Bruma, est dies tot⁹ anni breuissim⁹, & tole obtinēte octauā Capricorni ptem: vt ait Plini⁹. & est octauo Calēdas Ianuarias. Gelidoq; cadēs Atlātis olympo. Vergilię fūt stellę in cauda Tauri: vt ait Pli. Dicunt Atlantides, ab Atlāte prē. Verg. Ante tibi eoꝝ Atlātides absc̄dant. Vergiliarū aūt occasus Plinio teste hyemē ichoat: qđ tps in tertio Idus Nouēbris incidere cōsueuit. Atlantis ergo. i. Vergilię cadēs. i. ad occasum tēdēs sperat nīues in Hęmo mōte Thracię. Instabatq; dies q dat noua noia fastis. i. Calēdę Ianuarię quo die noui cōsules inibāt magistratū: quoꝝ noia in Fastis scribebant. q libri sunt cōtinētes tot⁹ anni dies, & festa vt ait Fest⁹. Vñ dicunt Falti Ouidij. Quiq; colit prim⁹. i. Calēdę Ianuarię, quo die fiūt sacrificia deo Iano a quo nomē accepit Ianuari⁹: vt Macrobi⁹, Plutarch⁹, & Ouidi⁹ referūt: q Ian⁹ ducit tēpora: qm ab ei⁹ mēse incipit ann⁹: vel qa dicit eē mūd⁹. Ianūq; ab eūdo dictū q; mūd⁹ semp eat iter ptant. Vagos prēs. i. senatores dispsos. Hospes curia. i. pegrina. Curia aūt dicit loc⁹ senatoꝝ, quā Romę cōstruxit Hostili⁹ rex: vt ait Liui⁹: & ab eo Hostilia nūcupata est. Curiā nūc intelligit locū in Epiro in quo cōuenerūt senatores, & cōsules. Tot strictas iure secures tot fasces. i. tot magistrat⁹. Nā cōsules duo deci habebāt lictores gestātes secures virgarū fascibus alligatas: vt scribit Plutarch⁹, & Liui⁹. Venerabilis ordo. s. Senatorius. Nō Magni ptes. i. senatū nō seq; Pōpeiū, tanq̄ ducē: sed Pompeium tanq̄ Senatorem esse in partibus senatus, & reipublicę.

SVLPI. ¶ Silentia tenuerūt. Hypallage: hoc ē cœt⁹ mœst⁹ tenuit silētia. Indole. Oīo sua soria, q̄ primū adhortat senatū Lentul⁹: vt deccrnat eos, q in Epiro sunt verū senatū cōficere: nā q Cæsari fauēt hostes sunt patriæ. Cōfirmat q̄ a īos hoim ab auxiliorum magnitudine: & fortiter pugnandum fore censet: proponitq; Pōpeiū belli ducē esse continendum. Indole si dignum. Sēsus est: si ea magnanimitas est in vobis, q̄ in Ro. eē debet: nō aduertēdū est qua simus in terra: vbicunq; enim sumus, secum natum referimus. Indole, indicio, & incremento virtutis. Non cernite, nolite aduertere. Coacti, coadunati. Faciem, habitum &

apparētiā ſenatoꝝ. Liquet, manifeſtū eſt. Ferat ſub plauſtrū, extrahat in vltimū ſeptētrionē in Scythia vbi ſunt mōtes, & populi Hyperborei. i. ſupra Boreā. Plauſtrū glaciale. frigidos ſeptētriones. Plaga, regio, zona. Axis torrens & clauſus vaporibꝰ. i. torrida zona: vbi ſemp eſt æq noctiū, & dies ſunt pares: vt apd Meroē i Aegypto. Sūma rex, i. ſūma poteſtas. Tarpeia ſede puſta. Cōfirmat exēplo loci mutationē nō tollere poteſtatē ſenatus. Nā cū Galli Senōes Romā cōbuſſiſſent Veiosq; Senatores ſe cōtuliſſent: illic erat ſenatꝰ & illic Camillus dictator eſt cōſtitutus. Sede Tarpeia, vrbe Roma. Nā re vera Capitoliū cōbuſtū nō fuit. Camillo. Furio. Veios, oppidū Hetruriæ nō, pculab vrbe. Illic, Veijs. Iura poteſtatē. Mœrētia tecta. Cæſar poſſidet vrbē mœſtā. Silētes, Tūc ſilere leges dicuntur quū nō ſeruanť, & nō adminiſtrať iuſtitia. Fora, iudicialia. Iuſtitio, iuris dicēdi intermiſſione. Illa. In ſenatu Cæſariano ſoli illi ſunt qui exulauerūt, & iudicati ſunt hoſtes, anteq; Senatꝰ ex vrbe diſceſſiſſet. Ordine, ſenatorio. Primꝰ furor. nos pios & abhorrētes a bellis, quos primꝰ armoꝝ motꝰ in diuerſa ſparſerat in vnū locū cōuenimꝰ. Ignaros ſcelerū, innocētes, & pios. Mēbra, nos ipſi Senatores. Entotis. Cōfirmat Senatū a ſpe victoriæ, & dānorū cōpenſatione: nā p amiſſa Italia, & Hiſpania reliquū orbē deorū beneficio obtinēt. Penſant, cōpenſant. Iacet hoſtis, ꝓpter Opitergīnorum ratem hoc dicit. Squallētibus, ſiccis, deſertis. Impellite curſum: nolite deſerere, ꝓpitios deos, & bene ſperate. Fortunaq; tātos. i. & ſucceſſus rerū ſic vos animet ad pſequēdū hoſtē: vt iuſta cauſa animabat ad fugiendum ex vrbe. Ius, conſularis poteſtas. Claudit, finitur. Exhauſto, conſumpto. Vos quorum finem. vos qui eritis perpetuo ſenatores. In medium: in commune. Læto nomē. magna cum lætitia Pompeius eſt dux declaratus. Suum & patriæ: priuatum & publicū. Impoſuit, commiſit. Tunc in reges. deinde reges amici laudati ſunt, & eis honos eſt habitus, populiq; liberi facti. Merētes, quia miſerant auxilia. Rhodos, inſula in mari Carpathio in qua colitur Phœbꝰ ſic appellata a capulo rhoſæ: quod in fundamentis inuētū fertur. Potens pelago, quæ claſſe plurimum valet. Taygeti. Taygetus mons Laconū, inter Lacedæmona & mare. Iuuentus inculta: Lacedemones non ſumptuoſi in veſte ex veteri inſtituto Lycurgi.

Veij.

Rhodos.

Taygetus.

BERO.

¶ Mœſtum cœtum. ſ. ſenatum. Lentulus, qui erat conſul. Indole ſi dignū latia. oſtēdit Lentulus vbicunq; ſint ſenatores ibi eſſe imperiū, & curiā idole latia. i. virtute Romana.

Non qua tellure coacti. Nolite inquit Lētulus regionē in qua congregati ſumus cogitare: ſed cogitate faciē veſtræ turbę. ſ. ſenatorię quæ in quocūq; loco fuerit, habebit legitimū imperium: quia non ſpectatur locus: ſed ipſi homines eſtimantur. Primum hoc decernite patres. id eſt ſenatores hoc primum conſtituite vos eſſe verum ſenatum. quod cunctis mortalibus manifeſtum eſt. Decernere ſignificat conſtituere: vnde decreta dicuntur.

Nā vel Hyperboreę plauſtrū glaciale ſub vrſę:
Vel plaga qua torrēs clauſuſq; vaporibus axis
Nec patiť noctes: nec iniquos creſcere ſoles:
Si fortuna ferat: rerum nos ſumma ſequetur:
Imperiumq; comes. Tarpeia ſede puſta
Gallorum facibus: Veioſq; habitāte Camillo:
Illic Roma fuit: non vnā perdidit ordo
Mutato ſua iura ſolo: mœrentia tecta
Cæſar habet: vacuaſq; domos legeſq; ſilētes:
Clauſaq; iuſtitio triſti fora: curia ſolos
Illa vidēt patres plena quos vrbe fugauit,
Ordine de tanto quiſquis non exulat hic eſt.
Ignaros ſcelerum longaq; in pace quietos
Bellorum primus ſparſit furor: omnia rurſus
Membra loco redeunt. en totis viribus orbis
Heſperiā penſant ſuperi: iacet hoſtis in vndis
Obrutus Illyricis: Libyę ſquallentibus aruis
Curio Cęſarei cecidit pars magna ſenatus.
Tollite ſigna duces: fatorū impellite curſum.
Spem veſtram pręſtate deis: fortunaq; tātos
Det vobis animos: quātos fugientibus hoſtē
Cauſa dabat. Noſtrū exhauſto ius claudit ānno
Vos quorum finem nō eſt ſenſura poteſtas
Conſulite in mediū patres: Magnumq; iubete
Eſſe ducem. Læto nomen clamore ſenatus
Excipit: & Magno fatum patrięq; ſuumq;
Impoſuit. Tunc in reges populoſq; merentes
Spſus honor: pelagiq; potēs Phœbeia donis
Exornata Rhodos: gelidiq; inculta iuuentus
Taygeti: fama veteres laudantur Athenæ.

¶ Vt primū &c. Recitat orationē Lētuli in ſenatu apud Epirū habitā dicēs. Vt primū. i. ſtatim poſtq;, ſilētia tenuere. ſ. ſtupentē, cœtū. ſ. ſenatoꝝ mœſtū. aut p Hypallagen: poſtq; cœtꝰ mœſtus tenuit ſilētia: Lentulus pfatur. i. ad ſenatū ſublimis e ſede celſa. i. excelſa. Sirobur. i. virtus, dignū indole. i. ingenita natura, Latia. i. Italica: & ſi robur dignū ſanguine priſco. i. prioris, hoc eſt veteris ſęculi, ineſt animis. ſ. noſtris: O patres cōſcripti ſup. nō cernite. i. nō attendite, qua tellure ſedeamus nos coacti. i. coadunati, q̄q. i. & q̄, hoc eſt & q̄tū, pcul a tectis vrbis. ſ. Romæ, captę, videlicet a Cæſare tyranno: ſed cognoſcite faciem veſtræ turbæ. i. videte qui ſint in hoc concilio. q. d. oēs, & ſoli ciues, & veri principes Romani: & vos O patres. ſ. cōſcripti, iuſſuri cuncta. i. omnia ex ſententia facturi, decernite pri-

mū hoc q̄ liquet regnis. i. regibꝰ, & populis, nos eſſe ſenatū. ſ. verū. Nā ſi fortuna ferat. i. tranſferat nos: vel. i. etiā, ſub plauſtrū glaciale. i. frigidos ſeptētriones: Vrſę Hyperboreę. i. hyperboreos mōtes ſub ſe habētis: vel ſup. eo qua plaga. i. regio aut zona, torrēs. i. torrida: & axis torrēs, & clauſus vaporibꝰ, i. non recipiēs vapores humidos, nec patitur noctes creſcere, nec ſoles. i. dies iniquos. i. minores creſcere: quia illic ſemp eſt equinoctiū: tamen ſup. ſumma rerū. i. ditio, & poteſtas maxima, & imperiū comes. i. comitās, ſeq̄tur nos. Sede. i. habitatiōe, Tarpeia. i. q̄ erat ſub Tarpeia arce, puſta facibus. i. flāmis, Gallorū. i. a Gallis imiſſis & Camillo. ſ. Furio, habitāte Veios. i. qn̄ Galli vrbē icēderāt: & ſenatores Veios ad Camillū pfugerāt: Roma fuit illic. ſ. Veijs, oppido Hetruriæ. Ordo. ſ. ſenatorius, nō pdidit vnā ſua iura: loco, aut vt alij legūt ſolo mutato. i. ꝓpter mutationē loci, aut ſoli. Cæſar habet tecta. ſ. vrbis, mœrētia. i. deſolata ab habitatoribus iuſtis, & domos vacuas. ſ. habitatoribus, & leges ſilentes. i. vi oppreſſas, & habet fora. ſ. iudicialia, clauſa, ſicut in ſummo tumultu fieri ſolebat, iuſtitio. i. ſuſpenſione iuris dicēdi, triſti. i. triſtitiæ publicæ ſigno. Illa curia, quā Cæſar Romię coegit, vidēt ſolos patres ſup. eos quos fugauit. i. fugauerat prius vrbe plena. ſ. bonis ciuibus, quorum nemo manſit. Quiſquis. i. quicūq; nō exulat. i. nō eſt miſſus in exiliū de tāto ordine. ſ. veri ſenatus: eſt hic. i. in hoc cœtu noſtro. Furor bellorum ſparſit primus nos ignaros ſcelerum, & quietos in longa pace. membra redeūt loco. i. ad locum debitum: hoc eſt ſenatus cogitur & coit. en. i. videte, & attendite: ſuperi penſant. i. compenſant, Heſperiā. i. Italiam amiſſam, & a Cæſare occupatam, totis viribus orbis. i. pro amiſſa Italia totum orbem reliquū reponūt nobis. Hoſtis, ſcilicet Vulteius, iacet obrutus in vndis Illyricis: vt in quarto viſum eſt. Curio magna pars ſenatus Cæſarei, id eſt quem ſenatus ſecum habere poſſet, cecidit aruis ſquallētibus. i. ſiccis, & ſordidis Libyæ. Alij legūt Libyes ſquallētis in aruis: vt ſit in aruis Libyę, aut Libyes ſquallentis. O duces tollite ſigna. i. excitate Cæſari bellū: impellite. i. vrgete, & nolite cōmittere, vt p̄terlabi ſinatis, curſum fatorū. ſ. pſperorū: p̄ſtate deis veſtrā ſpē, hoc eſt conamini dū taxat vt bene ſperantes, & dij auxiliabunť, & quę inceperunt pagent: & fortuna det vobis tantos aīos, quātos. ſ. animos, cauſa dabat vobis fugientibus hoſtē. i. ſicut animoſe, & iuſta cauſa fugiſtis dū victoria ferox erat apd Cęſarē: ita nūc perſequimini: dū fortuna illi aduerſa eſt. Noſtrum ius. i. conſularis poteſtas, clauditur, id ē finitur, anno exhauſto. i. trāſacto, & ideo vos patres cōſcripti, quoꝝ poteſtas nō eſt ſenſura finem, conſulite in medium. i. in reipu. vtilitatem: & iubete Magnū. ſ. Pōpeium eſſe ducem. Senatus excipit. i. ex ore Lentuli capit, nomē. ſ. Magni, clamore. i. aſſenſu lęto: & impoſuit. i. cōmiſit magno fatū. i. ſalutis exitū, & patriæ, & ſuum. Tunc honor. i. magnificentia honorifica, eſt ſparſus. i. diſtributus in reges, & populos merētes: & Rhodos inſula, & vrbs Phœbeia. i. i qua ſol præcipue colitur & interdiu ſemper apparet: potens pelago. i. claſſe: aut potēs pelagi. i. poteſtatē habens maris: ex ornata eſt donis: & iuuentus inculta Taygeti montis Laconiæ, gelidi. i. frigidi, ornata eſt donis: & Athenæ veteres laudantur fama. ſ. ob fidem ſeruatam.

¶ Nam vel Hyperboreæ plauſtrum glaciale ſub vrſę. Sēſus eſt ſi fortuna ferret nos ſenatores in frigidiſſimas ſeptentrionis regiōes ſiue in calidiſſimas meridianas: tamen vbiq; ſummū imperium obtineremus. Vrſę hyperboreæ. i. ſeptentrionalis, de qua ſupra memi nimus. quæ Hyperborea nuncupatur ab Hyperboreis populis vltra Aquilonē ſitis. q̄ gēs felix annoſo dęgit æuo: regionem incolit a pricā, felici temperie, omni affiatu noxio carētē: vt Plinꝰ, Solinꝰ, & Herodotꝰ tradiderūt. Vel plaga qua torrens. i. equinoctialis quā habitantes dies ſemper habēt æquales noctibꝰ. Eadem dicitur aduſta: quia ſol totam illā medium regionem adurit: vt ait Probus: qui refert ſolem bis in anno venire in hanc zonam & toties libram facere diei, & noctis. Vnde a Latinis dī Aequinoctialis: a Grecis Hyſomerine. i. equidialis. & hoc euenit quoniā habēt ſphæram rectā. Nō patiť ergo creſcere noctes.

Neq; ſoles. i. dies. Iniquos. i. nimios & nocte lōgiores. Tarpeia ſede puſta. Galli Senones vrbē Romā ꝓter Capitoliū incēderūt vt Liuius & Plutarchꝰ narrāt. tunc Camillꝰ q exulabat fuit a Romanis q cōfugerāt Veios ciuitatē Hetrurię electꝰ impator: q parato exercitu Gallos adortus oēs ad vnū deleuit. ait Lētulꝰ Romā fuiſſe in arce Tarpeia. i. Capitolio: qm̄ illic erāt ſenatores q Camillū abſentē dictatorē dixerūt. Ordo. ſ. Senatorꝰ. Mutato ſolo. i. terra. Clauſaq; iuſtitio triſti fora. Iuſtitiū eſt lucťꝰ publicꝰ: vt ſupra dictū eſt ex authoritate Petronij Arbitri. Romę tria erāt fora in qbꝰ agebanť cauſę Tertiū additū fuit ab Auguſto: vt ait Trāqllꝰ. & Martialꝰ. Atq; erit in triplici par mihi nemo foro. Solos patres. ſ. nos veros ſenatores: quaſi dicere velit eos q̄ ſecuti ſint Cæſarē nō eſſe legitimos ſenatores. Oīa rurſus mēbra redeūt. Oēs ſenatores q prius fuerāt diſpſi, in vnū locū cōuenerāt: & ſic rurſus redierāt mēbra i ſuū corꝑ. Heſperiā pēſant ſupi. i. nos amiſim. Heſperiā hoc eſt Hiſpaniā: ſed dij hāc cladē penſant, cū in Illyrico Antonio in Aphrica Curio Cæſariani fuerint oppſſi: ita par pari relatum eſt. Iacet hoſtis. ſ. Antonius, Vel vulte ius cū Opiterginis: vt ſupra mōſtratum eſt. Spē veſtrā p̄ſtate deis. nolite deſperare quia dij nobis fauebūt ſi mō in eiꝰ ſpē noſtrā collocauerimꝰ. Cauſa dabat. i. honeſta, & iuſta cauſa dabat nobis aīos fugiētibꝰ Cęſarē: ga nūq; deſpauimus. Noſtrū ius. ſ. cōſulare. Claditur, finiť. Exhauſto. i. cōſumpto āno. Vos quorū finē. i. ſenatores: q eſtis futuri ꝓpetui in poteſtate ſenatoria. Magnū. ſ. Pōpeium.

Læto nomen clamore. i. ſenatꝰ libēter audiuit nomē Magni. ſ. Pōpeij, a Lētulo ꝓponi. Et Magno fatum patriæq; ſuūq; impoſuit. i. Pompeium elegit ducem tradita ei poteſtate fati publici & priuati. Tunc in reges populoſq; merentes ſparſus honos. Pompeius magnum numerum militum nauiumq; ex plurimis regionibus inſulis, vrbibus, regibus, Dynaſtis, atq; Tetrarchis coegerat: vt Scribit Cæſar: quibus omnibus nūc dicit Lucanus exhibitos fuiſſe honores, & actas gratias. Pelagiq; potēs Phœbeia donis Exornata Rhodos. Inſula eſt in mari Carpathio: vt ait Lucilius: a Rhodo puella nūcupata Neptuni filia: vt refert Diodorus. Phœbeia dicitur qm̄ nunq̄ tāta nubila obducunť: vt nō aliqua hora ſol Rhodi cernať: vt ait Plinius: vel q̄ eſt ſoli cōſecrata: ga Rhodo puella, inſulę nomē indidit. Gelidiq; inculta iuuētus Taygeti. Taygetꝰ mons eſt Laconię author Plinꝰ. & teſte Strabone, Lapidicinę p̄tioſoꝝ lapidū fuerūt in Taygeto. Inculta dicť iuuētꝰ Laconica qm̄ ex p̄ceptis Lycurgi laboribus, puluere, palęſtra corpus exercere malebant, q̄ ornare.

Rhodos.

¶ Phocis libera. Phocis regio i Bœotia, a q̄ Maſſilięſes ſunt oriūdi, donata eſt libertate.

SVLPI. Phocis.

Maſſilięq; ſuę donatur libera Phocis,

Tũc Sadalẽ fortemq; Cotim: fidumq; p arma
Deiotarũ: & gelidæ dominũ Racipolin oræ
Collaudant: Libyamq; iubẽt auctore senatu
Sceptrifero parere Iubę. Pro tristia fata.
En tibi non fidę gentis dignissime regno
Fortunę Ptolemæe pudor: crimenq; deorum:
Cingere Pellęo pressos diademate crines
Permissum: sęuum ĩ pplos puer accipis ẽsem.
Atq; vtinã in populos. donata est regia Lagi.
Accessit magni iugulus: regnumq; sorori
Ereptum est: soceroq; nefas. Iam turba soluto
Arma petit cœtu: quę cum populiq; ducesq;
Casibus incertis & cęca sorte pararent:
Solus in ancipites metuit descendere martis
Appius euentus: finemq; expromere rerum
Sollicitat supos: multosq; obducta per annos
Delphica fatidici reserat penetralia Phœbi.
Hesperio tantum quantum semotus eoo
Cardine Parnassus gemino petit ęthera colle
Mõs Phœbo Bromioq; sacer: cui nũine misto
Delphica Thebanę referũt trieterica Bacchę.
Hoc solum fluctu terras mergente: cacumen
Eminuit: pontoq; fuit discrimen & astris.
Tu quoq; vix summã seduct⁹ ab ęquore rupẽ
Extuleras: vnoq; iugo Parnasse latebas.

Sadales. Sadalem, regem Ponti qui miserat equites. Cotis. Cotim, regem Thraciæ. Deiotarus. Deiotarum, regem œcthæ: vt ait Ruffus: sed postea Gallaciam .i. Gallogræciam tenuit. Racipolis. Racipolim, qui pręerat ei parti Macedoniæ, quæ in Thraciã vergit, & frigidissima est. Libyãq; iubẽt. & Iubã regem toti Libyæ præfecere. En tibi. Inuehitur poeta in Ptolemæum ingratũ Pompeio Ptolemæ⁹. quem iussit interfici, q̃ q̃ eius esset beneficio in regno cõfirmatus: ipsumq; regno fuisse indignum ob multa scelera, quæ factitauit, exclamat. Fuit autem hic eius Aulethæ filius, quem Alexandrini e regno eiecerant, & Gabinius reduxit. Sororem Cleopatrã habuit. Pudor fortunæ. poterat enim pudere fortunam q; indignum illum in dignitatem regiã euexisset: eratq; id superis crimini, & culpæ. Diademate Pellæo, corona regia Alexãdrina. Pellæus enim Alexander magnus a Pella patria dictus est, cui successit in regno Aegypti Ptolemęus Lagi militis Gregarij filius, a quo reliqui Ptolemęi deducti sunt. Hic Ptolemęi. eñ filios habuit Ptolemęum Ceraunum, & Philadelphum doctissimum, qui et successit & constituit in Alexandria Bibliothecã egregiam. Hunc Euergetes. quem Philopater secutus est. Inde Epiphanes, post quem Philopater. Tum secũdus Euergetes quẽ Physconem dicunt. Cui Ptolemęus cognomẽto Lathurus successit. Quem quidem secutus est Aulethes hui⁹ Dionysij pueri pater. vt Strabo libro. xvij. tradit. Sęuum. nam crudeliter imperauit. Vtinam in populos, videlicet solos. Regia Lagi, imperium qđ obtinuit Lagi filius. Magni iugul⁹, mors Pom. Sorori, Cleopatræ, quæ ex dimidia regni parte relicta fuerat hæres a patre. Soceroq; nefas, cædes Pom. subtracta Cæ. Soluto cœtu: dimisso senatu, & cõgregatione. Cæca sorte, ignoto & obscuro euentu. Appius: Appius, huius meminit Cice. in tusculanis his verbis. Inde ea quę meus amicus Appius Necromantia faciebat. In euẽtus ancipites: in casus dubios. nã voluit ea Apollinis oraculo certiora esse. Expromere finem, aperire futura. Reserat penetralia, aperit Apollinis templum: quod multis ãnis fuerat clausum, & sine oraculo. Quadragesimo enim abhinc anno fuerat a Thracibus combustum. & Iuuenalis ait. Quando Delphis oracula cessant: & gen⁹ humanũ dãnat caligo futuri. Delphica. Delphica, quæ in Parnassi radicibus apđ Delphos oppidum sunt. Hesperio. Parnassum Bœotiæ mõtem in medio mũdi esset ait. sic & Stati⁹. Audijt & medius cęli Parnassus. Parnassus. Strabo libro nono refert missas duas a Ioue aq̃las, alterã ab occidẽte, alterã ab oriẽte, & illic recta linea coiuisse. Bromius. Bromio, Baccho, a Bromi qđ ẽ cõsumere. Vinũ nãq; modeste sumptũ humorũ supfluitates iminuit, imodeste vero bonã hũiditatẽ desiccat, & atterit vires. Sunt qui dicant a sonitu ductum nomen qui βρωμος dicitur. Bacchæ sacerdotes communes. Trieterica. Trieterica Delphica sacra Apollinea Delphis in triennium repetita. Ouidius. Ismariæ celebrant repetita triennia Bacchæ. Misto numine, communi cultu. Apollinem, & Bacchum eundem esse,

❡Et Phocis, regio in Bœotia, donatur libera .i. libertate donat̃, Massiliæ sue .i. ppterea q; inde oriũdi erãt Massilieñ. Tũc .i. deinde patres, & cõsules collaudãt Sadalẽ regem Põti eo q; miserat eqtes, & Cotim regẽ Thraciæ, fortẽ, qa in patria Martis natum, & Deiotarũ regẽ œcthę, & Gallogræciæ: fidũ per arma .i. seruantẽ fidẽ in armis: & Racipolin dominũ oræ .i. regiõis gelidæ, videlicet partis Macedoniæ ad Thraciam vergẽtis: & iubẽt .s. cõsules senatu authore, Libyã parere Iubę sceptrifero .i. regi. Pro fata tristia .i. o tristia p bella euẽta, & acta. en .q. d. qđ nemo sperasset: o Ptolemææ dignissime .i. q dignissimus es, regno gentis nõ fidę: qa & tu non seruabis fidẽ: pudor .i. q es pudor, hoc est pudori fortunæ, & crimen deorũ, vel quæ res est pudor .i. dãda pudori fortunæ, & crimen deorum: pmissum sup. est tibi cingere crines pressos diademate Pellęo .i. corona Alexandrina, aut regiæ Aegypti apud Alexandriam quam Alexãder Pellæus condidit, & a se denominauit. aut vt Bap. Pius adnotauit. q; a regibus Macedonicis posteriores Ptolemæi originem ducunt: diademate Pellęo cingeris: hoc est constitutus es rex Aegypti ab eo quem pditurus es, videlicet a Pompeio. Tu puer accipis ensem sæuum in populos, scilicet Aegypti, atq; vtinam in populos sup. dũtaxat: sed non: quia regia

Lagi .i. quam post mortem Alexandri, Lagi filius prim⁹ possedit: est donata tibi: cui donationi, aut cuius donationis malo accessit .i. addit⁹ est iugulus .i. intercisio colli, magni .s. Põpeij, & regnũ est ereptũ sorori .s. Cleopatrę, & nefas .s. occisio generi, videlicet Põpeij, ereptum est socero .s. Cęsari, qui Pompeiũ nõ occidit, cum in Aegypto occisus sit. Turba .i. multitudo patrũ & populi, petit iam cœtu soluto .i. dimisso cõcilio, arma .i. bella in Cæsarem: q̃ .s. arma, cũ populi & duces pararent incertis casibus, & cęca .i. ignorata sorte .s. de euentu belli, solus Appius metuit descendere in ancipites .i. dubios euentus .i. exit⁹, martis .i. belli: & sollicitat superos, expromere .i. vt expromãt, finem .i. exitum, rerum .s. bellicarũ: & reserat .i. aperit, penetralia .i. arcana loca, delphica .i. delphici templi, phœbi .i. Apollinis, fatidici .i. fata dicere soliti, obducta .i. clausa & situ victa, p multos annos. Describit autem Parnassum dicẽs. Parnassus (Scribitur autem a Stephano p geminum σσ Παρνασσός: nam prius dictus est larnassus a cymba Deucalionis illuc aduecta) semotus .i. distãs & separatus tantum a cardine Hesperio .i. ab vltimo occidẽte, quãtũ .s. semotus est a cardine eoo .i. orientali .i. existens in medio mundi inter orientẽ, & occidentem, petit ęthera .i. erigit̃ sursum: gemino colle .i. duplici vertice: existens mõs sacer .i. consecrat⁹, Phœbo .i. Apollini, & Bromio .i. Baccho, cui .s. Bromio bacchę thebanę .i. apđ Thebas Bœotiæ vrbem & patriam bacchi bacchum colentes, referunt trieterica .i. festa tertio quoq; anno celebrari solita, delphica .i. q̃ apud Delphos fieri consueuerant, numine misto .i. inuocato cõmuniter numine Apollinis & bacchi. Hoc solum cacumen .i. hic solus vertex Parnassi .s. emicuit .i. apparuit, & extra aquas mãsit, fluctu mergente terras .i. quando diluuium Deucalionis (qđ particulare fuit) erat: & hoc solum cacumen erat discrimẽ .i. discerniculum & intermedium, ponto & astris .i. inter põtum & astra nihil aliud erat intermedium: pter acrem tamen: & o Parnasse, tu quoq; .i. etiam tu, licet altissimus esses, tamẽ etiam tu vix .i. cum difficultate seductus .i. separatus ab ęquore .i. inundatione, & immersione maris, extuleras vix summã rupẽ: & latebas vno .i. altero vtpote humiliore iugo.

Euripides tradit, & Aristoteles in Teloguminis, & Varro, & Granius Flacc⁹ confirmãt authore Macrobio. Cui, Bromio. Hoc so. Sola Parnassi sũmitas diluuij tẽpore submersa non est. Fluctu, aquis. Discrimen, interstitiũ & medius termin⁹ inter aquas & cœlũ. Seductus ab. eminẽs sup æquor vix summo cacumine alterius iugi extabas. Vno, altero: laudauitq; ipsum ab altitudine. Sic & Ouidius. Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus Nomine Parnassus superatq; cacumine nubes.

PHI. BEROALDVS.

❡Massiliæq; suæ donatur libera Phocis. Supradictũ est queãdmodum Massilia a Phocẽsibus fuit condita: nunc Phocis donata est libertate: vt esset libera regio, & non stipendiaria causa Massiliensium, qui cõtra Cæsarem p Pompeio sustinuerant bellum. Tunc Sadalam forteq; Cotum. Quingentos equites Cotus ex Thracia Põpeio dederat: & Sadalã filiũ miserat: vt scribit Cęsar. hos ait Lucan⁹ fuisse a Põpeianis collaudatos. Fidũq; p arma Deiotarũ. Deiotar⁹ rex p quo est orõ Ciceronis duo milia equitum adduxerat ad Põpeium. Et gelidæ dominũ Racipolin oræ. ex Macedonia ducenti equites venerant ad Pompeium quibus Racipolis p̃erat. author Cæsar. Gelidæ orę .i. Macedoniæ. Sceptrifero parere Iubę. Supradictu m ẽ Curionem tribunũ plebis legem pmulgasse, qua regnũ Iubæ regis Libyæ publicauerat: nũc iusserũt senatores Libyam parere Iubę sceptrifero .i. regi ferenti sceptrum, qđ est insigne dominãtis: vt ait Hieronym⁹. Fortunę o Ptolemęe pudor. Dolet Lucanus q; patres cẽsuerint regem Aegypti Ptolemęum puerum esse nuncupandum, a quo deinde Pompeius fuit interemptus. eum fortunæ pudorem appellat: quia fortuna deberet erubescere, quando tales tollit ad imperium. Cingere Pellæo diademate. Diadema est insigne regũ. primus Diadema inuenit liber pater: vt ait Plinius. Permissum ergo est a patribus: vt Ptolemæus cingeret caput diademate Pellęo .i. rex esset Aegypti. Pella eñ ciuitas est Macedoniæ patria Alexandri Magni: vt ait Pomponius Mela: qui in Aegypto condidit Alexandriam, & ab Alexandro Pellæo Alexandrini, & Aegyptij nũcupantur Pellęi. Martialis. Pellæę prior est gloria nulla gulæ. Puer .s. o Ptolomæe, qui vt ait Cęsar puer erat ętate. Atq; vtinam in populos. Vtinam inquit Lucanus, acciperes regiam potestatem, & gladium solum modo contra populos: & abstineres a iugulo Pompeij qui eius iussu mox interficietur. Donata est regia Lagi. Lagus fuit pater Ptolemæi, qui post mortem Alexandri magni tenuit regnum Aegypti. author Strabo. Vnde regia Lagi dicitur Aegyptia. Regnumq; sorori ereptum. Ptolemæus Cleopatrã sororem eiecit regno, quã pater cum fratre testamento regnare iusserat: vt infra narrabitur. Soceroq; nefas .i. o Ptolemæe tu interficiendo Pompeium, socerum Cęsarem liberasti ab hoc scelere, ne ipse diceretur generi occisor. Solus in ãcipites. Appius Pompeianas partes secutus Achaię ptor, vt ait Valerius, euentum belli ciuilis explorare cupiẽs oraculum Apollinis Delphici adijt. hanc rem narrat elegantissime Lucanus. Delphica fatidici reserat penetralia Phœbi. Delphi sunt sub mõte Parnasso clarissimi in terris oraculi Apollinis: vt ait Plinius. Appius reserat .i. patefacit, specũ illũ fatidicũ de quo paulo post loquet̃. Hesperio tantũ quãtũ summotus eoo Cardine Parnassus. Parnassus mons est Phocidis: vt Plinius, & Ouidius tradũt: sub quo sunt Delphi quẽ vmbilicũ orbis appellant, tanq̃ sint in orbe medio positi. Pindarus enim & Claudianus poetę dixerunt Iouem cupiẽtem scire vbi esset vmbilicus orbis misisse duas Aquilas: alteram ab oriente, ab occidente alteram: quæ Delphis coierunt. Parnassus ergo tantum distat ab orientali cardine quãtũ ab occidentali. Mons Phœbo Bromioq; sacer. Parnassus Apollini dicatus est: & Baccho q Bromius dicitur a tonitru, vt inquit Diodorus. Apollini autem & Baccho in Parnasso res diuina celebratur: vt Macrobius docet: qui Apollinem, & liberum patrem eundem deum esse asseuerat. Thebanę referunt Trieterica bacchę. Trieterica sacra sunt Bacchi triẽnalia quæ tertio quoq; anno innouabantur: vt ait Seruius. Vergilius. Audito stimulat trieterica Baccho. Hæc a bacchis .i. tyadibus, & fœminis furentibus celebrabãtur. Hoc solum fluctu. Diluuiũ Deucalionis: quod vt scribit Ouidius, omnes mersit terras excepto cacumine Parnassi. Vno iugo Parnasse latebas. Parnassus est biceps: ex duobus verticibus latuit alter sub vndis. ❡Hæc Beroaldus. Baptista autem Pius in posterioribus Annotationibus Cap. CVI. declarat cur Pellęum diadema dicatur Aegyptium his verbis.

BAPTI. PIVS.

❡Carmina Lucani sunt hęc. Et tibi nõ fidę gẽtis dignissime regno Fortunę Ptolemęe pudor, crimẽq; deorũ, Cigere Pellęo p̃ssos Diademate crines pmissum est: sęuũ in pplos puer accipis ensem. Sũt q Pellęũ diadema

exponant Macedonicum:& consequenter Aegyptiũ:quoniã Alexandria vertex regni memorat Alexãdrũ conditorẽ Architecto Dinocrate. Ego occultiorẽ historiã signari crediderim, Aegyptiũq; regnũ Pellęũ vocitari hac ratione. ꝙ a rebus Macedonicis posteriores Ptolemęi ducũt originẽ. Scimꝰ.n. Macedonas reges Pellæos appellari a ciuitate Macedonię Pella gentis regię vetustissima nutrice. Quo pacto demũ acciderit: vt reges Aegyptij nati sint ex Macedonicis, docet Pausanias in Atticę descriptione. Iam Macedonum opinio est Ptolemæum Philippi Amyntæ filium fuisse:& ad Lagum patrem per vulgi errorem deferri. Aiũt enim matrem ex eo iam grauidam a Philippo datam fuisse Lago vxorem. Ex his Pausaniæ verbis satis claret cur regnum Aegyptium Pellæum diadema vocauerit Lucanꝰ. quoniã.s. hic sceptrum Ptolemæorũ accipiebat: qui a regibus Macedonicis stẽma deducebat, qui Pellæi a Pella vrbe Macedoniæ cognominantur.

SVLPI. ¶ Ibi:apud Parnassum. Phœbus puer Py-
Python. thona serpentẽ Demogorgonis terræq; filium qui matrem Latonam Iunonis iussu fuerat persecutus ne pareret, interemit. Pæan, Apollo. Ordo est. Pæan vltor matris expulsæ. Quum premeret par. visce. cum esset vicina partui. Explicuit, interemit. Adhuc ru-
Themis. dibus, nouis & inexpertis. Themis, dea quæ iubebat hominibus peterent quod fas esset. Themis enim fas interpretatur. Eius templũ iuxta cephysum amnẽ fuit. Vastos hiatꝰ, magnam cauernam. Nam est illic media saxi rupes in formam theatri in media fere mõtis al-
Antrum Cyrrheũ. titudine planitieq; exigua, atq; in ea profundum terræ foramen quod oraculo patet: ex quo frigidus spiritus vi quadam velut vẽto in sublime expulsus mentes vatis in vecordiam vertit: impletamq; deo responsa consulentibus dare cogit. Hæc Iustinus lib. xxiiij. & Strabo libro nono inquit. Authores certi memorant diuinum ipsum domicilium profundam & curuam esse speluncam: nõ tamen lato ore patẽtem. Vnde auram quidem referri sacro efflante numine. Excelsum aũt ostio imminere tripodem: quem quum Pythia vates inscenderit hausto diuinatiõis spiritu dei responsa refert, & metro, & oratione soluta. Spirare diuinam fidẽ, emittere oracula. Ventos loquaces, ventum & spiritum qui loquacitatem excitaret. Cice. in diuinatiõe inquit. Credo etiam anhelitus quosdam fuisse terrarum quibus inflatæ mẽtes oracula funderẽt. Condidit, immisit. Incubuitq; adyto, inclinauit se in locum secretum: vt vẽtos exciperet, & diuinaret. Factus vates: diuinator & denũtiator futurorum. Quis latet. quoniã supra dicta fabulosa sunt rei veritatem conatur elicere. Quis superum. quis deus? Pressis ab æthere. manes sub cælo: nam dij supra æthera sunt. Cæcas cauernas, ãtrum obscurũ. Quis terram cæli patitur deus. qui cœlestis vult terram habitare? Secreta, præterita præsentia &
Fatum. futura. Cursus æterni, fati quod est hęrens rebus mobilibus dispositio per quã prouidentia suis queq; nectit ordinibus: vt ait Seuerinus. Est & fatum: vt Cic. definit, Ordo seriesq;
Causa. causarum. Causa autem est ex omni æternitate fluens veritas sempiterna. Ferens contactus, patiens tangi ab homine: nam ingreditur virgines. Siue canit fatum, seu dicit futura, seu quicquid vaticinatur, est fatum necessarioq; futurum. Forsan terris. Putat poeta mentem Iouis siue animam mundi, ꝙ diffusa est per omnia elementa, terrasq; sustinet illinc spirare. Spiritus enim dei per omnia vagatur, omnia nectit, omnia continet: vt sentiunt Stoici:& Cic. docet. & Vergi. Iouis oĩa plena. & alibi. Principio cælum ac terras cam

Vltor ibi expulsę p̃meret quũ viscera partus
Matris adhuc rudibus Pęan Pythona sagittis
Explicuit: cum regna Themis tripodasq; tene
Vt vidit Pæan vastos telluris hiatus (ret.
Diuinam spirare fidem: ventosq; loquaces
Exhalare solum: sacris se condidit antris:
Incubuitq; adyto: vates ibi factus Apollo.
Quis latet hic supeꝝ: qđ numẽ ab ęthere p̃ssũ
Dignat̃ cæcas inclusum habitare cauernas?
Quis terram cæli patitur deus: omnia cursus
Aeterni secreta tenens mundiq; futuri
Conscius: ac populis sese proferre paratus?
Cõtactusq; ferens hominũ: magnusq; potẽsq;
Siue canit fatũ: seu quod iubet ille canendo
Fit fatum? Forsan terris inserta regendis
Aere libratum vacuo quę sustinet orbem
Totius pars magna Iouis Cyrrhęa per antra
Exit:& ęthereo trahitur connexa tonanti.
Hoc vbi virgineo cõceptũ est pectore numẽ
Humanam feriens animã sonat: oraq; vatis
Soluit: ceu siculus flãmis vrgẽtibus Aetnam
Vndat apex: Cãpana fremẽs ceu saxa vaporat
Conditus Inarimes ęterna molle Typhoeus.
Hoc tamẽ expositũ cunctis: nulliq; negatum
Numen: ab humani solum se labe furoris
Vindicat. haud illic tacito mala vota susurro
Concipiunt: nam fixa canens: mutãdaq; nulli
Mortales optare vetat: iustisq; benignus
Sępe dedit sedes totas mutantibus vrbes.

¶ Vltor ibi. Progredit̃ ad gesta Phœbi iuxta Parnassum vt doceat cur illic responsa dare solitus erat dicens. Pęan. i. Apollo vltor matris. s. suę Latonę nomine, expulsæ. s. a Pythone serpente: quum. i. quando partus. i. maturus fœtus, p̃meret. s. pondere & mole, viscera. s. matris, explicuit. i. deleuit, & extin

xit ibi. i. in Parnasso, phytona. s. serpẽtẽ aut (vt Strabo vult) tyrannum, sagittis adhuc rudibus. i. ipse adhuc rudis & impitus sagittator, cũ. i. quando Themis. s. dea quę phas interpretatur (vnde innuunt poetæ legem naturæ ante legem scriptam fuisse:& gentem sine legibus æquã sub Saturno vixisse) teneret regna & tripodas. s. sedes in quibus postea oracula Phœbꝰ dabat: sed vt. i. postꝗ Pęan. i. apollo, vidit hiatus vastos telluris. i. terræ in parnasso, spirare. i. emittere, diuinam fidẽ. i. oracula: hoc est cognouit naturã loci esse talem vt inde oracula & responsa rerum dubiarum possent edi:& vidit solum. i. terram illam & antrũ eius, exhalare. i. cũ flatu emittere, vẽtos loquaces. i. vocales spiritus: ipse Apollo factus vates. i. propheta, condidit. i. abscondit & immisit se antris sacris. i. quæ ob miraculum sancta censuit & ob præsentiã suã sancta effecit:& incubuit. i. se penitus immisit adyto. i. loco alijs inaccessibili & secretissimo. Dubitat aũtẽ poeta vñ diuinandi facultas insit loco:& quærit dicens. Quis superum. i. superorũ deorũ, latet hic. i. in hoc antro parnassi, & quod numẽ pressum. i. exclusum, ab ęthere. i. cælo, aut existens sub æthere: cũ superi super ęthera sint, dignatur inclusum. i. existens illic clausum, habitare cauernas cæcas. i. tenebrosas quæ videri nequeunt? Quis deus cæli patitur terram. i. terrenam habitationẽ tenẽs oĩa secreta æterni cursus. i. fati & ordinationis diuinæ, & conscius mundi futuri. i. ꝗlis sit mundus futurus, ac paratus proferre. i. manifestare, sese. i. suam præsentiam, populis: quia votis & precibus ad danda oracula exoratur:& ferens. i. patiens, contactibus hominum, videlicet Sibyllarũ. ingreditur enim virgines per quas oracula prodit. existens magnus & potẽs: siue canit fatũ, qđ magni est: seu id quod ille iubet fit fatum. i. dictũ necesse fieri, canẽdo. i. eo ꝙ canit ꝗ mentiri nequit: secundũ fidem gentiliũ qui credebant Apollinis responsa semp vera fuisse: sed interdũ dubia: condere autẽ fata est potentis. Hactenus quæsiuit: respondet autẽ sic. Forsan magna pars. i. membrum aut portio, totius Iouis. i. summi dei (qui solus fata condit & futura prędicere a se potest: nam & Phœbꝰ quę scit ea ab Ioue didicit: iuxta illud æneι. iij. Quę phœbo pater omnipotens: mihi phœbus Apollo prædixit: vobis furiarũ ego maxima pando. Dei autẽ reliqui putant membra Iouis: vnde apud Maronẽ dicit Iuppiter. Cęlicolę mea membra dei. Et secundũ Plin. Vnus quidẽ est deus: sed fragilis & laboriosa mortalitas numina in partes digessit plures: fragilitatis suæ memor: vt portionibus quisq; coleret quo maxime indigeret. Eum autẽ deũ Pli. mundũ: plures Iouem vocant. vnde poeta. Iuppiter est quodcunq; vides: quocunq; moueris. Et Maro ait. Iouis oĩa plena. quia putauit Iouem esse animum mundi qui se p omnia diffunderet. vnde æneι. vj. Spiritus intus alit:& magno se corpore miscet. Vult ergo dicere poeta ꝙ ea pars Iouis quę rerum prouidentiã & p̄scientiã habet incoluit parnassum: vnde dicit magna pars totius Iouis) inserta terris regendis. i. cõmixta antro delphico ad terras regendas: quæ. s. pars Iouis, sustinet orbẽ. i. globum terræ, libratum. i. suspensum aere vacuo, alijs corporibus, exit. i. egreditur & spirat per antra Cyrrhęa. i. delphici oraculi:& trahitur cõnexa. i. condependens & vnita tonanti, æthereo. i. parti quæ in cælis est: quia per oĩa se extendit Iuppiter. Hoc numẽ. s. Iouis, antrũ illud inhabitãs, vbi. i. postꝗ, conceptũ est pectore virgineo. i. Pythiæ virginis: hoc est postꝗ ingressum est pectus virginis, ipsum sonat. i. oracula profert, feriens. i. concutiens & fręnans animam humanã: ita vt non de se dicat virgo sed quæ a numine iussa:& soluit vbi mens obsessa est, ora vatis. i. sibyllæ & vaticinantis tunc, ceu. i. veluti apex siculꝰ. i. vertex Sicilię, vndat. i. fluctuat more vndarum & nutat, flammis vrgentibus. i. quando flammę vrgent ætnam, montem Siciliæ flammas emittere solitum, & ceu. i. sicut, Typhoeus gigas fulmine prostratus. (Cauẽdum ne scribatur Typhœus non enim in media est diphthongus œ: sed in vltima eus: scribitur enim gręce τυφωεύς.) conditus. i. sepultus æterna mole Inarimes. s. insulę aut montis in ea: quę est in sinu Puteolano seu baposq; liquentes. Lucentẽq; globum Lunę titaniaq; astra Spiritus intꝰ alit. & poeta noster Iuppiter est qđcunq; vides. Inserta, immista. Orbẽ libratũ: terram pensilem. Exit, egredit̃, & spirat. Per antra Cyrrhęa per antrũ delphicum a Cyrrha oppido dictum. Connexa tonanti æthereo. coniuncta & quæ respõdet mẽti diuinæ quæ est in cælo. Numen: mens dei. Est cõceptum pectore: ingressum est pectus. Feriens, incitãs, impellens. Sonat, loquitur est trãslatio a Cytharœdo & chordis quę sunt vt anima. Soluit ora vatis: puellã loqui cogit Ceu siculus. Similitudo est secretioris sonitꝰ & vehementiæ verborum. Apex si culus: cacumen ætnę ardentis. Vndat abunde, corripit ętnã montem fumo & flãmis. Typhoeus qui fulminatus Inarime subiacet. Ver. Inarime Iouis imperijs imposta Typhoeo. Vaporat, vaporando emittit. Saxa cãpana pumices & lapides exesos. Inarimes. Inarime mõs est Prochytę insulæ in sinu Baiano. Expositũ cunctis, quod omnibus respõdet & nulli senegat. Vindicat: liberat se. A labe furoris. ab insania malignitateq; hominum. nam non votis & precibꝰ flectitur sed futura prædicit. Mala, inhonesta. Tacito susurro: solent enim turpia humili voce, hõesta vero clare posci. Persius. Haud cuiuis promptũ est murmurq; humilesq; susurros Tollere de templis & aperto viuere voto. Mẽs bona fama fides. & reliqua. Horat. Ianepater clare quũ clare dixit Apollo. Vetat optare: docet nihil petere a deis. Benignus, liberalis. Dedit, dixit. Vergi. Pręscia venturi da nõ indebita posco Regna meis fatis.

¶ Vltor ibi expulsę premeret cũ viscera matris. Iuno serpẽte Pythõe immisso Latonã grauidam ex Ioue tanꝗ pellicẽ persequebatur: tãdem Latõa in insula Delo peperit Dianam & Apollinem qui sagittis Pythonẽ serpentem in Parnasso monte cõfecit: vt Ouidius, Claudianꝰ, & Seruius tradũt. Pęan. Apollo dicitur Pęan a feriendo quoniã sagittis Pythonẽ necauit. & Latõa mater cum hortaretur Apollinem incessere sagittis Pythonẽ, vsa est hac voce. Valle Pęan. i. immitte feriendo. auctor Macrobius. Cum regna Themis tripodasq; teneret. Anteꝗ Apollo oracula ederet Delphis dea Themis dicitur oraculum tenuisse: vt inquit Ouidius. Quę fortẽ dedit Deucalioni & Pyrrhę de reparando humano genere. Refert Strabo ꝙ Phœbus & Thetis humano generi vtilitatẽ afferre cupientes oraculũ comparare decreuerunt. Tripodes autẽ sunt mensę in templo Apollinis Delphici quibus superpositę Phœbades vaticinabant̃: vt auctor est Seruius. Vt vidit Pęan. i. Apollo. p̄terea Pæan Apollinis laudes dicuntur vt ait Seruius. & abusiue omnium deorũ laudes nũcupantur Pęan. Ver. Lętũq; choro Pęana canentes. Vastos telluris hiatus diuinam spirare fidem. Auctores memorant & clarissimi Cicero, Plini. & Strabo Delphis fuisse specꝰ fatidicos & curuam speluncam ore modico patentem vnde exhalatio efferebatur diuino efflante numine. huic specui tripos imminebat: quem cum Pythia vates inscẽderat hau BERO.

sto diuino spiritu futura præcinebat. Apollo ergo hac re cognita merlit se in antrū. Incubuit adyto. Adyta sunt occlta acremotiora in tēplis loca quo præter sacerdotes adire fas non est vt Cæsar, Seruius, & Liuius docent. Ver. Mugire adytus cortina reclusis. Quis latet hic superū. Cū admiratiõe interrogat qs deoꝝ in illo antro lateat. de qua re dicit Plin. Qz nemo mortalium aliud causę posset afferre: q̄ numē esse naturę diffusę per oẽ aliter atq; aliter crūpens. quod idem videt sentire Lucanus. Siue canit fatum, magnus est inquit Lucanus, hic deus & potēs siue canit fatum, hoc est ordinem & seriem causarum & rerum futurarꝝ, siue quod ipse iubet tūc efficit fatū: vt sit ineuitabile. Libratum orbem. i. terram q̄ medio mundo libratur aeris vi suspensa vt ait Pli. Totiꝰ pars magna Iouis. Iouis vt inquit Maro oia plena. eius ergo pars fortassis exit & egredit per ista antra diuina quæ nunc Cyrrhæa nuncupata Cyrrha oppido Phocidis prope Delphos, cuius in primo commẽtario facta est mentio. Hoc numē. i. diuinꝰ spiritus. Numen proprie est potestas dei vt ait Varro. Ceu Siculus. ita Apollo ingressus puellę pectus soluit eius os: quẽadmodū crater ætneę siculę euomit flāmam & nubē turbine fumantē piceo: vt ait poeta. Cōdit⁹ In arimes æterna mole Typhoeus. In sinu Cāpanię insula est Inarime alio nomine dicta Enaria a Gręcis Pythecusa vt scribit Pli. Huic suppositus esse dicit Typhoeus gigas qui fremens vaporat saxa cāpana qm̄ tota illa regio vt ait Strabo, est sulphurea & cauernosa. Iustisq; benignus. vt ait Strabo, ad mansuetudinem vitæ homines prouocabat Apollo: & mores castigabat alijs responsa proloquens alijs per edicta madans, aliquos nullo pacto admittens.

SVLPIT. Tyrij. ¶Vt Tyrijs. Iustinus li. xviij. Tyriorū gens inquit condita a Phœnicibus fuit qui terræ motu vexati relicto primo solo. Assyrium stagnum primo, mox mari proximum littus incoluerunt: condita ibi vrbe quã a piscū vbertate Sydonem appellauerunt. Nam piscem Sydō Phœnices vocãt. Post mꝰtos inde annos a rege Ascaniorum oppugnati nauibus appulsi Tyrum vrbem ante annum Troianę cladis cōdiderunt. Cadmus quoq; quum exularet bouem sequi ab oraculo iussus est. Dedit ille minas. Athenienſibus Delphicum Apollinem consulentibus quid aduersus Persas agendum esset respondit ligneis mœnibus se tuerẽtur: quo intellecto Themistocles iussit omnes ciues naues cōscendere: & in mari Salaminiaco aduersus Xerxem cum certarent euasere victores. Dedit, cōcessit. Impellere, repellere. Salamis vrbs in Euboico mari contra Athenas. Sustulit. quia docuit piare numina. Telluris sterilis. hoc propter Aegyptum dixit q̄ cū nouẽ annis fuisset sterilitate vexata responsum accepit vt Thrasiũ hospitem mactaret. eiꝰ rei Ouid. in arte meminit. Dicitur Aegyptus caruisse iuuantibus arua Imbribus atq; annos sicca fuisse nouẽ, Phryges etiam sterilitate vexati iussi ab Apolline corpꝰ Athis sepelire & Cybelem venerari cū pro illo quod inuenire nō poterant adolescẽtis imaginem multis cum lamẽtis sepelissent & aras deæ ac sacrificia instaurassent, liberati sunt vt meminit Diodorꝰ. Est & alia ex eodẽ authore historia. Athenienſibus enim siccitate laborantibus respondit deus Minoi p Androgeo mortuo quas vellet pœnas esse dandas. Cū igitur Minois iussu quotãnis septẽ pueros & totidẽ puellas Minotauro dare cœ

Vt Tyríis dedít ílle mínas ímpellere belli:
Vt Salamíniacum meminít mare: sustulít íras
Telluris sterílis: monstrato fíne resoluít
Aera tabíficum: non vllo sæcula dono
Nostra carent maíore deũ q̄ Delphica sedes
Qz síluit: postq̄ reges timuere futura:
Et superos vetuere loqui: nec voce negata
Cyrrhęæ mœrent vates: templísq; fruuntur
Iustítio: nã si qua deus sub pectora venít:
Numínis aut pœna est mors ímature recepti:
Aut pretium: quíppe stímulo fluctuq; furoris
Compages humana labat: pulsuq; deorũ
Cõcutiũt fragíles anímas. Síc tempore lõgo
Immotos trípodas: vastæq; silentia rupís
Appius Hesperii scrutator ad vltíma fati
Sollícitat. iussus sedes laxare verendas
Antístes: pauidamq; deís ímmittere vatem
Castalios círcum latices: nemorumq; recessus
Phœmonoen errore vagam curísq; vacantẽ
Corrípuit: cogítq; fores írrumpere templi.
Límine terrífico metuens consístere Phœbas

Aegyptus

Phryges.

Athenienſi.

Absterrere ducem noscendi ardore futura
Cassa fraude parat. q̄d spes (ait) íproba verí
Te Romane trahit? muto Parnassus híatu.

¶Vt Tyrijs. i. quẽmadmodũ Apollo dedit Tyrijs. i. Phœnicibus mutantibus totas vrbes, sedes. i. habitationes & vrbes nouas vt Sydona & Tyron. Ille. s. Apollo, dedit. i. concessit, impellere. i. repellere & refellere ac obtũdere: minas belli: vt mare Salaminiacum a Salamine vrbe denominatum, meminit. i. memor esse potest: quia authore Phœbo illic impulsæ sunt a Themistocle mine belli quas intulerat Xerxes Athenieñ. Sustulit. s. Apollo, iras. i. effectum iratum diuinarum. i. infœcunditatẽ, telluris sterilis. i. fecit vt placatis dijs terra quæ sterilis erat fœcunda fieret: vt Aegyptus vt recitat Sulpitius, & Calabria authore Omnibono. Nam cũ Calabria, inquit, subitæ telluris sterilitate laboraret: nec vllus finis inueniretur iræ deorum: ad oraculum miserunt: respõsumq; est ita fertilitatem reparare posse si Palinuri mànes placarent: quo facto statim fertilitas rediit. Et Apollo resoluit aera tabificũ. i. infectionem aeris, fine. i. modo & remedio monstrato. Nostra sęcula non carent vllo maiore dono deum. i. deorum, q̄ q̄ sedes Delphica. i. vaticinium Phœbi apud Delphos, silet. i. nullum aut mutũ est: post q̄ reges timuere futura: & vetuere superos loqui. i. noluerunt audire mala sua ventura. Nec vates Cyrrhęę. i. Phœbades, hoc est sacerdotes Phœbi, mœrent. i. mœstæ sunt: immo lætę sunt, voce. i. responsione negata. i. q̄ nõ ampliꝰ Phœbus det responsa: nã cũ periculo vitæ possidebant a deo: & fruuntur. i. cũ voluptate vtuntur, iustitio tẽpli. i. intermissione vatícinij simili iustitio: quo indicto ius stabat & non exercebatur & ita fora siluerunt: vt nunc antra Cyrrhæa sicut mentiebatur virgo: nã si deus venit sub qua. i. aliqua pectora. s. virginis. i. si aliquam ingreditur, aut mors immatura. i. præceps & subitanea, est pœna numinis recepti. s. indigne: quia statim liberatæ spiritu cadebant extinctæ: quod & huic ob mẽdaciũ futurum est: aut mors immatura est præmium. i. merces numinis recepti. s. condigne: q̄a quídam nihil putabant felicius: q̄ (vt Pli. dicit) aut non nasci: aut q̄ ocyssime aboleri: mortemq; finẽ esse malorũ & principium verorum bonorum. vnde & in sanctis literis. Pretiosa est in conspectu domini, mors sanctorum eius Causam mortis subitaneę affert. quippe. i. quia certe: cõpages (dicitur & cõpago). i. cõpactio & consolidatio, humana. i. corporis humani cum anima, labat. i. dissoluitur & cadit, stimulo & fluctu furoris. i. spiritus facientis furere: & pulsus deorũ concutiunt animas. s. humanas fragiles & ita nequeuntes tantam vim ferre. Sic. i. per hunc modum inquit poeta, Appius scrutator. i. inquisitor & scisciator fati Hesperij. i. Italici, sollicitat tripodas. i. sedes trium pedum post aut inter cortinas, immotos. i. non agitatos longo tempore. i. post longum tempus pteritum: & sollicitat silentia vastæ. i. valde amplæ rupis ad vltima. i. extrema euenta & exitum belli Hesperij. Antistes. i. præses (qui tamen ante cæteros stat: cũ præses præ cęteris vel ante cęteros sedeat) pses inquã antri Cyrrhęi, iussus. s. ab Appio nomine senatus, laxare. i. aperire, sedes verendas. i. tripodas tremendos, & immittere deis. i. inter deos aut in manus deorum vatem. s. puellam, pauidam & natura & ob mortem imminentẽ, corripuit. i. celeriter rapuit & coegit iussa capessere, Phœmonoen. s. virginem eo nomine dictam, vagam errore. i. vage errantẽ circũ latices castalios. i. latentes aquas castaliæ fõtis mus sis sacri, & circum recessus. i. amœna deambulatoria, nemorũ. i. syluarum amœnarum, & vacantem. i. vacuam curis: & cogit. s. post q̄ corripuit, irrumpere. i. vi transcendere: fores tẽpli. Phœbas. i. Phœbi illa sacerdos Phœmonoe, metuẽs consistere. i. diutius immorari, limine terrifico, parat. i. tentat, absterre ducem. s. Appium, ardore. i. a vehementi cupiditate noscẽdi futura. alij legunt, futuri noscẽdi. parat dico fraude cassa. i. pissent siccitate sunt liberati. Fine. i. mõpiandi. Aera tabificũ. Lucanis pestilentia laborãtibus respondit Phœbus Palinuri manes eẽ placandos. ob quã rem nõ longe a Velia lucũ ei consecrauerunt. Verg. Prodigijs acti cœlestib⁹ ossa piabunt. Romani quoq; pestilẽtia laborantes Aesculapiũ in vrbem aduehere iussi sunt. Nostra sæcula. hæc ętas in qua ego sum. Qz Delphica sedes q̄ siluit. q̄ q̄ nõ reddunt Delphis oracula: nam reges & principes metu ducti vetuere antistites tẽpli ne ad id quẽq̄ admitterẽt. Nec mœrent. i. gaudent q̄ non respondent. Liptote. Cyrrhæę vates Phœbades. Fruunt iustitio: fructum delectationemq; capiunt ex cessatione & silentio. appellauitq; iustitium respondendi intermissionem: cum sit proprie iuris reddendi intermissio in publico luctu. Nam si quis. si quæ eñ Phœbum cõcipiebant deorum ira aut beneficio moriebantur. Hinc Valerius ait. Vnde vt certę consulentibus sortes petuntur: ita nimius diuini spiritus haustus reddentibus pestifer exitit. Immatura, subita. Pœna numis recepti, supplicium q̄ numẽ concipisset. Pretium, præmium: nil enim morte vtilius dij nobis dare possunt: vt etiam Cice. docet in Tusculanis. Per eam enim in cœlum reuertimur vel dij vel cum dijs futuri. Compages humana labat. cõpositio humani corporis dissoluitur impetu furoris quem adhibet deus acceptus qui est velut ex vehementi & pestifera febre totum corpus dissoluente. Pulsus, ipetꝰ & cõcitatiões. Aias, vitas hoim. Tripodas i motos. Cortias ad q̄s iãdiu nẽo accesserat: & diu siluerant, Sollicitat, vexat vt rndea tur. Scrutator fati. idagator & explorator q̄ esset vltimi euẽtus belli. Antistes qui templo præerat quo nomíe appellatur etiam quis qs aliqua re excellit, & præest. Laxare, aperire. Vatem, puellam. Pauidã, morte futura. Castali os circum. Valeri. inquit Antistitem ab Appio immissam: poeta ab Antistite delectã eẽ puellam quę iuxta fontem Castalium in Parnassi radicibus vagabatur. Castalius dictus a Castalia nympha: quã cũ persequeretur Apollo sese de rupe præcipitauit & in fontem conuersa est. Recessus: loca remota. Phœmonoen. Strabo ait. Phœmonoen primam diuinãtem Pythiam fuisse ferũt. huius quoq; vocabulum a, pytesche. i. iterrogare, audire, discere inclinatum esse. Mihi vero coniectare libet Phœmonoen fuisse Arcadicam. Phœmon enim Arcadiæ lacus. Ouidi. Est lacus Arcadiæ Phœmõ dixere priores. Vagã errore: vagantem & errantem. Vacantem, vacuã. Phœbas, Phœbi sacerdos. Corripuit, manu apprehendit. Limine terrifico: iuxta foramen vbi numẽ cõcipiebatur. Cassa, inani & vana. tractum a cassibus. i. telis araneartum quæ fragiles vanæq; sũt. Improba spes veri: audax cupido noscendi vẽtura. Hiatu muto: antro nõ reddente oracula.

Lucani.

Iustitium.

Mortis bõa

Antistes.

Castalius.

Phœmonoe.

Cassus.

¶Vt Tyrijs. Tyrij Vticã & Carthaginem in Aphrica condiderunt. auctor Pli. Gades vero in mari Atlantico: moniti oraculo Apollinis vt ait Strabo coloniam mittere ad Herculis columnas. Salaminiacum meminit ma

BERO.

te Xerxe Persarum rege inuadēte grēciā multa oracula acceperunt græci ad minas tāti belli repellendas: vt Herodot⁹ oñdit. Ver⁹ Atheniēses oraculum habuerunt vt ligneis muris se crederent. i. nauib⁹: quo facto apd Salaminam profligati fuerūt Persę ductore Themistocle. auctores sunt Herodot⁹, Plutarch⁹, & Iustin⁹. Sustulit iras telluris sterilis. qñ. s. admonuit Atheniēses vt Minoa regem Cretę placarent: si fame & siccitate liberari vellent, quibus vexabant. auctor Diodorus. Resoluit aera tabificum. i. monstrauit quomodo pestilentia sedaretur quæ ex corrupto cæli tractu prouenit. quē admodum qñ Romāis dedit oraculū vt Aesculapium ab Epidauro accerserent: vt Valeri⁹ & Ouidius tradūt Q̄ Delphica sedes q̄ siluit. Eusebius, Plutarchus, & Cice. referunt oracula tacuisse: & Eusebius nititur probare omnia oracla siluisse temporib⁹ saluatoris. Iuue. quoniā Delphis oracla cessant. Cyrrhæę vates. i. Phœbades, a Cyrrha oppido. Nec mœrent. i. non dolent sed gaudent q̄ tacet oraculum. Compages humana labat. Virgines qñ Apollineū spiritū receperūt totę concutiuntur. ita vt earū corporatura vacillet. Fati Hesperij. i. excidij Italici. Vatem pauidā. i. Phœbadē timētē igredi fatidicū specū. Castalios circū latices. In Parnaso fons est castalius vt scribit Pli. Latices. i. aquas. Phœmonoen errore vagam. Phœmonoe Apollinis dicta est filia vt inquit Plinius. Et vt author est Eusebius Chronographus, prima hexametris versibus futura cecinisse narratur. ex quo non inscite Lucanus hic Phœbada Phœmonoen vocat q̄ppe. q̄ prima fuit Pythia & diuina vt refert Strabo. Non probo quod ait Seruius. Sibyllam. s. cuius meminit Vergili⁹ dictam fuisseve ro noie Phœmonoē. ponit ergo Phœmonoe pro Pythia diuināte. Phœbas. Phœbades & Pythię dicūt puellę q̄ Apollinis numine plenę futura prędicūt. Cassa fraude parat. i. vana & inani. non eñ potuit absterrere Appium ab incepto. Muto hiatu. i. silente specu fatidico.

Phœmonoe.

Phœbades Pythię.

SVLPIT.

¶ Pressit. opp̄sit, & obruit. Istas fauces, hoc antrum. Duxit iter versum: diuertit alio. Python. cortina pythonis corio tecta. Barbarica lampade, Barbarorū. Thraces enim vt supra diximus Delphicum templum combusserant. Possumus intelligere & de Xerxe q̄ añ naualis prælij congregationem miserat quatuor milia armatorū Delphos: & ad templū Apollinis diripiendum: quasi non cū græcis tantum sed cum dijs immortalibus belli gereret: quę manus tota imbribus & fulminib⁹ deleta est. post hęc Thespiades & Athenas & Plateas vacuatas hominibus incendit: vt ait Iustinus. De Brēno & Gallis intelligendum nō est quoniam ante deleti sunt q̄ templo nocerēt: vt Valerius memorat. In cineres. Repletæ sunt cinere cauernæ ita vt spiritus viā qua progrediatur nō habeat. Spōte deorum. volunt enim dei eum vlterius non respondere p̄ sertim Romanis qui possūt sua fata in libris Sybillinis inspicere. Commissa. s. esse. Sybillæ longeuæ. nota est fabula. Nam ab amatore Apolline ad numerum arenę manib⁹ hausta annos dicitur impetrasse: & in vocem fuisse conuersam. Ea nouem libris Romanos fata mandauerat ex quibus tres tm̄ superfuere combustis reliquis: quum Tarquinius Prisc⁹ vt ingt Lactantius, siue Superbus vt Gelius in ternos trecentorum Philippeorum p̄tium denegasset. Arcere nocētes. non respōdere nocentibus: quod quidē non verum est nam supra poeta dixit. Hoc tamen expositū cunctis nulliq̄ negatum numē. Sed ideo mētit. Phœmonoe vt absterreat Appium. itaq̄ bene præmissum est illud Cassa fraude. Soluit ora, per quos loquatur vel quib⁹ rñdeat. Metus fecit fidem. indicauit: testatusq̄ est ad esse deos quos illa negabat. Numinibus negatis. ablatiuus est absolut⁹. Tunc torta. tūc caput vitta cinxit & infulam, hoc est mitellā cū laurea induit. Phocaica, Delphica. Nam i Phocide sunt Delphi. Sacerdos, antistes. Hęrentem, dubitantem. Penetrale, locum secretum ad cauernam vnde egreditur spirit⁹. Atq̄ deum. Mentiens virgo deum sę concepisse vana & inani. Nā sup. ait, O Romāe. s. Appi, quid. i. ad quid, spes improba. i. improbanda, quia stulta, veri. i. quā concepisti de vero oraculo habendo: trahit te. s. ad hūc locum. Parnassus mons Delphis vicinus conticuit. s. iam diu: hiatu muto. i. nulla dante responsa.

Pythię.

Conticuit: pressitq̄ deum: seu spiritus istas:
Destituit fauces: mūdiq̄ in deuia versum
Duxit iter: seu barbarica cum lāpade Phyton
Arsit: in immensas cineres abiere cauernas:
Et Phœbi tenuere viam: seu sponte deorum
Cyrrha filet: fatisq̄ sat est arcana futuri
Carmina longeuę vobis commissa Sibyllæ,
Seu Pęan solitus templis arcere nocētes
Ora quibus soluat nostro nō inuenit ęuo.
Vixginei patuere doli: fecitq̄ negatis
Numinib⁹ metus ipse fidem: tū torta priores
Strīgit vitta comas: crinesq̄ in terga solutos
Candida Phocaica complectitur infula lauro,
Hęrentem dubiamq̄ p̄mēs in tēpla sacerdos
Impulit: illa pauens adyti penetrale remoti
Fatidicum prima templorum in parte resistit:
Atq̄ deum simulans sub pectore ficta quieto
Verba refert: nullo confusæ murmure vocis
Instinctam sacro mentem testata furore:
Haud æque lęsura ducem: cui falsa canebat
Q̄z tripodas Phœbiq̄ fidē: nō rupta tremēti
Verba sono: nec vox antri complere capacis
Sufficiēs spatium: nulloq̄ horrore comarum
Excussę laurus: immotaq̄ culmina templi
Securumq̄ nem⁹ veritam se credere Phœbo

Sibyllę ęuū & libri.

Prodiderant: sentit trip odas cessare: furensq̄
Appius: & nobis meritas dabis impia pœnas
Et supis quos fingis: ait: nisi mergeris antris:
Deq̄ orbis trepidi tāto cōsulta tumultu
Desinis ipsa loqui. Tandem conterrita virgo
Confugit ad tripodas: vastisq̄ adducta cauer-
Hæsit: & insueto cōcepit pectore numē. Cnis

¶ Conticuit. Ex supiori pendet ordo qui talis est. Parnassus conticuit. i. totus tacuit hiatu muto. i. antro non reddente oracula vt solebat, & pressit. i. oppressit, deū. s. Apollinem. i. spīm diuinum, seu. i. siue sup. q̄, spiritus ipse diuin⁹ qui prius irrisi rabat oracula, destituit. i. deseruit: istas fauces. s. antri Delphici: & spirit⁹ duxit iter. s. suum, versum in deuia mūdi. i. in ignotas regiones ad quas nō patet via: seu q̄ sup. quū. i. qñ Phytō. i. cortina phytonis corio tecta, arsit. i. crematus est aut crema ta lāpade Barbarica, a Barbaris vtpote Thracibus aut Xerxe in templum Delphicū immissa: tunc sup. cineres abiere. i. descenderunt, in immensas cauernas. i. spelluncas: vnde vox Phœbi emittebatur prius: & tenuere. i. obstruxerunt, viam phœbi. seu. i. siue q̄, Cyrrha. i. antrum & oraculum Cyrrhęū, filet spōte. i. spōtanea voluntate deorū: & q̄ sat fati futuri est sup. vobis: carmina arcana Sibyllę longeuę, quæ vsq̄ ad tēpora Tarquinij Superbi aut saltē Prisci ab Aeneę temporibus vixit: cō missa sup. esse, vobis. s. Romanis. A lij legunt carmine longe uæ: vt sit. arcana. i. secreta futuri commissa vobis carmine. i. per carmen Sibyllæ longeuę. seu. i. siue q̄ Pęan. i. Apollo, solitus arcere. i. prohibere, templis. s. suis, nocentes. i. fontes: nō inuenit nostro ęuo quibus soluat. i. aperiat ora. s. ad danda oracula: aut ora Phœbi: qui nolit nocentibus ora sua soluere: aut ora nocentum quibus Phœbus vti non vult. Doli virginei. i. ipsius virginis per dolum locutæ, patuere Appio: nā ipse metus. i. eo q̄ videbatur metuere, numinibus negatis. i. post q̄ ne gauerat numina illic esse, fecit fidem. i. fecit vt Appius crederet eam mentitam esse: aliter enim non metueret. Tunc post q̄ aperto dolo coacta est fata canere saltem simulanter, vitta strigit. i. cingit comas priores. i. anteriores, & infula. i. mitella, candida. i. alba cum splēdore, complectitur lauro phocaica. i. Delphica, crines solutos i terga. i. posteriores. Sacerdos. i. antistes premens. i. vrgens hærentem, q̄ pro. i. dubiam, impulit sup. eam in templa. Illa. s. virgo Phœmonoe, pauens. i. formidās penetrale, i. locum secretum, quē penetrando. i. penitus intrando ingrediaris, fatidicum. i. vñ fata cani solebant: penetrale di co adyti. i. alteri inaccessibilis loci, remoti. s. ab ingressu vulgi resistit. i. manet stans, in prima parte templorum. i. in vestibulo aut foribus: atq̄ ipsa simulans. i. fingens deum. i. præsentiā numinis refert. i. respondet, verba ficta. i. a se excogitata, sub pectore quieto. i. non correpto furore sacro, nullo. i. nō vllo, non testata vllo murmure vocis confusę. i. obscurę loquentis: mentem sup. suā instinctā. i. impulsam esse furore sacro. i. diuino, lęsura. i. q̄ lędere poterat, haud. i. non, ęque. i. nō tātope re ducem. s. Appium, cui canebat falsa: q̄. i. q̄tum tripodas. i. authoritatem tripodū in quibus sedētes dunta xat vera canere solebant: q̄ pro &, fidem. i. fidelitatem in vero dicendo, Phœbi. i. Apollinis: verba sup. Phœmonoes, non rupta. i. nō inter rupta sono tremēti, nec vox sup. eius sufficiens complere spatiū antri capacis. i. ampli, & nullo. i. nō vllo, & laur⁹ ex qbus serta habuit, non excusse vllo horrore. i. rigore & erectione comarum: & culmina templi quæ in veris responsis sunt tremere visa repente: vt dicitur ænei. iij. immota. i. non mota, & nem⁹ fecurum. i. non visum tremere: hæc inquā omnia iā dicta, prodi fictis responsis Appium deludebat. Quieto, non vexato a deo: nam supra dictum est humanam feriens animam. & apud Vergilium. Non vultus non color vnus. Non comptæ mansere comæ: sed pectus anhelum. Confusæ, obscuræ vt solet Phœbus loqui. Instinctam, impulsam. Furore sacro: diuino impetu. Haud æque, non ita impune. Nō rupta trement. Signa quæ plenæ deo solent accidere & i hac nō euenere, perstringit: vt tremebū da & maxima vox: interrupta verba: comarum horror: laureę deturbatio: tremor templi & horror memoris. Nec vox sufficiēs, ampla & supra humanam. Verg. Nec mortale sonās Laur⁹, q̄ coronata erat vates. Immotaq̄ culmia. Ver. Vix ea fatus erat tremere omnia visa repente. Liminaq̄ laurusq̄ dei totusq̄ mouerī mōs circum. Securum sine horrore, qui illic stantibus incutiebatur concussis arboribus. Prodiderāt: hęc oia q̄ dicta sunt manifestauerant. Cessare tripodas: abesse numen Apollinis & se ad tripodas non cōtulisse. Et nobis. increpat Phœbadem. Desinis ipsa: per te non instinctu Apollinis. Adducta, inclinata se admouit foramini per quod ventus spiritusq̄ egreditur. Spiritus, ventus.

¶ Seu spūs istas destituit fauces. Causas fin BERO.
git quare fileat oraculum. aut ingt Phœmonoe spiritus Apollineus deseruit hoc antrum .pfect⁹ alio: aut cineres combusti tripodis impleuerunt cauernas vt spiritus progredi non possit: siue volūtate deorum tacet oraculum
Seu Barbarica cū lampade Phytō arsit. Tēplum Apollinis Delphici opulētissimū olim Phocenses diripuerunt, mox Onomarchus & Phaylus vt ait Strabo. verum Persæ rege Xerxe inuadētes græciā combussisse dicunt templū Apollinis: quinetiā Galli conati sunt sed luerunt sui sacrilegij pœnas vt scribit Iustinus. Phyton. i. cortina corio Phytōis ser
pentis tecta: vt ait Seruius. Est enim Cortina Coriga.
tripos ille & mensa quā inscendunt Phœbades vaticinaturæ. Barbarica lāpade. i. incendio Gallorū, vel qđ veri⁹ est Persarum. Carmina longeuę vobis cōmissa Sibyllę. Sat est inquit q̄ vos Romani habetis Sibyllinos libros: qui de rebus futuris vos monēt. De Sibyllinis libris dictum est in primo cōmētario Nostro non inuenit æuo. quia cū oēs sint scelerati recusat dare responsa. Nam vt ait Strabo, plęrosq̄ non admittebat Apollo. Torta vitta. i. infula et fascia qua sacerdotes ligant caput. Lauro Phocaica. Laurus spectatissima est in monte Parnasso: ideoq̄ Apollini dicata. auctor Pli. Vnde nunc dicitur Phocaica a Phocide in qua est Parnassus. Penetrale fatidicū. i. specum remotiorē e quo manat exhalatio diuina. Atq̄ deum simulans. i. se fingens plenam esse diuino spiritu. Sub pectore quieto. i. non turbato vexatoq̄ nūmine. Haud ęque lęsura ducē. non ita offendebat Appium quē admodū ipsum Apollinem quem fingebat habere intra præcordia. Non rupta timenti verba sono. Ostendit in Phœmonoe nulla fuisse signa veri furoris cōcepti: quo recepto furit, rotat caput, bacchatur antrum, vocem horrēdam habet. & illa q̄

dicit Vergilius. Non vultus,non color vnꝰ non comptæ mãsere comæ. Immotaq; culmina templi:quæ.s.moueri videntur quãdo Phœbas diuino numine correpta bacchatur Sensit tripodas cessare.cognouit Appiꝰ illam simulare conceptum furorem. Et superis quos fingis. Dij te puniẽt:quos tu fingis te hausisse:nisi statim descendis in antrum fatidicum. Desinis ipsa loqui. vult Appius ꝙ loquatur verbis non suis:sed Apollineis. diuinus enim spiritus loquitur inclusus in Pythia.

derant.i. manifestarant Phœmonoen, veritam sup . esse credere.i. cõmittere se Phœbo.s. vt possideat ab eo.a quo dimissę sæpe extinguebantur sicut & ipsa extinguetur. Appius sentit tripodas.i.sedes oraculorũ,cessare.i.inanes esse & sine numine & ipse furens ira & furore percitus ait,o improba.i.improbanda,aut o impia, quę etiã in deos peccas:tu dabis pœnas & nobis & superis quos fingis.i.quorum numine mentiris te instinctam: dabis inquit pœnas,nisi mergeris.i.te abdis,antris ad concipiendum spiritum:ꝙ pro et,nisi desinis ipsa.i.ex ꝓprio loqui,existens consulta.i.rogata consilium a me,de tanto tumultu,orbis.i.totius mundi,trepidi.i.trepidantis. Virgo cõterrita confugit tandem ad tripodas.s. veros:& adducta.i.applicata,cauernis.i.antris in speluncis vastis .i. valde amplis,hæsit.i.mansit stans:& concepit numen.i.diuinũ spiritum,pectore insueto.i.iam diu desueto: quia vt prius dictum est diu ante cessarant oracula. huic autem ꝑticulę connectenda est sequens:nam relatiuum quod non est ab antecedente seiungendum.

SVLPIT.

Non exhaustæ:non vacuatæ & a qua non cessat egredi. Ingessit,immisit. Cyrrhæo,virgineo ex Cyrrha. Tandem.quia iam olim nõ fuerat aliquam ingressus. vel ad Appij desyderium refertur. Mentem priorem,humanũ sensum. Aliena:a spiritu agitata & illi parentia. Discussa,discussas habens & abijciẽs vittas infulam & lauream. Erectis.nã statim cõcepto numine capilli insurrexere. Rotat,vertit se. Per inania templi:per vacuum templũ. Vaganti,sibi. Obstantes,obuias. Igne,feruore nimio. Iratum,quia dudum fuerat eũ mentita. Verbere.non modo ipsam torquebat:tã q̃ verberibus & stimulis : verum etiam incẽdere frenareq; videbatur. Accipit & frenos. prohibetur non nisi quædam loqui. Vergiliꝰ. Ea frena furenti concutit:& stimulos sub pectore vertit Apollo. Prodere,enuntiare:nam nihil ignorat. Venit ætas. Omnium ætatum fata in vnum erãt cumulum & globum coadunata. Tot sæcula:fata totius eui. Nititur in lucem:conatur egredi,& enuntiari. Petentia vocem,cupida expromi. Luctantur,conantur egredi. Non deerat. hæc sciebat & norat. Modus oceani:mensura altitudo & finis maris. Numerus arenę:quot sint grana & corpuscula arenæ. Talis. Non aliter nouerat huiusmodi Sibylla Cumana,quæ vt iminueret sibi vaticinandi laborem fata Romanorum seorsum annotauit:nouemq; libris cõplexa est. Talis,tam cõscia fatorum. Euboico,Cumano. Cumę enim oppidum in Cãpania cõditum ab Atticis qui ex Eubœa venerunt. Est autem Eubœa insula auulsa Bœotię & in Atticam vergens in qua Chalcis est oppidũ. Vergilius. Et tãdem Euboicis Cumarum allabitur oris. Idem. Chalcidicaq; leuis tãdem super astitit arce. Furorem,suæ mentis commotionem. Strage fatorum:cumulo sortiũ. Excerpsit,coegit in libros Romana fata & scripsit. Operti dei. Apollinis latentis in terra Delphica. Vix iuenit. Difficile eñ erat vnius Appij fatum inter tot & tanta recõdita inuenire. Vesana,magna. Spumea tum primũ. inuento Appij fato acrius eam concitatã inquit fuisse. Effluit,emittitur. Meatu,expressione. Clara,quę aperte audirentur. Iam domita:iam composita a numine ad vaticinandũ nam principio deum pati non potest:& bacchans conatur excutere. sed vt ait Maro. Tãto magis ille fatigat Os rabidũ fera corda domans fingitq; premendo. Mœstus,mœstitiã

Cumæ. Eubœa. Chalcis.

Quod non exhaustæ per tot iam sæcula rupis
Spiritus ingessit vati:tandemq; potitus
Pectore Cyrrhęo non vnq̃ plenior artus
Phœbados irrupit Pæan:mentemq; priorem
Expulit:atq; hominem toto sibi credere iussit
Pectore. bacchatur demens: aliena per antrũ
Colla ferens:vittasq; dei Phœbęaq; serta
Erectis discussa comis:per inania templi
Ancipiti ceruice rotat:spargitq; vaganti
Obstantes tripodas:magnoq; exæstuat igne
Iratum te Phœbe ferẽs:nec verbere solo
Vteris: & stimulos flãmasq; ĩ viscera mergis:
Accipit & frænos : nec tantum prodere vati
Quantum scire licet: venit ætas omnis in vnã
Congeriem:miserũq; premũt tot sęcula pectꝰ
Tanta patet rerum series : atq; omne futurũ
Nititur in lucem:vocemq; petentia fata
Luctantur:non prima dies: non vltima mũdi:
Non modꝰ oceani:nũerus nõ deerat arenæ.
Talis in Euboico vates Cumana recessu
Indignata suum multis seruire furorem
Gentibus:ex tanta fatorum strage superba
Excerpsit Romana manu. sic plena laborat
Phœmonoe Phœbo:dum te consultor operti
Castalia tellure dei vix inuenit Appi:
Inter fata diu quęrens tam magna latentem:
Spumea tunc primum rabies vesana per ora
Effluit:& gemitus & anhelo clara meatu

Murmura:tũc mœstus vastis vlulatꝰ in antris
Extremęq; sonant domita iam virgine voces.
Effugis ingẽtes tanti discriminis expers
Bellorum Romane minas : fœdusq; quietem
Euboici vasta lateris conualle tenebis.
Cætera suppressit faucesq; obstruxit Apollo.

Quod non exhaustę. Condependet superiori:nã ordo est. Concepit inquã numen:quod.s.numen,spiritus rupis nõ exhaustæ.i.non euacuatæ & ita quæ vires collegerat,per tot.i.tã multa sæcula,ingessit.i.intulit & inspirauit,vati,scilicet Phœmonoe,& Pæan.i. Apollo,potitus tandem pectore Cyrrhæo .i.virginis Cyrrhæę,irrupit.i.intrauit & impleuit,artus Phœbados.i.sacerdotis suæ,non vnq̃ plenior,id est qui nunq̃ plenior aut maior irruperat,& expulit mentem priorem.i.rationẽ humanam:atq; iussit hominem,id est rationem humanam,cedere.i.discedere sibi,id est ad se recipiendum:toto pectore,scilicet vatis. Virgo demens.i.sacro furore percita,bacchatur.i. vt insana & bacchi furore rapta discurrit,per antrũ.s. Delphicum,ferens colla aliena.i.ab alio vtpote a spiritu agitata:& discussa.i.habẽs discussas vittas,id est vela capitis:& serta Phœbea,id est coronas e flore cõsertas ad honorem Phœbi: excussa inquã,comis erectis.s.pręhorrore,rotat.i.circumagit se:ceruice ancipiti,id est dubia an sursum,an deorsum esset:aut an rumperetur necne,per inania.i.spatium vacuũ templi:& spargit tripodas,id est sacras sedes,obstantes vagãti.s.sibi, & exęstuat.i.excandescit magno igne:ferens o Phœbe te iratum. s.propterea ꝙ te fuerat mentita cum prius de suo loqueretur: nec.i.& non,& o Phœbe tu vteris in virgine domanda,non solo verbere:& pro qa tu mergis in viscera,supple eius stimulos quibus scilicet iumenta subigi solent:& flammas.s.diuini furoris:& ipsa accipit,&.i.etiam frænos,scilicet linguæ ne om̃ia indifferenter canat,nec licet.i.non permissum est vati.s. Phœmonoe (& cuicunq; alteri. vnde æneì.iij. Helenum fariq; vetat Saturnia Iuno) prodere.i.manifestare,tantum quantum licet scire,hoc est non omnia quę sciebat dicere ꝑmittebat: omnis ætas venit in congeriem.i.omnium sęculorum fata mixtim & confuse occurrebant & tot sæcula.i.tot sæculorum fata,ꝑmũt .s.multitudine sua,miserũ pectus.s.vatis.tãta.i.tã magna series rerum.i.ordinata progressio rerum,patet.i.aperitur virgini: atq; oẽ futurũ.i.quicquid erat futurũ nititur. i.cõatur emitti,in lucẽ.i.in apertum:& fata petẽtia vocem.i.cani voce Phœmonoes,luctãtur.s.inter se. Prima dies mundi.i.qua cœperat esse mundus,non deerat.i.noscebat per spiritum ꝓphetię: nã ad vaticinium ꝑtinet etiã pręterita nosse:dũ modo sint talia q̃ alioq nosse neq̃ant:vt Genesis mũdi:in qua Moses vatis officio functus est:& vltima dies mundi:quã tñ pater cœlestis in potestate sua recepit :nec cuiq̃ puro homini reuelauit:modus .i.mensura,oceani.i.magni maris terram ambientis: non deerat,immo patebat vati. Vates Cumana.s.Deiphobe Glauci filia apud Cumas in Italia olim vaticinata,existens talis.i.tali spiritu prædita,in recessu Euboico.i.Cumano littore ab Euboicis possesso & habitato,indignata.i.ęgre ferens,suum furorem.i.donationẽ vaticinationis,seruire multis gentibꝰ.i.se a multis consuli,excerpsit.i.scripsit in libris nouẽ:manu superba:aut ipsa superba:q̃ tantũdẽ ꝑtij exegit ꝓ vltimis tribꝰ libris reliquis a se cõbustis,quãtum pro nouem exegerat:Romana sup. facta:quos Sibyllinos libros vocauerunt:& nihil magni inconsultis illis auspicati sunt:ex tanta strage.i.confuso aceruo fatorũ:sicut strages est confusa congeries cadauerum stratorum. sic,id est tali modo, Phœmonoe id est vates Delphica aut Cyrrhęa hoc nomine dicta,laborat.i.fatigatur existẽs ple

indicãs,vel inducens. Effugis. Nihil est inq̃t ad te hoc Romane bellum : Eubœæ cellam obtinebis:vt Valerius scribit. Expers discriminis. Eum ante Pharsalicum certamẽ indicat periturum. Quietem,mortem intelligit. Lateris,regionis. Suppressit,reticuit,& enũtiari vetuit. Obstruxit fauces:clausit os.

BERO.

Quod non exhaustę per tot iam sęcula rupis. Sẽsus est spiritꝰ Apollinis ingessit Phœbadi omne illud numinis & furoris quod per multa sęcula considerat in antro pleno eo. Pectore Cyrrhęo.i. Phœbadis ingressus pectus. Pęan, Apollo:de quo paulo ante dictum est. Mentemq; priorem,scilicet humanam. Bacchatur.i.furit more bacchantum Vergilius. Totamq; incensa per vrbem bacchatur. Vittasq; dei.i.infulas Apollineas furore correpta discussit. Phœbeiaq; serta.i.coronam laureã quæ Apollini est dicata. Spargit tripodas.i.deijcit cortinas & mensas quæ sibi furenti obstabant. Nec verbere solo vteris. O Phœbe cũ esses iratus contra Phœmonoen,non solum eam furore stimulabas: sed quod eam magis cruciabat,inieceras frenos qm̃ vetabas eam proloqui cũcta que nouerat. Venit ætas omnis in vnam congeriem. Om̃ia pręterita pręsẽtia & futura cognoscuntur a Phœbade qm̃ habet inclusum diuinum numen:sed cuncta pandere non licet.iuxta illud Vergilianum. Nouit namq; omnia vates. Quę sint,quæ fuerint,quæ mox ventura trahantur. Atq; omne futurum nititur in lucem.i.omnia quæ erant futura conabantur prorumpere ĩ apertum:vt.s.Phœmonoe cuncta proloqueretur. Non prima dies.i.intra pectus Phœbadis erat prima dies mundi qñ.s.mundus factus fuit, quando interibit.

Numerus non deerat arenę. sciuisset Phœmonoe numerum dicere arenarum , qui est incomprehensibilis. vnde ait Maro. Libyci velit ęquoris idem Discere q̃ multę Zephyro turbentur arenæ. Talis in Euboico vates Cumana recessu. Sibylla Cumana quam Vergiliꝰ appellat Deiphebẽ attulit ad Tarquinium Superbum tris libros siue nouẽ,incertus enim est numerus, Romana fata continẽtes:ex quibus duo siue sex igne cremati sunt ab ipsa:tertius siue tres Romę seruati in capitolio:quibꝰ pręerant decẽ viri vt Plinius Gellius & Lactantius meminerũt. Sẽsus est quẽadmodum Sibylla ex aceruo omnium rerũ quas ꝓuidebat excerpsit res Romanas & eas libris tradidit,ita Phœmonoe quærebat fata Appij consultoris vt panderet cęteris abstrusis. Euboico recessu.i.antro Cumano. Nã Cumę ab Euboicis cõditę fuerũt:vt ait Strabo.& innuit Vergilius. Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris. Suum furorem. i.diuinationem. Cõsultor operti.i. interrogator diuini numinis quod opertũ & tectum in antro fatidico quã tellurem Castaliam vocat a fonte Castalio in Parnasso sito de quo supra. Spumea tunc primum rabies vesana. iuxta illud Vergilianum. Sed pectus anhelum & rabie fera corda tument. Domita iam virgine voces,id est furore diu vexata tandem edidit responsum hoc vt ait Va

Libri Sibyllini.

leri⁹. Nihil inquit ad te hoc Romane bellum: Eubœæ cellam obtinebis. Idem nũc dicitur a Lucano. Appius existimans se monere ne bello ciuili interesset Celã Eubœę profectus illic periit & sic tenuit. Quietem in conualle id est cella lateris Euboici. Faucesq; obstru sit Apollo vbi locuta est quæ spectabant ad ad Appium Apollo obstruit fauces & vocẽ Phœmonoes ne aliud proloqueretur.

O Romane. s. Appi, tu expers. i. immunis tãti discriminis. i. periculi futuri in Pharsalia, effugis ingentes minas bellorum, qa prius moritur⁹ qđ tũ nõ dicit: & tu sol⁹ tenebis qetẽ. i. nõ qetũ regnũ sed sepulcrũ, in vasta cõualle lateris. i. sin⁹. Euboici. s. maris. Apollo supp̃lsit reliq̃. s. fata: & obstruxit fauces virginis ne plura diceret.

SVLPIT. ¶ Custodes. Quærit poeta cur tot futuras calamitates Romanorũ Apollo reticeat: an forte quia nondum constituere dei illas inferre: an vt Cæsar victor Brutum percussorem vitare non posset: Potens veri, veridice. Suprema, vltima tempora. Cæsos, occidendos: tẽpus pro tempore: vt submersaq; obrue pup pes. Collapsas, quę collabent. Nefas, calamitatem. Caput, salutem. Tenent, reseruantur a deo & Phœmonoe. Facin⁹ vindicis gladij, eędem Cęsaris. Ordo est an taces vt fortuna peragat facinus. Furoris, belli ciuilis concitati ex impij cupiditate. Regna, id est vt Romam subiuget & postea reges interficiantur & eijciantur vt Iunij Bruti temporibus. Ad
Bruti duo. Brutos: ad Bruti similes. Sat erat Brutum dicere: sed latenter hoc in Neronẽ protulit. Duo autem fuere Bruti qui vrbem liberauere. Iunius Brutus qui reges expulit: & Marcus Brutus qui cum Cassio Cæsarem interemit. Impactę cessere: impulsæ apertæ sunt. Expulsa a deo. Prosiluit, raptim exijt. Perstat, remanet. Deus, pars spiritus. Nunc multum pauido, sic Vergilius. Non vultus, non color vnus non compte mansere comę. Stat, in eodem statu est. Terribilis, vehementissimus & qui terreat. Sed vt. sic post dei abscessum vexabatur vates: vt agitantur maria etiam vbi Boreas flare cessauit. Tumidus, fluctu osus. Gemit, resonat. Leuant, recreant. leuabatur enim suspiriis. Dumq; a luce. Dum a diuina mente in humanam redit exanimata est: per lucem autem intelligit rerum illam notitiam: per iubar vulgare cognitionem humanam: q̃q̃ etiam per lucem sacram templo inclusum aerem, per iubar vulgare profana loca exposita aeri & solis splendori accipere possumus. Lethen, obliuionem. delcuit enim e mẽte eius fata quę viderat. Futura, notitia futurorum. Refecta, recreata & quę inse redierat. Cadit: mortua est. supra dixit. Nam si qua de⁹ sub pectora venit Numinis aut pœna est mors immatura recepti: aut pretium. Nec. tu tamen o Appi nihil metuebas oraculo non intellecto: q̃q̃ esses moriturus breui & in proximo loco. Hic vt scribit Valerius ratus consilijs Apollinis se moneri: ne illi discriminj interesset in eam regionem secessit, quæ inter Rãutam nobilem Attici soli partem Charistũq; Chalcydico freto vicinã interiacẽs Cellę Eubœę nomẽ obtinet: vbi añ Pharsalicum certamen morbo absumptus prędictũ a deo locũ sepultura possedit. Rapte, deducte. Subsidere: suppositũ iri tibi. Iure mun-

Custodes tripodes fatorũ: arcanaq; mundi
Tuq; potens veri Pæan: nullumq; futuri
A superis celate diem: suprema ruentis
Imperii: cæsosq; duces: & funera regum
Et tot in Hesperio collapsas sanguine gentes
Cur aperire times? an nondum numina tantũ
Decreuere nephas? & adhuc dubitãtib⁹ astris
Pompeii damnare caput tot fata tenentur?
Vindicis an gladii facinus pœnasq; furorum
Regnaq; advltores iterum redeuntia Brutos
Vt peragat fortuna taces? Tũc pectore vatis
Impactæ cessere fores: expulsaq; templis
Prosiluit: perstat rabies: nec cũcta locuta est.
Quem non emisit superest deus: illa feroces
Torquet adhuc oculos: totoq; vagantia cælo
Lumina: nũc vultu pauido: nũc torua minaci:
Stat nunq̃ facies: rubor igneus inficit ora:
Liuentesq; genas: nec qui solet esse timenti
Terribilis sed pallor inest: nec fessa quiescunt
Corda: sed vt tumid⁹ Boreę post flamia pŏt⁹
Rauca gemit: sic multa leuãt suspiria vatem,
Dũq; a luce sacra qua vidit fata refertur
Ad vulgare iubar: mediæ venere tenebræ,
Immisit stygiam Pæan in viscera Lethen
Quę raperet secreta deum, tũc pectore verũ
Fugit: & ad veri tripodas rediere futura.
Vixq; refecta cadit. Nec tevicinia leti
Territat ambiguis frustratum sortibus Appi.
Iure sed incerto mũdi subsidere regnum

Chalcidos Euboicę vana spe rapte parabas.
Heu demens: nullum belli sentire fragorem
Tot mundi caruisse malis: prestare deorum
Excepta quis morte potest? secreta tenebis
Littoris Euboici memorando condite busto.
Qua maris angustat fauces saxosa Carystos
Et tumidis infesta colit quę numina Rhãnis:
Arctatus rapido feruet qua gurgite pontus:
Euripusq; trahit cursum mutantibus vndis
Chalcidicas puppes ad iiquã classib⁹ Aulin.

¶ Custodes &c. Quærit a Phœbo: cur cum omnia quæ futura sunt sciat, non omnia dicat: an q; nondum concita ea erant fata: an potius q; expediuit ea ignorari a mortalibus: ne forte Cæsar cædem sui prægnitam deuitet. Ordo est. O tripodes id est sedes e quibus responsa dabantur, custodes fatorum, & o arcana, id est secreta & occulta mundi, id est quæ mundo vẽtura sunt: & tu o Pæan. i. Apollo, potens veri, id est veridice aut habens potestatem veri dicendi: & nullum id est non vllũ, non celate, id est quem Iuppiter non celauit vllum diem futuri, id est qui scis omnia in quolibet die futura (est autem celate vocatiui casus participij passiuæ significationis verbi regentis duos accusatiuos: vnde vnum regit) cur times aperire, id est reuelare & vaticinari: suprema scilicet tempora aut finem imperij scilicet Romani, ruentis, id est tendẽtis ad finem: quia in tyrannidem cõuertetur: & duces cæsos, id est cædendos: aut iam cæsos ex definitione fatali: loquitur aũt de Pompeio Catone & alijs: & funera regum. i. diuitum ac potentum, aut qui diuersis partibus adhęserunt: & tot gentes. s. externas sed auxiliares, collapsas id est lapsuras in sanguine Hesperio. i. Romano aut Italico prius fuso: non dicit in sanguinem: quia prius q̃ laberentur steterant in sanguine. An numina. i. potestates diuinæ, nondũ decreuere tantum nefas. i. calamitatem iustam causam tuẽtium: nefas enim videtur dũ iusti cadunt: sed diis aliter visum. & an tot fata tenentur. s. suspensa castris dubitantibus adhuc damnare caput Pompeij. i. addicere Pompeium neci, eoq; tam magnus est vt diis nefas videatur eũ mortiaddicere. Q; autem dicit, astris dubitantibus innuit quod & Augustinus in lib. de ciui. dei sentit: spiritus illos malignos & callidos futura multa ex astris & longa experiẽtia cõiecisse: atq; ita mortalibus reuelasse: vnde tanti⁹ per dum astra dubitabant: nõ poterat Apollo iudicare. An o Pęan tu taces vt fortuna peragat facinus gladij vindicis. i. vltoris in Cæsarem, & pœnas furorũ belli ciuilis a Cęsare per furorem moti, & regna. i. libera imperia, redeuntia iterum: quia prima libertas est per Iuniũ Brutũ parta: ad Brutos. s. Marcũ Cęsaris cũ Cassio interfectorem. Tũc postq̃ obstrinxerat fauces virginis, fores. s. anti, impactę. i. vi impulsę, pectore. i. p pectus vatis. s. Phœmonoes cessere. i. aptę sunt: & ipsa vates, pfiluit excluſa: aut vt alij legũt expulsa. s. a deo, tẽplis. i. sacris illis ædib⁹: rabies. i. furor diuinus, perstat. i. perdurat in ea: nec locuta est cũcta. s. quę sciuerat aut loqui iussa erat: deus. i. pars diuinitatis aut diuinationis seu spiritus diuini: quem non expressit, id est nõ emisit, superest. i. restat in ea. illa quia adhuc rabies perstat, torquet adhuc oculos feroces, & limina vagantia toto cœlo, existẽs nũc .i. interdũ vultu pauido: & nunc. i. interdum, torua, quia minaci scilicet vultu: facies sup. eius, nunq̃ stat. i. in eodem vultu & dispositione non manet: rubor igneus: qualis est in igne, inficit id est colorat, ora. i. labia, & genas liuentes. s. prius: nec .i. & non, & pallor non sup. is videlicet mitis qui solet esse timẽ di incerto: cum adhuc ignoretur quis sit dominaturus. Chalcidos, oppidum quod olim Chalcis.
Aethalia est appellatum. adiecit autem Euboicæ: quoniam altera Chalcis in Aetolia est: vt ait Strabo. Sentire, vt non sentias. Caruisse tot malis: tot aduersitatum inexpertem fore. Excepta morte, nam sola mors dare potest. Morte, quæ dei est. Carystos, vrbs Eu- Caryſtos
boicæ opulentissima vt ait Mela: quæ diuersis auctore Plynio fuit nominibus appellata. ea est Carysta marmoris ferax. Seneca. An ferax varij marmoris Carystos. Est enim illic vt ait Strabo: columnarum lithomia, id est Lithõia.
excisio lapidum. Ibi nascitur & lapis quẽ pe- Lapis texstilis.
ctunt, nent, texunt. Inde mantilia egregie cõtexta vbi sordescunt in flãmma cõiecta emũ dantur illæsa. Rhamnis vrbs in Euboea vbi Rhãnis.
vt ait Strabo est Nemeseos tẽplum: quæ au- Nemesis.
thore Macrobio contra superbiam colitur. Ouidius in tristibus. Nec metus est dubio fortunæ stantis in orbe Numen & exosæ verba superba deæ. Exigit at dignas vltrix Rhamnusia pœnas. Numina. Nemesim. Tumidis, potentibus & superbis. Arctatus gurgite rapido, stricto aqua veloci. Euripus, idem so- Euripus.
nat quod inquietus. mare est quod fluit & refluit: vt diximus libro secundo. Aulin. Aulis regiuncula & oppidum in Bœotia cũ portu quinquaginta nauium capaci contra Euripum sita. Iniquam classibus: quia notis flantibus egredi nequeunt vt Græcis in Troiam ire volentibus accidit. Ouidius. Aulide te fama est vento retinente morari. A me cum fugeres hic vbi ventus erat? Aulis.

BEROALDVS.

¶ Custodes tripodes fatorũ arcanaq; mundi. Interrogat Lucanus tripodes qui seruant fata, & ipsum Apollinem, quare timeant aperire funera, clades, regum ducumq; atq; excidia gentium quæ fuerũt in ciuili bello. Tuq; potens veri Pæan, id est Apollo qui potens es veritatis & cuncta futura cognoscis. Pean aũt vt supra annotauim⁹, dictus est Apollo a verbo παίω quod est medeor: eoq; cũ solis numẽ putet, herbis vim sanãdi det: vñ apud Ouidiũ inducit sic de se canens. Inuentũ medicinã meũ ẽ &c. Quęras quomodo medẽdi officiũ loco huic cõgruat? Nẽpe q; aperiendo futura occulta & ita idicãdo vi morbi aut mali latẽtis cauẽdi facultatẽ pbet: q̃q̃ nõ semper epitheta deorum licet sint fere ab officijs eorum indita pñti negotio quadrãt. vt apud Iuuenalẽ in sexta: Parce precor pæan: & tu depone sagittas. non q; medeatur sed q; feriat parcere rogatur. Putatur aũt Apollo dictus sicut nobis sol. Nã α priuatiua pticula & pol i qđ est multi: q; sol⁹ & sine multis luceat. Phœb⁹ autem dictus est quasi Φοῖβος a Φόος & βιος. i. vitę. In eo autem q; lux recte vaticinijs prefficitur. Et ideo Maro signãter: eneidos. iij. Quę Phœbo pater oĩpotens, mihi Phœbus Apollo Prędixit: vobis furiarũ ego maxima pãdo Ruẽtis imperij. s. Romani. In Hesperio collapsas sanguine gentes. Innumerabiles ceciderunt in hoc ciuili bello tam externorum q̃ Romanorum. itaq; in sanguine Hesperio. id est Romano collapsæ sunt variæ gentes.

Et adhuc dubitantibus astris Pompeij damnare caput. Nondum inquit ſydera Pompeij mortem deſtinauerant ſecũdum opinionem eorum qui omnia ex aſtrorum curſu manare dicebant. contra quos Auguſtinus in quinto de ciuitate dei inuectus eſt. Vindicis an gladij facin⁹, An inquit o Appollo: ideo taces vt fortuna poſſit peragere facinus memorabile vt ſcilicet Brutus Cæſarem victorẽ occidat? qđ effici non poſſet: ſi tu panderes arcana. Vindicis gladij. i. aſſertoris libertatis qui vlciſcit tyrannum. Gladium Bruti intelligit vel oĩm qui Cæſarem tribus & viginti vulneribus cõfoderũt in curia Pompeij quorum principes fuerunt Caſſius. M. Brutus. & D. Brutus. vnde Brutos dicit vltores. Regna redeuntia ad Brutos. hoc dicitur propter Iunium Brutum qui Tarquinios eiecit & primus factus eſt cõſul. Author Liuius. Tunc pectore vatis impactæ ceſſere fores. Phœmonoe edito oraculo pectore impulit templi fores quæ patefactę ſunt. Perſtat rabies, id ẽ quis ſit egreſſa templo nondum tamen furor diuinus quieuit. qui rabie fera corda domat: vt ſcribit Maro. Tunc vultu pauido. Vultus differt a facie. nam vultus pro voluntate hominis mutatur: modo triſtis, modo lætus, modo atrox modo lenis oſtenditur. & vultus ſolis eſt hominibus: vt ait Cicero. Facies vero eſt immutabilis. Vultum ergo variabat Phœmonoe. iuxta illud Vergilianum. Non vultus non color vnus Stat nunq̃ facies. poetice locutus eſt: facies enim non mutatur. Faciem autem hominis quidam tantummodo putant eſſe os & oculos & genas cũ facies proprie ſit modus & factura quædam corporis totius a faciendo dicta vt Aulus Gellius doctiſſime oſtedit. Liuenteſq; genas. i. pallentes. Genæ autẽ proprie ſunt folliculi & operimenta oculorũ vt ſupra monſtratum eſt ex auctoritate Plynij. Verum genas etiam appellamus malas q̃ ſunt infra oculos. vt idem Plyni⁹ afferit. Terribilis ſed pallor ineſt. Pallor indicium eſt metus. palleſcim⁹ enim metu. Verum pallor erat in Phœmonoe horrendus & non qualis eſſe ſolet in formidãte. Sed vt tumid⁹ boreæ poſti: ſed pallor terribilis qui irafcenti eſſe ſolet, ineſt. ſ. in vultu virginis: nec corda feſſa. i. licet feſſa, tamẽ non quieſcunt: ſed vt. i. quẽadmodũ, pontus gemit rauca. i. rauce, exiſtens tumidus poſt flamina. i. flatus boreę. ſ. vẽti ſeptẽtrionalis: ſic multa ſuſpiria leuant. i. recreant vatem. ſ. Phœmonoen: & dum ipſa refertur a luce: qua vidit. ſ. in ſpiritu, fata. i. Apollinis ſortes: ad iubar vulgare. i. ſolis quã vulgo videmus, tenebrę. i. caligines oculorum, venere mediæ, id eſt interuenerũt. Pæan, id eſt Apollo, immiſit in viſcera. id eſt præcordia virginis lethen. i. obliuionẽ, aut vim lethes, ſtygiam id eſt infernalem: qua poti oĩum rerum obliuiſcuntur: quæ lethe. i. obliuioſa aqua, aut obliuio ipſa, raperet. i. vi auferret ſecreta deũ pro deorũ. tunc ſcilicet ablata cognitione, verũ fugit a pectore virginis, & futura. i. cognitiões futurorũ, rediere ad tripodas. i. ſacras ſedes Phœbi: & ipſa vix refecta, id eſt recreata & ad ſe reuerſa, cadit occidit & moritur. nec o Appi vicinia leti, id eſt mortis inſtantis, quia ante Pharſalicum bellum moriturus erat, territat, te fruſtratum, id eſt deceptum & a ſpe excuſſum, fortibus, id eſt reſpõſis & fatis, ambiguis. i. dubijs & nõ intellectis. nam eo q̃ dixerat effugis &c. credebat ſe mortẽ euaſurum, cũ per mortẽ ꝓuenientẽ belli minas eſſet euaſurus. ſed o Appi rapte. i. dedũcte aut ſeducte, vana ſpe, parabas regnũ Chalcidos illius vrbis, Euboicæ. i. quæ in Euboica regiõe eſt, ſubſidere. i. ſuppoſitum iri tibi, iure mundi certo. i. dubio cui cędat. Heu demẽs qui illud Soluſq; quietem &c. de quieto regno tibi obtinẽdo interpretatus es. quis deorum? quaſi dicat nullus, poteſt preſtare, id eſt concedere alicui nullum. i. non vllum, non ſentire vllum fragorem belli, & caruiſſe tot malis mũdi. i. quibus mũdus implicatur. non dico poteſt preſtare: morte excepta. i. ſi mors fuerit excluſa. hoc eſt niſi prius intulerit mortem. Cum igitur quies tibi ſit promiſſa etiã tacite mors tibi eſt prędicta. o tu Appi condite, id eſt abſcondite, buſto memorando, id eſt inſigni & memoria digno, aut qđ loco illi monumentum faciet: ea ſup. parte, qua Caryſtos vrbs maris Euboici, ſaxoſa id eſt varij marmoris ferax, anguſtat. i. arctat, fauces maris: quia cum extendatur in mare, eius fauces obſtruit, & ſup. qua parte Rhamnis vrbs in Eubœa ſup. eſt: quæ. ſ. vrbs, colit numĩa infeſta. i. deam. ſ. Nemeſim aut Rhamnuſiam infeſtam, tumidis, id eſt ſuperbis & elatis: & qua parte põtus arctatus. i. conſtrictus, feruet. i. æſtuat, gurgite rapido. i. celerrime fluẽti: & qua parte Euripus. i. mare illud inquietum, trahit vndis mutantibus curſum, id eſt fluentibus & refluẽtibus, puppes Chalcidicas. i. Chalcide profectas, ad Aulin portum inquam id ẽ contrariam claſſibus, ſcilicet notis ſtantibus: nam egredi nequeunt.

flamina pontus. Quemadmodum mare etiam poſtq̃ ceſſauit flatus boreę. Gemit rauca: hoc eſt gemitũ & ſonitum emittit raucum. ita Phœmonoe, q̃uis ceſſante numine, crebra emittit ſuſpiria. Ad vulgare iubar, id eſt ad lucem communem mortalibus: & ad priſtinam animam. Immiſit ſtygiam pęan inviſcera Lethen. vt Phœmonoe obliuia rerum conſequeretur Appollo immiſit in eius viſcera, lethen. i. obliuionem, ſtygiam. i. infernalem. de qua ſupra dictum eſt. Verum. i. res veræ & arcana. Ambiguis fruſtratum ſortibus. vt ſcribit Cicero in diuinatione oracula Apollinis erant ambigua & dubia: quale fuit hoc. dixerat enim Pythia: q̃ Appius effugeret minas ciuilis belli & cellam Eubœę teneret. exiſtimauit Appius ſe moneri vt illuc ſecederet & vitam duceret quietam. Intelligebat Pythia eum illic eſſe moriturum: & ſic quieturum in cella Eubœę perpetua morte. Subſidere. i. inuadere. Inde dicti ſubſeſſores occulti inſidiatores. vt ait Seruį. Chalcidos Euboicę. Ciuitas eſt Chalcis in Eubœa. Authores Plynius & Strabo. Secreta tenebis. interpretaſ oraculũ. Qua maris anguſtat fauces ſaxoſa Caryſtos. deſignat locum in quo eſt cella Eubœę: quæ vt ſcribit Valerius inter Rhamnunta nobilem Attici ſoli partem Caryſtõq̃ Chalcidico freto vicinam interiacet. Saxoſa Caryſtos, ciuitas Eubœę quã ſaxoſam nuncupat: q̃m nobilis eſt & nota marmore Caryſtio. vt author eſt Plynius. & vt ait Strabo lapidem Caryſtium pectunt, nent, texunt. Inde mantilia conficiuntur. Et tumidis infeſta colit qua numina Rhamnis.

Rhãnis. Rhamnos pagus eſt Atticę: vt ait Plynius. vbi ſtatua fuit Nemeſeos a Diodoto ſiue ab Agoracrito facta: vt
Nemeſis. refert Strabo. Nemeſis autem dea eſt quæ colitur contra ſuperbiam: vt ait Macrobius. & teſte Plynio latinum nomen ne in capitolio quidem inuenit. hæc Rhamnuſia dicitur ab hoc oppidulo Rhamnunte. Ouidius. Aſſenſit placidis Rhãnuſia dictis. & Catullus. Pace tua fari luceat Rhãnuſia virgo. Rhãn⁹ ergo colit numina. i. id eſt an Nemeſim infeſtã tumidis. i. ſuꝑbis. Artatus rapido feruet qua gurgite pontus. Eubœa auulſa Bœotię eſt: & a modico interfluente. Euripo vt ponte iungatur: vt ait Plynius: & refert Strabo latitudinem Euripi, id eſt anguſti freti menſuram duorum iugerum non excedere. In hoc Euripo ſunt ęſtus ſepties die ac nocte

reciprocãtes. quod Plynius & Strabo docẽt: & nũc tangit Lucanus. Euripuſq; trahit. i. illud fretũ auguſtũ trahit puppes chalcidicas. Ad Aulin iniquã claſſibus. Aulis eſt ora lapidoſa & Tanagreoꝝ vicus vt ait Strabo. portus quinquaginta capax nauium. In Aulide Greci nauium ſtationem habuerunt. Vergilius. Aulide iuraui. Euripus ergo trahere ſolet propter alternationem ęſtus naues Chalcidenſes ad Aulin: quę cum ſit lapidoſa iniqua eſt claſſibus.

Interea domitis Cæſar remeabat Iberis
Victrices aquilas alium laturus in orbem:
Cum prope fatorum tãtos per ꝓſpera curſus
Auertere dei: nullo nam marte ſubactus
Intra caſtrorum timuit tentoria ductor
Perdere ſucceſſus ſcelerum: cum pene fideles
Per tot bella manus ſatiatæ ſanguine tandem
Deſtituere ducem: ſeu mœſto claſſica paulũ
Intermiſſa ſono: clauſuſq; & frigidus enſis
Expulerat belli furias: ſeu præmia miles
Dum maiora petit dãnat cauſamq; ducemq;:
Et ſcelere imbutos etiã nunc vendicat enſes.
Haud magis expt⁹ diſcrimine Cęſar in vllo ẽ:
Qz nõ e ſtabili tremulo ſed culmine cuncta
Deſpiceret: ſtaretq; ſuper titubantia fultus:
Tot raptis truncus manibus: gladioq; relict⁹
Pene ſuo: qui tot gentes in bella trahebat
Scit non eſſe ducis ſtrictos ſed militis enſes.
Nõ pauidũ iã murmur erat nec pectore tecto
Ira latens. nã quæ dubias cõſtringere mẽtes
Cauſa ſolet: dũ qſq; pauet quib⁹ ipſe timori ẽ:
Seq; putat ſolum regnorum iniuſta grauari:
Haud retiet: qppe ipa met⁹ exoluerat audax
Turba ſuos. quicqd multis peccaſ inultũ eſt.

¶ Interea &c. Peracta ea parte quę Appiana oracula cõcernit: proſequit̃ eã q̃ ad Cęſaris aduentũ in caſtra tumultuoſa reſpicit: in qua primo rei piculũ, deinde militũ q̃relã, tũ ducis aioſi reſponſionẽ ac demũ tumult⁹ ſedationẽ recitat. Ordo eſt. Cæſar remeabat interea. ſ. dũ Appius oracula peteret latur⁹ aquilas victrices. i. ſigna victricia, in alium orbem. i. in aliam partẽ mundi: ſeu aliud clima, videlicet in Italiam & Epirum, Iberis id eſt Hiſpanis & iis qui in Hiſpania pro Pompeio erant domitis id eſt ad deditionem compulſis, cum. i. quãdo, dei auertere id eſt auerterunt a Cæſare, prope. i. quaſi, tantos curſus fatorum. i. tantas ſeries & tot ſucceſſus rerũ bellicarũ: ꝓſperara. i. proſperitates cõtinuatas. Nam Cæſar ductor nullo. i. non vllo, nõ ſubactus vllo marte. i. quẽ nullũ belli domare potuit: timuit ꝓdere intra tentoria. i. integumenta cõtra ſęuitiã cœli tẽſa, caſtroꝝ. i. quæ erant in caſtris: in quibus fere tuti ſunt etiam milites, ſucceſſus. i. felices continuationes ſcelerum. i. ſceleratorum cœptorum, hoc eſt belli ciuilis victorias: cum manus .i. copię fideles. i. quæ fuerãt fideles per tot bella. ſ. ſub Cæſare

¶ Interea. Cæſar Petreio Aphranioq; ſubactis Bethicam adiit: ibiq; oĩm ciuitatũ Hiſpaniæ legatos ſibi adeſſe Cordubæ iuſſit: conciliataq; vniuerſa Hiſpania & Varrone qui bella ad Gades parabat in deditionẽ accepto Maſſiliam rediit & eã in deditionem accepit: hinc Placẽtiã accelerauit: q; exercitus qui illic erat ſeditione excitata Imperatorem conclamauerat & præmium poſtulabat: vt ſcribit Appianus. Statimq; vt peruenit non modo oratione tumultum cõpeſcuit, ſed etiam totam legionem ignominioſam egreq; & poſt multas & ſupplices ꝓces nec niſi exacta de ſontibus pœna reſtituit: vt Suetonius ait. In alium orbem. In Italiam & in Epirum contra Pompeium. Prope auerterunt, quaſi remouerunt feriem felicitatis. Nullo marte ſubactus: vbiq; victor. Succeſſus ſcelerum: victoriã belli ciuilis. Satiatæ ſanguine, cædẽ faſtidientes. Pene deſtituere: quaſi reliq̃runt. Seu mœſto: ſeu quia aliquãdiu a ꝑlijs ceſſaſſent: depoſuerant priſtinum pugnandi furorem. Clauſus, in vagina. Frigidus. nã q̃n dimicaſ calefit. Premia. præſertim quæ promiſerat Brunduſij Cæſar. Cauſam, Cęſaris. Ducem, quia crudelis in ciues. Vendicat, propriam facit. Imbutos ſcelere, maculatos ſanguie ciuium. Haud magis. Conſtat Cæ. authore Tranquillo nullã ſeditionem per decenniũ in caſtris habuiſſe in Gallia: in ciuilibus vero bellis hanc precipuã. E q̃ nõ ſtabili culmine, ex quantũ infirmo ſtatu & potentia. Tremulo, dubio & periculoſo. Titubantia, trementia, inconſiſtentia, & incerta. Truncus, priuatus & tanq̃ trũcus. Manibus, militibus. Strictos, euaginatos. Non eſſe ducis, non eſſe in poteſtate. Non pauidum. Iam conclamabant milites & iratos eſſe ſe oſtendebant, nec metuebant ne ſoli dominũ viderentur offendere, quia oẽs erant vnanimes. Nam quæ. nam metus ne indicarẽtur Cæ. ipſos nõ retinebat. aperta enim audacia illo ſe liberauerant. Confringere, terrefacere. Dubias, incertas ad aliquid audendũ. Dum quiſq. Coniurati metu ut indicari a ſocijs a quibus metuuntur & ipſi tanq̃ ſoli ſint nocentes. Grauari iniuſta regnoꝝ, inferre moleſtiã iniuſtis regib⁹. Quicquid multis. ſentẽtia eſt ſiue parœmia.

¶ Interea domitis. Redit ad hiſtoriã Cęſaris qui ſeditionem militarẽ paſſus eſt prope Placentiam: vt ſcribit Tranquillus. Hanc autem ſeditionem nunc refert Lucanus. Alium laturus in orbem. i. in Græciam. Ductor. ſ. Cęſar. Succeſſus ſcelerum. i. felicitatem ciuilis belli, ne. ſ. a militib⁹ deſtitueretur. Seu mœſto claſſica paulum. Quoniã inquit paulum ſiluerãt claſſica milites Cęſariani remiſerant ardorem illũ belli gerẽdi. Seu ꝓmia miles. Maxia præmia militib⁹ pollicit⁹ fuerat Cęſar q̃ cũ nõ ꝑſtaret milites miſſionẽ flagitare cœperunt: vt ait Suetonius. Tremulo ſed culmine. cognouit fortunã ſuã ex aliena pendere voluntate nec eſſe validis radicib⁹ ſubnixã: ſed tanq̃ in faſti

gio tremulo & titubante vestigia fulciret. Trũcus tot manibus. i. priuatus tot militibus qui missionẽ petebãt. fuit eñ vna legio. Nec pectore tecto ira latens. Aperte irã suã in Cęsarẽ ostentabant nihil formidãtes. Nam q̃ dubias cõstringere mẽtes. Sensus est. Illa causa nõ retinet milites quæ solet constringere mentes seditiosorũ. ſ. dum vnusquisq; existimat se esse solum, cui displiceant tyranni & bella: nec audet sententiam suam cum alio communicare. Q uicquid multis peccatur inultum est. Ita Iuuenalis. Faciũt grauiora sed illos defendit numerus.

SVLPI. ¶ Liceat. oratio est militis pro oĩb⁹ copijs in Cę. absentem loquẽtis. Ea petit missio, Cęsar sar accusat, militũ incõmoda explicanẽ, bella ciuilia dãnãtur, irritanq; milites ad patrię desyderiũ cũ cõquestiõe a pauptate & senectute. Minatur etiã Cæsari & ei⁹ accusat ingratitudinẽ q; suis detrahat. est aũt ita⁹ iudiciali demõstratiuo deliberatiuoq; gñe cõstituta vt in nullo magis videat excellere. A rabie, a bellis ciuilibus. & est captatio beniuolẽtię a rebus. Viles, apud te. Terris arctois, Gallia & Germania. Rhodano & Rheno, horum fluminũ accolis. Tot mihi. Improbum insperatũq; præmiũ conqueritur. Cepimus. impietatẽ dãnat. Licuit, cõmissum est. Manib⁹, ꝓpter rapinas. Ferro, ꝓpter cędes. Pauptate. Sumus tñ in tãta rapiẽdi licẽtia paupes, tanq̃ si pij & innocentes essem⁹. Roma, imperiũ Romanoꝝ. & eũ ab insatietate arguit. Inualidas, debiles. Inanes, absq; pulpa & toris. En improba vota. ironia est quasi dicat modestissima & miserãda. Dimitte ad mortem, libera a militia vt eamus ad moriendum domi. Non liceat. sine moriamur in lectulo nõ in terra in castris. Glebam, terrã. Ferire, percutere capite vel pedib⁹ anima discedẽte. Clausuram. Charissimi eñ oculos morientiũ claudebant. Coniugis illabi. mori i sinu cõiugis lachrymãtis. Vni, soli. Nã in castris vnus rogus pluribus mortuis erigit, domi vero singuli singulis cõstruunt. Sit ꝑter. supsit militib⁹ tuis aliud genus mortis q̃ ex ferro. Quid velut. Qz ad omnem immanitatem, & Pompeij senatusq; cædem ducantur accusat. Vsq; adeo. Minat cęsari mortẽ quã quidẽ honeste posse inferri pluribus rationibus indicat. Cuius sceleris, cuius scelerati facinoris. nam maximũ premiũ milites excęde ducis accipiunt. Cõperit, reipsa inuenit Cę. Posse omnia, etiam ipm interficere ducẽ. Nec fas. nec prohibentur sacramento militari iure aliquo. In vndis Rheni, in bello Gallico. Hic, nũc in bello ciuili. Facinus quos inquinat. Parœmia est, qui eodem crimine sunt infecti equales sunt & socij appellãtur. Ingrato iudice, iniquo iudicio. Virt⁹, laus virtutis. Vocatur fortuna, dicitur ab eo felicitas. Prædicat enim suo fato se vincere non militũ fortitudine. Licet omne deoꝝ. q̃uis deos oĩes propitios habeas tamen si tibi milites irascentur amplius bella non geres. Obsequiũ, deorum benignitatem. Infesto, aduerso & truci. Sic eat. Orat deos poeta vt sinãt malis mortibus finem bellis imponi, cum in fide pietate & deorũ benignitate nulla spes relicta sit.

¶ Animas effundere viles. quas tu o Cæsar BERO. paruipendis & de morte nostra nõ curas. Bellum ciuile dedisti. quasi dicãt post bella Gallica confecta sperabamus requiem cum præmio: tu vero dedisti ciuile bellum, quod peius est & odiosius. Bellum autem dicitur per contrarium quia minime est bonũ. vt att Seruius vel a belluis quarum est pernitiosa dissentio: vt scribit Fest⁹. Patrię cum tecta. Q uãdo Põpeius & senatores ex vrbe Capuã: mox Brũdusium fugerunt: deinde Italia relicta transierunt in Epirum: tunc Cęsar ingressus est, vrbem Romam cum militibus: qui nunc conqueruntur q; in tanta præda nihil ipsis licuerit spoliare. Paupertate pij. Cõmittimus quidem scelera sed cum ex his nihil emolumenti consequimur. videmur esse pij, propter paupertatem. Iam respice canos, id est albescentes senio capillos. Boetius. Intẽpestiui funduntur vertice cani. Inanes, siue viribus. Vsus abit vitæ. In senibus est quidem vita: sed nullus vsus vitæ. tunc enim magis animum possunt exercere q̃ corp⁹. Nam vt docet Macrobius, Septuagesimus annus creditur meta viuendi: & hoc vitæ hũanę pfectũ spatiũ terminatur: qđ qui excesserit ab oĩ officio vacu⁹ solli exercitio sapiẽtię vacat. Nõ duro liceat morientia cespite membra ponere. Q ui morit in militia aut egrotat, illi parat lect⁹ nõ plumeus: sed ex cespite duro fact⁹: qđ vt sibi effugere liceat petũt. Nõ aia galeã fugiẽte ferire. Miles q̃ in pugna occidit, dr ferire galeã. i. tegumentũ capitis aia fugiẽte. Est eñ aia spũs: vt ait Cicero. Atq; oculos morti clausurã q̃rere dextrã. Vt in tertio cõmentario dictũ est ex auctoritate Plynij moriẽtib⁹ oculos opire & claudere: rursusq; in rogo patefacere. Romanorum magno ritu sacrũ est. Q ui aũt morit i militia, q̃rit & nõ inuenit q̃ sibi morienti oculos claudat. Vniq; paratũ scire rogũ. In militia q mori unt vno rogo oẽs cõburũt & sepeliũt: qđ sec⁹ fit domi & inter suos occũbẽtib⁹: singulis eñ fu⁹ parat rog⁹ q̃ ẽ lignoꝝ cõgeries q̃ cadauera cõburebãtur. Aliquod sub Cæsare fatum. i.

Effudere minas. Liceat discedere Cęsar
A rabie scelerum: queris terraq; mariq;
His ferrum iugulis: animasq; effundere viles
Quolibet hoste paras: partẽ tibi Gallia nostri
Eripuit: partem duris Hispania bellis.
Pars iacet Hesperia: totoq; exercitus orbe
Te vincente perit. Terris fudisse cruorem
Quid iuuat arctois Rhodão rhẽoq; subactis?
Tot mihi pro bellis bellum ciuile dedisti.
Cepimus expulso patriæ quũ tecta senatu:
Quos hoim vel quos licuit spoliare deorum?
Imus in oñe nefas: manibus ferroq; nocẽtes:
Paupertate pii. finis quis queritur armis?
Quid satis est: si Roma parũ? iã respice canos
Inualidasq; manus & inanes cerne lacertos.
Vsus abit vitę: bellis consumpsimus æuum.
Ad mortẽ dimitte senes, en improba vota.

Non duro liceat morientia cespite membra
Ponere: non anima galeam fugiente ferire:
Atq; oculos morti clausuram quęrere dextrã:
Coniugis illabi lachrymis: vniq; paratum
Scire rogum. liceat morbis finire senectam.
Sit pręter gladios aliquod sub Cęsare fatum.
Quid velut ignaros ad quę portẽta paremur
Spe trahis? vsq; adeo soli ciuilibus armis
Nescimus cuius sceleris sit maxima merces?
Nil actum est bellis: si nondũ comperit istas
Omnia posse manus. Nec fas nec vicula iuris
Hoc audere vetãt. Rheni mihi Cęsar in vndis
Dux erat: hic socio? facino? quos inquinat æquat.
Adde q; ingrato meritorum iudice virtus
Nostra perit: quicqd gerimus fortunavocat.
Nos fatum sciat esse suum. Licet omne deorũ
Obsequium speres: irato milite Cæsar
Pax erit. Hæc fatus totis discurrere castris
Cœperat: infestoq; ducẽ deposcere vultu.
Sic eat o superi: quando pietasq; fidesq;
Destituũt: moresq; malos sperare relictũ est:
Finem ciuili faciat discordia bello.

¶ Effudere minas. Milites inquit effudere. i. euomuerũt minas in Cæsarẽ. Nã vnus vice oĩm, aut vnusquisq; secũ ita locutus est. O Cęsar, liceat. ſ. p te nobis, discedere a rabie scelerũ. i. a bello ciuili p scelus & rabiẽ incepto. Tu q̃ris terra & mari. i. p varia q̃ exitas bella, his. i. nostris iugulis ferrum. i. mucronẽ aut gladiũ: hoc est necẽ nostrã: tu paras effundere aias viles. i. sanguinẽ nostrũ in quo sũt aię nostrę viles tibi, quolibet hoste. i. p quẽ cũq; hostẽ. Gallia: eripuit tibi ptẽ nri. ſ. corpis, hoc ẽ exercit⁹. aliter dixisset nostrũ. & Hispania eripuit ptẽ nri, bellis duris. i. periculose & laboriose gest⁹. Pars. ſ. nostrũ, iacet. i. occidit, Hesperia. i. in Italia: & exercitus. ſ. tuus. i. nostra vita, perit toto orbe. i. p totũ orbẽ, te vincẽte. i. licet tu vincas p nos pereuntes. Quid iuuat. i. ꝓdest nobis, fudisse cruorẽ terris arctois. i. ad arcton, hoc est vrsam seu septẽtrionẽ spectãtibus, Rhodano. i. accolis Rhodani hocẽ Gallis, & Rheno. i. accolis Rheni, hoc est Germãis subactis? q. d. nihil. Tu dedisti mihi. i. cuilibet nostrũ, p tot bellis. ſ. p te feliciter gestis bellũ ciuile, qđ feliciter geri nequit. quũ. i. qñ, nos cepim⁹ tecta patriæ. ſ. Romæ, senatu expulso, quos hoim vel quos deorũ. i. tẽplos: licuit spoliare? q. d. nullos, q̃a totã pdã tibi reseruasti. Nos im⁹. i. pgredimur in oẽ nefas, existentes nocẽtes manib⁹. ſ. rapientibus, & ferro, cædem peragẽte: non nobis sed tibi: nam existentes pij pauptate. i. per pauptatẽ, quia nihil nobis rapiẽtes paupes mãsim⁹. Quis finis quęriẽ. ſ. tibi, armis. i. per arma? Q uid satis est. i. sufficit tibi o Cæsar, si Roma est. i. videtur tibi parum, Et si forte expleri nequis, tamen respice. iam. i. tandem, canos. i. capillos nostros canescẽtes: & man⁹ nostras inualidas. ſ. ad militiam:

mors aliqua ſit præter eã quæ fit gladio. Spe trahis. pollicendo. ſ. maria & montes. Nec fas nec vincula iuris hoc audere vetant. Milites vt ſupra dictũ eſt ſacramẽto imperatori aſtrigebantur nunq̃ ſe eius militiam deſerturos & quęcũq; iuſſiſſet facturos: vt ſcribit Vegetius nunc dicunt milites Cæſari nullum ſacramentum eos prohibere quin hoc audeãt. ſ. recedere a caſtris: quoniam in bello ciuili Cæſar tanq̃ ciuis eſt ſocius eorum: qui ſimiliter ſunt ciues, non autem dux quemadmodum fuerat in bellis Gallicis. Ingrato meritorum iudice. ſcilicet Cæſare qui merita noſtra maligne probat dicens: quicquid a nobis geſtum ſit fuiſſe fortunę beneficium cui ſe totũ dicauerat Cæſar: vt ſcribit Plutarchus. Hæc fat⁹, id eſt hęc locutus miles. Infeſto vultu, inimico. ſ. & minaci. Ducem. ſ. Cæſarem. Moreſq; malos ſperare relictum. vt ait Plautus in trinũmo, Mores mores ſuaſit bonos. Mores autem mali, quaſi herba irrigua ſuccreuerunt. Diſcordia, ſcilicet militaris.

& cerne lacertos inanes, ſucco, ſanguine, & pulpis. Vſus vitæ abita nobis. Nos conſumpſimus æuum, id eſt ętatem noſtrã bellis. dimitte nos ſenes ad mortem. i. vt in pace moriamur. en (ironicos) forſan dices, vota noſtra improba, q; ad mortẽ dimitti petimus, & q; petimus vt liceat non ponere, id eſt deponere membra. ſ. noſtra, morientia, ceſpite duro. i. ſuper ceſpitem durum: & non ferire anima fugiente. i. emiſſa violẽter galeam. ſ. qua armati moriamur: (ſunt qui glebam legant: ſed non probem.) atq; quærere. i. deſyderare, dextram clauſuram morti. i. nobis moriẽtibus, oculos: & illabi. i. cadere moribundum lachrymis. i. in lachrymas coniugis. i. vxoris: & ſcire rogum paratũ ſup. eſſe, vni. i. ſibi ſoli, nõ cõfuſe multis vt in bello ſtratis. liceat finire ſenectã morbis non bello. ſit aliquod fatum. i. exitus vitæ ſub Ceſare, præter gladios. i. cędem violentam. Quid. i. ad quid trahis nos in bellum ſpe vana: velut ignaros ad q̃ portenta. i. q̃ portentuoſa ſcelera, paremur, id eſt diſponamur? q. d. ſcimus q; ad cędem Pompeij & ſenatus. vſq; adeo. i. nunquid intantũ nos ſoli neſcimus cuius ſceleris armis ciuilibus. i. qđ ſcelus perpetraturis, ſit. ſ. conſtituenda maxima merces? q. d. ſcimus q; qui te interfecerit maximam cõſequetur mercedem. Nil actum eſt bellis. i. fruſtra geſſimus bella, ſi Cæſar nondum cõperit iſtas. i. noſtras ſibi tã viles manus, poſſe oĩa. i. etiã cędem ducis. Nec fas. ſ. legis naturæ, nec vincula iuris. i. ius ciuile ad qđ ſe ciues deuixerãt, aut ſacramẽtũ militare, vetãt nos audere hoc. ſ. cędẽ tyranni. Cęſar erat mihi ĩ vndis Rheni: cũ pugnarem⁹ auctoritate ſenat⁹: dux. ſ. ver⁹ & ita metuẽd⁹: hic. i. in hoc bello ciuili ꝓpria auctoritate ipſius ſuſcepto, eſt ſup. mihi foci⁹. i. q̃li auctoritate p̃dit⁹. Facin⁹ equat. i. æquales facit, eos quos ingnat. i. maculat. i. cũ nulla ſit vera ptãs q̃ ſit ſceleri cõmittẽdo: quicũq; aliud cõmittũt pares ſunt. Ad de. ſ. cęteris cõtumelijs & malis: q; nĩa virt⁹ perit. i. parui æſtimat: iudice ingrato. ſ. Cæſare: a quo quicquid gerimus vocat fortuna. ſ. ipſius aut gen⁹. Sciat. i. faciat vt Cęſar ſciat nos eſſe fatũ ſuũ. i. per quos talia potuit. O Cęſar licet tu ſperes oẽ obſequiũ. i. auxiliũ deor⁹: tñ pax erit. i. nullũ poteris mouere p̃lium: milite. ſ. tuo, irato. i. nobis exiſtentibus iratis contra te. Miles fatus, i. elocutus hęc ſcilicet dicta in Cæſarẽ, cœpat diſcurrere totis caſtris, & depoſcere ducẽ. ſ. Cęſarẽ, vultu infeſto. i. volẽti illi necẽ inferre. O ſuperi, inquit poeta, ſic eat. i. faciate vt ſic ꝓcedatur in cędẽ Cęſaris: qñ. i. qm̃ pietas & fides deſtituũt. ſ. nos, & relictum eſt. ſ. nobis ſperare mores malos. i. prauos. eat dico ſic: vt diſcordia. ſ. militũ & ducis, faciat finem bello ciuili, per necem ducis iniqui.

SVLPI. ¶ Solitus dimittere in p̃ceps. ſolit⁹ p̃cipitare magniſq; exponere diſcriminib⁹. Venit, it ad reprimendũ. Deſæuiat, mitigetur & ceſſet. Medios ꝓperat. Cæſar nunq̃ tumultuantib⁹ ceſſit: ſed ſemper obuiã ijt: vt Suetonius ſcribit. Nõ illis. Oĩa militib⁹ cõceſſiſſet ne belli ciuilis furor extingueret: & nil aliud metuebat niſi ne bona mente ducti ſcelera nõ appeterent. Amari, quia ciuile. vł verbum ſit. Nõ pudet. obiurgat Cæſarẽ nimię in bellis ciuilibus pertinaciæ præſertim cũ cogi quodãmodo videatur illud deſerere. Manibus, militibus. Ius ferri, facultas interimendi. Laſſere defatigeris. monet & conſulit quid agere debeat. Sceleꝝ, bellorũ ciuiliũ. Nolentib⁹ recuſantib⁹ bella ciuilia. Inſtas vrges. Aggere ſulti ceſpitis, in loco eminenti & ceſpitibus congeſto. Meruit, propter maieſtatem ſuam. Dictante, ſubminiſtrante. Promptum, paratum ad vulnera. Qui modo. Aſtute vt ſibi cõciliet milites ſub eorũ poteſtate ſe eſſe dicit. Inde vtitur callida ſimulatione: nam dum cohortatur ad deponenda arma & ad fugam, ſubnectẽdo qualia ſint præmia noui milites aſſecuturi latenter retinet & dehortatur. Nil auſa fortiter. eſt enim propriũ ſeditioſorũ metuere fugam q; meditari. Laſſata ſecũdis rebus, defatigata Cęſaris felicitate. Inuicti ducis, meis. Arma. q̃ vos de relinquetis. Manus, milites nouos. Vacabũt, erunt ſine militibus. An nc. Argumẽtatur a minori: ſi Põpeio fugato & victo milites non deſunt multo minus & mihi victori. Impulſi, iam præcipitis & quaſi peracti. Tantum

Quẽ non ille ducẽ potuit terrere tumultus?
Fata ſed in præceps ſolitus cõmittere Cæſar
Fortunãq; ſuam per ſumma pericula gaudẽs
Exercere venit: nec dum deſęuiat ira
Expectat: medios properat tentare furores.
Non illis vrbes ſpoliandaq; templa negaſſet:
Tarpeiamq; Iouis ſedem: matreſq; ſenatus
Paſſuraſq; infanda nurus. vult omnia Cęſar
A ſe ſæua peti: vult præmia Martis amari:
Militis indomiti tantum mens ſana timetur.
Non pudet: heu Cæſar ſoli tibi bella placere
Iam manibus damnata tuis: hos ante pigebit
Sanguinis: his ferri graue ius erit: ipſe per oẽ
Faſq; nefaſq; rues: laſſare: & diſce ſine armis
Poſſe pati: liceat ſcelerum tibi ponere finem.
Sęue quid inſeq̃ris? quid iam nolẽtib⁹ inſtas?
Te bellum ciuile fugit. Stetit aggere fulti
Ceſpitis intrepidus vultu: meruitq; timeri

Non metuens. atq; hęc ira dictante profatur.
Qui modo ſi abſentẽ vultu dextraq; furebas
Miles: habes nudũ pmptũq; advulnera pect⁹
Hinc fuge ſi belli finis placet enſe relicto.
Detegit imbelles animos nil fortiter auſa
Sedítio: tantumq; fugam meditata iuuentus
Ac ducis inuicti rebus laſſata ſecundis.
Vadite: meq; meis ad bella relinquite fatis.
Inueniẽt hęc arma manus: vobiſq; repulſis
Tot reddet fortuna viros: quot tela vacabũt.
An ne fugã Magni tanta cũ claſſe ſequũtur
Heſperię gentes: nobis victoria turbam
Nõ dabit? impulſi tantum quæ præmia belli
Auferat: & veſtri rapta merce de laboris
Lauriferos nullo comitetur vulnere currus?
Vos deſpecta ſenes exhauſtaq; ſãguíe turba
Cernetis noſtros iã plebs Romana triũphos.
Cæſaris an curſus veſtrę ſentire putatis
Damnũ poſſe fugę? veluti ſi cuncta minẽtur
Flumina quos miſcẽt pelago ſubducere fõtes
Nõ magis ablatis vnq̃ decreuerit æquor
Q̃ nunc creſcit aqs. an vos moměta putatis

¶ Quẽ non ille ducẽ &c. Cũ admiratione quadã p̃dicat robur animi Cęſariani q militib⁹ ſic tumultuãtib⁹ & obiurmurãtib⁹ nõ ſolũ nõ ſupplicauit, ſed vltro terrorẽ intulit de principib⁹ ſeditiõis ſupplicia ſumptur⁹. Ordo eſt. Quẽ ducem. ſ. ꝑter Cęſarẽ, ille tumultus nõ potuit terrere? q. d. nullũ nõ potuit: & ita quẽlibet aut omnẽ aliũ potuit: ſed Cæſar ſolitus cõmittere aut dimittere fata. i. fauorẽ deor⁹ & ſucceſſum ſuũ ꝑſperũ, in præceps. i. periculũ cadẽdi a proſperitate: hoc eſt qui maluit aduerſis obluctãdo vincere: q̃ ꝑſpis adiut⁹ gloriã victorię deterere, ꝑſpa ſua in piculoſa cõmutare ſatagebat, gaudẽs exercere fortunã ſuã ſibi benignã: p ſumma pericula: vt patuit vbi nauigatiõi ſe credidit. venit. i. interuenit: nec expectat dũ. i. donec, ira deſęuiat. i. ſęuitiã mora deponat: ſed ſup. ꝓpat. i. feſtinat, tẽtare. i. ꝓuocare, medios. i. maximos furores. ſ. militũ. Ipſe Cæſar nõ negaſſet illis. ſ. militib⁹. i. potius q̃ nõ amplius bellaſſẽt ſecũ cõceſſiſſet, vrbes ſup. ſpoliãdas. q. d. nedũ vrbẽ ipſam & tẽpla. ſ. deorũ ſpoliãda: & Tarpeiã. ſ. arcẽ. i. capitoliũ, ſedẽ. i. habitationẽ Iouis: & nõ negaſſet illis matres ſenatus. i. ſenatorũ abutẽdas, & nurus. i. ſponſas & vxores patriciorum paſſuras infanda. i. abominanda ſtupra. Per hæc aũt intelligit oĩa indigna a Cæſare fuiſſe militi concedẽda. Nam quid indignius q̃ ſumma tẽpla & primarias fœmias vt ſũt patricioꝝ cõiuges & filię deteſtandis libidinib⁹ polluere? Verũ ordinẽ cœptũ pſeq̃mur. Cæſar vult. i. exoptat, oĩa ſęua a ſe peti. Nam hoc ſolũ verebatur: ne ſceleꝝ pertęſum militẽ nequiret ad prędam illicere. vult, id eſt cupit præmia Martis, id eſt belli aut dei belli, amari id eſt affectaria milite, aut amari Martis, id eſt duri belli, quia auferat, accipiat & nõ pugnet. Currus lauriferos me triumphantem in curru. Defecta debilitata. Iam Romana plebs, nõ amplius meus miles. Cęſaris. Fugam militum nil ſibi poſſe nocere dicit: cũ diſ. ſtatuerint ipſum fore omnino victorem: & quemadmodum mare non augetur ſuſceptis fluminibus, nec minueret ſi ipſum nõ ingrederentur: ſic eius fortunã a militib⁹ nec augeri nec minui poſſe. Curſus, felicitatem fatorum. Subducere, ſubtrahere, & non influere. Decreuerit, minuetur. Momẽta, fauores & effectus.

BERO.

¶ Tumultus dicitur quaſi timor mult⁹. Tarpeiãq; Iouis ſedẽ. i. capitoliũ i quo colit Capitolin⁹ Iuppiter. Tarpeia aũt dr arx a Tarpeia virgíe q̃ Sabinis arcẽ pdidit. vt ſcribit Liui⁹. Paſſuraſq; infanda nurus. Cęſar nõ denegaſſet militibus matronas nuruſq; patricias ſtupradas violandaſq; mõ non recuſarent bellũ ciuile pagere. Mẽs ſana timetur. Cæſar militũ mentẽ tantũmodo ſanã timebat. i. prudentẽ quę. ſ. cognoſceret bella ciuilia vtpote deteſtãda & iniqua eſſe fugiẽda. San⁹ eñ refertur ad animũ & corpus. Martialis. Octophoro san⁹ portatur Auite Philippus. Hũctu ſi ſanũ credis Auite furis. hoc diſticho vtrũq; expreſſit primo eñ verſu accipitur san⁹ ꝓ bene valente. Secũdo pro prudẽte. Iam manib⁹ dãnata tuis. i. militib⁹. Hos ãte pigebit ſanguinis. Milites tui o Cæſar prius dãnabũt ciuile bellũ & ſanguinẽ q̃ tu pœnitentia ducaris. Laſſare. i. defatigeris tandẽ imponaſq; finẽ ciuili bello o Cæſar. Te bellũ ciuile fugit. Cũ milites & ciues recuſent gerere ciuile bellũ: videt ipm bellũ fugere te o Cęſar inq̃t Lucan⁹. Stetit aggere fultus Ceſpitis. More militari cõcionatur⁹ Cęſar ſtetit in aggere caſtroꝝ tanq̃ in pulpito cõſtructo ex ceſpite. Meruitq; timeri nõ metuens. Iuxta illud Liuij de Mutio. Metuẽd⁹ magis q̃ metuẽs. Ira dictãte, verba miniſtrante. In abſentẽ. ſ. me Cæſarẽ. Promptũq; ad vulnera pectus. ſ. meũ. Hinc fuge ſi belli finis placet enſe relicto. Sẽſus eſt. O miles tanq̃ fugitiuus potes abire e caſtris meis mõ relinquas gladium quo alios milites ſuccedẽtes armare poſſim. Detegit. i. denudat, oſtẽdit. Nil fortiter auſa ſeditio: quia nil ꝓter verba & minas pepererunt ſeditioſi milites. Ac ducis inuicti rebus laſſata ſecundis. Milites tũc ſolent moliri ſeditionem quando aduerſa fortuna eorũ imperator periclitatur. Verum nunc ait Cęſar ſuos milites ſeditionem feciſſe cum defatigarẽtur rebus ſuis felicibus. Meis fatis, id eſt fortunę & felicitati meę. Inueniẽt hæc arma manus: quibus ſcilicet nunc vos exarmabo. Tot reddet fortuna viros. Fortuna quæ me diligit tot viros q̃ primũ mihi parabit: quot arma vos relinquetis. An ne fuga. Magni, id eſt ſi Pompeius me fugiens habet innumerabiles qui eius fugam comitãtur: ego qui ſum victor nonne potero inuenire milites: qui libentius victoris q̃ victi partes ſequantur. Heſperiæ gentes Italæ & Romanæ. Pompeium enim totus fere ſenatus comitabatur. Quæ præmia belli auferat, id eſt qui ſuccedent vobis illi non venient ad laborem: ſed ad victoriam: & præmia belli quę ſpectabant

ad vos ipſi auferēt. Lauriferos currus. i. triū-phales. Laurus eñ triumphis dicata eſt: vt in quit Plynius & Ouidius meminit. Tu ducib⁹ lętis aderis: cū ląta triūphū vox canet. Cernetis. ſ. ſpectabitis tanq̄ plebeij: nōaūt tanq̄ milites eritis participes. Milites eñ laureati triūphantē ſequebātur canentes carmina iocularia. Auctores Feſtus, Tranquillus, & Liuius. Cæſaris an curſus. i. felicitas & fortuna mea. Subducere. i. ſubtrahere ne in mare defluant. Q̄ nunc creſcit aquis. quēadmodū oceanus neq̄ augetur fluminibus influētibus neq̄ minuitur hiſdem ablatis. Ita felicitas mea inquit Cæſar damnum & detrimentū nullum patiē propter fugam veſtram.

quid. i. ad quid, inſequeris. ſ. milites a bello auerſos, quid inſtas iam nolentib⁹. i. cur vrges nolētes bellare? q. d. quare nō cū ipſis deſiſtis? Bellū ciuile fugit te: & tu pſequeris ipm. Hactēn⁹ poeta Cęſarē admonuit: pergit ad rei narrationē deinceps dicēs. Cęſar ſtetit. ſ. cōſpicuus, aggere. i. tumulo & editiore loco, ceſpitis, id eſt terræ cū herbis euulſæ, fulti id eſt ſuſtentati & altius erecti: exiſtens intrepidus vultu, id eſt habens vultum intrepidum id eſt non præ ſe ferentem timorem: & meruit ſcilicet per vultus conſtantiam, timeri ſcilicet a militibus, non metuens ſcilicet milites. A tq̄ profatur, id eſt priuſq̄ quic q̄ ab illis diceretur loquitur, hæc ſcilicet ſequentia, ira dictante. i. intus pronuntiante quę diceret. O miles qui furebas modo. i. pauloante, vultu & dextra. i. indicans & vultu minabundo, & dextra ad capulum demiſſa in me conceptum furorem, habes. ſ. in poteſtate tua, pectus. ſ. meum, nudū & promptum, id eſt expoſitum, ad vulnera. ſ. ſuſcipienda. Si finis belli placet. ſ. tibi, fuge hinc. i. diſcede a me, enſe. ſ. tuo relicto. Seditio nil auſa. i. attentans fortiter, detegit. i. arguit & declarat, animos ſup. eſſe imbelles. q. d. quia moris eſt timidorū in ſeditione cōcitata nihil fortiter agere, ſi vultis nō meticuloſi videri audete in me quippiam fortiter, aut ideo patet vos eſſe meticuloſos q̄ ſeditionē excitatis & iuuent⁹ meditata tantum fugam, ac laſſata ſecundis. i. proſperis rebus ducis inuicti, detegit animos imbelles. Et quia talia facitis. Vadite & relinquite me fatis. i. proſperitatibus, meis. i. mihi fataliter debitis. Hæc quę ſub me geritis arma, inuenient manus. i. qui ea gerāt milites. nam fortuna reddet mihi tot viros vobis repulſis. i. poſtq̄ vos repulerit, quot tela vacabūt. i. ſine dño erūt. An ne. i. nunquid, gentes Heſperiæ. i. Italiæ ſequentur (Sunt qui legant ſequūtur: qđ & Beroaldus.) fugā magni. i. Pōpeiū Magnū fugiente: cū claſſe tanta: cū quāta eū ſequunt: & victoria non dabit nobis non fugientibus ſed perſequentibus, turbā. i. cōfuſam multitudinē. q. d. nō eſt veriſimile: quę. ſ. victoria, auferat trñ. i. dūtaxat premia belli impulſi. i. fere peracti: & an mercede rapta labori veſtro. i. vobis defraudatis iuſto p̄mio honorū & rerū, victoria comitetur curr⁹ lauriferos. i. triūphātis Pōpeij in corona delphicę laurus nullo vulnere. ſ. priuſ acceptor. O vos ſenes exiſtens turba defecta. i. fere abſumpta ſenio: Alij legunt, deſpecta. i. contempta: & exhauſta ſanguine. i. habens ſanguinem exhauſtum: cernetis trium phos noſtros: exiſtēs iam plebs Romana. i. recepta in domicilia Romana. An. i. an ne, aut nunquid putatis curſus Cæſaris. i. meos poſſe ſentire, damnū fugę veſtrę. i. per fugā veſtrā? q. d. id ſtulte faceretis: quia veluti. i. quemadmodum, ſi cuncta flumina minentur ſubducere fontes. ſ. omnis quos miſcēt pelago, ęquor nō decreuerit. i. imminutum fuerit vnq̄, aquis ablatis: q̄ creſcit nūc aquis. ſ. creſcentibus. An putatis vos o mortales, dediſſe mihi vlla momenta. i. fauorem & p̄ſidium? Nunq̄ &c. vide ſequentia.

SVLPI. ¶ Premit ſe, demittit & inclinat. Vacent, intēta ſint. Procerū motus hęc cuncta ſequuntur. omnia hæc ad principes duceſq̄ referuntur. qui ſunt curæ deis & volunt multitudinis labores in illorū commoda verti. Viuit paucis, ad paucorum vtilitatem: nam reges & principes quibus ſeruit humanum genus ſunt pauci. Horror. Quoniā fortior eſt exercitus ceruorum leone duce, q̄ leonum duce ceruo: vt Philippus Macedonum rex dicere ſolit⁹ eſt. Milites a fuga in qua ſunt a priſtina virtute degeneraturi deterret: nā cū ſub ipſius auſpiciis ſoliti vincere ſint ſub Pōpeio efficientur imbelles: idq̄ Labieni fui olī legati exēplo cōfirmat. Horror, met⁹. Orbis Iberi, Hiſpanię. Luſtrat, luſtrādo fugit. Cū p̄lato duce: cū Pompeio quē p̄tulit mihi. Nec melior. nec vos fideliores extimabo ſi nō militabitis ſub Pompeio, q̄ ſi militabitis. Q uicūq̄ eñ a me diſcedit & Pōpeio nō adheret, nūq̄ vult eſſe meus: & venię accipere bñficiū. Hic nūq̄. q. igit ſub Pōpeio ſunt aliqñ in ſuā poteſtatē veturos cōfidit. Sūt iſta. A religione argumētum. Dijs eſt mihi habenda gratia inquit q voluerūt reciuilis: tantū. i. dūtaxat, mens ſana. i. aliena a furore ciuili, militis indomiti. ſ. priuſ timetur. ſ. a Cæſare. hoc eſt id ſolum timebat ne miles ad ſanā mentē tędio belli redactus belli ciuilis pręmia refutaret. Q uocirca exclamat in eū poeta dicens. Heu Cęſar non pudet ſup. te bella damnata. i. improbata, iam manib⁹. i. militibus tuis. ſ. per quos gerātur. placere tibi ſolis? Pigebit, id eſt miſerebit aut tędebit prius ſanguinis. ſ. effuſi, hos. ſ. milites tuos ſup. q̄ter. Et ius ferri. i. militare, aut poteſtas interimē di iure belli, erit graue. i. moleſtum: his ſcilicet militibus tam ſuis: & ſup. ipſe, id eſt tuiipſe rues. i. pręcipitanter fereris per oē fas & nefas, id eſt ſine reſpectu aut conſyderatione recti ac prauiſ Laſſare, id eſt fias laſſus & defatigere oro aut moneo. Sunt qui laſſere legunt. Nam vtrūq̄ dicitur: fac & facias: veni & venias &c. quia tamen dicit & diſce dicam laſſare. & diſce poſſe pati, id eſt q̄ poſſis pati. ſine armis. ſ. tuorum. liceat tibi ponere finem ſcelerum. i. bellorū ciuiliū. O fæue. i. crudelis Cæſar, quare nō cū ipſis deſiſtis? Bellū ciuile fugit te: & tu pſequeris ipm. Hactēn⁹ poeta Cęſarē admonuit: pergit ad rei narrationē deinceps dicēs. Cęſar ſtetit. ſ. cōſpicuus, aggere. i. tumulo & editiore loco, ceſpitis, id eſt terræ cū herbis euulſæ, fulti id eſt ſuſtentati & altius erecti: exiſtens intrepidus vultu, id eſt habens vultum intrepidum id eſt non præ ſe ferentem timorem: & meruit ſcilicet per vultus conſtantiam, timeri ſcilicet a militibus, non metuens ſcilicet milites. A tq̄ profatur, id eſt priuſq̄ quic q̄ ab illis diceretur loquitur, hæc ſcilicet ſequentia, ira dictante. i. intus pronuntiante quę diceret. O miles qui furebas modo. i. pauloante, vultu & dextra. i. indicans & vultu minabundo, & dextra ad capulum demiſſa in me conceptum furorem, habes. ſ. in poteſtate tua, pectus. ſ. meum, nudū & promptum, id eſt expoſitum, ad vulnera. ſ. ſuſcipienda. Si finis belli placet. ſ. tibi, fuge hinc. i. diſcede a me, enſe. ſ. tuo relicto. Seditio nil auſa. i. attentans fortiter, detegit. i. arguit & declarat, animos ſup. eſſe imbelles. q. d. quia moris eſt timidorū in ſeditione cōcitata nihil fortiter agere, ſi vultis nō meticuloſi videri audete in me quippiam fortiter, aut ideo patet vos eſſe meticuloſos q̄ ſeditionē excitatis & iuuent⁹ meditata tantum fugam, ac laſſata ſecundis. i. proſperis rebus ducis inuicti, detegit animos imbelles. Et quia talia facitis. Vadite & relinquite me fatis. i. proſperitatibus, meis. i. mihi fataliter debitis. Hæc quę ſub me geritis arma, inuenient manus. i. qui ea gerāt milites. nam fortuna reddet mihi tot viros vobis repulſis. i. poſtq̄ vos repulerit, quot tela vacabūt. i. ſine dño erūt. An ne. i. nunquid, gentes Heſperiæ. i. Italiæ ſequentur (Sunt qui legant ſequūtur: qđ & Beroaldus.) fugā magni. i. Pōpeiū Magnū fugiente: cū claſſe tanta: cū quāta eū ſequunt: & victoria non dabit nobis non fugientibus ſed perſequentibus, turbā. i. cōfuſam multitudinē. q. d. nō eſt veriſimile: quę. ſ. victoria, auferat trñ. i. dūtaxat premia belli impulſi. i. fere peracti: & an mercede rapta labori veſtro. i. vobis defraudatis iuſto p̄mio honorū & rerū, victoria comitetur curr⁹ lauriferos. i. triūphātis Pōpeij in corona delphicę laurus nullo vulnere. ſ. priuſ acceptor. O vos ſenes exiſtens turba defecta. i. fere abſumpta ſenio: Alij legunt, deſpecta. i. contempta: & exhauſta ſanguine. i. habens ſanguinem exhauſtum: cernetis trium phos noſtros: exiſtēs iam plebs Romana. i. recepta in domicilia Romana. An. i. an ne, aut nunquid putatis curſus Cæſaris. i. meos poſſe ſentire, damnū fugę veſtrę. i. per fugā veſtrā? q. d. id ſtulte faceretis: quia veluti. i. quemadmodum, ſi cuncta flumina minentur ſubducere fontes. ſ. omnis quos miſcēt pelago, ęquor nō decreuerit. i. imminutum fuerit vnq̄, aquis ablatis: q̄ creſcit nūc aquis. ſ. creſcentibus. An putatis vos o mortales, dediſſe mihi vlla momenta. i. fauorem & p̄ſidium? Nunq̄ &c. vide ſequentia.

Vlla dediſſe mihi? nunq̄ ſic cura deorum
Se premit: vt veſtrę morti veſtręq; ſaluti
Fata vacēt: p̄cerū motus hęc cūcta ſequūtur.
Humanū paucis viuit genus. orbis Iberi
Horror & Arctoi noſtro ſub nomine miles
Pōpeio certe fugeres duce. fortis in armis
Cæſareis Labienus erat: nunc tranſfuga vilis
Cum duce p̄lato terras atq; æquora luſtrat.
Nec melior mihi vŕa fides: ſi bella nec hoſte
Nec duce me geritis. qſqs mea ſigna reliquit
Nec Pompeianis tradit ſua partibus arma:
Hic nunq̄ vult eſſe meus. Sunt iſta profecto
Curę caſtra deis: qui me cōmittere tantis

Non niſi mutato voluerunt milite bellis.
Heu quātū fortuna humeris iā pōdere preſſis
Amolitur onus: ſperantes omnia dextras
Exarmare datur: quibus hic nō ſufficit orbis.
Iam certę mihi bella geram: diſcedite caſtris:
Tradite noſtra viris ignaui ſigna Quirites.
At paucos quib⁹ hæc rabies authorib⁹ arſit:
Nō Cæſar: ſed pœna tenet: p̧cumbite terra:
Infidumq; caput feriendaq; tendite colla.
Et tu quo ſolo ſtabunt iam robore caſtra
Tyro rudis ſpecta pœnas: & diſce ferire:
Diſce mori. Tremuit ſæua ſub voce minantis
Vulgus iners: vnūq; caput tā magna iuuētus
Priuatum factura timet. velut enſibus ipſis
Imperet: inuito moturus milite ferrum.

¶ Nunq̄. i. non vnq̄. Cura deorum non p̄mit. i. inclinat ſe vnq̄ ad tam humilia & abiecta: vt fata vacēt. i. intenta ſint veſtræ morti & veſtræ ſaluti. q. d. nihil dij propter vtilem popellum facīunt: vt qui dijs curæ non eſt: quia cuncta hæc quæ dij curant aut mors & ſalus veſtra, ſequuntur motus procerum. i. dependent a ſalute aut morte principum. Genus humanū viuit paucis. i. ad paucorum vtilitatem, quia vulgares nō ſibi ſed principibus viuunt, aut viuit in paucis cum reliquorum vita ſit ingloria, & ignobilis putetur nulla. O miles tu exiſtens ſub noſtro nomine id eſt me duce fultus, horror. i. metus horribilis, orbis. i. climatis, Iberi. i. Hiſpani: & arctoi. i. ſeptētrionalis, hoc ē Gallici Britannici & Germanici orbis: fugeres certe Pompeio duce. i. ſi Pōpeius duceret: vnde victoria duci non militi aſcribenda eſt: vt Sulpitius docte cōfirmauit. Confirmat & Cæſar ipe exemplo dicens. Labienus qui legatus fuerat Cæſaris ſed ad Pompeium ſolus omniū tranſfugit, qui (vt Appianus tradit) ſecutus poſt mortem Pompeij Scipionem & Catonem in Libyam, dum Cæſaris militibus occurreret equo per ilia conſoſſo humi deiectus eſt. Labienus itaq; erat fortis in armis Cęſareis, qui a Cęſare miſſus Tugurinos Gallię populos ad Ararim flu. profligatos attriuit. nunc ipe Labienus exiſtēs tranſfuga vilis. i. cōtēptibilis, luſtrat. i. circūit, terras atq; ęquora. i. omnia loca me fugit, cum duce p̧lato. i. cum Pompeio quē miſhi p̧tulit. quiſquis. i. quicunq; relinquit mea ſigna, nec tradit ſua arma partibus Pompeianis. i. & non tranſfugit ad Pōpeium ſed militiam deſerit, hic nūq̄ vult eſſe meus, quia ſe indignum oſtendit qui in deditionem ſuſcipiat. Iſta. ſ. quæ contemnitis caſtra. i. veſtra, aliter deceret hæc. i. mea, ſunt p̧fecto i. reuera, curæ. i. ad curam, deis. ſ. ſuperis, qui non voluerūt me committere tantis bellis niſi mutato milite: quia videlicet ſciebant ignauiā veſtram quā hactēn⁹ diſſimilaſtis. Heu, hic vox eſt exprobrantis tacite ignauiam militis, quantū onus. ſ. præmiorum vobis ſi mecum permanſiſſetis diſtribuendorū, fortuna. i. euentus præter ſpem meā, amolitur. i. cū molimine aufert, humeris. i. viribus animi, feſſis. i. fatigatis iam pōdere. ſ. tantarum curarū. Datur. i. conceditur mihi a deo aut fortuna mea, exarmare. i. exuere armis, dextras ſperātes omnia. i. quæ potuiſſent a me omnia ſperare, quibus. ſ. digne præmiandis ſi mecum manſiſſent, hic orbis nō ſufficit. & ita latēter magniliqua bella nouo ſim milite peracturus. Heu Heu. lætantis eſt hoc loco. ſic & in Syllij lib. xvij. Optimus heu nomen melius maiuſq; triumphis. Onus appellat curam pręmiorum quę militibus dare ſtatuerat. Amolit humeris: remouet ex animo. Datur, conceditur. Sperātes omnia: qui potuiſſent a me omnia ſperare. & eſt callida ad mitigandū retinendūq; ratio. Non ſufficit: non lat eſt etiam ſi diuidat. Mihi, ad meam vtilitatē. Vitis, fortib⁹: nam vos præ ignauia viri non eſtis. Quirites, nō milites appellauit: vt magis moueret. ſic & alias fecit vt Suetonius tradit his verbis. Sed vna voce qua Quirites appellat, tam facile circūegit & flexit: vt ei milites eſſe confeſtim reſpōderint. At paucos, pauci ſeditionis authores remanebūt nō in meum vſum ſed vt puniantur. Hæc rabies arſit: hæc ſeditio ē excitata. Tendite, extendite. Tyro rudis, noue miles & inexperte. Robore, firmamēto. Specta, mirare hæc exēpla. Ferire, nocentes. Mori, ſi quid tale fueris auſus. Iners. bene inertē appellat eum neq; ſecedere auſum nec in Cęſarem inſurgere. Vnum caput, Cæſarem. Fatura, quæ facere potuiſſet vt Cæſar dux nō eſſet. Moturus ferrū. iuſſurus enſibus vt eos quos recuſarent milites ipſi lederent.

PHIL. BEROALDVS.

¶ Nunq̄ ſic cura deorum ſe premit. Dij inquit curant quidem mortalia, ſed nō adeo ſe premunt & inclinant, vt negotia vilium perſonarum & mortē vitamq; militum curent, ſolummodo fata ducū & magnorum virorū proſpicientes. Procerū motus hæc cūcta ſequunt. Proceres ſunt principes populi, ab eo dicti q̄ quēadmodum capita trabiū quos pceres appellant, eminent in ędificijs: ita principes eminent in populo. Authores Seruius & Varro. Fata ergo vacant proceribus. Humanum paucis viuit genus. i. omnes mortales viuunt regibus principibus & illuſtriſſimis viris: quorum cauſa videnē fata illos in lucem, p̧tuliſſe. Orbis Iberi horror. Oſtendit milites fuiſſe timori, & horrori Hiſpanis & Gallis non eorū virtute ſed ipſius Cæſaris p̄ſtātia & felicitate: quo duce mutato dicit eos ſub Pompeio futuros imbelles & fugaces.

Arctoi. ſ. orbis. i. Galliæ & Germaniæ. Fortis in armis Cæſareis Labien⁹ erat. T. Labienus legat⁹ fuit Cæſaris: cuius opera & induſtria ſtrenuiſſima vſus eſt Cæſar in Gallia vt ipſe oſtendit in Commentarijs. Exacto bello Gallico eum p̧fecit togatæ Galliæ vt ſcribit Hircius. vbi ab inimicis Cæſaris ſollicitatus tanq̄ tranſfuga ad Pompeium ſe contulit. Cum duce p̧lato. i. Pompeio, quē mihi antepoſuit. Luſtrat. i. fugiēdo circuit. Luſtrare enim ſignificat interdū circuire: vt ait Macrobius. Si bella nec hoſte nec duce me geritis. ſi non contra me pro Pompeio eſtis militaturi, nec mecum. Sunt iſta profecto Curæ caſtra deis. Dij p̧fecto caſtra mea habēt cordi: qui noluerunt me committere tanto bello niſi militibus prius mutatis: ex quo magno oriere videor liberat⁹ de dādis. ſ. pręmijs vobis: quibus abeuntibus illa mihi reſeruabo. Amolitur onus. i. remouet. Exarmare datur

Cõceditur inquit Cæsar mihi spoliare armis dextras vestras: q̃ omnia etiã maxima emolumenta & commoda a me sperabant. Mihi bella geri. i. in vtilitatem meã: qm̃ prẽmia victoriarũ nũc omnia erunt mea, q̃ ad vos peruenissent. Ignaui Quirites. i. imbelles. & eos Quirites mauult appellare q̃ milites: qa magis vrbem q̃ militiam desyderant. Quirites aũt dicunt Romani a Curibus oppido Sabinorum qui olim cũ Romanis cõiuncti e duabus gentibus vnam fecerunt vt scribit Liuius. Ac paucos quib⁹ hæc rabies. Oẽs discedant e castris p̃ter authores huius seditionis qui puniendi sunt. Procumbite terræ. Vt scribit Tranquillus non pepercit huic legioni q̃ mouerat seditionẽ, nisi sumpto prius de noxijs supplicio. Tyro rudis. Tyrones dicũtur noui milites. qui quales eligendi sunt docet Vegetius: & qua disciplina imbuendi. Discemori. f. si seditiosus fueris. Priuatũ factura. Milites timebant Cæsarem: quẽ si recessissẽt priuatum reddidissent.

SVLPITIVS.

¶ Patientia, obediẽtia militum. Prestitit iugulos, obtulit se morti: & nõ tantũ officiũ gladijs exegit: sed etiã suos iugulos obtulit. Nil magis. id vehementissime metuebat Cæ. ne amitterent audaciam Veterani qui erant sceleribus assueti. Mentes, furorem Veteranorũ Perire, remitti: & ne recusarent exequi quod iusserat. Tunc autem perit mens scelerata cũ pia efficitur. Ictu tam diri fœderis. i. cæde author⁹ seditionis quos decimauit. i. ex decem singulos puniuit. Percussi itaq; fũt authore Appiano. xij. Attingere decimis castris, peruenire intra decẽ dies: singulis em̃ die⁹ vna castra locantur. Hydrus, fluuius Apuliæ qui in Adriacum effluit. Est etiam mons authore Mela. a quibus est appellatum Hydrus oppidum quod anno superiore a Turcis est crudelissime expugnatum: & vix demum a nostris receptum. Auius, flexuosus Taras, fluuius iuxta Tarentũ a Tara Neptuni filio: qui eam vrbem ædificauit. Leucæ. Vrbs non grandis quæ distat a Tarento stadijs quingentis, & Hydrunte centũ quinquaginta: hinc vero Brundusium quadraginta. Salapina Palus est in Apulia iuxta Salapiã ciuitatem meretrico amore Annibalis inclyta. Sipus palus etiam siue lacus ad Sipuntem: quod ędificiũ creditur Diomedis. distat a Salapia stadijs centũ & quinquaginta. Greci eam Sipuntẽ nuncupant ab electis fluctu Sepijs. Inter Salapiam & Sipuntem fluuius est & lacus. Torquens, inflectens. Garganus Ante sinũ Adriacum promontoriũ est Garganus qui ad stadia trecenta protendit⁹ in pelagus orientem prospectans. Obnoxius: qa latera ad hos vẽtos versa habet. a sinistra em̃ Boream & Dalmatiam: a dextra Calabriam & meridiem spectat. Ipse petit. Composita seditione ad Placentiam Cæsar Romã se cõtulit: & cum nec Senat⁹ nec Cõsulem p̃m eligeret seip̃m dictatorẽ nominauit vt scribit Appianus. Sed dictaturam vltra dies nõ gessit vndecim: vnde consulem se creauit, Põpeiũ & Hauricum collegam sibi assumpsit. Prętores in prouincias misit. M. Lepidũ in Iberiã Albinũ i Siciliã. Peduceũ in Sardiniã. Decimũ vero Brutũ Gallię p̃fecit: & collatis multis in populũ bñficijs Brũdulium iter arripuit. Togæ, ip̃i Cæ. inermi & vim nõ inferenti. Populoq; p̃cãti. Ironia est. nã Cæ. scribit se apd Massiliã cognouisse legẽ de dictatore lata: secũ dictatorẽ a. M. Lepido dictum. Indulgẽs. obtẽperans. Lętos. Ironia. Nãq; confirmat Ironiã. Oẽs voces. vt sunt diuus. Imperator, Augustus, Pater patrię, fũdator quietis &c. Dñus, tyrannis. Qua ętate. vt plenam Cę. potestatẽ haberet. Gladijs fecures: cõsulatũ tyrannidi. Fasces aquilis, cõsulatũ imperio. Imperatores em̃ aquilas gerũt & arma, cõsules fasces & fecures. Inane, vanũ. nãre vera is Imperator dicit nõ qui tyrannus est, sed qui victori exercitui preest. Mœsta, ppter seruitutẽ & bella ciuilia. Nota digna, digno conuenienti & apto: q; se consule facta est cædes Pharsalica. Cãpus, populus ad Martiũ cam pũ cõueniens. Metonymia. Fingit solennia, fingit comitia non facit vere. Dirimit suffragia: diuidit fautores. Admisse, ad suffragandum: & paucis morẽ comitiorum complectitur. Decantat. nominatim citat. Trib⁹, noia tribuũ. Vana. quia populus infrequẽs erat: & fingebat se ex omniũ consensu creare magistratus. Nec cælũ. & q̃ q̃ sine auspicio magistratus creari nõ solerent: tñ nõ obseruabant tonitrua & aues, p̃speraq; esse auspicia mẽtiebãtur. Surdo, dissimulante audire. Nã tonãte & fulminante Ioue comitia haberi fas non erat. Ci. Philippica quita his verbis docet. Ioue em̃ tonante cũ publicęres agi non esse fas quis ignorat?

¶ Vicit patientia. f. militũ. Sęui spem ducis. Cæsar nũq; tãtũ sperasset vt milites seditiõis authores se iugulari paterent. Tã diri fœderis ictu parta quies. cõpressa est seditio interfectis seditionis author⁹: quorũ sanguine ictũ est fœdus. Nam fœdera fieri solebãt cęso saxo silice porco: vt ait Liuius. Vnde dicitur fœdus a fœdo. i. cruentato porco: qui saxis feriebat in fœdere: vt ait Seruius. Redit f. ad voluntatẽ Cæsaris. Placata pœna. i. sũpto supplicio de nocẽtibus. Iuuẽtus. f. multitudo militũ. Brundusiũ decimis iubet hãc attingere castris. Cæsar cũ dictaturã per vndecim dies in vrbe Roma obtinuisset, & cõsul cũ P. Seruilio creat⁹ esset, peractis latinis feriis, comitijsq; oib⁹ atq; negotijs perfectis, dictatura se abdicat: vt ip̃e scribit in Cõmẽtarijs: & ab vrbe p̃ficiscit: Brundusiumq; peruenit. Eo legiones. xij. equitatũ omnem venire iusserat. Sed tantũ nauiũ reperit vt auguste. xv. milia legionariorũ militũ & quingenti equites trãsportari possent. Nunc ait Lucan⁹ Cæsarẽ iussisse vt illa legio q̃ seditionẽ concitauerat Brundusium se conferret decimis castris. i. decẽ diebus. Modus loquendi est apd historicos, & frequens apud Cæsarem & Liuiũ: vt quartis, decimis, ternis, & similib⁹ castris, pro dieb⁹, exercitũ aliquo peruenisse dicant. Quas auius Hydrus. Hydrus siue Hydruntũ oppidum est Calabriæ: ad discrimen vt ait Plynius Ionij Adriaticiq; maris: qua i

Hydrus.

Taras.

Salapia. Sipus.

Garganꝰ.

Iꝑe pauet ne tela sibi dextręq; negentur
Ad scelus hoc Cæsar: vicit patientia sæui
Spem ducis: & iugulos nõ tantũ p̃stitit enses.
Nil magis assuetas sceleri q̃ perdere mentes
Atq; perire timet. tam diri fœderis ictu
Parta quies: pœnaq; redit placata iuuentus.
Brũdusiũ decimis iubet hãc attingere castris:
Et cunctas reuocare rates: quas auiꝰ Hydrus
Antiquusq; Taras secretaq; littora Leucę:
Quas recipit Salapina Palus: & subdita Sipꝰ
Montibꝰ: Ausoniã qua torquens frugifer orã
Delmatico Boreę Calabroq; obnoxiꝰ haustro
Appulus Adriacas exit Garganus in vndas.
Iꝑe petit trepidam tutus sine milite Romam
Iam doctam seruire togæ: populoq; precanti
Scilicet indulgẽs summum dictator honorẽ
Contigit: & lętos fecit se consule fastos.
Nãq; oẽs voces per quas iam tẽpore tanto
Mentimur dñis hęc primum: repperit ætas.
Qua sibi ne ferri ius vllum Cæsar abesset
Ausonias voluit gladiis miscere secures.
Addidit & fasces aquilis: & nomen inane
Imperii rapiens signauit tempora digna
Mœsta nota, nã quo melius Pharsalicꝰ annus

Consule notus erit? Fingit solennia campus:
Et non admisse dirimit suffragia plebis:
Decantatq; tribus: & vana versat in vrna.
Nec cælum seruare licet: tonat augure surdo.

Impator.

BERO.

Greciam est breuissimus transitus. Auius. i. inaccessus. Antiquusq; Taras. Tarētum intelligit, a Tara heroe nuncupatum vt Seruius & Strabo referunt. Hic Hydrus & Taras pro fluminibus accipi videtur. Secretaq; littora Leucę. Leuca vrbs est Apuliæ nō grandis: vt ait Strabo. vbi fons est fœtidi odoris aquam effundēs: quo fabulant gigātes Leuterinos cruorem abluisse. eam ob rem & illud Leuterinum appellari. Distat Leuca ab Hydrunte. cl. stadijs vt refert Strabo. Salpina palus est in Apulia prope Salapiam, quę Annibal meretricio amore inclyta ē: vt scribit Plynius. Et subdita Sipus mōtibus. Sipus siue Sipuns siue Sipuntum, tot enim modis dicitur, ciuitas ē Apuliæ a Diomede ædificata vt ait Strabo. Græci Sepiuntem nuncupant, ab eiectis e fluctu sepijs. Appul⁹ Adriacas exit Garganus in vndas. In Apulia promontoriū montis Gargani ambitu cōtinet centū. xxxiiij. milia passuum: vt scribit Plynius. Horatius. Garganum mugire putes. Est autem Garganus expositⁿ boreę quem Dalmaticum appellat, flantem e Dalmatia quę e regione spectat Garganum. Ipe petit trepidam. Cæsar Hispaniensi confecto bello Massiliaq; in potestatem redacta legiones in Italiam mittit: ipe ad vrbem proficiscit. vt tradit ipe in commentarijs. Summum dictator honorem contigit. Dictator a dicendo dictus potestatem regiam obtinebat. erat aūt semestris. Alio nomine dicitur magister populi. Authores Cicero, Varro, Seneca. a M. Lepido Cæsar, dictator dict⁹ est. Et lætos fecit se consule factos. Dictatore habente comitia Cęsare consules creant Iulius Cæsar &. P. Seruilius. In fastis libris nomina nouorum consulum prescribebant. Omnes voces. s. adulatorias. Mentimur dominis, eos falsis laudib⁹ decorando. Ausonias voluit gladiis miscere secures. Cæsar vt quemadmodum gladij ita & iuris haberet potestatē miscuit secures Ausonias gladijs i. consularem potestatem. Lictores em gestabant secures: vt supradictum est. Nomē inane imperij. Cæsar habebat potestatem imperatoriam. Vnde nomen consulis quo decoratus est, erat inane sine viribus. Digna nota. i. nomine suo. nā in fastis scriptum est Seruilio & Cæsare cōsulibus. Fingit solēnia cāp⁹. In Cāpo Martio tribus dabant suffragia ad creandos consules in libertate quam vt videret seruare Cæsar voluit in sui consulatus petitione adhiberi omnia solennia: ne videret per vim inuadere cōsulatū. Decantāt̄q; tribu. Popul⁹ Romanus erat diuisus in. xxxv. curias quas tribus appellant vt ait Liuius. Tribus ergo decantabant solum nomen Cæsaris vel campus. s. Martius decantat nomina Tribuum quę in vrna condebant, deinde citabantur secundū sortē egredientiū. Nec cælum seruare licet: qñ tonabat vel fulgurabat dū magistratus crearētur suffragia dirimebant & illud erat seruare e cælo vt Cicero & Plutarchus ostēdunt. Verum nunc tonabat visebātur aues mali ominis: & angures Cæsari assentantes dicebant auguria esse auspicatissima. Hæc Beroaldus: q in annotationibus sic disserit.

¶ Apud eundem in quinto Pharsaliæ scriptum est. Nec cælo seruare licet tonat augure surdo. quo versu plane signat poeta omnē augurū disciplinā omnēq; ritū priscorū in creandis magistratib⁹ fuisse sublatū: postea q̄ ad vnū Cæsarem cuncta delata fuerunt: qui dictator, qui consul creatus est, pręuaricato omni iure auspicio rum. In commentarijs em augurū scriptū erat. Ioue tonāte, fulgurāte, comitia populi habere nephas. hoc vt Cicero autumat, reipu. causa constitutū est. comitiorū em nō habendorū causas esse voluerunt. itaq; fulmen vitium solum esse comitiorum: qđ idē omnibus rebus optimū auspiciū habebatur, si sinistrum fuisset. quando igitur comitia Romæ habebantur causa magistratuū creandorum solebant augures de cælo seruare, hoc est diligēter inspicere si aut fulmen vidissent aut tonitrua audiuissent: qua re p augures nuntiata, illi magistratus vitio creati esse dicebant: & ita se ab dicare cogebant. nāq; vitiū teste Donato secūdū augures est, si tonet tantū: vitiū & calamitas si tonet & grandinet simul & fulminet. Inde vitiosi magistratus vitio creati dicuntur apud historicos: & hoc est quod ait Liuius expugnatum esse: vt vitiosus dictator p augures fieret. & alibi inquit. Marcello consulatum ineunti cum tonuisset, vocati augures vitio creatum videri pronuntiauerunt. Mendū est manifestarium in codicib⁹ Liuianis impressis vnius literæ immutatione. nam p tonuisset impressum est passim tenuisset. Cicero in Antonianis vitiosum consulem appellat, hoc est vitio creatū, ex augurū disciplina, q nuntiationē habebant: qua comitia auspicijs vel impedire vel vitiare possent: & pprie hæc obnūtiatio dicebatur. & obnuntiare dicunt augures, q aliq̄d mali ominis sæuumq; viderint. Obnuntiatio em qua si mali ominis nuntiatio est id quod etymologia verbi significat. inde apud scriptores idoneos idētidem reperies mētionem fieri obnūtiationis: & hoc est quod sepissime legimus apud Ciceronem. Clodium tulisse legē ne quis de cælo seruaret, ne quis obnuntiaret: propter quam rogationē obnuntiatio (vt inquit Ausonius) qua pernicios legibus resistebatur, erat ablata. & de hac obnūtatione apud Tranquillum docuim⁹ esse intelligendū in eo loco. Lege Agraria promulgata, obnuntiantē collegam, armis foro expulit. Sensus Lucani hic est. non licet Cæsare dominante & consulatum per vim occupante, comitiaq; cōsularia ex animi libidine habēte, seruare de cælo, nec obnuntiare per augurem, si vitium & calamitas interuenissent: hoc est fulminasset aut tonuisset: immo augeres surdos se esse simulāt: si tonitrua in comitijs audiuerint: nec Cæsari obnuntiare audent. Ex quo docet nullis auspicijs Cæsarem creasse se consulem: calcata pollutaq; omni augurum disciplina. Illud ad despectionem in auguralibus poni antiquitus pro inspectione. quia ius sacrorum authore Festo, augures habuerunt inspectione: vt videlicet auspicio rerum quas vidissent rem gererent. Olim augurib⁹ spectio data fuit sine nuntiatione, qui mox nuntiationem habuerūt de qua dudum dictum est.

SVLPITIVS.

¶ Et lætę iurantur aues. Et cum apparuisset mali augurij bubo iurabant auspices felicia

Et lætæ iurantur aues bubone siniſtro

Inde perit primū quondā venerāda potestas:
Iuris inops. careat tantū ne nomine tempus:
Menstruus in fastos distinguit sæcula consul.
Necnon Iliacę numen quod prędidet Albæ
Haud meritum latio solennia sacra subacto:
Vidit flāmifera confectas nocte Latinas.
Inde rapit cursus: & quę piger Appulus arua
Deseruit rastris: & inerti tradidit herbę:
Ocyor & cæli flammis & tigride fœta
Transcurrit: curuiq; tenens Minoia tecta
Brundusii clausas ventis brumalibus vndas
Inuenit: & pauidas hyberno sydere classes.
Turpe duci visum est rapiendi tempora belli
In segnes hęsisse moras: portuq; teneri:
Dum pateat tutum vel nō felicibus æquor.
Expertes animos pelagi sic robore complet.
Fortius hyberni flatus cælumq; fretumq;
Quū cepere tenent: q̄ quos incūbere certos
Perfida nubiferi vetat inconstantia veris.
Nec maris anfract⁹ lustrādaq; littora nobis:
Sed recti fluctus: soloq; aquilone secandi.
Hic vtinam summi curuet carchesia mali:
Incūbatq; furens & Graia ad mœnia perflet:
Ne Pompeiani Pheacum e littore toto
Languida iactatis cōprēdant carbasa remis.
Rumpite quę retinēt felices vincula proras.
Iamdudum nubes & sæuas perdimus vndas.
Sydera pria poli Phœbo labēte sub vndas
Exierant: & luna suas iam fecerat vmbras:
Tum pariter soluere rates totosq; rudentes
Laxauere sinus: & flexo nauita cornu
Obliquat læuo pede carbasa: sumaq; pādens
Suppara velorum perituras colligit auras.

¶ Et lętę &c. Prosequit auspiciorū corruptionem dicēs. Et bu bone existēte siniſtro. i. infausta & mali augurij aue, aues lętę. i. felices & pspera portendētes, iurant. s. ab auguribus vise fuisse in captandis auspicijs. Inde. i. ex illo tpe, perit primū potestas. s. consularis, quia Cęsar se cōsulē creari fecit nō legitime: potestas inquā, venerāda quondā. s. ab eo tpe quo primū exactis regibus fuit cōstituta: existēs inops iuris. i. oppressa vi: & iniuste inita a Cęsare: & ab eo nullo iure futuris derelicto. tñ. i. se auspicia habuisse. nam lecti magistrat⁹ nisi ab auguribus approbarent priuabant. Inde ex illo tpe. Potestas, consularis. Potestas iuris inops, oppressa vi, non defensa: & quę neq; dignitatem retinere. Tātū, tantūmodo. ideo inquit consules creati sunt: vt tempora signari possent. Menstruus. Menstruū appellat quia tantū vno mēse. i. decembri durauit collega Cæsaris. Numen, Iuppiter Latialis. Iliacæ, Troianæ. Haud meritum, indignum quia latiū cui prędat in pristina libertate non seruauit. Sacra solēnia, festa q̄ quotannis celebrant. Latinas cōfectas, sacra & ferias finitas. Flammifera. ferebant em lumina noctu cum iretur sacrificatū. Piger, nō satis arans. Arua, prata quorū sectæ herbæ rastris colliguntur. Inerti: quæ nullo labore nascit. Ocyor & cæli. Hyperbole ad celeritatē indicandā Cæli flāma, fulmine. Tigride fœta, quadrupede illa quæ peperit. Tūc velocissima est: & venatorem quæ catulos se absente rapuit p- Tigris.
secuta vbi illos ab eo obiectos reportauit in lustra fugientem deprehēdit & lacerat nisi flumine prohibeatur vt Plynius scribit. Minoia tecta. hoc iō quia Cretēses Brūdusium ędificarunt. Clausas, nō nauigabiles. Maria em Clausa maria.
Vegetio authore claudi dicuntur e die tertio iduum nouēbris vsq; diem sextū iduū martij. Brumalibus, hyemalibus. nam brume tēpore Brundusium venit: & pridie nonas Ianuarias naues soluit. Sydere hyberno, tēpestate vt minus ab hoste ledere & plus ipe nil suspicantibus nocere posset. Hæsisse, distrahi & tardari. Vel nō felicibus. etiā infelicibus quibuscūq; & Pōpeianis non modo sibi cui fata fauebant. Robore, animi firmitudine & audacia. Sic, huiusmodi verbis. Fortⁿ. Sua det vernos ventos nō expectandos & nūcin hyeme nauigandū: quia venti plus durant & hostes minus nocere possunt: & plus ledi tale, nil suspicantes. Vtitur autem confirmatione & confutatione cum conclusione. Tenēt cælum: durant in aere. Incōstantia veris. Ver em nunc serenū nūc turbatum est: nec seruat in vlla tempestate firmam constantiam. Nec maris. argumētū a facili. Anfractus, flexus circuitus. Lustranda, circundanda. Recti fluctus. mare, q̄q̄ rectę vndę dicunt q̄ puppim Rectę vndę
ferunt: obliquę vero quæ latus nauigij. Carchesia, summitates & ppugnacula summo Carchesia
malo: & foramina q̄ funes recipiunt. quādoq; etiā pro poculis ponit. Curuet, præ vehementia inclinet. Incūbat, supueniat & persequeret. Furens, vehemens, vel ferens prosper. Perflet, ad finē flet & perducat nos ad littora Graia. Pōpeiani, classis q̄ ē in Corcyra Phęacū patria. Carbasa languida, naues nāas non impulsas a ventis. Iactatis remis, remigādo quia triremes habēt. Carbasa, vela. pars p toto. Iamdudū, iamdiu. Perdimus, amittimus quia nō nauigabim⁹: & frustra nobis, p desse conant vt occulti quo volum⁹ celeriter perueniamus. Sydera. Habita cōcione huiusmodi Cæsaris vniuersus exercitus conclamauit ad quæcunq; iuberet se esse paratum. Impositis ergo septem legionib⁹ in classem ire cœpit. i. Pria sydera, vesperā idicat. chronographia

Labente,occidẽte. Fecerat vmbras:nõ lucebat amplius:nam occiderat. Rudẽtes,tracti & adducti funes. Laxauere sinus, dilatauere vela. Flexo cornu,antẽnaꝝ ligno. Obliquat i.obliquũ opponit. Lęuo pede:sinistro funequo velum tendit. græci πωλα dicũt. Verg. Vna omnes fecere pedem. Vento autẽ a sinistra flante quo recta nauigatiõe vti possim⁹ funem & vela in dextram cõuertim⁹:& sic cõtra. Suppara,linthea. q̃ q̃ pro vestimento pellari lineo ꝓprie poni supra docuimus. Perituras,nõ vehementes & breui cessaturas.

PHI.BEROALDVS.

¶Bubone sinistro. Bubo auis est feralis & inauspicata & maxime abominata publicis auspicijs. Itaqꝫ in vrbibus aut in luce visus, dirũ ostentũ est: vt scribit Plynius. Potestas. s. cõsularis. Menstruus cõsul. i. vnius mensis. In fastos. s. libros. Nec nõ Iliacę numẽ quod pręsidet Albę. Cæsar Latinas ferias confecit in Albano mõte in honorẽ Iouis Latialis. de quo dictũ est in primo Cõmentario. Numen ergo. i. Iuppiter latialis, qui pśidet Albę Iliacæ: quã condidit Ilus Alcanius Aeneę filiꝰ: vt ait Liuius. Haud meritũ. Cum feriæ Latinæ fiant pro salute Latinorum populorum, Iuppiter nõ erat meritus solennia sacra, qm̃ passus erat latiũ subiugari. Deseruit rastris. Cæsar summa celeritate transiuit arua Apuliæ deserta,in quibꝰ herba succreuerat. Ocyor & cæli flammis,& velocior fulmine. Et tigride fœta:q̃. s. peperit. Tigris em̃ aial est velocitatis tremendæ & maxime cognoscit dũ capit eius fœtus. tũc raptorẽ incredibili celeritate persequit: vt Plynius & Solinꝰ tradũt. Minoia tecta Brunduſij. Vt dictũ est in secundo, Cretẽses Brunduſiũ habitarũt. Vñ nunc appellat Minoia tecta. i. Cretẽsia a Minoe rege Cretensiũ. Clausas ventis brumalibꝰ vndas. Cęsar Brunduſiũ peruenit instante bruma,hoc ẽ hyemali solstitio: vt ait Plutarchꝰ. Tunc mare hyemat,& clausum est nauigantibus, vt ait Plynius. Expertes animos pelagi fic robore complet. Cæsar vt Brũduſiũ peuenit concionatus apud milites est: vt æquo animo naues cõscenderẽt: vt ipe scribit. Animos ergo militũ suoꝝ expertes maris oratione cõfirmat. Cum cepere tenent. Fortius inquit Cæsar durant hyberni venti q̃ vernales qui sunt instabiles. & ob hoc vult ostendere nauigationem hybernam esse tutiorem. Sed recti fluctus. A Brunduſio ad vrbẽ Dyrrhachiũ certus est & rectus trãsitus: vt ait Plynius. Hic. s. aquilo. Curuet carchesia, inflet vela nauiũ. Nam carchesia dicunt̃ summę partes veli naualis: vt ait Macrobius. a cuius forma poculũ carchesiũ nũcupat̃. Graia ad mœnia. i. Dyrrhachiũ & Apolloniã. Phæacum e littore toto. Phęacia insula ẽ ꝓpe Epirũ: alio nomine dicta Corcyra a Phęaco rege nuncupata: vt scribit Diodorus. M. Bibulꝰ põpeianus erat Corcyrę cum nauibus, vt ait Cæsar Languida carbasa. i. vela nostrarũ nauiũ iacẽtia, non tumentia vento. Carbasus genus est lini, vt ait Seruius: a quo vela carbasa nominantur. Sæuas perdimꝰ vndas. i. occasionem nauigãdi. Fluctus enim cum tumore ꝓ dũtaxat ad hoc,cõsul menstruus. s. collega Cæsaris vnum trĩ mẽsem cõsulatũ gesturus: distinguit in fastos. i. ad fastos hoc est annales describendos sæcula. i. annorũ sectiones: sicut æui separationes sæcula dicimus: ne tps careat noie. i. ne principiũ anni qui a consulibus denominari solebat sine noie esset. Nec non. i. & etiã, numen qđ pręsidet Albę Iliacæ. i. ab Ilio ꝓfectis conditæ & regnatę, hoc est Iuppiter latialis: haud meritũ. s. numen. i. Iuppiter nõ meritus amplius habere, sacra solẽnia. i. festa q̃ quotãnis celebrenẽ, latio subacto. i. postq̃ Italia esset subacta per ipius negligẽtiã, vidit Latinas. i. festa illa Albana, cõfectas. i. finita & non amplius fieri, nocte flammifera. i. qua flãmę ferri solebant. Cęsar rapit inde. i. ex Albano colle, cursus. i. cursum inde ꝓficiscit̃, & transcurrit ea arua. s. Apulię, q̃ Appulus. s. colonus, piger, quia nõ satis arãs: deseruit rastris. i. fecit vt essent prata, vñ fœnũ rastris colligit̃, sicut feges falce demetit̃: & tradidit hęrbę inerti. i. q̃ sponte sua sine industria humana nascit̃, transcurrit dico exiſtẽs ocyor. i. celerior: & flãmis cęli. i. fulmie: & tigride fœta. i. quę paulo ante peperat catulos quos ablatos persequit̃. Est aũt hyperbole. Seruius etiã licẽter dictũ cẽset tigride, volẽs tigri dici per regulã. & tenens tecta Minoia i. a Cretensibꝰ a Minoe rege suo illustratis, ædificata, videlicet Brũduſij curui, quia in littore siti, inuenit vndas clausas. i. mare nõ nauigabile, ventis brumalibus. i. propter ventos in bruma flantes: & inuenit classes. i. classium gubernatores, pauidas i. pauentes, sydere hyberno. i. ꝓpter sydus hybernũ. i. tempestatẽ hyemalẽ. Visum est duci. s. Cæsari turpe sup. esse tẽpora belli rapiędi. i. accelerãdi, hæsisse in moras segnes. i. dilata esse p segnitiẽ: & tenerí portu dũ. i. donec equor pateat tutũ: vel. i. etiã nõ felicibus. i. infelicibꝰ vt Põpeianis: hoc est donec tanta sit trãquillitas vt etiã infelices tuto nauigare possint: cũ ipe etiam in periculo aliorũ ob suã felicitatẽ tutus esse possit. Et complet animos. s. militũ, expertes pelagi. i. qui nõ nouerãt discrimina maris, robore. i. fiditia firmaqꝫ spe, sic. i. huiusmodi verbis. Flatus hyberni. i. venti brumales, tenẽt: & cælũ. i. aerem, & fretum. i. mare, fortius. i. constantius & firmius: quũ cepere. s. cælũ & fretũ. i. cũ semel inuaserũt, aut quũ cœpere. i. inceperũt flare: fortius dicit q̃ sup. ij flatus videlicet verni, quos pfida in cõstantia veris nubiferi vetat incũbere certos. i. dũ incumbunt mari esse certos. nõ em̃ vetat incũbere, sed ne certi sint cũ incũbunt. Nec anfractus. i. flexus & circuitus & littora maris sunt lustranda. i. circundanda & obeũda nobis, sed fluctus recti:& secãdi. i. sulcãdi solo aquilone q̃ vẽtus cõmodus est & modo flãs. vtinã hic. s. aquilo, curuet, carchesia. i. summitates & ꝓpugnacula, summi mali. i. vtinã ita fortiter flet vt malũ incurueti: quia cũ recti sint fluctus:& nulli scopuli secandi, cito quo volumus peruenerimus:& vtinã hic incũbat. s. mari, furẽs. i. vehemẽs, aut ferẽs. s. classẽ: vt æneí. iiij. Fieret vento mora ne qua ferẽti. & pflet. i. ad finẽ cursus nostri flet, ad mœnia Graia. i. vsqꝫ ad vrbes Grecorũ quibus se Põpeiani tenẽt, ne Põpeiani. s. milites qui sunt in Corcyra Phęacũ patria, comprẽdãt. i. capiant simul, e toto littore Phæacũ. i. e corcyra carbasa. i. vela nostra, languida. i. debili vẽto agitata, remis iactatis. s. nauigãdo ab ipis q triremes habẽt: & ita purgat qđ obiici posset, vela nõ minus languida Põpeianis q̃ suis fore, quia dicit illos remis ꝓditos potius q̃ suos: iõꝫ tacite monet ꝓperandũ dum aquilo flabat. Rumpite vincula. i. retinacula, quæ retinẽt proras felices, quia Cęsarianas: quia nos iamdudum. i. ab eo tẽpore quo loqui cœpi, ꝓdimus. i. amittimus nubes & vndas sæuas. i. violẽtas nõ expectantes nos donec parati simus. Hactenus Cæsar. ad quæ poeta subdit. Sydera prima. i. quæ prima apparẽt vespi vt Hesperus ipe, poli. i. cæli, exierant. i. apparere cœperant, phœbo. i. sole, labẽte sub vndas. s. Oceani. i. occidẽte luna fecerat iam suas vmbras. i. tãtum lucis habebat vt lumẽ solis vinceret ab altera parte corporis opaci, faciẽs i altera vmbram: tum. i. tunc vel cum. i. quãdo oẽs nautæ, soluere pariter rates. i. naues, & rudẽtes. i. funes, laxauere totos sinus. i. capaces velorum & antẽnarum. i. extẽderũt quantum potuerunt

ad ventũ latius captãdũ: & nauita obliquat. i. in obliquũ opponit, pede. i. funem lęuo. i. sinistro, carbasa. i. vela: & hoc cornu. i. ligno antẽnarũ, flexo. i. incuruato: & nauita pandẽs suppara. i. linthea suprema velorũ, colligit auras perituras. i. nõ diu duraturas nec vehementes.

dessent nauigatiõi nostrę. Sydera prima poli. Sole tendẽte ad occasum sydera incipiunt apparere. Rudẽtes, funes nautici sunt. Et flexo nauita cornu. A carchesio diffundunt̃ in vtrumq; veli latus ea q̃ vocant̃ cornua: vt ait Macrobius. Vnde Vergilius. Cornua velata rum subduximus antẽnarum. Obliquat lęuo pede carbasa. Expressit officium nautæ: iuxta illud Vergi. Vna omnes fecere pedem. Est aũt funis pes quo tenditur velũ vt ait Seruius. Suppara velorũ. Suppara vt ait Seneca sunt summę partes velorum. quod est peculiare in nauibus Alexandrinis.

SVLPITIVS.

¶Propellere linthea: impellere vela. Exiguum, pro aduerbio nomen. Reddita malo. nã quũ plena nõ sunt & acri vento nõ impellunt̃ in malum redeunt. Nõ valet, desinit flare. Ligata torpore, hærẽtia & immota quiete & trãquillitate. Iacent, non fluunt. Pigrius immotis. hanc maris tranquillitatẽ paludibus & euxino gelu astricto & mœotidi comparat. Immotis, quietis, pigris. Bosphorꝰ. Bosphori sũt duo angustissima freta quorũ alter Cymericus appellat̃: estq; inter Mœotidem & Euxinũ cõtra Europę principiũ. de quo Ouidius. Bosphorus & Tanais superãt scythicę paludes. Alter Thraciꝰ põtici maris pars ꝓpe Bizantiũ qui est inter Euxinũ & Propõtidẽ. ponit ergo Bosphorꝰ pro Euxino. Stat iners, non mouet̃. Ister, Danubius q ꝓ septẽ ostia exit in põtũ. Mare, Euxinũ ipm. Comprimit, cõstringit, retinet. Nec peruia. i. equites nõ rumpũt gelu ipius maris per quod eũt nauigia & vela. Orbita, rota currus & eius vestigiũ vt ait Asconius. dicit̃ & orbitꝰ adiectiuũ vt motus orbitꝰ apud Varronẽ. Bessi, populus ad Hemũ montẽ q ob latrocinia latro vocatur. Migrãtis, discedẽtis, euntis. Mœotida, paludẽ in Scythia quã efficit Tanais: & cõgelaſ sicut Euxinũ. Latente, q a sub gelu ẽ Sęua, magna. Ignaua stagna, mare tranquillum. Mœsto ꝓfundo, mari pigro. Veluti deserta natura rigẽte: tanq̃ relicta a natura quæ nunc rigere & se non mouere videt̃. Cessant: nõ mouent̃. Vices, officium, cursum. Nec vibrat, cõmeat, fluit. Tremit, cõcutit̃ vi. Imagine solis: nec cõcitat̃ imagie lunæ cuius certis tpibus acriꝰ cõmouet̃. Fixæ. immotę. Patuere, expositę fuere. Illinc, ab hostibus. Et moturæ tõsis æquora: nauigaturæ remigando. Hinc, ex altera parte. Lãguore profundi, maris tranquillitate. Fames. nõ em̃ habebãt dierum pluriũ cõmeatũ. Noua vota, vt tempestas maxima cõcitaret̃ qua in terras aliquas ꝓpellerent̃. Dum, dummodo. Excutiat, cõmoueat se. Torpentibꝰ stagnis, tranquillo æquore. Et sit mare: & agitet̃ vnda solito more Minę vndaꝝ, indicia tempestatis. Languẽte cælo: non flantibus vẽtis. Naufragij, periculosæ tempestatis. Iubar, luciferi stella. Extulit diẽ læsum nube: eduxit nubilum diẽ, quia a summo ad imum mare concitauit. Mouit Ceraunia, aut em̃ tremuerunt aut cum naues a vẽtis impellerent̃ moueri videbant̃. Ceraunia Epiri mõtes a crebris fulminibꝰ dicti. κεραυνοσ em̃ fulmen significat.

Bosphori.

Orbita.

Bessi.

Mœotis.

Ceraunia.

PHIL.BEROALDVS.

¶Mox reddita malo. Vela reddunt̃ malo. i. arbori nauis, quãdo nullo inflata vẽto cadũt & languẽt. Non valet ipa sequi puppes. Illa

Vt primum leuior propellere linthea vẽtus
Incipit: exiguũq; tument: mox reddita malo
In mediam cecidere ratem: terraq; relicta
Nõ valet ipa sequi puppes quę vexerat aura.
Aequora lenta iacent alto torpore ligata:
Pigrius immotis hęsere paludibꝰ vndę. Cadas
Sic stat iers scythicas astrigẽs bosphorꝰ vnda
Cum glacie retinente fretũ non impulit Ister:
Immensumq; gelu tegit̃ mare: cõprimit vnda
Deprendit quascunq; rates: nec peruia velis
Aequora frãgit eques: fluctuq; latẽte sonãtẽ
Orbita migrantis scindit Mœotida Bessi.
Sęua quies pelagi: mœstoq; ignaua ꝓfundo
Stagna iacentis aquæ: veluti deserta rigente
Aequora natura cessant: pontusq; vetustas
Oblitus seruare vices non commeat æstu:
Non horrore tremit: nõ solis imagine vibrat
Casibus innumeris: fixæ patuere carinę.
Illinc infestę classes & inertia tonsis
Aequora moturæ: grauis hinc lãguore ꝓfũdi
Obsessis ventura fames: noua vota timori
Sunt inuenta nouo: fluctus minasq; precari
Ventorum vires: dum se torpentibus vnda
Excutiat stagnis: & sit mare: nubila nusq̃:
Vndarumq; minæ, cælo languente fretoq;
Naufragii spes omnis abit: sed nocte fugata
Lęsum nube diem iubar extulit: imaq; sensim
Concussit pelagi: mouitq; Ceraunia nautis.

¶Vt primũ. Prosequitur nauigationis fortunã dicens. Vt primũ. i. immediate postq̃, ventus leuior. i. remissior, incipit propellere linthea. i. vela, & tument exiguũ. i. modice & exigue: & reddita mox. s. q̃ fuerant a vento exili remissa, malo. i. ad malũ redeuntia: ac ventus cessaret (id aũt debilis venti indiciũ est) cecidere in ratẽ mediã. i. penitus laxa facta sunt: & terra relicta

aura & leuis ventus, qui naues ꝓuexerat a littore cessauit: & sic non poterat sequi puppes Sic stat iners Scythicas astringens Bosphorus vndas. Ita torpebāt vndę ęquorę: queād modū cōglaciaẽ Bosphorus. Est aūt duplex Bosphor⁹: Thraci⁹. s. & Cimmeri⁹. & sūt āgustię maris vel bubus meabili transitu: vt scribit Plynius. Hic intelligiẽ de Bosphoro Cimmerio qui pontū Euxinū Mœotico lacui iūgit. Ibi vndę glacianẽ ob nimiū rigorem frigoris. Nec peruia velis ęquora frāgit eques. Pontus Scythicus tam crassa glacie congelascit: vt nauibus non sit peruius & penetrabilis. immo equi & currus, vt ait Herodotus transmittunt illud mare glaciatū. Orbita, est vestigiū rotæ. Bessi. Bessus popul⁹ est Thraciæ. author Plynius. Scindit Mœotida. s. paludem gelu astrictam. de qua supra dictū est. Pontusq; vetustas oblitus seruare vices. Mare crescere & decrescere æstu reciprocāte consueuit bis vicenis quaternisq; semper horis. quod supra repetitum est ex authoritate Plynij. ait nūc Lucanus adeo obtorpuisse & languidas factas esse vndas maris: quo Cæsar nauigabat: vt videreẽ pontus esse oblitus suas vicissitudines & alternationes incrementi & decrementi. Non solis imagine vibrat. Vndę & fluminū & maris radijs solis repercussæ vibrari hoc est moueri videnẽ. Illinc infestæ classes. Naues Cæsaris hærētes in medijs fluctibus periculis erant obnoxiæ: ne. s. a classe Pōpeiana opprimerenẽ: & ne fame laborarēt q̄ obsessos solet infestare. Tonsis. i. remis, vt supra dictum est. Fluctus minasq; precari. Qui nauigāt optare solent tranquillitatē: sed Cæsariani noua vota fecerunt: rogantes. s. tēpestatem & minas ventorum, vires & impetus. Et fit mare. i. motus & ęstus marini. non eñ videbatur esse mare cum essent immobiles vndæ. Cælo languēte. i. sine nubibus. Iubar. i. radij solares. Imaq; sensim cōcussit pelagi. paulatī cōmouit inferiores maris vndas Mouitq; Ceraunia nautis. Mōtes Epiri dicti alio noie Acroceraunia, vt supra mōstratū ē mouebantur nautis Cęsarianis, ita enim videri solet.

i. postq̄ discesserant a terra & iam nō poterant ad terrā facile reuerti, ipa aura. i. tenuis vētus quæ vexerat. s. vsq; in medium mare, non valet. s. amplius sequi puppes. i. impellere sequēdo puppes: quo innuit ventos e terra ortos fortiores fuisse iuxta littora q̄ in medio mari. Aequora. i. maria, iacent lēta. i. fere immota, ligata id est constricta & retenta, alto torpore id est ignauia & quiete segni: & vndæ scilicet marinæ, hæsere, id est fixæ manserant, pigrius pro pigriores, id est existentes & ad motum tardiores, paludibus. i. stagnis palustribus immotis. Sic i. tali modo, Bosphorus. i. angustū mare dictū ꝙ bouē ferat: sed pro Euxino poniẽ. i. igiẽ mare Euxinū, stat iners. i. torpēs quasi ignauū sine arte & sine industria, astringens. i. cōdēsās in glaciem, vndas Scythicas. i. maris Scythici, quū. i. qñ, Ister, fluuius ille rapidus q & Danubius diciẽ, nō impulit. i. impetu suo non ꝓpulsauit, fretū. i. mare: & hoc glacie retinente ipm: & mare immensum. i. maximū aut sane magnū. s. Euxinū, tegiẽ i. cooperiẽ gelu. i. glacie. Vnda cōprimit. i. arctat quascunq; rates deprendit. i. suo ambitu inuenit. Nec. i. & non, & eques. i. equitator, frangit. s. ferro pedis equini aut vngula equi, æquora nō peruia velis. i. nauibus veliferis: hoc est sup glacies equitatur dū nauigari nō potest: & orbita. i. rota currus, Bessi populi ad Hęmum montem, migrantis. i. discedentis aut abeuntis, scindit. i. secat & carpit, mœotida. s. paludē, sonantē fluctu latēte sub glacie. Sęua. i. magna & incōmoda, quies. i. trāquillitas pelagi. i. maris: & stagna aquę iacentis. i. non motę, ignaua. i. sine motu & agitatiōe: ꝓfundo mœsto. i. pigro, cessant. s. a motu, veluti ęquora deserta. i. derelicta, natura rigente. i. stāte & se non mouente. nā cessante cursu naturæ, cessaret & fluxus maris. & pontus. i. mare, oblitus seruare vices antiquas. i. officiū fluendi & refluendi antiquū, nō commeat. i. non affluit æstu. i. dum æstus maris esset: & non tremit horrore. i. nō cōcutitur vi ventorum: & non vibrat. i. non fit tremulum, imagine solis. i. ad motum lunæ q̄ solis imago est & soror dicitur. Carinæ. i. naues Cæsaris fixæ. i. stabilitæ & retentę, innumeris casib⁹. i. multis rationib⁹ q̄ a casu obuenerant, patuere. i. visæ sunt a Pōpeianis. Classes infestæ. i. inimicæ & vim illaturæ, sup. venturę erant, illinc. i. a parte hostium, & moturæ tonsis. s. palmulis aut remis, æquora inertia. i. clausa ventis. Et grauis fames ventura sup. erat hinc. i. ex altera parte, obsessis. s. Cęsarianis, lāguore. i. torpore & cessatione a motu, ꝓfundi. s. maris. Noua vota s. vt tēpestas maxima cōcitareẽ, quā nautę minime optare solent, sunt inuēta nouo timori. s. ex trāquillitate maris orto: vota inquam noua, videlicet precari fluctus & nimias. i. sane magnas vires vētorū: dū. i. dummodo, vnda. s. maris, excutiat se stagnis torpentibus id est agitetur vbi prius in morē stagnantis aquæ torpebat. & fit mare id est recipiat naturam maris cuius est agitari & nō quiescere ad morem stagnorū. sed q̄uis optarint tēpestatē. Nubila sup. videnẽ aut apparēt nusq̄: & minę vndarū. i. eleuationes aquarum nusq̄ sup. apparēt: & omnis spes naufragij (quia plus inimicorum irruptionem q̄ tempestatis periculum timebant, videbanẽ naufragium sperare) abit. s. ab eis, cælo. i. aere & freto languente. i. quieto: sed nocte fugata. i. sub auroram, iubar. i. lucifer, extulit diem lęsum. i. impeditum nube. i. nubilosum: & concussit. i. agitauit, sensim. i. paulatim ima. i. ꝓfunda pelagi & mouit Ceraunia. i. mōtes Epiri fulminosos, nautis id est ad votum nautarum.

SVLPITIVS.

Inde rapi cœpere rates: atq; æquora classem
Curua sequi: quæ iam vento fluctuq; secūdo
Lapsa Palęstinas vncis confixit arenas.
Prima duces vidit iunctis considere castris
Tell⁹: quā volucer Genus⁹: quā mollior Aps⁹
Circumeunt ripis. Apso gestare carinas
Causa palus leni quam fallens egerit vnda.
At Genusū nūc sole niues nūc imbre solutæ
Pręcipitant: neuter longo se gurgite lassat:

¶ Rapi. Vehemēter impelli. Curua, flexuosa & fluctuosa: nam vndæ curuę sunt. Sequi impellere. Lapsa, decurrens & agitata. Vncis anchoris, prope Oricum. Palæstinas, Epiroticas. Palęstini in Syria ad Idumeam populi sunt a quibus locus in Aegypto Palęste dicitur eo ꝙ geminę colūbæ fatidicę e Syria in Dodonā volauerūt q̄ Palęstinę sunt appellatę. ibi erat inferni ostiū & furiarū tēplū esse ferebaẽ. Vñ Palęstinas deas furias intelligim⁹. Ouidius quarto fastorum. Sæpe Palęstinas iurat adesse deas. Peruenit autē Cęsar postridie q̄ soluit ād eum locum qui Palęste appellatur nact⁹ quietam stationē: cū omnes portus metueret quos teneri ab aduersarijs arbi-

Palęstini.

Palęstinæ deæ.

Sed minimum terræ vicino littore nouit.
Hoc fortuna loco tantæ duo nomina famæ
Composuit: miseriq; fuit spes irrita mundi
Posse duces parua campi statione diremptos
Admotū damnare nefas. nam cernere vultus
Et voces audire datur: multosq; per annos
Dilectus tibi Magne socer: post pignora tāta
Sanguinis infausti sobolem mortēq; nepotis
Te nisi Niliaca propius non vidit arena.
Cęsaris attonitā miscēda in prælia mentem
Ferre moras scelerum partes iussere relictæ.
Ductor erat cunctis audax Antonius armis
Iam tum ciuili meditatus Leucada bello.
Illum sępe minis Cæsar precibusq; morantem
Euocat: O mundi tantorum causa malorum
Quid supos & fata tenes? sunt cętera cursu
Acta meo: summam rapti per prospera belli
Te poscit fortuna manum. non rupta vadosis
Syrtibus incerto Libye nos diuidit ęstu?
Nūquid inexpto tua credimus arma ꝓfundo?

¶ Inde rapi &c. Proseqẽ nauigatiōis narrationē dicens. Rates. i. naues Cęsaris cœpe. i. incœperūt, ñ. i. deiñ p⁹ ortā tēpestatē, rapi. i. ipelli vehemēter: atq; ęquora curua. i. sinuosa, & vndosa seq. i. ipellere sequēdo classem. s. Cęsaris: q̄. s. classis, lapsa. i. faciliter agitata vēto, & fluctu secūdo. i. sequēti, & ita ꝓspero: cōfixit vncis. s. anchorarū, arenas Palæstias. i. Epiroticas ad q̄s Palęstinę colūbę aduolasse dicunẽ. Tell⁹. i. ps Epiri, quā Genosus, aut Genusus flu. Epiri: volucer. i. rapid⁹: & quā Apsus flu. Macedonię, mollior. i. lenior in cursu, q̄ Genusus, circūeunt. i. ambiūt, ripis. s. suis, vidit prima duces. s. Pōpeiū & Cęsarē, cōsidere. i. descēdere ad sedē capiēdā, (alij legunt cōsistere) castris iūctis. i. inter se vicinis. Pal⁹. s. vicina Apso, quā Apsus fallēs. i. decipiēs vidētes, egerit. i. secū i mare defert, vnda leni. i. vix pceptibili fluere, est Apso causa gestare. i. cur gestare pōt: carinas. i. naues: hoc est Apsus auct⁹ vicina palude, quā molliter recipit efficiẽ nauigabilis. At niues solutę. i. liq factę, nūc. i. iter dū sole. i. calore solis: & nunc. i. interdum, imbre. i. pluuia vehemēti & tepida, p̄cipitāt. i. p̄cipitē faciūt Genusum. s. fluuium. Neuter. s. fluuiorum, lassat. i. fatigat se lōgo gurgite. i. cursu, priusq̄ in mare cadat: sed sup. vterq; nouit. s. per mediū currendo minimū. i. minimā ptem terrę, littore. s. maris existēte vicino. Fortuna. i. casus, composuit. i. cōiūxit fere, hoc loco. s. iuxta hos fluuios, duo nomina maximę famę: aut duos duces intelligit, aut loca in q̄bus castra metati sunt ipsorum noia sumpsisse: & spes irrita. i. vana, & inanis, q̄a nullū sortitura effectū, mundi miseri. i. quā totus mundus cōcepit ex tali vicinitate ducū: fuit duces dirēptos. i. sepatos, parua statione. i. interstitio campi (Aldus habet direptos: sed diripio primam producit) posse id est ꝙ duces possent damnare nefas, scilicet belli ciuilis, admotum. s. cōspectui, aut excitatū. Nam datur sup. eis cernere vultus. s. mutuos & audire voces: & o Magne, scilicet Pom-

trabatur, ibi nauibus oībus ad vnam incolumib⁹ milites exposuit, & naues eadem nocte Brundusium remisit per Fusium Calensi vt reliquę legiones equitatusq; transportari possent. Sed a Bibulo qui Corcycæ erat circiter. xxx. captæ cum nautis, & dominis combustæ sunt. Cæsar vero Orico cui Torquat⁹ præerat recepto, & inde Apollonia Dyrrhachium versus iter arripuit. Quibus auditis Pom. qui tunc in Candauia erat, magna celeritate prior peruenit: & positis ad Apsum fluuium castris sub pellibus, vt Cæsar vicinus faciebat, hyemare cōstituit. Iunctis, vicinis. Genosus, Epiri fluuius, quem a Dyrrhachio in Thessaliam euntes inueniunt. Apsus, Macedonum fluuius, quem si pecudes biberint nigros pariunt fœtus. Mollis, lenis cursus. Apso gestare. Apsum nauigabilem facit palus vicina quæ in ipsum leniter influens auget. Fallens, non enim videtur ipsam emittere. Egerit, vacuat emittit educit. Genosum qui torrētior est. Hymbre, pluuijs. Lassat: defatigat: quia statim in mare effluunt. Gurgite, cursu aquę. Hoc fortuna loco. Huc inquit peruenere tanti duces: quos quidem sperauit mundus ab armis ꝓpter vicinitatē posse desistere. Nā ex quo Iulia suo cum partu est mortua nunq̄ ꝓpinquius vidit Pōpeiū Cæ. nisi quū fuit sibi eius caput oblatum. Cōposuit, cōtulit cōiunxit. Nomina duo Cæ. Pom. Diremptos, separatos. Statione, spacio in quo stari posset. Nefas, scel⁹ belli ciuilis ante oculos positum. Pignora sanguinis infausti: affinitatem infelicis filiæ. Nepotis, fœtus immaturi: nā Iulia Pōpeij vxor cōsternata hoc dolore ꝙ Pōpeij vestis e comitijs ędilitijs cruore plena domū portata erat, partū emittere coacta perijt. vt dixim⁹ supra. In arena niliaca. i Aegypto vbi tuum caput aspexit. Cæsaris. illico manum cum hoste Cæsar conseruisset si omnis copias habuisset. Tardior igitur aduentus Antonij quem Brundusij reliquerat remorabatur: qui sæpenumero accitus & metu hostium & tempestate prohibebatur. Partes, copiæ. Relictæ, Brundusij. Attonitam, nimis intentam. Moras, cessationem prælij, & cædis. Cunctis armis, regionib⁹. Metonymia. Meditatus. qui cogitauerat & ipse bellū ciuile mouere quod postea gessit. Sed in mari Leucadio ab Augusto Octauio est superatus. Leucada. Metonymia Leucas ꝓ bello. Est autem Leucas oppidū in Epiro. O mūdi verba Cæsaris qui Antonium per literas, & nuntios accersebat. Causa. nam nisi tu me remorareris, bello ciuili finis eēt imposit⁹. Cursu, celeritate. Summā manum. appositio. i. finem: & qui perficias. Sūmā eñ manum rebus imponere dicimur cum perficimus. Nō rupta. Syrtes Libycę nos non seperant inq̄t sed sumus vicini. Vadosis: nō ꝓfundis & quib⁹ inhęrēt naues. Incerto. q̄a loca illa nūc mare nūc arenę efficiunẽ. Credim⁹, cōmittimus. Inexperto. prius enim ipse nauigaui, q̄ tu.

¶ Atq; ęquora classē curua seq. Vndę sequūtur classē: qñ mouēẽ ita vt naues ipellāt. Palęstinas vncis ꝯfixit arenas. Cęsar ad eū locū qui appellatur Palæstina oīb⁹ nauib⁹ ad vnā

Genosus.
Apsus.

Statio.

Leucas.

BERO.

incolumibus milites expoſuit: ſicut ipſe refert. Eſt alia Paleſtina in Syria: vt ſcribit Plinius. Vncis. i. morſu vnco anchorę. Vergilius. Dente tenaci Anchora fundabat naues.

Quā volucer Genuſus quā mollior Abus. Cæſar caſtra ad fluuium Abum ſupponit in finibus Apolloniatū. hoc idem Pompeius fecit: & trans flumen Thapſum qui alio nomine dicitur Genuſus poſitis caſtris eo copias omnes auxiliaq; conduxit. vt narrat Cæſar: & nunc tāgit Lucanus. Cauſa palus. vicina palus erat cauſa: vt Ab⁹ vel Abſus eēt nauigabilis. Egerit. i. emittit. Sed minimū terræ vicino littore nouit. Vterq; & Genuſus & Abſus breui curſu a fonte decurrūt in mare. Vnde vterq; nouit minimum terræ ſpacium. Tantę duo nomina famę. Cæſarem. ſ. & Pompeium. Parua campi ſtatione diremptos. Inter bina caſtra Pōpeij atq; Cæſaris, vnum flumen tātum intererat Thapſus: crebraq; inter ſe colloquia milites habebant: vt tradit Cæſar. Multoſq; per annos dilectus tibi Magne ſocer. Senſus eſt o Pompei Cæſar olim ſocer tuus, & per multos annos dilectus a te, poſt coniūgium Iuliæ non vidit te propius, hoc eſt vicinius niſi in arena Niliaca: quum. ſ. Ptolemæus caput interfecti Pōpeij dono miſit Cęſari. Poſt pignora tanta, id eſt poſt connubium Iuliæ Cęſaris. Sobolem mortemq; nepotis. Pompeius ex Iulia filiam habuit, quæ matris obitum conſecuta eſt: vt Plutarchus, & Tranquillus memorant. Niliaca arena. in qua fuit Pompei⁹ interemptus a Septimio & Achilla: vt infra dicetur. Ferre moras ſcelerum partes iuſſere relictæ. Cæſar ex legionibus. xij. portauit ſeptem in Epirum. vnde anteq; dimicaret/ conſtituit reliquarum ex Italia legionum aduentum expectare: quibus prærat. M. Antonius. Iam tum ciuili meditatus Leucada bello. M. Antonius q nūc prærat; cū Caleno claſſi quā Brunduſij reliq;rat Cæſar, bellū deinde geſſit ciuile cōtra Cæſarē Auguſtū: a quo fuit pſligat⁹ vna cū Cleopatra, apud Leucada peninſulā Epiri. de qua re dictum eſt in primo Cōmētario. Antonius ergo gerēs nūc bellū ciuile alienis auſpicijs ſub Cæſare, videbat meditatus Leucada: vbi ſuo ductu cōtra Auguſtū dimicauit. Illū ſępe minis. Cæſar cū a Brunduſio, neq; naues, neq; legiones venirent, ad ſuos & maxime ad Antoniū ſeuer⁹ ſcripſit: vt nacti idoneū ventū, ne occaſionē nauigandi dimitterent: ſicut ipſe refert. Fata tenes. Quid remoraris fata mihi fauētia. Summā manū. Bellū a me inquit Cęſar proſperitate pene affectū eſt: deeſt ſolūmodo vt tu imponas ſummā manū. i. finē. Aeſtu incerto. Syrtes dictæ ſunt a mutatione æſtus: vt ait Salluſtius. ibi enim teſte Plinio vadoſum eſt, ac reciprocum mare. Libye. i. Aphrica.

SVLPI. ¶Venire: ſequi. Percuſſi arenas medias nauigauí mare qđ cuſtodiūt, & poſſidēt inimici. Tēpora peuntia, felicē fatoq; occaſionē ſubtrahi nobis. Impēdo vota, pſumo deſyderia mea in maris tranqllitate optāda. Ouidi⁹. In vētis & aq; ſpes mea tota manet. Cupientes, legiōes. Naufragio: etiā cū piculo naufragij faciēdi & ſi certo ſcirēt naues fractum iri. Voce doloris: quam dolor cogit emittere. Ex æquo, in æquas partes. Auſoniam, Italiā quæ eſt nobilior. Excitum, euocatum. Poſtq; ceſſare videbat. Ceſſantibus copijs quas ſubſe qui iuſſerat, cum ad accerſendas fruſtra ſæpe miſiſſet: nouiſſime ipſe clam noctu paruulum nauigium ſolus obuoluto capite conſcendit: neq; aut quis eſſet ante detexit: aut gubernatorem cedere aduerſæ tēpeſtati paſſus eſt, q; pene obrutus fluctibus. hæc Tranquillus. Plutarchus vero ait: ſeruili eum habitu tacite ex caſtris diſceſſiſſe, & p Annium pei, ſocer dilectus tibi per multos annos. ſ. Cæſar Iuliæ quondā, vxoris tuæ pater, non vidit te poſt pignora tanta. i. affinitatem, ſanguinis infauſti. i. infelicis filiæ, & poſt ſobolem. ſ. conceptam, & mortem. ſ. præmaturam, nepotis. i. fœtus immaturi: quem abortiuum peperit, & ſtatim cum eo mortua eſt Iulia: conſpectis veſtibus Pompeij ſanguine ab eo turpatis: credēs videlicet ipſum cęſum eſſe. non vidit inquāte ppius. ſ. q; hoc loco: niſi arena niliaca. i. ęgyptiaca, vbi caput tuū āputatū vidit. Partes. ſ. auxiliares quib⁹ Antonius prærat, relictę. ſ. Brū duſij, iuſſere. i. coegerunt, mentem Cæſaris attonitam. i. nimis intentam, & ardentem, in. i. ad prælia miſcenda. ſ. cum Pōpeio ferre. i. pati, aut tolerare, moras. i. dilationē, ſcelerum. i. nefandi cōflictus. Antonius. ſ. Marc⁹ audax. ſ. in prælia, erat ductor cunctis armis, id eſt legionibus armatis, meditatus. i. agitans animo: iam tum, id eſt ab ea tempeſtate, qua legionibus præerat, Leucada, id eſt mare Leucadium, bello ciuili. i. ad bellum ciuile illic cum Auguſto gerendum. Cæſar euocat. ſ. ad ſe ſępe minis & ſup. ſæpe precibus. ſ. blandis: illum. ſ. Antoniū, morantem id eſt nimias moras Brunduſij trahentem. Verba autē Cæſaris ad Antonium erant talia. O. ſ. Antoni, cauſa tantorum malorum, aut laborum mundi. i. q⁹ mundus tam diu manet ſub his laboribus belli, cui finis ſi affuiſſes iam impoſitus eſſet: quid. ſ. ad quid tenes. ſ. in mora, ſuperos. i. deos fauentes & fata, quę mihi victoriam ſpondēt, & differri, ſed non aboleri poſſunt. Cætera, id eſt reliqua omnia ad victoriam neceſſaria: ſunt acta. i. peracta, meo curſu. i. celeri diligentia. Fortuna poſcit te. i. abs te, ſummā. i. extremam manū. i. conſummationē belli rapti. i. accelerati, per proſpera. bene dicit rapti: ne diutur nitate mutata putetur fortuna. Libye. i. pars illa Aphricæ rupta, id eſt interrupta, ſyrtibus, ſcilicet duabus in mare Aphricano, vadoſis. i. habentibus vada, & breuia, id eſt nunc arenas nunc aquas in quibus eſt ſummum nauigantibus periculum: non diuidit nos, æſtu. ſ. maris: incerto: quia non perpetuo: aut quia periculoſo. Nūquid credimus. i. committimus: arma tua id eſt virtutem tuam bellicam, profundo, id eſt mari: inexperto, id eſt vnde non fecimus periculum: quaſi dicat minime: vt ſequentia docebunt.

Iam tum ciuili meditatus Leucada bello.
Antonius q nūc prærat; cū Caleno claſſi quā Brunduſij reliq;rat Cæſar, bellū deinde geſſit ciuile cōtra Cæſarē Auguſtū: a quo fuit pſligat⁹ vna cū Cleopatra, apud Leucada peninſulā Epiri. de qua re dictum eſt in primo Cōmētario. Antonius ergo gerēs nūc bellū ciuile alienis auſpicijs ſub Cæſare, videbat meditatus Leucada: vbi ſuo ductu cōtra Auguſtū dimicauit. Illū ſępe minis. Cæſar cū a Brunduſio, neq; naues, neq; legiones venirent, ad ſuos & maxime ad Antoniū ſeuer⁹ ſcripſit: vt nacti idoneū ventū, ne occaſionē nauigandi dimitterent: ſicut ipſe refert. Fata tenes. Quid remoraris fata mihi fauētia. Summā manū. Bellū a me inquit Cęſar proſperitate pene affectū eſt: deeſt ſolūmodo vt tu imponas ſummā manū. i. finē. Aeſtu incerto. Syrtes dictæ ſunt a mutatione æſtus: vt ait Salluſtius. ibi enim teſte Plinio vadoſum eſt, ac reciprocum mare. Libye. i. Aphrica.

Inq; nouos traheris caſus? ignaue venire
Te Cęſar non ire iubet: prior ipſe per hoſtes
Percuſſi medias alieni iuris arenas:
Tu mea caſtra times. pereuntia tempora fati
Conqueror: in vētos impēdo vota fretumq;.
Ne retine dubium cupientes ire per ęquor.
Si bñ nota mihi eſt ad Cæſaris arma iuuētus
Naufragio veniſſe volet. Iam voce doloris
Vtendum eſt: non ex ęquo diuiſimus orbem.
Epirum Cæſarq; tenet totuſq; ſenatus
Auſoniam tu ſolus habes. His terq; quaterq;

Vocibus excitum poſtq; ceſſare videbat:
Dum ſe deeſſe deis: at nō ſibi numina credit:
Sponte per incautas audet tentare tenebras
Quod iuſſi timuere fretum: temeraria prono
Expertus ceſſiſſe deo: fluctuſq; verendos
Claſſibus exigua ſperat ſulcare carina.
Soluerat armorū feſſas nox languida curas:
Parua quies miſeris: in quorū pectora ſomno
Dat vires fortuna minor: iam caſtra ſilebant:
Tertia iam vigiles cōmouerat hora ſecundos.
Cęſar ſollicito per vaſta ſilentia greſſu
Vix famulis audenda parat: cunctiſq; relictis
Sola placet fortuna comes. tentoria poſtq;
Egreſſus vigilum ſomno cedentia membra
Tranſiluit: queſtus tacite q; fallere poſſet:
Littora curua legit: primiſq; inuenit in vndis
Rupibus exeſis hęrente m fune carinam.
Rectorem dominumq; ratis ſecura tenebat
Haud ꝓcul inde domus non vllo robore fulta
Sed ſterili iunco cannaq; intexta paluſtri:
Et latus inuerſa nudum munita faſelo.
Hęc Cęſar bis terq; manu quaſſantia tectum
Limina cōmouit: molli cōſurgit Amyclas
Quę dabat alga toro: q ſnā mea naufrag⁹ inqt
Tecta petit? aut quem noſtræ fortuna coegit
Auxilium ſperare caſæ? ſic fatus ab alto
Aggere: tum tepidę ſublato fune fauillę
Scintillā tenuem commotos pauit in ignes.

¶Inq; nouos &c. depēdet a ſupiori. Et nūquid tu traheris. ſ. a nobis in caſus nouos. i. nō exptos? q. d. minime: qa o ignaue. ſ. Antoni qui per ignauiam tantū morę trahis, Cęſar (de ſe vt moris eſt: vbi qs ſe laudat: in tertia pſona tanq; de alio loqt) iubet te venire. ſ. ad ſe quo pti⁹ puenit, & nō iubet te ire. i. añ te: vt piculū facias. Ipe. i. ego percuſſi prior. ſ. q; te euocarē, p hoſtes ſcilicet medios, arenas medias. i. quæ ſunt in medio hoſtium: quia iuris alieni. i. quas alius ſuo iuri addicit: tu times. i. videris timere, aut nunquid times, caſtra mea, id eſt recipere te ad caſtra mea tibi amica, & ſocialia. Et ſi dicat non te timeo: ſed aduentum differo: addit Cæſar. ego conqueror tempora fati, id eſt quib⁹ fatum voluit me victorem Pompeij fore, pereūtia. ſ. dilatione: qa frōte capillata poſthac occaſio calua eſt: & nocuit ſęmp differre paratis. ego impendo vota. i. oia deſyderia mea: i vētos. ſ. tibi optādos, vt nauiges, pſperos: & in fretū. i. trāq; fluuium parua duodecim remorum ſcapha ad mare fuiſſe delatum. Se deeſſe deis: ſe nō ſequi fauores deorum prodeſſe ſtudentium. Per incautas tenebras. Noctecīn maiori cū periculo nauigabat. Iuſſi, Antoniani. Temeraria, temeritatem. Ceſſiſſe: proſpere euenīſſe. Prono deo: fauenti numine. Verēdos claſſibus: metuendos etiā magnis nauib⁹. Soluerat. iam miſeri milites ſomno ſe dederant. In quorum pectora, qui profundius dormiunt ob paupertatem parua ſq; curas. Nam ductores, & principes etiam in ſomno ſunt inquieti. Fortuna minor: parua facultas. Hora tertia. Iā erat ſecunda vigilia, quę tertis in ternas horas mutari ſolet. Sollicito, ſuſpenſo. Tranſiluit: prēteriuit. Vix audenda famulis, quia periculoſa audebat, & ſe vt viliſſimū abiecit ſoluſq; ibat. Q; q; vt tradit Appian⁹ prę miſerat tres ſeruos qui optimum gubernatorem & nauim celerrimam adinuenirent: eiſq; remiſſis nuntiū ſe Cæſaris ſimulauit. Poſſet fallere: a nemine ſentirē. Legit, aſpicit. Vergilius. Vnde omnes longo ordine poſſent aduerſos legere. Exeſis, corroſis a fluctib⁹. Rectorem: Amyclam piſcatorē. Secura. hypallage. i. ſecurum & tranquilli animi. Fulta nō vllo robore: ſuſtentata nullo ligno, & fulcimine. Sterili. nil em̄ producunt iunci, & in ſterili ſolo naſcūtur. Munita latus: ſynecdoche. Faſelo. cymba quam erectā inuerterat. Hæc Cæſar. Adijt hoc tuguritum percuſſit q; oſtiū Cęſar: vt dormientem excitaret. Quaſſantia. to ta enim commouebatur. Alga, maris herba Vlua vero eſt paludis, & fluminis. Naufrag⁹. exiſtimabat Cæſarem naufragum eē. Tecta petit, pro petiuit ſyncope eſt: vt apud Iuue. Magnus ciuis obit. Aut quem. aut quis eſt adeo egenus, & miſer: vt a me poſſit auxiliū petere. Ab alto aggere. Aggerē appellat cubile ex ſtipula, & materia diuerſa cōgeſtum. Sublato fune fauillæ. Solet ignis in torto fune ſeruari ex cuius agitatione admotis foliis & fomitibus flamma elicitur. Eſt autem hoc loco hypallage ſublata fauilla tepida funis, id eſt remoto cinere ſub quo ignis latebat. Scintillam tenuem, exiguum ignem. Commotos pauit in ignes. nutriuit mouendo donec flamma eluxit.

Alga: Vlua.

PHILIP. BEROALDVS.

¶Vēire pea. ſ. loca q̄ ego iā trāſiui. Alieni iuris. ſ. Pōpeiani. trāſiuerat. n. Cæſar p medias hoſtiū claſſes. In vētos impēdo vota. Vota mea ſūt hęc ait Cæſar: vt vēti & mare ſint vobis idonea: verū tu o Antoni retines milites cupiētes ad me venire etiā p tēpeſtatē. Nō ex equo diuiſim⁹ orbē. i. tu Antoni maiorem orbis ptē poſſides q̄ ego poſſideā. Nāq; ego & Pompeius, & ſenatus tenemus Epirū: tu aūt ſolus tenes Italiā, quā appellat Auſoniā ab Auſonibus populis, ſiue ab Auſone Vlixis filio: vt ſcribit Feſtus. Excitū. i. vocatū. Dū ſe deeſſe deis. i. dum credit ſeipſum deeſſe deis fauentib⁹, diutius. ſ. ceſſando & nihil agendo: Ille. n. dicit deeſſe deis q; cū fauorē habeat deoꝝ eo vt neſcit, & ignau⁹ ſupſedet. Spōte per incautas audet tentare latebras. Cæſar legionibus a Brūduſio nō veniētib⁹ nullo con-

ſcio ſol⁹ ſeruili veſte indut⁹ nauigiū paruum cōſcēdit: vt Brūduſiū ꝓficiſceret ad legiones tranſportandas: verū tēpeſtate cōflictat⁹ nō prius ceſſit, q̄ pene obrutus fluctib⁹: vt Sueto-nius & Plutarchus referūt. & nūc Lucanus pluribus verſibus narrat. Temeraria prono expertus ceſſiſſe deo. Cæſar auſus eſt cōſcen dere ſolus nauiculā: qm̄ erat exptus q̄ cōſilia temeraria, & ꝓuida ſæpenumero ceſſerāt ex animi ſententia deo fauēte. Verendos clai ſibus: formidandos multis, & magnis nau-bus. Armos curas. i. bellorū ſollicitudines. Fortuna minor. i. cōditio hoīm modica, dat vires ſomno: qa homines pauperes ſomno fruunt alto, & ſine anxietate: qua diutū lecti obſident. vnde ait Horati⁹. Somnus agreſti um leuis virorū. Tertia iā vigiles cōmouerat hora ſecūdos. Nox in quatuor vigilias diui-ditur, q̄ ſingulę triū horarū ſpacio ſupputan tur: vt ait Hieronym⁹. Hę vigiliæ ſeruant in caſtris, ita vt exacta prima vigilia ſuccedant ſecundi vigiles: ſecundis tertij: tertijs quarti, & vltimi. Erat ergo tertia hora primę vigiliæ exacta: ita vt ſecundi vigiles eſſent admoni-ti. Sola placet fortuna comes. oīm⁹ inſcijs ſolus Cęſar egreſſus eſt caſtris duce virtute: comite fortuna. Comes. n. ſignificat eū qui alīū ſequit tanq̄ ſupiorē. Queſt⁹ tacite q̄ fal lere poſſet. qa. ſ. offendit vigiles ſomno op-preſſos. Rupib⁹ exeſis. i. dirutis, & a fluctib⁹ ambeſis, & deuoratis. Rectorē dominūq̄ ratis. Cęſar in littore reperit nauiculā: cui⁹ gu bernator noīe Amyclas in caſa parua, q̄ ab-erat nō lōge, dormiebat: ad quā acceſſit Cę-ſar & cœpit pulſare fores. Nō vllo robore ful ta. i. nullis trabib⁹ roboreis ſuſtētata. Sed ſte rili iunco. Iūci plura ſunt genera: ſed ille quē Mariſcon appellāt ad texēdas tegetes ē ido-neus. author Plini⁹. Inuerſa faſelo. Oſten-dit domū Amyclę nautæ fuiſſe Mapale. Nā Mapalia teſte Salluſtio ex fundis nauium in uerſis muniebanē. ita munita erat latus caſæ huius inuerſa faſelo. i. naue. Nam faſelus ge nus eſt nauiculę: vt ait Gellius. Catullus. Fa ſelus iſte quem videtis hoſpites Ait fuiſſe na uiū celerrimū. Quem dabat alga toro. Al-ga herba eſt in ſuperficie maris. & alga ruſſa, vt ait Plinius, medetur Scorpionū ictib⁹. Iā tepidæ ſublato fune fauillę. in funibus ſerua tur ignis: quē in ferula aſſeruari docuit Pro-metheus: vt ait Plini⁹. Amyclas itaq̄ ſuſtu-lit funē in quo ſeruabat ignē, & ex eo excuſ-ſam Scintillā: q̄ ꝓprie eſt fauilla ardens. Pa-uit. i. nutriuit, & excitauit adhibito fomite.

SVLPI. Pauptatis laudes.

¶ Non eſſe prædam armis: non eſſe prædan dam armatis. O vitæ. Laudat paupertatem ſtoico more: & q̄ det tutā & ſecuram vitam: & q̄ ſit donum dei ab hominibus non intel-lectum: vt Diogenes Cynicus eſt dicere ſoli-tus. Muris, vrbi. Poſte recluſo, aperto oſtio. Iuuenis. o Amycla. Expecta maiora votis modeſtis. ſpera maiora præmia eis, quæ poſ ſes modeſte optare. Laxa, dilata & opta am-pliſſima. Non vltra cuncta carinæ. poſthac non eris obligatus ſcaphæ tuæ: & labori-bus ex quibus viuis, & omnia iam accipis. Duxiſſe: vt ducas. quoniam reddam te di-litatem maris. Ne retine. i. noli retinere, legiones ſup. cupiētes ire. i. venire ad me: p̄ęquor dubiū. i. incertū an ſit tempeſtate la boraturū. Et ne dicas legiones nolle venire. Si iuuētus. i. mul-titudo cui præes, eſt bene. i. fatis, aut multū nota mihi: ipſa vo let veniſſe ad arma Cęſaris naufragio. i. ſaltē naufragiū paſſa ſi aliter nō licuerit. Vtēdū eſt. i. cogor vti in te, iam voce doloris id eſt querela quam dolor dictat. nos non diuiſimus orbem ex æquo. i. tametſi vt ſocius belli ita ſocius regni futurus ſis: ta-men non æquum eſt q̄ lætiorem & nobiliorem tencas mundi partem: nam Cæſar, & totus ſenatus tenet Epirum. Loquitur aūt de ſe in tertia ꝑſona. q. d. ego teneo tantū vnā partē Epiri: nā Pompeius cum ſenatu occupat alterā. Tu habes Auſoniā. i. Italiā ſolus. i. ſine ſocio. Hacten⁹ ſunt verba Cæſaris. addit poeta. Poſtq̄ Cæſar videbat Antoniū excitū. i. euocatū ad ſe his. i. huiuſmodi vocib⁹, terq̄ quaterq̄. i. frequētiſſime, ceſſa-re. ſ. a veniēdo. i. nō venire: dū credit ſe deeſſe deis. i. fauori, aut voluntati deorū: at. i. ſed credit numina nō deeſſe ſibi: audet tē tare ſponte. i. ex ꝓpria volūtate: p tenebras incautas. i. noctur nas q̄ incautos faciūt (ſunt qui incertas legant) aut quæ caueri nequeūt: tētare inquā, fretū. i. mare: qđ iuſſi. ſ. Antonius, & qui cū eo erāt, timuerant. ſ. tentare, aut nauigare. ideo aūt audet tē tare: qa exp⁹ temeraria. ſ. cœpta, aut temeritatē ceſſiſſe. ſ. vo-tis. i. ꝓſpere euenīſſe: deo exiſtēte prono. i. ꝓcliui ad auxilia fe-renda: & ſperat fulcare, aut vt alij legunt ſupare. i. trāſſretareca rina exigua fluct⁹ verēdos. i. extimendos, claſſibus. i. magnis & coniunctis nauibus. Nox lāguida. i. inducēs lāguorē, ſolue-rat curas armos. i. armatos, aut de armis gerēdis, feſſas. i. fa-tigatas. Quies parua. i. modica, aut vt legit Sabellicus vt vi-dimus fo. xlviij. parta. i. acquiſita labore. bene tñ legit̄ pua. i. exigua, nō tñ nulla, miſeris. ſ. militib⁹. i. paupibus, in quos pe ctora. ſ. poſſidēda, fortuna minor. i. tenuis, dat ſomno vires. i. eo plus dormiūt quo minus timēt amittere. Caſtra. i. q̄ erāt in caſtris ſilebant ia: & hora tertia noctis cōmouerat. ſ. ad obeun das ſecūdas vigilias, vigiles ſecūdos: quū ſup. Cæſar parat, i. molitur greſſu ſollicito ne ꝓcipiat, p ſilētia vaſta, vix audenda. i. ea q̄ vix ſint attētanda famulis: & relictis cūctis. ſ. alijs. ſola fortuna placet comes. i. q̄ comitet. poſtq̄ ipſe egreſſus tētoria trāſiluit mēbra vigilū cadentia ſomno. i. victa ſopore, q̄ſtus. i. deplorās, tacite. i. ſecū vt non audiret: q̄ poſſet fallere. i. q̄ per ſomnū vigilū nō vigilantiū haberet opportunitatē fallēdi: ma luiſſet. n. vigilaſſe: legit. i. aſpicit, aut ꝓgit, littora curua, & inue nit in primis vadis carinā. i. nauiculā hęrentē fune. i. p funē, ru pibus exeſis. domus haud ꝓcul inde. i. vicina nō ſulta vllo ro-bore: ſed intexta iūco ſterili, & cāna paluſtri, & munita. i. habē munitum latus nudū, faſelo. i. naue inuerſa, tenebat ſecura, rec-torem & dominum ratis. Cæſar cōmouit bis terq̄ manu hæc limina quaſſantia. i. facientia tremere tectum. Amyclas domi nus caſę, conſurgit molli toro, quē alga. i. hęrba vilis dabat, & inquit quiſnam naufrag⁹ petit mea tecta, aut quem coegit for tuna ſperare auxilīū caſę noſtrę. i. a caſa noſtra? Et Amyclas fa tus ſic ab alto aggere. i. cubili ſuo, tum aut iam. i. deinde pauit in ignes commotos. i. accendit, ſcintillā tenuē fauillæ tepidę. i. modicæ flammæ: fune in quo erant ſublato.

Securus belli prędam ciuilibus armis
Scit non eſſe caſas. O vitę tuta facultas
Pauperis: anguſtiq̄ lares: o munera nondum
Intellecta deum: quibus hoc cōtingere tēplis:
Aut potuit muris: nullo trepidare tumultu
Cæſarea pulſante manu? Tum poſte recluſo
Dux ait: expecta votis maiora modeſtis:

Speſq̄ tuas laxa iuuenis: ſi iuſſa ſecutus
Me vehis Heſperiam: non vltra cūcta carinę
Debebis: manibusq̄ inopem duxiſſe ſenectā.
Ne ceſſa præbere deo tua fata: volenti
Anguſtos opibus ſubitis implere penates.
Sic fatur: q̄q̄ plebeio tectus amictu
Indocilis priuata loqui. Tū pauper Amyclas.
Multa qdē prohibēt nocturno credere pōto.
Nam ſol nō rutilas deduxit in æquora nubes:
Cōcordeſq̄ tulit radios: noton altera Phœbi
Altera pars Borean diducta luce vocabat.
Orbe quoq̄ exhauſt⁹ medio lāguēſq̄ receſſit
Spectanteis oculos infirmo lumine paſſus.
Lunaq̄ non gracili ſurrexit lucida cornu:
Haud orbis medii puros exeſa receſſus.
Nec duxit recto tenuata cacumina cornu:
Ventorumq̄ nota rubuit: tum lurida pallens
Ora tulit vultū ſub nubem triſtis ituro.
Sed mihi nec mot⁹ nemorū: nec littoris ictus
Nec placet icert⁹ q̄ ꝓuocat æquora delphin.
Aut ſiccum q̄ mergus amat: q̄q̄ auſa volare
Ardea ſublimis pennę confiſa natanti:
Q̄q̄ caput ſpḡs vndis velut occupet imbrē
Inſtabili greſſu metitur littora cornix.
Sed ſi magnarum poſcunt diſcrimina rerum:
Haud dubitē p̄bere manus: vel littora tangā
Iuſſa: vel hoc poti⁹ pelagus flatuſq̄ negabūt.

¶ Securus. Cōſtruit̄ cū ſuperiori ſic. Pauit ingt ſcintillā exñs fecit⁹ belli. i. nihil timēs a bello: qa ſcit caſas non eſſe ꝑdā. i. di-gnas quæ ꝓ præda diripiātur: armis ciuilibus. i. ciuilia bella ge rentium. O facultas vitæ pauperis, tuta. ſ. a direptione, & inſi-diis, & o lares anguſti. i. domus exiles: & o munera. i. dona, de-um. i. deorum, videlicet paupertas, nondum intellecta, ſcilicet a mortalibus. Chriſtus tamen ea docuerat: ſed ſuos, quibus tē-plis munitis religione, aut quibus muris. i. mœnibus vrbium, potuit cōtingere hoc. ſ. qđ cōtigit caſę, videlicet nullo tumultu trepidare, manu Cæſarea. i. ipſi⁹ Cæſaris pulſante? quaſi dicat nullis. Tū. i. deiñ, poſte. i. cardīe aut oſtio, recluſo. i. apto ab A mycla, dux. ſ. Cæſar ait. Expecta. ſ. a me, maiora votis mode-ſtis. i. q̄ modeſte auſis optare: & o iuuenis. ſ. Amycla laxa. i. ex tēde, tuas ſpes: ſi tu ſecut⁹ iuſſa. ſ. mea, vehis me ſup. in heſpiā. i. Italiā: tu nō debebis vltra carinę. i. nauiculę tuæ cūcta. ſ. gb⁹ viuas: & nō debebis duxiſſe manib⁹. i. vt ſuſtētes manib⁹, ſene ctā. ſ. tuā inopē. i. indigētē: quia inops nō erit cum ex me ſatis tiſſimum. Prębere fata: committere ſortem. Deo, fortunæ vel bono euētui. Plebeio ami-ctu, ſeruili veſte. Indocilis loq priuata. neſci-ens loqui: vt deceret priuatum quem ſimula bat: ſed magnis pollicitationib⁹, & verbis prī cipis vtebatur. Credere, cōmittere nos. Nam ſol. Sole enim occidente non apparuerūt nu beculæ rubræ: quæ futuram indicant ſereni-tatem: vt Plinius tradit: ſed in diuerſas par-tes radios ſol emiſit: ita vt hinc notū: hinc A quilonē portēderet. nam ſic ſparſi radij in or-tu pluuiam, & ventos Plinio authore ſignifi cant. Concordes, vnicolores & pares, ſed di-uerſos. Altera, dextra. Vocabat, portēdebat Diducta luce, diuiſis radijs. Exhauſt⁹. Quū ſol apparet, aut occidit in medio concauus, & obtuſus tempeſtatem portēdit. Languēs debilis. Spectantiſq̄ oculos. ſpectari potuit non læſa acie aſpicientis. Languida, non cla ra: nam nigra pluuias portēdere creditur: vt Plinius inquit: & ſi ſplendens exorta puro ni tore fulſerit ſerenitatem. Surrexit, apparuit: Non gracili, non tenui, ſed obtuſo & craſſo. vel legatur ſurrexit non lucida cornu gracili: nam ſi cornu lunæ acuminatum, atq̄ rigidū ſit, illum pręſagit ventum in quē verſum eſt. Inferius hauſtrum. vtraq̄ recta noctem ven toſam. Haud exeſa, corroſa: ſed cōtinens in medio, & concauitate nubem. Recto cornu. Si quarto die luna erit directa magnam tem peſtatem in mari præſagiet, niſi ſi coronā cir ca ſe habebit, & ſyncęram. Rubuit. Vergil⁹. Vento ſemper rubet aurea Phœbe. Nota, ſi gno & argumento. Tum, præterea. Pallens. quod eſt tempeſtatis indicium. Vergi. Luna reuertētes cum primum colligit ignes: Si ni-grum obſcuro comprēderit aera cornu: Ma-xim⁹ agricolis pelagoq̄ parabitur hymber. Lurida, ſupra modum ſqualida. Triſtis, ob ſcura ob futuram tempeſtatem. Mot⁹ nemo rum. ſyluarum mugitus hyemē futuram de-nuntiat. Nec littoris ictus. Mare ſi tranquil-lo portua curſu ſtabit, & murmurauerit intra ſe, vētum prædicit: ſi identidem hyemem, & hymbrē. Delphin. Delphini tranquillo mari laſciuientes ventum ex qua venerint ꝓte fla-turum demōſtrant. Incertus, dubius quo tē-dat: quo indicatur diuerſos vētos flaturos. Mergus. Mergi volucres quæ vrināt, aut ma ria, aut ſtagna: fugientes tempeſtatem ſigni-ficant. Vergi. Iam ſibi tum curuis male tem-perat vnda carinis: Quum medio celeres re-uolant ex æquore mergi: Clamoremq̄ ferūt ad littora. Ardea, auis alba quę in mediis are nis triſtis hymbrē indicat: & etiam quum al-tior volat. Verg. Notaſq̄ paludes deſerit: at-q̄ altum ſuperuolat ardea nubem. Confiſa natanti pennæ: quæ ſolet natare, & fidere ma ri. Q̄q̄ caput. aliud a cornice præſagium, q̄ quum vagatur per littora, & tanq̄ irrorare ſe geſtit, tempeſtatem denuntiat. Greſſu inſta-bili. Vergil⁹. Tū cornix plena pluuiam vocat improba voce: Et ſola in ſicca ſecum ſpacia-tur arena. Poſcunt, requirūt vt nauigemus. Prębere manus: rem manibus aggredi. Vel hoc potius. vel mare, vel venti, phibebūt me tibi obtemperare: potius q̄ ego.

Signa tem peſtatis.

Delphin.

Mergus.

Ardea.

Cornix.

BERO. ¶Esse ea sas. Casa est domus pauperis a cadendo dicta: vt ait Festus. O munera nondum intellecta deum. Laudās paupertatē dicit eam eē munus deorum: cuius bonitatem mortales diuitijs inhiantes nondum intelligūt. cum paupertas sit læta, & tranquillior, & tutior diuitijs: quas sollicitudo semper comitatur. Tum poste recluso .i. patefactis foribus. Dux ait .s. Cesar. Expecta votis maiora modestus. Vota pauperis, & nautę qualis erat Amyclas, sunt modesta, & modica: quia paruo sunt contenti. Ait ergo nūc Cæsar Amyclam debere expectare maiora a se votis mediocribus. Laxa .i. largiores facito: quia dabo tibi maiora commoda tua spe. Me vehis hesperiam .i. Brundusium, in Italiam. Cūcta carinę debebis. Nauta debet sua bona naui: quoniam ea sibi parat viaticum. Angustos implere penates. Ne cessa inquit Cesar o Amycla implere domum tuam angustā maximis opibus quas tibi congeram. Plebeio tectus amictu. erat em Cæsar ne cognosceretur veste seruili indutus. Indocilis priuata loqui. qui nesciebat loqui tanq priuatus pollicebatur enim maria, & montes more regio. Nam sol non rutilas deduxit in æquora nubes. Ponit signa, & enumerat pgnostica futuræ tempestatis in quo imitat⁹ est Vergilium eadem tradētem in Georgicis. Quādo nubes rutilantes descendunt in mare cum sole: significāt serenitatem futuræ diei: vt ait Plinius. Concordesq tulit radios. subaudi non: vt intelligas sol non tulit radios cōcordes: nam in ortu & occasu solis si radij spargētur partim ad hausfrum: partim ad Aquilonem pluuiam ventosq significabunt. author Plinius. & ita nunc ait Cæsari Amyclas diductos scilicet solis radios, partim ad notum ventum meridianum, partim ad Boreā septentrionalem. Orbe quoq exhaust⁹ medio. Sol concauus oriens pluuias prædicit.

Lunaq non gracili. Luna nigra pluuias pertendere creditur cuius cornua erecta ventos significāt obtusa pluuiam. author Plinius.

Puros exesa recessus. Si caligo orbem lunæ obscurauerit ventos significat. tunc habet recessus exesos, id est voratos. Ventorumq nota rubuit. Luna rubicunda ventos significat: author Plinius. Vnde ait Vergilius. Vento semper rubet aurea Phœbe. Tum lurida pallens ora tulit. Luridus significat supra modum pallidum: vt ait Festus. Inde Lurida aconita dicuntur ab Ouidio. Sed mihi nec motus nemorum. alia præsagia futuræ tempestatis, q scilicet motus nemorum ventos significat: vt ait Plinius. & Maro. Et nemorum increbrescere murmur. Nec littoris ictus. Littora resonantia presagiunt asperā tempestatem. Vergilius. Autresonantia longe æquora misceri. Nec placet incertus q prouocat equora Delphin. Delphini vt ait Plinius, tranquillo mari lasciuientes flatum ventorum præsagiunt. Item spargentes aquam. Item turbantes tranquillitatem. Aut siccum q mergus amat. Mergi maria, aut stagna fugientes, & sicca terra gaudentes tempestatem denuntiant. Vergilius. Quum medio celeres reuolant ex equore mergi. Ardea sublimis. Ardea auis est dicta quasi ardua: vt ait Seruius. quæ cum altius volauerit tempestatem significat. Vergil⁹. Altam supra volat ardea nubem. Spargēs caput. Cornix sese pfundens significat pluuiam: vt ait Plinius. Instabili gressu metitur littora cornix. Cornices clangores dantes, & in arena sicca spatiantes tempestatē significant. Vnde ait Vergilius. Tum cornix pluuiam plena vocat improba voce. Et sola in sicca secum spaciatur arena. Metitur ergo .i. spaciatur in littore. ¶Idem in Annotationibus in Seruium dicit sic.

EX ANNOTATIONIBVS.

¶Si Seruius curiose pficulateq annotasset pgnostica tēpestatū: q a Vergilio referunt, q exeq Lucan⁹, q enumerat Plini⁹: pfecto nō dixisset bis idē dici a poeta in expositiōe carminis Maroniani. Nāq aliud est haud dubie fragor in mōtib⁹, tumor in mari: aliud sonit⁹ littoꝝ, aliud mugit⁹ nemoꝝ. Proīn ad expositionē Vergilianorum pgnosticoꝝ subiungemus verba Plinij ex libro .xviij. quæ ita aperte, ita eleganter enarrant dicta poetæ: vt ab interpretenullo aptius elegantiusve possint enarrari. Verba Plinij sunt hæc. Est & aquarum significatio. Mare si murmurauerit intra se ventum prędicit: si idētidem, & hyemē, & imbrem: littoris ripęq si resonabunt tranquilla asperam tempestatem. & mox paulo. Sæpe & silentio mare intumescit, flatuq altius solito: iā intra se esse ventos fatetur. Equidē & montium sonitus nemorumq mugitus prædicunt tempestatem. Hæc diuitiarū sit acceptura. Ne cessa .i. noli cessare p̄bere deo .s. fortunæ, tua fata .i. cōditionem tibi oblatam: deo inquā volēti implere penates tuos angustos .i. domū tuam angustam, & exilē: opibus subitis .i. repente aduenientibus. Cæsar fatur sic: vt dictum est .i. magnifice: sed ne p̄ter decorū fecisse videatur, addit q̄ tectus amictu plebeio .i. vili & vulgari: tamen sup. fatur in docilis loqui priuata, id est congrua priuato, & plebeio. Tum Amyclas pauper sup. ait. Quidem .i. certe o hospes, multa p̄hibent credere .i. ne credā nos, ponto nocturno, id est tempore noctis huius. Nam sol non deduxit in æquora, id est secum cū descenderet in mare, nubes rutilas .i. rubicundulas, & sup. non deduxit in æquora radios cōcordes, id est vnicolores. Altera pars Phœbi, id est color alteri⁹ partis solis, vocabat luce dicta, id est radijs diuisis, noton, id est vētum hausfralem (q a prima corripitur non scribetur hic notum ne vltima pars abijciatur) & altera pars vocabat .i. portendebat Boream .i. vētum septentrionalem noto oppositum: quoq pet sol recessit exhaustus id est concauus, medio orbe id est globo suo: & languens id est suppallidus, passus, id est admittens lumine scilicet suo infirmo id est debili: oculos scilicet meos, & aliorum spectantes. Quoq .i. & insuper luna surrexit languida, cornu nō graci li, id est nō acuto: sed obtuso. aut legatur cum Aldo lucida: vt sit luna non surrexit lucida gracili cornu: haud id est nō exesa, id est nō habens exesos, recessus medij orbis, & ita puros: sed scabros: nec duxit cacumina, id est summitatem suam: tenuata, id est subtiliata cornu recto, sed obliquo: & rubuit nota, id ē cum signo, & indicio ventorum. tum id est insuper luna pallēs tulit, id est protulit, ora lurida, id est supra modum squalida: existens tristis vultu ituro sub nubem, id est talis quæ se paulo post nube tegat. Sed præter hæc cælestia signa, nec motus nemorum, id est syluarum agitatio, placet mihi: nec ictus, id ē percussio littoris placet mihi: nec q Delphin incertus quo tendat, prouocat id est lacessit equora, placet mihi: aut q mergus auis amat sicca, & q ardea ausa est volare sublimis cōfisa pēnatanti, scilicet per aera, id est volanti: & q Cornix spargēs caput vndis .i. aquis velut occupet, id est præueniat hymbrē: metitur scilicet spatiando, littora, gressu instabili id est vago, sup. placet mihi. De quare vide post Beroaldum ānotata eiusdem. Sed si discrimina magnarum rerū, quæ non fiunt sine magno periculo, poscunt id est exigunt audaciam in nauigādo: haud dubitem prębere manus .i. aggredirem manibus: vel tangam littora iussa .s. a te: vel pelagus, & flatus, id est ventus negabūt hoc potius, scilicet q̄ ego.

verba Plinij adeo poetę carminibus conueniunt: adeo quadrant: vt alter ab altero mutuatus esse videatur. & Lucanus Vergilium (vt arbitror) imitatus: talia quoq & ipse tempestatum pręsagia recēset in .v. scribēs. Sed mihi nec motus nemorum, nec littoris ictus. & paulo post. Turbida testantur conceptos æquora ventos. & Si murmura ponti consulimus Cori venient in mare.

Hæc fatus: soluęsq ratē dat carbasa ventis.
Ad quorum motus nō solum lapsa per altum
Aera dispersos traxere cadentia sulcos
Sydera: sed summis etiam quæ fixa tenentur
Astra polis sunt visa quati. niger inficit horror
Terga maris: longo p multa volumina tractu
Aestuat vnda minax: flatusq incerta futuri
Turbida testantur cōceptos æquora ventos.
Tūc rector trepidæ fatur ratis. Aspice sęuum
Quāta pet pelag⁹: zephyros ītēdat an euros
Incertū est: puppim dubius ferit vndiq pōt⁹.
Nubibus & cælo notus est: si murmura ponti
Cōsulim⁹: veniēt Cori in mare gurgite tanto
Nec ratis Hespias tāget nec naufragus oras.
Desperare viam & vetitos conuertere cursus
Sola salus: liceat vexata littora puppe
Prendere: ne longe nimium sit pxima tellus.
Fisus cuncta sibi cessisse pericula Cæsar
Sperne minas inqt pelagi: ventoq furenti
Trade sinum: Italiam si cælo auctore recusas:
Me pete: sola tibi causa est hęc iusta timoris
Vectoré nō nosse tuum: quem numina nunq
Destituūt: de quo male tūc fortuna meretur:
Quū post vota venit: medias prorūpe pcellas
Tutela secure mea: cęli iste fretiq
Nō puppis nostrę labor est: hāc Cęsare pssam
A fluctu defendet onus: nec longa furori
Ventorum sęuo dabitur mora: pderit vndis
Ista ratis: nec flecte manus: fuge pxima velis
Littora: tū Calabro portu te crede potitum
Cum iam non poterit puppi nostræq saluti
Altera terra dari. quid tanta strage paretur
Ignoras: quęrit pelagi cælique tumultu
Quid prestet fortuna mihi. Non plura locuto
Auulsit laceros percussa puppe rudentes

¶Dat carbasa ventis, nauigat. Quorū, carbasorum. Non solum. Tāta fuit fulminum spissitudo fulgetrorumq densitas: vt viderentur sydera innumera e cælo labi, & nō modo ea quæ sunt in inferioribus cælis: sed quæ in summo, & stellato, viderentur quassari. Plinius ait. Fieri videtur & discursus stellarum, nunq temere: vt non ex parte truces ventico oriantur, & ex ijs tunc pcellæ in mari terrisq. Sulcos, vias & limites. Cadentia, quæ cadere videbantur. Astra, signa ipsa Zodiaci. Niger horror, obscura tempestas. Inficit terga: maculat superficiem. Volumina, inuolutiones vndarum. Tractu, spatio: quod est argumentum maioris tempestatis. Minax, prænuntians tempestatem: sed non a certo vento orituram. Conceptos, flaturos & paratos. Sæuum, tumens. Intendat, immittat. Dubius, incerti motus. Nubibus & cælo. In cælo inquit flat notus: in mari, vt conijcimus, flabunt Cori qui veniunt ab occasu solstitiali. Gurgite, tempestate. Tanget, perueniet in Italiam. Naufragus, nos naufragi, & eiecti in vndas. Desperare viam, non vlterius ire, & reuerti. Nec fit nimium longe: nec multum distat terra propinquior. Fisus cuncta sibi. Postq gubernator retrocedere statuit, & clauum e manibus abiecit, Cæ. apprehensa dextra eius, Perge inquit generose perge: nec extimesce quicq. Cæsarem quippe & fortunam eius vehis. Authores sunt Appianus, & Plutarchus: qui tradunt Cæsarem non ingressum fuisse mare: sed ab ostio ipsius fluminis fuisse repulsum. Poeta vero & Tranquillus aliter sentiunt. Cessura, datura sibi locum & successura. Trade sinum, committe vela. Auctore cælo: vēto, & tēpestate dissuadentibus, & aduersis. Me, auctore. Non nosse vectorem tuum: me ipsum quē vehis: nā nondum illi se indicauerat. Destituunt, relinquunt: sed fouēt. Male meretur, maleficium infert. Quum venit post vota: quum expectat desyderari, & non præuenit. Procellas, fluctus maris. Tutela, defensione. Cæli & freti, ventorum & maris. Iste labor, hoc periculum. Hanc Cæsare pressam. Magna confidētia pollicet, & q nauis quæ ipsum vehit mergi non possit, & q tempestatem sit sedatura. Nec longa, id est statim cessabunt venti. Ne flecte manus: ne verte temonem in terram. Tum Calabro. Perge inquit & existima te peruenisse Brundusium quum eimus in medio mari & nequiuerimus alio ire: sed illuc necessario ire cogemur. Calabro Brūdusino. Strage, maris & cęli ruina. Tumultu, perturbatione. Prestet, cōferat. blanditur enim mihi ostēdens q cum possit nocere beneficium conferat. Turbo rapax: ventus vehemens, & volubilis: q distat a vortice: vt frigora a stridore. Auulsit rudentes: abstulit funes. Alnus sonuit, nauis crepitum dedit.

SVLPI.

¶Non solum lapsa per alta sydera. Si volitare plures stellæ videbuntur, ventos

BERO.

nuntiāt: vt ſcribit Plinius. & Vergili⁹ ait. Sæpe etiā ſtellas vēto impendēte videbis p̄cipites labi cælo. vbi expoſuit Seruius: ꝙ ſtellæ cadere nō poſſunt: ſed ſunt ꝑticulę ignis ętherei q̃ ſimulāt caſum ſtellarū. Nūc Lucan⁹ volēs exprimere p̄ſagiū futurę maximę tēpeſtatis ait: nō ſolū cecidiſſe illa ſydera: q̃ labunt̄ p aerē volātia. Sed aſtra fixa cælo, q̃ ſunt immobilia viſa eſſe Quati. i. cōmoueri. Terga maris. i. ſupficiē. Aeſtuat vnda minax. Mare ſi murmurauerit intra ſe ventū p̄dicit: vt ait Plini⁹. & Vergili⁹. Cōtinuo vētis ſurgētibus aut freta pōti Incipiūt agitata tumeſcere. Idē nūc ſentit Lucan⁹. Rector ratis. ſ. Amyclas. Zephyros intēdat an hauſtros. qa mare p̄dicit flaturos vētos: ait eſſe incertum an Zephyri vēti occidētales, alio nomine teſte Plinio dicti Fauonij, an hauſtri ſint flaturi q ſunt meridiani. Si murmura ponti conſulimus. Si ſeq mur ꝓgnoſtica maris ex eius murmure cognoſcitur ꝙ venient Cori. Sūt autē Cori venti flantes ab occaſu ſolſtitiali: vt ait Plinius. alio noīe Cauri, & Argeſtę nūcupant̄. Deſperare viā. Cum ſit tanta tempeſtas futura, vna eſt ſalus redire, & deſperare hunc curſum. Nec lōge nimiū ſit proxima tellus. non eſt inquit recedēdum a littore: qa non poſſemus deinde appellere naue fluctibus vexata. Trade ſinum. i. vela. Me pete. ſ. auctore Italiam petas. Vectorem nō noſſe tuum. i. nō cognoſcere quem tu vehis: qa ſi ſcires me eſſe Cęſarem non timeres fluctus & tempeſtates: nam exiſtimabat fortunā ſibi fauere, ſe comitari, illam rerū ſuarū curam ſuſcipere. vt ſcribit Plutarch⁹ in libro de Fortuna. De quo male tūc fortuna meretur, Fortuna male meretur de me ait Cæſar q̄n non venit niſi rogata: quia ſolet vota mea p̄uenire. Ait. n. Plutarchus: ꝙ tunc Cæſar dixit pge pge nauta ſcias te vehere Cæſarem, & Cęſaris fortunam. Tutela ſecure mea: q̄uis ſit ꝓcella, tu tamen eſto ſecurus mea tutela. A fluctu defendet onus. i. Cæſar qui eſt on⁹ huius nauis. Proderit vndis iſta ratis. quia. ſ. venti non audebunt diu turbare ęquor ꝓpter me qui vehor hac rate, q̄ ſic ꝓderit vndis. Velis, ſeptimus eſt caſus. i. ablatiuus ſine p̄poſitiōe. fuge ergo velis. i. beneficio velorū. Calabro portu. i. Brūduſino. Eſt enim Brunduſium in Calabria: vt Plinius, & Strabo tradunt. Altera terra dari. i. q̄n ita receſſerimus ab hoc littore: vt nulla ſit nobis futura vicinior, q̄ Brūduſiū & Calabria. Eſt em̄ ex Epiro in Italiā breuiſſimus tranſitus: vt ſcribit Plinius. Quid p̄ſtet fortuna mihi. Fortuna vt in me maximū conferre bn̄ficiū videat̄ laborat vt ego oppreſſus pene, & obrut⁹ fluctib⁹ per ipam ſeruer. Ita beneficium erit eo mai⁹ quo fuerim magno periculo obnoxi⁹, & ab ipſa fortuna ex illo ſeruatus. Turbo rapax Flat⁹ illiſu ipſo repercuſſus ſi depreſſę nubis eruperit ſpecu/nec ſine fragore/ turbo vocatur proxima queq; proſternens. author Plinius. Sonuit victis compagibus aln⁹. i. nauis diſſoluta impetu fluctuum ſonitum dedit. Vergilius. Laxis laterū compagibus oēs accipiunt inimicum hymbrem.

Turbo rapax: fragileq; ſuper volitantia malū
Vela tulit: ſonuit victis compagibus alnus.

¶Hæc fatus &c. Poſtq̄ inqt Amyclas oīa ſigna futurę tempeſtatis Cæſari indicarat mercede illius illectus, licet eum non cognouerit nauem diſſoluit, ſtatimq; horribilis tēpeſtas eſt ſubſecuta. Ordo aūt eſt. Amyclas fatus. i. prius locutus hęc. ſ. p̄dicta, & ſoluēs ratē. i. laxās retinacula, dat carbaſa. i. vela carbaſina, vētis: ad quorum. ſ. ventoꝝ (Sulpiti⁹ dicit carbaſoꝝ) motus, non ſolū ſydera lapſa per altum aera traxere cadentia. i. cadendo, vel dum caderēt, ſulcos diſperſos p aera, hoc eſt nō ſolū impreſſiones ignitę, quę in aere gignuntur viſę ſunt cadere: ſed etiā aſtra quæ tenentur fixa ſummis polis. i. in firmamento viſa ſunt quati. i. agitari. horror niger. i. caligo horribilis, inficit terga. i. dorſa maris: & vnda minax. ſ. ſubmerſionis, & incerta futuri flatus. i. vnde flatus fieret, ęſtuat. i. feruet & bullit lōgo tractu, per multa volumina. i. gyros, & reuolutiones ꝓcellarum. Aequora turbida. i. cōmota, teſtantur. i. indicant ventos conceptos ſup. eſſe & mox flaturos. Tūc rector trepidę ratis. i. trepidus in rate. ſ. Amyclas, fat̄, ſcilicet ad Cæſarem. Aſpice quāta. i. q̄ magna. ſ. pericula, pelagus ſęuum. ſ. in nos, paret. i. præparet. incertum eſt. ſ. pelagus: an ſup. intēdat. i. augeat cōceptis ventis, zephyros. i. ventos occidentales: an Euros. i. vētos orientales. Pōtus dubius. ſ. quos ventos excitet, ferit. i. cōcutit puppim vndiq;. i. ab omni parte ventorum. Notus. i. vētus humidus, ſcilicet hauſter, eſt nubibus, & cælo, id eſt in aere dominatur. Si nos conſulimus, id eſt conſilium petimus, & illud credimus, murmura, id eſt a ſtrepitu & murmure, ponti: cori, ſcilicet venti qui & cauri dicuntur, venient in mare, tanto, id eſt tam vehementi gurgite, id eſt fluctuum agitatione: nec ratis, ſcilicet noſtra, tanget oras heſperias, id eſt Italicas quas petis: nec naufragus, ſcilicet alter, aut vterq; noſtrum, tāget oras heſperias. Sola ſalus. i. ſpes ſalutis, eſt deſperare. i. more deſperantium nō perficere cœptam viam, & conuertere curſus vetitos. ſ. a tēpeſtate. i. reuerti. liceat. ſ. nobis, prēdere puppe vexata. i. agitata fluctibus, & vētis, littora. ſ. vnde exiuimus, nec tellus proxima ſit nobis nimium longe. i. & vicini ſumus terræ, aut legam⁹ ne & ſit: hoc ſenſu: liceat petere littora, ne tellus proxima ſit nimiū lōge. Cæſar fiſus. i. cōfiſus, cūcta ꝑicula ceſſiſſe ſibi. i. fortunę ſuæ, inquit: ſperne minas pelagi, & trade ſinū. i. capacitatē veloꝝ vēto furenti. i. licet furenti: ſi tu recuſas. ſ. petere Italiā, cælo authore. i. ſpōdente tibi lætum exitum: pete. ſ. Italiā, me ſup. authore. Hæc ē tibi ſola cauſa timoris iuſti. i. nō reprehēſibilis: nō noſſe. i. ꝙ non noris: tuum vectorē. i. quē vehis: quē. ſ. vectorē, hoc eſt Cæſarē (Accipit̄ autem hic paſſiue pro eo qui vehitur. interdū & actiue.) numina. i. dij nutu om̄ia potentes facere, nunq̄ deſtituunt. i. derelinquūt ſine præſidio: de quo. ſ. vectore tuo, fortuna meretur male. i. peccat in eum tunc: quum venit poſt vota, id eſt quando non præuenit vota o ſecure. i. qui debes eſſe ſecurus, tutela, id eſt protectione mea. i. fortunæ meæ. Iſte labor. i. hoc periculum quod times, eſt cęli. i. aeris, & freti. i. maris, non noſtræ puppis: quia nil poterit in puppim noſtram. Onus. i. ipſe Cæſar, defendet a fluctu hanc, ſcilicet puppim preſſam Cæſare. i. in qua ſedet Cæſar. Nec longa mora dabitur ſæuo furori ventorum. iſta, ſcilicet cui times ratis proderit vndis: quia propter ipſam vndę trāquillitatem obtinebunt: nec flecte manus, id eſt noli dirigere temonem in terram: fuge velis littora proxima, & crede te potitum, tum id eſt tunc, portu Calabro, id eſt Calabriæ, ac Brunduſino, cum iam altera terra non poterit dari noſtræ puppi, & noſtræ ſaluti, id eſt quando neceſſe erit Calabriam petere. Tu ignoras quid paretur. i. diſponatur a deo, aut natura, tanta ſtrage. i. cōflictu maris: fortuna q̄rit. i. inueſtigat tumultu. i. agitatiōe pelagi, & cæli. i. maris & aeris: quid preſtet, id eſt conferre poſſit mihi, id eſt in me. Turbo, id eſt commotio ventorum, rapax id ē violenter rapiens auulſit. ſ. Cæſari non locuto plura. i. cum vix ea dixiſſet, rudētes. i. funes velorum & antennarum, laceros. i. diſruptos: & hoc puppe percuſſa. i. penitus quaſſata, & tulit vela volitātia ſup malū fragilem. Alnus. i. nauicula ex alno, ſonuit. i. gemuit, compagibus. i. compactionibus victis. i. vi ſolutis.

Inde ruunt toto congeſta pericula mundo.
Primus ab oceano caput exeris atlanteo
Core mouens æſtus: iam te tollente furebat
Pontus: & in ſcopulos totas erexerat vndas.
Occurrit gelidus Boreas: pelaguſq; retundit:
Et dubium pendet vento cui concidat æquor.
Sed Scythici vicit rabies aquilonis: & vndas
Torſit: & abſtruſas penit⁹ vada fecit arenas.
Nec perfert pontum boreas ad ſaxa: ſuumq;
In fluctus Cori frangit mare: motaq; poſſunt
Aequora ſubductis etiam concurrere ventis.
Non euri ceſſaſſe minas: non imbribus atrū
Aeolii latuiſſe notum ſub carcere ſaxi
Crediderim: cunctos ſolita de parte ruentes
Defendiſſe ſuas violento turbine terras.
Sic pelagus manſiſſe loco: nam parua ꝓcellis
Aequora rapta ferunt: Aegęas trāſit ī vndas
Tyrrhenum: ſonat Ionio vagus Adria ponto.
Ah quoties fruſtra pulſatos æquore montes
Obruit illa dies: q̄ celſa cacumina peſſum
Tellus victa dedit. non vllo littore ſurgunt
Tam validi fluctus: alioq; ex orbe voluti
A magno venere mari: mundumq; coercens
Mōſtriferos agit vnda ſin⁹. Sic rector olympi
Cuſpide fraterna laſſatum in ſæcula fulmen
Adiuuit: regnoq; acceſſit terra ſecundo:
Quū mare cōuoluit gētes: quū littora Tethys
Noluit vlla pati: cælo contenta teneri.
Tunc quoq; tāta maris moles creuiſſet ī aſtra
Ni ſuperum rector preſſiſſet nubibus vndas.
Non cœli nox illa fuit: latet obſitus aer
Infernę pallore domus: nimbiſq; grauatus
Deprimit̄: fluctuſq; in nubib⁹ accipit imbrē.
Lux etiam metuēda perit: nec fulgura currūt
Clara: ſed obſcurū nimboſus diſſilit aer.

SVLPIT.
Corus.

¶Congeſta, collecta. Core. hic aduerſus aqlonem orientalem flat Gellio teſte. Mouens æſtus: concitans tempeſtatem. Exeris caput oriris & flas. Ab Atlanteo oceano. ab occaſu ſolſtitiali qui eſt ad Atlantem. Tollēte, cōcitante, & erigente. In ſcopulos, in fluct⁹ ſcopulorum ſimiles. Occurrit, ex contraria parte flat. Retūdit, repercutit, repellit. Pendet dubium: ſuſtinet ſe ambiguū. Cui concidat: cui pareat, quē ſequat̄. Rabies, vehemētia. Torſit, voluit contra Corū. Et abſtruſas penitus vada fecit arenas. & fecit vt fundum maris qđ arenoſum eſt eſſet vadoſum, hoc eſt non profundum. Perfert ad ſaxa: perducit ad rupes littoris. Suum: quod ipſe impellit. In fluctus Cori: in vndas a Coro impulſas. fluctus enim fluctibus collidebant̄. Motaq; poſſunt. Tanta erat maris concitatio vt etiam ſi venti ceſſarent obuijs & contrarijs fluctibus agitaretur. Minas euri: eurum vehementem & minacem. Atrum, nubilum & pluuioſum. Latuiſſe, incluſum fuiſſe in antro Aeoli regis ventorum qui regnauit in Aeolia regione iuxta Siciliam quę complectitur inſulas ſeptem in quibus & Strongile eſt. Ruentes, vehementer flantes. Defendiſſe ſuas terras. ne a mari mergerentur: ꝙ cum ſit altius terra facile potuiſſet. Turbine violento, volubilitate vehementi. Manſiſſe loco, non egreſſum fines ſuos nec merſiſſe terram. Parua æquora, fluct⁹ qui immiſcent mare mari vt Ionium Aegęo Ferunt, venti ipſi. Tyrrhenum, Tuſcium dictum ꝙ Tyrrheniam, ideſt Tuſciam diluit In vndas, in mare. Adria vagus: mare Adriacum. Sonat Ionio. cum ſonitu impellitur ī Ionium. Illa dies, illud tempus. Obruit, ſubmerſit. Fruſtra pulſatos: in vanū percuſſos fluctibus: nam nec ꝓſtrati ſunt: nec merſi perpetuo remāſerunt. Victa, ſuperata a mari vel quaſſata terręmotu. Q̄z celſa cacumina: q̄ altos mōtes. Dedit peſſum, in profundum demiſit: ſiue ꝙ ſubſederint ſiue ꝙ ſub fluctib⁹ obruti fuerint. Non vllo littore. in nullo alio niſi in hoc ad quod nauigat Cęſar. Validi, vehementes. Voluti ex alio orbe: allati ex alio mari & ipſo oceano. Vnda coercens mundū. Oceanus qui circuit terram. Agit ſinus mōſtriferos: facit mira vndarum inuolucra & fluctus immēſos. Sic rector. Sic inquit erectus fuit in maximos fluctus oceanus diluuij tempore: cum Iuppiter defeſſus punire nocētes fulminibus, Neptuni auxilio humanum genus merſit. Laſſatum, defatigatum propter nocentium multitudinem. In ſęcula, in multorum ſæculorum homines. Sęculum enim non ſolum pro tempore ſed pro humano genere ponitur. Vergi. in Gæor. Hunc ſaltem euerſo iuuenem ſuccurrere ſæclo Ne prohibete. Cuſpide fraterna: fuſcia Neptuni. Acceſſit: addita eſt. Scđo regno. mari quod ſorte contigerat Neptuno, cū terra ſors tertia eſſet Plutōis. Sed obruta mari. iam erat Neptuni poſſeſſio. Tethys: oceanus. Metonymia. Noluit pati vlla littora: ſubmerſit omnem terrā,

Aeolus.

Tyrrhenū.

Sæculum.

&habuit ſolos aeris terminos. Cælo,aere. Tã
ta moles,tanti fluctus. Ni preſſiſſet vndas flu
ctibus:niſi nubes fluctibus oppoſuiſſet. Nõ
cæli. Nox non fuit naturalis qualis ſit ex cæli
conuerſione ſed obſcurior & inferna. Obſitꝰ
obumbratus,obſcuratus,ſqualidus. Teren.
Pannis anniſq; obſitus. Nimbis,vętis & plu
uia. Deprimitur:infra denſatur,& reſtringit.
Fluctuſq; & maris fluctus ad nubes vſq; eri
gebantur. Lux metuẽda:fulgur vel fulgetrũ
Perit,extinguitur in ipſis nubibus & pluuia.
Obſitus. Diſſilit,diſſultat. Aer nimboſus, ventoſus:
nam ex nimbis.i. ventis & nubibꝰ oritur. Ob
ſcurum. nomen pro aduerbio.

BERO. ¶Primus ab oceano caput exeris atlanteo
Core. Oſtendit magnitudinẽ coortæ tẽpeſta
tis ex vẽtis qui ex cõtrarijs regionibus inter
ſe cõcurrere cœperũt: & primus Corus qui a
lio nomie dicitur Caurus & argeſtes,ab occa
ſu ſolſtitiali flãs,cœpit exerere.i.nudare caput
& erumpere. Ab oceano Atlanteo.i. occidẽ
tali ab Atlante monte Mauritanię nuncupa
to. Te tollente.i.fluctus erigente. verbũ eſt
tempeſtatis vt ait Seruius. Vergili. Et mulce
re dedit fluctus & tollere vento. Occurrit ge
lidus Boreas. Inter ſeptemtrionẽ & exortum
ſolſtitialem flat aquilo alio nomine dictꝰ Bo
reas vt ſcribit Pli. Occurrit ergo Boreas Co
ro & contra eũ flat ab occaſu ſolſtitiali vt dic
tum eſt venientem. Vento cui concidat æ
quor.i.mare pẽdet in dubio,an Boreę,an Co
ro concidat: quia hinc & illinc commouetur.
Et abſtrũſas penitus vada fecit arenas.iuxta
illud Vergilij. Et tunis ſtagna refuſa vadis.&
furit æſtus arenis. Suũq; in fluctus Cori frã
git mare. Fluctꝰ quos Boreas cõcitauerat frã
gebantur in fluctus Corię regione cõmotos.
Non imbribus atrum Aeolij ceſſaſſe notum.
Notus ventus eſt meridianus ab humore di
ctus: vt ait Gellius. Venti autem ab Aeolo re
ge in Aeolijs inſulis cõtinẽt: qui vt ait poeta
vinclis & carcere frenat. Notus ergo eſt ater.
i.obſcurus propter imbres quos concitat.
Sic pelagus manſiſſe loco. Cũ vẽti ab omni
bus partibus flarent: mare in ſua ſede cõtine
batur: quia ne ab impetu Boreę conturbare
obſtabat Corus. Aegęas trãſiit in vndas. Vo
lens oſtendere magnitudinem tempeſtatis di
cit q; mare Tyrrhenum.i. Hetruſcũ trãſijt in
mare Aegeũ vi & impetu vẽtorũ. Procellis.
Procella. Procella ẽ vis vẽtorũ cũ pluuia vt ſcribit Ser.
Sonat Ionio vagus Adria põto.i. vndę ma
ris Adriaci cõfuſę ſunt cũ mari Ionio. Adria
enim dicitur põtus & mare ab Adria ciuitate
colonia Hetruſcorũ vt Liuius & Strabo nar
rant. Montes obruit illa dies. magnitudo il
lius tempeſtatis obruit montes,qui ante nun
q; fuerant ab vndis ſuperati. Peſſum tellus
victa dedit.i.peſſũdedit & iclinauit. Peſſum
enim ſignificat deorſum & profundũ. Mun
dumq; coercens monſtriferos agit vnda fi
nus.i. oceanus cuius vnda coercet mundum
agit ſinus,hoc eſt æſtꝰ & fluxus atq; refluxus
monſtriferos.i.præter conſuetudinem. Sic
rector olympi cuſpide fraterna. Iuppiter e cę
lo emiſerat imbres & fulmĩa:quorum iã defa
tigatorum vires adiuuit ope Neptuni fratris
¶Inde ruunt &c. Proſequit tempeſtatẽ qua Cęſar periclitaba
tur dicens. Inde.i.deinde poſtq; tẽpeſtas orta eſt:pericula.ſ.q;
bus Cæſar perire poſſet:ruunt.i. precipitanter in mare cadunt
cõgeſta.i.accumulata(aut vt alij legunt concita.i.cõmota)to
to mundo.i.ab oĩbus angulis mundi. O Core.ſ. vente aut vẽ
tus,qui & Caurus dicitur: ſed au in o lõgum mutaſ: tu mouẽs
.i.excitans,ęſtus.i. feruorem & ebullitionem maris,exeris.i. e
ducis primus.ſ. ventorum,caput.ſ.tuum.i.primus oritꝰ,ab
oceano.ſ.mari,Atlanteo.i.atlantico,hoc eſt ab occidente ſeu
occaſu ſolſtitiali. Pontus furebat iam te tollente.i.erigente,re
pete æſtus:& erexerat totas vndas.ſ.ſuas:in ſcopulos,aut ad
uerſus ſcopulos aut in ſcopulorum ſpeciem. Boreas ventus
ſeptẽtrionalis, gelidus.i.q; a frigida zona flãs,occurrit.ſ.Co
ro,& retundit.i.repellit pelagus,facięs ipſum refluere:& equor
pendet.i.ſuſpenſum teneẽ,exiſtens dubiũ cui vento.i. vtri du
orum, an coro,an Boreę,aut cui omnium cõcidat, aut pareat
(vtrũq; enim legit).i.obtemperet:ſed rabies.i. violentia aqui
lonis venti Scythici.i.a Scythia flantis,vicit.i. ſuperauit Co
rum,aut voti compos euaſit,& torſit.i. vi impulit vndas,& fe
cit arenas abſtrũſas penitus.i.ſolitas valde pfundis aquis ab
ſtrũſas eſſe,vada.i. vt eſſent vada.i.pedibus pertranſibilia:qa
vi aquas ita propulit vt vortices in vada commutarẽtur. Nec
Boreas profert.i.continuo impellit,põtũ.i.mare,ad ſaxa id ẽ
vſq; ad ſcopulos:q; pro quia,Boreas frãgit ſuum mare.i. vn
das ſibi obſequẽtes,in.i.contra fluctus Cori.i.a Coro excita
tos & impulſos:& æquora mota.i.iã excitata,poſſunt cõcur
rere.ſ.a diuerſis partibus inter ſe:etiã ventis ſubductis.i.a deo
vel a natura ſubtractis.i. licet venti ceſſarent flare:tñ vndæ ſic
concuſſę concurrerent. Ego crediderim.i.facile credere potue
rim: ſi illic fuerim:minas euri, venti orientalis,nõ ceſſare:licet
alij venti flarent,& notum.i.hauſtrũ,atrũ hymbribꝰ.ſ.ab hyã
do dictis,aut imbribus ab imbuẽdo.i.irrigando.i.nimboſum
nõ latuiſſe ſub carcere ſaxi Aeolij.i.ſub regno Aeoli regis vẽ
torum,qđ in cauernis terræ eſt:ſed ſup. crediderim,cunctos.i.
ſimul omnes ventos,ruentes.i. violenter incumbentes,de pa
te ſolita,a qua flare ſolebant, defendiſſe ab impetu maris & vẽ
torum,ſuas terras turbine violento.i. obſiſtentes turbine ſuo
aut defendiſſe a turbine:& crediderim pelagus manſiſſe ſic:eo
q; venti ex omni parte ęque fortiter obſiſterẽt, loco.ſ.ſuo. Nã
venti ferunt.ſ.ante ſe parua æquora.i. fluctus,immiſcẽtes ma
re mari,rapta procellis.i. vi ventorum. Tyrrhenum ſup. mare
.i. Tuſcum ac inferũ,tranſit vi ventorum, in vndas Aegæas
.i. maris Aegęi. Adria.i. fluctus maris Adriaci, vagus.i. incer
te fluẽs, ſonat ponto Ionio.i. cũ põto Ionio i quẽ impellit. Ah
quoties illa dies.i. tẽpeſtas, obruit.i. ſubmerſit vndis, fruſtra
.i. in vanum, montes pulſatos fruſtra:quia non erant diu mã
ſuri ſub aquis:ęquore.i. fluctu aquarum:q̃.i.o q̃tũ, celſa.i. ſub
limia cacumina,tellus victa.i. ſuperata ab aquis,dedit peſſum
.i. deorſum ſub aquas, aut immerſit aquis aut protudit:fluctꝰ
non ſurgunt tam validi vllo littore.ſ.alio q̃ vbi Cęſar nauiga
bat:& fluctus veluti ex alio orbe.i. alio climate & parte maris,
venere ad nauem Cæſaris,a magno mari.i. ab oceano:& vn
da coercens mundum.i. oceanus ſepiens orbem terræ, agit ſi
nus mõſtriferos.i. admirãdos aquarum gyros. Sic.i. hoc mo
do rector olympi.i. Iuppiter a diuuit cuſpide fraterna.i. triden
te fratris ſui, videlicet Neptuni: fulmen.ſ. triſulcũ.i. telum ſuũ
laſſatum.i. fatigatum, in ſęcula.i. ad multorum ſęculorum ho
mines puniendos:& terra acceſſit.i. addita eſt, ſecundo regno
.i. regno ſecundi dei, videlicet Neptuni: qui cum aquarum ſor
titus eſſet imperium:& aquæ terras cooperuiſſent: etiam terra
rum habuit imperium: tunc, quum mare conuoluit.i. obruit
gẽtes:& cum Tethys magna.ſ. vxor oceani.i. aqua maris, no
luit pati vlla littora.i. contineri intra quæcunq; littora, conten
ta teneri.i. claudi cælo.i. aere & non terra:& tanta moles maris
quanta fuerat in diluuio, creuiſſet, quoq;.i. etiam tunc quũ Cę
ſar temere nauigaret, in aſtra.i. vſq; ad ſydera, ni.i. niſi, rector
ſuperum, pro ſuperorũ.ſ. Iuppiter, preſſiſſet.i. detorſiſſet vn-

das nubibus.ſ. obſiſtentibus in aere ne altius aſcẽderent aque
Illa nox.i. caligo, non fuit cæli.i. naturalis ex interpoſitiõe ter
ræ inter ſolem qui in cælo eſt & nos. aer latet obſitꝰ.i. obductꝰ,
ſqualore.i. terra caligine domus inferę,& deprimitur grauatꝰ
nimbis.i. nubibus aquoſis,& fluctus.ſ. maris eleuatus in aera
accipit imbrem.i. incrementum aquarũ, in nubibus: & lux me
tuenda.i. fulmen coruſcum perit.ſ. extinctum a nimbis: nec
fulgura currũt clara: ſed aer nimboſus diſſilit obſcurum pro
obſcure.
eſt cæli fuit Iouis: ſecũdũ aquarum Nepuni: tertiũ tertę Plutõis.
Cũ littora Tethys.i. oceanus. Tethys enim
dea eſt maris, vxor oceani, mater nymparũ vt ait Serui. Cęlo contenta teneri. In diluuio cælum tanq̃ littꝰ co
ercebat oceanum. Preſſiſſet nubibꝰ vndas.i. emiſiſſet pluuiam & aquas expreſſas e nubibus. Nox illa.i. ob
ſcuritas tempeſtatis. Verg. Ponto nox incubat atra. Fluctuſq; in nubibus accipit imbrẽ. Hyperbole eſt poe
tica, dicit em tantã fuiſſe fluctuũ altitudinem vt nubes contingerent in quibus accipiebãt imbrem. Lux etiã
metuenda perit.i. flamma fulminis quod mortales formidant perit: quia extinguit copia imbrium. Obſcu
rum.i. obſcure. nomen pro aduerbio. Ita Vergilius. Toruumq; repente clamat.

Tũc ſuperũ cõuexa fremũt: atq; arduus axis
Intonuit: motaq; poli compage laborant.
Extimuit natura chaos: rupiſſe videntur
Concordes elementa moras: rurſuſq; redire
Nox manes miſtura deis: ſpes vna ſalutis
Q̃ tanta mundi nondum periere ruina.
Quãtum Leucadio placidus de vertice põtus
Deſpicitur: tantum nautę videre trementes
Fluctibꝰ e ſummis pceps mare: cũq; tumẽtes
Rurſus hiant vndę vix eminet æquore malus.
Nubila tanguntur velis: & terra carina.
Nam pelagꝰ qua parte ſedet nõ celat harenã
Exhauſtũ in cumulos: oſiſq; in fluctibꝰ vnda ẽ.
Artis opem vicere metus: neſciq; magiſter
Quã frangat: cui cedat aquæ: diſcordia ponti
Succurrit miſeris: fluctuſq; euertere puppim
Nonvalet: in fluctus victũ latꝰ vnda repellẽs
Erigit: atq; omni ſurgit ratis ardua vento.
Non humilem Saſona vadis: nõ littora curuę
Theſſaliæ ſaxoſa pauẽt: oręq; malignos
Ambracię portus: ſcopuloſa Ceraunia nautę
Summa timẽt. credit iã digna pericula Cęſar
Fatis eſſe ſuis. Tantus ne euertere dixit
Me ſupis labor eſt? parua quẽ puppe ſedentẽ
Tam magno petiere mari? ſi gloria leti
Eſt pelago donata mei: belliſq; negamur:
Intrepidus quãcũq; datis mihi numina mortẽ
Accipiam: licet ingentes abruperit actus

qui ſua cuſpide.i. tridente ſiue fuſcina patefe
cit viã vndis oceani & obruit terras tempori
bus Deucaliõis vt cecinit Ouidius. Cõparat
ergo magnitudinẽ tempeſtatis qua vexabat
Cæſar magnitudini diluuij quod imiſit Iup
piter a diutus cuſpide fraterna. Regnoq; ac
ceſſit terra ſcdo. Cũ diluuio orbis terratũ vn
dis eſſet obrutus ipſa terra acceſſit tunc ſecũ
do regno.ſ. aquarũ. Primũ em regnũ quo
Cũ littora Tethys.i. oceanus. Tethys enim
dea eſt maris, vxor oceani, mater nymparũ vt ait Serui. Cęlo contenta teneri. In diluuio cælum tanq̃ littꝰ co
ercebat oceanum. Preſſiſſet nubibꝰ vndas.i. emiſiſſet pluuiam & aquas expreſſas e nubibus. Nox illa.i. ob
ſcuritas tempeſtatis. Verg. Ponto nox incubat atra. Fluctuſq; in nubibus accipit imbrẽ. Hyperbole eſt poe
tica, dicit em tantã fuiſſe fluctuũ altitudinem vt nubes contingerent in quibus accipiebãt imbrem. Lux etiã
metuenda perit.i. flamma fulminis quod mortales formidant perit: quia extinguit copia imbrium. Obſcu
rum.i. obſcure. nomen pro aduerbio. Ita Vergilius. Toruumq; repente clamat.

SVI

¶Conuexa ſuperum fremunt. Cæli concauitas reſonat. Axis arduus: ſeptẽtrio. de quo
Verg. Hic vertex nobis ſemp ſublimis. Poli quibꝰ ſuſtinetur cœlum. Mota compage, ex
cuſſa coniunctione & cardine. Chaos, elemẽ
torũ confuſionem. Moras cõcordes: cauſas
quibus coniunctæ ſunt, morantur q; in cõcor
dia. Terra em frigiditatis reſpectu eſt aq̃ con
termia. A qua aeri hũiditatis rõne cõiũgitur.
Aer ab igne ob communẽ calorem non diſſi
det. Nox, tenebroſum chaos. Miſtura manes
deis: confuſura infernũ cœlo. Vna, ſola & pre
cipua. Ruina mundi: elementorum concurſi
one. Q uãtum. Fluctuũ altitudo rupi Leuca
dię cõparatur: quę quidem altiſſima eſt iuxta
Ambraciam Epiri oppidũ: vbi & Leucates
promontoriũ eſt: ad qđ Leucadiũ mare & lit
tus: & Leucadia peninſula quõdam Neritus
appellata: in ea & oppidũ Leucas Neritum di
ctum. Deſpicitur: deorſum videtur. Vertice,
rupe de qua amantes ſe præcipitare ſolebant
vt ait Strabo. Nautæ, Cęſar & Amyclas. Pre
ceps, decliue. Q uumq;, quando. Hiãt, deſcẽ
dunt & aperiuntur. Vergi. Bis vnda dehiſcẽs
terram inter fluctus aperit. Vix eminet æquo
re malꝰ: vix apparet ſummitas mali. Nubila
tangũtur. hyperbole. Terra, fundi maris are
na. Sedet, demittitur. Non celat arenas. oſtẽ
dit imam terram qua ſuſtẽtatur. In tumulos.
in fluctus inſtar montium & tumulorum. Eſt
in fluctibus: erigitur in fluctus & deſerit ima.
Artis opem vicere metus: præ metu artem
obliuiſcebantur. Frangat, ſecet. Cui ce
dat, quos fluctus vitet. Succurrit: auxilio eſt.
Fluctuſq; euertere puppim. ex fluctuũ diſcor
dia nauis cõſeruabatur: nam dextro eam im
pellẽte ſiniſter obſtabat & erigebat. Victum,
iam inclinatũ. Surgit ardua: erigitur eminẽs.
Non humilem. nõ metuebant inquit ſaxa &
ſcopulos humiles: ſed inſulas montes & pro
montoria altiſſima. Saſona. Saſon inſula in
ter Brũduſium & Eprum. de qua lib. ij. Spu
moſo Calaber perfunditur æquore Saſon.
Theſſalię curuę, ſinus Theſſalici flexi. Mali
gnos, piculoſos. Ambraciæ. vrbs i ſinu Leu
cadio. Summa Ceraunia, cacumina Cerau
niorum quæ ſunt inter Ionium & Adriacum
& a quibus ex Epiro ſumitur nauigatio Itali
am verſus. Verg. Prouehimur pelago vicina
Ceraunia iuxta. Vnde iter Italiã curſuſq; bre
uiſſimꝰ vndis. Digna ſuis fatis: tãti viri mos

Obſitus.

Procella.

Saſon.

Ambracia.
Ceraunia.

Ambracia.
Leucates.
Leucadia.
Leucas.

ti congrua. Tãtus ne. Diffidens Cęsar euadere posse conquestus est aliquantulum & mortem equo aimo laturum se dixit: solatusq; est seipsum breui suorum gestorum commemoratione: & deos precat⁹ est, vt suum cadauer in terras non deferatur: vt hostes semper metuant: & sui sperent. Tantus labor: nam facile est. Tam magno: cũ vel paruo possint. Si gloria. si in mari sum periturus. Negamur, ꝙ hibemur. Festinata dies fatis: mors immatura quam fata vrgent. Ingentes actus: præclara quæ eram acturus. Arctoas Gallicas & Germanicas. Subegi arma inimica: subiugaui potentiam Pompeij metu iniecto quẽ Italia expuli. Magnum secundum: Pompeium me minorẽ. nam fui prim⁹ in vrbe. Iussa plebe. factus sum consul iussu meo quod prohibebãt etiam bello mihi illato. Tuli fasces: fui cõsul. Iussa, a me. Nulla meis. omnes titulos honoresq; Romanorum gessi.

BERO. ¶ Superum conuexa. i. cœlum & sedes deorũ: est enim mundus cõuexus. Verg. Lustrabunt cõuexa polus dum sydera pascet. Poli laborant. Duo sunt poli septemtrion. s. qui nobis semper est sublimis vt ait poeta & hau strinus qui nobis semper latet. in his vertitur mundus. Laborant. i. laborẽ patiunt. Extimuit natura chaos. i. ne mũdus in priscum chaos iterum cõfunderetur. Fuit em chaos illa rerum confusio, & vt inquit Ouidius, Rudis indigestaq; moles, ante dispositionem elementorũ. Nox manes mistura deis. quando erat chaos tunc oia erant confusa. dij manes. i. inferni superis cõmiscebant. vnde videbãt iterum redire illa nox & obscuritas atra mistura manes. i. iferos dijs. s. superis. Quãtum Leucadio placid⁹. Quãta solet esse altitudo despect⁹ e Leucadio vertice q est in Epiro in mare tranquillum, nunc tanta erat altitudo fluctuum in quibus pendentes Cęsar, & Amyclas despiciebant mare. Despicitur id est deorsum spectatur. Rursus hiant vndæ. i. patescunt. ita Ver. His vnda dehiscens terram inter fluctus aperit. Mal⁹ arbor nauis Nubila tangunt velis. ita Ver. Tollimur in cælum curuato gurgite. Omnisq; in fluctibus vnda est. i. etiã vndę q̃ sunt in imo fundo fluctuant. Artis opem vicere metus. timor excussit Amyclę auxlium artis. s. naualis. Fluctusq; euertere puppim nõ valet in fluctũ. Si fluctus veniens a Borea nauem inclinabat: eã erigebat fluctus veniens a Coro: & sic discordia fluctuum seruabat puppim. Nõ humilẽ Sasona vadis. Sason insula est sita inter Epitũ & Brundusium vt ait Strabo. nota piraticã statiõe vt scribit Pli. De hac re dictum est in secũdo. Oreq; malignos Ambracię portus. s. nõ pauent. In Epiro sinus est Ambracius faucibus spatiosum æquor accipiẽs. in sinu oppidum est Ambracia. auctor Pli. Scopulosa Ceraunia, montes Epiri: quos Horatius appellat infames scopulos. Tã magno petiere mari. i. tanto impetu vndarum & fluctuũ. Petere est aggredi & ferire. Horati. Dente lup⁹, cornu taurus petit. Si gloria leti est pelago donata mei. Quoniã esset glorioso mari q; ego inquit Cęsar i eo mortẽ subirem

Festinata dies fatis: sat magna peregi.
Arctoas domui gentes: inimica subegi
Arma metu: vidit Magnũ mihi Roma scẽm.
Iussa plebe tuli fasces per bella negatos.
Nulla meis aberit titulis Romana potestas.

¶ Tunc superũ &c. Prosequitur subortã tempestatem dicẽs. Tunc. i. deinde aut cũ superiora fierent, cõuexa superum pro superorũ. i. cælestium orbiũ, fremunt. s. fragore aquarum, aut tremunt (vt quidã legunt) ex confractione tonitrui: atq; axis arduus. i. septemtrionalis, qui nobis semper sublimis, intonuit. i. reboauit: oia autẽ hyperbolice dicit: & cõuexa cæli laborãt. i. in periculo cadendi sunt, cõpage. i. cõsolidatione qua cõstãt mota. i. agitata. Natura extimuit. i. exposse timuit, chaos. i. cõfusionem elementorum & oim rerũ in sua principia futuram. Elementa videntur. s. naturę, rupisse moras concordes. i. durationes elementorũ per concordiã elemẽti medij cum extremis in altera qualitatũ participanti: & nox. i. caligo profunda, mistura seu mixtura, manes. i. inferos, deis. s. superis: videt sup. redire. i. venire, rursus. i. iterum. Vna. i. vnica spes salutis sup. erat: ꝙ. s. elementa nondũ periere tanta ruina. i. per tantã ruinã mundi. i. ꝙ tale rerũ exterminium careret exẽplo. Quantũ. i. p quãtum distantię, põtus placid⁹. i. dũ est tranquillus, despicitur. i. deorsum esse videtur, de vertice Leucadio. i. Ambraciæ rupis summitate, tantum. i. per tm̃ distantię, nautæ. s. Cęsar & Amyclas, trementes. s. pre horrore altitudinis, videre. i. viderũt mare præceps. i. demissum e summis fluctibus. Cunc. i. & cũ. i. qñ vndę tumentes. i. inflatę, hiant. i. aperiunt rursus. i. quando e contrario nauis erat inferior: & vndę superiores: tunc malus vix eminet æquore. i. vix apparet extra æquor. Nubila. i. nubes tangunt velis. s. mali: & terra tangitur carina. i. vẽtrenauis: quod simul fieri nequit nisi humiles sint nubes: sed per hyperbolẽ (vt dixi) loquitur. Nam pelagus ea parte, qua sedet. i. demittitur & nõ extollitur: existẽs exhaustũ in cumulos aut tumulos. i. moles aquarum erigendas, non celat. i. aperit, arenã: hoc est facit apparere fundum maris: q; pro quia, omnis vnda. i. aqua est in fluctibus. s. sublatis: & ita nihil manet in fundo Metus. i. timores, vicere. i. superarunt, opem. i. auxilium artię. s. naui gandi: & magister. s. Amyclas: nescit quã. s. aquã frangat. i. sulcet & secet ac interrumpat: & cui aquæ cedat non obluctans. Discordia. i. a diuersis partibus agitatio, ponti. i. maris, succurrit miseris. s. Cæsari & Amyclę, ne mergantur: & fluctus. s. vnus, non valet euertere puppim in fluctus. s. oppositos, quia quantum vnus impulit tm̃ alter repulit. aut construe aĩ potius cum sequẽti: vt sit Vnda repellens. i. in contrariũ pellens. latus. s. nauis victum vi oppositi venti, erigit. i. extollit ne reuertatur in fluctus. s. oppositos. Atq; ratis surgit ardua omni vento. i. vndiquaq; flante. nautæ. s. Cæsar & Amyclas non pauent Sasona insulam inter Brundusium & Epirũ, humilem. i. bassam, vadis. i. propter vada: & non pauent littora saxosa Thessalię, curuæ. i. sinus maris thessalici flexi: sed sup. nautæ timent summa Ceraunia. i. altissimos montes Epiri ad quorum altitudinem subla ta erat nauis: Ceraunia dico scopulosa. i. sub quibus sunt plurimi scopuli. Cæsar videns tantam tempestatem, credidit iã pericula esse digna suis fatis: aut morte sua: aut volentibus per maxima quæq; pericula illustriorẽ euadere: & sup. dixit, ne. i. an tãtus labor est superis euertere. i. submergere & destruere me: quẽ sedentem in parua puppe ipsi superi petiere tã magno mari: si gloria mei leti. i. mortis meæ est donata pelago, & nos negamur bellis. s. gerẽdis, o numina. i. dei, ego accipiam intrepidus mortem quancunq; datis mihi: quia licet dies festinata fatis. i. præuenta a morte, abruperit mihi actus ingẽtes. i. licet cecidero ante diem. i. periodum vitæ

tamen ego pegi sat. i. satis magna. Nã domui gentes arctoas: Gallos, Britannos, Germanos: & ego subegi arma inimica. i. potentiam inimici mei Pompeij, metu. i. timore incusso: quia coegi ipsum fugere a conspectu meo. Roma vidit Magnum. s. Pompeium qui noluit me sibi parem, secundum. i. postpositum mihi. Ego tuli. s. Romæ, fasces. i. honores consulares: plebe iussa. s. a me: fasces inquã, negatos mihi per bella. s. mihi mota. Nulla potestas Romana aberit titul⁹ meis. i. gessi omnes magistratus.

Leti. i. mortis. Quãcunq; etiã ex naufragio

Ingẽtes actus. i. acta mea & facinora maxima. Festinata dies fatis, hora mortis immatura. Arctoas domui gẽtes. i. Gallos, & Germanos. Vidit Magnũ mihi Roma secũdũ. Põpeius magnus princeps esse solebat & in vrbe Roma primũ haud dubie locũ obtinere verũ cũ Cæsar illum fugauerit principatũ obtinuit. & sic nũc ait ꝙ Roma vidit Magnum. s. Pompeiũ sibi secundũ, quoniã ipse primũ dignitatis gradũ obtinere meruerat. Tuli fasces per bella negatos. i. gessi secundo consulatũ quẽ sibi aduersarij denegabant cum tm̃ plebiscito obtinuisset vt sui absentis in petitione cõsulatus ratio haberetur. vt scribit Tranqllus. Romana potestas. quoniã. s. Cæsar, quęsturã, ędilitatem, ꝑturam, cõsulatũ, & dictaturam gesserat. ¶ Hæc Beroaldus. Politianus autẽ in sequẽtia sic.

EX MISCELLANEIS

¶ De Cumano aũt fluctu dicit Politian⁹ in Miscellaneis ca. lxxxvj. De fluctu decimo seu Decumano, cuius permulti poetæ meminerunt, Ouidij poetæ versiculi sunt in primo tristiũ volumine. Q ui venit hinc fluctus: fluctus supereminet omnes: Posterior nono est: vndecimoq; prior. Decumanũ intelligit fluctum, qui fieri maximus dicitur: sicuti quoq; decumana dicuntur: quę maxima. Nã & ouũ decimũ maius nascitur. Ex hoc scuta quoq; Decumana, q̃ essent amplissima sunt appellata. Et decumana in castris porta, ab hoste auersa. Sicutiq; decumanus in agro limes ab oriente ad occasum non mihi propterea videtur dictus: quoniam quasi duocimanus: vt. M. Iunius Nypsus opinatur: id em̃ nimis durum, & coactũ: sed qm̃ longissimus. Nam cardo ipse iam dimidiatus decumano. s. anticipante, cõsyderatur. Sed de fluctu decimo, siue decumano: etiã in vndecimo Metamor. poeta idem meminit his verbis. Vastius insurgens decimæ ruit impetus vndæ. Et Silius Italicus lib. xiiij. Non aliter Rhodopes Boreas a vertice pręceps Cum sese immisit decimoq; volumie pontum Expulit in terras. Sed & Seneca in tragœdia Agamemnone. Hęc onére sidit: illa conuulsum latus Sũmittit vndis: Fluct⁹ hanc decimus tegit. Valerius etiam Flaccus Argonauticon scẽdo sic ait. Quanta quoties & Palladis arte Incassum decimę cecidit tumor arduus vndę. Lucanus quoq; in quinto Pharsalię. Hęc fatum decimus, dictu mirabile, fluctus Inualida cum puppe leuat. Vt vel hoc ipsum notabile sit: atq; infigne: tã topere decimum istum fluctum velut a conspirante poetarum choro celebrari.

Nec sciet hoc quisq̃: nisi tu quæ sola meorũ
Conscia votorum es: me q̃is plenus honorũ
Et dictator eam stygias & consul ad vmbras:
Priuatum foruna mori, mihi funere nullo
Est opus o superi: lacerum retinete cadauer.
Fluctibus in mediis: desint mihi busta roguisq;
Dũ metuar semp terraq; expecter ab omni.
Hæc fatum decimus (dictu mirabile) fluct⁹
Inualida cum puppe leuat: nec rursus ab alto
Aggere deiecit pelagi: sed pertulit vnda:
Scruposisq; angusta vacant vbi littora saxis
Imposuit terræ. pariter tot regna tot vrbes
Fortunamq; suam tacta tellure recepit.
Sed non tam remeãs Cęsarią luce ꝓpinqua:
Q̃z tacita sua castra fuga comitesq; fefellit.
Circũfusa duci fleuit: gemituq; suorum
Et non ingratis incessit turba querelis.
Quo te dure tulit virtus temeraria Cæsar?
Aut quæ nos viles animas in fata relinquens
Inuitis spargẽda dabas tua membra ꝓcellis?
Cum tot in hac anima populorũ vita saluisq;

¶ Nec sciet. Solus sum mihi huius rei cõscius. Nisi tu. apostrophe ad fortunã. Me q̃is. i. ꝙ cũ pereã magistrat⁹, morior secundũ voluntatẽ priuatus. Plenus honorum, qui gessi omnes honores. Mori priuatũ. Videtur hoc loco constituisse tyrannidem velle deponere & ciuem agere. at si legeris nescias, interpretare priuatũ. i. more priuati, hoc est sine frequẽtia & exequijs: precaturq; fortunã vt mortem eius celet. Funere, exequijs & pompa. Ennij sententia est. Nemo me lachrymis decoret nec funera fletu faxit. & Homerus ait. Nil ꝓsunt

SVLPIT.

Lachrymæ inanes ꝓ defunctis.

lachrymę vitali lumine functis. Nec vitam reuocare valent, nec fata mouere. Desint busta nõ comburar, non sepeliar. Decimus fluctus qui maxim⁹ omniũ est authore Festo, & Ouidius in tristibus ait. Q ui venit hinc fluct⁹, fluct⁹ supeminet oẽs. Posterior nono est vndeci moq; prior. Oua etiã decumana dicũt quia aliis maiora nascuntur. Leuat, tollit. Nec rursus. nec ꝓcipitauit in decliuẽ patrẽ fluctus: sed in terram pertulit. Aggere, fluctu. Imposuit terræ. Appianus inquit ꝙ instãte die Cæsar fortunam accusans ꝙ felicitati eius inuidisset nautas retrouerti iussit: & nauiũ in orã fluuij citã fuisse regressam. Vacant saxis scruposis: vbi non sunt aspera saxa. Scrup⁹ em̃ lapis asper. a quo fit diminutio scrupulus, & possessiuum scrupeus. Verg. Scrupea tuta latent. Recepit, in suum ius accepit. Sed nõ tã remeans Cæsariam. Non ita in reditu suos fallere potuit qa iã aderat dies: vt in discessu fefellerat. Itaq; eum quidã admirabantur, qdam querelis sunt prosecuti. Remeans, reuertens. Fuga, discessu. Circumfusa. Conquesti sunt milites cum fletu & eum libere accusauerunt. Incessit, inuasit, aggressa est. Q uo te dura. Licentia est: hoc est exornatio quę fit quũ apud eos quos vereri aut metuere debemus

Lachrymæ inanes ꝓ defunctis.

Decimus fluctus.

Scrupus.

Licentia.

aliquid p nostro iure dicimus quod minime offendat. Temeraria, incōsyderata, & audax. Nos animas viles: nos quos spreuisti. Dabas tua membra. exponebas te morti, quam elementa & procelle recusabant inferre. In hac anima: in tua vita. Pendent. nam sine te salui esse non possunt, nec volunt. Et caput hoc. & te principem sibi maior pars mūdi delegerit Sequitia est voluisse mori. & in te & in alios fuisti crudelis cū ita morti te exposueris. Emeruit, meri⁹ est vt tecū periret: nec tibi mortuo superesset. Q uū te raperet mare. quū fluctibus agitareris nos inscij & securi dormiuimus. Pudet heu. Temeritas accusatur: q vrgentem causam tanto se discrimini exponendi nō habuit: potuisset enim nuntium mittere. quoniam nisi necessitate cogente duces periculis se exponere nō debent. excusatur tamen a pietate q noluerit quēq alium discriminibus tā ri obijcere. Sors vltia, necessitas mortē met⁹. Præmisisse, sup. decuit. Lassas, defatigatas: nam ab innumeris quib⁹ te exposuisti periculis conseruauerunt. Sufficit. q seruatus es in columis adeo magnū fortunę beneficiū fuit vt videaē nil vlterius in bellis tibi debere prestare. Impegit, affixit, & deduxit. Hi ne vsus. sic ne vis deis abuti tentareq ipsos. Vt esses naufragus felix. vt mergēdi periculo propinquus euaderes.

BERO. ¶Nisi tu. s. o fortuna quæ es conscia meoꝝ votorum sola scies me mori priuatum q̄uis honores gesserim illustrissimos. Et dictator eam. i. dictator & consul moriar. nā tūc gerebat consulatū: vt supra scriptū est: & dictatura se abdicauerat. Nullo funere. i. exequiaꝝ pompa. illud eñ est ꝓprie funus vt ait Donatus: q̄uis Seruius existimet funus esse cadauer incēsum. Desint mihi busta. Bustum vt scribit Cicero est tūba & sepulchrū. Roguſq quo. s. cadauera cōburunt. Dū metuar sem p. quia si mors mea fuerit in occulto oēs mortales me semp formidabūt tanq aliquid noui molientē. Hæc fatū decimus dictu mirabile fluctus. Oim fluctuū maximus esse dicit decimus qui nuncupatur decumanus vt ait Festus. a quo fluctu scribit Oui. se in Pōtum proficiscētē fuisse vexatū. Posterior nono est vndecimoq prior. ait nūc Lucanus decimū fluctum leuasse Cesarē cū puppe inualida & imbecilli & eū ptulisse ad littus vnde soluerat oram. Aggere, id est cumulo: iuxta illud Vergilij. Insequitur cumulo prærupt⁹ aquę mōs.

Scruposis saxis. Scrupus vt ait Seruius, est proprie lapillus breuis, qui pressus sollicitudinem creat. vnde etiā scrupulus dictus est & res scrupea & scruposa, difficilis & plena scruporum. Vacant, vacua sunt. Fortunāq suā. i. pristinū fortunę fauorē. Sed non tam remeans. Cæsar discedens e castris fefellerat vigiles, verū remeās non fefellit. Milites eñ viderunt pene obrutum fluctibus: qui cōqueri cœperūt & affligi q̄ dissideret de eorū virtute & absentium causa tanta ipsemet subisset discrimina. Et non ingratis querelis. i. quæ militū lamentationes erant gratæ Cæsari eorū beniuolentiam cognoscēti. Incessit, obiurgauit. Dure. i. crudelis & in te & in nos. Inq

Pendeat: & tātus caput hoc sibi fecerit orbis:
Sequitia est voluisse mori. nullus ne tuorū
Emeruit comitum fatis nō posse supstes
Esse tuis? quū te raperet mare corpora segnis
Nra sopor tenuit: pudet heu: tibi causa petēdę
Hæc fuit Hesperiæ: visum ē cōmittere quēq
Tam sæuo crudele mari. sors vltima rerum
In dubios casus & prona pericula mortis
Precipitare solet: mundi iam summa tenentē
Permisisse mari. tantum quid numina lassas?
Sufficit ad fatum belli fauor iste laborq
Fortunæ: q te nostris impegit arenis.
Hi ne vsus placuere deum: nō rector vt orbis
Nec dominus rerū sed felix naufragus esses?

¶Nec sciet hoc quis q̄. Inueni nesciet: & Sulpitius dubitat an legendū sit nesciat: verū bene ꝓcedit dicendo nec sciet. Nā ordo & sensus est. Nec o fortuna quis q̄ nisi tu q̄ sola es cōscia meorū votorū. i. desyderiorū. s. me mori priuatū. i. eo animo vt velim abisse omni magistratu inique occupato: qa dū mors imminet oim male gestorū cōscientia mordet: q̄uis eā plenus honorū. i. magistratuū gestorū, &. i. simul dictator & cōsul, ad umbras stygias. i. ad inferos. Hoc est tu sola scis q ego q moriar hic dictator & consul vi constitutus, velim pius fuisse in patriā & priuatus mori. Aut potius dicamus non q voluisset magistratu abisse (Si eñ hoc voluisset cur optasset mortē suā igno rari, quo etiā post mortem timeaē & expectetur) sed q ꝓsagiret id genus mortis quod priuato & non magistratui cōgruit, soli fortunæ notū fore: vt sit. Nec quis q̄ sciet me mori priuatū. i. more priuatorū sine honore sepulturæ. O superi (quia occulte se moriturum putauit hoc dicit) nullo. i. non vllo, nō est op⁹ mihi, vllo funere. i. pompa funebri, aut sepultura: & ideo retinete in medijs fluctibus, cadauer meū lacerum. i. laceratum a piscibus, fluctib⁹, aut scopulis. Busta. i. sepulcrū cinerū vstorum & rogus. i. ignis incensus quo cadauer comburat, desint mihi, dum. i. dūmodo, ego metuar semp. s. ab inimicis: & expecter. s. a meis, ab omni terra. i. ventur⁹a qualibet terra. Fluctus decimus. i. decumanus q validissimus est (vt ex Politiano añ Beroaldum admoneberis) leuat. s. Cæsarem, cū puppe inualida. i. fragili (dictu mirabile. i. q̄res est dictu. i. vt dicat, mirabilis) nec deiecit sup. puppim, rursus ab alto aggere. i. summitate eleuatarum aquarū, pelagi. i. maris: sed vnda ptulit. i. ad terminū vsq tulit Cæsarem: & imposuit ipsum terræ. i. in terram sup. illic, vbi littora angusta vacant. i. vacua sunt & nō implēt saxis scruposis. i. minutis & asperis. Cæsar tacta tellure. i. post q̄ tetigit terrā a qua discesserat, recepit. s. in potestatem suā, piter tot regna & tot vrbes, & fortunam suam. Sed Cæsar remeans. i. rediens in castra sua, luce existente iā propinqua, non sefellit tam. i. tm̄ aut tantopere castra & comites suos, q̄. i. q̄tum aut q̄topere, fefellit. i. latuit castra sua & comites suos, fuga tacita. i. quū tacite abnauigare vellet. Turba. i. multitudo videntiū e qbus piculis Cæsar recept⁹ erat circū fusa duci. i. fusa circum ducē. s. Cęsarem fleuit gemitu (alij legunt gemitus) suos. i. quo gemeret si suos amisisset, & incessit. i. inuasit & reprehendit Cæsarem querelis non ingratis: quia ex dilectione ꝓfectis

O Cęsar dure, quo. i. ad quæ discrimina virtus temeraria. i. improuida, duxit. i. impulit te, aut in quæ fata. i. ad quæ genera mortis, tu relinquens nos existentes viles animas, dabas tua membra spargenda procellis inuitis: cum vita & salus tot populorum, quia omnium qui Cęsari adhæserūt, pendeat in hac anima. s. tua: & tantus orbis. i. pars orbis. s. Roma fecerit sibi hoc. i. tuum quod tenemus, caput sibi? Sequitia. i. immanitas in nos est te voluisse mori. Null⁹ne. i. nunquid nullus tuorū comitū emeruit nō posse esse superst es tuis fatis. i. viuere post mortem tuam? quia si cognitum fuisset Cæsarem sic periisse: actū fuisset de totius exercitus salute. quū mare raperet te: tūc sup. sopor segnis tenuit corpora nostra. Heu pudet. s. nos temeritatis tuæ. fuit tibi hæc. i. huiusmodi causa, hesperiæ. i. Italię petēdæ. s. vt Antonium cum exercitu celerius adduceres. Visum est. s. tibi crudele cōmittere quēq. s. militum vilissimorum: tam sæuo mari: cui te commisisti. Vltima sors rerum. i. extrema necessitas solet præcipitare. s. mortales in casus dubios, & pericula prona mortis. i. inclinata ad mortem. sup. nunquid decuit te tenentem iam summa mundi. i. Romam: permisisse sup. te mari? quid. i. ad quid lassas. i. defatigas tu numina. i. deos tam tum. i. tantopere? iste fauor & labor fortunę impegit. i. intrusit te arenis nostris & non hostilibus: aut q̄ te non submersit: sufficit ad fatum belli. i. vt bene speres de exitu belli. Ne. i. nunquid, hi vsus deorū. i. quibus tu vteris deis in tentandis periculis: placuere sup. tibi? vt tu non esses felix rector orbis nec dominus rerum. i. imperij: sed felix naufragus. i. qui dicaris felix non q̄ imperio potitus: sed q̄ a submersione seruatus.

Talia iactantes discussa nocte serenus
Oppressit cum sole dies: fessumq tumentes
Composuit pelagus vētis pereuntib⁹ vndas.
Nec non Hesperii lassatum fluctibus æquor
Vt videre duces: purūq insurgere cœlo
Fracturum pelagus Boream: soluere carinas
Quas vent⁹ doctęq pati moderamine dextrę
Permistas habuere diu: latumq per æquor
Vt terrestre coit consertis puppibus agmen.
Sed nox sæua modum venti velicq tenorem
Eripuit nautis: excussitq ordinę puppes.
Strymona sic gelidū bruma pelléte relinquūt
Poturę te Nile grues: primoq volatu
Effinguntvarias casu monstrāte figuras.
Mox vbi percussit densas notus altior alas
Cōfusos temere immistę glomerant in orbes:
Et turbata perit dispersis littera pennis.
Vt primum redeunte die violentior aer
Puppibus incubuit Phœbęo concitus ortu:
Prætereunt frustra tentati littora Lissi:
Nymphęumq tenent. nudas aq̄lonib⁹ vndas
Succedēs Boreę iam portum fecerat hauster

fata, id est quibus mortibus & cladib⁹. Inuitis procellis. quia te necare nolebant. In hac anima. s. tua o Cæsar pēdet vita & salus innumerabiliū populorū. Sequitia est voluisse mori. quia. s. mors tua gēt excidiū aliorū: qui sine te viuere non possent. Emeruit comitū. i. existimas q̄ quispiā tuorū tibi posset esse superstes. quia iuxta illud Polliōis, Tibi nec deesse volumus nec superesse. Corpora segnis nostra sopor tenuit. Cęsar egrediens castris fefellit comites & vigiles dormiētes. Sopor dicit segnis quia facit homines segnes & inertes. Visum committere quēq tā sęuo crudele mari. o Cęsar aiunt milites dum existimas esse crudele & immanē mittere aliquē ex tuis militibus per mare procellosum ad hoc negotiū peragendū: tu caput tuū obiectasti tāto periclo: & sic dū nobis parcis in te es sęuus. Sors vltia rerū. Sensus est q extrema sorte & discrimine periclitantur illi ꝓcipitant se in pericula mortis: tevero o Cæsar nulla sors nulla calamitas cogebat hoc audere. qui tenes Sūma mūdi, hoc est imperiū. Tantū qd numia lassas. o Cęsar tu defatigas deos & fortunam obijciendo te toties periculis: qa dij laborant semp vt te seruēt. Q̄ te nostris impegit arenis. i. effecit vt tu ad hęc loca iactareris a fluctib⁹: vt. s. euaderes incolumis. Hi ne vsus placuere deū. Placet ne tibi o Cęs. ihoc vt tui fauore deoꝝ: vt. s. nō te faciāt rectorē orbis sed felicē naufragū? qa tua spōte obijcis te tēpestati.

SVLPIT. ¶Patiētibus, cessantib⁹. Nec non impatiens morę. Cæsar Posthumiū Brunduſiū misit vt Gabiniū adducere iuberet exercitū. Si abnueret, Antonio vt ꝑciperet: post Antoniū Caleno. Sin oēs negarent epistolā ad exercitum scripsit vt Posthumio obsequerē. Pōpeius vero interea paratas acies frustra educebat in pugnas. Duces Hesperij, Antoni⁹ Gabini⁹ & Calenus, qa in Italia erant. Lassatū fluctibus tā mitius. Boreā. Cæsariani nacti haustrū naues soluūt atq altera die Apolloniā Dyrrhachiūq peruehunt. Fracturū, impulsurū. Dextre doctę, hoc est docti remiges & gubernatores pares duxerunt. Permistas, coniūctas, & ordinatas. Diu, hoc est interdiu: qa segtur & nox. Agmē, classis. Cogit, coniungit, conuenit. Cōsertis, connexis vicinis. Vt terrestre. vt turmę & caterę militū incedentiū p terrā. Modū, mensurā: qa cessauit. Tenorē, cōtinuationē. Excussit ordine, deturbauit. Strymōa, fluuiū i Hæmo ortū q Macedoniā a Thracia separat. hyeme congelat estu a gruib⁹: frequētatur, q̄ hyeme in Nilum euolantes. Y. literā faciūt: sed vehemētiori vento impulsę ordinē turbant. Grues. quæ vt ait Plini⁹ volāt ad ꝓspiciendum alte. Ducē quē sequantur eligūt in extremo agmine per vices qui acclament dispositos habent: & qui gregem voce contineāt: excubias habent nocturnis tēporibus lapillū pede sustinētes: qui lassatis somno decidēs indiligentiā sono coarguat. Cętere dormiūt capite subter alā cōdito alternis pedib⁹ insistentes: dux erecto puidet collo ac ꝓdicit. Figuras varias, vt. Y. A. L. In orbes, in rotūditatē & globū. Littera. Y. quā vt plurimum faciunt. Perit, deletur. Pennis, ipsis gruibus.

Strymon.

Grues.

Ventus qd. Aet violẽtior: ventus qui nil aliẽ est q̃ aer impulsus & vehemens. Concitus ortu: surgens oriente sole. Lissi. Lissus oppidũ in Macedonia post sinum Criticum iuxta Acrolisim: est qꝫ citra Nymphęũ milia passuũ tria. Frustra tẽrati. ad q̃ cursum nequicq̃ direxe ãt: qa hostes tenebant: & alij eos perequebantur. Cæsar enim sic habet. Cum nostri essent ex continẽti visi. Q. Coscõius qui Dyrrhachij classi Rhodiæ pręerat naues e portu educit: & cũ iã nostri remissiore vento appropinquassent: idẽ hauster crebuit: nostrisq; ꝓsidio fuit & nactisunt portum q Nymphęum appellatur: q portus ab Aphrico tegebaẽ: ab hausto non erat tutus. Sed subita fortunę commutatiõe hauster qui per biduum flauerat i Aphricum se vertit: nostra tæcꝫ hostium naues. xvi. elisę mersæcꝫ sunt. Cę. duæ naues tardius confecto cursu cum ignorarent quem locum reliq̃ cepissent contra Lissum in anchoris constiterunt: quas cum Otalicius qui Lissi prętat oppugnaret, aliq̃ se dedidere: nõnulli occisi sunt veterani vero cõplures cęsis ad suos se receperunt. Nudas aquilonibus: in quas non flat aquilo. Succedens. qui flauit post Boreã. sed contra ait Cę. vt dixim⁹. Vndiq; collatis. vbi Põ. vidit iudicatis suis & Cę. viribus magno periculo esse pugnandum coniugem in Lesbon mittere statuit. In robur, in potentiam & fortitudinem. Summa, extrema. Onus coniugij: Corneliam coniugem quã non poterat satis commode apd̃ se retinere, nec absq; molestia segregare. Tutum, vt tuta esset. Lesbos. Lesbos in troade insula est in qua oppida sũt Tymna & Mitylene. Heu q̃tum. Cõcius sugi Pollã mẽtis poeta, Magnam inquit vim habet iugalis amor i iustis hominib⁹. Pom. eñ in medijs bellis non potuit amore non tangi. In æquas mentes. Iniqui enim spernunt concordia in quibus est prima generis humani societas. Iusta ven⁹: iugalis amor. Q; nolles statuq; nolles prælijs te committere, essentq; tibi illa molestiora. Ictu, cõflictu, & pugna. Cõiunx sola fuit: sup. causa, q; abstinuisti. Verba destituunt. enũtiare non potest animi conceptum & decretum: hianti enim verba nõ succurrebant. Blandęq; iuuat. differebat remin longum vt minori molestia afficeret coniugẽ Ventura. i. discessum Cornelię, & prælia futura. Subducere fatis: subtrahere necessitati q̃ instabat.

Nymphęũ.

Lesbos.

BERO. ¶ Fessũ pelagus. diutina agitatiõe defatigatũ tandẽ factũ est tranquillũ. Nec nõ Hesperij. M. Antoni⁹ interim & Q. Calenus qui pẽrãt legionibus q̃ erant Brũdusij ad Cęsarẽ exercitũ transportarũt vt Cęsar & Plutarch⁹ memorant. duces ergo Hesperij. i. Antonius & Calenus. Purũ Boreã. Boreas vent⁹ est sudific⁹. i. serenũ & sine vdo faciẽs. Vt terrestre coit agmen. i. diu naues Antonij p equor iuerunt conglobatę & consertę quẽ admodũ terrestris exercitus solet incedere compositus. Agmẽ eñ est ꝓprie exercitus incedẽs vt ait Serui⁹. Strymõa sic gelidũ. Cõparat ordinẽ & tenorẽ nauiũ tendentium per equor earumq; perturbationem gruibus quę hyberno tempore quærentes loca tepidiora reliquũt Thraciam

Agmen.

Vndiq; collatis in robur Cęsaris armis
Summa vidẽs duri Magn⁹ discrimina martis
Iam castris instare suis: seponere tutum
Coniugii decreuit onus: Lesboq; remota
Te procula sequi strepitu Cornelia belli
Occulere. Heu quãtũ mẽtes dominaẽ i equas
Iusta venus, dubiũ trepidũq; ad pręlia Magne
Te quoq; fecit amor, q; nolles stare sub ictu
Fortunæ: quo mundus erat: Romanaq; fata:
Coniunx sola fuit, mentẽ iam verba paratam
Destituũt: blandæq; iuuat ventura trahentẽ
Indulgere moræ: & tempus subducere fatis.

¶ Talia iactantes. Docet quõ recepto Cęsare ortaq; statim se renitate q in Italia erant ad Cęsarẽ nauigare cœperint dicens. Dies serenus cũ sole. s. oriẽte, nocte discussa. i. fugata, oppressit. i. circumfulsit Cæsarianos milites iactantes. i. p iactantiam ad ipsum dicẽtes talia. & pelagus fessum. s. p̃terita agitatione, cõposuit. i. sedauit vndas tumẽtes. i. inflatas, & hocvẽtis patiẽtib⁹. i. mõ mitigatis & nõ furẽtib⁹ per impatiẽtiã. Sabellic⁹ aũt vt visum est fo. xlvij. legit peuntib⁹. i. remittẽtib⁹. nec nõ. i. insup, duces Hesꝑij. i. q in Hesꝑia erãt derelicti, Gabini⁹, Antonius, & Calen⁹, vt. i. posteq̃ videre pelag⁹ laxatũ. i. remissum fluctib⁹, & videre Boreã vẽtũ insurgere cęlo puꝛ. i. sine nube, fracturũ. i. impulsurũ aut sedaturũ pelagus. i. tumorẽ pelagi: ipsi soluere. i. dissoluerũt carinas, quas vent⁹ & dextrę doctę. i. pitę remigãdi habuere diu pmixtas. i. mixtivẽto & remigio actas: & agmẽ. s. nauiũ. i. classis, coit. i. dẽsa cõglobaẽ p equor latum: vt agmẽ terrestre coit. i. stimuligredit. sed nox sęua. i. tẽpestuosa eripuit nautis modũ. i. mensuram venti, qa vti solẽt vento ad mensurã illi extẽso velo, & tenorẽ. i. cõtinuationẽ veli: & excussit puppes ordine. i. ne seruarẽt agmẽ coniunctũ. O Nile flu. Aegypti grues potuꝛæ. i. bibiturę te, relinquunt sic. i. hoc modo, Strymona fluuium Thraciæ, gelidum, bruma pellente. i. qñ congelatur in bruma: & grues effingũt varias figuras literarũ primo volatu. i. cũ primũ incipiũt volare, casu monstrãte. i. indicante illis figuras illas literaꝛ, quas a casu nõ ab istituto effingunt: nõ eñ figuras attendũt: sed congruũ sibi volatum Mox. i. paulopost, vbi not⁹. i. hauster huid⁹, altior. s. i aere flãs pcussit alas gruũ dẽsas. i. cõfertas, ip̃ę grues immixtę temere. i. sine serie literaria, glomerãtur in orbes cõfusos. i. imixtos, & littera. s. y. turbata pẽnis. s. alarũ dispsis, perit. s. ab alis gruũ. vñ Martia. Turbabis versus, nec littera tota manebit: Vnã p dideris si Palamedis auẽ. Vt primũ (Alij legunt cum primum sed idẽ valent) aer violentior incubuit puppibus. s. ducũ Italiæ, die redeunte, ipsi p̃tereunt. i. pręteruolãt, littora Lissi, oppidi in Macedonia, tẽtati. s. an possent i ipsum cõfidere, frustra: qa coacti sunt p̃terire: & tenẽt Nymphęũ. s. portũ, appositorie vndas nudas aq lonib⁹. i. in q b⁹ nõ flabat aquilo. Nam hauster succedẽs qui flauit post Boream, fecerat iam portum. s. aptũ. Armis Cæsaris collatis vndiq; in robur. i. in vnum globum & agmen: Magnus. s. Pompeius, videns. i. consyderãs, summa. i. suprema discrimia. i. pericula, martis duri. i. grauis belli instare iã suis castris, decreuit seponere onus cõiugij. i. cõiugẽ Corneliã q̃ oneri erat a se ablegare, tutũ. i. tutam ab armis Cæsaris: & decreuit o Cornelia occulere. i. occultare te, sup. in Lesbo remota procula strepitu sęui belli. Heu condolentis vox, quantum venus iusta, id est amor & consuetudo coniugalis,

dominaẽ. i. vim exercet in mentes æquas. i. legitime amantes & fidẽ datã seruantes. q. d. plurimũ nimirũ. Nam o magne, amor facit te quoq; i. etiã te, q certissimus & firmissimus esse solebas, dubiũ & trepidũ ad pia. quia sola coniunx fuit. s. causa, q; tu nolles stare sub ictu fortunę. i. q; nolles te cõmittere aleæ belli, quo. i. sub quo ictu erat mũd⁹. i. libertas mundi tecum casura: & fata Romana sup. erant. Verba. s. dicenda Corneliæ vt abire vellet: destituũt iã mentem paratam. s. ad dicẽdum: & iuuat mentem trahentẽ. i. meditantẽ ventura. s. exitia, indulgere moræ. i. dilationi blandæ: & subducere fatis. i. morti tempus. qa fata differri sed non auferri possunt vt Serui⁹ opinat⁹ est.

Nocte sub extrema pulso torpore quietis
Dum fouet amplexu grauidũ Cornelia curis
Pectus: & auersi petit oscula blanda mariti:
Humentes mirata genas: percussaq; cæco
Vulnere nõ audet flentẽ deprẽdere Magnũ.
Ille gemens: Nõ nũc: vita mihi dulcior inquit:
Quum tędet vitę: lęto sed tẽpore coniunx:
Venit mœsta dies: & quã nimiũq; parumq;
Distulimus: iam totus adest in prælia Cæsar.
Cedendum est bellis: quorũ tibi tuta latebra
Lesbos erit, desiste preces tentare: negaui
Iam mihi, nec longos a me patiere recessus.
Prępcipites aderunt casus: properante ruina
Sũma cadũt: satis est audisse pericula Magni.
Meq; tuus decepit amor: ciuilia bella
Si spectare potes: nam me iam marte parato
Securos cepisse pudet cum coniuge somnos:
Eq; tuo miserũ quatiũt quũ classica mundum
Surrexisse sinu: vereor ciuilibus armis
Pompeium nullo tristem cõmittere damno,
Tutior interea populis & tutior omni

& septẽtriõales plagas: & petũt Aegyptũ volãtes ordine cõposito. nã vt scribit Cicero sępe efficiunt formã trianguli & ex earũ volat⁹ ordie dicit Palamedes literã y. inuenisse. Q; proficiscuntur ducẽ quẽ sequãtur eligunt: in extremo agmine per vices qui acclamẽt dispositos habent: & q gregẽ voce cõtineãt. vt ait Ply. Strymõ fluui⁹ est Thraciæ quo grues Strymonię nuncupantur a poeta. Bruma pellente, frigus eas pellit e Thracia ad aquas nili calidas. Tensas alas. i. expãsas. Not⁹ ventus a meridie flans. Glomerãtur in orbes, cõmiscentur sine ordine quod itẽ fecerũt naues Antonij. Perit littera. i. cõfundit & puertit. y. litera, quã volando cõficiũt. Vñ ait Martialis. Perdideris versus nec littera tota volabit: Vnã perdideris si Palamedis auẽ. Violẽti or aer. i. vẽr⁹ & aura. Littora lissi. Lissum oppidũ est Epiri vt scribit Cæsar: qd Plynius ascribit Liburniæ. Vndiq; collatis in robur Cęsaris armis. Iã legiones quas habebat Antonius venerãt ad Cæsarem & multę vrbes ad eũ defecerant. Nymphęũq; tenẽt. nactũ portũ q appellaẽ Nymphęũ vltra Lissum milia passuũ tria, eo naues introduxerũt vt narrat Cęsar. Iam portũ fecerat hauster. Sec⁹ sentit Cæsar dicẽs. Qui portus ab Africo tegebaẽ ab hausto nõ erat tut⁹. nisi Lucan⁹ posuerit hausterũ stantẽ a meridie pro Africo flãte ab occasu brumali vt scribit Plynius. Seponere tutũ cõiugij decreuit onus. Pompeius magnus vxorẽ Corneliã in insula Lesbo sepposuit: & Mityleneis cõmendauit: qm̃ apud maiores ingenti turpitudini dabaẽ si mulier castra seque reẽ vt ait Seruius. Vñ dixit Vergi. de Cleopatra. Sequiẽq; nefas Aegyptia cõiunx. Castra eñ dicunẽ quasi casta q. s. illic castrareẽ libido: nãhis nunq̃ intererat mulier vt interpretatus est Seruius. Lesbos aũt insula ẽ clarissima añ Troadẽ vt scribit Plyni⁹: alio noie Pelasgia & Macaria appellata. Fuit nouẽ oppidis inclyta. Heu quantũ mentes dominaẽ in equas iusta Venus. Q; uis esset Põpeius bellorũ maximis curis implicit⁹, tñ vxoris obliuiscinõ potuit cuius amor eũ fecit trepidũ ad cõserendas manꝰ cũ aduersarijs. Magnã ergo habet vim Venus etiã in mentes & prędordia iustorũ & magnorũ virorũ. Iusta dicit Venus cõiugalis & vxoria. Cõiunx sola fuit. s. in causa. Mentẽ iã verba paratã destituũt. exprimit affect⁹ amoris. Põpeius eñ cũ vellet vxori persuadere vt vellet esse cõtenta secedere a bello: sępe eũ verba destituebãt. iuxta illud Vergilianum. Incipit affari mediaq; in voce resistit.

SVLPITIVS.

¶ Nocte sub extrema. In diei principio. Pec⁹ grauidũ. Põpeiũ sollicitũ bellicis curis & impatiẽtę absẽtę cõiugis quã vnice amabat Aduersi, oppositi. Humentes genas, lachrymabaẽ eñ Põpei⁹. Perculsa, pterrita. Deprędere, iterpellare sermõe & q̃rę fleret interrogare. Gemẽs, suspiria emittẽs. Nõ nũc. hac oratione Põpeius vt æquo aio ferat abscessũ conaẽ efficere. est aũt sensus. O dulcior mihi vita felici & añ acta non p̃senti & misera cuius me tędet. Mœsta, qa segregationis. Nimiũ. respectu bellici & publici cõmodi. Parum, respectu amoris pietatisq; nĩæ. Totus Cæsar, totæ Cęsaris vires. Latebra, latẽdi locus. Negaui iã mihi. nõ potui a me impetrare, qa est incõmodũ & periculo plenũ q̃uis fuisset mihi q̃ suauissimũ. Nec longos patiere recessus non longe a me distabis: nec diu absq; me eris. Casus prępcipites. subito eñ aut victores aut victi erim⁹. Properante ruina summa cadũt. sententia seu parœmia. q̃ eñ sunt altissima celerius corruũt. Satis est audisse. Minus eñ dolet q audit q̃ q videt aduersa. Meq; tuus decepit amor. Non amas mevere si potes interesse prelijs: nã est mihi turpe in tãtis periculis tecũ cubare. Securos, quietos. i. me getũ & sine assidua cura belli vxoriũ esse: & tuis vacare cõplexib⁹. Marte, certamine. Classica quatiunt. i. quum datum est signum pugnæ quo tremunt omnes nationes. Sinu, gremio & complexu. Vereor. dubito inquit hac tristitia de te susceptа pugnare: itaq; deponenda est. Nam decet pugnaturum Imperatorem hilarem esse. Committere, exponere. Late, latita. Fortuna, aduersa scilicet. Nõ tota te mole premat, non te toto dolore affligat. Impulerint, euerterint. Optima pars nostri. tu ipsa

sis salua. Si fata prement. si aduersa fortuna vexabor & Cesar me psequet. Sit quo velim fugisse, habeam locũ in quẽ libẽter fugiam. Infirma, nobilis animi. Capit, continere potuit: capax eius fuit: & ei relistere quin moreretur. Cessare e pectore sensus: exanimata ẽ. Proferre, enuntiare. Nil mihi. A commiseratione exordiẽ & cõquerẽ q̃ a viro diuidatur nõ morte, sed q̃ cõtemptui habeatur. Nil relictũ est queri, nõ possum conqueri & incusare fata cõiugij vt Iunonẽ & Hymenea q̃ nos in vita nõ seruauerit. Funus, mors. Summa fax mors ipa interpretatio. Diri, funerei. Demissa, humilis & vilis apd te: vel dimissa. i. repulsa abducta. Sorte frequẽti vt multis solet accidere. Plebeia, humili nã viles solẽt cõiugia negligere. Hostis ad aduẽtũ: Argumentatur ab eo q̃ fiat qd faciendũ nõ est. Nã par est vt amicis nõ inimicis gratas res faciamus. Rũpamus fœdera. seperemus cõiugiũ nostrum Placemus socerum, mitigemus Cæsarem q̃ turbatus est q̃ simus concordes atq; coniuncti. Sic est tibi cognita. sic video tibi infida. occurritq; illi qd dixit Pom. Meq; tuus decepit amor. Non olim casu pendemus ab vno. nonne ex quo coniugium iniuimus eo connexi vinculo sumus vt vna salus ambob9 sit vnum & cõmune periculum.

BERO. ¶ Grauidũ. i. plenũ pectus. s. Pompeij. Curis, sollicitudine & anxietate ppter bella. Cura em dicit q̃ cor vrat: & aliquãdo accipit pro amore. Vergili9. At regina graui iãdudũ saucia cura. Auersi mariti, q̃ faciẽ habebat auersam ab vxore. Ita Iuuenalis. Si nocte marit9 auersus iacuit. Verũ boni codices habent aduersi. i. faciẽ habentis Cornelią spectantẽ. Ita vulnera dicũtur aduersa q̃ sunt in pectore: vt apud Plyniũ. Humẽtes mirata genas. ppter locu9 est. Genę em vt supra dictũ est sũt oculorũ tegumẽta in quibus vtrinq; sunt palpebrę vt scribit Plynius. Nõ nũc vita mihi dulcior inquit. Sẽsus est o Cornelia dulcior mihi nõ hac vita qua nũc fruor q̃ mihi tedio est sed dulcior illa vita beata: quã olim duxi plenus felicitatis. Totus Cæsar. i. cũ oibus viribus & legionibus. Negaui iam mihi. quasi dicat ei9 obsessum nõ min9 sibi q̃ illi fore molestũ. Vñ ait negaui. s. te iã mihi. destinaui. s. priuare me tua iocũdissima cõsuetudine. Satis est audisse pericula magni. ea em q̃ videntur maiore afficiũt cruciatu cũ sit vehementior sensus oculorũ q̃ aurium. Iuxta illud Horatianũ. Segnius irritant aios demissa per aures, q̃ quę sunt oculis subiecta fidelibus. Eq; tuo quatiunt. supple pudet me surrexisse. s. e tuo sinu Cornelia cũ classica & sonit9 tubarũ dant signũ bellicũ, videbor em esse vxorius. Põpeiũ nullo tristẽ cõmittere dãno. i. vereor committere me bello ciuili nulla mœstum iactura: quoniã gesturus triste bellum deberet tristis & mœstus esse aliquo incõmodo. Late sis occulta i secessu Lesboo vbi eris tutior omnibus regibus: quib9 in pugna imminet discrimẽ. Fortuna mariti id est mea calamitas. Si numina nostras impulerint acies, id est si dij me victum, Cęsarem victorem effecerint Maneat pars optima magni. s. tu o Cornelia quæ es mei pars optima. Iuxta illud Horatij. Et fortes animæ dimidium meę. Vix tã tum infirma dolorem cepit. Cornelia audito Pompeij sermone prę dolore exanimata est & vix tandem potuit respondere. Attonito pectore. i. stupefacto corde. Nil mihi de fatis thalami superisq; relictũ est Magne queri. Non possum conqueri inquit Cornelia de fatis nostri thalami. i. coniugij quia mihi obtigisti maritus illustrissimus, nec possum etiã lamentari de superis: quoniã non eripiunt te mihi, immo te seruant incolumẽ. Funus id ẽ mors. Fax sũma rogi, qua scilicet ignis mittitur in rogũ ad comburẽdum cadauer. Rũpam9 fœdera tędę. i. matrimonij. Quinq; em tędę. i. faces in nuptijs pręferebãtur a pueris matrimis & patrimis vt ait Festus: & supradictum est ex authoritate Plutarchi. Hostis in aduentum, scilicet Cæsaris. Placemus socerum, scilicet Cæsarem. quia tu videris eũ placare velle seponendo me in insulã Lesbon. Non olim casu pendemus ab vno. Marit9 & vxor eidem fortunæ sorti & casibus sunt obnoxij. iuxta illud Vergilij. Commune periculum Vna salus ambobus erit.

Rege late: positãq; procul fortuna mariti
Non tota te mole premat. Si numina nostras
Impulerint acies: maneat pars optima nostri:
Sitq; mihi: si fata premant victorq; cruentus:
Quo fugisse velim. Vix tãtũ infirma dolorem
Cepit: & attonito cessere e pectore sensus.
Tandẽ vix mœstas potuit proferre querelas.
Nil mihi de fatis thalami superisq; relictũ est
Magne q̃ri. nostros nõ rumpit funus amores:
Nec diri fax summa rogi: sed sorte frequenti
Plebeiaq; nimis care o dimissa marito.
Hostis ad aduentum rũpam9 fœdera tædę:
Placemus socerũ. sic est tibi cognita Magne
Nostra fides: credis ne aliquid mihi tuti9 esse
Q̃ tibi: non olim casu pendemus ab vno?

¶ Nocte sub extrema. Cõmemorat quõ Põpeius dum noctu ab vxore amplecteretur illi suasit vt in Lesbon abiret: ne tanta mala videret: vt cũ ordine patebit qui talis est. Dum Cornelia vxor Põpeij, fouet amplexu. i. aplectendo, sub extrema nocte i. circa diũculũ, torpore quietis. i. dormitatione & somno, pulso, fouet inquã, pectus. s. Põpeij, grauidum curis: & petit oscula blanda mariti aduersi. i. oppositi & ad se os habentis (A lij le gunt auersi quasi in alteram partẽ ab eo versi: sed tũc occurrit quõ sit: humẽtes mirata genas: nisi palpitando forsan) existẽtes mirata genas humẽtes. s. fletu & pulsa vulnere cæco. i. latente dolore: pius: non audet deprẽdere. i. interpellare & quęrere cur fleret, sed simulat se nõ sentire magnũ. s. maritũ suum flentẽ. Ille. s. magn9, gemens: inquit o cõiunx dulcior mihi vita nõ nũc i. ea quã nũc viuo in qua nihil est dulcedinis: quin. i. quinimo tędet vitæ: sed dulcior mihi vita. i. q̃ fuit vita tpe læto. i. pspero & felici: dies mœsta. s. qua pugnandũ est, venit. i. orta est: & dies quã nos distulimus nimiũ: qa melius fuisset forte Cęsarẽ priusq̃ tantas copias habuisset oppugnasse: & distulimus parũ, respectu amoris nostri, aut respectu negotij ipius, quia nũ q̃ sero venit res mala: & parũ videtur distulisse mala dum amplius differri nequeunt. Cæsar adest. s. paratus & vrget iam totus in prælia, quocirca cum sis mulier, cedẽdum est tibi bellis: quorum bellorum latebra tuta erit tibi Lesbos. desiste tentare preces. i. pcibus me velle vincere ne illuc abeas: ego negaui iã mihi. i. cum ego a me pro amore in te meo requirerem vt mihi presens maneres, negaui mihi. i. ratio negauit mihi. Nec tu patiere a me recessus longos. i. diu duraturos: quia casus aderũt præcipites. i. res cito in alteram partẽ cadẽt: nec obstat q̃ summæ sint vtriusq; partis facultates: quia summa cadunt, ruina properante. i. quando fatale imminet excidium. Satis est tibi audisse. i. si audieris & non videris, pericula Magni. & amor tuus decepit me. i. nõ vere amaueris me sicut puto me abs te amari, si potes spectare bella ciuilia. q. d. pericula & necem forte mariti tui. Nam pudet me cepisse cũ coniuge somnos securos marte. i. bello parato. i. proxime gerẽdo: & pudet me surrexisse e sinu aut gremio tuo, cũ classica. i. sonit9 bellici & plij ineũdi quatiũt. i. cõcutiũt anxietate mundũ miserũ. i. misere timẽtem quia cũ Põpeio libertas omniũ erat extiguẽda. ego vereor cõmittere ciuilib9 bellis Põpeiũ. hoc est me quasi dicat ducẽ (vñ de se quasi de alio in tertia psona loquit) tristẽ. i. apparẽtẽ tristẽ nullo dãno. i. nõdũ accepto dãno: sed tristẽ q̃ e tuo sinu vocatus sit. militib9 aũt to lliẽ animi9 dũ tristẽ videt ducem. quocirca Aeneas. Spẽ vultu simulat, põit alto corde dolorem. Aeneidos. j. Est ergo ducis vt oratoris esse testaẽ Fabius præ se ferre fiduciam. Late. i. occultare interea existẽs tutior populis & omni rege, quia omniũ regum res agẽda erat: & fortuna mariti. s. aduersa, nõ premat te positam procul. s. a marito, tota mole. i. pondere aduersoq;. si numina impulerint. s. in fugam aut euertẽrint. nãs acies, optima pars nostri maneat scilicet salua. hoc est tu. Aldus legit pars optima magni: sed significantius legitur nostri. Et si fata & victor cruentus premant me. i. cogãt fugere, sit mihi quo velim fugisse. s. ad te vbi latebis. Cornelia infirma. i. debilis animi, vix capit. i. capere vix potuit tantũ dolorẽ: & sensus. i. mens & ratio cessere e pectore attonito. Tandem, vt. i. postq̃ vox potuit, aut tandẽ vix potuit pferre querelas mœstas. s. sequẽtes. O Magne nil relictum est mihi quod possim conqueri de fatis thalami. i. auspicijs coniugij: & de superis q̃ prefuerũt illis. funus. i. mors nõ rũpit nostros amores & ita non est fatis imputandũ: nec fax summa diri. i. deorũ ira extructi, rogi. i. ignis funebris, sup. rũpit amores nostros: sed ego careo marito dimissa. q. d. repudiata: sorte frequenti & nimis plebeia, hoc est vulgari. Rũpam9. s. i. iustũ videtur quod tũ nõ est, fœdera tædæ. s. cõiugalis, ad aduentũ hostis. i. vt cõplaceamus hosti: placemus socerũ. s. quondam tuũ forte iratũ q̃ me Iuliæ suę superduxisti. O magne est nostra fides cognita tibi sic, vt credas te deceptũ ab amore si pens esse velim? q. d. non deberet ita esse. Credis ne aliquid esse tutius mihi q̃ tibi, hoc est me posse saluam esse alicubi, te pereũte? Non. i. nonne pendemus olim ab vno casu. i. vno cõmuni periculo? q. d. maxime.

SVLPITIVS.

¶ Fulminibus me sęue iubes tantęq; ruinę
Absentẽ pstare caput. Securа videtur
Sors tibi: cum facias etiam nũc vota perisse?
Vt nolim sęuire malis. sed morte parata
Te sequar ad mães: feriat dũ mœsta remotas
Fama procul terras: viuã tibi nẽpe superstes.
Adde q̃ assuescis fatis: tantumq; dolorem
Crudelis me ferre doces. ignosce fatenti:
Posse pati timeo. q̃ si sunt vota: deisq;
Audior: euentus rerum sciet vltima coniunx.
Sollicitam rupes iam te victore tenebunt:
Et puppim quę fata ferat tam læta timebo.
Nec soluent audita metus mihi, pspera bella:
Cum vacuis proiecta locis a Cæsare possim
Vel fugiente capi. notescent littora clari
Nominis exilio: positaq; ibi coniuge Magni
Quis Mitylenęas poterit nescire latebras?
Hoc põcor extremũ: si nil tibi victa relinquent
Tutius arma fuga: cum te commiseris vndis
Quolibet infaustam potius deflecte carinam.
Littoribus quęrere meis. Sic fata relictis
Exiluit stratis amens: tormentaq; nulla

¶ Fulminibus me sæue iubes tantęq; ruinę Absentẽ pstare caput. Allegoria ẽ: vis inqt vt ego abiẽs eodẽ afficiar dolore quo & vos q̃ plijs interestis. Secura videt. imo mœstissima est: & occurrit illi superiori: Tutior inter ea populis. Etiam nunc, dum assum & antẽ q̃ pretium ineas. Cum facias perisse vota: cũ nolis me exaudire, & patiaris me in mœstitia viuere. Vt nolim sæuire malis, vt nolĩ in aduersitate crudeliter i me agere. Parata, prompta, non lenta. Feriat dum. tamdiu supuiuã tibi q̃diu ignorauero te victum vel mortuũ esse: id vbi resciuero mihi inferam necẽ. Feri at dum mœsta remotas Fama procul terras. id est dũ fama necis aut fugæ perueniat Lesbon. Assuescis, assuefacis me: actiue posuit Tantum dolorem, quãtus est suscipiendus ex morte calamitate ve tua. Posse pati, posse dolori resistere: ne statim ex ipo enecer. Si sunt vota: si succedunt desyderia mea. Euẽtus, successus. Rupes, Lesbos ipsa aspera. Sollicitam, me timidam. Feret fata tam læta: afferet mihi tam lætum nuntium. Nec soluent audita. audita tua victoria adhuc timebo. Vacuis, desertis & sine defensoribus. Vel fugiente, etiam si fugiat. Notescent, nota fient. & refutat illd Late. Exilio nominis clari: exilio meo quæ celebror ob coniugium tuũ Mitylene. Quis. vnusquisq; em scit. Latebras mitylenęas, id est me apd Mitylenas latere. Est autẽ Mitylene vrbs i Lesbo. Si nil tibi victa. si fugere cogeris per mare in Lesbũ non venias: sed diuerte quocunq;. Infaustã, infelicẽ quia virum tam preclarum fugientẽ vehat. & est metonymia. Exilijt stratis, rapti extra lectũ saltauit. Tormenta, dolores discessus quę erant sibi pro tormentis. Nõ sustinet pectora, non succumbit viro, non vult amplexari ab

eo. Sustinet, partitur. Extrem⁹ fructus : hoc est complexus ipi & extrema voluptas diuturni amoris quam tūc capere potuissent, nō decerpit: non est grata. Perit, amittitur. Pręcipitant, impellunt: nam festinant in dolores. Sustinuit dixisse vale: potuit more discedentiū salutare. Cætera damna. vt fugam ex vrbe & Italia. Durata malis, firmata & assueta aduersitatibus. Labit: cadit exanimata. Suorum, domesticorum. Ad æquoreas arenas, ad littus. Prosternit, abijcit se in terrā. Tenet, occupat membris. Illata, importata immissa Non sic, non tanto cū dolore & gemitu. Premerent, vrgerent, persequerent. Fida comes Cornelia quæ nunq̃ deseruit Magnum. Vadit sola. non ꝙ sola esset sed ꝙ sine viro. Vergilius. Sola domo mœret vacua. Quæ nox sibi proxima venit in somnos. hoc ē nox sequēs qua dormitura erat. Frigida lecto, supple fuit. Atq; isueta quies vni. tum primum iacuit sola. Nudum, quasi nudum: nō enim calebat. Q̃ sæpe. admiratiue certe sępissime Deceptis. nā putabat se cōplecti Pompeiū.

BERO. ¶ Fulminib⁹. pręlio ciuili quod est quasi fulmen quo pcussi extinguūtur illico. Sed morte parata te sequar ad manes. vbi audiero inquit Cornelia te fuisse profligatum a Cæsare mihi mortem cōsciscā: & sic te sequar ad manes. i. inferos. Mœsta fama, afferēs mœrorē de tuis partibus profligatis. Viuam tibi nempe superstes. quasi dicat non viuā. Adde ꝙ assuescis fatis. i. me assuetā infortunijs & laboribus vis efficere. Doces. s. separando nūc me a tuo conspectu. Posse pati timeo. s. tantum dolorem vt viuam. Q̃ si sunt vota deisq; audiar. id est si audient vota & preces meas: & te victorem facient: ego vltima intelligam victoriam: quæ prima scire deberē: & sic iam te victore ero sollicita & anxia ante q̃ nunti⁹ victoriæ tuę ad me veniat. Rupes. quia in rupibus & scopulis sollicita expectabo nuntium & prospiciam per pelagus an aliqua nauis aduentet: quæ etiam portans lętum nuntium, tamē a me timebitur ne aliqd apportet mali. Nec soluent audita mœt⁹. etiam cum audiero te fuisse victorē, adhuc tñ timebo: quia Cęsar victus & fugiens facile me posset inuadere. Notescent littora. s. insulæ Lesbi in qua ego videbor exulare. Coniuge magni, me scilicet ait Cornelia. Mityleneas latebras. Mitylene ciuitas est in Lesbo clarissima vt ait Strabo. ex qua fuit Pittac⁹ vnus ex septem sapiētibus. Tutius arma fuga, id est si victus fueris nullumq; inuenies pręsidium melius fuga: caue ne confugias huc, qm̄ hostes ibi te maxime quęrent vbi ego fuero. Infaustam carinā. i. nauem tuam infelicē. Quolibet deflecte. i. ad omnia alia littora præterq̃ Lesbia vbi ego ero. Exilijt stratis, id est lecto Strata em̄ dicunt vestimēta a sternendo. Extremusq; perit tā longi fructus amoris. quia non cōplecti, nō osculari voluit Pompeium qđ fieri solet ab vxorib⁹ maritis recedentib⁹. & sic perijt extrem⁹ fruct⁹ amoris eoꝝ. Sustinuit dixisse vale. Recedētiū mos ē vt dicāt vale: qđ neq; Pōpei⁹ neq; Cornelia dixert. Labit infelix. corruit Cornelia ex vehemēti dolore

Vult differre mora: nō mœsti pectora Magni
Sustinet: amplexu dulci non colla tenere:
Extremusq; perit tam longi fructus amoris.
Præcipitantq; suos luctus: neuterq; recedens
Sustinuit dixisse vale: vitamq; per omnem
Nulla fuit tam mœsta dies: nā cætera damna
Durata iam mente malis firmaq; tulerunt.
Labitur infelix manibusq; excepta suorum
Fertur ad ęquoreas ac se prosternit arenas:
Littoraq; ipa tenet: tandemq; illata carinę est.
Non sic infelix patriam portusq; reliquit
Hesperios: sęui premerent cū Cæsaris arma.
Fida comes Magni vadit duce sola relicto:
Pompeiūq; fugit: q̃ nox sibi proxima venit
Insomnis: viduo tum primū frigida lecto
Atq; insueta quies vni: nudumq; marito
Non hęrente latus: somno q̃ sępe grauata
Deceptis vacuum manibus cōplexa cubile est
Atq; oblita fugæ quęsiuit nocte maritum.

¶ Fulminibus me sæue iubes. Prosequit orationē suā querulosam Cornelia dicens, o sæue. i. crudelis Pompei tu iubes me absentē pręstare. i. exhibere fulminib⁹. s. belli, & tantæ ruinæ. s. rerū caput sup. meū afficiendū dolorib⁹. quia absens cū maiora sit putatura mala, maiore afficiet dolore, q̃ si præsens esset. Quod Horatius late docet in Epodo ad Mecœnatē his verbis. Roges tuum laborē quid iuuē meo Imbellis ac firmus parum? Comes minore sum futurus i metu, qui maior absentes habet &c. Videt tibi sors. s. mea secura. i. sine curis in Lesbo habenda? q. d. id falso putes, cū facias etiā nūc cum pręsens sum, vota perisse, quia nō vis me exaudire, q̃ velim nō post te sed tecum viuere & mori. hoc aūt facis: vt nolim sęuire. i. furere & in me agere atrociter, malis. s. si viderē mala tua q̃ futura forsitan sunt. (sunt q legant seruare malis, licet victorib⁹ qa, iniquis.) Sed (q. d. nihil agis qa) ego sequar te ad manes. i. inferos, morte parata. i. mihi decreta aut prōpta & nō lęta. Nempe. i. certe viuam tibi vt dicis supstes: sed dūtaxat, dū. i. donec, fama mœsta. s. de cæde tui, feriat. i. attōitas faciat, procul. s. a te, terras remotas. Adeo crudelis, ꝙ tu assuescis. i. assuefacis me fatis id ē malis tolerandis, & doces me ferre tantū dolorē, quantus esset ex morte tua suscipiēdus. quia iam tūc eum patiebat: & ita minus forte doleret cū verus dolor adueniret. vnde addit. ignosce fatēti: ego timeo posse id est ꝙ possim, pati. i. tolerare citra mortem, dolorē de te. Q̃ si sint vota scilicet exaudita: & ego audiar deis id est exorem deos vt vincas: coniunx scilicet tua hoc est ego, sciet vltima euentus rerum id est belli exitū. quia rupes e quibus naues obseruabo tenebunt scilicet me sollicitam, te victore id est cū fueris victor: & timebo puppim quæ ferat tam læta fata scilicet de victoria tua. Nec bella pspera, aut nec pspera. s. euēta belli, sic em̄ quidā legūt, audita soluēt mihi metus, cū ego piecta locis vacuis. i. sine psidio, possim capi a Cęsare vel. i. etiā fugiente. littora. s. Lesbi, notescēt. i. fient no-

ta & nobilia, exulis clari nominis. s. Corneliæ: & cōiuge magni s. Pōpeij posita. i. sepulta aut exulāte ibi. s. apđ Mitylenen, qs poterit nescire latebras Mitylenęas? q. d. nemo. quia oēs sciēt. Ego precor hoc extremū, si arma victa, nil relinqnt tibi tutius fuga, cum. i. postq̃ cōmiseris te vndis. i. nauigationi, deflecte s. a lesbo, carinam infaustam potius quolibet. i. ad quamlibet terrā q̃ in Lesbum, quia tu quęrere littorib⁹ meis vbi ego exulabo. Cornelia fata sic exilijt amens stratis relictis: & nulla, id ē non vlla, non vult differre tormenta. s. sua, vlla mora: nō sustinet. i. non potis est, tenere pectora magni mœsti: non colla magni, amplexu dulci: alij legūt teneri: vt sit nō sustinet pectora magni mœsti teneri. s. a se: & non sustinet colla. s. sua, teneri, dulci amplexu. s. magni: & extremus fructus tā longi amoris i. quinta linea veneris perit ob mœrorem: & pcipitāt. i. ante tēpus accelerant suos luctus: & neuter recedens sustinuit. i. potuit dixisse. s. alteri vale. & nulla dies fuit ipis tam mœsta per omnem vitam. Nam tulerunt. i. passi sunt cætera damna. i. incommoda, mente iam durata malis & firma. Cornelia infelix labit & excepta manibus suorū fertur ad arenas æquoreas & psternit se & tenet ipa. i. per se, aut tenet ipa littora. i. cadit in terram & illata est tandem carinæ. i. nauiculæ postq̃ ex tacito dolore quem tunc passa erat ad se redijt. Ipse infelix non reliquit sic patriam & portus Hesperios. i. Italicos, cum arma sæui Cęsaris, pmerēt. i. vrgerēt fugiētes, qa iā fida comes. i. cōiunx Magni vadit sola, quia relicto duce. s. magno: & fugit Pōpeiū.

quē cōceperat a Pōpeio recedēs. Ad ęquoreas arenas. vt. s. naui imposita inde nauiget in insulam Lesbon. Non sic infelix patriā. Sēsus est nō tā vehemēter indoluit Cornelia qn̄ quū Pompeio fugiēs Cæsarem coacta est relinquere penates Romam & Italiam, q̃ nūc perturbata est secedens ab ipo Pompeio. Fida comes Magni. i. Cornelia quæ fida fuerat comes Pompeij illū sequendo ab vrbe in Epirum nūc sola recedit sine marito: quē fugere videbatur: adeo festināter ex nimio dolore pturbata recessit. Viduo lecto. s. sine Pōpeio. nam vidua dicit fœmina marito priuata. a ve quod significat nō, & duo, vt existimat Iuriscōsultus: vl' vt ait Macrobius dicit vidua q̃si valde idua id ē valde diuisa. Iduare em̄ Hetrusca lingua diuidere ē: vel vidua. i. a viro diuisa. Frigida. vxor dicit in lecto frigida esse qn̄ cubat sine marito. Ita Penelope ait apud Ouidiū. Non ego deserto iacuissem frigida lecto. Insueta, nō solita. Deceptis manib⁹, quia in somnis manibus torū cōplectebatur existimās se amplexari Pompeium.

Insōnis sup. fuit, ea nocte q̃ nox venit sibi pxima & tum primum fuit ipa frigida in lecto viduo: & quies insueta vni. i. soli & sine viro, & latus fuit nudū, marito nō hærente. s. illi, q̃. i. o q̃ tū sæpe, ipa grauata somno, complexa est cubile vacuū manib⁹ deceptis: atq; oblita fugæ, quęsiuit maritum nocte.

Nam q̃uis flāma tacitas vrgente medullas
Non iuuat in toto corpus iactare cubili:
Seruatur pars illa tori: caruisse timebat
Pompeio. sed non superi tam lęta parabant.
Instabat miseræ magnū quę redderet hora.

¶ Nam q̃uis &c. Cām affert cur deceptis manibus quęsiuerat nocte maritū. Nā q̃uis flāma. i. vehementi amore vrgente medullas tacitas. i. tacite cōsumente eas, aut tectas. i. occultas. i. q̃uis amore incēderet tñ nō iuuat iactare corpus. s. suum in toto cubili. i. ad eā partē quam maritus occupare solebat. quia illa pars tori in qua Pōpeius iacere solebat, seruatur. s. vacua. ipsa Cornelia timebat caruisse. i. ne esset caritura Pōpeio, hoc ē amisisse psentiā Pompeij, sed superi nō parabāt. s. Cornelię tā læta vt videlicet careret marito, quia instabat, id est proxima imminebat hora q̃ redderet. s. per visionē post necem eius, miserę. s. Cornelię, Magnū. s. Pōpeiū, qui vxori est apparirurus in somnis. Et hæc quintū librum.

SVLPI. ¶ Nam q̃uis. Licet amore vexaretur tñ non iactabat corp⁹ p totū torū vt amātes p molestia cōsueuere. sed partem tanq̃ si vir esset, seruabat intactam. Non iuuat in toto. Ouidius Esse quid hoc dicam ꝙ tam mihi dura videtur Strata: nec in lecto pallia nostra sedēt. Et vacuus somno noctem q̃ longa peregi: Lassaq; versati corporis ossa dolent. Caruisse, penitus amisisse eius cōsuetudinē. Tam lęta. vt esset Pōpeio caritura. Hora. breue tps. Instabat, vicina erat. Quæ redderet Magnū: qua esset visura magnum victū & pereuntem.

PHI. BEROALDVS.

¶ Flāma vrgente. i. amoris incendio. Vergilius. Est mollis flāma medullas. Seruat pars illa tori. in qua. s. Pompeius cubare solebat. Quæ redderet hora: Pōpeius mox a Cæsare profligatus venit in Lesbon: & inde abduxit vxorem Corneliam.

Io. Sulpitii argumētū in Sextum Lucani.

DYrrhachium in sexto dum Magn⁹ ab hoste tuetur:
Vallatur muro in campis: & peste laborat.
Esurit & Cæsar: pugnaq; erumpit aperta
Pompeius: Scęuę vires & nobile fatum
Thessalięq; situs: mox q̃ tulit illa: canuntur.
Hic magicā Ericto stygias vt cōsulat vmbras
Sextus adit: ciet illa deos: cogitq; cadauer
Tristia fata loqui: moritur qđ carmie rursus.

Explanatio argumenti Sulpi. per Ascen.

DYrrhachium &c. Ordo ē. In sexto libro sup. canitur a Lucano: ꝙ Magnus. s. Pōpeius dū tuet. i. defēdit ab hoste. s. Cæsare, Dyrrhachiū. s. oppidū in Cherroneso quod prius Epidamnos dictū est, ipe vallat ab hoste, muro. i. munitiōe & vallo, in cāpis vbi castra habebat: & laborat peste: & Cęsar esurit, id est laborat fame: & Pompeius erumpit aperta pugna, in qua victor euasit: & si victoria vti sciuisset actū fuisset de Cęsare. Et vires. i. stupēdū robur Scęuę. s. Cassij militis Cęsariani: & nobile fatū eiusdē: & sit⁹ Thessalię: & q̃ illa. s. Thessalia tulit. i. attulit aut passa ē: canūtur i sexto lib. Hinc. i. deide Sext⁹. s. Pōpei⁹ adit Ericto magicā vt cōsulat vmbras stygias. i. isernales. illa. s. ericto, ciet. i. excitat deos & cogit cadauer loq fata tristia. i. exitū belli, qđ cadauer morit rurs⁹ carmie. s. magico, quo fari coactū vixisse visū erat.

Io. Sulpitij in Sextũ Lucani interp̄tatio.

Postq̄ caſtra duces. Cũ Antonius Nympheiũ appuliſſet receptuſq; eſſet Liſſi poſt Otacilij fugã: Cæſar vt cũ eo ſe cõiũgeret: Põpeius vt veniẽti ſe opponeret ꝓperabat. Cunq; is caſtra non multũ diſtãtia poſuiſſet: & Antonius vnũ diem in caſtris ſe retinuiſſet: Cæſar ad eũ peruenit. Põpeius ne duob⁹ circũ clauderet̃ exercitibus ad Aſparagũ ſe cõtulit caſtraq; poſuit Cęſar vero miſſa vna legione cum ducentis equitibus in Theſſaliam & Aetoliam, vnde legati venerant pollicentes omnes ciuitates eius imperata facturas, in Macedoniam iter arripuit: expugnatoq; in itinere oppido Patinorum tertio die ad Pompeium peruenit: iuxtaq; eũ poſuit caſtra: & poſtridie eductis omnib⁹ copijs acie inſtructa poteſtatem decertandi Pompeio fecit. Sed cũ ſuos ille contineret, poſtero die Cęſar magno circuitu difficili anguſtoq; itinere Dyrrhachium profectus eſt: ſperãs Pompeium aut Dyrrhachium cõpelli, aut ab eo intercludi poſſe: vt accidit. Pompeius eodem accelerans cum pręuentu Cæſaris eſſet Dyrrhachio interclusus edito loco qui appellatur Petra caſtra cõmunit: eo partem longarum nauium cõuenire: frumentũ commeatumq; vndiq; comportari imperat: ſeq; ſuis continet locis. Cæſar vero munitionibus ĩpm circũdedit ne inde poſſet exire. Cunq; ille peſte hic fame afficeretur conſertum eſt pręliũ quo Pompeiani erũpentes fuere victores. Propinqui pugnę mẽte: breui pugnaturi volũtate & conſilio. Iugis, montibus Macedoniæ ad Aſparagum. Admota, vicina. Par ſuũ, dños rerũ. ſunt ĩpi qui dominant̃ in cęlo. vel par ſuũ dixit q̃ a hi erãt in voluptatẽ ſpectãtiũ deorũ iter ſe digladiaturi vt paria in arena. Capere mœnia, expugnare ciuitates Epiri. Martẽq; ſecũdũ. negligit vllã niſi de Põpeio habere victoriam. Funeſtã mũdo votis petit omnib⁹ horã. letiferũ humano generi tp̄s tota mẽte deſyderat. In

Alea. caſum, in euentũ pugnę incertum. Alea, periculũ & caſus incertus. Eſt eñ Alea oĩs ludus in fortunę varietate cõſiſtẽs traducit̃q; ad euentus incertos. Horati⁹. Periculoſę plenum opus aleę tractas. Plyni⁹. Extra oẽm ingenij aleã poſitus. Alterutrũ, alterũ de duobus aut ſuũ aut Põpeij. Ter explicuit turmas, ter ad pręliũ ineundũ acies ordinauit. Signa, vexilla, aquilas. Teſtatus, prõptum ſe oſtẽdẽs ad euertendũ Romanũ imperiũ. Exciri ad tumultus, ad ꝓuocatiões excitari: q̃m intra caſtra ſuos cõtinebat. Clauſo vallo, caſtris. Signa mouet, diſcedit. Tectuſq; via: occultus per loca ſpinoſa: alterum ex altero ſequitur.

Dyrrhachium. Pręceps, celer. Dyrrhachij. hæc in Cherroneſo colonia q̃ Epidamnos dicebatur ꝓpter in auſpicatũ nomen quia velut in damnum ituris omẽ eſſe videbat̃ a Romanis eſt Dyrrhachiũ appellata: vt ait Mela.

BERO. Postq̄ caſtra duces pugnę iã mẽte ꝓpinquę. Cęſar omnib⁹ copijs coactis Põpeiũ ab vrbe Dyrrhachio excluſit quo oẽm cõmeatũ frumẽta & omnia ad victũ neceſſaria cõportauerat

Marci Annei Lucani Pharſaliæ Liber Sextus.

Postq̄ caſtra duces pugnæ iam mente propinqui
Impoſuere iugis admotaq; cõminus arma:
Parq; ſuum videre dei: capere omnia Cęſar
Mœnia Graiorum ſpernit: martemq; ſecũdũ
Iam niſi de genero fatis debere recuſat.
Funeſtam mundo votis petit omnibus horã
In caſum quę cuncta ferat: placet alea fati
Alterutrũ merſura caput: ter collibus omnes
Explicuit turmas: & ſigna minantia pugnam:
Teſtatus nunq̄ Latię ſe deeſſe ruinæ.
Vt videt ad nullos exciri poſſe tumultus
In pugnam generum: ſed clauſo fidere vallo:
Signa mouet: tectuſq; via dumoſa per arua
Dyrrhachii p̄ceps rapiendas tendit ad arces.

ASCENSIVS.

Postq̄ caſtra duces &c. In hoc ſexto libro oſtẽdit̃ primo quomodo duces. i. Cæſar & Põpeius vicina inter ſe habuere caſtra, parati quidẽ manus confligere ſed Cæſari nondũ aduenerat pars in Italia derelicta. verũ quia argumentũ a Sulpitio ſatis explicatur ordinẽ dum taxat proſequar, qui talis eſt. Poſtq̄ duces. ſ. Cæſar & Pompeius, propinqui iam pugnæ. i. conflictui, mente. i. quantum ad mentẽ & volũtatẽ vtriuſq; erat: impoſuere iugis. ſ. Dyrrhachinis, aut mõtibus Macedonię ad Aſparagum: & arma ſcilicet ducum, ſunt admota. i. facta vicina cõminus. i. ita vt conſerta manu pugnare poſſent: & dei videre. i. viderũt ſuum par i. compares vires in terris aut quaſi par gladiatorũ: aut dij fautores diuerſarum partium, videre ſuũ par. i. pares hoſtes. Cæſar ſpreuit capere omnia mœnia Graiorum. i. expugnare ciuitates Epiri: & recuſat debere fatis id eſt acceptũ ferre fatis, martem ſecundum. i. victoriam belli, iam. i. deinceps: niſi de genero. ſ. quondam ſuo, Pompeio: & petit omnibus votis horam i. tempeſtatem, funeſtam. i. exitialẽ exoptat, videlicet qua Põpeium vincat, nam eo victo libertas Romana perijt & cum ea fere libertas mundi: quæ. ſ. hora ferat cuncta in caſum. i. ruinã aut in euentum pugnæ incertum: alea. i. incerta fortuna fati. i. conſtitutionis deorum, merſura. i. depreſſura, caput alterutrũ, aut Cæſaris aut Pompeij, placet ſcilicet Cæſari. Cæſar ſupple explicuit ter collibus. i. eduxit ter in colles, omnes turmas ſcilicet ſuas: & explicuit ter ſigna. ſ. aquilas, minantia pugnam. i. explicari ſolita dũ pugna ſit ineũda: teſtat⁹. i. ꝓteſtãs ꝑ hoc, ſe nũq̄ deeſſe. i. defuturũ, ruinę latię. i. imperij Romani. Vt. i. poſt q̄ Cæſar vidit generũ. ſ. quondã ſuũ Pompeiũ, nullos. i. nõ vllos, nõ poſſe exciri. i. euocari in pugnã ad vllos tumultus, ſed ſup. videt eũ, fidere. i. cõfidere vallo clauſo. i. munito: ĩpe mouet ſigna id eſt vexilla ſua, videlicet aquilas, id eſt diſcedit ab eo loco vbi caſtra habuerat vicina caſtris Pompeianis: & te-

ctus via. i. per opportunitatem vię in qua erãt loca dumoſa & fruticoſa, tendit pręceps. i. pręcipitanter ꝑ arua dumoſa. i. dumis, ſpinis, & vepribus plena, ad arces. i. munitiones & ſumma caſtra Dyrrhachij. i. Epidamni oppidi in Cherroneſo diripiendas. ſ. a ſe & a militibus ſuis.
Parq; ſuũ videre dei. i. Cæſarẽ & Põpeiũ q erant pares inter ſe & poſt deos ſecũdi. Martemq; ſecundũ. i. felicẽ pugnã. Horã funeſtã qua. ſ. dimicãdo aut vinceret aut vinceret̃. In caſſum. i. ruinã & p̄cipitium. Placet alea fati. Alea dicitur oĩs ludus in fortunæ varietate cõſiſtens. Vñ a Martiale ludus nucũ dicit̃. Alea parua nuces &c. Hinc alea accipit̃ pro fortuna, periculo & diſcrimine, Plynius. Cicero extra omnẽ ingenij aleã poſitus. Alterutrũ merſura caput. aut Cæſaris aut Põpeij. Tũc collib⁹ oẽs explicuit turmas. vt ĩpe Cęſar ſcribit colles plurimos occupauit in quibus caſtella cõmunijt. Dumuoſa ꝑ arua. Cæſar cũ feciſſet Põpeio pugnãdi poteſtatem & ille recuſaſſet, eũ excludere Dyrrhachio tentauit: itaq; feſtinãter ducto exercitu præuenit Pompeiũ eumq; ab oppido excluſit vt ſcribit ĩpe Cęſar. Dumoſa dicunt̃ loca dumis hoc ẽ ſpinis & ſentib⁹ plena. Vergili⁹. Reſonãt Achalantidą dumi. Dyrrhachij p̄ceps. Dyrrhachium ciuitas eſt in Epiro: ſiue vt ait Plynius in ora Macedoniæ ꝓuinciæ colonia Romanorũ. prius appellabat̃ Epidamnũ mox dicta a Romanis Dyrrhachiũ: a rege Dyrrhachio vt ſentit Appianus. Alea.

Hoc iter æquoreo præcepit limite Magn⁹
Quẽq; vocat collem Taulantius incola petrã
Inſedit caſtris: Ephyreaq; mœnia ſeruat:
Defendens tutam vel ſolis turribus vrbem.
Nõ opus hãc veterũ nec moles ſtructa tuet̃:
Humanuſq; labor: facilis licet ardua tollat
Cedere vel bellis vel cuncta mouẽtib⁹ annis:
Sed munimen habet nullo quaſſabile ferro
Naturam ſedemq; loci: nam clauſa profundo
Vndiq; pręcipiti ſcopuliſq; vomẽtibus æquor
Exiguo debet q̃ non eſt inſula colli.
Terribiles ratibus ſuſtentant mœnia cautes:
Ioniumq; furẽs rapido quum tollitur hauſtro
Tẽpla domoſq; quatit: ſpũatq; ĩ culmia põt⁹.
Huc auidam belli rapuit ſpes improba mẽtẽ
Cæſaris: vt vaſtis diffuſum collibus hoſtem
Cingeret ignarum ducto procul aggere valli.
Metitur terras oculis: nec ceſpite tantum
Contentus fragili ſubitos attollere muros:
Ingentes cautes auulſaq; ſaxa metallis
Graiorũq; domos direptaq; mœnia transfert.
Extruitur: quod non aries impellere ſæuus:
Quod non vlla queat violenti machina belli.
Frangũtur montes: planumq; ꝑ ardua Cęſar
Ducit opus: pandit foſſas: turritaq; ſummis
Diſponit caſtella iugis: magnoq; recurſu
Amplexus fines: ſaltus nemoroſaq; teſqua
Et ſyluas vaſtaq; feras indagine claudit.

SVLPITIVS.

Præuenit vel pręcepit, id eſt pręoccupauit breuiori enim iuxta littus via accelerauit. Limite, via, termino. Incola Taulantius. Taulantij in Lyburnia populi authore Ply. ſunt ex quibus nonnulli iuxta Dyrrhachium habitatum ſe cõtulerunt: & ideo eos incolas appellat poeta. Eſt enim incola qui in alteri⁹ regione ciuitateq; habitat. Inſedit, occupauit. Seruat, tuetur a vi Cęſaris. Ephyrea mœnia Dyrrhachium quod authore Strabone Corcyrei condiderũt: ſed quia Ephyrei id eſt Corinthij Apolloniam vicinum oppidum coloniam habuere, ob vicinitatem rẽ poeta cõfundit. Vel ſolis turrib⁹, etiam ſolo pręſidio turriũ: & ſine exercitu. Eſt enim natura & arce munita. Non opus. Dyrrhachiũ a ſitu laudat: & nõ opere hominum, quod facile a tormentis vetuſtateq; ſoluitur, ſed natura munitum eſſe ait. Opus ędificium. Moles ſtructa, fabricata compoſitio. Facilis cedere, diſſolubilis. facile enim corrumpitur quod hominũ labore conſtruitur. Cedere, ad cedẽdum. Vel annis cuncta mouentibus: hoc eſt vetuſtati quæ omnia diruit. Ouidius. Tẽpus edax rerum tuq; inuidioſa vetuſtas Omnia conſumis. Licet tollat ardua q̄uis ipſe labor erigat altiſſima & munitiſſima. Munimen, firmamentum. Quaſſabile, quod quaſſari euertiq; poſſit. Naturam ſedemq;: appoſitio eſt & endiadis: id eſt naturalem ſedẽ. Vndiq; clauſa profundo: circũdata mari & pręcipitibus rupibus. Vomentibus, æquor id eſt hauſtos fluctus emittẽtibus. Debet exiguo colli. exiguus collis quo continenti iungitur efficit. Terribiles ratibus, terrentes nautas adnauigantes: nam ex eis facile lædi poſſent. Cautes, ſaxa. Suſtentant mœnia, ſuſtinent oppidum. Ioniumq; furens. hauſtro Ionium turbante mœnia cõcutiuntur. Spumat, cũ ſpuma attollitur in ſumma tecta. Huc auidã Cæſar conſilium cepit ex loci natura. Erant eñ circũ caſtra Pom. permulti editi atq; aſperi colles: hos primum præſidijs tenuit caſtellaq; ibi cõmuniuit. Inde vt loci cuiuſq; natura ferebat ex caſtello in caſtellum perducta munitiõe circumuallare Pompeium inſtitu-

Taulantij. Incola. Ephyrei.

it:ne rei frumentariæ angustia laboraret:& vt Pōpeij equitatū quo valebat inutilē redderet & vt eius authoritatē minueret. Huc in hanc sententiam. Diffusus, sparsus:nam eos occupauit. Hostē ignarę, Pompeiū improuidum Ducto ꝑcul, ꝑducto e colle in collē. Metitur: considerat. Tantū ecspite fragili:tantūmō terra solubili. Attollere, ad attollendū. Cautes, montium partes. Euulsa metallis, excisa ex natiuis venis. de hoc verbo diximus lib. iiij. idq; significat quod vulgo minera dicitur. Domos Graiorū, materiā domorū & vrbiū Epirotarū. Extruit, erigit munimētum Sæuus aries, tormentū illud vehemens. Impellere, diruere. Vlla machina, vllę apparat⁹ & instrumentū. Frangunt, æquant muro vt per munitiones facilis sit discursus. Planūq; per ardua Cæsar ducit opus. æquū aggerem per altos montes extēdit. Pandit fossas:effodit ante murū. Disponit castella, collocat arces muro munitas. Magnoq; recessu:ingentis spatio: qđ erat mille ducētorūq; stadiorū vt scribit Appianus. Saltus, sylуosa pascua Tesqua, loca vt inquit Cice. aspera & difficilia. Sunt etiā loca Augurio designata. Indagine. Apto verbo est vsus:ē em indago. circuitus ille inquisitionis & retiū quo ferę claudunt. Pabula, pascua. Mutat castra. amplitudo septorū ostendit:q. tanta erāt, vt intra ipa sine incōmodo castra mutaret. Flumina. diuersa peryphrasi immensum ambitum munitionum ostendit. multa enim flumia intra ipās oriri & lōgo cursu defatigata i mare submergi dicit. Illic, intra munitiones. Summa operum, vltimū aggerē. Intermanet. i. nocte ducit, quoniam cōtinuo itinere sine intermissione tantū nequibat spatium peragrare.

Metallum.

Tesqua.

Indago.

PHI. BEROALDVS.

¶ Præcepit. i. ꝑoccupauit nō tamē vt vrbem ipe Pompeius posset intrare. Quemq; vocat collem Taulantius incola petram. Pompeiꝰ interclusus a Dyrrhachio edito loco qui appellatur Petra, aditumq; habet nauibꝰ mediocrem castra communiꝝt. vt tradit Cæsar:& nūc tāgit Lucanus. Taulantius incola. Taulantiꝭ populi sunt Epiri:quos tamē Plynius collocat in Lyburnia. Epireaq; mœnia seruat, id est Dyrrhachiū ne Cæsar inuadat. Est enim Dyrrhachiū natura loci munitissimū Humanusq; labor facilis. i. nō artificū manꝰ nec structurę magnitudo defēdit Dyrrhachium, nec humanꝰ labor: q facile aut bello aut vetustate dissipaꝝ. Nā vt ait Seneca. Omne humana manu opꝰ cōfectū mortale ē. iuxta illud Propertij. Iam steterant Thebę magnaq; Troia fuit. Exiguo debet q; non est insula colli. Dyrrhachium vndiq; mari cigeretur & esset insula nisi colle & tumulo continenti annecteretur. Vt vastis diffusum collibꝰ hostem cingeret. Erant circa castra Pompeij crebri editiq; tumuli:hos Cæsar castellis communire:& castello in castellum perducta munitiōe:cirūuallare instituit vt ipse scribit. hoc nunc exequitur Lucanus. Nec ecspite tantum contentus fragili. Cæsar non solum ex ecspite, id est hærbosa terra erexit muros quibus Pompeium circumuallaret: sed cautes

Nō desunt campi: nō. desunt pabula Magno
Castraq; Cęsareo circundatus aggere mutat.
Flumina tot cursus illic exorta fatigant
Illic mersa suos: operūq; vt summa reuisat
Defessus Cæsar mediis intermanet agris.

¶ Hoc iter æquoreo præcepit &c. Recitat vt Pompeius prę uenerit & ꝓripuerit iter ad Dyrrhachiū:& ipm Dyrrhachiū facile ab incursu Cęsaris tutatus sit:verū ab eodē obsessus & vallatꝰ e qua tamen obsessione fortiter erumpendo fit liberatꝰ: vt sub ordine patebit. Ordo aūt est. Magnꝰ. i. Pompeius, præcepit. i. prærípuit & ꝓoccupauit ꝓueniēdo, (Sūt qui legāt ꝓuenit, sed melꝰ qu adrat ꝓcepit, vt in Bucolico, Si lac ꝓceperitęstus &c. Est autē ꝓcipere hoc modo prius capere) hoc iter. s. qđ Cæsar faciebat ad Dyrrhachiū occupādū, limite æquoreo. i. faciēdo iter ad mare, quod breuius & facilius erat:& insedit. i. occupauit castris collem, sup. eū quē incola Taulātius. i. ex Lyburnia ꝓfectus, sed iuxta Dyrrhachiū incolens agros, vocat Petram i. cognomine:& seruat mœnia Ephyręa. i. Corinthia, hoc est Dyrrhachina dicta Ephyræa, eo q; Corinthij illi vicinā habuere coloniā, Apolloniam noie. Nam Ephyre quondam diceba tur q̄ nunc Corinthus. Sępeaūt a colonis denominatur locus vt Cumę a Vergilio Chalcidicæ & Euboicæ, & Massilia a poeta hoc Phocaica, seu Phoceī. defendēs vrbē. s. Dyrrhachium tutā vel. i. etiam solis turribus. i. munimine suo sine ꝑsidio exercitus. Opus. i. ædificiū & structura, veterū. i. maiorū, nec moles structa. i. fabrica artificialis, nō tuetur. i. protegit & defendit hanc. s. vrbē dictam:& humanus labor non tuetur hanc, labor inquam humanus existens facilis cedere. i. vt cedat:licet tollat i. erigat ardua. s. ędificia:cedere inquā vel bellis, vel annis. i. tē pori & vetustati, mouentibus. i. labefactantibus cuncta: quia oia senescūt & labascūt in tępore. Sed sup. vrbs. s. Dyrrhachium, habet munimen. i. protectionem, nullo ferro quassabile. i. quod nullo ferro quassari potest, videlicet naturā & sedē. i. naturalem situm loci:nam ipa vrbs clausa. s. fere, ꝓfundo. s. mari, ꝓcipiti. i. multū fluenti, & scopulis vomentibus. i. reiicientibus & respuentibus vndiq;. i. ex omni parte, æquor. i. aquam marinā, debet exiguo colli. i. hoc accepit ab exiguo colle qui ad cōtinentē extendit q; nō est Insula. i. aquis penitꝰ insita: qa si non esset collis qui ad continentē adhæreret, insula haberet Cautes. i. duræ rupes, terribiles. i. formidandæ ratibus, sustentāt mœnia. s. Dyrrhachij:& Ionium. s. mare, furens, quū tollit i. erigit, haustro rapido, quatit tępla. s. deorū, & domos priuatorū:& pōtus. i. mare, sumat in culmina. i. ita vt in culmina tectorū iaciant spumę. Spes improba. i. iprobāda, belli. s. cōmitēdi, rapuit huc. i. ad hāc vrbē tā munitā, mētē. s. Cęsaris auidā i. valde cupidā belli:iō vt ipe diffusus. i. sparsus cum exercitu, vastis. i. valde amplis collibus:cingeret hostē. s. Pōpeiū ignarū. i. improuidū aut insciū quid moliret Cęsari. Metit oculis. i. cōsyderat vidēdo, terras. i. magnitudinē terrę, aggere valli ducto ꝑcul. i. delōge:nec cōtentus. i. & ipe nō cōtentꝰ attollere. i. erigere muros subitos. i. subito factos, trā ecspite fragili. i. cito dissolubili, transfert. s. in opus illud, cautes. i. lapides duros, in gētes: & saxa aulsa metallis. i. mineris, aut ad eruēda metalla & trāsfert domos Graiorum & mœnia direpta. i. a diuersis ad hoc opus rapta. Extruitur. s. munimen a Cæsare, quod aries sęuus. i. machina bellica sæuienti arieti similis, non queat impellere. i. impellendo deiscere:& quod vlla machina belli violenti non queat impellere. Montes frangunt. s. a Cæsare:& Cęsar ducit opus planū. i. veluti in plano ęque altū, p ardua. s. loca:& pādit. i. extēdit fossas:& disponit castella turrita, sup. i. sūmis iugis. s. mōtiū:& amplexus fines. i. limites magno recessu id est ingenti spacio, claudit vasta indagine, id est amplo circuitu, inquirēdę ferę, hoc est Pompeij captandi gratia, saltus

& tesqua. i. loca aspera & difficilia ac nemorosa:& sylуas & feras. i. oia quæ erāt in ambitu muroꝝ quos circūduxit. Verum cāpinō desunt magno, & pabula. i. pascua nō desunt magno: & ipse circundatus aggere Cęsareo. i. licet esset inclusus trī mutat castra. Flumina exorta illic, fatigant illic tot cursus suos. i. multa illic oriuntur:& tot flumina mersa illic. i. ingrediētia mare fatigant suos cursus:& tam magnus erat ambitus q; Cæsar vt reuisat opꝰ. s. suum, intermanet mediꝭ agris. i. cogitur cessare, existens defessus. i. defatigatus.

¶ Hoc iter æquoreo præcepit &c. Recitat vt Pompeius prę uenerit & ꝓripuerit iter ad Dyrrhachiū:& ipm Dyrrhachiū facile ab incursu Cęsaris tutatus sit:verū ab eodē obsessus & vallatꝰ e qua tamen obsessione fortiter erumpendo fit liberatꝰ: vt sub ordine patebit. Ordo aūt est. Magnꝰ. i. Pompeius, præcepit. i. prærípuit & ꝓoccupauit ꝓueniēdo, (Sūt qui legāt ꝓuenit, sed melꝰ qu adrat ꝓcepit, vt in Bucolico, Si lac ꝓceperitęstus &c. Est autē ꝓcipere hoc modo prius capere) hoc iter. s. qđ Cæsar faciebat ad Dyrrhachiū occupādū, limite æquoreo. i. faciēdo iter ad mare, quod breuius & facilius erat:& insedit. i. occupauit castris collem, sup. eū quē incola Taulātius. i. ex Lyburnia ꝓfectus, sed iuxta Dyrrhachiū incolens agros, vocat Petram i. cognomine:& seruat mœnia Ephyręa. i. Corinthia, hoc est Dyrrhachina dicta Ephyræa, eo q; Corinthij illi vicinā habuere coloniā, Apolloniam noie. Nam Ephyre quondam diceba tur q̄ nunc Corinthus. Sępeaūt a colonis denominatur locus vt Cumę a Vergilio Chalcidicæ & Euboicæ, & Massilia a poeta hoc Phocaica, seu Phoceī. defendēs vrbē. s. Dyrrhachium tutā vel. i. etiam solis turribus. i. munimine suo sine ꝑsidio exercitus. Opus. i. ædificiū & structura, veterū. i. maiorū, nec moles structa. i. fabrica artificialis, nō tuetur. i. protegit & defendit hanc. s. vrbē dictam:& humanus labor non tuetur hanc, labor inquam humanus existens facilis cedere. i. vt cedat:licet tollat i. erigat ardua. s. ędificia:cedere inquā vel bellis, vel annis. i. tē pori & vetustati, mouentibus. i. labefactantibus cuncta: quia oia senescūt & labascūt in tępore. Sed sup. vrbs. s. Dyrrhachium, habet munimen. i. protectionem, nullo ferro quassabile. i. quod nullo ferro quassari potest, videlicet naturā & sedē. i. naturalem situm loci:nam ipa vrbs clausa. s. fere, ꝓfundo. s. mari, ꝓcipiti. i. multū fluenti, & scopulis vomentibus. i. reiicientibus & respuentibus vndiq;. i. ex omni parte, æquor. i. aquam marinā, debet exiguo colli. i. hoc accepit ab exiguo colle qui ad cōtinentē extendit q; nō est Insula. i. aquis penitꝰ insita: qa si non esset collis qui ad continentē adhæreret, insula haberet Cautes. i. duræ rupes, terribiles. i. formidandæ ratibus, sustentāt mœnia. s. Dyrrhachij:& Ionium. s. mare, furens, quū tollit i. erigit, haustro rapido, quatit tępla. s. deorū, & domos priuatorū:& pōtus. i. mare, sumat in culmina. i. ita vt in culmina tectorū iaciant spumę. Spes improba. i. iprobāda, belli. s. cōmitēdi, rapuit huc. i. ad hāc vrbē tā munitā, mētē. s. Cęsaris auidā i. valde cupidā belli:iō vt ipe diffusus. i. sparsus cum exercitu, vastis. i. valde amplis collibus:cingeret hostē. s. Pōpeiū ignarū. i. improuidū aut insciū quid moliret Cęsari. Metit oculis. i. cōsyderat vidēdo, terras. i. magnitudinē terrę, aggere valli ducto ꝑcul. i. delōge:nec cōtentus. i. & ipe nō cōtentꝰ attollere. i. erigere muros subitos. i. subito factos, trā ecspite fragili. i. cito dissolubili, transfert. s. in opus illud, cautes. i. lapides duros, in gētes: & saxa aulsa metallis. i. mineris, aut ad eruēda metalla & trāsfert domos Graiorum & mœnia direpta. i. a diuersis ad hoc opus rapta. Extruitur. s. munimen a Cæsare, quod aries sęuus. i. machina bellica sæuienti arieti similis, non queat impellere. i. impellendo deiscere:& quod vlla machina belli violenti non queat impellere. Montes frangunt. s. a Cæsare:& Cęsar ducit opus planū. i. veluti in plano ęque altū, p ardua. s. loca:& pādit. i. extēdit fossas:& disponit castella turrita, sup. i. sūmis iugis. s. mōtiū:& amplexus fines. i. limites magno recessu id est ingenti spacio, claudit vasta indagine, id est amplo circuitu, inquirēdę ferę, hoc est Pompeij captandi gratia, saltus & ingentia saxa ad munitionē solidiorem cōficiendā adhibuit. Auulsaq; saxa metallis. i. effossa ex lapicidinis. nā metalla dicūtur vt sūpra dictum est venę:quia vbicunq; inuēta est vna vena, ibi inuenitur alia: vt scribit Plynius. & metalla dicuntur auri argenti & marmorū venę. Graiorūq; domos. s. Epirensium qui sunt Græci. Aries, machina muralis de qua dictum est in tertio. Frangūtur mōtes. ait Plynius. Cędimus mōtes trahimusq;, & alpes cędunt in mille genera marmorum. Turritaq; summis disposuit castella iugis. Cæsar, vt ipse refert, castellis xxiiij. effectis. xv. milia passuum circuitu cōplexus est. Nemorosaq; tesqua. Tesqua loca sunt aspera & sylуestria & plena dumis: vt scribit Porphirio. Horatius Inamœnaq; tesqua. Feras indagine cingit. Indago vt ait Seruius est ferarum inquisitio. Vergilius. Saltusq; indagine cingunt. Indaginē appellat hanc Cęsaris munitionem: cuius magnitudo non solum Pōpeiū sed & feras & nemora circūuallauit. Cæsareo circundatus aggere mutat. Pompeius vt Cæsarē diduceret:& ipse plurimos colles cœpit occupare: vt scribit Cæsar. Defessus Cęsar mediꝭ intermanet agris. Tāta erat munitionis magnitudo qua Pōpeium Cæsar circūuallauerat: vt quādo ipse opera suorū reuisere volebat defatigatus quiescere cogeretur in mediꝭ agris nec vno cursu omnem munitionem posset ambire.

Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros:
Ascribatq; deis: fragili circundata testa
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.
En quātū Tygris quātū celer ambit Orontes
Assyriis quantum populis telluris eoæ
Sufficit in regnū: subitum belliq; tumultu
Raptum clausit opus: tanti periere labores.
Tot potuere manus adiūgere Sestō Abydo:
Ingestoq; solo Phryxeum elidere pontum:
Aut Pelopis latis Ephyren abrūpere regnis:
Et ratibus longæ flexum donare Maleę:
Aut aliquem mundi q̄uis natura negasset
In melius mutare locum. Coit area belli:
Hic alitur sanguis terras fluxurus in omnes:
Hic & Thessalicæ clades Libycęq; tenētur.
Aestuat angusta rabies ciuilis arena.
Prima quidē surgens operū structura fefellit
Pompeium: velutī medię qui tutus in aruis
Sicaniæ rabidum nescit latrare Pelorum.
Aut vaga cū tethys Rutupiaq; littora feruēt:
Vnda Caledonios fallit turbata Britannos.
Vt primū vasto septas videt aggere terras:
Ipse quoq; a tuta deducens agmina petra:
Diuersis spargit tumulis: vt Cæsaris arma
Laxet: & effuso claudentem milite tendat.
Ac tantum septi vallo sibi vendicat agri:

¶ Nunc vetus. In fabulosam vetustatem vtitur Ironia industriā eleeritatēq; Cęsaris ex tollēdo. Attollat, iactet & laudet. Fabula. Fabulosum est enī ipsos a Phœbo & neptuno lyrę sonitu fuisse constructos. Iliacos, Troianos q ferunt habuisse in ābitu quadraginta milia passuū. Babylōia mœnia. Ambitꝰ Babylōis cuius murus ex coctis laterib⁹ & aspaltho cōstabat, trecenta sexaginta stadia dicitur habuisse. eam Semyramis cōdidit. Testa fragili, lateribus non duris. En quantū. spatiū munitionum a cōparatione poeta cōmendat. Orōtes, Syriæ fluuius e Libano profluens. Ambit, circuit. Assyriis quātū. quantum spatiū occupant vrbes Assyriorum vt Babylō, & Ninos quæ quadringenta octoginta stadia cōplecte batur. Tumultu trepidatione. Raptū, raptim acceleratū. Periere: in cassum cōsumpti sunt. Manus, operarij. Adiungere Sesto Abydo. i. Europā Asiæ iungere mari repleto. Sestō vrbē Europæ. Abydo, vrbi Asiæ. Elidere, suffocare, obruere, replere. Pōtum Phryxeū, Hellespontū, qui angustus est & Asiā ab Europa distermiat. Abrūpere Ephyren, Isthmū effodere & separare a Peloponneso ita vt Corinthus insula fieret. Ephyrē, Corynthum: qđ Sisyphus cōditor sic appellauit. Regnis Pelopis, Peloponeso vbi Pelops late regnauit. Donare ratibus flexum. i. facere rectā nauigationem & Maleā ꝓmontoriūq; ipsum tollere: qđ quidē inter Meseniacū & Laconicū sinū. l. milibus passuū ꝓtēdit. Q̄uis natura negasset: licet videretur cōtra naturā fieri. Area, locus ille clausus tanq; area in qua esset dimicādum. Coit, cōiungitur clauditur. Hic, intra areā vbi erant Pōpeiani. Sāguis, innumeri militis. In oēs terras. In Europa, Asia, & Aphrica. Clades Thessalię. i. perituri in Thessalia & Aphrica. Arena. Metaphora a theatro & gladiatoribus sumpta: qui in arena cōmittuntur, & digladiantur. Rabies ciuilis. scuitia belli. Angusta. non quidē q; breuis esset: sed respectu innumerę multitudinis ex oibus regionib⁹ mūdi poterat breuis videri. Aestuat, sæuit. Prima quidem. Pompeius principio nō aduertit sea Cæsare Claudi. Veluti, vt qui in media Britānia oceani sonitū nō percipiūt. Pelorꝰ, ꝓmontoriū iuxta qđ latrat scylla. Vaga Tethys, ma

SVLPI.

Ilij mœnia.

Ilij ābitꝰ. Babylōis ambitus.

Orontes.

Sestos. Abydos.

Ephyre.

Parua Myceneę quantum ſacrata Dianæ
Diſtat ab excelſa nemoralis Aricia Roma.
Quoq; modo Romę ꝑlapſus mœnia Tybris
In mare deſcendit: ſi nuſq; torqueat amnem.

Rutupi-num. re oceanũ. Rutupina. Rutupinũ littorale Britanniæ oppidũ. Calydonios. Calydonię ſyluæ in Britãnia meminit Plyni⁹ lib. iiij. ꝓ qua ſecunda producitur, q̃ pro oppido in Aetolia corripitur. Vt primũ. vbi Põpeius aduertit ſe concludi a Cęſare a mari: Dyrrhachioq; nolle diſcedere ſtatuit: cum munitiones Cæſar prohibere non poſſet: niſi vellet prælio decertare: qđ eo tpe faciẽdũ nõ erat: q̃ plurimos colles occupauit vt copia Cæſarem diſtineret, id q; accidit. Caſtellis eñ. xxiij. effectis. xv. milia paſſuũ circuitu amplex⁹ eſt. hoc ſpatio pabulabatur. Aggere. munitionib⁹. A petra tuta: a loco illo munito. Tumulis, collibus. Laxet, extendat diſtineat. Tendat, producat. Vẽdicat, munit ſibi ipſe Põpeius. Septi, circũdati. Aricia, oppidũ in Latio ad quitũ decimum ab vrbe lapidẽ. illic nemus Dianę & Virbio ſacrum. illic & lacus Dianæ Myceneæ: quia ab Iphigenia & Oreſte qui Mycenei fuerũt, dea ex Taurica aducta eſt dedicata: de qua varia ſcribunt authores. Quoq; mõ. Triãgulare videtur formã deſignare: nã a Roma ad Oſtiã interſunt quatuordecim milia paſſuũ: ad Ariciam. xv. ab Aricia ad Oſtiam fere totidem. Aricia. Ꝓlapſus, qui prælabitur. Torqueat, flectat, ſed eat recto curſu.

BERO. ¶Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros
Fabulæ ferunt, quod etiã canit Ouidius, Neptunũ & Apollinẽ pactos cum Laomedonte mercedem conſtruxiſſe mœnia Troiana & illa nobilitata Pergama: quæ nunc Lucanus poſtponit munitiõi Cæſarianę. Iliacos. i. Troianos. Ilium eñ fuit ciuitas Troiæ ab Ilo rege condita vt Strabo & Diodorus tradunt. Vnde omnis rerũ claritas: vt ait Plyni⁹. Deis .ſ. Apollini & Neptuno. Fragili circundata teſta mœnia. Babylõ a Semiramide cõſtructa fuit cuius muri lateribus, arena, pice, bitumine interſtrato fuere cõpacti. authores Curtius & Iuſtin⁹. lx. milia paſſus amplexa muris ducenos pedes altis, quinquagenos latis: vt Plynius & Herodot⁹ tradiderũt. Plura de Babylone dicta ſunt in principio huius opis. Refugi Parthi. Epitheton eſt Parthoꝝ: qui fugientes bella cõficiunt: vt ait Plutarchus & Ouidius. Tergaq; Parthorum. Tigris, fluuius eſt Armenię. de quo in tertio cõmentario dictũ eſt. Orontes, fluuius Syrię. Subitũ bellicq; tumultu raptũ clauſit opus. Munitio Cæſaris ſubito & tumultu bellico facta clauſit tãtum agri quãtũ Aſſyrijs ſufficeret in regnũ: nã quinde cim milia paſſuũ circuitu amplexus fuerat.

Adiungere Seſtos Abydo. Inter Seſtos ciuitatẽ Europę, & Abydõ Aſiæ interfluit Helleſpontus: cuius latitudo ſeptẽ eſt ſtadiorum vt Plynius & Solinus tradunt. potuiſſent milites Cæſariani: qui hãc munitionẽ conſtruxerũt cõiungere Seſtõ Abydo ductis muris in Helleſpõto, quẽadmodũ oli Xerxes facto põte cõiunxit. Phryxeum pontũ. i. Helleſpontũ qui dicitur Phryxeus a Phryxo qui ariete vectus eſt cũ ſorore Helle: quæ in mare labẽs nomen dedit Helleſponto: vt ſupra dictum eſt. Aut Pelopis latis Ephyren abrũpere regnis. Corinthus alio nomine dicta Ephyre, vt ait Plyni⁹, in medio Peloponneſſi Iſthmo ſita eſt qui quidem Iſthmos quinq; miliũ paſſuũ interuallo anguſta ceruice Peloponneſſum annectit Grecię: quare longus eſt & anceps nauium ambit⁹. Quam ob cauſam perfodere naui gabili alueo anguſtias Iſthmi tentauere Demetrius rex: dictator Cæſar: Caius princeps: & Domit⁹ Nero infauſto, vt omniũ patuit exitu, incepto. quod dictum eſt in primo. Ait Lucanus tot manus Cæſarianorum potuiſſe abrumpere Ephyren .i. Corinthũ regnis Pelopis. i. a Peloponneſo quę a Pelope nomẽ accepit: vt Strabo & Diodorus docẽt. Flexũ donare Maleę. Malea ꝓmõtoriũ eſt Laconię periculoſũ nauigãtib⁹. Vñ eſt, puerbiũ. Cũ ad Maleã deflexeris domeſticos obliuiſcere: vt Strabo tradit. Vergilius Maleęq; ſequacibus vndis. nũc ait Lucan⁹. Tot man⁹ potuiſſe donare nauib⁹ flexũ Maleę rupto. ſ. Iſthmo: quia nõ cogerent deinceps flectere ad Maleã. Hic. i. intra iſtas munitiões. Libycęq; q̃. i. clades. deidem Libya factę ſũt Iuba, Scyptoęq; Põpeianis, pſligatis. Rapidũ neſcit latrare Pelorũ. Pelorus promõtoriũ eſt Sicilię ad Italiã vergens. author Plyni⁹. Ibi Scylla, & Charybdis vulgatiſſima noia ſunt. Scylla vt inquit Ouidi⁹, pube ꝑmixta rabidos inguinibuſq; canes. Vñ dicit latrare Pelorus: ꝓpter vndas latratũ canũ imitãtes. qui ergo eſt in media Sicilia nõ ſentit, hos canũ latrat⁹ qui ad Pelorũ ſiũt. Rutupi naq; littora feruẽt. Rutupiũ ciuitas eſt Britannię littoralis: vt ait Ptolemęus. ſenſus eſt ita Põpeiũ latuit Cæſaris munitio: quẽadmodũ eſt⁹ q̃ fiũt circa littora Rutupina nõ ſentiũtur a Britãnis Caledonijs. Eſt eñ Caledonia ſylua Britanię vt Solin⁹ & Plyni⁹ meminerũt. Petra, nomẽ eſt loci i quo caſtrametat⁹ fuerat Põpei⁹. Diſtat ab excelſa nemoralis Aricia Roma. Aricia cẽtũ ſexaginta ſtadia diſtat ab vrbe Roma. vt refert Strabo. Sacra ta dicit. Dianę Mycenę: quia Oreſtes Mycenę ſimulachrũ Dianę qđ ex Taurica aſportauerat, Aricię conſecrauit. de qua re dictum eſt in tertio. Romę perlapſus mœnia Tybris. Tyberis vrbẽ Romam intrat & mox deſcendit in mare Tyrrhenum quod interuallum eſt circiter. xvj. milium paſſuum.

Claſſica nulla ſonãt: inuiſaq; tela vagantur.
Et fit ſępe nefas iaculum tentante lacerto.
Maior cura ducis miſcendis abſtrahit armis
Põpeium exhauſtę põbẽda ad gramina terræ:
Quę currẽs obtriuit eques: gradibuſq; citatis
Vngula frondentẽ decuſſit cornea campum.
Belliger attonſis ſonipes defeſſus in aruis
Aduectos cum plena ferant preſepia culmos
Ore nouas poſcẽs moribũd⁹ labitur herbas:
Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.
Corpora tum ſoluit tabes: & digerit artus.
Traxit iners cœlum fluidę contagia peſtis
Obſcuram in nubem. tali ſpiramine Neſis
Emittit ſtygium nebuloſis aera ſaxis:
Antraq; letiferi rabiem Typhonis anhelant.
Inde labant populi: cœloq; paratior vnda
Omne pati virus durauit viſcera cœno.
Iam riget atra cutis: diſtẽtaq; lumina rumpit:
Igneaq; in vultus & ſacro feruida morbo
Peſtis abit: feſſumq; caput ſe ferre recuſat.
Iam magis atq; magis pręceps agit oſa fatum
Nec medii dirimũt morbi vitamq; necemq;.
Sed lãguor cũ morte venit: turbaq; cadentũ
Aucta lues: dum miſta iacent incondita viuis

¶Claſſica nulla ſonãt. nõ dat ſignũ pugnę a ducib⁹. Iniuſſa, temere emiſſa. Vagant, errãt. Nefas, cędes. Tẽtãte iaculũ. ſtudio eñ exercẽdi lacertos & emittẽdi iaculum milites inſcij faciebãt cædes. Maior cura, Põpei⁹ eñ peſte & pabulorũ pẽuria laborabat. Cęſar rei frumẽtarię inopia vexabat. Terrę exhauſtæ. cura terrę priuatę herbis, & pabulorũ pẽuria. Vngula corde. ca. frõ. greſſus equorũ euertit herbas virentes. Attõſis, depaſtis ſine herba. Aduectos cũ ple. hoc eſt cũ clauſi intra ꝓpia paleis abundarẽt. Ferãt, ſuſtineãt. Labit moribũd⁹, cadit moriens deſyderio graminis. Et tremulo medios. & currere nequit: ſed in medio curſu & flexu cadit ex iedia & debilitate. Tremulo poplite, tremẽtib⁹ crurib⁹. Corpora. Initiũ peſtis ex corporib⁹ corruptis oſtẽdit. Tabes, corruptio. Soluit corpora, putrefecit cadauera. Digerit, diſſipat. Cœlũ iners, aer get⁹. Traxit cõtagia, infectũ eſt & i nigrã nubẽ dẽſatũ. Peſtis fluidę. peſtẽ appellat cadaueris ſaniẽ q̃ fluebat Neſſus, cadauer. Neſſi ceſi ab Hercule i Calydõia ad Euenũ fluuiũ vbi cẽtauroꝝ ſepulcrũ eſt ex quo teterrim⁹ odor egrediẽ. Placet etiã legatur Neſis, q̃ inſula eſt in ſinu Puteolano tetrũ odorẽ emittẽs. Eius meminit Seneca in epiſtolis. Spiramie, exhalatiõe. Stygiũ, mortiferũ. Antraq;: & ipſe ſpelũce ſub qb⁹ eſt Typhoeus: q Inarimæ inſulę ſubiacet: a qua Neſis ipſa nõ multũ diſtat. Letiferi, peſtiferi. Anhelant rabiẽ, emittũt ſulphureũ odorẽ. Inde, ex aere nubilo & fœtore. Vnda paratior cœlo. nã facilius aqua q̃ aer inficiẽ. Virus, venenum & peſtilẽtia. Durauit cœno, ſtrinxit adeo ventres vt nõ poſſẽt egerere. Iã riget, obſcurabat cutis vẽtris duritie. Diſtẽtãt lumina, corrũpit oculos tumidos hulcerat. Abit i vult⁹ inflamabant eñ rubore & vlcerabant hoim ora. Seneca in œdipo. Piget ignauos alligat art⁹ languor & ęgro rubor in vultu: maculęq; caput ſparſere leues tũ vapor ipſam corporis ar tẽ flãmeus vrit: multoq; genas ſãguie tingit: oculiq; rigent: & ſacer ignis paſcit artus. Sacro, execrabili & diro. Cui q̃ eſt etiam morbus

SVLPI.

Neſſus.

Neſis.

Sacer ignis.

Corpora: nam miseros vltra tentoria ciues
Spargere funus erat. tñ hos minuere labores
A tergo pelagus: pulsusq; Aquilonibus aer:
Littoraq; & plene peregrina messe carine.
At liber terræ spatiosis collibus hostis
Aere nõ pigro nec inertibus angitur vndis:
Sed patitur sæuam veluti circundatus arcta
Obsidione famem. nondũ surgentibus altam
In segetem culmis: cernit miserabile vulgus
In pecudũ cecidisse cibos: & carpere dumos
Et foliis spoliare nemus: letumq; minantes
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas.
Que mollire q̃unt flãma: que frãgere morsu:
Queq; per abrasas vtero demittere fauces:
Plurimaq; hũanis antehac incognita mensis
Diripiens miles: saturũ tamen obsidet hostẽ.

quidã qui dr̃ ignis sacer. de quo lege apd̃ Cel
sum li. v. Recusat ferre. p̄ dolore & grauedine
sustinere non põt. Preceps fatũ, subita mors.
Nec morbi dirimũt. iã nõ egrotabãt: sed lan=
guore subito moriebãt. Lues, pestis. Aucta.
quo eñ plures peribant eo tetrior erat odor &
cœlũ magis letiferũ. Incõdita, insepulta. Nã
miseros. qm̃ tñmõ extra tẽtoria efferebant &
nõ sepeliebãt nec exequijs ,p̄seq̃bant. Sparge
re, ,p̄ijcere & sparsos dimittere. Fun9, exequia
rũ põpa. Tñ hos. Salutaris iquit fuit vẽt9 qui
a libera aggeris regiõe aerẽ infectũ pellebat: &
rerũ copia q̃ p mare aduehebat. At liber. Cæ.
q̃ nũero militũ erat inferior, copias Põ. maxi
mas cõtinebat: sed frumẽti inopia laborabat.
Idq; singulari patientia milites ferebãt. Pec9
ob lac in honore habebãt: & radicib9 herbæ q̃
Cara. Cara appellat lacte admisto famem leuabãt.
ex hac panes effectos cũ in colloquiis Põ. fa=
mẽ nr̃is obiectarẽt vulgo in eos iaciebant vt
spẽ eorũ minuerẽt. Nõ pigro, nõ pestifero. In=
ertibus vitiosis. Arcta, stricta. Surgẽtib9 cul=
mis: crescẽtibus calamis siue turgẽtib9 inflãti
busq; se. In cibos pecudũ: vescebãt ei herbis
& frõdib9. Dumos, spiarũ fruct9 & mora. Foli
is, frõdib9 arborũ ex quibus panes faciebant.
Letũq; minãtes, piculosas & venenatas. Du=
bias, vt sunt Helleborũ Samoniũ vitis alba &
nigra Mãdragola. Vellere, capessere, effodere.
Mollire flãma, decoq̃re vt coria. Abrasas, læ=
sas & hulceratas asperitate esculentorũ. Diripi
ens plurima, rapiẽs & comedẽs. Antehac: añ
hoc tẽpus. Saturũ, abundantẽ cibis.
BERO. ¶ Et fit sepe nefas. i. hoĩes necant telis temere
emissis. Põpeiũ exhaustæ p̄bẽda ad gramina
terre. Põpei9 interclusus a Dyrrhachio pabuli
& aquarũ penuria laborare cœpit: vt scrib. Ce
sar: adeo q̄ ei9 equi importato pabulo vti co=
gebant. Quãobrẽ oĩa iumenta interfici iussit.
Deinde odore tetro vitiatis aquis, & quia loci
mutatio negabat, pestilẽtia Põpeij inuasit ex=
ercitũ: vt tradit Cæsar: & nunc refert Lucan9.
Põpeiũ ergo abstrahebat ab armis inopia pa=
buli ad equos alẽdos necessarij: & si qua erant
in illis locis pabula equorũ pedib9 cõculcabã=
tur. Vngula cornea. s. equorũ. Aduectos cul=
mos. quia vt ait Cæsar pabulo importato vte
bant quod equis solet esse fastidio recẽtes her
bas affectãtib9. Moribũd9. i. moriẽs vt docet
Gelli9. nõ aũt moriẽti sitis qd̃ Seruio placuit,
Tabes. & Prisciano. Tabes corruptio aeris & cibi &
corporũ. Digerit art9. i. cõsumit. Nã tabes est
pthisis: vt scribit Cor. Cels9: qua corpa ad sũ
mã maciẽ redigũt. Iners cœlũ. i. aer corrupt9.
Vergili9. corrupto cœli tractu. Tali spiramine
Nessis. Nessis insula est Cãpanie: vt Plyni9 &
Seneca meminerũt odorẽ tetrũ exhalans. oĩa
eñ Cãpanie loca sũt cauernosa & sulphurea
vt ait Strabo. male interp̄tant qui legũt Nes
sus de Cẽtauro intelligẽtes. Antraq; letiferi ra
biẽ Typhonis anhelãt. oĩs Cãpanie tract9 vs=
q; Siciliã ignit9 & sulphure9 est atq; cauerno=
sus: vt docet Strabo. Vñ Pindar9 poeta lyri=
cus cecinit sub his locis sepultum iacere Ty
phonẽ: qui anhelãs spiraret animã letiferã. qd̃
nũc sẽtit Lucan9. Cœlo paratior vnda. Aque
facilius corrũpunt & virus. i. venenũ concipi

¶ Classica nulla. i. nulle tube bellice sonant: & tela vagant. i. in
aera mittunt iniussa. i. sine iussu impatoris: & nefas vt cedes cõ
ciuis, fit sepe, lacerto tẽtante. i. eiaculãte ad piculũ seu expimẽ
tũ faciẽdũ, iaculũ. i. telũ missile iactu. Maior cura. i. sollicitudo
abstrahit duces. s. Cesarẽ & Põpeiũ, armis miscẽdis. i. a p̄lio cõ
mittẽdo cõsertis manib9. Cura inquã abstrahit Põpeiũ ad gra
mina. i. pabula & herbas, terre exhauste. i. defalcate aut opp̄sse,
p̄bẽda. s. eqs: q̃. s. pabula, eques currẽs. i. obequitãs obtriuit. i.
cõculcauit pedib9 equinis. q̄ p quia, vngula cornea. s. equina,
decussit citatis. i. festinis gradib9. i. cursibus, cãpũ frõdentẽ. i.
herbidũ pri9. Et ita: sonipes. i. equus cũ sonitu pedũ igrediẽs:
belliger. i. aptus bello gerẽdo, defessus. i. defatigat9 in aruis at=
tõsis. i. attritis & demessis, cum p̄sepia plena ferãt. i. sustineãt
culmos aduectos. i. stipulas & paleas, labit moribundus, quia
noluit gustare culmos: poscẽs ore herbas nouas. i. recẽtes & vi
rides: & abrũpit. i. nõ perficit, poplite tremulo. i. crure labãte &
deficiẽte p̄ iedia: gyros medios. i. ad mediũ actos circũcursus.
Tũ. i. insup, tabes. i. putrefact9 sanguis, soluit corpa. s. equorũ
& digerit. i. dissoluit art9. i. neruos: cœlũ iners. i. aer nõ mot9 vẽ
to, traxit cõtagia. i. infectionẽ, pestis fluide. s. ex sanie fluẽte, in
nubẽ obscurã. i. ita vt inde nebula fœtida orirer. Nesis insula i
sinu Puteolano (qd̃ mallẽ dicere q̃ Nessus, eo q̄ subdit rabiẽ
Typhonis &c.) emittit tali. i. cõsili, spiramĩe. i. exhalatiõe, aera
stygiũ. i. q̃lis e styge emãat, saxis nebulosis. i. p saxa nebulo
sa: & ãtra. s. vicina Inarimes, anhelãt. i. expirãt rabiẽ. i. saniẽ &
fœtorẽ sulphureũ, Typhõis. i. gigãtis q & Typhoeus dicit, le
tiferi. i. inferẽtis vicinie pestẽ. Inde. i. post corruptionẽ aeris, po
puli labãt. i. cadũt in mortẽ: & vnda. s. infecta paratior. i. aptior
cœlo. i. q̃ aer, pati. i. ad patiendũ oẽ vir9. i. infectionẽ venenosã
durauit. i. idurauit viscera. i. intestina, cœno. i. oleto cõdẽsato.
iã. i. postq̃ non poterãt milites egerere, cutis riget. i. fit tensa &
aspera, & rũpit lumia distẽta. i. oculos in diuersa tractos: & pe=
stis ignea & feruida morbo sacro. i. execrabili, abit in vult9. i. fa
ciẽ: & caput fessum recusat ferre se. s. ipsum: & iã fatũ. i. mors
p̄ceps agit magis atq; magis oĩa: nec morbi medij. i. interme=
die egrotatiões dirimũt. i. separãt vitã & necẽ: sed lãguor venit
cũ morte. i. vt primũ languescunt moriũtur. & lues. i. infectio
aucta sup. est turba. i. p multitudinẽ cadẽtiũ: dũ corpora incon

dita. i. insepulta cadauera iacent mixta viuis. Nam funus erat
. i. p sepultura reputabat, spargere ciues miseros vltra tẽtoria.
tñ pelagus a tergo. s. existẽs & recipiẽs cadauera, & aer pulsus
Aquilonibus, & littora. s. vicina, & carine plenæ messe peregri
na. i. aliunde vecta, minuere hos labores. s. Põpeianorũ. At ho
stis. s. Cæsar, liber. i. nõ circũdat9 vallo, nõ angitur in collibus
spatiosis aere pigro: nec vndis inertib9. i. stagnantibus aquis:
sed patitur seuam famẽ veluti circũdat9 obsidiõe arcta, & hoc
culmis nõdũ surgentib9 in altã segetẽ. i. nõdũ granatis: & ipse
cernit vulgus. s. militũ, miserabile, cecidisse in cibos pecudũ. i.
herbas & frõdes, & carpe dumos & spoliare nem9 folijs: aut vt
Aldus legit morsu. i. mordicus: & vellere herbas dubias. i. pe=
riculosas & minãtes letũ. i. necẽ, ab radicib9 ignotis. q. i. q̃s res
queũt mollire. i. coq̃re flãma: & q̃ q̃unt frãgere morsu: & q̃ que
unt demittere vtero. i. in vterũ, p fauces abrasas. i. amaritudĩe
circũrosas: & miles diripiens plurima incognita ante hoc. s. tẽ=
pus, mensis humanis, tñ. i. nihilomin9 obsidet hostem. s. Pom
peianũ militẽ: saturum. s. cibo.

unt q̃ aer. Distẽtaq; lumina. i. oculos rigentes
& turgidos. Sacro morbo. i. execrabili. & vi=
detur ignẽ sacrũ notare. Nec medij dirimunt.
in cæteris egrotationibus inter mortẽ & vitã
est interuallũ & ip̄e morb9: verũ pestilẽtia ilico
necat. Aucta lues. i. pestilẽtia augebat ,p̄pter
cadauera inhumata. Spargere funus erat. i. se
pulcrum erat spargere cadauera vltra tẽtoria.
Pulsusq; Aquilõib9 aer. Oĩm vẽtorũ saluber
rimus est aquilo: vt ait Plyni9. hic ergo spirãs
aerẽ reddidit purgatiorẽ. Et plenæ peregrina
messe carine. s. minuerunt pestilentiã: nã ex in
sulis frumenti copia in Põpeij castra cõporta=
batur. Peregria messe. i. externo & aduectitio
frumento. At liber terre spatiosis collibus ho
stis. Cesar vero inopia frumenti & cõmeatuũ
valde p̄mebat adeo vt magis obsessus q̃ ob=
sidẽs videretur. Cernit miserabile vulgus In
pecudũ cecidisse cibos. Exercitus Cesaris pe
nuria frumẽti oppressus herbis vescebat: & vt scribit Cæsar erat gen9 radicis qd̃ appellat Cara, que lacte admi
xto inopiã leuat. ea famẽ tolerabat eius exercitus. pecudũ ergo cibis vescebantur. Plynius celebrat Lapsanam
qua Cæsaris milites apud Dyrrhachiũ vixisse refert. Letũq; minãtes. i. herbas venenatas. Vellere. i. extirpare.
Que mollire q̃at flãma. vt Plutarchus & Trãquillus tradũt, Cesariani panes ex herbis cõfectos i castra Põpeij
cõiecerũt: quo viso Põpei9 sibi rẽ cũ feris esse dixit. Saturũ tñ obsidet hostẽ. Milites Cæsaris voces sæpe iacta
bãt se prius ex arborũ cortice victuros q̃ Põpeiũ e manib9 dimissuros. Itaq; oĩa incõmoda equo animo tolera
bant & obsidebãt Põpeianos saturos rerũ copia abundantes.

Vt primum libuit ruptis euadere claustris
Pompeio: cunctasq; sibi permittere terras:
Non obscura petit latebrosæ tẽpora noctis:
Et raptum furto soceri cessantibus armis
Dedignatur iter: latis exire ruinis
Querit & impulso turres confringere vallo:
Perq; oĩs gladios & qua via cede paranda est.
Opportuna tamen valli pars visa propinqui
Que Numici castella vocãt: & cõfraga dẽsis
Arboribus dumeta tegũt. huc puluere nullo
Prodit9 agmẽ agit: subitusq; ad mœnia venit.
Tot simul e campis latiæ fulsere volucres:
Tot cecinere tube. ne quid victoria ferro
Deberet: pauor attonitos confecerat hostes.
Quod solum valuit virtus: iacuere perempti
Debuerãt quo stare loco. qui vulnera ferrent
Iam deerãt: & nymbus agens tot tela p̄ibat.
Tum piceos voluũt ĩmissæ lampadis ignes.
Tum quasse nutãt turres: lapsumq; minãtur.
Roboris ĩpacti crebros gemit agger ad ict9.
Iam Pompeianæ celsi super ardua valli
Exierant aquile: iam mundi iura patebant:

¶ Vt primum. statim vt cõstituit Põ. erũpere SVLPI.
media luce aciebus structis castella Ce. est ag=
gressus vt per medios hostes euaderet. Poeta
vnius dũtaxat p̄lij meminit cũ Cæsar scribat
vno die sex p̄lia facta: tria ad Dyrrhachiũ &
totidẽ ad munitiões. Cecidere in ijs ex Põ. ad
duo milia aduocati & mãipulares cẽturiõesq;
complures: & sex signa militaria amissa sunt.
Cæsarianorũ amplius q̃ viginti oĩb9 sunt pre
lijs desyderati. Sed oẽs qui in castello milites
erãt vulnerati sunt. Ex vna cohorte quatuor
cẽturiões oculos amiserũt. milia sagittarũ cir=
citer triginta in castellũ cõiecta sunt. Claustris
munitionibus Cæ. Permittere, cõcedere sibi
ad euagandũ. Dedignatur iter raptũ, spernit
clandestinã fugã & sine prelio. Furto, secreta
fuga. Vallo impulso, aggere p̄cusso. Oppor=
tuna, apta expugnationi. Castella Numici. si=
ue a conditore sic appellata sunt siue a fluuio Numici
eiusdẽ nois cui9 est ille in latio: in quo ,p̄ducit castella.
penultima. Dumeta cõfraga, spineta aspera
densa & sese frangentia. Agit agmen, ducit
exercitũ Cæsarianis nõ aduertẽtib9. Prodit9,
indicatus. Volucres, aquilæ & signa militaria
Ne quid victoria ferro deberet: ne opus esset
prelio victoriã cõsequi solus metus ex tubis
& signis sic hostes exanimauerat: vt resistere
& pugnare nõ auderent. Quod solum valuit.
id solum fortiter prestiterũt vt e custodiæ lo=
co se nõ mouerint: sed ibi ceciderint. Qui fer=
rent, q̃ paterentur: quia oẽs cæsi fuerãt. Nym
bus, impetus & vis velut venti. Agẽs, impel=
lens. Peribat, neminẽ feriebat. Tum piceos.
inde faces pice sparsas iactabant. Lampadis,
facis. Quasse: percusse & quassate ariete. Nu=
tant, tremunt. Agger, murus munitionum.
Gemit, resonat. Roboris impacti: arietis im
pulsi. Iam Pompeiane. iam signiferi vallum
cõscenderant. Mũdi iam iura patebant. iam li
ber erat obsidione Põpeius poteratq; per mũ
dum vagari. Toto Cæ. totis copijs Cæsaris.

Vnus, solus Sceua qui hosti victoriam eripuit, & castellum sua virtute seruauit. Victoribus, Pōpeianis quos eiecit. Strato, cæso. **Sceua.** Sceua. de hoc Cassio Sceua lege Cæsaris cōmentarios & Valeriū Maximū lib. iij. & Suetoniū qui inquit. Sceua excusso oculo trāsfixus femore & humero &.c. xx. ictibus scuto perforato custodiā portę commissi castelli retinuit. Huius scuto ad Cæsa. relato vt Cę. ipse scribit donauit eū ducētis milibus æris: & ab octauis ordinibus ad primipilum traduxit. Reliqua de eo apud Plutarchū lege: qui cū Appiano non cōuenit. Merebat in plebe: militabat inter gregarios. Ante gentes Rhodani: ante bellū Gallicū. Promotus, ad dignitatem euect⁹ vulneribus suis & cęde quā fecit. Latiā gerit vitē, **Vitis.** cēturio est. Vitis em̄ est insigne cēturionū qua solebant interdū percutere milites. Iuuenalis. Nodosam post hęc frangebat vertice vitem. Sic etiā Marcus iurisconsultus vbi scribit de re militari, docet. Silius lib. vj. Leuinus ab alta Priuerno vitis latię ꝑsignis honore. Longo ordine: multitudine militum. Et qui nesciret: & qui non intelligeret quāta crudelitas sit in bellis ciuilibus fortitudinem exercere.

BERO. ¶ Latis exire ruinis quęrit. Pompeius facturus eruptionē non captauit tēpus nocturnū: sed luce serena munitionem Cæsaris confringere cœpit. Turres valli, quas. s. Cæsar in vallo erexerat vt castella essent munitiora. Quæ Numici castella vocant. Pōpeius eruptionem fecit ea parte castrorū Cæsaris: quā Numici⁹ legatus Cæsaris custodiebat: & sic appellabātur castella Numici. Et confraga densis arboribus dumeta tegūt. Dumeta loca sunt plena dumis. i. spinis qualia senticeta. Confraga dicuntur aspera & inaccessa situ locorū. Puluere nullo proditus agmen agit. Maximus incedens exercitus magnā vim pulueris excitare solet: qui indicat hostiū aduentū. Verū Pōpeius nullo puluere excitato duxit exercitum. **Ago.** Agit, ducit. Agere em̄ est āte se mittere. & vt ait Seruius, Agi proprie dicūtur pecora. Latię fulsere volucres. i. apparuerunt signa Romana in quibus sunt aquilę vt in primo commentario dictū est. Attonitos hostes. i. stupefactos Cæsarianos subito Pōpeianorū impetu. Iacuere perempti debuerant quo stare loco. vt Plautus & Sallustius scribūt. Et quem quisq; locū viuus ceperat eū mortuus retinuit. Quotidie tumultuariæ fiebāt pugnę inter Cæsarianos & Pōpeianos in quibus oīb⁹ victor erat Cæsar: vt Plutarchus ait. Vna dumtaxat excepta in qua impetū faciente Pōpeio nullus Cæsarianorum valuit resistere: & tunc repletę sunt cadaueribus fossæ. Nymbusq; ferēs tot tela peribat. Tāta frequentia emittebātur a Pōpeianis tela vt nymbū imitari viderētur. nā vt tradit Cęsar itra vnū castellū trigita milia telorū a Pōpeianis immissa reperta fuerunt. Tū piceos voluūt. cœperunt iaculari in castella Cæsaris ignes plenos pice: vt maius esset incendiū. est em̄ pix ignis nutrimentum Lapsumq; minantur. i. ruinam. Roboris impacti. i. arietis qui e trabe roborea cōfect⁹ capite prēferrato muros quatit. de quo supra. Ad ictus ergo arietis agger & vallum Cæsaris

Quē non mille simul turmis nec Cęsare toto
Auferret fortuna locum: victoribus vnus
Eripuit: vetuitq; capi: seq; arma tenente
Ac nondum strato Magnum vicisse negauit.
Sceua viro nomē: castrorū in plebe merebat
Ante feras Rhodani gētes. ibi sanguie multo
Promotus Latiam longo gerit ordine vitem.
Pronus ad omne nefas: & q nesciret in armis
Q̄ magnū virtus crimen ciuilibus esset.

¶ Vt primū libuit &c. Recitat eruptionē validam Pōpeij, & timorē Cęsarianorū ꝑter q̄ vni⁹ Sceuę noie, q incredibili virtute atq; aīo ꝑdit⁹ solus restitit & vallū defendit. Ordo ē. Vt primū libuit (quia prius potuisset) Pōpeio euadere claustris. i. vallis & munitiōib⁹ Cęsarianis ruptis. i. erūpe ꝑ vim: & permittere sibi cunctas terras. i. habere facultatē eūdi in quālibet terrarum, nō petit obscura tpa noctis latebrosę. i. admittētis latebras: & dedignat iter. i. exitum, raptū. i. celeriter inuasum, furto. i. clanculū, armis soceri. i. militibus Cæsaris, cessantibus. i. dormitātibus & ignaris rerū: sed sup. quęrit exire ruinis latis. i. per latas ruinas prius a se factas: & quęrit cōfringere turres quas Cæsar cōstruxerat, vallo impulso. i. vi deiecto: & q̄rit exire ꝑ oīs gladios, & sup. ea qua via est paranda. i. acquirēda, cęde. i. ꝑ cædē. Tñ. i. nihilomin⁹ pars valli ꝓpinqui quā vocāt castella Numici. i. Numicij custodię deputatam. (Hāc Sulpitius legit Numici: & quæ castella vocant. Sic etiam Beroaldus. Quę Numici. Oīs bon⁹ aūt Minuci. dicit em̄ sic. Castellū Minuci vocabāt a Minucio qui custodię hui⁹ ꝓpugnaculi ꝑfect⁹ fuerat a Cęsare. id qđ ex Appiano cognoscit. Vallū (inquit) insup tutati sūt Minucio q custodię ꝑfuerat q̄ plurima tolerāte. Ferunt qppe clypeo eius viginti supra centū inhæsisse sagittas: corpus sex vulnerib⁹ trāsfixū patuisse. hoc solū placet &c. Hęc ille. vñ videtur Sceua minucius dict⁹. sed licēter videt secūda correpta Vñ sequar legētes Numici.) ea inquā pars visa est opportuna. s. eruptioni: & quā partē dumeta cōfraga. i. spinis obsitę rupes tegunt arboribus densis: & ipse nullo puluere proditus, quia terra illic puluerulenta nō erat, agit agmen huc. i. ad hāc partē: & venit subitus. i. improuisus ad mœnia. i. munitionem valli. Tot volucres latię. i. aquilę & signa militaria, fulsere simul e cāpis: & tot tubę. i. classica cecinere simul. ne victoria deberet qđ. i. aliquid ferro. i. armis: pauor confecerat. i. superauerat & consternatos fecerat hostes attonitos. sed quod solū virtus valuit. i. quod vnū viri fortes tūc facere potuere, ipsi iacuere perempti. i. interfecti eo loco quo debuerāt stare. s. ꝓ defensiōe valli, hoc est nō aufugerūt licet sine resistentia ꝑimerētur. Iam. i. statim post deerāt. i. deficiebāt ij qui ferrent. i. auferrent & acciperent vulnera: quia oēs cæsi erant: & nymbus. i. impetus agens tot tela. s. missa a Pōpeianis peribat: quia neminē stantē offendebat. Aldus legit nymbusq; ferens tot tela. sed parui refert. Tū. i. deinde vbi Pōpeiani videbāt Cæsarianos stratos aut fugam parantes ipsi voluūt. i. torquēt in vallū, ignes piceos & fumosos, lāpadis. i. facis imissæ. tū. i. deinde turres quassæ. i. concussæ, nutant. i. vacillant, & minantur lapsum. i. casum & ruinam. Agger. i. solum & fundamentū altū, roboris impacti. i. superędificati valli, gemit ad crebros ictus. Et iam aquilę Pōpeianę. i. vexilliferi cum signis & vexillis, exierant iam ad ardua. i. summitatem valli celsi: & iura mundi. i. liberi exitus per totum mundum patebant iam Pompeianis: sed vnus Cæsarianus nomine Sceua vt dicetur, eripuit victoribus scilicet Pōpeianis locum: quem fortuna Cæsari fauens, non auferret. i. non posset auferre mille turmis: nec toto Cæsare. i. tota pote-

state Cæsaris si affuisset. quia si tot affuissent iam telis obruti fuissent. eripuit dico locū iā pene captū: & vetuit capi. s. ex toto: & negat magnū vicisse se tenente arma ac nōdū strato. i. donec arma teneret. Sceua erat viro nomen qui sup. merebat. s. stipēdia, in plebe castrorū. i. iter gregarios militabat: ante feras gētes Rhodani. i. anteq̄ Cęsar Gallos subegisset. ibi. i. inter accolas Rhodani qui Lugdunū alluit & Delphinatum dirimit, promotus ad maiorē dignitatē, multo sanguie. s. effuso & suo & aliorū, gerit longo ordine. i. inter multos milites, vitē latiam. i. insigne cēturionū, existēs pn⁹. i. iclinat⁹ & ꝓpt⁹ ad oē nefas. s. ꝑ Cæsare obeundū: & talis q nesciret q̄ magnū crimen esset virt⁹ ostēdere fortitudinē & vires suas in armis ciuilibus. i. ad sustinēdos eos qui ciuilia bella contra patriam gerunt.

gemebat. i. sonitum ruinę edebat. Iam mūdi iura patebāt. superato. s. vallo poterāt ire quo volebāt: & sic iura mundi patebant. Victorib⁹ vnus eripuit. Laudat virtutē & fortitudinem Sceuę centurionis qui castellum custodię suę a Cæsare commissum contra impetum Pompeianorum solus retinuit effosso oculo humerum atq; crus traiectus centum ac triginta ictibus clypeo perforato. de quo locuti sunt Cæsar, Valerius, Trāquilla, & Plutarchus. Castrorum in plebe merebat. i. fuerat prius miles gregarius & plebeius quem deīde Cæsar ab octauis ordinibus ad primum pilum traduxit ob egregiam nauatam in hac re operam. Merere significat militare: inde meretrices dictę. alibi ait Lucanus. ære merēt paruo. Ibi. i. in bello Gallico. Latiam longo gerit ordine vitem. i. factus est centurio. Vitis em̄ erat insigne Centurionis. Vñ ait Plynius. Centurionis in manu vitis. Ita Martialis de Centurione. Latia modo vite per vrbes nobilis. & apud Iuuenalē, Silium, & Plutarchum idem mōstratur. gerit ergo vitem latiam. i. Romanam. i. est Centurio. Q̄ magnum virtus. In bello ciuili virtus & fortitudo est crimen que alioqui laudatur.

Hic vbi quærētes socios iam marte relicto
Tuta fugę cernit. Quo vos pauor inqt abegit
Impius & cūctis ignotus Cęsaris armis
O famuli turpes: seruum pecus: absq; cruore
Terga datis morti? cumulo vos deesse virorū
Nō pudet: haud bustis iterq; cadauera quęri?
Non ira saltem iuuenes: pietate remota
Stabitis? ex cunctis per quos erūperet hostis
Nos sumus ęlecti. nō paruo sanguine Magni
Ista dies ierit: peterem felicior vmbras
Cęsaris in vultu: testē hunc fortuna negauit:
Pompeio laudante cadam: confringite tela
Pectoris incursu: iugulisq; retundite ferrum.
Iam longinqua petit puluis sonitusq; ruinæ:
Securasq; fragor concussit Cæsaris aures.
Vicimus o socii: veniet qui vendicet arces
Dum morimur. Mouit tātū vox illa furorem:
Quātū non primo succendunt classica cantu:
Mirantesq; virū atq; auidi spectare sequūtur
Scituri iuuenes: numero deprensa locoq;
An plusq̄ mortem virtus daret. ille ruenti
Aggere cōsistit primumq; cadauera plenis
Turribus euoluit subeuntesq; obruit hostes
Corporibus: totæq; viro dant tela ruinæ
Roboraq; & moles hosti seq; ipse minatur.
Nunc sude nunc duro cōtraria pectora cōto

¶ Meditātes fugam socios. hac oratiōe arguit & retinuit. **SVLPI.** Tuta fugę, loca in quibus fugientes tuti eēnt. Abegit. repulit. Et cunctis ignotus Cæ. armis Cæ. enim timere fugereq; non norunt. O famuli. seruorum enim & pecudū est fugere, & viuere malle turpiter q̄ mori honeste. Absq; cruore terga datis morti. fugitis mortem anteq̄ vulnera acceperitis & intuleretis. Cumulo virorum. mori inter fortes quorum hic sunt cadauera cumulata. Haud quęri bustis: non quæri ad sepulcra. Non ira. Irritat eos a iusta causa iræ quā mox explicabit. Pietate, in Cę. & in patriam. si non mouemini pietate saltem ira nos moueat. Ex cunctis. ex cōtemptu iram conflat: nam sunt pro imbecillioribus a Pom. electi. Ierit, transierit. Paruo sāguine, parua cęde Pō. Peterem vmbras, morerer. In vultu: in cōspectu: si Cæ. me pugnantem aspiceret felicior e vita decederem. Confringite tela. irruite in ferrum nec expectate vt hostes in vos emittāt. Iam cōfirmat eos a spe subsidij breui affuturi. Petit longinqua, apparet longius. Securas. nihil em̄ huiusmodi metuebat. Vēdicet, recipiat. Dum morimur, moriendo pugnamus. Vox, adhortatio. Furorē impetum & irā pugnandi. Classica, tubę quarum concentu milites animantur. Non succēdunt, non excitant. Scituri, animaduersuri. An virtus deprensa. an vir fortis a multis in quo loco oppugnatus posset aliud q̄ mortē cōsequi: qm̄ etiā victorię gloriā pōt. Deprēsa nūero locoq;. obsessa a plurib⁹ & in debili loco. Euoluit, in hostes imittit. Obruit corpib⁹, interimit ictibus cadauerū. Totæq; viro. oīs materia erat ei telum. Virgilius. Rimanti telū ira facit. Moles, saxa. Seq;, corpus suū quod videbatur velle in hostes immittere. Sude, palo. Conto, pertica. Detrudit pectora contraria, repellit contrauenientes milites. Manus, ascendentium. Obterit, frangit. Dissipat, dispergit. Compage fragili, galea vel casside debili. Ardentibus oculis, in quos telum ignitū immiserat. Vt primum. postq̄ cadauerum cumulus est muro æquat⁹ in medios hostes se sese immisit. Cumulo. congerie cadauerum. Solo. Solū intelligit struem illam & locum, **Solum.** qui ipsos sustentabat. est enim solum omne quod aliquid sustinet. Q̄ par summa. q̄ par-

dus celeritate sua per venabulorum aciem sal
Pardus. tat inter venatores. Est autem Pardus leoni si
millimus nisi q̄ iubis caret. Compressus, ob-
sessus. Vallatus, circūdatus. Cuneos, multitu-
dines peditum quę iunctę cum acie primo an
gustiores deinde latiores ꝓcedunt. Oi bello,
toto qui in eū pugnabat exercitu. Quē respi
cit. Solo em̄ aspectu perterrebat, & territum
BERO. feriebat.

¶ Ignotus Cæsaris armis. s. pauor. nā nunq̄
antea Cæsariani milites formidarūt aduersa-
rios nec fugā parārt. Terga datis morti. Igno
minio sum est feriri a tergo qđ est indiciū fu-
gę. Nō ars. Saltē inquit Sceua si pietas nō reti
net vos saltē ira deberet aſare cōtra hostes qm̄
s. nos potissimum elegerunt tanq̄ ignauissi-
mos effœmiatissimosq̄ ꝑ quos erūperēt. Pe
terē felicior vmbras Cęsaris in vultu. i. more
rer libētius & felici⁹ si Cęsar adesset huic certa
mini testis meę fortitudinis & fidelitatis erga
ipm. Pōpeio laudāte cadā. Moriar laudat⁹ ab
inimico qđ erit verū testimoniū virtutis. Cō-
fringite tela. i. incurrite tela hostilia pectorib⁹
vestris. Retūdite. i. hebetate. Fragor. i. soni-
tus ruinę hic editę. Veniet. s. Cæsar, qui erat in
parte diuersa castrorū. Succēdūt classica cātu.
clāgor tubarū cōcitat aios ad bella viriliter ge
renda. Illeruēti aggere cōsistit Sceua cohorta
t⁹ socios aggerē ita Pōpeianis quassatū ascē
dit & sic ex loco supiore aduersarios depelle-
bat. Subeūtesq̄ obruit hostes corpib⁹. Sceua
suoꝝ cadauera emittebat in hostes subeūtes:
qui hoc pacto facile obruebant. Totoq̄ viro
dāt tela ruinę. i. vtebat aggere roboribus atq̄
molib⁹ loco telorū: quæ omnia in aduersarios
prouoluebat. Nunc fude. Sudes sunt hastæ
pręustæ. Vnde ait Vergilius. Sudibusq̄ prę-
ustis. Nūc duro cōtraria pectora cōto. Contus
hasta est exploratoria qua vtunt̄ naute. Verg.
Ipse ratē cōto subigit. Contus quoq̄ dicit̄ ha
sta qua vtunt̄ milites in ꝑlio. Vnde cōtati dicū
tur cōtis vtētes: vt est apud Vegetiū. Et valli
summa tenētes. Eoꝝ manus amputabat qui
summa valli. i. eminentias & pinas corripere
conabantur. Male defensū fragili cōpage ce-
rebrū. In hoie cerebrū duabus supra subterq̄
velatū est mēbranis vr scribit Plynius quarū
alterutrā rūpi mortiferū est. Stridēt oculis ar-
dentib⁹ ignes. aliosq̄ oculos aburebat imisso
igne q stridebat oculis adustis. Cadauera mu-
rum admouere solo. Tāta erat strages cęsorū
vt murū facere viderent̄ equalē terrę quia cu-
mulis cadauerū equabat muros castroꝝ. tunc
saltu maximo Sceua cōiecit sei medias cater
uas. Qz̄ per summa rapit celerē venabula par
dū. Cōpat celeritatē salt⁹ Sceuę pardo: q trāsi
lit venabula: q̄ tela sūt venatoria. Sūt aūt Par-
di mares in genere pantherarū. vt scribit Ply-
nius. Inter cuneos. Cuneus dicitur multitudo
militum quę primo angustior deinde latior
procedit: vt scribit Vegetius. Vallatus. i. cir
cundatus ab omnibus hostibus, & toto impe
tu belli in eum ruente.

Detrudit muris: & valli summa tenentes
Amputat ēse mā⁹: caput obterit ossaq̄ saxo.
Ac male defensum fragili cōpage cerebrum
Dissipat: alterius flāma crinesq̄ genasq̄
Succēdit: stridentq̄ oculis ardentibus ignes.
Vt primū cumulo crescente cadauera murū
Aequauere solo: nō segnior extulit illum
Saltus: & in medias iecit super arma cateruas
Qz̄ per summa rapit celerē venabula pardū.
Tum densos inter cuneos cōpressus: & omni
Vallatus bello vincit quem respicit hostem.

¶ Hic vbi quærētes. Tota hac narratione recitat admirandā
virtutē & vix credibile robur Sceuę qui vnus reliquis fugien-
tibus impetū totius exercit⁹ sustinuit: vt ex ordine cōstabit. Is
aūt talis. Hic. s. Sceua, vbi. i. qn̄ cernit socios. s. belli. i. Cęsaria-
nos milites q̄rētes tuta. s. loca, fugę. i. ad fugiendū. Marte. i. prę
lio, iā relicto, inquit ad eos. O famuli turpes & pec⁹ ferum̄. i. ser
uile gen⁹ nec dignū qđ inter hoies numerē: quo. i. ad quā con
sternationē, abegit. s. a cōstātia animi vos pauor impi⁹: qa cō-
tra salutē ducis ort⁹, & pauor ignot⁹. i. nō pri⁹ visus, cūctis ar-
mis. i. bellis, Cæsaris. i. a Cęsare hadten⁹ gestis: datis. i. nūquid
dare debetis, terga morti. i. neci, absq̄ cruore. i. priusq̄ fueritis
letaliter vulnerati? Et argute innuit fugientes debere mori: resi
stētes posse euadere. Nō pudet vos decesse cumulo. i. strage vi
rorū. s. cęsorū fortiter pugnādo: cū vos fugā paretis? & nō pu-
det vos haud quęri bustis. i. vstrinis reliquoꝝ & inter cadauera
cū cōstet vos fugisse? q. d. gloriosius esset talē de vobis opinio
nē haberi vt q̄rammi inter occisos q̄ vt censeamini fugisse. O
iuuenes nō stabitis, remota pietate. i. licet remoueritis pietatē i
Cæsarē & patriā (quia vterq̄ se dicebat patriā ab alterius tyrā-
nide defendere) saltē ira. i. ꝓpter indignationē ortā ob cōceptū
nostri: nā nos sum⁹ electi tanq̄ maxie imbelles aut ꝑter cæte-
ros meticulosi, ex cūctis. s. Cęsarianis, ꝑ quos. i. vt essem⁹ i ꝑ
quos hostis. s. Pōpeius cū exercitu erūperet. i. vi exiret. Ista di-
es ierit. i. fluxerit & trāsierit, si mihi crediderit is, nō paruo sāgui
ne. i. nō sine multa effusiōe sanguinis, Pōpeij & Pōpeiani exer
cit⁹. Ego peterē vmbras. s. inferoꝝ, felicior. s. iudicio meo: in
vultu. i. cōspectu Cęsaris. i. si Cęsar testis eēt virtut⁹ meę. fortu
na q̄ voluit vt Cęsar lōgiuscule abesset: negauit mihi hūc. s. Cę
sarē testē. s. virtutis, sed sup. ego cadā Pōpeio, hoc ē hostei ꝑo,
laudante. s. virtutē meā. Cōfringite tela. s. hostiū, icursu pecto-
ris. s. vestri. i. ꝑetū faciēdo in tela hostilia ꝑ pectora vra: &re-
tūdite. i. hebetate, ferrū. i. gladios hostiles iugulis. s. vris. Iāpul
uis & sonit⁹ ruinę. i. fragor fact⁹ in deiciēdo vallo, petit. i. adit
longinq̄. i. remota loca in qb⁹ Cęsar est: & fragor. i. sonitus ex
fractione valli & armorū ort⁹ cōcussit aures securas Cęsaris. i.
aures Cęsaris securi: hoc ē nil tale timētis. O socij, nos vicim⁹
. i. certe vicem⁹: quia is. s. Cæsar, q vendicet. i. recipiat & sibi re
tribuat arces. i. ꝓpugnacula nobis erepta vēiet dū morimur. i.
dū moriēdo pugnam⁹: hoc est dum parati mori resistim⁹. Illa
vox. i. exhortatio Sceuę mouit. i. cōcitauit, tātū furorē. i. irāin
milit⁹, quātū. s. furorē classica. i. tubę cornua & litui nō succē
dūt primo cātu. s. ad plū ineundū: & iuuenes mirātes virū, at-
q̄ auidi spectare. s. virtutē ei⁹ sequūtur sciturі. i. vt sciant & ani
maduertant: an virt⁹. s. viri fortis deprēsa numero. s. defendē
tiū in iquo cū vn⁹ esset i innūeros. & loco. s. iiquo vbi se nullo vallo tegere posset: daret. i. cōcederet Sceuę pluſ
q̄ mortem. s. animo se appetere. Ille scilicet Sceua hæc locutus, consistit. i. firmatur pedem figens: sup. in ag-
gere ruenti, id est ad ruinam tendenti propter impulsionem Pompeianorum: & euoluit primum cadauera tur-

ribus. s. valli, plenis. i. oppletis cadaueribus occisorum dum pro eis starent: & totę ruinæ. i. quęcunq̄ frāgi po-
terant, dant viro tela. i. erant viro pro telis: & ipse minatur hosti. i. se iacturum in hostem, robora. i. truncos ar-
borum, & moles. i. saxa, aut integras structuras, & se. i. seipsum, quasi vellet se in hostem demittere: & detru-
dit muris pectora contraria. i. opposita, & scandentia, nūc. i. interdum, fude, id est stipite aut palo, nūc. i. inter
dum, conto. i. pertica, duro. i. duri ligni, aut pręusto: & ꝑputat ense manus tenentes summa. i. summitatē val-
li & obterit. i. obijciendo conterit, caput, & ossa. s. scandētium, saxo. s. deiecto, ac dissipat. i. dispergit, cerebrū
defensum male. i. non satis compage fragili. i. galea, aut casside debili, & succēdit flamma. i. face adhubita, cri-
nes & genas alterius: & ignes strident oculis ardentibus. Vt primum cadauera equauere (Aldus legit admoue
re) murum solo. i. fecerunt vt murus non esset altior solo: quia cadauera ascēdebant ad summitatem muri, cu
mulo. i. strage crescente, saltus extulit illum. s. Sceuam: & iecit illum in medias cateruas super arma, nō segni
or. i. existēs tam rapidus, q̄ saltus rapit pardum celerem per summa venabula: tum. i. deinde ipse compressus
inter densos cuneos, & vallatus omni bello. i. vi bellantium, vincit hostem quem respicit.

Iāq̄ hebes & crasso nō asper sanguine mucro
Percussum Scæuę frangit nō vulnerat hostē.
Perdidit ensis op⁹: frāgit sine vulnere mēbra.
Illum tota petit moles: illum omnia tela.
Nulla fuit non certa manus: non lancea felix.
Parq̄ nouum fortuna videt concurrere: bellū
Atq̄ virū: fortis crebris sonat ictibus vmbo:
Et galeæ fragmēta cauę compressa perurunt
Tempora: nec quicq̄ nudis vitalibus obstat
Iam ꝓter stantes in summis ossibus hastas.
Quid nunc vesani iaculis leuibusq̄ sagittis
Perditis hæsuros nunq̄ vitalibus ictus?
Hunc aut tortilibus vibrata Phalarica neruis
Obruat: aut vasti muralia pondera saxi:
Hunc aries ferro ballistaq̄ limine portæ
Submoueat, stat nō fragilis ꝑ Cæsare murus:
Pompeiūq̄ tenet: iā pectore nō tegit armis.
Ac veritus credi clypeo: lęuaq̄ vacasse:
Aut culpa vixisse sua: tot vulnera belli
Solus obit: densamq̄ ferēs in pectore syluam
Iam gradibus fessis: in quē cadat elígit hostē.
Par pelagi monstris: Libycę sic bellua terræ
Getulus densis Elephas oppressus ab armis
Omne repercussum squalenti missile tergo
Frangit: & hærētes mota cute discutit hastas.
Viscera tuta latent penitus: citraq̄ cruorem
Confixę stant tela ferę: tot facta sagittis
Totiaculis vnam nō explent vulnera mortē.
Dictęa procul ecce manu Gortinis arundo
Tenditur in Scęuam: quę voto certior omni

¶ Mucro hebes, ensis obtusus. Non asper SVLPI.
sanguine, non obtitus cruore: qui crebris icti
bus excutiebatur. Perdidit opus, amisit vul
nerandi officium. Frangit sine. interpretatio
est. Tota moles, acies pugnantium. Nulla
manus fuit non certa. omnes vel ipsum, vel
scutum feriebant. Nouum par. inauditū cer-
tamen, q̄ in vnum pugnarēt innumeri. Bel
lum, vniuersas Pom. copias. Vmbo, clype-
us. Fragmenta: frusta quæ ipsius caput ve-
xabant & vulnerabant. Compressa, restricta
Nec quicq̄ nudis vitalibus obstat. nihil pro- Vitalia.
hibet quominus feriatur in vitalibus: hoc est
in locis in quibus est vitæ summa: vt in præ-
cordijs, femore, iugulo, cerebro, post aurē, &
musculis quibusdam. Nec obstat. nam iner-
mis iam erat: tātūmodo hastæ corpori, & scu
to affixæ ipsum defendebant. Quid nūc. Irri
sio in Pō. cum laude Scæuę. Ictus, percussio
nes quæ nunq̄ Scæuam interiment. Phalari Phalarica.
ca, genus teli missile quo vtūtur ex phalis. i.
ex turrib⁹, & editis locis. Est aūt in modū ha-
stæ valido ferro ꝑfixa intra tubū cuius hasti
le sulphure resina bitumine & stuppis cōuol-
uitur infuso oleo qđ ignēdiarū vocāt: & e bal-
lista emittit. Vibrata neruis tortilibus, emissa
funibus, q̄ fiūt ex capillo maxime muliebri,
vel e neruis q⁹ tēdit ballista: vt docet Victru
uius. Pondera muralia, saxa ingentia. Aries
trabs ferrata. Ballista, tormētum quo saxa e-
mittunt̄, & hastę. Limine portę, munitionib⁹
quas egredi vultis. Stat mur⁹: stat ꝑ muro q
nō facile dirui possit. Credi, cōmitti & fidere
clypeo, ipsum abiecit: vt sinistra etiā posset
hostē ferire. Vacasse, nō exercere. Aut vixisse
statuerat. n. illic ꝑ Cę. mori. Sol⁹ obit. hoc est
inferr⁹ & patit̄ tot vulnera, quot inumeri bellā
tes pati inferreq̄ possent. Syluā, multa tela.
Fessis gradibus: lāguido corpore. In quē ca-
dat, in quem sese immittat. Par monstris pe-
lagi. par cetis, hoc est ingētib⁹ piscib⁹, in quo
rum tergis frutices, & arbores oriunt̄: eminēt
em̄ supra mare in formam scopulorum. Li-
byæ sic. Scæuam cōparat Elephāto. Ab ar-
mis densis, a multis venatoribus. Missile, te
lum. Tergo squalēti, corio duro & squalido.
Hærentes, affixas. Cute mota. Corio concus
so, & tremefacto. Citra cruorē. & tela ad san-
guinem non perueniunt: sed callo, & corij
sordi inhærent. Tot facta. tot vulnerib⁹ vn⁹
perire non potest. Dictæa. Dum acriter pu-
gnaret oculum sagitta faucius hastam per-
fregit. Inde Pompeij Centurionem sibi no-
tū sic est allocut⁹. Salua tibi similē, salua ami
cū, ac curatores mihi adhibe. Ad hæc verba

cũ duo accurrerent vnũ occidit,& alterius humerũ enſe deiecit: vt tradit Appian⁹. Dictæa Cretẽſi. Gortinis arundo, ſagitta Cretenſis a Gortina oppido in Creta vbi calami naſcũtur ſagittis aptiſſimi. Certior oñi voto. quæ felici ſucceſſu vltra deſyderiũ emittẽtis cum percuſſit. In lęuũ orbem oculi. periphraſis: in oculum lęuum. Illerumpit. hoc eſt Scęua cũ oculo ferrum educit. Alij tradunt eum haſtã perfregiſſe. Vincula: neruoſas radices quib⁹ oculus continetur. Calcat, pedibus premit.

Gortina.

BERO.

¶Hebes mucro. i. gladius retũſus & hebetatus nimio cęſorum ſanguine. Perdidit enſis opus. gladius Scæuæ hebetatus magis frangebat, q̃ vulneraret hoſtes: & ſic perdiderat opus enſis qui penetrare ſolet ſua acie, & mucrone. Nulla fuit non certa manus. i. omnium tela Scęuã petebãt, ita vt nullus mitteret in caſſum. Non lancea felix. repete nulla vt intelligas nulla nõ. ſ. oĩs lancea fuit felix feriendo. ſ. Scęuã. Parq; nouum fortuna videt iſtud erat nouũ par q;. ſ. ſolus Cẽturio Scæua eẽt oppoſitus omnibus Põpeianis qđ eſt longe diſpar. Sed cũ Scęua omniũ illoꝝ impetũ coerceret, & ſolus reſiſteret erat par. Nouum. i. nõ ſolitũ, vel mirandũ. Vergilius. Pollio & ipſe facit noua carmina. Cõcurrere belli. ex pte. ſ. Põpeij erat bellũ: qm̃ iuſtus erat exercitus. Sonat ictibus vmbo. i. clypeus. eſt em̃ Vmbo vt ſupradictum eſt curuatura clypei eminentior. Perurũt tempora, partes capitis arctant & ſtringunt. Perditis hęſuros nunq̃ vitalibus ictus. accuſat Põpeianos q; plura tela mitterent in Scęuã cum iam ictib⁹ nouis in eius corpore non eſſet locus toto iaculis confoſſo: ita vt ſuperuenientia tela non haberent aditum ad vitalia. Hunc aut tortilibus vibrata phalarica neruis. Phalarica eſt miſſile telum, qđ etiam tormento excutiẽ. de qua ita ſcribit Liuius Phalarica erat Sagũtinis miſſile telum haſtili ligneo, & cętero tereti præterq̃ ad extremũ: vnde ferrum extabat: id ſicut in pilo quadratum ſtuppa circũligabant linebantq; pice. ferrum aũt in lõgũ tres habebat pedes: vt cum armis tranſfigere corpus poſſet. ait nunc Lucanus Pompeianos non debuiſſe vti leuioribus iaculis in Scæuã ſed telis vehementioribꝰ, aut ariete, aut phalarica, aut balliſta, de qua ſupra dictum eſt, illum a porta quam cuſtodiebat ſubmouere.

Promoueat. i. depellat. Stat non fragilis pro Cæſare murus. Scæua erat tanq̃ firmiſſimus murus pro partibus Cæſaris qui e ſua ſtatione pelli nõ poterat. Iam pectora non tegit armis. i. proiecit clypeum, quo pectus ꝓtegere ſolent milites. Lęuaq; vacaſſe. Noluit habere ſiniſtram otioſam qua pugnare nõ poſſumus geſtãtes clypeũ. Denſamq; ferẽs in pectore ſyluam. ſ. iaculorũ: nã vt ſupradiximus ex authoritate Cæſaris, & Plutarchi, atq; aliorũ, clypeus Scęuę fuit. cxxx. ictib⁹ ꝓforatus. In quem cadat eligit hoſtem. cũ amplius conſiſtere non poſſet cadẽs volebat aliquem ex hoſtibus opprimere põdere ſui corporis. Sic Libycus denſis Elephas. Omnium animalium maxim⁹ eſt Elephas: vt ſcribit Plinius: cuius duriſſimũ eſt dorſo tergus

In caput atq; oculi lęuum deſcendit in orbem.
Ille moras ferri neruorum & vincula rumpit
Affixam vellens oculo pendente ſagittam
Intrepidus: telumq; ſuo cum lumine calcat.

¶Iamq; hebes. Proſequit̃ audax facinus, & mirã virtutẽ Scęuæ qui ſolus exercitui Põpeiano reſtitit, & tot telis cõfixus nõ periit, licet oculum amiſerit. Ordo eſt. Iamq;. i. & iã poſt infinitos ictus, mucro. i. enſis Scæuæ militis Cæſariani, hebes. i. obtuſus: & non aſper. i. nõ acutus ſanguine craſſo. i. propter ſanguinem craſſum qui adhærens aciei eam obtundebat: aut non aſper. i. non obſitus, ſed frequenter deterſus, cruore craſſo, frãgit. ſ. vi ictus, hoſtem percuſſum: & non vulnerat ſup. ipſum. Enſis perdidit opus. i. officium ſuum & ſolitum munus vulnerandi: ſed frangit membra ſine vulnere. ſ. aperto. Tota moles. i. totum pondus exercitus, petit. ſ. armis, aut vt Aldus legit: premit. i. vrget, illum videlicet Scæuam, & omnia tela petunt illum, & nulla manus fuit non certa. i. quæ erraret in petendo: quia a ſingulis vulnerabatur: & ſup. nulla lancea fuit non felix. i. fruſtrata intento: & fortuna videt nouum. i. inſolitum par. i. partes digladiantium: quia hinc vnum: illinc innumeros. Hoc eſt, videt bellũ. i. totum exercitum, atq; virum videlicet vnũ ac ſolum Scæuam, concurrere. ſ. ad dimicandum. vmbo Scæuæ fortis ſonat crebris ictibus. Eſt autem curuatura clypei. Et fragmenta. i. fruſta galeæ cauæ. ſ. ictibus partim diruptæ, cõpreſſa. ſ. telis & haſtis, perurunt tempora. i. concauitatem capitis Scæuæ: nec quicq̃ obſtat vitalibus. i. partibus a quibus vita dependet, nudis. i. inermibus, iam. i. tandẽ excuſſis, aut fractis armis defenſiuis. ꝓter haſtas. ſ. hoſtiles, ſtãtes. i. infixas in ſummis oſſibus, per quas defendebatur ab aliis ictibus. O vesani. i. dementes Põpeiani: quid ꝑditis nunc iaculis, & ſagittis leuibus ictus. ſ. veſtros nunq̃ hęſuros vitalibus. ſ. Scæuæ. Si vultis ſup. vt cadat, phalarica. i. genus teli ponderoſi mitti ſoliti ephalis & turribus, vibrata. i. vi torta & acta, neruis tortilibus. i. funibus quibuſdã, obruat hunc. ſ. Scæuam: aut põdera muralia. i. de muris deuolui ſolita, ſaxi vaſti ſup. obruãt hũc. Aries. i. machina qua muri frangi ſolent, promoueat. i. procul moueat: aut vt plures legunt ſubmoueat. i. clã auferat: hũc ferro: & balliſta. i. inſtrumentum quo telum magnum ejicitur: ꝓmoueat hunc limine portę. ipſe em̃ ſtat pro Cæſare. i. pro cauſa Cęſaris, murus. i. tanq̃ murus, non fragilis: & tenet. i. imorat̃ Põpeiũ: immo totũ exercitũ eius: & iã nõ tegit. ſ. ãplius pectora armis: alij legunt pectore: vt ſit: & tegit iam. ſ. Cæſarẽ & partes eius pectore. ſ. ſuo non armis: ac veritus credi. i. exiſtimari vacaſſe. ſ. pugnãdi officio, lęua & clypeo. i. pte ſiniſtra corporis: q̃a qui lęua clypeũ tenẽt ſequidẽ lęua defendunt: ſed nulli lędunt: aut vixiſſe ſua culpa. i. ignauia, aut timore, obit. i. cõplet agẽdo & patiẽdo, ſolus tot vulnera belli: & ferens in pectore. ſ. ſuo, denſam ſyluam. i. congeriẽ telorꝫ & haſtarũ, eligit hoſtẽ. ſ. maxime infeſtũ: in quem cadat. ſ. moriturus, gradibus. i. greſſibus iam feſſis: exiſtens parmõſtris pelagi. vt cętis ſyluã ſuper ſe ferẽtibus. Sic elephas Getulus. Getulus. i. ſic elephas getulus: Aldus legit ſic libycus: exiſtẽs belua terræ Libycę oppreſſus ab armis denſis: frangit tergo ſqualẽti. i. duro & immũdo corio, omne miſſile. i. iaculum, repercuſſum. i. reiectum: & diſcutit. i. in diuerſa excutit: cute mota. i. concuſſa, haſtas hęrẽtes. ſ. in ſupficie. Viſcera. i. iteſtina, aut carnes tectę corio, latẽtuta: & tela ferę confixę citra cruorẽ ſtant. i. horrẽt: aut feræ ſtãt cõfixę tela. i. habẽtes tela cõfixa, citra cruorẽ. i. non vſq; ad ſanguinis effuſionem. Vulnera facta tot ſagittis, & tot iaculis, nõ explent vnam. i. vnius Scæuæ mortem. i. necẽ. Ecce. q. d. ꝓter opinionem, arundo gortinis. i. ſagitta Cretenſis. Eſt aũt Gortinis ꝓ poſſeſſiuo poſitum patronymicum a patria ſumptum, tenditur manu dictęa. i. Cretẽſi, ꝓcul. i. delonge, in Scęuã, quæ

certior oñi voto. i. plus feriens, q̃ ſperarat eam emittẽs, deſcẽdit in caput, & in orbem lęuum. i. ſiniſtrũ, oculi. ſ. Scæuę. Ille. ſ. Scæua, rumpit moras. i. impedimenta ferri, & vincula neruorum, ſcilicet frontis ſuæ, velleris. i. extrahẽs ſagittam affixam ſcilicet fronti oculo pendente. i. excuſſo, & calcat. i. peſſundat, intrepidus telum cum ſuo lumine. i. oculo.

cum ventrem habeat mollem. quemadmodum Elephas diſcutit tela e ſuo tergo duriſſimo ita Scæua geſtans in pectore ſyluam telorum ſuperuenientia iacula repellebat. Libycus. Elephãtes fert Aphrica, Aethiopia, & India. author Plinius. Mota cute. Elephas cutem habet mobilem: eſt enim cancellata: quã modo extendit: modo artat in rugas: vt refert Plinius. Viſcera tuta latẽt. partes ſcilicet vitales: vt cor, pulmo, iecur, lien. illa enim ſunt viſcera principalia. & de viſceribus ſupra dictum eſt. Dictæa procul ecce manu Gortinis arundo. Cretenſes vt dictum eſt in tertio optimi fuerunt ſagittarij. Arundo Gortinis. i. ſagitta arũdinea Cretenſis. Eſt em̃ Gortina oppidum Cretę: de qua in tertio dictum eſt. Dictęa manu, ſagittarij Cretẽſis. Eſt enim Dicteus mons Cretę. Vergilius. Dictęa negat tibi Iuppiter arua. In orbem lęuum, id eſt ſiniſtrũ oculum effodit. Affixam vellens. Scæua ſagittam oculo adhęrentem auulſit e capite.

SVLPI. Pannonia. Amẽtum.

Pannonis haud aliter poſt ictum ſęuior vrſa
Quum iaculũ parua Libys amentauit habena
Se rotat in vulnus: telumq; irata receptum
Impetit: & ſecum fugiẽtem circuit haſtam.
Perdiderat vultũ rabies: ſtetit imbre cruento
Informis facies: lætus fragor ęthera pulſat
Victorum. maiora viris e ſanguine paruo
Gaudia nõ faceret cõſpectũ in Cęſare vulnus.
Ille tegens alta ſuppreſſum mente furorem
Mitis: & a vultu penitus virtute remota:
Parcite ait ciues: procul hinc auertite ferrum.
Collatura meę nil ſunt iam vulnera morti.
Non eget ingeſtis ſed vulſis pectore telis.
Tollite: & in Magni viuentem ponite caſtris.
Hoc veſtro pręſtate duci: ſit Scęua relicti
Cæſaris exemplum: potius q̃ mortis honeſtæ.
Credidit infelix ſimulatis vocibus Aulus:
Nec vidit recto gladium mucrone tenentem:
Membraq; captiui pariter laturus & arma
Fulmineum mediis excepit faucibus enſem.
Incaluit virtus: atq; vna cæde refectus
Soluat ait pœnas: Scęuam quicũq; ſubactum
Sperauit: pacem gladio ſi quęrit ab iſto
Magnus: adorato ſubmittat Cęſare ſigna.
An ſimilem veſtri ſegnemq; ad fata putaſtis?
Pompeii vobis minor eſt cauſæq; ſenatus
Q̃ mihi mortis amor. Simul hęc effat̃ & alt⁹
Cæſareas puluis teſtatur adeſſe cohortes.
Dedecus hic belli Magno crimenq; remiſit:

¶Pannonis. Pãnonia regio terminatur Noricis, Danubio, Illyrico, & Dalmatis. Libys, venator Libycus. Amentauit, iecit ex amento: hoc eſt ligula quæ telo innectitur. Habena, amento. Impedit, inuadit. Receptum, quo vulnerata eſt. Circuit, circũeũdo conatur apprendere. Fugientem ſecum, quæ ſecum conuertitur: vel quam fugiens fert. Perdiderat vultum, ira & acrimonia in vultu nõ noſcebatur: nam euulſo oculo cruentaq; facie terrorem hoſti minus incutiebat. Cruento imbre, fluxu ſanguinis. Lætus fragor. cõ clamauere Pompeiani vbi Scęuam vulneratum viderunt, non aliter q̃ ſi Cæſarem vulneraſſent. Furorem, iram. Et a vultu. compoſuit em̃ vultũ ad miſericordiam commouendam. Collatura meæ. ad meã mortẽ nõ opus eſt vulneribus: ſed ſat erit e vulnerib⁹ tela educere: vt ſanguis emanet. Sit Scæua relicti. i. eſto vt videar potius Cæſarem reliquiſſe, q̃ cum gloria pro eo periſſe. Honeſtę, laudatę. Recto mucrone, intẽta cuſpide. Membraq; captiui. cum ſublimẽ portare tentaret. Incaluit virtus, fortitudo renouata eſt ſucceſſuq; recreata. Subactum, victum & ſubiugatum. Simile veſtri, imbellem. Segnẽq;, timidum. Pompeij vobis. plus inquit ego cupio mori q̃ vos Pompeium, & ſenatũ ſaluos eſſe optetis. Altus: qui alte apparebat. Dedecus hic. Aduentante non re vera Cæſare ſed. P. Syla liberati ſunt eo dedecore Pompeiani ne ſolum Scæuam: ſed ipſum Cęſarem fugere viderentur. Hic, puluis. Dedec⁹, infamiam fugiendi. Crimẽ, culpam. Ruis, moreris. Subducto Marte. Nam recipiẽtibus ſe Pompeianis cum non haberet in quos pugnaret cecidit. Vires pugna dabat. ex cędib⁹ fortior eua debat. Labentem, cadentem, moriẽtem. Defectum, qui iam defecerat. Adorant, ſupplici ter venerantur. Numen, deum quendã fortitudinis. Speciem, imaginem viuam, & tractabilem. Virtus enim incorporea eſt. Deos, deorum imagines quæ erãt in caſtello & Martis ſimulachrum quod nudauerãt. Felix. Pathos hæc habet oratio a fortitudine in caſſum, & ſine vera laude conſumpta, qm̃ non pro iuſtitia & libertate, ſed impie contra iuſtitiam ſe exercuit: quare erit feritas, & immanitas appellanda. Iber. Hiſpanus. q̃q; & Iberes gentes ſunt vltra Armeniam. Cantaber, In Hiſpania Tarraconẽſi Cantabri ſunt: vergunt q; ad oceanum, & breuibus armis vtuntur. Teutonus, in Gallia eſt vt diximus libro primo. Non tu. Valerius Maximus tradit de

Iber. Cantaber. Teutonus.

bellis ciuilib⁹ triumphare non licere, nec oua
re: & vt ait poeta Iouí Capitolino ſpolia re-
ferri non poterant. Vlulare. clamãdo profeq
triumphãtẽ. Virtute, fortitudine. Paraſti do
minum, feciſti Romam ſeruam.

BERO. ¶ Pãnonis vrſa. i. Pãnonię regionis ppe Il-
lyricũ. Libys. i. venator Aphrican⁹. Amẽ
tauit habena. Amẽtũ eſt lorũ qđ iaculo circũ
ligatũ illud emittit longius. author Feſt⁹. In
de dicit amẽtare. i. amento ligare. Impetit. i.
inuadit. Perdiderat vultũ rabies. dum rabie
quadã duct⁹ Sceua euellit oculũ cũ ſagitta p
didit vultũ & faciẽ hoſis. Stetit imbre cruen
to: quia effoſſo oculo fluebat ſanguis quidã
quaſi imber. Læt⁹ fragor æthera pulſat. Põ
peiani viſo oculo Sceuę effoſſo clamorẽ prę
lætitia extulerũt vſq; ad ſydera nõ magis ga
uiſuri ſi vulneratũ Cęſarẽ vidiſſent. Ille te-
gẽs alta ſuppreſſum mente dolorẽ. Imitatio
Vergiliana. Spem vultu ſimulat p̃mit altum
corde dolorẽ. Parcite ait ciues. ita Pompeia
nos alloq̃bat tanq̃ omnẽ ſpiritũ ferociãq; re-
miſiſſet. Nõ eget ingeſtis ſed vulſis pecto-
re telis. i. o Põpeiani ſi vultis q; moriar non
opus eſt plura ingerere tela: ſed euellite cõge-
ſta, q̃bus euulſis anima egredieť. Sit Sceua
relicti Cæſaris exẽplũ. ſi me inquit ſeruabitis
& ducetis ad Pompeium: ego alijs ero exem
plum relinquendi Cæſaris. Credidit infelix
ſimulatis vocibus Aulus. Sceua vt Plutar-
chus ait hoſtes accibat tanq̃ ſeillis deditur⁹.
ſubeuntibus duobus alterius quidẽ humeq;
enſe cecidit: alterũ ore pcuſſum vertit i fugã.
nunc Lucanus Aulũ Pompeianũ ab eo dicit
fuiſſe necatũ. Mẽbraq; captiui pariter latu-
rus. Aulus, pdijt: vt Sceuã captiuũ portaret
in caſtra. Fulmineũ enſem. i. more fulminis
immiſſum, & fulmẽ imitãtẽ. Incaluit virtus
.ſ. Sceuę. Atq; vna cæde refectus. tanq̃ cę
dere, & necare aduerſarios eſſet eius ſolatiũ,
atq; refectio. Magnus. ſ. Pompeius. Ad-
orato Cæſare. Adorare ẽ caput & genua ſub
mittere: vt ait Hieronymus. Reges aũt Per-
ſarũ adorabanť a ſuis corpe humi pſtrato: vt
Curti⁹, & Prob⁹ Acmyli⁹ referũt. Submit-
tat ſigna. i. ſubijciat Cæſari ſigna. Segnẽq;
ad fata putaſtis. i. iertẽ & timidũ ad mortem
ſubeundã ſicut vos eſtis o Põpeiani. Pom
peij vobis. Sẽſus eſt. maior mihi amor mor
tis: q̃ ſit vobis Põpeij amor, & beniuolentia
cauſæ ſenatorum. Dedecus hic belli. aduẽ-
tus Cæſaris cõuertit Pompeianos in fugam
qui etiam non veniẽte Cæſare fugiſſent pro
pter Sceuam: vnde eis aduentãs Cęſar remi
ſit dedecus, & turpitudinem: qm̃ viſi ſunt fu
giſſe propter Cæſarem nõ aũt propter Sceę-
uã. Subducto q marte ruís. recedẽtib⁹ Põ-
peianis corruit Sceua inter manus ſuorum.
Subducto marte, ſubtracta pugna. Ac ve
lut incluſum perfoſſo pectore numen. Cæſa
riani adorabant Sceuam tanq̃ in eius pecto
re eſſet incluſa ipſa virtus, & imago viua vir-
tutis. Exornãtq; deos. Tela quæ ex corpo
re Sceuę euellebãt, pſecrabãt diis imortalib⁹
& eorum exornabant ſimulacra, & templa.
Ac nudum pectore Martem. Armis Sceę
uæ ornarunt pectus Martis dei bellici. vel

Ne ſolum totæ fugerent te Sceua cateruæ.
Subducto qui marte ruís: nam ſanguine fuſo
Vires pugna dabat. labentem turba ſuorum
Excipit atq; hũeris defectũ imponere gaudet.
Ac velut incluſum pfoſſo in pectore numen:
Et viuam magnæ ſpeciem virtutis adorant.
Telaq; confixis certant euellere membris:
Exornantq; deos ac nudum pectore Martem
Armis Sceua tuis. felix hoc nomine famę
Si tibi durus Iber aut ſi tibi terga dediſſet
Cantaber exiguis aut lõgis Teutonus armis.
Non tu bellorum ſpoliis ornare tonantis
Templa potes: non tu lętis vlulare triumphis.
Infelix quanta dominum virtute paraſti.

¶ Pãnonis &c. Cõpat Sceuã vrſę vulnerat⁹: pſecutur⁹ lato car
mine ei⁹ ſtrenuitate ac martiũ aim: vt cũ ordine declarabo. Or-
do aũt eſt. Vrſa Pãnonis. i. pãnonica (eſt em̃ patronymicũ a pa
tria deductũ & pro poſſeſſiuo ſumptũ: aut p appoſitionẽ, vrſa
Pãnonis. i. nata in Pãnonia. declinať hęc Pãnonis hui⁹ Pãno
nidos &c.) haud aliter. i. eodẽ modo, ſęuior. i. ferocior poſt dictũ
.ſ. ſuſceptũ: cũ Libys. i. homo Libycus, amẽtauit. i. iecit ex a-
mẽto iaculũ, habena parua. i. amẽto tenui, rotat. i. circũagit ſe
in vulnus: & ipſa irata, ſpetit. i. circũuadit vt rũpat, telũ recęptũ
.ſ. a venatore, & circuit. i. circũagit haſtã fugientẽ ſecũ: qa in ſe
fixã. Rabies q̃ erat in Sceua. i. furor martius, pdiderat vultũ
. i. nõ ampli⁹ erat i vultu: qa facies ſtetit formis. i. ſine figura ſo
lita & ſine idicio affectiõis animi, imbre cruẽto. i. ppter cruorẽ
p modũ imbris defluentẽ. Fragor. i. clamor cũ fractura aeris,
victorũ. ſ. Põpeianoꝝ quãtũ ad hoc voti cõpotũ, læt⁹. i. lętitiæ
index, pulſat ęthera. i. extollit vſq; ad ſummũ aera. Vuln⁹ con
ſpectũ in Cęſare. i. ſi Cęſar fuiſſet vulnerat⁹, vuln⁹ ei⁹ nõ faceret
viris. ſ. Põpeianis maiora gaudia e puo ſanguine. i. orta ex ef-
fuſiõe modici ſanguinis, q̃ ſup. fecit in Sceua. Ille. ſ. Sceua, te
gẽs alta. i. pfunda, & multũ latẽte mẽte, furorẽ aut dolorẽ (vtrũ
q; em̃ legit) ſup preſſum. i. occultatũ, ait exiſtens mitis, & virtute
. ſ. bellica q̃ a vi dicit, remota penit⁹ a vultu. i. nullo modo indi
cata, aut pdita p vultũ: ait inquã ad Põpeianos p irriſionẽ: tũ
o ciues. ſ. Romani. q. d. conciues mei, parcite. ſ. corpori meo le
taliter vulnerato: auertite hinc. i. a me, ferrũ. i. telũ ferratũ: quia
vulnera nil ſunt collatura. i. de nouo allatura meæ morti. q. d.
iã cõſummata eſt mors mea: nec alijs vulneribus op⁹ eſt. Mors
ſup. mea nõ eget telis ingeſtis. i. vt ingeranť in mea alia tela: ſed
telis vulſis. i. auulſis, & extractis, pectore. ſ. meo: quia ſæpe ad
extractionẽ teli vita cũ ſanguine emittit. Tollite. i. aſportate
ſup. me: & ponite me viuẽtẽ in caſtris Magni. ſ. Põpeij, & ſiſta-
te veſtro duci hoc. ſ. decus: vt ſup. Sceua (de ſe loq̃tur ex mo-
re in tertia pſona) ſit poti⁹ exẽplum. i. ad approbationem, Cæ-
ſaris relicti. i. q; Cæſar ſit ab eo, & a ceteris relictus: q̃ ſup. ſit ex
emplum mortis honeſtæ. i. honorãdæ: vt pote pduce fortiter
ſuſceptæ. Aulus, quidam Pompeianus hoc p̃nomine notus,
credidit. i. fidẽ adhibuit, verbis ſimulatis. ſ. Sceuæ, exiſtẽs in-
felix: nec. i. quia non, videt Sceuã tenentẽ gladiũ, mucronere
cto. i. directa acie in aduenientẽ: & ipſe laturus. i. talis qui para-
bat auferre, pariter mẽbra, & arma captiui. ſ. Sceuæ. i. Sceuã
captũ cũ armis ſuis, excepit medijs faucib⁹ enſẽ fulmineũ. i. ra

diantem ex vſu. Virtus. ſ. Sceuę, incaluit. i. refocillata eſt, & vi
res recepit: atq; ipſe Sceua refectus. i. recreat⁹, vna cæde. i. mor
te vnius viri. ſ. Auli ait: quicũq; ſperauit Sceuam ſubactum
ſup. eſſe, ſoluat. i. luat, & det pœnas. ſ. mortis. ſi magnus. ſ. Põ
peius querit pacem ab iſto. ſ. quem vos cõtemnitis: aut ab iſto
pro hoc. i. meo gladio: ſubmittat ſigna. i. dedat ſe Cæſari, Cæ-
ſare adorato, ſcilicet ab eo prius: vt ignoſcat. Ano Pompeia-
ni putaſtis me ſup. ſimilẽ veſtri. i. vecordẽ & ignauũ, & ſegnẽ. i.
pigrũ, ad fata. i. mortem obeundã? Minor amor Põpeiſ & cau-
ſæ ſenatus. i. eius cauſæ tutandæ quã ſenatus fouet, eſt vobis,
q̃ mihi eſt amor mortis: quia magis ſum paratus honeſte mo-
ri q̃ vos Pompeium aut cauſam ſenatus defendere. Scætia ef
fatur hæc: & ſimul puluis altus. i. in altum ſublatus: teſtatur co
hortes Cæſarias adeſſe: quia Sylla adueniębat. Hic. ſ. puluis:
hoc eſt aduentus Cęſarianoꝝ, remiſiti Magno. i. militibus Põ
peianis dedecus, & crimen. i. probrũ criminoſum, videlicet in
Sceua, ne totę cateruæ fugerent te ſolum. quia ſi non aduenif
ſent Cæſariani: nihilominus totæ cateruæ te vnum fugiſſent:
qui. ſ. Sceua, ruis. i. cadis, marte. i. copia preliandi, ſubducto. i.
ſubtracta tibi per fugam Pompeianorum. Nam pugna. i. ar-
dor pugnandi, dabat tibi vires, ſanguine fuſo. i. tantiſper dũ
pugnabas, & pugnando caleſiebas non amittebas vires pro-
pter effuſum ſanguinem tuum. Labentem. ſ. Sceuam, excipit
turba. i. multitudo confuſa ſuorum, ſcilicet ſociorum, & com-
militonum: atq; gaudet imponere humeris ſuis, ipſum defe-
ctum. i. conſumptum, ac adorant velut numen. i. diuinam po
tentiam, incluſum. i. occultatum in pectore perfoſſo, & viuam
ſpeciem. i. verum ſubiectum, non ſtatuam aut imaginem, ma
gnæ virtutis. i. in qua fuerat magna virtus: & certant euellere
membris confixis. ſ. Sceuæ, telis: & exornant deos & martem
nudum. i. inermẽ, o Sceua armis tuis: quia putauerunt ea deo
digna. o Sceua inquam felix, hoc nomine. i. denominatione, & diuulgatiõe famæ: ſi Iber. i. Iberus Hiſpaniæ
populus, durus. ſ. inuentus contra Romanos: dediſſet tibi terga. i. ſi eum vertiſſes in fugam: aut ſi Cantaber
etiam Hiſpaniæ populus durus in armis exiguis. i. breuibus: aut Teutonus. i. populus Germaniæ ad Rhe
num Galliam verſus, dediſſet tibi terga. Tu o Sceua, quia tantum in ciuili bello fortiter egiſti, non potes or
nare ſpoliis bellorum templa tonantis. i. Iouis Capitolini, ad quem opima ſpolia, & in iuſto bello hoſti detra
cta a triumphantibus ferebanť: & tu non potes vlulare. i. clamãdo profequi ducem triumphis lætis. O infelix
quanta, virtute paraſti. ſ. Romæ, dominum. i. tyrannum, videlicet Cæſarem? q. d. maxima: & tanta quanta a
bono ciue dominus expelli deberet.

Nec magis hac Magn⁹ caſtroꝝ pte repulſus SVLPI.
Intra clauſtra piger dilato marte quieuit:
Q̃ mare laſſatur quum ſe tollentibus Euris
Frangentẽ fluctus ſcopulũ ferit: aut latus alti
Mõtis adeſt: ſeramq; ſibi parat vnda ruinam.
Hinc vicina petens placido caſtella profundo
Incurſu gemini martis rapit: armaq; late
Spargit: & effuſo laxat tentoria campo:
Mutandęq; iuuat permiſſa licentia terræ.
Sic pleno Padus ore tumẽs ſup aggere tutas
Excurrit ripas: & totos concutit agros.
Succubuit ſiqua tellus: cumulumq; furentem
Vndarum non paſſa ruit: tum flumine toto
Tranſit: & ignotos aperit ſibi gurgite cãpos.
Illos terra fugit dominos: his rura colonis
Accedunt donante Pado. Vix prelia Cæſar

¶ Nec magis. Põpeius poſt hæc magna cele
ritate impoſitis ſagittarijs, & militib⁹ in na-
uib⁹ media nocte ipſe cũ ſexaginta cohorti-
bus per terrã ad eã ptẽ munitionũ acceſſit: q̃
ptinebat ad mare. Reſciuerat em̃ ex tranſfu-
gis trãſuerſum ad mare vallũ nondũ illic eſſe
deductũ. Itaq; terra mariq; pugnãs erupit: &
in campo aperto poſuit caſtra. Cæſar his co
gnitis non lõge ab eo caſtrametatus eſt: & cũ
Pompeij legionẽ ſemotam aliquot cohorti-
bus aggrederetur victus eſt. His duobus pre
lijs deſyderati ſunt milites Cæſaris nõgenti.
Ix. Romani equites quadringenti & Tutia-
nus. a Placentia centum: Puteolis centum. a
Capua decem ſacrati viri, & decẽ tribuni mi-
litum: & Centuriones duo &. xxx. Signa mi
litaria duo &. xxx. amiſſa ſunt. Põpei⁹ eo pre
lio impator eſt appellat⁹: atq; hoc nomine ſe
ſalutare paſſus eſt. Sed neq; in literis ſcripſit:
neq; in faſcib⁹ inſignia laureæ ptulit. Nec pi
ger marte dilato. nec piger fuit: nec p̃liũ diſtu
lit. Laſſatur, fatigatur & hebeſcit. Se, ipſum
mare. Alti mõtis: qui altior eſt ſcopulo. Sco
pulus enim magnis obruitur fluctibus qui
ad ſummitatem montis nunq̃ peruenirunt.
Ruinam ſeram. nã frequẽter percutiendo, &
ex edẽdo montem diruit. Vicina profundo,
ppinqua mari. Rapit, expugnat. Gemini,

maritimi & terrestris. Armaq; late spargit. & munitiones egressus per liberos cãpos vagatur. Laxat, extendit. Iuuat, delectat eum. Licẽtia ꝑmissa. ꝙ liceat ꝑmissũq; ei sit mutare nouam tellurem. Sic. eruptionem Põpeij Pado stagnanti cõparat. Pleno ore, vndanti alueo. Super excurrit ripas tutas aggere: super egreditur ripas munitas aggeribus. Concutit, tremefacit. Si qua tellus succubuit: siqua pars aggeris loco mota est & euersa. Furentẽ cumulum: magnã vim fluminis. Ruit. ꝓteriti tẽporis est. Aperit sibi cãpos: ꝑ ignotũ cãpũ fluit, & alueũ facit. Terra fugit. in aliam ripã traducit. Est enĩ ex legibus id cõstitutum vt qđ fluuius alicui agro aufert additq; alteri eius dño cui addit cedat. Ignis elatus, flãma sublata, vel fumus ex igne: vt ait Cęsar. Die enĩ fumo, nocte flãma signũ datur. Specula, eminẽti loco. Impulsos, ꝓstratos. Presso, sedato. iamdudũ enĩ expugnatis castellis Põpeius ꝓterierat. Frigida, nõ recẽtia. Pax. tranquillitas & solitudo. Furorem, iram Cæsari. Quies & somnus: ꝙ quiescerẽt, & dormirẽt. Vel in clades: etiã in certã mortem. Gaudia, Pompeianorũ ex victoria. Minax Torquato. Torquat⁹. qui præfectus Põpeij castellum expugnatum seruabat. Ruit, impetum facit. Qui Cęsaris arma. qui Cæsare viso intra murũ interiorem suos metu retraxit. Haud vidit segnius: non minus diligẽter ꝓspexit. liptote. Q̃ malo nauta. q̃ nauigator ad Circęum in mari Tyrrheno cum primum tempestas inuadit vela demittit. Muro breuiore. Cæsar hoc loco geminũ aggerẽ fecerat. Torquatus in interiorem sese receperat: vt fortior esset: dẽsiores q; milites haberet. Cæsariani vero qui exteriorem iam occupauerãt, aduentãte Pompeio qui suis opem ferebat præ metu fugam arripiẽtes in arma incidebant. Potuisset hoc loco Pompeius debellare: sed cum non instaret, Cæsar negauit eum vincere scire: vt Suetonius ait. In hostem. contra Cæsarem qui erat intra primum vallum, & in medio hostium. Intus enim Torquatus, extra Pompeius erat. Non sic Aetneis. Non aliter metuit Cæsar aduentum Pompeij, q̃ solent Catinẽses metuere, quum Aetna flammam emittit per mõtemq; spargit. Enceladũ, ignem quẽ gigas spirat Enceladus q esse fertur sub Aetna. Egerit, vacuat. Aetna torrens flamma, Aetna fluens & æstuans. Defluit, discurrit in campos.

BERO. ¶Nec magis hac Magnus. Pompeius q̃uis hoc prælio fuisset a Cæsare superatus: nõ tamen remisit audaciam: sed altera pugna aggressus Cæsarianos partim eos interfecit: vt fossę cadaueribus replerentur: partim vertit in fugam: & si victoria vti sciuisset illa die Põpeius, actum erat de Cæsare. Vnde merito dixisse deinde fertur Cęsar Pompeium vincere nescire penes quẽ victoria fuerat si illa vincentem habuisset. authores Plutarch⁹, & Trãquillus. Q̃ mare lassatur. quemadmodum mare non defatigatur q̃uis quotidie vexetur a ventis & procellis, ita Pompeius non quieuit fractus vno prælio. Incursu gemini martis rapit: duplici prælio aggressus est

Senserat: elatus specula quæ prodidit ignis.
Inuenit impulsos presso iam puluere muros.
Frigidaq; vt veteris deprendit signa ruinę:
Accendit pax ipsa loci mouitq; furorem
Pompeiana quies: & victo Cæsare somnus.
Ire vel in clades properat: dũ gaudia turbet.
Torquato ruit inde minax: qui Cęsaris arma
Segnius haud vidit: q̃ malo nauta tremente
Omnia Circææ subducit vela procellæ:
Agminaq; interius muro breuiore recepit:
Densius vt parua disponeret arma corona.
Transierat primi Cęsar munimina valli:
Quum super e totis emisit collibus agmen:
Effuditq; acies obseptum Magnus in hostem.
Non sic Aetneis habitans in vallibus horret
Enceladum spirante noto: quũ tota cauernas
Egerit: & torrens in campos defluit Aetna.

¶Nec magis hac magnus &c. Q̃ q̃ inquit Pompeius esset ab vna parte repulsus: vtpote quã virt⁹ Scęuę tutata erat vsq; ad aduentum Syllæ: tamen non cessauit alias partes impellere, & per eas erumpere: vnde victoriosam eius eruptionem perscribit dicens. Nec magnus. s. Pompeius, repulsus. i. postq̃ erat repulsus ab hac parte castrorum quam Scæua defenderat, quieuit piger (particula nec in vtrũq; agit: quia piger fuit: neq; quieuit) intra claustra. i. vallum circunductum a Cæsare, marte. i. prælio dilato: quia neq; prelium distulit: magis q̃ mare lassatur tunc: quum id est quando, Euris id est ventis illis ab orientali plaga flantibus, tollentibus id est erigentibus se, scilicet mare ipsum, mare ferit. i. concutit, scopulum frãgentẽ fluctus: quia ex tali percussione non videtur lassari mare. aut sup. quum latus montis adest. i. vicinum est fluctibus: & vnda parat sibi ruinam seram. i. tardam: aut montis percussi ruinam: aut vndę: q̃ diu inflata manet in alto. Sed sup. Pompeius petens hinc. i. ex huiusmodi oppugnatione vñ erat repulsus: castella vicina ꝓfundo placido. i. turres, quas Cęsar extruxerat in littore maris rapit sup. ea incursu gemini martis. i. belli naualis & terrestris: & postq̃ erumpit, spargit arma. i. armatos suos late, & laxat. i. extendit tentoria. s. sua, campo effuso. i. multum patenti: & licentia. i. facultas terræ mutandæ permissa. s. Pompeio, & militib⁹ eius qui prius tenebant vallo inclusi, iuuat. i. delectat eos. Sic id est tali modo Padus fluuius amplissimus in Italia, tumens ore pleno. i. alueo oppleto superexcurrit (vt sit tmesis. i. diuisio dictionis vnius saltem compositæ) aut excurrit super ripas tutas aggere. i. altitudine terræ aggestæ: & cõcutit. i. impellit totos agros. s. vicinos. siqua. i. si aliqua parte tellus succubuit. i. victa sit ab impetu eius: & si tellus non passa. i. non perpessa cumulum vndarum, furentem. i. ebuliẽtem, & effurentem, ruit. i. cecidit: tum. i. tunc Padus nactus exitum, transit. s. ripas, flumine toto: & apit sibi gurgite. i. fluctu suo, campos ignotos. i. ꝑ quos, & in quos non prius fluxerat. Terra fugit illos dominos: quia ab vna ꝑte imminuit terra submersa Pado, & rura. i. arua accedũt his. i. alterius lateris colonis, & hoc Pado donante. i. natura fluuiorũ: quę paria facit: qa quãtũ vni riparũ aufert

tantundem alteri affert. Cęsar vix senserat, senserat tamen, ꝓelia quæ Pompeius erumpens excitauerat: & quæ ignis elatus e specula. i. alta fenestra turris, prodidit. i. manifestauit Cęsari. Et sup. adueniens inuenit muros impulsos. i. ꝓstratos, puluere presso. i. sedato, iam. i. paulo ante. Et vt. i. postq̃ deprendit signa veteris ruinę. s. valli, frigida. i. iam in cinerem resoluta: ipsa pax. i. tranquillitas, & silentium loci scilicet deserti accendit furorem: & quies Pompeiana. i. ꝙ Pompeius erat iam in quiete, & somnus. s. altus & quietus Pompeianorum Cæsare victo. i. eo ꝙ vicerant Cæsaris exercitum, mouit. s. Cæsari furorem, & properat ire. i. perseq Pompeiũ: vel. i. etiã si in clades sup. iret: dũ. i. dũmodo turbet gaudia. s. Pompeianorum. Inde. i. deinde Cęsar ruit, minax. i. minitãs, Torquato, legato Pompeij: q videt arma Cæsaris, haud. i. non segnius. i. tam festinanter: q̃ nauta subducit. i. subtrahit, ꝓcellæ circęæ. i. ortæ iuxta circęos campos in mari Tyrrheno, omnia vela: quia non audet extensis velis illic nauigare, malo tremente. i. dum malus tremit, cõcussus vi ventorũ: & recepit agmina. s. sua, interius & ita longius ab armis Cæsaris, muro breuiore: quia duos extruxerat Cęsar in quorum interiorẽ se retraxit Torquatus: vt copias cõiũctiores & ita fortiores ad resistendum haberet: hoc est vt disponeret arma. i. suos armatos, dẽsius. i. compressius, corona parua. i. circuitu, & ambitu modico. Cæsar transierat (quia in interiorem munitionem hostis se receperat) munimina primi valli quum. i. quãdo, magnus. s. Pompeius emisit, super. i. insuper e totis collibus. i. vndiq; vbicũq; erat dispersum, agmen. i. instructam aciẽ suam, & effudit acies in hostẽ obsessum, aut obseptum. i. circũseptum. Quã rem similitudine declarat dicens. Habitans in vallibus Aetnęis. i. in pede Aetnæ mõtis Sicilæ flãmas crebras demittere soliti, non sic horret Enceladũ. i. motũ Enceladi gigantis illic sepulti: q quoties motat fessum lat⁹: vt fabulatur Vergi. æneid. iij. crebros ignes expellit: noto. i. vẽto haustrali, spirãte. i. flante: quum tota ætna egerit. i. euomit aut euacuat, cauernas. i. sulphura in viscerib⁹ suis clausa: & torrens. i. ardens defluit in campos. s. subiectos. Alij legũt Encelado spirante notũ. vt sit notũ. i. vẽtũ illũ humidum Encelado spirante. i. efflante flãmas quas notus in tecta & segetẽ defert.

Cęsaris castella. Mutandæq; iuuat permissa licentia terrę. i. delectat Pompeium ꝙ nõ amplius est inclusus a Cæsare, & potest mutare sedem. Sic pleno Pad⁹ ore tumet. Comparat impetũ Põpeij aggrediẽtis castella Cæsaris Pado stagnanti, & totos agros cõcutiẽti. Est enĩ in Italia fluuiorũ rex Eridanus: vt ait poeta. de quo supra dictum est. Cumulũq; furentẽ vndarũ nõ passa ruit. Padus aliquando tanto impetu inundat: vt tellus nõ possit pati cumulũ vndarũ: & sic ruit, & dissipatur iuxta illud Vergilij. Camposq; per oẽs cum stabulis armenta tulit. Aperit sibi gurgite, nouum facit aluẽum. Illos terra fugit dominos. Sępe alluuio fluuiorũ, vt scribit Iuriscõsultus, agros alienos adiudicat nouis dominis: & sic alios ditat, alios priuat. Quæ ꝓdidit ignis. s. ꝓelia manifestauit ignis, vel qui ꝓueniebat ex cõbusta munitione Cæsaris, vel ex signo diurno. Ignis enĩ est diurnũ signum vel potius nocturnũ: cum interdiu signũ detur ex fumo. & sic indicat nocturno tempore castella Cęsaris a Põpeianis fuisse combusta. Specula, locus est e quo speculamur a lõge. Vergilius. Specula Misenus ab alta. Vt veteris ruinæ. i. tanq̃ iãpridẽ gestę, & cõmissę: nullũ enĩ apparebat recẽs indicium. Mouitq; furorẽ Põpeiana q̃es. Incitat⁹ est vehemẽter Cęsar ꝙ Pompeiani quiescerent, postq̃ sua castella prostrauerant. Torquato ruit inde minax. Torquatus erat Pompeianus cõtra quẽ Cæsar impetum fecit, quem venientem præuidit haud segnius. i. non tardius, q̃ nauta visa procella colligat vela: & sic cõtulit se intra munitionem. Circęæ procellæ. Procella est vis ventorum cum pluuia ab eo dicta ꝙ omnia procellat: vt scribit Seruius. Circæam appellat a Circeis in Campania sitis. & quondã fuit insula: vt scribit Plinius. vel Syrteę a Syrtibus quæ sunt procellosæ. siue sit nomen procellæ: quale apud Plinium nomen Typhonis, & Ecnephię. Parua corona, scilicet militibus stantibus in corona. Munimina valli, id est primas munitiones. Obsessum magnus in hostem. tunc Pompeius omnes copias effudit in Cæsarem. Non sic Aetnæis habitans in vallibus horret Enceladum. Sensus est non ita habitantes prope Aetnam timent Enceladum gigantem, qui per Aetnam flammas dicitur eructare: quemadmodum milites Cæsaris Pompeianorum impetum formidabant. Spirãte noto. Aetna est cauernosa & sulphurea: quapropter spirante vento eructat incendium: cui suppositus est Enceladus: vt canit poeta.

Cęsaris vt miles glomerato puluere victus
Ante aciem cæci trepidus sub nube timoris
Hostibus occurrit fugiens: inq; ipsa pauendo
Fata ruit: totus mitti ciuilibus armis
Vsq; vel in pacem potuit cruor: ipse furentes
Dux tenuit gladios. felix ac libera legum
Roma fores iurisq; tui: vicisset in illo
Si tibi Sylla loco. dolet heu semperq; dolebit
Q̃ scelerũ Cęsar prodest tibi summa tuorum
Cum genero pugnasse pio. Pro tristia fata.
Non Vticæ Libye clades: Hispania Mundæ

SVLPI. ¶Victus: territus aduentu Pompeij. Ante aciem anteq̃ manum cum hoste adueniente confereret, & ipsum videret. Cæci: quia qui timent quid sint acturi non prouident. Ruit in fata: in mortem inscius quid ageret se præcipitat. Totus cruor. potuit hic fieri omnis cædes futura: ita vt pax sequeretur. Dux. Pompeius repressit milites ne Cæsarianos ꝑsequerentur. Felix. exclamatio cum commi- Sylla. seratione. Sylla. Historiam poeta confundit nisi ꝑ Syllã aut Pompeiũ ipsum, aut quẽpiã Põpeianũ accipiam⁹. Sed ꝑfecto nõ seruato tẽpore & loco. P. Syllã q sub Cæsare militabat demõstrat: de quo in ꝓelio supiori vbi ꝑijt Scæua sic ait Cæsar. Interim certior factus P. Sylla quẽ descendẽs castris ꝓfecerat Cæsar, auxilio cohorti venit cũ legionibus duabus: cuius aduẽtu facile sunt repulsi Põpeiani: neq; vero cõspectũ, aut ĩpetũ nostrorũ tulerunt: primisq; adiectis reliqui se verterunt: & loco cesserunt. Sed insequentes nostros ne longius persequerentur Sylla reuocauit:

ac pleriq; existimāt, si acriꝰ insequi voluisset, bellum eo die potuisse finiri. Tibi, ad tuā vtilitatem, & nō ad Cęsaris: vt vincere Sylla potuit. Sūma scelerū, maximū inter scelera tua videlicet ꝙ piū generum oppugnaueris. Libye. Aphrica nō vidisset tot cædes ad Vticā factas, nec Hispania ad Mundā: nec Nilꝰ Pōpeij fuisset cruore infectus. Cadauer, Pōpeij. Phario rege, Ptolemęo rege Phari īsulę Nili. Nec Iuba, rex Numidaꝝ. Marmaricas.

Marmaridæ.

Marmaridę ppl'i sunt ad Syrtī maiorē vsq; porrecti. Vmbras Pœnoꝝ, Aphricanoꝝ q sūt Romani sanguinis auidi. Scipio, q dux erat exercitꝰ, & reliqarū Pharsalię. Vita, viuētes ipsi, & illiꝰ sęcl'i hoīes. Exire e medijs potuit Pharsalia fatis. potuit non fieri pugna pharsalica Deserit. Cæsar a Pom. fugatus in Thessaliam se contulit. Pompeius inuitis suis qui eū hortabantur, vt in Italiam reuerteretur, eum est persecutus. Sed Cęsar cum primum illuc peruenit coniuncto cum Domitio exercitu, Gōphos oppidum expugnauit, & militibus diripiendum cōcessit. Inde Metropolim quę primum portas clauserat exemplo Gōphorū territam in deditionē accepit. Postea nulla Thessaliæ ciuitas fuit, quæ Cæ. non pareret:

Scipio.

pręter Larisseos qui magnis Scipiōis exercitibus tenebantur. Pompeius vero cū primū aduenit Scipionis est milites adhortatꝰ: vt parata iam victoria ꝑdę, ac ꝑmiorū velint esse participes: receptisq; omnibus in vna castra legionibus suum cum Scipione honorē partitus est. Sedem, munitiones suas. Auerso, irato quia victus fuit. Agmine lacero, exercitu fugato & fracto. Comites: Pompeiani. Patrias sedes: Romam. Reddam me patriæ: reuertar in patriam nisi dimisso exercitu facta pace.

BERO.

¶ Victus ante aciē, anteq̃ pugnā iniret fuit victus solo pauore. Inq; ipsa pauendo fata ruit. milites Cæsaris pauentes fugiebāt, & fugiendo hostibus occurrebant, & sic ruebāt in ipsam mortem. Ipse furentes dux tenuit gladios. Pōpeius cū totū Cęsaris exercitū delere potuisset, seu pietate commotus, seu casu retardatus, vt scribit Plutarchꝰ milites suos in castra reduxit. Vicisset in illo si tibi Sylla loco. ait Lucanus o Roma nunc tu esses libera, si Sylla qui fuit crudelissimus in hoc loco dimicasset contra Cæsarē: non enim fecisset qđ Pompeius: sed omnes ad vnum trucidasset. Cum genero pugnasse pio. i. cū Pōpeio: qui maluit videri gener parcendo Cęsari tanq̃ socero, q̃ hostis oēs Cæsarianos trucidando. Non Vticę Libye clades Hispania Mūdæ flesset. si Pompeius illo prelio voluisset vti victoria, & aduersarijs nō parcere: nūq̃ deinceps Cato se Vticæ confodisset, non liberi Pōpeij apud Mūdā Hispanię ciuitatem fuissent a Cæsare debellati, nō ipse Pōpeiꝰ fuisset a satellitibus Ptolemæi interemptus. Libye ergo. i. Aphrica, non flesset clades Vticę propter mortem Catonis, & Hispania non flesset clades Mundę propter filios Pompeij alterum interfectum, alterum profligatum: vt dictum est in primo. Sanguine infando .s. Pompeij, cuiꝰ cadauer iacuit in Nilo. No-

Flesset: & infando pollutus sanguine Nilus
Nobilius Phario gestasset rege cadauer.
Nec Iuba Marmaricas nudus p̄ssisset arenas:
Pœnorumq; vmbras placasset sanguine fuso
Scipio: nec sancto caruisset vita Catone.
Vltimus esse dies potuit tibi Roma malorū.
Exire e mediis potuit Pharsalia fatis.
Deserit auerso possessam numine sedem
Cęsar: & emathias lacero petit agmie terras.
Arma secuturum soceri quacunq; fugasset
Tentauere suo comites diuertere Magnum
Hortatu: patrias sedes atq; hoste carentem
Ausoniam peteret. Nunq̃ me Cæsaris inquit
Exemplo reddam patrię: nunq̃q; videbit
Me nisi dimisso redeuntem milite Roma.

¶ Cæsaris vt miles &c. Narrat consternationem militū Cæsarianoꝝ ex assultu impetuoso Pompeianorū dicens. Vt. i. postq̃ aut qñ, miles Cæsaris, victꝰ puluere glomerato. i. sic territus ex solo aduentu Pompeianorū: vt iā victus merito censeatur occurrit hostibus fugiens trepidus ante aciē, anteq̃ manū conferret cum hoste: sub nube. i. caligine, timoris cęci. i. ipsum excęcantis: & ruit pauēdo. s. fata, in ipsa fata. i. mortem. tūc sup. totus cruor. s. emittendus bello ciuili, potuit mitti. i. emitti, bellis ciuilibus vsq; ad pacē. i. cōsummationē belli: qa interfectis illis quos Cęsar tunc habebat, pax subsecuta fuisset. Ipse dux .s. Pōpeius veritus ne Sylla rursus occurreret: tenuit gladios .s. suorum, furentes. s. in cędem fugiētium. Declarat aūt cū lamētatione quadā cur suos retinuerit, dicēs. O Roma tu fores felix ac libera legū. s. tyrānicarum. i. ab imperio, & dñatu Cęsaris liberata, & tui iuris, si scylla (q vicit non ꝑsentia, nec armis: sed sola opinione: & timore: sicut prius militem Cæsaris victū dixit metu hostis aduētatis. non ergo confundit historiam) vicisset in isto loco tibi. i. ad tuam vtilitatem. i. si ꝑte prius vicisset Sylla: & nūc iterū vinceret: qa Pōpeiū solo metu a persecutiōe hostiū reuocās Pōpeiū quodāmodo vincebat. Heu o Cęsar dolet, & dolebit. s. mihi, & oibꝰ bonis ciuibus semp: ꝙ summa. i. maxima ps, & caput scelerū tuoꝝ, videlicet pugnasse cū genero pio. s. in rēp. ꝓdest tibi. qa nisi eū expugnasset nūq̃ rerū potitꝰ fuisset. Pro fata tristia q̃ ipsum Cęsarē vincere ꝑmiserāt: qa si victꝰ fuisset: Libye. i. Aphrica, nō vidisset clades Vticę. i. apud Vticā vrbē in Aphrica factas: & Hispania nō flesset clades Mūdę vrbis suę: & Nilꝰ pollutꝰ sanguine infando. s. Pōpeij q p infandū scelꝰ effusus postea fuit: nō gestasset. s. in ripa sua, cadauer nobilius rege Phario. i. q̃ si esset regis Aegyptij qa gessit cadauer Pōpeij. Nec Iuba rex Mauritanię, q Pōpeianas ptes secutus Curionē īteremerat: p̄ssisset nudꝰ. s. spoliatꝰ armis & militibus: arenas Marmaridas, aut Marmaricas. i. Marmaridarum populorum Aphricæ ad Syrtim maiorem vsq; porrectoꝝ (Legiť Marmaridas: vt sit patronymicū ꝓ patrio a noīatiuo singulari Marmaris, & Marmaricas adiectiue) q; ꝑ et Scipio sup. nō placasset sanguīe. s. suo, fuso a Cęsarianis, vmbras. i. manes, Pœnoꝝ noī Scipionū īfensoꝝ. Nec vita. i. ętas illa, caruisset Catōe sancto. i. īcorruptibili, & īuicto a vitijs. aut fit Hypallage, ꝑ eo qđ est nec Cato sanctus caruisset vita. qa o

Roma ille dies potuit eē tibi vltimꝰ malorū tuorū: & Pharsalia potuit exire e medijs fatis. i. vitare fatalē effusionē sanguinis Romani apud Philippos futuram: si videlicet Pompeius ꝑsequi institisset. sed quia retinuit suos, Cęsar deserit sedem. i. stationem in Epiro: possessam a numie aduerso. i. deo aliquo sibi inimico. Sulpitius tamen & Beroaldus legunt auerso. i. offenso & inimico. & petit agmie lacero terras Emathias. i. Thessaliam. Comites vt erant senatores, tentauere. i. conati sunt diuertere. s. ab incepto, Magnum. s. Pompeiū secuturum. i. qui decreuerat persequi, socerum. s. suum Cęsarem: quocunq; aut quacunq; fugasset eū: tentauere inquā suo hortatu. i. hortātes vt peteret sedes patrias atq; ausoniam. i. Italiam carentem hoste. Sed Pompeius inquit: ego nunq̃ reddam me patrię exemplo. i. ad exemplum Cæsaris: & Roma nunq̃ videbit me redeuntem nisi milite dimisso, & ita pacificum.

bilꝰ, cadauere regis Ptolemæi qui paulopost trucidatum Pompeiū in Nilo perijt vt scribit Cæsar. Phario ergo rege. i. Ptolemęo Aegyptio a Pharo insula de qua dictum est supra. Nec Iuba marmaricas nudꝰ p̄ssisset arenas Pōpeius si voluisset tunc penitus profligare Cęsarem non fuisset consecuta mors Iubę & Scipionis. Iuba enim rex Mauritanię cū Scipione & Afranio reliquias cladis Pharsalicæ in Africa contra Cęsarem refouebat. verum Cæsar summa felicitate vsus vno die trinis potitus est castris, tribus ducibus profligatis .s. Scipiōe socero Pompeij, & Afranio, atq; Iuba rege. Iubę filius nomine Iuba a Cæsare deinde ductus fuit in triumphū. author Plutarchus. Iuba Afranius & Scipio sibi mortē consciuerūt. Arenas Marmaricas. i. Libycas. Sūt enim Marmaridę populi in Libya Mareotide. author Plinius. Pœnorumq; vmbras. Gens Cornelia siue Scipionum inuisa est Pœnis. i. Carthaginensibus quoniam a duobus Scipionibus stipendaria facta & funditus euersa est. Vmbrę ergo Pœnorū placatæ videtur esse sanguine Scipionis soceri Pompeij. Exire e medijs potuit Pharsalia fatis. i. si tūc Pompeius vsus fuisset victoria nunq̃ deinceps fuisset ipse in Pharsalicis campis ꝓfligatus & sic Pharsalia exisset e fatis. Auerso numine .i. dijs iratis. Et Emathias lacero petit agmine terras. Cæsar prope Dyrrhachium vna acie deuictus iter fecit in Macedoniā contra Scipionem socerum Pompeij: vt scribit Plutarchus: & nūc refert Lucanus. Emathias terras, Macedonię. s. q̃ a rege Emathio dicta est vt in primo scriptum est. Diuertere. i. ab incepto reuocare ne .s. vellet sequi Cæsarem fugientē sed vt veniret in Italiā hortabanť. Nūq̃ me Cæsaris inquit exemplo reddā patrię. nolo inquit Pompeius imitari Cæsarem qui Italiam inuasit & Romam cum exercitu, quā non sum intraturus nisi priuatus & dimisso exercitu.

Hesperiam potui motu surgēte tenere:
Si vellem patriis aciem committere templis
Ac medio pugnare foro: dum bella relegem
Extremū Scythici transcēdam frigoris orbē:
Ardentesq; plagas. victor tibi Roma quietē
Eripiam: qui ne premerēt te prelia fugi?
Ah potius nequid bello patiaris in isto:
Te Cæsar putet esse suam. Sic fatus in ortus
Phœbæos conuertit iter: terręq; secutus
Deuia qua vastos aperit Candauia saltus
Contigit Emathiā: bello quam fata parabant.
Thessaliā qua parte diem brumalibus horis
Attollit titan: rupes ossea coercet.
Quū per summa poli Phœbū trahit altior ęstꝰ
Pelion opponit radiis nascentibus vmbras.
At medios ignes cęli rabidiq; leonis
Solstitiale caput nemorosus submouet Otris.
Excipit auersos Zephyros & Iapiga Pindus:
Et maturato præcidit vespere lucem.
Nec metuens imi Boream habitator olympi
Lucētem totis ignorat noctibus Arcton.
Hos inter montes media qui valle premunť:

SVLPIT.

¶ Surgente motu. In principio belli. Vellem committere aciem: voluissem pręliari. Dum bella relegem. modo procul ab Italia bella calamitatesq; abigam: non erit mihi molestum extremas mundi regiōes adire. Scythici. ibo vltra Scythas septemtrionales. Ardētes plagas, deserta Aphricæ, Aethiopiam, Indiam quę solis ęstu infestanť. Victor tibi Roma qete eripiā. certe non, nec me victore vexaberis Ah potius bello ne q. p. in isto Te Cæ. putet esse suā. Dummodo sis expers dānorum te cæs. possideat.

Candauia.

Candauia, mons Epiri qui Illyricum a Macedonia separat. Contigit, tetigit. Bello quā fata para. in qua fata constituerant vt certareť. Thessaliam qua parte. Topographia.

Thessaliæ descriptio.

Thessalia inquit ab oriente brumali Ossam, ab occidente æstiuo Pelion, a Meridie otrim, ab occidente Pindum, a septemtrione olympum habet. Sed in hoc errat poeta ꝙ inter ossam & olympum Pelium, qui ad orietem hybernum est interponit:

Pelion.

& Ossa ad æstiuum: vt Ptolemęus, & li. vij. Herodotꝰ docēt. & ipse mox dicet olympum Ossæ coniūctū. Pelium ergo pro Ossa & Ossam pro Pelio posuit. Est autem Pelij altitudo vt Pliniꝰ tradit. M. cc. l. passuum. Coercet, terminat & strigit. Attollit diem: erigit lucē suā. Quū p. ab oriēte ęstiuo Peliō est. Opponit vmbras. iaciuntur enim in occidentem recta ab oriente linea.

Otris.

Otris, mons. Submouet me. ig. cę. repellit meridianum solem & Otrim esse altissimum indicat. Caput sol. leonis. æstum leōis & solstitij: qđ est sexto calendas Iulij apđ Columellam. Sole vero existente in cancro & nō proprie in leone.

Pindus.
Iapix.
Caurus.

Pindus, mōs qui ad occidētem versus a tergo Zephyros excipit. Iapiga ventū quē Phauorinus Caurum existimat. Eum Appuli vocant Iapiga. Præcidit lucem, substrahit lucem & inumbrat Thessaliam: quam præ eius altitudine sol occidens

ſpectare non poteſt. Veſpere maturato: fine diei accelerato: nam prius noctem inducit q̄ ſol occiderit. Habitator, qui incolit radices olympi quę ab interiori parte Borea vexari nō poſſunt: Septētriones & vrſam maiorem nō cernit. Perpetuis quondam. Theſſaliæ planities inquit olim fuit palus ab Hercule deſiccata. Retinēt, retinebant.

Tempe.

Tempe, locus inter Oſſam & olympum quinq; miliū paſſuū longitudine & ferme ſex latitudine vltra viſū hominis attollētibus ſe dextra lęuaq; leniter conuexis iugis. Intus ſua luce viridante allabit Peneus: viridis calculo: amœnus circa ripas gramine: canorus auium concentu. Accipit amnem orcō nec recipit olei modo ſupnatantem. Oui. Eſt nemus Hęmonię prærupta qd̄ vndiq; claudit Sylua: vocāt tēpe per quæ Peneus ab imo Effuſus Pindo ſpumoſis voluitur vndis. Peruia, patēs: nā tūc illac flumina non egrediebantur. Nec dant aditus pelagi, nec ſinebant in pelagus labi. Implentibus, in implenda Theſſalia occupatis. Curſus erat creſcere. loco curſus creſcebāt. Poſtq̄ di. poſtq̄ Oſſam ab olympo Hercules ſeparauit: etſi Herodotus lib. vij. dicit a Neptuno ſiue terręmotu id factū. Nereus, mare. Ruinā, impetū. Melius manſura ſub vndis. præſtitiſſet em̄ vt habitabilis facta non eſſet. Eminet, apparuit tūc.

Pharſalos.

Pharſalos. Locus vbi ędificatū eſt oppidū Pharſalos qd̄ duplex eſt vetus & nouū iuxta qd̄ eſt Tethydis fanū. & hanc orā Achilli ſubiectā fuiſſe ſuſpicanť: vt ait Stra.

Phylace. Protheſilaꝰ

Phylace, oppidū prope Thebas Phiothicas ex quo fuit Protheſilaus q primꝰ bello Troiano peruenit in littꝰ primuſq; cęſus eſt. Oui. Sors quoq; neſcio quē fato deſignat iniquo. Qui primus Danaū Troada tāgat humum. Pinu, naui. Rhœthea, Troiana. Aequorei, nati ex Nympha ęquoris Tethyde.

Pteleos. Dorion. vide Aſcēſiū.

Pteleos oppidū. Dorion, op. Magneſiæ. Statius lib. quarto. Getico quos flebile vati Dorion, hic fretus doctas anteire canendo Aonias multos Thamiras damnatus in annos Ore ſimꝰ Citharaq; qs obuia numina temnat Conticuit pręceps: qs nō certamia Phœbi. Noſſet, & illuſtres ſatyro pendēte Celenas.

Trachin.

Trachin. huius nominis oppida eſſe diximus in Phocide, & in Bœotia. puto autē hic eſſe legendū Attracem qd̄ eſſe apud Lariſſam Stra. docet.

Melibœa. Philoctetes

Meliboea, vrbs littoralis Magneſię ꝓpinqua Theſſalię patria Philoctetæ abſq; quo ſagittas Herculeas afferente Troia capi non poterat. Pretio nefandę lāpados: ob pretiū incendij ſacri. Hercules enim ea lege ſagittas pharetramq; Phyloctetæ conceſſit vt eius rogū incenderet oſſaq; conderet, & in cęlum raptū vulgaret: iurareq; id coegit. Nefandæ: qa nō licebat de rogo quicq̄ effari. Lampadis, ignis & rogi.

BERO.

❡Motu ſurgente. i. bello ciuili incipiente. Et dum bella relegem. inquit Pompeius dū modo bella relegem & remoueā a patria ego ſum paratus adire extremas orbis regiones frigidiſſimas. ſ. & ardentiſſimas. Scythici trāſcendam frigoris orbē. i. ibo vltra Scythas q̄ regio æterno ꝓmitur gelu: vt Pli. tradit. In ortꝰ Phœbęos cōduxit iter. i. verſus orientē

Perpetuis quondam latuere paludibus agri
Flumina dum campi retinēt: nec peruia tēpe
Dant aditus pelagi: ſtagnūq; implentibꝰ vnū
Creſcere curſus erat: poſtq̄ diſceſſit olympo
Herculea grauis Oſſa manu: ſubitęq; ruinam
Senſit aquæ Nereus: meliꝰ mãſura ſub vndis
Emathis æquorei regnum Pharſalos Achillis
Eminet: & prima Rhœteia littora pinu
Quæ tetigit Phylace: Pteleoſq; : & Doriō ira
Flebile Pieridum: Trachin: pretioq; nefandæ
Lāpados Herculeis fortis Meliboea ſagittis.

❡Heſperiam potui. Verba ſunt adhuc Pōpeij ad ſuos ita dicētis. Ego potui tenere Heſperiā. i. Italiam motu. ſ. ciuili, ſurgente. i. in principio belli ciuilis. vnde prudenter innuit ſe non fugiſſe timore: ſed abijſſe conſilio. ſi vellē. i. ſi tunc voluiſſem cōmittere aciē. i. præliari, tēplis patrijs. i. añ tēpla deoꝝ patriorum: ac pugnare medio foro. ſ. Romano. Ego tranſcendā. i. velim tranſcēdere extremū orbē. i. vltimū clima: frigoris Scythici. i. ſeptētrionalis plagę: & tranſcendā plagas ardētes. i. torridā zonā, dū. i. dummō, relegē. i. lōge a patria mittā aut trahā bella ciuilia. O Roma (apoſtrophe Pathos habēs) eripiā. i. putas neq; ego eripiā victor. i. nunc qñ vici, quietē. i. tranquillitatē tuā, qui fugi. i. abij veluti fugiens, ne ꝑlia ꝓmerent te. i. fieret in Italia? Ah (alij legūt ac) Cæſar putet potius te eſſe ſuam. i. in ditione ſua: ne patiaris, quid. i. aliquid detrimenti, in iſto bello. ſ. ciuili. Ipſe fatus ſic conuertit iter. i. profectus eſt in ortus Phœbęos. i. orientem verſus: nam p Candauiā venit in Theſſaliam: & ſecutus deuia. i. de via breuiore abducentia loca terræ. i. per terram, non p mare abiēs, qua. ſ. parte, Cādauia mōs Epiri Illyricū a Macedonia ſeꝑans, aperit ſaltus vaſtos. i. loca ſyluoſa & ſaltuoſa valde ampla: ſecutus inquā deuia, contigit Emathiā. i. venit in Theſſaliā, quā fata parabāt bello. i. ad bellū futurum. Quia vero moris eſt priuſq̄ geſta in loco aliquo perſcribanť, locū ipſum deſcribere: per Topographiā deſcribit Theſſaliā dicens. Rupes Oſſea. i. Oſſę mōtis aſperitas, coercet. i. limitat Theſſaliam ea parte, qua titan. i. ſol, attollit diē. i. erigit lucē ſuā, horis brumalibus. i. tempore brumę. hoc eſt Theſſalia claudiť ab oriente brumali Oſſa monte. ſed quū. i. qñ altior æſtꝰ ſolis, trahit Phœbū. i. ſolē per ſumma poli. i. qñ eſt in oriente ęſtiuo, tūc Pelion mons Theſſalię opponit radijs. ſ. ſolis, naſcentibus. i. orientibus, vmbras. ſ. ſuas. hoc eſt ab oriente æſtiuo habet Pelion quo clauditur. At. i. ſed Otris etiam mons Theſſaliæ, nemoroſus. i. ſyluoſus, ſubmouet. ſ. a Theſſalis, medios ignes cæli. i. æſtus meridionales, & ſubmouet caput ſolſtitiale. i. tendens ad ſolſtitium, leonis rabidi propter naſcentē calorē. hoc eſt a meridie Otrim habet. Pindus quartus mons Theſſalię, excipit Zephyros ventos occidētales, & Iapiga. i. Caurum vt ex ſententia Phauorini cenſet Gellius, qui ab Appulis dicitur Iapix: & ab eo Iapigia Apulia: aduerſos. i. a ſole, hoc eſt tergo occidentē verſus extenſos: & ꝓcidit. i. abbreuiat lucē. ſ. diurnam ſolis, veſpere maturato. i. accelerata parte noctis propter interpoſitionem montis. Nec. i. & non, & habitator olympi montis etiam Theſſaliæ, imi. i. ad radices eius, non metuens Boream a ſeptemtrione flantē, qa non poteſt in pede mōtis interpoſiti habitātes attingere ignorat Arcton. i. non videt vrſam, lucentem totis noctibus. Agri qui ꝓmunť inter hos montes media valle, latuere quondā ꝑpetuis paludibus: dum campi retinent & nō demittunt in ma-

re flumina: nec tempe loca amœniſſima Theſſaliæ, peruia qa non erant peruia, nec dant. i. concedunt aditus pelagi, aut pelago: & dum creſcere. i. augeri, erat fluuijs implentibus vnū ſtagnū, curſus. i. loco curſus. Poſtq̄ Oſſa mons grauis diſceſſit. i. ſeparatꝰ eſt olympo, manu Herculea ſecundū hūc, & Nereus. i. mare, ſenſit ruinā ſubitę aquæ, Emathis. i. Emathia, melius pro po. Romāo, manſura ſub vndis. i. ſtagno illo (Eſt autē ꝓlepſis: nam nondū diſcebatur Emathia, & Pharſalos appoſitorie regnum. ſ. futurum Achillis ęquorei. i. habentis matrem q̄ eſt dea ęquorea, eminet. i. apparet ſine aquis: & Philace patria Protheſilai, quæ tetigit per Protheſilaum littora Rhœteia. i. Troiana pr̄ia pinu. i. naui, & Pteleos vrbs, & Dorion, diceret vt ſtatim dicam, flebile ira pieridū. i. propter iram muſarum, & Trachin, & Meliboea fortis. i. multum potens ad euerſionem Troiæ, ſagittis aut pharetris Herculeis, pretio. i. obtentis pretio, nefandæ lampados. i. tacendæ concremationis Herculis repete in ſingulis, eminet. Sane vt dixi ſcribendum fuerat Lucano, Dotiō: ſed non ſcripſit, quocirca non mutaui. Q; autē ſcribēdū fuerit ita affirmat Hermolaus Barbarus in quartum lib. Plin. cap. ix. Dotion Gnidiorum fuit colonia & ob id regio illa nuncupatur Cnidia. Nomen vrbi a Dotia Elati filia, ſiue a Doto quē nonnulli Dotin vocāt: magna Lucani in. vj. hallucinatione qui Dorion non Dotion vocauit hāc illo verſu. Quæ tetigit Phylace, Pteleoſq; & Doriō ira. fle. pie. cū Dorion vbi Thamyrę vati ſuccēſuere Pierides in Achaia: ſit non Theſſalia Homero teſte & Papinio. Hæc ille ex Stephano ſere deprompta.

profectꝰ eſt in Theſſaliam. Deuia. i. inacceſſa & aſpera loca. Qua vaſtos aperit Candauia ſaltꝰ. ex Epiro in Macedoniā via eſt Egnatia ad orientē ſpectans. cuiꝰ prior pars vt ſcribit Strabo vocatur Candauia a monte Candauia qui Illyricū Macedoniāq; diſtermiat. ꝑ Candauiā ꝓfectus eſt Pompeius in Emathiam cuius campi Pharſalici bello deſtinabāť a fatis. Theſſaliam qua parte diem brumalibus oris. Topographia eſt. i. loci deſcriptio Theſſaliæ enim ſitū & naturā deſcribit. Theſſaliā ab ortu brumali claudit Oſſa mōs nobiliſſimꝰ vt ait Pli. ab ortu vero ſolſtitiali includit Pelion mons & Otris. quod hic notat Lucanus. Per ſumma poli. i. ꝑ altiores partes & nobis viciniores. Nemoroſus Otris, mōs Theſſaliæ Lapitharū ſedes vt ſcribit Plinius Excipit aduerſos Zephyros & Iapiga Pindꝰ Pindus mons Theſſaliæ ad occaſum vergit teſte Plinio & ſic excipit Zephyros & Iapiga ventos flantes ob occidente. Iapigis vēti meminit Vergilius. Vndis & Iapige ferri. & Horatius. Obſtrictis alijs pręter Iapiga. Maturato veſpere. i. accelerante veſpertino tempore. eſt enim veſper ſtella veneris ſubſequēs ſolē antecedens vero diciť lucifer. Cicero & Pli. authores. Nec metuens imi Boream. Olympus mons eſt Theſſalię vergens ad Arcton. i. ſeptemtrionem & ſic ſubmouet Boream. vñ q olympi habitāt ima. i. partes inferiores non timent impetū Borę, & propter altitudinē montis arctos. & ſeptētrio non eſt illis ſemp ſublimis ſed ex aliqua parte occultatur. Perpetuis quondā latuere paludibꝰ agri. Antiquis ſęculis vt fama eſt totus Theſſalię campus ſtagnabat. Terrę autē motibus factis abſciſſa eſt Oſſa ab olympo qua parte Peneus effluxit in mare & Theſſaliam ſiccatam reddidit. Author eſt Strabo nunc Lucanus. more poetico dixit Theſſaliā fuiſſe ſiccatam ab Hercule q Oſſam abſcidit ab Olympo. Nec peruia tempe dant aditus. Tēpe loca ſunt Theſſaliæ nemoroſa per q̄ Peneus fluuius labitur vt Plin. & Ouidius referunt. prius tempe non erant peruia & penetrabilia: deinde vel terręmotu vel manu Herculea patefacta ſunt. Subitęq; ruinā ſenſit aquę Nereus. abſciſſa Oſſa ab Olympo omnis aqua effluxit in mare quę prius Theſſaliam ſtagnum fecerat: & ſic Nereus. i. mare (Eſt enim deus maris) ſenſit ruinā aquæ ſubitę. Melius manſura ſub vndis Emathis ęquorei regnū Pharſalos Achillis. Siccata Theſſalia apparuit Pharſalos q̄ meliꝰ mãſiſſet ſemp ſub vndis & ſic in campis Pharſalicis non fuiſſet vnq̄ inter Cęſarem & Pōpeiū decertatum. Fuit autē duplex ciuitas Pharſalos vetꝰ. ſ. & noua vt ſcribit Strabo. & prope vtrāq; phanū Thetidis viſebať ex quo Achilli ſubiectam fuiſſe tradunt. vnde nunc a Lucano Pharſalos Emathis. i. Theſſala dicitur regnū Achillis æquorei. i. geniti ex Thetide dea æquorea. Et prima Rhœteia littora pinu q̄ tetigit Phylace. Phylace ciuitas eſt Theſſalię ſub imperio Protheſilai vt ait Strabo qui primus pinu. i. naui tetigit littora Rhœteia. i. Troiana & primus græcorum fuit interemptus vt inquit Auſonius. Pteleoſq;, ciuitas Theſſalię.

Dorion. vide Aſcenſij finem. Thamyras

Et Dorion ira flebile Pieridū. Doriō ciuitas eſt multiplex: vna in Meſſenia Pelopōneſi, altera in Eubœa, tertia in Theſſalia de qua nūc loquiť. in hac muſę muſica & oculis priuaſſe dicunť Thamyram cantorem vt refert Strabo: & canit Homerꝰ. Vñ Doriō dr̄ flebile ob iram Pieridū. i. muſarum, q̄ Thamyrā ita multarūt. Alij hoc referunt ad Dorion Peloponneſiacā vrbē ſiue montē ſiue cāpum. Trachin ciuitas Theſſalię in qua regnauit Ceyx: vt ſcribit Ouidius. Herculeis fortis Mœlibea ſagittis. Theſſalię annnexa Magneſia eſt cuius oppidum eſt Meliboea vt ait Plinius: quę dicitur fortis Herculeis ſagittis qm̄ Hercules ſagittas donauit Philoctetę Melibenſi q face pyrā ſuccēdit in qua Hercules ſe combuſſit vt tradit Diodorus. pretium ergo nephandæ lampadis qua Philoctetes pyram ſuccendit fuerunt ſagittæ Herculis.

SVLPITIVS.

Atq; olim Lariſſa potens: vbi nobile quondā
Nūc ſup argos arāt: veteres vbi fabľa Thebas
Mōſtrat Echionias: vbi quondā Pētheos exul
Colla caputq; ferens ſupremo tradidit igni
Queſta q; hoc ſolum nato rapuiſſet Agaue.
Ergo abrupta palus multos diſceſſit ī amnes.
Purus in occaſus parui ſed gurgitis Aeas
Ionio fluit inde mari: nec fortior vndis

Lariſſa. Argos.

❡Lariſſa, Achillis pr̄ia. Potens, Aeaco, Peleo, Achille. Nobile Argos. Stra. lib. viij. ait Argos ipſum Pelaſgicū: plæriq; vrbē Theſſalicā opinantur ſuperiori tempore Lariſſæ propinquam. Quę hac ætate nullibi eſt. Alij non vrbem ſane ſed Theſſalorum campum hoc vocabulo nuncupatum. quod quidē nomen Abas ex Argo hęc ad loca migrans impoſuit. Vbi fabľa. Fabuloſum eſt qd̄ de Thebanis terrigenis dicitur & muro ab Amphione ſtructo. poeta vero confundit nomia. Nā hic indicat Thebas Ptiothicas & loquitur de Echionijs.

Thebę. Echion. Agaue.

Echion vero vnus fuit ex terrigenis natis ex dentibus draconis a Cadmo ceſi Vbi quondam. Agaue Cadmi filia Echiōis

vxor materq; Pēthei fuit: quē Bacchi numē
spernentem sorore adiuta dilaniauit: cum eū
per furorem a prum esse existimarent. Pēthe
os, Pēthei. Questa. cum enim in bonam mē
tem redisset doluit q; plus de filio non rapu-
isset vt rogis posset imponere. Ignisq; supremo
pyrę. Pal⁹, Lerna q̄ Thessaliā mergebat. Dis-
cessit, diuisa est & exhausta. Aeas, fluuius q
occidentem versus in Ionium fluit. Pater Ili
dis. Inachus qui fuit Argiuorum rex & pa-
ter Ius, versus fuit in fluuium qui est in Pelo
ponneso, a quo qui in Thessaliam venerunt
hunc etiam Inachū appellarūt. Aucctæ, trās
portatę a Ioue in Aegyptum. Oeneus, pater
Deianyræ Acheloo desponsatæ, inde tradi-
tæ Herculi: sed orto inter eos certamie victo
ri Herculi cessit: qui Acheloo i palęstra cornu
curtauerat. Echinadas. Echinades insulæ
sunt i sinu Corinthiaco ex opposito ad Elt-
dem & in ostijs Acheloi. Statius in secundo
Thebaidos. Turbidus obiectas Achelous
Echinadas exit. Oblimat, limo inficit. Caly
dona, vrbem Calydoniæ patriam Meleagri
quam Euenus fluuius iuxta quem cæsus est
Nessus cētaurus dicitur separare. Sperchios
Thessaliæ fluui⁹ cui Achilles vouerat comas
si redisset e Troia. Malliacas. Maliacus sinus
iuxta Pagaseum est & Opuntium. Amphry
fos, fluui⁹ Thessalię lympidis aquis apd quē
Apollo Admeti regis pauit armēta. Anau-
ros, dictus q; ex se neq; aurā neq; nebulam e
mittat. Per se, alueo & nomie suo. Nam cū
alia ingrediunt nomen amittunt & nō per se
deferunt in mare. Donauit aquas, ifluit & in-
greditur Peneum qui oritur iuxta Gōphos
interq; Ossam & olympum nemorosa cōual
le defluens quingentis stadijs dimidio et⁹ spa
tio nauigabilis. Apidanos, velox Thessaliæ
fluuius. Enipeus, lenis est sed mistus Apida
no fit velocissimus. Asopos. hic fuit Aegnę
pater: mergiturq; in Apidanum & cōcitatur
ab eo. Phœnix fluui⁹ Thessalię. In nomē vn
dæ, Peneum. Defendit, tuetur. Titaresos, q
& Orchos dicitur. de quo Pli. Peneus accipit
amnē Orchon nec recipit: sed olei modo su-
pernatantem vt dictum est ab Homero bre-
ui spatio portatū abdicat: pœnales aquas di-
risq; gētis argēteis suis misceri recusat. Pro
siccis aruis: p alueo. Manare, egredi. Memo-
rem, Orchon. Capitis, originis suæ. Vilis. Pe
nei quē vilem prę se ducit. Timorē, reuerentiā
& cultū. Patuerunt: remāsere patentia. Emis-
sis, eductis. Boebicio. Boebicij illic arare cœpe
runt & alij populi. Bœbe vna est ex vrbibus
adiacentibus Demetriadi, vbi est & Bœbeis
locus vicin⁹ Pheris vt li. no. Stra. docet. Bœ
bricia autem Bithynia est. Discessit, diuisus
est. Lelegum. Leleges populi sunt in atrita q
Pigmenidi cognominantur: hi q̄dē in Thes-
saliā habitatū se contulerunt. Descendit, im-
missū est. Eolidæ, qui ex Aeolia in Thessaliā
fuerunt. Dolopes, qui Homeri testimōio ad
extrema Phthię locantur ad Pindum montē
& sub Peleo Achille & Pyrrho militauerunt.
Magnetes. Stra. sic ait. Eos vero Magnetes
q apoeta in vltimo Thessalonicorū catalogo
numerātur existimauerim Macedonibus Pię

Aeas.
Inachus.
Io.
Oeneus.
Echinades
Calydon.
Sperchios.
Maliacus sinus.
Amphry fos.
Anauros.
Peneus.
Apidanos
Enipeus.
Asopos.
Phœnix.
Titaresos.
Bœbicij.
Bœbe.
Bœbricia.
Leleges.
Eolidę.
Dolopes.
Magnetes.

Labitur auectę pater Isidis: & tuus Oeneu
Pene gener crassis oblimat Echinadas vndis.
Et Meleagreā maculatus sanguine Nessi
Euenos Calydona secat: ferit amne citato
Malliacas Sperchios aquas: & flumine puro
Irrigat Amphrysos famulātis pascua Phœbi.
Quiq; nec humētes nebulas nec rore madētē
Aera nec ventos tenues suspirat Anauros.
Et q̄squis pelago per se non cognitus amnis
Peneo donauit aquas: & gurgite rapto
Apidanus: nunq̄q; celer nisi mistus Enipeus.
Accipit Asopus cursus: Phœnixq; Melasq;.
Solus in alterius nomen quum venerit vndæ
Defendit Titaresus aquas: lapsusq; superne
Gurgite Penei pro siccis vtitur aruis.
Hūc fama est stygiis manare paludib⁹ amnē:
Et capitis memorem fluuii contagia vilis
Nolle pati: superumq; sibi seruare timorem.
Vt primum emissis patuerunt amnibus aruā:
Pinguis Bœbicio discessit vomere sulcus.
Mox Lelegū dextra pressum descēdit aratrū.
Eolidę Dolopesq; solum fregere coloni:
Et Magnetes eq̄s: Minyię gēs cognita remis.

¶ Atq; sup. hic erat Larissa patria Achillis vñ & Larissęus di
citur: potens olim. s. regibus suis Aeaco, Peleo &c. & vbi arāt
nūc Argos. s. Hippiū, nobile quōdā: & vbi fabula mōstrat ve
teres Thebas Echionias. i. ab Echione structas, qui socius Ca
dmi in condēdis Thebis erat. Sed nomen pro nomine ponit
& rem pro re. Nam non Echioniæ Thebæ, sed Pthiothicæ il
lic erant. neq; fabula dicit eas sic conditas. Verum poetæ gau-
dent vicina confundere & nomen pro nomine ponere. Vñ Ver
gi. Reuocato sanguine Teucri pro Dardani. & domitus Pol-
lucis habenis: pro Castoris dixit. Quę etiā diuersis sed eiusdē
nominis conueniunt quasi vnius sint recitant. Et vbi Agaue
(quę res etiam Echioneis Thebis attribuēda erat: aut vt Stra.
sentit Scholo vico sub Cytherone) Cadmi regis Thebarū fi-
lia, exul quondā aut a filio cum bacchantibus cæteris proscri
pta, aut a se alienata, & ita secum non habitans, ferens colla &
caput. i. caput cum parte colli, Pentheos. s. filij sui a nominati
uo Pentheus, tradit sup. illa igni supremo. i. rogo funebri: que
sta. i. conquerens q; rapuisset hoc solum. s. caput, nato. i. filio
suo: aut quia ad se reuersa voluisset totum corp⁹ exequijs fu-
nebrib⁹ mandare, aut q; nōdum sedato furore voluisset ipm
penitus discerpsisse. Ergo palus. s. Lerna, abrupta. i. dissecta
discessit. i. diuisa est in multos amnes: sed Aeas fluuius parui
gurgitis, fluit inde existens purus in occasus. i. occidentē ver-
sus, mari Ionio. i. in mare Ioniū: nec pater Isidis auectæ. i. Ina

chus fluuius Thessaliæ dictus ab Inacho fluuio Argiuorū de
nominato ab eorū rege Inacho, patre Isidis, hoc est Ius, auc-
tæ. s. ab Ioue, in Aegyptum, labitur nō fortior vndis. i. nō ha
bens fortiores vndas: & o Oeneu pater Deianyræ, tuus gener
pene. i. Achelous fluuius qui pene fuerat tuus gener nisi Her-
cules obstitisset, oblimat. i. ipinguat vndis crassis Echinadas
insulas. & Euenos latie Euenus flu. maculatus sanguie Nessi
ab Hercule occisi, secat. i. interfluit, Calydōa vrbē Meleagreā.
i. patriam Meleagri. Sperchi⁹. s. flu. Thessaliæ, ferit amne cita
to. i. impetuoso fluctu, aquas Maliacas: quæ sunt iuxta sinū
Pagaseum: & irrigat puro flumine Amphrysos appositorie
pascua Phœbi. i. Apollinis, famulant⁹. s. Admeto regi: dum
priuatus diuinitate illius armenta pascebat. Quiq;. i. & qui, &
Anauros flu. qui nec suspirat. i. exhalat nebulas humētes nec
aera madētem rore, nec ventos tenues. vnde & nomē accepit.
Et quisquis amnis non cognit⁹ pelago per se. i. proprio alueo
& nomine, quia priusq̄ ad mare veniret nomē amisit, donauit
aquas Peneo. i. influit Peneum: & Apidanus gurgite rapto. i.
præcipiti, & Enipheus nunq̄ celer nisi mistus Apidano. Aso
pos & Phœnix (Aldus legit Penis) & Melas accipit cursus. i.
fluit illic: & Titaresus flu. (Græcea Stephano dicit Titaresios
τιτᾰρήσιος. Sumpsit autem hęc car. Lucan⁹ ex Homero) cū
venerit in nomen alterius vndę. s. Penei, defendit. i. tuetur so-
lus aquas, & lapsus superne. i. desuper, vtitur gurgite Penei p
aruis siccis id est tanq̄ essent arua sicca & alijs aquis nō occupa
ta. Fama est hunc amnem. s. Titareson q & Orchos dicit, ma-
nare. i. egredi paludibus stygijs, & existentem memorem capi
tis. i. originis, nolle pati contagia. i. commixtionem fluuij vi-
lis, & seruare sibi timorem superum: qa dij timent iurare & fal
lere numen stygis. vt primum arua patuerunt. i. aperta sunt,
amnibus emissis in mare, sulc⁹ pinguis discessit id est diuisus
est vomere Bœbicio, id est a Bœbe vrbe dicto. Et mox. i. pau
lo post aratrū pressum dextra Lelegum id est colonorum eo-
rum, descendit. s. in terram: coloni Eolidę, & Dolopes fregere
id est sulcauerunt solum: & Magnetes gens cognita. i. nobilita
ta equis, & Minyię gens cognita remis fregere &c.

Minyiæ.

BERO.

Calydon.

Sperchius.

uire quia Cyclopas interfecerat, qui fulmen fecerant quo Aesculapi⁹ eius filius a Ioue fuerat interemptus. au
thor est Prob⁹. Anaurus, fluui⁹ est Thessaliæ nullas spirans auras. Vnde Anaurus dī quasi sine aura: qđ nūc
expressit Luca. It gurgite rapto Apidanus. Flumina Thessaliæ clarissima sunt Apidan⁹, Enipheus, Asop⁹
Phœnix, & Melas, & ante cūctos claritate Peneus: vt tradit Pli. Defēdit Titaresus aquas. Titaresus alio no
mie dictus Orcus labit in Peneū fluuiū: verū vt ait Pli. olei mō supnatat: tanq̄ Peneus recuset aquas Orci pœ
nales dirisq; genitas misceri suis quæ sunt argenteę. Titaresus ergo lapsus per vndas Penei supiores illis vtit
tanq̄ siccis aruis: quia supnatat tanq̄ in sicca terra. Et capitis memorē. quia Titaresus scit suum caput & ori-
ginem esse a Stygia palude inferorum: ideo indignatur miscere vndas suas vndis fluuij vilis. s. Penei quem
sui respectu vilē iudicat. Vt ait Strabo, vndę Titaresi sunt ex quadā materia crassa ex quo non cōmiscenē Pe
neo. Vt primū emissis. Siccata Thessalia emissis in mare fluminib⁹ habitata est variis gētibus. Bœbricij em
& Leleges Dolopes atq; Magnetes eam tenuerūt: nā teste Strabo. ois græcia a nationibus Barbaris habitata
fuit. Mox Lelegū dextra pressum descendit aratrū. Leleges & Cares ijdem populi a nonnullis esse credunt.
Leleges errabundi interpretantur: nā antiquis temporibus vt Stra. & Aristoteles tradūt oēs gręcię fere regi
ones coluerūt. Eolidę Dolopesq;, populi sunt Thessalię. Verg. Dolopū meminit. Et Magnetes eqs. Thessa
lię annexa est Magnesia vt refert Pli. Magnetes optimi fuerunt eqtes. Minyiæ gens cognita remis. Minyię
populi Thessaliæ qui Iasonē in Colchos advellus aureū secuti sunt. vñ dicit gens optima remis q; a remigum
officiū prestiterūt Argonautis. Ouidi. Iāq; fretū Minyię Pagasea puppe secabant.

¶ Nubes, quæ erat in Iunonis formam quā
Ixion ausus fuerat stupri interpellare. Fœta
grauida. Pelctronijs. Peletroniū oppidum i
Thessalia. Semiferos, qui erant dimidia par
te hoies, & reliqua inferiore equi. Ixionidas,
Ixionis ex nube filios quos noiatim recēset.
Monyche, Centauri nomen. Pholoes, mōtis
Oetheo vertice, cacumine Oethę, montis. In
uerteret, inuertere potuisset. Phole. Phol⁹ ho
spes Herculis fuit quum in Nemęum Leonē
se contulit. Vector. Nessum dicit qui Herculi
Deianyram quā is trās Euenum fluuium ve
hendam tradiderat, cum post transitum in al

SVLPIT.
Ixion.
Peletroniū
Centauri.
Ixion.
Monych⁹
Oetha.
Pholus.
Nessus.

Illic semiferos Ixionidas Centauros
Fœta Peletroniis nubes effudit in antris.
Aspera te Pholoes frangentē Monyche saxa:
Teq; sub Oetheo torquentem vertice vulsas
Rhœte ferox q̄s vix Boreas iuerteret ornos,
Hospes & Alcidę magni Phole: teq; p amnem

teram ripam auferre tentasset, eius sagittis occubuit. Lerneas, tinctas veneno hydræ quæ
Chiron. fuerat in Lerna palude. Chiron, centaurus Achillis magister, qui Saturni & Phyllires filij iustissimi omnium cū tractaret sagittas Herculis vnaq; ex eis lapsa pedem vulnerasset, post nonum diem in signum sagittarium versus est. Ouidius. Nona dies aderat quum tu iustissime Chiron Bisseptē stelis corpore cinctus eras. Gelido sydere: quia hyeme sol ipsum ingreditur. Impetis, valde petis & inuadis. & hoc ideo quia iuxta & contra Scorpium situs est. Maiorem, q̄ tu sis.
Scorpius. Scorpius enim obtinet spatium duorum signorum suisq; chelis facit signum libræ. Hæmonio, Thessalico ab Hæmo monte. Semina Martis, principia prēliorum. nam inquit Plinius, Equo vehi Bellerophontem primum adinuenisse: frænos & strata equorum Peletronium pugnare ex equo Thessalos, qui centauri sūt appellati habitantes iuxta Pelium montem.
Equ⁹ prim⁹ Primus. Equus primum natus est in Thessalia cum Neptun⁹ cum Pallade certans de nomine imponendo Athenis tridente saxum Thessalum percussit. conuenerat autem inter cos vt a prēsātia rei quę nasceretur ex ictu ipsorum victoriam consequerentur. Illa percussa terra cum olea apparuisset victrix euasit. Omen: augurium & signum. Feralibus mortiferis. Exilijt, ort⁹ est. Chalybem frenos. endiadis, id est frænos ferreos & Chalybeos & hoc propter cētauros qui a Lapithis primū in equis aspecti existimati sunt semiferi. Lapithæ, gentis quæ a Peleo genus traxit: solitaq; est cum centauris pugnare. Prima fretū.
Lapithę. Plini. libro septimo, docet longa naue Thessalum Iasonem primū nauigasse. Pagaseo. sinus Pagaseus in Thessalia est. Emporium enim Phere habent Pagasas: vt ait Strabo. Terrenum. qui intra terræ terminum versari debebat. Invndas, in maria. Ionos, rex Thessaliæ & Apollinis filius primus argentum & aurum signauit auaritiæ & omnium malorū originem. Strabo vero libro octauo, tradit
Ionos. Phælonem nummum mensuras & pondera primum adinuenisse. Percussit in formam, signauit in monetam. Fregit, diuisit auri massam. Aera, metalla ęris. Q d, q̄res. Impulit. & ideo Lycurgus, vt ait Iustinus, auri argenti q; vsum velut omnium scelerum materiam
Nummi inuentor. suis legibus sustulit. Python, serpens quā Apollo puer adhuc interfecit. eius corio tripos Delphicus strat⁹ est. Fluxit, repsit Delphos.
Python. Ad Pythia: ad festa Apollinis de Pythonis victoria: quæ quum celebratur de templum non Delphica, sed Thessalica lauro ornatur.
Pythia. Aloeus, Titanis filius qui Iphimediam yxorē habuit cum qua coiuit Neptun⁹: ex quo peperit Zethum & Ephyaltem, qui Aloidę sūt dicti. hi cum singulis mensibus nouem digitis crescerent in nouem vlnas erecti sunt: insurrexeruntq; in deos & montibus prope cō positis cęlum aggressi sunt. Impius, crudelis in superos. Pelion, mons. Inseruit, quasi immiscuit quia vicinus erat. Incurrens, occurrēs & retinēs cęlū nevertere. Hac tellure Thessalia. Damnata fatis, deputata ad oia scelera

Improbe Lerneas vector passure sagittas:
Teq; senex Chiron: gelido qui sydere fulgens
Impetis Hęmonio maiorem Scorpion arcu.
Hac tellure feri micuerūt semina Martis:
Primus ab æquorea percussis cuspide saxis
Thessalicus sonipes bellis feralibus omen
Exiliit: primus chalybem frenosq; momordit:
Spumauitq; nouis Lapithę domitoris habēis.
Prima fretum scindens Pagaseo littore pinus
Terrenum ignotas hominē proiecit invndas.
Primus Thessalicæ rector telluris Ionos
In formam calidæ percussit pondera massæ:
Fudit & argentum flammis: aurumq; moneta
Fregit: & immensis coxit fornacibus ęra.
Illic (quod populos scelerata ispegit in arma)
Diuitias nūerare datū est: hic maxima serpēs
Descendit Python: Cyrrheaq; fluxit in antra
Vnde & Thessalicæ veniunt ad Pythia laur⁹.
Impius hinc prolem superis immisit Aloeus
Inseruit celsis prope se quum Pelio astris:
Syderibusq; vias ī incurrens abstulit Ossa.
Hac vbi damnata fatis tellure locarunt
Castra duces: cūctos belli præsaga futuri
Mens agitat: summiq; grauē discriminis horā
Aduentare palam est: propius iā fata moueri
Degeneres trepidāt animi peioraq; versant.

¶Illic semiferos. Prosequitur reliquos Thessaliæ populos feroces & monstruosos innuēs vero simile esse: vt vbi terra tot monstra protulerit dij voluerint tantum sanguinis effundi. Ordo est. Nubes cum qua in specie Iunonis rem habuit Ixion, siue Ision, fœta. i. grauida facta ex semine Ixionis effudit illic, videlicet in Thessalia, in antris Peletronijs, id est existentibus iuxta Peletronium oppidum Thessaliæ, Ixionidas, id est filios Ixionis, siue Isionis ex nube, appositorie, centauros semiferos, id est semiequos: quia pubetenus inferne sunt equi, superne homines: quod fingitur quia cum primi essent in equis conspecti: crediti sunt habere pedes equinos & caput humanum: effudit inquā o Monyche te frangentem aspera saxa Pholoes, montis Thessaliæ. & o Rhœte ferox, effudit te torquentem, id est vi iaculantem, sub vertice Oethæo, id est cacumine Oethæ mōtis, ornos, id est arbores altas sic dictas: quas Boreas ventus septemtrionalis qui vehemens sane est, vix. i. cum difficultate euerteret. i. in terram missis radicibus sursum deijceret: & effudit te, o Phole hospes Alcidę. i. Herculis magni: & effudit te o Nesse, iprobe vector. i. q fueras iprob⁹ tractor Deianyrę Hercul⁹ amicę: p amnē. s. Euenū: p quē tractā

violare voluit: te inquā o Nesse, passure. i. qui tunc eras passurus, aut talis vt patereris, sagittas Lerneas. i. hydrino sanguie infectas & in te trās flumē ab Hercule missas. Et effudit o Chiron senex, q scām Homer⁹ centaurorū iustissimus, & Achillis nutritius fuit, te q fulgens. s. translat⁹ in cælū & factus sagitta ri⁹, sydere gelido: quia hyemali tēpore sol ip̄m ingredit: impetis. i. ipetu iuadis, arcu Emōio. i. Thessalico, Scorpiō maiorē. s. te contra quē situs es. declinat aūt, paiali hic scorpius aut grece scorpios. vñ hic accusatiu⁹ scorpion. Scorpio aūt teli & flagelli genus est. Semina. i. prima adiumenta siue elemēta, Martis feri. i. belli, micuerunt. i. exiluerunt hac tellure: quia sonipes .i. equus sonantibus pedibus ingrediens, appositorie omen. i. indicium & ostentum bellis feralibus. i. q; illic gerantur bella feralia. i. letifera: quia vt in tertio ęnei. dicit Maro, bello armātur equi: bellum o terra hospita portas: exiliit primus. i. primū illic natus est, saxis. s. Thessaliæ percussis ab cuspide equorea .i. dei æquorum, videlicet Neptuni: & momordit illic primus chalybem, & frēnos. i. frēnos chalybeos: quia illic primū domitus est: & spumauit nouis habenis Lapithæ populi Thessalici domitoris. s. eius. Prætera prima pinus. i. prima ratis aut nauis longa, videlicet Argo, scindēs. i. sulcans fretum. i. mare littore. i. ad litt⁹ aut incipiens a littore Pagaseo. i. portu illo Thessaliç, proiecit hominem terrenū. i. natū vt terrā non maria inoleret, in vndas ignotas. i. inexpertas & nulla adhuc naue petitas. Itē Ionos rector telluris Thessaliçe. i. rex Thessaliæ & filⁱ Apollinis, percussit in formam. i. monetam, hoc est percutiendo signauit moneta, pondera massę calidę. i. ęris calefacti & in formam nummi redacti: & fudit argentum flammis. i. calore ignis, & fregit aurum moneta. i. in monetam signādam, & fregit ęra. i. metalla alia, & coxit fornacibus immēsis. i. maximis & datum est per inuentionē nūmi numerare diuitias. quod. i. q̄res, hoc est pecunię inuētio, impegit. i. impulit, illic populos in arma scelerata. Præterea Phyton serpens maxima (potuit dicere maximus: sed metro obtēperauit) descēdit, hinc ex Thessalia: & fluxit in antra Cyrrhea. i. in Parnassū vsq; vbi Cyrrhea sunt antra: vnde & laurus Thessalicę. i. ex Thessalia aduectæ, veniunt ad Pythia. i. festa victoriæ Apollinis celebranda. Itē Aloeus titā ille, impius. s. in deos, immisit superis. i. in malum deor⁹, plē. i. filios suos Zetū Ephyaltē: immisit dico tūc, quū .i. qn̄ Pelion mōs Thessaliçe inseruit. i. imiscuit, ppe quasi astris celsis, se. s. ipsum: & Ossa alter mons Thessaliçe incurrēs, aut vt Ald⁹ legit incūbēs, syderibus, abstulit syderib⁹ vias. i. ipediuit eorū cursum: qđ hyperbolice & fabulose dicit. Vbi. i. postq̄ duces. s. Cæsar & Pōpeius, locarūt castra, hac. i. huiusmodi tellure. s. Thessaliæ, dānata fatis. i. abhominabilia & malis addicta mēs. s. militū. p̄ saga. i. quadā sagacitate naturę prēscia, belli futuri, agitat. i. cōmouet afficit, cunctos. s. milites, & palā est. i. cōrā oculis mētis, grauē. i. molestā & pnicios am horā, summi discriminis. i. extremi periculi aduentare. i. appropinquare. animi degeneres. i. imbelles & minus generosi ac fortes, trepidāt. i. anxij timent, fata. i. neces aut fatalia bella, moueri. i. adduci, propius. i. de proximo: & versant. s. in animo. i. cogitant peiora: quia se vincendos.

voluntat⁹ deorū. Mēs p̄ saga belli. quisq; eñ futurā cędēp̄diuinabat. Palā est: manifestum est ex omnium opinione. Degeneres, imbelles, timidi, viles. Versant pectora: cogitant se miseros fore.

BEROALDVS.

¶Illic, scilicet in Thessalia. Semiferos Ixionidas centauros. Ixiō Iunonem de stupro interpellare olim ausus est: qua re cognita Iuppiter nubem in forma Iunonis immisit cum qua Ixion concumbens cētauros genuit: vt auctor est Diodorus. vnde centauri dicuntur Ixionidę, qui ex parte equi, ex parte homines esse dicuntur: & ob hoc Semiferi appellati. quod ideo fictū est quoniam vt docet Probus primi equitare cœperunt. Fœta nubes quam scilicet immisit Iuppiter in forma Iunonis. Peletronijs antris. Peletronium oppidum est Thessaliæ vbi primum domando rum equorum vsus inuentus est: vt ait Seruius. & Peletronij primi frænos & strata equorum inuenerunt. authores Plinius, & Vergilius. Aspera te Pholoes frangentem Monyche saxa. Nomina ponit aliquot centaurorū & in primis celebrat Monychum, & Rhœtū, & Pholum atq; Chironem. Monych⁹ in nuptijs Perithoi dicitur saxa & arbores mississe in Lapithas & proceres conuiuium celebrantes: vt multis versibus cecinit Ouidius. quod itidem reliqui fecere centauri. Iuuena. Quas torqueat ornos Monychus. Pholoe autem mons est Arcadiæ a Pholo centauro nominatus vt scribit Diodorus. Sub Oeteo vertice. Oeta mons est Thessaliæ: author Strabo. Hospes & Alcidæ magni Phole Pholus centaurus olim hospitio suscepit Herculem cui optimum vinum propinauit. author Diodorus. Improbe Lerneas vector passure sagittas. Nessus centaurus in flumine Eueno, cuius supra meminimus venatores pretio transportabat. hunc traductam Deianyram violare conantem Hercules sagitta confixit quę sanguine hydrę Lerneæ erat infecta author Diodorus. Teq; senex Chiron. Chiron centaurus Achillis præceptor cum olim Herculis sagittas pertractaret vna elapsa vulneratus occubuit & in signum cæleste dicitur esse translatus: quem sagittarium nominant: vt narrat Ouid. Videtur impetere Scorpium quod in Zodiaco signum antecedit sagittarium. Scorpium autem dicit maiorem quoniam duorum signorum spatio diffunditur: vt Ouidius ait. Primus ab æquorea p cussis cuspide saxis. In Thessalia campi sunt Petrei in quibus locus nomine Petra percussus tridēte Neptuni equum emisit: qui Scyphos vocatur. author Probus. Chalybem frænosq; momordit. Calybs dicitur ferrum a populis, vt supradictum est. Vergili. Vulnificusq; chalybs. Lapithę domitoris. Lapithæ populi Thessaliæ a Lapitho filio Apollinis nuncupati sunt vt scribit Diodorus. de his Vergilius. Fræna Peletronij Lapithæ gyrosq; dedere. Prima fretum scindens Pagaseo littore pinus. Pagasa oppidum Thessaliæ est. Vnde Pagasicus sinus. author Plini⁹. Ex hoc loco Argo nauis, quæ existimatur fuisse prima omnium nauium, emissa est. Vnde a poetis dicitur Pagasea ratis: vt in secundo dictum est. Primus Thessaliçe rector telluris Ionos. Auri metalla & conflaturam primus inuenit Cadmus: vt ait Plinius. Vt alij tradunt Thoas. vt alij Ionus rex. quod sequitur Lucanus, dicens Ionum primum percussisse pondera massæ scilicet auri & argenti. In formam, id est nummos argenteos & aureos cudisse: q̄uis argentum ab Erichonio inuentum fuisse testetur Plinius. Quod populos, id est quæ diuitiæ & nummi fuerunt causa bellorum. Hinc, scilicet ex Thessalia. Maxima serpens descendit Phyton. Phytō serpens immissus a Iunone fuit ab Apolline interemptus: a quo ludi Pythij nuncupantur: vt inquit Ouidi⁹.
Cyrrhæaq; fluxit in antra. Cyrrha vt supradictum est oppidum in Parnasso: a quo Apollo Cyrrheus & antra

in quib⁹ dat oracula dicuntur Cyrrhęa. Veniunt ad Pythia laurus. Pythia ludi sunt q in honorẽ Apollinis celebrantur. in quibus victores, vt scribit Ouidius, lauro coronantur quæ Apollini est consecrata. Impius hinc prolem superis immisit Aleus. Aleus Iphimediam vxorem habuit, quæ compressa a Neptuno peperit Othum & Ephialtem qui nouem digitos per singulos menses crescebant. freti itaq; altitudine cœlum voluere subuertere. sed confixi sunt sagittis ab Apolline vt docet Seruius. Vergilius. Hic & Aloidas geminos. Inseruit celsis prope se cum Pelion astris. Gigantes parantes sibi iter ad cœlum Ossam & Pelion, & Olympum montes alium alij imposuerunt. Vergilius. Ter sunt conati imponere Pelio Ossam. Hac vbi damnata satis. Postq̃ Cęsar & Pompeius in Thessalia castrametati sunt. Sextus filius Pompeij solllicitus de euentu belli adiuit fœminam peritam artis magicę quã rem plurimis versibus nunc narrat Lucanus. Præsaga. Pręsagire significat pręsentire: vt tradit Cicero. inde pręsaga præsentiens. Degeneres trepidant animi. imitatio Vergiliana. Degeneres animos timor arguit.

Ad dubios pauci præsumpto robore casus
Spemq; metũq; ferũt: turbæ sed mistus inerti
Sextus erat: magno proles indigna parente.
Qui mox Scylleis exul grassatus in vndis
Polluit æquoreos siculus pyrata triumphos.
Qui stimulante metu: fati prænoscere cursus
Impatiensq; morę venturisq; omnibus ęger
Non tripodas Deli: nõ Pythia consulit antra:
Nec quæsisse libet primis quid frugib⁹ altrix
Ore Iouis Dodona sonet: quis noscere fibra
Fata queat: quis prodat aues: qs fulgura cœli
Seruet & Assyria scrutetur sydera cura:
Aut si quid tacitum: sed fas erat: ille supernis
Detestanda deis sęuorum arcana Magorum
Nouerat: & tristes sacris feralibus aras:
Vmbrarum Ditisq; fidem: miseroq; liquebat
Scire parum superos: vanum sæuũq; furorẽ
Adiuuat ipse locus: vicinaq; mœnia castris
Aemonidum: ficti quas nulla licentia monstri
Transierat: quarũ quicq̃d non credit̃ ars est.
Thessala quinetiam tellus hęrbasq; nocentes
Rupibus ingenuit sensuraq; saxa canentes
Arcanum ferale Magos: ibi plurima surgunt
Vim factura deis: & terris hospita Colchis
Legit i Aemoniis quas nõ aduexerat hęrbas.
Impia tot populis tot surdas gentibus aures
Cælicolum dirę conuertunt carmina gentis.
Vna per æthereos exit vox illa recessus:
Verbaq; ad inuitum perfert cogentia numẽ:
Quod non cura poli cæliq; volubilis vnq̃

SVLPIT.

Ad dubios. Pauci inquit animo fortiori bene sperabant. Robore, firmitate animi. Casus, euentus belli incertos. Sextus, Pompeij filius. Turbę inerti, inter pusilanimos. Qui mox. Sext⁹ Pompeius cũ fuga euasisset ex clade Mundana, diu latuit Augustiq; Cæsaris temporibus Siciliam & Sardiniam occupauit: & cum Augusto prelio maritimo certauit: victusq; in Asiam fugit. Grassatus in vndis Scylleis. quia prælia in mari siculo concitauit. Grassari enim est sęuire facere. Pyrata, prędo. Polluit triumphos ęquoreos: maculauit triumphũ patris de pyratis cilicibus. Prænoscere, ad prænoscendum. Cursus fati, vẽtura. Aeger, sollicitus quibusq; futuris. Nõ tripodas Deli: nõ oraculum Apollinis qui in Delo isula colitur. Antra Pythia. Cyrrhęum oraculum vbi est corium Pythonis. Quid Dodona sonet: quid respondeat Iuppiter q colitur in sylua Dodonea quæ est in Epiro: vbi ex quærcu columba respondet. Altrix primis frugibus. primi enim homines glãde nutriti sunt. Quis noscere fibra. non consuluit auspices, non augures, non qui Pyromantiam exercent & a fulminibus diuinant: non qui profitentur astrologiam. Cura Assyria. Assyrij eñ primi astrologiã inuenisse traduntur: q̃q̃ hac de re fama sit varia. Tacitũ. si qua erat tacita diuinatio & honesta vt est gęomãtia astrologia & Aruspicia: q̃ per signa & absq; voce indicãt: Necromantia vero per vocem. Nouerat, sciebat fieri. Detestata, quę dij superi odere & detestantur. Magorum, q Necromãtiã exercẽt. Tristes. tristitiã eñ afferũt vmbris q̃ reuocant̃ in lucẽ & eas aspiciẽtibus Feralib⁹, q̃ mortuis fiũt. Fidẽ, qa Necromantia verũ dicit: & est a stygijs dijs. Miseroq; liq̃bat. cert⁹ erat deos cęlestes parũ nosse & parũ ab eis doceri posse. Ipse locus. Thessalia in q̃ sunt multę venefice. Furorem, cupiditatẽ vanam & impiam. Nã vt Plinius scribit, Nero ipse deprendit omnem Magiam non esse nisi quandam illusionẽ: & Lactantius docet dęmonum insidijs id fieri: vt q̃ non vera sunt videant̃ & cernere & audire. Ficti quas nulla. q̃ sciebant facere quicquid fingi potest, & oĩa incredibilia. Quarum ars est. quę pfitent̃. Ingenuit, produxit. Nocentes, veneficijs aptas Saxa sensura. quæ tanq̃ animata carminib⁹ veneficarum mouẽtur. Ferale arcanũ: secretũ & mortiferum carmẽ. Ibi, in Thessalia. Factura vi. cõpulsura ad oĩa facienda. Colchis, Medea venefica maxia. Aduexerat: ex Colchide: q̃ Magicarũ hęrbarũ ẽ fertil'. Impia. carmĩa inquit Thessalidũ exaudiunt̃ a deis qui surdi sunt ad p̃ces populorũ, & sola vox ipsarũ

Dodoneus Iuppiter.

Magia.

Auocat: infandũ tetigit quũ sydera murmur.
Tunc Babylon Persęa licet secretaq; Mẽphis
Omne vetustorũ soluat penetrale magorum:
Abducit superos alienis Thessalis aris.

Ad dubios &c. Ordo est. Pauci. s. militum ferunt ad casus .i. exitus dubios belli dubij spẽ & metũ: quia fere oẽs metum, paucissimi spem afferunt: robore. s. animi. i. firmitate pręsumpto. i. pręcepto a se: hoc est, quia plurimi magnitudinẽ periculi consyderantes de salute desperabant pauci in virtute sua fidutiã habentes bene sperabant. Sed Sextus. s. Põpeius, appositione ples indigna Magno. s. Pompeio parente. i. quæ talem haberet patrẽ: erat mixtus. i. associandus turbę inerti. i. meticulosorũ: qui mox. i. paulo post existẽs exul. i. pscript⁹ a Roma, grassatus. i. per vim agens: in vndis Scyllęis. i. in mari Siculo haud pcul ab Scylla: pyrata Siculus. i. factus pyrata in mari Siculo vbi pater cilices pyratas cœperat, polluit. i. contaminauit turpitudine sua, triumphos æquoreos. i. quos pater de pyratis meruerat. Qui. s. Sextus, metu stimulãte. i. acriter cohortante, prenoscere. i. vt prenoscat & iquirat cursus fati. i. seriem futurorũ: & impatiens morę. i. nequiens differre pręcognitionẽ futurorum, & æger. s. aĩo. i. anxius omnibus futuris: tã bonis q̃ malis: quia priusq̃ ea sciret, oĩa in peiorẽ partẽ lapsura timebat: nõ soluit tripodas Deli. i. oracula Phœbi apud Delon: & nõ consulit antra Pythia. i. Delphica: vbi Pythia festa colebãtur: & sedes erãt Pythonis corio tectę. Nec. i. & nõ libet sup. ipsi quęsisse. i. disquisiuisse quid dodona, sylua Epirotica, altrix. s. mortaliũ. primis frugibus. i. glandibus quibus primi vescebãtur: quid inquã Dodona sonet. i. pnunciet sup. ex ore Iouis per columbã illic respõdentis: & nõ consulit, quis queat noscere fata. i. futura, fibra. i. inspectiõe extorum per haruspicinam & extispicinam: & quis prodat. i. manifestet, aues. i. garritũ auium per auguriũ aut volatũ p auspicium: & quis seruet. s. obseruet fulgur cœli per pyromantiam: & qui scrutentur sydera, cura assyria. i. astrologica: aut siquid. s. diuinationis erat tacitum i. sine voce: sed fas. i. nõ vetitũ humanis legibus sicut magica ars erat vetita. Ille igitur qui bonas artes non consuluit, nouerat arcana Magorũ sæuorũ detestata deis superis: quia magia & necromantia per inferos fit: & nouerat aras tristes sacris feralibus. i. mortiferis. Vnde necromantia quã imperiti nigromantiam vocant. a cadauere quod necron dicitur nomẽ accepit: & nouerat fidẽ vmbrarũ & ditis. i. Plutonis principis earũ. Et liq̃bat. i. vt manifestum penitus persuasum erat, misero. s. Sexto superos scire parum: & ita inferos constituit cõsulere. Ipse locus. i. regio in qua erat, videlicet Thessalia veneficijs & magicis artibus famosa, adiuuat furorẽ. s. Sexti, vanũ: quia mẽdacem: & sęuũ, quia impiũ: impium est eñ credere inferos plusq̃ superos posse aut scire: & mœnia vicina castris Aemonidum .i. mulierum Thessalicarũ: quas Aemonidas (Est autẽ patronymicũ a patria) nulla licẽtia mõstri ficti transierat. i. q̃ sibi promittebãt licere quicquid fingi poterat etiã si maximũ erat mõstrũ: & quarũ ars est quicquid non creditur. i. facere oĩa incredibilia. Quinetiã tellus Thessala ingenuit. i. pduxit rupibus, hęrbas nocẽtes: & saxa sensura. i. talia q̃ possent sentire, magos canentes, arcanũ. i. secretũ, ferale. i. necromanticũ. plurima. s. saxa & hęrbæ aut semina, factura vim deis. s. inferis, surgunt. i. nascuntur ibi, & colchis. s. Medea ex Colchis nata, hospita terris. i. hospitio, suscepta: legit in terris Aemonijs hęrbas. s. maximas: quas non aduexerat e patria sua. Impia carmina dirę. i. execrabilis gentis Thessaliæ: cõuertũt. i. ad se audiẽda trahunt aures cœlicolũ, p cœlicolarũ: surdas tot ppl̃is. i. recusantes exaudire tot alios ppl̃os. Illa vox. s. magorũ, exit sola. i. sola trãscendit, recessus æthereos, id est penetrat cœlos alijs vocibus clausos: quod per ironiam dictum putem: & perfert verba cogentia. i. vim cogẽdi habentia, ad numẽ. i. deũ inuitũ: quod. s. penetrat cœlũ cogitq; deos. Gẽtis dirę, Thessalidũ. Exit, ingreditur penetrat. Recessus, secreta. Numẽ, deos. Q d nõ. qd polũ curare negligit: nec retrahitur & reuocat̃ ab officio gubernandi. Murmur infandũ, carmen. Tũc Babylon. q̃uis magi Babylonici & Aegyptij conentur deos suis carminibus retinere, nõ pñt: quia Thessalę sunt potẽtiores. Persęa, cui Persæ prefuerũt. Omne penetrale. omne sacrariũ & arcana hoc est monumẽta & diuersa istituta Magorũ vetustorum. hoc dicit etiam propter Zooastrẽ magices inuẽtorem. Thessalis, venefica. Abducit: remouet ab alienis sacris & cogit sibi parere.

BEROALDVS.

Magno proles indigna parente Sextus nõ merebatur habere patrẽ Pompeium Magnũ: cum esset ignauus: qui deinde exercuit pyraticam in Sicilia: & tãdem ab Augusto nauali prelio fuit pfligat⁹. quod supra dictum est ex auctoritate Tranquilli & Appiani aliorumq; scriptorũ. Polluit ęquoreos Siculus pyrata triumphos. Sextus Pompeius exercẽdo latrocinia pyratarum maculauit triumphos paternos. nam pater Pompeius Pyratas deleuerat de quibus triumphauit: vt supra dictum est. Non tripodas Deli. noluit cõsulere tripodas .i. mensas Deli: in quibus in insula Delo oracula dantur: qualia olim Aeneas illic accepit: vt tradit Vergilius. nec consulere voluit Antra Pythia: hoc est Appollinea. s. oraculũ Delphicum: de quo supra habita est mẽtio. Aere Iouis Dodona sonet. i. noluit cõsulere oraculum Iouis Dodonei quod est in Epiro vt supra dictũ: quæ dodona dicitur sonare ęre qm̃ ibi vasa ęrea erãt laudatissima. Vergilius. Dodoneosq; lebetes. dicitur Altrix primis frugibus qm̃ ante frumenta inuenta glandib⁹ Chaonijs vescebantur. Et Assyria scrutetur sydera cura. Syrij astrologij peritissimi fuerunt: vt Cicero testatur & Strabo refert. Ille supernis detestanda deis sęuorum arcana magorum. Sextus Pompeius nouerat artem magicam detestãdam dijs superis. Plynius semper magicam vanitatem appellat. Et tristes sacris feralibus aras. qm̃. s. immolabãt homines, & facta necromantia. i. per mortem diuinatio ab his celebratur. Vmbrarum ditisq; fidẽ. facientes necromantiam euocant vmbras ab iferis. Vnde ait Tibullus de saga. Vmbrasq; sepulcris elicit. Miseroq; liquebat scire parum superos. existimabat deos superos parum scire de rebus futuris & ideo magorum deos adorabat. Adiuuat ipse locus. nam in Thessalia artes magicę in primis viguerũt vt scribit Ply. vñ ait Proptius. Et bibere e tota toxica Thessalia & Iuuenalis. hic Thessala vendit philtra. Thessala qnetiã tell⁹. in Thessalia magna vis hęrbarũ pollentiũ ad artes magicas erat. Vnde scribit Ouidi⁹. Medeam in Thessalia reperisse hærbas quas antea non nouerat. Hærbarum autem vi nihil non effici posse retulit Plynius Vim factura deis. Dij cantionibus magicis cogi dicunt̃. Et terris hospita Colchis. i. Medea Colchica hęrbas inuenit in Thessalia q̃s i pñia nunq̃ viderat nec collegerat. In Aemoniis terris. i. Thessalis a rege Aemone dictis: vt

ait Solinus. Impia tot populis tot ſurdas gẽtibus aures. Senſus eſt. Incantamenta magica impia & crudelia aures deoꝝ cõuertunt: & audire cogunt ſuas p̃ces: q̃ aures tot gẽtibus ſunt ſurde non audientes illaꝝ vota. Ad inuitum numen. i. coactum audire vi artis magicę. Tunc Babylon Perſea licet ſecretaq; memphis. Senſus eſt q̃ uis Chaldęi & Magi Babyloniorum & ſacerdotes arcani Aegyptiorum vtantur omnibus incãtamentis ad impetranda numina tñ maior erit vis Theſſalidũ fœminarũ q̃ ſuperos abducẽt a ſacris alioꝝ magorũ. Theſſalis. i. fœmina Theſſalica.

SVLPI. ¶ Amor non adductus fatis. non naturalis: ſed vi veneficiorum immiſſus. Vergi. Hæc ſe carminibus promittit ſoluere mentes Quas velit: aſt aliis duras immittere curas. Seueri, graues. Illicitis flammis, inhoneſto & turpi amore. Ouidius. Turpe ſenex miles, turpe ſenilis amor. & Cice. Luxuria vero cum in oñi ætate ſit turpis in ſene fœdiſſima eſt. Proficiunt. ad amoris effectum nõ faciũt tñ pocula amatoria q̃ ipſa carmina. Subducũt pignora ſubtrahunt Hippomanes: de quo Vergilius. Quæritur & naſcentis equi de matre reuulſus & matri p̃reptus amor. Id quidem maximam vim habet ad amorem & libidinem concitandam. Eſt autem caruncula caricę magnitudine colore nigro quæ in fronte naſcentis pulli equini apparet. eam niſi ſtatim mater voraue rit fœtum nõ alit: & ideo dixit amaturæ. Fœtæ equę: quę peperit. Mens perit. furor & inſania immittitur ſolis carminibus & nullo venẽno hauſto. Quos non concordia. illi qui neq; amore iugali neq; forma commoti coniuges non amant ſola volubilitate filorum amare coguntur. Fili torti, inuoluti. & aduertendum eſt filum habere filos & fila. Vertigie magica: cõuolutatione excãtatoria. intelligit Rhõbũ inſtrumentum magicum & muliebre verſati le quadratum cuius Ouidi⁹ meminit: & Propertius lib. iij. Stamina rhombi ducitur ille rota. & in ſecundo. Deficiunt magico toti ſub carmine Rhombi. Alio quodã vſu dixit Vergilius. Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore licia circundo. Vices, viciſſitudines noctis & diei. Dies dilata. lux in multam noctem producta eſt ſole ſe firmante. Mundus p̃ceps. cœlum volubile. Torpuit: non voluit ſe. Polos impulſos, cœlum q̃ impulit. Axibus rapidis, velocibus firmamentis. Non ire: non verti. Complent imbribus: replent pluuia. Calido phœbo, ſereno æſtu. Tonat, reſonat. Vocib⁹ iiſdem: ſimili excantatiõe. Excuſſere nebulas. excuſſerit pluuias q̃ emanãt e nebulis. Nimbos, vẽtos inducẽtes ſerenitatem Solutis comis, paſſis capillis. Intumuit: i fluctus erectum eſt. Rurſus, cõtra. Cõticuit, ſiluit, geuit. Turbãte, cõcitãte. Sin⁹ ferẽtes puppim tremuere. vela ſũt facta tumida cõtra vẽtũ in quẽ ferẽt & nauis. Torrẽs, copia aquę p̃citis & nõ natiuę. Fix⁹, firmat⁹ & q̃ nõ fluxit. Vergi. Siſtere aquam fluuijs & vertere ſydera retro. Abſciſſa, decliui & p̃cipiti. Nõ qua p̃n⁹ erat: ſed ſurſum. Nilũ nõ extulit æſtas: nõ auxit & emiſit in agros vt ſolet. Męander, fluuius flexuoſus qui Cariam irrigat. vnde in ter-

Senex ipudicus.

Hippomanes.

Filum.

Rhõbus.

Męander

numen cura poli, & pro. i. cœli volubilis. i. habenda de gubernatiõe aut cuſtodia cœli, non auocat. ſ. a quiete aut ſtudio ſuo, vnũ q̃ id eſt quouis tempore, quum murmur infandum, qualeerat in bello giganteo, cum rumor erat mortales velle cœlos confringere & deos expellere, retigit ſydera. i. peruenit vſq; ad deos. hoc eſt deus cœli qui nõ commouebatur dum cura cœli erat habenda: cogitur carminibus Theſſalicis. Alij aliter intelligunt. Licet Babylon Perſea, id eſt cui Perſę diu prefuerãt: & licet Memphis ſecreta, id eſt habens arcana ſacra, ſoluat tũc quando Theſſalis deos coniurat, omne penetrale, id eſt oñes ſecretas artes & extremam vim vetuſtorum magorum: tamẽ ſup. Theſſalis. i. incantatrix Theſſalica, abducit ſuperos aris alienis, id eſt a non ſuis ad ſuas: & ita cæteros vincit in arte magica.

Carmine Theſſalidũ dura in prȩcordia fluxit
Non fatis adductus amor: flammiſq; ſeueri
Illicitis arſere ſenes: nec noxia tantum
Pocula proficiunt: aut quum turgentia ſucco
Frontis amaturę ſubducunt pignora fœtę.
Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni
Excantata perit: quos non concordia miſti
Alligat vlla tori: blandęq; potentia formæ:
Traxerunt torti magica vertigine fili.
Ceſſauere vices rerum: dilataq; longa
Hęſit nocte dies: legi non paruit æther.
Torpuit & prȩceps audito carmine mundus:
Axibus & rapidis impulſos Iuppiter vrgens
Miratur non ire polos. nunc omnia complent
Imbribus: & calido ꝑducunt nubila phœbo:
Et tonat ignaro cœlum Ioue: vocibus iiſdem
Humentes late nebulas: nimboſq; ſolutis
Excuſſere comis. ventis ceſſantibus æquor
Intumuit: rurſus vetitum ſentire procellas
Conticuit turbante noto: puppimq; ferentes
In ventum tumuere ſinus: de rupe pependit
Abſciſſa fixus torrens: amniſq; cucurrit
Non qua pronus erat: Nilũ non extulit æſtas:
Mędaer direxit aquas: Rhodanũq; morantę
Prȩcipitauit Arar: ſubmiſſo vertice montes
Explicuere iugum: nubes ſuſpexit Olympus.
Solibus & nullis Scythicę cũ bruma rigeret
Dimaduere niues: impulſam ſydere Tethym
Reppulit Aemonidũ defenſo littore carmen.

¶ Carmine Theſſalidũ. Oſtendit in quib⁹ excelleãt veneficæ incãtatrices Theſſalę dicẽs. Amor nõ adduct⁹ fatis. i. nõ deorũ nec naturę ordinatiõe, fluxit in p̃cordia dura. i. ab amorum mollitie aliena, carmine. i. per incantationẽ Theſſalidũ. i. veneficarũ & incãtatriciũ Theſſalię: & ſenes ſeueri. i. ſequẽtes veꝝ & caſti, arſere. i. inflammati ſunt, flammis illis. i. magica arte inductis: nec pocula noxia. i. amatoria aut philtra ſenſibus nocẽtia, p̃ficiunt tantũ ad ſubuerſionẽ rationis, quantũ ſup. carmina Theſſalidũ: aut ſup. nõ tantũ p̃ficiũt veneficæ: quũ. i. quando ſubducunt. i. ſublegunt aut ſubtrahũt, fœtæ. i. equę q̃ paloãte pepererat, amaturę. i. quę alioqui amatura fuiſſet, pignora turgentia. i. natos aut pullos habẽtes tumorẽ factũ ſucco. i. carũcula frontis. i. naſcentis in fronte: vt ex Plynio recitat Sulpitius. Probat q⁹ veneficia non tantũ p̃ficiunt. ſ. ad intentum veneficę: hoc eſt non tantopere nocent: quia mẽs excantata. i. carminib⁹ victa & extra limitẽ ratiõis poſita, perit, nulla. i. non vlla, non polluta. i. licet non ſit polluta, vlla ſanie. i. infectione veneni hauſti. Quod ꝓbat exemplo. quia fili. ſ. rhõbi aut licio rum torti, id eſt voluti, vertigine. i. volutione magica. i. cum magiæ obſeruatione facta (Eſt aũt hoc loco fili pluralis numeri nominatiui caſus & gẽnis maſculini) traxerũt ſup. eos quos vlla concordia tori miſti. i. cõiugij, nõ alligat, & quos vlla potẽtia. i. vis formę, blãdę. i. inuitantis ad ſui cõplexum, non alligat. Pręterea aliud poſſunt carmina: quia per ea vices. i. viciſſitudines naturales rerũ ceſſauere: & dies hæſit longa. i. ſol manſit in hemiſpherio noſtro diu, nocte dilata. i. tardata. Aether. i. cœlum non parit legi. ſ. naturæ: & mundus p̃ceps. i. qui naturaliter eſt in continuo motu, torpuit. i. non voluit ſe ſed piger euaſit, carmine. ſ. Theſſalidũ, audito: & Iuppiter. i. deus gubernator vniuerſi, vrgens axibus rapidis polos impulſos. i. a ſe, miratur ſup. eos, nõ ire. i. nõ ꝓcedere. Theſſalides ſup. aut carmina eaꝝ, cõplẽt nũc. i. interdum, oĩa imbribus, & ꝓducũt nubila. i. nubes, phœbo. i. ſole calido. i. licet ſol arſerit. Et cœlum tonat, ioue ignaro. i. illud neſciente. ergo non virtute Iouis q̃ tñ tonãs dicitur: ſed carminis. & Theſſalides excuſſere. ſ. aere, iiſdem vocibus. i. incantationibus, nebulas humentes late. i. effecerant vt nebulæ ſine pluuia euaneſcerent: & excuſſere. i. e cœlo deiecerunt nimbos. i. ventos pluuioſos, comis ſolutis. i. expoſitis ventis. Aut vt alij intelligunt contrarius eſt ſenſus. Excuſſere. ſ. terra nimbos comis ſolutis. i. per capillos paſſos Aequor intumuit. i. inflatũ eſt ſup. carmine Theſſalidũ ventis ceſſantibus. i. non flantibus. Rurſus. i. ecõuerſo, mare cõticuit. i. ceſſauit a tempeſtate ſonora, vetitũ. i. ꝓhibitũ a Theſſalidibus ſentire procellas. i. aquas vi ventoꝝ ꝓuſſas: cõticuit dico noto. i. hauſtro turbante. i. licet prius turbarit ipm. Sinus. i. capacitates & anguli velorũ: ferẽtes. i. impellẽtes puppim tumuere. i. inflati ſunt p carmina. ſ. cõtra ventũ. i. nõ obediendo vẽto ſed obſiſtendo. Torrẽs. i. copia aquę p̃citis, pepẽdit. ſ. p carmina, fixus. i. ſuſpẽſus & nõ ꝓfluẽs de rupe abſciſſa. i. decliui & prȩcipiti, & amnis cucurrit p carmina, nõ ſup. ea. i. p eã viã qua erat ꝓnus: ſed ſup. in aduerſam. æſtas nõ extulit. i. nõ fecit abũdare & effluere more ſolito, Nilũ. fluuiũ Aegypti. Mędaer fluuiꝰ tortuoſus ſeu flexuoſus in Caria, direxit aquas. i. fecit vi carminũ vt rectę ꝓfluerent: & Arar fluuiꝰ leniſſimus ita vt vix fluere percipiat, ꝓcipitauit Rhodanũ fluuiũ etiã Gallię Lugdunẽſi. (nã ad cõfluẽtẽ vtriuſq; ſitũ eſt Lugdunũ) lõge rapidiſſimũ. hoc eſt p carmina Theſſalidũ fluuij lẽti facti ſunt rapidi, & rapidi lẽti. de ijs aũt dicit Tibullꝰ. Teſtis Arar: Rhodanuſq; celer, magnuſq; Garũna. Pręterea montes explicuere iugũ. i. planũ fecerũt, vertice ſubmiſſo. i. in planũ effuſo: & olympus ad quẽ nunq̃ aſcendunt nubes: quia inuenti ſunt cineres ſacrificioꝝ incõmoti pacto ãno, ſuſpexit. i. ſurſũ aſpexit, & ita altiores ſolito nubes: & niues Scythicę. i. q̃ ſunt ĩ Scythia, dimaduere. i. reſolutę ſunt: cũ bruma. i. tẽpeſtas hyemalis rigeret. i. aſpera eſſet, nullis ſolib⁹: & carmen Aemonidũ. i. Theſſalidũ, repulit. i. retrocedere fecit, Tethym. i. aquã oceani, impulſam vt proflueret ſydere. i. vi cœleſti, littore defenſo ab acceſſu aquarũ.

tio eũ errantẽ appellat. Arar. qui leniſſimus ẽ: & moueri nõ videt, Rhodanũ ingredit celerrimũ. Submiſſo, demiſſo & in planum effuſo. Olympus mons Macedoniæ in cui⁹ ſummũ nubes nunq̃ perueniunt. Suſpexit, ſe altiores aſpexit. Scythicę, q̃ altę ſũt & durę. Bruma riget, hyems aſpa eſſet. Dimaduere, diſſolutę ſunt. Impulſam ſydere Tethym. Ocean⁹ qui horis lunarib⁹ ſolet augeri, nõ creſcit, harum carminibus, phibẽtibus. Defenſo littore. non enim vt ſolet terras inundat.

BEROALDVS.

¶ Carmine Theſſalidũ. potẽtiã oſtendit maximã carminũ Theſſalicaꝝ fœminaꝝ q̃ ſenibus ardorẽ amoris immittere valent. Frontis amaturę ſubducãt pignora fœtę. Equis amoris innaſcit veneficiũ Hippomanes appellatũ in fronte. Caricę magnitudine eſt carũcula colore nigro quã ſtatim edito ptu deuorat fœta aut ptũ ad hubera nõ admittit ſi quis p̃reptũ habeat. auctores Plyni⁹ & Solin⁹. Nõ tantũ ergo inquit Lucanus ꝓſunt pocula ad amorẽ & illa carũcula ſumpta de frõte pulli equini, quã tũ carmia fœminaꝝ Theſſalicarum. de hac reait Iuuenalis. Cui totam tremuli frontẽ Ceſonia pulli. Excantata perit. peruertũt mẽtes hominũ ſolis incantamẽtis fœminę Theſſalicæ ſine aliqua potione venenata. Traxerũt torti magica vertigine fili. Rhõbus inſtrumẽtum erat magicũ & figura ex licijs cõtorta: quo thõbo vtebanꝝ ad amorẽ ĩmittẽdũ & mẽtẽ alicui⁹ ita implicandã quẽadmodũ licia erãt cõplicata & cõtorta. Ouidius. Quid torto cõcita rhõbo licia. Et Vergili⁹ hoc ſenſit ĩllo verſu. Triplici diuerſa colore licia circundo. Ceſſauere vices rerũ. Hæc incantamẽta tantã habẽt vim vt poſſint rerũ naturã peruertere & noctẽ longam inducere dię dilata. Torpuit & præceps. Mundus qui incredibili celeritate ſemper rotatur conſtitit. Audito carmine, id eſt incantamẽto. Miratur nõ ire polos. Duo ſunt poli ſeptẽtriõ, & Hauſtrin⁹: in quibus mũdus vertit. Axis. Axis autem dicitur linea tranſiens per centrũ terrę & applicãs extremitates polorum. Iuppiter ergo miratur non ire polos impulſos axibus q̃m ſcilicet carminib⁹ remorabant Theſſalicarum fœminarum. Nunc. i. interdum. Et tonat ignaro cœlum Ioue. Iuppiter tonare & fulgurare dicitur: tamen carmina Theſſala faciunt audiri tonitrua ſine conſenſu Iouis. Ventis ceſſantibus æquor intumuit. Incãtamenta Theſſalidum faciũt q; mare turbatur & intumeſcit ſine impetu ventorum: & contra faciunt q; æquor ſileat turbantibus ventis atq; furentibus. In ventum tumuere ſinus. vela nauium inflantur contra impetum ventoꝝ pot eſtate carminũ, quod alioqui eſt impoſſibile. & ſic oſtendit oĩa fieri vi incantamentoꝝ quæ fieri non poſſunt. de quibus incantamẽtis locutus eſt multa Plynius. Fixus, torrẽs. Torrens fluuius eſt qui in æſtate ſiccatur: vt ait Seruius. Torrens ergo cũ ruere ſoleat prȩceps e montibus vi carminũ pependit de rupe. Non qua pronus erat. i. rediit ad fontem. Vergilius de maga. Siſtere aquam fluuijs & vertere ſydera retro. Nilum nõ extulit æſtas. Nilus quotannis poſt ſolſtitiũ æſtiuũ per totã

ſpatiatus Aegyptum fœcundus innatat terrę. Auctor Plynius. nunc ait Lucanus Nilū æſtiuo tēpore vt aſſo
let nō inundaſſe Aegyptum potētia carminū cohibitū. Mæander direxit aquas. Mæander fluuius eſt Ionię de
quo in tertio dictū eſt crebris ita ſinuoſis flexibꝰ vt ſępe ad fontē redire credaꝫ. auctores Plyniꝰ Strabo & Oui
dius. tñ carmina faciunt vt habeat curſum rectū queadmodū Rhodanū efficiunt ſegnē & tardū qui ſua natura
rapidiſſimus eſt: & cōtra Ararim p̄cipitē: cuiꝰ naturalis curſus eſt adeo lenis vt quā in partē fluat oculis iudicari
nō poſſit: vt ſcribit Cęſar. Nubes ſuſpexit olympus. Vt ſupra dictū eſt Nubes excedit olympus: tamen vis car
minū facit, vt nubes excedāt: & ſic Olympus ſuſpicit tanq̄ altiores nubes. Dimaduere niues. i. ſolutę ſunt ni
ues Scythiæ hiberno tp̄e: q̄ nunq̄ p pter frigora diſſoluuntur. Impulſam ſydere Tethym reppulit. i. carmen
Theſſalicum reiecit æſtus oceani impulſos ſydere. ſ. lunari: de quibus ſupra ſatis multa.

Terra quoq; immoti cōcuſſit ponderis axem:
Et medium vergens niſu titubauit in orbem.
Tantæ molis onus concuſſum voce receſſit:
Proſpectumq; dedit circum labentis olympi.
Omne potens animal leti genitumq; nocere
Et pauet Aemonias & mortibꝰ inſtruit artes.
Has auidę Tigres & nobilis ira leonum
Ore fouēt blando: gelidos his explicat orbes:
Inq; pruinoſo coluber diſtenditur aruo.
Viperei coeunt abrupto corpore nodi.
Humanoq; cadit ſerpens afflata veneno.
Quis labor hic ſuperis cātus hęrbaſq; ſequēd
Spernendiq; timor? cuius commercia pacti
Obſtrictos habuere deos? parere neceſſe eſt?
An iuuat? ignota tantum pietate merentur?
An tacitis valuere minis? hoc iuris in omnes
Eſt illis ſuperos? an habent hęc carmina certū
Imperioſa deum qui mundū cogere quicquid
Cogitur ipſe poteſt? Illis & ſydera primum
Pręcipiti deducta polo: Phœbeq; ſerena
Non aliter diris verborum obſeſſa venenis
Palluit: & nigris terreniſq; ignibus arſit:
Q̄z ſi fraterna prohiberet imagine tellus:
Insereretq; ſuas flammis cœleſtibus vmbras.
Et patitur tantos cantu depreſa labores
Donec ſuppoſitas ꝓpior deſpumet in hęrbas.
Hos ſcelerum ritus hęc dirę carmina gentis
Effera damnarat nimię pietatis Erichtho:
Inq; nouos ritus pollutam duxerat artem.
Illi namq; nefas vrbis ſubmittere tecto
Aut laribus ferale caput: deſertaq; buſta
Incolit: & tumulos expulſis obtinet vmbris.

SVLPI.
¶Terra quoq;. faciunt terrę motum: & firma
mentū terræ centrūq; ipſum qđ immobile eſt
vt Macrobiꝰ tradit cōcutiūt. Axē, cētrū. Ver-
gēs niſu, inclinās ſe & firmās. Titubauit, con
tremuit. Mediū in orbē: in cētrū. Tantę molis
onus. terra iquit aperit & ſcindit ſe magica vo
ce: aliāq; cœli partē oſtēdit q̄ eſt ſub terra. Re-
ceſſit, ſciſſum eſt & ſeparatū. Dedit ꝓſpectū:
fecit vt videreꝫ cœlū qđ circum terrā vertitur.
Potēs leti, letiferū. Et genitū nocere: natū ad
hominū pniciē. Et pauet. māſuefit eñ ipſarū
carmine: & deponit irā & vim nocēdi. Inſtru-
it, p̄parat. ꝓdeſt eñ eis & faciūt ad inferēdam
mortē. Auidę, cupidæ ſanguinis vel rabidæ.
Leõis ira. Nobilis ira. Solet leo nō niſi in magnas feras
iraſci & ſupplici homini nō nocere. His, vene
ficis vel excātatiōibꝰ. Explicat, diſtēdit ſinus
& replicatiões. Pruinoſo, frigido. ſerpens eñ
q̄q̄ ſua natura lociq; frigeat earū tñ carmie in
caleſcit & repit. Viperei coeūt. ſerpētes dilania
tę redeūt in integrū corpꝰ, nodoſq; faciūt. Hu
manoq;. naturale eſt vt afflati ſerpētibꝰ hoies
lędanꝫ & peāt: ipſę tñ efficiūt vt ſerpētes affla
tu hoim morianꝫ. Quis labor. cum exclama
tione inquit vñ tantam vim habeat magica.
Labor, laborioſa cupido. Spnēdi timor, q̄ ti
ment ſpnere. Cōmercia, cōmutatiões & cōcor
dię. Habuere deos aſtrictos, obligauere ad ob
tēperādū. Merenꝫ, ipę veneficę. Pietate igno-
ta. vt alij neſciāt tam pie colere deos. & eſt iro
nia. Minis tacitis, quas tacite in deos intēdūt.
Hoc iuris, hęc ptās. Imperioſa, ſupba & cogē
tia deos. Certū, ꝓpriū, ſeparatū ab alijs. Qui
certꝰ deꝰ. q cogiꝫ cogere mundū. Illis. Theſſa
lis primū deducta ſunt e cœlo ſydera & ſtellę.
Phœbe ſerena, luna clara. Obſeſſa venenis,
excātata carminibꝰ. Arſit ignibꝰ, rubuit luce
nō clara ſed fumoſa vt eſt terreni ignis. Q̄z ſi
tellus. q̄ ſi eclypſim patereꝫ q̄ fit interpoſitiōe
terrę inter ipſam & ſolē. Imagine fraterna. ab
aſpectu ſolis q eſt eiꝰ imago ſimillima. Inſere
ret, imiſceret ipa tellꝰ vmbras. i. noctē vſq; ad
ſydera & aſtra: cū nō excedat altitudinē lunæ.
Deprēſa, obſeſſa vel dep̄ſſa facta vicina terrę.
Propior, vicinior. Labores. vt pallere & dedu
ci. Deſpumet, ſpumas emittat quibus poſtea
vtāꝫ ad veneficia. Hos ſceleꝝ. Erichtho Theſ
ſalidū ſceleſtiſſia reliq̄ꝝ morē nō ſeq̄baꝫ: ſed
noua īſtituta ſibi idixerat: nō ei vrbes īgredie-
baꝫ, nō domos: & i ſepulcris hītabat, adibatq;
īferos arbitrio ſuo. Erichtho pietatis ni. Irōia
ē pōtq; ida verbo regi. Gētis, Theſſalidū. Bu
ſta loca i qbꝰ fuere cōbuſta cadauera. Expul-
ſis, vl' veneficio, vl' qa cū ipa hītare metueꝛt.
BERO. ¶Tātę molis onus percuſſum voce pepēdit
. i. cardo terrę q̄ libraꝫ in medio mundi ſpatio,
vt ait Plynius, titubauit & inclinauit ſe ꝓpter
vim vocis magicę. Omne potens animal leti

¶Terra quoq; imoti. Proſequiꝫ reliq̄ veneficarū Theſſalica-
rū portēta: inter q̄ nō minimū eſt q̄ terrā q̄ in ęternū ſtat, & cuiꝰ
centrū imobile eſt, illę cōcutiūt: vñ dicit. Terra quoq;. i. etiā ter
ra, cōcuſſit. ſ. mota excantatiōe, axē. i. mediū ſui ſicut axis me
dius eſt in rota, hoc eſt cētrū, pōderis immoti. i. molis imobilis
p naturā: & terra vergēs. i. tendēs niſu. i. conatu, aut vergēs in
mediū orbē. i. ad mediū ſui, titubauit. i. vacillauit & cōtremuit,
niſu. i. tāto conatu. Tātę. i. tam ingētis molis. i. magnitudinis
onus. i. pōdus receſſit. ſ. a loco naturali faciēdo hyatū cōcuſſū
voce. ſ. excātātis: & dedit ꝓſpectū olympi labētis circū. ſ. terrā
hoc eſt recedēdo & fathiſcendo effecit: vt cœli pars q̄ ſub terra
voluebatur deſpicereꝫ a Theſſalis. Oēaial potens leti. i. habēs
vim inferendę mortis, & genitū. i. aptū ab natura, nocere. i. ad
nocendū & ad hoim perniciē, &. i. ſimul pauet. i. timet artes Ae
monias. i. Theſſalicas.: quia nō audet veneficis illis nocere: &
. i. ſimul iſtruit. i. p̄parat artes Aemonias, mortibꝰ. i. ad mortes
inferendas, aut mortibꝰ ſuis: moriēdo eñ p excātationē, nam
cantādo rūpitur anguis, derelinquūt qđ aptū ſit veneficijs &
mortibus inferendis. Tigres auidę, id eſt cupidæ ſcilicet ſan-
guinis: & ira leonum nobilis quæ non inſurgit in humiles, fo-
uent. i. lingunt has. ſ. veneficas æmonias, ore blando. i. blan-
dieti. Coluber. i. anguis venenatꝰ, explicat his. i. ad haꝝ vene-
ficaꝝ cōmoda, orbes gelidos. i. tpe gelu cū cōtrahi ſolent in an
tris delitentes, & diſtēdiꝫ. i. dilatatur in aruo pruinoſo. i. pruina
ſparſo, nodi viperei. i. viperaꝝ itercīſaꝝ, quia corpe abrupto:
coeūt. i. cōglutinanꝫ & cōcreſcunt ſup. his, & ſerpēs. i. peſſima
vt vipera, cadit afflata veneno hūano: qa veneficæ theſſalicæ
ſpū enecaꝫ: cū hoiem flatu ſuo enecare ſoleat. Quæ oīa cū ſint
mirāda nimis & cōtra naturā a dijs inſtitutā: cū exclamatiōe &
admiratione q̄rit. Quis. i. q̄lis eſt hic. i. hmōi labor. i. laborioſa
ſubiectio, ſupis. i. quā patiunꝫ ſuperi ſeq̄ndi videlicet, quia co
gunꝫ ſequi cātꝰ & hęrbas veneficaꝝ: & q̄s timor eſt ſupis ſper
nēdi. i. cur timent ſpnere cātus & hęrbas &c. cuius pacti cōmer
cia. i. q̄ cōuētiōes & pactiōes q̄ interuenerūt inter deos & venefi
cas habuere deos obſtrictos. i. obligatos ad parendū? q. d. qua
mercede id faciūt ſuperi? Eſt ne ſup. neceſſe parere. i. vt ſuperi
pareāt: an iuuat. i. delectat eos ſup. parere: hoc ē an neceſſitate
an vltro pareant incertum eſt: parent tamen. an ſup. veneficæ
merentur tantum de dijs pietate ignota? quia omnibus viden
tur impię. quaſi dicat minime. An veneficæ valuere ſcilicet in
ſuperos, minis tacitis, id eſt ignoratis nobis: ſicut tacita latēt:
& hoc iuris ſcilicet mināndi, eſt illis in omnes ſuperos? qđ etiā
non eſt veriſimilę. An hęc carmina imperioſa habēt certum. i.
ſpecialē deū: q pōt cogere. ſ. facere, mundū. i. totū vniuerſum
& ita reliquos deos: quicqd ipſe cogiꝫ. ſ. a veneficis. cū aūt mi
rāda cogāt, quia ſydera ſunt deducta polo p̄cipiti. i. a cœlo tre
pido, primū illis. i. p illas: & Phœbe. i. luna ſerena, palluit ob-
ſeſſa diris venenis verboꝝ. i. excātata diris carminibꝰ vim ve

. i. oīa aīalia letifera q̄ mortem aut veneno aut
morſu afferꝫ timēt Artes Aemonias. i. Theſ
ſalas: & mortibus inſtruunt: quia vtunꝫ cada-
ueribus humanis. Inq; pruinoſo coluber diſ
tenditur aruo. Angues & ſerpentes incanta-
mētis coguntur atq; rūpunꝫ. Vñ ait Vergiliꝰ.
Frigidus in pratis cātando rūpitur anguis. &
ait Plynius, Serpētes ipſos recātari cōtrahiq;
Marſorū cantu: etiā in nocturna quiete. Quis
labor hic ſuperis. Admirādo interrogat Luca
nus, quis ſit iſte labor dijs ſequēdi cantus ma-
gicos, & illis obtēperādi. Parere neceſſe eſt an
iuuat. Interrogat an dij coganꝫ obtēperare an
ſpōte pareāt: & an iſtę fœię pietate q̄dā occul
ta mereanꝫ fauorē numinū an occultis mina-
tiōibꝰ cogere poſſint. Hoc iuris. i. hęc ptās eſt
i oēs deos an in aliquē certū & p̄cipuū. Illic. i. i
Theſſalia. Phœbeq; ſerena. i. luna nō aliter pa
tiꝫ defectū & paleſcit veneficijs verboꝝ Theſ
ſalicaꝝ fœmiaꝝ q̄ faciat q̄ñ iter ipſā & ſolē in
teruenit vmbra terrę. Quippe māifeſtū eſt lu
nā occultari terrę obiectu: vt ſcribit Plynius.
Sydera primū p̄cipiti deducta polo. i Theſſa
lia fœmię ſuis carminibꝰ ſydera & lunā cœlo
deducūt. Ita Tibullus. Hāc ego de cœlo ducē
tē ſydera vidi. Verboꝝ obſeſſa venenis. Vt re
fert Plyniꝰ, Mortalitas arguit in luna venefi-
cia. Imagię fraterna. i. ſolis radijs a quo lumē
accipit luna. Inſereretq; ſuas flāmis cœleſtibꝰ
vmbras. Terrę vmbra ſydꝰ lunę hebetari ma
nifeſtū eſt: vt tradit Plyniꝰ: neq; aliud eſſe no-
ctem q̄ terrę vmbrā. & ſic tellus ſuas vmbras
inſerit flāmis celeſtibꝰ. i. ſyderibꝰ. Et patiꝫ tan
tos cātu dep̄ſſa labores. Luna cœlo detrahi di
ciꝫ carminibꝰ magicis: vt. ſ. deſpuat in hęrbas
qbꝰ vtunꝫ ad veneficia. Vñ ait Verg. Carmia
vel cœlo p̄ſt deducere lunā. Propior. i. vicini
or. iā cœlo delapſa. Effera dānarat nimię pie-
tatis Erichtho. Erichtho fœmia Theſſala ma
xima magarū dānatis iſtis carminibꝰ nouā ſe
ctā induxerat q̄ ſemp habitabat i ſepulcris re-
licta vrbe & domo. Vñ ironice eā dicit fuiſſe
nimię pietatis: cū magis eſſet impia. Aut lari-
bus ferale caput. exiſtimabat eē ſcelus ſūmit-
tere ſuū caput ferale, hoc eſt exitiale & dirū la-
ribꝰ. i. domo. Lares eñ dij ſunt familiares: vt
apđ Plautū i Anlularia induciꝫ lar familiaris.

neni habentibus: & arſit. i. rubuit, ignibus nigris & terrenis. i. interdū pallens interdum rubra viſa eſt: nō aliter
q̄ ſi tellus. i. terra iterpoſita, ꝓhiberet. i. arceret eā ſup. ab imagine fraterna. i. a cōſpectu ſolis vñ lumen accipit:
tūc eñ patiꝫ eclipſim luna q̄ñ terra interponiꝫ inter ipam & ſolē: nō aliter q̄ ſi tellus iſereret ſuas vmbras. i. extē
deret vmbras ſuas flāmis cœleſtibꝰ. i. vſq; ad ſydera: cū tñ vmbra terrę nō extēdaꝫ vltra ſphęrā lunę: & luna de
prēſa. i. obſeſſa & victa, aut dep̄ſſa. i. deducta cœlo cātu. ſ. magico, patiꝫ tātos labores: donec ipa ꝓpior. ſ. terrę
deſpumat. i. ſpumas demittat in hęrbas ſuppoſitas. ſ. a veneficis: q̄ ſpuma illa abutunꝫ ad veneficia. Erichtho
. ſ. venefica nobiliſſima dānarat nimię petatis. i. vt nimiū pia aut ꝓpter nimiā pietatē reiecerat: hos ritꝰ ſcelerū
. i. veneficioꝝ modos cōſuetos: & hęc effera carmia dirę gētis. i. licet alijs videreꝫ effera & imania: & duxerat artē
pollutā. i. vitiatā. ſ. a ſe, i ritꝰ nouos. i. iſolitos & magis diros. Nāq; p qa, nefas erat illi. i. ipa reputabat eē nefas,
ſubmittere tecto vrbis, aut laribꝰ. i. domibꝰ priuatis caput. ſ. ſuū, ferale. i. letiferū & funeſtū: & ita icolit buſta de
ſerta. i. i locis ſolitarijs: & obtinet tumulos. i. ſepulcra vmbris. i. manibꝰ expulſis. ſ. a ſe cū ſecū habitare nollēt.

Grata deis Erebi: cœtus audire ſilentum
Noſſe domos ſtygias arcanaq; ditis operti
Non ſuperi non vita vetat: tenet ora profanę
Fœda ſitu macies: cœloq; ignota ſereno

SVLPI.
¶Noſſe domos. Dij qui vix ſinunt viuos ad
inferos ire ſed redire nunq̄ vel ſaltem non ſæ
pe: & qui voluere res inferoꝝ eſſe ignotas, ip-
ſam prohibere non poſſunt. Vita. viuis enim
illa noſſe non licet. Tenet ora. effictio. Situ,
putredine, ſqualore. Profanæ, ſceleſtæ Eri-
chthus. Ignota cœlo ſereno: q̄ nunq̄ ſe luci
clarę oſtenderat ſed noctu errabat. Grauatur,

Terribilis stygio facies pallore grauatur
Impexis onerata comis. si nimbus & atræ
Sydera subducunt nubes tũc Thessala nudis
Egreditur bustis nocturnaq; fulgura captat.
Semina fœcundæ segetis calcata perussit.
Et non letiferas spirando perdidit auras.
Nec superos orat: nec cantu supplice numen
Auxiliare vocat: nec fibras illa litantis
Nouit: funereas aris imponere flammas
Gaudet: & accenso rapuit quæ tura sepulcro.
Omne nefas superi prima iam voce precantis
Cõcedunt: carmenq; timent audire secũdum.
Viuẽtes animas & adhuc sua mẽbra regẽtes
Infodit busto: fatis debentibus annos
Mors inuita subit: peruersa funera pompa
Rettulit a tumulis: fugere cadauera letum.
Fumantes iuuenum cineres ardentiaq; ossa
E mediis rapit illa rogis: ipsamq; parentes
Quam tenuere facem: nigroq; volantia fumo
Feralis fragmenta tori: vestesq; fluentes
Colligit in cineres & olẽtes membra fauillas.
Aſt vbi seruantur saxis: quib⁹ intimus humor
Ducitur: & tracta durescunt tabe medullæ:
Corpora: tunc omnes auide desequit in artus.
Immergitq; manus oculis: gaudetq; gelatos
Effodisse orbes: & siccæ pallida rodit
Excrementa manus. laqueũ nodosq; nocẽtes
Ore suo rupit: pendentia corpora carpsit:
Abrasitq; cruces: percussaq; viscera nimbis
Vulsit: & incoctas admisso sole medullas.
Insertum manibus chalybẽ: nigrãq; per art⁹
Stillantis tabi saniem virusq; coactum
Sustulit: & neruo morsus retinẽte pependit.

¶ Grata deis. Perscribit dirã imanitatẽ & studia abominabilia ipius Erichthus dicẽs. Erichtho sup. cui nefas erat vtbis submittere tecto, aut laribus ferale caput, grata. i. accepta sup. fuit deis erebi. i. iferni: & tõ supi sup. nõ vetãt, & vita. i. licet viueret nõ vetat sup. illã audire cœt⁹ silentũ. i. manũ alta silẽtia dicẽtiũ: cũ tñ Maro in sexto dicat de inferis q; sint, regna inuia viuis: & nõ vetant nosse domos stygias, & arcana. i. secreta ditis

plena est & oppressa. Stygio, inferno & qualis mortuis esse solet. Impexis, icultis. Nimbus, ventus & nubes. Subducunt sydera: inducũt obscuritatem: vt sol luna & stellæ nõ videantur. Nudis, sine cadaueribus. Captat, frequenter capit in vsum suum. Semina fœcundæ segetis: terram & hærbas quas calcabat vrebat. vtrumq; enim seges significat. Et non letiferas spirãdo perdidit auras. corrupit salubrem aerem halitu suo. Nec fibras. Sacrificia quib⁹ dijs placantur fibris, hoc est iocinorum extremitatibus in ignem positis. Funereas: ex rogo raptas. Flammas, ardentia ligna. Sepulcro, pyra. Nefas, monstrum scelus. Carmen secundum, repetitam excantationem. Animas, viuis mortem inferebat & diu victuris: mortuosq; reuocabat in vitam. Infodit sepeliuit. Fatis debẽtib⁹ annos. q̃ q̃ aliquis ex fato & sydere suo diu victurus esset: tamen ipsa nolente moriebatur. Peruersa pompa, ex tristitia in lętitiam mutata. Funera, mortuos. Fugere letum, reuixere. Cineres iuuenum, quib⁹ in veneficijs vteretur. Ipsamq; parentes, faces e manibus parentum incendentium filiorum rogos in veneficia rapiebat. Fragmẽta. frusta sandapilæ & carbones per aera volitantes & cinerem vestium & fauillas corporis colligebat. Tori feralis, feretri. Fluentes, dũ fluerent. Olentes membra, quæ adhuc seruabant odorem. Aſt vbi. si quando incidebat in sepultos in marmoreo tumulo vbi corpora desicantur & non corrumpuntur: euellebat illis oculos a brodebatq; vngues dentibus. Quibus, in quibus. Intimus humor, interior cadauerum succus. Ducitur, educitur fugitur at trahit. vt Atq; hubera ducũt. & Duceret apri cis in collibus yua colorem. Tabe tracta, macie & siccitate cõtracta. vel tabe, id ẽ corruptione medullę educta vt sit apheresis. Durescũt, siccantur. Desuit, valde sęuit & rapit. Orbes gelatos, oculos sanguine constrictos. Excrementa, vnguium purgamẽta qui in mortuo crescunt vt capilli. Ore, dẽtibus. Laqueũ, capistrum alicuius suspensi. Carpsit, laniauit dempta parte. Cruces, saniem cruciũ. Percussaq; viscera nimbis, carnem quæ diu fuerat exposita ventis & pluuijs. Incoctas, duratas. Admisso, recepto. Chalybẽ, manicas ferreas aut clauum fixum. Nigram saniem, cruorẽ putridum. Virus coactum, humorẽ congelatum. Et morsus neruo. & cum nõ posset auferre qđ momorderat impedientibus neruis, suspendit se dentibus vt auelleret.

¶ Grata deis Erebi. i. dijs ifernis. Erebus fluuiꝰ est inferoꝝ. Vergi. & latos erebi tranauimꝰ amnes. Arcanaq; ditis opti. i. nouerat ofa secreta Plutõis q dr̃ dis q̃si diuis a diuitijs quibus abundat: siue p eõtrariã dictionẽ q; minime sit dives: vt ait Quintilianus. Non superi nõ vita vetant. Mortales nosse arcana inferorum vetãtur a superis & q̃diu viuunt: verum hęc non vetabant Erichthon. Fœda situ. i. squallore & illuuie. Impexis ornata comis, id est cuius capilli nunq̃ fuerant pexi & pectine extricati. Si nimbus & atrę sydera subducũt nubes. i. si sunt pluuię aut nubes quæ ex oculis nostris eripiunt sydera. Tunc Thessala

Seges.

Duco.

Vngues crescere.

BERO.

Dis.

operti. i. sub terra habitantis. Macies fœda situ. i. mucrone & lanugine, tenet. i. obsidet, ora prophanæ. i. scelestę Erichthus: & facies eius ignota. i. non visa, cœlo sereno. i. claro & diurno aeri, grauat. i. plena & oppłsa est, pallore stygio. i. infernali, existẽs terribilis & onerata comis impexis. si nimbus. i. aer dęsus & pluuiosus & vẽtosus, & nubes atrę subducũt. s. cõspectui hominũ sydera: tunc ipsa Thessala. i. venefica Thessalica, egreditur bustis nudis. i. cadaueribus vacuatis: & captat. i. frequẽter in suũ vsum capit, fulmina, aut (vt Ald⁹ legit) fulgura, noctur na. Et ipsa perussit. s. sæpe, femina tegetis. i. hærbę & terræ fœcundę, calcata. s. a calcib⁹ suis: & perdidit. i. infecit, aut amouit spirãdo. i. flatu suo, auras nõ letiferas. i. non pestilentes sed salubres: nec orat, supos. s. deos, nec vocat cãtu supplice. i. inuocatorio, numẽ auxiliare. i. auxiliari solitũ aut potens: nec illa. s. Erichtho, nouit (qa nunq̃ obtulit) fibras. i. extremitates extorũ litantis. i. deos placantis oblatione sua. sed sup. gaudet ipo nere aris. s. inferoꝝ, flammas funereas. i. ferales ramos e funere substractos, & tura q̃ rapuit sepulcro accẽso. i. e pyra aut rogo funerali: aut si q cum ture & aromate sepulti fuerint eorum sepulcro violato. Superi cõcedũt. s. illi veneficę, oẽ nefas. i. qc quid vult quãtũcũq; nefandũ sit: iam prima voce. i. statim ad primã vocẽ p̃cantis: & timent audire carmẽ secundũ. i. ideo cõcedunt ad primã vocẽ: quia timent audire secundã. Ipsa infodit busto alias viuentes & regentes adhuc sua mẽbra: & mors inuita. i. coacta subit. i. suboritur fatis debentibus. i. q̃is fata deberent, annos. s. vitæ multos. Et ipsa retulit. i. reuertita a tumulis. i. sepulcris funera. i. corpora prius mortua, pompa. s. funebri, peruersa. i. immutata in pompã lętitiæ. cadauera. i. iam mortua corpora, fugere. i. euaserunt, letum. i. mortem: quia reuixerunt. Illa. s. venefica Erichtho, rapit e mediis rogis. i. ignibus incensis, cineres fumantes & ossa ardentia iuuenum: vt scilicet abutatur ad necromãtiam: & rapit ipsam facem quam parentes incendẽtes pyram, tenuere. s. prius, & colligit fragmẽta. i. frusta, tori feralis. i. sandapilæ & pheretri volantia. i. exhalantia, sup. cum nigro fumo: & colligit vestes fluẽtes. i. fluxim tendẽtes in cineres & fauillas. i. tenues flãmas, olentes mẽbra. i. habẽtes adhuc odorẽ mẽbrorũ. Aſt. i. sed, vbi. i. qñ corpora seruanť saxis. i. sarcophagis, qb⁹. s. saxis, humor intimus. i. penitissimus succus cadauerum, ducitur. i. educitur: & medullæ durescunt, id est fiunt duræ, tabe tracta. i. contracta: tunc desęuit. i. laniando sęuitiam suam ostẽdit, auide in omnes artus, & immergit. i. imprimit manus oculis. i. in fossas oculorum vt eos eruat: quia gaudet effodisse orbes, id est pupillas oculorũ gelatos. i. constrictos: & rodit pallida excremẽta. i. vngues extantes, manus siccæ, id est iã desiccatę: & rupit scilicet sæpe ore suo. i. dẽtib⁹ suis laqueũ & nodos nocẽtes. i. nocẽtũ, hocẽ qb⁹ furẽs & malefici suspẽsi tenebãt. & carpsit. s. sępe dẽtib⁹, corpa pẽdẽtia: & abrasit cruces. i. saniẽ cruciũ: & vulsit. i. diuellit, viscera pcussa nimbis. i. exagitata vẽtis: & medullas incoctas sole admisso. i. receptis radijs solis: & sustulit chalybẽ insertũ manib⁹. i. manicas ferreas qb⁹ cũ suspẽsi erãt: & nigrã saniẽ tabi. i. corrupti sãguis stillãtis p art⁹, & vir⁹ coactũ. i. tetrũ succũ coagulatũ. Et pepẽdit sup. sępe dẽtib⁹ ad suspẽsa cadauera: neruo retinẽte. i. nõ dimittẽte morsus. i. partes morsas.

Et quodcunq; iacet nuda tellure cadauer
Añ feras volucresq; sedet: nec carpere mẽbra
Vult ferro manibusq; suis: morsuq; luporum
Expectat siccis raptura e faucibus artus.
Nec cessant a cęde manus: si sanguine viuo
Est opus erumpat iugulo qui primus aperto.
Nec refugit cędes: viuum si sacra cruorem

scilicet Erichtho egrediebatur. Bustis. i. sepulcris. Et non letiferas spirando perdidit auras. Erichtho suo spiritu & aflatu vitiabat aerem. Nec fibras illa litantes nouit. i. Erichtho non erat solita placare deos victimis: nec fibras. i. extremitates iecinoris vnq̃ nouerat litãtes. i. deos placantes. Litare em̃ est placare deos sacro sacrificio: vt Macrobius & Seruiꝰ tradũt In alijs codicibus legitur Latentes: vt exponas nõ nouit fibras latentes, hoc est occultas. Funereas flammas. quibus cadauera comburuntur. Omne nefas superi. dij timentes horrenda huius magę carmina statim ei cõcedũt quicqd sceleris petit. Infodit busto. Erichtho suis carminibus multos necat morte violẽta. Fatis debẽtibus annos. Fata alicui pmiserãt sexaginta annos. At Erichtho añ diem fatalem illum necat. Fugere cadauera letum. i. alios iam defunctos fato, & sepulcro paratos reuocat ad vitam: & sic cadauera fugerunt mortem. Ipsamq; parẽtes quam tenuere facem. i. Erichtho rapit e rogis ossa & facem quã contulerunt parentes ad comburendum filij cadauer. Feralis fragmenta tori. i. rapit e rogis fragmenta lecti feralis in quo. s. membra defuncti reponebantur dum comburerentur. Vergilius. Tum membra toro defleta reponunt. Vestesq; fluentes. Ita Vergilius. Purpureasq; super vestes velamina nota. Et olentes membra fauillas. quibus. s. cadauer aduritur. Vergilius. Bibulam lauere fauillam. Aſt vbi seruatur saxis quibus intimus humor ducitur. Sarcophagus lapis est in quo corpora defunctorum condita absumi cõstat. Mitior est autem seruandis corporibus, nec absumendis chemites: in quo Darium conditũ ferunt: vt scribit Plynius. Si ergo inquit Lucanus corpora seruãtur in saxis quæ omnẽ humorem extrahunt: Erichtho desęuit in artus & membra sicata. Et siccæ pallida rodit excrementa manꝰ Excrementa manus intelligit. vnguium prę segmina siue resegmina: vtroq; em̃ mõ dicũtur: qbꝰ vt inquit Plyniꝰ magi vtebanť ad pluria. Laqueũ nodosq; nocẽtes. i. ipa Erichtho. suo ore rupit laqueũ hoꝝ strãgulati. Percussaq; viscera nibis. Auulsit Erichtho viscera nibis & pluuijs pcussa: q̃lia sunt hoꝝ suspendio interempti. Insertũ manibus chalybẽ. i. manicas ferreas qbus noxioꝝ manus vinciunť. sustulit Erichtho. Stillãtis tabi saniẽ. i. corruptũ sanguinẽ & putridũ sustulit. Tabũ em̃ dr̃ sanguis corruptus: vt ait Seruiꝰ. Vergiliꝰ. Et terrã tabo maculant. Virusq; coactũ. i. sanguinem coagulatũ: qđ est q̃si virus & veneficiũ.

SARCOPHAGUS.

¶ Sedet, seruat. Morsus luporũ. vt priꝰ mordeant lupi: quorum ore famelico & ieiuno rapiat membra. Nec cessant a cęde. permit etiã hominem si calido sanguine idiget: & eo qui e vulnere primus egreditur. Sacra. stygia sacrificia. Extaq; funereæ poscunt trepidantia mensæ. & sacra ex hominis morte requirunt exta palpitantia. Vulnere si ventris. si fœtus nondum editus ponendus est in aris, per vterũ vulneratũ educitur. Q ua natura vocabat: qua solet naturaliter egredi. Sęuis vmbris: anima crudeli & immani. Ipsa facit manes: ipsa hominem fœuum interficit: vt habeat eius

SVLPI.

animã in suũ vsum. Omnis mors, cadauera cuiuscũq; generis sexus & ætatis: & quacunq; morte ceciderit. Genę florẽ. solet adolescentibus mortuis barbę lanuginem vellere. Ephebo, adolescenti. Lęua, manu sinistra. Thessalis. Erichtho ipsa. Charis: quia propinquorũ. Trũcauit, aliqua parte imminuit. abscidit eñ aut narem, aut labrum, aut aurem. Laxauit, aperuit. Cõpressa, clausa, stricta. Hęrentẽ, fixam. Sicco, arido quale est mortui. Infudit murmura, immurmurauit dixitq; carmina. Gelidis, mortuis. Mandauit. cõmisit aliquod scelus secretum vt vmbris renunciaret. Pompeio prodidit, manifestauit Sexto. Alta nocte poli, profundis tenebris. Titan medium quo tempore. quum apud Antipodes est meridies qui fit media nocte nostra. Fidi ministri famuli Sexti Pompeij. Vagati, discurrentes. Prærupta in rupe, præcipiti & alta. Hemus de uexus, mons pendens. Porrigit, extendit. Pharsalica iuga, colles in quibus est Pharsalos oppidum. Incognita, inaudita. Tẽtabat, meditabatur. Fingebat, formabat excantationes. Namq; timens. metuebat enim ne prælium alibi consereretur: & ipsa cadauerib⁹ potiri nequiret. itaq; veneficijs hoc tẽtabat auertere. Philippos, cãpos in Pharsalia quos excantauit & sparsit herbarum succis ne alibi fieret pugna. Transmittere, transferre in alium locum. Mortes, cadauera. Auertere, remouere, abuti Romanorum cineribus. Tantos manes, tantorum virorum animas. Desyderium eius. Quid, quam corporis partem. Inuolet in volam suam portat & rapiat: tractumq; est ab auibus author Donato. Propago ignaua. Sextus Pompeij degener filius.

BEROALDVS.

¶ Morsusq; lupo⁹ expectat. Erichtho vbivi det cadauer ibi expectat vt lupi veniãt q morsib⁹ illud lacerẽt & ipsa deidee faucib⁹ lupo⁹ mẽbra corripiat. Nec cessãt a cęde man⁹. i. ipa interficit suis manib⁹ hoies si indiget ad celebrãdã magicã sanguie viuentis. Viuũ si sacra cruorẽ. i. si eĩ⁹ sacrificia poscũt sanguinẽ viuẽtis. Funereę mẽsę. in qb⁹. s. sacrificat diis infernis exta hois. nã mẽsa dedicata vicẽ arę pstare põt. vt scribit Macrobi⁹. Trepidãtia exta. i. viscera adhuc palpitãtia. Verg. Et trepidi tremerẽt sub dẽtib⁹ art⁹. Vulnere si ventris nõ q̃ nata vocabat. Si idiget Erichtho puero q ad huc sit i vẽtre materno extrahit ptũ nõ p vulnã sed facto vulnere: quẽ sacrificat. Et quoties sęuis op⁹ est ac fortib⁹ vmbris. qñ idiget vmbra viri robusti ipsa facit manes, hoc est homine interimit: cuius deinde vmbra & manibus vtatur in sacris magicis. Hominũ mors ois in vsu. i. quacũq; hominis particula vtitur ad magicam: nam capillos & barbam resectam qui pili sunt mortui colligit & abscindit. Lęua. i. sinistra manu: q a magi existimabãt ita res habere maiorẽ vi si sinistra poti⁹ q̃ dextra colligerẽt. quẽadmodũ apd Plyniũ sępe ẽ de herbis legẽdis. Ephebo, puero. Ephebia eñ est in cõfinio pueritię & adolescẽtię vt ait Donat⁹. Dita Thessalis. i. Erichtho maga. Gelidis infudit murmura labris. i. Erichtho i ore defũcti cognati q̃dã arcana icãtamẽta ma

Extaq; funereæ poscunt trepidantia mensæ.
Vulnere si ventris: non qua natura vocabat
Extrahitur partus calidis ponendus in aris.
Et quoties sæuis opus est ac fortibus vmbris:
Ipsa facit manes: hominũ mors ois in vsu est.
Illa genæ florem primęuo corpore vulsit.
Illa comam læua morienti abscidit ephebo.
Sæpe etiã charis cognato in funere dira
Thessalis incubuit mẽbris: atq; oscula figens
Truncauitq; caput: compressaq; dentibus ora
Laxauit: siccoq; hærentẽ gutture linguam
Præmordẽs gelidis infudit murmura labris:
Arcanũq; nefas stygias mandauit ad vmbras.
Hanc vt fama loci Pompeio prodidit: alta
Nocte poli titan mediũ quo tempore ducit
Sub nostra tellure diem: deserta per arua
Carpit iter: fidi scelerum suetiq; ministri
Effractos circum tumulos ac busta vagati
Conspexere ,pcul prerupta in caute sedentẽ.
Qua iuga deuex⁹ Pharsalica porrigit Aem⁹.
Illa magis magicisq; deis incognita verba
Tentabat: carmenq; nouos fingebat in vsus.
Nãq; timens ne mars aliũ vagus iret in orbẽ:
Emathis & tellus tam multa cęde careret:
Pollutos cantu dirisq; venefica succis
Cõspersos vetuit trãsmittere bella Philippos
Tot mortes habitura suas: vsuraq; mundi
Sanguine cęsoꝝ trũcare cadauera regum
Sperat: & Hesperię cineres auertere gentis:
Ossaq; nobilium tantosq; acquirere manes.
Hic ardor soluscq; labor: quid corpore Magni
Proiecto rapiat: quos Cæsaris inuolet artus.
Quã prior affatur Pompeii ignaua propago.

¶ Et quodcũq; iacet &c. Prosequit detestãdã erichth⁹ in cada uerib⁹ tractãdis & dilaniãdis audaciam dicẽs. Et qdcũq; cadauer iacet sup. in nuda tellure ,peo qđ est quocũq; cadauere iacẽte in nuda humo, ipa erichtho sedet añ feras: vt sũt lupi, vrsi, leones: & ante volucres. s. rapaces, id est priusq̃ ferę aut volucres accesserint sedet obseruans eas. Nec vult carpere id est diuellere membra scilicet cadauerum: ferro & manibus suis: quia putat ea sic carpta minus ad necromantiam valitura:

q; pro & aut pro quia, ipa expectat morsus luporum. i. donec mordeantur a lupis, raptura artus e faucib⁹ siccis luporũ. Nec i. & non, & si opus est sanguine viuo. i. corporis viuentis: qui sanguis erumpat. i. vi exeat, primus, iugulo apto. i. inciso: manus ipius Erichthus nõ cessant a cæde. i. infereda. Nec. i. & nõ & si sacra. i. sacrificia, poscunt cruorem viuum: & si mẽsę funereæ, poscunt exta trepidantia. i. adhuc palpitantia, ipsa non refugit cædes. i. sine discrimine quaslibet peragit. Et si opus est vulnere ventris. i. partu immaturo e ventre extrahendo: part⁹ ponendus in aris calidis, extrahitur. s. e ventre nõ ea parte qua natura vocabat. i. per quã cõceptio facta erat, sed dissecto ventre. Et quoties opus est vmbris. i. manibus suis. i. crudelibus ac fortibus: ipa facit manes. i. interficit homines tales animas habẽtes. omnis mors hominum est in vsu. s. ipi veneficæ: qa ex cuiuslibet ætatis cadauere euellit quod magicæ seruiat. Illa eñ. s. Erichtho, vulsit. i. euellit, florem genæ. i. primam lanuginem barbæ, corpore primæuo. i. in primo floreiuuentæ defuncto: illa abscidit ephebo. i. pubescenti adhuc, morienti. i. dũ moritur, comam. i. capillũ, læua. s. parte capitis. quę res qd discriminis habeat, videat venefica. Thessalis. i. venefica illa dira. i. immanis & execrabilis, incubuit etiam sępe mẽbris charis vtpote in funere cognato. i. alicui⁹ cognati, atq; figẽs oscula. i. simulans se velle deosculari defunctum, trũcauit caput. i. aures, nasum, aut similem partẽ mordic⁹ abstulit: & laxauit. i. aperuit, dentibus. s. suis ora. s. defuncti, compressa. i. firmiter clausa post exhalationem: & præmordẽs linguam. s. defuncti, hærentem gutture. s. defuncti, sicco, infudit murmura. i. arcana verba, cum murmure quodam prolata, labris. s. defuncti, gelidis, quia mortuis: & mandauit. i. commisit illi nunciandũ: nefas arcanum. i. secretum ac nefandum dictum aut facinus, ad vmbras stygias. i. infernales. Vt. i. postq̃, fama loci. i. per locum illum diuulgata, ,pdidit. i. indicauit hãc. i. huiusmodi veneficam Erichtho nomine, Pompeio. s. Sexto magni Põpeij filio, ipe carpit iter per arua deserta. i. ingreditur ad eam celeriter, alta. i. profunda nocte. i. caligine, poti. i. cęli. i. sub densis tenebris noctis, eo tempore quo titã. i. sol ducit medium diem. i. meridiẽ, sub tellure nostra. i. apud antipodas. Ministri. s. Sexti, fidi. s. inaudacibus facinoribus, & sueti scelerum. i. assueti sceleribus perpetrãdis, vagati. s. quęrendo eam circum tumulos effractos & circum busta, conspexere eam sedentẽ procul in caute prærupta: qua. s. parte Aem⁹ mons deuexus porrigit. i. extendit in altum, iuga Pharsalica. i. colles in quib⁹ est Pharsalos. (Est autẽ Aemus non hemus, nam a Stephano scribit̃ ἀιμοο Thraciæ mos, & Boreæ fili⁹ ex Orythyia, q mõ: i nomẽ dedit.) Illa. s. Erichtho, tentabat. i. meditabat aut experiebat̃, verba incognita. i. iaudita magis & deis magicis, & fingebat carmẽ in vsus nouos. s. ad retinẽdũ Martẽ i illo loco, quod ,aliꝰ non attentarant. Namq; ipsa timens ne mars vagus iret in altum orbem. i. ne bellum Pharsalicum alio trãsferatur, & ne tellus Aemathis. i. Aemathia careret tam multa cęde: ipa venefica vetuit Philippos cãpos in Pharsalia, pollutos cantu. i. incantatione, & conspersos diris succis. s. herbarum, transmittere bella, habitura. i. vt ipa haberet tot mortes suas. i. tot cadauera ad suum vsum: & vsura sanguine mundi, sperat truncare cadauera regum cæsorũ. i. in bello futuro cædendorũ: & sperat auertere. s. a bustis, cineres gentis Hesperiæ. i. Italæ: & sperat acquirere ossa nobilium, & tantos. i. tantorum virorũ manes. Hic. i. in hac re est illi ardor & solus labor. i. hoc solum agitat, quid rapiat corpore Magni proiecto. i. si Pompeius ceciderit, & quos artus Cæsaris inuolet. i. vola rapiat. Quam propago ignaua. i. filius iners Pompeij. s. Sextus, affatur prior.

SVLPITIVS.

O decus Aemonidũ populis q̃ pãdere fata:
Queq; suo ventura potes diuertere cursu:
Te precor: vt certũ liceat mihi noscere finem:
Quem belli fortuna paret, non vltima turbæ
Pars ego Romanæ Magni clarissima ,ples
Vel dominus rerum vel tanti funeris hæres.
Mens dubiis perculsa pauet: rursusq; parata ẽ

¶ O decus. exorditur a beniuolentia. Fata, futuros euentus. Diuertere, impedire ne eueniãt. Vt certum. Narratio est sue petitio. Nõ vltima turbæ. a persona sua quam commẽdata patre captat beniuolẽtiam. Vel dñs res, vel tãti funeris hæres. dñs, si vicerit pater. hęres, si peribit. Perculsa dubijs, perterrita incertis euẽtibus. Ferre met⁹ certos: tolerare quæq; aduersa. Hoc iuris. hanc vim vt non lateant sed prenoscantur. Cæci, non prægnitri. Vel numina torq̃. Dat modum petitioni quã honestam & illi possibilem esse ostẽdit. Tor-

quē nu. coge deos ſuperos. Exprime, elice. Manib⁹, inferis. Reſera ſedes Elyſias: aduoca vmbras ex campis Elyſijs. Ip̄amq; vocatam. & voca mortē deam vt p̄dat tibi quos velit perimere. Non humilis: non vilis, ſed egregius & te dignus. & honeſtam petitionē oſtendit eiq; vtilem. Alea fati, euentus belli qui eſt in fatis. Vel tibi. etiam tibi non modo mihi & alijs. Quo pręponderet. vt lucri vtilitatem afferat. legitur & quod præponderat. i. quia in tuum maius commodum venit. Impia, venefica. Nomine, gloria. Et contra. & ex aduerſo locuta eſt. Si fata minora. Locus ē ex intima philoſophia ſumptus. Dicunt em̄ veritatē ſempiternā ex æternitate fluētē mutari non poſſe: præſertim ſi ad omne gen⁹ humanum reiq; ſummā attineat: ſingulorū vero poſſe fata mutari & produci. In quam ſententiam & Vergilius in decimo loquitur quū ait poſſe Turno mortem differri ſed totū bellum mutari non poſſe. Itaq; pollicetur Erichtho, ſe vel vitā vni facile truncaturam vel mortuum in lucē reuocaturā. Moueres, moueri velles, vel mēte agitares. Minora fata: q̄ ad ſingulos attinerēt. Prębere deos inuitos, cogere numina. In actus. in officia & actiōes Arti. veneficę. Inſeruiſſe moras, protrahere. Sydera. potentiæ ſtellarum. Preſſerūt. conſtituerunt mortem alicui. Fecerit ſenem. tribuerit ſenectutem, inferimus illi mortem in iuuētute. Hærbis, veneficijs hærbarū. Cauſarum ſeries, ordo & veritas fluēs ab ęternitate. Oīa fata laborant, omnia obſtant & periclitantur Ictu, periculo & caſu. Plus, q̄ ars nr̄a. Et multi aditus. multiplex erit via ad veritatē inueniendam. Tellus. Varios diuinādi modos indicare videtur. per tellurem Geomantiā: per æthera pyromantiam quæ fit ex igne: p chaos necromantiā: per æquora hydromātiam. campos aūt & ſaxa ad exhuberationem addidit: & p metonymiā animantia quę his omnibus continentur intelligit. Pronum, facile. Tanta copia. cum habeam⁹ tot virorum cadauera. Attollere, ſuſcitare. Vt ora modo defuncti. vt recenter mortuus poſſit bene verba explicare nō lęſis organis vocis: ſed ſi deſiccatus corruptus ve eſſet non vocem intelligibilē ſed ſtridorē emitteret. Membris, ob mēbra. Strideat incertum, ſtridorē emittat q nō bn̄ audiatur. Geminatis, artę duplicatis p excantationes. Squalenti, ex carmīe. Tecta, circundata. Cæſorum. poſtq̄ erat a ducib⁹ in Theſſaliā ventum. Proiecta, ſtrata inſepulta Tumulis negatis. ablatiuus eſt abſolutus.

PHI. BEROALDVS.

¶ O dec⁹ Aemonidū. Verba ſunt Sexti Pōpeij ad Erichthō quā decus Aemonidū. i. fœminarum Theſſalicarū nuncupat ob peritiā magicę. Quæq; ſuo ventura potes diuertere curſu. i. q̄ potes reſiſtere fatis & mutare ea q̄ ſūt vētura ex curſu fatorū. in quo oſtēdit maxima ei⁹ potētia: cū ordo fatoꝝ ſit īmutabilis Magni clariſſima proles. Sum inquit filius Pompeij Magni: ex quo aut dominus rerū ſum futur⁹ aut hęres funeris paterni. Certos ferre met⁹. mens mea nūc pauet metu dubio quæ parata eſt ferre metus certos hoc eſt ex-

Certos ferre metus, hoc caſibus eripe iuris:
Ne ſubiti cæciq; ruant: vel numina torque:
Vel tu parce deis: & manibus exprime verū:
Elyſias reſera ſedes: ip̄amq; vocatam
Quos petat e nobis mortē tibi coge fateri:
Nō humilis labor eſt: dignū ē q̄d q̄rere cures:
Vel tibi quo tanti præpōderet alea fati.
Impia vulgatę lętatur nomine famæ
Theſſalis: & cōtra. Si fata minora moueres:
Pronū erat o iuuenis quos velles (īquit) ī act⁹
Inuitos præbere deos: conceditur arti
Vnam cum radiis preſſerunt ſydera mortem
Inſeruiſſe moras: & q̄uis fecerit omnis
Stella ſenē: medios hęrbis abrūpimus annos.
At ſimul a prima deſcendit origine mundi
Cauſarum ſeries: atq; omnia fata laborant:
Si quicq̄ mutare velis: vnoq; ſub ictu
Stat gen⁹ hūanū: tūc Theſſala turba fatemur
Plus fortuna poteſt. Sed ſi prænoſcere caſus
Contentus: facileſq; aditus multiq; patebunt
Ad verum: tellus nobis ætherq; chaoſq;
Aequoraq; & cāpi rhodopeiaq; ſaxa loquent̄.
Sed pronum: cum tāta nouæ ſit copia mortis:
Emathiis vnum campis attollere corpus.
Vt modo defuncti tepidiq; cadaueris ora
Plena voce ſonent: ne membris ſole peruſtis
Auribus incertum feralis ſtrideat vmbra.
Dixerat: & noctis geminatis arte tenebris
Mœſtum tecta caput ſqualenti nube pererrat
Corpora cæſorum tumulis proiecta negatis.

¶ O decus Aemonidum. Hac oratione videre licet etiā eos q̄ veneficarū ope indigēt aut indigere ſe arbitrant̄, ab eis captare beniuolentiā per ip̄arum laudes. Nam Sextus Pompeius Erichtho veneficarum longe peſſimam, honeſtiſſime cōpellat dicēs. O Erichtho ſup. decus. i. ſpecimen & ornamentum, Aemonidū. i. Theſſalidum, q̄ potes pādere. i. manifeſtare populis fata: & quæ potes diuertere ventura, ſup. a ſuo curſu. i. facere vt q̄ vētura erant vētura non ſint: & curſum mutēt: ego p̄cor te vt liceat mihi noſcere. ſ. per reuelationem tuam, certum finē. i. exitū, quē fortuna belli paret. i. p̄paret & diſponat. Ego non ſup. ſum, vltima pars turbæ Romanæ exiſtens p̄les clariſſima, quia maxima natu. Magni. ſ. Pompeij, ob incomparabilē virtutē ſic agnominati: exiſtēs vel dominus rerum cū pa-

tre meo victore futurus: vel hęres tanti funeris: quantū ſit Magno occiſo. mēs mea p̄culſa. i. attonita facta, dubijs. i. incertis fatis aut euentis rerū, pauet: & parata eſt rurſus. i. ecōtrario ferre. i. tolerare, certos metus: ſi videlicet dixeris Pōpeio cadēdū eſſe. Eripe caſib⁹. i. incertis mō (quātū ad nos) rerū exitib⁹, hoc iuris. i. hoc q̄d eis p̄priū eſt & iure quodam debet̄: vt videlicet ignoti ſint: q̄a de futuris cōtingentib⁹ nō eſt determinata veritas. eripe ergo hoc iuris. i. eripiēdo fac, ne ruant. i. pręcipites cadant ſubiti & cæci. i. improuiſi & incogniti: vel torque. i. compelle ad dicendū verū de exitu belli, numina. i. deos potiſſimū ſupos: vel tu parce deis: & exprime. i. extorque verū. i. rei veritatē manibus. i. ab inferis, & defunctorū aīs. Reſera. i. aperi, ſedes elyſias. i. infernas vbi ſunt aīæ beatorū ſc̄dm gētiles: & coge ip̄am mortē vocatā. ſ. a te, fateri quos petat a nobis. i. quos coget mori in bello futuro. Et ne forte recuſes hoc negotium tanq̄ nimis abiectū obire, labor non eſt humilis. i. vilis & abiectus: ſed dignū eſt, quod cures quęrere. i. res digna inquiſitiōe tua, quo. i. iō vt, alea tāti fati. i. dubius euētus tanti belli, qui eſt in fatis p̄ponderet. i. maioris momenti & cōmodi ſit, vel. i. etiā tibi, nedū mihi. Theſſalis. ſ. Erichtho, impia. ſ. in deos, q̄a venefica & excātatrix, lætat̄ noīe. i. gloria famę vulgatę. i. eo q̄ talis eſſet vulgo cognita. Et inquit cōtra. i. reſpōdet. O iuuenis. ſ. Sexte Pompei, ſi tu moueres. i. excitares & agitares vel ſciſcitareris, fata minora. i. a quibus depēderet res priuatoꝝ aut vnius capitis, p̄nū. i. facile erat. ſ. mihi prębere deos inuitos. i. coactos, in actus quos velles. i. ad dicēda & agenda quæcunq; velles. Cōcedit̄. ſ. a dijs, arti. ſ. veneficę & magicę, cū ſydera. i. potētię aſtrorū, preſſerūt radijs. i. cōſtituerunt p̄mendo radios vitales, mortē vnā. i. vnius capitis, quā faciunt ſydera premēdo. i. ſubtrahēdo, radios. i. beneuolū aſpectū: tunc inquam cōcedit̄ arti inſeruiſſe moras. i. dilationē attuliſſe morti vnius: & q̄uis omnis ſtella. i. influentia cæli, fecerit. ſ. aliquē, ſenē, tn̄ nos abrūpimus. i. tardamus aut ſubtrahim⁹ annos medios. i. qui ſe pręſentes obtulerūt & qui interceſſerūt, hærbis. i. virtute hærbaꝝ hoc eſt facimus vt ſenes redeant in iuuentā. at. i. ſed, ſimul. i. immediate poſtq̄, ſeries cauſarum. i. ordo & veritas ſempiterna deſcēdit. i. tracta eſt, ab origine. i. prima cōſtitutiōe mundi: atq; oīa fata laborāt. i. obnitunt̄ ne immutētur: & genus humanum ſtat ſub vno ictu. i. ſub vno periculo: tunc ſi tu velis mutare quicq̄ ab illa ſerie æterna & ab illo ictu, nos turba Theſſala. i. quotquot ſumus Theſſalides fatemur q̄ ſup. fortuna poteſt plus. ſ. q̄ nos. ſed ſi tu es cōtentus p̄noſcere & non immutare caſus. i. euenta futura: faciles & multi aditus patebūt ad verum. i. ad veri cognitionē: quia tellus, ęther, chaos, æquora, cāpi, & ſaxa Rhodopeia. i. omnia genera diuinandi (vt Sulpiti⁹ declarat) loquentur. i. indicabunt nobis. ſ. verum. Sed pronū i. facile ſup. eſt: cum tanta copia nouæ mortis. i. recēs mortuorum, ſit. i. extet, attollere. i. erigere & ſuſcitare, campis Emathiis. i. Theſſalicis, vnum corp⁹. i. cadauer defuncti: vt ora cadaueris defuncti modo. i. paulo ante, & tepidi. ſ. adhuc, ſonēt plena. i. perfecta & conſummata voce: ne vmbra feralis. i. ſimulacrum defuncti, ſtrideat. i. cum ſtridore inſonet, auribus. ſ. noſtris, incertum. i. rem incertam & non plane intelligibilem, membris. i. organis vocis peruſtis. i. deſiccatis ſole: quia tunc vox non poſſet liquide emitti. Dixerat. ſ. Erichtho: & tenebris noctis geminatis arte. ſ. magica, pererrat tecta caput mœſtum. i. habens caput mœſtū tectum, nube ſqualenti. i. fœtida & nebuloſa: pererrat dico, corpora cæſorum. i. occiſorum, proiecta. ſ. in campis auib⁹ & feris, & hoc tumulis negatis. i. eis non conceſſis.

ploratos de exitio noſtro. Vel numina torq̄. Aut coge inquit numina ad futura mōſtranda: aut exquire verū. Manibus. i. per vmbras mortuorū. Reſera, aperi. Elyſias ſedes. de cāpis Elyſijs dictū ē in tertio. Ip̄amq; vocatā. coge inquit ip̄am mortē euocatā ab inferis fateri. Quos petat e nobis. i. qui ſit moritur⁹ Vel tibi. i. res hęc digna eſt tuis humeris, quā tu velis inueſtigare: in quā. ſ. partē an Pōpeij an Cęſaris inclinet iſta fortuna tāti fati. Alea dicit̄ dubitatio & periculum. eſt em̄ alea omnis ludus in fortunæ varietate conſiſtēs. Alea. Impia Theſſalis. i. dira Erichtho gaudet q̄ ſuū nomē ſit vulgatū ob artis magicę peritiā. Et contra. ſ. reſpondet Sexto. Pronū erat. i. facile, deos cogere ad res minores oſtendendas. Arti. ſ. meę & magicę. Vnam cū radijs preſſerūt ſydera mortem inſeruiſſe moras. ait Erichtho concedi arti magicæ vt mortē a ſtellarū curſu deſtinatā retardare poſſit: & econtra ſi ſydera alicui longam vitā conſtituerit, ait hęrbarū vi & carminū ſe poſſe abrumpere illius vitā et annos in florenti ętate. Hærbis abrumpimus. qm̄ hęrbarū vi omnia poſſe effici multis p̄ſuaſū eſt ait Ply. At ſimul a p̄ria deſcēdit origine mūdi. Sēſus ē ſi a principio mūdi ſeries & ordo cauſarū hoc eſt ipſa fata decreta ſunt, tūc vires nr̄ę inq̄t Erichtho neq̄unt īmutare, & cedere cogūt̄ fatis. Tūc Theſſala turba fatemur. id ē nos fœmię magæ in Theſſalia. Plus fortuna pōt. q̄. ſ. nos poſſumus. Tell⁹ nobis ętherq; chaoſq;. i. oīa elemēta nobis loquūtur euētum futuri pręlij. Rhodopeaq; ſaxa. Rhodope mons eſt Thracię a Rhodope regina nūcupat⁹ vt teſtat̄ Prob⁹. Sed pronū. i. facile attollere eſt corp⁹ hoīs defuncti q coact⁹ nobis futura pādat. Tepidiq; cadaueris, adhuc calidi q̄d nup ſepultū ſit Ne membris ſole peruſtis. i. attollamus cadauer adhuc tepidū vt facilius vmbra in illud reuocet̄: q̄ nobis futura pręmōſtret: ne ſi vteremur cadauere ſiccato a ſole, vmbra ei⁹ euocata ſtrideat incertū auribus nr̄is ita vt intelligere nequeamus. Et noctis geminatis arte tenebris. i. cōduplicata obſcuritate noctis arte magica. Tumulis p̄iecta negatis. i. luſtrat & circuit cadauera inſepulta quib⁹ fuit negatus tumulus.

Continuo fugere lupi: fugere reuulſis
Vnguib⁹ impaſtę volucres: dū Theſſala vatē
Eligit: & gelidas leto ſcrutata medullas
Pulmonis rigidi ſtantes ſine vulnere fibras
Inuenit: & vocē defuncto in corpore quęrit.
Fata peremptorum pendent iā multa virorū
Quē ſuperis reuocaſſe velit. ſi tollere totas

¶ Impaſtę, famelicę. Vatē, cadauer vaticinaturi. Scrutata, q̄ inquiſiuit. Fibras, extremitates. Pulmōis, ex quo vox oritur. Vocem, organa vocis integra. Fata, vita. Pendēt, in dubio ſunt: nam quiſq; in lucē poterat reuocari. Superis, ad ſuperos. Tollere, erigere & ſuſcitare. Totas acies, oēs cæſos. Et reddere bello: & facere vt rurſus pręliarentur. Ceſſiſſent, conceſſiſſent, non reſtitiſſent. Extract⁹ auerno ſtygio, reuocatus in vitam ab inferis Monſtro, portento, miraculo, vel Erichthone q̄ multum poterat. Traiecto, p̄forato. Ducit, trahit. Inſerto vnco, ferreo vncino imiſ- SVLPI.

so. Feralib⁹, funereis. Victurū, in vitā reditu rum. Sub alta rupe, in valle & antro. Caui, ca uati in antrū. Damnarat, cū damno elegerat. In prçceps subsedit hum⁹. Fouea inquit est vicina inferno: quā inumbrat densa sylua so lis radios ꝓhibens. Statius in Tyresiæ sacris lib. iiij. similē fere locū describit. sic & Seneca in Oedipo. Est ꝓcul ab vrbe locus ilicib⁹ ni ger Dyrceę circa vallis irriguæ loca. Depres sa, ꝓfunda. Comis ꝓnis, ramis iclinatis. Nul lo vertice. nullo arborū cacumine q̄ nō rectę sed transuersę crescunt. Nō peruia Phœbo: quā radij solis ob densitatē nō penetrant. Ta xus, arbor venenata a qua toxica quasi taxi ca dicta sunt. Marcentes tenebræ, obscurus crassusq; aer. Sit⁹, squalor & lanugo in ipsis

Tænarus. arboribus. Non tęnareis. non adeo est obscu ra vallis tænarea a qua est ad inferos aditus. Statius lib. the. scdo. Hoc vt fama loco pallē tes deuius vmbras Trames agit nigriq; Io uis vacua atria ditat Mortib⁹, Arcadij perhi bēt si vera coloni. Stridor ibi & gemitus pœ narū atroq; tumultu Feruet ager, sępe Eume nidū vocesq; manusq; In mediū sonuere di em, letiq; triformis Ianitor agricolas campis audit⁹ abegit. Iners, obscurus, immot⁹, cras sus. Tænareis faucibus, antro tænarei mōtis in Laconia. Cōfine mūdi latentis, termin⁹ in ferni: & est appositio. Q uo, in quā vallē Tæ nareā. Emittere, extra infernū mittere: cū vi deatur intra confinia esse. Dubiū est. dubita ri pōt inquit an Erichtho aspiciat vmbrā: qa euocauerit & extraxerit: an quia ipa descēde rit in infernum. Discolor, varij coloris & pal lidus. Furialis cultus, habitus furia dignus. Vario, diuersorū colorū. Operit vult⁹, circū uelat faciē. Sertis vipereis. abhibuerat enim viperas comis furiarū more: & illis capillos nodabat.

BERO. ¶ Cōtinuo. i. stati visa illa Erichthōe. Volu cres ipastę. i. nō pastę fugerunt. Dū Thessala vatē eligit. i. dum Erichtho eligit cadauer qd̄ fungat officio vatis dicendo futura. Scruta ta medullas. Scrutari ē rimari & diligēti⁹ inq rere. Et vocē defuncto i corpe q̄rit. i. q̄rit quo facere possit vt loquat cadauer. Q uē supis ēuocasse velit. Q uęrit Erichtho quē defūctū reuocet ad supos vt p̄dicat futura. Cessissent leges erebi. i. si ipa voluisset reuocare ad vitā oēs defunctos, leges iferorū ꝑmisissent. Mō stroq; potēti. i. ab ipa Erichthone q̄ est quod dā monstrū potētissimū extractus populus defunctorū ab inferis iterum pugnasset. Sty

Auernus. gio auerno, lacu infernali. Auernus em̄ ē la cus in Cāpania diti sacer supra quē impune aues volare nō possunt. Vn̄ locū Graij dixe rūt noīe auerni: vt ait Vergili⁹. Inserto vnco. Iuuenalis. Seian⁹ ducit vnco. Cadauer victu rū. quod. s. Erichtho erat reuocatura ad vitā. Tristis Erichtho. i. dira & feral'. Haud ꝓcul a ditis cęcis. Locū describit i quo locauit cada uer: & nō erat ꝓcul a cauernis Plutonis & infe rorū. In p̄ceps subsedit humus. i. in imū p̄ci pitiū terra subsedit adeo vt esset locus ille vi cinus inferis. Phœbo nō ꝑuia taxus opacat

Taxus. Taxus arbor ē tristis ac dira cui⁹ baccis inest letale venenum vt ait Ply. & in Arcadia si qs

Tentasset campis acies: & reddere bello:
Cessissent leges erebi: monstroq; potenti
Extractus stygio populus pugnasset auerno.
Electum tandem traiecto gutture corpus
Ducit: & inserto laqueis feralibus vnco
Per scopulos miserū trahitur ꝑ saxa cadauer
Victurum: mōtisq; caui quem tristis Erichtho
Damnarat sacris alta sub rupe locatur.

Haud ꝓcul a ditis cæcis depressa cauernis
In præceps subsedit humus: quā pallida ꝓnis
Vrget sylua comis: & nullo vertice cælum
Suspiciens: phœbo non peruia taxus opacat.
Marcentes intus tenebrę: pallensq; sub antris
Longa nocte situs: nunq̄ nisi carmine factum
Lumen habet. non tęnareis sic faucibus aer
Sedit iners: mœstum mundi confine latentis:
Ac nostri: quo non metuunt emittere manes
Tartarei reges: nam q̄uis Thessala vates
Vim faciat fatis: dubiū est quod traxerit illuc
Aspiciat stygias: an quod descēderit vmbras.
Discolor & vario furialis cultus amictu
Induitur: vultusq; operitur crine remoto:
Et coma vipereis substringitur horrida sertis.

¶ Continuo fugere lupi. Recitat qualiter Erichtho inter cada uera versata vnum delegerit in qd̄ spm̄ reuocaret ad futura ex eo cognoscenda, dicēs. Cōtinuo. i. statim postq̄ ingressa est in ter cadauera Erichtho, lupi ad p̄dā cadauerum intēti fugere. i. aufugerunt: & volucres. i. rapaces vt vultures & milui fugere impastę. i. ieiunę & famelicę, vnguibus quos in cadauer infixe rant, reuulsis. i. retractis ab eo sine partis ablatione. dū. i. inter ea dū Thessala. s. Erichtho, eligit vatē. i. cadauer vaticinaturū i. futura recepto spū dicturū: & scrutata. i. rimata, medullas ge lidas leto. i. morte, inuenit fibras. i. extremitates, pulmōis rigi di, qa cōstricti post mortē, stātes. i. erectas sine vulnere. i. nō læ sas: & quęrit vocē. i. organa vocis: aut quia tā integra erant or gana vocis, quęrit & poscit vocē in corpe defuncto. Multa fa ta. i. multę mortes, virorū perēptorū. s. ex velitatiōibus & p̄lijs minorib⁹ hostiū, pēdēt. i. dubię & suspēsę sunt an in vitā redeāt vtpote dubitāte venefica, quē. s. virorū perēptorū, velit reuo casse supis. i. ad supos videlicet nos, hoc est in vitā. Et ne dubi tes an id potuisset: addit poeta qd̄ multo mirabilius est videli cet q; si tentasset tollere. i. erigere & suscitare cāpis. s. illis, totas acies. i. oīa corpa i acie ꝓstrata: & reddere bello. i. vt iterū bellare possint, leges erebi. i. inferni habentis hoc priuilegij vt manes añ t̄ps suū nō redeāt, scd̄m illorū credulitatē: vn̄ iplacabiles di cunt inferi: & tn̄ leges Erebi, cessissent. i. cōcessissent hoc: & po pul⁹. s. occisoꝝ, extract⁹ mōstro potēti. i. ꝑ potētiā venefice illi us mōstruosę ꝓpter facinora mōstri similia, extract⁹ dico, auer no stygio. i. infernali lacu: vn̄ nemo extrahit. qa vt dicit Maro

in. vj. Fata vetāt: & nouies styx itersusa coercet. Ipa Erichtho ducit corpus gutture traiecto. i. habēs guttur ꝑforatū ex traie ctu teli, electū. s. ad vaticiniū, tandē. i. post multā scrutationē & delectionē: iō aūt traiecto gutture corp⁹ elegit vt ꝑforamē vox recipiat & emittat: & miserū cadauer victurū. i. recepturū spm̄ vitalē, trahit ꝑ scopulos. i. saxa illa alta & aspa, & ꝑ. i. per saxa, vnco inserto. i. vncino ferreo immisso: laqueis feralibus. i. vin culis funereis ꝑ q̄ corpus exangue erat alligatū vt posset trahi immisso vnco: & locat sub alta rupe mōtis caui. i. concaui: quē s. montē, Erichtho tristis. i. ꝑniciosa, sicut Triste lupus stabulis &c. dānarat. i. cū dāno elegerat, aut execrabilē fecerat, sacris. s. magicis. Humus. i. terra ima, qa depressa, subsedit. i. descēdit i præceps. i. p̄cipitiū & hiatū seu voraginē, haud ꝓcul a cæcis. i. obscuris cauernis ditis. i. Plutonis. Est autē topothesia. i. loci non veri sed ficti positio. quā. s. humū, sylua pallida ab effectu & nullo vertice. i. nullius arboris cacumie, suspiciens cælū, qa

dormiat sub taxo aut cibū capiat illico mori tur. Sūt q & taxica hic appellata venena pu tēt q̄ nūc toxica dicim⁹. Taxus ergo nō ꝑuia phœbo, quā. s. radij sol' nō penetrāt, vmbra bat hūc locū in quo Erichtho locauerat cada uerat. Nō Tęnareis sic faucib⁹ aer. dicit ita ob scurū fuisse locū illū queadmodū sūt fauces Tęnareæ ꝑ quas aditus est ad inferos. Tena ros em̄ ꝓmōtoriū est Laconię & oppidū & an trū quo adit tartarus vt Solin⁹ ait. Vn̄ Clau dian⁹ Afflatuq; curru Sydera Tenareo. est er go Tenarus cōfiniū inferorū hoc est. Mundi latētis & suporū hoc ē mūdi Nr̄i. Tartarei re ges. i. Pluto & Proserpina. Furialis cult⁹. Eri chtho induit vestes ferales & discolores & ca pillos colligauit sertis viperinis.

oēs deorsum inclinant, vrget desup incūbēdo, comis. i. frōdibus, ꝓnis. i. inclinatis: & taxus arbor venenato succo, nō ꝑuia. i. tā dēsa frōde vt nō sit penetrabilis, phœbo. i. soli, opacat. i. dēse inūbrat sup. humū. Tenebræ marcētes. i. sitū & putredinē inducētes sup. sunt int⁹: & sit⁹. i. lanugo immūda, pallens sub antris lōga nocte. i. diuturna priuatiōe lucis & radiorū solis: & nunq̄ habet lumen nisi factū carmine. i. excātatione dū in eā descē dit Erichtho: aer nō sedit. i. nūq̄ fit iners. i. corrupt⁹ ꝓpter torporē, sup. in faucibus Tænareis. i. tęnari mōtis in Laconia, per quē descēsus dicit ad inferos: appositorie aer inquā in eis existēs confine mœstū. i. mœstitię cā: mūdi latētis. i. inferni: & mūdi nr̄i. i. supni, hocē existēs in medio vtriusq; mūdi: quo. i. ad quē aerē, aut ad qd̄ cōfine Tęnareū scd̄m Sulpitiū, reges Tartarei nō metuūt emittere manes, qa adhuc i cōfinio sunt, nec timēt eas amittere. Malim tn̄ dicere, quo. i. ad quā humū depressam a venefica delectā, Tartarei reges. i. principes te nebrarū nō metuūt emittere manes. nā q̄uis vates Thessala. i. diuinatrix & incātatrix illa Thessalica, faciat fa tis vim. i. reuocet defunctos in vitā cōtra p̄scripta fatorū: tn̄ dubiū est an id qd̄ traxerit illuc. i. ad illā speluncam tā ꝓfundā, aspiciat. s. adhuc vmbras stygias: & ita nō fuerit penit⁹ extra infernū: attrahit aūt ab inferis spm̄: an id quod descēderit illuc, hoc est ipa cū cadauere, aspiciat vmbras stygias. i. dicat in infernū descendisse. Cult⁹ i. vestitus, furialis. i. qualis furijs cōpetit, existēs discolor & amictu vario. i. habēs variū vsum induēdi aut ami ciēdi, forteq; vtriq; sexui cōpeteret, vel q; supne & inferne indui posset, induit. s. a venefica: & vultus ei⁹ ope ritur. i. velat crine. i. capillo remoto: & pro quia, coma horrida. s. prius. i. aspera & erecta prę horrore, substringi tur sup. illi, sertis vipereis, more furiarum.

Vt pauidos iuuenis comites ipmq; tremētē
Conspicit exanimi defixum lumina vultu:
Ponite ait trepida conceptos mente timores:
Iam noua iam vera reddetur vita figura:
Vt q̄uis pauidi possint audire loquentem.
Si vero stygiosq; lacus ripamq; sonātem
Ignibus ostendam: si me pręsente videri
Eumenides possent: villosaq; colla colubris
Cerberus excutiens: & vincti terga gigantes:
Quis timor ignaui metuētes cernere manes?
Pectora tunc primū feruēti sanguine supplet
Vulneribus laxata nouis: taboq; medullas
Abluit: & virus large lunare ministrat.
Huc quicquid fœtu genuit natura sinistro
Miscet: nō spuma canū quib⁹ vnda timori est:
Viscera non lyncis: non duræ nodus hienæ
Defuit: & ceruí pasti serpente medulla.
Non puppim retinens euro tendēte rudētes
In mediis echeneis aquis: oculiq; draconum

¶ Iuuenis, Sexti. Defixū lumina, habētem defixa lumina. Ponite. nolite metuere nā hic reuocabit in vitā. Vt q̄uis pauidi: vt etiam ti midissimi nō metuāt. Si vero. si oīa horrēda q̄ in inferno sunt vobis ostēderē nō esset vo bis metuēdū: quippe manes metuūt me prę sentē. Ignib⁹, phlegethōtis q Tartarum cir cuit. Me p̄sente, metuūt em̄ p̄sentiā meā. Vil losa colla, velut villis, serpētib⁹ plena. Vincti in terga: habētes man⁹ reuictas in terga. Me tuentes, me & vos. Supplet, implet. Laxata apta. Feruēti, calido & recēti. Taboq; medul las abluit: purgat interiora sanie. Vir⁹ lunare spumā lunę de qua supra diximus. Possum⁹ etiā de mēstruo intelligere: qd̄ in lunę singul' mēsib⁹ mulieres emittūt, estq; mirę potentię. Huc, in pectus. Q uicq d natura genuit. om̄e mōstri genus qd̄ cōtra naturā, aut naturę de fectu aut in eius nimietate natū est. Spuma canū. nō aconitū intelligit, sed spumas rabi di canis: q metuūt suā imaginē in aqua con spicere: quo qdē metu etiā illi quos momor dere afficiunt, ait em̄ Ply. Ita morsis letalis a quę metus. Est aūt Ouidij testimonio id ge nus morsus icurabile. Soluere nodosam ne scit medicinā podagrā: Nec formidatis auxi liat aquis. Lyncis. Lynx vt Plyni⁹ tradit cla rissime oīm quadrupedū cernit. Eius vrina i calculi p̄tiosi duritiē transit: qd̄ Lyncuriū vo cāt. Nodus hienæ, hoc est iūctura: habet em̄ spinā cōtinuā vnico tm̄ nodo. Plyni⁹ lib. vij. Hienæ vtrāq; esse naturā ait: & alternis annis esse marē alternis fœminam fieri. Parere sine mare vulgus credit: Aristoteles negat. Collū & iuba continuitate spinæ porrigitur: flectiq;

Margin notes: SVLPI. — Phlegethō. — Vir⁹ lunare. — Mēstruum. — Rabid⁹ canis. — Lynx. — Lyncuriū. — Hiena.

nisi circūactu totius corporis nequit. Multa
pterea mira tradūtur. Sed maxime sermonē
humanū inter pastorū stabula assimulare: no
mēq; alicuius ediscere: quē euocatū foras la=
ceret. Itē vomitionē hoīs imitari ad sollicitā=
dos canes quos inuadat. Ab vno animali se
pulchra erui inq̄sitiōe corpo҃: fœminā raro
capi oculis: mille esse varietates colorūq; mu
tationes: pterea vmbræ eius contactu canes
obmutescere: & quibusdam magicis artib⁹,
omne animal quod ter lustrauerit in vestigio
inhęrere. Cerui pasti serpente. Mos ceruorū ē
Ceruus. serpētes naribus attrahāt ętate cōfecti: nā illa
rū haustu iuuenescūt. Authores sunt Ply. &
Solinus. Tendēte rudētes, implēte vela qui=
bus tēsis funes etiā tendunt. Echeneis. Ply.
Echeneis. lib. ix. inquit. Est paruus admodū piscis as=
suetus petris Echeneis appellat⁹: hoc carinis
adhęrēte naues tardius ire credunt: inde noīe
iposito. quā ob cām amatorijs quoq; venefi
cij infamis iudiciorū ac litiū more: q̄ crimina
vna laude pensat: fluxus grauidarū vtero si=
stēs partusq; cōtinēs ad puerperiū. tn̄ i cibos
non admittit. est aūt semipedalis & limaci si=
milis vt idem tradit. xxxij. dictusq; ab ἐχειν
qđ est tenere & ναυς qđ nauē significat. Echi
Echinus. nus aūt est pisciculus in formam echini casta
neacei in quib⁹ spinæ pro pedib⁹. Ingredi est
Dracones. ijs in orbē volui. Draconū, qui nascuntur in
Aethiopia. Saxa tepefacta. Ply. li. ix. inquit
Trib⁹ primis & quinto aquilarū generi medi
Aethites. ficat nido lapis æthites quē aliqui dixere Ga
gytē ad multa remedia vtilis: nihil igne dep=
dēs. Est aūt lapis iste pręgnās int⁹ quū quati=
Gagytes. as alio velut in vtero sonāte. sed vis illa medi
Iacul⁹ arabicus. ca nō nisi nido direptis. Saxa, Gagytes. Ali
te fœta, aquila q̄ pepit. Serpēs volucer. Iacu
lus arabicus alatus q se e sublimi demittens
corpa penetrat. Innataq; rubris. Cice. in ter=
tio de finib⁹ hęc habet. At illa q̄ in concha pa
Pynoteres. tula pina dicit is q enat e cōcha. quiq; eam cu
stodit Pynoteres vocat: in eāq; cū se recipit i
cludit vt videat monuisse vt caueret. Plyni⁹
vbi de cācris ait Pynoteres vocat minim⁹ ex
omni genere iō opportun⁹ iniurię. huic soler
tia inanibus ostrearū testis se condere & cū ac
creuerit migrare in capaciores. Vipera, pyno
teres. Pretiosæ, quia producit vniones. In ru
bris æquoribus. in mari rubro qđ est in Ara
bia. Non defuit etiā mēbrana cerastæ. i. cori=
Cerastę. um serpentis. Cerastis corpore eminere cor=
nicula sępe quadragena: quorum motu reli=
quo corpore occultato sollicitent ad se aues
Phœnicis. auis de qua Oui. Vna ē q̄ reparat
Phœnix. seq; ipa reseminat ales Assyrij Phœnica vo
cant. Hic aromata cōgerēs in aram quādam
alarū agitatione accēdit: cū ipa cōburit: & ex
cinere vermicul⁹ nascit q postea redit i Phœ
nicē q̄ semp est vnica. lege Ply. Lactantiū &
Ouidiū. Aeoa, oriētali. Quo, in quē locū. Pe
stes viles, venena & mōstra. Frōdes saturatas
arborum ramos prius excātatos. Et hęrbas:
quas cū tenerę essent & nascerent saliua resp=
serat. Os dirū, ipa Erichtho dira. Dedit mun
do adinuenit & fecit.

PHI. BEROALDVS.

Ipmq; trementē. s. Sextū Pōpeiū pauidū

Queq; sonant fœta tepefacta sub alite saxa.
Non arabum volucer serpens: innataq; rubris
Aequoribus custos pretiosę vipera conchæ:
Aut viuentis adhuc libycę mēbrana cerastæ:
Aut cinis æoa positi phœnicis in ara.
Quo postq̄ viles & habentes nomina pestes
Contulit: infando saturatas carmine frondes
Et quibus os dirū nascentibus inspuit hærbas
Addidit: & quicquid mūdo dedit ipa veneni.

Vt pauido &c. Iuxta decorum inducit magiæ imperitos pa uētes & veneficā de sua peritia gloriantē: cōmemoraturus gra phice nō sine artis eiusmodi diīquisitione q̄ ad veneficia adhi buerit Erichtho dicēs. Vt. i. postq̄ Erichtho conspicit comites i. famulos pmissos, iuuenis. s. Sexti Pōpeij, pauidos. i. pauen= tes: & ipm. i. iuuenē, Sextū, trementē, defixū. i. habentē defixa lumina. i. ocl'os, vultu exanimi. i. exanimatū indicāte, ait sup. ad eos, ponite. i. deponite, timores cōceptos. i. quos cōcepistis mēte trepida: quia iā. i. euestigio, vita noua. i. innouata, reddet s. huic cadaueri, figura vera: i. qua verā vitā habentes vtuntur ita sup. vera & naturali figura: vt q̄uis. i. q̄tūuis aut quātūcūq; pauidi. s. ex natura, possint audire loquētē. s. hoiem sub hac fi= gura. Vero pro sed, si ego ostendā vobis lacus stygios: & ripā s. phlegethōtis, sonantē. i. stridētē ignib⁹: & si ego ostendā Eu= menides. i. deas bn̄. i. multū furētes, hoc ē furias ipas, hęc sup. oīa, possent videri. s. a vobis sine horrore, me psente. i. dū pre= sens essem: & Cerberus excutiens colla villosa colubris. i. ha= bens colubros in collo loco villorū: & gigantes vincti in terga i. habentes manus vinctas in terga, repere, possent videri me psente. Et iō o ignaui qs. i. qualis timor est. q. d. ridiculus, cer= nere manes metuētes. s. me. Tū. i. tūc vbi sic locuta est ipa sup plet. i. loco naturalis sanguinis implet, primū pectora. s. cada= ueris, sanguine feruenti. i. recēs exhausto e corpe viuo, pecto= ra dico laxata. i. apta nouis. i. recētib⁹ & nō illis quib⁹ interierāt vulnerib⁹: & abluit medullas tabo. i. a corruptione: & ministrat large. i. abundāter, virus lunare. i. mēstruū muliebre plus q̄ ve nenū vim habēs vt late docet Solin⁹: aut spumam lunę. Quic quid natura genuit fœtu sinistro. i. contra naturā ppagato, mi scet huc. i. ad hoc cadauer p mixtionē adhibet. Spuma canū. s. rabidorū, quib⁹ vnda est timori, nō defuit. s. illi cōmixtiōi: & viscera lyncis nō defuerūt: & nodus. i. ppetua spina, hienæ du= ræ, animalis pdigiosa natura pditi, nō defuit: & medulla cerui pasti serpēte, nō defuit. Et echeneis pisciculus (latine dicitur re mora, eo q naue oneratā remorat, cū sit magnitudine nō bipe dali: vt Sulpitius declarat.) retinēs in medijs vndis pupppim i. nauim: & hoc euro. i. vēto orientali vehemēti, tendēte. i. inten dēte, rudētes. i. funes velorū & antēnarū, in aquis medijs. Et o= culi draconū sup. nō defuerūt. Et saxa q̄ sonant tepefacta, sub alite. s. aquila, fœta. i. fœcūda aut q̄ paulo añ excubuerat, non sup. defuerūt: & serpēs arabū. s. iaculus, volucer. i. alatus, & vo litans sup. nō defuit: & vipera innata æquoribus rubris. i. mari rubro: existēs custos conchæ ptiosę sup. nō defuit, aut mēbra na. i. coriū, cerastę. i. serpentis cornutę, Libycæ. i. in Libya fre= quentis (Sane declinat hic cerastes tę aut hæc cerasta tę. Sicut hic tyaras & hęc tyara) viuentis adhuc dū admiscebat. sup. nō defuit, aut cinis phœnicis. s. auis, positi in ara extructa soli, æoa. i. orientali, quo. i. ad quā cōmixtionē, postq̄ cōtulit pestes & habētes noīa. i. vulgo notas pestes aut nota venena, addidit viles. i. vulgaria venena frondes saturatas. i. ad saturitatē vsq; infectas, carmine infando: & addidit hærbas quibus nascenti= bus. i. dum adhuc cresceret, os dirū. i. venefica habēs os dirū,

inspuit, vt sputo suo venenet: & addidit totū illud veneni, qc= quid veneni, ipa dedit mundo. i. prima iuenerat, cū antea ipm mūdus non habuisset.

& habentem vultū exanimē. Iā noua iā vera reddet vita figura. Iā inqt Erichtho hunc re uocabo ad vitā & sic ei reddet vita noua. i. in usitata & admirāda qa nō solēt mortui vnq̄ reuiuiscere. Si vero stygiosq; lac⁹ ripāq; sonantē. Sēsus est cū nūc formidetis quid faceretis si ego vobis ostenderē tartara & lacus stygios & ripā sonātē ignib⁹. i. pyriphlegetō= tē q flāmas emittit, & furias, ipmq; Cerberū atq; gygātes q apud inferos plectunt. Quis timor ignaui metuē tes cernere manes. Accusat ignauiā Sexti & comitum q timeāt cernere manes. i. aīam defuncti quā ipa Eri= chtho reuocabat in corpus, cū ipi manes valde metuerēt. est eñ stultitia timere timētem. Pectora. s. cadaueris implet sanguine recēti patefacta nouis vulnerib⁹. Taboq; medullas abluit. i. oēm saniē & cruorē abluit a me= dullis cadaueris. Et virus lunare. i. lunā coegit despumare in hoc cadauer vt facili⁹ excitaret. Huc quicq d fœ tu genuit natura sinistro. Enumerat multa q̄ simul cōmista ifudit Erichtho huic cadaueri vt reuiuisceret: & in primis miscuit oēs fœt⁹ portētosos. Nō spuma canū quib⁹ vnda timori ē. Rabies canū Syrio ardēte homini pestifera est vt scribit Plyni⁹: & hoībus ita morsis letalis ē aquę met⁹. qđ etiā refert Apulei⁹. cuius rei vnicū re= mediū est cynorhoda q̄ ē rosa syluestris. Ouidius. Nec formidatis auxiliat aquis. Ait ergo Lucan⁹ q nō defu it spuma canū rabiosorū ppter quos aq̄ est timori ita morsis. Viscera nō lyncis. Lynces animalia sunt peregri na vt ait Ply. q̄ clarissime oīm quadrupedū cernūt. Viscera earū pollēt ad artes magicas. Nō dure nodus hienę Hiena animal ē externū cui vtrāq; esse naturā & alternis annis esse marē alternis fœminā fieri, Plynius Solin⁹ & Ouidius tradiderūt. Aristoteles negat. Hienę est articul⁹ siue nod⁹ in spina quē atlantion vocant vt ait Ply nius quē magi in magna habēt admiratione. Et cerui pasti serpēte medullę. Ceruis est cū serpentib⁹ pugna: in uestigāt cauernas nariūq; spū extrahūt renitētes author Plyni⁹. Medulla ergo cerui q sit pastus serpēte nō de= fuit. Nō puppim retinēs euro tendēte rūdētes i medijs Echeneis aquis. Est paru⁹ admodū piscis Echeneis ap pellat⁹. hoc carinis adhęrēte naues tardi⁹ ire credunt. author Ply. Fert in Acticaco plio tenuisse nauim. M. An tonij ptoriā: a latinis remora noiat. Oculiq; draconū. Dracones ferūt acie oculisq; esse acutissimis atq; puigi Echeneis. lib⁹. Vñ a vidēdo nomē acceperūt: vt Macrobi⁹ interptat. Quęq; sonāt fœta tepefacta sub alite saxa. In nidis a qlarū lapis ē noīe Ethites: quē aliqui dixere gagytē, ad multa remedia vtilis: vt scribit Ply. Est aūt lapis iste pręgnās int⁹ cū quatias, alio velut in vtero sonāte. Non arabū volucer serpēs. In Arabia sunt aligeri serpentes q vt Herodotus & Plynius tradunt, phibēt mortales cinamomū casiāq; colligere: cōtra quo҃ aduentū Aegy ptij colunt suas ibes. Innataq; rubris ęquoribus custos ptiosæ vipera cōchę. Margaritę siue vniōes præcipue laudant circa Arabiā i Persico sinu maris rubri: vt docet Ply. & vniones sunt part⁹ & fœt⁹ concharū q̄ roscido cōceptu implete margaritas formāt. Cōchas in mari comitāt marini canes & viperę. nūc ait Lucan⁹ q vipera nō defuit veneficijs Erichthōis q̄ in mari rubro ē custos cōchę pciosę: q. s. parit margaritas. Libyci mēbrana ce rastę. Cerastę sunt serpētes quib⁹ eminēt cornicula sępe quadrigemina: quorū motu aues ad se sollicitatas capi unt. Authores Plynius & Solin⁹. Serpētes aūt p annos singulos reuirescūt pelle senectutis exuta: quā mēbra nā vt ait Plyni⁹ fœniculi succo exuit: q̄ valet ad plurima medicamēta. Aut cinis æoa positi Phœnicis in ara. Phœnix. Phœnix auis est vnica in toto orbe nec visa magnope. viuere annis sexcētis sexaginta Manili⁹ pdidit. Sene= scēs casia & thuris surculis cōstruit nidū, replet odorib⁹, & supemorit. Ex ossib⁹ deinde ac medullis nascit prio ceu vermiculus: inde fit pullus qui totū defert nidū in solis vrbē & in ara ibi deponit. Authores Plyni⁹, Soli= nus, Herodot⁹, Ouidius atq; Hieronym⁹, q de Phœnice hæc scripsit ad hūc locū ptinētia. Implet aram sacer= dos sarmētis & ibi confert Phœnix aromata & electrū arę imponit: & primo solis ortu Phœnix quidē mouet pēnas, solis vero calore accēdit electrū: & sic exurunt aromata: & ipe Phœnix incēditur Crastino die de cine= re gignit vermis &c. Et quibus os dirum nascentibus inspuit hærbas Erichtho addidit etiam hęrbas quibus suo ore infuderat venenum dicendo carmina horrenda.

Hæc Beroal. Verba aūt Sabellici de Echeneide in Anno. Ply. sunt huiūsmodi.

Estq; admodum paruus piscis assuetus petris Echeneis appellatus. pręterijssem hunc locum silētio: vt po= EXANNOTA. SABELLICI. te parum necessarium: nisi viderem quendam nostri temporis singulari alioqui doctrina, præstantiq; inge= nio virum incuria credo, aut certe vocum similitudine deceptum Echinnum pro Echeneide accepisse. simul vt & locum in Anneo Lucano deprauatum corrigeremus: ita est enim ferme receptum: vt carmen in eo lega tur. In medijs Echinnus aquis. quum vel metri necessitate sit Echeneis legendum. prima enim in Echinno breuis est, quod Martialis carmē demonstrat. Cortice deposito mollis echinnus erit. Echeneis adhęc nō echi nus carinæ inhæret: quod Plynij verba haud dubie declarant. Hoc carinis inquit adherente naues tardius ire creduntur. & rursus, Caligulę imperatoris ab Astura Antiū remigantis quinqueremē quadringentis remigi= bus aduersum nitentibus retentam scribit: captamq; ab vrinatoribus gubernaculo hęrentem magnę limacis similitudinem principis & aliorum oculis subiecisse. Q Echinnus & Echeneis re & voce differant eiusdē Ply nij authoritas demonstrat. Scorpio inquit lædit dum manu tollitur Erythimus, Echeneis, Echinnus.

SVLPITIVS.

Tunc vox lethęos cunctis pollentior hęrbis
Excantare deos: confudit murmura primum
Dissona: & humanę multum discordia lingue
Latratus habet illa canū: gemitusq; luporum:
Qđ trepidus bubo: qđ stryx nocturna q̄runt:
Qđ strident vlulantq; ferę: qđ sibilat anguis:
Exprimit: & planctus illisę cautibus vndæ:

Pollentior, potentior. Excantare, ad excā tandū. Confudit murmura. celeriter murmu rauit ita vt verba cōpressa non intelligantur Discordia, aliena ab hominū sermone. Ha= Bubo. bet latratus canum, imitantur canes latran= Otus. tes. Bubo nocturna. auis maior oto qui ē ma Noctua. ior noctua. Stryx, volucris nocturna quę in Stryx. fantes noctu inuadit vt Ouidius fastorum Sexto, & Plynius. xj. tradit. Exprimit, enun ciat expromit. Planct⁹, sonit⁹ fluxus in saxo repcussi. Vna vox. ipa sola tot vocis fecit di uersitates. Penetrat in tartara. exauditur abi

feris excantatio eius. Eumenides. furias deosq; inferos inuocans orat vt pro sceleribus suis remittant vmbram in corpus defuncti. Chaos, confusio & ꝑfunditas tartari. Mundos innumeros. etiã si innumeri essent vt ex
Mũdi innumeri.
Democriti authoritate Anaxarchus Alexãdro persuadebat. Auidũ. insatiabilis em̃ est animarũ orcus. O rector stygiæ terræ: o Pluto vel Iuppiter stygie. Quæ mors dilata torquet. qui mori non potes & vita est tibi molesta. Styx, palꝰ. Et quos, supple o Elysij. Nulla Thessalis. nã oẽs impiæ sunt: & in Elysios nõ nisi pij admittunť. Persephone perosa cælum & matrẽ. Proserpina odio habens superos & Cererẽ q̃ ipam raptã desyderabat cum ardẽtem Plutonẽ amaret. Verg. Nec repetita
Hecate.
sequi curet Proserpina matrẽ. Nostręq; hecates pars vltima. abyssi ꝓfũda inuocat Hecatem a centũ potestatibꝰ quas habet. hecaton em̃ centũ sonat. nostræ dixit quia illius tutela fruunť i magicis. Per quã, qua media & cuius motu cum stygijs deis mutuo colloquor
Cerberus.
Ianitor laxæ sedis: Cerbere custos ampli inferni. Qui spargis viscera. qui absorbes carnẽ tibi ipi. & ad verbi allusit Etymon: dictus est em̃ ꝙ carnẽ voret. Creas em̃ caro est & βο
Parcæ.
ρος vorans. Sorores, parcæ. Tracturę, daturæ vitam huic quẽ in lucẽ reuoco. Fila repetita, vitã redditã. Clotho em̃ colũ habere, Lachesis filare, Atropos vero fila rumpere dicitur. Senex laxate. Charõ animarũ vector fa-
Phlegethõ. Porthmeꝰ.
tigate. Vndæ flagrantis, phlegethõtis, fluuij ignei q circuit tartarũ: q̃q̃ re vera Porthmeꝰ ipse ad stygem paludẽ velificat. Vmbris, ob vmbras quas reuocaui. Ore satis nefando. si sum satis impiæ linguæ & oris carne humana infecti & ideo vobis grata. Carmĩa: excãtationem. Ieiuna fibris: quin ante gustauerĩ carnẽ humanã. Pectora plena. corpus graui-
Profecta.
dæ mulieris. Profecta. exta alicuius infantis dictaq; sunt ꝙ dijs ꝓsecenť. Si quis quũ vestris. si infantẽ victuꝝ & morbo nõ correptũ sacrificaui. Vestris lancibꝰ, patinis dicatis vobis. Non in tartareo. facilitatẽ rei ostẽdit, q̃a recentem & insepulti & ad ripas stygias vix appulsam aĩam petit quã decætero securam fore ꝑmittit. Modo luce fugata. quę dudum mortua est: & iter habet ad iferos. Hiatu, faucibus, ingressu. Orci, inferni. Licet has. licitũ est vt illa quæ nunq̃ amplius a me euocabiť: & semel isthuc veniet moueať veneficijs meis. Canat nato ducis omina Pompeiana. vaticinetur filio Pompeij omne fatũ p̃ris. Omina, diuinationes & fata. Si bene merẽtur. cõferunt in vos beneficium, nam ex bellis ciuilibus simul animas consequimini.

PHIL. BEROALDVS

¶Tũc vox lethęos. Erichtho sua voce cœpit misceť murmura & arcana magica q̃ vox ad excãtãdos deos erat potẽtior oibꝰ hęrbis. Discordia .i. discordantia. Latratꝰ habet illa canũ. i. vox Erichthõis erat cõmista ex latratu canũ, ex gemitu lupoꝝ, & bubõis atq; strygis. Quod stryx nocturna queruť. Stryges aues sunt nocturnæ quę hubera infantum labris immulgent vt Serenꝰ & Plynius tradũt a stridore nocturno nominatę vt ingt Oui.

Syluarumq; sonum: fractæq; tonitrua nubis.
Tot rerum vox vna fuit: mox cętera cantu
Explicat Aemonio: penetratq; ĩ tartara lĩgua.
Eumenides stygiũq; nefas pœnęq; nocẽtũ:
Et chaos innumeros auidũ cõfundere mũdos
Et rector terræ quem lõga in sęcula torquet
Mors dilata deum: styx: & quos nulla mereť
Thessalis elysios: cælum matrẽq; perosa
Persephõe: nostręq; Hecates pars vltĩa: ꝑ quã
Manibus & mihi sunt tacitę cõmercia linguę:
Ianitor & sedis laxæ: qui viscera sęuo
Spargis nostra cani: repetitaq; fila sorores
Tracturę: tuq; o flagrantis portitor vndæ
Iam lassate senex ad me redeuntibus vmbris:
Exaudite preces si vos satis ore nefando
Pollutoq; voco: si nunq̃ hęc carmina fibris
Humanis ieiuna cano: si pectora plena
Sępe dedi: & laui calido profecta cerebro:
Siquis qui vestris caput extaq; lãcibus infans
Imposuit victurus erat: parete precanti.
Non in tartareo latitantem poscimus antro:
Assuetamq; diu tenebris: modo luce fugata
Descendentem animã: primo pallentis hiatu
Hęret adhuc orci. licet has exaudiat hærbas
Ad manes ventura semel: ducis omina nato
Pompeiana canat noti modo militis vmbra:
Si bene de vobis ciuilia bella merentur.

¶Tũc vox &c. Postq̃ veneficia oĩa adhibuerat, adiecit vocẽ. i. excantationẽ longe potentiorẽ: vñ ꝓsequiť vocis eius potẽtiã dicẽs. Tũc. i. deide postq̃ addiderat hærbas & venena, vox s. venefice, pollentior. i. potentior excantare. i. cantu cogere & excire deos lethęos. i. infernales, pollentior dico, cunctis hærbis. i. q̃ oẽs hærbę simul, confudit primum murmura. i. primũ cõfuse protulit murmura, dissona & discordia multum linguę humanę: quia illa. s. venefica sic murmurans, habet. i. imitatur latratus canũ, gemitus. i. vlulatus luporum: & habet aut exprimit id qđ bubo trepidus. i. anxius ne ab alijs auibus dephẽdať & qđ stryx volucris illa, nocturna. i. nocturno tpe volare & pueros inuadere solita (declinať aũt hęc stryx huiꝰ strygis vel strygos. sicut & styx) queruť. i. voce querula emittũt: & exprimit aut habet id qđ feræ vt leones & vrsi, & etiã volucres rapaces, stridẽt ac vlulant: & qđ anguis sibilat. i. sibilando sonat. Et exprimit plãctus. i. fragorẽ, vndæ. i. aquæ currentis, illisę cautibꝰ i. asperis saxis: & exprimit sonũ syluarũ: & tonitrua. i. sonitus vehementes, nubis fractæ, vnde tonitru fit: vna vox. i. vnius

veneficæ, fuit vox tot rerum: quia cum singulis rebus sint singulæ voces, illa vniuersas obtinuit. mox. i. deiñ postq̃ sic murmurando sonuerat, ipa explicat. i. efficit cætera quæ restabant cãtu Aemonio. i. Thessalico, hoc est magico & venefico, & ipa penetrat lingua. i. ꝑ linguã, aut lingua eiꝰ penetrat. i. penitus intrat in tartara: sed potius ipa: quia sequetur Si vos satis ore nefando pollutoq; voco. facit aũt inuocationẽ oĩm inferoꝝ ponens multos vocatiuos reducendos ad illud verbum exaudite p̃ces: nã Ordo est. o Eumenides. i. bene hoc est multũ furentes: & nefas stygium. i. q cquid arcanũ, & nefandũ est apud stygẽ: & o pœnę nocentum: & o chaos. i. confusio rerũ, auidũ. i. cupidũ cõfundere innumeros mũdos sup. si sint, & o rector terræ. i. Iuppiter inferne: videtur legisse Sulpitiꝰ Mors dilata deum, stygiæ: nã dicit o rector terrę stygiæ: aut potius o stygie. i. inferne rector terræ, quẽ deum. i. cũ sis deus, mors dilata in longa sęcula torquet: quia cum mori velis, mori nequis, qđ lucifero forsan & dãnatis animis congruit: & o styx (si nõ legatur stygie) & o Elysij, scilicet campi beatorum: quos nulla Thessalis. i. venefica, meretur: & o Persephone. i. Proserpina, perosa cęlum. i. aerem clarum ad quem redire nolebas: & matrẽ. s. Cererẽ quã seq recusabas: & o vltĩa. i. ꝓfundissima pars, & abysse, Hecates nostræ. i. magarum pręsidis: per quã cõmercia. i. cõmunicationes tacitę linguę sunt manibus, & mihi. i. per quã cum manibus. i. inferis cõmercia habeo, & tacite loquor: & o ianitor sedis laxæ. i. ampli inferni. s. cerbere, q spargis sęuo cani. i. tibi ipsi, nostra viscera: quia voras carnem nostram: & o sorores. s. fatales, hoc est parcę, tracturę fila repetita. i. daturæ vitam huic quem in lucem reuoco: & tu o portitor vndæ flagrantis. s. Phlegethõtis, lassate iã senex. i. qui cum sis senex possis esse lassatus: est quidem senex: vt dicit Maro: sed cruda deo viridisq; senecta est: hoc est o Charon lassate iam vmbris redeũtibus ad me: q̃a tot euocaui: vos inquit oẽs inferi, exaudite preces meas: si ego inuoco vos ore satis polluto. s. sanguine humano: si ego nunq̃ cano hæc carmina, existẽs ieiuna. i. non prius pasta, fibris. i. venis humanis: si ego dedi sæpe pectora plena. i. vteros ꝑgnãtium: & laui profecta. i. exta infãtis, cerebro calido. s. infantis: si quis infans erat victurus quum imposuit caput. s. suum, & exta sua vestris lancibus. i. vobis a me oblatis: parete mihi precanti: quia nos non poscimus animam latitantẽ in antro tartareo: & assuetã diu tenebris: sed poscimus descendẽtẽ modo luce fugata: & sup. quæ hęret adhuc in primo hiatu orci. i. inferni pallẽtis. licet. i. licitũ est: vt talis aĩa exaudiat has hęrbas. i. obediat huic veneficio, ventura semel ad manes. i. inferos: & licet, vt vmbra militis noti. s. Sexto Põpeio (Sic. n. Sabel. legit nõ nosti) canat mõ, nato. i. filio ducis. s. Pompeij, omina. i. fata, & euenta (ab ijs q̃ pręcedunt ea quæ sequuntur) Pompeiana. i. patris eius Pompeij, si bella ciuilia mereť bene de vobis o inferi. i. si multos ad vos demittunt.

Plinius arbitratur non constare, quæ auium sit stryx. Quod strident vlulantq; ferę: vox scilicet Erichthonis habet illum sonum, quẽ ferę vlulantes emittunt. Planctus vndæ. i. imitatur colisiones vndarum, quæ cautibus & scopulis illiduntur. Eumenides stygiumq; nefas. oratio est Erichthonis ad numina infernalia: quæ obtestatur, vt preces suas exaudiant. Et chaos. illa prima rerum confusio rudis, & indigesta moles: vt inquit Ouidius: diciť Chaos qđ est auidũ confundere plures mundos. Et rector terræ. Plutonem intelligit, vel Demogorgonẽ q torquetur immortalitate deorum. Styx. vocatiui casus. Et quos nulla meretur Thessalis elysij. Inuocat cãpos elysios, ad quos deueniũt tãtũmodo animę piorũ: vt supra docuimꝰ. nulla aũt Thessalis. i. fœmina Maga meretur Elysios.

Cælum matremq; perosa persephone. Persephone dicitur Proserpina quæ rapta a Plutone reliquit matrem Cererem, & cælum patris Iouis. Fabula nota apđ Ouidiũ, & Claudianum. quæ dicitur pars vltima nostræ Hecates. i. lunę, quę multiplicẽ habet potestatẽ. Nostręq; Hecates. Luna diciť Hecate a potestate multiplici. Hecaton enim significat centũ: vt interpretatur Seruius. Luna autẽ dicitur in cælo, Diana in nemoribꝰ, Proserpina apđ inferos: q̃ ob hoc dicitur vltima pars nostræ Hecates. Vergilius. Hecaten cæloq; ereboq; potentem. Tacitæ linguæ. i. arcanæ. Manibus, vmbris mortuorum. Ianitor & sedis laxę. i. o Cerbere. de quo Vergilius. Cerberus hęc ingens latratu regna trifauci. Sæuo cani, scilicet tibi. Sorores. i. o parcę quę estis lanificæ. Cloto. s. Lachesis, & Atropos. O flagrantis portitor vndę. id est o Charon qui portitor es Acherontis æstuantis: vt scribit Vergilius in sexto. Si nunq̃ hæc carmina fibris hũanis ieiunia cano. Inquit Erichtho: O dij inferni exaudite præces meas, si nunq̃ ego ieiuna carnibus humanis, cano hæc carmina dira & magica. Carnes em̃ & fibras humanas matutino tempore comedebat. Si qs qui vestris caput extaq; lancibus infans. i. si ego sacrificãs vobis, o dij inferni, imposui lancibus, q̃ sunt vasa apta sacrificijs exta & capita infantum: quos ideo necaui, vt vobis sacra facerẽ. Non in tartareo latitantem poscimus antro. non peto inquit animam, quæ diu fuerit apud inferos: sed peto aĩam q̃ paulo añ descendit, & adhuc hęret in faucibꝰ inferoꝝ, q̃ ob hoc faciliꝰ poterit repetere suũ cadauer. Hęret adhuc orci. Orcꝰ diciť Pluton ab vrgẽdo: vt ait Festꝰ. Vergilius. Pallidus Orcus. Eumenidesq; satę. Ad manes vẽtura semel. Cum hęc anima quã euoco nõdũ fuerit in imo tartaro: quando a me remittetur ad manes semel venisse dicetur non bis. ex quo ostendit id esse facile. Ducis omina nato. i. Sexto filio Pompeij. Si bene de vobis ciuilia bella merentur. Bella ciuilia dicuntur bene mereri de dijs infernis, quoniam multas vmbras ad eos mittunt.

Hęc vbi fata: caput spumantiaq; ora leuauit.
Aspicit astantem proiecti corporis vmbram:
Exanimes artus inuisaq; claustra timentem
Carceris antiqui: pauet ire in pectus apertũ
Visceraq; & ruptas letali vulnere fibras.
Ah miser extremum cui mortis munus iniquę
Eripitur non posse mori. miratur Erichtho

SVLPI.

¶Leuauit, erexit. Spumantia, præ celerata multorum carminum pronunciatione. Proiecti, iacẽtis. Claustra, carcerẽ corporis.
Claustrum
Claustrum enim locus clausus dicitur: & ipsiꝰ clausuræ instrumentum. Letali, mortifero. Cui eripitur munꝰ extremum: qui priuatur mortis beneficio. Immotum, quod non mouebatur. Has fatis licuisse moras. ꝙ statim non paruerint. Viuo serpente, quẽ habebat in manibus. Illatrat, clamat contra manes. Quas egit. excantationibus enim terram in rimas per quas vocem immitteret aperuerat. Rum

pit ſilẽtia, vocẽ immittit. Secura vocis meę. quæ non pares, & negligis carmen. Non agitis, non perſequimini: ſimulat eñ ſe non vidiſſe eam. Per inane Erebi, p vacuum infernum, & capaciſſimum: nam vmbræ locum non occupãt. Eliciam, in lucem educam. Vero nomine. non enim vos Eumenides appellabo: ſed quãq; proprio ſuo. Canes ſtygias, vos ipſas quæ canes appellamini. Per buſta ſequar, perſequar & fugabo. Funera, exequias. Cuſtos, vos ſeruans. Teq; deis. Proſerpinæ minitatur ſe oſtẽſuram ipſam eo quo eſt apud inferos vultu. Alio, diuerſo ab eo quẽ oſtendis mortalibus. Ficta, compoſita. Tabida, macilenta ſqualida. & eſt vocandi caſus. Ennęa, Proſerpina dicta ab Enna oppido in Sicilia ad quam rapta eſt, & vbi eſt eius templum celeberrimum. Quæ dapes. Proſerpina rapta cum Ceres eius mater a Ioue impetrauiſſet: vt ad ſuperos reuocaretur ſi nihil guſtaſſet, indicata eſt ab Aſcalapho. vi. punici mali grana hauſiſſe. Itaq; iuſſit Iuppiter: vt æquo temporis ſpatio, nunc apud ſuperos, nunc apud inferos eſſet. Dapes, ſeptem punici mali grana. Quo fœdere mœſtum. indicabo ſtuprum tuum, & vt patrui turpi coitu delectaris. Regem noctis, Plutonem. Contagia. ſtuprum intelligit, quo mater ipſam vſa eſt neglexiſſe, & nõ magni feciſſe reuocare. Peſſime arbiter. o Pluto qui lucem odiſti, ego rupta terra radios ſolis in te immittam. Feriere, percutieris. Die, luce. Ille, Demogorgon qui eſt omnium deorum pater, & iacet in imo tartaro: interptaq; terrę deus, ſiue terribilis deus. Compellandus, vocandus, & alloquendus. Quo nunq̃ vocato. ad cuius nomen inuocatum fit terrę motus. Apertam Gorgona, patentem Meduſam, quam alij impune videre non poſſunt. Erinnem, furiam. Tenet, poſſidet. Indeſpecta, non viſa quia ſunt in penetralibus imiſq; tartari partibus. Cuius, Demogorgonis. Eſtis ſuperi. adeo enim eſt in inferno demerſus: vt vos cælum incolere videamini. Peierat ſtygias vndas, periurat ſtygem paludem quod alijs deis non licet. Maro. Dij cuius iurare timent, & fallere numen.

Enna.

Demogorgon.

PHILIP. BEROALDVS.

¶ Clauſtra timentem carceris antiqui. Vidit Erichtho finito carmine vmbrã aduentantẽ quę timebat redire in clauſtra corporis, q̃ carcer eſt animarũ: vt Cicero, & Macrobius tradũt. Ah miſer extremũ. Miſerum illum appellat Lucan⁹, qui reuocatur ad clauſtra carceris: cui non licet frui extremo munere mortis quæ omnibus curis animos liberat. Horatius. Mors vltima linea rerũ eſt. Irataq; morti, quæ. ſ. tam diu retinuerat vmbram. Verberat immotum viuo ſerpente cadauer. Erichtho percuſſit cadauer ſerpente: vt illud ita excitaret: & carmẽ horrendũ ad Furias infernales pruntiauit. Manibus illatrat. i. inferis quendã latratũ immittit. Regniq; ſilẽtia rũpit. apud inferos oia ſilere dicunt: nũc Erichtho ſuis carminib⁹ rupit ſilẽtia infernalia. Theſiphone vociſq; meę ſec. Meg. Verba ſunt Erichthõis idignãtis cõtra furias, tãq̃ ei⁹ carmia

Has fatis licuiſſe moras: iratąq; morti
Verberat immotum viuo ſerpente cadauer:
Perq; cauas terrę quas egit carmine rimas
Manibus illatrat: regniq; ſilentia rumpit.
Theſiphone: vociſq; meę ſecura Megæra:
Non agitis ſęuis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam: iam vos ego nomine vero
Eliciam: ſtygiaſq; canes in luce ſuperna
Deſtituã: per buſta ſequar per funera cuſtos:
Expellam tumulis: abigam vos oñibus vrnis.
Teq; deis ad quos alio procedere vultu
Ficta ſoles Hecate pallenti tabida forma
Oſtendam: faciemq; Erebi mutare vetabo.
Eloquar immenſo terrę ſub pondere quæ te
Contineãt ennęa dapes: quo fœdere mœſtum
Regem noctis ames: quæ te cõtagia paſſam
Noluerit reuocare Ceres: tibi peſſime mundi
Arbiter immittam ruptis titana cauernis:
Et ſubito feriere die, paretis: an ille
Compellandus erit: quo nunq̃ terra vocato
Nõ cõcuſſa tremit: q̃ Gorgona cernit apertã
Verberibuſq; ſuis trepidã caſtigat Erinnem:
Indeſpecta tenet vobis qui tartara: cuius
Vos eſtis ſuperi: Stygias qui peierat vndas:

¶ Hæc vbi fata. Cõmemorat qualiter poſt p̃ces Erichthus remiſſa ſit ab inferis aia, q̃ tñ nõ ſtatim corp⁹ ſuũ ingreſſa eſt, donec magica arte ad id cõpulſa ẽ: vt ex ordine patebit, q̃ talis ẽ. Vbi. i. poſtq̃ Erichtho fata ſup. erat, hęc. ſ. p̃dicta, ipſa leuauit. i. erexit caput & ora ſpumãtia. ſ. ꝓpter acceleratã multoq; carminũ pnũciationẽ, & ſup. aſpicit vmbrã. i. imaginẽ, corpis pie cti. i. qđ piecerat ad antrũ illud, vt recipiat aiam, aſtãtẽ. ſ. iuxta corp⁹: q̃ vmbra ẽ corpis, ſimulacrũ aiæ: vere; q̃ aia videri neq; vmbra apparuit, q̃ aię pñtiã idicauit. aſpicit iquã vmbrã aſtãtẽ, & ſup. timẽtẽ artus exanimes. i. demortuos, & ſine vitali ſpũ: & clauſtra antiq. i. priſtini carceris, videlicet mẽbra corpis ifuſa. i. odio hĩta, poſtq̃ regẽ nacta fuerat (nos cõtra credimus aiam deſyderare cõmerciũ corpis ſui: nõ vt iteꝝ mortale iduat ſed vt immortalitatem nacto collętetur) & vmbra pauet ire in pectus apertum. ſ. a venefica, aut ab hoſte, & ſup. in viſcera, & fibras. i. venas, & extremitates inteſtinorum ruptas. ſ. ab hoſte, vulnere letali. i. mortifero: quia cum ſemel paſſa fuerit amaritudinem mortis timuit redire in corpus habens tam manifeſta indicia mortis. Ah miſer ſup. eſt, aut es ſi apoſtrophen facit, cui extremum munus mortis iniquę. i. qđ mors etiã iniqua cõcedere ſolet, videlicet nõ poſſe mori. ſ. iterum (q̃a qui ſemel mortu⁹ eſt nõ põt p naturã mori iterũ) eripit. ſ. p artẽ magicam q̃a cogit̃ in vitã redire: vt iteꝝ moriat. Erichtho mirat̃ has mo

ras. i. dilationes, licuiſſe fatis. i. deorum preſcriptis & legibus: hoc eſt q̃ fata non ſtatim paruerint iuſſis ſuis: & irata morti. i. q̃ tam diu mãſerat mortuum cadauer, verberat cadauer immotum. i. qđ non mouebatur ſpiritu vitali, ſerpente viuo: vt ſcilicet illi vitam inferat: & illatrat. i. dire inclamat, manib⁹. i. inferis, per cauas rimas. i. fiſſuras terræ, quas egit. i. effecit, carmine. i. excantationibus, & rumpit ſilentia regni. ſ. inferni. Vox autem eius talis erat. o Theſiphone furia infernalis, & o Megęra altera furia (ſunt enim tres Theſiphone, Meggra, & Alecto) ſecura vocis meę. i. nihil curans vocem meam, non agitis. i. poteſtis ne facere, vt nõ agatis, flagellis ſęuis, animam. ſ. cadaueris huius, infelicem. i. miſellam, & quæ per ſe reſiſtere non poſſet: per inane. i. aerem medium, aut vacua atria ditis? Ego eliciam. i. euocabo, & extrahã vos iam nomine vero. ſ. non Eumenidas vocãdo: ſed diras canes, aut furias: & deſtituam. i. extractas relinquam, in luce ſuperna quã ſemper odiſtis, vos canes ſtygias. i. cognitas, & vocatas canes infernas, & ego perſequãr vos per buſta. i. vſtrinas, aut ſepulcra vſtorum, & per funera. i. cadauera non vſtorum, & ego cuſtos ſepulcrorum. expellam vos tumulis: in quibus ſunt cadauera non combuſta: & abigam. i. aufugabo vos omnibus vrnis, in quibus ſunt cineres vſtorum: & o Hecate. i. Proſerpina inferorum regina, tabida. i. exiſtẽs tabida, forma pallenti, ego oſtendam te ſup. talem qualis es, hoc eſt tabidam, forma pallenti, deis ad quos tu ficta. i. fucata, ſoles accedere alio vultu. ſ. q̃ tuo, & vetabo te mutare faciem Erebi. i. quã habes apud Erebum: hoc eſt in inferno: nam illic pallida dicitur pſerpina: hic aũt lucida dicit̃ luna quaſi lucentium vna, vſqueadeo vt canatur pulchra vt luna. Ego eloquar. i. reuelabo, o Ennea. i. Proſerpina, quę dapes ſcilicet apud inferos guſtatę, quia ſeptẽ grana mali punici, cõtineant te ne. ſ. redeas cum matre, ſub immenſo pondere terræ. i. in inferno apd Plutona: & eloquar quo fœdere, quia ſtupro & inceſto coitu patrui tui Plutonis (Sane per mala ſolent impudici pudẽda intelligere: ſicut in Buco. illo. Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala) regem noctis. i. Plutona, mœſtum, & ita minus placidum niſi propter turpe cõmercium ſtupri: & eloquar quę contagia paſſam. i. poſtq̃ ſenſit te paſſam eſſe turpiſſimum ſtuprũ, Ceres mater tua, noluerit reuocare te. Hinc patet res ſolere ab orãtibus pro negotio interptari: nam hic Erichtho dicit ad augendam turpitudinem facti: illud tam turpe fuiſſe: vt Ceres noluerit eam reuocare: vt quę maluerit nullam q̃ tam turpem habere filiam. Maro autem dicit repetitam quidem: ſed irretitam dulcedine conſuetudinis cum patruo noluiſſe ſequi. vnde eſt illud in Geeor. Nec repetita ſequi curet proſerpina matrem. Et o peſſime arbiter mundi, qui tenebras præfers luci, ego immittã tibi. i. in perniciem tuam, titana. i. ſolem, cauernis. ſ. terræ. i. fiſſuris, ruptis, ſcilicet prius, & tu feriere. i. percutieris, & attonitus fies, die ſubito. i. ſubito apparẽte. Paretis. i. nõne obeditis mihi: an ille. ſ. Demogorgon erit mihi ſup. compellandus. i. conueniendus, & inuocandus: quo vocato. i. inuocato, terra nunq̃ non tremit. i. ſemper tremit cõcuſſa. ſ. præ timore: qui cernit. ſ. impune, Gorgona. i. Meduſam quę alios ſe videntes in ſaxa vertit, apertam. i. non velatã, nec per medium criſtalli nũ: q̃ caſtigat Erinnẽ. i. furiã peſſimã. ſ. belli, trepidã. i. anxiã & tremẽtẽ, caſtigat dico ſuis. i. proprijs ipſius q̃ bus alios afficit verberibus: & qui tenet tartara indeſpecta. i. non viſa vobis, licet deſpexeritis: & cuius. i. reſpectu cuius vos. ſ. inferi, eſtis ſuperi: & qui peierat. ſ. impune, vndas ſtygias, quas alij peierare timent.

Spernẽtes q; nõ immittãt animã. quã ipa expoſcit. Tres autẽ ſunt furię alecto Theſipho ne & Megęra. Stygiaſq; canes. Stygię canes dicũtur Furiæ: vt docet Seruius: allegãs hũc locum Vergilij. Viſq; canes vlulare per vmbram. Abigam vos omnibus vrnis. depellã vos ab vrnis defunctorũ. Faciẽq; Erebi mutare vetabo. Dictũ eſt ſupra lunã habere multiplicem poteſtatem: & inde dictã hecatẽ. nũc ait Erictho ſe phibituram Proſerpinam mutare faciem infernalem, qua. ſ. vtitur in Erebo. Quæ te cõtineant Aetnęa dapes. Ceres cum Proſerpinam filiam apud inferos eſſe cõperiſſet, impetrauit a Ioue ei⁹ reditũ ſi nihil apd inferos guſtauiſſet: illa autẽ punici mali grana guſtauerat: qđ prodidit Aſcalaphus: vnde Proſerpina apud inferos remãſit: vt Ouidius & Seruius narrant. Aetnęa. i. Proſerpina ſicula. Regem noctis. i. Plutonem. Mũdi arbiter. i. Pluto. Immittam titana. i. ſolem cuius radijs inferi infeſtantur. An ille compellãdus erit. Demogorgonem intelligit deum conſcium terrę. Gorgona cernit apertã. vel terrã, vel Meduſam q̃ dicitur Gorgon intelligit. Erinnim. i. furiam. Cuius vos eſtis ſuperi ſtygia qui peierat vndas. Iuppiter ſtatuit, vt ſi feſelliſſet, & peieraſſet quiſpiam deorum ſtygias vndas vno anno & nouem diebus ab Ambroſia prohiberetur: vt Seruius refert: & Vergilius. Stygiãq; paludẽ dij cuius iurare timent & fallere numen.

Protinus aſtrictus caluit cruor: atraq; fouit
Vulnera: & i venas extrẽaq; mẽbra cucurrit.
Percuſſæ gelido trepidant ſub pectore fibræ:
Et noua deſuetis ſubrepens vita medullis
Miſcetur morti. tunc omnis palpitat artus.
Tenduntur neruí: nec ſe tellure cadauer
Paulatim p mẽbra leuat: terraq; repulſum eſt:
Erectumq; ſemel: diſtento lumina rictu
Nudantur: nondum facies viuentis in illo
Sed morientis erat: remanet pallorq; rigorq;
Et ſtupet illatus mundo: ſed murmure nullo

SVLPI.

¶ Aſtrict⁹, dẽſatus. Caluit, ſolut⁹ eſt, & commotus. Fouit vulnera, apparuit in vulneribus Fibræ. vitalia iecur, pulmo, & cor. Trepidãt, mouenť palpitãt. Subrepẽs, ſubintrans. Deſuetis, quæ viuere iã ceſſarant. Palpitat, motitat ſe. Tenduntur extenduntur: nam lenti laxiq; erant. Nec ſe tellure cadauer Paulatim per membra leuat terraq; repulſum eſt Erectumq; ſimul. Cadauer mgt vno impetu repente ſurrexit. Tellure, a terra. Repulſum pcuſſum, & terræ impetu ſubleuatum. Diſtento lumina rictu nudantur. aperto ore oculi aperiuntur. Nondum facies viuentis. non videbatur viuere. ſed mori. Rigor, diſtẽtio corporis. Stupet, q; in vitam redierit. Sed murmure nullo, ſed non loquebatur oreiam ſtricto. Tantum reſponſura. ſolum vt reſpondeat, non vt loqui incipiat. Theſſala, Erichtho Mercede, præmio: Nã ea lege te dimitt tam: vt nullis carminibus, & veneficijs in vi-

tam valeas reuocari. Immune, liberũ & cui non noceant veneficia. Toto æuo, toto tempore futuro. Tali tua. ea diligentia te sepeliam, & talibus lignis aduram. Tua membra, supplecõdam. Exaudiat magos, pareat excantationibus. Sit tanti. magno beneficio, & felicitati tibi ascribeq; per me fueris reuocatus in vitam. Verba, carmina. Somnum longę Lethes. mortem. nil enim aliud mors est nisi longus somnus. Lethe autem fluuius est in inferno qui animis ipsum potantibus obliuionem inducit. ponitur & pro ipsa obliuione. Tripodas vatesq; deorũ sors obscura tenet. Dij & vates responsum obscurum dant. Necromantia vero aperte omnia indicat. Tripodas, mensas Apollinis: metonymia. Fortis adit oracula. qui magnanimus est necromantiam aggreditur. Duræ, inflexibilis. Ne parce, ne abstine. Da nomina. dic nominatim. Da vocem, emitte claram vocem. Loquantur mecum, futura aperiãt. Addidit & carmen. post hæc excantauit vmbrã, vt sciret quicquid rogaretur. Dedit, præstitit concessit. Manante fletu, abundantibus lachrymis. Tristia. Quid parce ordinent quoniam ab Acherontis ripa sit reuocatus, se vidisse negat: id tamen quod ex vmbris intelligere potuit eloqtur. Ab aggere, a ripa Acherontis. Effera, immanis. Agitat, vexat: nam inter se certãt. Arma impia, ciuilia bella. Quietem, pacem & silentium manium. Tartara, in quibus sceleste puniuntur. Est enim munitissimus, & profundissimus locus tripliciq; muro munita arx & adamantinis turrib⁹. Fecere palam, manifestarun. Tristis felicibus. animis optimorum inerat in vultu tristitia. Natum. qui bello Samnitico per M. Licinium pontificem dijs stygijs se deuouit: vt victoriam suis relinqueret exemplo patris, qui eodem successu bello latino per Valerium se deuouerat. Lustrales, appositio, hoc est expiatorias: nam sua deuotione Romanorum peccata expiauerunt, & exercitum incolumẽ præstiterunt. Camillum. Furium Camillum qui captam patriam a Gallis Senonib⁹ liberauit. Curios. Marcus Curius dẽtatus de Sãnitib⁹ Sabinis & Lucanis triumphauit, & iterum de Sabinis. legatis Samnitium aurum offerentibus cum rapas torreret, malo hęc in quit in fictilibus meis esse, & aurum habentibus imperare. Querentem. q; Pompeius necessarius suus esset a Cæsare superãdus, & in Aegypto periturus.

Lethe.

Tartarus.

Decij.

Camillus.

Curius.

PHILIP. BEROALDVS.

¶ Protinus astrict⁹ caluit cruor. statim post finitũ carmẽ reuiuiscere cœpit cadauer p cuius venas diffusus est sanguis. Et noua desuetis subrepẽs vita medullis. noua vitalitas sensim penetrãs intra cadauer mista est morti q̃ prius extinxerat illud corpus. Palpitat .i. salit & cõmouetur quod indiciũ est animæ receptæ. Distẽto lumina rictu. Rictus est p prie oris aptio. Martialis. Rictibus his tauros nõ eripuere magistri. Iam moriẽtis erat. faciẽ habebat pallidã, & hominis morientis. Vox illi lingua q; tãtũ respõ. dat. cadauer qđ reuixerat loqui sua spõte nõ poterat: tãtũmõ

Ora astricta sonant: vox illi lingua q; tantum
Responsura dat. Dic (inqt Thessala) magna
Quod iubeo mercede mihi: nã vera locutum
Immunem toto mundi præstabimus æuo
Artibus Aemoniis: tali tua mẽbra sepulchro
Talibus exuram stygio cum carmine syluis:
Vt nullos cantata magos exaudiat vmbra.
Sit tanti vixisse iterum: nec verba nec hærbæ
Audebunt longę somnum tibi soluere Lethes
A me morte data. Tripodas vatesq; deorum
Sors obscura tenet: cert⁹ discedit ab vmbris
Quisquis vera petit: duræq; oracula mortis
Fortis adit. ne parce p̃cor: da nomina rebus:
Da loca: da vocem: qua mecũ fata loquantur.
Addidit & carmẽ: quo quicqd cõsulit vmbrã:
Scire dedit. mœstum fletu manante cadauer
Tristia non equidem parcarũ stamina dixit:
Aspexi: tacitę reuocatus ab aggere ripæ.
Q̃ tñ e cũctis mihi noscere contigit vmbris:
Effera Romanos agitat discordia manes:
Impiaq; infernam ruperunt arma quietem.
Elysias alii sedes: ac tartara mœsta
Diuersi liquere duces: quid fata pararent
Hi fecere palam: tristis felicibus vmbris
Vultus erat: vidi Decios natum patremq;
Lustrales bellis animas: flentemq; Camillum:
Et Curios: Syllam de te fortuna querentem.

¶ Protinus astrictus caluit cruor. Post minas ingẽtissimas remissa est ab inferis anima in corp⁹ sic dispositũ: vt eã recipere posset: qua recepta stati reuixit, & futura p̃dixit. Ordo est. Cruor astrict⁹. i. cõdensatus cũ esset frigid⁹ & sine aia, caluit. i. solutus & calidus effectus est protinus. i. statim, & fouit. i. sustentauit vulnera atra. s. prius: & cucurrit in venas, & in mẽbra extrema p venas. Fibrę. i. vitalia mẽbra, & in q̃bus maxima vis sentiendi est, percussæ. i. vulnerate prius, gladio. s. hostili, trepidãt .i. mouent, & palpitant sub pectore, & vita noua subrepens. i. paulatim illabens, mẽbris desuetis. i. alienis iã a vita, miscetur morti. i. corpori prius mortuo: tunc. i. deinde, omnis art⁹ .i. qđlibet mẽbrũ, palpitat. i. motat se. Ex quo loco patet Art⁹ nõ carere singulari nũero. nerui tẽdunt. i. extẽdunt: nec. i. & nõ, & cadauer leuat se tellure. i. a terra, nõ paulatim p mẽbra: sed sup. totũ simul vno ipetu surrexit: & repulsum est. i. repercussum terra. i. a terra quã ipetu suo pri⁹ icusserat, & erectũ est semel. i. vno ipetu totũ. Lumina sup. ei⁹, nudant. i. ablatis ciliis apparẽt, rictu distẽto. i. fossa oculoꝝ apta: verũ facies. i. species vtuentis,

nondũ erat in illo: sed moriẽtis: quia pallor & rigor remanet in facie, & ipse stupet illatus mũdo: sed ora astricta. i. clausa (vnde patet illud distentõ rictu non de ore dictum esse: sed de terribili orbe oculorũ) nullo. i. nõ vllo, non sonant vllo murmure. Nõ em̃ loquebatur iniustus. nã vox & lingua dat illi tm̃ responsura. i. vt respõdeat, nõ vt de suo quicq̃ loquatur. Thessala. s. Erichtho, inqt sup. ad eũ, dic mihi qđ iubeo, magna mercede. i. recepturus magnã mercedẽ. nã nos pstabimus te locutum vera .i. si locut⁹ fueris vera: immunẽ. i. liberum artib⁹ Aemonijs. i. Thessalicis & veneficis: toto quo mũdi. i. toto tẽpore quo mũdus durabit. Ego exurã tua mẽbra tali sepulchro. i. tali busto, & talib⁹ syluis. i. lignis cum carmine stygio. i. adhibitis verbis stygijs vt vmbra. s. tua, cantata: sed nõ excantata, nullos. i. nõ vllos, non exaudiat vllos magos. i. nõ obediat vlli mago. Sit sup. tibi tanti. i. tanti momenti & lucri, vixisse iterũ. i. q; tein vitã reuocauerim: nec verba. s. excãtatoria, nec herbe. s. venefice & magicæ, audebũt soluere tibi somnũ lõgę lethes. i. obliuiõis, & q̃tis lõgę, hoc est mortẽ, morte data a me. i. cũ semel tibi concesero iterum mori. Sors. i. diuinatio obscura, tenet tripodas .s. in antro Cyrrheo, & delphico: & vates. s. Sybillas deorũ: qa obscure rñdẽt, & vix intelligibilia: sed q̃sq̃ petit vera ab vmbris. i. a mortuis, & fortis adit oracula duræ mortis discedit. s. ab eis, certus. i. certior factus, & nõ dubi⁹. p̃cor ne pce. i. ne parcas, & ne abstineas, ꝓpter magnitudinẽ ducũ: aut noli parce loqui: sed abũde vt clare intelligamus. da reb⁹ noia. i. dic eas nominatim non p signa, da. i. dic loca, da vocem. i. eloq̃re ex p̃sse: qua. s. voce, fata loquantur mecum. i. exprimant mihi futura. Thessala sup. hæc locuta, addidit &. i. etiã carmẽ. s. magicum, quo dedit vmbrę scire, q̃cqd cõsulit. i. cõsultãdo petit vmbrã. Cadauer. s. illud vita donatũ, mœstũ. i. præ se ferens mœstitiã, fletu manãte. i. lachrymis defluentibus, dixit: equidẽ. i. ego qdẽ non aspexi, seu respexi tristia stamina. i. decreta, q̃ p stamina ordiuntur, & pduntur, parcarum. i. dearũ fataliũ, existẽs reuocatus ab aggere ripę tacitæ. i. ab aggere Acherõtis: tñ quod contigit mihi noscere, e cũctis vmbris. s. defunctoꝝ, discordia effera. i. immanis, agitat manes Romanos: qa diuersis studẽt: & arma impia. i. bella ciuilia, ruperunt quietẽ infernã: duces. s. defuncti, liquere alij. s. boni sedes Elysias, ac diuersi. i. mali, tartara mœsta: & hi fecere. s. mihi palam: quid fata pararent de ducibus viuentibus. Vultus tristis erat vmbris felicibus. i. piorũ bene de rep. meritoꝝ, & ita significabant pios vincẽdos. Ego vidi Decios natũ, & patrem appositorie animas lustrales bellis. i. q̃ se deuouẽdo acies suas explauerẽt sup. flẽtes: & Camillũ .s. Furiũ, flentẽ: & Curios flẽtes: & Syllã q̃rẽtẽ o fortuna de te.

quem deinde filius in bello Hetrusco, siue Gallico emulatus tradidit se sua spõte morti pro Romanorum victoria. authores Cicero & Liuius. Animæ istorum fuerunt lustrales: quia purgarunt Romanum populũ qua si victimę a vi hostili. Syllam de te fortuna querentem. Vmbra Syllæ apud inferos lamentabatur: quoniam Pompeius qui erat Syllanus profligatus est a Cæsare Marianarum partium assertore.

Deplorat Libycis perituram Scipio terris
Infaustam sobolem: maior Carthaginis hostis
Non seruaturi mœret Cato fata nepotis.
Solum te consul depulsis prime tyrannis
Brute pias inter gaudẽtem vidimus vmbras.
Abruptis Catilina minax fractisq; catenis
Exultat: Mariiq; truces: nudiq; Cethegi.
Vidi ego lętantes popularia nomina Drusos:
Legib⁹ imodicos: ausosq; ingentia Graccos.
Aeternis chalybum nodis & carcere ditis

¶ Scipio, Aemylianus cuius progenit⁹ Scipio consul Pompeij gener Põpeianæq; factionis in Aphrica. Cato maior hostis Carthag. Cato Cẽsorinus q; Carthaginem delendam in senatu esse suasit preconem ficum inde allatam ostendens: vt Plinius tradit. Mœret fata nepotis, dolet mortem Catonis Vticensis. Solum te. Solus inqt Iunius Brutus q; Tarquinios expulit, & patriam liberauit. primusq; consul fuit lætus est, q; videt Brutum eius progenitum Cæsarem occisurum: & patriam iterum a tyrannide liberaturum. Catilina. L. Catilina seditiosus ciuis, & patriæ hostis cum reliquis impijs lætus est. Minax, minis plenus. Catenis, quibus vinctus erat: & cruciabatur in tartaro. Marij. pater & filius. Cethegus. Cethegus fuit Catilinæ socius in coniuratione. Nudi, alluſit ad hu-

SVLPI. Scipio. Cato.

Brutus.

Catilina.

Cethegus

merum exertū: quo hęc familia in prælio vtebatur: vt diximus libro primo. Druſos. Liuius Druſus tribu. ple. ſocios & Italicos populos ſpe ciuitatis Romanę ſollicitauit: legibuſq; agrariis, & frumentariis latis cum ciuitatē prestare non poſſet, Italicis & ſenatui factꝰ in uiſus, velut ſocialis belli auctor, ſicertū a quo domi occiſus eſt. Popularia nomina. quipopulo aſſentabantur. Immodicos, nimios. Druſus.

Graccos. C. & Tyberiū tribu. ple. ſeditioſos. Manus, facinoroſorū & impiorum. Conſtrictæ nodis chalybum. qui ſunt in vinculis ferreis in tartaro. Plauſere, lætitię ſignum dedere. Turba nocens. Impiꝰ ad Elyſios ire volūt Poſſeſſor, dis, orcus, Pluto. Aperit ſedes, ſinit ingredi & parat ſe ad puniendum nocentes quos eſt patentibus oſtiis admiſſurus. Aſperat: in cruciatum animarum. Et durū. parat etiam victori Cæſari adamantina vincula. Placido manes. Pompeiū cum tota familia in bellis ciuilibus periturum oſtendit. Expectare placido ſinu, ſuſcepturos blande & reuerenter. In ſerena parte, in campis Elyſiis. Nec gloria puę ſollicitet. noli exhylarare te breui vita. Veniet hora quæ miſceat omnes. qua pereant & Pompeiani, & Cæſariani. Properate mori, moriamini libēter. Magno, forti & conſtanti. Deſcendite, ite ad inferos. Gracci.

Quis e paruis buſtis. quale fuit Pompeij. Calcate manes deorum, pedibus contundite animas occupatorum patrię qui in deos ferentur eſſe conuerſi: nam vos eritis eorum ſuperi: quippe in tartaro cruciabūtur. hocq; dixit propter Cæſarem Auguſtum, & Claudium. Quæritur, a manibus. Quem, ex ducibus. Tumulum Nili, ſepulchrum apud Nilū vbi Pompeius ſepelietur. Quem Tybridis. hoc ꝓpter Cæſarem dicit qui ſepultus eſt in campo Martio. Ducibus, manibus eorū qui duces fuere. Tu, o Sexte. Parcę dabunt: fata tibi inferent etiam ſi nō dixero. Tibi certior. imago tui patris in ſomnis omnia tua incōmoda in Sicilia tibi vaticinabitur. Quo vocet te. in quem locum conſulat fugias: vt ſis tutus. Plagas, regiones. Quæ ſydera: quam oram ſuis ſub ſyderibus poſitam. Europam miſeri. nulla orbis ꝑs illæſos ſeruare vos poterit. Diſtribuet tumulos, diuidet ſepulchra pro victorijs veſtris. Pompeius enim qui victor in Aſia fuit ad Nilum ſepelietur. Sextꝰ in Aſia. Gn. filius in Hiſpania. Cato & Scipio in Aphrica. Nil tutius Emathia. quoniā illic nullus ex Pompeij domo peribit: ſed alibi. Sextus enim ipſe poſtq̄ victꝰ ab Auguſto in freto ſiculo fuit: in Aſiā fugiēs Amyntæ regi nullo ſe fœdere tradidit: a quo Mileti eſt obtrūcatus, quum ageret quadrageſimū annum: frater vero eius ad Carteriam in Hiſpania cecidit: vbi Cæſarem ad deſperationē redegerat. Repoſcit, nutu idicat ſe velle mori. Sexti mors.

Conſtrictę plauſere manus: campoſq; piorum
Poſcit turba nocens: regni poſſeſſor inertis
Pallentes aperit ſedes: abruptaq; ſaxa
Aſperat: & durum vinclis adamanta: paratq;
Pœnam victori. Refer hæc ſolatia tecum
O iuuenis: placido manes patremq; domūq;
Expectare ſinu: regnicq; in parte ſerena
Pompeio ſeruare locum: nec gloria paruæ
Sollicitet vitę: veniet quæ miſceat omnis
Hora duces: ꝓperate mori: magnoq; ſuperbi
Q̄uis e paruis animo deſcendite buſtis:
Et Romanorum manes calcate deorum.
Quę tumulū Nili: quę Tybridis abluat vnda
Quęritur: & ducibꝰ tātū de funere pugna eſt.
Tu fatum ne quęre tuum: cognoſcere parcę
Me reticente dabūt: tibi certior omnia vates
Ipſe canet ſiculis genitor Pompeius in aruis:
Ipſe quoq; incertus quo te vocet: vñ repellat:
Quas iubeat vitare plagas: quę ſydera mūdi.
Europam miſeri Libyamq; Aſiamq; timete.
Diſtribuit tumulos veſtris fortuna triūphis.
O miſeranda domus toto nihil orbe videbis
Tutius Emathia. Sic poſtq̄ fata peregit
Stat vultu mœſtus tacito: mortemq; repoſcit.

¶ Deplorat Libycis &c. Proſequitur miles ille in vitam vocatus, reliqua q̄ viderit, & audierit apud inferos dicēs. Scipio. ſ. Aemylianus, deplorat ſobolē. i. progeniem ſuam infauſtam Scipionem nomine & generum Pompeij, perituram terris Libycis. i. i Numidia cū rege Iuba. Et Cato maior hoſtis Carthaginis: aut qa plus fecit cōſilio q̄ Scipio opera: aut ꝙ prius cōſilio deleuit q̄ Scipio re ipa: mœret. i. deplorat, fata. i. necem ꝑpria manu perpetrandā, nepotis. ſ. Catonis minoris qui & Vticenſis dictus eſt, non ſeruituri. i. q talis eſt, vt malit ſibi necem inferre, q̄ Cæſari ſeruire. O Brute. ſ. Iuni, prime cōſul. i. qui fueras primus conſul, tyrannis. ſ. Tarquiniis ſuperbis regibus, depulſis. ſ. a regno, nos vidimus te gaudentem inter vmbras pias. ſ. in patriam. gaudebat autem (licet id non exprimat) eo ꝙ Brutus cum Caſſio Cæſarem tyrannum erat occiſurus. vbiq; aūt tacite carpit Cęſarē poeta, & eius ſucceſſorem Neronē. Sane quæ de inferis dicit: ita dicit vt a ſe excogitata potiꝰ q̄ a ſpiritu ꝓlata ſignificet. Catilina. ſ. Lucius q in patriam coniurauit, vt Salluſtius late recitat, minax, quia cædem patricijs, ac patribꝰ, & incēdium vrbi dum viuebat minabatur. ſed ſtudia viuorum niſi corrigantur ante mortem manent in morte. vnde Maro. Curæ non ipſa in morte relinquunt. is ergo ſperans liberari eo ꝙ Iuliꝰ Cæſar libertatē patriæ inuaſurus eſt, exultat

BEROALDVS.

¶ Periturā Scipio terris infauſtam ſobolē. Vmbra Scipionis deplorat ingt mortē Scipionis ſoceri Pōpeij: q in Aphrica erat pituitꝰ. Maior Carthaginis hoſtis. vmbra Catōis maioris illiꝰ cēſorij q ſēp Carthaginē delēdā

catenis abruptis & fractis: & Marij, ſcilicet pater & filius, truces, ſcilicet in victos, & Cethegi, id eſt complices Catilinæ, nudi. i. altero humero exerto in prælia prodire ſoliti, ſup. exultāt. Et ego, inquit ſpiritus ille in corpus vocatꝰ, vidi Druſos, vide licet Liuiū druſum tribunūplebis: appoſitorię noia popularia. i. corū q populo aſſentabanť, lętantes. ſ. de ſubactione ſenatorū: & vidi Graccos. ſ. Caiū & Tyberiū tribunoſplebis ſeditioſiſſimos, immodicos. i. nimios legibꝰ. ſ. tribunitijs, qa legem Agrariā ꝓmulgare conati ſunt, & auſos ingētia. i. q̄ nemo feliciter attētauit: vt legē Agrariā: repetee xultantes. Manꝰ. i. multitudines. ſ. noxiorū & impiorū in patriā, cōſtrictę æternis nodis chalybū. i. vinculis & catenis ferreis in ęternum duraturis, & cōſtrictæ carcere ditis. i. Plutonis, plauſere. i. exultauerunt: ꝓpter tyrannū, videlicet Cęſarē: & turba nocēs. i. nocētū videns Cæſarē per nephas regnaturū, poſcit cāpos piorū. i. occupare ſedes iuſtoꝝ: ſicut Cęſar occupaturꝰ ē ſedes bonoꝝ & ciuiū: poſſeſſor regni inertis. i. dis, aut orcus, aut Pluto ipſe, aperit ſedes pallētes. ſ. ad recipiendos ipios, & aſperat ſaxa abrupta ad eos ſuſpendēdos illic & torquēdos: & aſperat vinculis. i. ad vincula faciēda adamāta. ſ. lapidē, durū: quia ſolo hircino ſanguine frāgibilē: vis vt nulla virū nō ipſi excindere ferro Cœlicolę valeant: vt dicit Maro lib. vj. & ꝑparat victori. ſ. Cæſari pœnā. ſ. ęternā. O iuuenis. ſ. Sexte Pōpei, refer. i. reporta tecū, hęc ſolatia. i. hāc cōſolationē, manes. i. inferos, expectare patrem. ſ. tum & domū. i. familiam eius, ſinu placido, eo q̄ piį ſint in patriā: ideo autē expectare dicit q̄ nō ſint in ꝓximo bello periturі: & refer tecū, manes ſeruare Pōpeio patri tuo locū in ſerena ſede regni. ſ. inferni: nec gloria paruæ. i. breuis vitę. i. q̄ Cæſar victor paulo plus victurus eſt, ſollicitet. ſ. vos: qa veniet hora q̄ miſceat. i. cōfundat oēs duces: hoc eſt qua oēs mortui erūt nec diſcernenť victores a victis. ꝓperate. i. feſtinate mori: & deſcendite. ſ. ad inferos, ſuperbi magno aīo, licet e puis buſtis. i. modico ſepulcro ſicut deſcenſurus tunc erat Pōpeius magnꝰ: & calcate manes. i. ſepulcra deorū Romanorū, hoc eſt imperatorū qui ſe in deos referendos iactāt. Quęrit. ſ. a manibus (qa adhuc eis incertū eſt: ſciūt tñ vtrobiq; ducē interimēdū) quē. i. vtrius ducū an Pōpeij, an Cęſaris, tumulum. i. ſepulcrū, vnda Nili qui in Aegypto vbi Pōpeiꝰ occidet, abluat: & quē. i. cuius tumulū vnda Tybridis, q Romā vbi Cęſar occidet interfluit, abluat: & tñ eſt ducibꝰ pugna. i. cōcertatio de funere, vter ſimꝰ ſuū Romę hēbit: qa certū eſt vtrūq; occidēdū eſſe. Tuo Sexte ne quere. ſ. a me, tuū fatū. i. genꝰ mortis tuę: qa parcę. i. deę fatales dabūt tibi cognoſcere. ſ. fatū tuū ꝑ apparitionē patris tui, me reticēte. i. licet tacuero. Ipſe Pōpeius genitor tuus vates certior. ſ. q̄ ego ſim, canet tibi oia in aruis ſiculis. canet dicit exñs: ipſe quoq;. i. etiā ipſe incertus, quo. i. in quē locū vocet te: & vn de repellat. i. reuocet te: & quas plagas. i. regiones iubeat te vitare: & q̄ ſydera mūdi. o miſeri. ſ. Pompeiani timete Europā, & Libyam, id eſt Aphricam, & Aſiam: & ita omnes partes mundi. fortuna diſtribuit tumulos veſtris triumphis, id eſt ſicut de diuerſis triumphatis, ita in diuerſis locis ſepulcra habebitis. o domus, id eſt familia Pompeij, miſeranda: tu nihil videbis ſupple in toto orbe tutius Emathia, id eſt Theſſalia: quia nullі illic perituri ſunt: ſed in diuerſis locis aliis omnes. Poſtq̄ ſpiritus ille reuocatus in vitam, peregit ſic fata, ſcilicet Pompeia norum, ipſe ſtat mœſtus vultu tacito: & repoſcit, quaſi pro mercede ſua, mortem, id eſt vt poſſit iterum mori & quieſcere.

Pompeiam in hoc eſſe miſerandam ꝙ in toto terrarum orbe nihil inueniet tutius Emathia, id eſt Pharſalicis campis vbi nullus eorum peribit, q̄uis hoſtes omnia inuaſuri ſint. Sic poſtq̄ fata peregit. i. poſtq̄ locutus eſt ille defunctus fata futura ſtetit vultu tacito mortem repoſcens.

¶ Vt cadat: vt moriatur. Reddere animā ſibi, ad ſe animam reuocare niſi permittat Erichtho. Conſumpto iā iure ſemel. qa ſemel e ſua ditione eam liberauerūt, & iuris alieni fecerūt. Extruit rogū, lignoꝝ cōgeriē parat. Venit, iuit pedibus ſuis. Strue, in pyra. Tandē,

Carminibꝰ magicis opus eſt herbiſq; cadauer
Vt cadat: & nequeūt animā ſibi reddere fata
Cōſumpto iam iure ſemel. tunc robore multo

esse pclamabat meret, & deflet. Fata. i. mortē Catonis Vticenſis pronepotis qui ſe Vticę confodit ne ſeruiret. Solum te conſul depulſis prime tyrānis. Dicit cadauer ſe vidiſſe ſolam gaudentē vmbrā Bruti q̄ eiecit Tarquinios, & qui primꝰ factꝰ eſt cōſul: vt Liuiꝰ & Plutarchꝰ tradūt. ideo aūt gaudebat: qa. M. Brutus, & Decimꝰ Brutꝰ ab hoc Bruto oriūdi interemerūt Cæſarem aſſerētes Romā in libertatem eius exēplo. Abruptis Catilina minax fractiſq; catenis. Dicit vmbras omniū ſeditioſoꝝ exultare, & eorū qui rēpu. euertere volucrunt: vnde vmbrę Catilinę & maiorū pīis. ſ. & filij. Atq; cethegi, qui nudꝰ dicitur a gē. tili more exerto humero: vt dictum eſt in ſecūdo. Prętera vmbrę Druſoꝝ, & Graccorū qui leges ſeditioſiſſimas tulerūt: lętabant bello ciuili Pōpeiano. Popularia nomina Druſos. Liuius Druſus tribunꝰ plebis leges Graccanas aſſerere conatꝰ fauorē plebis ad ſe traxit & tantū in repu. cōflauit incendiū: vt ſocialis belli origo, & cauſa fuiſſe credatur tandē domi interemptus cultro ſutorio in eius femore reperto. authores Appianus, & Florꝰ. Regni poſſeſſor inertis. i. Pluto patefecit ſedes reconditiores, & magis pallentes ad excipiēdas vmbras eorū q̄ in ciuili bello iacie Pharſalica morientur. Et durū vinclis adamāta. i. parat catenas adamantinas, q̄ lapis eſt ferri flāmæq; contemptor: nec frāgi poteſt niſi hircino ſanguine maceratus: vt Auguſtinus & Plinius. Placido manes patrēq; domūq;. o Sexte refer tecū hæc ſolatia cladis paternæ q̄ manes & vmbræ inferorū expectāt patrē tuū, & totā tuā gentē ſinu placido. Regnicq; in parte ſerena. i. in cāpis Elyſijs. Quem tu mulū Nili. Nili vnda abluit tumulum Pompeij. Tybris vero abluit tumulū Cęſaris, q̄ ſepultꝰ eſt in cāpo Martio: vt Appianꝰ, & Trāquillus tradūt. Siculis aruis. Sextꝰ Pōpeiꝰ in Sicilia exercuit piraticā: vt ſupradictū ē: vbi tandē ab Auguſto Cęſare fuit ꝓfligatꝰ. ait cadauer Sexto in Sicilia vmbrā paternā oīa ꝑdicturā. Europā miſeri Libyaq; Aſiaq; timete. Pōpeius Magnꝰ in Libya ſepultus eſſe dicit cuiꝰ tumulus Tracine a Plinio nūcupat Cn. Pōpeius filius in Europa, in Hiſpania interemptus. Sextus vero in Aſia Mileti occiſus: vt Strabo refert. Totꝰ ergo terrarū orbis eſt timēdus Pōpeijs. Martialis. Pōpeios iuuenes Aſia, atq; Europa: ſ. ipſum. Terra tegit Libyes. Diſtribuit tumulos veſtris fortuna triūphis: quēadmodū fortūa voluit Pōpeiū tris triūphos de tribꝰ orbis ptibꝰ ducere: vt ſupra recitatū ē: ita voluit orbis tres ptes tumulis ſuorū decorari. Toto nihil orbe videbis tutius Emathia. In campis Pharſalicis cum nullꝰ Pōpeianoꝝ caſurꝰ ſit ait cadauer gentē

ex defuncti desyderio dixit. It comes: comitata est Sextũ. Et cælo lucis. & cũ iãistaret dies suis carminib⁹ noctẽ pduxit tenebrĩ geminatis ne conspiceretur ab aliquo. Tenere diẽ, retinere lucem. Præstitit, effecit.

BERO. ¶ Cadauer. vt cadat, vt iterũ moriatur, op⁹ fuit adhibere carmina magica & herbas. Cõsumpto iam iure semel. post q̃ fata semel permiserant illum restitui ad vitam nõ amplius poterant reuocare ad manes potestate irrita eorum facta. Venit defunctus ad ignes. Cadauer ab Erichthone in ignes rogales adductum ibi rursus periit. It comes, Comitata est Sextum vsq; ad castra Pompeij.

Extruit illa rogum: venit defunctus ad ignes.
Accensa iuuenẽ positũ strue linquit Erichtho
Tandẽ passa mori: Sextoq; ad castra parentis
It comes: & cælo lucis ducente colorem:
Dum ferrent tutos intra tentoria gressus:
Iussa tenere diẽ densas nox præstitit vmbras.

¶ Carminibus magicis. Docet cur mortẽ requisiuerat in vitã vocatus: nẽpeq; nec mori sine magica arte poterat: deinde docet quomodo reuersus sit Sextus Pompeius in castra paterna. Ordo est. Opus est carminibus magicis, & herbis magicis: vt cadauer, scilicet illud reuiuificatum cadat, scilicet per mortem: & fata. i. leges inferorum, quæ constituerũt omnibus semel esse moriendum, & mortuũ nõ posse ad vitam redire: nequeunt reddere sibi animã. s. ad cadauer remissam, iure consumpto iam semel. i. post q̃ amiserãt semel ius retinẽdę animę. Tunc. s. vbi voluit, pmissa reddere, illa. s. venefica Erichtho, extruit togũ. i. pyrã & struẽ lignorũ vt fiat rogus, multo robore. i. ex multis robustis, aut quærnis lignis. Defunctus. s. prius sed nunc quodãmodo viuẽs venit, sunt qui legãt vadit. s. pedibus suis, cupiens dissolui legibus vitæ, ad ignes: vt mori possit & expiari. Erichtho linquit iuuenem. s. in vitam reuocatũ positũ sup. in strue accẽsa. i. in rogo, passa. i. vbi passa est ipsum mori tãdẽ: & it comes Sexto. s. Põpeio ad castra. i. eũti ad castra parẽtis. s. Põpeij: & cælo ducẽte colorẽ lucis. i. cũ appareret aurora & diesceret, nox iussa. s. carminibus Erichthus, tenere. i. impedire diẽ ne oriat, põstitit. i. exhibuit veneficæ & socijs eius, vmbras densas: dũ. i. donec ipsi ferrent gressus tutos intra tentoria. s. Pompeij Magni patris Sexti.

Explanatio Argumẽti Sulpitiani per Ascensium.

Septimus. Septimi libri argumentum ita complectitur Omibon⁹. Septim⁹ liber cõtinet primo somnium Pompeij, in quo existimabat se Romę in theatro esse qđ ipse magnificentissimũ ędificauerat, & ibi plausu maximo a Po. Ro. excipi. Deinde quomodo vict⁹ tandẽ incolumi tati suorum arma nõ negauit magis q̃ cõcessit. Postea describit pugna cõmissa inter vtrũq; exercitũ: in qua tandẽ vict⁹ Põpeius aufugit relictis castris. Postremo inuehitur poeta primo in Cæsarem q; cæsorum corporũ prohibuerit sepulturam: deinde in Emathiã tantæ cladis solum. Ordo autem versuum Sulpitianorum est. Septim⁹ sup. liber, vt. i. post q̃ narrauit somnia magni. s. Põpeij, q somniauit se in theatro suo Romæ plausum captare, plorat. i. deplorat, fata. i. iniquã sortem ducis. s. Pompeij. mox. i. paulo post in eodem libro, omnis turba. i. totus exercitus, posc̃it sibi prælia. s. in Cęsarem paulo ante victum. Tullius. s. Cicero cupidus. s. liberandæ patriæ, aut belli, censet. i. approbat idem, sup. esse faciendum. i. pręliandum: ore facundo: quia eloquentię parens habetur. dux. s. Pompeius, dat. i. concedit, id. i. prælia fieri, inuitus. Poeta. s. Lucanus, scribit tum. i. deinde, dira prodigia quæ apparuerunt ante conflictum: & scribit acies instructas: & verba ducum factura suis. s. militibus animos. Et o Cæsar sæuissime, qui non passus es cadauera sepeliri, poeta inuehitur in te, damnãs campos Pharsali. i. Philippos iuxta Pharsalum oppidum, completos sanguine.

Io. Sulpitij Verulani in Septimum Lucani Interpretatio.

Egnior oceano. Cũ pręlij dies certo fato instaret: Sol mœst⁹ inquit poeta ort⁹ est solito segnius: & voluit eclypsim pati: seq; nubibus inumbrauit: ne puris in Thessalia radijs luceret Luctificus, mœstus, luctusq; nũcius. Segnior, tardior. Lex ęterna, institutum ei a natura impositum: vt certo tempore oriatur certũq; cursum peragat. Vocabat oceano, euocabat e mari vnde videt egredi. Egit equos, impulit quadrigas. Cõtra ęthera, cõtra motũ mũdi q est ab oriẽte in occidentẽ: cum ipe vehatur cursu cõtrario ab occidente in orientem. Ouidi⁹. Rapido cõtrarius euehor orbi. Retorsit

Io. Sulpitij Argumentum in Lib. VII.

Septimus vt Magni narrauit somnia: plorat
Fata ducis: mox turba omis sibi prelia poscit.
Censet idem cupidus facundo Tullius ore.
Dux dat id inuitus, scribit tum dira poeta
Prodigia: instructas acies: factura ducumq;
Verba suis animos: & prælia: gesta fugamq;.
Inuehitur post hæc in te sęuissime Cęsar
Damnãs Pharsali cõpletos sanguine campos.

M. Annei Lucani Pharsalię Liber. VII.

Egnior oceano: q̃ lex ęternavocabat:
Luctificus Titan nunq̃ magis ætherа contra
Egit equos: cursumq; polo rapiente retorsit:
Defectusq; pati voluit: raptæq; labores
Lucis: & attraxit nubes: non pabula flammis:

Sed ne Thessalico purus luceret in orbe.
At nox felicis Magni pars vltima vitæ
Sollicitos vana decepit imagine somnos.
Nam Pompeiani visus sibi sede Theatri
Innumeram effigiẽ Romanæ cernere plębis:
Attolliq; suum lętis ad sydera nomen
Vocibus: & plausu cuneos certare sonantes.

Egnior oceano &c. Dicit solem inuitum reuexisse diem quo tam durum bellum inter Romanos cõmittendum erat. Verũ nocte precedente q̃ vltima erat Pompeio inter tempora felicis vitæ visus est sibi Pompeius per somnum versari in Theatro Romano: vt cum ordie ex planabitur. Ordo autem est. Titan. i. sol qui vnus et itanibus, luctificus. i. facturus ingentem luctum, aut mœstus & sibi luctũ tantũ concitans, vocabat. i. euocabat oceano (vt vult Sulpitius: sed sic subintelligendum est &) existens segnior q̃ lex æterna. i. q̃ cursus natura deo vt talis perpetuo seruetur institutus: & sup. egit equos &c. Autidicamus sic Titan luctificus egit, id est expulit equos. s. q̃ drmugos, oceano. i. e mari, existẽs segnior q̃ lex æterna vocabat. i. exigebat: egit dico cõtra æthera. i. contra orientẽ: ita sup. vt nunq̃ magis: quod sanctæ literæ negent: sed datur venia poetæ, in re quæ penitus commentitia est: & titan retorsit cursum, aut vt quidam legunt currum polo rapiente. i. cum polus raperet cursum motu suo in occidentem, retrorsit ipsum in orientem: & voluit pati defectus. i. eclypsim, & labores. i. imminutiores lucis raptæ. s. a luna interposita: & retraxit nubes: nõ pabula. i. nõ vt essent pabula & fomenta flammis. i. radijs suis qui sine aqua labefactãtur: sed ne luceret purus in orbe. i. climate Thessalico. At. i. sed, nox. s. pcedẽs, existens vltima pars vitæ felicis Magni. s. Pompeij, decepit vana imagine. i. vissione, somnos. s. Pompeij, sollicitos. i. ipsius solliciti. Nam Magnus sup. visus est sibi cernere in sede Theatri Pompeiani. i. qđ ipse Romę extruxerat, innumeram effigiem. i. innumeras facies, plebis Romanæ: & nomen suum. s. Pompeij attolli ad sydera lętis vocib⁹: & cuneos. i. populos per cuneos distributos, certare sonãtes. i. certatim sonare, plausu, id est applausu quo Pompeio applaudebant.

cursum: contra nixus est. Polo rapiẽte. cogẽte ipsum ad motũ mundi sequendum: cui repugnabat ne oriretur, & futurã cladẽ spectaturus esset. Defectum, eclypsim. Labores raptæ lucis. Videtur enim sol laborare quũ nobis eius splẽdor per lunę interpositionem aufertur. Non pabula flammis. non vt aleret se ipsum. Nam ignes cœlestes humore nutriri primo libro super eo versu docuim⁹ Flãmiger an titan vt alẽtes hauriat vndas. At nox. somnum Põpeij cõmemorat quod ei occurrit illa vltima nocte felicitatis. Pars vltima. appositio est. Post hac enim infelix fuit. Sollicitos, inquietos. Imagine, somno. Pompeiani, quod ipsemet extruxerat. Cornelius tacitus sic habet. Quin Cn. quoq; Pompeium incusatum a senioribus ferunt q; mansuram Theatri sedem posuisset: nã antea subitarijs gradibus & scæna in tempus structa fuerat: sed cõsultum parsimoniæ: q; perpetua sedes Theatro locato sit potius q̃ immẽso sumptu singulos per annos consurgeret ac struueretur Effigiem plebis, imaginem populi Romani Attolli, erigi clamore. Cuneos sonãtes. multitudinẽ in Theatro certatim clamare & plaudere. ꝓHILIPPVS BEROALDVS.

Theatrum Põpeianũ.

Egnior oceano q̃ lex æterna vocabat. In principio huius libri refert quẽadmodum sol illo die quo in cãpis Pharsalicis pugnatũ est pigrior solito exit ex oceano plenus luctu & magis reluctans mundo q̃ vnq̃ antea: i quem ad uersum nititur vt ipse ingt apud Ouidium. qui ne videret illam cladẽ Pharsalicã voluit pati defectũ. Titan ergo. i. sol pigrior q̃ vocabat lex æterna prodijt ab oceano defectusq; pati voluit. i. eclipsim. Raptęq; labores lucis. Ver. Solisq; labores. Quippe manifestũ est solẽ lunę interuentu occultari: q̃ suo interpositu solis radios aufert terræ vt scribit Pli. & tunc sol dicitur laborare. Non pabula flãmis. Sydera humore terreno pasci certũ est: & maxime solis sydus cuncta sorbens: vt ait Pli. Sol ergo attraxit nubes non vt his nutriretur: sed vt obscuraretur propter cladẽ futuram. At nox felicis Magno pars. Pompeio q̃ quietẽ visum est ad suum Theatrũ se proficisci atq; in eo sibi Romanum populum applaudere: ipse templũ Veneris mitis spolijs ornare videbatur vt refert Plutarchus, quod nunc narrat Lucanus dicens illã noctem quæ fuit vltima in vita felici & fortunata Pompeio illusisse dormienti immittendo vanam imaginem: q;. s. videbatur excipi plausu i suo Theatro: cũ nunq̃ amplius Romam redierit. Et plausu cuneos certare fauentes. Cunei ordines sunt Theatrales a quibus ipsum Theatrũ Ver. dixit cuneatum. Videbantur omnes homines sedentes in cuneis Theatri Põpeio applaudere certatim.

Cunei.

Qualis erat populi facies clamorq; fauentis
Olim quum iuuenis primiq; ætate triumphi
Post domitas gẽtes quas torrẽs ambit Iberus
Et quęcunq; fugax Sertorius impulit arma:
Vespere pacato pura venerabilis ęque
Q̃z currus ornante toga: plaudente senatu:
Sedit adhuc Roman⁹ eques: seu fine bonorũ
Anxia venturis ad tempora læta refugit:
Siue per ambages solitas, contraria vitis

¶ Facies populi. apparẽtia & lætitia illa quũ primũ triũphauit e Sicilia Aphricaq; reuersus Perpẽna, Domitio, & Hiarba victis. Iuuenis. quartũ cm̃ & vigesimũ annũ agebat. Iberus torrens, fluui⁹ in Hispania velox & vehemens. Ambit, circuit. Sertorius Ro. exul q̃ cum totam Hispaniam suscitasset in bella victus est a Pom. vt diximus libro. ij. Vespere, Hispania, & occidente qui sub stella vesperest. Aeque, tam venerabilis. Pura toga, candida veste & non picta. Q̃z ornante currus. q̃ triumphali illa quæ stellata palmata ve fuit. Eques adhuc. ante enim q̃ senator esse & ante legitimos annos etiam Sylla improbante triumphauit. Seu. vnde cõflatum fuerit fomnium perscrutatur poeta. siue inquit mẽs animaduertens finem bonorum & calamitatem

SVLPI.

Iberus.

futuram cõuertit se ad elapsam felicitatẽ. Si
ue id se obtulit somnium per contrariã signi
ficationem vt lætitia verteretur in luctũ. Si
ue cum non concederetur et post hac Ro. vi
dere voluit fortuna vt saltẽ per somnium in
tueretur. Anxia venturis. mœsta futura cala
mitate. Fine, deest in. Ad tẽpora læta, ad pri
stinam fortunam. Per solitas ambages, per
Somnium. circuitiones & implicationes. nam somnium
proprie est auctore Macrobio quod velat am
bagibus, celat figuris. Visis, somnijs. Q̃ q̃ vi
sum proprie est phantasma, quod inter vigi
liã & adulterinã quietẽ occurrit. Tulit omina.
attulit auguria & fuit prænũtius. Vltra, post
hac. Sic. per somnium. Dedit, concessit, ob
tulit. Ne rumpite. per commiseratiorem apo
strophe vtitur inquiẽs nolite excitare Pom.
quia nox sequens erit ei inquieta dirisq; ima
ginibus agitabitur. Nulla tuba. hypallage.
Crastina quies, nox sequẽs. Dira, inquieta.
Diurna imagie: his q̃ videbit in die, videlicet
exercitum profligatum. Feret, offeret, repre
sentabit. Funestas, funeribus affectas. Vnde
propter quod. Pares somnos, somnia popu
lum & duc noctem felicem. Vel sic, etiam per
somnium aut victum fugatũ. Donassent vti
nam, vtinam per diem tibi esse licuisset in vr
be Romana vt populus sciret te periturum
amissurumq; pariter libertatem: vt mutua in
ter vos charitatis officia vt lætitiam & luctũ
ostenderetis. Fructum, affectus veneratiões
& lachrymas. Fati, calamitatis. Vterq;, popu
lus & tu. Velut moriturus, tã q̃ rediturus Ro
mę victor. Semper sibi conscia. quæ semper
continet firmum desyderium tui nõ putauit
te alibi periturum. Rati, firmi. Hærere, fixum
esse & euenire posse. Hoc scel⁹. vt te tuoq; tu
mulo priuaretur. Q uoq;, etiam. Sic dilecti:
tã amati & culti. Misto luctu, confusis lachry
mis. Iniussus, non iussus a parentib⁹: sed spõ
te. Vulgus fœmineum, matronę. Ceu Bruti
fu. Iunii Brutum, qui reges eiecit, vniuersæ
matronæ deplorauere & per annum luxere.
Tela, Cęsaris violentia. Funera, mortẽ. Sed
dum. non modo priuatum & profestis dieb⁹
sed etiam festis & quando Cæsar triumpha-
bit. O miseri, miseros eos dicit qui metu do
loris significationẽ cogebantur dissimulare,
& non publice ipsum deploraverunt. Gemi
tus odere dolorem. hypallage est.

BERO. ¶ Qualis erat. i. qualiter olim eidem plausę
runt triumphum reportanti ex domito Ser
torio in Hispania. Primiq; ætate triumphi
Primũ triumphum dicitur Pompeius repor
tasse ex Aphrica subacta. Scãm vero domi
tor Sertorio: vt Plinius & Plutarchus memi
nerunt: cum adhuc esset adolescens & tãtum
modo Romanus eques: & vt ait Plinius tori
us impator anteq̃ miles. vespere pacato. i.
Hispania subacta quę dicitur Hesperia q; oc
casui subiecta. q̃uis aliter dictum sit supra
Pura venerabilis eque. toga pura. i. candida
tyrones induuntur. author Plinius. Pompe
ius cum propter ætatem adhuc gestaret to
gam purã q̃n. f. de Sertorio triumphauit nõ
min⁹ toga pura erat venerabilis q̃ triumpha
li toga q̃ erat picta. & dicitur palmata. Seu fi

Vaticinata quies: magni tulit omina plãctus:
Seu vetito patrias vltra tibi cernere sedes
Sic Romam fortuna dedit. ne rũpite somnos
Castrorũ vigiles: nullas tuba verberet aures.
Crastina dira quies: & imagine mœsta diurna
Vndiq; funestas acies feret: vndiq; bellum.
Vnde pares somnos populi noctemq; beatã:
O felix si te vel sic tua Roma videret.
Donassent vtinam superi patriæq; tibiq;
Vnum Magne diẽ: quo fati certus vterq;
Extremum tanti fructum caperetis amoris.
Tu velut Ausonia vadis moriturus in vrbe.
Illa rati semper de te sibi conscia voti:
Hoc scelus haud vnq̃ fatis hærere putauit:
Sic se dilecti tumulum quoq; perdere Magni:
Te misto flesset luctu iuuenisq; senexq;
Iniussusq; puer: lacerasset crine soluto
Pectora: fœmineum ceu Bruti funere vulgus.
Nunc quoq; tela licet paueant victoris iniqui
Nunciet ipse licet Cæsar tua funera: flebunt.
Sed dum tura ferũt: dum laurea serta tonati:
O miseri quorũ gemitus edere dolorem:
Qui te non pleno pariter planxere Theatro.

¶ Qualis erat. Apta similitudine ostẽdit qualem applausum
visus est sibi habuisse Pompeius: qualem videlicet habuerat
in primo triumpho: quẽ nimirum libentissime acceperat: nam
primus ad honorem g: ad⁹ dulcissimus est: ea autem quæ nos
plurimum affecerunt in somnis occurrere solẽt. Ordo est. Fa
cies. i. vultus & clamor populi fauentis. s. Pompeio, sup. appa
ruit talis: qualis erat olim. i. mltoante, quum. i. quando ipse iu
uenis & ætate primi triumphi qui cõtigit anno. xxiiij. post eas
gentes, videlicet Hispanicas: quas Iberus flu. Hispaniæ, tor-
rẽs. i. rapidus, ambit. i. circũfluit, domitas. s. ab ipso Pompeio
& post arma. i. armatos milites, quæcunq;. i. quoscunq; Serto
rius exul Romanus, fugax. i. frequenter fugere solitus, impu
lit. s. ad rebellandum secum senatui populoq; Romano: paca
to. s. iam vespere. i. quicũq; sub vespero seu hespero sunt: hoc
est Hispanis: ipse inquã iuuenis & venerabilis eque. i. tam: to
ga pura. i. veste candida & nullo adhuc insignita. q̃. i. quãtum
venerabilis sup. fuisset, toga ornante currus. i. toga triumpha
li quæ stellata aut palmata fuit: sedit. s. in Theatro suo: aut in
curru triumphali: existens adhuc eques Romanus: qui medi⁹
est ordo: & nondum senator, qui primus est. Hoc autem som
nium siue hæc visio apparuit ei, seu. i. siue, sup. q; quies. s. no
cturna, anxia venturis. i. propter ventura mala, sup. in fine bo
norum. i. cum non amplius Pompeius erat visurus bona: re
fugit ad tempora. s. antea acta, læta: quia prospera: siue q; ges

vaticinata contraria visis: quia somniantibus læta sæpe eueni
unt tristia & econuerso: quod ob id saltem verum est q; qui læ
ta somniauerint dolent id non euenisse, & cõtra qui tristia. Va
ticinata inquã per ambages. i. dubias apparitiones & figuras,
solitas. s. fieri in somnijs, tulit. i. obtulit aspectui aut oculis, o
mina. i. auguria aut indicia, plãctus. i. luctus & doloris magni
. s. Pompeij, aut magni. i. vehementis luctus: quia extremum
gaudij fere luctus occupat. seu. i. siue, O Pompei, fortuna de
dit tibi vetito cernere vltra. i. deinceps sedes patrias. i. Romã
dedit inquam tibi cernere Romam sic. i. saltem per somnium
nocturnum. O vigiles castrorum ne rũpite somnos. s. Magni
q. d. finite illum saltem falsa ducere gaudia: & tuba nullas au
res verberet. i. impellat ad arma: quia qes crastina. i. quã Pom
peius habebit post crastinam pugnam, existens dira, & mœsta
imagie diurna, id est propter tristem suorum necem & fugam
quam interdiu viderit, feret. i. præsentabit illi vndiq; acies fu
nestas: & vndiq; bellum. vnde. i. (vt censet Sulpitius) propter
quod o Pompei, pares. i. licet p̃pares & disponas tibi, somnos
populi in quibus populus tibi applaudat, & noctem beatam:
quia non diu duratura est, nec similis ventura. Sunt qui inter
rogatiue legant, o Põpei vnde pares. i. parare posses tibi som
nos populi. i. quos de popl⁹ somniasti, & noctem beatam? q.
d. a nulla spe. O felix si Roma tua videret te vel. i. etiam sic. i.
per somnium: aut potius qualis eris in fugam versus. O Ma
gne vtinam superi donassent patriæ & tibi vnũ diem, quo vter
q;. s. & patria & tu (Est ergo implicita conceptio generum) cer
t⁹ fati. i. miserabilis finis sui, patria seruitutis, & tu fugę & pau
lo post necis, caperetis. s. mutuo consolando & complexando
fructum extremum. i. extremam voluptatẽ tãti amoris: quo.
s. vterq; alterum ita amauistis vt p̃ria te nõ dereliq̃rit donec ser
uire coacta sit: nec tu patriam donec fugere & mori coact⁹ sis
Tu vadis. i. tali animo progrederis in bellum, velut moritur⁹ in
vrbe Ausonia. i. Roma, illa. s. patria, conscia semper sibi voti.
i. desyderij rati. i. opinati de te: semp bene opiata & rata de te &
euentu belli, nunq̃ putauit hoc scel⁹. s. se perdere quoq;. i. etiã,
tumulum. i. sepulturam Magni dilecti. s. sibi, sic. i. per victoriã
tyranni, & fraudem regis Aegypti, hærere. i. fixum & immotũ
sedere fatis. i. decretis deorum. Si sup. Romę sepultus fuisses
iuuenis & senex & puer iniussus. i. licet non fuisset iussus, fles-
set. i. fleuisset te, luctu misto. i. confuso: & vulgus fœmineũ la
cerasset pectora. s. sua plãctib⁹, crine soluto. i. passo prius, ceu.
i. veluti sup. in funere Bruti. s. Iunij Lucretiæ vindicis quem p
annum luxerunt: & sup. iuuenis senex & puer, licet paueant te
la victoris iniqui, videlicet Cæsaris: & licet ipse Cæsar nuntiet
tua funera vt sibi congratulentur: tamen ipsi flebunt nũc quo
q;. i. etiam nunc cum tua sepultura carebũt: flebunt inquã sed
dum tura ferunt. s. deis pro victoria Cæsaris: & dum ferunt. i.
offerunt tonanti. s. Ioui capitolino: serta laurea. s. ob victoriã
Cæsaris: quia simulantes lætitiam flebũt in corde. vnde addit
O miseri quorum gemitus odere dolorem: pro eo q̃ est quo-
rum dolor odit gemitus. i. non audet prodere gemitum. Ald⁹
autem impressit edere vt sit absumpserunt & suppresserunt dolorem: a verbo edo es. quin & Beroaldus edere
legit: quos non verear sequi. & o miseri qui non planxere te o Pompei pariter in Theatro pleno: quod feciss̃et
omnes, si victor in patria obijsses.

SVLPITIVS.

Vicerat astra iubar: quũ misto murmure tur
Castrorũ fremuit: fatisq; trahẽtib⁹ orbẽ (ba
Signa petit pugnæ miseri pars maxima vulgi
Non totum visura diem: tentoria circum
Ipsa ducis queritur: magnoq; accẽsa tumultu
Mortis vicinæ properantes admouet horas.
Dira subit rabies: sua quisq; ac publica fata

¶ Vicerat astra iubar. Lucifero iquit orto stel
le alię obscurabantur. Q uum misto. cum tur
ba superioribus elata victorijs circũstetit Põ.
& petijt vt signũ pugnæ proponeretur. Erat
autem signũ pugnæ vestis purpurea siue cru
enta: vt ait Appianus. Sed huc ex historia ali
quid afferamus. Cum Pompeiani de diuidẽ
dis bonis & honoribus Cæsaris & eius exer-
citus, deq; tabellis ferendis inimicitijsq; pse
quendis inter se certarent & consultarent: Cę
sar parata re frumentaria confirmatisq; mili
tibus tentandum existimauit quidnam Põ-
peius proposit⁹ aut voluntatis ad dimicãdũ

Thus.

Signũ pu
gnæ.

haberet,ex castris eduxit exercitum aciemq; instruxit paulloq; a castris Pompeij longius vt progrederetur ille e castris suis. Põpei⁹ castris in colle habitis ad infimas radices montis aciem instruebat: semp vt videbatur expectans si iniquis locis Cæsar se subiiceret. Cæsar nulla ratiõe ad pugnam elici posse Pom. existimãs, castra ex eo loco mouere & passim frumentari constituit. Signoq; profectionis iam dato tabernaculisq; incensis animaduersum est longius a vallo esse aciem Pom. progressam: vt non iniquo loco posse dimicari videretur. Tunc Cæs. ad suos cum iam esset agmen in portis, differendum esse inquit iter in præsentia nobis & de prælio cogitandũ. Trahentibus orbem, mundum in perniciem impellentibus. Non visura totum diem, peritura ante noctem. Tentoria, prætorium castrorum. Accensa tumultu, inflammata concursu. Admouet, propinquas facit & accelerat Dira subit rabies, quisq; irascitur & prælium cupit. Præcipitare: vrgere sine vllo sui & publico respectu. Segnis, arguebãt Pom. q; piger q; timidus esset & q; gauderet bella protrahere: vt diutius in regno perseueraret Nã toti orbi & etiã regib⁹ imperabat. Vnde, vt Appianus scribit, eum regem regum & Agamẽnona appellabant. Indulgens regno, incumbẽs imperio. Iuris, potestatis, Timeret pacẽ. ne imperium & ius in gentes esset de positur⁹ Reges, vt Deiotarus Artarathes & Taxiles Bella trahi: prælium differri. nam cum superiores numero essent certã sibi victoriam pollicebantur. Hoc placet. Cum admiratione cõqueritur, q; dij eos quos euertere statuerunt in errorem & fugẽ culpam calamitatis inducũt Vertere, apheresis. Crimen, culpam. Irruim⁹ vltro in nos. Pharsalia, locus ille perniciosus & conflictus. Est votum. in Põpeianis castris vehemẽter optatur. Cunctorum voces. vn⁹ Cicero pro omnibus Pompeianis est allocutus. Maximus auctor eloquij. Fabius sic ait Dono quodam prouidentiæ genitus in quo totas vires suas eloquẽtia experiretur. Idem. Apd posteros vero, id est cõsecutus: vt Cicero iam non hominis nomen: sed eloquentiæ habeatur. Subiure: potestate consulari. Togaq; pacifico consilio & iustitia. Seu⁹, in patriam impius. Pacificas secures, cõsulatum Non enim vi sed consiliis Catilinæ coniuratione deleuit, & ipsum eiecit. Pertulit voces, locutus est. Iratus bellis, ferens iniquo animo bella. Rostra. vnde cõcionaretur ad populũ aut senatui consuleret. Forum, vbi causas agerent. Miles qui militabat sub Pompeio. Facũdia. eloquentia sua firmauit & persuasibilẽ fecit causam infirmam, non enim erant satis valide ad ineundũ certamẽ. Hoc pro tot, suadens Cice. facilemq; victoriam pollicens primum a felicitate argumẽtatur. Adhortaturq; Magnum ne fortunã suam pristinam desereret: inde elicit argumẽta ab auctoritate populorum & regum & indignitate rei & pigritie fugienda: a deorum procliui benignitate: a vi & contemptu fugiendo. Cõcluditq; per simplicem complexionẽ. Tot meritis, q̃ in te cõtulit. Velis vti se: vt vtaris ipsa. Proceres, pri

Ciceronis laus.

Præcipitare cupit: segnis pauiduſq; vocatur
Ac nimium patiens ſoceri Pompeius: & orbis
Indulgens regno: qui tot ſimul vndiq; gentes
Iuris habere ſui vellet: pacemq; timeret.
Nec non & reges populiq; queruntur eoi
Bella trahi patriaq; procul tellure teneri.
Hoc placet o ſuperi quũ vobis vertere cũcta
Propoſitum: noſtris erroribus addere crimẽ.
Cladibus irruimus nocituraq; poſcim⁹ arma.
In pompeianis votum eſt Pharſalia caſtris.
Cunctorum voces Romani maximus auctor
Tullius eloquiĩ: cuius ſub iure togaq;
Pacificas ſeuus tremuit Catilina ſecures:
Pertulit: iratus bellis cum roſtra forumq;
Optaret paſſus tam longa ſilentia miles.
Addidit inualidæ robur facundia cauſæ.
Hoc pro tot meritis ſolũ te Magne precat
Vti ſe fortuna velis: procereſq; tuorum
Caſtrorum: regeſq; tui cum ſupplice mundo
Affuſi: vinci ſocerum patiare rogamus.

¶Vicerat aſtra iubar. Narrat vt orto ſole exercitus ducem acceſſit ſigna fatalis pugnæ ab eo poſtulans. Vtq; Tullius facundo ore illius moras damnauit dicens. Iubar. i. ipſe dor ſolis orientis aut lucifer, vicerat. i. depulerat aſtra. i. minora ſydera, quũ .i. quando, turba caſtrorum. i. militum in caſtris degẽtium, iremuit murmure miſto. i. cõfuſo, & petit pro petijt: ſigna pugnæ .ſ. committendæ vt tunicam rubeam ſanguine aut purpura, & hoc fatis trahentibus orbem. i. impellẽtibus ipſum ad ruinam imperij. Maxima pars vulgi miſeri. i. miſerandi, vtpote nõ viſura diem. ſ. illum totum, quia moritura ante occaſum ſolis, q̃ ritur. i. conqueritur circum ipſa tentoria. i. prætoria ducis. ſ. Pompeij, & ipſa accenſa. i. inflammata, magno tumultu. i. cõcurſu, qa alius aliũ ſtimulabat, admouet. i. appropiquare, facit, horas pperantes. i. feſtinanter aduẽtantes, vtpote mortis vicinę. Rabies dira. i. deorũ volẽtium imperium perdere ira immiſſa, ſubit. ſ. præcordia exercitus, quiſq; cupit præcipitare. i. vrgere ſine reſpectu ſalutis, fata ſua. i. necem priuatam: & fata publica id eſt imperij ruinam. Pompeius vocatur, id eſt incuſatur a murmurãtibus, ſegnis. i. non acer ſed torpens & ignauus, & pauidus. i. timidus, aut ſaltem timens, ac patiens ſoceri nimiũ .i. nimis pie affectus in Cęſarem, ipſum tam diu tolerans cum extinguere poſſet, & indulgens. i. auide incumbẽs regno. i. imperio regis, quo potiturus erat tantiſper dum bellum trahebat vnde addit, qui vellet. i. gauderet, habere ſui iuris. i. in poteſtate ſua, vndiq;. i. ex omni parte mundi, ſimul tot gentes: & qui propterea timeret pacem: quia cum pace abiturus erat impio. Necnon. i. etiam reges, vt Deiotarus, Ariarathes, & Taxiles & ppli Eoi. i. orientales, q̃runtur. i. cõq̃runt bella trahi. i. tm̃ prolongari, & teneri. ſ. ſe, procul patria tellure. i. regione ſua. Quia

vero hæc vota & ſtulta & impia erant: ſtulta qdẽ, q; per pugnã victurus eſt Cæſar q ſine ea ad deditionem compellẽdus erat: impia vero, q; ciuium Romanorum affectabant ſanguinis effuſionem. ideo exclamabat poeta in deos qui talem furorem immiſerant dicens. O ſuperi placet hoc vobis, quum propoſitum. i. conſtitutum & decretum eſt vobis, vertere cũcta. i. ſim̃ totum imperiũ, placet addere noſtris erroribus. i. q cæci neſciuimus quid petiuimus, crimen. i. impietatem in conciues. Admiſcet autem poeta perſonã ſuam: quaſi vnus fuerit illorum. Nos irruimus cladibus. i. præcipites & vltronei incurrimus necem, & poſcimus arma nocitura. ſ. nobis & imperio. Pharſalia. i. campus perniciosus apud Pharſaliam, eſt votum. i. vnicũ deſyderium, in caſtris Pompeianis: quia nihil aliud petebatur illic q̃ poſſe confligere cum Cæſare. Tullius. ſ. Marcus Cicero maximus auctor, & fere author. i. parens, eloquij Romani, cuius ſecures pacificas. i. quas in cõſulatu geſſit pacificus, vtpote ſub iure & toga: vnde quia in toga triumphauit de Catilina gloriabundus dixit. Cedãt arma togę: cõcedat laurea linguæ. Catilina, patricius Romanus, ſæuus. ſ. in patriam & ciues, qa in eam & eos coniurauerat, tremuit. i. multum timuit: Tullius inquã pertulit. ſ. ad aures Pompeij, voces cunctorum. i. loco omnium locutus eſt: exiſtens iratus bellis quum. i. quandoquidem optaret roſtra. ſ. Romana. vnde cõcionaretur ad populũ & forum vbi cauſas diceret, & exiſtens miles. i. militãs ſub Põpeio paſſus tam longa ſilentia, aut quia diu non orauerat, aut quia nihil in Põpeium dixerat. ideo facundia eius addidit cauſæ inualidæ. i. ſuaſioni non vtili, robur. i. vires & apparentiam vtilitatis. Principium autem orationis eius eſt tale. O Magne fortũa precatur te hoc ſolũ pro tot meritis. ſ. ſuis in te: vt ſup. velis vti ſe. i. fauore ſuo, & nos proceres tuorum caſtrorum, & reges tui. i. tibi militantes, affuſi. i. ſubmiſſi in genua, cũ mũdo ſupplice, rogamus ſup. vt patiare ſocerum, ſcilicet tuum olim, videlicet Cæſarem, vinci: quaſi aliud non obſtet niſi mora prælij.

Ciceronis laus.

In Põpeianis votum eſt Pharſalia caſtris. Põpeiani optabãt exitium ſuum flagitantes ſibi dari copiam dimicãdi in campis Pharſalicis in quibus erãt morituri. Cũctorũ voces Romani maximus auctor. Marcus Tullius Cicero Romanę eloquentiæ fons & princeps apud Pompeiũ noſe totius exercitus orationem habuit rogãs ne diutius prælium differatur: ſed vt q̃primum cum ſocero Cæſare certare velit q iã victus eſt. Pacificas ſeuus tremuit Catilina ſecures. Cicero in ſuo cõſulatu coniurationẽ Catilinæ diſcuſſit: & remp. liberauit vt dictũ eſt ſupra. & res notiſſima apud Salluſtium Ciceronẽ, & Appianum. Catilina ergo timuit ſecures Ciceronis, quas alligatas faſcib⁹ virgarum lictores geſtare ſolebant vt Plutarchus ait. Iratus bellis cum roſtra forumq; optaret. Cicero bella odio habebat & illa q̃ primum finiri voluiſſet vt in foro Romano & roſtris eloquentiam ſuam poſſet oſtentare: quæ tacuerat per multos annos. Miles. ſ. Cicero tunc exercens militiam. Vti ſe fortuna velis, ait Cicero. O Pompei fortuna te rogat vt velis vti ſuo fauore q̃ ſemper tibi fuit ſecunda.

Humano generi tam longo tempore bellum
Cæſar erit? merito Pompeium vincere lente
Gẽtibus indignum eſt a trãſcurrẽte ſubactis.
Quo tibi feruor abit? aut quo fiducia fati?
De ſuperis ingrate times? cauſamq; ſenatus
Credere diis dubitas? ipſę ſua ſigna reuellent
Profiliẽtq; acies, pudeat viciſſe coactum.
Si duce te iuſſo: ſi nobis bella geruntur:
Sit iuris quocunq; velint concurrere campo.
Quid mundi gladios a ſanguine Cęſaris arces?
Vibrant tela manus: vix tela morantia quiſq̃
Expectat: propera ne te tua claſſica linquant.
Scire ſenatus auet miles te Magne ſequatur:

¶Humani. arei indignitate locus. Merito eſt indignum: non iniuria cẽſetur iniquum. Vincere lente: non accelerare victoriam. Gentib⁹ ſubactis te tranſcurrente. Argumento a maiori ad minus: hoc eſt cum tranſcurrẽdo perſequendoq; Mythridatem multas victoris nationes: vt Iberes Albanoſq; & adiacẽtes Boſphoro ad Tanaim vſq;. Ingrate. q tot victorias a dijs accepiſti nũc deſperas. Feruor, magnanimitas. Cauſam, quæ iuſta eſt. Credere committere deorum poteſtati. Signa, aq las Profilient, incurrent in hoſtes. Pudeat viciſſe coactum. cogeris vincere cum tuo dedecore. Si duce te, argumẽtatio neceſſaria: ſi ſenatus inquit creauit te ducem: & bella geruntur pro publica libertate, habeat ius ſenatus cõſerendi prælium arbitrio ſuo vel te inuito. Iuſſo, a ſenatu. Nobis, in publicum vſum. Cõcurrere, pręliari. Quid mundi. Quid illum viuere finis quem omnes cupiunt mori? Vibrãt quatiunt in Cæſarem. Vix ſigna. maxima eſt omnium pugnandi auiditas. Propera, ad victoriam. Ne te tua, ne te contempto milites p̃

SVLPIT.

lium ineãt. Scire senat⁹. simplex complexio
est. cui⁹ altera parte deleta concluditur esse pu
gnandum. nam ꝙ senatus militet sub Pom-
peio non fatebimur. Si fateamur: erit dilema
& non complexio. Rector, Pompeius. Esse
dolos. videlicet ꝙ pugna tã acriter posceret.
Si placet hoc. Clam imprudentię accusat ex
ercitum: culpam in deos transferẽs, excusãs
q; se & ostendens potuisse sine sanguine & so
la fame hostem superari: qui quidem in cã de
sperationem iam tum venerat vt mori pu-
gnando optaret. Cęsarem vero metu maloꝝ
non magnanimitate esse audacẽ ait: scelusq;
esse, committere fortunæ certam victoriam.
Inde cõqueritur pluribus optatq; mori: eo ꝙ
tanta cæde peracta is qui victor erit efficietur
infamis, qui victus calamitatibus affligetur.
Tẽpus. hoc negotium in quo versamur. Mi-
lite, vt militis non vt ducis officium agat. Nil
morabor: parebo vobis, nec impediam fa-
ta. Inuoluat, euertat humanum genus. No-
uissima, vltima. Magnæ parti, quæ peribit.
Accepisse. non constituisse sed ab alijs consti
tutum accipere. Potuit stare tibi nullo vulne
re. potuisti absq; sanguine vincere. Stare, cõ
stare. Captiuum, captum. Subactum, subiu
gatum Cæsarem: ex cuius traditione pax se-
queretur. Quis furor o cæci. eos ab imprudẽ
tia immanitateq; arguit: nam in bello ciuili re
fugienda est cruenta victoria, dandaq; opera
vt sine cæde vincatur. Abstulimus terras, fu
gauimus eos. Exclusimus, expulimus, nam
victus est. Toto, quoniã plurima nostra clas
se tenetur. Ieiuna, esurientia, & famelica. Ad
præmaturas rapinas seg. ad rapiendam sege
tẽ quæ primum facta est esui apta. Effecim⁹
votum. fecimus vt voueret & optaret. Meis,
mortibus meorum. Belli pars. sententia est.
Non est vltimus inquit ad victoriam gradus
cum effectum est, vt tyrones pugnare nõ me
tuant: modo id pugnandi furore faciant: at
multi sunt qui metu pugnare volũt. Sed for
tissimi est instantia mala differre: & nõ despe-
rare. His. illis ducibus: & hoc dicit quia fuga-
uerat hostẽ: bis vicerat: & ad famẽ redegerat.
BERO. ¶ Merito Pompeium vincere tarde gentib⁹
indignum est. indignant oẽs gẽtes quę in ca-
stris tuis sunt o Pompei te tarde vincere Cæ
sarem, cũ olim summa celeritate ipsas gentes
subegeris. qñ. s. contra piratas missus est Põ.
& contra Mithridatem atq; Tygranem: in q
bus expeditionibus summa celeritate cũcta
subegit. Credere dijs dubitas. i. committere
voluntati deorum. Ipsę sua signa reuellent. o
Pompei si non das militibus tuis signum pu
gnæ ipsi sua sponte ducent signa in hostes &
te inuitum vincere facient. Sit iuris. i. liceat
Arces, remoues & depellis. Vibrant tela ma
nus. tãtus est ardor pugnandi militibus tuis
iniectus vt iam tela concutiant. Auet. i. desy
derat senatus scire an sequatur te tanq̃ miles
& ob hoc ad pugnam paratus, an tãq̃ comes
quod est officium pacificorum. Ingemuit
rector. Pompeius auditis Ciceronis verbis in
gemuit. Suæ menti. quæ. s. erat vincere non
pugnando. Si milite Magno. quia tanq̃ mi
les iubebatur dimicare. Nouissima. i. vltima

An comes. Ingemuit rector: sensitq; deorum
Esse dolos: & fata suæ contraria menti.
Si placet hoc inquit cũctis: si milite Magno
Nõ duce tempus eget: nil vltra fata morabor.
Inuoluat populos vna fortuna ruina:
Sitq; hominum magnę lux ista nouissima pti.
Testor Roma tamẽ Magnũ quo cũcta pirẽt
Accepisse diem: potuit tibi vulnere nullo
Stare labor belli: potui sine cæde subactum
Captiuumq; ducem Romanæ tradere paci.
Quis furor o cæci scelerum ciuilia bella
Gesturi metuunt ne non cũ sanguine vincãt?
Abstulimus terras: exclusimus æquore toto:
Ad pręmaturas segetum ieiuna rapinas
Agmina cõpulimus: votumq; effecim⁹ hosti
Vt mallet sterni gladijs: mortesq; suorũ
Permiscere meis. belli pars magna peracta est
Iis quib⁹ effectũ est ne pugnã tyro paueret.

¶ Humano generi. &c. Prosequitur orationem Ciceronis ad
Pompeium dicentis. Erit Cæsar. i. sines ne vt Cæsar sit tam lõ
go tempore bellum humano generi. i. inferẽs bellum reip. Ro
manæ, quæ totius generis humani monarchiã tenet? quocirca
senatus Romanus quasi regum cœtus habebat oim regũ q̃d
iustum æquumq; esset petentiũ commune p̃sidium: qui ergo
cum rep. Romana pugnabat cum genere humão pugnabat.
Pompeium vincere lẽte. i. paulatim & remisse, est. i. reputatur
merito. i. iure optimo, gentibus subactis te: aut vt alij legunt a
vt sit a. s. te transcurrente. i. quum quasi transcurrens tot gẽtes
subegeris: indignum est te in vno Cæsare vincendo tam lente
agere. Quo. i. ad quem locum, aut in quem teporem, feruor. i.
ardor martius, abit pro abiuit: vnde vltimã producit: tibi: aut
quo abit fidutia fati. i. de fatis bene cõfidendi spes & ratio? O
ingrate, qui tot testimonia fauoris deorum habes, times. i. dif
fidis de superis, & dubitas credere dijs. s. equissimis & potẽtissi
mis: causam senatus tam æquissimam? Ipsę acies. i. milites in
structi ad bellum sine te ductore, reuellent. i. refigẽt & quæ fixã
sunt mouebunt ad procedendum contra hostem, sua signa. i.
vexilla vt aquilas, & prosilient. i. saltim exibunt in hostem. O
Pompei, pudeat te vicisse coactum. s. pugnare a tuis. Si bella
geruntur te iusso. s. a senatu, & ita authoritate senatus, & si bel
la geruntur nobis. i. ad communem omnium nostrum, nõ ad
tuam vnius vtilitatem, sit iuris. i. habeatur in iure senatorum,
concurrere. i. præliari quocunq; campo velint. Quid. i. ad q̃d
arces. i. prohibes differendo bellum, gladios mundi. s. vniuer
si, a sanguine Cęsaris? Manus. s. omnium militum, aut copiæ
ipsæ, vibrant. i. quatiunt in Cęsarem & splendere per aerem fa
ciunt: vt qui impatienter pugnam differunt: & vix quisq̃ ex-
pectat signa morantia. i. nimias moras trahẽtia. Propera. i. fe-
stinanter accelera, ne tua classica linquant te. i. eãt in hostem si-
nẽ te duce suo. Senat⁹ auet. i. auide cupit scire, o magne. s. Põ-
pei, an sequatur te miles. i. tanq̃ miles, & ita te tyrannum agas

in hoc bello nõ obtẽpando sed impãdo etiã senatui: an sequa-
tur te comes. i. communi authoritate & cõmunis vtilitatis grã
tecũ p̱ficiscens. Miles em̃ nil sibi p̃ter stipendiũ & p̄tẽ p̃dę me-
ret, est em̃ in ęre & impio ducis. Comes in bello duci socius est
hoc solo illo minor, ꝙ illi in alios est ius impandi. Senat⁹ ergo
cũ Põpeiũ p̱ rep. pugnaturꝫ elegerit ducẽ: nõ erat illi miles: vt
fuisset si ad eius vni⁹ impiũ pugnãdũ fuisset: sed comes in cau
sa: licet ille p̄esset in honore. In eo aũt verbo maxima vis inest.
nã si senatui obedire recusasset se fere tyrãnũ declarasset: ideo-
q; p illud Cicero porat: sciẽs grauissima q̃q; in fine locãda. Ad
hæc aũt inq̃t poeta, rector. s. exercit⁹ Põpeius, ingemuit. i. val
de & ex itimo corde gemuit: q; p qa, sẽsit eẽ dolos deoꝝ q dũ vl
cisci volũt aut pdere queq̃ ipsum sine consilio recto faciũt: aut
rectũ cõsiliũ recusantẽ: sicut Troiani Cassandrę monita nõ cre
debant: & sensit fata contraria suæ menti, & inq̃t: si placet hoc
cũnctis: & si tẽpus eget Magno milite. i. vt tanq̃ miles authori
tatẽ senatus sequatur: & nõ duce: vt suo cõsilio innitatur, ego
nihil morabor vltra. i. vlteri⁹ fata. i. deorũ q nobis iniq sunt de
nobis constituta. Inuoluat. i. permittam vt fortuna inuoluat,
populos vna. i. communi ruina: & sit ista lux. i. dies, nouissi-
ma. i. vltima magnæ parti hominum. s. interimẽdorum. tamẽ
. i. nihilomin⁹, ego testor. i. protestor, Magnum. s. me, accepis-

qa maior pars mortaliũ perijt. Nouissim⁹ em̃
vltimum & postremum significat: quo verbo
tamen vt inquit Gellius, Cicero nunq̃ vti vo
luit, vel raro. Accepisse diẽ. i. testor te o Ro-
ma ꝙ ego tanq̃ miles accepi hunc diem pu-
gnæ & non dedi tanq̃ dux. solet enim impa-
tor militibus dare diem pugnę non accipere.
Stare labor belli. i. o Rõa tibi omnis belli la-
bor potuit stare, id est constare nullo vulnere
quasi dicat non pugnando Cæsarem debella
re potuisti. Sine cæde, id est sanguine tuo-
rum. Violatę tradere paci. quam scilicet ipse
Cæsar violauerat. Abstulimus terras. ait Põ
peius se Cęsarem terra & mari exclusisse & ad
extremam famam eius exercitum compulis
se. Votumq; effecimus hosti. Cæsar vt ipse
scribit in commentarijs semper hoc optabat
vt sibi cum Pompeio dimicandi copia dare-
tur. vnde ait ipse. Sumus ad dimicãdum pa-
rati. mallebat ergo Cęsar sterni & leto dari gla
dijs q̃ opprimi inopia commeatuum.

se. s. a senatu & populo Romano, non sumpsisse per me, diem quo cuncta. s. iura & bona vrbis perirẽt. O Ro
ma labor belli potuit stare, id est constare tibi: nullo vulnere tuorum: & potuit: aut ego potui tradere paci Ro-
manæ. i. ad vtilitatem reipub. Ro. confectæ, ducem, scilicet Cæsarem subactum & captiuum sine cæde. i. stra
ge aut nece alicuius. O cęci scelerum, id est qui non videtis scelera vestra: q̃s furor sup. est, ꝙ gesturi ciuilia bel
la metuant ne vincant non cum. i. sine sanguine? Posse autem vincere sine sanguine docet. Nam nos abstuli-
mus Cæsari terras: exclusimus eum toto æquore: compulimus agmina ieiuna ad præmaturas, id est nõdum
maturas rapinas segetum: & effecimus hosti votum, id est desyderium: vt mallet sterni gladijs, scilicet q̃ fame
& permiscere mortes suorum meis, id est meorum mortibus, q̃ vt solus moriatur: magna pars belli peracta est
ijs, scilicet ducibus, hoc est nobis, aut his, id est per hæc facta mea: quibus effectum est ne tyro, id est nou⁹ mi-
les qui didicit vincere, paueret pugnam.

SVLPITIVS.

Si modo virtutis stimulis iræq; calore
Signa petunt. multos in summa pericula misit
Venturi timor ipse mali. fortissimus ille est
Qui prõptus metuẽda pati: si cõmin⁹ instent:
Et differre potest. placet hæc tã prospera rerũ
Tradere fortunæ? gladio permittere mundi
Discrimen? pugnare ducem q̃ vincere malũt.
Res mihi Romanas dederas fortũa regẽdas:
Accipe maiores: & cæco in marte tuere.
Pompeii nec crimen erit nec gloria bellum.
Vincis apud superos votis me Cęsar iniquis.
Pugnatur: quantum scelerũ quantũq; malorũ
In populos lux ista feret? quot regna iacebũt?
Sanguine Romão q̃ turbidus ibit Enypheus?
Prima velim caput hoc funesti lãcea belli:
Si sine momento rerum partisq; ruina
Casurum est: feriat. neq; enim victoria Magno
Lętior: aut populis inuisum hac clade peracta.
At hodie Pompeius erit miserabile nomen.

¶ Signa, prelij. Qui promptus. Aristoteles
in æthicis ait. Viri autem fortis est quæ homi Fortis.
nibus terribilia videntur & sunt, ea subire: qa
decorum sit & ita facere & turpe non facere.
& ibidem. Mortem vero appetere ob fugien
dam paupertatem, aut amorem, aut aliq̃d qd-
q̃ graue: non fortis est sed magis timidi. Oui
dius. Nam timidi est optare necem. Aristo-
teles. Desperans quidem meticulosus est. &
Cicero. Nũq̃ omnino periculi fuga commit-
tendum est vt imbelles timidiq; videamur:
sed fugiendum etiam illud ne offeramus nos
periculis sine causa: quo nihil potest esse stul
tius. Differre, non longe producere & remo
rari. Hæc tam prospera, certam victoriam.
Placet tradere fortunæ. vultis periculo expo
nantur. Discrimen, periculum. Malunt,
milites mei. Ducem, meipsum. Res mihi.
iam quasi desperatis rebus ad fortunam apo
strophe vtitur. Res, imperium. vt Postq̃ res
Asiæ. Maiores. auxit enim ipse Romanam Res.
potentiam. Tuere, defende. Pompeij nec
crimen. nec culpam, nec gloriam belli volo
mihi ascribi. Vincis me iniquis votis. Cum
iniquum sit in bello ciuili manus conserere:
tu tamen cõtra meam pietatem a deis id im-
petras. Pugnatur. non indicat sed conque-
ritur. Regna, reges & nationes. Iacebunt,
peribunt. Enypheus, fluuius in Pharsalia.
Prima velim: vtinam inquit ego primus per
eam modo id fiat sine damno, & calamitate
partium mearum. Funesti, mortiferi. Caput
hoc, meum. Momento, motu & calamitate.
Partis, meæ. Neq; enim victoria Magno læ
tior. non plus lætitiæ ex victoria consequar

q̄ tristitiæ si victus ero.Inuisum nomen.si vi
cero habebor odio: vt tantę cladis auctor:si
fuero victus ero miserabilis. Omne malum,
incommoditas. Nefas,scelus & causa ma-
li. Laxat frænos:cōcedit prelium.metapho-
ra ab equitibus habenas lentantibus.Et vt vi
ctus,sic egit inquit vt nauta qui a ventis supe
ratus relicta arte vela & nauim ventis permit
tit.Coro,vento ab occidente solstitiali. Dat
regimē,tradit se regendum. Onus puppis
ignauum.puppis grauis & iners sine mode-
ratore. Castra,exercit9,milites. Truces,sæui
Pulsant pectora ictib9:vexant se affectib9 va
rijs:vt spe,metu,ira,cupiditate. Fato,mor-
ti.Conderet fatum.nouum impiū & sortē cō
stitueret:& ob id pliū Romanā rē obscuraret
Nescit,nō sentit,nō cōsyderat.Maiore,prin-
cipū & reip.Quis littora.argumentū a simili
nullus est enī q cernens mundū mergi,& cęlū
cadere,timeret sibi ipī.Obruta pōto.submer
sa mari.Aequor in summis mōtibus,diluui-
um.Nō vacat,nō vacuū est & nō intēdit aīm9
ad metuēdū de se.Pro se ferre met9:sibi metu
ere.Vrbi Magno.Pompeio duci & reipub.

BEROALDVS.

¶Multos in summa pericula misit vēturi ti-
mor ipē mali . Sensus est.multi cupiunt pu-
gnam non stimulati a virtute sed pauore vē-
turi mali compulsi cui pares esse non possunt
quæ res mltos precipitauit in exitiū. Et dif-
ferre potest.i.prolongare & in longum trahe
re. Pugnare ducem q̄ vincere malunt.mili-
tes potius volunt me pugnare inquit Pompe
ius q̄ vincere:quia sine sanguine & cęde bellū
confici posset. Pompeij nec crimen erit nec
gloria bellum. Ad me inquit Pompeius non
spectabit neq; gloria neq; crimē huius ce bel-
li in quo non meo sed alieno iussu regor. Vin
cis apud superos votis me Cæsar iniquis.O
Cęsar inquit Pompeius vota tua q̄uis iniqua
dij magis audiuerunt q̄ mea:quia ex desyde
rio tuo pugnabitur. Sanguine Romano q̄
turbidus ibit Enypeus. Ista dies inquit faci-
et Enypeum sanguine Romanorum cęsorū
Enypeus. rubicūdum & turbidum.est autem Enypeus
fluuius Thessaliæ.auctor Plinius. Prima ve
lim caput hoc funesti lancea belli . vellem in-
quit Pompeius caput meum primum lancea
feriri si mors mea nō esset futura exitio & de-
trimento partium mearum. Neq; enim vi-
ctoria Magno lætior.non esset mihi victoria
iucūdior inquit Pompeius q̄ mors. Aut po
pulis inuisum hac clade peracta. Sensus est.
nomē meum inquit Pompeius hodie finito
prælio aut erit inuisum populis,scilicet si vi-
cero:aut erit miserabile scilicet si vincar. Cū
itaq; vtrunq; sit malum,mors est præferenda
victoriæ. Omne malum victi.si ego ero vi-
ctus omnia mala me sequentur :si vero ero vi
ctor omnia scelera mihi ascribentur quæ scili
cet a victoribus per insolentiam exerceri so-
lent. Et vt victus violento nauita coro dat
regimen ventis. Pompeius ita militibus re-
misit frenos & dedit libertatem arma tractan
di quemadmodum nauta victus impetu co-
ri venti occidentalis regimen & cuncta pmit
tit ventis. Arte relicta.s.naues gubernādi,

Omne malū victi:quod mors feret vltima rerū:
Omne nefas victoris erit.Sic fatur & arma
Permittit populis:frenosq; furentibus ira
Laxat:& vt victus violento nauita coro
Dat regimen ventis: ignauumq; arte relicta
Puppis onus trahitur:trepido cōfusa tumultu
Castra fremūt: aīq; truces sua pectora pulsāt
Ictibus incertis.multorum pallor in ore
Mortis venturę est:faciesq; simillima fato.
Aduenisse diem qui fatum rebus in æuum
Conderet humanis:& queri Roma qd esset
Illo marte palam est. sua quisq; pericula nescit
Attonitus maiore metu.quis littora ponto
Obruta:quis summis cernēs in mōtib9 ęquor
Aetheraq; in terras deiecto sole cadentem
Tot rerum finem:timeat sibi:non vacat vllos
Pro se ferre metus:vrbi Magnoq; timetur.

¶Si modo &c.Prosequitur orationem suam seu responsio-
nem Pompeius : vñ sententia condepēdet superiori.Nā ordo
est.Magna quidē pars belli pacta est:Si modo .i.dūmō aut siq
dē q pugnam non pauēt,petunt signa.s.proferri,stimulis vir-
tutis.i.vrgente virtute,& calore irę q̄ fortitudinē secundū Pe-
ripateticos iuuat.tacite aūt dicit non stimulo virtutis sed furo
ris eos signa petere:qa statim dicet:pugnare ducē q̄ vicere ma
lunt.Cōfirmat aūt ꝙ stimul9 virtutis multū facit ad victoriā,
p cōtrariū:qa ipse timor mali venturi misit multos in summa
picula ,in quę non venissent si nō timuissent.Ille est fortissim9
q prōpt9 est pati metuēda ,si.s.metuēda instēt cōmin9.i.depro
pe:& ipse potest ea differre:qa si nō posset differre,& conaretur
differre, stult9 eēt:si tñ nollet differre cū id cōmode posset teme
rari9 eēt.at nūc innuit Pom.cōsultius eē differre:vñ q̄rit.placet
.i.nunqd placet ipsis tradere fortunę.i. incerto euētui belli,hęc
tā pspa reꝝ.i.has res tā pspas,& pmittere gladio.i.pliō,discri
men.i.periculum mundi:qui si exercitus Pōpeian9 ceciderit in
seruitutē redigaꝛ:q.d.id stultum esse,qa sine pliō breui sit Cæ
sarē supaturus & ad deditionē cōpulsurus.id tñ placet: qa ma
lunt ducem.s.suum.q.d.me, pugnare.s. cum Cæsare : q̄ vin-
cere Cęsarē.qa sine pugna certe vincaꝛ:& pugnādo res in sum
mū discrimē agaꝛ:qa vna sal9 victis nullā spare salutē, vt dicit
Maro.Ideoq; qa nō pōt cōsilio suo vti,conq̄rens alloquiꝛ for-
tunā dicēs.O fortuna tu dederas mihi res.s.Romanas regen-
das.i.impium regēdū,accipe.i.recipe a me maiores.s.q̄ eas de
deras,& tuere.i.defende eas,in marte.i.pliō,cæco.i.incerto:&
ita bellū nec erit crimen Pompeij.i.meum,si male pugnabitur
nec gloria,si pspere.O Cæsar tu vincis me apud supos votis
iniqs.i.poti9 exaudiunꝛ & conceduntꝛ a supis vota tua iniqua:
q̄ mea quę sunt æquissima:tu enim vis vt pugneꝛ: ego vt sine
sanguinis effusione bellū ciuile sedetur:tu aūt vicis,qa pugna
tur.i.constitutū est vt pugneꝛ.Q uātū.i.o quātū scelerū & quā
tū malorū ista lux .i.dies in qua pugnabiꝛ,feret in populos:q.
d.plurimū.quot regna iacebūt .i.subacta erūt:q.d.plurima &
q̄.i.o q̄tū turbid9.i.turbat9 sanguīe Romāo Enypheus fluui9

Pharsaliæ, ibit id est fluet:q.d. plurimū.Ego velim vt supple
prima lancea funesti belli feriat hoc.i.meū caput,si ipm casu-
rum est.i.cadere possit,sine momēto.i.immutatione & casu re
rū.i.imperij, & sine ruina partis scilicet meæ.Docet cur mortē
optet.enī pro qa victoria nō erit lętior.s.q̄ mors.Magno,hoc
est mihi,qui aut inuisus aut miserabilis ex bello futurus sum.
Nam Pompeius erit hac clade peracta,aut nomē inuisum po
pulis si per ipm tot ciues ceciderint,aut nomē miserabile:si ipe
ceciderit aut fugerit.Omne malū.s.pœnæ.i.omne incōmodū
quod.s.malum vltima sors rerū,hoc est mors ipa fert.i.affert,
aut feret.i.afferet erit victi.i.partis victę q̄ occideꝛ:& omne ne-
fas erit victoris ,quia nefas est cōciuē occidere.Pompei9 fatur
sic,& permittit populis.i.multitudini,arma.i.authoritatē pliā-
di,& laxat frenos.i.maiorē facit licentiā,furentibus.s. suis, ira
i.furore in Cæsarem:& vt.i. veluti,nauita.i.gubernator nauis,
vict9 coro.i.vento illo q & caurus diciꝛ violento,dat vētis regi
men, & ignauū onus puppis, aut puppis existens on9 igna-
uū:quia arte.s.gubernādi relicta.s.a gubernatore,trahiꝛ.s.a vē
tis modo huc modo illuc:sic sup.castra.i.milites castrorū,con
fusa.i.confusi,tumultu trepido.s.ab effectu, fremūt : & animi
truces.i.sæui,pulsant.i.afficiunt sua pectora, ictib9.i. affectio-
nibus incertis.i.varijs.Et pallor mortis venturę est in ore multorū:& facies.i.imago,simillima fato.i. morti.
Palam est.s.omnibus diem aduenisse illo marte .i. per illud bellum qui conderet.i.constitueret reb9 humanis
i.imperio mundi quod tunc Romæ erat,fatum.i.ex itium,in æuum.i.in æternum:& queri.i. ꝙ quereretur ab
ignorantibus quid esset Roma.hoc est futurum esse vt Roma quæ tunc erat notissima:sic trahatur in ignora
tionem vt cum nominetur quæratur quid esset.Q uisq; nescit.i.non sentit,sua .i.propria pericula,existens at
tonitus maiore metu,quia reipublicæ .quod fieri potuisse exemplo probat.Nam quis cernens littora obruta
ponto.i.diluuium fieri,& quis cernens æquor in summis montibus:& æthera.i.axem cęli,cadentem in terras
sole deiecto:& supple cernens finem tot rerum,timeat sibi.i.exitio suo solius quasi dicat nemo:& ita non va-
cat Pompeianis ferre vllos metus pro se,sed timetur.s.ab omnibus,vrbi scilicet Romæ,& Magno .s. Pom-
peio.

Castra fremunt animiq; truces sua pecto-
ra pulsant. data pugnandi potestate milites
Pōpeiani in castris fremere cœperūt : quorū
animi solliciti corda micantia faciebant:& vt
ait Plautus, Eorum pectora artem ludicram
facere cœperunt palpitando & saliendo . Et
mors ventura.i.color mortis. Aduenisse di-
em qui fatum rebus in ęuum. dicebant & ma
nifestum erat aduenisse diem quo in omne
ęuum finis & fatum rebus humanis impone
retur. Illo marte.i.illa vētura pugna. Sua qs
q; pericula nescit.non cogitabant de propri-
is periculis sed solliciti erant omnes de Pom
peio & vrbe Roma:quemadmodū si elemē-
ta rerum cōfunderenꝛ nemo sibi timeret sed
mundo. Quis summis cernens in montib9
ęquor. quis esset ille qui timeret sibi & reb9 su
is videns terras obrui fluctib9 ęquoreis & cæ
lum in terras corruere : quasi dicat nullus es-
set. Vrbi Magnoq; timetur. tanq̄ charissimis
ne aliquod discrimen patiantur.

Nec gladiis habuere fidē: nisi cautib9 asper
Exarsit mucro.tunc omnis lancea saxo
Erigitur:tendunt neruis melioribus arcus.
Cura fuit lectis pharetras implere sagittis.
Auget eq̄s stimulos frenorūq; aptat habenas.
Si liceat superis hominum conferre labores:
Non aliter Phlegra rabidos tollente gigātes
Martius incaluit siculis incudibus ensis:
Et rubuit flammis iterum neptunia cuspis:
Spiculaq; extenso Pęan pythone recoxit:
Pallas Gorgoneos diffudit in Aegida crines:
Pallenęa Ioui mutauit fulmina cyclops.
Non tamen abstinuit venturos prodere casus
Per varias natura notas.nam Thessala rura
Cū peterent:totus veniētib9 obstitit æther:
Inq; oculis hominū fregerūt fulmina nubes:
Aduersasq; faces:immēsoq; igne columnas
Et trabibus mistis auidos typhonas aquarū
Detulit:atq; oculos ingesto fulgure clausit.
Excussit cristas galeis:capulosq; solutis

SVLPI.

¶Nec habuere fidē. sed magis acuerunt vt
melius penetrarēt. Mucro:ensis.q̄q̄ proprie Mucro.
cuspidē aciemq; significat. Cautib9,cotibus
Exarsit,splenduit.Erigitur saxo.recta impo
nitur cotibus vt acuatur ducēdo ferrum: vel
cotes vertendo. Tendūt,flectunt & cōtēdūt.
Neruis ,chordis. Auget stimulos:parat & a-
cuit calcaria. Si liceat.si parua magnis & hu-
mana diuinis cōferre licet non aliter acuerūt
arma dei in bello giganteo.Phlegra, campo
in Thessalia. Tollente,erigente: quia monti
bus montes imposuere.Martius: Martis.In
caluit incudibus siculis.recoct9 reformatusq; Vulcaniæ.
est in antro Vulcani apud Vulcanias insu-
las quæ sunt inter Siciliā & Italiam:vbi Ly-
para : in qua antrū Vulcani: & Hyera Vulca-
no sacra.illic Brontes Steropes & Pyragmō
arma & fulmina fabricant : qui Neptuni & Cyclopes.
Amphitrites filij Cyclopes dicūtur. Cuspis,
telum.Rubuit.ignitum & tictum. Spicula,
ferrum,sagittas post Pythonē occisum. Cri
nes Gorgoneos:serpentes Medusę cuius ca
put in ægide sculptum gerebat, quod aspi-
cientes vertebantur in saxa. Aegis diciꝛ mu Aegis.
nimētum pectoris in numine. In homine ve Lorica.
ro lorica thoraxq; dicitur: vt indicat libro de Thorax.
cimo Martialis, Cyclops, Pyragmō vel vn9
ex fratribus . Mutauit renouauit. Pellenęa. Pellena.
Pellena op.est in Achaia ad Sicyonē. Palla Pallana.
na vero in Laconia situm: vt Strabo docet. Phalenæ.
Sed legēdum arbitror Phallenęa id est Thes Vide post
salica a Phalenis op.iuxta Phlegram vt Ply Beroaldū.
nius habet . ibi gigātes sunt fulminati. Non
tamen.prodigia cladis nuntia indicat. Pro-
dere:manifestare. Notas. signa. Q uum pe-
terent Thessala rura Valerius Maxi. ait Pō-
peio egresso a Dyrrhachio aduersa agmini

eius fulmina iacta fuisse: signa examinibus obscurata: subita tristitia implicatos militū
aios totius exercit⁹ terrorib⁹ & hostias ab al-
taribus fugisse. Obstitut: quasi ꝓhibēs acces-
sum. Fregere. rupere. oriunt̄ em ex ipīs nubi
bus vt primo libro dixim⁹. In oculis, a facie
Faces. ipsorū. Faces. Faces vestigia lōga faciūt prio
re parte ardente. Bolis vero ppetua ardēs lō-
Bolis. gior ē trahit limitē. Colūnaq; Plynius inqt
Columna. Vocat & colūnæ quū spissat⁹ humor rigēsq;
ipe se sustinet. a cuius similitudine colūnam
igneā poeta appellat. Trabib⁹. Trabes bolis
Trabes. similes sunt: eas docas vocant: quales appa
ruere quū Lacedemonij classe victi imperiū
Greciæ amiserūt. Auidos phytonas. legēdū
censeo typhonas. Fiunt em̄ typhones cum
Typhones venti arcuius rotati nubē effregerint sine ful-
mine, & vorticē faciunt q typhon. i. vibrat⁹
vocatur vt Plynius ait. Apulei⁹ vero si igni
tum non fuerit fulmen inquit, Typhon vo-
catur. Clausit: perstrinxit & terrefecit. Inge-
sto: quasi immisso: siue q extixerit aliquem
Crista: ornamēta & insignia galearum. Per-
fudit capulos. manubria ensium liquefecit
ensesq;. Capulos ipsos. Capul⁹ manubrium
est. Liquauit, liquefecit. Erepta pila: tela e mi
litum manibus ablata. Ferrum nocens: iniu
sta tela. Ferrum. arma dissoluta sunt. Exami
ne: apīū multitudie. pꝛeterea examen in aris
constitit vt ait Appianus. Maiori pondere.
signa inquit grauiora erant quia sudabant la
chrymas & maiore signiferum labore afficie
bāt. Mersere: inclinauere. nā maiore onere pꝛ
sus caput demittere cogebat. Admot⁹ supe-
ris. Victima quæ aufugit Pompeio deprēdi
non potuit inquit Appianus. Compositaq;
trepidatione orta ante lucem in castris quum
profundo somno correptus esset, excitatus
ab amicis somnium rettulit paulo ante tem-
plum se Romę consecrare visum Veneri vi-
ctrici, voti Cæsaris ignarus. Admotus supe
ris: deputatus sacrificio. Discussa, quā disie-
cit siue concussit. Iecit se præceps: pręcipita-
uit. Sacris funestis: in sacra funesta.

PHIL. BEROALDVS.

¶Nisi cautibus asper exarsit mucro. Mucro
nes & enses cotibus acuerunt & saxis aspera
runt vt in pugna ad hostes necandos essent
acutiores. Cos enim acutum reddit ferrum:
exors ipsa secandi vt inquit Horatius. Cura
fuit lectis. erant curiosi in eligendis optimis
sagittis. Frenorumq; artat habenas. Equi-
tes suorum equorum rationē habentes strin
gebant habenas frenorum vt illos facilius
in pugna regere possent. Si liceat superis ho
minum cōferre labores. Si fas est inquit Lu-
canus componere magna paruis & compa-
rare labores mortalium laboribus deorū in
bello giganteo non aliter diꝭ erant solliciti in
acuēdis telis & parādis armis q̄ nūc essēt Pō
peiani in armoꝝ apparatu occupati. Nō ali-
ter Phlegra rabidos. Phlegra vt ait Plynius
oppidū ē Macedoniæ & teste Solino in cāpis
phlegręis gestū ē bellū inter deos & gigātes
Sūt & campi phlegręi in Italia vt ait Diodo-
rus: in quibus Hercules contra gigantes di-
micauit. hic intelligitur de Phlegra Macedo

Perfudit gladiis: ereptaq; pila liquauit:
Aethereoq; nocēs fumauit sulphure ferrum.
Necnon innumero cooperta examine signa
Vixq; reuulsa solo: maiori pondere pressum
Signiferi mersere caput: rorantia fletu
Vsq; ad Thessaliā Romana & publica signa.
Admotus superis discussa fugit ab ara
Taur⁹: & Emathios ꝓceps se iecit in agros:
Nullaq; funestis inuēta est victima sacris.

¶Nec gladijs habuere fidē. Prosequit diligētē ꝓparationē mi
litū Pōpeianę ptis ad pugnā ineūdā dicēs. Nec milites sup. ha
buere fidē. i. no satis cōsisi sunt, gladijs, hoc est acici gladiorū:
nisi mucro asp. i. ensis acut⁹, exarsit. i. splēduit, cautibus. i. cot
bus quib⁹ gladij acuunt̄. Sane idem lapis dicit̄ cos cotis & cau
tes, q̄ a u mutat in o. Et ois lancea erigit̄ tūc. s. ad acuendū fer
rū ꝓfixū, saxo. i. ad saxū, vtpote cotē: & milites tendūt arc⁹. s.
suos, neruis. i. siccatis chordis meliorib⁹ sup. q̄ prius tensi fue
rant. Et cura fuit sup. militib⁹ implere pro implendi, pharetras
i. theas sagittarū, sagittis lectis. i. electis. Eques auget. s. equo
aut calcarib⁹ stimulos. s. ad pūgendū equū, & aptat. i. apte dis-
ponit, habenas frænorū, vt. s. trahat & retrahat equū suū quo
& vū velit. Si liceat cōferre supis. i. labori aut opi superū, labo
res hoim, ensis martius. i. ipius Martis dei belloꝝ, aut ensis bel
licus, nō incaluit aliter, sup. in incudib⁹, siculis: & hoc Phlegra
i. cāpo illo in Thessalia, tollēte. i. erigēte, gigātes rabidos. i. fu-
riosos. Et cuspis. i. fuscina aut tridēs Neptunia. i. ipius neptūi
rubuit i. erū. i. ignita est & tincta flāmis. s. fornacis cui impos-
ta fuit cuspis vt iteꝝ acueret cōtra gigātes: & Pean. i. Apollo,
recoxit. i. iterū coxit & acuit ignī, spicula. i. iacula & sagittas su
as, Pythone. s. dracone, extenso. i. pri⁹ pstrato. nā dū pugnant
serpētes cōtrahūt se., pstrati autē & exanimati extendunt̄. ideo
aūt recoxit, quia obtusa facta erāt in Pythone, psternēdo. Pal
las. i. Minerua, diffudit in egida. i. in thoraca suum, crines Gor
goneos. i. caput Meduse simul cū serpentib⁹ quos pro capillis
recepat. Gorgones aūt appellatę sunt filię Phorci, quarū nobi
lissima erat Meduſa. Et Cyclops vt Brōtes Steropes aut Py-
ragmō minister Vulcani, mutauit. i. imutauit, Ioui. i. ad vsum
ipius Iouis fulmina, Pallenea. i. Thessalica, hoc est quibus vta
tur iuxta Pallenen oppidū nōlōge a phlegręis cāpis: vbi Gi-
gātomachia cōmissa dicit̄. Vide annotanda post Beroaldū. Et
licet miles tali studio se accinxerit ad pręliū: tñ fortuna aut po-
tius (vt Sabellicus adnotauit) natura non abstinuit ꝓdere. i. in
dicare & prenūciare casus vēturos pvarias notas. i. varia signa
& portēta seu indicia. Nā cū Pompeiani peterēt ex Epyro rura
Thessala. i. Thessaliæ cāpos, totus æther. i. mirāda tēpestas ae-
ris, obstitit veniētib⁹: phibēs accessū & admonens ꝓhoc ne in
Thessaliā abirēt: & fulmina fregerūt nubes i oculis. i. cōspectu
hoim, & faces. i. tales impressiones, aduersas. i. añ oculos eoꝝ
positas, & colūnas. i. impressiōes ignitas i formā colūnarū, im
mēso igne. i. cōstātes maximo igne: & detulit. i. deiecit typho-
nas id est vortices & turbines auidos aquarum vt per pluuiam
dissoluantur: & hoc trabibus. i. exhalationibus aut impressio-
nibus habētibus formam trabis, mixtis id est admixtis (Scri
bo per x quia sic notius puto, licet Sulpitius per s scripserit se
cutus Priscianum qui videtur sentire mistum esse scribēdum)
Atq; æther sup. clausit oculos, scilicet militum, fulgure inge-
sto id est vi immisso in eos. Et excussit galeis quas in capite ha
bebant, cristas. s. conos & superēminentias: & perfudit scilicet
fulgur, id est penitus resoluit, capulos. i. manubria gladiorum
gladijs solutis id est liquefactis: vt sæpe fit non læsa vagina: &

liquauit. i. liquefecit, pila quæ sunt Romanorum tela, erepta. i.
vi rapta e manibus militum: & ferrū nocens. i. iniusta tela, aut
nocēs militi ipm tenenti, fumauit sulphure æthereo. i. ab ethe-
re demisso. Necnō. i. insuper (nam aliud erat prodigium) signa
i. militaria vt aquilæ, cooperta innumero examine. i. innume-
ra multitudine apum. & vix. i. cum summa difficultate reuulsa
sunt solo. i. e terra. & signa Romana & publica rorantia fletu. i.
sudantia lachrymas ponderosas, mersere. i. inclinauere & op-
pressere caput signiferi, maiori pondere. s. q̄ si signa nō essent ro
rantia, vsq; ad Thessaliā. i. per totum iter in Thessaliā vsq;. Et
taurus admotus superis. i. vt mactetur superis, fugit ab ara dis
cussa. s. per cornua ipsius: & ipse taurus præceps. i. præcipitan-
ter au fugiens iecit se in agros Emathios. i. Thessalicos: & nul-
la victima est inuenta, sacris funestis. i. ad peragēda sacra, quæ
per hoc nos cebantur funesta.

nica. Martius incaluit siculis incudib⁹ ensis.
In insulis Vulcanijs prope Siciliam sunt ofi
ficinę Vulcani in quibus Cyclopes tela Iou
fabricāt. de quibus ait Vergilius. Vulcani do
mus & Vulcania nomine tellus Ferrum exer
cebant vasto Cyclopes in antro &c. Mars er-
go ensem asperauit in siculis incudibus: quę
ab eo dicūtur qm̄ in his cuditur. i. feritur fer-
rū. author Seruius. Neptunia cuspis. i. tridēs
siue fuscia. Pean. i. Apollo. Spicula recoxit.
i. ferreas cuspides sagittarum in fornacibus
refecit quibus Phytonē serpentem intereme
rat. Pallas Gorgoneos diffudit i Aegida cri
nes. Aegis est munimentū pectoris in quo ē Aegis.
caput Gorgoneū: de qua dicetur latissime in
no no. Pallenea fulmina. Pallenę oppidū est Pallene.

Macedoniæ prope Phlegram vt scribit Plyni⁹: sine Thessaliæ vt ait Seruius: a qua fulmina dicunt̄ Pallenea
quib⁹ vsus est Iuppiter contra gigantes in campis Phlegreis. Totus venientibus obstitit æther. enumerat p-
digia q̄ Pompeio futurā cladē portēderūt: cui egresso a Dyrrhachio fulmina crebra euenerūt vt scribit Valeri
us: & nunc tangit Lucanus dicēs q⁹ totus æther. i. fulmina obstiterunt venientibus in Thessaliā. Immensoq;
igne columnas. emicant & trabes quas docos vocant. author Plynius. ait ergo Lucanus emicuisse columnas
& trabes igneas quæ Pompeio portendebant infelicitatem. Auidos Typhonas aquaꝝ. venti rotati sine igne
hoc est sine fulmine vorticem faciunt qui typhon vocatur. i. vibratus vt scribit Plynius. Aethereo sulphure.
fulmina & fulgura sulphuris odorē habēt ac lux ipa eorū sulphurea: vt author est Plynius. Innumero coop-
ta examine signa. Ait Valerius examinibus apum Pompeij signa obscurata fuisse: q̄ ostenta faciunt vt tradit
Ply. Maiori pondere pressum signiferi mersere caput. Apū examina in signis Pōpeij cōfederūt q̄ a solo reuel
li nō poterāt a signifero: cuius caput merserāt grauiori pōdere. Rorantia fletu. Signa Romana & publica qua
les sunt aquilę a Dyrrhachio vsq; in Thessaliā maduerunt fletu: quod erat portentū lachrymarū. Fugit ab ara
taurus. Ait Valerius ab ipīs altaribus factam esse hostiarum fugam. Vnde ait Lucan⁹ nullam inuentam victi
mam ad peragenda sacra funesta & nefanda.

Hec Beroaldus. quibus addamus adnotata in Sulpitiū per Gyrardum Versellanum. Gyrardus Versella.

¶Phallenea. Falli videtur interpres dū corruptos Plynij textus, & in hac parte sequit̄. Propterea legēdū cre-
diderim Pallenea. Idq; ex Steph. qui Pallene inquit Thracię est ciuitas cui Sithonis filia & eadem Cleti vxor
vt in Palleniacis Aegesippus scribit, nomen dedit, cum prius vocaretur Phlegra. Hic aūt gigātū fuisse bella
memorant̄. Theagenes in Macedonicis aliter historiā tractat scribēs: Phlegrę incolas ob moꝝ immanitatē di
ctos gigātes. Atq; in eos dū Hercules pugnā capesseret fulmia celit⁹ excidisse vt Herculi victoria cesserit. Hic
vulgo emanasse vt gigantū in deos bellū hic gestū crederet. Et alio in loco idem Steph. Phlegra inquit vrbs
est Thraciæ quam Eudoxus postea Pallenen ait vocatam. Fuit & Palleneus gigas.

SVLPITIVS.

At tu quos sceleru supos? quas rite vocasti
Eumenidas Cæsar? stygii quæ numina regni
Infernumq; nefas? & mersos nocte furores?
Impia tam sęue gesturus bella litasti?
Iam dubium monstris ne deū nimiove pauori
Crediderint: multis concurrere visus olympo
Pind⁹: & abruptis mergi conuallibus Aem⁹.
Edere nocturnas belli Pharsalia voces:
Ire per Ossæam rapidus Bœbeida sanguis:
Inq; vicem vultus tenebris mirantur opertos:
Et pallere diē: galeisq; incumbere noctem:
Defunctosq; pīes & cūctas sanguinis vmbras
Ante oculos volitare suos. sed mentibus vnū
Hoc solamen erat: q⁹ voti turba nefandi
Conscia: quę patrū iugulos q̄ pectora fratrum
Sperabat: gaudet monstris mētisq; tumultu.

¶At tu. In Cæsarem poeta inuehit̄ q⁹ fuerit
cupid⁹ nimium pugnæ: sed eum stygios in-
uocauisse insimulat: cum constet ipsum me
dia nocte perfectis sacris Martem in nuocauis
se eiusq; parētem Venerem & templum Vi-
ctoriæ fauenti gratis Romæ dedicaturū vo-
uisse si rite peregisset. vt ait Appianus. Cum
aūt fulgur e cælo labēs e Cæsaris a d Pōpeij
castra penetrasset ibidēq; extinctus esset: qui
in exercitu Pompeij aderant quippiam splē
didum ab hostibus ad se futurū prędicabāt.
Cęsar autem se in Pompeium insurgentem
gloriam eius extincturum. Litasti, placasti.
Quos superos. illos deos scelerum quos vo
casti. Numina. deos inferos & tartareos. Iam
dubium. dubitandum est inquit an hęc quæ
dicemus prodigia fuerint vera: an prę metu
hæc oculis militū sint subortę imagines. Cō-
currere: concertare vt mons monti illidere. Aemus.
Aemus. mons in vallem conuerti. Edere no
cturnas. visi sint audire voces & clamores pu
gnantium e Pharsalia. Valerius Maxim⁹ in-
quit. Constat in delubris deum sua sponte si
gna conuersa: militarem clamorē strepitūq;
armorū adeo magnum Antiochiæ & Ptole-
maide auditū vt in muros cōcurrere. Soni-
tū tympanorum Pergami abditis delubris
editum. & cætera. Ire per Bœbeida. fluere p

Bœbeidem lacum qui est ad Demetriadē vt dixim⁹ supra. Ossæam. quę apud Ossam est montem. Rapidus. velox in torrentis similitudinem. Inq; vicem, tmesis. Opertos tenebris. caput vmbra circundatum videbantur habere. Incumbere. circū fusam esse. Patres. manes parentū & consanguineorū. Mētib⁹. militum. Q; turba cōscia. q; auiditate certā di appetebāt patres fratresq; aliarū partiū iugulare. Tumultu, metu & perturbatione. Subitos furores, ipa prodigia & imagines. Omē scelerum. augurium ad scelera perficienda. Quid mirū. nō mirum est inquit breui morituros fuisse furore correptos: si mens hominum solet futura mala prenoscere. Lympha to: furioso. lymphati eē & lymphatici furio si appellant a vitio lymphę. i. aquę: sicut ceriti a cerere. Pręsaga: præscia. Tyriis qui gadibus. Romani omnes qui tūc apud exteras nationes hospitabantur eo die mœsti fuere mœroriscq; cām ignorabant. Gadib⁹. insula in Hispania in qua Tyrij Gades oppidū ędificatūt vt dixim⁹ li. v. Araxem: fluuiū qui p Armeniā leniissimus labit. Inde vero precipitatur. Sub quocūq; die. hoc est luce & regiōe q̄ sub syderibus est. Ignorat: causas doloris. Quid perdat: qui ppinqui pereāt. Euganeo. Euganeus Venetiæ mons ad Patauium vbi optima pascua. Aponus: fluui⁹ in agro Patauino q ex fonte nebulas exhalat. Timaui. Timauus Venetię fluuius qui delatus e montibus cadit i pfundū: deinde infra terram absorptus stadijs circiter trecentis &. xxx. erūpit in mare vt Possidoni⁹ ait: est & Timauus portus & lucus. Antenorei: ad quem Antenor Troianus cum duobus milib⁹ hominū & quingentis venit. Dispergitur: diuidit. habet eē septem fontes. Impia arma cōcurrūt prælium ciuile conseritur. Notauit animaduertit & presensit hoc ex tonitru & fulminib⁹ hoc est ex Pyromantia. Perspexit: cognouit Totum Aethera: omnia sydera. Obsistere: non obtemperare & solitos cursus non agere. Seu numen. siue solis obscuritas & pallor prelium indicauit.

Lymphati.
Ceriti.
Gades.
Araxes.
Euganeus.
Aponus.
Timauus.
Antenor.

PHI. BEROALDVS.

¶ At tu quos scelerum superos. Cum Pompeius habuit omnia infelicitatis indicia, contra Cæsar egregie litauit: quem dicit Lucan⁹ inuocasse furias & deos infernales hoc est, Numia regni Stigij. Litasti. Litare ē facto sacrificio deos placare vt Macrobius ait: & supra monstratum est. Iam dubium monstris. est dubium an crediderint mōstris deorum an pauori: quo authore omnia etiā vana credebant esse verissima. Multis concurrere visus olympo Pind⁹. Refert monstra quę a nōnullis visa fuerunt: primo q; Olympus mōs Thessaliæ vt ait Plynius est visus concurrere contra Pindum alium Thessaliæ mōtem & Aemus mons eiusdem regiōis, qui tamē in Thracia locata Plynio, visus est mergi & absorberi: & multa talia. Ire p ossęam rapid⁹ Bœbeida sāguis. Bœbeis lac⁹ ē i media quo dāmodo Thessalia pptijs inclusus collib⁹ author Strabo. dicit ossęa ab ossa mōte Thessalię. Inq; vicē vultus tenebris mirant opertos

Atq; omen scelerū subitos putat esse furores.
Quid mirū pp̄os quos lux extrema manebat
Lymphato trepidasse metu: præsaga malorū
Si data mēs hoi est: Tyriis q Gadib⁹ hospes
Adiacet: armeniūq; bibit Romanus Araxem:
Sub quocunq; die: quocunq; est sydere mūdi
Mœret: & ignorat causas: animūq; dolentem
Corripit: Emathiis quid p̄dat nescit in aruis.
Euganeo: si vera fides memorātibus: augur
Colle sedens: Aponus terris vbi fumifer exit:
Atq; Antenorei dispergitur vnda Timaui:
Venit summa dies: geritur res maxima dixit.
Impia concurrunt Pompeii & Cæsaris arma:
Seu tonitrus ac tela Iouis pręsaga notauit:
Aethera seu totum discordi obsistere cælo:
Perspexitq; polos: seu numē i æthere mœstū:
Solis in obscuro pugnam pallore notauit.

¶ At tu quos scelerū superos. Per amarā inuectionē interrogat Cęsarē quos deos inuocauit. vbi litauit. i. vota impetrauit. An supos, q̄d quia nō est verosimile, nā a superis bona petuntur: q̄rit an supos scelerū, quos nullos putat, an potius Eumenidas. i. furias infernales. & cætera inferorū numina: q̄ si inuocauit mirat̄q; litauit. Ordo aūt est. At. i. sed ecōtrario, tu o Cæsar quos supos scelerū vocasti. i. inuocasti? q. d. non esse supos scelerū authores: & tñ nō potuisse ab alijs vota impetrasse: vñ cū litauerit necesse ē supos scelerū ponere: & si nō supos vocasti, quas Eumenidas. i. furias infernales vocasti rite. i. decenter ita vt litares: & q̄ numina. i. quas potētias diuinas, regni stygij i. infernalis tristitię, & sup. q̄d nefas infernū. i. q̄d apud inferos sit tā dirū vt non licet noiare, & sup. quos furores, mersos. i. abstrusos, nocte. i. caligine pfunda? Litasti. i. nunquid litasti. i. impetrasti vota & deos placasti gesturus impia, quia ciuilia. bella, tam sęue. i. tā crudeli aio affectus: vt etiā cadauera sis p̄hibiturus sepultura? Nō vacat q̄d addit sęue. Nā pōt res impia nō fāue fieri vt ab ignorantib⁹: aut a coactis metu maioris incōmodi. Iā dubiū sup. est, ne pro an Cęsariani p̄cipue, crediderint. i. persuasi fuerint, mōstris. i. portētis, deū. i. deos, ea fieri p̄mittētiū, ne p an. nimio pauori. i. ppterea q; nimis pauētes visi sunt sibi videre q̄ nō viderint. Quia Pind⁹ mōs Thessalię, visus est multis cōcurrere Olympo, alteri eiusdē monti: & Aem⁹ etiam Thessalię mōs visus ē mergi. i. in abyssum verti, cōuallibus abruptis. i. hiātib⁹ quasi sint p diluuiū abrupte: & Pharsalia sup. visa ē edere. i. emittere nocturnas voces belli. i. p̄liantiū: & sanguis rapid⁹. i. celeriter cū fluctu rapt⁹, sup. visus ē ire. i. fluere. p Bœbeida. i. vallē illā, ossęā. i. q̄ apud ossam est montē, cui⁹ meminit Ply. lib. xxxvj. ca. xvj. & mirant̄ inuicē vult⁹. s. alter alterius optos tenebris: & mirant̄ diē pallere. i. pallidos esse solis radios: & noctē. i. caligine, incūbere. i. ingruere, galeis. i. tegminibus ferreis capitum: & mirātur patres defunctos. i. maiores suos, & cunctas vmbras sanguinis. i. pgenięi sue, volitare añ oculos suos. Sed hoc vnum erat solamen mētib⁹. s. Cæsariano rū. q; turba conscia nefandi voti. i. desyderij. i. q̄ sciebat se desyderare mortē consanguineorum & maiorum suorū in exercitu Pompeiano existentiū: q̄ sperabat iugulos patrū sup. in-

cidere: & q̄ sperabat pectora fratrū sup. trāsfodere gaudet mōstris & tumultu. i. cōmotione mētis: atq; putat furores subitos i. ex improuiso ortos esse omen. i. portentū scelerū. i. q; sint scelera quę sperabant peracturi. Quid mirum sup. ē? quasi dicat, nihil est mirandū, populos quos extrema lux. i. dies vitæ, manebat. i. expectabat ad mortem inferēdā, trepidasse metu lymphato. i. furioso, aut a furore excitato: si. i. siquidem aut quia mēs p̄saga. i. pręscia, malorum. s. futurorum, est data homini. quod probat exemplis. Nam hospes. s. Romanus, q adiacet Gadibus Tyrijs. i. a Tyria gente conditis, & hospes Roman⁹ qui bibit Araxem fluuiū Armeniū, hoc est qui tūc i Armenia erat hospitatus, & sup. Roman⁹, q sub quocunq; die. i. climate & sole viuit, ve pro vel sub quocūq; sydere mūdi, mœret. i. tristis est naturaliter & ignorat causas, & corripit. i. arguit, aīm dolentem, dicens videlicet. quare tristis es anima mea & quare conturbas me? Ideo aūt corripit aīm, quia nescit quid perdat, quia libertatē, in aruis Emathijs. i. Thessalicis. Si vera. i. indubitanda fides est sup. memorātibus. i. ijs q talia memorauerūt potius q̄ si fides sup. est habēda, memorantib⁹. i. recensentib⁹ vera. quis eē dubitet vera dicentibus fidē abhibēdā? Augur s. C. Cornelius, vt Beroald⁹ docet, sedens in colle Euganeo. i. Veneto iuxta Alpes, vbi Apon⁹ fluuius Venetię, fumifer, hoc est exhalans fumū & nebulā, exit terris. i. venis subterraneis. s. in cāpos, atq; vnda Timaui. f. fluuij Venetię, Antenorij. i. quē Antenor superauit (vt ænei. j. Antenor potuit medijs elapsus achiuis Illyricos penetrare sinus: atq; intima tut⁹ Regna libur norum & fontē supare timaui &c.) dispgit. s. per nouē ostia: q̄d Maro dicit. Vñ p ora nouē vasto cū murmure montis It mare &c. Augur inquam illic sedēs, dixit, summa. i. extrema dies. s. imperij Romani venit. maxima res gerit. s. modo: quia impia arma Pōpeij & Cæsaris cōcurrunt sup. modo. Disquirēs autē poeta vñ id sciuerit dicit. Ipse augur notauit. i. aīaduertit, seu tonitrus ac tela Iouis. i. fulmina & coruscationes. p̄saga. i. ex q bus præsagiunt Pyromātici, seu notauit totū æthera. i. oia sydera, obsistere. i. obstare cælo discordi: & ita ex discordia cælorū conceperat discordiā terrarū: & pspexit polos sup. mœstos aut discordes: seu numen aliq̄, alij legūt lumē, mœstū i ęthere. i. aliquē planetarū, indicare casum magni viri cui perat, seu sup. notauit pugnā in obscuro pallore solis: qui tuncerat, vt sequentia attestantur.

Lymphat⁹

lus. Fumifer dicit ppter aquas calētes & sulphureas quas emittit. Antenorei Timaui. Timau⁹ fluui⁹ ē Venetię regionis. authores Ply. & Strabo. dicit Antenore⁹ ab Antenore q cōdidit Patauiū. Vergi. & fontē supare Timaui. Tela p̄saga. i. fulmia q̄ p̄sagāt. i. p̄sentiūt & notāt futura. Aethera seu totū discordi obsistere bello. vel cęlo. Sēsus est ille dies quo pugnatū est in cāpis Pharsalicis dissimilis fuit oibus alijs: quos explicat natura: siue Cornelius augur Patauin⁹ cognouit elemēta confundi cęlo discordi, siue deos animaduertit in cælo esse mœstos.

C. Cornelij⁹

¶ Egit, eduxit. Dissimilē, quia fuit magis p̄ digiosus. Explicat, emittit, aperit. Si cūcta. si hoies diuiatore adhibito, pdigia obseruassent facile cędē Pharsalicā p̄uenissent. Pharsalia, cędes ipa. Spectari, cognosci, intelligi. O summos hoim. admiratione plena laudatio in Romanos q ea tēpestate fuerūt: qm̄ totus mūdus & cūcta sydera de calamitate eorū signa dederūt. Fatis, morti. Vacauit, itētū fuit. Hęc & apd̄ seras. quū legent̄ audient̄ve hęc a minorib⁹ tantis cōcitabunt̄ affectib⁹ vt nō p̄teriisse hęc mala, sed vētura esse sint existimaturi. Fama sua. quia tā mirāda sunt vt seniores sint iuniorib⁹ narraturi. Siue aliqd. siue ego meis illa carminib⁹ illustrabo. Vota peritura. desyderabūt frustra lectores vt Pōpeius victor futurus sit. Non trāsmissa: non p̄terita. Venientia, futura. Miles vt aduersō. quo ordine Pompeius acies struxerit narrat. Sed latius apud Appianum & Cæsarem

SVLPI.

Exercituū diuisiones.

Dissimilem certe cunctis quos explicat egit
Thessalicum natura diem. si cuncta perito
Augure mens hoim cęli noua signa notasset:
Spectari toto potuit Pharsalia mundo.
O summos hoim quorum fortuna per orbem
Signa dedit: quorū fatis cælū omne vacauit.
Hęc & apud seras gentes populumq; nepotū
Siue sua tantum venient in sęcula fama:
Siue aliquid magnis nostri quoq; cura laboris
Nominibus p̄desse potest: quū bella legent̄
Spesq; metusq; simul pituraq; vota moue būt:
Attonitiq; omnes veluti venientia fata ¶ būt.
Nō trāsmissa leget: & adhuc tibi Magne faue

Milites vicissim mirabant̄ suos vultus eē obscuratos & vmbras defunctorū maiorū ante oculos volitare. Voti turba nefādi. gaudebāt mōstris milites quorū erāt vota iugulare patres & fratres. Omē scelerū. i. augurij. Quid mirum populos. nō est mirum inquit Lucanus si milites trepidabāt territi mōstris q paulopost erant morituri, cū extreme orbis terrarum gētes mœrerēt & dolerēt ignorātes causā lachrymarū. Lymphato trepidasse metu.

leges. Vterq; Italos in tres acies diuisos in fronte collocauit modico interuallo inter se distantes. Supra hos equites p partes cornibus attribuit: quibus sagittarij & funditores immisti erant. Sociorum vero copias veluti ad ostentationē quandā ꝑtulerunt. Radiat⁹, repercussus a sole oriente. Lumine, armorū splendore. Non temere immissus. ordinatus

Duces Pōpeiani.

in aciē. Phalangem vt ait Appian⁹ in medio regebat Scipio Pōpeij socer. In sinistro cornu Domitius. In dextro Lentulus constitit. Afranius & Pompeius exercitus curæ ꝓfuere. Cæsari duces aderāt Sylla, Antonius, &

Duces Cæsariani.
Numerus copiarum.

Brut⁹. Cęsar ipe vt affuerat legioni decimę ꝓsedit. Cæsar duo supra. xx. milia militū secū habuit inter quos eqtes circa mille annumerantur. Pompeiū bis totidem secuti sunt. In quibus septē milia equitum fuere. Qui autē de ijs verisimiliora loqui existimant. lxx. milia Italorū hoc ꝓlio in vnū cōcurrisse memorant: qui minorē numerū describūt. lx. milia. qui rem magis extollūt quadringenta milia extitisse aiūt. Horum sexcuplum Pompeio Alij tribus ex partibus duas illi ascribunt.

Cornus.

Cornus, genitiuus antiquus quo sæpe Plynius vtit. Veteres em̄ hic cornus & hic genus dicebāt. Lētule, poetę cum Appiano & Plutarcho nō conuenit.

Domitij.

Domiti. L. Domitius in Pōpeij castris. Gn. vero in Cæsaris erat. Aduerso numine: quia infelix in ꝓlijs. Frons dextri martis, dextrū cornu. Robur, firmitatē mediam. Densant, spissant. Terris Cilicum. Cylices qui sub Scipione militabant in medio erant. Miles in hoc. militem appellat: sed certum est cum eo Pompeiū imperium adæquasse: quum primum in Thessaliam venit. In orbe Libyco. i Libya quo Pharsalicæ reliquiæ se recipient. Cappadocum, quorū rex Ariaratthes aderat. Ponticus, ex pōto regione. Largus habenis. qui laxis loris vtit. Plurima, magnam partem. Tetrarchę. Is Tetrarcha dicitur qui quartam regni partem obti-

Tetrarchę.
Taxiles.
Magabares
Deiotarus.

net vt Taxiles q pricipes Armenos ītra Euphratē adduxerat, & Magabares supra Armeniā qui pręfectus erat Artapi regis, & Deiotarus Gallogreciæ rex. Omnis purpura: omnis rex. metonymia. Ferro, potētię & imperio. Illuc, in postrema ad fluuios acie.

Cydones.

Cydones. hi Cretēses sunt qui Solino authore primi remis sagittisq; valuerunt. dicti a Cydone vrbe. vnde & spicula Cydonia dicūtur

Ithurei.

& mala. Ithureis. Ithurei populi malefici in Laodicea apud Libanum montem authore Strabone. Inde, a media acie. Truces Galli. eos intellige qui cum Roscilio & Egeo Allobrogibus fratribus a Cæsare ad Pompeium transfugerant. In hostem solitum: in Cæsarem contra quem pugnare in Gallia solebatis. Iberia, Hispani. Cetras, scuta lūata. Liuius libro. xxviij. Pelta cetræ haud dissimilis ē

Cetræ.

Eripe victori. cohortatio vt omnem exercitum & gentes de quibus triumphauit in cladem emittat: vt desint Cæsari quibus imperet.

PHIL. BEROALDVS.

¶ Thessalicū natu. diē. Dies Thessalic⁹ dicit quo i Thessalia i cāpis Pharsalicis pugna illa

Miles vt aduerso phœbi radiātis ab ictu
Descendens totos perfudit lumine colles:
Nō temere imiss⁹ campis stetit ordine certo
Infelix acies. cornus tibi cura sinistri
Lentule cum prima: quę tū fuit optima bello:
Et quarta legione datur: tibi numine pugnax
Aduerso Domiti dextri frons tradita Martis.
At medii robur belli fortissima densant
Agmina: quę Cilicum terris deducta tenebat
Scipio miles in hoc: Libyco dux prim⁹ i orbe.
At iuxta fluuios & stagna vndantis Eniphei
Cappadocū mōtana cohors: & larg⁹ habenis
Ponticus ibat eques. sicci sed plurima campi
Tetrarchę regesq; tenent magniq; tyranni:
Atq; omnis latio quę seruit purpura ferro.
Illuc & Libye Numidas: & Creta Cydonas
Misit: Ithyræis cursus fuit inde sagittis:
Inde truces Galli solitum prodistis in hostem.
Illic pugnaces cōmouit Iberia cetras.
Eripe victori gentes: & sanguine mundi
Fuso Magne semel totos cōsume triumphos.

¶ Dissimilē &c. Prosequit poeta rōnē icœptā dicēs. Certe. i. reuera potuit notare pugnā i pallore sol', qa natura egit. i. extulit tūc diē Thessalicū. i. q i Thessalia illuxit, dissimilē. i. ꝑpter ꝓdigia differētē, cūctis. s. dieb⁹, quos explicat. i. emittit & apit. Si cūcta mēs hoīm notasset augure perito. i. p declaratione auguris periti, noua signa cęli, Pharsalia. i. pugna Pharsalica, potuit spectari. i. p signa cognosci & q̄ si videri, toto mūdo. i. p totū terrarꝫ orbē. Quocirca in ꝓstātia Romanorꝫ exclamat. O sūmos hoīm. i. o hoīes maximi momēti, & plurimi apd̄ deos ęstimatos, quorꝫ fortuna. i. clades futura, dedit signa p orbē. s. terrarū: & quorꝫ fatis. i. exitio, vacauit. i. operā dedit aut itētū fuit omne cęlū. i. oīa sydera. Quū. i. qn̄ hęc bella legent, &. i. simul apd̄ gētes feras. i. lōgo tpe post vēturas, & apd̄ ppl'os. i. multitudinē nepotū & descēsurorꝫ ab Romanis, siue veniēt i sęcula i. i notitiā sęculorꝫ futurorū, tn̄. i. dūtaxat sua fama. i. p magnitudinē famę suę, ita vt p̄rib⁹ narrātib⁹ filijs fama sinę scripto ꝑpetua sit, siue cura nr̄i laboris. i. hui⁹ opis cōscriptio, pōt ꝓdesse aliqd quoq;. i. etiā magnis noib⁹. i. hoīb⁹ magni nois & famæ: hoc ē siue erūt p suā famā diuulgata, siue p scripta nr̄a: ipsa mouebūt. s. in legētib⁹, spes. s. de victoria Pōpeij: & met⁹ de victoria Cęsaris: metuētes videlicet ne Cęsar vicat: & vota peritura i. frustra suscepta, qa iā tū actū erit: & oēs attōiti. i. stupefacti de magnitudine periculi, legēt fata veniētia. i. tāq̄ veniētia sint: & non transmissa: & o Magne. s. Pompei, ipi fauebunt adhuc tibi quia pro te suscipient vota. Graphice exprimit poeta naturas hoīm: quia qn̄ alicui⁹ probi ac ingenui siue populi siue principis legitur excidium: tametsi transactum sit, inter legēdum tn̄ fauēt iusto & ꝓbo: vt q Troianorꝫ captionē quo modo Maro eam descripsit legūt, licet sciant Sinonē voti cōpotē euasis

se: tn̄ optant vt apto equo insidię ei⁹ dephendant. Narratis autē signis q̄ an̄ bellū visa sunt, ꝓsequit instructionē acierū vtriusq; partis in pugnā dicens. Vt. i. postq̄ miles. s. Pōpeianus, radiatus. i. repcussus ꝑpter arma, ab aduerso ictu Phœbi. i. solis in arma incūbentis, descēdentis. s. collibus. aut legat radiantis hoc ordine. Vt. i. postq̄, nubes descēdēs ab aduerso ictu Phœbi radiātis: ꝑfudit totos colles lumine. i. fulgore armorum, existens immissus cāpis. i. in cāpos, nō temere: acies infelix stetit certo ordine. i. bn̄ instructa & ordinata, o Lentule cura sinistri cornus (a ntō cornus, pro quo nūc cornu dicim⁹) dat tibi cum prima legione q̄ fuit tūc optima bello. i. ad bellū gerendū: & cū quarta. O Domiti (a ntō Domitius) pugnax. i. bellicose, numine. i. deo aduerso, quia infeliciter audax fuit sicut Turn⁹ Vergilianus, frons dextri martis. i. dextrū cornu bellantiū, est tradita tibi. At. i. sed agmina fortissima densant. i. dense stipant: robur medij belli, q̄. s. agmina fortissima, deducta terris cilicū. i. e Cilicia tenebat Scipio existens miles. i. subditus Pompeio, licet Pōpeius cū eo imperiū adęquauerit, in hoc orbe. i. in Pharsalia: sed prim⁹ dux i orbe Libyco. i. in Libya quo reliqę Pharsaliæ se recipient. At. i. sed, cohors montana. i. dura & in montib⁹ versari solita, Cappadocū. s. populorū quorum rex Ariaratthes aderat, & eques ponticus. i. ex pōto regione, largus habenis. i. laxis vtēs loris pro more patrię, ibat. s. agminatim vt i structus erat, iuxta fluuios: & stagna Enyphei flu. vndantis. i. vndis abundātis. Sed Tetrarchę. i. quartā regnorū partē tenētes, & reges & magni tyranni. i. dn̄i, atq; oīs purpura. i. oīs regia maiestas, q̄ seruit. i. q̄ ē subiecta, ferro latio. i. armis Romanis, tenēt plurima. i. plurimas partes, cāpi sicci. Libye misit &. i. etiā illuc. i. in illū locū ad flu. aut ad campū siccū, Numidas. i. populū suū sic dictū: & Creta misit Cydonas etiā populos suos, hoc est cretēses: & cursus fuit inde. i. a media acie sagittis. i. sagittarijs, Ithureis aut Ithyreis. i. cælosyrijs seu Laodicēsib⁹: & o Galli truces vos prodistis inde. i. ab illa parte, in hostē solitū. i. in Cęsarē: quē prius hostē habuistis: sed victi ab eo eidem adhęsistis donec ad Pōpeiū trāsfugistis. Iberia. i. Hispania, cōmouit illic in alia parte, cetras. i. scuta lunata, pugnaces, quas pugnaces gestare solēt. O magne cū tot habeas milites & oēs velint sub te militare, eripe victori. s. Cæsari gētes de quib⁹ triūphet: & quib⁹ dominet: & sanguine mundi fuso. i. occisis fere omnib⁹ mortalib⁹, consume semel. i. destrue vnico conflictu, oēs triūphos. i. materiam triūphorū oīm: quia si nō extarēt de quib⁹ triūphet Cęsar, cū omnes sint ab eo interempti, nō possit de eis triumphare.

atrox & funesta inter Cæsarē & Pompeiū cōmissa est. Si cūcta perito augure mēs hoīm. Sensus est si animi mortaliū notassent oīa signa q̄ dij demonstrarūt indicantia cladem Pharsalicā: potuit Pharsalia toto mūdo spectari: quia toto mūdo visa sunt ꝓdigia. O sūmos hoīm. Sūmos & eminētissimos appellat Cæsarē & Pōpeiū: ꝑpter quos p orbē data sunt tot signa & omne cælū videt vacasse eorū fatis. Hęc & apud feras gentes populosq; nepotū. Sēsus ē dū hęc bella ciuilia legent apud posteros, spes & metus lectores in dubio retinebunt vtpote sollicitos de exitu Pōpeij cui in legēdo magis fauebunt q̄ Cæsari. Seras gētes populosq; nepotū. intelligit posteros & natos natorꝫ & q nascēt ab ill' vt inqt Verg. Nostri quoq; cura laboris. i. mea carmina si quid ꝓdesse poterūt posteritati Cæsaris & Pōpeij. Nō trāsmissa legēt. expressit affectū legentis qui existimat ea q̄ legit nondū esse transacta. Miles vt aduerso. Oriēte sole milites descēderūt in campū & ꝑfuderūt colles. Lumine, hoc est splendore armorū. Cornu tibi cura sinistri Lētule. Pōpeius ad hunc modū aciē instruxerat. In sinistro cornu erat ipe Pōpeius vna cum Lētulo: i dextro vero cornu erat Domitius. In media aūt acie erat Scipio socer Pompeij. Authores Plutarch⁹ & Cæsar. Lētulus duas habebat legiones primā & quartā q̄uis Cęsar tradat in sinistro cornu fuisse tertiā. Tibi numine pugnax aduerso Domiti. O Domiti inquit tibi datū ē cornu dextrū aduerso numie, qm̄ i eo prelio occubuit. Scipio miles i hoc. Scipio socer Pōpeij pręerat medijs partibus: qui in Pharsalia erat tanq̄ miles: deinde in Africa fuit ductor belli cōtra Cęsarē. Vndātis Enyphei. vt supra mōstratū ē, Enypheus fluui⁹ est Thessalię iuxta quē Pōpeius collocauit cohortes Cappadocū. Tetrarchę dicunt qui quartā regni partē tenēt & sunt potētes. Cęsar in Cōmētarijs ait. Pōpeius a regib⁹ oībus Dynastis atq; Tetrarchis pecuniam exegerat. Oīs purpura. i.

purpurati q seruiūt Impio Romano.. Ithyręis cursus fuit inde sagittis. gens Ithyreorū est in Syria q̄ Cœle dicitur vt tradit Ply. a quib⁹ sagittas appellat Ithyręas Vergiliū imitat⁹. Ithyręos taxi curuātur i arc⁹. Pugnaces cetras. Cetrę sunt clypei quib⁹ vtuntur Hispani. Vnde apud Cæsarem cohortes cetratę dicuntur. Iberia. i. Hispania ab Ibero fluuio dicta author Ply. altera est Iberia pontica. Eripe victori gentes. i. o Pōpei hac acie fuso sanguine omnium gentium eripe illas Cæsari ne in victos latius dominetur.

Ithyrei.
Cetræ.

Illo forte die Cęsar statione relicta
Ad segetum raptus moturus signa repēte
Conspicit in planos hostē descēdere campos:
Oblatumq; videt votis sibi mille petitum
Tempus: in extremos quo mitteret oīa casus.
Aeger quippe morę flagrāsq; cupidine regni
Cœperat exiguo tractu ciuilia bella
Vt lentum damnare nefas. discrimina postq̄
Aduentare ducum supremaq; prelia vidit:
Casuram fatis sensit nutare ruinam.
Illa quoq; in ferrū rabies prōptissima paulum

SVLPI.

¶ Illo forte. Diximus ex Appiano historiā. Statiōe, castris. Moturus signa, ꝓfectur⁹ frumētatū. In campos planos. superioribus em̄ diebus a montis radicibus Pōpeij acies non discesserant. Aeger morę, impatiēs & ad omnia subitus. Flagrans, ardēs. Damnare, maledicere, detestari. Exiguo tractu: paruo spatio quo pugna differebatur. Vt lētum nefas: vt scelus tardum. Ruinam nutare. calamitatem instare. translatio a trementibus ædificiis. Rabies, furor pugnandi. Languit, refrixit cogitatione periculi & met⁹. Audax spōdere: confidens & victoriam sperās. Quam, mentem. Nec sua fata. quum em̄ suā felicitatem cōsyderabat nō metuebat: quū Pōpeij, non sperabat. Mersa, dissimulata vel pulsa. Prosilit, exorit. Fidutia, ꝓpositum ex sua fide susceptum. O domitor regni. Diuersis rationib⁹ excitaturus, & maxime a pręmiorū

magnitudine si vicerint: & a metu supplicio rum si fuerint supati, facilē victoriā pollicet: exorditurq; a benuolētia a persona militum & sua. Regni. qđ Pōpeius parat. Fortuna, felicitas. Copia, facultas. Votis. vouere deis p pugna. Accersite fatum, aduocate mortē. In manib⁹, in potestate. Quātus sit, quātuscūq; siue magnus siue paruus, siue felix siue infelix. Promissam. eos datę fidei admonet. Milites em̄ dextris elatis ꝓmiserant se vltum ire iniurias Cęsaris & tribunorū, facturosq; oia & etiā patriam incēsuros. Rubiconis, fluminis de quo libro primo. Cuius spe. de victoria non dubitam⁹. Vetitos triumphos remeare. vt triumphi quos ducere non potuim⁹ redirent recuperarent & eis potiremur. Hęc eadem. locus ab vtili & iocūdo. Pignora, filios Penates, domos & domesticos deos. Et eme tito faciat vos Marte colonos. quæ liberabit vos a militia cū ꝓmiss q̄ dant emeritis hoc ē qui militię tps & officiū impleuere. Hęc fato. argumentū a spe gloriæ: & infamię metu. nā illorū qui vicerint cā quasi deis iudicibus, ꝓbanda videbit. Si p me, a maiore ad min⁹ argumētatio. Ferro flāmaq; petistis: iustis in patriā parati elicere & incendere si oportuisset. Truces, terribiles & crudeles. Exoluite gladios culpa. efficite vt dicat vos pro iustitia dimicuisse. & est loc⁹ a metu, pbri. Est pura, habet innocens. Mutato iudice. si sub aduersario iudicatur hoc ē si vicerit aduersari⁹.

BERO. ¶Illo forte die Cæsar statione relicta. Cæsar vt ipse scribit nulla ratione ad pugnā elici Pōpeium posse existimans, hanc sibi commodissimam belli rationem iudicauit vt castra ex eo loco moueret: vt commodiore passim frumētaria re vteretur. his constitutis rebus signo iam profectionis dato tabernaculisq; incensis animaduersum est longius a vallo esse aciem Pompeij progressam. Tunc Cæsar ad suos cum iam esset agmē in portis, differendum est inquit iter in presentia nobis & de prelio cogitandum: sicut enim semper de popos cimus animo sum⁹ ad dimicandum parati: non facile occasionem postea reperiemus. Confestimq; expeditas copias educit. quod nūc Lucanus exequitur. Aeger quippe morę, id est impatiēs morę. Vt lentum dānare nefas. Cęsar videns pugnam differri & bellum protrahi damnare cœpit tanq̄ nefas & scelus lentum atq; tardum quod scilicet tā diu differatur. Discrimina postq̄ aduentare ducum, id est istare extremum periculum & aleam tam ipsius q̄ Pompeij: & postq̄ vidit Cæsar nutare & vacillare ruinam quæ erat alterutrum mersura caput: paulum rabiem illam suam & promptitudinem ad arma tractanda remisit. Mens stetit in dubio, scilicet Cæsaris. Nec sua fata timere. Cæsaris mens nō permittebatur timere suū excidium, nec sperare fatū Pompeij. O domitor mundi rerū fortuna mearū. Verba sunt Cæsaris milites hortantis vt animo forti & lęto pugnam capessant: quos dicit esse fortunam rerū suarum tanq̄ ipi milites illi sint qui Cæsaris potentiam augere possint vel minuere. Optatę copia pugnæ. scilicet a me & a vobis: nam

Languit: & casus audax spōdere secundos
Mens stetit in dubio: quā nec sua fata timere
Nec Magni sperare sinunt: formidine mersa
Profilit hortādo melior fiducia vulgo.
O domitor mundi: rerum fortuna mearum:
Miles: adest toties optatæ copia pugnæ.
Nil opus est votis: iam fatum accersite ferro.
In manibus vestris quātus sit Cæsar habetis.
Hæc est illa dies mihi quā Rubicōis ad vndas
Promissam memini: cuius spe mouim⁹ arma:
In quā distulim⁹ vetitos remeare triumphos.
Hęc eadē est hodie q̄ pignora quæq; penates
Reddat: & emeritos faciat vos marte colōos.
Hæc: fato q̄ teste probet: quis iustius arma
Sūpserit: hęc acies victū factura nocētem est.
Si pro me patriam ferro flammisq; petistis
Nūc pugnate truces: gladiosq; exoluite culpa.
Nulla manus belli mutato iudice pura est.

¶Illo forte die. Cū Cęsar cōmeatus inopia laborās cogeretur exercitū pabulatū dimittere, & tā agmē mouisset, videbat acies hostiles in se instructas ꝓcedere: & primo quidē aspectu stupefactus, mox vbi fortunæ suæ fiducia fretus aim collegerat, concione vocata, militū aios breui p tpe oīone ad pugnā instā mat: quā poeta graphice enarraturus est. Ordo autē est. Cæsar moturus signa ad raptus segetū. i. iā iāq; dimissurus exercitū vt eat frumentatum, statione. i. loco vbi castra firmauerat, relicta. i. deserto forte illo die. s. quo Pompeianus exercitus cōtra ip̄m instructus venit. nō erat fortuitum q; reliquerat statione: sed q; illo die. i. tunc quum hostis aduenīret. ipe inquā motur⁹ signa, cōspicit repente. i. subito, hostem. i. exercitum Pompeianum descendere in campos planos, cum prius in collibus se continuisset: & videt tempus petitum sibi mille votis esse oblatum. s. ab hoste, aut a fortuna id cōmenta: quo. s. tpe ipe mitteret. i. posset mittere, omnia. i. omnes res mundi, in extremos casus, ita vt in summo sint periculo. Quippe. i. quia ipse, eger moræ. i. molestę ferens moram & dilationem, & flagrans. i. ardens, cupidine. i. cupiditate, regni. i. tyrannidos, cœperat exiguo tractu. i. modico spatio paulo aī trāsacto, dānare. i. vituperare & detestari, bella ciuilia, vt. i. veluti, nefas lentū. i. nimis tardū & pluscule moræ. Sed postq̄ vidit discrimina. i. pericula aut discernicula seu discretiones vt quib⁹ discernatur vter viuat, ducum vtriusq; exercitus, & suprema. i. vltima prelia, qa dimicaturi erant non vter regnet sed vter viuat, aduentare. i. appropinquare: ipe Cæsar sensit ruinam. i. alterius calamitatē casuram. i. euenturam fatis. i. dijs ita volentibus, nutare. i. pximam esse casui. i. imminere e proximo. Illa quoq;. i. & etiā illa i. notissima, rabies. s. Cæsaris ptoptissima. i. paratissima i. i. ad ferrū. i. arma tractāda, languit paulū. i. repressa est magnitudie periculi: & mens. s. Cæsaris audax spondere. i. promittere sibi, casus secundos. i. euenta pspera, stetit in dubio: vtpote quam nec sua. i. propria, quæ semp fuerāt pspera, fata sinunt timere: nec fata Magni. s. Pōpeij, itidē felicia sinūt sperare. Sed sup. tā

dem melior fiducia. i. de bono exitu ex merito cōfidentia, prosilit. i. promit se in vultu Cæsaris, hortando vulgo. i. ad hortādū vulgus. i. vulgares milites: & hoc formidine mersa. i. occultata: sicut de Aenea Maro dicit. Spē vultu simulat, p̄mit alto corde dolorē. Cōposito ergo vultu & fidutiā pręse ferente affatur suos dicens. O miles domitor regni. i. per quem factū est, vt Pompeius q̄ q̄ molitur nondū regnet. Plures tñ legunt mūdi: vt sit per quē fere mundum domui, fortuna. i. conseruator mearū rerū: copia pugnæ toties optatę, adest. s. vobis. Nil op⁹ est votis. i. vt vota faciatis ꝓ bellandi potestate habēda: accersite iam fatum. i. celeriter ne elabatur occasio fatum vobis prosperū ad rem vocate & exercete ferro. i. armis. Vos habetis in manibus vestris. i. in potestate vestra quantus Cæsar: sit. s. futurus. Hæc est illa dies quā ego memini, p̄missam mihi. s. a vobis: ad vndas Rubiconis: nam vt dictū est lib. j. promissioni Leliį, cunctę simul assensere cohortes. Elataq; alte quæcunq; ad bella vocaret Promisere manus &c. Vnde paulopost. Cæsar vt acceptū tam prono milite bellum Fataq; ferre videt &c. Cuius. s. diei spe q; esset ventura: nos mouimus arma: & in quam. i. vsq; ad quā, nos distulimus triumphos, vetitos remeare. s. ad me, hoc est ad Cęsarem, viuēte Pōpeio. Hæc eadem. s. dies est quæ reddet nobis hodie pignora. i. liberos vxores & necessarios: & quæ reddat penates. i. deos domesticos cum domibus nostris: & quæ dies faciet vos colonos emeritos Marte. i. exemptos ab onere belli deinceps gerendi. Hæc sup. est dies: quæ probet. i. comprobet, fato teste. i. attestante: quis. i. vter nostrum sumpserit arma iustius: quia videntur dij iustiorē causam foturi. Hęc acies factura est victū. i. vteruter victus fuerit, nocentem. i. reputatū p nocēte. Si petistis ferro & flammis patriā. s. vrbem, pro me. i. ne ego excludar: pugnate nūc. s. pro me truces: & exoluite. i. liberate culpa. p victoriā. i. gladios. s. vestros: quia nulla man⁹ belli. i. nullus exercitus, est pura. i. reputatur innocens: iudice mutato. i. si victus ab inimico iudicetur.

Non mihi res agitur: sed vos vt libera sitis
Turba precor: gētes vt ius habeatis in oīes.
Ipse ego priuatæ cupidus me reddere vitæ:
Plebeiaq; toga modicum componere ciuem:
Omnia dum vobis liceant: nihil esse recuso.
Inuidia regnate mea. nec sanguine multo
Spem mundi petitis: Graiis delecta iuuētus
Gymnasiis aderit: studioq; ignaua palęstrę:
Et vix arma ferens: & mistæ dissona turbæ
Barbaries: nō illa tubas: non agmine moto
Clamorem latura suum. ciuilia paucæ
Bella man⁹ faciēt. pugnę pars magna leuabit
His orbē populis: Romanūq; obteret hostē.
Ite per ignauas gētes famosaq; regna:
Et primo ferri motu prosternite mundum.
Sitq; palam quas tot duxit Pompeius in vrbē
Curribus: vnius gentes non esse triumphi.
Armenios ne mouet Romana potentia cui⁹
Sit ducis: aut emptū nimio vult sanguine q̄q̄
Barbarus Hesperiis Magnū ꝓponere rebus?
Romanos odere oēs: dominosq; grauantur

¶Nō mihi res agitur. Benuolentiam captat q; non in suam, sed in militum vtilitatē belli geratur. ipse em̄ priuatum & modestū ciuem agere statuit: modo illi prēmia consequantur. Mihi, ad meam vtilitatem. Libera, non subiecta Pompeio. Cōponere, cōstituere. Modicū, temperatū, modestū, nō ambitiosum, tōim potētem. Plebeia, vili, populari. Rectus esse nihil. patiar fieri qualitcūq;, etiā rex. Inuidia: vt ego odio habear. Nec sanguine. facilem victoriam de tyronibus & ignauis fore ostēdit. Gymnasiis. Gymnasiū proprie locus est vbi corpora exercētur: dictū a γυμνάζω quod est exerceo: siue a γυμνὸς qđ est nudus: nam expediti & nudi certare & luctari solebant. Ignaua, imbellis, mollis. Barbaries dissona. Barbari diuersarum linguarū. Quare Vegetius ait. Necesse est tardius ad victoriam peruenire: q discrepant anteq̄ dimicent. Non latura clamorem, terrendā & fugiturā solo clamore exercitus sui. Ciuilia paucę. suos a paucitate eorum in quos sunt pugnaturi confirmat. Oēs enim norant Pom. esse numero superiores: a qua re trepidationē diminuit. Paucę manus facient. paucę multitudines pugnabunt. Magna pars pugnę leuabit his orbem populis. magna ex parte Romanos, hostes Barbari occident. Leuabit, alleuabit tanq̄ pressum. Famosa, q̄ fama tantū valent non re & vtrib⁹: & sic dixit famosa quasi numerosa. Mundū: reges & populos. Sitq; palam. contemnit res aduersarij, q; de imbellibus triumphauit. Sitq; palā, manifestetur. Tot curribus, triumphis. Non esse vnius triumphi: non sufficere vni triūpho nostro. Armenios ne mouet. i. curant ne Armenij qui Romæ præsit? & his verbis suos liberat metu, ostendens Barbaros Pom. odisse: & facile fugituros. Nimio sanguine, multorum morte. Præponere Magnū: q; ꝓponatur Pō. SVLPI.

Gymnasium.

& regnet. Grauãt dños. moleſte ferũt: & quos nouerũt magis odere. Sed me fortuna. Meliori ſe loco q̃ ſit Pom. eſſe oſtendens ſuos ſibi cõciliat: ille em̃ inimicis ſe credidit: ipſe fortes & ſuę dignitatis amiciſſimos defenſores habet. Meoꝝ, amicoꝝ. Quorũ teſtem. quorum toties virtutẽ ſpectaui. Trãſit cœlũ, volat per aera. Non fallar: quia noui cuiuſq; vires. Q; ſi ſigna. vt ex animi affectu vultũ componant aſtute hortatur. Videor fluuios. certam ſibi victoriã pollicetur ſi rem truci aĩo geſſerint. Sed mea fata moror. quia prõptos cernit ſeipſum arguit: cũ fortes adhortatiõe non egeant. Trepido, dubio. Haud vnq̃ vidi. a deoꝝ benignitate locus. Tã prope me: tam ꝓpitios: hi em̃ qui fauent nobis prope nos eſſe dicuntur & ꝓpitij. Abſumus a votis: diſtamus a victoria. Limite: ſpatio termino. Ego ſum. a ſummorum pręmiorum ſpe adhortatio.

BEROALDVS.

¶ Ius. i. poteſtatem. Modicum. i. priuatum & mediocrem. Omnia dum vobis liceant nihil eſſe recuſo. i. ego ſum paratus vnãquãq; ſubire fortunã & viliſſimã cõditionẽ dũmodo vobis omnia liceant & ſitis domini rerũ. Graijs delecta iuuẽtus Gymnaſijs aderit. Inquit Cęſar Põpeianos milites eſſe cõtẽnendos cũ vix arma ſciant ferre, ſoliti exercere ſe in Gymnaſijs & palęſtris Gręcoꝝ: qui vt ait Plyniꝰ oĩm vitioꝝ fuerunt genitores. Gymnaſia dicuntur loca in quibus nudati iuuenes exercebantur. Vnde Gymnaſiũ pro loco cuiuſlibet exercitij & pro exercitio vſurpare ſolemus. Ciuilia paucę bella manꝰ facient. ex multis militibus Põpeij pauci erũt qui faciẽt prœliũ cum reliqua oĩs turba ſit imbellis & ignaua. Famoſaq; regna. i. infamia in quibus hoĩes ſunt meticuloſi & effœminati. Proſternite mundum. quia ſi viceritis hac acie ꝓſternetis totum terrarũ orbẽ & gentes quæ in partibus ſunt Põpeij. Sitq; palam. ſenſus eſt efficite vt oĩbus ſit manifeſtum oẽs has gẽtes de quibus Pompeius tris triũphos reportauit adeo eſſe imbelles & molles vt qui eas deuicerit vnum triumphum non mereatur. attamen Põpeius tertiũ ſolũmodo triũphum duxit de iſtis Aſiaticis: quorũ nunc ſectatur ignauiam. Armenios ne mouet. Creditis ne inquit Cæſar ꝙ Armenij curent quis dux Romanorũ ſit habiturus potẽtatum an ego an Pompeiꝰ? quaſi dicat nõ. oẽs em̃ Barbari odio habent omnes Romanos: & ideo q̃uis ſint in caſtris Pompeij non magis vellent eſſe dominum q̃ me: nec volẽt effundere ſanguinẽ pro Põpeio. Magnum. ſ. Pompeium. Quos nouere magis. & ideo magis grauabuntur Põpeiũ dominũ quẽ nouerunt. Sed me fortuna meoꝝ commiſit manibus. Cum Pompeius habeat milites barbaros & incognitos qui eum oderunt: ego vero ait Cæſar habeo milites fidiſſimos & Romanos quorum forti & optima opera vſus ſum in bellis Gallicis: quos non modo noui ſed etiam lanceas & enſes cuiuſq; cognitos habeo. Q; ſi ſigna ducem nunq̃ fallẽtia veſtrũ. cum video inquit Cæſar vultus & oculos veſtros plenos minarum quę ſigna nunq̃ me fefellerunt, profecto viciſtis milites. Videor

Quos nouere magis: ſed me fortuna meorũ
Commiſit manibus: quorum me Gallia teſtẽ
Tot fecit bellis. cuius non militis enſem
Agnoſcã? cœlumq; tremẽs quũ lancea tranſit
Dicere nõ fallar quo ſit vibrata lacerto.
Q; ſi ſigna ducem nunq̃ fallentia veſtrum
Conſpicio: facieſq; truces oculoſq; minaces:
Viciſtis. videor fluuios ſpectare cruoris
Calcatoſq; ſimul reges: ſparſumq; ſenatus
Corpus: & immenſa populos in cęde natãtis.
Sed mea fata moror: qui vos in bella ruentes
Vocibus his teneo: veniã date bella trahenti
Spe trepido. haud vnq̃ vidi tã magna daturos
Tã prope me ſuperos: cãporum limite paruo
Abſumꝰ a votis. ego ſum cui Marte peracto
Quæ populi regeſq; tenent donare licebit.

¶ Non mihi. Proſequitur orationem ſuã captans beniuolentiam ab vtilitate quã ſuis nõ ſibi ꝑtendere ſe docet. Cõcitat etiã aĩos eoꝝ a facilitate victorię: cũ hoſtes ſint armoꝝ exercitij imperiti: & in libris potius q̃ in cõflictu eruditi: & a magnitudine pręmij: cũ ea victoria mundi totius dñi ſint euaſuri. Ordo eſt. Res nõ agitur mihi. i. ad vtilitatẽ meam: ſed ꝑcor vt vos ſitis turba libera. i. ita pugnetis: vt non redigamini in ſeruitutẽ Põpeij, ſed contra: vt habeatis ius. i. ditionem, in oẽs gẽtes. Et ne quęrant cur ſibi nõ petat ius in gentes, dicit. Ipſe ego cupidꝰ reddere vitę priuatę. i. extra magiſtratũ, me: & cõponere. i. conſtituere, ciuem modicũ. i. modico contentũ. ſ. in toga plebeia: ego nihil recuſo eſſe. i. velim eſſe etiam abiectiſſimus: dum. i. dummõ oĩa liceãt vobis. Regnate. ſ. vos inuidia mea. i. in me cõuerſa, licet regnare nolim. Nec petitis ſpem mundi. i. imperij in gẽtes, multo ſanguine. i. effuſione multi ſanguinis veſtri: ꝙ iuuentus. i. multitudo iuuenũ, delecta. i. ad militiam de multis lecta, ſup. ex Gymnaſijs. i. locis vbi ad palęſtrã nudi exercebãtur: aut potius ex ludis literarijs, Graijs. i. Grecorum (vide Mariũ Salluſtij) & iuuentus ignaua. i. iutilis ſtudio. i. in ſtudio, aut ad ſtudiũ palęſtrę. i. exercitationis ad curſum & luctam, & vix ferens arma, & Barbaries. i. barbaroꝝ colluuies, diſſona. i. diuerſarum linguarũ: vtpote turbę miſtę. ſ. ex multis linguis & nationibꝰ: aderit. ſ. ad ꝑliandũ. Illa. ſ. iuuẽtus ignaua & inexperta, nõ eſt latura. i. toleratura, tubas: & nõ eſt latura ſuũ clamorẽ agmine moto. i. qui fit dũ agmen mouetur ad cõfligendum. Paucę manus facient ciuilia bella. i. paucæ pugnabunt contra nos: quia plurimi milites fugient anteq̃ ꝓlium ineatur: & magna pars pugnę. i. nõ pugnantiũ ſed ad pugnã inſtructorũ, leuabit. i. deonerabit aut exonerabit, orbẽ. ſ. terraꝝ his populis: q̃a licet nõ faciãt ciuilia bella: occidẽt tñ a vobis: & obteret. i. ꝑdet, hoſtẽ Rõanũ. i. eos qui cũ ſint hoſtes ipĩj, tñ ad pugnã cõtra nos aſſumpti ſunt. Ite. i. irrũpite ꝑ gẽtes ignauas: & ꝑ regna famoſa. i. fama tñ valentia: & proſternite mũdum. i. omnes hoſtes quos habemus in mundo: & quibus ſtratis mũdo potiemur, primo motu ferri. i. primo conflictus ĩpetu: & ſit palam. i. manifeſtetur, gentes quas Pompeius duxit in vrbẽ tot curribus. ſ. triũphalibus; hoc eſt tot triũphis: non eſſe vniꝰ triumphi. i. nõ ſufficere vni triumpho. Mouet ne Armenios. i.

putatis ne ꝙ Armenij curent vſq; ad mortis certamen, cuius ducis ſit potentia Romana? q. d. id nõ eſſe veroſimile: & ideo detecturos imperatorem: aut quiſq̃ barbarus vult Magnum emptum. i. comparatum ſibi, nimio ſanguine. i. multorũ morte pręponere rebꝰ Heſperijs? q. d. ne quaq̃ id credatis: quia oẽs qui ſub Põpeio ſunt, odere Romanos: & grauanẽ. i. moleſte ferũt dños: quos magis nouere. i. a quibꝰ victi & ſubacti ſũt. Sed fortuna. ſ. bona & fauẽs, cõmiſit me manibꝰ meoꝝ. ſ. amicoꝝ: nõ quos ſubegi: ſed quibꝰ alios domui: quorũ. i. quorũ virtutis & fauoris in me, Gallia fecit me teſtẽ tot bellis. Cuius militis nõ agnoſcã enſem? q. d. nulliꝰ, ita vniuſcuiuſq; agnoſcã. & quũ. i. q̃n lancea tremens. i. agitata, trãſit ſęuũ. ſ. aerem, ego nõ fallar. i. ſciam vere, dicere quo. i. cuius militis lacerto ſit vibrata. i. vi torta & emiſſa. Q; ſi ego conſpicio ſigna nunq̃ fallẽtia, ꝑ q̃ nunq̃ fefellerũt, ducẽ veſtrũ. i. me: & ſi cõſpicio facies truces & oculos minaces. ſ. hoſti, viciſtis. tam certo ſciam vos victuros vt iam dicam ꝙ viceritis. Ego videor ſpectare fluuios cruoris. ſ. hoſtilis, & reges calcatos ſil̃. ſ. a vobis, & corpꝰ ſenatꝰ. i. collegiũ ſenatoꝝ, ſparſum. i. ꝓſtratũ, & ꝓp̃los natantis. i. fluentes in immẽſa cęde. i. cruore ꝑ cędẽ effuſo. Sed ego moror. i. detineo in mora, mea fata. i. victoriã mihi fataliter debitã, q̃ teneo his vocibꝰ. i. per hãc exhortationẽ vos ruẽtes. ſ. ſpõte vrã, in bella. i. ꝓliũ cõtra hoſtẽ venientẽ. Date trahẽti. i. ꝓlõgãti bella. ſ. mihi veniã, mihi inquã trepido. i. feſtinãti & agitato, nõ metu, ſed ſpe. Ego haud. i. non, vidi ſuperos daturos. ſ. nobis vnq̃ tam magna: vt. ſ. nũc dabunt: & nõ vidi vnq̃ ſupos tã ꝓpe me. i. tam ꝓ̃ſtes & fauentes nobis. Nos abſumus a votis. i. a victoria diu optata, paruo limite. i. interuallo cãporũ. Ego ſum cui licebit Marte. i. bello pacto, dare. ſ. vobis, ſup. ea oĩa, quę reges & populi tenent. ſ. nunc.

fluuios ſpectare cruoris. ex aſpectu veſtro minaci ego videor ſpectare riuos ſãguinis quos ſ. facietis, & mortes regum quos trucidabitis. Sed mea fata moror, i. felicitatẽ meam retardo tam longa oratione vos tenẽdo iam ruentes ad arma. Sed campi limite parui. breue eſt interuallũ & diſtantia cãporũ a votis noſtris quæ ſunt de victoria. Ego ſum cui Marte peracto. i. finita hac pugna bona & opes regum omnium & populorum erunt in mea poteſtate & mihi licebit illa donare & effundere.

Quo ve poli motu: quo cœli ſydere verſo
Theſſalicæ tantum ſuperi permittitis orę?
Aut merces hodie bellorũ aut pœna paratur:
Cęſareas ſpectare cruces: ſpectare catenas
Et caput hoc poſitũ roſtris: effuſaq; membra:
Septorumq; nefas: & clauſi prælia campi.
Cum duce Syllano gerimus ciuilia bella.
Veſtri cura mouet: nam me ſecura manebit
Sors quęſita manu. fodientem viſcera cernet
Me mea: qui nõdum victum reſpexerit hoſtẽ.
Dii quorum curas abduxit ab æthere tellus
Romanuſq; labor: vincat quicunq; neceſſe
Nõ putat in victos ſęuum diſtringere ferrũ:
Quiq; ſuos ciues ꝙ ſigna aduerſa tulerunt
Non credit feciſſe nefas. Pompeius in arcto
Agmina veſtra loco vetita virtute moueri
Quũ tenuit: quãto ſatiauit ſanguine ferrum?
Vos tamen hoc oro iuuenes ne cędere quiſq̃
Hoſtis terga velit: ciuis qui fugerit eſto.
Sed dum tela micant: non vos pietatis imago
Vlla: nec aduerſa cõſpecti fronte parentes
Cõmoueant: vultus gladio turbate verẽdos.
Siue quis infeſto cognata in pectora ferro
Ibit: ſeu nullum violabit vulnere pignus:
Ignoti iugulum tanq̃ ſcelus impetat hoſtis.

SVLPI.

¶ Quo ve poli. Admiratur Theſſalię fatum & poteſtatẽ. Quo ſydere verſo. qua cõuerſione aut regreſſione planetæ. Tantum. vt ſit rerũ dominium creatura. Theſſalicę orę. vbi pugnandũ eſt. Cęſareas. ab incõmodis futuris ſi hoſtis vicerit euitandis argumentatur. Poſitum roſtris, affixum in ſuggeſto quod erat in templo cui nomen roſtra. Effuſa, dilaniata. Nefas ſeptorum, multos reges & dominos ſua oĩa libidine moderaturos. Septorum. Septa dicitur locus tabulis in campo Martio clauſus in quo magiſtratus creabãtur. & ideo per interpretationẽ inquit, Prælia clauſi campi: alludens ad quatuor legiones quæ in villa publica campi Martij iuſſu Syllæ cæſæ fuerunt. Cum duce Syllano. cum Pompeio qui Syllanus fuit & Syllæ imitabitur crudelitatem. Veſtri cura. Conciliatio eſt. Nam me. Confutatio. Sors quęſita manu, mors manu facta. Dij quorum. Locus cõqueſtionis qua ſuam clementiam pietatemq; indicat & aduerſariorum iram & crudelitatẽ ſignificat. Quorum curas tellus & labor Ro. qui curatis terrena & Romanum imperiũ. Abduxit ab ęthere: remouit vt non ſolum cœleſtia conſyderetis. Quicunq; non eſt ſæuiturus in victos: & qui ſeruaturus eſt inimicos. Pompeiꝰ. Suos irritans in odium Pompeij adducit ꝙ ſe in ipſos crudeliſſime geſſerit quum pugnatum eſt ad caſtellum cui præerat Torquatus vt diximus libro ſuperiore. Virtute vetita moueri. hoc eſt quũ in anguſto clauſi non poſſetis veſtram fortitudinem exercere. Sanguine, cęde. Vos tamen hoc oro Iuuenes. Quia Romanũ eſt parcere ſubiectis & debellare ſupbos: pertinacibus veniam dari nõ oportere, & cedentibus ignoſcẽdũ ſuadet. Fuit autem hoc vſus Stratogemate in media pugna: quum præcones iuſſit diſcurrere clamando: vt a Romanorum cæde abſtineretur, ꝙ ſolum in ſocios ſæuiretur. Eſto ciuis, habeatur ꝓ amico. Dũ micant tela, dũ micando emittunt & exercẽt. In fronte aduerſa. in facie hoſtili. Cõmoueãt, mitigẽt. Turbate vultus verendos gladio. ferite faciem venerandorũ patrum. In pectora

Roſtra.

Septa.

cognata,in fratres & propinquos. Pignus,ꝓpinquum aut affinem aut charũ..Impetat iugulum hostis ignoti tanꝝ scelus.ea atrocitate hostẽ ignotũ inuadat. ꝙ inuaderet necessariũ & cognatũ. Vallũ.adhuc castra egressi nõ erãt Ruina,aggeris.Nõ sparsa,nõ dissipatas ordinibꝰ integris. Parcite ne castris. nolite castris hostiũ abstinere. Tẽdet,tẽtoria affigetis. Acies,hostilis. Vix cuncta locuto. Cum vix peroraſſet. Quẽcꝙ suũ munus trahit. suũ officiũ quisꝙ obiuit. Sumpta cereſcꝙ.corpus prãdio curauerunt:qđ facere consueuerunt, auctore Vegetio,vt citatiores redderentur & vt longiore conflictu nõ fatigarẽtur inedia. Preſagia, prędiuinationes,auguria quæ Cæſar dixerat. Nullo ordine.immo struxit acies Cæſar aderãtqꝙ ei duces Sylla,Antonius,Brutus:& ipe decimæ legioni præſedit vt diximus ex Appiano. Soceros, inimicos Põpeij qualis ipſe. Petentes regna,Romanum imperiũ affectantes. In Marte,in acie.,

BERO. ¶ Quo vepoli motu.i.quo curſu ſyderũ & mundi a diis tñ permittitur huic horꝙ qua cõfligemus. Aut merces hodie bellorꝙ aut pœna paratur. Si vicero merces mihi paratur inquit Cæſar: ſi vincor ſupplicũ. Cęſareas ſpectate cruces.quibus.ſ.me ſuffigent ſi fuerimꝰ victi. Et caput hoc poſitũ roſtris. caput meũ pro roſtris ponetur ab hoſtibus victoribus in quit Cęſar quẽadmodũ olim caput Ciceronis in roſtris poſitum fuit: vt Euſebius & Plutarchus tradunt. Sunt autẽ roſtra pulpita in foro ex quibus concionantur: vt ſupra mõſtrauimus. Septorũꝙ nefas. Dictũ eſt in ſecũdo: quẽadmodum Sylla innumerabiles trucidari iuſſit in villa publica ad ouilia in campo Martio atꝙ aliis locis, vñ ait Cęſar ſibi & ſuis militibus ſi victi fuerint eadem imminere ſuppli cia: qñ Pompeius Syllanus eſt & Sylłę veſtigia libenter ſequitur. Septa aũt loca ſunt in cãpo Martio tabulatis clauſa. vt ſcribit Seruius Martialis. In ſeptis mamura diu multũꝙ vagatꝰ. Cũ duce Syllano.ſ. Põpeio. Veſtri cura mouet. de vobis inquit Cęſar ſollicitus ſum: de meipſo ſecurus: qñ ſi vincar memet interimã. Qui nõdũ victo reſpexerit hoſte.i.ſi qſpiã e meis militibꝰ ante deuictum hoſtẽ retro aſpexerit & fugã molłet videbit ille me ꝓpria manu necantem. Diſ quoꝙ curas abduxit ab æthere tellus. Senſus eſt o diſ: qui magis nũc curatis negotia terreſtria & Romãos labores q̃ res cœleſtes trãquillas, efficite vt illi ſint victores q nõ putabũt neceſſariũ interficere aduerſarios victos & cõuerſos i fugã. Cęſar eñ nullũ interfici voluit niſi in acie: vt ſcribit Trãquillus. Diſtringere ferrũ.i. nudare. Vergiliꝰ. Strictãqꝙ aciẽ veniẽtibꝰ offert. Quicꝙ ſuos ciues. vincat inquit ille qui loco hoſtiũ nõ reputat ciues qui cõtra ſe ſigna tulerũt: quod fecit ipſe Cæſar: oĩbus eñ pepcit & illos tãq̃ ciues nõ tanq̃ aduerſarios tractauit. vt Ciceronem Brutum,Caſſium,alioſꝙ cõplures: fuit eñ in Cæſare diuina quædã & incredibilis clemẽtia mitiſꝙ natura. auctores Plynꝰ, Suetonius,& Cicero. Põpeius in arcto. Accuſat Põpeij crudelitatẽ qui Cæſarianis nõ pepercit cũ eos ad Dyrrhachiũ quodã ꝓlio in anguſto loco inclu

Sternite iam vallum: foſſaſꝙ implete ruina:
Exeat vt plenis acies non ſparſa maniplis.
Parcite ne caſtris: vallo tendetis in illo
Vnde acies peritura venit. Vix cuncta locuto
Cęſare: quẽcꝙ ſuũ munꝰ trahit: armaqꝙ raptim
Sumpta cereſcꝙ viris. capiunt præſagia belli:
Calcatiſꝙ ruunt caſtris: ſtant ordine nullo:
Arte ducis nulla: permittuntqꝙ omnia fatis.
Si totidem Magni ſoceros totidemqꝙ petẽtes
Vrbis regna ſuæ funeſto in Marte locaſſet:
Non tam precipiti ruerent in prędia curſu.

¶ Quo vepoli motu. Proſequitur cõcionẽ ſuã Cæſar dicẽs. O ſuperi ve provel(ſunt tñ qui legant ne)quo motu poli.i.cœli, hoc eſt influentia cœli volubilis: ve,ꝓ vel, quo ſydere.i. curſu aſtri vnius, verſo.ſ.ad talẽ influentiã, permittitis orę Theſſalicæ in qua pugnandũ eſt, tñ.ſ.efficaciæ: vt aut dños rerum aut ſupplicia laturos faciat: quia aut merces bellorꝙ.ſ. dominium, aut pœna.ſ.crucis ſuppliciũ, paratꝰ.i. acquirendũ eſt hodie. Spectate cruces Cæſareas.i.paratas Cæſari & militibꝰ eiꝰ ſi vincaꝝ: ſpectate catenas.i.ſeruitutẽ,in ergaſtulis: & ſpectate hoc.i.meũ caput, poſitũ roſtris.i.qđ niſi fortiter pugnaueritis affigetur in ſuggeſto:& ſpectate membra effuſa.i. dilaniãda (propter certitudinẽ aũt pœnę quã expectet victus, ponit prę teritũ ꝓ futuro)& ſpectate nefas ſeptorũ.ſ.in cãpo Martio: vbi Sylla per ſummum nefas iuſſerat quatuor legiones occidi:& ſpectare prędia cãpi clauſi.i.ſeptorũ.q.d. attẽdite q̃ miſera illic futura ſint ꝓlia: vbi vna pars cędet & altera cędetur. Et ne non intelligãt, quid ꝓ nefas ſeptorũ ſignificet: addit. Nos gerimus bella ciuilia duce Syllano.i.cũ Pompeio, qui imitabitur ſi vicerit crudelitatẽ Syllæ. Cura veſtri.i.quã devobis habeo, mouet .i.afficit & ſollicitat me: nã ſors queſita manu.i.mors ꝓ manũ meã facta, manebit me ſecura.i.ſeorſum a cura: qa vt primum videro vos vinci meipſum occidero. Is qui nundũ reſpexerit hoſtem victũ.i.miles Põpeianꝰ in cuius manus nondũ victus cecidero, ſi videro me vincendũ cernet me fodientẽ mea viſcera.i.conſciſcentẽ mihi necem. Aut forte tyro meus qui nondũ vicit ſub me, ſi modo nõn vicerit, cernet me fodientem viſcera mea: qđ ipſe ſibi non faciet: quia cum nondum ſit victus neſcit quid mali ſit ab hoſte capi. Deinde cõciliat beniuolẽtiã militum a clementia ſua, dicens. O diſ quorũ curas.i. ſollicitudinem, tellus & labor Romanus abduxit ab æthere.i. qui de cœlo mortalia negotia videtes curatis ea, ego ſup, precor vt vincat ſup.is, quicũꝙ non putat neceſſe ſup.fore, diſtringere ferrum ſuũ in victos.i.quicunꝙ victos clementer tractatꝰ eſt. per quod ſignificat ſe victis velle parcere: cũ prius dixerit Põpeium Syllano more, ſi vicerit ſæuiturũ. quicꝙ.i.& qui, hoc eſt & vincatis qui credit ciues ſuos non feciſſe nefas ꝙ.i. eo ꝙ tulerint ſigna aduerſa.i. hoſtilia.i. qui ignoſcet victis ꝙ aduerſæ partis fuerint. Quũ Pompeius tenuit veſtra agmina in loco arcto.i.circunſepto, vt ad caſtellum cui prærat Torquatus:& hoc virtute.ſ. veſtra vetita moueri.i. quum eſſetis in tam arcto loco vt non poſſitis moueri, quanto ſanguine ſatiauit ferrum .i. gladios ſuos. q.d. plurimo: qd ſi fecit nondũ plane victor: ſed propter loci iniquitatem dũtaxat ſuperior: qđ facturus ſit victor. Tamen.i. licet in vos fuerit impietiſſimus, ego o iuuenes (quia veterani nouerũt nobilẽ irã Cæſaris) oro vos hoc.ſ. vnum, ne quiſq̃ veſtrũ velit cædere terga hoſtis. ſ. fugientis. eſto.i. reputetur & ſeruetur vt ſit ciuis, qui fugerit. Sed dum.i.

donec, tela.ſ.hoſtilia, micãt.ſ.diſtricta in vos, vlla imago pietatis nõ cõmoueat vos, nec.i.nõ etiã: parẽtes cõſpecti in frõte ſ.aciei, aduerſa cõmoueant.ſ.ad pietatẽ, vos. Turbate gladio vultus verẽdos.i.facite ne agnoſcatis eos: ſiue quis ibit ferro infeſto in pectora cognata: ſeu nullum pignus.i.nullũ neceſſarium violabit vulnere: hoſtis impetat iugulũ ignoti.i. veſtrũ quos diſſimulabit ſe noſſe, tanꝝ nefas.i. nefandus eſſet ignotus. Sternite iam vallum.ſ. veſtrũ: ne ſpẽ in eo habeatis: & implete foſſas ruina: vt acies.ſ. veſtra exeat maniplis plenis.i. cõ globatis:& ita nõ ſpſa ſed vnita: ne pcite,& ne parcatis caſtris: quia vos tẽdetis.ſ.noua caſtra, in illo vallo.ſ. Põpeiano: vnde acies pitura venit. Vix Cæſare cũcta locuto.i. adhuc eo loquẽte, quẽcꝙ trahit ſuũ munꝰ.i. quiſꝙ facit qđ debet,& arma & ceres.i. panis, ſũpta ſup.ſunt, raptim(Aliqui legũt. Sũpta viris: celeris capiũt ꝓſagia belli) Ipſi capiũt ꝓſagia.i. auguria belli:& ruũt caſtris.ſ.ſuis calcatis:& ſtãt nullo ordine & nulla arte ducis, ꝙ pro quia, permittunt oĩa fatis. Si Cę. locaſſet in Marte.i. conflictu funeſto, totidem ſoceros Magni:& totidem petẽtes regna vrbis ſuæ.i. tot Cæſares quot erant milites, non ruerent in ꝓlia curſu tam ꝓcipiti.ſ.vt nunc.

Vidit vt hoſtiles in rectum exire cateruas
Põpeius: nullaſꝙ moras permittere bello:
Sed ſuperis placuiſſe diẽ: ſtat corde gelato
Attonitus: tantoꝙ ducĩ ſic arma timere
Omen erat: ꝑmit inde metꝰ: totũꝙ per agmẽ
Sublimi ꝓuectꝰ equo quem flagitat inquit
Veſtra diem virtus finis ciuilibus armis
Quem quæſiſtis adeſt: totas effundite vires.
Extremum ferri ſupereſt opus: vnaqꝙ gentes
Hora trahit. quiſquis patriã charoſꝙ penates
Qui ſobolẽ ac thalamos deſertaqꝙ pignora q̃rit
Enſe petat. medio poſuit deꝰ oĩa cãpo. Crit:
Cã iubet melior ſuperos ſperare ſecundos.
Ipſi tela regent per viſcera Cæſaris: ipſi
Romanas ſancire volent hoc ſanguine leges.
Si ſocero dare regna meo mundũꝙ pararẽt:
Præcipitare meam fatis potuere ſenectam.
Non iratorum populis vrbiꝙ deorum eſt
Põpeium ſeruare ducẽ. quę vincere poſſent
Omnia contulimus: ſubiere pericula clari
Sponte viri: ſacraꝙ antiquus imagine miles.
Si Curios his fata darent reduceſꝙ Camillos
Temporibus Decioſꝙ caput fatale vouentes:
Hinc ſtarent: primo gentes oriẽte coactæ
Innumereꝙ vrbes quantas in prælia nunq̃
Exciuere manus: toto ſimul vtimur orbe.

fiſſet. de qua re dictũ eſt in ſexto. Ciuis qui fugerit eſto. Põpeianis fugientibus, oro inquit Cęſar vt parcatis tanꝝ ciuibus:& nemo ferire velit terga hoſtis fugientis: verũ in pugna dũ manus cõſeruntꝰ, nulli parcendũ eſt. Aduerſa frõte.i.hoſtili parte. Vultus verẽdos.i.patrũ & cognatoꝝ; faciẽ fœdate gladio ne noſcantur. Nullũ pignꝰ.i.nullũ affinẽ nec patrẽ nec fratrẽ interimet. Ignoti iugulũ tanꝝ ſcelus.i. imputate mihi mortes etiã vſtrũ & ignotoꝝ; tanꝝ interfeceritis cognatos:& ſcelus propter me feceritis. Foſſas implete ruina.ſ. aggere implete foſſas caſtroꝝ; vt facilꝰ poſſitis erũpere ex oĩ parte. Parcite nec caſtris. euertite inquit caſtra noſtra: qñ deinde victores tẽtoria ponemus in caſtris Põpeianis. Cereſcꝙ viris.i. curarunt cibo corpora more militari. Calcatiſꝙ ruunt caſtris.i. euerſis ꝓprijs caſtris eruperũt. Si totidem magni ſoceros.i.ſi Cæſar in acie locaſſet tot Cæſares ad quos victorię ſpectaret emolumentum, nõ tanta celeritate & impetu ruiſſent in pugnam.

¶ Vt, poſtq̃. In rectũ, ex oppoſito, e regione cõtra ſe. Gelato, formidoloſo. Omẽ, malum augurũ. Premit metus, diſſimulat metuere. Per agmen, per exercitũ. Quẽ flagitat. Varia adhortatiõe milites excitat: & ob iuſtã cauſã de diis bene ſperandũ cenſet. Inde facilem victoriã fore oſtẽdit: a maiore copiarum numero & virorũ auctoritate. Vtitur cꝙ epilogo per cõmiſeratiõnẽ. A deſt finis, ſi fortiter pugnaueritis. Extremũ ferri ſupereſt opus. ſolũ præliũ reſtat: nã in rebus reliquis ſumꝰ ſupiores. Trahit, in periculũ rapit. Thalamos, vxores. SVLPI.

Sobolem, filios. Pignora, cõſanguineos neceſſarios & chariſſimos. vt paulo poſt. Si q̃s poſt pignora tãta. Medio. cõi & nõ niſi pugnãdo potiri poſſumus. Secũdos, ꝓpitios fauentes. Melior, iuſta. Regẽt, dirigẽt tela vt Paridis in Achillẽ. Sãcire, firmare leges. Hoc ſanguine. morte Cæ. Si ſocero. cõfirmat quod dixit argutiſſima cõiectura ex qua conficit ſyllogiſmum. Fatis, ex ordine fatali & naturali morte: quia ſum ſenex. Non iratoꝝ; ſed benignorũ & fauentiũ. Pompeiũ. emphatice dixit. nã eſt ſolitus extinguere bella ciuilia & duces eorũ: vt Perpẽnã, Carbonẽ, Sertoriũ. Quẽ vincere poſſent. a ſua diligentia & ſocioꝝ; auctoritate argumentatur. Cõtulimꝰ, in vnũ adduximꝰ. Clari vi. vt reges, tetrarchæ, Dynaſtę. i. potẽtes. Sacra imagine, venerabili exẽplo & & apparẽtia. Reduces, in vitã reuocatos. Voluentes caput fatale. qui ꝓ rep. ſe deuouerant. Hinc ſtarẽt, hinc fauerẽt nobis. Coactæ, coadunatæ. Exciuere tãtas manꝰ. emiſere ad ꝓlian dum quot alias nunq̃. Quicquid hoĩm. quotcũꝙ hoies continemur inter meridiẽ & extremũ ſeptẽtrionẽ, hic hoc eſt in hac tẽperata zona pugnamꝰ. Sumus ſub notõ & Boreã. ſub meridiẽ & ſeptẽtrionẽ. Cõprenſum limite. qđ cõprenditur & terminatur extrema pte zodiaci, hoc eſt tropico cãcri & circulo arctico. Circulũ eñ ſigniferũ zodiacũ dicimꝰ. Nõne. faciles ſe obruere & circũuenire Cæſarem oſtẽdit. Cornibus, aciebus extremis. Paucas victoria dextras exigit. ſat ſunt ad victoriã pauci fortiſſime dimicãtes. ſic ſupra. Ciuilia pauce bel- Pignus. Dynaſtę.

la manus facient. Nō sufficit. non pōt ois nostros exercere ad suos conficiēdum. Credite. a pietate & miseratione mouere animos irritareq; studet. E summis mœnibꝰ, e tectis, e fenestris. Senatū grandęuū, senatores senes. Vetitūq; ætate, qui militare non potest. Occurrere, occurrendo precari. Metuentem dñi. q̄ metuit libertatē amittere & Cęsari subiugari.

BERO. ❡Pompeius nullasq; moras pmittere bello. Pōpeius cū videret a dijs & fatis hanc diē pugnę electā: nec diutius posse differri: pauebat. Corde gelato, facto frigido ex nimio metu. Ouidiꝰ. Frigidius glacie pectus amātis erat. Omen erat. erat malum augurīū & omen qđdam infortunij ꝙ Pompeius valde formidabat conserere manus cum aduersarijs. Omen vt supra docuimus dicitur quasi orimē. i. ore manans vel quasi osmen: vt ait Varro. ore em̄ monstrat. Premit inde metus. i. Pōpeius dissimulato metu milites allocutus est animo pleno fiducię. Ita Vergilius. Spem vultu simulat premit altum corde dolorem. Extremum belli superest opus. i. extrema pugna: quē finē imponet bello ciuili. Quisquis patriā charosq; parentes. quicūq; inquit desyderat visere patriā, parentes, cōiugem, filios, ille sibi ea petat gladio cuius pręsidio victoriam consequatur. Ac thalamos. i. cōiugium. Thalamꝰ em̄ cubiculū est sponsi & sponsę. & thalamus est proprie Gręcorū. vt scribit Vetruuius Architectꝰ. Causa iubet melior. cū causa nostra inquit Pompeius, iustior sit & melior merito debemus sperare deos propitios vtpote causæ iustę fauētes. Ipsi. s. dij. Sācire. i. firmare & Sanctæ leges. roborare. vnde leges sanctę dicuntur a sanciēdo vel a sagminibꝰ quę sunt verbenę vt scribit Iurisconsultus. Hoc sanguine. s. Cæsaris. Si socero dare regna meo. Si dij pararent dare imperiū Cæsari poterant me prius leto dare. Non iratorū populis. non est officiū deoꝝ vtpote iustorum seruare me iratis victoribus inquit Pōpeius. Subiere pericula clari spōte viri. Viri clarissimi sua spōte ptes meas secuti sunt: & si viuerent Decij, & Camilli, & Curij starent. hinc. i. ex parte mea. Primo gentes oriente coactę. in tertio enumeratę sūt gētes quæ Pōpeium secutę sunt. & vt scribit Plutarchus in hac acie Pharsalica Pōpeius habuit peditū quadragintaquinq; milia: equitū vero septē milia: cū exercitꝰ Cęsaris ex duobus & viginti milibꝰ cōstaret. Toto sil' vtimur orbe. quia. s. ex toto terraꝝ orbe sūt natiōes in ptibꝰ meis militātes inquit Pōpeius. Quicquid signiferi cōpressū ē limite cœli. i. in castris meis est quicquid hoīm cōprehendit signiferi spatio: nā vt scribit Plyniꝰ in terris nihil aliud habitatur q̄ qđ signifero subiacet reliq̄ a polis squalent. Nōne supfusis collectū cornibꝰ hostē. Si extēdimꝰ inquit Pōpeius cornua nrę aciei medios includemꝰ hostes & a tergo & a lateribus Paucas victoria dextras exigit: pauci erūt a nostris q̄ pugnādo victoriā cōsequēt cū reliquis defuturi sint aduersarij cōtra quos dimicēt: verū clamore hostes vertēt in fugā. Cęsar nostris nō sufficit armis. i. exercitꝰ Cæsaris q̄ minimus est nō sufficit nobis q̄ sumus innumerabiles. Credite pendentes. credite inquit

Quicquid signiferi comprensum limite cycli
Sub notō & boreā hoīm sumꝰ arma mouemꝰ.
Nonne superfusis collectū cornibus hostem
In medium dabimus? paucas victoria dextras
Exigit: at plures tantum clamore cateruæ
Bella gerent. Cęsar nostris non sufficit armis.
Credite pendentes e summis mœnibus vrbis
Crinibus effusis hortari in pręlia matres.
Credite grandæuum vetitumq; ætate senatū
Arma sequi: sacros pedibus psternere canos:
Atq; ipsā domini metuētē occurrere Romā.

❡Vidit vt hostiles. Narrat quid Pōpeius fecerit & dixerit ad suos viso iam hoste: vnde luculentā eiꝰ prosequitur cōcionē: quā cū ordine paucis explanabo. Ordo autem est. Vt. i. postq̄, Pōpeius vidit cateruas hostiles. i. acies & copias cateruatim instructas, exire. s. e statione sua, in rectū. i. directe contra se & suos: & nullas. i. nō vllas, nō permittere bello vllas moras: sed diem. s. illum, placuisse superis. s. vt in eo prælīū fieret, ipse stat attonitus corde gelato. i. formidine cōpresso: & omen. i. augurīū mali exitus, erat tanto duci, quātus erat Pōpeius, timere sic. i. in tantū, arma. i. digladiationē per arma. Inde. i. deinde vbi animū recepit, ipse pmit. i. occultat & dissimulat, metus. i. formidinem: & prouectus per totum agmen, equo sublimi. i. ipse sublimis in æquo alto, inquit. s. ad milites suos, finis adest armis. i. bellis ciuilibus, quē vestra virtus flagitat. i. cū flagitatione petit: & quē quęsistis: effundite. s. in hostem, totas vires. Extremū opus. i. vltimus labor ferri. i. prælij aut armorū tractandoꝝ, superest. i. restat nobis: & vna hora, quia vt dicit Horatiꝰ Concurritur horę Momento: aut cita mors venit: aut victoria lęta, trahit. i. suspensas tenet, aut in periculum impellit gentes. Quisquis. i. quicunq; quærit. s. videre & possidere, patriā & penates. i. deos domesticos, charos videlicet sibi: & qui quęrit sobolē. i. prolē, ac thalamos. i. cōiugē qua in thalamo potiatur: & pignora. i. necessarios, deserta. i. derelicta in patria: petat sup. ea oia, ense. i. armis suis. Deus posuit. s. hodie omnia cāpo medio. i. cōmuni. i. in disceptationē cōmunē, vt qui fortior fuerit ea obtineat. Causa. s. nostra, melior. i. iustior q̄ Cæsaris causa, iubet. i. vult, sup. nos, sperare supos. i. deos cœlestes, secūdos. i. fauorabiles & commodos nobis. Ipsi. s. superi, regent. i. dirigent tela per viscera Cæsaris: sicut Apollo direxit tela per talum Achillis. vnde est illud Maronis ænei. vj. Phœbe graues Troiæ semper miserate labores: Dardana qui Paridis direxti tela manusq; Corpus in æacidæ. Ipsi. s. superi, volent sancire. i. stabilire & firmare ac sāctas ac ratas haberi, leges Romanas. hoc sanguine. s. Cæsaris. Vnde videtur innuere qđ alij manifeste pręd icant sancire a sanguine dictum. Si superi pararēt dare socero meo. s. Cæsari regna & mundum: i. regna mundi totius ipsi potuere præcipitare. i. præcipitanter delere fatis. i. morte, meam senectam. i. me senem obstantē votis Cæsaris. Seruare Pompeium ducē populis & vrbi. s. Romæ, non est deorum iratorum, non est officium aut indiciū deorum iratorum. Nos contulimus. i. in vnū adduximus oia quæ possent vincere. Viri clari vt reges & tetrarchę, subiere sponte. s. sua, pericula. s. belli, & miles antiquus sacra imagine. i. venerabili exēplo & imitatione maioꝝ, repete subiuit pericula. Si fata darent his temporibus. s. nostris, Curios & Camillos. i. fortissimos & fortunatissimos principes Romanę militię, reduces. i. reuertentes aut reductos in vitam, & Decios. s. patrē & filiū vouentes. s. inferis,

caput. s. suum, fatale. i. morti addictum, ipsi sup. starent hinc. i. a parte nostra, hoc est pro nobis. Gentes coactæ. i. coadunatæ, primo. i. ab sūmo oriente, & manus. i. copiæ sup. tantę quātas innumerę vrbes nunq̄ exciuere, sup. stāt a nobis, quia nos vtimur toto orbe. Nos quicquid hominū sumus cōprensum limite cycli signiferi. i. intra ambitum & complexum zodiaci: sub noton. i. haustrum ventum meridionalem, & borean vētum septentrionalem, mouemus arma. s. in solum Cæsarem. Nonne dabimus hostem in medium. s. nostri, collectum. i. vndiq; comprensum, cornibus. i. aciebus extremis, circumfusis scilicet circa hostem? q. d. maxime. Victoria. s. de Cęsare exigit

Pōpeius, matres vestras & matronas Romanas & senatores qui senio cōfecti nō potuerūt in castra venire vos hortari & cōcitare in plia: vt. s. forti animo dimicetis. Vrbis, Romę. Sacros pedibus prosternere canos. i. procūbere supplices ad pedes vestros. Cani enim capilli dicūtur albentes: vt supra. Atq; ipsam domini metuentē occurrere Romā. Credite inquit Pōpeius Romā vobis occurrere: qui metuit habere dominū, solita libertate lętari.

paucas dextras: at plures caterueę gerent bella tantum. i. dūtaxat clamore. i. nihil aliud facientes: & ita ne ipsi in multitudine sua confidant aut ppter multitudinē hostium diffidant hoc dicit, addens: Cęsar. i. totus exercitus Cæsaris nō sufficit armis nostris. (Pręterea vt sitis fortes, & memores quos domi reliquistis) Credite matres. i. matronas, pēdentes e summis mœnibꝰ vrbis, hortari. s. vos in plia, crinibꝰ effusis. i. passis vt in summo luctu solebāt. Credite senatū grādęuū. i. grandis ęui seu lōgęuū & annosum, vetitū. i. phibitū a bello, ętate. i. ppter senium, sequi arma. s. nostra per affectionē. Credite Romā metuentē psternere. i. conculcare pedibus sacros canos. i. canescētes capillos, atq; metuentem domini. i. tyrāni, occurrere. s. aio in auxilium nostrum.

Credite qui nūc est populus populūq; futurū
Permistas afferre preces. hęc libera nasci
Hęc vult turba mori. si quis post pignora tāta
Pompeio locus est: cū prole & cōiuge supplex
Imperii salua si maiestate liceret:
Voluerer ante pedes. Magnꝰ nisi vicitis exul
Ludibrium soceri: vester pudor. vltima fata
Deprecor: ac turpes extremi cardinis annos:
Ne discam seruire senex. Tam mœsta locuti
Voce ducis flagrāt animi: Romanaq; virtus
Erigitur: placuitq; mori: si vera timeret.
Ergo vtrinq; pari concurrunt agmina motu
Irarum: metus hos: regni spes excitat illos.
Hæ facient dextrę quicquid non expleat ętas
Vlla: nec humanū reparet genꝰ oībus annis:
Vt vacet a ferro. gentes mars iste futuras
Obruet: & populos æui venientis in orbem
Erepto natale feret. tunc omne latinum
Fabula nomē erit: Gabios: Veiosq;: Coramq;
Puluere vix tectæ poterunt monstrare ruinæ:
Albanosq; lares Laurentinosq; penates:
Rus vacuum: qđ nō habitet nisi nocte coacta
Inuitus questusq; Numam iussisse senator.
Non ętas hæc carpsit edax monumētaq; rerū
Putria destituit: crimen ciuile videmus
Tot vacuas vrbes. gñis quo turba redacta est
Humani? toto populi qui nascitur orbe

❡Populum futurū. Minores qui sunt futuri serui si fortiter non pugnaueritis. SVLPI. Hæc turba, minores. Hæc, pręsens populus. Si quis. cōmiseratio qua expōit euētura sibi incōmoda pter dignitatē. Tāta pignora, tā magnas & vrgētes causas & tot vobis charissima. Voluerer ante pedes, prosternerē me & in genua ad misericordiā excitādā erigerē. Ludibriū, irrisio. Pudor, infamia vestra ex ignauia. Deprecor fata. auerto repello infelicitatem. Turpes annos extremi cardinis. infamem vitam vltimę ætatis meę. extremus em̄ vitę cardo est senectus in qua vltima ætas seuertit. Flagrant, excitant ardent. Voce, oratione. Virtꝰ erigit. magnanimi euadunt. Si, quis. Placuit mori. constituit velle mori p dignitate patriæ Pōpeijq; defendēda. Si, quia. Cōcurrūt, cōcurrere incipiunt. Vtrinq;, a Cæsaris & Pōpeij castris. Pari, cōcitato. Hos, Pompeianos. Irarū. Cęsaris quē metuebant. Illos, Cęsarianos. Hę facient. conq̄stio & deploratio futurę calamitatis. Faciēt. extinguēt tantū hoīm quantū ętas futura nō poterit reparare, etiā si in pace ppetua vixerit. Nō expleat, cōpleat & reparet. Vt, q̄uis. Vacet a ferro, viuat in pace. Iste Mars, istud pliū Futuras. ceciderūt em̄ ex qbꝰ erant innumeri alij orituri. Aeui veniētis, futurę ętatis. Erepto natale, subtracta natiuitate. Feret, auferet. Nomē latinū, numerosi milites populoꝝ latinorū. Fabula, quia nō credet latiū adeo populosum fuisse. Gabios. Gabij in Pręnestina via siti vbi lathomię sūt plusq̄ reliquę lapides Romæ suppeditantes. Gabij. distant Roma & Pręneste ex ęquo stadia centū. Veios. Veij oppidum in Hetruria ad vicesimū ab vrbe lapidē, vicinūq; Veij. Fidenatibꝰ. Corāq;. oppidū in Latio qđ a Cora fratre Tyburti cōditū est ad sinistrā vię Appię Cora. non longe a velitris. Albanos lares: Albā ipsam quæ deleta est. Laurentinos. Laurentū oppidū in Latio Latini regia. Laurētū. Rus vacuū, inhabitatum: & ē appositio. Nocte coacta. quia ipse cogitur ire ad sacra q̄ illic fiunt Ioui Albano in latinis ferijs ex veteri Numę Pōpilij instituto. Iussisse, ꝙ iusserit. Nō carpsit, nō imminuit hęc oppida. Edax, cōsumptrix rerū & q̄ atterit oia. Monumēta putria, vestigia & reliquias solutas & lapsas. Crimen ciuile, culpā belli ciuilis. Quo. in q̄ miseram sortem recidimus: vt nec vrbes replere nec agros colere va

leam⁹. Vna vrbs, sola Roma. Iūcto fossore. vicino & nō longe ab vrbibus discedēte agricola: sed colente in proximo. Placet etiā legatur vincto quoniā pauci & catenati ergastuli satis sunt ad colendū agros quibus alātur populi. Putris, corrupta, iamiā lapsura. Tectis auitis, ędificijs auorū. Ruitura in nullos. quia vacua. Mundi fęce. oīm colluuie gentiū. qđ queritur & Iuuenalis. Nō possum ferre quirites Græcā vrbem q̄uis quota portio fęcis Achęæ Iam pridem Syrus in Tybrim defluxit orontes. Eo cladis dedimus. tanta clade affecimus vt bella ciuilia iam geri nō possint. Pharsalia, cęde Pharsalica. Cannæ, vicus in Apulia apud
Cannę. quem cæsa sunt ab Annibale quadragita milia Romanorū. Feralia noīa, nomen funestū, & clade insignitū. Cedāt: quia plures in Pharsalia ceciderunt. Allia, fluuius qui in Crustu-
Allia. minijs vt ait Liuius mōtib⁹ orit̄. distat ab vrbe Ro. ad. xj. lapidē via salaria: apud quē Ro. a Gallis duce Brenno sunt fusi: & mox capta
Fasti. Roma. Fastis, libris quibus anni descriptio
Dies religiosi. continetur & Alliensis, Cānensisq; dies. Dies religiosos & Alliensem cōstituere tri. mil. consulari potestate: vt habet Liuius libro sexto. Tum de rebus religiosis agitari cœptū: diem q; ad. xv. calendas sextiles duplici clade insignē quo die ad Cremeram Fabij cęsi: quo deinde ad Alliam cū exitio vrbis fœde pugnatum, a posteriori clade Alliēsem appellarunt insignemq; rei nullius publicæ priuatimq; agendę fecerunt.
¶ Credite q nunc est. Credite etiā populū Ro
BERO. manū qui nunc est & illū qui futur⁹ est vos rogare vt forti animo p̄liū ineatis. Hęc libera nasci. Turba futura ideo rogat quia vult nasci libera non autē in seruitute tyrannica. Hęc vult turba mori. Populus qui nunc est, ideo affert p̄ces quia vult mori in libertate. Cū p̄le & cōiuge supplex. ego inquit Pōpeius cum vxore & filijs p̄cūberē ante pedes vestros si liceret salua imperij maiestate: qđ ego gero. Nisi vincitis exul. ego inquit ero exul, nisi vos fueritis victores. & Pudor vester. q̄. s. ignauia vestra fuerim debellatus. Vltima fata dep̄cor. i. abominor & depello. Ouidi⁹. Dep̄cor hoc vnū q̄ vero nōie pœna Nō honor est. de p̄pria huius verbi significatione eruditissime scripsit Gellius. Flagrāt animi. i. incēduntur ad pugnam Irarū metus. hos. s. Pōpeianos excitat metus irarum Cæsaris: quas victi erant subituri. Regni spes excitat illos. s. Cæsarianos. Hę faciēt dextrę. i. tot iterficiēt & tātā cdēt stragē isti milites vt nulla ętas detrimentū possit resarcirę. Gētes mars iste futuras obruet. istud prelium Pharsalicū obruet gētes futuras quia ab istis qui interficient nulla p̄les poterit renasci: & sic gētes futurę p̄iter extiguēt. Feret. i. auferet vt nasci nō possint. Tūc oē latinū fabula nomen erit. i. in Latio nullę erūt vrbes, oīa ruinis tecta ita vt nomē latinū sit futurū fabula. Gabios, Veiosq;, Corāq;. ciuitates Latij sūt. Corā cōdidit Dardan⁹. auctor Solin⁹. Albanosq; lares. Vix ruinę poterūt mōstrare lares Albanos & Laurentum oppidum Latij, cui⁹ rex fuit Latinus. Non ætas carpsit edax. Tempus enim vt inquit Ouidius, est edax rerum: verum ait

Nec muros implere viris nec possum⁹ agros.
Vrbs nos vna capit: vincto fossore coluntur
Hesperiæ segetes: stat tectis putris auitis
In nullos ruitura domus: nulloq; frequentem
Ciue suo Romam: sed mundi fęce repletam
Cladis eo dedimus ne tanto in tēpore bellum
Iam posset ciuile geri. Pharsalia tanti
Causa mali: cedant feralia nomina Cannæ:
Et damnata diu Romanis Allia fastis.

¶ Credite qui nūc. Verba sunt adhuc Pōpeij dicentis ad suos. Credite cū populū qui nūc est populus, & populū futurum. i. minores nostros afferre. s. vobis. p̄ces p̄mixtas: quia tam futurorū q̄ p̄sentium libertas in manib⁹ vestris est. Hęc turba. s. populi futuri vult nasci libera: hęc. s. pręsens, vult mori libera. Si quis locus est Pōpeio. i. precibus Pompeij, post tāta pignora. i. post tā necessariorū p̄ces & tā vrgētes causas, hoc est si opus est vt ego quoq; vos precarer, ego voluerer. i. prosternerē me ante pedes. s. vestros, existēs supplex cū p̄le & cōiuge, si liceret sup. id facere, salua maiestate imperij. Ego Magn⁹ futur⁹ sup. nisi vincitis, exul & ludibrium. i. illusio soceri. s. Cæsaris, & pudor vester. i. qui vobis ero pudori q̄ sub me militastis, deprecor. i. precor ne mihi adueniant, vltima fata. i. extrema mala: ac deprecor ne ego senex discam seruire. quia cū nunq̄ seruierit: adhuc seruire nesciuit: turpes annos, quia extremi cardinis. s. vitę, hoc est senectutis. vñ Maro. Nec turpi ignosce senectę. cuius dicti contrarius potest esse sensus, sed Iuuenalis late p̄sequitur senū deformitatem, dans illis deformem pro cute pellē &c. Animi. s. militum Pompeianorū, flagrant. i. inflammant̄, voce ducis. s. Pompeij, locuti tam mœsta: & virtus Romana. i. quæ in Romanis plurima esse solet, erigitur. i. excitatur: & placuit. s. militibus, mori pro duce, si sup. dux, timeret vera. i. si verū putarent qđ dux timebat: videlicet ne in senectute seruire cogatur. Ergo quia a ducibus suis vtrinq; incensi sunt milites, agmina concurrunt. i. concurrere incipiunt, vtrinq;. i. ab vtraq; parte, motu. i. impetu, pari. i. consimiliter cōcitato. Metus irarum. s. Cæsaris cuius iram cum ipsum milites offenderint extimebant, excitat hos. s. Pompeianos: spes regni excitat illos. s. Cęsarianos. Hę dextrę. i. he copiæ sic inflammatę, facient. i. cōficient, quicquid vlla ætas non expleat. i. non manifeste repleat: & non reparet. i. quod non possit vlla ætas futura instaurare: nec genus humanum reparet. i. reparare possit: vt. i. q̄uis, aut licet detur vt vacet a ferro. i. abstineat bello. Iste mars. i. conflictus, obruet gentes futuras: quia eorum qui futuri fuissent non qui futuri sunt parentes delebit, & feret. i. auferet populos æui. i. sæculi veniētis in orbem. i. mundum, hoc est populum qui futurus fuisset, non tamen erit: quia natale p̄ natali die erepto. i. per necem eorum qui parentes fuissent pręppedito ne sit illis. Tunc. s. æuo futuro, omne nomen latinum erit fabula. i. quod de eo dicetur putabitur fabulosum & inane & ruinæ tectæ puluere. i. reliquię vrbium dirutarum, vix poterunt monstrare Gabios, Veios, & Coram, vrbes nūc potētes in Latio: & vix poterūt mōstrare, lares Albanos. i. Albę lōgę, & penates. i. ędes & ædiū deos, Laurētinos. i. Laurenti oppidi in Latio: Albanos inquā lares appositorie rus vacuū. i. desertū, qđ non habitet senator nisi inuit⁹ nocte coacta. i. q̄ cogit Ioui latio celebrare latinas, & q̄stus. i. cōquerens Numā iussisse. i. q̄ iusserit festū illud quotānis celebrare. ętas. i. tp̄s ęui, edax. i. cōsumptrix rerū, nō carpsit. i. nō paulatī absūpsit hęc, & non destituit monumēta rerū putria. i. putrefacta, q̄a nos videm⁹ tot vrbes vacuas, esse crimē ciuile. i. ciuili bello aīaduertēdas & iputā

das. Quo. i. ad quam exiguitatem est turba generis humani redacta: nos populi q nascimur toto orbe nō possumus implere muros. i. vrbes, nec agros viris. Vna vrbs. i. sola Roma capit nos. Segetes hesperię. i. Italię nascunt̄ colono iuncto. i. vicino vrbibus: quia in locis distantioribus squalēt abductis arua colonis. Alij tñ legunt quos sequar, vincto: vt sit quasi ad glebā addicto. Domus putris tectis auitis. i. habēs tecta ab auis structa putrefacta, stat ruitura. s. propediē, in nullos: q̄a desunt vicini: & nos dedimus, hoc est maiores nostri dederūt Romam, nullo ciue suo. i. in senato, frequentē, sed repletā fęce mundi. i. colluuie exterarū gentiū, eo cladis. i. ad eam cladē & calamitatem, ne bellū ciuile posset iā geri in tanto tempore. i. post tantū tēporis: quia desunt ciues. Pharsalia. i. prelium Pharsalicū, est causa tāti mali. Cannæ vicus ille sacer & damnatus in Apulia, appositorie, nomina feralia. i. quarum nomē abominant̄ Romani vt ferā. i. mortē, & Allia, aq̄ apud quā Romani a Gallis deleti sunt, damnata diu. s. a tempore quo Roma capta est, fastis. i. libris fastorum Romanis. i. in quibus Romani dies fastos & nefastos scripserunt, cedant. s. Pharsaliæ, quę dānatior esse debet. Sane notādū q̄ Allia damnata dicit, in fœminino genere, ad aquam respiciens: sicut Ouidius dixit, & tāto est Albula pota deo.

Lucanus non ętatem & vetustatē cōsumptu ram cē vrbes latias: sed pugnā Pharsalicam fore in causa. Generis quo turba redacta est humani. per interrogationē legēdum est: cōqueritur eñ humanū gen⁹ redactū eē in summas angustias: ita vt oēs populi vrbe Roma p̄tineri possint. Vrbs nos vna capit. i. oēs nos mortales. Vincto fossore colunt̄. agri colebant̄ seruorū opa, q vincti & ligati in ergastulis detinebant̄: vt in secūdo mōstratū est. Hesperię segetes. i. agri Itali. In nullos ruitura dom⁹. quia nulli sunt habitatores. Sed mundi fæce repletam. ita Iuuenalis. Nō possum ferre Quirites Græcā vrbē: q̄uis quota portio fæcis achęę. Cladis eo dedimus. ad id p̄ clades deuenim⁹: vt nō amplius possit geri ciuile bellū: quia nulli sunt in vrbe ciues: sed tantūmodo externi. Cedant feralia nomina cannæ. Cannæ sunt in Apulia Romana Cannæ.
clade nobiles: vt ait Plini⁹: vbi Annibal quinquaginta Romanorum milia leto dedit. Authores Liuius, & Plutarchus. Et damnata diu Romanis Allia fastis. Allia fluuius est prope Romam: vt scribit Liuius: iuxta quem Galli Romanos fugarūt: vrbem q; deinde excepto Capitolio ceperunt: vnde illum diem Alliensem nominauere Romani, & inter atros, & nefastos retulerunt: vt Liuius,
Cicero, Gellius, & Plutarchus memorāt. Allia ergo cedat cladi Pharsaliæ, quæ Allia diu damnata est Roma Allia.
nis fastis in quibus libris dies Alliēsis erat inter atros notatus.

Tempora signauit leuiorum Roma malorū:
Hunc voluit nescire diem. Pro tristia fata:
Aera pestiferum tractu: morbosq; fluentes:
Insanamq; famem: permissasq; ignibus vrbes:
Mœniaq; in pręceps laturos plena tremores
Hi possent explere viri: quos vndiq; traxit
In miseram fortuna necem: dum munera lōgi
Explicat eripiens ęui: populosq; ducesq;
Cōstituit campis: per quos tibi Roma ruenti
Ostendat q̄ magna cadas. quo latius orbem
Possedit: citius per prospera fata cucurrit.
Omne tibi bellū gētes dedit omnibus annis.
Te geminum Titan procedere vidit in axem.
Haud multum terrę spatium restabat eoæ:
Vt tibi nox: tibi tota dies: tibi curreret ęther:
Omniaq; errantes stellæ Romana viderent.
Sed retro tua fata tulit par omnibus annis
Emathię funesta dies. hac luce retenta
Effectum: vt latios non horreat India fasces.
Nec vetitos errare Dacas in mœnia ducat:
Sarmaticūq; premat succinctus cōsul aratrū.
Qz semper sęuas debet tibi Parthia pœnas.

¶ Signauit, annotauit in fastis. Voluit nesci SVLPI.
re. non signauit vt a minoribus ignoraretur. Pro tristia fata. deplorat poeta tot viros illic cecidisse, quot satis fuissent ad reparandam calamitatem quā affert pestilentia, fames, incendium, & terræmotus. Explere, reparare. Tractu, regione, vel attractione tetri odoris. Tremores laturos in pręceps. terræmotus dituros vrbes plenas hominibus. Vndiq;, ex omni parte mundi. Eripiēs munera ęui. subtrahens eos qui intra multos ānos nati sunt. Explicat, in pugna extendit. Qz magna cadas. ex populis enim & regibus cęsis Romana potētia indicatur. Quo latius orbem. fortuna Romana quo maior fuit eo breuior. Omne tibi bellum. Sēsus est: ex omnib⁹ bellis quę gessisti semper est auctum imperium tuum: qđ nunc euertit Pharsalia. Dedit, acquisiuit. Omnibus annis. ex quo primum cōdita es. In geminum axem, in septentrionem, & meridiem. Haud multum terræ eoę. hoc p̄pter Parthos dicit quos Romani bello non domuerāt. Nox, occidēs. Tota dies, oriēs totus, & quicquid est ad occidentem vsq;. Tibi curreret, circa tua verteretur. Errantes stellæ.
Quinq; planetæ dicuntur errantes propter Planetæ.
vagos quos habēt cursus: vt Saturnus, Iuppiter, Mars, Mercurius, Venus. Dies Emathiæ, huius prælij dies. Par omnibus annis. Qui tantū damnū attulit, q̄tū vtilitatis oēs anni sup̄iores. Tulit retro fata, minuit imperiū & felicitatem. Fasces latinos: Romanos consules & imperium. Nec consul ducat in mœnia Dacas. i. vt consules non constituāt vrbes Dacis & Scythis: & eos legibus traditis errare prohibeant. Dacæ, populi qui ad Dacæ.
Germaniam, & fontes Istri vergūt. olim Da Daui.
ui appellabant̄: authore Strabōe. In mœnia, in vrbes. Succinctus, veste collecta expeditus ad vrbem Sarmatis scythicis populis designandā. Premat aratrū. aret vacca & tau

ro iunctis. Q̄z ſemper ſæuas. q̄ non vlta es parthos qui Craſſo & Antonio ſigna eripue runt, & Craſſos cum vndecim legionibus ce ciderunt. Q̄z fugiens. & q̄ libertas ad remo tiſſimas gētes pfecta nunq̄ Romā ſit reuer ſura. Tygrim, Armeniæ flu. Rhenum, Ger maniæ. Iugulo, morte noſtra: nā detectas cō iurationes tyrāni vlciſcunt, & extinguūt. Iu
Iugulus. gulus aūt eſt os duplex in colli pectoriſq̄ iū ctura. Germanū bonū, quo Germani & Scy thæ fruunt. Vellē populis. Vtinā Roma non clarauiſſet: & ex quo fuit condita ad hūc vſq̄ diē ſeruiſſet. Noſtris. Italis. & Hiſpanis. Lu co infami. A ſylo qđ in Palatini mōtis valle
Aſylum. dānatis infamibuſq̄ confugium tutū aputt. Læuo volatu vulturis. Siniſtro augurio vul turum. Nam orta inter Romulum & Remū fratres de nomine vrbi imponēdo diſſenſio ne Remus Palatinum ad auſpicandum aſce dit, ille Auentinum: hic ſex vultures prior: il le poſtea. xij. vidit. Ruinas, cladem.
BERO. ¶Hunc voluit neſcire diem. Noluit Roma ſignare diem cladis Pharſalicæ, & appellare Pharſalicū: quēadmodū diem dixerat Alliē ſem. Q uot triſtia fata. Illi qui perierūt in acie Pharſalica tot fuerūt, vt poſſent explere oēs clades & ſarcire detrimenta peſtilētię, famis, incēſarum vrbium, aut motu terræ collapſa rum. Aera peſtiferū tractu. i. peſtilentiā. Tre mores. i. motus terræ. Per quos tibi Roma ruenti Oſtēdat q̄ magna cadas. voluit fortu na reges, tetrarchas, & populos innumerabi les hac clade Pharſalica deleri cū Romanis: vt magnitudo Romæ ruētis cognoſceretur per eos qui cauſa Romanorū perierūt. Oīe tibi bellum gentes dedit. in omnib⁹ bellis no uę ſemper gentes acceſſere Romano impio. Te geminū Titā pcedere vidit in axē. i. o Ro ma ſol vidit tuū imperiū ptēdere fines, & ter minos ad ſeptētrionē, & meridiē, ad ortū, & occaſum. Excepta parte eoæ terræ. i. Indis & Parthis exceptis, q̄ Romano impio nō pare bant. Vt tibi nox. i. oēs gentes ſub ditiōe tua o Roma eēnt quibus nox & dies currit. Sed retro tua fata tulit. i. illa dies qua in Pharſalia pugnatō eſt conuertit oēm Romanā felicita tem in luctum, & miſeriam: & qđ omnib⁹ an nis fuerat partū illa dies euertit: vnde merito funeſta dicitur. Vt latios nō horreat India fa ſces. hac die adeo Romanorum vires attritę ſunt, vt Indi nō timeāt conſulare imperium, nec Daci poſſint a conſule Romano cogi in tra vrbes. de Dacis, & Sarmatis Scythaq̄ po pulis ſupra dictum eſt. Succinctus. i. expe ditus. Q̄z ſemper ſæuas. i. effectum eſt hac die ſanguinolenta q̄ parthi Romanis debēt pœnas ſæuas: quia ſemper parthi eos affici unt magnis cladibus. ꝓpter quas debere di cuntur ſupplicia, quæ nunq̄ perſoluunt. Q̄z fugiens ciuile nefas. repete effectum eſt illa die q̄ libertas fugit vltra tygrim ad Partho s & vltra Rhenū ad Germanos: quoniam Ro ma tunc amiſit libertatē Cæſare inuadēte ty rannidē. Nobis. ſ. Romanis. Germanū ſcy thicūq̄ bonū. Libertatē appellat Germanū bonū & ſcythicū: qa ille gētes ſunt liberę: vt ait Seneca. Vellē populis incognita noſtris.

Q̄z fugiens ciuile nefas redituraq̄ nunq̄
Libertas vltra Tygrim Rhenumq̄ receſſit:
Ac toties nobis iugulo quæſita negatur
Germanū ſcythicūq̄ bonū: nec reſpicit vltra
Auſoniam. Vellem populis incognita noſtris
Vulturis vt primum lęuo fundata volatu
Romulus infami compleuit mœnia luco:
Vſq̄ ad Theſſalicas ſeruiſſes Roma ruinas.

¶Tempora ſignauit &c. Proſequit poeta q̄relā ſuā de Pharſa lici belli dāno per qđ cū imperio libertatē amiſit Roma: ꝓgreſ ſurus ꝓ impatientiā eo amētiæ: vt deos neget mortalia curare. Ordo eſt. Roma ſignauit. ſ. faſtis ſuis. i. infauſta, & mali omi nis notauit, tempora leuiorū. i. minorū malorum: vt pote Cā nēſis, & Allięſis pugnę: ſed ſup. voluit. ſ. poſteros, neſcire hūc diē. ſ. belli Pharſalici: qa tā dirus erat: vt ipſum e memoria pe nitus ſublatū velit: qđ non fieret, ſi in faſtis notat⁹ fuiſſet. Pro fata triſtia. i. multū nociua in vno ꝑlio: quia hi viri quos fortu na traxit in miſeram necē, poſſent explere. i. inſtaurare & reſarcire, aera peſtiferū tractu. ſ. cœli, & morbos fluētes. i. quicquid per corruptionē aeris, aut morbos deletum fuerit, & famē inſa nā. i. maximā, aut redigētē homines in inſaniā, & vrbes pmiſ ſas ignibus. i. deletas incendio, & tremores. ſ. terræ. i. terræmo tus, laturos. i. tales q̄ poſſent ferre, aut ſit tēpus ꝓ tēpore latu ros pro eo qui tulerint, plena mœnia. i. muros vrbiū, in ꝓceps . i. in abyſſum, & ruinam. Hoc eſt q̄ cqđ ꝓ famē, incendiū, aut terræmotum periſſet, potuerūt reparare hi quos fortuna tra xit in necem: dū ipſa explicat. i. detegit ſeſe qualis eſſet: nā pri us viſa eſt fauorabilis, eripiens. ſ. Romæ, munera longi ęui. i. q̄nicquid per tot ſæcula contulerat vna hora auferens: & cōſti tuit campis. i. ad cōflictū inſtruxit, populos & duces: ꝑquos o Roma ipſa oſtendat tibi ruenti. i. cadenti, q̄. i. q̄tū magna ca das: qa nō ſola: ſed cū tot regib⁹ & populis. Quo. i. quāto, for tuna Romana poſſedit latius. i. diffuſius, & extēſi⁹, orbem. ſ. terrarū: ſup. eo. i. tanto citius cucurrit ꝓ fata proſpera. i. eo citi⁹ finiuit curſum, ꝓſperū. Nullū em̄ veheměter proſperū hic diu durat. Omne bellū dedit tibi o Roma, oīb⁹ annis. ſ. ab origine tua, gētes. ſ. cū q̄bus pugnaſti. i. oēs cū q̄b⁹ bellū geſſiſti ſupa ſti, & imperio tuo ſubieciſti: & ideo Titan. i. ſol, vidit te. i. impe riū tuum, ꝓcedere in axem geminum. ſ. arcticum, & antarcti cū. i. a ſeptentrione in meridiem. Haud. i. non multum, ſpatiū terræ eoę. i. orientalis, reſtabat tibi. ſ. ſuperādū: quia Parthia & India reſtabat: vt nox. i. occidēs, & dies orta. i. oriens, & æther . i. totum cælum curreret tibi. i. ad vſum tuum: quia omnia tua erant: q̄ pro &, vt ſtellę errantes. i. planetę, viderent omnia Ro mana, ſcilicet quæ erant in terris. Sed dies funeſta Emathiæ. i. Theſſaliæ, par. i. equalis potentiæ in auferendo, omnibus an nis, qualis potentiæ fuerunt omnes anni in augendo imperio tulit fata tua. i. tuam ꝓſperitatem, retro. i. retrorſum in aduerſi tatem. Effectum ſup. eſt hac luce. i. die. ſ. Theſſalica, cruenta. i. in qua tantum eruoris Romani effuſum eſt: vt India non hor reat faſces, id eſt conſularia inſignia, latios. i. Romanorum. Nec, id eſt & vt non, & effectum eſt vt conſul, ſcilicet Roma nus, non ducat in mœnia, id eſt in vrbes a ſe nomine imperij Romani conſtructas, Dacas populos vagos, vetitos errare, ſcilicet amplius: quia iuſſos habitare nouas vrbes: & ne con ſul premat aratrum Sarmaticum, id eſt apud Sarmatas: dum noua mœnia ſignet aratro tracto a vacca & tauro, aut equo: vnde ab Vrbo parte aratri vrbs dicta eſt. Et q̄ parthia debet ti bi ſemper pœnas ſæuas, ſcilicet ob ſigna ablata: quia non po

tes de ea pœnas ſumere: & q̄ libertas fugiēs nefas ciuile, & nū q̄ reditura receſſit vltra Tygrim in Armeniā, & Rhenum in Germaniā, ac q̄ ipſa libertas queſita nobis. i. a nobis toties iu gulo. ſ. noſtro, negatur nobis exiſtēs bonū Germanum & ſcy thicum. i. conceſſum Germanis & Scythis, qui nunc liberi vi uunt: nec libertas reſpicit vltra. i. ampli⁹ Auſoniam: quia eam fugit: repete hac luce effectū eſt. Vellem o Roma q̄ tu incogni ta noſtris populis, vt primum Romulus impleuit infami luco. i. aſylo ad quod fures & latrones confluxerunt, mœnia funda ta læuo. i. ſiniſtro & infauſto volatu vulturis, ſeruiſſes, ſcilicet tyrannis, vſq̄ ad ruinas Theſſalicas.

fami compleuit mœnia luco. Cōdita Roma incolæ deerant: erat in proximo lucus: hunc Romulus Aſylum facit: vt quicunq̄ illuc confugiſſet tutus foret. Liuius. Aſylum inter duos lucos aperit. infamem dicit qm̄ ſer ui, paſtores, & facinoroſi illuc cōfluxerūt: authores Plutar. & Flor⁹. Seruiſſes Roma. i. fuiſſes ſub ipio regio.

De Brutis fortuna queror, quid tēpora legū
Egimus: aut annos a cōſule nomen habentes?
Felices Arabes Mediq̄ æoaq̄ tellus:
Quā ſub perpetuis tenuerunt fata tyrannis.
Ex populis q̄ regna ferūt: ſors vltima noſtra ē:
Quos ſeruire pudet, ſunt nobis nulla ꝓfecto
Numina: cum cæco rapiantur ſæcula caſu
Mentimur regnare Iouem. ſpectabit ab alto
Aethere Theſſalicas teneat cū fulmia cędes?
Scilicet ipe petet Pholoē? petet ignib⁹ œthē?
Immeritęq̄ nem⁹ rhodopes? pinuſq̄ minātes?
Caſſius hoc poti⁹ feriat caput. aſtra Thyeſtæ
Intulit: & ſubitis damnauit noctibus Argos.
Tot ſimiles fratrū gladios patrumq̄ gerenti
Theſſalię dabit ille diem? mortalia nulli
Sunt curata deo. cladis tamē huius habemus
Vindictam: quātā terris dare numina fas eſt.
Bella pares ſuperis facient ciuilia diuos.
Fulminibus manes radiiſq̄ ornabit & aſtris:
Inq̄ deum templis iurabit Roma per vmbras.
Vt rapido curſu fati ſuprema morantem
Conſumpſere locum: parua tellure dirempti:
Inde man⁹ ſpectāt: vultuſq̄ agnoſcere q̄runt
Quo ſua pila cadāt: aut quæ ſibi fata minētur:
Facturi quæ monſtra forent. videre parentes
Frōtibus aduerſis: fraternaq̄ cōminus arma:
Nec libuit mutare locū: tamen omnia torpor
Pectora cōſtrixit: geliduſq̄ in viſcera ſanguis
Percuſſa pietate coit: totæq̄ cohortes

¶De Brutis. de Iunio Bruto qui eiectis regi bus Romam liberam fecit: nam nunc nō eēt nobis tyrānis moleſta. Quid tempora legū. quid prodeſt tam diu ſeruaſſe leges, & vixiſ ſe libere ſub cōſulibus a quorum nominib⁹ annos ſignamus? Medi, populi in oriēte qui Aſſyriorum regnum quod quingentis an nis tenuerant euerterunt. Tandēq̄ Cyaraxē inſignem iuſtitia regem conſtituerunt. Q ui ferunt regna, qui ſeruiunt regibus. Nobis, in noſtrum fauorem. Sunt nobis. pre dolore, & rei indignitate poeta, vt demens, & cæcus de os non eſſe, nec humana curare ex Epicureo rum ſententia dicit: idq̄ argumēto iniuſtitiæ ſuæ oſtendit. Fulmina, quibus Cæſarem fe rire poſſit. Pholoen, Arcadiæ montē: & op pidum Lapytharum. Oethen, mōtem Theſ ſalię. Petet ignibus, fulminabit. Rhodopes, montis in Thracia. Minantes, altas, eminen tes. Caſſius, qui cum Bruto in Cæſarem con iurauit iuſtitia pietateq̄ motus. Eſtq̄ maior Iouis cōtemptus, q̄ ſi legeris caſus. Potius. q̄ tu qui deus es. Hoc caput: Cæſarē. Aſtra Thyeſte. cum videret ſcelus quod Atreus in Thyeſten fratrem parauerat, nam liberos ei epulandos appoſuerat, reuocato ſole in oriē tem ſtellatum mundo induxit Aſtra, noctē. Thyeſtæ, cœnæ Thyeſtę. Argos, oppidū in Achaia. Ille dabit diem Theſſaliæ. nō inuol uet tenebris Theſſaliā, q̄ ſuſtinet multos illo rū ſimiles in crudelitate fratrū patrūq̄, videli cet gladijs fratrū & filioꝝ? Cladis tū hui⁹. Iro nia in Iouē qui paſſus ſit immaniſſimum ho minem haberi pro deo. Q uātam, q̄ magnā. Numina. quæ nulla ſunt: nec curāt terras. Di uos. homines deorū honore affectos: vt Iu lium, & Auguſtū qui in deos relati ſunt. Pa res ſuperis, æquales dijs. Ornabit fulminib⁹ & aſtris. Alludit ad imaginem Cæſaris, quæ cum fulminibus & radijs effingebatur, ſtella capiti ſuperaddita: q̄ poſt eius mortem con tinuis diebus, vt tradit Suetonius, apparuiſ ſet: exiſtimataq̄ eēt Cæſaris anima. Manes, inferum Cæſarem. Per vmbras, panimā Cę ſaris & Auguſti, quæ in tartaro cruciant. In templis, in locis ſacris dicatis ſuperis. Hora tius de Auguſto ait. Præſenti tibi maturos largimur honores: Iurandaſq̄ tuum per nu mē ponimus aras. Vt rapido. Adhiſtoriam rediēs poeta ſiqt acies, quū primū vicine fue re, obſtupuiſſe: nec auſas fuiſſe tela īmittere. Parua tellure dirempti. diuiſi paruo ſpatio.

SVLPI.

Medi.

Caſſius.

Consumpsere.ꝑcurrere exercitus. Morantē suprema fati, retinentem mortem in mora. Quo cadant, in quos emittāt. Aut quę, videlic3 tela. Fata, mortē. Mōstra. crudeles cędes. Frontibus aduersis. in acie Pompeij. Nec libuit mutare locum. poterant. n. paulo supra infra ve se transferre, ne cum illis cōcurrerēt. Tamen oīa torpor. tn̄ oēs exanimati pigriq; euasere.
Torpedo. Torpedo piscis est, qui quū tāgit pigritias affert. inde fit Torpor & torpeo.
Torpor. Coit, astringitur respectu pietatis & met⁹. Parata, vt emitterentur. Tensis, sublatis extēsis. Dij tibi non mortem. Imprecatur Crastino q pu
Crastinus. gnam icœpit ęternā sceleris cōscientiā & memoriam, quæ ipsum discruciet. Erat hic Crastinus euocatus in exercitu Cęsaris: q cohortatis manipularib⁹ suis, vt se sequerent, respiciens ad Cęsarē faciā inquit hodie imperator vt aut viuo mihi aut mortuo gratias agas. hæc quum dixisset primus ex dextro cornu ꝑrupit. Sensum. vt nō moriat post mortem animus tuus.

BEROALDVS.

¶De Brutis fortuna queror. hoc dicit ꝓpter Iuniū Brutum, qui eiecit reges Tarquinios: & author fuit libertatis: & vt quotānis duo cō sules crearent. Ex populis qui regna ferunt fors vltima nostra est. vltima & postrema est. conditio Romanorū inter omnes populos, qui regem patiunt. Mētimur regnare Iouē. Si Iuppiter regnaret, & rerū humanaꝝ cura teneret, ꝑfecto nō mitteret fulmina ī mōtes: sed ꝑcuteret caput Cæsaris regnū affectantis qđ cū nō faciat nos eū regnare mētimur. Spectabit. s. & nō puniet. Petet Pholoen. i. fulmine ꝑcutiet Pholoen mōtē Arcadię. Iuxta illđ Horatianū. Feriūtq; summos fulmina montes. Ignibus. i. fulminib⁹. Oethē mōtē Thessaliæ. Nemus Rhodopes, mōtis Thracię, vt ait Plini⁹: a nomine reginę dicit: author Probus. Vergilius. Aut Athon, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo concutit. Minātes casus. i. ruinā ꝓpter sublimitatē. Hoc caput. s.
Atreus & Thyestes. Cæsaris. Astra Thyestę abstulit. Atreus fratri Thyestę quē odio incredibili ꝑseq̄batur filios epulandos apposuit, qđ execrabile facinus sol (vt ait Seruius) ne pollueret aufugit. Martialis. Fugerit an mēsas Phœbus cœnā q; Thyestę. Et subitis dānauit noctib⁹ argos. ablato. s. sole damnauit Iuppiter argos: vbi hoc ꝑpetratū est scelus. Tot similes fratrum gladios. sensus est Iuppiter dabit ne diē & solē Thessaliæ, & Pharsalicis campis, vbi sunt tot sīles gladij inter fratres, & genitores. Bella pares superis facient ciuilia diuos. Bella inquit ciuilia efficient: vt Cæsares deinde in numerum deorum referantur: quēadmodum Iulius Cæsar post mortem in numerum deorum relatus est: & ei erectæ sunt aræ: & per ei⁹ numen iusiurandum concipiebatur. author Tranquillus. Fulminib⁹ manes. id est vmbras defunctorum efficient pares fulminibus, id est numini Iouis: quia tanq̄ deos manes Cæsarū colent. Per vmbras. s. Cæsarū. Vt rapido cursu fati suprema. Cæsaris milites dato signo cū infestis pilis ꝑcurrissent, at q; aīa aduertissent non occurri a Pompeianis

Pila parata diu tensis tenuere lacertis.
Dii tibi non mortē quę cūctis pœna paratur:
Sed sensum post fata tuę dēt Crastine morti:
Cuius torta manu commisit lancea bellum:
Primaq; Thessaliā Romano sanguine tinxit.

¶De Brutis fortuna queror. Validis argumētis probat quod Boetius longe post dixit: Nihil esse infelicius, q̄ semper fuisse felicem. Nec quicq̄ durius seruitute, ijs q ꝑpetua libertate gauisi sunt. Dicit ergo O fortuna, ego q̄ror. i. conq̄ror de Brutis: de Iunio Bruto, sed ꝑ inuidiā pluraliter, loqt. Quid. i. ad qd, egimus tempora legum. i. in quib⁹ leges vrgent, aut annos habētes nomen a consule. i. sub libertate consulari? q. d. in malū nostrum. vnde felices sup. sunt Arabes, Medi, & tell⁹ Aeoa. i. orientalis, quā fata tenuerunt sub tyrannis. i. regibus, ac dominis perpetuis. i. continuis. Nostra sors. i. conditio vitæ, est vltima. i. miserrima & pessima: ex populis qui ferunt. i. patiunt regna. i. regū imperia: nostra inquam (sit autē ad primitiuū nostrū relatio) quos pudet seruire. ꝑfecto. i. reuera nulla numina. i. nulli dei respicientes humana sunt nobis: cum. i. q̄nquidē, sęcula. i. tēpora sub cælo, rapiant motu cæco. i. sine prouidentia diuina qđ impiū est credere: sed ꝑ impatiētiam nimiā id dicit in ꝑsona amētis: cū seruitus vrgeat. Nos mētimur Iouē regnare (vt qui dicūt: o qui res hoīm q; deorūq; ęterno regis īperio, & fulmine terres). ꝓbat ab effectu. Nam spectabit. i. putas ne q; Iuppiter spectabit ab alto æthere cædes Thessalicas vbi impij occidūt pios cū teneat. i. cōtineat & nō dimittat fulmina? q. d. id non eē credendū. Scilicet, ꝑ ironiā. i. quasi vero, ipse petet ignibus. i. fulmine, Pholoen, & œthen. i. montes illos, & nemus Rhodopes etiā mōtis, īmeritę. i. nihil in Iouē peccantis, & q̄ nihil peccauerit: & petet pinus minantis ꝓminātes. i. altas, & sup. non feriet Cęsarianos. q. d. ego id nō credā de Ioue: vt montes ꝑsequatur: & Cassius qui mortalis est, & ciuis Romanus feriat hoc caput. s. mali, hoc est Cęsaris, potius q̄ Iuppiter. Et sup. non credā q; Iuppiter intulit Thyestę. i. cœnę ipsius Thyestę comedētis filiū, astra. i. noctē in qua astra apparent. Alij legūt Impulit: Beroaldus abstulit. vt sit abstulit Thyestæ astra. i. lumen solis: sed nihil mutē. & q; dānauit Argos oppidum in Achaia, subitis noctibus: quia sol retro cessit: & ille. s. Iuppiter dabit diem. i. concedet lucem, Thessaliæ gerenti. s. per mutuam cædē, tot gladios fratrum, & patrum, similes. s. iter se? Certe, mortalia. i. facta hominum, nulli. i. non vlli non sunt curata vlli, deo. i. ab vllo deo. Tamen nos habemus vindictam. s. in deos, hui⁹ cladis, qui hanc cladem permiserunt tantam sup. quātam fas est numina dare. i. persoluere terris: quia bella ciuilia faciēt diuos scilicet imperatores pares superis: quia in deos relatos: quo nihil est magis impium: & ideo directe contra primum pręceptū decalogi faciunt: qui imperatores deos salutant. Roma. i. populus Romanus, ornabit manes. s. imperatorum, fulminib⁹ radijs & astris. i. insignib⁹ deorum: & iurabit per vmbras. s. eorum qui in inferno sunt, in templis deum pro deorum. Redit ad narrationem dicens. Vt. i. postq̄ milites partis vtriusq;, consumpsere rapido cursu locum morantem. i. tenentem in mora suprema. i. complemētum, fati. i. fatalis exitij diremptj. i. diuisi, parua tellure: inde. i. deinde, spectant. i. inspiciunt manus. i. acies oppositas, & quærunt. i. conantur agnoscere vultus: quo. i. in quos sua cuiusq; pila cadunt. i. dirigūtur: aut quæ pila mi nentur sibi fata. i. necem. Alij quos & Beroaldus sequitur legunt sic: dirempti: Quo sua pila cadant: aut quæ sibi fata minentur: Inde manum spectant: tempus quo noscere possent &c. & qui monstra, id est monstruosas cædes forēt, id est essent facturi, ipsi videre parentes frontibus aduersis, id est contra se & arma fraterna. i. fratrū, cōmin⁹, id est de prope: nec libuit eis

mutare locum: tamen torpor ex conscientia ortus constrinxit omnia pectora, & sanguis gelidus coit in viscera pietate concussa. i. cōmota, & totæ cohortes tenuere diu pila parata ad feriendum lacertis tensis. i. extensis. O Crastine qui prim⁹ telum intorsisti, dij dent tibi, non mortem. s. momentaneam, quæ paratur cunctis: quia constitutum est omnibus semel mori: sed dent tuæ morti post fata. i. supremam diem sensum. i. potētiā sentiendi ęternum cruciatum: tibi inquam cuius manu lancea torta. i. impulsa, commisit. i. inchoauit bellum, & tinxit prima Thessaliam sanguine Romano.

sua spōte cursum represserūt, & ad mediū fere spatium constiterunt. author Cæsar. Tempus. s. fuit. Facturi q̄ mōstra forent. cū essent inter se vtrinq; milites ꝓpinqui, nouerūt quæ monstra forent facturi. s. si aut fratres, aut genitores interemissent. Cōmin⁹. i. ꝓpe. Tamē omnia torpor pectora constrinxit. torpor & q̄dam stupor omniū corda colligauit ꝓpter pietatem, cum hinc & inde essent cognati fratres & parentes. Gelidus sanguis coit: cōglobatur. imitatio Vergiliana. Gelidus coit formidine sanguis. Dij tibi non mortem, quæ cunctis pœna paratur. execratur Crastinū qui primus telum emisit. Erat autem Crastinus euocatus in exercitu Cæsaris vir singulari virtute. hic signo dato, Sequimini me inquit manipulares mei: simul respiciens ad Cæsarem faciam inquit imperator hodie ait, aut viuo, aut mortuo mihi gratias agas: hæc cum dixisset primus ex dextro cornu percurrit: interfectisq; quos primo impetu inuasit gladio per os transuerberatus occubuit. authores Cæsar, & Plutarchus. ait ergo Lucanus se Crastino non imprecari mortem, quæ pœna est cōmunis: sed sensum post mortem ne vnq̄ quiescat.

O pręceps rabies: quum Cęsar tela teneret:
Inuenta est prior vlla manus. tūc stridulus aer
Elisus lituis: conceptaq; classica cornu:
Tūc ausæ dare signa tubę: tunc ęthera tendit
Extremiq; fragor conuexa irrupit Olympi:
Vnde procul nubes quo nulla tonitrua durāt.
Excepit resonis clamorem in vallibus Aemus:
Peliacisq; dedit rursus geminare cauernis.
Pindus agit fremitus: Pāgęaq; saxa resultant:
Oethęæq; gemunt rupes: vocesq; furoris
Expauere sui tota tellure relatas.
Spargitur innumerum diuersis missile votis.
Vulnera pars optat: pars terrę figere tela:
Ac puras seruare manus: rapit omnia casus:
Atq; incerta facit quos vult fortuna nocētes.
Sed quota pars cladis iaculis ferroq; volanti
Exacta est: odiis solus ciuilibus ensis
Sufficit: & dextras Romana in viscera ducit.
Pompeii densis acies stipata cateruis
Iunxerat in seriem nexis vmbonibus arma:
Vixq; habitura locū dextras ac tela mouendi
Constiterat: gladiosq; suos cōpressa timebat.
Pręcipiti cursu vesanum Cęsaris agmen
In densos agitur cuneos: perq; arma ꝑ hostē
Quęrit iter: qua torta graues lorica catenas
Opponit: tutoq; latet sub tegmine pectus.
Hac quoq; ꝑuētū est ad viscera: totq; ꝑ arma
Extremum est quod quisq; ferit: ciuilia bella

¶O præceps rabies. quum Cæsar tela teneret, nō immitteret. & est acerrima increpatio. SVLPI.
Prior, quasi sæuior Cæsariana. Lituis, tubis inflexis, collisus, & tanq̄ oppressus. Classica. concentus curuorum cornuū, & rectarum tubarum. Tēdit, implet: vt Tendunt vela noti. Tendo.
Irrupit. peruenit ad cæli concauitatem: hyperbolice: ad quā nubes peruenire non possunt: nec tonitr⁹ durare. Excepit clamorem. Echo reddita est. Geminare. nā ex Aemo vox edita, aliam ex Pelio excitauit. Agit, repræsentat. Pangęa, Pangęi montis in Thracia. Resultant, resonant. Expauere, pugnātes ipsi. Paugens.
Missile, tela. Votis diuersis. alij enim cædē facere: alij terram ferire optabant. Rapit oīa casus. Casu enim aut faciebant, aut nō faciebāt cædem. Sed quota pars cladis iaculis ferroq; volante exacta est. Quota. minima. Exacta, perfecta. Pompeij. Pompeius vt ait Cęsar suis prædixerat, neu Cęsaris impetum exciperent: neue se loco mouerent: aciesq; eius distrahi paterentur: dispersas adorirētur. Nostri aduertentes non occurri a Pōpeianis, cursum represserūt, & ad medium fere spacium constiterunt, & paulo post renouato cursu pila miserūt, celeriterq; gladios strinxerūt. Pōpeiani tela missa excepere, & impetum legionū tulerunt: & ordines conseruauerunt: pilisq; missis ad gladios redierūt. eodem equites tempore a sinistro Pompeij cornu intenti ꝓcurrerunt. Quorum impetum Cæsaris equitatus non tulit: sed paulum loco motus cessit. illi acrius instabant: seq; turmatim explicare, & aciem a latere circuire cœperunt. Qđ vbi Cæsar animaduertit, quartæ aciei quam instituerat ex cohortiū numero, dedit signū. Illi tanta vi in Pompeij equites impetum fecerunt: vt eorū nemo consisteret: sed incitati in fugam montes altissimos peterēt: quibus submotis oēs sagittarij funditoresq; destituti, inermes sine ꝓsidio interfecti sunt. Stipata dēsata, spissa. Iūxerat in seriē nexis vmbonib⁹ arma. i. clypeos. Nexis vmbonibus in seriem: hoc est facta recta testudine. Cōstiterat, firma erat. Compressa stricta. Vesanū, furēs. In cuneos. in Pōpeianas turmas. Lorica torta. hypallage: hoc est lorica grauis opponit tortas catenas. Catenas, hamos ex quibus constat lorica. Hac quoq; peruentum. per thoracem etiam ꝑuentum est ad viscera. Est

extremũ. vltima pars & itima. Perforatis. n. armis, in corpus qđ est post arma telum puenebat. Vna acies, ſola Pompeiana. Patiẽ, cę ditur. Altera gerit. Cæſaris acies vulnera infert & cædit. Inde, a Põpeianis. Frigidus, nõ vulnerans. Calet. qñ enſis exercetur ictibus concalescit. Nec fortuna. Fortuna inquit nõ fuit lenta ad parandã victoriã Cęſari. Abſtulit ruinas. amouit & euertit pugnantes morte præcipiti. Vt primũ. Prualentes Pompeij milites legionem decimã circundare feſtinãt ſigno a Cæſare edito q in ſubſidijs conſtiterant accurrunt, & ad equites delati erectis pilis feſſorũ facies inuadunt. Illi hoſtiũ audaciam plagaſq; in os illatas non ferẽtes fugam capeſſunt. Pulſis Pompeij equitibus eo loci Cæſaris equites inuadunt circundantq;. Q đ aduertens Pompeius peditibus edicit ne ſe vlterius in eos vertant: neq; a Phalange longius excurrant, aut telis cõminus vtãtur: ſed eminus emiſſis hoſtẽ repellant. Deduxit cornua, extendit latera. Leuis armatura. i. eqtes leuis armaturæ q velites dicũtur. Cõtinet autem Manipulus leuis, vicenos milites, & aliã turbã ſcutatorum. Leues q haſtã tantũ geſſa q; gererent vocabantur. hæc prima frons in acie florem iuuenum pubeſcentium ad militiam habebat. Robuſtior indeætas totidem manipulorum: quibus principibus eſt nomẽ vt Liuius ait. & de ijs poeta intelligit.

Velites. Leues. Principes.

PHILIP. BEROALDVS.

¶O præceps rabies. Rabie precipitẽ raptũ eſſe Craſtinum dicit: qui auſus ſit primus lãccam in aduerſarios vibrare: cum ipſe Cęſar auctor & dux belli non emitteret tela. Tunc ſtridulus aer eliſus lituis. i. tubæ & litui canere bellicum cœperũt. De lituo qui eſt tuba, & baculus auguralis, dictum eſt in primo. Aer ergo eliditur lituis ſonantibus. Conceptaq; claſſica. i. ſonitus. Claſſicum emi & tubam & ſonum ſignificat. author Seruius, & ſupra dictum eſt. Fragor. i. ſtrepitus ſonitus & fremitus fecit Olympũ montem Theſſalię reſonare. Vnde procul nubes. ſ. ab Olympo qui nubes ſuo cacumie exuperat. Vnde. i. a quo. Vergilius. genus vnde latinum. Excepit reſonis clamorem vallibus Aemus. fragor & clamor erat tantus militum concurrentium: vt ab Olympo penetraret ad Aemum montem Thraciæ: vt ait Plinius. de quo ſupra eſt habita mentio. Peliaciſq; dedit rurſus gemi nare cauernis. Montium flexus, conflexa iuga, concaui vallium ſinus, ſcindunt reſultantem aera, quę cauſa voces reciprocas facit: & inde redditur Echo: author Plinius. In cauernis ergo Peliį mõtis Theſſaliæ clamor & fragor cœpit reſultare p Echõ. Pind⁹ agit fremitus. mons Theſſaliæ: author Plinius. Pãgęaq; ſaxa reſultant: Pangæus, vt dictũ eſt in primo commentario mons eſt Thraciæ: vt ſcribit Plinius. Oethęæ, montis Theſſaliæ. Diuerſis miſſile votis. Miſſilia tela ſunt quę vibrantur. Spargebantur ergo miſſilia hinc & inde variis votis qñ alius optabat aduerſarium interimere: alius neminem lędere, & ciuibus parcere. Rapit omnia caſus. fortuna rapiebat omnia tela.

Classicum.

Vna acies patitur: gerit altera: frigidus inde
Stat gladius: calet oñe nocẽs a Cęſare ferrũ.
Nec fortuna diu rerum tot pondera vertens
Abſtulit ingentes fato torrente ruinas.
Vt primum toto deduxit cornua campo
Pompeianus eques: belliq; per vltima fudit:
Spſa p extremos leuis armatura maniplos:
Inſequitur: ſæuaſq; manus immittit in hoſtẽ.

¶O præceps rabies. dolet poeta aliquẽ inuentũ, q Cæſare ad huc ceſſante bellum auſpicatus ſit, dicens. O rabies p̃ceps. i. efera ipſius Craſtini, quũ Cæſar teneret. i. cõtineret tela, inuenta eſt vlla manus prior. i. quæ prior Cæſare telum torqueret. Tũc. ſ. incœpto bello, aer ſtridulus. i. acute ſonãs eſt ſup. eliſus. i. cõfractus, lituis: & claſſica. i. cantica ineundi prælij concepta ſup. ſunt, cornu: tunc tubæ auſæ ſunt dare ſigna. ſ. bellica: & fragor tẽdit. i. impleuit ſicut ſaccus plenus tẽditur, æthera. i. aerẽ ſummũ: & irrupit conuexa. i. cõuexitatem extremi Olympi. i. mõtis illius, potius q̃ cæli: vnde. i. a quo procul ſup. ſunt nubes: & quo. i. in quo nulla tonitrua durãt. i. perdurant. Aemus græce αἷμος, mons etiã vicinus excepit clamorẽ in vallibus reſonis: & dedit cauernis Peliacis. i. Peliį montis, geminare, ex reuerbe ratione, rurſus eundẽ ſonũ. Pindus etiã mõs Theſſaliæ, agit. i. repræſentat fremitus, aut gemit⁹: vt Aldus legit: & ſaxa Pangęa. i. Pangęi montis in Thracia, reſultant. i. reſonant, & rupes Oſſęę. i. Oſſę mõt⁹ Theſſalię, aut Oethęę. i. Oethę mõtis Theſſaliæ, gemunt: ex clamoris impulſu: & pugnantes expauere. i. expauerũt voces ſui furoris. i. factas propter furorẽ ſuum: voces dico relatas a tota tellure. ſ. vicina, per reflexionẽ. Miſſile. i. iaculum, innumerũ. i. innumerabile, ſpargitur votis diuerſis: quia non idẽ optabãt, q ipſum ſpargebant. Nã pars optat vulnera. ſ. facere, pars. i. pij, & ad bellũ coacti, optat figere terrę tela, ac ſeruare manus. ſ. ſuas puras a ſanguine cõciuis: caſus rapit omnia: q a neſcitur quo quiſq; animo emiſerit telũ: atq; fortuna incerta. i. nõ p meditata, facit nocẽtes quos vult: quia qui non volunt occidere ſępe occidunt, & q volũt nõ occidũt. Sed quota pars. q. d. minima pars, cladis. i. belli exacta ẽ iaculis, & ferro volantiũ? Solus enſis ſufficit odijs ciuilibus, & ducit dextras in viſcera Romana. Acies Pompeij, ſtipata. i. cõdenſata, denſis cateruis iunxerat arma. i. clypeos, vmbonibus id eſt curuaturis clypeorum nexis. i. cõnexis, in ſeriem. i. facta teſtudine, & conſtiterat vix habitura locum mouẽdi dextras ac tela, & ipſa compreſſa. i. conſtipata, timebat gladios ſuos. i. ſuorum. Agmen Cæſaris veſanum. i. parum, aut male ſanũ, agitur præcipiti curſu in denſos cuneos, & quærit iter. i. irrumpere tentat, per arma, & per hoſtẽ. i. per arma hoſtilia, ea parte qua lorica torta opponit catenas graues, hoc ẽ qua lorica grauis opponit catenas tortas. i. plicatas, hoc eſt hamos, & pectus. ſ. hoſtis latet ſub tegmine. i. thorace, tuto. i. tutante: & peruentũ eſt a Cęſarianis, quoq;. i. etiã ad hæc. i. ſic munita viſcera: & qđ qſ q; ferit per tot arma. i. per medium tot armorum, eſt extremũ id eſt ĩtimũ, aut vltimũ qđ ferire & attingere vult. Vna acies. i. ſola Pompeiana ad defenſionem plus q̃ ad cædẽ inſtructa, patitur ciuilia bella. i. cædit: altera. ſ. acies Cæſariana, gerit ciuilia bella. Gladius ſtat inde, id eſt a Pompeianis frigidus. i. otioſus: omne ferrũ nocẽs calet. i. feruet a Cæſare. Nec. i. & non & fortuna vertẽs nõ diu. i. nõ per lõgũ tẽpus, tot põdera rerũ. i. tã arduas immutationes, abſtulit ingentes ruinas. i. cito peregit maximã cędẽ fato vrgẽte. Vt primum eques Põpeianus dedu xit cornua. i. extẽdit latera, toto campo. i. p totum campum,

& leuis armatura. ſ. velitũ, ſparſa p extremos maniplos p m aniplos. fudit. ſ. cornua. p vltima belli. i. ſumma pericula. Cæſarianus ſup. inſequitur, & immittit ſęuas manus ſin hoſtem: quia ctiam in facies hoſtium.

Illic quæq; ſuo miſcet gens prælia telo.
Romanus cunctis petitur cruor: inde ſagittæ
Inde faces & ſaxa volant: ſpatioq; ſolutę
Aeris & calido liquefactæ pondere glandes.
Tunc & Ithyrei Mediq; Arabeſq; ſoluto
Arcu turba minax nuſq̃ rexere ſagittas:
Sed petitur ſolus qui campis imminet aer.
Inde cadũt mortes: ſceleris ſed crimine nullo
Externũ maculant chalybem: ſtetit oẽ coactũ
Circa pila nefas: ferro ſubtexitur ęther:
Noxq; ſuper campos telis conſerta pependit.
Tũ Cæſar metuẽs ne frons ſibi prima labaret
Incurſu: tenet obliquas poſt ſigna cohortes:
Inq; latus belli quaſe vagus hoſtis agebat
Immittit ſubitũ non motis cornibus agmen.
Immemores pugnæ nulloq; pudore timendi
Pręcipites fecere palam: ciuilia bella
Non bene barbaricis vnq̃ cõmiſſa cateruis.
Vt primum ſonipes tranſfixus pectora ferro
In caput effuſi calcauit membra regentis:
Omnis eques ceſſit cãpis: glomerataq; pube
In ſua conuerſis præceps ruit agmina frenis.
Perdidit inde modũ cędes: ac nulla ſecuta eſt
Pugna: ſed hic iugulis: hic ferro bella gerunt.
Nec valet hęc acies tantũ proſternere: quãtũ
Inde perire poteſt. Vtinã Pharſalia campis
Sufficiat cruor iſte tuis: quẽ barbara fundunt
Pectora: non alio mutentur ſanguine fontes:
Hic numerus totos tibi veſtiat oſſibus agros.
Aut ſi Romano compleri ſanguine mauis
Iſtis parce precor: viuant Galathæq; Syriq;
Cappadoces: Galliq;: extremiq; orbis Iberi:
Armenii: Cilices. nam poſt ciuilia bella
Hic populꝰ Romanus erit. ſemel ortus in oẽs
Ittimor: & fatis datus eſt pro Cęſare curſus.

¶Illic queq; ſuo. Oſtẽdit quanto impetu Põpeiani tantiſper dũ pualebãt, Cæſarianos obruebãt: dicẽs. Q ueq;. i. vnaquæq;

¶Inde, ab aliquib⁹. Glandes, pilæ plumbeę in glãdium formam, quæ e fundis emittebãtur: Solutę, liquefactę. Calido. concalescunt eñ ipſo curſu. Tũc & Ithyrei. Decima legio aſſiſtente Cæſare lęuam Pompeij actiẽ ab eg tibus deſtitutam percurrit, & latera eius omni ex parte immobilis telis confodit quoad in fugam vertit. ſociorum Pompeianorum copię velut certaminis huius ſpectatores, quidã acierũ ordinẽ fortitudine metuq; repleuerant non Cæſaris caſtra ob admirationẽ aggredi auſæ paucis qbuſdam veteranis aſſeruantibus. nihil aliud q̃ ſtãtes trepidabãt. Sed cum ſiniſtra Pom. acies hoſtibus cedere, & iã moueri implicariq; cœpiſſet: Socij omnes in fugam verſi nullo ordine clamare occipiũt. Superati ſumus. Deinde tabernacula corũ, ac caſtra veluti aliena inuadentes dirripientęſq; quocunq; licuit varie ſpargũtur. Reliqua Italorum acies pedem retrahebat. Ithurei. in Laodicea apud mõtẽ Libanum populi. Nuſq̃ rexere, direxere ĩ nullũ. Inde, ex aere. Mortes. i. ſagittæ mortiferę. Chalybẽ externum, ferrum peregrinũ. Nullo crimine ſceleris. q a non vulnerabant ciues ſuos. Stetit oñe coactum circa pila nefas. cædes ciuium a ſolis Romanis eſt facta. Coactũ, cumulatũ. Nox conſerta telis. vmbra denſa ex volãtibus telis, & ſuſpenſis conflabatur. Prima frons, prima pars acierum. Labaret incurſu. inclinaret & fugaretur impetu Pompeij. Tenet cohortes, equites decimę legionis. In latus belli, in latera acierum hoſtilium. Cornibus, ordine extremo. Vag⁹. diſcurrẽs ad Cęſarẽ includẽdũ. Immemores pugnę nulloq; pudore timẽdi. immemores barbari Põpeiani obliti quid eſſet in pugna agendum. Timendi ſpernẽdi: q a fugere nõ pudebat. Fecere palã. a pte oſtẽderunt q; bella ciuilia nõ bene defenduntur a barbaris. Vt primũ ſonipes tranſfixus pectora ferro in ca. effu. cal. Conãtibus Põpeianis Cæſaris aciem circũuenire, Cæſar ſtantibus aciebus a tergo ipſarum ex obliquo in circũeuntes cohortes emiſit tanto impetu: vt coacti ſint illi refugere. Sonipes. Metonymia. i. eques Pompeianus. Regentis, equitis. Effuſi in caput. nam erigẽtes ſe equi, ſeſſores a tergo excutiebant: q cadebant in caput. Ceſſit campis, fugit. Glomerata pub. ipſi glomerati. Ruit, cũ impetu fugit. Perdidit modũ, ſi ne modeſtia facta eſt. Hinc, ex parte Pompeij. Hęc acies, Cęſariana. Inde, ex Pompeiana. Vtinã. apoſtrophe ad Pharſaliã de vaſta cęde. Mutẽtur, inquinentur, maculentur. Hic numerus, barbarorum. Veſtiat, ſpargat tegat. Parce iſtis. ſerua barbaros, qui cæſis Romanis futuri ſũt ciues, Romanuſq; popul⁹. Galathæ, populi ſunt in Aſia iuxta Paphlagoniã author Strabone in ea regiõe q̃ nũc Galatia eſt, & Gallogręcia dicitur: ſic appellata a Gallatis Gallis, qui ea loca occupauere: vt ait quinto & vigeſimo libro Iuſtinus. Galli, qui tranſfugerãt a Cæſare ad Põpeium. Iberi, Hiſpani qui habitant in extremo occidente. Armenij. qui in Pom. auxilium venerant

SVLPI. Glandes.

Galathæi

post bella ciuilia:vbi innumeri Ro.peribūt. Hic populus,barbaræ natiões. Semel ortus. quū primi metuere fugereq;,cœperūt reliqui idem faciunt. Pro Cæsare,in auxiliū Cęsaris.

BERO. ¶Illic quoq; suo miscet gēs ꝑlia bello. Quēadmodū Romanorū peculiaria tela sunt pila,ita frameę Germāoꝝ, Sarissę Macedonū Gessa Gallorū:oēs itaq; gētes miscebāt ꝑliū suo telo. Et calido liq̄factæ pondere glādes. funditores funda emittebāt glādes plūbeas: vt supra dictū est:q̄ calore solis liq̄factę soluebantur. Tunc & Ithyrei. Ithyrei populi sunt Iudęi optimi sagittarij.a q̄bus Vergili⁹ arcus dixit Ithureos:vt supra mōstratū est. Nusq̄ rexere sagittas. in confusum sine aliqua directione omnes sagittas emittebāt:solūmodo clamorem secuti eo tela vibrabāt. Imminet aer.i.acclamatio,& voces dissonę. Fit autem vox verberati aeris ictu,immo ip̄e aer verberatus dicit̄ eē vox.authores sunt Diomedes & Priscian⁹,& Gelli⁹. Stetit om̄e coactū circa pila nefas. vt scribit Cæsar, milites pila miserūt in Pōpeianos,celeriterq; vt erat a Cæsare imperatū gladios strinxerūt. Ferro subtexitur æther.i.copia missiliū cælū obumbrat̄:ita vt nox,& tenebrę in cāpis Pharsalicis esse videretur. Quota pars.i.minima. Odijs sol⁹ ciuilibus ensis sufficit. emissis enim pilis gladios strinxerunt:vt ait Cęsar. Pōpeij densis aciē Romana cateruis. Pompeius suis prędixerat ne se loco mouerent:itaq; Pōpeiani ordines cōseruauerunt:vt scribit Cæsar.nūc ait Lucan⁹ Pōpeianos fecisse Phalangē consertis clypeis:de qua dictū est supra. Iuuenalis: Iunctęq; vmbone Phalāges. & Cęsar. Facta Phalange. Nexis vmbonib⁹.i.clypeis. Est eñ vmbo eminētia clypei:vt supra dictū est. Vix habitura locū.adeo erant Pompeiani cōferti nexis clypeis: vt vix gladios mouere possent. Pręcipiti cursu. vt scribit Cęsar ei⁹ milites maximo impetu ꝓcurrerūt,& in Pōpeianos pila miserunt. In densos agitur cuneos. Cune⁹ dicit̄ multitudo peditū,q̄ primo angustior deinde latior ꝓcedit: vt author est Vegetius. Graues lorica catenas. Loricæ ex annulis breuib⁹,& orbiculis ęneis, siue ferreis cōtexunt̄. antiq̄tus ex loro fiebant:vn̄ nomē acceperunt:vt ait Varro. Catenas appellat loricarū illos cōnexos orbiculos in formā catenarū. Extremū est.s. corpus, q̄a pri⁹ arma deinde corp⁹ penetrāt gladij. Vna acies .s.Pōpeiana, q̄ sola cędebat̄. Gerit altera.s. Cęsariana acies,q̄ sola cędebat,& iugulabat. Frigid⁹ inde stat gladi⁹.ex pte.s.Pōpeij,quū null⁹ erat q̄ feriret. Calet.s.sanguine Pōpeianorū. Fato torrente.i.morte ꝑcipiti. Vt primū toto diduxit cornua cāpo. Eq̄tes Pom.a sinistro cornu ꝓcurrerūt,& oīs multitudo sagittariorū se ꝑfudit: quoꝝ īpetū eq̄tat⁹ Cæ. nō tulit. Eq̄tesq; pōpeiani hoc acri⁹ īstare,& se turmatim explicare aciēq; nostrā a latere aperto circuire cœperūt dicit Cęsar. Belliq; p vltima.i.a latere,& p extrēas ptes aciei. Leuis armatura.i.sagittarij, funditores,& ferentani.hæc eñ dicitur leuis armatura: vt scribit Vegetius.

gens,miscet illic.i. in illo conflictu eq̄tū immissore,prælia sua .i.suæ patriæ telo:sed cruor Roman⁹ petitur cunctis telis.inde .i.ex ea ratiōe,aut ex vna pte, sagittę volāt: inde.i. ex eadē ratiōe, aut ex alia pte, faces,& saxa volant.i.celeriter emittūtur, & glandes.i.globi plūbei e fundis emissi volant solutę.i. fusæ & in liquorem versæ spatio aeris.i. per lōgum volatum in aere & liquefactę pondere calido.i.calefacto ex subito motu.& tūc Ithyrei.i. Laodiceñ.& Medi,& Arabes,appositorie turba minax,arcu soluto.i.postq̄ emiserunt sagittas,aut arcu soluto.i. libero,& nō represso a vicinis,rexere.i.direxere,q̄uis boni sint sagittarij,sagittas nusq̄.i.in nullum hostem singularem: quia nullū speciali odio prosequebātur:sed solus aer q̄ imminet cāpis.i.qui erat inter ipsos,& cāpos,petit̄.s.sagittis. Inde.i.ex aere,& nō ex certo hoste mortes.i.sagittę mortiferę, cadunt.s.in Cæsarianos:sed nullo.i.nō vllo,nō maculāt chalybē.i.ferrum optimū,externū.i.peregrinū,vllo crimine sceleris.i. barbari q̄dem emissis telis temere hostes occidūt: sed nō cōmittūt crimē sceleris.i.belli ciuilis:q̄a nō occidūt cōciues:sed omne nefas.s. belli ciuilis,stetit coactū.i.cōdensatū.i.dēse fiebat, circa pila.i. tela Romana,hoc est ipsos Romanos qui in cōciues nefas ꝑpetrabant.æther.i.aer,subtexitur.i.absconditur, ferro.i. telis ferratis:q̄a continuo priusq̄ priora ceciderunt posteriora in aera missa erant. Tū.i.tunc in tali conflictu Cæsar metuēs,ne prima frons.i.prima pars acierū,labaret.i. vacillaret,& retrocederet,sibi.i.in suū damnū,incursu.i.impetu Pōpeianorū,tenet.i. sustinet cohortes.i.equites decimę legionis,obliquas.i.sinuosas & primā frontē circūplectentes post signa.s.primæ frōtis: & immittit agmen subitū.i.ex improuiso impetum faciēs cornibus.s.suorum non motis.i.in statione sua persistētibus,immittit dico in latus belli.s.aciei hostilis:ea parte qua hostis vagus.i.discurrens ad Cæsarem includendum,agebat.i. exercebat se. Et tunc sup.milites auxiliares,immemores pugnę.i. artis pugnandi a Pompeio & magistris equitum ante pugnam traditæ,aut immemores non obliti, sed qui nunq̄ memoria tenuerant artem pugnę:& nullo.i.non vllo, non timendi.s.a Cęsarianis vllo pudore:quia nullum habebant:timēdi autē sunt, quos fugere pudeat:existentes pręcipites.s.in fuga, fecere palam.i.ostenderunt manifeste,bella ciuilia non bene commissa sup.fuisse vnq̄ cateruis barbaricis.i.cohortibus barbarorum: qui sine pudore fugiunt. Vt primū sonipes.i. equ⁹ belliger barbarorum,transfixus pectora.i.habens pectora transfixa, ferro,scilicet hastę,calcauit membra regentis,scilicet equitis,effusi.i.prostrati,& excussi in caput:omnis eques Pompeianus.s. cessit cāpis,& pubes.i.iuuēt⁹ militaris glomerata.i.cōglobata in fuga, q̄ in excursu diffusa fuerat, ruit ꝑceps i sua.i.suorum agmina,frenis cōuersis.i.retroactis. Cędes.i.occisio ꝑdidit inde.i.deinde post fugā eq̄tū modū.i.mēsurā:ac nulla pugna.i. nulla forma pugnādi,cū nō fieret resistētia,est secuta:sed bella geruntur,hinc.i.a pte Pōpeiana, iugulis.s. obiectis ferro:q̄a occidunt̄ vt pecora:hinc.i.a pte Cęsariana,ferro.i.armis inferēdis. Nec hęc.i. Cæsariana acies,valet ꝓsternere tātū.s.militū quātū pōt ꝑire,inde.i.a pte Pōpeiana. O Pharsalia vtinam iste cruor,quē pectora barbara.i.barbaroꝝ fundūt, sufficiat cāpis tuis:& fontes.s.tui,nō mutent̄.s.in aliū colorē alio sanguine.s. q̄ barbaroꝝ:& hic numer⁹.s.barbaroꝝ, vestiat.i.coopiat,tibi totos cāpos ossibus.s.occisoꝝ: aut si o Pharsalia tu mauis.i. magis vis compleri sanguīe Romano, ꝑcor ꝑceistis.s.barbaris: viuāt Galathę populi illi Asię iuxta Paphlagoniā, & Syri & Cappadoces,& Galli trāsfugę.s.& Iberi.i.Hispani,extremi orbis.i.mūdi,occidentē versus,& Armenij, & Cilices: nā hic popul⁹ mō barbar⁹,erit Romanus.i.accipiet̄ in vrbē,post bella ciuilia: sed contra fit:quia timor ortus semel,it id est extenditur in omnes:cursus,id est successus celer,est datus fatis pro Cæsare,vt omnes vincat.

In hostem.in Cęsarianos. Emittit subitū nō motis cornibus agmen. Cæsar quartæ aciei,quam instituerat ex cohortium numero dedit signum, vt ipse refert: illi celeriter procurrerūt, & tanta vi in Pompeij

equites impetū fecerunt:vt eorū nemo cōsisteret. Immemores pugnæ.s.ciuilis. Omnis eques cessit cāpis. Equitatus Pompeij cū Cæsarianorum impetum sustinere non posset in fugam cōcitatus montes altissimos petijt vt refert Cęsar. hi hunc in modum turbati turpissimam in cūctos edidere stragē: vt auctor est Plutarch⁹. nunc hoc a Lucano refertur. Perdidit inde modū cædes. nullus deinde adhibitus est modus, nulla mensura mactandis Pompeianis. Ac nulla secuta est pugna. non est dicenda pugna vbi altera tantū acies cędit a ltera cęditur:& vt ait Iuuenalis, Vbi tu pulsas ego vapulo tantum. Hinc iugulis. ex parte Pōpeij iugulantur. Hinc ferro bella gerunt̄. ex parte Cæsaris iugulant. Nec valet hæc acies tm̄ prosternere.i.non poterant Cæsariani qui pauciores erant prosternere & interficere tot Pōpeianos quot poterant mori, qui numerosiores erant. Vtinam Pharsalia cāpis sufficiat cruor iste tuis. vtinam inquit Lucanus Pharsalia esset cōtenta respergi solo sanguine Barbarorum q̄ ex vtraq; parte ceciderunt: aut si magis gaudet sanguine Romano saltē eo sit cōtenta & parcat Barbaris. Hic numerus.s.Barbarorū. Vestiat ossibus agros. Vergili⁹. Grandiaq; effossis mirabit̄ ossa sepulchris. Mauis.i.potius velis o Pharsalia. Extremiq; orbis Iberi.i.Hispani qui in extrema orbis parte ad occasum sunt. Hic populus Roman⁹ erit. quia Roma Barbaris deinde est repleta: vt dictum est supra. Semel ortus in omnes it timor. vbi fugę initium fecerunt equites Pompeiani, tunc vniuersi terga dederūt: vt ait Plutarchus.

Vētū erat ad robur Magni mediasq; cater-
Q̄d totos errore vago ꝑfuderat agros. (uas
Constitit hic bellum:fortunaq; Cęsaris hæsit.
Illic non regum auxiliis collecta iuuentus
Bella gerit:ferrum manus mouere rogatæ.
Ille locus fratres habuit:locus ille parentes.
Hic furor:hic rabies:hic sūt tua crimīa Cęsar.
Hāc fuge mēs partē belli:tenebrisq; relique.
Nullaq; tantorū discat me vate malorum
Q̄z multum bellis liceat ciuilibus ætas.
Hæ potius pereant lachrymę pereātq; q̄relę.
Quicquid in hac acie gessisti Roma tacebo.
Hic Cęsar rabies populi:stimulusq; furorum:
Ne qua parte sui pereat scelus: agmina circū
It vagus:atq; ignes animis flagrantib⁹ addit.
Cōspicit & gladios:qui toti sanguine manēt:
Qui niteant primo tantum mucrone cruenti.
Quę ꝑsso tremat ense manus:q̄s lāguida tela:
Quis contenta ferat:quis ꝑstet bella iubenti:
Quē pugnare iuuet:q̄s vultū ciue perempto
Mutet. obit latis proiecta cadauera campis.
Vulnera multorum totū fusura cruorem
Opposita premit ipse manu: quacunq; vagat̄
Sanguineum veluti quatiēs Bellona flagellū:
Bistonas aut Mauors agitans si verbere sæuo
Palladia stimulet turbatos Aegide currus:
Nox ingēs scelerū est:cædes oriunt̄:& instar
Immensæ vocis gemitus:& pondere lapsi
Pectoris arma sonant:cōfractiq; ensib⁹ enses

SVLPITIVS.

¶Vētum erat. Eodem impetu cohortes Cę. sinistrum cornu Pom.oppugnantes circumierūt Pōpeiāos:& a tergo sūt adorti: & Cæsar tertiam aciem q̄ q̄eta fuerat procedere iussit. ita cum recentiores atq; integri defessis successissent:alij autem a tergo adorirentur: sustinere Pompeiani non potuerūt:atq; vniuersi terga verterūt. Pompeius vt equitatum vidit pulsū acie excessit & i castra equo se cōtulit & centurionib⁹ quos in statiōe posuerat clare vt milites exaudirent, Tueamini castra inquit & defendite diligenter: si quid durius acciderit. Ego reliquas portas circūeo. His dictis in prætorium se contulit. Cæsar vero q̄q̄ milites essent ad meridiem iam pugnādo defessi castris tamen potiri constituit, facto impetu. Pompeiani potius de fuga q̄ de defensione castrorum solliciti nō multo post inde fugati sūt. Ad robur.ad firmissimas turmas vt ad primipilos vexilla & triarios. Q̄d, bellum. Perfuderat. sparserat multiplici certamine. Hic,hac in pugna. Constitit, pugnatum est acrius quia non fugiebant. Hæsit, firmata est. Non illic iuuentus collecta. Barbari inquit illic non erant. Rogatæ:a Pom.sed si togatæ legeris,hoc est Romani,illud q; quia interpretabere: vt apud Ouid.in fastis. Nataq; de flāma corpa nulla vides. & Cic. Nō solū nobis nati sum⁹:ortusq; nr̄i ꝑtē amici ꝑtē p̄ria vendicat. Fr̄es,ciues Ro. Hic.hac in pugna. et est acris detestatio. Hanc fuge mēs. dehortat̄ se poeta a singulorū cædib⁹ describēdis: ne futura ætas tātorū maloꝝ seriē auctore se discat. Pereant hę lachrymę. non deplorem⁹ non conqueramur, non vtamur hac pietate. Quicquid. omne scelus & monstrum quod egisti tacebo. Hic Cę. Cæsar inquit incitamentum & causa crudelitatis circūiens suos vnūquēq; adhortatur. It vagus: circuit agmina. Flagrantibus: furentibus in bello. Ignes, ardores,& stimlos. Cōspicit & gladios. animaduertit quo animo,quibus viribus,quo vultu quisq; pugnaret. Mucrōe,cuspide. Quæ manus tremat, quis pie & timide feriat. Contenta. directa,& intenta in hostem: vel cōtempta spreta tanq̄ sua nō sint. Quis prestet bella iubenti: quis iussu non voluntate pugnet. Mutet vultum: præ miseratione & dolore. Obit, circundat. Vulnera multorum. eo in suos benignitatis officio vtebat̄ vt sauciorū vulnera colligaret. Bellōa, quę est belli furor, Martisq; soror. Flagellum, quod in manu tenere

Que.

fingit & eo pugnātes cædere. Biſtonas, Thra
ces. Sæuo verbere. quo Mars pugnantes per
cutit. Turbatos, territos. nam Aegidis aſpe=
ctu Martis & Bellonæ equi terrētur. Aegide,
thorace in quo eſt Meduſę caput. Nox, con=
fuſio. Et pondere lapſi pectoris. ſonabant ar
ma cadentum pectore repercuſſa. Cōfracti,
ex colliſiōe rupti. Subijcit, ſubminiſtrat qui=
bus deerant. Contundere, ferire. Vultus, ho=
ſtiles. Promouet, impellit, vrget. Excitat. ceſ
ſantes. ſollicitat ſegnes ictu haſtæ qua ferro
eſt vacua. In plebem ire. in plebeos pugnare.
Senatum, ſenatores. BEROALDVS.
❡Ventum erat ad robur Magni. i. ad Roma
nas cohortes quæ mediā aciē tenebant vbi
atrociter dimicatum eſt. Fortūaq; Cæſaris
hęſit. felicitas Cęſaris fuit retardata a Roma
nis Pompeianis viriliter dimicantibus. Ille
locus fratres habuit locus ille parentes. vbi e
rat acies ex Romanis fratres in fratres, filij in
parentes gladios ſtrinxerunt & ſic totus belli
furor & omne ſcelus illic exarſit. Hanc fuge
mēs partē belli. Mentē & animū ſuū Lucan⁹
admonet ne velit hanc partē belli deſcribere
qua inter ſe Romani hincinde concurrerūt:
quia tota eſt nephāda atrox & plēa lachryma
rum. Me vate. i. me auctore q; illa deſcribā.
Vates. Vates dicuntur poetæ a viendis. i. ligādis car
minibus vt interpretatur. M. Var. Q; mul=
tum bellis liceat ciuilib⁹. quia filij patres, ger
mani germanos, cognati cognatos interfe=
cerunt. quia ius eſt in armis & tūc oīa licere ex
iſtimantur. Romam tacebo. non referā dira
exēpla quæ edita ſunt inter Romanos plena
crudelitatis & impietatis. Hic. Cæſar rabies
populi ſtimuluſq; furorum. Cæſar vt ipſe ſcri
bit Pōpeianis ex fuga intra vallum cōpulſis
nullū ſpatiū perterritis dare optere exiſtimās
milites cohortatus eſt: vt beneficio fortunæ
vterentur caſtraq; oppugnarent: qui imperio
paruerunt. nunc hoc Lucanus ardenter exeq
tur. Agmina circum it vagus. i. cœpit circui=
re copias & hortari ad pugnam: & ſic ſua ſpō
te incitatis ſatis calcar addebat. Manant, flu
unt & madefacti ſunt. Primo mucrone. i. cu
ſpide. Niteant, ſplendeant. gladij enim ſplē
dent qn̄ non ſunt immerſi ſanguini. Quę pſ
ſo tremāt enſe manus. Cæſar inſpicit qui for
titer dimicēt, qui trepide, quorū manus ſit fir
ma, quorum tremula. Quis præſtet bella iu
benti. i. inſpicit q dimicet, qa iuſſus eſt: q pu
gnet libēter: quis palleat vbi īterfecit ciuē: qs
ve gaudeat. Obit. i. circuit & luſtrat. Vulne=
ra multorum. Cæſar ſi vidiſſet militē ſuū vul=
neratū graui vulnere, ſua manu oppoſita ad
vulnus ſanguinem cohibebat ne cum impe=
tu efflueret. Sanguineū veluti quatiens Bel
lona flagellum. cōparat Cæſarē vagantē per
agmina & animos militū incitantē Bellonæ,
q eſt dea belli: vt dictum eſt in primo. q vt in=
quit Homerus, quatiens flagellum cōcitat p
liantium mētes ad furorem & ardorem dimi=
candi. & ſimiliter Cæſarem Matri cōfert: qui
Thraces agitat in furorem bellicum. Biſto
nas, popl'os Thracię: vt ait Plinius: vt ſupra
monſtratum eſt. Mauors. i. Mars ab eo dict⁹
Mauors. q; magna vertat vt interpretatur Cicero. Pal

Ipſe manu ſubicit gladios: ac tela miniſtrat:
Aduerſoſq; iubet ferro contundere vultus.
Promouet ipſe acies: impellit terga ſuorum.
Verbere conuerſæ ceſſantes excitat haſtæ.
In plebem vetat ire manus: mōſtratq; ſenatū.

❡Ventū erat ad robur. Proſequitur narrationē cœptā de pu=
gna Pharſaliæ dicens. Ventum erat, videlicet a Cæſarianis, ad
robur. i. fortiſſimos milites, & ad cateruas medias. i. ad medias
acies quibus fortiſſimi conſtitui ſolent vt extremos cohibeāt
Bellū quod perfuderat. i. cōſparſerat tot agros errore vago. ſ.
militum vage errantium, & nunc huc, nunc illuc incurſantium
conſtitit. i. ſtabilitum eſt hic. ſ. ad robur Magni: & fortuna Cæ=
ſaris. i. quæ Cæſari omnia penetrare eatenus dederat, hæſit. i.
manſit fixa & impedita a tranſitu: qa iuuentus collecta auxi=
lijs regum. i. ex militibus auxiliarijs, nō gerit illic bella, hoc eſt
qui robur ipſum cuſtodiunt nō ſūt iuuenes externi: q; p &, ma
nus rogatæ. ſ. a Pompeio vt ſuppetias ferrent, nō mouere fer
rum (ſi legatur togatæ: exponet ſic: q; pro quia manus togatę
. i. Romanæ copię mouere ferrum. ſed prior expoſitio placet)
approbat q; nō mouere ferrū, qa ille loc⁹. ſ. medius habuit fra
tres. ſ. vniuſcuiuſq; pt'; ita vt frater fratrē oppugnaret: & frater
fratri repugnaret: ille locus habuit parentes. ſ. a filijs inuaſos.
O Cæſar furor. ſ. tuus eſt hic: rabies tua eſt hic: crimina tua ſūt
hic: vbi fratres a fratribus, & parentes a filijs te duce occidunt.
O mens ſup. mea inqt poeta, fuge hanc partem belli. i. auer=
te te, ne contempleris hāc partem belli: & relinque, ſupple eam
tenebris ignorantiæ: & nulla ætas. ſ. poſterorū, diſcat me vate.
i. poeta: non enim vates proprie eſt rei pteritæ & manifeſtæ: tā
torum malorū q. i. q multū liceat bellis ciuilibus. poſſet etiam
dici: q multum tantorum malorū liceat bellis ciuilibus. Hæ la
chrymæ: aut ah quę dolentis eſt interiectio, lachrymæ quibus
inuitus deploro ſtragē Pharſalicā: & hæ querelę, pereant poti⁹
q alij diſcant a me tantum nefas licere bellis ciuilibus. O Ro=
ma ego tacebo quicquid geſſiſti in hac acie. ſ. fratrum inter ſe
& parētum cum filijs. Hic. i. hoc loco & tempore, Cęſar exiſtēs
rabies populi. i. faciēs populum rabioſum, & ſtimulus ſuoꝝ,
ne ſcelus pereat qua. i. aliqua parte ſui, id eſt a ſe dependente, it
vagus. i. vagat & obeqtat, circum agmīa. ſ. ſua, atq; addit aīs
flagrantibus. i. vehementer ad bellū incenſis, ignes. i. ardorem
Et conſpicit. i. animaduertit, gladios q manent. i. diſtillent to=
ti. i. ex omni parte, ſanguine. i. hoſtili: & gladios qui niteāt, cru
enti tantū. i. duntaxat primo mucrōe. i. anteriore parte: & quæ
manus tremat. ſ. ob remorſum conſcientiæ, enſe pſſo. i. remiſ
ſo: aut contra, quæ manus tremat. ſ. ex vehemēti ictu, enſe pſ
ſo. i. profunde in corpus hoſtile adacto: & quis ferat tela lāgui
da. i. languide emiſſa: & qs ferat tela contenta. i. ad finem vſq;
tenta (a tendo) & in hoſtem directa: quis præſtet bella iuben=
ti. ſ. ſibi, videlicet Cæſari. i. quis dūtaxat iuſſus pugnet: & quē
iuuet pugnare. i. qs ex pprio oblectamēto pugnet: qs mutet
vultū. i. attonitus aut miſerās videat: ciue perempto. ſ. a ſe. Et
Cæſar obit. i. circūdat, cadauera proiecta campis: & ipſe (qd
dicunt in ppria pſona) premit. i. reſtringit manu. ſ. ſua oppoſi
ta. ſ. ſāguini, vulnera multoꝝ. ſ. ſuoꝝ, fuſura. i. q effuſura fuiſ=
ſent totū cruorē: exiſtens quacunq; vagat veluti Bellōa. i. belli
furor & Martis ſoror, quatiens. i. vibrans flagellum ſanguine
um: aut veluti Mars agitans Biſtonas. i. Thraces illos popl'os
patriæ ſuæ: ſi ſtimulet ſæuo verbere. i. flagello currus. i. equos
ſicut apd Maronē: neq; audit currus habēas: turbatos. i. ſtupe
factos Aegidæ palladia. i. capite Meduſæ in thorace Palladis
illis oſtenſo. Ingens nox. i. ignoratio & confuſio ſcelerum eſt:
qa multi ignorantes occidunt ſuos. cædes oriuntur. ſ. fracto
robore: & gemitus oritur inſtar. i. in ſtatum & formam, immē=

ſæ vocis: & arma ſonant pondere pectoris lapſi, & enſes ſonāt
confracti enſibus. Ipſe. ſ. Cęſar, ſubicit. i. miniſtrat ſuis, manu
ſcilicet ſua, gladios: ac miniſtrat tela. ſ. quibus eminus feriant
& ipſe iubet contundere. i. ferire vultus aduerſos. i. oppoſitos
ferro. i. gladio. ipſe. ſ. per ſe promouet. i. procedere facit acies:
& ipſe impellit terga ſuorum: & excitat, id eſt ſollicitat & cohor
tatur, ceſſantes. i. ſuos non acriter pugnātes verbere. i. ictu ha
ſtæ cōuerſæ. ſ. ab ea parte qua ferrata eſt in eam qua ferrata nō
eſt: ne ſuos ſauciet aut ad indignationem prouocet. Et vetat
manus. ſ. inſtructas ad bellum, hoc eſt copias ſuas ire. i. impe=
tum facere in plebem. i. vulgus: quorum mors cum fugam iā
parent, nullius ſit momenti aut lucri: & monſtrat ſenatum, id
eſt multitudinem ſenatorum ſup. inuadendum & occidendū.
cauſam addet in ſequenti particula vbi dicet. Scit cruor impe
rij qui &c.

Scit cruor imperii qui ſit: quę viſcera regum:
Vnde petat Romam: libertas vltima mundi
Quo ſteterit ferienda loco. permiſta ſecundo
Ordine nobilitas: venerandaq; corpora ferro
Vrgent: cędunt Lepidos: cęduntq; Metellos.
Coruinoſq; ſimul: torquataq; nomina regum.
Sępe duces ſūmoſq; hoīm te Magne remoto.
Illic plebeia contectus caſſide vultus
Ignotuſq; hoſti quod ferrum Brute tenebas?
O decus imperii: ſpes o ſuprema ſenatus:
Extremum tanti generis per ſęcula nomen:
Ne rue per medios nimium temerari⁹ hoſtes
Nec tibi fatales admoueris ante Philippos:
Theſſalia periture tua: nil proficis iſtic
Cæſaris intentus iugulo: nōdum attigit arcē
Iuris: & humanū culmen quo cūcta pmuntur
Egreſſus meruit fatis tam nobile letum.
Viuat: & vt Bruti procumbat victima regnet.
Hic patriæ pit oē dec⁹: iacet aggere magno
Patricium campis commiſta plebe cadauer.
Mors tamē eminuit clarorū in ſtrage virorū
Pugnacis Domiti: quē clades fata per omnes
Ducebant: nuſq; Magni fortuna ſine illo
Succubuit: victus toties a Cęſare ſalua
Libertate perit: tūc mille in vulnera lætus
Labitur: ac venia gaudet caruiſſe ſecunda.
Viderat in craſſo voluentē ſanguine mēbra
Cæſar: & increpitans: Iā Magni deſeris arma

ladia ſtimulet turbatos Aegide curr⁹. i. ſi fla=
gello ſtimulat equos qui turbati ſint viſo ca=
pite Meduſæ quod ī Aegide. i. lorica geſtat
Pallas ſoror Martis: cuius capitis aſpect⁹ cō
uertit in ſaxa: vt inquit Ouidius: & infra lati⁹
mōſtrabitur. Nox ingens ſceleꝝ eſt. i. maxi
mę tenebrę ſcelerum, quæ fiunt in obſcuro in
acie Pharſalica. Inſtar. ad comparationem.
Ipſe manu. ſ. Cæſar. Aduerſos. e regiōe op
poſitos eorum. ſ. qui terga nō verterant. Ver
bere conuerſę ceſſantes excitat haſtæ. Cæſar
percutiebat haſtili ligneo milites ſuos ceſſan
tes vt eſſent acriores ad pugnam. In plebē
vetat ire manus. i. non vult vt plebei interfi=
ciantur: ſed ſenatores & patricij, quorum fa=
ta erant habitura momentum rerum.
❡Qui ſit cruor imperij. morte quorū poſſit SVLPIT.
Ro. imperiū aſſequi & opprimere. Quæ vi=
ſcera regum: qui regib⁹ chariſſimi. Iuuena.
Viſcera magnarū domuū. Libertas. liberta=
tis defenſores. Nobilitas, patricij & ſenato=
res. Secundo ordine, equitibus: populus eīn
Ro. in tris partes diuiſus eſt: in patricios, eq=
tes, & plebeios. Corpora, grādiorum ſenato
rum & equitum quæ nobiliora erant & ideo
venerāda. Cędūt, occidūt. Lepidos: nobiles Lepidus.
viros. Lepid⁹ dr̄ ī quo leporis. i. venuſtat' eſt
plurimum: aut qui politus eſt vt λεπτός. i. la=
mina. Donatus eſt auctor. Coruinos. qui co Coruinus.
gnomē traxere a Valerio Coruino qui Gallū
prouocantem corui ora hoſtis & oculos infe
ſtātis auxilio ſingulari prælio interemit. Tor Torquatus
quataq;. Torquati ab eo. T. Manlio primum
denominati ſunt qui torquem Gallo prouo
canti ademit. Regum, principum. Summos
hominum, reges. Te. o Pō. Illic. inter hos in=
quit erat Brutus caſſidem plebeam indutus:
ne noſceretur, & poſſet Cæſarem inuadere tu
tius: ſed id facere nō potuit. Hic autem cum
iam fracti eſſent Pompeiani Pōpeiuſq; fuge
ret, p paludē noctu euaſit: Lariſſamq; ſe rece=
pit: vt ſcribit Plutarch⁹. Eiuſq; ſalute Cæſar
lętatus cum ad ſe venire iuſſiſſet: & veniam ei
dedit: & honoribus eſt perſecutus: ab eoq; in
tellexit quo Pompeius fugere conſtituiſſet.
Illic, inter Pompeianos. Decus imperij. ideo
decus & ſpem ipſum appellat quoniam hic
M. Brutus vna cum Caſſio paucos poſt an=
nos Cęſarē interemit. Tāti generis. ortus eīn
erat a Iunio Bruto qui Tarquinium regem
eiecit & interemit. Ne rue. ad Cę. occidēdum.
Theſſalia periture tua. in qua pugnabis iteꝝ
contra Auguſtum & morieris: noli tibi nunc
mortem accelerare. Ante. q tempus poſtulet
Philippi, oppidū & cāpi ī Thracia: ſunt tamē Philippi.
qui voluerunt in Theſſalia eſſe propter vici=
nitatem. Fatalis, in quibus es periturus. Ad=
moueris, ppinquos feceris. Intentus iugulo,
conans occidere. Iſtic, in Pharſalia. Nondū
attigit arcem: nōdum perpetuus dictator eſt
factus, nondum rerum potitus eſt euerſo iu=
re Cæſar. Nondum egreſſus, q nondū aſpira
uit. Culmen. i. ſummam poteſtatem Ro. im=
perij: quod toti orbi dominatur. Tam nobile
letum. Honeſte manu Bruti nunc in Theſſa=
lia occubuiſſet. Sed quia in ſenatu ab eo occi
ſus, turpiter perijt. Victima, hoſtia p publica

salute a Bruto mactata. Omne dec⁹, omnes nobiles. Pticiũ cadauer. Synecdoche. Plebe non mixta. separati enim erant plebeis patricij, qui circa Pompeium pugnabãt. Mors tamen eminuit. excellentior tamen inter cæsos fuit Domitius. Eminuit, conspicua fuit. Domiti. apocope pro Domitij qui fuerat ad Corfinium a Cæsare dimissus & ad Massiliã superatus. Pugnacis, fortis. Omnes clades. omnia mortis genera omnesq; pugnas. Nusq̃ magni fortũa. nullibi victi sunt sine Domitio Pompeiãt. Salua libertate: liber adhuc & anteq̃ libertas publica periisset. Secunda venia. primam enim Corfinij consecutus ab eo audiuerat, Viue licet nolis & nostro munere dixit Cerne diẽ. Gaudet. q⁹ moreretur nevita iterum donaretur. Soluẽtem membra. Domitium pereuntẽ & extendentẽ membra. Increpitãs, inclamãs. Successor. qui fueras designatus vt mihi in Gallia succederes. Spiritus pulsans pectora. anima pulmonem commouens illi fat fuit in verba enuntianda. Resoluit, loquens apparuit. Non te funesta. Anteq̃ victor sis & dum euentus belli est dubius & tu es Pompeio inferior, trãquillo animo e vita decedo: præsertim quia liber. Non potitum, qui non est consecutus. Funesta mercede: præmio funereo: nam nondum victi: ad hucviuit Pompeius. Sed dubium. quia es incertus an vincas pereo libẽter sub Pompeio Subactum, victum. Daturum pœnas, passurum. Densæ tenebræ. morientium oculis tenebræ oboriũtur. lib. iij. Mortisq; illas putat esse tenebras. Vergi. In æternam clauduntur lumina noctem. BEROALDVS.

¶ Cruor imperij. s. nobiliũ & potentũ mors parit imperium. Libertas vltima mundi. qa postea tyranni & Cæsares inuasere principatum. Permista secundo ordie nobilitas. Primus apud Romanos erat ordo senatorũ: secũdus equitum: tertius plebeiorũ. Cædunt Lepidos, patricios. multi enim fuerũt clarissimi Lepidi de quibus multa apud Valerium. Coruinosq; simul. i. nobiles & patricios ab illo Valerio Coruino ducentes originem, q di micans contra Gallum coruum habuit auxiliarẽ: a quo interfecto Gallo coruinus cognominatus est. Auctores Liui⁹, & Gellius. Torquataq; nomina regũ. i. cędũt patricios Torquatos oriũdos a Mãlio Torquato qui cum interfectum Gallum singulari certamine interfecisset ei torquem aureum detraxit a quo Torquati cognomẽ assecut⁹ est. auctores Aulus Gellius, & Liuius. Sępe duces summosq; hominum te magne remoto. i. Cæsariani cędunt & iugulant duces, proceres, & omnes summates Pompeianos excepto Pompeio qui euasit. Illic plebeia cõtectus cassidevultus. M. Brutus qui deinde interemit Cæsarẽ cum aliis coniuratis existimatus est fuisse filiꝰ ipsius Cęsaris: vt scribit Plutarchus. ideo q; Cæsar eum incolumem in acie Pharsalica ad se peruenisse vehementer lętatus est. nunc ait Lucan⁹, Brutum ignotum fuisse propter cassidem plebeiam qua faciem texerat. Q d ferrum. i. q̃ laudabile & memorabile. O decus imperij. Brutum decus Romanorum ap

Successor Domiti: fine te iam bella gerũtur.
Dixerat: ast illi suffecit pectora pulsans
Spiritus invocem: morientiaq; ora resoluit.
Non te funesta scelerum mercede potitum
Sed dubium fati Cæsar generoq; minorem
Aspiciẽs stygias Magno duce liber adumbras
Et securus eo. te sæuo marte subactum
Pompeioq; graues pœnas nobisq; daturum
Quum morior sperare licet. non plura locutũ
Vita fugit: densæq; oculos presse tenebrę.

¶ Sit cruor. Docet cur Cęsar suis senatum occidendum mon strauerit dicens. Q ui sup. Cæsar scit, qui. i. quis cruor sit imperij. i. pertinens ad imperium obtinendum: & quæ viscera sup. sint regum. i. diuitum: vnde regnum obtineat: & scit vnde. i. a quib⁹, hoc est a quorum morte, petat. i. petere debeat, Romã. i. imperium Romanũ: & scit quo loco libertas mũdi steterit fe rienda. i. vi opprimenda. i. quibus percussis actum fuerit de libertate mũdi. Nobilitas. i. nobiliũ, videlicet patriciorum multitudo, permista, sup. cum, secundo ordine videlicet equestri, & corpora veneranda, eo q⁹ in sacro magistratu erant, vt tribunitia & prętoria: vrgentur ferro. s. Cęsarianorum, qui cędũt. i. occidũt, Lepidos. i. nobiles de familia Lepidorum: & cędũt Metellos etiam nobiles & triumphales, & simul Coruios: etiã illustres: & nomia Torquata. i. torquatos ipsos, quorum noia erant noia regũ. i. impatorũ. erat em Manlius torquatus impe riosus q filium ob transgressum imperiũ licet feliciter pugnauerat occidendum duxerat. & cædunt sępe duces, & summos. i. supra ois alios laudandos, o Magne. s. Pompei, te remoto. i. excepto: qa ille sine controuersia cæteris præstabat: vt & Ci. in epist. affirmat. O Brute tu cõtectus illic, vultus. i. habẽs vultum contectum, casside plebeia. i. galea vulgari, & ignotus hosti, qa aliter occisus fuisset, quod ferrũ tenebas. i. quodnam telum habebas ad interficiendum Cæsarem, illic. i. inter Pompeianos nobiles & equites? O Brute decus imperij, q cæde Cæsaris maxime decorabis imperium: & o spes senatus suprema. i. vltima post quam nulla est sperãda: & extremũ. i. vltimum nomen per sæcula. i. donec durabit mundus, tanti generis. s. Brutorum qui erant summi vindices libertatis: ne rue. i. noli ruere nimium temerarius per hostes medios, nec o pęriture. i. quem fata constituerunt periturum, tua. i. tibi designata, Thessalia. s. postea in bello contra Augustum & Agrippam in eodem loco gerẽdo, admoueris. i. propinquos feceris tibi Philippos. i. campos illos iuxta Thessaliã in quibus etiam Vergil. dicit bis pugnatum fuisse, ante. s. q̃ pereas in tua Thessalia post cędem Cæsaris. Tu intentus iugulo Cæsaris. i. ad iugulandum Cęsarem, nil proficis istic. i. in Thessalia: qa occidendus ab illo erat in senatu Romæ. Ipse Cæsar nondum attigit arcem. i. summitatem iuris. i. imperij Romani: qa nõdum est dictator: & cum Brutorum sit reges delere, expectandum est tibi donec rex sit. Et ipse nondum egressus culmen humanum. i. consulatũ, quo cuncta p̃munt. i. qui nunc maximus est, nondum meruit fatis. s. suis, tam nobile letum. i. vt a tam nobili viro occidatur prius q̃ cognitũ sit quo animo fuerit in remp. aut tã nobile letum ex parte agentis, cuius facinus postea nobilius erit quãdo manifestum tyrannum occidet. viuat ergo Cęsar & regnet: vt procumbat. i. mactetur, vt bos, existens victima Bruti. i. tua, ipsum pro libertate immolantis. Redit deinde ad reliquam narrationem dicens. Omne decus patrię perit hic. i. inter nobiles.

Cadauer patricium. i. strages patriciorum, iacet magno aggere. i. cumulo, campis, plebe non mixta. i. non commixta, cum nobilibus. Et licet omnes essent nobiles: tamen mors clarorũ virorum eminuit. i. præ cæteris apparuit in strage, vtpote Domiti pro domitij, pugnacis. i. bellicosi: quę fata ducebãt p oẽs clades. s. Pompeij: quia fortuna Magni nusq̃ succubuit sine illo: & qui victus a Cæsare toties: vt apud Massiliam & Corfinium, perit libertate salua. i. nondum oppressa. ipse Domtius labitur in mille. i. plurima vulnera, existens lęt⁹: ac gaudet caruisse secunda venia: quia semel illi veniam dederat Cæsar. Cęsar viderat. s. Domitiũ soluentẽ. i. excndentẽ, vt faciunt moribundi, mẽbra. s. sua, in sanguine crassio. i. denso: & increpitans sup. ait, O Domiti, successor. i. q mihi debueras succedere: tu desertis iam armis Magni, & bella geruntur iam. i. deinceps. sine te. dixerat. s. Cæsar: ast spiritus pulsans pectora suffecit illi vocẽ, & resoluit ora morientia. i. respondit dicens. O Cęsar ego aspiciens te non potitum funesta mercede scelerum, sed dubium. i. adhuc incertum fati. i. futuri belli, & minorem. i. inferiorẽ genero. s. Pompeio: eo liber & secur⁹ ad vmbras stygias magno existente adhuc duce. s. viuẽtium. licet mihi quum morior spe rare te subactũ. i. victum sæuo marte, daturum graues pœnas Pompeio & nobis. Vita fugit Domitium non locutum plura: & tenebræ densæ pressere oculos eius.

Impędisse pudet lachrymas in funere mũdi
Mortibus innumeris ac singula fata sequẽtẽ
Quærere letiferum per cuius viscera vulnus
Exierit: quis fusa solo vitalia calcet:
Ore quis aduerso demisso faucibus ense
Expulerit moriens animam: quis corruat ictu:
Quis steterit dũ mẽbra cadũt: qs pectore tela
Trãsmittat: vel quos cãpis affixerit hasta:
Quis cruor emissus perruperit aeravenis:
Inq; hostis cadat arma sui: qs pectora fratri
Cædat: & vt notum possit spoliare cadauer
Abscissum longe mittat caput: ora parentis
Quis laceret: nimiaq; probet spectantibus ira
Quę iugulat nõ esse patrem. mors nulla q̃rela
Digna sua est: nullosq; hoim lugere vacamus.
Non istas habuit pugnę Pharsalia partes
Quas alię clades. illic per fata virorum:
Per populos hic Roma perit: qđ militis illic

¶ Impendisse pudet. in tot⁹ humani generis calamitate complurimorum mortem deflere pudet, & vulnerum diuersitates explicare nõ vacat. Cecidere hoc in prælio ab vtraq; parte Italorum quidem (non enim sociorum copiæ ob multitudinem contemptumq; numerabantur) e Cæsariano primum exercitu turmarũ ductores triginta: Sarmatæ ducẽti: vt alij scripsere mille & ducẽti. ex Pom. partib⁹ senatores decem quos inter Domitius fuit: e questris ordinis ad quadraginta ex illustriorib⁹: ex reliquo autem exercitu qui rem in mãus extollũt supra viginti milia ceciidisse aiũt. Cæterum Asinius Pollio qui sub Cæsare ea in pugna militauit, sex milia ex Pompeij exercitu perisse solũ scribit: vt refert Appianus. Cæsar vero ait nõ amplius ducentos in eo sę prælio desyderasse & cẽturiões circiter. xxx. Ex Põ. exercitu milia vndecim cecidisse: in deditionem venisse amplius milia quatuor & vigiti. Viscera, corp⁹. Vitalia: hepar, cerebrũ, cor. Ore quis aduerso. quis ense ori immisso perierit. Corruat ictu. statim vt percussus est cadat. Steterit dum membra cadunt. non ceciderit dum truncatur manus aut brachium. Transmittat tela pectore. q a tergo vulnerat⁹ pect⁹ ferro penetratum habuerit. Campis, in terram. Quis cruor. pudet etiã dicere qui accepto vulnere velut per fistulam cruorẽ emiserit, & hostis arma irrigauerit. Vt possit. sine crudelitatis infamia. Lõge mittat. abijciat lõgius ne fratris trũc⁹ agnoscatur. Probet spectantibus. ostendat se non patrem cuius ora

SVLPIT.

Numerus cæsorum.

iam lacerauerat, sed quēpiā alium iugulare. Nulla mors. non decet vt querelis singulos prosequamur. Vacamus lugere. vacui sum⁹ ad lugendum. Istę partes: istam formam pugnæ. Quas aliæ. vt cannensis alliensis & Trebiana. Illic, in alijs cladibus. Per fata, per mortes. Per populos. quot eñ milites illic ceciderunt tot hic ppl'i. Ibi. in pugna Pharsalica. Sāguis Achęus, græci ipsi. Ponticus Assyrius. i. ponticę gentes & Assyriæ. Cunctos hęrere cruores. Ingentem Romanorum cædem eo indicat argumento: ꝙ hærentem sanguinem Barbarorum cruor ille impulerit. Torrēs: copia Romani cruoris fluentis. Acie, pugna. Ferrēt sua sæcula. illa tempora pati possent: nam antea Punicis & modo Syllanis & Marianis prelijs erant attrita. Quod perit. libertas etiam posteritatis. Prosternimur in totū ęuū. subiugamur eñ cum omni posteritate in seruitutē perpetuam. Proxima, querela a rei intempestiuę indignitate. In regnum. vt seruiant. Pauidi num gessim⁹ arma? nunqd timide pugnauim⁹? Texim⁹ iugulos: recusauim⁹ pro patria mori. Alieni timoris. eorum q sub Pompeio erant. Sedet in ceruice nostra. subiugant: nos luimus pœnas timiditatis illorū. Dabas dominum: submittebas Cæsaribus nos qui post hanc pugnam nati sumus: cum etiam pugnare non concessit. Infelix, quia victus. Trāsisse deos: defecisse, a se ad Cęsarem Vix tota clade. etiam accepta tanta calamitate vix suę fortunæ maledicere potuit. Aggere, colle. Clades, stragem hominū. Quæ bello obstante latebant. quæ propter pugnātes videri non poterant. Sua fata peti tot telis. ꝙ omnes hostes mortem eius appeterēt. Tam multo sanguine, hoc est multorum morte.

BERO. ❡Densęq; ocl'os pssere tenebrę. i. mors pressit oculos Domitij expirātis. tunc enim tenebræ immensæ oboriuntur. Impendisse pudet lachrymas. cū mortem Domitij priuatim retulerit ait se nolle singulorum fata narrare & impendere lachrymas. In funere mundi. Funus mundi appellat cladem Pharsalicam in qua totius orbis gentes fere occubuerant. Letiferum. i. mortale. Quis fusa solo vitalia calce. repete pudet me quærere varia genera mortis quæ in acie Pharsalica ppetrata sūt quis. s. calcauerit vitalia viscera in quibus cōsistit vitalitas, sparsa per terram: & quis ensem exceperit in faucibus: qualiter mortu⁹ est Crastinus qui primus fecit initium pugnæ vt supra dictū est. Quis corruat ictu. i. vnico vulnere corruat in terram moribundus. Qui pectore tela transmittant. i. pudet quęrere qui in pectore adeo violenter fuerint percussi vt hasta emineret a tergo aut eos affixerit terrę trāsuerberatos. Perruperit aera venis. Sāguis vena missus salit & emicat: ita vt aera perrumpere dicatur. Et vt notum possit spoliare cadauer. Cæsorum cadauera spoliabantur a victoribus: vnde ait pudet quęrere & scribere quis frater potuerit spoliare cadauer fratris. Quē iugulat nō esse patrem. quispiam caput patri absciderit & dicet illum non esse patrem ne p ricida & impius videatur. Mors nulla querela digna sua est. nullius mors inquit Lucanus

Mors hic gētis erat: sanguis ibi fluxit Achęus
Ponticus Assyrius: cunctos hærere cruores
Romanus campisq; vetat cōsistere torrens.
Maius ab hac acie q̄ quod sua sæcula ferrent
Vulnus habent populi: plus est q̄ vita salusq;
Quod perit: in totum mundi psternimur ęuū.
Vincitur hic gladiis omnis q̄ seruiet ętas.
Proxima qd soboles aut qd meruere nepotes
In regnum nasci? pauidi num gessimus arma?
Texim⁹ aut iugulos? alieni pœna timoris
In nostra ceruice sedet. post prelia natis
Si dominum fortuna dabas: & bella dedisses.
Iam Magnus transisse deos: Romanaq; fata
Senserat infelix tota vix clade coactus
Fortunam damnare suam: stetit aggere cāpi
Eminus: vnde omnes sparsas p Thessala rura
Aspiceret clades quę bello obstante latebant.
Tot telis sua fata peti: tot corpora fusa:
Ac se tam multo pereuntem sanguine vidit.

❡Impendisse pudet. Vt breuiter rem tristem percurrat significat se nolle describere speciatim cladem illā dicens. Pudet sup. me, impendisse lachrymas. i. deflesse, in funere mundi. i. totius imperij: & pudet me sequentem singula fata in mortibus innumeris, quærere. i. disquirere per cuius viscera exierit. i. effractū sit vulnus letiferū: & quis calcet vitalia. s. sua aut hostis intima, in quib⁹: vita cōsistit vt sunt cerebrū, hepar, cor, re fusa solo. i. per terrā: & qs ense demisso ore aduerso. i. per os aduersum & oppositū, expulerit. i. exhalauerit aut effuderit aīam. i. spiritū vitalem aut sanguinem sedem animæ, faucibus. i. per fauces & quis corruat ictu. i. statim vt ictus est, & quis steterit dū membra: vt manus, nares, auriculæ, cadunt. s. amputata, quis transmittat pectora. i. habeat pectora perforata: telo. s. a tergo immisso: aut vt Sulpi. legit, quis trāsmittat tela pectore. i. per pectus suum: vel quos hasta affixerit campis. i. ad campos: & qs cruor emissus venis, perruperit aera. i. per medium aeris exilierit, & cadat i arma sui hostis. Quis cędat. i. feriat pectora fratris. s. sui, vt possit. s. hōeste, spoliare cadauer notum, quia fraternum, mittit longe caput. s. fratris abscissum. Et quis laceret ora parentis, & probet. i. facto manifestum faciat, spectantib⁹ nimia ira. i. per nimiam truculentiam eum quē iugulat non eē patrem: quia non est verosimile quēq̄ sic in patrem sæuire: vnde vt dissimulet se patrem ferire, truculentissime ferit. Nulla mors est digna sua querela: & nullos. i. non vllos, nō vacam⁹. i. non sumus vacui lugere vllos hominum: Pharsalia non habuit istas. i. istiusmodi partes quas alię. i. reliquę clades sup. habuerūt: qa Roma perit pro perijt in alijs cladib⁹ p fata. i. mortē viro℞. s. vni⁹ ppl'i: hic pit p ppl'os id qđ illic. i. i alijs cladib⁹ erat mors milit. s. vni⁹ erat hic mors gētis: qa ibi. i. i Pharsalia fluxit sanguis Achęus, pontic⁹, Assyrius. i. omniū gentiū: sed torrens Romanus vetat cunctos cruores hærere: & consistere campis: quia reliquos impellit. populi habent ab hac acie maius vulnus: q̄ quod sua sæcula ferrent. i. pati possent dun-

taxat. id quod perit est plus q̄ vita & salus. s. morientium: quia nos posteri prosternimur. i. in seruitutem redigimur in totum ęuum mundi: omnis ætas. s. posterorum q̄ seruiet vincitur hic. i. hoc loco & tēpore: aut his gladijs. Quid pxima soboles aut quid nepotes meruere nasci i regnū. i. seruitutem sub rege? nū. i. nunquid gessim⁹ arma pauidi? aut texim⁹ iugulos nostros? q. d. minime: sed pœna alieni timoris sedet in nostra ceruice. i. iugum imponit nobis. O fortuna si dabas dominum natis. s. nobis post prelia, tu dedisses. i. dare debuisses, &. i. etiam bella. id est facultatem pugnādi. Magnus infelix senserat iam deos & Romana fata transisse. vix coactus tota clade damnare suā fortunam, stetit aggere campi eminus. i. de longe: vnde aspiceret omnes clades sparsas per rura Thessala, quæ latebant. i. nō videbantur bello obstante: & vidit sua fata. i. necem, peti tot telis: tot corpora fusa sup. esse: ac se pereuntem tam multo sanguine. i. tot hominum morte.

est digna lamentatione: quoniam res non est paucorum: sed toti⁹ orbis: ita vt generalis clades dicenda sit. Quas alię clades. ego non intelligo de clade alliēsi de qua dictum est supra cū ratio syllabę repugnet: sed de oīb⁹ alijs cladib⁹. Illic. in alijs cladibus viri extinguunt. Hic. in hac Pharsalica pugna populi moriuntur. Qz militis illic. in alijs pugnis cum moriantur milites, hic gentes delentur. Ibi. i. in acie Pharsalica perierunt græci, Assyrij, pontici, quorum omnium sanguinem & cruorem cruor Romanus torrentis modo diffluēs cōsistere non patiebatur. Hęrere, conglobari & manere. Maius ab hac acie q̄ quod. Sensus est populi & gētes omnes maius detrimentū & iacturam passę sunt a clade Pharsalica solū modo, q̄ omnibus suis sæculis pertulerint. Plus est q̄ vita salusq; quod perit. i. plures fuerunt qui perierunt q̄ qui superfuerint. Vincitur his gladijs omnis q̄ seruiet ætas. Illa victoria Cæsaris non solum vicit eos, qui tūc fuerūt: sed propagata est in posteros: qui & ipsi propter hanc pugnam seruire coacti sunt alijs tyrānis Cęsari succedentibus. Quid meruere nepotes. i. successores. Dolet Lucan⁹ ꝙ nepotes & posteri huius cladis sentiant detrimenta nascentes. s. non in libertate sed in regno, cum ipsi non gesserunt arma. Teximus aut iugulos. nos scilicet posteri. quasi velit dicere se si tunc fuisset odio tyrannidis potius periturum fuisse q̄ accepturum iugum. Post prelia natis si dominum fortuna dabas. O fortuna inquit si filijs & nepotib⁹ dabas dominum & tyrannum post pugnam Pharsalicam, saltem dedisses etiam bella vt in bello victores non in pace securi inuaderent principatum quasi hæreditarium. Iam Magnus transisse deos. Pompeius vt suos pulsos vidit acie excessit: protinusq; se in castra equo contulit: vt scribit Cæsar. nunc Lucanus ait eum ex loco edito spectasse clades & excidia suorum. iam itaq; cognouerat deos se deserto transisse ad Cæsarem. Fortunam suam, quam semper alias habuerat propiciam. Aggere, cumulo & loco eminenti. Eminus, id est a longe. Sua fata peti, id est mortem. Quæ, scilicet clades videri non potuerant inter pugnandum. Multo pereuntem sanguine. mors Pompeij erat plena multo sanguine futura eorum. s. qui pro ipso occubuerant.

Nec (sicut mos est miseris) trahere oīa secum
Mersa iuuat: gentesq; suæ miscere ruinę:
Vt Latię post seuiuat pars maxima turbę
Sustinuit dignos etiam nūc credere votis
Cælicolas: voluitq; sui solatia casus.
Parcite ait superi cunctas prosternere gentes.
Stāte potest mūdo Romaq; supstite Magn⁹
Esse miser: si plura iuuant mea vulnera: cōiūx
Est mihi: sunt nati, dedimus tot pignora fatis.
Ciuili ne parum est bello: si meq; meosq;
Obruet? exiguæ clades sumus orbe remoto?
Oīa qd laceras? quid perdere cuncta laboras?
Iam nihil est fortuna meum. Sic fatus: & arma
Signaq; & afflictas omni iam parte cateruas
Circuit: & reuocat matura in fata ruētes:
Seq; negat tanti. nec deerat robur in enses
Ire duci: iuguloq; pati vel pectore letum:
Sed timuit strato miles ne corpore Magni
Non fugeret: supraq; ducē procūberet orbis.
Cæsaris aut oculis voluit subducere mortem
Nequicq̄ infelix: socero spectare volenti

❡Nec sicut. Noluit Pompeius in extremis rebus per desperationem, vt miseri solēt, omnia secum obruere: sed optauit vt exercitus reliquus seruaretur incolumis. Mersa: perdita & obruta. Sustinuit, passus est deos precari, sperauitq; exauditurosipsum q̄q̄ credibile non videretur. Etiam tunc: in tanta calamitate. Dignos. indigni enim videbantur quia non fauerant. Vouit solatia: optauit salutem reliquorum quæ erat ei solatio maximo in tāta ruina. Parcite, abstinete. Stāte potest mūdo Romaq; superstite Magnus Esse miser. hoc est sine cæde vniuersorū populorum & ciuium. Si plura iuuant. si non acquiescitis miseriæ meę: & vultis me maiori dolore cōficere. Est mihi cōiunx. Magna hæc pietate effudit. Nam omnis sibi charissimos & seipsum pro publica salute exponere promptus erat. Pignora, charos & consanguineos. Ciuili ne parū est bello: si meq; meosq; Obruis? apostrophe ad fortunā. Remoto orbe. si mundus nobiscū nō perierit. Iā nihil est. Nihil possideo: amisi iā omnia: nihil est sub arbitrio meo: ne in inuidiam meam i alios sęuias. Et reuocat. signum receptui dat procliuibus ad subitam mortem. Matura, subita. Tanti: vt pereant p ipso. Nec deerat robur in enses. Inerat Pompeio magnanimitas & mortis cōtemptus, & feruor eundi in prelia. Sed timuit. Ideo in cōfertissimos hostes se nō immisit: ne ipso prostrato reliquus periret exercit⁹: siue noluit in Cęsaris mori conspectu: siue ne suam Corneliam intolerando dolore afficeret. Nequicq̄. quia omnino caput eius visurus est. Vultus, forma. Fatisq; probatum est. Nam in suę cōiugis cōspectu occisus est in Aegypto. Tūc Magnū cōcit⁹ aufert A bello sonipes. Pom-

SVLPIT.

pei⁹ quũ iã intra vallũ hostes versarent, equũ nact⁹ detractis insignib⁹ impatoris decumana porta se ex castris eiecit: ptinusq; equo citato Larissam contẽdit. Sonipes cõcit⁹, equ⁹ impulsus. Nõ pauẽtẽ tela tergo. nẽo ẽm ipm psequebat. Ingẽtesq; aĩos. A magnanimitate & cõstãtia laus: q reb⁹ aduersis pturbat⁹ nõ fuerit, & q res letas nõ tulerit imoderate. Verẽd⁹, venerãd⁹. Rõanis pstare mal'. i publica calamitate. Nõ ipare vultu, hoc est simili. Eodẽ ẽm vultu quo fuit i pspa fortũa fuit & i aduersa. Idẽ de Socra. Ci. & Pli. tradũt. Nec te videre supbũ. Victoria in supbiã te nõ erexit. Fractũ, i cõstãtẽ & vacillãti aĩo. Q; q; fuit. sicut fortũa inqt fuit infida tibi i pspis reb⁹: sic fuit te inferior i aduersis: qa te de statu mẽtis nõ deiecit. Tres triũphos. Libycũ Hispanicũ & Mithridaticũ. Põdere fati. s. peipij & victorie. Secur⁹: qa nil pl⁹ possis amittere. Vacat, vacuũ ẽ tibi. Respexisse tpa leta: cõsyderare pteritã felicitatẽ q qdem ex aduersitatibus cognoscit. Spes nunq̃ implẽda. sitis cupiditatis q̃ nunq̃ explet nec satiatur. BEROALDVS.

¶ Mersa iuuat gẽtesq; sue miscere ruine. mos ẽ miseror vt cupiãt in re sua deplorata oẽs secũ pire & oia piter mergi iuxta illũ versiculũ. Me moriẽte terra misceat igni. ver Põ. sec⁹ fecit q cũ videret suos dispsos pfligatosq; & aciem iclinatã cẽturiõib⁹ vt milites exaudirẽt tuẽ ami iqt castra & defẽdite diligẽter si qd duri⁹ acciderit, ego reliquas portas circũeo. auctor Cẽs. nũc ait Luca. Põpeiũ orasse deos vt vellẽt seruare cũctas gẽtes & Romã & se cũ suis solũmõ pdere. Post se. i. mortẽ suã. Parcite ait supi. verba sũt Põpeij deorsorãtis vt pcãt psternere gẽtes. Si plura iuuãt mea vulnera. si miseria mei soli⁹ nõ iuuat vos, o superi habeo vxorẽ & filios quos demoueo & dono fatis p salute cũctarũ gẽtiũ. Exigue clades sum⁹ orbe remoto. etiã si remoueat oẽs alie gẽtes & clades ear, ego & mei nõ sum⁹ exigue immo maxie clades. q̃ si velit dicere fortunã debere eẽ cõtentã suo exitio & alijs pcere. Et reuocat matura i fata ruẽtes. Põ. ruebãt i mortẽ cõtra Cẽs. iter cõferturi man⁹: sed Põ. illos de se bñ meritos nõ passus ẽruere: sed reuocauit. qd totũ fictũ ẽ a Luca. Nã revera Põ. pugna excedens sei ptoriũ cõtulit, sũmæ rei diffidẽs & tñ euẽtũ expectãs. auctores Cæs. & Pluta. Seq; ne. tãti. s. ptij: vt pse moriat. Nec deerat robur i enses ire duci. Sẽsus est. Nõ deerat aim⁹ duci. s. Põ. subire mortẽ vl' sua vl' aliena manu: sed timuit si se iteremisset, ne oẽs sui milites se quoq; ei⁹ desyderio iugularẽt & supra suũ cadauer oẽs procũberent. aut voluit subtrahere mortẽ suã ex aspectu Cæ. Neq c̃q ifelix socero. Põ. frustra voluit subducere mortẽ suã ex ocul' Cẽ. qa ei⁹ deiñ i Aegypto iterẽpti caput ad Cẽ. misit Ptoleme⁹ vt ifra dicet. Vbicũq;, etiã i Aegypto. Sed tu quoq; cõiũx cã fuge. Cornelia q̃ Lesbõ se cõtulerat, vt supra monstrauim⁹, fuit cã fuge Põ. q eo se cõtulit & vxorẽ abduxit. Tũ Magnũ cõ. aufert a bello sõipes. Põ. cũ itra sua castra Cẽsariani versarẽt: equũ nact⁹ detractis isignib⁹ impatoris se ex castris eiecit: ptinusq; equo citato Larissã cõtẽdit. auctor Cẽ. Saluaq; verendus maie. do

Prestãdũ est vbicũq; caput. sed tu quoq; cõiũx
Causa fuge: vultusq; tui: fatisq; † pbatum est
Te presente mori. Tũc Magnũ cõcitus aufert
A bello sonipes: nõ tergo tela pauentem:
Ingentesq; animos extrema in fata ferentem.
Non gemitus non fletus erat saluaq; verend⁹
Maiestate dolor: qualẽ te Magne decebat
Romanis præstare malis: non impare vultu
Aspicis Emathiam: nec te videre superbum
Prospera bellorũ nec fractũ aduersa videbũt.
Q; q; fuit læto per tres infida triumphos
Tam misero fortuna minor. iam pondere fati
Deposito securus abis: nũc tempora leta
Respexisse vacat: spes nunq̃ implẽda recessit.

¶ Nec sicut mos. Non (inqt poeta) Põpeius vt reliqui qui sevictos sentiũt voluit ceteros secum pire: sed rogauit supos: vt ceteris parcentes in suum potius caput mala cõuerterent q̃ in exercit⁹ sui. Ordo est. Nec iuuat Põpeiũ trahere secũ oia mersa. i. obruta & pdita vt dũ cũ rectore nauis perit: sicut mos est miseris. qa vt vulgo dr solatiũ est miseris sociũ habere in pœnis. & sup. nõ (qa nec pticula negatiua agit i vtrũq;) iuuat miscere sue ruinæ. i. cladi & exitio. gẽtes. i. ruinã gentiũ: sed vt maxima ps turbe latiæ. i. latinæ, viuat post se, sustinuit. i. passus est etiã tũc hoc est in summa calamitate & vbi deos minime fauẽtes videretur habere: credere cælicolas dignos votis. s. suis. i. quib⁹ vota sua aperiret. & ita duplex tangit laus. & votorum que sancta erãt, & superorum quos ea exauditures adhuc sperabat. & voluit. i. animo versauit, aut vt Sulp. legit, vouit. i. optauit, solatia sui casus. i. vt pleuamie malorum suorũ cæteris parcat. nã ait, o superi parcite prosternere cunctas gentes: qa si me miserũ facere vultis: Magn⁹ potest esse miser, mũdo stãte. s. incolumi, & Roma supstite. Si plura vulnera mea iuuant. s. vos superos, est mihi coniunx. i. habeo coniugẽ, & sunt mihi nati. i. liberi, hoc est & habeo liberos. nos dedimus fatis, si in nos sæuire volunt, tot pignora. i. tot charos & sanguine propinquos. O fortuna, est ne parum bello ciuili: si tu obruis me & meos? Alij legunt obruet: vt sit: est ne parum bello ciuili si obruet & me, & meos? O fortuna, sumus ne nos exiguæ clades, orbe remoto. s. a clade. i. si mund⁹ nõ obruit nobiscũ? Q uid. i. ad quid, laceras tu oia? q d laboras perdere cũcta? O fortuna nihil est iã meũ quia fugiens omnia derelinquo. Sic fatus Pompeius, circuit & arma, id est armatos, & signa. s. bellica, & cateruas. s. suas afflictas iã in pte, & reuocat. s. suos, ruentes in fata matura. i. subitam mortem: & negat se sup. esse tanti. i. tanti momenti aut ptij: nec robur. i. fortitudo, ire. i. eundi in enses. s. hostium, deerat duci. s. Pompeio, & pati letum. i. necem, iugulo vel pectore. s. suscepto vulnere: sed timuit ne miles non fugeret. i. vellet mori, corpore Magni. i. suo, strato. i. prostrato: & ne orbis. i. populus totius fere mundi, procumberet, id est in mortem caderet supra ducem, hoc est supra se qui eorum dux erat. Aut infelix, scilicet Pompeius voluit subducere, id est subtrahere oculis Cæsaris mortem, scilicet suam: nequicq̃. i. frustra ea pietate vsus: quia socero volenti. i. quũ socer vellet spectare, caput scilicet eius, vbicunq; est prestandum, id est exhibendum morti. Sed o Cornelia coniunx Pompeij, tu quoq;, id est etiam

tu, sup. eras causa fuge Põpeij: & vult⁹ tui. i. species & forma tua erant causa, q; pro & aut quia, probatũ. i. cõstitutũ & approbatũ est fatis, ipsum mori te presente. Aldus legit fatisq; negatum: qd nõ placet: quia dictũ est ex persona poete sciẽtis presente Cornelia postea occidendum: qd nõ esset futurũ, si fatis negatũ. Tunc. s. vbi reliquos ad saluti sue cõsulẽdũ adhortat⁹ erat, sonipes. i. equ⁹ cõcitus. i. celer, infert Magnũ a bello, non pauẽtẽ tergo. s. suo tela. i. nõ fugientẽ pre timore: & ferẽtẽ ingẽtes aĩos i. i. cõtra extrema fata. i. mortẽ, si mori necesse fuisset: aut i extrema fata. i. vsq; ad mortẽ nihil de magnanimitate remittẽs. Gemit⁹ nõ erat & flet⁹ nõ erat in Põpeio, sed dolor verendus. i. venerandus aut timendus hosti si fata dedissent parem animo fortunã: maiestate. s. eius salua. talis inquã dolor: o Magne qualẽ decebat te prestare malis Romanis. i. ruine rei pu. Romane. Tu non aspicis Emathiã vultu impare. i. modo põposo modo submisso: nec prospera bellorũ. i. bella prospera, videre. i. viderunt te superbum, nec aduersa videbunt te fractũ, id est nimis victo & submisso animo. Q; q; . i. & quanto fortuna infida. i. nulli seruans fidem fuit minor. s. te leto per tres triumphos, quia adhuc plus meruit virtus tua, tam. i. tanto fuit fortuna minor te misero, quia non potuit te aut letum aut miserum superarẽ & de statu mentis tuæ deijcere. Tu abis iam securus pondere fati, id est imperij aut mortis deposito, & vacat. i. vacuum & otiosum est tibi respexisse nunc tempora læta: quia spes nunq̃ implenda. i. insatiabilis recessit. lor. erat quidẽ in Pompeio dolor sed nõ mollis & effœminat⁹ verũ qualis decebat Põpeiũ in summo fastigio & maiestate collocatũ. Nõ impare vultu aspicis Emathiã. dicit Põpeiũ eodẽ & pspera & aduersa excepisse: que fuit peculiaris Socratis vt Cicero & Seneca tradũt. Q; q; fuit leto. i. tãtũ fortuna nunc est minor Põpeio etiã misero quãtũ illi leto, & felici fuit infida & incõstãs p tres suos triũphos. Iã pondere fati deposito secur⁹ abis. Pompeius ãte cladẽ erat sollicit⁹ de imperio quis futurus eẽt victor nũc illa cura deposita abit secur⁹. Nũc tẽpora leta respexisse iuuat. ex pcepto Senece tẽpora pterita & quid egerimus respicere debemus: quod nunc fecit Pompeius. Tantisper enim dum plura parimus non numeramus parta.

Quid fueris nunc scire licet. fuge prelia dira:
Ac testare deos nullum qui perstet in armis
Iã tibi Magne mori: ceu flebil' Aphrica dãnis
Et ceu Mũda nocẽs Pharioq; a gurgite clades
Sic & Thessalice post te pars maxima pugne.
Nõ iam Põpeii nomen populare per orbem:
Nec studiũ belli: sed par quod semp habem⁹
Libertas & Cesar erunt: teq; inde fugato
Ostendet moriens sibi se pugnasse senatus.
Nonne iuuat pulsum bellis cessisse: nec istud
Prospectare nefas spumantes cede cateruas?
Respice turbatos incursu sanguinis amnes:
Et soceri miserere tui. quo pectore Romam
Intrabit factus campis felicior istis?
Quicquid in ignotis solus regionibus exul:
Quic qd sub Phario positus patiere tyranno:
Crede deis: lõgo fatorum crede fauori.
Vincere peius erat. prohibe lamenta sonare:
Flere veta ppl'os: lachrymas luctusq; remitte.
Tã mala Põpeii q̃ prospera mundus adoret.
Aspice securus vultu nõ supplice reges:
Aspice possessas vrbes donataq; regna
Aegyptum Libyamq;: & terras elige morti.
Vidit prima tuæ testis Larissa ruinæ
Nobile nec victum fatis caput: omnibus illa

SVLPITIVS.

¶ Q uid fueris nunc scire licet. quia ex aduersorum comparatione prospera discernuntur. Testare. iura & in testes cita: Romanos qui posthac pugnant non propter te sed pro libertate pugnare. Perstat, perseuerat. Tibi, propter te. Ceu flebilis. vt reliquiæ pugnæ Pharsalicæ quæ Catone Scipioneq; ducibus vna cum Iuba sunt victæ. Munda. opp. in Hispania vbi Pompeij filij sunt superati. Gurgite Phario, id est in Alexandria a Cæsarianis illata. Pharus insula in Nilo ad Alexandriam est. Post te, post discessum & mortem tuam. significatq; & hos qui nunc periere: & qui Bruti bello. Populare, gratum populis. Nec studium belli. non voluntas pugnandi: sed causa libertatis redimendæ: & Cæsaris opprimendi. Erunt par. erunt concertatores. tractum a gladiatoribus quorum quidem si duos committimus vnum par committere dicimur, si quatuor, duo paria. Q uod semper habemus. quod semper inter se pugnat & quærit opprimere mutuo. Inde, e Thessalia. Sibi, pro recuperanda libertate. Nonne iuuat pulsum bellis cessisse: nec istud perspectasse nefas? consolatur fugientem poeta asserens melius fuisse vinci q̃ vincere. Perspectasse, ad finem vidisse cladem. Cateruas, strages hominum. Spumantes cæde, cruore plenas. Et soceri miserere tui. & non irascere sed potius miserere Cæsari qui fuit tanti mali causa. Nam vt ait Boetius. Sicut corporum languor, ita vitiositas quædam est quasi morbus animorum. cum ægros corpore minime dignos odio sed potius miseratione iudicemus, multo magis nõ insequendi sed miserandi sunt quorum mentes omni lãguore atrocior vrget improbitas. Pectore, conscientia. Istis campis, hoc est tanta cede. Q uicquid in ignotis solus regionib⁹ exul. Q uicquid. oẽm calamitatẽ & mortẽ quã passurus es, æquo animo feras inquit & te permitte dijs, qui te diu in felicitate conseruauere: es quippe minus infelix vict⁹ q̃ si vicisses.

Solus, non a multis comitatus. Crede. da in
manꝰ deoꝝ. Tyrãno Pharío. Ptolemęo cuiꝰ
iussu obtruncabere. Lõgo fatoꝝ fauori. quo
diu vsus fuisti. Vicere peius erat. ꝙ infelicio
res sunt ꝙ faciũt q̃ qui patiunt iniurią, & odio
sum est & inamissimũ tãta ciuiũ clade vicisse.
Lamẽta, lamẽtatiões fieri. Remitte, reprime,
ꝓhibe. Mala, aduersitatẽ quã dij ꝓ meliori euẽ
tu tibi dederũt. Reges. vt Ptolemęũ. Regna
donata. vt Ptolemęo Tygrani Pharnaci Ari
obarzãi & Iubę cui Libyã dedit. Eligę terras.
nã quocũq; iueris oĩno es ꝓitur⁹. Vidit prima
põ. Primũ Lariſſæ appulit: nec ibi cõstitit: ſed
eadẽ celeritate ex fuga paucos nactus noctur
no itinere nõ itermisso comitatu eqtũ triginta
ad mare pueĩt. Lariſſa, Theſſalię oppidũ est.
Nec victũ fatis, cõstãtią seruãs. Ceu lęto, tãq̃
victori. Vires, potẽtią in armis. Munera. offi-
cia auxilia donaq; offerunt. Templa domos.
A synthetõ est. Multũ supest, magna ps gl'ię
tuę adhuc stat: & iõhi te reuereant. Te solo mi
nor. erat etiã nũc Põ. oĩm maxim⁹: ſed ſeipſo
minor. i. inferior aĩo q̃ eẽt gl'ia & potẽtia sua.
In fata, in bella & i mortẽ. Victo, meiſpo. Victo
riſpstate fidẽ. sitis fidi Cę. Cumulo cędis, con-
gerie cadaueꝝ. Vadis ꝓ viſcera. calcas cadaue
ra & adhuc plures interficis. Dõat tibi ppłos.
quãtũ ꝓsuasit vt Cęsari obedirẽt. Auehit ide
Põ. ſo. i. vect⁹ equo Lariſſa diſcesſit.

BERO. ¶Nullũ q̃ pster i armis Iã tibi magne mori.
o Põpei testare deos postq̃ tu abis nullũ mori
ãpli⁹ ꝓpter te: q. ſ. tu nõ es cãvt pugnare velit
cõtra Cęsarẽ quẽadmodũ in Aphrica Scipio
Iuba Petreĩ⁹ & Cato reliqꝰ belli fouentes de
bellati fuerũt a Cæsare. Vñ Aphrica dr flebi-
lis ꝓpter dãna. Ceu Mũda nocẽs. vbi filij Põ
peĩ fuerũt, pfligati vt dictũ est in primo. Pha-
rioq; in gurgite clades. qñ. ſ. Cæsar dimicauit
Alexandrię cõtra Achillã & Ptolemę⁹ perijt.
Iſtę oẽs clades nõ ꝓ Põpeio nec iussu Põpeij
factę sunt. Sic & Theſſalicę post te, ps maxia
pugnæ. Sẽsus est post deuictũ. Põpeiũ. plia q̃
deinceps gesta sunt cõtra Cęsarẽ nõ ãpli⁹ dę-
cent Põpeiana quẽadmodum vsq; ad cladẽ
Pharſalicã bellũ gũcupatũ est Põpeianũ a du
ctore Põpeio. Libertas & Cęsar erũt. Nõ Põ-
pei⁹ ſed amor libertatis postea fouit b⁹ilũ cõ-
tra Cæsarẽ. Vñ illa bella dicẽda sunt libertas &
Cæsar quia vterq; vigere vult. Et hoc par. ſ. li
bertatẽ & Cęsarẽ ſemp habemus: quia. ſ. liber
tas Cęsarib⁹: Cęsares libertati sunt infesti. Si-
bi ſe pugnasse. i. sua causa & ꝓpter libertatem.
Nec istud ꝓspectasse nefas. Iuuat Pompeium
q̃ fugerit ex acie Pharſalica ne videret mortẽ
senatoꝝ cęsoꝝ. Et soceri miserere tui qui. ſ. est
auctor tãti exitij & sceleris. Quo pectore Ro-
mã intrabit. i. quo aĩo & mẽte Cęsar victor in-
gredieť vrbẽ: cũ oẽs eũ tãtoꝝ maloꝝ, sangui
nis, crudelitatis auctorẽ iudicaturi sint: ꝙ vi-
ctor est. Quicquid in ignotis. o Põpei cõmit-
te volũtati deoꝝ ea oĩa q̃ passurus es post cla-
dem Pharſalicã. Sub Pharío tyranno. i. Pto-
lemæo a quo fuit interẽpt⁹ Pompeius. Vince
re peius erat. quia ſi vicisset Põpeius ipse fuiſ
set existimatus auctor cladiũ & dirarũ mortiũ
Prohibe. ſ. o Pompei ne sinas quẽpiam flere
tua infortunia quæ perinde adoranda sunt a
Ciuibus effudit totas per mœnia vires.
Obuia ceu lęto pręmittunt munera flentes.
Pãdũt tẽpla: domos: socios se cladibus optãt.
Scilicet immenso supereſt ex noĩe multum:
Teq; minor solo: cunctas impellere gentes
Rursus in arma potes: rursusq; in fata redire.
Sed quid op⁹ victo populis aut vrbib⁹? iquit.
Victori præstate fidem. tu Cæsar in alto
Cędis adhuc cumulo patriæ ꝓ viscera vadis.
At tibi iam populos donat gener. auehit inde
Põpeiũ sonipes: gemit⁹ lachrymęq; sequunť:
Plurimaq; in seuos populi conuicia diuos.

¶Quid fueris. Affatur cõtinuo Põpeiũ fugiẽtẽ dicẽs. O ma-
gne licet tibi scire nũc quũ fugis, quid fueris. ſ. prius. fuge ꝑlia
dira. i. execrabilia vt ciuilia: ac testare. i. i testimoniũ cita deos,
nullũ q̃ pstet. i. pseueret i armis, mori ią. i. deiceps, tibi. i. ꝓpter
te. ceu. i. veluti Aphrica flebilis. i. reliquiæ Pharſalici belli q̃ in
Aphrica moriẽť. flebiles, dãnis. i. ꝓpter dãna: & ceu Mũda op-
pidũ Hiſpaniæ nocẽs ꝓpter cladẽ filioꝝ tuoꝝ: & clades. i. cala
mitas iferẽda tibi, a gurgite Pharío. i. apud Alexãdriam: & sic
sup. moriẽť nõ tibi, maxima ps pugnę Theſſalicę. i. reliquiæ
Theſſalicę pugnę, post te. i. post mortẽ tuã. Nomẽ Põpeij po-
pulare. i. licet sit populare. i. gratum ppło. ꝓ orbẽ. ſ. terraꝝ, nec
studiũ. i. affectatio belli, erũt iã. i. deiceps par. ſ. ad pugnã exhi-
bitũ, hoc ẽ deiceps nõ erit certamẽ nobis ꝓ noĩe Põpeiano cõ-
seruãdo: nec ꝓpter bellicositatẽ nostrã: sed libertas. i. expetitio
libertatis, & Cęsar. i. tyrãn⁹ libertatẽ opprimẽs, erũt nobis par
. i. exhibebunt nobis spectaculũ sicut par gladiatoꝝ in arena:
quod par nos semp habem⁹ ꝙ ſp nos saltẽ tacite cõtẽdim⁹ fie
ri liberi: & Cæsar cũ ei⁹ successorib⁹ nos in seruitute tenere. Et o
Pompei, senatus ostendet te fugato inde. i. a Theſſalia, mori-
ens. i. vsq; ad mortem rebellãdo Cęsari, se pugnasse sibi. i. pli-
bertate sua, nõ ꝓ gl'ia tua. Nõne iuuat. i. delectat, te pulsũ cessiſ
se bellis, nec ꝓspectasse. ſ. ad finem vsq;, aut ꝓspectare. i. porro
aspicere istud nefas qđ Cęsar postea cõmisit? Respice. i. cõtem
plare nunc mẽte cateruas spumãtes cęde. i. occisione: & amnes
turbatos icursu sãguis. ſ. fusi: & miserere tui soceri. ſ. Cęsar; cũ
videris eũ multo miseriorẽ te. quo pectore. i. q̃ cõsciẽtia intra-
bit Romã, fact⁹ felicior. i. cõsecut⁹ ſ ũmã felicitatis suę, istis cã
pis. i. ꝓ stragẽ Rõanoꝝ hic factã? Crede deis. i. fidei deoꝝ hoc
est ꝓsuade tibi qđ ad bonũ tuũ faciẽt dij: qcqd patiere exiſtẽs
exul sol⁹ i regiõib⁹ ignot⁹: & qcqd patiere (qa necẽ) posit⁹ sub
rege Pharío. i. Aegyptio. ſ. Ptolemęo. Crede lõgo. i. cõtinuato
fauori fatoꝝ. i. ex bõis obtẽtis ꝓsuade tibi q̃ videbũť mala ad
bonũ tuũ dari: ꝙ peius erat vincere q̃ vinci iuste. Prohibe larmẽ-
ta sonare. i. ne sonẽt: & veta ppłos flere. ſ. calamitatẽ tuã: & re-
mitte. i. iminue lachrymas & luct⁹, & sup. vl'vt, mũd⁹ adoret. i.
venereť, tã mala. i. aduersa Põpeij, si ea fortiter tuleris, q̃ ꝓspa.
Aspice secur⁹. i. nihil curãs ob ptãtẽ eoꝝ, reges ad quos deue-
nies: vt Ptolemęũ: vultu nõ supplice. i. nõ abiecto. Aspice. i. i
mẽoriã reduc, vrbes possessas, a te, & regna donata a te: vt Ae
gyptũ donatã Ptolemęo: & Libyã Iubę: & elige terras morti, i
qb⁹ morieris. Lariſſa vrbs Theſſalię, testis ruinę tuę vidit pria
caput. ſ. tuũ nobile nec victũ fatis. Illa. ſ. vrbs effudit oĩb⁹ ciui
b⁹ totas vires, obuia tibi ceu. i. veluti, lęto. i. victori. Ciues sup.
flentes ꝓmittũt tibi munera: pãdunt. ſ. tibi, templa, domos, &
optãt se socios cladib⁹ tuis. Scilicet. i. scire licet cur id facerẽt:

quia multũ supeſt. i. restat tibi ex immenso noĩe: & tu minor te
solo. i. priore victoria tua, potes impellere in arma rursus cun-
ctas gẽtes, & redire rursus in fata. Sed Põpeius inqt Lariſſeis:
quid opus est victo ppłis aut vrbib⁹? q. d. nihil. Prestate fidem
ſ. Cęsari. Tu Cęsar vadis adhuc i alto cumulo cędis patrię per
viscera. ſ. ciuiũ: at gener donatiã tibi ppłos: qa suadet Lariſſe
is vt tibi fidẽ ꝓstẽt. Sonipes. i. equus celer, auehit inde. i. a La-
riſſa Põpeiũ: gemit⁹ & lachrymę & pluria cõsutia ppłi in deos
sæuos sequũtur. ſ. eũ. i. facta sunt post eius fugam.

mortalib⁹ ac felicia & ꝓspera. Vultu nõ supplice. ſpecta reges nõ vultu demisso & suppłice
tanq̃ vict⁹. Aspice possessas vrbes. q̃s. i. tu o
Pompei olim polleđisti deuictis Asiaticis &
Põticis. Donataq; regna. Tygrani regnũ Ar
menię restituit Põpei⁹: Ariobarzani regnũ de
dit Cappadocię. Auctores Plutarch⁹ & Vale
ri⁹. ꝓterea Ptolemęũ restituerat in regnũ ꝓ Ga
biniũ: & cũ Iuba rege Libyę vet⁹ hẽbat hospi
tiũ. Vidit pria tuę. Põpei⁹ equo ctato Lariſſã

cõtẽdit: vt ait Cęsar. Est aũt Lariſſa oppidũ Theſſalię vt scribit Strabo. Ceu lęto. tanq̃ gaudẽti & victori mune
ra ꝓmittebãt. Ex noĩe immẽso. ſ. Magni Põpeij. Teq; minor solo. Põpei⁹ vict⁹ erat maior oĩb⁹ mortalib⁹: solũ
mõ erat minor seipso qñ. ſ. florebat. Sed quid opus victo. Põpei⁹ cũ posset reparare copias noluit, dicẽs sibi vi
cto nõ ampli⁹ opus esse exercitu & virib⁹. Victori. ſ. Cęsari. Patrię ꝓ viscera vadis. i. ꝓ mortes senatorũ & patri-
cioꝝ. Aduehit inde Põpeiũ. Põpeius nõ cõstitit Lariſſę: sed eadẽ celeritate ad mare puenit. Auctor Cæsar. La-
chrymęq; sequũtur. Põpeiũ abeuntẽ Lariſſei lachrymis ꝓseqũbãtur. Plurimaq; in seuos populi cõuicia diuos.
Lariſſei deos tanq̃ iniquos accusabãt q̃ Põpeium ꝑfligari voluisſent. Cõuicia em̃ sunt iurgia dicta quali con Cõuicia.
uocia: vt interꝑtatur Labeo Iurisconsultus: vela conuentione qñ plures voces in vnum conferuntur.

Nunc tibi Magne fides quæsiti vera fauoris
Contigit: ac fructus. felix se nescit amari.
Cæsar vt Hesperio vidit satis arua natare
Sanguine: parcẽdũ ferro manibusq; suorum
Iam ratus: vt viles animas perituraq; frustra
Agmina permisit vitæ: sed castra fugatos
Ne reuocẽt: pellatq; quies nocturna pauorẽ:
Protinus hostili statuit succedere vallo:
Dum fortuna calet: dum cõficit omnia terror.
Nõ veritus graue ne fessis ac marte subactis
Hoc foret sperĩũ. nõ magno hortamine miles
In prædam ducendus erat. Victoria nobis
Plena viri dixit: supeſt pro sanguine merces
Quã mõstrare meũ ẽ: neq; em̃ dõare vocabo
Qđ sibi quisq; dabit. cunctis en plena metallis
Castra patẽt: raptũ Hesperiis e gentib⁹ aurũ
Hic iacet: æoasq; premunt tentoria gazas.
Tot regum fortuna simul Magniq; coacta
Expectat dominos: propera præcedere miles
Quos sequeris: quascunq; tuas Pharsalia fecit
A victis rapiantur opes. nec plura locutus
Impulit amentes auriq; cupidine cæcos
Ire super gladios supraq; cadauera patrum:
Et cęsos calcare duces. quæ fossa: quis agger
Sustineat: pretium belli sceleruq; petentes?
Scire volũt quãta fuerint mercede nocentes.
Inuenere quidem spoliato plurima mundo

¶Nunc tibi Magne fides quæsiti vera fauo- SVLPI.
ris contigit, ac fructus. felix se nescit amari.
Profecto inquit nunc tui fructus fauoris & fi-
dei percepisti: quia ex populorum lachrymis
quantũ amareris intellexisti. Felix nescit ama
ri. parœmia est. Felices, quia fidem amicorũ
non experiuntur, quantum & a quibus aman
tur nõ intelligunt. Nam vt ille inquit, Amicus
certus in incerta re cernitur. Cæsar in Hespe-
rio. Parta iam victoria Cæsar misso prœconio
vt ciuibus parceretur, neglectisq; barbaris q
supererant, milites ad castra diripienda horta
tus est: q̃ q̃ vt est in Cæsaris commentarijs a
militibus contendit ne in præda occupati reli
qui negotij gerẽdi facultatẽ dimitterent. He-
sperio, Italorum. Parcendum, abstinendum.
Manibus. quæ cædendo defessæ erant. Viles.
ignobiles & quę nocere non possent. Permi-
sit vitæ. seruauit. Castra, Pompeij. Pauorem,
Pompeianorum. Protinus succedere, statim
ingredi Pompeij castra. Conficit omnia. sola
em̃ trepidatione hostium reliquam victoriã
consequebatur. Hoc imperium. hic iussus vt
castra diriperent. Fessis, militibus suis. Haud
subactis, nõ victis. Merces, preda, præmium.
Pro sanguine, pro cędibus factis. Meum est,
mei officij. Dabit sibi, assumet, acquiret. Me-
tallis. auro argẽto electro. Hesperijs, Hispãis
quibus prefuit & quos vicit Pompeius. Ga-
zas diuitias. Fortuna simul coacta, diuitiæ si-
mul congestæ. Dominos, vos ipsos. Prope-
ra præcedere, festina præoccupare castra. Fe-
cit tuas, fecit tui iuris. Amentes, furentes. Au Auaritia.
ri q̃ cupidine cæcos. auaritia: quæ est habendi
cupido, siue iniuriosa appetitio alieni: vt ait
ad Herẽniũ Cicero. Sustineat. retinere possit.
Petẽtes, Cæsarianos. Pretiũ belli, prædã. Sci-
re volunt quãta fuerint mercede nocẽtes. feſti
nant ꝑspicere quid ex suis sceleribus cõsequã
tur. Massæ cõgestæ in sumpt⁹ bellorũ. argen-
ti & auri cõgesti cõflatiq; in militum ornamen
ta. Spoliato mundo. nam ex omnibus ciuita
tibus fuerat illuc aduectũ. Nõ implerunt men
tes, nõ satiauerunt auaritiam Cæsarianorum.
Iber. in Hispania & i Scythia etiam populus.
Tagus, Hispaniæ fluuius trahens arenas au- Arimas-
reas. Arimaspus, Scythię populus qui certat pus.
cum grypibus gemmas & aurum custodien-
tib⁹. de qua re dixim⁹ libro. iij. Vt, q̃is. Sce-

lus hoc,tantā cędē& immanitatē. Venisse par uo.vēditū fuisse minimo ꝑtio cū speraret ꝑ ꝑmio Romā diripe. Victor, miles. Despōderit,ꝑmiserit. Spe,ꝑpter spē. Promiserit oia. dixerit se factuꝝ oia scelera. Decipit:quia maiora sperabat q̄ q̄ maxima sit cōsecut⁹. Plębes ipia,Cæsariani Cespite patricio.in tentorijs & terra in qua nobiles Romani dormiuere. Infādus,nō noiandus. Vacuū regib⁹,in quo reges iacuerūt. Toris parētū,lectulis patrū quos filij parricidę peremerūt. Vesana quies, inquies somnus. Somniq; furentes: somnia furiosa. Versant in pectore,somniant.

BERO. ¶Nūc tibi vera fides. Veri amici i miserijs cognoscunt:cū simulati fortunā sequāt. Nā vt ait Iustin⁹, Quo se fortuna inclinat eo fauor hoim seqt Pōpei⁹ nūc fructū amoris Larisseorū capiebat q eū amabāt q̄uis calamitosū. Hesperio sanguie.s.Romano. Agmina ꝑmisit vitę. Cęsar trucidatis nobilib⁹ & senatoribus parci iussit reliquis:quoꝝ aias tanq̄ viles ꝑmisit viuere. Scribit Trāquill⁹ Cęsarē suis militib⁹ fecisse facultatē singulis vnū ex aduersarijs seruādi. Sed castra fugatos ne reuocēt. Cęsar Pōpeianis ꝑterritis nullū spatiū dari optere existimās milites cohortat⁹ est vt castra oppugnarēt:vt ipse refert. Nō veritus graues ne fessis. Cęsar nō timuit ne milites ꝑpter lassitudinem recusarēt parere:qui vt ipse scribit & si magno ęstu farigati erāt, tñ ad oēm laborem aīo parati impio paruerūt. Supest ꝑ sanguine merces:ait Cęsar o milites ꝑ labore vr̄o & sanguine supest merces. vt.s.spoliatis castris prędā rapiatis. Meū est.i.ad me ptinet. Cūctis metallis.vt supradictū est, venę ęris argēti & auri atq; similiū metalla noiant:vt ait Plynius. Inde metalla ipsas res dicim⁹. Raptū Hesperijs e gētib⁹ aurū.i.hic est oē aurū qđ Pōpeius reportauit ex Hispania deuicta, regione metalloꝝ feracissima, vt ait Plyni⁹.& quicquid duxit in triūphū deuictis gētib⁹ ęois, Arabibus .s.Iudęis, Tigrane& Mithridate. Aeoasq; ꝑmunt tentoria gazas. Gaza Persic⁹ est sermo vt ait Serui⁹:& significat diuitias. Pōpei⁹ aūt in tertio triūpho transtulit vasa aurea & gēmata abacorū nouē,montē aureū quadratū cum ceruis & leonibus, imaginē sui ex margaritis & pocula myrrhina. auctor Plyni⁹. Tot regū fortuna.i.opes regū & Pōpeij cū nūc sint priuatę dñis expectāt dños.s.vos. Quos seq̄ris. festina inquit eos qui te ꝑcedūt vt maiorē inuadas ꝑdam & opes Pōpeianoꝝ q̄ factę sunt victoꝝ. Quæ fossa quis ager sustineat.nulla res,nō fossa,nō aggeres castrorū Pōpeianorū retardarūt impetū Cęsarianoꝝ ruentiū ad prędā. Inuenere quidē spoliato plurima mundo. In castris Pompeij videre licuit mēsas stratas magnū argēti pōd⁹ expositū:vt scribit Cęsar vñ milites inuenerūt plurima pondera Massę .s.aureę & argenteę q̄ erat cōgesta in sumptus bellicos nō ad luxuriā cōpata vt dicit Lucan⁹. & has opes ex deuicto fere toto orbe terrarū cōgesserat Pōpei⁹: quę tamen nō sufficiebant auiditati militari. Quicqd fodit Iber.i. Cęsariani putabāt puū eē ꝑtiū suoꝝ sceleꝝ si rapent oē aurū Iberi & Tagi & Arimaspoꝝ. Est aūt Iber pp̄ls Hispanię ab Ibero fluuio nūcupat⁹

Bellorum in sumptus cōgestę pōdera massæ:
Sed nō implerunt cupientes omnia mentes.
Quicqd fodit Iber:qcquid Tag⁹ expulit auri:
Quod legit diues summis Arimaspus arenis:
Vt rapiāt:paruo scelus hoc vęnisse putabūt:
Cum sibi Tarpeias victor desponderit arces:
Cum spe Romanę promiserit omnia prędæ:
Decipitur q castra rapit.capit impia plebes
Cespite patricio somnos:vacuumq; cubile
Regibus infandus miles ꝑmit:inq; parentū
Inq; toris fratrū posuerunt mēbra nocentes.
Quos agitat vesana quies: somniq; furentes.
Thessalicā miseri versant in pectore pugnā.

¶Nūc tibi. In sūma inquit calamitate patuit quātū Pōpeius a suis amat⁹ fuerat:qa oēs eū lachrymis vsq; ad cōuitia deorū ꝑseq̄bant. Cęsar aūt potit⁹ victoria iussit castra diripi:vt cū ordine patebit q talis est. O magne vera fides.i.approbatio fidelis & certa ac fruct⁹.i.fruitio fauoris q̄siti.i.acquisiti & parti tibi,cōtigit.i.cū difficultate obuenit, & facta est tibi nūc.s.in sūma tua calamitate. Felix.i.is q felix in ꝑsperitate est, nescit se amari.i.an vere amet:qa multi fortunā sequunt. Est ergo paroemia.i.ꝑuerbiale dictū. Cęsar vt.i.postq̄ vidit arua.s.Pharsalica,natare satis sanguie Hespio.i.Italico,rat⁹.i.cogitās ꝑcēdū,sup.eē,iā ferro.s.obtuso.& manib⁹.i.brachijs suoꝝ iā fatigatis & fere defessis,ꝑmisit vitę.i.viuere.s.supstites:vt.i.tanq̄ aias viles.i.cōtēptibiles:& agmia pitura.i.q̄ pire possit,frustra .i.sine cōmodo. Sed ne castra Pompeiana,reuocēt fugatos,& ne qes nocturna.i.cessatio a cęde ꝑpter noctē,pellat pauorē.s.fugientiū.i.ne fugiētes ꝑpter tenebras noctis audeāt in castra sua redire,statuit.i.cōstituit ꝑtinus succedere vallo hostili.i.in vallū hostile,dū.i.donec fortuna.s.ꝑspa calet.i.feruet successu ipo:& dū terror.s.su⁹ i fugatos ,cōficit oia.i.facit q̄ ad plenā victoriā ptineāt cętera oia,nō verit⁹.i.nō timēs, ne hoc iperiū foret graue.i.molestū.s.suis, fessis.i.fatigatis,ac subactis.i.victis & defessis,marte.i.bello. Miles erat ducendus in ꝑdā.s.castroꝝ nō magno hortamine,qa vltro pat⁹ erat. Dixit.s.Cęsar. O viri,q viriliter dimicuistis, victoria sup.ē nobis plena.i.ꝑfecta & cōsūmata,merces supest.i.reliq̄ est aut abūdat ꝑ sanguie .s.fuso,quā mōstrare vobis est meū.i.officij mei: neq; eñ vocabo donare,qđ qsq; dabit sibi.i.sumet suo iure. En castra.s.Pōpeiana,plena cūct̄ metallis,vt auro,argēto,ęre&c.patēt.s.vobis. Aurū raptū.s.a Pōpeio,e gētib⁹ Hespijs.i.hispanis iacet hic.i.in his castris:& tentoria.s.hęc(mōstrat aūt Pompeiana)ꝑmunt.i.stipāt gazas.i.thesauros,ęoas.i.oriētales. Fortuna.i.facultas aut possessio,seu(vt dicunt)substantia,tot regū .i.ablata tot regibus, & fortuna Magni.i.ꝑpria possessio Pōpeij,coacta.i.coaceruata simul,expectat dños.s.vos: qa Pōpei⁹ fugit.o miles ꝑpa ꝑcedere.s.in rapiendis bonis,eos quos seq̄ris.i.quos fugas.i.conare ꝑuenire,ne fugiens reuersus sua auferat. Quascūq; opes Pharsalia.i.victoria Pharsalica,fecit tuas ,eę sup.rapiant a victis. Nec.i.& nō, & Cęsar nō locut⁹ pluraꝑ,ipulit milites amētes & cęcos cupidie auri, ire super gladios & supra cadauera patrū & calcare duces cęsos. Quæ fossa, & qs agger sustineat.s.ipetū q.d.nulla & null⁹. Ideo aūt ꝑperāt:quia scire volūt quāta mercede fuerit.s.facti.nocētes. Ipsi quidē.i.certe,inuenere,mūdo spoliato.i.ex spolijs mūdi,plurima pōdera massę.i.auri & argenti atq; æris, congesta a Pom

peio i sumpt⁹ belloꝝ:sed oia illa nō impleuerīt mētes cupiētes. nā demus vt ipi rapiāt quicquid auri Iber.i.Hispan⁹, fodit.i. eruit e terris:& qcqd Tag⁹ flu. Hispanię, expulit.s.e fluctu:& qđ Arimasp⁹ pp̄lus Scythię diues legit.i.collegit(est eñ vt cętera ꝑteriti tpis)e sūmis arenis,tñ putabūt hoc scelus vęnisse.i. vēditū eē,paruo: cū miles victor despōderit.i.ꝑmiserit sibi arces Tarpeias.i.capitolinas:& quū ꝑmiserit.s.Cęsari se factuꝝ oia,spe ꝑdę Romę:decipit q capit castra.s.Pōpeiana ꝑ mercede. Plebes.s.victrix,ipia i parētes & in patriā aut iproba,capit somnos in cespite patricio.i.vbi patricij prius recubuerāt: & miles infand⁹ ꝑmit cubile vacuū regib⁹:& nocentes posuerunt membra in toris parētum & in toris fratrum, quos quies vesana agitat.i.persequitur:& quos somni furentes agitāt:qa ipsi miseri versant in pectore pugnā Thessalicam.

vt ait Plyni⁹. Iberi aūt & Astures aurū effodiunt in Hispania: vbi fuerūt illustrissimę Auri fodinę: vt Plyni⁹ & Strabo mēinerūt. Quicquid Tag⁹ expulit auri. Tag⁹ fluui⁹ Hispanię arenis aureis celebrat.auctor Ply. Qđ legit diues. Arimaspi pp̄li sūt Scythię vnoculi qb⁹ assidue bellū est cū gryphib⁹, illis erutū e cuniculis aurū custodiētib⁹, Arimaspis rapiētib⁹. Auctores Herodot⁹,Plyni⁹,& Solin⁹. Paruo s.ꝑtio. Venisse, vēditū fuisse, Victor Cęsar. Arces Tarpeias.i.spoliare capitoliū: q̄ dr̄ tarpeia arx a virgine Tarpeia vt Plutarch⁹ & Properti⁹ tradūt. Capit ipia plebes cespite patricio sōnos. Cęsaris milites plebeij dormiebāt in thoris patricioꝝ & senatoꝝ q i castris Pōpeij more militari cōstructi erāt ex cespite & hęrbosa terra. Verg. Viridāte thoro cōsederat hęrbę. Vacuūq; cubile regib⁹. milites occupabāt cubilia in qb⁹ añ cladē Pharsalicā fuerāt reges. alij i thoris patrū aut fratrū iterēptoꝝ mēbra ponebāt. Sōniq; furētes. in sōnis eñ furijs agitabant:videbantq; iteꝝ man⁹ cōserere. Capuloq; man⁹ absente mouet in sōnis milites tanq̄ essent adhuc in pugna mouebāt man⁹: cū tñ capulū gladij nō tenerēt. Capulū manubriū gladij nūcupam⁹.alias feretrū quo cadauera efferunt. Vñ ait Plautus,capuli decus. de sene. Capulus.

Inuigilat cunctis sęuum scelus: armaq; tota
Mēte agitāt capuloq; man⁹ absente mouēt.
Ingemuisse putes campos: terramq; nocentē
Inspirasse animas:infectumq; aera totum
Manibus:& superā stygia formidine noctem.
Exigit a meritis tristes victoria pœnas:
Sibilaq; & flāmas ifert sopor: vmbra perēpti
Ciuis adest:sua quęq; ꝑmit terroris imago.
Ille senum vultus:iuuenum videt ille figuras.
Hūc agitant totis fraterna cadauera somnis:
Pectore in hoc pater est:oēs in Cęsare manes.
Haud alios nondū Scythica purgatus in ara
Eumenidum vidit vultus Pelopeius Orestes:
Nec magis attonitos animi sensere tumult⁹
Quū fureret Pētheus aut quū descisset agaue.
Hunc omnes gladii quos aut Pharsalia vidit:
Aut vltrix visura dies:stringēte senatu:
Illa nocte ꝑmunt:hūc infera mōstra flagellāt.
Heu quātū pœnę misero mens cōscia donat:
Qz stygā q manes infestaq; tartara somnis
Pompeio viuente videt: tamen omnia passo
Postq̄ clara dies pharsalica damna retexit:
Nulla loci facies reuocat feralibus aruis
Hærentes oculos:cernit propulsa cruore
Flumina:& excelsos cumulis æquantia colles
Corpora:sidentes in tabem spectat aceruos:

SVLPI. ¶Inuigilat cūctis sęuū scel⁹. Scelerū cōscientia vexat:etiā dū dormiunt. Absente capulo. cū nō habeāt ensē:& sint iermes. Inspirasse,in spirādo emisisse. Infectū manib⁹:maculatum vmbris. Noctem superā.tenebras nocturnas nr̄i cœli plenas fuisse territamentis, & malorū dęmonū & furiaꝝ occursib⁹. Exigit a merit.merito dāt de crudeli victoria pœnas. Sibilaq; & flāmas infert sopor. offerunt eis furiæ cū facib⁹ & sibilātib⁹ comis vipereis:q̄les parricidis occurrit. Adest,occurrit mētib⁹. Sua imago,scel⁹ qđ fecerat. Ille.aliqs:distributio ē. Totis sōnis,quoad dormit. Oēs i Cæsare manes. Cęsari vero oim imagines sceleꝝ occursabāt. Orestes, Agamēnonis filius,& Pelopis ꝑnepos matre occisa a furijs agitabatur. Sed quū apud Tauricā regionē venisset:ibi qbusdā sacris ab Iphigenia sorore purificat⁹ in bonam redijt mētē. Tumultus attonitos,ꝑturbatiōes isanas. Pētheus,Bacchi cōtēptor ira numinis in furorē versus est vt dixim⁹ supra. Agaue, Pēthei mater q̄ furore cōcita filiū aprū esse existimās ipm dilacerauit. Descisset,a recta mēte discessisset hoc est isaniuisset. Hūc,Cęsarē. Dies vltrix,quū occidet in senatu. Senatu strigēte,imittētib⁹ senatorib⁹ cōiuratis q eū sūt occisuri. Mōstra flagellāt,furię verberāt. Mēs conscia,dira cōsciētia. Quātū pœnę.ꝑfecto multū. Styga.ifernū. Viuēte Pōpeio: nā eo mortuo maiorib⁹ terriculamētis vexabit. Tñ oia passo.sed cū fuerit ita nocte vexat⁹ mane occisoꝝ ē spectaculo delectat⁹. crudelitatis igit accusat. Retexit,māifestauit & aperuit cædē. Nulla facies,null⁹ deformis aspect⁹. Oculos, Cęsaris. Hęrentes,affixos. Propulsa,ipulsa & aucta. Cumulis,cōgerie sua. Depssos in tabē, mersos i saniē. Nūerat,tanq̄ nūerādo ꝑspicit. Epulisq; pat. Illic inqt discubuit vñ posset ꝑemptos ꝑspectare, & agnoscere. Terrā.q̄ erat cadauerib⁹ tecta. Lustrare,circūspicere. Sub clade.sub cadauerib⁹. Cernit fortunā suposq; suos.agnoscit felicitatē & deos ꝑpitios. Sceleꝝ spectacula ꝑdat,nō fruat voluptate spectādi. Inuidet miseris.nō cōburit,nō sepelit,& ēvet⁹ verbi cōstructio cui⁹ mēinit Diomedes. Ingerit emathiā.hypallage.i.imittit aerē pestiferꝝ i Emathiā:q ex cadaueꝝ corruptiōe ificiebat. Capulus. Orestes. Pētheus. Agaue. Inuideo ig ne.

Non illũ. nõ eſt inquit motus exẽplo Annibalis qui q̃ q̃ ſęuiſſimus Pauli tñ Aemylij corpꝰ & M. Marcelli honorificẽtiſſime ſepeliuit: vt Liuius & Silliꝰ tradũt. Humator Pœnꝰ, Annibal ſepultor. Cõſulis, Pauli Aemylij qui cecidit in pugna Cãnenſi. Cãnę: vicus in Apulia. Succenſę, coruſcantes pyra. Lampade Libyca, igne Annibalis Aphricani. Hominum ritus. humanitatem ſepeliendi. nam non ſepelire ferum eſt & immane.

BERO. ¶ Infectũq; aera totũ manibꝰ. ego puto inqt Lucanꝰ cãpos Pharſalicos gemitũ dediſſe & totũ aera fuiſſe infectũ & maculatũ manibꝰ & vmbris interfectorũ. Sibilaq; & flãmas infert ſopor. victoria exigebat pœnas de victoribꝰ nã dormiẽtes furię vexabãt & ſibilis anguiũ & facibꝰ ardẽtibꝰ agitabant. ꝑterea vmbrę cæſorũ ſuis interfectoribꝰ occurrebãt & eorũ ſõnos ꝑturbabãt. Ille.i. alius. Agitãt.i. vexant. Oẽs in Cęſare manes. Cęſar in ſõnis vexabat vmbris & manibꝰ oĩm ĩ acie Pharſalica cęſorũ cũ reliquos vmbrę tantũ agitarent eorũ quos ipſi interfecerãt. Haud alios nondũ Scythica purgatꝰ ab ara. Oreſtes poſt parricidiũ furijs agitatꝰ eſt: Armatã facibꝰ matrẽ & ſerpẽtibus atris cũ fugit: vt inquit Vergiliꝰ. diu itaq; vexatꝰ in Tauricã Scythicã ꝑfectꝰ ſimulachrũ Dianę Tauricę abduxit & cũ ſorore Iphigẽia venit ad fines rheginorũ ibiq; flumĩe elotꝰ furere deſijt. auctor ꝓbꝰ. dicit Pelopeꝰ a Pelope proauo: qui nomẽ indidit Pelopõneſſo. Eumenidũ.i. furiarũ, vt ſępe dictũ eſt. Cũ fureret Pẽtheus aut cũ deſiſſet Agaue. nõ minoribꝰ furijs & tumultu nocturno agitabant mentes Cęſarianorũ q̃ olim Pẽtheus & eiꝰ mater Agaue vexati fuerũt. Pẽtheus eñ cũ ſacra Bacchi cõtẽneret factꝰ eſt veſanꝰ: quẽ mater Agaue cũ ſororibꝰ lacerauit exiſtimãs eſſe aprum vt ſcribit Ouidius. ita ꝑturbabat Cęſar quẽ in ſõnis ꝓmere videbant gladij oĩm q fuerãt ĩ acie Pharſalica. Aut vltrix viſura dies.i. gladij eorũ q deinde in ſenatu Cęſarem tribꝰ & viginti vulneribꝰ cõfecerũt. vñ ait. Stringẽte ſenatu. quos.ſ. gladios ſtrinxerũt ſenatores in Cæſarẽ in curia Põpeij. Infera mõſtra.i. furię & filia Et quãtũ pœnæ miſero. Cæſar maxĩo tormẽto afficiebat vidẽs mõſtra inferorũ q̃ ſpectari ſolent tñmodo a defunctis. Tñ oĩa paſſo.i. q̃uis Cęſar ĩ ſõnis oẽs manes & furias paſſus eſſet tamen orto die oculos ſatiare nõ poterat dũ ſpectat arua plena cadaueribus & flumina cõcitatiora facta vi & impetu ſanguinis. Retexit.i. denudauit & oſtendit. Et excelſos cumulis. tanta erat cadauerũ coaceruatio: vt mõtes æquarẽt. Sidentes.i. iacentes. In tabẽ, ſaniem & cruorẽ corruptũ. Et Magni numerat populos. Cæſar numerabat cadauera eorum populorum qui ſecuti fuerant Pompeium. Epuliſq; paratur. voluit Cęſar epulari in loco edito ex quo cognoſceret facies mortuorum. Non cernere terram. delectabat Cæſarem ꝙ terram Pharſalicam non cerneret vtpote cadaueribus coopertam. Luſtrare, circuire: vt ait Macrobius. Ac ne lęta furens ſcelerum ſpectacula perdat. Cæſar vt diutius frueretur ſpectaculo cæſorum & iacentium ſibi iocundo, noluit cadauera cõburi: vt mos erat, nam vt

Et Magni numerat populos: epuliſq; paratur
Ille locus: vultus ex quo facieſq; iacentum
Agnoſcat. iuuat Emathiã nõ cernere terram:
Et luſtrare oculis campos ſub clade latentes.
Fortunam ſuperoſq; ſuos in ſanguine cernit.
Ac ne lęta furẽs ſcelerum ſpectacula perdat:
Inuidet igne rogi miſeris: cœloq; nocenti
Ingerit Emathiam. nõ illum Pœnus humator
Conſulis: & Libyca ſuccenſę lampade Cannę
Compellũt: hominũ ritus vt ſeruet in hoſtes.

¶ Inuigilat cunctis ſęuum ſcelus. Poſtq̃ Cæſariani Pompeianorũ caſtris potiti ſunt: nõdum requie ſunt potiti: quia adhuc videntur ſibi in ꝓlio verſari: vnde dicit poeta. Scelus ſæuum in bello tranſacto patratũ, inuigilat.i. vigilias agit in cunctis.i. dum cuncti Cæſariani dormire nituntur, ſcelus tranſactũ eos ſollicitat: & ipſi agitant tota mente.i. tota contemplatione, arma: quibus conciues peremerant: & manus ſup. eorum, mouentur.ſ. ad feriendum hoſtem, capulo.i. manubrio gladij, abſente. Ego (inquit poeta) putẽ, aut putes.i. quilibet putare poſſet, campos quibus cædes tranſacta eſt, ingemuiſſe: & terram nocentem propter tãtam ſtragem, inſpiraſſe.ſ. in aera, animas ſcilicet cæſorum: & putes totum aera infectum manibꝰ.i. vmbris occiſorum: & putes noctem ſuperam.i. quæ eſt apud ſuperos, ſup. infectã formidine ſtygia.i. qualis eſt apud inferos. Victoria exigit a meritis.i. qui talem mercedem meriti erant, pœnas triſtes: quia ab ipſis & eorum conſcientia illatas; cõſciẽtia videlicet iudice. Et ſopor.i. dormitio profunda propter laborem, non tamen placida, infert dormire volẽtibus, ſibila.ſ. ſerpentum infernalium.i. furiarum, & flammas.i. faces quas ſibi inferri putabant. Vmbra.i. effigies corporis, ciuis peremptĩ.ſ. in prælio pręcedenti, adeſt.ſ. ad perſequẽdum interfectorem. Queq;.ſ. Cæſarianorũ ſua imago terroris.i. propria figura occiſi a ſe vnde terretur. premit.i. ãguſtiat. Ille.i. aliquis qui interfecerat ſenes, videt vultus ſenum: ille qui interfecerat iuuenes videt figuras iuuenũ. Cadauera fraterna.i. fratris interempti, agitãt hunc totum ſomnis. Pater.i. apparitio aut viſio patris eſt ĩ hoc pectore.i. illi apparet qui illũ interfecit. Oẽs manes.i. oẽs interfectorũ aĩæ, ſunt in Cęſare.i. occurrunt Cęſari q per oĩm manꝰ oẽs interfecerat vt caput ꝓlij. Quod dictũ aĩaduertẽdũ eſt principibꝰ quorũ authoritate fulti peccãt alij. Oreſtes filiꝰ Agamẽnonis ꝓpter Clytẽneſtrã matrẽ ab eo interfectã furijs agitatꝰ, Pelopeius.i. ꝓnepos Pelopis, nondũ purgatus.ſ. a furore, in ara Scythica.i. ĩ Taurica regiõe virtute Dianę Fiſcelidis, vidit haud alios, ergo eoſdẽ, vultꝰ Eumenidũ.i. furiarũ infernaliũ. Nec animi ſenſere tumultꝰ magis attonitos .i. nec animi attoniti ſenſere magis tumultꝰ: tũc quũ Pẽtheus rex Thebarũ fureret.ſ. ꝓpterea ꝙ abſtemius viueret & feſtis Bacchi derogaret: & quũ Agaue mr̃ eiꝰ, deſciſſet.i. male ſciuiſſet, hoc eſt deſipuiſſet. Oẽs gladij quos aut Pharſalia vidit.ſ. diſtrictos, aut quos dies vltrix.ſ. q̃ occidẽdꝰ erat, viſura ſup. erat, ſenatu ſtringente.i. ſenatoribꝰ in eũ cõiuraturis eos denudãtibꝰ, ꝓmũt illa nocte.ſ. q̃ ꝑliũ inſequit, hũc.ſ. Cęſarẽ: & monſtra ĩfera.i. furię ĩfernales, flagellãt.i. diſcruciãt, hũc.i. aĩm huiꝰ videlicet Cęſaris. Heu quãtũ pœnę.i. laboris & cruciatus, mẽs cõſcia.ſ. tãti mali, donat.i. infert.ſ. Cęſari: ꝙ.i. q̃a videt ſõnis .i. ꝑ ſõnos, ſtyga.i. lacũ triſtitię infernalis: ꝙ.i. quia videt, manes.i. inferos, & tartara infeſta.i. moleſta. Põpeio viuente.i. nõ dũ occiſo. tñ poſtq̃ dies clara retexit.i. aperuit poſtridie Cęſari paſſo oĩa.ſ. tormẽta cõſciẽtię ꝑ inſõnia, oĩa dãna Pharſalica

.i. tot illuſtriũ virorũ ſtragẽ: nulla facies.i. repręſentatio loci in quo tot proſtrati iacebant, reuocat oculos.ſ. Cæſaris hærẽtes .i. firmiter infixos, aruis feralibꝰ.i. in quibꝰ tot mortui iacebãt. cernit flumia.ſ. ꝓpinq̃, ꝓpulſa.i. ꝓcul ĩpulſa, cruore.i. vi cruoris recẽs fuſi, & cernit corpa æquantia cumulis.ſ. cæſorũ excelſos colles, & ſpectat aceruos occiſorũ deꝑſſos.i. abſtruſos aut ſidentes.i. deſcendentes in tabem.i. in ſanguinẽ corruptum, & numerat populos Magni.i. qui ſub eo ceciderant: & ille locus paratur epulis.i. ad ſumendum cibum a Cæſare, ex quo loco agnoſcat, id eſt agnoſcere poſſit, facies iacentum: & iuuat, id eſt delectat, Cæſarem, non cernere.i. ꝙ non potuit videre terram emathiam ꝓpterea ꝙ erat cadaueribꝰ tecta, & iuuat luſtrare.i. inſpicere oculis, campos latentes ſub clade.i. ſtrage cadauerũ. Ipe cernit fortunã.ſ. ſuã et ſibi fauorabilẽ, & ſupos ſuos .i. ſibi fauorabiles, in ſanguine.ſ. fuſo. hoc eſt ex magnitudine ſanguinis fuſi deputat fauorẽ fortunę & deorũ. Ac ne ipſe furens ꝑdat lęta ſpectacula, ſcelerũ.i. cadauerũ occiſorũ ꝑ ſcelus, inuidet miſeris.ſ. occiſis, igne (qd nũc dicimꝰ ignẽ).i. in igne rogi.ſ. cõferẽdo, & ingerit cœlo.i. aeri nocẽti.i. corrupto ꝑ cadauera inſepulta, Emathiã.i. Theſſaliã. hoc eſt ingerit Emathię aerẽ corruptum. Pœnus.ſ. Annibal natura ſęuiſſimꝰ, humator cõſulis.ſ. Pauli Aemylij, & Cãnæ.i. cadauera apud Cannas proſtrata, ſuccẽſæ.i. inuſta, lampade Libyca.i. rogo a Libyco Annibale cõceſſo, nõ cõpellunt illum.ſ. Cæſarem, vt ſeruet ritus hominum, qui occiſos etiam hoſtes ſepeliunt, in id eſt erga hoſtes.

ait Plynius, ipm cremare iſtitutũ tũc fuit poſt q̃ longinquis bellis obrutos cognouere erui. Cœloq; nocẽti igerit Emathiã. cadauera iacẽtia in cãpis Pharſalicis aera corrũpebãt ſua tabe peſtifera. Nõ illũ Pœnus humator cõſulis. Cæſar nõ eſt cõpulſus exẽplis etiã hoſtium vt cadauera ſepultura donaret: qd fecit Pœnꝰ.i. Annibal erga Romanos hoſtes. nã cũ apud Cãnas, de quibꝰ ſupra, pene Romanũ nomẽ deleſſet trucidatis circiter quinquaginta milibus, Cõſulẽ Paulũ Aemyliũ, q fuerat interfectꝰ congri & ſepeliri iuſſit: vt quidã auctores ſunt: qd refert Liuiꝰ. Cõſulis.i. Pauli. Et Libyca ſuccẽſę lãpade Cãnę.i. cadauera Romãorũ ad Cannas interemptorum cremata igne immiſſo rogis ab ipſis hoſtibus Pœnis.

Sed meminit nondum ſatiata cędibus ira
Ciues eſſe ſuos. Petimus non ſingula buſta
Diſcretoſq; rogos: vnum da gentibus ignem.
Non interpoſitis vrantur corpora flammis.
Aut generi ſi pœna iuuat: nemꝰ extrue Pĩdi:
Erige cõgeſtas Oetheo robore ſyluas:
Theſſalicã videat Põpeius ab æquore flãmã.
Nil agis hac ira: tabes ne cadauera ſoluat
An rogꝰ haud refert: placido natura receptat
Cuncta ſinu: finemq; ſui ſibi corpora debent.
Hos Cęſar populos ſi nunc non vſſerit ignis:
Vret cum terris: vret cum gurgite ponti.
Cõmunis mũdo ſupereſt rogus: oſſibus aſtra
Miſturus. quocunq; tuam fortuna vocabit
Hę quoq; eunt animę: nõ altius ibis in auras:
Non meliore loco ſtygia ſub nocte iacebis.
Libera fortuna mors eſt: capit omnia tellus
Quę genuit: cœlo tegit qui nõ habet vrnam.
Tu cui dant pœnas inhumato funere gentes:
Quid fugis hãc cladẽ qd olẽtes deſeris agros?
Has trahe Cęſar aq̃s: hoc ſi potes vtere cœlo.
Sed tibi tabentes populi Pharſalia rura
Eripiunt: campoſq; tenent victore fugato.
Non ſolum Aemonii funeſta ad pabula belli
Biſtonii venere lupi: tabemq; cruentę

SVLPI. ¶ Meminit eſſe ciues ſuos. quos maiori odio habebat q̃ Annibal hoſtes. Non ſingula buſta. non vt cuiq; ſuum rogum conſtituas: ſed vnum ingẽtem oĩbus. Diſcretos, ſeparatos. Interpoſitis: ſed continuis. Aut generi. aut ſi vis Põpeium maiori dolore afficere cõgeſtas Theſſalię ſyluas incẽde, vt flãmas ex æquore poſſit aſpicere. Robore Oetheo, lignis Oethę mõtis. Nil agis hac ira. Vanę crudelitatis iprobatio, qa nihil odijs ꝑficiat. Tabes, corruptio Soluat, in terrã vertat. An rogus. an ignis in cinerẽ. Placido natura receptat cũcta ſinu. oĩa eñ q̃ natura cõpoſuit in ſua elemẽta diſſoluit Finẽ ſui, diſſolutionẽ. Sibi, naturę. Vret cum terris. vret qñ oĩa elemẽta vno igne ardebunt: idq; ex Pythagorę ſententia dixit: qui apud Ouidiũ ait. Eſſe quoq; in fatis reminiſcit affore tellus. Quo mare quo tellus correptaq; regia cœli Ardeat. Plato quoq; in Timęo, & Cicero in natura deorũ docet, certa tẽporũ reuolutione ex incremento contrariorũ elementorũ & incendia & diluuia fieri. Cõis rogꝰ, generale incendiũ. Quocũq; tuã. quo iuerit anima tua vadit nunc horũ. quibus verbis indicat eũ nõ deũ eſſe vt vulgo putabat. In auras ad ſpiritũ rettulit qui eos repetit. Stygia ſub nocte. in inferno quo migrant animę. Meliore loco, circulo amœniore. Libera fortuna mors eſt, Mortui inquit nõ ſunt fortunę iniurięq; ſubiecti. Capit oĩa, ſuſcipit & continet: nam in terrã redeũt. Qui nõ habet vrnã, inſepultus. Tum, ꝑterea: & eſt acris increpatio. Cui, ad cuius voluptatẽ. Funere inhumato, cadaueribus inſepultis. Hãc cladẽ, ſpectaculum huius cladis. Olẽtes, fœtẽtes. Trahe, bibe qm̃ infectę ſunt ſanguine. Hoc cœlo, qd corruptum iam eſt & peſtiferũ. Tabẽtes, marcẽtes & qui corrũpuntur. Eripiũt rura, fugant te. Ad pabulũ, ad deuorãda cadauera. Biſtonij, Threicij a Biſtone rege. Odorati: q odorauerũt. eſtq; participiũ a deponẽte odoror. Eſtq; ꝓprie odoratꝰ q accipit aliũde odorẽ. Odorus vero q̃ ꝑ ſe odorẽ emittit: vt roſa. Pholoen, montẽ Theſſalię. Latebras, luſtra. Obſcœni, turpes ꝓpter vomitum ex crapulis. Et quicquid nare ſagaci:

Odoror. Odoratꝰ. Odorus.

ois fera odorifequa. Nō ſanū, corruptū odore cadauerū. Secutæ. alebantur em̄ cadaueribus equorū. Vofq;. Grues q̄ e Biſtonia palude in Thracia frigidiori ad tepētem reuolant Nilū. Ad hauſtrū mollē, ad regionē hauſtralē quæ mitior eſt: nā Thracia ad meridiē habet Aegyptū. Induit ſe vulture. a vulturibus fuit frequentatū: qui vt Plynius ſcribit, triduo cadauera futura p̄ſentiunt. Plures pēnæ preſſerūt aera, plures volucres volauerūt. Roribus ſanguineis, inſperſione cruoris.

BERO. ¶Vnum da gentibus ignem. nō petimus inquit Lucanus vt ſinguli ſingulis buſtis. i. ſepulcris inferātur: ſed more militari vno rogo oia cadauera ſimul cōbure. Aut generi ſi pœna iuuat. Si vis inquit o Cæſar pœna & dolore afficere generū. i. Pompeium, extrue tā magnū rogum vt eius flammā videre poſſit ipſe Pōpeius a littore maris quo p̄uenerat. Oetheo robore. arboribꝰ mōtis Oethę. de quo ſupra. Tabes ne cadauera ſoluat. nihil refert an cadauera tabe corrūpantur inſepulta, an cōcremētur: cum natura cuncta recipiat. Sibi. ſ. terrę: q̄ vt ait Plynius nos naſcētes excipit & ſuſtinet nouiſſime complectitur gremio. Vel ſibi. ſ. natūræ ex qua cuncta ſunt & in quā cuncta redeunt. Hos Cæſar populos ſi nunc. ait Lucanꝰ o Cæſar ſi nunc iſta cadauera non cremantur & ſepeliuntur vt cremari deberent, ſaltem tūc vrentur quando totus mundus in ignem collabetur: ſecūdū opinionem eoꝝ philoſophorum qui dixerunt ignem rerum fuiſſe principium & futurū finē: vt Anaxagoras dicebat: & tangit Seneca. Rogus ergo vnus mundū totū cōcremabit: & tunc aſtra cœleſtia miſcentur oſſibus & cadaueribꝰ. Tuam. ſ. animam. Non meliore loco. anima tua o Cęſar nō ſortietur meliorem ſedem q̄ animę horū qui iacēt inſepulti. Libera fortuna mors ē. Fortuna nullum habet ius in mortuos: quibus ſi denegat ſepulturā cœlum p̄betur, quo tegūtur. Fortuna eſt ſeptimus caſus. Vrnā, ſepulcrū: qua cineres cōduntur. Quid fugis hanc cladem. ſi o Cæſar delectaris ſpectaculo inhumatorum quare ex hoc loco recedis. Olentes. qui tibi bene olere videntur: vel fœdum odorem emittētes. Sed tibi tabētes populi. Cæſar coactꝰ eſt recedere e Pharſalicis campis propter tabem & tetrū fœtorem cadauerū: quæ oia corruperant. verū ſecundū hiſtorię fidē Cæſar oībus rebꝰ relictis pſeq̄ndū ſibi Pōpeiū exiſtimauit. Victore fugato. ſ. Cæſare: & ita eoꝝ q̄ victi fuerāt cadauera victorē fugabāt fœtore. Nō ſolū Aemonij. ad hęc cadauera nō ſolū lupi Biſtonij. i. Thracēſes, verū & leones venerunt & vrſi atq; canes. Pholoen, mōtē: de quo ſupra. Quicquid nare ſagaci. venerunt ad cadauera oia aialia & volucres q̄ habēt narem ſagacē. i.

Sagare. acute ſentientem. Sagare em̄ ſignificat acute ſentire: vt ait Cicero. quales ſunt vultures & aquilę. Aera nō ſanū. i. fœdū odorē aeris corrupti & peſtilentis. Vos quæ Nilo mutare ſoletis threicias hyemes. grues intelligit quæ vt ſupra dictū eſt in tertio & in quito, ſolitę ſunt hiberno tempore relinq̄re ſtrymona & Thraciam & traiſcere ad aquas Nili tepidiores. vetū ait Lucanus grues nunc tardius peruenisse

Cędis odorati Pholoen liquere leones.
Tunc vrſi latebras: obſcœni tecta domoſq;
Deſeruere canes: & quicquid nare ſagaci
Aera non ſanum motumq; cadauere ſenſit.
Iamq; diu volucres ciuilia caſtra ſecutę
Conueniunt. vos quę Nilo mutare ſoletis
Threicias hyemes ad mollem ſerius hauſtrū
Iſtis aues. nunq̄ ſe tanto vulture cœlum
Induit: aut plures preſſerunt aera pennę.
Omne nemus miſit volucres: omniſq; cruenta
Alite ſanguineis ſtillauit roribus arbor.

¶Aut generi ſi pœna iuuat. Inuehitur continue in Cæſarē eoq; corpora Romanoꝝ ſepultura p̄hibuit, docēs eū ſtulte agere: nam ſi id facit vt dolorē Pompeio excitet, maiorem excitaret viſo ſuorum rogo: nam q; inſepulta iacerent cadauera fugientem latuit. Ordo eſt. Aut o Cæſar, ſi pœna generi. ſ. quōdam tui Pompeij, iuuat. i. delectat ſup. te: hoc eſt ſi vehementer vis cruciare Pompeium, noli p̄hibere cadauera ſepultura, quia id (vt dixi) neſcit: ſed extrue. i. ad incendium para, nemus Pindi ſcilicet montis vicini: erige. ſ. in pyram, ſyluas cōgeſtas, robore. i. ex ligno firmo, Oetheo id eſt Oethæ montis: vt Pompeius videat ab æquore, id eſt loco æquo & plano, flāmam Theſſalicam. i. qua cōburantur cadauera militum ſuoꝝ in Theſſalia occiſorū. Tu nil agis. i. nil proficis hac ira. ſ. in cadauera: quia haud. i. non refert, id eſt intereſt, ne pro an, tabes. i. lenta putrefactio, ſoluat cadauera. ſ. Pompeiana: an rogus ſoluat. i. abſumat ea. Natura receptat. i. recipit in ſua principia cuncta ſciiicet cōpoſita ex elementis, ſinu placido. i. benigno & corpora debent ſibi. ſ. naturæ ſecūdū Sulpitium: ſed ſic erit dura reciprocatio: aut ſibi ipſis propter materiam vnde cōſtāt, finem ſui. quia quod ex corruptibili ortum eſt per naturam eſt corruptibile. O Cæſar ſi ignis non vſlerit hos populos nunc: ipſe vret eos cum terris. i. cum igne conflagratiōis: quod nos ante iudicium generale futurum credimus: illi aliq̄n fore credi derunt: & vret cum gurgite ponti. i. maris. i. quando etiam maria ardebunt. Rogus communis, id eſt generalis ignis conflagrationis ſupereſt, id eſt reſtat mundo, miſturus, q̄d nos dicimus mixturus, aſtra oſſibus, id eſt concrematurus aſtra cum oſſibus, quia multo ante carnes erunt conſumptæ. Quocunq; i. ad quēcunq; locum, fortuna ſcilicet quantumuis proſpera, vocabit tuam ſcilicet animam: eo ſup. eunt. i. tendunt modo quoq; i. etiā, hę. i. horum cadauerum quæ ſepultura prohibes, animę. q. d. tu nō minꝰ ad inferos deſcēdes q̄ illi: quia vnꝰ erit oim interitꝰ. Tu nō ibis altiꝰ in auras. i. ſpiritus tuus nō magis repetet deos q̄ ſpūs hoꝝ quos vilipēdis. Tu nō iacebis melioꝛe loco ſub nocte ſtygia. i. q̄n eris in perpetuis tenebris. in q̄ re nimium vere loquitur poeta. Mors eſt libera fortuna. i. a fortunę imperio exēpti ſunt mortui: tellus capit. i. recipit & reſoluit in ſe oſa quæ genuit. Is qui non habet vrnā. i. receptaculū cinerum ſuorum ac ſepulturā, tegit cœlo. i. ſepelitur ſub dio. Tu o Cæſar cui gentes dant pœnas corpore inhumato. i. non ſepulto (q̄d miſerum eſt: quia inhumatæ vt Vergilius aſſerit, centum errant annos) quid. i. ad quid fugis hanc cladem. i. ſtragē gladio occiſorū: & q̄d. i. ad q̄d deſeris agros olentes. i. fœtidos: O Cęſar trahe. i. attrahe & bibe has aquas. ſ. ſanguinolentas: & ſi potes vtere hoc cœlo. i. aere tā corrupto. Sed populi tabētes. i. cadauera fœtida & tabe lenta cōſūpta, quorū alias expuliſti, eripuit tibi, q̄a nō audes cū eis manere, rura Pharſalia

& tenent campos victore. ſ. te fugato. ſ. propter corruptionē & fœtorem. Nec ſolum lupi Biſtonij. i. Threcij, ſiue ex Thracia, venere ad pabula funeſta belli: æmonij. i. Theſſalici, q̄ p quia, leones odorati. i. qui odore ſenſerant, tabem. i. corruptū ſanguinem, cædis cruentæ. i. cadaueris ſanguinolenti, liquere Pholoen montem Theſſaliæ. Et tunc vrſi deſeruere latebras. i. luſtra ſua: & canes obſcœni id ē turpes, deſeruere tecta & domos. i. totam Pharſaliam. Et quicquid ſentit aera non ſanum & motū cadauere. i. per cadauer. Volucres vt vultures & aquilæ ac milui, ſecutæ iam diu caſtra ciuilia, conueniunt. ſ. inter ſe Vos aues. i. o vos grues, quæ ſoletis mutare hyemes threcias i. frigora & tempeſtates Thraciæ, nilo. i. recipientes vos in nilum fluuium Aegypti tepidum, iſtis. i. volatilis ſerius. i. tardiꝰ ſolito, ad hauſtrum ventum meridionalem mollem. i. minus aſperum & mitiorem, hoc eſt ad Aegyptum quā Thraces meridiem verſus habent. ideo autem ſerius iuuerunt, quia humana carne ineſcatæ manſerunt. Cælum. i. aer, nunq̄ induit. i. cooperuit ſe tāto vulnere, aut̄ humana carne veſci ſolita, quanto ſup. tunc ſe induit: aut plures pennæ, ſup. nun q̄ preſſerunt aera. i. nunq̄ plures volucres volauerunt per aera. Omne nemus miſit volucres. ſ. in Theſſaliam: & omnis arbor ſtillauit roribus ſanguineis. i. demiſit in morem roris guttatim cruorem humanum aduectum in ramos cum viſceribus, alite cruēta. i. per auem ſanguinolentam aut ſanguinariam.

SVLPITIVS.

Sæpe ſuper vultus victoris & impia ſigna
Aut cruor: aut alto defluxit ab æthere tabes:
Membraq; deiecit iam laſſis vnguibus ales.
Sic quoq; non ois populus peruenit ad oſſa:
Inq; feras diſcerptus abit: non intima curant
Viſcera: nec totas auidę ſorbere medullas:
Deguſtantq; artus: Latię pars maxima turbæ
Faſtidita iacet: quam ſol nimbiq; dieſq;
Longior Emathiis reſolutam miſcuit aruis.
Theſſalia infelix quo tanto crimine tellus
Læſiſti ſuperos: vt te tot mortibus vnam
Tot ſcelerum fatis premerent? q̄d ſufficit ęuū
Immemor vt donet belli tibi damna vetuſtas?
Quæ ſeges infecta ſurget nō decolor hærba?
Quo non Romanos violabis vomere manes?
Ante nouę venient acies: ſceleriq; ſecundo
Præſtabis nōdū ſiccos hoc ſanguine campos.
Omnia maiorum vertamus buſta licebit
Et ſtantes tumulos: & qui radice vetuſta
Effudere ſuas victis compagibus vrnas:
Plus cinerum Aemonię ſulcis telluris aratur:
Pluraq; rurícolis feriuntur dentibus oſſa.
Nullus ab Emathio relígaſſet littore funem
Nauita: nec terram quiſq̄ mouiſſet arator:
Romani buſtum populi: fugerentq; coloni
Vmbrarū campos: gregibus dumeta carerēt:

ad nilum ad regionem auſtralem cum in itinere forent remorate ad carpenda & vorāda cadauera in campis Pharſalicis iacentia. Serius, tardius. Nunq̄ tanto ſe vulture cælum. Vultures nigri p̄ualent: nidificant in excelſiſſimis rupibꝰ: triduo aut biduo ante volāt vbi cadauera futura ſunt: auctores Plynius & Plautus. Veſcuntur em̄ cadaueribus vt ait Plutarchus. Aer ergo nunq̄ fuit plenus tot vulturibus quot nunc aduolarunt ad iſta cadauera. Stillauit roribus arbor. Volucres depaſtę cadauerib⁹ & cruentāte, arbores ſanguinolentas afficiebāt ita vt rores ſanguinei ſtillarent ex arboribꝰ. Stillare eſt guttatim fluere: & gutta inquit Palemon ſtat: ſtilla cadit. Stillare.

¶Victoris: Cæſaris. Tabes, ſanies. Feſſis: defatigatis. Vnguibus. bene vnguibus. Sūt enim proprie vngues omniū animalium habentium digitos. Vngula vero eorum q̄ habēt aut ſolidos aut bifidos pedes. Membra, humana quæ rapuerat. Sic quoq;. etiam ferarum & volucrum diſcerptione atq; rapina Non peruenit ad oſſa: quia multa corpora in tegra remanſere. Abit in feras: cōuertit ſe in carnem ferarum quæ illa carne alebant. Faſtidita, neglecta a feris & auibꝰ. Sol, deſiccādo. Nimbi, putrefaciendo & molliendo. Dies: tempus conſumendo. Reſolutam: corruptam. Theſſalia. Theſſaliam quoq; deteſtat & eā deplorat poeta. Crimine: culpa tua. Tevnam: ſolam & præcipuam. Fatis, neceſſari iseuentis. Quod ſufficit æuum. Quæ ætas inquit eſt ſatis ad tāti damni memoriam obſolendam? Quę ſeges. profecto nulla frumēti hærba. Non decolor: non ſanguinei coloris & pallidi. Hærbarum em̄ radices & arborum ſatiatæ ſanguine aut vini fęce rubicunda purpureos fructus producūt. Sic Perſica & auellanas purpureas fieri docet Palladius. Quo vomere. nam quicūq; te arabit cineres eruet Romanorum, & vmbras vexabit. Ante nouę. hoc eſt ante hic iterum præliabiſ: dixitq; hoc propter Octauium & Antonium qui aduerſus Brutum & Caſſium mixto poſt illic marte cruentiſſimo pugnauere. Secundo ſceleri: ſecundo p̄lio ciuili. Omnia maiorum. Q̄uis inquit omnes cineres omniaq; oſſa mortuorū q̄ in toto ſunt orbe in vnū cumulenē: maior tamen copia erit in Theſſalia. Licebit, q̄uis. vt apud Horatium. Sis pe core & multa diues tellure licebit. Buſta: loca in quibus combuſta ſunt. Stātes, integros. Vertamus: eruamus. Vetuſta radice. antiqua caprifico diſſoluti apertiq; ſunt. Martialis. Marmore meſſalæ findit Caprificus. Vrnas in quibus cineres oſſaq; ſunt. Victis compagibus: diſſolutis cōiunctionibus. Sulcis: in ſulcis. Dentibus rurícolis: dentatis inſtrumētis quibus colunē rura. Nullus ab Emathio. nemo inquit Theſſaliam frequētaſſet aut araſſet aut armenta & greges ibi pauiſſet: ſed

Vngues. Vngula. Licebit. Caprificus Purpurei fructus vt fiant.

tanḡ ſacram & vt cõmune Romanorum ſepulchrum ſeruaſſet inuiolatã & deſertã, ſi illic tantũ geſta fuiſſent ciuilia plia. Reliqaſſet funẽ: nauigaſſet in Emathiam ideq; nauim ſoluiſſet. Dumeta: ſpineta & ſaltus. Permitteret vellere. cõcederet paſcere hærbã naſcẽtem ex oſſibus & puluere Romanorũ. Impatiens hominũ: inhabitabilis. Vel ſolis iniqui limite vel glacie. i. vel vi ſolis: vt terrę q̃ ſunt ſub torrida Zona, & ſub ipſa ecliptica: vel frigore intolerabili quo laborãt qui ſunt ſub Zonis extremis. Nuda: ſine hominibus. Si non prima. ſi prima certe non ſola: nam primus ad differentiam ſecundi & tertij dicitur. Liceat. votum eſt: cum non liceat: totus ẽm mundus eſt nocens. Terras nocẽtes. Theſſaliã, Aegyptum, Ciſalpinam Galliã, Aphricam, Hiſpaniã, Tuſciam, Siciliã, Leucadiã quæ ciuili ſanguine maduere. Quid premitis. cur grauamini & damnatis. Soluitis: libe

Loca bello cũ ciuilii.

ratis culpa: nam vnus locus alterũ leuat. Heſperiæ, Hiſpanæ & Italię. Pachini: montis in Sicilia apud quem Auguſtus &. M. Agrippa Sextum Pompeij filium nauali prelio ſuperauit. Et Mutina: apud quam victꝰ eſt. M. Antonius ab Auguſto: vbi & cõſules Pãſa & Hircius ceciderunt. Leucas. hoc dicit propter prelium nauale quod in ſinu Ambracio geſſit Auguſtus in Antoniũ & Cleopatram

Pachinus.

Puros: quaſi innocentes & Romano cruore imaculatos & inexecrabiles. Philippos. Poeta vt etiam ſupradixímus Pharſalios cãpos intelligit. q̃q̃ Plynius Philippos in Thracia eſſe oſtendit.

Philippi.

PHIL. BEROALDVS.

¶ Defluxit ab ęthere tabes. Aues fruſtra cadauerũ vnguibus comprenſa cũ diutius ſuſtinere non poſſent ab ęthere deijciebãt: & ſic membra & tabes ceſorum ſæpe defluxit ſupra Cæſaris. Laſſis, defatigatis põdere. Peruenit ad oſſa. tanta fuit omnibꝰ animalibꝰ copia cadauerum vt nullum diſcerperetur vſq; ad oſſa, & medullæ abſorberenť. Faſtidita iacet. mꝛta cadauera iacuerũt itacta ab auibꝰ propter copiã faſtidiẽtibus. Reſoluta miſcuit aruis. Sententia Vergiliana. Grandiaq; effoſſis mirabitur arua ſepulchris. Theſſalia infelix. Infelicem terram dicit eſſe Theſſaliam q̃ tot cadaueribus ſola fuerit oppreſſa. Quod ſufficit ęuũ. nulla vetuſtas nullũ ęuũ inquit Lucanus vnq̃ Theſſaliam reddet immemorem iſtorũ cadauerũ quibꝰ nũc eſt oppreſſa. Quę ſeges infecta. nullę fruges ſurgẽt qui earum hęrba ſit decolor & infecta iſto cruore. Seges eſt & terra dicitur & fruges. Vergilius qd faciat lętas ſegetes. & vt ait Varro, Seges dicit quod aratum necdũ ſatum eſt. Violabis vomere. quia agrícolæ aratro fodientes terram violabũt manes erutis oſſibus. Añ noue venient acies. anteq̃ deleatur nomen huius cladis & veſtigia, venient in eãdem Pharſaliam noue acies. ſ. Auguſti &. M. Antonij, ex altera parte Bruti & Caſſij: q̃ ibi conſixerũt vt ſupra dictum eſt. Vnde ſecundũ preliũ cõmittetur in campis Pharſalię nõdũ ſiccatis. Omnia maiorum vertamus buſta licebit. Sẽſus eſt q̃uis euertamus & diſſipemus ſepulchra

Seges.

Nulluſq; auderet pecorí permittere paſtor
Vellere ſurgentẽ de noſtrís oſſibus hęrbam:
Ac velut ímpatiens hominũ: vel ſolís íniqui
Límite: vel glacie: nuda atq; ígnota iaceres:
Sí non príma nefas belli ſed ſola tuliſſes.
O ſuperí liceat terras odiſſe nocentes.
Quid totũ p̃mitís: quid totũ abſoluitís orbẽ?
Heſperię clades: & flebílis vnda Pachíni:
Et Mutina: & Leucas puros fecere Philippos.

¶ Sepe ſuper. Proſequitur obſcoenitatẽ quę ex inſepultis cadaueribus pueniebat: tranſiturus in execrationem Theſſalię. Ordo ẽ. Aut cruor. i. humor habens adhuc ſpeciẽ ſanguinis, aut tabes. i. ſanies ſeu corruptus ſanguis, defluxit ſępe ab alto ęthere, ſup vultus victoris. ſ. Cæſaris & ſuper ſigna impia. i. impiorum in patriam. Et ales. i. volucris alata, deiecit ab aere membra. ſ. cadauerum, vnguibus iã laſſis. i. fatigatis. Sed nõ omnis populus illic interemptus, peruenit ſic quoq; i. etiã ſic, ad oſſa. i. ad hoc vt reſoluatur vſq; ad oſſa: q; pro quia, ipe diſcerptus. i. dilaniatus a feris, abit. i. reſoluitur, in feras. i. in carnẽ ferinam. Alites aut ferę, non curant. i. negligunt abſumere in tima viſcera, nec auidæ ſup. ſunt, ſorbere totas medullas, ſed partem earum: & deguſtant. i. prelibant ſolum modo nõ deuorant artus. Maxima pars turbæ Latiæ. i. Italicæ, iacet, faſtidita i. ſuperbe contempta ab auibꝰ & feris, forte q; malo aſſueti minus teneram & minus delicatam habeant carnem: quã. ſ. partem Romanorum, ſol. i. radij ſolares, & nimbi. i. venti pluuioſi, & dies. i. temporis edacitas, longior. i. diuturnior, miſcuit aruis Emathijs. i. reſoluit in terrã ſup arua Theſſalica. O Theſſalia tellus infelix, quo tanto. i. tam enormi crimine leſiſti ſupos, vt premerent te vnam. i. ſolam, tot mortibus, & tot fatis. i. neceſſarijs euentis ſcelerum. i. ciuilium bellorũ: quod guum. q. d. nullum q̃tũcunq; longũ ſufficit. i. ſatis lõgum eſt, vt vetuſtas immemor. ſ. tantæ cladis, donet tibi. i. ignoſcat, dãna. ſ. reipu. in te facta: Quæ ſeges. q. d. nulla, ſurget. ſ. tibi, non decolor. i. non decolorata, hærba infecta. ſ. ſanie & tabe: quo vomere nõ violabis. q. d. nullo non, & ita omni vomere. i. parte illa aratri, manes Romanos. i. ſpiritus oſſa inſepulta cuſtodiẽtes: Nouæ acies. ſ. Auguſti in Brutum, veniẽt. ſ. in te, anteq̃ deleatur memoria prioris belli: & tu preſtabis ſecundo ſceleri. i. bello ciuili campos nondum ſiccos hoc. i. nunc effuſo ſanguine. Licebit. i. q̃uis, aut licitum erit, vt vertamꝰ omnia buſta. i. cinerũ ſepulcra, maiorum. ſ. noſtrorũ: & tumulos ſtantes. i. adhuc integros & eos qui effudere ſuas vrnas. i. quas in ſe habebant, compagibus victis. i. diſſolutis, radice vetuſta. ſ. caprifici: tamen ſup. licet omnia ſepulcra eruamus, plus cinerũ. i. corporũ reſolutoꝝ in cineres, aratur ſulcis telluris æmoniæ. i. Theſſalicæ: & plura oſſa feriunť. i. percutiunť dentibus. i. dentatis inſtrumentis, ruricolis. i. quibꝰ rus colit. Nulluſq; &c. dicit q; ſi Theſſalia vt prima commiſſa ſunt bella ciuilia, ita in ea ſola fuiſſent cõmiſſa, omnes mortales ab ea tanq̃ ſacra & abominabili abſtinuiſſent: ſed quia in aliis locis non minus dira commiſſa ſunt prelia, videtur Theſſalia purificari, quia parcendum eſt mltitudini. Ordo eſt. Nullus nauita religaſſet. i. ſoluiſſet, funem. i. retinacula, ab littore Emathio, nec quiſq; arator mouiſſet terram exiſtentẽ buſtum Romani populi: & coloni fugerẽt campos vmbrarum. i. in quibus errent animæ inſepultorũ: dumeta carerent gregibus. ſ. capratum: & nullus auderet permittere pecori vellere. i. carpere hærbam ſurgentem de noſtris. i. Romanis oſſibus: & o Theſſalia tu iaceres nuda atq; ignota velut impatiens hominũ: vel limite. i. ꝓpter limitem & arctionem ſolis

iniqui id eſt nimis calidi vt in torrida Zona, vel glacie id ẽ velut propter glaciem, vt in Zonis frigidis, iaceres inquam nuda, ſi non prima ſcilicet dumtaxat, ſed ſola tuliſſes nefas belli ciuilis: ſed non tulit ſola vnde exclamat. O ſuperi, liceat id eſt facite tam paucas vt liceat odiſſe terras nocentes id eſt in quibus tantum mali contigit. quid id eſt ad quid premitis ſcilicet culpa & damnatis totum orbem, quia vbiq; factę ſunt ſtrages & quid abſoluitis id eſt liberatis a culpa totũ orbem: quia culpa vnius excuſat culpam alterius loci. vnde clades Heſperiæ ſcilicet vtriuſq; Italiæ & Hiſpaniæ, & vnda Pachini id eſt maris ſiculi ad promõtorium Pachinum, flebilis quia illic Sextꝰ Pompeij filius ſuperatus eſt ab Auguſto, & Mutina vbi Marcus Antonius ab Auguſto fugatus eſt, interfectis tamen ab Antonianis Panſa & Hircio conſulibus. & Leucas id eſt ſinus maris ambracij vbi Cleopatram cum Antonio vicit Auguſtus, fecere Philippos cãpos Theſſaliæ, aut iuxta Theſſaliã, puros. i. innocentes, reſpectu maiorum culparum.

& vrnas defunctorum, plus cinerum mortuorum aratur in Theſſalia. Effudere ſuas victis compagibus vrnas. id eſt q̃uis etiam euertamus monumenta quæ longa vetuſtate dehiſcũt & laxis & reſolutis compagibus vrnas in quibus ſunt cineres effundunt. Rustícolis dentíbus, id eſt aratro quo tura colentur. Aratro autem vt ait Vergiliꝰ duplici apartantur dentalia dorſo vel de ferramentis ruſticis intelligit quales ſunt bidentes. Nullus ab Emathio. ſenſus ẽ Theſſalia fuiſſet a cunctis mortalibꝰ derelicta ſi in ea ſola commiſſa eſſet clades ciuilis. Verum & apud Leucatem & apud Mutinam & alijs in locis cõmiſſę clades ciuiles abſoluunt Pharſaliam. Romani buſtum populi. nihil aliud eſt Pharſa-

Seges.

q̃ ſepulchrum commune Romanorũ. Gregibus dumeta carerẽt. i. nulli greges capellarum ouium q; carperẽt dumeta id eſt loca plena ſentibus & ſpinis. Vellere, id eſt morſu & dentibus carpere. Ac velut impatiens hominum. id eſt o Theſſalia tu iaceres deſerta & incognita tanq̃ regio impatiens hominum, vel propter nimios ęſtus qualis eſt torrida Zona, vel propter vehemẽtiora frigora inhabitabilis: qualis eſt ſeptemtrionalis regio. Si non prima nefas. in Pharſalia prima clades ciuilis commiſſa eſt: verum poſtea in alijs quoq; locis. Vnde prima ſed non ſola tulit ex itia ciuilia. Heſperiæ clades quæ ſcilicet factę ſunt in Hiſpania apud Mundam liberis Pompeij profligatis a Cæſare vt dictum eſt in primo. Et flebilis vnda Pachini. Pachinus promontorium eſt Sicilię vt Plynius & Strabo tradũt. vbi Sextus Pompeius pugna nauali victus fugatuſq; fuit ab Auguſto vt narrat Appianus. Et Mutina. vbi. M. Antoni fuit ſuperatus ab Auguſto Hircio & Panſa conſulibus interfectis: vt Cicero, Tranquillus, & Appianus meminerunt. Leucas. vbi Antonius & Cleopatra pugna Nauali ab Auguſto fuere deuicti vt ſupradictum eſt. Vergilius. Feruere leucatem.

Ioannís Sulpítií argumentum ín Lucaní Líbrum. VIII.

Octauo ín Leſbon fugiens per deuía Magnus
Nauígat: & coniunx lachrymãdo abducta relínquit
Deflentẽ populũ: ꝓperans tũ nauta monet
Tẽdat vt ad Cilíces: vbí Sextus turba ducũq;
Decernũt quo ſit dux cõfugíturus: atroxq;
Aegyptus legítur: veníentẽ regía prodít:
Coníugeq; & nato coram confodít Achíllas.
Ambuſtum Codrus truncũ clam texít arena.

Interpretatio Arg. Sul. per Aſcẽſium.

Octauo. Octauus inquit Omnibonus, hęc continet. Primum quidẽ profectionem Pompeij in inſulã Leſbon: vbi Corneliam vxorem ſuam depoſuerat. Deinde concionem Pompeij habitã in Cilicia vbi pars maior cenſuit vt ſe conferret in Parthiam ad parthos in Cæſarẽ cõcitandos. Cui ſententiæ aduerſatus Lętulus orationem habuit Romano conſule dignã & in eius ſententiam Senatuſconſultum factum eſt: vt ſe in Aegyptum reciperet. Vbi vt deinde narrat iubente Ptolemæo perſuaſu Photini & Achillæ coram coniuge & liberis obtruncatus eſt. Poſtremo recitat ſepulchrum Pompeio a Codro factum. His habitis, Ordo eſt facillimus. eſt autem talis. Magnus ſcilicet Pompeius, fugiens a Theſſalia, per deuia. i. loca de via abducentia, nauigat id eſt nauigare deſcribit a Lucano, octauo ſcilicet libro, in Leſbon ſcilicet inſulam: & cõiunx. ſ. eius Cornelia, abducta a Leſbo cum marito, reliquit populum deflẽtem. Tũ id eſt deinde nauta properans monet a Põpeio, vt tendat ad Cilices. Vbi id eſt apud quos, Sextus ſcilicet Pompeij filius, & turba ducũ vt regum & ſenatorum qui Pompeium eo ſecuti erant, decernunt id eſt cõſultant quo dux ſcilicet Pompeius ſit fugiturus & Aegyptus atrox id eſt habẽs regem atrocem & ingratum ac impium, legitur id eſt eligitur. Regia id eſt aula regis, hoc eſt rex cum conſilio, prodit, quia morti tradit, Pompeium venientem: & Achillas confodit id eſt interficit & truncat Pompeium, coram coniuge & nato. i. filio. Codrus texit arena id eſt ſepeliuit in littore, trũcum id eſt corpus Pompeij ſine capite, ambuſtum, id eſt precioſis odoribus circumuſtum, clam id eſt occulte.

Sequítur Líber Octauus.

Io. Sulpitij Verulani in Lucani Octauum Interpretatio.

IAm super Herculeas. Pompeius ita tenuis & nudus vt inquirentes hostes plane lateret, Larissam trãsgress⁹, vt ad tẽpe ꝑuenit se in ora prosternens sitibũdus e fluuio hausit. Indeq; exurgẽs per tẽpe gressus est quousq; ad mare peruenit: vt tradit Plutarchus: nauẽq; fluuialem vel vt Appianus ait frumentariã cõscendit sępe vt dicebat querens tm̃ se opinionem fefellisse: vt a quo genere hoim victoriam speraret ab eo initio fugæ facto pene ꝑditus videretur. Poeta igitur quibus flexibus, qua trepidatiõe, quo dolore, pudoreq; fugerit & nauim conscẽderit narrat. Est aũt ordo Iam magnus petens dispendia deserta syluę Aemoniæ. Sup fauces Herculeas: trãs vallẽ & aditũ quẽ Hercules discissis Ossa & Olympo montibus fecit: & exitũ Peneo fluuio dedit vt exhauriret aquis Thessalia: vt meminit Diodorus. quod Seneca in Hercule furẽte ait. Scissa quũ vasto impetu patuere tẽpe: pectore impulsus tuo Huc mõs & illuc cecidit: & rupto aggere Noua cucurrit Thessal⁹ torrens via. Tempe, vallem de qua diximus libro sexto. Dispendia deserta: damna itineris & circuitus viæ desertę. Aemoniæ syluæ: Thessalici nemoris & ipsorum tempe. Agẽs cornipedẽ exhaustum. impellens equum fessum. Stimulisq; negantẽ. i. qui ictus calcaribus non promoueret. Incerta fugæ vestigia turbat. non it recto itinere: sed cõfundit & flectit ne possit per vestigia deprẽdi: & vt qui ꝑsequũtur reddãtur incerti. Implicitas errore: cõfusas circuitionibus. Fragorem nemorꝝ, sonitum arborũ ex aura. Comitũ. nã per eorum strepitũ terrebatur. Qui ferit: qui strepitus resonat & percellit. Trepidũ lateriq; timẽtem exanimat. perterret ipm nõ modo a tergo sed a latere metuentẽ. Quis summo de culmine. quis inquit a felicitate corruerit tamen scit magno pretio suam mortẽ a Cæsare expeti: & nõ minori q̃ ipe mortem Cęsaris emeret. Pretiũ sui sanguinis. pretiũ quod daretur interemptori suo. Nõdum esse vile: sed maximum. Memor fati, pristinam fortunã cõsyderans. Adhuc: in tãta calamitate. Iugulum tantæ mercedis: vitam tanti pretij. Pro ceruice auulsa. pro capite, quod collo sustentatur. Deserta sequentem. quis per deserta & occulta fugeret: eius tamẽ dedecus & calamitas latere non poterat: quia ab omnib⁹ noscebatur. Multi. Auxiliares eũtes i Pompeij castra nõdum audita profligationis fama, Põpeio obuio stupuerunt. Prodente ruinas: indicante cladem. Vertigine: mutatione & volubilitate fortunæ. Cladisq; suæ vix ipe fidelis author erat. vix ipo fugiente & asserẽte tãti ruina exercitus credebatur. Grauis, molestus. Adest testis. fit ei obuius & conscius est calamitatis. Obscuro nomine: non nota, nõ celebri fama. Exigit pœnas. quo em̃ erat illustrior eo infamior euadebat. Longi: diu pręstiti. Pondere, claritate. Premit. grauat: notasq; facit. Fatisq; prioribus vrget: vexat superiori felicitate. Quo ei felicior fuerat eo nunc

M. Annei Lucani Pharsalię Liber Octauus.

IAm sup Herculeas fauces nemorosaq; Tempe
Aemoniæ deserta petẽs dispẽdia syluę
Cornipedẽ exhaustũ cursu stimulisq; negãtẽ
Magnus agens: incerta fugæ vestigia turbat:
Implicitasq; errore vias. pauet ille fragorem
Motorum ventis nemorũ comitũq; suorum.
Qui post terga redit: trepidũ lateriq; timentẽ
Exanimat. q̃uis summo de culmine lapsus:
Nondum vile sui pretium scit sanguinis esse.
Seq; memor fati tantę mercedis habere
Credit adhuc iugulũ: quantũ pro Cęsaris ipe
Auulsa ceruice daret. deserta sequentem
Non patitur tutis fatum celare latebris
Clara viri facies: multi Pharsalia castra
Quum peterent nondũ fama prodẽte ruinas
Occursu stupuere ducis: vertigine rerum
Attoniti: cladisq; suæ vix ipse fidelis
Author erat: grauis ẽ magno quicũq; malorꝫ
Testis adest: cunctis ignotus gentibus esse
Mallet: & obscuro tutus transire per vrbes
Nomine: sed longi pœnas fortuna fauoris
Exigit a misero: quæ tanto pondere famę
Res premit aduersas: fatisq; prioribus vrget.

IAm super Herculeas fauces. Argumentũ explanatum est. Ordo aũt est incipiendus a quarto versu sic Magn⁹. s. Pompeius petẽs iam. s. post cœptã fugã dispẽdia. i. damna itineris, quia maluit latere & ꝑ deuia lõgius iter facere, q̃ recta ꝑgere & agnosci, dispẽdia inquã syluæ Aemonię. i. Aemonij mõtis, deserta. s. a cultorib⁹ & viatoribus, sup fauces Herculeas. i. trans vallẽ & aditũ quẽ Hercules discissis ossa & olympo montib⁹ fecit, & super Tẽpe nemorosa, quia sunt amœnissima loca, & sup. agens cornipedem. i. equũ corneas vngulas habentem, exhaustum. i. defatigatum cursu, & negantẽ. i. non obedientẽ stimulis. s. calcariũ, turbat. i. confundit incerta vestigia fugæ, & vias implicitas. i. confusas errore. i. varijs circũitionib⁹ & ambagibus ducentibus in errorem. Ille. s. Pompeius tam nobili fortitudine vir, pauet fragorem. i. strepitum, nemorum motorum ventis. q. d. frondium: & comitum suorum. i. suæ fugæ. Is em̃ qui redit. s. a fuga post terga scilicet Pompeij, examinat. i. pręmetu anima aut animo priuat, Pompeium trepidum & timẽtem lateri. s. suo: qa q̃uis

lapsus de summo culmine. s. imperij, tamẽ sup. scit ꝑtium sui sanguinis nondum esse vile. i. sanguinem suũ magno a Cęsare mercari: si quis effuderit. Et memor fati. i. pristię fortunę suę credit se habere adhuc iugulum tantæ mercedis id est pro quo tantũ mercedis reponatur a Cæsare, quantum scilicet mercedis ipe daret id est dare vellet si offerat, pro ceruice Cæsaris auulsa id est pro capite a ceruice Cæsaris auulso. Facies viri scilicet Pompeij, clara. i. illustris & nobilis non patitur ipm sequẽtem deserta ne agnoscat, celare. i. occultare, fatũ. s. suum. i. difortunium, latebris tutis. i. per quas tutus & ignotus esse sperabat, aut alius quiuis tutus esset. Multi. s. auxiliares, cum peterent castra Pharsalia. i. Pharsalica. i. suppetias ferrent Põpeio, fama nondũ prodente. i. priusq̃ fama prodiderat, ruinas. s. Põpeij & imperij, stupuere occursu ducis. s. Pompeij, attoniti. i. multum stupefacti, vertigine. i. obuersione & immutatione ac vicissitudine rerum. Et ipe. s. Pompeius vix erat author. i. narrator, fidelis. i. cui fides haberet, suæ cladis. i. quam ipe passus erat. Quicunq; adest testis. i. conscius malorum. i. aduersitatũ magni, est grauis. i. molestus Magno. ipse mallet esse ignotus cunctis gentibus, q̃. s. ab vllo agnosci: & mallet transire per vrbes, aut vt alij legunt per orbem, existẽs tutus, nomine obscuro. i. habens nomen obscurũ. i. militis inglorij & ignobilis, sed fortuna exigit a misero. s. Pompeio pœnas. i. compensationem longi fauoris, vtpote q̃ premit. i. aggrauat, põdere tãtę famæ res aduersas: ꝑpter famã em̃ miserior erat: & vrget. i. cruciat eum prioribus fatis. i. prosperitatib⁹ quibus prius gauisus fuerat.

miserior erat. Et rebus felicibus assuetis difficilius est aduersam ferre fortunam.

IAm sup Herculeas fauces nemorosaq; tempe. Pompeius ex Larissa p Thermopylas & tempe occultis itineribus profectus est ad mare: ibiq; nauem conscẽdit. Herculeas fauces intelligit Thermopylas q̃ sunt portę & claustra Thessaliæ vt Liuius & Strabo referunt. vbi sunt Thermę. i. aquę calidæ magno i honore, Herculi consecratæ. Nemorosaq; tẽpe. Tẽpe loca sunt Thessaliæ nemorosa vt scribit Ouidius: quinq; miliũ passuũ lõgitudine & ferme sex latitudine vt ait Plynius. Cornipedem. i. equum. Exhaustum. i. fatigatum. Magn⁹. s. Pompeius. Pauet ille fragorẽ. Põpeius omnis auras, oẽs mot⁹ timebat: iuxta illud Vergilianum. Nunc omnes terrent aurę sonus excitat omnis. Nondum vile sui pretium sit sanguinis esse. Pompei⁹ adeo timebat quia q̃uis esset victus tamẽ sciebat mortẽ suã expeti ab aduersarijs. Quantũ pro Cęsaris ipe auulsa ceruice daret. Pompeius credit tantũ auri daturũ Cæsarẽ pro suo capite quantũ ipe pro Cæsaris capite dedisset. Deserta sequentẽ. Pompeius loca deserta querebat. Verum clara eius facies eum in occulto esse nõ patiebat. Vertigine rerũ attoniti. multi cum vidissent Pompeium obstupuerunt mutatione rerũ & fortunæ attoniti. Vix ipe fidelis. adeo incredibilis res videbatur Pompeium esse victum vt vix ipsimet crederet suas clades nuntianti. Obscuro tutus trãsire per vrbes. optasset Pompeius vt a nullo cognit⁹ fuisset: & nomẽ suum esset obscurũ & ignotũ: vt tutus ire posset. Exigit a misero. quãto clarior & illustrior fuerat antea Põpeius tanto nunc est miserior & calamitosior: fortuna em̃ magnitudine prioris famæ premit nunc res aduersas. Fatisq; prioribus, id est pristina felicitate.

PHILIPPVS BEROALDVS.

Tempe.

Nunc festinatos nimiũ sibi sentit honores:
Actaq; lauriferę damnat Syllana iuuentæ.
Nũc & Corycias classes & pontica signa
Deiectum meminisse piget. sic lõgius æuum
Destruit ingentes animos: & vita superstes
Imperio: nisi summa dies cum fine bonorum
Affuit: & celeri præuertit tristia leto:
Dedecori est fortuna prior. quisq̃ ne secundis
Tradere se fatis audet nisi morte parata?
Littora contigerat per quę Peneius amnis
Emathia iam clade rubens exibat in æquor:
Inde ratis trepidũ ventis ac fluctibus impar:
Flumineis vix tuta vadis: euexit in altum.
Cuius adhuc remis quatitur Corcyra sinusq;
Leucadii Cilicũ dominus terręq; liburnę
Exiguã vector pauidus correpsit in alnum.
Conscia curarum secreta in littora Lesbi
Flectere vela iubes qua tunc tellure latebas

SVLPITIVS.

Nũc festinatos nimiũ sibi sentit honores. quũ claritas nois obstaret, pœnitet se honores imperia & triumphos ante legitimũ tempus gessisse. Acta Syllana. ea q̃ iuuenis egit Syllanis temporibus quum ab eo in Siciliã & Aphricã missus de Perpenna Domitio & Hiarba triumphauit. Lauriferæ, triũphalis. Corycias classes. naues cilicum Pyratarum quos mira celeritate repressit: vt dixim⁹ lib. j. Corycus oppidum in Cilicia croco abũdãs: vbi & Corycium antrũ. Põtica signa. de Mithridate victoriã qua eius vexillis potit⁹ est. Deiectũ: victũ, prostratũ. Sic longius ęuum destruit ingentes animos. sic nocuit magnanimis clarisq; viris vixisse diutius & in vita post amissum imperium remanere. Destruit animos: delet magnanimitate gloriã partã. Nisi summa dies. Nisi quis i felicitate pereat & morte suã ruinã præueniat, pristina felicitas est ei dedecori. bene igit Ouidi⁹ Sed scilicet vltima semp Expectãda dies homini dicitq; beatus Ante obitum nemo supremaq; funera debet. Nisi summa dies cũ fine bonorũ affuit. nisi mors cũ fine felicitatis aduenerit. hinc apud Senecã chorus. Felix Priam⁹ dicimus oẽs secũ excedens sua regna tulit: & paulo post. Felix quisq; bello moriẽs oĩa secum consumpta videt. Et celeri præuertit tristia leto. præuenit & præterit res aduersas morte festina. Quisq̃ ne secũdis Tradere se fatis audet nisi morte parata? hoc ẽ audet ne aliquis felicitatem amplecti nisi cũ certo in ea moriendi proposito? Littora contigerat. Iã Põpeius ad ostia Penei venerat vbi cym-

Corycus.

Corycium antrum.

Felix ẽ hic nemo.

bam nactus Mitylenas ad Corneliā nauigauit. vt Appianus etiam scribit. In commentarijs tñ est eū ad Amphipolim vna nocte in anchoris constitisse: & irrogata hospitib⁹ pecunia cognitoq; Cæsaris aduētu inde discessisse & Mitylenas paucis diebus venisse. Plutarchus inquit eū cymba inuectum cum paucis liberis, nā seruos ad Cęsarē ire iusserat, cōspectū fuisse a Petilio & eū in nauim onerariam pmaximā mœstissime fuisse susceptum vna cū duob⁹ Lētul' & Faonio, q apđ eū serui subierat ministerium: & pręter Amphipolim nauigans ad Mitylenen transijt. Littora. hæc sunt in sinu Thermaico. Rubens clade: cruentus. Inde, a littoribus. Vētis ac fluctib⁹ impar. hoc est fragilis & q̄ tempestati nō posset resistere. Cymbā eñ fluuiatilē fuisse Plutarchus & Appianus tradūt. Cæsar frumētariam nauē. Vadis: locis nō pfundis. Cui⁹. Pōpeij videlicet q adhuc tātū classiū habet. Adhuc, hoc tpe. Remis, nauib⁹. Corcyra. In Ionio insula. Terræ Liburnę. apud quam erat Octauius vt patet lib. iiij. Rector correpsit in exiguā alnū. Ab officio gestu & instrumēto commiseratio. ipe eñ regebat nauiculā quā repēs. i. trahens corpus, intrauit. legitur & vector hoc est q vehebat. Alnū. ex alno arbore cymbā. Conscia curarum. Apostrophe ad Corneliā doloris sociā. Stares in campis: cladē spectares. Pręsagia: pdiuinatiōes mali futuri. Exagitant curas, commouent & augēt mœstitiā. Sōnus. Cornelia dormiens. metonymia. Nox: nocturna quies. Habet. affert Thessalicæ cędis imaginē. Tenebrisq; remotis. die vero e specula veniētes naues pspiciebat. Nutantia. mouentia se & inclinantia. Nec audes quęrere. ne qđ suspicabaris audires: & qđ animus psagiebat, deprēderes. Fato. aduersitatis.

PHI. BEROALDVS.

¶Nunc festinatos nimiū. Nunc Pompeius cognoscebat qp immaturus honores adiuerat de quibus dictū est in primo & secundo. Actaq; lauriferæ damnat Syllana iuuentæ. nunc Pompeius culpabat acta & triumphos quos egerat in iuuenta sub Sylla: quia quāto maiora ornamenta fuerat assecut⁹ tāto nunc eius dedecus & miseria est illustrior. Pompeius eñ Syllanus fuit vt supra dictū est: & Ciliciā ab eo missus recuperauit: Aphricā totā subegit: triūphūq; reportauit adhuc eqs Romanus. Vnde Lucanus appellat iuuentā Pōpeij lauriferā quia iuuenis triūphauit de Africa subacta & iterū de Hispania in ditionē redacta domito Sertorio. author Plyni⁹. Nunc & Corycias classes & pōtica signa. Dolori erat nunc Pompeio recordari pristinę felicitatis: queādmodum. s. deuicerat Cilicas Piratas & Mithridatē regem Pōti. Coryciū antrū est in Cilicia vt Pomponius Mela refert. Destruit ingentes animos & vita supstes. Quid aliud Pompeij felicitatē & triumphos euertit q̄ longa vita? nā si ante cladem Pharsalicā ei mori contigisset quando. s. ęgrotauit in Cāpania, nihil Pompeij nomie maius nihil illustrius foret. Vnde ait Iuuenalis accusans longam viuacitatem, Prouida Pōpeio dederat

Mœstior in mediis q̄ si Cornelia campis
Emathiæ stares. tristes præsagia curas
Exagitāt: trepida quatitur formidine somn⁹.
Thessaliā nox oīs habet: tenebrisq; remotis
Rupis in abruptę scopulos extremaq; currēs
Littora: pspiciens fluctus nutantia longe
Semper prima vides venientis vela carinę:
Quærere nec quicq̄ de fato cōiugis audes.

¶Nūc festinatos &c. Prosequit calamitatē Pōpeij fugiētis & querelā ei⁹ dicēs. Pompeius sentit nūc videlicet fugiēs, honores. i. magistrat⁹, festinatos sibi. i. añ tps legitimū initos. Et dānauit. i. detestat⁹ est acta Syllana. i. facta tpe Syllano, iuuētę. s. suę, lauriferæ. i. ferentis laurū ob partos triumphos. Et piget. i. tristitia afficit, eū deiectū. s. a culmine, nūc meminisse. i. memoria repetere, classes corycias. i. cilicū pyratarū: & signa pōtica. i. a Mithridate rege Pōti victo ablata. Sic. i. tali modo æuū lōgi⁹ i. vita aliquātulū longęua, destruit aīos ingētes: & vita supstes i. supuiuēs impio, sup. destruit aīos: nisi summa dies. i. extremū vitę, affuit cū fine bonorū. i. lętorū: & pręuertit. i. anteuenit tristia. i. aduersa q̄ in senectute cōtigūt, leto. i. morte, celeri. prior fortuna, videlicet nimiū felix, est dedecori. i. causa dedecoris, qa nō pōt priore fortuna satis digna efficere. Audet ne qs q̄ tradere se fatis secūdis. i. exponere felicitati, nisi morte parata. i. nisi viderit sibi paratā mortē. p quā luctū q extremū gaudij occupare solet, deuitet? Pōpeius cōtigerat littora p q̄ amnis peneius. i. Peneus fluuius, rubēs iā clade Emathia. i. Thessalica, exibat in ęquor. Inde ratis. i. nauis impar ventis ac fluctib⁹ i. minor q̄ i qua se pelago credere debebat, & vix tuta. i. tutos vehens, vadis fluminеis. i. in fluminib⁹ nō pfundis, euexit Pōpeiū, trepidū. i. anxiū & festinabundū, in altum. s. mare. Et ipe Pōpeius cuius remis. i. nauibus Corcyra insula in Ionio quatitur. i. cōcutit adhuc, & sinus Leucadij maris, cōcutit, ipe inquā dñs Cilicū & terrę Liburnę correpsit. i. simul cū nauta irrepsit i alnū. i. nauim ex alno, exiguā. i. valde modicā, existens vector i. hō vehēdus, pauidus. i. pauens pro tpe: aut pauidi similis. O Cornelia cōiūx Pōpeij, tu cōscia curarū. s. Pōpeij, iubes. s. Pōpeio, flectere vela in secreta littora Lesbi, qua tellure. i. i qua terra aut insula, tu latebas tūc mœstior q̄ stares in medijs campis Emathiæ. Pręsagia. i. ex sagacitate naturæ de futuris malis pgnostica, exagitāt. i. excitāt curas tristes. somnus. s. tuus, quatitur. i. turbat, formidine trepida. i. faciente te trepidam. Omis i. vnaquęq; aut tota nox, habet Thessaliam. i. tenet te occupatam in cogitandis aut somniandis reb⁹ Thessaliæ: & tu currēs tenebris remotis. i. vt primū lucescere cœpit, in scopulos. i. altū montē, rupis abruptę. s. vetustate aut vi vētorū & imbrium & in extrema. i. vltima ab vrbe. & pxima mari, littora. pspiciēs i. porro & de longe inspiciens fluctus. s. maris, vides semp prima (alij legunt vidēs sed quia sequit nec audes: legā vides) aut quia maxime sollicita, aut qp prima egressa, vela carinę. s. nauis venientis, quæcunq; ea esset, vela, nutantia. i. cōcussa vi vētorum. Graphice autē vt multa alia exprimit author motū nauium longe pspectarū: quia nutare. i. in caput cadere vident. Nec tu audes quærere quicq̄ de fato. s. mariti tui. i. de aduersitate quam illi obuenisse aut obuenturam pręsagiebas: quia sæpe quod veremur accidit: & qđ veremur ac aīo futurū concipimus mēs audisse exhorruit. Ne ergo mali ominis sit quęsiuisse de aduersitate mariti, aut quia dulcius erat adhuc timere mala futura, q̄ certo scire ea obuenisse, nō audet quęrere quicq̄ de fato. i. (vt dixi) de aduersitate aut morte mariti, aut de deorū præstituto de belli euentu.

campania febres optandas. Idem Cicero & Plutarchus memorāt. Dies ergo lōga & vita prolixa destruit maximā felicitatē nisi mors veniat cū fine bonorū. Nisi morte parata. Ouidi⁹. Diciq; beatus añ obitū nemo supmaq; funera debet. Peneius amnis. Peneus fluuius est Thessaliæ ante cunctos claritate vt ait Plynius, defluens in mare nemorosa cōualle. Pompeius ergo venit ad littus maris quo defluit Peneus. Inde ratis trepidum. Nauicula excepit trepidū. i. formidantē Pōpeiū: quæ impetum vētorum ac fluctuum sustinere nō potuisse. Cuius adhuc remis quatit Corcyra. Sēsus est Pompeius qui adhuc classes habebat partim in Corcyra isula quibus pręerat Cato, partim in Epiro hoc est sinu leucadio, qui dominus erat Cilicum Pyratarum & gētis Liburnæ a qua naues Liburnicæ dicūtur, pauidus intrauit alnum id est nauiculam illam & cymbam exiguam Conscia curarum. i. Cornelia coniunx fuit causa vt Lesbon peteret vbi ipsa erat cum filio. Tristes præsagia curas exagitant. Pręsagire significat ante sentire & acute prenoscere vt scribit Cicero. Inde pręsagia dicuntur propter quæ aliquid præsentimus futurum. Quatitur somnus. scilicet Corneliæ vxoris Pompeij. Thessaliā nox omnis habet. id est singulis noctibus in somnis videbat Thessaliam: vbi dimicarunt Cęsar & Pompei⁹. Tenebrisq; remotis. i. recedente nocte quæ est vmbra terrę vt tradit Plynius. Rupis in abruptæ scopulos. O Cornelia inquit Lucanus tu curris in scopulos & extrema littora inspectura naues a longe veniētes: adeo sollicita es de marito Pompeio. Nutantia longe. vela nauis quę videtur longo interuallo, nutare vidētur. De fato coniugis. non audes interrogare an maritus fuerit victor an victus.

En ratis ad vestros quę tēdit carbasa portus
Quid ferat ignoras: sed nūc tibi sūma pauoris
Nuntius armorum tristis rumorq; sinister
Victus adest coniunx: quid perdis tpa luct⁹?
Cū possis iā flere times. Tūc puppe ppinqua
Prosiluit: crimenq; deū crudele notauit:
Deformē pallore ducem: vultusq; premētem
Canitiem: atq; atro squalētes puluere vestes.
Obuia nox miseræ cælum lucemq; tenebris
Abstulit: atq; animā clausit dolor: oīa neruis
Membra relicta labant: riguerūt corda: diuq;
Spe mortis decepta iacet. Iam fune ligato
Littoribus lustrat vacuas Pompeius arenas.
Quē postq̄ propius famulæ videre fideles:
Non vltra gemitus tacitos incessere fata
Permisere sibi: frustraq; attollere terra
Semianimē conāt herā: quā pectore Magn⁹
Ambit: & adstrictos refouet cōplexib⁹ artus.
Cœpat in summū reuocato sanguine corpus
Pompeii sentire manus: mœstamq; mariti
Posse pati faciem: prohibet succūbere fatis
Magn⁹ & immodicos castigat voce dolores.
Nobile cur robur fortunæ vulnere primo
Fœmina tantorū titulis insignis auorum
Frāgis? habes aditum māsuræ in sęcula famę:
Laudis in hoc sexu: nō legū iura: nec arma:
Vnica materia est coniunx miser: erige mētē:
Et tua cum fatis pietas decertet: & ipm

SVLPITIVS.

¶En ratis ad vestros. Cōmiseratio ab ignoratione de Pompeio adueniente: q̄q̄ Plutarchus inquit eum cum insulæ hæsisset, iuxta littus ad ciuitatem nuntium misisse non qualem expectabat Cornelia quæ sperabat ex pælio ad Dyrrhachium gesto illud vnum superesse Pompeio vt Cęsarem persequeretur. Is igitur plura lachrymis q̄ verbo exprimens eam festinare iussit si Pompeiū optaret aspicere, naui sola & aliena inuectum. Ad hæc cum se amens strauisset, non multo post vix compos mentis pcurrit ad pelagus & a Pōpeio vlnis suscepta conqueri cœpit. Tendit carbasa: dirigit vela & cursum in Lesbon. Quid ferat. fert enim Pompeium victum q est tibi dolor & nūtius. Summa pauoris. appositio est. Quid perdis tempora. abstinebat enim ne videretur mala ominari. Prosiluit. celeriter naui occurrit: & animaduertit Pompeium intensum & squalidum. Notauit, aduertit. Canitiem, canos. Squalentes. decolores & ifectas. Obuia nox miserę. Caligo prę mœrore exorta eam exanimem reddidit. Cęlum lucemq;. claritatem cæli: per endiadim. Clausit animum. oppressit sensus & viribus destituta vt exanimis cecidit. Neruis, virib⁹. Riguerunt. non salierunt: non palpitauerūt vt viuis solēt. Decepta: nā i se redijt & nō perijt vt optabat. Iam fune ligato. Pōpeius in littus descendens & iter Mitylenas versus arripiēs ignarus illic in propinquo adesse Corneliam a famula vxoris tacito ploratu accitus est. Lustrat vacuas arenas. circuit loca sola. Non vltra gemitus tacitos. non nisi tacite & submisse. Permisere sibi incessere fata. incœperunt in fata inuehi. Frustra, quia nō poterant. Ambit, amplectitur. Refouet, recitat Reuocato sanguine in summū corpus. Natura in magno metu atq; dolore in altum tota demergitur & descendēs ad cor sanguinē quo velut curru vehitur trahit. eo subtracto frigus in extremis membris: & humor dilutior cuti remanet: & ipse pallescit: remittente se metu sanguis paulatim effundi incipit & sic redit vigor & color. Posse pati. posse aspicere: nam prius ad eius aspectum ceciderat. Prohibet suc. fa. monet vt sit magnanima & non cedat aduersæ fortunæ. Castigat: verbis: & arguit imoderati doloris. q̄q̄ Plutarchus ait ipsam pri⁹ verba fecisse & postea a Pompeio hortatam: & vtriusq; orationem

commemorat. Nobile cum robur. Pusillanimitatis coniugem arguens eam a futura laudead animum erigendum & se amandum & non deserẽdum hortatur: aitq; cur a tuorum maiorum magnanimitate degeneras cũ fortiter tolerando miserias meas, & me non pristinam fortunam amando atq; defendo per petuam laudem cõsequi possis? Titulis auorum, victorijs & magistratibus Scipionum. Erat enim Scipionis filia qui ab illis clarioribus trahebat originem. Frangis robur, debilitas animi fortitudinem. Primo vulnere. prima aduersitate. antehac enim semp vsi fuerant secunda fortuna. Habes aditum, habes inter fœminas ingressum & occasionem ad æternam laudem: quam neq; dicẽdo iure, neq; administranda rep. neq; re militari consequi potes. sed sola fide in miserijs maritum non deserendo. Decertet cum fatis. pugnet cum aduersa fortuna resistatq; ei. Q; sum victus. quia sum infelix & miserãdus. Maior gloria. erit eñ veri amoris argumentum: & nõ te vti amasse fortunam: sed virum ipm quem ab alijs desertum sequaris. Fasces, cõsules. Tãta man⁹ regum, tot reges. Deformis. Turpe est inquit viuentẽ virum ita lugere: vt in mor te eius nihil ad luctum possit accedere. Vetit⁹ augeri. cui quicq̃ addi non possit. Vltima fides. vltimum officium fidei coniugalis. Tu nulla tulisti damna. habes patrẽ & maritũ incolumes quibus saluis lugere non debes.

BERO. ¶ En ratis. qua. s. ferẽ Pompeius. Carbasa. i. vela. Carbasus enim vt ait Seruius genus est lini aptissimi ad vela conficienda. Et nũc tibi sũma pauoris. scilicet adest. antea tu sẽper pauebas anxia de Pompeio qui nũc ipemet affert tristem nuntium. est ergo hęc summa tui metus. Ita Plyni⁹. Summa summarũ. Vergilius. Nauiget hæc summa est. Rumor q; sinister. i. d est infausta nuntians. Q uid per dis tempora luctus. O Cornelia cum videris nauem in qua vehit Pompeius debes incipere luctum anteq̃ audias tam mœstum nuntium. Obuia nox miserę. i. exanimata est obortis eius oculis tenebris propter dolorẽ cui par esse nõ potuit. Animam clausit dolor. id est spiritum. inde agere animam, apud Senecam & Ciceronem. Spe mortis. iacebat Cornelia decepta spe mortis quam affectabat. Non vltra gemitus tacitos incessere fatũ. an cillæ Corneliæ viso Pompeio nõ vltra q̃ gemitu accusarunt fatũ & fortunam infestam Põpeio. Incessere enim significat culpare, insectari, accusare. Heram. i. dominam Corneliam. Ceperat in summum reuocato sanguine. Cornelia cum refocillaretur, sanguis qui i interiora se recondiderat cœpit reuocari i sũmum corpus id est in extremam cutis superficiem & sic sentire manus Pompeij complectentis. Prohibet succumbere fatis. Pompeius Corneliam castigat ne succumbat aduersę fortunæ sed forti animo resistat. Immodicos, nimios. Castigat. Castigare proprie est verbis admonere & obiurgari. Nobile cur robur fortunæ vulnere primo. O Cornelia inquit Pompeius cur frangis & minuis robur suę nobilitatis prima calamitate pcussa? Tan

Q; sum victus: ama: nã sum tibi gloria maior
A me q; fasces: & q; pia turba senatus:
Tãtaq; discessit regũ manus. incipe Magnum
Sola sequi: deformis adhuc viuẽte marito
Sũmus & augeri vetit⁹ dolor: vltima debet
Esse fides lugere virum. tu nulla tulisti
Bello damna meo: viuit post prælia Magnus.

¶ En ratis. Prosequendo cœptã ad Corneliam apostrophen, docet qualiter Pompeium susceperit fugientẽ, dicens. En. i. ecce quasi præter spem quid euenilie demonstrans: tu ignoras quid ratis q̃ tẽdit carbasa ad port⁹ vestros. s. mitylenęos (quia cõis est portus, vestros non tuos dixit). i. q̃ ad vos vẽro appellit quẽ ferat: sed cõiunx tuus vict⁹, exiitens tibi summa pauoris. i. cui præcipue times, adest nunc tibi tristis nuntius armoꝝ s. infeliciter tractatorũ in bello: adest. s. in illa naue quam vides appulsam ad littus. Q uid perdis tpa luct⁹. i. cur mõ nõ lugeis? Respõsio. q. d. scio cur non lugeas, q̃ tu times flere iam cum possis: vt vites malũ omẽ. Tũc. s. naue existẽte, ppinqua, Cornelia, psiluit: & notauit. i. cõsyderauit, crudele crimẽ deũ. i. deorum, q; victo iustissimo viro, impio victoriã tribuerant: crimẽ inquã deũ, vtpote ducẽ deformem. i. qui erat deformis, ppter deorum culpã, squalore. i. immũditia ex neglectu cult⁹ contracta, & pmẽtẽ. i. occultantẽ, canitiẽ vult⁹. i. incanescẽtẽ barbam atq; vestes squalentes. i. sordidatas atro puluere. Nox. i. caligatio visus præ mœrore, obuia. i. obueniens & interm̃edia, abstulit miserę. s. Cornelię cælũ & lucẽ tenebris. i. p tenebras, atq; dolor clausit animã. i. oppressit anhelitũ (sunt tñ q legãt depressa: qđ nõ placet) ac diuigere fecit. Oia mẽbra labãt, reiecta neruis, s. suis. i. viribꝰ destituta: corda. i. præcordia, riguere. i. non palpitauerunt: & ipa iacet diu decepta spe mortis: voluisset enim mori, sed nõ est mortua. Pompeius fune ligato iã littoribus. i. ad littora fixa naue p funẽ, lustrat. i. circuit arenas vacuas. i. loca sola qui prius tot populis comitat⁹ fuerat. quẽ post q̃ famulæ fideles q̃ cũ vxore eius in Lesbo manserãt, videre propius: nõ pmisere herã. s. Corneliã incessere sibi fata. i. ꝓuocare mortẽ aut irritare deos, vltra gemitus tacitos. i. nisi forte tacite ipectore: & conãt frustra attollere herã. i. dominã semianimem. i. semimortuã, terra. i. de terra: quã. s. herã. Magnus ambit. i. amplectitur pectore. s. suo: & refouet cõplexibus artus. s. vxoris, ad strictos. i. strictim ad pect⁹ suũ applicitos. Cornelia cœpat sanguie reuocato i summũ corpus. i. in faciẽ cũ pri⁹ ad pcordia descẽderit, sentire man⁹ Põpeij supiora corpa tractãtis, atq; posse pati mœstã faciẽ mariti. Magn⁹ phibet succũbere fatis. i. ne moreret: & castigat voce. i. oõne sequente, dolores immodicos. i. vehemẽtes & excessiuos. O Cornelia cur tu existens fœmina, insignis. i. p̃clara & illustris ac insignita titulis tantorum auorũ. i. maiorũ tuorũ Scipionũ triũphis & honorib⁹, frangis robur tuũ nobile. i. insignẽ magnanimitatẽ tuã, primo vulnere fortunę. i. prima aduersitate? Tu habes in hoc sexu. s. fœmineo, aditũ. i. accessum & introitũ famę. i. ad obtinẽdã famam laudis mãsurę in sęcula: cuius sup. nõ iura legũ. s. p te administrata, nec arma p te tractata, sunt materia, sed cõiux. s. Põpeiꝰ (loquit eñ de se) est vnica materia. i. obiectũ laudis tuæ. erige mẽtem: & pietas tua decertet. i. disceptet cũ fatis. i. aduersitatibus an tibi nocuerit: & ama ipm. i. idipm q; fuit vict⁹: nã ego sum tibi maior gloria, q;. i. qa fasces. i. consules & pia turba senatus. & q; tãta manus regũ discessit a me. Incipe sola sequi magnũ. Dolor summ⁹ & vetitus p naturã augeri, est deformis. i. turpis marito adhuc viuente. Vltima fides. i. approbatio fidei debet esse lugere virũ. s. defunctũ. tu nulla dãna tulisti. i. passa es bello meo, quia Magnus viuit post prelia.

orum titulis insignis auorum. Erat Cornelia e gente Scipionum in qua viri innumerabiles illustrissimi extiterunt: sed illustriores duo Aphricani, maior. s. & minor. Habes aditum. i. viam & introitum. Laudis in hoc sexu. Fœmineus sexus laudem assequi non potest ex re militari foris, & domi ex iuris ciuilis interpretatione, aut eloquentia: cum fœminæ ab omnibus officijs ciuilibus, & publicis remoueantur: vt apud Iurisconsultos, de regulis Iuris: verum sola est materia laudis in fœmina calamitas mariti eam ferendo animo forti. Q; tum victus ama. si nunc amaueris me victum videberis amasse maritum, & non fortunam. Incipe Magnum sola sequi. omnes reges, & senatores, qui prius Pompeium sequebantur, aut in acie ceciderant, aut diffugerant. Summus & augeri vetitus. non debet dolor augeri, sed minui me adhuc viuente, & superstite inquit Põpeius. Lugere virum. scilicet mortuum: illa enim est vltima fides vxoris erga maritum. Nulla damna. quia scilicet ego non perij. Mors enim mariti verum est damnum vxoris.

Sed fortuna perit: qđ defles illud amasti.
Vocibus his correcta viri vix ęgra leuauit
Mẽbra solo: tales gemitu rumpente querelas.
O vtinã in thalamos inuisi Cæsaris issem:
Infelix coniunx & nulli læta marito.
Bis nocui mũdo: me ꝓnuba duxit Erinnys:
Crassorũq; vmbrę: deuotaq; manibus illis
Assyrios in castra tuli ciuilia casus:
Pręcipites q; dedi populos: cunctosq; fugaui
A causa meliore deos. O maxime coniunx
O thalamis indigne meis: hoc iuris habebat
In tantum fortuna caput? cur impia nupsi:
Si miserum factura fui? nunc accipe pœnas
Sed quas spote luã. quo sit tibi mollius ęquor:
Certa fides regum: totusq; paratior orbis:
Sparge mari comitẽ. mallẽ felicibus armis
Dependisse caput. nũc clades deniq; lustra
Magne tuas. vbicunq; iaces ciuilibus armis
Nros vlta tor os ades huc atq; exige pœnas
Iulia crudelis: placataq; pellice cæsa
Magno parce tuo. Sic fata iterumq; refusa
Coniugis in gremium cũctorũ lumina soluit
In lachrymas: duri flectũtur pectora Magni:
Siccaq; Thessaliæ confudit lumina Lesbos.
Tunc Mitylenæum iam pleno littore vulgus
Affatur Magnum. Si maxima gloria nobis
Semper erit tanti pignus seruasse mariti:
Tu quoq; deuotos sacro tibi fœdere muros
Oramus socios q; lares dignare vel vna
Nocte tua: fac Magne locũ quẽ cũcta reuisent
Sęcula: quẽ venies hospes Romanus adoret.

¶ Fortuna. felicitas. Q đ defles illud amasti. SVLPT.
Acri stimulo & magnanimã, & sui amantem reddit: nam si illam deflet virum non amauit si virum amauit flere nõ debet. Est ergo simplex complexio: qa fateri cogit nõ fortunã, sed virum amasse, & stulte se flere. Correcta, castigata. Aegra. flebilis, & infirma. Rumpẽte, emittente. Aphæresis est. O vtinã in thalamos. Cum eo fato se genitam norit Cornelia vt maritis infelix sit, dolet q; non nupserit Cæsari inimico: ne tanta calamitate Pompeium afficeret: cui vt omnia sint tutiora pœnas fatis dare & mori se autidam dicit. Iisem in thalamos, nupsissem. Infelix, infelicitatem afferens. Bis. nunc & sub priore marito P. Crasso. M. Crassi filio. Erinnys pronuba, furia quæ præfuit nuptijs meis, & me comitatur. Crassorumq; vmbræ. manes patris, & filij quibus ego addita sum, & qui me oderũt q; eis fui infelix. Deuota. deputata, addicta: tum quia coniunx fit: tum quia infelix. Casus Assyrios. Cladem simulem Parthicæ. Dedi præcipites. Præcipitaui & interemi. Fugaui deos. numinum fauorem a iusta causa auerti. Indigne meis thalamis. tam infelici coniuge. In tantum caput, in tantum virum Sponte. miram hoc verbo pietatem ostendit. Mollius, trãquillius. Certa fides regum. vt null⁹ a te deficiat, & quisq; faueat tibi. Paratior, obsequentior. Sparge mari, obrue me in fluctibus. Mallem felicibus armis. vt inam p tua victoria perissem. Lustra, expia purga cædemea, & his inferijs. Vbicunq; iaces. A postrophe ad Iuliam, quam in odium adducens ciuili clade vltam fuisse dicit coniugium suum. Placata, mitior facta. Pellice cæsa. occisa me, quæ sum pellex tua, & tuo viro coniuncta. Parce, abstine nocere. Tuo, quem tibi amandum relinquo. Duri flectuntur pectora magni. Pompeij constantia cõmota est hic ad lachrymas, quibus in Pharsalica clade abstinuit. Sicca, quæ non fleuerunt. Tũc Mitylenæum. Multitudo Lesbiorum, qui conuenerant, vehementer Pompeium orauit: vt honoris gratia saltem vnam ibi noctem hospitaretur. Ostendensq; ei locum esse tutum, & fidum, omnia tam priuata q̃ publica ei offert, & vt eis vtatur orat. Exorditur autem a beniuolẽtia, gloriosum officium suum, sine arrogantia commemorando. Tum petit. Inde confirmans, & refutans quæ obijci possent, per amplificationẽ, & miserationẽ cõcludit. Pignus, Corneliam vxorem. Dignare muros deuotos. fac dignam ciuitatem tuam. Sacro fœdere, hospitali beneficio. Lares socios. regiã in qua tua vxor est hospitata. Fac Magne locum. orna & consecra locum hospitij tui quem omnes

posteri adorabunt. Reuisent. ad visendum redibunt. & est suasio a laude futura. Nulla tibi. Suasio a fidelitate p̄stita. Nam reliqua loca salutem a Cæsare sperare possunt: hūc solum, quia suscepit Pompeij coniugem, oderit. Crimen, hospitij culpam. Quid q̄. suasio a tuto: quia Cęsar insulam expugnare nō potest. Procerum. locus ab honesto. Coibit, cōueniet vt bella resarciant.

BERO. ¶ Sed fortuna perit. ego nō perij inquit Pōpeius, sed felicitas mea perijt. Quod defles illud amasti. solemus flere qd̄ perdidimus Cornelia non perdiderat maritum: sed mariti felicitatem: ergo videtur magis amare fortunam Pompeij, quā perditā deflet, q̄ Pompeium. O vtinam in thalamos. vtinam inquit Cornelia fuissem coniunx Cęsaris: quia cum oēs maritos faciam infortunatos ipse fuisset infelix hoc pacto. Infelix, faciens infelicitatē. Bis nocui mundo. vt supra dictum est, Cornelia prius nupserat Publio Crasso Crassi filio, qui fuit a Parthis interfectus: nūc Pompeio, qui est a Cæsare ꝓfligatus: vnde ait bis nocui mundo. Pronuba Erinnys. i. furia p̄fuit coniugio meo. Manibus illis. i. vmbris Crassorum qui videntur meo infausto cōnubio perisse. Assyrios casus. quā calamitatē & iacturā passi sunt Crassi pater. s. & filius interfecti cum exercitu apd̄ Assyrias Carrhas eandē ego tuli in castra ciuilia: qua. s. afflict⁹ est Pompeius. A causa meliore. s. Pompeij & Senatus. Sed quas sponte luam. cum ego connubio meo infausto fecerim te miserum debeo tanq̄ nocens luere. i. psoluere pœnas. Sparge mari comitē. O Pompei inquit Cornelia sparge ossa & membra mea per vndas: vt sublata infortunij causa habeas fidem regū & totius orbis certam, & fauorem prōptissimū. Mallem felicibus armis Depēdisse caput. i. ego potius vellem deuouisse caput meum victoriæ tuæ. Lustra. i. ambi & circūeas. Vbicūq; iaces. qa varię gentes & populi qui sunt partes Pompeij, occubuerant. Nostros vlta thoros ades huc. Sermonē vertit ad Iuliam Cæsaris filiam priorem Pompeij coniugem: quā dicit vltā esse suum coniugiū: quū scilicet Pompeium propter Corneliam pellicē insequi, & infortunatum reddere videbatur. Placataq; pellice cæsa. i. morte mea, q̄ tibi sum pellex: nam vt scribit Iurisconsultus de verboꝝ significatiōe, pellex dicit̄, q̄ cum eo cui vxor sit corpus miscet. aliter ea vocat̄ q̄ vxoris loco sine nuptijs in domo sit. Magno pce tuo. s. marito. Siccaq; Thessalię confūdit lumina Lesbos. oculi Pōpeij, q sicci & sine lachrymis spectauerāt cladē Pharsalicā, cōfusi sunt fletu i Lesbo ꝓpter verba Cornelię. Mitylenęū vulg⁹. Mitylene ciuitas est Lesbi clarissima: de qua multa apd̄ Strabonem. Si maxima gloria nobis. o Pōpei te oram⁹: vt vrbē nostrā intrare digneris si maximam laudē cōseq̄mur q̄ vxorē tuā seruauim⁹ nobis creditā. Fac Magne locū. Si o Pōpei dignaberis vrbē nostrā tuo introitu, hic locus apud posteros semper celebrabitur, & adorabitur. Nulla tibi subeunda magis. o Pompei nulla est vrbs, quā magis subire debeas

Nulla tibi subeūda magis sunt mœnia victo.
Omnia victoris possunt sperare fauorem:
Hęc iā crimē habēt. qd: q̄ iacet insula ponto?
Cęsar eget ratibus: ꝓcerū pars magna coibit
Certa loci: noto reparandū est littore fatum.

¶ Sed fortuna perit. Argute argumentat̄ Pōpeius non tanto pere flendā esse fortunā suā q̄ perijt: nā si saluo marito fortunā eius flet, signū est q̄ plus fortunā mariti q̄ maritū ipsum diligit: nā plus de illius amissione dolet, q̄ de huius incolumitate gaudeat. Ordo est. Sed sup. forte dices, fortuna perit ꝑ perijt: sed illud nō recte fleres: qa tu amasti illd̄ qd̄ defles. s. amissum. q. d. si defles fortunā meā plus illā amas. Cornelia correcta his vocibus viri, vix leuauit solo. i. de terra, mēbra sua ęgra, gemitu rūpēte. i. emittente tales q̄relas. O vtinā ego infelix cōiunx & læta. i. fausta nulli marito, issem in thalamos Cęsaris inuisi. i. nō tantopere amati. Ego bis nocui mundo. i. p vtrasq; nuptias meas infortuniū attuli. Erinnys. i. furia, ꝓnuba. i. p̄lata nuptijs meis, duxit me. s. ad maritū: & Crassorum vmbræ. i. manes patris & filij a Parthis interfectorū, sup. duxerūt me ad tuas nuptias: & ego tuli casus Assyrios. i. cladē similē parthicæ, in castra ciuilia, deuota. i. addicta voto, illis manibus. s. Crassorū: q volunt vt similē casum afferam tuis castris: & ego dedi p̄cipites. i. p̄cipitaui populos. s. totius mūdi, & fugaui cūctos deos a causa meliore. i. ne faueant causę Pōpeianę ꝓpter odiū mei. O maxime coniunx. s. Pompei: o indigne meis. s. tam infelicibus, thalamis: quia felicioribus longe dignus erat. Vnde scies reciproce dici. Casa non est digna rege: quia humilior est: & rex nō est dignus casa: qa sublimior est q̄ vt casam habitet. Habebat fortuna hoc iuris in tantū caput. i. in tantum virum? Cur ego impia nupsi: si factura fui. s. maritū, miserū? Accipe o Pompei nunc de me pœnas: sed quas luā. i. persoluā sponte. Quo. i. ideo vt, ęquor sit tibi mollius. i. tranquillius, aut placatius: qa interdū vitā vni⁹ petit, vt reliqui seruent̄, authore Vergilio. qui æneí. v. dicit: Vnum pro multis dabitur caput. & vt fides regū sit tibi certa. i. indubitata, & quo tot⁹ orbis sit tibi paratior, sparge comitē. i. me cōiugem tuā, mari. i. in mare. Ego mallē dependisse. i. persoluisse & impēdisse caput. i. vitam meam, armis felicibus. s. tuis, hoc est donec erāt felicia. O magne lustra. i. expia & purga cęde mei, nunc deniq;. i. tandē post multa infortunia, tuas clades. i. calamitates. Et o Iulia. s. filia Cęsaris & prior coniunx Pompei, vbicūq; iaces. s. sepulta, vlta nostros toros. i. coniugiū nostrū, armis ciuilibus. i. per infortunium armorū ciuiliū, ades. i. adsis, & aduenias huc. i. ad me, crudelis, atq; exige. s. a me pœnas, & tu placata pellice. s. me tibi pellice, cæsa. i. occisa, parce Magno tuo. s. marito. Cornelia fata sic, & refusa iterum in gremiū cōiugis, soluit lumina. i. oculos, cunctorum. s. qui aderāt, in lachrymas. Pectora Magni. s. Pompeij, duri. i. constātis, & difficulter flexibilis, flectunt̄. i. afficiūtur dolore, & Lesbos. i. insula illa vbi hæc audiuit & vidit, cōfudit. i. perfudit simul ac turbauit lachrymis, lumina. i. oculos Pompeij, sicca. i. qui sicci manserant, Thessalię. i. in pugna & fuga Thessalica. Tunc vulg⁹ Mitylenęū. i. Mitylenes oppidi p̄clari in Lesbo, littore existente iam pleno, affat̄ magnum, scilicet Pompeium. O Magne: nos oramus si seruasse pignus tanti mariti, videlicet coniugem tuam, erit semper nobis maxima gloria, dignare. i. dignos cēse, tu quoq;. i. etiam tu, vel. i. saltem vna nocte tua. i. qua quiescas, muros. s. Mitylenæos: & lares socios. i. sociorum tuorum domos, deuotos. i. addictos amicitiæ vsq; ad mortem obeundam, fœdere sacro. s. hospitalitatis qd̄ Iuppiter sacrum & inuiolatum eē voluit. O Magne fac. s. vrbem nostram tua p̄sentia, locum quē cuncta sæcula reuisent, & quē Romanus. s. ciuis veniēs. s. ob celebritatem loci,

hospes. s. nobis, adorēt. i. veneretur. Nulla mœnia sunt magis subeunda tibi victo: quia omnia. s. alia mœnia possunt sperare fauorem victoris. s. Cæsaris in quem nondum peccauerūt: hæc. i. nostra mœnia habent iam crimen commissum in Cæsarem propterea q̄ coniugē tuam seruauimus. quid sup. ad hoc dices: q̄ insula, scilicet nostra Lesbos, iacet ponto. i. in mari, & q̄ Cæsar eget ratibus: quocirca non poterit accedere, & q̄ magna pars procerū. i. regū, ducū, & senatorū, certa loci. i. sciens te huc ad coniugem fugisse, coibit. i. conueniet huc? Bellum: (alij tamen legunt fatum. i. fortuna) est reparandum sup. in littore noto, scilicet tuis.

Accipe templorum cultus: aurumq; deorū,
Accipe: si terris: si puppibus ista iuuentus
Aptior est: tota quantum valet vtere Lesbo.
Accipe: ne Cęsar rapiat: tu victus habeto.
Hoc solum crimē meritę bene detrahe terrę:
Ne nostram videare fidem felixq; secutus
Et damnasse miser. Tali pietate virorum
Lætus: in aduersis & mundi nomine gaudens
Esse fidem: Nullum toto mihi dixit in orbe
Gratius esse solum non paruo pignore vobis
Ostendi: tenuit nostros hac obside Lesbos
Affectus: hic sacra domus chariq; penates:
Hic mihi Roma fuit: nō vlla in littora puppim
Ante dedi fugiens: sæui cum Cæsaris iram
Iam scirem meritam seruata cōiuge Lesbon:
Non veritus tantam veniæ cōmittere vobis
Materiam. sed iam satis est fecisse nocentes.
Fata mihi totum mea sunt agitāda ꝑ orbem.
Heu nimium felix ęterno nomine Lesbos:
Siue doces pp̄los regesq; admittere Magnū:
Seu p̄stas mihi sola fidē. nā q̄rere certum est:
Fas q̄bus in terris: vbi sit scelus. accipe numē:
Si qd̄ adhuc mecū es votoꝝ extrema meorū.
Da similes Lesbo populos: qui marte subactū
Non intrare suos infesto Cæsare portus:
Non exire vetent. Dixit: mœstamq; carinæ
Imposuit comitem: cunctos mutare putares
Tellurem patrięq; solum: sic littore toto
Plangitur: infestę tendunt̄ in ęthera dextræ:
Pompeiumq; minus: cuius fortuna dolorem
Mouerat: ast illam quā toto tempore belli

q̄ nostrā: quia cum cęterę omnes salutē a Cæsare sperare debeāt, nos, & vrbs nostra, Iam habet crimen: quia vxorem tuā seruauimus. Quid q̄ iacet insula ponto. cū Cæsar careat nauibus nullam potes inuenire tutiorem sedē nostra, q̄ est insula, & ob hoc adiri non pōt nisi nauib⁹. Procerū pars magna coibit. congregabunt̄ hic senatores, & proceres credentes te propter Corneliā, huc confugisse. Reparādū fatū. i. fortūa, Littore noto. s. nostro qd̄ est cognitū ꝓpter Corneliam maxime.

¶ Accipe tēplorū. a liberalitate & prōpto auxilio conciliatio. Cultus. vestes statuas tabulas. Aurū, vasa & laminas. Si terris, si puppibus. accipe siue terra, siue mari eorum opera vti velis. Quantum valet: q̄tū potest facultatisq; habet. Ne Cæsar rapiat. qd̄ nobis molestissimū esset. Hoc solum crimen. hanc culpā a nobis de te benemeritis auerte ne videaris nostram fidē cui in felicitate te credidisti in tua miseria prę nostra leuitate dānasse. Meritæ bene. quę in te hospitale beneficiū contulit. Mundi nominis. pro toto mundo: est eñ res mira fides in calamitosum. Nullum toto mihi dixit in orbe. plena gratitudine oratio in qua ostendēs quāti eos fecerit q̄q; sibi sint chari mirifice laudat, & desinit in commiserationē. Nō paruo pignore. liptote: intelligitq; vxorē illic depositā. Affect⁹, curas amoresq; meos. Hac obside, Cornelia quasi in pign⁹ fidei data. Penates, deoꝝ domesticorū imagines. Roma, patria. Ante dedi, prius aduexi. Lesbon meritā irā Cæsaris, q̄ merito Cæsari erit inuisa ob seruatā cōiugē meā. Nō verit⁹, non dubitans. Materiā veniæ, causam beneficij. Verg. Orantes veniā & tēplū clamore petebāt. Fecisse nocētes, reddidisse inuisos tam q̄ si Cæsari nocuissetis. Fata mea sunt agitāda, ego sum exercendus & erraturus. Aeterno nomine, ęterna fama seruatę fidei siue alij idē fecerint, siue tu sola fueris mihi fida. Certū est. decreui, qui fidi infidiq; sint explorare. Accipe numen. deos si quis est ei ꝓpitius precatur. Similes, tā fideles vt Lesbos. Non vetent intrare. sinant ingredi Cæsare persequēte & meo arbitrio sināt abire. hisq; dictis eos victori parere suasit, inq; eo q clemēs & ęqu⁹ esset fidere: vt ait Plutarchus. Comitē, Corneliam. Cūctos mutare tellurē. omnes Mitylenęos in alias terras migrare. Plangit̄, manuum ictibus fletur. Infestę, in deos præ dolore immissę. Pompeiumq; minus. multo magis discessu Corneliæ, q̄ Pōpeij aduersitate dolebant. Quā vix. quū etiā si ad victorē maritū iuisset nō sine lachrymis dimisissent. Deuinxit, ligauit. Pudor, verecūdia. Submissa, humilis. Hospita turbę. blande vulgus excipiens. Stantis adhuc fati. cum adhuc fuisset in felici statu sic vixit, ac si eēt in infelici: aduertendusq; dicendi modus, stantis fati hoc est ipsa quæ erat in statu.

SVLPI.

Venia.

BERO. ¶ Tota quātum valet vtere Lesbo. viris opibus aut sacro & prophano vtere & abutere. Hoc solum crimē merito bene detrahe terræ. Lesbos inquiunt Lesbij est bñ merita de te o Pompei. i. in te contulit beneficia: noli ergo nunc addere istud crimen & suggillationem

patriæ nostræ hinc recedendo: qa hoc pacto videberis in felicitate nostrã ꝓbasse fidẽ, & in miseria damnasse, & ideo noluisse te credere mœnibus nostris. Et mũdi nomine gaudens esse fidem. Põpeius gauisus est causa & nomine totius orbis, qꝫ fides vigeret. Non paruo pignore. deponẽdo. s. apud vos vxorẽ Corneliã. Tenuit nostros affectus, quia animus meus, & ois cogitatio mea erat hic ꝓpter Corneliã. Sequi cum Cæsaris iram Iã sciẽs meritã. ego inquit Põpeius non prius alia loca petij q̃ Lesbon: q̃ ex eo iã merita erat irã Cæsaris ex quo vxorem Corneliã seruauit. Nõ verit⁹ tantã venię cõmittere. ego nõ sum veritus dare vobis causam & materiam maximã impetrãdi veniã a Cæsare: qa tanꝫ nocentes propter susceptã Corneliã veniã Cæsarẽ rogabitis. Heu nimiũ felix. Lesbos est inquit nimiũ felix de fide quã mihi seruat: siue cæteri populi, & reges fuerint fidi, siue infidi: nam fideles didicisse dicent prestare fidẽ a Lesbijs: infidi vero efficiẽt, vt nomẽ Lesbi orum sit celebratius ꝓpter fidem q̃ in ipsis solis fuisse feret. Admittere Magnũ. i. recipere Pompeiũ. Fas quibus in terris. hoc ad fidos & veros amicos refert. Vbi scit scelus. ad pfidos, & fortunã sequentes. Accipe numen. si quis deorũ adhuc est mecũ, nec me deseruit, ille audiat hęc extrema mea vota, q̃ sunt vt populos inuentã fide similes Lesbijs. Nõ exire vetent. s. me Põpeiũ. Imposuit comitẽ. s. Corneliã. Cũctos mutare putares. tant⁹ erat dolor, & planctus Lesbioꝝ: vt discedẽte Põpeio cuncti viderentur vertere solũ, & in exiliũ ꝓficisci. Infestæ. i. dijs inimicę. Põpeiũq; minus. Sensus est. Mitylenęi & Lesbij videntes Põpeiũ & Corneliã recedere, minus ingemuerunt, doluerũtq; de abitu Põpeij, q̃ Cornelię quã tanꝫ suã ciuẽ viderãt, amauerãt, & coluerãt. vnde desyderio Cornelię q̃ Põpeij magis affligebant. Siccis dimittere matres. Matronæ Lesbiæ tanto amore prosequebãtur Corneliã: vt vix potuissẽt lachrymas cõtinere etiam si ꝓfecta esset ad Põpeiũ victorẽ Hos pudor hos ꝓbitas. pudor Cornelię multos sibi deuinxerat: alios ꝓbitas, & modestia quę in hoc loco intelligit quędã moderatio & verecũdia. apud Ciceronẽ vero modestia sic diffinitur: vt scientia sit rerũ q̃agent, aut dicentur tempori suo collocãdarũ & loco. Q̃ summissa nimis. s. erat hũana clemẽs & benigna non arrogans non fastosa. Stantis adhuc fati. Cornelia in Lesbo ita summisse comiter & benigne vixit florente Pompeio quẽadmodum si fuisset deuictus.

Vt ciuem videre suam: discedere cernens
Ingemuit populus: quã vix si castra mariti
Victoris peteret siccis dimittere matres
Iam poterant oculis: tanto deuinxit amore
Hos pudor hos ꝓbitas castiq; modestia vult⁹:
Q̃z submissa nimis nulli grauis hospita turbæ
Stantis adhuc fati vixit quasi coniuge victo.

¶ Accipe templorũ cultus. Ampliter ostendũt beniuolentiã suã in Põpeiũ Mitylenæi dicentes. Accipe cultus templorũ. i. ornamẽta ędiũ sacrarũ, qꝫ si templorũ a multo fortiori domorũ priuatarum, & aurũ deorũ. i. vasa, aut laminas aureas: qđ citra summam necessitatem in sacratis licere. negemus. Accipe. s. a nobis & pubem aclorẽ iuuẽtutis: si ista quã vides iuuent⁹ est aptior terris. i. pro terrestri ꝑlio, accipe sup. ad terrestre ꝑliũ aptos: si ista iuuentus est aptior puppibus. i. nauali prælio, accipe sup. eã quæ aptior est, & vtere tota Lesbo, quãtum valet. Accipe inquiunt hęc, videlicet tẽplorũ ornamenta, & aurũ cũ populo: & habeto sup. ea tu victus & ita rerum indigus, ne Cęsar rapiat. Detrahe terrę. s. Lesbo, bene meritæ. s. de te, hoc solum crimen. i. criminationẽ & vituperationẽ, ne videare secutus nostrã fidem felix. i. existẽs in ꝓsperitate vt dum Corneliã deposuit, & dãnasse. i. reprobasse fidem nostrã miser. i. effectus miserandus. Pompeius lętus tali pietate virorũ, & gaudẽs nomine mundi. i. pro bono totius mũdi fidem esse in aduersis. s. rebus, dixit. s. ad Mitylenęos. Ego ostẽdi vobis non paruo. i. magno pignore, qa cõmissione vxoris, nullũ solũ eẽ mihi gratius in toto orbe. s. q̃ vestrũ. Lesbos. i. ĩsula, aut patria vestra, tenuit nostros affectus. i. amores & curas, hac. i. per hãc, aut in hac obside. i. data ob fidẽ seruandã. Domus sacra. s. in qua penates erant, fuit mihi hic: & penates. i. dij domestici, chari. s. mihi, sup. fuerũt mihi hic: & Roma fuit mihi hic: vbi cõiux erat. Ego fugiẽs, nõ dedi puppim in vlla littora, (Sũt q̃ legãt in vlo littore) ante. i. pri⁹. s. q̃ in vestra, cũ scirẽ Lesbon meritã sup: esse, iram. i. indignationẽ Cæsaris sæui, cõiuge. s. mea, seruata. i. eo qꝫ seruauit cõiugẽ meã, existẽs non veritus cõmittere vobis tantã materiã. i. causam, venię. i. beneficij, secũdũ Sulpitiũ aut reuera venię. qꝫ qui ob pietatẽ peccat veniã meretur, aut qꝫ q peccauit in aliquẽ habet ab eo veniã petendã. cũ ergo dederit occasiõr ẽ lędẽdi Cęsaris: cõmisit in eũ peccantibus materiã venię. i. vnde veniã orare deberẽt. Sed satis est iã. i. deiceps, fecisse. i. qꝫ fecerim vos nocẽtes. s. in Cęsarẽ: qa ꝓhoc cũ Cæsarẽ timeatis nõ dubitẽ de fide in me vestra. Cæterũ fata mea sunt agitãda. i. exercenda, & expiũda mihi, p totũ orbẽ. Heu o Lesbos nimiũ felix (qa non esset in ea re felix nisi ex malo Põpeij: nullũ em̃ nomẽ meruisse videt, q̃ inreb⁹ dũtaxat lętis fidẽ seruauit: qa vero Lesbos in summa calamitate & vbi victorẽ timere posset, Põpeiũ coluit: ideo meruit ętern̄ nomẽ: sed quia id cum malo (vt dixi) Põpeij cõtigit: ideo dicit heu nõ dolẽs de felicitate Lesbi, sed de malo suo p qđ felix euasit) noie ætemo. i. fama ęterna: siue doces p factũ tuum, qa prima id fecisti, populos & reges admittere Magnũ: seu tu ꝑstas mihi sola. i. sine aliįs, fidẽ. i. fidelitatẽ. Nã certũ. i. decretũ & delibe ratũ est mihi querere. i. disquirere, in qb⁹ terris sit fas: & vbi. i. in qb⁹ sit scelus. i. nefas. O numẽ si qđ es adhuc mecum. i. o deus quisquis mihi adhuc faues, accipe extrema. i. summa & vltima meorum votorum: da. i. concede mihi populos similes Lesbo. i. Lesbi populis: q non vetent me subactũ marte. i. victũ bello, intrare suos portus, Cęsare existente infesto. i. licet Cæsar sit mihi, & illis infest⁹: & q nõ vetẽt exire: vt nec Lesbij fecerunt. Dixit. i. finiuit orationẽ: & Magnus ꝓceps imposuit carinæ comitẽ. s. fugę Corneliã mœstã. s. ob discessum, & calamitatem viri. Tu putares, si videres dolorem populi. i. quilibet posset putare, cũctos. s. incolas Lesbi, mutare tellurẽ & solũ patrię: sic. i. ita vehemẽter, plãgit. i. planctus fit ab omnib⁹ toto littore: dextrę infestę. i. quasi diis vim illaturę, tenduntꝫ in ęthera. i. in cælũ. Et populus ingemuit minus. i. non multũ cernẽs Põpeiũ discedere, cuius fortuna. i. calamitas, mouerat. i. excitauerat dolorẽ: ast cernens illam. s. Corneliam quam videre. i. viderũt toto tpe belli vt suã ciuẽ, discedere a Lesbo, ingemuit. Quã. s. Corneliã, matres. i. matronę Lesbiæ, vix

poterãt pro potuissent, iam dimittere siccis oculis. i. sine lachrymis, si peteret castra mariti victoris. Tãto amore deuinxit hos. i. aliquos, pudor. s. Cornelię, & hos. i. alios ꝓbitas & modestia casti vultus: q̃. i. qa ipsa hospita submissa nimis pro dignitate sua. i. valde humilis, & nulli. i. nõ vlli, & hospita non grauis. i. molestia, vllitubæ, vixit sup. vitam aut tempus, fati adhuc stantis. i. fortunæ adhuc incertæ, quasi coniuge victo.

Iam pelago medios Titã demissus ad ignes
Nec qbus abscõdit nec qbus exerit orbem
Totus erat: vigiles Pompeii pectore curę
Nunc socias adeunt Romani fœderis vrbes
Et varias regum mentes: nunc inuia mundi
Arua super nimios soles haustrumq; iacentis.
Sæpe labor mœstus curarũ: odiumq; futuri
Proiecit fessos incerti ponderis ęstus:
Rectoremq; ratis de cunctis consulit astris.
Vnde notet terras: quę sit mensura secandi
Aequoris in cælo: Syriam quo sydere seruet:
Aut quot⁹ in plaustro Libyã bñ dirigat ignis.
Doctus ad hęc fatur taciti seruator olympi.
Signifero quęcunq; fluunt labentia cælo
Nunq̃ stante polo miseros fallentia nautas
Sydera non sequimur: sed q nõ mergit᷑ vndis
Axis inocciduus gemina clarissimus arcto
Ille regit puppes: hic quũ mihi semper in altũ
Surget: & istabit sũmis minor vrsa Ceruchis:
Bosphoron: & Scythię curuantẽ littora põtũ
Spectam⁹. qcqd descẽdit ab arbore summa
Arctophylax ꝓpiorq; mari Cynosura feretur:
In Syrię portus tendit ratis: inde Canopos
Excipit haustrali cælo contenta vagari
Stella timẽs Boreã. illa quoq; perge sinistra
Trãs Pharõ i medio tãget ratis ęquore syrtis.
Sed quo vela dari quo nũc pede Carbasa tẽdi
Nra iubes: dubio contra cui pectore Magn⁹
Hoc solum toto: respondit: in ęquore seruа:
Vt sit ab Emathiis semper tua longius oris
Puppis: & Hesperiã pelago cæloq; relinquas.
Cætera da ventis. comitem pignusq; recepi
Depositũ: tũc certus eram quę littora vellem:
Nunc portum fortuna dabit. sic fatur: at ille
Iusto vela modo pendentia cornibus ęquis

¶ Iã pelago. chronographia. Demissus ad medios ignes, demersus ad dimidiũ sui corporis. Q̃ ubus abscõdit, nobis. Si qbus exerit. antipodibus qbus oriẽ, quum nobis occidit. Vigiles Põpeij pectore curę. Põpeius meditabat an ad socias Po. Ro. vrbes, an ad reges cõfugeret, an in deserta Libyes iret. Adeunt: cogitat. at enim Appian⁹. Assumpta Cornelia vxore triremibus quattuor comitatus, quę a Rhodijs & Tyrijs ad eum venerant, Corcyram tũc quidem & Libyam præteruectus est, quo in loco exercitũ aliũ, & nauticos habebat apparatus. ad oriẽtẽ itaq; versus, Parthos velut ab illis opẽ petiturus nulli patefacto interim consilio, adire statuit: qđ Ciciliæ ꝓpinqu⁹ cũ amicis aperuisset illi dissuasserunt. Socias, cõfœderatas & liberas. Varias, mutabiles. nihil em̃ habẽt amicũ prętervtile. Arua inuia. deserta Libyæ, & Aethiopiã. Sæpe labor mœst⁹. egritudo animi laborans repellebat tẽdiũ sollicitudinũ, & rerũ futurarũ. Æstus fessos, defatigatas cogitationes. Cõsulit, iterrogat. Vñ notet. a qb⁹ astris qua ratione. Q̃ nam sit mẽsura secãdi æquoris, q̃ astra obseruãdo nauiget. Seruet Syriam, dirigat cursus in Syriã, ad quã euntib⁹ arcto occidit. Q̃ uotus ignis in plaustro. quota stella in vrsa maiore, q̃ minore est lucidior. & ꝓprie plaustrũ est appellata a forma, & positu septẽ stellarũ, ex qb⁹ constat. Seruator olympi. magister nauis stellarũ cõtemplator. Signifero. nõ stellas q̃ occidũt, sed ãbas arctos quę in cæli vertice semp apparẽt nautas obseruare dicit. Labẽtia, labẽdo occidẽtia. Signifero ferenti multa signa, tũ in Zodaico, tũ extra. Fluũt. discurrunt tam motu externo, q̃ proprio. Nunq̃ stãte. semp se mouente. Axis in occiduus, populus arcticus q̃ semp apparet. Gemina arcto, maiore & minore vrsa quam draco amplectit̃. Surget, apparebit. Instabit summis Ceruchis. imminebit summis cornibus antennarum dirigimur in Bosphorum, & mare Euxinũ. Ceruchi dicti a κερας ὁ qđ est cornu: & χεω fundo. de his Vergil⁹. intellexit quũ dixit Cornua velatarũ obuertimus antẽnarũ: nam Asclepiades, vt scribit Macrobi⁹ lib. v. ait naualis velí partẽ inferiorem paterã vocari: at circa mediã ferme partem τραχηλον dicit summam vero partem carchesium nominari: & ide diffundi in vtrũq; veli latus ea q̃ cornua vocanẽ. Bosphoron. & Thraciũ & Cymmeriũ: nã duo sunt: vn⁹ ad Bizãtiũ, alter ad paludes Mœotides. Põtũ, Euxinũ mare circa qđ est Scythia. Q uicquid. q̃tulũcũq; Arctophylax erit inferior malo, & vrsa minor erit mari vicinior in Syriam nauigamus Arctophylax, Bootes qui est ita vicinus arctis: vt eius sinistra man⁹, neq; oriri, neq; occidere videatur. Cynosura, vrsa minor, quæ Bootæ opposita est. Canopos, stella haustralis ingens & clara nostris regionibus ignota. eius meminit Plinius libro. v. & Victruuius libro nono. Inde incipit, vltra Syriam obser

Cerucht.

Patera.
Trachelõ.
Carchesiũ.

Bosphori.

Arctophy-
lax.

Canopos.

uamus Canopum,quæ meridie extremo decurrit, & metuit ne Borea nubes impellente obſcuretur.Illa.Canopo ſiniſtra ſi vltra Aegyptum nauigaueris defereris in Syrtes Libycas.Q uo pede.fune quo tẽditur velũ.Carbaſa tendi,dirigi vela:quæ dicta ſunt a Carbaſo genere ſubtiliſſimi lini.Serua,prouide. Sit longius,ſit remotiſſima. Da ventis, cõmitte fortunę.Comitẽ pignuſq; recepi depoſitum.hoc eſt Corneliã mecum habeo.Iuſto modo,pari altitudine & planitie.Torſit,in lęuam flexit.Aſinę cautes,ſaxa & ſcopuli Aſinę oppiduli,qđ eſt in ſinu Meſſenio.Q ui ab eo Aſineus dicitur.eiuſdem nominis alia eſt Harmoniaca:vt ait Strabo li. viij. Chios,inſula Leſbo vicina,Theopompi patria,quæ paruo freto ab Aſia diuiditur.Aſperat,reſonare facit ob ſcopulos in quibus illidunt̃.Dedit,protendit.Rudentes,firmos funes.

Pes.
Carbaſus.
Aſina.
Chios.
BERO.

℃Iam pelago medios Titã. Senſus eſt. Sol iam ex dimidia parte occiderat nobis: Antipodibus vero, ſi qui ſunt,nondũ totus oriebatur:nam quantũ occultatur nobis tantum oritur Antipodibus.quos Plinius eſſe affirmat:Auguſtinus negat. Q uibus abſcõdit .ſ.nobis incolentibus ſuperiorem plagam. Si quibus exerit.i.nudat & aperit.ſ. antipodibus. Nunc ſocias adeunt Romani.i. Põpeius curis ꝑmebat̃,quæ eum dormire nõ patiebãtur:cogitabat enim quas vrbes adire deberet, quib⁹ regibus confidere, quorum mẽtes varię ſunt & mutabiles. Nunc inuia mũdi.Interdũ curæ Põpeij pectore voluebant̃: vt.ſ.peteret Aethiopas,& gẽtes iacẽtes ꝑpe torridã zonam, hoc eſt Super nimios ſoles .i.æſtus ſolis ferentes. Inuia.i.inacceſſa,& inhabitabilia. Sæpe labor mœſtus curarum .i.ſæpe Pompeius odio curarum ductus, vt illas penitus eijceret ex animo,interrogabat gubernatorem nauis,quę ſydera ſequatur in nauigando & ſimilia. Feſſos æſtus.i. mot⁹ & perturbationes.Vergilius. Magno curarũ fluctuat æſtu. Aut quotus in plauſtro Libyam bene dirigat ignis. Interrogat Pompei⁹ gubernatorem nauis,quot ſtellæ in ſeptẽtrionibus regant curſum tendentium in Aphricam.Plauſtrum enim dicitur ſeptẽtrio,quia ſemper ſunt ſtellæ effigiẽ curr⁹ cum geminis bobus rep̃ſentantes.Vnde etiam ſeptentriones nũcupantur a trionibus quos priſci ruſtici boues appellarũt.authores Gellius,& Varro,& Seruius. Q uotus ignis.i.quota ſtella. Taciti.qa eius ſonus a mortalibus non ſentitur:vt ait Plinius. Signifero quęcunq; fluunt. Senſus eſt.nos nautæ nõ ſeqmur in nauigando ſydera ſigniferi.i.Zodiaci,& oĩa illa q̃ tẽdũt ad occaſum,qb⁹ nautę ſępe decipiunt̃:verũ ſeqmur ſeptẽtriones, & plauſtrũ q̃ vertex,vt ait Poeta, eſt nobis ſemp ſublimis.Gemina clariſſimus arcto.In ſeptẽtrionib⁹ duę ſunt arctos.i.vrſę,maior.ſ.& minor q̃ Elice & cynoſura nũcupat̃.Cynoſura regit Phœnices & Tyrios: Elicen Graij ſequunt̃: vt Ouid.& Germanic⁹ tradiderũt.Inſtabit.i. imminebit. Summis minor vrſa Ceruchis. Ceruchi populi ſunt Germanię: vt apud Plinium,& Tacitum.Pręterea Ceruchi dicũtur

Plauſtrum
cæleſte.

Torſit:& in lęuum puppim dedit:vtq; ſecaret
Quas Aſinę cautes & q̃s Chios aſꝑat vndas:
Hos dedit i ꝓrã:tenet hos in puppe rudẽtes.

℃Iam pelago. Deſcribit tẽpus veſpertinũ,& quid inter nauigandũ Põpeius cogitauerit,aut cũ gubernatore locutus ſit,dicens. Titan.i.ſol,demiſſus.i.deorſum miſſus,iam pelago.i.in pelagus ſecundum opinionem vulgi,ad medios ignes.i.vſq; ad medium globũ ſuũ igniti coloris: nec erat.i. nõ videbatur totus ijs quibus abſcõdit orbẽ.ſ.dum occidit, vt nobis: nec ijs quibus exerit.i.aperit nocte occultum orbẽ.ſ. terræ: ſi quibus exerit.qđ dubitat:quia nõ cõſtabat an antipodes ſint. Curę vigiles ſup.in pectore Põpeij,adeunt nũc.i.interdũ,hoc eſt diſq̃runt an adire debeat Pompeius, vrbes ſocias imperij Romani:& adeunt nunc varias.i.inconſtantes mẽtes regum qui fortunam ſequuntur:& adeunt nunc arua inuia.i.inacceſſa, in Aphrica ſeu Libye deſerta: vtpote mundi iacẽtis ſuper ſoles nimios,& ſuper hauſtrũ:hoc eſt in meridie. Labor curarum mœſtus.i.mœroris plenus,& odium futuri,quia triſte erat cogitare futura,proiecit ſæpe ęſtus incerti ponderis.i. feruidas cogitationes ſine ſolida ſpe,feſſos.i.fatigatas,& conſulit.i. conſilium q̃rit(hoc aũt facit ad expellendas cogitatiões triſtes) rectorẽ nauis,de cunctis aſtris.ſ. nautæ obſeruandis. vnde.i. a quo aſtro,notet.i.notare debeat,terras.i.varias regiões:& q̃ ſit mẽſura in cælo,æquoris.i.maris,ſecandi.i.dirimendi.Et quo ſydere ſeruet.i.obſeruet,Syriam.i.nauigationẽ in Syriam:aut quotus ignis.i.quota ſtella,in plauſtro.i. vrſa maiore,bene dirigat Libyã.i.nauigantes ad Libyam. Seruator.i.obſeruator olympi.i.cæli,taciti.i.motu nobis imperceptibili auditu labẽbentis,hoc eſt gubernator,doctus.i.peritus, fatur ad hęc.ſ.q̃ſita Pompeij.Nos nõ ſequimur ſydera quęcũq; fluũt.i.abeũt, & redeunt more fluctuũ, labentia cælo ſignifero,& ſup.fallẽtia miſeros nautas,polo nunq̃ ſtante.i.ſe ſemp mouente orbe cæli:ſed ille axis.i.vertex cæli,inocciduus.i.non habẽs occaſum qui exiſtens clariſſimus gemina arcto.i. vrſa maiore & minore non mergitur vndis,regit puppes.i.curſus puppiũ. quũ.i.qñ hic.ſ.axis,ſurget mihi ſemper in altum,& vrſa minor inſtabit ſummis ceruchis.i.cornibus mali ſeu antẽnarum.i.cũ vrſa minor videbitur perpendiculariter in ſummitate mali ferre plauſtrũ:tũc nos ſpectamus Boſphoron,& Pontũ curuãtem littora Scythię.i.mare Euxinũ,ſeu Scythicum:hoc eſt tunc nobis nauigatio erit in Boſphoron Scythicũ:nam duplex eſt. quicquid.i.quantulumq;, Arctophylax.i.Vrſę cuſtos deſcendit.i. deſcendere videbitur,ab arbore.ſ.nauis ſumma,& Cynoſura .i.vrſa minor,feretur ꝓpior.i.vicinior mari,ratis.i. nauis tendit in port⁹ Syriæ. Canopos,ſtella illa hauſtralis,& ingens,cõtenta vagari cælo hauſtrali.i.meridionali,& ſtella timẽs Boreã .i.ſeptẽtrionalẽ plagã a qua nõ videt̃,excipit.ſ.nauigantes,inde.i.poſt Syriam. Et perge.i.ꝓcede(loquit̃ autem vt ꝑceptor ſuæ artis)quoq;.i.etiam illa.ſ.Canopo ſtella,exiſtente ſiniſtra trans Pharon.i.vltra Aegyptum,& ratis tua tanget Syrtis.i. arenoſum, & periculoſum in Aphrica mare. Sed o Pompei quo iubes vela dari.i.mitti nunc,& quo pede.i.fune iubes noſtra carbaſa tendi?Poſſet etiam dici pede pro membro hominis:quia vt fortius tendant etiam ꝑede vtuntur nunc dextro, nunc ſiniſtro.Cui Magnus exiſtens pectore dubio reſpondit contra.i.ex aduerſo,ſerua,id eſt obſerua,hoc ſolum in toto æquore:vt puppis tua ſit ſemper longius ab oris Emathijs,idẽ Theſſalicis.Da,id eſt committe,cætera ventis.Ego recepi comitem.i.vxorem & pign⁹ depoſitum, ſcilicet Leſbo.ego tũc cum in Leſbon tenderem,erã certus quę littora vellẽ:nunc fortuna dabit portum.Põpeius fatur ſic:at ille.ſ. gubernator,torſit.i.obliquauit,vela pẽdẽtia ęquis.i.ęque extẽſis cornib⁹, modo iuſto.i.pari altitudine,& dedit puppim in læuum.i. ſiniſtrũ ſcilicet latus, aut æquor:& vt ſecet.i. ſulcet vndas quas cau

tes Aſinę.i.illi⁹ oppiduli in ſinu Meſſenio ſup.aſperãt,& quas Chios iſula aſperat.i.aſpe ſonare facit,dedit.i.extẽdit hos rudentes.i.funes quoſdam in proram.i. anteriorem nauis partẽ & tenet hos.i.alios in puppe.i.poſteriore parte.

ſummę ptes velorum,& cauea in ſummitate mali collocata.in q̃ ſignificatione hic accipitur. Boſphoron.Boſphoros duplex eſt: vt ſupra dictũ eſt:Cimerius.ſ.& Thracius. quũ minor vrſa imminet ceruchis: tũc inquit ſpectamus maria ſeptẽtrionalia,Boſphoron.ſ.& Euxinum pontum,qui in formam arcus Scythici curuatur:vt Varro,& Plinius tradiderunt.vnde nunc Lucanus appellat, Curuantem littora pontum. Arctophylax eſt cuſtos vrſę vulgo dicitur Bootes:vt ait Cicero. quæ ſtella ſequitur ſeptentriones:vt ſcribit Plinius:& maxime Cynoſuram vrſam cuius paulo ante meminimus.Inde Canopos excipit. Canop⁹ ſtella eſt imminẽs Aegypto,quã non cernit Italia:vt ſcribit Plinius.vñ a Lucano dicitur contenta vagari in cælo auſtrali.i.meridiano:quia a ſeptentrionalibus non videtur. Illa quoq;.ſiniſtra parte ſecutus ſtellam Canopum. Perget trans Pharõ.coloniã dictatoris Cęſaris prope Alexandriam. Q uo nunc pede.dextro.ſ.an ſiniſtro.& pedem nauticum intelligit:de quo Vergilius.Vna omnes fecere pedem. Vt ſit ab Emathijs.ſerua inquit Põpeius hoc maxime:vt tua nauis ſemp lõgius abſcedat a Theſſalia,& Italia.Heſperiã.i.Italiã.Tũc cert⁹ erã.añ acceptã Corneliã ego tunc eram certus me velle ire in Leſbũ,nũc cõmitto me fortunę:q a nullũ certũ locũ petere deſtinaui. Cornibus ęquis.i.ęquatis.& ea dicũtur cornua,q̃ diffundunt̃ in vtrũq; veli latus: vt tradit Macrobius. Q uas Chios aſperat vndas.Chios inſula eſt ante Aſiam, a Chione Nympha dicta vt ſcribit Plinius: vt alij a niue quam græci Chium vocant. Sita eſt inter Leſbum,& Samũ.Vnde Samiæ cautes dicuntur.i. ſaxa & ſcopuli aſperi in Samo inſula. Rudentes,funes nauticos.

Aequora ſenſerunt motus:aliterq; ſecante
Iam pelagus roſtro:nec idem ſpectãte carina:
Mutauere ſonum:nec ſic moderator equorũ
Dexteriore rota lęuum quum circuit axem
Cogit inoffenſę currus accedere metę.
Oſtendit terras Titan & ſydera texit.
Sparſus ab Emathia fugit quicunq; procella
Aſſequitur Magnum:primuſq; a littore Leſbi
Occurrit natus:procerum mox turba fidelis.
Nam neq; deiecto fatis acieq; fugato
Abſtulerat Magno reges fortuna miniſtros
Terrarum dominos:& ſceptra eoa tenentes
Exul habet comites,iubet ire in deuia mundi
Deiotarum:qui ſparſa ducis veſtigia legit.
Quando ait Emathiis amiſſus cladibus orbis
Qua Roman⁹ erat: ſupereſt fidiſſime regum
Aeoam tentare fidem populoſq; bibentes
Euphraten & adhuc ſecurũ a Cęſare Tygrim.
Ne pigeat Magno quærentem fata remotas
Medoꝝ penetrare domos:Scythicoſq; receſſus:
Et totũ mutare diem:voceſq; ſuperbo
Arſacidæ perferre meas:ſi fœdera vobis
Priſca manẽt mihi per latiũ iurata tonantem:
Per veſtros aſtricta magos: ĩplete pharetras
Armenioſq; arcus Gethicis intendite neruis.
Si vos o Parthi peterẽ quũ Caſpia clauſtra
Et ſequerer duros æterni martis Alanos

℃Senſerunt motus. nam conuerſa naui cõuerſa eſt & nauigatio. Roſtro,prora.Nec ſpectante idem,nec conuerſa eundẽ in locũ. Sonũ,fragorem quem eunte naui emittũt.Moderator equorum. Auriga in curruli certamine.Q uum lęuũ circuit axẽ.quũ a dextra in ſiniſtram currum conuertit: vt breuiore gyro metam intactam circumeat:quo enim propius metam currus acceſſerit eo citi⁹ peruenit. Accedere,vicinos fieri.Inoffenſæ,intactę, illęſę.Oſtendit terras Titan.ſole oriente tenebræ abeunt,& ſtellę non apparent. Q uicũq; ſparſus.Pompeiani qui palantes hoſtis violentiam fugerant,Pompeium ſequebantur. Natus,Sextus.Procerum, ſenatorum & ducum.Deiecto fatis,oppreſſo. Abſtulerat reges miniſtros.priuauerat regibus, qui ei miniſtrarent. Sceptra ęoa,regna orientis. In deuia,remotiſſima loca. Q ui ſparſa ducis veſtigia legit. qui flexã Pompeij nauigationẽ ſecut⁹ eſt. Legit,nauigãdo obſeruauit. Q uãdo ait.Pompeij ad regem Gallogræciæ verba.Romanus.Romani iuris,& ditionis.Euphraten.Armenię,& Meſopotamię,multoſq; alios populos indicat. Tygrim. Tygris accolas:vt Armenios,& Parthos.Q uærentem fata.reparantem mihi ſecundam fortunam.Receſſus,ſemota loca.Totum mutare diem.excitare totum orientẽ:vnde dies emanat. Arſacidæ,regi Perſarum. Fœdera, bello Mithridatico icta.Manent,ſtant, ſublata non ſunt.Latium tonantem,per latialem Iouem,qui Albę colebatur, vel per Romanũ,& Capitolinum.Obſtricta,firmata.Magos. ſapientes,& ſacerdotes. Intendite, flectite. Neruis Gethicis,Scythicis chordis, quę ex neruis fiunt. Si vos. ſi liberaliter vobiſcum egi.Caſpia clauſtra,portas caſpias,& fauces montium caſpiorum, qui latebram Mithridati dederunt:panduntur q; itinere manu facto longo octo milibus paſſuum: nam latitudo eius vix eſt plauſtro permeabilis: vt ait Solinus. Alanos, Scythiæ populos vicinos Iberis ab Alano flumine denominatos. Aeterni Martis,ſemper pugnaces. Achemenijs,Parthicis a rege Achemene. Nunq̃ coegi in Babylona.non repreſſi, & contineri feci intra muros poſt ictum fœd⁹: nã antea q̃ in Gordianã hoſtiliter excurriſſent per Afra

SVLPI.
Arſacides.
Caſpia clauſtra.
Alani.
Achemenij.

nium fugauerat. Arua ſuper Cyri, vltra cam
pos Perſidis vbi Cyrus regnauit. Caldæ re
gni, qđ eſt ſupra Arabiam. Gāges, Indię flu
uius. Hydaſpes Nyſæus, fluui⁹ ad Nyſam a
Hydaſpes. Baccho in India conditam. Accedunt pela
go, exeunt in oceanum. Ab igne Phœbi ſur
gentis, ab oriēte extremo auroraq; ipſa. Pro
pior, vicinior. Perſis, regio ſupra parthiam.
Perſis. Suſtinui. paſſus ſum de vobis nō triūphare.
¶ Aliterq; ſecāte Iam pelagus roſtro. qa cū
BERO. prius, verbi cauſa, tēderētin dextrā: nūc cur
ſum flexerunt in ſiniſtrā: & ſic roſtrū nauium
aliter ſecabat vndas. Nō ſic moderator equo
rum. Auriga nō ita bene regit currum ad eui
tandam metam, quēadmodum nauta flexe
rat curſum. Axem. Axis lignum eſt teres circa quē rotę vertunt: vt ait Feſtus. Inoffenſę
Meta. metæ. Meta erat colūna a lato incipiēs: & faſtigiata in cacumine: circa quā rotę flectebantur, Horatius. Metaq; feruidis euitata rotis.
Oſtendit terras Titan. i. ortus eſt dies: tūc. n.
ſol dicitur oſtendere terras, quas nox occultat. Primuſq; ab littore Leſbi occurrit nat⁹.
Pōpeio, vt Plutarchus ait, Cornelia vxor cū
filio adiuncta eſt. Procerū mox turba fidelis. Duo Lētuli, Faonius, & alij nobiles comi
tati ſunt Pōpeiū: vt refert Plutarch⁹. Abſtulerat Magno reges. Deiotar⁹ rex Pōpeiū ſecu
tus eſt: vt ait Plutarch⁹. Vñ fortuna nō abſtu
lit Pōpeio, q̄uis miſero, reges: q ei miniſtra
rent. Exul habet comites. Pōpeius vadēs in
exilium, & fugiens, habet reges comites qui
Comes. eum ſequuntur. Comites em̄ dicunt̄ inferio
res, qui frequētādi gratia aliquē ſequunt̄: vt
ait Iuriſcōſultus. In deuia mundi. i. in extre
mas orbis ptes inacceſſas. Legit. i. ſequendo
obſcurauit. Deiotarus em̄ rex ſecutus veſti
gia Pōpeij, eū tandē affecutus eſt: quē Pōpei
us miſit ad reges Parthorū imploratū ſubſi
dium. Fidiſſime regū. i. o Deiotare. Eoam
tentare fidem. regū. ſ. & populos orientaliū,
q Eufratē, & Tygrim accolūt: de quib⁹ dictū
eſt in tertio. Ne pigeat Magno querētē fata.
o Deiotare, inquit Pompeius ne pigeat te q̄
rentem mihi auxilia petere domos Parthorum, & extremas nationes, vbi dies mutatur a noſtro die propter diuerſa ſegmenta.
Voceſq; ſuperbo Arſacidæ perferre meas. i.
regi Perſarum: nam vt dictum eſt in primo
reges Parthorum dicti ſunt Arſacidę ab Ar
ſaco rege: vt ſcribit Iuſtinus. Si fœdera no
bis. Hæc ſunt mandata quæ perferri vult re
gi Parthorum. Senſus autem eſt: Si fœdera
ſeruantur adſtricta per iura Iouis ex parte
noſtra, & per magos deos ex parte Partho
rum, venite in auxilium. Magica autem orta
eſt in Perſide a Zooaſtre: vt ſcribit Plinius.
& ideo regum regib⁹ magica imperat in orie
nte. vnde ait. Per veſtros Magos, quos ſcili
cet colitis, & habetis in pretio. de Magis dictum eſt in ſexto. Implete pharetras. quia
vt ſupra memoratum eſt ſæpius Parthi maxime ſagittis bella conficiunt. Si vos. O
Parthi. Senſus autē eſt: date mihi auxilium
& ferte ſuppetias o Parthi ſi ego paſſus ſum
vos ſecuros eſſe, & decurrere per campos A
chemenios. i. Perſarum: vt ſupra dictū eſt: &

Paſſus Achemeniis late decurrere campis
In tutam trepidos nunq̄ Babylona coegi.
Arua ſuper Cyri Chaldæiq; vltima regni:
Qua rapid⁹ Gāges & qua Nyſęus Hydaſpes
Accedunt pelago Phœbi ſurgentis ab igne:
Iā ꝓpior q̄ Perſis eram: tamē omnia vincens
Suſtinui noſtris vos tantum deeſſe triūphis.

¶ Aequora ſenſerunt motus. ſ. nauium, & mutauere ſonū. i.
fragorē aquarū, roſtro. i. acuta pte ꝓ̄ę ſecante. i. ſulcante iāpe
lagus, aliter. ſ. q̄ prius: nec. i. & nō, & carina. i. medio nauis ſpe
ctante nō idem. i. non eandē ptem maris, aut mundi: nec ſic. i.
nō tam diligenter, aut nō tā bene, moderator equorum. i. auri
ga, quū. i. quando circuit axē lęuū. i. ſiniſtrum, rota dexteriore
. i. q̄ eſt in dextro latere: hoc eſt quum in ſiniſtrā obuertit currus
(nā tūc in ſiniſtra rota ſtat ad tēpus quaſi immobilis, & dextra
vertitur circum eam) cogit currus accedere. i. vicinos fieri, me
tæ inoffenſę. i. non læſæ, nec tactæ a curribus. Titā. i. ſol poſtri
die oriens, oſtendit terras, & texit. i. operuit, & abſcondit maio
ri lumine ſuo, ſydera. i. minores ſtellas. Quicūq;. ſ. eorum qui
victi erant, ſparſus. ſ. per mare, fugit a ꝓ̄ella Emathia. i. quæ
in Theſſaliam vergit vnda, aſſequitur Magnū. ſ. Pompeium.
Et natus. i. filius ei⁹ Sextus Pompeius, occurrit. ſ. patri prim⁹
a littore Leſbi: qa illuc ad parentes confugerat. Turba fidelis
procerum. i. primorum vrbis, hoc eſt ducum & ſenatorum, oc
currit mox. i. paulo poſt. Nāneq; fortuna abſtulerat Magno
. ſ. Pompeio, deiecto fatis. i. a fauore deorum, & fugato acie. ſ.
Emathia, reges miniſtros. i. qui ſub eius imperio militauerant
ſed ſup. ipſe exul habet dominos terrarum, & tenentes ſceptra
æoa. i. regna orientalia. Et iubet. i. imperat adhuc vt imperator, Deiotarum regem Gallogręcię, ire in deuia. i. remotiſſima
loca & ꝓ anfractus & latibula mundi: qui. ſ. Deiotarus, legit. i.
nauigādo obſeruauit, veſtigia ducis. ſ. Magni, ſparſa: qa dux
erat ſparſus. Et ait Pōpeius ad Deiotarum, quando. i. quando
quidem o fidiſſime regū, orbis amiſſus ſup. eſt ea ꝑte qua erat
Romanus. i. Romani iuris, cladib⁹ Emathijs. i. in Emathia ac
ceptis. i. quoniā nihil reliquū eſt Romani iuris ad recuperandū
imperiū Romanū, ſupereſt. i. reſtat & reliquū eſt, tentare fidem
. i. fidelitatem eoā. i. regum oriētaliū, quos beneficio ſuo deui
xerat: ideoq; niſi mutuū modo ꝓeſtēt nō conſtet eorū fides: &
ſupereſt tentare populos bibentes Euphraten, & Tygrim ſecu
rum adhuc a Cæſare. i. Armenios, Meſopotamios, Parthos,
Perſas, Medos, & reliquos ad quos nondū puenit fama victo
riæ Cęſaris. Ne pigeat ſup. te o Deiotare, quærentem Magno
. i. cum quæras magno, fata. ſ. noua. i. ſecundam fortunam in
illa gēte, penetrare remotas domos Medorum, & Scythicos. i.
Parthicos (nam Parthi Scytharū ſunt, pfugi) receſſus. i. loca
remota: & mutare totū diem. i. orientē totū excitare, aut te ſub
aliud hemiſpheriū ſolis cōuertere. (Sabellicus tamē legit mo
tare. i. motū facere totum diem. Vide ſupra fo. xlviij. aut in an
notationibus noſtris. fo. lvij.) & perferre meas voces. i. preces
meo nomine dicendas, Arſacidę regi Perſarū, ſuperbo. i. ma
gnifico & potenti. Verba aūt quæ illi dicenda cenſuit ſunt hęc.
O Parthi, ſi fœdera priſca. i. antiqua vt bello Mithridatico
icta, iurata mihi per tonatem latium. i. Iouem latialem, aut per
Capitolinum, & aſtricta, id eſt firmata, per magos, id facerdo
tes & ſapientes veſtros, manent vobis, ſcilicet inuiolata, imple
te pharetras ſup. veſtras ſagittis, & intendite neruis Gethicis
id eſt Scythicis chordis, arcus Armenios: ſi id eſt quia, ego
paſſus ſum vos decurrere late campis Achemenijs. i. Parthi
cis. i. per totam Parthiam impune vagari: tūc quum peterem

clauſtra Caſpia. i. Caſpij, montis fauces & angustias, & ſequer
er. i. perſequerer, Alanos Scythiæ populos duros, qa æterni
martis. i. continui belli patientes, nunq̄ coegi vos trepidos. i.
quos trepidos facere poteram, in Babylona tutam. ſ. propter
muros fortiſſimos. Etſi ego iam exiſtēs ſuper vltima arua Cy
ri. i. Perſidis, & regni Chaldęi qđ eſt ſupra Arabiā: qua. ſ. par
te mundi, Ganges flu. Indiæ rapidus, & Hydaſpes etiā Indiæ
flu. Nyſęus. i. ad Nyſam vrbem a Baccho conditam fluens, ac
cedunt. i. addunt̄ pelago. i. oceano, ab igne Phœbi ſurgentis
. i. extremo oriente vbi ſol igneus videtur, eram iam propior.
i. vicinior vobis q̄ perſis: & tamen ego vincēs oia ſuſtinui trīa
vos deeſſe triūphis noſtris. i. nolui vos vincere & de vobis tri
umphare. Et ſi ſol⁹ Parthus &c. vide ſequētia: repete tamē ſi.

ſi ego triumphans de omnib⁹ vicinis vobis
gentibus nolui de vobis tanq̄ amicis trium
phare. Peterem cum Caſpia clauſtra. Clau
ſtra Caſpia intelligit portas Caſpias, quæ in
terruptis anguſto trāſitu iugis adeo arctę ſūt
vt vix ſingula meant plaustra. auctor Plini⁹.
Duros Alanos. Alani populi ſunt ſcytharū:
vt ſcribit Plinius. Martialis. Nec te Sarmati
co tranſit Alanus equo. In tutam trepidos.
ſi nunq̄ coegi vos confugere Babylona quæ
eſt ciuitas munitiſſima: cuius habita eſt mētio
in primo. Arua ſuper Cyri. i. ſuper arua Per
ſarum: nam Cyrus prim⁹ fuit rex Perſarum a
Medis imperio tranſlato. auctores Herodot⁹
& Iuſtin⁹. Nyſæus Hydaſpes. Hydaſpes (vt ſupra dixim⁹) fluui⁹ eſt Indię. Nyſęus dicitur a Nyſa ciuitate In
dię Baccho dicata: vt Plinius memorat. Iam propior q̄ Perſis eram. i. ego erā vobis o Parthi vicinior, q̄ eſſet
Perſis. i. regio Perſarum. ex quo vult oſtendere ſe ſi voluiſſet potuiſſe Parthos infeſtare.

Solus & e numero regum telluris Eoæ
Ex ęquo me Parthus adit: nec munere Magni
Stāt ſemel Arſacidę. qs em̄ p⁹ vulnera cladis
Aſſyriæ iuſtas latii compeſcuit iras?
Tot meritis obſtricta meis nūc Parthia ruptis
Excedat clauſtris vetitam per ſæcula ripam:
Zeugmaq; pellæum Pōpeio vincite Parthi.
Vinci Roma volet. Regē parere iubenti
Ardua non piguit: poſitiſq; inſignibus aulæ
Egreditur famuli raptos indutus amictus.
In dubiis tutum eſt inopem ſimulare tyrānо.
Quanto igitur mundi dominis ſecurius æuū
Verus pauꝑ agit? Dimiſſo in littore rege
Ipſe per Icarię ſcopulos Epheſumq; relinquēs
Et placidi Colophona maris ſpumātia paruæ
Radit ſaxa Samī: ſpirat de littore Coo
Aura fluēs: Gnidō inde fugit: clarāq; relinqt
Sole Rhodō: magnoſq; ſin⁹ Telmeſidos vndę
Compenſat: medio pelagi Pamphylia puppi
Occurrit tellus: nec ſe committere muris
Auſus adhuc vllis te primum parua Phaſelis
Magnus adit: nam te metui vetat incola rarus
Exhauſtæq; domus populis: maiorq; carinę
Q̄z tua turba fuit. tendēs hinc carbaſa rurſus
Iam Taurū Tauroq; videt Dipſonta cadētē.
Crederet hoc Magnus pacē quū p̄ſtitit vndis
Et ſibi conſultum? Cilicum per littora tutus

SVLPIT

¶ Ex equo: quia æque liber & ſocius eſt non
tributarius. Stant. conſeruati meo beneficio
nam in ſenatu bellum Parthicum ſuſcipien
dum donec duraret bellum Gallicum diſſua
ſi. Poſt vulnera cladis. poſt dolorem quē Par
thi de cæſis Craſſis & exercitu intulere. Con
peſcuit iras. repreſſit bellum. Ruptis clauſtris
fractis legibus, & ꝓſcripto, & præteritis ter
minis & limitibus conſtitutis. Ripā. Euphra
tis, intra quam Phrahartes Parthorū rex ſe
velle perpetuo continere Pom. qui Tygrāis
filiū ſeruabat in vinculis cum obtuliſſet, fœ
dere cōſtitutū eſt: vt ſcribit Plutarchus. Zeu
gma Pellęum. op. iuxta Euphratem conditū
ab Alexandrō qui ex Pella Macedonię oppi
do fuit. Vinci volet: vt vincatur Cæſar. Non
piguit, non piger fuit. Inſignibus aulę. regio
habitu. Raptos, ab alijs raptim acceptos. In
dubijs. Sentētia per acclamationem quā lau
dando paupertatē exornat, Rege, Deiotaro.
In littore, videlicet ſinus Baſilici vbi incipit
Icarium mare. dictum ab Icaro Dędali filio,
qui volans illic cecidit. Epheſum, vrbem in
ora Ionię vbi Diana colebatur. Colophona,
Ioniæ oppi. ante quod eſt clarius Lucus vbi
Chalcas a Mopſo victus præ dolore perijt.
Sami, inſulæ Ioniæ. Coo. Cos inſula non lō
ge ab Halicarnaſo: patria Hippocratis. Gni
don, inſulam in mari Carpathio: quā piſcoſā
dicit Ouidius. Rhodon claram ſole, inſulam
vbi colīt Apollo & vbi eſt ſolis Coloſſus mi
rabilis quē ſeptuaginta cubitorum altitudis
fecerat Chares Lyndius. Compēſat ſinus. re
cta nauigatione circuitus cum compēdio na
uigat. Telmeſidos. Telmeſum oppidū eſt Li
ciorum: & Telmeſis promōtorium cum por
tu. Pamphylia. regio iūcta Cilicię. Muris, op
pidis. Phaſilis, Ciliciæ oppidum cum tribus
portibus. vt inquit Stra. ſed Plutarchus. ait
primum in Attaliam Pamphyliæ ciuitatē in
greſſum. Rarus incola. parua plebecula qua
erant numeroſiores Pompeij comites. Rur
ſus: primum enim tetenderat bello piratico
In Taurum. qui in oram Ciliciæ deſinit ab o
rięte incipiēs. Dipſanta, fluuium Cilicię. Cre
deret, credere poſſet. Vndis. mari victis pira
tis. Et ſibi conſultū. etiā ſibi, puſum vt nunc
tutus nauigare poſſet. Celendris, oppido in
Cilicia cū portu: vt docet Strabo: & ipſe poe
ta indicat. nec legas ſynedris & ridicule cōgre

Phrahartes

Zeucma.

Icarium mare.
Epheſus:
Colophon.
Cos.
Gnidos.
Rhodos.
Telmeſum
Pamphylia
Phaſilis.
Dipſas.
Celendræ.

gationem hic significare interpreteris. Selenus, Cilicię fluuius in portu Celēdrarum qui emittit & recipit naues. eius quoq; meminit Strabo. Comites belliq; fugæq;. decreturus Pom. ad Parthos confugere, rationes quib⁹ vires et exercitus quos nō omnino amiserit reparari possint: ostendit, ponitq; in cōsultationem ad quē sit potissimum confugiendum Suadetq; in Aegyptum non esse eundum: propter Ptolemei suspectam ętatē: nec in Libyam: q; perpetuo flagret odio in Ro. tū Parthiam laudat. exorditur autem a beniuolentia. Instar. imago: & qui patriā mihi refertis. In littore nudo. in arena sine tecto & ea externa. Nullis armis: nullo exercitu armato. Exordia nouis rebus. principia nostræ reparationi. Non omnis, non penitus. Nec sic premūtur. nec sunt adeo prostrata: vt nequeam erigi. Excutere, repellere damnū & obliuisci. An Libycæ. a minori ad maius argumentatio. nam Marius vt dixit primo libro, Nuda triumphati iacuit per regna Iugurthæ & pœnos pressit cineres. Ruinæ, in quibus latuit. In fasces, in cōsulatum. Fastis, libris & annalibus in quibus cōsulat⁹ & acta descripta sunt. Leuiore manu. Cę. minus potēte q̄ Sylla fuerat. Tenebit, non sinet erigi.

BERO. ¶Ex ęquo me Parth⁹ adit. omnes Barbarorum reges summiserunt se Pōpeio: vt Tygranes, & Aristobulus: Parthorū vero rex Phrahates ex ęquo. i. potestate par, adiuit Pōpeiū Nec munere Magni. i. non solū semel sed plures ego cōtuli bñficia i reges Parthoꝝ: & maxie qñ p⁹ iterfectos Crassos mitigaui irā Rōanorum volentium vlcisci illatā iniuriam. Rupt' excedat claustris. Palmira & Zeugma oppida erāt termini Romanorū & Parthorum. nunc petit Pom. vt rumpant claustra. Vetitam per sęcula ripam. f. Euphratis qui diuidebat duo summa imperia Parthorum Romanorumq;. Zeugmaq; pellęum. Zeugma oppidum est in ripa Euphratis. dicitur Pellęum a Pella ciuitate Macedoniæ patria Alexādri qui teste Plinio pontē in hoc loco reuinxit catena ferrea. Positisq; insignibus aulæ. Deiotarus rex vt Pompeij mandata exequeretur deposuit habitum & insignia regia & īduit vestem seruilem: vt tutius iter faceret. nam tyrāno & regi in dubijs & periculosis rebus simulare se inopem & seruum, tutum est. Quanto igit̄ dominis. Paupis vita tutior est & tranquillior vita dominorum & regū quorum ceruici semper imminet gladius. Ipse per Icarię scopulos. Icaros insula est quę mari Icario nomen dedit: vt scribit Plinius. describit iter Pompeij. Ephesonq; relinquens. Ephesus, & Colophon, ciuitates sunt Ioniæ clarissimæ vt Strabo refert. Radit saxa Sami. Samō intelligit insulam in Ionia regione sitā: quæ vt ait Stra. alio nomine Parthenias dicta est omnium rerum copia præterq̄ vini feracissima. De littore Coo. Cos insula est Samo vicina, a qua vestes Coę dicuntur Bombycinę: vt Solinus & Plini⁹ tradunt. Gnidon inde fugit. Gnidos oppidum est in promontorio Carię: ciuitas libera: vt ait Plinius. Veneri cōsecrata vt ait Horati. O Venus regina Gnid

Parua puppe fugit: sequit̄ ps magna senat⁹
Ad profugū collecta ducē: paruisq; Celēdris
Quo portu mittitq; rates recipitq; Selinus:
In procerum cœtu tandē mœsta ora resoluit
Vocibus his Magnus. Comites belliq; fugæq;
Atq; instar patrię: q̄uis in littore nudo
In Cilicum terra nullis circundatus armis
Consultē: rebusq; nouis exordia quęram:
Ingentes præstate animos: non om̄is in aruis
Emathiis cecidi: nec sic mea fata premuntur
Vt nequeā releuare caput: cladesq; receptas
Excutere. an Libycę Marium potuere ruinæ
Erigere in fasces plenis & reddere fastis:
Me pulsum leuiore manu fortuna tenebit?

¶Solus. Prosequitur reliqua ad Parthorum commendationem dicens. Et Parthus solus e numero regum telluris Eoę. i. orientalis, adit. i. accedit me ex æquo. i. ęqualis aut ex æquitate cum non sit debitor. Nec Arsacidæ. i. reges Persarum, stant. i. conseruati sunt, semel sup. duntaxat, immo frequenter, munere Magni. i. beneficio meo. Quis enim compescuit post vulnera cladis Assyriæ. i. acceptę in Assyria, iustas iras latij? sup. alius q̄ ego? q. d. null⁹: quia persuasit Parthicum bellum differendum dum Gallicanū ageretur. Parthia obstricta. i. obligata tot meritis meis excedat nunc. i. transgrediatur ripam. f. Euphratis, vetitam. f. transiri, per sęcula. i. in ęternum: excedat dico claustris. i. vinculis obligatorijs per quę claudebatur ruptis quia ad hoc se Phrahartes obligauerat vt non exiret: vt recitat Sulpitius: & o Parthi vincite. i. superate & transcendite nōvobis, sed Pompeio. i. ad vtilitatem Pompeij, Zeugma oppidū Pellęum. i. a Pellæo Alexandro iuxta Euphratem conditum Scribendū autē est Zeugma: nam vt adnotauit Versellanus Stephanus ζεῦγμα inquit πόλισ συρίασ ἐπὶ τῷ εὐφράτῃ ὅν ἀλέξανδρος ζεύξασ ἁλύσεσι διεβίβασε τὰ στρατόπεδα, idē Zeugma Syrię est apđ Euphratē ciuitas, qua parte catenis Alexander pōtem vinxerit copias traiecturus. Stra. quoq; Zeugma scribit & Pli. libro. xxxiiij. nec mirū cum a verbo ζεύγνυμι. i. iungo deducatur. Roma volet ipsum vinci. i. transcendi vt Pompeio auxilio sitis. Hactenus sunt mandata quæ Pompeius Deiotaro dederat: ad quæ dicit poeta. Non piguit regē. f. Deiotarum parere Pompeio iubenti ardua. f. negotia: & ipse rex positis. i. exutis insignibus aulæ. i. regiæ maiestatis, egreditur indutus amictus famuli, raptos. f. a se. Alij legūt ruptos. i. laceros. Tutum est tyranno. i. regi, simulare inopem, in dubijs. f. rebus. igitur quanto securius agit æuum. i. viuit, verus. i. non simulatus pauper, dominis. i. q̄ domini mundi? q. d. infinito. Ipse. f. Pompeius, rege. f. Deiotaro, dimisso in littore p scopulos Icarios. i. pertrāsiens Icariam & relinquēs Ephesum & Colophona Ioniæ oppidum, maris placidi, radit saxa spumantia ex confractione vndarum, Sami insulæ Ioniæ paruę. Aura fluens. i. proueniens cum fluctu de littore Coo. i. eius insulę quæ Cos dicitur, spirat. i. flat: & Pompeius fugit inde Gnidon insulam in mari Carpathio: & relinquit Rhodon claram sole: quia sol eam per nullum diem deserit: & compensat finus. i. circuitus vndę Telmesidos. i. illius promōtorij Licij, hoc est recta nauigatiōe ęquiparat: tellus Pamphylia. i. regio illa iuxta

Ciliciā, occurrit puppi. f. Pompeianę, in medio pelagi, aut pelago. Nec Pompeius ausus est adhuc cōmmittere se vllis muris. i. oppidis. o Phaselis (sic scribendū non phasilis. vnde Stephanus. φασηλὶσ πόλισ παμφυλίασ ἡ πρότερον πιτυοῦσσα καὶ ὕστερον φάρσαλος. i. Phaselis Pamphyliæ est ciuitas prius pityussa, deide Pharsalos dicta.) op. Cilicię, parua. i. exiguum Magnus adit te primum: nam incola rarus vetat te metui. Domus sup. tuæ sunt exhaustæ. i. euacuatę populis, & maior fuit turba carinæ. i. nauis Pompeij q̄ tua. i. tuorum ciuiū. Pōpeius tendens hinc. i. ex hoc oppidulo, carbasa. i. vela, rursus. i. iterū post pyraticum bellum, videt iam taurum. f. montem: & videt Dipsonta flu. Ciliciæ (plures tamen Dipsanta scribunt) cadētem. i. defluentem Tauro. f. monte. Crederet. i. an credere posset Magnus quum præstitit vndis pacem. i. quando eiecit pyratas & reddidit mare tutum, consultum sup. esse. i. prospectum & i. etiam sibi? q. d. non est verosimile & tamen ita euenit: quia fugit parua puppe tutus per littora Cilicum maximorum piratarum. Magna pars senatus sequitur collecta ad ducem profugum: & Magnus resoluit tandem ora mœsta in cœtu procerum. i. senatorum & ducum, paruis Celēdris. i. apud Celēdras op. Cilicię. quo portu. i. ad cuius portum, Selenus flu. mittit & recipit rates: soluit dico his vocibus. O comites belli & fugæ, atq; instar. i. qui repręsentatis statum, patriæ, q̄uis ego consultem in littore nudo, in terra Cilicum, circundatus. i. stipat⁹, nullis armis: & quęram exordia nouis rebus. i. bellis innouandis: præstate animos ingentes. ego non cecidi omnis. i. totus in aruis Emathiis, nec mea fata. i. fortunę premuntur sicvt nequeā releuare caput, & excutere. i. reijcere clades receptas. An ruinę Libycę. i. quas acceperat iacens nudus in Libya, potuere erigere Marium in fasces, id est cōsulatum: & fortuna tenebit me q maior sum Mario, pulsum aut pressum leuiore manu, videlicet Cæsaris qui minor est Sylla? quasi diceret ne credatis.

Paphiq;. Claramq; relinquit Sole Rhodō. Pulcherrima est insula & libera Rhodos in mari Carpathio vt dictum est in quinto, soli consecrata vbi nunq̄ tanta nubila obducūtur vt non aliqua hora sol cernat̄. auctor Pli. Telmesidos vndę. Telmesus ciuitas est Carię: vt scribit Plin. Inde dicit̄ vnda Telmesis. Pamphylia puppi occurrit tellus. Pamphylia ante Mosopia appellata est. Mare Pāphylium iungitur Cilicio mari. auctor Plini⁹. Te primum parua Phaselis. Phaselis ciuitas est vltima orę Pamphyliacę: vt ait Pli. Pōpeius solā Phaselidē igressus est, vbi minor erat turba q̄ in naui Pompeiana. Iā Taurum. Taur⁹ mons de quo dictū est supra. per totam Asiā discurrit varijs nominibus insignitus vt scribit Pli. Pō. iam videbat Taurū montē & Dipsantē flu. ex Tauro fluentē. Crederet hoc Magnus. i. cū Pompeius maria purgauit & reddidit secura deletis piratis, credidisset hoc sibi vnq̄ profuturum? quia. f. ipse nunc suo beneficio tutus incedit & nauigat. Sequitur pars magna senatus. vt scribit Plutarch⁹, Viri circiter sexaginta ordinis senatorij Pompeium in Pamphylia assecuti sunt. Mœsta ora resoluit. Pompeius in senatoꝝ cœtu loquut⁹ est ea quæ sequuntur. Selinis. ciuitas est Ciliciæ. Comites belliq; fugęq;. Sensus est. O proceres qui me in bello, qui me in fuga estis comitati p̄state animos viriles: q̄uis nūc ego vos consultē & interrogē in hostili regione oī armatoꝝ nudat⁹ auxilio. Atq; instar patrię. i. q estis mihi loco vrbis Romæ. Nō ois in armis. nō oēs meę vires inquit Pōpeius ceciderunt nec sic oppressus sum clade Pharsalica vt non possim iterum resurgere. An Libycę Marium potuere ruinę. Marius vt in secundo copiosissime dictum est a Sylla eiectus in exilium tandem peruenit in Africam ibiq; consedit in ruinis Carthaginis. demum fortuna fauente redijt in Italiam, coniunxit se Cinnę, vrbem victor inuasit, & septimum cōsul factus est. auctor Plutarchus. Erigere in fasces. sensus est. Si Marius ex ruinis Aphricę erectus est ad fasces. i. consulatum quare debeo ego prorsus desperare afflictus a fortuna leuiore ictu q̄ Marius? Reddere fastis. f. libris in quibus priorum sex consulatuum Marij nomina fuerant pręscripta ex more: vt supra diximus.

SVLPITIVS.

Mille meę graio voluunt̄ in ęquore puppes:
Mille duces: sparsit potius Pharsalia nostras
Qz subuertit opes: sed me vel sola tueri
Fama potest rerum toto quas gessimus orbe:
Et nomen qđ mūdus amat. Vos pēdite regna
Viribus atq; fide: Libyā Parthosq; Pharonq;:
Quęnam Romanis deceat succurrere rebus.
Ast ego curarum vobis arcana mearum
Expromā: mētisq; meæ quo pōdera vergant.
Aetas Niliaci nobis suspecta tyranni est.
Ardua quippe fides robustos exigit annos.
Hinc anceps dubii terret solertia Mauri.
Nāq; memor generis Carthaginis īpia proles
Imminet Hesperię: multusq; ī pectore vano ē
Annibal: obliquo maculat q sanguine regnū

¶In æquore graio. In Ambracio Peloponēsiaco sinu. Sparsit, late diffudit & dissipauit. Vel sola fama. etiam sola authoritas & gloria rerum gestarum. Nomē, celebritas nominis omnibus grata. Vos pendite regna. vos consyderate qui rex sit fidelior, & dignior a quo petatur auxiliū, an Iubas, an Phrahartes, an Ptolemæus: quos per Libyen Parthos Pharonq; indicat. Expromam, aperiam. Pondera vergant, cōsilia inclinent. Aetas tyranni. pueritia Ptolemæi quæ instabilis est consilij. Ardua, insignis & egregia. Robustos annos firmiorem ętatem. Solertia Mauri: astutia Iubę: cui forsan inest Punica fides. de quo p cōiecturas & attributa psonę iudicat. Generis. maiorum suorum. qui a Ro. victi subiugati & deleti fuerunt. Imminet, captat nocendi occasionem. Multus Annibal. frequens meditatio & imago Annibalis qui per obliquam lineam erat ex sanguine regio Numidarum, gloriam maculabat q; adhuc inultus iacebat Erat autem Iuba Maurisiorum Numidarūq; rex. Supplice Varo. qui ab eo contra Curionem auxilia petijt: quem ipse Iuba Varo potētior interemit. Intumuit, superbiuit. Secundo loco, id est inferiora Aphricanis. In orbem eorum, in Parthiam. Mundum, mundi

partem, videlicet Armeniã a Capadocia, Cõ
magenem ab Arabia & mediam Babylonẽ.
Caſpia clauſtra, mõtes & mare Caſpium. Im
menſos receſſus. ſpatia remota. oñditq; Par
thiam quæ ab Indiæ finibus ad Meſopota
miam exporrigitur: includitq; Araciſiã, Aſ
ſyriam Perſidem & Mediæ partẽ. Alter Po
lus vertit noctes. i. illinc aſpicitur Polus An
tarcticus & ſydera nota & ad motum eius ver
tuntur ſol, luna, aſtraq; omnia. Abruptum,
ſeparatum. mare enim Caſpium eſt littoribꝰ
circũdatum & nec noſtro Mediterraneo nec
oceano iunctum eſt. Diſcolor vnda. Mare ru
brum: indicat quod inter oceanum & Ethio
picum late funditur appellaturq; Erithreum
Sola voluntas. ſine auaritia: nam nulli alteri
rei ſtudent niſi vt regnẽt: & ideo militiam ex
ercent. Celſior in cãpis ſonipes. ſunt Parthis
eq; maiores noſtris. Fortior, firmior noſtris
Neruos letales, arcus letiferos. ſynecdoche.
Mors eſt incerta. qa q̃q; ferit & pimit. Primi.
Parthi primi Alexandrũ Macedonẽ ſuperãt
Sariſſas Pellæas. tela Macedonum a Pella
oppido in Macedonia. Bactra, vrbem & regi
onem Scythiæ Aſiaticæ ſupra Aſſyriã quã
Medi tenuerant: dictaq; eſt & Zariaſpa, au
ctore Strabone. Superbam muris, qui ex la
teribus & bitumine a Semiramide ſtructi fu
erãt. Aſſyrias domos, appoſitio. Scythicas,
Parthicas. Saturantur, ſparguntur, imbuun
tur. Nocent, letifera ſunt. Fatum, mors. Sũ
mo. cuti vicino: nam vel exiguo ictu veneno
inficit. Arſacidis, Perſis. Nimis æmula. pe
ne paria & æquantia ſe noſtris in regnãdi fe
licitate. Mœdos, Parthos, qui partem Mœ
diæ occuparũt. In gẽte, in Parthis ipſis. Mul
tum deorum. multum fauoris. Effundam. ſi
non ſatis fuerint Parthi. Ortus, oriẽtalẽs po
pulos. BEROALDVS.

Rubrum mare.

Sariſſæ. Pella. Bactra.

¶Mille meæ graio. Claſſes Pompeij adhuc
erant molumes quibꝰ Cato præerat: vt ſcri
bit Plutarchꝰ Sed me vel ſola iuuare fama
poteſt rerum. inquit Pompeius ſola fama re
rum a me geſtarum per totũ terrarũ orbem
mihi plurimum prodeſſe poteſt: et Nomen
.ſ. Magni quod diligitur a cunctis mortalibꝰ
cupiẽtibus tali cognomine decorari: vel pro
pter meipſum. Pendite regna. i. examinate
penſiculate & diligenter ponderate. Quenã
.ſ. regio debeat nobis ſuccurrere & quę ſit po
tentior atq; fidelior, an Libya, an Aegyptus
an Parthia. Pharon enim poſuit pro Aegy
pto de qua ſæpe iam diximus. Aetas Niliaci
nobis ſuſpecta tyranni. Suſpectus inquit
Pompeius eſt mihi Aegyptius rex Ptolemę
us propter ętatem. erat enim puer & nutritiũ
habebat Photinum Eunuchũ: vt ſcribit Cæ
ſar. Fides autẽ nõ frequẽter eſt in pueris ſed
in pectore virorum, & dextra magis eẽ ſolet.
Hic anceps dubij. ex altera igt Põ. gte timeo
ſolertiã & pfidiã Iubę regis Mauritanię: qm̃
cum ſit oriundus Carthagine quæ ſemp fuit
infeſta Romanis & ſæpe cogitet deviciſcen
do Annibale, non dubitabit me dolo circum
uenire: nam vt ſupra dictum eſt fraudulenti
ſemp fuerũt Aphricani. vnde apud Liuium
Perfidia pluſq; Punica. Imminet Heſperię.

Et Numidas contingit auos: iã ſupplice Varo
Intumuit: vidítq; loco Romana ſecundo.
Quare agite Aeoũ comites, pperemꝰ in orbẽ.
Diuidit Euphrates ingẽtem gurgite mundũ:
Caſpiaq; imméſos ſeducũt clauſtra receſſus:
Et polus Aſſyrias alter nocteſq; die ſq;
Vertit: & abruptũ ẽ nro mare diſcolor vnda:
Oceanuſq; ſuus. regnandi ſola voluptas:
Celſior in campis ſonipes: & fortior arcus:
Nec puer aut ſenior letales tendere neruos
Segnis: & a nulla mors eſt incerta ſagitta.
Primi Pellæas arcu fregere ſariſſas:
Bactraq; Medorum ſedem: muríſq; ſuperbã
Aſſyrias Babylona domos: nec pila timentur
Noſtra nimis Parthis: audẽtq; in bella venire
Experti Scythicas Craſſo pereũte ſagittas.
Spicula nec ſolo ſpargunt fidentia ferro:
Stridula ſed multo ſaturantur tela veneno.
Vulnera parua nocẽt fatũq; ſanguíe ſũmo ẽ.
O vtinam non tanta mihi fidutia ſæuis
Eſſet in Arſacidis, fatis nimis æmula noſtris
Fata mouẽt Medos: multũq; in gẽte deorũ ẽ.
Effundam populos alia tellure reuulſos
Excitoſq; ſuis immittam ſedibus ortus.

¶Mille meæ graio &c. Pompeius oſtendit vires ſuas nondũ
eſſe abſumptas dicens. Mille puppes meę. i. vehentes meos, &
mille duces qui in nauibus ſunt: voluuntur in mari graio. i. iu
xta Theſſaliam. Pharſalia ſparſit. i. diſperſit potius noſtras o
pes. i. vires & facultates, q̃ ſubuertit. i. deſtruxit. Sed vel. i. etiã
ſola fama. i. authoritas & gloria rerum quas geſſimus toto or
be, & nomen quod mundus amat. i. nomen meum cunctis na
tionibꝰ amatum, poteſt tueri. i. protegere me. Vos o patres cõ
ſcripti, pẽdite. i. æſtimate, regna, virtibꝰ atq; fide, vt pote Libyã
Parthos. i. Parthiam, & Pharon. i. Aegyptum, quęnam. ſ. ho
rum regnorum deceat ſuccurrere rebus Romanis: aſt ego ex
promam vobis. Alij habent proceres vt ſito proceres ego ex
promam arcana. i. ſecreta mearum curarum, & quo. i. in quam
partem, pondera. i. principalia conſilia mentis meæ, vergant.
i. ſe inclinent. Aetas tyranni. i. regis. Niliaci. i. Aegyptij, eſt ſu
ſpecta nobis: quia adhuc puer erat: quippe. i. quia certe, fides
ardua. i. dura & conſtans, exigit annos robuſtos. Hinc. i. a Li
bya, terret. i. deterret me, ſolertia. i. aſtutia, Mauri. i. regis Mau
ritanię. ſ. Iubę, dubij. i. varij & incerti in fide ex vitio patriæ: nã
q; proles. i. progenies, impia, Carthaginis. i. a Carthagine oriũ
da, memor generis. i. maiorum ſuorum a nobis occiſorum,
immiet. i. inſidiatur, Heſperiæ. i. Italiæ: & Annibal. i. mors aut

memoria Annibalis ducis Carthaginẽſis, eſt mitus. i. freqũs
in pectore vano. i. fallaci ipſius regis, & maculat. i. inhoneſtat
regnum. ſ. Numidarum, ſanguine obliquo. i. deſcenſu laterali
& pro quia, contingit ſanguine obliquo auos. i. veteres reges
Numidas: & ipſe Iuba iam intumuit. i. ſuperbus & inflatus fa
ctus eſt, Varo ſupplice. i. ſupplicante vt ſuppetias ferret con
tra Curionem: & vidit Romana. i. res Romanas ſecũdo. i. po
ſtertiore & inferiore loco, q̃. ſ. ſuas res. Quare. i. quam ob rẽ cũ
non ſit tutum in Aegyptum aut Libyam fugere: agite comi
tes properemus in orbem Aeoum. i. orientalem ad Parthos.
Euphrates. ſ. fluuius, diuidit gurgite. i. fluctu ſuo, ingentẽ mũ
dum. i. valde magnam partem mundi, & clauſtra Caſpia. i. an
guſta Caſpij montis & mare Caſpiũ, ſeducunt. i. ſeparant, im
méſos receſſus. i. tractus terrarum inter ſe remotos: & alter po
lus. ſ. antarcticus, vertit noctes Aſſyrias & dies Aſſyrios. i. in
Aſſyria aſpicitur: & mare eſt ſup. illis abruptum. i. ſeparatum,
noſtro. ſ. mari: & illis eſt oceanus ſuus. i. proprius, diſcolor vn
da. i. aquis: quia aquas rubras habet: & ſola voluptas regnãdi
eſt ſup. illis: & ſonipes eſt illis celſior. i. altior in campis: & arcꝰ
eſt illis fortior. nec puer aut ſenior eſt ſup. illis ſegnis. i. tardus
immo acer, tẽdere. i. ad tendendum, neruos letales. i. arcꝰ mor
tiferos: & a nulla ſagitta eſt mors incerta: ergo eſt ab omnibus
certa. Parthi fregere primi Sariſſas Pelleas. i. tela Macedõica
Alexãdri Magni: & fregere Bactra, ſedem. i. habitationẽ Me
dorum: & Babylona ſuperbam muris. ſ. lateritijs mirę denſita
tis, appoſitorie, domos Aſſyrias: nec noſtra. i. Romana pila, ti
mentur nimis. i. valde Parthis, & audent venire. ſ. contra nos
in bella, experti Craſſo pereunte. i. per mortem Craſſi & exerci
tus eius, ſagittas Scythicas. i. Parthicas: nec ſpargũt ſpicula.
i. iacula fidentia. i. cõfiſa & munita ſolo ferro: ſed tela ſtridula.
i. cum ſtridore emiſſa, ſaturantur. i. late imbuũtur multo vene
no. Parua vulnera nocent, & fatum. i. mors eſt in ſummo ſan
guine. O vtinam tanta fidutia nõ eſſet mihi in arſacidis. i. Per
ſarum regibus ſæuis. i. vtinam minus potentes ſint, quia fata
nimis æmula. i. paria fatis noſtris. i. Romanis, mouent. i. exci
tent ad augendum imperium, Medos. i. Parthos: & multũ de
orum. i. fauoris diuini, aut relatorum in deos, eſt in gẽte. ſ. Par
thorum. Et ſi Parthi nõ ſuffecerint: ego effundam populos re
uulſos alia tellure, & immittam. ſ. in bella, ortus. i. oriẽtales po
pulos, excitos. i. euocatos ſuis ſedibus. i. manſionibus.

Vanus.

Qz ſi nos Aeoa fides & Barbara fallunt
Fœdera: vulgatí ſupra cõmercía mundí
Naufragíum fortuna ferat: nõ regna p̃cabor
Quę feci: ſed magna feram ſolatia mortís
Orbe iacens alio: nihil hæc ín mẽbra cruente
Níl ſocerum feciſſe píe: ſed cuncta reuoluẽs
Vítæ fata meę: ſemper venerabilis illa
Orbís parte fui, quãtus Mæotida ſupra:

qui bella geſſit contra Parthos & Perſas. Bactraq; Medorum ſedem. Bactra clariſſima fuerunt in Aſia &
regnum Bactrianum fuit mille vrbium: vt ait Iuſtinus. Muriſq; ſuperbam. Parthorum reges Perſas
& Babylonios ſuo imperio ſubdiderunt: vt ait Strabo. de muris Babylonis & magnitudine dictum eſt in pri
mo. Pila noſtra. ſ. Romana. Spicula nec ſolo ſpargunt. Parthi ſpiculis ſagittarum addunt venenum. Scy
thæ enim & Parthi ſagittarum vngunt aciẽ viperina ſanie & humano ſanguine, irremediabile id eſt ſceius: vt
ſcribit Plini. Fatumq; in ſanguine ſummo eſt. tanta eſt vis veneni quo ſagittę inficiuntur vt in extremo ſan
guine tacto leuiter ſit mors & ſumma cute tecta. O vtinam non tãta mihi. ne. ſ. vnq̃ interfeciſſent Craſſum
& Romanas legiones. Arſacidis. regibus Parthorum. Multumq; in gente deorum eſt effundam populos
.i. in gente Parthorum ſunt multa numina & maxime diſ magici, qui eis fauent: vnde ego effundam popꝰos
Parthorum in bella: quos excibo & commouebo a ſuis ſedibus orientem ſpectantibus. SVLPITIVS.

¶Barbara. cum Barbaris ſita. Vulgati ſupra
commercia mundi. vltra cognitas gentes &
eas cum quibus habemꝰ commercium. Nau
fragiũ: nos miſeros. Ferat, auferat. Regna.
reges: vt Tygranem, Ariobarzanem, Phar
nacem, Ptolemæum. Sed magna feram. ſed
erit mihi ſolatio perire in externis terris in q̃
bus Cæſar nec crudelis nec officioſus eſſe in
me poſſit. Sed cuncta reuoluens. Argumen
ta fidelitatis ex prẽteritis officijs colligit. Fa
ta, ſucceſſus. Illa, Parthia. Quantus, q̃ vene
rabilis. Quas: certe i nulla. Abit, ſyncope ẽ.
Roma. ciues tanq̃ numina inuocat. Partho
milite. cum quo aut vincemus in vltionẽ no
ſtram: aut ita attenuabitur vt Craſſi vmbras
vlciſcamur & ſit mito Romanis inferior: qđ

sequente oratione declarat. Consumere, atterere. Miscere, participes facere. Damnasse, improbasse. Nobilitate dolendi: nobili dolore & commiseratione. Modo consule. eius qui pauloante fuerat cõsul. Siccine. Hac oratione Lentulus argumentis contrarijs dissuadet, decernitq; Aegyptum esse petẽdam. Exorditur a beniuolentia p commiserationem Pompeij. Mundi damnauit fata: penitus oppressit reliquorum hominum præterq̃ Cæsarianorum felicitatem. Secundum Emathiã lis tota datur. fertur tota sentẽtia pro victoribus in Emathia. est autem iudicantium verbum: secundum te litem do. Iacet omne: perierene omnes qui eẽ nobis auxilio potuissẽt? Pedes. quibus tu supplices. Transfuga mundi. qui exterminas te e mundo. Cælum, aerẽ nostri poli. Aduersosq;, id est Parthos qui aspiciunt polum antarcticum. Aliena, quæ notia dicuntur. Culture, relictis dijs patrijs veneraturę & seruiture Parthis. Quid causæ. acris per simplicem complexionẽ iterrogatio: cur pugnamꝰ inquit nisi amore libertatis? sed tu vis seruire. Romana, res Romanas. Horruit, Parthus. Reges Parthos, Tygranocerotam & Aristobolum Iudęorum regem quos duxit in triumphum. Hircano, armeno. Videbit. decebit vt videat. Extollet, decebit vt extollat & appetat Romanorum imperium consyderans vires suas & a Romanis te auxilia supplicantem. Nil animis. Nil loqui poteris secundũ magnanimitatem dignitatemq; tuam.

Secundum telis datur.

otia:

BEROALDVS.

¶ Aeo fides. s. Parthica. Naufragiũ fortũa ferat. si fides non erit in Parthis faciamus naufragium. i. pereamus in regionibus ignotis: quæ sint vltra partes orbis vulgatiores. Quę feci. Põ. in expeditiõe Mithridatica mltos fecit reges mltosq; sustulit vt ait Plutar. Orbe iacẽs alio. hoc erit mihi solatiũ mortis morii regno Parthorũ regione remotissima ita vt alius orbis esse videatur. ita Cæsari non dabitur occasio vel sęuire in corpꝰ meum vel pietatem tanq̃ in generum ostentare. Socerũ, Cæsarem. Venerabilis illa plenus venerationis & in magno honore apud Parthos & gẽtes Asiaticas. Quantus Mæotida supra. i. q̃ Magnus fui conspectus supra paludẽ Męotida de qua dictum est supra sępe: & supra Tanaim fluuium Asiæ & Europæ terminum vt supra mõstrauimus. Quas magis in terras q. d. i nullas. Maiore triumpho. Ex tribꝰ Põpeij triumphis clarissimus fuit quem ex Asiaticis gentibus subactis reportauit, cuius breuiarium retulit Plinius. Ciuilia Partho milite bella geram. Ciuilia bella a ciuibus in ciues geri solent: hoc erit iucundum Romę gerere ciuile bellum iactura Parthorum. Concurrent Medis. Medi & Parthi ijdem intelliguntur: cum ergo arma Cæsaris concurrent contra Parthos necesse est ait Pompeius vt fortuna vlciscatur iniuriam meam aut mortẽ Crassorum. Me enim vindicabit si vicero. Crassos autem si vicar. qui Parthi occisi erũt inferię iucundissimę manibus Crassorum a Parthis interemptorum. Quos lentulus om

Quãtus apud Tanaim toto cõspectꝰ in ortu?
Quas magis in terras nostrum felicibus actis
Nomẽ abit? aut vnde redit maiore triumpho?
Roma faue cœptis. q. d. n. tibi lętius vnq̃
Prestiterint superi: q̃ si ciuilia Partho
Milite bella geras? tantam consumere gentẽ
Et nostris miscere malis: cum Cæsaris arma
Cõcurrãt Medis: aut me fortuna necesse est
Vindicet: aut Crassos. Sic fatꝰ: murmure sẽsit
Consilium dãnasse viros: quos Lẽtulus omnes
Virtutis stimulis & nobilitate dolendi
Pręcessit: dignasq; tulit modo consule voces.
Siccine Thessalicę mentem fregere ruinæ?
Vna dies mundi damnauit fata? secundum
Emathiam lis tanta datur? iacet omne cruẽti
Vulneris auxilium? solos tibi Magne reliquit
Parthorũ fortuna pedes? qui trãsfuga mundi
Terrarum totas tractus cœlumq; perosus
Aduersosq; polos alienaq; sydera quæris:
Caldæos culture deos: & Barbara sacra
Parthorũ famulus: qd causæ obtendit armis?
Libertatis amor: miserũ quid decipis orbem
Si seruire potes? te quẽ Romana regentem
Horruit auditu: quem captos ducere reges
Vidit ab Hircanis Indoq; a littore syluis:
Deiectum fatis: humilem fractumq; videbit?
Extolletq; animos latium vesanus in orbem?
Se simul & Romã Põpeio supplice mensus.
Nil animis fatisq; tuis effabere dignum.

¶ Qz si nos Aeoa fides. Prosequitur orationem suam Pompeius dicens. Qz si fides Aeoa. i. orientalis populi fidelitas, & fœdera Barbara. i. cum Barbaris inita: fallant nos. i. credulitatem nostram: & fortuna ferat. i. afferat, naufragium. i. damnũ aut iacturam, supra commercia mundi vulgati. i. vltra gentes nobis cognitas per commercia & consuetudinem viuẽdi: ego non precabor regna quæ feci. i. auxilia regum quos in regnis locaui: quales erant Tygranes, Ariobarzanes, Pharnax, Ptolemæus: sed ego feram magna solatia mortis, iacẽs orbe alio. i. externo vbi non sim cognitus, socerum. s. meum; nil fecisse cruente. i. crudeliter, in hæc. i. mea membra, hoc est q; socer meus fuerit innocens mortis męę: & socerum nil fecisse pie in hęc membra. i. q; non moriar obnoxius aut deuinctus socero ob

pietatem in me præstitã. quod ex magnanimitate supba dicit quę mallet ignota egere q̃ a notis (modo sint ęmuli) beneficiũ accipere. Sed ego reuolues cuncta fata vitę meę, ego fui semp venerabilis illa parte orbis, videlicet in Parthia. quantus. i. o quantus, aut quantus putatis fui supra Mæotida, scilicet paludem Scythię: & quantus ad Tanaim fluuium: qui diuidit Europam ab Asia: cõspectus. i. conspicuus, in toto ortu. i. tota pte orientali? In quas terras nomẽ nostrũ abit pro abijt: actis felicibus. i. per felicitatem actorũ meorũ: magis supple q̃ in Parthicas? q. d. diceret i nullas. Aut vñ nomẽ nostrũ, redit predijt sup. cum maiori triũpho? q. d. de nullis. O Roma, vos ciues & cõsilium Romanum, faue. i. annue cœptis sup. meis. Quid enim lætius præstiterint tibi vnq̃ superi: q̃ si geras bella ciuilia milite Partho: & q̃ consumere tantam gentem. s. in bello ciuili ne in pace nobis noceat: & miscere. i. immiscere & implicare nostris malis. i. bellis intestinis ad nos tantum pertinẽtibus? q. d. nihil. Quia cum arma Cæsaris concurrẽt Medis. i. pugnabũt cum Parthis & Medis, necesse est vt fortuna vindicet aut me de Cæsare si vicerint eũ, aut Crassos de Parthis: si Parthi a Cęsare victi fuerint: & vtrunq; erit reip. Romanę vtile, vtpote aut Cæsarem aut Parthos, aut potius vtrosq; perimi. Et ita est dilemma ex vtraq; parte concludẽs: qđ cũ sit fortissimũ, oratorie in fine ponit. Põpe. fatus sic, sensit murmure. i. ex murmuratione, viros. s. consiliarios & senatorios, qui nõ poterãt facile induci, damnasse cõsiliũ. s. suum, hoc est Pompeij: quos. s. viros Lentulus cõsularis vir, pręcessit omnes stimulis virtutis & nobilitate dolendi. i. nobili dolore, q; resp. Romana deberet a summis hostibus auxilium petere: & tulit voces. i. protulit orationem, dignas. i. dignam, modo. i. paulo ante consule. i. eo qui pauloante fuerat consul, dicens. Siccine. i. nunquid sic, ruinę Thessalicæ fregere mentem. s. tuam, & vna dies damnauit fata mundi. i. fata tua qui imperator es mundi? datur tanta lis. s. de imperio & vita ducum, secundum Emathiã. i. secundum voluntatem eius qui in Emathia vicit, hoc est pro Cæsare? iacet omne auxilium cruenti vulneris id est sunt ne omnes occisi qui cruenta vulnera hosti inferre possint? O Magne reliquit fortuna tibi solos pedes. s. deosculandos aut adorandos in signum subiectionis Parthorum? qnasi diceret summorum hostium: tibi inquã qui existens transfuga mundi. i. te exterminans e mundo, vtpote perosus. i. perfecto odio habens totos tractus terrarum & cælum. s. huius mundi. i. nobis noti, quæris polos aduersos. i. Parthos qui polũ Antarcticum aspiciunt: & sydera aliena, id est eos qui sydera nobis aliena aspiciunt: quæris inquit o culture, id est qui es culturus deos Caldæos, id est Caldæorum, & sacra Barbara, id est a Barbaris non rite deis instituta? existens famulus Parthorum. quid causæ obtenditur armis, id est ad quid arma sumere vis? poteris enim seruire sine armis. Libertatis amor. i. nonne amor libertatis obtenditur armis? quod si est, quid, id est ad quid decipis miserum orbem, id est Romanos rerum dominos, si tu potes seruire, id est si paratus es seruire cur non solus seruis: aut si libertatem amas: cur te vltro in seruitutem redigere vis? & tecum totum mundum? Videbit, id est nunquid videbit Parthus te deiectum fatis humilem & fractum, quem regentem Romana, id est res Romanes, horruit auditu, id est ex sola fama: & quem vidit ducere, id est abducere, ab syluis hircanis & ab littore Indo, id est indico, reges captos id est captiuos? & ipse Parthus vesanus, id est insaniens præ lętitia, extollet animos, in orbem latium, id est ad inuadendam Italiam: mensus se simul & Romam, id est vires suas & Romanas, Pompeio supplice, id est quum Pompeius summus Romanorum imperator, sit supplex? Præterea docet eum supplicem & abiectum in aula Arsacidarum futurum: quandoquidem licet generosum haberet animum, tamẽ quia loqui ad illos nequiret: non posset eum indicare. vnde dicit. Tu nil effabere dignum animis tuis & fatis tuis, id est pristina fortuna: quia non intelligent te. vnde ait.

nes dãnabant cõsiliũ Põpeij, sed tacite: verũ Lẽtulus cuius exactꝰ erat cõsulatus, pfari cœpit audacter & castigare Põpeiũ q; eiꝰ aimus ob cladẽ Pharsalicã adeo esset infractꝰ vt vellet petere Parthos, qbꝰ seruire cogeret: & eoꝝ deos adorare. Vna dies. s. cladis Pharsalicę. Scđm Emathiã. i. pꝰ cladẽ Pharsalicã. Secũdũ enim significat post vt frequenter apđ Liuiũ, scđm salutẽ, scđm pliũ, scđm orationẽ. Parthorũ fortũa pedes. Hoc ideo dicit q a reges Parthorũ adorari volebãt basiatis pedibꝰ. qđ ab omnibus humilioribꝰ erga nobiliores vsurpatũ fuisse apđ Persas Strabo testat. Martialis. Parthoꝝ sola basiate regũ. Auersosq; polos. i. polũ haustrinũ nobis auersũ. Chaldęos culture deos. o Põpei cogeris tãq̃ famulꝰ seruire & colere deos Parthorũ. Chaldęi eñ philosophi sunt Babyloniorũ: vt scribit Stra. q Parthos & Assyrios docent q dij sint colẽdi. Si seruire potes. q a petendo Parthos petis seruitiũ. Te quẽ Romana regẽtẽ. o Põpei i q t Lẽtulꝰ poteris ne pati videant te deiectũ & humilẽ: quẽ viderũt Romana fata gubernantẽ, reges captiuos in triũphũ ducẽtẽ ab hircanis syluis. vt ait Stra. in Hircania sũt immẽsę syluę. Extolletq; aimos latiũ. Parthorũ rex efficiet ne tua humilitate supbus a deo vt audeat extollere aimos ad iuadẽdam Italiã cũ viso te o Põ. supplice & fracto vires suas & Romanas metietur? Mensus. i. mẽsura colligens.

Exiget ignorans latiæ cõmercia linguę
Vt lachrymis se Magne roges. patimur ne pu
Hoc vulnꝰ clades vt Parthia vindicet añ(doris
Hesperias q̃ Roma suas? ciuilibus armis
Elegit te nempe ducem: quid vulnera nostra
In Scythicos spargis poplos? cladesq; latẽtes
Quid Parthos trãsire doces? solatia tanti
Perdit Roma mali nullos admittere reges:
Sed ciui seruire suo. iuuat ire per orbem

SVLPITIVS.

¶ Exiget: requiret. Commercia linguæ: sermonem latinum. Patimur. pati debemus vt Parthi ante vlciscantur cædem Romanoꝝ q̃ ipsa Roma? Ciuilibus armis. admonet eũ officij. Tu inquit electus es ad gerẽda bella ciuilia non ad exteros excitandos in ciues. Quid vulnera. arguit imprudentiæ q; q̃ celãda sunt indicet, & hostes excitet. Solatia mali. spem & fructum belli qui est non vt seruiat regibꝰ externis: sed pareat magistratibꝰ suis. Nullos admittere reges. vt nõ admittat. Ducentem, te. In Romana mœnia, oppugnanda vl euertẽda. Ab Euphrate, a Parthis. Qui solus. Solus Phrahartes qui nobis hoc i bello nõ fauit cũ esset incerta victoria, nunc fauebit & in victorem insurget? Fato celãte fauo

rem. erat enim exitus belli incertus. Opes victoris, potentiam Cęsaris. Tecum, qui victores. Genti, Parthicæ q̄ orientalis est & mollis. Omnis in arctois. locus quo dissoluit laudes quas Pompeius Parthis ascripserat: & argumentatur a cælo & solo natali cuius qualitati hominum natura & mores respondent: vt docet Victruuius libro sexto. Ideoq; Arctoos fortes, Oriętales molles, & Parthos imbelles fugaces effœminatosq; esse Lentulus mōstrat. Tractus, regiones. Labitur, vergit, exporrigitur. Emollit, eneruat, effœminat. Laxasvestes. quæ sunt argumēta mollitiei. Laxas, latas. Fluxas, longas. Parthus. Parthum fuga per plana tantum non viribus valere dicit. Sarmathicos, Scythicos. Tumebit, mōtuosa erit. Per tenebras, noctu. Incerto, non certum locum ferienti. Vorticis violenti, id ē vorticosum & rapacis conuolutionis. Nec tota. nec vulneratus in pugna perseuerabit: nec æstum & puluerem patietur. Exiget solem. id est ducet diem. Aries, trabs ferrata. Machina, compositio ex materia, & tormentum. græce dicitur μηχανη. Fossas implere. quod fit a fascibus, cratibus, terra, trabibus. Murus erit. erit pro muro qui illęsum te præstet. Pugna leuis est ipsis Parthis. Fugax non statarium prelium. Illita dolis, sparsa dolo so veneno. Virtus fortitudo. Pati martem cōminus. conserere manus & stricto ense pugnare. Longe tendere neruos: procul sagittas emittere. Permittere ventis: casu quodā non recte inferre. Habet vires, vim infert. Virorum. fortium & quæ ex fortibus constet. Medos, Parthos. Remeare, fugere. Manus. nil fortitudinis. BEROALDVS.

¶ Exiget ignorans latię commercia linguæ .i. rex Parthꝰ cum ignoret latinam & Romanam linguā exiget a te vt effusis lachrymis indices q̄d velis: & sic lachrymę erūt tibi loco p̄cum & verborū apud regem Parthum. Clades vt Parthia vindicet ante. i. patiemur ne inquit Lentulus hoc dedecus vt Parthi ante vlciscantur clades Romanas q̄ ipsa Roma ad quam vltio pertinet. In Scythicos spargis populos. i. Parthos a Scythis oriūdos. & lingua Scythica Parthi exules dicunt vt scribit Iustinus. Cladesq; latētes Ad Parthos trāsire. quid inquit Lentulus o Pōpei iuuat te docere Parthos clades nostras quę eis fūt occultę & ignorantur? Solatia tanti perdit Roma mali. i. si ꝓpter hāc cladē Pharsalicam vis trāsire ad Parthos, Roma p̄det solatiū tanti mali: quia cogetur seruire regi externo & Barbaro cū mallet seruire Suo ciui. tibi vel Cęsari scilicet Ducētē. s. te o Pō. Sęuas gētes Parthicas. Signaq; ab Euphrate. Iuuat ne te, o Pō. seq signa Romana quę Parthi ter fectis Crassis patre & filio ceperunt? quia illa contra Romanos portabunt. Qui solus regū fato. Cū rex Parthorum solus noluerit itere esse cladi Pharsalicę & sequi te adhuc florentē, credis ne eū secutuꝝ ptes tuas, ꝓfligatas: & q̄ velit prouocare vires Cæsaris victoris? Aut iungere fata, quasi dicat non vellet iungere felicitatem suam cum infortunio tuo: sed potius iungeret se Cæsari victori. Omnis

Ducentem sæuas Romana in mœnia gētes:
Signaq; ab Euphrate cū Crassis capta seq̄ntē?
Qui solus regum fato celante fauorem
Defuit Emathiæ: nunc tātas ille lacesset
Auditi victoris opes: aut iungere fata
Tecum Magne volet? nō hęc fidutia genti est.
Omnis in Arctois populus quicunq; pruinis
Nascitur indomitus bellis & mortis amator.
Quicquid ad Aeoos tractus mundiq; teporē
Labitur: emollit gentes clementia cęli.
Illic & laxas vestes & fluxa virorum
Velamenta vides: Parthus per Medica rura
Sarmathicos inter cāpos effusaq; plano
Tigridis arua solo: nulli superabilis hosti est
Libertate fugæ: sed nō vbi terra tumebit
Aspera cōscendet mōtis iuga: nec per opacas
Bella geret tenebras: incerto debilis arcu.
Nec franget nando violenti vorticis amnem.
Nec tota in pugna perfusus sanguine mēbra
Exiget ęstiuum calido sub puluere solem.
Non aries illis: nonvlla est machina belli:
Haud fossas implerevalent: Parthoq; sequēte
Murus erit quodcūq; potest obstare sagittæ.
Pugna leuis: bellūq; fugax: turmęq; vagantes:
Et melior cessisse loco q̄ pellere miles.
Illita tela dolis: nec martē cōminus vnq̄
Ausa pati virtus: sed longe tendere neruos
Et quo ferre velint permittere vulnera vētis.
Ensis habet vires: & gens q̄cunq; virorum est
Bella gerit gladiis: nam Medos prelia prima
Exarmāt: vacuæq; iubent remeare pharetrę.
Nulla manus illis: fidutia tota venení est.

¶ Exiget &c. Prosequitur orationem suam Lentulus qua detestatur Parthorum cōmercia dicēs. Parthus sup. ignoras cōmercia linguę latiæ. i. latię, hoc est sermonem latinum per quē latini commercia faciunt cum ijs qui cū intelligūt, exiget, id est requiret a te, o Magne, vt roges se lachrymis: quia em̄ verba non intelliget erit lachrymis & vultu lugubri ad miserationem prouocādus. Patimur ne. i. placet ne q̄ patimur, hoc vulnus pudoris, id est hoc probrū pudendū: vt Parthia regio hostilis, videlicet. i. vlciscat, clades Hesꝑias. i. q̄s Hesꝑij, hoc ē Itali

in Pharsalia passi sunt, añ. i. prius, q̄ Roma vindicet suas. i. prias clades & de Parthis & de Cæsare? Nempe. i. certe Roma elegit te ducē armis ciuilibus. i. ad bella ciuilia gerēda. quid. i. ad quid spargis vulnera nīa. i. Romanorū ciuium in populos Scythicos. i. Parthos a Scythicis oriūdos: hoc est vt fiāt a Parthis? & quid. i. ad quid doces clades latentes. i. occultas, transire Parthos. i. cognosci a Parthis & ab eis qui remotiores sunt? quasi di. inconsulte doces inimicos populi Romani, mala eiꝰ. Roma perdit solatia tanti mali. i. fructum omnium bellorum videlicet nullos. i. non vllos, non admittere ad imperij gubernationē, vllos reges. s. externos, sed seruire ciui suo. i. consuli e ciue suo creato, sed tu vis eā libertatē auferre, quia iuuat. s. te, ire per orbē: ducentē. i. vt adducas, sęuas gentes vt parthos, in mœnia Romana, & sequentē signa. s. Romana capta cū Crassis. s. ducibꝰ Romanis, ab Euphrate. i. a Parthis accol' Euphratis. Ille. s. Phrahartes rex Parthoꝝ, qui solus regū defuit Emathię. i. tibi in Emathia, & hoc fato. i. incerto euentu belli, celāte i. occultante fauorem: quia licet tibi forte fauerit, non tamē est ausus pendente bello fauorem ostendere: ille inquā lacesset. i. putas ne q̄ lacesset. i. ꝓuocabit iniuria aut laceratū ibit, nūc tātas opes. i. potentias & vires, victoris. s. Cæsaris, auditi. s. p famā: aut o Magne volet ille iungere tecū fata. s. suas? quasi diceret nequa q̄, quia hæc. i. huiusmodi fidutia. s. i virtute & armis suis non est genti. s. pthorū ad orientē vergenti. Nā ois populus quicunq; nascit in pruinis arctois. i. sub frigore septentrionali, est indomitus bellis, & amator mortis. Vñ Maro. Mortē contemnunt laudato vulnere Getę. Sed quicquid. s. gentium labitur ad tractus eoos. i. oriētales, & ad teporem mundi. i. ad tepidam plagā cæli, clementia. i. indulgentia cæli. i. aeris, emolit. i. effœminat & eneruat gentes. Tu vides illic. s. oriētem versus, & vestes laxas. i. latas & solutas, & velamenta virorum fluxa. i. fluentia, q̄ non sunt bellis apta. Parthus existens per rura medica. i. mediæ regionis vicina, & inter cāpos Sarmaticos, & arua Tigridis effusa solo plano, nulli hosti est superabilis libertate fugæ: quia liberat se a morte & captione per fugā. Sed vbi terra tumebit. i. habebit tumulos & colles, ibi sup. nō conscēdet parthus aspera iuga montis, nec geret bella per opacas tenebras. i. per noctem, existens debilis arcu incerto. s. ad ferīe dum: nec. i. & non franget nando amnem. i. fluctum, vorticis id est gyri aquarum violenti, dic in singulis vt faciendū est cōtra militem Romanū. nec parthus perfusus, id est habens perfusa tota membra. s. sua, sanguine i pugna, exiget. i. ad finem aget solem æstuum sub puluere calido. i. non durabit vulneratus æstum solis. Aries nō est illis, & vlla machina scilicet bellica, sub audi alia, non est illis: & ipsi haud valent implere fossas. s. transeundas: & partho sequente. i. persequente aliquē, quodcunq;. i. quęcunq; res potest obstare sagittę. s. illius, erit murus i. munimē contra Parthū. Pugna sup. Parthi est leuis: & bellū fugax. i. fugiendo gerēdū: & turmę vagantes. i. sine ordine discurrentes, & miles melior. i. aptior cessisse loco. i. ad fugiēdū, q̄ pellere. i. q̄ ad pellēdū & fugādū. Tela illita dolis. i. veneno, sunt illis: nec virtꝰ. i. animositas ausa vnq̄ pati cōminꝰ. i. cōsertis manibꝰ: sed tēdere neruos lōge: & p̄mittere vētis. i. arbitrio ventorū, quo. i. quā partē, velint ferre vulnera. Ensis habet vires. i. signū est viriū q̄ quis ense pugnat: & quęcūq; gens est virorum i. fortiū, gerit bella gladiis. Nā prima prelia exarmāt. i. nudāt armis q̄ telis, Medos: & pharetræ vacuæ iubent remeare. i. retrocedere. Nulla manus. i. fortitudo est illis, sed tota fidutia est veneni. i. in veneno telis illito.

SVLPITIVS.

Credis Magne viros quos in discrimia belli
Cum ferro venisse parū est: tentare pudēdū
Auxilium tanti est: toto diuisus vt orbe
A terra moriare tua? tibi barbara tellus
Incūbat: te parua tegant ac vilia busta:
Inuidiosa tamen: Crasso q̄rente sepulchrum.
Sed tua sors melior: q̄m mors vltima pœna é

¶ Viros. Fortes & humanos. & a dolis & crudelitate vituperat. Tentare pudendum auxilium tanti est. tāti facis inquit ad Parthos cō fugere cum dedecore: vt mala in q̄ incides & perfidiā non perspicias? primū eris exul & in aliena terra vix humatꝰ: Cornelitāq; turpi sepultui subijcies. Incumbat tibi. premat cadauer tuum. Inuidiosa, inuidiæ plena: cū Crassus insepultus fuerit ferīs & alitibus præda. Sed tua sors melior. melius tecum agetur q̄ cum Cornelia. estq; locus ab instantibus malis. Quoniam mors. Salustius ait, Mortem

grũarum requiem nõ cruciatum esse. Eam
cũcta mortalium mala dissoluere. vltra neq;
curę, neq; gaudio locũ esse. Nõ letũ. sed dede
cus. Venus, lasciuia. Cæca, incõsyderata pro
miscua incesta. Innumeris, plurimis. tot em̃
reges accipiũt quot libet: alij quot possũt ale
re. Secreta thalami patent. in publico coeũt.
Nefandi, scelerati. Nurus, nuptas. Epulis ve
sana meroq; regia. i. reges saturi & ebrij legi
bus vetitos coitus appetunt. Exceptos, no
tatos. Marem. qui tã fortis est ad libidinẽ, vt
vna nocte cũ plurimis coeat indefessus. Sa
crata pignora. & filij, q̃ iure naturę debent es
se inuiolati, thalamos matrũ incestãt. Dãnat.
exclamatio qua illos Oedipode scelestiores
esse coarguit. Is em̃ casu & per ignorantiam
Oedipus. cum Iocasta matre cõcubuit: hi sponte. Oe
dipodionias: quibus Oedipus est dominat⁹
Quoties. sępe em̃ accidit vt rex sic nascatur.
Cui fas implere. Ille cui cum matre coire li
cet, quid scelus putabit? Proles Metelli: Cor
nelia Scipionis Metelli filia. Millesima, vlti
ma inter mille: q̃q̃ sit ea rex frequẽter vsurus
vt crudeliter insultet ei & honori tuo & Cras
si. Ven⁹ regia vacabit. rex libidinosus erit in
tentus. Sæuitia: vt crudeliter agat in mœstã.
Portẽta: monstrosæ libidines & turpes causę
Fatis, victorię. Trahiť captiua. ducť vt præ
da Crassianæ calamitatis. Hęreat. si memine
ris Crassianæ cladis inquit nõ modo te pude
bit a Parthis auxiliũ petiuisse: sed ãte Crassi
vltionẽ pugnasse in ciues. Maius, damnabi
lius. Vindicta perit: vleisci non possum⁹. Du
Bactra. ces, Romani. In Bactra. in Parthos. sunt em̃
ad Oxum amnẽ. Nequa vacarẽt arma. ne vl
lia ab hoc bello cessarent, a Dacis Germanis,
q̃ reuocãdi essent exercit⁹. Nudare, vacuare
militibus. Susis. Susis quæ & Susa dicunt a
Susis. Susa. Dario histaspis filio cõdita fuerũt in Perside
absuntq; a Seleucial Babylonię quadringen
tis quinquaginta millibus passuum: vt Ply
nius ait. Ducum. Crassi & reliquorum.

PHI. BEROALDVS.

¶ Credis Magne viros. i. o Põpei credis Par
thos esse viriles & fortes quibus parum vide
tur ferro dimicare nisi addãt venenũ in quo
omnis eorũ cõsistit fiducia. Auxiliũ pudẽdũ
s. parthorũ plenum ignominię & dedecoris.
Tãti. s. precij. Vilia busta inuidiosa tamẽ. apd
Parthos teget te o Pompei sepulchrum vi
le & plebeium quod tamen erit inuidiosum
q̃m Crassus ipse est insepultus: nec quidẽ mi
nimo busto tegiť. Inuidiosa res dicť cui iui
detur. Sed tua fors leuior. o Pompei tua con
ditio est leuior: quia etsi morieris apud Par
thos tamen hoc vir fortis non timeret. Verũ
vxor tua Cornelia erit obnoxia libidini bar
baricę. Cornelia ergo non timet mortem sub
rege turpi & libidioso: sed impudicitiã & stu
prũ. Polluit inumeris legesť. Parthi, pse, oẽsq;
barbari fere ducunt vxores plures, & multas
pellices alunt propagandæ sobolis gratia:
vt scribit Strabo. & hoc in primis faciunt re
ges. Vnde ait Lentulus. Venerem & libidinẽ
barbarorum polluere & contaminare fœde
ra tędę id est coniugij, ductis pluribus vxo
ribus & pellicibus. Inter mille nurus, id est

Non metuenda viris: at nõ Cornelia letũ
Infando sub rege timet. nũ barbara nobis
Est ignota venus? quæ ritu cæca ferarum
Polluit innumeris leges & fœdera tedæ
Cõiugib⁹: thalamiq; patẽt secreta nefandi.
Inter mille nurus epulis vesana meroq;
Regia nõ vllis exceptos legibus horret
Concubit⁹: tot fœmineis complexibus vnum
Non lassat nox tota marem. iacuere sorores
In fratrũ thalamis: sacrataq; pignora matrũ.
Dãnat apud gentes sceleris nõ spõte peracti
Oedipodionias infelix fabula Thebas.
Parthorũ dñs quoties sic sanguine misto
Nascitur Arsacides? cui fas implere parẽtem?
Quid rear esse nefas? ples tã clara Metelli
Stabit barbarico cõiunx millesima lecto.
Q̃q̃ nõ vlli plus regia Magne vacabit
Sęuitia stimulata Venus titulisq; virorum.
Nam quo plura iuuẽt Parthũ portẽta? fuisse
Hanc sciet & Crassi ceu prędę debita fatis
Assyriis trahitur cladis captiua vetustæ.
Hęreat eoæ vulnus miserabile sortis:
Non solum auxiliũ funesto ab rege petisse
Sed gessisse prius bellũ ciuile pudebit.
Nã quod apd populos crimen socerique tuũq;
Maius erit: q̃ q; vobis miscẽtibus arma
Crassorũ vindicta perit? incurrere cuncti
Debuerant in Bactra duces: & nequa vacarẽt
Arma vel arctoũ Dacis Rhenique cateruis
Imperii nudare latus: dum perfida Susis
In tumulos ꝓlapsa ducũ Babylõq; iacerent.

¶ Credis magne viros? Quẽadmodũ Põpei⁹ virtutẽ pthorũ
pri⁹ extulit, ita nũc Lentul⁹ cõtinuo deprimit dicẽs. O magne
credis viros. i. fortes & humanos esse, quos venisse i discrimia
belli. i. i ꝓlia & certamẽ, cũ ferro. i. telis ferreis est. i. reputať parũ
nisi sup. adhibuerint venenũ? est tibi tãti. s. pretij, tentare (quia
certus non erat an impetraret) auxilium pudẽdum, quia a pu
dendis, vtpote turpibus & eisdẽ hostibus, vt tu moriare. i. mo
riaris diuisus toto orbe. i. climate cæli, a terra. i. patria tua: & vt
terra barbara incumbat tibi. i. vrgeat te in sepulchro positum:
& vt busta id est tumbæ, parua & vilia, tegant te. i. corpus tuũ?
sed sup. q̃is parua & vilia, tñ inuidiosa. i. inuidenda tibi, Craf

so querente sepulchrũ. i. cũ Crassus careat sepulchro. Sed fors
i. cõditio tua, ẽ melior. s. q̃ vxoris q̃m mors ẽ vltima pœna nõ
metuẽda viris. i. virilib⁹ & aiosis, hoc ẽ q̃m tibi morte cõsciscere
poteris q̃ vltimũ malorũ est: at Cornelia. s. vxor tua, non ti
met letũ. i. necẽ, sub rege infando. i. detestando, quia grauius
quiddã vtpote stuprũ timendũ habet. Nũ. i. nunqd, Venus. i.
libido, barbara. i. barbarorũ est ignota nobis? q. d. nequa q̃. vt
pote, q̃. s. Ven⁹ cęca ritu. i. more ferarũ, polluit innumeris cõiu
gibus. i. ex eo q; habẽt incerto numero cõplures vxores viola
uit aut violat, leges & fœdera tædę. s. cõiugalis. i. matrimonij:
& secreta thalami nefandi. i. turpis copulæ, patent. i. ab illis in
propatulo fiũt: q̃ natura secreta esse voluit. Regia. i. aula, vt sit
locus pro locato. i. rex ipe, aut regia Ven⁹, vesana. i. ebria & ef
fera, epulis & mero. i. crapula, non horret inter mille nurus. i.
nuptas, cõcubitus exceptos. i. exẽptos & phibitos vllis. i. qui
busĩcunq; legibus. vna nox aut tota nox nõ laxat, vt legit Al
dus. i. nõ eneruat, aut nõ lassat. i. non fatigat, vnũ marẽ. i. regẽ,
tot cõplexib⁹. i. coitib⁹ fœmineis. Sorores iacuere. s. sæpe apd
Parthos & Persas, in thalamis. i. cubilibus aut toris fratrũ: & pi
gnora sacrata. i. legitimo toro ꝓcreati filij, sup. iacuere in thala
mis matrũ: &. i. attamẽ aut nihilominus fabula infelix. i. qua fe
felices vtunť, dãnat. i. arguit & reas agit, apud gentes. s. varias
Thebas œdipodiõias. i. ab Oedipode rectas, sceleris pacti nõ
spõte. i. ꝓpter incestũ œdipodis peractũ cũ mre ab ignorante,
cũ respectu turpitudinis pthorũ nullũ sit crimẽ in Oedipode.
Quoties Arsacides rex Parthorũ, nascť sanguie mixto sic. i.
vt fili⁹ e mre aut sorore regẽ gignat? q. d. freqntissime. Quid re
ar. i. putẽ merito esse nefas illi sup. cui fas est ꝓplere. i. grauidam
facere, parẽtẽ. i. matrẽ suã? q. d. nihil. Et ita ples Metelli. s. Cor
nelia vxor tua Scipiõis Metelli filia, tã clara. i. tã illustris, stabit
cõiũx millesima. i. quantũ ad ęstimationẽ & honorẽ millesima
habẽda, lecto barbarico. i. regis barbari, q̃q̃ o magnæ Ven⁹. i.
libido regia. i. ipius regis, stimulata sęuitia. s. ob odiũ nois Ro
mani, & titulis virorum, qa Crasso & tibi nupsit, nõ vacabit. i.
operã venereã dabit, plus. i. sępius, vlli. s. mulieri q̃ tuæ vxori.
Nã quo. i. pqd, portẽta plura. i. libidies portentuosę plures, iu
uẽt. i. delectẽt, parthũ? q. d. nullo: aut ꝓ nihil. qa sciet hãc. s. Cor
neliã, fuisse &. i. etiã Crassi sup. cõiugẽ, ceu. i. tã q̃ ipa debita pri
dẽ. i. multo ãti fatis. i. felicitatib⁹ assyrijs, trahiť captiua. i. vt prę
da, vetustę cladis. i. ex clade Crasso illata: i qua oia victi venie
bãt ad victorẽ. Hęreat. subaudi si. si vuln⁹ miserabile sortis eoę
i. calamitatis acceptę in oriẽte, hęreat. i. fixũ sit in pectore tuo,
pudebit. i. pudeat te o Magne non solũ petisse auxiliũ ab rege
funesto. i. funeris Romanorũ authore, sed gessisse pri⁹ bellum
ciuile, sup. q̃ bellũ pthicũ, in vltionẽ Crassi & reliquorũ. Nã qđ
crimẽ maius erit, soceri & tuũ, apd populos. i. iudicio oim po
pulorę, q̃ q; vobis miscẽtib⁹ arma. i. gerẽtib⁹ bella ciuilia, vindicta Crassorũ. i. ꝓ Crassis faciẽda, pit, ꝓ perijt? q.
d. nullũ. Cũcti duces. s. Romano impio subiecti, debuerãt incurrere. i. impetũ facere i Bactra. i. in pthos: & nu
dare lat⁹ arctoũ. i. septẽtrionale imperij. i. vacuare militib⁹, Dacis & cæteruis Rheni. i. Alemãnis, hoc ẽ eos mit
tere in pthos, ne q̃. i. ne ali q̃ arma vacarẽt. i. ociosa sint, dũ. i. donec Susis vrbs ꝑsidis, ꝑsida. i. ꝑsidis habitata,
& dũ Babylõ Metropolis Assyrię iacerẽt, plapsa in tumulos. i. monumẽta ducũ. s. Romanorũ illic cæsorũ. i. vt
ex ruinis illarũ vrbiũ fierent honorifica mo
numenta Romanorum. SVLPI.

Assyriæ paci finem fortuna precamur.
Et si Thessalia bellum ciuile peractum est:
Ad Parthos qui vicit eat. gens vnica mũdi est
De qua Cęsareis possim gaudere triumphis.
Non tibi quũ primũ gelidũ trãsibis Araxem:
Vmbra senis mœsti Scythicis cõfixa sagittis
Ingeret has voces? tu quę post funera nostra
Vltorem cinerum nudæ sperauimus vmbræ
Ad fœdus pacemq; venis? tum plurima cladis

¶ Assyrię paci finẽ. i. pricipiũ belli pthici: vt
vlciscamur cladẽ illatã. Peractũ, finitũ. Qui
vicit, Cęsar. De q̃ Cęsareis. quã vinci & triũ
phari a Cęsare quẽ odi lętarer. Nõ tibi. ab ima
gine mouet affect⁹: & poti⁹ aliud qđ ẽ molesti
us faciẽdũ suadet. postea honestũ tutũ & vti
le cõsiliũ apit. Araxẽ. Armenię fluuiũ. Senis
Crassi. Nudę vmbrę. i sepulti cadaueris. Mo
numẽta: signa te submonẽtia. Quæ mœnia
trunci. circa q̃ mœnia duces Romani trũco
capite rapti fuerit, vel quas vrbes ipsorũ capi
ta circuiuerit. Noia tãta, tãtos viros. Detulit
interras. absorpsit secũ & extulit. nã Tigris
pluries longo tractu absorbetur a terra & in

de emergit. Ire p ista. tam crudelib⁹ supplicare. In media Thessalia: in loco tibi gratissimo. Quin respicis. cur nō ad amicos Romani populi te conuertis? Regna, Libyam. Petimus. petere possumus. Pharon. insulam in Aegypto. Aruaq; Lagi, regnum Ptolemæi Syrtibus. natura sua munitam ægyptō esse & puero Ptolemæo fidendū cōcludit. Hinc. ab occidēte qua flectit. sinus Syrtis maioris, & arenosum littus: cū mare Libycū sit ei a septentrione. Inde, ab oriente. Amnis gurgite septeno. Nilus septē ostijs in mare Aegyptium & Syriacū effluens. Suis. quæ ibi sponte proueniunt. Mercis. importatiōib⁹ aliarū rerum. Iouis. pluuiarum: quoniam a Nilo inū datur. Sceptra puer. dissoluit illud Pompeij ætas Niliaci nobis suspecta tyranni. Debita. quia eius patri donasti. Cōmissa. ex testamēto patris. Horreat vmbrā nois. timeat imagi nē quandā pueri regis. nā verus expressusq; rex dici non potest. Innocua: nocere nescia. Neciura. Antiquus rex iniustus, infidus, irreligiosus & ipudens est. Aulæ, regis. Mitissima fors. Optima cōditio est in regibus nouitas: & noui reges benignissimi sunt ingenij. Impulit huc. in ægyptum vt iretur persuasit Quantum spes. magna profecto est loquendi libertas in reb⁹ extremis & quasi spe destitutis: liberius em̄ & quasi insolenter locut⁹ est Lētulus in Pōpeiū. Cilicū solū: orā. Cypro. i Cyprū. Citatas, præcipites. Diua, Venus. Vndæ Paphiæ: maris Cyprij in quo nata est ex pudēdis Celij patris. Nasci. cum eterni sint & nasci non sit credendū. Cœpisse, initiū & originē habuisse. nā quæ initiū habēt finē habere, & oia orta occidere necesse est. Hęc vbi de seruit. Pōpeius cū Cypri cognouisset arcem esse captā sui excludendi causa: & de aduētu Cęsaris fama crebresceret: depositō Syriq ad eū dæ cōsilio, pecunia societatis sublata, & a quibusdā priuatis sumpta, & gris magno pōdere ad militarē vsum in naues ipositō, duobusq; milib⁹ hoim armatis Pelusium peruenit vt ait Cæsar. a Cypro em̄ ad Nili ostiū recta nauigatiōe in hausirū sunt quadringēta milia passuum. Inde maris. Inde ex transuerso cursum direxit in Casiū montē: q vt ingt Strabo est cumulatus in modū pmōtorij aquarū inops. In eo magni Pompeij corpus iacet: & Iouis Casij tēplū. Nocturno lumine. cū obseruaret nocturnum lumen Pharī nolu it ire in Casiū: sed in Pelusia cū ostiū. Pugnaci: intenti contra ventū. Pars maxima: ē em̄ alueorum maximus. Diuidui: quia in septē alueos finditur.

Venus Cyprigena.

Casius.

BERO. ¶ Assyriæ paci finē. i. p̄camur vt finiat pax parthorū & bella oriantur: ita vt q vicit iacie Pharsalica. s. Cæsar, cōtra parthos pficiscat. Gēs vnica mūdi. Soli sūt i toto terrarū orbe pthi, iq; Lētul⁹, de qb⁹ gaudet posse si Cęsar triūpharet: qm̄ etsi Cęsar ē ifest⁹ nobis tn̄ ego lętarer deleri illā notā quā pthi iterfectis Crassis inusserūt Romanis. Vmbra senis mœsti. o Pōpei cū primū trāsiueris fluuiū pthorū tibi occurret vmbra Crassi senis: & hęc verba q sequūtur tibi ingeret. Scythicis. i. parthicis. Ad fœd⁹ pacēq; venis. dicet vmbra Crassi

Occurrent monumenta tibi: q̄ mœnia trunci
Lustrarunt ceruice duces: vbi nomina tanta
Obruit Euphrates: & nostra cadauera Tigris
Detulit in terras ac reddidit. ire per ista
Si potes: in media socer; quoq; Magne sedētē
Thessalia placare potes. quin respicis orbem
Romanum: si regna times piecta sub haustro
Infidūq; Iubam: petimus Pharon aruaq; Lagi.
Syrtib⁹ hinc libycis tuta est ægyptus: at inde
Gurgite septeno rapid⁹ mar̄ submouet amnis
Terra suis contēta bonis: nō indiga mercis
Aut Iouis: in solo tanta est fiducia Nilo. Cgne
Sceptra puer Ptolemę⁹ habet tibi debita ma
Tutelæ cōmissa tuę: quis nominis vmbram
Horreat: innocua est ętas. nec iura fidemq;
Respectūq; deum veteris sperueris aulę.
Nil pudet assuetos sceptris: mitissima sors est
Regnorū sub rege nouo. Non plura locutus
Impulit huc animos. quantū spes vltima rerū
Libertatis habet: victa est sententia Magni.
Tunc Cilicū liquere solū: Cyproq; citatas
Immisere rates: nullas cui prætulit aras
Vndę diua memor Paphiæ: si numina nasci
Credimus: aut quēq̄ fas est cœpisse deorum.
Hęc vbi deseruit Pōpeius littora: totos
Emēsus Cypri scopulos quib⁹ exit i haustrū:
Inde maris vasti transuersus vertitur ęstu:
Nec tenuit Casiū nocturno lumine montem:
Infimaq; ægypti pugnaci littora velo
Vix tetigit: qua diuidui pars maxima Nili
In vada decurrit Pelusia septimus amnis.

¶ Assyrię paci &c. Post variā detestationē parthorū docet Lētulus potius bellū q̄ fœd⁹ optandū cū Parthis dicēs. O fortuna nos p̄camur paci Assyrię. i. quā cogimur ꝓpter ciuilia bella habere cū Assyrijs, finē: & ita bellū petim⁹: & si bellū ciuile per actū est. i. penitus actū, is qui vicit. i. victor euasit sine lite vltiore, eat ad parthos. s. debellādos. vnica gēs mūdi est. s. pthorū, de qua ego possim gaudere, sup. in, triūphis Cæsareis. i. si Cęsar de ea triumpharit. q. d. plus odio habendi sunt Parthi q̄ Cæsar. Non. i. nōne, quū primū trāsibis Araxē flu. Armeniæ, gelidū. i. frigidas aq̄s habētē, vmbra senis mœsti. s. Crassi, cō-

fixa sagittis Scythicis. i. parthorū q a Scythis orti sūt, ingeret tibi o magne has voces. Venis tu o Pōpei, quē nos speratum⁹ post funera nostra, vltorem cinerum. i. corporis mei insepulti vmbræ nudæ. i. non habentis corpus apud quod quiescat sepultum: venis inquam ad fœdus & pacem. s. faciēdam: tum. i. insuper aut deinde, plurima monumenta. i. testimonia & indicia te admonentia, cladis. s. latinæ illic factæ, occurrent tibi. Si tu potes ire p ista mœnia. s. parthica, q̄ mœnia duces. s. Romani, trūci ceruice. i. habētes capita trūcata a ceruice, lustrāt. i. circuierunt dum capita in perticis suspensa circū muros a cā tantibus victorib⁹ circū ferebānt: & vbi Euphrates flu. detulit in terras ac reddidit. i. eiecit q̄ acceperat, tot cadauera nostra. i. nostrorū cōciuiū. si inquā tu potes ire p ista. i. inducere aīm tuū vt eas: tu quoq; potes o magne placare socerū sedentem vt victorem, in media Thessalia. Quin. i. cur nō potius, respicis orbem Romanum. i. Romano imperio subiectum aut obnoxium: si times regna piecta sub haustro. i. Libyam, & Iubā regē Mauritanię infidum. i. propter gen⁹ & patriā suspectum de in fidelitate: petim⁹. i. petere possumus, Pharon, insulam illam in Aegypto, & arua Lagi. i. Ptolemęi ab Lago orti. Aegypt⁹ ē tuta. s. ab incursu hostiū hinc. i. ab vna parte videlicet occidētali, syrtibus. s. Aphricanis: at inde. i. ab orientali plaga, amnis. s. nilus rapidus septeno gurgite. i. habens septē ostia celeria, submouet. i. vi reijcit mare. s. Aegyptium. Terra. s. Aegyptiaca, contenta suis. i. in se nascentibus bonis, nō sup. est indiga. i. indigens, mercis. s. externæ, aut Iouis. i. pluuiæ, quia a Nilo irrigatur: tanta. i. tam magna fiducia est in solo Nilo. i. in inundatione Nili. Ptolemęus puer habet sceptra debita. i. obnoxia tibi o Magne: & cōmissa tuę tutelæ. s. ex testamēto patris. Quis horreat vmbrā nominis. i. q̄ rex dicat Ptolemæus cū adhuc puer sit nihil habens regis prēter nomē ętas. s. puerilis in qua est Ptolemæus, est innocua. i. nulli nocens. nec speraueris pro ne timueris, iura, fidem, respectū deum pro deorum. i. religionē veteris aulæ. i. antiqui regis: hoc est noli timere in puero iniuriam, perfidiam, & contemptū deorum quæ possis timere in sene, quia nil pudet assuetos sceptris. i. qui diu fuerūt i regno: sed fors regnorum est mitissima sub nouo rege. Lentulus nō locutus plura. i. duntaxat quæ prēmissa sunt, impulit animos scilicet Pompeij, huc id est ad Aegyptum petendam. O spes vltima rerum id est quæ sola restas miseris, quantum libertatis habes. i. q̄ libere facis loqui eos qui multum sperāt. Alij legunt habet: vt sit o quantum libertatis habet spes vltima rer⁹. q. d. plurimum. Sententia Magni est victa. Tunc Magnus & sui, liquere solum. i. terram Cilicū: & immisere rates citatas. i. acceleratas Cypro. i. in Cyprū: cui. s. Cypro, diua memor vndæ Paphię. i. Ven⁹ memor q̄ in mari Cyprio esset nata, nullas aras prętulit, quia illas charissimas habet. memor inquit vndę si credim⁹ numina nasci, aut fas est sup. dicere, quēq̄ deorū cœpisse. i. habuisse initiū. Vbi Pompeius deseruit hæc littora Cypri, emensus scopulos Cypri, quibus exit. i. extenditur in haustrum. i. meridiem, inde vertitur transuersus æstu vasti maris. i. ex transuerso ad Casium tendit, nec tamen tenuit montē Casium nocturno lumine. i. secut⁹ lumen quod in eo vidit: & vix tetigit velo pugnaci. i. cōtra vētos luctanti, infima littora Aegypti, ea pte qua maxima pars Nili diuidui. s. i septē ostia, decurrit septimus amnis. i. septimū ostiū, in vada Pelusia.

Tępus erat quo libra pares examinat horas
Non vno plus ęqua die: noctiq; rependit
Lux minor hybernę verni solatia damni.
Comperit vt regem Casio se mōte tenere:

o Pompei tu venis ad pacem ineūdam cum parthis qui me necarunt quos ego sperabā vlturum te esse & puniturum. Nudę vmbræ. cuius cadauer est insepultum. Occurrēt monumenta tibi. plurimę recordationes eorū q̄ cū Crasso perierunt tibi in plurib⁹ locis occurrēt, o Pōpei dicit Lētul⁹. Trūci ceruice. i. amputato capite. Et nīa cadauera Tigris detulit in terras. O Pōpei occurrent tibi loca vbi Tigris fluuius rapidissimus, de quo supra, cadauera Romanorum reiecerit ad ripā in terras. In media socer; quoq; Magne. i. o Pōpei melius esset placare Socerū Cæsarē q̄ petere fidem parthorū. Vtrūq; pudendū est. vtrunq; omittendū. Q uin respicis orbē Romanum. i. partes orbis Romanis subditas. Proiecta sub haustro. i. regna Aphricanorū q̄ vergūt ad meridiē. & declarat dicēdo, Infidūq; Iubā cuius. s. fidē vt supra dictū ē, suspectā Pompei⁹ habebat. Aruaq; Lagi. i. petam⁹ ęgyptū Lagus em̄ pater fuit Ptolemęi regis ægypti post obitū Alexandri Magni: vt scribit Strabo. Syrtibus hinc. i. ex vna parte ægypt⁹ includit syrtib⁹, ex altera nilo, qui septeno gurgite influit in mare. Amnis. i. Nilus. Aut Iouis. i. pluuiæ. nā ægypt⁹ indiga nō est pluuiæ cum eam Nilus sua inundatione foecundet: vt Plynius & Herodotus tradunt. Tutelę cōmissa tuæ. tabulę testamenti quo Ptolemęus pater filios religrat heredes & populū Romanū quasi tutorē obtestabat vt ea fierent, apud Pōpeiū sunt depositę: vt scribit Cęsar. Vnde nūc ait Lētulus. Sceptra Ptolemęi pueri cōmissa esse tutelę Pōpeij. Q uis nois vmbram horreat. nō est formidād⁹ Ptolemęus qui ob ætatē magis est vmbra nominis regij q̄ rex. Veteris aulæ. i. veterū regū: quos nihil pudet postq̄ assueti sunt domiari. Impulit huc animos. Lentulus oratione sua animos Pōpeij, & reliquorū impulit vt ægyptū peterēt. Q uātum fors vltima rerū. vide inquit quantum habet libertatis vltima rerū cōditio q̄ sententia Lētuli p̄lata est sententiæ Pōpeij. Cyproq; citatas. i. ex Cilicia in Cypron insulam immiserunt naues. Citatas. i. veloces. Vndæ diua memor Paphiæ. i. Venus prēponit Cyprum omnibus alijs locis in quibus colitur. quę dicit paphia a Papho oppido Cypri. Vergili⁹ Inde Paphon sublimis abit. Si numia nasci credim⁹. Venus dicit orta e spuma maris. Vnde Aphrodite, dicit a grecis: vt docet Ouidi⁹ ideo hoc ait Lucan⁹. Si credimus deos nasci & incipere: cū veri dij sint immortales, & æterni, nunq̄ geniti. Nec tenuit gratū nocturno lumine montem. i. non peruenit ad Pharon q̄ est insula ꝓpe Alexandriā in qua est turris noie Pharus vt scribit Cæsar magna altitudine: q̄ teste Ply. nocturnis ignib⁹ cursum nauiū regit. Q ua diuidui pars maxima Nili: Pōpeius Pelusiū contendit vbi erat Ptolemęus cū sorore Cleopatra bella gerēs: vbi vnum est ex septem ostijs Nili Pelusiacum nūcupatum vt scribit Plynius: quod est vltimum. vnde a Lucano dicitur septim⁹ amnis. SVLPITIVS.

¶ Tępus erat. equinoctium autūnale descri bit: quod sol sub libra decurrens efficit. Examinat, trutinat. Nō plus vno die. quæ reddit vnum solum diem parem nocti: quo preterito dies inminuūtur crescuntq; noctes. Rependit. reddit, compensat. Solatia. leuamen eius diminutionis invere. Comperit. Pom-

peius. Tenere. Erat enim illic cũ exercitu in Cleopatram ſororem quã cõmunem hęredẽ regno conabatur eijcere. Flectit. a Peluſio. Nec phœbus nec carbaſa languent. nõdum ſol occiderat & venti ſpirabant. Speculator, cuſtos explorator. Compleuerat. aduẽtu hoſpitis vulgauerat Pompeiũ aduentare. Plutarchus & Appianus dicunt Põpeium nuntiũ pręmiſiſſe ad regem orandũ: & eum in anchoris expectaſſe iuxta regionẽ. Mõſtra pellęę dom⁹. inhoneſti conſiliarij Ptolemęi Alexandrini. Fractis annis, debili ſenectute. Creſcentis in arua. irrigãtis campos. Memphis cuſtos. id eſt inſula Nili regia Aegyptiorum
Sacra ægyptia. Vana ſacris. quia bouem, canem, felem & diuerſa animalia monſtraq; colunt. Illo cultore. cum ille ſacerdos eſſet: & eũ grãdẽ natu indicat quia plurimorũ apium viderat mortẽ. Non vnus apis vixerat luſtra. plurimus bos eorum quos colit ægyptius perierat. bouem
Apis. enim per apim intelligit. Eum vt Plyni⁹ ait non eſt fas certos vitæ excedere annos: merſumq; in ſacerdotum fonte enecant quæſituri luctu & alium quẽ ſubſtituant: & donec inuenerint mœrent deraſis etiam capitib⁹. nec tñ vnq̃ diu querit. Suæ phœbes. hoc dixit ꝓpter albam notam quã in dextro latere inſtar bicornis lunæ habent ingenitã. Vox prima fuit. primus ſententiã dixit. Iactauit meritumq; fidemq;. in vanũ cõmemorauit officia & fidem Pompeij & fœdera q̃ Ptolemæus Auletes cum ipſo percuſſerat. hic ob flagitia ab Alexãdrinis eiectus cum Romam veniſſet precatum vt in regnũ reſtitueret, Põpeij præcipue fauore tandẽ reductus eſt per Gabiniũ cum nõ magna militum manu qui
Septimius apud regem remãſerũt: quos inter fuit Septimi⁹ q Põpeiũ obtrũcauit. Melior, aptior, potẽtior ad ſuadenda mala. Malis, in malis. Tyrãnos, tyrãnoꝝ volũtatẽ. Photin⁹, Eunuch⁹
Photinus. regis & ei⁹ pecunię cuſtos: q Põpeiũ interimẽdũ in victoris Cęſaris bñficiũ perſuaſit. Plutarch⁹ ait Theodorũ rhetorẽ neutrũ ſatis tutũ fore demõſtraſſe. ſi eñ ſuſcepiſſent, ſe Cę
Theodor⁹. ſarem hoſtẽ habituros, Pompeiũq; dñm aiebat. ſi repuliſſent cũ Põpeio eiectionis crimẽ ſubituros Cæſari cãm perſecutionis debere. Optimũ itaq; viſũ accitũ occidere bñficium hinc Cæſari collaturos. Ius & fas. Suaſio ab vtili honeſtate neglecta: q̃ docet regib⁹ cõuenire crudelitatem: & Põpeio Ptolemęum ob beneficia in patrẽ nihil debere: eũq; adeo eſſe miſerum vt reſarciri non poſſit: & cũ miſeris nõ ſuſcipiendã nec tenẽdam amicitiã eſſe docet. Ius & fas. iuris & liciti obſeruatio. incipitq; a ſentẽtia graui tragica. Dat pœnas. punit. Quũ ſuſtinet quos fortuna premit. quũ tuet̃ miſeros. Fatis accede deiſq;. foue quos dei & fata. Sic vtile recto. Rectũ & vtile ſic natura cõiuncta ſunt: vt ſeparari nõ poſſint vt Stoici volũt. q vero verbis & intellectu ea ſeparauerit magnã, vt Cicero ait, pniciẽ hoib⁹ induxerũt. Sceptrorũ vis tota. potẽtia inqt regia extiguet̃ ſi iuſtitiã ſeruare & ſeq voluerit. Euertitq; arces. tollit loca mũita ne ali⁹ ſit potẽtior alio & oĩa facit ęqualia. Libertas ſcelerũ eſt. licentia peccãdi & ſæuiẽdi in alios de

Flectit iter: nec phœb⁹ adhuc nec carbaſa lãguẽt
Iã rapido ſpectator eq̃s ꝑ littora curſu
Hoſpitis aduentu pauidã cõpleuerat aulam.
Conſilii vix tẽpus erat: tamẽ omnia monſtra
Pellęæ coiere domus: quos inter Achoreus
Iam placidus ſenio: fractiſq; modeſtior annis.
Hunc genuit cuſtos nili creſcentis in arua
Memphis vana ſacris: illo cultore deorum
Luſtra ſuæ phœbes non vnus vixerat apis:
Conſilii vox prima fuit: meritumq; fidemq;
Sacraq; defuncti iactauit pignora patris.
Sed melior ſuadere malis & noſſe tyrannos
Auſus Pompeium leto damnare Photinus.
Ius & fas multos faciũt Ptolemęe nocentes:
Dat pœnas laudata fides: quũ ſuſtinet inquit
Quos fortuna premit: fatis accede deiſq;:
Et cole felices: miſeros fuge. ſydera terra
Vt diſtant: & flamma mari: ſic vtile recto.
Sceptrorũ vis tota perit: ſi pendere iuſta
Incipit: euertitq; arces reſpectus honeſti.
Libertas ſcelerũ eſt quæ regna inuiſa tuetur:
Sublatuſq; modus gladiis: facere omnia ſæue
Non impune licet: niſi quũ facis: exeat aula
Qui vult eſſe pius: virtus & ſumma poteſtas
Nõ coeunt: ſemꝑ metuet quẽ ſæua pudebũt.

¶Tempus erat. Deſcribit ęquinoctiũ autũnale dicens ꝙ ſub eo Põpeius claſſem ad Caſiũ montẽ Aegypti vbi tũc rex erat appulit. Ordo eſt. Tempus erat quo libra. i. ſol in libra, examinat. i. quaſi iuſto examine librat, vñ & libra dicit̃, horas. ſ. noctis & diei, pares. i. ęqualis inter diẽ & noctẽ, nõ plus. i. dũtaxat vno die: qa in p̃cedẽti dies exceſſit: & in ſeq̃nti nox excedet: & lux. ſ. diei, minor. ſ. effecta, repẽdit. i. repoſuit aut perſoluit noctis hibernæ. i. hyemali, ſolatia dãni verni. i. qđ patit̃ in æquinoctio vernali a quo dies icipiũt creſcere & noctes decreſcere. Vt. i. poſtq̃, Põpeius cõperit. ſ. a p̃miſſis ad regẽ, regẽ. ſ. Ptolemęũ ſe tenere ſupple in mõte Caſio, ip̃e flectit iter. i. nauigat eo: nec Phœbus ſol, languet adhuc. quia ſatis ſupererat diei, nec carbaſa. i. vela ventis diſtẽta languẽt adhuc. Eques ſpeculator. i. cuſtos portus & explorator, cõpleuerat iã aulã. ſ. Ptolemęi, pauidã aduẽtu. i. ꝓpter aduentũ hoſpitis. ſ. Põpeij. Vix erat. ſ. regi, tp̃s cõſilij: & tamẽ oĩa mõſtra. i. mõſtruoſi & ſcelerati hoĩes, dom⁹ pellęæ. i. regię Ptolemęi ſucceſſoris ei⁹ q a Lago Alexãdri pellæi milite ꝑ ſucceſſionẽ regnũ ſuſcepat: aut q pellęus. i. Alexãdrin⁹ erat, eo ꝙ pellę⁹ Alexander Alexãdriã cõdiderat, coiere. i. conuenerũt: inter quos ſup. erat Achoreus vir Aegypti⁹, iã placid⁹ ſenio, & modeſtior ãnis fractis. i. in debili ſene-

cta. Mẽphis inſula, vana ſacris. i. ſacrificijs, qa pecora feras & legumina ac hęrbas adorat, exiſtẽs cuſtos nili creſcẽtis in arua i. inundãtis, genuit hunc. ſ. Achorea. Illo. ſ. Achoreo cultore deorũ. i. donec ille coleret deos, nõ vnus. ſ. tñ, hoc eſt plurim⁹ apis. i. bos, vixerat luſtra. i. ſpatia annorum q̃ apđ Romanos ſunt quinquẽnalia, ſuæ phœbes. i. lunæ cuius ſignũ in dextero laterẽ habet: & qui ſup. aut cuius fuit prima vox conſilij. i. q primus rogabat̃ ſniam: & iactauit. i. inaniter corã ingratis & ꝑfidis ꝓtulit, meritũ & fidẽ. ſ. Pompeij: & ſacra pignora. i. fœdera ſacramento icta patris. ſ. Ptolemæi defuncti, ſup. cũ Pompeio inita. hoc eſt fruſtra cõmemorauit bñficia Pompeij in patrẽ regis: ſed Photinus melior. i. peritior, ſuadere. i. ad ſuadendũ malis. i. in malis: & noſſe tyrannos. i. tyrãnorũ voluntatem & auſus dãnare leto. i. adiudicare morti Põpeiũ, inqt. O Ptolemęe ius & fas. i. obſeruationes iuſti & decẽtis, faciũt multos nocentes, quia ſuos perire faciunt dũ fideles eſſe volunt: fides laudata dat pœnas. i. patit̃ damnũ, quũ. i. qñ ip̃a fides ſuſtinet eos quos fortuna p̃mit, vt tunc Põpeiũ. Et ideo accede fatis & deis: & cole felices, & fuge miſeros. Vt. i. queadmodum ſydera diſtant ſup. a terra, & flamma. ſ. ignis, diſtat a mari, ſic vtile diſtat recto. i. a iuſto & honeſto. quia longe melius eſt vtilitati q̃ honeſtati cõſulere: qđ Cicero oĩno improbat, docẽs i tertio officiorũ, nil eſſe vtile qđ nõ idẽ honeſtum. Tota vis. i. poteſtas, ſceptroꝝ. i. regũ perit, ſi incipit pendere. i. magnifacere iuſta. & reſpectus honeſti euertit arces. Libertas. i. licẽtia ſcelerum, & modus ſublatus gladijs. i. crudelitas ſęuiendi ſine modo, eſt q̃ tuet̃. i. defendit regna inuiſa. ſ. populis & regibus. Non licet facere oĩa impune niſi quũ facit ſęue. i. crudeliter. Is q vult eſſe pius exeat aula. i. ne ſit rex. Virt⁹. i. iuſtitia, & ſumma. i. regalis poteſtas nõ coeũt. i. nõ ſe compatiunt̃. Is quem ſæua pudebũt i. quem pudebit ſęuorũ aut facere ſæua, metuet ſemp. i. nunq̃ erit ſecurus ſicut nec tutus.

fendit & ſeruat reges. Sublatuſq; modus gladijs. hoc eſt crudelitas. Facere oĩa ſęue. crudelitatem impune exercere non licet niſi ipſam exercendo audaces terrueris. Exeat aula, deponat regnũ. Virtus & ſumma poteſtas non coeunt. non conueniunt. ꝙ quis iuſtus & rex eſſe velit fieri nequit. Pudebunt, pudore afficient. Terentius. non iſthęc te pudent.

PHI. BEROALDVS.

¶Temp⁹ erat quo libra. Quãdo Pompeius nauigauit ad Ptolomæum erat æquinoctiũ Autũnale obtinente ſole octo partes librę vt ſcribit Plynius: & tunc ęquales ſunt dies noctibus q̃ paulatim creſcere incipiunt diebus decreſcentib⁹. vnde ait. Nocteq; repẽdit lux minor hibernæ. dies eñ minor hiberno tempore nocti longiori repẽdit ſolatia verni dãni quia ab ęquinoctio verno noctes minuuntur diebus creſcentibus: & ſic damnũ qđ patitur nox ab æquinoctio verno dũ minuit̃ recompenſatur ęquinoctio autũnali dũ auget̃. Caſio ſe mõte tenere. Caſius mons eſt a Peluſio vbi delubrũ Iouis Caſij. author Plyni⁹. Illic erat Ptolemæus: quo ſe contulit Pompeius. Nec phœb⁹ adhuc. Phœbus. i. ſol dicitur languere quãdo tendentis ad occaſum vires hebetantur. Speculator. i. explorator. Hoſpitis aduentu. ꝙ. ſ. Pompeius aduentarat. Omĩa monſtra. Conſiliarij Ptolomæi erant Eunuchi & primi Photinus Achilla & Theodorus, vt Plutarchus ait. quos appellat mõſtra domus Pelleę. i. regię Alexãdrinę a Pella patria Alexandri Alexandriæ conditoris. Hũc genuit cuſtos. i. Achoreus erat mẽphiticus vates q̃ ciuitas eſt cuſtos incrementi nilotici. Nam Mẽphis eſt Nilometriũ: puteus. ſ. quidã in quo & maxima & minima & mediocria nili incrementa notant̃. author Strabo. Luſtra ſuæ phœbes. i. expiatiões Iſidis q̃ dicitur phœbe. i. luna vt ait Diodorus. Suę. quia Iſis vxor fuit Oſiridis qui dicit̃ reformatus in bouẽ Apim. Non vnus vexerat apis. Bos in Aegypto numinis vice colit̃: Apim vocãt: in dextro latere eius eſt macula ſimilis cornibus lunę. non eſt fas eũ excedere certos vitę annos. authores Plynius Solinus & Herodotus. Non vnus. i. plures quia vno mortuo alium quęrunt quẽ ſubſtituant. Læto. i. morti. Ius & fas multos faciunt Ptolomæe nocẽtes. Oratio ẽ Photini nutritij ſuadentis Pompeiũ eſſe trucidandũ. Eſt aũt ſenſus o Ptolomęe illi efficiunt̃ nocentes q ſeruando ius, fas, & fidem, eos ſuſtinere volũt quos fortuna depreſſit: quia victores illos puniũt tanq̃ nocẽtes & ſic fides dat pœnas. Fatis accede. i. ſequere fortunam & victores. Sydera terra vt diſtant. Quãtũ interuallũ eſt inter ſydera & terram, vndas & elementũ ignis, tantum diſtat vtile ab honeſto. Honeſtũ eñ foret recipere Põpeium ſed tibi non vtile. loquitur ex opinione vulgari contra dogma ſtoicorum aſſerẽtium nihil eſſe vtile qđ non ſit honeſtũ. de quã re multa apud Ciceronem. Sceptrorum vis tota perit. i. nullæ erunt vires regum ſi iuſti & honeſti reſpectum habuerint. Sublatuſq; modus gladijs. i. regnum & tyrãnis inuiſa ſeruatur defenditurq; dempta menſura gladijs: qui paſſim interficiant quos habent tyrãni ſuſpectos. Exeat aula qui volet eſſe pius. non imperet ſed regnum deponat qui vult pietatem colere quæ non conuenit cũ poteſtate regia: in qua collocati ob licentiam & impunitatem peccandi raro inueniuntur iuſti & pij: vt ſcribit Plato.

Non impune tuos Magn⁹ cõtẽpſerit annos:
Qui te nec victos arcere a littore noſtro
Poſſe putat. neu te ſceptris priuauerit hoſpes
Pignora ſunt propiora tibi: Nilonq; Pharõq;
Si regnare piget damnatæ redde ſorori.
Aegyptũ certe latiis tueamur ab armis.
Quicquid nõ fuerit Magni dũ bella gerũtur:
Nec victoris erit. toto iam pulſus ab orbe:
Poſtq̃ nulla manet rerum fidutia: quęrit

SVLPITIVS.

¶Nõ impune tuos magnus cõtempſerit annos. In odium Pompeij adducẽs regẽ irritat ꝙ per contẽptum Põpei⁹ in Aegyptũ acceſſerit: vt qui inde pelli non poſſet. Neu te ſceptris. vel ne Põpeius regno te priuet ſine te a ſorore priuari. ſin tibi moleſtũ eſt regnũ. trade illi nobiſq; defendendũ. Pignora, ꝓpiora. propinqui: vt ſoror beniuolẽtior ipſo. Piget triſtaris. Damnatę, eiectę a te. Fuerit Magni. paruerit Pompeio. Victoris. Cęſaris: & ſic erimus toto bello liberi. Cum qua gente cadat: quos ſecum in miſeriam trahat. Rapit̃: agitatur vt furens. Ora ſenatus. cõſpectũ eorum quos in diſcrimen adduxit. Deſeruit, fugiẽs Merſit, obruit. Theſſaliæq; reus. ob cladem Theſſalicã accuſatus & pulſus. Iuſtior in magnũ: iuſtius nos de Pompeio q̃ alij conquerĩ

possumus. Quid sepositam apostrophe ad Magnum. Sepositam, semotã. Crimine, bellorum ciuilium culpa. Cõferres fata: trãsferres cladẽ simílẽ & vbi tu punireris. itaq; hoc peccato in regiam maiestatem commisso iusta morte es dignus. Q; nobis sce. confutatio obsciẽdæ ingratitudinis: certe inquit ob regnum a te acceptum fuimus animo grati: nam deos in tua vota orauimus: hãc autem fatalem vim quam non vt Pompeio de nobis benemerito sed vt victo inferimus, intulissemus profecto auidius Cęsari: sed rerum cursum cõtra te sequimur. Proferre, exercere. Te ne mihi. antiphora. diceret Pompeius quis te cogit me interimere? respondetur: necesse esse quia licet & fieri potest. Quæ te nostri fiducia. reprehensio ab imprudentia. Inermem, imbellum & mollem. Mollia nilo refluo. quæ inundata nilus decrescens reliquit mollia. Metiri sua regna. mẽsurare suam potentiam. & est suasio ab impossibili & instanti periculo. Fulcire, sustẽtare & reparare. Mouere, suscitare vt reparetur. Ante aciem. argumentum a maiori cum insultatione. Nullis accessimus. nec Pompeio nec Cęsari nos adiunximus. Aduersis non deesse decet. turpe est veterem amicum in aduersitate desere re: si particeps fueris felicitatis: sed cum calamitosis amicitia ineunda non est.

BERO. ¶ Magnus contempserit annos. Puniẽdus est Pompeius qui victi ætatem tuam o Ptolemæe contempsit: & huc venit occupaturus sceptrum tuũ. Arcere, depellere. Hospes. s. Pompeius. Pignora sunt, propria tibi. Si te piget regnare trade potius imperium. Sorori. Cleopatræ quæ tibi pignore & affinitate vicinior est q̃ Pompeio. Verũ cum sororem dãnatam eieceris ne tecum regnet, tãto minus admittẽd' est Põpeius. Latijs ab armis. s. Romanis. Quicq d nõ fuerit. egypt' nõ fuit Põpeij nec erit Cęsaris: volum' em̃ ab armis Romanos liberari. Querit cum qua gẽte cadat. quasi dicat, Põpeius pulsus vellet trahere secum in ruinã & in p̃cipitiũ ægyptios: q a Cæsare deinde opprimeremur, p̃pter receptũ Põpeiũ. Fugit ora senat'. Põpeius fugit cõspectũ nõ solũ Cęsaris sed & senat' & regũ & populorũ: quos afflixit & deseruit. Thessaliæq; reus. tanq̃ Põpeius accusef & sit reus cladis i Pharsalia cõmisse. Nẽm orbẽ. i. ægyptũ. Iustior i Magnũ nobis Ptolemęe querelę. habemus inquit Photin', o Ptolemæe iustã causã culpandi & obiurgandi Põpeiũ. Quid sepositã sempq; quietã. hęc ẽ querela qua vti possit Ptolemę' contra Põpeiũ: quid. s. velit cõtaminare & maculare ægyptũ crimine ciuilis belli q̃ semper fuerit quieta. Victori. s. Cęsari. Suspecta facis, veniendo. s. ad nos quos ob hoc suspectos habebit Cęsar. Cadẽti. s. tibi o Põpei. Iã crimen habem'. iã o Põpei commisisti crimen dignum morte veniendo scilicet huc & nos suspectos Cæsari faciẽdo. Q; nobis sceptra senatus te suadente dedit. Auletas ab Alexandrinis eiectus Romam profectus est: & a Pompeio susceptꝰ senatuiq; commẽdatus fuit: itaq; a Gabinio reductus in regnum vt ait Strabo. qui deinde moriẽs

Cum qua gẽte cadat. rapit' ciuilibus armis.
Nec soceri tantũ arma fugit: fugit ora senat?
Cui? Thessalicas saturat p̃s magna volucres.
Et metuit gẽtes quas vno in sanguine mistas
Deseruit: regesq; timet quorũ omina merstit.
Thessaliæq; reus nulla tellure receptus
Sollicitat nostrũ quẽ nondũ perdidit orbem.
Iustior in Magnũ nobis Ptolemęe querelę
Causa data est. quid sepositã sempq; quietam
Crimine bellorũ maculas Pharon: aruaq; nĩa
Victori suspecta facis? cur sola cadenti
Hæc placuit tellus in quã Pharsalica fata
Conferres pœnasq; tuas? iam crimẽ habemus
Purgandũ gladio. q; nobis sceptra senatus
Te suadente dedit: votis tua fouimus arma.
Hoc ferrũ quod fata iubent p̃ferre parauí
Nõ tibi: sed victo. feriã tua viscera Magne:
Maluerã soceri. rapimur quo cuncta ferũtur.
Te ne mihi dubitas an sit violare necesse:
Cum liceat? quę te nostri fiducia regni
Huc agit infelix? populũ non cernis inermem
Aruaq; vix refugo fodientem mollia nilo?
Metiri sua regna decet vires q; fateri.
Tu Ptolemęe potes Magni fulcire ruinam
Sub q̃ Roma iacet? bustũ cineresq; mouere
Thessalicos audes? bellũq; in regna vocare?
Ante aciẽ Emathiã nullis accessimus armis:
Põpeii nũc castra placent quę deserit orbis?
Nunc victoris opes & cognita fata lacessis?
Aduersis non deesse decet: sed lęta secutos.
Nulla fides vnq̃ miseros elegit amicos.

¶ Non impune. Prosequit Photin' rõnes suas quib' psuadet Põpeiũ esse occidẽdũ: & vt quouis colore videat Ptolemæus iuste facere dicit q; Põpei' ipm cõtẽpsit, ppter annos: idq; pbat ex eo q; victi' ausus sit regnũ ipius inuadere: additq; & alias rationes quas cũ ordie videbim'. Ordo aũt est. Magn'. s. Põpei', nõ cõtẽpserit hoc ẽ cura ne cõtẽpserit ipune. i. sine punitione & vindicta annos tuos. i. paucitatẽ annoꝝ tuoꝝ: vtpote q; putat te nec. i. nõ etiã, nõ posse arcere a nõ littore etiã victos, vt ipse est. Neu. i. neue. i. cura etiã ne ipe hospes priuauerit te sceptris id est regno tuo. Pignora propiora id est necessarij magis propinqui sunt tibi: vt soror tua, si piget te regnare. id est si triste

est tibi suscipe curã regni, redde sorori. s. tuę Cleopatrę. dãnatę. i. eiectę a te, Nilon & Pharõ. i. ea q̃ regis. Certe. i. saltẽ tueamur Aegyptũ ab armis latijs. i. Italicis, hoc est faciamus ne Cæsar habeat occasionẽ nos debellandi: quia quicquid nõ fuerit Magni. i. in potestate Pompeij: dum. i. qñ bella geruntur: nec erit victoris. s. Cæsaris post pacta bella. Põpeius sup. pulsus iam ab orbe toto, postq̃ nulla fidutia rerũ manet. i. cõstãs est. i. post q̃ adductus est in desperationẽ: q̃rit cum qua gẽte cadat. i. prosternatur. i. quos secũ ad exitiũ trahat. ipse em̃ rapitur. s. in furorẽ, p̃ceps & amens, armis. i. bellis ciuilib'? & ita nõ puidet qd facĩat: nec quos secũ perdat. nec fugit tm̃ arma soceri. s. Cæsaris: sed sup. etiam fugit ora. i. cõspectũ senatus: cuius. s. senat' magna pars saturat volucres Thessalicas: quia vt visum est Cæsar cęsos sepultura, phibuit. & Põ. metuit gentes. s. vniuersas: quas deseruit. s. fugiẽs: mistas seu mixtas. i. cõfuse strat as in vno sanguine: & timet reges quoꝝ omina. i. psperã fortunam merstit. s. infelicitate sua: & reus Thessaliæ. i. accusandus & damnandus ob cladẽ Thessalicã: & nulla. i. non vlla: nõ receptus vlla tellure. s. alia sollicitat orbem. i. clima nostrũ quẽ. i. qd nondũ perdidit. O Ptolemęe causa q̃relæ est data nobis in Magnũ. i. Pompeium, iustior. s. q̃ alijs. Nã sup. o magne, quid. i. ad quid maculas Pharon. i. Aegyptum, a parte totũ intelligendo, sepositam. i. separatã & quietã semp. i. quæ nunq̃ sese immiscuit bellis ciuilibus, crimine bellorũ. s. ciuiliũ: & quid facis arua nostra suspecta victori videlicet Cęsari? Cur hæc sola tellus. i. nostra, placuit tibi cadenti. i. cũ cadere velles: placuit dico vt sit ea: in quã conferres. i. tecum ferres, fata Pharsalica. i. calamitatem quã passus es in Pharsalia: & pœnas tuas. i. a te dandas? Nos habemus iam crimen. s. a te in regiam maiestatẽ cõmissum, purgandũ gladio. i. nece tua. Q; senatus. i. ne forte obijcias nobis tanq̃ ingratis, q; per te regnam'? dico em̃ q; eo q; senatus dedit nobis regna te suadente, nos fouimus tua arma votis. i. fauore & bona voluntate: & q; ego parauí, nõ tibi sed victo. s. quicũq; is esset q a cõstitui victũ p̃sequi ne cũ victore sit dimicandũ: parauí inquã hoc ferrũ qd fata iubent proferre. i. qd dij volunt vt exerceã. o Magne quia tu victus es, ego feriã. i. percutiã tua viscera: ego maluerã. s. ferire si tu vicisses, sup. viscera soceri. sed nos rapimur eo quo cuncta feruntur. i. cogimur sequi necessitatem fatalẽ victori fauentẽ. Et ne dicat Pompeius quæ te cogit necessitas? respõdet p̃ antiphorã. dubitas ne an sit necesse mihi violare te quũ liceat? o infelix q̃ fiducia nostri regni agit te huc. i. ad nos? nõ cernis populum inermem: & vix fodientem atua mollia. i. mollificata? Nilo refluo. i. per inundationẽ & receptionẽ Nili refluentis? q. d. si nosti nos esse imbelles nõ debebas sperare q; te defenderemus: & ita necesse est nobis occidere te. deinde redit ad regẽ dicẽs. o Ptolemęe decet. s. regẽ prudentẽ, metiri sua regna & fateri vires suas. potes tu fulcire. i. sustinere ruinã Magni: sub qua. s. ruina, Roma iacet? audes tu mouere bustũ & cineres Thessalicos. i. suscitare nouos furores iam sopitos? audes vocare bella in regna. s. tua tam imbellia? Nos nullis armis accessim'. i. neutrius armis opẽ tulimus ante aciẽ Emathiã. i. prius q̃ illic a Põpeio male pugnatũ fuit: & placẽt tibi nunc castra Põpeij quæ orbis deserit? lacessis. i. prouocas nunc opes. i. facultates & cognita fata victoris? Decet nõ deesse. s. amico, aduersis. i. in aduersis: non tamen quoslibet: sed secutos læta. i. eos qui tempore felici eum sequebantur. Nulla autem fides. i. fidelitas elegit vnq̃ amicos miseros. i. tunc dũ miseri essent, nullus insiuit amicitiam: quod pro saluatore nostro refutamus.

Assensere omnes sceleri: lętatur honore
Rex puer insueto: q; iam sibi tanta licere
Permittant famuli, sceleri delectus Achillas:
Perfida qua tellus Casiis excurrit arenis:
Et vada testantur iunctas Aegyptia syrtes:
Exiguam sociis monstri cladisq; carinam
Instruit. o superi Nilus ne & Barbara Méphis
Et Pelusiaci tam mollis turba Canopi
Hos aios? sic fata premunt ciuilia mundum?
Sic Romana iacent? vllus ne in cladibus istis

regnũ reliquit Ptolemęo filio huic puero adquẽ nũc p̃ficiscit Põpeius. ait ergo Photinus q; nos Ptolemęe obtinuim' iperiũ Aegypti a senatu suffragante Põpeio, & nos votis tibi fauimus o Põpei quia vota nostra erant vt tu euaderes victor. Parauí non tibi sed victo. Paratus inquit est gladius ad interficiendũ nõ te o Põpei tanq̃ inimicum sed eum qui fuerit victus. Vñ cum tu fueris victus tua erit fors: etsi ego cuperẽ magis victũ fuisse Cæsarẽ vt eum potius q̃ te necarem. Rapimur quo. i. sequimur fortunam. Cum liceat. i. sit potestas & licentia. Infelix. s. Pompei. Populũ non cernis inermem. populus Aegyptius est inermis & effœminatus qui vix potest colere rura qñ Nilus redijt in suum alueũ. nõ debebas ergo sperare auxiliũ a nobis. Fulcire ruinã. i. sustentare. Bellũq; in regna vocare. qua. s. si volueris suscipere & iuuare Pompeium: tu vocabis in regnũ tuũ bellũ quod tibi. s. inferetur a Cęsare Nullis armis. nec Cęsaris. s. nec Pompeij nũc postq̃ p̃fligatus est. Quæ deserit orbis, quia omnes nunc destruunt Põpeiũ victũ: nec ei quispiam suppetias ferre dignatur. Cognita fata lacessis. vis ne inquit o Ptolemęe ꝓuocare atq; irritare fortunã & felicitatẽ Cæsaris victoris recipiẽdo. s. Pompeium eius inimicũ? Nulla fides vnq̃ miseros elegit amicos. i. nullus vnq̃ voluit eligere amicos calamitosos quibus fidem p̃staret: quia oẽs fortunam sequũt vt ait Iuuenalis. Sequitur fortunam vt semp & odit damnatos.

¶ Tanta. videlicet Pompeium occidere. Permittant, suadeant, non vetẽt. Achillas, qui fuerat pędagogus eius & nũc pręerat exercitui. Tellus excurrit. Aegyptus extenditur ad radices Casij montis. Vada, vadosa & nõ profunda loca. Socij monstri. Nã hic Septimiũ olim sub Põpeio tribunũ militũ, & Saluiũ Centurionem cum assumpsisset socios, præterea tres aut amplius quatuor satellites, puppẽ ad Põpeium mouit: vt ait Plutarch'. O superi. tragica exclamatio cum querela. Mollis, imbellis effœminata. Canopi. Canopus oppidum in Aegypto sic appellatum a Canopo gubernatore nauis Menelai illic aspidis ictu defuncto. Iuxta id vt tradit Strabo ẽ fossa cymbis plena in quibus mulieres assidue canunt atq; lasciuiunt. Hos animos, deest habẽt. Premũt, opprimunt. Vllus locus, vlla nocẽdi occasio. Admittitur, in Romanã cædẽ. Bella. vocãdi

SVLPI. Achillas.

Canopus

casus. Cognatas. Romanas quę Pōpeiū con
ficiant. Monstra, mōstrosos parricidas. Si me
ruit, si dignus est occidi noie Cæsaris. Tanti,
detertet eū a cęde metu deum. Cœloq; tonan
te, dū adhuc tonet e cœlo Iuppiter qui te vlci
sceſ. Impure, obscœne. Nō domitor. esto nō
esset clar⁹ reb⁹ gestis Pōpeius, nonne satis ab
eo necando illud vnū terrere te potuit. q; erat
Romanus? Non domitor. nō sit victor oium
nec qui ter triumphauerit: nec qui reges fecit:
nec imperator & vltor senatus & Cæsaris ge
ner. Ter. videlicet de Aphrica & Hispania,
tum de Pyratis, vltimo de Tygrane & Mi
thridate innumerisq; prouincijs. Quod pote
rat esse satis, quod poterat deterrere. Quo tua
sit fortuna loco, hoc dicit quia & ipse Cæsaris
iussu cōficietur. Nostra, Romana. Iam iure.
iam mereris priuati cum sis parricida. Nega
rat, depositurat cum esset terrę proximus & re
migib⁹ ibat. Appulerat scelerata man⁹. Inter
ea scapha cum iam prior esset præueniens se
ptimius surgit. Romāoq; eloquio Pompeiū
imperatorem appellat. Achillas Pōpeio græ
ce saluto ipsum admonet in scapham conscē
dere. Limū enim esse q̄ multum inquit, nec p
fundū quod triremi per areno sum sit. Ex Plu
tarcho. Patere. in hospitiū. Littusq; malignū
incusat. vada littoris dānat & causatur: q; ma
iorem nauem nō ferant. Aestum bimarem, li
mosum feruorē q; fit ab Aegyptio & Libyco
mari in vadis ipsis sē illidentibus. Externas, q̄
maiores & grauiores sunt. Qz nisi. sed si fata
le & necesse nō fuisset Pōpeiū perire oēs pote
rāt, pditionis presagia animaduertere. Intēta,
immissa. Ordinis æterni, fati prouidētiæq; di
uinæ. Presagia, presertim cū aspexissent na
ues quasdā regias instructas littusq; ab arma
tis obtineri: vnde cuncta fore inuia ad regres
sum cognoscebantur. Fides. Ptolemęi in Pō
peium. Pateret, iterum repetatur. Tota, quā
tacunq; habet.

¶ Letatur honore rex puer insueto. Ptolemę
BERO. us gauisus est q; sibi famuli hunc honorē de
ferrēt vt. s. in eius potestate ponerēt an recipe
rent Pōpeium an non: qui honos ei erat insue
tus qm̄ hactenus nutricij oīa ex sua sententia
tanq̄ ipsi reges peregerant propter ætatē Pto
lemæi. Sceleri delectus Achillas. hoc idē Plu
tarchus ait: q; . s. Achille interficiendi Pōpeij
cura mandata est. Casijs excurrit arenis vt
supra monstrauimus, Casius mōs est post Pe
lusium in quo vt ait Strabo Magni Pompeij
corpus iacet. Et vada. Vbi aq̄ sunt breues va
da dicūtur & breuia. Syrtium intelligit: de qui
bus Vergili⁹. In breuia & Syrtes. q̄ sūt Aegy
pto cōiuncte. Socijs mōstri ad Pompeiū ne
candū quod erat quoddā monstrum. q; . s. tā
tus vir interficeretur ab istis Aegyptijs. Soci
os autē assumpsit duos: Saluiū & Septimiū.
& præterea quatuor satellites. Auctor Plutar
chus. O superi Nilus. O dij exclamat Lucan⁹
hoīes Nilotici & Canopici qui sunt omnium
effœminatissimi, hos animos. s. habent, vt au
deant Pompeium trucidare? Pelusiaci Cano
pi. Canopus insula est in Canopico ostio Ni
lia Canopo gubernatore Menelai, vt ferunt,
dicta. Auctor Plynius. Pelusiū autē oppidū

Est locus Aegypto: Phariusq; admittitur ēsis:
Hanc certe seruate fidem ciuilia bella.
Cognatas prestate man⁹: externaq; mōstra
Pellite. si meruit tam claro nomine Magnus
Cæsaris esse nefas: tanti Ptolemææ ruinam
Nois haud metuis: cœloq; tonante profanas
Inseruisse manus impure ac semiuir audes?
Non domitor mundi nec ter capitolia curru
Inuectus: regumq; potens vindexq; senatus:
Victorisq; gener: Pharios satis esse tyranno
Quod poterat Romanus erat. qd viscera nra
Scrutaris gladio? nescis puer improbe nescis:
Quo tua sit fortuna loco: iam iure sine vllo
Nili sceptra tenes. cecidit ciuilibus armis
Qui tibi regna dedit. Iam vento vela negarat
Magnus: & auxilio remorū infanda petebat
Littora: quem contra non longa vecta biremi
Appulerat scelerata manus: magnoq; patere
Fingens regna Phari celsę de puppe carinę
In paruam iubet ire ratem: littusq; malignum
Incusat: bimaremq; vadis frangētibus ęstum:
Qui vetat externas terris adnectere classes.
Qz nisi fatorum leges intentaq; iussu
Ordinis ęterni miserę vicinia mortis
Damnatum leto traheret ad littora Magnū:
Non vlli comitum sceleris presagia deerant:
Quippe fides si pura foret: si regia Magno
Sceptrorū auctori vera pietate pateret:
Venturum tota Pharium cū classe tyrannū.

¶ Assensere oēs sceleri. Postq̄ inquit Photinus talē orationē
ad Ptolemęū regē peregerat. Oēs. s. qui aderant in cōsilio, assē
sere sceleri. s. qđ psuaserat iam Photinus, aut sceleri. i. scelesto
homini. Rex. s. Ptolemęus, puer. s. adhuc & ita rex imperit⁹,
lętatur honore insueto: videlicet q; famuli. i. pedonomi, pmit
tant sibi. s. regi iubere aut licere tanta. i. tantam rem, quāta erat
Pompeium interficere. Achillas qui fuerat pedagogus ac pę
donomus Ptolemæi, delectus. i. de multis lectus est, sceleri. i.
ad sceleris executionē vtpote ad cædē Pōpeij. Et sup. Achil
las, instruit exiguā carinā socijs mōstri & cladis. i. ad peragen
dam cladē monstrosam: cum Septimio olim sub Pōpeio tri
buno militū: & cū Saluio Cēturione: istruit inquā ab ea parte
qua tellus perfida. s. Aegyptus, excurrit. i. extēditur arenis Ca
sijs. i. Casij mōtis radice, et qua parte vada Aegyptia. i. vado
sa, & nō profunda loca, testatur per arenas suas syrtes esse iun

ctas. s. ab occidēte ipsi Aegypto. O superi, habent ne sup. (in
telligitur ēsi verbū vt in summa fit affectiōe) Nilus & Mephis
insula Aegypti barbara. i. accolę eoz, & tā mollis turba Cano
pi Pelusiaci. i. oppidi ad Pelusiū vnū e septē ostijs Nili: habēt
dico hos. i. hmōi aios? Premunt sic fata ciuilia mundū? Iacent
sic. i. intantū Romana. i. res Romanę? Est ne vllus locus. i. vl
la occasio Aegypto. i. habet ne Aegypt⁹ vllū locū in istis. i. tā
ti viri cladibus? q; pet, ensis Pharius. i. Aegyptius. q. d. hois
alicuius ignaui ac perfidi, admittitur. s. ad tantā clademꝰ vnde
ægre fert poeta a tam effœminato occisum tam strenuū virū.
O bella ciuilia, seruate, certe. i. saltem, hanc fidē: videlicet pre
state ad cędē Pōpeij, manus cognatas. i. Romanas: & pellite
monstra externa. Si magnus meruit tam claro noie esse nefas
. i. summū crimen Cæsaris. i. a Cæsare saltē occidi, quia glorio
sum putabant a magnis viris interimi: O Ptolemæe, haud. i.
non, hoc est nōne metuis, ruinā tanti nois? quantū erat Pom
peij: & o impune ac semiuir. i. spado & Eunuche, audes inseru
isse. s. in ceruicem Pōpeij, manus. s. tuas psphanas, cœlo tonan
te. i. quū adhuc Iuppiter hospitalitatis fractę vltor in cœlo to
nans indicet sę pœnas sumpturum? Nō domitor. i. licet Pom
peius nō fuisset domitor mundi: quia fere mundū subiugaue
rat: nec ter inuectus capitolia curru. s. triūphali: & nō fuisset po
tens regū & vindex senatus. i. vindex libertatis senatorię: & ge
ner victoris. s. Cæsaris: tñ sup. ipse erat Romanus: qđ poterat
esse satis ad terrendū a tali cæde, tyranno. i. regi, Pharo. i. Ae
gyptiaco. O Ptolemæe puer improbe. i. improbāde, cur scru
taris. i. trāfodere facis gladio, viscera nostra. i. Romana? Tu
nescis: tu inquā nescis quo loco sit fortuna tua: quia ipse Cęsa
ris iussu cōfodietur. Tu tenes iam sine vllo iure sceptra Nili. i.
regnū Aegypti: quia is cecidit armis ciuilibus qui dedit tibi re
gna, videlicet Pōpeius. Ergo si dās regna maior est accipiēte:
dū dator est victus, videtur & accipiens vici: vnde nil iuris re
gni tenendi tenuit. Magnus negarat iam vento vela. i. cū esset
in portu noluit velis vti: & petebat auxilio remorū infanda. i.
detestanda littora: quē contra. i. contra quē quasi obuiā itura,
manus. i. multitudo q̄ erat cū Achilla, scelerata. i. scelere inqui
nata, appulerat non vecta biremi longa. i. naui magna, & fin
gens regna Phari. i. Aegypti, patere Magno, iubet eum ire de
puppe carinę celsæ in qua aduectus erat in paruā ratē: & incu
sat. i. excusat, hoc est in excusationē q; honoris gratia non ma
iorē nauem appulerat adducit, littus malignū. i. vadosum &
nauibus magnis iniquū, & æstū. i. feruentē fluctum, bimarem
. i. duorum mariū, vadis frangentib⁹. i. collidētib⁹ se, qui. s. est⁹
vetat aduertere. i. appellere terris. i. ad terras, classes externas. i.
aliunde vectas quę magnæ sint. Qz nisi leges fatoꝝ q̄ falli nō
possunt & vicinia. i. proximitas mortis miserę. intēta. i. immis
sa, iussu ordinis æterni. i. ppetuæ fatoꝝ seriei quę a nulla vi in
terrūpitur, traherēt Magnū. s. Pōpeiū, dānatū. i. adiudicatum
a fatis leto. i. ad mortem ad littora. s. Aegypti, presagia sceler
. s. futuri non deerant vlli comitum. s. Pompeij: quippe. i. vtpote, si fides. s. regis foret pura. i. incorrupta: et si
regia. i. aula Ptolemęi pateret Magno authori sceptrorū. i. qui ipsum in regno locarat, vera. i. nō ficta pietate: ty
rannum. i. regē, Pharium. i. Aegyptium, videlicet Ptolemæum ipsum, venturum sup. fuisse obuiam, cum to
ta classe, scilicet ciuium & nobilium instructum.

Sed cedit fatis: classemq; relinquere iussus
Obsequitur: letumq; iuuat prędferre timori.
Ibat in hostilem prędceps Cornelia puppim:
Hoc magis impatiēs egresso deesse marito
Qz metuit clades. Remane temeraria cōiūx
Et tu nate precor: longeq; e littore casus
Expectate meos: & in hac ceruice tyranni

¶ Iussus. ab Achilla & Septimio. Obsequi- SVLPI.
tur, obtemperat. prius Corneliam quæ finem
viri lamentabatur cōplexus est: & duos cētu
riones in scapham ingredi iussit, & ex libertis
vnū Philippū seruūq; Sceue noie: inde cum
Achillę comites dextris eū suscipe appararēt
ad vxorē filiūq; conuersus illud fabicū protu Nota fam
lit. Quisquis domum tyrāni proficiscit, fit til bicum.
lius seruus licet liber sit. Letūq; iuuat prędfer
re timori, mauult mori q̄ timere. Ibat. ire vole
bat. Hoc: hac de causa. Impatiēs deesse. q̄ pati
non poterat vt deesset. Remane. verba Pom
peij. Nate, Sexte. Surda. quę tibi nolebat ob
temperare. Crudelis. quia in metu doloreq;

deseratur eum crudelē appellat. Submota, se
gregata a te: qđ mali ominis fuit. Nunq̄ omi
ne lęto. sed cladē prędagiēte. Non flectere pup
pim. nō venire Lesbon & abducere me illinc
cum nunc in mari relicta sine me sis iturus. In
fluctus, in mari & nō in terris. Anxia, mœsta
trepida. Visus, oculos. Nefasq̄, cędē. Adoret
sceptra. adorare cogatur regē quē fecerat. Pa
trātē, Pōpeio. Salutat, appellādo ipm impato
rē. Septimi⁹, oli Pōpeij miles. Satelles, stipa
tor & famul⁹. Regia, Aegyptiaca. Immanis.
A synthetō. Parcere te ppīis. voluisse te seruа
re cōplurimos quos hic in Thessalia pemisset
si affuisset. Vacasset nō interfuisset & cessasset.
Thessalia. in quā si venisset stetisset pro Pom
peio. Disponis. ordinas vt vbiq̄ fiat cædes
ciuilis. Dedecus victoribus. qđ turpe est Cesa
ri & partibus. turpe etiā dijs. Nunq̄ superū ca
ritura pudore. quæ pudorē affert deis. Roma
nus, Septimij. Puer, Ptolemæus. Tuo, tui mi
litis. Fama, infamia. Qui Bruti dixere nefas.
qui laudandā Cesaris cędē a Bruto factā ne
fas appellāt. Iam venerat horę. Cū inter naui
gandū a triremе ad littus nulla vox pia ad Pō
peiū peruenisset, ad Septimiū dixit. Nō ego
te meū cōmilitonem agnosco. hic nulla voce
emissa tantū capite annuit. Tū Pompeius ora
tionē grecā qua erat apud regē vsurus legens
littus, ppius accessit: & multis ex regijs descē
dētib⁹ velut in officiū salutēq̄ viri, cū Pōpei⁹
apprehensa manu Philippi assurgeret: Septi
mius a tergo eū ense transfigit. inde Salustius
& Achillas gladios nudauere. Perdiderat iu
ra. erat sub alterius potestate. Inuoluit. nam
vtraq̄ manu frōte sup toga obducta nihil se
ipso indignū aut locut⁹ est: aut fecit. sed tantū
suspirās se ictibus pbuit vnde sexaginta an
nos nat⁹, diēq̄ claudēs die natalē suū insęn
ti. Apertū, detectū. nā voluit latere ac si nō co
gnoscerē ab illis. Animā, spiritū. Voces, ver
ba & eiulat⁹. Famā. fortitudinis & constantię
hactenus seruatę quā fletu corrupisset.

¶ Sed cedit fatis. Cū fata victoris euitari nō
possint Pompeius parēs ingressus est illā na
uiculam relicta classe. Letumq̄ iuuat. Maluit
pręponere mortem timori q̄. d. metus indicia
daret si renuisset ingredi scaphā. Ibat in ho
stilem. Cornelia ingredi volebat cū Pompeio
scapham quod Pompei⁹ vetuit: & vt ait Plu
tarchus duos centuriones & libertum Philip
pum seruūq̄ nomine Sceuā ingredi scaphā
iussit: cōplexus vxorē quā admonuit vt vna
cū filio remaneret. Remane temeraria cōiux.
verba sunt Pompeij ad vxorem cui & filio vt
Appianus & Plutarchus memorant protulit
illud Sophocleū. Quisquis ad tyrannum pro
ficiscitur fit illius seruus etsi liber est. Tyran
ni explorate fidē. cognoscite quę sit fides ty
ranni in capite meo. Surda, non audiens mo
nita Pompeij. Iterum ne relinquar. vt dictū
est supra ante aciem Pharsalicam relicta est in
Lesbo. Nunq̄ omine lęto. i. fausto & felici au
gurio. Nō flectere. s. in Lesbon. Alio, in alias
regiones. An tantum in fluctus. i. tu vis o Pō
pei solummodo habere me comitem in naui
gatione, in continenti vero me semper abs te
seiungis. Prima pendet tamen anxia puppe.

Pompeij cædes.

Pompeij ętas.

BERO.

Explorare fidem. Dixit: sed surda vetanti
Tendebat geminas amēs Cornelia palmas
Quo sine me crudelis abis? iterū ne relinquor
Thessalicis submota malis? nunq̄ omine lęto
Distrahimur miseri: poteras ñ flectere puppi
Cum fugeres alio: latebrisq̄ relinquere Lesbi
Omnibus a terris si nos arcere parabas?
An tm̄ in fluctus placeo cōes? Hęc vbi frustra
Effudit: prima pendet tamen anxia puppe:
Attonitosq̄ metu nec quoq̄ auertere visus
Nec Magnū spectare pōt, stetit anxia classis
Ad ducis euentū: metuens non arma nefasq̄:
Sed ne submissis precibus Pompeius adoret
Sceptra sua donata manu, transire parantem
Romanus Pharia miles de puppe salutat
Septimius: q̄ pro superū pudor: arma satelles
Regia gestabat posito deformia pilo:
Immanis violentus atrox nullaq̄ ferarum
Mitior in cędes. quis non fortuna putasset
Parcere te ppīis q̄ bello hæc dextra vacasset:
Thessaliaq̄ procul tam noxia tela fugasses?
Disponis gladios ne quo non fiat in orbe
Heu facinus ciuile tibi: victoribus ipsis
Dedecus & nunq̄ superum caritura pudore
Fabula: Romanus regi sic paruit ensis:
Pelleusq̄ puer gladio tibi colla recidit
Magne tuo? qua posteritas in sęcula mittet
Septimiū fama? scelus hoc quo noīe dicent:
Qui Bruti dixere nefas? Iam venerat horæ
Terminus extremæ: Phariāq̄ ablatus in alnū
Perdiderat iam iura sui: tūc stringere ferrum
Regia mōstra parant: vt vidit cōminus enses
Inuoluit vultus: atq̄ indignatus apertum
Fortunę prębere caput: tunc lumina pressit:
Cōtinuitq̄ animā: ne quas effundere voces
Posset: & ęternam fletu corrumpere famam.

¶ Sed cedit fatis. Cuis inquit suspecta erat Aegypti regia:
tñ Pōpeius quia fata vrgebāt, cedit fatis. i. deo⁹ ordini qui eū

tūc moriturū cōstituerāt: & ipse iuss⁹ ab Achilla & Septimio,
relinquere classem. s. suā, obsequīt. i. paret: & iuuat eū pferreti
mori letū. i. necē, hoc est potⁱ⁹ obire mortē q̄ se ostędere time
re. Cornelia cōiūx Pōpeij, ibat. i. ire parabat, pceps. i. celeriter,
in puppim hostilē. s. Aegyptiacā in qua simulati amici & veri
hostes erāt, impatiēs. i. impatiēter tolerās, deesse. i. q̄ defit, ma
rito egresso. s. nauim suā: hoc. i. eo magis, q̄ metuit clades. s. il
li paratas. Et sup. Pōpeius, dixit o cōiunx temeraria. i. incōsul
ta, remane. s. in naui tua: & tu nate. i. fili. s. Sexte, p̄cor rema
ne: & expectate longe. s. a me, casus meos e littore. i. quos pati
ar in littore, & explorate. i. disquirite fidē. i. fidelitatē, tyranni. i.
regis, in hac. i. mea ceruice. dixit inquā Pōpeius: sed Cornelia
surda. i. nō obediens vetanti. s. Pōpeio, tēdebat ex ñs amēs ge
minas. i. ambas & pares, palmas. i. man⁹ suas. O crudelis. s. in
me, quo abis sine me? relinquor ne iterꝫ, submota. i. clāculum
subducta, malis Thessalicis. i. qualia in Thessalia passus es?
Nos miser. s. tu & ego, nunq̄ distrahimur. i. sepamur, omine
. i. futurę rei indicio, lęto. i. felici. Tu poteras nō flectere puppi
s. tuā ad me: & relinq̄re me latebris Lesbi, quū. i. q̄nquidē, fuge
res. i. fugere constitueris, alio. i. in alias terras, vt nūc in Aegy
ptū, si parabas nos arcere a terris oīb⁹. i. ne tecū in aliquā terrā
descendā. q. d. maluissem māsisse in Lesbo. An placeo tibi co
mes tantū. i. dūtaxat, in. i. aduersus fluct⁹? hoc est vt ferā tibi
solatia in mari? Vbi Cornelia effudit. i. elocuta ē hęc. s. dicta fru
stra: quia nō est admissa: tñ ipsa anxia pēdet sup. i. puppe prima
. i. pxima terrę: & ipsa existēs metu attonito. i. faciente ipam at
tonitā, nec pōt. i. valet auertere. i. alio q̄ in Pōpeium vertere, vi
sus. i. oculos suos, nec pōt spectare. i. videre magnū. s. maritū
suū. si tñ legat attonitos, ordo est. nec pōt auertere. s. a Pōpeio
quoq̄. i. in aliū quēuis locū visus. i. oculos attonitos metu: nec
pōt &c. Classis. s. Romana. i. q̄ in classe erat multitudo, stetit an
xia. i. multū sollicita, ad euentū ducis. s. Pōpeij, metuens nō at
ma. i. vim, & nefas. i. dolū & pfidiā Aegyptioꝝ, aut cędē: sed
ne Pōpeius adoret. i. veneretur, p̄cib⁹ submissis. i. nimis humi
lib⁹, sceptra dōata manu sua. i. regē a se cōstitutū in regno. Mi
les Roman⁹. s. Septimius salutat. s. impatorē vocādo, salutat
dico de puppe Pharia. i. stās in biremi Aegyptiaca, Pōpeium
parātē trāsire. s. de naue sua in illⁱ⁹ naucula: q. s. Septimius, p
pudor superū. i. in quo esse videt summū dedec⁹ deoꝝ q talia
pmittūt, satelles. i. q fuerat miles Pōpeij, gestabat arma regia
. i. regis Aegypti, deformia. i. turpia & inhonesta viro Roma
no, pilo. i. telo Romano, posito. i. deposito, existēs immanis,
violēt⁹, atrox, & nulla. i. nō vlla, nō mitior in cędes. s. faciēdas,
vlla ferarū. i. q̄ vlla fera. o fortuna qs nō putasset te parcere po
pulis. i. generi humano, q̄ hęc. s. tā cruēta, dextra. s. Septimij,
vacasset bello. i. abstinuisset ab armis, & q̄ fugasses tam no
xia tela, pcul Thessaliā? Heu o fortuna tu disponis. i. p regiōes
distribuis, gladios. i. gladiatos viros, ne facin⁹ ciuile nō fieret
tibi quo. i. in aliquo, orbe. i. parte mūdi: hoc est vt in omni lo
co fieret. Dedecus. i. q̄ res est dedecori, ipsis victorib⁹. s. Cęsari
& fautoribus eius, & fabula q̄ nunq̄ est caritura pudore. i. vere
cūdia superū. i. superoꝝ. i. quę pudorē superi ex ea re patiātur:
ensis Roman⁹. s. Septimij Rōani, sic paruit regi. s. Ptolemęo
& puer Pelleus. i. Ptolemęus Alexandri pellęi ducibus succe
dens, recidit tibi o magne, colla gladio tuo. s. tui militis? Qua
fama. i. quali infamia, mittet posteritas Septimiū in sęcula. s. vētura: hoc est qua ignominia afficient Septimiū
posteri in omne æuum? quo noie. i. vocabulo dicent. i. appellabūt illi hoc scelus Septimij tantum virum interi
mentis, qui dixere. s. factū Bruti in occidēdo Cæsare, nefas eo q̄ ciuis esset Romanus? Fuerūt autē plurimi vt
in Cæsaris vita atteſtatur Suetonius. Terminus extremę horę. i. vitæ Pōpeij, iam venerat: q̄ p quia, Pōpeius
ablatus. i. a suis, in alnū. i. nauicula ex alno, Phariam. i. Aegyptiacā, perdiderat iā iura sui. i. de se: quia in pote
state tyrāni venerat. vnde alludit ad iambicū illud qđ Pōpeius protulisse cū abiret fertur. Quisquis domū tyrā
ni proficiscitur fit illius seruus licet liber sit. Tū. i. post q̄ hominē in potestate sua haberēt, mōstra regia. s. Achil
las & Photinus parāt stringere. i. nudare ferrū. i. gladios. Pōpeius aūt vt vidit enses cōminus. i. de prope, inuol
uit. i. cooperuit toga vultus. i. faciem, ne tantū scelus in se ipse videret: atq̄ indignatus p̄bere fortunę caput ap
tū. i. nudum, pressit tunc lumina. i. oculos, & cōtinuit animam. i. anhelitum & flatum sine quo non loquimur,
ne posset effundere quas. i. aliquas voces sua cōstantia indignas, & corrūpere fletu. i. eiulatu aut ploratu, famā
ęternam: quam si tunc non violaret ęternam erat habiturus.

Cornelia hęrebat puppi nauiculę quā cōscen
derat Pōpeius. Nec quoq̄ auertere visus. Cor
nelia oculos a puppe flectere non poterat, nec
tñ spectare Pōpeiū p̄ dolore. Stetit anxia clas
sis. Q ui erāt in classe quā relīq̄rat Pōpeius sta
bāt anxij & sollicīti de exitu Pōpeij qualiter. s.
a Ptolemæo excipere⁹. Sed ne summissis pre
cibus. Metuebāt ne Pompeius humilis & sup
plex adoraret Ptolemæū: & ita magnitudinē
suā dehoneſtaret sūmisse. s. rogādo Ptolemę
um cui ipse regnū Aegypti tradiderat: vt pau
lo ante dictū est. De puppe salutat Septimi⁹.
vt scribit Plutarchus Septimius qui erat cū
Achilla qui olim sub Pōpeio tribunus militū
fuerat Pōpeiū Romano sermone impatorē
appellauit. Pro superū pudor, exclamat Lu
canus q̄ Septimi⁹ ex Romano milite factus
sit satelles regius & deposito pilo telo Roma
no gestauerit tela Aegyptiaca q̄ sunt molliū
& effœminatorū. Nullaq̄ ferarū. i. oibus feris
truculentior. Q̄ bello hęc dextra vacasset. q̄s
nō putasset fortunā parcere voluisse populis
q̄ in clade Pharsalica nō affuerat hīc Septimi
us tā sęuus? verum fortuna vt vbiq̄ esset bel
lū ciuile disposuerat gladios Romanos: & sic
in Aegypto esse voluerat Septimiū Roma
nū cuius manu Pōpeius cōcideret. Victorib⁹
ipsis dedec⁹. suggillatio est & ignominia etiā
victoris Cæsaris, q̄. s. Septimij qui Roman⁹
est, gladius pareat Ptolemęo & ei⁹ iussu inter
mat Pōpeiū: cū Romanis parere deberet rex
ipse Ptolemęus. Pelleusq̄ puer. Ptolemæ⁹. s.
a Pella patria Alexādri cōditoris Alexādriæ.
Vñ Alexandrini sępe a poetis dicūtur Pellęi.
Tuo gladio. i. Septimij Romani & militis oli
tui o Pōpei. Scelus hoc quo noie dicent. i. illi
qui culpāt facin⁹ illud Bruti memorabile quo
interfecit Iuliū Cæsarē asserta libertate: & ap
pellāt nefas & patricidiū: quo noie appellabūt
istud maximū vere scel⁹ & patricidiū de mor
te Pōpeij a Romano interēpti? quasi dicat no
mē excogitare nō poterūt cōuenientia tā atroci
& nefando sceleri. Phariāq̄ ablatus in alnū. i.
igressus scaphā Aegyptiacā. Aln⁹ vt alias di
ctū est, arbor ēapta nauib⁹. Vergili⁹. Natat al
n⁹ missa pado. Regia mōstra. Achillas & Sal
ustius post Septimū gladios strinxere. i. nuda
uerūt: vt Plutarchus ait. Tunc lumia pressit.
Pōpeius toga velato capite nihil seipso indig
nū aut dixit aut fecit, solūmodo suspirās p̄
buit se ictib⁹. author Plutarch⁹. vnde nūc ait
Lucan⁹ eū cōtinuisse spiritū ne effunderet vo
ces demissas, & fletu qui muliebris est, deni
graret pristinam famam.

SVLPI. ¶ Cōſenſit. taciturnitate nō improbauit. Nefas, cōfectores ſuos. Seq; ꝓbat moriens. placet ſibi ipſi patientia ſua dum moriť. Sæcula, poſteri. Attendũt labores, obſeruãt aduerſitates. Aeuũ ſequens, poſteritas: interpretatio ē. Speculatur, videt. Fidem, quę nulla eſt. Fata tibi. tu diu felix fuiſti, an ſcieris pati aduerſa niſi nunc oſtenderis om̄es ignorent. Ne cede pudori, noli ob dedecus ingemiſcere & ꝙ a Ptolemęo ſiue Achilla & Septimio interimare. Licebit, q̄uis. Felix. virtute & conſcientia mea quę inuiolabilis a vi & iniuria tuta eſt: nec etiã deus ipſam aīo meo iam poteſt eripere. Mutantur proſpera vita. Felicitas rerum externarum cũ vita mutatur: & in morte ego nō ſum miſer: quia mei me vident. ego certe felix vixi & beatus decedo infelicitatem ante hac non expertus. Vident. qđ eſt ad ſolatium meũ: nam amãt & dolent. Pōpeius, Sextus. Dolor, animę dolens. Cuſtodia, ratio, tēperãtia. Ius, imperiũ & poteſtatē vt dolori non cederet. At nō tã patiēs. Cornelia & qui in nauibus erãt vt aſpexere cędē vlulatu ad litt⁹ vſq; emiſſo anchoris celerrime eductis effugere: inde pelago altius petito ventus adeo vehementior flauit vt ab Aegyptijs perſequi fata gentib⁹ auerterit. ex Plutarcho. Cernere q̄ perferre. videre oculis q̄ forti aīo pati. Ego. i. charitas & benignitas erga me tua. Auia. ſemota a recta fuga tua. Prior, te. Cui. alij q̄ Cæſari. Sed quiſquis. ſed quicũq; Pompeium percuſſiſti vt illum maiori dolore afficeres debueras prius interimere me quam vnice & non minus ſeipſo amabat. A ſuperis immiſſe, q̄ deũ permiſſu petiiſti. Proſpiciēs, obſequens. Viſcera, corpus. nã mea ei⁹ ſunt. Properas, in cędē. Ingeris, immittis. Qua votũ eſt victo. qua cupit Pōpeius mori optãs. Pendat, patiatur. Ante, q̄ ipſe pereat. Haud ego culpa. dignã morte ſe fatetur. Fatis, aduerſitate. Recepi victum. Pompeium ſuſcepi in Leſbo.

BERO. ¶ Seq; probat moriēs. ꝙ. ſ. viriliter nullo gemitu, nullo fletu morti occurrat. Sęcula Romanos. ait Pōpeius ſecum, oĩa ſęcula omne æuũ poſterũ ſpectant hanc nauē & quēadmodum ego viriliter & conſtanti aīo mortē excipiã. Phariamq; fidem. i. Ptolemęi pfidiã. Nũc cōſule famę. q̄. ſ. de te poſtea loq̄tur. Fata tibi lōgę fluxerunt pſpera vitę. Solatur Pōpeius ſemet ex felicitate p̄terita q̄ fortunæ ſubiecta non eſt: & dicit longę vitę quia vt Plutarchus ait, qñ Pōpeius perijt erat vndeſexaginta natus ãnos. An ſcieris aduerſa pati. Hoc eſt magni viri aduerſis reſiſtere & mortē nō timere. Vnde ait Pōpeius ſibi in morte ſubeunda eſſe ꝓbandũ an ſcierit pati calamitates ęquo aīo. Authorē ve dole fati. noli īquit ſibimet, ęgre ferre mortē propter turpē ei⁹ authorē veꝝ: finge eam eſſe manũ Cæſaris. Nulliq; poteſtas hoc auferre deo. quia cũ felicitas mea ſit trãſacta deus nullus habet ius in p̄terita præterq̄ obliuionis: vt ſcribit Plynius. Non ſit morte miſer. Cũ mors ſit finis naturæ, vt ait Cicero, nō dicitur effici hō miſer morte quę cōmunis eſt cunctis mortalibus: cũ miſeria magis conſtet in rebus aduerſis in vita prouenientibus. Pompeiuſq; meus. ſ. fili⁹. Peremptũ ſi mirãť

At poſtq̄ mucrone latus funeſtus Achillas
Perfodit: nullo gemitu conſenſit ad ictum:
Deſpexitq; nefas: ſeruatq; immobile corpus:
Seq; ꝓbat moriēs: atq; hæc in pectore voluit.
Sęcula Romanos nunq̄ tacitura labores
Attendunt: ęuũq; ſequēs ſpeculatur ab omni
Orbe ratē: Phariãq; fidē: nunc cōſule famę.
Fata tibi longę fluxerunt proſpera vitæ.
Ignorant populi ſi non in morte probaris
An ſcieris aduerſa pati. nec cede pudori:
Authoremq; dole fati: quacunq; feriris
Crede manũ ſoceri. ſpargãt lacerētq; licebit:
Sum tamen o ſuperi felix: nulliq; poteſtas
Hoc auferre deo: mutantur proſpera vita.
Non ſũ morte miſer: videt hãc Cornelia cędē
Pompeiuſq; meus. tanto patientius oro
Claude dolor gemitus. natus cōiunxq; p̄ēptũ
Si mirantur amãt. Talis cuſtodia Magno
Mentis erat: ius hoc animi moriētis habebat.
At non tam patiens Cornelia cernere ſęuum
Q̄ perferre nefas: miſerãdis ęthera complet
Vocibus: O coniunx ego te ſcelerata peremi.
Letiferę tibi cauſa morę fuit auia Leſbos:
Et prior in Nili peruenit littora Cæſar.
Nã cui ius alii ſceleris? ſed quiſquis in iſtud
A ſuperis immiſſe caput vel Cæſaris irę:
Vel tibi proſpiciens: neſcis crudelis vbi ipſa
Viſcera ſint Magni: ꝓperas atq; ingeris ict⁹
Qua votũ eſt victo. pœnas nō morte minores
Pēdat: & añ meũ videat caput: haud ego culpa
Libera bellorum: quæ matrum ſola per vndas
Et per caſtra comes nullis abſterrita fatis
Victum: quod reges etiam timuere: recepi.

¶ At poſtq̄ &c. Proſequitur cōſummationē necis Pompeianę & cōſtantiã ei⁹ in morte dicēs. At. i. ſed, poſtq̄ Achillas funeſtus. i. funere pollutus, pfodit latus. ſ. Pompeij mucrone. i. gladio acuto, ipſe conſenſit. i. tacendo conſentire videbatur nullo gemitu. i. quia nullum emiſit gemitum, ad ictum: & deſpexit nefas. i. nefarios interfectores ſui aut facinus ipſorum vilipendit (Non eſt legendum reſpexit: quia obuolutos habe-

bat oculos) & ſeruat corpus. ſ. ſuum, immobile: & moriens ꝓbat. i. approbat ſe. i. conſtantiã ac patientiã ſuã, atq; voluit. i. agitat in pectore. i. ſecũ tacite hæc. ſ. ſequentia. Quęras ſi in pectore voluit: quō nota ſint poetæ? nempe ꝙ vates: cui etiã occulta mentiũ muſæ reuelãt. Cohortatur aũt tacite ſeipſum dicēs. O Pompei, ſæcula. i. tēpora futura, nunq̄ tacitura. i. ſemper prędicatura, labores Romanos. i. Romanoꝝ ſtudia & belli cum ſummo labore exercitia, attendũt. i. aſpiciũt ad ea quæ nunc dices & facies: & pro. i. æuũ ſequens ſpeculatur ab omni orbe, id eſt parte mundi, ratem in qua nunc occideris: & fidem Phariam, id eſt Aegyptiacam quę nulla eſt: immo pro qua eſt ſumma perfidia. conſule ergo nunc famę ſcilicet tuæ, id eſt ꝓſpice conſilio diligenti ne fama tua pereat. Fata proſpera longę vitę fluxerunt tibi, id eſt diu fuiſti felix: & ita nō poterat magnanimitas tua noſci: populi enim ignorant an ſcieris pati aduerſa, ſi non probaris, id eſt probaueris in morte, aut ſi non probaris vt ſit paſſiuum a probor probaris, hoc eſt ſi non vident experimentũ virtutis in morte quæ eſt terribilium princeps. Scieris autem vltimam producit, ſicut apud Horatium Quæ dederis animo &c. ne cede pudori. i. noli vinci a pudore ꝙ abs tam ignobili occideris, ve pro vel ne dole, ꝓ ne doleas, authorē. i. executorem fati. i. necis tuę: quacũq; manu feriris. i. percuteris, crede ſup. eã eſſe manũ ſoceri. ſ. Cęſaris, in cuius fauorē id fit. Licebit. i. pmitteť carnificibus iſtis, vt ſup. ſpargãt & lacerēt. ſ. corpus meũ: tñ o ſuperi qui hũc aīm noſcitis, ego ſum felix: & nulli deo eſt poteſtas auferre hoc. i. facere vt non ſim felix: quia de p̄terito non eſt potentia: p̄teritam autē vitã habuit felicē. nec vita mutatur in morte in qua nō eſt amplius vita: ſed in vita: vt ſi quis poſt multã felicitatē diu vixerit in

amant. i. ſi mors mea ſine gemitu & indicio muliebri fuerit mirabilis vxori & filio, tunc dicam me ab illis amari. Peremptũ. i. mortuũ. At nō tã patiēs Cornelia. Pōpeius patientius tulit mortē q̄ Cornelia ſpectauerit: q̄ vlulatũ vſq; ad littus emiſit: vt ait Plutarchus. Ego te ſcelerata peremi. Ideo Cornelia dicebat ſe peremiſſe Pōpeium: quia exiſtimabat dũ diuertiſſet Leſbon ſua cauſa, Cæſarē pręueniſſe in Aegyptũ. Auia Leſbos. i. inacceſſa & extra curſum rectũ poſita. Nã cui ius alij ſceler; q̄s alius inquit p̄ter Cæſarem auſus foret patrare hoc ſcel⁹. Quiſquis. qui interfeceris Pompeium. Vel Cæſaris irę vel tibi tu. qui interfeciſti Pōpeiũ vt. ſ. ire Cæſaris rem gratam faceres aut vtilitati tue conſuleres: neſcis vbi ſint viſcera Magni: quaſi velit dicere ſeipſam eſſe eius viſcera. Qua votũ eſt victo quia cupit & optat Pompeius percuti et cædi in ſuo corpore. Et ante meũ videat caput. Ait Cornelia anteq̄ moriatur videat Pōpeius caput meũ abſciſſum quæ pœna illi non erit minor morte. Haud ego culpa libera belloꝝ. debeo ego quoq; inquit Cornelia trucidari tanq̄ noxia: quæ ſola inter matronas ſecuta ſum maritum per caſtra: qđ vt ſupradictum eſt, nō licebat: & ꝙ ego in Leſbo recepi Pompeium Victum quē reges recipere timuerunt.

aduerſitate, is mutauerit vitã: verũ qui vſq; ad mortē felix vixit licet tunc occidatur nō poterit nō dici felix: q̄a vt comicus ille atteſtať multi in ſũma felicitate cōſtituti optauerũt mortē ne vita ęgritudine aliqua contaminet gaudiũ. Poſſet etiã ad liberũ arbitriũ referri: ſed durius: quia ſequiť. Proſpera mutanť vita. i. in vita & dũ quis adhuc victur⁹ eſt. ſũt q legãt vitę: ſed nihil mutē. Pręterea dicit: ego nō ſũ miſer morte. i. in morte: quia q̄ felicibus cōtingere ſolēt, vt corã ſuis morianť, etiã mihi cōtingũt. Cornelia eñ cōiunx mea videt hãc cędē: & Pōpeius. ſ. Sextus, meus. ſ. filius. Ego tãtũ oro. i. id vnũ p̄cor o dolor. i. aīe dolēs, claude. i. occule, patiētius. ſ. q̄ ali⁹ forſan faceret: aut ſi ſit tanto ordo eſt: oro o dolor claude tanto patientius gemitus: ne quos emitttas. ſi natus. i. filius & cōiunx. ſ. Cornelia mirantur. i. ſtupeſcunt me. ſ. tantũ virũ, pemptũ, ipſi amant ſup. me. Talis cuſtodia. i. cōfirmatio mētis erat Magno. At. i. ſed e cōtrario, Cornelia nō tam patiēs cernere. i. ad cernendũ ſęuũ nefas. ſ. in marito, q̄ perferre. ſ. in ſe. i. mallens ſe occidi q̄ videre maritũ occiſum, cōplet æthera vocibus miſerandis. i. queſtubus triſtibus. O cōiunx ego ſcelerata. i. ſcelere inquinata, pemi te: quia Leſbos auia. i. diuerſa a via tua fuit tibi cauſa morę letiferę. i. q̄ tibi letũ attulit: & . i. quia, Cæſar puenit prior. ſ. q̄ tu in littora Nili. i. in Aegyptũ. Nã cui alij eſt ius. i. ptãs, ſceleris. ſ. tanti in te cōmiſſi? q. d. nulli: ſed o immiſſe a ſuperis in iſtud caput. ſ. Pompeij, quiſquis. i. quicũq; ſup. es: vel pſpiciens, irę Cæſaris. i. ne incurras irã Cæſaris: vel proſpiciēs tibi. i. ne ex aduentu Pompeij detrimentũ patiaris: o crudelis, tu neſcis vbi ip̄a viſcera Magni ſint. i. vbi Magnũ maxime occidas aut maximo dolore afficias: tu properas ac ingeris ictus, ſup. ea parte, qua victo. ſ. Pōpeio eſt votũ. i. deſyderiũ vt occidať: hoc eſt in propriũ ipſius corpus infers vulnera: ſed pendat. i. pſoluat pœnas non minores morte: & videat ante. ſ. q̄ moriatur caput meũ. ſ. abſciſſum. q. d. viſcera Pōpeij ſunt magis in meo q̄ in ipſius corpore: quia plus ſentiat necē mei q̄ ſui: & ita ſuadet vt occidatur, addens & aliã cauſam. Ego haud libera. i. vacua ſum, culpa bellorum: ego inquit quæ ſola matrũ. i. matronarũ Romanorum, comes. ſ. Pompeij, ꝑ vndas. i. maria, & per caſtra. ſ. militaria, nullis. i. nō vllis, non abſterrita vllis fatis. i. aduerſitatibus, recepi victũ. ſ. Pompeium: qđ etiã reges, nedum imbecilliores, timuere: vt nunc Ptolemæus.

Hoc merui cōiunx in tuta puppe relinqui?
Perfide parcebas. te fata extrema petente
Vita digna fui? moriar: nec munere regis.
Aut mihi pręcipitem nautę permittite ſaltũ:
Aut laqueũ collo tortoſq; aptare rudentes:
Aut aliquis Magno dign⁹ comes exigať ēſē.
Pompeio pręſtare poteſt: qđ Cæſaris armis
Imputet. o ſęui properantem in fata tenetis?
Viuis adhuc cōiunx: & iam Cornelia non eſt

SVLPI. ¶ Hoc. ꝓpter qđ fui in te officioſa. Perfidum appellat quia ipſam deſeruit & non duxit ad mortē. Nec munere regis nec. Ptolemęi beneficio: ſed manu facta morte: aut impetrata ab aliquo. Saltũ, in mare. Exigat, valde agat & imittat. Poteſt p̄ſtare. pōt cōferre beneficium Pōpeio cui erit grata mors mea: q̄ crudelitati Cæſaris aſcribeť. Viuis adhuc, te adhuc viuo libertatē amiſi, & vetor mori, vt victor viua me potiatur. Accerſere, ꝓuocare & iferre. Sonent, enſium ictibus. Permanſiſſe decus. non mutatã fuiſſe acrimoniã grauitatemq; vultus Vltima mortis, tēpus mortis mortēq; ipſam In ipſo actu, dũ ſcelus patraret. Velamie, quo ſe cadens intexerat. Occupat ora, prendit adhuc ſpirãtis caput. Languentia, nō ſuſtentan-

tia. Transtro, sedili nauis. Nondū artis erat. nondū norāt artifices caput vno ictu rotato
Truncus ense amputare. Truncus reliquo corpore. nomen est translatū ab arborib⁹ quę cęlis ramis
trunci dicunt. Vendicat satelles, Achillas sibi attribuit. Degener. Septimiū arguit qui cum
nō primus Magnū vulnerasset: sed vulneratū peremisset & obtrūcasset: alteri caput ferendū
cōcesserit. O summi fata pudoris. o fatorum
deūq; pudor: estq; deploratio plena cōmiseratione. Puer, Ptolemęus. Hirta, aspera. Manu,
Achillæ. Veruto, gladio in veru similitudinē.
Viuunt, sentiunt & cernunt. Singultus, animę pulsant os in murmura. dum spiritus mouet
linguā in verba ipsaq; lingua palpitat. Dum
lumina nuda rigescunt. dum aperti oculi moueri se desinunt. Leges, forum: Campum, comitia. Rostra, senatū. Fortuna Romana placebas. o Roma felix & læta eo ore delectabare
Tyranno, Ptolemęo. Fidem, fidei monumētū. Nefanda, crudeli. Tabes est submota, corrupt⁹ sanguis ē depulsus. Ab alto. a summo
& intimo desiccatus est. Veneno, medicamento: vt oleo cedrio, opobalsamo, oleo myrrhino, melle aloe, & rebus huiusmodi. Empedocles Diogenē scripsisse cōmemorat medicamenta q̄dā quib⁹ cadauera acsi dudum essent
mortua cōseruarentur, Romæq; hoc ipso anno quo Innocentius octau⁹ sūm⁹ pōtifex factus est via latina reptū est in arca marmorea
Muliebre cadauer. mulicbre cadauer antiquissimū venenis oblitū colore corporeq; tā integro & tractabili vt
recentissimū videret: caro digito pressa resurgebat, lingua educta retrahebatur, art⁹ flectebant: & nullū graue odorē nisi medicamento
rū emittebat: nihilq; ci ne capilli q̄dē pter cerebrū & intestina decrant. Sed cum magna frequentia gregatim ab oibus ad supstitionem
vsq; quotidie in capitolio viseret, maximi pōtificis iussu inde asportatum vbi sit abditum
ignoratur.

BERO. ¶Te fata extrema petēte. o Pōpei cū tu peteres mortē ego nō fui digna vita sed mori tecū
cū vixeri tecū. Aut mihi p̄cipitē. rogat nautas
vt ei p̄mittāt se in mare p̄cipitare: aut laqo gula frāgere. Rudentes, funes nauticos. Aut aliquis magno dign⁹ comes. aliquis inquit Cornelia me interficiat vel mihi gladiū tradat: ex
quo videbit dign⁹ comes Pōpeij. Quod Cæsaris armis imputet. qui me interemerit p̄stabit hoc officiū Pōpeio tanḡ iucūdū: & tñ pote
rit iputare Cęsari tanḡ obnoxio ppter mortē
meā. In fata, in mortē. dolet q; cū mori cupiat
retineat. Viuis adhuc. q. d. viuente marito deberē esse mei iuris: & tñ nō licet. Prohibent arcessere mortē. Ideo Cornelia sui non esse se iuris ait quia, phibet arcessere. i. aduocare mortē
Seruor victori. vt viua veniā in manus Cęsaris. Rapit trepida. Vt ait Plutarch⁹ Pōpeiani
vt Pōpeij cædem aspexere sublatis anchoris
effugerunt. At Magni cū terga sonēt. sensus
est fatentur oēs Pōpeium dum petitur, & in
tergo & in pectore, seruasse decus venerabile:
& summā cōstātiā p̄ se tulisse in facie: cuius caput abscisū pristinā seruabat probitatē & sanctitatē. Nil vltima mortis. i. ea quę sunt in extrema morte. Sceleris maius scel⁹ iuenit actu.

Iuris Magne sui: phibent accersere mortem.
Seruor victori. Sic fata: interq; suorum
Lapsa manus rapitur: trepida fugiēte carina.
At Magni cū terga sonent & pectora ferro
Permansisse decus sacrę venerabile formę
Iratamq; deis faciem: nil vltima mortis
Exhabitu vultuq; viri mutasse fatentur:
Quilacerum videre caput: nam sęuus in ipso
Septimius sceleris maius scelus inuenit actu:
Ac retegit sacros scisso velamine vultus
Semianimis Magni: spirātiaq; occupat ora:
Collaq; in obliquo ponit languentia transtro,
Tunc neruos venasq; secat: nodosaq; frangit
Ossa diu: nōdum artis erat caput ense rotare.
At postq̄ trunco ceruix abscissa recessit
Vēdicat hoc Pharius dextra gestare satelles:
Degener atq; operæ miles Romane secundę
Pompeii diro sacrum caput ense recidis:
Vt non ipse feras: o summi fata pudoris:
Impius vt magnū nosset puer: illa verenda
Regibus hirta coma & gnosa fronte decora
Cæsaries cōprensa manu est: Phariocq; veruto
Dū viuūt vultus atq; os in murmura pulsant
Singultus animę: dū lumina nuda rigescunt:
Suffixum caput est: quo nunq̄ bella iubente
Pax fuit. hoc leges cāpūq; & rostra mouebat.
Hac facie fortuna tibi Romana placebas.
Nec satis infando fuit hoc vidisse tyranno:
Vult sceleri superesse fidē. tunc arte nefanda
Summota est capiti tabes: raptoq; cerebro
Exiccata cutis: putrisq; effluxit ab alto
Humor: & infuso facies solidata veneno est.

¶Hoc merui cōiunx. Amare interrogat. Ordo est. O cōiunx .i. marite Pompei, merui hoc. i. hac re q; in te fui officiosa, reliqui in puppe tuta? q. d. poti⁹ merui tecū honeste pire q̄ a te deseri. aut merui hoc videlicet relinqui &c. sicut enei. ij. Hoc erat
alma parens q; me p tela p ignes Eripis &c. O pfide qui me in
morte deseruisti: parcebas. f. mihi. i. fimilabas te pcere mihi &
non vere parcebas. Nā fui ego digna vita. i. diutius viuere, te
petēte extrema fata? q. d. nequaq̄: & iō moriar nec. i. etiā nōmu
nere. i. bnficio aut opa regis, sed mea. Probat q; morier dicēs.

O nautæ, aut permittite mihi saltū precipitem sup. facere, videlicet in mare: aut aptare, alij leguntaptate, collo meo laqueum, & rudentes tortos, id est funes & chordas: aut aliquis comes dignus Magno, scilicet duce, hoc est vere fortis, exigat. i. valde agat in me, ensem, id est mucronem: vt me transfodiat. Ipse tamen potest prestare Pompeio, id est conferre hoc beneficij in Pompeium, quod imputet armis Cæsaris, id est quod dicat se fecisse in odiū Cęsaris, & propter Cęsarem, ac ne in illius manus veniat vxor Pompeij. O Sęui, scilicet nautæ, & comites: (per phātasiam fingitur se p̄cipitem velle dare, aut laqueo vitam finire: sed retineri.) vos tenetis, id est impeditis me properantem in fata, id est necem? O Magne coniunx, id est mariteme, tu viuis adhuc, & Cornelia vxor tua, nō est iam sui iuris quia tenetur inuita, & ita vim patitur: quia nautę prohibent accersere. i. prouocare, & inferre mortem. Ego seruor victori, scilicet Cęsari. Ipsa fata sup. est, sic: & lapsa inter man⁹ suorq; rapitur ne det se p̄cipitē carina fugiente trepida. i. cū trepidatione. At. i. sed cum. i. q̄us, terga & pectora Magni sonent ferro. i. ensium ictibus: tamen sup. illi, qui videre caput lacerum, id ē amputatum, & mutilatum, fatentur decus venerabile sacrę formę id est figuræ & protractionis, & faciem iratam deis, id est minacem, ob iniuriam, permansisse sup. in capite eius: & fatentur vltima mortis nil mutasse ex habitu, id est dispositione, & vultu viri. Sabellicus vt vidimus fo. xlviij. malit legere fouent & pectora ferrum: vt sit dum terga. & pectora Magni fouent ferrū. sed nihil mutem. Nam Septimius sæuus. i. crudelis, inuenit, id est excogitat in ipso actu sceleris. i. inter occidendum, mai⁹ scelus, ac retegit. i. nudat vultus sacros. f. Magni semianimis .i. nōdū demorui velamine scisso: & occupat ora spirantia. i. adhuc palpitantia: & ponit colla languentia in trāstro obliquo ipsius nauicule: tunc. i. deinde, secat. i. intercidit ense neruos, & venas, & frāgit dtu. i. lōga mora, ossa nodosa, scilicet colli ipsius: quia nondum erat artis. i. nondum pertinebat ad artem speculatorum, rotare caput ense. i. rotādo ensem caput vnico ictu amputare. At postq̄ ceruix abscissa recessit cum capite, trūco .i. a reliquo corpore, satelles Pharius .i. Aegyptius, Achillas, vēdicat. i. sibi appropriat gestare. i. vt gestet hoc, scilicet caput Pompeij. O miles Romane. f. Septimi, degener. i. a nobilitate animi Romani degenerans, atq; secundę operę. i. famulans famulāti, quasi ministeri satellitis, tu recidis duro ense sacrū caput Pompeij, non vt ipse. i. tu, feras. f. ipsum ad regem: sed vt alteri tradas. O fata summi pudoris. i. quæ estis causa summi pudoris: vt puer impius. f. Ptolemęus, nosset. i. nosceret, Magnum. f. peremptum esse, vt ipse mandauerat, illa cæsaries. f. Magni, hirta. i. pilosa coma verenda regibus, & decora. i. pulchra, & decens fronte generosa, est comprēsa manu, scilicet satellitū, & veruto. i. gladio lōgo i modū veruti cui carnes affixæ sunt, dum. i. q̄diu, vultus viuunt. i. vitalem spiritum prę se ferunt: atq; dum singult⁹ animæ, pulsant os. i. pulsando os cogunt ipsum sonare, in murmura. i. morem murmurātiū, & dū lumina nuda. i. oculi nōdū clausi rigescunt. i. dū adhuc species vitę inest. est caput Pompeij, suffixū gladio quo capite iubente. i. imperante bella nunq̄ fuit pax: q̄a oēs illi obtemperabāt. hoc, scilicet caput mouebat. i. trahebat in sententiam suam, leges. i. forum Romanum, vbi leges exercentur, & campum. f. Martium. i. comitia, & rostra. i. senatum cuius decreta pro rostris promulgabant: hoc est oēs qui erant in foro, vbi ad iudices: aut in concione, vbi ad q̄rites: aut in curia, vbi ad patres cōscriptos loquebat. O fortuna Romana tu placebas tibi hac facie. Nec fuit satis tyrāno infando vidisse hoc: sed vult sceleri superesse fidem. i. approbationem rei gestę. tunc tabes. i. corruptum cerebrum, submota est capiti Pompeiano, & cutis est exiccata, aut adsiccata rapto cerebro, & humor putris. i. sanies effluxit ab alto. i. desuper, & facies est solidata. i. firmata contra putrefactionem, veneno. i. medicamento apto infuso. SVLPITIVS.

Vltima Lagææ stirpis perituraq; proles
Degener incestę sceptris cessure sororis:
Cū tibi sacrato Macedon seruetur in antro:
Et regum cineres extructo monte quiescant:

¶Vltima. In Ptolemæū inuehitur q; Pompeij truncū nō cōdiuerit, vt caput, & vt condit sunt reges Aegyptiorū: appellatq; eū vltimam plem Lagæa: q. a Ptolemæorum gen⁹ in ipso defecit. Primus Ptolemæus qui Alexandro successit a quo reliqui Ptolemæi fūt denominati, Lagi filius fuit: huic Philadel-

Septimius fuit scelerat⁹ in necādo Pōpeio, fuit sceleratior dū ei⁹ caput abscidit. A crete
git. i. nudat, & aperit: nā Pōpeius faciē texerat toga: vt suprādictū est: q̄ velamē scidit
Septimi⁹. Occupat ora. i. caput Pompeij reli
cto trunco corripit. Collaq; i. caput. In obliquo trāstro. hoc est sedili nautico. Verg. Insi
dunt trāstris. Tūc neruos venasq; secat. ostē
dit quomodo Septimius amputauit Pōpeij caput. Collū em̄ collocauit in trastro, & tūc
cœpit secare neruos, & venas, & ossa: cū non
dū inuēta fuisset ars decollādi vnico ictu. At
postq̄ trunco ceruix. i. postq̄ abscissum fuit caput a trūco, Achillas illud dextra gestauit.
Pharius satelles. i. Achillas satelles regius.
Operæ miles Romane scdæ. accusas Septimium Romanū, q cū amputauerit caput Pōpeij, illā deinde ipse nō gestauerit, sed Achillas: vnde eius fuit secūda, cū prima sit Achillę. Impius vt Magnū nosset puer. vt Ptolomęus ex facie cognosceret Pōpeiū, nunq̄ antea visum: ideo eius caput gestauit Achillas.
Generosa frōte decora cęsaries. Pompeij coma, vt Plutarchus ait, paululū fuit ptēsa, ex
facie i lineamētis Alexādro magno similis:
vnde a nōnullis p iocū Alexāder est nūcupatus. & Plinius, Pōpeij os probū dicit ipsumq; honorem eximię frōtis. Phariocq; veruto.
Verutū dicim⁹ telū, qđ est tanq̄ veru. de quo
videtur dixisse Vergi. Volscosq; verutos. q̄
uis Seruⁱ⁹ populos fuisse dicat. In veruto ita
q; Aegyptiaco suffixū fuit caput Pōpeij, dū
adhuc spiraret. In murmura pulsant. sine voce lingua murmurabat. Dū lumina nuda. i.
oculi patentes. Quo nunq̄ bella iubente. Iubēte Pōpeio vt essent bella, nunq̄ erat pax.
Hoc. caput Pōpeij mouebat oia in vrbe Roma & leges, & Cāpū. i. suffragia ad magistrat⁹ creādos, & ipsa rostra in q̄bus conciones fieri solebant. Vult sceleris superesse fidē. Ptolemęus vt faceret fidē Cæsari de morte Pōpeij, ei⁹ caput & caluariā repurgatā seruauit,
quā Cæsari ostēraret. Sūmota ē capiti tabes.
In Aegypto sunt curatores corporū, qui cadauera repurgant, & eductis intestinis, & his
quæ putrescunt, aromaticis deinde odoribus & maxime cedro replent: quæ res diu asseruat cadauera. authores Herodot⁹, & Diodorus. Et infuso facies solidata veneno est.
vt dixi caluariam replent vnguētis, & impri
mis cedro: cui tanta vis est: vt dixit Plinius,
vt corpora defunctorū eo perfusa seruētur.

phus: Philadelpho ..rgetes: postea Philo pater Agathocliæ. Postea Epiphanes. tum Philomator, filio a patre imperium accipiente. Huic vero frater successit secundus Euergetes nominatus, hunc Physconem dicunt. cui Ptolemæus Lathurus successit. Lathuro Auletes Cleopatrę, & huius adolescentis pater: vt memorat Strabo. Pertitura, breui moritura. Cęsar enim ipsum peremit, & regnum Cleopatræ eiusq; fratri tradidit. Cessurę sceptris, locum dature imperio. Incestæ, impudicæ: nam rem cum fratre cuius erat vxor habuerat. in decimo dicet Lege summa peremptorum verba patris, qui iura mihi communia regni, & thalami cum fratre dedit. Macedō, corpus Macedonis Alexandri. In antro, in conditorio Alexandri, quod est moles extructa concaua quam etiam montem appellat. Pudendam. quia inertes & ignaui fuerunt. Pyramides, moles maximæ e lapidibus, & calce, & arena siue bitumine constructæ e lato in acutum tendentes. dictæ q; in similitudinem flammæ surgant: vel q; lapidibus ignea vaporatate fulgentibus struerentur: eas greci Pyropœcilos vocant. Mausolea, sepulcra regū Mausoleo similia. Mausolæum enim hoc est sepulcrum Mausoli regis Carię, vxor Arthemisia adeo mirabile condidit: vt inter septē orbis miracula numeretur. Ab eo reliqua sepulcra magnificentiora denominantur. Littora Pompeium feriunt. littorales vndæ illidunt. Molesta cura. graue dispendium. Hac fide, hac pfidia: abusio verbi. Pertulit: ad finem deduxit. Culmine, gradu & dignitate. Petit, syncope. Cladesq; omnes exegit. omnes calamitates, & mala quæ ante hac fuisset passurus immisit vno die. Immunes, expertes: nil enim aduersi passus est. Turbante, nocente. Parcēte, cessante nocere. Semel impulit, semel prostrauit: distulitq; eius ruinam in senectutem. Pulsatur. truncus eius. Ludibrium, ludus ridicul⁹. Figura, qua discerni posset. Vna nota est. hoc solo signo nosci poterat q; truncus esset. Victor, Cæsar. Raptim, furtim & subito. Ne nullo: vt aliquo, vel in tā humili. E latebris. vbi latuerat, vt furtim Pompeium sepeliret. Codr⁹, Pompeij libertus & q̄stor qui eum a Cypro fuerat comitatus militabatq; cum eo. Plutarchus ait Philippum libertum ipsum abluisse ipsiusq; tunica circūuoluisse, & reliquias paruæ scaphę dum strueret, supuenisse senem libertum, & militem Pompeij, qui est Philippo auxiliat⁹. Cypri Cyniręæ. longe repetitum epitheton. Pygmalion em̄ Cilicis filius, qui Cyprū ejectis Syris occupauit ex eburnea imagine Veneris beneficio animata Cyniram filū suscepit, qui ei in regno successit. de eo lege in. x. Metamorphoseos. Ferre gradum. ire & q̄rere Pompeium. Compulit, compressit. Duceret, pietas. Mœsta, subobscura. Discolor, diuersi ab aqua coloris. Ille, Codrus.

Cleopatra.

Pyramides

Pyropœcili. Mausoleū. Arthemisia.

Codrus.

Cynitas

BEROALDVS.

¶Vltima Lagęæ stirpis. Inuehitur in ipsum Ptolomæum q; cum cadauer Alexandri, & cineres regum Aegyptiorum in Pyramidibus clauduntur, cadauer Pompeij iaceat

Cum Ptolemęos; manes ferięq; pudendam
Pyramides claudant: indignaq; Mausolea:
Littora Pompeium feriūt: truncusq; vadosis
Huc illuc iactatur aquis. adeo ne molesta
Totum cura fuit socero seruare cadauer?
Hac fortuna fide Magni tā ꝓspera fata
Pertulit: hac illū summo de culmine rerum
Morte petit: cladesq; omnes exegit in vno
Sęua die: qbus immunes tot pręstitit annos.
Pompeiusq; fuit qui nunq̄ mista videret
Læta malis: felix nullo turbante deorum:
Et nullo parcente miser. semel impulit illum
Dilata fortuna manu. pulsatur arenis:
Carpitur in scopulis hausto ꝑ vulnera fluctu
Ludibrium pelagi: nullaq; manente figura
Vna nota est Magno capitis iactura reuulsi.
Ante tamē pharias victor q̄ tangat arenas:
Pompeio raptim tumulum fortuna parauit:
Ne iaceat nullo vel ne meliore sepulcro.
E latebris pauidus decurrit ad ęquora Codr⁹
Quęstor ab Icario Cynareę littore Cypri
Infaustus Magni fuerat comes: ille ꝑ vmbras
Ausus ferre gradū victum pietate timorem
Cōpulit: vt mediis quæsitum corpus in vndis
Duceret ad trā: traheretq; ad littora Magnū.
Lucis mœsta parū ꝑ dēsas Cynthia nubes
Præbebat: cano sed discolor ęquore truncus
Cōspicitur. tenet ille ducē cōplexibus arctis

¶Vltima Lagææ stirpis &c. Inuehitur in Ptolemęū q; corporis tanti viri sepulturam iustam non curauerit dicens. O vltima & peritura. s. statim, proles. i. progenies stirpis Lagææ. i. originis regum ab Lago milite gregario Alexandri Magni deductę. O degener. i. adhuc a genere tuo, licet ignobili degenerans, cessure id est locum dature, sceptris id est regno sororis, scilicet Cleopatrę, incestæ: quia a fratre quem pro marito habebat pollutę, & adulteriis multorum inquinatæ: cum id est quandoquidem, Macedon, id est corpus Alexandri Macedonis, seruetur tibi in antro, id est conditorio cinerum in rupe excisa, sacrato id est dicato soli Alexandro, & quum cineres regum, scilicet Aegyptiorum, quiescāt in monte extructo. i. in sepulcro instar montis: qđ exponens dicit, & cū Pyramides. s. structurę lapideę in morē ignis ascēdētis acutę desup, & Mausolea. i. sepulcra regalia Mausoleo filia claudāt manes. i. cineres, & qđ apud eos manet post mortē, & abęis manare p̄t, &

seriē pudendā. i. reges sibi succedētes, quorum origo humilis, & vita ignaua fuit: littora feriunt. i. finis tamen q; littorales vndę percutiunt Pompeium. q. d. vtrum longe p̄stantiorē in aqs fluctuantem destituis: & truncus. i. corpus eius trūcatum iactatur aquis vadosis huc illuc. i. in diuersas partes. fuit ne adeo. i. in tantum molestia cura, seruare. i. seruandi, socero. s. Cęsari, cadauer totum. i. integrū? Fortuna Magni ꝑtulit. i. ad finem tulit, tam prospera fata Magni, hac. i. huiusmodi fide, quæ nulla est: sed summa perfidia: verūtamē ea est fortunæ fides: vt quā to fuerit fauētior tanto magis in fine noceat: & fortuna petit ꝑ petijt. i. insidiose persecuta est, & detecit illum de summo culmine rerum. i. de maximo, & glorioſissimo imperio, hac. i. huiusmodi tam ignominiosa morte: & ipsa sæua. i. immanis in Pōpeium, exegit. s. a Pompeio, omnes clades, quas pro tantis bonis pati potuisset per successum longi tēporis, vno die. i. simul & ita non extensiue, sed intensiue summū luit supplicū: quib⁹ & cladib⁹ fortuna p̄stitit tot annos. s. vitę Pompeij, immunes. i. exemptos & liberos. Et Pompeius fuit. s. vn⁹ mortalium q; nunq̄ videret læta mixta malis: sed sup. pura: existēs felix nullo deorum turbante. s. felicitatem eius: & postea miser, nullo. s. deorum parcēte. i. omni deorum in eum seuiente. fortuna impulit. i. pstrauit illū. s. Pōpeiū, semel. i. totū simul, manu dilata. i. diu retracta, & illi seruata: docet aūt quō impellatur: q̄a pulsat. s. corp⁹ eius arenis: qñ ad eas fluctu defert: & carpit. i. atterit in scopulis, fluctu. i. aqua marina, hausto. i. attracta, & imbibita ꝑ vulnera, existēs ludibriū pelagi: & nulla figura. i. nullis linea mentis qbus dignosci posset, manente. s. in eo, vna. i. sola, nota. i. indiciū, & signū est magno. i. qua dignoscatur esse trunc⁹ Magni, iactura. i. detrimētū, & amissio capitis reuulsi. i. amputati. Tamē. i. nihilomin⁹, licet Ptolemęus dereliq̄rit corp⁹ Pōpeij i mari fluctuās, fortuna parauit Pōpeio tumulū raptim. i. celeriter, anteq̄ victor. s. Cęsar, tāgat arenas pharias. i. litt⁹ Aegyptiacū: ne Pōpei⁹ iaceat nullo sepulcro. i. careat penit⁹ sepulcro, & ne iaceat meliore. i. nobiliore sepulcro: quasi vtrūuis fuerit illi optabil⁹, aut nobil⁹ habere, aut nullū potius q̄ tale. Cadrus libert⁹ Pōpeij decurrit pauidus ad littora e latebris vbi latuerat. sup. q̄ q̄stor. i. public⁹ receptor vectigalis ab littore Icario (Sabellic⁹ Idalio legit, q̄a Icarū mare nihil ad Cyprū pertinet: Beroald⁹ tñ defendit Icario. q̄a Icarō īsulā illic ponit.) Cypri cynareę. i. a Cynara patre Myrrhę olim rectæ, fuerat infaustus comes Magni. Ille ausus ferre gradū. i. ingredi, ꝑ vmbras. i. noctis tenebras, cōpulit timorē victū pietate. s. in patronū suum: vt duceret ad terrā corpus Pōpeij q̄situ in medijs vndis: & traheret Magnū ad littora. Cynthia. i. luna mœsta. i. subobscura q̄si mœsta. ꝑbebat parū lucis ꝑ dēsas nubes: sed trūc⁹ cōspicitur discolor. i. eo q; esset discolor, æquore cano. i. spumis albicanti. Ille. s. Codrus tenet ducem. s. Pompeium, arctis complexibus, eripiente mari. i. quando mare volebat eripere.

inseputū. Vltimā appellat, plē stirpis Lagęę: quia in hoc Ptolemæo reges Aegypti defecerunt, cum Augustus Aegyptū in formā prouincię redegisset: vt Strabo, & Tranquill⁹ dicunt. Sceptris cessure fororis. quia Cleopatra soror regnū Aegypti dono accepit a Cæsare. author Trāquillus. Maccedon. i. Alexāder: cuius corpus erat Alexandriæ: vt mox dicetur. Et regum cineres extructo monte qescant. Alexandrię, vt Plutarch⁹ ait, erāt sepulcra regia: itra q̄ olim Cleopatra se recepit. & vt ait Diodor⁹, sepulcra regum Aegyptiorum mirabili opere constructa fuerunt. Pyramides claudant. Pyramides vt Solinus ait, turres sunt in Aegypto fastigiatæ vltra excelsitatem omnem, quæ fieri manu possit: in his cineres regum cōdebantur. Inter mira ac memoranda narrat Aegyptus Pyramidum cacumina: q̄ eminere dicuntur inter septē mū di spectacula numerant. de his scripserūt Herodot⁹, Diodor⁹, & Plini⁹. Martialis. Barbara Pyramidū sileat miracula Memphis. Indignaq; mausolea. Omnia egregia sepulcra dicuntur Mausolea, vt scribit Hieronymus, a Mausolo rege Carię, cui defuncto sepulcrū memorabile construxit vxor Artemisia: vt Plinius, & Gellius meminerūt: inter septē spectacula numeratū. Adeo ne molesta. q̄a quē admodū caput ita & reliquū trūcum seruare Cęsari debebāt. Magni tā ꝓspera fata pculit. tam fœda morte, & ptiuatione sepulcri fortuna afflixit prospera fata Pompeij. Cladesq; omnes exegit. fortuna tam turpi morte exegit omnes pœnas a Pompeio, quas ei superioribus temporibus remiserat. Pompeiusq; fuit. Pompeius prospera habuit sine mistura malorum, mala sine coniunctione bonorum: vnde vbi felix nemo felicior, vbi miser nemo miserior. Semel impulit illum. Pompeius nunq̄ a fortuna fuerat percussus, nunc in morte semel eius ictum subiuit. Dilata. s. prolongata in extremum. Hausto per vulnera fluctu. vndis ingrediētibus per loca patentia vulnerum Pompeij. Ante tamē Pharias victor. i. anteq̄ Cæsar perueniat in Aegyptum, fortuna parauit tumulum Pompeio. Et latebris pauidus decurrit. Vt scribit Plutarchus, Philippus Pompeij libertus cum strueret pyram comburendo cadaueri Pompeij, accurrit homo Romanus nomine Codrus, qui prima militiæ stipendia egerat sub pompeio: & inquit: Quis homo es qui Pompeium paras sepelire? respondente illo libertum se esse, assumas me inquit in partem tam pij officij: & sic Pompeius tumulatus est. Quæstor ab Icario. Icarium mare ab insula Icaro dicitur: vt Plinius, & Solinus tradunt. Ouidius dixit ab Icaro delapso. Cyrenęi ponti, id est maris Cyrenaici cognominati a Cyrene oppido Libyæ. verum boni codices habent Cynareæ a Cynara insula prope Icaron. cui us meminerunt Plinius, & Tranquillus. Traheretq; in littora Magnum, id est cadauer Pompeij quod iacebat in vndis. Lucis mœsta parum. id est luna præbebat parum lucis nubibus obuoluta. Cynthia, id est luna. Truncus. cadauer Pompeij carens capite. Ille, scilicet Codrus. Complexibus arctis, id est strictis, & plenis affectus.

Icaros

SVLPITIVS.

Eripiente mari: nūc victus pondere tanto
Expectat fluct⁹: pelagoq; iuuante cadauer
Impellit. postq̄ ficco iam littore sedit
Incubuit Magno: lachrymasq; effudit in ome
Vuln⁹: & ad fugos obscuraq; sydera fatur.

¶Eripiēte mari, obsistentib⁹ fluctibus. Fluct⁹. q̄ subleuēt cadauer. Impellit, extra mare. Nō ptiosa, nō marmorea: & a modestia voti sui, & rerū pœnuria mouet affectus. Cumulato ture. adhibita turis copia, & aliorum odorum in rogo. Tuus, quem hucusq; fouisti. Eoos odores: vt crocum, myrrham, balsama, cynnama, quæ solebāt rogis nobilium inijci: vt de Archemori Statius scribit. Vt

Romana.vt efferatᷣ a Romanis,& fiat solen
ne funus.Verg. Pars ingēti subiere pheretro
Triste ministeriū.Feralis pōpa. funebris ap=
paratus præmittit imagines triūphoꝝ. Can
tu.tybię,& Nęnia deplorantiū ad tybiā.Am
biat ignem,pyram circūdet.Verg. Ter circū
accensos cincti fulgētib⁹ armis Errauere ro=
gos ter mœstū funeris ignem lustrauere.Pro
iectis,demissis:nā per terrā hastas trahebāt.
Arcā.pheretrū, Sādapilā. Lacerū.truncum
Siccos.nō vnctos pigui,& succis aromatū,
& oleo,vino,melle,balsamo.Robora.ligna
quibus vratur. Sordid⁹ vstor.niger & defor
mis cremator. Subici. vt submittatᷣ simulq;
ipsa cōburatᷣ,qđ profecto iussisset. Facē au=
tem subijciebāt propinquiores.Verg.Et sub
uectā more parentū auersi tenuere facē.Vile,
nō charū.Subducit mēbris, subtrahit cada=
ueri.Neglecta.quā nemo seruat ꝙ iā combu
Bustum, stus a me attingeris.Cōpositū bustū.ordina=
tā pyram:sed Bustum ꝓprie est locus in quo
corp⁹ cōburitᷣ.Cedis rogo,negligis combu=
ri:vt des locum Pompeio. Damna:subtra=
ctionem lignorum. Sparsis manibus.erran=
te anima. Donec enim corpus sepultum sit
animæ errant.Vergil. Centum errant annos
volitātq; hæc littora circum. Sinus.gremi=
um vestis qđ prius arena strauerat:inde pru=
nas ardentes superimposuerat. Peruolat,ac
celerat.Relatus,in mare retract⁹. Dimouit,
effodit.Fragmenta laceræ carinæ, ligna fra=
ctæ scaphæ.Scrobe,fossa.Nulla strue, nulla
lignorum cōgerie:nam solebāt in medio ro=
gi torum erigere super quem cadauer collo=
caretur.Admotus a latere.proximus fact⁹
non subiectus pēsili corpori.O maxime.Co
drus tanq̄ si hoc officio cadaueri sit iniurius
veniam petit.Vna,præcipua.Si tibi.si min⁹
molestum tibi fuisset iactari fluctibus,& non
sepeliri,q̄ tam miserande comburi:noli hæc
aspicere:nam aduersum fatum tuum,vt hoc
mihi liceat,efficit.Tristior,molestior.Auer=
te,remoue,noli aspicere.Iniuria fati,aduersi
tas iniusta qua a fato premeris.Belua,piscis.
Quicq̄,aliquid te indignum. Succensæ,cō=
bustę.Romana.quod tibi aliquo solatio esse
potest.

BERO. ¶Expectat fluct⁹.Codr⁹ expectauit fluctus
maris:vt ęstu impellēte facili⁹ educeret cada=
uer Pōpeij.Incubuit magno.i.complexu ca
Incumbo. dauer Pōpeij deuixit.Incūbere ꝓprie signifi
cat p vim inuadere.Vergil.Incubuere mari.
Obscura sydera,ꝓpter nubes.Fatur,loquitᷣ.
Cumulato ture.vt ei⁹ sepulcro inferatur tus
quo vtimur in sacris.Vt ferat e mēbris eoos
fum⁹ odores.ait Codr⁹:o fortuna Pōpeius
non petit vt suū cadauer sit vnctum suauissi
mis vnguētis,quorū odor petit astra,& p̄cio
sissim⁹ est. Apud antiquos cadauera nobili=
um vngebātᷣ.Enni⁹.Tarqnij corp⁹ bona fœ
mina lauit,& vnxit.& vt ait Plinius, Honos
vnguētoꝝ ad defūctos ptinere cœpit.Eoos
aūt odores appellat:qm̄ ex Arabia felici vn
guēta p̄ciosissima veniebāt.vt author ē Pli.
Vt Romana suū.&.s.Pōpei⁹ nō petit Roma
noꝝ collo suū cadauer gestari:vt olim ꝓceres
fun⁹ Pauli Aemylij subeūtes pheretro deco

Non preciosa petit cumulato ture sepulcra
Pompeius fortuna tuus:non pinguis ad astra
Vt ferat e membris eoos fumus odores:
Vt Romana suū gestent pia colla parentem:
Præferat vt veteres feralis pōpa triūphos:
Vt resonent tristi cantu fora:totus vt ignem
Proiectis mœrens exercitus ambiat armis.
Da vilem Magno plebei funeris arcam:
Quæ lacerū corpus siccos effundat in ignes:
Robora nō desint misero:nec sordidus vstor.
Sit fatis o superi:ꝙ non Cornelia fuso
Crine iacet:subiciq; facē complexa maritum
Imperat:extremo sed abest a munere busti
Infelix cōiunx:nec adhuc a littore longe est.
Sic fatus paruos iuuenis ꝓcul aspicit ignes
Corpus vile suis nullo custode cremantes.
Inde rapit flāmas semiustaq; robora mēbris
Subducit:quęcunq; es (ait) neglecta nec vlli
Chara tuo:sed Pompeio felicior vmbra:
Qꝫ iā cōpositū violat manus hospita bustum
Da veniam.si qd sensus post fata relictum est
Cedis & ipa rogo:paterisq; hęc dāna sepulcri:
Teq; pudet sparsis Pompeii manibus vri.
Sic fatus:plenusq; sinus ardente fauilla
Peruolat ad truncū:qui fluctu pene relatus
Littore pendebat.summas dimouit arenas
Et collecta p rocul lacerę fragmenta carinæ
Exigua trepidus posuit scrobe:nobile corp⁹
Robora nulla p̄mūt:nulla strue mēbra recum
Admot⁹ magnū nō subdit⁹ accipit ignis.(būt
Ille sedens iuxta flammas:O maxime dixit
Ductor:& Hesperii maiestas nominis vna:
Si tibi iactatu pelagi:si funere nullo
Tristior iste rogus:manes animāq; potentem
Officiis auerte meis:iniuria fati
Hoc fas esse iubet:ne ponti bellua quicq̄
Ne fera:ne volucres:ne sęui Cæsaris ira

Audeat:exiguā:quātū potes: accipe flāmam.

¶Eripiente mari.i.quando fluctus maris volebat eripere cor
pus Pompeij,tunc Codrus ipsum arctius tenebat:& ipse nūc
.i.interdum victus tanto pondere.s.corporis,hoc est quando
nequibat corpus mouere proprijs viribus,expectat fluctus.s.
maris,& impellit cadauer ad littus pelago iuuāte.s.fluxu suo.
Postq̄ sedit.i.resedit & quieuit iam cū cadauere in littore sicco,
incubuit magno.i.se prostrauit super corpus Magni,& effudit
lachrymas in omne vulnus.s.ipsius corporis:& fatur ad supe
ros,& ad sydera obscura,quia nimbo tecta. O fortuna (Ergo
fortunam etiam cælo locat,aut accipit eā ꝑ euentu nobis inco
gnito,sed a dijs disposito.Pompeius tuus,quē in tantum cul
men euectum dereliqsti,nō petit p̄tiosa sepulcra,ture.i.condi=
mēto ex ture,& cæteris odoribus,cumulato.i.aucto,& coacer
uato:non petit etiam:vt fumus pinguis emanans e rogo suo,
ferat e membris suis ad astra,odores eoos.i.species odorife=
ras orientales,seu Arabicas,crocū,balsamum,myrrham,alo
en,cynnama,& similia:& nō petit:vt pia colla Romana.i.piæ
ceruices Romanoꝝ,gestēt suū parentē.i.patrē patriæ merito
appellādū:& nō petit vt pōpa feralis.i.funebris,p̄ferat.i.ante
cadauer dū ad sepulcrū ducitᷣ ferat,triūphos veteres.i.īsignia
triūphoꝝ ab ipso actoꝝ:& nō petit vt fora resonēt tristi cantu
vt nænia ad tybiam decātata:& nō petit:vt totus exercit⁹ mœ
rens.i.lugēs,& mœstus,ambiat.i.circūeat ignem.i.rogum,ār
mis ꝓiectis.i.hastis p terrā demissis,& tractis:sed sup.petit,aut
peto pro ipo:da.i.vt des Magno vilem arcam.i.pheretrū,aut
Sandapilam,funeris plebeij.i.vulgaris,quæ.s.arca effundat
corpus lacerum.i.truncatum,& discerptum,in ignes siccos.i.
non vnctos odoribus:& vt robora.i.saltem ligna non desint
misero.s.corpori,& vt vstor sordid⁹.i.deformis cremator non
desit.O superi satis sit sup.ad miseriam Pompeij:ꝙ Cornelia
vxor eius,non iacet crine.i.capillo,fuso.i.passo,& ꝙ non ipe=
rat existēs cōplexa maritum:quia neq; cōplexa est,neq; impatᷣ
facē subici.i.submitti corpi(Scribitᷣ vnico i:q a sub corripitᷣ)
sed ipsa infelix cōiunx abest a munere.i.officio extremo busti
Sūt q legant funere:sed nō mutē.nec est adhuc longe a littore
quia paulo ante auecta per fugam.Iuuenis.s.Codrus fat⁹ sic,
aspicit procul in vstrina,paruos ignes.s.funebres,cremantes
nullo custode.i.sine præsentia parentum,ac libitinorum,cor=
pus vile.i.non charum,sed contemptum,suis.s.necessarijs,&
consanguineis,qui per contemptum ipsum dereliquerant.In
de.i.ex illis ignib⁹,rapit flammas,& subducit.i.subtrahit mē=
bris,scilicet illius alterius cadaueris robora.i.ligna semiusta.i.
semicremata:& ait.O vmbra neglecta,nec chara vlli tuo id est
tuorum necessariorum:sed felicior Pompeio,id est habēs cor
pus felicius:quæcunq; es,da veniam ꝙ manus hospita.i.ex=
terna,vtpote Romana,violat bustum compositum.i.extru=
ctum tibi rogum.Si quid sensus est relicti scilicet animis,post
fatum,id est mortem,& id est etiam ipsa,quasi dicat spōte tua,
cedis rogo id est deseris ob honorem Pompeij rogum hunc,
& pateris hæc damna,id est detrimenta sepulcri:& pudet te vri
manibus Pompeij sparsis:id est anima eius errāte. Codr⁹ fat⁹
sic & plenus sinus.i.habens sinum plenum fauilla,id est tenui
flamma ardente,peruolat ad truncum,id est corpus trunca=
tum Pōpeij,qui pene relatus,id est retractus in mare,fluctu.i.
a fluctu,pendebat in littore:& dimouit summas arenas:& tre=
pidus,quia timēs videri,posuit in exigua scrobe,id est fossa,
fragmenta carinæ laceræ,collecta procul.Nulla robora,id est
grandia ligna premunt corpus nobile:& membra nulla.i.non
vlla non recumbunt vlla strue:quia nihil erat structum:vt cor
pus penderet:& ita ignis admotus.i.superiectus,nō subdit⁹.i.
non subiectus accipit ad cōburēdum,Magnum.i.corp⁹ eius.
Ille.s.Codrus,sedens iuxta flāmas,dixit o maxime ductor,&
vna.i.vnica,& singularis maiestas nois Hespij.i.Italici,si iste
.s.tā vilis rogus,est tibi tristior.i.ingratior,iactatu pelagi.i.q̄
iactari in pelagus,& nullo funere.i.q̄ omnino nullū habere fu=
rarunt. Feralis pompa.Imagines maiorum
semper in pōpa,& exequijs mortuorum co=
mitabantur gētilitia funera:vt scribit Plini=
nius:& tituli,& insignia rerum a defuncto ge
starum pręferri solebant. Tristi cantu fora.&
Pompeius non petit:vt tubæ cantus,in suo
funere impleat trina fora:nā tubicines adhi=
bebātur in funeribus procerū. Persius.Hinc
tuba candelę.Vilem arcam.i.tubam,& bustū
plebeium.Magno.s.Pōpeio.vel arcam intel
lige Sandapilam,qua cadauera in rogum ef
ferebantur. Robora.non desint. Non desit
Pompeio rogus & pyra,ex roborib⁹ lignis
facta qua comburatur. Vstor,qui.s.vrat ca=
dauer. Catull⁹ A semiraso tōderetur vstore.
Abest a munere busti.i.hoc sit satis ꝙ Corne
lia non est præsens funeri mariti Pōpeij:nec
exhibet extremum officium sepulcri.Corp⁹
vile suis.vidit Codrus ignem quo cremaba
tur cadauer quoddā vile suis,qđ.s.sui dome
stici,& consanguinei neglexerant. Semiusta
q; robora membris.Codrus subtraxit ligna
semiustulata ab illo cadauere:& vt ait Plutar
chus,Philippus Pompeij libertus reliquias
paruę scaphę repperit ex quibus pyram stru
xit.Quæcunq; es.Codrus subducens ligna
dixit:o vmbra quæcunq; es,quæ a tuis es ne
glecta,da mihi veniam,ꝙ violo bustum tuū
iam compositum. Si quid sensus post fata
relictum est.i.si est aliquis sensus post mortē
vmbris defunctorum,ego scio ꝙ tu libenter
cedis rogo tuo ipsi Pompeio. Damna sepul
cri.merito dicit damna:quia eorū qui iacue=
rant priuati honore sepulturę animę errare di
cebantur.Vergilius.Centum errāt annos vo
litantq; hęc littora circum. Teq; pudet spar=
sis.i.o tu quicunq; es te pudet vri,& extremo
munere fungi,cum videas manes.i.vmbras
& cadauer Pompeij sparsum iacere insepul=
tum. Plenusq; sinus.i.habēs vestes plenas
flammis:nam in sinu collegit ignem.Ad trū
cum.i.cadauer Pompeij.Et collecta procul.
vt paulo ante dictum est ex authoritate Plu=
tarchi,reliquijs & fragmentis paruę scaphæ
constructa fuit pyra ad comburēdū cadauer
Pompeij.Nulla strue.nullus erat structus le=
ct⁹ funebris in quo mēbra Pōpeij recūberēt.
Admotus magnum nō subditus.Cadauera
nobiliū in alta pyra collocabantᷣ:& sic ignis
subdebatur:verū cū cadauer Pompeij esset
in nudo solo,ignis nō fuit supposit⁹:sed ad
motus ad comburendū cadauer. Maiestas
nominis vna.quasi dicat in solo Pōpeio fuis
se maiestatē Romani nois.Si tibi iactatu pe=
lagi.i.si maluisses iactari p pelagus,& carere
funere,q̄ habere talem rogū,quē tibi struxi,
aduerte & admoue aīam tuā potētē huic meo
officio qđ ex pietate ꝓcedit.Manes.s.tuos:o
Pōpei.& manes sunt aīæ,qn̄ errāt:vt ait Ser=
ui⁹.Quidā manes tanq̄ deos coli p̄cipiūt:vt
Ci.ait manes deos colūto.Iniuria fati.i.hoc
sepulcrū q̄lecūq; est,iniuria mortis tuę o Pō=
pei iubet eē recipiēdū tāq̄ legitimū ne pisces
& aues,& ira Cęsaris audeat qcq̄ ꝯtingere,&
violare.Pōti belua.i.pisces & mōstra maria.
Romana succense manu.i.o Pōpei cōbuste
manu mea,q sum Romanus,ait Codrus.

nus:auerte officijs meis.i.aſpiciant,vt perſequantur me,ꝓpter officia mea,manes.ſ.tuos,& animam potentē ſcilicet apud ſuperos. iniuria fati.i.qua te fatum afficit denegando iuſtam ſepulturam,iubet.i.vult,hoc eē fas .ſ.vt te tam vili rogo cremē,ne belua ponti.i.piſcis maris,audeat quicq̄.ſ. in te.i. ne te deuoret:& ne fera vt lupus:& ne volucres.ſ.rapaces: vt corui, milui, vultures,ſup.audeant quic q̄,& ne ira Cæſaris audeat quicq̄ vt te diſcerpere,aut eruere cineres tuos. o Pompei ſuccenſe manu Romana.i.mea qui ſum Romanus,accipe.i. gratam habe,quantum potes.ſ.gratam habere,flammam exiguam.i.tam exilem rogum.

SVLPI. ¶Noſtra manu.ipſe eñ te aduehã. Interea.anteq̄ ad Corneliam referaris. Paruo ſaxo,marmore nō te digno. Nota buſti, ſignū ſepulcri tui. Placare.iuſta & inferias ſoluere. Caput,qđ his cineribus deeſt. Inualidas, lentas & debiles. Fomite admoto,adhibitis aridis lignis & nutrimentis. Carpitur,ſuccenditur conſumitur. Tabe, pingui & adipe, quæ igne reſoluebatur. Dies,lux. Rupto ordine, non continuato officio. nam relinquere cogitabat. Quam metuis.arguit eum impruden tis metus:q̄ cum æternam famam ſit hoc facto conſecuturus, nullum cruciatum metuere debebat. Crimine.officio qđ velut crimen paues:certe Cæſar te id feciſſe probabit. Securus.certa cum ſpe. Cogit pietas,pietate coactus eſt. Officio,funeri. Inuſtis,non combuſtis. Cōgeſtaq̄ invnum parua clauſit humo, collecta modica terra occultauit. Retectos auferret. retegeret & auferret. Compreſſit, grauauit. Buſtum,buſti ſaxum. Sacrum. venerabile. quo indicatur & buſtum ipſum ſacrum eē. Semiuſto ſtipite.torre & ligno vſtulato. Situs, humatus. nam proprie ſiti dicuntur:qui conditi ſunt. nec tamē ante eorum ſepulcrum eſt q̄ iuſta facta, & corpus exeſum: vt ait in legibus Cicero. Appianus tradit ſepulcro Pompeij ab alio fuiſſe inſcriptū: Tēpli pondus erat modica qui clauditur vrna. Procedente tempore cum tumulus ſub arena eſſet obrutus: ſtatuę etiam,que Pompeio a neceſſarijs eius circa montem Caſium ex ære erectæ ſteterant in templi aditu iam vetuſtate exeſę ſeruarentur, ab Hadriano imperatore ſumma diligentia perquiſitæ,& inuentę ſunt cum ad oras illas acceſſiſſet. Tumulus quoq; mandato eius perpurgatus: ſtatuę erectæ:ſic vt denuo ab omnibus dignoſci poſſet. hæc Appianus. Maluit. quia turpius fuit ita ſepeliri, q̄ carere ſepulcro. & ideo Codrū arguit. Dextra, Codri. Obicis, opponis. Manes includis. animam & vmbram quę errant quietas iuxta cinerem reddis:nam tota terra erat Magno ſepulcrum. Pendet, ſuſpenſa attingit, indicatq; vniuerſam terram. Modus, menſura. Obrue, ne appareant tege. Crimine,culpa:id enim diis aſcribitur:quos ab indignitate arguit. Oethe, mons Theſſaliæ vbi conſumptus eſt & ſepultus Hercules a Philoctete. Iuga Nyſeia,mōs Helicon,vbi eſt ſepulcrum Bacchi,& Nyſa vicus. Vacant Bromio, conſecrata ſunt Baccho. Omnia Lagi arua tenere poteſt. in qualibet Aegypti parte ſepultus videbitur ſi nomen eius e ſaxo deleas. Lagi.quæ Ptolemæus primus Lagi filius tenuit. Hæſerit, affixum ſit. Erremus, ſimus in errore. Metu, religione, & veneratione. Nullas Nili calcem⁹ arenas.i. Aegyptum.

Romana ſuceenſe manu.fortuna recurſus
Si det in Heſperiam nō hac in ſede quieſcent
Tam ſacri cineres:ſed te Cornelia Magne
Accipiet:noſtraq; manu tranſfundet in vrnã.
Interea paruo ſignemus littora ſaxo:
Vt nota ſit buſti.ſi quis placare peremptum
Forte volet:plēos & reddere mortis honores:
Inueniat trunci cineres:& norit arenas:
Ad q̄s Magne tuū referat caput.Hęc vbi fat⁹
Excitat inualidas admoto fomite flammas.
Carpitur:& lętum Magnus diſtillat in ignem
Tabe fouens buſtum,ſed iã percuſſerat aſtra
Aurorę pręmiſſa dies.ille ordine rupto
Funeris attonitus latebras in littore quęrit.
Quã metuis demens iſto ꝓ crimine pœnã?
Quo te fama loquax omnes accepit in ãnos,
Condita laudabit Magni ſocer impius oſſa.
I modo ſecurus venię:faſſuſq; ſepulcrum
Poſce caput.cogit pietas imponere finem
Officio:ſemiuſta rapit reſolutaq; nondum
Oſſa ſatis neruis:& inuſtis plena medullis
Aequorea reſtinxit aqua:congeſtaq; in vnum
Parua clauſit humo.tūc ne leuis aura retectos
Auferret cineres:ſaxo compreſſit arenam.
Nautaq; ne buſtum relígato fune moueret
Inſcripſit ſacrum ſemiuſto ſtipite nomen.
Hic ſitus ē magn⁹.placet hoc fortũa ſepulcrū
Dicere Pompeii:quo condi maluit illum
Q̄z terra caruiſſe ſocer.temeraria dextra
Cur obicis Magno tumulū:maneſq; vagantes
Includis?ſitus eſt qua terra extrema refuſo
Pendet in oceano.Romanū nomē:& omne
Imperiū Magno eſt tumuli modus.obrue ſaxa
Crimine plena deū,ſi tota eſt Herculis Oethe

Siti.

Oethe.

PHILIP.BEROALDVS.

¶Fortuna recurſus.i.ſi mihi vnq̄ liceat in

Et iuga tota vacant Bromio Nyſeia:quare
Vnus in Aegypto Magno lapis:omnia Lagi
Arua tenere poteſt:ſi nullo in ceſpite nomen
Hæſerit.erremus populi:cinerumq; tuorum
Magne metu nullas Nili calcemus arenas.

¶Fortuna recurſus &c. Proſequitur q̄relam ſuam Cōdrus dicens. Si fortuna det ſup. mihi, recurſus.i. celerem reditum, in Heſperiam.i.in Italiam,cineres tam ſacri.i.tam venerandi viri,non quieſcent in hac.i.in huiuſmodi tā vili,ſede.i.ſepulcro: ſed o magne, Cornelia.ſ.vxor tua,accipiet te.i.corpus tuum: & tranſfundet in vrnam.i.receptorium cinerum,noſtra manu .i.miniſterio manus meæ. Interea.ſ. dū recurſum expectam⁹, ſignemus.i.licet nobis ſignare,littora.i. partem littoris, paruo ſaxo:vt ſaxum illud ſit nota.i.indicium & ſignum.buſti.i. ſepulcri tui:aut buſto.i.ſepulcro tuo:vt ſi quis volet forte placare te peremptum.i.tibi inferias ſoluere,& reddere tibi plenos honores mortis.i.iuſta,aut exequias legitimas cum ſepulturę honore, inueniat cineres trunci.i.corporis truncati,& norit arenas ad quas o Magne referat.ſ. vna ſepeliēdum, caput tuum. Vbi Codrus locutus eſt hæc, ipſe excitat flammas inualidas.i. exilem rogum, fomite.i.nutrimento ignis admoto. Magnus carpit.i.paulatim diminuit, qđ vulgo dicūt minorat, & ita alludit ad antitheſim:vt ſit magnus ſit paruus:& diſtillat.i. diffluit in ignem lentum,quia exilem, fouens.i.nutriens buſtum tabe.i.adipe cadaueris:ſed dies .i. lux auroræ ꝓmiſſa, percuſſerat iam(vt fugerent)aſtra(Sabellicus vt viſum eſt fo.xlviij. promiſſa legit:quia dies non præmittitur auroræ:ſed promitti tur per auroram.)ille.ſ. Codr⁹, ordine funeris.i.officio ſepeliē di rupto.i.interrupto propter aduentum lucis, quia timuit tyrannum,quęrit in littore latebras.i. vt lateret,& non offenderetur in ſepeliendo cadauere Magni. O demens.i. male ſapiens Codre:quā pœnam metuis pro iſto crimine? q.d. pofficio decentiſſimo,in quo vt in crimine deꝓhendi paues. quo.ſ. crimine.i.pro quo facto,qđ vt crimen celas,fama loquax accepit te in omne ęuum.i.extendet nominis tui gloriam dum mundus ſtabit. Socer impius.i.Cæſar, licet impius in viuentē,tñ laudabit oſſa Magni.ſ.generi ſui,condita.i.ſepulta a te.i. te q̄ ea ſepeliuiſti. I.i. vade modo.ſ.ad regem,ſecurus venię.i.de venia impetranda,& faſſus.i.confeſſus ſepulcrū .i. q̄ corpus Pompeij tradidiſti ſepulturæ,poſce.ſ.regem,caput.ſ. Pompeij: vt cū corpore reliquo ſepeliat. Pietas.ſ. Codri licet multū timeret cogit imponere officio.ſ.ſepulturę,finē.i. claudere ſepulcrum cœptum:& ita rapit oſſa ſemiuſta.i.ad dimidium ſui vſta:& reſtinxit aqua æquorea.i.maris vicini,oſſa nondum ſatis reſoluta,ſcilicet in cinerem:vtpote plena neruis,& medullis inuſtis .i.nondū vſtis,& clauſit parua humo.i.modica foſſa,ſup.oſſa & fauillas,congeſta in vnum. tunc.i.deinde ne aura leuis.i. vētus agilis,auferret cineres retectos.i.denudatos, cōpreſſit arenam in qua cōdiderat cineres,ſaxo.ſ.lapide ſuperpoſito:& ne nauta moueret.i.diſturbaret buſtum.i.ſepulturam Magni, fune religato,id eſt retinaculis diſſoluendis a ſaxo illo, inſcripſit ſcilicet ſaxo illo,nomē ſcilicet Pompeij,ſacrum.i. hominis ſacri&pro rep. occiſi,ſtipite.i.torre(Galli tiſonem vocant) ſemiuſto.i.ex rogo rapto. Magnus.ſ. Pompeius, eſt ſit⁹.i. poſitus & ſepultus hic(Eſt autem epitaphium Magni). O fortuna(inquit poeta)placet.ſ.tibi dicere hoc ſepulcrum magni.i. condigum Magno. quo.ſ. ſepulcro ſocer.ſ. Cæſar maluit illum.ſ. magnū, condi.i.ſepeliri, q̄ caruiſſe terra. O dextra,ſcilicet Codri,temeraria.i.nimium audax,cur obicis.i. non exigenti obtrudis,magno tumulum,& includis.ſ. vili & anguſto ſepulcro manes.ſ. Pompeij, vagantes.i.libere errantes prius(Pompeius ſup.eſt ſitus.i.ſepultus in memoria hominū, ea pte qua terra extrema pēdet in oceano refuſo.i. ꝓ totū orbē q̄ gs oceani Italiam redire,cineres tuos o Pōpei portabo vxori tuę Cornelię. Tranſfundet in vrnam cineres.e manu mea accipiet,& in vrnam cōdet. Paruo ſaxo.i.monumento. volo inquit interea paruum ſaxum erigere:qđ trāſeuntibus indicet vbi iaceat Pompeius. Placare peremptum.i.ſi quiſpiam voluerit colere de functū Pōpeium,& ei ſacrificare. Mortis honores.i.ſepulcro legitimo cōdere cineres Pōpeij,ille.n. eſt extrem⁹ mortis honos.ſ. ſepultura. Trunci:q̄ caput eſt ablatū. Excitat.ita Iuuenalis. & bucca foculū excitat. Fomite .i.nutrimēto ignis. Vergi. Rapuitq; fomite flāmā. Magn⁹ diſtillat in ignem. Cadauer Pōpeij paulatim reſoluebat in tabē, & ſenſim diſtillabat pinguitudine liq̄ſcēte. Tabe fouēs buſtū. illa pinguitudo & tabes diffluēs alebat q̄dā quaſi fomes ipſas flammas rogales. Ille ordine rupto funeris. Codr⁹ cum cœpiſſet dies illuceſcere timens ne deprehenderet,latebras queſiuit interrupto ordine funeris,cum nondū oia eſſent pacta. Quã metuis demēs. nūc Lucan⁹ ad ipſum Codrū latebras q̄rentē cōuertit ſermonē eū demētię noīe accuſās q̄ officio mēorabili,& pio pœnā formidet cū hęc res eū ſit factura imortalē i oē ęuū. Cōdita laudabit Magni ſocer. ne timeas o Codre: nāq; ipſe Cęſar hoc tuū laudabit officiū, quo Pōpeij cineres cōdidiſti. Poſce caput. vt illā .ſ.quoq; ſepelias. Semiuſta rapit. Codr⁹ q̄ſ uis formidaret,amore tñ & erga Pompeium pietate compulſus oſſa nondū bene cōbuſta collegit,& humi mādauit, q̄ adhuc erant plena medullis, q̄ nondū erant reſolutę. Inuſtis .i.non vſtis. Ne leuis aura retectos.i.ne ventus diſſiparet cineres Pōpeij expoſitos ſubdio,& nondum rectos, Codrus ſaxo arenam valde compreſſit. Inſcripſit ſacrū. ne vnq̄ a nautis tumulus Pompeij reuelleret ipſe carbone titionis iſcripſit in ſaxo nomē Pōpeij Magni. Hic ſit⁹ eſt Magnus. hęc inſcriptio & epitaphiū inſcriptū a Codro tumulo Pōpeij. Quo cōdi maluit illū. adeo exigu⁹ eſt iſte tumul⁹,& vilis: vt Cęſar poti⁹ velit Pōpeij cineres condi in hoc ſepulcro q̄ carere ſepultura. Temeraria dextra. accuſat dextram Codri, quæ inſcripſerat Epitaphium,& ſepulcri exiguitatem oſtenderat. vnde ait Lucanus. Sepulcrum Pompeij eſſe totum terrarum orbem, & nomen omne Romani imperij eſſe. Refuſo pendet in oceano. orbis terræ libratur ſuſpenſus elemento aquarum circundatus. Modum,id eſt menſuram tumuli. Horatius. Eſt modus in rebus. Obrue ſaxa,occultum habe iſtud ſepulcrum qđ magnā dijs conflat inuidiam. Si tota eſt Herculis Oethe Et iuga tota vacant Bromio Nyſeia.i. quare Pompeius habet tam exiguum ſepulcrū ex vno tantum lapide cōſtructum: cum Hercules & Bacchus,quibus non eſt Pompeius inferior,habeant montes pro ſepulcris? nam Hercules in Oetha monte Theſſaliæ ſepult⁹ eſſe dicitur:qui vt ſcribit Diodorus, pyram inſcendit cui ignē ſuppoſuit Philoctetes. vñ ille locus vt narrat Liuius, in honorē Herculis Pyra nūcupatur. Bacchus aūt in Nyſa ciuitate Indię ſepult⁹ eē memorat. Eſt. n. Nyſa

vt ait Plinius,Baccho sacra:ab ip̄o condita: vt refert Strabo:cui imminet mons quē gręci Merum nominant:latini femur.vnde origo fabulæ Bacchū Iouis femore editum.iuga ergo Nyseia intelligit Lucanus mōtē Femur dicatum Baccho qui Bromius a tonitru cognominatur,qui in eius ortu contigit:vt scribit Diodorus. Lagi rura.i.totam Aegyptum:a Lago rege,de quo supra. Nomen hęserit.f.Pompeij sculptum.Nullas Nili calcemus arenas.i.si ignorauerimus,vbi iaceāt cineres Pompeij,nō audebimus calcare arenas niloticas,tanq̄ vbiq; esse possint.

circundatur.Nomen Romanum & omne imperiū.i.totus mūdus quo fama imperij Romani extenditur,est magnus mod⁹.i.mēsura,tumulo.i.ad tumulū.Obrue.i.ne appareāt tege,saxa plena.f.ossium Pōpeij,crimine.i.ꝑpter crimē deum.i.deorum. Sicœthe, mons Thessaliæ vbi consumptus est Hercules est.i.dicit,tota Herculis qui in ea cōbustus est,& tota iuga Nyseia.i.Heliconis montis,vbi est sepulchrū bacchi,& Nysa vic⁹ vacāt.i.dedita,& cōseruata sunt,Bromio.i.Baccho,q̄re vnus lapis est magno.i.addicit sepulturæ Magni in Aegypto? Ipse magn⁹ ꝑt tenere.f.celebritate nois,oīa arua Lagi.i.totā Aegyptū:si nomē Pōpeij hęserit in nullo cespite.i.si ꝑ tenō fuerit illi assignatum certum sepulcrum. Erremus nos populi.i.simus in errore:& o Magne nullas.i.non vllas,non calcemus vllas arenas Nili metu cinerum tuorum.i.veriti ne cineres tuos calcemus:hoc est sit nobis potius tota Aegyptus sacra,q̄ patiaris tam vilem sepulturam.

SVLPI. ¶Dignaris,dignum facis.Tantos act⁹,tot acta & gesta.Monumenta. inscriptionē summarum rerum,quas strictim recenset:& nos quia superius dicta sunt vix attingemus.Lepidi motus.qui acta Syllæ tentans rescindere a.Q.Catulo. Gn. Pompeij auspicijs bis ex alpib⁹ & Italia,tum ex Sardinia, vbi etiā mouerat bella,pulsus perijt.Consule.Metello,quo reuocato Pompeius in eundem Sertorium missus ipsum cōfecit.Eques.ante tēpus enim & nondum senator triumphauit. Commercia.nauigationes,& commutationes rerum:hocq; dixit propter maria a Pyratarum incursionibus liberata. Pauidos maris.nam in mediterraneis locis iussi habitare ad mare non accedūt.Barbariem.vt Asiam Pōtum,Armeniā,Paphlagoniā,Cappadociam,Ciliciam,Syriā,Scythas,Iudęos,Albanos,Iberiā,Cretā,Basternas.Gētesq; vagas,Scythas.Repetisse togā,redijsse ad vrbana officia:estq; a modestia laus ꝙ non sit molit⁹ tyrānidē:& ab industria ꝙ se nō dederit otio. Ter currib⁹ actis,tribus triūphis.Donasse.attulisse multoꝝ vtilitatē,& dec⁹. Surgit,erigit.Fastoꝝ,libroꝝ in quib⁹ toties cōsul,& impator indicabat.Solitū,nomē.Culmina,in quibus erat inscriptū.Arc⁹,triūphales.Extructos spolijs.ex pręda,& manubijs ędificatos.Haud ꝓcul ē ima arena.est vicinū arenæ humili q̄ pręculminibus,& arcub⁹ est ima.Legat rectus,legere possit nisi inflexus. Transeat,ignoret & pretereat.Noxia.Per apostrophen Aegyptum detestatur cum ꝑpetuæ siccitatis imꝑcatione:carmenq; illud sibyllinum qđ quindecimuiri interpretati fuerant ne Ptolemęus cum exercitu Romanoꝝ in regnū reduceretur, vt est in epistolis Cice. poeta ad Pōpeiū,Septimiū,& Codrū referri vult:nā e duce miles euasit Pompeius statim vt in regis scapham descendit.Noxia ciuili fato,nocens ciuis fatali morte.Haud immerito cautum.non sine causa cauit prohibuit q; Sibylla. Ora pelusia,ostium pelusiacum. Hesperius,Romanorū.Tumētes,increscentes.Precer,imprecer. Crimine, culpa mortis Pompeij. Retentus orbe,non egrediens regionem.Vertat aquas,mutet cursum,& Aegyptū nō amplius irriget. Steriles, facti steriles ariditate.Putres,solutas,& puluereas q̄les sunt in desertis æthiopū præ nimio solis ardore.Nos in tēpla.ęgyptū cū exprobratione ingratitudinis arguit.Isim,lanificij deam

Lepidus.

Isis.

Q; si tam sacro dignaris nomine saxum:
Adde actus tātos monimētaq; maxima rerū,
Adde truces Lepidi motus:Alpinaq; bella:
Armaq; Sertori reuocato consule victa.
Et currus quos egit eques:cōmercia tuta
Gētib⁹:& pauidos cilicas maris.adde subactā
Barbariē:gētesq; vagas:& quicquid in Euro
Regnorū boreaq; iacet.dic semper ab armis
Ciuilem repetisse togam:ter curribus actis
Contentū patrię multos donasse triūphos.
Quis capit hęc tumul⁹? surgit miserabile bustū
Nō illis plenum titulis:nō ordine tanto
Fastorum.solitumq; legi super alta deorum
Culmina:& extructos spoliis hostilibus arcus:
Haud procul est ima Pompeii nomen arena
Depssum tumulo:qđ nō legat aduena rect⁹:
Qđ nisi mōstratū Romanus trāseat hospes.
Noxia ciuili tellus Aegyptia fato
Haud eq̄dē immerito Cumanæ carmīe vatis
Cautum ne Nili Pelusia tangeret ora
Hesperius miles: ripasq; æstate tumentes.
Quid tibi sęua precer ꝑ tanto crimine tellus?
Vertat aquas Nilus quo nascit̃ orbe retent⁹:
Et steriles egeant hibernis imbribus agri:
Totaq; in Aethiopum putres soluaris arenas.
Nos in templa tuam Romana accepim⁹ Isim
Semideosq; canes:& sistra iubentia luctus:
Et quē tu plāgens hominem testaris Osirim:
Tu nostros Aegypte tenes in puluere manes.

¶Q; sic&c.Sub vmbra detestationis facti ipsius Codri qui maiora non potuit,ostendit quanto maioribus dignus fuerat Pompeius dicens. Q; si o Codre,dignaris.i.dignum censes, saxum.f.cineribus Pompeij impositum,tam sacro nomine. i.tam sacri nominis inscriptione, adde tantos actus.i.tāta facinora quanta fecit Pompeius, & maxima monimenta.i. inscriptionē,rerum.f.maximarum:adde truces motus Lepidi: quos Pompeius compescuit:& bella alpina:quib⁹ Lepidum pepulit:& arma Sertori pro Sertorij,victa.f.a Pompeio,consule.f.Metello, reuocato.f.a Pompeio in vrbem:& adde currus.f.triumphales,quos egit eques.i.in quibus triūphauit adhuc in equestri ordine:adde sup.commercia tuta sup.facta gētibus:per pyratarum Cilicum subactionem:& adde Cilicas pauidos maris.i.non ausos mare aspicere amplius cum damnati sint mediterranea loca incolere.Adde Barbariem.i.gentem barbaricam,subactam.f.a Pōpeio:& gētes vagas.i. Scythas sup.subactos:& adde quicquid regnorum iacet in euro.i.oriēte:& Borea.i.septētrione.Eurus enim orientalis est ventus, & Boreas septentrionalis.Dic.f.in titulis Pompeij,ipsum repetisse semper ab armis.i.post bella,togam ciuilem.i. se gessisse ciuem pacificum non tyrannum:dic sup. ipsum contentū.f. fuisse,curribus ter actis.i.tribus triumphis,& donassé patriæ. i.ne grauis esset aut imperio sus videretur omisisse,cum habere potuisset,multos triūphos. Quis tumulus capit hęc? q.d. nullus,quia non possent inscribi in vno tumulo,aut cum scripta sint in mentibus hominum non poterant cū Pōpeio sepeliri.Bustū.f.Pompeij,miserabile.i. dignū miseratione, surgit .i.erigitur in altum:non plenum illis titulis,& non tanto ordie .i.continuatis magistratib⁹,fastorum.i.scriptis in fastis.& nomen Pōpeij solitum legi sup alta culmina deorum.i.in tholis vbi victorię ipsius insignia suspēsa erant:& super arcus.f. triūphales,extructos spolijs hostilibus.i.ex manubijs hostiū victorum,est haud procul terra ima.i.inscriptum est apud terrā, depressum tumulo.i.inscriptum in tumulo depresso:quod aduena.i.illuc adueniens non legat.i.nequeat legere,rectus.i.nisi se inclinet:& quod Romanus hospes.i. peregrinus, trāseat.i. negligat & non legat,nisi monstratū.f.a sciente illic esse tumulum Pompeij.O tellus Aegyptia,noxia.i.nocens & culpabilis,fato ciuili,equidem ꝑ quidē.i.certe,cautum est.i. prohibitum haud immerito.i.merito & iure optimo:carmīe vatis cumanę.i.carmine Sibyllino,cui⁹ meminit Cicero in prima epistola ad Lentulum:ne miles Hesperius tāgeret ora.i.ostia Pelusia Nili:& ripas tumentes.i.aquis abundantes ęstate.i.ne ingrederetur Aegyptum:quod Pōpeius iā factus e duce miles non cauit:aut quod quia prius per militem reduxit Ptolemeū in regnum,fuit illi occasio mortis:non enim illuc confugisset nisi bene meritus fuisset de regno:nec forte interemptus fuisset:quia minus suspectus de vendicando sibi regno. O tellus sęua quid precer.i.imprecer tibi,pro tanto crimine.f. occisi & i sepulti Pompeij? Precor sup.vt Nilus vertat.i.retrocedere faciat aquas:retentus orbe quo nascitur:& vt agri steriles egeāt imbribus hybernis: & vt soluaris tota in putres arenas Aethiopum.i.quales sunt apud Aethiopes.Nos accepimus in templa Romana,Isim tuam.f.deā,& canes semideos.i.pro semideis cultos:vt Anubim cui caput caninum est:& accepimus sistra.i.crepitacula Aegyptiaca,iubentia luctus ob amissū Osirim:& accepimus Osirim tanq̄ deum:quem tu o Aegypte plāgens.i. deflens extinctum & discerptum,testaris hominē sup. fuisse:& tu o Aegypte tenes manes nostros.i.imperatoris lōge clarissimi,in puluere,id est humillima arena.

in quā Io vacca a Ioue cōuersa est.eius sacra Romę translata sunt erectumq; ei templū in campo Martio.faciebant ei nouem dieb⁹ castissimę.Canes.Anubim dicit quē Ver.latratorem appellat,hoc est Mercurium qui canino capite colitur i ciuitate canum:in qua honor & sacer quidam cibus est canibus constitutus.vt ait Strabo.Colunt aūt vniuersi Aegyptij animalia quędam vt bouem,canē,felē,accipitrem,& ibim lepidodotum,& Oxyrynchum,pisces.vt ex Strabone late in Iuuenalem cōmemorauimus.seorsum autem ouem,latum piscem,lupum, cynocephalū, cepū,aquilam, leonē,caprū,hyrcū,murem araneum. Sistra. Sistra sūt cymbala & instrumenta rotunda quę in sacris Isidis concutiebantur & ad quorum sonitum conueniebant Seneca de vita beata. Cum sistrū aliquis cōcutiens ex imperio mentitur. Iubentia luct⁹. indicentia Isidis sacra quæ sunt quatenus ꝑuulum filium vel perdiderit vel inuenerit:nā primo sacerdotes ei⁹ deglabrato corpore sua pectora contundunt:sicut ipsa cū perdidit fecerat:deinde puer producitur quasi inuentus & in letitiam luct⁹ mutatur. Osyrim. Osyris Iouis ex Niobe Phoronei filius regnum Argiuum Aegyaleo fratri relinquens Aegypto expugnata Isidem duxit vxorem:inde cum a Typhōe fratre occisus dilaniatusq; esset, a regina plorante & anxia tandē inuēto discerptoq; cadauere apđ Phylas illud i abbato sepeliuit:sed mox cum Aegyptijs bos maculis insignis apparuisset eū Osyridem existimantes pro numine coluerunt.Testaris hominē. ostendis non bouem sed hominem fuisse.

Anubis.

Monstrosi Aegyptiorum dei.

Sistra.

Osyris.

BERO. ¶Adde actus tantos. In Epitaphio narrari solent præclara facinora triumphi ornamenta & laudes defuncti.vñ ait Luca.O Codre adde in hoc monumento actus Pompeij Adde trucis Lepidi mot⁹.quēadmodū Pō. cōpressit motus Lepidi qui iudicatus hostis patriæ a Pōp.& Catulo cū res nouas moliret̃ fuit profligatus.de quo dictum est in secūdo Armaq; Sertorij.de his oībus dictum est i secundo quēadmodum Pō.domuit Sertoriū in Hispania. Reuocato consule.f.Metello cui contra Sertorium bella gerenti successit Pōpe.auctor Plutarchus. Et currus quos egit eques.Pōpeius,vt supra monstrauimus eques Romanus induxit bis currus triūphales primo ex Aphrica,secundo ex Hispania subacta. auctor Pli.Commercia tuta gentibus.quēadmodū oram maritimā a ꝑdonib⁹ liberauit & profligatis Cilicibus pyratis de qb⁹ dictum est sæpe,fecit vt cōmercia inter gētes essent tuta purgato mari. Subactā Barbariē. gētes intelligit quas in expeditiōe Mithridatica subegit.de quibus in secundo copiosissime narratū est. Quicq̄d i euro.i.oīa regna orientalia & septētrionalia. Ciuilē repetisse togam.i.deposito imperio redijsse ad officium priuati & togati ciuis. Surgit miserabile bustum. Sepulchrum Pōpeij dicit esse miserabile in quo non erat inscriptio suorum titulorum. Non ordine tanto fastorum.i.in quo non erant inscripti tres consulat⁹ Pōpeij.ter enim fuerat consul. Solitumq; legi.i.nomē Pōpeij quod solitum est legi inscriptū in arcubus triumphalib⁹,in tēplis deorum,nunc est prope ipsas arenas. Quod non legat aduena rect⁹.adeo est depressum nomen Pompeij tumulo inscriptum vt legi non possit nisi homo curuet̃. Cumanę carmine vatis. Cautum in libris Sibyllę quæ fuit cumana,hoc carmē legebatur.Romane miles Aegyptū caue.quod Lucanus ad mortē

Pompeij dicit esse referendum. Quid tibi sęua prędter. Lucanus imprecatur mala Aegypto propter mortem Pompeij: & primo vt Nilus vertat aquas ne eam fœcundet ita vt Aegyptus indigeat pluuia cæleſti. & vt tota in arenas reſoluatur. Nos in templa tuam. Romani colebant Iſim quæ dea eſt Aegyptiorũ: vt Diodorus, & Euſebius tradunt. Semideoſq; canes. Anubis deus eſt Aegyptiorum qui pingit canino capite: quem Mercurium eſſe exiſtimant: vt ait Seruius. Vergilius. Latrator Anubis. vnde Lucanus, Semideos canes appellat Et ſiſtra iubentia luctus. Siſtrum dicit eſſe crepitaculũ, vt tuba, Aegyptiorum: quod in manu geſtat Iſis. Vergilius. Vocat agmina ſiſtro. hoc Aegyptij ſacerdotes indicũt luctum amiſſo Oſyride qui vt ſupra dictum eſt deus eſt Aegyptiorum: & ſecundum Diodorum & hiſtoricos fuit maritus Iſidis laceratus a Typhone. quẽ in bouem quem appellant apim dicunt eſſe cõmutatum. hic in Aegypto numinis vice colitur. quem merſum in fonte enecant luctu q̃ſituri alium: & donec inueniant mœrent. auctores Plinius & Solinus. ait Lucan⁹ Romanos recepiſſe Oſyrim intra ſua templa quẽ Aegyptij planctu teſtantur fuiſſe mortalem: quoniam ſi eſſet deus non opus eſſet luctu.

SVLPIT. ¶Tu quoq; Romam increpat. Tyrãno, Cęſari quem in deorum numerũ aſcripſit Auguſt⁹ eiq; templũ erexit: & plebs columnam Numidici marmoris in foro erexit: apd quã ſacrificare & vota ſuſcipe pſeuerauit: vt Sueto nius ſcribit. Piaſti, placaſti. Sęcula prima. illi qui vixere Cęſaris tempore qui Pompeiũ tam vili ſepulchro iacere volebat. Excipe, reduci vrbem. Subruta, immerſa. Inuiſa. quã odio habuerit, qui in eo neglectus iacuerit.

Tu quoq; cũ ſęuo dederis iam tẽpla tyranno
Nõdum Pompeii cineres o Roma piaſti.
Exul adhuc iacet vmbra ducis. ſi ſæcula prima
Victoris timuere minas: nũc excipe ſaltem
Oſſa tui Magni: ſi nõdum ſubruta fluctu
Inuiſa tellure ſedent. quis busta timebit?
Quis ſacris dignã mouiſſe verebitur vmbrã?
Imperet hoc nobis vtinam ſcelus: & velit vti
Noſtro Roma ſinu: ſatis o nimiumq; beatus
Si mihi contingat manes tranſferre reuulſos
Auſoniam: ſi tale ducis violare ſepulcrum.
Forſitan aut ſulco ſterili cum poſcere ſinem
A ſuperis: aut Roma volet feralibus hauſtris:
Ignibus aut nimiis: aut terræ tecta mouenti:
Conſilio iuſſuq; deum tranſibis in vrbem
Magne tuam: ſummuſq; feret tua buſta ſacer
Nã qs ad exuſtã cãcro torrente Syenẽ (dos,
Ibit? & imbrifera ſiccas ſub Pleiade Thebas
Spectator Nili? quis rubri ſtagna profundi
Aut Arabũ portus mercis mutator eoq;
Magne petet: quẽ nõ tumuli venerabile ſaxũ
Et cinis in ſummis forſan turbatus arenis
Auertet? manesq; tuos placare licebit
Et Caſio pręferre Ioui? Nil iſta nocebunt
Famæ buſta tuę: templis auroq; ſepultus
Viliorvmbra fores: nunc eſt p numine ſũmo
Hoc tumulo fortuna iacens. auguſtius aris
Victoris Libyco pulſatur ab æquore ſaxum,
Tarpeiis qui ſæpe deis ſua tura negarunt:
Incluſum fuſco venerentur ceſpite numen?

Sepulcra deorũ monitu ſtructa

Syene.

Thebæ Aegyptiæ.

Tu quoq; Romam increpat. Tyrãno, Cęſari quem in deorum numerũ aſcripſit Auguſt⁹ eiq; templũ erexit: & plebs columnam Numidici marmoris in foro erexit: apd quã ſacrificare & vota ſuſcipe pſeuerauit: vt Suetonius ſcribit. Piaſti, placaſti. Sęcula prima. illi qui vixere Cęſaris tempore qui Pompeiũ tam vili ſepulchro iacere volebat. Excipe, reduci vrbem. Subruta, immerſa. Inuiſa. quã odio habuerit, qui in eo neglectus iacuerit. Quis busta timebit, quoniam mortuoq; cineres ſacri erant & niſi cum ſcelere loco moueri non poterant, neminem inquit oportere metuere illos effodere & in meliorem vt colãtur locũ tranſferre. Vmbram, corpus a quo vmbra non diſcedit. Sacris, diuinis honoribus. Imperet hoc nobis vtinam ſcelus. vtinam tã q̃ ad ſcelus patrãdum hoc nobis muneris detur & ego dammer ad Pompeij cineres referẽdos: nam feliciſſimus mihi viderer. Violare. quod venerari eſſet. Forſitan Roma. ali quã do monitu deum vt malis liberentur Põpeij cineres relaturos dicit: & alludit ad illud quod quinto libro dixim⁹ de Phrygib⁹ qui Athim ſepelire ſunt ab Apolline iuſſi. Et de Atheni enſibus qui ſiccitate laborantes mortem Androgei piauerunt. & Lucanis qui peſtilẽtia vexati Palinuri manibus Apollineiubente placatis liberati ſunt. ea. dixit autem illic ſuſtulit iras telluris ſterilis monſtrato fine reſoluit aeta tabificum. Sulco, terr ę. Feralibus, peſtiferis. Ignibus, incendiis. Aut terrę mouenti tecta. aut terrę motibus. Buſta, cineres. metonymia. Nam quis, publici deſyderij & commodi gratia id etiam faciendum dicit quoniam nautæ omnes qui in orientem nauigarent illuc eſſent ad Pompeium venerandum vel cũ incommodo acceſſuri. Syenem, oppidum i Thebaide ſub ęſtiuo cancri tropico conſtitutum vt diximus ſupra. Torrente, adurente. Thebas. Aegyptias quę ſũt ſub tauro quem conficiunt Pleiades. Imbrifera, pluuiali. Mutator, mercator & cõmutator. Auertet, a curſu ad parentandum diuertet. Pręferre. non vt cenſeat Pompeium Ioui præferendum: ſed q̃ potius buſtum Pompeij q̃ Caſij templũ viſurus ſit. Iſta, tam humilia. Nunc eſt. inſultatio in fortunam & in Cęſarem. Auguſtius, ſacratius & maius templis Cęſaris. Ab æquore: a fluctib⁹ qui e Lybia in Caſium illidunt. Tarpeius. ſenſus eſt multi populi qui deos Romanos colere noluerunt ſepulcro & manibus Põpeij ſacrificent: & ſic confirmat auguſtius eſſe. Strepant alij quicquid libet huc tendit poeta. Tarpeijs deis. qui coluntur in

¶Tu quoq; Inuehitur etiam in Romam eo q̃ Cæſari tyranno templa dicauit: & Pompeio libertatis pro qua mortuus eſt amatori nondum ſepulcrum conſtruxit, dicens. Tu quoq; .i. etiam tu o Roma, cum dederis .i. dicaueris iam ſęuo tyranno. ſ. Cæſari templa. i. ædem ſacram, nõdum piaſti. i. placaſti, aut expiaſti cineres Pom. dando illis ſepulturam legitimam. Vmbra enim ducis. ſ. Pompeij. i. anima errans circa corpus cui iuſta non ſunt exhibita, iacet adhuc exul. ſ. ab Elyſijs, errans in Aegypto, ſecundum hæreſim gentilium. Si prima ſæcula. ſ. ſub Cæſare, timuere minas victoris. ſ. Cæſaris, excipe. i. libera exilio, ſaltem nunc poſt tot annos, oſſa Magni tui. i. pro te mortui, ſi. i. ſiquidem, ſedent. i. quieſcunt in tellure inuiſa. i. in Aegypto vbi crudeliter occiſus eſt Pompeius, nondum ſubruta. i. ſubuerſa & ſubmerſa fluctu littus impingẽte. Sabellic⁹ vt fo. xlviij. viſum eſt, legit inuerſa tellure &c. Quis timebit mouiſſe buſta? quis verebitur mouiſſe. ſ. a ſede ſua, vmbram dignam ſacris. ſ. ędibus, aut diuinis honorib⁹, hoc eſt quis verebitur ad maiorem honorem ſuſtuliſſe? q. d. nemo niſi inſipiẽter ſcrupuloſus. Vtinam Roma imperet nobis. i. mihi (inquit poeta) hoc ſcelus. i. hoc facinus tam pium ſi credit ſcelus eſſe: & vtinam Roma velit vti noſtro ſinu. i. gremio ad tranſferenda in eo oſſa Magni. O ego ſup. eſſem ſatis & nimium. i. plus q̃ ſatis beatus, ſi contingat. i. detur mihi cum difficultate, trãſferre Auſoniam. i. in Italiã manes. ſ. Pompeij, reuulſos. ſ. ab Aegypto: & ſi mihi contingat violare talc. i. tam abiectum ſepulcrum ducis. ſ. Pompeij, ſup. vt reponam meli⁹. O Magne tu tranſibis forſitan in vrbẽ tuam. ſ. Romam, conſilio & iuſſu deum. i. deorum: aut quum. i. quando Roma volet poſcere a ſuperis ſulco ſterili. i. ſterilitati terræ finẽ: aut hauſtris. i. vẽtis, feralibus. i. mortiferis finem. i. remedium, aut nimijs ignibus .i. ardoribus ſolis, aut incendijs vrbium: aut terrę mouenti tecta. i. terrę motui finem, id eſt liberationem. hoc eſt quando p̃ cabitur finem malis q̃ patietur: admonebitur per oraculum trãſferre manes Pompeij ſicut & alij in conſimilibus admoniti ſunt vt docte recitauit Sulpitius. & ſummus ſacerdos. ſ. Romanus qui & nunc ſed longo ſanctiore ordine ſummus eſt, ferret tua buſta. i. cineres. Nam o Magne, quis ibit ad Syenẽ oppidum in Thebaide, exuſtam cãcro torrente, id eſt adurente: & quis ibit Thebas ſiccas ſub pleiade imbrifera. i. ad Theben Aegyptiacam quæ eſt ſub Tauro: & tunc ſicca, cum aliæ terrę imbribus madent: quis inquã ibit Thebas exiſtens ſpectator Nili: & quis o Magne mutator mercis eoæ. i. orientalis mercator, petet ſtagna profundi. ſ. maris, rubri. i. Erythrei: aut petet portus arabum: quem non auertet. ſ. ab inſtituta nauigatione ſaxum venerabile tumuli. ſ. tui, & cinis. ſ. tuus, forſan turbat⁹ .i. turbine ſparſus in ſummis arenis: & quem non iuuabit. i. delectabit, aut licebit (vt alij legunt) placare manes tuos circa Caſium montem errantes: & pręferre eos Iouí Caſio: qui in Caſio monte Aegypti colitur? q. d. nullus omnino erit quem non iuuabit: & ita vnumquemq; iuuabit &c. Quo circa iſta tam humilia buſta nil nocebunt famę tuę. tu ſepultus. i. ſi fores ſepultus templis & auro. i. in templis & tũbis aureis, fores vmbra vilior. i. indignior q̃ nunc es: quia fortuna tua facens hoc tumulo eſt nunc pro ſummo numine. Saxum. ſ. ſepulcri tui in Caſio monte, pulſatur ab æquore Libyco. i. e Libya in Caſium pulſo, auguſtius. i. ſacratius & magis auſpicio auctum, aris victoris. i. q̃ aræ Cæſari dicatæ: quia multi qui negarunt ſępe deis tarpeijs. i. qui in arce tarpeia ſeu capitolina quæ ſumma eſt Romæ coluntur, ſua tura. i. ſacrificia, venerentur nomen tuũ incluſum fuſco ceſpite. ſ. terræ Aegyptiacæ quæ fuſca eſt. Et iſta ſi eſſes in capitolio ſepultus cum minor eſſes deis qui tamẽ a multis contemnunt, minus haberes numinis & veneratiõis. ſic Sulp. legit & exponit. alij etiã legẽtes fuſco ſic interpretant: vt ſit per confirmationem dictum. Sæpe qui negarunt ſua tura deis tarpeijs eo q̃ ſunt aurei aut inaurati: venerentur numẽ ipſorum incluſum ceſpite fuſco. i. ſi eſſet in ſtatuis fictilibus. Omnibonus autem & Beroaldus legunt tuſco: & fulmen: vt capitolio vt Ioui, Apollini, Mineruæ, Iunoni. Numẽ incluſum ceſpite fuſco. manes Põpeij ſepultos in terra Nili nigra. talis enim p̃ pinguedine eſt. BEROALDVS.

¶Tu quoq; cum ſæuo. Sermonẽ vertit ad vrbẽ Romam quæ cum dederit templa Tyranno, ſcilicet Cæſari & cum tãq̃ deum colat nõdum petierit cineres Pompeij: vt illos honorifice conderet. Si ſęcula prima victoris timuere minas. i. ſi primis illis tẽporibus null⁹ audebat metu Cæſaris tranſferre cineres Põpeij Romam, nunc ſaltem tranſferant ſi modo nondum ſunt fluctibus ſubruta & diſſipata. Nunc. mortuo Cæſare. Quis ſacris dignam. quis timebit mouere vrnã in qua ſũt cineres Pompeij, & Romam tranſferre? q. d. nullus timere deberet. Satis o nimiumq; beatus. ego eſſem inquit Lucanus beatiſſimus ſi mihi Roma imperaret: vt ego cineres Pompeij tranſferrem Romam. Manes. ſ. Pompeij. Tranſferre Auſoniam. i. Italiam vt ſupra ſæpe dictum eſt. Forſitan aut ſulco ſterili. ſenſus eſt. Fortaſſis cineres Pompeij Romam tranſferentur cum Romani quærentes finem ſterilitatis, aut peſtilentię, aut incendij aut motus terrę a diis admonebuntur ita eos fore votorum compotes, ſi cineres Pompeij Romam tranſtulerint. Feralibus hauſtris. i. peſtilentiæ manenti in hauſtris peſtilẽtibus & per autumnum, vt inquit Horatius, corpora infeſtãtibus. Conſilio iuſſuq; deum. Tangere videtur coniurationem Piſonianam cuius ipſe Lucanus fuit particeps: quę duce Piſone conſurrexit in Neronem. vnde videtur ſignificare interfecto Nerone cineres Pompeij in vrbem tranſituros qui Romam tranſferri non poterant regnante Iuliorum gente quæ in Nerone defecit. Summus ſacerdos .i. pontifex. Nam quis ad exuſtam, nullus inquit ibit in Aegyptum aut in Arabiam q̃ non flectat ab itinere: vt manes Pompeij placare poſſit. de Syene dictum eſt in ſecundo q̃ ſubiecta eſt tropico cancri in extremis finib⁹ Aegypti. Siccas ſub Pleiade Thebas. Ciuitas eſt Aegypti Diopolis, eadem dicta Thebe: centum portarum fama nobilis: vt Plini⁹ & Diodorus tradunt: ibi nũq̃ pluit nec ortu, nec occaſu Pleiadum quæ ſtellæ ducunt pluuias & ſunt in Tauro. alio nomie dicunt Suculæ vel potius Vergilię. Mercis mutator eoq; Seres & populi orientales ſuas merces pmutãt acceptis alijs mercibus vt ait Solinus: & ſi militer negotiatores i Aethiopia vehũt cinamomum reuehentes vitrea, & ęnea, & veſtes. auctor Plinius. Auertet. ſ. a recto curſu. Et Caſio præferre Iouí. dictum eſt ſupra Caſiũ mõtẽ eẽ p⁹ Peluſiũ in quo fuit delubrũ Iouis Caſij & tumulus Põpeij. Qui ergo veniet: vt placet manes Pompeij, eos anteponet Ioui Caſio. Iſta buſta, tam vilia. Auguſtius aris victoris. i. ſepulcrum Põpeij pulſatur ſuctibus: quod tamen eſt auguſtius & diuinius & nobilius aris quæ erectæ ſunt Cæſari. Tarpeijs qui ſæpe deis. i. multi qui noluerũt ſacrificare Ioui ſacrificant eius fulminibus q̃ venerantur incluſa. Ceſpite tuſco. i. bidentali diſciplina: ita tradita ab Hetruſcis: vt ſu-

pra docuimus in primo. etiam Aldus impressit: vt sit auſpices & extiſpices ſ cangures tuſci qui negarunt ſua tura deis Tarpeijs venerentur numen incluſum ceſpite tuſco .i. ara a tuſcis ſacerdotibus extructa in luco vbi fulmen ab Ioue miſſum cõdiderint. aut bidentali diſciplina vt Beroaldus explanat. Præterea Sulpitius legit illud. Nunc eſt pro numine ſummo &c. vt ſit per inſultationem in Cæſarem & fortunam dictum ſic. Nunc fortuna. ſ. Cæſaris iacens hoc .i. magnifico tumulo eſt pro ſummo numine. ſ. ſtultis q ſtrepitum fortunæ colunt: tamen hoc ſaxum pulſatur &c. Mihi autem placet expoſitio quam primam poſui.

SVLPIT. ¶ Proderit. Solamen eſt a futuro commodo nam euerſo ſepulcro quod breui durabit minores non credent Pompeium mortuum nec in Aegypto ſepultum: ſed in cælo regnare vt putant Iouem Cretenſes. Olim, in futurum. Ardua moles. eminens ſepulcrũ. Sparget, diſſoluet. Buſtum, buſti ſaxum. Argumenta, ſigna. Sit nulla fides: nõ credat. Erit tam mendax: putabitur ita mẽdacium dicere: vt Creta de Iouis ſepulcro: qđ in Creta fuiſſe Solin⁹ & Cicero in natura deorum & Lactantius meminere. BEROALDVS.

Proderit hoc olim q nõ mãſura futuris
Ardua marmoreo ſurrexit pondere moles.
Puluеris exigui ſparget non longa vetuſtas
Cõgeriem: buſtumq cadet: mortiſq peribũt
Argumenta tuæ: veniet felicior ætas
Qua ſit nulla fides ſaxum monſtrãtibus iſtud:
Atq erit Aegyptus populis fortaſſe nepotũ
Tam mẽdax Magni tumulo q̃ Creta tonãtis.

Iouis ſepulcrum.

¶ Puluеris exigui ſparget. i. vetuſtas diſſipabit olim hoc ſepulchrum Pompeij & ſic nullum extabit eius mortis indicium ex quo p deo colerur. Atq erit Aegyptus. Sepulcrũ Iouis eſt in creta: vt Solinus Varro & Lactantius tradunt oſtendentes Iouem fuiſſe mortalem. verum Cretẽſes ne minuatur fama diuinitatis Iouis negãt eum apud ipſos eſſe ſepultum. dicit ergo Lucanus q quemadmodum Creta eſt mendax de ſepulcro tonantis .ſ. Iouis, ita Aegyptus temporibus nepotũ erit mẽdax de tumulo Pompeij quem negãdo apud ſe eſſe ſitum, tradet poſteris pro deo colendum.

¶ Prodideritt hoc olim. Conſolatur a futuro commodo in qđ præſens malum commutabitur dicens. Hoc q moles. ſ. ſepulcri tui non ſurrexit ardua, pondere marmoreo. i. grãdi ſtructura e marmore: & q non eſt mãſura futuris. i. apud futuros homines (ſunt tamen qui ſepulcri pro futuris reponant). proderit. i. commodum erit olim. i. tempore futuro ſup. tibi o Magne: quia vetuſtas non longa. i. ſtatim ventura, ſparget. i. diſſipabit, congeriem puluеris exigui. i. cinerum tuorum modico ſepulcro contentorum, & buſtum. i. ſepulcrum tuum cadet .i. diruetur, & argumenta. i. approbationes & monumenta tuę libertatem reducet, veniet: quia cum ſit pro patria defunctus credent te in cœlis cum dijs regnare, atq Aegyptus erit. i. reputabitur fortaſſe a populis nepotum. i. minorum ſeu poſterorum noſtrorum, tam mendax tumulo. i. monſtrando tumulũ Magni, q̃. i. quãtum mendax eſt Creta tumulo tonantis. i. monſtrando tumulũ Iouis tonantis, quod monſtrabatur in Ida Cretẽſi. Sed ſi ſepulcrum eſt Iouis, ergo mortuus eſt: ſi mortu⁹, nõ fuit deus nec tonans: vnde alterum eſt credendum aut nullum eſſe Iouis ſepulcrum, aut Iouem non eſſe deũ. Poſſet tamen quiſ q̃ hæc pro Cretẽſibus diſſoluere: vt nos de Chriſto: ſi mẽdaciter aſſerere velit quod nos veraciſſime. Sed hoc nil ad hũc authorem. verum hæc cyltima pars eſt quaſi paraſceue ad ſequẽtis libri initium.

Expoſitio Argumenti per Aſcenſium.

Io. Sulpitii Argumentum in Lucani Librum Nonum.

Spiritus in nono. In nono libro deſcribitur primum apotheoſis atq deificatio animę Pompeianę: deinde Catonis deliberatio cum militibus quos cum vniuerſa claſſe ſecum tenebat cui cum Cneo Pompeio præfect⁹ erat: nam cum milites ad libertatem incitaſſet, perſuaſit eis vt ſe pararent ad regem Iubam tranſire: ibi enim ſpem aliquam fore: vt ipſi⁹ auxilio reſtituerent. recuperarẽt. Tum vt in Libyam peruenerint. Et vltio loco quomodo Cæſar primo in Troiam, deinde in Aegyptum ſit profectus: vbi Pompeij caput aſpiciens ſe ab lachrymis temperare non potuit. Quę omnia Sulpitius carmine complectitur. cuius eſt ordo. Spiritus. i. anim⁹, Magni. ſ. Pompeij, petit, id eſt deſcribitur petiſſe, æthera. i. cælum in nono. ſ. libro Parſalię aut Pharſalidos. Et Cato tranſportat relliquias pugnę. ſ. Pharſaliçe i oras Libyæ: & Cornelia vxor Pompeij luget Magnum, id eſt necem Pompeij: cum Pompeijs. i. Pompeij filijs priuiginis ſuis, etiam Pompeijs vt Sexto & Cneo Pompeijs: quem. ſ. Magnum Cato poſtea Vticenſis dicẽdus, commendans. i. laudans, caſtigat. i. arguit cilices q illum ſic dereliquerint, & ipſe agitur, id eſt nauigat, per Syrtes in Aphricam, & calcat quoq. i. etiam pedibus terit, arenas Libycas. i. Aphricanas: & tuens, id eſt inſpiciens, Hammonem. i. Iouem arenarium qui in deſertis Libyæ ſolenne templũ a Baccho inſtitutum habebat, peragrat ſenta, id eſt loca ſqualida & aſpera, ſerpentũ qui ĩ Libya plurimi ſunt.

Spiritus in nono Magni petit æthera: pugnę
Relliquiaſq Cato Libyę tranſportat in oras:
Et cum Pompeiis Magnum Cornelia luget.
Quẽ Cato cõmendãs Cilices caſtigat: & inde
Per Syrtes agit: Libycas quoq calcat arẽas:
Hammonẽq tuẽs ſerpentũ ſenta peragrat.
Dux & ab Emathia Troianam vectus in vrbẽ
It Pharon: & gñi lachrymãs pia cõſpicit ora.

Dux, ſcilicet Cæſar vectus ab Emathia. i. Theſſalia, in vrbem Troianam. i. Troiæ deletæ, quęrens eius veſtigia, it id eſt proficiſcitur ſup. in Pharon. i. inſulam illam Aegypti, hoc eſt in Aegyptum ad Ptolemæum: & lachrymans conſpicit pia ora, id eſt caput generi ſcilicet ſui Pompeij: aut lachrymans pia. i. pie: vt ſit nomen p aduerbio: ſed Lucanus docet non pias ſed ſimulatas fuiſſe lachrymas, dicens ante finẽ. Gemituſq expreſſit pectore læto.

M. Annei Lucani Parſaliæ lib. Nonus.

ATT non in Pharia manes iacuere fauilla:
Nec cinis exiguus tantam cõpeſcuit vmbram:
Profiluit buſto ſemiuſtaq mẽbra relinquens
Degenerem q rogũ: ſequitur cõuexa tonãtis
Qua niger aſtriferis connectitur axibus aer:
Quodq patet terras inter lunęq meatus
Semidei manes habitant: quos ignea virtus
Innocuos vita patientes ætheris imi
Fecit: & ęternos animam collegit in orbes.
Non illuc auro poſiti: nec ture ſepulti
Perueniunt. illic poſtq ſe lumine vero
Impleuit: ſtellaſq vagas miratur & aſtra
Fixa polis: vidit quanta ſub nocte iaceret
Noſtra dies: riſitq ſui ludibria trunci.

Ioannis Sulpitij Verulani in Lucani Nonum interpretatio.

ATT non in Pharia. Pompeius animã quæ terra condinon potuit in campos Elyſios quæ ſub lunę regione ſunt euolaſſe & contẽptis terris atq humana miſeria in Bruti Catoniſq pectoribus requieuiſſe inquit. Manes, Pompeij anima. Pharia fauilla: cinere Aegyptiaco. Cõpeſcuit, cõtinuit. Profiluit, extra ſaltauit. Sequitur conuexa: repetit cœli concauitatem. Qua niger. Elyſios cãpos in orbe lunari eſſe oſtendit ea qua aer eſt coniunctus ætheri. Nigrum autem aera appellauit reſpectu fulgoris ætheret & aſtrorum. Aſtriferis axib⁹, hoc eſt ſpheris planetarum, videlicet lunæ q prima eſt. Patet, effunditur. Semidei manes. i. animę beatorum quę ſunt in circulo lunari. Ignea, diuina: loquiturq ſecundum Platonicos quj deos & animas igneas eſſe dixerunt & Vergi. Igneus eſt ollis vigor & cœleſtis origo. Patientes. ibi enim purgantur. Imi. lunaris qui eſt iter ſeptẽ infim⁹ omnium. In orbes in ſphæras & circulos quibus deſcẽdit. nam anima in ſupremo cœlo orta per ſeptem orbes in terras demittitur. Non illuc. non dites ſed ſapientes & optimi illuc admittũtur. Socratem enim dixiſſe Cice. tradit animos hominum eſſe diuinos: iiſq quum e corpore ex ceſſiſſent reditum in cęlum patere optimo & iuſtiſſimo cuiq expeditiſſimũ. Poſiti, ſepulti. Vero, clariſſimo: nam hoc noſtrum illi collatum eſt tenebroſum. Impleuit, Pompeius Stellas va. prẽter ſolem & lunam quinq planetas errantes. Aſtra. ſigna ipſa quæ non errant ſed cum ſtellato cœlo vertuntur: vt ſunt quæ in Zodiaco & extra ipſum ſunt. Nocte tenebris. Noſtra dies. lux & vita humana. Ludibria, irriſionem & contemptum.

PHILIPPVS BEROALDVS.

ATT nõ in Pharia manes iacuere fauilla. Cineres Pompeij i Aegypto quidem iacuerunt vili buſto cõtecti. at manes eⁱ⁹ & vmbra profiluerũt e tumulo. & dicit Luca. aiam Põpeij petiſſe ſedes beatorum quæ circa lunarem dicunt eſſe circulum, & Elyſij campi exiſtimantur ſecundum theologos. de qua re diximus in tertio. Pharia fauilla. i. rogo & buſto Aegyptio Tantam vmbram. ſ. Pompeij. Homines eñ vt ait Seruius, tribus conſtant anima. ſ. corpore, & vmbra. Sequitur conuexa tonãtis. Vmbra Pompeij petiit cœlum qua parte aer ſummus cõnectitur circulo lunari qui aer purus eſt & liquid⁹ & imperturbatę lucis vt aiũt Cicero & Plinius. Qua niger. Aer qui eſt p̃ terram ad. xl. ſtadiorum altitudinẽ niger eſt: & in eo nubila ac venti nubeſq pueniũt. Quodq patet terras. Animę heroum & ſemideorũ aerem habitant & loca quæ media ſunt iter circulũ lunę & terras. eſt enim infim⁹ orbis lunæ: vt ait Cicero. Patientes ętheris imi. animę heroum incolũt elementum aeris per cun

ćta meabilis: quod elemẽto ignito & ęthereo
quod ſummum eſt, connectit: & ſic animę ac
cedunt propius ad æthera inferiorem. Col
legit in orbes. i. ſtellas. vulgus enim teſte Pli.
exiſtimat ſydera ſingula ſingulis eſſe attribu
ta mortalibus. Non illuc auro poſiti. Non
peruenient ad hæc loca piorum inquit Lu
canus, animę tyrannorum & diuitum qui in
auro ſepeliunt. Stellaſq; vagas miratur &
aſtra fixa. Anima Põpeij poſtq; aſcẽdit ad ſe
des heroum & piorum mirabatur planetas q̃
ſunt ſydera errãtia. vnde a Nigidio Errones
nunc upan tur, cum tamẽ nulla errent minus
illis: vt ait Plinius. prętera mirabatur ſtellas
fixas in orbe illo cæleſti qui extim⁹ reliquos
complectitur omnis vt ait Cicero. Quanta
ſubnocte. i. tenebris. iuxta illd Lucretij. Qua
libus in tenebris vitę quantiſq; periclis degi
tur hoc ævi.

SVLPIT. ¶Volitauit, volãdo quaſi adijt: nam per cœ
lum volans hæc deſpectabat. Claſſes. de qui
bus ſupra Mille meæ gratovoluũtur in ęquo
re claſſes. Scelerum vindex. vindicatur⁹ cla
dem belli ciuilis. Sedit, quieuit, contemplãs.
Bruti. qui erat Cæſarẽ confecturus. Inuicti.
liberrimi animi. Ille vbi. Cato inquit cum eẽt
viuo Pompeio victorem odio habiturus, illo
iam mortuo Pompeianus euaſit & reliqas
Pharſaliæ colligens non pro ſe ſed pro liber
tate pugnauit. Plutarchus. Cato præfectus
cohortiũ. xv. audita clade Pharſalica ea mẽ
te Corcyram vbi naues erant deiatus vt ſi Põ
peius periiſſet omnes in Italiam reduceret: ip
ſeq; ſolus tyrannidem fugeret: ſi euaſiſſet co
pias illi conſeruaret: cum Ciceroni pernegã
ti tradere copias non potuiſſet Pompeij, quẽ
in Aegyptum aut Libyã peruenille arbitra
batur, cum copijs omnibus naugãs Sexto
occurrit: a quo accepta morte Pompeij prin
cipatum petiuit: & a Cyreneis receptus eſt cũ
paucis ante diebus Labienum excluſiſſent.
Vbi. quando. Quẽ. an Cęſarem, an Pompei
um. Oderat Magnum. quia poterat euadere
dominus. Auſpiciis raptus patriæ. tract⁹ au
thoritate & tutela. Ductu, duce ſenatu. Pom
peianus. Pompeij amator & cultor. Excepit,
fouendam ſuſcepit. Carentem tutore: ſic di
xit quaſi iam orbatam parẽte Pompeio. Mẽ
bra: ſparſas reliquias. Ignauis, victis. Totæ
partes: omnes Pompeiani. Rapido actu. p:
ſpera impulſione & perſecutione. Actus eſt
impulſionem ſignificat: & agere ante ſe pelle
re & ſequi: vt author eſt Feſtus. Ouidius in
faſtis. Pars quia non veniãt pecudes ſed agã
tur, ab actu Nomen Agonalem credit habe
re diem. Corcyræ ſecreta. inſulæ ſemotæ por
tum cum eiuſdẽ nominis oppido quæ Phęa
cia etiam dicta eſt. dixim⁹ de ea ſupra. Hiſto
ria autem ita ſe habet ex Appiano: cum quo
poetæ & Plutarcho non conuenit. Lucius
igitur Scipio Pompeij ſocer cæteriq; quicun
q; illuſtriores a Pharſalica pugna perfugerãt
ad Catonem Corcyram verſus abiere: qui ad
alterius exercitus curam & trecẽtarũ triremi
um cuſtodiam prætor relictus fuerat. Itaq; q
cunq; ex ipſis clariores extitere Pompeij co
pias claſſemq; iter ſe partiti ſunt. Caſſius in

Actus Agere.

Corcyra.

Hinc ſuper Emathiæ cãpos & ſigna cruenti
Cæſaris: ac ſparſas volitauit in ęquore claſſes:
Et ſcelerum vindex in ſancto pectore Bruti
Sedit: & inuicti poſuit ſe mente Catonis.
Ille vbi pendebant caſus: dubiumq; manebat
Quẽ domínum mundi facerent ciuilia bella:
Oderat & Magnum: q̃ iſcomes iſſet in arma
Auſpiciis raptus patrię ductuq; ſenatus.
At poſt Theſſalicas clades iam pectore toto
Pompeianus erat: patriam tutore carentem
Excipit: & populi trepidantia mẽbra refouit.
Ignauis manibus proiectos reddidit enſes:
Nec regnum cupiens geſſit ciuilia bella
Nec ſeruire timens: nil cauſa fecit in armis
Ipſe ſua: totæ poſt Magni funera partes
Libertatis erant: quas ne per littora fuſas
Colligeret rapido victoria Cęſaris actus:
Corcyrę ſecreta petit: ac mille carinis
Abſtulit Emathiæ ſecum fragmenta ruinæ:
Quis ratibus tantis fugientia crederet ire
Agmina: quis pelag⁹ victas arctaſſe carinas:
Dorida tũc: Maleam: & aptã Tenarõ vmbris:
Inde Cythera petit: Boreaq; vrgẽte carinas
Creta fugit: dictęa legit cedentibus vndis
Littora: tunc auſum claſſi præcludere portus
Impulit: ac ſæuas meritum Phycunta rapſia

Sparſit: & hinc placidis alto delabitur auris
In littus Palinure tuum. neq; n. æquore tãtũ
Auſonio monumẽta tenes: portuſq; quietos
Teſtatur Libye Phrygio placuiſſe magiſtro.
Cum procul ex alto tendentes vela carinę
Ancipites tenuere animos: ſocios ne malorũ
An veherent hoſtes: præceps facit oẽ timẽdũ
Victor: & in nulla non creditur eſſe carina.

¶Hinc ſuper Emathiæ &c. Proſequitur ſtudia Pompeij poſt
necem, approbans qđ Maro ænei. vj. aſſerit, eadẽ ſtudia mane
re defunctis q̃ fuerant viuis. Ordo eſt. Põpeius volitauit hinc
. i. e cœli regione, ſuper, immo ſupra cãpos Emathiæ & ſup ſig
na Cæſaris cruenti. i. ſanguinarij, ac ſup claſſes. ſ. ſuorum, ſp
ſas. ſ. poſt fugam, in ęquore: & ſedit. i. quieuit & locum diu ce
pit, vindex. i. cohortator vindictæ faciendę per Cæſaris necẽ,
in ſancto pectore Bruti qui Cæſarem occiſurus erat: & poſuit
ſe in mente, id eſt inſinuauit amorem cauſæ ſuæ animo, Ca
tonis inuicti. i. inuincibilis: quia vt dicit Flaccus, Cæſar omnia
vicit atrocẽ prter animũ Catõis. Ille. ſ. Cato, vbi. i. q̃diu, caſus
pendebant. i. ſuſpenſi & incerti erant, & manebat dubium, id
eſt incertum, quem dominum mundi bella ciuilia facerent: an
Cæſarem an Pompeium: nam etiam Pompeium affectare im
perium verebat: oderat &. i. etiam Magnum. ſ. Pompeiũ: q̃uis
iſſet in arma comes Põpeij, raptus auſpiciis. i. pro ſalute patrię
& ductu. i. authoritate ſenatus. At erat iam poſt clades Theſſa
licas Pompeianus. i. protector cauſæ Põpeianæ, toto pectore
. i. affectu, & ita excepit. ſ. in protectionem ſuam, patriam carẽ
tem tutore. i. protectore: & refouit membra populi trepidantia
. ſ. præ timore de Cęſare: & reddidit enſes proiectos. ſ. in Theſ
ſalia, manibus ignauis. i. ignauorum militum: nec geſſit bella
ciuilia cupiens regnum, nec timens ſeruire. i. ad priuatum cõ
modum obtinendum aut incommodum vitandum: quia ipſe
nil fecit in armis cauſa ſua. i. proprij cõmodi. totæ ptes. i. copię
aduerſę Cęſari erant libertatis. i. p libertate, poſt funera. i. mor
tem Magni, quas. ſ. partes fuſas per littora, ne victoria Cæſa
ris colligeret actu. i. impulſu rapido, ipſe Cato petit. i. petiuit ſe
creta Corcyræ. ſ. inſulę, ac abſtulit ſecum mille. i. multis, vtpo
te trecentis carinis; fragmenta. i. reliquias, ruinę. i. cladis Ema
thię. Quis crederet agmina fugientia, ire tantis. i. tot ratibus.
ſ. millẽ q: d. nemo: quis crederet carinas victas. i. vehentes vi
ctos, arctaſſe. i. obſtruxiſſe & impleuiſſe, pelagus. i. mare? q. d.
etiam nemo. Cato petiuit tunc ſcilicet collectis reliquijs, Ma
lean Dorida. i. laconicam: & Tænaron rupem laconiæ apertã.
i. peruiam vmbris. i. manibus aut inferis: & petit inde Cythera
inſulam iuxta Malcã: & Borea vento ſeptentrionali vrgente
. i. impellente carinas, fugit, id eſt dereliquitur Creta, & legit lit
tora Dictęa. i. ad Dictęum montem Cretę, vndis cedentibus,
id eſt locum dantibus claſſi. tunc. i. deinde, Cato impulit. i. ex
pugnauit Phycunta oppidum Laconię, auſum p̃cludere claſ
ſi portus: ac ſpſit meritum ſæuas rapinas, id eſt vt ſęue deripe
ret: & delabitur hĩc. i. e Lacõia, alto. i. per maria, auris placidis
o Palinure in littus tuum ſcilicet Aphricanum: enim pro ga
neq;, id eſt non, tantum tenes monumẽta, id eſt ſepulcra, ſup.
in ęquore auſonio. i. in Calabria. q; pro quia Libye. i. Aphrice
pars, teſtatur portus quietos placuiſſe, per nominis tui impoſi
tionẽ, magiſtro. i. gubernatori Phrygio. ſ. tibi. Tum, id eſt de
inde cum venirent in Aphricam. ſunt qui legant cum. i. qñ &c.
carinę tẽdẽtes, p culvela ex alto, tenuere aios. ſ. Põpeij Iunioris
& reliquos, ancipites. i. dubios, ne. i. an veherẽt ſocios malo

Malea dotis.

Tenaros.

Cythera. Porphyris Creta.

Dictæus.

Phycus.

Palinurus.

Pontum ad Pharnacem p̃fectus eſt vt in Cę
ſarẽ illum excitaret. Scipio & Cato in Liby
am enauigarunt Vari fidutia & exercitus qui
cum illo aſſeruabatur, Iuba Numidarum re
ge pariter cum illis ab bella conſpirante Põ
peius autem primogenit⁹ Pom. filius Leui
nuſq; cũ eo, copiarum partem deducentes in
Iberiã ſunt p̃fecti. Petit. non ſyncope eſt ſed
ecta ſis. Mille. hyperbole. i. trecentis. Fugien
tia. cum pręnumeroſa multitudine videren
eſſe victricia. Victas, quę victorum erant. At
ctaſſe, anguſtaſſe: quia magnam et⁹ partem
occupabant. Maleam, promontorium laco
niæ quã Dorida appellat a Doribus. i. lacõi
b⁹ q; circa eã i Peloponneſo ſunt. Supra eã nõ
tuta nauigatio erat: vẽtis aduerſis ſtantibus:
vnde natũ prouerbiũ. quum Maleam defle
xeris domeſticos obliuiſcere. Tęnarum, pro
promontoriũ Lacõię m quo eſt antrum quo
itur ad ĩferos: quaq; Cerber⁹ Hercules ad ſu
peros e xpulit. Aptã vmbris. qua vmbræ eũt
& redeũt. Cythera, inſulã nõ longe a Malea q̃
antea Porphyris appellata, & a qua Ven⁹ Cy
therea dicta eſt. Creta, inſula in Aegeo cẽtũ vr
bibus clara fama. Fugit. prętera nauigatib⁹
terrã nõ nauis ſed terra quũ ad eã reſpiciunt
moueri videt. Legit, nauigando pręterit. Di
ctæa. Dictęus Certę mõs eſt authore Plinio.
Pręcludere port⁹ claſſi. non recipere claſſem
ſed ppellere. Impulit, expugnauit populũ vr
bem vero diripuit & euertit. Phycunta. Phyc⁹
oppidum cũ promõtorio humili quod cõ
tra Tænarum Laconię iacet duorum milium
& octingentorum ſtadiorum tranſitu. & vt in
quit Pli. p Creticũ mare excurrit diſtãs. cccl.
m. p. a Tęnaro p̃mõtorio: a Creta vero ipſa.
cxx v. milibus. Palinure. Palinurus portus
eſt in Aphrica vt & in Calabria promontoriũ
dictũ a Palinuro nauis Aeneę magiſtro. Ae
quore Auſonio monumẽta tenes. hoc eſt in
Calabria ad Veliam non eſt ſolum argumen
tum nominis tui ſed etiam in Libya. Tum
procul. inde proſpiciens naues quibus Cor
nelia cũ Sexto Pompeio vehebatur timuit
ne Cæſarianę eſſent. Animos. Catonis & re
liquorum. Præceps, celer & ſubitus. In nulla
non, hoc eſt omni.

BERO.

¶In ſancto pectore Bruti. ideo dicit animã
Pompeij ſediſſe in pectore Bruti quoniam
Brut⁹ deinde interfecit Cęſarem: & ſic vltus
eſt mortẽ Pompeij cuius anima ſtimulabat
pect⁹ Bruti. Ille vbi pendebãt caſus. Cato q̃
cognominatus eſt Vticẽſis, de quo dictũ eſt
in ſecũdo, ſecut⁹ quidem eſt partes Põpeij nõ
illius amore ſed reipublicę: & vt ait Plutarch⁹
cũ Põpeius præſentiã Catõis formidaret co
pijs q̃ erãt Dyrrhachij p̃fecit. dicit nũc Luca.
Catonẽ odio habuiſſe Põpeiũ quoq; añ cla
dẽ Pharſalicã: verũ mortuo Pompeio factũ
eſſe Pompeianũ q; reliquias ſuſcepit. Quẽ
dominũ mundi. vel Cæſarem vel Pompeiũ,
Patriã tutore carẽtem excepit. Tutor patrię
& ppugnator fuerat Pompeius: quo ſublato
Cato ſucceſſit. Proiectos reddidit enſes. poſt
cladẽ Pharſalicã Põ. enſes p̃iecerãt: quos Ca
to vt reſumerent & iterum bella pararent, effe
cit. Nec ſeruire timens. Cato vticę ſe cõfodit

ne ſeruiret: ne in manꝰ Cęſaris deueniret. Nil cauſę fecit. Cato nihil fecit cauſa ſua: ſed oĩa cauſa libertatis. Corcyrę ſecreta petit. Cato vt Plutarchus ait, in Corcyram inſulam poſt cladem Pharſalicam petrexit vbi erat claſſis Pompeiana. Abſtulit Emathię ſecum. Cato arbitratus Pompeium in Aegyptum aut Libyã conceſſiſſe ex Corcyra ad illum ire parauit cum omnibus fragmentis & reliquijs Põpeianis. Quis ratibꝰ tantis. cum Cato mille nauibꝰ. i. multis nauigaret qs crederet illos qui erant in tot nauibus fugere cũ numerꝰ eorum fuiſſet ido neus ad hoſtes repellendos. Arctaſſe carinas. quis crederet tot fuiſſe naues victas vt pelagus arctarent pro pter numerum. Dorida tunc Malean. deſcribit iter Catonis maritimum. Primo petit Malean quod eſt pro montorium Laconiæ: vt Strabo & Seruius tradunt. Vergilius. Maleæq; ſequacibus vndis. Dorida appellat quoniam Dores incoluerunt Laconiam. Et apertam Tænaron vmbris. Tænaros oppidum & promonto rium eſt Laconiæ vbi eſt antrum per quod patet deſcęſus ad inferos: vt ait Solinus. vnde eam appellat aper tam vmbris: quia vmbrę mortuorum per eum locum habent aditum. Inde Cythera petit. inſulam a qua Ve nus dicitur Cytherea. Creta fugit. i. ſubducitur e conſpectu nauigantium. ita Vergilius. Terręq; vrbeq; grece dunt. Dictęa legit. Dictęus mons eſt Cretę vt ſupra diximus. Meritum Phycunta rapinas ſparſit. Phycus promontorium eſt Cyrenaicę regionis per Creticum mare excurrens. auctor Plinius. Cato peruenit Cyrenẽ & a Cyrenenſibus eſt receptus: vt ſcribit Plutarchus. Verum Phycunta rapi permiſit militibus quoniam po pulares auſi fuerant eum portum ſibi claudere. In littus Palinure tuum. Palinurum promontorium eſt in Lu cania vt ait Plinius: a Palinuro gubernatore nauis Aeneæ nuncupatum: vt dicit Vergilius. Eſt & alterum pro montorium Palinuri in Aphrica ad quod peruenit Cato. vnde ait Lucanus. Palinurum non ſolum dediſſe nomen promontorio Auſoniæ, id eſt Italiæ in quo dicitur eſſe ſepultus: verum etiam promontorio Aphri cæ quod teſtatur ipſum Palinurum illos portus adamaſſe & illuc appuliſſe. Phrygio magiſtro. i. Palinuro re ctore nauis æneæ. Ancipites tenuere animos. Catoni obuiam facta eſt Cornelia cum Sexto Pompeio qui mortem patris nuntiauit Catoni oram Libyę prętenuſſenti: vt ait Plutarchus. Naues ergo quibus Cornelia & Sextus vehebantur a longe viſę tenuerũt animos Catonis & comitum dubios, an ſocios an hoſtes veheret. Facit omne timendum. victor Cęſar faciebat omnia timenda: in omnibus ipſe nauibus eſſe credebatur.

SVLPIT. ¶Vel Catonis duri. etiam conſtantis Catonis ſeueritatiſq; ſtoicę qui nõ turbaretur & la chrymaretur. Fruſtra tenuit. quia nihil Pom peio profuit. Priuigni, Sexti Põpeij. Repul ſus: a fluctu redeunte. Remearet, referret in mare. Oſtẽditq; rogum. & vbi ex flamma in dignã Põpeio. pyram aſpexit. Ergo ĩdigna. Se in officioſam, & miſerandum tunꝰ marti conquerens Sextum & alios ad bella irritat & dolori ſolo mori conſtituit. Accendiſſe. vt moris eſt auerſo vultu. Effuſa, extenſa com plectãdo ipſos. Laceros. quos laceraſſem mi hi. mos eẽ erat crinem euulſum in funere in rogo comburere. Componere, apte collocare. Diſperſi. truncati nõ integri. Fletꝰ, lachry mas. Veſtes, meã ſinũ. Sparſura, ſparſim cõditura. Quicquid, cineres & oſſa. Funeris, ex equiarum: nam non pompa aderat nõ familia, nõ tybia, nõ Sandapila, nõ laudatio, nõ p fica. Officium, ſepeliendi. Graue manibꝰ, in gratũ & moleſtum vmbræ tuę. O bene nudi. quaſi dicat o feliciores q; ĩſepulti fuiſtis. Põ peius enim vſtus eſt maiore deorum odio. Craſſorum, patris & filij. Inuidia, odio. Con iugibus. vt Craſſo filio & Pompeio. Plenas. cinere & oſſibus. Quid porro. Seipſam vana optantem arguit: cum non ſit opus ei aut ci neribus aut monumẽto: nã ſemp ei adeſt me moria & imago Põpeij. Porro, vero. Inſtru mẽta. quæ te excitẽt & irritent. Victura ſuper ſtes. hoc eſt aliq̃diu victura poſt viri mortẽ. nã ego dolore moriar breui. Maligna, nõ cla ra. Aliqd tui: aliquã partem de te. Reſedit. ceſſauit, extincta eſt. Ferens Põpeiũ, in quem Põpeij corpus reſoluitur oriente iam ſole. Et inuiſi tendunt in carbaſa venti. & ego inuita a ventis odioſis auferor. Ventum eſſe di cũt philoſophi aeris vndam. Inuiſi. quia diu tius ſpectare vellem. Tendunt, implent. Vergilius. Tenduntvela noti. Non mihi, ni

Aſt illæ puppes luctus planctuſq; ferebant:
Et mala vel duri lachrymas motura Catonis.
Nã poſtq̃ fruſtra precibus Cornelia nautas
Priuigniq; fugam tenuit: ne forte repulſus
Littoribus Phariis remearet in ęquora trucꝰ:
Oſtenditq; rogum nõ iuſti flamma ſepulchri:
Ergo indigna fui (dixit) fortuna marito
Accendiſſe rogum: gelidoſq; effuſa per artus
Incubuiſſe viro: laceroſq; exurere crines:
Mębraq; diſperſi pelago componere Magni:
Vulneribus cunctis largos infundere fletus:
Oſſibus & tepida veſtes implere fauilla:
Quicquid ab extincto licuiſſet tollere buſto:
In templis ſparſura deum: ſine funeris vllo
Ardet honore rogꝰ: manꝰ hoc Aegyptia forſã
Obtulit officiũ graue manibus: O bene nudi
Craſſorũ cineres: Pompeio cõtigit ignis
Inuidia maiore deum. ſimilis ne malorum
Sors mihi ſemper erit: nũq̃ dare buſta licebit
Coniugibus: nunq̃ plenas plãgemꝰ ad vrnas:
Quid porro tumulis opus eſt: aut vlla requiris
Inſtrumenta dolor: nõ toto in pectore portas

Impia Pompeium: non imis hæret imago
Viſceribus: ſęrat cineres victura ſuperſtes.
Nunc tamen hic longe q fulget luce maligna
Ignis adhuc aliquid Phario de littore ſurgẽs
Oſtendit mihi Magne tui: iã flãma reſedit:
Põpeiumq; ferẽs vaneſcit ſolis ad ortus
Fumus: & inuiſi tendunt mihi carbaſa vẽti.
Non mihi nunc tellus Põpeio ſi qua triũphos
Victa dedit: non alta terens capitolia curꝰ
Gratior: elapſus felix de pectore Magnus:
Hũc volumꝰ quẽ Nilus habet: terręq; nocẽti
Non hęrere queror: crimẽ cõmẽdat arenas.
Linquere ſi qua fides Peluſia littora nolo.

¶Aſt illę puppes. Licet inquit Cato & qui cũ eo erãt vidẽtes claſſem in q̃ Cornelia & Sextꝰ Põpeiꝰ erãt, ſubtimebãt hoſtiũ aduẽtũ: tñ illę puppes nõ hoſtes ſed luctꝰ afferebãt. At inde p ſequit q̃relã Cornelię: & cõgreſſũ Magni Põpeij cũ Sexto fra tre: vt cũ ordie patebit q talis eſt. Aſt. i. ſed, illę puppes. ſ. quas viderãt & in qbꝰ erat Cornelia cũ Sexto Põpeio, ferebãt. i. affe rebãt luctꝰ & plãctꝰ & p. i. mala motura lachrymas vel. i. etiam duri Catonis. i. vix ad lachrymas excitabilis: quia ſibi mortẽ inferre ſine lachrymis poſtea cõperiet. Nã poſtq̃ Cornelia te nuit. i. imorata eſt p̃cibꝰ, nautas & fugã priuigni. i. p p̃ces effe cit vt nõ tã cito fugerẽt: ne forte trũcus. i. corpꝰ Põpeij, trũcatũ repulſus. i. reiectũ, vndis Pharijs. i. Aegyptiacis vel ab Aegy pto refluentibꝰ, remearet in equora. i. ad nauẽ ſuã: vt ipſũ reci peret cremãdũ: hoc eſt poſtq̃ vidit ſe fruſtra expectaſſe vt cor pus Põpeij ad nauẽ refluxu appelleret, & flãma quã vidit incẽ ſam a Codro oſtẽdit. i. indicauit rogũ nõ iuſti ſepulcri: & ita ta lis quale vero ſiſe erat Põpeio poſſe fieri: dixit o fortuna, ergo (q̃ vox indignãtis ẽ) ego fui indigna marito. i. q̃ reciperẽ mari tũ debito officio ſepulturę p̃ſequẽdũ: & fui indigna, accendiſ ſe rogũ. i. ignẽ funebrẽ: & effuſa p gelidos. i. demortuos artꝰ vi ri, incubuiſſe viro. i. me ſtrauiſſe ſup virũ: & fui idigna exurere crines laceros. i. laceratos: & cõponere. i. locare decẽter ĩ buſto aut monumẽto, mẽbra Magni diſperſi pelago. i. p pelagus, cũ corpus haberet colliſum & intercluſum. Et fui indigna infunde re cunctis vulneribꝰ Magni largos fletꝰ: & implere veſtes mea as oſſibꝰ & fauilla. i. flãma lãbente adhuc oſſa, tepida. i. adhuc parũ calẽte, ſparſura. i. exiſtẽs talis q̃ ſparſiſſem in tẽplis deũ p deoꝝ, quicqd. ſ. de corpore Magni, licuiſſet mihi tollere. i. au ferre a buſto extincto. i. habẽte tã flãmas extinctas. probat q̃ indigna eſt æſtimata: quia rogus ardet ſine vllo honore fune ris. i. pompa funebri & odoribus adhibitis. Forſan manꝰ Ae gyptia. i. Aegyptius quiſpiã obtulit forſitan hoc officiũ. ſ. fu nebre, graue. i. moleſtũ. manibꝰ. ſ. Põpeij ab Aegyptijs occiſi. O cineres Craſſorũ. ſ. patris & filij in Parthia fu ſorũ, ſup. ſunt. bene. i. feliciter & optabiliter nudi. i. derelicti ſub dio. ignis contigit Põpeio, maiore inuidia deũ pro deoꝝ: quia (vt putauit) ab hoſtili manu collatꝰ. Erit ne mihi ſemp ſiꝰ is ſors malorũ. i. aduerſorum? Nunq̃ .i. nũ aliq̃n licebit mihi dare cõiugi (quia nec Craſſo nec Põpeio dare licuit) buſta. i. cõditoria cineꝝ inuſtorũ: & nunq̃ plangemus. ſ. maritos. ad vrnas plenas. ſ. reliquiaꝝ maritoꝝ (per quod innuit ſe inania ſepulcra conſti tuiſſe Craſſo, & cõſtituturã Põpeio)? Quid porro. i. quid aũt, o dolor opꝰ eſt tumulis. i. monumẽtis defunctoꝝ aut requiris. i. exigis vlla inſtrumẽta. i. excitamẽta luctꝰ? O impia q̃ vt immemor Põpeij monumẽta requiris, & loquitur ad ſeipſam, non. i. nonne portas Põpeium in toto pectore: & imago Pompeij nõ hęret imis viſce ribus? q. d. etiã: qd ergo reliquias q̃ris? Quętat cineres victura ſupſtes. i. ea vxor quæ ſuperſtes viuere vult, quæ rat cineres mariti vt eius memor reddatur. Tamen hic ignis. i. rogus, qui fulget lõge. i. pcula natiꝝ noſtra, luce maligna. i. modica & imminuta (ſicut partem bonam, dicimus pro magna) ſurgens de littore Pharo, oſten

hũ eſſe ei gratiꝰ Aegypto & cineribꝰ Pompeij fatcẽ. Si qua. vt Põtus Aphrica Sicilia Hiſpa nia. Tercius, qui triuit in triũpho. Elapſus fe lix. tam obſita ſum Põpeiũ feliciẽ: cupio infe licẽ: qui cõtineꝝ Aegypto quã nõ incuſo, ſed quia Põpeiũ tenet eſt mihi gratior. Herere, cõ iunctã me eſſe. Cõmẽdat, chariores facit. Lin quere ſi qua fides. acclamatio eſt.

¶Et mala vel duri. illę naues nũtiabãt mortẽ BERO. Põpeij q̃ mala erãt motura Catonẽ ad lachry mas. Priuigniq; fugã tẽuit. i. retardauit Sextũ filiũ Põpeij ex alia vxore. Trũcus. i. cadauer Põpeij. Oſtẽditq; rogũ. Cornelia cũ ex flãma cognouiſſet maritũ Põpeiũ cõburi rogo, flẽs dixit ergo ego nõ fui digna accẽdiſſe rogum mariti mei o fortũa: & cõponere eiꝰ mẽbra pe lago & fluctibꝰ diſpſa: & vulnera oĩa q̃ in eius ſunt cadauere lachrymis meis irrigare. Veſtes ĩplere fauilla. i. ego fui indigna colligere cine res mariti ſinu meo veſtis & illos ſpargere tan q̃ ſanctos in tẽplis deoꝝ imortaliũ. Sine fune ris. i. ſine honore exequarꝝ. Officiũ graue ma nibꝰ. fortaſſis aliquis Aegyptiꝰ hoc extremũ officiũ exhibuit Põpeio q̃ eiꝰ vmbrę eſt mo leſtũ tanq̃ ab interfectoribꝰ paratũ. Nudi. i. in ſepulti. Nũq̃ dare buſta licebit. ego inq̃t Cor nelia ſum infelix: cui nunq̃ licuit ſepelire ma ritos: nã prior eiꝰ maritꝰ Publiꝰ Craſſꝰ interfe ctus a Parthis iacuit inſepultꝰ: & nũc Põpeiũ ſepelire ĩpa nõ potuit. Plenas. ſ. cineribꝰ mari ti a me ſepulti. Nõ in toto pectore portas im pia Põpeiũ. ſeipſam Cornelia obiurgat q̃ de ſyderet cineres Põpeij cõdere buſto tanq̃ illũ nõ geſtet in corde: quo vxor mariti nomẽ por tare debet. Nõ imis. i. pfundis viſceribꝰ. Nũc tñ hinc lõge. O Magne. ſ. Põpei ignis quo cõ buſtũ eſt tuũ cadauer oſtẽdit adhuc aliqd tua rũ reliquiaꝝ. Luce maligna. i. exigua. Flãma reſedit. i. q̃uit. Põpeiũq; ferẽs. i. fumus q ma nat a rogo Põpeij vaneſcit ad orientẽ vẽro. ſ. ipulſus. Et iuiſi tẽdũt. Vẽti nũc inflãt vela no ſtraꝝ nauiũ, q mihi ob hoc ſunt infeſti: qa co gũt ad nauigandũ cũ ego inquit Corneli ab hac terra recedere nollẽ. ſ. Aegypto vbi ſitus eſt magnꝰ. Nõ mihi nũc telꝰ. nõ eſt mihi grati or inq̃t Cornelia telꝰ ois q̃ Põpeio decit mate riã triũphoꝝ: vt Aphrica, Hiſpãia, & regiões Põticę: necẽ mihi gratior curꝰ triũphalis Põ peij quo capitoliũ ingredi ſolebat q̃ ſit hęc tel lus Aegypti. Elapſus felix de pectore Magnꝰ .i. ego oblita ſũ illius Põpeij q olim erat felix: hũc Põpeiũ volo qui eſt infelix q̃ iacet ĩ Nilo. Crimen cõmẽdat arenas. iſta littora, iſtę arenę ſunt ſceleratę ꝑpter cõmiſſum ſcelꝰ in Põpeiũ qã tñ crimẽ illas facit cõmendabiles.

dit mihi o Magne. ſ. Pōpei marite, adhuc aliquid tui. i. de te aut corpore tuo: & fumus ferens Pōpeiū. ſ. reſolutum in flāmā & cinercs, vaneſcit. i. diſſiundit̄, ad ortus ſolis. i. ad orientē: hoc eſt p̄bet euro vēto orietali materiā ac incremētū: & ita vēti inuiſi, quia orti ex ſpū & fumo mariti, tēdunt mihi vela. Tellus ſi qua. i. q̄cūq; victa a Pōpeio, dedit Pōpeio triūphos. i. cām triumphādi: & currus. ſ. triūphalis terens. i. q̄ triuit dū Pōpeiū ferret in capitoliū, alta capitolia. i. arcē Tarpeiā, nō eſt nūc gratior mihi. ſ. q̄ Aegyptus. Quia Magn⁹ felix. i. memoria Magni in ea conditione qua quōdā felix fuit, elapſus ſup. eſt de pectore ſup. meo: qa nos volumus. i. poſcim⁹ hūc. ſ. Magnū. i. talem, quem. i. qualē Aegyptus habet: hoc eſt miſerrimū: & ergo q̄ror. i. conq̄ror non hærere. i. q̄ ego non adhęreo, terrę nocenti. ſ. Aegyptiacæ: quam quia nocens eſt. i. quia perfida in Pompeium, ſummo odio deteſtari debet: & toto aſo fugere: verū quia corpus Pōpeij habet crimen. i. ſcelus ipſum, cōmēdat. i. charas facit, arenas. ſ. Aegypti: in qua Pōpeij reliquię ſunt. Si qua fides eſt mihi. i. ſi ſum in aliquo dicto credēda: in hoc maxime ſum credenda, q̄ ego nolo linquere littora Peluſia. i. Peluſium vnū ex oſtijs Nili. i. q̄ ſemp velim manere in Aegypto. nō q̄ Aegyptum amabat hoc dicit: ſed q̄ Pompeium: quē vt iam dictum eſt, in ea deſeruit inuita. deinde conuertit ſermonem ad Sextum dicens.

SVLPI. ¶Tu pete. Sextū ad bella repāda ex Pō. mādatis irritat. Caſ⁹, fortunas pericula. Cōdita, ſeruata vt eēt curę mę vobis hęc aperire. Me quū fatalis. repetit Pōpeij verba. Fatalis hora: tp̄s mortis. Vacet. vacuum ſit tp̄s. Sceptra, reges. metonymia. Impellite, concitate. Partes, officia & diuiſiōes & factiōes. Quiſquis Pompeius, hoc eſt Pōpeij fili⁹. Venerit i vndas, de ſcēderit i mare. Nō dabit nullis. excitabit multos. Indomitos, generoſos & liberos. Iuris paterni, libertatis & patrię defendendę. Si faciet partes. ſi defenſores coget. Exolui fidem, ſeruauj p̄miſſa. Inſidiæ tuę. q̄ me i mari reliq̄ris. Vixi ne mihi auferrē. viuere volui hacten⁹ vt hęc vobis fideliter aperē: iam vero his actis vt percā operā dabo. Chaos inane, ſpatioſas inferni tenebras. Si ſunt vlla. ex Senece ſentētia videt hoc dicere. Ait em̄ in libro de cōſolatione ad Martiā. Cogita nullū defunctū malis affici: illa q̄ nobis inferos faciūt terribiles fabula eſt. Q̄ lōgo tradita leto incertū eſt. ignoro mortis meę tp̄s quo me diſcruciādo & torquēdo doloribꝰ miſerā aiam anticipabo. Abi p̄a, aia. Ferā, auferam. Cernēs, aia. Nō fugere in mortē, non ſeparari a corpe. Peribit. excutiet plāgēdo & lachrymādo: nā ad vim mihi inferēdā & p̄cipitia nunq̄ deſcēdā. Per inania, per aerē. Turpe. dolori dedecoris ſtimulū adiſcit. Obduxit. texit lugētiū more qui veſtē mutāt & in publicū nō p̄deūt: & lucem euitāt. Feralj nigro. Arcte cōplexa dolorē, vehemētiſſime dolēs. Perfruit. fructū voluptatēq; capit. Luctū, ſqualorē & tenebras. Mouit, deſiſtere fecit a luctu. nā ſolet affectus recens veterē tollere. Clamor, nauticus. Pericula, in q̄bus acti tēpeſtate verſabantur. Cōtraria. illi enim ſalutē, ipſa mortē optabat. Cōpoſita, apte collocata. Vergi. Sic o ſic poſitū affati diſcedite corpus. Fauit, adhortata eſt & laudauit. Prima ratem. ex Aegypto primū in Cyprū venere. Tenens pelagus, flare nō deſinēs & mare p̄pellēs. Moderatior, remiſſior. Caſtra Catonis. q̄rant ad Palinurū. Magn⁹. Cn. Pōpeij fili⁹ q cū Catone erat. Fratrē, Sextū. Ferē p̄ceps, celer nauj occurrit. Stat ſumma. viuit ne ille in quē reducitur tot⁹ orbis? Romana. res Romanas: imperium videlicet & libertatem.

Cōpoſit⁹

BERO. ¶Tu pete bellorum. Cornelia cōuerſa ad priuignū Sextum admonet vt velit bella ciuilia contra Cæſarem reparare, cū Pompeius ante q̄ morerēt hoc p̄ceperit. Mecum fatalis. hęc ſunt mandata Pōpeij ad filios quibus p̄cepit, vt poſt ſuā mortē exciperēt ciuile bellum: nec vnq̄ aliquis ex ſua ſtirpe ſuperſtes permittat

Tu pete bellorū caſus: & ſigna per orbem
Sexte paterna moue: nāq; hęc mādata reliqt
Pompeius vobis in noſtra condita cura.
Me quum fatalis leto damnauerit hora:
Excípite o nati bellum ciuile: nec vnq̄
Dū terris aliquis noſtra de ſtirpe manebit
Cęſaribꝰ regnare vacet. vel ſceptra velvrbes
Libertate ſua validas impellite fama
Noſis. has vobis partes: hæc arma relinquo.
Inueniet claſſes quiſquis Pompeius in vndas
Venerit: & noſter nullis nō gentibus hęres
Bella dabit: tm̄ idomitos memoreſq; paterni
Iuris habete animos. Vni parere decebit
Si faciet partes pro libertate Catoni.
Exolui tibi Magne fidē: mandata peregi.
Inſidię valuere tuæ: deceptaq; vixi
Ne mihi cómiſſas auferrem perfida voces.
Iā nunc te p̄ inane chaos per tartara coniunx
Si ſunt vlla: ſequar. q̄ longo tradita leto
Incertum eſt: pœnas animę viuacis ab ipſa
Ante ferā. potuit cernēs tua vulnera Magne
Nō fugere in mortē: planctu cōcuſſa peribit:
Effluet in lachrymas: nunq̄ veniem⁹ ad enſes
Aut laqueos: aut p̄cipites per inania iactus.
Turpe mori poſt te ſolo non poſſe dolore.
Sic vbi fata: caput ferali obduxit amictu:
Decreuitq; pati tenebras: puppiſq; cauernis
Delituit: ſæuumq; arcte complexa dolorem
Perfruit lachrymis: & amat p̄ cōiuge luctum.
Illam non fluctus ſtridenſq; rudētibus eurus

Senecæ error.

Mouit: & exurgens ad ſūma pericula clamor.
Votaq; ſollicitis faciens contraria nautis
Compoſita in mortem iacuit: fauitq; p̄cellis.
Prima ratē Cypros ſpumātib⁹ accipit vndis.
Indē tenens pelagus ſed iā moderatior Eurus
In Líbycas egit ſedes: & caſtra Catonis.
Triſtis (vt in multo mēs eſt p̄ſaga timore)
Aſpexit patrios comites a littore Magnus
Et fratrē: medias p̄ceps tunc fertur in vndas.
Dic vbi ſit germane parēs: ſtat ſūma caputq;
Orbis: an occidim⁹? rōanaq; Magn⁹ ad ūbras
Abſtulit? hæc fatur: quem contra talia frater.

¶Tu pete &c. Cohortatur Cornelia virago animoſa Sextū Pompeij filium ad reparanda bella, ex Pompeij vt aſſerit, mādatis. Ordo eſt. O tu Sexte Pompei, pete caſus. i. fortunas & pericula bellorū: & moue per orbem. i. mundum, ſigna paterna. i. quæ pater reliquit, hoc eſt cōtra Cæſarē pro libertate Romana. nam Pompeius pater veſter, reliquit vobis. ſ. tibi & Magno fratri, hæc mādata condita. i. ſeruata & repoſita, in noſtra cura. i. accuratione: hoc eſt memini patrē aliquando ita dicere. Quū hora fatalis damnauerit me leto. i. quū vrgente fato moriar, o nati. i. filij excipite bellum ciuile, nec vacet vnq̄. i. nunq̄ detur otium & opportunitas, Cęſaribus regnare. i. vt regnent Romæ: dum. i. donec aliquis manebit terris. i. in terris de ſtirpe. i. radice aut propagine noſtra. Impellite vl̄ ſceptra. i. reges vel vrbes. i. ciuitates validas ſua libertate, fama noſis. ſ. mei. ego relinquo vobis has partes. i. officia: & hæc arma. ſ. pro nominis mei fama & p̄tectione. Quiſquis. i. quicunq; Pōpeius. i. Pōpeij filius, venerit in vndas. i. mare, inueniet claſſes. ſ. ſibi obtemperantes: & noſter hęres. ſ. quicunq; erit, dabit nullis nō. i. oībus gentibus bella: tm̄. i. tantummodo habete animos in domitos. i. indomabiles a Cęſare: & memores iuris paterni. i. libertatis & patrię defendendę. Decebit ſup. vos, parere. i. obedire, vni. i. ſoli Catoni, ſi faciet partes. i. ſi defenſores cōgeret, aut ſi ſe Cæſaris hoſtē ſignificabit, pro libertate. ſ. tuenda. O Magne. ſ. Pōpei marite, ego exolui tibi fidem: quia peregi mādata tua vt pollicita ſum: inſidiæ tuę. i. quas mihi feciſti derelinquendo in mari, valuere. ſ. tibi: quia aliter non exoluiſſem fidem: ego vixi decepta. ſ. per te: ne ego perfida auferrē. ſ. ad inferos voces mihi cōmiſſas. i. mādata tua ad filios mihi commiſſa. Iam nunc. ſ. poſtq̄ peregi mādata ego ſequar te o cōiūx p̄ chaos inane. ſ. veris corporibus: & p̄ tartara. i. loca ifernalia maxime p̄funda & frigore torrētia: ſi ſūt vlla. dubitat an ſint inferi vt Seneca. incertū eſt q̄. i. q̄tū lōgo leto. i. morti ego tradita. i. cōmiſſa a deo. vñ nefas eſt tibi mortē cōſciſcere & mandatum dei tranſgredi. hoc eſt certo ſcio q̄ te ſequar: ſed quando neſcio. ego feram. i. auferam ante. ſ. q̄ moriar. pœnas aię viuacis. i. cupientis diu viuere, aut ex natura diu viuentis, ab ipſa. ſ. anima mea. i. cruciabo eā q̄ diu viuendo me abs te ſeparet. aia em̄ mea o Magnę, cernēs tua vulnera. i. te interfici, potuit nō fugere in mortē. i. euadere mortē: ſed ipſa pibit cōcuſſa plāctu. i. percuſſiōe pectoris, & ipſa effluet in lachrymas. i. plorādo effūdet cū lachrymis. Ab Aldo impſſū eſt potuit: qđ nō coheret: niſi per furorem loquētis mutatā verbi perſonam dicas, nos nunq̄ veniemus ad enſes. i. vt ſit nobis poteſtas finiendi vitam gladio: aut laqueos, vt nos ſtrangulemus: aut ad p̄cipites iactus. i. ad p̄cipitationē, per inania. i. per aerem vacuum: quia turpe eſt. ſ. vxori, non poſſe mori ſolo dolore. i. per ſolū dolorem, & opus habere gladio, laqueo, aut p̄cipitio: & ita vt ſignificet ſe ſolo dolore poſſe mori reliqua non requiret. Vbi Cornelia eſt fata ſic: ipſa obduxit, id eſt texit caput amictu ferali, id eſt lugubri vtpotę nigro aut pullo:

Cęſares reg nare. Vacet, vacuū ſit & otiū. Vel ſceptra vel vrbes. i. implorate auxiliū vela regibus vel a ciuitatib⁹ liberis cōtra Cæſarē. Inueniet claſſes quiſquis Pōpeius in vndas. quilibet inquit ex ſtirpe mea & Pōpeij noſe decoratus inueniet claſſes & naues inſtructas q̄ eū ſequentur cōtra Cęſares p̄ libertate bella gerētem. Nullis nō gentibus. ſ. oībus mortalibus. Memoreſq; paterni iuris habete aīos. i. velitis eſſe memores libertatis & illā aſſerere a manibus tyrannoꝝ quēadmodū ego feci. hoc em̄ eſt ius paternū. ſ. libertatis Pōpeiane. Vni parere decebit. eſto te inquit Pōpei⁹ o filij aſſertores libertatis. Exolui tibi Magne fidē. Cornelia cū Sexto Pōpeio patris mādata retuliſſet dicit ſe exoluiſſe fidē quā dederat Pōpeio, de monēdis. ſ. filijs vt bellū cōtra Cęſares excipe rēt p̄ libertate. Inſidię valuere tuę. quia mādata mihi dediſti o Pōpei tanq̄ tibi futurę ſuppſtiti: ideo ego vixi vt mādata peragerē quib⁹ pactis te cōſequar ad Tartara. Per inane chaos. i. regna inferoꝝ. de chao dictū eſt ſupra: q̄. ſ. eſt elemētoꝝ confuſio & maſſa rudis. Pœnas aię viuacis. A ia mea inquit Cornelia nimium eſt viuax. vñ ego ſumā pœnas ab ipſa. Planctu cōcuſa pibit. ego inquit Cornelia nolo gladio me cōfodere: nolo laqo gulā frangere: nolo me p̄cipitē dare: ſed volo extingui & perire cōcuſa plāctu & p̄cuſſiōe palmaꝝ & tota effluere i lachrymas. Turpe mori. i. poſt mortē tuā o Pōpei eſt turpe mihi maxīe nō poſſe mori ſolo dolore ſine gladio laqo & p̄cipitio. Caput ferali. Cornelia locuta ſupradicta velauit & texit caput veſte atra: & in p̄funda pte nauis de lituit vitā ducēs in tenebris. Et amat p̄ cōiuge luctū. qm̄ erat orbata marito luctum & lachrymas ei⁹ vice amabat. Stridēq; rudētibus. i. reſonās in fumib⁹ quib⁹ vela tenduntē. Clamor ſ. nauticus q̄ excitari ſolet in periculis maioribus. Votaq; ſollicit̄. Nautę optabāt felicē navigationē: Cornelia vero optabat tēpeſtatem vt citi⁹ morerēt. Prima ratē Cyprus ſpumantib⁹ accipit vndis. Nauis qua Cornelia vehebat primo appulit Cypro: mox flāte moderatiꝰ Euro vēto orietali puenit in Libyā. Eſt aūt Cypros iſula in mari Cilicio quōdā nouē regnoꝝ ſedes. vocata antea Macara & Amathuſa. author Plyni⁹. Et caſtra Catōis. Nauis Corneliæ acta eſt vēto euro in caſtra Catonis: qui puenerat Cyrenē vt ſupra dictū eſt. Vt vidit patrios comites. Fili⁹ Pōpeij maior natu, vt Plutarch⁹ ait, ſecut⁹ eſt Catonē in Libyā poſt cladē Pharſalicā qui deinde periſt i Hiſpania. hic cum vidiſſet a littore comites paternos: & fratrē Sextū: cucurrit interrogās de patre an viueret an mortuus foret. Magnus. i. Pōpei⁹ filius. Romanaq; magn⁹ ad vmbras abſtulit. dic inquit o frater an pater ſua morte abſtulit imperium Romanum ad inferos: tāq̄ obitu Pōpeij res Romana euerſa ſit.

& decreuit.i.deliberauit pati tenebras:& delituit in cauernis puppis,& cōplexa arcte.i.nō deserēs ſęuū dolorē, perfruitur.i.indesinenter fruitur lachrymis:& amat luctū ꝑ cōiuge.i.ſqualidã vitã pro marito. Fluctus.i.impetus vndarū,& Eurus vētus orientalis ſtridens rudentibus.i.faciēs funes velorū vehemēter ſtridere, & clamor .ſ.nautarū cōſurgēs.i.ſimul ortus ad ſumma pericula:& faciens nautis ſollicitis vota contraria.ſ.votis Corneliæ:quia pro ſalute obtinēda cū illa mortē optaret:nō mouit illã.ſ.Corneliã a cœpto dolore:cū tñ nouus dolor priorē expellere ſoleat:& iacuit cōpoſita in mortē:& fauit ꝓcellis.ſ.vt nauē obruãt.Cypros accipit prima ratē.i. qua erat Cornelia, vndis ſpumãtib⁹:ꝑter vehemētē agitationē.Inde.i.deinde Eur⁹ vēt⁹ oriētalis tenēs pelag⁹ .i.cōtinuo flans,ſed iam moderatior.i.minus vehemens, egit nauē Corneliæ in ſedes Libycas & caſtra Catonis quæ erant ad Palinurum.Magnus.ſ.Pompeius Pompeij filius,triſtis(vt.i.ſecundū ꝙ mēs.ſ.humana,eſt preſaga .i.preſentiens futuri mali nuntium in multo dolore)aſpexit a littore comites patrios.i.paternos,& fratrem.ſ. Sextū:& fertur tunc ꝑceps in medias vndas.i.nauigat obuiã:dicēs.Dic o Germane.i.frater vbi parēs .i.pater noſter Pōpeius ſit:ſtat.i.viuit ne & valet,ſumma.i.tota ſalus,& caput orbis.ſ.terrarū hoc eſt pater noſter:an occidim⁹.i.perimus funditus & magnus.ſ.pater noſter, abſtulit Romana.i.res Romanas vt imperiū & libertatē,ad vmbras.ſ.infernas:Magn⁹ fatur ſic ad Sextū: cōtra.i.ad quē,frater.ſ. Sextus,fatur talia.

O felix quem ſors alias diſperſit in oras:
Quiq; nefas audis:oculos germane nocētes
Spectato genitore fero:nō Cæſaris armis
Occubuit:dignoq; perit authore ruinę.
Rege ſub impuro Nilotica rura tenente
Hoſpitiis fretus ſuperis & munere tanto
In proauos cecidit donati victima regni.
Vidi ego magnanimi lacerãtes pectora pr̄is:
Nec credens Phariū tm̄ potuiſſe Tyrannum
Littore Niliaco ſocerum iam ſtare putaui.
Sed me nec ſanguis nec tm̄ vulnera noſtri
Affecere ſenis:quantum geſtata per vrbem
Ora ducis:quæ tranſfixo ſublimia pilo
Vidimus.hęc fama eſt oculis victoris iniqui
Seruari: ſceleriſq; fidem quęſiſſe Tyrãnum.
Nã corpus Pharię ne canes auidęq; volucres
Diſtulerint: an furtiuus quem vidimus ignis
Soluerit ignoro.quęcunq; iniuria fati
Abſtulit hos art⁹:ſuperis hæc crimina dono:
Seruata de parte queror. Cum talia Magnus
Audiſſet nō in gemit⁹ lachrymaſq; dolorem
Effudit:iuſtaq; furens pietate profatur.
Pręcipitate rates e ſicco littore nautæ.
Claſſis in aduerſos erumpat remige vētos.
Ite duces mecum.nunq̃ ciuilibus armis
Tãta fuit merces: inhumatos cōdere manes:
Sanguine ſemiuiri Magnū ſatiare Tyranni.
Non ego pellęas arces adytiſq; retectum
Corpus Alexãdri pigra Mareotide mergam?

SVLPI. ❡Quē ſors diſperſit.qui neq; interfuiſti neq; vidiſti quę nos,audis.& nō vidiſti,vt ego.Perit.ſyncope.Impuro,inceſto. Hoſpitij fretus ſuperis. fidēs dijs hoſpitalib⁹ & beneficentia quã in reges Aegyptios cōtulit.Cecidit victima.mactat⁹ eſt velut victima ꝓ regno qđ donauerat Ptolemęo.Socerum,Cęſarē.Ora ducis,Pompeij caput veruto ſuffixum.Hęc ora ipſa. Seruari oculis,vt videat Cæſar. Fidem ſceleris.vt crederet a ſe interfectus Pōpeius. Corpus,trūcum. Diſtulerit.laceratū in fruſta abſtulerint. Soluerit:in cinerē verterit. Quæcūq; iniuria fati abſtulit hos artus.qualitercūq; fuerit abſumptus ſic volentibus dijs ęquo aīo fero:& ipſis nō imputo: & ignoſco iīuriã: ſed caput ſeruatū doleo.Nō in gemit⁹.nō gemuit & fleuit ꝑ dolore. Effudit, emiſit & oſtendit.Iuſta,q a paterna.Pręcipitate,celeriter e littore in mare deducite & remis ipellite etiã ventis obſtãtib⁹.Erūpat,exeat & eat remis ipulſa Merces.ꝑmiū.Manes,corpus & aīam. nã corpore ſepulto manes errare deſinunt. Satiare, Magnū ſãguie Tyrãni.dare Ptolemęū Pompeio inferias. Semiuiri. mollis & effœminati. Nō ego.ira feruēs minat̄ ſe Alexãdriã euerſurū & Alexãdri oīmq; regū ſepulcris dirutis cineres diſꝑſurū. Adytis.ex cōditorio. Mareotis Mareotide,palude Aegypti, quã efficit Nilus reſtagnãs: & dr̄ maris iact⁹. Amaſis. Amaſis, Aegyptiorum rex qui vt ait Diodor⁹ violēti⁹ q̃ ceteri regnauit:ſepultuſq; fuit in imēſa pyramide. ei⁹ Herodot⁹ meminit: fuerūtq; ãte eū in Aegypto reges trecēti &.xxx. Torrēte. velociter inūdãte.Nudo, inſepulto.Euoluã, extrahã. Apis. bos ſacer qui idē eſt qđ Oſyris. Tectū lino.alluſit ad Aegyptiorum habitū qui vtūtur lineis veſtibus. Oſyrim.qui in ſuo Aſylo ſupra Oſyris. Sarin iacere creditur: q̃q̃ fabulant̄ Iſim multis ī locis eum ſepelire finxiſſe metu Typhonis & vno tãtū in loco ſepeliuiſſe: vt tradit Strabo. Suppoſitiſq; deis.ſubmiſſis cadauerib⁹ & ſtatuis eorum quos colūt pro deis.Caput,Magni. Terra.nã quas dixim⁹ erūt ædificiorum & deorū.Vacuos cultorib⁹.interimã em̄ & deſolabo Cui,in cuius vtilitatē & felicitatem. Genitor, Pompeius ibi ſepultus.

❡O felix quē ſors alias. Rñdet fratri Sext⁹ BERO. dicens:illum eſſe felicem qui non viderit mortem patris miſerabilem; cum in alijs eſſet regionibus.Oras.i.regiones. Quiq; nefas audis.ſ.& non vides. Nam vt inquit Horatius. Segnius irritãt animos demiſſa per aures Q̃ quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.Hoſpitijs

Non mihi pyramidū tumulis euulſus Amaſis
Atq; alii reges Nilo torrente natabunt?
Oīa dent pœnas nudo tibi Magne ſepulcra:
Euoluam buſto iam numen gentibus Iſim:
Et tectum lino ſpargam per vulnus Oſyrim.
Et ſacer in Magni cineres iactabitur Apis.
Suppoſitiſq; deis vrã caput. has mihi pœnas
Terra dabit:linquã vacuos cultoribus agros.
Nec Nilus cui creſcat erit:ſoluſq; tenebis
Aegyptum genitor populis ſuperiſq; fugatis.

❡O felix.Verba ſunt Sexti Pōpeij fratri ſuo per lamētationē necem patris vtriuſq; indicantis. Ordo eſt. O felix ſup. es tu germane.i.frater Pōpei,quem ſors.i.diuerſus caſus, diſperſit .i.deſtinauit,in alias oras.ſ.q̃ in eas vbi ego fui:& qui audis & nō vidiſti nefas.i.nefandã patris noſtri cędē: quia o germane, ego fero oculos nocētes, genitore ſpectato.i. eo ꝙ vidi patrē noſtrum dum occideretur.Genitor ſup.noſter Pompeius,nō occubuit.ſ.in Pharſalia,armis Cęſaris,& nō perit ꝑ perijt authore ruinæ ſcilicet ſuæ,digno.i.ſatis magno: ſed cecidit ſub rege impuro.i.ſceleſtiſſimo.ſ.Ptolemæo, tenenti regna Nilotica.i. Aegyptiaca:quę Nilus irrigat:cecidit dico fretus.i.confiſus;ſuperis.ſ.dijs hoſpitij.ſ.tutorib⁹,hoc eſt Ioue: vt ęnei.j. Iuppiter:hoſpitibus nam te dare iura fatentur.& fretus tanto munere.i.beneficio,in proauos.i.maiores & potiſſimū in patrem Ptolemęi quem in regno locauerat,cecidit dico, victima regni donati.i.tanq̃ ſit victima dijs dãda pro auſpicata donatione regni a ſe dati. Nã quia ſępe donata in perniciē vertebantur: vt enſis datus ab hęctore Aiaci:quo ſe Aiax interemit: & lora balthei data ab Aiace Hectori quibus ad currū poſtea tractus eſt:idq; euenire putabãt per offenſionē deorum qui ægre ferebant ea mortalibus & non ſibi donata:ideo vt rata nec perniciosa ſint dona, etiã dijs victimã dabant. Ego vidi Septimium & Achillam lacerãtes pectora patris.ſ.noſtri magnanimi: nec.i.& non,& ego non credens tyrannum Pharium.i.regem Aegypti,potuiſſe tãtum.ſ.nefas, putaui ſocerum ſcilicet patris Cæſarem ſtare iam in littore Niliaco.i. Aegyptiaco. Sed nec ſanguis nec vulnera noſtri ſenis.ſ.patris affecere.i.mouerunt me tantum, quantum ora.i. caput ducis.ſ. patris noſtri geſta per vrbem.ſ. Aegyptiacã ad oſtentationem, quæ.ſ. ora nos vidimus ſublimia pilo tranſfixo,id eſt portata affixa pilo aut gladio ſublimi:& ex illo iudicabat ꝙ etiam per vrbem geſtaretur. Fama eſt(quęras vnde ea inotuerit Sexto: ſed vel de fama ex opiniōe ſuorum orta loquitur:aut per quēuis qui ex Aegypto venerit auditum eſſe vult)hæc.ſ.ora patris ſeruari oculis.i.aſpectui victoris iniqui.ſ. Cęſaris:& tyrannū.ſ.Ptolemæum, quæſiſſe fidem.i.approbatiōnē ſceleris. ſ.a ſe ꝑ Cæſare patrati.Nam ego ignoro:ne pro an canes Pharię.i. Aegyptię,& volucres auidę.i.rapaces, diſtulerint.i.in diuerſa tulerit & rapuerint,corpus.ſ.patris,an ignis furtiuus.i.furtim illi accenſus quē vidimus e naui in littore,ſoluerit.i. reſoluerit ipm in cineres.quæcunq; iniuria fati abſtulit hos artus.i. corpus reliquum,ego dono.i.condono & ignoſco ſuperis hæc crimina ſed ſupple queror,id eſt conqueror de parte ſeruata.i. de capite Cæſari ſeruato.Quum Magnus ,ſcilicet Pompeius Pompeij filius audiſſet talia a fratre ſuo, ipſe non effudit dolorē in gemitus & lachrymas:q; pro quia, furēs pietate, ſcilicet in patrem iuſta, profatur ſcilicet ad aſtantes.o nautæ pręcipitate. i. præcipitãter deducite rates e littore ſicco:& claſſis erumpat remige,id eſt remigio,in id eſt contra ventos aduerſos,o duces fretus ſuperis.i.cōfiſus iure hoſpitij quod ſuperiorib⁹ tēporib⁹ cōtraxerat cū patre Ptolemęi pueri. Cecidit donati victima regni.i.Pōpeius tanq̃ victima fuit mactat⁹:qui regnum Aegypti tradiderat Ptolemæo: vt ſupra mōſtrauimus. Socerū iam ſtare putaui.i. cū non crederē Ptolemęū auſurū tantū ſcelus putaui Cęſarē iã peueniſſe in Aegyptū & ei⁹ iuſſu patrē iugulari. Sed me nec ſãguis. nō tãtū me ꝑturbauit viſa mors pr̄is q̃ ꝙ ei⁹ caput geſtari fixū veruto.Noſtri ſenis.i.Pōpeij pr̄is.Per vrbē.intellige Alexãdriã. Sceleris fidē q̃ſiſſe tyrãnū. quia caput patris Pōpeij inquit Sextus ſeruarūt,ex hoc argumēto ego exiſtimo tyrannū Ptolemæū ideo ſeruaſſe caput, vt fidē faceret ſui ſceleris Cæſari oſtētato capite. Nã corpus Pharię ne canes.neſcio īquit an canes & volucres cadauer patris lacerauerint an ille ignis quem vidimus cremauerit. viderãt em̄ ignē rogalē vt ſupra dixim⁹. Diſtulerint.i.diuiſerit ꝑ fruſta. Seruata de pte q̃ror. Dono ſuperis inquit hęc crimina ſiue pr̄is trūc⁹ ab auib⁹ canibus ve ſit diſcerptus ſiue illo igniculo cremat⁹. Verū doleo de capite qđ abſciſſū ſeruarūt Aegyptij. Cum talia magn⁹ audiſſet. i. Pōpeius fili⁹ e fratre paternã mortē cognouiſſet, nō cœpit flere ſed parabat vltionē & volebat in Aegyptū cū claſſe feſtiare. Pręcipitate rates. verba ſūt Pōpeij filij furētis nautas monētis vt claſſē feſtinãter ſoluãt a littore & curſum dirigãt in Aegyptū. Sanguine ſemiuiri magnū.hęc erit inquit magna merces bellorū iugulare Ptolemęū interfectorē patris mei & ei⁹ ſanguie ſatiare ipm Pōpeium. Semiuiri.i. mollis & effœmiati. Nō ego pellęas arces.ego inquit nō euertã ſepulcrū Alexandri nec mergã ei⁹ corp⁹ ī Mareotide q̃ eſt palus Aegypti a q̃ Libya Mareotis nūcupat̄:cui⁹ Porphyrio & Plyni⁹ meminerūt. Corpus aūt Alexandri Magni Ptolemę⁹ Lagi fili⁹ Alexãdriã detulit: Sepulcrū Alexãdri eiq; parētauit. qđ & adhuc ait Strabo, ibi iacet ſed nequaq̃ ī eodē alueolo. nã qui nūc inquit idē Strabo, vitre⁹ ē olim aure⁹ erat. Nō mihi Pyramidum tumulis, vt ſupra dixim⁹, reges Aegypti in pyramidib⁹ ſepeliebant̄: q̃ ſepulcra regia mirabili opere cōſtructa erant. Inter reges Aegypti fuit Amaſis:quo regnante in Aegypto.xx.milia vrbiū fuiſſe Plyni⁹ & Mela teſtant̄.de Amaſi Herodot⁹ & Diodor⁹ ſcripſerūt.ait ergo Pōpeius ſe non euerſurū pyramides & ſepulcra regia & cineres eorum in Nilū abiecturū. vel qđ melius eſt ꝑ indignationem & interrogationē loquit̄ quaſi dicat oīa ego ſepulcra diſſipabo.Euoluã buſto iã numē gentibus Iſim. Eruã inquit Pompeius e ſepulcro Iſim & Oſyrim q̃ ſunt numina Aegyptiorū: & Oſyris quidem ſol, Iſis vero luna eſſe exiſtimatur vt Diodorus & Euſebi⁹ meminerūt Secūdū hiſtoricos, Iſis cū multa cōmoda Aegyptijs cōtulerit poſt mortē honores diuinos aſſecuta ē:ſepultaq; apđ Mēphim in vulcani loco vbi vſq; ad tpa ſua ei⁹ ſepulcrū mōſtrari affirmat Diodorus. Similiter Oſyris ei⁹ maritus & frater ꝑ deo cult⁹ ſepulcrū habet in Aethiopię mōtib⁹: q̃uis alij aliter tradãt ei⁹.ſ.corp⁹ a Typhone ī multa fruſta diſſectū ſeruari apđ multos ſacerdotes: tradēte Iſide īuolutū

lineis vestibꝰ, q̄ in honore sunt sacerdotū Aegyptiorꝫ: vt ait Plyniꝰ. Vñ dicit. Tectū lino. Et sacer Apis. mactabo ī honorē pr̄is Apim bouē quē vice numinis colūt Aegyptij: vt supra mōstrauimus. Vrā caput.s. paternū igne facto ex dijs Aegyptiorū. Nec Nilus cui crescat erit. oēs Aegyptios inquit ego delebo vt nō sint futuri qui colant agros irrigatos a Nilo. Populis superisqꝫ fugatis. deletis omnibꝰ Aegypti populis & euersis sepulcris deorū & ipsis dijs disiectis.

ite.i. venite mecū: nūq̄ tanta merces fuit armis ciuilibus, q̄a totā Aegyptū diripiendā se daturū innuit, condere.i. ꝓterea ꝙ cōdatis manes inhumatos.i. corpus inhumatum: & satiare. i. eo ꝙ satietis magnū.s. Pōpeiū, sanguine Tyranni semiuiri.i. mollis & effœminati. Non.i. nonne ego mergā Mareotide palude Aegypti pigra, arces Pellęas.i. Alexandriam : & corpus Alexandri, retectum.i. denudatum & erutū, adytis.i. ex inaccessibilibus locis tēplorū q.d. maxime. & nō.i. nōne, Amasis rex Aegypti nobilissimus, euulsus tumulis pyramidū, atqꝫ alij reges natabūt mihi Nilo torrēte? q.d. oīno: qa vt sup. o Magne omnia sepulcra dent tibi nudo.i. insepulto pœnas: ego euoluā busto Isim iam numen.i. habitam pro dea gentibus: & spargam Osyrim per vulgus, tectū.i. amictū lino: & Apis.i. deus in specie bouis apparens, & cultus Aegyptijs, sacer.s. ipsis iactabitur.s. a me in cineres Magni: & vram caput deis suppositis.i. hominibus pro deis illic positis & cultis. Terra.s. Aegypti dabit mihi has, scilicet sequentes pœnas: ego linquā agros vacuos cultoribus: nec erit sup. quis q̄ cui.i. ad cuius vtilitatem Nilus crescat: & o tu genitor tu tenebis solus Aegyptum populis & superis falsis fugatis scilicet ex Aegypto.

Dixerat: & classem sęuas rapiebat in vndas.
Sed Cato laudatam iuuenis cōpescuit iram.
Interea totis audito funere Magni
Littoribus sonuit percussus plāctibus ęther.
Exemploqꝫ carens & nulli cognitus æuo
Luctus erat: mortē populos deflere potētis.
Sed magis vt visa ē lachrymis exhausta solu-
In vultꝰ effusa comas Cornelia puppe (tas
Egrediēs: rursus geminato verbere plangūt.
Vt primum in sociæ peruenit littora terræ:
Collegit uestes: miseriqꝫ insignia Magni:
Armaqꝫ & impressas auro quas fecerat olim
Exuuias: pictasqꝫ togas: velamina summo
Ter conspecta Ioui: funestoqꝫ intulit igni.
Ille fuit miserę Magni cinis. accipit omnis
Exemplum pietas: & toto littore busta
Surgunt Thessalicis reddētia manibus ignē.
Sic vbi depastis submittere gramina cāpis:
Et renouare parās hibernas Appulus hęrbas
Igne fouet terras: simul & Garganus & arua
Vulturis & calidi lucent buxeta Matini.
Non tñ ad Magni peruenit gratius vmbrā:
(Omne ꝙ in superos audet conuitia vulgus:
Pompeiumqꝫ deis obicit.) q̄ pauca Catonis
Verba: sed a pleno venientia pectore veri.
Ciuis obit (inquit) multū maioribꝰ impar
Nosse modum iuris: sed in hoc tñ vtilis æuo:

¶ Rapiebat, trahere volebat. Cōpescuit, repressit oratione. Planctibus, percussiōibꝰ deplorantiū. Exēploqꝫ carēs, nulli cōparandꝰ & nūq̄ factꝰ. Nō enim solent populi principis viri mortē deflere sed illa lętari. Exhausta, attenuata. Effusa, effusos hñs. synecdoche. Verbere, ictibꝰ manuū. Socię. amicę. Impssas. itextas. Pictas, vt sūt palmatę & triūphales. Ter, in tribus triūphis. Intulit igni, cōbussit. Funesto, mortuo dicato. Fuit Magni cinis. loco cineris. Pietas ois. oīm Ro. intimꝰ qdā amor & reuerētia erga suos. Busta surgunt. ignes in cespitibꝰ erigunt̃ eis q in Thessalia occubuerāt. Sic vbi. sic lucet Apulia qñ depastas hęrbas volūt p hyemē renouare pastores. nam calefacta terra excitat̃ ad pullulandū. Submittere, elicere & subnasci facere. Hibernas, hyemales
Vultur. Vulturis, mōtis in Apulia iuxta Garganum.
Buxeta. Hora. Me fabulosę vulture in Appulo. Buxe
Bucera. ta, loca buxis plena. legit̃ & Bucera.i. boū pascua. bucerus em̄ est possessiuū a boue. Luciliꝰ. Lanigerę pecudes & equorꝫ bellica proles Bucerīqꝫ greges. quod quidā buceriæ corruperunt.
Matinus. Matini. mōtis in Apulia ex quo Matini populi dicti sunt sicut a vulture vulturni. Nō tñ. ex his oībus inquit nil fuit Pō. gratius verbis Catonis: nam vulgus superis maledicebat. Oē ꝙ in superos audet cōuitia vulgus Pōpeiūqꝫ deis obicit. p parēthesim lege. Qꝫ, quia. Deis, velut oblitis honorꝫ & plane igratis. Ciuis. Pōpeiū a modestia laudat sibiqꝫ ipi si esset Cęsari succubiturus simile exitiū a Iuba inferēdū pcat̃. Obit, syncope. Impar nosse modū iuris. minor in seruāda mēsura iustitię. Cui nō vlla. videlicet ęuo. & id qd̄ in Pompeio vitupauit ascribit tpi naturę eiꝰ. Si cui ad ciuē rettuleris legēdū est nōnulla.i. aliq̄. Salua libertate, nō efferēdo se in Tyrānidē. Et solus priuatꝰ. solus recusās dñari cū vellet populus sibi seruire. Rectorqꝫ senatꝰ sed regnātis erat. regebat quidē senatū: sed cui pareret. Iure belli, iure imperij & bellorū gestorū ꝙ qꝫ alijs pstaret. Quęqꝫ dari voluit.i. q̄cūqꝫ petijt & imperauit. Immodicas opes. fuit em̄ ditissimꝰ. Intulit, attulit in patriā. Inuasit ferrū. suscepit bellū ciuile: sed senatꝰ arbitrio erat depositurus. Arma, militiam & bella. Iuuit sumpta. vt delectabatur honores sumere sic & dimittere.

BERO. ¶ Exēploqꝫ carēs. Tātus erat luctus deflētiū mortē Pō. vt nullū tale iueniri posset exēplū.

Cui non vlla fuit iusti reuerentia: salua
Libertate potens: & solus plebe parata
Priuatus seruire sibi: rectorqꝫ senatus
Sed regnantis erat: nil belli iure poposcit:
Quæqꝫ dari voluit: voluit sibi posse negari.
Immodicas possedit opes: sed plura retentis
Intulit: inuasit ferrum: sed ponere norat.
Prætulit arma togę sed pacē armatꝰ amauit.
Iuuit sumpta ducem: iuuit dimissa potestas.

¶ Dixerat. Ordo est. Pōpeius sup. minor, dixerat.i. finiuerat sermonē suū: & rapiebat.i. rapere parabat, classem.i. collectionem nauiū, in vndas sęuas.i. tēpestate horrētes: sed Cato cōpescuit.i. refrenauit & repssit irā iuuenis.s. Pōpeij, laudatā. s. a se ꝓpter pietatē in patrē & iustū dolorē. Interea dū Cato ad Pompeiū loquebat̃, funere.i. cęde Magni.s. Pōpeij, audito, æther .i. summus aer, pcussus plāctibus.i. cōfusionibus pectorꝫ, sonuit.i. sonitū retulit, totis littoribꝰ. Et luctus erat carēs exēplo .i. nulli cōparabilis: & nullo æuo.i. sęculo cognitꝰ.i. quo nunq̄ maior erat auditus aut visus: vtpote populos deflere mortem potētis sup. viri. Sed supple æther sonuit: aut luctus erat tunc magis: vt.i. postq̄, Cornelia Pōpeij vxor, visa est exhausta lachrymis: & effusa.i. habens effusas, comas solutas.i. passos capillos, in vultus.i. faciem, egrediens puppe.i. e naui: quia tunc plangunt rursus, verbere.i. ictu geminato.i. duplicato. aut sic. sed magis plangūt verbere geminato, vt Cornelia visa est &c. Vt.i. vbi Cornelia venit primū in littora terrę socię.i. amicę, ipsa collegit vestes & insignia.i. specialia victoriarū ornamenta, & indicia, Magni.s. Pōpeij mariti sui, & arma.s. magni, & exuuias.i. quas exuerat vestes, impressas.i. intertextas auro.i. filis auratis: quas.i. exuuias, ipsa Cornelia texendi & opis Phrygionū perita, fecerat olim.i. multo ante, marito suo: & togas pictas.s. acu, vt palmatas & triūphales, appositorie, velamia cōspecta.i. ostēsa ter.i. in tribꝰ triūphis, Ioui summo vt qui in capitolio summa Romanorꝫ arce colebatur, summusqꝫ deorū habebatur: & intulit sup. ea, igni funesto.i. funebri, loco funeris instructo. ille.i. illarū exuuiarꝫ, cinis, fuit miseræ.s. Cornelię .i. reputabatur ab ea, cinis Magni.s. Pōpeij, in Aegypto derelicti. Ois pietas.i. tota turba pia, accipit exēplum a Cornelia, & busta.i. simulatę vstrinę, surgūt.i. extruunt̃, toto littore, reddētia manibꝰ Thessalicis.i. errātibus in Thessalia circa corpora insepulta ibidē occisorū, ignē.i. simulatam vstionē quę loco sepulturę erat. sic.i. a tali mō vbi Appulus.s. colonus & pastor, parans summittere.s. occulta vi ignis, ī cāpis depastis.i. detōsis, gramina.i. hęrbas varias, & renouare hęrbas hibernas. i. p hyemē orituras q̄ in æstate detonsę erāt, fouet terras igne.i. occultas vires suscitat: tūc sup. simul & Garganꝰ mōs Apulię, & arua vulturis etiā mōtis vicini, & buxeta.i. loca buxis natiua, Matini, etiam mōtis Apulię, calidi & ita hęrbiferi (vnde & apibus abūdat: & inde apes Matina ab Horatio dicta est) lucet.s. igni ab Appulo submisso. Sed q̄uis oēs in Pōpe. studia sua conferrent: non tamen sup. quicq̄ eorū quæ vulgus faciebat (ꝙ.i. quia, omne vulgus, audet sup. iactare, conuitia.i. contumelias in superos, & obijcit.i. exprobrat Pompeiū.i. Pōpeij necē, deis.s. ingratis aut iniqs: vt q tyrāni cām fouerēt relicta cā iusti:) ꝓuenit gratius.i. acceptiꝰ ad vmbrā Magni, vbi inuit defūctorꝫ aīas rescire q̄ ꝓ ipsis facimꝰ, q̄ pauca verba.i. breuis cōmendatio Catonis: pauca quidem: sed venientia a pectore pleno veri: quia maior est breuis laudatio a viro graui, seuero & laudato, q̄ lōgissima a futili & iprobo habita. Cato itaqꝫ in-potentis.s. Pōpeij. Sed magis vt visa est. Maior fuit planctus & gemitꝰ postq̄ viderūt Corneliā iā lachrymis euacuatam passis capillis & vultu miserando. Effusa comas. figura poetica.i. habēs comas effusas. Vergiliꝰ. Nuda genu. Collegit vestes miseriqꝫ insignia Magni. Cornelia vt primū descendit in littus sociorū vbi erant Cato & Pompeius filius, tūc vestes & arma & ornamēta mariti Pōpeij collecta intulit igni: & sic Pōpeio parētauit more priscorū qui vestes & res pciosiores defunctorꝫ cōburere solebāt. Vnde ait Vergiliꝰ, in funere Miseni. Purpureasqꝫ super vestes velamina nota Cōijciūt. & post paulo. Suaqꝫ arma viro remūqꝫ tubāqꝫ. Pictasqꝫ togas. Toga picta vestis triūphalis: vt Plynius & Liuius docēt. Cornelia ergo cōbussit vestes triūphales Pōpeij quę ter erāt notę & cōspectę a Ioue capitolino: qa ter Pōpeius triūphauerat: vt supra sępe monstrauimus. Accipit ois exēplū pietas. omnes imitati Corneliā cœperūt parētare manibꝰ eorū qui in acie Pharsalica ceciderant. Busta surgunt.i. sepulcra vacua. q̄ dicunt̃ Cenotaphia vt apud Vergiliū Aeneas īstaurat Polydoro funꝰ. Cenotaphium. Manibꝰ.i. vmbris. Sic vbi depastis submittere gramina cāpis. ita oīa igne collucebāt cōstructis in honorē defunctorꝫ rogis, quēadmodū in Apulia vbi depasti sunt a gregibꝰ & armētis cāpi, solet igne fouere terras armentarius & pastor: & ita renouare pabula hiberna. Ignis em̄ terris pbet alimēta. Vñ ait Vergiliꝰ. Sępe etiā steriles incēdere ꝓfuit agros. Simul & Garganꝰ. Est in Apulia ꝓmōtorium mōtis Gargani: de quo dictū est supra. similiter est mōs Vultur. q mōtes lucēt ꝓpter icēdia crebra facta a pastoribꝰ Appul̃. Et calidi lucēt buceta Matini. Matinū mōtē Apulię calidū appellat: qm̄ vt ait Varro vbi lati cāpi, ibi magis sūt ęstꝰ: & eo ī Apulia loca calidiora. Matini meminit Horatiꝰ. Pulueris exigui ꝓpe littꝰ ꝓua Matinū. Vulturꝫ mōtis quoqꝫ, & Gargāi. Buceta dicūt̃ loca boū: & boues bucerū pecꝰ. Buceta intelligit pascua & prata quibus boues in Apulia pascūt̃. Nō tñ ad Magni.i. oēs lachrymę, oīa cōuitia quę vulgus faciebat dijs ꝓpter mortē Pōpeij, nō sunt tā grata vmbrę Pōpeij q̄ fuerūt verba grata Catonis: quibus Pōpeiū laudauit veris laudibꝰ. Ciuis obit inquit. Verba sunt Catonis dicētis perijsse Pōpeiū ciuē Romanū nō parē maioribꝰ & priscis in mēsura iuris & ęqui seruāda: quia illi in hoc fuerunt prudētiores. Cui nōnulla.i. ois. Salua libertate potēs. Pōpeiꝰ voluit qdē eē potēs sed libertate salua. q̄si dicat noluit esse tyrānꝰ imo fuit priuatꝰ cū tñ plebs eēt parata seruire ipi. Sed regnātis. & nō oppssi ab ipo Pōpeio. Quæqꝫ dari voluit. Pōpeius voluit sibi dari honores magistratꝰ & ornamēta: sed voluit eadem sibi posse negari: quia non vi extorquebat: sed suffragante populo assequebatur. Immodicas, id est nimias & ingentes. Sed plura retentis intulit. maiores opes intulit in ęrariū ex deuictis gētibus q̄ sibi retinuerit. de his dictū est supra. Pretulit arma togę. maluit bella tractare: sed tñ in armis amauit pacē. Dimissa ptās .i. īperiū: qd̄ libenter sūptū libēter deponebat. Fortuna domini.i. felicitate Pōpeij.

quit. O milites,ciuis obit.i.obijt.s.Pompeius,multum impar maioribus.i.multo quidem inferior & minor cẽsendus maioribꝰ nostris,nosse.i.ad noscẽdũ,modũ.i.mẽsurã iuris.i.qui plus iuris sibi vẽdicauit q̃ maiores nostri fecerunt:sed tñ vtilis in hoc ęuo.i.sęculo nr̃o,cui.s.sęculo nõ fuit vlla reuerentia iusti:& ideo vt aliorum iniuriam reprimeret coactus est fieri iniurius:nam qui iusta bella cõtra iniurios suscipiunt, multa nimirũ iniustissima durante bello fieri permittunt. Et ciuis obit potens salua libertate.i. citra Tyrannidem: & solus & priuatus.i.sine magistratu,plebe parata seruire.i.cum plebs esset parata seruire sibi.s.Pompeio,& obit rector senatus,sed regnantis.i.dñantis & non seruientis: vnde non vi sed consilio regebat: & qui nil poposcit sibi iure belli.i.propter bella p̄clare gesta & regna subacta,nullum sibi vendicauit ius aut imperium quia reipu. nõ sibi bella gesserat:& quæ voluit dari sibi.i.quæ censuit sibi cõcedenda esse,ea voluit posse negari sibi:quia licet iuste peteret non tamen imperiose exigebat. Possedit quidẽ opes immodicas ex victoria partas:sed intulit.s. in ærarium publicum,plura retentis.i.q̃ sibi retinuerat. Inuasit ferrũ.i.arma:sed norat ponere.i.deponere. Prętulit arma.i.bella,togæ.i.paci:quia bellicosus erat:sed armatus amauit pacem.i.propter pacem bella gessit:potestas.s.imperij sumpta & dimissa iuuit.i.delectauit ipsum ducem.

Casta domus:luxuq; carens:corruptaq; nunq̃
Fortuna domini: charũ & venerabile nomen
Gentibus:& multũ nostrę q̄d proderit vrbi.
Olim vera fides Sylla Marioq; receptis
Libertatis obit:Pompeio rebus adempto
Nunc & ficta perit. nõ iam regnare pudebit
Nec color imperii nec frons erit vlla senatus.
O felix cui summa dies fuit obuia victo.
Et cui quęrẽdos Phariũ scelus obtulit enses.
Forsitan in soceri potuisses viuere regno.
Scire mori sors prima viris : sed p̄xima cogi.
Et mihi si fatis aliena in iura venimus
Da talem fortuna Iubam.non deprecor hosti
Seruari:dum me seruet ceruice recisa.
Vocibus his maior q̃ si Romana sonarent
Rostra ducis laudes gñosam venit ad vmbrã
Mortis honos. fremit interea discordia vulgi:
Castrorum belliq; piget post funera Magni:
Cum Tarchõ motus linquẽdi signa Catonis
Sustulit.hunc rapta fugientẽ classe secutus
Littus in extremum tali Cato voce notauit:
O nunq̃ pacate cilix iterum ne rapinas
Vadis ad ęquoreas? Magnũ fortũa remouit:
Iam pelago pyrata redis? tum respicit omnes
In cœtu motuq; viros : quorum vnus aperta
Mente fugę tali cõpellat voce regentem.
Nos Cato: da veniã : Pompeii duxit in arma
Non belli ciuilis amor: partesq; fauori
Fecimus:ille iacet quem paci prętulit orbis:
Causaq; nr̃a perit: patrios permitte penates

SVLPI. ¶Casta domus luxuq; carens.i. familia pudica & frugi. Corruptaq; nunq̃ fortuna dñi. quę felicitate Põpeij nõ superbiebat & insolẽs erat. Charũ & venerabile nomen.i. adnotamẽ ipsius & fama. Olim vera fides. Vera libertas inq̃t Syllę Marijq; tẽporibus perijt. Nũc vero cũ superesset imago quędã & vmbra libertatis q̃ extincta est in Põpeio, neminẽ pudebit Tyrannũ. Color,qualitas & exp̃ssa dignitas. Frõs,vtilitas. O felix. eũ tẽpestiua morte felicẽ appellat.nam si vixisset in seruitutis discrimẽ potuisset incidere. Seneca in Troade ait. Felix Priamus felix quisq̃s bello moriẽs oĩa secum cõsũpta videt. Scelus Pharium,scelestus Ptolemęus. Quęrẽdos, optandos. Scire mori sors prima viris. Viro forti in miseria cõstituto prima felicitas est sponte mortẽ sibi consciere: secunda vt ei inferatur. Si fatis aliena in iura venimus.si deorũ voluntate sub alterius potestatem vẽturi sumus. Talẽ, qualis fuit Ptolemæus in Põpeiũ. Deprecor,recuso Vocibus his. Mors Põpeij plus est hac breui Catonis oratione laudata q̃ si pro rostris fuisset publice cõmẽdatus. Rostra, forũ: nã id tẽplũ in quo est erectũ suggestũ ex rostris nauium Antiatium rostra est appellatum: vt libro viij. Liuiꝰ habet. Vulgi. prę sertim cilicũ,quia respectu Pompeij militauerant & eo iam mortuo discedebant. Tarchõ, Cilicũ dux. Fugiẽtẽ rapta classe. fugere volentem acceptis nauibus. Notauit, cũ ignominię nota arguit. Nũq̃ pacate,semp rebellis. Cilix. Quędã prouinciarũ noĩa a populis possessiuisq; ipsis cũ contra fieri deberet deriuari videntur. vt Thracia Bebricia,Cilicia,Phrygia: a Thrax, Bebrix, Cilix,Phryx. Ad rapinas, ad pyraticã exercendã. Vnus,quidã Cilix. Mente,cõsilio p̄posito. Regentẽ, Catonẽ. Nos Cato. excusans se missionẽ petit & bello ciuili finẽ imponẽdũ esse suadet. Partes. factionẽ diuisionẽ nostri vt alij domi remanerent:alij Pompeio officio se fauerent. Orbis. qui maluit p̄ eo pugnare q̃ in otio degere. Causaq; nostra perit. iam non habemus pugnandi causam. Perierunt tẽpora vitæ: hoc est consenuimus in bellis: liceat tute mori. Prospiciat tutas flãmas. præparet sibi rogũ & funeri necessaria. Vix ducibus. bene vix. nam non totus Põpeius sepultus est: & quidem miserande: alij vero cum innumeri sint sepeliri nõ possunt. Non barbara victos. nos qui victi sumus nõ erimus sub barbaris regibus sed sub eo Ro. qui post Põpeiũ secũdus erat. Regna nõ manẽt. reges nõ expectãt. Scythicũ iugũ,Parthicum imperiũ. Togati

Rostra.

Desertamq; domum dulcesq; reuisere natos.
Nam quis erit finis si nõ Pharsalia pugnæ
Nec Pompeius erit? perierunt tempora vitę:
Mors eat in tutum : iustas sibi nostra senectꝰ
Prospiciat flammas. bellũ ciuile sepulchra
Vix ducibus prę stare põt. nõ barbara victos
Regna manẽt:nõ armeniũ mihi sæua minat̃
Aut scythicũ fortuna iugũ: sub iura togati
Ciuis eo: quisquis Magno viuente secũdus
Hic mihi primus erit:sacris prę stabit̃ vmbris
Sũmꝰ honor:dñm quẽ clades cogit habebo.
Nullum Magne ducẽ te solũ in bella secutus
Post tua fata sequar. neq; eñ sperare secunda
Fas mihi:nec liceat:fortuna cuncta tenentur
Cæsaris:Emathium sparsit victoria ferrum.

¶Casta domus &c. Prosequitur Cato reliquas laudes Põpeij dicẽs. Domꝰ.s. Pompeij.i.familia & habitatio, erat sup.casta. i.pudica:& carens luxu.i.frugi:& nunq̃ corrupta fortuna.i.p̄speritate dñi.s.domus Pompeij. Põpeius sup.erat nomen clarum & venerabile,gentibus.i.cæteris nationibus:& quod p̄derat.i.vtile erat,multum.i.abunde,nostræ vrbi.i.Romæ. Vera fides.i.constantia & libertas,obit.i.interijt, Sylla & Mario receptis scilicet in imperium:& vt dominis:nunc & id est etiam,ficta, scilicet libertas, perit. & nõ pudebit iam.i.deinceps, Cęsarem & alios qui poterunt, regnare.i.occupare regnum Romanum. Nec vllus color.i.qualitas & dignitas imperij erit iã, nec vlla frons.i. feueritas & audacia senatꝰ erit iam.i.deinceps. O felix .s. Pompei,cui victo.i.cũ vinceris,dies summa .i. extrema vitæ fuit obuia.i.aduẽtans proxima:& cui scelus Phariũ. i.regis Pharij Ptolemęi,obtulit enses quęrendos.i. expetẽdos post tantam felicitatem. tu potuisses forsitan viuere in regno soceri,sed non viriliter:quia prima sors est viris.i. virilibꝰ animis,scire mori.i.iuenire viã honestæ morti siue lacessendo hostem,seu terribilia alia audendo:& proxima sors.i.secũda conditio optanda viris,est cogi.s.mori:si non datur via honesta sibi cõscire mortẽ. Quod ex suo errore dicit Cato non ex vero. Nam non vere fortiter egisse Catonẽ dum sibi mortem inferret & filio seruitutem suaderet, docet diuus Aurelius in de ciuitate dei. Et o fortuna si nos venimus in aliena iura.i.si sub dominium Cęsaris fatis.i.per fata, fac,aut vt alij legũt da, Iubam mihi talem qualis erat Ptolemæus Pompeio.i. interfectorem perfidum. Ego non deprecor.i.non recuso seruari hosti.s. Cæsari vt caput Pompeij seruatum ẽ : dũ.i.dummodo seruet me ceruice recisa.s.prius. hæc Cato. ad quæ poeta. Maior honor mortis venit.i.accessit ad generosam vmbram Pompeij, his vocibus Catonis, q̃ si rostra Romana sonarent laudem ducis s.Pompeij.i. q̃ si publica oratione laudatus fuisset Romę pro rostris. Interea dũ Cato Magnum laudabit, discordia vulgi.s. Cilicũ,fremit.i.murmurat:& piget sup.ip̄m aut ip̄os, castrorũ & belli post funera.i.necem magni,cum.i. quo tp̄e, Tarchon pirata & dux Cilicũ motus.i.affectus linquendi Catonis.i. ad linquendum Catonem, sustulit.i.amouit signa.s.sua. Cato secutus hunc.s. Tarchonta fugientẽ classe rapta,in extremũ littus, notauit sup. eum.i.nota ignominię arguit, tali voce. O Ciciuis:Romani Cæsaris. Vmbris sacris. Pompeij manibus quos memoria & veneratione prosequemur. Clades, Thessalica. Dñm. cui excepto q̄ nolo militare parebo in cæteris. Fata, fortunam victoris & rerum successum a dijs constitutum. Nec fas. quia victus sum Secunda, prospera: videlicet regna & imperium. Nec liceat. ostẽdit se forti suæ acquiescere & simul rebellionis tollit suspitionem & felicitatem Romanam precatur imperio. Fortuna, felicitate: ostenditq; nullam spem recuperãdarũ viriũ superesse fuso exercitu: mortuo duce: leuitate populorũ & clementia Cæsaris. Sparsit ferrũ, fudit exercitũ & potentiã partium Pompeij.

¶Olim vera fides Sylla. Postq̃ Sylla & Mariꝰ tyrãnidẽ inuaserũt, perijt vera fides libertatis: nunc mortuo Pompeio perijt ficta fides s.libertatis: quia iam non erat vera sed ficta. Nec color imperij. ait Cato mortuo Põpeio victore Cæsare nullam rempu. nullũ futurũ senatum, immo nec quidem colorem & frontem & speciem senatus. O felix. felicem dicit Pompeium qui victus inuenit mortem: quã quęrere debuisset. Forsitã in soceri potuisses viuere regno. o Pompei tu es felix oblata tibi victo & adhuc libero facultate mortis: qa forte potuisses viuere in regno Cæsaris. quasi dicat fortassis Cęsar inuadet regnum. Scire mori. prima est conditio & sors scire mori secunda est cogi. Fac talem fortuna Iubã. O fortuna da mihi tale genus mortis quale Põpeio dedisti, si sumus vẽturi in alienã potestatem. Vocibus his maior. oratione hac Catonis maior honos peruenit ad vmbram Pompeij q̃ si in rostris Romanis & in foro laudaretur oratione funebri. Mos eñ fuit apd̃ priscos pro rostris laudare magnos viros defũctos vt Liuius & Hieronymus tradunt. Ducis laudes.s. Pompeij. Rostra. pulpita in foro, vnde cõcionabãtur. Belliq; piget post funera magni. Cœpit fremere vulgꝰ qm̃ nõ amplius post mortem Pompeij bella gerere volebant:& tunc Tarchõ pyrata cilix qui secutus fuerat Pompeium signum dedit vt Catonem desererent & nauigarẽt: quem iam fugientẽ in naue Cato vehemẽter obiurgauit. Notauit nota.s. ignominię fœdauit. O nunq̃ pacate Cilix. verba Catõis obiurgãtis Tarchonta moliẽtem fugam. o Cilix.i. pirata inquit vis ne iterum redire ad exercẽdam Piraticam & maria prędanda? qm̃ nõ amplius superest Pompeius qui te deleat: quemadmodum olim purgauerat maria deletis piratis. Motuq; viros. vidit Cato omnes fremere & moueri ad tumultum. & vnus tunc animo aperto fugiendi, Compellat.i.alloquitur, Regẽtẽ.s. Catonem. Pompeij duxit in arma.i. nos venimus in bellum amore Põpeij & nõ belli ciuilis. Vnde sublato Pompeio petimꝰ missionẽ. Ille iacet quem paci prætulit orbis. i.perijt Põpeius quẽ omnis orbis gentes prętulerũt paci qm̃ vt illum sequerent̃ bello vacare q̃ paci maluerunt. Causaq; nostra perit. Sublato Pompeio nullam amplius habemꝰ causam bella gerendi ciuilia. Si nec Pharsalia pugnę. Si clades Pharsalica & Põpeius.i.

BERO.

mors Pōpeij,nō imponunt finē bello,nullus
vnq̄ erit finis:quia mortuo ductore Pōpeio
deberent finiri bella ciuilia. Perierūt tpa vitę.
cum vitam in militia consumpserimus,non
petimus vt liceat nobis domi viuere cum vi
ta sit elapsa:sed petimus vt mors nostra sit i
loco tuto:&vt possimus habere sepulchrum
& flammas rogales quæ in bello interdū cor-
poribus ducum non prestant. Non barbara
victos. Nolumus inquit seruire regibus bar-
baris:nec esse sub iugo externorum sed esse
sub iure & impio Romanorū. Victos.s.nos.
Quisquis magno viuente secundus. Pōpei⁹
dum vixit erat prim⁹:& Cæsar secūdus.sub-
lato Pōpeio qui erat secundus ille inquit erit
mihi primus: illū em habebo dominum. Sa
cris prestabitur vmbris. Vmbræ & manibus
Pompeij seruabo summū honorem:nā nul-
lum habebo amplius ducem quem sequi ve
lim vt Pompeium secutus sum: etsi habebo
dominum quem clades nostra nos coget ha
bere. Post te fata sequar.i.post mortē tuā ha
bebo fortunam ducem. Sperare secūda .i.fe
licia fata nō licet sperare mortuo Pompeio.
Fortuna cuncta tenentur Cæsaris:Oia sunt
in potestate Cæsaris post aciem Pharsalicā.

lix nunq̄ pacate.i.tuis contēte,vadis ne iterū ad rapinas equo
reas? fortuna remouit Magnum.s.victorem tui: & ideo tu re-
dis iam pelago.i.in pelagus pirata.i.latro maris. Tum.i.deīn-
de respicit omnes vires in cœtu & motu.i.quid reliqui attenta
rent:quorum vnus.s.Cilicum forte aut Romanorum,quia &
ipi fugam parabant,aperta mente fugæ.i.declarans rationem
fugę,compellat.i.alloquitur tali voce,regentem.s.Catonē. O
Cato da veniam.i.ignosce nobis.quia amor Pompeij nō bel-
li ciuilis duxit nos in arma:& fecimus partes.i. partialitatē,fa-
uore.i.propter fauorē Pompeij. ille.s.Pompei⁹ quē orbis pre
tulit paci.i.maluit sequi q̄ cum Cæsare pacem habere, iacet.s.
occisus:& causa nostra.s.pugnādi,perit.i.periit cum Pōpeio,
permitte nos reuisere patrios penates,domum desertā,& dul
ces natos. Nam quis erit finis pugnæ si Pharsalia non erit,nec
Pompeius.i.mors Pompeij erit finis pugnæ? q.d.nullus. Tē-
pora vitæ.s.nostræ perierunt:eat mors.i.permitte vt mors eat
in tutum.i.vt tuti saltē moriamur securi de sepultura. Prospi-
ciat sibi senectus nostra iustas flammas.i.rogos funebres: qa
bellum ciuile vix potest prestare ducibus,vt Pompeio,sepul-
chra. Præterea non barbara sed Romana regna manēt nos vi
ctos:quia fortuna sæua non minatur mihi iugum armenium
aut scythicum,sed ego eo sub iura ciuis togati.i.Romani vi-
delicet Cæsaris. Quisquis.i.quicunq̄ sup.fuit,secundus.s.in
imperio Magno viuente,hic erit mihi primus. Summ⁹ honor
prestabitur sacris vmbris.s.Magni. i. ptulero etiam mortuū
magnum omnibus viuentib⁹:&ita o Magne ego habebo eū
dominū.s.Cæsarem quē clades cogit habere.q.d.inuit⁹ illi fer

uiam:sed nullum ducem habebo cui sponte obediam. Ego secutus te solum in bella, sequar post te.i.mortē
tuam,fata.i.voluntatem deorū: aut sequar te post fata.i.mortem tuam:aut vt Sabellicus legendum putat vt
vidim⁹ fo.xlviij. ego sequar te post tua fata,aut sequar post.i.postmodum tua fata.i.auspicia. sed melius se-
quar post.i.deinceps tua fata.i.euenta fatalia,licet sinistra. Neq; em fas est mihi sperare secūda.i.prospera,nā
cuncta tenent fortuna.i.a prosperitate Cæsaris:post q̄ victoria sparsit ferrū.i.fudit exercitū, Emathium.

SVLPI. ¶Clausa fides miseris.i.miseris non seruat
fides & quis qs ab eis desciscit. Clausa, occlu
sa. Solus, Cęsar. Velit, clementia sua. Possit:
quia victor. Scelus est. quia eum inter se de
principatu certarēt altero sublato pax sequi
debet. Fides, cōstantiæ & veritatis officium.
Iura publica. leges Romanę. Petam⁹, sequa
mur. Consul, Cęsaris. Insiliit puppi. cū saltu
conscendit. Tumultu, turba. Indiga seruitij.
quæ cupida seruire dīm non habebat. Erup
pere. egressę sūt. Ergo pari voto. Grauiter e-
os increpat Cato q; non pro libertate Roma
na sed vt Pompeij seruos se esse assererent in
bella venerunt:& nunc mortuo illo cum libe
ri sint, possintq; facilius in vnum pro liberta
te pugnare, malint sine cæde se subiicere Cæ
sari:& quo plus eis pudoris ineutiat arguit ti
miditatis quia non audent in Corneliam Pō
peium & ipm Catonē insurgere vt rē gratio-
rem Cæsari faciant. Pari voto æque optādo
vt alter vinceret. Pro dominis. pro domino-
rum victoria quorū vterq; vincere optabat.
In regna. alicui constituenda. Q; tibi nō du
cib⁹ viuis moriscq;.i.q; potes viuere & mo-
ri pro te & libertate Romana & q; nulli domi
no acquiris orbem:sed potes eripere Cæsari
Tutū. minus periculosum. tunc em instabāt
duo domini nunc supereſt vnus quo victo
eris liber. Iugum. seruitutem. Vacā:e. libera:
nam si euaseris Cæsarem dīm non habebis.
Sine rege pati. sine domino sub ditione Ro
mana esse. Nūc causa periclī digna viris. nūc
si viri estis iustam causam pugnandi habetis
pro libertate, præsertim cū potueritis pro Pō
peio mori. Abuti. ad regnū sibi cōstituēdū.

Clausa fides miseris:& toto solus in orbe est
Qui velit ac possit victis præstare salutem.
Pompeio scelus est bellum ciuile perempto:
Quo fuerat viuente fides. si publica iura
Si semp patriā sequeris Cato:signa petam⁹
Romanus quæ consul habet. sic ille profatus
Insiliit puppi iuuenum comitante tumultu.
Actum Romanis fuerat de rebus:& omnis
Indiga seruitii feruebat littore plebes.
Erupere ducis sacro de pectore voces.
Ergo pari voto gessisti bella iuuentus
Tu quoq; pro dominis:& Pompeiana fuisti
Non Romana manus:q; nō in regna laboras
Q; tibi non ducibus viuis moriscq; : q; orbē
Acquiris nulli:q; iam tibi vincere tutum est:
Bella fugis:queriscq; iugum ceruice vacante:
Et nescis sine rege pati. nunc causa pericli
Digna viris. potuit vestro Pompeius abuti
Sanguine:nūc patrię iugulos ensesq; negatis

Quum prope libertas:vnū fortuna reliquit
Iam tribus e dominis. pudeat:plus regia nili
Contulit in leges:& Parthi militis arcus.
Ite o degeneres Ptolemęi munus & arma
Spernite. quis vras vlla putet esse nocentes
Cędę manus? credet faciles sibi terga dedisse.
Credet ab Emathiis prios fugisse Philippis.
Vadite securi:meruistis iudice vitam
Cæsare:nō armis non obsidione subacti.
O famuli turpes:domini post fata prioris
Itis ad hæredē. cur non maiora mereri
Q; vitā veniamq; libet? rapiatur in vndas
Infelix Magni coniunx prolesq; Metelli.
Ducite Pompeios:Ptolemæi vincite munus.
Nra quoq; inuiso quisquis fer et ora tyranno
Non parua mercede dabit:sciet ista iuuentus
Ceruicis pretio bene se mea signa secutam.

¶Clausa fides miseris. Prosequitur Cilix ratiōes suas cur bel
la declinaret dicens. Fides.i.fiducia aut credulitas est clausa.i.
inclusa miseris.s. victis. Et solus.i. vnus Cæsar est in toto or-
be,qui velit,quia clemēs,ac possit,quia victor, prestare victis
salutem. Bellum ciuile est scelus.s.æstimandum, Pōpeio perē
pto.i.postq̄ Pompeius est peremptus:quo viuente bellum ei
uile fuerat fides.s.cilicibus,qui se Pōpeio dediderant: & ita fi-
dem illi prestiterant pugnando contra Cæsarem. O Cato si tu
sequeris iura publica.i.leges Romanas: & si sequeris semp pa
triam.i.patrię libertatem,petamus.i.sequamur sup.ea signa q̄
consul Romanus videlicet Cæsar habet. Ille.s. cilix profatus
sic,insiliit puppi.i.in puppim,tumultu.i.tumultuosa multitu
dine iuuenum, comitāte. aut cum sequēti ordinetur sic. Actū
fuerat de rebus Romanis.i.res Romanæ irreuocabiliter perie
rant tumultu iuuenum comitante.i.eo q; turba iuuenum illū
comitabatur:& omnis plebes,indiga seruitij.i. cupiens habe-
re dīm cui seruiat,feruebat.i. tumultuabat,aut pceps decurre
bat ad naues,littore.i.per littus. Voces ducis.s. Catonis erupe
re.i.ppter indignationem vi exiuere de pectore sacro.s.ipius.
Ergo quia cilices sequeris:o iuuētus Romana,tu quoq;.i. eti-
am tu, gessisti bella pari voto,cum cilicibus.i.quia seruitiū de-
bebas Pompeio:& fuisti pro dnis.i.secutura dnos victores:&
fuisti manus Pompeiana.i.priuatas Pompeij causas secuta,
non Romana.i.non secuta causam publicam reip. Romanę.
& tu fugis bella q;.i.quia ,tu non laboras in regna.s.alicui pa-
randa (per quod se penitus a tali suspitione purgat)& q; tu vi-
uis & moreris modo tibi.i.ad vtilitatem tuā nō ducibus: & q;
nulli acquiris orbem.i.orbis imperium,neq; Pompeio neq; al
teri. Alij legunt mouensq; q; orbem &c. lege vtrū mauis.& q;
tutum est tibi iā vincere,quia prius cū periculo vicisses ne for
te Pompeius victor se tyrannum faceret. tu igitur ppter hæc
propter quæ deberes bella sequi,fugis bella:& quæris iugum.
i.seruitutem,ceruice vacante.i.libera a iugo:& nescis pati.i.to
lerare laborem sine rege.i.dño. Causa pericli, quia cōseruatio
libertatis,est nunc digna viris.s.fortibus. Pōpeius potuit abu

Iugulos ensesq;. mortē & vires. Vnū: Cæsa-
rem. Et trib⁹. Pōpeio Crasso & Cæsare q; inter
se orbē diuiserāt. Pl⁹ regia nili. nā Pōpeiū vnū
ex tyrānis occidit. Arc⁹ Parthi. q; Crassū pe-
merūt. Ite o degeneres. iclamatio cū cōtēptu.
Munus Ptolemæi. q; per cædē Pōpeij donā-
uit vos libertate. Esse nocentes: strenue pu-
gnasse. Terga dedisse:fugisse. Vadite securi. Sarchaſſ-
farchaissmos. Meruistis:quia non pugnastis mos.
in ipm sed primū fugistis. Turpes:molles &
imbelles, quia sine vulnere & cędę sponte ser
uitis. Hęredē. imperij successorē. Cur nō ma-
iora mereri. cur nō maius facinus aggredimi
ni vt consequamini etiam præmia scelerum
Rapiat in vndas. trahat ad Cæsarē nauī. Me
telli. Scipiōis Metelli filia Cornelia:vt supra
diximus ex Plutarcho. Pōpeios. Cn. & Sex
tum. Vincite. superate maiora audendo. Nra
ora. caput meū. Ceruicis pretio: vt consequa
retur ceruicē meam.

PHI. BEROALDVS.

¶Clausa fides miseris. Nobis iqt q; victi su
mus est clausa fides & cōsumpta. Et toto so-
lus in orbe est. Cæsar solus est in orbe q; nos
saluos possit efficere. Pompeio scel⁹ ē bellū.
mortuo Pōpeio si immiscem⁹ nos ciuili bel-
lo istud bellū diceret scelus q; fides diceret viuē
te Pompeio. Si publica iura. O Cato inquit
si vis sequi ius publicum & ipam rempubli-
cam tu non debes esse ductor cum sis priua-
tus sed Cæsar qui est consul. Vnde signa pe-
tamus quæ habet Iulius Cæsar qui est con-
sul. & consulibus mandabantur imperia. In-
diga seruitij. cum cilices inscendissent naues
cœpit plebes Romana quę erat cum Catone
fremere:quoniā indiga erat & inops seruorū
qui recedebant. Ergo pari voto gessisti bella
iuuentus, verba sunt Catonis ad iuuētutem
Romanam:quam cum fremeret & missionē
cuperet dicit bella gessisse pro domino Pom
peio quemadmodum cilices, & non pro li-
bertate quemadmodum ciues. Q; non in re
gna laboras. O Romana inquit Cato, iuuen
tus tu fugis bella in quibus non subis laborē
pro rege sed p libertate: ppter quę tibi viuest
& morieris, non autem ducibus more seruo-
rum propter quæ bella acquiris orbem terra
rum nulli tyrāno sed tibi & libertati. Bella fu-
gis? cum interrogatione legēdum. Q; ueriscq;
fugum ceruice vacāti. accusat Romanos q;
cum sint liberi quęrant regem qui ipis impo-
nat iugum seruitutis. Potuit vestro Pom-
peius abuti. cum stomacho proferēda sunt.
potuistis ne inquit fundere sanguinē pro Pō
peio & pro patria libertate arma sumere recu
satis? quæ libertas est prope quia victo Cęsa
re vigebit. Vnum fortuna reliquit, Iam trib⁹
e dominis. Vt dictum ē in primo commēta-
rio, Cæsar, Crassus, & Pompeius iniuerāt so
cietatem ne quid ageretur in republica quod
vllę tribus displicuisset. ex istis ergo tribus
dominis fortuna reliquit solum Cæsarē sup
stitem cum Crassus apd Parthos Pōpeius in
Aegypto perierint. Vnde ait Cato Aegypti
os & Parthos plus cōtulisse legib⁹ & libertati
Romanæ q; istos. milites qui recusant tertiū
dominum interficere. Ptolemæi mun⁹ & ar-

ma spernite. E tribus dominis vnum sustu-
lit Ptolemæus: hoc eius munus vos sperne-
tis non interficiendo Cæsarem qui superest.
Vadite securi. Ite inquit ad Cęsarem securi &
nihil formidetis qm̄ vos dignos venia iudi-
cat qui non armis subacti sed metu in eius iu
ra cōceditis. Itis ad hęredem. post mortē Pō
peij qui erat dominus vester itis ad Cęsarem
hęredem huius dominij. Cur nō maiora me-
reri. cur inquit non placet mereri & expectare
a Cæsare maiora q̄ vitam: dando. s. in ei⁹ ma
nibus Corneliam & filios Pompeij. Rapiat̄
in vndas. rapite Corneliā & eam cū Pōpeijs
iuuenibus ducite ad Cęsarem. Ptolemęi vin
cite munus. quia Ptolemæus iterfecit vnum
Pompeium: vos tradite Cæsari duos Pom-
peios & Corneliam: & sic mun⁹ vincetis Pto
lemæi. Nostra quoq; inuiso quisquis. etiā in-
quit Cato caput meum Cæsari inimico por-
tate propter quod magnam mercedem cōse
quemini. Sciet ista iuuentus ceruicis p̄tio. isti
milites desertores scient inquit Cato sibi pro
fuisse mea signa quādo pro capite meo alla-
to Cæsari maxima pretia consequentur: &
sic mea militia illis erit fructuosissima.

SVLPITIVS.

¶ Meritum. Beneficium vestrum in Cæsarē
Ignauū scelus est. ignauorū est fugere & ali-
ud non audere. Haud aliter. Apes puppibus
aluearia castris. Tinnitum æris orationi Ca-
tonis, pastorē Catoni, & Hyblā littori aptis-
sime comparat. Simul, postq̄. Effœtas. quæ
fœtus apium cōtinuere. Faui, mellis & aluea
riorū. Non miscēt nexibus alas: nō cōglobāt
se in vuam. Sibi, separatim. Desidiosa. negli
Thymum. gēs mellificare. Thymū. hęrbā apibus gratā
sed austerā nobis: q̄ paulo plus palmo e terra
erigit̄: estq; folijs similib⁹ rorismarini: sed acu
tioribus & nigrioribus. Sonus æris. quo ter-
ritæ colligūtur. Vergilii. in Gęorgicis. Tinni-
tusq; cie: & matris quate cymbala circū. La-
Hybla. boris floriferi. mellificandi. In gramine hy-
blęo: i valle attica. Inculcata patiētia. impres-
sum & persuasum est eis vt patienter in bello
iusto militarent. Iamq; actu belli. iam milites
nescios quiescere firmauit & exercuit. Actu
belli. ob agitationem & exercitiū belli: in quo
versantes fere seditiosi sunt. Lassat̄. ad lassi-
tudinem exercetur currendo, luctādo, & ima
Cyrenæ. ginario p̄lio. Cyrenarū. oppidi qd̄ expugna
uit ꝓpe maiorē syrtim. a Batto ædificatū vt
Cyrenaica oppida. Strabo ait. Cyrenaica oppida sunt Apollo-
nia Barce Theuchira & Berenice. Exclusus.
nō receptus. sed aliter ex Plutarcho ostendi-
mus. Vicisse. victoria ip̄a in qua multi Cyre-
nęi vulnerati cæsiq; sunt. vlterius em̄ non se-
uijt. Inde peti placuit. Cato cū Cyrenis audis
set Scipionem apd̄ Iubā regē se recepisse, &
Appium Varum Aphricæ prefectū cū Sci-
pione esse: pedes ad eos hyeme iuit multum
commeatum & aquam vehens ducensq; per
psyllos qui serpentū morsibus medicarētur
Syrtes. Iubę. regis numidarum. Syrtibus. terrestri-
bus. nam & maritimæ sunt: & geminæ hoc ē
maior & minor vt diximus libro primo. Ce-
dere. liberū iter dare. Syrtes. siue inquit natu
ra a principio voluit Syrtes neq; terram neq;

ti sanguine vestro. i. victoria vestro sang uine parta: & vos ne-
gatis nunc patrię. i. vtilitati aut libertati ip̄ius, iugulos: si forte
cadendum sit: & enses quibus inimicos occidatis: nunc dicit
quū libertas est ꝓpe. i. in proximo, quia fortuna reliquit e trib⁹
dn̄is. s. Crasso, Pompeio, & Cæsare, vnum. s. solum Cęsarem.
Pudeat sup. vos, q̄ regia Nili. i. rex Aegypti, qui Pompeium
occidit: & arcus militis Parthi q Crassum transfixit, plus con-
tulit in leges Romanas. s. conseruandas, q̄ vos, qui nō vultis
vnum. s. Cæsarem occidere. O degeneres ite & spernite. i. con-
tēnite cum magis sitis cotēnendi, arma & munus. i. beneficiū
in remp. Ptolemęi. Quis putet manus vestras esse nocētes vl-
la cæde. i. strenue pugnasse? quasi dicat nullus & ita nec Cæsar
qui credet vos faciles id est cito cedentes, dedisse sibi terga: &
credet vos fugisse primos ab Philippis campis Emathijs. Va
dite ergo ad Cæsarem securi, quia meruistis vitam Cæsare iu-
dice, subacti scilicet sponte, non armis, & non obsidione. i. fa-
me quam obsidio parit. O famuli turpes. i. ignobiles vos itis
post fata prioris dn̄i. s. Pompeij cui vt dn̄o seruiuistis, ad hęre
dem. i. successorem eius Cæsarem. Cur non libet vobis mere-
ri de Cæsare maiora q̄ vitam & veniam? Si vultis maiora me-
reri, Cornelia infelix coniunx Pompeij, & ꝓles Metelli. s. Sci-
pionis, rapiat̄. s. vt tradat̄ Cęsari, in vndas. i. maria vobiscum.
ducite. s. ad Cæsarem Pompeios. i. Pōpeij filios: vincite. i. su-
perate munus Ptolemæi q vnū tm̄ Cæsari obtulit. Quoq;. i.
etiam, quisquis. i. quicunq; feret. i. offeret tyranno inuiso scili-
cet mihi, hoc est Cæsari, nostra ora. i. caput nostrū, dabit sup.
ea non parua. i. magna mercede. Ista iuuentus sciet se secutam
esse bn̄. i. vtiliter, mea signa, pretio. i. ob pretiū ceruicis. s. meę.

Quin agite & magna meritū cū cæde parate.
Ignauum scelus est tātū fuga. Dixit: & omnes
Haud aliter medio reuocauit ab ęquore pup-
Q̄ simul effœtas linquūt examia cęras (pes
Atq; oblita faui nō miscent nexibus alas:
Sed sibi quęq; volat: nec iā degustat amarum
Desidiosa thymum: tum si son⁹ increpat ęris
Attonitæ posuere fugam: studiumq; laboris
Floriferi repetunt: & sparsi mellis amorem.
Gaudet in Hyblęo securus gramine pastor
Diuitias seruasse casæ. sic voce Catonis
Inculcata viris iusti patientia martis.
Iamq; actu belli doctas non ferre quietem
Constituit mentes: serieq; agitare laborum.
Primum littoreis miles lassatur arenis.
Proximus in muros & mœnia Cyrenarum
Est labor: exclusus nulla se vindicat ira:
Pœnaq; de victis sola est vicisse Catoni.
Inde peti placuit libycis cōtermina Mauris
Regna Iubę: sed iter mediis natura vetabat
Syrtibus: has audax sperat sibi cedere virtus.

Syrtes vel primam mūdo natura figuram
Quū daret in dubio pelagi terręq; reliquit.
Nā neq; subsedit penitus quo stagna ꝓfundi
Acciperet: nec se defendit ab æquore tellus:
Ambigua sed lege loci iacet inuia sedes.
Aequora fracta vadis: abruptaq; terra ꝓfūdo:
Et post multa sonant proiecti littora fluctus.
Sic male deseruit nullosq; exegit in vsus
Hanc partē natura sui. vel plenior alto
Olim syrtis erat pelago: penitusq; natabat:
Sed rapidus titan pōto sua lumina pascens
Aequora subduxit Zonę vicina perustę.
Et nūc pōt⁹ adhuc phœbo siccāte repugnat:
Mox vbi dānosum radios admouerit æuum:
Tellus syrtis erit: nā iā breuis vnda superne
Innatat: & late periturū deficit æquor.

¶ Quin agite &c. Cōcludit orōnē suā Cato: qua vt inqt poeta
cōuocauit ad se oēs dispsos p maria, sicut apes dispsę p factio
nē cōgregant̄ ad sonū ęris ac peluis sonorę. Ordo ē. Quin agi
te (adhortādi voces) & parate. i. cōparate vobis meritū. s. apd̄
Cęsarē cū magna cęde. i. faciēdo magnā cędē, occidēdo vide-
licet vxorē & liberos Pōpeij mecū. Tm̄ fuga. i. dūtaxat fuge-
re ab imperatore suo, & nihil audere i ip̄m, est scelus ignauū. i. ar
guēs ignauiā, aut ignauū pro ignauorū. dixit. s. Cato. i. pora-
uit: & reuocauit ab medio ęquore puppes oēs, haud. i. nō aliter
q̄ simul. i. statim postq̄, examina. i. nouę apes simul eductæ,
linquūt cęras effœtas. i. exhaustas fœtu & melle, atq; oblita fa
ui. i. mellis & aluearioru, nō miscēt alas nexib⁹. i. nō cōglobant
se cōnexis alis in speciē vuę: sed quęq;. s. apū, volat sibi. i. sepa
ratim ad ꝓpriū cōmodū & arbitriū: nec apes desidiosa. s. quęli
bet. i. nō opōsa, qa nō intēta est ad fauū colligēdum, nō degu
stat thymū amarū. s. nobis, sed apib⁹ gratū: vt de Salice dixit
Maronianus pastor ad capellas, salices carpetis amaras. hoc ē
nō colligit mella e thymo: aut nō degustat thymū amarū. i. par
tē amarā thymi pro cōdimēto mellis cōseruādi, qa in diē viuit
tū. i. deinde, si sonus ęris (Sūt q legāt Phrygij sonus vt crepat
vt sit: vt. i. postq̄ son⁹ Phrygij ęris. i. tubæ: sed qa ad corybātia
ęra. i. pelues reuocant̄, nihil mutem.) increpat. i. acute sonat, a-
pes sup. oēs attonitę posuere. i. omiserūt fugā: & repetūt. s. col
lectæ pri⁹ in aluearīū & sub regē, studiū. i. studiosā exercitatio-
nē, laboris floriferi. i. mellificādi: & repetūt amorē mellis sparsi
s. p flores. Sūt q legant sacri, qa Maro dixit Protin⁹ aerei mell'
cęlestia dona. pastor. s. apiū & ouiū securus in gramine hyblęo
i. attico (Seruius tn̄ interp̄tat̄ illud hyblęis apib⁹ florē depasta
salicti, de Hybla Sicilię. Sic & Beroald⁹ Plyniū & Strabonem
citās. quos sequar: nā atticū mel in hymetto est) gaudet seruas
se. i. cōseruasse reducēdo apes in aluearia sua, diuitias casę. i. tu
gurij sui. qa examina. Sic patiētia. i. tolerātia, iusti martis. i. le-
gitimi belli pro libertate gerēdi, est inculcata. i. imp̄ssa viris ad
quos locut⁹ erat, voce. i. orōne prolata ab ore Catonis. Et Ca-
to cōstituit. i. simul statuit & ꝓposuit: mētes. s. militum doctas
actu belli. i. assuetas bello, nō ferre quietē: & agitare sup. eas se-
rie. i. cōtinuatiōe laborū. Scd̄m Sulpitiū videt̄ ordo. Cato cō-
stituit iā. i. parauit mētes militū nō doctas. i. nescias ferre qetē,

pelagus esse: sed nūc illi nunc huic similes: si
ue mare, cui mersę erāt, ęstu torridę Zonę sic
cari cœpit: & donec in terrā vertet̄ siccabitur
Nā neq; subsedit penit⁹. sunt em̄ vadosa are
nosaq; loca nō adeo demissa, vt ꝓfundū ma
re suscipiāt. Nec se defendit. nā tegit̄ aliquan
tulū mari. Inuia: iaccessibil̄. Lege ambigua.
natura cōditioneq; incerta. est em̄ æquor va-
dosū & terra mari separata & itermista. Post
multa littora. post multos arenarū spissosq;
cumulos. Nullos in vsus. qa neq; nauib⁹ ne-
q; pedib⁹ vsum pręstat. Alto. ꝓfundo. Nata
bat. aqs mersa erat. Titā rapid⁹. sol q alit̄ hu
more maris ip̄mq; ad se rapit. Subduxit. ma
gna ex p̄te retraxit. Perustę. torridæ. Adhuc
repugnat. nondū est a sole exhaust⁹ & obstat
ne fiat solida terra: qd̄ lōgo ꝓcessu tp̄is fiet. BERO.
¶ Ignauū scelus est tm̄ fuga. Fugere solum
modo ad Cęsarē est scelus ignaui & imbellis
militis. Vn̄ ne fuga vestra sit talis, fugiētes ca
put meū Cęsari afferte. Q̄ simul effœtas lin-
quūt examina cęras. Ita oēs q parati erant fu
gę admoniti oratione Catonis destiterūt ab
icœpto reuocatis nauib⁹: quēadmodū apes
q̄ liqrunt aluearia vacua & volant ad aliena
loca reuocant̄ ad priores sedes & redeunt ad
pristinū laborē audito ęris tinnitu. Examina
apū, intelligunt̄ caterue & coaceruatio. Vergi
lius. Cęloq; examina ludūt. Effœtas. i. vacu-
as, sine melle. Vergi. Frigida tecta relinquūt.
Nō miscēt nexibus alas. i. nō faciūt vuā quę
pedib⁹ alisq; apū cōnexis efficit̄. Vergili. Len
tis vuā dimittere ramis. Sed sibi quęq; volat.
s. seiūcta & diuisa nō cōnexis alis. Desidiosa.
i. iners & fastidita. Thymū. i. florē apib⁹ gra-
tissimū. Vn̄ mel thymosū a Plynio dicit̄. Ver
gilius. Dūq; thymo pascent̄ apes. Amarū di
cit hoib⁹, cū ip̄is apib⁹ sit suauissimū. Ita Ver
gilius salices carpetis amaras. Si sonus incre
pat ęris. Ita Vergili⁹. Tinnitusq; cie & matris
quate cymbala circū. In Hyblęo securus gra
mine. Hybla ciuitas est Sicilię: vt Plynius &
Strabo meminet̄: vbi florꝝ maxima copia:
vn̄ apes hyblęas appellat Vergili⁹. Inculcata
viris. i. infixū est viris vt æquo aīo tolerarēt
& paterēt bellū ciuile. Serieq; agitare laborū.
Cato cōstituit agitare mentes & corpora suo
rū militū exercere continuis laborib⁹ ne otio
torpentes mali aliquid cōminiscerent̄. Proxi
mus in muros & mœnia Cyrenarū. Cyrenæ
ciuitas Africę q̄ regiōi Cyrenaicę indidit no-
mē: vt scribit Plynius. Cato cū ab initio non
recipet̄ a Cyrenaicis, milites ad oppugnāda
mittit mœnia. Exclus⁹ nulla se vindicat ira.
Cato cū Cyrenē p vim itrasset noluit vlcisci
& punire deuictos: sed eis pepcit: pœnā hāc
solā exigēs q̄ vicerit. Sed iter medijs natura
vetabat. Cato, vt Plutarchus ait, cū audisset
Scipionē apd̄ Iubā regē esse, ꝓficisci institu
it ad eos: verū Syrtes, inquit Lucan⁹, iter im
pediebāt: & data occasione describit Syrtes
Virtus. s. Catonis. In dubio terrę pelagiq; re-
liqt. Natura cū mūdū formaret reliquit Syr
tes in dubio terrę & maris qa incerta est earū
cōditio: quas terra fretūq; vindicat vicib⁹ al-
ternis. ibi vt ait Plynius vadosū est & recipro
cum mare. Nā neq; subsedit penit⁹. ꝓbat q̄

syrtes sunt in dubio terrę & pelagi: qm̃ tell⁹ earũ neq; ita depressa est vt accipiat ꝓfundum pelagus, neq; ita edita vt ab æquore se possit tutari. Inuia sedes. expressit sententiã Vergi. inhospita Syrtis. Aequora fracta vadis. descriptio est ĩparũ Syrtiũ q̃ nihil aliud sunt q̃ mare vadosum & terra mari abrupta. Nullusq; exegit in vsus. Inutiles sunt prorsus Syrtes & in re nulla naturę parẽti rerũ seruientes. Vel plenior alto. Altera opinio de Syrtib⁹ q̃ cum olim essent altiores mari, & mobiles natarent: sol suo ęstu vorans pelagus subtraxit Syrtibus. Pōto sua lumina pascẽs. Solis odore siccat̃ liquor q cũcta torret & absorbet author Plynius. Et nũc pontus adhuc. mare cũ calore solis siccet̃ & minuat̃ tñ repugnat adhuc durans. Tellus Syrtis erit. vbi longis sæculis radij solis siccauerint penit⁹ ĩpm pelagus, tunc Syrtis erit terra: qa iam quotidie minuit̃ ęquor & paulatim deficit.

actu .i. ꝓpter exercitum belli. sed sic desideres verbũ: nescias eñ quid eos facere cõstituerit. & si dicas serie agitare laborum vacabit q;: vñ mali dicere cõstituit nõ ferre. i. vt non ferãt: & agitare. i. vt agitẽt &c. Primũ. i. in principio, miles lassat̃ arenis littoreis. s. currendo & se exercẽdo: proximus labor est in muros & mœnia Cyrenarũ: quas expugnauit: quib⁹ sup. Cato exclusus, nulla ira. i. sęuitia aut pœna q̃ iræ signũ est, vindicat se: & vicisse est Catoni. i. recipit̃ a Catone, sola pœna. i. multa aut punitio, victis. i. deuictis. i. contẽtus erat vicisse citra expilationẽ. Sũt q legere malint Catonẽ: sed sequar priorẽ lectionẽ. Inde. i. ex Cyrenis, placuit Catoni peti regna Iubæ cõtermina. i. cõfinia Mauris Libycis. i. ad Libyã vergentib⁹: sed natura negabat iter medijs Syrtibus. i. ꝑ medias Syrtes. verum audax virtus. s. Catonis, sperat has. i. Syrtes cedere sibi. i. patere nauigationi suę. describẽs aũt Syrtes dicit: vel natura cum daret mũdo primã figurã, reliquit Syrtes in dubio terræ & pelagi. i. an acciperent formã terræ an pelagi: nã neq; tellus. i. terra subsedit. i. descendit penitus quo. i. vt acciperet stagna ꝓfundi. i. altas aquas: nec defendit se ab ęquore. i. nõ mãsit tã alta vt non esset aquis obruta: sed sedes. i. positio illa terrę iacet ĩuia. i. sine via, ambigua lege loci, quia neq; mare neq; arida est. Aequora sup. sunt fracta. i. interrupta vadis: & terra est abrupta. i. intercisa: ꝓfundo. i. aquarũ receptaculis: & fluct⁹ sonant proiecti post multa littora. sic natura deseruit male. i. inutiliter aut ad malũ hoim, & exegit. i. expulit a se in nullos vsus, hãc partẽ sui. i. totius vniuersi. vl' si ita nõ sunt ab natura institutę Syrtes, syrtis erat olim plenior alto pelago: & natabat penitus: sed titã. i. sol pascens sua lumina pelago. i. absumẽs aquas maris, subduxit i. subtraxit æquora vicina Zonę perustę. i. torridę: & pont⁹ repugnat adhuc, phœbo. i. sole siccante. s. ĩpm adhuc. Mox. i. paulo post, vbi æuum dãnosum. i. consumens res, admouerit radios. s. solis, tunc Syrtis erit tellus: nam breuis vnda innatat iam superne. i. desup: & deficit. i. deserit late æquor periturum.

SVLPITIVS.

¶Vt primum remis. Tempestatẽ quã sunt ĩ Syrtibus passi describit. Actum. impulsum Propulit omne classis onus. procul pepulit classem militibus oneratam. In regna sua. in sibi exposita loca. Turbine. volubili impetu Egit vndas longe a Syrtibus. Confregit, interrupit: non eñ erat cõtinuus. Illato littore cumulis arenarum immissis. Tũc quarũ. naues quas recto malo & velis tensis hauster inuasit, auertit inuitis & reluctãtib⁹ nautis. Eripuit. classes alio impulit q̃ quo remigãdo tẽdebant: cũq; vellent vela deponere non poterant: sed adeo intumescebant vt fractis funibus prorã excederent. Sinus, velum. Oĩa siquis. siquis etiã vela collegerat impellebatur. Antennæ. ligno trãsuerso in malo a quo pendẽt vela. Auertitur. a cursu remouet̃. Armamẽtis nudis. malo & antẽnis nudatis: nã vis haustri vela eripuit. Quæ fluctib⁹ incidit altis. quæ erat a terra remotior. Certo. nõ vadoso vt sunt Syrtes. Quæcunq; leuatæ. naues quarum malos inciderunt ne a vẽtis impellerentur, auferebãtur contrarijs fluctibus contra haustrum. Leuatę. exoneratę. Cæsis. incisis vt fit in maximis tempestatib⁹. Effudere flatum. non retinuerunt ventũ: quia succiso malo antennæ & vela ceciderant. Cõtraria voluens: obuius & contra veniẽs. Victor. quia violẽtior vento. Detrudit. impulit. Obnixum: obstantem & reluctantẽ. Has vada. aliquæ arenis mari subtracto inhęrebant. Vada. mare vadosum. Terra interrupta profundo. cumuli arenarum misti mari. Dubio fato. icerto periculo an arena an aqua obrueretur. Sedet. inhęret terræ. Pars. siue puppis, siue prora. Tunc magis, tum concertãs arena cum fluctibus non dissoluebat̃ sed se cumulans obsidebat & implicabat naues. Breuius

Vt primum remis actũ mare ꝓpulit omne
Classis on⁹: dẽsis fremuit niger ĩbrib⁹ auster
In sua regna furẽs: tentatũ classibus æquor
Turbine defendit: longeq; a Syrtibus vndas
Egit: & illato confregit littore pontum.
Tum quarũ recto deprẽdit carbasa malo
Eripuit nautis: frustraq; rudẽtibus ausis
Vela negare noto spatium vicere carinę.
Atq; vltra prorã tumuit sinus. omnia siquis
Prouidus antennę suffixit lintea summæ
Vincitur: & nudis auertitur armamentis.
Sors melior classi q̃ fluctibus incidit altis:
Et certo iactata mari. quęcunq; leuatæ
Arboribus cęsis flatum effudere frementem
Abstulit has ventis liber contraria voluens
Aestus: & obnixum victor detrudit in austrũ.
Has vada destituũt atq; interrupta ꝓfundo
Terra ferit puppes: dubioq; obnoxia fato
Pars sedet vna ratis: ꝑs altera pẽdet in vndis.
Tũc magis ĩpactũ breui⁹ mare: terraq; sæpe
Obuia cõsurgens. q̃uis elisus ab austro

Sæpe tamen cumulos fluct⁹ nõ vincit arenę.
Eminet in tergo pelagi procul omnibus aruis
Inuiolatus aqua sicci iam pulueris agger.
Stant miseri nautæ: terręq; hærente carina
Littora nulla vidẽt. sic partẽ intercipit ęquor:
Pars ratiũ maior regimen clauũq; secuta est
Tuta fuga: nautasq; loci sortita peritos
Torpentem Tritonos adit illęsa paludem.
Hanc vt fama deus quem toto littore pont⁹
Audit ventosa perflantẽ littora concha:
Hanc & Pallas amat: patrio q̃ vertice nata
Terrarũ primã Libyen (nã proxima cęlo est
Vt probat ĩpe calor) tetigit: stagniq; quieta
Vult⁹ vidit aqua: posuitq; in margine plãtas:
Et se dilecta Tritonida dixit ab vnda.

mare impactum. breuia Syrtiũ impulsa. Elisus. repressus. & sic magis arenas dissoluere potuisset: tamen non erat tanti. Eminet. cum eminentia apparet. In tergo. in superficie vel posteriore parte. Agger pulueris arenæ cumulus. Stant. non prouehuntur. Terræ. arenis quę firma littora non faciebant. Partem. nauiũ. Intercipit æquor. Syrtes retinent. Regimẽ clauumq;: artificium & temonem. Tuta fuga. hæ quæ celeritate se syrtibus eripuerant in sinum quietum quem tritoniam paludem vocant se cõtulere. Tritonos. amnis q Triton.
super Syrtis maioris sinum nõ longe a Philenorum aris a Tritonide palude suscipitur: Tritonis.
a qua Mineruę cognomen est inditum, vt incolæ arbitrantur, ibi genitæ: vt ait Mela. Nã regis Ogygij tẽpore virginali habitu illic visa Neptuni & palladis filia est putata: sed ĩpa patrem illum dedignata Iouis vertice se genitam dixit. vt ait Herodotus. Deus: Triton
Neptuni ex Salacia filius & ei⁹ tubicen. re autem vera est piscis in humani iuuenis speciẽ: Triton de⁹ & piscis.
qui vt Plynius inquit, nauigia noctu ascendit & degrauat. Vergi. in decimo de eo sic habet. Hũc vehit immanis Triton & cęrula cõcha Exterrens freta cui laterum tenus hispida nanti Frons hominem pręfert in pistrim desinit alu⁹. Eum Tyberij tempore in spelũca inuentum concha hoc est tuba canere Plynius tradit. Hãc. tritonidem paludẽ: q̃ & Pallantias Pallantias.
dicta est a Callimacho. Patrio q̃: qa vt primum nata est illuc vt in altissimũ e cælo locum ne Vulcano nuberet descendit & se ibi speculans ab eo voluit denominari.

¶Vt primum remis &c. Describit tẽpestatẽ quã Cato cũ suis passus est dum e Cyrenis ĩ Numidiã ad Scipionẽ & Iubam regem per medias Syrtes nauigauit dicens. Vt primũ. i. immediate postq̃, mare actum. i. impulsum, remis: quia se velis credere nõ erat tutum: propulit. i. promouit a littore, omne onus classis. i. oẽs qui erant in classe, hauster vẽtus ille meridionalis ab hauriendis aquis dictus, fremuit existens niger. i. caliginosus: imbribus densis. i. nimbis & pluuijs frequentibus: furẽs in regna sua. i. in plagam meridionalem vnde flat. Aequor tẽtatum classibus. i. cum sensit se inuasum classibus temerarijs: descendit turbine. i. volubili impetu: & egit vndas lõge a Syrtibus. s. primis: & confregit. i. interrupit pontum. i. aquas maris, littore illato. i. cumulis arenorum inuectis q̃ vt littus resistebant. tunc hauster eripuit nautis. i. gubernationi aut potestati nautarum, sup. eas naues, quarũ carbasa. i. vela tensa deprẽdit i. inuasit, malo recto. i. directe ex aduerso vẽtis opposito: & ausis. s. nautis, frustra. i. nequicq̃, negare. i. subtrahere, rudentib⁹ i. per funes & chordas, noto. i. vẽto, hoc est haustro, vela, hoc est quãdo volebant per funes subtrahere vento vela, ĩpa vicere spatium carinæ. i. impetu totã cooperuerunt nauẽ: & sin⁹ velorũ tumuit. i. ex inflexione extẽsus est, in proram. i. in primã partẽ nauis: & siquis. s. nautarũ aut gubernatorũ, ꝓuidus. i. qui ꝓuidit id posse cõtingere, suffixit. i. subtus fixit, summę antennę. i. sub extremo ligno ĩ trãsuerso mali, oĩa linthea. i. vela: hoc est siquis ita suspẽderat vela vt ea statim detraxerit malo & antẽnis: is vincitur vi ventorũ: & auertit̃. s. a cursu suo, armamentis. i. instrumentis vtpote lignis nudis. i. non habentibus vela (Est autem spondaicus versus rei apt⁹). Melior sors sup. erat classi, q̃ incidit altis fluctib⁹. i. in ꝓfundos fluctus: & quę iactata est mari certo. i. non vadoso sed continuo. Quæcunq;. s. naues, leuatę. i. exoneratę & leuiores factę, arborib⁹. i. malis cęsis i. intercisis, effudere flatũ frementẽ. i. cũ nõ haberent obstaculũ nõ receperunt ventũ: ęstus. i. vehemẽs fluxus vndarũ, liber. i. nõ habẽs resistentiã a ventis, abstulit has. s. naues, voluens cõtraria ventis. i. obuiã veniẽs & cõtra ventos: & victor. i. voti cõpos, detrudit. i. impulit naues sine malo & velis, in haustrũ obnixum. i. frustra obnitẽtẽ. qa vndę cõtrarię erãt potẽtiores: vñ cõtingit interdũ fluctũ & ventũ cõtrariari, sicut in fluminibus. vada. i. loca breuia & parũ ꝓfunda, destituũt. i. deserunt, remo

PHI. BEROALDVS.

¶Vt primũ remis actũ mare. Sẽsus est hauster naues quæ vtunt̃ officio remorũ in mari libyco iuuat & ꝓsequit̃ depulso mari longe a syrtibus: verũ illas naues quæ velis nauigãt eripit suo impetu ĩpis nautis & ad Syrtes impellit. Niger hymbrib⁹ hauster. vẽtus est pluuiosus, & humect⁹ hauster vt inquit Gellius Vñ ait Ouidi⁹, Pluuioq; madescit ab haustro In sua regna. s. Syrtiũ & maris Libyci in qb⁹ locis hauster halet. Turbĩe defendit. i. depellit, & amouet. Verg. Solstitiũ pecori defẽdite Turbo est flatus cũcta ꝓsternẽs & vis vẽti vt Seruius & Plynius scribunt. Frustraq; rudẽtib⁹ ausis. Hauster sua vi eripit vela nautis q̃ q̃uis sublatis rudentibus. i. funib⁹ vt vela decidant: tamẽ illa inflata vento notho q ẽ hauster adeo turgida efficiunt̃ vt superẽt spatiũ ĩpius nauis: & vltra proram Sinus. s. velorũ porriguntur extensi. Omnia siquis prouid⁹ antẽnę. si quis nauta alligaret ĩpa vela antẽnę ne vento inflarent̃ tamẽ nõ posset vi venti resistere & auertit̃ a cursu nudis nauiũ Armamentis. i. propugnaculis. Sors melior classi: melior est conditio earum nauiũ quæ in alto pelago nauigant quia tutiores sunt q̃ quę incidunt in Syrtium mare vadosum & incertũ Quæcunq; leuatæ arboribus cęsis. illę naues q̃ leuiores reddunt̃ cęsis arboribus quib⁹ vela pandunt̃: euitant quidẽ impetum vẽti dẽptis velis: verum æstu maris contrario vẽtis rapiũtur. Et obnixum victor. Aestus qui superat, nauem detrudit contra haustrum relu

ctantem.& contra æstum insurgẽtem. Interrupta ꝓfundo terra.i.syrtib⁹ q̃ est terra abrupta a mari allidunt. Dubioq; obnoxia fato nauis q̃ feritur a syrtibus duplici periculo est obiecta: terræ.s.& pelagi. Breuius mare.i. vadosum. Quis elisus ab haustro fluctus maris sępe non vincit cumulos arenarũ q̃uis ab haustro elidat. Eminet in tergo procul. Syrtium Tergo eminet agger & cumulus pulueris, qui qđ mirum est, numq̃ fuit violat⁹ ab vicinis. Sic partem intercipit æquor. Ita inquit mare Syrtiũ vadosum intercepit partem nauium Catonis: pars vero secuta clauũ & regimẽ & habens peritos illorũ locoꝝ; nautas, peruenit ad Tritoniã paludẽ. Clauumq;. Clauus est fustis gubernaculi: vt ait Seruius. Torpentem Tritonos adit. Intra duas Syrtes vel citra minorem syrtim est palus vasta ad amnem Tritonem a quo ipsa dicitur Tritonis: vt author est Plynius, pars ergo classis Catonis illęsa peruenit ad paludem Tritonida. Hanc vt fama, deus. vt fertur inquit Lucanus Triton deus marinus tubicen Neptuni amat hanc paludem. Tritones autẽ vt ait Plynius non sunt fabulosi sed olim visi concha canentes vt nunciatũ est Tyberio. Hanc & Pallas amat, patrioq; e vertice nata. Minerua quæ alio noie dicitur: Pallas dicitur a poetis nata de vertice Iouis sine matre vt inquit Ouidius & Vergilius. Nec quæ de patrio vertice nata dea est. Pallas ergo amat Tritonidẽ paludẽ a qua Pallas appellauit seipsã Tritoniã: nã dicit labens e cælo primã Libyã vtpote altiorẽ aliis regionib⁹ tetigisse. Vtpbat ipsę calor. Libya est torrida & adusta propter solis ardorem ex quo proxima cęlo esse probatur cum solis vicinitate magis q̃ aliæ regiones torreatur.

SVLPITIVS.

Lethe. ¶Lethe. Amnis ad Beronicẽ ciuitatẽ inferna vt putant inũdatione prorumpẽs: & apd pristinos vates latex memoratus obliuionis vt ait Solinus. Insopiti, pertigilis. Tutela. ab ipso em̃ seruabat. q̃q̃ fidei ratio ẽ q̃ flexuoso meatu est variũ. e mari fertur adeo sinuosis lateribus tortuosum vt visentibus procul lapsus anguinos facta vertigine mentiat. idẽ est author. Diodorus vero ait per Draconem intelligi pastorũ curã q̃ sua fortitudine latrocinia ꝓhibebãt & per poma aurea milas. i. oues aurei coloris vel pulchras. Spoliatis frõdibus. raptis a frõdib⁹ pomis aureis. Inuid⁹. Maligni est fidem vetustati nõ adhibere: eiusq; laudẽ minuere. Qui vates ad vera vocat. qui vult poetas quib⁹ licet fingere dicere vera. Sylua, arbores. Diuitijs, aureis pomis. Germine, fructu. Virgineus chorus. Hesperides, quæ fuerunt filiæ Atlãtis ex Hesperide Hesperi fratris filia. fuerunt septem numero dicũturq; etiã Atlantides Diodoro authore. Lactantius eas Hespero genitas dicit, fuisseq; vt quidã autumant tres Eglen, Aretusam & Vesptusam: nec a Gorgonibus esse diuersas. Robora curuata, ramos arborum flexos Metallo, aureis pomis. Laborem nemoris. q̃ in nemore seruando impẽdebat. Inopes, absq; aureis pomis. Tyrãno. Euristheo cui⁹ iussu illuc iuerat. Depulsa. liberata. Garamantidas. Garamantũ regio authore Strabone vltra Getuliã ẽ. Põpeio duce. Magni filio prefecto classis. Hęrere. quiescere donec ad Iubã peruenisset. Terra cingere, terrestri itinere circuitas ab aquis, has. i. aliquas e nauibus: & terra interrupta ꝓfundo. i. q̃ media erat inter aquas, pfundas, ferit. i. cõcutit puppes, hoc est cõcutiẽt a puppibus: & vna pars ratis obnoxia fato dubio. i. incerto periculo subiecta, sedet. i. adhæret fundo: & altera pars pendet. i. suspẽsa est in vndis: & tunc mare breuius. i. breuis ille & angustus inter duas arenas sinus maris, est magis impactũ. i. cõdensatus ex arenis nauis partẽ sequentibus: & terra sup. est cõsurgens sępe obuia. i. se obijciẽs nauibus: & fluctus q̃uis elisus. i. intercisus sup. fuerit, sępe ab haustro, tñ sæpe nõ vincit. i. nõ põt dissoluere cumulos arenę: agger. i. aggestus cumulus, pulueris sicci. i. arenę non rigatæ aquis, eminet. i. apparet eminenter in tergo. i. dorso pelagi, pcul. i. longe ab omnib⁹ arenis, existens inuiolatus aqua, quia eo vsq; nõ ascẽdit. Nautę miseri stãt. s. immobiles: & nulla littora vidẽt: carina hęrente i. affixa terræ: & sic æquor intercipit partẽ ratiũ: maior pars ratium secuta regimẽ & clauũ. i. regimen clavi, hoc est gubernacli, est tuta, fuga. i. p fugã: & fortita nautas peritos loci, adiuit, pro adiuit, illęsa, paludẽ Tritonos q̃ est in Aphrica, torpentẽ. i. stagnantẽ. Deus. s. Triton Neptuni filius quẽ pflantẽ littora (Beroaldus tñ & plures legũt murmura. i. pflando faciẽtẽ murmura) cõcha vẽtosa. i. vẽto inflata, pontus audit toto littore, amat hanc. s. paludem, vt fama est: & Pallas amat hanc eo q̃ (alij legũt patrioq; e vertice. vt fit: q̃ pro qa: ipsa nata vertice patrio i. de cerebro Iouis tetigit Libyen primã terrarum: nã Libyẽ proxima cælo: vt ipe calor probat: & q̃ ipsa vidit vultus. s. suos in aqua stagni quieta. i. nõ mota: & posuit plãtas scilicet pedum. i. pedes ipsos in margine scilicet paludis: & dixit se Tritonida (Nominatiuus est hæc tritonis) ab vnda dilecta.

Quã iuxta Lethes tacitus prelabitur amnis:
Infernis (vt fama) trahẽs obliuia venis.
Atq; insopiti quondam tutela draconis
Hesperidũ pauper spoliatis frõdibus hortus,
Inuidus annoso qui famam derogat euo:
Qui vates ad vera vocat. fuit aurea sylua
Diuitiisq; grauis: & fuluo germine rami:
Virgineusq; chorus nitidi custodia lucí:
Et nunq̃ somno dãnatus lumina serpens:
Robora cõplexus rutilo curuata metallo.
Abstulit arboribus pretium nemorisq; laborẽ
Alcides: passusq; inopes sine pondere ramos
Rettulit argolico fulgẽtia poma tyranno.
His igitur depulsa locis eiectaq; classis
Syrtib⁹ haud vltra garamãtidas attigit vndas
Sed duce Põpeio Libyes melioris in oris
Mansit, at impatiens virtus hęrere Catonis
Audet in ignotas agmen committere gẽtes
Armorum fidens: & terra cingere syrtim.

Draco puigil quid.

Hesperides

Garamantes.

Hęc eadẽ suadebat hyẽs: q̃ clauserat æquor.
Et spes imber erat nimios metuẽtibus ignes:
Vt neq; sole viam nec duro frigore sequam
Inde polo Libyes: hinc bruma tẽperat ann⁹.
Atq; ingressurus steriles sic fatur arenas.
O qbus vna salus placuit mea castra secutis
Indomita ceruice mori: componite mentes
Ad magnũ virtutis opus summosq; labores.
Vadimus in campos steriles exustaq; mundi:
Qua nimius Titan & rarę in fontibus vndæ
Siccaq; letiferis squalent serpentibus arua.
Durum iter. ad leges patrięq; ruentis amorẽ
Per mediã Libyen veniant: atq; inuia tententẽ:
Si quibus in nullo positum est euadere voto.
Si qbus ire fat est, neq; em̃ mihi fallere quẽq̃
Est animus: tecto q; metu perducere vulgus.

¶Quam iuxta. Describit situm Aphricæ circa tritonida paludem, & hortos hesperidum, in quibus describendis affectanter immoratur. Deinde pscriptis syrtibus prosequitur exhortationem militum factam per Catonem. quæ vt ex ordine pateant, Ordo est. Iuxta quam. s. paludem predictam, amnis Lethes. s. flu. sic dicti eo q̃ ex Lethe infernali flu. manare credit, ꝑlabit. i. ꝑterfluit, tacitus. i. sine murmure, trahẽs obliuia. i. vim tutẽ faciendi obliuionẽ, venis. i. ex venis, & fcatebris, infernis. i. ab Lethe infernali manantibus: vt fama sup. est. i. vt vulgo dicitur. Atq; iuxta quam est tutela draconis insopiti. i. puigilis, quondã. s. priusq̃ illuc Hercules peruenerat, & ipsum draconem interemerat: appositorie, hortus hesperidum pauper. s. nunc. i. parum habens diuitiarum, frondibus. s. ferentibus aurea mala, spoliatis. i. denudatis pomis suis aureis ab Hercule. Inuidus sup. est: q̃ derogat. i. detrahit q̃uo ãoso. i. seculo multis annis anteacto, famam. i. credulitatem, & qui vocat vates ad vera. i. poetas ad describenda dumtaxat vera compellere vult. Sylua aurea, id est aurea mala ferẽs, & grauis diuitijs, scilicet suis, hoc est pomis aureis in ea natis, & rami fului. i. resplẽdentes in morem auri, erant sup. illic, germine fuluo. i. fului, ac aurei coloris. Et chorus virgineus, id est ipsarum hesperidum appositorie custodia luci nitidi. i. resplendentis in morem auri, sup. erat iuxta paludem: & serpens. i. draco, nunq̃ damnatus lumina. i. qui nunq̃ habuerat oculos damnatos, somno. i. ꝓpter dormitionem, complexus robora. i. fortia arborum corpora, curuata. s. interrã, metallo rutilo. i. pomis aureis rutili coloris. Alcides. i. Hercules nepos putatitius Alcei: abstulit arboribus ꝑtium, quia aurea detraxit mala, & laborẽ nemoris. i. horti colendi, & custodiendi: & passus. i. sustinens, deferre ramos inopes sine pondere. s. pomorum aureorum, rettulit. i. reportauit ex hortis hesperidum: Tyranno argolico. i. Euristheo poma fulgentia. i. resplendentia cum sint aurea. Igitur classis, scilicet Catoniana, depulsa his locis, scilicet syrtium, & deiecta syrtibus, attigit vndas haud vltra Garamantidas, id est Garamantum regiones. Sed sup. miles mansit duce Põpeio, in oris. i. regionibus Libyes melioris, id est fertilioris. At virtus Catonis impatiens hęrere. i. immorari, & quiescere donec ad Iubam peruenisset, audet committere agmen. i. exercire. Clauserat, vetabat nauigari. Claudi maria dicuntur die tertio iduum nouembris vsq; in diem sextum iduum Martij. Et spes. & sperabat imbres sibi auxilio fore per feruidã solę regionem ituro: vt temperata efficeretur & nec sol, nec frigus abesset. Annus, anni tẽpus. Neq; sæuam. non asperam. Polo. propter cælum qđ natura calidum est. Bruma. ꝓpter brumæ frigus. O quibus. animos militum ad desertorum Libyes subeunda discrimina erigit: quæq; sint illa aperiens se primũ subiturum eadem pollicetur. Vna: sola. nam sine libertate nolumus eẽ salui, & pro illa moriendo salui sumus. Indomita, libera nõ subiugata Cæsari. Componite, præparate. Ad opus virtutis. ad laborum periculorumq; tolerantiam. Squalent: maculati sunt. Durum iter: appositio. Ad leges. ad leges decusq; patriæ tuendum fortes inuitans, molles, qui seruire possunt, repellit a se ad Cæsarem. Est positum euadere in nullo voto. id est qui nulla vota faciunt euadendi. Positum, constitutum. Ire. & nõ curare de reditu. Tecto, dissimulato.

Claudi maria.

PHILIP. BEROALDVS.

¶Quã iuxta Lethes. Iuxta paludẽ tritõidẽ est fluui⁹ noie Lethes: a latinis dicit obliuio. existimat trahere originẽ a Lethe fluuio infernali de quo dictum est supra. Trahens obliuia. allusit ad nomẽ: Lethe em̃ obliuionem significat: & apud inferos potãtes aquã Lethe am ducunt obliuia rerũ: vt inquit Vergilius. Atq; insopiti quõdam tutela draconis. iuxta paludẽ erãt horti hesperidũ quõdã custoditi a dracone, ait Plinius de regione Cyrenaica. Fluui⁹ Lethõ: lucus facer: vbi Hesperidum horti memorãtur. Hesperides aũt septẽ nymphe fuerũt filiæ Atlantis, & Hesperidis, quæ hortũ habuerũt i quo aurea mala, & aurifer⁹ nem⁹ a dracone puigili seruabant. Hercules missus ab Euristheo rege argiuo⁹ draconẽ interfecto aurea mala sustulit. Alij pecudũ greges fuisse dicũt aurei coloris: vt Seruius, Diodorus, & Varro tradũt. nũc more poetico hãc historiã refert Lucan⁹. Hortus pauper. ꝓpter sublata mala aurea. Qui famã derogat æuo: cum hort⁹ nũc visat, sine malis aureis, detrahit famã vetustati dicenti illic fuisse nem⁹ aurifer⁹: nã vt ait Plinius nihil aliud extat ex narrato illo aurifero nemore ꝑter oleastros. Fuluo germine. i. malis aureis. Serpens robora cõplex⁹. Secũdũ historicos affũdit hortis hesperidũ ꝓfluariũ e mari flexuoso meatu in quo draconis custodię instar fuisse interꝑtãt. authores Plinius, & Solin⁹. Abstulit arboribus ꝑcium Alcides. i. Hercules abstulit mala aurem ex hortis hesperidum, quæ erãt ꝑtia arborum. Argolico tyrãno. i. Euristheo regi argiuorum cui duodecim labores debebat: vt Iustinus, & Diodo. memorãt. His igit de locis. Classis Catonis depulsa e syrtibus. Haud vltra. i. nõ vltra attigit vndas Libycas nã Põpeius fili⁹ timẽs piculosa loca, mãsit in or⁹. i. regiõib⁹ Aphricę amceniorib⁹. vere Cato cui⁹ virt⁹ vici nõ poterat statuit pagere iter cœptum. Garamãtidas attigit vndas. In de sertis Aphricę sunt Garamãtes: quoꝝ caput

est Garadamũ. author Plinius. Vergil⁹. Rapta Garamantide nympha. Et terra cingere syrtim. i. Cato audet itinere terrestri ambire syrtim, quã euadere nauibus fuerat periculo sum: præterea erat hybernũ tẽpus quo mare clauditur nauigantibus. Et spes imbris erat. sperabat Cato imbres venturos, qui lenirent nimios feruores. Inde polo Libyes. i. via nõ erat sęua nimio frigore propter polum meridionalẽ, & haustrinũ: vbi sũt calores: nec metuebatur q; sęua foret nimio solis ardore propter brumam, q̃ minuit ęstus. O quibus vna salus. verba Catonis ad milites: quos hortatur: vt forti animo vadant per deserta plena serpentibus. Indomita ceruice. q̃ domini iugum ferre non potest. Nimius Titan. i. solis æstus immẽsi. Durum iter ad leges patrięq; ait Cato iter esse durum & asperum ad leges, & amorem reipublicę: quia causa legum, & libertatis petũt regnum Iubę per loca deserta. Si quib⁹ in nullo positum est euadere voto. veniant inquit Cato illi per Libyam, qui vt euadant nullũ faciunt votum, hoc est viuere non curant. Si quibus ire sat est. i. illi veniant quibus satis est ire: & de reditu non curant.

tum, in gentes ignotas, fidens armorũ, p armis, & fidẽs cingere. i. circũambulare syrtim terra, p terrã. Hæc eadem. s. consilia hyems suadebat, quę. s. hyems, clauserat æquor. i. fecerat non nauigabile. Et imber. i. vehemẽs pluuia, erat spes, scilicet nautis, metuentibus ignes. i. calores nimios: vt animus, id est tempestas illa, temperet. i. temperatam reddat viam, neq; sęuam. i. intractabilem, & asperam sole duro. i. nimio calore, neq; frigore duro. i. vehementi: temperet dico, inde. i. ex vna parte contra frigus polo. i. vicinitate cæli Libyes. i. illius regiõis, & hinc id est ex altera parte contra cauma, bruma. i. brumali frigore. Atq; Cato ingressurus arenas steriles. i. deserta Libyes, fatur id est alloquitur suos sic. O secuti mea signa quib⁹ placuit vna id est vnica salus, videlicet mori ceruice indomita, id est non subiugata a Cæsare: alij legunt vt Beroaldus castra secutis: vt sit ordo. O sup. vos milites & amici mei, quib⁹ secutis mea castra, vna salus. s. mori ceruice indomita, placuit: componite. i. disponite & constituite mentes vestras, ad magnum opus virtutis, & ad summos labores. Nos vadimus. i. ire paramus, in campos steriles, & in exusta mundi. i. ptes exustas ad torridã zonam, qua scilicet parte, titã. i. sol, hoc est calor solis est nimius, & vndæ sup. sunt rarę in fontibus, & qua arua sicca squalẽt serpentibus letiferis, id est mortiferis, appositorie durũ iter. i. qua est difficilis profectio. Si quibus, id est aliquibus, euadere scilicet mortem, vt Cæsari seruiãt, in nullo, id non ullo, non est positum, id est constitutum in nullo voto. i. desyderio. i. si qui decreuerũt mecum mori: & si quibus sat est ire, id est proficisci mecum, licet non sint rediturí, veniãt per mediam Libyen ad leges, scilicet defendendas, & ad amorem patriæ ruentis. s. in desolationem, sup. ostendendum: quasi dicat volo vobis pericula prædicere. enim pro quia, neq; id est non, animus non est mihi fallere quenq̃, & perducere vulgus, scilicet ignarum periculi, metu, id est causa metus, tecto id est dissimulata.

SVLPI. ¶Quos ipsa pericula ducẽt, hoc est qui causa experiendi pericula veniẽt. Vel quæ tristissima. etiam quæ laboriosissima sunt. Romanum, quasi dicat virile. Pulchrum, honestũ: vt Pulchrumq; mori succurrit in armis. Animæ, vitæ. Ad dominum: Cæsarem. Dũ primus. Mirifice milites excitat imperatoris audacia: nam excutit metum & pudorẽ segnioribus incutit. bene igitur Philippus dicere solitus est Terribiliorem esse exercitum ceruorum leone duce, q̃ leonum ceruo. Me calor. vmbraculo senõ vsurum pollicetur: sed alio rum more solem passurum. Mihi, alios præcedenti. Prætentate, explorate casu meo. Sitiat: recuset sitim pati. Æstuet, æstu lassetur. Aut equitem. pedibus iturum se asserit, more Gregarij militis. Deficiat. vt defatigatus non veniat. Discrimine: differẽtia. Ardor, solis. Areng. quas vẽtus impellet, & in quib⁹ ne queant consistere. Virtuti. quæ versatur circa difficilia. Gaudet patientia duris. Magnanimis solatio est pati, & fortes gaudent aduersis. Lętius est. omnis virtus quo circa difficiliora versatur eo est laudabilior & maior. Honestum, virtus: honesta actio. Constat sibi. comparauit sese multa difficultate. Turbam prętare malorũ vt deceat fugisse viros. hoc est Libye potest nobis multa incõmoda obijcere p quę videamur seruitutẽ fugere si victi sumus. Irreducẽ, irremeabilẽ, per quam rediturus nõ esset. Limite. terra vicina syrtibus. Inuasit fata. cœpit tentare fortunã Catonis mortem nõ metuẽtis. Tertia pars rerũ. Sallustiũ sequit q̃ ait in diuisione orbis terræ plęriq; in pte tertia Aphricã posuere: pauci tantũ modo Asiã & Europã eẽ: sed Aphricã in Europa. At si vẽtos. Eurũ, zephyrũ, Boreã, no

Ducis præstantia.

Mundi diuisio.

Hi mihi sunt comites quos ipsa pícula ducẽt.
Qui me teste pati: vel q̃ tristíssima: pulchrum
Romanumq; putant. at qui sponsore salutis
Miles eget: capiturq; animę dulcedine: vadat
Ad dominũ meliore via. dum primus arenas
Ingrediar: primusq; gradus in puluere ponã:
Me calor ęthereus feriat: mihi plena veneno
Occurrat serpens: fatoq; pericula vestra
Prętentate meo, sitiat quicunq; bibentem
Viderit: aut vmbras nemoq; quicũq; petentẽ
Aestuet: aut eqtẽ pedítũ præcedere turmas
Deficiat: si quo fuerit discrimine notum
Dux an miles eam. serpẽs: sitis: ardor: harenę:
Dulcia virtuti: gaudet patientia duris.
Lętius est quoties magno sibi cõstat honestũ.
Sola potest Libye turbam prętare malorum
Vt deceat fugísse víros. Sic ílle pauentes
Incendit virtute animos & amore laborum:
Irreducemq; viam deserto límite carpit.
Et sacrum paruo nomen clausura sepulcro
Inuasit Libye securi fata Catonís.

Tertia pars rerum Libye (si credere famæ
Cuncta velis): at si ventos cęlumq; sequaris
Pars erit Europæ. neq; enim plus littora Nili:
Q̃z scythic⁹ Tanais: primis a Gadib⁹ absunt:
Vnde Europa fugit Libyen: & littora flexu
Oceano fecere locum. sed maior in vnam
Orbis adit Asiam. nam cum communiter ístę
Effundãt zephyrum: boreę latus illa sinistrũ
Contingens dextrũq; noti descẽdit in ortus
Eurũ sola tenens. Libyę quod fertile terræ est
Vergit in occasus: sed & hęc nõ fontibus vllis
Soluitur: arctoos raris aquilonibus ímbres
Accípit: & nostris reficit sua rura serenis.
In nullas vitiatur opes: non ære nec auro
Excoquitur: nullo glebarum crímine: pura
Sed penitus terra est. tantum Maurusia gẽti
Robora diuitię: quarum non nouerat vsum:

¶Hi sunt comites mihi: quos ipa pícula ducẽt. i. inuitabũt ad iter, aut potius qui in morẽ palmarũ contra pondus renitẽtiũ tanto audentius ibunt: quãto maius piculum instare videbũt hoc est qui non opus habent alio ductore, q̃ virtute sua, q̃ cum periculis augebit: & q̃ putãt pulchrũ. i. honestũ esse, & Romanũ. i. Romano dignum, pati, vel. i. etiam tristissima, me teste. i. spectante. At miles q̃ eget sponsore salutis i. de salute: priusq̃ se cõmittat periculo: & q̃ capiẽ dulcedine animę. i. vitæ, vadat ad dominũ. s. Cæsarem via meliore. i. facilíore, dum. i. interea dum ego ingrediar primus arenas, & ponam primus gradum in puluere. Calor ęthereus. i. ex aere veniẽs, feriat. i. pcutiat me & serpens. i. bestiola plena veneno, occurrat mihi: & pertentate. i. experimini, fato meo. i. nece mei, picula vestra. Sitiat. i. permitto, vt se sitire q̃rat, quicũq; viderit me sup. bibentem. Aut æstuet. i. conqueratur fęstu cõfici, quicũq; viderit me petentem vmbras nemorum: aut si viderit me equitem pcedere turmas peditum, deficiat. i. permitto vt defatigatus nõ pcedat: si fuerit notũ. i. euidens, quo. i. aliquo, discrimine. i. discerniculo, aut differẽtia, an ego eam dux. i. tanq̃ dux, an miles. i. tanq̃ miles. Serpẽs, sitis, ardor, arenę. i. oia q̃ nobis tolerãda erunt in hoc itinere, sup. sunt dulcia virtuti: patientia gaudet duris. i. aduersis: honestum. i. factum laudabile est lętius. s. iucundius, & gratius sup. alicui, quoties cõstat. i. emptũ est sibi magno. s. labore & periculo. Sola Libye. i. desertum Aphricę, potest prętare. i. exhibere nobis turbam. i. confusam multitudinem malorũ. s. pœnę. i. laborũ, vt deceat viros. i. honestum sit viris fugisse. s. feruitutẽ: quia q̃ in cęteris regionibus sunt tolerãda, nõ sunt viris digna. Posset etiã interrogatiue legi ad contrariũ sensum sic. Potest sola Libye prætare turbam. i. tantũ cumulum malorum: vt deceat viros fugisse. s. ab imperio ducis sui? q. d. nequa q̃. Sic ille. s. Cato, incẽdit animos pauẽtes. s. militũ, virtute. i. amore virtutis, & amore laborũ: & carpit viã irreducẽ. i. irremeabilẽ, & nullũ reducẽtẽ, limite deserto. i. terra vicina syrtib⁹ derelicta. Et Libye clausura. i. q̃ postea claudet apud Vticã, puo sepulcro nomẽ sacrũ. s. Catõis, inuasit fata. i. iccepit hẽre iurisdictiõ nẽ in morte Catõis securi. i. nihil de morte timẽtis. Libye ẽ terrã, qui a quattuor mũdi partibus flant: ita vt Eurus ab ortu equinoctiali occurrat Zephyro occidentali recta linea, & boreas septẽtrionalis e regione habeat notũ. Cælũ. quattuor cæli regiones: nã eque distãt ab occidẽte Tanais, & Nilus q̃b⁹ Asia disterminat ab Europa, & Aphrica, quas separat mare Gaditanũ & mediterraneũ, qđ admissum est inter vtriusq; flexũ. Leuoq; latere Europã, dextro Aphricã radẽs sepat Calpẽ mõtem Europę ab Abyla Aphricę mõte, quas colũnas Herculis dicũt. Gadib⁹. duab⁹ insulis in ipsis fauci bus maris nostri: quarũ altera Gadis, altera Erythrea dicta est: i qua fuit vrbs Gades: vt apud Plinium libro quarto. Vnde, a q̃b⁹ Gadib⁹. Fugit, separatur. Sed maior. sed Asia est maior Europa, & Aphrica: nã vtriq; cõmunis zephyrus in orientem flans, a sinistro boreæ extendit, dextrã noti toto oriente complexo. Sed maior orbis. maior mundi pars. Adit: accessit. syncope. Istæ, Aphrica, & Europa. Illa, Asia. In ortus, in oriẽtẽ. Libyę. natũ fertilitatemq; soli Aphricani narrat. Quod. ea pars quæ. Vergit in occasus, ad occidentem inclinat. Arctoos imbres. a septentrione immissos. vt enim hausterí nobis pluuius est, & illis serenus, sic boreas, & aglo nobis sereni illis imbriferi sunt. Reficit, recreat. Serenis, q a cũ hic serenat illic pluit. In nullas vitiat opes. non habet venas, & metalla ptio sa. Nullo crimine. sine scelere. Crimẽ terrę est aurum, & argentum producere. Et penitus terra, & simplex terra. Robora Mauritia. arbores, & cedri Mauritanię: cuius ligni vsum non norant contenti vmbris, & frondib⁹. Plinius inqt, a Mauris cedrũ, & mensarum insaniam prouenire: esseq; similem cupresso fœmine syluestri: habereq; lignũ variis venis pictum: quo genetum trium ad mensas vtunt. aitq; mensis pcipua dos in vena crispis, vel in vertice paruis. illud oblõgo euenit discursu: ideoq; tygrinę appellantur: hoc intorto, & ideo tales puntherinæ vocantur. sunt & vndatim crispę maiore gratia si pauonum caudæ oculos imitentur: magna vero post has gratia extra pdictas crispis, densa veluti grani congerie, quas a silitudine apiatas vocãt.

Calpe. Abyla. Gades.

Cedri.

PHILIP. BEROALDVS.

¶Quí me teste pati. volo inquit eos comites, qui me presente existimant esse pulchrũ pati etiam asperrima, & difficillima. At qui sponsore salutis. qui inquit petit sponsorem vitæ, vt incolumis redeat: ille non veniat mecum: sed vadat ad dominum, scilicet Cæsarem. Mihi plena veneno. iter etiam facturus erat per cuncta plena serpẽtibus: vt infra narrabitur. Prętentate meo. ego ero tanq̃ dux itineris, & explorator ita vt mors mea vobis esse possit periculorum vestrorum prætentatio. Sitiat quicunq; bibẽtẽ Viderit. hoc ideo dicit: quia vt scribit Seneca, Cato in hac expeditione nouissimus bibit. quicunq; ergo viderit me bibentem, ille tunc sitiat, & potet: quia ipse nunq̃ primus bibebat. Aut equitẽ peditum pcedere turmas. Cato vt refert Seneca per loca Libyę deserta duxit exercitum ipse pedes: & vt ait Plutarch⁹ agmẽ pcedens

sine vehiculo & equo. Serpẽs sitis ardor. Virtus inquit Cato pati sitim, serpẽtes, & est⁹ exi
stimat sibi suaue esse: nulli eñ difficultati succumbit: gaudet eñ sui experimẽtũ facere in
rebus duris & asperis. Sola potest Libye. in
Aphrica sunt innumerabiles pestes, videli-
cet ardor, pœnuria aquarũ, copia serpẽtũ, lo
ca deserta, & multa alia. vnde merito aut solã
Aphricam prestare posse multitudinem ma
lorum: quemadmodum deceat viros fortes
cognosci. Irreducemq; viam. per quam nõ
redierunt. dicimus etiam viam irreducem in
certam, dubiam, atq; irremeabilem. Et sacrũ
paruo nomẽ clausura. Cato periit deide Vti-
cę & sepultus fuit in littore maris: vt scribit
Plutarchus. vnde dicit Lucanus Libyã clau
suram sacrum nomẽ Catonis extiguo sepul-
cro. Tertia pars rerum Libye si credere fa-
mæ. Terrarum orbis vniuersus in tres diuidi
tur partes Europam, Asiam, Aphricam: vt
scribit Plinius. Quidam vero dixerunt tan-
tummodo Asiam, & Europam eẽ. Aphricã
in Europa: vt Sallustius refert. Vtrumq; nũc
refert Lucanus dicens: si credimus famæ, A
phricam esse tertiam orbis partem: si sequa-
mur naturam ventorum, & ipsum cælum, eẽ
partem Europæ. Nec enim plus littora Ni-
li. Ratio quare existimet partẽ esse Europæ:
quia littora Nili, quę diuidũt Aphricam, nõ
absunt plus a Gadib⁹, vnde origo est, q̃ Ta-
nais: qui terminus est Europæ, & Asiæ. Sed maior in vnam. Asia sola longe maior est Aphrica, & Europa si-
mul iunctis. Communiter istę, scilicet Europa, & Aphrica. Borę latus illa sinistrum. Asia ex sinistra parte
contingit boream ex dextra notum, siue hausirum. Eurum sola tenẽs. Zephyrus flans contra Eurũ ab occa-
su communis est Aphricæ & Europę: verum sola Asia possidet Eurum qui flat ab ortu. ex quo ostendit Asiã
esse maiorem. Libyę qd fertile terræ est. Libya siue Aphrica qua pte vergit ad occasum & mare mediterraneũ
fertilissima ẽ. nã vt Pli. & Solin⁹ tradũt: regio est Aphricę appellata Bizãtiũ, fertilitatis eximię cũ cẽtesima fru
ge agricolis fœn⁹ reddẽte terra. Arctoos raris aglonib⁹ hymbres. vt ait Sallu. in Aphrica pœnuria est aquarũ
cælo terraq;. tñ pars vergẽs ad septẽtrionẽ, & occasum iterdũ hymbre cęlesti madescit aglonib⁹ nubes in meri
diẽ ppellẽtib⁹: & sic q̃n nobis septẽtrionalib⁹ est serenũ: tũc hymbres sunt in Aphrica. In nullas vitiat opes. i.
in Aphrica nullę sunt metallo; fodinę, neq; ęs, neq; aurũ ibi excogĩt: vñ pura est Aphrica. Gleba; crimine. i.
metallis. Ouidi. Effodiunt opes irritamẽta malo;. Tãtũ Mauritia gẽti robora diuitię. Mauri alio noie dicunt
Mauritij: populi sunt Aphricę q⁹ plurima arbor Citri, & mẽsarũ insania: vt ait Plini⁹. Nã ex hac arbore pcio
sissime cõficiebant mẽsę rotũdę: quas Libycos orbes appellat Martialis. ait ergo Lucan⁹ istas arbores esse di-
uitias Aphro; quarũ ipsi antiqt⁹ nõ nouerãt vsum: vt. s. mẽsas ex citro cõficerẽt. Primi fuerũt Romani q ex
citro Libyca mẽsas fecerũt: & teste Plinio, Cicero prim⁹ apud Romanos habuit mẽsam citream. vndeait.

Mauri.
Citrus.

SVLPI.

¶ Epulas. esculenta, & poculenta. vt pisces,
aues, feras. gulãq; & luxũ Romanis obiecit.
Mẽsas, videlicet citrias. Añ Ciceroniana mẽ
sam nullę vetustior est. habuit enim, & ex ce-
dro, & ex Thia. Vagam: instabilem. Sub ni-
mio proiecta die. in meridiem extenta, qui ni
mis illic æstuat. Perusti ætheris: torridæ Zo-
næ. Bacchum, vites. Putris, soluta in puluę-
rem. Tenetur, possidetur. Cura Iouis. salu-
britas cæli. Immotis. inaratis. Non sentit an
num. annuas messes, autumni vindemiam,
& floridum ver. Segne, infœcundum. Na-
samon. Nasamones gentes sunt in ora Syr-
tis, quos antea Mesammones græci appel-
lauere ab argumento loci medios inter are-
nas sitos. Nudus, pauper. Damnis mundi.
præda omnium qui incidunt in Syrtes. diri-
piunt enim naues, & naufragos. Populator
imminet. prædator seruat. Et nulla catina. nec
aliena, nec sua: nam portum non habẽt, & ad
eos naufragat nemo: necipsi naufragijs. habe-

Nasamon.
Mesammõ

Sed citri contenta comis viuebat & vmbra.
In nemus ignotum nostrę venere secures:
Extremoq; epulas mensasq; petiuimus orbe.
At quęcunq; vagam syrtim complectitur ora
Sub nimio porrecta die: vicina perusti
Aetheris: exurit messes: & puluere bacchum
Enecat: & nulla putris radice tenetur:
Temperies vitalis abest: & nulla sub illa
Cura iouis terra est: natura deside torpet
Orbis: & immotis annum non sentit arenis.
Hoc tã segne solũ raras tamẽ exerit hærbas.
Quas Nasamon gẽs dura legit: q̃ pxima põto

Nudus rura tenet: quẽ mundi barbara dãnis
Syrtis alit: nam littoreis populator arenis
Imminet: & nulla portus tangente carina
Nouit opes. sic cum toto commercia mundo
Naufragiis Nasamões habẽt. hac ire Catonẽ
Dura iubet virtus, illic secura iuuentus
Ventorum: nullasq; timens tellure procellas
Aequoreos est passa metus: nam littore sicco
Q̃ pelago syrtis violẽtius excipit haustrum:
Et terrę magis ille nocet. non montibus illum
Aduersis frangit Libye: sco pulisq; repulsum
Dissipat: & liquidas se turbine soluit in auras:
Nec ruit in syluas: annosaq; robora torquens
Lassatur: patet omne solum: liberq; meatu
Aeoliam rabiem totis exercet arenis.
Et non imbriferam contorto puluere nubem
In flexum violentus agit: pars plurima terrę
Tollitur: & nunq̃ resoluto vertice pendet.
Regna videt pauper Nasamon errantia vẽto
Discussasq; domos: volitantq; a culmine raptę
Detecto Garamante casæ, non altius ignis
Rapta vehit: quantũq; licet consurgere fumo
Et violare diem: tantum tenet aera puluis.
Tũ quoq; Romanũ solito violentius agmen
Aggreditur: nullusq; potest consistere miles
Instabilis: raptis etiam quas calcat arenis.
Concuteret terras orbemq; a sede moueret:
Si solida Libye compage & pondere duro
Clauderet exesis haustrũ scopulosa cauernis.

re videntur ob naufragia. Dura. fortis, & pa-
tiẽs. Met⁹ equoreos, pericula q̃ solent in mari
timeri. Aduersis, oppositis. Nõ frãgit. nõ de
bilitat: nec vllis scopulis, aut syluis rumpit:
vt illis repressus in altum se erigat. Soluit tur
bine, non resoluit volubilitate. Lassat. repete
nec. Patet omne solũ: apert⁹, & liber est cãpus.
Aeoliã. quã æolio carcere extulit. Et non im
briferam. nubem & congeriẽ sicci puluęris in
circuitũ vertit. Pẽdet, suspẽsa est in aere. Ver-
tice nunq̃ resoluto. summitate nunq̃ dissipa
ta in aerem versa more nubis. Regna. vrbes
& terram, quam possidet. Garamante, popu
lo Nasamonibus vicino. Rapta. quæ rapuit
vt carbonem, fauillam. Quantumq; licet cõ
surgere. q̃ alte eleuatur fumus tam & puluis.
Violare diem, obtenebrare lucem. Aggredi-
tur, ventus. Raptis, subtractis a vento. Con
cuteret. haustet Libyam conquassaret si esset
dura ipsumq; haustrum in cauernis include
ret: sed quia ei cedit stabilis manet. Cõpage:
dẽsitate, cõiũctiõe. Scopulosa. saxosa cũ nõ
sit. Clauderet cauernis. Terrę mot⁹ eñ fit ex
vẽto in cauernis terrę incluso conãteq; egredi. & vt ait Plinius, Neq; aliud est in terra tre-
mor q̃ in nube tonitruum.

Garamas.

¶ Extremoq; epulas mensas. Nã Romani
& mensas, & epulas peregrinas quęsuerũt, &
ex Aphrica veniebant gallinę numidicę. At
q̃cunq; vagam. Aphrica qua spectat meridiẽ,
& cigit Syrtes, exusta est, & exurit vinum, &
fruges. Et nulla sub illa cura Iouis. Iuppiter
nõ curat illam partẽ Aphricę, quæ est exusta.
& hoc referti potest ad id q̃ nunq̃ pluit: & per
pluuias Iuppiter in gremium terræ descẽdit:
vt inquit Maro. Annum nõ sentit arenis. qa
. s. nunq̃ aratur, nunq̃ feritur, nũq̃ ibi fruges
maturescũt. Exerit. i. producit herbas, quas
Nasamones colligunt: qui vt ait Plini⁹ sunt
in ora syrtis, quos antea Mesamones greci
appellauere ab argumento loci medios inter
arenas sitos. Mundi barbara damnis. Nasa
mon alitur ex damnis mundi: quia qui pue-
niunt ad syrtes spoliantur ab ipsis. Sic cũ to
to commercia mundo. Nasamones populã
tes naufragorum naues habent commercia
per ipsa naufragia cum omnibus mortalib⁹
qui vndiq; venientes in syrtibus periclitant.
Hac. i. per hæc loca deserta. Illic secura iuuẽ-
tus ventorum. in syrtib⁹, & locis arenosis mi
lites Catonis, qui in terra non timebant pro-
cellas maris, & ventorũ, tamen passi sunt dif
ficultates, & pericula æquorea. Nam in litto-
re sicco q̃ pelago. Syrtis cum maiori violen
tia, & impetu accipit haustrum furentem in
arenis. q̃ in pelago: qui magis nocet terræ, q̃
mari. Non montibus illum. Aphrica nullos
habet mõtes oppositos haustro flãti: & ideo
vehementior est eius impetus, qui nullis sco
pulis retunditur. Turbine. i. vi & impetu suo
cuncta prosternente. Patet omne solum. i.
omnis terra est expositа haustro propter pla
niciem. Aeoliam rabiem. i. vim datã sibi ab
Aeolo rege vẽto;. Et nõ imbriferã cõtorto.
hauster rotat, & agit i vorticẽ nubẽ, q̃ nõ ibri-
fera est, sed puluerea. Pars plurima terrę tolli
tur. Vt scribit Plutarchus in his locis hauster

BERO.

ingentes arenarũ cumulos attollit, qb⁹ olim oppressit qnquaginta milia hoim. Regna videt pauper Nasamõ. Nasamones, vt paulo ante diximus, siti sunt in medijs arenis: regna ergo sua, quæ sunt arenę, rapi vident ab haustro, & domos discuti. Non altius ignis Rapta vehit. fumus & ignis nõ tã alte sublimant, q̃ hauster attollit in altũ q̃cunq; rapta. Tenet aera puluis. qa. s. ab haustro in cælum sublatus est. Romanũ agmẽ, comites. s. Catonis. Raptis etiã quas calcat arenis. ex hoc instabilitas eorum ostenditur, quorum pedibus arenę impetu haustri subducebant. Concuteret terras orbemq; a sede moueret. Scribit Plinius ventos in causa motus terrę esse, qui in cauernis eius, & venis occultati terram concutiunt erũpere conãtes. Sensus est, hauster concuteret orbem terræ si firma cõpage in Libya includeretur: vt nõ facile posset erũpere. verum quia terra Libyca est resoluta, & mobilis, nusq̃ resistit furente haustro, q summas eminẽtias, & arenas superiores trahit.

Terræ motus causa.

aut regia illa, torpet. i. otiosus iacet, natura deside. i. segni, & nihil ferente, & non sentit annũ. i. circũuolutionem temporis per diuersas facies terræ: quia alibi Redit agricolis labor act⁹ in orbem: Atq; in se sua per vestigia voluitur annus: illic autem nõ redit talis labor, arenis immotis. i. non aratis. Hoc solum tam segne. i. tam pigrum, exerit. i. educit, & profert, tantum aut tamẽ. i. q̃uis, segne, hęrbas raras, quas Nasamõ gens dura. i. immitis legit. i. colligit, qui. s. Nasamon, existens nudus tenet. i. incolit, rurã proxima põto. i. Syrtibus: quem Syrtis barbara. i. immanis, & dira regio maris, alit dãnis. i. naufragijs, & iacturis mundi. i. omnium qui in Syrtis inciderint: nam ipse Nasamon populator. i. deprędator, imminet. i. insidiatur, & incumbit arenis littoreis. i. ad littus existentibus: cum illic vbiq; sint. vnde Nasamon, quasi Mesammon. i. medius in arenis dictus est. & ipe nouit, quia occupat, opes. s. iactas in mare, aut p naufragium dispersas: nulla carina tangẽte portus: qa naues mãserunt submersæ: & sic Nasamones habent commercia cũ toto mundo, nõ emendo, sed naufragijs. i. colligẽdo per naufragia, opes cuiuslibet partis mundi. Dura. i. infrãgibilis virt⁹, iubet Catonem ire. i. proficisci cum exercitu, hac. i. per hanc regionem, & per Syrtim terrestrem. Et ita iuuentus. s. Romana, secura ventorum. i. non anxia de vi ventorum, & ita secura illic. i. in terra, non tamen tuta, & nullas. i. non vllas, non timens vllas procellas. i. vndas vento impulsas, est. s. postea vbi ingressa erat, passa metus ęquoreos. i. quales in ęquore pateretur: vtpote ventorum tempestatem, & obrutionem non aquarum, sed arenarum: nam Syrtis. s. terrestris excipit. i. eminenter capit haustrum. s. ventum ab Antarctico flantem, violẽtius. i. impetuosius, littore sicco q̃ pelago: & ille scilicet hauster, magis nocet terræ. s. q̃ mari: quia Libye regio illa non frangit illum, scilicet haustrum, montibus aduersis, id est oppositis: quia nõ habet: & non dissipat illum repulsum scopulis: qa etiã non habet. Sunt qui legant Et terræ magis ille nocens: non montibus ortum. & sup. non soluit, id est resoluit se turbine. i. volubilitate ex repulsu facta, qa nõ fit repulsus, in auras liqdas: nec ruit in syluas: q; p et non sup. lassatur frangens robora annosa: quia etiam non sunt: sed omne solum, id est tota facies terræ, patet, id est peruium est, & expositum haustro: & hauster liber. i. a nullo impeditus, exercet totis arenis rabiem æoliam: quam æolio carcere diu retentus, & ita indignatus extulit: & ipse violentus agit nubem non imbriferam, sed pulueriferam, puluere contorto in flexũ. i. per gyrum. Plurima pars terræ, tollitur. i. leuatur in aera, & pendet, scilicet in aere, vertice nunq̃ resoluto, sicut nubes in pluuiam resoluuntur. Nasamon pauper videt regna. i. tuguria, & mapalia sua, errantia. i. asportata vento: q; pro. i. domos discussas: & casæ volitãt raptæ a culmine. i. a summitate sua: Garamãte populo illo detecto. i. derelicto nudo cum tectum sit ablatum. Ignis nõ vehit altius rapta scilicet a se q̃ ventus. s. illic facit, & puluis tenet aera tantum. i. per tantum spacij, quantum licet fumo consurgere. i. erigi in aerem, & violare. i. obscurare diem. i. lucem. Tum quoq;. i. etiam tunc hauster aggreditur agmẽ Romanum violentius solito. i. q̃ solitus sit aggredi quoslibet, & nullus miles potest consistere, existens instabilis: quia arenis etiam quas calcat raptis a vento. Ventus ille concuteret terras, & moueret orbem. i. totum corpus terræ: si Libye scopulosa, cum iam non sit, clauderet solida compage, & pondere duro, haustrum, sup. in cauernis exesis, id est si per obstaculum vires colligeret.

SVLPI. ❡ Luctando. resistendo vento. Stat. non cõcutitur. Fugit. cedit haustro. Virorum. militum. Actu. impulsu. Intentus, continuus & vehemens. Sic illa. Ancyle hoc est scutum sine angulo vndiq; excisum in formam peltæ Thracię a Ioue quem Numa elicuerat, fuisse in imperij pign⁹ e cælo demissum, syncera fide credebat antiquitas. poeta vi ventorum ereptum alicui Romam fuisse prolatum asserit. Numæ qui a Mamurio fabro iussit. xj. q̃ simillima fieri nequis illud posset subripere. ea autem omnia a canentibus, & saltantibus Salijs, qui patricij erãt, & supra tunicam æneum pectori tegmen habebant, per vrbẽ mense Martio gestabant: vt late in Iuuenalẽ Fastosq; ex Plutarcho, & Liuio dixim⁹. Orbẽ. Syrtes Libycas. Procubuit. se pstrauit. Cõstrixit. ne lacerarent, vel auferrent. Nixu. conatu ne raperetur. Viros, iacẽtes. Hærens, retẽtus & grauatus. Congestu, cumulo. Alligat: retinet, iplicat. Discussis: euersis. Latet iter. via non discernit: nã tota regio vnius figuræ & similitudinis erat: sed itinerabãt stellas obseruando more nautarum. Flammæ.

Ancylia.

Salij.

Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis:
Nusq̃ luctando stabilis manet: imaq; tellus
Stat: qa summa fugit. galeas & scuta virorum
Pilaq; contorsit violento spiritus actu:
Intentusq; tulit magni per inania cæli.
Illud in externa forsan longeq; remota
Prodigium tellure fuit: delapsaq; cælo
Arma timẽt gentes: hominũq; erepta lacertis
A superis demissa putant. sic illa profecto
Sacrifico cecidere Numę: quę lecta iuuentus
Patricia ceruice mouet: spoliauerat hauster
Aut boreas populos Ancylia nostra ferẽtes

Sic orbem torquẽte noto. Romana iuuẽtus
Procubuit: metuensq; rapi cõstrinxit amict⁹:
Inseruitq; manus terrę: nec pondere solo
Sed nixu iacuit: vix sic immobilis haustro:
Qui super ingẽtes cumulos inuoluit arenę
Atq; operit tellure viros. vix tollere miles
Mẽbra valet: multo cõgestu pulueris hęrens
Alligat & stantes effusæ magnus arenę
Agger: & immoti terra surgente tenentur.
Saxa tulit penitus discussis proruta muris.
Qui nullas videre domos videre ruinas.
Iãq; iter omne latet: nec sunt discrimina terræ
Vlla: nisi ętherię medio velut ęquore flammę.
Syderibus nouere vias: nec sydera tota
Ostendit Libycę finitor circulus orę:
Multaq; deuexo terrarum margine celat.
Vtq; calor soluit quem torserat aera ventus:
Incensusq; dies: manant sudoribus artus:
Arent ora siti: conspecta est parua maligna
Vnda procul vena: quã vix e puluere miles
Corripiens patulum galeę confudit in orbem
Porrexitq; duci. squalebant puluere fauces
Cunctoꝝ: minimũq; tenens dux ipse liquoris
Inuidiosus erat. Me ne inquit degener vnum
Miles in hac turba vacuum virtute putasti?
Vsq; adeo mollis primisq; caloribus impar
Sum visus? quanto pœna tu dignior ista es
Qui populo sitiente bibas? sic concitus ira
Excussit galeam: suffecitq; omnibus vnda.

❡ Sed qa mobilibus. Rationẽ affert cur hauster vẽt⁹ in Libyẽ ipetuosissim⁹ nõ totã terrã rapiat, dicẽs q; raperet q dẽ totã si solida, & cõglobata eẽt: sed qa ipsa terra turbat facilis. i. sine resistentia, arenis mobilibus. i. agitabilibus vẽto, nusq̃. i. ex nulla pte, luctãdo. s. cũ vẽto, ipsa manet stabilis, & tell⁹ ima. i. in fundo stat. i. nõ mouet: qa fugit summa. i. qa naturaliter descẽdit & ad cẽtrũ tẽdit. spũs & flat⁹ vẽti, cõtorsit. i. in obliquum intulit galeas, & scuta, & pila viroꝝ, actu. i. impulsu violẽto: & ipse intẽt⁹. i. nõ remissus tulit ea p inania magni cæli. i. p latũ aera. Illud. s. q; scuta, & pila in aerẽ rapta illinc lõge deciderũt, fuit forsan pdigiũ. s. reputatũ ab ijs q causam ignorauerunt, in tellure externa. i. pegrina (sunt q legãt extrema: sed tũc frustra addat lõgeq; remota.) & remota lõge. s. a via Catonis, & gentes timent arma delapsa cęlo: & putãt arma erepta lacertis hoim eẽ demissa a supis. Profecto. i. reuera, illa. s. ãcylia saltẽ vnũ, cecidere

stellæ. Finitor circulus. Orizon qui terminat ea quæ pspici, aut non videri possunt: vt ait Iginus: deduciturq; ab ὁρίζω qp est termino diuidit enĩ inferius hemisphęrium a superiori. Celat multa. ex his q̃ in nostro orizõte apparẽt. illic est enĩ terra deuexior. Nec sydera nota, q̃ a nobis nõ cernunt. vt Canopum. Vtq; calor. postq̃ inquit aduentante calore puluerulentũ frig⁹ repressum est, & solutum: vt solent nebulæ adueniente sole. Soluit: sedauit. Torserat, agitauerat. Incensusq; dies: postq̃ actus est diei calor. Maligna, non fœcunda. Cõfudit, cõfundẽdo immisit, & turbauit. Inuidiosus erat. oĩb⁹ inuidię, & odio erat. Virtute, patientia. Mollis. delicatus, & sine robore. Impar, q resistere nequeam. Pœna, inuidia. Populo, reliqs oĩb⁹. Suffecitq; oĩbus: nemo enim cupit cum nullus bibisset.

Orizon.

BERO. ❡ Nusq̃ luctãdo stabilis manet. Libye cum nusq̃ resistat, & luctet cõtra haustrũ nõ sentit motũ, & manet stabilis, q̃ alioqui concuteretur. Ima, pars inferior. Galeas & scuta virorum. Hauster suo turbine arma Romanorũ contorquebat, & in aere vibrabat. Spirit⁹. i. hauster. Intẽtus. i. vibrat⁹, & oĩb⁹ viribus nisus. Prodigiũ tellure fuit. Hauster arma extorta vi e manib⁹ militũ Catonis ptulit in remotas regiones, quarũ accolę videtes hymbrẽ teloꝝ existimabãt fortassis, inquit Lucanus, esse quoddã pdigiũ, tanq̃ dij illa emitterent arma de cælo. Sic illa pfecto Sacrifico cecidere Numę. Numa Põpilius secund⁹ Romanorum rex sacra & cerimonias omnẽq; cultũ deorũ docuit: vt ait Florus. quo regnãte e cælo lapsa est pelta, siue clypeus breuis, & rotũd⁹. tũc respõso aruspicũ monitus Numa, vt duodecim silia efficerent curauit: quę in honorem Martis Salij sacerdotes p vrbem gestare solebãt cũ tripudio. authores Serui⁹ Plutarchus, & Ouidi⁹: & in primo diximus. Lecta iuuẽt⁹. s. saliorũ. Spoliauerat hauster, aut boreas. qñ illa scuta, q̃ dicunt ancylia ceciderũt Numę, nõ missa fuerũt a dijs, sed vis vẽtorũ eripuit qbusdã populis: & Romã ptulit: queadmodũ nũc arma militũ Catonis ab haustro perlata fuerunt in alias regiones. Ancylia nostra. i. Romana, q̃ gestãt a salijs. Metuensq; rapi. Comites Catonis timentes ne & ipsi quoq; ipetu haustri raperent, cõstringebãt vestimẽta q̃ expansa vẽtos admittũt. Sed nixu iacuit. virib⁹ oĩbus & conatu nitebant in terrã. Vix tollere miles. oppressi cumulis arenaꝝ deiñ surgere non poterãt. Agger. i. cumulus. Saxa tulit penitus discussis proruta muris. more poetico p hypbolẽ ostẽdit Lucanus tantã fuisse haustri violẽtiã: vt etiã saxa murorum discuteret, & efferret in altum. Qui nullas videre domos, videre ruinas. hæc erat miseranda conditio Romanorum, qui cum nullas viderent domos: tamẽ ruinas domorum passim spectabant, quas dissipatas illuc hauster pertulerat. Nec sunt discrimina terræ. nullus limes, nulla semita, nullum vestigium amplius apparebat: q̃ seq possent Romani. Syderib⁹ nouere viã. quẽdũ nautę spectãtes sydera dirigũt cursum: ita cogebãt comites Catõis viã nosse e syderib⁹.

Finitor circulus ore. Orizontem intelligit, q̃ est vt ait Macrobius, velut quodã circulo de signatus terminus cęli, qđ super terram videtur: & quia globosa est terra vnus oibus Orizon esse non potest: quãdmodũ nec vnus meridianus. vnde milites Catonis cum eẽnt in regionibus meridianis non poterant videre tota sydera maxime septẽtrionalis poli, & vrsas quas in nauigando nautę sequunt. Manant sudoribus art⁹. milites Catonis sudore defluebant cum iam calor ęstuaret. Arent. i. sicca sunt. Vnda procul vena. viderunt venã venenatã aquarũ, quas galea hauriebãt. Galeę confudit in orbem. milites aquam hausta galea cõfundebant & pturbabãt. Duci. s. Catoni. Inuidiosus erat. i. sustinebat inuidiam. Inuidiosus enim est cui inuidetur. Me ne inquit degener vnum. Cato obiurgabat milites, qui ei habẽti paululũ liquoris inuidebãt tanq̃ potaturo. Excussit galeã: suffecitq; omnibus vnda. Cato aquã quã ei miles in galea porrexerat eiecit intactam: vñ milites admirati eius constantiã sitim forti animo tolerarũt. vñ illa aqua ꝓiecta a Catone suffecit omnibus: quia nullus deinde sitire se dixit.

sunt flammę. i. stellę ętherę. i. in cęlo apparẽtes, velut. i. pinde, ac si essent medio ęquore. i. mari: quia ipsi nouere vias sydẽribus. i. per sydera: nec. i. non tamen circulus finitor. i. orizõ oręLibycę, ostẽdit sydera nota. s. Romanis: sed ignota: vt canopũ, & ãtarcticũ. Beroald⁹ tñ & alij legũt: tota: qđ alijs nõ placet: qa nulla ps tota ostẽdit: verũ qa addit: multũq; &c. legã tota: vt i exponit Beroald⁹.) & circul⁹ ille celat. i. occultat, mĩta. s. sydera nobis apparẽtia, margine. i. extremo circulo terrarũ deuexo. i. rotũdo. Et vt. i. postq̃ calor. s. diurnus, soluit. i. rarefecit aera. s. contractũ frigore nocturno in ventũ & nubẽ: quẽ. s. aera, vẽtus torserat. i. agitauerat cum esset dẽsior: & dies est incensus. i. calefactus radijs solis, & artus. s. militum, manant. i. distillant sudoribus, & ora arẽt sitĩ: tunc sup. parua vnda. i. riuulus fontis, maligna. i. exigua, & infoecũda, vena. i. scatebra, conspecta est a milite: quam miles. s. quidam, vix corripiens. i. hauriens e puluere confudit. i. infudit miscendo, in patulum orbẽ. i. concauitatem galeę. s. sue, & porrexit duci. s. Catoni. Sũt qui his addant illa, quæ paulo post ponentur. Iam plaga &c. sed nõ ẽ necesse. fauces cunctorum squalebant puluere: & ipse dux tenens minimum. i. minimã partem liquoris. i. aquę, erat inuidiosus. i. multa inuidia affect⁹. & hoc sciens inquit, o miles degener. i. a virtute degenerans, putasti me vnum. i. solum in hac turba vacuum. i. inanem virtute. s. tolerantię sitis? Sum ego visus tibi vsqueadeo mollis, & impar. i. insufficiens primis caloribus? quãto dignior es tu ista pœna. s. malæ æstimationis de virtute tua, qui. i. vt, bibas populo sitiente. Cato concitus sicĩra, excussit. i. inuertit galeã, & vnda suffecit omnibus: quia omnes contenti erant cum viderent ne ducem quidem expertem sitis.

SVLPI. Hammon.

¶ Templum. Iouis hammonis qui colitur in forma eius arietis, qui sitienti Libero patri fontẽ pede effodit, cum illac exercitum duceret. ἄμμος autem arena interpretatur. Donaria. loca vbi dona seruantur. Vergilius. Ductos alta ad donaria currus. Beatis, diuitib⁹. Vnus. solum, & commune omnibus templũ Morum priorũ, priscę simplicitatis, & fidei. Tibullus. Tunc melius tenuere fidem cum paupere cultu. Defendit. tuetur ne inficiatur auro more Romano. Esse locis superos. hoc est deos habere syrtium curam: nam omnis terra, quæ est inter Leptim, & Berenicida, arbores non producit. Berenicida. Berenicis vrbs est in Pentapolitana regione in Syrtis extimo cornu quondam vocata Hesperidum: vbi Hesperidum horti memorantur. abest a Lepti. cccl xxv. milibus passuum. Leptis vero est in Libyphœnicũ regione: quæ est eximiæ fertilitatis, vt Plinius scribit. Extulit nemus, erexit arbores. Putria terræ alligat. terram pulueream constringit, & densat. Hic quoq; vt in Syene, & in alijs locis. Quũ cardine summo stat librata dies. id est cum sol est certo die in medio cæli perpẽdicu

Donariũ.

Berenicis.

Leptis.

Vẽtũ erat ad tẽplũ Libycis qđ gentib⁹ vnũ
Inculti Garamãtes habẽt, stat corniger illic
Iuppiter vt mẽorãt: sed nõ aut fulmina vibrãs
Aut similis nostro: sed torris cornib⁹ Hãmõ.
Non illic Libycę posuerunt dítia gentes
Templa: nec eois splendẽt donaria gemmis.
Quis Aethiopum populis Arabumq; beatis
Gẽtibus atq; Indis vn⁹ sit Iuppiter Hammõ.
Pauper adhuc deus est: nullis violata p æuum
Diuitiis delubra tenens: morumq; priorum
Numẽ Romano templum defendit ab auro.
Esse locis superos testatur sylua per omnem
Sola virens Libyẽ: nã quicquid puluere sicco
Separat ardentem tepida Berenicida Lepti

Ignorat frõdes: sol⁹ nemus extulit Hammõ.
Syluarum fons causa loco quí putría terræ
Allígat: & domitas vnda connectít arenas.
Hic quoq; nil obstat Phœbo: quũ cardíe sũmo
Stat librata díes: truncumvíx protegít arbor:
Tam breuís in mediũ radíis cõpelliturvmbra.
Deprensum est hũc esse locũ qua circul⁹ alti
Solstitíi medium signorum percutít orbem.
Non obliqua meant: nec Tauro Scorpi⁹ exít
Rectíor: aut Aríes donat sua tempora libræ:
Aut Astrea iubet lentos descẽdere písces.
Par geminís Chirõ: & idẽ qđ carcínus ardẽs
Humídus Aegoceros: nec pl⁹ leo tollit vrna.
At tíbi quæcũq; es Líbyco gẽs ígne dirẽpta:
In notóvmbra cadít: quæ nobís exít in arctõ:
Et segnís Cynosura subít: tu sicca profundo
Mergi plaustra putas: nullumq; ívertíce sũmo
Syd⁹ habes ímune maris: ꝓcul axís vterq; est:
Et fuga signorum medío rapít omnía cœlo.

¶ Ventum erat. Describit aduẽtum Catonis cum exercitu ad tẽplum Iouis Hammonis: & exigua eius templi ornamẽta accusum dicens. Ventum erat. s. a Catone & exercitu, ad templũ. s. Iouis Hãmõis. i. arenarij: quod Garamantes populi Libyæ inculti, more ferarum degentes, habẽt vnum. i. solum & commune, gẽtibus Libycis. i. omnib⁹ qui sunt in Libya. Iuppiter stat illic. i. in illo templo, corniger. i. forma arietina in qua Bacchus p deserta Libyæ exercitum siti deficientem agẽti parebat vt memorant. i. vt dicũt. q. d. poeta: ego quidẽ nõ vidi. sed nõ stat illic aut vibrans. i. iaculans, hoc est similis iaculanti, fulmina, aut similis nostro. i. capitolino aut latiali: sed stat Hammõ. i. arenarius, cornibus tortis. i. intortis in formam cornuum arietinorum. Gentes Libycę non posuerunt illic. i. in arenis illis, templa ditia. i. diuitijs ornata, nec donaria. i. loca vbi dõa seruantur aut dona ipsa vt vult Valla, non splendẽt illic gẽmis Eois. i. orientalibus: quis Iuppiter Hammon sit vnus. i. solus populis Aethiopum, & beatis. i. felicibus & diuitibus populis Arabũ, atq; Indis. i. licet omnes illi non habeant nisi vnũ templũ & vnum deum exorandum: non tamen exornant. deus. s. ille. i. Iuppiter Hammõ est adhuc paup. i. parum habens diuitiarum, tenẽs delubra. i. templa dura eoq; in eis sint simulacra delibrata. i. decorticata, nullis. i. non vllis, non violata. i. corrupta & prophanata (vnde Pers⁹. Dicite põtifices in tẽplis quid facit aurum &c.) vllis diuitijs, per æuum. i. per omne tempus ex quo primum ędificatum fuerat a Baccho: & numen prioꝝ. i. priscorum auorum. i. amans paupertatẽ priscam, defendit templum. s. suum ab auro Romano. i. ne corrumpatur auro quo Roma corrupta perit. Sylua virens illic sola, per omnem Libyem. i. nusq̃ alibi in tota Libye, testatur superos esse locis. s. illis. i. frequẽtare illa loca. Nam q̃quid. s. terrarum, separat. i. diuimit puluere sicco. i. arida terra seu arena: Berenicida vrbem ardentem. i. soli ardenti suppositam, sup. a Lepti vrbe, tenuis reliquo corpore piscis. Vrna, aquario q̃ vrnam tenet. At tibi. Apostrophe ad Libycos qui sunt ab æquinoctiali circulo ad cancrum vsq; : q̃ ita habẽt vmbras meridiem versus: prout sol ab ppendiculari ipsorum vmbra ad Cancrum ascendit. Diremptaigne Libyco. diuisa nobis æstu & torrida zona. Vmbra. solstitij nostri quę est nobis septentrionalis. Et segnis cynosura subit. & vrsa minor tibi videtur occidere. Segnis. parum enim moueri videtur. Plaustra sicca: vrsam maiorem quę non occidit, nec oceano tingitur. Putas. bene putas nam re vera etsi abscondatur eis non mergitur oceano. Nullũq; & omnes stellæ quæ sunt in polo septẽtrionali occidunt tibi. Vterq; Borealis & hausta r. Procul, remotissime: quia ipsi sub æquinoctiali sunt: neutrũq; vident. Fuga, rotatio. Rapit medio cęlo. versat inter vtrumq; polum.

Solstitia alta.

De ortu & occasu signorum.

Oriri recte
Oriri obliq̃

Pisces.
Aegoceros
Carcinos.

¶ Ventum erat ad templũ. In Cyrenaica regione est illustre templũ Iouis Hammonis cuius simulachrũ effingitur capite arietino quoniam dicit in forma arietis opẽ tulisse Libero patri vt ait Seruius: siue Herculi, vt ait Herodotus. Secũdum vero Diodorum Hammõ dicitur vsus esse in bellis galea cuius insigne erat caput arietis. vnde cum cornib⁹ arietinis

BERO.

formabat. Catonis exercitus iam peruenerat ad istud templū Iouis Hammonis cuius habita est mentio supra. ait hunc Iouem non vibrare fulmia nec similem capitolino Ioui sed cum cornibus. Splendent donaria. Donaria sunt loca in quibus dona reponuntur: vt ait Seruius. Arabumq; beatis gētibus. i. diuitibus. nam vt ait Plin. gentes Arabū sunt ditissime vendentes q̄ mari aut syluis capiāt nihilq; inuicem redimentes. Esse locis supos Vt scribit Curtius sylua & lucus amoenissim⁹ ambit templum Iouis Hammonis quod est argumentum numia illic habitare cum arbores semp vireant omnibus circa vicinis locis arentibus. Tepida Berenitida Lepti. Berenice oppidum est in Cyrenaica regiōe: Leptis vero in Libya Phœnice vt scribit Plin. Syluarum fons causa loco. Fōs est iuxta templū Iouis Hammonis interdiu frigidus: noctib⁹ feruet vt Plinius Curtius & Lucretius tradūt. dicit ergo Lucanus illū fontem causam eē vt arbores perpetuo virescant. Hic quoq; nil obstat Phœbo. quādo in hoc loco sol est meridianus tunc nulle vmbræ solares radios depellunt quoniam imminet perpendiculariter illi templo. Truncum vix protegit arbor. tā breuis ē vmbra vt arbores vix ꝓtegāt trūcū. Deprensum est hunc esse locum qua circul⁹ alti. Docti viri & astrorum peritissimi deprenderunt templum Iouis Hammonis esse sub æquinoctiali zona quā incolentes oīa signiferi signa habent semper recta cum in alijs regionib⁹ obliqua surgant. & in hoc loco doctissime traditur a Lucano. Medium signorum pcutit orbem. i. Zodiacum: qui dicitur orbis. i. circulus signorū. Nec tauro Scorpius exit segnior. Scorpius signū in Zodiaco opponit Tauro quo oriēte occidit. In sphera obliqua scorpi⁹ emergit tardior occidēte Tauro qā nō sit in recta quā habēt habitātes sub æquinoctiali. & sic aries q̄ regione spectat libram non donat ei sua tempora: quia equis interuallis oritur & occidit. Aut astrea. i. iustitia quæ est virgo in Zodiaco. alio nomine dī Erigōe. Ver. Qua locus Erigonē inter. Virgo aūt est cōtraria piscibus signo Zodiaci. Par geminis Chiron. i. sagittarius. de Chirone dictum est in sexto. Carcinus ardens. i. cancer equo interuallo surgit, & occidit ab ipso Capricorno: q dī Aegoceros verbo græco quasi Capricornus. Aegos græce significat capram: ceras cornu. Tollitur vrna. i. aquario q̄ est contra leonem. At tibi q̄cunq; es Libyco. i. illarum gentium quæ sunt vltra Libyam, vmbrę faciunt in meridiem cum nostræ cadāt in septentrionem: qm̄ sunt vltra æquinoctialem. Te signis Cynosura subit. i. illis vltra Libyam habitantibus occidunt septentriones vrsa maior & minor quæ dicitur Cynosura. Mergi plaustra. i. septentriones qui formā plaustri efficiunt. Immune mari. i. nullum illis sydus est semper apparens vt nobis septentriones sunt q nūq̄ dicūtur occidere. illa autē sydera quæ nobis occidunt dicunt immunia a mari quia in illud non mergunt

Procul axis vterq;. i. duo poli septentrion, & hausstrinus.

SVLPIT. Eos. HOM.

¶ Ante fores, tēpli Hammonis. Eos. aurora quæ græce HOM dicitur. eos etiam oriens appellatur & corripit primam. Fata, sortes, responsa. Duci, Catoni. Numina memorata. Iouē celebratum. De fama. an verum sit illic vera reddi oracula: vt iam olim creditum est. Maximus, inter omnes. Scrutandi euentus: scitandi casus belli. Voce, responsis. Ora, oraculum. Nam cui, suasio a facili cum eius laudis attestatione. Superas, diuinas. Deum, deivo luntatem quæ est secundum leges & virtutē. Excute, explora an suis legib⁹ & libertate vi ceturi sint populi: an frustra bellum ciuile fiat & tyranni sint dominaturi. Sacra diuina. Iouis. Reple. hæc Labieno dicēte cum Cato gestu recusaret se velle de futuris scrutari ꝓ leuis & vani videtur: nam si futura sunt vitari

Stabāt ante fores populi quos miserat Eos
Cornigeriq; Iouis monitu noua fata petebāt
Sed latio cessere duci: comitesq; Catonem
Orant: exploret Libycum memorata ꝑ orbē
Numina: de fama tam longi iudicet æui.
Maximus hortator scrutandi voce deorum
Euentus Labienus erat: sors obtulit inquit
Et fortuna vię tam magni numinis ora
Consiliumq; dei: tāto duce possumus vti

Per Syrtes: belliq; datos cognoscere casus.
Nā cui crediderim superos arcana daturos
Dicturosq; magis q̄ sancto vera Catoni?
Certe vita tibi semper directa supernas
Ad leges: seq̄risq; deum: datur ecce loquendi
Cum Ioue libertas: inquire in fata nefandi
Cęsaris: & patriæ vęturos excute mores.
Iure suo populis vti legumq; licebit:
An bellum ciuile perit. tua pectora sacra
Voce reple: duræ semper virtutis amator
Quęre quid est virtus: & posce exēplar hōesti.
Ille deo plenus tacita quem mente gerebat:
Effudit dignas adytis e pectore voces.
Quid quęri Labiene iubes: an liber in armis
Occubuisse velim: potius q̄ regna videre?
An sit vita nihil sed lōga? an differat ętas?
An noceat vis vlla bonis? fortunaq; ꝑdat
Opposita virtute minas? laudandaq; velle
Sit satis & nunq̄ successu crescat honestum?
Scimus: & hoc nobis non alti⁹ inseret Hāmō.
Hæremus cuncti superis: temploq; tacente
Nil facimus non sponte dei: nec vocibus vllis
Numen eget: dixitq; semel nascentib⁹ author
Quicquid scire licet: steriles nec legit arenas
Vt caneret paucis: mersitq; hoc puluere verū.
Estq; dei sedes nisi terra & pontus & aer:
Et cęlū: & virtus. superos quid quærim⁹ vltra?
Iuppiter ē quodcūq; vides: quocūq; moueris.
Sortilegis egeāt dubii: semperq; futuris
Casibus ancipites: me non oracula certum:
Sed mors certa facit: pauido fortiq; cadē dū ē.

non possunt: si non futura, curanda non sūt. Labienus hoc vt minimum ei suadere tentauit: vt exploraret q̄d esset virtus & eius exemplum esset lagitaret: nam si virt⁹ est pro pria & libertate pugnare gratum diis esse debet q̄ ipsi agunt & Cæsar est succubiturus. Ille. Cato qui quoddam numē gestabat in aio. Adytis, penetralibus Iouis aut Phœbi. Quid quęri. improbat Labienum quoniam nō sit op⁹ explorare quæ sunt præsertim stoico explo-ratissima. Regni, tyrannidem. An sit vita nihil. nam nostrum istud viuere & spirare, siue breui, siue diu duret, nihil profecto est: sed est plane mors animorū qui sunt demersi in carcere corporis: & ętatis lōgitudo in nullo a breui differt nisi in moribus. An noceat. nocere possit. Sapienti enim vis inferri non potest: & fortuna sapienti nequit obesse: & q̄q̄ videatur affligere tamen sapiens ipse virtutis suæ conscius semp beatus & felix est, vel in tauro Phalaridis. Perdat mi. q̄a nocere nō potest Velle laudanda. honestum optare ad ipsum-q; tota mente ferri etiā si consequi non possumus. Successu crescat. felicitate & suffragijs augeatur. Nā omnis recta actio si fauoribus destituatur recta est: si foueatur honestior nō efficitur. Altius, profundius, firmius. Hæremus, iuncti sumus: & loquitur secūdum illos qui dicunt animū nostrū esse particulam dei: q̄ cum omnia moueat etiā cogitata nostra ipsum non latent: eiusq; permissu agimus oīa. Temploq; tacente. etiam si Hammō nihil respondeat. Nec eget. non opus est loquat. Auctor, summus opifex. Quicquid scire licet: quicquid vere possunt homines scire. Nec legit arenas. nec solus hic locus, sed totus mundus omnisq; virtutis actio est dei sedes. Vt caneret paucis. vt vaticinaretur huc venientib⁹. Mersit, occuluit: nam etiam alibi veritas est. Estq; dei sedes. deum toti mūdo inesse dicit. Sic & Verg. Principio cęlum ac terras cāpos- Deꝰ vbiq;.
q̄ liquentes Lucentemq; globū lunę titania
q̄ astra Spiritus intus alit: totamq; infusa ꝑ
artus Mens agitat molem & magno se corpore miscet. Idem. Iouis omnia plena. Et virtus. etiam in mente exercentium virtutem & in ipsa virtutis actiōe habitat deus. Iuppiter est quodcūq; vides. Sic enim per omnia diffusus est potentia sua: vt quicquid est, possit dici deus. Sortilegis, diuinatoribus. Ancipites casibus. semp pendētes a casu & fortuna. Oracula. responsa q̄ possunt illudere. Mors certa: quæ neminem prætērit quæq; vnicuiq; imminet.

¶ Stabant ante fores. Ante fores templi Hā- BERO.
monis erant legati missi a populis oriētis ad consulendum oraculum Hāmonis q̄ locum dederunt Catoni. Maximus hortator. comites oēs rogabant Catonem vt oraculum cōsuleret, sed maxime Labien⁹ hortabat, dicēs fortunā obtulisse ora Iouis Hāmonis & oracula quæ possent eum monere de itinere & de casu bellorum. Iam cui crediderim superos arcana daturos. i. ait Labienus o Cato nulli libentius dij reuelabūt arcana q̄ tibi: & ideo consulendum est oraculum. Certe vita tibi. o Cato tu egisti vitam semper simillimā dijs

¶ Stabāt ante fores &c. Post descriptionem templi Hammonis & locorum q̄ in circuitu eius sunt, prosequit aduentum Catonis ad ipsum: & q̄d in eius aduentu factum sit: dicens. Populi quos Eos. i. aurora, miserat. s. ad oracula Iouis Hammonis stabant ante fores. s. tēpli, & petebant noua fata. i. fatorum reuelationem per oracula & responsa, monitu. i. per monitum, Iouis cornigeri. i. sub specie arietis effigiati: sed cessere duci latio. i. Catoni locum dederūt: & comites Catonis. i. qui cum eo ibant, orant Catonem vt sup. exploret. i. inquirat, numina memorata. i. celebrata per orbem Libycum. i. quid numinis habe

& eorũ leges es ſecutus. Inquire in fata.i. interroga de morte Cęſaris. Iure ſuo populis vti legumq; licebit.ait Labienus,O Cato inquire & ſciſcitare ab oraclo an populi ſint futuri in libertate & vſuri ſuo iure & ſuis legib⁹ an bellum ciuile perit.i.an fruſtra gerim⁹ hoc bellum cõtra Cæſarem qui ſit futu us victor & occupaturus imperiũ. Sacra voce.i.diuia. Duræ ſemp virtutis amator. Cato erat perfectiſſimus ſtoicus qui ſolum ſapientem beatũ regẽ,liberum,pulchrũ eſſe fatẽtur:& nihil vti le quod non honeſtum. vnde ait Labienus. O Cato cum ſis ſtoicus amator virtutis mq reab ipſo Ioue quid ſit virtus. Ille deo plen⁹ .i.Cato prudentiſſim⁹q; in aio & mẽte numẽ gerebat effudit verba digna ipſo oraclo:nec min⁹ vera q̃ edũt ab oraclis. Adytis.i.oraculis. Sunt enim adyta loca ſanctiora in tẽplo q̃ ſoli ſacerdoti fas eſt adire: vt Cęſar & Seru⁹ docent. An liber in armis. Vis ne o Labiene ait Cato me quęrere an malim mori in armis liber q̃ viuere in ſeruitute:& reliqua q̃ ſequuntur. q.d. quid opus eſt hęc tot ſciſcitari cum ego optime iſta omnia nouerim. Aut ſit vita nihil.i.an viuere paucis annis,an multis,hoc ſit aliquid.nam ſecundum ſtoicos ſapiẽs nõ in numero dierum vitam computabit:ſed bonis operibus.de hac re multa apud Senecam Fortũaq; perdat. Supra fortunam dicitur eẽ ſapiens qui eius ictibus eſt impenetrabilis.eſt enim fortuna infra virtutem. Et nunq̃ ſucceſſu.i.felicitate. Creſcat honeſtum. vt ait Seneca. Virtus cum ſit perfecta,ſe ipſa maior efficinon poteſt:nec poteſt eſſe honeſti⁹ honeſto,perfectius,perfecto. Hammó.ſ.Iuppiter Hęremus cuncti ſuperis.i.omnes habemus aliquam diuinitatem. Eſt deus in nobis: vt inquit Ouidius. Nil facimus non ſponte dei. i.oĩa facimus nutu & voluntate ei⁹ dei qui dr eſſe aſcriptus ſingulis mortalib⁹ Genius nũcupatus : qui, vt pote de⁹ & pſcius rerum, nõ indiget voce oraculorũ. Auctor.i.deus. Vt caneret paucis. Credis ne ait Cato deũ elegiſſe has ſedes arenoſas vt ibi rñſa daret paucis mortaliũ petẽtibus:q. d. ne credas numẽ occultaſſe verum futurum in iſtis arenis. Eſt q; dei ſedes niſi terra. deus dicitur vbiq; eſſe, vbiq; habere domicilium. Vñ ait Vergi. Deũ nãq; ire per oẽs Terraſq; tractuſq; maris cœlumq; profundum. et Orpheus ait, Iuppiter eſt ſummus vertex atq; infima plãta. Et nũc expreſſit Lucanus dicẽs. Iuppiter eſt quodcunq; vides. Semperq; futuris.i.iſti qui ſũt dubij & ſolliciti de rebus futuris interrogent vates. Sed mors certa facit. Morte nihil certius eſt: vt ait Cicero. vnde dicit Cato ſe certum eſſe de morte quæ eſt certiſſima omnib⁹ imminens & tumidis & fortibus.

ret Iuppiter a Libycis cultus,& iudicet.i. decernat,de fama tã longi æui.i.an verum ſit vt pertinax diu fama aſſeruerat,Ioue illuc certiſſima dare reſponſa. Et licet omnes comites orarent Catonem,tamen Labienus q aliquando tribunus plebis fuit & relicto Cæſare ad Pompeiũ tranſfugerat:erat maxim⁹ hortator,ſcrutandi.i.explorandi & inquirendi,voce.i.reſpõſo de orum,euentus.ſ.futuros ſi pluralis eſt numeri:aut euentus futuri:ſi ſingularis.Qui ſup.inquit.fors & fortuna viq; obtulit.ſ. nobis, ora.i.reſponſa,tanti numinis.ſ.Iouis:& conſilium tanti dei:nos poſſumus vti per Syrtes tanto duce.i.Iouis Hãmonis oracula ſequi:& cognoſcere caſus.i.aleam & incertos exit⁹ belli datos.i.conſtitutos a dijs.Nam cui crediderim.i. debuerim credere,ſupos daturos,q; pro.i.dicturos arcana vera,magis.i.potius q̃ Catoni ſancto.ſ.viro:q.d.nulli. Certe vita ſup. fuit aut eſt tibi ſemper directa ad leges ſupnas.i.a ſuperis conſtitutas:& ſequens deum.i.dei voluntatem.Ecce.q.d. præter ſpem,libertas loquendi cum Ioue datur tibi. Inquire.i.fac inquiſitionem,in fata.i.exitum per ordinationem diuinam, Cęſaris nefandi:& excute.i.explora,mores venturos patriæ.i.an ſub libertate,an ſub ſeruitute futura ſit:& an ſup.licebit populis vti iure ſuo.i.proprio,& iure legum,an bellum ciuile.i.conatus ſup.noſter in gerendo bello ciuili,perit.i. fruſtra fit. Replete pectora voce ſacra.i.oraculo Iouis,& ſaltem.i.ſi aliud quęrere nõ vis,ſaltem tu amator durę virtutis quęre ab Ioue:quid eſt virtus(Alij legunt vt nunc repoſitum eſt:vt ſit:tu amator ſemper.i.qui ſemper fuiſti & es amator virtutis &c.)& poſce.i. expete a deo,exemplar.i. veram imaginem,honeſti.i.require ab Ioue quid ſit ſimpliciter honeſtum quod imitari poſſis. Ille.ſ.Cato plenus deo.i.quodam numine,quem.ſ.deũ.i. quod numen gerebat mẽte tacita.i.occulta & operta,effudit e pectore.ſ.ſuo,voces dignas adytis.i.Iouis & Apollinis oraculis ex inacceſſibilib⁹ templi locis acceptis.O Labiene,quid.i.ad qd iubes.i. vis,queri.ſ.a deo:an ſup.vis vt queram:an ego velim occubuiſſe liber in armis potius q̃ videre regna.i.Cæſarem regnantem aut tyrannidem Cæſaris:& an vita ſit nihil.i.nihili facienda:quia non refert q̃ diu ſed q̃ bene vixeris:ſed an longa ætas differat,ſup.a breui. An vlla vis.i. violẽtia,noceat bonis .ſ.viris,& an fortuna perdat minas.ſ.ſuas,virtute oppoſita. i.obiecta fortunæ:& an ſatis ſit velle.ſ.facere,licet non facias, laudanda.ſ.facinora:& an honeſtum nũq̃ creſcat ſucceſſu honeſti.i.felicitate:aut acceſſione facti ad voluntatem? id inquã totum ſcimus:& Hammon.i.reſponſum Iouis arenarij,nõ inſeret nobis altius hoc.ſ.q̃ inſertum eſt.nos.ſ. homines cuncti hęremus.i.iuncti ſumus vt pars eorum,ſuperis.ſ.deis:& templo tacente.i.licet oracula taceant,nos nil facimus non ſpõte. i.niſi cum bona gratia & fauore,dei.ſ.Iouis,nec.i.& non,& numen.i. poteſtas diuina quæ ſolo nutu quæ vult efficere poteſt non eget vllis vocibus:quia tacite inſpirare poteſt: & author. ſ.omnium deus ,dixit naſcentibus.i.in natiuitate vniuſcuiuſq; ſemel.i.vna opera,quicquid licet.ſ.homini,ſcire.Nec Iuppiter legit.i.elegit arenas ſteriles,vt caneret.i.vaticinaret paucis.ſ.huc venientibus:& non merſit verum.i.veri cognitionẽ hoc puluere.i.his arenis. Et ſedes dei eſt ſup.non aliud niſi terra & pontus.i.aqua,& aer,& cęlum.i.omnes ſphęrę cœleſtes:& niſi virtus.i.vbi eſt virtus(vñ multi non niſi ſed vbi legunt).ſ. immente bonorum.quid quærimus ſuperos vltra.i. amplius in alijs locis particularibus:Iuppiter eſt quodcũq; vides:quocunq; moueris.quia Iouis oĩa plena(Sunt qui legũt: quodcũq; moueris).dubij.i.q dubitant qd agere debeant,& ancipites

SVLPIT. .i.incerti ſemp in caſibus dubijs,egeant.ſ.quantũ velint,ſortilegis.i.diuinatoribus:oracula.q.d.incerta,non faciunt me certum.ſ.futuri exitus:ſed mors certa facit me certum.ſ.q; debeam mori: cum oracula non docent quomodo & quando.cadendum eſt.i.neceſſe eſt ſemel mori,forti & pauido.i.qualicunq; homini.

¶Dixiſſe,dicendo aperuiſſe. Seruata fide. ſalua credulitate populorum de Hammone qui noluit explorare ne fidei in eum derogaret. Non exploratum.intentatum an ver⁹ an falſus eſſet. Pedes.ambulans non vectus.nã

Hoc ſatis eſt dixiſſe Iouem. Sic ille profatus
Seruataq; fide templi diſcedit ab aris
Nõ exploratum populis Hãmona relinquẽs.

Ipſe manu ſua pila gerens præcedit anheli
Militis ora pedes: monſtrat tolerare labores
Non iubet:& nulla vehitur ceruice ſupinus
Carpentove ſedes:ſomni parciſſimus ipſe eſt:
Vltimus hauſtor aquæ:cum tãdẽ fonte repoſto
Indiga cogatur laticis potare iuuentus:
Stat dum lixa bibat. ſi veris magna paratur
Fama bonis:& ſi ſucceſſu nuda remoto
Inſpicitur virtus: quicquid laudamus in vllo
Maiorum fortuna fuit:quis marte ſecundo
Quis tantũ meruit populorũ ſanguine nomẽ?
Hũc ego p Syrtes Libyeſq; extrẽa triũphũ
Ducere maluerim:q̃ter capitolia curru
Scandere Põpeii: q̃ frangere colla Iugurthæ.
Ecce parẽs verus patrię dignißimus aris
Roma tuis:per quem nũq̃ iurare pudebit
Et quem ſi ſteteris vnq̃ ceruice ſoluta
Hunc olim factura deum. Iam ſpiſſior ignis
Et plaga quam nullam ſuperi mortalibus vltra
A medio fecere die calcatur:& vnda
Rarior: inuentus mediis fons vnus harenis
Largus aquę:ſed quẽ ſerpentũ turba tenebat
Vix capiente loco. ſtabant in margine ſiccæ
Aſpides:in mediis ſitiebant dipſades vndis.
Ductor vt aſpexit perituros fõte relicto
Alloquitur:vana ſpecie conterrite leti
Ne dubita miles tutos haurire liquores.
Noxia ſerpentum eſt admiſto ſanguie peſtis.
Morſu virus habent & fatum in dente minãt:
Pocula morte carent dixit: dubiumq; venenũ
Hauſit: & in tota Libyes fons vnus harena
Ille fuit:de quo primus ſibi poſceret vndam.

¶Hoc ſatis eſt dixiſſe Iouem. Videri poſſet quibuſdã hoc dictum eſſe ex perſona poetæ cẽſentis Catonem eſſe alterum Iouem & oraculaIoue digna e ſacro pectore ſuo prompſiſſe:verum quia poeta addit ſicille profatus,verius attribuitur Catoni vt ſit ſenſus & ordo. Satis eſt Iouem dixiſſe.i.ſi Iuppiter dixerit hoc,videlicet forti pauidoq; cadendum eſſe. Nam cũ breuis ſit oĩbus vita,ſtultum eſt Iouem de futurę vitæ ſtatu ſollicitare. Ille.ſ. Cato,profatur.i. palam loquitur ſic:& diſcedit ab aris ſeruata fide,i.credulitate & perſuaſione templi.i.quã gen

vt ait Plutarchus,ſeptem continenter diebꝰ iter fecit:ipſe ſemper abſq; equo & vehiculo agmen pręcedens. Ora anheli militis,hoc eſt militem anheli oris. Monſtrat.exemplo ſuo. Supinus. ſuperbus non vehitur ceruicibus hominum non curru. Stat dum lixa bibat. expectat donec biberit etiam qui miles non eſt. Lixę enim hi ſunt qui aquam ad tentoria vehunt. Nam lixam aquã veteres dixerunt: vnde ſit elixare aqua coquere vt ait Nonius Feſtus vero inquit eum eſſe qui ſtus gratia exercitum ſequitur:dictumq; a licẽdo q; cum ſit extra ordinem militiæ licęat ei quicquid libet. Si veris. Catonem omnium hominum pręſtantiſſimum fuiſſe argumentatur: q̃q̃ alij plus fortunæ habuerint:ſed ipſe in virtute excelluit omnibus,eſtq; colendus pro numine. Veris bõis. virtute ipſa aqua proficiſcitur laus. Et ſi ſucceſſu.et ſi conſyderatur pura virtus ſine fauore:atq; fortuna laus quæ Catoni tribuitur ex virtute fuit:in maiorib⁹ ex fortuna .Marte ſecundo. victoria & cęde hoſtiũ Nomen,famã,& gloriam q̃tam Cato. Hunc ego.Malim ego inquit hãc Catonis laudem q̃ tres Põpeii triumphos & vnũ marij de Iugurtha rege Numidarũ qui i triũpho ductus & e capitolia rupe pręcipitatus eſt. Aris tuis. templis quæ erigas ei. Nunq̃ pudebit. vt pudet per Cæſarem:qui ſceleſt⁹ fuit:ille vero iuſtus atq; diuinus. Ceruice ſoluta, libera tyrãnide. Factura deum:in deos relatura. Quem hunc.quem illum. Relatiuum demõſtrativo coniunxit: vt apertius indicaret. Iam ſpiſſior ignis calcatur.per vehementioris æſtus loca iam eunt vltra quæ nulla hominibus habitabilia eſſe dicit. Et vnda rarior,id eſt quæ rariores habet aquas. vnda ablatiuus. Aſpides,ſerpentes. ἀσπὶς ſcutum ſignificat:eoq; dicta q; ad caput tegendum reliquo corpore pro ſcuto vtitur. & ἀσπίζω defẽdo ſignificat Dipſades. Dipſas ſiti interficit: dicta a Δυ-ſα quod eſt ſitis: vel a Δυ-ſαω ſitio. Põte relicto id eſt ſi non biberent. Vana ſpecie,vana apparentia & opinione. Noxia ſerpentum. Serpentis inquit morſu necant:non inficiunt aquas tactu aut guſtu. Peſtis,venenum. Admiſto ſanguine. quum ſanguini noſtro virus miſcetur. Dubium. nõdum enim compertũ habebat an noceret. Venenum,aquã hoc loco. BEROALDVS.

Aſpis.

Dipſas.

¶Non exploratum populis. Cato receſſit a templo Iouis Hammonis nõ ſciſcitatus oraculum quod conſulendum reliquit populis ante fores ſedentibus. Et nulla vehitur ceruice ſupin⁹.i.Cato pedes faciebat iter ſine lectica quæ ferri ſolet a ſeruis ſine vehiculo.qđ ſupra dictũ eſt ex auctoritate Senecę & Plutarchi. Carpento.i.curru. & eſt proprie carpẽtum Gallorum.& dicuntur carpẽta, vt docet Ouidi. a Carmente matre Euandri. Carpentis olim matronæ in latio vehebantur. apud Liuium carpenta Gallorum. Stat dum lixa bibat. Cato tamdiu expectat donec bibãt ſerui & viliſſimi quiq. Lixa proprie eſt qui aquã miniſtrat militibus vt aiunt Porphyrio & Nonius. Feſt⁹ dicit lyxam dicia Lycha Herculis puero. placet vt deriuetur ab aqua. Quicqđ

Lixa.

Elixare.

Catõis præſtantia.

Iugurthę mors.

laudamus in vllo.i.si volumus virtutem nu
dam inspicere,& ex veris bonis laudare mor
tales:quicquid in vnoquoq; laudatur id pro
uenit ex fortuna maiorum eius:veꝝ in Cato
ne vera virtus,vera bona laudantur, quæ ex
fortuna non pendent. Hunc ego per Syrtes
Libyę.i.ego mallem hanc gloriam Catonis
& quędam triumphũ quę reportat ex itinere
facto per Syrtes tãta tolerãtia, q̃ triumphos
Pompeij & Marij. Q̃z frangere colla Iugur
thæ,id est triũphare de Iugurtha rege Numi
darum quę captiuum duxit Marius in trium
phum:qui deinde perijt in carcere: vt Plutar
chus ait. historiam scribit Sallustius. Dignis
simus aris Roma tuis. Cato dignus est coli p
deo per quem iurare non pigeat. Et quem si
steteris vnq̃.i.o Roma tu aliquando factura
es deũ Catonem si vnq̃ fueris in libertate so
luta iugo tyrannidis. Iam spissior ignis.i.tã
Cato & comites peruenerant ad plagam tor
ridam quæ inhabitabilis est. Inuẽtus medijs
fons vnus arenis. Cato vnicum tantum repe
rit fontem in locis ardentibus qui erat vene
natus propter innumerabiles serpentes q̃ il
lum fontem bibendi causa cinxerãt. Stabãt
in margine siccę aspides, vt diximus supra i
quarto aspides sunt serpentes quarum colla
veneno tumescunt:quarum ictus est itreme
diabilis prẽter q̃ si confestim partes hominis
contactę amputentur: vt tradit Plinius. In
medijs sitiebãt dipsades vndis. Dipsades sũt
vt Solinꝰ ait ex genere aspidum:quæ necant
siti. quisquis enim fuerit a dipsade percussus
ille siti necabitur:& ipsę dipsades a siti nomẽ
acceperunt. Vnde ait Luca. eas in medijs vn
dis sitisse. Ductor vt aspexit. Cato vbi vidit
milites suos lõga siti cõfectos perituros esse
nisi biberent,eos hortatus est vt ex illo fonte
bibere vellent:nec debere formidare venena
quum aquę carent morte quã serpentes mor
su & dentibus minantur. Vana specie.i.fal
laci. Leti.i.mortis. Morsu virus habẽt.i.ve
nenum. Et fatum in dente minantur.i.mor
tem inferunt morsu & dente:sed vndis noce
re non possunt. Ille fuit de quo primus. Cato
qui semper vt supra diximus fuerat nouissi
mus in bibendo ex fontibus salubribus,nũc
factus est primus hauriendo aquas venena
tas: vt milites alacres faceret.

tes illæ habebant deveritate oraculorum:in eo templo dati so
litorum,relinquens populis Hammona.i. Iouem illum arena
rium,nõ exploratum .i. non tentatum nec experimento diſq
situm an vera diceret. Ipse.s. Cato gerens manu pila sua prece
dit existẽs pedes.i.pedester,ora.i.faciem militis anheli.i.anhe
lantis præ siti,& monstrat.i.docet facto ipso,& non iubet.s.e
dicto aut iussu publico,tolerare labores:& nulla.i.non vlla,nõ
vehitur vlla cervice.s. hominis. supinus.i.otiosus & superbus
desuper pspectans e lectica, ve pro vel, sedens carpento.i. in
vehiculo:quia neq; supinus erat,neq; sedens in carpento. Val
la censet supinos dictos otiosos & auersos ab opere:sicut con
tra pronos & incumbentes diligentes esse. Ipse.s. Cato parcis
simus somni.i.minimum dormiens,est vltimus haustor.i. bi
bitor & potator aquæ,cum enim iuuentus indiga laticis.i.ege
na fontis,cogatur.s.præsiti potare:aut siest latices,dic indiga
.s. fontis cogatur potare latices,fonte reperto tandem.i. post
lõgum iter,Cato stat.i.erectus manet, dum.i.donec,lixa.i.mi
litum minister,& ita infimus in exercitu,bibat. quocirca inquit
poeta. Si magna fama paratur.i.cõparatur & acquiritur, ve
ris bonis.i.virtute & bene factis simpliciter:& si virtus inspici
tur nuda.i.pse,successu.i. prospero euentu(qui fortunæ est)
remoto:quicqd nos laudamus in illo.i. in Catõe:vt virtutem,
fuit fortuna.i. felix euentus maiorum. vnde Plutarchus in li
bro de fortuna Romanorum,& virtute Alexandri contendit
Romanos plus fortunæ q̃ virtutis habuisse. Sane hic locus vi
detur obscurus:nec ab omnibus similiter legitur nec accipitur
Nam Omnibonus & vt nunc videmus Beroaldus cui libẽter
accedo legit in vllo:vt sit,qcqd nos laudamus in vllo maiorũ
fuit fortuna:sed sup. qđ laudamus in Catone fuit virtus. Qui
vero legunt in illo varie exponunt:alij vt iam expositum⁹:alij
sic. Quicqd nos laudamus in illo.s. Catõe fuit virtus sup. sed
sup. fortuna fuit maiorum.i. quod laudamus in maiorib⁹ no
stris. Quis.s. maiorum,aut oim populoꝝ,meruit tantum no
men.i. tam inclytam famam,marte secundo.i. felice exitu bel
li:& quis meruit tantum nomen,cęde.i. per cædẽ populorum
q.d. nullus omnino. Ego maluerim(inqt poeta) ducere hũc tri
umphum.i. qualem Cato duxit,p Syrtes ad extrema. s. loca
Libyes,q̃ scandere ter capitolia.i. arcem tarpeiam,curru Pom
peij.i. quo triumphauit Pompeius:& q̃ frangere colla Iugur
thæ regis Numidarum.s. præcipitãdo ipsum:sicut Marius fa
ciendum curauit. Ecce sup. Cato est verus parẽs patriæ,o Ro
ma,dignissimus tuis aris.i. cui aras & sacra constituas:per quã
nunq̃ pudebit te iurare:qa sanctus est & te non coegit:& quem
hunc.i. quem eundẽ,factura sup.es,olim.i. tẽpore futuro deũ
si stetetis vnq̃.i. quouis tempore futuro, cervice soluta.s. a iu
go seruitutis.i. si fueris vnq̃ a tyrannide Cęsarum liberata. Al
dus legit nunc olim: vt sit. Et quem nũc olim.i. quouis tempo
re,factura es &c. Hactenꝰ poeta de Catõis laude:nunc psequit
rei gestę seriem,dicens. Iã ignis.i. ardor,spissior.i. densior sup.
fit:& plaga.i. regio cæli,vltra quam.s. plagã superi nullã.i. nõ
vllam,non fecere mortalibus vllam partẽ mundi a medio die,calcat:& vnus fons inuentus sup. est in medijs
arenis,existens rarior vnda.i. ipsa aqua e fonte manante,& largus aquæ.i. habens largas aquas:sed sup. talis,
quem.i. qualem:turba serpentum tenebat,loco vix capiente.s. ipsam. Aspides.s. serpẽtes noti,stabãt in mar
gine sicco,aut siccę.i. sitientes quod plus terret,& dipsades.i. alij serpentes sitiebant in medijs vndis.i. alijs si
tim inferebant,aut inextinguibilem sitim habebant. Ductor.s. Cato,vt.i. postq̃ aspexit.i. animaduertit, mi
lites perituros.s. sit, fonte illo relicto.i. si dereliquerint,nec bibetint,alloquitur sup. eos,O miles conterrite.i. si
mul territe, vana.i. mẽdaci specie leti.i. mortis per venenum:ne dubita haurire liquores tutos:pestis.i. ifectio
serpentum est noxia,sanguine admixto.s. cum veneno,hoc est si sanguis veneno imbuat permorsum. Ser
pentes habent virus.i. venenum mortiferũ:morsu.i. dũ mordẽt quępiã:& minant dente,aut in dẽte.i. morsu
fatũ.i. mortem:sed pocula carent morte.s. actiua. Dixit.i. porauit Cato,& hausit.i. bibit, venenum.i. infectũ
fontem, dubium.s. an necaret bibentes:at ille vnus.i. solus fons fuit in tota arena Libyes de quo posceret si
bi vndam primus:vt faceret de se experimentum alijs.

SVLPIT. ¶Cur Libycus. cur abundet serpentibus Li
bye nosse inquit non possumus:nisi fictæ fa
bulæ fidem adhibuerim⁹ ex stilis capitis Me
dusæ quod præsens volans super Libyẽ tu
lit exortas esse. Naso in meta. quarto. Cunq;

Cur Libycus tantis exundet pestibus aer
Fertilis in mortes:aut quid secreta nocenti
Miscuerit natura solo:non cura laborq;

Noster scire valet:nisi q̃ vulgata per orbem
Fabula pro vera decepit sæcula causa.
Finibus extremis Libyes vbi feruida tellus
Accipit oceanum demisso sole calentem:
Squalebant late Phorcynidos arua Medusæ:
Non nemorum ptecta coma: nõ mollia sulco
Sed dominę vultu cõspectis aspera saxis.
Hoc primum natura nocens in corpore sęuas
Eduxit pestes:illis e faucibus angues
Stridula fuderunt vibratis fibila linguis:
Fœmineę qui more comę per terga soluti
Ipsa flagellabant gaudẽtis colla Medusę.
Surgunt aduersa subrectæ fronte colubræ:
Vipereumq; fluit depexo crine venenum.
Hoc habet infelix cunctis impune Medusa:
Q̃z spectare licet:nam rictus oraq; monstri
Quis timuit:quem qui recto se lumine vidit
Passa Medusa mori est:rapuit dubitãtia fata:
Prævenitq; metus:anima periere retẽta
Mẽbra:nec emissæ riguere sub ossib⁹ vmbręs.
Eumẽnidum crines solos mouere furores:
Cerberus Orpheo leniuit fibila cantu.
Amphitryonides vidit quumvinceret hydrã.
Hoc monstrũ timuit genitor:numẽq; secũ dũ
Phorcus aquis:Cetoq; parens:ipsæq; sorores
Gorgonis:hoc potuit cœlo pelagoq; minari
Torporẽ insolitum: mũdoq; abducere terrã.
E cœlovolucres subito cum pondere lapsę:
In scopulis hæsere feræ vicina colentes:
Aethiopum totę riguerunt marmore gẽtes.
Nullum animal visus patiens: ipsiq; retorsũ
Effusi faciem vitabãt Gorgonis angues.

¶Cur Libycus. Disquirit causam tot venenatorum serpẽtũ i Libya nascẽtiũ quã poetice per fabulam Medusę dissoluit di
cens. Labor noster.i. meus,& cura sup. nostra.i. opa & diligen
tia non valet scire cur aer Libycus exundet.i. aburidet,tãtis pe
stib⁹.i. infectionib⁹ ex veneno,exis fertilis.i. copiosus in mor
tes.s. iferẽdas,aut qd natura secreta.i. occulta,miscuerit solo.
i. terrę,nocenti.i. pestiferę. Nõ valet dicit scire,nisi q̃ fabula.s.
de Medusa,decepit sæcla.i. credita est a posteris p̃ vera causa.

super Libycas victor penderet arenas Gorgonei capitis guttæ cecidere cruentæ Quas
humus acceptas varias animauit in angues
Vnde frequẽs illa est infectaq; terra colubris.
Exundet,abundet. Nocenti. feraci serpen
tum. Noster,meus: nam vt Horatiꝰ ait, Nec
scire fas est omnia. Pro vera causa: pro vera
ratione. Finibus extremis Libyes. Ad mare
atlanticum contra promontorium quod vo
catur Hesperionceras, sunt insulæ Gorga- Gorgades.
des Gorgonum quondã domus bidui navi Gorgones
gatione distantes a cõtinẽte. Gorgones autẽ
tres: Stennio, Euriale, & Medusa Phorci, &
Cetus filię: tanta deformitate monstra: nam
solum vnũ oculũ quẽ mutuo sibi tradebant
cõmunem habebant & hydros pro crinib⁹ ge
rebant: seq; aspiciẽtes in saxa vertebant. Sed
Perseus auxilio Palladis & Mercurij clypeo
speculari & talaribus vsus, Medusę caput am
putauit. Oceanum. oceani fluctꝰ. Phorcynį-
dos Phorci filię. Phorcꝰ vero Neptuni Pthо Phorcus.
osæq; filius fuit. Squalebant. inculta & saxis
aspera erant. Vultu dominę. Medusæ quæ a
spexerat. Hoc primũ. Serpentes quos primũ
natura produxit in Medusæ capite apparue
runt: nam Minerua eius crines in angues con
uertit, qa in suo tẽplo fuerat cõstuprata a Ne
ptuno: ex quo Pegasum pepit. Pestes, serpẽ Pegasus.
tes. E faucibus. e maxillis e quibus pẽdebãt.
Vibratis, celeriter agitatis. Gaudentis, ipsis
serpentibus. Depexo crine: pectine rarissi
mo explicitis & expressis serpẽtibꝰ. Infelix.
vel quia aliis pernicio sa: vel quia monstrum
est. Impune. sine sensu doloris quia statim ri
gebant in saxa quæ animam velut sepulcro
includebãt. Quis. nemo: nã cum primum a
spicerent non moriebãtur: sed vertebãtur in
saxa præclusis animis. Se, ipsam. Mori, do
lorem mortis pati. Dubitantia, metu mor
tis. Prẽuenit, prẽoccupauit. Vmbræ, animæ.
Riguere, compressę sunt. Eumenidum. Hor
ribiliorem esse Medusam furijs Cerbero hy
droq; dicit: nam furiæ conspectæ solum fu
rorem inducunt. Cerberus ab Orpheo miti
gatꝰ est. Et hydram pugnans Hercules vidit.
hãc nemo cernere potest nisi cũ stupore ppe
tuo. Solos mouere furores. furiam tm̃. Leni
uit sibila: destitit sibilare. Amphytrioniades, Hercules. Monstrum, Medusam. Secũdum,
post Neptunum. Ceto, mõstrũ marinũ. Soro
res, Stennio, & Euriale. Cælo pelagoq;, vo
lucribus & piscib⁹. Metonymia est: q̃q̃ de ip
sis elementis loqui videtur: sed mox declara
bit. Torporem: vt in saxa torpescerent. Ter
ram, terrenos homines. Cũ pondere: quia sa
xeę. Ferę. tã terrestres q̃ marinas intelligit. Ri
guerũt marmore duruerunt in marmor. Pa
tiens visus. potest impune videre.
¶Cur Libycꝰ tãtis exundet. Aphrica plẽa est BERO.
serpentibus & mõstris: vt Plini. ait. quare hoc
fit ait Luca. se causam ignorare nec aliũ nos
se nisi qđ ex fabula Medusæ circũfertur: quã
multis versibus ipse narrat. Phorcynidos
arua Medusæ. Gorgones insulæ in mari atlã
tico sunt domus Gorgonum quarum vna
fuit Medusa filia Phorci quæ suo aspectu ho
mines vertebat in saxa: vt narrat Ouidꝰ. Nõ

nemorum protecta coma.id est vbi nullæ e-
rant frondes arboree sed omnia saxea. Edu-
xit pestes illis e faucibus angues. Vt fabulan
tur poetę,& in primis Ouidius, Medusæ ca-
pilli cum prius fuissent speciosissimi mox fa
cti sunt angui & serpentibus implexi. vnde e
faucibus eius angues sibila fundebãt & spar
si per terga secũdum morem fœminearum
comarum flagellabãt colla Medusæ: quæ ex
hoc lętabatur. Vipereumq; fluit depexo cri
ne venenum. Medusa quando pectit caput
ex eius capillis anguinis tunc defluit vene-
num. Infelix cunctis. id est inimica & affe-
rens infelicitatem. vt apud Vergilium. Quę
potui infelix. Nam rictus oraq; monstri
quis timuit? Sensus est. Nullus vnq̃ timuit o
ra Medusæ: quia non datur spatium timori
vno enim momento quis videt & riget. vn-
de Medusa neminem patitur mori: quia re-
pente homines qui inspexerint facit saxeos
anteq̃ anima egrediatur de corpore. Passa
Medusa mori est? quasi dicat nullum patitur
mori, quia simul præcludit animam. Nec e
missę riguere sub ossibus vmbræ, id est ani-
me spectantium simul cum corpore rigescũt
& saxeæ efficiuntur. Cerberus Orpheo lini
uit sibila cantu. Orpheus desyderio vxoris
Eurydices defunctæ petijt inferos & carmi-
num suauitate demulsit Cerberũ canem tri-
cipitem. fabula nota apud Vergilium & Oui-
dium. Amphitryõiades vidit. Hercules Am
phitryõis dictus filius vidit Medusam cum
vinceret hydram: quæ vno capite cęso tria re
mittebat. de qua supra diximus. Timuit ge
nitor numenq; secundũ Phorc⁹ aquis Phor-
cus pater Medusæ timuit filiã: adeo erat mõ
strum & portentum formidolosum. Phorc⁹
autem deus est marinus. Vnde eum appellat
numen secũdum aquarum: quia Neptunus
est primus ipse Phorcus secundus. Cetosq;
parens. id est etiam mater timuit Medusam
filiam. Cetos autem quam matrem ipsius fu
Cetos. isse dicit est immanis piscis. vnde Cetarij pi-
scatores dicuntur: vt apud Terẽtium. Ipsę-
q; sorores. Gorgones scilicet timuerunt Me
dusam. Sororum nomina sunt hęc. Stenio
& Euriale: vt inquit Seruius. Hoc potuit
pelago cæloq; minari torporem insolitũ. tan
ta est vis huius monstri Medusæ: vt non so-
lum homines in saxa cõuertere possit sed etiã
cœlum & pelagus quæ perpetuo motu agitã
tur, efficere immobilia & sic minari torporem
insolitum: qui. s. torpor est insolitus cęlo & pe
lago velociter se mouentibus. E cœlo volu-
cres subito. aues volantes conspecta Medu-
sa conuersæ sunt in saxa: & ferę tanq̃ scopuli
hęrebant in saxa formatæ. Vicina colentes
Aethiopũ totę. omnes gentes finitimę factæ
sunt marmoreæ visa Medusa. Nullũ animal

vnde. Arua Medusæ Phorcynidos. i. Phorcynos filiæ (nam
Phorcys seu Phorcyn hui⁹ Phorcynos facit) squalebãt. i. im-
munda iacebãt late in extremis finib⁹ Libyes: ad mare atlan-
ticum: vbi tellus feruida accipit oceanũ calẽtẽ sole demisso. i.
occidẽte: squalebãt inq̃t non ꝓtecta coma. i. frõde nemoꝝ: qa
nulla erãt: & existẽtia nõ mollia sulco. i. ad faciẽdum sulcum a-
ratro: sed aspera. i. dura, saxis conspectis. i. productis per aspe
ctũ factũ, vultu. i. facie dominę. s. Phorcynidos Medusę: quæ
hoc potẽtię habebat q; a quocũq; ispiceret illd̃ i saxũ cõmuta-
ret. Natura nocẽs. i. volẽs nobis nocere, eduxit primũ in hoc
corpore. s. Medusę, pestes sęuas. i. venena pestifera serpẽtum.
Angues fuderũt e faucib⁹. i. maxillis, illis. s. Medusinis, sibila
stridula. i. sonora, lĩguis vibratis. i. micãtib⁹ & agitatis: q. s. an
gues soluti. i. passi & pẽduli sine reticulo, more comę fœmineę
. i. in morẽ capilli muliebris, flagellabant. i. concutiebant ipsa
colla Medusę gaudentis. i. oblectantis se de tali motu. Sulpiti
us legit gaudentes. s. angues. Colubrę. i. tales serpẽtes, surgũt
. i. eriguntur, subrectæ aut surrectæ. i. sursum actæ, fronte ad-
uersa Medusę: & venenum vipereum. i. vipera venenosa, fluit
. i. abunde in terram cadit, crine depexo. i. pectine a serpentib⁹
mundato. Medusa infelix. s. actiue, quia infelicitatem affert: si
cut contra ęneid. i. sis felix dicitur: aut passiue: quia inuita hoc
mali ifert: oppressa enim lęsit Mineruam: habet hoc. s. mali: q;
licet cunctis. s. hominibus spectare sup. eam impune. i. sine pu
nitione tantisper dum homies sunt: nã qs metuit rictus & ora
monstri? q. d. nemo: qa licet plurimũ mali inferat conuertẽdo
hominẽ in saxũ: non tñ ita terribili est vultu: & quẽ. s. hominẽ
q vidit se. s. Medusam lumie. i. obtutu recto, est Medusa passa
mori? q. d. neminẽ: qa ipsa rapuit fata dubitantia. i. mutationẽ
in saxũ intulit priusq̃ id fieri posse formidabant, & ita præue-
nit. i. anticipauit, met⁹: qa priusq̃ metuerẽt patiebanẽ malũ: sic
q; mẽbra periere. i. trãsformata sunt, aĩa retẽta. s. intra saxa: qa
exilire neq bat: nec. i. & nõ, & vmbrę. i. aię, non emissę. s. e corpo
ribus, riguere. i. duruerunt intra saxa, sub ossib⁹, q̃ in saxa duri
ora versa sunt. Et ita perniciosior erat Medusa q̃ furiæ: qa cri-
nes Eumenidũ. i. furiarũ serpẽtes quos ꝓ capillis habẽt, moue
re. i. excitauerunt aspicientib⁹, solos. i. dũtaxat, furores: & Cer
ber⁹ q̃ in collo angues habet, leniuit sibila. i. molliter pro latra
tu sibilauit, cantu Orpheo. i. Orpheo canente. Amphitryoni-
des. i. Hercl'es vidit. s. impune hydrã quũ viceret sup. eã Phor
c⁹ genitor. i. pr̃. s. Medusę, & numẽ aqs secũdũ. s. ab Neptuno
. i. proxim⁹ illi in potẽtia deus, timuit hoc monstrũ. s. Medusã
monstruosam: & Ceto monstrũ marinũ, parẽs. i. mr̃ eius, timu
it ipsum: & ipsę sorores Gorgonis. s. Stẽnio & Euryale timue
re hoc mõstrũ. Si dicas pri⁹ dixit q; nemo timuit rict⁹ oraq; mõ
stri, dicã id veꝝ eẽ primũ: priusq̃ cognita esset ei⁹ ꝑnicies. Hoc
mõstrũ potuit minari cœlo & pelago, torporẽ insolitum. i. cõ-
strictionem in saxa: & abducere mũdo terram. i. cõuertere totũ
globũ terrę in saxum: aut terrã. i. hominem terrenum: & facere
eum saxeum. Probat exẽplis. Nam volucres lapsæ sunt e cœ
lo cum pondere subito. Et ferę colentes vicina. s. loca Medusę
hæsere in scopulis. i. factæ sunt lapides: & totæ gentes Aethio
pum, riguerunt marmore. i. durauerunt in marmor. Nullum
animal sup. erat patiens. i. toleratiuum, visus sup. eius: vt ipm
videat: & ipsi angues Gorgonis. i. depexi e capillis eius, effusi
retrorsum, id auersi a Medusa, vitabant faciem Gorgõis. At
dictũ est: q; impune spectare liceret: sed dic donec cõuersa fuę
rant in saxa.

visus patiens. i. nullum animal videre quibat Medusam quin saxeum efficeretur. Ipsiq; retrorsum. quinetiã
serpentes qui erant implexi eius crinibus retorquebant ora ne viderent faciem Medusę.

SVLPIT. ❡ Atlanta titana, Atlantem titanis filium
quem vertit in montem. Sub columnis.
vltra Calpem & Abylam. Cęloq; timente.
quum dij gigantes metuerent, Medusæ ca-
put quod a Pallade in pectore gerebatur eos
in montes conuertit & ita finitum est bellum

Illa sub Hesperiis stantem titana columnis
In cautes Atlanta dedit: cæloq; timente
Olim Phlegræo stantes serpente gigantes

Erexit montes: bellumq; immane deorum
Pallados in medio confecit pectore Gorgon.
Quo postq̃ partu Danaes & diuite nimbo
Ortum parrhasię vexerunt Persea pennę
Arcados authoris citharę: liquidæq; Palęstræ:
Et subitus prępes cyllenida sustulit harpen:
Harpen alterius monstri iam cęde rubentem
Ab Ioue dilectę fuso custode iuuencę:
Auxilium volucri Pallas tulit innuba fratri
Pacta caput monstri: terręq; in fine Libyssę
Persea phœbęos conuerti iussit ad ortus
Gorgonos auerso sulcantẽ regna volatu:
Et clypeum leuæ fuluo dedit ęre nitentem:
In quo saxificã iussit spectare Medusam.
Quã sopor æternã tracturus morte quietem
Obruit haud totã: vigilat ꝑs magna comarũ
Defendũtq; caput protenti crinibus hydri.
Pars iacet in medios vultus oculiq; tenebras.
Ipa regit trepidũ Pallas: dextraq; tremente
Perseos auersi cyllenida dirigit harpen:
Lata colubriferi rumpens confinia colli.
Quos habuit vultus hamati vulnere ferri
Cęsa caput Gorgon? quanto spirasse veneno
Ora rear: quantũq; oculos effundere mortis?
Nec Pallas spectare potest: vultusq; gelassent
Perseos auersi: si non tritonia densos
Sparsisset crines texissetq; ora colubris.
Aliger in cęlum sic rapta Gorgone fugit.
Ille quidẽ pẽsabat iter: propiusq; secabat
Aera: si medias europę scinderet vrbes.
Pallas frugiferas iussit non lędere terras:
Et parci populis. quis enĩ non præpete tanto
Aethera respiceret? Zephyro conuertit ales:
Itq; sup Libyen quę nullo consita cultu
Syderib⁹ phœboq; vacat: ꝑmit orbita solis
Exuritq; solũ: nec terra celsior vlla
Nox cadit in cælum lunęq; meatibus obstat:
Si flexus oblita vagi per recta cucurrit

& ita finitum est bellum. Stãtes serpẽte phle-
gręo. insistentes pedib⁹ serpẽtinis apud Phle
grã Thessaliæ vallẽ: vbi pugnatũ est. dicunẽ
aũt gigantes serpentipedes quia ab imis ad
summa quasi reptare sũt visi. Erexit mõtes. Serpẽtipes
cõuertit eos in montes. Gorgon. Medusę ca
put in munimẽto pectoris. i. ęgide Palladis.
Confecit, finiuit quia eos vertit i saxa. Quo,
ad quẽ locũ. videlicet ad Gorgades postq̃ ꝑ
uenit Perseus Danaes Iouisq; fili⁹ recidit ca
put Medusæ. Diuite nimbo. Ioue qui se in
nibũ aureũ verterat: vt cũ Danae Acrisij filia
rẽ habere posset. Ouidius lib. iiij. Persea quẽ
pluuio Danae conceperat auro. hanc fabulã
& Ouidius & Horatius in odis explicãt. Pen
nę Parrhasię: talaria Mercurij arcadici citharę
palæstræq; repertoris. Liquidæ. oleo vnctæ.
Et subit⁹ præpes. & Perseus subito volucer.
Prępetes dicunẽ aues q̃ ꝓspero augurio locũ Præpes.
idoneũ captãt: & quę patulis alis & altius vo
lant. Harpen cyllenida. icuruũ Mercurij gla- Harpe.
diũ. Mõstri. Argi qui cẽtum oculos habebat
quiq; Io vaccã seruabat vt est in primo me-
tamorphoseos. Iuuencę. Ius, q̃ fuerat in vac
cã a Ioue cõuersa ne cũ ea dęphenderet a Iu-
none. Innuba. virgo nõ nupta. Auxiliũ. nã
ei cõcessit scutũ speculare æneũ & modũ pu-
gnãdi docuit, ea lege vt illius ad ipam caput
perferret. Fratri. Perseo Iouis filio ex cui⁹ ca
pite ipa armata ꝓsilijt. Libyssę. libycę. Sulcã
tẽ. volatu diuidentẽ. Auerso. retrouersus ipe
ne os eius cõspiceret: & ipa Medusa i clypeo
speculari se cerneret & stati letali somno cor-
riperet. Tracturus quietem. ꝓducturus somi
nũ. Obruit, oppressit, extinxit. Protentis cri
nibus, eminentib⁹ serpentib⁹ qui pro crinib⁹
erant. Oculiq; tenebras. i. sedem oculi iam te
nebrosam: nã oculũ dum alteri traderet, Per-
seus supposita manu furtim subtraxerat dor
mientemq; ipam & serpentes ferro inuasit vt
scribit Ouidi⁹. Dirigit. vt recte feriat. Quos.
q̃ horrẽdos. Ferri lunati. harpes recuruæ. O-
culos. serpentiũ. Potest, sustinet. Gelassent. i
saxũ vertissẽt. Ora, medusę. Aliger, Perseus
Gorgone. capite Medusę. Pensabat. breuia-
re volebat vt argos reuerteret. Secabat. vo-
lare volebat. Parci populis. ne verterentur in
saxa. Præpete tanto: hoc est volante Per-
seo. Zephyro conuertitur. a Zephyro con-
uersus super Libyæ deserta volauit. Quæ
consita nullo cultu. quæ inculta & non plan-
tata. Vacat. exposita est æstui solis & syde-
rum. Premit, vrget. Orbita. Asconius tradit Orbita.
rotæ vestigium Orbitã dici. Nec terra. Nec
ex aliqua terræ parte nox alti⁹ attollitur. Est
enim nox vmbra terræ quæ iacitur altior ex Nox.
terra quæ est sub æquinoctiali circulo: q̃ ex
remotiore. quia circul⁹ solaris qui illic est ma
ximus hic breuior redditur: & figura vmbræ
quam terra emittit ꝓpter magnitudinẽ ipius
solis est similis metę & turbini inuerso: neq;
excedit altitudinẽ lunę: qm̃ nullũ aliud syd⁹
eodẽ modo obscurat vt etiã Plynius ait. Ca-
dit, extẽdit, iacitur: vsusq; est hoc verbo qa
tam supra q̃ infra terram nox se extẽdit. Lu-
næq; meatibus obstat. nam cum ex terræ in-
terpositione fiat lunæ eclypsis: nulla altior

interponitur ip̄a Libya quū ea sit in ęqnoctiali circulo. Flexus vagi. nūc em̄ i dextrā nūc in sinistrā tendit. Recta: q̄ recte oriunt̄: vt Cācer. Leo. Virgo. Libra. Scorpius. Sagittari⁹. Vmbra, Aphricę. Nec effugit in Borean. sed est recta.

PHI.BEROALDVS.

In cautes Atlanta dedit. Perseus, vt inq̄t Ouidi⁹, Atlantē regē Mauritanię q erat vn⁹ ex Titanib⁹ cōuertit in mōtem ostēso capite Gorgoneo.i.meduseo. de quo Vergili⁹. Atlantis duri cęlū q vertice fulcit. Stat autē sub hesperijs colūnis.i.herculeis, Calpe.s.& Abyla. de quib⁹ supra memorauimus. Olim phlegręos. vt supra dixim⁹ gigātes in Phlegram Thessalię bellū cōtra supos fecerūt mōtibus cōstructis: quos Iuppiter fulmine disiecit: & Pallas q̄ i ægide gestat caput Meduseū, ostēso illo vertit gigātes i mōtes: q septē fratres appellant̄ in Aphrica a simili altitudie vt ait Plynius. Gigātes aūt pedes habēt viperinos Gorgon.i.caput Medusę qđ Pallas gestat i medio pectore in ægide. Quo postq̄ partu Danaes.i. Perse⁹ filius Iouis & Danaes: quā Iuppiter mutat⁹ in aurū corrupit: vt Terēti⁹ ait. Vñ nūc dicit Lucan⁹. Diuite nimbo. Ortū Parrhasię vexerūt Persea pēnæ. Mercuri⁹ talaria sua, q̄ sunt pēnę nexę ei⁹ pedibus, accōmodauit Perseo dimicaturo cōtra Gorgonē Lucan⁹ pennas parrhasias a Parrhasio oppido Arcadię. & Arcas fuit Mercurius: author citharę & reptor palęstrę. quod & refert Horatius. Curuę quoq; lyrę parētē. Liquidęq; palęstrę.i.oleo & ceromate delibutę. cui⁹ rei mētionē supra fecim⁹. Et subitus prępes.i. Perseus, qui acceptis talarib⁹ fact⁹ erat volucer. Nā p̄petes dicunt̄ aues q̄ volādo petunt alta & supiora: vt tradit Serui⁹. Cyllenida sustulit harpen. Mercurius vtit̄ gladio q̄ dicit̄ Harpe: quā similiter tradidit Perseo. Harpen appellat cyllenida.i. mercurialē. Mercuri⁹ em̄ dicit̄ Cylleni⁹ a Cyllene mōte Arcadię vbi dicitur nat⁹ esse: vt ait Seruius. Harpen alteri⁹ mōstri. Mercuri⁹ Argo q tot⁹ erat ocule⁹, caput p̄scidit harpe dū custodiret Ionē quā Iuppiter in vaccā versā dono dederat Iunoni: q̄ illi Argū apposuerat custodem. fabula nota apud Ouidiū. Harpe ergo rubebat cęde alterius mōstri.s. Argi. Fuso custode.s. Argo interempto. Auxiliū volucri Pallas tulit innuba fratri. Pallas soror Persei, quia & ip̄a e Ioue genita, fratri dedit clypeū: eūq; admonuit vt auerteret se a cōspectu Medusę: & spectaret ortū solis: pacta cū Perseo vt victor sibi daret caput Medusæ. Lęuæ.i. sinistræ manui Persei. In quo.s. clypeo. Saxificā. oīa i saxa vertentem. Quam sopor ęternam. Somnus qui erat ex morte futurus perpetuus, obruit Medusam non tamē totā: nam pars serpētū vigilabat pars dormiebat. Hydri.i. serpētes. Dextraq; tremēte Perseos auersi. Pallas direxit harpen ensem quem habebat frater Perseus in caput Medusæ cum dextra ipsius Persei qui erat auersus a facie Medusæ tremisceret. Lunati vulnere ferri. Ferrū lunatū appellat Harpē curuatā in lunæ effigiē. Vultusq; gelasset Perseos auersi. nisi Pallas sparsisset crines ante ora

Signa nec in borean aut notō effugit vmbra.

Illa.s.Medusa, dedit.i.cōuertit, in cautes.i. saxa aspa atlāta regē Titana.i. Titanos filiū, stātē sub colonis hesperijs.i. Herculis: & cęlo.i.cœtu cęlitū timēte.i. cū timeret olim, gigātes stātes.i.nixos, serpēte phlegręo.i.pedib⁹ serpentinis iuxta Phlegrā sūptis, erexit mōtes.i. fecit ex gigātib⁹ illis mōtes: & Gorgon.i. Medusę caput, confecit.i. finiuit e medio pectore pallados.s. ostēsum, mane bellū deoꝶ. Quo.i.ad quē locum videlicet ad Gorgadas insulas, postq̄ pennæ Parrhasiæ.i. talaria arcados.s. Mercurij, authoris.i. inuētoris citharę & palæstræ liqdę.i.q̄ fit a punctis oleo liq̄do, vexerūt Persea ortū.i. p̄genitū partu Danaes filiæ Acrisij regis & nimbo diuite.i. Ioue per impluuiū immisso i gremiū Danaes sub specie imbris aurei, & ip̄e Perseus p̄pes subit⁹.i. fact⁹ subito volucer & ales, sustulit.i. secū sursū tulit, harpē.i. gladiū incuruū, cyllenida.i. cylleniā.i. mercurialē: Harpē inquā sustulit rubentē iā cęde alterius mōstri, videlicet Argi habētis cētū ocłos, & hoc argo custode iuuēcę.s. Ius, dilectę ab Ioue, fuso.i. p̄strato. Pallas innuba.i. semp virgo, tulit fr̄i volucri.i. Perseo volāti, auxiliū.s. ad iter imēdā Medusā, pacta.i. ex pacto ab eo stipulata, caput monstri.s. Medusæ: & iussit persea cōuerti.s. volando, in fine terræ Libyssę.i. Libycę: hoc ē cū esset i Libyę fine iussit vt se cōuerteret, ad ort⁹ phœbęos.i. ad ortū solis, sulcātē.i. pēnis dirimētem regna gorgonos.i. aerē q erat i regno Medusę, volatu auerso.i. habēdo dorsū nō faciē medusā vers⁹ ne eā vidēs i saxū verteret. Et Pallas dedit lęuę.i. sinistro humero Persei, clypeū nitētē ęrę fuluo.i. scutū speculare: i quo.s. clypeo, iussit.i. voluit Medusā saxificā, spectare.s. seipam: quā.s. Medusā, sopor.i. p̄fūdus sōn⁹, tractur⁹ ęternā quietē.i. mortē, obruit.i. opp̄ssit, haud.i. nō totā, qa magna ps comarū.i. serpētū quos p̄ capillis habebat, vigilat.s. ea dormiēte. hydri.i. serpētes illi defendūt caput s. Medusę, crinib⁹ p̄tētis.i. dilatis. Pars.s. hydrorū, iacet.s. protēta, in medios vultus.s. Medusæ: & in tenebras oculi.i. in locū ocłi exsecti. Ip̄a pallas.s. dea, & author illius facinoris, regit i. dirigit Perseū trepidū.i. prę timore trementē: & dirigit harpē cyllenida.i. cylleniā, dextra Perseos auersi.i. habētis os ab ore eius versi, tremēte.s. ne forte erraret: & excita somno se vlciscatur: dirigit dico Harpen, rūpens p̄ ip̄am, cōfinia lata.i. amplā ceruicē & guttur, colli colubriferi.i. p̄ qđ p̄ crinib⁹ volitabāt colubri. Quos.i.o quales vult⁹, habuit Gorgon.i. Medusa, cęsa caput.i. cui caput erat iam cæsum, vulnere ferri hamati: aut vt Sulp. legit, lunati.i. icurui videlicet harpes: quāto veneno rear ora ei⁹ spirasse: & quātū mortis.i. mortiferi veneni, rear oculos s. serpētiū effundere: q.d. plurimū. qa nec Pallas pōt.i. sustinet spectare.s. faciē Medusę: & vultus perseos auersi gelassent.s.i duriciē cristalli, si Tritonia.s. Pallas, nō sparsisset crines dēsos sup ora: & texisset ora ei⁹ colubris. Perseus aliger fugit.i. auolauit in cælum.i. aera, Gorgone capta sic.s. auxilio Palladis. Ille quidē pensabat.i. meditabatur, iter.s. breuius: & secabat aera p̄pius.i. cœpit volare directo volatu, quo breuior erat via: & pēsabat si scinderet.i. interuolaret aut ascēderet (nā sunt q legāt Aethera si medias Europę ascēderet vrbes) medias vrbes Europę: sed Pallas iussit nō lędere veneno decidēte ex Gorgone terras frugiferas: & iussit parci populis: ne.s. verterent̄ in saxa visa Gorgone, quā vero siłe erat visuros. qs em̄ nō respiceret æthera tāto p̄pete.i. alite volāte.s. Perseo? Ales.s. Perseus, cōuertit̄ Zephyro & it.i. volat, sup Libyen q̄ nullo consita cultu i.q̄ deserta vacat.i. otiosa exponit̄ syderib⁹ & phœbo.i. soli. orbita solis p̄mit & exurit solū.s. Libyes: nec nox cadit.i. extēditur in cælū.i. Hemisphęriū cōtrariū soli celsior.i. sublimior, vlla terra.s. q̄ Libyca: & obstat meatib⁹ lunæ.i. facit eclypsim ei⁹ si.s. luna oblita flexus vagi.i. obliqui & istabilis cursus sui: currit p̄ signa recta.i. q̄ recte oriunt̄: nec vmbra Aphricæ effugit.i. extendit̄ in borean.i. polū arcticū: nec in noton.i. polum antarcticū: sed manet in medio corporis opaci.

capitis abscissi, & illa texisset, Perseus cōuersus fuisset in Saxeā statuā. Tritonia.i. Pallas a Tritonide palude nūcupata: vt supra diximus. Aliger.i. Perseus gerēs alas Mercurij. Pallas frugiferas iussit. cum Perseus p̄ aerem volans gestaret caput Medusę interēptę, Pallas eū monuit ne transiret sup vrbes Europę ne hoīes suspicientes ip̄m volantē viso capite Gorgoneo in saxa verterent̄. Prępete tāto.s. Perseo more auis prępetis superiora petēte. Zephyro cōmittit̄ ales.i. Perse⁹ volat impulsus a Zephyro vento occidētali: q eū duxit i Libyā incultā, ardorib⁹ solis obnoxiā. Premit orbita solis. Orbita dicit̄ signū qđ imprimit̄ rota. Aphrica aūt premitur cursu solis cui subiacet. Nec terra celsior vlla.i. Aphrica iō est feruētissima quia propter altitudinē est vicina soli. Vñ ex nulla terra nox altior cadit in cælū tanq̄ locū inferiorē: & sic nox q̄ nihil aliud est q̄ vmbra terræ retardat meatum lunę qñ pergit p̄ signa Zodiaci recta nec in septētrionē deflexit nec in meridiem.

Illa tamen sterilis tellus: fœcundaq; nulli
Arua bono: virus stillantis tabe Medusę
Concipiunt: dirosq; fero de sanguine rores:
Quos calor adiuuit putriq; incoxit harenę.
Hic quę prima caput mouit de puluere tabes
Aspida somniferam tumida ceruice leuauit.
Plenior huic sanguis & crassi gutta veneni
Decidit: in nulla plus est serpente coactum.
Ipsa caloris egens gelidū non transit in orbem
Sponte sua: niloq; tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petunt
Huc Libycę mortes: & fecim⁹ aspida mercē.
At non stare suū miseris passura cruorem
Squāmiferos īgēs hęmorrhois explicat orbes
Nat⁹ & ambiguę coleret qui syrtidos arua
Chersydros: tractiq; via fumante chelydri:
Et semper recto lapsurus limite cenchris.
Pluribus ille notis variatam tingitur aluum
Q̄z paruis tinctus maculis Theban⁹ ophites.
Concolor exustis atq; indiscretus arenis
Ammodites: spinaq; vagi torquēte cerastę.
Et scytale sparsis etiam nunc sola pruinis
Exuuias positura suas: & torrida dipsas:
Et grauis in geminū vergēs caput āphisibēa:
Et natrix violator aquę: iaculiq; volucres:
Et contētus iter cauda sulcare phareas:
Oraq; distendens auidus spumantia prester:
Ossaq; dissoluens cū corpore tabificus seps:
Sibilaq; effundens cunctas terrentia pestes
Ante venena nocens: late sibi submouet om̄e
Vulgus: & in vacua regnat basiliscus arena.

Illa tn̄ &c. Prosequit̄ mala Libyę q̄ cū nullos salubres fruct⁹

SVLPI.

Tabe. corrupto sanguine. Rores, guttas. Tabes, sanies. Quę prima mouit caput. quę primū ē animata. Somniferam. quos enim mordet enecat somno. Tumida ceruice. Plynius ait colla aspidum morsu intumescere nullo ictus remedio pręterq̄ si confestim partes contactæ amputentur. Plenior sanguis. maior copia sanguinis. Plus, veneni. Sponte sua. nā capta trāsfert̄ i alias oras. Aspida. aspidis venenū. Nō stare. emittit em̄ quicqd habet sanguinis is quē momordit: dictaq; ē Hęmorrhois q̄ sanguinē facit effluere: ἁιμα em̄ sanguis est ῥόω fluo. nam morsu sanguinē elicit: & dissolutis venarū cōmercijs quicquid anima est euocat p̄ cruorē vt ait Solin⁹. Orbes, sinus. Coleret qui syrtidos arua q tā in terra & arena q̄ in aqua syrtium versaretur tracto inde nomie. Χέρσος em̄ terra ē. ὕδωρ aqua. Fumāte, puluerulēta. Chelydri. serpētes q se per terrā conuoluūt dicti a κυλίω qđ est voluo & ὕδρος serpens. Cylyndrus vero lapis est preciosus & colūna qua arena æquatur. Limite, via. nō em̄ flectit iter. Cenchris. serpens crebras maculas in milij similitudinem habens: quā ophite marmore dicit maculosiorem. κέγχρος enim milium significat Ophites. marmor maculis albis a cēchri serpente denominatum. ὄφις enim serpens est Indiscretus. qui nō discernitur: quia ē eis cōcolor ip̄sasq; fodit: & iō dictus Ammodites qa ἄμμος arena est & διορύττω fodio significat. Vagi spina. flectentes terga. Cerastæ. q cornicula habent quadrigemina quorū motu veluti esca sollicitant ad se aues vt Plyni⁹ Solinusq; asserūt. κέρας aūt cornu est. Scytale. Scytale vt ait Solin⁹, tāta prefulget tergi varietate vt notarū gratia vidētes retardet: & qm̄ reptādo pigrior est, quos assequi nequit miraculo sui captat stupentes. in hoc tn̄ squāmarū virore hyemales exuuias prima ponit Scytale etiā dicit̄ virga teres: vt meminit Gellius. Sola. aliæ em̄ verno tempore se exuūt. Torrida, sicca: nam siti iterficit. Amphisibena. hęc vt inqt Solinus cōsurgit in caput geminū: quoꝶ alteꝶ in loco suo est: alterū in ea parte qua cauda: q̄ causa efficit vt capite intrisecus nitibūdo serpat tractib⁹ orbiculatis. dictaq; est q̄ vtrinq; circū ascēdat: nā ἀμφί circ & βαίνω ascēdo significat. Natrix. a nādo dictus. Iaculi volucres. Iaculi arbores subeūt e quib⁹ in maxima turbinati penetrant animal quodcūq; obuiū fortūa fecerit. Phareas. hic pedes i quos se erigit iuxta caudē habet. græci φαρείας dicūt nos phareas: vt σπονδεῖος spondeus. Prester. Prester quē percusserit distēdit̄ enormiq; corpulētia necat̄: vt ait Solinus. dictusq; videtur ab ardore. πρήθω em̄ ardeo est. Tabificus seps. σήπω putrefa

Hęmorrhois. Chersydros. Chelydri. Cylyndrus Cenchris. Ophites marmor nō serpens. Ammodites. Cerastæ. Scytale. Amphisibena. Natrix. Iaculus. Phareas. Spondeus Prester.

Seps. cio est. inde fit seps. de quo sic Solin⁹. Extuberatos ictus sepis statim putredo sequit. Pestes, serpētes. Añ venena. añ morsum. nā visu & auditu interimit: estq; malū in terris singulare. Submouet. fugiūt em̄ auditū aut visum serpētes. Regnat basilisc⁹. apte dixit regnat. βασιλεὺς em̄ regē significat: & ipe authore Solino serpēs est pene ad semipedē lōgitudinis alba q̄ si mitrula lineatus caput: hominū aliarūq; animantiū exitiū. terrā polluit & exurit vbicūq; se recipit: herbas extinguit: arbores necat: auras corrūpit: ita vt nulla alituū impune transuolet infecta spū pestilenti Quū mouet media corporis pte serpit: media arduus ē & excelsus. Quicqd morsu ci⁹ occidit non depascit fera: nec attrectat ales. Mustellis tantū vincit in cauernas vbi delite scit illatis. hæc ille fere.

BERO. ¶Illa tñ sterilis tellus. Libya regio sterilis inculta cōcepit stillas manātes e capite Meduse q̄ mox calore solis animatę genuerūt serpentes. hinc Aphrica serpētib⁹ est plenissima. Virus. i. venenū. Aspida sonifera tumida cerui ce leuauit. Primę serpētes, quas guttę fluētes e capite meduseo procreauerint, fuerūt aspides: de quibus supra diximus. quas somnife ras vocat: quia hoies aspide percussi somno extinguunt: vt ait Plyni. Preterea vt Plutarchus memorat, Cleopatra brachio siue papilla admouit aspida. quā Solinus a vi somnifica Hympnalē nuncupat. Tumida cerui ce. quia vt supra dictum est, eius collū veneno tumescit. Gelidū nō trāsit in orbē spōte sua. Serpētes & maxime aspides siti acriores fiūt vt ait Sallustius: ardentib⁹ regionib⁹ delectātur: & iō nisi asportatæ nō cōmeant in septentrionales regiones. Inde petunt huc Libycæ mortes. Aspides a Romanis redimebantur vt venena in prōptu haberēt mori coacti: & maxime tēporib⁹ Tyberij, Caligulę, & Neronis: q fuerunt sanguinarij & nobiliū diuitūq; pestes acerrimę. Vñ apd Tacitū & Tranquillū multi leguntur veneno se necasse. Hemorrhois explicat orbes. Hemorrhoides fūt serpētes quarū ictib⁹ pcussi diffluunt sanguinē: qui vndiq; effusus ruit: vt refert Solinus. Vñ Hemorrhois a sanguine sortita nomē ē. Naturæ ambiguę cherydros. Cherydri fūt serpentes in terra & vndis iuxta viuentes. Vnde nomē acceperunt. Cherson em̄ terrā, hydor aquam dicimus. author Seruius. Vnde ait naturæ ambiguæ, id est duplicis. Vergilius. Agnouit prolē ambiguā. Chelydri. serpētū genus: de quib⁹ Vergilius. Galbaneoq; agitare graues nidore chelydros. Chelydri sinuoso tractu sulcant arenas: quas suo anhelitu reddūt fumantes. Et semper recto lapsurus. Cenchris ex genere serpētū nō sinuat⁹ in spiras & gyros sed recto limite incedit maculis distinct⁹. Vñ ait Lucan⁹ eū pluribus notis aluū hre depictā: q̄ Ophites maculis sit insignit⁹. Est aūt Ophites gen⁹ marmoris serpētis maculis simil⁹. Vñ & nomē accepit. author Ply. Ophis em̄ significat serpentē. Inde Ophiophagi qui vescuntur serpentibus. Ammodites. ex genere serpentis ab arenis nuncupatus. Ammō em̄ grece dicit arena: vt aiunt Festus & Seruius. Arenarū aūt colorē repsentat ammodites. nā vt scribit Ply. vulgatū est colores serpentū plerasq; terras habere in quas occultentur. Cerastę. Cerastis serpentibus cornicula eminēt sæpe quadrigemina: quorū motu sollicitāt ad se aues. authores Ply. & Solin⁹. Et scytale. Angues verno tepore membranam exuunt succo fœniculi: vt ait Plynius. Vel ieiunio quadraginta dierū afferat, in mēsam tñ. vim serpentū pfert: quorum varia describit genera & natura dicēs. Tñ. i. q̄uis sit vicina soli q̄ oia pfert, illa tellus. s. Libyca, existens sterilis, & arua nulli. i. nō vlli, non fœcūda, vlli bono. i. ad vllū bonū pducendū, cōcipiunt virus i. venenū, tabe. i. ex corrupto sanguie, Meduse stillantis. i. q̄ stil lauerat dū Perseus illac volaret: & cōcipiūt diros. i. execrabiles & deorū ira inducēt os, rores. i. guttas: quos rores calor. s. aeris, adiuuit. s. ad naturā veneni assumendā: vl' adiuuit. i. auxit: & i coxit. i. coalere fecit arenę putri. i. in terra arenosa & soluta. Tabes. i. sanies ex sāguie corrupto Meduse, q̄ mouit hic. i. hac regione, pria caput de pulucre. i. q̄ prima aiata est & suscepta vita & forma serpentis de terra erexit caput, leuauit. i. leuādo produxit & extulit, aspida serpentē somniferā. i. inferentē morsis somnū vsq; ad mortē, tumida cerui ce. i. per inflationē cerui cis cōtactæ (Est tñ duplex fenl⁹, aut q̄ ipa habeat cerui cē tumidā cū plurimū sit i ea sanguinis, aut q̄ faciat cerui cē morsi tumere: vñ dicit Ply. colla aspidū morsu intumescere, nullo ictus re medio. pter q̄ si cōfestim partes cōtact̄ amputent. hac serpēte adhibita mamillis Cleopatra interijt.) Sanguis. s. Meduse, plenior. i. corpiosior, & gutta veneni crassi decidit huic. i. in hu⁹ serpētis, pductionē: & in nulla serpente est plus. s. sanguinis venenati coactū. i. condensatū. ipa egēs caloris. i. frigoris impatiens, non transit sponte sua. i. nisi trāsferatur, in orbē gelidū. i. regionē frigidā: & metit arenas. i. versat in arenis, Nilo tenus. i. iuxta Nilū. Sed qs pudor lucrierit nobis. i. de quo lucro affi ciemur pudore? q. d. de nullo: quādoquidē mortes Libycæ. i. venena quibus mors infert, petunt. s. a nobis, inde. i. a Libya, huc. i. ad nos: & nos ferim⁹ aspida. i. venenū aspidis, mercē. i. rē venalē & mercabilē. alij legūt merces sed parū refert. At. i. sed, hemorrhois ingēs. s. serpēs a fluxu sāguinis dicta, nō pasura miseris quos momorderit, suū cruorem stare. i. coactura ipm esse uere, explicat. s. in Libya, recens nata, orbes squāmiferos. i. sinus & anulos squāmis tectos: & cherydros serpēs terrestris & aquatilis nat⁹ ē q̄ coleret arua syrtidos. i. regiōis iuxta Syrtim, ambigue. i. ancipitis & dubię an ipm teneret i terra an in aqua: & Chelydri serpētes volubiles, grece χελυδροι, tracti sup. sunt via fumante. s. post tractū: quā sup. uiā: sed plures le gūt, Et semp: vt sit. Et Cenchris lapsurus. i. celeriter icessurus semp limite recto, repete natus est. Ille. s. Cēchris tingit aluū. i. habet aluū tinctā, variatam pluribus notis. i. maculis, q̄ ophites serpēs Thebanus tinctus paruis maculis. Ammodites serpēs in arenis versat⁹, cōcolor atq; indiscret⁹. i. nō discernibilis i colore, arenis exustis: & cerastæ serpentes cornuti, vagi spina. i. tergo, torquente. s. se. i. flexo, repete nati sunt: & scytale positura. i. depositura, suas exuuias. i. veterē pelliculā, sola nūc sparsis pruinis. i. in hyeme: & dipsas torrida ab effectu: & Amphisbena grauis. i. molesta, vergēs. i. se inclinās in geminū caput. i. duo capita sua: & natrix violator. i. ifector aq̄: & iaculi. s. serpētes, volucres. i. velociter se ex arbore in animal obuiū iaculantes & ipm penetrātes: & phareas serpēs cōtent⁹ sulcare iter. i. viam preptare, cauda: quia pedes i quos se erigit iuxta caudam habet: & Prester auid⁹. s. sanguis humani, distēdēs. i. aperiēs late, ora spumātia (dict⁹ aūt est scdm Sulpitiū a πρίω qđ est inquit ardeo. sed putē scribēdū aut πρίω. i. seco, aut ver⁹ a πρήθω qđ est ardeo. πρηστήρ aūt est flāma & fulmē cōbustiuum.) & seps tabific⁹ dissoluēs ossa cū corpore (de quo Beroald⁹ in annota. impressis. fo. lxxv. sed nihil nūc noui affert.) & Basilisc⁹ rex serpētū efficācēs sibila terrētia cūctas pestes, nocēs. s. visu & auditu, añ venena. i. priusq; venenū imittat, submouet. i. arcet sibi late omne vulg⁹ serpētū: & regnat in arena vacua. s. aliis serpentibus.

vt scribit Hieronymus. Scytale autē serpens etiam hiberno frigore exuuias ponit. Dipsas. de hac dictum est supra q̄ siti necat. Amphesibena. Geminū caput habet amphesibena: hoc est & ad caput, & ad caudā: tāq; partū esset vno ore fundi venenū. author Plynius. Et natrix, genus serpēris natātis: cuius Columella & Trāquillus meminerunt. Iaculiq; volucres. Iaculū serpentē esse dixerunt Plynius & Solinus: & ex arborum ramis vibrari: & missili volare tormēto. Pharias. anguis volubilis & sinuosus. Prester. vt refert Solinus, quē percusserit serpens Prester ille mirandū in modū turgescet atq; rumpet. Tabificus seps. ictus sepis serpentis cōpagē membrorum dissoluit: q̄ omnia infra latius narrabunt. Sibilaq; effundens: basiliscus sibilo oēs fugat serpentes: diademate, quasi rex, insignitus. authores Plynius & Solinus. In vacua regnat basiliscus arena. Basilisc⁹ candidā in capite maculam habet: vt quodam diademate regio insignitus. Vnde nomen accepit. Nam Basileus grecæ dicitur rex. basiliscum necat mustella. authores Plynius & Solinus.

Vos quoq; qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones:
Pestiferos ardens facit Aphrica: ducitis altū
Aera cū pēnis: armentaq; tota secuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros.
Nec tutus spatio est elephas: datis oia leto.
Nec vobis opus est ad noxia fata veneno.
Has inter pestes duro Cato milite siccum
Emetitur iter: tot tristia fata suorum
Insolitasq; videt paruo cū vulnere mortes.
Signiferū iuuenem tyrrheni sanguinis Aulū
Torta caput retro dipsas calcata momordit.
Vix dolor aut sensus dentis fuit: ipsaq; leti
Frons caret inuidia: nec quicq̄ plaga minatur.
Ecce subit virus tacitum: carpitq; medullas
Ignis edax: calidaq; incendit viscera tabe.
Ebibit humorem circum vitalia fusum
Pestis: & in sicco linguam torrere palato
Cœpit: defessos iret qui sudor in artus
Nō fuit: atq; oculos lachrymarū vena refugit.
Non decus imperii: non mœsti iura Catonis
Ardentē tenuere virum: quin spargere signa
Auderet: totisq; furens exquireret agris
Quas poscebat aquas sitiēs in corde venenū.
Ille vel in Tanaim missus Rhodanūq; Padūq;
Arderet: Nilumq; bibens per rura vagātem.
Accessit morti libye: fatiq; minorem
Famā dipsas habet terris adiuta perustis.
Scrutaturvenas penitus squallētis arenę:
Nūc redit ad Syrtes & fluctus accipit ore.
Aequor eusq; placet: sed nō & sufficit humor.
Nec sentit fatiq; genus mortemq; veneni:

SVLPITIVS.

¶Numina. Diuini em̄ putant & sunt sacri: Dracones. necalibi nocent nisi in Aphrica: & lucēt aureis squamis. Strabo scribit dracones trecenū cubitorū qui tauros elephantosq; capiant in Aphrica esse. Ducitis, trahitis. Pēnis, auib⁹. Verbere. ictu caudæ. Aulum, Tusco militē. Torta caput retro. retro flexa quū calcaretur Leti frōs caret inuidia. hoc est vulnus nonē horrendū. Inuidia, odio. Minatur. aut tumore aut colore aut hiatu. Subit. serpit sensim. Carpit, rodit. Tabe. veneno. Pestis ebibit. venenum exhaurit. Vitalia. hepar, cor, cerebrū, pulmonē. Non fuit. defuit quia aruerat. Decus imperij. honor aquilæ quā gerebat. Iura, potestas. Mœsti, miserantis ipm & reliquos. Accessit morti Libye. addita est morti siticulosæ regio sicca. Famam fati, mortis insfamiam. Adiuta. videtur em̄ potius æstu regiōis q̄ ipo veneno necare. Scrutatur. inquirit Aulus. Squallentis, siccæ. Syrtes, vbi fons Hāmonis. Fluctus. maris aquam. Placet. nō offendit. Venas suas. vt sanguinē biberet. Rapi signa. q̄ sitiēs Aul⁹ abiecerat. Discere nulli. nūq; amplius⁹ visum ē hoc: vt qs q̄ sitiēs suū sanguinem biberet. Discere. discēdo videre aut audire. Stetit i crure. inhęsit mordēs intibia. Parua mō. parua mensura: sed qua nulla mortē infert cruentiorē. dissoluit em̄ corpus & in frusta decidit. Circū proxima plagę. circū vicina vulneri.

PHI. BEROALDVS.

¶Aurato nitidi fulgore draconis. In India atq; Aethiopia dracones nascunt̄ tātę magnitudis: vt solidos hauriāt ceruos taurosq;: & i ueniunt̄ vicenū cubitorū lōgitudie. Author Plyni⁹. Sūt pēnati. Vñ ait ducitis altū aera cū pēnis. Nec tut⁹ spatio ē. discordia ē ppetua iter elephātes atq; dracones q tātę sūt magni tudinis: vt elephātos circūflexu ambiāt facili, nexuq; nodi pstringāt: & vt ait Ply. omnē sāguinē ebibāt: ex quo siccati cōcidunt. Vñ eis ait Lucanus nō opus esse veneno ad inferendā mortē virib⁹ suppetētibus. Insolitasq; vidēs puo cū vulnere mortes. Cato multos ex suis videbat extīgui nouo & isolito genere mortis cū ictu serpētis minimo corruerēt. Signiferū iuuenē. Nūc speciatim enumerat mortes quorūdā q a varijs serpentib⁹ pcussi miserādo fato perierūt: & dicit Aulū Hetruscū a Dipsade, q̄ vt supra dixim⁹ siti necat fuisse pcussū. Erat aūt Aul⁹ signifer. Calcata. s. ab ipo Aulo. Ipsaq; leti frōs caret iuidia speciēs & forma mortis veniētis p ictū dipsadis caret iuidia q̄ a non cognoscit. & iō null⁹ exe crat̄ null⁹ ei inuidiā facit. Carpitq; medullas ignis edax: calor veneni & incēdium cœpit

paulatim ebibere omnẽ humorẽ q̃ erat i Aulo & immittere ſitis ardorẽ. Calida tabe.i. ardẽti veneno. Peſtis. vir⁹ dipſadis. Defeſſos ſtet q̃ ſudor in art⁹. Ardor veneni adeo oẽm ebiberat humorẽ: & incẽderat vitalia: vt nec quidẽ ſudor poſſet effluere e ſupficie corporea: nec lachrymę ex oculis manare. Ne ſpargere ſigna auderet. Aulus ardẽs & æſtuãs vi veneni dũ quęrit aquas ſpargit ſigna: & cuncta pturbat. Ille vel in Tanaim miſſus. tanta vis erat ardoris & veneni in viſceribus Auli: vt ſi fuiſſet in maximis fluminibus non poſſet mitigari. De tanai fluuio Scythię & reliqs ſæpiſſime dictũ eſt. Acceſſit morti Libye. in Libya penuria eſt aq̃rũ, vt ait Saluſti⁹, cælo terraq̃. Vnde Africa adiuuit mortẽ Auli ſiti furẽtis: & ſic dipſas habet minorẽ famã mortis quia Libya eã iuuare videt aquarũ penuria. Aequoreuſq̃ placet, tanta erat Auli ſitis vt aquę maris q̃ ſunt ſalſę & amaræ ei viderẽ tur iucũdæ: quib⁹ tamẽ ſitim explere nõ poterat: q̃ ſola cruciari ſe putabat neſciens ſe a dipſa de pcuſſum. Atq̃ os implere cruore. ex hoc oſtẽdit noua ſitis q̃ Aulũ cõpulerit ad ſe cãdas, pprias venas: vt cruore os ſiccũ made faceret. Diſcere nulli pmiſſum eſt hoc poſſe ſitim. Cato iuſſit q̃ primũ rapi ſigna ne quiſpiã intelligere poſſet cauſã mortis ex ſiti manantis. Seps ſtetit exiguus. ſerpens nũcupatus ſeps: cuius ſupra meminit, Sabellũ i crure pcuſſit q̃ excitatus ſepẽ interemit & pilo iter arenas fixit. Nã plagæ proxima circũ. vt ſupradictũ eſt ſepis ictus oſſa diſſoluit oĩb⁹ cõpagib⁹ diffluentibus. Oſſa retexit .i. nuda uit erepta cute & carne.

Sed putat eſſe ſitim: ferroq̃ aperire tumẽtes
Suſtinuit venas: atq̃ os implere cruore.
Iuſſit ſigna rapi propere Cato: diſcere nulli
Permiſſum eſt hoc poſſe ſitim. ſed triſtior illa
Mors erat añ oculos: miſeriq̃ in crure Sabelli
Seps ſtetit exiguus: quem flexo dente tenacẽ
Auulſitq̃ manu: piloq̃ affixit arenæ.
Parua modo ſerpẽs: ſed qua nõ vlla cruentę
Tantũ mortis habet. nã plagę proxima circũ
Fugit rapta cutis: pallentiaq̃ oſſa retexit.

¶ Vos quoq̃ q̃ &c. Continuo cõmemorat genera venenat orũ animaliũ i Aphrica dicẽs. O dracones q̃ exiſtẽtes numia inno xia. i. habiti pro diſs innoxiis, cunctis terris. ſ. a liis, ſerpitis. i. p gredimini, nitidi. i. reſplẽdentes fulgore aurato .i. qualis eſt in auro: Aphrica ardens .i. vehemẽter calida, & ita omne humidũ aut abſumens aut in venenũ vertens, facit vos quoq̃. i. etiã vos nedũ ſerpẽtes, letiferos: aut vt alij legũt peſtiferos. i. morti feros, hoĩb⁹ & pecudibus, cũ. i. q̃n ducitis pẽnis ſup. veſtris, aera altum. i. ſublimem. i. quando volatis & magnitudine alarũ trahitis ingentem partem aeris vobiſcum, aut ducitis. i. impellitis aera altũ cum pẽnis. i. auibus vobiſcũ volãtibus: & vos ſecuti. i. perſequẽtes, tota armenta. i. greges boũ & ſimilium magnos armos habentium, rumpitis. i. frangitis ingẽtes tauros, amplexi ſcilicet eos verbere. i. flagello caudæ veſtræ: nec elephas eſt tutus ſpacio. i. ſpacioſo corpore ſuo: quia datis leto. i. interficitis oſa. ſ. animalia quãtũcũq̃ magna: nec opus eſt vobis veneno ad fata noxia. i. ad necẽ nocẽter inferendã. hoc dicit quia vi graſſantur & opprimunt ac enecant ſolo ictu. Cato emetitur id eſt legit & ingreditur iter ſiccum, inter has id eſt huiuſmodi peſtes id eſt peſtiferas beſtias, ſupple cum milite duro id eſt forti & conſtanti animo ad difficilia obeunda & toleranda: & videt inſolitas mortes id eſt neces, cum paruo vulnere id eſt ſecutas paruum vulnus a ſerpente factum. Dipſas ſerpens ſiticuloſa & ſitim generans torta caput id eſt habens caput tortum, retro id eſt retrorſum, momordit calcata id eſt cum eſſet calcata, Aulum iuuenem ſanguinis Tyrrheni id eſt Tuſcum militem & nobilem quaſi ex Lucumonibus Hetruriæ ortum, ſigniferum id eſt ferentem ſigna: vnde minus potuit quid calcaret proſpicere. Vix fuit Aulo dolor aut ſenſus id eſt perceptio dentis id eſt morſus facti a dente diſpadis: & ipſa frons. i. aſpectus primus leti id eſt necis, caret inuidia id eſt atrocitate cui inuideas: nec plaga id eſt vulnus, minatur quĩq̃ ſcilicet maioris mali quia nemo timebat eum ex tali vulnere debere mori: ſed ecce id eſt præter opinionem, virus ſubit id eſt ingreditur tacitum id eſt occulte: & ignis edax id eſt incentiua vis veneni, carpit id eſt abſumit medullas & incendit viſcera tabe calida. i. ſanie calefacta. Peſtis id eſt vis veneni, ebibit id eſt abſumit, humorem id eſt ſuc cum naturalem & humidum radicale, fuſum id eſt extenſum circa vitalia id eſt membra interiora in quibus ẽ vita: vt cor, hepar &c. & cœpit torrere linguam in palato id eſt oris conuexo, ſicco. i. exiccato per venenum dipſados: & ſudor qui iret ſi fuiſſet humor reliquus, in artus defeſſos id eſt defatigatos pręangustia doloris, nõ fuit id eſt defuit: atq̃ vena lachrymarum id eſt humor vnde lachrymæ fierent, refugit. i. deſtituit oculos. Decus imperij id eſt honor aquilæ publicæ quam ferebat, non ſupple tenuit, virum ſcilicet Aulum, ardentem ſcilicet ſiti & calore veneni: & iura Catonis ſcilicet imperatoris qui poterat animaduertere in ſigniferum progredientem extra ordinem, mœſti ſcilicet ob malum ſuorum, non tenuere. i. retinuerunt Aulum ardẽtem: ne aut quin. i. quo min⁹, auderet ſpargere. i. in terrã deijcere ſigna. i. aquilã: & neĩpe furens exquireret totis agris aquas: quas venenum ſitiẽs. i. ſitim excitans, in corde id eſt præcordijs, poſcebat id eſt exigebat. Ille ſcilicet Aulus a dipſade morſus, miſſus id eſt ſi eſſet miſſus, vel id eſt etiam, in Tanaim fluuium Scythiæ qui Europam ab Aſia diſtingens maximus eſt: & in Rhodanum fluuium Gallię Lugduneñ. maximum: & in Padum fluuiorum Italiæ maximum: & bibens nilum flu. Aegypti maximum, vagantem per rura, id eſt tunc cum maxime excreuerit, adhuc tamen arderet id eſt ſiti conficeretur. Libye id eſt regio ipſa ſiticuloſa & arida, acceſſit id eſt addita eſt, morti ſcilicet quam dipſas ſola faceret alibi: & dipſas adiuta ſcilicet ad ſitim ingerendam, terris peruſtis ſcilicet Libyes, habet minorem famam fati. i. mortis infamiam. Aulus ſup. ſcrutatur i. inquirit, venas. i. ſcatebras aquarum, arenæ penitus ſqualentis. i. obſcœnæ: & nunc poſtq̃ nõ inuenit aquas alias, ipe redit ad ſyrtes ſcilicet maris: & accipit ore fluctus maris: & humor æquoreus id eſt marinus placet id eſt ſapit ipſi licet ſit ſalſus & amarus: ſed non & id eſt etiam ſufficit, quia inextinguibilis erat ſitis, nec ſentit genus fati & mortem veneni, id eſt a dipſade illatam: ſed putat ſitim eſſe: & ſuſtinuit, id eſt potuit magnitudine animi, aperire ferro, venas ſcilicet corporis ſui, tumentes veneno, atq̃ implere os ſuum cruore.

re. Cato iuſſit ſigna rapere propere: & nulli permiſſum eſt diſcere ſitim hoc poſſe. ſ. quod Aulus fecit, quia nõ expectauerunt finem eius, ſed mors triſtior illa. ſ. morte Auli, erat ante oculos militum: & ita videbãt eã. q̃ p quia, ſeps exiguus ſcilicet ſerpẽs, ſtetit. i. adhęſit in crure Sabelli miſeri: quẽ ſcilicet ſepem tenacem dẽte flexo id eſt incuruato intra tibiam, Sabellus auulſit manu: & affixit pilo ſcilicet ſuo, arenæ. Serpens ſcilicet illa ſeps nomine, eſt parua modo id eſt menſura, ſed ea qua vlla ſcilicet alia, non habet tantũ. i. tantam vim mortis cruentæ: nam cutis rapta circum proxima id eſt vicinißima loca plagę, fugit. i. abiuit: & retrexit id eſt denudauit oſſa pallentia, quia arefacta.

SVLPITIVS.

Iamq̃ ſinu laxo nudum ſine corpore vulnus.
Membra natant ſanie: ſuræ fluxere: ſine vllo
Tegmíe poples erat: féorũ quoq̃ muſcul⁹ oĩs
Liquitur: & nígra diſtillant inguina tabe.
Diſſiluit ſtringens vterũ mẽbrana: fluuntq̃
Viſcera: nec quantũ toto de corpore debet
Effluit in terras: ſæuũ ſed mẽbra venenum
Decoquit: in minimũ mors cõtrahit oĩa virus.
Víncula neruorũ: & laterũ contexta: cauumq̃
Pectus: & abſtruſum fibris vitalibus omne
Quicquid homo eſt apit peſtis: natura pfana
Morte patet: manãt humeri forteſq̃ lacerti:
Colla caputq̃ fluunt. calido nõ ocyus hauſtro
Nix reſoluta cadit: nec ſolem cæra ſequetur.
Parua loquor corpus ſanie ſtillaſſe peruſtum:
Hoc & flãma pót. ſed quis rog⁹ abſtulit oſſa?
Hęc quoq̃ diſcedũt: putreſq̃ ſecuta medullas
Nulla manere ſinunt rapidi veſtígia fati.
Cyníphias inter peſtes tibi palma nocẽdi eſt.
Eripiunt omnes animam: tu ſola cadauer.
Ecce ſubit facies leto diuerſa fluenti:
Naſidium Marſi cultorem torridus agri
Percuſſit pręſter: illi rubor ígneus ora
Succendit: tenditq̃ cutẽ pereunte figura
Miſcés cuncta tumor toto iã corpore maior:
Humanũq̃ egreſſa modũ ſup omnia mẽbra
Efflatur ſaníes late tollente veneno.
Ipe latet penitus congeſto corpore merſus:
Nec lorica tenet diſtenti corporis auctum.
Spumeus accenſo non ſic exundat aheno
Vndarum cumulus: nec tanto carbaſa coro
Curuauere ſinus: tumídos iã non capit artus
Informís globus: & cõfuſo corpore truncus.

¶ Sinu laxo. Aperta vulneris curuatura, & orbículo ipſo. Sine corpore, ſine carne. Cicero ad Gallum. Nam & vires & corpus amiſi. Martialis. Inq̃ omni nuſq̃ corpore corpus erat. Suræ. puipæ poſteriores. Plyni⁹. In omni genere ſuræ hominí tantum & crura carnoſa. Vergilius. Purpureoq̃ alte ſuras vincire cothurno. Poples. poples eſt pars poſt genu ppe ſummam ſuram & imã coxam. Plynius. Idem poplites int⁹ flectit hominis modo. Muſculus. torus & pulpæ denſæ tumor. Tabe, ſanie. Inguia, genitalia. Diſſiluit mẽbrana. diſſoluta eſt cutis & cartilago ventris. Viſcera. exta & inteſtina. Nec quantum debet. nec quantum corruptum eſt excidit, ſed vritur & conſumitur antẽ q̃ cadat. Virus. ſuc cum & ſaniem virulentam. Contexta laterũ. continuatio lateris crateſq̃ pectoris. Abſtruſum omne. omne qđ latet circa fibras cordis & hepatis. Peſtis aperit: venenum diſſoluit. Natura. interior corporis pars. Manant. diſſoluuntur. Cadit, fluit. Parua loquor. immo nuo rem dicendo carnem & veſtam & ſolutã fuiſſe veneno: quoniam hoc etiam ignis facit: ſed ignis nõ excedit oſſa. Nulla veſtigia. nullum ſignum quo cognoſcatur mors recens. Cyniphias. Cynips ſtuuius eſt Garamantum apud quem naſcuntur grãdes hirci. Peſtes cyniphias: ſerpentes Libycas. Cadauer. nam diſſoluis corp⁹, & oſſa. Ecce ſubit. en ſubſequitur alia mortis ſpecies ab eo q̃ ſoluit corpus: nam auget & tumefacit. Toretidus. alluſit ad nomẽ: nam πρήθω ardeo ſignificat. Succendit. inflammat. Tendit, extendit. Pereunte figura. vt non cognoſcatur forma. Efflatur ſanies. emittitur ſpuma ſuper membra tumidiſſima. Tollente, tumefaciente. Merſus, confuſus. Congeſto, conglobato & informi. Auctum diſtenti corporis. incremẽtum tumefacti corporis. Vndarum cumul⁹. copia aquæ. Coro, vento. Curuauere ſinus: repleuere flexus ſuos. Non capit. nõ continere poteſt. Truncus. non enim apparebat caput. Intactum. hunc inſepultum intangibilemq̃ reliquerunt inquit. Haud impune fe. quia perimet ipſas. Non auſi tradere. metuentes. Nondum ſtante modo. nondum finita menſura tumoris, Miratori. imitatori.

Cynips.

PHI. BEROALDVS.

¶ Nudum ſine corpore vulnus. Videbat eſſe totum corpus conuerſum in vulnus cum nulla corporis ſupereſſet effigies. Surę fluxere. Sura eſt pulpoſa caro i crure: & vt ait Plynius, In omni genere ſuræ hominí tñ & crura carnoſa. Reperiſ apđ authores i Aegypto quædam non habuiſſe Suras. Horatius. Teretesq̃ ſuras. & Vegeti⁹ exigit i Tyrõe ſuras non ſuperflua carne diſtentas. Sinevllo tegmíe poples erat. fluxit pellis q̃ integit neruos.

Suræ.

Poples.

poplitis. Sũt aũt poplites sub genib⁹ in quibus crura curuanť: vt supradictũ est in tertio.
Musculi. Femorũ quoq; musculus ois liquiť. Musculi sunt carnes duriores solidioresq; in femoribus & lacertis. Vnde caro musculosa quæ ẽ cõpacta & densa: & ob hoc robustior. Vegetius Tyronẽ esse debere ait humeris musculosis. Liquitur. i. soluiť & diffluit. Vergi. Cũ mõtibus humor liquiť. Dissiluit stringens vterũ membrana. i. vmbilicus: in quo coitus est nodosus venarũ vt ait Plynius. ibi cñ colligantur. Seuũ sed membra venenũ decoquit. oia membra defluebãt in Sabello: tñ non effluebant in terras: sed vi veneni absumebanť. Et abstrusum fibris vitalib⁹ omne. Pestis veneni aperuit in Sabello oia q̃ sunt recondita in fibris: quas auspices inspicere solẽt: vt in primo abunde diximus. Nec solẽ cęra sequetur
Non celerius niues flante haustro vento cali
do resoluũtur: nec cęre liquescunt: quãdmodum totũ Sabelli corpus cito fluxit. Ocyus i. celerius & citius. Hoc & flamma poteſt. Vis flammę ita põt resoluere in stillas humanum corpus: quãdmodũ venenum sepis tabifici Vñ nõ ita flãma absumit ossa: vt ipe seps qui & carnẽ & ossa, & medullas adeo dissipat: vt vestigia fati. i. mortis, nulla relinquanť. Cyniphias inter pestes tibi. Seps obtinet principatũ nocendi inter serpẽtes Aphricanas: q̃s appellat Cyniphias a Cyniphe fluuio Africæ & regione. Vergilius. Cyniphijq; tondent hirci
Facies leto diuersa fluẽti. quia cum mors superior fuerit tota fluens corpore absumpto: quę sequiť tota turgida corpore inflato. Percussit Pręster. serpens qui distẽdit corpora percussa. Agri Marsi. Marsi populi Italię a Marso Circes filio nominati: vt Gellius tradit. Ili. s. Nasidio. Pereũte. figura adeo cutis tẽdebatur: vt humana figura perderetur. Super omnia membra efflatur sanies. Venenũ põte ris adeo distendit Nasidiũ vt sup omnia membra efflareť sanies. Ipe latet penitus. Nasidi⁹ i suo corpore distento ad immẽsam magnitudinem latebat nõ apparẽs. Nec lorica tenet. disrupta est lorica vi corporis turgẽtis. Spumeus accẽso. non ita turgescunt & exũdant spumę in vase æneo: quod feruet igne subiecto: vt distendebatur Nasidius. Nec sic vela nautica inflata reddunť flante coro vento occidẽtali. Intactũ volucrũ rostris. reliq̃rũt Nasidiũ quẽ volucres ꝓpter venena nõ erant tacturę: neq; feræ impune discerpturę: qa pariter perissent. Modo. i. mẽsura crescendi.

Intactum volucrum rostris: epulasq; daturum
Haud impune feris, non ausi tradere busto
Nondũ stante modo crescẽs fugere cadauer.
Sed maiora parant Libycę spectacula pestes.

¶ Iamq; sinu laxo. Prosequiť necẽ Sabelli a sepe serpẽte illatam, dicens. Iamq; i. et iam sup. erat, vulnus nudũ. i. apertum sine corpore. i. sine carne, sinu. i. curuatura vulneris, laxo. i. remissa: & mẽbra Sabelli, natant sanie. i. cruẽto sanguine effluente: & surę. i. carnosæ partes crurũ post tibias & sub poplite. fluxere. i. sanguinẽ fluentem habebãt: & popples. i. neruus post genu, & partes illi vicinę, erat sine vllo tegmine, quia caro decidebat: quoq; i. & etiam omnis musculus. i. torus pulposus femorũ, liquiť. i. defluit: & iguina. i. genitalia, distillãt. i. i diuersa manant, tabe. i. corrupto sanguine, nigra. i. nigri coloris. Mẽbrana. i. pellicula, stringens. i. cingens, vterũ. s. in sano, dissiluit. i. i diuersa abijt: & deinde viscera fluũt. i. effluũt: nec sup. tñ. s. viscerũ & sanguinis aut materię alterius, effluit in terras, quantũ debet. s. effluere de toto corpore, sed venenũ sæuũ decoquit. i. absumit membra: mors contrahit omnia. s. membra, in virus i. succum & saniem virulentã, minimũ. i. minimę quantitatis: & pestis. i. veneni infectio aperit. i. denudat & patefacit, vincula neruorũ: & contexta. i. iunctura & cõpagẽ laterum: & pectus cauũ: & omne abstrusum mẽbris vitalibus. i. intestinis maioribus: & quicquid homo est. i. omne secretũ latens intra corpus hominis: & natura. i. naturalis cõpositio hominis, patet morte profana. i. per mortem illam ab veneno illatam. humeri & la certi fortes manant. i. distillant sanie: & colla & caput fluunt: & nix non cadit ocyus. i. celerius resoluta haustro. i. meridionali vento, calido. s. nobis, q̃ sup. sanguis e membris illis veneno infectis cadit: nec cęra sequeť sup. ocyus. i. celerius solẽ. i. liq̃facta a sole non citius diffluet. Ego loquor parua. i. rẽ minimã, p negotij magnitudine, vtpote dum sequor. i. dico infectando rei atrocitatẽ, corpus peruſtũ. i. calore confectũ, stillasse sanie. i. corrupto sanguine: hocerñ parum est: nã, &. i. etiã, flãma potest hoc. i. facere corpus peruſtũ stillare: sed quis rogus. i. ignis abstulit. i. absumpsit ossa: hoc ẽ quis calor liquefecit ossa: & tamen, hæc quoq; i. etiã hęc, videlicet ossa, discedunt. s. a corpore: & secuta medullas putres. i. & fluentia vna aut post medullas, nulla. i. non vlla, non sinunt vlla vestigia. i. vllas reliquias fati rapidi. i. mortis repentinæ manere. Et ideo o seps (ad eum ern loquitur) palma. i. victoria nocẽdi, ẽ tibi inter pestes Cyniphias. i. inter serpentes venenatos accolas Cyniphis fluuij Garamantũ. Omnes scilicet pestes & serpentes venenosi, eripiũt animam. i. vitam: tu sola supple pestis (Nam masculino pri⁹ protulit) eripis supple id est cõsumis cadauer. s. infectum. Ecce, quasi dicat attende nouum genus pestis, facies id est species veneni, diuersa, subit. i. subsequitur leto fluenti, id est p mortem quæ fit cum fluxu. Præster sepens torridus percussit Nasidium cultorem scilicet prius agri Marsi in Italia: rubor igneus id est ignei coloris & calidus succendit illi scilicet Nasidio, ora. i. faciem: & tumor. i. inflatura miscens cuncta id est confundens omnia, tendit, id est inflat cutem scilicet eius: figura pereũte, existens maior toto corpore. Et sanies id est corruptus & inflatus sanguis, egressã modũ humanum id est mensuram quantitatis humano corpori debitæ, efflatur super omnia membra, veneno tolente. i. erigente & extendente late scilicet membra. Ipe. s. præster serpens, latet penitus, mersus. i. absconsus, corpore congesto. i. in globum contracto, nec lorica. i. armatura militis ex loris facta aut ex annulis ferreis vt nunc fit, tenet. i. continet ne excrescat, auctum id est augmentum & inflaturam corporis distenti. i. extenti & impleti veneno. Cumulus. i. gurges aut vis vndarum. i. aquarum, spumeus. i. spumosus, ex feruore enim generatur spuma, non exundat. i. non vndatim effluit, sic. i. tam vehementer, aheno id est vase æreo, vt cacabo aut lebete, accenso. i. vehementer calefacto, nec carbasa. i. vela, curuauere. i. extenderunt, sinus id ẽflexus suos, tanto coro. i. vento qui & caurus & argestes dicitur, hoc est non sic ebullit aqua, nec vela inflantur sic vẽto vt membra veneno. Globus informis. i. totum corpus contritũ in globum inflatum sine forma humana: & p. i. trũcus. i. corpus trũco simile, cũ nõ appareret caput, corpe cõfuso. i. in se cõtracto sine discrimine membrorũ, non capit. i. nõ potest cõtinere, iã, i. amplius artus tumidos. i. inflatos veneno, qui in tãtũ tumebant q̃

abrũpebantur. vnde truncũ vocat corpus. Et socij sup. fugere cadauer crescens, modo. i. mensura inflationis, nondum stante. i. sistere coacta, sed adhuc procedente: fugere inquã cadauer intactum. i. non tangendum, rostris volucrum. s. rapacium, & daturum epulas feris, vt lupis & vrsis magis voracibus & minus delicatis q̃ sũt aues, epulas. i. escam, haud impune. i. non sine punitione: quia veneno perimunt: fugere dico non ausi tradere busto. i. rogo aut sepulchro. Sed pestes Libycę parant maiora spectacula: quę sequuntur.

Impressit dentes æmorrhois aspera Tullo
Magnanimo iuuenі miratoriq; Catonis.
Vtq; solet pariter totis se effundere signis
Gorycii pressura croci: sic omnia membra
Emisere simul rutilum pro sanguine virus.
Sãguis erãt lachrymę: q̃cũq; foramina nouit
Hũor: ab iis largus manat cruor: ora redũdãt
Et patulę nares: sudor rubet: omnia plenis
Mẽbra fluũt venis: totũ est ꝓ vulnere corpus.
At tibi Leue miser fixus precordia pressit
Niliaca serpente cruor: nulloq; dolore
Testatus morsus subita caligine mortem
Accipis: & stygias sono descẽdis ad vmbras.
Non tam veloci corrumpunt pocula leto
Stipite quæ diro virgas mentita Sabęas
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.
Ecce procul seuus sterili se robore trunci
Torsit & imisit (iaculũ vocat Aphrica) serpẽs
Perq; caput Pauli transactaq; tempora fugit.
Nil ibi virus agit: rapuit cum vulnere fatum.
Deprẽsum est q̃ funda rotat q̃ lenta volarent
Q̃ segnis Scythicę strideret harundinis aer.
Quid prodest miseri basiliscus cuspide Murri
Transactus? velox currit per tela venenum
Inuaditq; manum: quam protinus ille retecto
Ense ferit: totoq; simul demittit ab armo.
Exemplarq; sui spectans miserabile leti:
Stat tutus pereunte manu. quis fata putaret
Scorpion aut vires maturę mortis haberę?
Ille minax nodis & recto verbere sæuus
Teste tulit cœlo victi decus Orionis:
Quis calcare tuas metuat salpinga latebras?
Et tibi dant stygię ius in sua fila sorores.
Sic nec clara dies nec nox dabat atra quietẽ.

¶ Aemorrhois, serpens a sanguinis fluxu dicta. Miratori, imitatori. Vt solet. Sic per totũ eius corpus cruor effluxit vt solet croceus color emitti per oia foramina quę sunt in charta aut tabula pictoris archetypa: ex qua in subiectam materiã signa redduntur. Pressura croci. i. crocũ expressum & dilutũ. Corycij. Cilicis a Coryco oppido vbi prouenit optimũ. Rutilum virus, ruſſum venenũ. Q̃cũq; foramina nouit humor. vndecũq; aliquis humor egredi solet: vt e narib⁹, ore, oculis, aurib⁹, secretioribus, & e poris vnde sudor egreditur. SVLPI.
Leue. Hic Leuus ex aspidis morsu periit dormiendo. Fixus, coactus & densatus. Serpente Niliaca: aspide quæ in ripis Nili versatur. Non tam veloci. nõ tam subitam mortem infert toxicum arboris quæ in Sabæa nascitur adeo turi simlis vt fallat legentes. Q̃ę mentita virgas sabæas: quæ turi similis. Diro: venenato. ordo est. Toxica quę mentita virgas Sabæas diro stipite Sabęi fatilegi carpũt matura non corrumpunt pocula tam veloci leto. Matura, apta vsui, decocta. Ecce. Paulus iaculo serpente velut telo transfixus est vtrũq; tẽpus. Trunci sterilis. in fœcũdę arboris ligno. Tẽpora transacta, perforatũ caput. Fatum, mors. Cũ vulnere. quo solo periť. Deprensũ est. cõpertũ ẽ ex iaculi velocitate & vi q̃ lẽte saxa e funda & sagittę ex arcu emittanť. Rotat, rotando immittit. Aer harundinis Scythicæ: sagitta Parthica per aerẽ impulsa. Q̃ quid prodeſt. immo nocuit mortuus. Ferit, amputat ne alia membra inficiantur. Maturę, accelerate. Nodis, cauda nodosa. Recto verbere. ictu ern caudæ erectę percutit. Teste tulit cœlo. cõ secutus est laudẽ Orionis interempti vt eius imago in cœlo effigiata demonstrat. Emiſ⁹ est autem a Tellure in Orionа venatorem qui se iactauerat nullum ab illa monſtrũ posse ꝓduci q̃d ipse non conficeret. vt Iginus etiam meminit. alias de Orione opiniones apud eũdem lege. Salpinga. σάλπιγξ tuba est cuius formam habet hęc serpens: cuius latebra calcata mortifera est. Sorores stygię. i. parcę. Ius in sua fila facultatẽ mortis. Sic: hoc periculo & malo. Suspecta est. videlicet tellus. Cõgestæ, cõstructę cũ rarissimę sint. Culmis, frugũ Pestes gelidas, serpẽtes noctu frigidas. Orion. Salpinga.
¶ Impressit dẽtes æmorrhois. Aemorrhois vt supra dictũ est haurit oẽm cruorem ex eo quẽ pcusserit. ita nũc æmorrhois momordit Tullũ militẽ Catonis. Corycij pressura croci. prima nobilitas est Cilicio croco & ibi in Coryco mõte: vt ait Plynius. a quo Coryciũ nũcupatur. Crocovino dulci misto Romani vtebanť ad theatra replenda. Martialis. Et cilices nimbis hic maduere suis. Sensus est Lucani. ita cruor rutilus manauit e corpore toto Tulli quemadmodum crocum solet fundere se totis signis. i. statuis: quæ in theatro positę croco per nimbum fuso resperguntur. In hanc sententiã ait Martialis. Hoc rogo non melius BERO.

q̄ rubro pulpita nĩbo ſpargere. Sãguis erant lachrymę. lachrymarũ humor erat ſanguine⁹ & ab oĩbus corporis foraminibus manabat cruor. Patulęnares, ſemp patẽtes. At tibi Leue miſer fixus p̄cordia preſſit. vt ſupra dixim⁹. Aſpides percuſſos torpore & ſõno necãt oĩm ſerpẽtiũ minime ſanabiles: vt ait Plyni⁹. Leuus ergo miles Catonis fuit, percuſſus ſerpente Niliaca. i. aſpide: ſubitoq; ſomno & caligine correptus deſcendit ad vmbras ſociorũ quĩ pauloante perierant & ipſi veneno. Non tã veloci corrumpunt pocula leto. nõ ita velociter necant aconita in poculis hauſta vt morſus aſpidũ. Aconita aũt imitanẽ formã turis. Plinius dixit habere folia cyclamini & cucumeris modo. Aconita ergo dicunẽ mẽtiri virgas ſabeas. i. tureas: qm̃ vt ait Vergilius, ſolis eſt turea virga ſabæis: & ſabęi ob ſimilitudinẽ ſępe falluntur, p ture carpentes aconita. Vnde ait Vergilius. Nec miſeros fallunt aconita legentes. Aconita a cautibus quas aconas vocant nuncupantur. Toxica, id eſt aconita venenoſa. Fatilegi, id eſt mortem legentes: nam dum credunt ſe colligere virgas tureas carpunt aconita quæ mortem ilico afferunt etiã ſolo contactu. eſt enim omnium venenorum ocyſſimum. Ecce procul ſæuo ſterilis. Supra docuimus iaculum eſſe ſerpentẽ: qui ex arborum ramis libratur: & miſſili dicitur volare tormento. Nunc ergo iaculum dicit ſe miſiſſe ex roboreo trunco & caput Pauli perforaſſe tanq̄ telum tormento miſſum. Nil ibi virus agit .i. venenũ. Depreſſum eſt q̄ funda rotat. Tũc cognitũ eſt ſaxa quæ funda mittuntur, & ſagittas quę arcu excutiuntur, eſſe tarda & lenta reſpectu iaculi. Arundinis. i. ſagittę. Quid p deſt miſeri baſiliſcus. Mirrus Catonianus cuſpide teli confodit baſiliſcum ſerpentem: cuius ſupra facta eſt mentio: verum ei nihil profuit illius mors: nam cruor venenatus baſiliſci per haſtã, quę eũ interemerat, currens inuaſit manũ Mirri: quãne latius ſerperet venenũ illico ãputauit. Retecto. i. nudato. Ab armo .i. humero. Quis fata putaret ſcorpion. quis crederet inquit ſcorpion inferre poſſe mortẽ. tamẽ olim dicitur interemiſſe Oriona: quĩ cũ vellet cum Diana concũbere, periſ⁹ta ſcorpione percuſſus quem Diana immiſit: vt narrat Seruius. Scorpiones autem vt ait Plyni⁹, venenum fundunt candidum cauda quæ ſemp in ictu eſt: ferit obliquo ictu & iflexo. propriũ eſt ſcorpionũ q; manus palmam non feriunt Auctor Plynius. Teſte tulit cœlo. quia Oriõ extinctus in ſydera relatus eſt: vt ſupra diximus. Quis calcare tuas metuat ſalpiga latebras. Eſt formicarum genus venenatum. Solifugas Cicero appellat. Salpigas alĩ. auctores Plynius & Solinus. Salpiga ergo habet ius in fila parcarũ: quia & ipſa necis habet poteſtatem. Stygię ſorores. i. parcę. Nam neq; congeſtæ ſtruxere cubilia frondes. i. nullas frondes nullos culmos in locis peruſtis inueniebant: quibus toros ſternere poſſent. Vnde corpora eorum magis erant expoſita ſerpentibus. Tori dicti ſunt ab hęrbis tortis: vt interpretatus eſt Seruius. Corpora fatis expoſiti .i. habentes corpora expoſita morti. Alliciũt

Suſpecta eſt miſeris in qua tellure iacebant.
Nam neq; congeſtę ſtruxere cubilia frondes:
Nec culmis creuere tori: ſed corpora fatis
Expoſiti voluuntur humo: calidoq; vapore
Alliciunt gelidas nocturno frigore peſtes.

¶ Impreſſit dentes. Docet qđ dixit. Sed maiora parant Libycæ ſpectacula peſtes: quia Aemorrhois, ſerpens poſt cuius morſum ſanguis fluit, aſpera. i. dura & ſęua, impreſſit dentes Tullo iuuenĩ magnanimo, & miratori. i. imitatori (vt exponit Seruĩ⁹) Catonis. Vtq;. i. & quẽadmodũ, preſſura croci, Corycij. i. Cilicij ſolet ſe etrundere pariter totis ſignis. i. foraminib⁹ quibus a pictore lineamenta imaginis imitandę ſignari ſolẽt: factis videlicet exẽplaris ſuperponẽdo tabulę pingendæ: per q̄ foramina dum crocũ immittũt ſtatim diffunditur per omnia: ſic oĩa mẽbra Tulli emiſere ſimul virus rutilum. i. venenũ, pro ſanguine. i. loco ſanguinis. Lachrymę erant ſanguis. i. cõuertibantur in ſanguinẽ: & quæcunq; foramina nouit humor. i. per quæcũq; ſolitus erat effluere, ab ijs. ſ. foraminibus, manat cruor largus: ora redundant. ſ. ſanguine: ſudor rubet. i. cõuertitur in ſanguinẽ: & oĩa mẽbra fluũt venis exiſtentib⁹ plenis. ſ. cruoris, totũ corpus eſt pro vulnere: quia ab omni parte vt e vulnere ſolet, ſãguis fluit. At. i. ſed o Leue (propriũ eſt viri) miſer. i. miſerande, cruor fixus. i. coactus & denſatus tibi, ſerpente Niliaca. i. aſpide, preſſit. i. obſtruxit tibi prę cordia. i. vicina cordi membra: & tumullo. i. nõ vllo, nõ teſtatus. i. nõ indicans aut ſignificans morſus. ſ. Aſpidis, vllo dolore, accipis mortẽ caligine. ſ. oculorũ, ſubita. i. ſubito orta: & deſcẽdis ad vmbras ſtygias. i. ad inferos, ſomno. i. cũ ſopore graui. Toxica. i. venena & infectiones, hoc eſt ligna venenata, quæ mentita. i. mẽdaciter ſe aſſerentia, virgas ſabæas. i. turiferas (quia ſolis eſt turea virga ſabæis: vt dicit Maro.) diro. i. execrabili ſtipite ſabæi ſatilegi. i. colligentes in eis fata. i. necem hoĩm, carpunt matura .i. apta vſui & decocta, nõ corrũpunt. i. non inficiunt pocula tã veloci. i. tam præſenti, leto. i. nece: q̄ ſup. Leuus deſcendit ad inferos. Ecce (oſtendit aliud genus leti ab iaculo ſerpente Paulo illati) ſerpens ſeuus ſup. que Aphrica vocat iaculũ, torſit ſe ſterili robore trunci. i. arboris infœcundæ, torſit autẽ vt ſe fortius iaculeſ, & imiſit ſe p caput Pauli. ſ. virĩ ſic dicti: & fugit p tpa trãſacta. ſ. Pauli. i. penetrauit ipetu totũ caput pauli: & iõ o Paule virĩ⁹. i. venenũ iaculi, nil agit tibi. i. in te: aut meli⁹ legaſ nil ibi. ſ. i. Paulo: quia fatũ rapuit tecũ vulnere. i. ſtatim vt vulnus factũ eſt per media tẽpora anteq̄ venenũ operaretur. Deprenſum eſt ex velocitate iaculi ſerpentis, q̄. i. quãtũ lenta volarent. ſ. ſaxa & glandes: quæ funda rotat. i. rotando emittit: & q̄. i. quantũ ſegnis, reſpectu eius qui a iaculo excitatur, aer harundinis Scythicæ. i. agitatus a ſagitta Parthica, ſtrideret. i. ſonitũ ſtridulum traheret. Deinde proſequitur caſum Murri cuiuſdã qui baſiliſcum interemerat dicẽs. quid baſiliſcus. ſ. ſerpens, tranſactus. i. tranſoſſus, cuſpide Murri miſeri, prodeſt ſ. murro? q. d. nihil: quia nocet. nam venenũ velox currit. ſ. a cuſpide, per tela. i. per haſtã: & inuadit manũ murri: quã. ſ. manum ille. ſ. Murrus ſentiens eam infectã, ferit. i. amputat, protin⁹. i. ſtatim & oĩno, enſe retecto. i. e vagina rapto: & demittit ſcilicet manũ, ſimul, vno ictu totã, ab armo. i. humeris ſuis: & ipſe ſpectãs exẽplar miſerabile ſui leti. i. necis ſuę, ſi nõ amputaſſet manũ, ſtat tut⁹ manu pereunte. ſ. per venenũ hauſtum. i. videns manũ abſciſſam adhuc inflari & veneno abſumi: vidit ſimilitudinẽ necis quã paſſus fuiſſet. Q uis putaret ſcorpiõ habere fata aut vires mortis mature. i, accelerate? Ille. ſ. ſcorpius, minax nodis. i. cauda nodoſa: & ſæuus verbere recto. i. ictu caudę quẽ recte facit, tulit cœlo teſte. i. atteſtante quia vidente, decus. i. laudem Orionis victi. ſ. ſemel a ſe. Hoc eſt probauit ſe aliquãdo potuiſſe Orionẽ interfeciſſe: qa & alios interfecit.

O ſalpinga quis metuat calcare tuas latebras? q. d. nullus: & tamen ſorores ſtygiæ. i. parcæ, dãt tibi ius in ſua fila. i. ſtamina: quia potes interrumpere filum vitæ. Sic. i. propter hoc periculum & malum veneni, nec dies clara, nec nox atra dabat quietem. ſ. militibus: quia tellus, in qua tellure iacebant, ſuſpecta eſt miſeris. Dicit q; in tellure iacebant. Nam neq; frondes congeſtę. i. accumulatę, cum illic non ſint arbores, ſtruxere militibus cubilia. i. milites ex ipſis: nec tori creuere culmis. ſ. congeſtis: ſed ipſi expoſiti fatis. i. morti addicti voluuntur corpora. i. habent voluta corpora humo: et ipſi (niſi legatur expoſita in ablatiuo: vt ſit ſed corpora militum voluuntur humo expoſita. i. addicta & obuia & peruia fatis: & ipſa corpora) alliciunt vapore calido, peſtes. i. peſtiferas ſerpentes, gelidas. i. frigẽtes, frigore nocturno: quod cum nocte humida ſemper venit.

Innocuoſq; diu rictus torpente veneno
Inter membra fouent. nec quę menſura viarũ
Quis ve modus norũt cœlo duce: ſępe q̄rẽtes
Reddite dii clamãt miſeris q̄ fugimus arma:
Reddite Theſſaliã: patimur cur ſegnia fata
In gladios iurata manus? pro Cæſare pugnãt
Dipſades: & peragunt ciuilia bella ceraſtæ.
Ire libet qua zona rubens atq; axis inuſtus
Solis equis: iuuat ætereis aſcribere cauſis
Q̄z peream: cœloq; mori: nil Aphrica de te
Nec de te natura queror. tot monſtra ferẽtẽ
Gentibus ablatum dederas ſerpẽtibus orbẽ.
Impatienſq; ſolum cereris cultore negato
Dãnaſti: atq; hoĩes voluiſti deeſſe venenis.
In loca ſerpẽtum nos venimus: accipe pœnas
Tu quiſquis ſuperũ cõmercia noſtra peroſus:
Hinc torrente plaga: dubiis hinc ſyrtib⁹ orã
Abrumpens medio poſuiſti limite mortes.
Per ſecreta tui bellum ciuile receſſus
Vadit: & arcani miles tibi conſcius orbis
Clauſtra petit mundi. forſan maiora ſupſunt
Ingreſſis. coeunt ignes ſtridentibus vndis:
Et premitur natura poli: ſed longius iſta
Nulla iacet tellus: q̄ fama cognita nobis
Triſtia regna Iubæ. q̄remus forſitan iſtas
Serpentum terras: habet hoc ſolatia cœlum.
Viuit adhuc aliquid: patriæ non arua requiro
Europamq; alios ſoles Aſiamq; videntem.
Qua te parte poli: qua te tellure reliqui
Aphrica? Cyrenis etiam nũc bruma rigebat:
Exigua ne via legem conuertimus anni?

gelidas. ſerpentes vitantes frigus nocturnũ vapore quem faciebant corpora proſtrata alliciebantur.

¶ Rictus innocuos. ora ſerpentium innoxia dum frigerent ſed vbi cõcaluerũt mordebãt. Fouent, dormiẽtes & inſcij. Nec quę mẽſura. nec quãtũ itineris peregiſſent quantũq; ſupeſſetq̄ ve irent fatis ex aſtris noſcere poterãt. Cœlo duce, ſole luna & ſtellis demõſtrãtibus. Reddite. plena cõmiſeratiõe querela. Segnia fata. mortem inertibus non militibus cõgruã Ingladios iurata manus. multitudo aſtricta militię ſacramento. Ire libet. imprudentiæ & temeritatis ſe arguit. Rubens, torrida. Axis, regio per quã ſemper diſcurrit ſol: & intelligit eclypticæ ſubiectã. Cauſis ætereis. i. fato & aſtris q̄ nos huc egerũt. Cœloq; mori. vi cœli & ſyderũ. Nil Aphrica. nõ Aphricã nec naturã accuſo q; ſerpentes producant: ſed meipm qui me huc contuli. Ablatũ gentibus, deſertũ inhabitabilem & quo priuaueras gẽtes. Dannaſti. vt a ſerpẽtib⁹ coleretur quę hoĩbus nocere non poſſent. Pœnas, noſtrę temeritatis. Cõmercia, conuerſationem. Torrente plaga, torrida zona. Abrumpens oram. ſeparans regionem ſerpentum quam inter Syrtes & zonã torridã collocaſti. Mortes, mortifera animalia. Limite, termino. Bellum ciuile, exercitus ciuiũ. Receſſus, ſemoti loci. Tibi cõſci⁹, q tecũ ſcit: & ſe audaciæ arguit. Clauſtra, ſecreta. Maiora, ſupple diſcrimina. Coeunt ignes. ex vulgari opinione dicit igneũ ſolẽ in mare extingui: & inferi⁹ cœlum, terra, mariq; premi. Coeunt ignes, cõiungitur ignis ſolaris. Premitur, grauatur terra & mari. Q ueremus, quę rere poterimus. Solatia cœli. æſtũ. ironia. Viuit adhuc aliquid. ſuperſumus adhuc multi: nec tñ deſydero Italiã, aut Europã, aut Aſiã: ſed vbinam Aphricã ipſam relinquimus. Alios ſoles, diuerſos ſolis meat⁹. Cyrenis. Cyrenę oppidũ in Libya ad iuga montium Aegypto adiacẽtiũ: inter qđ & templũ Hammonis ſunt milia paſſuũ quadringẽta. Etiã nũc, modo. Cõuertimus, conuerſam ſentimus. In ad uerſos axes. ad antipodes qui ſunt ſub axe ſuppoſito regiõi noſtrę. Orbe. p orbẽ. Noto. vltra cuius ortũ iã inclinamus: ſic eñ ſub alio ſtat hemiſphęrio vt ſupra hoc. Eſtq; hæc opinio ſuperiori cõtraria, cũ dixit. Coeunt ignes ſtridentib⁹ vndis. Dura patiẽtia. metonymia durus & patiens miles. Exonerat. deponit & abiſcit: leuatur enim dolor emiſſa q̄rela. Nuda nõ ſtrata aut veſte aut fronde aut culmis. Pro uocat fortunã, exponit ſe periculis.

SVLPI.

¶ Innocuoſq; diu rictus. Propter frigus nocturnũ ſerpentes ora habebant innocua quæ nõ nocebãt quoad vis veneni ſota inter corpora proſtrata excitaret. Rictus. ora intelligit & ꝓprie rictus eſt canũ. Iuuenalis. Canino latrauit rictu. Cœlo duce. qui faciunt iter per lo

BERO.

ca ignota habere solent ducem itineris quem
sequãtur: verũ Catoniani cœlũ ducẽ habebãt
inspiciebãt eñ stellas. Querẽtes. i. lamẽtates.
Reddite Thessaliam. quia melius esset mori
i pugna q̃ veneno. Segnia fata. i. mortẽ ignauam
sine prælio. Pro Cæsare pugnant dipsades. Serpentes & dipsades videntur pugnare
pro Cæsare: quia nos eius hostes necant.
Ceraste. serpentes: de quibus paulo ante dictũ
est. Zona rubens. i. torrida. Axis inustus. s.
meridianus. Iuuat æthereis ascribere causis.
placet inquiunt ire ad torridã zonam vt ardore & æstu feruẽtissimo mortẽtes mortis nostræ
causam attribuamus cœlo & nõ serpentibus.
Nihil Aphrica de te. Nõ cõq̃rimur de Aphrica neq; de natura: qm̃ natura hanc regionẽ cõcessit solis serpentib⁹: denegauit hoibus: & nehoies irent fecit sterilẽ. Verũ nosmet nostra temeritate vadimus ad mortẽ in loca serpentũ.
Accipe pœnas tu quisquis superũ. Sume inquiunt pœnas de temeritate nostra tu quisq̃s
es deor̃: q cũ hãc regionẽ hinc & inde cinxeris
& torrida zona & syrtib⁹, ne mortales possent
accedere, nos ausi sum⁹ itare & ferre bellũ civile p hęc secreta. Orã abrũpẽs. i. regionẽ diuidẽs. Posuisti limite mortes. i. serpẽtes mortiferas. Et arcani miles tibi cõsci⁹ orbis. i. nos mili
tes tã⁹ ptícipes o numẽ tuę regiõis arcanę, pe
timus extrema mũdi clausura. Ingressis. s. nobis. Coeũt ignes stridẽtib⁹ vndis. forsitã ingunt pluit hic & vltra imbribus igneis & vndis
flãmeis: & sic natura cœli q̃ est ignita descẽdit
i has terras. Fama cognita nobis. nulla est tellus remotior terra in qua regnat Iuba quam
petimus sola fama nobis cognitam. Quæremus forsitã istas serpẽtum terras. Regio per
quã ibimus erit fortassis adeo sæua & aspa vt
simus desyderaturi hęc loca tanq̃ meliora. In
duob⁹ eñ malis leui⁹ est eligẽdũ: vt ait Cicero. Viuit adhuc aliq̃d. in his locis viuũt saltẽ
serpẽtes: & hoc cœlũ habet solatia aliq̃. Patrię
nõ arua regro. nõ petim⁹ arua Italica: sed peti
m⁹ Europã & Asiã, & loca mitiora. A siãq; vi
dẽtẽ. s. q̃ cõfinis ẽ Aphricę & cernit eã Aphricę ptẽ ex q̃ nos discessimus. Cyrenis, ciuitate
Aphricę de q̃ supra. Exigua ne via legẽ conuertim⁹ ãni. Sẽ⁹ ẽ cũ essem⁹ paulo ante Cyrenis adhuc vigebat hyẽs: nũc cũ hiąsint tã vehemẽtes q̃t⁹ & ardores, videmur cõuertisse legẽ anni & pueniisse in ea loca in q̃bus æstas sit
q̃n in orbe nr̃o ẽ hyẽs. Nã qui icolũt plagã nr̃ę
aduersã illi paria hñt anni tpa: sed nõ piter: vt
ait Mela. Im⁹ i aduersos axes. i. ad polũ meridianũ siue hausstrinũ q cõtrari⁹ ẽ septẽtrioni.
Terga dam⁹ feriẽda noto. i. nos, pcessim⁹ vltra hausstrũ vẽtũ a meridie flãtem: & sic terga
nr̃a feriunt a noto. i. hausstro qui est post nos.
Nũc forsitã ipa ẽ. Q ui icolũt plagã hausstralẽ
& habitabilẽ, aduersa nobis vrgẽt vestigia: vt
Cice. & Macrobi⁹ dicũt. vñ aiũt Catoniani se
pueniisse fortassei illã hausstralẽ plagã: vt Roma sit sub eor̃ pedib⁹ ratione globositat; terę. Exonerat. i. deponit. Exonerare ei significat onus deponere. Martialis. Fictilibus nũis
exonerat⁹ eris. Sũma ducis vir. Catonis constãtia aliis erat exemplar tolerãdi labores. Excubat. i. excubias agit more militari.

Imus in aduersos axes: & voluimur orbe:
Terga dam⁹ feriẽda noto: nũc forsitã ipa est
Sub pedibus iam Roma meis, solatia fati
Hęc petimus: veniãt hostes: Cæsarq; sequat̃
Qua fugimus. sic dura suos patientia quest⁹
Exonerat: cogit tantos tolerare labores
Summa ducis virtus: qui nuda fusus harena
Excubat: atq; omni fortunam prouocat hora.

¶ Innocuosq; diu rictus. Prosequitur ea quæ per ignorantiã
primum fecerint milites dicens. Et milites fouet. i. calefaciunt
inter membra. s. sua, rictus. i. hiantia ora serpentum, innocuos. i. nihil nocentia, dfu. i. per plusculam partem noctis, veneno torpente. i. constricto per frigus. Nec milites norunt q̃ sup.
sit mensura. i. longitudo viarum. s. transeundarum: ve provel
qs sup. sit modus. i. finis, cœlo duce. i. ducẽtib⁹ astris cœli. Et
ita ipsi querẽtes. i. conq̃rentes clamant sæpe. O dij, reddite miseris. i. nobis, arma quæ fugimus. i. facultatem pereũdi per arma per quæ noluimus in Thessalia perire: quia fugimus ea:
reddite, sup. nobis, Thessaliam, id est prælium Thessalicum
vt in eo pereamus: cur nos manus iurata in gladios. i. tẽta sub
sacramento fidelis militiæ, patimur fata segnia. i. mortem veneno illatam: quam pati possunt q̃ tuuis segnes? dipsades serpentes ille pugnant. s. contra nos. pro Cæsare. i. loco Cæsaris
aut pro causa eius: sed melius loco: quia nesciebant causam:
& ceraste. i. serpentes cornutę, peragunt bella ciuilia: quia absumunt nos reliqas belli ciuilis. Liber sup. nobis, id est ita temerarij sumus vt significemus nobis libere, ire sup. ea parte qua
zona rubens. i. torrida, atq; axis inustus. i. regio per quã semper discurrit nimio calore vexata: inustus dico equis solis. Iuuat. s. me, ascribere causis æthereis. id est fato & astris q; pereã
scilicet a serpente ict⁹: & licet ascribere cœlo mori. i. q; moriar.
O Aphrica ego nihil conqueror de te: nec. i. & non, o natura
ego nihil queror de te. Tu o natura dederas serpentibus orbẽ
ferentem tot monstra ablatum gentibus. i. omnibus hominibus: & tu damnasti. i. addixisti serpẽtibus solum impatiens
cereris. i. frumenti, cultore negato. i. cum nullus sit qui ipsum
colere audeat: atq; voluisti homines deesse venenis. i. abesse a
regione serpentum venenatorum. Nos. s. temerarij facientes
contra prescriptum naturæ, venimus in loca serpentum. accipe pœnas. s. de nobis, o tu quisquis. i. quicũq; superum. i. cœlestium, perosus sup. es. i. perfecto odio prosecutus, commercia nostra. i. cõuersationem nostram: aut reuera cõmercia quæ
nobis cum habuisti nos protegendo donec naturæ audientes
fuimus: tu abrũpens. i. interfecans & dirimens oram. i. regionem serpentum, hinc. i. ex vna parte, plaga torrente. i. torrida
zona & ita impenetrabili, & hinc. i. ex altera parte, syrtibus dubijs. s. an terra an mare censerentur: & ita periculosis: nec pedibus nec nauibus peruijs: posuisti mortes. i. mortiferas bestias
medio limite vt nemo accedat: & tũ belli ciuile. i. exercitus gerẽs belli ciuile, vadit p secreta tui recessus. i. loci remoti a cõo
ne hoim p te: & miles cõscius tibi. i. habẽs tecũ sciẽtiã orbis arcani. i. secretę partis mundi, petit claustra. i. loca inaccessa & se
clusa per naturam mundi. i. quæ sunt in toto mundo maxime
clausa. Forsan (inquit miles ille) maiora. s. discrimina, superesunt. i. restant adhuc nobis: ignes. i. radij solis ardentis, coeunt
s. in extremis Libyę, vndis. i. cum vndis stridentib⁹. s. dũ radij
solares in eis extinguntur scdm vulgarem errorẽ. sunt tamen
qui dicant sub sole cadente audiri stridorẽ quasi decidẽtis solis in aquas: & inde ortum illud poeticum. Quid tãtũ oceano
properẽt se tingere soles hiberni &c. & natura poli. s. antarctici,

premitur. s. pondere solis decidẽtis: sed nulla tellus iacet longius ista q̃ tristia regna Iubæ, cognita nobis fama
i. dũtaxat p famã. forsan sup. qñ illic erim⁹, q̃rem⁹. i. desydera bimus istas terras serpentũ: qa hoc cœlũ. i. hoc
clima, habet solatia. s. alq̃: quia sub eo viuit adhuc aliquid. s. saltẽ serpẽtes: & nos ptim cũ eis: sed sup. illic nullꝰ
viuere poterit. Ego nõ requiro arua patrię. i. Italię cõspectũ: & nõ regro Europã & Asiã videntẽ alios soles. i. di
uersos solis meatus: sed o Aphrica. q. d. cũ sim⁹ adhuc in Aphrica videmur eã dereliquisse: & in aliũ mũdũ tra
ducti: vñ q̃rit: qua pte mũdi, & q̃ tellure reliqui ego te? Bruma rigebat etiã nũc. i. pauloãte cũ illic essem⁹, Cyrenis. i. apud Cyrenas: cõuertim⁹ ne legẽ anni. i. habemus ne gstatẽ, p bruma, exigua via. Nos imus i axes aduersos, quia antarcticos: & voluimur orbe. i. p orbẽ: nos dam⁹ terga feriẽda noto. i. hausstro sup. dũ solẽ inspicim⁹:
q̃ in Europa pect⁹ solẽ inspiciẽtiũ ferit. Forsitã ipsa Roma est iãnũc sub pedib⁹ meis. Nos petimus hęc solatia fati. i. mali huius, vt hostes veniant & Cæsar sequat̃ ea qua fugim⁹. q. d. nõ possum⁹ aliquid dirius hosti imprecari. Sic dura patientia exonerat. i. deponit suos questus. i. onus mentis per q̃rimoniã. Sed summa virtus
ducis. s. Catonis, cogit eos tolerare tantos labores: qui. s. dux excubat fusus nuda arena, atq; prouocat. i. irritat in se, exponendo se periculis, fortunã omni hora. i. quolibet momento.

Omnibus vnus adest fatis: quocunq; vocatus
Aduolat: atq; ingens meritum maiusq; salute
Contulit in letum vires: puduitq; gementem
Illo teste mori: qđius habuisset in ipsum
Vlla lues? casus alieno pectore vincit:
Spectatorq; docet magnos nil posse dolores.
Vix miseris serum tanto lassata periclo
Auxilium fortuna dedit. Gens vnica terras
Incolit a sęuo serpentum innoxia morsu
Marmaridę Psylli: par lingua potẽtib⁹ herbis:
Ipse cruor tutus: nullumq; admittere virus
Vel cantu cessante potest: natura locorum
Iussit vt immunes misti serpentibus essent.
Profuit in mediis sedem posuisse venenis.
Pax illis cum morte data est, fiducia tanta est
Sanguinis: in terrã paruus cum decidit ifans
Ne qua sit externæ veneris mistura timẽtes
Letifica dubios explorant aspide partus.
Vtq; Iouis volucer calido quũ protulit ouo
Implumes natos solis conuertit ad ortus:
Qui potuere pati radios & lumine recto
Sustinere diem cœli: seruantur in vsus:
Qui phœbo cessere iacent: sic pignora gẽtis
Psyll⁹ habet: siquis tactos nõ horruit ãgues:
Si quis donatis lusit serpentibus infans,
Nec solum gens illa sua contenta salute:
Excubat hospitibus: cõtraq; nocẽtia monstra
Psyllus adest populis: q tunc Romana secut⁹
Signa simul iussit statui tentoria ductor:
Primũ quas valli spatium comprẽdit arenas

¶ Atq; ingẽs. & firmabat morientiũ aĩos qđ erat beneficiũ summũ & maius salute. Vires, fortẽ animũ morte interritũ. Ingẽs meritũ. apositio est. Mori gementẽ, perire cũ gemitu & q̃rela: q; morsu serpentis occũberet: sed sapientia Catonis imbut⁹ dolorẽ mortẽq; cõtemnebat. Vincit casus, superat moriens aduersã fortunã non modo suo pectore & constantia animi sed etiam Catonis quo instituebatur. Spectator. Cato. Nil posse, cõtra virtutẽ quæ dolori nõ cedit, nõ perturbatur, & in omni cruciatu est felix. Lassata, defessa vexare eos. Innoxia, illęsa. & noue dixit cũ noxi⁹ sit quino cet. Psylli. Psylli a Psyllo rege dicti: cui⁹ sepulcrũ in parte Syrtium maiorũ est: vt ait Plynius. Horũ corpori ingenitũ fuit virus exitiale serpentibus & cuius odore sopirent eas. Mos vero liberos genitos protinus obiiciendi ferũissimis earũ: eoq; genere pudicitiã cõiugum experiendi: nõ profugiẽtibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hęc gẽs ipsa quidẽ ppe internecioẽ sublata a Nasamonibus qui nũc tenent eas sedes: hæc Plynius: quẽ etiam de Marsis lege. vij. &. xxvij. libro. Marmaridæ, populi a Pheredoni ferme regioẽ ad Syrtim vsq; ad maiorẽ porrecti: Plynius ait. Par lingua. excantatio ipsorum inquit habet vim parem hẽrbis venena fugantibus: & sanguis eorum venena non recipit etiã sine cantu. Immunes, illesi. Profuit: non modo non nocuit sed vtile fuit. Cum morte, veneno mortifero. Sanguinis, stirpis. Externę, adulterinę. Explorant dubios partus. discernunt incertos filios aspide. huius moris Solinus etiã meminit. Vt Iouis volucer. Plynius vbi de Aquilis inquit, Halietus tantũ implumes etiannũ pullos suos percutiens subinde cogit aduersos intueri solis radios: etsi conniuentẽ flentẽq; aiaduertit, precipitat e nido velut adulterinũ & degenerẽ. Illum cuius acies firma cõtra steterit, educat. Diem cœli, solis claritatẽ. Iacẽt. obiciuntur. Pignora, filios. Excubat hospitibus. inuigilat peregrinis. Tunc. eo die cum iam plures perissent. Ductor, Cato. Expurgat, Psyllus. Verbis fugãtibus. i. excantatio nibus adhibitis circum castra facti sunt nidores venena fugantes. Ignis, suffitus ex igne. Ebuli, herba ramo Sãbuci similis Galbana, Galbanũ dat Syria in monte Amano: vt ait Plynius: & ferulã: quã eiusdẽ noĩs resinæ modo stagonitin appellant. Sudant, soluuntur. fũt eñ vt gũmi siue resina. Thamarix, q̃ fit is est scopis Amerinis: q̃ & Myrice dr. efficax est cõtra serpentũ ictus p̃ terq̃ aspidũ: vt ait Ply.

SVLPI.
Innoxi⁹.
Psylli.
Marmaridæ.
Halietus.
Ebulum.
Galbanũ
Thamarix.
Myrice.

Costus.
Nō lęta coma, exigua raraq; frōde. Costꝰ, radix costi gustu feruens, odore eximio, frutice

Panacea.
alias inutili. Panacea. q̃ & Panace dr̃ q̄ oībus morbis medet̃. a pan qd̄ est omne & ἀκέομαι

Panace.
medeor, & ideo Ply. inquit Panace ipso noīe oīm morborū remedia promitttit numerosū

Cētaurea
& dijs inuentoribus ascriptum. Centaurea. Quartū genꝰ panaces ab eodē Chyrone reptum Centaurion cognominatur.

BERO.
Cōtulit in letū vires. Cato sua patiētia hortatione cura & studio vires militibus suggerebat contra mortem vt eam minime formidarēt: & p̄nte Catone morientes gemitum edere erubescerēt. Vlla lues. i. nulla pestis nullꝰ morbꝰ potuisset affligere Catonem qui ex alienis pectoribꝰ morbos ꝑpellit & ꝑicula. Magnos nil posse dolores. secundū dogma stoicoꝝ loquūt qui dicūt dolorē nō esse malum: vt Cicero testat̃. Gēs vnica terras incolit a sęuo serpētū innoxia morsu. In Aphrica gens Psyllorū fuit a Psyllo rege dicta: hoꝝ corpori ingenitū fuit virus exitiale serpētibꝰ: ex cuius odore sopirent eas. Psylli morsibus serpentū medētur ore trahētes venenū & ipsos serpētes cantibꝰ mitigātes. Mos Psyllis est filios genitos ꝓtinus obijcere serpētibꝰ sęuissimis: eoq; genere pudicitiā cōiugū experiunt̃ nō ꝓfugientibus adulterino sanguine natos serpētibꝰ. De Psyllis scripserūt Plynꝰ, Solinꝰ, Herodotꝰ, & Gellius, atq; Plutarchꝰ. Cato habuit in hac expeditiōe Psyllos vt scribit Plutar. & nūc refert Lucanus. Par lingua potētibꝰ hęrbis. Psylli lingua efficiunt qd̄ alij hęrbarū potētia. nullum em̄ venenū eis ꝑōt obesse ita iubēte natura rerū parēte. Pax illis cū morte data est. i. pacē habēt cū serpētibꝰ mortiferis. Explorant aspide partꝰ. vt pauloāte dicebā, Psyllis mos est obijcere infantes sęuissimis serpentibꝰ & ita explorare cōiugum pudicitiā. Vtq; Iouis volucer calido cū protulit ouo. Halietus e genere aquilarum implumes etiānū pullos suos percutiens subinde cogit aduersos solis radios intueri: & si cōniuentē flētēq; aīaduertit p̄cipitat e nido velut adulterinū & degenerem. Auctor Plynꝰ. Psylli idē faciūt. Cœli seruant̃ in vsus. i. pulli halieti seruāt̃ vt viuāt si radios solis sustinere potuerint. Sic pignora. i. filios. Horruit. i. expauit. Psyllꝰ adest populis. Psylli extrahētes venena e corporibꝰ medebantur Catonianis militibꝰ. Primū quas valli spatiū cōprēdit. Psylli carminibꝰ & verbis q̄ valent cōtra venena expurgabāt illa loca in quibus tētoria erant Catonis milites posituri, & vallū facturi. Medicatus circuit ignis. ignē fecerūt Psylli in ābitu castroꝝ ex hęrbis potētissimis cōtra serpētes. Hic ebulū stridet. Ebulū hęrba est cuiꝰ meminit Vergilius. Sanguineis ebuli baccis. Ebulū inqt Plynꝰ ex vino potū calculos pellere. Itē īpositū sanare testiculos. & ebuli apud eū crebra fit mentio. Peregrinaq; Galbana sudāt. Galbanū nascit̃ ī Assyria: quod vstum fugat nidore serpentes: vt Plynꝰ scribit. & Vergili. ait. Galbaneoq; agitare graues nidore Chelydros. Et Thamarix nō lenta comis. Thamarix vt ait Plynꝰ vtilis est scopis. Vulgus infelicē eā arborē appellant: qm̄ nihil ferat nec serat̃ vnq̄. Eoaq; costos. Costi duo

Expurgat cantu: verbisq; fugantibus angues
Vltima castrorum medicatus circuit ignis.
Hic ebulū stridet ꝑegrinaq; galbana sudant:
Et thamarix non lęta comis: eoaq; costus:
Et Panacea potens: & thessala centaurea.

Oibus vnus adest miseris. Prosequitur merita laude virtutē Catonis & meritū in milites dicēs. Cato vnꝰ. i. solus adest. i. auxilio est, oībꝰ miseris. s. morietibꝰ: aut legamꝰ vt alij, oībꝰ fatis. s. morientiū: atq; cōtulit vires in letū. i. ad mortē obeūdam eos aīauit: appositorie ingēs meritū & maius salute. i. q̄ si salutē illis cōtulisset: qa beatiores sūt q fortiter & cū laude moriunt̃ q̄ q a morte eripiunt̃ dubij q̄ morte sint morituri. tota em̄ vita etiā philosophi ē meditatio mortis: idq; cōari vt semel scītē moriat̃. quocirca vt attestant̃ sanctę lrę, Preciosa in cōspectu dn̄i mors sctōꝝ eiꝰ: & btī mortui qui in dn̄o moriunt̃. Est ergo grauis snīa & catholico viro digna: maius bn̄ficiū p̄stare q vt bn̄ moriant̃ hoies inducūt: q̄ q eos salute donāt. Et puduit. s. quē libet morientē, mori gemētē. i. cū gemitu, illo. s. Catone teste. i. p̄nte & audiente. qd̄. i. quale ius, habuisset vlla lues. i. pestis aut mors, in ipm. s. Catonē: q. d. nullū: qa vincit. i. supat casus. i. aduersitates necis: in pectore alieno: qa sic aliorū pectora cōfirmat vt potius vincant mortē q̄ vincant̃ ab ea. Et ipe spectator. s. Cato docet magnos dolores nil posse. s. in virū sapientē p̄sertim stoicū: vt ipe erat: qa ipse inmotus alijs vires animi suffecit. Fortuna. i. inopinatꝰ casus, aut ipsa dea, lassata tāto. i. tā diuturno periclo ꝓ periculo militū, vix dedit miseris. s. militibꝰ, auxiliū serū. i. tardū: qa post multoꝝ necē. Vnica gēs incolit terras. s. illas, inoxia. i. cui nō nocet̃, a sęuo morsu serpētū videlicet Psylli Marmaridę. i. ad syrtī maiorē inter Marmaridas habitātes: cuiꝰ sup. gētis aut quoꝝ Psylloꝝ, ligua ē par. i. eiusdē virtutis cū hęrbis potētibꝰ. i. efficacē vi hn̄tibꝰ cōtra venena: & ipe cruor ē tutꝰ. s. a serpētibꝰ: & nullū. i. n̄ vllū, ipe cruor nō pōt admittere. i. ad se recipe vt inficiat̃, vllū virꝰ. i. venenū, vel. i. etiā cātu. i. ex cātatiōe cessāte. i. etiā si nihil valerēt magica & incātatoria arte q̄ tn̄ plurimū pollent. natura locoꝝ a qua eā vi cōtraxerūt a cœlo ex bn̄ficio dei & naturę ꝓspiciētis iter tot serpētes nemine posse consistere nisi sit imunis: & ideo natura locoꝝ, iussit vt ipsi mixti serpētibꝰ eēnt imunes. i. idēnes & illęsi ab illis. ꝓfuit. s. Psyllis posuisse sedē. i. hitationē cepisse, in medijs venenis: qa pax est data illis cū morte. s. quā venenū alijs inferret: nō tn̄ cū qualibet. tāta fiducia sanguinis. i. de sanguinis cōtra venenū efficacia est illis. & ita cū infans paruꝰ decidit i terrā: ipsi timētes nequa mixtura veneris externę. i. adulterini coitꝰ & alterꝰ gēris seminis, fit. s. facta in cōceptu, explorant. i. disquirūt ptꝰ dubios. i. natos de qbꝰ dubitāt: aspide letifica. i. q̄ alijs letū faceret. Et vt. i. queādmodū volucer Iouis. i. halietus species aquilę, quum protulit ouo calido. s. adhuc, natos implumes, conuertit sup. eos ad ortus solis: & hi potuere pati radios scilicet solis, & sustinuere. i. pertulerunt lumine recto. i. oculis non conniuentibus & visu nō reflexo, diem cœli. i. splēdorē solis: seruātur in vsus. i. aluntur ab eo in vsum hominū: & qui cessere Phœbo. i. splēdori solis iacēt. s. eiecti nido tanq̄ adulterini: sic Psyllus habet pignora. i. filios aut certificationē gētis. s. suę. i. q fit de genere suo: si qs infans nō horruit angues: & si quis infans lusit serpētibꝰ donatis. s. a patre. Nec. i. & nō, & illa gens nō contenta solum salute sua, excubat. i. vigilanter intendit: hospitibꝰ. i. saluti hospitum: & Psyllus adest populis. s. externis cōtra nōstra nocētia. i. serpentes illos tam monstrosa nece necantes: qui. s. Psyllus populus (Nā collectiue accipit̃) secutus tunc signa Romana, simul. i. statim postq̄ ductor. s. Cato, iussit tētoria statui. i. castrametari, expurgat cātu. i. excantamento & verbis fugantibus angues, primum. i. statim in aduentu, arenas quas spatium valli comprendit. Et

ignis medicatus. i. suffitus aut suffimen ex odoribus fugantibus serpentes, circuit. i. spargitur circum vltima castrorū. Hic. i. in hoc circuitu, stridet dum igni immittitur ebulū hęrbę genus, & Galbana peregrina, quia ex Assyria allata, sudant. i. liquuntur hic: & thamarix alia hærba non lęta comis. i. habens raras frondes: & costꝰ seu costos hærba eoa. i. orientalis, & panacea. s. hęrba & centaurea thessala. i. thessalica sudāt sup. aut strident hic.

Peucedanūq; sonat flāmis: erycinaq; tapsos:
Et larices: fumoq; grauem serpentibus vrunt
Abrotanum: & lōge nascentis cornua cerui.
Sic nox tuta viris: at si quis peste diurna
Fata trahit: tūc sunt magicæ miracula gentis
Psyllorumq; ingens & rapti pugna veneni.
Nam primum tacta designat membra saliua
Quę cohibet virus retinetq; in vulnere pestē.
Plurima tum voluit spumanti carmina lingua
Murmure continuo: nec dant suspiria cursus
Vulneris aut minimum patiūtur fata tacere.
Sæpe quidem pestis nigris inserta medullis
Excantata perit: sed si quod tardius audit
Virus: & elicitum iussumq; exire repugnat:
Tunc superincūbens pallētia vulnera lambit
Ore venena trahēs: & siccat dentibus artus.
Extractamq; tenēs gelido de corpore mortē
Expuit: & cuius morsus superauerit anguis
Iam promptū Psyllis vel gustu nosse venenū.
Hoc igitur tandem melior Romana iuuentꝰ
Auxilio late squallentibus errat in aruis.
Bis positis phœbe flammis bis luce recepta
Vidit areniuagum surgēs fugiēsq; Catonē.
Iamq; illis magis atq; magis durescere puluis
Cœpit: & in terrā Libye spissata redire.
Iamq; procul raræ nemorū se tollere frōdes.
Surgere congesto non culta mapalia culmo.
Quāta dedit miseris melioris gaudia terrę:
Qui primum sęuos cōtra videre leones?
Proxima Leptis erat cuius statione quietam
Exegere hyemem nimbis flāmisq; carentem.

Peucedanūq; sonans &c. Cōmēorat cōtinue medicamenta q̄ Psyllus ille contra venena adhibuerat dicēs. Peucedanūq;

sunt genera. Nigrū: & qd̄ meliꝰ candicās: odore eximio. auctor Plynꝰ. nascitur in India & Arabia. Horati. achemeniūq; costū. Et Panacea potens. Panaces hęrba est ipso nomīe vt tradit Plynius, oīm morboꝝ remedia ꝓmittēs numerosum & dijs inuētoribus ascriptū. Et Thessala cētaurea. Centaurion est genus panaces a Chyrone cētauro thessalo reptū. auctor Plynꝰ. est & alia hęrba centauria qua curatus dicitur chyron.

SVLPI. Peucedanum. Tapsos. Verbascū Abrotanum.
Peucedanūq;. hęrba amara cuius caulis lōgus fœniculo similis. bibitur cōtra serpētes & oleo peruncta tuet̃. Tapsos & erycina, hærba qua abūdat Eryx Siciliæ mōs. Est aūt ea quā Plynꝰ Verbascum appellat. Et larices. ligna & laricū arborū resinā. Abrotanū, hęrba nota iocūdi odoris & grauis. floret ęstate floribꝰ coloris aurei. Serpentes fugat. Cōtra ictꝰ earum bibitur cū vino illiniturq;. auctor est Plynius

Cornua cerui. Ceruis caret Aphrica. Saliuę hūanę vis
Lōge nascentis. non em̄ in Aphrica cerui nascuntur: etsi Vergilius in ęnei. j. aliter putauit. Accensorū cornuū nidore serpentes fugant̃: & comitiales morbi deprenduntur. Peste diurna, morsu die illato. Fata trahit, cōtrahit mortē. Pugna, reluctatio. Rapti, rapiendi & eijciendi. Tacta, qua digitū tingit. Est em̄ omniū in primis p̄sidio cōtra serpentiū morsum ieiuni hois saliua. Designat mēbra, locū qui morsus est circūscribit. Retinet. ne se effundat in alia membra. Cursus. concitatio loquendi suspirio nō interrūpitur. Suspiria, respirationē Vulneris haud. periculū vulneris vel minimā taciturnitatē nō patitur. Minimū tacere. paulisper respirare: nā venenū inualuisset. Nigris, venenatis. Audit tardius. hoc est non statim extinguitur. Elicitum, euocatum. Repugnat resistit. Siccat dentibus. leni morsu & suctu. Mortē, venenū mortiferū. Et cuius. Et quis anguis momorderit, & speciem veneni gustu cognoscūt. Morsus, venenū. Superauerit, vicerit & strauerit militē. Squalētibus. serpentibus arenisq; horridis. Bis positis phœbe flāmis. duobus em̄ mensibus Catonē illas errasse. Sed Strabo de Berenice loquēs inquit. Ex

Quātum tpis Cato errauit.
hac vrbe. M. Cato terrestri itinere syrtim peragrauit in diebus. xxx. ducto decem miliū hominū exercitu & in partes diuiso aquarū gratia. Profectus autem est pedibus per ęstum & profundam arenam. Phœbe, luna bis coniuncta soli bis opposita. Areniuagum. nouatio verbi. sic & amniuagum dicimus & montiuagum. Surgens fugiensq;, oriens & occidens.

Areniuagus.
Iamq; illis. iam desinebant arenæ & terra solidior cōtinue inueniebatur. Reuerti, occurrere priori similis. Tollere, tollebant. Surgere, surgebant. Mapalia, pastoꝝ casæ quę & magalia dicūt̃. Culmo. stipulis em̄ tecta erāt.

Mapalia.
Quāta dedit. Libye ipsa quantū lætitiæ iniecit Romanis quū prospexere crucifixos leones. Mos est em̄ Aphrorū leones crucifigere procul ab vrbibus vt alij absterreantur: nam solent in senecta hoiem appetere. vt Plynius tradit. Sęuos, magnos & feroces.

Leones crucifixi.
Leptis, videlicet minor: qd̄ oppidum dixi supra esse in Libyphœnicū regione apud minorē syrtim Nam est altera Leptis quæ maior cognominatur apud Syrtim maiorē. Nimbis flammisq;

Leptis.

carentem. temperatam & ſine nimio frigore & eſtu: ſupraq; trepidam eſſe dixit.

BERO. ¶ Peucedanūq; ſonat flāmis. Peucedanum herba ē cui⁹ ſucc⁹ medet claritati & caligini oculoꝝ: vt Ply. mēorat. Eryci. q; tapſos. Tapſos ſiue tapſia eſt ferula vel ſemen ferulæ q̄ abdicat oia venenata vt ait Plyni⁹. Erycina dr̄ ab Eryce mōte Siciliæ, in aliꝭ codicibus legitur Taxos vt arbor taxus intelligat peſtifera a q̄ toxica dicūtur vt ſupradictū eſt. Et laricē. Larix arbor eſt q̄ nec ardet nec carbonē facit: nec alio modo ignis vi cōſumitur q̄ lapides. Auctores Plyni⁹ & Vetruui⁹. Cornua cerui. Cornibus ceruinis accēſis ſerpētes fugant: vt ait Plyni⁹. Abrotonum. Ambrotonum flos eſt odoris iucundi & grauis flos aurei coloris: vt ait Plyni⁹. Ambrotoni meminit Horati⁹. Magicę gentis. ſ. Pſyllorꝝ qui pollent magica vi cōtra venena. Et rapti pugna veneni. quia ore ſugentes & ſaliua extrahūt venenū reluctās. Quæ cohibet virus. ſaliua. i. ſputū Pſyllorū continet venenum in vulnere neſpergat per corpus & vniuſcuiuſq; hominis ſaliua valet contra ſerpentes: vt ait Plyni⁹. Nec dāt ſuſpiria curſus. Murmura Pſyllorum & verba non dant curſus vulneri ſed cohibēt ne veneni vis diffundat̄. Peſtis. i. venenū. Nigris. i. venenatis. Sed ſi quod tardius audit vir⁹. Pſylli carminibus vtuntur ad extrahenda venena: q; ſi incantamenta nō proficiunt & venenū verbis nō paret: tūc ore ſugentes trahunt venena. Virus. i. venenū. Extract̄ potēs. i. vbi ore extraxit venenū mortiferū illud deide expuit. Iam prōptū Pſyllis. facile deprēdūt Pſylli ſolo guſtu cuius anguis ſit venenum. Hoc auxilio. ſ. Pſyllorꝝ. Bis poſitis phœbe flammis. i. Cato duos mēſes p arenoſa loca fecit iter. luna em̄ q̄ dī phœbe ſemel ſingulis mēſibus ponit & excipit flāmas in interlunio & plenilunio. Areniuagū p arenas vagantē. Surgēs fugiēſq; i. creſcēs & decreſcens. ab interlunio creſcit: ab plenilunio decreſcit. Dureſcere puluis. tā cœperūt inuenire terrā ſolidā & ſpiſſam & videre nemora. Surgere cōgeſto non culta mapalia. Iā cœperūt apparere mapalia ędificia Numidarū culmo cōtecta more ruſticano. de Mapalib⁹ & magalibus ſupra dixim⁹. Melio: is gaudia terrę. Catoniani gaudere cœperūt cū primū viderūt leones tanq̄ melior terra ſe eis offerret. Proxima Leptis erat. Leptis libera ciuitas eſt in Aphrica prouincia: vt tradit Plyni⁹. Cato hiberna habuit Lepti. Exegere. i. duxere totam hyemem.

herba illa amara & caule. i. haſta quę per medū folij porrigitur, longo, fœniculo ſimilis, ſonat. i. dū flāmis immittitur ſtridet & tapſos herba erycina. i. qualis in Eryce mōte Sicilię frequēs naſcitur, ſup. ſtridet: & vrunt larices. ſ. ligna reſinoſa: & abrotanū herbā grauem. i. moleſtā & inimicā, ſerpētibus, fumo. i. dum fumum emittit. vnde videtur dici hęc abrotonos aut abrotanos: nam abrotanum neutrum eſſet: nec diceret graue ſed grave: & vrunt cornua cerui naſcentia longe. ſ. ab Aphrica: qđ prudenter dicit ne naſcentium illic ignarus videatur poeta. ne id eſt per tales odores, erat nox tuta viris. i. tutans viros a ſerpentibus. At ſi quis trahit fata. i. mortem, peſte diurna. i. morſu interdiu facto, tunc ſunt. i. fiunt miracula. i. mirandæ potentiæ gentis magicæ. i. valentis magica venenū expellere: & ingens pugna, id eſt concertatio Pſyllorum volentium venenum elicere: & veneni rapti, id eſt attracti conantis attractorē necare. Nam ſup. Pſyllus deſignat primum membra ſcilicet leſa, ſaliua tacta, id eſt qua digitum intingit: ſi verſus paterētur: dicerem, mēbra tacta a veneno: quę. i. ſaliua cohibet virus & retinet peſtē. i. venenū in vulnere, ne. i. diffundat̄ p̄cipue ad cor: tum. i. deinde voluit. i. agitat lingua ſpumanti. i. p̄ę celeri agitatione, plurima carmina. ſ. magica, voluit dicit murmure cōtinuo. i. nō intermiſſo: nec curſus. i. continuę prolationes, dant ſuſpiria. i. interualla q̄bus ſuſpirare poſſet: aut fata vulneris. i. inſtantes mortes, patiuntur tacere vel. i. etiā minimū. i. ad minimū tēpus. Quidē. i. certe, peſtis inſerta. i. iam radicata medullis nigris. i. venenatis & infectis, perit excantata. i. vi carminis euocata: ſed ſi quod. i. aliquod virus. i. gen⁹ veneni, audit tardius. ſ. excantātia verba: hoc eſt nō cito obedit: & ita nō ſtatim extinguitur: & ipſum elicitū per carmina & iuſſum. i. p̄ceptū exire, repugnat. i. reluctat̄ carminib⁹, tūc. ſ. Pſyllus ſuper incūbens. i. deſup ſe inclinans, lambit vulnera pallentia. ſ. vicina morte, trahens. i. extrahēs ore venena: & ſiccat dētib⁹ art⁹. ſ. morſos: vt dū venenū exprimens: & tenens mortem. i. cām mortis inſtātis videlicet veneni, extractū. ſ. dētibus aut ſuctu oris, de corpe gelido. i. tā ſemimortuo, expuit. ſ. i terrā: & p̄mptū. i. facile & ptū ē Pſyllis noſſe cui⁹ anguis. i. cui⁹ gñis ſerpētis, morſus. ſ. venenatos, ſupauerit. i. euicerit extrahēs venenū vel, p̄mptū eſt noſſe venenū. i. gen⁹ veneni, guſtu. i. guſtādo. Igit̄ iuuentus Romana melior. i. fortior & expeditior facta & min⁹ oppreſſa a ſerpētib⁹, tādē. i. poſt multoꝝ necē, hoc auxilio. ſ. Pſylloꝝ, errat. i. diuagat̄ late i aruis ſqualentib⁹. ſ. veneno, & phœbe. i. luna ſoror Phœbi, vadit. ſ. p cœlū, flāmis. ſ. ſuis a ſole tū receptis, poſitis. i. depoſitis bis. ſ. in coitu nouilunij, & luce bis recepta. ſ. poſt coitū ſeu coniunctionē: & ita vadit ſurgēs. ſ. in ortu recepta luce, ſup. Catoni, & fugiens. ſ. poſitis flāmis, vidit Catonē. i. exercitum ei⁹, areniuagū. i. vagantē p arenas Libyę. Et iā puluis cœpit dureſcere. i. durior & ſolidior apparere illis. ſ. quos Cato ducebat, magꝭ atq; magis. i. i dies magis: & Libye ſpiſſata. i. cōdenſata & globata, cœpit redire. i. reuertī i terrā. i. ſpeciē terrę habitabilis & nō arenæ deſertę. aliꝭ legūt reuerti ſed idē facit. & iā rarę frōdes nemoꝝ cœperūt attollere. i. erigere ſe: & ita apparere: p cul. i. de lōge: q̄ quāto milites priores erāt tāto altiores apparebāt: vñ ſe attollere videbantur & mapalia. i. tuguria nō culta. i. inculta, vtpote culmo cōgeſto. ſ. ad culmina & tecta eoꝝ, ſup. cœperūt ſe attollere. Quāta. i. o quāta (loquit̄ em̄ cū admiratiōe quadā) gaudia terrę melioris. i. ſuſcepta ex ſpe terrę melioris obtinendę, dedit. ſ. Libye (aut id quod ſequitur ſit p ſuppoſito) dedit inquā miſeris. i. miſerādis militib⁹, quū primū. i. ſtatim vbi ipſi videre cōtra. i. ex aduerſo, leones ſæuos: & ideo a populis illius regionis crucifixos: quia moris eſt Aphroꝝ leones ſuſpēdere crucifixos, vt aliꝭ leones eos videntes abſterreantur & arceant̄ ab vrbibus. Sicut in aliquibus regionibus eadē de cauſa ſuſpendunt de furcis aut arbuſculis lupos. Leptis ſcilicet minor, (Eſt enim duplex: maior & minor) vrbs illa in Libyphœnicum regione, erat proxima. i. quæ prima occurrebat poſtq̄ deſertum pertranſiuerant, cuius. i. in cuius. ſ. vrbis ſtatione. i. manſione ad tempus modicum, ſicut naues in ſtatione ad tempus ſtant donec ad portum peruehantur, milites exegere id eſt tranſegerunt, hyemem, id eſt tempus hibernum, quietam, id eſt temperatā: vt in Europa eſt: & ideo carentem nimbis, id eſt nimio frigore & vi ventorum & flāmis. i. nimio calore ſolis. (Sunt qui legant quieta & conſtruant cum ſtatione: quod non improbem: ſed in idem recidit.) Quid autem poſtea egerint, nece preuentus non eſt dicturus poeta: nam ad Cæſarem conuertit narrationem.

Cęſar vt Emathia ſatiatus clade receſſit:
Cætera curarum proiecit pondera ſoli
Intentus genero: cuius veſtigia fruſtra
Terris ſparſa legēs: fama duce tēdit in vndas:
Threiciaſq; legit fauces: & amore notatum
Aequor: & heroas lachrymoſo littore turres:
Qua pelago nomē nepheleias abſtulit Helle.
Non Aſiam breuioris aquę diſterminat vſq̄
Fluctus ab Europa: q̄uis Bizantion arcto
Pont⁹ & oſtriferā dirimat Chalcedona curſu:
Euxínūq; ferens paruo ruat ore Propontis.
Sigæaſq; petit famę mirator harenas
Et Symoētis aquas: & graio nobile buſto
Rhœtion & multū debētes vatibus vmbras.
Circuit exuſtę nomen memorabile Troiæ:
Magnaq; Phœbæi quærit veſtigia muri.
Iam ſyluę ſteriles & putres robore trunci
Aſſaraci preſſere domos & templa deorum
Iam laſſa radice tenent: ac tota teguntur
Pergama dumetis: etiam periere ruinę.
Aſpicit Heſiones ſcopulos ſyluaſq; latentes
Anchiſę thalamos: quo iudex ſederit antro:
Vnde puer raptus cælo: quo vertice naís
Luſerit Oenone: nullum eſt ſine nomine ſaxū.
Inſcius in ſicco ſerpentem puluere riuum
Tranſierat: qui Xantus erat: ſecurus in alto
Gramíe ponebat greſſus: Phryxícola manes
Hectoreos calcare vetat. diſcuſſa iacebant
Saxa: nec vllíus faciem ſeruantia ſacrí.
Herceas (mōſtrator ait) nō reſpícis aras?
O ſacer & magnus vatū labor: omnía fato
Erípis: & populís donas mortalibus æuum.

¶ Cęſar vt Emathia &c. Redit ad facta Cęſaris docēs quō ḡrēdo Pōpeiū Troiā venit. Ordo ē. Vt. i. poſtq̄ Cæſar ſatiat⁹ clade Emathia. i. cōſpectu hoſtiū ſtratoꝝ, receſſit. ſ. ab Emathia: ipſe, p̄ecit cętera pōdera curarū exñs intēt⁹ ſoli genero. ſ. Pompeio cōpēdēdo: cui⁹ veſtigia ipſe legēs fruſtra ſparſa terra. i. p terrā, cū eū illic nō iueniret, ipſe tēdit in vndas fama duce. i. ſecut⁹ famā dicētē Pōpeiū itraſſe mare, etiā ingredī mare: & legit. i. nauigat, fauces threicias. i. Boſphori thracij āguſtias, & æquor notatū. i. infamatū amore. ſ. Leandri, & Herus puellę, q eo ābo

¶ Cæſar vt Emathia. Cæſar poſt adeptā victoriā biduū in Pharſalo commorat⁹ eſt ſactis intēdēs exercitūq; ēplio defeſſum recreans. Ibi Theſſalos q cū eo depugnauerant liberos eſſe iuſſit: Athenieſib⁹ venia petētib⁹ cōceſſit. Tertia die oriētem verſus caſtra mouēs fidē Pōpeianæ fugę pſequit̄. Cū ad Heleſpōtū puenīſſet triremiū inopia ſcaphis exercitū traducere cōpulſo, & adnauigāti Caſſius cū ꝑte triremiū comitat⁹ occurrit: & q̄q̄ is tūto depugnare poſſet, tñ eius felicitate conterrit⁹ a trireme i ſcaphā ad eū p man⁹ deſcēdit, & venia impetrata oēs illi triremes tradidit: vt ſcribit Appian⁹. Satiat⁹. biduo. n. ibi pmanſerat. Proiecit pōdera curarū. nā omnibus rebus relictis Pōpeiū ſibi perſequēdum exiſtimauit ne rurſus copias cōparare alias, & bellum renouare poſſet. Fruſtra. quia iam naugans longe aberat. Legens, perſequēs. Tendit in vndas, mare ingreditur. Threicias fauces. Helleſponti anguſtias, q̄ ſunt contra Troada. Notatum, celebre vel infame: illic enim perijt Leander. Et heroas turres: id eſt Her⁹ puellæ ad quā ex Abydo Aſię in Seſtū Europæ oppidū Leander natabat. nota ē fabula. Hero⁹ hīc fit ab Hero: vt Inous ab Ino. Lachrymoſo. quia merſum iuuenem fluct⁹ in puellæ littus deſſendum impulit Helle Nepheleias, hoc eſt Nepheles Athamantiſq; filia, & ſoror Phryxi. Abſtulit. nam cum prt⁹ vocaretur propontidis oſtium ab ipſa ſubmerſa Helleſpontus vocatum eſt. Non Aſiam. inter Aſiam & Europam nullibi eſt anguſtius mare, q̄uis ad Eizātiū ſit anguſtum. vij. ſtadiorū interuallo. Fluctus: mare. Bizātiō. oppidū in Thracia: contra qđ eſt Chalcedon in Aſia oſtreoꝝ ferax. Propōtis ferens Euxinū. i. anguſt⁹ flux⁹ maris inter Euxinū & helleſpōtū: cis aquā Pōtici maris: in qđnū q̄ refluit. Mirator famę, admirans famā rerū Troianarū, & ſuæ proſapiæ. Sigæas arenas Troianū littus. Sigæū em̄ promontoriū eſt in Troade ſepulcro Achillis inſigne. ibi & Sigeum vrbs. lege Strabonem. Symoētis: fluminis Troiani. Rhytion: vrbem in colle ſitā. Rhetheū ꝓmontoriū eſt vbi Aiacis Thelamonij ſepulcrū ſpectabat̄. Vmbras debentes vatibus. ſepulcra a poetis celebrata. Veſtigia muri Phœbę: ſigna & ambitū muri Troiani, quē Neptunus, & Phœbus ędificarunt pacti certam cum Laomedonte mercedem: ſed ab eo deluſi. habuit aūt ambitu. Putres robore, corrupti ligni. Aſſaraci, pauī æneæ. Laſſa, veteri & cōſumpta: & ſic oñdit euerſionis antiq tatē. Periere. nā ne veſtigia qdē ruinaꝝ apparebāt. Heſiōes ſcopulos. hi duo ſūt e regiōe Troiæ in qb⁹ Heſionē Laomedōtis filiā ceto mario mōſtro expoſitā Hercules liberauit. illā aūt neptun⁹ pfidię Laomādōtis frat⁹ in Troia nos imiſerat, & poſt multos ab ſūptos ſors puellę obtigerat. Latētes, ſemotas ad vndā Symoētis: i qb⁹ Anchiſes cū Venere dea coiuit. Quo iudex ſederit ātro. i. antrū qđ hītauit Paris, q̄ de triū deaꝝ forma iudicauit. Puer rapt⁹. Ganymedes ab aq̄la raptus in cęlū. Quo vertice. quo monte. Oenone nais: nympha quā Paris amauit. Luſerit,

SVLPI. Cæſar in Theſſalia.

Caſſius ad Cæſarem.

Hero.

Leander.

Helle.

Helleſpōt⁹.

Bizantion. Chalcedon Propōtis.

Sigæum.

Rhytion. Rhetheū.

Aſſaracus.

Heſione.

Oenone.

Paridi se idulserit. Saxū,mōs. Serpētē,labē tē. In alto gramine.in terrę tumulo hęrboso. Securꝰ.sine religiōis respectu.erat em̄ illic sepulcrū Hectoris. Sacri:sepulcri.om̄e.n.sepl' crū sacrū est. Hercæas aras.i.hercæi Iouis tē
Hercæum. plum. Hercęum antiquū fanū,& ædes iuxta Imbrasiū amnē est:vt inqt Strabo. Festꝰ vero ait hercęū Iouē deū eē penetralē,q intra cōseptū domꝰ cuiusq; colebaĩ. O sacer.horū locorū memoriā ob Homeri poemata celebrē
Poetice. æternāq; esse miraĩ:Cęsariq; idē euenturū ex suo carmine pollicet. O sacer & magnꝰ.o inuiolabile & magnificū carmen. Oīa fato eri
Virtus. pis.nihil pire finis. sic Horatiꝰ. Virtꝰ& fauor & lingua potētiū vatū diuitibꝰ cōsecrat insulis:dignum laude virū musa verat mori. Cęlo musa beat.
BERO. ℂ Cæsar vt Emathia. Cæsar vt ipse scribit in cōmētarijs oibꝰ rebꝰ relictis psequēdum sibi Pōpeiū existimauit,quascūq; i ptes ex fuga se recepisset:ne rursus bellū renouare posset. Et amore notatū Aequor. Cæsar traiecit in Asiā p hellespōtū,qđ mare diciĩ notatū amore ꝑpter Leandrū Abydeniū,q tranabat nocturno tpe hellespōtū:vt Hero,quā ipatiēter ardebat,adiret:q erat Sesta puella: vt ipsa in qt apđ Ouid.tādē Leāder tēpestate occubuit oppssus. Et heroas lachrymoso littore turres.in littore Hellespōtiaco est turris, q̄ diciĩ Herōū appellatū Iouis & virginis, pp amorē Aqlę erga virginē:vt narrat Pli. Qua pelagi nomē Nepheleias abstulit helles.i. Cęsar traiecit p hellespontū,qđ mare septē stadiorꝫ interuallo Europā dirimit ab Asia:vt aiunt Pliniꝰ,& Solinꝰ. Diciĩ Hellespōtus ab Helle puella sorore Phryxi filia Nepheles: q̄ de lapsa ex ariete mari nomē imposuit: vt supra mēorauimus. Helle ergo Nepheleias .i. filia Nepheles. Quis Bizantion arto.nullæ sunt angustiæ breuiores ipsiꝰ maris,q̄ diuidāt Asiā ab Europa,q̄ Hellespōti: cuiꝰ angustiæ septē sunt stadiorꝫ:q̄uis dicit Lucanus:breuis pontꝰ dirimat Bizātiū a Chalcedone. Est.n. Bizātiū oppidum Thracię sitū in ꝑmōtorio Chrysocera:nūc Cōstātinopolis nuncupaĩ. Chalcedon vero ciuitas est Asię septē stadijs distās a Byzātio.inter vtrāq; est Bosphorus Thraciꝰ qngētorꝫ passuū iteruallo Asiā aufe rēs Europę.author Pliniꝰ. Ostriferā appellat Chalcedona a copia ostrearꝫ,q̄ sūt ex genere cōcharꝫ.optimi saporis cēsebanĩ. Vergilius. Ostriferi fauces tentanĩ abydi. Euxinūq; furēs. Propōtis ē laxitas mari ab Hellespōto q̄ Euxino pōto cōiūgiĩ angustijs Thracij Bosphori:vt scribūt Geographi. Sygęasq; petit Sygęū troadis est ꝑmōtoriū i quo fuit oppidū Eātion. Famę mirator.qa ad Troiā iuxta Sygæū,& Rhetheū edita sūt mēorabilia certamina inter Græcos & Troianos. præterea i Sygęo sepultꝰ erat Aiax:vt ait Plin. Et Symoentis.fluuij Troiæ,cuiꝰ sæpe Vergil'. meminit. Et Graio noīe busto Rhetheō.in Rhe

pierūt,& turres Heroas.i. Herus pullę illis inclusę,ađ quā cū eēt in Sesto Europæ oppido, Leāder ex Abydo Asię oppido donec submergeretur natare solebat:& qua.s.parte,helle Nepheleias.i.Nepheles Athamantisq; filia, & soror Phryxi, abstulit pelago nomen:qa cum prius vocaretur ꝑpontidis ostium,ab ea illic submersa vocatū est Hellespontus. Sabellicus vt vidimꝰ fo.xlviij.cōtendit legēdū attulit: vt sit Helle attulit nomē .s.nouum:vtpote suum:sed idem est sensus: Abstulit vetꝰnomen:& attulit nouum.fluctus breuioris aquę non disterminat id est separat vsq̄ Asiam ab Europa, q̄ scilicet in Bosphoro illo:q̄uis pontus dirimat arcto,id ē angusto cursu scilicet aquarū,aut nauiū, Byzantion oppidū in Thracia vbi nūc Constātinopolis est,& Chalcedona oppidum in Asia, dextrorsum intrantibus Euxinū occurrens,ostriferam.i.iuxta quā magnus ostreorū captus est(declinatur hęc Chalcedon sicut Babylon) & q̄uis ꝑpontis ferens Euxinum.i.fluctum angusti illius maris,ruat.i.p̄ceps fluat,ore paruo.i.angusto ostio, tamen nō est fluctus breuioris aquæ. Et Cæsar mirator famæ.s.generis sui, petit arenas sigęas.i.littꝰ maris sigęi iuxta Troiam: vbi sepulcrū Achillis in Rhœteo mōte extructū,& tēplū,& statua Aiacis visuntur:& petit aquas Symoentis fluuij apud quē æneas vnde originem traxit genitus est: vī æneï .j. Tu ne ille æneas quē Dardanio Anchisæ Alma venus Phrygij genuit Symoētis ad vndā?& petit Rhœtion (Sulpitius videĩ legisse Rhytiō alij Rhœteon legunt)oppidum in colle situm,nobile.i.illustre busto Graio.i. Aiacis Thelamonij sepulcro,& vmbras.s.herou m,vt Hectoris, Patrocli &c. debentes multum vatibꝰ.i. poetis per quos in æterna erūt memoria: & circuit nomē memorabile.i.memoratu dignum, Troiæ exustę:& q̄rit magna vestigia muri phœbęi.i.ꝑgamorū a Phœbo, & neptuno extructorum. Iam.i.ea tempestate,syluæ steriles,& trunci putres robore.i.corrupto ligno,pressere domos.s.quondam:aut nunc: sedes.i.sepulcra Assaraci proaui æneę:& tenent.i.occupant iam radice lassa.i.fere confecta templa deorum.i.fundamenta templorum apud quæ luci quondā fuerāt:ac tota pergama teguntur dumetis.i.spinis, vepribus,ac dumis. Cæsar aspicit scopulos.s.duos,Hesiones:in qbus Hesione sedens per Herculem a ceto liberata:& syluas,appositorie thalamos Anchisę.s.quibꝰ cū Venere coiuit latētes.i.secretos.(Sūt q legant syluasq; patētes:qa si latētes quō aspicit? verū refertur ad thalamos,qui occulti sunt:qa celari vult sua furta Venꝰ)& aspicit quo antro iudex.s.formæ triū dearum Paris,sederit.s.iudicaturus de ea:& aspicit locum, vnde puer.s. Ganymedes raptus erat.s.ab aquila,cælo.i.in cælum:& aspicit quo vertice Oenone nais.i.nympha fontium,luserit.s.cum Paride:& nullum saxum est illic,sine nomine.i.non illustre ob rem in eo gestā. Ipse Cęsar inscius .i.ignarus nominis,transierat riuū serpentem in puluere sicco .i.labentem per cineres Troiæ,aut Hectoris:qui.s.fluuius erat Xantus.s.dum res stetit Ilia regno:q.d.nunc nomen amisit.& Cæsar securus.s.de religione,ponebat gressus in alto gramine crescente super tōbā Hectoris:sed sup.Phryx.i.vir Phrygius,incola.s.loci,vetat calcare manes hectoreos: quos calcasset:quia saxa sepulcri eius iacebant discussa:nec seruātia faciē .i.speciē vllius sacri.i.sepulcri:& monstrator.s.Phryx ille ait:o Cęsar nō respicis aras hercæas.i.Iouis hercęi?(de quo Sulp.& Bero. Dictus aūt Iuppiter hercæus:qa ara eiꝰ erat intra aulā & septa parietū ędificata:qđ gręce ἕρκος diciĩ:vnde & Priamꝰ ad arā Iouis hercæi cecidit.alij Hectorias legūt: qa seqtur o sacer &c.sed hoc nō minꝰ de Iouis hercæi ara apud quā Priamus cæsus est,diciĩ:q̄ de Hectoris gestis intelligiĩ.)O sacer & magnꝰ labor vatū.i.poetarum,tu eripis oīa fato.i.abolitioni, & donas æuum.i.æternitatem, populis mortalibus.

theo ꝑmōtorio siue littore fuit tumulꝰ Achillis:vt Soli.& Pli.tradūt.Graio busto.i.Achillis. Debētes vatibꝰ vmbras.qa.s.ab Homero,& alijs poetis celebratę animæ fuerūt heroū,& eorꝫ opa īmortalitate donatę.Phœbęi q̄rit vestigia muri.Muri Troiani dicunĩ Phœbęi:qm̄ Phœbus & Neptunus eos cōstruxerūt:vt poetę aiūt & Ser.refert. Assaraci pssere domos.i.ædificia Troiana,& regiam. Assaracus.n.fuit auꝰ Anchisæ pr̄is ęneæ. Vergilius. Assaraci ples. Teguntur Pergama dumetis,ita Ouidius. Iam seges est:vbi Troia fuit. Dumeta di

cūtur plena sentibus,& vepribus. Pergama sunt arces Troianæ: vt ait Seruiꝰ. Aspicit hesione scopulos.i.vbi religata fuit hesione filia Laomedontis,& obiecta belue marinę:quā liberauit Hercules interfecto monstro:vt scribit Diodorus. Anchisæ thalamos. vbi scilicet Anchises concubuit cum Venere, & ex ea genuit Aeneā. Iudex.scilicet Paris,qui Venerem iudicauit anteponendam esse Iunoni,& Mineruæ. Vnde puer raptus. scilicet Ganymedes,quem Iuppiter rapuit in cęlum mutatus in aquilam. Quo vertice nais luserit Oenone. Cæsar aspicit quo in monte solita fuerit ludere Oenone:quā amauit Paris:& vt ait Strabo eius fuit cōiunx. amores Oenones scribit Ouidius. Transierat qui Xantus erat. Xantus fluuius est Troianus olim magni nominis:sed cum Cæsar transiret erat riuus serpens,& labens alueo sicco. Phryx incola manes hectoreos. Cæsar forte calcauit locum:vbi quondam sepulcrum Hectoris tūc hęrbis tectum:vnde vir Troianus admonuit Cęsarem non calcaret cineres Hectoreos. Hercęas monstrator ait. Iuppiter penetralis in cuius tutela est maceri- Herceus Iuppiter.
es,quæ ambit domum,dicitur Hercęus.& Priamus iuxta aram Iouis hercęi fuit interemptus: quod refer Seruius,& tangit Ouidius. Incola ergo mōstrabat Cæsari aras Iouis hercęi disiectas. O sacer, & Magnus vatum labor. nunc Lucanus ostendit poetas donare immortalitate eos quos suis carminibus diuinis illustrauerint: nam nisi Homerus memorasset Troianos gręcosq; eorum fama esset in occulto.

Inuidia sacræ Cęsar ne tangere famæ.
Nam si quid latiis fas est promittere musis:
Quantū Smyrnęi durabunt vatis honores:
Venturi me teq; legent:Pharsalia nostra
Viuet: & a nullo tenebris damnabitur ęuo.
Vt ducis impleuit visus veneranda vetustas
Erexit subitas congesti cespitis aras:
Votaq; turicremos non irrita fudit in ignes.
Dii cinerum Phrygias colitis quicūq; ruinas
Aeneęq; mei:quos nunc Lauinia sedes
Seruat & Alba:Lares:& quorū lucet in aris
Ignis adhuc Phrygius: nulliq; aspecta virorū
Pallas:in abstruso pignꝰ memorabile templo
Gentis Iuleę:vestris clarissimus aris
Dat pia tura nepos:& vos in sede priori
Rite vocat.date felices in cætera cursus.
Restituā populos:grata vice mœnia reddent
Ausonidę Phrygibꝰ:Romanaq; ꝑgama sur(gēt.
Sic fatus repetit classes & tota secūdis
Vela dedit coris:auidusq; vrgente procella
Iliacas pensare moras:Asiamq; potentem
Prouehiĩ pelagoq; Rhodon spumante reliqt.
Septima nox zephyro nunq̄ laxante rudētes
Ostendit Phariis Aegyptia littora flammis.
Sed priꝰ orta dies nocturnam lampada texit
Q̄ tutas intraret aquas:vbi plena tumultu
Littora:& incerto turbatas murmure voces
Accipit:ac dubiis veritus se credere regnis
Abstinuit tellure rates,sed dira satelles

SVLPI. ℂ Ne tangere inuidia sacræ famæ.noli inuidere alicui de perpetua, & incorruptibili fama. Smyrnæi vatis,Homeri:qui ex Smyr- Homerus Smyrnęus
na in minori Asia oppido fuit:q̄q̄, vt tradit Gellius, Septem vrbes certant de laude insignis Homeri: Smyrna Rhodos colophō Salamin Chius Argos Athenę. Pharsalia,hoc opus. Cespitis:terrę cum hærbis euulsæ. Nō irrita,sed grata dijs. Dij. oratio sacrificantis Cæsaris qua successum in reliquis precatur: & Troiam instauraturum se pollicetur. p deos autem cinerum, & æneæ intelligit genios & penates,qui loca ipsa,& mortuorum cineres seruant:quosq; æneas in Italiam vexit:& Lauinij,& albæ colebātur. Quos lares:quos penates. Et quorum lucet. Vestam dicit,quæ Vesta.
igne inextincto coliĩ adhuc durante illo quē Palladium
ęneas in latium intulit. Pallas,palladium qđ æneas, siue Nautes a Diomede ad Salentinos præteriens accepit. seruatum id fuit Lauinij: inde Albæ:vt imperij pignus: postremo Romę translatum est, & in Vestę templo seruabatur:quo incenso. L. Metellus pontifex maxi. vix cum sui periculo eripuit. Abstruso.secreto. In sede priori, in antiqua vrbe vestra. Grata vice,grato officio. ita enim vt Phryges vrbes in Latio ædificarūt, sic Latini in Phrygia instaurabunt. Romana, Romanorum manu erecta. Coris,ventis. Vrgēte procella,impellente vi venti. Iliacas pensare moras,redimere moram,quā apud Ilium fecerat.nam superato Hellesponto Ionijs,& Aeolijs,& cæteris nationibus minorem Asiam incolentibus,cum audisset Pompeiū in Aegyptum pertransisse Rhodum peruenit,& Rhodiorū triremibꝰ sumptis sub vesperā cursum mouit:nulli iter aperiens. Inde Alexandriā versus velis expositis,tribꝰ diebus Alexādriā peruenit. Appianus author est. In Cęsaris cōmentarijs est eū accepisse decem naues longas Rhodiorū. Potentē.sunt enim illic latissima,& potētissima regna. Pelago spumante. saxa enim illisa fluctibus spumam emittunt. Septima. ex quo Troia discesserat: nam Rhodo Alexandriam triduo peruenit. Laxāte,lētante sed cōtinue impellente. Flāmis Pharijs:igne nocturno,qui
nautis appereret Pharo Alexandriæ. Texit Pharos.
lāpada,obscurauit ignē Phari. Aq̄s tutas. portū Alexandriæ in cuius littore cum esset ingens tumultus,& clamor ad terrā noluit ꝑuenire,donec a ministris regijs benigne susceptꝰ est,cum rex morā circa Casium adhuc

ageret. Satelles, videlicet Theodotus rhetor Chi⁹ q̄ pceptor Ptolemæi fuit: queq; postea Cassius in cruce suspēdit: vt ait Appianus. Dona regis, caput Pōpeij. Prouectus, cymba. Cōmendat crimina, laudat scelus patratū. Terrarū. satelles aperiens Cęsari mortem Pōpeij & m̄ltos labores militię, Aegyptum caput Pōpeij, & p̄tium quod pro eo persoluisset donare se dicens, & multa cōfutans, siue pbet cędem siue improbet omnino Cęsarem Ptolemęo debere cōcludit. **Securus. Tutus.** Securę. tutæ nam securus est qui rei curam non habet. Tutus qui lędi nō potest. Exhibet, liberaliter erogat. Absenti, tibi.

BERO. ❡Inuidia sacræ Cęsar non tangere famę. O Cęsar inquit noli inuidere famę eorū, quorū cernis sepulchra in agro Troiano: quos Homerus suo pconio reddidit immortales. Tāgere. est imperātis. Nam si quid latijs fas est. si licet inquit aliquid pmittere de carminib⁹ Romanis, & de meo poemate, posteri o Cæsar legent te in meo opere, quod erit immortale. Smyrnęi durabunt vatis. i. quātū durabūt carmina Homerica. Homerus em̄ dicit vates Smyrnęus a Smyrna oppido Ioniæ, quæ eius existimatur fuisse patria, q̄uis inter multas ciuitates sit cōtentio Homerum sibi vendicantes: vt Cicero, & Gellius tradunt. Venturi. i. posteri. Me, carmen meum. Te. in carmie meo. Erexit subitas ꝯgesti. Cęsar erexit aras ex cespite & hærbosa terra, & adorauit deos Troianos. Dij cinerū Phrygias. verba sunt Cæsaris orantis om̄ia numina Troiana: vt sibi dent felices cursus. Aeneeq; mei .i. o dij penates quos ęneas me⁹ a quo. s. ego sum oriundus portauit in Italiam: & a Lauinio Ascani⁹ fili⁹ Albam transtulit: vt ait Valerius. Nulliq; aspecta virorū Pallas. Simulachrum Palladis Troianę in templo deę Vestę seruabatur: vt Plutarchus ait: & nullus p̄ter sacerdotem illud intueri poterat: vt dictū est in primo. Dat pia tura nepos. s. ego Cęsar qui sum nepos gentis Iuliæ. Iuxta illud Vergilianum. Nascetur pulchra Troianus origine Cæsar. In sede priori. i. Troiana. Grata vice mœnia reddēt. Romāi oriūdi sūt a Troianis. dicit Cęsar Romāos instauraturos mœnia Troiana, & sic a Romāis renascent̄ Troiani. Iliacas pensare moras. Cæsar festinādo voluit compensare tempus quo apud Ilium fuerat immoratus. Ostendit Pharijs Aegyptia littora flammis. in Pharo insula, q̄ Alexandrię iungitur ponte, est turris Pharus nocturnis ignibus cursum nauium dirigēs: vt ait Plinius. Cęsar die septimo, vel potius nocte coepit videre flammas Pharias ex quo significat eum peruenisse in Aegyptum septimo die. Ibi plena tumultu littora. Cæsar vt ipse refert e naui egrediens in littus Aegypti clamorē militū audit quos rex in oppido Alexādria p̄sidij causa reliq̄rat. Sed dira satelles regis dona ferēs. vt scribit Plutar. Theodot⁹ Cęsari attulit caput Pōpeij, qđ i hoc seruari fecerat Ptolemęus. Terrarum domitor Romanę maxime. Verba sunt Theodoti Cęsari offerentis caput Pompeij, & illud verbis ornantis munus. Genero secure perempto. iam securus es o Cæsar, quoniam Pompei⁹ a nobis interemptus est. Rex tibi Pellęus. i. Ptolemæus. de Pella sæpe iam dictum est. Absenti bellum ciuile peractum est. nos tibi o Cęsar inquit absenti peregimus ciuile bellum interfecto Pompeio: cuius mors videtur finis esse bellorum.

Regis dona ferens mediū pueċtus in ęquor
Colla gerit Magni phario velamine tecta.
Ac prius infanda cōmendat crimina voce.
Terrarum domitor Romanæ maxime gentis
Et qđ adhuc nescis genero secure perempto:
Rex tibi Pellęus terrę pelagiq; labores
Donat: & Emathiis quod solum defuit armis
Exhibet: absenti bellum ciuile peractum est.

❡Inuidia &c. Poeta cū quadā cōminatione infamię in Cęsarē bene sentit de operis hui⁹ ęternitate: deinde redit ad historiā significās qd Cæsar in ruinis Troię egerit. Ordo aūt est. O Cęsar ne tangere. i. ne tangaris, aut noli tangi, & affici inuidia sacræ famæ. i. inuidens Hectori & Achilli, q̄ ęternā sint famā cōsecuti p sacra Homeri vatis carmina. Nā si fas est pmittere, qđ .i. aliquid camœnis latijs. i. Romanis, aut latinis musis. s. post .i. posteri legēt me. i. opus meū, & te. i. facta tua in illo, sup. tantū. i. per tantū tēporis: quātū honores, quos cōsecut⁹ est ex poetica arte, vatis Smyrnęi. i. Homeri durabunt: qa tātisper durabūt dū opera eius extabunt: opa autē illius ppetua fore putat: vnde idē de suo sperat dicēs. Pharsalia nostra. i. hoc opus (sed a quibusdā Pharsalis inscribit̄) viuet. i. extabit & per famā celebrabit̄, & a nullo ęuo dānabit̄ tenebris. i. nunq̄ abolebit̄. alij legūt dānabimur. s. nos: hoc est ego & tu. Deinde pgit dicens. Vt. i. postq̄ venerāda vetustas. s. locorum, vbi Troia fuit, implcuit. i. satiauit, visus ducis. s. Cęsaris, ipse erexit subitas aras cōgestu. i. accumulatione, cespitis. i. terrę cū hęrbis euulsę, & fudit in ignes turicremos. i. tura cremantes. sic Maro. Vidit turicremis cū dona imponeret aris. vota non irrita: sed a dijs ratificata. O dij quicunq; colitis Phrygias ruinas cinerum. i. cineres Phrygię ruinę, & o lares ęneę mei. s. pgenitoris: qa vt dicit Maro ęnei. j. Iulius a Magno demissum nomē Iulo. hoc est quos æneas in Italiā vexit, quos. s. lares, sedes lauinia. i. Lauinij oppidi, qđ ęneas de noīe vxoris dixit, & quos Alba. s. lōga seruat nūc, & in quorum aris ignis Phrygius. i. vesta sub specie ignis ab eo in Italiā trāslata, lucet adhuc: quia seruabat̄ inextinctus a vestalibus: nulliq;. i. & nō vlli, & Pallas. i. palladiū effigies palladis non aspecta vlli virorū: postq̄ virginibus data erat: lucet aut est, in tēplo abstruso. i. secreto, pignus memorabile. i. ęterna memoria dignū, gētis Iuleę. i. ab Iulo ęneæ filio deductę, cuiusmodi ipse Cæsar erat: nepos. i. pcreatus de stirpe vestra, clarissimus. s. genere, & pontificatu, dat vestris aris pia tura. i. sacrificia, & vocat vos. i. inuocat rite. i. decenter, in sede priori. i. antiqua vrbe vestra: date sup. mihi, cursus. i. successus, felices id est prosperos, in cætera. s. bella peragenda: ego restituam. s. vobis in antiqua Troia, populos. i. colonos, & habitatores: & ausonidę. i. Itali, reddent vice grata. i. mutuo officio, aut vicissitudine per gratitudinem facta, Phrygibus. i. Troianis, mœnia. i. vrbes desolatas restituent: sicut Phryges in Italia nouas vrbes condiderūt: & Pergama Romana. i. a Romanis instaurata, surgent. i. ędificabuntur. Cæsar fatus sic repetit classes. i. naues suas, & dedit tota vela coris. i. ventis illis secūdis. i. prosperis & a tergo flantibus, & auidus. i. multum cupiens pensare. i. compensare, aut recuparare moras iliacas. i. tempus quo apud Troiā traxerat morā, pcella vrgēte. i. vi vētorū impellētiū celeriter: q;. i. simul puehit̄ Asiā potētē: & reliqt Rhodō pelago spumāte. Septia nox ōndit Pharijs flāmis. i. q̄ in Pharo nauigātib⁹ noctu icēdūt̄, littora ægyptia zephyro nūq̄ laxāte rudētes. i. cōtinuo flāte. Sed dies orta texit. i. obscurauit prius lāpada nocturnā. i. in Pharo expositā: q̄ Cęsar intraret aq̄s tutas. i. portū Alexā. vbi accipit. i. audit littora plena tumultu, &

voces turbatas. i. confusas incerto murmure: ac ipse veritus se credere regnis dubijs. i. dubia fide, abstinuit. i. arcuit rates tellure. i. a terra: sed satelles. s. Theodotus, ferens dira. i. execrabilia dona regis. s. caput Pompeij, gerit prouectus in mediū ęquor scilicet obuiā Cęsari, colla. i. caput Magni tecta velamine Phario. i. Aegyptiaco, ac cōmendat. i. laudat voce infanda, crimina, scilicet regis in Pompeium: prius. s. q̄ Cæsar loqueretur. dixit autem. O Cæsar domitor terrarum, maxime gētis Romanæ, & secure. i. qui possis esse securus cum sis tutus, genero. s. Pompeio perempto. s. ab Aegyptijs, qđ nescis adhuc, rex Pellæus, id est Alexandrinus, donat. i. remittit tibi labores terrę, & pelagi: quos deberes obire si Pōpeius viueret: & exhibet tibi: id quod solum defuit armis Emathijs, scilicet necem Pompeij: per quam bellum ciuile est peractum. i. finitum tibi absenti. s. ab Aegypto.

Thessalicas Magnus quęrēs reparare ruinas
Ense iacet nostro: tanto te pignore Cęsar
Emimus: hoc tecū pcussum ē sanguine fœd⁹.
Accipe regna Phari nullo quęsita cruore:
Accipe Niliaci ius gurgitis: accipe quicquid
Pro Magni ceruice dares: dignumq; clientem
Castris crede tuis: cui tantum fata licere
In generum voluere tuum. nec vile putaris
Hoc meritū nobis facili q; cęde peractum est.
Hospes auitus erat: depulso sceptra parenti
Reddiderat. quid plura ferā? tu nomina tāto
Inuenies operi: vel famam consule mundi.
Si scelus est: plus te nobis debere fateris:
Qz scelus hoc nō ipse facis. sic fatus apertum
Detexit tenuitq; caput. iam languida morte
Effigies: habitum noti mutauerat oris.
Non primo Cęsar damnauit munera visu:
Auertitq; oculos: vultus: dum crederet: hęsit.
Vtq; fidem vidit sceleris: tutumq; putauit
Iā bon⁹ eē socer: lachrymas nō spōte cadētes
Effudit: gemitusq; expressit pectore læto:
Non aliter manifesta putās abscōdere mētis
Gaudia q̄ lachrymis: meritūq; īmane tyrāni
Destruit: & generi mauult lugere reuulsum
Qz debere caput. qui duro mēbra senatus
Calcarat vultu: qui sicco lumine campos
Viderat Emathios: vni tibi Magne negare
Non audet gemitus. o sors durissima fati.
Hunccine tu Cæsar scelerato marte petisti
Qui tibi flēdus erat? nō misti fœdera tangūt

SVLPITIVS.

❡Emimus, conciliauimus. Hoc totum fœdus: hęc tota amicitia, & cōcordia firmata est morte Pompeij. Cruore. vulneribus, & cęde militum. Regna Phari: Alexandriā. Ius gurgitis niliaci. potestatem vniuersi ægypti quę Nilo abluitur. Quicquid dares. omne pretiū quod persolueres. Dignumq; clientem. crede te dignum ducem, & patronū eius cui tantum iuris fortuna in tuum dederit inimicum Nec vile. liptote. immo non aduersa rei facilitate plurimi facere debes: quia hospitem, & benemeritum interemim⁹. Feram, dicā. Nomina. an pietatē in te, an beneficium, an officium appellare velis: vel vide quo nomine id mūdus appellat. Si scelus est. si scelus appellabis. Qz scelus hoc non ipse facis. quia tibi pręripuim⁹. Caput, Pompeij. Habitum, qualitatem. Non damnauit. non detestatus est. Auertitq; oculos. sed libēter aspexit. Hæsit, firmauit se. Fidem, veritatem & credulitatē. Iam bonus eē socer. iam bonum socerū imitari. Non sponte: sed cum conatu & arte. q̄q̄ **Esse socer.** Valerius Maximus ait. Vt eum Cæsar aspexit oblitus hostis, soceri vultum induit: ac Pompeio tum pprias, tum filiæ lachrymas reddidit. Caput etiam plurimis, ac preciosis odoribus cremandum curauit. Destruit meritum immane. & ostendit se offensum nō pmeritum a Ptolemęo. Qz debere, q̄ obligat⁹ esse a Ptolemæo. Qui duro. a repugnantia, & a maiori eū ficti doloris arguit. Duro, crudeli & immoto ad commiserationem. Membra senat⁹: senatores. Vni tibi. cum illi q̄ plurimi fuerint. & ē ironia. Hunccine. a repugnāti argumentatur: nam si deflere volebat cur oppugnauit: si oppugnauit iiuste cur defleti? Scelerato marte, impio bello. Non misti fœdera tangunt te generis. non moueris causa affinitatis. Mœrere, vere dolere: Neposq; fœtum immaturum intelligit: quem Iulia coacta est eijcere: visa Pompeij veste cruenta: vt diximus libro primo. Castris, exercitui. Tāgeris inuidia tyrāni. inuides Ptolemęo. malles enim tu Pompeium occidisse. In viscera, in corpus. Perisse vindictam, q; vlcisci non potes. Raptumq; ex iure victoris: subtractū ex potestate. Impetus: stimulus. A vera longe pietate recessit. non fuit pietatis & gratiæ.

BEROALDVS.

❡Tanto te pignore Cæsar emimus. id est fecimus te nobis obligatū, & beniuolentiā tuā redemimus morte Pōpeij: cui⁹ sanguine nos tecum inimus fœdus ex more barbarorum, q fœdera sanciebāt humano sanguine Accipe Niliaci ius gurgit. dam⁹ tibi o Cęsar

ius, & poteſtatem Nili & totius Aegypti. Nec vile putaris Hoc meritum. noli o Cęſar exiſtimare hoc eſſe vile beneficiū qđ in te cōtulimus: qa ſine difficultate Pōpeium necauimus: immo maximū reputare debes: quia Ptolemęus violauit iura hoſpitij beniuolentięq; necando Pōpeiū: vt tibi placeret. Hoſpes auitus erat. i. vetus amicus. Auitus dicit ab auo. Depulſo ſceptra parēti Reddiderat. vt ſupra dictū eſt, Auletas pater huius Ptolemęi pueri fauēte Pōpeio fuerat reſtitut⁹ in priſtinā dignitatē. Vel famā cōſule mundi. ſe cūdū rumorē & famā p orbē vulgatam iudica o Cęſar quo noie debeas nūcupare opus, qđ fecimus. ſ. interimēdo Pōpeiū tuū aduerſarium. Qz ſcelus hoc nō ipſe facis. o Cæſar ſi eſt appellandū ſcelus interficere Pompeiū tāto magis nobis es obnoxius, q fecim⁹ ne tu iſtud ſcelus patrares. Opertum detexit tenuitq; caput. Theodotus reuelauit caput Pōpeij, qđ erat velamine Aegyptio inuolutū. Nō primo Cæſar dānauit munera viſu. Cæſar primo aſpectu cū nōdū recognoſceret facię Pōpeij nō dānauit tale munus, & tamdiu inſpexit, quoad cognouit illud eſſe Pōpeij caput. Tutūq; putauit iam bonus eſſe ſocer: Cæſar multas effudit lachrymas viſo capite Pōpeij: vt Plutarch⁹ ait: verū nūc Lucan⁹ dicit illas lachrymas fuiſſe ſimulatas: vt videret eſſe pius ſocer erga generū Pōpeiū. Meritū imane tyrāni deſtruit. fleuit Cęſar vt monſtraret ſe nō reputare loco bñficij, q; Ptolemęus Pōpeiū interemiſſet: & ita lachrymis euertit meritū tyrāni. ſ. Ptolemęi imane. i. maximū: & maluit Cæſar lugere de morte Pōpeij, q̄ debere Ptolemęo, propter ei⁹ mortē. Qui duro mēbra ſenat⁹. Cęſar q nō fleuerat mortuos ſenatores, & Romanos iacētes in cāpis Pharſalicis, fleuit ob Pōpeiū. Sicco lumine. oculis carentibus lachrymis. Qui tibi flend⁹ erat. ſi eras deploratur⁹ mortē Pōpeij, quare eū iſecta baris hoſtiliter? Nec nata iubet mœrere. non fles cauſa filię Iuliæ q̄ fuerat cōiūx Pompeij: nec cauſa nepotis geniti ex Iulia & Pōpeio. Credis apud populos Pōpeij nomē amātes. i. o Cęſar ideo defles mortū Pōpeium: vt tanq̄ pius ameris ab oñibus, qui Pōpeij nomē amāt, & veneranť. Fortaſſe tyrāni Angeris inuidia. i. ideo fortaſſe defles o Cęſar quia inuides Ptolemęo: qui tibi hanc palmā p̄ripuerit de necando Pōpeio: quē tu voluiſſes interimere. Raptumq; a iure ſuperbi. doles q; Pōpeius per mortem ſit erept⁹ a tuo iure: qđ in illum, tanq̄ ſuperbus victor, exercere voluiſſes.

Te generis: nec nata iubet mœrere nepoſq;
Credis apud populos Pōpeii nomē amantes
Hoc caſtris prodeſſe tuis, fortaſſe tyranni
Tangeris inuidia: captiq; in viſcera Magni
Hoc alii licuiſſe doles: quereriſq; periſſe
Vindictam belli: raptumq; ex iure ſuperbi
Victoris generum, quiſquis te flere coegit
Impetus: a vera longe pietate receſſit.

¶ Theſſalicas &c. Callide adducit Pōpeiū in inuidiā: vt commendatus faciat beneficium Ptolemęi, adducens etiam aliūde eiuſdem cōmendationem. Ordo eſt. Magnus. ſ. Pompeius agnomento magnus, vt ſæpe dictum eſt, q̄rens. i. attētans, reparare ruinas Theſſalicas. i. exercitum in Theſſalia fuſum refarcire, & bellum inſtaurare, iacet. ſ. occiſus enſe noſtro. i. Aegyptiaco: o Cæſar nos emimus. i. conciliauimus te. i. beniuolētiam tuam tanto pignore. Fœdus eſt percuſſum tecum hoc. i. huiuſmodi ſanguine: aut hoc fœdus eſt percuſſum. i. ictū ſanguine non porcę fœde mactatæ: ſed Pompeij qui longe ſanctior eſſe debet (Sulpitius legit hoc totum: alij hoc tutum: diligētiores hoc tecum &c.) Accipe. ſ. in ſocietatem, & fœdera, regna Phari q̄ſita. i. parta tibi, nullo cruore. i. ſine effuſione ſanguinis tui. accipe ius gurgitis Niliaci. i. poteſtatē vniuerſi Aegypti, quæ Nilo alluitur: accipe. ſ. gratis, quicquid dares p̄ ceruice Magni. ſ. Pompeij, & crede eum cui fata voluere licere tātum. i. tantam rem quāta eſt necem inferre, in generum tuum, qui te parem ferre recuſauit, eſſe clientem. i. dedititium, & commendatitiū dignū tuis caſtris. i. quē tuis caſtris protegas, aut tuis militibus aſcribas: nec putaris. i. & non putaueris, hoc meritum. ſ. p̄ nece Pompeij, vile. i. rem parui momēti, aut p̄tij: q; .i. eo q;, aut qa, pactū eſt nobis cęde facili. i. ſine reſiſtentia, aut labore facta. quia erant cauſæ, quæ rem difficilem faciebant. nam Pompeius erat hoſpes aut⁹. i. iure hoſpitalitatis qđ ſanctum eſſe voluerunt priſci, auo regis noſtri coniunctus: & reddiderat parēti. i. patri regis depulſo a regno, ſceptra. i. inſignia regni, & gubernationem. qd. i. ad quid feram. i. dicam, plura? tu inuenies tanto operi nomina. i. quib⁹ debeat nominari, vel nomina. i. debita, & obligationes quibus nobis obnoxius es. conſule. i. conſilium pete quomodo nomines, aut an debeas nobis, vel. i. ſaltē, famam. i. vulgatam opinionem, & iudiciū mundi. i. totius populi. Si ſcelus ſup. dicis qđ fecimus pro te, fateris te debere nobis plus. i. tanto magis: q;. i. quia ipſe. i. tu non facis hoc ſcelus. i. q; liberauimus te a ſcelere perpetrando. Nūcius. ſ. Theodotus fat⁹ ſic, detexit caput. ſ. Pompeij opertum. ſ. prius, & tenuit ſup. ipſum, Effigies. ſ. Pompeij iam languida morte. i. propter mortem mutauerat habitum. i. diſpoſitionem oris noti. i. quale noſcebatur. Cæſar non damnauit. i. non reiecit munera primo viſu: & ſup. non auertit oculos: ſed hęſit. i. infixus eſt, dum. i. donec crederet vult⁹ ſup. Pompeianos eſſe. Et vt. i. poſtq̄, vidit fidē. i. approbationem, ſceleris. i. necis Pompeij per ſummum nefas, & putauit iam eſſe bonus ſocer (quod grammaticus authore Valla diceret, ſocerū bonum eſſe) eſſe tutum. i. ſine periculo, effudit lachrymas non cadentes ſponte. i. per naturam: q; pro &, expreſſit. ſ. violenter, gemitus pectore lęto: ſed vultu triſti: putans non. ſ. poſſe abſcondere, aliter gaudia manifeſta mentis, q̄ lachrymis: & deſtruit immane meritum tyranni, ſcilicet regis ægypti diſſimulans illius in ſe meritum: & mauult lugere caput generi reuulſum, ſcilicet eē id eſt q; erat reuulſum, q̄ debere. i. q̄ fateri ſe propterea Ptolemęo debere. O Magne is qui calcarat mēbra ſenatus, id eſt ſenatorum duro. i. immiſericordi vultu, non audet negare tibi gemit⁹? q. d. non dubiū eſſe, quin id ſi ſto pectore fecerit. Vñ exclamat. O ſors duriſſima fati. o Cæſar, hunccine. i. nōne hūc, nōne petiſti tu marte. i. bello ſcelerato, hunc. i. huiuſmodi virum: qui erat tibi ſtendus. i. quem deberes extinctum flere? fœdera generis mixti. i. affinitates, non tangunt. i. afficiunt te, nec nata. i. filia. ſ. Iulia, nec nepos. ſ. Iuliæ fœtus abortiuus: non iubet te mœrere. i. vere dolere: ſed tu credis hoc ſcilicet q; fles & gemis, p deſſe tuis caſtris apud populos amantes nomē Pōpeij: & fortaſſe tu tangeris, aut angeris, inuidia tyranni. ſ. Ptolemęi: inuidens illi licuiſſe, qđ

tibi negatum ſit: hoc eſt & doles. i. egre fers, hoc licuiſſe alij: aut alijs: in viſcera Magni capti: & quereris vindictam belli quā in Pompeium parabas, periſſe: & q̄reris generum raptum ſup. eē ex iure. ſ. tuo, victoris ſupbi. certe quiſquis. i. q̄cunq; impetus coegit te flere, is receſſit multū a vera pietate: qđ iterū per ſequentia probat.

Scilicet hoc animo terras atq; ęquora luſtras
Necubi ſuppoſitus pereat gener. o bene rapta
Arbitrio mors iſta tuo: q̄ magna remiſit
Crimina Romano triſtis fortuna pudori:
Qz te non paſſa eſt miſereri perfida Magni
Viuentis, nec non his fallere vocibus audes:
Acquiriſq; fidem ſimulati fronte doloris.
Aufer ab aſpectu noſtro funeſta fatelles
Regis dona tui: pcius de Cæſare veſtrum
Qz de Pompeio meruit ſcelus, vnica belli
Premia ciuilis victis donare ſalutem
Perdidimus. q; ſi Pharios germana tyranno
Non inuiſa foret: potuiſſem reddere regi
Quod meruit: fratriq; tuū pro munere tali
Miſiſſem Cleopatra caput, ſecreta quid arma
Mouit: & inſeruit noſtro ſua tela laborī?
Ergo in Theſſalicis Pellęo fecimus armis
Ius gladio? veſtris quæſita licentia regnis?
Non tulerā Magnum mecū Romana regētē
Te Ptolemęe feram? fruſtra ciuilibus armis
Miſcuimus gētes: ſi qua eſt hoc orbe poteſtas
Altera q̄ Cęſar: ſi tellus vlla duorum eſt.
Vertiſſem latias a veſtro littore proras:
Famæ cura vetat ne non damnaſſe cruentam
Sed videar timuiſſe Pharō, nec fallere vos me
Credite victorem: nobis quoq; tale paratum
Littoris hoſpitiū eſt: ne ſic mea colla gerantur
Theſſalię fortuna facit, maiore profecto
Qz metuī poterat diſcrimine geſſimus arma.
Exilium generiq; minas Romamq; timebam
Pœna fugę Ptolemęo erat: ſed parcim⁹ annis
Donamuſq; nefas: ſciat hac pro cęde tyrānus
Nil venia plus poſſe dari. vos condite buſto
Tanti colla ducis: ſed nō vt crimina tantum
Veſtra tegat tellus: iuſto date tura ſepulcro:

¶ Scilicet. Initat, & vrget eū, cōfirmādo qđ dixit: nānō ideo plequit Pōpeiū terra & mari, vt ipſum ſeruet. Rapta arbitrio. erepta poteſtati tuę: ne aut eā inferre, aut ignoſcere poſſes. Qz magna remiſit. q̄ magnam dedecoris culpā remouit fortuna a ſenatu, atq; Pōpeio: quibus fuiſſet ſummum dedecus ſi Pōpeium Cæſar vita donaſſet. Triſtis, aduerſa. Perfida. q̄ in hoc fuit tibi infida & fallax. Fronte, apparentia. Aufer ab aſpectu. Plutarchus inquit Cæſarem per ſummum faſtidium auertiſſe Theodotum: quū caput Pōpeij ferret. Accepto autem annulo multas lachrymas effudiſſe. Funeſta, funere maculata. Peius de Cæſare veſtrum meruit ſcelus, magis Cæſarem q̄ Pompeiū hoc ſcelere offendiſtis: nā dare ſalutem ciui non poſſum⁹. Vnica premia, ſolum munus. Victis donare ſalutem. appoſitio eſt. Qz ſi Pharios. ſed ſi ſororem odio non haberet ſororis caput p Pōpeij capite reddere potuiſſem: verum quia odit, afficerem gaudio. Quod meruit. aptū meritum. Talē tam ingrato. Secreta, priuata. Fecimus ius Pelleo gladio. dedimus potentiam Ptolemęi crudelitati noſtra victoria & vt liceret hoc in Pompeium effecim⁹. Non tuleram. a maiori argumentatur: qui eñ Pōpeium ſocium non patiebatur minus ferret Ptolemęum. Miſcuimus gētes. cōmiſim⁹, & certauimus. Duorum, diuerſorum dominorum. Vertiſſem pras. fugiſſem hinc ingt horrore ſceleris: ſed ne videar timuiſſe p̄hibeor. Nobis quoq; me etiā non aliter truncaſſetis niſi viciſſem. Fortuna, victoria. Maiore pfecto. Maius piculū nobis imminuit q̄ putare m⁹. Nā nō tm exiliū, & Pōpei⁹, & Roma timēda erat: ſed etiā Ptolemęus. Pœna fugę. erat puniturus fugā. Annis, adoleſcētię eius. Donam⁹ nefas, ignoſcimus. Nil venia plus poſſe dari, nullū maius p̄miū accipe poſſe, q̄ veniam. Sed nō vt crimina. ſed non ſolum, vt monumēta ſcelerū obruatis: ſed etiā, vt ipſū honore afficiat, Iuſto, cōueniēti. Sparſis manibus: diuiſo corpori. Dū p̄fert. dū mihi non confidit. Læta dies. qua exultaſſent de concordia noſtra. Perit mundo. in mundi damnum extincta eſt.

¶ O bñ rapta Arbitrio mors iſta tuo. Mors Pompeij euenit ex animi tui ſententia o Cæſar q; non coactus es miſerert viuentis Pompeij. Acquiriſq; fidem. quia verba, q̄ ſequuntur, quibus vſus eſt Cæſar, fidē fecerūt eū vehementer indoluiſſe de obitu Pōpeij. Regis dona tui. i. caput Pompeij qđ ad me miſerat Ptolemęus tanq̄ donū eximiū. Peius de Cæſare veſtrū q̄ de Pōpeio meruit ſcel⁹. ſenſus eſt: maiorē iniuriā intuliſtis mihi, q̄ Pōpeio illū necando: qm̄ erepta mihi eſt p veſtrū ſcel⁹ facultas & occaſio clemētię meę, & humanitatis demōſtrādę: qđ eſt vnicū p̄miū ciuiliū bellorum. Qz ſi Phario germana tyranno. Cleopatra regno expulſa cum fratre Ptolemæo gerebat bellum: vt Cæſar refert in Cōmentarijs. vnde ait Cęſar ſe, vt parē gratiā referret,

missurum fuisse p munere Ptolemęo caput
fororis Cleopatræ nisi sciret eam illi inuisam
esse: ex quo magis gauderet, q̃ mœreret Pto
lemęus de eius morte. Et inseruit nostro sua
tela labori. qd immiscuit Ptolemęus nostris
bellis sua tela: interficiēdo. s. Pompeium. Er
go in Thessalicis. dū ego vinco in acie Phar
salica feci ius Ptolemæo vt auderet necare
Pompeium. Nō tuleram Magnum mecum.
vt supradictum est Cæsar priorem ferre non
poterat: & ideo bellum cōtra Pompeiū sum
serat: vnde nunc ait: Ego cum non potue
rim ferre Pompeium, feram ne Ptolemęum
qui videtur immiscere se velle Romanis ne
gotijs trucidando Pompeium. Hoc orbe. i.
Aegypto. Si tellus vlla duorum est. Quem
admodum mundus duobus solibus regi, ita
nec terra duobus dominis potest gubernari:
vt dicit Alex. apud Curtium. Famę cura ve
tat. ego inquit Cæsar, ꝓpter hoc scelus recess
issem ab Aegypto, nisi famę cura vetarer, q̃
vulgaret me ideo recessisse, quia vos timue
rim. Nobis quoq; tale paratum Littoris hosꝑ
pitium. scio inquit Cæsar q; eodem hospitio
me recipietis quo Pōpeiū recepistis. i. ita me
quoq; obtruncaretis, nisi ego vicissem. Thes
saliæ fortuna facit. quia vici in campis Phar
salicis, ideo ego non decollabor more Pom
peij. Exilium generiq; minas Romāq; time
bam. i. maius discrimen mihi contra Pōpeiū
dimicāti impendebat, q̃ putarā: nā victus ti
mebam minas Pompeij, & Romanorū, ve
rum magis timendus fuerat Ptolomęus, qui
est pœna, & suppliciū fugiēris. Sed parcim⁹
annis. ꝓpter puerilem ętatē ego cōdono hoc
sceIus Ptolemæo. Nil venia plus posse dari.
expectabat Ptolemęus ob iugulatum Pom
peium maxima a me munera: sed sciat nullū
maius recipere posse, q̃ veniā, quā ei do: qa
erat dignus morte ob hoc nefas. Iusto date
tura sepulcro. sepelite inquit legitimo sepul
cro Pompeij reliquias & ei sacrificate. Vnam
sparsis date manibus vnam. Colligite ingt
Cæsar cineres Pōpeij fusos in littore, & vna
cū capite eius in vna vrna condite, & ita vm
bris Pompeij, quæ sunt sparsę propter spar
sos cineres, date sepulcrū. Voces q̃rentis. vm
bra Pōpeij audiat voces mei lamentantis, ꝓ
pter eius obitum, & dolētis, atq; cōquerentis
q; malucrit credere se fidei Ptolemęi, q̃ mę.
Caiucre deis mea vota secūdis. dei noluerūt
exaudire vota mea ait Cæsar, q̃ erant vt ego
parta victoria depositis armis complectcrer
te o Pompei, & te rogarē vt eo amore me, ꝓ
sequi velles, quo olim me dilexeras.

Et placate caput: cineresq; in littore fusos
Colligite: atq; vnā sparsis date manibus vrnā.
Sentiat aduentum soceri: voceſq; querentis
Audiat vmbra pias. dum nobis oīa prefert:
Dum vitam Pharío mauult debere clienti:
Læta dies rapta est populis: concordia mundo
Nostra perit. caruere deis mea vota secūdis:

¶ Scilicet &c. Affert (vt dixi) alias rationes quibus argumen
tatur non esse vero simile Cęsarē veras emisisse ob nece Pōpeij
lachrymas, dicēs. Scilicet. i. scire licet q; impetus ille a vera pie
tate recessit: nam tu o Cæsar lustras. i. circuis, & inuestigas ter
ras, atq; ęquora hoc animo, necubi. i. ne alicubi gener. i. Pom
peius, pereat suppressus. i. sublatus tibi clāculum. O (exultātis
vox) ista mors. i. Pompeij, bene. i. decēter, rapta. i. erepta, arbi
trio tuo. i. potestati tuæ: q̃. i. o quantum magna crimina, fortu
na tristis. i. aduersa, remisit. i. cum immittere potuisset abstulit,
pudori Romano. i. Romanoq; quos puduisset si socer gener
interemisset, aut vita denasset, & ita sibi obnoxium tantū prin
cipē fecisset: q;. i. qa ipsa fortuna, pfida. i. in ea re spē tuā decipi
ens, nō est palla te misereri Magni viuētis. i. videre cū viuētē in
tāta calamitate: vt ei⁹ misereri possis. necnō. i. insup, audes fal
lere. s. opinionē hoim, his vocib⁹. s. sequētib⁹, & acgris fidem
. i. credulitatē & firmā opinionē. s. pietatis, fronte. i. per apparē
tiam, doloris simulati. dici etiā potest sic: opinionē doloris si
mulati, frōte. s. tristi cū mens esset læta. voces aūt quibus fefel
lit audiētes sunt hę. O satelles, cū in Theodotus caput Pōpeij
attulerit, auferab aspectu nro funesta. i. funere ingnata dona
regis tui. s. Ptolemęi: hoc est caput Pōpeij: vestrū scelus. i. scele
ratum facin⁹, meruit peius de Cæsare, q̃ de Pōpeio. i. plus pec
cauit in me, q; sum Cæsar, q̃ in Pōpeiū. Nos em̄ pdidim⁹ ꝓ ve
strū scelus, vnica. i. sola p̄mia ciuilis belli. i. q̃ sperabam⁹ e ciuili
bello: vtpote, donare victis salutē. q. d. eo aio Pōpeiū ꝓsecut⁹
sum: vt victo parcerem, & significarē, q̃ pio in illū fucrim ani
mo: qđ prius q̃ victus cēt significare nō potera. Q;. i., ꝓpter qđ
si germana. i. soror, videlicet Cleopatra, nō foret inuisa. i. odio
habita, tyrāno. i. regi Pharío. s. Ptolemęo: ego potuissem red
dere regi id qđ meruit. i. cōsimile donum: q; pro. i. o Cleopatra
ego mississem fratri. s. tuo, ꝓ tali munere caput tuum. Quid. i.
ad quid, tyrannus sup. Phari⁹. i. Ptolemęus, mouit arma secre
ta. i. priuata, aut dolosa, & inseruit. i. immiscuit sua tela, nostro
labori. s. qui restabat ad Pōpeiū vincēdū: q. d. id eū nō decuisse
Ergo, indignātis vox, nos fecim⁹ in armis Thessalicis, ius gla
dio Pelleo. i. regis Alexādrini: & licentia. s. in caput Pompeij,
est q̃sita. i. parta vestris regnis. parma mea: qa nisi fugatus vi
ctusq; fuisset Pōpeius nō ausi fuissent eū occidere. Ego nō tule
ram. i. pati nolueram Magnū regētē mecū Romana. i. res Ro
manas, & sup. o Ptolemęe ego feram. i. putas q; patiar te. s. re
gētē mecū: q. d. nequa q̃. Nos miscuimus. i. cōmisimus frustra
gentes. s. varias, armis ciuilibus. i. ad gerenda bella ciuilia: si
q̃ potestas. i. si quis potētat⁹, aut magistrat⁹, altera q̃ Cęsar. i. p
ter me, est hoc orbe. s. terrarū: & si vlla tell⁹ est. s. adhuc duorū. s. dñoꝝ. s. mea & alteri⁹: vñ & ægyptū sua signifi
cat. Ego vertissem, gras latias. i. naues latios vehētes, a vro littore. q. d. tā scelerato: ꝛ sup. cura famę. i. de nois
mei glia, vetat. s. vertisse, ne videar. s. male de me opinātib⁹, nō dānasse. i. execrat⁹, & detestat⁹ eē, Pharō cruē
tā. i. cruore Magni fœdatā: sed timuisse, ne. s. si ie mihi faceret. Nec credite vos fallere. i. q; decipe possitis: aut
q; lateatis me victorē: q. d. scio, q; tale hospitiū littoris q̃ le parastis Pōpeio est quoq;. i. etiā patū nobis. s. ꝓ vos
si vt Pōpeius vict⁹ venissem ad vos. sed fortuna Thessaliæ. i. ꝓspera pugna, hoc elt vict oria Thessalica facit,
ne colla mea gerant. s. a vobis, sic. s. vt geritis colla Pōpeiana. Profecto. i. reuera, nos gessimus arma maiore
discrimine, q̃ poterat metui: qa ego timebā si vict⁹ essem, exiliū & minas generi. s. Pōpeij, cui⁹ mine. i. magnifi
ca verba duriora fuissent, q̃ mors ipa: & timebā Romā. i. senatū offensum, & ei⁹ in me iudiciū: sed Ptolemęus
erat pœna fugę. i. puniturus fugā meā: sed parcim⁹ annis. s. ei⁹. i. adolescētiæ, & donam⁹. i. ignoscendo remit
timus illi nefas. s. in nos cōmissum. Tyrannus. s. Ptolemęus ne forte prēmium expectet, sciat nil plus posse

dari sibi pro hac cæde, venia. i. q̃ veniam. Vos condite busto. i. cremate & sepelite colla. i. caput cum collo tan
ti ducis, sed non tantum. s. eo animo, vt tellus tegat. i. absondat vestra crimina. i. monumenta vestrorum cri
minum, sed date iusto. i. condigno, busto. i. sepulcro, tura. i. odores nobilib⁹ dari solitos: & placate caput. s. Pō
peij per vos ludibrio habitum, & colligite cineres eius fusos. i. dispersos in littore, atq; date manibus sparsis.
i. circa corpus diuisum errantibus, vnam vrnam. i. cōmune sepulcrum. Vmbra Pompeij sentiat per subleua
men factum manibus, aduentum soceri, hoc est meum: & audiat pias voces soceri querentis, scilicet de morte
eius. quia dum gener prefert nobis omnia. i. plus confidit aliis quibuscūq; q̃ nobis: & dum mauult debere vi
tam. i. salutem clienti Pharío. i. regi qui Pompeij erat cliens: aut clieti, quia cum rex esset puer, regnū per Pho
tinum & Achillam clientes regebatur: dies læta qua exultassent populi de concordia nostra, rapta. i. erepta est
per necem eius populis, & concordia nostra. i. quæ inter nos fuisset, perit pro perijt mundo. i. ad incommodū
mundi: mea vota caruere deis secundis. i. annuentibus & prosperis.

Vt te complexus positis felicibus armis
Affectus abs te veteres vitāq; rogarem
Magne tuā: dignaq; satis mercede laborum
Contentus par esse tibi tunc pace fideli
Fecissem vt victus posses ignoscere diuis.
Fecisses vt Roma mihi. Nec talia fatus
Inuenit fletus comitum: nec turba querenti
Credidit: absondunt gemit⁹: vel pectora læta
Fronte tegūt: hilaresq; nefas spectare cruētū
O bona libertas: cum Cæsar lugeat: audent.

¶ Vt te &c. Mea inquit vota caruere deis secundis: quę vota e
tant vt o Magne ego complex⁹ te. s. humaniter, & hoc armis
felicibus quibus te vicerim positis. i. depositis, rogarem. i. ex
peterem a te veteres affectus, & vitam tuam. i. consuetudinem
vitæ veterem. i. pristinam: & vt ego contentus esse par. i. æqua
lis tibi in rep. Romana, appositorie mercede laborum satis di
gna. id est condigna, hoc est q; esse tibi parem putem esse condignam mercedem laborum omnium bello im
pensorum: tunc si id contigisset, fecissem pace fideli. s. tecum cōtituta, vt victus possis ignoscere diuis q; te
vinci fuerint: & tunc tu fecisses, vt Roma ignosceret mihi te a me victum fuisse. Hactenus Cęsar de quo poe
ta. Nec Cæsar fatus talia. s. tam pia, inuenit comitem fletus. i. qui secum fleret vt in vero dolore solet inueniri:
aut inuenit fletus comitum. i. comitantium & astantium: quia nec turba credidit querenti. i. conquerēti: crede
bat enim per dissimulationem queri vt experiatur quo animo essent in Pompeium: nam si Aegyptij etiam
fleuissent putasset eos sibi obuersantes: quod illi non ignorantes licet essent mœsti de nece Pompeij: tamen
absondunt gemit⁹ & tegunt pectora. i. dolorem intrinsecum, fronte læta: & audent spectare hilares. i. tanq̃ hi
lares nefas cruentum: quod erat in nece Pompeij: cum Cęsar lugeat. s. ipsum. o bōa libertas, acclamātis est cū
ironia. q. d. o miseranda seruitus, non audentium pietatem suam ostendere ob metum tyranni eandem dissi
mulantis. Et hæc in nonum librum.

SVLPIT.

¶ Felicibus, victricib⁹. Affectus. amorē pri
stinum. Vitam tuā. vt velles meo munere vi
uere. Par, paris potestatis. Ignoscere diuis
posses deis non imputare: & eis non irasci q;
vinci te fuerit. Vt Roma mihi. videlicet opa
tua ignosceret. Comitem fletus. socium flen
di: nam ipsum simulare aduertebant. Absco
dunt, dissimulant. Pectora, mentis dolorem.
O bona libertas. ironia. q. d. o misera seruit⁹
& assentatrix: quę nō tuis affectibus sed tyra
ni obtemperas: q̃ q̃ dissentire ab ei⁹ vultu vi
dearis. BEROALDVS.

¶ Affectus a te veteres. i. beniuolentiam &
amorem pristinum. Vitamq; rogarem. i. vt
velles viuere. Vt victus posses ignoscere di
uis. ego te o Pompei ita liberaliter tractassem
vt tu non posses cōqueri de dijs q; tibi victo
riam denegassent: tu autem fecisses vt Roma
na respublica mihi reconciliaretur. Nec talia
fatus inuenit. q̃ uis Cęsar ita pie & clementer
locutus esset de morte Pompeij, tamen null⁹
comitum eius ausus est flere, existimans Cæ
saris lamentationes esse simulatas. Hilares
. i. se lętos monstrātes audent spectare caput
Pōpeij sine lachrymis. O bōa libertas. Cum
ironia prolatum est.

ASCEN.

Io. Sulpitii Argumentum in. X. Lucani.

IN decimo intrepide victor per tem
plavagatus
Admittit regem: Cleopatraq; supplicat ipsi.
Pax fit: & immēso celebrant cōuiuia sumptu.
Ostentantur opes: consultus Achoreus ort⁹
Nile tuos aperit: cursusq;. Photinus Achillam
Ductorem in latiū mittit: qui pugnat ab alta
Obsessus cum rege domo: noctuq; per ęquor
Classe Pharō vect⁹ metuēs se imittit i vndas.

¶ IN decimo &c. Ordo ē. Victor. s. Cę
sar, vagat⁹ it repide ga timorē dissi
mulauit, ꝓ tēpla. s. deoꝝ & busta re
gū Aegypti, i decio. i. vt describiti
decio li. admittit. i. recipit ad se, regē. s. Ptole
męū: & Cleopatra clā ad illū iducta, supplicat
ipsi. s. Cęsari victori. Pax fit inter regē & ipsā
celebrant conuiuia immēso sumptu: & opes
Aegyptię ostētant. s. Cęsari. Et o Nile Acho
reus ꝓbiter, aperit. i. manifestat tuos ortus &
cursus. i. flux⁹. Photin⁹ volens Cæsarē neca
re, mittit Achillā ꝓfectū militiæ in ductorem
latiū. i. cōtra Cęsarē: qui. s. Cæsar, ob sessus cū
rege in regia, pugnat, scilicet contra Achil
lā ab alta domo. i. regia: & icēsa classe Aegy
ptioꝝ, vect⁹ noctu classe. s. sua, ꝑ equor, Pha
rō. i. in insulā illā: metuēs. s. cōprehendi ab ad
uersarijs immittit se in vndas. quod tamē vi
timum a Sulpitio additum est.

Io. Sulpitij in librum. X. Lucani interpretatio.

VT primum. Cæsar iam nihil nec a Pompeio, nec a Ptolemęo metuēs Theodotum regis nuntiū confectus, quū primum e naui egressus est clamorem militū audit quos rex in oppido pūsidij causa reliquerat: concursum ad se fieri videt q; fasces ante ferrentur: nā omnis multitudo maiestatē regiam minui prædicabat. Hoc sedato tumultu continuis diebus: cum ex concursu multitudinis complures milites interficerentur, legiones sibi alias ex Asia ad duci iussit: dissimulatoq; metu deorum templa & Alexandri & regum conditorium visit Interim controuersiā regum ad se vt ad consulem pertinere existimans, Ptolemęū & Cleopatram exercitus quos habebant dimittere iussit: & de cōtrouersijs ureapud se disceptare. Terras. littus: adhuc enim in mari se continuerat. Colla. caput quod præferebat Theodotus. Pugnauit fortūa ducis. certamē exortum est inter Cæsarem & Aegyptios: fuitq; in dubio an Cæsar eos subiugaret an ipsi Cęsarem obtruncarent. Victoris. Cæsaris. Tua vmbra. nam tuæ mortis exemplo deterritus est: cauitq; ne idem sib iaccideret. A sanguie. a cęde. Manes mors: iteratio est. Ne populus post te. ne vniuersus secum exercitus pertimeretur. Vrbem Parætoniam, Alexandriā Aegyptiacam. sed Cacozilon erat. Paretoniū enim ciuitas est & portus ingens in Aegypto quadragita fere stadiorum: quam alij Ammoniam vocant auctore Strabone. Securus. nihil iam metuēs & otiosus. Nam vt ait Appianus otiositatem quādam ob assistentiū paucitatem simulare cœpit: & ad se accedentes p humane recipiebat: & vrbem circumuectus pulchritudinem admirati visus est & disputā tibus philosophis astitit. Sua signa. fasces. Pignore sceleris. capite Pompeij. Discordia sēsit pectora: putabant regiam maiestatem imminui nihilq; sibi conferre Pompeij mortem. Vetusti numinis, hoc est Isidis cuius tēplum vetustissimum esse Strabo tradit. Nulla capitur dulcedine. nam alia mēte agitabat.

Paretoniū.

BERO.

VT primum terras. Pompeij colla sequut⁹. ait Luca. in pricipio hui⁹ vltimi libri fortunam Cęsaris & fatum Aegypti inter se pugnasse an Aegyptius pareret Cæsari & ei⁹ subiret iugū an ensis Aegyptius Cęsarem victorem ita interimeret, vt Pompeiū leto dederat. Regnū Lagi. i. Aegypt⁹: a Lago patre Ptolemęi cuius sæpe habita est mentio. Memphiticus ensis. i. Aegypti⁹ a Memphi oppido Aegypti. Victoris. Cęsaris. Victi. Pompeij. Tua profuit vmbra. Pōpeij vmbra profuit Cęsari ne & ipe Ptolemęi dolis circūueniretur. Inde Paretoniam fertur secur⁹ in vrbem. Cæsar vt ipse scribit cum peruenisset Alexandriam clamorem fremitumq; militum Aegyptiorum audit & concursum ad se fieri videt q; fasces anteferrentur. Pharetoniam vrbem, Alexandriam itelligit quē appellat a Pharetonio oppido quod ab Alexandria distat haud multū auctor Plin. siue a Pharo insula de qua dictū

M. Annei Lucani. Liber. X.

VT primum terras Pompeij colla secutus
Attigit: & diras calcauit Cæsar arenas:
Pugnauit fortuna ducis: fatūq; nocentis
Aegypti: regnum Lagi Romana sub arma
Iret: an eriperet mundo Memphiticus ensis
Victoris victiq; caput. tua profuit vmbra
Magne: tui socerū rapuere a sāguine manes:
Ne populus post te Nilum Roman⁹ haberet.
Inde Paretoniam fertur secur⁹ in vrbem
Pignore tam sæui sceleris sua signa secutus.
Sed fremitu vulgi fasces & iura querētis
Inferri Romana suis: discordia sensit
Pectora: & ancipites animos: Magnūq; pisse
Non sib. tunc vultu semper celante timorem
Intrepidus superum sedes & templa vetusti
Numinis antiquas Macedum testantia vires
Circuit: & nulla captus dulcedine rerum
Non auro: cultuq; deum: nō mœnibus vrbis:

VT primū terras. Statim inquit vt ingressus est Cæsar Aegyptū, orta est seditio ppter fasces añ ipm latos: qui timorē dissimulans ad deorū templa re gumq; sepulcra contemplanda se diuertit. Ordo est. Vt primū Cæsar secutus colla Pompeij. i. caput quod Theodotus ante ipsum rettulit, attigit terras & harenas diras. i. execrabiles propter tantum facinus: fortuna ducis. s. Cæsaris semper vincere solīti, & fatum Aegypti nocentis. i. prosperitas Aegypti in cuius potestatem fortuna prius Pompeium & nūc pene Cęsarem induxerat, pugnauit. i. inter se, an regnum Lagi. i. Aegypt⁹, iret. i. redigeretur sub arma Romana. i. sub imperiū Cęsaris, an ensis Memphiticus. i. Aegyptius eriperet mūdo. i. ad bonum totius vniuersi, caput victoris & victi. i. sic nunc victoris Cæsaris, vt prius victi Pompeij: sed sup. o Magne. s. Pompei tua vmbra profuit. s. Cæsari, & tui manes rapuere. i. eripuerunt socerum. i. Cęsarem a sanguine. i. ab effusione sanguinis sui: nam quia per mortē tuam facta est Aegyptus hostis sena tui, coacta est Cæsari parcere quem aliter occidisset. Aut quia (vt Sulpitius dicit) Cæsar accepta fraude quā Aegyptij Pompeio parauerant: ipse sibi cauit & prospexit. Profuit inquā ne populus Roman⁹ haberet post te Nilum, i. ne tecum in Aegypto sepeliretur. Cæsar securus, id est nil timens pignore, id est propter pign⁹ tam sæui sceleris, id est propter caput Pompeij fertur inde in vrbem Paretoniam, id est Alexandriam. Scribitur autem Parætoniam, non Parethoniam. Nam Stephan⁹ Παραιτώνιον ἴδι πόλις πλησίον ἀλεξανδρείας ἣν ἀμμωνιακὴν

καλοῦσιν, id est Paretonium vrbs est non procul ab Alexandria quam vocant Ammoniam. sic ille. Non ergo Aemoniā, aut Armoniam scribemus cum Sulp. cum & Straboni libro. xvij. Ammonia scribatur. Notandum autem Paretoniam peniul. breui proferri: cum si codex sit ver⁹ a Stephano per ω scribatur: sed & Sidonius a Marone variatur. secut⁹ sua signa. i. fasces & vexilla: sed sensit discordia pectora vulgi q̄rētis. i. conq̄rētis, sup. oū fremitu, fasces & iura Romana iferri suis. s. vrbi b⁹: & sensit aīos vulgi ancipites. i. varios, & Magnū nō perisse sibi. i. ad vtilitatē suā, hoc est Cæsaris: sed ppter vulgi varietatē. Tūc ipse Cęsar itrepid⁹. s. apparēs, vultu celāte. i. occultāte semp timorē, circuit sedes superū: & tēpla numis vetusti: videlicet Isidis, testātia. i. indicātia antiquas vires. i. facultates Macedū. i. Alexādri, q ea cōstruxerat: & nulla. i. nōvlla nō capitur aut (vt construaē cū sequēti) non capt⁹ vlla dulcedine rerum: non scilicet captus auro, & cultu, id est ornatu d eum pro deum: & non mœnibus vrbis: quia auxius erat:

Effossum tumulis cupide desc̄dit in antrum.
Illic Pellæi proles vesana Philippi
Felix prædo iacet terrarum: vindice fato
Raptus: sacratis totum spargēda per orbem
Membra viri posuere adytis: fortuna pepcit
Manibus: & regni durauit ad vltima fatum.
Nam sibi libertas vnq̄ si redderet orbem:
Ludibrio seruatus erat: non vtile mundo
Editus exemplum: terras tot posse sub vno
Esse viro. Macedum fines latebrasq; suorum
Deseruit: victasq; patri despexit Athenas:
Perq; Asiæ populos fatis vrgentibus actus
Humana cum strage ruit: gladiumq; per oēs
Exegit gentes: ignotos miscuit amnes
Persarum Euphratem: Indorū sanguie Gāgē:
Terrarum fatale malum: fulmenq; qđ omnes
Percuteret pariter populos: & syd⁹ iniquum
Gentibus: oceano classes inferre parabat
Exteriore mari: non illi flamma necvndę:
Non sterilis Libye nec syrticus obstitit Hā-
Isset in occasus mundi deuexa secutus (mon.
Ambissetq; polos: Nilumq; a fonte bibisset:
Occurrit suprema dies: naturaq; solum
Hunc potuit finem vesano ponere regi.
Qui secum inuidia qua totum ceperat orbem
Abstulit imperium: nulloq; hęrede relicto
Totius fati lacerandas præbuit vrbes.

est supra. Pignore tam sæui sceleris. i. capite Pompeij. Fasces. s. lictorios qui ante Cęsarem consulem gestabantur. Discordia sensit pectora. Cæsar ex clamore militum Aegyptiorum & tumultu cognouit eos a se esse discordes & Pompeiū fuisse ab illis interemptū non propter se: sed propter ipsos. Non sibi. i. vtilitati suæ. Celante timorem ita Vergil⁹ spem vultu simulat. Superum sedes & templa vetusti. Cęsar Pyramides & sepulchra Aegyptiorum & templa deorū circuire & lustrare cōcupiuit: sed in primis sepulcrū & conditorium Alexandri Magni, qui vt supra monstrauimus conditus erat in loculo vitreo cum prius fuisset in aureo: vt ait Strabo.

SVLPIT. Cōditoriū Alexandri

¶ In antrum Effossum tumulis. i. conditorium Alexandri & regum Aegyptiorum. Erat enim circuitus quidam: qđ author Strabōe corpus appellabatur. Nā Ptolemæus Lagi filius Alexādri corp⁹ Perdiccę abstulit: cum id ex Babylone deferret, atq; huc diuerteret auaritia tractus vt Aegyptum sibi vendicaret: sed perijt a militibus interemptus in insula deserta prius a Ptolemæo inclusus qui corpus Alexandri Alexandriam detulit ei q; parent⁹ ait: adhucq; ibi iacet: sed nequaq̄ in eodem alueolo. Nam qui nunc vitreus est prius aureus erat. Ptolemæus enim Coccas illum rapuit. Vesana proles Philippi Alexander insanus. Nam Hammonis se filium finxerat: seq; inebrians furebat: & plures mundos expugnare optabat. Prædo. prædonem appellat: quia populis iniuste bella mouit subiugauitq; eos. Fato vindice terrarum. morte vltrice subacti orbis. Mortuus est em Babylone veneno et in poculo subministrato a Casādro filio Antipatri metuētis ne mortem sibi machinaretur. idq; factum est cōscio Thessalo medico apud quem Alexander cōsabatur. Vis veneni, quod Stygis appellabatur, tanta fuit vt non ære non ferro non testa contineretur: nec aliter ferri: nisi in equi vngula potuerit: vt scribit Iustinus. Plinus vero li. xxx. inquit nulq. Totum spargenda p orbem. quia toti bellum ferens iniurius fuit. Pepercit. quia eius cinis nō est dissipatus: sed ad vltimos Aegypti reges est seruat⁹ illęsus. Si redderet orbem sibi. si mūdus liberaretur. Ludibrio. in ridiculum ludum: nam sparsus fuisset. Orbem, magnam orbis patrem. Non vtile mundo editus exemplum. nat⁹ ad homines suo exemplo ambitiōe & superbia inficiendos & regni cupiditate. Latebras, secessus in quibus illustris non erat. Patri, Philippo qui superauit Athenięnses. Misit, tut bauit. Fulmen, vehemens impetus cui nil resistit. Fatale, vel mortiferum vel fato immissum. Sydus. pestilentia vi syderis orta & cęlestis quędam potentia. Parabat: vt quereret alios mundos. Flamma, æstus torridæ zonę. Sterilis. desertę, serpentibus squalidę. Mūdi deuexa. declium mundum. Ambisset polos. iuisset a septentrionali polo ad antarcticū & Antipodas & vltimam Aethiopiā vbi Nilus nascitur pera graffet: sed vitæ secundo & trigesimo mortuus est. Hunc finem. hāc quietem: nam viuus nunq̄ vlli fini acquieuisset.

Alexandri vesania.

Alexandri mors.

Venenum Stygis.

Qui ſecum. qui eodem odio quo ſibi mundi imperiũ comparauerat ipſum abſtulit. nã nullum hęredem toti⁹ reliquit imperij: ſed ſuis p̃fectis tradidit diuidendũ. quippe Perdicca cui Alexander moriẽs tradiderat anulum: quẽq; procerum conſenſus ſedatis ſeditionibus ducem elegerat: q̃ q̃ Arideus Alexandri frater creatus rex eſſet: ex portio regni poſthumo Alexandri ſeruata: & Antipater Macedoniæ & græcię p̃poſit⁹ eſſet: tamẽ inter .xxiiij. principes diuiſit quicquas. primaq; Ptolemęo Aegyptus contigit. Totius fati. vniuerſi regni & felicitatis ſuæ. Lacerandas ſuis, profectis diuidendas. Babylone ſua. vbi regiũ cõſtituerat a Parthis formidatus: quoq; Babylõ Metropolis eſt. Pro pudor. Indignatur poeta q̃ plus Alexandrum Parthi timuerunt q̃ Romãos. Sariſſas, Macedonum tela. Metonymia eſt. Terraſq; premamus flagrãtis poſt terga noti. hoc eſt dominemur terris quæ ſũt ad circulum æquinoctialem vbi notus eſt calidiſſimus & poſt quem tepidior eſt. Arſacidũ domino. Parthorum regi. Non felix, pernicioſa. Pellę, vrbis in Macedonia.

BERO. ¶ Effoſſũ tumulis cupide deſcendit in antrũ regiarũ pars in Alexandria illud eſt: qđ corpus appellatur. id circuit⁹ quidam eſt in quo regum ſepulturę & Alexãdri erat: vt ait Strabo. illuc deſcendit Cęſar. Illic Pellęi proles vesana Philippi. i. Alexander magnus cui⁹ corpus Perdiccę abſtulit Ptolemęus Lagi filius & Alexandriam delatum in aliueolo aureo cõdidit. mox Coccas ſuſtulit aliud olum aurcum in cuius locum poſuit vitreum. auctor Strabo. Philippus vero pater Alexandri Pellæus nũcupatur a Pella ciuitate Macedoniæ q̃ vtriuſq; fuit patria: vt ſcribit Põponius Mela. Felix prædo iacet. Alexandrum appellat felicẽ prædonẽ quoniam fauente fortuna Aſiã ſub egit: penetrauit in Indos: & mare oceanum ingreſſus eſt. auctores Plutarchus & Curtius. Terrarum vindice fato raptus. Babylone periit Alexander: vt hiſtorici autumant veneno Stygie aqua: quod Ariſtoteles excogitaſſe fertur. Poſuere adytis: vt ſupra dixim⁹. Adyta ſunt occulta ac remota templa: quo præter ſacerdotes adire fas non eſt. Fortuna pepercit manibus. i. vmbris Alexandri. Nam ſibi libertas. ſi vynq̃ orbis terrarum iquit foret in libertate ad ludibrium ſeruatus eſſet Alexander quem nunc in Aegypto venerantur in templis. Non vtile mundo. Alexãder nõ fuit mundo vtile exemplũ tot regiones poſſe eſſe ſub vnius imperio: qa aliį eius exẽplo incitati idem affectarunt & Cęſar olim viſa Alexãdri imagine ingemuit q̃ nihil a ſe memorabile actum eſſet ea ætate qua Alexander orbem terrarũ ſubegiſſet. Victaſq; patri deſpexit Athenas. Alexander non contentus imperio Macedoniæ & græcię ſibi a patre traditę bellum ſumpſit cõtra Darium regem Perſarum: quem duobus prælijs profligauit. lõga hiſtoria apud Plutarchum & Curtium atq; Iuſtinum. neglexit ergo Alexander Athenas: quas Philippus pater deuicerat. Perſarum Euphratem. Alexander ſanguinolẽtos reddidit Euphratem fluuium Babyloniæ: vt

Sed cæcidit Babylone ſua Parthoq; verend⁹:
Pro pudor eoi propius timuere Sariſſas
Q̃ nũc pila timẽt populi. licet vſq; ſub Arctõ
Regnem⁹ Zephyriq; domos terraſq; p̃mam⁹
Flagrantis poſt terga noti: cedamus in ortus
Arſacidum domino: nõ felix Parthia Craſſis:
Exiguæ ſecura fuit prouincia Pellæ.

¶ Effoſſum &c. Nactus occaſionem faciendæ mẽtionis de Alexandro Magno, ꝓpter eius ſepulcrum late proſequit eius hiſtoriam cum detelta tiõe ambitionis & vanitatis atq; iniquitatis eiuſdem. dicit aũt primo Cæſarem declinantẽ a furore populi Aegyptiaci ꝓ diſſimulationem timoris deſcendiſſe ad vicinda ſepulcra regũ: inter q̃ vidit conditorium corporis Alexãdri. Odo eſt. Cæſar, vt ſuperiora repetamus, non captus dulcedine rerum, nõ auro, non cultu deum, non mœnibus vrbis deſcendit cupide. i. cupiens ſalutem ſuam & ſuorum: & ſimulãs cupiditatem viſendi ſepulcri, in antrum effoſſum. i. exhauſtum tumulis. i. ad tumulos extruendos. Proles veſana. i. Alexander Magnus mentitus ſe filium Iouis Hãmonis, & nõ contentus vnius mundi imperio, & qui per ebrietatem & ambitionem multa veſani hominis facinora perpetrauit, Philippi Pellæi. i. Macedonicia Pella regia Macedoniæ, iacet illic. i. in illo antro: exiſtens prædo felix: quia cum ſit reuera prædo & ꝓpre done repudiandus, regali fungitur honore, raptus. ſ. e mũdo per venenum, fato vindice terrarum. i. morte vindicãte terras inique per ipſum oppreſſas. ſup. reges. Aegyptij. poſuerũt mẽbra viri. ſ. Alexandri, ſpargenda. i. digna quæ ſpargantur per totum orbem vbi peccata cõmiſit: poſſuere dico adytis. i. inacceſſibilib⁹ vulgo locis, ſacratis. i. dicatis illi. fortũa pepcit manibus. ſ. Alexandri, & fatum. i. felicitas ſepulturæ Alexandri ne extuantur cineres, durauit ſup. vſq;, ad vltima regni. i. vſq; ad vltimum regem de genere Lagi. Nam ſi libertas redderetur ei vnq̃ orbem. ſ. oppreſſum ab Alexandro impoſitis regib⁹, ipſe Alexander erat. i. eſſet, ſeruatus ludibrio. i. ad ludibrium, & irriſionem popꝰ liberati a ſeruitute per illum impoſita. Alexander ſup. erat editus. i. in lucem datus aut natus, exemplũ. i. exemplar vitæ, non vtile mundo, vtpote tot terras poſſe eẽ ſub vno viro: vnde eius exemplum ſecuti aliį tyranni idẽ ſibi ſperantes, idem quoq; moliri poſſent. Ipſe Alexander deſeruit fines Macedum pro Macedonum ſeu Macedoniæ, & deſeruit latebras. i. ignobilia loca ſuorum in quibus virtus eius latuiſſet, & deſpexit. i. vilipẽdit, Athenas victas patri. i. a patre ſuo Philippo: & actus fatis vrgentibus. i. ipſum impellentibus, ꝑ populos Aſiæ, ruit. i. penetrauit præceps cum ſtrage. i. pernicie humana, & exegit. i. exercuit, & extulit gladiũ per omnes gẽtes: & miſcuit amnes ignotos. ſ. ſibi prius, ſanguine: vt Euphratem ſanguine Perſarum, & Gangem ſanguine Indorum exiſtens fatale. i. pernicioſum malum terrarum: & fulmen qđ percuteret pariter oẽs populos: & exñs ſydus iniquum. i. peſtilens, parabat inferre gentibus claſſes. i. nauigare in alios mundos, oceano exteriore mari. i. circundante globum huius terrę Flamma. ſ. æſtus torridæ zonæ, nec vndæ, nec Libye ſterilis, nec Hammõ ſyrticus. i. difficultas itineris ad templum Hammonis ſyrtici. i. Iouis arenarij in deſertis Libyæ, obſtitit. i. obſtaculum facere potuit illi: quia ipſe ſſet in occaſus ſecutus de uexa mundi. i. mundum decliuum, & ambiſſet. i. circuiſſet polos: & bibiſſet Nilum a fonte. i. vbi ortum habet: ſed ſup. ſupꝛma dies. i. terminus vitæ, occurrit & ita obſtitit: & natura potuit ponere regi veſano ſolum hunc finem. ſ. conatuum cum fine vitæ. qui abſtulit ſecum imperium. ſ. mundi. i. monarchiã, ſup. ea inuidia qua ceperat totum orbem. i. ſicut cum inuidia

omnium mortalium inuaſerat vnus imperium mũdi: ita motiens idem ſecum abſtulit: q̃ pro qa, nullo hęrede toti⁹ fati. i. tantę felicitatis & fatalis imperij relicto, præbuit. ſ. comitibus ſuis, vrbes lacerandas. i. diripiẽdas. Sed ipſe cecidit ſup. in Babylone ſua vbi regiam conſtituerat: & cui maxime confiderat vtpote verendus Parthis. Pro pudor, Eoi. i. orientales populi timuere propius. i. citius aut vicinius ſariſſas. i. tela Macedonica, q̃ timent nunc pila. i. tela Romana: licet nos regnemus vſq; ſub arcton. i. polum arcticum: & premamus impio domos Zephyri. i. occidentis: & terras noti flagrantis poſt terga. ſ. noſtra: tamen ſup. cedamus. i. locum demus in ortus. i. orientem verſus, domino Arſacidum. ſ. Parthorum regi. Parthia enim non felix immo pernicioſa prouincia Craſſis, patri & filio q in ea perierunt, fuit prouincia ſecura. i. minime timenda Pellę exiguæ. i. Alexandro Pellæ, quę exigua reſpectu Romę eſt, dño. lexander ea quę nunq̃ fuerũt cognita exploraſſet ſi diutius vixiſſet. voluiſſet enim inuenire Nili fontem qui incertus eſt & adhuc latet. Nulloq; hęrede relicto. Poſt obitum Alexandri inter duces de imperio ad internecionem certatum eſt cum ſinguli varias regiones occupaſſent. Pro pudor Eoi propius. dolet Lucanus q̃ populi orientales vicinius timuerint tela Macedonum q̃ pila Romanorum: q̃. ſ. auſi ſint Macedones duce Alexandro Indos & orientis populos penetrare & Romani hoc efficere, nec poſſunt, nec audeant. Sariſſas. Sariſſe lanceę ſunt & haſtę longę Macedonum. auctor Liuius. Pila, tela Romanorum. Licet vſq; ſub arctonre gnemus. i. licet Romanis a ſeptentrione occaſu & Meridie imperium proferre: verum ab oriente credendum eſt regi Parthorum qui Craſſos interemerunt. Exiguę ſecura fuit. Parthia quę vicit Craſſos fuit ꝓuincia Pellæ patriæ Alexandri. q. d. vrbs Roma non potuit vincere Parthos quos deuicit exigua ciuitas.

Iam Peluſiaco veniens a gurgite Nili
Rex puer imbellis populi ſedauerat iras:
Obſide quo pacis Pellæa tutus in aula
Cæſar erat: cum ſe parua Cleopatra biremi
Corrupto cuſtode Pharí laxare catenas
Intulit Emathiis ignaro Cæſare tectis.
Dedecus Aegypti: latii feralis Erinnys:
Romano non caſta malo: q̃tũ impulit Argos
Iliacaſq; domos facie Spartana nocenti:
Heſperios auxit tantum Cleopatra furores.
Terruit illa ſuo (ſi fas) capitolia ſiſtro:
Et Romana petit imbelli ſigna canopo:
Cæſare captiuo Pharios ductura triumphos.
Leucadioq; fuit dubius ſub gurgite caſus
An mundũ ne noſtra quidẽ matrona teneret.
Hoc animi nox illa dedit: quæ prima cubili
Miſcuit inceſtam ducib⁹ Ptolemęida noſtris.
Quis tibi veſani veniam non donet amoris
Antoni: durum cum Cæſaris hauſerit ignes
Pectus: & in media rabie: medioq; furore
Et Pompeianis habitata manibus aula:
Sanguine Theſſalicę cladis perfuſus adulter
Admiſit venerem curis: & miſcuit armis

SVLPIT.

¶ Rex. Ptolemęus quem Cęſar acciuerat vt exercitus dimitteret & cum ſorore corã ſe diſceptaret. A gurgite Nili Peluſiaci. a Peluſio Nili oſtio. Populi ſedauerat iras. nam Photinus nutritius & Eunuchus regis indignans eum ad dicẽdam cauſam euocari: adiutores quoſdam nactus exercitum a Peluſio clam Alexandriam euocaret eq; Achillam prefecerat. Cęſar paruis cum copijs extra vrbem dimicare diffidens milites in armis eſſe iuſſit regem hortatus vt ad Achillam legatos mitteret. illos cum primum otioſos accepit regẽ vt in ſuam poteſtatem haberet effecit. & ideo eum pacis obſidem dicit poeta. Videbantur igitur omnia iam tranquilla cum Cleopatra quam euocauerat Cæſar clã in regiam eſt inuecta. Cuſtode, prefecto. Corrupto Pharí laxare catenas. hoc eſt ad lentandum. nam vt ait Plutarchus, lembum ingreſſa cum ſolo Apolodoro ſub primis tenebris regiam ad nauigauit: cũq; alio occultari pacto nequiret ſe intra culcitram protendit in longum quã loro circumligans Appollodorus intro tulit ad Cęſarẽ. Tectis Emathijs, domo Cæſaris victoris in Emathia. Feralis erinnys: peſtifera furia. Romano non caſta malo. nonimmunis. Nam multam intulit calamitatem & Cæſaris & Antonij tempore. Argos. græciã per ſynecdochen. Spartana, Helena. Furores bella. Si fas, ſi licet dicere. Siſtro, tympano. Verg. de eadem loquens ait, patrio vocat agmina ſiſtro. Petit ſyncope. aduexit eñ cũ Antonio Aegyptiorum exercitum in Auguſtũ Octauium. Canopo, Aegyptijs. Cęſare captiuo. de capto Auguſto triũphatura & ſedem imperij in Aegypto conſtitutura. Gurgite leucadio. i ſinu Ambracio apd Leucadiam peninſulam quę Neritus eſt appellata: vt Plinius ait. Caſus dubius. periculoſus. euentus, an mundus a Barbara fœmina poſſideretur. Ne noſtra quidem matrõa teneret. Noſtra. i. Romana, quod eſſet tolerabilius. Hoc

Leucadia.

animi. hanc audaciam. Ptolemęida: Cleopatram. rectꝰ est Ptolemęis. Quis tibi. argumẽtum a maiori ad minus. Antoni, qui iunior & mollior eras. Hauserit ignes. captum fuerit amore. Habitata, in qua versari videbaꝫ vmbra Põpeij. Admisit venerem curis: delinimit curas lasciuia. Partus, filios vt Cęsarionẽ nam vltra nouem menses illic est commoratus vt tradit Appianus. Magni. cuius vxor fuisti. Coalescere, crescere, & colligi. Depędit consumit. Donare, Cleopatrę. Non sibi. sed Cleopatræ. Quem forma confisa suę. Cęsar astu culcitrę primum illectus, inde splendore formæ & sermõis gratia victus est. Compta dolorem. comptum habẽs & cum ornatu gerẽs. Dispersa, synecdoche. Q; decu. q̃ decẽs & pulchra fuit. Si qua est Cleopatra a fratre e iecta supplicat Cæsari vt in regnum restituaꝫ nam ex testamento patris ex æquo cum fratre est hæres coniunxq; fratris: atq; vt regiam in qua Photinus non Ptolemæus regnat tãto dedecore liberet obsecrat. principio igitur si beneficium acceperit gratã se fore polliceꝫ. Exorditurq; a benivolentia & attentione. Est autem ordo: o maxime Cæsar. ego regina p̃les clarissima Lagi Pharij si qua est nobilitas exul in ęternum depulsa sceptris paternis cõplectar pedes si tua & reliqua. Si qua est nobilitas. si est alicuius nobilitatis & gloriæ inde ortam esse. Fato, fortũę & dignitati. Aequũ sydus. cęlestis iustitia & potentia.

BERO. ¶Iam Pelusiaco veniens Cæsar. cum Achillas prefectus regius cum exercitu venire Alexãdriam nũtiaretur: vt Ptolemęum in sua potestate haberet, effecit: vt ipse refert: existimans magnam regium nomẽ apud suos authoritatem habere. Pellęa tutus in aula. s. Alexandrina: vt sæpe dictum est: a Pella patria Alexandri, Alexandriæ conditoris. Cum separua Cleopatra trirem. Cleopatra cum Ptolemæo rege fratre bellum gerebat a quo fuerat paucis ante mensibus regno expulsa: vt scribit Cęsar. Cleopatra a Cęsare accersita assumpto vnico ex familiaribus Apollodoro ingressa naticulam circa crepusculum nocturnum adnauigat Alexandriam, & cum regiam in qua erat Cæsar occulte intrare vellet culcitrę se inuoluit & ita ab Apollodoro itro ducta est ad Cæsarem: qui hac calliditate delectatus ad eiꝰ amorẽ illectus est. auctor Plutarchꝰ: & ex ea genuit filium Cęsarionem: vt scribit Trãquillus. nũc ait Lucanus eam corrupisse custodem Phari: quam Cæsar cepat quæ obiecta Alexãdriæ portum facit in qua sunt domicilia Aegyptiorum. Emathijs tectis. i. regia Alexãdrina quæ dicit tecta Emathia propter Alexãdrum Macedonem conditorem. Emathia enim dicitur Macedonia Latij feralis Erinnys. Cleopatra furia & exitium Italię. Quãtũ impulit Argos. i. ita Cleopatra auxit furores Romanorum quemadmodum Helena impulit græcos & troianos ad arma feralia. Spartana. s. Helena lacena quã rapuit Paris. vnde Troiani belli origo. Terruit illa suo. hoc refertur ad amorem. M. Antonij qui captꝰ amore Cleopatræ repudiauit vxorem Octauiam sororẽ Augusti Cæsaris. vnde iterum orta pnicialia bella & apd Actium promõtorium Epiri Cleopatra & Antonius profligati fuere. Cleopatra ergo territ it capitolia Romana ne ipsa efficeret Romanorum domina. Sistro. id est tuba & sceptro Aegyptiaco. ita Verg. Regina in medijs primo vocat agmina sistro. Imbelli Canopo. i. canopitanis militibꝰ qui sunt mollissimi. Canopus autem insula est Aegypti: vt supra diximus. Cęsare captiuo. quę sub iugũ amoris miserat. Leucadioq; fuit. Leucadium littꝰ est Epiri & isula Leucadia seu potius peninsula & promontorium Leucates: vbi Antonium & Cleopatram nauali prælio profligauit Augustus. tũc dubiũ fuit an mundus iret sub imperiũ matronę. s. Cleopatrę q̃ erat nõ Romana sed Aegyptia. Hoc ai nox illa dedit. Cleopatra sũpsit hos animos vt Romanis dominaretur ex illa nocte qua primũ cõcubuit cũ Cęsarę. Ptolemęida. i. Cleopatram Ptolemęi filiam. Quis tibi vesani. danda est venia Antonio capto amore Cleopatrę cũ & Cæsar capiaꝫ. Ignis, amor. Adulter. s. Cęsar. Obscęna de matre dedit. i. ex Cleopatra habuit filiũ Cæsarionem: & sic dat fratres Iuliæ filiæ suæ Donare Pharon. regnum Aegypti donauit Cleopatræ. Quẽ formæ confisa suæ Cleopatra Cęsarem alloquuta est sine lachrymis splendore formæ confisa. Et sic orsa loqui, id est ita cœpit Vergilius. Veneris sic filius orsus. Si qua est o maxime Cæsar. verba sunt Cleopatrę ad Cæsarem dicentis se nobilissimam filiam regis Ptolemæi regno eiectam nunc exulem complecti pedes Cæsaris mox si Cæsar eam restituere voluerit reginam futuram. Pharij proles clarissima Lagi. id est ego traho originem a Lago. Lagus enim a quo Lagidę nuncupantur Aegypti reges, pater fuit Ptolemæi successoris Alexandri cui Philadelphus successit in regno. Philadelpho Euergetes: post eum Philomator: cui Physcõ: post Physconẽ Laturus: Laturo autem successit Auletas Cleopatræ pater. Auctor Strabo.

Illicitosq; toro & nõ ex coniuge partus.
Pro pudor: oblitus Magni tibi Iulia fratres
Obscœna de matre dedit: partesq; fugatas
Passus in extremis Libyes coalescere regnis
Tempora Niliaco turpis depędit amori.
Dũ donare Pharõ: dũ nõ sibi vincere mauult.
Quem formæ cõfisa suæ Cleopatra sine vllis
Tristis adit lachrymis: simulatũ cõpta doloręm
Quã decuit veluti laceros dispersa capillos:
Et sic orsa loqui: Si qua est o maxime Cęsar
Nobilitas Phariі proles clarissima Lagi
Exul in æternum sceptris depulsa paternis:
Si tua restituat veteri me dextera fato
Complectar regina pedes. Tu gẽtibus ęquũ

¶Iam Pelusiaco &c. Prosequitur gestorum Cęsaris in Aegypto historiam: narrans quõ regẽ accitum ad se ad discipiandũ cum Cleopatra sorore de iure regni ipsum tanq̃ obsidem pacis secum habebat: & quomodo Cleopatra a fratre exclusa, & catenis adnauigare prohibita, corruptis custodibꝰ auro & catenis solutus ad Cæsarem venit: quẽ etiam coitu polluit: vñ eiꝰ mulieris perniciem quã reip. Romanę intulit, & orationem ac facies lubricam & apparatum cõiuij late prosequitur. Ordo est. Iam rex. s. Ptolemæus puer. s. adhuc, veniẽs a gurgite Pelusiaco. s. Nili: alij legũt, Nili Pelusiaci. i. a Pelusio vno e septẽ ostijs Nili: fedauerat iras populi imbellis. i. mollis & cito placabilis: quo obside. i. cuius aduentu tanq̃ obsidis pacis. i. concordiæ cum eo habendæ, Cæsar erat tutus in aula Pellæa. i. Alexandrina: cum. i. quando, Cleopatra soror regis, custode. i. præfecto Phari. s. inisuq; corrupto. s. pecunia ab ea data, laxare. i. ad laxandum, catenas Phari. quibus intercluſa non poterat ad regiam venire: sed illis laxis, intulit se parua biremi. i. naui bino ordine remorum agenda, tectis Emathijs. i. in quibus erat Emathiæ victor Cæsar: & hoc Cæsare ignaro. s. aduentu eius. Cleopatra inquã dedecus. i. probrum Aegypti: quia incesta & execrabilis mulier, & erinnys. i. furia, feralis. i. mortifera latij: propter quam cum Antonio coniuncta erit tot Romani victore Augusto peribunt in actiaco bello (sunt qui legunt latio: quod quidem per serectum esset sed quia præcessit Aegypti malim subdere latij) & non casta. i. polluta, malo Romano quia eius causa fuit. Nam quantum Spartana. s. Helena lacena, vxor Menelai, impulit. i. subuertit Argos. i. græciam, eo q̃ græcorum principes propter eam fere perierunt, & domos Iliacas. i. Troianas, facie. i. pulchritudine faciet, nocenti. i. pernicio sa: tantũ Cleopatra auxit furores Hesperios. i. Italicos: qa il la terruit. s. tempore Augusti, capitolia. i. arcem Romanã ne forte diripiat, suo sistro. i. tympano Aegyptiaco excitato mitte: si fas sup. est dicere: aut dijs ita visum: & petit. i. petijt & inuasit signa Romana, canopo imbelli. i. Aegyptijs suis mollibus, ductura. i. eo animo vt ducat triumphos Pharios. i. in Aegyptum, Cęsare. s. Augusto existente captiuo, & casus. i. euentus belli fuit dubius sub gurgite Leucadio. i. in nauali prælio apud Leucada gesto, an matrona. i. mulier, ne nostra quidem. i. non etiam Romana sed Barbara, teneret mundũ. i. Monarchiam orbis. Illa nox quæ prima miscuit cubili. i. per concubitum, ducibus nostris. s. Cæsari & postea Antonio, Ptolemæi da. i. Cleopatram Ptolemæi filiam, incestam vt q̃ fratris quo q; vxor erat, dedit. s. Cleopatræ: hoc animi: vt s. auderet capitolium petere. O Antoni triumuir, qs non donet tibi veniam vesani amoris. s. in Cleopatram: q. d. nullus nõ. & ita vnusq; sq; cũ durũ pectus Cęsaris hauserit ignes amoris: & cũ ipse Cęsar adulter in media rabie, & in medio furore belli, & in aula habitata manibus Põpeianis, errantibus. s. circum caput suum, pfusus sanguine cladis Thessalicę admisit curis. i. ad curas tãtas. venerem. i. libidinẽ coitus, & miscuit armis. i. bello contra præscripta maiorum, toros. i. thalamos illicitos. & partus. i. pelem ex nõ coniuge. i. ex adultera. Pro pudor, o Iulia Cæsar pater tuus, oblitus Magni mariti tui, dedit tibi fratres de matre obscœna qa icesta: & ipse passus partes fugatas. s. a Thessalia coalescere. i. corroborari, in extremis regnis Libyes, depędit. i. consumit, turpis. i. detestandus, amori Niliaco. i. propter amorem Cleopatræ, tempora. s. belli gerendi, dum mauult. s. q̃ vincere, donare Cleopatrę Pharon. i. Aegyptum: & dũ nõ mauult vincere sibi q̃ Cleopatræ. Quem. s. Cæsarẽ Cleopatra cõfisa formę sue, ac tristis. i. simulans se tristẽ qa sine vllis lachrymis, cõpta. i. habens comptum dolorem simulatum, veluti dispsa capillos laceros q̃. i. q̃tũ decuit. s. ipsã. i. quãtũ fecit ad decorẽ eius. Et orsa est loq; sic. O Cæsar maxime, si qua est nobilitas p̃les clarissima Lagi p̃gẽitoris Ptolemęorũ, Pharij, depl'sa. s. a fratre, exul. i. exulãs sceptris paternis: si tua dextera. i. fides, aut potentia, restituat me veteri fato. i. pristinæ fortunæ & regno debito, ego tunc regina complectar pedes tuos, scili. et deosculando eos.

Sydus ades nostris. non vrbes prima tenebo
Fœmina Niliacas: nullo discrimine sexus
Reginã scit ferre Pharos. lege sũma pempti
Verba patris: qui iura mihi communia regni
Et thalami cũ fratre dedit. puer ipse sororem
Si mõ liber: amet: sed habet sub iure Photini
Affectus ensesq; suos. nil ipsa paterni
Iuris habere peto: culpa tantoq; pudore
Solue domũ: remoue funesta satellitis arma:
Et regẽ regnare iube. quantos ne tumores
Mente gerit famulus: Magni ceruice reuulsa:
Iam tibi (sed procul hoc auertãt fata) minaꝫ.
Sat fuit indignum Cæsar mundoq; tibiq;
Pompeium facinꝰ meritumq; fuisse Photini.
Nequicq̃ duras tẽtasset Cæsaris aures:
Vultus adest precibus: faciesq; incesta porat.
Exigit infandã corrupto iudice noctem.
Pax vbi parta duci: donisq; ingẽtibꝰ empta ẽ

¶Non vrbes. occurrit his quę obijcere possent. Fœminam populi regnare nõ patienꝫ. immo inquit consueuere parere fœminę. Nã cum Ptolemæum patrem eiecissent, sororẽ meã natu maiorẽ reginã constituerũt. Sũma verba, testamentũ. Perempti. non cæsi dicit, sed morbo assumpti. Et thalami, cõiugij. Puer ipse sororẽ. prosequaꝫ me fratris non marti affectu si est liber & licet p Photinũ cui paret. Photini. nutritij sui quẽ in odiũ & in contemptũ adducit. Affectus, volũtates. Ensis potentiam. Nil ipsa paterni. regnet solus mõ regia tanto dedecore liberetur. Funesta. more Pompeij maculata. Tumores, superbiam. Minatur, inferendo in te arma. Mũdo. qa alterius iussu pire debuerat. Tibi. qa ab illo meritũ accepisti & tibi in quũ p̃recepta potestas est. Facinꝰ. audax factũ & sceleꝰ. Meritũ. bñficiũ in te. Neg cq̃ tẽtasset. frustra oraſſet: nõ enim fuisset cõmotus. Vultꝰ, venustas & forma quibus plus effecit q̃ verbis. Perorat. noue dixit pro persuasit. Exigit noctem. petit cõmunẽ lectulũ noctis. Infandã, obscœnã. Iudice. Cęsare q iudex erat iter ipsã & fratrẽ. Pax vbi facta pace cõiuiuiũ ẽ istitutũ. Duci, Ptolemęo Donis, q̃ Cę. dedit. Epulæ, cõuiuia. Tum ictu strepitu, & murmure mistrorũ. In sæcla Rõana. s. annos Romanorũ: nã multa sæcula sine talis luxꝰ notitia p̃terierũt. Ipe locꝰ. Regia in qt erat ornatior q̃ nũc sint tẽpla Romana · q̃ q̃to ætas erit corruptior tãto nitidiora ædificabit. Quod, quale. Laqueata q; te. laquearia tectorum. Diuitias, precium magnum.

SVLPI.

Peroro.

quod declarat. Aurũ cra. laminæ aureę. Nec iumnis. Parietes inquit interiores non mar moreis laminis sed gemmeis incrustati erant

Incrustare. Incrustare autẽ & crustare est sic laminas mar moreas in pariete affigere vt totus esse mar moreus videatur. Opus vero tectorium dici tur quũ dẽsa calce obducit, leuigatq; paries. Sũmis. nã in summa parietis parte ponunt. Stabat non segnis. erecta erat ad sustentan dum pondera. Achates, gemma subalba: di uersorum zonis distincta: a quib⁹ nomina plu rima accipit: primũ in Siciliæ sui nois fluuio reperta ẽ authore Pli. Purpureusq; lapis. Sar dã intelligit: q̃ est gẽma rubicũda in similitudi nẽ carnis. hęc Onyci tũcta Sardonycẽ efficit.

Op⁹ tecto rium.

Achates.

Sarda. Sardonyx Onyx. Onyx gẽma ẽt in qua candor est vnguis hu mani similitudie. Onyx em̃ vnguis est. Hebe n⁹. arbor idica & Aethiops: quã Aethiopes re gibus Persidis tributi vice pendunt. materia est nigri coloris & odoris iucũdi. Mareotica, Aegyptia a Mareotide palude. Non operit postes. non ornat ostia nec in paruas tessel las diuisa attenuataq; est. Auxilium. trabs tabula tibicen. Non forma. non ornamen tum. Atria, ædificia circa impluuium. Et suf fixa. ex regmine testudinis vario & pretioso ostia & fores erãt ornatę ita vt in mediis ma culis haberent Smaragdos quę sunt gemme vitroris eximij oculisq; iucundissimi. Testudi nũ putaminib⁹ in lamias sectis ostia & lectos discubitorios ornabãt: qđ primũ Aemylius Pollio Nerõis tpib⁹ fuenisse dicit. Plin. scribit Gẽma, variarũ gẽmarum gẽa. Toris mẽsis. Iaspide. Iaspis viret & trãslucet est; purpu rei & ceruleĩ & varij generis. Torus, mẽsa vbi accubituri. Succo Assyrio: purpura sericea. Strata. lectis vbi recubituri. Tyrio, lana tincta apd Tyros qui color est ardẽtior. Duxit lentũ colorem non vno aheno. purpuram bis tin ctam intelligit quæ authore Plinio Dibapha appellatur. BEROALDVS.

Atrium.

Smaragdi. Testudo.

Iaspis.

Dibapha.

¶Aequum sydus. i. numen ppitium & beni gnũ. & hoc ideo dicit quia Cæsar voluit Pto lemæum & Cleopatram apud se iure potius q̃ armis inter se disceptare vt ipse scribit. vn de sydus equum appellat quasi equum & iu stum iudicem. Non vrbes prima tenebo. a liæ fœminæ in Aegypto regnauerant & ma xime Cleopatra hui⁹ Cleopatrę soror: vt ait Strabo. Reginam sciat ferre Pharos. Aegy ptijsita ferũt reginam quẽadmodum regem. Lege summa pempti verba patris. i. o Cęsar lege testamentum patris mei in quo hæres e rat scripta Cleopatra cum Ptolemæo puero qui eã p propinquos ciecerat. auctor Cæsar. Et thalamos. i. vt cum fratre regnarem & ei nuberẽ. Si modo liber. i. Ptolemæus frater meus me amat si nõ sit sub aliena tutela. Re moue funesta satellitis arma. hoc peto o Cę. vt Photin⁹ submoueat q ipe regnare vult & iube fratrẽ meũ regnare ne sit obnoxi⁹ seruĩ li Photini impio. Q uãtos ne tumores. Photi n⁹ fact⁹ est tumid⁹ & superb⁹ q̃ fuerit auctor mortis Põ. qđ idẽ tibi o Cę. minat. Nequicq̃ duras. frustra Cleopatra verbis vsa esset apd Cęs. nisi oratiõi formę blãdities accessisset: q̃ Cęsar exorari facile potuit. Facieſq; icesta p

Excepere epulę tantarum gaudia rerum:
Explicuitq; suos magno Cleopatra tumultu
Nondũ translatos Romana in sæcula luxus.
Ipse locus templi quod vix corruptior ætas
Extruet instar erat: laqueataq; tecta ferebãt
Diuitias: crassumq; trabes abscõderat aurũ.
Nec summis crustata domus sectisq; nitebat
Marmoribus: stabatq; sibi nõ segnis Achates
Purpureusq; lapis: totaq; effusus in aula
Calcabatur Onyx: Heben⁹ Mareoticavastos
Non operit postes: sed stat pro robore vili
Auxilium: nõ forma domus: ebur atria vestit:
Et suffixa manu foribus testudinis Indæ
Tergasedẽt crebramaclas distincta smaragdo.
Fulget gemma toris: & iaspide fulua supellex.
Strata micant Tyrio quorũ ps maxima succo
Cocta diuirus non vno duxit aheno.

¶Non tenebo prima fœmina. i. inter fœminas, vrbes Nilia cas. i. Aegypti sceptra. Nã Pharos. i. Aegyptus scit ferre. i. pa ti & tolerare regimẽ, nullo. i. sine discrimie lexus. lege. i. ex testa mẽto, summa. i. vltia verba, patris pempti. i. morbo absũpti: qui. i. pater Ptolemęus dedit. i. per testamentum, mihi iura re gni & thalami. i. cõiugij cõmunia cũ fratre. i. Ptolemæo iunio re. i. voluit q̃ coniunx eius & regina hęres dimidij regni essem Puer ipse. i. frater, si modo. i. dũmodo sit liber, amet sororem. i. me, non repudiet me consortem regni: sed habet affect⁹ & en ses suos. i. vult & potest ac facit omnia, sub iure. i. dictione & imperio tyrannico, Photini: qui militię prærat & Cleopatram expulerat. Ipsa. i. ego, nil. i. non aliquid, nõ peto habere ali qđ iuris paterni. i. derelicti mihi ex testamento patris: solue. i. led sup. peto vt soluas & liberes domũ. i. patris. i. regiam, culpa & tanto pudore: vt pote q̃ satelles in ea regnet oppressis liberis: & ideo remoue arma satellitis. i. Photini, funesta. i. multorum & præcipue Magni funere polluta: & iube regẽ. i. fratrẽ, regna re. i. habere gubernacula regni. Ne, id est nonne, quãtos tumo res. i. quantam elationem & inflationem animi, ipse famulus gerit mente, id est in animo, cernicę Magni reuulsa. i. intercisa, sup. tantos minatur iam tibi q̃. d. maxime: sed fata auertant hoc procul. i. ate, O Cęsar. Pompeium fuisse facin⁹. i. factũ p clarũ, & meritũ. i. de te, Photini, fuit mũdo & tibi satis indignũ .i. ignominiosum. Cleopatra sup. inquit poeta tẽtasset frustra .i. neq; cę q̃ & in vanũ, duras. i. difficiles aures Cęsaris: si tantum verba fudisset: sed vultus. i. aspectus eius lubricus, adest preci bus: & facies incesta. i. impudica, perorat. i. psuadet & ipetrat q̃ vult, & exigit noctem infandam. i. in qua coiret cum Cæsare, iudice. i. causę. iter ipsam & fratrem, corrupto. i. per stuprum. Vbi. i. postq̃ (Mira autem breuitate rem perstringit. nãhis pau cis verbis innuit Cæsarem coegisse Ptolemęũ ad concordiam cum sorore) pax est parta duci. i. Ptolemæo & empta ingenti bus donis quæ ad Cęsarẽ miserat, epulę. i. cõuiua, appositio rie, gaudia tantarum rerũ excepe. i. acceperunt cõuiuas, Cæsa rẽ, Ptolemęũ, & Cleopatrã cũ nobilitate: & Cleopatra explicu

it. i. ostentauit magno tumultu. i. agitatione ministrorũ, suos luxus. i. nimios apparat⁹, nondum trãslatos. i. tunc, sed paulo post, in sęcula Romana. i. in quibus Romani rerũ potiebãtur. aut sæcula. i. loco⁹ sicut & tẽporũ sunt a secãdo dicta. Ipse lo cus. i. cõuiuij, hoc ẽ regia erat instar. i. in statũ & formã tẽpli. i. Romani: quod ętas corruptior. i. q̃ tunc erat, extruet. i. ędifica bit dijs, vix. i. cũ difficultate: & tecta laqueata. i. hñtia laquearia inaurata, ferebãt diuitias: q̃ pro quia crassum aurũ absconde rat. i. cooperuerat trabes: nec. i. & non, & domus nitebat. i. splẽ debat nõ crustata. i. quasi crustis tecta, marmorib⁹ sũmis. i. tñ in superficie positis, & sectis. i. in laminas tenues: sed sup. den sis & solidis: & achates gemma stabat nõ segnis. i. torpẽs sibi, sed sup. lucẽs alijs: & lapis. i. lapillus purpureus, vt sarda gẽma & onyx lapillus habens speciẽ vnguis effusus i tota aula calca batur q̃ a erat p pauimento. hebenus arbor ferens lignũ nigrũ & ptiosum. Mareotica. i. Aegyptiaca (cũ tñ dicat Maro. fola India nigrũ fert hebenũ) nõ operit. i. nõ icrustat vastos postes sed stat pro robore vili. i. loco ligni vilis, quo Romanę domus sustentant: exñs auxiliũ. i. sustentamentũ, nõ forma. i. nõ orna mentũ domus. Ebur. i. indicũ. i. dens elephantinus, vestit. i. in crustat, atria. i. ædificia circa impluuiũ: vt dicit Sulp. aut primã partẽ regię: aut terga. i. putamina, testudinis Indę. i. indice, suf fixa foríb⁹ manu. i. opere manuali sedẽt. i. otiosa sunt, distin cta. i. hñtia distinctas maculas, smaragdo. i. gẽma, crebra. i. fre quẽti. Gẽma. i. margarita fulget toris. i. lectis discubitorijs: & supellex est fulua. i. rutilãs iaspide, lapillo viridi & lucẽti. (Sũt qui addãt Hic torus Assyrio cui⁹ pars maxima succo, Strata micãt tyrio quor⁹ pars maxima succo: vt sit ordo.) Hic sup. ẽ torus. i. accubitorius, cui⁹ maxima ps sup. est, succo Assyrio .i. purpura sericea: & strata. i. ornamẽta lector⁹, micãt tyrio sup. succo: quorũ maxima pars cocta: i. tincta diu, duxit virus len tum. i. infectionẽ purpurę, non vno aheno. i. cacabo tinctorio sed duobus: quia dibapha. i. bis tincta sunt aut varijs colorib⁹ imbuita. Sic legit Sulpitius. Alij non legunt versum Hic tor⁹ &c. sed sequẽtes sic. Strata micãt tyrio quorum pars maxima succo Cocta diu virus non vno duxit aheno. Beroald⁹ etiã vi detur legere fuco assyrio. i. tinctura quę purpura est.

Atria q̃ sũt in anteriore ędiũ pte erãt ebore vestita. Testudinis indę. Testudines tãtę magnitudinis Indicũ tma re emittit vt singularũ supficie hitabiles casas integãt. Testudinũ putamina secare in laminas lectosq; his ve stire instituit Carbili⁹ Pollio. auctor Plyni⁹. Fores erãt putamie testudinis ornatę & Smaragdis intextis distin ctę. Smaragd⁹ aũt gẽma est viridis. & vt ait Ply. nihil oino viridi⁹ est Smaragdo. Et iaspide fulua supellex. Ia spis gẽma est varij coloris apud plurimas gẽtes. Iaspis phrygia est cerulea mõ purpurea, alibi glauca, alibi fil'is smaragdo. Auctor Ply. Vergi. Celat⁹ iaspide fulua ensis erat. Supellex vt ait iuriscõsult⁹ ẽ domesticũ patrissa milię instrumẽtũ. Strata micãt. oia q̃ sternunt̃ strata dicũt: vt ait Iuriscõsultus. Tyrio fuco. i. oia strata erãt pur purei coloris. nam Tyrius color laudatur nigricãs aspectu in colorem concreti sanguinis. vt scribit Plynius. & dicitur Tyrius ab Tyro quondam insula Phœnicię: quę purpura & conchilio censetur. Virus non vno du xit aheno. Luxuria inuenit pluribus medicamentis simul inficere: nam Amethystus color inebriatur tyrio. & cocco tinctum tyrio tingere inuentum est vt color alius opiretur alio. Auctor Plynius. Virus appellat medica mentum quo in vasis æneis lanæ tinguntur.

Testudo Indica.

Pars auro plumata nitet: pars ignea cocco:
Vt mos est Phariis miscendi licia telis.
Tũc famulę nũer⁹ turbę: populusq; ministeer.
Discolor hos sanguis: alios distinxerat ætas.
Hęc Libycos ps: tã flauos gerit altera crines
Vt nullas Cæsar rheni se dicat in aruis
Tã rutilas vidisse comas: pars sanguinis vsti
Torta caput refugosq; gerẽs a fróte capillos.
Nec non infelix ferro mollita iuuentus

¶Plumata. in modum plumarum cõtexta. Ignea cocco. splendida est colore coccineo q̃ est densior purpura. Coccum enim est Gala cię rubens gramen nitorẽ purpureũ reddens. Eſt & granũ Ilicis eiusdẽ virtutis qđ & in Ga lacia & alibi nascit̃ vt Plynius. xvj. tradit. Mi scendi licia, fila diuersi coloris quæ polymita dicuntur. Plynius ait. Colore diuersæ picturę intexere Babylon maxime celebrauit & no men imposuit: e plurimis vero licijs, texere, quæ polymita appellantur, Alexandria insti tuit. Libycos, subnigros. In aruis rheni, in Germania. Sanguinis vsti: nigri coloris. Tor ta caput, intortos habens capillos. duplex synecdoche. Refugos, sursum inuersos. Iu uentus mollita ferro, id est eunuchi castrati & effœminati. Execta virum. amputata geni

SVLPI. Coccũ.

Polymi ta.

talia. Fortior ætas. nõ castrata iuuentus tamẽ imberbis, vt sũt eunuchi. Reges, Ptolemęus & ꝓceres ꝓpinqui eius. Maior potestas, maioris potestatis. Immodice fucata: nimiũ fuco illita. Fucus aũt est linimẽtũ qđ mãgonizat & decipit nitore occultãs vitia corpis. Spoliis. gẽmis, & margaritis. Laborat. nã ei sũt oneri ornamẽta & vix illa sustinet. Perlucẽt filo sidonio transluc ent serico tenui qđ prius dense textũ acu rarefactũ erat. Itelligitq; sindonẽ hoc est tenuẽ illã purpurã: de qua Martialis. Cult⁹ sindone nõ quotidiana. Quod Nilotis acus. qđ acus Aegyptia distinguendo dissoluit pecten apud Seres texẽdo dẽsauerat. Laxauit, lentauit, rarefecit. Dentib⁹ hic niueis. illic mẽsę citreę eburneis pedibus sustinebãtur. fit aũt Ebur ex dẽtib⁹ elephãti. Orbes, mẽsas citreas Ora, aspectũ. Iuba, qui erat rex Mauritaniæ: ex qua mẽsæ citreę siue cedrinæ pulcherrimæ aduehunt. Pro cæcus. Cleopatrã imprudentiæ increpat q; Cęsari cui ad bella peragenda pecunia opus erat diuitias ostẽtauit. Incẽdere mentẽ. ad inflãmandã ei⁹ cupiditatẽ. qui vim possit inferre. Nõ sit licet. vt profecto est. Pone duces priscos. non mõ Cæsar sed etiã vetes illi cõtinẽtissimi corrũpent & cuperent tm pđę Romã inuehere. Recũbat, inhęreat corrũ pat. Cõsul sordidus. i. Quintius quẽ nuntius ei afferẽs dictaturã nudũ & arantẽ trãs Tybrim offendit. de quo Persius. Quẽ trepida ãte boues dictaturã induit vxor. Auro, aureis vasis. Nõ mãdante fame. sed ad delitias. Deos, quas Aegypt⁹ ꝓdijs colit. Crystall⁹, gutturniũ crystallinũ. Gẽmæ, pocula gẽmea. Mareotidos. q̃ nascit in mareotide regione Aegypti Libycę. quã Vergi. in georgi. celebrat. Sed paucis. sed natum apud Meroẽ insulã Nili in qua vinũ in optimũ saporẽ intra paucos annos decoquit Seniũ, saporẽ & nitorem veteris vini, Cogẽs spumare phalernũ indomitũ. cogẽs feruere vinũ potẽs. nam maximo solis ęstu & vua & vinũ decoquitur. Indomitũ. cuius vis aqua plurima non extinguitur.

BERO. ¶ Pars auro plumata nitet. Quędam erãt vestes stragulę q̃ auro intexto plumas imitabantur. quas Plautus plumatiles nuncupat. Pars ignea cocco. Coccũ est rubens gramẽ ex quo nobilissimũ pigmentũ cõficit. Vñ vestes coccineæ & color coccine⁹ noiat. Miscendi licia tel. Plurimis licijs texere q̃ polymita appellãt Alexãdria instituit in Aegypto. Auctor Plynius. Hęc Libycos pars nõ nulli e ministris crispos habebãt capillos & in nodũ tortos more Afroꝝ: alij flauos & rutilos more Germanoꝝ: quibus vt ait Tacitus rutilę sunt comæ. In aruis rheni. i. in Germania. Refugosq; gerẽs a frõte capillos. pars capillos habebãt cincinnatos & i anulos retortos more Aethiopũ qb⁹ vapore solis capilli torrent & in supa flectunt: vt ait Ply. Capilli ergo retorti fugiebãt a frõte q̃ vaporis vi in supa reuocãt. Atq; ex ecta virũ. i. stabãt etiã castrati & eunuchi qb⁹ regine delectant: vt ait Terentius. Lanugine malas. erãt & alij ministri imberbes. Lanugo enim dicitur prima barba. Pleria maris rubri spoliis. i. margaritis quæ nascuntur in cõchis: quas Indicus oceanus & mare rubrum maxi-

Atq; exacta virum stat contra fortior ætas
Vix vlla fuscante tamen lanugine malas.
Discubuere toris reges: maiorq; potestas
Cæsar: & immodicę formã fucata nocentem
Nec sceptris cõtenta suis nec fratre marito:
Plena maris rubri spoliis colloq; comisq;
Diuitias Cleopatra gerit: cultuq; laborat.
Candida sidonio perlucent pectora filo:
Quod Nilotis acus cõpressum pectine Serũ
Soluit: & extenso laxauit stamina velo.
Dentibus hic niueis sectosq; Atlantide sylua
Imposuere orbes: quales ad Cæsaris ora
Nec capto venere Iuba. Pro cęcus & amens
Ambitiose furor: ciuilia bella gerenti
Diuitias aperire suas: incendere mentem
Hospitis armati: nõ sit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quæsisse ruina.
Pone duces priscos & nomina pauperis ęui
Fabricios Curiosq; graues: hic ille recumbat
Sordidus Hetruscis abductus cõsul aratris:
Optabit patriæ talem duxisse triumphum.
Infudere epulas auro: quod terra: quod aer:
Quod pelagus Niluscq; dedit: quod lux⁹ inani
Ambitione furens toto queſsiuit in orbe.
Non mãdate fame multas volucresq; feraſq;
Aegypti posuere deos: manibusq; ministrat
Niliacas crystallus aquas: gemmęq; capaces
Excepere merum: sed non mareotidos vuæ:
Nobile sed paucis senium cui contulit annis
Indomitũ Meroe cogens spumare phalernũ.

¶ Pars auro plumata nitet. Prosequit reliquũ luxũ & appatũ a Cleopatra institructũ dicens. Pars. s. castrorum nitet plumata .i. in morem plumarum circũtexta auro. i. squammis aureis: pars nitet ignea. i. rutilo ac purpureo colore ex cocco facto: vt id est quemadmodum aut secũdum q; mos est Pharijs, id est Aegyptijs miscendi licia, id est fila diuersi coloris, telis, id est dum telas texunt & polymita faciũt. Tunc. i. deinde, numer⁹ .i. numerosa multitudo, turbę famulę. i. famulantis, & popul⁹ minister. i. ministros frequentia, sup. nitet aut adest. Sanguis discolor. i. diuersũ gen⁹, aut diuersa forma q̃ ex sanguine formo id est calido aut tepido maior & minor est, aut infectio

ex sanguine conchilij diuersi, distinxerat hos. i. quosdam: ętas .s. varia, distinxerat alios. Hęc. s. ps. gerit crines. i. capillos Libycos. s. subnigros: altera pars gerit crines tã flauos: vt nullas .i. nõ vllas, vt Cæsar dicat se nõ vidisse vllas comas tã rutilas in aruis rheni. i. in Germania. Pars torta caput crines. i. hñs in tortos crines capitis, sanguinis vsti. i. nigri coloris: & gerẽs capillos refugos a fronte. i. sursum reflexos: vt sunt Aethiopi: necnõ. i. etiã, iuuentus infelix mollita. i. mollificata & effœminata, ferro. i. cultro euulsorio, atq; exacta virũ. i. hñs sexũ virilem exactũ, hoc est spadones & eunuchi, stant sup. ex vna pte & ętas fortior. i. virilis nõ emasculata, stat contra. i. ex aduerso: vix tñ vlla lanugine fuscante. i. obscurante & vestiẽte genas. i. licet sit fortior & virilis: tñ fere adhuc inuestis: quia parũ barbę adhuc habebat. Reges. s. Ptolemęus ac reguli ac maior ptãs, vt ptores, & pfecti ac satrapæ, & Cæsar discubuere toris: & Cleopatra fucata imodice. i. hñs abũde fucatã. i. adulterino colore decoratã, formã. i. venustatẽ suã, nocentẽ. i. pnicios am, nec cõtẽta suis sceptris. i. regno Aegypti, nec fratre marito, qa affectabat imperiũ Romanũ & cõcubitũ Cęsaris, ex his plena spolijs maris rubri. i. gẽmis & margaritis quib⁹ eos inuẽtores mare rubrũ spoliauerãt, gerit collo & crinali. i. capillis crismali, diuitias. s. suas. i. pcipua ornamenta, & laborat. i. onerat, cultu. i. ornamẽti suis tot & tãtis vt vix ferre q̃at. Pectora. s. Cleopatrę cãdida. i. alba & lucẽtia, placent. i. transluc ẽt aut p mediũ lucẽt filo Sidonio. i. serico tenui ac sindone pellucente, qđ sup. filum cõpressum. i. dẽse textũ, pectine. s. textorio, Serũ. s. populorũ apud quos in arboribus nascit, acus Nilotis. i. nilotica aut Aegyptiaca, soluit. i. rarefecit, & laxauit. i. lentauit, stamina. i. partẽ illã texture, velo extẽso. i. dilatato cõtextu, cũ sit rarior fact⁹. Et sup. opifices aut famuli, ipo fuere hic. s. ad lectos discubitorios, dentib⁹ niueis. i. in pedib⁹ eburnis, orbes. i. mẽsas rotundas, sectos. i. sectando factas sup. e sylua atlantide. i. citro aut cedro mauritanica: q̃les sup. orbes nec. i. & nõ etiã Iuba rege Mauritanię capto venere ad ora, id est cõspectum Cęsaris. Pro. i. porro sit, vt execrabilis, furor. s. Cleopatræ, cæcus & amẽs. i. improuidus & alienus a mente. i. ratiõe, ambitione. i. ꝓpter ambitiosam ostentationẽ diuitiarũ. furor dico est, apire. i. ostẽtare, gerẽti bella ciuilia, & ita ipso & auido, vt Cęsari, suas diuitias: & incẽdere. i. inflãmare ad auaritiã, mẽtẽ hospitis armati: & ita potẽtis vim inferre: licet ille. i. Cæsar nõ sit (qđ tñ maxime est) parat⁹ Marte nefando. i. bello detestabili, q̃sisse opes. i. diuitias & potẽtias, ruina. i. p casum & excidiũ mũdi. pone. i. cõstitue ad mẽsam tuã o Cleopatra, duces priscos. i. tã abstinẽtes q̃ erãt prisci: & pone noia qui paupis. i. quo pauptas erat i ꝓtio: vt pote, pone Fabricios & Curios graues. s. viros: & recũbat hic. i. i tãto appatu, ille cõsul sordid⁹. s. Quintⁱ⁹, abduct⁹. s. ad dictaturã, aratris Hetruscis. i. ab aratro quo colebat terrã suã i Hetruria: tñ sup. optabit duxisse patrię. i. in patriã, talẽ triũphũ. i. de tã diuitib⁹ raptis eoꝝ diuitijs. Ministri sup. infudere auro. i. vasis aureis, epulas hoc est, p epulis, id qđ terra dedit. i. quicquid ac q̃sitũ est in terra: & qđ aer dedit vt volatilia: & qđ pelagus dedit vt pisces maris: & qđ Nilus dedit vt pisces fluuiatiles: & qđ lux us furens inani ambitione. i. stulta cupiditate honoris ex põpa tali. q̃siuit in toto orbe: & posuere fame nõ mãdante. i. citra famẽ ad solã ostẽtationẽ, multas volucres & feras exñtes deos Aegypti: quia varia aialia p dijs colũt: & crystallus. i. vas crystallinũ, ministrat manib⁹. s. añ & post cibũ aquas Niliacas: & gẽmę capaces. i. pocula gẽmea vt Myrrhina & amethystina excepe merũ. i. purũ vinũ: sed nõ vuę mareotidos. i. ad mareotim nascẽtis: sed nobile cui Meroe insula Nili dedit paucis annis seniũ. i. saporẽ & mititatẽ talẽ q̃lẽ cętera vina assequũt p seniũ. i. lõgã durationẽ. Meroe dico cogẽs falernũ. i. vinũ quale est falernũ in Italia, indomitũ. i. forte, spumare. i. feruere & cito decoqui.

me mittũt: vt aiũt Solin⁹ & Plyni⁹. Sydonio pellucẽt pectora filo. vestẽ bõbycinã intelligit alio noie dictã Coã q̃ denudat fœminã vt ait Ply. Bõbyces eñ vermiculi in Assyria cuius ciuitas est Sidon telas texũt ad veltẽ luxũq; fœminarũ. Quod nilotis acus. i. lucet Cleopatra veste serica acu facta. Seres ei lanificio syluarũ sunt nobiles vt supra diximus. Dentib⁹ hic niueis. i. in hoc cõuiuio erãt mẽsæ citreę rotundę: q̃ pedes habẽt eburneos ex dẽtibus elephãtorum. Hic ille recũbat sordib⁹ Hetruscis. Attilij Seranũ intelligit q seni. spargẽs iuẽtus ẽ ab his q eũ ad ꝓperiũ po. Ro. suscipiẽdũ missi a senatu euocauerãt: vt scribit Valeri⁹: q triũphũ ex deuictis hostib⁹ reportauit. de hoc Vergi. Vel te sulco Serane serentẽ. potes intelligere de Quintio cincinato cui aranti siue fodienti viator attulit dictaturã nudo pleno pulueris. Auctores Ply. & Liuius. Infudere epulas auro. i. in vasis aureis epulas p oia elementa q̃stas intulerũt. Quod luxus mani. i. illa deliciatiora opsonia q̃ luxuriosorũ reperit gula. Aegypti posuere deos. Aegyptij colũt varia aialiũ auiũq; gña p dijs: vt Diodorus & Herodot⁹ tradũt. & Iuuenalis. Crocodilon adorat Pars hęc illa pauet saturã serpẽtib⁹ Ibim. i cõ uiuio itaq; posita fuerũt Aegyptioꝝ numia. Crystallos. i. vasa crystallina. Gẽmęq; capaces, vasa gẽmata. Sed nõ mareotidos vuę. vinũ nõ erat mareoticũ a mareotide dictum: de quo Horati⁹. Mẽtẽ lymphatã mareotico. sed erat ex insula Meroe quã facit Nilus oĩm in eo fluuio maximã: quod Phalernũ cãpanũ repręsentare videbatur.

Accipiunt sertas nardo florente coronas
Et nunq̃ fugiente rosa: multũq; madenti
Infudere comæ quod nondum euanuit aura
Cinnamon: externę nec perdidit aera terræ:
Aduectũq; recens vicinę messis amomum.
Discit opes Cæsar spoliati perdere mundi:
Et gessisse pudet genero cum paupe bellum:
Et causas Martis Pharijs cũ gentibus optat.

¶ Sertas. i. pactiles. nã sunt & Sutiles & quæ ex solo ramulo fiũt. Nardo. Nardus frutex ẽ principalis in vnguentis grauis & crassa ta dicẽ folio puo dẽsoq;. Cacumina vt ait Ply. in aristas se spargũt. ideo gemia dote nardi spicas ac folia celebrãt. Nunq̃ fugiẽte, semp florẽte: toto eñ anno seruari intra arũdinẽ in suo stipite potest. vel nunq̃ fugiente dixit: qa nunq̃ odorẽ amittit. Madenti, vnguentate. Q đ nũdũ euanuit aura. i. recẽs: & qđ nihil odoris amisit tractatiõe & cœli mutatiõe. Cinnamõ. Cinnamũ idẽq; cinamomũ frutex duoꝝ cubitorũ altitudine nascit in Aethiopia: nec metit ni si deo placato. Aera, odorẽ. Ex terne terre: nã in ea natũ est. & idicat i Aegypto nasci. Amomum. frutex vitis labruscæ similis in palmi

SVLPI. Corõarũ species. Nardus. Cinnamũ. Cinnamomum Amomũ

altitudinē folijs mali punici uuā pducit. Vicinę messis. carpit em̄ in Assyria q̄ nō longe distat ab Aegypto. Recēs, recenter: nomē pad uerbio. Perdere. i vanū luxū cōsumere Optat iure diripere videat. Lassata, satiata. Achorea linigerū, sacerdotē linea veste indutū. Sacerdotes em̄ Aegyptij vestes ex lino xilino gerūt q̄bus nullę sūt in cādore mollitie ve p̄ferēdę. author est Ply. O sacris. Cæsar captata beniuolētia orat Achoreū vt q̄cūq; digna cognitu sūt in Aegypto apiat: & se Astrologiæ & philosophię studiosum, pfessus vt primum de ortu nili quid sentiat explicet. Deuote, deputate: q̄a sacerdos. Arguit. indicat & demōstrat: nā nō tādiu vixisses nisi supis eēs grat⁹. Nō neglecte, chare. Primordia, origine Aegyptioꝝ. Edissere, eloq̄re. Rit⁹, sacroꝝ morem. Prode, mānifesta. Volētes. cupidos, nā gloria sua gaudēt. Cecropiū. Athenięsem. a Cecrope rege. Plato inter plurimas natiōes q̄s discēdi grā adijt Aegyptū petijt vbi a sacerdotib⁹ Mephitisq; vatib⁹ syderꝝ ortus cursus obitus variasq; ptātes ac reꝝ diuinaꝝ occulta, numerorūq; insup & mēsuraꝝ rationes accepit. Dignior. tum quia consul & dominus rerum: tū quia studiosus. Capacior hospes, docilior cōtemplator. Generi, Pompeij. Vestri, vt vos vidērē & alloquer. Plagis, regiōib⁹. Vacaui, intētus fui. Eudoxi. ordinatiōi anni quā instituit. Eudoxius Mathematic⁹ Gnidius q̄ hymenalogiā. i. diem̄ rationē accuratissime scripsit: & annū in Gręcia ad rōnē Aegyptioꝝ reformauit. Meus ānus. quē ipse apud Romanos cōstituā. reformauit aūt ānū Sosigine astrologo adhibito more Aegyptioꝝ ex. cccl̄xv. diēb⁹ & quadrāte: q̄ quinto quoq; anno incipiente p̄ficit vnū diē: & tollēdi erroris cā intercalationē iecit. Virt⁹, fortitudo militaris. Amor veri, cupido philosophādi. Fluuij cās latētes .i. Nili fontes, ignotos. q̄q̄ Plyni⁹ Solinusq; tradūt in libris punicis esse inuentū & scribere Iubā eos oriri in monte iferioris Mauritaniæ. De Nili ortu late etiā Victruui⁹ scribit. Relinquā. magnā ei⁹ noscēdi cupiditatem ostēdit. Fas mihi. Achoreus p̄termissis cęteris q̄ Cæsar rogauit de vi syderꝝ pauca p̄mittēs de Nilo q̄d sentiat dicit. Edere, māifestare. Prophanis, nostris sacris nō initiatis. Pietas, religio. Silere, nō pādere & vulgare. Hoc opus: hanc editionē. Notescere, notas ferri.

Recens.

Xilinę vestes.

Plato in Aegyptū

Eudox⁹.

Annus Cæsaris.

Nili origo.

BERO. ¶ Sertas coronas. i. cōtextas nardo. Est autē nardus frutex crassa radice & nigra. nardi foliū in vnguētis cōmēdat a Plynio. Et nūq; fugiente rosa. q̄n̄. s. i Aegypto etiā hiberno tpe rosę repiebāt. Cinamō. alio noīe dī cinnamomū q̄d nascit in Aethiopia: vt ait Plyni⁹. frutex est odoratissim⁹. Infuderunt cinnamō q̄d nondū habitū peregrinū conceperat nec deposuerat patriū. hoc est q̄d ait Nec p̄didit aera terrę. Vicinę messis amomū. Amomū frutex est cui⁹ vna in vsu est vnguēto roꝝ vt ait Ply. na scit in India, Media, & Assyria. Dicit amomū Vergili⁹. Assyriū vulgo nascē amomū. Vicinę messis. s. Assyrię fuisse aduectum. Genero cū paupere. s. Pōpeio: qui respectu opū regia rū patrū Cæsari videbat. Vñ optabat cām̄ bel li gerēdi cōtra Aegyptios vt eoꝝ posset opes

Postq̄ epulis bacchoq; modū lassata voluptas
Imposuit longis: Cæsar producere noctem
Inchoat alloquiis: summaq; in sede iacentem
Linigerum placidis cōpellat Achorea dictis.
O sacris deuote senex: quodq; arguit ætas
Nō neglecte deis: Phariæ primordia gentis
Terrarumq; situs vulgiq; edissere mores:
Et ritus formasq; deū: quodcunq; vetustis
Insculptū est adytis profer: nosciq; volentes
Prode deos. si Cecropiū sua sacra Platonem
Maiores docuere tui: quis dignior vnq̄
Hoc fuit auditu mundiq; capacior hospes?
Fama q̄dē generi Pharias me duxit ad vrbes.
Sed tamen & vestri: media inter prelia semp
Stellarum cœliq; plagis superisq; vacaui.
Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.
Sed cū tanta meo viuat sub pectore virtus:
Tantus amor veri: nihil est q̄d noscere malim
Q̄z fluuii causas per sæcula tanta latentes:
Ignotumq; caput. spes sit mihi certa videndi
Niliacos fontes: bellū ciuile relinquam.
Finierat: cōtraq; sacer sic orsus Achoreus.
Fas mihi magnorum Cæsar secreta parentū
Edere ad hoc æui populis ignota profanis.
Sit pietas aliis miracula tanta silere:
Ast ego cœlicolis gratum reor ire per omnes
Hoc opus: & sacras populis notescere leges.

¶ Accipiunt sertas &c. Prosequitur reliquum luxum conuiuij dicēs. Cōsuęuerūt sup. accipiūt a ministris corōas sertas. i. cōpactas & cōstructas, nardo florēte. i. ex frutice illo maxime odorifero: & ex rosa nunq̄ fugiente. i. nō pereunte p hyemem nec amittente odorē suū: sic em̄ cōseruare rosam norāt: & ministri infudere comę cōuiuarū madenti. i. imbutę vnguento: multū cinnamon. i. multū illius fruticis traducti quidem, sed q̄d nondum euanuit. i. q̄d nondū amisit vigorē suū, aura. i. ppterea q; esset aurę expositū aut q; sit in nouā aurā tralatū (Nam Omnibonus dicit amomū & cinnamomū vnum cē fruticē: sed amomū dici cū primū colligitur. nascit em̄ pprie in Assyria: vnde est illud in bucco. Maro. Assyriū vulgo nascē amomū. q̄ive ro de terra in terram motum & tralatum est dici cinnamō & cinnamomum: nam κινέω dicitur moueo: vnde ab eo scribitur cinnamon. Tortelius tamē cinnamū scribendum censet) nec id est & non, quod nondum perdidit aera, id est odorē terrę externæ. i. alienæ ab Aegypto: vt pote in qua natū est: alij legunt

terra externa. i. propter terram in quā translatum erat: & amomum arbuscula aut virgultū forma labruscæ vitis frutice venoso vt Beroaldus adnotauit in Seruiū in Buccolica, aduectū recens. i. recenter: vt pote messis vicinæ. i. qđ in vicina regione demessū erat. Cęsar discit perdere. i. inutiliter expendere, opes mundi spoliati. i. quas ex spolijs mundi habebat & habiturus erat, & pudet eū gessisse bellum cum genero paupere. s. Pompeio, paupere respectu diuitiarum Aegypti: cum Cato dicat eū diuitē fuisse: & optat causas Martis. i. iustī belli, cū gentibus Pharię. s. Aegyptiacis. Postq̄ voluptas lassata imposuit epulis longis & baccho. i. potui, modum. i. finem: aut cōstrue longis cum sequenti: Cæsar inchoat. i. incipit, producere noctē longis alloquijs: & cōpellat. i. affatur placidis dictis Achorea linigerū. i. indutū lino cū esset sacerdos, iacentem. i. recumbentē, in summa sede, propter sacerdotiū: vt pudeat Christianos qui sacerdotē sępe post venatorē locant. Verba aūt Cæsaris erant. O senex deuote. i. penit⁹ addicte, sacris. i. officijs diuinis: & nō neglecte. i. dilecte deis, qđ. i. quā rem, ætas arguit. i. cōprobat, edissere. i. ede, eloquere nobis, primordia. i. primā originē gentis Pharię, & situs terraꝝ, & mores vulgi, & ritus & formā deū .i. deorū Aegyptiorū: & pfer quodcūq; insculptū est adytis vetustis: & pde. i. manifesta nobis deos volentes nosci. Si maiores tui docuere Platonē Cecropiū. i. Athenięnsē sacra sua: q̄s fuit vnq̄ dignior hoc auditu. i. sacroꝝ tuoꝝ auditione, & quis fuit hospes. i. peregrinus, mūdi. i. in toto mūdo, capacior. s. ad intelligēda talia mysteria, sup. q̄. ego: Quidē. i. certe, fama generi sup. mei. s. Pompeij, duxit me ad vrbes Pharias: sed tamē & sup. fama vestri. i. q̄ est de vobis. Ego vacaui. i. operā dedi plagis. i. regionib⁹ stellarū & cœli, & superis. i. contemplationi deorū, inter media prelia. Nec annus meus. i. a me institutē dus vincetur. i. corrigetur aut delebitur fastibus. i. per fastos Eudoxi optimi mathematici & calculatoris (vulgus computistam vocat): sed cū tāta virtus. i. fortitudo militaris viuat sub pectore meo, & tantus amor veri. i. cū sim ad bellū & ad philosophiā natus (Nō cōtra decorum se post vina laudat) nihil est qđ malim noscere q̄ causas fluuij. i. inundationis Nili tpe æstiuo, latētes. i. ignoratas post tanta sęcula: & caput. i. originē Nili ignotū. Spes certa. i. firma, videdi. i. noscēdi fōtes Niliacos sit mihi sup. per te: & ego relinquā bellū ciuile. Cęsar finierat. s. verba sua: & Achoreus sacer. i. sacerdos orsus est sic contra. i. econuerso. O Cæsar fas est mihi edere. i. manifestare (sunt qui scribūt, pdere) secreta magnoꝝ parētū, ignota ad hoc æui. i. in hoc vsq; tps, ppīis, pphanis. i. nō initiatis sacris nīis. Silere tāta miracula sit. i. reputet aliįs pietas: ast ego reor gratū eē cœlicolis (Sūt q̄ legāt cœlicolas: vt sit p oēs cœlicolas: sed nō, pbē: q̄a cœlicolis nō ē op⁹ ope hūano.) hoc opus. i. hāc editionē ire p oēs. i. diuulgari, & leges sacras notescere. i. notas fieri populis. s. omnibus.

Syderibus quę sola fugā moderātur olympi
Occurruntq; polo diuersa potentia prima
Mūdi lege data est. Sol tempora diuidit anni.
Mutat nocte diem: radijsq; potentibus astra
Ire vetat: cursusq; vagos statione morātur.
Luna suis vicibus tethym terrenaq; miscet.
Frigida Saturno glacies & zona niualis
Cessit: habet vētos incertaq; fulmia Mauors.
Sub Ioue temperies: & nunq̄ turbidus aer.
At fœcunda Venus cunctarū semina rerum
Possidet: immēsæ Cyllenius arbiter vndę est.
Hunc vbi par cœli tenuit: qua mista leonis

¶ Syderibus. Sol, luna, inquit & quinq; errātes q̄ cōtra mūdi motū mouent, & ei⁹ tēperāt celeritatem diuersas habent ptātes. Syderib⁹, planetis. Moderant fugā, tēperāt cursum. Occurrūt. nam cōtra motū octauę sphęrę ferunt. Tpa anni. q̄ apud Aegyptios vt Diodor⁹ meminit, erāt tria: ver, æstas, hyēs. Radijsq; potentib⁹ astra ire vetat. Solē cęteri planetę venerari vident vt regē: & quū ppius accessere sunt i statiōe: & fiūt retrogradi. Vñ sol moderator reliquoꝝ dicit luminū: vt est apud Ci. in sexto de rep. q̄a ipse cursus eoꝝ recursusq; moderatur certa definitiōe. Nā spatij certa definitio ē ad quā cū vnaquęq; erratica stella recedens a sole puenerit, tanq̄ vltra, phibeat accedere, agi retro videt: & rursus cū certā, partē recedendo cōfigerit, ad directi curs⁹ cōsueta reuocat. ita solis vis & potestas motus reliquoꝝ luminū cōstituta dimensione moderatur. de hoc etiā Victruui⁹ libro nono disputat. Vicib⁹, crescēdo & decrescēdo. Tethym terrenaq; miscet. i. mare a alia & plantas turbat & moderat. Fri-

SVLPI.

Solis potestas.

Lunæ.

Saturni. gida saturno. Saturnus frigori & zonę glaciali pest. Martis. Mars in ventos & fortuita fulmina habet imperiū. Iouis. Iuppiter tēperiē affert. Veneris. Venus generatiōis est dea. Mercurij. Mercurius totius humiditatis est dn̄s: qui cū puenit ad Cācri vltimū gradū & vicinus est Sirio siue caniculę: & qn̄ est i circulo meridiano, q a septētrione in meridiē Capricornū & Cācrū intersecat, sub quo sunt fontes Nili: qb9 cū Mercurius imminet, Nil9 inundat: nec ante ęqnoctiū decrescere desinit Hunc, Mercuriū. Sirius. Sirius. stella in capite Canis maioris qui orit cū Cancro vt docet Hygin9. Circulus mutator anni. hoc est meridianus in quo fit solis cōuersio: nā p sūmū cœli a septētrione in meridiē tendēs Cācrū & Capricornū q̄ sūt tropica diuidit. Aegocerō, Capricornū. Cui. circulo qui Capricornū Cācrūq; diuidit. Latēt. ideo latēt dixit qa ignorant. Dn̄s aq̄ꝝ Mercu. Igne, stella sua. Lunarib9, a luna factis Adest, ęstuat. Nō ante coarctat. nō prius reprimit incrementū: nō prius crescere desinit q̄ sit æquinoctiū autūnale. Vana fides. eos refutat q niuiū solutione Nilū augeri putant. qua in sentētia videt & Lucreti9 esse q ait Etesijs aqlonū illuc pluuiasq; niuesq; pelli. Arctos, regio frigida q̄lis sub arcto. Testis, argumēto est. Adde q. pterea inqt ois fluui9 q niue auget sub primo vere crescere incipit: Nil9 vero neq; an̄ ortū caniculæ icipit, neq; an̄ ęqnoctiū desinit. Tabe, solutōe. Nec ripis alligat amnē. nec decrescit & intra ripas se cōtinet. An̄ Canis radios. an̄ ortum caniculę qui est sole post primā partē Leonis ingresso. Sub Libra iudice. ad differētiā Vernalis æquinoctij dixit: qd fit sub Ariete. Leges aliarum aquarum. quæ hyeme crescūt cū ipse ęquus labat. Officijs caret vnda suis. quū ois aqua ripas egredit: officiū em̄ eius est intra ripas se cōtinere. Iussus. a natura & deo. Iniquo cœlo, feruētis aeris regioni. Exit, inundat.

BERO. ¶ Syderib9 q̄ sola fugā moderāt olympi. oīm errātiū syderū q planetę dicunt meat9 cōtrariū mūdo agunt cursū. i. lęuū, semp illo in dextrā pcipiti: vt astrologi tradūt: & Plyni9 refert. ait ergo Achoreus ab initio mundi diuersā ptātē fuisse datā septē planetis: q̄ sydera cursū mūdi moderant dū aduerso motu cōuertunt. Sol tpa diuidit ęui. Ostēdit variā & peculiarē syderū potētiā. Sol em̄ rector ē tēporū terrarūq;, syderū etiā ipoꝝ hic lucē reb9 ministrat auferetq; tenebras: hic vires tēporū annūq; semp renascentē ex vsu naturę tēperat. Auctor Ply. Radijsq; potētib9 astra ire vetat. Planetę solis radio ihibent rectū agere cursū & ignea vi leuāt in sublime: ideoq; existimāt stare. vn̄ & nomē accepit statio. hic apud Plyn. legim9 statiōes planetaꝝ matutinas & statiōes vespertinas. Luna suis virib9 tethym ęst9 maris accedūt & reciprocāt secūdū lunę cursū: bis iter duos exortus lunę affluūt bisq; remeāt. Luna ergo regit tethym. i. oceanum: & terrena miscet: nam nocturnum soluit humorē: quin & cōchę ostrea & conchilia augentur minuūtur ve lunari potestate: vt Plynius & Gellius tradūt. Frigida saturno. Saturni sydus gelidæ ac rigentis est naturæ. Vergilius. Frigida Saturni &c. Mauors. stella Martis ignita est: vt ait Apuleius.

Sydera sunt cācro: rabidos qua Sirius ignes
Exerit: & varii mutator circulus anni
Aegocerō cancrūq; tenet: cui subdita Nili
Ora latēt: q̄ quū dominus percussit aquarū
Igne superiecto: tunc Nilus fonte soluto
Exit: vt oceanus lunaribus incrementis
Iussus adest: auctusq; suos nō ante coarctat
Q̄ nox æstiuas a sole receperit horas.
Vana fides veterum: Nilo q crescat in arua
Aethiopum prodesse niues: nō arctos in illis
Montibus aut boreas: testis tibi sole perusti
Ipse color populi calidiq; vaporibus haustri.
Adde q omne caput fluuii quodcunq; soluta
Pręcipitat glacies ingresso vere tumescit
Prima tabe niuis: Nilus neq; suscitat vndas
Ante canis radios: nec ripis alligat amnem
Ante parē nocti libra sub iudice Phœbum.
Inde etiam leges aliarum nescit aquarū:
Nec tumet hibernus: quū longe sole remoto
Officiis caret vnda suis: dare iussus iniquo
Temperiem cœlo mediis æstatibus exit.

¶ Syderibus &c. Daturus causas incremēti nili auspicat a cœlesti influentia dicēs. Diuersa potētia data est prima lege mūdi .s. a deo cū primū mūdo ordinē daret, syderibus. i. planetis: q̄ sola moderātur. i. tēperāt: fugā. i. cursum, olympi. i. cœli: qui nisi essent planetę contrario motu illi obsistentes nimis cito vt qui fugiunt raperetur: & quæ occurrūt polo. i. mouentur motu proprio cōtra motū raptus. Sol qui princeps est & in medio planetarū residēs, diuidit tpa anni. i. discernit partes anni, faciens accessu & recessu suo, vt nūc sit ver, nunc æstas, nunc autūnus nūc hyems (aut vt etiā Beroaldus legit æui. i. sęculi) & mutat diē nocte. i. recedendo a nobis inducit noctē: & vetat radijs .s. suis potētib9, astra. s. miora vt planetas, ire. i. pcedere vltra definitū spatiū ad qd̄ vbi puenerint retrocedunt: & retrogradi fiunt planetę: & morat. i. detinet, statiōe. i. sistētia, cursus vagos .s. planetaꝝ, ne semp retrocedāt. Luna miscet suis virib9. i. crescēdo & decrescendo tēperat & disponit, tethym. i. mare & terrena. i. terrestria aīantia. Glacies frigida & zona niualis cessit .i. quasi in sortē data est Saturno: qa pēst frigidis. Mauors. i. mars, habet vētos & fulmina icerta. i. dubia tēpestate orta. Tēperies. s. cœli & aer nunq̄ turbid9. i. serenitas, sup. est sub Ioue .i. in ptāte Iouis. vn̄ Maro. ęnei. j. Vultu quo cœlū tēpestatēq; serenat. At. i. sed, Ven9 fœcūda. s. effectiue, possidet semina cūctarū rerū. i. pēst rerum generationi & pductioni. Cyllenius. i. Mercuri9 ē arbiter. i. ad arbitriū moderator, vndę imēse. i. oīm aquaꝝ, aut Nili cui9 vnda est imēsa, qa nemo scit eius originē & ita nec lōgitudinē. Vbi. i. postq̄ pars cœli qua sydera leonis sunt mixta cācro, tenuit hunc. s. Mercuriū. i. cū peruenit ad vltimū gradum cācri: & vicinus est caniculę: hoc est qua. s. parte Sirius. i. canicula, exerit. i. emittit & effert ignes rabidos. i. ca-

lores rabiē canū excitātes: & circulus. s. meridionalis, mutator anni varij, tenet ægocerō. i. capricornū (dictū ab αἰξ αἰγός. i. capra: & κέρας κέρατος. qd̄ est cornu. vn̄ ægocerotos in gtō faceret: & in actō ęgocerota. nouē ergo dicit ęgocerō) & cācrum. cui. s. mercurio ora. i. origines Nili subdita, latent. i. ignorant. q̄. s. ora, cum dn̄s aquarū. s. Mercurius, perussit igne supiecto .i. stella sua incumbente: tunc Nilus exit. i. inundat, fonte soluto. i. laxatis aquis prius in fonte retentis: vt. i. quemadmodū oceanus. i. maris magni fluctus, iussus. i. imperatus, incrementis lunaribus. i. a luna crescente, adest. i. crescit: & Nilus nō coarctat. i. nō restrigit nec reprimit āte. i. prius, suos auctus. i. incrementa: q̄ nox receperit a sole horas æstiuas. i. quas in æstate dies habet. i. q̄ noctes incœperint esse longiores diebus. Vana fides. i. stulta credulitas veterum, sup. est, niues Aethiopū prodesse. i. efficere Nilo, q crescat in arua. i. q irriget Aegyptum: quod verū non esse docet: quia arctos. i. vrsa quæ est in septētrione, aut boreas. i. ventus ille septētrionalis qui in septentrione niues producit, non sup. est in montibus illis vnde Nilus defluit. ipse color populi perusti sole & vaporib9 calidi haustri est tibi testis. i. argumento & approbationi sufficiēs. Adde scilicet ad superiora, q omne caput fluuij, quodcunq; glacies soluta, id est liquefacta, præcipitat. i. præcipitanter decurrere facit, tumescit. i. surgit vere ingresso. i. ineūte prima tabe. i. ex prima putrefactiōe & resolutiōe niuis. Alij legunt labe. i. defluxu niuis. sed sup. Nilus suscitat. i. tollit vndas. s. suas ante radios canis, id est ante ortum caniculæ: nec alligat. i. astringit amnē id est fluentem aquam, ripis, id est intra ripas, ante phœbum .i. diem, parem. i. æqualem sup. nocti, sub libra iudice, id est in æquinoctio autūnali. Inde. i. deide etiam Nilus nescit leges aliarum aquarum: nec tumet. i. erigitur hibern9. i. tempore hiberno, quum. i. quando vnda scilicet aliarū aquaꝝ, caret suis officijs. i. non fungitur officio currendi intra ripas, sole remoto lōge scilicet ab aquis: vnde maiores fiunt: sed supple Nil9 exit. i. excrescit iussus scilicet a deo aut natura, dare cœlo iniquo. i. soli nimis vehemēti, tēperiē. i. tēperamētū. s. aquas terrā refrigerātes, medijs ęstibus solis: quod alij fluuij non faciunt.

Vnde fulmina a sydere eius proficiscentia sūt cremantia. auctor Plynius. Sub Ioue temperies. sydus Iouis interiectū Saturno & Marti ex vtroq; temperatur fitq; salutare. At fœcunda Venus. Infra solem est sydus Veneris cuius natura cuncta generantur in terris. nanq; genitali rore terrę animantiumq; omniū cōceptus implet: vt scribit Plyni9. Cyllenius. i. sydus Mercurij quod infra Venerem fertur. Mercurius vim habet et potestatem in vndis: vn̄ cum est in tropico cancri, tūc soluit ora Nili & sic Nilus inundat: qui incipit crescere post solstitium ęstiuum sole transeunte in leonem. reuocatur intra ripas centesimo die: vt Herodotus tradit. Hunc vbi pars cœli tenuit. i. qn̄ Mercurij sydus est in confinio Cancri & Leonis, qua parte canicula solis vapores accēdit Nilus soluit ora ab ipo Mercurio perusta. Sirius. i. canicula. & vt ait Serui9, Siri9 est in ore canis. cui9 exortu æstus immēsi concitantur feruēt maria: fluctuāt in cellis vina: vt ait Plynius. Exerit. i. denudat. Mutator circulus anni. i. tropicus circulus. sunt enim duo, æstiu9 & Brumalis. Tropico cancri diei lōgissimi terminus est: & sol incipit agere retrogressum. Tropico Capricorni dies breuissim9 & sol incipit ab imis in alta remeare. Aegocerō. i. Capricornū. Cui. s. cancro, subdita sunt Nili ora & fons. Dominus aquarum. i. Mercurius. Vana fides veterum Nilo q crescat in vndas. causas incrementi Nili varias prisci prodiderunt. Anaxagoras physicus incrementi causam dixit esse niuē in Aethiopia liquefactā. quę sententia refellit nunc a Lucano, & a Diodoro asserentibus ob solis ardorem nullas in Aethiopia niues esse cū in montibus Aethiopiæ nō sit. Arctos. i. frigora septentrionalia, & niues. Nec Boreas. vētus frigidus. Testis tibi sole perusti. q nullę sint in Aethiopia niues, nulla frigora, testatur color incolarum qui solis vapore torrentur: & nigrum adustumq; colorem habent. Adde q. omne caput fluuij. Alia ratio quare niues Aethiopiæ non possint esse causa incremēti: qm̄ cum flumina quæ augentur solutis niuibus soleant tumescere initio veris tunc glacie & niuibus liquescentibus: Nilus incipit crescere a Canis ortu. Ante Canis radios. Canis siue canicula oritur circa. viij. calendas Iulij: vt existimat Seruius. Nec ripis alligat amnem, id est non prius reuocatur intra ripas q̄ sit æquinoctium autunnale: quod fit sole obtinente octauam Librę partem. Parem nocti phœbum. id est diem qui fit æqualis nocti. Inde etiam leges. Præterea Nilus solus inter reliquos fluuios æstate crescit cum decrescāt cæteri. Vnde nescit leges aliarum aquarum nec crescit hiberno tempore reliquis crescentibus. Caniculę ortus.

Sub torrente plaga ne terras dissipet ignis
Nilus adest mundo: contraq; incensa Leonis
Ora tumet: Cancroq; suā torrente Syenen
Imploratus adest. nec campos liberat vndis
Donec i autūnū declinet phœbus: & vmbras
Extendit Meroe. quis causas reddere possit?
Sic iussit natura parens discurrere Nilum:
Sic op9 ē mūdo. zephyros quoq; vana vetustas
His ascripsit aqs: quoꝝ stata tempora flatus:
Continuiq; dies & in aera longa potestas.
Vel q ab occiduo depellūt nubila cœlo

¶ Torrente plaga. ęstuante regione. Ignis, incendiū. Adest, subuenit. Tumet. insurgit ad leonis vim igneā reprimēdā quā ore videtur efflare. Syenē suā. q̄ est ei subiecta vt dixim9. Implorat9, exoptat9. Donec in autūnū phœb9 declinet. vsq; in ęqnoctiū autūnale. Extendat. pducat cū antea aut nullas in meridie aut breues habuerit. quo ei sol magis recedit a cācro eo vmbrę i Syene & Meroe sūt longiores. Zephyros. opinionē aliā de ei9 icremēto confutat. dicunt em̄ zephyros cōtinue flantes ad Nili fontes nubes impellere & continuis pluuijs ipsum augere: vel cōtra ostia Nili flādo & ipsi9 ipetu tumore pelagi & (vt ait Lucretius) arenę cumulo retinēdo cogere exūdare, donec cessauerit. Ascripsit. cām icrementi iputauit. Stata, firma & certa. Trās Notō. q̄ Nilus decurrit. Toties rūpētes littora. i. septē ostijs exeūtes i mare. Obijce, oppositiōe. Aestuat. effluit. Sunt qui. aliqui per cauernas terrę aq̄s dicunt in meridiem e septentrione effluere: SVLPI.

quia sol quũ in cãcro est eas attrahit & tellꝰ aridã ad se rapit: estq; argumẽto q; alibi flumia decrescũt. Spiramia, canales. Hiatꝰ cauę cõpagis. cõcauę terrę cauernas. Pressit meroen. est in cãcro. Duxit, traxit vi siccitatis. Trahit, in meridiẽ vna cũ alijs. Oia flumia. q̃ per terrę secretos meatꝰ illuc rapiunt. Nõ vno, hoc est septeno. Rumor. sunt q Nilũ ab oceano dicant oriri: & longo per terras cursu dulcescere. Rumor, sup. est. Exundante, in terras influente. Mitescere, dulcescere. Tractu, cursu & spatio. Nec nõ. sunt q putent ex oceani aq̃s a syderũ siccitate vberiꝰ attractis supabundantẽ partẽ refundi in Nilũ. Pasci. ali & refici. Verg. Cõuexa polꝰ dũ sydera pascet. Quõ sydera hũore pascant primo libro ex Ci. docuimus. Polũ, sydera. Hũc, oceanũ. Rapit, haurit. Tollit, attrahit. Digerat aer. cõsumat stellas; ignis & vapor aereus. Referũt, remittũt & reddũt. Quasdã. Aquas; inquit alię oriũt forte: alię certo iure a deo sunt emissę. Erũpere venis concussis. egredi venis & meatibꝰ cõquassatis vi vẽti in ciusq; Cõpage. i. dẽla terra. Cũ mũdo cœpisse. a principio mũdi fuisse. Coercet, gubernat. Inter has aũt Nilũ esse cẽset cui deꝰ incremẽti legem hãc dedit. Pharijs, vt Sesostri. Persis, vt Cãbysę. Tyrãnis. vt Alexãdro. Cõferte, tradere. Vincit. inuenit eñ non potuit.

BERO. ¶Neu terras dissipet ignis Nilꝰ adest mũdo. Aestiuo tpe cũ sol vapor cũcta cõburat, Nilꝰ sua inundatiõe & vndis efficit, ne terrę igne solis dissipent: quę ipse mitigat. Cãcroq; suam torrente Syenẽ. Nilus post solstitium incipit crescere modice sole cãcrũ transeunte: abundantissime aũt leonẽ: vt ait Plynius: vt supra dictũ. Syene est subdita cãcro & tropico q̃stiuo. Donec in autũnũ declinet Phœbꝰ. i. non prius reuocatur ĩtra ripas q̃ sol sit in libra, & iã cœperit autũnus: qui apud veteres inchoabat septimo idus sextiles. i. augusti: vt tradit Varro. Zephyros quoq; vana vetustas. Thales Milesius tradit spirantibꝰ Etesijs Nili cursum repercuti acto in eiꝰ ostia mari: eoq; excrescẽtibus aquis Aegyptũ inundari. hanc causam nũc refert Lucanꝰ: q̃ Plynio visa est maxime ꝓbabilis. Sũt aũt Etesiæ vẽti incertis ptibus oriẽtes: quos Lucanꝰ Zephyros q̃si occidentales noĩat: & vt ait Plynius, Etesię noctu desinũt flare. Quorũ stata tempora flatus. Venti stati dicuntur qui certis tẽporibus oriũtur & flare incipiunt. oim aũt maxime stati sunt vẽti Etesię qui post biduũ exortꝰ caniculæ pflãt xl. diebus. Etesiæ ideo dicũtur causa incremẽti: vel quia nubes ab occidẽte impellũt in meridiẽ vbi est fons Nili: vel quia vt pauloante dixi, aquas Nili i mare fluẽtes repcutiũt acto mari in ostia Nili: ex quo Nilꝰ cũ exitũ nõ habeat cogit restagnare. Ille mora cursus. Nilus flatu Etesiarũ contrario remorat. q̃stuat i campos Aegypti. Obijce. i. obstaculo. Sũt q̃ spiramina terris esse. Alia ratio incremẽti. Ephorꝰ ait, Aegypti terrã oẽm aridã esse & rarã in q̃ terrę hiatꝰ maximi existãt. Ideoq; hyeme hũorẽ oẽm attrahere quę æstate velut sudorẽ remittat quo Nilus augeat. Dicit itaq; Lucanus in Aegyptũ hiantẽ cõmeare oia flumina: illuc a septẽtrione reuocata æstiuo tẽpore: tũc Nilũ

Trans notõ: & fluuio cogũt icũbere nimbos.
Vel q; aquas toties rũpentes littora Nili
Assiduo feriunt coguntq; resistere fluctu:
Ille mora cursus aduersiq; obiice ponti
Aestuat in campos. sunt qui spiramina terris
Esse putãt: magnosq; cauę compagis hiatus.
Cõmeat hac penitus tacitis discursibus vnda
Frigore ab arctoo medium reuocata sub axẽ:
Quũ phœbꝰ pressit Meroen: tellusq; perusta
Illuc duxit aquas: trahitur gangesq; paduſq;
Per tacitum mundi: tunc oia flumina Nilus
Vno fonte vomens non vno gurgite perfert.
Rumor ab oceano qui terras alligat omnes
Exundãte ꝓcul violentum erumpere Nilum:
Aequoreosq; sales longo mitescere tractu.
Necnon oceano pasci phœbumq; polumq;
Credimꝰ: hũc calidi tetigit quũ brachia cãcri
Sol rapit: atq; vndę plus q̃ quod digerat aer
Tollitur: hoc noctes referũt Niloq; refundũt.
Ast ego si tantam fas est mihi soluere lĩtem:
Quasdã Cęsar aquas post mundi sera peracti
Sęcula concussis terrarum erumpere venis:
Nõ id agente deo: quasdam cõpage sub ipsa
Cum toto cœpisse reor: quas ille creator
Atq; opifex rerum certo sub iure coercet.
Quę tibi noscendi Nilũ Romane cupido est:
Et Pharijs Persisq; fuit: Macedumq; tyrãnis.
Nullaq; non ætas voluit conferre futuris
Notitiam: sed vincit adhuc natura latendi.

¶Sub torrente plaga. Potest construi cũ superioribus vt sit: vnda exit medijs æstatibus sub torrente plaga: & cum sequentibus hoc ordine. Nilus adest. i. auxilio est mundo, ne ignis. i. incendiũ aut cauma vehemẽs dissipet. i. in puluerem resoluat terras, sub plaga. i. regione, torrente. i. æstuãte, & tumet. i. inundat & excrescit, contra ora leonis incẽsa. i. ad tẽperandũ æstum solis dum est sub leone: & adest imploratus. i. exoptatus & inuocatꝰ in auxilũ, cãcro torrente. i. qñ cancer torreret Syenẽ suã. i. sibi subiectã: nec liberat cãpos vndis. i. nõ refluit i alueũ suũ donec Phœbꝰ declinet in autũnũ. i. eq noctiũ autũnale: & Meroe q̃ in medio æstatis sub cãcro & leone mínimas vmbras habet, extẽdat vmbras, sole. s. recedẽte ab leone. Quis posset reddere causas? q. d. nemo. Sed natura parẽs. i. virtus diuina creatrix oim iussit Nilũ decurrere aut discurrere. i diuagari sic. i. tali mõ vt in æstate inũdet: & opꝰ ẽ. i. vtile & necessariũ ẽ, mũdo. i.

illi parti orbis ne dissipet, sic. i. vt sic discurrat. Vetustas vana. i. mendax & nimis credula ac inexperta rerum, ascripsit quoq; his aquis ꝓteraliorũ morẽ in æstate crescẽtibus, & zephyros i. cõtinuos flatus zephyrorũ impellentiũ nubes ad ortum Nili vnde continuę fiant pluuię: quorũ. s. zephyrorũ sunt tpa flatꝰ stata. i. firma & certe constituta: & dies cõtinui & lõga potestas i. dominatio in noto. i. hausirũ: & cogũt nimbos incumbere fluuio. i. decidere in Nilũ: vel q;. i. quia, Zephyri feriunt. i. rep cutiũt assidue. i. sine intermissione, aquas rumpentes toties littora Nili. i. erumpẽtes per septẽ ostia: & ita nili vẽto retineanẽ nunq̃ abundarent: sed flantibꝰ (vt dixerunt veteres) Zephyris obstruunt ostia & ita tumet Nilus: & q; Zephyri cogũt fluctus Nili resistere. i. immorari: & ita ille. s. nilus æstuat. i. ebullit in campos, mora. i. ꝓpter immorationem cursus. s. sui: & obijce. i. ꝓpter obstaculũ põi aduersi. i. maris etiã a Zephyris impulsi. Sunt sup. alij q putãt spiramina. i. canales aut venas aq̃rũ esse terris & magnos hiatus cõpagis cauæ. i. magnas cauernas terræ hiantis: & sup. putant, q; vnda cõmeat huc. s. parte, discursibus penitus tacitis. i. larẽtibus & subterraneis, reuocata sub axem mediũ. i. ad mediũ mundi circa qđ est Aegyptꝰ, ab frigore arctoo. i. septẽtrionali: quũ. i. qñ Phœbus. i. sol ꝑsit Meroẽ. i. directe est supra zenith capitis eorũ q; sunt in Meroe, hoc ẽ qñ est in cancro: & tellus pusta. s. solis ardore, duxit. i. attraxit illuc aquas. quia tũc & gãges fluuius Indię, & padus flu. Italiæ, trahitur. i. attrahit ab are facta terra, per tactum. i. secreta & occulta loca mũdi: q; tũc Nilus vomens vno fonte. i. ex vna cauerna, & vno receptaculo, oia flumina mũdi illuc attracta, perfert ea non vno, sed septeno gurgite, in mare. s. Rumor. i. vulgaris opinio est: nili erumpere violentũ ab Oceano exundante, ꝓcul. s. ab Aegypto: q. s. Oceanus alligat. i. circũligat (vt sit ab am pro circũ cõpositũ) oẽs terras. i. orbẽ terrarũ: & rumor est sales æquoreos. i. salsedinẽ maris (noue aũt sales dixit pro cõdimento) mitescere. i. cõuerti in dulcorẽ lõgo tractu s. nili per multas terras: & ita purgabãt obiecta si quis dicebat nõ esse verosimile nilũ ab Oceano erumpere cũ non habeat aquas salsas. Necnon. i. insup, credimus phœbũ. i. solem, & põlũ. i. cælũ, pasci. i. foueri & nutriri Oceano. sol quũ. i. postq̃ tetigit brachia. i. chelas, cãcri calidi, quia tunc calidissimꝰ est & plũrima refectione indiget, rapit. i. violẽter attrahit hunc. s. Oceanum, hoc est aquas eius: atq; plus vndæ. i. aquarũ tollit. i. sursum rapitur a sole, q̃ quod aer digerat id est abs umat: & hoc. s. vndæ quod superfluũ est, noctes quę sunt humidę referunt. s. in Oceanum, q; pro quta refundunt nilo. i. in nilũ qui in Oceanum tandem labitur. Ast ego (o Cæsar cum tot sint hominũ opiniones: si fas est mihi soluere. i. dirimere & finire tantam litem. i. cõtrouersiã de incremento Nili) reor quasdam aquas erumpere venis terrarum cõcussis post sera sęcula mundi peracti. i. a prima origine mundi a qua multa sęcula transacta putauit, deo non agente id. i. non id accurante speciali cura vt aquæ erũpant: sed spõte sua natura id agẽte, emersisse: & reor quasdã aquas cœpisse. i. principũ habuisse, cũ toto. i. vniuerso sub ipsa compage. i. dũ deus vniuersum cõpingebat: quas. s. aquas ille creator atq; opifex rerũ. s. deus coercet sub certo iure. i. gubernat vt emittat qñ vult: vt facit aquas Nili quas emittit deus sub caumate maximo ad loci vtilitatem. O Romane. i. o tu Cæsar, quæ cupido. i. cupiditas noscendi Nilum est tibi, fuit &. i. etiam pharijs vt Sesostri: & Persis vt Cambisæ: & tyrannis. i. regibus, Macedum pro Macedonũ vt Alexandro: & nulla ætas non. s. omnis ætas, voluit conferre futuris. i. posteris notitiam. s. de Nilo: sed natura latendi. i. ignorandi originem vincit adhuc scilicet conatus hominum volentium eam scire.

Sũmꝰ Alexãder regũ qué Memphis adorat
Inuidit Nilo: misitq; per vltima terrę
Aethiopum lectos: illos rubicunda perusti
Zona poli tenuit: Nilũ videre calentem.
Venit ad occasum mũdiq; extrema Sesostris:
Et pharios currus regum ceruicibus egit.
Ante tñ vestros amnes Rhodanũq; Padũq;

¶Adorat. Diuinis honoribꝰ venerat. Inuidit. inuidendo inuestigauit. Lectos. certos siquisitores. Calentẽ, i torrida zona. Sesostris Sesostris Agypti rex totam Aethiopiã per meauit vsq; ad Cynnamomi regionẽ: & ad hucquedã monumenta extant & columnę & epigrãmata. Cambyses quoq; occupata Aegypto cum ægyptijs in Meroen vsq; ꝓgressus est: & nomẽ vrbi & Insulę ab illo impositum ferunt a Meroe sorore ibi mortua. Alij ea m vxorẽ fuisse tradũt. Strabo est author. Et pharios cursus regum ceruicibꝰ egit. hoc est ægyptum peragrauit vectus ceruicibus

SVLPI.
Sesostris.
Cambyses
Meroe.

regũ:quorũ quicq currui dicit subiecisse. Cãbyses:q pater Darij regis persarũ fuit. Acui longi. vt sunt Cyrni in India & q habitãt i Insulis fortunatis. Suoq. comitũ. Non fabula mendax. vulgaris sermo nõ mentit. Suo. natiuo. Tua flumina pdam. attentũ facit auditorẽ tãtũ se arcanũ aperire pollicitus. Medio cõsurgis ab axe. A meridie Nilũ oriri ex mõte lunę qui in geminas paludes solutas niues effundit pdidit Ptolemęus. Victruuius vero in Mauritania ex mõte atlãte: & appellari Dirim: q ort9 ex septẽtrionali regione pgredit per occidentẽ ad lacũ Heptagonũ: & mutato noie dicit Agger. Deide ex lacu Heptagono sub montes desertos subterfluens p meridiana loca manat: & influit in paludẽ quę appellatur circuncingit Meroen quod est Aethiopiaq; meridianarũ regnũ: ab hisq; pa ludibus se circũagens per flumina Baseam, Sobam, & Astobam & alia plura, puenit ad cataractam: ab eoq; se precipitans per septẽtrionalẽ peruenit inter elephãtida & Syenen Thebaicosq; in egyptũ campos: & ibi Nilus appellat. Sic Victruuius. cui omnino cũ poeta Plinioq; non conuenit. Poeta de subterraneo eius meatu aliquot dierũ itinere nihil dicit. Bootẽ, Arctophilacẽ. Aequus, benign9 Primi. apd eos em primum appares. Hi. ijdẽ Seres q primi te cernunt. Feris. præterlaberis. Alieno. alibi orto. Caput. fontis tuos. Paruum. nascentẽ. Sinus, gremium & lacus tuos. Consurgere in solstitijs. crescere in solstitio æstiuo. Alicna bruma. ob hyemem q̃ ẽ ad ortum tuũ crescis apud nos æstu. Efferre. emittere. Per vtrosq; polos. per terrã q̃ vergit ad vtrũq; polũ. Hic apd nos. Illic. apd antarcticos. Rupto gurgite. diuiso fluuio & circũdata Meroe ĩsula: q̃ in lõgitudine stadia tria milia: in latitudine mille. Comis, frondibus. illic em nascit. Q ue. Meroe. Aestatem. æstiui solis in meridie æstũ. Sũt em illic vmbrę perpẽdiculares. Linea tã rectũ. hoc est tã recta linea subiacet Leoni. Plagas phœbi. torridã zonam. Damnum, diminutionem. Metiris. tanq̃ metiendo pereurris in alueũ vnũ. Spargens, egrediens.

Nili ortus.

Meroe.

PHI. BEROALDVS.

¶ Quẽ mẽphis adorat. vt supra dictũ est cadauer Alexandri erat Alexãdriæ in templo & ab Aegyptijs tanq̃ numẽ colebat. Aethiopum lectos. i. misit inuestigatum iuuenes electos, & ad id idoneos: q profecti vsq; ad zonam torridam nõ explorato Nili fonte redierunt. Venit ad occasus mundiq; extrema Sesostris. Sesostris rex ægypti omnes superiores rerũ magnitudine & gloria superauit qui totã fere Asiã & Aphricã pagrauit: Europã adijt: & in Thracia expeditiõis terminos posuit. Idem q̃n ad templum aut per vrbẽ iret quattuor reges iungebat ad currũ loco equorum: & sic triumphare solebat. Multa de Sesostre apud Herodotũ & Diodorum. Sesostris qui reges iungebat ad currum iuit ad extremas orbis partes. Nili fontem inuestigaturus: sed citius bibit flumia Europę a fonte q̃ Nilum cuius fontem non valuit reperire. Vesanus in ortus Cambyses. Cãbyses rex Persarum cum apim bouẽ deũ Aegyptiorũ vulnerasset factus est insan9: vt ait Herodot9. hic maxime fuit temulentus & iracundus: vt ait Seneca: & multos ex familiarib9 & domesticis interemit: & i primis filiũ Praxaspis: quẽ sagitta percussit. Vñ ait. Pastus cęde suorũ. Vbicũq; videris quęreris. Nilus sępissime cõdit cuniculis subterraneis: & sępissime emergit. Vñ videt & quęritur. Medio cõsurgis ab axe. ex psona Achorei ostendit Lucan9 qd ipe sentiat de ortu Nili quẽ dicit oriri a meridiano polo in altera. s. plaga habitabili: inter quã & nostrã media interiacet torrida zona. & hęc fuit opinio philosophorũ mẽphiticorũ: vt ait Diodorus. In Boreã is rect9 aquis. i. o Nile tu cõsurgens a meridie vadis versus Boreã hoc est septẽtrionẽ. Mediũq; bootẽ. s. stellã. & est in septẽtrionibus. Nũc Arabum populis Libycis nũc equus arenis. describit cursum Nili qui incertis fontibus ortus p deserta ambulat, & ardẽtia: mox indignat9 fluere per arenosa condit se aliquot dierũ itinere: mox lacu erumpit in Cęsariensis Mauritanię gẽte. Iterũ arenis recept9 cordit atq; iterũ ꝑlit fonte quẽ nigrim vocauere. Inde Aphricã ab Aethiopia diuidẽs medios Aethiopas secat. Author Plyni9. Seres. populi q primi hominũ in oriẽte existimant, vident Nilũ & tñ querunt quia vltra eos est. Aethiopũq; teris. i. secas medios æthiopas. Et te nescit orbis. cui terræ debeat Nilũ: quia ignorat terra i qua oritur. Et gẽtes maluit ortus. Natura potius voluit gentes admirari originem Nili q̃ scire. Ius tibi solstitijs. vt supra dixim9 Nilus incipit crescere post solstitiũ æstiuum: & sic' affert suas hyemes. Per vtrosq; polos. i. Nilus vagatur origine occulta per polũ haustriuũ i. septẽtrionalẽ. Illic. apud antipodes in polo haustrino. Meroe. vt supra dixim9, Meroe in ĩsula est clarissima quã facit Nilus: cuius incolę ꝑpter solis vicinitatẽ sũt nigri. Lęta comis hebeni. In Meroe plurima ẽ arbor hebẽ9: de qua dictũ est in nono: tamen nulla vmbra & opacitate æstiuus calor mitigat: qm̃ sol est ei supra verticẽ in parte Leonis quartadecima quo tpe vmbrę illic absumunt. Inde plagas phœbi. i. pcurrit per loca adusta & feruentia Nuncvagus. ad Meroẽ Nilus duobus ramis disiunctus incedit: a dextra Astabores dicit a lęua astusapes vel Secus.

Qz Nilum de fonte bibit. Vesanus in ortus
Cambyses longi populos peruenit ad æui.
Defunctusq; epulis & pastus cęde suorum
Ignoto te Nile redit. non fabula mendax
Ausa loqui de fonte tuo est. vbicunq; videris
Quęreris: & nulli contingit gloria genti:
Vt Nilo sit lęta suo. tua flumina prodam:
Quę deus vndarũ celator Nile tuarum
Te mihi nosse dedit: medio consurgis ab axe
Ausus in ardentem ripas attollere cancrum.
In Boreanis rectus aquis: medium q; Booten.
Cursus in occasum flexus torquetur: & ortus
Nũc arabũ populis: Libycis nũc equo arenis.
Teq; vident primi: quærũt tñ hi quoq;: Seres.
Aethiopumq; feris alieno gurgite campos.
Et te terrarum nescit cui debeat orbis.
Arcanum natura caput non prodidit vlli:
Nec licuit populis paruũ te Nile videre.
Amouitq; sinus & gentes maluit ortus
Mirari q̃ nosse tuos: consurgere in ipsis
Ius tibi solstitiis: aliena crescere bruma
Atq; hyemes afferre tuas: soliq; vagari
Cõcessum per vtrosq; polos. hic quęrit ortus
Illic finis aquę: late tibi gurgite rupto
Ambitur nigris Meroe fœcunda colonis:
Lęta comis hebeni: quę q̃is arbore multa
Frondeat: æstatẽ nulla sibi mitigat vmbra.
Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.
Inde plagas phœbi damnũ nõ passus aquarũ
Proueheris: sterilesq; diu metiris harenas.
Nũc omnes vnum vires collectus in amnem:
Nuncvag9 & spargẽs facilẽ tibi credere ripã.

¶ Summus Alexander &c. Quod in generali dixerat de Nili disq̃sitorib9 nũc in speciali explicat dicens. Alexander summus regũ, vñ Maxim9 agnominat, quẽ Mẽphis. i. ægyptus apte totũ, adorat. i. diuinis honorib9 venerat, eo q; Lagi fuerat dux: vñ Ptolemęorũ ducit origo: intuidit Nilo. i. q; plus posset occultando originem suã q̃ ipe eandẽ inquirẽdo: & misit lectos. i. certos inq̃sitores ad hoc idoneos per vltima terræ ęthiopum: sed sup. zona rubicũda poli perusti. i. torrida Zona q̃ est sub ęclo ardentissimo, tenuit. i. retinuit illos ne. s. ꝓcederẽt

qui sup. videre Nilũ calentem. i. per torridã zonã fluentẽ. Præterea Sesostris ægypti rex venit ad occasum & extrema mundi. i. in vltimã æthiopiã: & egit. i. impulit currus pharios. i. in q̃ bus ipe Pharius triumphauit, ceruicibus regũ. s. quinq; quos subegerat: ipe tñ bibit añ. i. prius vestros amnes. i. apd vos fluentes Rhodanũ in gallia Lugdunẽsi, & padũ in Italia, de fonte. i. in regione ipsorũ qui in Alpibus oriunt, q̃ bibit Nilum de fonte. Cambyses rex Persarum pater Darij, vesanus, quia natura iracũdus, aut potius vesanus. i. vsq; ad stultitiã intentus in ortus. s. Nili inuentẽdos, puenit ad populos longi ęui, quales sunt Cyrni in India populi, & in insulis fortunatis, & æthiopes Macrobij. i. longęui dicti: & ipe defectus. i. destitut9 epulis i. cõmeatu & cibo, & pastus cęde suorũ. s. comitũ cũ aliud non haberet vnde pasceret, redit o Nile te. i. ortu tuo ignoto. Fabula ausa loqui de ortu tuo nõ est mendax, hoc est verum est qđ vulgo dicunt de ortu tuo: videlicet q; vbicũq; videris, quereris. i. origo tua quęrit & ignota est: & nulli genti contingit gloria: vt sit lęta. i. exultãs Nilo suo. i. apud se orto. & quia nõ pot originẽ indicare dicit. Ego pdã tua flumina. i. cursus tuos: quę flumina o Nile deus celator. i. occultator, tuarũ vndarũ. i. originis earũ, dedit mihi nosse. Tu consurgis ab axe medio. i. ex meridionali plaga, ausus attollere. i. transcendere ripas, in cancrum ardentẽ. i. cõtra ardorẽ solis in cancro: is. i. fluis aquis. s. tuis, rectus in Boream. i. septẽtrionem, & booten. i. arctophyla cẽ stellã q̃ dicit vrsæ custos, mediũ. i. tendendo directe ad eum quasi ad mediũ eius. Cursus. s. tuus, flexus. i. obliquatus, torq̃tur in occasum, & ortus. i. si totũ cursum respicim9 fluis a meridie in septentrionẽ: sed facis excursus nunc in oriẽtem, nũc in occidentẽ: existens nũc equus. i. benignus populis Arabũ accedendo ad eos: & nũc arenis Libycis. Et Seres populi Indiæ vident te primi: tñ hi quoq; quęrunt te. i. originẽ tuã: & tu feris i. cõcutis prẽterlabendo, cãpos æthiopum gurgite alieno. i. alibi q̃ apud illos orto: & orbis. i. totus mũdus, nescit cui terrarũ debeat te. i. originẽ tuã acceptã ferat. Natura nõ pdidit vlli. s. hoim, caput. s. tuũ, arcanũ. i. occultũ & absc̃ditũ: nec o Nile licuit populis videre te paruũ. s. in fõte tuo: vbi paruũ te esse vere simile est: nã in ortu reliqui fluuij parui sunt: & natura amouit. s. a cognitione hoim, sinus. i. receptaculũ aquarum vñ oriris: & maluit gentes mirari ortus tuos q̃ nosse. Ius. i. singulare donũ aut priuilegiũ, est tibi cõsurgere. i. excrescere, in ipis solstitijs. s. æstiualib9: quib9 cętera flumia decrescũt: & crescere bruma aliena. i. q̃ tunc est sub alio polo, atq; efferre. i. emittere & exportare, aut afferre. i. tecũ ferre dum vis, hyemes tuas. i. vim aquarum ex hyeme & tempestatibus ad caput tuũ factis: & cõcessum est soli. s. tibi, vagari per vtrosq; polos. i. antarcticum & arcticũ: hoc est per terras pertingentes ab vno fere polo sub alterũ. hic. i. apud nos & polum nostrũ, quęritur ortus. s. tuus, quia nescitur a nobis: & illic vbicunq; oriris apud polum antarcticũ, quęritur quia etiam ignoratur, finis aquæ. s. tuæ. i. fluxus tui. Meroe insula Nili in ægypto, fœcũda colonis nigris propter æstum solis, ambitur. i. circundatur tibi. i. a te, gurgite rupto. i. biptito illic vt ipsa in medio iaceat: Meroe inquã læta. i. lętum pspectum afferens, comis. i. per comas hoc est frondes illic nascentes. cum tamẽ Maro dicat. Sola india nigrum fert hebenum. quæ scilicet Meroe q̃ uis frondeat multa arbore propter Nili irrigationẽ nascente, tamen sup. nulla. i. nõ vlla, non mitigat. i. non refrigerat sibi æstatem vlla vmbra: tam. i. in tantũ rectum illa linea quæ respicit Meroen, ferit Leonem: hoc est per hypallagen, tã recta linea ferit ac respicit Leo signum illã terrã: vt dum sol in Leone est, quia incumbit supra Zenith capitis, non faciat vmbrã a latęribus. Indetu o Nile proueheris plagas phœbi. i. per torridã zonam in qua solus sol dominatur, non passus damnũ. i. detrimentum aquarum: & tu metiris. i. tanq̃ metiaris p curris diu arenas steriles, collectus. i. habens collectas, nunc. i. interdum, omnes vires in vnum amnẽ. i. alueũ & spargens scilicet aquis. i. irrigans, existens vagus. i. exundãs, nunc. i. interdum, ripam facilem credere id est ad cedendum tibi: quia propter vtilitatem libenter cedit aquis eius.

SVLPITIVS.

Rursus multifidas reuocat piger alue9 vndas
Qua dirimunt Arabum populis ęgyptia rura
Regni claustra Philę: mox te deserta secanté

¶ Multifidas. In multas partes diuisas. Reuocat. colligit. Phylæ. Phylę siue pylæ sunt vrbs inter æthiopes & ægyptios: iterpretatur turq; portæ inter vtrosq;. & iõ dixit claustra. Commercia, vicinitas & cõmixtio. Rubro, Phylę.

mari. Mollis lapsus agit. lenis cursus impellit. Lene, leniter. Totas iras: totum impetum & celeritatem. Sed cū lapsus. sed cū tuū cursum incipis precipitare. Abrupta viarū: viæ precipites. Cataractę. Cataduppa appellantur: quorū incolæ vt ait Cice. sensu audiendi carent. Eadē Plynius his verbis indicat. Postremo inclusus montib⁹, nec alibi torrentior vectus aquis properātibus ad locum æthiopū q Cataduppi vocatur nouissimo cataracte inter occursantes scopulos non fluere immēso fragore creditur, sed ruere. καταράττω autē significat idē quod collido & pcutio cū sonitu: & quę a nobis Cataracta, & virili genere Cataractes, a grecis dicit καταρακτης. Vetitis. prohibitis libere fluere. Inuitis. qui retinēri nō possunt. Lacessis spuma. immittis em̄ i cælum spumā tenuem. Albescit. can⁹ & spumosus efficitur. Abaton. insula ad quā ob limi papyriq; copiam accessus est difficillim⁹ & ideo inaccessibilis interpretat. Venas. fontem & originē. Qz. quia. Tumoris. exūdationis aquę. Hinc. a sinistra & dextra. Te. inūdationē tuā. Alta, profūda. Molibus receptis, altis ripis resumptis. Permittit campos. finit te labi p apertā planitiē intra ripas humiles q̄ te inūdarenō prohibent. Sic velut. Ad histo riæ seriem redit: & Photinū qui apud Ptolemęū & Cęsarē erat non destitisse cogitare inquit qua via Cęsarē opprimeret: missiseq; nūtiū ad Achillā vt eū nō fraude sed apte inuaderet. Iter, tēp⁹. Imbuta, maculata. Sacrata. execrabili. Nil esse nefas. omnia sibi licere. Manes. aīa Pompeij, q̄ vt suā cędē vlcisceret illū concitabat. Monstra, scelera. Dignatur, dignas facit Photin⁹. Sāguineisto. Cæsaris quo senatus Romanus spargendus est. Pœnaq; & suppliciū de Cęsare ob bellum ciuile senatoresq; cęsos Photin⁹ famulus fere sumpsit & eripuit Bruto. In scelus it phariū. pœna Cęsaris q̄ sumpta a Romanis est iusta, q̄si conuersa est in scelus egyptiorum: quibus eum nō licebat occidere. Exēplū. factū Bruti quod sit posteritatē in tyrannos excitaturū. Struit irrita fatis. ordinat vana, & a fatis improbata. Cōmittere, mandare. Detecto marte lacessit. aperta pugna prouocat.

PHL. BEROALDVS.

¶ Regni claustra Phylæ. Nilus iungit se totum aquis cōcordibus in extrema parte ęgypti circa Syenē in loco quē Phylas. i. amicas vocant: ideo q; illic est placata ab ægyptijs Isis: vt tradūt Seruius & Seneca. Rubro pō to. i. mari erythreo: qđ ab arena terraq; multi existimauerunt rubrum nominari. Alij a tali ipsius aquæ natura: alij a solis repercussu talem colorem reddi existimantes. Authores Plyn⁹, Varro, Solin⁹, & Curtius. Precipites cataractę. Cataractę dicunt: vbi Nil⁹ q̄dā precipitantia immenso fragore nō creditur fluere sed ruere: qualis est cataractes ad catadup pa locum æthiopū. vnde ait Plynius. Quoties ad cataractas ventum est. & alibi nouissimo cataracte. Præterea cataractæ dicuntur machinæ ad vrbiū tutelā paratæ: q̄ ex portis demittunt. vt apd Liuiū. Demissa cataracta.

Qua dirimunt nostrū rubro cōmercia ponto
Mollis lapsus agit. quis te tam lene fluentem
Moturum totas violenti gurgitis iras
Nile putet: sed cum lapsus abrupta viarum
Excepere tuos: & precipites cataractę:
Ac nusq̄ vetitis vllas obsistere cautes
Indignaris aquis: spuma tunc astra lacessis:
Cūcta tremūt vndis: ac mīto murmure mōtis
Spumeus inuictis canescit fluctibus amnis.
Hic Abatō quā nra vocat venerāda vetustas
Terra potens primos sentit pcussa tumultus:
Et scopuli: placuit fluuii quos dicere venas:
Qz manifesta noui primū dāt signa tumoris.
Hinc montes natura vagis circundedit vndis
Qui Libyæ te Nile negent: quos inter in alta
It conualle iacens iam molib⁹ vnda receptis.
Prima tibi cāpos permittit apertaq; Mēphis
Rura: modūq; vetat crescendi ponere ripas.
Sic velut in tuta securi pace trahebant
Noctis iter mediæ: sed non vesana Photini
Mens imbuta semel tā sacra cęde vacabat
A scelerū motu: Magno nihil ille perempto
Iā putat esse nefas: habitāt sub pector manes
Vltriceſq; deę dant in noua monstra furorē.
Dignat' viles isto quoq; sanguine dextras:
Quo fortuna parat victos perfundere patres
Pœnaq; ciuilis belli: & vindicta senatus
Pene data est famulo. procul hoc auertite fata
Crimen: vt hęc Bruto ceruix absente secetur.
In scelus it phariū Romani pœna tyranni:
Exemplumq; perit. struit audax irrita fatis
Nec parat occultæ cædem cōmittere fraudi:
Inuictūq; ducem detecto Marte lacessit.
Tantum animi delicta dabant: vt colla ferire
Cęsaris: & socerū iungi tibi Magne iuberet.

¶ Rursus multifidas &c. Prosequit cœptā narrationē de Nili cursibus Achoreus: post quā poeta narrationem de Photini dolis quos in Cæsarē meditabat rediget. Ordo aūt hic est. Alueus. s. Nili. i. fossa seu capacitas ea quæ est inter ripas, piger. i.

recipiēs aquas leniter fluentes cū pauce sint, reuocat. s. ad se. i. colligit rursus vndas multifidas. i. fissas & diuisas prius in excursus, ea. s. parte, qua Phile (de quib⁹ post Beroaldū dicem⁹) appositorie claustra regni. s. ægypti dirimunt. i. separant, rura ęgyptia sup. a populis arabum. Mox. i. paulo post, mollis. i. lenis lapsus, agit te o Nile secantē. i. intercurrentē deserta ea parte qua commercia. i. vicinitas & cōmixtio, aut negotia hominū. i. ipi negotiatores, dirimūt pōtū nostrū. i. mare ægyptium, rubro. s. mari. O Nile quis putet te fluentem tā lene. i. tā leniter. i. quum videret te vno tpe & vno loco tam leniter fluentē qs crederet te moturū. i. excitaturū totas iras. i. impetus & tumores gurgitis violentię. q. d. nullus. Sed quū abrupta viaꝝ. i. vię saxosę & lapidib⁹ suis cursum tuū interrūpētes, & cum cataractæ. i. collisiones & concussiones sonoræ, pcipites. i. te pcipitātes, excepere tuos lapsus. i. lenes adhuc decursus, ac cum tu indignaris. i. ægre fers, vllas cautes. i. vlla saxa, obsistere aqs tuis vetitis. i. phibitis prius, nusq̄ i. a nullo loco aut impedimento, tu lacessis tunc. i. puocas ad ira, astra, spuma. s. tua per indignationē in cælū vsq; proiecta: & cuncta tremunt tunc vndis: ac amnis. i. riuus & fluctus tuus, spume⁹. i. spumosus ex collisione ad saxa, canescit. i. albescit (vñ quidā legunt albescit) fluctibus. s. tuis inuictis. i. a nullo obijce immoratis, cū sup. multo murmure montis, quē violenter pertransis. Hinc. i. post hāc luctationē cū cautibus, terra potēs quā venerāda vetustas nostra vocat abaton. i. inaccessam, & sine aditu: est em̄ insula propter limū & papyꝝ pene inaccessibilis: pcussa. s. fluctu tuo, sentit primos tumultus. s. furoris tui: & scopuli quos placuit. s. antiquitati, dicere. i. appellare, venas. i. fontē & originē, fluuij scilicet Nili, qz. i. eo qz aut quia ipi dant primum manifesta signa nouę tumoris. i. inūdationis Nili, repete sentiūt primos tumultus tuos. Hinc. i. deinde, natura circūdedit. i. dedit per circuitū vndis vagis. i. q̄ aliter extra ua gārent, montes q o Nile negent te Libyæ. i. arceāt te a Libya, inter quos mōtes vnda tua iacēs in alta conualle, it. i. fluit, molibus. i. pōderib⁹ & cumulis aquarum iā receptis qz euagari phibētur. Mēphis. i. ægyptus, permittit tibi o Nile prima. s. terrarū post illos montes inter quos fluens phiberis excurrere, cāpos & rura aperta: & vetat ripas q̄ humiles sunt, ponere tibi modū. i. mēsuram crescendi. Hactenus locutus est Achoreus ad q̄ addit poeta. Sic Cæsar, Achoreus, & reliq; cōuiuę, trahebāt iter medię noctis existētes securi velut in pace tuta: sed mens vesana Photini imbuta. i. illita, semel cædę sacrata. i. execrabili aut (vt plures legūt) tam sacra i. execrabili cædę scilicet Pompeij, non vacabat a motu. i. agitatione scelerum. s. nouorum. Ipse Photin⁹ putat nihil esse nefas Magno. s. Pompeio perempto iam: manes scilicet Pompeiani. i. recordationes de cędę illi⁹: habitāt sub pectore Photini: q̄. i. &, deę vltrices. i. dirę ac furiæ infernales, alij legūt vmbrę. s. Pompeianæ, dant Photino furorē, in noua monstra. i. vitia enormia: vt in cædem Cęsaris hospitis & amice susceptī. Photinus dignatur. i. dignas censet dextras Pharias. i. Aegyptias aut vrbes, vt Beroald⁹ legit, quoq; i. etiam præter sanguinem Pompeij, sanguine isto. s. Cæsaris, quo fortuna parat perfundere patres victos, vt Brutum & cæteros cōiuratos. Et pœna belli ciuilis. i. quā debebat Cæsar ob bellū ciuile, & vindicta senatus. i. pertinens ad senatū, est pene data famulo. s. regis ægypti. o fata auertite procul hoc crimē vt hæc scilicet Cęsaris ceruix secetur. i. amputetur, Bruto absente. Pœna tyrāni Romani. i. quæ iuste sumi potest ab Romano de Cæsare vt de tyranno, it. i. conuertitur in scelus phariū, quia licuit ægyptijs: & exemplū scilicet quo cæteri a tyrānide absterreantur, perit, hoc ē perisset si Photinus voti compos euasisset: sed ipe audax struit id est conatur, irrita. i. non approbata fatis. Nec parat cōmittere fraudi occultæ cædem Cæsaris. i. occidere eum per insidias: q̄ pro quia, lacessit. i. prouocat ducem inuictum scilicet Cęsarē, marte detecto. i. aperto bello. Delicta. s. i Pōpeiū cōmissa dabant tm̄ animi Photino vt iuberet Achillæ, ferire colla Cæsaris: & iuberet o Magne socer iūgi. i. assimulari in morte tibi.

Ac nunq̄ vetitis. Ruit cū impetu Nilus inter scopulos quos sibi obsistere indignat. Spuma tūc astra lacessis. Sententia Virgiliana. Et sydera verberat vnda. Hinc abaton. Abatos insula est breuis hominibus inaccessa. vnde nomē accepit: vt ait Seruius. ibi est prim⁹ Nili cataractes. Hinc montes natura vagis. Nilus insulas innumeras spargit: postremo inclusus mōtibus, nec alibi torentior, inter occursātes scopulos nō fluere credit, sed ruere: postea lenis & cōfractis aqs domit aq; violētia in Aegyptiū mare se euomit. Montes ait Lucanus opposuit natura q Nilū phibeant per Libyā discurrere. Prima tibi campos permittit. ad Memphim q̄ est i Nili claustris posita expatiatur Nilus: & memphi incremēta Nili maxima mediocria & minima deprendunt notis mensurę p puteos. Iustū incremētum est cubitoꝝ sex decim. authores Strabo & Plyni⁹. & in ripis facti sunt aggeres ad Nili impetū cohibendū: quæ comata nuncupātur: vt ait iurisconsultus. Sic velut in tuta. ita inquit in cōuiuio cōfabulando noctē ptrahebāt Cęsar & Cleopatra & Ptolemeus in summa securitate. nihil mali tunc Cęsar suspicabatur. Sed nō vesana Photini mens imbuta semel. Dū publice celebrant epulę: dū Cæsar summa securitate discūbit: eius tonsor intellexit Achillā q prærat exercitui, & Photinū Ptolemęi pueri nutritiū insidias Cęsari parare: vt ait Plutarchus. & vt ipse Cęsar tradit, Is Photinus inter suos queri atq; indignari cœpit: & aditores quosdam cōscios sui nactus ex regijs amicis exercitū a Pelusio clam euocauit Alexandriā: atq; eūdē Achillā cuius supra meminimus omnib⁹ copijs prefecit. hūc litis nūtijsq; edocuit q̄ fieri vellet. Tādē Photin⁹ indicatis deprēsisq; sternūtijs a Cæsare ē interfectus. Nunc refert hęc Lucanus quēad modū mens Photini imbuta iā morte Pompeij agitabat ad Cæsarē quoq; tollendū: & literas misit ad Achillā: quē ad Cęsarē necandū incitat. Habitant sub pectore manes. Vmbra Pompeij habitat in corde Photini: & ita vlciscens mortē suā, ei furorē sumministrat. Isto quoq; sanguine. s. Cęsaris: vt quēadmodū fuit author mortis ipsius Pompeij ita Cæsarē trucidet. Pœnaq; ciuilis belli famulo. s. Photino fortuna dedit hoc ius: vt ipe vlciscere tur bellū ciuile: & vindictam pro senatu sumeret: dū interfecto Pompeio Cæsarē quoq; necare molitur. Vt hęc Bruto ceruix absente secetur. qa. M. Brut⁹ interfecit deinde Cæsarem in curia Pōpeij vt supra docuimus. Iō ait Lucanus fata phibeant hoc: vt caput Cæsaris secetur a Photino sine Bruto. Struit audax irrita fatis. Photinus ea parat in Cæsarē quæ futura sunt irrita: & in ei⁹ caput teuersura. Detecto marte. i. aperto prelio.

¶ Hæc Beroaldus. Verfellanus autē de Philis hæc annotauit. Strabo li. xvij. Supra cataracten sunt philę cōis æthiopū & ægyptiorū habitatio. Stephanus singulariter philam scribit: quā ægypti dicit insulā: itē & in Macedonia ciuitatē: citatq; Herodotū i quarto vbi tñ nō φίλα sed φλα scribit: quā dicit ab Lacedęmonijs habitari. Ab vrbe aūt inquit Ste

Gyrardus Verfellan⁹.

pha. Phileei: ab insula Philate sunt vocati. de qua insula meminit Seneca de Nilo loquens lib. iiij. naturalium quæstionum: & Plynius libro. v. cap. ix. Non igitur hoc loco legetur Phyli aut pylæ vt voluit Sulpitius, fortasse Plyniano exemplo inductus: in quo ante Hermolai Bar. castigationē pylæ legebatur.

SVLPITIVS.

¶ Puer. Ptolemeus. Cūctis p̄fecerat armis. erat em̄ regni p̄curator. Nullo iure. nulla superiori potestate. Tu mollib⁹. Hoc nūtio primum eū a segnitie arguens terret. Inde excitat ad p̄occupandā nocēdi occasionē quę ipsis & aduersarijs instat. Tū cōfidenter Cæsarem inuadendū etiā ad Romanorū gratiā recuperādā hortatur. Tu, o Achilla. Exige, expete. Pingues, supuacuos & pinguedinē afferētes. Domū, regiam. Prodita, decepta. Donata. a Cæsare Cleopatræ. Solus. cū alij sint p̄sto. Accurrere. ad opprimēdū currere Thalamos, adulteriū. Fratri. cui eā Cæsar reconciliauit: sed postq̄ ipe cum ea rem habuit Maritos. fratrē & Cæsarē. Mereť. turpiter lucratur & sperat. In eadem significatione dicimus mereo: vnde meretrix & merces deducitur. Senem. Cęsarem. puectum ętate. Venenis. veneficijs & forma fucata & ipso amore qui per venas labitur. Verg. Vuln⁹ alit venis. Crede miser puero. cōfide Ptolemęo quem ipa facilius in omnē suā sententiā trahet si cū eo dormierit semel. Incesto. quia frater. Obscœnum. damnatum & infamē. Pietatis. qa frater est. Illi. Cleopatræ quę nos odit: vt qui fratrē in eā incitauerimus. Luemus. dabim⁹ ei pœnas. Si fuerit formosa: si videbitur pulchra placebitq; ei. Nil vndiq; restat auxilij. actū de nobis est. Sumus sontes. sum⁹ no cētes, & morte digni iudicio eius cuius refugimus coitū. A quo casta fuit. cū quo non coiuit. Propertius de ea. Atq; inter famulos fœmina trita suos. Per te. per scelerum amicitię fœdus & cædē vna cōmissam obsecrat eum. Nefas. cædē Pompeij. Perdidimus. qa nullū sumus p̄miū cōsecuti. Ictum, pcussum: & initum: allusitq; ad veterū morē qui icto lapidibus porco fœdus faciebāt. Tędas. nuptias. Crudelē. q̄ crudeliter i nos statuet. Fortuna ducis. victoria Cæsaris q̄ illū erexit. Cōmunis gloria nobis. in euersiōe Pōpeij communem cū Cæsare gloriā possidemus: nā ille in Emathia exercitū, nos hic Pompeiū oppressimus. Aspice littus. a promptis viribus & exemplo argumentat. Littus. littoralē exercitū quo speramus conficere Cæsarē. Pollutos. cęde Pompeij maculatos. Quē metuis. Cæsar quē formidas erat Pōpeio par & cū eo certabat. Nō sanguine clari. si nō sum⁹ nobiles inquit & reges: tū turbam⁹ regna, & cædē Pōpeij euasim⁹ celebres. Opus populoꝝ. i. reges populorū fauore facti. Mouemus regna. turbabim⁹ & cędim⁹ reges. Illos. vel populos quos liberem⁹, vel reges cōficiendos. Victima. Cæsar intelligit. Pacemus, pacatos reddam⁹. siue placem⁹. i. nobis conciliemus.

BERO. ¶ Atq; hęc dicta monet, vt supra dictū ē. Achillā literis nūtijsq; aduersus Cæsarē stimulauit. Quę puer ibellis. Achillas erat p̄fectus regis: & omnib⁹ copijs p̄erat: vt ait Cęsar. Vñ ait Lucan⁹ Ptolemeū puerū Achillæ dedisse tātā ferri potestatem: vt ipe quoq; ei esset obnoxius. In seq; simul. cōtra ipm Ptolemęū.

Atq; hęc dicta monet famulos p̄ferre fideles
Ad Pompeianę sociū sibi cędis Achillam:
Quem puer imbellis cūctis p̄fecerat armis:
Et dederat ferrum nullo sibi iure retento
In cunctos in seq; simul. Tu mollibus inquit
Nūc incumbe toris: & pingues exige sōnos.
Inuasit Cleopatra domū: nec p̄dita tātum est
Sed donata Pharos: cessas accurrere solus
Ad dominę thalamos: nupsit soror impia fratri:
Nam latio iā nupta duci est: interq; maritos
Discurrens ægypton habet: Romāq; mereť.
Expugnare senem potuit Cleopatra venenis.
Crede miser puero: quē nox si iunxerit vna
Et semel amplexus incesto corpore passus
Hauserit obscœnū titulo pietatis amorem:
Meq; tuumq; caput per singula forsitan illi
Oscula donabit: crucibus flammisq; luemus
Si fuerit formosa soror: nil vndiq; restat
Auxilii: rex hinc coniunx: hinc Cæsar adulter.
Et sumus (vt fatear) tā sęua iudice sontes.
Quē nō e nobis credet Cleopatra nocentem?
A quo casta fuit? per te quod fecimus vna
Perdidimusq; nefas: p̄dictū sanguine Magni
Fœdus ades: subito bellū molire tumultu.
Inrue: nocturnas rumpamus funere tædas:
Crudelemq; toris dominā mactemus in ipsis
Cum quocūq; viro. nec nos deterreat ausis
Hesperii fortuna ducis: quę sustulit illum
Imposuitq; orbi communis gloria nobis:
Nos quoq; sublimes Magn⁹ facit: aspice litt⁹
Spem nostri sceleris: pollutos cōsule fluctus
Quid liceat nobis: tumulūq; e puluere paruo
Aspice Pōpeii nō omnia mēbra tegentem
Quē metuis par huius erat, nō sanguine clari:
Quid refert? nec opes pp̄loꝝ & regna moue-
Ad scel⁹ ígētes facti sum⁹: attrahit illos (mꝰ.

Ictū fœd⁹.

In nostras fortuna manus. en altera venit
Victima nobilior. placemus cęde secunda
Hesperias gētes. iugul⁹ mihi Cęsaris hauſt⁹

¶ Atq; hęc dicta monet &c. Inducit argutissimam epistolam aut mādata subtilissima Photini quibus Achillę persuadet vt uente Cęsare, & Cleopatra regnāte, nihil vtriq; fore tutū: itaq; monet vt rapto exercitu Cęsarē captū q̄ primū occidat. Ordo est. Atq; Photin⁹ monet famulos. s. suos fideles p̄ferre hęc dicta. i. mādata, ad Achillā sociū sibi. i. quē socium habuerat cædis Pompeianę: quē. s. Achillā, puer. s. Ptolemęus rex imbellis quia puer & delicatus, p̄fecerat cunctis armis. i. toti militiæ & dederat ferrū. i. authoritatē exercēdi ferri, nullo iure retēto. i. recepto, sibi. s. regi, hoc ē plenā facultatē illi fecerat, in cūctos s. alios: & simul. i. pariter in se. s. ipm hoc est puerū regē. Vbi significat imprudētia pueri. Et sup. Photinus inquit. i. dicere fecit aut dicit scripto. Tu o Achilla, incūbe nunc mollib⁹ toris. i. lectis: & exige. i. vsq; ad satietatē age, somnos pigues. i. lōgos & quietos: vñ pinguis pias: & est amara iussio ac pmissio q̄ sūmā phibēdi & dehortandi vim habet. Vñ addit. Cleopatra in uasit domū. s. regiam, nec Pharos est tm̄ p̄dita. s. per custodē, sed est donata. s. p regē suadēte Cęsare. Cessas. q. d. non debes cessare, accurrere sol⁹, cū tot accurrūt, ad thalamos dñę. s. Cleopatræ. aut vt rē cū ea habeat & gratiā eius sibi cōciliet hoc monet, aut per amarā dicacitatē hortať vt i thalamū eius irruat armat⁹ occisurus quē cū ea inuenerit, qđ statim manifeste dicet. Soror impia. s. Cleopatra nupsit fratri. s. Ptolemęo. nā iam est nupta duci latio. i. Cæsari. hoc est ideo data est per Cæsarē fratri quia prius eā stuprauerat. & ipa discurrēs vt lasciua adultera inter maritos Cæsarē & fratrē, habet. s. iam ægyptō, a fratre & mereť stupro suo, Romā. i. Romanū imperiū a Cæsare. Si sup. Cleopatra potuit expugnare. i. vicere, venenis. i. veneris blandimētis, senē. s. Cæsarē, O miser crede. i. cōmitte te puero. s. Ptolemęo tanq̄ inuincibili: quē si vna nox iūxerit. s. foro ri per coitū: & ipe passus semel corpe incesto, quia frater ei⁹ est, amplexus. s. fororis, hauserit obscœnū quia incestū amorē, titulo. i. pretextu pietatis. i. pij amoris: forsitan puer ille donabit illi. s. Cleopatrę & me. i. vitā meā, & caput tuū, per singula oscula: & ita nos luemus. i. pœnas dabimus crucib⁹ & flāmis. i. crucifixi & cōbusti si soror fuerit formosa. i. cōplacēs regi. nil auxilij vndiq;. i. ex oi parte restat. s. nobis cōtra Cleopatrā: q a rex cōiunx. i. maritus eius est sup. illi hinc. i. ex vna parte: & Cæsar adulter hinc. i. ex altera parte: & ita vterq; defendet eā. Et vt fatear. s. quod sentio, nos sum⁹ fontes. i. culpabiles tam sęua iudice. i. si illa iudicet de nobis. Quē e nobis. s. duobus aut omnibus a quo Cleopatra fuit casta. i. intacta coitu, nō credet nocētē? q. d. neutrū aut nullū. Obsecro sup. te, per nefas qđ fecim⁹ & perdidimus, quia nulla mercede recepta aut impunitate habita, vna. i. pariter. i. p necē Pōpeij: & per fœdus ictū. i. cōfirmatū sanguine Magni, ades. i. adsis & molire bellū subito tumultu. irrue scilicet in aulam. rumpamus funere id est nece concubitoris, tædas nocturnas id est faces venereas: & mactem⁹ crudelem dominam in ipsis toris, cum quocunq; viro. s. iacuerit. Nec fortuna ducis Hesperij. i. Cęsaris, deterreat nos ausis. i. ab audendo. quia gloria quæ sustulit. i. exaltauit illum & imposuit. i. intrusit vt tyrannum orbi scilicet vniuerso, est communis nobis. quia per nos Pompeium vicit: & ita magnus a nobis cæsus, facit nos quoq; sublimes. Aspice littus. i. littoralem exercitum aut factum in littore, spem nostri sceleris. s. de Cęsare faciendi vt de Pompeio fecimus. consule. i. consilium pete, fluct⁹ pollutos sanguine magni, quid liceat nobis q. d. si illud licuit & hoc licebit. & aspice tumulū Pompeij e paruo puluere non tegentē omnia membra Pompeij. Is quem metuis scilicet Cæsar erat par huius. s. quem occidimus. Non sup. sumus clari sanguine: quid refert? q. d. nihil. quia nec mouemus opus populorum nec regna, id est non vsurpamus etiam clarorum officia quæ sunt regere populos: aut legatur opes. i. facultates & regna &c. sed nos facti sumus ingētes ad scelus scilicet perpetrandum: fortuna attrahit illos scilicet sanguine claros in nostras manus. En altera victima nobilior scilicet Pompeio, videlicet Cæsar, venit scilicet in manus nostras. Placemus ergo secunda cæde gentes Hesperias. i. Romanos quos offendimus nece Pompeij: vnde addit Iugulus & cætera.

Tu mollibus inquit nūc incūbe toris. verba sunt Photini per internūtios missa ad Achillā: quē excitat monēs Cleopatrā inuasisse domū regiā: & nupsisse duob⁹ Ptolemęo. s. fratri & Cęsari: quē dicit a Cleopatra veneficijs & amatorijs esse expugnatū ad ei⁹ amorem. Sed donata pharos. Cęsar Cleopatrę inquit dono dedit Pharon pro pretio stupri. Interq; maritos. s. Ptolemęū & Cęsarē. Senē. s. Cęsarē. Venenis. i. philtris & poculis amatorijs. Crede miser puero. si Cleopatra potuit Cæsarē ad amorē illicere: tāto magis puerū Ptolemęū expugnabit. Et semel amplexus incesto pectore passus. inquit Photin⁹ ad Achillā. Cū Ptolemęus illecebris Cleopatrę capt⁹ eius amplexū passus semel biberit amorem donabit illi capita nostra: & sic mors nra nisi p̄uiderim⁹ erit pretiū cōcubitus. Hauserit. i. biberit. Vergilius. Longūq; bibebat amorē. Obscœnū. i. fororiū. nefas em̄ est fratrem cū sorore cōcūbere. Crucib⁹ flāmisq; luemus. id est aut cruci suffigemur aut igni cōburemur. Et sumus vt fatear. iudice Cleopatra sumus nocentes: & ideo nihil restat auxilij: nā Cleopatra hos inuisos habebat tanq̄ authores fuissent, vt ipa regno expelleret. Sontes. i. nocentes. A quo casta fuit. quasi dicat a nullo: & sic ostēdit ambos fuisse adulteros Cleopatrę. Per tę quod fecimus vna. nūc rogat & obtestatur Achillā per mortē Pompeij quod facinus simul commiserant vt velit bellū moliri & sibi adesse contra Cęsarē. Rumpam⁹ fūnere tędas. i. ipm cōnubiū soluamus morte Cęsaris & Cleopatrę. Dominā mactemus. i. Cleopatrā tanq̄ victimā iugulemus. Mactare em̄ verbū est sacrorum & significat magis augere vt ait Seruius. Cū quocunq; viro. siue sit Ptolemęus siue Cęsar nulli est parcēdū. Quæ sustulit illū. Cęsar ob deuictū Pompeium est factus illustris & dominus: & hæc gloria inquit Photinus est nobis cōmunis: quia Cæsar vicit, nos interfecimus Pompeiū. Sustulit. i. eleuauit & clarum fecit. Magn⁹ facit, quemadmodū magnus. s. Pompeius victus facit sublimē Cæsarem ita interfectus nos facit sublimes quoq;. Pollutos cōsule fluctus. i. interroga de hac re fluctus q. sunt maculati adhuc sanguīe Pōpeij illici iugulati ab Achilla & Septimio.

Mactare.

¶ Hęc Beroaldus: cuius in. lxj. versus desyderant commentarij: sed nec versus ipos habet Archetypus commentariorū: vnde putem nuper inuentos.

A SCEN.

SVLPI. ℂIugulus haust⁹: vita erepta. Nocētes. nos ęgyptios quos odit. Nomina ducis. famam titulos & honores Cæsaris. Inferias. hoc ē sacrificiū illis qui i Emathia ceciderūt. Mūdo, in mundi salutē. Pręstet lagea iuuentus. ægyptij faciant hoc ꝓpter regem. Romani vero ꝓpter seipos. Morari, expectare. Vota Catonū. id qđ Cato & Brut⁹ facere cuperēt. Parere ad parēdum. Clara signa. classico & clamore militari. Prodidit arma. manifestauit impetū Temere. inordinate & raptim. Instrumenta. milites, arma, tela. Pars maxima turbę. Erāt vt est in cōmētarijs, cū Achilla copię vt neq₃ genere hoīm neq₃ vsu rei militaris contēnendæ viderent̃: milia eñ viginti in armis habebat. hi cōstabāt ex Gabinianis militib⁹ qui iā in cōsuetudinē Alexādrinę vitæ atq₃ licētiæ venerant: & nomē disciplinamq₃ populi Romani dedicerant: vxoresq₃ duxerant. ex quibus plæriq₃ liberos habebāt. huc accedebāt collecti ex prędonib⁹ latronibusq₃ Syrię Cylicięq₃ ꝓuinciæ finitimarūq₃ regionū. Accedebantq₃ multi exules & fugitiui: erātq₃ ꝑterea equitum milia duo. Externos, Barbaros. Famulo, Achilla. Satellitis, Photini. Tyrāno, ipi regi. Fides, veritas iurisiurādi. Pietas. in deos & i patriam. Vęnalesq₃ man⁹. sup. sunt. accepto eñ pretio omnibus sunt iniurij. Vbi fas. vbi licet & vbi magnū pretiū cōsecuturi essent militant exiguo stipēdio. licebat autē in Cæsarē cui⁹ mortis pręmium erat libertas Non sibi dāt. nō permittunt: sed alterius impulsu ære accepto id faciunt. Vbi. vbiq₃ profecto. Thessaliæ subducta acies .i. milites q prelio Pharsalico nō interfuere. Te recepto. suscepto incolumi. Ausa. in Cęsarē. Dat, facit. Vergilius. Immotāq₃ coli dedit & cōtemnere ventos. Quod debet superis. bellū ciuile quod superi iubent a Romanis omnibus exerceri. Scindere corpus latiū. Romanorū potētiā, cōcordiāq₃ diuidere. Non in soceri. non propter Cæsarem Pōpeiūq₃ in partes se diuidunt. Satelles, Achillas. Partem, factionē. Arcēt, arcuissent. sed sic loquit̃ tanq̃ nūc res agatur. Hæ partes. copiæ Achillæ. Aderat maturus vterq₃. erat tempestiuus Achillas & Photinus hic ad insidias & vim inferēdam, hic ad admittendū. Destricta, occupata. Per pocula regia. inter bibēdū & conuiuādū. Incūbere, superiacere. Ne cędes. ne casu, ne violentia pereat Ptolemęus. Tanta est fi. ferri. adeo suis virib⁹ cōfidere: vt tanq̃ certiores de successu noluerint pugnā accelerare.

Exercitus Achillæ.

Dare.

ASCEN. ℂIugulus Cæsaris haustus mihi. i. sanguis effusus inciso iugulo Cæsaris, potest præstare. i. efficere hoc: vt populus Romanus amet nocētes. s. nos, cęde Pōpeij: vñ bñ dixit paulo añ. placem⁹ cęde secūda &c. Quid nos horrem⁹ tāta noīa. i. victoriaꝝ & honoꝝ titulos, vires. i. copias, ducis: quib⁹ relictis. i. seclusis aut amotis ab eo, erit miles. i. nō plus potēs, q̃ miles? q. d. vnū esse hoīem & mortalē vt reliquos: aut illud innuat qđ a Iuuenale postea dictū ē: nulli grauis ꝑcussus Achilles. hoc est Cæsarē si semel ceciderit nulli molestū fore. Hęc nox. s. ꝓxia si Cęsarē occideris, paget. i. finiet bella ciuilia: & dabit populis interem-

Hoc præstare potest: Pompeii cęde nocentes
Vt populus Roman⁹ amet. quid noīa tanta
Horremus viresq₃ ducis? quibus ille relictis
Miles erit. nox hęc peraget ciuilia bella:
Inferiasq₃ dabit populis: & mittet ad vmbras
Quod debet̃ adhuc mundo caput: ite feroces
Cæsaris in iugulū: pręstet Lagea iuuentus
Hoc regi: Romana sibi. tu parce morari:
Plenū epulis madidūq₃ mero veneriq₃ paratū
Inuenies: aude: superi tot vota Catonum
Brutorumq₃ tibi tribuēt. Nō segnis Achillas
Suadenti parere nefas: haud clara mouendis
Vt mos signa dedit castris: nec prodidit arma
Vllius clangore tubę: temere omnia sęui
Instrumenta rapit belli. pars maxima turbæ
Plebis erat latię: sed tanta obliuio mentes
Cepit in externos corrupto milite mores:
Vt duce sub famulo iussuq₃ satellitis irent:
Quos erat indignū Phario parere tyranno.
Nulla fides pietasq₃ viris qui castra sequunt̃:
Vęnalesq₃ manus: ibi fas: vbi maxīa merces.
Aere merent paruo: iugulūq₃ in Cęsaris ire
Non sibi dant. Pro fas: vbi nō ciuilia bella
Inuenit imperii fatum miserabile nostri?
Thessalię subducta acies in littore Nili
More furit patrio. quid pl⁹ te Magne recepto
Ausa foret lagea domus? dat scilicet omnis
Dextera quod debet superis: nulliq₃ vacare
Fas est Romano: Latium sic scindere corpus
Diis placitum. nō in generi soceriq₃ fauorem
Discedunt populi: ciuilia bella satelles
Mouit: & in partem Romanā venit Achillas.
Et nisi fata manus a sanguine Cęsaris arcent:
Hæ vincunt partes. Aderat maturus vterq₃:
Et destricta epulis ad cūctas aula patebat
Insidias: poteratq₃ cruor per regia fundi
Pocula Cęsareus: mensęq₃ incumbere ceruix:

Sed metuūt belli trepidos in nocte tumult⁹:
Ne cædes confusa manu permissaq₃ fatis
Te Ptolemæe trahat. tanta est fiducia ferri.

ptis hui⁹ causa, inferias. i. sacrificiū ad placādos eos apđ inferos: & mittet ad vmbras. s. īfernas caput qđ debet̃ adhuc mūdo. i. ꝓ mūdi salute adhuc expetit̃, hoc est caput Cæsaris, aut Cęsar ipē. ite simul oēs feroces i iugulū Cęsaris: iuuēt⁹ Lagea. i. Aegyptiaca, præstet. i. exhibeat, hoc. s. obsequiū regi. s. suo: ad cuius honorē & forte salutē conducat Cęsarē de medio tolli: ne Cleopatræ auscultās regē deleat & cū ea regnū īuadat: Romana sup. iuuēt⁹ ꝑstet hoc sibi. i. vtilitati suæ vt libera viuat. Tu. s. Achilla, ꝑce. i. caue morari: tu inuenies Cęsarē plenū epulis & madidū mero, & paratū veneri. i. coitui: aude. s. facin⁹ & supi tribuēt. i. cōcedēt tibi peragere, tot vota Catonū & Brutoꝝ. i. q̃ Cato & Brut⁹ eorūq₃ siles mille votis optāt posse facere, videlicet necē Cę. Achillas ex fis nō segnis, aut (vt alij legūt) nō lēt⁹. i. nō piger sed strenuus, parere suadēti nefas. s. Photino, haud. i. non, dedit, clara signa. s. classico & clamore militari, castris mouēdis. i. ad mouēda castra: nec ꝑdidit. i. nō idicauit eis quos latere cōduxit, arma. s. sūpta a se, clāgore vlli⁹ tubę: sed sup. capit temere. i. sñ ordīe & īstituto bellico oīa īstrumēta belli sęui: vt milites & arma. Maxia ps turbę. s. militū, erat pleb' latię: qa plurimi erāt Gabiniāi milites iā delitijs Alexādris assueti: vñ addit poeta: sed tāta obliuio. s. veteris disciplię cepit mētes. s. militum, & hoc milite corrupto. i. ꝑ corruptionē īducto in mores externos: vt ipsi irēt. i. militarēt sub famulo duce. s. Achilla, & iussu satellitis. s. Photini: quos erat indignū parere Tyrāno. i. vel regi Phario necdū satelliti. Et ideo qa sic degenerauerant dicit. Nulla fides & pietas est viris q sequunt̃ castra, & man⁹ vęnales. i. q cędes, quas faciūt manib⁹, locāt: aut copiæ ipsę stipēdiariæ. Fas. i. iustū & honestū, ac licitū, sup. est aut eē videt̃ militib⁹: ibi, vbi maxima merces sup. est, aut videt̃: qa ipsi merēt. i. stipēdia faciūt, & militant ꝑuo ęre. i. stipēdio: & ipsi nō dāt sibi. i. nō cōcedūt, vt sibi vēdicent: ire in iugulū Cæsaris. s. ꝑprio motu. Pro fas. i. ꝑmissionē deorū: vbi. i. in quo loco fatū miserabile nostri imperij, nō inuenit. i. nācisci̇t̃ bella ciuilia? q. d. nusq̃ nō inuenit, & ita vbiq₃ inuenit. Acies subducta Pharsaliæ. i. q̃ in ægypto latebat dū Pharsalicū ꝑliū cōmittebat̃, furit in littore Nili more patrio. i. ac si esset Romæ, & cōtra Cæsarem arma sumpsisset. qđ o Magne domus Lagea. i. Alexādrina foret plus ausa. s. in Cæsarē, q̃ nūc audet: te recepto. s. e periculo. i. incolumi? q. d. nihil. Scilicet. i. scire licet, cur id fiat: qa oīs dextera dat supis, qđ debet. i. obedit fatis & ordinationi diuinę: etiā si nescit: & nulli Romano est fas vacare. i. immunē esse a bello ciuili. Sic placitum est dijs scindere. i. diuidere in partes, corpus scilicet ciuitatis Romanę: quia populi discedunt. s. in factiones: nō in fauorē soceri & generi: sed q₃ dij ita velint. Achillas satelles mouit ciuilia bella: & ꝑ. i. venit in ptē Romanā. i. Romani senat⁹ (sunt q Romani legāt) & nisi fata arcēt. s. in hoc ꝑlio, man⁹. s. Achillę & copiarū ei⁹ a sanguine Cæsaris, hæ ptes. s. Romanæ, quas Achillas fouet, vincūt: hoc est nisi fata arcuissent man⁹, hę man⁹ vicissent ꝓbat q₃ vicissent: qa vterq₃. s. Photin⁹, & Achillas aderat. s. ad rē ꝑpetrādā matur⁹. i. satis tēpestiuus. Aula. i. regia, destricta. i. occupata epulis. i. epulatiōib⁹, patebat ad cūctas insidias: & cruor Cæsarius poterat fundi ꝑ pocula regia: & ceruix Cęsaris poterat incūbere mēsę. i. caput āputatū cadere in mēsam: sed Photin⁹, & Achillas metuūt trepidos tumultus. i. trepidatiōes, quæ fierēt nocte: ne cædes confusa manu. i. per manum incertā noctu, & ꝑmissa fatis, trahat. s. in mortē, te o Ptolemæe. Tāta fiducia ferri. i. in armis, est: vt tanq̃ certi de morte Cæsaris deliberent de modo.

Nō rapuere nefas: summi cōtēpta facultas
Est operis: visum famulis reparabile damnū:
Illam mactandi dimittere Cęsaris horam.
Seruatur pœnas in aperta luce daturus.
Donata est nox vna duci: vixitq₃ Photini
Munere phœbęos Cæsar dilatus in ortus.
Lucifer a Casia prospexit rupe: diemq₃
Misit in Aegyptū: primo quoq₃ sole calētem.
Quū ꝓcul a muris acies nō sparsa maniplis
Nec vaga cōspicit̃: sed iustos qualis ad hostes
Recta fronte venit: passuri cōminus arma
Laturiq₃ ruunt. at Cæsar mœnibus vrbis
Diffisus foribus clausæ se protegit aulæ:
Degeneres passus latebras: nec tota vacabat
Regia cōpresso: minima collegerat arma
Parte dom⁹: tangūt aīos iræq₃ metusq₃:

SVLPIT. ℂSūmi contēpta facultas est opis, maxiæ rei occasio spreta ꝑtermissaq₃ est. Repabile dānū. repabilis dilatio & q̃ suo arbitrio resumi posset. Datur⁹, tanq̃ si daturus esset. Dilatus, conseruatus. Lucifer a casia. sub auroram Achillas cum instructo exercitu Alexandriam venit. Casius aūt mons ꝓcul Alexādrię iminet ad oriētē. Prospexit, apparuit Primo quoq₃ sole. etiā in ipō ortu feruētem. Non sparsa: sed collecta instructa. Iustos. veros & qb⁹ ad hostile odium nihil deest, & inter quos ęqua decertādi est causa. Is enim ꝓprie hostis dicit̃. Passuri laturiq₃ arma. i. pugnaturi. At Cæ. Achillas paucitatē militū Cęsa. despiciens occupabat Alexādriā & oppidi ꝑtē quā Cę. cū militib⁹ tenebat: prioq₃ īpetu domū eius irrūpere conat⁹ est. Sed Cęs. dispositis ꝑ viā cohortib⁹ impetū eius sustinuit. Mœnib⁹ vrbis diffisus. nō cōfidēs in vrbe manere in regiam se recepit. Nec tota vacabat. nec totā regiam sub sua potestate tenebat tum pœnuria militū tū regiæ laxitate. Fera nobilis. leo i cauea clausus. Carcere, cācellis & claustris. Nec se. sil̄itudo ad indignationē tm̄. illa ad vires & irā reuertit̃. Obstrueret sū. ę. occluderet os ipm & vaporariū. Audax. ob ꝑteritā audaciam præsentem metum miraṫ. Cā spe. ve. cū iniquā causā haberet de dijs bñ sperare nō posset. Fatū ini. iniustam victoriā. Seruilene. Achillæ pugnā. Alanus, Scythiæ popul⁹ ferox. Scytha. i. reliqui Scythiæ popū

Casius.

ſpeciē eñ ꝓpoſuit generi. Q ui ludit. qui plu
dum ſagittis figit. Indos cū Gadib⁹ Tyrijs.
hoc eſt q̄d eſt ab oriente in occidētē ad Ga
Gades. des vſq; quā ciuitatē in maris Gaditani inſu
la Tyrij cōdiderc: vt Plini⁹ tradit in fine quar
ti. Q ueritu.do. abdit ſe in munitiorē ptem.
Incerto. ignorabat enim quid eſſet acturus.
Rege, Ptolemęo. Piacula, vltionem. Si non
ſint: ſi deſint. Colchis, Medea. Regni, ꝑditi.
Fratris, Abſyrti. Patrē, Oetā. Ceruice pa
ta: ſe ad oē ſupplicū expoſita. Vltima rerū.
extrema pericula & vis fati vrgens. Ducem,
Cæſarem. Miſſuſq; ſatelles. Ante regū recō
ciliationē Serapionem & Diaſcoridē ad A
chillam miſſos & cęſos ex commentarijs Cę
ſaris diſcimus: quos poeta non ſequitur. Vo
ce tyranni. verbis Ptolemęi.

BERO. ¶Regia compreſſo. Achillas maximis co
pijs comparatis paucitatē militū Cæſaris de
ſpiciēs occupabat Alexādriā ꝑtereaoppidi
partē quā Cæſar tenebat. primo ipetu domū
ei⁹ irrūpere conatus eſt: ſed Cæſar impetum
ei⁹ ſuſtinuit. hæc a Cæſare tradunt. Nunc ait
Lucanus Cæſarem incluſiſſe ſe in aula regia
q̄ nec quidē ei tota vacabat: cū in minima ei⁹
parte milites ſuos armatos diſpoſuiſſet. In
dignaturq; timere. ob hoc Cęſar indignabat
q; propter paucitatē exercitus ſe intra regiā
cōtinere cogebatur & timere impetū Achillę
Sic fremit in paruis. Ita Cæſar incluſus aula
regia ab Achilla indignabatur ſicut fera nobi
lis qualis eſt leo in paruis clauſtris abdita fre
mitum facit & dentes frangit dum vult clau
ſtra ꝓfringere. Nec ſecus in ſiculis. non aliter
fureret flāma in ſiculis cauernis, ſi qui ætnæ
craterem occluderet: ita vt flamma nō poſſet
erumpere. Mulciber. i. Vulcanus qui ignis
eſt & oia mulcet ac domat vt interpretat Ma
crobius. Audax Theſſalici nup qui rupe ſub
Aemi. Senſus eſt. Iulius Cęſar nūc timet ſer
uorū nefas & incurſum Achillæ: q̄ pauloañ
nō metuerat omnes Romanos ꝑceres: nō for
midauerat ſenatū cōtra ſe i acie Pharſalica ar
matū: nec ipſum quidē Pompeiū timuerat.
Rupe ſub Aemi. i. cāpis Pharſalicis. Aem⁹
enim mons eſt Thraciæ: vt ſæpe dictum eſt
Cauſa ſperare vetante. quia cauſa Pompeij
erat hōeſtior. Cauſa ergo iniqua vetabat Cæ
ſarem ſperare de victoria. Obruit telis. q̄ mi
lites Achillę intra domū Cæſaris cōſpiciebant
Q uē non violaſſet Alanus. i. Cęſar querit la
tebras: quē nō Scythę nō Mauri violaſſet: cui
totus orbis non ſufficiebat. Alanus populus
eſt Scythię Sarmaticę. auctor Plini⁹. Marti
alis. Nec te Sarmatico tranſit Alanus equo.
Nō fixo q̄ ludit in hoſpite Maur⁹. i. q̄ fuiſſet
tutus a Mauris q̄ in Africa hoſpites necant,
& mactant. & hic illis eſt luſus. Tyrijs cū Ga
dibus Indos. i. ab occaſu ad ortum. Tyrij Ga
des condiderūt: vt ſupra dictū eſt. Ceu puer
imbelles. ita Cæſar timebat & q̄rebat late
bras: vt pueri timere ſolēt & fœminę q̄m mœ
nia expugnantur. In lumine clauſo. i. clauſis
foribus regię. Luſtrat vag⁹ atria. fugiēdo cir
cuit totā regiā. Nō ſine rege tū. Cæſar vt ipſe
ſcribit effecit vt haberet regem in ſua poteſta
te. In famulos Ptolemęe caput. O Ptolemęe

Et timet incurſus indignaturq; timere.
Sic fremit in ꝑuis fera nobilis abdita clauſtris:
Et frangit rabidos ꝑmorſo carcere dentes.
Nec ſec⁹ in ſiculis fureret tua flā ma cauernis
Obſtrueret ſummā ſi qs tibi Mulciber ętnam,
Audax Theſſalici qui nuper rupe ſub Aemi
Heſperię cūctos ꝑceres aciemq; ſenatus
Pompeiumq; ducē cauſa ſperare vetante
Nō timuit: fatumq; ſibi promiſit iniquum:
Expauit ſeruile nefas: intraq; penates
Obruitur telis: quem non violaſſet Alanus:
Nō Scytha: nō fixo q̄ ludit in hoſpite Maur⁹.
Hic cui Romani ſpatium non ſufficit orbis:
Paruaq; regna putat tyriis cū Gadib⁹ Indos:
Ceu puer imbellis vel captis fœmina muris
Q uęrit tuta dom⁹: ſpē vitę in limine clauſo
Ponit: & incerto luſtrat vagus atria curſu:
Nō ſine rege tamē: quē ducit in omnia ſecū
Sumpturus pœnas: & grata piacula morti:
Miſſuruſq; tuum ſi nō ſint tela nec ignes
In fam⁹os Ptolemęe caput. ſic barbara colchis
Creditur vltorem metuēs regniq; fugęq;
Enſe ſuo fratriſq; ſimul ceruice parata
Expectaſſe patrē. cogunt tamē vltima rerum
Spem pacis tentare ducem: miſſuſq; ſatelles
Regius: vt ſæuos abſentis voce tyranni
Corripet fam⁹os: quo bellū authore mouerēt.

¶Non rapuere nefas &c. Photinus inq̄t & Achillas confiden
tia quadā treti, nō rapuere. i. nō accelerauerūt nefas. i. nefandā
cædem Cæſaris. quem vt amicū & hoſpitē rex ſuſceperat. Fa
cultas. i. opportunitas & facilitas, q̄ fuiſſet ſi acceleraſſent, ſum
mi opis. i. necis Cęſaris, quā ſummopere affectabāt, contēpta
ſup. eſt. ſ. a famulis: qa dimittere horā illā. i. opportunitatē pre
ſentē Cæſaris mactandi, viſum ſup. eſt, famulis. ſ. Photino, &
Achillę, damnū repabile. i. q̄d facile recupare poſſint: nunq̄ trī
recupauerūt: vñ bene dictū eſt, Tolle moras, nocuit ſemp dif
ferre paratis. ſed apte dicit viſum famulis: quaſi ad tātū opus
cæcutirēt eo q̄ famuli (Aldus impreſſit contēta: vt ſit facultas
ſummi operis eſt cōtēta dimittere. &c. ſed nō placet.) Cęſar ſer
uaſ. ſ. ab illis daturus. i. tanq̄ eſſet datur⁹ pœnas. i. necād⁹ in lu
ce apta. i. poſtridie orto ſole: & vna nox eſt donata. i. conceſſa,
duc. i. vitę ipſius Cęſaris ſecūdū opinionē Photini, cū trī lōge
plures dederit: & Cæſar vixit munere Photini dilatus. i. cuius
mors erat dilata in ort⁹ phœbæos. i. vſq; ad ortū ſolis ꝓximū.
Lucifer. i. fyd⁹ veneris diē afferēs, ꝓpexit. ſ. mortales, & ab illis
viſus eſt, a rupe Caſia. i. Caſij mōtis: & miſit diē. i. lucē diurnā

ægyptum calentē quoq; .i. etiā primo ſole .i. vt primū ſol ort⁹
erat (Cauedicas quoq; a q̄ſq; deduci: nā ſyllabæ prioris quāti-
tas id vetat): quū .i. q̄n, acies .ſ. ab Achilla adducta cōſpiciē nō
ſparſa maniplis .i. habēs manipulos militū non ſparſos, ꝑcula
muris .ſ. Alexādriæ: nec vaga .i. & nō ſine ordine excurrēs: ſed
cōſpicif ſup. talis, qualis acies vertit recta frōte .i. prima pte di-
recta ad hoſtes iuſtos .i. veros, & in quos gerat iuſtū bellū. Et
ſup. milites Achillæ, ruūt .i. impetuoſe aduenīūt paſſuri arma
.ſ. hoſtium, cōminus .i. de ꝑpe conſertis manibus, & laturi .i.
illaturi in hoſtem arma: hoc eſt ita appropiant, vt q̄ conſertis
manibus ꝑliaturi ſint. At Cæſar diffuſus mœnibus vrbis: aut
q̄ nō ſat⁹ munita erāt, aut q̄ ciues quoq; timebat: ꝓtegit ſe fo
ribus aulæ .i. regiæ clauſæ, paſſus latebras degeneres .i. quales
patiunt degeneres. Nec tota regia vacabat .i. vacua, & aperta
erat, cōprelſo .ſ. Cæſari .i. in anguſtum redacto, & collegerat ar
ma .i. armatos iſtruxerat minima pte dom⁹: aut q̄a paucos ha
bebat, aut q̄ reliqua pars clauſa erat. Iræ & metus tangunt .i.
afficiunt aios .ſ. Cæſaris: q̄a &. i. ſimul timet incurſus .ſ. tāti ex
ercitus, & indignatur timere .i. ſe oſtēdere timētē: vñ irę proce
ſerant. ſic .i. tali modo, fera nobilis, videlicet leo, abdita .i. oc-
cluſa, in paruis clauſtris, id eſt in cauea, aut clatris, fremit ſcilicet ex indignatione, & frangit dentes, ſcilicet ſu-
os rabidos .i. rabie percitos, carcere morſo, ꝑmordendo obſtacula. Nec o mulciber .i. vulcane, tua flamma fu-
reret ſec⁹ .i. aliter in cauernis .i. antris ſiculis, ſi quis obſtrueret tibi ætnam ſummam: q̄ .ſ. Cæſaris ira inſaniuit.
Is .ſ. Cæſar qui nuper .i. pauloante audax ſub rupe Aemi montis Theſſalici, nō timuit cunctos proceres .i. pri
mores, & principes heſperiæ .i. Italiæ, & aciem ſenatus .i. in qua erant ſenatores: & Pompeium ducem .ſ. eate-
nus felicifſimū, & q̄d maximū erat, cauſa vetāte ſperare .i. quū ꝑ iniquā cauſam etiā deū metuere poterat ſibi
obuerſantem, non tamen timuit: & ꝑmiſit ſibi fatum iniquum .i. auſus eſt ſperare victoriam in cauſa iniqua:
expauit .ſ. nūc in ægypto, nefas ſeruile .i. q̄d clientes machinabantur, & obruit telis .i. ſimit in ſe tela immitti in
tra penates .i. clauſus in domo: quē ſi ſuo animo, & felicitate vti potuiſſet, Alanus ferox populus Scythię nō
violaſſet, & quem ſcytha .i. reliquus Scythiæ populus, aut parthus Scythiæ profugus non violaſſet, & Mau
rus q̄ ludit .i. illudit, in hoſpite fixo .i. tranſfixo a ſe per ſummā perfidiā. Et hic .ſ. Cæſar cui ſpacium orbis .i.
imperij Romani nō ſufficit, & q̄ putat Indos .i. totū orientē, cū Gadibus tyrijs .i. a tyrijs colonis conditis, hoc
eſt cum toto occidēte, putat .i. æſtimat regna parua .i. exigua, q̄rit nunc tuta .i. munimenta, & tutiores ptes do
mus: ceu .i. tanq̄ eēt puer imbellis, vel fœmina, muris .ſ. vrbis captis: & ponit ſpē vitæ in limine clauſo: & ipſe
vagus .i. incerte & anxie fugiens, luſtrat .i. circūſpectat atria .ſ. regiæ, curſu incerto: quia ipſe erat incertus quo
ſe reciperet: non tamen ſine rege .i. cū trī ꝑſentem haberet regē Ptolemęū: quē ducit ſecū in omnia .ſ. loca, ſum
pturus pœnas, & piacula grata morti ſuæ, & miſſurus .i. proiecturus o Ptolemęe caput tuum in famulos .ſ. tu
os ſi nō ſunt tela, neq; ignes quæ in eos iaciat. Sic colchis, ſcilicet Medea, barbara, credif metuens expectaſſe
patrem, ſcilicet Oeetam vltorē regni .ſ. ꝑ eā, ꝑditi, & fugæ .ſ. cum Iaſone cœptę, enſe ſuo parato .ſ. ad occiden
dū, & ceruice fratris .ſ. Abſyrti parata: vt priuſq̄ a patre dephendat ipſam ſecet. Tamē vltima rerū .i. ſummæ
neceſſitates, cogunt ducem .ſ. Cæſarem tentare ſpem pacis: & miſſus eſt ſatelles regius: vt corriperet famulos
ſcilicet Photinum & Achillam, ſęuos .ſ. in hoſpitem, voce .i. verbis Tyranni .ſ. Ptolemæi abſentis .ſ. ab exer
citu corriperet autem quærendo quo authore mouerent bella, quum ſcilicet rex abeſſet.

Sed neq; ius mūdi valuit: neq; fœdera ſancta
Gentibus: orator regis paciſq; ſequeſter
Aeſtimat in numero ſcelerum ponēda tuorū
Tot mōſtris Aegypte nocēs. nō Theſſala tel
Vaſtaq; regna Iubę: nō pōt⁹: & ípia ſigna(l⁹:
Pharnacis: & gelido circumfluus orbis Ibero
Tantū auſus ſcelerū: nō Syrtis barbara: q̄tū
Delitiæ fecere tuæ: premit vndiq; bellum:
Inq; domū iā tela cadunt quaſſantq; penates.
Non aries vno moturus limina pulſu
Fracturuſq; domū: nō vlla eſt machina bellī:
Nec flāmis mandatur opus ſed cæca iuuētus
Conſiliī vaſtos ambit diuerſa penates:

¶Ius mūdi. inuiolabile ius gētiū de legatis quos Achillas interimere auſus eſt. Valuit. alicui⁹ dignitatis fuit. Sequeſter pacis, id eſt mediator & apud quē deponitur eius arbitrium. Aeſtimat, conſyderat ea quę annumerā da ſunt inter ſcelera tua. Monſtris, ſcelerib⁹. Theſſala tellus. quæ gigantes produxit. Regna Iubę vaſta. Mauritania lata & barbara: Pont⁹, Scythię. Pharnacis, filij Mithridatis q̄ Pōpeio fauens patrē ad mortē cōpulit. Orbis. Hiſpania. itelligitq; per hęc loca oēs nationes quę pro Pompeio dimicuere & periere. Trī ſceleꝛ. quātū eſt Cęſaris Ptolemæiq; oratorem perimere. Nō ſyrtis. i. Naſamōes & Aphri. Delitiæ, Achillas & Photinus Eunuchus molles. Premit. vrget Cæſarem. Moturus limina. euerſurus oſtia vno impetu. Flammis, incendio. Nuſq̄ incur. nulla ex parte inuadit. Muriq; vi. fortuna tue. ſtat fortuna pro muro. Nec non & ratibus tentatur regia. Eodem tempore pugnatū eſt ad portum vt ait Cæſar: & magna multitudine naues lōgas occupare hoſtes conabāt quarū erant q̄nquaginta auxilio miſſę ad Pōpeiū:

SVLPIT:

Pharnax.

præliocq; in Thessalia facto domũ redierant.
præter has auxilio erãt, q̃ p̃sidij causa Alexãdrię eẽ cõsueuerũt: rottratę oẽs: quas si occupassent classe Cæsaris erepta portũ ac maretotũ in sua potestate haberẽt: cõmeatu auxiliisq; Cæsarẽ phiberẽt. Itaq; tãta e ſt cõtentione actũ quãta agi debuit, cũ ille cel erẽ in ea re victoriã, hiq; salutẽ suã cõsistere viderent.
Sed rẽ obtinuit Cæsar: oẽsq; eas naues & reliquas, q̃ erãt in naualibus incendit, q; tã late tueri, & tã parua manu nõ poterat. Cõfestimq; ad Pharũ nauib⁹ milites exposuit. Regia, in qua erat Cæsar. Protulit, extẽdit. Audaci, multũ exporrecto. Op⁹, certamẽ & officium.
Tinctas vngui. pice. illitas pice liq̃facta. Vincula, funes. Trãstra, sedilia. Ceruchi, cornua antennarũ dicta a κέρας q̃d est cornu, & Χέω fundo. Incubuit, occupauit eas. Lõgis vaporibus, lõga exhalatioẽ flãmę, & fumi. Cladẽ, incendiũ. Turbine, volubili impetu vẽti. Lãpas. lãpades æthereę, vt Plinius ait, ardentes imitãt faces. Materia. quã vrat. Illa lues, incẽdiũ. Clausa reuocauit ab aula. a regia obsessa auertit ad vrbem tuẽdam. Nec tẽpora cladis. dũ hostes inq; essent in extinguẽdo incẽdio occupati Cæsar se somno non dedit: sed nauibus milites ad Pharũ occupandã impo suit. Cladis: incẽdij. Cæca, obscura. Pręcipiti cursu, festinatiõe subita. Rapto, p̃occupato.
Pharus. Pharo⁹ est in insula turris magna alti tudine, mirifice operib⁹ instructa, q̃ nomẽ ab insula accipit. hęc insula obiecta Alexãdriæ portũ efficit: vt ait Cęsar. & ideo clastrũ poeta appellat. facit aũt, vt ait Strab. portũ bicipitẽ: nã cũ littorea regio sit sinuosa, duo, p̃mõtoria in mare emittit inter quæ insula iacet, quę portũ claudit: ei nãq; p longum obiicitur. Insula quon. olim inq; t insula fuit, nũc est Alexandrię ponte coniũcta. Proteos. regis ægypti, & vatis. Proxima: iuncta ponte.
BERO. ¶ Neq; fœdera fãcta gẽtib⁹. Legati apd oẽs gẽtes esse debẽt sancti, & inuiolabiles: tñ apd Achillã hęc fœdera violata sunt. Orator, legat⁹. Pacisq; sequester. Sequestres dicimus quorũ fidẽ vtraq; pars sequit. Sequester pacis dicitur quasi interpositor, q hinc, & inde pacẽ cõponeret. Vergi. Pace sequestra. Non Thessala tell⁹. i. nulli etiam barbari, & hostes hoc fecissent: nec etiã interemissent legatos quẽ admodũ Achillas legatũ regiũ interemit Thessalã tellurẽ dicit cãpos Pharsalicos in q bus dimicatũ fuerit atrociter. Regna Iubę. i. Numidię: quorum rex erat Iuba: cui⁹ supra habita est mentio. Impia signa Pharnacis. Pharnaces filius Mithridatis de quo supra dictum est a Cæsare vnica acie fuit p̃fligatus trib⁹, quib⁹ in cõspectum venit, horis. vt ait Trãquillus. verũ nec Pharnaces ausus esset necare legatum. Inq; domum iam tela cadũt vt ipse Cęsar scribit, vndiq; oppugnabatur: ac plurib⁹ viis hostes eũ affligere conabant. Sed cęca iuuẽtus. Milites Achillę Cęsarẽ oppugnabãt nõ arte te nõ flãma non machinis bellicis: sed quadã temeritate ãbire cœperũt domũ Cæsaris tẽtates, si qua possent irruere Fata vctãt. Cæsar auxilio fatoq; seruabatur ab impetu militum Achillę. Nec non & ratis

Ceruchi.
Lãpades.
Pharus.
BERO.
Sequester pacis.

Et nusq̃ totis incursat viribus agmen.
Fata vetant: muriq; vicem fortuna tuetur.
Nec non & ratibus tentatur regia: qua se
Protulit in medios audaci margine fluctus
Luxuriosa domus: sed adest defensor vbiq;
Cęsar: & hos adit⁹ gladiis: hos ignibus arcet.
Obsessusq; gerit: tanta est constantia mẽtis:
Expugnãtis opus. piceo iubet vnguine tãctas
Lampades immitti iunctis in vela carinis.
Nec piger ignis erat p̃ stupea vincula perq;
Manãtes cæra tabulas: & tempore eodem
Trãstraq; nautarũ summiq; arsere ceruchi.
Iã p̃pe semustę mergũtur in æquora classes:
Iãq; hostes & tela natãt. nec puppibus ignis
Iucubuit solis: sed quæ vicina fuere
Tecta mari longis rapuere vaporibus ignem:
Et cladem fouere noti: percussaq; flamma
Turbine non alio motu per tecta cucurrit:
Q̃z solet ętherео lampas decurrere sulco
Materiaq; carens atq; ardens aere solo.
Illa lues clausa paulum reuocauit ab aula
Vrbis in auxiliũ populos: nec tẽpora cladis
Perdidit in somnos sed cæca nocte carinis
Insiluit Cæsar: semper feliciter vsus
Præcipiti cursu bellorum: & tempore rapto.
Tũc clastrũ pelagi cepit Pharo: insula quõdã
In medio stetit illa mari: sub tempore vatis
Proteos: at nunc est Pellęis proxima muris.
Illa ducí geminos bellorum pręstitit vsus.

¶ Sed neq; ius mũdi &c. Q̃z quis inq t legatos misserit Cęsar ad Photinũ, & Achillã tẽtaturos pacẽ: tñ nil p̃fecerũt: imo contra ius gentiũ ab illis interfecti sunt. Ordo est. Sed licet misserit legatũ: tñ neq; ius mũdi. i. q̃d tot⁹ mũd⁹ cõcedit legatis pacis p̃cipue, vt sint inmunes, valuit. i. p̃fuit, aut alicui⁹ valoris fuit: nec fœdera. s. cõsensus oim mortaliũ, de nõ lędẽdis legatis sancta. i. inuiolabilia, gẽtib⁹. i. oib⁹ nationib⁹, valuerũt sup. Orator regis. i. missus a rege, & scquester pacis. i. mediator, apd quẽ rex & Cęsar depositi erãt arbitriũ pacis, ęstimat. i. põderat o ægypte nocẽs tot mõstris. i. enormibus factis, ponẽda. i. q̃ si posses ponas in numero tuorum scelerum: hoc est quũ in odium Cæsaris orator p pace cõciliãda etiã ab rege missus sit a satellitibus Aegypti truculenter occisus, facile ostendit quanta in Cæsarem si potuissent ausi fuissent. Quia tell⁹ Thessala in qua fere

mundus conflixit cũ Cæsare hostili aio (nã de bello Giganteo in quo nihil in Cæsarẽ factũ, nõ placet intelligere.) non sup. est ausa in Cæsarẽ tantũ, & Pontus. i. filius regis Põti Põpeianas p̃es cõtra patrẽ secut⁹, & pro. i. signa Pharnacis. s. filij Mythridatis, impia, videlicet in patrẽ, nõ sunt ausa tãtũ: & orbis circũ fluus Ibero. s. fluuio Hispaniæ gelido: hoc est circũ quem fluit Iberus: hoc est Hispaniæ ambitus: nõ est ausus tantũ scelerum. s. in Cæsarem: & Syrtis barbara. i. Nasamones, & ceteri aphri syrtim accolẽtes, nõ est ausa sup. facere, tãtũ scelerũ, quãtum o ægypte delitię tuę. i. Eunuchi tui molles & teneri sup. auũ sunt in Cæsarẽ: ga nunq̃ prius sic oppressus fuerat. vñ addit. Bellũ. i. vis bellantium premit vndiq;. s. Cæsarem, & tela cadũt iã. s. effractis foribus, in domũ. s. regiã, & quassant. i. cõcutiũt penates. i. interiores lares. Non sup. est illis aries moturus. i. q̃ mouisset si affuisset, limina. s. dom⁹, vno pulsu. i. impetu: & fractu rus. i. qui frangere potuisset domũ: & vlla machina belli nõ est illis: nec op⁹. i. exercitatio belli mãdatur. i. cõmittit flãmis. i. incẽdio: sed iuuẽtus. s. ægyptiaca, cæca. i. inops consilij, sicut cæcus visu caret, ambit. i. circuit, & circũoppugnat, diuersa. i. ex diuersis p̃tibus, penates vastos. i. amplã regiã: & agmen nusq̃. i. in nulla p̃te, aut in nullam p̃tem, incursat. i. impetũ facit totis viribus: q̃d si fecisset facile expugnasset: sed fata. s. Cęsaris vetant: & fortuna tuetur vicẽ. i. p̃tes muri. i. stat Cæsari p muro. Necnõ. i. & etiam, regia tentatur. i. oppugnatur ratibus, ea parte qua domus luxuriosa. i. ad luxum extructa, protulit. i. a perut, aut si domus est familia, protulit. i. extulit se, margine audaci. i. multũ exporrecto, in medios fluct⁹. Sed Cęsar adest defensor vbiq;, & arcet hos aditus, qui fierẽt a terra, gladijs: & hos qui fierent a mari, ignibus: quia incẽdit classem: & ipse obsessus gerit opus. i. partes expugnantis: quia eorum naues incendit. tanta constantia mentis sup. fuit illi. Ipse iubet lampades tinctas vnguine. i. pingui piceo immitti in vela carinis iunctis: nec ignis erat piger. i. cito furebat, per vincula stuppea, & per tabulas manantes cæra: & eodem tempore, & transtra. i. tabulata nautarum, & summi ceruchi. i. cornua antẽnarũ arsere simul: & iam classes p̃pe. i. quasi oẽs semiustæ. i. ad dimidiũ sui ustæ, mergunt in æquora: & iam hostes & tela natant: nec ignis incubuit solis puppibus: sed tecta. s. domuum quæ fuerũt vicina mari, rapuere vaporibus. s. piceis, longis. i. longe diffusis ignem: & noti. i. venti fouere. i. nutriuerũt, cladẽ. i. incendiũ, & flãma percussa turbine. i. vi ventorum cucurrit p tecta nõ alio motu, q̃ lãpas. i. facula cælestis solet decurrere sulco ętherео. i. facto in æthere: & q̃ lampas carens materia. s. densa, atq; ardẽs solo aere. Illa lues. i. vrbis incendium, reuocauit populum ab aula clausa. i. obsessa, in auxilium vrbis contra incendiũ. Nec Cæsar perdidit in somnos. i. dormiendo, tẽpora cladis, & incẽdij: sed insiluit carinis. s. suis, nocte cæca. i. tenebrosa: vsus semper felicitcr p̃cipite cursu bellorum: & tẽpore rapto. i. accelerato. Tũc. i. deide cepit Pharõ appositorie clastrũ pelagi. Illa. s. pharos stetit quondam insula in medio mari, sub. i. in, tempore Proteos vatis: at nũc est proxima. i. iuncta ponte muris pelęis. i. Alexandrinæ vrbis. Et illa præstitit duci geminos vsus bellorum. de quo Sulpitius.

Abstulit & cursus & fauces æquoris hosti.
Cæsar & auxiliis vt vidit libera ponti
Ostia: non fatum meriti pœnasq; Photini
Distulit vlterius: sed qua non debuit ira
Nõ cruce: nõ flãmis rapuit: nõ dente ferarũ.
Heu facin⁹: ceruix gladio male cęsa pepẽdit.
Magni morte perit, nec nõ subrepta paratis

bus tentatur regia. eodem tempore pugnatũ est ad portum: vt ipse Cęsar scribit. Sed rem obtinuit Cæsar: omnesq; naues quæ erant in naualibus incendit. Luxuriosa domus. Luxuriosus dicitur: qui p̃digalitate & luxu bona consumit. ita luxuriosa domus sumptuosa nũcupat: in qua ædificãda immense opes absumptę sunt. Expugnãtis opus. Cæsar tã ta mẽtis alacritate depellebat obsessores: vt ipse nõ obsideri, sed expugnare videret. Piceo iubet vnguine tinctas. Cæsar faces & lãpades ardẽtes oblitas pice imitti iussit in naues: vt illas incẽderet. Vnguẽ, dr vnguentũ. Apul. Vnguine delibut⁹. Per stupea vincula pq; Manãtes cęra. Ignis imissus a Cæsare in classem non sensim, sed impetu quodã inuasit naues, & illas incendit, vna cũ illustrissima Bibliotheca: vt Plutar. refert. non ibat ignis piger per funes qui ex stupa conficiuntur: & tabulas nauium cęra, & pice oblitas. prę terea naues stupa densant: vnde a stipãdo nomen accepit: vt Seruius inqt. Vergil⁹. Stupa vomẽs tardum fumũ. Transtra. i. sedilia nautarũ. Arsere ceruchi. Ceruchi sunt in summita te velorũ: de quibus supra dictum est: & sunt quasi cauęę. Sed q̃ vicina fuerũt Tecta mari. nõ solũ naues incẽdę sunt: sed etiã ędificia cõflagrarũt, q̃ erant classi vicina: & in primis cõbusta est bibliotheca oim clarissima. Vt cladẽ fouere noti, flantes vẽti nutriuerũt incẽdium q̃d per tecta cũcta discurrebat. Turbine. i. vi & impetu vẽtorũ. Lampas. Lãpades in cælo discurrunt faces imitãtes: vt ait Plinius. Illa lues. flãma a nauibus serpẽs in ædificia paulũ reuocauit Alexãdrinos, & milites Achillę ad domos, p̃rias ab incẽdio seruãdas: & cõfestim Cæsar noctu ad Pharũ nauibus milites exposuit: q̃d erat quoddã maris clastrũ. Pharos insula quõdã. Pharos insula est Põti iuncta Alexandriæ colonia Cæsaris: quõdã diei nauigatione distans ab Aegypto: vt ait Plini⁹, quõdã ergo ait Lucan⁹ Pharos fuit insula: nũc est iuncta Pellæis muris. i. Alexandriæ. s. ponte. & de Pharo supra dictum est. Sub tẽpore vatis Proteos. Proteus rex fuit Aegypti: vt aiũt Herodot⁹, & Diodor⁹. hũc Vergilius dixit fuisse in mari Carpathio vatẽ, q̃ omnia nouit, q̃ sint, q̃ fuerint, q̃ mox vẽtura trahant. Illa duci geminos. Pharos a Cæsare occupata fecit, vt hostes introitũ habere nõ possent: & Cæsari frumẽtũ auxiliaq; e nauibus ad eũ supportari possent: sicut ipse Cæsar testatur.

¶ Geminos vsus. duplicẽ vtilitatẽ. nã ppter põtẽ, quẽ occupauerat: neq; terræ, neq; mari incurrere poterãt. Fauces. port⁹ ingressum & exitũ. Cęsar & auxiliis. Cęsar vt Pharõ expositis militib⁹ apprehẽdit, frumẽtũ supportari auxiliaq; euocari iussit. Meriti, q̃ merebat. nã rursus nuntios miserat ad Achillã ne desiste ret: interceptiq; fuerant & detecti. Sed non rapuit. interemit. Ferarum. quib⁹ viuus erat obiciendus. Pependit. non penitus fuit a trunco diuisa. Magni morte, eo mortis genere quo Pompeius. Nec non subrepta. Cæsar sic habet. Interim Arsinoe minor filia vacuam possessionem regni sperans ad Achil-

SVLPI.

lam se ex regia traiecit: vnaq; bellū administrare cœpit. Sed celeriter est inter eos de principatu cōtrouersia orta. Cūq; vterq; vtriq; insidiaretur, & summā imperij ipse obtinere vellet, p̄occupat Arsinoe per Ganymedē Eunuchū nutritiū suum, atq; Achillam interficit. Hoc occiso ipsa sine vllo socio, & custode oē imperium obtinebat: exercitus Ganymedi traditur: hic suscepto officio largitionē in milites auget. Reliqua pari diligentia administrat. Subrepta, subducta ei⁹ suasu. Hostes, Achillā. Rege, Ptolemæo aut Cleopatra. Vt proles Lagea. vt filia Ptolemæi auletę. Achillea. Achillā: fit enim a recto Acchilleus. Iusto. quia inuitis regib⁹ regiam oppugnabat. Tuis vmbris, ad vmbrarum tuarum vltionem. Summa, finis. Sufficit. satis ē si pereat Omnis regia, tota stirps. Dum, donec. Patrij. Romani: a quibus cōfodietur. Sed authore furoris non cecidit rabies. Achilla cæso bellum non cessauit. Auspiciis, ductu & imperijs. Eunt. militāt Aegyptij. Potuit. Illo memorabili die potuit, & debuit Cæsar perire vltimo periculo p̄ximus. Mitti in famā & sęcula. semper eius morte in fastis celebris redditur: vt postea celebratę sunt Idus Martiæ. Molis in exiguæ. Oppugnantib⁹ aciter inquit Aegyptijs ponte Phari: dū Cæsar milites in nauibus studet imponere scaphāq; insilit, vt decertantibus ferat auxiliū, ægyptiorū nauib⁹ vndiq; circūseptus, omniq; spe salutis deposita sese in mare p̄cipitauit. Molis in exiguæ spatio: hoc est in ponte Phari hostes frequentissimi pugnāt. Vacuas. nā egressi e nauibus ceperāt Pharon, & ibi pugnauerāt hactenus. Tota formidine, omni piculo. Prætexūt: p̄occultāt. Verg. & littora curuæ p̄texūt puppes. qñq; significat p̄ordino & oppono: vñ fit p̄textū. Pedites. q e pōte vrgebāt. Virtus, fortitudo ad pugnādum. Honestæ, fortis vt pugnando caderet, & ne in manus hostiū viuus incideret. Nō acie fusa. Paruo labore & cęde tunc vinci potuit Cæsar. Capt⁹ sorte loci. circūsessus, & captus locorū iniquitate. Pēdet. incertus est q d agat. Dubi⁹: nā & optare, & metuere videbat. Respexerat. Memoria & imagine Scæuæ Cēturionis, q solus & inuictus ad Dyrrhachij munitiōes Pōpeianis omnib⁹ restitit, excit⁹ Cęsar ne capereť se in mare deiecit, & ad naues q̄ lōgius cōstiterāt vix enatauit: libellosq; altera manu sublatos tenens, & altera natans in tāto discrimine nō amisit: vt scribit Plutarch⁹. Epidāne. dyrrhachiū. Muris apertis. munitiōib⁹ dirutis a Pōpeio. Obsedit. ita repśit & restitit: vt nō obsessus, sed obsidere videretur. Calcantē mœnia. iā ambulantē per ruinas munitionū. Et quoniā imp̄fecta est ista periodos: vt lectoris auiditati occurrerem, hæc velut superioribus annectēda duxi. Erexit mentem &c.

BERO.

¶ Nō meriti mortē pœnasq; Photini. Vt supra dictum est, Photinus nutritius Ptolemęi in parte Cæsaris cū ad Achillā nūtios mitteret hortarecq; ne negotio desisteret, neue aio deficeret, indicatis deprēhensisq; internuntijs a Cęsare est interfect⁹: vt ipse Cęsar refert. nūc dolet Lucanus Photinū fuisse interemptum

A famulo Ganymede dolis puenit ad hostes
Cęsaris Arsinoe: quæ castra carentia rege
Vt proles Lagea tenet: famulumq; tyranni
Terribilē iusto transegit Achillea ferro.
Altera Magne tuis iā victima mittit͠ vmbris:
Nec satis hoc fortuna putat: p̄cul absit vt ista
Vindictæ sit summa tuę: nō ipse tyrannus
Sufficit in pœnas: non omnis regia Lagi.
Dum patrii veniant in viscera Cęsaris enses:
Magnus inultus erit. Sed nō authore furoris
Sublato cecidit rabies: nam rursus in arma
Auspiciis Ganymedis eunt: ac multa secūdo
Prælia marte gerūt. potuit discrimine summo
Cæsaris illa dies in famam & sęcula mitti.
Molis in exiguę spatio stipantibus armis
Dum parat in vacuas martē trāsferre carinas
Dux latius: tota subito formidine belli
Cingitur: hinc dēsę prętexunt littora classes:
Hinc tergo insultāt pedites: via nulla salutis:
Nō fuga: nō virt⁹: vix spes quoq; mortis honę
Nō acie fusa: nec magnę stragis aceruo Cęte.
Vincēdus tūc Cęsar erat: sed sanguine nullo.
Captus sorte loci pēdet dubius ne timeret
Optaret ne mori: respexit in agmine denso
Scæuā p̄petuæ meritum iam nomina famę
Ad cāpos Epidāne tuos: vbi solus apertis
Obsedit muris calcantem mœnia Magnum.

Pharsaliæ Lucani nō perfectæ Finis.

¶ Abstulit &c. Probat q; gemino fuit vsui q; Pharon, & pontē ei⁹ occuparat dicēs. Abitulit hosti, & i. simul cursus. i. ne amplius incurrant in exercitum suū: & fauces æquoris. i. ne p mare inuadere possent. Deinde prosequitur supplicium sumptū de Photino: & paulopost necē Achillę: tāgens demum sed nō perficiens periculum in quod se immiserat Cæsar. Ordo est. Cæsar, vt. i. postq̄ vidit ostia pōti. i. maris, libera. i. liberata sibi auxilijs. i. auxiliarijs militibus, qui hosti suppetias ferrent, nō distulit vlterius: sed statim sumpsit fatū & pœnas. i. necē p̄pœna Photini meriti. s. id de Cęsare: sed Cęsar rapuit eū ad suppliciū ira, q̄ nō debuit. i. lōge remissiore: quia nō rapuit eum crudce. i. nō crucifixit eū vt meruit: nō rapuit eū flāmis. i. nō exussit: nō rapuit dēte ferarū. i. non obiecit eū feris dilaniandū: sed heu facinus. s. iniquum & inuidendū, ceruix Photini pepēdit cæsa male. i. indecenter, & non tota secta, gladio. s. militis Romani

& ita Photinus perit morte Magni. i. quali Magnus perierat. Sunt q legere malint rabido non dente ferarū: sed sic desit verbū: nam ad pendit non possunt cætera applicari. Necnon. i. etiam Arsinoe soror Ptolemęi subrepta. i. clanculū ad hoc rapta & educta e regia in castra dolis paratis a Ganymede famulo & nutritio eius, peruenit ad hostes Cæsaris: vtpote quæ vt. i. veluti proles Lagea. i. de sanguine regum Aegyptiorum tenet. i. occupat castra carentia rege: qa Photinus iam erat occisus: & rex aberat: & puer erat: quocirca de gubernatiōe non de regni iure contendebant: & cum videret Achillam sibi reluctantem ipsa transegit iusto. i. merito ab eo, ferro. i. gladio Achillea. i. Achillam fingentem se Achillea. i. Achillem: quocirca videtur affectasse talem declinationem vt ad Achillem qui græce Achilleus vocatur alluderet: famulum Tyranni. s. Ptolemæi, terribilem, & rebellē, & Pompeij interfectorem. Et ita o Magne altera. i. secunda victima, mittitur. s. ad inferias, iāvmbris tuis. s. placādis. Nec fortuna putat hoc satis. i. sufficere ad placationem: absit procul. s. a iudicio hominū vt ista sit summa. i. consummatio vindictę tuę. i. vt non alia fiat de nece tui vindicta: ipse Tyrānus. s. Ptolemæus, nō sufficit in pœnas: & omnis regia. i. totus sanguis regius Lagi. i. ab Lagis deduct⁹ nō sufficit in pœnas Pompeio debitas: quia dum. i. donec enses patrij. i. Romani & senatorij veniant in viscera Cęsaris erit Magnus inultus. i. non cōsecutus iustam vltionem. Sed rabes. s. belli, non cecidit. i. non est sedata, authore furoris. s. Photino & Achilla, sublato. Nam Aegyptij eunt rursus in arma cōtra Cæsarē auspicijs. i. ductu & præsidio Ganymedis nutritij Arsinoes: ac gerunt contra Cęsarem, multa prelia marte secūdo. i. felici exitu prælij. illa dies. s. qua cum Cæsare conflictum est, potuit mitti in famam & sęcula. i. famam sęculorum & scribi in annalibus aut fastis, summo discrimine. i. propter supremum & vltimum periculum Cęsaris si. s. tunc interceptus fuisset. Nam dum armis stipantibus. i. dēse cōpressis bellantibus in spatio exiguę molis. i. structurę pontis Pharij quē defendebant, dux latius. i. Cæsar parat transferre martem. i. prælium & suos, in carinas vacuas. s. prælijs: ipse cingit͠ subito tota formidine belli. i. totis copijs formidinem inferentibus. Classes densæ. s. hostium p̄texunt hinc. i. a dextera, littora: & pedites Aegyptij insultāt hinc. i. ex altera parte: & ita nulla via salutis est illi visa: nam si in dextram nauigasset (erat enim in scapha) in naues hostiles incidisset: si ad sinistram in pedites: si mansisset ab accelerantibus hostib⁹ deprensus fuisset. Fuga. i. facultas fugiendi non sup. est: virtus. i. facultas ostendendæ virtutis non sup. est: vix quoq; est spes mortis honestę. Cæsar erat tunc vincendus, id est poterat vinci non acie fusa: & non aceruo magnæ stragis, sed nullo sanguine. i. sine effusione sanguinis, captus sorte. i. iniquitate loci. Ipse pēdet dubius. i. animo suspenso est: ne pro an timeret mori: ne pro an optaret mori: & respexit. s. oculis mētis. i. ad memoriam reduxit, Scęuā militem suum, meritū iam nomina. i. laudem & nobilitatem perpetuæ famę, in agmine denso, contra qđ stetit o Epidamne ad campos tuos. De Epidamno vide annotationes Beroaldias in Seruium. vbi ipse Scæua sol⁹ obsedit. i. tenuit in obsidiōe, Magnum calcantem mœnia. i. ambulantem per munitiones valli a Cæsare extructi, muris. s. a Cæsare extructis, apertis. i. deiectis. Q uæ sentētia est imperfecta nec deducta ad periodū sicut vita poetę extremum fati non attigit.

morte nimis leni cum fuisset decollatus: non autē fuisse aut crucifixum aut combustum sicut fuerat merit⁹. Magni morte perit. i. Photinus eo genere mortis quo Pōpeius, amputato. s. capite. Nec non subrepta paratis. Interi, vt scribit Cęsar, Arsinoe filia minor Ptolemęi regis ad Achillā se ex regia traiecit vnaq; bellū administrare cœpit: sed celeriter est inter eos de principatu orta cōtrouersia: & vterq; vtriq; insidiari cœpit. p̄occupauit Arsinoe p Ganymedem Eunuchum nutritiū suū atq; interfecit Achillam. hoc occiso ipsa sine vllo socio & custode omne imperium obtinebat. exercitus Ganymedi traditus est. Peruenit ad hostes. i. Arsinoe peruenit ad Achillā hostē Cæsaris. Vt ples Lagea tenet. Arsinoe tanq̄ filia regis tenebat imperiū in castris Achillę q̄ rege carebāt. Proles Lagea dicit͠ regia a Lago patre Ptolemęi cui⁹ supra habita est mētio. Altera Magne tuis. prima victia fuit Photinus: secunda est Achillas: qui, vtpote interfectores Pompeij, ad eius vmbras mittuntur inferię. Non ipse tyrannus. s. Ptolemęus. i. etiā si omnes ex gente regia mactarentur non sufficerent vindictæ Pōpeij. Dū patrij veniant in viscera. nunq̄ mors Pōpeij erit vlta donec Cæsar in curia Pōpeiana tribus & viginti vulneribus confodiat͠ a senatoribus ipsis. Enses patrij dicunt͠ ipsorū patrū & senatorum q̄ in Cæsarē conspirarunt. Inult⁹. i. sine vindicta. Auspicijs Ganymedis eunt. quis sublatus esset auctor furoris. s. Achillas: tñ nō cessauit rabies armorū: nam exercit⁹ tradit⁹ est Ganymedi nutritio Arsinoes q cūcta administrare cœpit. Potuit discrimine summo Cęsaris. Cæsar tertio ad Pharon cœpto p̄lio, vt Plutarchus ait, scapham insiluit: vt decertantib⁹ ferret auxilium. a duolantibus vndiq; in eum Aegyptiorum nauibus se in mare deiecit: summo cū labore ad suos enatauit libellos manu tenēs ne madefierēt: pallium mordic⁹ trahens ne eo potiretur hostis: vt ait Tranquillus. de hac re loquens Lucanus ait. Illū diem potuisse reddi clarissimū & memorabilē. s. si perisset Cęsar naufragio. Molis. i. aggeris. Dux Latius. s. Cęsar. Hinc densę prætexunt. Cęsar a fronte nauibus hostium, a tergo pedestri cinct⁹ erat exercitu, ita vt nullum pateret effugium nec etiam posset mortem honestā sperare vt fortiter dimicās occumberet. Sed sanguine nullo. Cęsar tunc vinci & profligari potuit sine sanguinis missione. Captus sorte loci, deprēsus in loco angusto: vt fugere nō posset. Respexit in agmine denso Scæuam. vt supra dictū est, Scęua cēturio in acie Dyrrhachina sol⁹ sustinuit impetum Pōpeianorum: cuius fortitudinē incredibilem supra descripsit. Hūc Cęsar nunc respexit q meruerat nomen & famā apud Dyrrhachiū. Nā vt ipse Cęsar scribit Scęuā ab octauis ordinib⁹ ad primū pilum traduxit eumq; donauit milibus ducentis eris q; ei⁹ opa castellū conseruatū fuisse cōstabat. Ad cāpos Epidāne tuos. Epidānos ciuitas est Epiri in ora Macedoniæ colonia Romanorū: propter inauspicatum nomē a Romanis Dyrrhachiū nūcupata. auctor Pli. De cui⁹ conditoribus ita scribit Appianus. Epidā n⁹ rex vrbē condidit, q̄ ab ipso nomē assumpsit. Huius ex filia nepos Dyrrhach⁹ portū vrbi adiecit, qđ Dyrrhachiū appellat͠. Illic Scæua nomē & famā sibi cōparauerat, qñ contra Pōpeianos fortiter, vt supra dixim⁹, dimicando restitit.

Finis Commentariorum PHILIPPI Beroaldi in Lucanum.

M. Annei Lucani.

IO.BA.ASCEN.in sequẽtia IO. SVL.Carmina expositio.

Io.Sulpitii carmina velut superioribus annectenda.

Erexit mẽtem trepidi tam fortis imago:
Et facturus erat memorandi nobile leti
Exemplum:sed fata vetant:& fida salutis
Ostendit fortuna viam:nam lęuus amicas
Prospexit puppes:nãdo quas ausus adire
Ecquid stamus?ait:vel iam per tela fretumq;
Eripiar:iugulũ vel non erit vlla potestas
Eunucho cõcessa mei.tunc puppe relicta
Prosilit in pontum:siccos fert læua libellos:
Dextra secat fluctus:tandemq; illæsus amico
Excipitur plausu clamantis ad æthera turbæ.

Eiusdem Sulpitii querela de interitu Poetæ opere nondum perfecto.

Haec cecinit vates:scripturus plura:sed illum
In medio cursu iussit mors dira silere.
Accidit vt cygno: qui fixus arundine carmẽ
Mille modis querulum q̃ cœpat interrũpit.
Nec phœnix aliter quũ sese imponit in altum
Quẽ struit ipse rogũ: cantus dulcedine mira
Nondum perfectos plaudenti morte relinqt.
Nec secus Ismariis vates oppressus in oris
A Ciconũ nurib⁹ superum dũ cãtat amores
Brutaq; cum syluis & saxa sequentia ducit:
Haud potuit moriẽs medios absoluere cãt⁹.
Pro scelera.o supi.cruciat q̃ pœna Neronẽ?
Nũ rota?nũ saxũ?nũ stagna fugacia vexant?
An vultur?pẽdensve silex?an feruet in vnda?
Illum cõburat Phlegethõ:lacerentq; ceraste:
Hydra voret: raptentq; canes:spq; flagellis
Torua megera fecet:nec sit requiesq; modusq;
Quanto fraudata est tua gloria plena nitore
Corduba?q̃q; minus te Mantua doctaveret?
Mantua cui primæ fulget nunc gloria palmę:

Haec cecinit vates. Querimoniae hui⁹ de morte Lucani apertissimã & tamen non minus elegantem habet ad mortem cygni allusionem: tot autem in ea sunt delitiæ,gratiæ,seu charites ac veneres:vt dubitem,an q̃quid delitiosius afferri possit. Quis enim exprimat spõdaici illius Mille modis querulum quod cœperat interrumpit,lepidas opportunitates? Sed quid de carthagine pauca? Ordo est. Vates. s. Lucan⁹ cecinit hęc. s. superiora,scripturus. i. talis qui erat scripturus:miror autẽ cur non dixit hæc scripsit vates scripturus &c. aut hæc cecinit vates canturus &c. nisi mollius sonat cecinit & durius canturus:aut q; verbi eiusdem declinationem vitauit:scripturus ergo plura quia completurus fuisset op⁹:sed mors dira,per inuidiam & auaritiam Neroĩs illi illata,iussit illum silere ĩ medio cursu. s. vitæ aut cantilenæ:aut lege cãtu:vt. i. quemadmodum accidit,cygno. i. holori:de quo Martialis. Cãtator cygnus funeris ipse sui. qui. s. cygnus fixus. i. transfixus,arundine. i. sagitta leui⁹, interrumpit. i. in medio cantus rumpit carmẽ querulum. i. sonorum (nam auib⁹ proprium est dum canunt queri) mille. i. innumeris,modis. i. modulationibus, & musicis harmoniis:quod. s. carmẽ cœperat. i. incœperat. Nec. i. & nõ,& phœnix auis in Arabia quæ vnica inuenitur,reliquit non aliter. i. eodemmodo cantus mira dulcedine. i. habẽtes

Pharsalię Liber. X. Fo. CCLXI.

Sed contẽta tribus longe lęteris alumnis.
Tu vero o nostrum vates diuine laborem
Quem pro te subii nõ auersate probabis.

Finis.

miram dulcedinem:sed nondum perfectos. quia reliquit morte plaudenti. i. exultãti propter innouationem eius & melioris vitæ adeptionem. vñ lubẽs & plaudẽs morit phœnix quũ. i. qñ ipse imponit sese in altũ rogũ quẽ struit. s. ex virgultis aridis & aromatis ad solẽ positis:gbus alarum agitatiõe incẽsis sese in ignẽ immittit & ex cineribus nou⁹ oritur beneficio solis phœnix. Tertia fi̊tudo aptissima est. Nec secus. i. & nõ aliter vates. s. Orpheus, oppressus est a nuribus. i. fœminis Ciconum qui sunt populi Thraciæ:dũ cantat spretis mulierib⁹ ob dolorem Eurydices raptæ iterũ:vt Maro in fine quarti Georgicon late prosequitur:cantat amorem superum. i. hymnos deorum:& ducit syluas & saxa sequẽtia cũ brutis. i. syluestres homines vt interpretat Horatius in arte. & ita cygnus,& phœnix,& Orpheus,& Lucanus,haud. i. nõ potuit moriens. i. quia cogitur mori,absoluere medios. i. ad medium perductos cantus. Pro scelera. exclamatio est cum detestatione scelerũ & inuocatione deorum in vindictam. vnde apte dicit. Pro scelera. scribendum enim est pro non proh nec proch. O supi,quę pœna cruciat nunc Neronem?Nimirum maxima:sed ob maiora crimina in Petrum & Paulum apostolos & in cęteros Christianos commissa:ac in matrẽ & Senecã,& patriam. Num. i. nunquid rota?qua in sexto æneidos innuit Ixion torqueri?nũ. i. nunqd saxum?quod Sisyph⁹ voluit ibidem:nũ sta gna fugacia. i. fugientia a labijs Tãtali vexant Neronem sup? de Tãtalo dicit Horatius primo ser. Tantalus a labris sitiens fugientia captat flumina. An vultur qui Tityi iecur exedit æne. vj. vepro vel silex pendens. s. super capita ambitiosorum?Quos sup atra silex iamiam lapsura cadẽti Imminet assimilis. An feruet in vnda. s. Phlegethõtęa? vnde imprecat̃ in Neronem dicẽs. Phlegethon flu. ardoris inferni,cõburat illum:ceraste. i. serpentes cornuti(de quib⁹ in ix. Lucani visum est) lacerent illum:& hydra serpẽs aquatilis voret illum:canes. s. rabidi aut diræ. i. furiæ raptent illum:& Megera furia illa infernalis vltrix fontiũ torua. i. terribilis fecet. i. dilaniet cutẽ eius semper,qa in inferno nulla est redemptio,flagellis,quib⁹ accincta dicit a Marõe:nec sit illi reges. i. intermissio & modus. i. mẽsura aut moderatio tormentorũ. doluit autem idẽ Martiali quod Sulpitio nostro:vnde exclamauit. Heu Nero crudelis:nullaq; iniusior vmbra. Debuit hoc saltẽ nõ licuisse tibi. O Corduba vrbs Bethica quãto nitore est tua gloria plena. i. quę si Lucanus vixisset,plena affuisset,est fraudata:& q̃. i. quãtominus verẽt te Mantua docta. i. q̃ doctum protulit Vergiliũ:qa verita fuisset a te. i. tuo alumno superari aut saltem æquari si poeta opus cõpleuisset & emẽdasset. Mantua inqt:cui gloria primæ palmæ fulget nunc. quia Lucanus prœuentus est morte:& ita mansit Vergilio gloria prima bono. *Sed tu contenta tribus alumnis.* s. Seneca philsopho, Seneca poeta tragico,& Lucano poeta & oratore lęteris lõge *Tu vero o vates.* s. Lucane,non auersate. i. detestate(magis grammaticũ esset non auersatus:sed sic dixit,vt Persius. Ramũ millesime ducis)pbabis. i. cõprobabis nĩm laborẽ quẽ subij p te. s. commẽtarijs quibus ipsũ explanauit. quã inuocationem plus poetice q̃ Christiane dicit. Verum vt tandẽ receptui canã tu quoq; lector nostros qualescũq; videbuntur labores in partem accipias bonam rogamus.

Finis trium Commẽtariorum cum plurimorum Annotationibus in. M. Annei Lucani Pharsali am diligenter repositorũ inędibus Ascẽsianis Anno domini. M. D. XIIII. In vigilia triumphalis Ascẽsionis CHRISTI domini: Cui sit laus & gloria.

Poetę Vita.

PHILIPPI BEROALDI de Patria genere & Vita Poetę appendix cum operis & sui deditione.

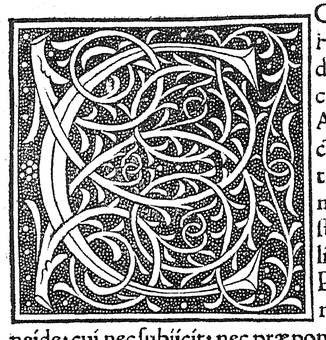

Ordubæ quæ ciuitas est Bethicę prouincię in Hispãia: Anneorum familia fuit illustris: clara duobus Senecis in primis vnicoq; Lucano. Lucanus itaq; patrẽ habuit nomĩe Melam: matrẽ Aciliam. Romã adhuc infans a patre perductus condiscipulus fuit Persii: in poetica & oratoria eminẽtissimus. Cõplura reliquit ingenii monumẽta. Orpheum. de quo Papinius. Et noster tibi pręferetur Orpheus. Syluas: Saturnalia: incendiũ Troianum: & cunctis clariorem Pharsaliã. quam Papinius cęteris poematibus non dubitauit anteponere excepta Vergilii æneide: cui nec subiicit: nec præponit Pharsaliã: ita scribens. Quid maius loquor ipsa te latinis Aeneis venerabitur canentem. Lucano plectra secunda lyræ latię ab Apolline data: scribit Martialis. Lucanus: vt inquit Quintilianus: ardẽs est & concitatus & sentẽtiis clarissimus & oratorib⁹ magis q̃ poetis imitãdus. Vxorem habuit Pollam Argentariam Polli Argẽtarii filiam eruditissimam: quã omnibus dotibus fœmineis prædítam fuisse canit Calliope Papinii. A Nerone prohibitus ostentare carmina hæsit coniurationi Pisonianę quæ in Neronem duce Pisone insurrexerat. In hac deprensus accepto libero mortis arbitrio venas secuit. quod idem fecit Seneca Lucani patruus. auctores Eusebius: & Corneli⁹ Tacit⁹.

Ego Philippus Beroaldus Bononiẽsis hos Commẽtarios in Lucanum condidi quos nomini tuo clarissime pręses oĩq; laude dignissime dico ac meip̃m trado.